RESİMLİ

YENİ LÛGAT
ve
ANSİKLOPEDİ

(Ansiklopedik Sözlük)

İbrahim Alâeddin Gövsa

RESİMLİ
YENİ LÛGAT
ve
ANSİKLOPEDİ
(Ansiklopedik Sözlük)

Türkçede kullanılan yeni, eski bütün kelimeler ve fransızca karşılıkları - Yeni terimler, eskileri ve fransızcalariyle birlikte - Türkiye ve dünya tarihine, mitolojisine, biyografya ve coğrafyasına ait bütün adlar ve haklarında esaslı bilgiler - Tarihî kelimeler - Dünya âbideleri - Dilimizin ve dünya edebiyatının başlıca şaheserleri - Mesel olmuş yabancı sözler ve eski mısralar

Resim, fotoğraf, harita ve tablolar

ÜÇÜNCÜ CİLT

"Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi - Ansiklopedik sözlük,, , bu üçüncü cildinde 1563 sayfasındaki "lâkerda" maddesine kadar, merhum İbrahim Alâettin Gövsa tarafından telif edilmiştir. Kendisinin vefatı üzerine müteakıp maddeleri hazırlayıp kontrol eden ilim heyeti Server İskit ve Sadun Savcı'nın sekreterliği altında Prof. Celâl Esat Arseven, Prof. Besim Darkot, Yüksek Kimya Mühendisi Mehmet Ali Kâğıtçı, Mehmet Zeki Pakalın ve Hakkı Tarık Us'tan mürekkeptir.

Her hakkı mahfuzdur

Metin "Murat Kerman" mürettiphanesinde dizilmiş ve "Tan" matbaasında basılmıştır.
Renkli klişeler "Pak-Ar" müessesesinde yapılmış ve "Ekspres" matbaasında basılmıştır.

HORAN Yun. i. Karadeniz sahil halkı tarafından halka halinde ve kemençe ile oynanan halk raksına verilen isim ki, «horon» denildiği de vardır. [Danse qu'on exécute ensemble et en rond]

HORASAN* [Khorassan] Orta Asyanın geniş bir bölgesine eskiden verilen isimdir ki, şimdiki halde batı kısmı İran, doğu tarafı Afganistan, kuzey ciheti Rusyaya ait bulunmaktadır. Eski zamanlarda bu kıtanın başlıca şehirleri Nişapur, Herat, Belh ve Merv beldeleri idi. Halkının büyük bir kısmı Türk olan bu memlekette birçok ilim ve fikir adamları yetişmiştir. Arapların istilâsından sonra dahi orada bir hayli din adamı yetişti ve memleket İslâm medeniyetinin geliştiği yerlerden biri oldu.

§ Şimdiki halde Horasan, İran'ın doğu kuzeyini kaplıyan en büyük vilâyetlerinden birinin adıdır. Merkezi Meşhed şehridir. Halıcılığı ve nefîs halıları meşhurdur. Dağlarında demir ve kurşun madenleri bulunduğu için eskiden Horasan kılıçları da pek makbuldü. Meşhed civarı bağlık ve bahçelik olup üzüm ve muhtelif meyvalar yetiştirir.

HORASAN i. Pişmiş tuğla ve kiremit parçaları bir tokmakla dövülüp ince toz haline getirildikten sonra bir elekten geçirilip kireç ve su ile karıştırılarak yapılan bir nevi duvar harcı ki, eskiden çimento yerine kullanılırdı. Buna horasan denilmesi Türkistanda, bilhassa Horasan şehirlerinde harçların böyle yapılmış olmasındandır. [Tuileau, brique pilée et melangée à la chaux et au sable pour faire une sort de ciment]

HORASANCIYAN*, Mikail (1835 - 1903). Tıp Fakültesindeki hocalığiyle tanınmış hekimlerimizdendir. İstanbulda Hasköy'de doğdu. Hekimliği Paris'te tahsil etmiş, İstanbul Tıp Fakültesi İç Hastalıkları profesörlüğünde uzun yıllar hizmet etmişti. Halk arasında hazakatiyle tanılırdı. Tıp Cemiyeti reisliğinde, Şehremaneti Sıhhiye Meclisinde de bulundu. Oğlu Ohanes Horasancıyan da tanınmış hekimlerimizdendir.

HORASANÎ Far. i. [خراسانی] Eski kıyafette sarıktan taşkın «hâcegân» denen rütbedeki sarıkların kavuğu ki, eski mezar taşlarında örnekleri çok görülür: Horasanî sarık. [Manière de rouler le turban sur le couvre - chef]

2 - s. Horasan halkından, Horasanlı. [De Khorassan]

HORATA Yun. i. Şaka, eğlence, lâtife. [Badinage, plaisanterie]

HORATACI s. Şakacı, alaycı. [Badin, farceur]

HORDA Fr. i. Göçebe ve iptidai halde yaşıyan, taşkınlık ve yağmacılık eden topluluk (Kelimenin aslı «ordu» olduğunu ve moğolcadan alındığını «Larousse» işaret etmektedir). [Horde]

HORDE D'OR* Altınordu devletine Avrupalılarca verilen isim. bk. Altınordu Devleti.

HORHOR i. Gür çıkan, ses çıkararak akan su. Horhor çeşmesi, horhor akan su. [Onomatopée qui imite un écoulement abondant]

HORLAMAK f. Hor ve hakîr tutmak, fena muamele etmek. [Maltraiter, mépriser]

HORLAMAK f. Uyurken boğazdan hor hor diye kalın bir ses çıkarmak («Horuldamak» şeklinde de kullanılır). [Ronfler]

HORLANMAK f. Fena muameleye uğramak, hakaret edilmek. [Être méprisé]

HORLATMAK f. Hor kullandırmak, fena muamele ettirmek. [Faire mépriser]

HORLUK i. Hakaret, zillet, kötü muamele. [Mépris]

HORNBLENT Al. i. Jeol. Tabii halde alüminyum, kalsiyum, demir ve mağnezyum silikatından ibaret, koyu yeşil veya kara renkte parlak bir amfibol çeşidi. [Hornblende]

HOROSPİNA i. Gelincik balığına benzer yenmez bir çeşit ufak balık. [Marsouin]

HOROZ Far. i. [خروس] Tavuk cinsinin erkeği: Gerze horozu, hint horozu, ispenç (İsveç) horozu. (Horoz öttü, dâva bitti). [Coq]

2 - Ateşli silâhlarda çakmak taşına veya merminin kapsülüne vurmıya yarıyan maden parça. [Chien d'un arme à feu, platine de fusil]

Horoz

§ Horoz akıllı: Beyinsiz. [Étourdi, crédule]

§ Horoz ayağı: Fişek sökecek burgu. [Espèce de tire - bouchon]

§ Horoz oğlu: Sapık, hilekâr. [Fourbe]

§ Horoz oğlu işi: İtinasız, savrukça yapılmış, entipüften şey. [Camelote]

§ Horoz (horozlar) ötmek: Sabah olmak. [Faire le matin]

§ Horoz yumurtası: Pek ufak yumurta. [Oeuf de poule extrêmement petit]

Çeşitli horoz tipleri

HOROZ İBİĞİ b. i. Bâzı kuşların, bilhassa hindi ve horozların tepelerinde bu-

1. Horoz ibiği 2. Horoz ibiği

lunan kıp kırmızı, enlice ve dantelâ biçiminde kalınca deri parçası. [Crète - de coq]

2 - Bot. Sonbaharda açılan kırmızı renkli ve horoz ibiği biçiminde, kadife gibi bir çiçek. [Amarante]

HOROZİBİĞİGİLLER i. Bot. Örneği horozibiği olan bitki familyası. [Amarantacées]

HOROZLANMAK f. Horoz gibi kabarıp kurulmak, kavgaya hazırlanmak, tahakküme kalkışmak. [Se dresser comme le coq, se pavaner, vouloir dominer]

HORTEN* Norveç'te Oslo yani eski Christiania körfezi kenarında 10.500 nüfuslu bir liman.

HORTENSE* «hortans ok.», Kıraliçe (1783 - 1837). İmparatoriçe Joséphine'in Comte de Beauharnais'den doğma kızı olup Holânda kıralı Louis Bonaparte ile evlenmiş ve Üçüncü Napoléon'un anası olmuştu.

HORTLAK i. Mezardan çıkıp insanlara fenalık yaptığı sanılan hayalî mahlûk, cadı, karakoncolos, gulyabani: (Ve bütün gılzatiyle bir hortlak — Leyli nisyanı

kabri yoklıyarak. Tevfik Fikret). [Revenant]

HORTLAMAK f. Dirilip hortlak olmak, mezarda cadı olup mezar azabı çekmek ve hort hort diye sesler çıkarmak. [Être revenu à la vie, subir des vexations après avoir trépassé]

HORTUM Ar. i. [خرطوم] Filde, böceklerde ve sümüklüböcek gibi yumuşakçalar (naime - mollusques) sınıfındaki hayvanlarda olduğu gibi boru şeklinde uzanmış ağız veya burun kısmı. [Trompe]

2 - Tulumba veya musluklara takılan kauçuk, meşin, yahut bezden uzun boru. [Trompe de pompe]

3 - Sahası dar bir siklon (kiklon) çeşidi ki, denizlerde gemiler için büyük tehlike teşkil eder, suyun dönerek şiddetle yükselmesi şeklinde olur ve rasladığı şeyleri de birlikte sürükler. [Cyclone]

§ Hortum sıkmak: (Yangına) Su sıkmak. [Décharger une trompe de pompe]

HORTUMLULAR ç. i. Zo. Kalın derili memeli hayvanların, filde olduğu gibi, burunları hortum şeklinde uzayanları. eskt. Hortumiye. [Proboscidiens]

HORTY*, Nicolaï (doğ. 1868). Macar devlet adamı. Kenderes'de doğmuş, denizcilik tahsil etmiş, Avusturya - Macaristan donanması başkomutanlığında, sonra Macar millî ordusu başkomutanlığında bubulunmuştu. 1920 - 1944 arasında Macaristan kıral naipliğinde bulundu.

HORULDAMAK f. bk. Horlamak.

HORUS* Eski Mısır tanrılarından olup resim ve heykelleri atmaca şeklinde veya başı atmacaya benziyen bir adam biçiminde temsil edilirdi.

Horus

HORYAT bk. Hoyrat.

HOŞ Far. s. [خوش] İyi, lâtif, beğenilen ve duyguları okşıyan: Pek hoş bir sesi var, tadı pek hoş. [Bon, agréable]

2 - Garip, tuhaf, insanda biraz yabancı ve aykırı tesir yapan: Onun bir hoş ismi vardı. Nedense beni görünce bir hoş oldu. [Étrange, drôle]

§ Hatırını hoş etmek: Memnun etmek. [Satisfaire]

§ Hoşa gitmek: Beğenilmek. [Plaire, être admiré]

§ Hoş bulduk: «Hoş geldiniz» selâmına verilen karşılık. [Je suis heureux de vous trouver en bonne santé]

§ Hoş geldiniz: Gelene söylenen selâm sözü. [Soyez le bienvenu]

§ Hoş görmek: Müsamaha etmek, güvenilecek bir kusuru görmemezlikten gelmek. [Laisser faire, tolérer]

§ Hoşuna gitmek: Beğenmek. [Agréer, plaire]

HOŞAF Far. i. [خوشاب] Üzüm, vişne, erik gibi mayhoş meyvaları, şeker katıp bolca suda pişirerek yapılan meyvalı bir çeşit şerbet ki, yemek sonlarında içilir: Hoşaf kâsesi, hoşaf kaşığı. [Espèce de compote]

§ Hoşafın yağı kesilmek: Şaşırıp kalmak, dermansız düşmek, yapılacak şey, verilecek karşılık bulamıyacak bir hale girmek. [Rester ahuri, rester coi]

HOŞÂMEDÎ Far. b. i. [خوش آمدی] Birine hoş geldiniz demek merasimi: Yeni taşınan komşulara mahallece hoşâmedîye gitmek eskiden âdetti. [Cérémonie par laquelle on souhaite la bienvenu]

HOŞAP* Van vilâyetinin Gürpınar ilçesi bucaklarından biridir. 25 köyü, 3.941 nüfusu olup bunun 227 si bucak merkezindedir. Hoşap, Gürpınar'ın 68 kilometre doğu kuzeyinde ve ona arabaya azçok elverişli bir yol ile bağlıdır.

HOŞBEŞ b. i. Sohbet, hatır sorma: Bize geliniz de hoşbeş edelim. Hoşbeşten sonra işin müzakeresine başladılar. [Entretien]

HOŞBU Far. s. [خوشبو] Güzel kokulu. [D'une odeur agréable, parfumé]

HOŞÇA zf. İyice, güzelce, zararsız: Hoşça bir film. [Assez joli]

§ Hoşça kalın! : Ayrılan tarafından kalanlara söylenen bir selâm şekli. [Portez vous bien!]

HOŞE Far. i. [خوشه] Başak, buğday başağı, sünbüle. [Épi]

§ Hoşe-çin: Başak toplayıcı. [Ramasseur d'épis, glaneur]

2 - mec. Küçük kazançlar temin eden, değerli küçük şeyler biriktiren, iyi eserlerden seçmeler yapan. [fig. Qui fait de petits gains, des petits choix]

HOŞGÖRÜ i. Müsamaha, her şeyi anlayışla karşılayıp mümkün olduğu kadar hoş görmek hali (Yeni teklif edilen kelimelerdendir). [Indulgence]

HOŞGÖRÜCÜ s. Müsamahakâr, her şeyi anlayışla karşılayan. [Indulgent, négligent]

HOŞGÜVAR Far. b. s. [خوشگوار] Lezzetli ve hazmı kolay: Âbı hoşgüvar: Hafif su. [Agréable au goût et d'une digetion facile]

HOŞHAL Far. b. s. [خوشحال] Hal ve vakti iyi, mesut, bahtiyar. [Aisé, heureux]

HOŞHOŞ i. Çocuk dilinde köpek («Hav-

hav» gibi). [Chien (dans le langage enfantin)]

HOŞLANDIRMAK f. Birinin hoşuna gidecek harekette bulunmak, hoşlanmasını temin etmek, memnun etmek. [Contenter, satisfaire]

HOŞLANMAK f. Hoş bulmak, sevmek, hoşuna gitmek. [Être content, se plaire, trouver agréable]

HOŞLAŞMAK f. Daha hoş bir hale girmek: Bu bahçe günden güne hoşlaşıyor. [S'améliorer]

2 - Birbirinden hoşlanmak, karşılıklı haz duymak: Pek hoşlaşmışlar, şimdi aralarından su sızmıyor. [S'entendre, vivre en bonne intelligence]

HOŞMERİM i. Yağda pişirilip üzerine şeker ve bal dökülen taze ve tuzsuz peynir tatlısı. [Met sucré contenant de la farine et du fromage]

HOŞNUD, HOŞNUT Far. i. [خشنود] Razı, memnun: Allah senden hoşnudolsun, onun hareketinden hoşnudum. [Satisfait, content]

§ Hoşnudetmek: Memnun etmek, gönlünü hoş etmek. [Satisfaire]

HOŞNUDÎ Far. i. [خشنودی] Hoşnutluk, memnunluk. [Satisfaction]

HOŞNUTLUK i. Hoşnudolma hali, memnuniyet. [Contentement]

§ Hoşnutluk getirmek: Memnunluk göstermek: Hizmet ettiği yerden hoşnutluk getiriyor. [Être satisfait]

HOŞNUTSUZ s. Hoşnut olmıyan. [Mécontent]

HOŞNUTSUZLUK i. Memnun olmayış. [Mécontentement]

§ Hoşnutsuzluk getirmek: Memnun olmadığını söylemek, itminansızlık göstermek. [Être mécontent]

HOŞT ü. Köpekleri ürkütüp kaçırmak veya kovmak için çıkarılan ses. [Interjection dont on se sert pour chasser les chiens]

HOTAMIŞ* (Kayacık) Konya vilâyetinin Karapınar ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucak olup merkezi Kayacık köyündedir. Bucağın 17 köyü, 4.680 nüfusu vardır. Bunun 276 sı bucak merkezindedir. Hotamış, Karapınar'ın 15 kilometre batı güneyinde ve ona araba yolu ile bağlıdır.

HOTANTOLAR* [Hottentos] Güney Afrikanın batı taraflarında göçebelik ve çobanlıkla yaşıyan iptidai bir ırk olup bünye ve dil vasıfları bakımlarından Boşiman'lara biraz benzerler. Kabîle reislerinin idaresi altında koyun ve sığır gütmekle geçinirler. Eşyayı canlı farzetmek, tabiat kuvvetlerini temsil eden tanrılara tapınmak gibi birtakım inanışları vardır.

HOTİN* Besarabya'da Dinyester nehri kenarında 17.000 nüfuslu bir şehir ki, Osmanlı İmparatorluğunun elinde iken Lehistana ve Rusyaya karşı yapılan muharebelerde bir hayli çatışmaya sahne olmuştu. 1673 te Jean Sobieski Osmanlı ordusunu orada yendi. Romanyanın elinde iken ona Naguère derlerdi. Şimdi Sovyet Birliği içinde Moldavya şehirlerindendir.

HOTOZ i. (Çağatayca «kotas» dan) Eskiden kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları türlü renk ve biçimde yapılmış küçük ve zarif başlık ki, kayık hotoz, küp kapağı hotoz, saraylı hotozu gibi çeşitleri olurdu ve hotozların elmaslarla, kıymetli taşlarla da donatıldığı bulunurdu. (Kelime Orta Asya dağlarında bulunan, kuyruğu at kuyruğuna benziyen ve çağatayca kotas adlı bir mandanın isminden alınmıştır. Eski Türkler bu kuyruklardan tuğlar yaparlarmış). [Sorte de coiffure de femme, bonne, hotoz]

2 - Bâzı kuşların başlarında püskül gibi duran tüyler, sorguç. [Houppe]

3 - Binaların, kapıların ve mobilyaların üstlerine konulan süslü tepelik. [Couronnement]

HOTOZLU s. Başında hotoz bulunan, hotoz giyen: Hotozlu kadın. [Qui porte la coiffure dite hotoz]

2 - Başında sorguç biçiminde tüyleri bulunan kuş, horoz v. s. [Qui porte une houppe]

3 - Tepelik şeklinde süsü bulunan bina veya eşya. [Qui a le couronnement]

Hotozlu kadın

HOUCHARD* «huşar ok.», Jean - Nicolas (1738 - 1793). Büyük İhtilâlde başı kesilen meşhur bir Fransız generalidir. Forbach'ta doğmuştur. İngilizlere karşı muzaffer olmuş, fakat düşmanı takibetmediği bahanesiyle idama mahkûm edilmişti.

HOUDETOT* «hudeto ok.», Elisabeth, comtesse de (1730 - 1813). Onsekizinci Asır Fransız fikir ve edebiyat âleminde zekâsı ve güzelliğiyle tanınmış bir kadındır. Paris'lidir. Saint - Lambert ve Jean - Jacques - Rousseau'nun dostu idi.

HOUDON*, Jean-Antoine (1741 - 1828). Fransız heykeltıraşı. Versailles'da doğmuştur. Zamanının tanınmış büyük adamlarına ait pek çok ve pek muvaffakıyetli heykelleri ve büstleri vardır.

HOUSSAYE* «huse ok.», Arsène (1815 - 1896). Fransız edibi. Bruyère'de doğmuştur. «Fransız Akademisinin Kırk Birinci Koltuğu», «İtiraflar», «Havva'nın Kızları», «Şeytanın Kadınları» gibi birçok meşhur ve zarif eserleri vardır.

§ Bu zatın oğlu Henry Houssaye (1848 - 1911) tarihî eserleriyle tanınmış ve Fransız Akademisine seçilmiş bir ilim adamıydı.

HOUSTON* «husten ok.» Amerika Birleşik Devletlerinin Texas hükümeti dahilinde 384.000 nüfuslu, pamuk dokumacılığı endüstrisiyle tanınmış bir şehirdir.

HOVARDA s. Zevki için para harcamaktan çekinmiyen, sefahet âlemlerinde dolaşan: Pek hovarda bir adamdır, malını bu uğurda yedi. [Débauché, bambocheur]

2 - Yolsuz kadının paralı âşığı: Hasba şimdi yeni bir hovarda bulmuş. [Galant]

HOVARDALIK i. Hovarda olanın hali veya hovardaca hareket. [Galanterie, débauche]

§ Hovardalık etmek: Bol para harcamak, sefahette bulunmak. [Débaucher, bambocher]

HOVAS, HUVAS* (yahut Mérinas) Malezya'da ve Madagaskar'da yaşıyan bir ırka verilen isim ki, bulundukları yerlerin aristokrat tabakasını teşkil ederler.

Hovas tipleri

HOWE* «hau ok.», Elias (1819 - 1867). Bir dikiş makinesi icadetmekle meşhur Amerikalı bir makinecidir. Massachusetts hükümetinin Spencer şehrinde doğmuştur.

HOWRAH* «haura ok.» Hindistan'da Ganje ırmağı deltasında, Kalkutta şehri civarında 224.000 nüfuslu bir şehirdir.

HOYRAN* (Kumdanlı) Isparta vilâyetinin Yalvaç ilçesi bucaklarından biri olup merkezi Kumdanlı köyündedir. Bucağın 11 köyü ve 6.085 nüfusu olup bunun 1.382 si merkezi olan Kumdanlı'dadır. Hoyran'ın 20 kilometre batısında ve ona araba yolu ile bağlıdır. Eğirdir gölünün kuzey kısmına Hoyran gölü derler ki, bucak onun beş kilometre kadar kuzeyindedir.

HOYRAN GÖLÜ* Eğirdir gölünün bir boğazla ayrılmış gibi olan kuzey kısmına verilen isimdir.

HOYRAT, HORYAT Yun. i. Köylü, kaba, eli bir şeye yakışmıyan, hareketleri hırpalayıcı olan. (Kelime rumcadan türkçeye «hoyrat» şeklinde geçmiştir): Hoyratın biridir ona ince işler emanet edilemez. [Grossier]

HOYRATLIK i. Kabalık, terbiyesizlik, hırpalayıcı hareket. [Grossièreté]

HOZAT* (Dersim) Tunceli vilâyeti ilçelerinden biri olup eski adı Dersim idi. 18 köyü bulunan merkez bucağından başka 4 köylü Amutka ve 12 köylü Sin isminde iki bucağı vardır. Kasaba Tunceli'nin 50 kilometre batısında ve ona arabaya elverişli bir yol ile bağlıdır. Bütün ilçenin nüfusu 8.409, kasabanın da 1.543 tür (1945 te). bk. Dersim.

HÖCRE Ar. i. bk. Hücre.

HÖDÜK s. Kaba, acemi kimse, muaşeret ve nezaket icaplarını hiç öğrenmemiş olan: O dağdan inmiş, hödüğün biridir. [Grossier, gauche]

HÖPÜRDETMEK f. Bir şeyi içerken gürültü çıkarmak: Şapırdatarak yiyor, höpürdeterek içiyor, ayranı höpürdete höpürdete bir içisi var ki. [Lamper, boire en tirant avec la langue]

HÖRGÜÇ, ÖRGÜÇ i. Devenin sırtındaki tümsek: Tek hörgüçlü deve, çift hörgüçlü deve. [Bos du chameau]

2 - Tepe, dağ çıkıntısı. [Déclivité d'une montagne]

HÖRGÜÇLENMEK f. Hörgüç gibi kambur peyda etmek. [Devenir bossu]

HÖRGÜÇLÜ s. Hörgücü olan, kamburu bulunan: Hörgüçlü deve, hörgüçlü duvar, hörgüçlü dağ. [Bossu, gonflé]

HÖRGÜÇLÜK i. Devenin hörgücü üzerine konulan küçük semer. [Petit bât qu'on met sur la bosse du chameau]

HÖRPÜLDETMEK f. Çabucak, açgözlüce ve gürültü ile yemek veya içmek: Bir oturuşta bir tepsi baklavayı hörpüldetti. Ayranı öyle hörpüldetti ki. (Tutup ke'sin kenarından nezaket birle hörpüldet — Desinler ayran içmekte şu emmi emme mahir ha!). [S'empiffrer, lamper]

HÖŞMERİM i. bk. Hoşmerim.

HÖŞNEK* (Azakpert) Bingöl vilâyetinin Kiği ilçesi bucaklarından biri olup merkezi Azakpert köyüdür. Bucağın 38 köyü, 9.668 nüfusu vardır. Bunun 448 i merkezindedir. Höşnek, Kiği'nin 30 kilometre doğusunda ve ona araba yoliyle bağlı bulunmaktadır.

HÖYKÜRMEK i. (Eski dervişler hakkında) Hep bir arada yüksek sesle zik-

retmek. [Invoquer à haute voix et tout ensemble des attributs de Dieu]

HÖYÜK, ÖYÜK i. Küçük tepe, çok defa altlarında eski eser izleri bulunan yayvanca tepecik: (Yaz geldi, bahar oldu yeşillendi höyükler — Hıp hıp sıçırarlar, ötüşürler ibübükler. Galip Paşa). [Colline]

HU Ar. zm. [هو] O yani Allah. [Lui, Dieu]

2 - Dervişlerce zikir ve selâm gibi birçok vesilelerle kullanılırdı: Hu demek, hu çekmek. [Terme de salutation et de résignation usité en toute occasion par les derviches]

3 - ü. Baksan a! Bana bak! Neredesin? Ey! : Hu komşu, sana bir şey söyliyeceğim. (Daha çok kadınlar tarafından kullanılır). [Holà! hé! Dis-donc!]

§ Hu çekmek: Tanrı adı olarak «Hu» kelimesini birbiri arkası sıra tekrarlamak, gülbank çekmek. [Invoquer le nom de Dieu]

§ Hu keşan: Hu çekenler, vaktiyle yeniçeri ortalarında yani bölüklerinde bulunan Bektaşi dervişleri. [Ceux qui envoquent le nom de Dieu]

§ Ya hu! : Ey, bana bak, a canım! [Hola! Hé]

HUANG - HO* (Kızıl ırmak) Çin'in büyük bir ırmağı olup Tibet'ten çıkar ve Tchelli (Çeli) körfezinde denize dökülür. Boyu 2.700 kilometredir. Geçtiği vâdi Çin'in en kalabalık yerleridir.

HUB Ar. i. [حب] Sevgi, muhabbet: Hubbı cah: Mansıp sevgi ve hırsı. Hubbı Ehlibeyt: Peygamber ailesine karşı sevgi. Hubbı vatan: Vatan sevgisi. [Amour, affection]

HÛB Far. s. [خوب] Güzel (Türkçede yalnız bâzı terkiplerde kullanılmıştır): Hub - siyret: Güzel huylu. [Beau, belle, joli]

HÛBAN Far. ç. i. [خوبان] Güzeller, dilberler, sevilenler. [Objets d'amour, bien aimés]

HUBNER* «ubner ok.», Alexandre baron de (1811 - 1892). Avusturyalı seyyah. Viyana'lıdır. «Dünya Etrafında Bir Gezinti» isimli eseriyle tanılır.

HUBUBAT Ar. ç. i. [حبوبات] Habbeler, taneler, buğday, çavdar, mısır, arpa gibi ekmek yapmıya yarıyan taneler, tahıl, zahire: Hububat piyasası. [Céréales]

HUBUR Ar. i. [حبور] Sevinç, sürur (Nesirde çok defa «sürur» ile birlikte kullanılmıştır. Eski şiirlerde epeyce geçer). [Joie]

HUCESTE Far. s. [خجسته] Uğurlu, kutlu, mübarek: (Gel ey huceste - hısalü melek cemalim, gel — Tükendi hasret ile takatü mecalim gel! Ebussuut Efendi). [De bonne augure, heureux]

HUDA Far. i. [خدا] Tanrı, Allah: Hudaya emanet olunuz: (Huda göstermesin âsarı izmihlâl bir yerde!). [Dieu]

§ Huda perest: Allaha ibadet eden. [Adorateur de Dieu]

§ Huda pesend: Tanrının beğendiği, makbul gördüğü şey. [Approbé par Dieu]

§ Huda pesendane: Allaha beğendirircesine. [En gagnant l'approbation de Dieu]

HUD'A Ar. i. [خدعه] Aldatma, oyun, dolap, hile: Dosdoğru bir insandır, hile, hud'a bilmez. [Ruse, tromperie]

§ Hud'akâr: Hilekâr, dolapçı. [Rusé, trompeur]

HUDADAD Far. b. s. [خداداد] Allah vergisi: Bu istidat ona hudadaddır. [Donné par Dieu, don naturel]

HUDAVEND Far. i. [خداوند] Efendi, sahip, hâkim: (Ey âlemi var eden Hudavend = Ey varlığı yaratan Allah!). [Maître, seigneur]

HUDAVENDİGÂR Far. i. [خداوندگار] Âmir, hâkim. Osmanlı padişahlarının üçüncüsü olan Birinci Murat'ın lâkabı olup, onun, şehzadeliğinde valilik ettiği Bursa ile civarına bir isim olarak verilmişti ve imparatorluk zamanında Bursa, Bilecik, Kütahya, Afyon ve Balıkesir vilâyetlerinin yani bugünkü beş vilâyetimizin hepsi Hudavendigâr vilâyetini teşkil ederdi. [Monarque, souverain, ancienne province ayant pour capitale Brousse, l'ancienne Bithynie]

HUDAYİNABİT Far. b. s. [خدای نابت] Ekilmeksizin kendiliğinden biten: Bahçede hudayinabit çiçekler var. [Plante qui croît naturellement, sans être cultivé, spontané, indigène]

2 - mec. Hiç terbiye ve tahsil görmeyip kendiliğinden yetişen. [À l'état naturel, à l'état sauvage]

3 - mec. Kendi kendine yetişmiş ve kendi gayretiyle değer kazanmış olan: Hudayinabit bir filozof, bir şair. [Personne qui s'est formée lui-même, naturellement intelligent]

HUDDAM Ar. ç. i. [خدام] Hizmetçiler, hademeler. [Serviteurs, domestiques]

2 - Cinci ve üfürükçülerin gûya hizmetlerinde bulundurdukları cinler: Huddamlı hoca, huddamını toplıyacakmış. [Les démons qui les sorciers prétendent avoir à leurs services]

HUDDERSFİELD* «hödersfild ok.» İngilterede York kontluğu içinde Colne ırmağı üzerinde 113.000 nüfuslu bir şehir olup kumaş fabrikalariyle tanılır.

HUDSON* «hödsen ok.», Henry (ölm. 1611). Meşhur İngiliz gemicisi ve kâşifi. 1909 da kendi adiyle anılan körfezi ve boğazı bulmuştur. Fakat buzlarla kuşatıldığı için körfezde kışlamıya mecbur kalınca geminin erzakı tükendiği için isyan eden gemiciler tarafından biçare kâşif, oğlu ve kendine sadık birkaç adamı ile bir sandala konularak meçhul denizlere bırakılmış, ondan sonra da kendilerinden hiçbir haber çıkmamıştır.

HUDSON IRMAĞI* Birleşik Amerika Devletleri nehirlerinden biridir. New York civarında Atlas okyanusuna karışır. Boyu 500 kilometredir.

HUDSON KÖRFEZİ, DENİZİ* Kuzey Amerikanın kuzeyinde Atlas okyanusundan teşekkül eden bir deniz büyüklüğündeki körfezin ismidir. Yılın yedi ayında buzlarla kaplanmış bulunur.

HUDUD, HUDUT Ar. i. [حدود] Sınır, iki devlet toprağının veya iki memleket veya tarla arazisinin birbirine değdiği yer: Hudut çizmek, hududu geçmek. [Frontières, limites, confins]

2 - Son, münteha, buç: Sabrın da hududu var. [Fin, extrémité]

§ Hemhudud: Sınırdaş, hudutları bir olan. [Confin, voisin, limitrophe]

§ Hudud alâmeti: Sınır işareti. [Bornage]

§ Hudut koymak, hudut tâyin etmek: Sınır işareti çizmek. [Délimiter, désigner les frontières]

HUDUS Ar. i. [حدوث] Başgösterme, hâdis olma, meydana gelme: Polisler bir cinayetin hudusunu önlediler. [Apparition, naissance, arrivée]

HUÉ* «hüe ok.» Hindi-Çinî'de Annam ülkesinin başkenti olan 45.000 nüfuslu bir şehirdir. Hué nehri vasıtasiyle denize bağlı olan bu şehirde güzel âbideler vardır. Fransızlar tarafından 1883 te istilâ edildi.

HUELVA* «uelva ok.» İspanyada Andaluzi eyaletinde 45.000 nüfuslu bir şehirdir. Bakır madenleri vardır.

HUET* «hüe ok.», Paul (1804 - 1869). Meşhur Fransız manzara ressamı. Paris'lidir. Resimde romantizm mesleğine mensuptur.

HUFRE Ar. i. [حفره] Çukur, kazılmış toprak: Hufrei mezar: Mezar çukuru. Hufrei nisyan: Unutkanlık çukuru. (Serviler Mevlâya yükselmiş birer memdud âh — Hufreler Mevlâdan inmiş en emin bir hâbgâh. Mehmet Akif). [Fosse]

HUGO* «hügo ok.», Victor - Marie (1802 - 1885). Ondokuzuncu Asır Fransız edebiyatının belki en büyük siması ve bütün dünyada tanınmış şairlerinden biridir. Besançon'da doğdu. Büyük Napoléon zamanındaki İtalya ve İspanya harblerinde bulunmuş bir generalin oğludur. Çocukluğunun bir kısmını İtalya ve İspanyada ve Paris'te geçirmiştir. Henüz çocuk denecek bir yaşta «Les Jeux Floraux» denen edebiyat mükâfatını kazanmış, 1822 de ilk şiir mecmuası olan «Odes» adlı eserini, 1827 de «Cromwell» isimli büyük dramını neşretmişti. Bir yıl sonra da «Les Orientales» adlı şiir mecmuası neşredildi. 1830 da «Hernani» dramının temsili büyük bir şöhret kazanmasına sebeboldu. Hayal kudreti, lisanının ve nazmının kuvveti onu romantizm denen yeni edebiyat ekolünün reisi sıfatiyle tanıtmıştır. 1841 de Fransız Akademisine ve Âyan âzalığına seçildi. 1848 İnkılâbından sonra mebusluğa seçilerek daima hürriyeti müdafaa eden beliğ hitabeleriyle muvaffakıyetler kazanmıştır. 1851 de Üçüncü Napoléon'un cumhuriyete ihanet ederek imparatorluğu ilân etmesi üzerine Paris'ten çıkıp on dokuz yıl Jersey ve Guernesey adalarında yaşadı ve 1870 te Üçüncü Napoléon'un düşmesi ve cumhuriyetin tekrar ilân edilmesi üzerine Fransaya döndü. Eserlerinin pek çok ve pek kuvvetli olması ve hemen bütün dünyaca tanınması yüzünden Hugo, asrının en büyük simalarından biri sayılmıştır. Cenaze töreni hükümdarlara bile yapılmıyan muazzam bir şekilde yapılmış ve cesedi Panthéon'a gömülmüştür. Eserleri 51 cilt tutar. Şiir mecmuaları arasında en meşhurları «Feuilles d'Automne», «La Légende des Siècles», «Les Contemplations», «Les Châtiments», «Les Voix Intérieures» isimli olanlardır. Romanları içinde «Notre - Dame de Paris», «Les Misérables», «Les Travailleurs de la Mer» adlıları, dramları arasında da «Ruy Blas», «Marion Delorme», «Le Roi S'amuse», «Les Burgraves» en şöhretli olanlarındandır.

Victor Hugo

HUGUNİN* «hügnen ok.», Edouard (1856 - 1926). İkinci Abdülhamit zamanında Anadolu Demiryolları Umum Müdürlüğünde bulunmuş bir İsviçrelidir. O zamanlar bütün yabancı müesseselerin başında bulunanlar gibi o da Türkiyede prensler kadar ihtişamlı ve nüfuzlu bir hayat sürmüştü.

HUKUK Ar. ç. i. [حقوق] Kanun ve âdetlerin bütünü, haklıyı haksızdan ayırmak için tatbik edilen kaidelerin bütünü

(heyeti mecmuası), kanunlar ve âdetler ilmi: Türk hukuku, İslâm hukuku, Roma hukuku. [Droit]

2 - Eskimiş dostluk münasebetleri, ilerlemiş ahbaplık: İki aile arasında eskimiş hukuk vardır. Benim onunla hukukumuz vardır. [Amitié, vieilles relations amicales]

3 - Haklar, bir adama aidolan şeyler, istihkaklar: Bütün hukukundan vaz geçti. Kitap üzerindeki hukukumu muhafaza ediyorum. [Droits acquis par services rendu ou par parenté]

4 - Kanunların cezaya aidolmayıp alacak verecek gibi dâvalarla münasebetli olan kısmı: Hukuk mahkemesi, hukuk dâvası. [Droit juridique]

§ Hukuk Felsefesi: Hukukun menşe, mahiyet ve meşruiyetini araştıran nazariye veya bilgi şubesi. Vazifesi kanun ve âdetlerden ayrı olarak mücerret hukuku felsefe metotlariyle tetkik ederek mutlak meriyeti haiz hukuk mefhumunu meydana çıkarmaktır ki, hukuk felsefesinin bu türlüsüne hukukun bilgi nazariyesi de denilebilir. Bir de hukukun metafiziği vardır ki, hak fikrinin felsefî dünya görüşü ile alâkasını tesis ederek hukuki kıymeti ölçüye vurmak, diye ifade edilebilir. [Philosophie de droit]

§ Hukuk ilmi: Hukuk kaidelerinin doğuşu, yaşayışı ve tarihî oluşu (tekâmülü) hakkındaki bütün bilgileri toplıyan ilimdir. Vazifesi hukuk unsurlarına ve malzemelerine sistemli bir şekilde nüfuz etmek, onu işletmek, muhtelif hukuki hükümleri muhteva yakınlığına göre toplamak, bu şekilde vücut bulan grupları müşterek prensiplere göre ayarlamak, daha umumi prensiplere varmak ve bunlardan teferruat için neticeler çıkarmaktır. [Science juridique]

Cemiyet halinde yaşıyan insanlar arasındaki münasebetleri idare eden kaidelerin mecmuu demek olan hukuk, ilk önce «tabii hukuk» (droit naturel) ve «mevzu hukuk» (droit positif) olmak üzere iki kısma ayrılır.

I - Tabii hukuk: İnsanların insan olmak itibariyle doğuştan sahiboldukları haklar demektir ki, bunun mahiyetini ve ölçüsünü veren selim akıl ve duygudur. Ancak tabii hukukun ayrı ayrı milletlere ve milletlerin âdetlerine, inanışlarına, tarihlerine göre değişik olduğunu ileri sürerek mutlak surette tabii hukukun varlığını münakaşa eden müellifler vardır. Bütün kanunlar tabii hukuku gözetmek ve ona dayanmak mecburiyetinde oldukları için onun esaslı prensiplerini «Hukuku Beşer Beyannamesi» (Déclaration de Droit de l'Homme) nde aramak lâzım geldiğini söylerler ki, bütün medenî milletlerin anayasaları o beyannamedeki esaslara göre tanzim edilmiştir. Bizim de anayasamızın 68 inci maddesinden 83 üncü maddesine kadar olan kısımları Türk milletinin başlıca tabii haklarını ihtiva etmektedir.

II - Mevzu hukuk: 1 - Millî hukuk (droit national) ve 2 - Milletler hukuku - devletler hukuku (droit international) olmak üzere iki kısma ayrılır ki, birincisi, muayyen bir devlet içinde cereyan eden hukuk, ikincisi, devletler arasındaki münasebetleri idare eden hukuk demektir.

1 - Millî hukuk da a) Âmme hukuku - kamu hukuku (droit public) b) Hususi hukuk veya medenî hukuk (droit privé, droit civil) olmak üzere iki esaslı kısma bölünür.

a) Âmme hukuku: Devletle vatandaşlar arasındaki münasebetlerin kaidelerini tespit eder ki, o da üç büyük kısma ayrılır: 1 - Esasiye hukuku (droit constitutionnel), 2 - İdare hukuku (droit administratif), 3 - Ceza hukuku (droit pénal).

1 - Esasiye hukuku: Devletin şeklini ve devlete hâkim olan yasama (teşri), yürütme (icra), yargı (adliye) kuvvetleri gibi esasların nasıl teşekkül ettiğini, vatandaşların millî hâkimiyete hangi şekillerde iştirak edeceklerini ihtiva eder.

2 - İdare hukuku: Umuma ait hizmetlerin teşkilâtiyle işleyişlerinin kaidelerini toplar.

3 - Ceza hukuku: Millî hâkimiyet adına fertlere tatbik edilecek cezaları tanzim ile uğraşır.

b) Hususi ve medenî hukuk dediğimiz şubeye gelince: Hukukun bu kısmı fertlerin kendi aralarındaki münasebetleri intizam altına almakla meşgul olur.

Bütün bu sayılan şubeler hukukun, ana çizgileri bakımından bölündüğü kısımlara aittir. Bunlardan başka muayyen grup içindeki meselelere göre hukukun daha birçok kısımları ve şubeleri vardır.

HUKUK FAKÜLTELERİ Tar. [Facultés de Droit] Hukuk ilimlerini okutan ve bu ilimler üzerine tetkikler ve araştırmalar yapan fakültelerdir. Bu fakülteler üniversite teşkilâtı içinde ilmî ve idari muhtariyeti haiz âmme müessesesi halinde idare olunmakta ve Millî Eğitim (Maarif) Bakanlığına bağlı bulunmaktadırlar.

§ İstanbul Hukuk Fakültesi: İlk defa 1875 de şimdiki Galatasaray Lisesi içinde «Hukuk Mektebi» adiyle açıldı. Fakat iki üç sene sonra rağbetsizlik yüzünden kapatıldı. 1880 de İstanbul tarafında Adliye Nezareti binası bahçesinde, sonraları İs-

tanbul Vilâyeti Jandarma Komutanlık Dairesi binası olan yerde yeniden ve daha esaslı surette kuruldu. Bir müddet sonra

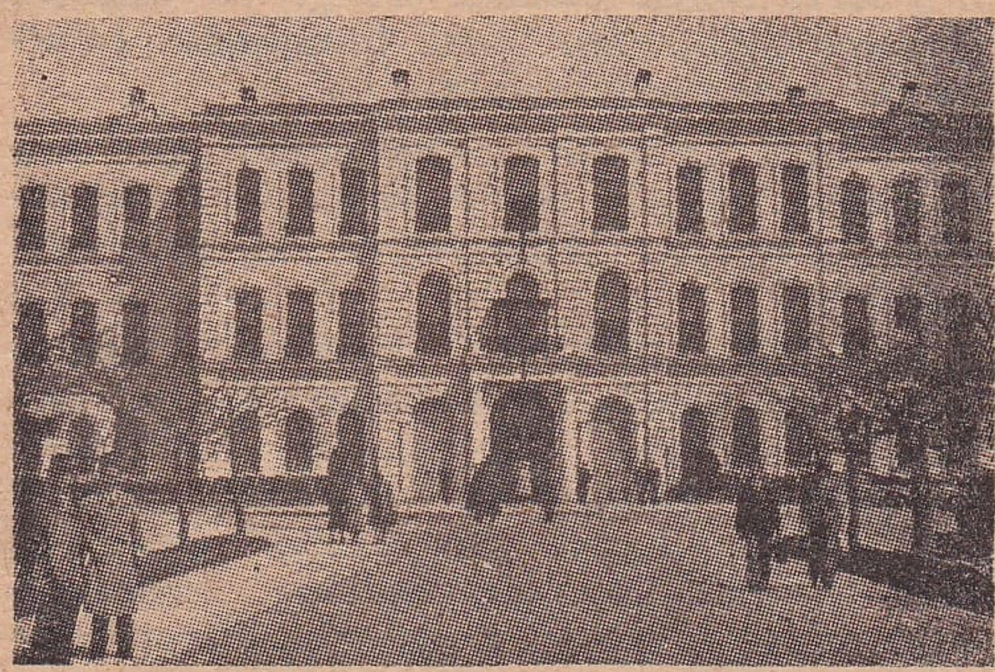

İstanbul Hukuk Fakültesi

da «Hukuk Mektebi» Cağaloğlunda «Lisan Mektebi» olarak yapılmış olan binaya nakledildi. Meşrutiyet İnkılâbından sonra 1909 da bu mektep, Beyazıtta yanan eski Darülfünun binasına, yani Zeynephanım konağına taşınmıştı. Nihayet 1933 te müesseseye fakülte adı verildi.

§ Ankara Hukuk Fakültesi: İlk defa 5 kasım 1925 tarihinde «Adliye ve Hukuk

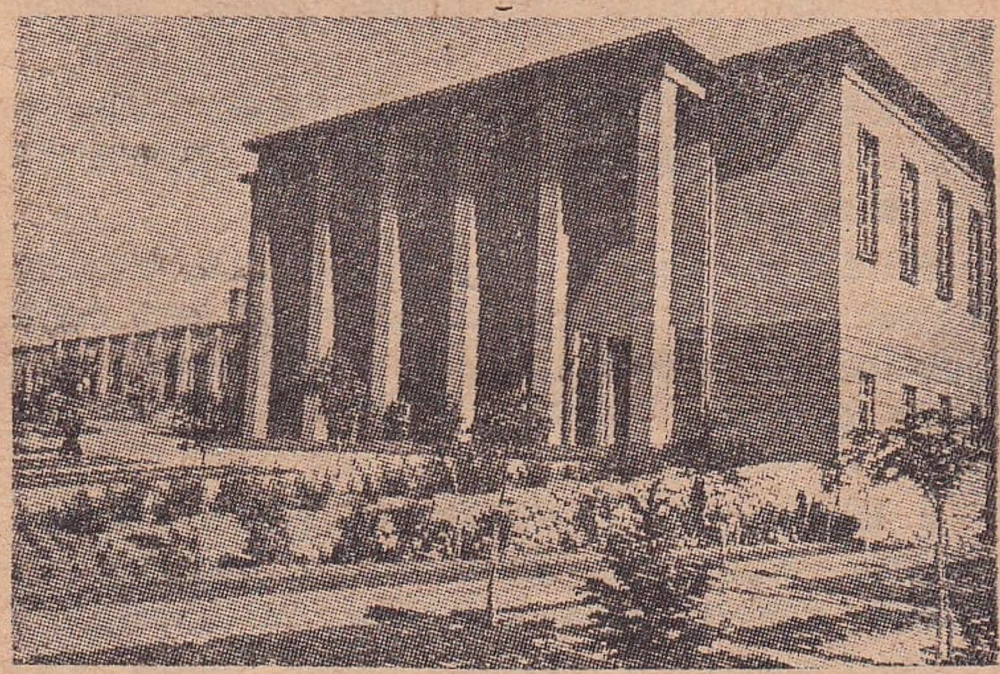

Ankara Hukuk Fakültesi

Mektebi» adiyle kurulmuş ve fakülte teşkilâtında Hukuk Fakültesi ismini almıştır.

Bunlardan başka Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında Selânik, Konya, Beyrut ve Bağdad'da dahi İstanbul Hukuk Mektebinin ders şartlarını ve mezuniyet haklarını haiz olmak üzere 1902 tarihinde birer hukuk mektebi açılmıştı. Bunlardan Selânik Hukuk Mektebi 1912 yılındaki Balkan Harbi sırasında, Bağdad ve Beyrut hukuk mektepleri de 1914 te çıkan Birinci Dünya Savaşı esnasında kapanmıştır. Konya Hukuk Mektebi ise 15 mart 1919 da lâğvedilmiştir.

HUKUKİ Ar. s. [حقوقى] Hukuka ait, hukuk ile münasebetli: Hukukî bir mesele. [Qui a trait à la loi, légal, relatif au droit]

HULÂGÛ*, İlhan (1217 - 1265). İranda hüküm süren İlhanlılar devletini kurmuş ve Bağdad'ı alarak Abbasî halifeliğini yıkmış olan Türk - Moğol serdarıdır. Cengiz Han'ın torunu ve Tuluy Han'ın oğludur. Büyük kardeşi Mengû Han, babasının yerine hakan olmuş ve Hulâgû'yu 1253 te İrana memur etmişti. «İlhan» hakana bağlı eyalet hanı demektir.

Hulâgû

Bundan dolayı ona ve soyundan gelenlere bu unvan verilmiştir. Şarkî İslâmiye devletini de ortadan kaldıran odur. 1258 de Bağdad'ı alarak halkı kılıçtan geçirmiş ve Halife Mustas'ım'ı bütün ailesiyle mahvetmişti. Halep ve Şam'ı da almışsa da istilâsı Mısırdaki Türk sultanı Baybars tarafından durdurulmuştu. Tarihin en çok kan döken hükümdarlarından biri sayılan Hulâgû, ilmi ve âlimleri korumuş, Meraga'da meşhur bir rasathane yaptırmış, bir hayli de imar işleri meydana getirmişti.

HULÂSA Ar. i. [خلاصه] Uzun bir bahis veya yazının az sözle anlatılan mefhumu, kısaltma, özet, züpte: Dilekçenin hulâsası, mazbatanın hulâsası, hikâyenin hulâsası. [Résumé]

2 - Bir şeyin en kuvvetli, posa ve fazla şeyler çıkarıldıktan sonra kalan seçme kısmı, cevheri: Et hulâsası, süt hulâsası. [Extrait, quintescence]

3 - e. Kısacası, nihayet, sözün kısası: Hulâsa, bütün yapılan gürültüye rağmen bu işten bir netice alamıyacaklar. [Enfin, bref, en un mot]

§ Hulâsai kelâm: Sözün kısası, elhâsıl: Hulâsai kelâm, mesele böylece bitti. [Bref]

HULÂSATAN zf. Hulâsa olarak, kısaca: İşi size hulâsatan anlatayım. [En résumé, brièvement]

HULEİNİNG* (Ngan-King) Çin'de Anhouei ülkesinin başkenti olan 461.400 nüfuslu bir şehirdir. Eski adı Ngan-King idi.

HULFETMEK f. Verdiği sözü yerine getirmemek, sözünden dönmek: O vadinde hulfetmez. [Manquer à sa parole]

HULLE Ar. i. [حلّه] Eski nikâh hükümlerinde üç defa boşanan bir kadının

tekrar nikâhla alınabilmesi için ertesi gün boşamak üzere başka bir adama nikâhlanması. [Dans l'ancienne l'égislation mariage provisoire d'une femme trois fois divorcée, pour pouvoir contracter de nouveau le mariage avec son ancien époux]

2 - Biri belden aşağı öteki belden yukarı olmak üzere iki parçadan ibaret bir çeşit elbise ki, İslâm geleneğinde (ananesinde) cennet libasının adıdır: (Bahar gülşene giydirdi hullei hadrâ = Bahar gülşene yeşil cennet elbisesi giydirdi. Fuzuli). [Espèce de vêtement, habit de paradis]

HULK Ar. i. [خلق] Huy, tabiat (Dilimizde daha fazla çoğul (cemi) şekli olan «ahlâk» kullanılmıştır). [Caractère, naturel]

HULKİ BEY*, Hüseyin - Doktor (1861-1894). Tıbbiyedeki dersleriyle tanınmış hekimlerimizdendir. İstanbulludur. Askerî Tıbbiyeden çıktıktan sonra hoca olmuş, Berlin ve Viyana tıp kongrelerinde bulunmuş, frengi üzerindeki müşahedelerinden dolayı Viyana'da profesörlük unvanını kazanmıştı. İhtisası deri hastalıklarına aidolmakla beraber hekimliğin umumi bahislerine dair halk için yazılmış bir hayli eseri de vardır.

HULKUM Ar. i. [حلقوم] Boğaz, boğazın mide yolu olan deliği («Lâtelokum» dediğimiz yumuşak şekerlemenin adı da «rahati hulkum» dan bozmadır). [Gosier]

HULL* «höl ok.» (Kingston - Upon - Hull) İngilterede York bölgesinde 315.000 nüfuslu bir şehir ve pek işlek bir limandır.

HULLİYAT Ar. ç. i. [حليات] Elmas, yakut gibi taşlardan yapılmış süs takımı, kadın süsünü teşkil eden mücevherler. [Bijoux]

HULÛL Ar. i. [حلول] Girme, gelip çatma: Kışın hulûlü, ramazanın hulûl etmesi. [Entré, arrivé]

2 - Tenasühe inananlara göre bir ruhun bir cisme girmesi. [Incarnation]

§ Hulûl etmek: Gelip çatmak, başlamak. [Arriver, approcher, commencer]

2 - Birinin sevgi ve güvenini kazanmak, onun damarına girmek: Herif kurnaz, kadına çabucak hulûl etti. [Capter la confiance, avoir toute la sympatie de quelqu'un]

HULÛLÎ Ar. i. [حلولى] Tanrının bâzı cisimlere hulûl edebileceği ve bir şekil altında görünebileceği inanışında bulunan. Hulûliyun. [Ce qui croit à l'incarnation de Dieu]

HULÛS Ar. i. [خلوص] Samimiyet, içtenlik, halislik: Sevgisinin hulûsunda şüphe yoktur. Hulûs ile ibadet eder. [Sincérité]

2 - Yaranma, müdahene, dalkavukluk: O sözü ancak hulûs için söylüyor. [Flatterie]

§ Arzı hulûs etmek: Sevgi ve bağlılık gösterecek bir harekette bulunmak. [Présenter ses compliments]

§ Hulûs çakmak: Yaranmak için dalkavukluk etmek, sahte sevgi ve fedakârlık göstermek. [Manifester un faux devouement]

HULÛSİ BEHÇET*, Doktor (1880 - 1948). Mesleğine ait buluşlariyle ve eserleriyle tanınmış profesör ve hekimlerimizdendir. İstanbulda doğmuş, Askerî Tıbbiyeden çıkmış, bir aralık Berlin'de deri hastalıkları üzerindeki ihtisasını ilerletmişti. «Frengi Dersleri», «Deri Hastalıkları» isimli kitapları başlıca eserlerindendir. Muhtelif dillerde neşredilmiş pek çok etüdü vardır. Arpa uyuzları üzerindeki tetkiklerinden dolayı 1935 te Peşte milletlerarası kongresince madalyon ve diploma ile takdir edilmiş ve «Behçet sandromu» adı verilen bir hastalığın meydana çıkmasını temin etmiştir.

HULÛSKÂR Far. s. [خلوصكار] Birine içten samimi sevgisi olan. (Kelimenin bu mânası pek az kullanılmış ve tersi daha çok yayılmıştır). [Sincère]

2 - mec. Dalkavuk, hulûs çakan, müdahin. [Flatteur]

HULÛSKÂRLIK i. Hulûskâr olanın hali veya hulûskârca hareket. [Sincérité ou flatterie]

HULYA Far. i. [خوليا] Kuruntu, vehim, hayal: (Evet hakikati hulyaya hep feda ederim — Zaman olur ki vücudumdan ayrılıp giderim. Tevfik Fikret). [Imagination, illusion]

§ Malhulya, malihulya: Kara sevda, merak, kuruntu: Malhulyaya kapılıp aldandı. [Mélancolie, château en Espagne]

HULYALI s. İnsana hulya veren, hayal kurmıya sebebolan: Hulyalı bir akşam. [Qui donne de l'imagination ou illusion]

2 - Hulya arkasında koşan, olmıyacak ümitlere bağlanan: Pek hulyalı bir gençtir. [Qui a des illusions]

HUM Far. i. [خم] Küp: Humi mey: Şarap küpü. Sultan Süleyman'ın son zamanlarında kahve Yemen'den yeni gelmiye başlamış, bir aralık meyhaneler kapatılıp kahvehaneler açılmıştı. Bir şairin o münasebetle söylediği şu beyit meşhurdur: (Humlar şikeste, câm tehi, yok vücudı mey — Ettin esiri kahve bizi, hey zamane hey). [Grand vase de terre, cruche]

§ Humhane: Şarap küplerinin bulunduğu yer, meyhane: (Dünsûn yine peyma-

neler, olsun tehi humhaneler — Rakseylesin mestaneler, mutrıpler ettikçe nagam. Nef'î). [Cave à vin, taverne, cabaret]

HUMANİZM Lât. i. Eski Yunan ve Lâtin edebiyat ve felsefelerini en yüksek kültür örneği olarak ileri sürmüş olanların mesleklerine verilen isimdir. Bu cereyanın başladığı değişme ve ilerleme çağına Avrupada «Renaissance» yani yenileşme (teceddüt) devri denir. Humanizm anlayışı her türlü hür ve insanca düşünceye engel olan Ortaçağın «iskolâstik» (scolastique) felsefesinin değerden düşmesine yol açmıştır. Cereyan ilk önce Lâtin edebiyatına karşı temayül şeklinde Onbirinci ve Onüçüncü Asırlarda belirmiye başladı. Onüçüncü Asırda Dante'nin «Divinia Comedia» siyle, bilhassa şair Pétrarque'ın tesiriyle bir şekil aldı. Hele Floransa'da eski yunanca ve lâtince dersler veren kürsülerin kurulmasiyle teessüs etti ve bu suretle Onbeşinci Asırda İtalyadan Batı Avrupaya, Holânda ve Fransaya ve öteki memleketlere yayıldı. Felsefede, insanlık için pratik değeri olmıyan metafizik gibi bahislere yer vermiyen «pragmatisme» mesleğine de bâzı İngiliz filozoflarınca «humanizm» isminin verildiği de vardır. [Humanisme]

HUMAR Ar. i. [خمار] İçkiden sonra duyulan baş ağrısı ve sersemlik: (Humarı var mey istemem — Uzun sürer ney istemem — Hulâsa bir şey istemem — Fakat gönül şen olmalı. İsmail Safa). [Pesanteur de tête que cause l'ivresse]

HUMBERT I* «humber ok.» (1844 - 1900). İtalya Kıralı. İkinci Victor Emmanuel'in oğlu olup 1878 de kırallığa geçmiş ve Monza'da bir anarşist tarafından öldürülmüştür.

HUMBERT*, Ferdinand (1842 - 1934). Fransız ressamı. Parislidir. Tarihî tablolariyle ve portreleriyle tanınmıştır.

HUMBOLDT*, Karl - Wilhelm (1767 - 1835). Alman dil âlimi ve devlet adamı. Potsdam'da doğdu. Elçiliklerde ve nazırlıklarda bulundu. Dil mevzuuna dair değerli eserleri vardır.

§ Kardeşi Alexandre Humboldt da (1769 - 1859) tanınmış bir tabii ilimler âlimidir. Muhtelif tetkik seyahatlerinde bulunmuş, tabii ilimlerin her sahasında faydalı tetkikler yapmıştır. Bilhassa fiziğin coğrafya bilgilerine tatbiki için ilk önayak olan odur. «Cosmos» yahut «Dünyanın Fizik Tasviri» adlı eseri meşhurdur.

HUME* «hium ok.», David (1711 - 1776). İngiliz filozofu ve tarih âlimi. Edimburg'ta doğmuştur. «Philosophie phénoméniste» denen ve ancak meydanda olan hâdiselere değer vermek lâzım geleceğini ileri süren bir felsefi mesleğin kurucusudur. «İnsan Zekâsı Üzerinde Bir Kalem Tecrübesi» adlı eseri meşhurdur. «İngiltere Tarihi» adlı bir eseri de değerli sayılır. Fransada İngiltere elçiliği kâtibi sıfatiyle bulunduğu zaman J. J. Rousseau ile dost olmuştu.

David Hume

HUMMA Ar. i. [حمّى] Hastalık ateşi, sıtma. [Fièvre]

2 - Ateşli ve bulaşıcı olan muhtelif hastalıklara, tifüs, tifo gibi salgınlara verilen ad. [Typhus, fièvre typhoïde]

§ Barsak humması: Barsak yangısından (iltihabından) meydana gelen humma. [Entéropyre]

§ Merzagî humma: Bataklık humması. [Fièvre paludéenne]

§ Nifasî humma: Albastı denen loğusa hastalığı. [Fièvre puerpérale]

HUMMALI s. Ateşli, humması olan: Hummalı hasta. (Hummalı başım göğsünün üstünde yanardı. Tahsin Nahid.). [Fiévreux]

2 - mec. Sürekli, sıkı ve hareketli: Hummalı bir çalışma. [fig. Ardent, tourmenté, agité, fiévreux]

HUMUS Lât. i. Yaprak, ağaç, kök, saman gibi nebati maddelerin çürümesinden meydana gelen esmer veya siyahımsı madde, nebati toprak, kara toprak. [Humus]

HUMUS* (Homs) Suriyenin eski ve ehemmiyetli şehirlerinden biridir. 1918 den önce bizim Suriye vilâyetinin Hama sancağına bağlı bir kaza merkezi idi. Tarihî adı Emèse'dir. Halep - Rayak demiryolu üzerinde ve Hama'nın güneyindedir ve Şam Trablusuna da bir demiryolu ile bağlıdır. Yünlü, ipekli, sırmalı kumaşlariyle meşhurdur. Şimdi şehrin 55.500 nüfusu vardır.

HUMÜS Ar. s. [خمس] Beşte bir, bir şeyin beş kısmından biri. Müslümanlığın ilk zamanlarındaki harblerde yağma edilen malların beşte dört payı yağma eden askerlere taksim edilir, humsu, «Beytülmal» denen umumi hazineye aidolurdu. [Cinquième]

HUN Far. i. [خون] Kan. (Bu kelime daha çok terkip halinde kullanılmıştır ama

«yüreğim hun oldu» sözünde olduğu gibi yalnız kullanıldığı da vardır. [Sang]

§ Hunâb: Kanlı su, kanlı gözyaşı. [Sang mêlé d'eau, larme]

§ Hunâlûd: Kana bulaşmış. [Ensanglanté]

§ Hunâşam: Kan içici, kan dökücü. [Atroce]

§ Hunbaha: Kan pahası, diyet. [Amende payée par le meurtrier aux parents de sa victime, prix du sang]

HUNHAR Far. b. s. [خونخوار] Kan içen, zalim, kana doymıyan. [Buveur de sang, sanguinaire, cruel]

§ Hunharane: Zalimce, kan içercesine: Hunharane hareket etmiş. [Cruellement, atrocement, sanguinaire]

HUNHARLIK i. Kan dökücülük, zalimlik. [Cruauté, atrocité]

HUNÎ Far. s. [خونی] Kanlı, kaatil, kan dökmek istiyen ve buna alışık olan: (Dil helâk edip gözün hançer çeker can üstüne — Nice hunîdir ki kan etmek diler kan üstüne. Sultan Cem). [Sanguin]

Huni

HUNİ Yun. i. Ağzı dar kablara su veya sulu şeyler dökmek için kullanılan yukarısı geniş, altı ince boru gibi dar alet. [Entonnoir]

HUNİN Far. i. [خونین] Kana bulanmış, kanlı. [Sanglanté]

HUNLAR, HUN İMPARATORLUĞU* Ortaçağda Beşinci Asrın ortalarına doğru

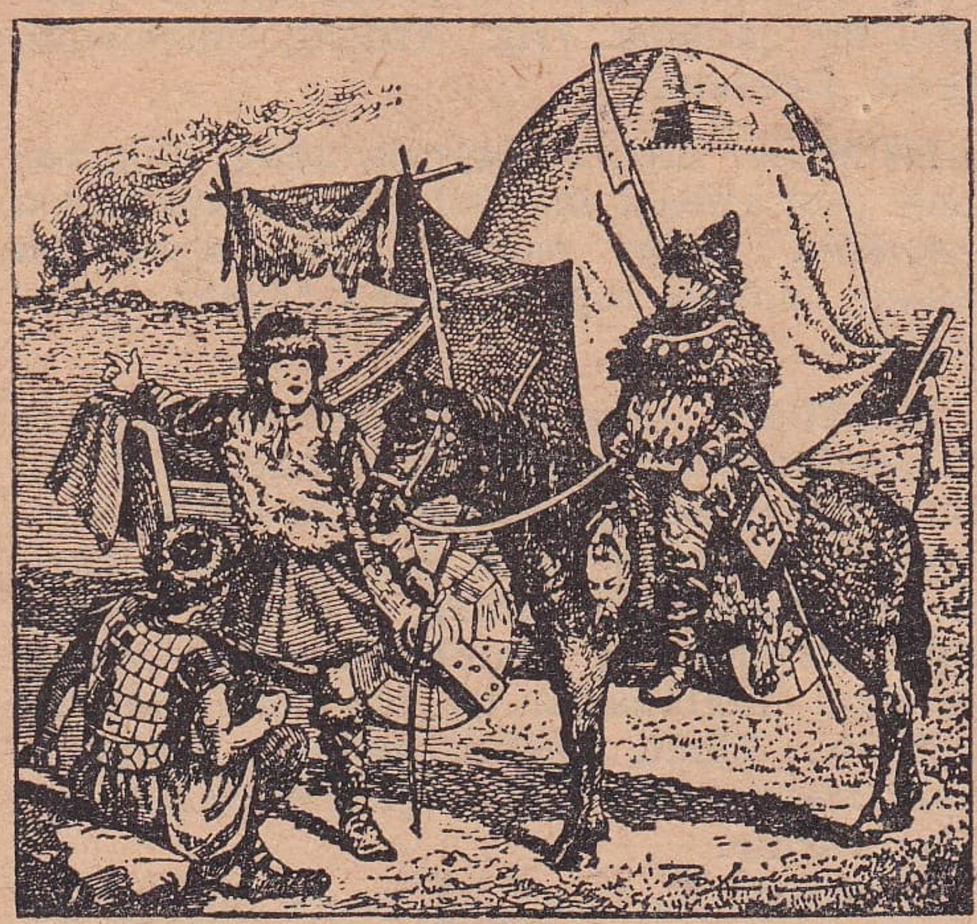

Hunlar

Avrupanın yarıdan fazlasını istilâ etmiş olan Türk - Moğol soyundan gelme büyük bir imparatorluğun adıdır. O zamanlar Romalılar kendi ülkeleri dışındaki bütün milletlere barbar dedikleri için onların telâkkisine uyarak Avrupa eserlerinin çoğu hâlâ Hunlar'ı barbar olarak vasıflandırırlar. Hayatı kısa süren bu imparatorluğun en kuvvetli devri Atillâ'nın zamanıdır. bk. Atillâ.

HUNNAK Ar. i. [خناق] Boğaz hastalığı, boğak, anjin. [Angine, amygdalite]

HUNRİZ Far. s. [خونریز] Kan dökücü, zalim: Tarihteki cihangirlerin hemen hepsi azçok hunriz adamlardı. [Qui verse du sang, cruel]

HUNRİZANE Far. zf. [خونریزانه] Zalimce, insafsızcasına. [Atrocement]

HUNRİZÎ Far. i. [خونریزی] Kan dökücülük. [Atrocité]

HUNRİZLİK i. Zulüm, kan dökücülük. [Atrocité]

HUNT* «hönt ok.», William - Holman (1827 - 1910). İngiliz ressamı. Londralıdır. Resimde «préraphaélilites» denen mesleğin kurucusu ve dâhisi sayılır. Dinî resimler yapmak üzere Kudüs ve civarında seyahatlerde bulunmuştur. «Dünyanın Işığı», «Vicdanın Uyanışı», «Ölümün Gölgesi» adlı tabloları meşhur eserlerindendir.

HUNUT* Erzurum vilâyetinin İspir ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bucaktır. 18 köyü, 7.079 nüfusu vardır. Bunun 1.881 i bucak merkezindedir. Hunut, İspir'in 25 kilometre kuzeyinde ve ona ancak bir patika ile bağlı bulunmaktadır.

HUNYADİ* (Hunyade), Yanos - Janos (1388 - 1456). Osmanlı Türkleriyle birçok muharebelerde bulunmakla meşhur bir Macar komutanıdır. Erdel yani Transilvanya'lı eski bir aileye mensuptur. İkinci Murat'ın son zamanlarında Osmanlı ordusunu birkaç defa Belgrad civarında bozdu. Fakat Varna Muharebesinde Haçlılar ordusu ve namlı komutan Hunyadi büyük bir bozguna uğramış ve daha önce yapılan muahedeyi bozarak yemininden dönen Macar kıralı da vurulmuştu. Hunyadi, kıral olan Beşinci Ladislas'ın çocukluğundan dolayı vasiliğe geçirilmek suretiyle Macaristana hâkim oldu ve iki defa Osmanlı ordusunu bozmıya muvaffak oldu ama ikincisinin sonunda hastalıktan öldü.

§ Bu zatın iki oğlundan Ladislas (1433-1457) Hırvat banlığına tâyin edilmiş ve kıral tarafından öldürülmüştü.

§ İkinci oğlu Matyas Hunyadi (1443 - 1490) Beşinci Ladislas'ın ölümünden sonra Matiyas Corvin unvaniyle kıral seçilmişti. İyi bir harb adamı olduğu gibi sanat ve edebiyat koruyucusu olarak da tanınmıştı. Buda Üniversitesini kurmuştur.

HURA, HURRA İng. ü. Bâzı yabancı milletlerin «yaşa» mânasına kullandıkları alkış sesi: Denizci askerler arasında gemilerde yapılan törenlerde, İngiliz, Al-

man ve Rus askerleri arasında hücumlarda kullanılması âdetti. [Hourra, houra]

HURAÇ Ar. i. [خراج] Vücudun muhtelif yerlerinde çıkabilen çıban. (Hekimlikte bile az kullanılır bir kelimedir). [Abcès, apostème]

HURAFAT Ar. ç. i. [خرافات] Hurafeler, eski dinlerden veya halk arasında çıkarılan masallardan kalma olmıyacak rivayetler, bâtıl inanışlar (Yeni terim olarak bu kelime için «sanaka» bulunmuştur). Esatir. [Contes mythologiques, fables, récits faux]

HURAFE Ar. i. [خرافه] Masal, boş rivayet, efsane, saçma şey. [Mithe, parole vain et absurde]

HURÇ i. Meşinden veya yelken bezinden yapılma büyük heybe veya küçük harar. [Grande besace de cuir, sacoche]

HURDA Far. i. [خرده] Ufak parça, döküntü kabilinden şey: Bakır hurdalar. [Menu objet]

2 - s. Pek ince ve küçük: Hurda inci, hurda yazı. [Petit morceau]

3 - İşe yaramıyacak derecede bozulup sakatlanmış: Hurda otomobil. Bu yazı makinesi hurda olmuş. [Dechet]

HURDACI i. Kullanılmış alet ve ufak tefek eşya satan. [Marchand de bric à brac]

HURDALANMAK, HURDELENMEK f. Ufak ve parça parça hale gelmek, işe yaramaz şekle girmek. [Se réduire en poussière, pétrir]

HURDEBİN Far. b. i. [خرده بين] Mikroskop, gözle seçilemiyen küçük şeyleri büyülterek gösteren alet. bk. Mikroskop. [Microscope]

HURDEBİNANE Far. zf. [خرده بينانه] Kılı kırk yararcasına, derin tetkiklerle. [Microscopiquement, minutieusement]

HURDEBİNÎ Far. s. [خرده بينى] Gözle görülemiyecek kadar küçük. [Microscopique]

HURDEHAŞ Far. s. [خردخاش] Param parça, ufak parçalara ayrılacak şekilde kırılmış: Kos koca ayna hamalın arkasından düşüp hurdehaş oldu. [En mille morceau]

HURİ Ar. i. [حورى] Cennet kızı. [Huri, nymphe du paradis]

2 - mec. Pek güzel kız veya kadın. [fig. Femme ou fille très belle]

HURMA i. Sıcak memleketlerde yetişen ve o memleketin halkı için kıymetli bir gıda teşkil eden bir meyva ki, birçok çeşidi olur ve kurusu uzun müddet muhafaza edilebilir. [Datte]

§ Hurma ağacı: Sıcak memleketlerde yetişen ve boyu 25 - 30 metreye kadar yükselen, gövdesi sütun şeklinde, yaprakları büyük ve dilimli ağaç. Ar. Nahil. Şecerei temir. [Dattier]

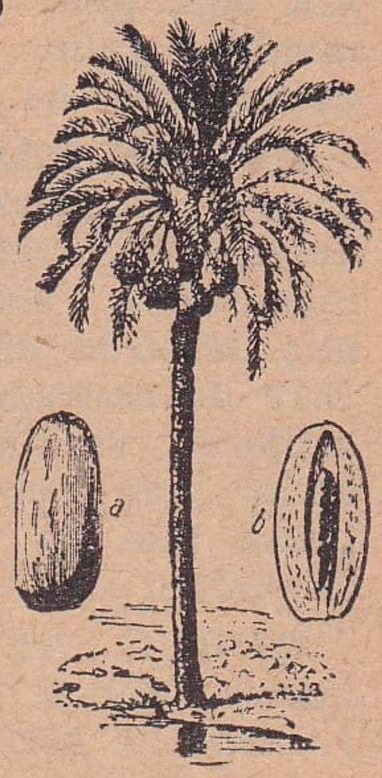

Hurma ağacı ve meyvası

§ Hurma tatlısı: Hurma biçiminde yapılan bir nevi hamur tatlısı. [Gâteau en forme de dattes]

HURMALAR ç. i. Bot. Örneği hurma ağacı olan bitki (nebat) familyası. eskt. N a h l i y e. [Palmiers]

HURON* Kuzey Amerikada Birleşik Amerika ile Kanada arasındaki büyük gölün adıdır. 40.000 kilometre kare genişliğindedir.

HURONLAR* Kuzey Amerikada Huron gölü civarında yaşıyan yerli halka verilen isim.

HURRA ü. bk. Hura.

HURREM Far. s. [خرم] Sevinçli, mesrur, gönül açıcı, ferahlık veren: (Âlemde gam kişiye demadem gelir gider — Âdem mi var ki âleme hurrem gelir gider? Kemal Paşazade). [Heureux, joyeux]

HURREM SULTAN*, Roksolon, Rokselan (1502 - 1561). Kanunî Sultan Süleyman'ın kadınlarından biri ve İkinci Selim'in annesi olup Osmanlı sarayında yıllarca hüküm sürmüş olmakla m e ş h u r d u r. Aslının Rus ve Rogotino adlı bir Rus papasının kızı olduğu, Kırım Tatarlarının akınlarında esir edilerek saraya gönderildiği, pek güzel olduğu için padişahın önce gözdesi, sonra kadını olarak Sultan Süleyman üzerinde büyük bir nüfuz kazandığı rivayet edilir. Sadrazam İbrahim Paşa'nın öldürülmesine, kendi damadı Rüstem Paşa'nın sadrazamlığında onun sebebolduğu, Şehzade Sultan Mustafa'nın da onun tesiriyle öldürüldüğü söylenir. Gerek kendi namına, gerek kızı Mihrimah Sultan namına İstanbulda camiler, dârüşşifalar, medrese ve çeşmeler, Kudüs'te vakıflar yaptırmıştı. Hakkında bir hayli eserler vardır. Süleymaniye camisi avlusundaki türbesinde gömülüdür.

Hurrem Sultan

HURŞİD Far. i. [خورشيد] Güneş, âfitab,

şems: (Hurşide baksa gözleri halkın dola gelir — Zira görünce hâtıra ol mehlika gelir. Baki. Sultan Süleyman mersiyesinden). [Soleil]

HURŞİT PAŞA*, Ahmet (ölm. 1822). İkinci Mahmut zamanı sadrazamlarındandır. Bir Gürcü köle iken padişahların hizmetinde bulunarak askerlikte ilerlemiş, Mısırda kumandan ve vali olmuştu. 1812 de sadrazam oldu. Üç yıl sonra azledilerek valiliklere gönderilmiş ve Mora valisi iken Tepedelenli Ali Paşa'yı kuşatarak hile ile vurdurmuştu. Yenişehirde ölmüştür.

HURUC Ar. i. [خروج] Çıkma, çıkış: Limanda duhul ve hurucu yasak ettiler. [Action de sortir, sortie]

2 - Göç, umumi hicret: İsrailoğullarının Mısırdan hurucu. [Exode]

3 - Bir devir veya inkılâp yapan adamın meydana çıkışı. Timurlenk'in, Napoléon'un hurucu. [Apparition d'un conquérant]

4 - Ask. Bir muhasarada kuşatılanların yaptıkları çıkma hareketleri: Umumi huruc, muhasirinin hurucu, taarruz hurucu, gece hurucu. [Sortie générale, sortie d'assiégés, sortie offensive, sortie de nuit]

§ Huruc etmek: Çıkmak. [Sortir, apparaître]

2 - İsyan etmek: Abaza Mehmet Paşa devlete karşı huruc etmişti. [Se révolter]

HURUF Ar. ç. i. [حروف] Harfler. [Lettres, caractères]

HURUFAT Ar. ç. i. [حروفات] Matbaalarda kullanılan dökme harfler: Hurufat kasası, hurufat makinesi, hurufat dökmek, hurufat dökücüsü. bk. Harf. [Caractères typographiques]

HURUFÎ Ar. s. [حروفی] Harflerde birtakım sırlar bulunduğuna inanan ve Kur'an'a bu suretle mâna veren mezhebin mensubu. Hurufiye (Hurufîlik) mezhebinden. [Partisant d'une secte mystique dite Hurufiye]

HURUFÎLİK i. Ondördüncü Asırda Horasan'da Fazlullahı Hurufî tarafından kurulmuş olan mezhep ki, harflerde birtakım sırlar bulunduğuna inanmayı ve Kur'an'a da o suretle mâna vermeyi ihtiva ederdi. Aynı akîde başka isim altında bâzı tarikatlerce de kabul edilmişti. Bektaşîlikte de biraz hurufîlik olduğu söylenir. [Une secte mystique]

HURUŞ Far. i. [خروش] Gürültü, şamata, bağırma: Bayram günü caddelerde cuşu huruş vardı. [Effervescence, agitation, fermentation]

2 - Huruş etmek: Coşmak, telâşlanmak. [S'exalter, s'agiter, s'enthousiasmer]

HURUŞAN Far. s. [خروشان] Coşan, çağlıyan, telâşlı. [Débordant, agité]

HUS, HUSS*, Jean (1369 - 1415). Meşhur Çek din inkılâpçısı ve milliyetçisidir. Bohemya'nın Husinetz kasabasında doğmuştur. Papas ve dinî bir inkılâpçı olmakla beraber Çek milliyetçiliğinin de kurulmasına sebebolanlardandır. Dinî yazılariyle Çek dilini ve imlâsını meydana getirenlerden sayılır. Eserleri birkaç defa yakılmıştı. Papa tarafından aforoz edildi. İmparator Sigismond'un kendisine verdiği kurtuluş fermanına rağmen Hus, Konstans şehrinde diri diri yakılmıştır. Ölümünden sonra «hussites» denen taraftarları ihtilâller çıkardılar. Bu ihtilâller ancak 1471 senesinde bastırılabilmişti.

HUSRAN Ar. i. [خسران] Ziyan, zarar, mahrumiyet, yoksunluk: Fazla haris olan husrana düşer. [Dommage, degât, privation, perte]

HUSUF Ar. i. [خسوف] Ay tutulması ki, dünyanın ayla güneş arasına raslamasın-

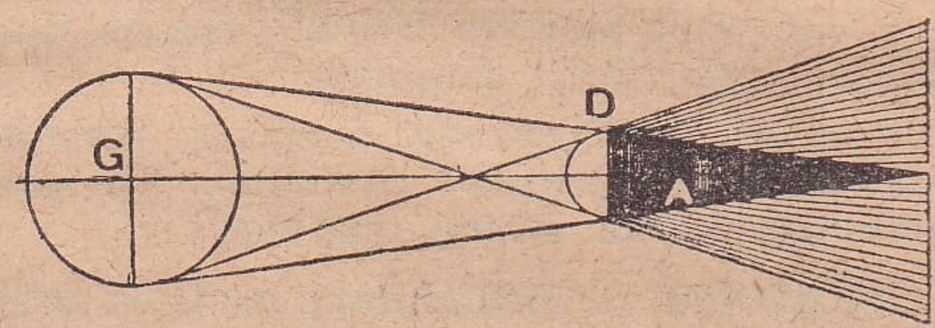

Husuf (ay tutulması): G, güneş; D, dünya; A, ay.

dan ve bu suretle güneşten gelen ışığın ayı aydınlık göstermesine tam, yahut yarım şekilde engel olmasından meydana gelir. Güneşin tutulmasına da arapça «küsuf» derler ki, bunun hakkındaki malûmat ve resim için «Güneş» maddesine bakınız. [Éclipse de lune]

§ Husufu cüz'î: Ayın bir kısmının tutulması. [Éclipse partielle]

§ Husufu küllî: Ayın tam tutulması [Éclipse totale]

HUSUL Ar. i. [حصول] Hâsıl olma, meydana gelme, vücuda gelme: Bu emelin husulü büyük gayret ister. [Réalisation, action de prendre existence, accomplissement]

§ Husul bulmak: Olmak, meydana gelmek: Maksadı nihayet husul buldu. [Se réaliser, s'accomplir]

§ Husulpezir olmak: Meydana gelmek, mümkün olmak. [Se réaliser]

HUSUMET Ar. i. [خصومت] Düşmanlık, hasımlık. [Inimité, hostilité]

§ İlânı husumet etmek: İki devlet arasında harb ilân etmek. [Faire la déclaration d'hostilité]

HUSUS Ar.i. [خصوص] İş, madde, mesele:

Siz bu hususta ne düşünüyorsunuz? [Affaire, fait]

§ Bâhusus, alelhusus, hususan: Hele, ayrıca, hususiyle, özellikle: Darılmanız doğru değil, bâhusus yirmi senelik dostluktan sonra. Bayram ziyaretinde akrabayı, alelhusus yaşlı olanları ihmal etmemeli. Bursaya gidince camileri, hususan Yeşili görmeli. [Particulièrement, surtout]

HUSUSAT Ar. ç i.[خصوصات] İşler, meseleler, maddeler: Bu hususatı birer birer düşünmeliyiz. [Affaires, faits, questions]

HUSUSİ Ar. s. [خصوصی] Bir şahsa veya bir şeye aidolan, özel: Bu toplantı hususidir, yalnız davetliler girebilir. [Privé, particulier]

2 - Şahsa, zata mahsus, resmî olmıyan: Hususi bir mektup yazdım. Buraya hususi işlerim için geldim. [Personnel]

HUSUSİLE, HUSUSİYLE zf. Hele, özellikle, hepsinden ziyade: Herkese karşı terbiyeli davranır, hususiyle size karşı pek saygısı vardır. [Surtout]

HUSUSİYET Ar. i.[خصوصیت] Umumi olmayış, şahsa ve zata aidoluş, hususilik, özellik, ayrılık, başkalık: Bu ziyafette hususiyet var. Onun giyinişindeki hususiyeti kimsede görmedim. [Spécialité, particularité]

2 - Yakın dostluk ve ahbaplık, bir adamın şahsına bağlı ve mensuboluş: Onunla eskiden hususiyetimiz vardır. [Intimité]

HUSYE Ar. i. [خصیه] Erkeklik bezi, haya. [Testicule]

§ Husyeteyn, husyetan: Hayalar, erkeklik yumurtalarının ikisi. [Duel: Testicules]

HUŞ Far. i. [هوش] Akıl, can, zekâ. [Esprit, intelligence]

§ Bihuş: Akılsız, ahmak, şaşkın. [Qui a perdu l'esprit]

2 - Baygın, kendinden geçmiş. [Évanoui]

HUŞ i. Kerestesi beyaz olan bir çeşit akcaağacı, kayın ağaçlarının bir cinsi: Palamutlar familyasından, soğuk ve mutedil memleketlerde yetişir. Bu ağaçtan bir çeşit katran çıkarılır ki Rus sahtiyanlarına kendilerine mahsus kokuyu veren bu katrandır. Far. Guş. [Bouleau]

Huş ağacı, yaprak ve meyvası

HUŞK Far. i. [خشك] Kuru, katı, kaba: Zahidi huşk: Kaba sofu. Meyvei huşk: Kuru meyva. [Sec, dur, grossier]

HUŞMEND Far. s. [هوشمند] Akıllı, hıredmend, âkıl, aklı başında. [Intelligent]

§ Huşmendane: Akıllıca, akıllıya yakışır şekilde. [Intelligemment]

HUŞMENDÎ Far. i. [هوشمندی] Akıllılık, zekâ. [Intelligence]

HUŞÛ Ar. i. [خشوع] Alçak gönüllülük, tevazu, çok büyük ve heybetli yerlerde, muhteşem mâbetlerde duyulan gönül alçaklığı. [Humilité, modestie]

HUŞUNET Ar. i. [خشونت] Sertlik, kabalık, katılık, dürüstlük: Mizaç huşuneti hayatta başarıya engel olur. Başkasına huşunetle muamele eden, hiç kimseden mülâyemet bekliyemez. [Rudesse, dureté]

HUŞYAR Far. s. [هوشیار، هشیار] Akıllı, zeki. [Intelligent]

HUŞYARÎ Far. i. [هوشیاری] Akıllılık, zekâ uyanıklığı. [Intelligence]

HUTBE Ar. i. [خطبه] Cuma namazı kılınmadan önce hatibin mimberde okuduğu dua ile karışık din öğüdü. [Prône, oraison de vendredi récité par le «khatib»]

HUTCHESON* «höçisen ok.», Francis (1694 - 1747). Irlandalı filozof ve ahlâkçı. Özgecilik (digerkâmlık - altruisme) esasına dayanan ahlâka dair bir eserin müellifidir.

HUTTEN* «huten ok.», Ulrich von (1488 - 1523). Alman edibi ve ilâhiyat âlimi. Stekelberg'te doğmuştur. Protestanlık inkılâbını terviceden yazılariyle ve kilise aleyhindeki şiirleriyle meşhurdur.

HUTUT Ar. ç. i. [خطوط] Hatlar, çizgiler, yazılar. bk. Hat. [Lignes, écritures, voies]

HUXLEY* «höksley ok.», Thomas Henry (1825 - 1895). İngiliz fizyoloji ve biyoloji âlimi, tekâmül nazariyesinin en meşhur müdafilerinden biridir. Faling'de doğmuş, Londra'da ölmüştür. Hekim sıfatiyle Okyanusta ve Hint adalarında uzun tetkik seyahatleri yapmış ve dönüşünde üniversitede mukayeseli anatomi profesörü olmuştu. «İnsanın Tabiattaki Mevkii» isimli eseri, insanların maymunlarla akrabalığını ispata münhasırdır. Deniz hayvanları üzerindeki tetkikleri de değerli sayılır.

§ Bu zatın torunlarından Julian Huxley, Oxford'da biyoloji profesörü olan tanınmış bir âlimdir. 1887 de doğmuştur. Onun kardeşi 1894 te doğan Aldous Huxley de tanınmış muharrir ve romancıdır.

HUY Far. i. [خوی] Tabiat, mizaç: Can çıkmayınca huy çıkmaz. [Caractère, nature]

2 - Alışkanlık, itiyat, âdet: Sinemayı huy edindi. [Coutume, habitude]

§ Huy etmek: Alışmak. [S'habituer]

§ Huy kapmak: Başkalarında görüp bir şeye alışmak. [Contracter des habitudes]

§ Huyuna, suyuna gitmek: Birine karşı uysalca hareket etmek. [S'accorder à quelqu'un]

HÛY Far. i. [خوی] Ter: (Buyı gül taktir olunmuş, nâzın işlenmiş ucu. — Biri olmuş hûy, birisi destimal olmuş sana = Gül kokusu imbikten çekilmiş, nazın ucu işlenmiş, biri sana ter, öteki de mendil olmuş. Nedim). [Sueur, transpiration]

HUY Fr. i. Taş kömürü, maden kömürü. [Houille]

HUY* «hui ok.», (Flâmanca: Hoey) Belçikanın Liège bölgesinde Meuse nehri üzerinde 14.000 nüfuslu, mekanik, kâğıt ve kimya maddeleri fabrikalariyle tanınmış bir şehirdir.

HUYGHENS* «üijens ok.», Christian (1629 - 1695). Holândalı meşhur matematik ve astronomi âlimi. La Haye'de doğmuştur. Fizikte ışığın kırılması (ziyanın inkisarı) üzerindeki tetkikleri ehemmiyetli sayılır. Cep saatlerindeki daire şeklinde zemberekleri icadeden odur. Rakkasın saatlere tatbikiyle uğraşarak ilk defa rakkas nazariyesini bulmuştur. Ona Holânda Arşimed'i derler.

Ch. Huyghens

HUYLANMAK f. Şüphelenmek: Bu adamın hareketlerinden huylanıyorum. [Soupçonner]

2 - Sinirlenmek, hırçınlanmak, gücenmek: Nedense birdenbire huylandı, somurtarak çıktı. [S'irriter, se mettre en colère]

3 - Kötü tabiat edinmek, çirkin huy peyda etmek: Bu at huylandı. Haylazlarla düşüp kalkmak yüzünden komşunun oğlu huylanıyor. [Acquérir un mauvais caractère, devenir méchant]

HUYLU s. İyi veya fena huyu olan: Huylu huyundan geçmez. O acayip huylu bir adamdır. [Qui a tel caractère]

2 - Kötü huyu olan, hırçın, işkilli: Bu at huyludur. Huylu bir adamdır, konuşurken dikkatli olmalı. [Qui a une mauvaise habitude]

HUYSMANS* «üismans ok.», Jorik Karl (1849 - 1907). Fransız romancısı. Paris'te doğdu. Holândalı bir artist ailedendir. Romanda realist ekolün üstatlarından sayılır. «Là-bas», «A Rebours», «En Route» adlı kitapları başlıca eserlerindendir.

HUYSUZ s. Hırçın, kötü huylu: Kimse ile geçinemez, pek huysuzdur. [Revêche, méchant]

HUYSUZLUK i. Hırçınlık, kötü huy, hırçınca hareket. [Mauvais caractère]

HUYUT* (Tap) Bitlis vilâyetinin Mutki ilçesine bağlı bir bucak olup merkezi Tap köyündedir. 12 köyü, 3.593 nüfusu olup, bunun 390 ı merkezi olan Tap köyündedir. Eskiden bucak merkezi 445 nüfuslu Kor adlı köyde idi. Bucak, Mutki'nin 15 kilometre kuzeyindedir ve ona ancak patika denebilecek bir yolla bağlıdır.

HUZME Ar. i. [حزمه] Demet, deste: Perdenin arasından bir ışık huzmesi süzüldü. [Faiseau, corymbe]

HUZUR Ar. i. [حضور] Hazır olma, bulunma, mevcudolma. «Gıyab» ın tersi: Sizin orada huzurunuz lâzımdır. [Présence]

2 - Ön, yan, kat, pişgâh: Herkesin huzurunda geçen bir hâdise. Kimseyi huzuruna kabul etmiyor. Öyle yaşlı ve muhterem bir adamın huzurunda pek terbiyeli hareket etmeli. [Devant, en présence]

3 - Rahat, baş dinçliği, gönül rahatlığı, âsudegi, âram: Kaynanası yüzünden gelinin hiç huzuru yok. Bu komşular mahallenin huzurunu kaçırdılar. [Tranquilité, aise]

4 - (Eskiden) Padişah katı, ma'raz, müsûl: Huzura çıkmak, huzura kabul olunmak. [Audience, action d'être reçu par un monarque]

§ Hâşa huzurdan: Çirkin sayılabilecek bir şeyi söylemek lâzım gelince özür dilemek için ilâve edilir. [Sauf votre respect]

§ Huzur dersi: Ramazanda eskiden padişahın huzurunda verilen dinî ders ve yapılan münakaşa. [Leçons de théologie données devant le sultan pendant le mois de ramazan]

§ Huzur imtihanı: Eskiden padişahın önünde yapılan imtihan. [Examen auquel assistait le sultan]

HUZUZ Ar. ç. i. [حظوظ] Hazlar, eğlence ve zevkler: (Envai huzuz içinde puyan = Türlü eğlence içinde koşup duruyor). (Aynı mânadaki huzuzat daha çok kullanılmıştır). [Plaisirs, joies]

HUZUZAT Ar. ç. i. [حظوظات] Hazlar, hoşlanmalar, zevkler: Huzuzatı kalbiye: Gönül zevkleri. Huzuzatı nefsaniye: Şehvet zevkleri. (Bigânelere münhasır envai

huzuzat — Mihnetzedei aşkına mahsus devahi = Zevklerin türlüsü yabancılara münhasır — Belâlar da senin aşkının mihnetine tutulmuş olanlara mahsus. Ziya Paşa). [Plaisirs, joies]

HUZZAR Ar. ç. i. [حضار] Hazır olanlar, bir yerde bulunanlar: Konferansçı huzzara teşekkürle söze başladı. [Assistants, présents]

HÜBUB, HÜBUP Ar. i. [هبوب] Esme, rüzgâr esmesi: Hübubü riyah, hübubü saba. (Hübub eder gibi reftarınız ne halettir — Acap nesimi seherden mi âferidesiniz? Abdülhak Hâmit). [Action de souffler]

§ Hübubetmek: Esmek, vezan olmak. [Souffler]

HÜBUT Ar. i. [هبوط] Aşağıya inme, gökten yere inme, iniş: Hübutü Âdem. [Decente, chut]

HÜCCET Ar. i. [حجت] Delil, belgit, bir mesele veya dâvayı ispata yarıyan resmî kâğıt: (Gayba iman getir ey mülhidi fâcir ki sana — Ahiretten hattı tâlik ile hüccet gelmez = Görünmiyene inan ey günahkâr dinsiz, ki sana ahretten tâlik yazı ile hüccet gelmez. Sabit). [Document, preuve, argument]

HÜCEYRE Ar. i. [حجيره] Küçük hücre, odacık. Canlı mahlûkların bünyelerini teşkil eden küçük cüzülerin her biri. [Cellule]

HÜCRE Ar. i. [حجره] Anat. Bitki (nebat) ve hayvanlarda dokuları (nesiçleri) meydana getiren ve ince bir zar ile bunun içinde protoplâzma ve çekirdekten ibaret olan anatomi öğesi (unsuru). [Cellule]

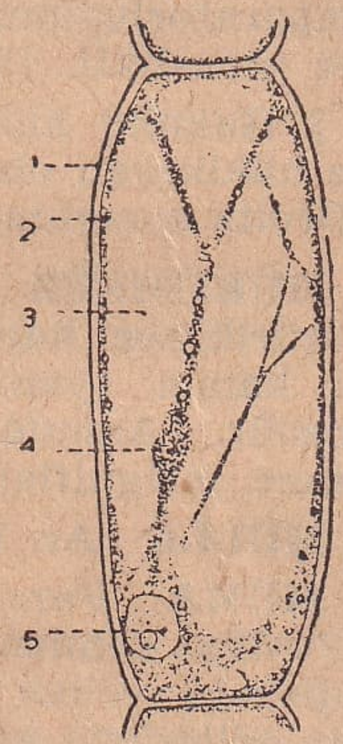

Bir nebat hücresi: 1 - Hücre çeperi, 2 - Protoplâzma zarı, 3 - Hücre özsuyu, 4 - Kitoplâzma, 5 - Hücre çekirdeği

2 - Küçük oda, eskiden tekke ve dergâhlarda dervişlerin çile çıkarmak için kapandıkları küçük oda. [Chambre de retraite]

3 - Eski evlerimizin oda kapıları yanlarında veya duvarlarının içinde yapılan kapısız, önü açık küçük dolap bardak, testi gibi şeylerin konulmasına yarardı. Bunlara «mişkât» dahi denirdi. Hücre kelimesini «höcre» suretinde söyliyenler de vardır. [Niche pratiquée dans la charpente de la chambre pour y mettre des petits objets]

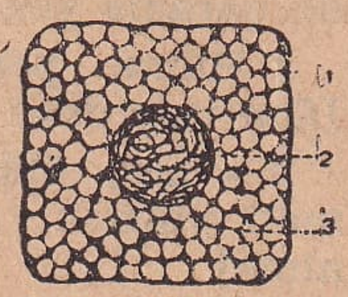

Bir hayvan hücresi: 1 - Hücre çeperi, 2 - Hücre çekirdeği, 3 - Kitoplâzma

HÜCRESEL s. Hücrelerle münasebetli, hücreye ait. eskt. Hücrevi. [Cellulaire]

HÜCREYUTARLIĞI b. i. Biyol. bk. Fagositoz. [Phagocytose]

HÜCUM Ar. i. [هجوم] Atılma, saldırma: Ağız kavgasından sonra birbirine hücum ettiler. [Attaque, assaut]

2 - Üşüşme, birden koşma: Halkın fırınlara hücumu. [Action de s'élancer, de fondre sur]

3 - Ask. Harbederek düşmanın üzerine saldırma. [milit. Charge]

4 - Hek. Vücudun bir tarafına kanın veya başka bir mayiin toplanması: Beyine kan hücumu. [méd. Afflux]

§ Hücuma kalkmak: Ask. Siperden düşmana karşı fırlamak. [Charger]

HÜDAÎ AZİZ MAHMUT EFENDİ* (ölm. 1628). Önce Bursa'da, sonra İstanbul'da meşhur olmuş bir tarikat şeyhi ve şairidir. Sivrihisar'da doğmuş, Bursa'da Şeyh Üftade'nin müridi olmuş, sonra Üsküdar'a gelerek hâlâ adiyle anılan tekkeyi kurmuştu. Şiirleri de tasavvuf çeşnilidir.

HÜDAÎ MUSTAFA EFENDİ* (ölm. 1583). Onaltıncı Asrın özlü şairlerindendir. İstanbul'da doğmuş, musikişinas olmakla da tanınmıştı. Haseki camisi müezzini idi. «Huda kaadirdir, eyler sengi harâdan güher peyda» mısraı gibi mesel haline girmiş sözleri vardır.

HÜKEMA Ar. ç. i. [حكماء] Hakîmler, filozoflar. [Les sages, les philosophes]

HÜKKÂM Ar. ç. i. [حكام] Hâkimler, yargıçlar. [Juges, magistrats]

HÜKMEN Ar. zf. [حكماً] Hüküm yoliyle, bir mahkeme veya bir hakemin kararıyle: Alacağını hükmen elde etti. Pehlivanın sırtı yere gelmedi ama, onu hükmen yenilmiş saydılar. [Par sentence juridiciaie, juridiquement]

2 - İtibarî olarak, öyle sayıldığı için: Teyze hükmen ana demektir. [Conventionnellement]

HÜKMETMEK f. Karar vermek, emretmek, hâkim olmak, idare etmek. bk. Hüküm. [Décider, juger, ordonner, gouverner, dominer]

HÜKMİ Ar. s. [حكمي] Hükme ait, bir karara dayanan. [Relatif au jugement, au decret]

2 - İtibarî olan, öyle sayılan, hakikatte olmayıp her hangi bir anlaşmıya dayanan: Hükmi şahsiyet. [Nominal, conventionnel]

HÜKÜM Ar. i. [حكم] Karar, yargı, bir dâvayı tetkikten sonra varılan netice ve bildirilen karar: Mahkeme hükmünü verdi. [Décision juridique, sentence]

2 - Hükümranlık, eğemenlik, âmirlik, hâkimlik: Türkiyede halkın hükmü geçer.

O adam filânın hükmü altındadır. [Autorité, règne, pouvoir]

3 - Ehemmiyet, önem, nüfuz: O kadarcık paranın ne hükmü var. [Importance, valeur]

4 - Tesir, kuvvet: Kışın hükmü geçti. [Force, impression, influence]

§ Gıyabî hüküm: Ardelek, arkasından olan hüküm, kendisi hazır değilken verilen hüküm. [Jugement par défaut]

§ Hükmünce: Gereğince, muktezasınca: Karar hükmünce, kanunun şu maddesi hükmünce. [Selon, conformément]

§ Hükmünde olmak: Yerinde olmak, yerine geçmek, mesabesinde olmak: Amca da baba hükmündedir. [Avoir la même valeur que]

§ Hüküm çıkarmak: Bir şeyi kendine göre izah etmek: Mektubundan bu işe razı olmıyacağı hükmünü çıkardı. [Expliquer à sa façon]

§ Hüküm giymek: Hakkında bir ceza hükmü verilmek: Hakaretten dolayı üç ay hapse hüküm giydi. [Être condamné]

§ Hüküm sürmek: Hâkim olmak, hükmü geçmek: Kırallıkta beş sene hüküm sürdü. [Régner, avoir l'autorité]

2 - Cari olmak, yayılmak: Hüküm süren kanaat, hüküm süren hastalık. [Être en vigueur, être propagé, répandu]

§ Hüküm vermek: Karar vermek, hükmetmek. [Décider, juger]

§ Karakuşî hüküm: Eyyubî Salâhaddin'in veya amcasının kölesi olan Ebu Said Karakuş'un kendine göre verdiği, nizamlara aykırı hükümlere benziyen ve mutlaka yapılması lâzım olan acayip hüküm. [Décision arbitraire, la volonté du plus fort]

HÜKÜMAT Ar. ç. i. [حكومات] Hükümetler, devletler: Hükümatı müttehide: Birleşik devletler. [États, gouvernements]

HÜKÜMET Ar. i. [حكومت] Bir memleketi idare eden heyet, bakanlar kurulu, vekiller heyeti: Hükümet değişti, hükümet meclise bir kanun tasarısı verdi. [Gouvernement, le corps des ministres, le cabinet]

2 - Hüküm sürme, eğemenlik, hükümranlık: Beş yıl hükümet etti. Türkiyede hükümet halkın elindedir. [Pouvoir, autorité]

3 - Devlet: Fransa hükümeti, Amerika birleşik hükümetleri. [État]

4 - Bir memleketin idare usulü: Cumhuriyet hükümeti, saltanat hükümeti. [Régime gouvernemental, forme administrative]

§ Hükümet darbesi: Devlette veya hükümette bir değişiklik meydana getirmek için yapılan ihtilâle benzer şiddetli bir hareket. [Coup d'état]

HÜKÜMDAR Far. i. [حكمدار] Padişah, kıral, imparator, hakan, şah, şehinşah gibi taç ve taht sahibi devlet başı. [Monarque, souverain, chef]

HÜKÜMDARANE Far. s. [حكمدارانه] Hükümdara mahsus veya hükümdara lâyık surette. [Royalement, monarchique]

HÜKÜMDARLIK i. Hükümdarla idare edilen ülke. Holânda bir hükümdarlıktır. [Monarchie]

2 - Hükümdar olma hali, kırallık, saltanat. [Souveraineté, état d'être le souverain]

HÜKÜMNAME Far. i. [حكمنامه] Bir karar ve hükmü muhtevi resmî kâğıt, mahkeme ilâmı (belgemi). [Sentence juridique]

HÜKÜMRAN Far. s. [حكمران] Hüküm ve saltanat süren, hâkim: Tahtında otuz yıl hükümran oldu. [Qui règne, règnant]

HÜKÜMRANÎ Far. i. [حكمرانى] bk. Hükümranlık.

HÜKÜMRANLIK i. Hüküm ve saltanat sürme, bir devletin veya bir hükümdarın bir ülke üzerine hüküm hakkı olması hali: Bulgaristan 1908 tarihine kadar Osmanlı İmparatorluğunun hükümranlığı altında bir prenslikti. [Suzerain]

§ Hukuku hükümranî: Bir ülke üzerinde hükümran olmanın temin ettiği haklar. [Droits suzerains, suzeraineté]

HÜKÜMSÜZ s. Hükmü, tesiri olmıyan, yürürlükten kaldırılmış olan: Eski medeni kanun (yani Mecelle) bugün hükümsüzdür. [Annulé, qui n'a aucune importance, insignifiant]

HÜLLE Ar. i. bk. Hulle.

HÜMA Far. i. [همه] Eski Yunanlılarda «Feniks» denilen masal kuşuna Doğu mitolojisinde verilen isim. Bu kuş gûya Arabistan çöllerinde asırlarca yaşar ve sonra bir çalı yığınında kendini yakarak ölür ve kendi külleri içinde yeniden canlanırdı. Bu kuşun gölgesi altından geçenlere uğur ve saadet getirdiği de rivayet edilirdi. [Phénix]

2 - Hint okyanusu adalarında bulunan bir kuş, cennet kuşu, devlet kuşu. [Oiseau de paradis venant des Indes]

§ Hüma pervaz: Yükseklerde uçan. [Qui vole dans les cieux]

2 - mec. Düşünce ve duygusu ve himmeti yüksek olan, âli himmet. [Magnanime]

HÜMAYUN Far. s. [همايون] Kutlu, mübarek. (Bu sıfat eskiden yalnız padişahlarla münasebetli şeyler için kullanılırdı: Sarayı hümayun, enderunu hümayun, mabeyni hümayun gibi). [Impérial, royal]

2 - Doğu musikisinde dügâh perdesinde karar kılan bir makam. [L'un des motifs de la musique orientale]

HÜNER Far. i. [هنر] Ustalık, maharet, uzluk, ince sanat: (Herkes kaşık yapar ama hüner sapını ortaya getirmektir). [Talent, mérite, habileté dans l'art]

2 - Bilgi, marifet: Onun hiçbir ilmü hünerden nasibi yoktur. [Science, savoir]

HÜNERLİ s. Hüneri olan kimse, hünerle yapılmış şey: Pek hünerli bir ustadır. Bu saat çok hünerli. [Ingénieux, fait avec art]

HÜNERMEND Far. s. [هنرمند] Hünerli. [Habile]

HÜNERSİZ s. Hüneri olmıyan kimse, yapılışında hüner bulunmıyan şey. [Inhabile, sans talent]

HÜNERVER Far. s. [هنرور] Hünerli. [Ingénieux]

HÜNGÜRDEMEK f. Hıçkırarak ve çırpınarak ağlamak. [Sangloter]

2 - Zikrederken coşarak yüksek sesle dervişlik etmek. [Invoquer les noms de Dieu en haute voix]

HÜNGÜR HÜNGÜR zf. Yüksek sesle ve hıçkıra hıçkıra ağlamayı anlatır. [Avec des sanglots]

§ Hüngür hüngür ağlamak: Hıçkırarak ağlamak. [Sangloter]

HÜNGÜRTÜ i. Hüngürderken çıkarılan ses: Zavallı kadının hüngürtüsü duyuluyordu. [Sanglot]

HÜNKÂR Far. i. [خنكار] Osmanlı İmparatorluğu zamanında padişahlara verilen bir unvan ki, «hudavendigâr» unvanının kısalmış şekli olması ihtimali vardır: (Hünkâr şehre geldi deyu seyre çıktılar — Her kûşe mehlika dolu, hünkâra kim bakar. Behiştî). [Monarque, roi, empereur]

HÜNKÂR İSKELESİ MUAHEDESİ* İkinci Mahmut zamanında Kütahya'ya kadar ilerlemiş olan Mısırlı İbrahim Paşa ordusunun İstanbula girmesi ihtimaline karşı padişahın Rus Çarı Birinci Nikola ile yaptığı bir muahededir ki, şekilce karşılıklı yardım esasına dayanır gibi yazılmakla beraber Osmanlı devletini çarlık himayesine sokan feci bir vesika demekti. 1833 tarihini taşıyan bu altı maddelik muahedenin ayrı ve gizli bir maddesine göre Rus yardımına karşı Osmanlı devleti, Boğazları çarlığın arzusuna göre açıp kapamayı kabul ediyordu. Piştar kuvvetlerini İstanbul ve civarına çıkarmış olan Ruslar, İngiltere ve Fransanın müdahaleleri üzerine bir müddet sonra uzaklaşmıya mecbur kaldılar. Bu suretle Rusların Boğazlarda yerleşip kalmalarının önüne geçilebilmişti.

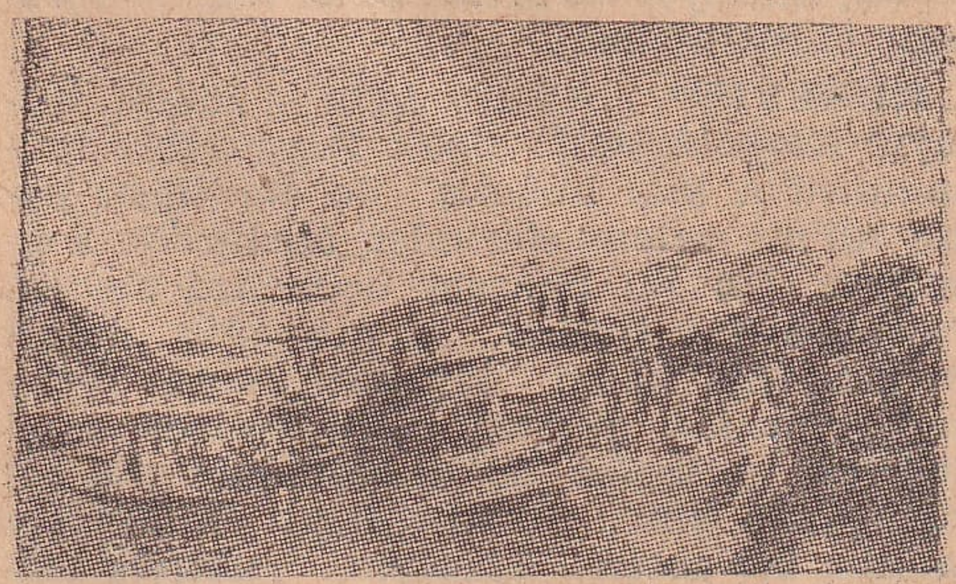

1833 te Boğaz'da Rus çadırları

HÜNNAP Ar. i. [عناب] Çiğde, iri kiraz büyüklüğünde kırmızı renkli, çekirdeği pek sert bir meyva ki, hünnap ağacının meyvasıdır. Usaresi öksürük için iyi gelir. [Jujube]

Hünnap, çiçeği ve meyvasının kesiti

HÜNNAPGİLLER ç. b. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden örneği hünnap olan ve sıcak iklimlerde yetişen bir bitki familyası. eskt. Ünnabiye. [Rhamnacées]

HÜNSA Ar. i. [خنثى] Erseliği olan, kendinde hem erkeklik, hem dişilik vasıfları bulunan: (Hem kadın sevmede, hem acayip hünsa — Bize gökten, dilerim, bir nefes etsin İsa. Abdülhak Hâmit). [Hermaphrodite]

§ Hünsaiyet: Hünsa olmak hal ve sıfatı. Erselik. [Hermaphrodisme]

HÜR Ar. s. [حر] Köle ve esir olmıyan, kendi benliğine sahip ve istediğini yapmıya muktedir bulunan, erkin: (Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım — Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım. Mehmet Âkif). [Libre, indépendant, qui n'est pas esclave, qui jouit de la liberté individuelle]

HÜRLE i. Bir cins burçak. [Sorte de la vesce]

HÜRMET Ar. i. [حرمت] Şeref, haysiyet, saygı, riayet, itibar: (Meclisi erbabı dil bir lâhza sensiz olmasın — Hürmetin inkâr eden âlemde hürmet bulmasın. Nef'î). [Respect, honneur]

2 - Haramlık. Şarabın hürmeti. Nefî'nin yukarıda yazılı beytinin ikinci mısraındaki ilk hürmet kelimesi «haramlık» öteki de «saygı» mânasınadır. [Defence, prohibition]

§ Hürmet etmek: Saymak, itibar göstermek. [Respecter, honorer]

HÜRMETEN Ar. zf. [حرمتاً] Saygı olsun diye, ikram maksadiyle: Kendisine hürmeten ayağa kalktılar. [Par respect]

HÜRMETLİ s. Sayın, muhterem, haysiyet ve itibar sahibi. [Respectable, vénérable]

2 - mec. Oldukça büyük, okkalı: Çocuğun hayli hürmetli bir kafası var. [fig. Grand, important]

3 - Eskiden piskopos ve metropolit yahut haham gibi Müslüman olmıyan mezhep reislerine verilen unvan: Hürmetlû metropolit efendi. [Titre qu'on donnait jadis aux archimandrites, évêques et rabbins]

HÜRMETLİCE s. Oldukça büyük, okkalıca, küçüksenmiyecek derecede ehemmiyetli: (Hürmetlicedir benim sitizim — Kordonboyu dar gelir azizim. Muallim Naci). [Assez grand ou important]

HÜRMETSİZ i. Saygısı olmıyan. [Irrespectueux]

HÜRMETSİZLİK i. Saygısızlık, riayetsizlik: Eskiden büyüklerin yanında baş açık bulunmak hürmetsizlik sayılırdı, bugün tersinedir. [Manque de respects, irréverence]

HÜRRİYET Ar. i. [حريت] Hür ve serbes olmak hal ve sıfatı, erkinlik, âzadelik, serbestî: (Ne efsunkâr imişsin âh ey dıarı hürriyet — Esiri aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten. Namık Kemal). [Liberté]

§ Dinî hürriyet, mezhebî hürriyet, vicdan hürriyeti: Her şahsın inanışlarından dolayı taarruzdan masun olması. [Liberté des cultes, liberté de la conscience]

§ Matbuat (basın) hürriyeti: Kanun çerçevesinde her fikrin gazete ve kitaplarla neşredilebilmesi hürriyeti. [Liberté de la presse]

§ Şahsî hürriyet: Kanunun tâyin ettiği hallerden başka her ferdin sahibolduğu haklardan mahrum edilmemesi. [Liberté individuelle]

§ Tabii hürriyet: İnsanın doğuştan sahibolduğu hakları kullanmaktaki hürriyeti. [Liberté naturelle]

HÜRRİYET GAZETESİ* İstibdat idaresi aleyhine serbes neşriyat yapmak için Fransa, İsviçre, İngiltere, Belçika ve Mısır'a kaçma teşebbüsleri Aziz devrinde başlamıştır. Sadrazam Âli Paşa'nın kendi siyaset ve icraatı aleyhindeki neşriyatı susturmak üzere matbuat nizamnamesi ahkâmı haricinde aldığı şiddetli tedbirler üzerine, «Yeni Osmanlılar» adiyle 1865 te İstanbul'da gizli olarak teşekkül edip Meşrutiyetin tesisini gaye edinen inkılâp cemiyetinin başında bulunan Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Agâh Efendi, Reşat ve Rifat Beyler gibi zevat Avrupaya kaçmışlardı. Bunlar cemiyet adına 29 haziran 1868 de Londra'da «Hürriyet» gazetesini

HURRIYETE
BUREAUX DU HURRIYETE (LA LIBERTE)
حريت

Londra'da çıkan "Hürriyet" gazetesinin başlığı

çıkardılar. Bu gazete haftada bir defa çıkıyor, padişahın şahsına hücumdan ziyade Âli ve Fuat Paşa'ları tenkidediyordu. Bizde muayyen bir gaye ile çıkmış ilk fikir gazetesi budur. 64 üncü sayısında Namık Kemal gazeteden ayrılmıştır. Ziya Paşa da 20 ocak 1869 da Londra'dan Cenevre'ye gelerek 3 nisan 1870 te «Hürriyet» i orada litografya ile çıkarmıya başlıyor ve böylece de on bir nusha çıkararak yüzüncü sayısında gazeteyi kapatıyor.

HÜRRİYET GAZETESİ* Sedat Simavi tarafından 1 mayıs 1948 den itibaren İstanbul'da çıkarılmıya başlanmış bir gündelik gazetedir. Bu gazete bilhassa baskısı ile bir yenilik göstermiştir.

Hürriyet

Bugünkü "Hürriyet" gazetesinin başlığı

HÜRRİYETPERVER Far. b. s. [حريتپرور] Hürriyet taraftarı olan, hürriyetsever. [Libéral]

HÜRRİYETPERVERANE Far. zf. [حريتپرورانه] Hürriyete taraftar olana yakışır şekilde, hürriyet severcesine. [D'une manière libérale, libéralement]

HÜRRİYETPERVERLİK i. Hürriyetseverlik, hürriyet taraftarı olma hali ve mesleği. [Libéralisme]

HÜSEYİN*, Ali'nin oğlu - İmam Hüseyni Kerbelâ (627 - 680). Peygamber Muhammed'in kızı Fatıma ile dördüncü halife Ali'nin evlenmelerinden Medine'de doğmuştur. On iki imamın üçüncüsü sayılır. Peygamberin torunu, Ali'nin oğlu olması ve halifeliği kendi soyunda devam ettirmek uğrunda giriştiği mücadelede şehit düşmesi yüzünden İslâm âleminde pek sevilen, hele Şiîler ve Alevîlerce mukaddes tanılan bir zattır. Hüseyin, vaktiyle Hasan'ın Muaviye'ye karşı halifelik dâvasından çekinmesini uygun bulmamıştı. Muaviye'nin ölmesi üzerine yerine geçen oğlu Yezid'e biat etmedi ve Kûfe halkının yar-

dımına güvenerek ailesiyle birlikte, yanında ancak 72 adam bulunduğu halde Mekke'den Medine yoluna çıktı. Yezid daha önce Kûfe'lilerin Hüseyin'e yardımlarına imkân bırakmamıştı. Hüseyin, Kerbelâ sahrasına geldiği zaman Yezid'in Kûfe valisi olan Ubeydullah'ın gönderdiği kuvvetleri karşısında buldu. Sıcak çölde susuzluktan türlü eziyetler çeken adamlariyle birlikte şehidoldu. Bu dinî facia, birçok mersiyelerin ve matem şiirlerinin meydana gelmesine ve asırlarca mezhep kavgaları uğrunda hesaba gelmez derecede kan dökülmesine sebebolmuştur.

HÜSEYİN*, Kıral, Şerif (1856 - 1927). Osmanlı devletinin Mekke emîri iken Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizlere dayanarak isyan eden ve bu sayede Hicaz kıralı olan zattır. Halife sıfatiyle bütün Arabistanda hüküm sürebilmek için Necid emîri İbni Suud ile giriştiği harbde, 1914 te bozguna uğramış ve kırallığı oğlu Ali lehine bırakıp Kıbrıs'ta ölmüştür. Üçüncü oğlu Faysal, önce Suriye, sonra Irak kıralı olmuştu.

Kıral Hüseyin

HÜSEYİN AVNİ PAŞA* (1820-1876). Abdülâziz zamanında sadrazamlık etmiş ve birçok defa seraskerlikte bulunmuş müşürlerdendir. Isparta'nın Gelendost köyündendir. Harbiyeden kurmay olarak çıkmış, askerlik hizmetinde değer göstererek ilerlemişti. 1874 te sadrazamlığa getirilerek bu makamda 14 ay kadar bulundu. Dördüncü defa serasker bulunduğu sırada sadrazam olan Mütercim Rüştü Paşa, Mithat Paşa ve Süleyman Paşa ile birlikte Sultan Aziz'i tahtından indirenlerin başlıcalarındandır. Sultan Murat'ın saltanatı sırasında gene seraskerlikte bulunurken Çerkes Hasan tarafından öldürüldü (bk. Çerkes Hasan). Hüseyin Avni Paşa, Mithat Paşa gibi ileri fikirli, hürriyet ve meşrutiyete taraftar değildi. Siyasî kabiliyetçe de basit olmakla beraber dürüst bir insan, bilhassa değerli ve seciyeli bir askerdi.

Hüseyin Avni Paşa

HÜSEYİN BEY*, İhtisap ağası (1800 - 1870). Eskiden İhtisap nazırlığı denen İstanbul belediye reisliğinde şiddetli ve şahsi hareketleriyle şöhret kazanmış bir zattır. Gümrük emini Tahir Paşa'nın oğludur. İstanbulda doğdu. İlk önce 1834 te İhtisap nazırı olmuştu. Sonra başka nazırlıklarda bulunmuş ve iki defa daha şehremini unvaniyle aynı vazifeye getirilmişti. Becerikli, çalışkan, halka ve esnafa karşı eli açık ve serveti de müsait bulunduğu için meydan dayağı çekmesine rağmen İstanbul esnafı arasında sayılan ve sevilen bir tipti. Hikâyeleri hâlâ söylenir. Eyüpte gömülüdür.

Hüseyin Bey

HÜSEYİN EFENDİ*, Ahizade (1572 - 1633). Dördüncü Murat zamanı şeyhülislâmlarındandır. Padişah Bursa'da bir kadıyı haksız yere öldürttüğü için âlimlere biraz saygı göstermesini telkin etmesi ricasiyle Hüseyin Efendi padişahın anasına bir tezkere göndermişti. Bu tezkere padişaha bir fesat tertibi gibi anlatıldı. Bunun üzerine Hüseyin Efendi'nin Kıbrıs'a sürülmesini emretmişken zalim padişah hıncını alamıyarak Yedikule açıklarında gemiyi durdurdu ve Hüseyin Efendi'yi çıkartarak Yeşilköy civarında bir yeniçerinin evinde boğdurdu. Dinî ilimlerde bilgisi ve Hüdai mahlâsiyle şiirleri vardı. İstanbulda bir medrese de yaptırmıştı.

HÜSEYİN KÂMİL*, Mısır sultanı (1853-1917). Hıdiv İsmail Paşa'nın oğlu olup Kahire'de doğmuştur. 1909 da Mısır meclis reisi olmuştu. 1914 te Hıdiv Abbas Hilmi Paşa'nın Türk ve Alman taraftarı olmasından dolayı İngilizler tarafından Mısır sultanı ilân edildi. Üç sene kadar sultanlıkta kaldıktan sonra veremden ölmüş ve yerine kardeşi Fuad kıral olmuştu. Hüseyin Kâmil'in kızı Prenses Kadriye türkçe yazılar ve eserler neşretmişti.

Hüseyin Kâmil

HÜSEYİN PAŞA* (1765 - 1833). Cezayir'in son beyi iken bir öfke yüzünden Fransız konsolosunun yüzüne elindeki yelpaze ile vurmasından dolayı Fransız filosunun memleketi işgaline vesile veren Osmanlı paşasıdır. Aydınlı bir zeybek olup, Cezayir'e gitmiş, önce yeniçeri ağası, sonra vali olmuştu. Ali Hoca'dan sonra bey sıfatiyle Cezayir hâkimliğine geçti. Memleketi işgal için fırsat kollıyan Frenklere

1830 da bu fırsatı vermiş oldu. Düşüncesiz, müsrif ve vazifesinin ehemmiyetini kavramamış bir adamdı. Memleketi teslim ettikten sonra bir müddet Napoli'de yaşamış, sonra İskenderiye'ye giderek orada ölmüştür.

HÜSEYİN PAŞA*, Amcazade (ölm. 1702). İkinci Mustafa zamanı sadrazamlarındandır. Köprülü Mehmet Paşa'nın küçük kardeşinin oğludur. Amcasiyle amca oğullarının sadrazamlıklarında muhtelif işlerde kullanıldı. İkinci Viyana Muhasarasında bulunmuş ve 1683 teki bozgun üzerine o da Zor valiliği ile uzaklaştırılmıştı. Sonra muhtelif muhafız ve komutanlıklarda bulundu. Kaptanı derya iken Sakız'ı kurtarmakta yararlığı görüldü. 1697 de sadrazamlığa getirilmişti. Avusturyalılarla henüz sulh yapılmamıştı. Amcazade büyük bir ordu ile Belgrad'a gitti ve üç ay orada bulundu. Reisülküttap Râmi Efendi'nin gayretiyle sulh yapıldı. Hüseyin Paşa beş yıl, yani ölümiyle neticelenen hastalığına kadar sadrazamlıkta bulundu. Akıllı, dürüst olmakla beraber zevkına fazla düşkün olduğu, işleri çok defa Râmi Efendi'ye bıraktığı rivayet edilir.

HÜSEYİN PAŞA*, Merre (ölm. 1622). Birinci Mustafa zamanında değersizliğiyle tanınmış sadrazamlardandır. Aslı Arnavuttur. Merre lâkabı huzurunda hapsini veya öldürülmesini kararlaştırdığı adamlar için cellâtlarına arnavutça «al!» demek olan «merre!» diye seslenmek âdetinden kalmıştır. Satırcı Mehmet Paşa'nın aşçısı iken sipahiliğe girmiş, kapıcılar kethüdası, Mısır valisi olmuştu. İkinci Osman'ın öldürülmesini takibeden karışık zamanlarda 24 gün, iki yıl sonra gene yeniçeri zorbalarının tesiriyle ikinci defa sadrazam olup kısa bir müddet daha bu makamda bulundu. Halkı yıldırmak için lüzumsuz yere adam öldürür ve öldürünciye kadar dövdürürdü. Bir gün Peygamber soyundan olduğu söylenen bir kadıyı dövdürmesi yüzünden hocalar ayaklandılar. Sipahilerle yeniçerileri de sürüklediler. Merre saklandıysa da Dördüncü Murat tahta çıkınca ele geçirilip başı kesildi.

HÜSEYİN PAŞA*, Mezamorta (ölm. 1702). Yararlıklariyle tanınmış denizcilerimizdendir. Asıl adı Hacı Hüseyin'dir. İtalyanca yarı ölü demek olan Mezzomorto lâkabiyle anılır ki, bizim tarihler bunu Mezamorta şeklinde yazarlar. Kahraman bir denizci olduğuna göre canını dişine almak alışkanlığından verilmiş bir lâkap olacaktır. 1683 te Cezayir beyliğinde bulundu ve Fransızlara karşı başarılı cenkler yaptı. Hattâ Ondördüncü Louis ile bir dostluk antlaşması bile yapmıştı. Maiyetindeki yeniçerilerin isyanı üzerine önce Tunus'a, sonra İstanbul'a kaçmış, 1692 de Sakız'ı Venediklilerin istilâsından kurtarmış ve onların birkaç gemisini batırmıştı. Bundan dolayı vezir oldu ve 1696 da kaptanı deryalığa getirildi. Akdenizde Venedikliler i iki defa yenmiş ve beş yıl kadar paşalıkta kalmıştır. Azlinden sonra Sakız'a gönderilmiş, orada ölmüştür.

HÜSEYİN HİLMİ PAŞA* (1855-1921). Osmanlı İmparatorluğunun son sadrazamlarındandır. Midilli'de doğdu. Orada okumuş, Namık Kemal Midilli mutasarrıfı iken onun kâtipliğinde bulunmuştu. Mutasarrıf ve vali olduktan sonra 1912 de Rumelideki üç vilâyetin umumi müfettişi tâyin edildi. Makedonya'da muvaffakıyetli bir idare adamı olarak tanınmıştı. 1908 de dahiliye nazırı, ertesi yıl sadrazam oldu. 31 Mart denen askerî ihtilâl üzerine sadrazamlıktan çekilmiye mecbur kalmış ve Hareket Ordusu İstanbula girince tekrar aynı makama getirilmişti. Fakat gene muvaffak olamıyarak sekiz ay sonra yerini İbrahim Hakkı Paşa'ya bıraktı. Bir aralık adliye nazırı ve sonra Viyana büyük elçisi olmuştu. Viyana'da ölerek cenazesi İstanbula getirildi.

Hüseyin Hilmi Paşa

HÜSEYİN RAHMİ* bk. Gürpınar.

HÜSEYİN REMZİ*, Doktor - Evliya Hoca (1839 - 1896). Tıbbiyedeki dersleri, hekimlik bilgileri hakkında halk için yazdığı birçok eserlerle tanınmış bir hekimimizdir. İstanbul'da doğmuş, Askerî Tıbbiyeden çıkmıştı. Tıbbiyede bilhassa zooloji okutmuştu. Pek iyi ahlâklı ve sofu bir zat olduğu için Evliya Hoca derlerdi. Hekimliğin muhtelif bahislerine ve tarihine ait yazdığı kitap ve risalelerin sayısı 58 kadardır. Kasımpaşada Türabî dergâhında gömülüdür.

HÜSEYİN RIFKI EFENDİ* (ölm. 1814). Mühendishanedeki dersleri ve eserleriyle tanınmış matematikçilerimizdendir. Kırımlıdır. 1795 ten ölümüne kadar Mühendishane başhocalığında bulunmuştu. Mesleğine dair on kadar kitap ve risalesi basılmıştır.

HÜSEYİN RIFKI PAŞA*, Hacı (ölm. 1911). Topçuluğa ait eserleriyle tanınmış askerlerimizdendir. İstanbulludur. Mühendishane hocalarından Ali Bey'in oğlu olup Mühendishaneden çıktıktan sonra Viyana'da tahsil etmişti. Topçu dairesi reisi iken ölmüş, Fatih camisi bahçesine gömülmüştür. «Topçuluk Fenni», «İstihkâmatı Ce-

sime», «Hücum ve Müdafaa», «Usulü İnşai Tarik» adlı eserleri vardır.

HÜSEYİN ZADE ALİ* bk. Turan.

HÜSEYNÎ Ar. i. [حسينى] Doğu musikisinde dügâh perdesinde karar kılan bir makam ve Doğu perde sisteminde «mi» notası. [Un des modes de musique orientale]

HÜSEYNİ* (Sihiyan) Siirt vilâyetinin Kurtalan ilçesi bucaklarından biri olup merkezi Sihiyan'dır. Bucağın 19 köyü, 4.085 nüfusu vardır. Bunun 432 si bucak merkezi olan Sihiyan köyündedir. Hüseyni köyünün de 209 nüfusu vardır. Hüseyni, Kurtalan'ın 30 kilometre kadar güneyindedir.

HÜSEYNOF*, Mahmud Bay (ölm. 1907). Urenburg'da Medresei Hüseyniye adlı büyük bir ilim müessesesi ile mektepler ve camiler yaptırmış olan Kuzey Türklerinden meşhur bir millet adamıdır. Urenburg'lu fakir bir aileden olmakla beraber gençliğinde ticarete başlıyarak milyonlar kazanmış, kardeşleri Hacı Ahmet ve Gani Beylerle birlikte memleketinin hayır işlerine pek çok yardımda bulunmuşlardı.

Hüseynof

HÜSNÜ EFENDİ*, Çelebizade Hüseyin (ölm. 1911). Mektebi Hukuktaki dersleriyle de tanınmış son Osmanlı şeyhülislâmlarındandır. Erzurumlu bir aileden İstanbulda doğmuştur. Hukukta ve Mülkiyede mecelle, evkar ve arazi dersleri okutmuştu. 1909 da şeyhülislâm oldu. Bu makamda bir yıl kadar bulundu. Derslerinden bir kısmı basılmıştır.

HÜSNÜ PAŞA*, Hüseyin (1852-1918). Meşrutiyet İnkılâbından sonra bahriye nazırlığında bulunmuş denizcilerimizdendir. İstanbulda doğdu. Bahriye Mektebi nazırlığında ve bir aralık bu müessese ile birlikte Tıbbiye nazırlığında da bulunmuştu. Yaşadığı devrin değerli ve dürüst mizaçlı insanlarından biri olmakla tanılırdı. Orijinal zekâsiyle ve âzade mizaciyle meşhur muallim Sakallı Celâl bu zatın oğludur.

HÜSNÜHAL Far. b. i. [حسن حال] Yaşayışında ve durumunda yolsuz ve fena bir taraf bulunmayış. [Bonnes mœurs, bonne conduite, morale]

§ Hüsnühal kâğıdı: Bir kimsenin hüsnühal sahibi olduğunu gösteren ve mahalle muhtarlığı, mektep müdürlüğü, polis dairesi gibi resmî yerlerden verilen belge (vesika). [Document de bonnes mœurs]

HÜSNÜHAT Far. b. i. [حسن خط] Güzel yazı. [Calligraphie]

HÜSNÜKABUL Far. b. i. [حسن قبول] İyi karşılayış: Yabancı seyyahlara hüsnükabul göstermek hem medenî vazifenin, hem memleket faydası düşüncesinin emrettiği bir vazifedir. [Bon accueil]

HÜSNÜKURUNTU i. Her hangi bir hali safça kendi lehine yorma: O senin hüsnükuruntundur. (Biri türkçe, öteki arapça olan bu iki kelime arasındaki bu yanlış terkip ancak kelimenin saflığı ve şakayı anlatan mânası içindir). [Vain espoir]

HÜSNÜMUAMELE Far. b. i. [حسن معامله] İyi davranış, iyi muamele ediş. [Bon traitement, affabilité]

HÜSNÜNAZAR Far. b. i. [حسن نظر] Birine karşı teveccüh ve güven besleme. [Sympathie]

HÜSNÜNİYET Far. b. i. [حسن نيت] İyi niyet, her hangi bir kimse veya iş hakkında hiçbir kötü düşünce beslemeyiş, temiz yüreklilik: Hüsnüniyetle başlanan işlerden pek zarar gelmez. [Bonne intention]

HÜSNÜZAN Far. b. i. [حسن ظن] Biri hakkında iyi fikirde bulunma, kendisini iyi zannetme: Onun hakkında herkesin hüsnüzannı vardır. [Opinion favorable]

HÜSREV* (ölm. 258). Eski İranın Eşkaniyan denen soyundan gelen üç hükümdarın adıdır ki, üçüncüsü bu soyun Azerbaycan ve Diyarbakır taraflarında hüküm süren şubesine mensuptur ve Sasanî devletini kuran Ardşir tarafından yenilmiş ve öldürülmüştür.

HÜSREV*, Emîr Hüsrevi Dehlevî (1253-1324). Hindistanda yetişmiş, soyca Türk olan meşhur bir İran şairidir. Babası Şah Mehmet Tuğluk'un emîrlerindendi. Dehli'de doğduğu için Dehlevî lâkabiyle tanılır. Dine, tasavvufa ve edebiyata ait birçok eserleri ve pek çok şiiri, divanından başka «Hamse» si vardır.

HÜSREV*, Molla - Mehmet (ölm. 1480). Osmanlı şeyhülislâmlarının üçüncüsü olan meşhur bir âlimdir. Sivaslı olup memleketinde okuduktan sonra Edirne'ye gelmiş, müderris olmuş, İkinci Murat zamanında ordu ile Varna Muharebesinde bulunmuştur. İstanbul alındıktan sonra Hızır Bey'den sonra İstanbul kadısı oldu. Sonra da şeyhülislâmlığa geçirildi. Bursa'da gömülüdür. İstanbulda Şehzadebaşı civarında bir camisi vardır. Eserleri vaktiyle medrese âlimleri tarafından pek değerli sayılırdı.

HÜSREV PAŞA* (ölm. 1630). Dördüncü Murat zamanı sadrazamlarındandır. Bosna'lıdır. Saraydan yetişmiş, silâhtarlıkta, yeniçeri ağalığında bulunmuş, sonra vezir olup 1627 de sadrazamlığa getirilmiştir. Anadoluda isyan eden Abaza Mehmet Paşa'yı Erzurumda yakalayıp İstanbu-

la getirmişti. İran seferinde önce muzaffer olmuş, fakat sonra bâzı ihmallerde bulunması sebebiyle azledilerek Tokat'ta öldürülmüştür. Sadrazamlığı üç buçuk yıldır. Cesur, iş bilir, fakat hayli kan dökücü olarak tanınmıştı.

HÜSREV PAŞA*, Koca (ölm. 1854). İkinci Mahmut zamanında seraskerlikte, Abdülmecit'in ilk saltanat yılında sadrazamlıkta bulunmuş vezirlerdendir. Abaza olup Çavuşbaşı Sait Efendi'nin kölesi idi. Enderundan yetişmedir. Kaptanı derya Küçük Hüseyin Paşa'nın kethüdası sıfatiyle Üçüncü Selim zamanında Mısır'da bulundu ve İskenderiye muhafızlığı etti. Fransızlar çekildikten sonra 1801 de vezirlikle Mısır valiliğine tâyin edildi. Kaptanı derya iken Tunus'tan aldığı bir miktar fesi kalyoncu neferlerine giydirmiş ve selâmlık resmine böylece çıkarmıştı. Yeniçeriliği kaldırmış olan padişah da bunları görerek beğendi. Eski kavuk ve külâhların yerine fes giyilmesine şapka inkılâbından yüz yıl kadar önce bu suretle Hüsrev Paşa sebebolmuş bulunuyordu. Asakiri mansure seraskerliğine Ağa Hüseyin Paşa'dan sonra Hüsrev Paşa tâyin edilmiş ve on yıl bu makamda kalmıştır. Büyük Reşit Paşa Tanzimat ıslahat fermanını okuduğu zaman Hüsrev Paşa sadrazamlıkta bulunuyordu. Fakat yeniliklere düşman olduğu için bir fırsatını bulup Reşit Paşa'yı ortadan kaldırmak istedi. Bu fırsatı bereket versin bulamamıştır. Pek zengindi. Hiç çocuğu olmamış, pek çok köle edinerek bunları yetiştirmiştir ki, aralarında bir hayli vezirler, müşirler, hattâ sadrazamlar vardır.

Koca Hüsrev Paşa

HÜSREV PERVİZ* (ölm. 628). Eski İran'ın Sasaniler soyundan gelme 22 nci hükümdardır. Hürmüz'ün oğludur. Babasının serdarlarından olan Behram Çopin tarafından önce babasının yerine tahta geçirilmişti. Fakat Behram onu da indirip kendi tahta çıkınca Hüsrev Bizans'a sığındı. Rum imparatoruna damat oldu. Onun verdiği askerle Behram'ı İrandan çıkarmış ve tahtını ele geçirmişti. Kayın babasının Bizansta öldürülmesi üzerine intikamını almak üzere Bizanstan bir hayli yer aldıysa da sonra Heraklius tarafından yenilerek aldığı yerleri geri verdi. 38 yıl kadar hükümette bulunmuş, son zamanlarında sefahate düştüğü için tahtından indirilerek yerine oğlu geçirilmiştir. Bu Hüsrev'in Şirin adlı bir kızla sevişmesi ve evlenmesi masal haline girmiştir. İmparatorun kızı olan karısının adı Doğu tarihlerinde Meryem ise de bâzı Batı tarihlerinde bunun İren olduğu ve Şirin adının bu isimden bozma olduğu rivayet edilir. Peygamber Muhammed Müslümanlığa davet için ona da mektup göndermişti. Hüsrev'in bu mektubu yırttığı rivayetler arasındadır.

HÜSÜN Ar. i. [حسن] Güzellik. [Beauté]

HÜVEYDA Far. s. [هويدا] Belli, meydanda, aşikâr: Bu işin yanlışlığı hüveydadır. [Clair, évident, manifeste]

HÜVİYET Ar. i. [هويت] Bir şahsın mahiyeti, kim olduğu, kimlik. [Identité, état civil]

§ Hüviyet cüzdanı: Bir kimsenin kim olduğunu gösteren vesika (belge). [Carte d'identité]

HÜZAM, HÜZZAM i. [هزام] Doğu musikisinde segâh perdesinde karar kılan bir makam. [Un ton de musique orientale]

HÜZÜN Ar. i. [حزن] İç kapanıklığı, hazinlik, keder: Bu hava insana hüzün veriyor. [Tristesse, mélancolie]

HÜZÜNLENMEK f. Hüzünlü olmak, gönlünü hüzün kaplamak. [Devenir triste]

HÜZÜNLÜ s. Mahzun, içi kapanık, kederli. [Triste, mélancolique]

HYDRA* Yunanistanda Mora'nın doğu sahili yakınlarında kıyıdan 6 kilometrelik bir boğazla ayrılan 52 kilometre kare büyüklüğünde bir adadır ki, kuzey kıyısında aynı ismi taşıyan bir kasabası da vardır. Adanın bütün nüfusu 30.000 kadardır. Eskiden çamları bol bir yer olduğu tahmin edilebilir. Çünkü Osmanlı Türkleri idaresinde Çamlıca adını taşımıştır.

HYPATİA* (370 - 415). İskenderiyeli meşhur bir filozof kadındır. Atina'da okumuş, İskenderiye'de Aristo ve Eflâtun'a ait dersleriyle şöhret kazanmış, zekâsı ve bilgisi gibi güzelliğiyle ve güzel konuşmasiyle de herkesin alâkasını uyandırırmış. Bir gün papasların ayaklandırdığı bir Hıristiyan kalabalığının hücumiyle parçalanmıştır.

MESEL OLMUŞ YABANCI SÖZLER VE ESKİ MISRALAR

«Haddi zatinde kim olmazsa edip — Feleğin sillesi eyler tedip. Nabi»: Doğuştan edepli olmıyanı feleğin sillesi terbiye eder.

El hainü haifün: Hain korkak olur, mânasına dilimize de girmiş arapça bir meseldir.

Hasbinallah ve ni'mel-vekil: Asıl mânası, Allaha itimadediyoruz, ondan iyi vekil olmaz, demek olan bu arapça cümle insanı öfkelendirecek bir hal karşısında kendine sabır telkini için söylenmesi âdet olmuş sözlerdendir.

«Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir»: Nefî'nin bu mısraı düşman lâkırdısına değer vermemiş görünmenin cevap vermekten daha kuvvetli bir karşılık olduğunu anlatmak üzere bir mesel olmuştur.

«Hercai güzel sevmiyeyim tövbeler olsun!»: Mesel gibi kullanılan bir meşhur mısra.

«Her derdin olur çaresi, her inliyen ölmez — Her mihnete bir âhır olur, her gama pâyan»: Ziya Paşa'nın «Terkib-i Bend» inde mesel olmuş beyitlerdendir.

«Her kes bekadri hîş giriftarı mihnetest»: Şirazlı Hâfız'ın bir mısraı ki, herkesin kendine göre bir derdi vardır, mânasına gelir ve dilimizde mesel gibi kullanılmıştır.

«Hezar ahbap olan ehli televvünden vefa gelmez»: Koca Ragıp Paşa'nın mesel olmuş bir mısraı ki, dostu pek çok olan renk değiştiricilerden vefa gelmez, demektir.

«Hızrı bulsak rehi zulmette külâhın kaparız»: Karanlık yolda Hızıra raslasak külâhını kaparız, demek olan bu mısra, bir ihtirasın veya bir hilekârlığın şiddetini ifade için söylenen bir mesel haline girmiştir.

«Hikmetinden fi'linin olmaz sual»: Allahın işine karışılamıyacağını ifade eden mesel çeşnili bir mısra.

«Hubbul vatanü minel iman»: Yurt sevgisi imandandır, demek olan arapça bir mesel.

«Huda kaadirdir eyler sengi hârâdan güher peyda»: Şair Hüdaî Mustafa'nın mesel haline gelmiş mısraı ki, Allah mermer taşından elmas çıkarmıya kaadirdir, demektir.

I

I Türk alfabesinin on birinci ve seslilerin üçüncü harfi olup noktasızdır ve noktalı «i» ye nispetle kalın ve dar bir ses verir. [Onzième lettre de l'alphabet turc et la troisième des voyelles. Etant sans point, on prononce courte et forte]

§ Romen rakamlarında «1» sayısını gösterir. [Comme lettre numérale chez les Romains I vaut 1.]

IBLIK i. Semirtilmek için enenmiş horoz., «Imılık» suretinde de söylenir. [Chapon]

IBRADI* Antalya vilâyetinin Akseki ilçesi bucaklarından biri olup 5 köyü, 4.134 nüfusu vardır. Bunun 1.401 i bucak merkezindedir. Ibradı, Akseki'nin 30 kilometre batısında olup, ona arabaya pek elverişli olmıyan bir yol ile bağlı bulunmaktadır.

IÇKIRIK, IÇKIRMAK bk. Hıçkırık, Hıçkırmak.

IDLÂL Ar. i. [اضلال] Doğru yoldan şaşırtma, dalâlete düşürme, azdırma. [Action d'égarer, de pervertir]

§ Idlâl etmek: Azdırmak. [Pervertir]

IĞDIR* Kars vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Merkez bucağının 41 köyü vardır. Ondan başka 6 köylü Aralık ve 11 köyü bulunan Cennetâbat isimli iki bucağı bulunmaktadır. Iğdır, Kars'ın 138 kilometre doğusunda olup merkeze bir taraftan araba yoliyle, öte taraftan da Benliahmet demiryolu istasyonuna ulaşan 150 kilometrelik bir şose ile bağlı bulunmaktadır. Ermenistan hududuna mesafesi de 30 kilometre kadardır. Bütün ilçenin nüfusu 33.623, kasabanın da 8.141 dir (1945 te).

IĞIL IĞIL zf. Suyun bol ve ağır olarak aktığını anlatmak için kullanılır: Çay ığıl ığıl akıyor. [Bruit de l'eau qui coule à pleins bords]

§ Iğıl ığıl akmak: Bol ve ağır ağır akmak. [Couler continuellement et sans précipitation]

IĞRİP Yun. i. Büyük balık ağı ki, çeşitleri vardır. [Grand filet pour pêcher]

§ Iğrip çevirmek: mec. Ustalıkla ve birden bir kâr temin etmek. [S'adresser à des stratagèmes pour attraper quelque gain]

§ Iğrip kayığı: Beş çifte balıkçı kayığı. [Sorte de bateau de pêcheur]

IH ü. Devecilerin deveyi çökertmek için kullandıkları ses. [Mot par lequel on fait agenouiller le chameau]

IHLAMAK, IHLATMAK, IHTIRMAK f. Ih diye deveyi çökertmek. [Faire agenouiller le chameau]

IHLAMUR i. Mutedil iklimli memleketlerde yetişen büyük bir gölge ağacı, ki ıhlamurgiller familyasındandır. Kerestesi beyaz ve iyi cilâ almıya, işlenmiye elverişli olup marangozlukta makbul sayılır. Çiçeği pek güzel kokar ve kurutulup çay gibi kaynatılarak ter vermek için içilir. [Tilleul]

Ihlamur ve çiçeğinin kesiti

IHLAMURGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, örneği ıhlamur ağacı olan bir bitki familyası. eskt. Zirifuniye. [Tiliacées]

IKINMAK f. Nefesini içinde tutarak kendini zorlamak: Doğururken ıkınmak, aptes bozarken ıkınmak. [Respirer avec effort, forcer, gémir (en parlant d'une femme en couche)]

§ Ikınıp sıkınmak: Bir işi yapabilmek için kendini çok zorlamak: Ikındı sıkındı ancak bu saçma cevabı bulabildi. [S'efforcer]

IKINTI i. Ikınmak hareketi. [Action de s'efforcer, gémissement]

IKLAMAK f. Sıkıntı ile, güçlükle nefes almak. [Respirer avec difficulté]

2 - Nefesi kesiliyormuş gibi güçlükle ağlamak. [Sangloter difficilement]

3 - Çok zahmet ve meşakkat altında bulunmak, yük altında ezilmek. [Être sous une grande difficulté]

IKLİM, İKLİM Ar. i. [اقليم] Bir memleketin yer ve hava şartlarının umumi vasfı: Sıcak ıklim, deniz ıklimi, mutedil ıklim. [Climat]

IKLİMSEL, İKLİMSEL s. Iklimle münasebetli: Iklimsel hastalık. Iklimî. [Climatique]

ILGAMAK f. (At) Başı boş olarak dört nala koşmak. Atı koşturarak hücum etmek, ılgar etmek. [Galoper, lancer un cheval au galop]

ILGAR i. Dizginleri bırakılmış atın dört nala koşması. [Course du cheval à bride abattue]

2 - Süvari akını, ansızın yapılan hücum. [Assaut soudaine, razzia]

ILGARCI s. Akıncı, çapul için düşman toprağına akın eden kimse. [Ancien soldat pour opérer des razzias sur le sol ennemi]

ILGARLAMAK f. Ilgar etmek, akıncılık etmek. [Opérer des razzias]

ILGAZ* (Koçhisarıbâlâ) Çankırı vilâyeti ilçelerinden biri ki, eski adı Koçhisarıbâlâ idi. Merkez bucağının 76 köyü olup başka bucağı yoktur. Çankırı'nın 48 kilometre kuzeyinde olup aralarında muntazam şose bulunur. Bundan başka kasaba 25 kilometrelik bir yol ile Kurşunlu demiryolu istasyonuna bağlıdır. Bütün ilçenin 25.259, kasabanın da 1.592 nüfusu vardır (1945 te).

ILGIM, ILGIMSALGIM i. Sıcak yerlerde, hele çöllerde buharın çukurca ovalara yaslanıp uzaktan su birikintisi gibi görünmesi. Pusarık, serap. [Mirage]

ILGIN* Konya vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 34 köylü merkez bucağından başka 8 köylü Argıhanı ve 10 köyü olan Aşağıçığıl isimli iki bucağı vardır. İlçe toprakları her türlü hububat ile afyon, kenevir, keten tohumu ve muhtelif meyva ve sebze yetiştirir. Arazisi içinde çevresi 30 kilometre olan Çavuşçu gölünde lezzetli balık bulunur. İlçede kilim, halı yapan tezgâhlar vardır. Ilgın kasabası, Konya'nın kuzey batısında olup ona 90 kilometrelik bir şose ile bağlı olduğu gibi demiryolu üzerinde de bir istasyon teşkil etmektedir. Bağlık, bahçelik bir kasabadır. Batı tarafında deri hastalıklarına iyi gelen bir kaplıcası bulunmaktadır. Bütün ilçenin nüfusu 44.086, kasabanın da 4.341 dir (1945 te).

ILGIN i. Gez ağacı. bk. Gez ağacı. [Tamarin, tamarinier]

ILGINCAR i. Yabani kiraz, acı kiraz. [Espèce de cerise sauvage]

ILI s. Ilık. [Tiède]

ILICA i. Yerden çıkan tabii sıcak su hamamı, kaplıca, sıcak maden suyu, kaynarca. [Source naturelle d'eau chaude, établissement thermal]

ILICA* Erzurum vilâyetinin merkez ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 40 köyü, 15.219 nüfusu olup bunun 1.126 sı bucağın merkezindedir. Ilıca, Erzurumun 14 kilometre doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlı olduğu gibi Kaplıca istasyonu vasıtasiyle demiryolu ile dahi merbuttur.

ILICA* (Kayalar) Balıkesir vilâyetinin Balya ilçesi bucaklarından biri olup eski adı Kayalar idi. Tam teşkilâtlıdır. 10 köyü, 4.888 nüfusu olup 1.094 ü merkezindedir. Burada «Dağ ılıcası» adı verilen ve romatizma ile deri hastalıklarına iyi gelen bir ılıca bulunmaktadır. Yanındaki otel bu yüzden epeyce rağbet görmektedir. Bucak, Balya'nın 29 kilometre doğu kuzeyinde olup aralarındaki yol muntazam değilse de Ilıca'yı Gönen'e birleştiren yol epeyce iyidir.

ILICAK s. Pek az sıcak, az ılık. [Un peu tiède]

ILIK s. Az sıcak: Ilık su, ılık hava. [Tiède]

ILIKLANMAK f. Ilık hale gelmek, ılınmak. [Se tiéder]

ILIKLATMAK f. Ilık hale getirmek, ılıtmak. [Rendre tiède]

ILIM i. Fel. İsteklerde ve tutkularda (ihtiraslarda) ölçülü davranma fazileti, ölçülük. eskt. İtidali mizaç. (Bu yeni tâbir psikoloji terimi olarak kitaplara konulmuştur ama konuşma dilinde hiç olmadığı için ancak oralarda kalacak görünür). [Tempérance]

ILIMLI s. Fel. Ilımla (itidal ile) hareket eden, ölçülü. Mutedil. [Tempéré]

ILINDIRMAK f. Ilık hale getirmek, ılıştırmak: Öksürdüğü için suyu ılındırarak içmeli. [Rendre tiède, attiéder]

ILINMAK f. Ilık olmak, az ısınmak. [Se tiédir]

ILISU* (Göynücek) Amasya vilâyetinin merkez ilçesine bağlı bir bucak olup merkezi Göynücek'tir. 17 köyü, 5.534 nüfusu olup bunun 542 si bucak merkezi olan Göynücük köyündedir. Bucak Amasyanın 44 kilometre güney batısında ve ona şose ile bağlıdır.

ILIŞTIRMAK f. Ilıtmak, sıcağa soğuk katarak veya soğuk suya sıcak ilâve ederek ılık hale getirmek. [Rendre tiède]

ILITMAK f. Ilıştırmak, ılıklatmak. [Rendre tiède]

ILOH* Siirt vilâyetinin Beşiri ilçesine bağlı bir bucak olup 14 köyü, 4.193 nüfusu vardır. Bunun 409 u merkezindedir. Iloh,

Beşiri'nin 17 kilometre batısındadır ve aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

IMIZGANMA i. Uyku ile uyanıklık arasında bulunma, uyur gibi olma. [Assoupissement]

§ Imızganma halleri: Uykudan hemen önceki sanrı (birsam) halleri. [États hypnagogiques]

IMIZGANMAK f. Uyku ile uyanıklık arasında bulunmak, dalıyor gibi olmak. [S'assoupir, s'endormir]

2 - (Ateş) Kararıp sönmüş gibi durmak. [S'éteindre]

INCALIZ i. Turşusu yapılan bir çeşit yaban soğanı. [Espèce d'oignon sauvage]

INNİN Ar. s. [عنين] Cinsî münasebete kudreti olmıyan. [Impuissant]

IR i. Irlanan şey, hava, lâhin, nağme. [Chant, air, ton]

IRA i. Bir şeyi benzerlerinden ayrı tutan veya ayırdetmiye yarıyan hususiyet, karakter, seciye. [Caractère]

IRABİLİM b. i. Fel. Fertlerde ıranın (seciyenin) nasıl meydana gelip ne suretle ayrıldığını araştıran ilim şubesi, karakteroloji. eskt. İlmi secaya. [Caractérologie, ethologie]

IRAK s. Uzak: (Gözden ırak olan gönülden de ırak olur). Eski metinlerde «irağ» şeklinde yazılırdı. [Loin, éloigné]

IRAK Ar. i. [عراق] Doğu musikisinde aynı adla anılan ve kalın «fa diyez» notasına benzer bir perdede karar kılan makamlardan biri. [Motif de la musique orientale]

IRAK KIRALLIĞI* İran ile Arap yarımadası ve Basra körfeziyle Cezire ara-

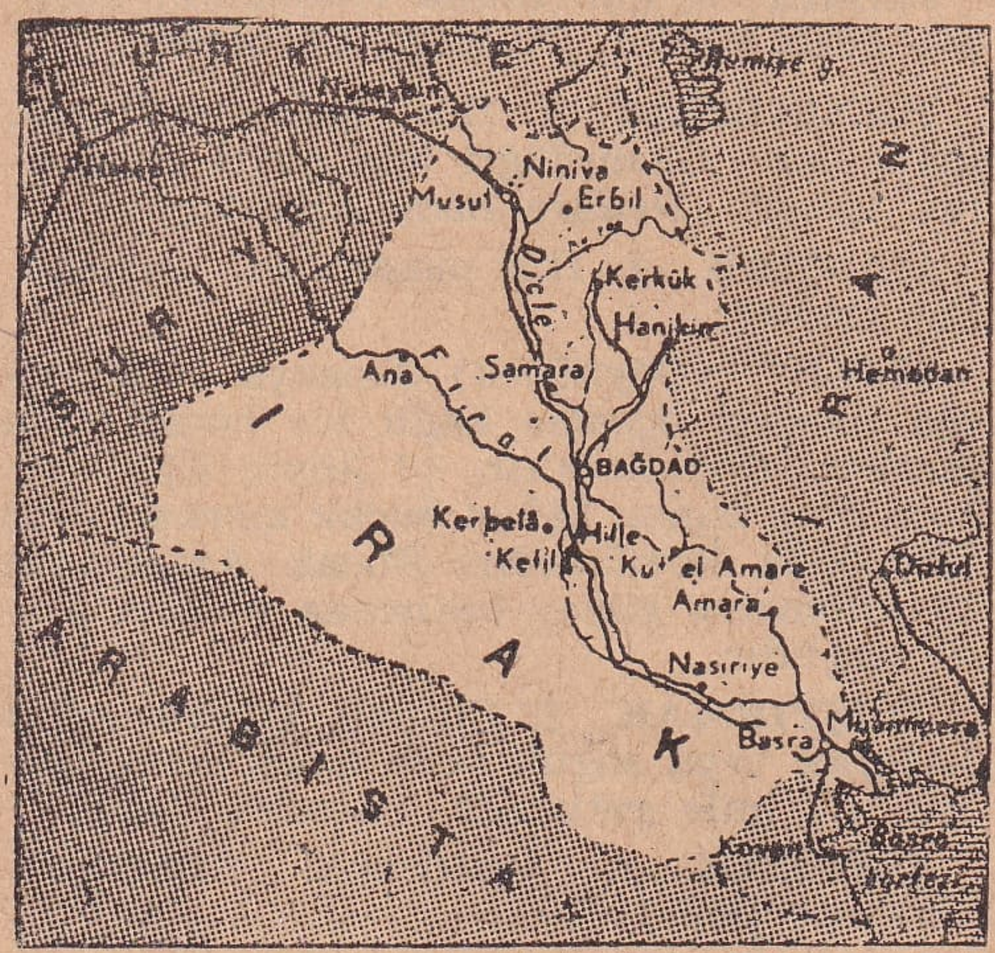

sındaki bölgeye Irak veya Irakı Arab (Irakı Arabî) adı verilir. Irakı Acem veya Irakı Acemî ise, İran'ın ortalarında, şimdi merkezi Isfahan olan geniş eyalete

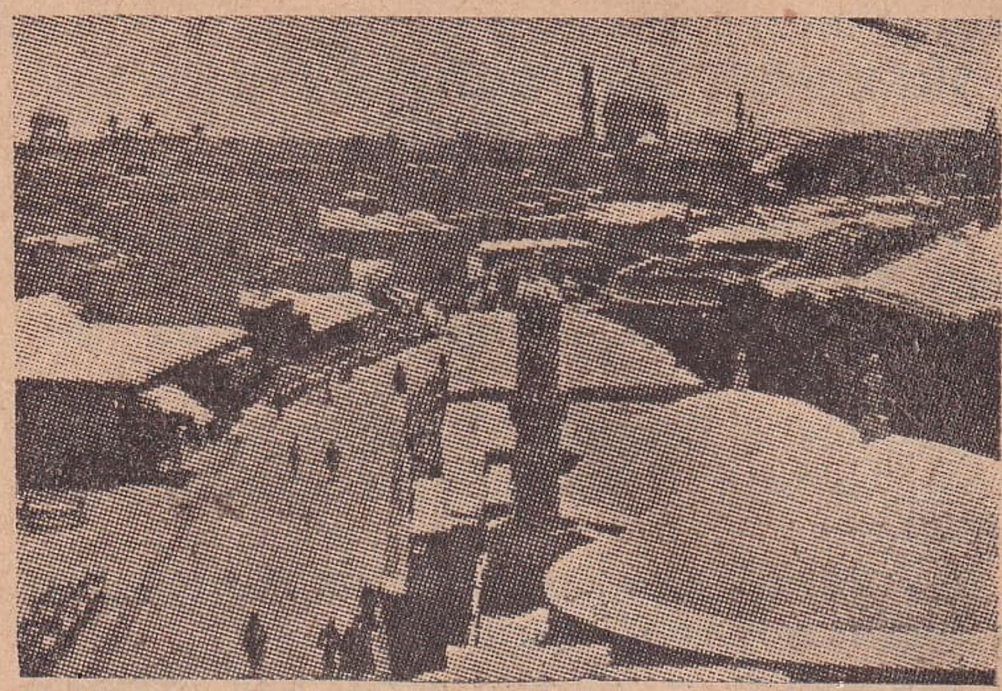

Bağdad'dan bir görünüş

vaktiyle verilen isimdir. Asıl Irak, yahut Mezopotamya (Mézopotamie) Bağdad'ın biraz kuzeyinden başlıyan ve Fırat ile Dicle nehirleri tarafından sulanıp Basra körfezine doğru uzanan kıtadır ki, eski Babil ve Asur devletlerinin işgal ettikleri toprakları ihtiva eder. Irak'ın 370.000 kilometre kare toprağı ve 2.900.000 nüfusu vardır. Başkenti Bağdad şehri olup başlıca şehirleri Basra, Kerbelâ, Musul, Süleymaniye'dir. Eski Babil ve Ninva şehirlerinin harabeleri de oradadır. Irak'ın petrollerinden başka başlıca ihracatı hurma, deri ve yapağıdır. 1918 tarihine kadar Irak, Osmanlı İmparatorluğunun Bağdad, Basra, Musul vilâyetlerini teşkil ediyordu. Osmanlı devletinin o harbdeki mağlûbiyeti üzerine memleket önce İngiltere mandası altına girdi. 1930 da Emîr Faysal'ın kırallığı altında istiklâlini kazandı. Süleyman Nazif'in «Fırakı Irak» adlı kitabı bu ayrılışın bir mersiyesidir.

IRAKLI i. Irak halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [Habitant de l'Irak]

IRAKLANMAK, IRAKLAŞMAK f. Uzaklaşmak, uzağa gitmek, tebaüdetmek. [S'éloigner, se séparer]

IRAKLAŞTIRMAK f. Uzaklaştırmak. [Éloigner]

IRAKLIK i. Uzaklık, buut, mesafe. [Éloignement, distance]

IRAKSAK s. Fiz. Mat. Birbirinden gittikçe uzaklaşarak uzanan ışınlar (şualar) ve çizgiler. eskt. Mütebait. [Divergent]

IRAKSAMA i. Mat. Birbirinden gittikçe uzaklaşma hali. eskt. Tebaüt. [Divergence]

IRALAMAK f. Fel. Bir ıra (seciye) ile belirtmek, bir şeyin karakteri halinde bulunmak: Düşkünlere yardım Türkü ıralı-

yan bir fazilettir. eskt. Tesciye etmek. [Caractériser]

IRALIYAN i. Fel. Iralayıcı şey, seciyesini veren vasıf. eskt. Vasfı mümeyyiz. [Caractéristique]

IRASAL s. Biyol. Ira (seciye) halinde olan, ıraya münasebetli, karakteristik. eskt. Seciyevî. [Caractéristique]

IRDÂ Ar. i. [ارضاع] Emzirme, süt verme: Her anne çocuğunu, hasta olmadıkça, mutlaka kendi ırdâ etmelidir. [Allaitement]

IRGALAMAK f. Sarsmak, kımıldatmak, yerinden oynatmak. [Mouvoir, agiter, cascader]

IRGALANMAK, IRGANMAK f. Kımıldamak, yerinden oynamak, sallanmak. [S'agiter, se mouvoir]

IRGAT Yun. i. Kaba işlerde kullanılan işçi, rençper. [Ouvrier]

§ Irgat başı: İşçilerin başı. [Chef des ouvriers]

2 - Gemilerde demir zincirini toplamak ve yapılarda ağır şeyleri kaldırmak için zincirle çevirdikleri yatay (ufki) bocurgat. [Cabestan]

IRK Ar. i. [عرق] Soy, sülâle, zürriyet, nesep. Bir insan topluluğunun aynı kana mensup kendinden öncekilerle sonrakilerin topu: Amerikanın bâzı yerli ırkları tükenmek üzeredir. Bâzı hayvanların ırkları kesilmiştir. [Race]

2 - İnsan türünün (nev'inin) belli başlı ve devamlı çeşitlerinden her biri, cins, nevi: Beyaz ırk, sarı ırk, kızıl ırk, kara ırk. [Race, espèce]

3 - Damar, kök, asıl. [Veine, arthère, racine]

IRKBİLİM b. i. Irklar ilmi, ırkların kaynaklarını ve aralarındaki münasebetleri tetkik eden insanbilim (antropoloji - beşeriyat) kolu. eskt. Mebhasüluruk. [Raciologie]

IRKÇI s. Kendi mensubolduğu ırkı saf ve doğuştan üstün sayarak başka ırklara karışmaktan çekinen ve millî birliği dil, gelenek (anane), ülkü (ideal) gibi esaslara değil, ırk temeline bağlamak istiyen. [Raciste]

IRKÇILIK i. Irkçı görüşü, ırkçı politikası. [Racisme]

IRKİ Ar. s. [عرقی] Irka mensup, ırksal, ırka ait: Irkî bir vasıf. [Racial]

IRKSAL s. Irkî, ırkla münasebetli. [Racial]

IRLAMA, IRLAYIŞ i. Nağme ile okuma, taganni. [Action de chanter]

IRLAMAK f. Türkü ve şarkı söylemek, taganni etmek. [Chanter]

IRMAK i. Akar suların en büyüğü, nehir. (Irmaktan küçüğüne «çay», daha küçüğüne «su» ve ondan daha küçük olup her vakit akmıyanına «dere» denir). [Fleuve]

IRMAK i. Ayırmak, uzaklaştırmak: (Ey Huda, sen doğru yoldan ırma gel!). [Séparer, éloigner]

IRZ Ar. i. [عرض] Namus, iffet, cinsî haysiyet. [Honneur, chasteté, dignité sexuelle]

§ Irza dokunmak: Namusu zedeliyecek bir harekette bulunmak. [Déshonnorer]

§ Irza geçmek (hetki ırz etmek): Bir kimsenin cinsî haysiyetini lekelemek. [Violer]

§ Irz ehli (ehli ırz): Namuslu. [Chaste, qui a de l'honneur]

IS i. Sahip, malik, bir yeri şenlendiren kimse: (Isını ağırlıyan itine kemik atar). [Maître, possesseur]

2 - Kimse, şahıs, bir yerde bulunan ve orasını şenlendiren insan: Issız bir çöl, ıssız ada. [Personnage]

IS'AD, IS'AT Ar. i. [اصعاد] Yukarı çıkarma, yükseltme. [Action de hausser]

§ Is'adetmek: Yükseltmek, yukarı çıkarmak. [Élever, hausser]

ISDAR Ar. i. [اصدار] Emir ve ferman gi-

Irklar: 1 - Beyaz, 2 - Zenci (Sudan'lı), 3 - Zenci (Habeşistanlı), 4 - Kızılderili, 5 - Sarı (Çinli), 6 - Arap, 7 - Hindu, 8 - Malezyalı

bi şeyleri çıkarma: Meclis yeni bir kanun ısdar etti. [Action d'émettre un ordre]

ISFAHAN* (İsphahan) İranın en büyük ve en eski şehirlerinden biri ki, eskiden

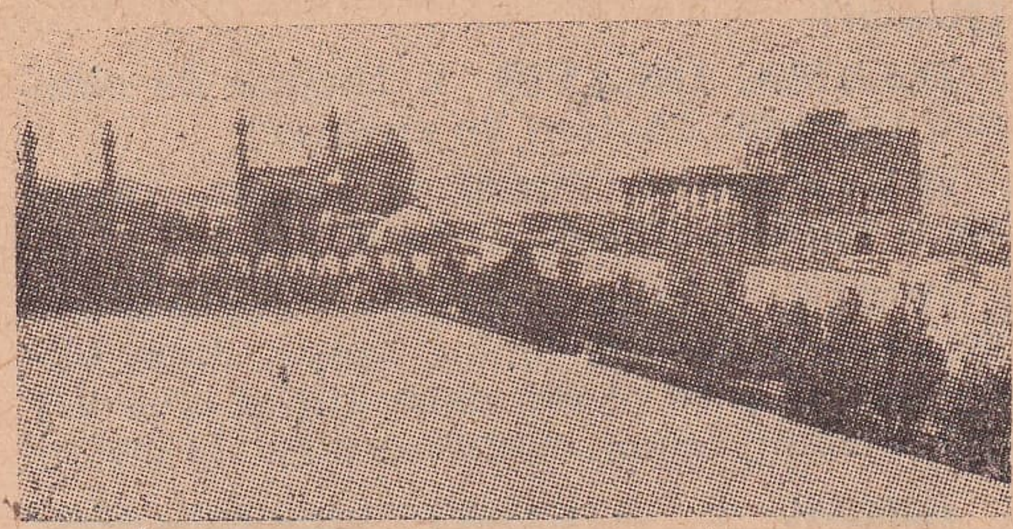

Isfahan'dan bir görünüş

Irakı Acemî'nin ve bütün İranın başkenti idi. Tahran'ın 335 kilometre güneyindedir. 80.000 nüfusu vardır. İpekçiliği ve silâhçılığı, hele kılıçları eskidenberi meşhurdur.

ISFAHAN i. [اصفهان] Doğu musikisinde dügâh perdesinde karar kılan makamlardan biri. [Air spécial de la musique oriental]

ISGA Ar. i. [اصغاء] Dinleme, kulak verme: Ricası nihayet ısga edildi. [Action d'écouter, de prêter oreille, de consentir]

ISHAKLI* Afyon vilâyetinin Bolvadin ilçesi bucaklarındandır. 16 köyü, 12.346 nüfusu vardır. Bunun 1.441 i bucak merkezindedir. Bolvadin'in 27 kilometre güney doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlı olan bu köy, aynı zamanda demiryolu istasyonuna da 4 kilometre mesafededir.

ISI i. Fiz. Hararet, sıcaklık, bir cismin sıcaklığının artmasına sebebolan fizik kudret: Isı, atomlar arası çekim kuvvetini yenerek maddenin hacmını artırır. eskt. Hararet. [Chaleur]

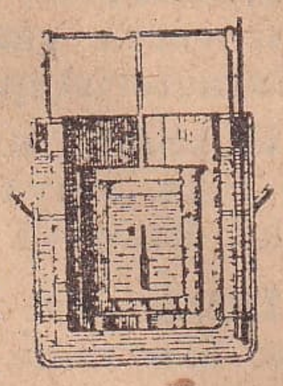

Kalorimetre

§ Isınma ısısı: Bir cismin bir gramının sıcaklığını, bir santigrat derecesine yükselten ısı miktarı. Suyun ısınma ısısı 1, alkolünkü 0,6, zeytinyağınki 0,3 kaloridir. Bir cismin ısınma ısısı ne kadar yüksekse o cisim o kadar geç ısınır ve geç soğur. eskt. Harareti mahsusa. [Chaleur spécifique]

ISI s. Sıcak: Isı dam, ısı hamam, ısı ot, ısı biber. [Chaud]

§ Isı kuşak: Coğrafyada iki tropikal arasında bulunup sıcaklığı pek fazla olan yeryüzü kuşağı. eskt. Mıntakai harre. [Zone torride]

ISIALAN b. s. Kim. Bir ısı (sıcaklık) çeken her türlü kimyasal (kimyevi) reaksiyon (teamül) hakkında söylenir. Ayrışması (tahallülü) bir sıcaklık meydana getiren bütün cisimler için de kullanılır. eskt. Hafiyülharare. [Endothermique]

ISIL s. Fiz. Isıdan (hararetten) ileri gelen, ısınan ve ısıyı ileten (nakleden). eskt. Harurî. [Calorifique]

ISINMAK f. Sıcak hale gelmek, hararet peyda etmek: Su ısındı, ortalık ısındı. [Se chauffer]

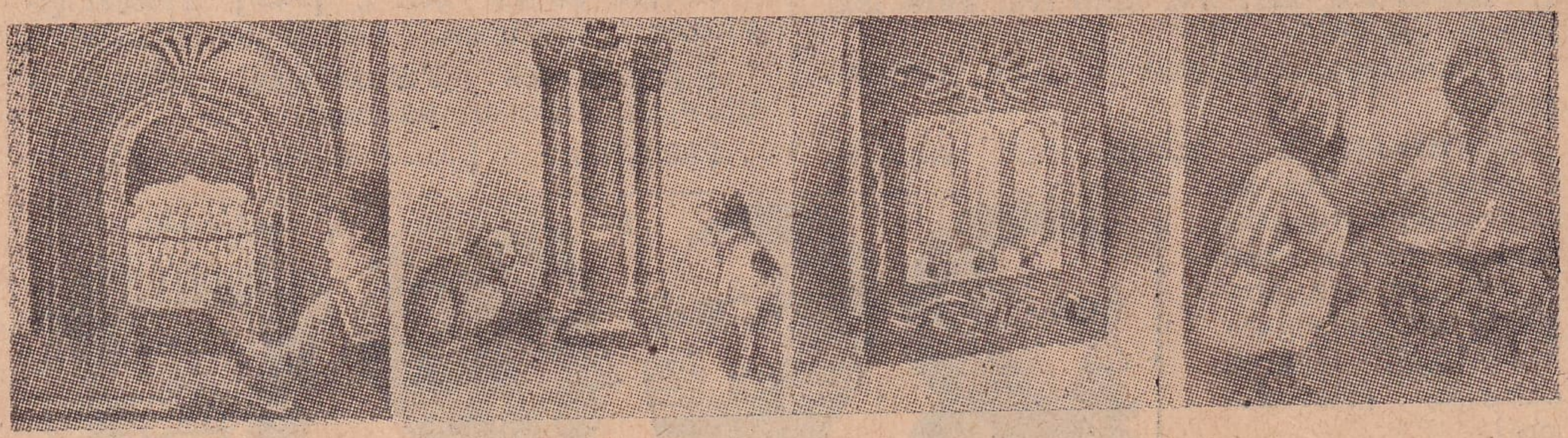

Çeşitli ısı kaynakları: Üstte, soldan sağa, kalorifer, odunla ısıtma, kömür ocağı, antrasit sobası, alt sıra gene soldan sağa, gaz sobası, yağ sobası, elektrik sobası ve mangal

2 - mec. Yakınlık duymak, hoşlanır olmak, alışmak: Ben o adama az zamanda ısındım. İşine hâlâ ısınamamış. [S'accoutumer, prendre goût]

ISIÖLÇER b. i. Fiz. Cisimlerin ısınma ısısını (harereti mahsusasını) ölçmiye yarıyan alet. Kalorimetre. [Calorimètre]

ISIRGAN i. Bot. Isırgangillerden bir ot ki, ince bir havla örtülü genişçe yaprakları vardır ve dokunulduğu zaman vücudu yakar. Tüylerin, dokunulduğu zaman yakma duygusu vermeleri, kırılarak karınca asidi çıkarmalarındandır. [Ortie]

Isırgan

2 - Isıran, dişle sıkıp koparan: Isırgan at, ısırgan köpek. [Qui mord]

ISIRGANGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden örneği «ısırgan otu» olan ve «şerbetçi otu, yapışkan otu» gibi birtakım cinsleri bulunan bitki (nebat) familyası. eskt. İsfenahiye. [Chénopodiacées]

ISIRGIN i. İsilik, hararet kabarcığı. [Bouton de chaleur]

ISIRIK i. Isırılan yerde kan izi, diş yarası. [Morsure]

ISIRILMAK f. Birinin veya bir hayvanın ısırmasına uğramak. [Être mordu]

ISIRMAK f. Dişle tutup sıkmak, dişlerini geçirmek: Köpek ısırmış. Elmayı ısırdı. [Mordre]

2 - mec. Aleyhinde bulunmak, zemmetmek. [Médire]

§ Göz ısırmak. bk. Göz.

§ Parmak ısırmak: Şaşmak, çok taaccübetmek. [S'étonner, être surpris]

ISIRTMAK f. Isırmak işini başkasına yaptırmak: Köpeklere ısırtmak. [Faire mordre]

§ Parmak ısırtmak: Hayrette bırakmak. [Étonner]

ISITMA i. Sıcak hale getirme. [Chauffage]

2 - Sıtma, ateş, hararet. [Fièvre]

ISITMAK f. Sıcak hale getirmek, teshin etmek: Kışın binayı ısıtmak. [Chauffer, échauffer]

2 - mec. Alıştırmak, yavaş yavaş sevdirmek: İyi muamele ile kendine ısıttı. [Faire aimer peu à peu]

ISIVEREN b. s. Kim. Hararet neşreden, meydana gelirken çevresine ısı salan. eskt. Naşirülharare. [Exothermique]

ISKAÇA İta. i. Den. Gemi direğinin ayağı, direğin içine oturtulduğu yuva. [Matrice d'un mât]

ISKALA İta. i. Bir çalgı aleti perdelerine parmak alıştırmak talimi. [Scala, escalier]

ISKALARA İta. i. Den. Gemi arması merdiveni, harb gemilerinin sol tarafta bulunan teşrifat merdiveni. [Aubinet, saint aubinet]

ISKARA Yun. i. bk. Izgara.

ISKARÇA İta. i. Den. Gemi yükünün (hamulesinin) pek sıkı istif edilmiş olması. [État d'être trop serré le cargaison d'un vaisseau]

§ Iskarça olmak: mec. Pek kalabalık ve sıkışık olmak: Odanın içi ıskarça. Pazar günleri sinemalar ıskarça oluyor. [Encombrement]

ISKARMOZ İta. i. Den. Kürek takılmak üzere kayık sandalın yan kenarına dikine yerleştirilmiş ağaç çivi. [Cheville en bois au bord des barques pour soutenir les rames]

ISKARTA İta. i. İskambil oyunlarının bâzılarında kullanılmayıp bir tarafa bırakılan kâğıtlar ve bu tarzda oynanan bir çeşit iskambil oyunu. [Écarté]

2 - s. Her hangi bir sebepten değerini kaybetmiş (mal). [Démodé]

§ Iskartaya çıkmak: İşe yaramaz sayılarak bir tarafa ayrılmak. [Être écarté]

ISKAT Ar. i. [اسقاط] Düşürme, aşağı atma. [Action de faire tomber]

2 - Ölünün ruhu için verilen sadaka, ki kılınmamış namazlarının ve tutulmamış oruçlarının günahını düşürmek niyetiyle yapılır. [Aumône donnée au nom du défunt]

§ Iskat etmek: Düşürmek, aşağıya atmak, mahrum etmek: Medenî haklardan ıskat olundu. Türkiye tabiiyetinden ıskat edilmişti. [Faire tomber, annihiler]

§ Iskatı cenin: Çocuk düşürme. [Avortement]

ISKATÇI s. Iskat için yapılan duada yer alan hoca veya mezarlık dilencisi. [Hodja qui fait la prière dite (iskat), mendiant qui reçoit l'aumône donnée au nom de défunt]

ISKONTO İta. i. Vadesi gelmemiş bir senedin, faiz ve komisyon payı düşülerek karşılığından eksiğine alınması, kırma, k ı r d ı r m a. [Escompte]

2 - Satıcının alıcıya bir malın karşılığından yaptığı indirme, tenzilât. [Réduction]

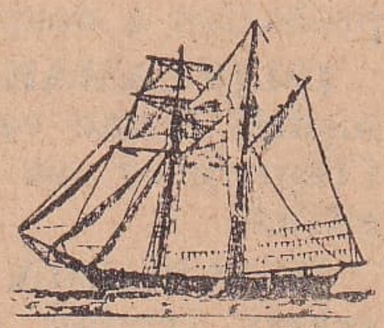
Iskuna

ISKUNA İng. i. Brikten küçük iki direkli bir çeşit yelken gemisi, Lâtin yelkenlisi. Hafif olan bu gemiye «deniz kırlangıcı» da derler. [Gœlette]

ISLAH Ar. i. [اصلاح] İyileştirme, düzeltme: At soylarının ıslahı, tohum ıslah istasyonları, cezaevlerinin ıslahı. [Amélioration]

2 - Yola getirme, kusurlarını ve ahlâkını düzeltmek için terbiye etme. [Correction]

§ Islah etmek: İyileştirmek, düzeltmek, yola getirmek. [Améliorer, corriger]

ISLAHHANE, ISLAHANE Far. i. [اصلاحانه] Kusurlu çocukları düzeltmek, yola getirmek için kurulmuş ıslah evi. [Maison de correction]

ISLAHAT Ar. ç. i. [اصلاحات] Eskileri görülen veya kusurlu olan bir şeyi düzeltmek için yapılan işler ve değişiklikler: Doğu vilâyetlerinde ıslahat, cezaevlerinde ıslahat. [Améliorations, réformes]

ISLAK s. Suya batırılmış veya üstüne su dökülmüş olan, nemli: Islak yerde oturma, üşürsün. [Mouillé]

§ Islak karga: Zayıf ve miskin kimse. [Mesquin]

ISLAKLIK i. Islak olma hali, nem, rutubet. [Mouillure, état de ce qui est mouillé]

ISLAMAK f. bk. Islatmak.

ISLANMAK f. Suya bulanmak, ıslak hale gelmek. Şiddetli yağmurda iyice ıslanmış. [Se mouiller, être trempé]

ISLATILMAK f. Biri tarafından ıslak hale getirilmek. [Être mouillé, être trempé]

2 - mec. Dayak atılmak. [fig. Être battu]

ISLATMAK f. Islak hale getirmek, suya batırmak. [Mouiller, tremper]

2 - mec. Dövmek, dayak atmak. [Battre, frapper]

ISLIK i. Dudakları büzerek veya iki parmağı ağıza sokarak çıkarılan ince ve keskin düdük sesi gibi ses. [Sifflement]

§ Islık çalmak: Islık sesi çıkarmak. Islık sesiyle türkü veya besteyi ırlamak (taganni etmek). [Siffler]

2 - Bir piyes veya nutuk gibi bir şeyi kötülediğini belirtmek için şiddetli ıslık sesi çıkarmak: Son perdede halk ıslıklarla kıyamet kopardı. [Témoigner sa désapprobation à coup de sifflet]

ISLIKLAMAK f. İstemediği veya beğenmediği birine veya bir şeye ıslık çalmak. [Témoigner sa désapprobation à coup de sifflet]

ISMARLAMA i. Ismarlamak fiil ve hareketi, tembih, tavsiye, hazırlatma, sipariş. [Recommandation, commande]

2 - s. Ismarlanıp yaptırılan: Ismarlama kostüm, ayakkabı. [Faite sur commande, chose recommandé]

ISMARLAMAK f. Bir işin yapılması işini birine vermek, sipariş etmek: Terziye elbise ısmarlamak. [Faire une commande]

2 - Havale etmek, yapılmasını istemek veya emretmek. [Commander, recommander]

§ Allaha ısmarladık: Bir yerden ayrılırken kalanlara söylenen selâm şekli. [Adieu]

ISMARLANMAK f. Bir işin yaptırılması veya hazırlatılması istenilmek, sipariş edilmek, tembih ve tavsiye olunmak. [Être commandé, être recommandé]

ISMARLATMAK f. Ismarlamak işini başkasına yaptırmak. [Faire commander, faire recommander]

ISPANAK i. Bot. Ispanakgillerin örneği olup kış sebzesi olarak yetiştirilen hafif ve hazmı kolay yeşillik. [Épinard]

Ispanak, dişi ve erkek çiçeği

ISPANAKGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden (zatülfilkateynden) örneği ıspanak olan bir bitki (nebat) familyası ki, karapazı, kazayağı, pancar gibi daha başka cinsleri de sebze ve gıda olarak kullanılır. eskt. İsfenahiye. [Chénapodiacées]

ISPARÇENA İta. i. Den. Halatın üzerine sarılmış ip veya kendir. [Corde ou chanvre entortillé autour d'un câble]

ISPARMAÇA İta. i. Den. Denizin içinde birkaç zincirin birbirine karışması. [Tortillement des câbles au fond de la mer]

ISPAVLI İta. i. Den. Gemilerde kullanılan bir çeşit kalın sicim. [Éspèce de corde]

ISPAZMOS Yun. i. Çırpınma, sinirlere gelen bir çeşit gerginlik, ihtilâç. [Spasme]

ISRAR Ar. i. [اصرار] Ayak basıp durma, bir fikir veya dâva üzerinde durup dönmeyiş, bekinme. [Insistance, persistance]

§ Israr etmek: Bir şeyin üzerinde durmak. [Insister, persister]

ISSIZ s. İçinde kimse bulunmıyan yer, ısı (sahibi) olmıyan: Issız bir çöl, ıssız bir ev, ıssız ada. [Inhabité, désert]

ISSIZLIK i. Issız olma hali, boşluk, sahipsizlik, yalnızlık. [État d'être inhabité et désert]

ISTABL Ar. i. [اصطبل] Ahır. [Étable]

§ Istablı âmire: Has ahır, saray ahırı. [Écuries du palais]

ISTAKOZ Yun. i. Onayaklı kabuklulardan eti pek lezzetli ve makbul olan büyük deniz böceği. On tane olan ayağının ilk çiftini ötekilerden daha büyük kıtada olan makaslar teşkil eder ki, bunlardan biri daha büyüktür. Rengi koyu yeşil, koyu mavi ise de pişirildiği zaman pek güzel bir kırmızı renk alır, hattâ ıstakoz kırmızılığı mesel gibi olmuştur. 35 santimetre uzunluğunda ve 5 kilo ağırlığında büyükleri de vardır. Türkiye denizlerinde, hele Boğaziçinde ve Marmarada hayli tutulur. Kendine mahsus ağlarla avlandığı gibi, İstanbul sularında çok defa içine yem olarak ekmekle yoğrulmuş bozuk kırmızı havyar konulan sepetlerle tutulur. Sakin havalarda suyun dibine uzatılan kancalarla da avlandığı vardır. [Homard]

Istakoz

ISTAMPA İta. i. Ağaç veya bakır levha üzerine oyulduktan sonra bir yere basılan resim. Bu türlü resim veya işaretleri basmıya mahsus olan kalıp, damga, mühür. (Mühürleri mürekkeplemiye mahsus içi çuha döşeli ve mürekkepli kutuya da ıstampa denir). [Estampe]

ISTAVROZ Yun. i. Haç, salip, çelipa ve haç işareti. bk. Haç. [Croix, signe de la croix]

§ Istavroz çıkarmak: Haç işareti yapmak, haç çıkarmak. [Faire le signe de la croix]

ISTIFA Ar. i. [اصطفا] Ayıklama, seçme: Biyolojide bütün mahlûkların ancak bir ıstıfa neticesinde meydana çıkıp hayatta kalabildiklerini ifade eden etraflı bir nazariye vardır. [Choix, sélection]

ISTILAH Ar. i. [اصطلاح] Bir ilim veya sanata mahsus kelime, tâbir, terim: Tıp ıstılahları, felsefe ıstılahları. [Terme ou expression technique]

2 - Herkesin anlamadığı ve konuşma dilinde bulunmıyan karışık ve garip lûgat: Istılah paralamak, ıstılahlı konuşmak. [Phrase ou expression particulière]

ISTILAHAT Ar. ç. i. [اصطلاحات] Istılahlar. [Termes ou expressions techniques]

ISTILAHPERDAZ Far. i. [اصطلاحپرداز] Garip ve karışık lûgatler kullanan, ıstılah paralıyan. [Celui qui parle ou écrit d'un façon pompeuse, hâbleur]

ISTILAHPERDAZLIK i. Garip ve ukalâca kelimelerle konuşma veya yazma âdeti. [Phraséologie, préciosité, hâblerie]

ISTIRAB, ISTIRAP Ar. i. [اضطراب] Acı, sıkıntı, büyük zahmet ve eziyet: Hekim insanlığın ıstırabını dindirmiye çalıştığı nispette iyi insandır. [Anxiété, souffrance, agitation]

§ Istırap çekmek: Acı ve ağrı içinde bulunmak. [Souffrir]

ISTIRAPLI s. Istırap veren: Zavallı çok ıstıraplı günler geçirdi. [Qui donne la souffrance]

ISTIRAR Ar. i. [اضطرار] Mecbur olma, çaresiz kalma, mecburiyet, zor: Bir ıstırar ile yapılan suçlar azçok mâzur görülebilir. [Action d'être poussé par la nécessité, contrainte, pression]

ISTIRARÎ Ar. s. [اضطراری] Mecburi, istekle değil, mecbur olarak yapılan, ihtıyari olmıyan. [Nécessaire]

ISTOK İng. i. Pazara çıkarılmak için biriktirilmiş muayyen çeşitten ticaret eşyası: Buğday ıstoku, kumaş ıstoku. Umumiyetle yığın halinde mevcudolan şey: Devlet bankasının altın ıstoku. (Ticaret eşyası arasında depolarda uzun müddet kalmak yüzünden iyi vasıflarını kaybetmiş, yatkın hale gelmiş mallar için de ıstok denildiği vardır: Istok çorap, ıstok kumaş gibi). [Stock]

IŞIĞADOĞRULUM b. i. Bot. Işığın bitkiler (nebatlar) in gelişmesindeki tesiri. Umumiyetle bitkiler ve onların organları bir satha düşen ışığa doğru eğilirler ki buna pozitif ışığadoğrulum denir. Bunun tersi olana da negatif derler. bk. Günedoğrulum. eskt. Teveccüh ilezziya. [Phototropisme]

IŞIK i. Eşyayı aydınlatıp görmemize ve renkleri farketmemize sebebolan kudret. Ziya. [Lumière, jour, clarté]

2 - Bir yeri aydınlatmıya yarıyan vasıta: Buraya bir ışık getirin. [Lampe, bougie]

§ Işığı dinlendirmek: Işığı söndürmek. [Éteindre la lumière]

§ Işığı uyandırmak: Işığı yakmak. [Allumer la lampe ou le bougie]

§ Işık göstermek veya ışık tutmak: Birinin geçeceği yolu bir ışık vasıtasiyle aydınlatmak. [Éclairer]

IŞIKGÖÇÜM b. i. Bot. Bitkilerde (nebatlarda) protoplâzmanın ışığa karşı gösterdiği tepki (reaksiyon). [Phototaxie]

IŞIKKÜRE b. i. Ast. Güneşin yüzünü kaplıyan ışıklı tabaka, fotosfer, eskt. Kürei ziya. [Photosphère]

IŞIKLANDIRMAK f. Aydınlatmak. [Éclairer]

IŞIKLI s. Işığı olan, aydınlanmış. [Lumineux, éclairé]

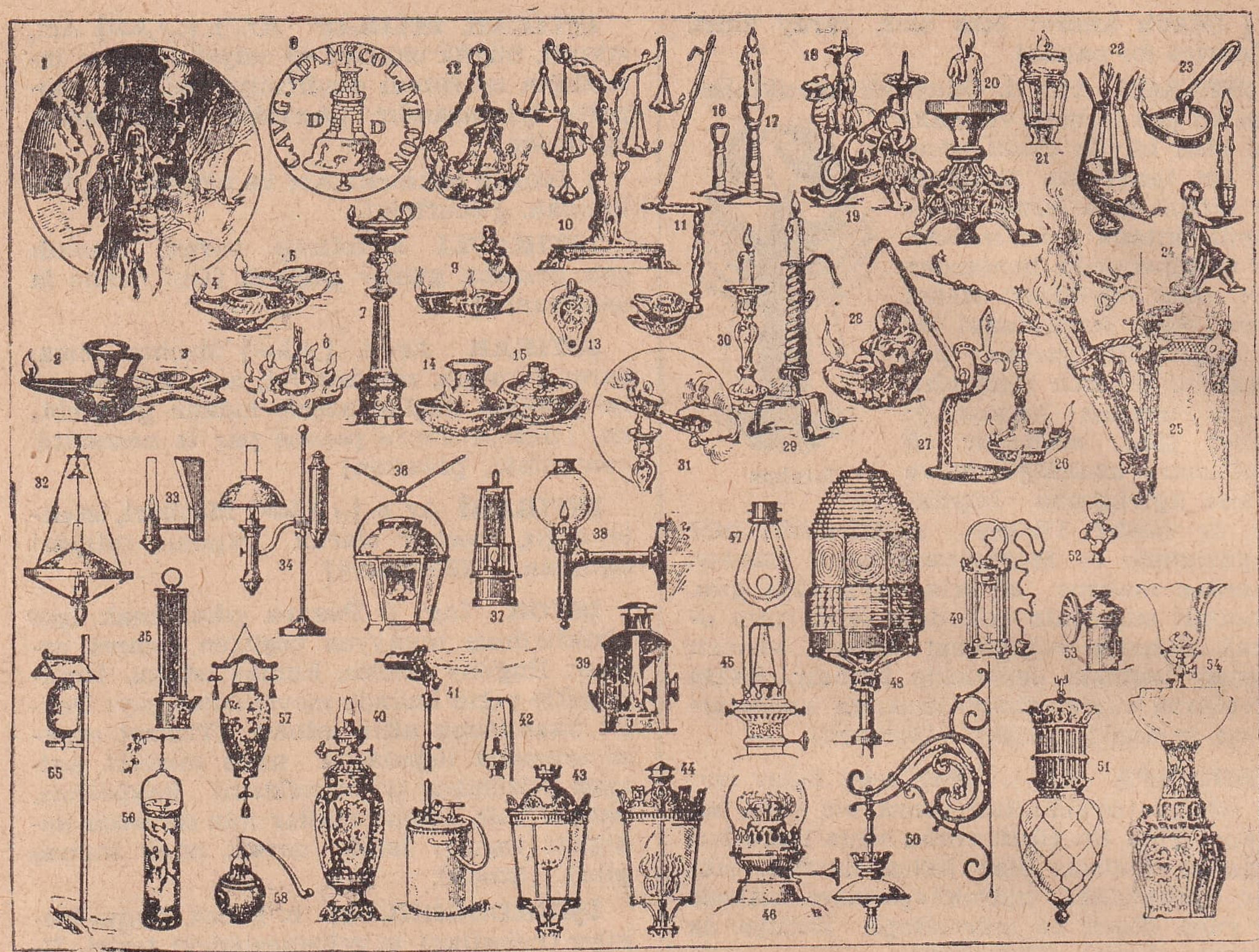

Işığın tekâmülü: 1 - Tarihten önceki devir, 2, 3 - Mısır, 4, 5 - Asuri, 6 dan 13 e kadar Roma, 14, 15 - Kartaca, 16, 17 - Mérovingienne devri, 18-20 - Onbirinci Yüzyıl, 21 - Onikinci Yüzyıl, 22 - Onüçüncü Yüzyıl, 23-24 - Ondördüncü Yüzyıl, 25-27 - Onbeşinci Yüzyıl, 28 - Onaltıncı Yüzyıl, 29 - Onyedinci Yüzyıl, 30, 31 - Onsekizinci Yüzyıl, 32 - 34 ve 40, 45, 46 - Modern devirlerde çeşitli lâmbalar. 35 - Maden ocağı lâmbası. 36 - Sokak feneri. 37 - Davy lâmbası. 38 - Havagazı lâmbası, 39 - Şimendifer feneri, 41, 42, 43, 44 - Havagazı lâmbaları, 47 - Elektrik ampulü, 48, 49, 50 - Çeşitli elektrik lâmbaları, 51 - Elektrik arkı, 52 - 54 - Asetilen lâmbası, 55 - 58 Çeşitli Japon fenerleri

IŞIKLI* (Şıhlı) Denizli vilâyetinin Çivril ilçesi bucaklarından biri olup eski adı Şıhlı'dır. 15 köyü, 4.735 nüfusu bulunan bucağın merkezinde 872 kişi vardır. Işıklı, Çivril'in 10 kilometre doğusunda ve ona araba yoliyle bağlıdır.

IŞIKÖLÇER b. i. Fiz. Bir ışık kaynağının belli bir uzaklıkta meydana getirdiği aydınlığı ölçmiye yarıyan alet. Fotometre. [Photomètre]

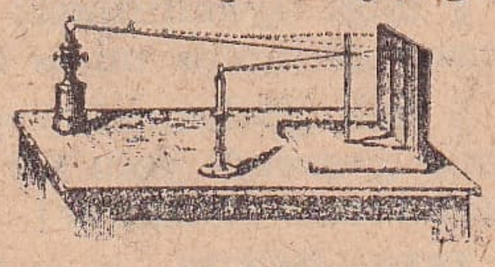

Işıkölçer

IŞILAMAK f. Işıldamak, karanlık içinde aralıkta ışık parlamak, yalabımak, parıldamak. [S'éclaircir, briller, luire]

IŞILANMAK f. Işıldanmak, parıldanmak. [S'éclaircir]

IŞILATMAK f. Parıldatmak, ışıldatmak. [Faire briller, faire luire]

IŞILDAK s. Işıltılı, ışıldıyan. [Luisant]

2 - i. Karanlıkta uzağı aydınlatmak için kullanılan ve hortum şeklinde dar ve uzun bir ışın (şua) demeti çıkaran ışık kaynağı, projektör. [Projecteur]

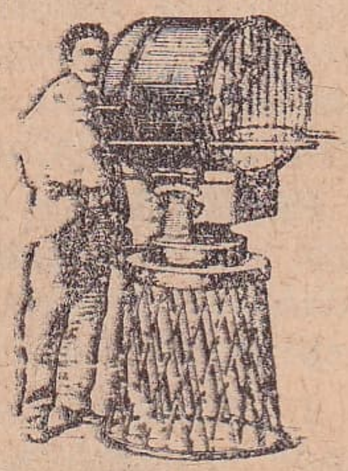

Işıldak

IŞILDAMAK f. Karanlık içinde ışıl ışıl parıldamak: Yıldızlar ışıldıyor. [Étinceler, pétiller, luire]

IŞILDANMAK f. Parıldanmak, kendi kendine parıltı meydana getirmek. [S'étinceler]

IŞILDATMAK f. Işıldamasına sebebolmak, parıldamasını temin etmek. [Faire étinceler]

IŞIL IŞIL zf. Bir şeyin oynak ve parlak bir ışık saçtığını anlatır: Gözleri sevinçten ışıl ışıl parlıyor. Evin bütün lâmbaları ışıl ışıl yanıyor. [Donne plus d'extension ou sens de luire ou regarder]

§ Işıl ışıl bakmak: Kıvılcımlı gibi gözleri parıldıyarak bakmak. [Regarder d'un œil étincelant]

IŞILTI i. Işıldama, bir şeyin parıldarken saçtığı ışık. [Éclat, lumière]

IŞIMA i. Fiz. Işık demeti saçma, bir cisim tarafından alınmış her hangi bir kudretin (enerjinin) ışık şeklinde etrafa yayılması. eskt. İnşia. [Rayonnement]

IŞIMAK f. Işık demeti dağıtmak, demet halinde ışık dağıtmak, inşia etmek. [Rayonner]

IŞIN i. Fiz. Bir ışık kaynağından çıkıp giden ışık çizgisi. Şua. [Rayon]

2 - Mat. Bir noktadan çıkıp sonsuza (namütenahiye) giden yarım doğrulardan her biri. Şua. [Rayon]

IŞINMA i. Fiz. Bir erkenin (kudret - enerji) ışık demeti halinde yayılması. eskt. İnşia. [Radiation]

IŞINLILAR ç. i. Zo. Bir hücreli hayvanların, protoplâzmalarından, hareket ve duyu (his) organı olarak, yıldız ışınları (şuaı) gibi yalancı ayak salanlar takımı. eskt. Şuaiye. [Radiolaires]

IŞINMAK f. Kendi kendine ışımak, ışık saçmak, inşia etmek. [Se rayonner]

IŞKIRLAK i. Karagözün başına giydiği iki tarafı yüksekçe sarık şeklinde külâhlı başlık. Işkırlağın son zamanlarda Malatyada yapılan arkeoloji araştırmaları neticesinde elde edilen Hatti kabartmalarındaki ilâh ve kıral başlıklarına tamamiyle benzemesi tetkike değer bir mesele olduğunu Celâl Esat Arseven pek haklı olarak söylemektedir. [Bonnet de Karageuz]

Işkırlak

IŞMAR i. El, göz veya kafa ile yapılan işaret: (Haydi gidelim dağa, karışalım yaprağa — İki kaful arasından ışmar ederim sana. Trabzon halk türkülerinden). [Signe fait par les mouvements des mains; des yeux et de la tête]

IŞTIN i. Toprak kandil. [Veilleuse en terre]

IT'AM Ar. i. [اطعام] Yemek yedirme, taam verme: O zat daima fakirleri ıt'amdan zevk alır. [Action de donner à manger, de nourrir]

§ Itamiye: Eskiden bâzı vakıf müesseselerine fakirlere yemek verilmek üzere ayrılan para. [Allocation servie aux établissements de charité, pour assurer le service de la distribution gratuite d'aliments aux indigents]

ITIR, ITR Ar. i. [عطر] Güzel koku. Elbiseye, el ve yüze sürülen çiçek hulâsası (esansı). [Odeur agréable, parfum, arome, essence]

2 - Sardunyagillerden yapraklarının kenarları tırtıllı yeşil bir süs bitkisi ki, yaprakları el ile biraz ovalandığı zaman pek güzel kokar, çiçekleri daha çok beyaz olmakla beraber türlü renklerde bulunanları da vardır. [Géranium]

Itır

§ Itrı şahi: Sarılıp çıkarak mor bir çiçek açan bir süs bitkisi ki, halk arasında «idrişah» da denir. [Sorte de plante grimpante]

ITIRLI s. Güzel kokulu. [Aromatique]

ITIRNAK Far. s. [عطرناك] Itırlı, güzel kokulu. [Parfumé]

ITLAK Ar. i. [اطلاق] Salıverme, koyuverme, affetme: Hapistekileri ıtlak ettiler. [Action de lâcher, de laisser libre, libération]

2 - İsim verme, sıfatlama: Küçük kitaplara risale ıtlak olunur. [Action de qualifier, qualification, action de nommer]

3 - Umumileştirme, genelleme (tâmim), şümullendirme, kayıtlardan ve dar mahiyetten çıkarıp umumiyet üzere kullanma: Bütün siyah adamlara zenci ıtlak olunur. [Généralisation]

§ Itlak etmek: Adlamak, şümullendirmek, koyuvermek. [S'appeler, généraliser, lâcher]

§ Alelıtlak: Mutlak olarak, kayıtsız, şartsız olarak. [En général, d'une manière absolue]

ITMA Ar. i. [اطماع] Tamalandırma, hırsa ve tamaa düşürme: Onu para ile ıtma etmişler. [Action d'exciter l'avidité, d'inspirer un violent désir, incitation]

§ Itma etmek: Tamalandırmak, hırsa düşürmek. [Exciter l'avidité, inciter]

ITNAP Ar. i. [اطناب] Sözü uzatma, söylerken veya yazarken lüzumsuz derecede uzun lâkırdı kullanma. Fazla tafsilât verme: Itnap edebiyatta esaslı bir kusurdur, bir fikri anlatmak için yetecek derecede kelime ve cümle kullanmıya «münakkahiyet» denir, az sözle çok fikir anlatabilmek hünerine de «icaz» ismi verilir. [Prolixcité, detail superflu, verbiage]

§ Itnabetmek : Lâkırdıyı uzatmak, az fikri çok sözle anlatmak. [Donner des détails superflus]

ITRÎ Ar. s. [عطرى] Itırlı, güzel kokulu, güzel kokuya dair. [Aromatique]

ITRÎ*, Buhurizade Mustafa (ölm. 1711). Musikimizin eski ve büyük üstatlarındandır. İstanbulludur. Şairlikle de tanınmıştır. Varlıklı ve irfanlı bir aileden olup iyi tahsil etmiş, Dördüncü Mehmet'in nedimliğinde, esirciler kethüdalığı gibi bâzı vazifelerde de bulunmuştur. Asıl adı Mustafa Bey olup şiirde kullandığı Itrî mahlâsiyle meşhurdur. İstanbul kalesi dışında meşhur bir çiçek ve meyva bahçesi bulunduğu, hattâ «mustabey armudu» denilen armudun onun tarafından yetiştirilmiş olduğu rivayet edilir. Şiirdeki mahlâsının da çiçek merakiyle münasebeti bellidir. Bayramlarda camilerde okunan tekbirin o kuvvetli ve ilâhî bestesi onundur. «Segâh Âyini Şerif» gibi çok kıymetli yirmi beş kadar eserinin kalmış olduğu söylenir. İstanbulda Edirnekapısı dışarısında Mustafapaşa dergâhı karşısında gömülüdür. Yahya Kemal Beyatlı'nın «Itrî» isimli güzel bir şiiri ve Rauf Yekta'nın onun hakkında bir küçük tetkik risalesi vardır.

Itrî Mustafa Efendi

ITRİYAT Ar. ç. i. [عطريات] Güzel kokular, lâvantalar, esanslar: Şimdi eczahanelerin çoğu ıtriyat da satıyorlar. Fransa ıtriyat fabrikalariyle meşhurdur. [Aromates, parfums]

ITRİYATÇI s. ıtriyat satan kimse, lâvantacı. [Marchand des parfums]

§ Itriyatçılık: Kokular, esanslar yapmak veya satmak işi. [Parfumerie]

ITTILA Ar. i. [اطلاع] Haber alma, öğrenme. (Çok defa «ıttıla hâsıl etmek», «ıttıla kesbetmek» şeklinde, bir yardımcı fiil ile birlikte kullanılır). [Information]

ITTIRAD, ITTIRAT Ar. i. [اطراد] Birbiri arkasından, uygun ve intizamlı şekilde olma: Havalara hiç ıttırat yok. Onun sözlerinde ıttırat bulamadım. [Régularité]

IYADET Ar. i. [عيادت] Hatır sorma, bir hastayı yoklama: Arkadaşı hasta imiş, ıyadete gitti. [Visite que l'on rend à un malade]

IZBANDUT İta. s. İri yarı ve korkunç adam. [Membru]

2 - i. Haydut, yol kesici. [Brigand]

IZGARA, ISKARA Yun. i. Türlü işler için yapılan ve çok defa demirden olan kafes veya parmaklık biçiminde alet: Mutfak ızgarası, balık ızgarası, külbastı ızgarası. [Gril, brasier]

2 - s. Izgara üzerinde pişmiş olan: Izgara köfte, ızgara balık. [Grillé]

§ Gemi ızgarası: Üstünde gemi yapılan büyük kızak. [Poutre]

§ Temel ızgarası: Sağlam tabanı olmıyan yerlerde temeli oturtmak için ağaçtan yapılan çatma veya betondan kareler halinde binanın altındaki toprağı örtmek üzere örülen döşeme. [Radier général]

Izgaralar

IZMAR Ar. i. [اضمار] Yürekte gizleme, zihindeki bir şeyi saklama, belli etmeyiş. «Açıklama» demek olan «ızhar» ın tersi: Izharı da güç, ızmarı da güç bir dert. [Dissimulation]

IZMİHLÂL Ar. i. [اضمحلال] Yok olma, mahvolma, batma: Yurdunu sevmiyen millet için ızmihlâl muhakkaktır. [Disparition totale, catastrophe]

IZRAR Ar. i. [اضرار] Zarar verme, ziyana uğratma: Başkalarını ızrar etmek mizacında olan hayatta kârlı çıkmaz. [Endommagement]

§ Izrar etmek: Zarar vermek. [Endommager]

İ

İ Türk alfabesinin on ikinci ve seslilerin dördüncü harfi. [Douzième lettre de l'alphabet et la quatrième des voyelles]

2 - Kim. İyot cisminin simgesi (remzi). [Symbole chimique d'iode]

İADE Ar. i. [اعاده] Geri verme, geri çevirme: İğreti aldığı kitabı iade etti. [Restitution]

§ Asayişi iade: Bir yerde bozulan düzen ve emniyeti yerine getirme. [Rétablissement de la paix]

§ İade etmek: Geri vermek. [Rendre]

§ Muhakemeyi iade: Bir muhakemeyi tekrarlama. [Requête civile]

§ Siyasi münasebetleri iade: İki devlet arasında bozulmuş olan diplomatlık münasebetlerini yeniden kurma. [Rétablissement des relations diplomatiques]

§ Ziyareti iade: Bir ziyarete karşılık olarak ziyarette bulunma. [Contre-visite, rendre visite à quelqu'un]

İADELİ s. Kendine gönderilen kimsenin imzası alınarak yollıyana ulaştırılan taahhütlü mektuplar hakkında kullanılır: İadeli taahhütlü mektup. [À charge de retour, chargé recommandé]

İANE Ar. i. [اعانه] Yardım, imdat, para ile muavenet. [Assistance, secours, aide]

2 - Bir hayır işi için yapılan para veya eşya yardımı ve toplanan yardım parası. [Assistance en argent ou en matières faite aux pauvres ou aux œuvres d'utilité publique]

İANETEN Ar. zf. [اعانةً] İane yoliyle: Muhacirlere ianeten evini verdi. [À titre de secours, par charité]

İARE Ar. i. [اعاره] İğreti verme, ariyet verme, ödünç verme. [Action de prêter, prêt]

İAROSLAV* Rusyada Volga üzerinde 298.000 nüfuslu, ehemmiyetli bir endüstri merkezi olan bir şehirdir.

İASHİ* bk. Yaş (Romanyada)

İAŞE Ar. i. [اعاشه] Geçindirme, besleme, yaşatma. [Ravitaillement, action de nourrir]

§ İaşe etmek: Beslemek, geçindirmek. [Nourrir, ravitailler]

İBA Ar. i. [ابا] Razı olmayış, çekinme, kabul etmeyiş. [Refus, abstention]

§ İba etmek: Çekinmek, razı olmamak. [Refuser, s'abstenir]

İB'AD Ar. i. [ابعاد] Uzaklaştırma, sürme. [Éloignement]

İBADET Ar. i. [عبادت] Tapma, tapınma, tâat, tekva. [Prière, adoration, culte]

§ İbadet etmek: Tapmak, tapınmak. [Prier]

İBADETHANE Far. i. [عبادتخانه] Tapınak, ibadet edilen yer. [Temple]

İBAHA Ar. i. [اباحه] Mubah etme, haram veya yasak olmaktan çıkarma. [Action de rendre un chose licite]

İBARE Ar. i. [عباره] Bir fikri anlatan bir veya birkaç cümlelik söz, bir ifadeyi meydana getiren kelime ve cümlelerin topu: Mânası kuvvetli ama, ibaresi pek düzgün değil. [Expression, texte]

İBARET Ar. s. [عبارت] Toplanmış, meydana gelmiş, müteşekkil, mürekkep: Beş kişiden ibaret bir büro. Bin kişiden ibaret bir kuvvet. [Composé, consisté]

§ İbaret olmak: Şu kadar veya bu kadar olmak. [Consister, n'être que]

İBATE Ar. i. [ابات] Barındırma: Onu hem iaşe, hem ibate etti. [Action de passer la nuit, loger]

İBCAL Ar. i. [اجلال] Aşırı saygı, tâzim gösterme. (Bunun yerine «tebcil» kullanmayı daha doğru sayarlar). [Action d'honorer, de respecter]

İBDA Ar. i. [ابداع] Yaratma, icat: Yeni bir şiir, bir usul ibda etti. [Invention, innovation]

İBERYA* [Ibérie] İspanyanın eski adıdır. Batı Avrupanın en eski halkından

olan «İbères» lerin memleketi olduğu için bu isimle anılmıştı. İspanya ve Portekizi ihtiva eden yarımadava da bundan dolayı Ibérique yarımadası denir.

İBİK i. Horoz tarağı, hindi, horoz ve benzerlerinin tepelerindeki kırmızı deri uzantısı. [Crête du coq]

2 - Anat. Bâzı kemiklerde bulunan ve kasların (adalelerin) tutunmasına yarıyan çizgi halinde ve pürtüklü çıkıntı. [Crête]

3 - Çavuş kuşu. [Huppe]

İBİN, İBN Ar. i. [ابن] Oğul: Hasan bin (ibni) Ali. İbni zaman: Zamane çocuğu, fırsat adamı. [Fils]

İBİŞ s. Hımbıl, salak, aptal. [Idiot, imbécile]

2 - Soytarı, tiyatroda maskaralık yapan. [Bouffon]

İBKA Ar. i. bk. İpka.

İBLÂĞ Ar. i. [ابلاغ] Ulaştırma, yetiştirme: Bir haberi iblâğ etmek, bir parayı şu miktara iblâğ etmek. [Action de porter, d'élever, de transmettre]

İBLİS Ar. i. [ابليس] Şeytan. [Satan, démon]

2 - mec. Kötü ve düzenci, dessas kimse. [Intrigant]

§ İblisane: Şeytanca. [D'une manière satanique, diaboliquement]

İBNİ BATUTA*, Ebu Abdullah Muhammed (1304 - 1377). Meşhur Arap seyyahı. Tance'de doğmuş, Fas'ta ölmüştür. Asya ve Afrikanın pek çok yerini gezmiş ve gördüklerini yazmıştır. Seyahatnamesi Damat Şerif Paşa tarafından türkçeye çevrilmiş ve iki büyük cilt halinde basılmıştır.

İBNİ HALDUN*, Ebu Zeyd - Abdurrahman (1331 - 1403). Eski Müslüman tarihçileri içinde tarih felsefesini kuranlardan sayılan zattır. Tunus'ta doğmuş, Kahire'de ölmüştür. Yedi ciltlik tarihinin bilhassa mukaddemesi tarih felsefesi bakımından pek mühim sayılır ki, bunun muhtelif kısımları dilimize ayrı ayrı zatlar tarafından çevrilmiştir.

İBNİ KEMAL*, Ahmet Şemsettin (ölm. 1533). Kanunî Sultan Süleyman zamanı şeyhülislâmlarından olan büyük bir din âlimimizdir. Tokat'ta doğdu. Kemalpaşazade Süleyman Bey'in oğludur. Ona Müftiyyüs-sakaleyn unvanı verirlerdi. Üç yüz kadar kitap ve risale meydana getirmiştir.

İBNİ RÜŞD*, Ebu Velid Mehmet [Averrhoès] (1120 - 1198). Ortaçağın meşhur bir İslâm filozofu ve hekimidir. Kurtuba'da doğmuş, Merakeş'te ölmüştür. Eserleri lâtinceye ve muhtelif Avrupa dillerine çevrilmiş olup adı Batıda «Averrhoès» diye tanılır.

İBNİ SİNA*, Ebu Ali Hüseyin [Avicenne] (980 - 1037). Ortaçağın ve Doğunun en büyük hekimi sayılan Türk âlim ve filozofudur. Babası Belh'l Abdullah'tır. İbni Sina, Buhara'nın Afşin adlı köyünde doğdu. Sina büyükbabasının adıdır. Buhara, Harzem, Cürcan, Hemedan'da ve İsfahan'da yaşadı. Hemedan'da ölmüştür. Bir felsefe ansiklopedisi halinde olan «Şifa» ile bir tıp ansiklopedisi mahiyetinde bulunan «Kanun» en esaslı eserlerindendir. Bunlardan baska «Necat», «İşarat» ve yirmi ciltlik «Kitab-ül-insaf» adlı kitapları vardır. Eserlerinin büyük bir kısmı arapça, bâzısı farsçadır. Şiir de yazmış ve öz dili olan türkçe ile de bâzı şiirler bırakmıştır.

İbni Sina

İBNİSSUUD* bk. Abdülâziz.

İBNÜRREFİK AHMET NURİ*, Sekizinci (1866-1935). Sahne eserleriyle tanınmış muharrirlerimizdendir. Üsküdarda doğdu, Ankarada öldü. Galatasarayda okumuş, muhtelif memurluklarda bulunmuştur. En sevdiği piyeslerden biri olan «Sekizinci» yi kendine soyadı olarak almıştı. Bâzı eserlerini sahnede bizzat temsil ettiği de olurdu. «Hissei Şayia», «Ceza Kanunu», «Dört Çihar», «Lokmanzade», «İpekçi Merhum» başlıca piyeslerindendir. Tiyatrolarından birçoğu adapte olmakla beraber bir kısmı asıllarından daha kuvvetlidir.

İbnürrefik Ahmet Nuri

İBRA Ar. i. [ابراء] Borçtan veya bir suç yahut şüpheden kurtarma. [Quittance, décharge]

§ İbra etmek: Aklamak, borç veya suçtan kurtarmak. [Donner décharge]

İBRAHİM*, Halilullah - Peygamber [Abraham]. Din kitaplarının bahsettiği eski peygamberlerin büyüklerindendir. Bir kısım Arapların ve kendinden sonra gelen İsrailoğlu peygamberleriyle Hazreti Muhammed'in soyca atası sayılır. Milâttan 2122 yıl önce Fırat ile Dicle arasında doğduğu ve 175 yaşında iken Kudüs civarında ölerek Halilürrahman kasabasına gömüldüğü rivayet edilir. Babasının Azer veya Tarh adında put yapan bir sanatkâr oldu-

ğu ve İbrahim gençliğinde puta tapmanın yanlışlığını halka anlattığı için Babil'de Nemrud tarafından ateşe atıldığı halde kurtulduğu, sonra Mısır'a ve Filistin'e gittiği, karısı Sara'dan Peygamber İshak'ın ve Hacer'den de İsmail'in doğduğu ve Tanrıya sadıklığını ispat için oğullarından birini kurban etmiye teşebbüs ettiği, onun adı etrafında tekrarlanan dinî rivayetlerdendir.

İBRAHİM*, Sultan - Deli (1615 - 1648). Osmanlı padişahlarının on sekizincisidir. Birinci Ahmet'in Kösem Sultan'dan doğma oğludur. 1640 ta padişah oldu. Sekiz buçuk yıl kadar tahtta bulunduktan sonra divaneliklerinin sebebolduğu ihtilâl üzerine tahttan indirilip öldürülmüştür. Cahil saray kadınlarının ve Cinci Hoca gibi üfürükçülerin tesirleri altında muvazenesiz bir adamdı. Birçok kıymetli devlet ve harb adamını haksız yere öldürmüş, samur ve amber vergisi toplamak gibi delice ve zalimce hareketlerde bulunmuştur.

Sultan İbrahim

İBRAHİM HAKKI*, Erzurumlu - Şeyh (1705 - 1772). «Marifetname» adlı eseriyle meşhur bir âlim ve mutasavvıftır. Hasankale de doğdu. Basılmış olan «Marifetname» den başka kitap ve risaleleri 37 kadardır.

İBRAHİM LÛTFİ PAŞA*, Doktor (1823 - 1903). Tıp tahsilini türkçeye çeviren hekim hocalarımızdandır. Manastır civarında doğdu. Askerî Tıbbiyede okudu. Tıbbiyede kırk yıl kadar hocalık etmiş, ihtısasına ait «İlm-ül - Arz vel--Maadin» adlı eseri basılmıştır.

İBRAHİM MÜTEFERRİKA* (1674 - 1745). Kitap basmayı dilimize tatbik eden ve İstanbulda ilk matbaayı kuran zattır. Macaristanın Kolojuvar kasabasında doğmuş, on sekiz yaşında harb esiri sıfatiyle İstanbula getirilip Müslüman olmuştur. Sonraları Dergâhı Âli müteferrikalarından olduğu için lâkabı bundan kalmıştır. Gençliğinde papaslık tahsili yapmış, bilgili bir adamdı. Sonraları samimî Müslüman olmuş ve Müslümanlığı müdafaa için kitaplar meydana getirmiştir. Babası Yirmisekiz Çelebi ile Paristen dönen Sait Mehmet Efendi (sonraları sadrazam olan Sait Paşa ile) tanışan İbrahim Efendi onun ortaklığı ve Damat İbrahim Paşa'nın yardımiyle matbaa açmak ve önce dinî mahiyette olmıyan kitapları basmak için fetva alabildi. İlk bastıkları kitap «Sahahi Cevherî» nin tercümesi olan «Vankolu Lûgati» dir.

İbrahim Müteferrika

İBRAHİM PAŞA*, Damat - Makbul - Frenk (1493 - 1535). Kanunî Süleyman zamanında 13 yıl büyük bir nüfuzla sadrazamlık etmiştir. Parage'li bir İtalyan gemicisinin oğlu olup esir edilmiş ve köle sıfatiyle satılarak Manisa'da şehzade iken Süleyman'ın hizmetine girmişti. Hurrem Sultan'ın tesiriyle öldürüldüğü rivayet edilir. Sağlığında «Makbul» diye anılırken, ölümünden sonra «Maktul» unvanını almıştı.

İBRAHİM PAŞA*, Damat, Nevşehirli (ölm. 1730). Üçüncü Ahmet saltanatında 13 yıla yakın sadrazamlık etmiş, yeniliğe ve ilerlemiye uğraşmakla beraber zamanı «Lâle Devri» denen bir zevk ve sefahet çağı olmuş Osmanlı vezirlerindendir. Saray baltacılığından yetişti. Zeki ve uyanık bir adam olup Avrupa medeniyeti ile ilk temas onun zamanında başlamıştı. Müteferrika İbrahim Efendi'yi koruyup matbaacılığın başlamasını da temin etmişti. Patrona Halil'in kışkırttığı ihtilâl neticesinde parçalanmıştır. İstanbulda ve Nevşehirde hayli hayrat yaptırmıştı. Toplanabilen parçaları Şehzadebaşındaki hayratının yanında gömülüdür.

Damat İbrahim Paşa

İBRAHİM PAŞA*, Kavalalı (1789 - 1848). Şimdiki Mısır Kırallığını kuran Mehmet Ali Paşa'nın büyük oğludur. Kavala'da doğdu. Mehmet Ali'nin amcası Tosun Bey'in oğlu olduğu ve Menmet Ali Paşa tarafından evlât edinildiği de rivayet edilir. Küçükken Mehmet Ali ile Mısıra gitmiş, pek genç iken askerlikte ve isyanları bastırmakta başarılar göstermişti. Hicaz'da Vehabîler'in isyanını bastıran odur. Mora ve Girit ihti-

İbrahim Paşa

lâllerinde de yararlığı görüldü. 1831 de babasının emriyle bütün Suriye'yi istilâ etmiş, Osmanlı ordularını Şam, Halep ve Konya'da bozarak Kütahyaya kadar gelmişti. 1839 da tekrar İstanbula doğru yürüyüp Nizip'te Osmanlı ordusunu bozdu. 1845 te Mehmet Ali'nin bunaması üzerine Mısır idaresini eline almış ve 1848 de İstanbula gelerek Mısır valisi olmuştu. Kahireye döndükten sonra babasının ölümünden birkaç ay önce öldü. Mısır devletini kurmakta babasiyle ortaktır. Kahirede heykeli vardır.

İBRAHİM SARIM PAŞA* (1801-1853). Abdülmecit zamanı sadrazamlarındandır. İstanbulludur. Divanı hümayun kaleminden yetişmiş, muhtelif devlet hizmetlerinden sonra 1847 de sadrazamlığa geçirilerek üç buçuk ay bu makamda bulunmuştu.

İBRALA* Konya vilâyetinin Karaman ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 10 köyü, 5.832 nüfusu olup bunun 1.491 i Karaman'ın 30 kilometre doğusunda ve ona araba yoliyle bağlı bulunan bucak merkezindedir.

İBRAM Ar. i. [ابرام] Israrlı rica ve teklif. [Insistance, sollicitation]

§ İbram etmek: Israrla istemek, usandırırcasına yalvarmak. [Prier avec instance]

İBRANAME Far. i. [ابرانامه] Alacak, verecek kalmadığını gösterecek yolda verilen vesika, aklama belgesi. [Certificat de quittance]

İBRANİCE i. İbranilerin yani eski İsrailoğullarının dili, ki bütün Samî dillerin en eskisidir. Arapça ile çok yakınlığı ve benzerliği olup onun gibi sağdan sola yazılır. Bugün lâtince gibi, bir millet tarafından kullanılmıyan ölü dillerdendir. Ancak Tevrat gibi eski mukaddes kitaplar bu dille yazılmış oldukları için Yahudilerin topluca bulundukları yerlerde okutulup öğrenilmektedir. [Lange hébraïque, héreu]

İBRANÎLER* [Hébreux] Yahudilerin en eski zamanlardaki adı. Bu kelimenin Héber isimli bir reis veya peygamberin adından gelmiş olduğu, yahut ibranicede ve arapçada geçmek demek olan «abir» kelimesinden çıktığı rivayet edilir. Bu geçmek hâdisesi vaktiyle Fırat mecrasını geçerek Filistin'e doğru gelmiş olmalarındandır. İbranî ismi Peygamber Yakup (Jacob) zamanından itibaren İsrailoğulları (Israélites) şekline girmiştir. Çünkü Yakup'un bir adı da Abdullah mânasına İsrail idi. Yahudi ismi ise İsrailoğullarının İsrail ve Yahud (Juda - Juif) diye iki küçük devlete ayrılmasiyle meydana çıkmış ve Babil esaretinden sonra bu isim daha çok yayılmıştır.

İBRAZ Ar. i. [ابراز] Gösterme, meydana koyma: Sadakat ibraz etme, senet ibraz etme. [Action de montrer, de présenter, manifestation]

İBRE Ar. i. [ابره] İğne, saat, pusula gibi her türlü ölçü aletlerinde rakam veya işaretleri göstermiye yarıyan iğne. [Aiguille]

2 - Bot. Çiçeklerde yumurtacıkla tepecik arasındaki sapcık (mil). Yeni terim: İğne. [Style]

İBRET Ar. i. [عبرت] Ders alıp uslanmıya ve uyanmıya sebebolacak hal: Suçluyu cezalandırmanın sebeplerinden biri de başkalarına ibret vermektir. [Exemple, avertissement qu'on tire d'un événement]

2 - s. Acayip, pek çirkin: O ne ibret şey yarabbi! [Bizarre, hideux, affreux]

İBRETÂMİZ Far. s. [عبرت آميز] İbret veren, ibret öğreten: İbretâmiz bir hâdise (İbretbahş, ibretnüma sıfatları da aynı mânadadır). [Qui sert d'exemple]

İBRETEN Ar. zf. [عبرةً] İbret olsun diye: İbreten lilsairin: Başkalarına ibret olsun diye. [Pour servir l'exemple]

İBRİK Ar. i. [ابريق] Su ve sulu şeyler koymıya yarıyan kulplu ve emzikli kab. [Aiguière]

İbrik

İBRİKDAR Far. i. [ابريقدار] Tar. Eskiden büyük dairelerde, bilhassa padişah sarayında abdest almıya mahsus eşyayı muhafazaya ve abdest alırken su dökmiye memur olan kimse ki, saray ibrikdarlığı oldukça ehemmiyetli bir vazife sayılırdı. [Dignitaire du palais qui a pour office de verser de l'eau au monarque quand il fait ses ablutions]

İBRİKTEPE* Edirne vilâyetinin İpsala ilçesine bağlı bir bucak olup 9 köyü, 7.585 nüfusu vardır. Bu nüfusun 1.862 si İpsala kasabasının 14 kilometre kuzey doğusunda bulunan İbriktepe bucak merkezindedir.

İBRİŞİM i. Bükülmüş ipek. [Soie tordue]

2 - s. İbrişimden yapılmış: İbrişim saçak. [De soie tordue]

İbsen

İBSEN*, Henrik (1828 - 1906). Norveçli meşhur şair ve tiyatro muharriri. Skien'de doğmuş, Oslo'da ölmüştür. Hayatının büyük bir kısmını İtalya ve Almanyada geçirmiş ve o büyük adamın değeri kendi memleketi tarafından sonradan an-

laşılmıştır. Piyesleri sosyal mahiyettedir ve telkin ettiği felsefe bir hayli kötümserdir. En meşhur eserleri: «Bebeğin Evi», «Hortlaklar», «Hedda Gabler», «Solness», «Yaban Ördeği», «Peer Gynt» tür. Bir kısım eserleri dilimize de çevrilmiş ve sahnelerimizde oynanmıştır.

İBŞİR MUSTAFA PAŞA*, Damat (1607 - 1635). Dördüncü Mehmet zamanı sadrazamlarındandır. Aslı Abazadır. Köle sıfatiyle saraya alınıp orada muhtelif hizmetlerde bulunduktan sonra valiliklere gönderilmiştir. Halep ve Sivas valiliklerinde iken beş yıl devlete isyan halinde kalmış, haydutken sadrazam olup Ayşe Sultan'la da evlenmişti. İki ay sadrazamlıkta kaldıktan sonra bir yeniçeri isyanında öldürüldü.

İBTAL Ar. i. bk. İptal.

İBTİDA Ar. i. bk. İptida.

İBTİDAR Ar. i. bk. İptidar.

İBTİHAÇ Ar. i. bk. İptihaç.

İBTİLÂ Ar. i. bk. İptilâ.

İBTİNA Ar. i. bk. İptina.

İBTİSAM Ar. i. bk. İptisam.

İBTİZAL Ar. i. bk. İptizal

İBZAL Ar. i. [ابذال] Esirgemeyip bol harcama ve kullanma: Fukaraya parasını ibzal etti. [Action de verser, de prodiguer]

§ İbzal etmek: Bol bol saçmak, harcamak. [Verser, prodiguer]

İCABET Ar. i. [اجابت] Uyma, kabul: Bir davete icabet edilemediği zaman bunu bildirmek terbiyenin emridir. [Acceptation, action d'agréer]

§ İcabet etmek: Kabul etmek, çağrılan yere gitmek. [Accepter (une invitation)]

İCAP, İCAB Ar. i. [ایجاب] Gerekme, sebebolma, lüzum. [Nécessité]

§ İcabetmek: Lâzım olmak, öyle yakışık almak: Misafiri ağırlamak icabeder. [Être nécessaire, convenir]

§ İcabettirmek: Gerektirmek. [Causer, rendre nécessaire]

§ İcabı maslahat: İşin gereği. [Les nécessités de l'affaire]

İCAR Ar. i. [ایجار] Kiraya verme. [Louage]

§ İcar etmek: Kiraya vermek. [Louer, donner à loyer]

İCARE Ar. i. [اجاره] Kira karşılığı olan para, Vakıflar İdaresine veya devlete kira şeklinde ödenen para. [Loyer, location]

İCAT, İCAD Ar. i. [ایجاد] Bulma, meydana getirme, bulgu, vücut verme: Var olan şeyi bulmıya keşif, bir şeyi yeniden vücuda getirmiye icat denir. Amerika kıtası keşfedilmiştir, fakat matbaacılık icadedilmiştir. [Invention]

§ İcadetmek: Yeniden bir şey vücuda getirmek. [Inventer]

İCAZ Ar. i. [ایجاز] Az sözle çok şey anlatma. [Abrégement]

§ İcaz etmek: Kısa sözle iyi anlatmak ki, tersi «ıtnap» dır. [Abréger]

§ İcaz tarikiyle (alâ tarîkul-icaz): Muhtasar olarak. [Brièvement, en résumé]

İ'CAZ Ar. i. [اعجاز] Âciz bırakma, şaşkınlığa düşürme. [Action de rendre impuissant]

2 - Olağanüstü şey, keramet, mucize: Bâzı sanat eserleri i'caz derecesindedir. [Merveille, miracle]

İCAZET Ar. i. [اجازت] İzin, ruhsat, müsaade: (Bugünden ahdım olsun kimseyi hicvetmeyim amma — Vereydin ger icazet hicvederdim bahtı nasâzı. Nef'î). [Permission, autorisation]

2 - Diploma, şehadetname: Eskiden cami derslerini tamamlıyan medrese talebesine merasimle icazet verilirdi. [Certificat, diplôme]

İCAZETNAME Far. i. [اجازت‌نامه] Diploma, şehadetname. [Diplôme]

İCBAR Ar. i. [اجبار] Zorlama, güceme, cebretme. [Pression, action d'obliger]

§ İcbar etmek: Birine istemediği şeyi zorla yaptırmak: İhtiyaç insanı her şeye icbar eder. [Forcer]

İCİK CİCİK i. İç dış, bütün avrıntılar, teferruat: İcik cicik edip araştırdılar, iciğini ciciğini meydana cıkarmak, icikleri cicikleri hakkında malûmat almak. [Intérieur, détail]

İCLÂ Ar. i. [اجلاء] Kovma, uzaklastırma, tardetme: Padişahlar biraz şüphelendiklerini memleketin uzak bir kösesine nefiy ve iclâ ederlerdi. [Bannissement]

İCLÂL Ar. i. [اجلال] Büvüklük, azamet: Hükümdar şevket ve iclâl ile gelip tahtına oturdu. [Gloire, majesté]

İCLÂS Ar. i. [اجلاس] Oturtma, cülûs ettirme: Sultan Aziz'i hal'edip yerine Sultan Murat'ı iclâs ettiler. [Action de faire asseoir, de poser, d'élever sur le trône]

İCMA Ar. i. [اجماع] Toplama, toplanma, birlik olma, anlaşma. [Réunion, convocation, unanimité, accord général]

İCMAI ÜMMET Ar. b. i. [اجماع امت] Eskiden İslâm dininde içtihatlar yapıldığı zaman imamların, fâkihlerin dinî işleri tâyin için birlik olmaları. [Décisions des grands docteurs de l'İslam sur les principaux points de la doctrine]

İCMAL Ar. i. [اجمال] Özet, hulâsa, bir meselenin kısa şekli. [Sommaire, abréviation]

§ İcmal etmek: Kısaltmak, hulâsa etmek. [Abréger, résumer]

İCMALEN Ar. zf. [اجمالاً] Özet olarak, hulâsa yoliyle, muhtasaran. [En abrégé, brièvement]

İCRA Ar. i. [اجرا] Yapma, yerine getirme, bir işi yürütme: Vaitlerin değeri icra ile ölçülür. [Accomplissement, exécution]

2 - Mus. Bir musiki parçasını sesli söyleme veya bir aletle çalma. [Exécution musicale]

3 - Mahkeme kararlarını yerine getirme. [Exécution forcée]

§ İcra dairesi: Mahkemelerin hükümlerini yerine getiren resmî daire. [Office d'exécution]

§ İcra emri: Mahkeme hükümlerini yerine getirmesi için hüküm giymiş borçlulara icra dairesince gönderilen emir. [Ordre d'exécution]

§ İcra etmek: Yapmak, yerine getirmek. [Exécuter, accomplir]

§ İcra kuvveti (kuvvei icraiye, yürütme erki) : Memleketi idare ve kanunları tatbik eden kuvvet. [Pouvoir exécutive]

§ İcra vekili: Bakan, nazır. [Ministre]

§ İcra vekilleri heyeti: Bakanlar kurulu. [Conseil des ministres, cabinet]

İCRAAT Ar. ç. i. [اجرآت] İşler, meydana getirilen çalışma neticeleri, faaliyetler: Bakalım yeni kabinenin icraatı ne olacak? [Exécutions]

İÇ i. Her hangi bir şeyin çevresi arasında bulunan yer, her şeyin içerisi, dahil, derun, cevf: Evin içi, sandığın içi. [Intérieur]

2 - Bir şeyin ortasındaki kısım, göbek, lüb: Ceviz içi, badem içi, ekmek içi. [Milieu, creux]

3 - Karın, mide, bağırsak: İçim bayılıyor, içi gidiyormuş, içi sancıyor. [Ventre, estomac, cœur, entraille]

4 - Gönül, akıl, ruh, vicdan: İçim kabul etmiyor, içime doğdu. [Cœur, conscience]

5 - Bir şeyin görünmez tarafı, bâtın: İçi, dışı bir adam. (Hayvanın alacası dışında, insanın içindedir). [Intérieur, côté secret]

6 - Eskiden saraylarda harem dairesi: İç ağası. [Harem, gynécée]

§ Avuç içi: Elin içindeki çukur kısım. [Le creux de la main]

§ İç bağlamak: Yemişin içi meydana gelmek. [Devenir (en parlant la chair d'une fruit) commencer à se former]

§ İç deniz: bk. Deniz.

§ İç donu: Tene giyilen don. [Caleçon]

§ İç etmek: Bir şeyi haksız olarak kendine mal etmek. [Posseder injustement]

§ İçi açılmak: Ferahlanmak. [Se réjouir]

§ İçi almamak: Midesi almamak. [Se dégoûter]

§ İçi bayılmak: Açlıktan ezinti duymak. [Défaillir de faim]

§ İçi bulanmak: Kusacak gibi olmak. [Avoir des nausées]

§ İçi çekmek: Pek istek duymak. [Convoiter]

§ İçi çıfıt çarşısı: bk. çıfıt.

§ İçi dar: Tez canlı, sabırsız. [Impatient]

§ İçi ezilmek: Açlıktan rahatsızlık duymak. [Sentir la malaise de la faim]

§ İçi gitmek: İçi sürmek, ishal olmak. [Avoir la diarrhée]

2 - Can atmak, istekle kıvranmak. [Convoiter]

§ İçi götürmemek: Birinin acısına dayanamamak. [Être sensible]

§ İçi içine sığmamak: Çok sabırsızlık duymak. [Éprouver une grande impatience]

§ İçinden gelmek, içinden doğmak: Bir şeyi ansızın düşünüp hatırlamak veya kararlaştırmak. [Avoir une inspiration]

§ İçinden pazarlıklı: Sinsi, düşündüğünü gizliyen. [Sournois]

§ İçine doğmak: Sezmek, sezinlemek. [Sentir]

§ İçine işlemek: Çok dokunmak. [Importuner]

§ İçini çekmek: Üzüntü ile göğüs geçirmek. [Soupirer]

§ İçi sıkılmak: Canı sıkılmak. [S'ennuyer]

§ İçler acısı: Çok acıklı. [Navrant]

§ İç kale: Şehri kuşatan duvarların içinde ve ortasındaki kısım. [Citadelle]

§ İç yağı: Barsakları kaplıyan yağ çemberi. [Suif]

§ Kale içi: Hisar, kalenin iç tarafı. [Enceinte d'une citadelle]

§ Karpuzun içi, kavunun içi: Karpuz ve kavunun eti, göbeği. [La chair de la pastèque, la chair du melon]

§ Kavun içi: Turuncuya bakan koyu sarı renk. [Couleur jaune foncé et rougeâtre]

İÇ s. İçeride bulunan, bir şeyin çevresini aşmıyan, dahilî: İç kapı, iç kabuk, iç siyaset, iç işleri. [Intérieur, interne]

İÇBAŞKALAŞIM b. i. Jeol. Püskürük

(indifaî) magmaların, sogurdukları (içlerine çektikleri) kütlelerin tesiri altında bileşimlerinde (terkiplerinde) değişiklik olması. eskt. Dahilî istihale. [Endomorphisme]

İÇBULANTISI b. i. Kusacak gibi olma hali, mide bulantısı. [Nausée]

İÇBÜKEY b. s. Mat. Yüzeyi (sathı) bir tasın içi gibi düzgün ve yuvarlak çukur olan, obruk, konkav. eskt. Mukaar: İçbükey mercek: Mukaar adese. [Concave]

İÇ ÇAMAŞIRI b. i. Ten üzerine giyilen şeyler. Gömlek, ten fanilâsı, iç donu gibi giyim eşyası. [Linge]

İÇDERİ b. i. Bot. Bitkilerin (nebatların) kök, sap ve yapraklarında kabuğun iç katı. eskt. Edimmei dahiliye. [Endoderme]

İÇEBAKIŞ b. i. Ps. Psikolojinin ruh hâdiselerini tetkik usullerinden biri ve en esaslısı olup insanın kendi ruhunda, zekâ ve duygusunda geçen şeyleri dikkatle tahlil etmesi demektir. eskt. Deruni murakabe, dahilî tefahhus, teftişi dahilî. [Introspection]

İÇECEK i. İçilen ve içilmiye elverişli olan şey: Yiyecek, içecek bol, buraya içecek su nereden gelir? [Boisson]

İÇEDÖNÜK b. s. Ps. İçedönüş halinde olan. [Introverti]

İÇEDÖNÜŞ b. i. Ps. «Libido» tesiri altında görülen içekapanışı (autisme), anlatmak için «Freud» ün kullandığı terimin karşılığı. [Introversion]

İÇEĞİ s. Ps. İçten, samimî. [Intime]

İÇEK b. i. Dil. Bâzı dillerde kelime yapısının içine giren ek, kelimenin kökünü teşkil eden seslerin ortasına girip mânasını değiştiren unsur. Orta lâhika. [Infixe]

İÇEKAPANIK b. s. Ps. Bleuler'in «psikanaliz» çalışmaları arasında, düş ve kuruntularda çağrışımla (tedai ile) beliren bireysel (ferdî) düşünceleri anlatmak için koyduğu «içekapanık düşünceler» teriminin delâlet ettiği vasıfta olan. [Autistique, pensée autistique]

İÇEKAPANIŞ b. i. Ps. Bâzı psikozlarda (akıl hastalıklarında) görüldüğü gibi şahsın çevresiyle münasebetini keserek iç âlemine gömülmesi hali. Otizm. [Autisme]

İÇEL*, Akdeniz kıyısında ve Kıbrıs adasının karşısında bulunan güney vilâyetlerimizden birinin adıdır ki, merkezi Mersin şehridir. Kuzeyinin en geniş kısmını Konya vilâyeti toprakları, güneyini de Akdeniz çevirir. Kuzey doğusunun ufak bir parçasında Niğde vilâyeti arazisi vardır. Doğusunda Adana, batısında Antalya vilâyetleri bulunur. Topraklarının yüzölçümü 15.114 kilometre kare olup Bolkar dağından çıkan ve Silifke'nin yanından geçerek Akdenize dökülen Göksu başlıca ırmağını teşkil eder. Gerek bu suyun, gerek Akdenizin kenarla-

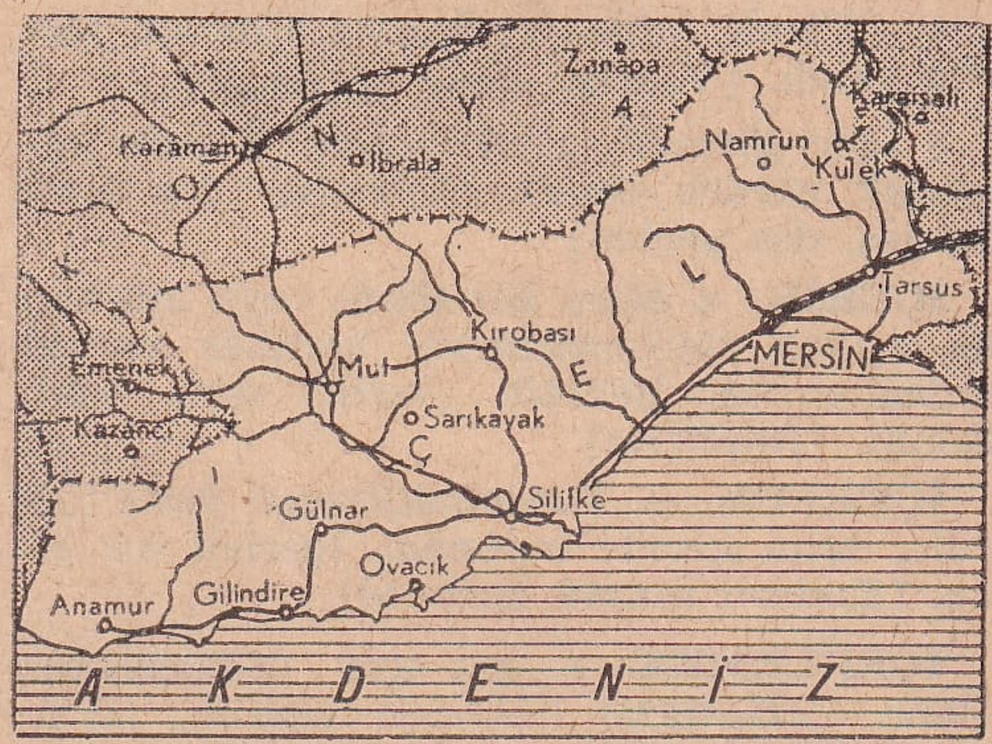

rında ve vilâyetin doğu taraflarında toprak pek verimli olup bol hububat yetiştirir. Dağlarında hayli koyun ve keçi beslenir. Bu bölgenin tarihî adı Kilikya idi. Yunanlılarla, Makedonyalılar ve Romalılar zamanından kalma şehir ve kasabaların harabeleri birçok yerlerde görülür. İçel vilâyeti merkez ilçesinden başka Anamur, Gülnar, Mut, Silifke, Tarsus adlı beş ilçeye ayrılmıştır. İçel eskiden bir sancak sayılmıştı ve Mersin'den ayrı idi. Vilâyet mer-

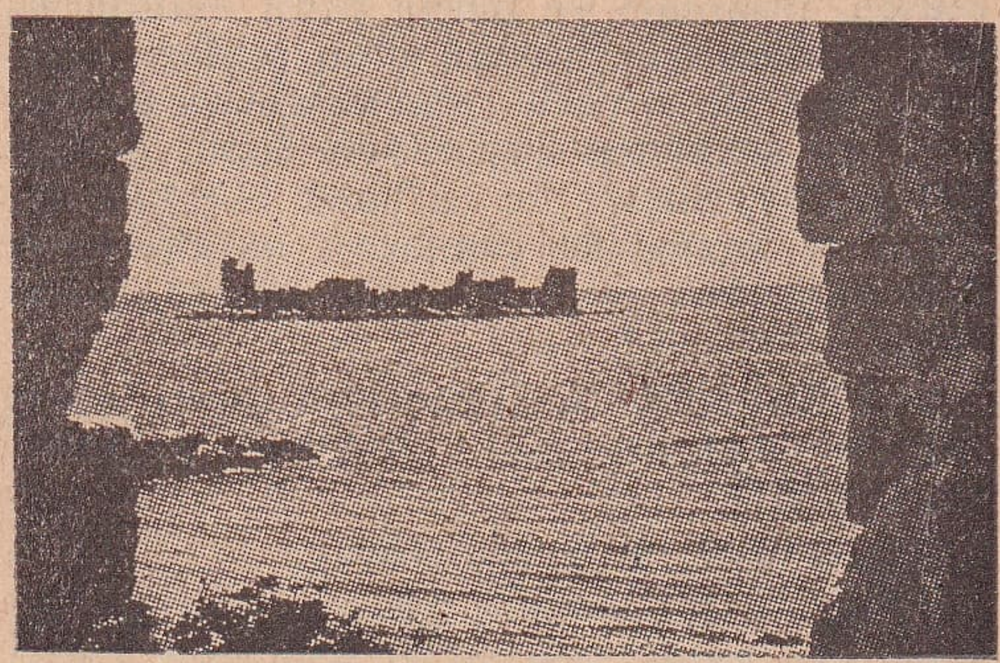

İçel'den bir görünüş: Mersin civarında Kızkalesi

kezi olan Mersin şehri Akdeniz kıyısında işlek ve güzel bir iskele olup Adana'ya demiryolu ile bağlı, portakal, limon, kayısı, armut ağaçlarını havi bahçeleri, geniş ticareti ve son yıllarda gittikçe artan mamurluğu ile Akdeniz kıyısındaki en güzel beldelerimizden biridir. Bütün vilâyetin 280.102 ve Mersin şehrinin de 33.086 nüfusu vardır (1945 te).

İÇERİ zf. Bir şeyin çevresi arasında, dahilde, dahile, deruna: İçeri gel. [Au dedans, à l'intérieur]

2 - s. İçerideki, dahilî, deruni: İçeri daire. [Interne, intérieur]

3 - i. İç taraf, dahil, derun: İçeriden sesler geliyor. Bu evin içerisi dışarısından güzel. [Intérieur]

4 - Yürek, mide, iç: İçerim almıyor, içerim yandı. [Ventre, cœur, estomac]

§ İçeri girmek, içerde olmak: Zarara uğramak, zararlı olmak. [Éprouver des dommages, des pertes]

İÇERİK s. Man. Bir sözde veya hükümde açıkça söylenmemekle beraber varlığı anlaşılabilen. Belirtik (sarih) zıttı. eskt. Zımni. [Implicite]

İÇERLEK s. Yanındakilerden daha içeride, daha geride bulunan: İçerlek bir bina. [Endroit écarté, enfoncé]

İÇERLEMEK f. İçin için öfkelenmek: Bana içerlediğini halinden sezdim. [S'indigner]

İÇERME i. Man. İçinde bulundurma. eskt. Tazammun. [Implication]

İÇERMEK f. Man. İçinde bulundurmak, ihtiva etmek, muhtevi olmak. Tazammun etmek. [Impliquer]

İÇGÖBEK b. i. Bot. Çiçeklerin dişilik organında yumurtacık ile kabuğu arasındaki bağ. eskt. Sürrei bâtına. [Chalaz]

İÇGÜDÜ b. i. Ps. Yaradılıştan gelen ve zekâ ile, düşünce ile münasebetleri olmayıp, insanları ve bütün canlı mahlûkları kendileri için faydalı olan şeylere doğru güden ve zararlı olacaklardan da çekinmiye sevkeden duyguların topu. Arılar, karıncalar, kuşlar ve en basit böcekler içgüdüleri sayesinde şaşılacak hareketlerde bulunabilirler. eskt. İnsiyak, gariza, sevki tabii. [Instinct]

İÇGÜDÜSEL s. İçgüdüden gelen, sevki tabiiye dayanan. eskt. İnsiyakî, garizevî. [Instinctif]

İÇGÜVEY b. i. bk. Güvey.

İÇİM i. Bir defada içilecek miktar: İki içim ilâç kaldı. [Ce qu'on boit d'un trait]

2 - Bir şey içilirken alınan tat: Bu çayın içimi güzel, bu tütünün içimi sert. [Goût d'une boisson ou du tabac]

§ Bir içim su: Pek lâtif hissi veren güzel kimseler için söylenir. [On dit pour des personnes belles et charmantes]

İÇİMLİ s. İçilmesi şöyle veya böyle olan: Güzel içimli çay, ağır içimli cıgara. [Qui a tel goût (en parlant des boissons ou du tabac)]

İÇİN ba. Bir şeyin amacını (illet ve gayesini, yahut sebebini) anlatır: Sizi görmek için geldim. Hasta olduğu için gelmedi. [Pour, à raison de, à cause de..]

2 - Yolunda, uğrunda, lehinde: Onun için hayatını tehlikeye koydu, evlâdı için çalışıyor. [Pour, en faveur de, au profit de..]

3 - Göre mânasını verir: Benim için iki ihtimal de bir değerdedir. [Pour, selon, en égard à, quant à]

4 - Ant (yemin) anlatır: Allah için, namusum hakkı için, çocuklarımın başı için. [Pour, pour l'amour de Dieu]

İÇİNDE zf. Süresinde, devamında: İki gün içinde, beş yıl içinde. [Dans, pendant, durant]

2 - Arasında: O kadar kalabalık içinde. [Parmi]

3 - İç tarafında: Kutunun içinde. [Dedans]

İÇİNDELEME i. Man. Tür (nevi) ve cins gibi biri ötekinin içinde bulunan iki kısım arasındaki bağıntı (nispet). eskt. Dahil bulunma. [Inculsion]

İÇİNDELİK i. Fel. Kendiliğindelik, kendinden, benliğinden olma vasfı. eskt. Taviyet. [Spontanéité]

İÇİNDEN s. Fel. Kendiliğinden, birinin veya bir şeyin tesiriyle olmıyan. eskt. Binefsihi, tav'î. [Spontané]

İÇİN İÇİN b. zf. İçinden, belli etmiyerek, açığa vurmıyarak: İçin için kızıyor [Intérieurement, en secret]

İÇİRMEK f. Birinin içmesine sebebolmak, içecek şey vermek. [Faire boire, donner à boire]

2 - Sarhoş etmek, birinin rakı, şarap gibi sarhoş edici şeyler içmesine sebebolmak: Arkadaşları fazla içirmişler. [Griser]

3 - Sindirmek, sulu bir şeyi bir maddenin çekip yutmasını sağlamak: Boyayı tahtaya içirerek sürüyor. Bu yağı ağrıyan yere içirerek sürüp oğalamalı. [Imbiber, faire sucer]

§ Tokat içirmek: Tokat yerleştirmek, kuvvetli şamar vurmak. [Souffleter]

İÇİTİM i. Biol. ve Hek. Vücudun her hangi bir boşluğuna veya dokuları arasına aletle bir sıvı (mayi) sokma işi, iğne vurma. eskt. Zerk. [Injection]

İÇKEN s. Daima ve çok içki kullanan, ayyaş. [Ivrogne]

İÇKİ i. İçinde ispirto bulunan içilecek şey, müskirat, işret: İçkiye düşkün, içkiden harabolmuş. [Boisson, liqueur]

İÇKİCİ i. İçki satan, meyhaneci. [Marchand de boisson, cabaretier]

2 - s. İçkiye düşkün, ayyaş. [Soûlard, ivrogne]

İÇKİL s. İçeriye ait, içe mensup, dahilî, deruni. [Interne, ce qui concerne l'intérieur]

2 - i. Öc güden derin ve gizli düşmanlık, kin. [Haine, racune]

İÇKİN s. Fel. Mahlûkun içinde bulunan: Kamutanrıcılık (panteizm) inanışına göre Allah varlıkta içkindir. eskt. İndimaci. [Immanent]

İÇLEM i. Man. Bir kavramın (mefhumun) hatırlattığı şeylerin bütünü: Kuş kelimesi bize canlı, havada uçan ve öten bir varlık anlatır, şu halde canlılık, uçuculuk ve ötücülük «kuş» kavramının içlemine giren niteliklerdir (keyfiyetlerdir). eskt. Tazammun. [Compréhension]

İÇLEMSEL s. Man. İçlem (tazammun) mahiyet ve keyfiyetinde olan. eskt. Tazammunî. [Compréhensive, intentionnel]

İÇLENMEK f. Belli etmeden, şikâyetsiz, bir şeyi kendine dert edinmek. [Se faire du chagrin]

2 - (Meyva ve sebze gibi şeyler hakkında) İç bağlamak, içi meydana gelmek. [Commencer à se former]

İÇLİ s. İçi dolu (Badem, fıstık, ceviz gibi yenecek kısmı kabuğun içinde bulunan yemişler hakkında). [Qui a la pulple]

2 - Çabuk müteessir olan, içlenmek huyu bulunan, yüreği yufka: İçli çocuk. [Sentimental, tendre]

İÇLİ DIŞLI b. s. Teklifsiz, lâubali: Komşular birbiriyle pek içli dışlıdırlar. [Intime, sincère]

2 - zf. Pek teklifsiz ve samimî olarak, gayet yakından: Ben onları içli dışlı tanırım. [Intimement, à fond]

İÇLİK s. İçeriye mahsus, içeri ile münasebetli, dahilî. [Ce qui concerne l'intérieur, interne]

2 - İçe giyilen (çamaşır). [Linge]

İÇME* Elâzığ vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucaktır. 17 köyü, 6.731 nüfusu vardır. Bu nüfusun 955 i Elâzığ'ın 30 kilometre doğusunda bulunan ve ona arabaya elverişli bir yolla bağlı olan bucak merkezindedir.

İÇME i. İçme fiili, içiş. [Action de boire]

2 - İçinde bâzı tuzlar bulunan suyu ilâç olarak ve çok defa iç sürmek (ishal) için içilen kaynak. [Source d'eau minérale]

İÇMEK f. Suyu veya sulu bir şeyi ağızdan içeriye çekmek: Su, çorba, kahve, çay içmek. [Boire]

2 - Bir şeyin dumanını içine çekmek: Tütün içmek, nargile içmek. [Fumer (tabac, hachich)]

3 - Bir sıvıyı (mayii) çekip yutmak, cezbetmek, bel'etmek, massetmek: Kuru toprak suyu çabuk içti. [Absorber (en parlant de la pluie et de la terre)]

4 - İçki kullanmak, işret etmek: Akşamları içiyor. [Boire, se soûler]

§ Andiçmek: Yemin etmek. [Prêter serment]

§ İçtikleri su ayrı gitmez: Pek sıkı fıkı dost. [Inséparables]

§ Kanını içmek: Kinini yerine getirip ağır şekilde öc almak. [Se venger]

§ Yiyip içmek: İçki ile yemek yemek, ziyafette bulunmak, îşü nûş etmek. [Faire la jouissance]

İÇPLÂZMA i. Biyol. Tek hücreli varlıklarda protoplâzmanın merkez kısmına verilen ad. eskt. Andoplâzma. [Endoplasme]

İÇRE zf. İçinde, arasında, dahilinde: (Âlem içre muteber bir nesne yok devlet gibi — Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. Sultan Süleyman I). [Dans, parmi]

İÇSEL s. Fel. İçle münasebetli, içe ait, dahilî. [Intérieur]

İÇTEN s. Yürekten, candan, samimî. [Intime]

İÇTEN KONUŞMA b. i. Fel. Kulaktan alınan veya hem işitmiye, hem harekete aidolan hayallerin zihinde sıralanması ki, Victor Egger'e ve onun gibi düşünen bâzı filozoflara göre bilincin (şuurun) hayatını teşkil ederler. [Endophasie, parole intérieur]

İÇTENLİK i. İçten olma hali, içten davranış, samimiyet. [Intimité, sincérité]

İÇTEPİ b. i. Ps. Bir işi yapmak için duyulan şiddetli ve karşı gelinmez istek. eskt. İlca. [Impulsion]

İÇTERS b. s. Mat. (Açı - zaviye hakkında) İki paralel (muvazi) doğruyu kesen üçüncü bir doğrunun iki tarafında ve paralellerin içinde meydana gelen açılara denir. eskt. Dahilden mütebadil. [Alterne - interne]

İÇTİHAT, İÇTİHAD Ar. i. [اجتهاد] Görüş, hususi görüş, telâkki, anlayış, noktai nazar: Benim içtihadım böyledir. [Conception, point de vue]

2 - Çalışıp çabalama, gayret etme (Bu mâna ile dilimizde daha çok «ceht» kullanılmıştır). [Application, efforts]

3 - Din âlimlerinin (imamların) âyet, hadis ve kıyasa uyarak Müslümanlığa ait meseleleri tâyin için çalışmaları: Sünnîlerce (ehli sünnet olanlarca) içtihat kapısı (babı içtihad) kapalıdır, denir. [Interprétation de la loi divine en matière de dogme]

İÇTİHAT* (İctihad) Doktor Abdullah Cevdet tarafından 1904 ten ölüm yılı olan 1932 ye, yani 28 yıl kadar bâzı fâsılalarla neşredilmiş haftalık bir mecmuanın adıdır. Abdullah Cevdet, sürgün bulunduğu Garb Trablusundan Avrupaya kaçtıktan sonra

önce bâzı arkadaşlariyle birlikte ve Cenevre'de «Osmanlı» isimli ve o zamanki Osmanlı İmparatorluğu politikasını tenkideden aylık bir gazete neşretmişti. İçtihat dergisiyle matbaasını 1904 te gene orada kurmuş, bir yıl sonra Mısır'a geçerek mecmuasını Kahire'de neşretmiştir. 1908 Meşrutiyet İnkılâbının ilânından iki yıl sonra matbaasını İstanbulda Cağaloğlu civarındaki «İçtihat evi» adını verdiği apartımanına taşıdı ve mecmuasını bâzı fâsılalarla birlikte orada ölümüne kadar çıkarmakta devam etti. Bu mecmua, dinî meseleler etrafında bir hayli dedikodu uyandırmış ve sahibinin dinsiz tanılarak birçok düşman kazanmasına sebebolmuştur. Fakat fikir hayatımızda tabii, serbes ve ilmî düşünce uğrunda bir çığır açılmasına da vesile vermiştir. Felsefi ve edebî mahiyette birçok yazıları ve tercümeleri ihtiva eden bu mecmuada Doktor Abdullah Cevdet ilk defa Lâtin harflerinin kabulü lüzumunu ileri sürmüştü.

İÇTİMA Ar. i. [اجتماع] Toplanma, bir yere gelme, toplantı. [Réunion, rassemblement]

2 - Ast. İki gezeğenin (seyyarenin) yan yana gelmesi. Yeni terim: Kavuşum. [Conjonction]

İÇTİMAİ Ar. s. [اجتماعی] Toplanmıya, cemiyet hayatına ait, toplumsal: İçtimai meseleler. [Social, qui a trait à la réunion]

§ İçtimai ilimler: İnsanların bir arada yaşamalarından doğan ilim şubeleri. [Sciences sociales]

İÇTİMAİYAT Ar. i. [اجتماعیات] Topluluk hayatına ait meselelerin ilmi. Yeni terim: Toplumbilim. [Sociologie]

İÇTİNAP, İCTİNAB Ar. i. [اجتناب] Sakınma, çekinme, ihtiraz. [Abstention]

§ İçtinabetmek: Sakınmak: Şüpheli işlerden içtinabeder. [Éviter]

İÇTİSAR, İCTİSAR Ar. i. [اجتسار] Göze alma, cesaret etme, korkmama: Birçok tehlikelere karşı o işe girişmiye içtisar etti. [Action d'avoir le courage, d'oser]

İÇTÜZÜK b. i. Bir kurumun (cemiyet, meclis veya müessesenin) iç işlerine dair olan tüzük (nizamname). eskt. Dahilî nizamname. [Réglement intérieur]

İÇYAPI b. i. Bot. Bitkilerde (nebatlarda) iç yapılış şekli. eskt. Bünyei dahiliye. [Structure interne]

İÇYARIÇAP b. i. Mat. Düzgün bir çokgende (muntazam mudalla'da) iç dairenin yarım çapı. eskt. Nısıf kutru kaim. [Apothème]

İÇYÜZ b. i. Herkesçe bilinmiyen ve görünenden başka olan sebep veya vasıf: İşin içyüzü bir gün meydana çıkacaktir. [Le secret d'une affaire]

İÇZAR b. i. Bot. Çiçek tozu zarının iç katı. eskt. Gışayı dahilîi gubarı tâli. [Intine]

İD Ar. i. [عید] Bayram. Tebriki îd: Bayram tebriki. Îdiniz saidolsun: Bayramınız mübarek olsun. Îdi fıtır: Şeker bayramı. Îdi edha: Kurban bayramı. (Pek umar teşrifini îdin ikinci gün Nedim — Gündüzün olmazsa akşam olsa da mâni değil. Nedim). [Fête]

İDA* Batı Anadoluda eskiden Mysie denen bölgede Edremit körfezi civarında Kaz dağı zincirinin tarihî adıdır. Aynı isimde Girit adasında bir dağ zinciri vardır.

İDAD Ar. i. [اعداد] Hazırlama: İdadı levazım: Lâzım olan şeyleri hazırlama. İdadı taam: Yemek hazırlama. [Préparation]

İDADİ, İDADİYE Ar. i. [اعدادی، اعدادیه] Eskiden orta okulla lise arasında tahsil veren mektep, yüksek tahsile hazırlıyan okul. [Préparatoire, anciennement école secondaire]

İDAHO* «aydehou ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden kaya dağları bölgesinde bulunan 450.000 nüfuslu bir devletin adı olup başkenti Boisé-City'dir. Kömür ve bakır madenleri vardır.

İDALYE* [Idalie] Kıbrıs adasının doğu tarafında pek eski zamanlara ait bir şehrin adıdır ki, orada Vénus'e tahsis edilmiş bir mâbet bulunduğu rivayet edilir.

İDAM Ar. i. [اعدام] Yok etme, kanunca öldürme. [Action de mettre à mort, exécution]

§ İdam cezası: Ölüm cezası. [Peine de mort]

§ İdam etmek: Ölüm cezasına çarptırmak. [Mettre à mort, exécuter]

İDAME Ar. i. [ادامه] Devam ettirme, sürdürme: O bugünkü yaşayışını idameden başka bir şey düşünmez. [Action de faire durer]

§ İdame etmek: Devam ettirmek, muhafaza etmek. [Faire durer, conserver]

İDANE Ar. i. [ادانه] Borç, ödünç verme: Eskiden bâzı dairelerde idane sandıkları vardı ki, memurlara maaşlarından ödenmek üzere borç para verirlerdi, şimdi de böyle yardım sandıkları vardır. [Prêt]

§ İdane etmek: Borç vermek. [Prêter]

İDARE Ar. i. [اداره] Çevirme, kullanma, çekip çevirme: Bir işi idare, makineyi idare, evi, dükkânı idare. [Action de tourner, direction]

2 - Bir memlekette halk hizmetlerinin görülmesi, yönetim: Vilâyet idaresi valiye

aittir, idare âmiri, idare memuru. [Administration]

3 - Tutum, tasarruf, israf etmeyiş: İdamesi olsa maaşı yetişecek. [Économie, épargne]

§ İdare etmek: Çevirmek, kullanmak. [Faire tourner, diriger]

2 - Çekip çevirmek, yönetmek, memleketin resmî işlerini görmek. [Administrer]

3 - Tutumlu kullanmak. [Économiser, épargner]

4 - Yetmek, kifayet etmek: Bu kumaş idare etmez. [Suffir]

§ İdarei örfiye: Sıkı yönetim. [État de siège]

§ İdare kandili, idare lâmbası: Hafif ışık veren kandil veya küçük lâmba. [Veilleuse]

İDARECİ s. Memleketin idare işleriyle uğraşan ve bu işlerde bilgisi ve değeri olan. [Administrateur]

2 - İdareye, tutuma, tasarrufa riayeti olan, tutumlu. [Économe]

İDAREHANE Far. i. [اداره‌خانه] Bir işe bakanların toplanıp çalıştıkları yer, yönetke: Gazete idarehanesi, şirketin idarehanesi. [Administration, bureau, office, agence]

İDAREİ MASLAHAT Ar. b. i. [ادارهٔ مصلحت] Oluruna bağlama, savsaklama, bir işin uygunsuzluğunu veya gecikmesini örterek sızıltı ve şikâyete meydan vermemek kurnazlığı: İdarei maslahat politikası memleket için zararlıdır. [Action de parer à un inconvénient, de sauver la situation]

İDARELİ s. İdare etmesini bilen: İdareli bir vali. [Qui sait administrer, bon administrateur]

2 - Tutumlu, tasarrufa riayetli: İdareli bir aşçı. [Économe]

3 - Tutuma elverişli, tasarrufa müsait: Sığır eti idarelidir, idareli bir gaz ocağı. [Économique]

İDARESİZ s. İdarede, çekip çevirmede gevşek ve beceriksiz: İdaresiz bir kaymakam. [Qui n'a pas un bon administrateur]

2 - Tutumsuz, müsrif. [Prodigue]

İDARESİZLİK i. İdarede beceriksizlik, tutumsuzluk. [Mauvaise administration, prodigalité]

İDARİ Ar. s. [اداری] İdare işleriyle münasebetli, yönetimle ilgili: İdari mesele. [Administratif]

İDBAR Ar. i. [ادبار] Düşkünlük, bahtın yüz çevirişi, ikbalin tersi: İdbarın bir faydası varsa gerçek dostlukları tanımıya yaramasıdır. [Adversité, disgrâce]

İDDET Ar. i. [عدت] Kocasından ayrılan veya eşi ölen bir kadının tekrar evlenebilmesi için İslâm fıkhına göre beklemiye mecbur olduğu üç ay on günlük müddet. [Délai de 3 mois que la loi Musulmane impose aux femmes répudiées et aux veuves avant de se remarier]

İDDİA Ar. i. [ادعا] Bir dâvaya kalkışma, taslama: İddiasını ispat edecekmiş, onun şairlik iddiası tuhaftır. [Affirmation, prétention]

§ İddia etmek: Bir dâvaya kalkışmak, haksız ve temelsiz olarak bir istek veya çalım ileri sürmek. [Affirmer, prétendre]

2 - Dediğinde direnmek, ısrar ve inadetmek: Öyle sanıyorum ama iddia etmem. [Soutenir]

§ İddiaya tutuşmak: Birbirine zıt iddialarla bahse girişmek. [Faire un pari]

İDDİACI s. İddiası çok olan, sahibolmadığı vasıflarla övünen. [Prétentieux]

2 - Söylediğinde haksız da olsa direnen. [Entêté, obstiné]

İDDİALI s. İddiası olan, kendine pek güvenen: İddialı bir adam, iddialı bir söz, iddialı güreş. [Prétencieux, basé sur un pari]

İDDİANAME Far. i. [ادعانامه] Savcının (müddeiumuminin) bir ceza meselesine ait tahkikatın âmme dâvası açmıya kâfi olduğunu gördüğü zaman bu dâvayı açtığını bildiren yazısına verilen isim. [Acte d'accusation]

İDDİHAR Ar. i. [ادخار] Toplayıp biriktirme: İhtiyaç zamanı için biraz para iddiharı ihtiyatlı bir harekettir. [Action de ramasser, de réunir]

2 - Zahire veya eşya toplayıp pahalılık zamanında yüksek fiyatla satmak için biriktirme, istifçilik. [Emmagasinement, accaparement]

§ İddihar etmek: Biriktirmek, yığmak, istifçilik etmek. [Ramasser, emmagasiner, accaparer]

İDEA Yun. i. Fel. Eflâtun'un, eşyanın zihindeki ilk örneğine verdiği ad. eskt. Misal. [Idéa]

İDEACILIK i. Fel. Eflâtun'un felsefesi. eskt. İftikâriye. [Idéalisme]

İDEAL Fr. i. Emel ve hayal edinilen şey, ülkü, mefkûre, gayei hayal. [Idéal]

2 - s. Ülküye, mefkûreye, hayal edilinen şeye ait ve mensup, ülküsel. eskt. Mefkûrevi. [Idéal]

İDEALİST Fr. s. Ülkücü, mefkûreci. [Idéaliste]

2 - Felsefede idealizme (iftikâriye, tasavvuriye denilen mesleğe) mensup. [Qui professe l'idéalisme]

İDEALİZM Fr. i. Fel. Varlığın ve eşya-

nın insan benliğinden ayrı, kendine mahsus bir gerçekliği bulunduğunu inkâr eden ve ilimde temel olarak düşünceyi (fikri) alan felsefe mezhebi: Kant'ın idealizmi. Sanat eserlerinde tabiatı olduğu gibi kopya etmeyi değil, onu ideale göre düzeltip güzelleştirmeyi esas olarak kabul eden meslek. Gerek felsefede, gerek sanatta idealizm, realizmin (gerçekçiliğin) zıttıdır. eskt. İftikâriye, tasavvuriye. [Idéalisme]

İDEOLOG Yun. i. Fel. İdeoloji denilen ve eskiden bizde «ilmi suveri akliye» tâbiriyle ifade edilen felsefe mesleği mensubu: Cabanis ve Destutt de Tracy ideolog denilen filozoflardan idiler. [Idéologue, partisan de la philosophie idéologique]

2 - Felsefi hulyalarla, boş ve çok defa metafizik mahiyetinde neticesiz fikir münakaşalariyle uğraşan kimse. Büyük Napoléon bütün zamanının filozoflariyle alay etmek için bu kelimeyi filozof yerine kullanırdı. [Idéologue, personne qui s'occupe de rêveries philosophiques]

İDEOLOJİ Yun. i. Yalnız fikirlere dayanan felsefe sistemi ki, fikirlerin, tasavvurların ne suretle teşekkül ettiğinden, kaynaklarından ve kanunlarından bahseder. Metafizik mahiyetindedir. Boş ve mücerret birtakım fikirlerin tahlil ve münakaşasına da ideoloji denildiği vardır. [Idéologie]

İDHAL, İDHALÂT Ar. i. bk. İthal, İthalât.

İDİL Yun. i. Hemen daima aşka dair olup köy ve kır hayatını canlandıran küçük şiir veya nesir parçası. «Bucolique» ve «pastoral» denilen şiir ve nesir tarzı da idil nev'indendirler. [Idylle]

2 - mec. Samimî ve saf aşk: «Leylâ ile Mecnun» hikâyesinde, «Paul ve Virginie» romanında canlandırılan aşklar tamamiyle idil mahiyetindedirler. [Fig. Amour tendre et naïf]

İDİL* (Hazak) Mardin vilâyeti ilçelerinden birinin adı olup eskiden Hazak ismini taşırdı. Merkezine hâlâ bu ismin verildiği de vardır. 30 köylü merkez bucağından başka 26 köylü Alyan ve 35 köylü Basbirin isimli iki bucağı bulunmaktadır. İdil, Mardin'in 163 kilometre doğusunda ve ona araba yoliyle bağlıdır. Cizre'nin de 39 kilometre batısındadır. Bütün ilçenin nüfusu 12.271 olup merkezinin de 1.214 tür (1945 te).

İDİŞ i. bk. İğdiş.

İDMAN Ar. i. [ادمان] Meleke ve mümarese kazanmak için bir hareketin tekrar tekrar yapılması: Pehlivan idmanı, atlama idmanı, bir yabancı dil idmanı. [Entraînement, exercice physique]

İDMANLI s. İdman yaparak beden hareketlerinin birine çalışmış olan: İdmanlı olmadığı için bugün güreşe girmiyor. [Exercé, entraîné]

2 - mec. Her hangi bir hale alışmış ve onu yadırgamıyacak hale gelmiş olan, alışkın. [Familiarisé]

İDOMÉNÉE* Eski Girit kırallarından olup Minos'un torunudur. Yunanlılarla birlikte Trua (Troie) muharebesinde bulunup dönüşte fırtınaya tutulduğu için karaya çıkabilirse gözüne ilk ilişeni Tanrı'ya kurban vermeyi ahdetmiş ve Girit'e vardığında ilk defa oğlunu gördüğü için onu kurban etmişti.

§ Bu hikâyeye ait Mozart tarafından bestelenmiş bir opera vardır.

İDRAK Ar. i. [ادراك] Anlayış, akıl erdirme, fehim: (Ne mümkün zulm ile, bidad ile imhayı hürriyet — Çalış, idraki kaldır muktedirsen âdemiyetten. Namık Kemal). [Compréhension, conception, intelligence]

2 - Erişme, yetişme, bir çağa erme: Atatürk devrini idrak edenlerdendir. Mahsulün idraki çiftçileri sevindirdi. [Atteindre, parvenir, mûrir]

İDRAR Ar. i. [ادرار] Sidik, bevil: İdrar muayenesi, idrar tahlili (Şemsettin Sami bu kelimenin arapçada akıtma mânasına geldiğini ve türkçedeki kullanılışının bize mahsus olduğunu, ondan dolayı kelimenin türkçe sayılması lâzım geleceğini söylemektedir. Aynı haklı mütalâa böyle birçok kelimeler için söylenebilir). [Urine]

İDRİS*, Peygamber. «Kuran» da adı geçen peygamberlerin en eskisi olup Âdem'in oğullarından Şit'in soyundan olduğu rivayet edilir. Adı «Tevrat» ta Ehnoh şeklinde geçmektedir. Eski Mısırlılarla Yunanlılarda Hermes Trismégiste diye bir Tanrı gibi tanılan zatın Peygamber İdris'in aynı olduğu sanılmaktadır ki, onu Mısırlılar daha çok Thot adiyle tanırlardı. İlk defa ilimlerin ve fenlerin keşfi, kimyanın icadı, şehir ve kasabalar kurulması ona isnadedilir.

İDRİS BİTLİSİ* (ölm. 1520). «Heşt Behişt»adlı farsça bir tarihiyle meşhur tarihçilerimizdendir. Bitlis'li ve bir şeyhin oğludur. Bir zaman İranda Akkoyunlu hükümdarlarının divan hizmetinde bulunmuş, Şah İsmail zamanında kaçarak İstanbula İkinci Bayezit'in yanına gelmişti. Birinci Selim zamanında Kürdistanın ıslahında kullanılmış ve kendisine Arabistan kazaskeri unvanı verilmişti. «Sekiz Cennet» demek olan eseri, Osmanlıların ilk sekiz hükümdarına aittir, türkçeye de çevrilerek basılmıştır. İdris Eyüpte gömülüdür ve orada hayratı vardır.

İDRİSİLER* (Beni İdris - Edarise) Arapların eskiden Magribi Aksâ dedikleri Fas'ta Dördüncü Halife Ali'nin oğlu Hasan'ın torunlarından İdris bin Abdullah tarafından kurulmuş Alevî bir Müslüman devletinin ismidir ki, 785 ten başlıyarak iki yüz sene kadar devam etmiştir.

İDROJEN Fr. i. bk. Hidrojen.

İDROPLAN Fr. i. Deniz uçağı. [Hydroplane, hydroglisseur]

İENA* «iyena ok.» Almanyada Thuringe bölgesinde Saale nehri üzerinde 53.000 nüfuslu bir şehirdir. Üniversitesiyle, ölçü aletleri ve göz edevatı sanayiiyle meşhurdur. Birinci Napoléon 1806 da Prusyalılara karşı orada zafer kazanmıştı.

İENİSSEİ* (Yenisey) Siberya'dan Kuzey Buz okyanusuna dökülen, suyunun sürati ve bolluğiyle tanılan 4.300 kilometre uzunluğunda bir ırmak.

İF* Akdenizde Marsilyaya iki kilometre mesafede bir küçük adanın adıdır ki, Birinci François tarafından yaptırılan ve devlet hapishanesi olarak kullanılan müstahkem şatosundan dolayı meşhurdur.

İFA Ar. i. [ايفاء] Bir işi yapma, bir borç veya vaadi yerine getirme: Emri ifa etmek, vazifeyi ifa etmek. [Exécution, accomplissement]

§ İfa etmek: Yapmak, icra etmek, yerine getirmek. [Exécuter, accomplir]

İFADE Ar. i. [افادة] Söyleme, anlatma, beyan, takrir: Güzel ifadesi var. İfadesine göre hâdiseyi görmemiş. [Expression, explication, renseignement, déposition]

§ İfade etmek: Söylemek, anlatmak. [Exprimer, expliquer]

§ İfadei cebriye: Cebirde rakam yerini tutan harflerle bir değerin ifadesi. [Expression algébrique]

§ İfadesini almak, zaptetmek: Bir hâdiseyi gören ve bilenin, suçlu yahut tanığın anlattıklarını yazmak. [Recevoir une déposition]

§ Şifahi ifade: Sözle yapılan ifade. [Déposition verbale]

§ Tahrirî ifade: Yazı ile verilen ifade. [Explication ou déposition écrite]

İFAKAT Ar. i. [افاقة] Hastalıktan kalkma, iyileşme. [Guérison, rétablissement de la santé]

§ İfakat bulmak: Hastalığı atlatmak, iyileşmek. [Se rétablir, guérir]

İFATE Ar. i. [افاتة] Kaybetme, fevtetme, elden çıkarma. [Action de perdre, de faire périr]

§ Fırsatı ifate etmek: Fırsatı kaçırmak. [Perdre l'occasion]

§ Vakti ifate etmek: Zamanı kaybetmek. [Perdre le temps]

İFFET Ar. i. [عفة] Namus, akmanlık: Kadının en değerli süsü iffettir. İffet her türlü işin ve memurluğun birinci şartıdır. [Chasteté, loyauté]

İFFETLİ s. İffetini koruyan, akman. [Chaste, honnête, loyal]

İFFETLÛ s. Eskiden kadınlara saygı için yazılan unvan: İffetlû validem hanımefendi. [Anciennement titre d'honneur donné aux dames]

İFFETSİZ s. İffetini korumıyan, namussuz. [Malhonnête, impur]

İFHAM Ar. i. [افهام] Anlatma, zihnine sokma. Nihayet meramımı ifham edebildim. [Action de faire comprendre]

İFİJENİ* bk. İphigénie.

İFK Ar. i. [افك] İftira, bühtan, karacılık. (Bu kelime İslâm tarihinin Peygamber zamanına ait bir hâdisesinden dolayı hatırlanmalıdır. Peygamberin en sevgili zevcesi olan Ayşe hakkındaki bir dedikoduya «meselei ifkü iftira» derler. Bu iftiraya inananlar arasında Ali'nin de bulunduğu ve Peygamberin ölümünden sonra 657 senesinde çıkan «Cemel Vakası» nın asıl sebebi bundan kalma garaz bulunduğu rivayet edilir. bk. Cemel Muharebesi). [Calomnie, fausse accusation]

İFLÂH Ar. i. [افلاح] Kurtulma, felâha, selâmete çıkma: O adamın iflâhı mümkün değil. [Salut, amélioration]

§ İflâh olmak: Kurtulmak, felâh bulmak. [Trouver le salut]

İFLÂS Ar. i. [افلاس] Batkı, top atma. Borçlarını ödemekten âciz olduğu mahkeme karariyle tespit ve ilân olunan borçlunun hali. [Faillite, banqueroute]

§ İflâs etmek: Batmak (ticarette). [Tomber en faillite, faillir]

§ İlânı iflâs: Borçlarını veremiyecek halde olduğunun ilân edilmesi. [Déclaration de faillite]

İFNA Ar. i. [افناء] Yok etme, tüketme: Ömrünü bu uğurda ifna etti. [Action de perdre, de faire périr]

İFRAĞ Ar. i. [افراغ] Kalıba dökme, bir halden öteki hale çevirme: Meseleyi başka bir şekle ifrağ etti. [Moulage, transformation]

İFRAT Ar. i. [افراط] Aşırılık, pek ileri varma. [Excé, exagération]

§ İfrat derecede: Aşırı derecede, pek ziyade: İfrat derecede seviyor. [À l'excés, outre mesure]

§ İfrat ve tefrit: Bir uçtan bir uca. [Les deux extrémités opposées]

İFRAZ Ar. i. [افراز] Toplu bir şeyden bir miktarını ayırma: Araziden hissesini ifraz ettiler. [Séparation, division]

2 - Biyol. Salgı, vücudun bir yerinden kan, irin, su gibi bir şey akma. [Sécretion]

İFRAZAT Ar. ç. i. [افرازات] Biyol. Salgılar. [Sécretions]

İFRİT Ar. i. [عفريت] Kötü ve korkunç cin. [Génie malfaisant, démon]

2 - s. Pek öfkelenmiş. [Très furieux]

§ İfrit kesilmek, ifrit olmak: Pek öfkelenmek. [Devenir furieux]

İFSAT, İFSAD Ar. i. [افساد] Bozma, berbadetme: Yedikleri midesini ifsadetmiş. [Gâter]

2 - Fitne ve kargaşalık çıkarma, fesat verme: Memleketi ifsada yeltenenleri kanun pençeler. [Action de déorganiser, d'exciter à la révolte]

İFŞA Ar. i. [افشاء] Meydana çıkarma, ortaya dökme, fâş etme: Sırrını ifşa etmez. [Divulgation, révélation]

İFŞAAT Ar. ç. i. [افشاآت] Açığa vuruş: Harb zamanında memleket işleri hakkında yabancılara ifşaatta bulunduğu için mahkûm oldu. [Divulgations, révélations]

İFTAR Ar. i. [افطار] Oruç bozma, oruç açma: Ramazanda akşam topu atılınca oruçlular iftar ederler. [Terminaison du jeûne]

2 - Ramazanda akşam yemeği: İftara çağırmak, iftar sofrası hazırlamak. [Repas qu'on fait à la fin d'un jour de jeûne pendant le ramazan]

§ İftar etmek: Oruç bozmak. [Rompre le jeûne]

İFTARİYE Ar. i. [افطاريه] İftara mahsus çerez ve yemek, iftarlık. [Qui sert à l'iftar]

2 - Eskiden sarayda ve büyük konaklarda iftar davetlilerine giderken verilen hediye ve diş kirası. [Cadeau en numéraires ou en objets précieux que jadis les grands personnages offraient à leurs hôtes après un «iftar»]

İFTARLIK i. Oruç bozmak için hazırlanan çerez. [Qui sert à l'iftar]

2 - mec. Pek az. [fig. Très peu]

İFTİHAR Ar. i. [افتخار] Övünme, kıvanma, şeref ve itibar sebebi sayma: Türkler tarihleriyle iftihar edebilirler. [Gloire, honneur]

§ İftihar etmek: Övünmek, kıvanmak. [Se glorifier]

İFTİKAR Ar. i. [افتقار] Muhtacolma, fakirlik veya âcizlik yüzünden birine sığınma, gereksinme, yoksulluk. [Besoin, indigence, recours avec humilité]

İFTİRA Ar. i. [افترا] Birine aslı olmıyan bir kabahat yükletme, karacılık, bühtan, ifk. [Calomnie, fausse accusation]

§ İftira etmek veya iftira atmak: Kara çalmak, bühtan etmek. [Calomnier, proférer des calomnies]

İFTİRACI s. Ötekine berikine yalandan kabahatler yükliyen, kara çalan, bühtancı. [Calominateur]

İFTİRAK Ar. i. [افتراق] Ayrılma, ayrılık, dağılma: Sevgililerinden iftirak pek acıdır. [Séparation]

İFTİRAS Ar. i. [افتراس] Yırtıcılık, vahşi hayvanların paralama ve yırtma hali. [Férocité]

İFTİTAH Ar. i. [افتتاح] Başlama, açma: İftitahı kelâm: Söz açma. Tekbiri iftitah: Namaza dururken getirilen tekbir. [Commencement, début, ouverture, inauguration]

İGNACE* «ignas ok.», Saint - aziz (799-878). Hıristiyanlıkta azizlerden ve kilise babalarından (âbâi kinisaiyye'den) sayılan bir mezhep adamıdır. İstanbul patriği idi.

İGNACE DE LOYOLA* «ignas de loyolâ ok.» (1491 - 1556). Hıristiyanlıkta bizim «Cizvit» dediğimiz «Jésuites» mezhebinin ve müesseselerinin kurucusudur. Loyola şatosunda doğmuştur. «Les Exercices Spirituels» adlı bir eseri vardır.

İGNATİYEF* (İgnatiev - İgnatieff), Pol - Nikolâ (1832 - 1908). Son Osmanlı İmparatorluğu tarihinde zararlı rolleri bulunan bir Rus generali ve diplomatıdır. Saint - Pétersbourg (Leningrad) da doğdu. Askerî hizmetlerde ve elçiliklerde bulunmuştur. Abdülâziz zamanında İstanbul elçisiydi. «Pan İslavizm» denen İslâv birliğinin kurnaz ve desiseci bir reisi idi. Balkanlarda Osmanlı İmparatorluğuna karşı isyan çıkmasını ve bunu Osmanlı - Rus Harbinin takibetmesini körüklemiş olanların başlıcasıydı.

İĞ, İĞİ i. Yün ve pamuk gibi şeylerden iplik eğirmiye mahsus çelik veya tahta alet. [Fuseau, broche]

İğ

2 - Araba okunun kalemi. [Essieus]

İĞ i. Koku, is. [Odeur, suie]

İĞBİRAR Ar. i. [اغبرار] Güceniklik, hatırı kalma: Aramızda iğbirara sebebolacak bir hâdise geçmedi. [Fâcherie]

İĞDE i. İğdegillerin örneği olan mutedil iklimli memleketlerde yetişen bir ağaç ve bu ağacın yemişi, ki derisi sert ve sarı, eti beyaz un halinde, lezzeti mayhoş ve az buruşturucu olur. [Espèce de jujube]

İĞDEGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden örneği iğde olan bitki familyası. eskt. El'anyasiye. [Elcagnées]

İĞDİN s. Kokmuş, bozuk, cılk (yumurta). [Gaté, qui répand une mauvaise odeur]

İĞDİR* (Samatlar, İydir) Kastamonu vilâyetinin Araç ilçesine bağlı bir bucak olup merkezi Samatlar köyündedir. Bucağın 54 köyü, 13.540 nüfusu vardır. İğdir veya İydir bucağının merkezi olan Samatlar köyünün nüfusu 309 dur. İydir köyünün nüfusu da 179 dan ibarettir. İğdir bucağı Araç kasabasının 19 kilometre batısında ve ona araba yoliyle bağlıdır.

İĞDİR* Tokat vilâyetinin Zile ilçesine bağlı bir bucak olup 60 köyü ve 20.559 nüfusu vardır. Bu nüfusun 462 si bucak merkezi olan köydedir. İğdir, Zile kasabasının 20 kilometre batısında ve ona araba yoliyle bağlıdır.

İĞDİŞ s. Enenmiş, hayaları burularak erkeklik vazifesini yapamıyacak hale getirilmiş at. Binek atı. [Cheval hongré, châtré]

İĞFAL Ar. i. [اغفال] Gaflette bırakma, aldatma, kandırma, ayartma: Müşteriyi iğfal etmek, bir kızı iğfal etmek. [Action de tromper, d'explorer la crudité]

İĞİ i. İğ. Yün ve pamuk eğirmek için kullanılan alet. [Fuseau]

İĞİK* (Kölânis) Bitlis vilâyetinin Mutki ilçesine bağlı bir bucak ki, merkezi Kölânis köyündedir. Bucağın 7 köyü, 1.836 nüfusu olup bunun 143 ü bucak merkezindedir. Mutki kasabasının 27 kilometre güney batısında bulunan İğik, ilçe merkezine ancak bir patika ile bağlıdır.

İĞİLMEK f. bk. Eğilmek.

İĞİNİK i. Kanlı basur hastalığı. [Dysentérie]

İĞİTAŞI b. i. Değirmenin alt taşı. [Meule]

İĞLÂK Ar. i. [ايغلاق] Sözü çapraşık hale getirme, muğlak yapmak: İğlâk bâzı defa süslü yazıp söylemek merakından ileri gelir. [Action d'embrouiller, style confus]

İĞMAZ Ar. i. [اغماض] Göz yumma, görmemezliğe gelme: Kusurunu yüzüne vurmadım, iğmaz ettim. [Action de fermer les yeux de tolérer]

İĞMAZIAYN Ar. b. i. [اغماض عين] Görmemezlikten gelme, müsamaha. [Action de fermer les yeux, tolérence]

İĞMFK f. bk. Eğmek.

İĞMEK f. Fena koku çıkarmak. [Répendre une mauvaise odeur]

İĞNA Ar. i. [اغناء] Zengin etme, ganileştirme, istiğnaya sebebolma: İhsanı fukarayı iğna edecek kadar boldur. [Action d'enrichir]

İĞNE i. Dikiş dikmek için kullanılan ucu sivri ve arkası iplik geçirilmek üzere delikli ince, uzunca çelikten alet: (İğne ile kuyu kazar). İğne atsan yere düşmez). (İğne deliğinden Hindistanı seyreder). [Aiguille]

Dikiş iğnesi

2 - İki şeyi birbirine tutturmıya yarar ince, uzun, ucu sivri maden alet: Çengelli iğne, toplu iğne. [Épingle]

3 - Toplu iğnenin süs için kullanılan çeşidi: Kıravat iğnesi, şapka iğnesi. [Épingle avec tête ornée]

Toplu iğneler

4 - Altında çengelli iğne bulunan elmaslı kuyumcu işi: Güvey geline bir güzel iğne taktı. [Épingle à diamant]

Çengelli iğne

5 - Bâzı aletlerin ucu sivri parçaları: Gramofon iğnesi, pusula iğnesi, tüfek iğnesi. [Aiguille]

6 - Bâzı böceklerin soktukları sivri uzuvları: Arı iğnesi, akrep iğnesi. [Dard, aiguillon]

7 - Bot. Bitkilerde (nebatlarda) yumurtacıkla tepecik (stigmate) arasındaki sapcık. [Épine, style]

8 - Oltanın ucundaki küçük çengel, olta iğnesi. [Pointe de l'hameçon]

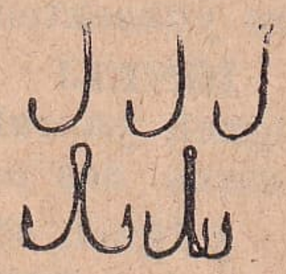

Çeşitli olta iğneleri

9 - Hekimlikte vücuda bir sıvı (mayi) akıtılması, zerk, içitim: Hekim iğne yaptı [Injection]

10 - Dokunaklı söz, târiz: Yazıları iğnelidir. [Insinuation critique]

§ İğne atsan yere düşmez: Son derecede kalabalık. [Multitude, encombrement]

§ İğneden ipliğe kadar: En ufak teferruatına kadar. [Avec toutes ses accessoires, en détails]

§ İğne yastığı: Üzerine iğne saplanan küçük yastık. [Étui à aigilles à forme de petit coussin]

§ İğne yutmuş köpeğe dönmek: Pek zayıf ve bitkin hale gelmek. [Devenir très maigre et épuisé]

§ Toplu iğne: Başı yuvarlak ve bir şey tutturmıya yarıyan iğne. [Épingle]

İĞNEADA* Kırklareli vilâvetinin Demirköy ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bu-

caktır. 5 köyü, 1.523 nüfusu olup bunun 705 i bucak merkezindedir. İğneada Karadeniz kıyısında kendi adını taşıyan burnun teşkil ettiği bir küçük koydadır ve doğusunda bulunan ilçe merkezine 25 kilometrelik bir araba yoliyle bağlıdır.

İĞNEARDI b. i. Sık dikiş, iğneyi bir önceki çıktığı noktaya tekrar saplayıp ileriden çıkarmak suretiyle yapılan dikiş. [Pointe en arrière, sorte de couture]

İĞNECİ s. İğne yapan veya satan kimse. [Marchand ou fabricant d'aiguilles]

İĞNECİLİK i. İğne yapma veya satma işi. [Métier de celui qui fait ou vend des aiguilles]

İĞNEDAN Far. i. [ایکنه‌دان] İğnelik, iğne mahfazası. (İğneden, iğnedenlik, iğnedanlık şeklinde de söylenir). [Étui à aiguilles]

İĞNELEMEK f. İğne ile tutturmak, iğne ile delmek: Mendili göğsüne iğneledi, kumaşı iğneledi. [Attacher avec des épingles, percer avec une aiguille]

2 - mec. Kapalı bir şekilde dokunacak söz söylemek, târiz etmek. [fig. Insinuer, critiquer]

İĞNELENMEK f. İğne ile tutturulmak, iğne batar gibi bir duygu almak. [Être aiguillé]

İĞNELER BURNU* [Cap des Aiguilles] Afrikanın en güney noktası olan bir burundur. Ümit burnunun 155 kilometre güney doğusunda ve denizden 139 metre yüksektedir.

İĞNELİ s. İğnesi olan: İğneli böcek, iğneli yaprak. [Qui a des aiguilles, des dards, des pointes]

§ İğneli söz: Dokunaklı, batıcı söz. [Parole insinuante, forte et choquante]

İĞNELİK i. İğne muhafazasına mahsus kutu, yastık, iğnedan. [Étui à aiguilles]

İĞNEYAPRAKLILAR b. i. Bot. Kozalaklılar, yaprakları iğnemsi ve yemişleri kozalak biçiminde olan ağaçlar ve bitkiler, eskt. Sanavberiye. [Conifères]

İĞRAK Ar. i. [اغراق] Mübalâğa: Bu sözde iğrak vardır. Divan edebiyatı iğraklar (iğrakat) ile doludur. [Exagération]

İĞRELTİ i. bk. Eğrelti.

İĞREMEK f. Böğürmek (inek, boğa ve benzerleri hayvanların hafif böğürmelerini anlatır). [Beugler, mugir]

İĞRENÇ s. İğrenilecek halde olan, insana iğrenme duygusu veren: İğrenç denecek derecede pistir. [Dégoûtant, qui donne la répugnance, répugnant]

2 - Çabuk ve kolay iğrenen, iğrengen: İğrenç bir tabiatı var. [Qui se dégoûte aisément]

İĞRENÇLİK i. İğrenme, tiksinme, istikrah: Kötü insanlar hayattan iğrençlik verirler. [État de sentir le dégoût, qualité de toute chose qui dégoûte]

İĞRENDİRMEK f. İğrenmiye sebebolmak, tiksindirmek, istikrah ettirmek. [Dégoûter, répugner]

İĞRENGEN s. Her şeyden iğrenme huyu olan, iğrenç, kolay iğrenen. [Qui se dégoûte aisément]

İĞRENİLMEK f. İğrenme, tiksinti gelmek, istikrah edilmek. [Être dégoûté]

İĞRENMEK f. Tiksinmek, zevka veya alışkanlığa çok aykırı ve çirkin bularak uzaklaşma hissi duymak: Pislikten iğrenmek, anlâksızlıktan iğrenmek. [Se dégoûter, éprouver de la répugnance]

İĞRETİ s. bk. Eğreti.

İĞRETİM i. Ed. Bir şeyi anlatmak için, ona benzetilen başka bir şeyin adını iğreti olarak kullanma, istiare: «Şurada bir ay parçası oturuyor» denildiği zaman ay parçası sözü bir güzelin iğretimi (istiaresi) demektir. (Bu iğretim kelimesi yeni icadedilen tâbirlerdendir). [Métaphore]

İĞRİ s. bk. Eğri.

İĞRİK s. İğremesi, böğürmesi çok olan hayvan, inek, boğa v.s. [Qui beugle beaucoup, qui mugit fréquemment]

İĞRİLİK, İĞRİLMEK, İĞRİLTMEK bk. Eğrilik, eğrilmek, eğriltmek.

İĞTİNAM Ar. i. [اغتنام] Yağma ve çapul etme, ganimet alma. [Action de s'approprier une chose comme un butin]

2 - Bir şeyi zahmetsizce edinme, faydalanma: Fırsatı iğtinam etme, fırsatı kaçırmama. [Action de profiter d'une chose, de saisir une occasion]

İĞTİŞAŞ Ar. i. [اغتشاش] Kargaşalık: Rusyada iğtişaş çıkmış. [Trouble, émeute]

İĞVA Ar. i. [اغوا] Yolu şaşırtma, azdırma, ayartma: Şeytanın iğvasına uydu. Arkadaşları iğva ettiler. [Action d'égarer, de troubler l'esprit]

İĞZAP, İĞZAB Ar. i. [اغضاب] Öfkelendirme, gazaba getirme. [Action d'irriter, provocation]

§ İğzabetmek: Kızdırmak, hiddetlendirmek. [Irriter, courrucer]

İHAFE Ar. i. [اخافه] Korkutma, tehdit. [Menace]

§ İhafe etmek: Korkutmak. [Menacer]

İHALE Ar. i. [احاله] Bir işi birinin üstüne bırakma. Arttırma ve eksiltmeye

(müzayede ve münakasaya) çıkarılan bir hükümet işinin en uygun bulunan isteklisine verilmesi. [Action de charger quelqu'un d'une affaire, de remettre, de référer]

§ İhale etmek: Birine bırakmak, havale etmek, uhdesine vermek, tevdi etmek. [Remettre, envoyer, référer, charger]

İ HALİ b. i. Dil. İsimlerin veya zamirlerin sonlarına, birinci derecede münasebetli oldukları şeyi göstermek üzere katılan «ı, i, u, ü» veya «yı, yi, yu, yü» ek şekillerinden birini aldıktan sonra büründükleri şekle gramerde verilen ad: Ali'yi sokakta görmek, kalemi ona vermek» misallerinde «Ali'yi, kalemi» kelimeleri «i halinde» dirler. eskt. Mefulü bih. [Accusatif]

İHAM Ar. i. [ايهام] Ed. İki mânası olan bir kelimenin en az hatıra gelecek mânasını kasdederek kullanılmasıdır. Meselâ Nefî'nin şarap için söylediği «Hürmetin inkâr eden âlemde hürmet bulmasın» mısraının ilk kelimesindeki «hürmet» te bir iham sanatı vardır, çünkü hem «haramlık», hem «saygı» demektir ve şair asıl maksadını haramlık mânası ile kapıyarak «sana saygıyı inkâr eden âlemde hürmet bulmasın» demek istemiştir. «Telmih» ile de benzerliği olan bu sanatın pek küçük bir fark ile başka bir şekline «tevriye» adı verilir. [Amphibologie]

§ İham etmek: Bir maksadı çift mânaya gelen bir kelime kullanarak telmih suretiyle anlatmak. [Faire allusion]

İHANET Ar. i. [خيانت] Doğru ve sadık olduğuna güvenen birine veya böyle bir emniyetle kendine emanet edilmiş bir işe karşı hainlik, kötülük etme. [Trahison, perfidie]

§ İhanet etmek: Emniyete karşı kötülük etmek. [Trahir]

İHATA Ar. i. [احاطه] Kuşatma, çevirme, içine alma: Gözün bir bakışta ihata ettiği manzara. [Action d'entourer, d'environner]

2 - Anlayış, zihinle kavrayış: İhatası elverişli değil, bahsi anlıyamadı. [Compréhension]

§ İhata etmek: Kuşatmak, içine almak, kavramak, anlamak. [Entourer, renfermer, comprendre]

İHATALI s. Alanı (sahası) geniş. [Qui renferme beaucoup]

2 - Anlayışlı, kavrayışlı. [Qui a une large compréhension]

İHBAR Ar. i. [اخبار] Haber verme, bildirme. [Avertissement, notification]

§ İhbar etmek: Haber vermek, bildirmek. [Informer, avertir, dénoncer]

İHBARİYE Ar. i. [اخباريه] Haber verme kâğıdı, ihbarname. [Déclaration]

2 - Haber ücreti, bir suçu merciine bildirene verilen ücret. [Récompense pour dénonciation]

İHBARNAME Far. i. [اخبارنامه] Haber verme kâğıdı. Bir işi veya suçu merciine bildirmek üzere verilen kâğıt veya bir paranın ödenmesi yahut bir işin yapılması için resmî bir daireden gönderilen ihtar kâğıdı. [Avis, déclaration, avertissement]

İHDA Ar. i. [اهدا] Hediye verme. [Action de faire un présent]

§ İhda etmek: Hediye vermek, armağan etmek. [Donner, offrir, faire un présent]

İHDAS Ar. i. [احداث] Meydana getirme, ortaya çıkarma, yeni bir şey yapma. [Innovation, invention]

§ İhdas etmek: İcadetmek, ortaya çıkarmak: Yeni bir makine ihdas edildi. Durup dururken mesele ihdas ediyor. [İnventer, créer, innover, produire]

İHFA Ar. i. [اخفاء] Gizleme, saklama: Kaçak askeri ihfa bir suçtur. [Dissimulation, action de cacher]

§ İhfa etmek: Saklamak, gizlemek. [Cacher, dissimuler]

İHKAK Ar. i. [احقاق] Hakkı yerine getirme (Hemen daima «hak» kelimesiyle birlikte ve «ihkakı hak» şeklinde kullanılmıştır). [Action de faire justice]

İHLÂK Ar. i. [اهلاك] Yok etme, helâk etme. [Action de faire périr, de consommer]

§ İhlâk etmek: Yok etmek: O kadar serveti ihlâk etti, yüzlerce hayvanı ihlâk etti. [Consommer, faire périr]

İHLÂL Ar. i. [اخلال] Bozma, halel getirme, sakatlama. [Action de gâter, de corrompre, destruction]

§ İhlâl etmek: Bozmak, karıştırmak, ifsadetmek: Rahatı, sükûneti, âsayişi ihlâl etmek. [Gâter, corrompre, déranger]

İHLÂS Ar. i. [اخلاص] Doğru ve temiz sevgi: Onun size inlâsı vardır. [Sincérité, candeur]

2 - Riyasız ve samimî ibadet, şüphesi ve lekesi olmıyan itikat. [Dévotion, attachement]

§ İhlâs suresi: Kur'anda «Kul hüvallahü ahad» cümlesiyle başlıyan ve Tanrı birliğini anlatan surenin adıdır ki, halis imanın bir hulâsası sayılır. [Nom d'un verset de Koran qui exprime l'unité de Dieu]

İHLİL Ar. i. [احليل] Anat. Sidik yolu, siyek. [Urètre]

İHMAL Ar. i. [اهمال] Boşlama, savsama, yapılması lâzım olanı zamanında yerine getirmeyiş, müsamaha. [Négligence, défaut de soin]

§ İhmal etmek: Savsamak. [Négliger]

İHMALCİ s. Savsak, işine dikkat etmiyen. [Négligent]

İHMALKÂR Far. s. [اهمالكار] İhmalci, savsak. [Négligent]

İHRACAT Ar. ç. i. [اخراجات] Bir memleketten başka memlekete mal çıkarılıp satılması: İzmirin üzüm, incir ihracatı, Giresunun fındık ihracatı. [Exportation]

§ İhracetmek: Çıkarmak. [Faire sortir, exporter]

İHRAÇ, İHRAC Ar. i. [اخراج] Çıkarma. [Action de faire sortir, de mettre hors, extraction, exportation]

İHRAK Ar. i. [احراق] Yakma, ateş verme. [Action de brûler, d'incendier]

§ İhrak etmek: Yakmak, ateş vermek. [Incendier]

§ İhrakı binnar: İnsanı diri diri ateşe atıp yakma cezası. [Châtiment qui consiste à brûler vif]

İHRAM Ar. i. [احرام] Eski Yunanlılarla Romalıların ve bugünkü Berberîlerin büründükleri geniş, beyaz ve yünlü çarşaftan ibaret elbise. [Pélerine ou manteau large des anciens Romains]

İhram

2 - Kâbeye girerken hacıların örtündükleri dikişsiz bürgü: İhrama girmek. [Manteau des pélerins musulmans]

3 - Örtü ve yaygı için kullanılan yünlü. [Couverture en laine]

İHRAZ Ar. i. [احراز] Kazanma, erişme, nail olma: Bir muvaffakıyet ihrazı, bir makam ihrazı. [Action d'obtenir, de gagner]

§ İhrazetmek: Elde etmek, kazanmak. [Obtenir]

İHSA Ar. i. [احصاء] Sayma: Onun meziyetleri ihsa edilemez, kabili ihsa değildir. [Dénombrement, action de compter]

İHSAÎ Ar. s. [احصائی] Sayıya ait, sayısal: İhsaî malûmat: Sayıya, istatistiğe dayanan bilgiler. [Statistique]

İHSAİYAT Ar. ç. i. [احصائیات] İstatistik, sayılama, istatistik ilmi. [Statistique]

İHSAN Ar. i. [احسان] İyilik etme, bağışlama. [Bienfait, faveur]

2 - Bağışlanan şey, sungu, atiye. [Don, présent]

§ El-ihsanü bittamam: Bir şey verilince tam olarak verilmelidir. [Pour combler une faveur, le comble d'une faveur]

§ İhsan alel ihsan: Üst üste iyilik veya bağışta bulunma. [Sur croit de faveur]

§ İhsan etmek: İyilik etmek, bağışlamak. [Accorder, faire grâce, faire présent]

İHSAN HAMAMÎ* bk. Hamamî.

İHSAN RAİF* (1877 - 1926). Şiirleriyle tanınmış bir Türk kadınıdır. Köse lâkabı ile tanınmış son Osmanlı vezirlerinden Raif Paşa'nın kızı olup Beyrut'ta doğmuş, Paris'te ölerek İstanbul'da Rumelihisarı mezarlığına gömülmüştür. Muharrirlerimizden Şahabettin Süleyman ikinci kocası idi. «Göz Yaşları» isimli bir şiir mecmuası neşredilmiştir.

İHSAN SUNGU* bk. Sungu.

İHSAN TOKGÖZ* (Ahmet İhsan) bk. Tokgöz.

İHSAS Ar. i. [احساس] Üstü kapalı anlatma: Açık söylemedi ama maksadını ihsas etti. [Action de faire ressentir, d'inspirer]

2 - Duyum, göz, kulak gibi vasıtalardan biriyle duyma, anlama. [Sensation]

§ İhsas etmek: Kapalıca anlatmak. [Inspirer]

İHSASAT Ar. ç. i. [احساسات] Duyumlar, beş türlü duygunun topu, havası hamse. [Sensations]

İHTAR Ar. i. [اخطار] Hatırlatma: Vapur zamanının yaklaştığını kendisine ihtar ettim. [Action de faire rappeler à la mémoire, avertissement]

2 - Uyartı, dikkatsiz birine görmediğini bildirip gafletini uyandırma: Dostça ihtarda bulundu, dikkatsizliği yüzünden ihtar cezası aldı. [Action d'attirer l'attention]

§ İhtar etmek: Haber vermek, hatırına getirmek. [Rappeler au souvenir, avertir]

2 - Dikkatini çekmek. [Attirer l'attention de]

İHTARAT Ar. ç. i. [اخطارات] İhtarlar, uyartılar. [Avertissements]

İHTISAS Ar. i. [اختصاص] Uzmanlık, bir kimsenin bir işe veya ilme kendini vermesi ve onda kuvvetli bilgisi bulunması, mütehassıs olma: Şu hekimin deri hastalıklarında ihtısası var. (Bu kelimeyi duyma demek olan «ihtisas» kelimesiyle karıştırmamalı). [Spécialité, spécialisation]

İHTİBAS Ar. i. [احتباس] Tutulma, hapsedilme, tutukluk: İhtibasi bevl: İdrar tutulması. [Emprisonnement, rétension]

2 - Ps. İtilme, dışarıya vurulamıyan duygu ve düşüncelerle isteklerin içeriye doğru itilip gizlenmesine verilen isim ki, Freud'e göre birçok ruh hastalıklarında anormal

şekilde meydana çıkan haller bu devamlı ihtibasların (itilmelerin) neticesidir. [Refoulement]

İHTİCAB, İHTİCAP Ar. i. [احتجاب] Saklanma, bir örtü arkasına girme: Ay bulutların arkasına ihticabetti. [Action de s'envelopper, de se voiler]

İHTİCAÇ Ar. i. [احتجاج] Hüccet edinme, belgelenme: İhticaca yarar bir vesikası var. [Action de présenter des preuves écrites, des documents]

§ İhticacetmek: Hüccet ve delil göstermek. [Argumenter]

İHTİDA Ar. i. [اهتدا] Doğru yola girme, hidayet bulma, başka bir dinden Müslümanlığa girme. [Action de trouver le droit chemin, action de se faire musulman]

§ İhtida etmek: Başka bir dinde iken Müslümanlığı kabul etmek. [Embrasser l'islamisme]

İHTİFA Ar. i. [اختفا] Saklanma, gizlenme. [Action de se cacher]

§ İhtifa etmek: Gizlenmek. [Se cacher]

İHTİFAL Ar. i. [احتفال] Saygı için yapılan alay, tören, merasim, anma töreni: Mimar Sinan ihtifali. [Solennité, cérémonie à titre de respect]

İHTİFALCİ ZİYA BEY* bk. Ziya Bey.

İHTİK* (Aşağı İhtik) Erzincan vilâyetinin Kemah ilçesine bağlı bir bucak olup 9 köyü, 2.972 nüfusu vardır. Bunun 469 u bucağın merkezi olan Aşağı İhtik köyündedir. Bucak, Kemah kasabasının 25 kilometre batısında ve ona ancak patika denecek bir yolla bağlıdır.

İHTİKAN Ar. i. [احتقان] Kan yürüme, bir uzva kan birikmesiyle oranın şişip kızarması. [Congestion]

2 - Göden barsağına şırınga ile su salma. Tenkiye. [Lavement, clystère]

İHTİKÂR Ar. i. [احتكار] Madrabazlık, boğuntu, vurgunculuk, zahire ve başka ihtiyaç maddelerini toptan alıp saklıyarak fiyatların yükseldiği zamanda satılması. [Accaparement]

İHTİLÂÇ Ar. i. [اختلاج] Çırpınma: Hasta ihtilâç içinde. [Convulsion]

İHTİLÂF Ar. i. [اختلاف] Ayrılık, anlaşmazlık, aykırılık. [Différend, différence, variation, discorde, divergence]

İHTİLÂL Ar. i. [اختلال] Kargaşa, ayaklanma. [Trouble, confusion]

2 - Devrim, inkılâp. [Révolution]

İHTİLÂLCİ s. Bir memleketin kanunlarına karşı gelen, bir yerin idare tarzını değiştirmek için ayaklanmış olan, inkılâpçı, devrimci. [Révolté, révolutionnaire]

İHTİLÂM Ar. i. [احتلام] Düş azma, uykuda iken atmık (meni) boşalması. [Pollution nocturne]

§ İhtilâm olmak: Düş azmak. [Éprouver des pollution nocturnes]

İHTİLÂS Ar. i. [اختلاس] Çalma, aşırma, kendine emanet edilmiş bir şeyden alma. Aşırtı: İhtilâstan mahkûm bir memur. [Abus, vol, concussion]

§ Vakit ihtilâs etmek, ihtilâsı zaman etmek: İş arasında biraz vakit bulmak, aralık bulmak. [Trouver de temps nécessaire pour faire une chose en présence d'autres occupations]

İHTİLÂT Ar. i. [اختلاط] Karışma: Hastalığın başka hastalıklarla ihtilâtından korkuluyor. [Contanct, complication]

2 - Karışıp görüşme: Kötü insanlarla ihtilât etmemeli. [Fréquantation]

İHTİMAL Ar. i. [احتمال] Mümkün olma, olasılık: Bu işe ihtimal vermem. [Probabilité, possibilité]

2 - e. Belki: İhtimal ki bugün gelir. [Peut-être, probablement]

İHTİMALÎ Ar. s. [احتمالی] İhtimale dayanan, ihtimale ait, olasılı. [Probable]

İHTİMAM Ar. i. [اهتمام] Özen, özenme, iyi bakım, fazla dikkatle çalışma. [Soin, assiduité]

§ İhtimam etmek: Özenmek, pek dikkatli olmak. [Avoir soin, soigner avec assiduité]

İHTİNAK Ar. i. [اختناق] Boğaz tıkanması, boğulma. [Suffocation, étouffement]

§ İhtinakı rahim: Eskiden rahmin (dölyatağının) tıkanmasından ileri geldiği sanılan ve daha çok kadınlarda görülen bir sinir hastalığı, isteri. [Hystérie]

İHTİRA Ar. i. [اختراع] Yeni bir şey yapıp meydana çıkarma, bulgu. (İcat ile ihtira arasında çok benzeyiş olmakla beraber fark da vardır. İcat daha umumi ve mutlaktır. Bir şeyi hiç yoktan meydana getirmek mânasına kullanılmış, meselâ «gemicilik, ziraat ve ticaret icadedildi» denilmiştir, ihtira ise daha hususi ve nispeten daha ufak çapta buluşlar için söylenip yazılmıştır: Gramofon bir ihtiradır, her hangi bir makine bir ihtira sayılır). [Invention]

§ İhtira beratı: Yeni bir alet veya makine bulanlara bu hizmetlerinden muayyen bir zamanda yalnız kendileri faydalansın diye devlet tarafından verilen vesika. [Brevet d'invention]

§ İhtira etmek: Yeni bir şey yapmak, bulmak. [Inventer]

İHTİRAK Ar. i. [احتراق] Yanma, tutuşma. [Action de brûler, s'enflammer]

İHTİRAM Ar. i. [احترام] Saygı, hürmet, riayet. [Honneur, respect]

§ İhtiram etmek: Saygı göstermek. [Respecter, honnorer, vénérer]

İHTİRAS Ar. i.[احتراص] Aşırı istek, hırs duyma, tutku. [Convoitise, passion]

İHTİRAZ Ar. i. [احتراز] Çekinme, kaçınma, ihtiyat, içtinap: Leke getirebilecek işlerden pek ihtiraz eder. [Précaution]

§ İhtiraz etmek: Çekinmek. [S'abstenir, prendre des précautions]

§ Kaydı ihtirazi: Çekingi, ihtiyat için konulan şart. [Condition, réserve]

İHTİSAP Ar. i. [احتساب] Tar. Eskiden belediye vergilerine ve belediye işleriyle uğraşan daireye verilen isim. Bu dairenin başında bulunan memura da «ihtisap ağası» derlerdi. 1850 senesine doğru bu isim «şehir emini» şekline konulmuştur. [Ancien droit qu'on payait à la municipalité, office du préfecture de ce droit]

İHTİSAR Ar. i. [اختصار] Kısaltma, sözün veya bir şeyin kısa kesilmesi. [Abrégement, réduction]

§ İhtisar etmek: Kısaltmak: Kitabı, plânı, projeyi ihtisar etmek. [Réduire, abréger]

İHTİSAREN Ar. zf. [اختصاراً] Kısaltma yoliyle, ihtisar suretiyle, alâ tarikil ihtisar. [En abrégé]

İHTİSAS Ar. i. [احتساس] Duygu, duyma, sezme: Atatürk, inkılâplarını Türk milletinin temayüllerinden ihtisas ettiği ihtiyaçlara uyarak yaptığını söyler ve bu ihtisas kelimesini hayli kullanırdı. (Bu kelimeyi yukarıda geçen ve şimdi uzmanlık diye anlatılmak istenen «ihtısas» kelimesiyle karıştırmamalı). [Sensation, action de comprendre]

İHTİSASAT Ar. ç. i.[احتساسات]Duygular, sezişler: Yolculuk ihtisasatını yazacak. [Sensations, sentiments]

İHTİŞAM Ar. i. [احتشام] Debdebe, görkem: Hükümdar ihtişamı ile halkın gözünü kamaştırmak istiyor. [Pompe, magnificence]

İHTİVA Ar. i. [احتواء] İçine alma, kavrama, havi bulunma. [Action de contenir, de renfermer]

§ İhtiva etmek: Bu zarf onun hal tercümesini ihtiva ediyor. [Contenir, comprendre, renformer]

İHTİYACAT Ar. ç. i. [احتياجات] İnsana yaşamak için lâzım olan şeyler. İhtiyacatı zaruriye: Vazgeçilemiyen ihtiyaçlar. [Les choses nécessaires à la vie, les besoins indispensables de la vie]

İHTİYAÇ Ar. i. [احتياج] Gereksinme, lâzım olma, onsuz yapamayış: Oyun çocuk için bir ihtiyaçtır. [Besoin, nécessité]

2 - Yoksulluk, zaruret: İhtiyaç insanı çabuk ihtiyarlatır. [Urgence, indigence]

§ İhtiyacı olmak: Gereksinmek. [Avoir besoin]

İHTİYAR Ar. i. [اختيار] Yaşlı, kocamış, pîr: (İhtiyar olsam da gönlüm tazedir). [Vieillard, vieux, vieille]

İHTİYAR Ar. i. [اختيار] İrade, erkinlik, kendi isteği ve düşüncesiyle hareket kudreti: (Hüsn olur ki seyrederken ihtiyar elden gider). [Libre arbitre]

2 - Seçme, tercih, intihap, katlanma, razı olma: İçlerinden birini ihtiyar ettim. Şerlerin ehvenini ihtiyar etti. İnzivayı ihtiyar etti. [Choix, préférence, consentement]

§ İhtiyar etmek: Seçmek, katlanmak. [Choisir, consentir]

İHTİYARİ Ar. s. [اختياري] İsteğe bağlı, mecburi olmıyan: Bizim mektepte iki yabancı dilden biri ihtiyaridir. [Facultatif]

İHTİYARLAMAK f. Kocamak, yaşı ilerlemek, pîr olmak: Görmiyeli pek ihtiyarlamış. [Vieillir]

İHTİYARLATMAK f. Kocatmak, ihtiyar hale getirmek: Biçareyi mihnet çabuk ihtiyarlattı. [Faire vieillir]

İHTİYARLIK i. Kocalık. Ar. Şeyhuhat. Far. Pirî: İhtiyarlığın da kendine göre hazları vardır. [Vieillesse]

İHTİYAT Ar. i. [احتياط] Sakınma, basiret, tedbir: Kazancının birazını saklamak ihtiyatlı bir harekettir: [Précaution, prévoyance]

2 - Yedek, lüzumunda fazla olup saklanan şey: İhtiyat akçesi, ihtiyat deposu. [Réserve]

§ İhtiyat zabiti: Yedek subay. [Officier de réserve]

İHTİYATEN Ar. zf. [احتياطاً] İhtiyat olsun diye, yedek olarak: Soğuk olur diye ihtiyaten yün yeleği yanıma aldım. [Par précaution, en réserve]

İHTİYATİ Ar. s. [احتياطي] İhtiyata dayanan, ihtiyata ait: İhtiyati tedbir, ihtiyati kayıt. [Qui concerne la précaution]

İHTİYATKÂR Far. s. [احتياطكار] Sakıngan, ihtiyatlı: Çürük tahtaya basmaz, ihtiyatkârdır. [Prudent, précautionneux]

İHTİYATLI s. İhtiyata riayet eden, ihtiyatkâr, sakıngan: İhtiyatlı davranan pişman olmaz. [Prévoyant, prudent]

İHTİYATSIZ s. İhtiyata riayeti olmıyan. [Imprévoyant]

İHTİYATSIZLIK i. İhtiyat yokluğu, sakıncasızlık. [Imprudence]

İHTİZAR Ar. i. [احتضار] Can çekişme, ölüme hazır olma, haleti nezi: (Bimar ihti-

zarda, ücret diler tabip = Hasta can çekişiyor, hekim ücret ister). [Agonie]

İHTİZAZ Ar. i. [اهتزاز] Hafif titreme, titreşme: Yaprakların ihtizazı, tellerin ihtizazı. [Tressaillement, vibration]

İHTİZAZAT Ar. ç. i. [اهتزازات] Titreşmeler: Kemanın ihtizazatı. [Vibrations]

İHVAN Ar. ç. i. [اخوان] Kardeşler, sadık dostlar, eş dost: İhvan arasında böyle şey aranmaz. [Frères, amis, camarades]

2 - Aynı birlikten olan kimseler, bir mezhep veya tarikatten olanlar: İhvanı din. [Confrères]

İHVANLIK i. Dostluk, yakın arkadaşlık. [Fraternité, amitié]

İHYA Ar. i. [احياء] Diriltme, canlandırma, hayat verme. [Vivification, action de faire vivre, de rappeler à la vie]

2 - mec. Canlandırmak, şenlendirmek: Yağmur ekinleri, demiryolu kasabaları ihya etti. İltifatı beni ihya etti. [fig. Action de rendre animé. oppulent, action de rendre heureux, florissant, de combler de biens]

§ İhya etmek: Canlandırmak, şenlendirmek, mesudetmek. [Vivifier, cultiver, rendre florissant, combler de biens]

İHZAR Ar. i. [احضار] Hazırlama: Misafire yemek ihzar ettiler. [Préparation]

2 - Bir mahkeme huzuruna çağırılıp da gelmiyen, sanık veya tanık (maznun veya şahit), zorla getirme: Celp ile gelmedi, ihzar edecekler. [Action d'amener, de faire comparaitre, d'appeler, de mander]

§ İhzar etmek: Hazırlamak, mahkemeye zorla getirmek. [Préparer, faire venir, faire comparaitre]

§ İhzar müzekkeresi: Ceza takibi sırasında adli kaza mercilerinden celpname ile çağırılıp gelmiyenleri zorla getirmek salâhiyetini zabıta memurlarına veren kanuni emir. [Mandat d'amener]

İHZARİ Ar. s. [احضاری] Hazırlık mahiyetinde olan: İhzari sınıf. [Préparatoire]

İHZARİYE Ar. i. [احضاریه] Eskiden birinin mahkemeye ihzar edilmesi için alınan harç. [Droit d'inscription des mandats de comparution]

İKA Ar. i. [ايقاع] Meydana getirme, yapma. (Bu kelime daha çok ters ve kötü işler için kullanılmıştır. Meselâ zarar, engel, mahzur, suç ika etmek denir ama fayda, kolaylık, iyilik ika etmek denilmez). [Action de commettre]

İKAD, İKAT Ar. i. [إيقاد] Yakma, tutuşturma, bir şenlik için ışık yakma: Meşaleler ikadettiler. İkadı kanadil etmek: Kandiller yakmak. [Action d'allumer, de faire illumination]

İKAME Ar. i. [اقامه] Oturtma, yerleştirme, bulundurma: O hudutta birkaç tabur asker ikamesi lâzım. Şu noktaya bir nöbetçi ikame etmeli. [Action de dresser, d'installer, d'établir]

2 - Kaldırma, kıyam ettirme, ayakta durdurma: Gece vakti halkı ikame eden onun gürültüsüdür. [Action de soulever, de dresser]

3 - Meydana koyma, gösterme, ibraz, irad: Şahit ve delil ikame ediyor. [Action de produire, de protester]

4 - Açma (dâva hakkında): Dâva ikame etme. [Action d'intenter un procès, de poursuivre en justice]

İKAMET Ar. i. [اقامت] Oturma, eğleşme, sakin ve mukim olma. [Demeure, séjour]

§ İkamet etmek: Oturmak: Şimdi nerede ikamet ediyorsunuz? [Demeurer, habiter, séjourner]

İKAMETGÂH Far. i. [اقامتگاه] Ev, mesken, konut. [Résidence, habitation]

İKAZ Ar. i. [ايقاظ] Uyandırma, uyarma, gafletten kurtarma: Pek dalmıştı, ikaz ettim. İşine dikkat etmiyor, ikaz edilmeli. [Action d'éveiller, de prévenir, d'attirer l'attention]

İKBAL Ar. i. [اقبال] Baht açıklığı, hali iyi olma, refah. «İdbar» ın tersi: İkbali olmasa bu servete sahibolmazdı. [Sort favorable, bonheur]

2 - Yüz çevirip bakma, teveccüh, istek: Çaya ikbal buyurulur mu? [Action de tourner vers, de s'adresser à, d'être favorable à.]

3 - Eskiden padişah veya şehzade saraylarında henüz zevce olmamakla beraber sıraya girmiş sayılan kadın, gözde. [Femme de sultan qui n'est pas encore mère]

İKBALLİ s. İkbali, bahtı olan. [Heureux, qui est en faveur]

İKBALPEREST Far. s. [اقبالپرست] İkbale tapınan, bir mevki ve makam için fazla hırs duyan. [Ambitieux]

İKDAR Ar. i. [اقدار] Kudret verme, yoksulluktan kurtarma: Maaşına biraz zammederek ikdar ettiler. [Action de donner du pouvoir]

İKEN h. Aslının «imek veya irmek» olduğu sanılan unutulmuş bir fiilden çıkma hal şekli ki «idim, imiş» şekilleri de aynı fiile aittir: Ben orada iken, iş böyle iken. (Çok defa kendinden önceki fiille birleşir ve o zaman «ken» şeklini alır): Hazır gelmişken, yolda giderken. [Quand, tant que, au temps de, étant]

İKİ i. Birden sonra gelen sayı ve bu

sayıyı gösteren rakam: (İki aslan bir posta sığmaz). (İki at bir kazığa bağlanmaz). [Le chiffre deux (2)]

§ İki çifte: Dört kürekli kayık. [Barque à deux rames]

§ İkide bir, ikide birde: Pek sık, her vakit. [Souvent, à chaque moment]

§ İki kat: İki defa katlanmış veya ikisi bir araya getirilmiş. [Deux foix, double]

§ İki yüzlü: İki taraflı (kumaş gibi). [Qui a deux faces]

2 - mec. Riyakâr, mürai. [fig. Hypocrite]

İKİCİ s. Fel. İkicilik (seneviye) denen ve biri iyiliğin, öteki fenalığın yaratıcısı olmak üzere iki Tanrı tasavvur eden mezhep mensubu. eskt. Senevî, sünaiyeci. [Dualiste]

İKİCİLİK i. Fel. Varlıkta iyilik ve kötülük ilkesi (mebdei - prensibi) kabul eden veya ruh ile cismin ayrı şey olduğunu ileri süren felsefe mezhebi. eskt. Seneviye, sünaiye. [Dualisme]

İKİÇENEKLİLER ç. b. i. Bot. Tohumlarında iki çenek (filka) bulunan bitkilere (nebatlara) verilen isim ki, bakla, fasulya bunlardandır. Jussieu'nun yaptığı tasnifte üç esaslı kısma bölünen nebatların bir zümresi bunlardır. eskt. Zatülfilkateyn. [Dicotylédones]

İKİÇENETLİ b. s. Bot. Çatladığı vakit kabuğu iki çenede (mısraa) ayrılan meyva. Zoolojide midye ve istridye gibi bir çeşit menteşeye benzer kavkısı (sert kabuğu) birbirine bağlanmış iki parçadan ibaret olan hayvan. eskt. İkimısralı. [Bivalve]

İKİDÜZLEMLİ b. s. Mat. İki düzlemin (müstevinin) kesişmesinden meydana gelen açı. eskt. İki vecihli zaviye. [Angle dièdre]

İKİEVCİLİKLİ b. s. Bot. Erkek ve dişi çiçekleri ayrı ayrı köklerde bulunan bitkilerin (nebatların) sıfatı. eskt. Sünaiyül mesken. [Dioique]

İKİLEM i. Man. İki şıkkı bulunan ve her iki şıkkın neticesi bir olan tasım (kıyas), kıyası mukassim. Fatihin, babası İkinci Murat'a köşeye çekilmiş olduğu sırada yolladığı şu haber güzel bir ikilem örneğidir: «Padişah sen isen ordunun başına geç, yok, padişah ben isem, sana emrediyorum ordunun başına geç». eskt. Kıyası mukassim. [Dilemme]

İKİLEMEK f. Birken bir daha katarak ikiye çıkarmak, taz'if etmek, eşini tedarik etmek. [Doubler, procurer la pareille]

İKİLEŞMEK f. Sayısı ikiye çıkmak. [Se doubler]

İKİLİ s. İki şeyi havi, iki şeyden mürekkep. [Qui contient deux]

2 - i. İskambil kâğıtlarının iki beneklisi: Sinek ikilisi. [Le deux au jeux de cartes]

İKİLİK i. İki değerinde bulunan, iki kısımdan mürekkebolan: Eskiden iki kuruşluk gümüş paraya ikilik denirdi. [Qui vaut deux, qui est composé de deux parties]

2 - mec. İkiye ayrılış, anlaşmazlık: Ordumuzda ikilik yoktur. [fig. Désunion]

İKİNCİ s. Birinciden sonra gelen. Ar. Sâni: Ayın ikinci günü. [Deuxième, second]

İKİNCİL s. Kim. ve Fel. İkinci derecede olan. Sünai, tâli. [Secondaire]

İKİNCİZAR b. i. Bot. Bitkilerde (nebatlarda) tohumu örten zarların dıştan ikincisi. [Secondine]

İKİNDİ i. Öğle ile akşam arasındaki zamanın ortaları. Ar. Asrı sâni: İkindiye doğru gelecek. [Heure qui sépare en deux parties égales l'après-midi de la journée]

2 - Bu zamanda kılınan namaz: İkindi namazı, ikindi ezanı. [Prière qu'on fait dans cette partie de la journée]

§ İkindiden sonra: mec. Pek geç, vakitsiz. [Trop tard]

İKİNDİYİN zf. İkindi vaktinde. [L'après-midi, pendant l'heure de la prière de l'près-midi]

İKİRCİL s. Man. İki mânaya geldiği için açık olmıyan, müphem, terditli. [Équivoque]

§ İkircil cümle: Dil. Çatallı cümle, terdit cümlesi. [Proposition disjonctive]

İKİŞEKİLLİ b. s. Kim. Birbirinden farklı iki şekilde billûrlaşan: Kükürt ikişekilli bir cisimdir. eskt. Züşşekleyn. [Dimorphe]

İKİŞER s. Her birinden iki, her defasında iki. İki sıfatının üleştirme (tevzi) şekli. [Deux à deux, deux à chacun ou par chacun]

İKİTELLİ b. i. İki telli bir çeşit tambura. [Instrument de musique à deux cordes]

İKİTERİMLİ b. i. Mat. Yalnız iki terimden (hadden) ibaret olan tam ifade. eskt. Zuhaddeyn, iki hadli. [Binôme]

İKİYAŞAYIŞLI b. i. Biyol. Hem suyun içinde, hem karada yaşıyabilen: İki yaşayışlı hayvanlar, iki yaşayışlı bitkiler. eskt. Zülmaişeyn. [Amphibie]

İKİYÜZLÜ b. s. bk. İki.

İKİZ s. Bir arada doğan iki kardeş, bir sapta bulunan iki meyva. Ar. Tev'em. [Jumeau, jumelle]

İKİZANLAM b. i. Man. Bir ifadenin iki türlü mâna verecek şekilde kurulmuş olması: «Çalışkan ol baban gibi tembel olma» cümlesinde «baba» nın çalışkana mı, yoksa tembele mi misal olduğu belirsiz kaldığı için cümlede ikizanlam vardır. eskt. Mânada ipham. [Amphibologie]

İKİZCE* Ankara vilâyetinin Haymana ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucak olup Haymana'nın 27 kilometre kuzeyindedir ve ona araba yoliyle bağlıdır. 17 köyü, 6.949 nüfusu vardır. Bunun 486 sı bucak merkezi olan İkizce köyündedir.

İKİZDERE* (Kuraysaba, Çağırankaya) Rize vilâyetinin merkez ilçesine bağlı, tam teşkilâtı bulunan bir bucaktır. 28 köylü ve 14.527 nüfusludur. Bu nüfusun 1.143 ü Rize'nin 65 kilometre güneyinde bulunan ve ona arabaya elverişli, fakat kısmen bozuk olan bir yol ile bağlı Çağırankaya adlı bucak merkezi olan köydedir. Bucağın eski ismi Kuraysaba idi.

İKİZKENAR ÜÇGEN b. i. Mat. İki kenarı eşit (iki dılı müsavi) üçgen (müselles). eskt. Müsellesi mütesaviyüssakeyn. [Triangle isocèle]

İKİZKENAR YAMUK b. i. Mat. İki kenarlı (dılılı) yamuk (şibih münharif). eskt. Sakeyn şibih münharif. [Trapèze isocèle]

İKİZLEME i. Dil. Aynı söz bölümünden iki kelimenin mâna yakınlığı münasebetiyle birbirine bir bağlaçla (rabıta ile) veya başka bir şekilde bağlı olması. Atıf grupu: «İyi ve sağlam», «hava ile su», «şundan bundan», «okuyup anlamak» birer ikizlemedir. [Action de joindre les mots ou les phrases par des conjonctions]

İKİZLEME s. İkizli, çifte. [Double]

İKİZLER* i. Ast. Zodyak (menatıkı büruç) üzerinde Yengeç (Seretan) ve Boğa (Sevr) burçları arasında bulunan burç. eskt. Cevza. [Gémaux]

İKİZLİ s. Çifte, ikizi (birlikte doğmuş iki çocuğu) bulunan: İkizli şamdan, ikizli anne. [Double, composé, qui a des jumeaux]

2 - Man. Kendinden iki mâna anlaşılan kelime. eskt. Müphem. [Ambigu]

İKİZLİLİK i. Man. İkizli olma hali, bir kelimeden iki mâna anlaşılabilmesi. Lâfızda ipham. [Ambiguté]

İKLİL Ar. i. [اكليل] Taç. Far. Efser: (Parçalan ey şikeste fer iklil — Şu yığınlarla ihtiyacı sefil. Tevfik Fikret). Şikeste fer: Işığı kırılmış, şanı sönmüş demektir. [Couronne, diadème]

İKLİM i. bk. Iklim.

İKMAL Ar. i. [اكمال] Tamamlama, bitirme, mükemmelleştirme, tümleme: Bina yarım kalmıştı, ikmale uğraşıyor. (Ş. Sami bu kelime için şöyle yazıyor: («İkmal» in «itmam» dan farkı şudur ki, itmamda yalnız bitirme maksudolduğu halde, ikmalde mükemmeliyet mefhumu dahi mündericiştir). (Tümleme gibi yeni icadedilen kelimelerde bu türlü ince farkların meydana gelmesi için önce onların halkça öğrenilip kullanılması, sonra uzun zamanlarda işlenmesi lâzımdır. Dile yerleşmiş kelimeleri atmıya kalkışmakla asırların meydana getirdiği zenginliği bir hamlede nasıl israf ettiğimize bu misal de binlerce delilden biridir). [Action de rendre complet, achèvement]

§ İkmal etmek: Mükemmelleştirerek bitirmek. [Accomplir]

§ İkmal imtihanı: Bütünleme sınavı. [Examen de réparation]

İKNA Ar. i. [اقناع] Kandırma, inandırma, kanış (kanaat) verme. [Persuation]

§ İkna etmek: Kanış (kanaat) vermek. [Persuader]

İKRAH Ar. i. [اكراه] Tiksinme, iğrenme: Bu işten bana ikrah geldi. [Aversion, dégoût]

§ İkrah etmek: Tiksinmek. [Dégûter, détester]

§ İkrah getirmek: Tiksinmiye başlamak. [Commencer à dégoûter]

İKRAHEN Ar. zf. [اكراهاً] İstemiyerek, tiksinerek, zorla. [Par avertion, par dégoût, par force]

İKRAHLIK i. Halk arasında ikrah, tiksinme yerinde kullanılır: Allah bu tütünden sana ikrahlık versin, bu işten bana ikrahlık geldi gibi. [Dégoût]

İKRAM Ar. i. [اكرام] Ağırlama, hürmet, izaz, misafire saygı olsun diye şeker, meyva, kahve, çay gibi bir şey çıkarma. [Honneur, bon accueil]

2 - Pazarlık dışı satıcının müşteriyi memnun etmek için bıraktığı para, tenzilât: Size üç lira ikram edebilirim. [Gratification, rabais]

§ İkram etmek: Ağırlamak, memnun etmek, saygı göstermek. [Honnorer]

İKRAMEN Ar. zf. [اكراماً] Ağırlama suretiyle, ikram, hürmet olsun diye: Ona ikramen bu kadar hazırlık yapıldı. [Pour honnorer]

İKRAMİYE Ar. i. [اكراميه] Banka, şirket gibi müesseselerde çalışanlara fazla kazançtan dağıtılan veya iyi çalışmalarına mükâfat olarak verilen aylık dışı para. [Gratification]

2 - Piyango bileti veya bâzı hisse senetleri sahiplerine muayyen zamanlarda kura çekilerek dağıtılan muhtelif miktarda para. [Lot]

§ Büyük ikramiye: Piyangolarda en çok para getiren ikramiye. [Gros lot]

İKRAR Ar. i. [اقرار] Kendine ait bir şeyi saklamayıp açıktan söyleme. [Affirmation, aveu]

§ İkrar etmek: Kabul etmek, tasdik etmek, inkâr etmiyerek birinin kendinde olan hakkını açıkça söylemek. [Avouer, affirmer]

İKRAZ Ar. i. [اقراض] Ödünç ve borç verme. [Prêt]

2 - İkraz etmek: Borç vermek. [Prêter]

İKRAZAT Ar. ç. i. [اقراضات] Ödünçler, borçlar, ödünç vermeler, borç verilen paralar: İkrazat sandığı, Osmanlı devletine yapılan ikrazat. [Prêts]

İKSA Ar. i. [اكساء] Giydirme, giyecek verme. [Action d'habiller, habillement]

§ İksa etmek: Giydirmek: Fakir çocukları bayramda iksa ederek sevindirdi. [Habiller]

İKSİR Ar. i. [اكسير] Eskiden simya ile uğraşanların her derde deva saydıkları asılsız ve mevhum bir cisim. [Élixir]

2 - İspirtoda eritilmiş bir veya birkaç maddeden meydana gelen ilâç. [Élixir]

İKTİBAS Ar. i. [اقتباس] Bir sözü veya fıkrayı olduğu gibi veya kısaltarak alma: Bu gazete o haberi ötekinden iktibas etmiş. [Action d'extraire, d'emprunter]

§ İktibas etmek: Aktarmak, almak. [Extraire, acquérir]

İKTİBASEN Ar. zf. [اقتباساً] Aktarma yoliyle, iktibas suretiyle. [Par extrait]

İKTİDA Ar. i. [اقتداء] Uyma, tabi olma, birini örnek alıp hareketlerini ona benzetme, imtisal: Değerli insanlara iktida ediniz, namazda imama iktida olunur. [Action de se conformer à un exemple, imitation]

İKTİDAR Ar. i. [اقتدار] Güc, takat, kudret: Hasta olduğu için yürümiye iktidarı yok. Bu iş onun iktidarındadır. [Puissance, pouvoir, capacité]

§ Ademi iktidar: Gücsüzlük, kudretsizlik, cinsî münasebet için takatsizlik. [Impuissance]

§ İktidarlı: Gücü olan. [Puissant]

§ İktidarsız: Gücü ve kudreti olmıyan [Impuissant, incapable, faible]

§ İktidarsızlık: Kudretsizlik, kabiliyetsizlik. [Impuissance, incapacité]

İKTİFA Ar. i. [اكتفاء] Yetinme, var olanı yetişir sayma, kâfi görme. [Action de se contenter]

§ İktifa etmek: Yetinmek: Ben bu kadarla iktifa ederim. [Se contenter, avoir assez de, se borner à]

İKTİHAM Ar. i. [اقتحام] Dayanma, katlanma, tahammül etme. [Action de résister]

2 - Güçlüklere saldırma, zorlukları aşma ve yenme. [Action de s'élancer, de se précipiter]

§ İktiham etmek: Dayanmak, güçlükleri aşmak: Bu makama gelinceye kadar nice tehlikeleri iktiham etti. [Résister, s'élancer]

İKTİRAN Ar. i. [اقتران] Yaklaşma, takarrup, ulaşma, yetişme. [Action d'approcher, d'être voisin, de se rencontrer]

2 - Ast. Gezegenlerin (seyyarelerin) ve ayın yere nispetle güneşle aynı boylamda (tûlde) bulunmaları. [Conjonction des planètes]

§ İktiran etmek: Yaklaşmak, erişmek: Filânın şu makama tâyini millî iradeye iktiran etti. [Se rapprocher, se terminer par ordonnance nationale]

İKTİSADİ Ar. s. [اقتصادى] İktisada, ekonomiye uygun, tasarruflu, idareli, tutumsal: İktisadi hareket her ihtimale karşı lâzımdır. [Économique]

§ İktisadiyat: Ekonomi işleri, ekonomi ilimleri. [Sciences économiques, questions économiques]

İKTİSAP, İKTİSAB Ar. i. [اكتساب] Edinme, kazanma. [Acquisition]

§ İktisabetmek: Edinmek, kazanmak: Bu irfan seviyesini ancak kendi gayretiyle iktisabetti. [Acquérir, gagner]

İKTİSAT, İKTİSAD Ar. i. [اقتصاد] Tutum, tasarruf, idare, ekonomi. [Économie]

§ İktisadetmek: Tutumlu hareket etmek, tasarruf etmek. [Économiser]

§ İktisat ilmi: Ekonomi ilmi. [Économie politique]

İKTİTAF Ar. i. [اقتطاف] Derme, devşirme, meyva toplama. (Bu kelime dilimizde daha çok mecazi mânada kullanılmıştır): Güzel şiirleri iktitaf etmek, kendi gayretinin mahsulünü iktitaf etmek. [Action de cueillir des fruits, action de recueillir des fruits d'un effort ou d'un travail]

İKTİZA Ar. i. [اقتضاء] Gerek, lüzum, lâzım gelme, gerekme: Sizin gitmeniz iktiza ederdi. Ekinin gelişmesi için yağmur iktiza ediyor. Bu iş sizin hazır bulunmanızı iktiza ettiriyor. Onun bana iktizası yoktur. [Nécessité, besoin, exigence, nécessaire, urgent]

§ İktiza etmek: Gerekmek, lâzım olmak. [Être nécessaire, y avoir besoin]

§ İktiza ettirmek: Gerektirmek, icabettirmek. [Éxiger]

§ İktizasına göre: Gereğince, lüzumuna göre. [Selon le besoin, selon le cas]

§ İktizası olmak: İhtiyacı, lüzumu olmak, gerekmek. [Avoir besoin]

İL i. Ülke, yurt, el. [Pays, contrée]

2 - İdare bakımından memleketin kısımlara ayrılmasında birinci derecede gelen kısım. Vilâyet. [Province]

İLÂ Ar. e. [الى] Arapçada son, nihayet anlatan bir edattır. Arapça kelimelerin başlarına getirilmek suretiyle dilimizde de çok kullanılmıştır: İlâ âhirihî: Sonuna kadar. İlâ maşallah: Allahın istediği zamana kadar. İlâ gayrin-nihaye: Sonu olmıyan zamana kadar. İlel-ebed: Sonsuzluğa kadar. [À, jusqu'à, vers]

İ'LÂ Ar. i. [اعلاء] Yükseltme, yukarı kaldırma. (Hemen daima mecazi ve mânevi mânalarda kullanılmıştır): Kadrini i'lâ etmek, şanını i'lâ etmek. [Élévation]

§ İ'lâ etmek: Yükseltmek. [Élever]

İLÂÇ Ar. i. [علاج] Bir hastayı yahut yaralıyı iyi etmek için kullanılan her türlü madde, em, deva. [Médicament, remède]

2 - mec. Çare, tedbir: Bu işin ilâcı nedir? [Moyen]

İLÂÇLAMA i. İlâç yapma. [Médicamentation]

İLÂÇLI s. İçinde ilâç bulunan: İlâçlı şarap, ilâçlı pamuk. [Médicamenté]

İLÂÇSIZ s. İlâcı olmıyan, çaresiz: İlâçsız bir dert. [Irrémédiable, incurable]

İLÂH Ar. i. [اله] Tanrı: Merrih (Sakıt - Mars) eskilerce harb ilâhı, Zühre (Çulpan - Venus) de güzellik ve aşk ilâhı diye tanılırdı. [Dieu]

İLÂHE Ar. i. [الهه] Tanrıça. Mitolojide ve puta tapanlar arasında dişi sayılmış olan mevhum Tanrı. Venus, Junon gibi. [Déesse]

İLÂHİ Ar. s. [الهى] Allaha ait, Tanrısal: İlâhi bir emir, ilâhi bir lûtuf. [Divin]

2 - i. Allahı övmek ve ona dua etmek için yazılıp makamla okunan nazım: Eskiden ilk mektep dersleri ilâhi ile başlar, ilâhi ile biterdi. Güveyi de namazdan sonra eve ilâhilerle götürmek âdetti. [Cantique, hymne]

3 - ü. Hafif sitem ve şaşma anlatmak için kullanılır: İlâhi çocuk! İlâhi kardeş, ne tuhafsın! [Interj. Mon Dieu!]

İLÂHİYAT Ar. ç. i. [الهيات] Felsefenin Tanrıya ve dine ait kısmı. Dinî ilimler. [Théologie]

§ İlâhiyat fakültesi: Dinî ilimlerin okutulduğu ve tetkik edildiği üniversite şubesi. [Faculté de théologie]

İLÂHİYUN Ar. ç. i. [الهيون] Felsefenin ilâhiyat kısmiyle ve dinî ilimlerle meşgul olanlar. [Théologiens]

İLÂM Ar. i. [اعلام] Bildirme, anlatma, haber verme. [Action de faire connaître, d'informer]

2 - Mahkemenin hükmünü havi resmî kâğıt. Belgem. [Sentence juridique, décision écrite d'un tribunal]

İLÂN Ar. i. [اعلان] Meydana çıkarma, belli etme, bir şeyi herkese bildirmek için gazetelere verilen veya dağıtılan, yahut duvarlara yapıştırılan kâğıt. [Publication, communication, déclaration, annonce, publicité]

§ İlân etmek: Bildirmek, herkese yaymak. [Publier, communiquer, déclarer, annoncer]

İLÂNAT Ar. ç. i. [اعلانات] İlânlar. [Annonces, publicités]

İLÂVE Ar. i. [علاوه] Katma, ulama: Bu eve iki oda ilâve etmeli. [Addition]

2 - Katılan şey: Kitabın ilâvesi, gazetenin ilâvesi. [Supplément, appendice]

§ İlâve etmek: Katmak, zammetmek, ulamak. [Additionner, suppléer, ajouter]

İLÂVELİ s. İlâvesi, katılanı bulunan: İlâveli kitap. İlâveli haber. [Munie d'un appendice, d'un supplément]

İLÂVETEN Ar. zf. [علاوةً] İlâve olarak, katma yoliyle: Aylığına ilâveten bu hediyeyi hizmetçiye verdi. [En ajoutant, par addition]

İLBAY b. i. Bir ilin (vilâyetin) başında bulunan en büyük memur. Vali. [Gouverneur général]

İLBAYLIK i. İlbay (vali) olma hali, ilbayın vazifesi veya bir ilbay tarafından idare edilen memleket bölgesi. Valilik, vilâyet. [Province, autorité de gouverneur général d'une province]

İLCA Ar. i. [الجاء] Zorlayış, sürükleyiş: Bu işi zaruret ilcasiyle yapmış. [Exigence]

2 - Ps. Bir işi yapmak için duyulan şiddetli istek. Yeni terim: İçtepi. [Impulsion]

İLCAAT Ar. ç. i. [الجاآت] Zorlayışlar, zaruretler. [Exigences, contraintes]

İLCE i. bk. İlçe.

İLÇE i. İdare bakımından memleketimizin bölünmesinde «il - vilâyet» ten sonra gelen kısım. Kaymakamlık, kaza. [District gouverné par un kaymakam]

§ İhtar: Bu kelimeyi Dil Kurumu «ilçe» olarak kabul etmiş, «Türkçe Sözlük» te o suretle yazmıştı. Anayasa'yı Türkçeleştirme Komisyonunda kelimenin farsçaya benzediği ileri sürüldü ve taassup modasına uyularak «ilce» ye çevrilmesi kabul edildi. Halbuki «güzelce, sarıca» da olduğu gibi «ce ve ca» dilimizde ancak benzetme edatı-

dır. «İlçe» ise ilin küçüğü demektir. Kaldı ki aslı «akca» olan «akça ve akçe» ye, aslı «ilci» olan «elçi» ye bakılırsa dilimizin bu türlü «c» leri «ç» ye çevirmek temayülü görülür. Bunun da söyleyişte daha kolay ve daha tabii olmaktan ileri geldiği bellidir. «Nalça, salça, akçe, külçe, bahçe» gibi bunun da «ilçe» olması her bakımdan daha tabii ve daha doğrudur.

İLÇEBAY b. i. Bir ilçenin başında bulunan en büyük idare memuru. Kaymakam. [Gouverneur d'un district]

İLÇEBAYLIK i. Kaymakamlık, kaza. [District gouverné par un «ilçebay - kaymakam»]

İLDEM s. Pişman, nadim. (Eski ve unutulmuş bir kelimedir. [Répenti]

İLDEMLİK i. Pişmanlık (peşimanlık), nedamet. [Répentir]

İLE ba. (Bâzı defa «ilen» veya kısaltılarak «len», yahut «le» suretinde de kullanılır) Kelime ve fikirleri birbirine bağlar ve arapça «ma'», farsça «ba» kelimeleri gibi beraberlik anlatır: Annemle babam geldi. Seninle pazara gidelim. Ekmekle peynir yedi. [Avec, et]

2 - Alet ve vasıta ifade eder: Değnekle vurdu, araba ile gitti, eli ile işaret etti. [Par la moyen de]

3 - Bir şeyin halini, nasıl olduğunu anlatır: Zahmetle yürüyor, sevinçle geldi, yardımla yaşıyor, elmasla işlenmiş. [Exprime l'état et la qualité]

4 - «Ve» gibi ikizleme (atıf) için de kullanılır: Görmek ile işitmek aynı mahiyette değildir. [Et]

5 - Hem, derhal mânasını ifade ettiği de vardır: Bunu söylemesiyle odadan çıkması bir oldu. İşi haber almasiyle trene binmesi aynı zamanda oldu. [Aussitôt]

§ İle beraber: İken, öyle olduğu halde, rağmen: Bunu söylemekle beraber adını saklıyor. Çocuğunu sevmekle beraber dövdüğü çok olur. [Malgré, tout en]

İLELEBET, İLELEBED Ar. zf. [الى الابد] Sonsuzluğa kadar, ebediyete kadar, ebediyen. [Jusqu'à l'éternité, pour toujours, éternellement]

İLENÇ i. Birinin kötülüğü için Allaha yalvarma. Beddua, inkisar, lânet. [Malédiction, imprécation]

İLENMEK f. Beddua etmek, inkisar, lânet etmek. [Maudire]

İLERİ i. Ön taraf, gerinin zıddı: Siz ileriye geçiniz. Biri geride kalmış, öteki ileride. [Avant, en avant, en tête]

2 - Bir şeyin öte tarafı, geleceği: Yolun ilerisi düz, bu işin ilerisi güç. [L'autre côté, plus loin]

3 - Gelecek zaman: (Edvarı hayat perde perde — Allah bilir ne var ilerde). [Avenir]

4 - s. Önde, ileride bulunan: İleri karakol, ileri hat. [Qui est en avant, en tête]

5 - s. Doğrusundan fazla gösteren (saat): Bu saat beş dakika ileridir. [Avancé]

6 - ü. Durmadan yürü! Hedefe doğru ilerle mânasına sesli söylenen emir ve komuta (kumanda): (Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri! Atatürk). [En avant!]

7 - mec. Benzerlerini geride bırakmış, müterakki: Teknikte Amerika Avrupadan ileridir. [Avancé, progressé]

§ İleri almak: Öne almak, üstün bir yere geçirmek, takdim etmek. [Faire devancer]

§ İleri geçmek: Öne geçmek, üstün bir yere geçmek, takaddüm etmek. [Avancer, devancer les autres]

§ İleri geri konuşmak veya söylemek: Yersiz ve münasebetsiz şeyler söylemek. [Dire des choses mal à propos, inconvenantes]

§ İleri gitmek, ileri varmak: Bir işde lâzım dereceyi aşmak, hududu tecavüz etmek. [Dépasser les bornes]

§ İleri sürmek: Öne doğru yürütmek, sevketmek. [Pousser en avant]

2 - Bir fikri başkalarına kabul ettirmek üzere söylemek veya yazmak, dermeyan, teklif etmek. [Énoncer, proposer]

İLERİ*, bk. Celâl Nuri İleri.

İLERİ*, Suphi Nuri (1887 - 1945). Tanınmış muharrir ve profesörlerimizden olup eski âyan âzasından Giritli Mustafa Nuri Bey'in oğlu, Celâl Nuri ve Sedat Nuri'nin kardeşidir. Geliboluda doğmuş, İstanbulda ve Pariste hukuk tahsil ederek hukuk doktoru olmuştu. Muhtelif zamanlarda gazetecilik etmiş, makalelerinden başka siyasete ve ekonomiye dair birkaç eser bırakmıştır.

İLERİDE s. İlerlemiş, ehemmiyetli bir yer tutmuş olan: İleride bir memur. [Avancé]

2 - Gelecekte, âtide, istikbalde: Söylediğiniz belki ileride olur. [À l'avenir]

İLERİGELEN b. i. Bir memleket veya toplulukta ehemmiyetli yeri olan, sözü tutulup hatırı sayılan, eşraf: O zat buranın ilerigelenlerindendir. [Notable]

İLERİGELMEK f. Bir şeyden meydana gelmek, doğmak, çıkmak, neşet etmek, münbais olmak: Cinayetlerin çoğu sarhoşluktan ilerigeliyor. [Résulter, provenir de]

İLERLEMEK f. Bulunduğu yerden da-

ha öteye gitmek, ileri geçmek, öne geçmek. [Avancer]

2 - mec. Artmak, çoğalmak: Dostlukları ilerledi. Hastalık artık ilerlemiyor. [Progresser]

3 - mec. Daha iyi ve daha yüksek bir dereceye ulaşmak: İlerlemiş, dairesinin müdürü olmuş. [Être promu]

İLERLETMEK f. İlerlemesine sebebolmak, artmasını veya bir işde yükselmesini temin etmek. [Faire avancer, faire progresser, promouvoir]

İLETKEN i. Fiz. Elektrik akımını (cereyanını) veya ısıyı (harareti) kendinden geçiren (cisim). eskt. Nâkil. [Conducteur]

§ İletken damarlar: Bot. Bitkilerde (nebatlarda) besin (gıda) maddelerini ileten borular. eskt. Eviyei nâkile. [Vaisseaux conducteurs]

İLETKENLİK i. Fiz. İletken olma hali. eskt. Nakiliyet. [Conductibilité]

İLETKİ i. Bir açıyı (zaviyeyi) ölçmiye ve başka bir yerde aynı açıyı çizmiye yarıyan, yarım çember biçimindeki alet. eskt. Minkale. [Rapporteur]

İLETMEK f. Götürmek, ulaştırmak, isal etmek. [Mener, porter, conduire]

İLGA Ar. i. [الغا] Hükmünü veya varlığını kaldırma, lâğvetme, iptal etme: Şu memurluk ilga olundu. Kanunun o maddesi ilga edilmiştir. [Abrogation, abolition, annulation, suppression]

§ İlga etmek: Kaldırmak, iptal, lağvetmek. [Abolir, annuler, supprimer]

İLGEN s. Fel. İlgiyi (alâkayı) çeken, ilgiliyen, ilgilendiren. eskt. Alâkabahş. [Intéressant]

İLGİ i. İki şey arasındaki münasebet. Alâka. [Intérêt]

2 - Kim. Bir cismin başka bir cisimle bileşme (terekküp) anıklığı (istidadı). [Affinité]

§ İlgi zamiri: Dil. Nispet zamiri: «Seninki», «onunki» kelimelerinde «ki» bir ilgi (nispet) zamiridir. [Pronom relatif]

İLGİLEMEK f. İlgisini çekmek, alâkadar etmek. [Intéresser]

İLGİLENDİRMEK f. İlgisini çekmek, alâkasına sebebolmak. [Attirer l'intérêt]

İLGİLENMEK f. Bir şeye karşı ilgi duymak, alâkadar olmak. [S'intéresser]

İLGİLİ s. İlgilenmiş olan, ilgisi bulunan, alâkalı. [Intéressé]

İLGİSİZ s. İlgisi olmıyan, ilgilenmiyen, alâkasız. [Désintéressé]

İLGİSİZLİK i. Aldırmazlık, alâkasızlık. [Désinterressement]

2 - Fel. Lâkaydi. [Indifférence]

İLHAK Ar. i. [الحاق] Katma, bağlama, ekleme. [Action d'ajouter, de joindre, d'annexer]

§ İlhak etmek: Katmak, bağlamak: Hitler bütün komşu devletleri Almanyaya ilhaka kalkışmıştı. [Annexer, joindre]

İLHAM Ar. i. [الهام] İçe doğma, esin, Allah tarafından insanın kalbine bir şey duyurulmuş olması, içe doğan şey: Bu rabbani bir ilhamdır. [Inspiration]

§ İlham etmek: Esindirmek: Şu nefîs tabiat size bir şey ilham etmiyor mu? [Inspirer]

İLHAN* bk. Hulâgû.

İLHAT, İLHAD Ar. i. [الحاد] Dinsizlik, Tanrı tanımazlık. [Hérésie]

İLİÇ* (Kuruçay) Erzincan vilâyetine bağlı ilçelerden biri olup 17 köylü merkez bucağından başka 14 köylü Armudun, 18 köylü Kuzkışla ve 16 köyü bulunan Kuruçay adlı üç bucağı vardır. İlçe vilâyetin batı hududunda olup İliç kasabası demiryolu istasyonuna 4 kilometre mesafede ve Erzincan şehrinin 100 kilometre kadar batısındadır. İlçenin 16.941 ve ilçe merkezinin de yalnız 1.414 nüfusu vardır (1945 te).

İLİ IRMAĞI* Orta Asyada Dzungari bölgesinde Balkaş gölüne dökülen 1.500 kilometre uzunluğunda bir ırmaktır.

İLİK i. Düğme geçirmek üzere kumaş kenarlarına açılan yarık: Gömleğe ilik açmak, ceket iliğine çiçek takmak. [Boutonnière]

İLİK i. Kemiklerin içlerini dolduran yumuşak, yağlı madde. Muh, magz. [Mœlle]

§ İliğine işlemek, iliğine geçmek: Çok derin tesir etmek: Acı sözler iliğine işledi. Yağmur iliklerine geçti. [Pénétrer jusqu'à la mœlle]

§ İliğini kurutmak: Canından bezdirecek kadar sıkıntı vermek, fazla üzmek. [Vexer trop]

§ İlik gibi: Pek yumuşak ve lezzetli veya istek uyandırıcı. [Très belle]

§ Murdar ilik: Omurilik. eskt. Nuhai şevki. [Mœlle épinière]

İLİKLEMEK f. Düğmeyi iliğe geçirmek, elbiseyi kavuşturmak, tutturmak. [Boutonner]

İLİKLENMEK f. Düğme iliğe geçirilmek, ilikleme işi kendi kendine veya başkası tarafından yapılmak. [Se boutonner, être boutonné]

İLİKLİ s. İliği olan, iliklenmiş bulunan. [Qui a des boutonnières, boutonné]

2 - İçinde ilik bulunan: İlikli kemik. [Mœlleux]

İLİKSİZ s. İliği olmıyan veya iliklenmemiş bulunan: [Qui n'a pas des boutonnières, déboutonné]

İLİM, İLM Ar. i. [علم] Bilme, biliş, bilgi, haber, vukuf: Bu iş hakkında hiçbir ilmi yok. (Kelimenin bu kullanılışı eskimiştir). [Savoir, connaissance]

2 - Hayat ve tabiatın aynı zümre içinde bulunan madde ve hâdiselerini mevzu (konu) edinerek onları başlıca müşahede ve tecrübe usulleriyle kanunlara bağlamak suretiyle meydana gelmiş olan ve uzun bir tahsil ile elde edilen bilgi şubesi: Tabii ilimler, mânevi ilimler, hukuk ilmi, fizik ilmi, iktisat ilmi... [Science]

İLİNEK i. Fel. Kendi başına bir varlığı olmayıp var olmak için dayanacak bir töze (cevhere) muhtacolan şey: Renk, hareket, sıcaklık birer ilinektir. eskt. Araz. [Accident]

İLİNEKLİ s. İlinek (araz) mahiyetinde olan. Arazî. [Accidentel]

İLİNTİ i. Hafif dikişle tutturma, ilmek suretiyle meydana gelen bağ, hafif rabıta, ilişik. [Fanfilage, fanfilure]

İLİRYA* [Illyrie] Balkan yarımadasının batısında, Adriyatik denizi boyunca uzanan dağlık bir bölgenin eski ismidir ki, Bosna - Hersek ve eski Karadağ arazisiyle Arnavutluğun bir kısmını ihtiva ederdi. Eskiden bu bölge İstrie, Karinti ve Karniyol adlariyle bâzı kısımlara ayrılmıştı. İşkodra en büyük şehirlerinden biri sayılırdı. Halkının büyük bir kısmı son asırlarda Slâvlaşmıştır. Kuzeyini daha çok Arnavutlar teşkil eder. Şimdi bu topraklar İtalya, Yugoslavya ve Avusturya arasında bölünmüştür.

İLİSİRA* (Gaferiyat) Konya vilâyetinin Karaman ilçesine bağlı tam teşkilâtı bulunan bir bucaktır. 11 köyü, 7.848 nüfusu vardır. Bunun 2.171 i bucak merkezi olan Gaferiyat'tadır. İlisira köyünün de 1.762 nüfusu bulunmaktadır. Bucak, Karaman kasabasının 25 kilometre batısındadır.

İLİŞİK i. Bağlılık, münasebet, ilgi, alâka: Onunla hiçbir ilişiğim yok. [Relation, affinité]

2 - Engel, mâni, takıntı: Artık işin hiçbir ilişiği kalmadı. [Anticroche]

3 - s. İliştirilmiş, merbut: Dilekçeye ilişik olarak sunulan belge (vesika). [Attaché]

İLİŞİKLİ s. Takıntısı, engeli, münasebeti, alâkası olan. [Qui a des relations, des anticroches]

İLİŞİKSİZ s. Bağlılığı, münasebeti ve engeli olmıyan, kayıtsız, serbes. [Qui n'a attaché à rien, libre]

İLİŞKİ i. Fel. İki şey arasında karşılıklı ilgi. Münasebeti mütakabile. Almanca: Beziehung. [Corrélation]

İLİŞKİN s. Ait, ilgili, münasebetli: Yurdun selâmetine ilişkin bir mesele. [Qui appartient, attaché]

İLİŞMEK f. Hafifçe takılmak, dokunup bağlı gibi kalmak: Kova kuyunun taşına ilişti. Elim bardağa ilişti, devirdim. [S'accrocher, s'attacher]

2 - Dokunmak, elini sürmek: Kâğıtlarıma kimse ilişmesin. [Toucher]

3 - Az durmak, iğreti kalmak, bir şeyin kenarına hafifçe oturmak: Sen burada biraz iliş, ben şimdi geliyorum. Pek yoruldum, şu iskemleye biraz ilişeyim. [S'arrêter, stationner temporairement]

4 - Hafif sataşmak: Çocuğa ilişmeyiniz, varsın kendi kendine oynasın. [Se mêler, tracasser légèrement]

5 - Hafif itirazda bulunmak veya dikkati çekmek: İşin şu noktasına ilişti. [S'arrêter sur, attirer l'attention]

İLİŞTİRMEK f. Hafifçe tutturmak, eğreti takmak: Yakaya çiçek iliştirmek. [Accrocher, attacher, joindre]

İLK s. Önceki, sıradakilerin veya birbirine benziyen şeylerin birincisi, iptidaki, «son» un zıttı: İlk işimiz bu olsun. İlk görüşte sevdim. [Premier, qui est à la tête, au commencement, initial]

§ İlk ağızda: En önce, ilk iptida, her şeyden evvel. [Tout au début, prime abord]

§ İlk göz ağrısı: İlk sevilen kimse, ilk doğan çocuk. [Premier amour]

İLKA Ar. i. [القاء] Koyma, atma, bırakma: Haçı suya ilka etmek - İlkai salip. Nefsini tehlikeye ilka etmek, iki kişi arasına nifak ilka etmek, bir topluluğa fesat ilka etmek. [Action de mettre, de jeter, de poser]

§ İlka etmek: Koymak, atmak, sokuşturmak, telkin etmek: Denize ilka etmek, fesat ilka etmek. [Mettre, jeter, suggérer]

İLKAAT Ar. ç. i. [القاآت] Kandırmak ve zararlı şeylere zihni çevirmek için yapılan şeyler. İğfal, ifsat hareketleri: Birtakım ilkaata kapılmışlar. İlkaat bedhâhane: Kötülük güden kışkırtmalar. [Menées, suggetions, instigations]

İLKAH Ar. i. [القاح] Dölleme, dişisini gebe bırakma. [Fécondation]

2 - Aşılamak: İlâcı damara ilkah ettiler. [Vacciner]

§ İlkah etmek: Döllemek, gebe bırakmak, aşılamak. [Féconder, vacciner]

İLKBAHAR b. i. Bahar. Martın 21 inden haziranın 22 sine kadar süren mevsim. [Printemps]

İLKE i. İlk madde, öğe, unsur. [Élément]

2 - Man. Temel bilgi. eskt. Mebde, umde. [Principe]

İLKEL s. Fel. Zaman bakımından en eski olan, ilk halinde kalmış olan. İptidai. [Primitif]

İLKİN zf. Önce, iptida, başlangıçta, ilk defa olarak: Meseleyi ilkin anlıyamamıştım. [D'abord]

İLKKÂNUN b. i. Aralık ayı. Kânunuevvel, yılın on ikinci ayı. [Décembre]

İLKOKUL b. i. İlk öğretimin (tahsilin) verildiği okul. İlk mektep, mektebi iptidai. [École primaire]

İLKÖĞRETİM b. i. Öğretimin beş yıl süren ilk derecesi. İptidai tahsil. Tahsili iptidai, tedrisatı iptidaiye. [Enseignement primaire]

İLKÖRNEK b. i. Fel. Eşyanın yaratılmazdan önce Tanrının ilmindeki ilk suretleri, yahut bir tasavvurun kopyası mukabilindeki aslı. Eflâtun eşyanın suretleri yaratılmadan önce ilkörneklerinin ilâhi ilimde mevcudolduğu fikrinde idi. eskt. Enmuzeci asli, şekli esasi. [Archétype]

İLKSEZİ b. i. Fel. Bir şey üzerinde edinilen ilk ve yalın (sathi) bilgi. eskt. Tasavvuru sazeç. [Appréhension]

İLKSİZLİK i. Fel. Geçmişte başlangıcı olmıyan zaman. eskt. Ezeliyet, sermediyet. [Éternité]

İLKTEŞRİN b. i. Ekim ayı, yılın onuncu ayı. Teşrinievvel. [Octobre]

İLLÂ, İLLE Ar. zf. [الا] Mutlaka, her halde, ne olursa olsun, behemehal: İllâ geleceksin diye ısrar ediyor. İlle isterim diye dayattı. [Absolument, à toute force]

2 - Yoksa, aksi halde: Sen de gelirsin, illâ ben de gitmem. [Sinon]

3 - Hele, hususiyle, bahusus: Avı pek severim, ille bıldırcın avını. Bize sık sık gelir, ille topluluk olduğu günleri hiç kaçırmaz. [Surtout]

İLLÂLLAH Ar. ü. [الاالله] Usanç ve bezginlik anlatır: Artık onun yaptıklarından illâllah! [Interj. Au mon Dieu, j'en ai assez!]

İLLET Ar. i. [علت] Hastalık, maraz, sayrılık: Bulaşıcı illetler, müzmin illet. [Maladie]

2 - Sakatlık, bozukluk: Fazla korku insanı bir illete uğratabilir. Şu radyonun bir illeti var, iyi işlemiyor. [Vice, défaut]

3 - Fel. Sebep, neden. [Cause]

İLLETLİ s. Devamlı bir hastalığı veya sakatlığı bulunan. [Maladif, infirme, défectueux]

İLLİYET Ar. i. [علیت] Fel. Sebeplik. Yeni terim: Nedenselik. [Causalité]

İLLİYİN Ar. ç. i. [علیین] Gökyüzünün ve cennetin en yüksek yeri: Ruhu illiyine yükseldi. [Le point le plus élevé des cieux]

İLMEK f. Gevşekçe bağlamak, tutturmak: Halı dokurken düğümleri ilmek. [Fanfiler]

§ İler tutar yeri kalmamak: Pek bozuk ve dağınık bir hale gelmek. [Être très en désordre, très gâté]

İLMEK i. bk. İlmik.

İLMEKLEMEK f. bk. İlmiklemek.

İLMEN GÖLÜ* Rusyada Novgorod civarında 918 kilometre kare genişliğinde bir göl.

İLMÎ Ar. s. [علمی] İlme ait, ilme mensup: İlmî bir bahis. Yeni terim: Bilimsel. [Scientifique]

2 - Eskiden «ulema» denilen sarıklı sınıfa mensup: İlmî tarîk : İlmiye tarîki. [Appartenant aux corps à la hiérarchie des ulémas, des docteurs de la religion musulmane]

İLMİHAL Ar. b. i. [علم حال] Dinin esaslarını, kaidelerini, ibadetlerini çocuklara ve gençlere öğretmek için yazılmış kitap. [Catéchisme]

İLMİK i. Çözülmesi kolay düğüm, iğreti düğüm. [Lien, attache, noeud]

İLMİKLEMEK f. İğreti düğümle bağlamak. [Nouer]

İLMİKLİ s. Kolay çözülür şekilde düğümlenmiş. [À mœud, noué, lié]

İLMİYE Ar. i. [علمیه] Eskiden din işleriyle uğraşan sarıklı hocalar sınıfına verilen ad: İlmiyeden bir zat, ilmiye ricali. [Classe des ulémas]

İLMÜHABER Ar. b. i. [علم وخبر] Resmî bir daireye verilmek üzere mahalleden, muhtardan veya bir daireden bir adamın hali hakkında malûmatı muhtevi tasdikli kâğıt. Yeni terim: Alıt. [Certificat quelconque, reçu]

İLSAK Ar. i. [الصاق] Yapıştırma, kavuşturma: Mektuba pul ilsak etmek, demiryollarını, telgraf tellerini birbirine ilsak etmek. [Action de coller, d'attacher, de joindre]

İLTİBAS Ar. i. [التباس] Birbirine benziyen şeylerin ayırdedilmesinde raslanan şüphe ve tereddüt: İzmir ile İzmit isimleri arasında biraz iltibas var. [Confusion]

İLTİCA Ar. i. [التجاء] Sığınma, birinden himaye isteme: Allahın merhametine iltica ederim. [Action de se refugier, recours]

§ İltica etmek: Sığınmak. [Se refugier]

İLTİCAGÂH Far. b. i. [التجاگاه] Sığınılacak yer, sığınak, melce. [Refuge]

İLTİFAT Ar. i. [التفات] Yüzünü çevirip bakma: Bizim tarafa hiç iltifat etmedi. [Action de tourner le visage vers].

2 - Dikkat, itina, itibar: (İltifat eyleme hiç hendeseye. Vehbi). [Attention, considération]

3 - Güler yüz gösterme, hatırını sorma, tatlı davranma: İltifatınıza nail olamadık. [Bon accueil, bienveillance]

4 - Ed. Söylerken veya manzum, mensur yazarken, anlatılan şeyden bir an için ayrılıp canlı, cansız, yakında, uzakta bulunan bir şeye sözü çevirmek ve hitabetmektir. Meselâ Namık Kemal «Vatan» tiyatrosundaki: «Gene sabah oldu, gene gözüme bir dakika uyku girmedi. Zavallı mum! Acaba ben de senin gibi yana yana tükenip gidecek miyim?» sözlerinde muma çevrilen hitap bir iltifattır. [Exclamation]

İLTİHAK Ar. i. [التحاق] Katılma: Hızlı yürüyüp ilerideki arkadaş kafilesine iltihak ettik. [Action de se joindre]

§ İltihak etmek: Katılmak. [Se joindre]

İLTİHAP, İLTİHAB Ar. i. [التهاب] Vücudun bir tarafına kanın hücumiyle orada ateş, kızarma ve acı duyulması, yangı: Diş iltihabı, çıbanın iltihaplanması. [Inflammation]

§ İltihaplanmak: Yangılanmak. [S'enflammer]

İLTİMÂ Ar. i. [التماع] Parıldama. [Action de luire]

§ İltimâ etmek: Parıldamak. [Luire, briller]

İLTİMAAT Ar. ç. i. [التماعات] Parıldamalar, yalpılar. [Lueurs]

İLTİMAS Ar. i. [التماس] Kayırma, arkalama: O hatıra, iltimasa bakmaz, hakkın icabını yapar. [Sollicitation, recommandation]

§ İltimas etmek: Kayırmak. [Solliciter, recommander]

İLTİMASÇI i. İltimas yapan, kayırıcı. [Solliciteur]

İLTİMASLI s. Kendisine iltimas edilmiş olan, kayırılan. [Recommandé, sollicité, protégé]

İLTİSAK Ar. i. [التصاق] Kavuşma, birleşme, yapışma: İki demiryolu burada iltisak ediyor. [Jonction]

§ İltisak etmek: Kavuşmak, birleşmek, yapışmak. [Être joint, collé]

§ İltisak hattı: Demiryollarını birbirine kavuşturan kısım. [Ligne de jonction]

İLTİSAKİ DİLLER b. i. Kelimelerinin kökleri büsbütün değişmeksizin birçok ekler ilâvesiyle muhtelif münasebetlerle yeni kelime şekilleri meydana getiren dillere verilen isim ki, bunun dayandığı tasnif son zamanlarda eskimiş ve ilmî değerini kaybetmiştir. Bu tipteki diller için Amerikanın Malay ve Polinezya dilleri, Sudan dili ve japonca misal olarak getirilirdi. eskt. Elsinei iltisakiye. [Langues agglutinantes ou agglomérantes]

İLTİVA Ar. i. [التوا] Kıvrım, kıvrılma, sarılma, büklüm, bükülme: Bayrağın iltivası. İhtiyarın buruşuk yüzündeki iltivalar. [Pli, ride, action d'être plié ou renfermé]

İLTİYAM Ar. i. [التيام] Yara kapanma, onulma. [Cicatrisation, guérison d'une plaie]

§ İltiyam bulmak: Onulmak, yara kapanmak. [Se cicatriser, guérir]

İLTİZAM Ar. i. [التزام] Bir tarafı kayırma, tarafgirlik etme: Hakemlerden biri dostu olan pehlivanı iltizam ediyordu. Projeyi o mühendis iltizam etti. [Action de prendre partie, d'appuyer une affaire ou une personne, protection]

2 - Gerekli bulma, lâzım görme: Söylemektense sükûtu iltizam etmiş. [Action de suivre une ligne de conduite, nécessiter]

3 - Umumi varidattan birini veya çiftlik, fabrika gibi bir şeyi idare etmeyi üzerine alma, keseneğe alma. [Affermage, achat de revenus publics, ferme]

İLTİZAMCI s. Mültezim, kesenekçi. [Fermier, contractant des revenus publics]

İLTİZAMİ Ar. s. [التزامى] İstiyerek ve bilerek yapılan, bililtizam. [Exprès, à dessin]

2 - Türkçe gramerde «yazmalı, sevmeli» gibi lüzum anlatan sigaya (kipe) verilen isim ki «iltizam sigası», «sigai iltizamiye» dahi denirdi. Şimdiki gramer terimleri arasında buna «istek kipi» denilmektedir. [Oplatif - subjonctif]

İLYADA* [Iliade] Homère'in, en eski kahramanlık destanları arasında şaheser sayılan, 24 parçadan mürekkep bir şiiridir ki, Yunanlıların Truva (Troie) yı kuşatmalarında geçen hâdiseleri, bilhassa kahraman Hectore'un Achille tarafından öldürülmesiyle bunu takibeden sahneleri hikâye eder.

İLYAS* [Élie, Hızır] İsrailoğlu peygamberlerinden birinin adıdır. Milâttan dokuz asır kadar önce Baalbek'te doğduğu ve İsrailoğullarını Baal ve Astarte adlı putlara tapınmaktan vazgeçirmiye çalıştığı için birçok zaman Peygamber Elyasa (Elisée) ile birlikte dağlarda ve mağaralarda yaşamıya mecbur kalmış, birçok da

mucizeler göstermiş olduğu söylenir. Nihayet peygamberliği Elyasa'ya bırakarak ateşten bir araba ile gökyüzüne çıktığı rivayet edilir. Batı sanat tarihinde İlyas'ın bu ateş arabası hayli iz bırakmıştır. Doğu menkıbelerine göre İlyas'ın «âbı hayat» içtiği için ebedî hayata mazhar olduğu söylenen Hızır ile aynı şahıs olması ihtimali de vardır.

İLYAS EFENDİ* (ölm. 1830). «Letaifi Enderun» adlı eseriyle tanınmış ve tarih ile uğraşmış âlimlerimizden olup Emin Şükûhî Efendinin oğlu, Abdülhak Molla'nın kardeşi ve Abdülhak Hâmit'in büyük amcasıdır. Atâ Bey'in beş ciltlik «Enderun Tarihi» ne esas teşkil eden eseri basılmıştır.

İLYAS HOCA* (ölm. 1380). Çağatay hanlarından ve Cengiz torunlarından Moğolistan'da hüküm sürmüş bir handır. Tuğluk Han veya Kutluk - Timur Han'ın oğlu olup 1362 de hanlığa geçmiş, ölümünde hanlığı kardeşi Hızır Hoca'ya bırakmıştır.

İLZAM Ar. i. [الزام] Bahis ve münakaşada kuvvetli delil söyliyerek karşısındakini susturma: Şu cevap ile onu ilzam ettim. [Action de convaincre]

§ İlzam etmek: Bahiste susturmak, kanaat vermek. [Convaincre]

İM i. Fel. İşaret, bir mâna anlatan iz veya hareket. (İşaret her türkçe konuşanın tabii olarak kullandığı bir kelime olduğuna göre felsefe tâbiri diye kimsenin bilmediği «im» i ileri sürmekte haklı bir sebep tasavvur edilemez). [Signe]

İM i. Em, ilâç (Türkçenin Çağatay ve Kazan gibi bâzı lehçelerinde «im» suretinde söylenen bu kelime için bk. Em). [Médicament]

İMA Ar. i. [ايماء] Açıktan söylemeksizin dolayısiyle anlatma, işaret etme. [Signification indirecte, allusion, signe]

§ İma etmek: Dolayısiyle anlatmak: Bu hareketiyle oraya gelmiyeceğini ima ediyor. [Signifier, faire allusion]

İMAD*, Mir (1554 - 1615). Doğunun eski ve en meşhur hattatlarındandır. Kazvin'de doğmuş, İranın muhtelif şehirlerinde yaşadıktan sonra İsfahan'da iken Sünnîlik ve Şiîlik ayrılıklarını kaldırarak bu mezheplerin birleşmesi fikrinde olduğu için Şah Abbas zamanında öldürülmüştür. İstanbulda Şehitalipaşa kütüphanesinde bu zatın yazısı ile bir «Tuhfetülahbar» nüshası vardır.

İMAL Ar. i. [اعمال] Yapma, işleme. [Action de faire, de fabriquer]

§ İmalât: İşlenip meydana getirilen şeyler: Fabrikanın imalâtı. [Produits industriels manufacturés]

§ İmalâthane: Fabrika. [Fabrique, usine]

§ İmal etmek: Yapmak, işlemek: Burası araba imal eder. Fabrikanın imal ettiği makineler. [Fabriquer]

İMALE Ar. i. [امالة] Bir tarafa eğme, meylettirme: Onu bu fikre imale için çok uğraştım. [Action de faire incliner]

2 - Ed. Aruz vezninde kısa okunması lâzım bir heceyi vezne uysun diye uzatma ki, nazmın kusurlarından sayılır. Nedimin «Sana kimisi canım, kimi cananım deyu söyler» mısraında birkaç imale vardır. [Un défaut de versification qui provient d'être obligé d'allonger une syllabe]

§ İmale etmek: Meylettirmek. [Faire incliner]

İMALI s. Üstü kapalı, örtülü (söz veya hareket): Benimle pek imalı konuştu. Şu hareketi imalı idi. [Allusif]

İMALİYE Ar. i. [عمالية] Bir şeyin yapılması için verilen ücret: Tahta, boya, cilâ gibi lâzım olan her şeyi biz aldık, dolap için marangoza yalnız imaliye verilecek. [Main-d'œuvre]

İMAM Ar. i. [امام] Cemaate namaz kıldıran kimse: Eski mahalle imamları namaz kıldırmakla beraber nikâh, cenaze gibi mahallenin belediyeye ait işlerini de görürlerdi. [Curé, aumônier musulman, imam]

2 - Müslümanlıkta mezhep kuran kimse veya din meselelerinde içtihat sahibi olan, kılavuzluk edebilecek derecede yetkisiyle tanılan zat: İmam Ali, İmamı Âzam Ebu Hanife, İmamı Şafiî, İmamı Gazalî. [Prélat, pontife]

3 - Bâzı İslâm devletlerinde devlet başkanı: İmam Yahya. [Chef, commandant]

İMAMBAYILDI b. i. Patlıcanla veya kabakla yapılan bir çeşit zeytin yağlı ve soğanlı yemek. [Aubergines aux oignons préparées à l'huile]

İMAME Ar. i. [امامة] Tesbihlerin başındaki uzunca tane ki, ipliğin iki ucu bunun içinden geçirilerek püsküle veya kamçıya bağlanır. [Gros grain du chapelet]

2 - Çubukların veya cigara ağızlıklarının başına takılan kehribardan veya başka şeyden yapılmış irice ağızlık. [Embouchure d'une pipe]

İMAMELİ s. İmamesi bulunan (tesbih veya çubuk). [Munie d'un gros grain ou d'un bouquin, d'une embouchure]

İMAMET Ar. i. [امامت] İmamlık, camide namaz kıldıran kimsenin vasfı ve mesleği. [Profession de l'aumônier musulman, imamat]

2 - Dinî meselelerde içtihat sahibi olmak

sıfatı veya bir Müslüman memleket emîrliği. [Titre de quelques chefs d'États]

İMAMEVİ b. i. Bâzı yerlerde kadın hapishanesine verilen isim. [Prison des femmes]

İMAMLIK i. İmamın yaptığı iş. bk. İmamet. [Imamat]

İMAMSUYU b. i. arg. Rakı. [arg. L'eau de vie]

İM'AN Ar. i. [امعان] Çok dikkat ve ihtimam: İm'anı nazar: Bir işi çok dikkatle düşünme. [Efforts assidus, action de regarder avec une grande attention]

İMAN Ar. i. [ايمان] İnan, inanma, itikat. [Foi, religion, croyance]

§ İmana gelmek: Önce inanmadığını sonradan kabul etmek, hak olan dine inanmak. [Revenir à la vraie religion]

2 - Mâkul olanı nihayet kabul etmek: Hah şöyle imana gel. [Devenir raisonnable]

§ İmana getirmek: Birine bir din veya mezhebi kabul ettirmek. [Convertir]

2 - mec. Bir fikri kuvvetli delillerle veya bir maksadı zorla kabul ettirmek. [fig. Obliger à être raisonnable]

§ İman etmek: İnanmak, bir itikat edinmek. [Croire, prêter foi]

İMANSIZ s. Dinsiz, Allaha inanmıyan, mülhit. [Incrédul, infidèle, athé]

2 - mec. İnsafsız, merhametsiz. [Cruel, inhumain]

İMANSIZCA zf. Merhametsizce, zalimce. [Durement, cruellement]

İMANSIZLIK i. Dinsizlik. [Incrédulité]

2 - İnsafsızlık. [Cruauté]

İMAR Ar. i. [اعمار] Bayındırma, şenlendirme, mamur etme. [Action de rendre florissant]

§ İmar etmek: Şenlendirmek, bayındırmak. [Rendre florissant, cultiver]

İMARET Ar. i. [عمارت] Yoksullara yiyecek dağıtmak üzere kurulmuş hayırevi: Eski imaretlerin geniş gelirleri vardı. Şimdiki aşevleri henüz öyle kuvvetlenmemiştir. [Établissement de charité où l'on distribuait la soupe et des aliments aux indigents]

2 - Mamurluk, şenlik, bayındırlık. (Kelimenin bu mânası eskimiştir). [Prospérité]

İMATE Ar. i. [اماته] Öldürme, yok etme: Zamanı imate etmek: Vakti boş ve faydasız geçirmek. [Action de faire mourir]

§ İmate etmek: Öldürmek, yok etmek. [Anéantir]

İMBAT i. Batıdan ve çok defa güney batıdan veya denizden esen serince rüzgâr. [Vent frais de l'ouest, vent de mer]

İMBİK Ar. i. [انبيق] Damıtma (taktir) işi için kullanılan alet. [Alambic]

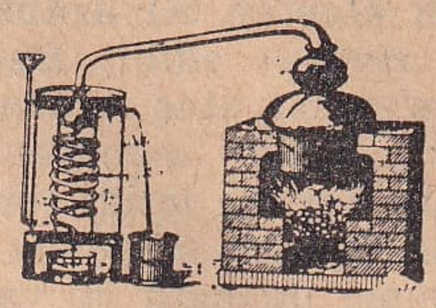

İmbik

§ İmbikten geçirmek: Damıtmak, taktir etmek. [Distiller]

İMBİSAT, İNBİSAT Ar. i. [انبساط] Yayılma, genişleme: Sıcak tesiriyle birçok cisimler imbisat ederler. [Action de s'étendre, de s'élargir]

İMDAT, İMDAD Ar. i. [امداد] Yardıma yetişme, tehlike karşısında edilen yardım. [Aide, assistance, secours]

2 - ü. Yetişin! Kurtarın: Denizden «imdat!» diye bir feryat duyuldu. [Au secours!]

§ İmdadetmek: Yardıma koşmak. [Secourir]

İMDATÇI s. Yardımcı: Allah imdatçınız olsun. İmdatçı asker tam zamanında yetişti. [Qui secoure, troupe de renfort]

İMDİ e. «Buna göre, şu halde, buna binaen» sözleri gibi, başına geldiği cümleyi önce anlatılan veya yazılanların bir neticesi haline koyar: İmdi bu kadar delil getirdikten sonra artık bir diyeceği kalmamış olacaktır. [Donc, or, ainsi]

İMECE i. El birliği, bir kişinin işini veya bir köye yahut topluluğa ait işi birlikte yapma: Köyün tarlalarını imece ile sürmek, köy mektebini imece ile yapmak. [Collaboration des habitants d'un village pour le réglement ou la gestion des affaires de ce village]

İMEK f. «İdi, imiş, ise» gibi fiil şekillerinin kendisinden türediği sanılan eski ve unutulmuş bir fiil ki son zamanlarda bunun «irmek» şeklinde olduğu ileri sürülmüştür. [Être (Infinitif auxiliaire)]

İMGE i. Ps. Hayal, eşyanın veya görülüp duyulmuş hâdiselerin zihinde canlanan sureti. (Bütün türkçe bilenler hayal kelimesini tabii olarak, hattâ tâbirler ve meseller arasında kullanıp dururken «imge» diye kimsenin bilmediği bir şeyi ortaya çıkarmak aslâ isabetli olmıyan bir iştir. Eskiden anatomiye başlıyanlara «kemik» yerine arapça «azım» kelimesi öğretilirdi. Azım nasıl yalnız kitaplarda kalmış ve dile girmemiş ise «imge» de öyle olacak ve bu türlü uydurmalar dilin midesinde birer kösele parçası gibi hiçbir zaman sindirilmiyecektir). [Image]

İMGELEM i. Ps. Muhayyile. [Imagination]

İMGELEME i. Ps. Tahayyül. [Imagination]

İMGELEMEK f. Tahayyül etmek. [Imaginer]

İMHA Ar. i. [اعما] Yok etme, mahvetme. [Action d'anéantir]

§ İmha etmek: Yok etmek. [Anéantir]

İMHAL Ar. i. [امهال] Mühlet verme, bir müddet daha müsaadeli davranma: Allah kötülerin cezasını imhal etse de ihmal etmez. [Action de donner un délai]

§ İmhal etmek: Mühlet vermek. [Donner un délai, retarder]

İMİK i. Bıngıldak, baş kemiklerinin birleştiği ve yeni doğmuş çocuklarda yumuşak olan yer. [Fontanelle, partie supérieure du crâne]

İMİZGENMEK f. bk. Imızganmak.

İMKÂN Ar. i. [امكان] Mümkün olma, olabilirlik: Bu işde imkân göremiyorum. [Possibilité]

§ İmkânsız: Mümkün olmıyan, muhal. [Impossible]

§ İmkânsızlık: Olmazlık, mümkün olmayış. [Impossibilité]

İMLÂ Ar. i. [املاء] Doldurma: Şişeleri imlâ ettiler. [Remplissage, action de remplir]

2 - Bir dildeki kelimelerin yazılış şekli: Arapça imlâ fransızca imlâdan güçtür. [Ortographe]

3 - Söyleyip birine yazdırma: Kendi hasta olduğu için mektubu oğluna imlâ suretiyle yazdırmış. [Dictée]

§ İmlâ etmek: Doldurmak, birine söyleyip yazdırmak. [Remplir, rédiger, dicter]

§ İmlâya gelmek: Düzelmek, makul bir hale gelmek. [Se corriger, devenir raisonnable]

§ İmlâya getirmek: Yola getirmek. [Obliger à devenir raisonnable]

İMLEÇ i. Fiz. Bir fizik hâdisesini kendi kendine çizerek veya işaretliyerek gösteren alet. eskt. Mukayyit. [Enrégistreur]

İMOLA* İtalyada Emilia bölgesinde 20.000 nüfuslu bir şehir.

İMPARATOR Lât. i. Kıraldan daha büyük sayılan ve muhtelif milletlere ve küçük hükümetlere de hükmeden hükümdar: Artık tarihin imparatorlar devri kapanmıştır. [Empereur]

İMPARATORİÇA i. İmparator karısı veya imparatorluk eden kadın. [Impératrice]

İMPARATORLUK i. Bir imparator tarafından idare edilen devlet veya idaresi altında muhtelif küçük hükümetler ve ayrı ayrı milletler bulunan büyük devlet. Fransa cumhuriyet olmakla beraber hâlâ sömürgeleri bakımından bir imparatorluk da sayılır. [Empire]

İMPERİA* İtalyada Ligurie bölgesinde Cenova körfezi üzerinde bir liman. 30.000 nüfusu ve başlıca çiçek ve meyva ihracatı vardır.

İMRALI ADASI* Marmara denizinde Bozburun'un 12 kilometre batısında ve

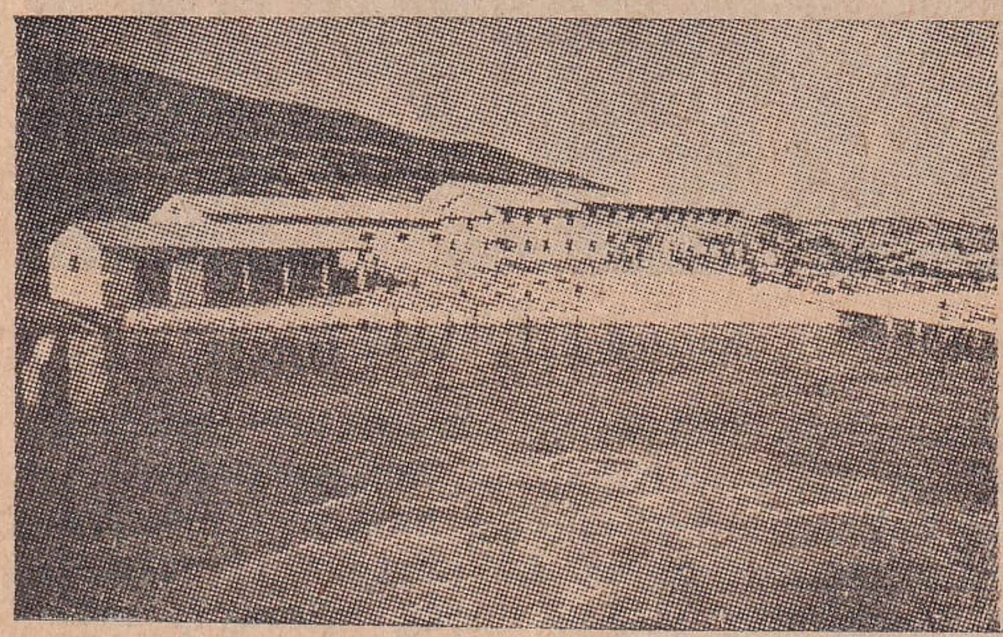

İmralı'dan bir görünüş

Mihalıç nehrinin denize döküldüğü yerin 10 kilometre kuzeyinde küçük bir ada olup isminin eskiden iyi liman demek olan Kalolimni iken fethi sırasında gazilerden Emîr Ali isimli bir zatın adiyle isimlenmiş olduğu rivayet edilir. Kuzeyden güneye uzunluğu 8 kilometre olup doğudan batıya genişliği 3 kilometre kadardır. Arazisi taşlık olmakla beraber bâzı yerleri ekine de elverişlidir. Eskiden Bandırmaya bağlı bir bucaktı. Şimdi cezaevi haline getirilmiş ve muhtelif hapishanelerdeki mahkûmların, halleri emniyet verenleri ve düzelme istidadı gösterenleri buraya toplanmıştır.

İMRAR Ar. i. [امرار] Geçirme: Kamyonları bu tahta köprüden imrar tehlikelidir. [Action de faire passer]

§ İmrar etmek: Geçirmek: Vaktinizi ne ile imrar ediyorsunuz? [Faire passer]

İMREN i. Beğenilen bir şeyi edinme isteği veya birine benzemek arzusu, gıpta. [Émulation, envie]

İMRENCE i. Herkes tarafından imrenilen şey veya kimse, mağbut. [Qui est l'objet de l'envie]

İMRENDİRMEK f. Birinin isteğini uyandırmak, imrenmesine sebebolmak. [Exciter l'appétit, la convoitise]

İMRENİLMEK f. İstenilmiye lâyık olmak, imrenmek işi kendi için yapılmak. [Être désirable, enviable]

İMRENMEK f. Güzel veya lezzetli bir

şeyi görüp iştihaya gelmek, ona karşı fazla istek duymak. [Désirer ardement, convoiter]

İMROZ* [Imbros] Ege denizinde, Çanakkale boğazı karşısında bir adamızın ve

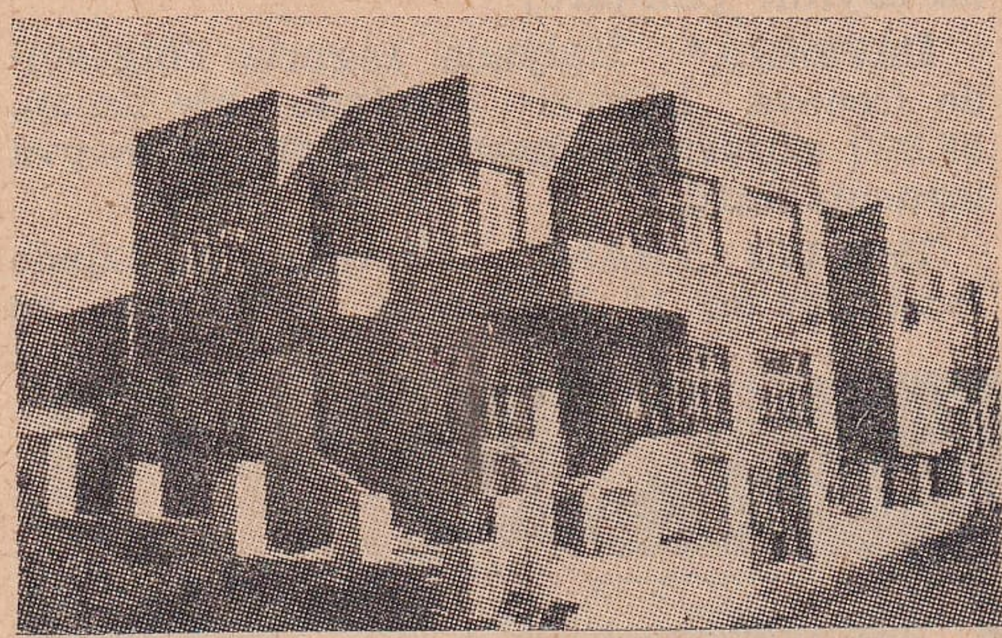

İmroz'dan bir görünüş

Çanakkale vilâyetine bağlı bir ilçemizin adıdır. Ona Avrupalılar İmbros derler. Ada boğazın 18 kilometre batı kuzeyinde ve muntazam olmıyan dik dörtgen (mustatil) biçimindedir. Başka bucağı olmayıp merkezinin 5 köyü vardır. Doğudan batıya uzunluğu ortalama 30 kilometre, kuzeyden güneye eni 13 kilometre olup doğu güneyinde boğaza doğru uzanmış Kefalo isimli bir burnu ve onun kuzeyinde bir koyu, bundan başka da birkaç koy ve limanı vardır. Verimli olan topraklarında her türlü hububat ile pamuk, zeytin, meyva ve sebzelerin çeşidi yetişir, bâzı madenleri de vardır. Bütün adanın nüfusu 6.335, merkezinin de 2.309 dur (1945 te).

İMSAK Ar. i. [امساك] Kendini tutma, perhiz: Fazla yemek, hele içki hususunda imsak etmeli. [Abstention]

2 - Oruca başlama zamanı: Ramazanda imsak topu atılır. [Commencement du jeûne]

3 - Cimrilik, hasislik: Bu derecede imsak ile arttırılacak para eksik olsun. [Avarice]

§ İmsak etmek: Kendini tutmak. [S'abstenir, être avare]

İMSAKİYE Ar. i. [امساكيه] Ramazanda imsak vakitlerini gösteren cetvel. [Horaire indiquant le commencement du jeûne pendant le mois de ramazan]

İMSEL MANTIK b. i. Matematikte olduğu gibi kavramları ve önermeleri (mefhum ve kaziyeleri) imlerle (işaretlerle) gösteren mantık. Meselâ bu türlü mantıkta «kül cüz'ünden büyüktür» kaidesi şu şekilde ifade ediliyor: «a + b > a». eskt. Mantıkı remzî. [Logistique]

İMTİDAT, İMTİDAD Ar. i. [امتداد] Uzama, uzun sürme, uzayıp gitme: Bu yıl kış çok imtidadetti. [Prolongation, longue duré]

§ İmtidadetmek: Uzun sürmek. [Se prolonger, durer]

İMTİHAN Ar. i. [امتحان] Deneme, sınama, sınav. [Épreuve, examen]

§ Huruç, çıkış imtihanı: Çıkış sınavı. [Examen de sortie]

§ Hususi imtihan: Özel sınav. [Examen privé]

§ İmtihan etmek: Sınamak. [Examiner]

§ Kabul, duhul imtihanı: Giriş sınavı. [Examen d'atmition]

§ Umumi imtihan: Genel sınav. [Examen général]

İMTİLÂ Ar. i. [امتلاء] Dolgunluk: Mide imtilâsı. Damar imtilâsı. [Plénitude, engorgement]

İMTİNA Ar. i. [امتناع] Kaçınma, çekinme: İmzadan imtina etti. [Refus, abstinence]

§ İmtina etmek: Kaçınmak, çekinmek. [Refuser, s'abstenir]

İMTİNAN Ar. i. [امتنان] Başa kakma: İmtinanı olmıyan bir ihsan. [Action de reprocher un bienfait]

§ İmtinan etmek: Bir iyiliği başa kakmak. [Reprocher un bienfait]

İMTİSAL Ar. i. [امتثال] Uyma, benzeme, örnek ve misal alma veya alınan bir emre uyma ve ona itaat etme: Arkadaşına imtisal ederek haylazlığa başladı. Emre imtisal etmiyen memur mes'ul (sorumlu) olur. [Action de se conformer à un exemple ou à un ordre]

§ İmtisal etmek: Örnek almak, örneğe veya emre uymak. [Suivre un exemple, obéir à un ordre]

İMTİSALEN Ar. zf. [امتثالاً] Uyarak, tabi olarak. [Conformément]

İMTİSAS Ar. i. [امتصاص] Emilme, soğrulma, yenilen şeyin damarlara yayılması. [Absorption]

İMTİYAZ Ar. i. [امتياز] Benzerlerinden farklı olma: Anayasamız her türlü zümre aile ve fert imtiyazlarını kaldırmıştır. (İmtiyazın bu mânası için şimdi «ayrıcalık» kelimesi ileri sürüldü). [Distinction, privilège]

2 - Ehemmiyetli ve masraflı bir işi başlı başına yapmak üzere bir şahıs veya şirket tarafından devletten alınmış izin: Gazete imtiyazı, fabrika, maden imtiyazı. [Concession, autonomie]

§ İmtiyaz sahibi: Bir devlet ruhsatını almış olan, gedik sahibi. [Concessionnaire]

İMTİZAÇ Ar. i. [امتزاج] Bağdaşma, uyuşma, geçinme, iyi muaşeret: Karı koca ara-

sında imtizacolmazsa hayat pek güç olur. [Action de s'habituer, de s'accoutumer]

2 - Kaynaşma, karışma, birden ziyade cismin karışıp bir tek cisim teşkil etmeşi. [Mélange]

3 - Birbirini tutma, uygunluk: Bu renkler arasında imtizaç yok. [Union, combinaison]

§ İmtizacetmek: Uyuşmak, alışmak, kaynaşmak. [S'unir, se combiner, bien vivre avec]

İMZA Ar. i. [امضاء] Bir kimsenin kendi eliyle ve daima aynı şekilde yazdığı, mektup, senet gibi kâğıtların altına koyduğu kendi adı ki, altına konulduğu yazının benimsenip tasdik edildiğini ifade eder. [Signature]

2 - Yazılmış mektup, senet ve benimsiyeceği her türlü kâğıdın altına adını yazma: Onun bu kâğıdı imza yetkisi var mı? [Action du signer]

§ İmza etmek, imza atmak, imza koymak: İmzasını yazmak, imzalamak. [Signer]

İMZALAMAK f. Bir yazının altına imzasını koymak. [Signer]

İMZALANMAK f. Yazının altına imza atılmak. [Être signé]

İMZALAŞMAK f. İmza verip almak, mukavelename gibi bir kâğıdın bir suretini imza edip vermekle beraber öteki suretini imza ettirip almak. [Échanger des signatures]

İMZALATMAK f. Başkasına imza ettirmek. [Faire signer]

İMZALI s. İmza edilmiş, altında imza bulunan. [Signé, qui a la signature]

İMZASIZ s. İmza edilmemiş. [Sans signature]

İN i. Yabani hayvanların barındıkları yuva, kovuk, mağara: Ayı ini. [Antre, caverne]

İn Kim. İndium (endiyom) cisminin simgesi (remzi). [Symbole chimique de l'indium]

İN Far. s. [این] Bu. (Türkçede yalnız «şu bu» demek olan «in-ü-ân» şeklinde veya «ba'de ezin - ba'de zin = bundan böyle» gibi bâzı terkiplerde kullanılmıştır). [Ceci, celui-ci, celle-ci]

İNABE, İNABET Ar. i. [انابت] Bir mürşitten tarikate veya her hangi mânevi bir hizmet ve topluluğa girmek için izin alma: Filân zatten inabe almıştır. [Initiation]

İNAD Ar. i. bk. İnat.

İNADINA zf. İnatçılık olsun diye, terslik ve aksilikle: Hiç lüzum yokken bu işi inadına yaptı. [Par entêtement, obstinément]

İNAK i. Fel. Her türlü tetkik ve tenkidin üstünde tutulan ve gözü kapalı inanılan fikir ve kaide. Dogma. eskt. Nass. [Dogme]

İNAKÇILIK Fel. bk. Dogmatizm. eskt. Nassiye. [Dogmatisme]

İNAKSAL s. Fel. İnaklarla, naslarla münasebetli. Nassî. [Dogmatique]

§ İnaksal felsefe: İtirazı caiz olmıyan bâzı esaslara dayanan felsefe ki «şüphecilik - reybiye - scepticisme» ve «tenkitçilik - tenkidiye - criticisme» denilen felsefe sistemlerinin zıttıdır. eskt. Felsefei ikaniye. [Philosophie dogmatique]

İNAL s. Kendisine inanılan, mutemet, mahrem, müsteşar. [Homme de confiance, intime, conseiller]

2 - i. Han, şah, şehzade. (Bu kelime iki mânasında da Çağatay lehçesindendir). [Prince, seigneur]

İNAL*, İbnülemin Mahmut Kemal (doğ. 1870). Tarih ve biyografyadaki ihtısasiyle tanınmış ilim ve kalem adamlarımızdandır. Emin Paşa'nın oğlu olup İstanbulda doğdu. Babıâlide ehemmiyetli vazifelerde, Divanı Hümayun beylikçiliğinde, Evkaf Müzesi müdürlüğünde, Tarihî Vesikalar Tasnif Heyeti reisliğinde ve Türk Tarih Encümeni âzalığında bulunmuştur. 12 ciltlik «Son Asır Türk Şairleri» ve ondan daha etraflı bir tetkik eseri olan «Son Sadrazamlar» isimli büyük teliflerinden başka, biyografya ve tarihe ait, hususi ve orijinal görüşleri ve tetkikleri muhtevi on eseri basılmışır. Henüz basılmamış olanlarla birlikte eserlerinin sayısı kırka yaklaşmaktadır. Eski yazı gibi güzel sanatların bâzı şubelerinde ihtısası ve orijinal manzum eserleri vardır.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal

İN'AM Ar. i. [انعام] İyilik etme, nimet verme, ihsan etme. [Action de faire la charité]

§ İn'am etmek: İhsan etmek, nimet vermek. [Accorder des biens, favoriser]

İNAN i. İnanma, kanaat, emniyet, iman: İnan olsun ki mesele böyledir. [Croyance, confiance, foi]

İNANCILIK i. Fel. Aklı insan ihtiyaçlarına kâfi bulmıyarak onun iman ile ikmali lâzım geleceğini kabul eden felsefe mesleği. eskt. İmaniye. [Fidéisme]

İNANÇ i. Emniyet, bir kimsenin doğruluğuna inanma. [Confiance]

İNANDIRMAK f. Kandırmak, inanmasını temin etmek, ikna etmek. [Assurer, persuader]

İNANILMAK f. Doğru diye kabul edilmek: Bu haber inanılacak şey değil. [Être cru]

İNANIŞ, İNANMA i. İnanmak işi ve tarzı: Bu nasıl inanış? [Action ou manière de croire]

İNANMAK f. Doğru diye bakmak, kabul ve tasdik etmek: İnsan her işittiğine inanmamalı. [Croire]

2 - Gerçekten var diye bilmek: Cinlere, perilere inanıyor. [Admettre]

3 - İman etmek, iman getirmiş olmak: Allaha ve Peygamberine inanırım. [Prêter foi]

İNAS Ar. ç. i. [اناث] Kadınlar, kızlar: İnas mektebi, inasa mahsus kamara. (Kullanılışı eskimiştir). [Femmes, sexe féminin]

İNAT, İNAD Ar. i. [عناد] Ayak direme, inatçılık, öngüllük, bir şeyi kabul etmemekte ısrar. [Obstination, opinâtreté]

§ İnadetmek: Ayak diremek. [S'obstiner]

İNATÇI s. Ayak direyici, öngül. [Obstiné, entêté]

§ İnatçılık: s. bk. İnat.

İNAYET Ar. i. [عنايت] İhsan, lûtuf, kayra: Allahın inayetiyle muvaffak olacağım. [Bonté, grâce]

§ İnayeten: İhsan olmak üzere. [De grâce]

§ İnayet etmek: İyilikte, lûtufta bulunmak. [Accorder une grâce]

§ İnayetkâr: İyilik ve ihsan yapmak mizacında olan. [Bienfaiteur]

§ İnayet ola!: Allah versin gibi dilencileri savmak için söylenir. [Dieu vous donne une grâce]

İNBA Ar. i. [انباء] Haber verme: Neticenin inbasını rica ederim. [Annonce, communication]

§ İnba etmek: Bildirmek, haber vermek. [Avertir]

İNBAT Ar. i. [انبات] Bitkileri (nebatları) bitirme: Fidanları inbat eden kuvvet. [Action de faire végéter, de pousser, végétation]

İNBİSAT Ar. i. bk. İmbisat.

Bir inca tipi (Onaltıncı Yüzyıl)

İNCA* «inka veya enka ok.» Amerikanın ilk keşfedildiği zamanlarda Peru (Pérou) yerli imparatorlarına verilen unvan.

İNCAZ Ar. i. [انجاز] Verilen sözün, edilen vaadin yerine getirilmesi. [Action de remplir sa promesse]

§ İncaz etmek: Sözünü tutmak, vaadini yerine getirmek. [Remplir sa promesse]

İNCE s. Benzerlerinden daha dar ve uzunca biçimde bulunan, kalın ve enli olmıyan, rakik: İnce değnek, ince bir ip. [Mince, fin]

2 - Taneleri ufak olan, kaba olmıyan, dakik, hurda: İnce un, ince kum, ince tespih. [Menu, fin]

3 - Sivri: İnce burun. [Pointu]

4 - Narin, zarif, emekle ve dikkatle yapılmış: İnce sanat, ince nakış, ince iş. [Subtil, artistique, délicat]

5 - mec. Tesirli, keskin: İnce ağrı. [Aigu]

6 - mec. Zeki, anlayışlı, nazik: İnce adam, ince hareket, ince muamele, ince fikir. [Intelligent, spirituel, délicat, poli, subtil]

§ İnceden inceye: Titizce, müdakkikane: İnceden inceye araştırıp soruşturdular. [Minutieusement]

§ İnce donanma: Hafif ve muhtasar donanma. [Escadre légère, escadrille]

§ İnce elemek: mec. Bir işi iyice ve sıkıca araştırmak: Her şeyi ince eleyip sık dokumaya gelmez. [Vérifier minutieusement]

§ İnce hastalık: Akciğer veremi. [Tuberculose]

§ İnce karakol: Eskiden ordulârın harblerde ileriye ve etrafa çıkardıkları müfrezelere (kollara) verilen isim. [Petits détachements dispersés au devant des troupes]

§ İnce kesim: Çelimsiz, ince kemikli, nahif. [Mince, sans embonpoint]

İNCE*, Refik Şevket (doğ. 1885). Tanınmış hukuk ve politika adamlarımızdandır. Midilli'de doğmuş, hukuk tahsil etmiş, Birinci Büyük Millet Meclisine Manisa milletvekili seçilmiştir. O sırada on üç ay kadar adliye vekilliğinde bulunmuştu. 1931 seçiminden yedinci devre sonuna kadar gene Manisa milletvekilliğinde bulundu. İzmirde avukatlık etmektedir. Kardeşi Hâmit Şevket İnce de Ankaranın tanınmış avukatlarındandır.

İNCE BALABAN* Üçüncü Osmanlı hükümdarı Murat Hüdavendigâr'ın komutanlarından biri olup 1382 tarihinde Sofya'yı fetheden askerin başında bulunuyordu. Babası Balaban Bey Osman Bey'in komutanlarındandı. 10 sene Bursa'yı kuşatmış ve Balabancık hisarını yaptırmıştı.

İNCE BURUN* Anadolunun en kuzey

noktası olan bir burun olup Sinop'un 25 kilometre kadar batısında ve Karadenizin içine doğru uzanmıştır.

İNCECİK s. Pek ince. [Très mince]

İNCELEMEK f. Bir işi ele alıp her bakımdan inceden inceye anlamıya çalışmak, tetkik etmek. [Examiner minutieusement]

İNCELİK i. İnce olan şeyin hali, rikkat, ufaklık, naziklik, zarafet. [État et qualité de ce qui est mince, finesse, raffinement]

İNCELMEK, İNCELEŞMEK f. İnce, nahif, nazik hale girmek. [Devenir mince, se raffiner]

İNCELTMEK f. İnce bir hale sokmak, hafifleştirmek, nazikleştirmek. [Rendre mince, raffiner]

İNCEREK s. Az ince, narince: İncerek bir boy. [Qui a la taille fine, svelte]

İNCESAZ b. i. Alaturka musiki takımı ki, içinde davul, zurna gibi şeyler bu-

Eski bir incesaz takımı

lunmaz ve keman, ut, ney, tambur, kemençe, kanun, santur gibi çalgılardan ve def ile şarkı ve gazel okuyan hanendelerden teşekkül eder. [Orchestre de musique turque]

İNCESU* Kayseri vilâyeti ilçelerinden

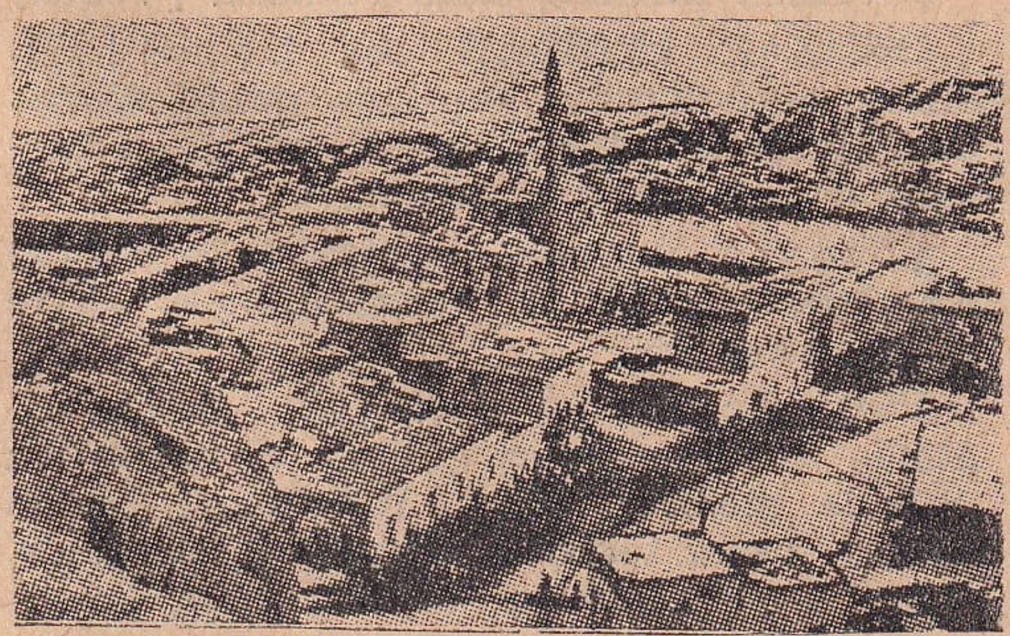

İncesu'dan bir görünüş

birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. İlçenin 14 köylü merkez bucağından başka 15 köylü Karahisar adlı bir bucağı vardır. İlçe arazisi kısmen Erciyas dağı eteklerinden ve kısmen düz yerlerden ibaret olup oldukça verimlidir. Muhtelif hububat, meyva ve sebze yetiştirir. İncesu kasabası Kayseri'nin 22 kilometre güney batısında, demiryolu üzerindedir. Erciyas'ın bir eteğinde ve 1189 metre yükseklikte Karasuya dökülen İncesu adlı bir küçük çayın kenarındadır. Kasaba vaktiyle Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın yaptırdığı cami, han, hamam, medrese gibi bir hayli eseri ihtiva eder. Bütün ilçenin nüfusu 25.076 olup kasabanın da 4.666 dır (1945 te).

İNCİ i. Sedef renginde parlak sert ve yuvarlak, yüksek değerli tanecikler ki, bâzı kabuklu deniz hayvanlarının, bilhassa istiridyenin içinden çıkarılır ve delinerek kadın süslerinin en makbul sayılanlarından birini teşkil eder. Ar. Lü'lü. Far. Dür. İnci avcılığı sıcak denizlere, Kızıldeniz'le Avustralya arasındaki sulara mahsus gibidir. En iyi inciler başlıca Seylân adası sahilleriyle, Basra körfezinde ve Güney Hint denizinde bulunur. Bu avcılık sakin havalarda, güneşin doğduğu veya battığı saatlerde yapılır. İnci avcılığı yapan dalgıçların çoğu zencidir, ayaklarına bir taş bağlayıp denize inerler ve süratle topladıkları istiridyeleri bir ipe bağlı olan ağa doldurduktan sonra gene iple yukarıda kendilerini bekliyen kayığa çekilirler. Bu zenciler arasında denizde iki, üç dakika kalabilenleri de vardır. [Perle]

İnci avcıları

§ İnci çiçeği: Zambakgillerden mayısta açan ve bir sap üzerinde dizili beyaz, yuvarlak ve güzel kokusu olan bir çiçek. [Muguet]

§ İnci gibi: Küçük, düzgün ve beyaz: İnci gibi diş, inci gibi yazı, inci gibi çocuk. [Mignon, régulier et blanc comme un perle]

İNCİK s. Hafif zedelenmiş veya kırılmış olan: Kolunda inciği var. [Rupture légère, luxation peu grave]

İnci çiçeği

İNCİK i. Bacağın diz kapağından topuğa kadar olan kısmı: İncik yahnisi: Koyunun diz kemiğine kadar olan parçala-

rından yapılan nohutlu yahni. [Os de la jambe ou de la patte, fémur]

İNCİL* [Evangile] Müslümanlık inanışına göre Peygamber İsa'ya Tanrıdan inmiş olan mukaddes kitabın adıdır. Ancak aslı kaybolduğu için sonraları Havarî'lerden veya onların talebesi olanlardan bir kısmının yazdıkları birçok nüshalar arasında dört tanesi seçilmiştir. «Enacili Erbaa» denilen bu dört kitap, İsa'nın hayatına ait rivayetleri ve bâzı İncil ayetlerini ihtiva etmekle beraber birbirinden farklı ve asıl İncil'den başkadırlar. Hıristiyanlık telâkkisine göre de İncil azizlerden dört zat tarafından ortaya konulmuş mukaddes kitapların umumi adıdır. İsa'nın hayatiyle mezhebini ihtiva eden bu kitaplardan ilk üçü Milâdın 60 ıncı ile 70 inci yılları arasında Saint Mathieu, Saint Marc ve Saint Luc tarafından meydana getirilmişler, dördüncüsü de Milâdın 90 ıncı yılına doğru Saint Jean tarafından ortaya konulmuştur. Hepsi de aşağı yukarı aynı hâdiseleri muhtevi olup dördüncüsü, öncekileri tamamlıyan bir mahiyette sayılır.

İNCİLÂ Ar. i. [انجلاء] Parlama, cilâlanma, celi ve meydanda olma: Hakikat gün gibi incilâ edecek. [Apparition, manifestation, éclat]

§ İncilâ etmek: Parıldamak, meydana çıkmak. [Se manifester]

İNCİLİ ÇAVUŞ*, Mustafa Efendi. Osmanlı tarihinde ve saray adamları içinde hoş sözleriyle ve nükteleriyle meşhur bir adam olup 1611 de Şah Abbas tarafından gelen elçi ile birlikte ve bir çeşit muvakkat elçi sıfatiyle İrana dahi gönderilmişti.

İNCİMAT, İNCİMAD Ar. i. [انجماد] Donma, sertleşme. [Gelée, congelation]

§ İncimadetmek: Donmak, sert ve sağlam bir hale gelmek. [Geler, se solidifier]

İNCİNMEK f. Vücudunun bir tarafında çarpma, vurma gibi hareketler neticesinde bir yara olmaksızın ağrı verecek bir hale uğramak: Kolu burkulup incinmiş. [Avoir du mal, de la douleur, se blesser]

2 - mec. Birinin kendine dokunan bir sözünden veya hareketinden teessür ve acı duyma: Hocanın sert bakmasından pek incinmiş. [S'affliger]

İNCİR i. Isırgangillerden (encüriyeden) asıl vatanı Akdeniz kıyıları ve memleketimiz olan dilimli, geniş yapraklı, dalları eğri büğrü bir ağaç ve bunun küçük armutlar biçiminde, yumuşak, ince kabuklu, çekirdekleri darı şeklinde tatlı yemişi ki, en nefîsleri Menderes ırmağı sahasında yetişir ve İzmir havalisinin değerli ihraç mallarından birini teşkil eder. Patlıcan, kavak, lop, İzmir'in bardacık, Trabzonun torasan inciri gibi bir hayli çeşidi vardır. [Figue, figuier]

İncir

İNCİRKÖYLÜ HASAN PAŞA*, Hasan Refet (1793 - 1901) Son Osmanlı hükümdarlarının yedisinin zamanını görmüş ve 108 yıl yaşamış aslı Kafkasyalı bir müşirdir. Üçüncü Selim zamanında İstanbula gelerek saray hasekiliğinde, Nizip savaşında Ağa Hüseyin Paşa'nın yaverliğinde bulunmuştu. Cebelilübnan isyanını bastırmaktaki yararlığından dolayı Sûdan valiliğine gönderilmiş, Mısır'dan İstanbula dönüşünde askerî teşrifat memurluğuna tâyin edilmişti. Müşir Fuat Paşa'nın babası ve elçilerimizden Hulûsi Fuat Tugay'ın dedesidir.

İncirköylü Hasan Paşa

İNCİRLİOVA* (Karapınar) Aydın vilâyeti merkez ilçesine bağlı tam teşkilâtlı ve belediyesi bulunan bir bucaktır ki, eski adı Karapınar idi. 23 köyü, 13.339 nüfusu vardır. Bunun 2.869 u bucak merkezindedir. Aydın'ın 12 kilometre batısında bulunan İncirliova vilâyet merkezine demiryoliyle bağlıdır.

İNCİTİCİ s. İnciten, ağrıtan, dokunaklı. [Qui fait du mal, qui cause de la douleur]

İNCİTİŞ i. İncitme hareketi veya tarzı, incitme. [Action ou manière de faire du mal]

İNCİTME i. bk. İncitiş.

İNCİTMEBENİ b. i. Kanser. [Cancer]

İNCİTMEK f. İncinmesine sebebolmak, canını acıtmak. [Faire du mal, blesser]

2 - Hatır kırmak, elem vermek. [Vexer]

İNCİZAP, İNCİZAB Ar. i. [انجذاب] Çekilme, cezbolunma, kapılma, gönül akma: Ona karşı ilk görüşte bir incizap duydum. [Action d'être attiré]

§ İncizap duymak, incizaba uğramak: Kapılmak, tutulmak, cezbedilmek. [Être attiré, entraîné]

İND Ar. e. [عند] Yan, kat: Benim indimde kitabın değeri çoktur. Duası Allah indinde makbul olur. İndelhace: Lâzım olunca. İndel tahkik: Tahkik neticesinde, tahkika göre. [Près, auprès, chez, selon]

İNDEKS Lât. i. Bir kitap veya kataloğun içindekileri alfabe sırasiyle gösteren liste veya cetvel. [Index]

İNDÎ Ar. s. [عندى] Kendince, herkesçe kabul edilebilecek mahiyette olmayıp bir kişinin kendi düşüncesinden gelen: Delili olmıyan indî sözlerine nasıl inanalım. [Controuvé, personnel]

İNDİANA* Amerika Birleşik Devletlerinden birinin adıdır. 3.250.000 nüfusu olup başkenti İndianapolis şehridir. Memleket bir ziraat bölgesi olup, petrolü, kömürü ve işlek endüstrisiyle de tanılır.

İNDİANAPOLİS* Birleşik Amerika devletlerinden İndiana'nın başkenti olan 386.000 nüfuslu bir şehirdir ki, White River ırmağı üzerindedir.

İNDİFA Ar. i. [اندفاع] (Yanardağlarda) Püskürme, dökme: Etna indifa halindedir. [Éruption]

§ İndifa etmek: Fışkırmak, püskürmek. [Jaillir, s'élancer]

İNDİFAİ Ar. s. [اندفاعى] Birdenbire atılarak meydana gelen. [Éruptif]

İNDİRAS Ar. i. [اندراس] Hiç izi kalmıyacak surette ortadan kalkma, münderis olma: Asuriler çoktan indiras etmişlerdir. Eski eserlerin indirasına meydan vermemek medenî bir borçtur. [Effacement, ruine]

İNDİRGEME i. Kim. ve Mat. Bir oksidin oksidini alma, matematikte bir ifadeyi kısaltma. eskt. İrca. [Réduction]

İNDİRGEMEK f. Kim. Bir oksidin oksidini alarak madeni serbes bırakmak. [Action de réduction]

2 - Matematikte bir ifadeyi daha kısa veya daha basit bir şekle sokmak. eskt. İrca etmek. [Réduire]

İNDİRGEN s. Kim. Cisimlerin oksijenini alma kabiliyetinde olan. eskt. Mürci. [Réducteur]

İNDİRİLMEK f. Aşağı alınmak, tenzil edilmek: Yüklerin arabadan indirilmesi, fiyatların indirilmesi. [Être abaissé, descendu, amoindri]

İNDİRMEK f. İnmek işini yaptırmak, aşağı almak, azaltmak: Arabadan indirmek, posta ücretini indirmek. [Faire descendre, abaisser]

§ Tokat indirmek: Tokat atmak. [Appliquer un soufflet]

İNDİRTMEK f. İndirmek işini başkasına yaptırmak. [Faire descendre, faire abaisser]

İNDİS Fr. i. Matematikte kullanılan harflerin altına konan rakam veya harf. eskt. Müş'ir. [Indice]

İNDİYAT Ar. ç. i. [عنديات] Birinin bir esasa ve hakikate dayanmadan kendiliğinden ileri sürdüğü şeyler. [Les idées controuvées et personnelles]

İNDİYUM i. Kim. Beyaz ve gümüş parlaklığında bir maden olup «blende» denen madenden istihsal olunur. Simgesi (remzi) «İn», atom ağırlığı 114,8 dir. 155 derecede ergir (zeveban eder). Yoğunluğu (kesafeti) 7,12 dir. (Bu madenin fransızcada okunuşu «endiyom», yazılışı da «indiyum» olduğuna göre bizim onu «indiyum» şeklinde almamız isabetli olmasa gerektir). [Indium]

İNDÜKLEÇ i. Fiz. İndükleme, akımı (cereyanı) elde etmiye yarıyan cihaz. eskt. Müessir. [Inducteur]

İNDÜKLEME i. Fiz. Bir devreyi indüklemek işi: İndükleme akımı: İndükleme yoliyle elde edilen elektrik akımı (cereyanı). eskt. Bitte'sir hâsıl etme. [Induction]

İNDÜKLEMEK f. Fiz. Kapalı bir devreyi, şiddeti her an değişen bir magnetik alanın (sahanın) içerisine koyarak onun üzerinde bir elektrik akımı meydana getirmek. eskt. Bitte'sir hâsıl etmek. [Induire]

İNDY*, Vincent d' (1851 - 1931) Fransız bestekârı. Paris'lidir. «Fervaal», «Étranger», «La Légendes de Saint Christophe» başlıca bestelerinden olup orkestra için yapılmış eserleri ve musiki tetkikleriyle bâzı meşhur musiki üstatları hakkında kitapları da vardır.

İNEBOLU* Kastamonu vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın

İnebolu'dan bir görünüş

adıdır. 58 köyü bulunan merkez bucağından başka 60 köylü Abana ve 24 köylü Çatalzeytin isimli iki bucağı vardır. İlçe toprakları dağlık ve ormanlık olup ekine elverişli yerleri verimlidir. Hububat ve türlü meyva yetiştirir. Ormanlarında başlıca köknar, çam, gürgen, meşe, kayın, kızıl gibi birçok ağaçlar vardır. İhracatı arasında kereste de epeyce yer tutar. İnebolu kasabası, vilâyet merkezinin 91 kilometre kuzeyinde ona muntazam bir şose ile bağlı olup, denize karşı inen bir meyilli satıh üzerinde kurulmuş, manzarası gi-

bi havası da güzel bir yer ve Karadenizin başlıca vapur uğrağı olan iskelelerinden biridir. Ticareti hayli işlektir. İçinde ve etrafında bahçeleri ve meyvalıkları vardır. Bütün ilçenin nüfusu 19.881, İnebolu kasabasının da 4.303 tür (1945 te).

İNECE* Kırklareli vilâyeti merkez ilçesi bucaklarındandır. Eski adı Yenice idi. Tam teşkilâtlıdır. 10 köyü, 18.972 nüfusu vardır. Bunun 3.999 u bir kasaba halinde olan ve Kırklareli'nin 15 kilometre batısında bulunan bucak merkezindedir.

İNECİK* Tekirdağ vilâyeti merkez ilçesi bucaklarındandır. 17 köyü, 6.023 nüfusu vardır. Bunun 1.222 si Tekirdağı'nın 22 kilometre batısında bulunan İnecik'tedir.

İNEÇ i. Jeo. Yer katmanları (tabakaları) kıvrımlarının «tekne» dahi denilen ingin (münhat) kısmı. [Synclinal]

İNEGÖL* Bursa vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın ismidir. İlçenin 73 köyü bulunan merkez bucağından başka 19 köylü Tahtaköprü isimli bir bucağı vardır. 2.190 kilometre kare miktarında olan arazisi pek verimli olup değerli ormanlara da sahiptir. Uludağ eteklerinde bir ova üzerinde kurulmuş olan İnegöl kasabası, bağ ve bahçeleri ve güzel havasiyle yurdumuzun en güzel köşelerinden biridir. Bursa'ya 45 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlı olduğu gibi Gemlik, Mudanya limanlarına, Yenişehir ve Eskişehirle Kütahyaya uzanan yolları da

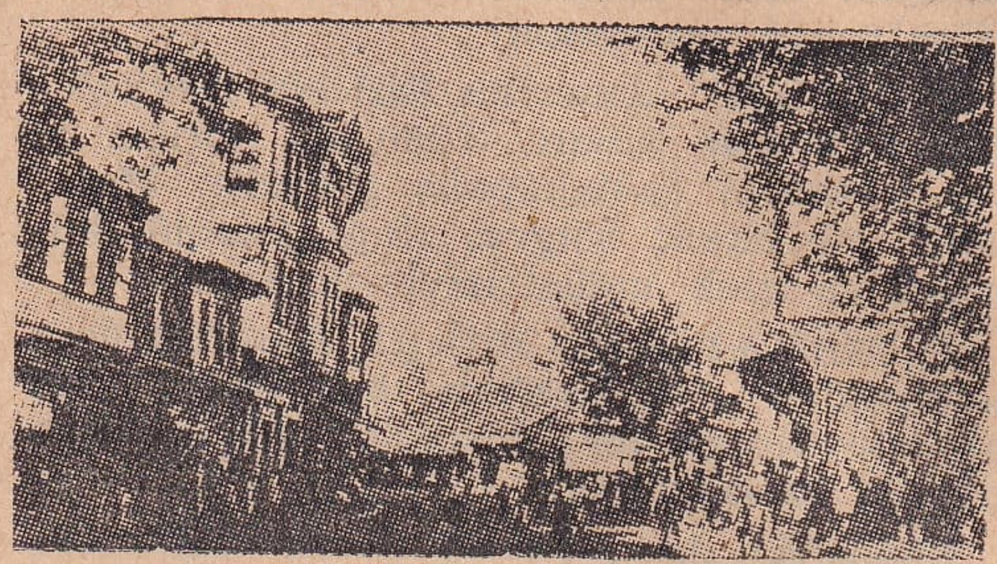

İnegöl'den bir görünüş

vardır. Tarihî devirler yaşamış bir kasaba olup Romalılar, Bizanslılar ve Selçuklardan sonra Orhan Gazi zamanında Osmanlı ülkesine katılmıştır. İlçe merkezinin 11 kilometre doğusunda ve Çitli köyünde meşhur Çitli maden suyu çıkar. Zaten muhtelif maden sularından ve kaplıcalarından dolayı İnegöl adını almıştır. Kasabada Yıldırım Bayezit'in ve Fatih vezirlerinden İshak Paşa'nın camileri, kereste fabrikaları vardır. İlçenin nüfusu 59.343 ve kasabanın da 14.910 dur (1945 te).

İNEK i. Sığır cinsinin dişisi. Ar. Bakara. [Vache]

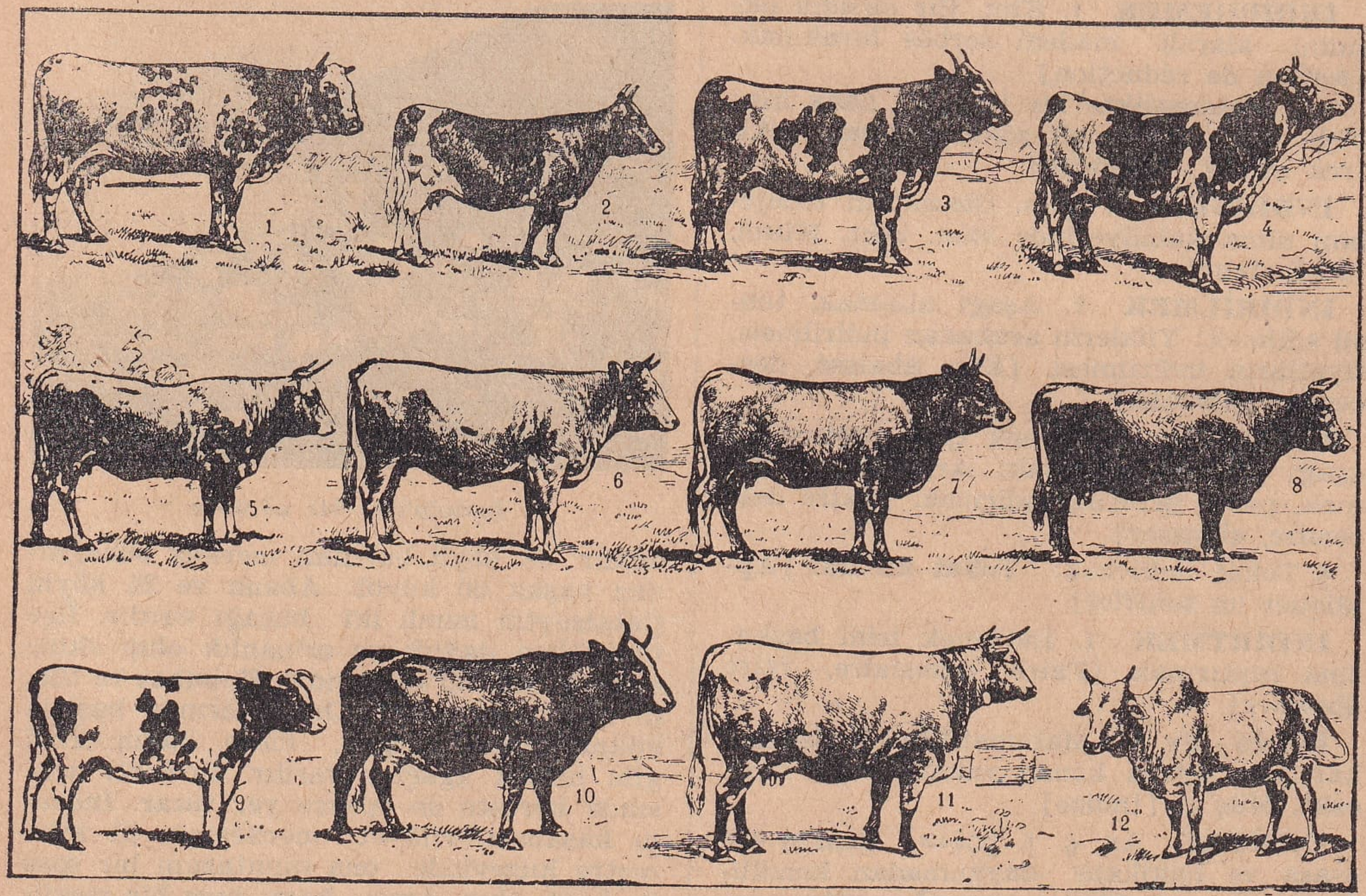

Avrupadaki bâzı inek cinsleri: 1- Normandiya, 2- Breton, 3- Compté, 4- Lorraine, 5- Gaston, 6- Charolais, 7- Poitevin, 8- Flamand, 9- Holânda, 10- Fribourg, 11- Durbam, 12- Zébu cinsleri

İNEKÇİ s. İnek besleyip sütünü satan kimse, inek çobanı, sığırtmaç. [Vacher]

İNEKLİK i. İnek ahırı, mandıra. [Écurie, bergerie]

2 - Bönlük. [Crédulité]

İNFAK Ar. i. [انفاق] Besleme, nafaka verme. [Action de nourrir]

§ İnfak etmek: Beslemek. [Nourrir]

İNFAZ Ar. i. [انفاذ] Bir hükmü veya kararı yürütme, yerine getirme, sözünü geçirme. [Exécution]

§ İnfaz etmek: Yerine getirmek, yürütmek. [Exécuter]

İNFİAL Ar. i. [انفعال] Gücenme, canı sıkılma: İnfiale kapılarak çıkıp gitti. [Action d'être fâché]

İNFİCAR Ar. i. [انفجار] Bot. Çatlama: Tomurcukların inficarı. [Déhiscence]

İNFİKÂK Ar. i. [انفكاك] Ayrılma, yerinden uzaklaşma: Valinin infikâki üzerine mektupçu vekili oldu. [Séparation]

§ İnfikâk etmek: Ayrılmak. [Se séparer]

İNFİLÂK Ar. i. [انفلاق] Patlama. [Explosion]

§ İnfilâk etmek: Patlamak. [Éclater, faire explosion]

İNFİNİTEZİMAL Fr. s. Mat. bk. Hesap.

İNFİRAT, İNFİRAD Ar. i. [انفراد] Ayrılıp tek ve tenha kalma. [Isolement, isolation]

§ Alelinfirat: Teker teker, birer birer. [Séparément, isolément]

§ İnfiradetmek: Tek kalmak, yalnız kalmak. [Se séparer, s'isoler]

İNFİSAH Ar. i. [انفساخ] Bozulma, dağılma: Eski kanunların infisahı, bir meclisin, bir şirketin infisahı. [Désorganisation]

§ İnfisah etmek: Bozulmak, dağılmak. [Se désorganiser, se dissoudre]

İNFİSAL Ar. i. [انفصال] Ayrılma, bir memurluktan çıkma, azledilme. [Action de quitter un lieu ou une place, destitution]

§ İnfisal etmek: Ayrılmak, azledilmek. [Être destitué, partir]

İNGİLİZ i. İngiltere halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, İngiltereli: İngiliz kumaşı, İngiliz donanması. [Anglais]

§ İngiliz anahtarı: Somunları gevşetmiye veya sıkıştırmıya yarıyan ve uçları paralel (muvazi) olarak açılıp kapanan kıskaç. [Clef anglaise]

§ İngiliz tuzu: İç sürdürücü(müshil) olarak kullanılan mağnezyum sülfatı. [Sulfate de magnésie]

İNGİLİZCE i. İngiliz dili. [L'anglais, langue anglaise]

2 - İngiliz usulüne göre: İngilizce kabul, ingilizce rakıs. [En anglais, à la façon anglaise]

İNGİLTERE* bk. Büyük Britanya.

İNGİN s. Etrafındaki araziye göre alçakta bulunan: Burası ingin olduğu için pek rüzgârlı olmaz. Münhat. [Penché, décliné]

İNGİN i. Solunum (teneffüs), sindirim (hazım) veya başka cihaz yollarını örten zarın yangılanıp (iltihaplanıp) bir sıvı salması (bir mayi ifraz etmesi). Burun ingisi, göğüs ingisi, barsak ingisi. eskt. Nezle. [Catarrhe, rhume]

İNGRES*, Jean - Auguste - Dominique (1780 - 1867). Değerli Fransız ressamlarındandır. Montauban'da doğdu. Resimlerinde görüşlerinin kuvveti, çizgilerinin mükemmeliyetiyle tanınmıştı. Ressam David'in talebesi olmakla beraber sonraları onun tarzından ayrılarak Raphael tarzında tablolar meydana getirmişti. Pek çok olan tablolarından en meşhurları «Chapelle», «Sixtine», «Le Vœu de Louis XIII», «Apothéose d'Homère» isimli olanlardır. Şark hayatına ait muhte-

İngres

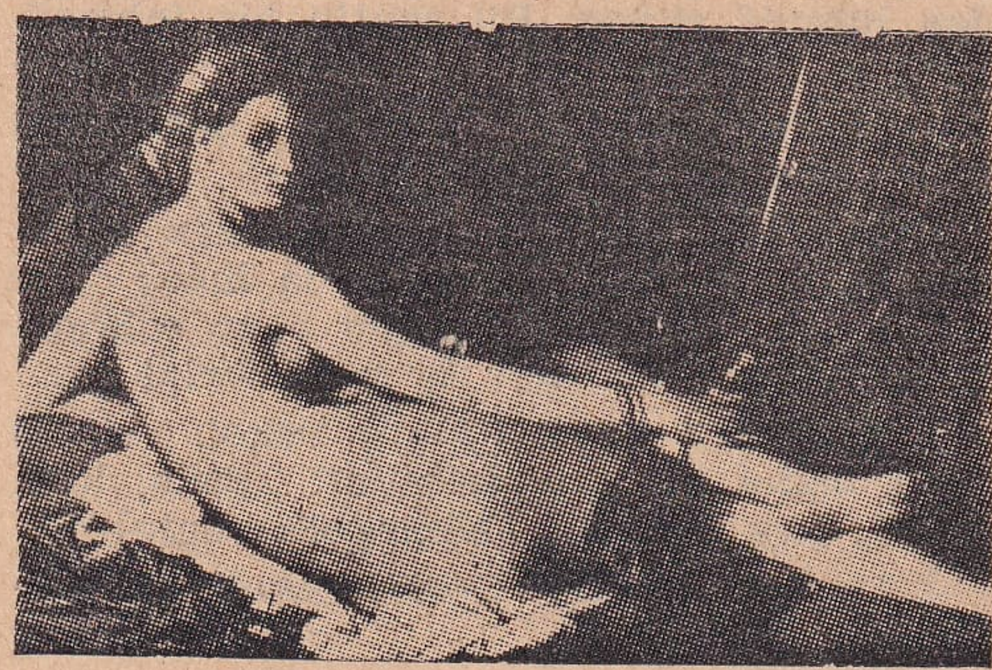

İngres'in "Odalık" adlı tablosu

lif odalık tablolariyle Louvre müzesinde bulunan «Türk Hamamı» da meşhurdur ve bu eser bir Garplı sanatkârın Ondokuzuncu Asırda Türk kadın hamamını ne suretle tasvir ettiğini göstermek itibariyle bizce dikkate lâyıktır.

İNHA Ar. i. [انها] Resmî bir işin bir daireden üst bir makama yazılması. Vilâyetten İçişleri Bakanlığına inha ettiler. [Communication]

§ İnha etmek: Üstün daire veya makama yazmak, önermek. [Annoncer]

İN HALİ Dil. Belirten (muzaf) halinde bulunan bir ismin icabına göre «n-in-n-ın-n-un» ve zamirlerde şahsa göre «im - in-nun» gibi ek şekillerinden birini alarak büründükleri kılık. «Ev» kelimesinin «in hali», «evin», «biz» zamirinin «im hali» de «bizim» şeklinde olur. eskt. Muzafunileyh hali. [Génitif]

İNHİDAM Ar. i. [انهدام] Çökme, yıkılma: (Ölmez, evet gönüllere heykel kuran Atam — Lâkin nedir içimdeki pâyansız inhidam? Tavaf'tan). [Démolition, déstruction]

İNHİLÂL Ar. i. [انحلال] Çözülüp ayrılma, dağılma, ayrışma, erime. [Dénouement, dissolution, disjonction]

§ İnhilâl etmek: (Memurluk hakkında) Açılmak, boşalmak: Filân yerin kaymakamlığı inhilâl etmiş. [Être vacant]

2 - Erimek, dağılmak. [Se dissoudre]

İNHİMAK Ar. i. [انهماك] Düşkünlük, bir şeyin üstüne pek düşmüş olma: Moda inhimaki birçok ailenin bütçesini sarsıyor. [Empressement, inclinaison]

İNHİNA Ar. i. [انحنا] Eğilme, eğrilip bükülme, baş eğme: (İnhina tavkı esaretten girandır boynuma — Kendi hür, fikri hür, vicdanı hür bir şairim. = Baş eğme esirlik halkasından fazla boynuma ağır gelir. Tevfik Fikret). [Courbure]

§ İnhina etmek: Eğilmek. [Être courbé]

İNHİRAF Ar. i. [انحراف] Sapma, doğru yoldan çıkma: Aldığı emrin bir kelimesinden inhiraf etmez. Bu saatin hiç inhirafı yoktur. [Dérivation]

§ İnhiraf etmek: Sapmak, değişmek. [Être changé, décliner, pencher]

İNHİSAF Ar. i. [انخساف] Husufa uğrama, ay tutulma. [Eclipse de la lune]

2 - mec. Eski parlaklığını veya şöhretini kaybetme. [Action de se couvrir]

İNHİSAR Ar. i. [انحصار] Tekel, bir iş veya malın bir ele verilmesi: Tütün, içki, kibrit, çay inhisarı. [Monopole, régie]

§ Devlet inhisarı: Devlet tekeli. [Monopole de l'État]

§ İnhisar etmek: Bir şeye veya şahsa mahsus olmak. [Se restreindre, être cerné]

İNHİSAR* Bilecik vilâyetinin Söğüt ilçesi bucaklarındandır. 13 köyü, 7.911 nüfusu vardır. Bunun 758 i Söğüt'ün 28 kilometre doğusunda bulunan bucak merkezindedir.

İNHİTAT Ar. i. [انحطاط] Aşağılama, gerileme, alçalma. İnginlik: Arazinin inhitatı, ilmin inhitatı, ahlâkın inhitatı. [Descente, abaissement, décadence]

§ İnhitat etmek: Aşağılamak, gerilemek. [S'abaisser, décliner]

İNHİZAM Ar. i. [انهزام] Bozgun, bozulma, hezimete uğrama. [Défaite, déroute]

İNİ i. Küçük erkek kardeş. [Frère cadet]

İN'İDAM Ar. i. [انعدام] Yok olma. [Anéantissement]

İNİK s. İnmiş, indirilmiş: Perdeler inik. [Abaissé, baissé]

§ İnik deniz: Coğ. Gelgit (cezir ve met) sırasında suların çekildiği vakitteki denizin hali. eskt. Cezir hali. [Basse mer, marée basse]

İNİK i. bk. Enik.

İNİKÂS, İN'İKÂS Ar. i. [انعكاس] Yansıma, aksetme, bir yere vurup geri dönme: Güneşin inikâsı, bir sesin inikâsı. [Refflet, reflexion]

§ İnikâs etmek: Yansımak, vurup geri dönmek. [Se réfleter]

İNİKAT, İN'İKAD Ar. i. [انعقاد] Kurulma, toplanma, birleşim: Bir meclisin inikadı. Kongrenin inikadı. bk. Birleşim. [Réunion]

§ İnikadetmek: Kurulmak, toplanmak, birleşmek. [Se réunir, tenir séance]

İNİLDEMEK f. Çınlamak, inilti çıkarmak: Toplar inildiyor. [Retentir]

İNİLTİ i. İnleme sesi, inleyiş, nale, yankı (aksi seda). [Gémissement, retentissement, écho]

İNİLTİLİ s. İniltisi olan, çınlıyan. [Retentissant]

İNİM İNİM b. zf. Süreklice inlemeyi anlatır: Zavallı saatlerce inim inim inledi. [Gémissement prolongé]

İNİSİYAL Fr. i. Bir şeyin başında bulunan, kelimenin ve ismin baş harfi: İmzasını koymamış, yalnız inisiyalini yazmış. Kitabın cildinde inisiyalleri var. [Initial]

İNİSİYATİV Fr. i. Ön ayak olma, bir şeyi ilk önce yapma, teşebbüs: Bu meselede inisiyativ hakkı onundur. [Initiative]

İNİŞ i. İnmek fiil veya tarzı: Merdivenden bir inişi var ki. [Descente]

2 - Yukarıdan aşağıya gittikçe alçalan yer, yokuşun zıttı. (Deveye yokuşu mu seversin, inişi mi, diye sormuşlar. İkisinin de Allah cezasını versin, demiş). [Pente]

İNİTAF, İN'İTAF Ar. i. [انعطاف] Bir tarafa dönme, yönelme, teveccüh. [Réflexion, direction du regard]

§ İnitaf etmek: Dönmek, teveccüh etmek, yönelmek. [Retourner, se diriger]

İNKÂR Ar. i. [انكار] Kabul etmeyiş, tanımama, abama, yadsıma. («İkrar» ve «itiraf» ın zıttı). [Négation, refus, désaveu]

§ İnkâr etmek: Kabul etmemek. [Nier, refuser]

İNKIBAZ Ar. i. [انقباض] Büzülme, çekilip toplanma: Soğuk, her cisimde az çok inkıbaza sebebolur. [Contraction]

2 - Peklik, tutukluk, kabızlık. («İshal» in zıttı). [Constipation]

İNKILÂP, İNKILÂB Ar. i. [انقلاب] Değişme, başka türlü olma, alt üst olma, dönüşüm: Bir eski konağın mektep binasına inkılâbı. [Changement]

2 - Devrim, bir devlet veya hükümet idaresini başka şekle sokma, fikirlere, inanışlara ve dünya işlerine ait esaslı değişmeler: Büyük Fransız İnkılâbı hemen bütün Avrupa inkılâplarına örnek oldu. [Révolution]

§ İnkılâbat: Değişmeler, dönüşümler, devrimler. [Changements, révolutions]

İNKILÂPÇI s. Devrimci, devlet ve hükümet işlerinde esaslı değişmelere taraftar olan ve bu maksatla çalışan. [Révolutionnaire]

İNKIRAZ Ar. i. [انقراض] Batma, sönme, zeval bulma: Bir devletin inkırazı, bir soyun inkırazı. [Fin, chute, ruine]

§ İnkıraz bulmak: Batmak, mahvolmak. [Finir, tomber, se ruiner]

İNKISAM Ar. i. [انقسام] Bölünme, parçalanma, kısımlara ayrılma. [Division, partage]

§ İnkısam etmek: Bölünmek. [Se diviser, être partagé, divisé]

İNKITA Ar. i. [انقطاع] Kesilme, arkası gelmeyiş: İki devlet arasındaki münasebetlerin inkıtaı bir harb tehlikesi gösteriyor. [Interruption, cessation]

§ İnkıtaa uğramak: Arası kesilmek. [Cesser, discontinuer]

İNKIYAT, İNKIYAD Ar. i. [انقياد] Boyun eğme, itaat: Bütün Asya hükümdarları Timurlenk'e inkıyadettiler. [Obéissance, soumission]

§ İnkıyadetmek: Boyun eğmek, bağlanmak. [Obéir, se soumettre]

İNKIZA Ar. i. [انقضاء] Tükenme, bitme, mühleti gelme: Vadesi inkızasında ödenecektir. [Terminaison, expiration du terme]

§ İnkıza etmek: Mühleti bitmek. [Être terminé, expirer]

İNKİSAR Ar. i. [انكسار] Kırılma: Dökme demirden eşya inkisara kabiliyetlidir. [Action de se briser]

2 - mec. Gücenme, gönül kırılma, hatırı kalma: İnkisarına sebebolacak bir şey söylemedim. [Action de se fâcher, de s'indigner]

3 - Beddua, ilenme: Bir anne evlâdına yürekten inkisar etmez. [Malédiction]

İNKİŞAF Ar. i. [انكشاف] Açılma, meydana çıkma, gelişme. [Apparition, révélation]

2 - Mat. ve Biyol. Açınım. [Developpement]

§ İnkişaf etmek: Açılmak, meydana çıkmak, gelişmek: Çiçekler inkişaf etti. Hakikat inkişaf ediyor. Çocuklar ilk yıl içinde şaşılacak bir hızla inkişaf ederler. [S'ouvrir, apparaître, être révélé, s'épanouir, grandir]

İNLEME i. Yavaşça bir ıstırap sesi çıkarma, inleyiş. [Gémissement]

2 - Çınlama: Topların inlemesi. [Retentissement]

İNLEMEK f. Bir acıyı yavaş ve dokunaklı bir sesle dışarıya vurmak: Hasta hiç şikâyet etmiyor ama inliyor. [Gémir]

2 - Çınlamak: Tamburlar inlemek, toplar inlemek. [Retentir]

İNLETMEK f. İnlemesine sebebolmak. [Faire gémir]

2 - Aksettirmek, çınlatmak. [Faire retentir]

3 - Eziyet etmek. [Souffrir, vexer, faire pleurer]

İNLEYİŞ i. İnleme. [Gémissement]

İNME i. İnmek fiil ve hareketi, nüzul, tenezzül, iniş: Yukarıdan inmesi, merdivenden inmesi. Zahire fiyatlarının inmesi. [Action de descendre, descente]

2 - Vücudun bir tarafında hareketin veya duygunun kalkması hastalığı, nüzul, felç, sekte: Zavallıya inme gelmiş, inmeye uğradı. [Apoplexie]

3 - Coğ. Gelgit (cezir ve met) sırasında deniz sularının alçalarak kıyıdan çekilmesi hali. eskt. Cezir hareketi. [Reflux]

İNMEK f. Aşağıya doğru gelmek, hubut, nüzul etmek: Gökten inmek, dağdan inmek, aşağı kata inmek. [Descendre]

2 - Azalmak, tenakus etmek: Fiyatlar indi. [S'abaisser, s'amoindrir]

3 - Düz hale gelmek. («Kabarmak» ın zıttı): Şiş indi. [Décroître (enflure, tumeur)]

4 - Alçalmak, eski halini bulmak, sükûnet bulmak, teskin olunmak: Sıtma, ateş indi, rüzgâr indi, hiddeti indi. [Se calmer (vent, colère)]

5 - Konmak, misafir olmak: Vapurdan çıkınca otele indik. [S'arrêter (pendant le voyage pour passer la nuit)]

6 - Yıkılmak, düşmek: Duvar birdenbire inmiş. [S'écrouler]

7 - İnme gelmek, nüzul isabet etmek: Sağ tarafına inmiş. [Attaquer (apoplexie)]

§ Yüreğine inmek: Birdenbire ölmek. [Mourir subitement]

2 - Çok korkmak, dehşete uğramak. [Frayer]

İNMELİ s. Bir tarafına inme gelmiş olan, meflûç. [Paralytique]

İNN* Tuna'nın ayaklarından olan ve Alman topraklarında akan 525 kilometre uzunluğunda bir nehrin adıdır. İsviçrenin Grison kantonundan çıkar, vâdisinde son derecede güzel yerler vardır.

İNNESS*, Georges (1825 - 1894). Amerikalı bir manzara ressamı. Hudson'da doğmuştur. Niagara şelâlesine ait tablolariyle tanılır. Oğlu da hayvan tablolariyle tanınmış bir ressamdır.

İNNİN Ar. s. bk. Innin.

İNNOCENT* «inosan ok.» Tarihte bu adı taşımış 13 papa vardır ki, azizlerden sayılan birincisi 402 - 417 arasında papalık etmiştir. 1198 - 1216 yılları arasında papalıkta bulunan Üçüncü İnnocent hepsinin en meşhurudur. Son derecede mutaassıp bir adam olup imparatorları tahtından indirmek ve kıralları aforoz etmek gibi hareketleri vardır. :Inquisition» denen müthiş mahkemeleri de o kurdurmuştu. Bizim tarihimizle en çok münasebetli bulunan da içlerinden Sekizinci İnnocent'dır. Bu makama meşhur Borgia'nın nüfuziyle seçilmiş, önce Osmanlı Türklerine karşı bir Haçlılar Seferi uyandırmıya uğraşmıştı. Rodos şövalyeleri tarafından kendisine teslim edilen Sultan Cem'i muhafaza için İkinci Bayezit'ten yılda kırk bin altın rüşvet alırdı. Ahlâksız olmakla tanınmıştır.

İNNSBRUCK* «inspruk ok.» Avusturyada Tyrol'un başkenti olan İnn ırmağı üzerinde 80.000 nüfuslu bir şehirdir.

İNORGANİK Fr. s. Kim. Organik (uzvî) olmıyan, madensel (madenî). eskt. Gayriuzvi. [Inorganique]

İNÖNÜ*, İsmet (doğ. 1884). Devletimizin ikinci cumhurbaşkanı ve Türkiyenin kurtuluşiyle cumhuriyetin kuruluşunda Atatürk'ün en yakın arkadaşıdır. İzmir'de doğdu. Hâkimliklerde bulunmuş olan rahmetli Mustafa Reşit Bey'in ve Sayın Bayan Cevriye Temelli'nin oğludur. Sivas Askerî Rüştiyesiyle mülkiye idadisinde, Halıcıoğlu Topçu İdadisinde okuduktan sonra 1903 te Topçu Harbiyesini sınıf birinciliğiyle bitirip topçu teğmeni olmuş ve Harb Akademisini de 1906 da gene birincilikle tamamlıyarak kurmay yüzbaşısı çıkmıştır. İlk meslek hayatı Edirne'de, sonra Yemen'de geçti. Oradaki yararlıklarından dolayı binbaşılığa yükselmiş, miralay iken İkinci Ordu komutanı bulunan Atatürk ile aynı ordunun kurmay başkanı sıfatiyle birlikte çalışmıştı. Sonra Kafkas, Filistin ve Suriye cephelerinde kolordu komutanı sıfatiyle kahramanca çarpıştı. Birinci Dünya Savaşı Mütarekesinde harbiye nezareti müsteşarı oldu. Sulh Hazırlığı Komisyonu reisliğinde iken Millî Mücadeleye hazır-

İsmet Paşa

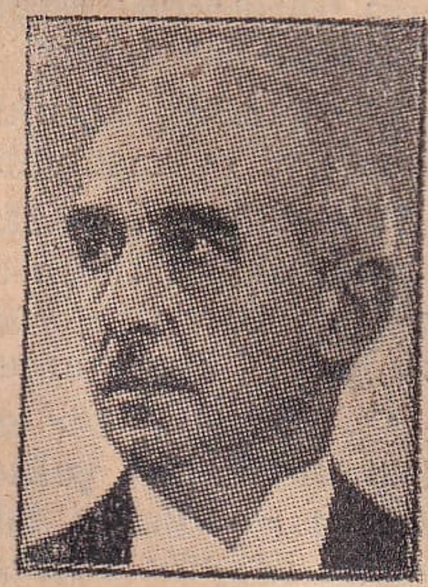

İsmet İnönü

lanan Atatürk ile işbirliği yapmış ve 1920 martında Ankaraya vararak Millî Mücadeleye fiilen katılmıştı. Birinci Büyük Millet Meclisine Edirne milletvekili sıfatiyle girdi ve Meclisçe erkânı harbiye reisliğine seçildi. Aynı zamanda Garp Cephesi Şimal Grupu komutanı oldu. Çerkes Etem çetelerini ezdikten sonra 1921 ocağında Birinci İnönü zaferini kazanmış ve bu zafer üzerine Büyük Meclis kararıyle rütbesi generalliğe yükselmiştir. Aynı yılın martı sonunda İkinci İnönü zaferini de kazanarak Atatürk'ün kendisine yazdığı gibi, yalnız düşmanı değil, milletin mâkûs talihini de yenmiş oluyordu. Soyadını işte bu kıymetli zaferlerden almıştır. Bundan sonra umum Garp Cephesi komutanı oldu. Sakarya Meydan Muharebesindeki hizmetlerinden dolayı da Büyük Meclis kendisine takdirname ile imtiyaz madalyası vermiştir. 31 ağustos 1922 deki büyük zaferde rütbesi ferikliğe yükseldi. Mudanya Mütarekesini şerefle imzaladıktan sonra hariciye vekilliğine de seçilerek Türk başmurahhası sıfatiyle Lozan'a gitmiş ve o çetin müzakereleri başarı ile idare ederek sulh zaferini kazanmıştı. Başvekil iken 30 ağustos 1926 da birinci ferikliğe yükseldi ve bir yıl sonra da kendi isteğiyle askerlikten emekliye ayrıldı. On beş yıl süren başbakanlığında eşsiz bir cevvaliyetle yeni devletin kuruluşunda ve bütün inkılâpların kökleşmesinde ve Türkiyenin gelişmesinde Atatürk'ün en candan ve en yakın yardımcısı oldu. Bu sebeplerdendir ki, Atatürk'ün ölümiyle memlekette duyulan engin matemi onun varlığı teselli etmiş ve Büyük Millet Meclisinin 11 kasım 1938 deki toplantısında ittifakla cumhurbaşkanlığına seçilerek bu seçim ondan sonraki devrelerde de yenilenmiştir.

İNÖNÜ* Bilecik vilâyetinin Bozöyük ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucak olup 12 köyü, 8.054 nüfusu vardır. Bunun 3.707 si Bozöyük'ün 15 kilometre güneyinde bu-

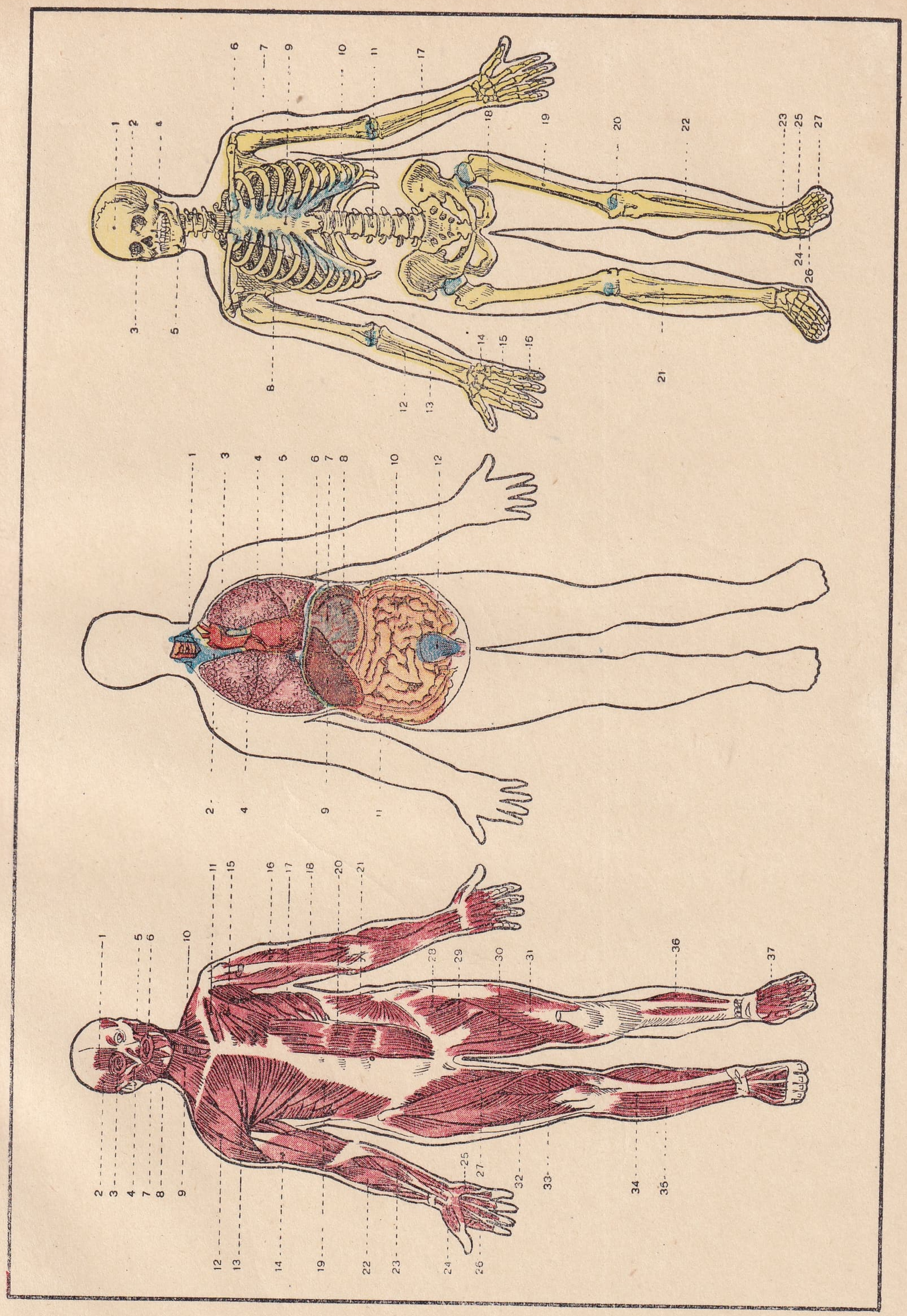

İnsan vücudu

Kaslar (adaleler), iç organlar ve iskelet
(Numaraların izahı "insan" maddesindedir)

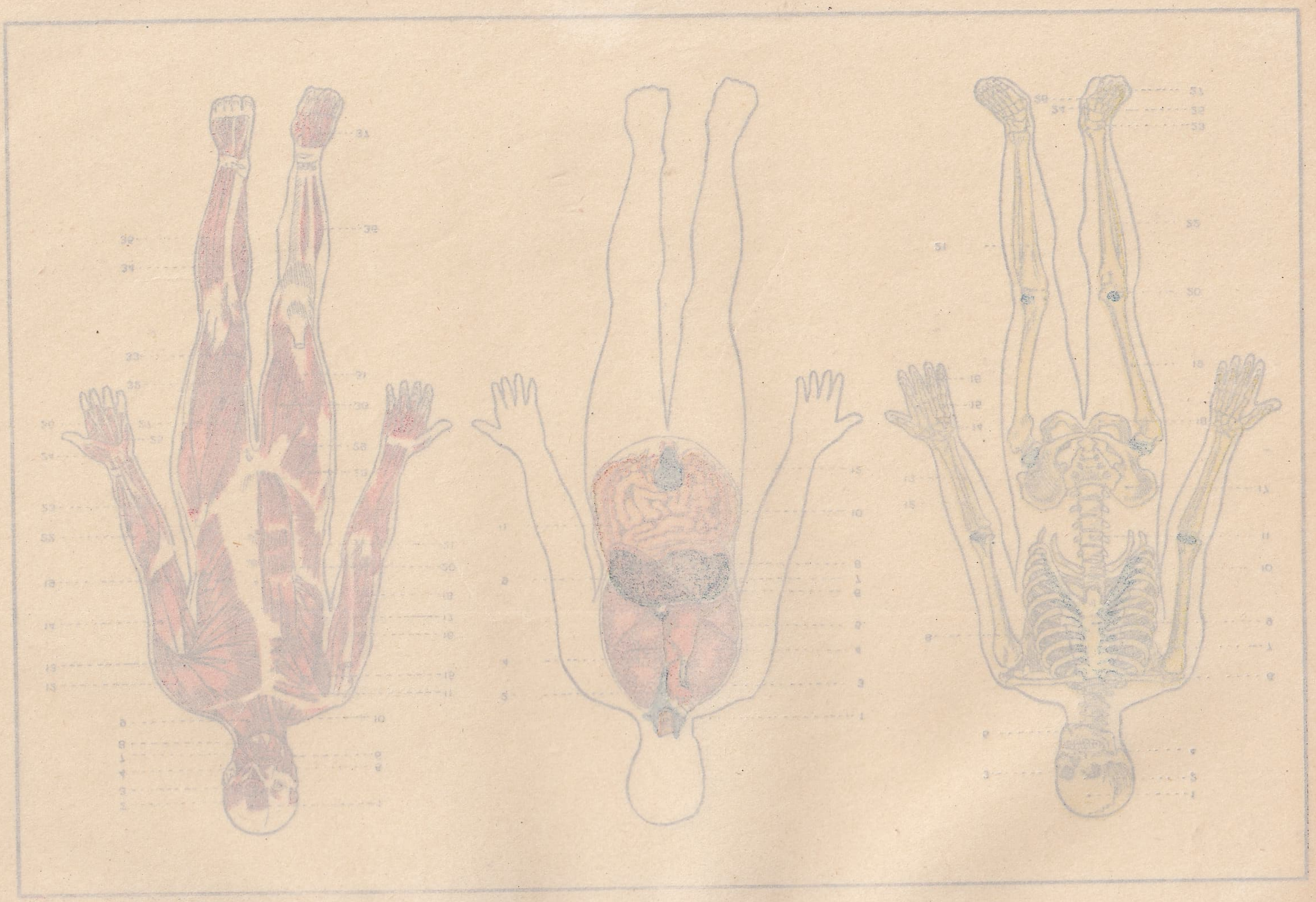

lunan ve demiryoluna da 3 kilometrelik bir şose ile bağlı olan bucak merkezindedir. İnönü Batı Anadolu ile Orta Anadolu'nun

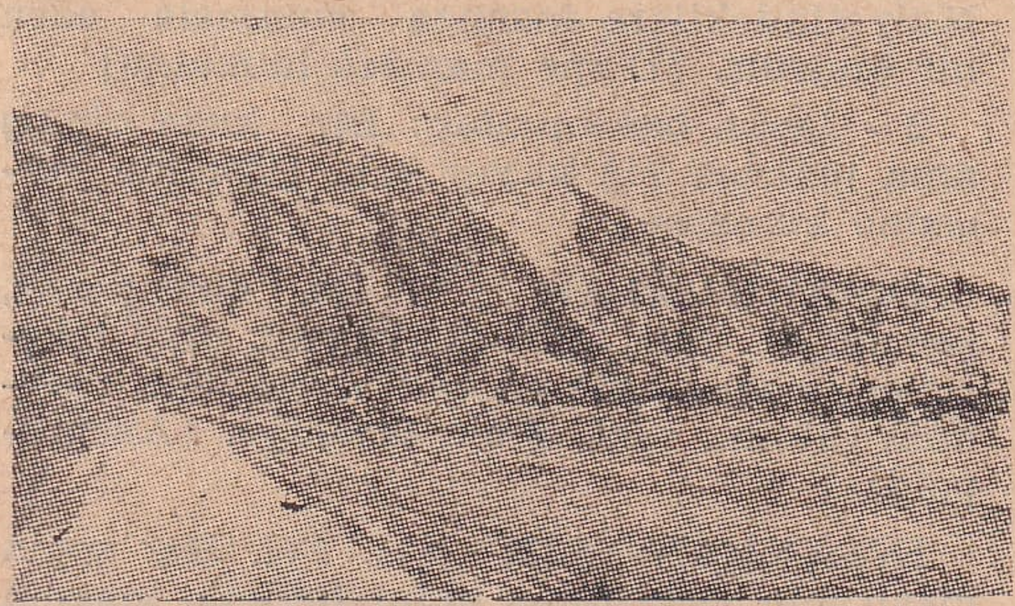

İnönü kasabasının uzaktan görünüşü

ayrıldığı noktada ve birkaç büyük yolun üzerinde bulunduğu için coğrafya bakımından ehemmiyetli bir yerdir. Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü'nün komutasındaki kahraman ordumuz 9 - 10 ocak 1921 de Yunan kıtalarını birinci defa burada karşılayarak mağlûbettiler. 30 mart ve 1 nisan 1921 de düşman taarruzunu tekrarladıysa da İkinci İnönü Muharebesinde tekrar orada hezimete uğramıştı. Ve bu çift zaferden

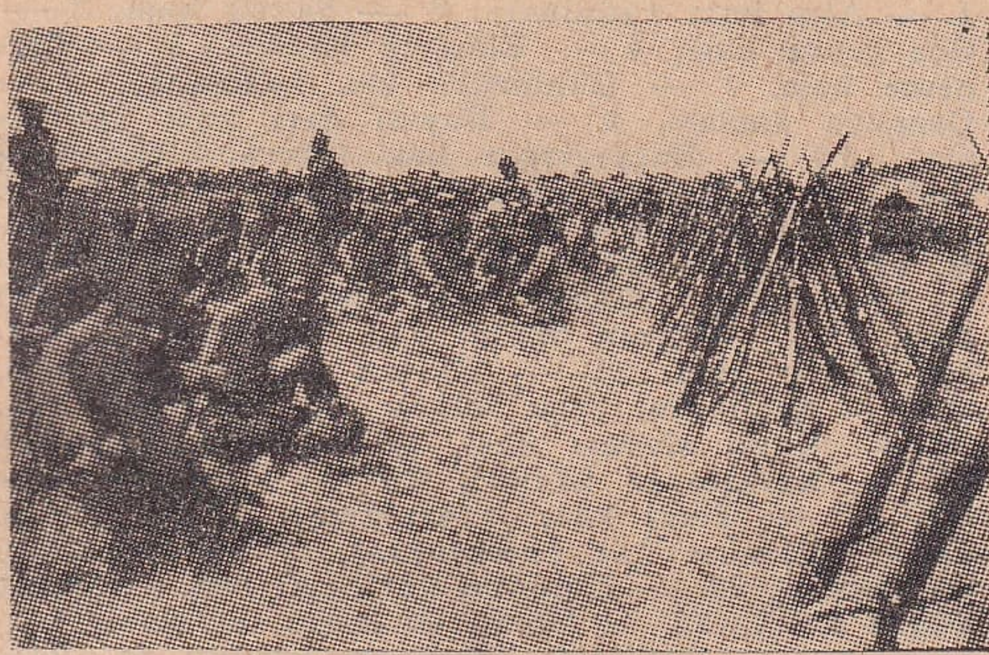

İnönü Muharebesinde silâh çatmış askerlerimiz

dolayı o küçük mevki gerek Türk tarihinde, gerek dünya tarihinde büyük bir ehemmiyet kazanmış oldu.

İNOWROCLAW* [Almancası: Hohensalza] Polonya'nın Posnanie bölgesinde 34.000 nüfuslu bir şehir.

İNQUİSİTİON* bk. Enkizisyon.

İNS Ar. i. [انس] İnsan nev'i, nev'i beşer: İns mi, cin mi, belli değil. (Bu kelime türkçede «ins-ü-cin, ins-ü-melek» gibi çift kelime halinde kullanılmıştır): (İns-ü-candan kimseler görmüş değil — Kimse ol elden haber vermiş değil. Âşık Beşe). [Le genre humain, les hommes]

İNSAF Ar. i. [انصاف] Vicdana ve mantıka dayanan adalet, haklı ve doğru hareket ve muamele: (Ehli dil birbirini bilmemek insaf değil. Nefî). [Équité, justice, acte de conscience]

2 - Merhamet, acıma. [Pitié]

3 - ü. Merhametli ol, biraz acı! İnsaf yahu! [interj. Assez! Ayez pitié, soyez juste!]

§ İnsafa gelmek: İnsafsızlık etmekten vazgeçmek. [Revenir à la modération]

§ İnsaf etmek: Vicdana uymak. [Agir avec conscience]

§ İnsafkâr: İnsaflı. [Équitable, juste]

§ İnsafkârane: İnsafa uygun olarak. [Équitablement]

İNSAFLI s. Vicdanlı, merhametli. [Juste, humaine]

İNSAFLICA s. Pek haksız olmıyan, fazla insafsız bulunmıyan: İçlerinde yalnız onun teklifi insaflıca görünüyor. [Avec modération]

İNSAFSIZ s. Acıması, hakka uygunluğu olmıyan. [Injuste, impitoyable]

İNSAFSIZCA zf. Haksız ve merhametsiz olarak, vicdansızca. [Injustement, cruellement]

İNSAFSIZLIK i. İnsafsız olma hali, haksızlık, tama'kârlık. [Injustice, cruauté]

İNSAN Ar. i. [انسان] Memelilerden iki ayak üzerinde dolaşan, iki elli, konuşarak anlaşan, zekâ sahibi hayvan. İnsanı öteki hayvanlardan ayıran başlıca vasıflar, iki ayağı üzerinde yürümesi, vücuduna göre kafatasının ve beyin ağırlığının fazlalığı, bilhassa konuşma kabiliyetidir.

§ İnsan nev'inin dünya yüzünde meydana gelişinin tarihi ancak toprak derinliklerinde bulunmuş kemiklerin ve taşlarla en iptidai silâh ve aletlerin tetkiklerine dayanan tahminlerden ibarettir. Tarih yazı sanatının meydana gelmesinden sonraki hâdiseleri kaydedebildiği için tarihe girebilen insan hayatı nihayet 5.000 veya 6.000 yıl olarak kabul edilmektedir. Halbuki ilim adamlarının meydana çıkardıkları eski insanlara ait taş aletler arasında 50.000 senelik oldukları tahmin edilenler vardır. İnsanların bu taş aletleri yapabilmesi için de pek uzun zamanlar geçmiş olduğuna göre insanın yeryüzündeki varlığı en aşağı 500.000 yıl ve belki bundan da fazladır, deniliyor. Cava'da bulunmuş olan bir kalça kemiği delâletiyle ilk «maymun - insan» tipinin bu biçimde olduğunu bâzı âlimler ileri sürmüşlerdir ki, bu «Cava maymun - insanı» nın en aşağı 500.000 yıllık olduğu söylenir. Ondan sonra Almanyada Heidelberg'de bulunmuş bir kafatası en iptidai insan örneği olarak ileri sürülmüştür ki, bu tipin de 200.000 yıl önce yaşadığına

hükmedilmektedir. Daha sonra Neanderthal adamı gelir. Bu örneklerin de elli bin, yüz bin sene önce yaşamış olduklarına ihtimal verilmektedir. Bu tipin de daha mütekâmil olan ve «Cro-Magnon» denilen bir insan cinsi tarafından ortadan kaldırıldığı tahmin ediliyor. Bunların asrî insanlar gibi «Homo Sapiens» sınıfına girdikleri, mağaralarda yaşamış oldukları, mağara duvarlarına çizdikleri resimlere ve kafataslarına göre hayli zeki oldukları anlaşılmaktadır. Nihayet son taş devri insanları gelir ki, bunlar tarihin başladığı ilk devirlere kadar devam etmiştir denilmektedir.

§ Dünya üzerindeki bütün insanlar derilerinin rengine göre başlıca üç büyük zümreye ayrılırlar ki, beyaz, sarı ve kara derililerdir. Kızıl ırka mensubolanlar da sarı derili insanların bir çeşidi sayılır. Beyaz derili veya Kafkas ırkı denilenler açık renkli, büyücek gözlü, düz ve yumuşak saçlı zümrelerdir ki, Avrupa, Kuzey Afrika, Batı Asya ve hemen bütün Amerika halkını teşkil ederler. Sarı derililer veya Moğol ırk denilenler, renkleri beyaz veya esmer sarıdan zeytin yeşiline kadar çeşitli ve gözleri çekik olanlardır ki, Asyanın en büyük kısmiyle Okyanusyanın ve Madagaskarın bir kısmını işgal ederler. Amerika yerlilerini teşkil eden kızıl ırk da bu sarı derililerin bir şubesi sayılırlar. Siyah derililer veya Habeşler denilen insanlar da renkleri esmerden kapkaraya kadar çeşit gösteren, saçları kıvırcık, burunları çok defa basık, ağızları geniş, dudakları sarkık olanlardır ki, kuzeyi müstesna olmak üzere bütün Afrikayı, Avustralyayı, Melanezyayı ve Polinezyanın bir kısmını kaplamakla beraber Amerikada ve Güney Asyada dahi bulunurlar. Bu üç büyük renge mensubolan yeryüzündeki bütün insanların topu bir milyar yedi yüz milyon kadar tahmin edilmektedir. Ar. Beşer, âdem. Far. Merdüm. [Homme]

2 - mec. s. ve i. Ahlâkı yüksek ve vicdanlı kimse: Ben onu insan sanırdım. Filânca çok insan bir zattır. [Humain, brave]

3 - Belirsiz zamir (müphem zamir) olarak kullanıldığı da çoktur: İnsan ne diyeceğini şaşırıyor, insanı mesul ederler, insanın güleceği geliyor. [Pronom indéfini]

§ İnsan sarrafı: Adam sarrafı, insanların mizaç ve mahiyetlerini yüzlerinden, hareket ve sözlerinden isabetle tahmin edebilen kimse. [Qui sait estimer le caractère des hommes]

İNSANBİÇİMCİLİK b. i. Fel. Allahı insan biçiminde tasarlıyan felsefe mezhebi. eskt. Müşebbihe. [Anthropomorphisme]

İNSANBİÇİMİ b. i. Fel. İnsan biçiminde olan. eskt. Müşebbeh. [Anthropomorphe]

İNSANBİLİM b. i. bk. Antropoloji. [Anthropologie]

İNSANCA zf. İnsana yakışır şekilde: Maiyetindekilere insanca muamele eden bir âmirdir. [D'une manière humaine]

2 - İnsan bakımından: Bir kaza olmuş ama insanca hiç kayıp yok. [Comme personne humaine]

İNSANIMSILAR ç. i. Zo. Orangotan, şempanze, goril gibi kuyruksuz olup iskeletleri insanınkine en çok yakın olan maymun takımı. eskt. Şibih insaniye. [Anthropoïdes]

İNSANİÇİNCİLİK b. i. Fel. Her şeyin insan için yaratılmış bulunduğuna, insanın varlığın sebebi olduğuna inanan felsefe mezhebi. eskt. Libeşeriye. [Anthropocentrisme]

İNSANİYET Ar. i. [انسانيت] Bütün insanlar, insan nev'i: İnsaniyete hizmet etmek. [Humanité]

(İhtar: «İnsaniyet» ve «beşeriyet» arasındaki kullanış farkı için bk. «beşeriyet»).

→

İNSAN VÜCUDU

KASLAR

1 — Alın kası (adalesi), 2 — Şakak kası, 3 — Göz çevre kası, 4 — Elmacık kasları, 5 — Çiğneme kası, 7 — Güldürücü kas (risorius), 8 — Çeneucu kasları, 9 — Boyun deri kası (platisma), 10 — Başçevirten kas (sterno-kleido-mastoid), 11 — Köprücükaltı kası, 12 — Deltoid kas, 13 — Büyük göğüs kası, 14 — İki başlı kol kası, 15 — Küçük göğüs kası, 16 — Üçbaşlı kol kası, 17 — Yan (büyük) dişli kas, 18 — Kol (ön) kası, 19 — Karnın büyük eğik kası, 20 — Karnın doğru kası, 21 — Karnın küçük eğik kası, 22 — Elbileğini dışa büken (supinator) kas, 23 — Uzun elayası kası, 24 — Tenar kasları, 25 — Karşıtenar kasları, 26 — Solucansı kaslar, 27 — Terzi kası (startorius), 28 — Psoas, 29 — Taraksı kas (pektineus), 30 — Yaklaştırıcı kaslar, 31 — Uyluğun dörtbaşlı kası (uyluğun doğru kası), 32 — Dörtbaşlı kasın dış geniş parçası, 33 — Uyluğun dörtbaşlı kasının iç geniş parçası, 34 — Bacağın ön kası, 35 — Ayakparmaklarının açıcı kasları, 36 — Baldırın üçbaşlı kası, 37 — Ayaksırtı kası.

İÇ ORGANLAR

1 — Soluk borusu (trakea), 2 — Üst ana toplardamar (üst vena kava), 3 — Aort, 4 — Akciğerler, 5 — Kalb, 6 — Diyafragm, 7 — Mide, 8 — Dalak, 9 — Karaciğer, 10 — İnce barsaklar, 11 — Kalın barsaklar, 12 — İdrar kesesi.

İSKELET

1 — Alın kemiği, 2 — Şakak kemiği, 3 — Gözçukuru, 4 — Üst çene kemiği, 5 — Alt çene kemiği, 6 — Köprücük kemik, 7 — Kol (pazı) kemiği, 8 — Kürek kemik, 9 — Göğüstahtası kemiği (sternum), 10 — Kaburga kemikleri, 11 — Omurga, 12 — Döner kemik (radius), 13 — Dirsek kemiği (ulna), 14 — Elbileği kemikleri, 15 — Eltarağı kemikleri, 16 — El parmağı (dizi) kemikleri, 17 — Kalça kemiği, 18 — Kalça çatısı, 19 — Uyluk kemiği, 20 — Dizkapağı kemiği, 21 — Kaval kemik, 22 — Kamış kemik, 23 — Aşık kemiği, 24 — Topuk kemiği, 25 — Ayakbileği kemikleri, 26 — Ayaktarağı kemikleri, 27 — Ayak parmağı (dizi) kemikleri.

2 - İnsanlığa yakışır hareket, iyilik: İnsaniyet namına bunu yapyorum. Sizde hiç insaniyet yok mudur? [Bonté, civilité, obligeance]

İNSANİYETLİ s. Vicdanlı, mürüvvetli. [Civil, obligeant]

İNSANİYETSİZ s. İnsanlık değeri olmıyan. [Malveillant]

İNSANİYETSİZLİK i. İnsanlık değeri olmayış, başkaları için duyguları kötü oluş. [Inhumanité, désobligeance, malveillance]

İNSANLIK i. İnsan olma hali: Hastalık zavallıyı insanlıktan çıkarmış. [État d'être homme]

2 - İnsanca hareket: Bu iyiliği onun insanlığını gösteriyor. [Bonté, civilité]

3 - Bütün insanlar, insanların topu: İçki insanlık için bir felâkettir. [Humanité]

İNSANÜSTÜ b. s. İnsan gücünün üstünde olan. Fevkalbeşer: İnsanüstü bir başarı (muvaffakıyet). [Surhumain]

İNSİBAP, İNSİBAB Ar. i. [انصباب] Dökülme: Kızılırmak Karadenize insibabeder. [Action d'être versé]

İNSİCAM Ar. i. [انسجام] Düzgünlük, tutarlık: Sözleri arasında insicam yok. [Régularité, harmonie]

§ İnsicamlı: Düzgün, birbirini tutan. [Régulier, conséquent]

§ İnsicamsız: Birbirini tutmaz. [Irrégulier, inconséquent]

İNSİDAT, İNSİDAD Ar. i. [انسداد] Tıkanma, kapanma: Yolların insidadı. [État de ce qui est fermé, obstrué]

İNSİLÂP, İNSİLÂB Ar. i. [انسلاب] Ortadan kalkma, yok olma: O şehirde emniyetin insilâbı ticaretin durmasına sebeboldu. [Manque, défaut]

İNSİYAK Ar. i. [انسياق] İçgüdü, sevki tabii. [Instinct]

İNSİYAKÎ Ar. s. [انسياقى] İçgüdüsel, sevki tabiiye ait veya ondan ileri gelen, garizevi. [Instinctif]

İNŞA Ar. i. [انشاء] Yapma, kurma: Bir bina veya köprü inşası. [Construction]

2 - ed. Kaleme alma, yazıya dökme: İnşa dersi, inşa vazifesi, inşası kuvvetli. [Composition]

§ İnşa etmek: Yapı kurmak. [Construire]

İNŞAAT Ar. ç. i. [انشآت] Yapı kurma, gemi yapma gibi işler. [Construction]

İNŞALLAH, İNŞAALLAH Ar. zf. [ان شاءالله] Allah isterse, Tanrı dilerse demektir, istek ve dua yerinde kullanılır, bâzı defa söz olsun diye veya baştan savmak için de söylendiği vardır. Meselâ «bu işi yakında inşallah bitireceğim» derken içten bir dilek ifade edilmesi mümkünse de «bize bir gün buyurunuz» diyen birinin sudan dâvetine «inşallah» diye verilen cevapta elbette böyle bir samimilik yoktur. [S'il plaît à Dieu]

İNŞAT, İNŞAD Ar. i. [انشاد] Bir şiiri veya edebî bir eseri birkaç kişi önünde yahut kalabalıkta yüksekçe sesle ve eserdeki mânanın icabettirdiği iyi hareketlerle okuma: İnşat da güzel sanatların hususi bir çeşidi sayılabilir. [Action de reciter des vers; déclamation]

İNŞİAP, İNŞİAB Ar. i. [انشعاب] Dallanma, şubelere ayrılma. [Ramification, épanouissement]

İNŞİKAK Ar. i. [انشقاق] Çatlayıp yayılma, ikiye ayrılma: İnşikakı kamer (ayın ikiye ayrılması) mucizesi temsilî bir gelenekten başka bir şey olmıyacaktır. [État de ce qui est ou devient fendu]

İNŞİRAH Ar. i. [انشراح] İç açılması, ferahlık. [Dilatation, joie]

İNTAÇ Ar. i. [انتاج] Neticelendirme, sonuçlama. [Action de faire résulter]

§ İntacetmek: Netice almak. [Causer]

İNTAK Ar. i. [انطاق] Söyletme, nutka getirme. [Action de faire parler]

§ İntakı Hak: Tanrı söyletmesi, sakladığı bir şeyi meydana koyacak şekilde ağızdan söz kaçırmak. [Parler, avouer involontairement]

İNTAN Ar. i. [انتان] Kokuşma, taaffün, mikroplu iç hastalığı. [Infection, maladie microbique]

İNTANİ Ar. s. [انتانى] İntan mahiyetinde olan, taaffün hâsıl eden. [Infectieux]

İNTAŞ Ar. i. [انتاش] Çimlenme, sürme: Tohumların intaşı toprakta hararet ve rutubet gibi elverişli şartlara bağlıdır. [Germination]

İNTELEK Fr. i. Ps. An, anlık, zihin, müdrike. [Intellect, esprit]

İNTEPE (Erenköy) Çanakkale vilâyetinin merkez ilçesi bucaklarından biri olup 20 köyü, 10.295 nüfusu vardır. Bunun 4.148 i bucak merkezi olan ve küçük bir kasaba halinde bulunan Erenköy'dedir. bk. Erenköy.

İNTIBA Ar. i. [انطباع] Basılma, iz bırakma, izlenim, bir şeyin zihinde suret bulması. [Impression, souvenir, empreinte]

İNTIBAK Ar. i. [انطباق] Uyma, uygun gelme: Yaşamak için muhite intıbak lâzım. [Adaptation]

§ İntıbak etmek: Uymak, uygun gelmek. [Se conformer, s'adapter]

İNTİBAH Ar. i. [انتباه] Uyanma, uyanış: Şiddetli bir tekdir ile ona intibah vermeli. [Réveil, excitation]

İNTİFA Ar. i. [انتفاع] Faydalanma, menfaat temin etme. [Action de profiter, de tirer avantage]

İNTİHA Ar. i. [انتهاء] Son, nihayet, sona varma. [Fin, action d'être terminé]

§ İntiha bulmak: Sona varmak. [Finir]

İNTİHABAT Ar. ç. i. [انتخابات] Seçimler: Yakında umumi intihabata başlanacakmış. [Élections]

İNTİHAL Ar. i. [انتحال] Başkasının eserini kendi eseri diye gösterme: İntihal edebî bir hırsızlık demektir. [Plagiat]

§ İntihal etmek: Başkasının şiirini veya eserini benimsemek. [Plagier]

İNTİHAP, İNTİHAB Ar. i. [انتخاب] Seçim, seçme, bir şeyin en beğenilenini ayırma. [Choix, élection]

§ İntihabetmek: Seçmek. [Choisir, élire]

İNTİHAR Ar. i. [انتحار] Kendi kendini öldürme. İtlâfı nefis: Aşkında intihar etmek derecesinde ye'se düşmüş. [Suicide]

§ İntihar etmek: Kendini öldürmek. [Se suicider]

İNTİKAL Ar. i. [انتقال] Geçme: Babadan servet intikali, Rumeliden Anadoluya intikal edenler. Dünyadan ahrete intikal etmek, bir hastalığın mikropla başkasına intikali. [Passage, héritage, déménagement, transmission]

2 - Anlama, kavrama: İntikali azdır, iyice anlattım ama intikal edemedi. [Pénétration, prespicacité]

§ İntikal etmek: Geçmek, göçmek, sirayet etmek, miras kalmak. [Passer, déménager, hériter, transmettre]

2 - Anlamak, kavramak. [Comprendre, pénétrer]

§ Sürati intikal: Çabuk kavrama kabiliyeti. [Vivacité d'esprit, prespicacité]

İNTİKAM Ar. i. [انتقام] Öç, hınç, acı çıkarma. [Vengence]

§ İntikam almak: Öcalmak. [Se venger]

İNTİKAT Ar. i. [انتقاد] Tenkid, eleştirme, edebî veya ilmî eserlerin tetkik ve muhakemesi. [Critique]

§ İntikadetmek: Tenkidetmek, eleştirmek. [Critiquer]

İNTİSAP, İNTİSAB Ar. i. [انتساب] Mensubolma, bağlanma, bir topluluğa veya bir şahıs veya daireye münasebet peyda etme: Hiçbir partiye intisabı yok. [Action de s'attacher]

§ İntisabetmek: Bağlanmak. [S'attacher]

İNTİŞAR Ar. i. [انتشار] Yayılma: Güzel bir koku intişar etti. [Action d'être rependu]

2 - Çıkma, yayınlanma: Bir haber intişar etti. O kitap henüz intişar etmedi. [Action d'être publié]

§ İntişar etmek: Yayılmak, çıkmak. [Être rependu, être publié]

İNTİZAM Ar. i. [انتظام] Düzgünlük, düzen, tertip: Bir memleketin her şeyden önce nizama ve intizama ihtiyacı vardır. [Ordre, régularité]

İNTİZAMLI s. Düzgün, düzenli, muntazam. [Arangé, régulier]

İNTİZAMSIZ s. Karma karışık, düzensiz. [Désordonné]

İNTİZAR Ar. i. [انتظار] Bekleme, gözleme. (Bu «intizar» kelimesini okuma ve yazması kıt olanlar arasında beddua mânasına olan «inkisar» yerine kullananlar da vardır ama tabii doğru değildir). [Attente]

§ İntizar etmek: Beklemek. [Attendre]

İNZAL Ar. i. [انزال] İndirme: Tevrat Musa'ya inzal buyurulmuş. [Action de faire descendre]

2 - Atmık (meni) çıkması: Uykuda iken inzale uğramış. [Éjaculation]

İNZAR Ar. i. [انذار] Neticenin fena olacağını haber vererek kötülükten sakındırma: Her peygamber hem inzar, hem tebşir ile mükellef idi. [Avertissement de l'approche d'un danger]

İNZIBAT Ar. i. [انضباط] Düzen ve rahatlık, emniyetsizliğin ve karışıklığın bulunmayışı. Âsayişin yolunda olması, durtut, tuturgu. [Discipline, ordre, régularité]

2 - Askerler için polis vazifesini gören ordu mensubu: İnzibat subayı (zabiti), inzıbat çavuşu, inzıbat eri (neferi). [Police pour les soldats]

İNZIMAM Ar. i. [انضمام] Katılma: Hastalığına bir de grip inzımam etmiş. Babamın fikri inzımam etmeyince bu işe karar vermem. [Adjonction, annexion]

§ İnzımam etmek: Katılmak, ulanmak, ilâve edilmek. [Être joint, ajouté, s'annexer]

İNZİVA Ar. i. [انزواء] Köşeye çekilme, el çekip karışmayış, çekilip bir bucakta oturma: Emekliye ayrıldıktan sonra inzivaya başladı. [Retraite, vie d'érmite]

§ İnzivaya çekilmek: Âlemden uzak yaşamak. [Vivre loin du monde, adopter la vie d'érmite]

İP i. Bir şey bağlamak için kullanılan kalınca bükülmüş sicim ki, kalınına urgan, daha kalınına halat, incesine de sicim denir. Ar. Habl, Far. Resen. [Corde]

§ İpe çekmek: Asmak, idam etmek. [Pendre]

§ İpe sapa gelmez: Birbirine uymaz,

münasebetsiz: İpe sapa gelmez lâkırdılar söylüyor. [Incohérent]

§ İpe un sermek: Bir işi yapmamak için bahane bulmak. [Refuser un service en alléguant un prétexte inadmissible]

§ İpi çözmek: İlişiğini kesmek. [Cesser toutes relations]

§ İpi kırmak: arg. Savuşup gitmek. [Se sauver]

§ İpi koparmak: Anlaşmazlığı açığa vurmak, tam bir ihtilâf haline girmek. [Rompre la paille, se brouiller]

§ İpini çekmek (birinin): Doğru hareket etmiye zorlamak. [Éveiller, réprimander]

§ İpin ucunu kaçırmak: Bir işin içinden çıkamıyacak bir hale gelmek, pek şaşırmak. [Ne pas savoir que faire]

§ İpipüllah (ipipullah), sivri külâh: Son derecede yoksul. [Indigence extrême]

§ İpiyle kuyuya inilmez: Kendisine güvenilemez. [Indigne de confiance]

§ İpten kazıktan kurtulmuş: Birçok suç işlemiş kötü adam. [Échappé de la pendaison]

§ İp ucu: Sebep, vesile, aranan şeye ulaştırabilecek iz, serrişte. [Cause, prise]

§ İp ucu vermek: Birine vesile vermek. [Donner prise]

İPÇİK i. Bot. Bitkilerde erkeklik organının başçıklarının sapı. eskt. Hayt. [Filet]

İPEK i. İpek böceğinin kozasını çözerek çıkarılan çok ince ve parlak tel ki, iplik haline getirilerek kıymetli kumaşlar ve ibrişim yapmıya yarar. Ar. Harir. [Soie]

2 - s. İpekten yapılma: İpek mendil, ipek çorap. [De soie, en soie]

§ İpek böceği: Kanatları pullu böcekler sınıfından dut yaprağiyle beslenen bir cins kelebeğin tırtılı, ki ördüğü kozalardan ipek elde edilir. [Ver à soie]

İPEK* (Peç) Arnavutluğun kuzey kısmında şimdi Yugoslavya toprakları içinde kalmış olan eski bir şehrimizin adıdır ki, Kosova vilâyeti sancaklarından birinin merkezi idi, slavca adı Peç'tir.

İPEKA i. Güney Amerikada yetişen kökboyasıgiller (rubiacées) familyasından kusturucu bir kök. [Ipeca, ipecacuna]

İPEKÇİ s. İpek yetiştiren veya satan kimse. [Marchand ou fabriquant de soie à coudre]

İPEKHANE i. Kozaların, ipek çilesi haline konulması için işletilen yer. [Fabrique de soie]

İPEKLİ s. İpekten yapılmış veya içinde ipek bulunan. [De soie, en soie]

İPHAM, İBHAM Ar. i. [ابهام] Kapalı ve şüpheli bir şekilde ifade, belirsizlik: Bu sözde ipham var. [Confusion, confusion du style]

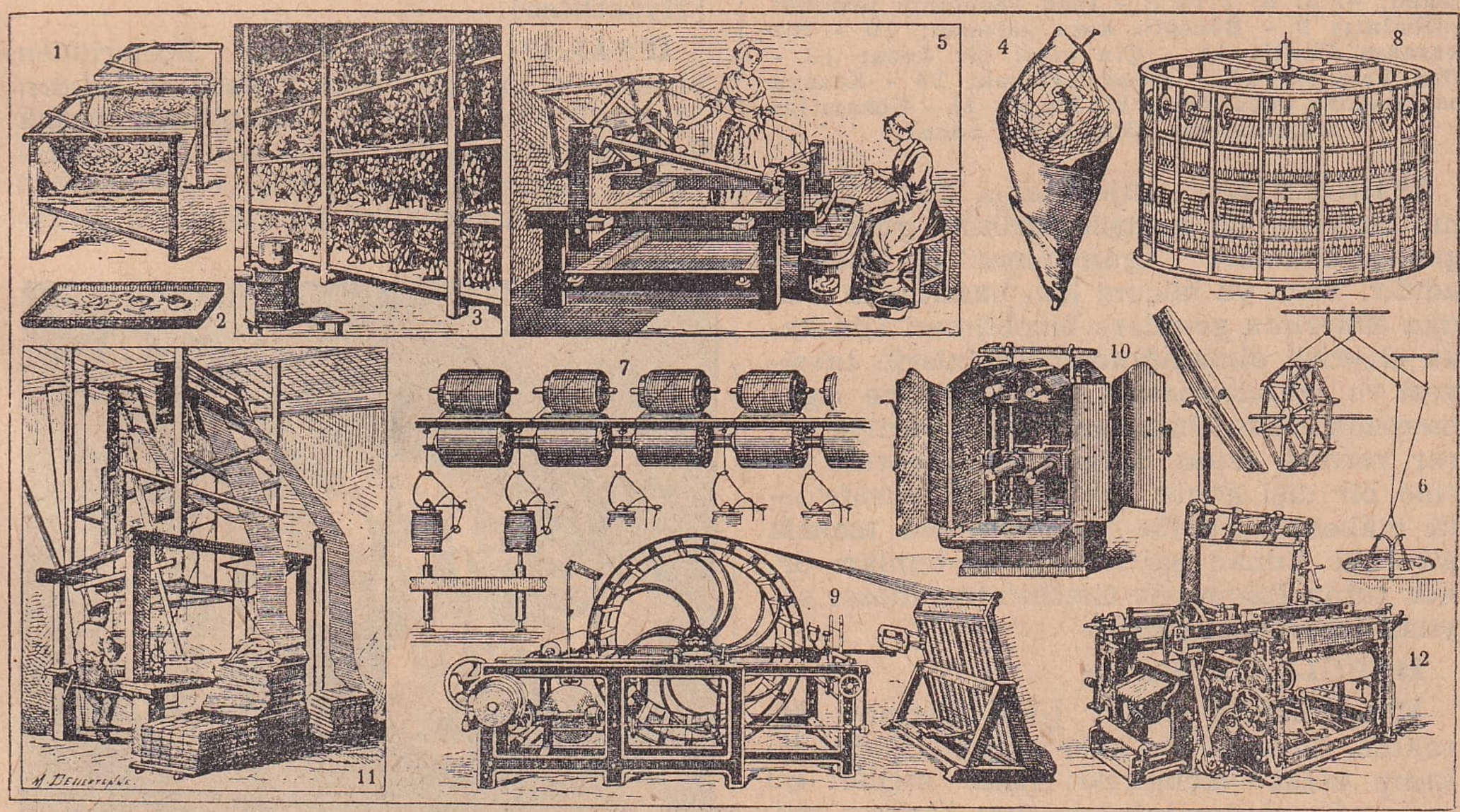

İpek: 1 - Böcek yetiştirme masası ve sepetleri; 2 - Eski usul bir sepet; 3 - Çalıların bulunduğu oda; 4 - Eski usul bir koza meydana getirme tertibatı; 5 - Eski usul bir iplik çıkarma aleti; 6 - Mekanik usulle iplik çıkarma; 7 ve 8 - İpliklerin masuralara sarılması; 9 - İplikler dokuma safhasında; 10 - Desteleri perdahlıyan makine; 11 - El ile dokuma tezgâhı; 12 - Makine ile dokuma

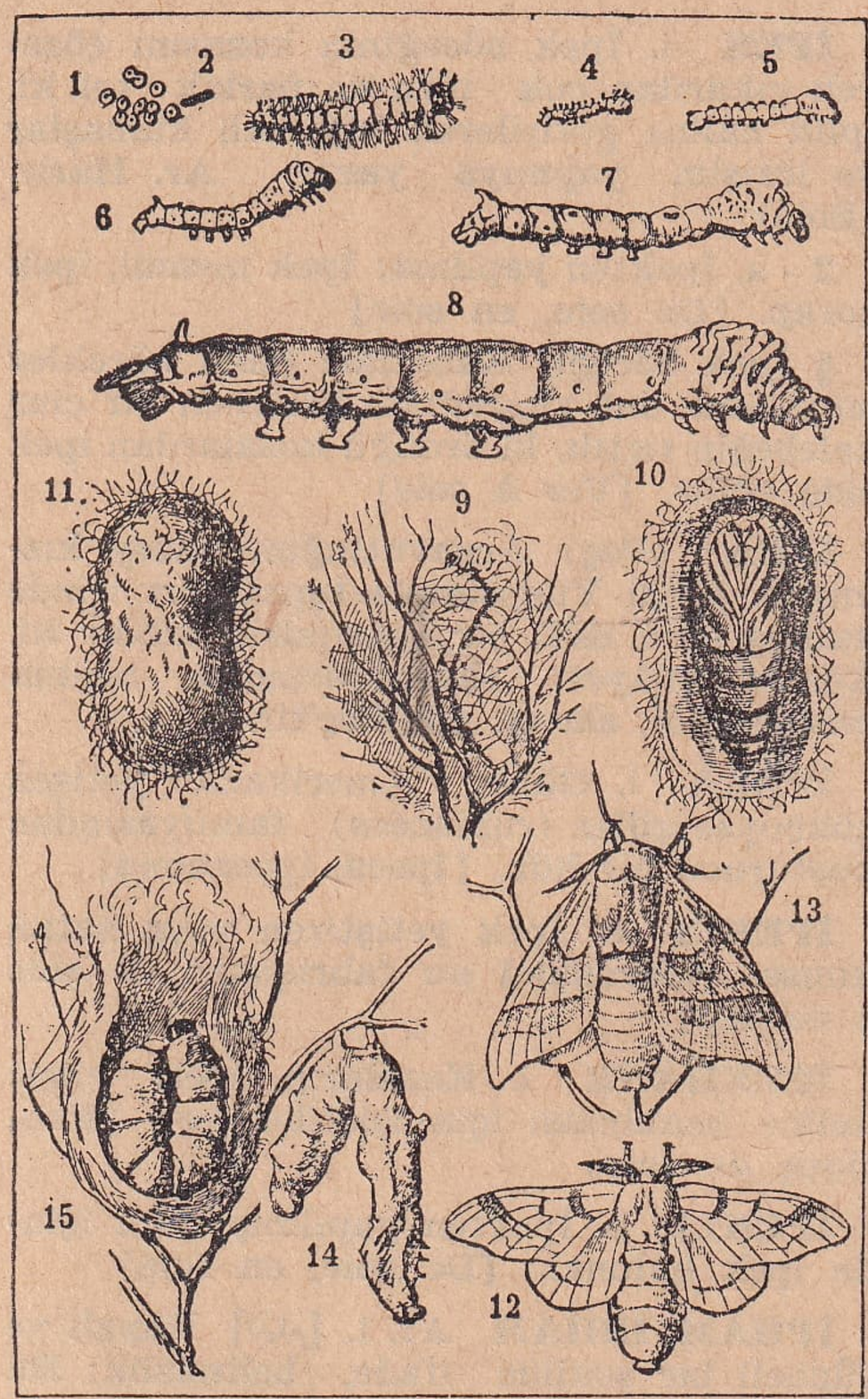

İpek böceği: 1 - Yumurtalar; 2 - Yeni doğmuş bir böcek; 3 - Yeni doğmuş böceğin büyütülmüş resmi; 4, 5, 6, 7 ve 8 - İpek böceğinin tekâmül safhaları; 9 - Böceğin koza sarması; 10 - Bir kozanın kesiti; 11 - Çin cinsi bir koza; 12 - Dişi kelebek; 13 - Erkek kelebek; 14 - Kozaya başlamadan önce ölmüş bir böcek; 15 - Kozayı tamamlamadan ölmüş bir böcek.

İPHİGÉNİE* «ifijeni ok.» Eski Yunanın mitoloji ile karışık tarihine göre Argos hükümdarı Agamemnon'un kızının adıdır. Troie'ya hücum için hazırlanan Yunan askerinin gemilere binebilmesi için hava elverişli olmadığından kâhinlerin tavsiyesi ve arkadaşlarının ısrarı üzerine Agamemnon kızını Diana'ya kurban etmiye karar vermiş, fakat ilâhe kıza acıyarak yerine bir dişi geyik koyup onu Tauride'deki mâbedine rahibe yapmıştı. Bu masala ait eski Yunan şairlerinin ve bunları örnek tutan Racine ile Gœthe'nin şaheser sayılan trajedileri vardır.

İPİPULLAH bk. İp.

İPKA, İBKA Ar. i. [إبقاء] Yerinde bırakma, devamlı bir hale koyma: Birini çıkarıp öteki memurları ipka ettiler. Şu çeşmeyi yaptırarak namını ipka etti. [Maintien]

2 - Sınıfta bırakma, döndürme. [Action de faire échouer]

§ İpka etmek: Yerinde bırakmak, sınıfta bırakmak. [Maintenir, faire échouer]

İPLEMEK f. İple bağlamak. [Lier avec des cordes]

2 - Hatırlamak, saymak: Bizi hiç ipledi-ği yok. [Prendre en considération]

İPLEMEMEK f. arg. Aldırış etmemek, değer vermemek, saygı göstermemek. [Éconduire]

İPLİK i. Dikmiye veya kumaş dokumıya yarıyan pamuk, keten, yün veya ipekten ince bükülerek meydana getirilmiş tel. [Fil]

§ İpliği pazara çıkmak: Kabahatleri meydana çıkarak rezil olmak. [Être révélé ses hontes, être scandalisé]

İPLİKHANE i. İplik yapılan yer. [Fabrique à filer]

İPLİKLENMEK f. Tel tel dağılmak, didilmek, iplikleri meydana çıkmak. [Tourner en fil, se défiler]

İPNOTİZMA Yun. i. bk. Hipnotizm.

İPNOZ Yun. i. bk. Hipnoz.

İPOPOTAM bk. Aygır (su aygırı). [Hippopotame]

İPOTEK Yun. i. (Mülk hakkında) Rehin, tutu. [Hypothèque]

İPOTETİK Yun. s. İpoteze, faraziyeye dayanan, varsayımlı, varsayımsal. eskt. Farazî. [Hypothétique]

İPOTEZ Yun. i. Faraziye, varsayım. [Hypothèse]

İPSALA* Edirne vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 14 köylü olan merkez bucağından başka 9 köyü bulunan İbriktepe adlı bir bucağı vardır. Edirnenin güneyinde ve Uzunköprü demiryolu istasyonuna 55 kilometre mesa-

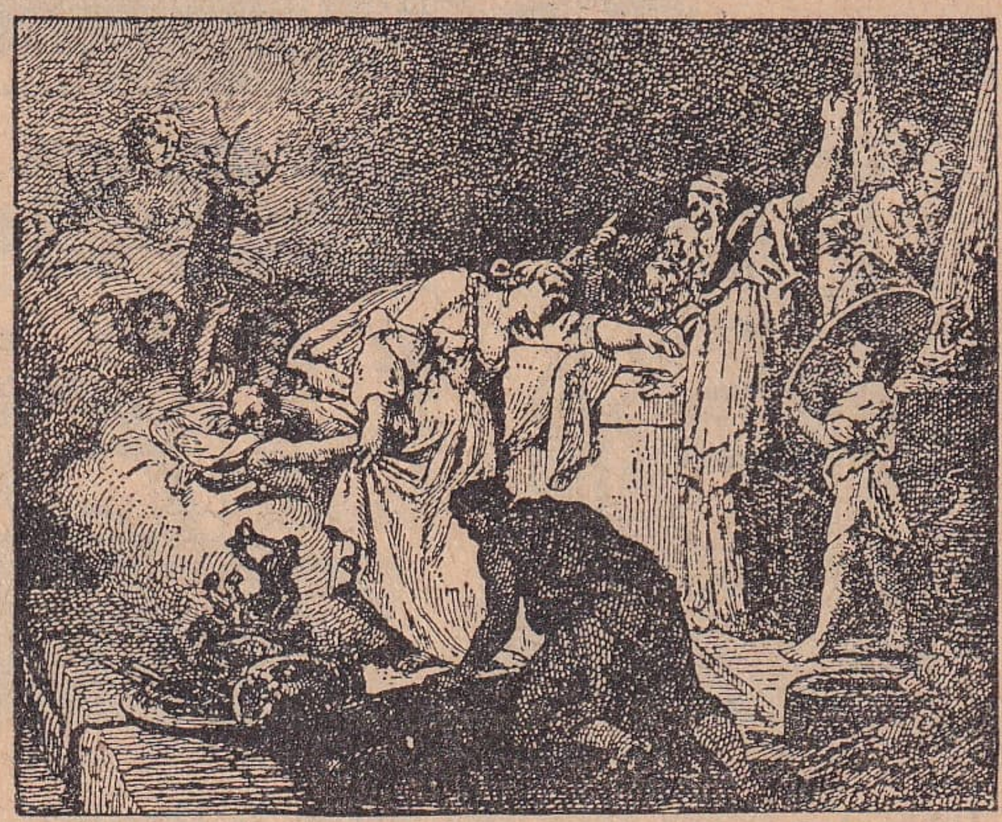

Iphigénie'nin kurban edilmesi (Tiepolo'nun tablosundan)

İpopotam

fededir. Keşan'ın da 26 kilometre batısında, Yunan hududuna hayli yakındır. Meriç nehri sol sahilinin 7 kilometre doğusunda ve Meriç'e dökülen küçük bir çayın üzerinde olup Osmanlıların Rumeliyi istilâsında en önce fethedilen kasabalardan biri idi. Eskiden Dedeağaç'ın Sofilo kazasına bağlı bir nahiye idi. Bucaklariyle birlikte 18.884 nüfusu vardır. Kasabanın nüfusu da 3.247 dir (1945 te).

İPSARA* (Psara) Ege denizinde Sakız adasının 20 kilometre batı kuzeyinde bir küçük adadır. Bizde iken sonraları kaza merkezi olmuştu. 10.000 kadar nüfusu vardı.

İPSİ s. İp ve iplik biçiminde olan. eskt. Haytî. [Qui a la forme d'un fil]

§ İpsi solucanlar: Zo. Solucanların, vücutları ince, uzun olup çoğu insan ve hayvanların bedeni içinde asalak (tufeyli) olarak yaşıyan bir sınıfı. eskt. Didanı haytiye. [Némathelminthes]

İPSİLANTİ* Osmanlı İmparatorluğunun son asırlarında meşhur olmuş bir Rum ailenin adıdır ki, aralarında Eflâk prensliğinde bulunan Aleksandr İpsilanti ile oğlu Konstantin İpsilanti ve Yunan istiklâli için mücadele etmiş olan ve Avusturyaya kaçarak orada ölen, onun oğlu Aleksandr İpsilanti en tanınmışları idi.

İPSİLE* (Tozanlı) Sivas vilâyetinin Hafik ilçesi bucaklarından biridir. Eski adı Tozanlı idi. 55 köyü, 16.828 nüfusu vardır. Bunun 1.326 sı bucak merkezindedir. İpsile, Hafik kasabasının 60 kilometre kuzeyinde ve ona arabaya elverişli bir yol ile bağlı bulunmaktadır.

İPSİLER ç. i. Zo. İpsi solucanların bir şubesi. eskt. Haytiye. [Nématodes]

İPSİZ s. İpi olmıyan: İpsiz kova. [Sans corde]

2 - mec. Haylaz, serseri, ayak takımı, yeri yurdu belli olmıyan. [fig. Vagabond]

§ İpsiz sapsız: Yersiz ve mânasız, birbirini tutmıyan: İpsiz sapsız şeyler söyledi. [Sans feu ni lieu]

İPSUS* Eski Firigia'da Milâttan 301 yıl önce İskender'in generalleri arasında yapılan büyük bir muharebenin geçtiği bir köyün adıdır ki, bunun şimdiki Afyon vilâyetimizin Bolvadin ilçesi bucaklarından İshaklı'nın yerinde bulunduğu tahmin edilmektedir.

İPSWİCH* «ipsuviç ok.» İngilterede Doğu Suffolk kontluğunun merkezi olan 87.000 nüfuslu bir şehirdir.

İPTAL, İBTAL Ar. i. [إبطال] Çürütme, battal etme, hükümsüz bırakma. [Annulation, abolition]

§ İptal etmek: Hükümsüz bırakmak. [Abolir, annuler]

İPTİDA, İBTİDA Ar. i. Başlangıç, başlama. [Commencement]

2 - İlk önce: İptida şunu söyliyeyim ki. [D'abord]

§ İptida etmek: Başlamak. [Commencer]

İPTİDAİ Ar. s. Basit, başlangıçtaki, ilkel. [Primitif]

§ İptidai mektep: İlkokul. [École primaire, préparatoire]

İPTİDAR, İBTİDAR Ar. i. Başlama. [Action d'entreprendre]

§ İptidar etmek: Başlamak. [Entreprendre]

İPTİHAÇ, İBTİHAÇ Ar. i. Ferahlık, sevinme. [Gaité, joie]

İPTİLÂ, İBTİLÂ Ar. i. Düşkünlük, tutku, tiryakilik. [Passion]

§ İptilâ hâsıl etmek: Fazla alışmak, düşkün olmak. [S'habituer, se passionner]

İPTİNA, İBTİNA Ar. i. Bir şeyin üstüne kurulmuş olma: Bu dâva şu delile iptina ediyor. [Action de faire d'une chose la base de]

§ İptina etmek: Dayanmak, üstüne kurulmak. [Baser, se baser]

İPTİSAM, İBTİSAM Ar. i. Gülümseme, tebessüm etme. [Sourire]

İPTİZAL, İBTİZAL Ar. i. [ابتزال] Bayağılaşma, ayağa düşme, fazla ucuzlama: Artık bu moda iptizale düştü. [Action de

devenir en état de celui qui est dépravé, prostitution]

İr Kim. İridyom cisminin simgesi (remzi). [Symbole chimique d'iridium]

İRADE Ar. i. [اراده] İsteme, dileme, bir şeyi yapmayı veya yapmamayı belirten iç kuvveti. [Volonté]

2 - Eskiden padişahın emrine «iradei seniye», sadrazamın emrine de «iradei aliye» denirdi, fakat bir şey hakkında irade var denildiği zaman bunda padişah emri bulunduğu anlaşılırdı. [Autrefois rescrit du sultan]

§ İrade yitimi: Gerek fikre, gerek harekete ait ruh faaliyetlerinde bir türlü karar verememek suretiyle meydana çıkan bir çeşit ruh bozukluğu. eskt. Fıkdanı irade. [Aboulie]

İRADECİLİK i. Fel. Gerek ruhi hayatta, gerek ahlâkta iradeyi temel sayan, faaliyetleri veya kıymetleri iradeye bağlı gören felsefe mesleği. eskt. İradiye. [Volontarisme]

İRADEDIŞI b. s. Ps. İrade ile müspet veya menfi hiç münasebeti olmıyan. eskt. Gayrı iradi. [Non volontaire]

İRADELİ s. İradesi kuvvetli olan veya iradeye dayanan: İradeli bir adam, iradeli bir hareket. İradesel, iradi. [Volontaire]

İRADESEL s. Ps. İradeye dayanan, istemli. eskt. İradi. [Volontaire]

İRADESİZ s. İradesi zayıf olan, yeni terim: İstemsiz. [Sans volonté, involontaire]

İRADİ s. İradeye dayanan, iradeli. [Volontaire]

İRAN* [Perse] Asyanın güney batısında uzun bir tarihe sahibolan ehemmiyetli bir Müslüman devletinin adıdır. Kuzeyi Kafkasya, Hazar denizi ve Türkistan ile çevrilmiş olup batısını Afganistan, Bülûcistan ülkeleri çevirir. Güneyi Basra körfezi ve Umman denizi ile, batısı da Türkiye ve Irak devletleri arazisiyle hudutlanmıştır. Bu hudutlar içinde 1.644.000 kilometre kare toprağı ve 15.000.000 nüfusu vardır ki, bunun iki milyon kadarı henüz göçebe bir haldedir. Kilometre kare başına 9 kişi düşer. Halkın çoğunu İranlılarla Türkler teşkil ederler. İran, etrafı azçok yüksek dağlarla çevrilmiş büyük bir yaylâdır. Pek verimli toprakları varsa da arazisinin bir kısmını Afrikanın Büyük Sahrasına benziyen Deşti Kebir, Deşti Lût gibi engin çöller kaplamaktadır. Halkın en esaslı işi ziraat ve hayvancılıktır. Topraklarının verimli bölgelerinde buğday, arpa, yulaf, mısır, pirinç, pamuk, keten, kenevir yetişir. Bağları, dutlukları da vardır. Endüstrisi henüz basit bir halde ise de halıcılığı ve ipekçiliği ötedenberi pek ehemmiyetlidir. Memlekette çok koyun beslenir. İranın meşhur halıları bu koyunlardan, hele Horasan koyunlarından alınan yünlerle yapı-

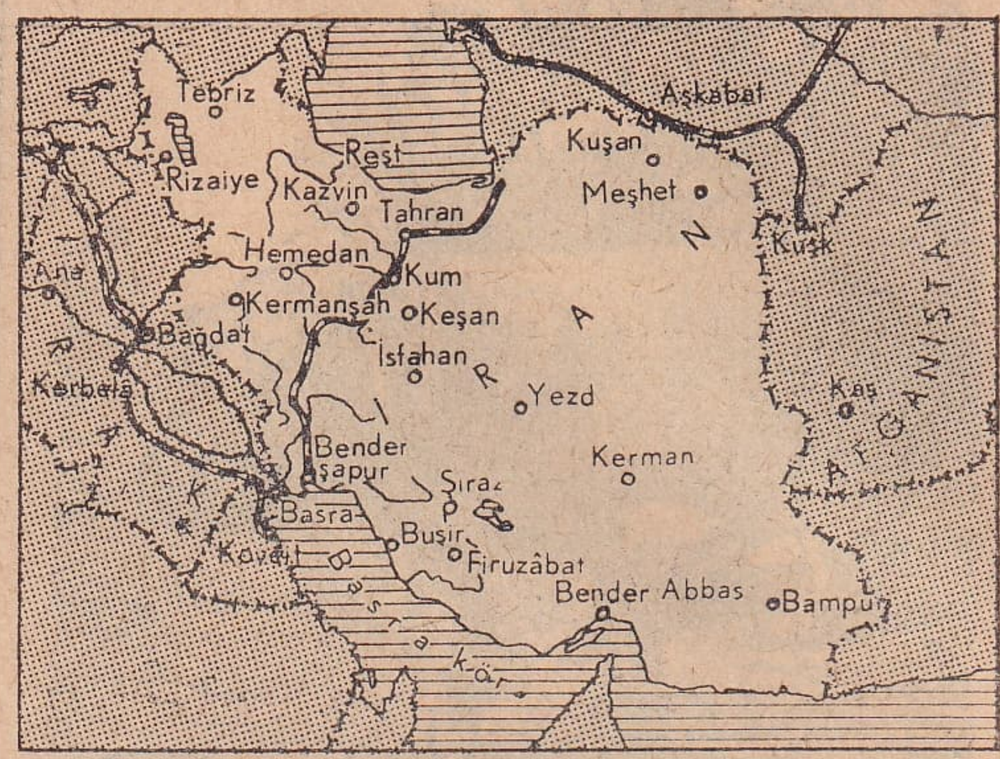

lır. Tebriz, Hemedan, Kerman halıları İranın en meşhur cinsleridir. Son zamanlarda bâzı şehirlerinde pamuk, şeker, çimento, yünlü dokuma, kibrit fabrikaları kurulmuştur. İranda demir, kömür, kurşun, manganez, nikel ve petrol vardır. Anglo - Persian - Oil Şirketi tarafından işletilen İran petrolleri son yıllarda bütün dünyanın petrol istihsal eden memleketleri arasında dördüncü dereceye ulaşmıştır. Bu petrolün memlekete temin ettiği para ile yollar, demiryolları ve fabrikalar kurulmaktadır. İranın başkenti 360.000 nüfuslu Tahran'dır. Başlıca şehirleri: 220.000 nüfuslu Tebriz, 139.000 nüfuslu Meşhed, 119.000 nüfuslu Şiraz, 100.000 nüfuslu İsfahan, 99.000 nüfuslu Hemedan ve 70.000 nüfuslu Kermanşah'tır. Bender Buşir ve Bender Abbas Basra körfezi üzerinde ehemmiyetli iskelelerinden sayılır.

Tarihi: İranın ilk devirleri masallarla karışık olan pek uzun bir tarihi vardır. Bu tarihi dört büyük kısma ayırırlar. Birincisi tamamiyle mitolojik olan devirdir ki, Pişdadyan isimli sülâlenin hüküm sürdüğü pek eski zamanlardır. Bu devire ait hâdiseler ancak «Şehname» nin muhteşem ve mübalâğalı tasvirlerine sermaye olacak mahiyettedir. İkinci devir: Keyanyan denen sülâlenin zamanıdır ki, İranın kahramanlar devri sayılır. Üçüncüsü: İslâmiyetin zuhurundan önceki tarih devridir ki, Eşkâniyan ve Sasaniyan sülâlelerinin zamanlarını ihtiva eder. Dördüncüsü: Müslümanlığın İrana girmesiyle başlar ve bugüne kadar devam eder. Âri ırka mensubolan İranlılar pek eski zamanlarda Pamir yaylâsı civarındaki ilk vatanlarından ayrılarak İndus vâdisine ve İran yaylâsına gelmişler ve zamanla «Mèdes» ve «Perses» imparatorluklarını kurmuşlardır. Milâttan 558 yıl önce Mèdes İmparatorluğu Keyhusrev (Cy-

İran sanatı

1 - Ateş mâbedi; 2 - Persepolis'teki heykeller; 3 - İranda eski bir köprü; 4 - Bir kabartma; 5 - Dara'nın mühürü; 6 - Itriyat kutusu; 7 ve 8 - Sütun başlıkları; 9 - Süsleme sanatlarından bir örnek; 10 ve 11 - Cam ve fayans testi; 12 - Bakır ibrik; 13 - İsfahan'da büyük cami; 14 - Cami kandili; 15 - Hançer; 16 - Şah Abbas'ın tahtı; 17 - Derviş; 18 - Keldanî kadını; 19 - Ermeni kadını; 20 - Çarşaflı İranlı kadın; 21 - Köy muhtarı; 22 - Ermeni papas

rua) tarafından devrilmiş ve onun da imparatorluğu «Perse» lere geçmiştir. Keyhüsrev Küçük Asya'yı ve Milâttan 539 yıl önce Babil'i da alarak bütün Batı Asyanın hâkimi oldu. Birinci Dara (Darius) zamanında «Perse» İmparatorluğu kudretinin en yüksek mertebesine ulaşmış bulunuyordu. Milâttan 331 yıl önce Büyük İskender'in Asyayı istilâsı üzerine Perse İmparatorluğu yıkılmış ve onun ölümünden sonra Selefkiyan (Séleucides) denen generalleri İrana hâkim olmuştu. Sonra da bu hâkimiyet Parte'lerin eline geçti. Nihayet İran 651 de Arapların istilâsına uğradı. Bir zaman sonra İrandaki Arap valiler yavaş yavaş istiklâl kazandılar. Türk ve İranlı prensler ayrı ayrı devletler kurmıya başladılar. Tahiroğulları, Saffarî'ler, Büveyhoğulları, Sasanîler, nihayet Gaznevi'ler sırasiyle İrana hâkim oldular ve bu sonuncu sülâle bütün İranın hâkimi olmuştu. Lâkin Gaznevi'ler, Selçuki'ler tarafından devrildiler. Onlar da 1194 te Harzemî'ler tarafından yenildiler. Onüçüncü Asırda İran Moğol istilâsına uğrıyarak 1405 tarihine kadar bu hâkimiyet altında kaldı. 1407 - 1466 arasında Karakoyunlular sülâlesi oraya hâkim olmuştu. Akkoyunlular ailesi de 1478 - 1497 arasında bu mmelekette hüküm sürdü ki, Türklerle İranlılar arasındaki mezhep muharebeleri daha çok bu zamanlarda geçmiştir. Onlardan sonra İranda Safevî hanedanı (1499-1732) hüküm sürdü ve bu zamanlarda dahi Osmanlı Türk-

leriyle İranlılar arasında daha çok mezhebî ihtilâflardan ileri gelen muharebeler azçok fâsılalarla ve daha ziyade Türklerin

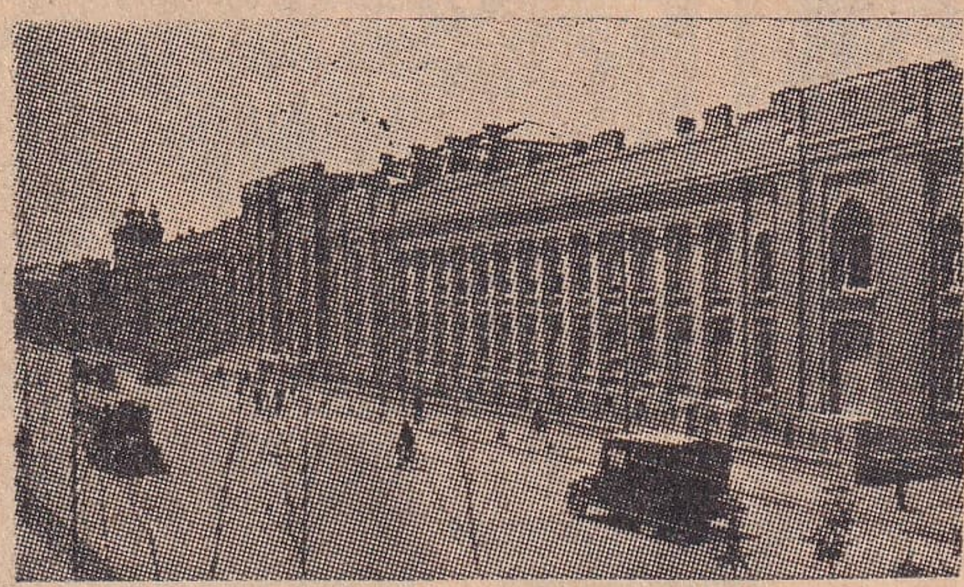

Tahran'dan bir görünüş

muvaffakıyetleriyle devam etmişti. Safevî hanedanı Nadir Şah isimli bir türedi tarafından ortadan kaldırılmış ve o da 1747 ye kadar İrana hâkim olmuştur. 1779 da bir hayli mücadeleden sonra Kaçar hanedanı İran şahlığını ele geçirmiştir. Fakat bu hanedan zamanında memlekete Rus nüfuzu girmiye başlamış ve 1832 de Rusyaya İranın mühim bir kısmını bırakmak mecburiyeti hâsıl olmuştur. İngiliz tesiri Rus nüfuzunu azçok tâdil ederek memleket millî istiklâlini muhafaza edebilmişti. 1925 te Rıza Han isimli bir general, Pehlevî unvanı altında yeni bir hükümdarlık hanedanı kurdu ki, bugünkü İran şahı onun oğlu ve Pehlevî soyunun ikinci hükümdarıdır.

İRANİ Far. s. İranlı, İrana mensup. [Qui appartient à la Perse ou aux persans]

İRANLI s. İran halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [Persan]

İRAP, İRAB Ar. i. [اعراب] Arapçada bâzı kelimelerle fiillerin sonlarında uğradıkları değişiklikleri ifade eden bir nahiv (sözdizimi) tâbiri ki, türkçede yalnız «irapta yeri yok» tâbirinde kullanılır. [Terminaison de chacun des cas des noms arabes]

§ İrapta mahalli (yeri) yok: Hiç ehemmiyeti, değeri yok. [Ne vaut rien]

İRAS Ar. i. [ايراث] Getirme, icabettirme: Zarar iras etti. [Action de porter, de causer]

§ İras etmek: Sebebolmak. [Porter, causer]

İRAT, İRAD Ar. i. Getirmek, nakletmek: Misal iradetmek, delil iradetmek [Citation]

2 - Gelir, bir mülkün verdiği temettu: Çiftliğin iradı. [Revenu]

İRAUADDİ* Hindi-Çinî'de Birmanya'yı kuzeyden güneye sulayarak geniş bir delta ile Hint okyanusuna dökülen 2.000 kilometre uzunluğundaki ırmağın adıdır.

İRAZ Ar. i. Yüz çevirme, çekinme: O işten iraz ediyor. [Action de se détourner, d'abandonner]

İRCA Ar. i. [ارجاع] Geri çevirme, döndürme: İşi eski haline irca etti. [Action de diriger, de reporter]

İRDELP*, Neşet Ömer - Doktor (1882 - 1948). Dersleriyle ve eserleriyle şöhret kazanmış profesör hekimlerimizdendir. İstanbulda doğdu. Mülkiye Tıbbiyesinden birincilikle çıkmış ve tahsilini Pariste tamamlamıştı. 1910 da Tıp Fakültesi İç Hastalıkları seririyat şefliğine tâyin edilerek sonraları profesör ve ordinaryüs olmuş, fakülte reisliği, darülfünun eminliği, üniversite rektörlüğü gibi idari vazifeler de görmüştü. 1934 te İstanbul milletvekilliğine de seçilmiş olmakla beraber ertesi seçim devresinde ilmî mesleğinde kalmayı tercih etmiştir. Birçok etütlerinden başka kitap şeklindeki başlıca eserleri şunlardır: «Kalb İntizamsızlıkları Konferansı», «Mide ve Em'a Hastalıkları», «İntani Hastalıklar», «Kebet Hastalıkları», «Kalb ve Ev'iye Emrazı».

Neşet Ömer İrdelp

İREM Ar. i. Cennet (Şamda ve Yemende bulunduğu rivayet edilen eski ve meşhur bir bahçenin adı). [Nom d'un jardin célèbre en Arabie, paradis terrestre]

İRÈNE* (ölm. 803). Bizans imparatoriçelerinden biridir. Atinalı âdi bir aileden iken zeki ve güzel olduğu için İmparator Dördüncü Léon'la evlenmiye ve onun ölümünden sonra yerine geçmiye muvaffak olmuştur. Bir aralık yerine oğlu geçirilmiş, sonra bu kadın oğlunun gözlerine mil çekerek tekrar imparatoriçe olmuştu. Ortodoksluğa hizmet etmiş olmasından dolayı oğlunu kör etmiş bulunmasına rağmen azizeler mertebesine çıkarılmıştır. Resim ve heykel ibadetine de çok kıymet verdirmişti.

§ Voltaire'in «İrène» adlı beş perdelik bir trajedisi vardır.

İRESİ* Tunceli vilâyetinin Nazımiye ilçesi bucaklarından biridir. 7 köyü, 1.518 nüfusu vardır. Bunun 226 sı bucak merkezi olan İresi köyündedir ki o da Nazımiye kasabasının 10 kilometre doğu güneyindedir ve aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

İRFAN Ar. i. [عرفان] Biliş, anlayış, bilgiden, zekâ ve tecrübeden meydana gelen zihin kemali: İrfan sahibi bir adam. [Savoir, connaissance, culture]

İRİ s. Büyük, cüsseli, hacımlı: İri taneli, iri adam, iri köpek. [Gros, grand]

§ İri kıyım: İri yapılı. [D'une constitution grande]

İRİBAŞ b. i. Zo. Yumurtadan yeni çıkmış ve henüz ayakları meydana gelmemiş yavru kurbağa. eskt. Dufayda. [Têtard]

İRİCE s. Az iri, cüsselice: İrice dolu, irice bir köpek. [Un peu ou assez gros]

İRİDYUM i. Kim. Plâtin madeni filizlerinde bulunan, beyaz, pek sert ve kırılabilir, değerli bir maden ki, simgesi (remzi) «İr» dir. Atom ağırlığı 193,1 olup 2.360 derecede ergir (zeveban eder). (Bu maddenin adı «iridyom» okunduğuna göre ya bu okunuşuna veya yazılışına göre olduğu gibi alınması daha doğru olurdu). [İridium]

İRİGATÖR Fr. i. Hek. Yıkama aleti, tenkıye için hekimlikte kullanılan alet, şırınga, bahçe sulamıya mahsus tulumba. [Irrigateur]

İRİLEŞME i. İri bir hale gelme, cüsselenme. [Grossissement]

İRİLEŞMEK f. Büyümek, iri, cüsseli, kocaman olmak. [Devenir gros, volumineux]

İRİLİK i. Büyüklük, cesamet, kocamanlık. [Grosseur]

İRİLİ UFAKLI b. s. İçinde irisi ve ufağı bulunan, büyük, küçük karışık olan: İrili ufaklı portakallar. [Gros et mince, mêlé, mélangé]

İRİN i. Olgun yaradan akan koyu ve sarımtırak madde, cerahat. [Pus]

§ İrin cebi: İçinde irin, cerahat bulunan çıban veya kabarıklık. [Abcès]

İRİNLENMEK f. İrin bağlamak, cerahat peyda etmek. [Donner du pus]

İRİNGİL* (Mercümüt) Elâzığ vilâyetinin Sivrice ilçesi bucaklarından biri olup 30 köyü, 6.409 nüfusu vardır. Bunun 515 i bucak merkezi olan Mercümüt köyündedir. İringil bucağı Sivrice'nin 30 kilometre kadar güney batısındadır. Aralarında yol yoksa da bucak 20 kilometrelik bir patika ile Yolçatı demiryolu istasyonuna bağlı bulunmaktadır.

İRİS Lât. i. Gözün ön kısmında saydam (şeffaf) tabakanın arkasında bulunan ve deliği, ışığın az veya çok olmasına göre, kese, ağzı gibi genişleyip büzülen tabaka, ki rengi gözün rengini meydana getirir. eskt. Tabakai kuzahiye. [İris]

İRİŞ i. bk. Arış. [Chaîne d'un tissu]

İRİYARI b. s. İri yapılı, boylu boslu, cüsseli: İriyarı bir adam. [Membru]

İRKÂP, İRKÂB Ar. i. Hayvana veya araba, gemi gibi bir şeye bindirme. [Action de faire monter]

§ İrkâbetmek: Bindirmek (at, araba, gemi, tren gibi şeyler hakkında). [Faire monter, embarquer]

İRKİLMEK f. Korkup duraklamak, geriye doğru çekilmek. [Se ramasser et rester immobile]

2 - Akan bir şey bir yerde duraklayıp birikmek. [Rester en état de stagnation (eaux)]

3 - Biyol. Vücudun bir yeri dışarıdan bir tesir ile kanlanıp şişmek, taharruş etmek. [Être excité, irrité]

İRKİNTİ i. Su birikintisi, durgun su, çirkef. [Mare d'eau, stagnante]

İRKMEK f. Birikip durmak, yığılmak, biriktirmek (su hakkında). [Devenir stagnante]

İRKUTSK* Rusyada Doğu Siberya bölgesinde Baykal gölüne yakın ve Angara ırmağı üzerinde 100.000 nüfuslu ve maden bölgesi olan bir şehirdir.

İRLANDA* [Irlande] Avrupanın kuzey batısında İngiltereden Cansway ve

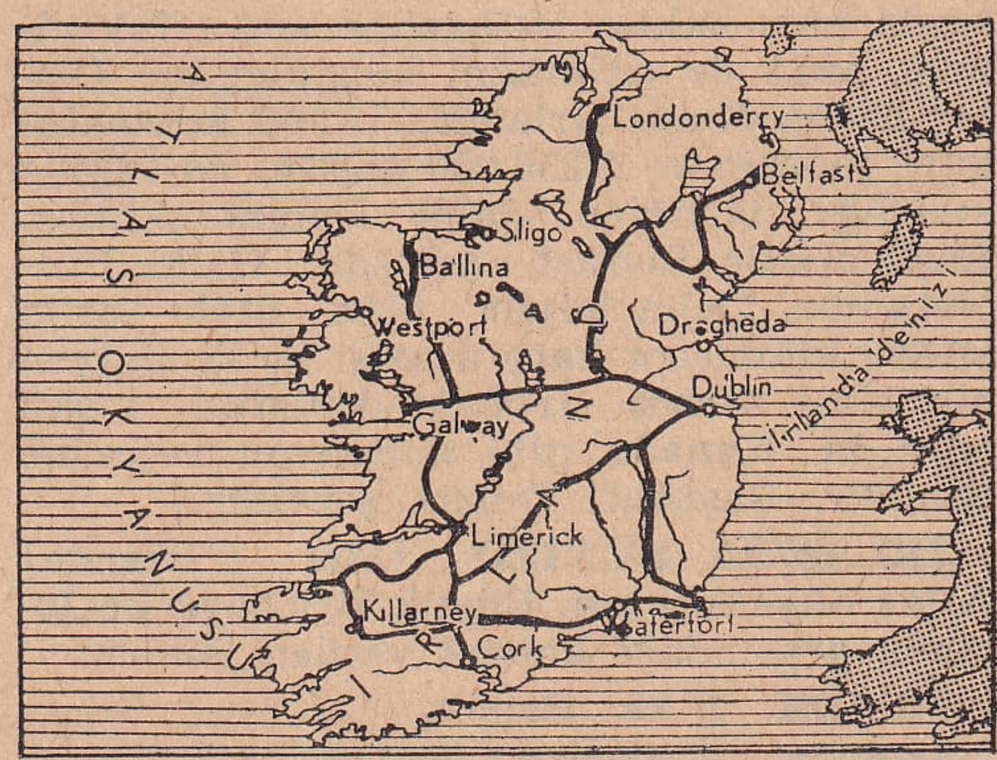

Saint George kanallariyle ayrılan ve üç tarafı Atlâs okyanusu ile kuşatılmış olan

Dublin'den bir görünüş

84.000 kilometre kare büyüklüğünde bir adanın ismidir. Büyük Britanya adasından kuzeyde ancak 13 mil, güneyde 47 mil u-

zaktadır. Arazisi granitli ve bir hayli yeri bataklık olup ekine pek elverişli değilse de ormanları, bilhassa otlakları pek güzel olup sığır ve koyun yetiştirmiye pek müsaittir. Shannon nehri en büyük ırmağıdır. Ondan başka da muhteiif uzunlukta ırmakları ve çayları ve bir hayli de gölü vardır. Halkının en çok uğraştığı iş, çobanlık ve hayvan yetiştirmektir. İngiltereye fazla miktarda tereyağı, peynir ve yapağı satar. İrlanda halkı Akdeniz kıyılarından gelme Kelt dilleriyle konuşan bir milletti. Milâdın Beşinci Asrına doğru Hıristiyanlığı kabul etmişlerdi. İngiltere adanın istilâsına Yedinci Asırda başlamış ve uzun mücadelelerden sonra bu istilâyı Onyedinci Asırda tamamlıyabilmişti. İrlandalılar Katolik oldukları ve İngilteredeki mezhep inkılâbına iştirak etmedikleri için bu yüzden de İngilizlerin çok zulümlerine mâruz kalmışlardı. Memleket topraklarının büyük bir kısmı İngiliz lordlarının elinde bulunur ve İrlandalılar âdeta esir gibi çalıştırılırdı. Uzun ıstıraplardan ve mücadelelerden sonra nihayet İrlanda bâzı haklar istihsaline muvaffak olmuş, 1921 de istiklâlini kazanmıştır. Ulster denen Kuzey İrlanda, 13.567 kilometre kare toprağı ve 1.256.000 nüfusu ile İngiliz kıralllığı birliğine dahil bulunmaktadır. Başkenti de Belfast şehridir. Halkı Protestandır. Daha büyük olan öteki kısım 86.893 kilometre kare arazisi ve üç milyon nüfusiyle serbes İrlanda devletini teşkil eder ki, Kanada gibi dominyon rejimine dahildir. Başkenti Dublin şehridir.

İRLANDA DENİZİ* [Mer d'Irlande] Atlâs okyanusunun Büyük Britanya ile İrlanda arasındaki koluna verilen isimdir.

İRMEK f. bk. Ermek.

İRMEK f. Çoktan kullanılmaz olmuş bir yardımcı fiil ki, «idim, idi, imiş, ise, iken» gibi kelimelerin bundan çıktığı tahmin edilmektedir. Bu yardımcı fiilin «imek» şeklinde olduğunu söyliyenler de vardır. [Être, infinitif auxiliaire]

İRMİK i. İri taneli ve glütence zengin olan un, ki çorba ve helva yapmıya yarar. [Semoule]

İRS Ar. i. [ارث] Ölen ana veya babadan yahut akrabadan mal kalması, veraset, bu suretle kalan mal, miras, kalıtım. [Héritage]

2 - Aileden veya soydan geçen beden veya ruh benzerliği, soyaçekim. [Hérédité]

§ İrsen: Miras yoliyle: Bu tarlaya irsen sahiboldu. [Par héritage]

İRSAL Ar. i. Gönderme. [Envoi, expédition]

§ İrsal etmek: Yollamak, göndermek. [Expédier]

İRSÎ Ar. s. İrse, verasete ait, kalıtsal: Onda irsî bir hastalık var. [Héréditaire]

İRSİYET Ar. i. Veraset, irs: Biyolojide irsiyet meselesi mühim bir bahistir. [Hérédité]

İRŞAT, İRŞAD Ar. i. Doğru yolu gösterme: Çok tesirli nasihatleriyle o genci irşadetti. [Action d'éclairer, d'initier]

§ İrşadetmek: Doğruluğa, iyiliğe sevketmek. [Montrer le droit chemin]

İRTEM*, Süleyman Kâni (1875 - 1945). Tarihe ait yazılariyle tanınmış fikir adamlarımızdandır. Selânikte doğdu. Mülkiye Mektebinden çıktıktan sonra Rumeli vilâyetlerinde kaymakamlıklarda bulunmuş, 1908 İnkılâbından sonra da mutasarrıflıklarda bulunarak Beyoğlu mutasarrıfı, Ankara ve İstanbul valisi olmuştu. «Akşam» gazetesinde tefrika suretiyle basılan başlıca eserleri «Şahane Sefahat», «Köprülü ve Kolber Karşı Karşıya», «Siyaset Dolaplarında Dönen Rüşvetler», «Saray ve Babıâli'nin İçyüzü» dür. Bunlardan başka bir hayli makalesi ve kitap şekline girmemiş eserleri vardır.

İRTİAŞ Ar. i. [ارتعاش] Ürperme, titreme. [Se hérisser, frissonner]

İRTİBAT Ar. i. Bağlantı, münasebet: Bunun o işle irtibatı yok. [Attachement]

İRTİCA Ar. i. [ارتجاع] Geri dönüş, meydana gelmiş hayırlı bir inkılâbı bozacak bir harekette bulunma. Kaytaklık. [Réaction]

§ İrticaî: s. İrticaa, gerilemiye, kaytaklığa ait. [Réactionnaire]

İRTİCAL Ar. i. Hazırlanıp düşünmeden güzel söz veya şiir söyleme, bedaheten söyleyiş: Her şair irtical sahibi olmaz. [Improvisation]

İRTİCALEN Ar. zf. Düşünmeksizin, doğaçtan: Eski şairler arasında irticalen kaside söyliyenlerin bulunduğu rivayet edilir. [Par improvisation, à l'improviste]

İRTİDAT, İRTİDAD Ar. i. Müslüman iken başka bir dine dönmek. [Apostasie, abjuration]

§ İrtidadetmek: Müslümanlıktan dönmek. [Abjurer]

İRTİFA Ar. i. [ارتفاع] Yükseklik, yükselme. [Hauteur, élévation]

2 - Coğ. Yükselti: Ankaranın irtifaı bâzı bünyelere dokunuyor. [Altitude]

İRTİHAL Ar. i. Dünyadan ahrete geçme, ölme: İrtihali sırasında bütün çocukları yanında imiş. [Action de trépasser, trépas]

§ İrtihal etmek: Ölmek. [Mourir]

İRTİKA Ar. i. Yükselme, yukarı çıkma, terakki etme. [Élévation]

§ İrtika etmek: Yükselmek, bir meslek veya memurlukta daha üst bir dereceye çıkmak. [S'élever, être promu]

İRTİKÂP, İRTİKÂB Ar. i. Kötü bir iş yapma, rüşvet alma: Yalancılığı irtikâbetmez, irtikâbeden memur değildir. [Corruption]

§ İrtikâbetmek: Kötü bir iş işlemek, rüşvet almak. [Commettre un acte répréhensible, prévariquer]

İRTİSAM Ar. i. Resmi çizilme: Gölgesi duvara irtisam etti. [Projection]

İRTİŞA Ar. i. Rüşvet alma, alımsa, alımsalık. [Corruption]

İRVA Ar. i. Sulama (Arazi ve hayvanlar için kullanılmıştır). [Action de donner à boire, d'arroser]

İRVİNG* «örving ok.» Washington (1783 - 1859). Amerikalı edip ve tarihçi. New York'ta doğmuştur. Amerikanın Madrid elçiliğinde bulunmuştu. «Muhammed ve Halefleri» adlı bir kitabiyle Colomb'un seyahat ve keşifleri üzerinde bir eseri Washington'un ve Goldsmith'in hayatlarına ait tetkikleri ve başka edebî eserleri vardır.

W. İrving

İS i. Dumanın bir yerde devamlıca dokunmasından meydana gelen siyah madde: Mum isi, çıra isi, is mürekkebi, is tutmak. [Suie, noir de fumée]

§ İs kokusu: Yanmaktan hâsıl olan koku: Mahallebi gibi bâzı yiyeceklerde hafif is kokusu fena değildir ama dibi tutmuş yemeklerin çıkardıkları koku çok defa hoşa gitmez. [Odeur de la fumée, sentir la fumée]

İSA*, Meryem'in oğlu - Mesih. [Jésus-Christ] Hıristiyanlık dininin mensubolduğu zat ki, doğuşu bütün medenî memleketlerde kullanılan takvimin başı sayılmıştır. Din kitaplarından gelen rivayetlere göre Filistin'in Beytüllahim (Bethléem) kasabasında doğmuştur. Annesi Meryem (Marie) Peygamber Davut'tan gelen bir soya mensup akıllı bir Yahudi kızı olup Yusuf (Joseph) adlı bir delikanlıya nişanlıdır. Meryem evlenmeden önce gebe kalmış ve İsa bu suretle babasız olarak dünyaya gelmiştir. «Kur'an» a göre, Meryem'in gebeliği Cebrail'in kendisine bir nefes üfürmesindendir. «İncil» e göre de Meryem Ruhülkudüs'ten gebe kalmıştır. Yusuf, Meryem'le İsa'yı alarak Mısır'a kaçmışlar ve İsa on yaşında iken aile Filistin'e dönerek Nasıra kasabasına yerleşmiştir. İsa 30 yaşında iken peygamberliğini ilân etmiş ve üç yıl kadar peygamberlikte devam ederek başına ancak Havari dedikleri 12 kişiyi toplıyabilmiştir. Yahudiler, halkı Roma devleti aleyhine kışkırttığını ileri sürerek İsa'nın Roma'nın Kudüsteki valisi tarafından takibedilmesini temin etmişlerdir. Havarilerinden Yahuda (Judas) nın ihaneti üzerine yakalanarak idama mahkûm edilmiştir. Müslüman inanışına göre çarmıha gerilen İsa olmayıp hain Yahuda'dır. Allah bu haini Yahudilere İsa kıyafetinde göstermiş ve İsa'yı da göğe çıkarmıştır. Hıristiyan itikadına göre de İsa çarmıha gerilmiş, oradan indirilip gömülmüş, fakat üç gün sonra dirilmiş ve kırk gün sonra da göğe çekilmiştir. Hulâsa, İsa'nın hayatı hakkında dinî kitapların verdiği malûmat birbirinden ayrı olduğu gibi Protestan ve Katolik gibi mezheplerin de izahları başka başkadır. Bâzı filozoflara göre İsa'nın varlığı bile şüpheli olup Hıristiyanların bu rivayetleri eski Hint hurafelerinden almış olmaları ihtimali vardır. Fransız âlimi Ernest Renan, İsa'nın hayatını gayet tabii olarak anlatan bir eser yazmıştır. Ona göre İsa Nasıra'da doğmuştur. Babası da Yusuf'tur ve başka kardeşleri de vardır. E. Renan eserlerinde bütün tabiat üstündeki rivayetlere ve mucizelere kıymet vermez. Fakat bu kitap Fransada birçok gürültüye ve müellifin üniversitedeki hocalık vazifesinden çıkarılmasına sebebolmuştur.

İsa

İSAAC* bk. İshak - Peygamber.

İSAAC I*, Comnène (ölm. 1059) Doğu Roma imparatoru. Ölümünden 2 yıl önce bu makama geçmişti.

İSAAC II*, L'Ange (ölm. 1204). Doğu Roma imparatorlarından olup 1185 te tahta geçmiş, 1195 te kardeşi Alexis tarafından tahttan indirilmiş, fakat 1203 te Haçlılar tarafından gene imparatorluğa çıkarılmıştı. Altı ay sonra tekrar düşmüştür.

İSABELLE I*, La Catholique (1451 - 1504). Kastil ve İspanya kıraliçesi. Aragon kıralı Ferdinand ile evlenmiş ve bu suretle Kastil ve Aragon kırallıklarını birleştirerek İspanyada son Müslüman devletinin mahvedilmesini ve 1492 de Müslümanların elinden Gırnata (Grenade) şehrini almayı temin etmişlerdi. «İnquisition» mahkemelerinin zulümlerine yardım etmişti.

İSABELLE II*, Marie - Louise (1830 -

1904). İspanya kıraliçesi. Sekizinci Ferdinand'ın kızıdır. 1833 te kıraliçe olmuş, 1868 de askerî bir ihtilâl üzerine tahttan indirilmişti.

İSABET Ar. i. [اصابت] Raslama, doğru düşme, yerine varma: Kurşun hedefe isabet etti. [Action de rencontrer, d'atteindre le but]

2 - Yerinde iş görmüş olma, uygun ve tam zamanında olma: Sizin gelmeniz isabet oldu. O meseleden bahsetmenizde isabet yoktu. [Action d'agir convenablement]

3 - ü. «Pek münasip», «çok yerinde oldu» gibi neticeden memnunluk anlatmak için söylenir: İsabet, ne iyi olmuş! [C'est ça, très bien!]

§ İsabet etmek: Rasgelmek, uygun düşmek, hedefe dokunmak, doğru bir fikir söylemek. [Atteindre le but, trouver par hasard, rencontrer, agir ou parler à propos]

§ İsabet olmak: Doğru ve yerinde olmak. [Arriver, venir à propos]

İSABY*, Jean - Baptiste (1767 - 1855). Minyatürleriyle tanınmış bir Fransız ressamıdır. Nancy'de doğdu. Porselen üzerine yapılmış pek değerli minyatürleri vardır. Birinci Napoléon ile Louis Philippe ve Üçüncü Napoléon taraflarından himaye edilmişti. Oğlu Eugène 1804 - 1886 da tarihî tablolariyle ve manzaralariyle tanınmış bir ressamdı.

İS'AF Ar. i. Birinin istek ve dileğini yerine getirme: Çocuğun her arzusunu is'af etmek şımarıklığa sebebolabilir. [Action d'accepter]

§ İs'af etmek: Kabul etmek. [Accepter, exaucer]

İSAL Ar. i. [ايصال] Ulaştırma, eriştirme: Mektubu yerine isal etti. [Action de faire arriver]

§ İsal etmek: Götürmek, ulaştırmak. [Faire parvenir]

İSALE Ar. i. [اسالة] Akıtma. [Action d'écouler]

§ İsale etmek: Akıtmak, dökmek: Göz yaşları isale etmek, bir dereyi ırmağa isale etmek. [Faire couler, verser]

İSBERK bk. Aysberg.

İSE bk. İmek ve irmek.

İSEVİ Ar. i. [عيسوى] Hıristiyan, İsa'ya ait ve mensup. [Chrétien, relatif à Jésus-Christ]

İSEVİLİK, İSEVİYET i. Hıristiyanlık, Hıristiyan dini. [Christianisme, chrétienté]

İSFENÇ Ar. i. Sünger. [Éponge]

§ İsfencî: Süngerimsi, süngere benzer. [Spongiaire, spongieux]

İSFENDİYAROĞULLARI* bk. Candaroğulları.

İSFENKS bk. Ebülhevl.

İSFİLT İng. i. Coğ. Kutup bölgesinde büyük buz yığını. [Iceberg]

İSHAK*, Peygamber (İsaac). İsrailoğlu peygamberlerinden biri olup Milâttan iki bin yıl kadar önce yaşadığı rivayet edilir. Peygamber İbrahim'in Sara'dan doğma oğludur. Tevrat'tan gelen rivayete göre İbrahim Tanrıya onu kurban etmek üzereyken bir meleğin müdahalesiyle kurtulmuştur. Halbuki İslâm inanışında bu kurban edilme teşebbüsü İshak hakkında olmayıp öteki oğlu İsmail içindir. İshak, Rebeka ile evlenmiş ve ondan Yakup (Jacob) ve Ays (Esaü) doğmuştur.

İSHAK BEY* (ölm. 1465). Bosna'nın ilk valisi olan ve birçok fetihlerde bulunan kahramanlardandır. Timurtaş'ın oğludur. Sırbistanın muhtelif yerlerini ve bu arada Semendire'yi almıştı. Ölümünde yerine oğlu İsa Bey Bosna valisi olmuştu.

İSHAK BEY*, Karamanoğlu (ölm. 1486). Karamanoğlu İbrahim Bey'in büyük oğlu olup babasının yerine Karaman beyliğine geçmiş, fakat cariyeden doğma olmasından dolayı kardeşleri bunu kabul etmiyerek Fatih Sultan Mehmet'in müdahalesini rica etmişlerdi. Fatihin asker göndermesi üzerine Uzun Hasan'a sığınmış ve bir aralık Konya üzerine yürümek istiyerek mağlûbolunca Tebriz'e kaçmış ve orada ölmüştür.

İSHAK BEY*, Saruhanoğlu (ölm. 1390). Saruhan beylerindendir. Babası İlyas Beyden sonra beyliğe geçmişti. Manisa'da büyük bir mevlevihane yaptırdı. Ölümünde yerine oğlu Hızırşah Bey geçmiş ve onun zamanında Saruhan beyliği Osmanlıların eline düşmüştür.

İSHAK ÇELEBİ* (ölm. 1536). Eski şair ve âlimlerimizdendir. Üsküp'te doğmuş, müderrisliklerde ve kadılıklarda, Yavuz Selim ve Kanuni Süleyman'ın musahiplikleri de bulunmuştur. «İshakname» adlı bir tarihi ve üstatça manzumeleri vardır.

İSHAK EFENDİ*, Baş Hoca (ölm. 1834). Mühendishanede uzun zaman hocalık etmiş ve matematik bilgisiyle tanınmış âlimlerimizdendir. Yanya civarında doğmuştur. Muhtelif dillere vâkıf olduğu söylenir. Tersane ve Divanı hümayun tercümanlıklarında da bulunmuştur. On bir kadar eserinin bâzısı Avrupa dillerine de çevrilmiştir ve en başlıcası «Mecmua-i Ulûm-u Riyaziye» adını taşır ki, basılmıştır. Kimyaya ait müvellidülhumuza, müvellidülma gibi eski terimlerin onun tarafından bulunmuş olduğu söylenir.

İSHAK EFENDİ*, Ebuishak İsmailefendizade (1679 - 1739). Üstatça şiirleriyle tanınmış ve Birinci Mahmut zamanında

şeyhülislâmlıkta bulunmuş âlimlerimizdendir. Babası İsmail Efendi de şair ve şeyhülislâmdı. İstanbulludur. Hür fikirli ve faziletli bir insan olarak tanınmıştır. Türkçe, arapça ve farsça şiirlerini muhtevi divanı vardır.

İSHAKİ*, Ayaz (1878 - 1919). Kuzey Türklerinin irfanına hizmet etmiş fikir adamlarındandır. Kazan'da doğdu. «Tan Yıldızı» gazetesindeki yazılarından dolayı birkaç defa Çarlık hükümetince sürgüne ve hapse uğramış, bir aralık İstanbula da gelerek yazılar neşretmişti. Memleketinde neşrettiği bir hayli romanı ve piyesi vardır. Hayatının son zamanlarını Fransa ve Almanyada geçirmiye mecbur olmuştu.

İSHAK KUŞU b. i. Serçegillerden, ince, uzun gagalı kuşlar sınıfından geceleri öten, sesi dokunaklı bir kuş cinsi. Hak kuşu, [Une espèce des oiseaux de l'ordre de passereaux qui chante les nuits]

İSHAK PAŞA* (ölm. 1483). Fatih ve İkinci Bayezit zamanlarında iki defa sadrazamlık etmiş ve İstanbulun bir semtine adını bırakmış vezirlerdendir. Aslının Rum olduğu ve kölelikten yetiştiği söylenir. Fatih zamanında beş sene sadrazamlık etti. Konya Aksarayından İstanbula bâzı aileler getirip İstanbuldaki Aksaray mahallesini teşkil eden odur. Ahırkapı civarında bir cami yaptırmıştı ki, o taraftaki mahalleler hâlâ onun adını taşır.

İSHAK SÜKÛTÎ*, Doktor (1868 - 1903). İkinci Abdülhamit zamanında hürriyet mücadelesinde bulunmuş ve İttihat ve Terakki Cemiyetini kurmuş olanlardan bir zattır. Askerî Tıbbiyeden çıktıktan sonra Avrupaya kaçmış ve yoksulluk içinde didinerek San Remo'da ölmüştür. Kemikleri 1909 da arkadaşı Doktor Rıza Nur tarafından İstanbula getirilip Sultanmahmut türbesi bahçesine gömüldü.

İSHAL Ar. i. [اسهال] Sürgün, liynet: İshale tutulmak. [Diarrhée]

İSİLİK i. Sıcaktan ve fazla terlemekten vücudun bâzı yerlerinde meydana gelen ufak ve pembe kabartılar. [Bouton de chaleur]

İSİM Ar. i. [اسم] Ad, nam: İsiminiz nedir? Gelenin ismini sorunuz. [Nom]

2 - Dil. Başka bir kelimenin yardımı olmaksızın bir şahsı veya bir şeyi gösteren, tek başına bir varlığı anlatan kelime çeşidi. Ağaç, taş, insan, hayvan, sabır, düşünce birer isimdir. Cins ismi, has isim. [Nom, substantif]

İSİR, İSR Ar. i. [أثر] İz, ayak izi. [Empreinte du pas, trace, piste]

2 - mec. Meslek, çığır. (Bu kelime türkçede daha çok mecazî mânasiyle kullanılmıştır): Hocasının isrini takibediyor. [Méthode, école]

İSİS veya İZİS* Eski Mısırlılarda hekimliğin, evliliğin ve buğday ekininin tanrıçası sayılan bir mitoloji şahsıdır ki, Sit veya Tsit adiyle de anılırdı. Osiris'in kızkardeşi ve karısı ve Horus da annesi olduğu rivayet edilir ve bu isim eski Mısır medeniyetinin bir sembolü gibi sayılırdı. Çok defa boynuzlu ve kucağında bir çocukla temsil edilir.

İsis

İSKA Ar. i. Sulama: Arazinin iska ve irvası için bentler yaptılar. [Irrigation, arrosement]

İSKAMBİL Yun. i. Küçük kartonlar halinde ve birer tarafı resimli veya işaretli kâğıtlarla oynanan ve pek çok çeşidi bulunan oyun. [Le jeu de cartes]

2 - Bir yüzünde resim ve şekillerden işaretler bulunup türlü oyunlar oynanmıya yarıyan ve tamamı 52 parçadan ibaret bulunan kartonlara verilen ad. [Cartes à jouer, brusquembille]

§ Kâğıt oyununun Avrupaya Doğudan ve Araplardan Ondördüncü Asırda geçtiği rivayet edilmektedir. Önceleri Avrupada iskambil kâğıtlarının resim ve işaretleri elle yapıldığı için pahalıya mal olur ve oyun ancak saraylarda ve zenginler arasında oynanırmış. 1420 - 1430 tarihlerine doğru tahta kalıplarla iskambil baskısı mümkün olunca kâğıt oyunları halk arasına da yayılmıya başlamış. Bizim papaz dediğimiz sakallı ve taçlı dört resim Davut, İskender, Cezar ve Charlemagne'ı temsil edermiş. Sonraları yapılan iskambillerde bütün resimler zamanın en meşhur hükümdarlariyle prens ve prenseslerini temsil etmek üzere meydana getirilirmiş.

İSKÂN Ar. i. Yurtlandırma, yerleştirme: Göçmenlerin (muhacirlerin) iskânı. İskân dairesi. [Action de faire habiter]

İSKANDİL İta. i. Denizin derinlik derecesini anlamak için gemilerde kullanılan alet. [Sonde]

2 - Denizin derinliğini ölçme. [Sondage]

3 - mec. Yoklama, bir işin hakikatini veya gizli tarafını anlamıya çalışma: Onunla görüşüp ne yapmak istediğini bir defa iskandil etmeli. [Fig. Action de tâcher de comprendre à fond]

§ İskandil etmek: Denizin dibini ölçmek, yoklamak, istiknah etmek. [Sonder, approfondir]

İSKANDİNAVYA* [Scandinaves] Danimarka, İsveç ve Norveç devletlerinin üçüne birden verilen bir coğrafya ismi olup

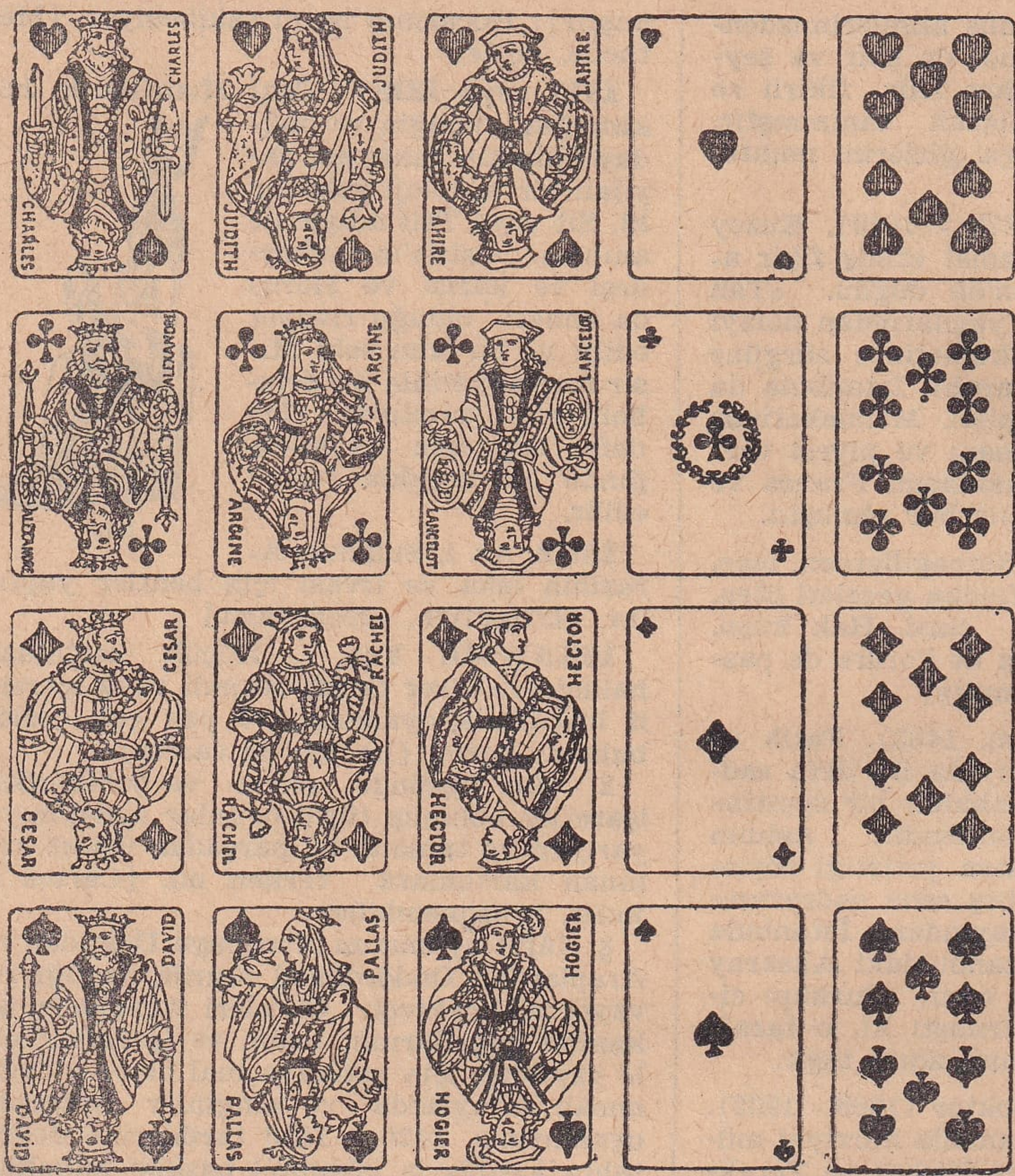

Bugün kullanılan iskambil kâğıtlarından çeşitli örnekler

İsveç ile Norveçin bulunduğu, Kuzey Batı Avrupanın büyük yarımadasına da bu isim verilir. İskandinavya milletleri ırkça ve dilce birbirine hayli yakın olup uzun asırlar boyunca da tek devlet halinde yaşamışlardı. bk. Danimarka, İsveç ve Norveç.

İSKARPİN Fr. i. Daha çok şehirlerde giyilen konçsuz, ökçeli ayakkabı. [Escarpin]

İSKÂT Ar. i. Susturma, sükût ettirme, verecek cevap bırakmayış: Münakaşada çok kuvvetli delillerle karşı tarafı iskât etti. [Action de faire taire, d'imposer le silence]

§ İskât etmek: Susturmak. [Faire taire, imposer le silence]

İSKELE İta. i. Vapur uğrağı olan şehir veya kasaba, bir bölgenin deniz yoliyle aldığı veya sattığı malların girip çıkmasına vasıta olan liman veya sahil şehri: İnebolu Karadeniz seferlerini yapan vapurların uğradığı bir iskeledir. İzmir Ege bölgesinin ehemmiyetli bir iskelesidir. [Port]

2 - Deniz kıyısında vapur ve kayıkların yanaştıkları ahşap veya beton yahut demirden, denize doğru uzatılmış yer: Üsküdar iskelesi. [Échelle]

3 - Vapurlardan iskelelere veya bir vapurdan ötekine geçmiye yarıyan iğreti ve tahtadan köprü: Vapur iskele vermeden acele edip atlıyanlar çok olur. [Échelle]

4 - Yapılarda yüksek yerlerin yapılması için dışarıdan kurulan ve kat kat yükselen sal: Binayı boyamak için iskele kuracaklar. [Échafaud]

5 - Geminin sol yanı ki, karşılığı «sancak» tır. [Bâbord]

İSKELET Yun. i. İnsan ve hayvanda bedenin kemik çatısı ve her şeyde temel olan çatı: Gorilin iskeleti, balık iskeleti, geminin, uçağın iskeleti. [Squelette]

İSKEMLE Fr. i. Arkalıksız sandalye veya hasırlı yahut tahtadan âdi sandalye. [Escabelle, chaise]

2 - Üstüne cıgara tablası, çiçek vazosu gibi ufak tefek şeyler konan küçük masa: Cıgara iskemlesi. [Petite table]

İSKENDER*, Büyük - Alexandre le Grand (M. Ö. 356 - 323). Tarihin en büyük cihangirlerinden sayılan meşhur Makedonya kıralıdır. İkinci Philippe'in Olympias isimli zeki bir kadından doğma oğludur. Filozof

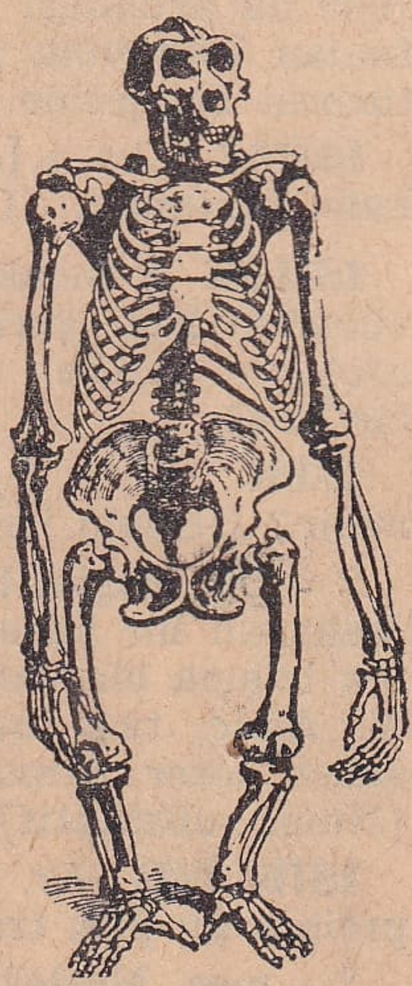

Bir goril iskeleti

Aristote tarafından yetiştirilmiştir. Babasının ölümü üzerine 336 da tahta çıktı. İsyanları bastırıp Atina'yı da sulh ile elde ettikten sonra Corinthe'de topladığı umumi bir mecliste kendisini İranlılara karşı bütün Hellènes'lerin başkomutanı olarak ilân ettirdi. Onların Hellespont dedikleri Çanakkaleden Asya kıyısına geçti. 334 te Dârâ (Darius) nın ordusiyle ilk defa Gönen civarında Granik'te karşılaştı. Burada muzaffer olduktan sonra şimdiki Ayas civarında İssus'ta 333 te ikinci bir zafer kazanmış ve Kütahya civarında eski Gordium şehrindeki tılsımlı kör düğümü masal gibi söylenen bir rivayete göre o sıralarda kılıciyle keserek bütün Asyanın fethine başlamıştı. Ondan sonra Suriyeye dönerek bütün Fenike şehirlerini ve Kudüsü aldıktan sonra Mısırı istilâ etti. Gerek İskenderiye şehri, gerek İskenderun gibi hâlâ kendi adına mensup şehirler o zamanlar kurulmuştur. İskender Mısırdan dönerek Dicle ve Fırat ırmaklarını geçip Frenklerin Arbelles dedikleri Erbil civarında Dârâ'nın ordusunu son ve katî bir hezimete uğratıp Keyanyan denen İran hükümdarlık soyunu ortadan kaldırmış oldu. Babil'i zaptederek Persépolis'i yaktı. İndus ırmağı kenarına ve Hindistan sahillerine kadar dayanmakla beraber Makedonyalılar daha ileri gitmek istemediklerinden İskender Babil'e dönmüş ve orada 33 yaşında iken ölmüştür. İskender'in Asya seferi Yunan ve İran medeniyetlerini birbirine öğrettiği ve Avrupa ile Asyanın tanışmasını temin ettiği için o zamanki insanlık medeniyeti bakımından faydalı olmuştur derler. Zalimliği azdı. Gençliğine rağmen âlimlere saygısı vardı. İstilâ ettiği yerlerde bir hayli şehir de kurmuştu. İmparatorluğu ölümünden sonra dağılmış ve bir müddet generalleri tarafından idare edilmiştir. Birçok büyük adamlar hakkında olduğu gibi onun için de bir hayli fıkra ve hikâye rivayet edilir.

Büyük İskender

İSKENDER BEY* Yorgi Kastriyotis (1404 - 1467). Meşhur Arnavut beyi ve onlarca millî kahraman tanılan bir cenk adamıdır. Arnavutluk prenslerinden Yani Kastrioti'nin oğlu olup İkinci Murat zamanında üç kardeşiyle birlikte babası tarafından Osmanlı sarayına verilmiş ve orada yetişmişti. 1443 te kaçarak gerek İkinci Murat zamanında, gerek Fatih Sultan Mehmet devrinde Osmanlı ordularını ölümüne kadar uğraştırmıştı.

İSKENDERİYE* [Alexandrie] Mısırın kuzeyinde ve Akdeniz kenarında 600.000 nüfuslu mühim bir ticaret limanıdır. Milâttan 331 yıl önce Büyük İskender tarafından kurulmuş olan bu liman «acayibi seb'a» dan biri sayılan feneriyle meşhurdu. Bir zamanlar Akdeniz medeniyetinin esaslı merkezlerinden biri sayılırdı. Büyük kütüphanesinin ilk defa Caesar'ın askerleri tarafından yakıldığı, sonraları da birkaç defa tahribe uğradığı rivayet edilir. Yavuz Selim zamanındanberi Osmanlı İmparatorluğu şehirlerinden biri iken 1798 de Fransızlar, 1801 de İngilizler tarafından işgal edilmişti. 1882 de de İngiliz donanması tarafından bombardıman edildi. Demiryollariyle Mısırın her tarafına bağlı olduğu gibi bir kanal vasıtasiyle Nil nehrine de bağlıdır. Büyük bir ticaret merkezi olup başlıca pamuk, hububat, pirinç ve şeker ihraceder.

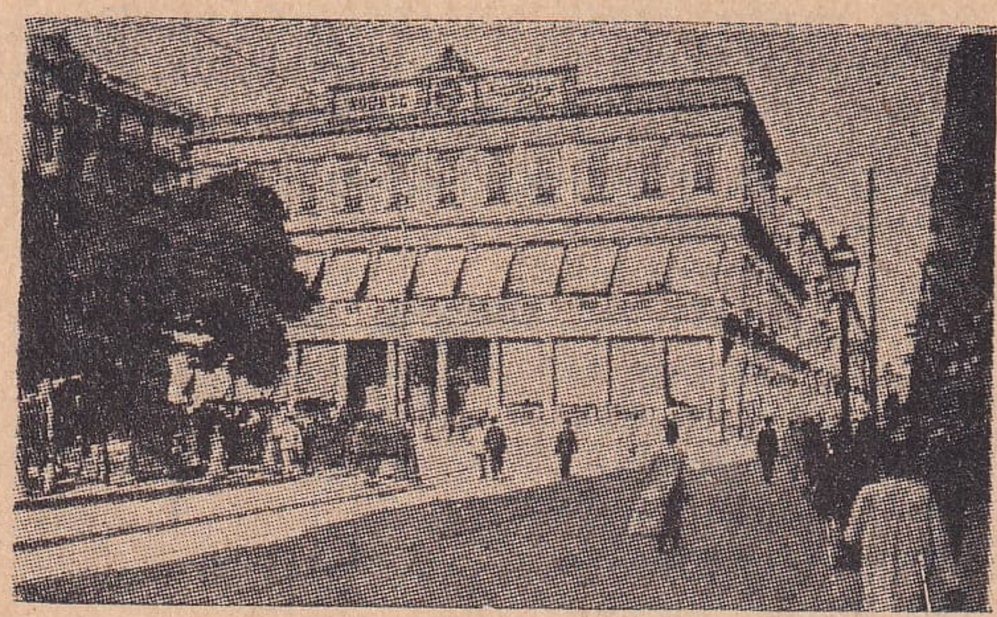

İskenderiye'den bir görünüş

İSKENDERUN* [Alexandrette] Hatay vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan şehir ve limanın adıdır. İlçenin 16 köyü bulunan merkez bucağından başka 11 köylü Belen ve 19 köyü bulunan Arsuz adlı iki bucağı vardır. Toprağı verimli olup her türlü hububat ile portakal ve limon yetiştirir. Büyük İskender tarafından

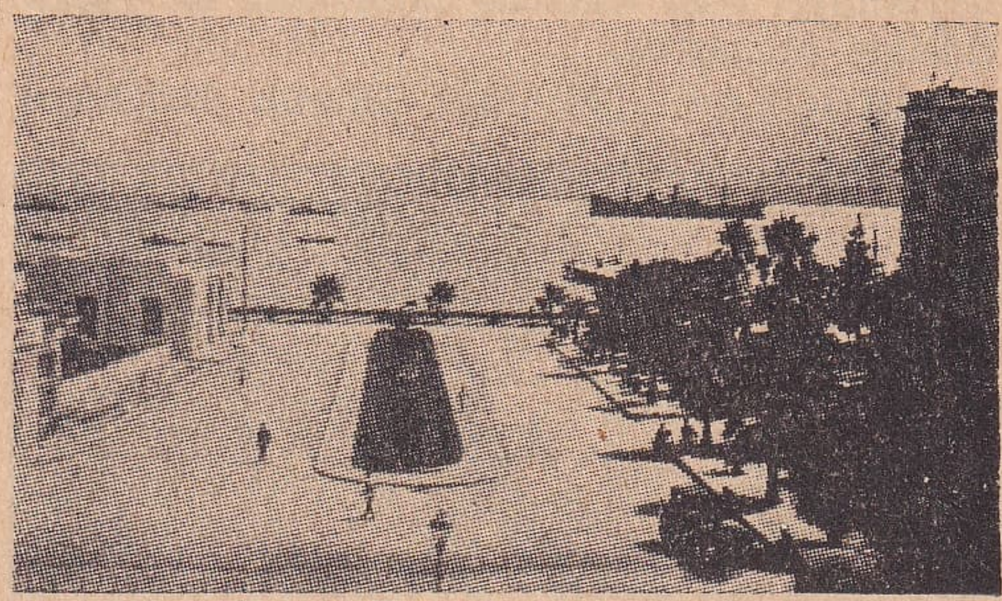

İskenderun'dan bir görünüş

kurulmuş şehirlerden biri olan İskenderun Doğu Akdenizde biricik tabii limanımız ve Türkiyenin en güzel beldelerinden biridir. Demiryolu ile Seyhan ve Malatyadan gelen demiryollarına bağlı olduğu gibi, vilâyet merkezine de 58 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlıdır. Bütün ilçenin 46.374, İskenderun şehrinin de 18.629 nüfusu vardır (1945 te). İskenderun liman ve iskelesinde cumhuriyet devrinde ehemmiyetli tesisler meydana getirilmiştir.

İSKETE i. Serçegillerden gagaları dişli kuşlar sınıfından güzel sesli bir kuş ki, zararlı böcekleri avladığı için ziraate faydalı sayılan kuşlardandır. Yuvasını mahirane ve asılı olarak yapar, kanadları sarıcadır. Çok öttüğü için kafeslerde de yetiştirilir. [Sorte de mésange]

İsketeler

İSKİLİP* Çorum vilâyeti ilçelerinden biridir. 70 köyü bulunan merkez bucağından başka 39 köylü Alagöz, 17 köylü Kızılveran adlı iki bucağı vardır. İlçenin hayli ormanı ve epeyce tuzlu gölleri olup etrafa tuz gönderir. Toprakları muhtelif hububat da yetiştirir. İskilip kasabası Çorum'un 65 kilometre batısında ve ona şose ile bağlıdır. Etrafı dağlık olup Kızılırmak'a dökülen bir çayın üzerindedir. Bütün ilçenin 66.013, merkezinin de 10.453 nüfusu vardır (1945 te).

İSKİTLER* Doğu Avrupa'nın güney kısmında, Ural dağlarından Tuna ırmağına kadar uzanan yerlerde Milâttan birkaç bin yıl önce yerleşmiş ve medeniyet izleri bırakmış olan büyük bir Türk zümresinin ismidir ki, Skolot veya Oskolotlar şeklinde söylendiği gibi Sakalar suretinde de yazıldıkları olmuştur.

İSKOÇYA* [Ecosse] Büyük Britanya

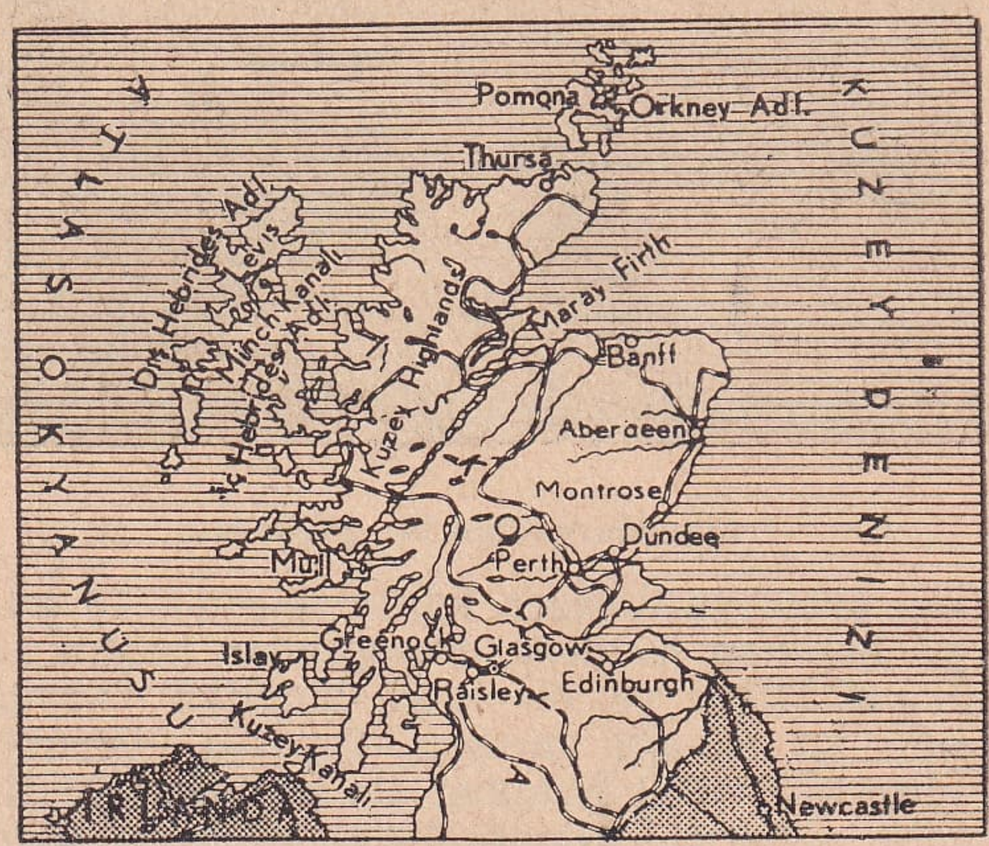

adasının kuzey tarafındaki kısmına verilen isimdir ki, İngiltereden Cheviot dağlariyle ayrılır. 77.171 kilometre kare top-

Çeşitli İskoç kıyafetleri

rağı ve 4.900.000 nüfusu vardır. Başkenti Edimbourg, başlıca şehirleri Glasgow, Dundee ve Aberdeen'dir. Üç tarafı denizle çevrilmiş olup sahilleri gayet girintili, çıkıntılıdır. En kuzey kısmını teşkil eden Highlands bölgesi eski yıpranmış dağlariyle, onların arasındaki birçok ırmak ve gölleriyle pek hususi ve cazibeli manzaraları ihtiva eder. Güneyde Lawlands denen bölge verimli topraklara, kömür ve demir madenlerine sahibolup İngilterenin endüstri bakımından en ileri yerlerini meydana getirir.

İSKOLÂSTİK Lât. s. Ortaçağ felsefesiyle münasebetli olan, Aristote'un ve Platon'un eserlerinden alınıp Avrupada gerek rühban mekteplerinde, gerek üniversitelerde Onuncu Asırdan Onyedinci Asrın sonlarına kadar okutulan felsefeye ait. Bu felsefenin başlıca vasfı dinî esasları değişmez birer temel saymak ve aklın delillerini ona göre izah etmektir. İskolâstik felsefe usul olarak başlıca kıyas (tasım) ve istidlâli kullanırdı. Şekilciliğe bağlı ve görenekçi olmıya da bu sıfat verilir. Felsefe sisteminin adı ve bu felsefeyi güdenin sıfatı olarak dahi kullanıldığı vardır. [Scolastique]

İSKONTO İta. i. bk. Iskonto.

İSKORBÜT Yun. i. Yiyeceklerin devamlı surette bozuk olmasından ileri geldiği sanılan ve uzun deniz seferlerinde tuzlu balık gibi kuru şeyler yiyenlerde görülen bir hastalık ki, vitaminsizlik yüzünden dermansızlık, zayıflık ve diş etlerinin iltihaplanıp dişlerin dökülmesi suretiyle kendini gösterir. [Scorbut]

İSKORPİT Yun. i. Uskumrudan biraz küçük ve eti lezzetli bir balık ki, yüzgeçlerinde battığı yeri acıtıp şişiren dikenleri vardır. Taş balığı. [Scorpène, diable de mer]

İSLÂH Ar. i. bk. Islah.

İSLÂHİYE* Gaziantep vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 32 köylü merkez bucağından başka 12 köyü bulunan Sakcagözü, 15 köylü Fevzipaşa adlı iki bucağı vardır. Eskiden Cebelibereket, sonra da Seyhan vilâyetlerine bağlanmıştı. Dağlık olan bölge eskiden bir derebeylik tarzında idare edildiği için 1864 tarihinde Derviş Paşa komutasındaki bir askerî kuvvet tarafından inzibat altına alınmış ve kasaba da âdeta yeniden kurularak «İslâhiye» adiyle isimlendirilmiştir. Gaziantep şehrinin doğusunda ve ona 100 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlıdır. Helep'e doğru inen demiryolunun, Suriye hududuna yakın olan istasyonlarından birini teşkil eder. Bütün ilçenin 27.083, kasabanın da 4.267 nüfusu vardır (1945 te).

İSLÂM, İSLÂMİYET Ar. i. [اسلام، اسلامیت] Müslümanlık, Peygamber Muhammed tarafından kurulmuş olan büyük din, Dini İslâm, Dini Muhammedî [Islamisme, Islam, la religion musulmane, Mahométisme]

§ Tar. İslâmiyet, Hicaz'da Kâbe'nin bulunduğu Mekke şehrinde Milâdın 610 uncu yılında başlamıştır. Orada 571 de doğmuş olan Muhammed, peygamberliğini 610 da ilân etti. Kâbenin eski bir din merkezi olmasından büyük iktisadi faydaları bulunan Mekkeliler, yeni dine karşı şiddetli düşmanlık gösterdikleri için ilk 12 yıl içinde İslâmiyet pek ağır ilerliyebilmişti. Fakat 622 de Muhammed ile dinini kabul edenler Mekkeden Medineye hicret edince Müslümanlık daha serbes ve daha çabuk genişlemek imkânını buldu. Hicretin İslâm dini için tarih başı sayılması da bundandır. Yeni din artık silâh kuvvetiyle de yayılmıya başlamış, Mekke fethedilerek, içindeki putlar temizlenmiş ve on sene içinde, yani Peygamberin ölüm tarihi olan 632 senesine kadar İslâm dini Hicaz kıtasında kuvvetle yerleşmiştir. Dünyada başka hiçbir din bu kadar çabuk yayılmamış ve girdiği memleketlerde onun kadar esaslı bir değişme ve ilerleme unsuru olmamıştır. Çünkü Müslümanlık 30 sene içinde Asyaya, Afrikaya ve Avrupaya yayıldı. Sonraları Müslümanlar arasında mezhep ihtilâfları, aile ve saltanat mücadeleleri başlayınca hızlı yayılmanın nispeti hayli azalmıştır. İslâmiyet ilk tabii ve hayati mahiyetini sonraki asırlarda azçok kaybederek mutaassıp ve muhafazakâr bir hüviyet alınca bilhassa zamanın ve hayatın ihtiyaçlarına göre - esaslara aidolmıyan - hükümlerin değişmesi hakkındaki kaideleri ve yeni içtihatlar yapmak imkânlarını da bir tarafa bırakınca dinin içtimai kudreti ve bir medeniyet âmili olmak vasfı da hayli eksilmiştir. Bununla beraber bugün yeryüzünde bâzı tahminlere göre 226 milyon, bâzı istatistikçilere nazaran da 260 milyon kadar Müslüman vardır. Hıristiyanlar 564 milyon, Confucius dini mensupları 300 milyon kadar tahmin edildiklerine göre İslâm dini büyük dinler arasında mensuplarının sayısı itibariyle üçüncü gelir. Fakat Confucius, Hindu ve Budizm dinlerinin mensupları yalnız Asyanın Hindistan gibi muayyen memleketlerine münhasır kalmıştır. Bundan dolayı dünyada en çok yayılmış olmak bakımından İslâmiyet ikinci büyük dindir. İslâm dininin Akdeniz medeniyetinde ve Avrupanın Ortaçağda içine düştüğü cehalet ve taassup karanlığından sıyrılmasında, Rönesans denilen uyanıklık devrinin açılmasında çok büyük ve esaslı tesirleri olduğunu Avrupalı tarihçiler de yazarlar. İlmin her şubesinde, güzel sanatların başlıca sahalarında meydana getirilen eserler de bunun delilidir. Hindistandan İspanyaya kadar uzanan İslâm ülkelerindeki muhteşem mimarlık eserleri Müslüman medeniyetinin ebedî şahitleridir.

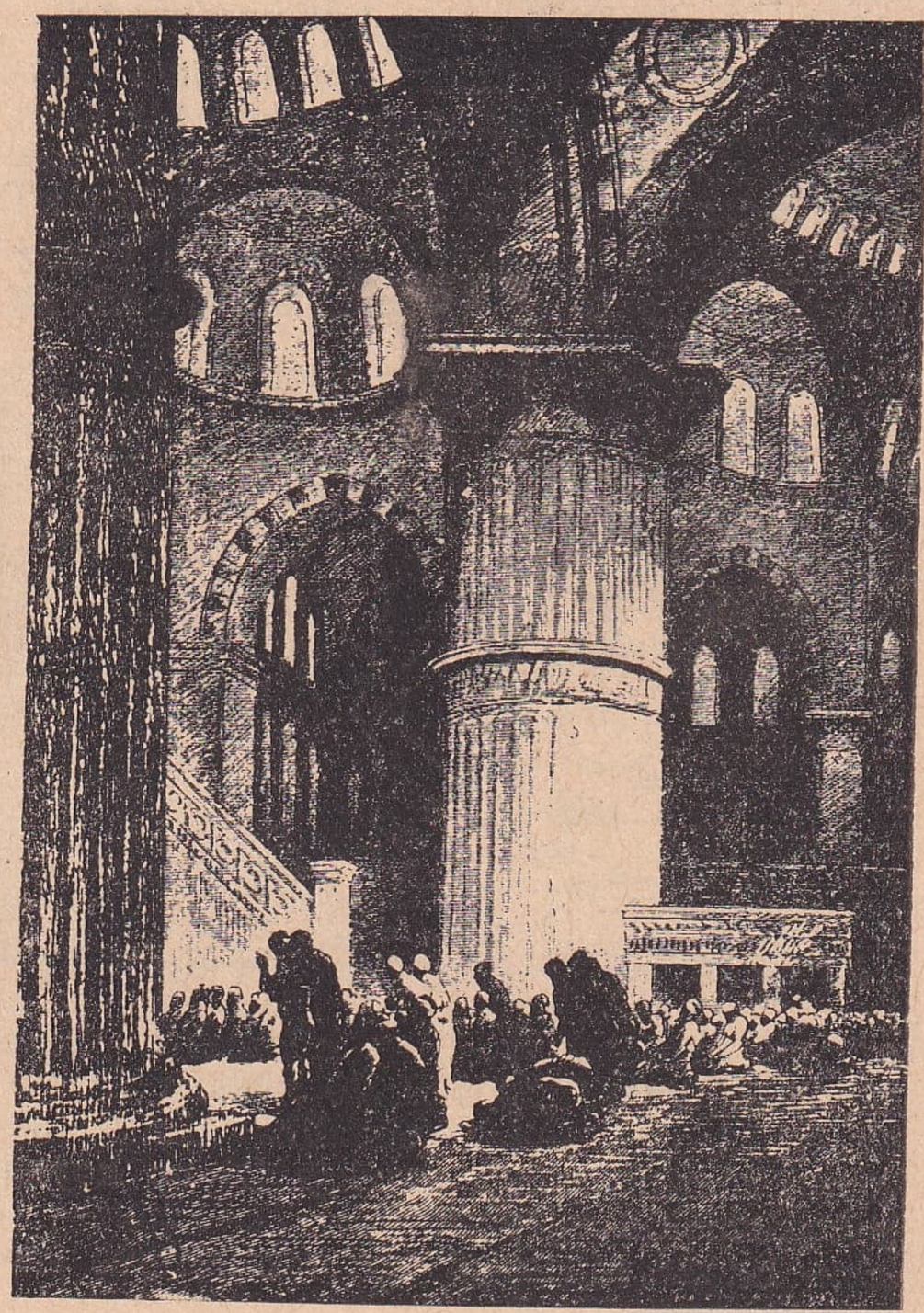

Sultanahmet camisinde namaz
(eski bir gravürden)

İslâmiyetin gerek harb sahalarındaki muvaffakıyetlerinde, gerek büyük medeniyet eserleri meydana getirmesinde Türklerin her asırda çok ehemmiyetli rolleri olduğu da tarihçe sabit bulunmaktadır.

İSLÂMİ Ar. s. İslâm dinine veya Müslümanlara ait ve mensup: İslâmi bir eser. Memaliki islâmiye: İslâm memleketleri. [Qui appartient à la religion musulmane]

İSLÂNDA* [Islande] Avrupanın Kuzey batısında ve Buz okyanusundaki büyük

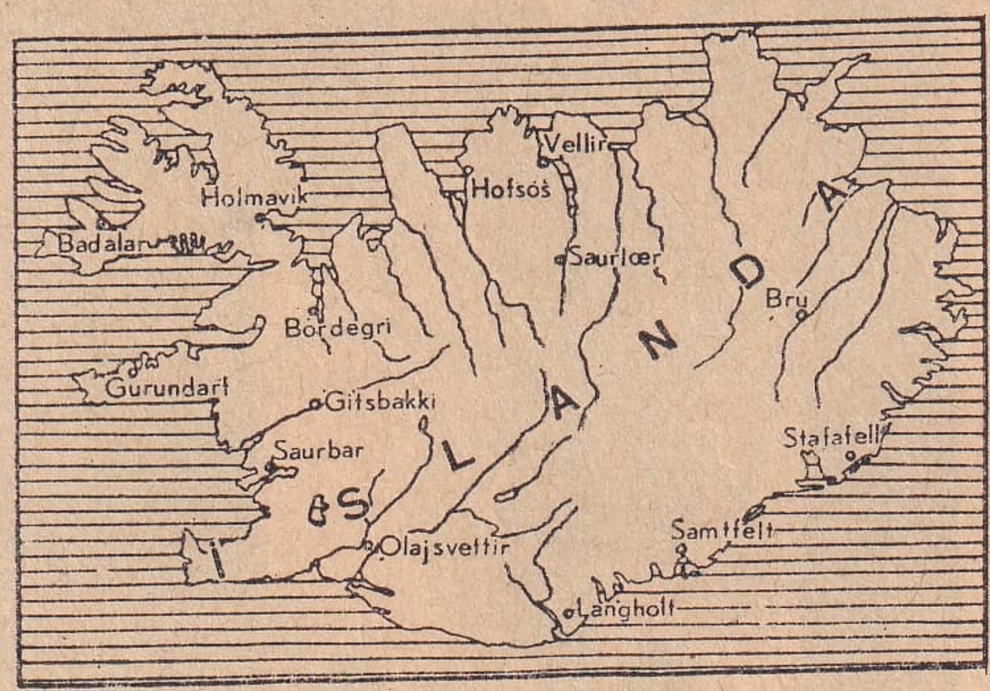

adanın ismidir. 102.810 kilometre kare büyüklüğünde olup 110.000 nüfusu vardır. Başkenti Reykjavik şehridir. Halkı bilhassa morina balığı avcılığı ile ve koyun yetiştirmekle uğraşır. 930 dan 1262 tarihine kadar müstakil bir cumhuriyet ha-

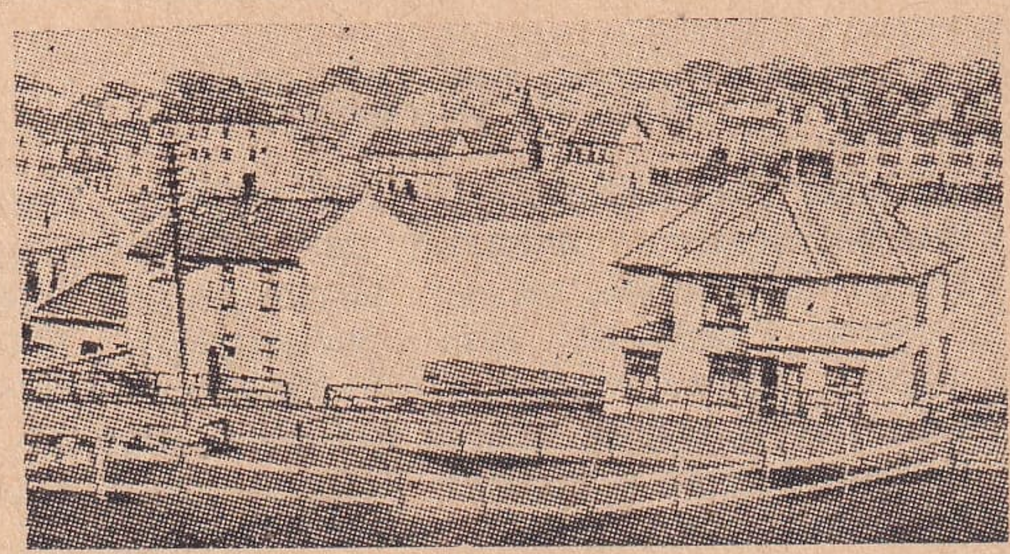

Reykjavik'ten bir görünüş

linde yaşamış olan İslânda, önce Norveçle, sonra da Danimarka ile birleşmiş, 1918 de Danimarka kıralı tarafından idare edilen tarafsız bir kırallık haline getirilmişti. 1944 tenberi de müstakil bir cumhuriyettir. Dağlık ve volkanlı bir memleket olup başlıca yanardağı Hékla'dır. Sahilleri çok girintili, çıkıntılıdır. İklimi rutubetli, soğuk ve daima sislerle kapalıdır. Yeraltı varlığı bakımından hayli zengin olup spat, bakır ve kurşun başlıca madenlerindendir.

İSLÂV i. Rus, Polonya, Çek, Sırp, Hırvat ve Bulgar milletlerinin, dillerindeki yakınlık dolayısiyle, aldıkları umumi isim. [Slave]

§ İslâvlar Hind - Avrupa ırkının etnografya ve dil ilmi bakımından bir kolu sayılırlar ve başlıca üç büyük grupa ayrılırlar. Birinci grup: Batı İslâvlarıdır ki Polonya, Almanya, Bohemya, Moravya, Slovakyada yaşıyan ve birbirine yakın dillerle konuşan halktan, Karpataltı Rusyası denilen Polonyalılarla, Çeklerden, Slovaklardan, Lusaklardan teşekkül eder. İkinci grup: Doğu İslâvlarıdır ki Büyük Ruslar, Küçük Ruslar ve Ak Ruslar diye onlar da üç zümreye ayrılırlar. Üçüncü grup: Güney İslâvları yahut Yugoslavlardır ki, Bulgarlar, Sırplar, Hırvatlar, Slovenler bu gruptandırlar. Avrupada aşağı yukarı 160 milyon kadar İslâv bulunduğu ve bu ırkın İtalyanın Venedik bölgesinden Urallara kadar yayılıp Orta ve Kuzey Asyanın birçok bölgelerine doğru uzandıkları görülmektedir.

İSLÂVCA i. İslâv dili ki bugün edebiyata sahip yedi veya sekiz lehçeye ve birçok da şubeye ayrılmaktadır. Hind - Avrupaî denen dillerin kollarındandır. [La langue slave]

2 - s. İslâv dilince veya âdetince. [En langue slave, à manière slave]

İSLEMEK f. İse tutup karartmak. [Noircir par le noir de fumée]

2 - Mahallebi gibi şeyleri is kokutmak. [Faire prendre au lait etc. une odeur de brûlé]

İSLENMEK f. İsle kararmak, is kokmak. [Sentir la fumée]

İSLİM, İSTİM İng. i. Vapur veya lokomotif gibi buharla işliyen makinelerin kazanlarında birikip makineyi harekete getiren buğu, buhar. (İngilizce «steam» kelimesinden alınmıştır. Türkçede «istim» ve «islim» şekillerinde söylenir). [Vapeur]

İSLOVAK i. İslovakya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse: İslovaklar, İslâvların Batı grupundan bir zümredir. [Slovaque]

İSLOVAKYA* [Slovaquie] Çekoslovak-

Bratislava'dan bir görünüş

yada Moravya'nın doğusunda Karpatlar bölgesinde dağlık bir memleketin adıdır

ki İkinci Dünya Savaşı başında Reich tarafından Alman himayesine alınmış ve bu hal 1939 dan 1945 e kadar devam etmiştir. 3.400.000 nüfusu vardır. Başkenti Bratislava (Presbourg) şehridir.

İSLOVEN i. Çoğu Yugoslavyada bulunan, bir kısmı da İstirya'nın Carniole bölgesinde yaşıyan İslâv milletlerinden birinin adıdır. [Slovène]

İSMA Ar. i. [اسماع] İşittirme, sesini duyurma, bir sözü, bir maksadı istenilen yere ulaştırma. [Action de faire entendre, de faire parvenir une parole]

§ İsma etmek: Duyurmak, dinletmek: Maksadını bir türlü isma edemedi. [Faire connaître, annoncer]

İSMAİL* [Ismaël] Din kitaplarının saydığı peygambelerden biridir. Peygamber İbrahim'in Hacer'den doğma oğludur. Öteki karısı Sara'nın kıskançlığı yüzünden İbrahim'in İsmail ile annesini Hicaz tarafına götürüp bıraktığı, Zemzem kuyusunun, susuz kalan İsmail için fışkırdığı, Kâbenin İbrahim ile İsmail tarafından yapıldığı, Peygamber Muhammed'in mensubolduğu Kureyş kabîlesi gibi bâzı Arap kabîlelerinin onun soyundan üremiş olduğu, rivayet edilir. İbrahim'in Tanrıya kurban etmek istediği oğlu Hıristiyanlarca İshak, Müslümanlarca İsmaildir. bk. Hacer ve İshak.

İSMAİL ALİ BEY* Doktor (1866-1931). Tıp Fakültesinin eser bırakmış hocalarındandır. Tıbbiyeden çıktıktan sonra ölümüne kadar orada fizik okutmuş ve derslerine ait bir hayli eser bırakmıştır. Orijinal ve felsefeye meraklı olduğundan Voltaire lâkabiyle anılırdı. Profesör Doktor Saim Ali Dilemre'nin büyük kardeşi ve Profesör Doktor Muhittin Dilemre'nin babasıdır.

İsmail Ali Bey

İSMAİL HAKKI EFENDİ*, Manastırlı (1846-1912). Son asır din âlimlerimizdendir. Gençliğinde İstanbula gelip müderris olmuş, Ayasofya vaizliğinde şöhret kazanmış, Hukukta ve Mülkiyede dersler vermiş, 1908 den sonra âyan âzalığına seçilmişti. Fatih camisi bahçesinde gömülüdür. Dine ait kitap ve risaleleriyle değerli makaleleri neşredilmiştir.

İSMAİL PAŞA*, Hekim (1812-1871). Tıbbiye nazırlığında ve valiliklerde bulunmuş vezirlerdendir. Sakızlı bir Rum mühendisi olup İstanbulda ve Pariste tıp tahsil etmişti. Abdülhak Molladan sonra Tıbbiye nazırı olmuş, sonra valiliklerde bulunmuştur. «Ceridei Tıbbiye» adlı hekimliğe ait bir gazete meydana getirmişti. Giritli Sırrı Paşa bu zatın damadıdır. Muharrir kadınlarımızdan Leylâ Hanımın babası ve muharrir Yusuf Razi Bey'in de dedesi idi.

İSMAİL PAŞA*, Hıdiv (1830 - 1895). Mehmet Ali Paşa soyundan gelen Mısır valilerinin beşincisi olup Mehmet Ali Paşanın torunu ve İbrahim Paşanın ikinci oğludur. Sultan Abdülaziz'in Mısır seyahati ve Mısır valilerine hıdiv unvanının verilmesi onun zamanındadır. Kahire'nin umranına çok çalışmış, fakat fazla israfta bulunduğu için İngilizlerle Fransızların zoriyle hıdivlikten çekilmiye mecbur olup İstanbulda Emirgândaki yalısında ölmüştür. Hıdiv Tevfik Paşanın babası, Abbas Hilmi Paşanın büyük babasıdır.

Hıdiv İsmail Paşa

İSMAİL PAŞA*, Kurt (1818 - 1896). Abdülmecit devrinden İkinci Abdülhamit zamanına kadar komutanlık ve valiliklerdeki hizmetleriyle şöhret kazanmış müşirlerdendir. Kars'ta doğmuş, ilk askerlik teşkilâtında subaylığa alınmıştı. Kırım muharebesinde ve ondan sonraki Rus harblerinde yararlıkları vardır. Zeki ve kurnazca tedbirlerinden dolayı halk arasında Kurt lâkabiyle anılırdı. Hassa müşirliğinde de bulundu. Üsküdar'da gömülüdür.

İSMAİL SAFA* (1866-1901). Edebiyatı Cedide devrinin özlü şairlerindendir. Şair Trabzonlu Behçet Efendinin oğludur. Babasının Hicaz mektupçuluğunda Mekke'de doğmuş, İkinci Abdülhamit tarafından sürüldüğü Sivasta ölmüştür. Babasının da şiirlerini muhtevi olan «Huzma Safa» adlı ilk şiir mecmuasından başka «Sünuhat», «Mevlidi Pederi Ziyaret», «Mensiyat», «Hissiyat» ve «Muhakematı Edebiye» adlı eserleri kitap halinde çıkmıştır. Ahmet Vefa ile Ali Kâmi Akyüz'ün büyük kardeşi, İlhami Safa ve Peyami Safa'nın babasıdır.

İsmail Safa

İSMAİL SAFEVİ I*, Şah (1486-1523).

Şeyhlikle şahlığı birleştirerek İranda kuvvetli bir hükümdarlık hanedanı kurmuş olan Türk soyundan meşhur İran hükümdarıdır. Tebriz'de doğdu. Bir şeyhin oğludur. Büyük babasının adı Safiyüddin olmasından dolayı Safevi unvanını almıştır. Babasının müritleri 14 yaşında iken onun etrafında toplanmışlardı. Önce Şirvan'a, sonra Azerbaycan'a galip gelerek az zamanda bütün İranı ele geçirmişti. İran'da ilk defa Şiî mezhebini ilân eden odur. İran ile Osmanlılar arasında devamlı mezhep muharebeleri onun zamanında başladı. Çaldıran muharebesinde Yavuz Sultan Selime karşı büyük bir bozguna uğrıyarak ondan sonra on yıl kadar sönük bir halde yaşadı ve kendini içkiye vererek 37 yaşında öldü. Ana dili türkçe olup Hatayi mahlâsı ile ve Azerî şivesiyle güzel türkçe şiirleri de vardır.

İsmail Safevi

İSMAİL SAFEVİ II*, Şah (1551-1577). Safevi ailesinden olan İran şahlarının üçüncüsüdür. Birinci İsmail'in torunu ve Şah Tahmasp'ın oğludur. Birinci İsmail gibi değerli bir şahsiyet değildir. Çok kan dökücü olmakla tanılır. Şiîliği bırakıp Sünniliği kabul etmişti.

İSMAİL SAİP SENCER* (1871-1940). Şark ve din ilimlerine ait ihtisasiyle tanınmış âlimlerimizdendir. İstanbulda doğdu. Beyazıt Umumi Kütüphanesi müdürlüğünde ölümüne kadar okumakla ve kendisine müracaat edenlere rehberlik etmekle meşgul olmuş ve Avrupada dahi benzeri nadir olan mükemmel bir «hâfızı kütüp» (bibliothécaire) örneği olarak tanınmıştı. «Keşf-uz-Zunun» un bir kısım yerlerini düzeltip birçok da ilâveler yaparak Kâtip Çelebi'ye bir zeyl meydana getirmiştir.

İSMAİL SAMANOĞLU* (847-907). Buhara ve Horasan'da hüküm süren Samanoğlu hükümdarlık soyunun kurucusudur. 892 de hükümdarlığa geçti. Buhara'nın, Asya Müslümanlığının bir bilgi ocağı haline gelmesini temin eden odur. Doğru, bilgili ve yiğit bir insan olarak tanınmıştı.

İSMAİL, İSMAİLİ* Besarabya'da Tunanın en kuzey kolu kenarında 26.000 nüfuslu bir şehirdir ki Osmanlı hâkimiyeti altında iken istihkâmlı bir yerdi ve birçok muharebelere sahne olmuştu. Halkının çoğu Romen olup Romanya'ya verilmişken 1940 tanberi Sovyet Rusyanın elinde bulunmaktadır.

İSMAİLİLER* (İsmailiye) Müslümanlığın Şiî zümresine mensup dinî, mezhebî ve siyasi mahiyette bir şubenin adıdır ki İslâm tarihinde karışık ve çoğu kanlı olan hâdiselere isimleri karışır. Ali'nin torunlarından İmam Cafer Sadık'ın büyük oğlu İsmaili imam tanıdıkları için kendilerine bu ismi vermişlerdir. «Kur'an» ın meydanda olan emirlerine göre değil, gizli ve bâtınî delâletlerine uyduklarını ileri sürdükleri için onlara «Bâtıniye» denildiği de vardır. Yedi imamı kabul ettikleri için «Seb'iye» unvaniyle de anılırlar. Tenasüha yani ruhların cesetten cesede geçtiklerine inanırlar. Müslümanlığın haram saydığı birçok hareketleri mubah görürler. «Kuramıta» denilen ve Müslüman âlemine çok zarar veren topluluk da onlara mensuptu. Hasan Sabbah ve Fatımîler de aşağı yukarı bu mezheptendirler. Dürzîler, Nusayrîler ve Vehabîler de bu mezhepten azmadırlar. bk. Hasan Sabbah, Dürzî ve Fatımî.

İSMAİLİYE* Mısırda Timsah gölünün kuzey sahilinde ve Süveyş kanalının batı kenarında 15.000 nüfuslu bir kasabadır. Hıdiv İsmail Paşa tarafından kurulduğu için onun adını taşır.

İSMET Ar. i. [عصمة] Ayıp ve çirkin hallerden kaçınma, arılık, namus, iffet, masumluk, günahsızlık: O mücessem ismet sayılacak bir insandır. [Chasteté, vertu de femme, honnêteté]

§ İsmetlû: Eskiden yüksek derecede sayılan kadınlara verilen resmî unvan. [Anciennement titre d'honneur donné aux grandes dames]

İSMET BEY*, Müstecabîzade, İbrahim (ölm. 1916). Edib ve şairlerimizdendir. Balıkesir'de doğdu, İsparta'da öldü. Muallim Naci devrinin ve tarzının kuvvetli kalem sahiplerinden sayılır. Onun lûgatini «F» harfinden itibaren tamamlıyanlardan biridir. Nailî Kadim hakkında bir tetkikı Hayyam'ın rubaîlerinden tercümeleri, manzume ve makaleleri neşredilmiştir. Bir aralık Midilliye sürülmüş, sonraları adliye memurluklarında bulunmuştu.

İSMET PAŞA* bk. İnönü.

İSMET PAŞA*, Mehmet (ölm. 1865). Abdülmecit ve Abdülâziz devirleri vezirlerindendir. Ramazanoğlu Necip Beyin oğlu olup Enderun'dan yetişmiş, valiliklerde ve evkaf nazırlığında bulunmuştu. Kitap meraklısı olmakla meşhurdur. Adliye nazırı Hüseyin Rıza Paşa bu zatın oğlu, İstanbul şehreminliğiyle mebusluğunda bulunmuş ve 1917 de İstinye önünde boğulmuş olan İsmet Bey de torunudur.

İSMETPAŞA* (Mecidiye) Eskişehir vilâyeti merkez ilçesi bucaklarındandır. Eski adı Mecidiye idi. 11 köyü, 6.178 nüfusu

vardır. Bunu 556 sı merkezindedir. İsmetpaşa, Eskişehir'in 51 kilometre güney doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır.

İSMETPAŞA* (Çırmıklı) Malatya vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından biridir. Eski adı Çırmıklı idi. 19 köyü, 14.942 nüfusu vardır. Bunun 5.429 u Malatya'nın 8 kilometre güneyindeki bucak merkezindedir. Bucakla merkez arasında şose vardır.

İsmokin

İSMOKİN İng. i. Yarı resmî mahiyetteki gece ziyafet ve davetlerinde erkeklerin giydikleri siyah kumaştan, yakası atlaslı ceket. [Smoking]

İSNAT, İSNAD Ar. i. Bir şeyi birine nispet etme, bir kimseye aidolduğunu söyleme, üstüne atma, yükleme, yastama: Bu beyti Fuzuliye isnadediyorlar ama divanında yok. [Attribution]

2 - Karacılık, iftira, bühtan, suç atma. [Imputation]

§ İsnadetmek: Nispet etmek, yüklemek, iftira etmek. [Attribuer, Imputer]

İSOBAR Yun. s. Coğ. Eşbası, hava tazyikı birbirine müsavi olan. eskt. Mütesaviüttazyik. [Isobare ou isobarique]

İSOHİPS Yun. i. Coğ. Eşyükselti, yükseklikleri birbirine müsavi olan. eskt. Mütesaviyül-irtifa. [Isohypse]

İSOTERM Yun. s. Coğ. Eşsıcak, ortalama olarak aynı hararet derecesinde bulunan. eskt. Mütesaviyül-harare. [Isotherme]

İSPANYA* [Espagne] Avrupanın batı güneyinde İberya yarımadasının büyük bir kısmını kaplıyan devletin adıdır. Başkenti Madrid şehri olup memleket Fransadan Pirene dağlariyle, Afrika kıtasından da Cebelitarık boğaziyle ayrılır. Kuzey batısı ile güney batısı Atlas okyanusu ile çevrilmiştir. Batısında Portekiz devletine ait topraklar vardır. Güneyi ile doğusu da Akdenizle kuşatılmış bulunur. Baléares ve Kanarya (Canaries) adaları dahil olmadığı halde 492.865 kilometre kare arazisi ve 25.870.000 nüfusu vardır. Halkına İspanyol (Espagnoles) denir. İspanya, birçok yerleri granitli veya kireçli topraklardan teşekkül etmiş ortalama 700 metre yüksekliğinde bir yayla halindedir. Bu yaylada kuzeyden güneye Pirene'lerin bir devamı halinde bulunan Kantabrik dağları, Duro ve Taj (Tage) ırmaklarının havzaları arasında Guvaddarama, Gredo ve Gata dağları, Endülüs (Andalousie) bölgesinde Siyerra Morena ve Siyerra Nevada dağları vardır. Memleketin başlıca ırmakları Minho, Duro, Taj (Tage), Guadiana, Guadalquivir (Vadiyül-Kebir), Segura, Jucar, Guadalaviar ve Ebr nehirleridir. Yeraltı zenginliği engin olup demir, bakır, çinko, kurşun ve cıva madenleri vardır. Ziraati de hayli ileridir. Her türlü hububattan başka, Malaga gibi şarapların yapıldığı bağları, portakal, limon ve zeytin yağı başlıca zirai servetini meydana getirir. Sanayii de oldukça işlek sayılabilir. İspanya 1931 tarihine kadar meşrutiyet rejimiyle idare edilen bir hükümdarlık iken o tarihte cumhuriyete inkılâbetmiş, 1939 da millî hâkimiyetle idare edilen bir devlet haline girmiştir. İdare

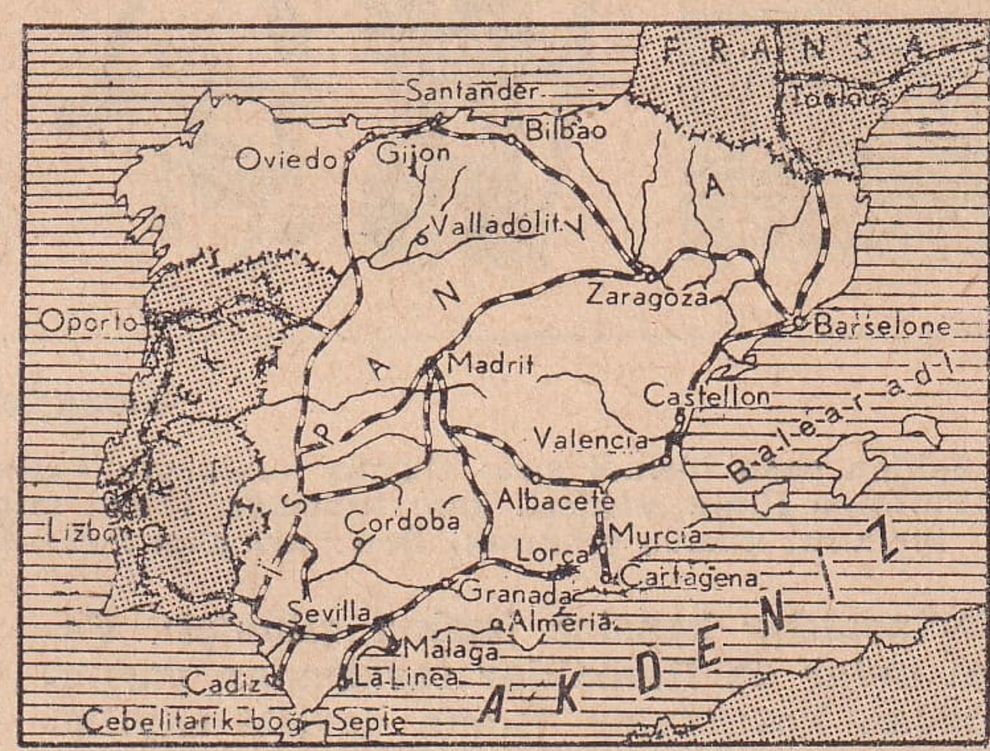

bakımından 47 vilâyete ayrılır. Baléares ve Kanarya adaları dahil olunca vilâyet sayısı 50 olur. Eskiden çok büyük olan İspanya müstemlekeleri şimdi Guinée'nin Fernando - Po ve Annoban adaları gibi bâzı kısımlarına ve Fas'ın kuzey parçasına münhasır kalmıştır.

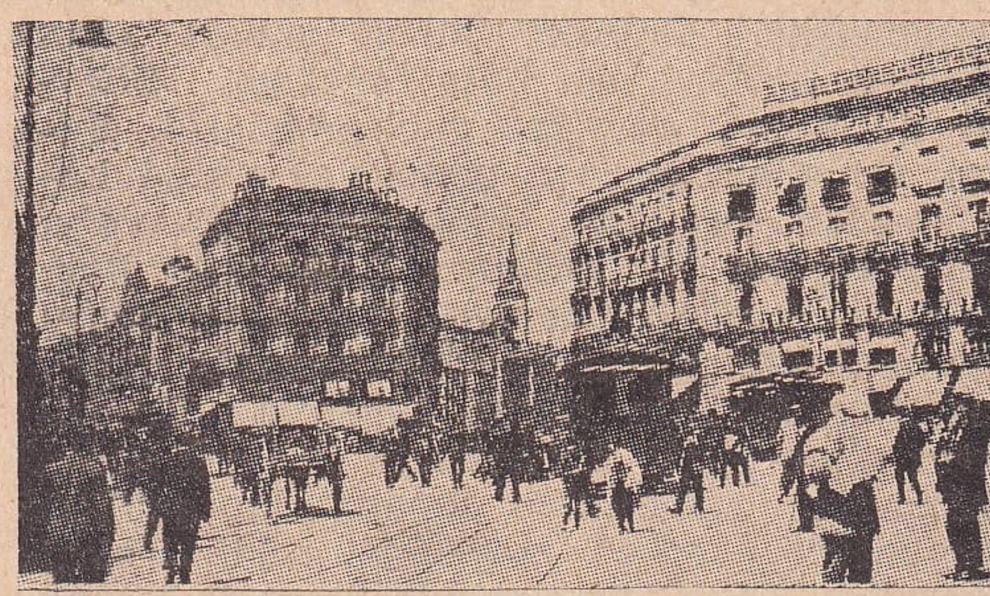
Madrid'den bir görünüş

Tarihi: İspanyanın tarihçe tanılan en eski halkı Keltlerle İberlilerdir. Yarımadaya İberya adının verilmesi de orada İberlilerin daha çok ve kendilerine göre biraz medeniyete sahip bulunmuş olmalarından ileri gelir. Fenikeliler ve Yunanlılar İspanya sahillerinde koloniler tesis etmiş, sonra

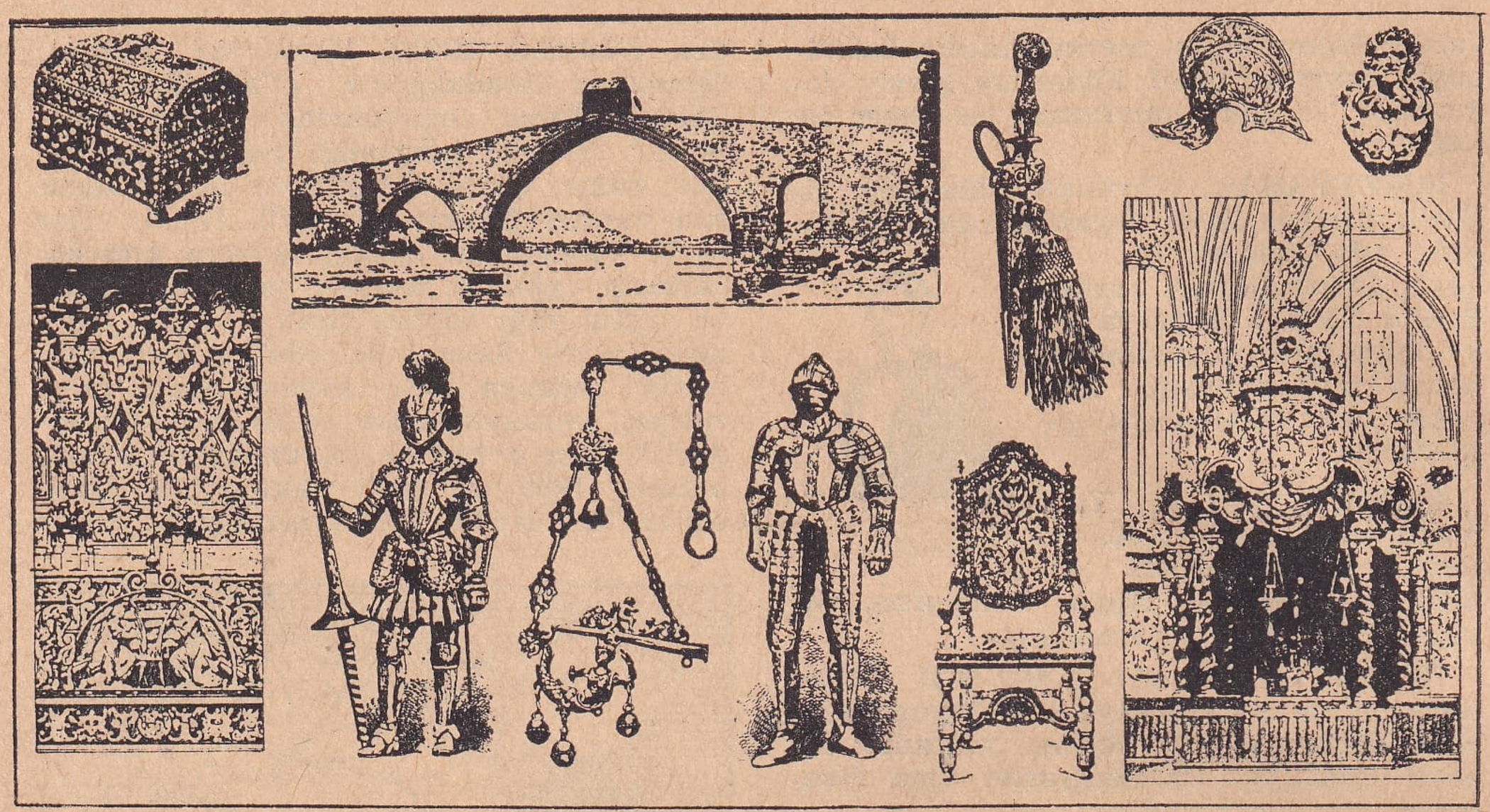

İspanyol sanatı

Soldan sağa birinci sıra: Gümüş kaplamalı esans kutusu, Barselon'da Şeytan köprüsü, av bıçağı, Philippe II nin miğferi, kapı tokmağı; ikinci sıra: Sevil'de katedral tezyinatı, Philippe III zamanı bir zırh, gümüş çıngırak, Don Carlos'un zırhı, işlemeli koltuk ve Siraküza kilisesinden bir köşe

Kartacalılar hepsine baskın çıkmıştı. Fakat onlar da Romalılar tarafından yarımadadan kovuldular. Roma devleti zayıflayınca kuzeyden gelen ve Avrupanın bir kısmını istilâ eden Vandallar İspanya'nın güney tarafına yerleştiler ki o zaman Vandalusya denen bu bölge sonraları Andalusya adını almış, Araplar da oraya Endülüs demişlerdir. Onların birer şubesi olan Alenler İspanya'nın batı tarafına, Süevler de kuzey cihetine yerleşmişlerdi. Fakat sonraları gene o zamanlar vahşi kavimlerden sayılan Vizigotlar İspanya'yı istilâ ettiler. Vizigotların İspanyada kurdukları kudretli devleti Milâttan sonra 711 de Araplar yıktılar ve Fransanın güney kısmiyle birlikte bütün İspanya Emevîlerin eline geçti. Emevîlerin 284 yıl süren saltanatı zamanında İspanyada mühim medeniyet eserleri meydana geldi. Fakat sonraları Şark tarihlerinde Tavaifi Mülûk denilen muhtelif ve küçük Müslüman devletleri teşekkül etti ki onların birbiriyle uğraşması kenarda, bucakta kalmış olan İspanyolların yavaş yavaş canlanmalarına sebebolmuştur. 56 yıl kadar da bu suretle geçtikten sonra İspanyayı Murabitin devletinin hükümdarı Yusuf Taşkın baştan başa istilâ etmiş, bu devletin oradaki hâkimiyeti de 61 sene sürmüştür. Daha sonra İspanya Muvahhidin'in eline geçti, memleket 127 yıl da onların hükmü altında kaldı. Fakat bu sıralarda İspanyollar da kuvvetlenmekteydiler. Müslüman hâkimiyeti tekrar küçük devletlere inkisam edince Hıristiyanların kudreti artmış ve nihayet İslâm devleti olarak İspanyanın güneyinde Gırnata'yı başkent yapan Beni Ahmer adlı küçük hükümet kalmıştı. Ferdinand ile İsabelle'in evlenmeleri neticesinde Castille ve Aragon kırallıkları birleşince Gırnata (Grenade) beldesini almıya muvaffak oldular ve bu suretle son Müslüman hükümetini de 1492 de yarımadadan çıkardılar. Bu zaferden sonra Amerikanın o sırada İspanya namına keşfedilmiş olması da İspanyol hükümdarlarına büyük bir nüfuz temin etmiş ve Charles - Quint ile Philippe II zamanlarında İspanya Avrupanın birinci derecede geniş ve kudretli bir imparatorluğu haline girmişti. 1700 tarihinde İspanya tahtına Bourbons hanedanı geçti. Fakat Napoléon I, İspanyayı istilâ ederek 1808 de kardeşi Joseph Bonaparte'ı oraya kıral yaptı. Ancak 1809 da Fransızlar çıkarılarak Ferdinand VII kıral olmuş, ihtilâllerden, dahilî harblerden kurtulamıyan İspanyada 1873 te cumhuriyet ilân edilmekle beraber 1875 te Onikinci Alphonse kırallığa geçirilmişti. Onun oğlu Onüçüncü Alphonse önce anasının naibeliği altında kırallıkta bulundu. Amerika ile İspanya arasında çıkan harb İspanyanın Cuba, Porto-Rico ve Philippines adaları gibi birçok sömürgelerinin elinden çıkmasına sebeboldu. 1923 te General Primo de Rivera'nın, 1927 de millet meclisinin teşebbüsleri üzerine nihayet bir ihtilâl koparak

Alphonse XIII devrildi ve cumhuriyet ilân edildi (1931 nisan). Fakat 1936 temmuzunda General Franco milliyetçilerin yardımiyle cumhuriyet hükümetine karşı çıkmış, iki buçuk yıl süren dahilî bir muharebeden sonra 1936 da Franco muzaffer olarak İspanya millî devletinin şefi olmuştur.

İSPANYOL i. İspanya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [Habitant d'Espagne, espagnol]

İSPANYOLCA i. İspanyolların dili. [La langue espagnole]

2 - s. İspanyol tarz ve usulünde. [À l'espagnole]

İSPANYOLET Fr. i. Pencerenin çerçevesini açıp kapamıya yarıyan ve ortasındaki tutamağı çevrildiği zaman hem yukarıdan, hem aşağıdan sürgülenmeyi temin eden demir sürgü. [Espagnolette]

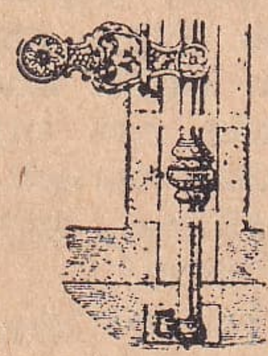

İspanyolet

İSPARTA* (Hamitabat) Orta Anadolu yaylasının güney batı parçasını teşkil eden

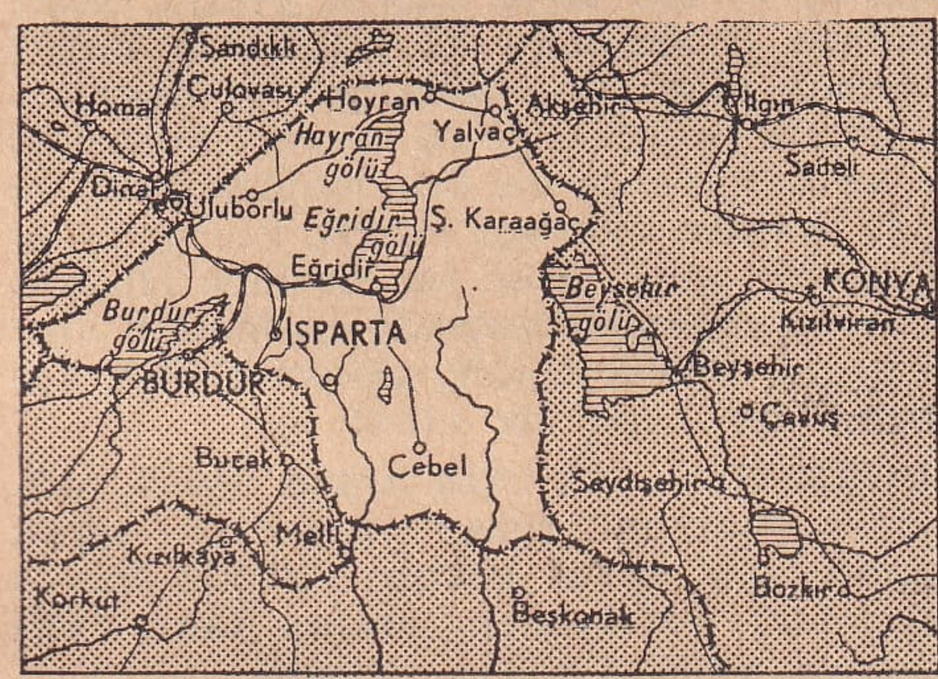

göller mıntakasındaki bir vilâyetimizin ve merkezi olan şehrin adıdır. Vilâyetin ku-

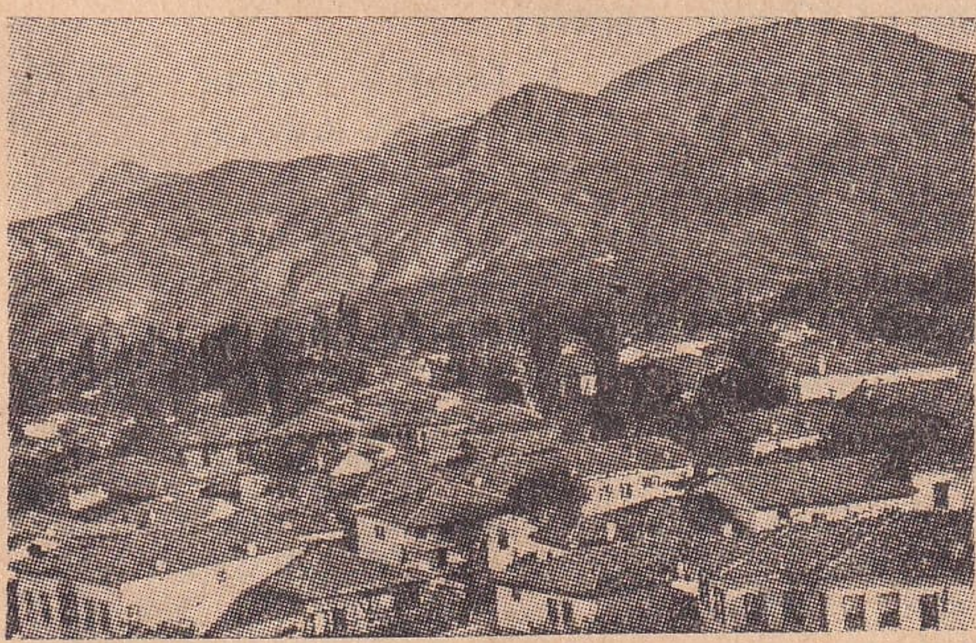

İsparta'dan bir görünüş

zeyini Afyon vilâyetinin, doğusunu da Konya vilâyetinin arazisi kaplar. Batısında Burdur, güneyinde de gene Burdur ve Antalya vilâyetlerine ait topraklar vardır. Yüzölçümü 8.275 kilometre karedir. Dağlık ve gölleri çok, ekine elverişli yerleri az olmakla beraber toprağı verimlidir. Her türlü hububattan başka, Uşak fabrikası için şeker pancarı, kenevir, haşhaş ve biraz da tütünle susam yetiştirir. Hayvan mahsulleri hayli zengindir. Ormanlarından da epeyce istifade edilir. İspartanın bilhassa gül yağcılığı ile halıcılığı en kuvvetli iktisadi maddelerini teşkil etmektedir. Vilâyet, Eğirdir, Sütçüler, Şarkîkaraağaç, Uluborlu ve Yalvaç adlı beş kazaya ayrılmıştır. Merkez ilçesi de bunlara katılınca ilçe sayısı altıyı bulur.

İsparta şehri, Dauras dağının eteğinde ve İsparta suyu vâdisinde, deniz seviyesinden 988 metre yükseklikte kurulmuş pek sevimli ve güzel havalı bir şehirdir. Etrafında meyva bahçeleri, üzüm bağları, bilhassa gül yağcılığına esas teşkil eden gül bahçeleri vardır. Dericiliği, gül yağı istihsal eden fabrikaları ve halı tezgâhları başlıca sanayiini teşkil eder. Bunlardan başka havlu, alaca, gümüş ağızlık, kiremit yapan müesseseleri vardır. Şehir, Aydından ve Afyondan gelen demiryollarına bir şube hattiyle bağlı bulunmaktadır. Pek eski bir şehir olup Yunanlılar zamanındaki adının «Baris» olduğu ve ismin bundan bozulduğu rivayet edilmekle beraber Yunanistandaki meşhur ve eski İsparta şehri halkından bir kısmının buraya yerleşmiş olmasından dolayı şehire bu adın verildiği de söylenir. Bütün vilâyetin nüfusu 174.113, İsparta şehrinin de 17.273 tür (1945 te).

İSPARTA VE İSPARTALILAR* [Sparte - Lacédémone] Eski Yunanistanın

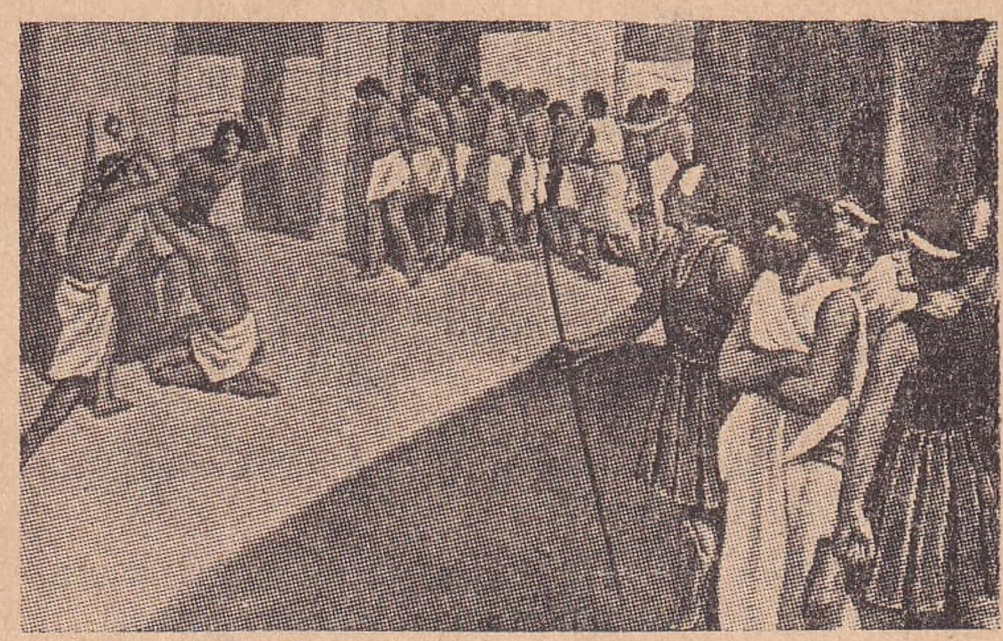

İspartalılarda gençlerin zahmetlere alıştırılarak terbiyesi

bir cumhuriyet teşkil etmiş olan ve Lâkonya (Laconie) adiyle de tanılan küçük bir kısmının başkenti. Örotas (Eurotas) ırmağı üzerinde olup bugün bir harabe yığını halindedir ve yerinde ancak 5.800 nüfusu bulunan bir köy vardır. İsparta

Doriens'ler tarafından kurulmuş ve aristokratik bir cumhuriyet olarak gayet sert ve kuvvetli bir disiplinle idare edilir bir küçük ülke sıfatiyle eski devirlerde pek meşhur olmuştu. Çocukları ve gençleri yetiştirmek ve onları bir ordu halinde büyütmek, kadınlı erkekli sağlam ve dayanıklı halka sahibolmak için kendilerine mahsus usulleri vardı. Kanunları da pek sert, ahlâk kaideleri de çok kuvvetliydi. Bundan dolayıdır ki İspartlılar, Messenies'lere galip gelmişler, bütün Pélopponnèse bölgesine hâkim olarak bir aralık Atinalıları da yenmiştiler. Fakat bu son harb onları da harabetmişti ki Milâttan önce 404 senesinde geçmiştir.

İSPAT, İSBAT Ar. i. [اثبات] Delil ve şahitle bir şeyin doğruluğunu meydana çıkarma, tanıtlama: Söylediğimi isbat edebilirim. [Démonstration]

2 - Şahit, delil, tanıt: Öyle söylüyor ama isbatı yok. [Preuve]

§ İsbat, ispat etmek: Delil ve şahitle doğruluğunu ortaya koymak, tanıtlamak. [Prouver, démontrer]

İSPATİ Yun. i. İskambil kâğıtlarında sinek dediğimiz yonca biçiminde siyah kâğıt çeşidi, trefl. [Trèfle, une des deux couleurs noires aux cartes en forme de trèfle]

İspati

İSPEKTROSKOP Fr. i. Fiz. Tayıfları, bilhassa çizgilerinin duruşu bakımından tetkik etmiye mahsus cihaz. [Spectroscope]

İSPEKÜLÂSYON Fr. i. Nazariye, tatbik mahiyeti olmıyan mücerret muhakeme, kurgu. [Spéculation, théorie, par opposition à pratique]

2 - Borsa oyunu, hava oyunu, ticarette tehlikeli teşebbüs veya fazla kazanmak için yapılan her hangi bir tertip: İspekülâsyonla önce kazandı ama sonunda bütün varını verdi. [Spéculation; combinaisons, opération en matière de banque, de commerce, etc.]

İSPENÇ i. Pek bodur boyda bir cins horoz ve tavuk. [Coq ou poule de petite stature]

2 - mec. s. Pek küçük ve kısa boylu. [Court, petit, trapu]

İSPENÇİYAR İta. i. Eczacı (İtalyanca «speziale» kelimesinden). [Pharmacien]

İSPENÇİYARİ İta. i. Eczacılık: Fenni ispençiyari, fenni saydelani. [Pharmacie]

İSPENDERE* (Çolaklı) Malatya vilâyeti merkez ilçesine bağlı bucaklardan biridir. 22 köyü, 6.551 nüfusu olup bunun 204 kişisi bucak merkezi olan Çolaklı köyündedir. İspendere bucağı Malatyanın 18 kilometre doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır.

İSPENDİK, İSFENDİK i. Levrek balığının küçüğü. [Espèce de muge]

İSPERMEÇET İta. i. Balinadan çıkarılan ve âdi sıcaklık derecesinde erimediği için mum yapmakta kullanılan beyaz bir yağ ve bundan yapılan mum. [Spermacéti, blanc de baleine, bougie, stéarine]

İSPİNOZ Yun. i. Serçegillerin ötücü kuşlar sınıfından kısa gagalı, büyücek başlı, çok öten, güzel sesli bir küçük kuş. Erkeğinin sırt tüyleri siyahla karışık mavi ve yeşilimsi, boyun tüyleri de kırmızı olur. [Pinson]

İspinoz

İSPİR* Erzurum vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 51 köylü merkez bucağından başka 18 köyü bulunan Hunut, 26 köylü Kırık ve 47 köylü Norgâh adlı üç bucağı vardır. İlçenin 2.810 kilometre kare olan topraklarında oldukça hububat ve her türlü meyva yetişir. İspir kasabası Erzurumun 97 kilometre kuzey batısında olup ona araba yoliyle bağlıdır. Bayburt'a mesafesi de 95 kilometredir. Bugün orta derecede bir köy halinde bulunan İspir, eskiden oldukça büyük ve hayli tanınmış bir yerdi. Rum tarihlerinde Hispratis, Arap coğrafyacılarında da İsbiren diye adı geçer. Bütün ilçenin nüfusu 46.885, kasabanın ise 1.468 dir (1945 te).

İSPİR İta. i. At veya araba uşağı, arabacının yanında oturan yardımcı, seyis: (Aman ispir yavaş koştur, küçük hanım oruçludur). (İtalyanca «sbiro» dan). [Palefrenier, valet d'écurie, groom]

İSPİRTO İta. i. Alkol, içinde küül bulunan mayi halindeki ruh, yakmada ve sanayide kullanılan alkol (İtalyancası «spirto» dur).[Alcool, esprit]

İSPİRTOLUK i. İspirto yakan küçük ocak, kamineto. [Lampe à alcool]

İSPRİTİZMA Fr. i. Ölülerin ruhlariyle bâzı şartlar altında haberleşmenin mümkün olduğuna inanmaya ve bu makastla yapılan denemelere verilen isim ki, muhtelif şekillerdeki falcılıklar ve büyücülükler gibi gizli ilimler (ulûmu hafiye - sciences occultes) den biri sayılır. Bir «médium - medyom» vasıtasiyle ruhlarla münasebette bulunduğunu iddia edenlere «spirite» derler. Son asırda çok yayılan şekliyle ispritizma tecrübeleri 1848 de Amerikada başlamış ve birçok hekimler ve ilim adamları tarafından da tatbik ve kontrol edilmiştir. Yuvarlak masa etrafında bir medyomun hazır bulunmasiyle yapılan

bâzı tecrübeler çok hayret uyandırmakla beraber işe hilenin, şakanın karışması ve medyom olduklarını iddia edenlerin de şarlatan olması mümkün olduğundan hâdiseler daima şüphe ile karşılanabilir. Fakat William James, Ch. Richet, Flournoy, Lombroso, Grasset gibi birçok hakikî ilim adamlarının bu hâdiselerin varlığına inanmış olmaları da dikkate lâyıktır. [Spiritisme]

İSRAF Ar. i. [اسراف] Lüzumsuz yere para veya malını harcama, savurganlık, tutumsuzluk: İsraf haramdır. [Prodigalité]

§ İsraf etmek: Boş yere harcamak, savurmak. [Prodiguer]

İSRAFİL* Tanrıya en yakın sayılan dört melekten biri ki vazifesinin kıyamet günü «Sur» denen ve ölüleri uyandıracak olan boruyu üflemek olduğu söylenir. İsim arapçaya İbrani dilinden geçmiştir. Müslümanlık inanışına göre öteki üç melek «Cebrail, Mikâil ve Azrail» dir. [Nom de l'un des archanges qui sonnerait le trompette à l'heure de la résurrection]

§ Suru İsrafil: İsrafilin Kıyamet günü çalacağı boru. [La trompette dont sonnera cet ange]

İSRAİL* İbrani dilinde Tanrı kulu (Abdullah) demek olup Peygamber Yakub'un lâkabıdır ve onun 12 evlâdından üremiş olan İbranilere de«Beni İsrail» yani «İsrailoğulları» denir. [Israël, les israélites]

İSRAİL DEVLETİ* Filistinde toplanan Yahudiler tarafından 15 mayıs 1948 de

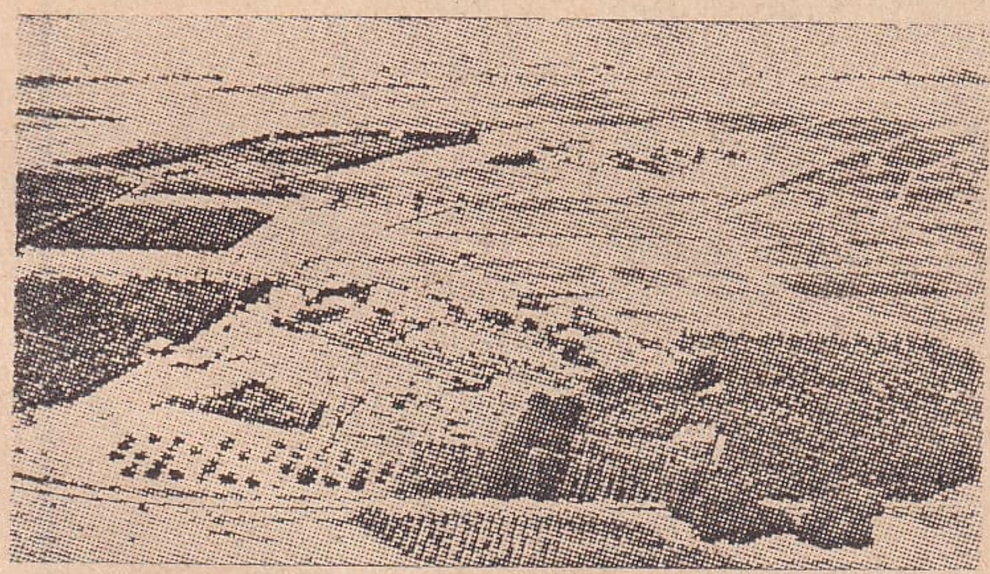

İsrail devletinde portakal bahçeleri

ilân edilen ve bir cumhuriyet şeklinde olduğu görülen küçük ve yeni devletin adıdır ki henüz teşekkül halinde bulunan bu devlet komşularınca ve büyük devletlerce yeni yeni tanınmakta olduğu için varlığı tamamiyle resmî bir şekle girmemiş bulunmaktadır. Hudutları da henüz belli olmadığı için arazisi 1947 de Milletler Kurulu Komisyonunca tespit edildiği gibi 16.000 kilometre kare mi olacak, yoksa sonradan teklif olunduğu üzere daha aşağıya mı düşecek, şimdilik kararlaşmamıştır. Nüfusu 1948 kasımındaki sayıma göre 782.000 olmak üzere tespit edilmiştir ki verilen rakamlara göre bunun yalnız 69.000 i Arap imiş. Türkiyeden ve muhtelif memleketlerden Filistine ve İsrail devleti şehirlerine muhaceret devam ettiği için bu nüfus günden güne çoğalmaktadır. bk. Filistin.

İSRAİLİYAT Ar. ç. i. İsrailoğullarına ait ve azçok dinî mahiyetteki kitaplarda bulunan masal ve hurafe kabilinden rivayetler. [Fables et mythes des Israélites]

İSTABL Ar. i. bk. Istabl.

İSTAKOZ Yun. i. bk. Istakoz.

İSTALÂGMİT Yun. i. Dikit. [Stalagmite]

İSTALÂKTİT Yun. i. Sarkıt. [Stalactite]

İSTALYA İta. i. Gemilerin limanda yük alabilmeleri için nöbet bekleme hususundaki mecburiyetleri. [Staia, temps pendant lequel un navire doit attendre au port pour être chargé à son tour]

İSTAMPA İta. i. bk. Istampa. [Estampe]

İSTANBUL* Avrupa ve Asya kıtalarının Karadeniz ve Marmara civarında birbirine en çok yaklaştığı topraklar üzerinde bulunan ve Türkiyenin en büyük, Yakın Doğunun en meşhur şehrini içine alan vilâyetimizdir. Kuzeyini karadeniz, güneyini Marmara kaplar, doğusunda Kocaeli vilâyeti, batısında da Tekirdağı ve Kırklarelinin bir parçası vardır. Yalova ilçesi ile de Bursa vilâyeti topraklarına komşudur. Bu hudutlar içinde vilâyet arazisi 5.568 kilometre kareden ibaret olup şehrinden ve yerinden dolayı en ehemmiyetli olmasına rağmen Türkiyenin en küçük vilâyetlerinden biridir. Vilâyet arazisi Boğaziçinde birbiriyle karşılaşan iki yarımada halindedir. Dağ denebilecek başlıca yüksek noktaları Kartal'ın gerisindeki Aydos dağı (537 m.) ile Kayış dağı (438 m.), Alem dağı (446 m.) dır. Avrupa cihetinde ise en yüksek yer Çatalca'nın güneyindeki Çıplaktepe (329 m.) dir. Kıyıları, bilhassa Karadeniz ciheti oldukça girintili, çıkıntılı olup Terkos gölü Karadenizin bir körfezi halinde iken ağzı tıkanarak göl şekline girmiş, Marmara kıyılarındaki Küçük ve Büyükçekmece gölleri bu suretle meydana gelmişlerdir. Başlıca akar suları Şile batısında Karadenize dökülen Uludere, Boğaz ağzında gene Karadenize akan Riva, Haliç'e dökülen Kâğıthane veya Alibey deresi, Küçükçekmece vasıtasiyle Marmaraya dökülen Sazlıdere, Büyükçekmece gölüne giren Karasu gibi derelerden ibarettir. Hem Akdeniz, hem kuzey ikliminin tesiri altında bulunan İstanbul vilâyeti arazisi Marmara sahillerinde ayrı, Karadeniz kıyılarında ayrı hususi-

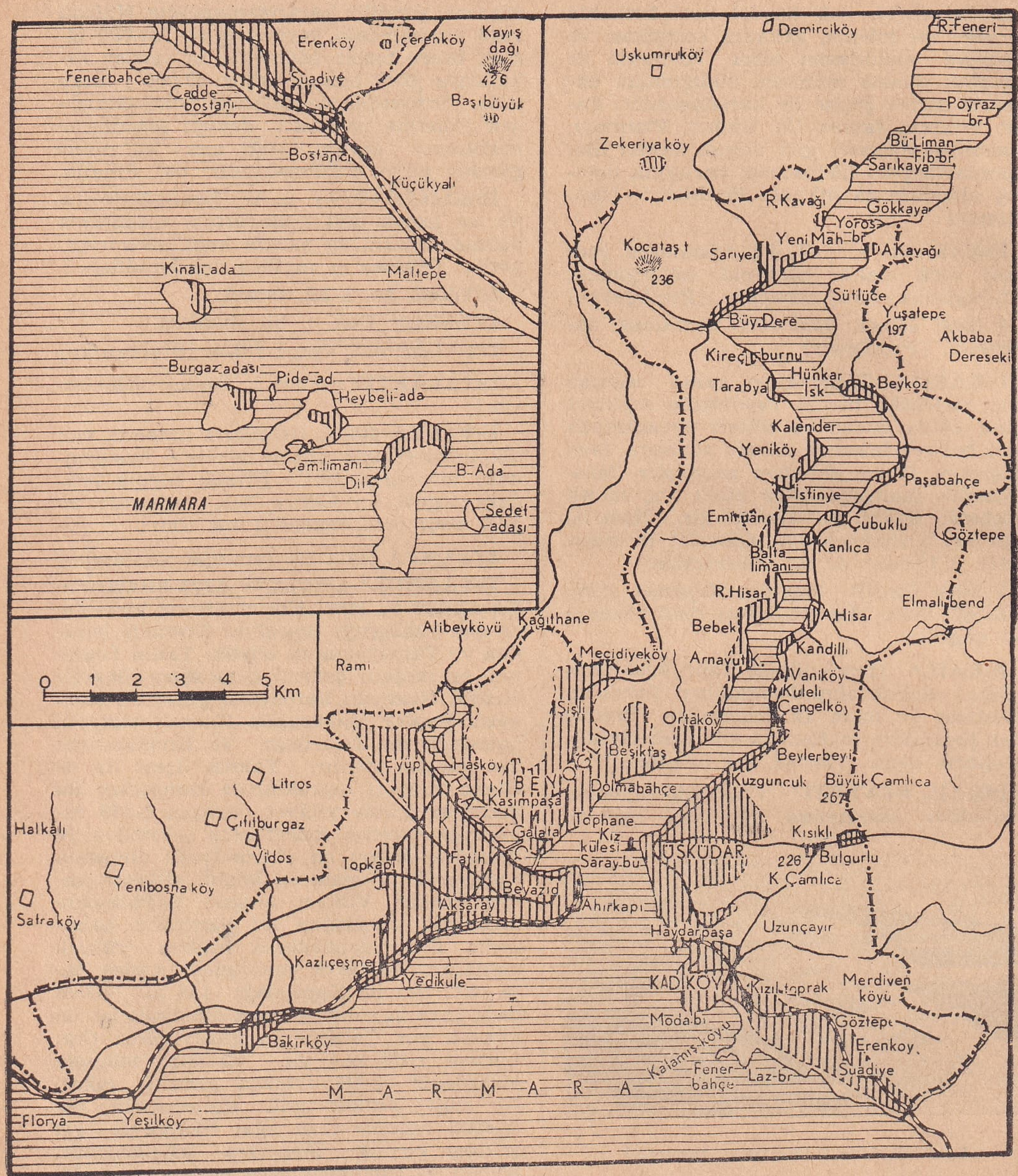

yetler gösterir. Nebatları ve ağaçları da bundan dolayı hayli değişik ve zengindir. Meyva ve sebzelerin her türlüsünü ve çok nefîslerini yetiştirir. Meyva bahçeleri, sebze bostanları ve üzüm bağları şehrin bir kısım ihtiyaçlarını karşılamaktadır. İstanbul vilâyetinin balıkçılık bakımından da ehemmiyetli bir hususiyeti vardır. Karadeniz, Marmara ve Akdeniz arasında mevsimden mevsime göç eden balıklar muayyen zamanlarda sürü halinde Boğazdan geçtikleri için büyük ölçüde avlanırlar. İstanbul vilâyetinde mahdudolmakla beraber bir miktar maden de vardır. Eskiden Sarıyerde ve Adalarda bakır madenleri işletildiği gibi İstanbulun kuzey batısında Karadenize yakın bir yerde Ağaçlı linyit yatakları da bulunmaktadır. İstanbul vilâyeti idare taksimatı itibariyle 16 ilçeye ayrılmıştır. Bunlardan bir kısmı

şehrin içindeki mahalleleri teşkil eder, bâzısı da muhtelif nakil vasıtasiyle birbirine bağlı bulunan semtler ve büyük köyler halindedir. İlçelerin isimleri alfabetik sırayla şunlardır: 1 - Adalar, 2 - Bakırköy, 3 - Beşiktaş, 4 - Beyoğlu, 5 -

Beykoz, 6 - Çatalca, 7 - Eminönü, 8 - Eyüp, 9 - Fatih, 10 - Kadıköy, 11 - Kartal, 12 - Sarıyer, 13 - Silivri, 14 - Şile, 15 - Üsküdar, 16 - Yalova. Her biri ayrı bakımdan ehemmiyetli olan bu ilçeler hakkında kendi isimleri sırasında kâfi malûmat verildiği için burada ayrı ayrı bahsedilmelerine lüzum görülmemiştir. İstanbul vilâyetinin bütün nüfusu 1.074.091 dir. Bu nüfusun 863.386 sı İstanbul şehrini teşkil eden ilçelerle küçük birer kasaba halinde bulunan civardaki ilçelerdedir. 210.705 i de bucak ve köy halkıdır (1945 te). Her ilçenin nüfusu kendi adı sırasında ayrıca kaydedilmiştir.

İstanbul şehri: Avrupa ile Asya kıta-

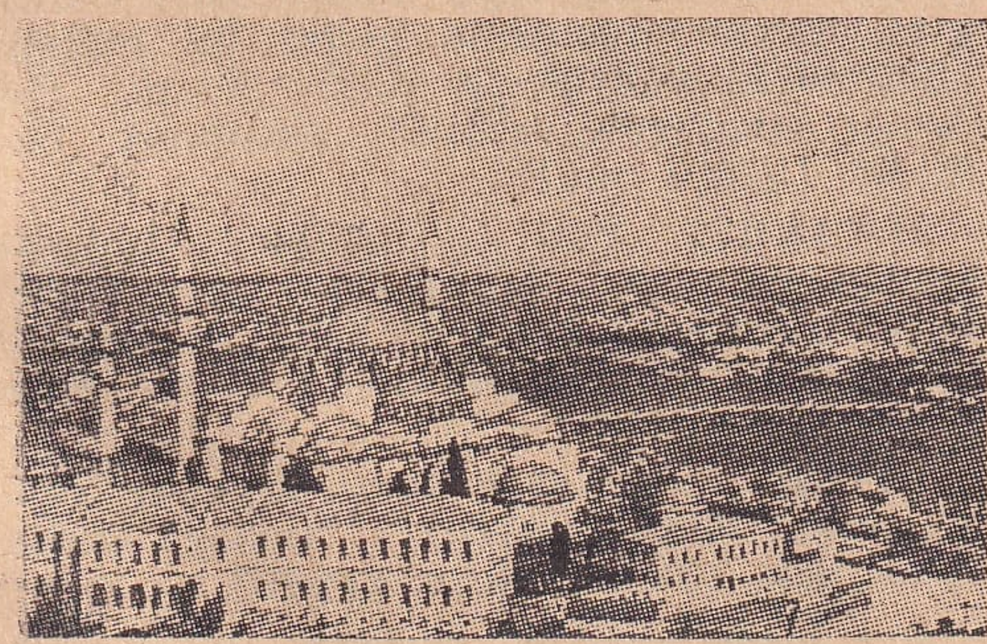

İstanbul şehrinden umumi bir görünüş

larının hemen birleşecek kadar birbirine yaklaştıkları bir noktada ve Karadenizle Akdenizin kavuştukları yerde kurulmuş olan İstanbul, 253 kilometre kare sahaya yayılmış geniş ve dağınık bir şehirdir. Her tarafına girmiş olan denizlerin meydana getirdiği değişik ve güzel manzara, sularının, iklim ve havasının ve her bakımdan tabiatının nefaseti, hele «Boğaziçi» nin adı sırasında etrafiyle yazılmış olan hususiyetleri bu şehre dünya yüzünde benzeri olmıyan bir belde vasfını hakkiyle kazandırır. Bu muazzam şehir, başlıca dört kısımdan teşekkül eder. Bunlardan biri Sarayburnundan başlayıp Haliç ve Marmara boyunca bir taraftan Eyübe, öte taraftan Bakırköye ve Yeşilköye doğru uzanan yarımada biçimindeki asıl İstanbuldur. İkincisi, ondan Haliç ile ayrılmış ve iki köprü ile bağlanmış olan Galata ve Beyoğlu ile bir taraftan Şişliye, Mecidiyeköyüne, Haliç kenarından da Kasımpaşa, Hasköy taraflarına doğru uzanan kısımdır ki öte taraftan da Boğaz cihetinde Tophane, Fındıklı, Kabataş ve Beşiktaş gibi birçok mahalleleri ihtiva etmektedir. Üçüncü kısım, ayrı birer büyük şehir halinde bulunan Asya yani Anadolu yakasındaki Üsküdar ve Kadıköy ciheti olup bu mahalleler de banliyö demiryoliyle ve tramvaylarla bağlı olduğu Pendik ve civarına kadar uzanır, Çamlıca, Bulgurlu gibi semtleri de ihtiva eder. Dördüncüsü de Boğaziçi olup gerek Anadolu, gerek Rumeli sahilinde Kavaklara kadar uzanan nefîs kıyılardan teşekkül eder ki «Boğaziçi» maddesinde tafsilâtı verilmiştir. Şehrin bu kadar genişlemesi, mimarlık ve sanat eserleriyle bezenmesi 500 yıldanberi Türk hâkimiyeti altında bulunmasının neticesidir ve tarihine kısaca göz gezdirmek bu hakikati ispat eder.

Tarihi: İstanbulun bulunduğu yerde tarihten önceki devirlerde Trak'lar oturuyorlardı. Asıl şehir Milâttan 658 yıl önce Yunanistan'da Megar hükümdarı Bizans tarafından kurulmuştur. Küçük ve ehemmiyetsiz bir kasaba halinde bulunan Bizans'a ehemmiyetli bir şehir vasfını kazandıran Roma imparatorlarından Büyük Konstantin'dir. Önce Niya Roma yani Yeni Roma adı verilen beldeye sonra bu imparatorun adı yani Constantinopolis ismi verilmiştir. Bizans'ın bu suretle yeni ve büyük bir şehir haline gelmesi Milâdın 330 uncu yılındadır. Sonraları İmparator Valans, İkinci Teodosyus ve Justinyanus zamanlarında yeniden imar edilmiş olan İstanbul 1203 yılında Haçlıların istilâsına uğrıyarak son derecede tahribedilmişti. Rumlar şehri geri aldıktan sonra artık ona eski mamurluğunu veremediler. Zaten İstanbulun en mamur bulunduğu zamanlar da dahi bütün eserler Sarayburnundan Samatyaya kadar olan kale içindeki kısma munhasır bulunuyordu. Bu şehri almakla «Fatih» unvanını kazanan Mehmet II, İstanbulu 50 gün kuşattıktan sonra 29 mayıs 1453 te fethetmiye muvaffak oldu.

Bu tarih dünyaca Ortaçağın sonu sayıldığına göre Fatih Sultan Mehmet böylece dünya tarihine yeni bir devir açmış oldu. Bu muazzam beldenin yukarıda sayılan dört kısmından üçü işte bu tarihten sonra meydana gelmiştir. Çünkü Boğaziçi sahilleri de dahil olduğu halde İstanbulun bütün civarı o zamana kadar hemen hemen bomboş denecek bir haldeydi. İstanbul, fethi tarihinden 23 nisan 1920 tarihine kadar yani 467 yıl Osmanlı Türklerinin başkenti olmuştu. Millî Mücadele sonunda Ankara başkent olunca İstanbul Türkiyenin bir vilâyet merkezi haline girdi. Vilâyet merkezi olmakla beraber en güzel, en kalabalık ve her mânasiyle en zengin bir istirahat, ticaret, sanat ve irfan şehrimiz gene İstanbuldur.

İstanbulda eski kayserler devrinden kalma mimarlık eserleri pek az olup bunlar başlıca Büyük ve Küçük Ayasofya gibi bâzı mâbetlerden, birkaç sütun ile Binbirdirek ve Yerebatan sarnıçlarından ve şehrin etrafındaki kalelerden ibarettir. Yalnız şehrin içinde sayısı 500 ü bulan camiler, bilhassa bunların arasında Süleymaniye, Sultanahmet, Beyazıt, Fatih, Sultanselim, Yenicami, Nuruosmaniye, Lâleli, Ortaköy, Üsküdarda Valde camisi gibi büyük mâbetler, saraylar, kasırlar, büyük kışlalar, bahçeler, parklar, sayısı 175 kadar olan hamamlar, büyük, küçük 300 den fazla olan hanlar, kapalıçarşılar, müzeler, üniversite, lise ve muhtelif mektep binaları, kütüphaneler, hastahaneler ve fabrikalar tamamiyle Türk hâkimiyeti altında meydana getirilmiş eserlerdir.

İstanbul, işlek bir liman olması, her taraftan ham maddelerin kolayca getirilmesine ve kâfi miktarda işçi teminine elverişli bulunması dolayısiyle Türkiyenin ticaret ve endüstri bakımlarından da en çok gelişmiş bir şehirdir. Haliçte tersane, demir maddeleri fabrikaları, Bakırköyünde, Kartalda, Beykozda çimento, deri, cam, şişe fabrikaları, pamuklu, yünlü ipekli çeşitinden birçok dokuma endüstrileri ve muhtelif maddeler üzerinde çalışan atelyeler İstanbulun başlıca endüstri hayatını teşkil ederler. Ticaret hayatı itibariyle de İstanbulun mevkii, birinci derecede ehemmiyetlidir. Normal yıllarda İstanbul, Türkiyenin birinci transit ve ithalât limanı, İzmirden sonra ikinci ihracat limanı sayılabilir.

İstanbulun deniz yollarından başka kara yolları da şehrin bütün dünya ile kolayca münasebetini temin etmektedir. Avrupa demiryolu Çatalcadan geçerek Sirkeciye varır. Haydarpaşadan başlıyan Anadolu demiryolu da şehri başkente ve yurdun öteki kısımlarına bağlar, Suriye ve Irak'a doğru uzanır. Kara yolları arasında Silivriden geçen Edirne - Avrupa asfaltı, İzmit ve Şile yolları da ehemmiyetlidir. İstanbulun büyük ekonomik bir hususiyeti de dünyada benzeri az olan bir «turizm» merkezi olmasıdır. Şehrin içinde muhtelif devirlere ait tarihî âbide ve eserlerin bulunması, Boğaz ve Adalar gibi tabii güzelliklere sahibolması, Yalova ve Bursa'nın yakın olması gibi sebepler İstanbulu Yakın Şark'ın en çok rağbet edilen bir turizm merkezi halinde gelişmesine son derecede elverişli bulunmaktadır. (İstanbulun muhtelif semtlerine, müesseselerine, âbide ve eserlerine ait malûmat kendi isimlerini taşıyan maddelerdedir).

İSTANBUL BOĞAZI bk. Boğaziçi.

İSTANBUL HALİCİ bk. Haliç.

İSTASYON Fr. i. Durak, mevkif: Demiryolu istasyonu. [Station]

2 - Araştırma, tetkik yeri: Meteoroloji istasyonu, tohum istasyonu. [Localité, poste]

İSTATİK Yun. i. Fiz. Kuvvetlerin muvazenesinden bahseden bir ilim şubesi ki mekanik (mihanik) ilminin bir koludur. eskt. Mebhasi muvazenei kuva. Tevazüniyat. [Statique]

İSTATİSTİK Fr. i. Muhtelif cemiyet hâdiselerini benzerlikleri bakımından ve güdülen maksada göre sayı itibariyle bir araya toplamaktan ibaret olan ilim. Sayılama, ihsaiyat. [Statistique]

İSTATÜKO Lât. i. Daha çok diplomatlıkta kullanılan bir tâbir olup devletler arasında âdelerden veya antlaşmalardan (muahedelerden) meydana gelen her hangi bir münasebet veya muamelenin eskisi gibi devamı mânasına gelir: Bu mesele hakkındaki istatükoya riayet lâzım. İki devlet arasındaki istatüko bozulmuş değildir. [Statu quo]

İSTAVRİT Yun. i. Uskumru familyasından ve geçici balıklardan yassıca vücutlu bir küçük balık ki bizim sularımızda, hele İstanbulda pek çok tutulur. [Sansonnet, étourneau]

İSTEK i. Bir şeye karşı duyulan meyil, arzu, iştah (işteha) : Yemeğe henüz istek yok. [Envie, désir, appéti]

2 - İrade, ihtiyar: Buraya kendi isteğiyle geldi. [Volonté]

3 - İsteme işi, talep, istenen şey: Bu adamın istekleri bitmiyor. [Demande]

§ İstek kipi: Gram. «Geleyim, gelsin» şeklindeki fiillerin kipi (siygası). eskt. İltizam siygası. [Optatif - subjonctîf]

İSTEKA İta. i. Bilârdo oyununda fildişi yuvarlaklara dokunup itmek için kulla-

nılan, uçları ince ve mantarlı, tutulacak tarafları kalın olan uzun ve yuvarlak değneklere verilen isim. [Bâton ou queue servant à pousser les billes, queue de billard]

İSTEKLENDİRMEK f. Birinde bir şeyi yapmak isteğini uyandırmak, teşvik etmek. [Encourager]

İSTEKLİ s. Bir şeye karşı isteği, arzusu olan, talip, arzukeş, hâheşli: Eksiltmiye isteklilerin müracaatı için ilân verildi. Pek istekli olduğu bakışlarından anlaşılıyor. [Désireux]

İSTEKSİZ s. İsteği, arzusu olmıyan. [Qui n'a pas le désir]

İSTEM i. Ps. İrade veya isteğin edim (fiil) hali. eskt. İrtiyat. [Volition]

İSTEMEK f. Dilemek, bir şeyin kendine verilmesini söylemek, talebetmek: Dilenci para istiyor. [Demander]

2 - İstek duymak, arzu etmek: Herkes zengin olmak ister. [Vouloir, désirer]

3 - Aramak, sormak, çağırmak: Kimi istiyorsunuz. İçeriden sizi istiyorlar. [Chercher, demander, appeler]

4 - Gerek, lâzım olmak: Bu oda iyi bir kanape ister. [Falloir, exiger]

§ İster istemez: Mutlaka, istense de, istenmese de: Bu iş ister istemez olacak. [Absolument]

İSTEMSEME i. Ps. Gevşek, süreksiz istek. eskt. İradei zaife. [Velléité]

İSTEMSİZ s. Biyol. İstem (irade) dışında yapılan. eskt. Gayriiradi. [Involontaire]

İSTENMEK f. Aranmak, sorulmak, talebedilmek, arzu edilmek, çağırılmak. [Être demandé, cherché, exigé, appelé]

İSTENOGRAF Yun. i. Kısa işaretlerle söylendiği kadar çabuk yazmak sistemini bilen ve kullanan kimse. [Sténographe]

İSTENOGRAFİ, İSTENOGRAFYA Yun. i. Söylendiği kadar çabuk

Kahraman ırkımıza bir gül ne bu şiddet bu celâl ?

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl

Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl !...

İstiklâl Marşımızın istenoğrafi ile yazılmış birkaç mısraı

yazmak için muhtelif biçimdeki çizgi ve daire halindeki işaretlerle yazmak sanatı. İstenografinin en eski zamanlardanberi varlığı söylenir. Yunanlılarda Xénophon, hocası Socrate'ın derslerini kendine mahsus işaretlerle yazarmış. Romalılarda Cicéron'un azatlısı ve dostu Trion, hatibin nutuklarını eksiksiz yazmak için kısa bir takım işaretler tespit etmiş ki bunlara «notes trioniennes» derlermiş. Yeni zamanların ilk istenografi eseri 1588 de İngiltere'de ileri sürülmüş ki kelimelerin sonlarını ve söylenişte faydasız olan harfleri bırakmaktan ibaretmiş. Sonraları muhtelif memleketlerde türlü sistemler meydana getirilmiştir ki en meşhurları «Duployé, Prévost - Delaunay, Demortier» sistemleridir. [Sténographie]

İSTENOTİP Yun. i. İstenografi için yapılmış yazı makinesi. [Sténotype]

İSTEP i. (Rusçadan) Otu bol olan Rus bozkırlarına verilen ad. bk. Bozkır. [Steppe]

İSTER i. Gerek, icap, bir işin gerektiği şey; Memleket kalkınmasının isterlerini hiç gözönünden ayırmamalı. [Nécessité]

İSTEREOGRAFİ Yun. i. Fiz. İzdüşümle (irtisam-projeksiyon ile) bir ekran üzerine alınan görüntülerin (hayallerin) gövdelenmiş (mücessem) olarak gösterilmesi usulü. [Stéréographie]

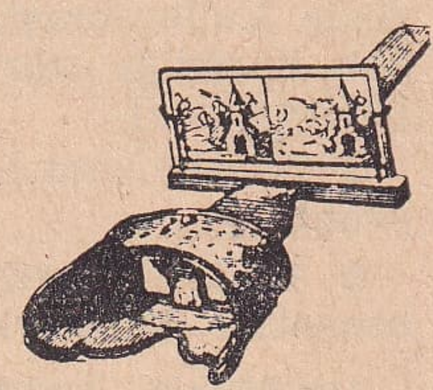

İstereoskop

İSTEREOSKOP Yun. i. İçine konulup bakılan resimleri, tabii imiş gibi gövdelenmiş (tecessüm etmiş) gösteren bir optik aleti, [Stéréoscope]

İSTERİ Yun. i. Hek. Şiddetli heyecanlar, büyük kaza ve felâketler çok defa da cinsî mahrumiyetler gibi sebeplerden ileri gelen bir sinir bozukluğu ki duyuların (hasselerin) zayıflaması, türlü ruh şaşkınlıkları, çırpınmalar, kısılmalar, bâzı defa da inmeler (felçler) suretinde kendini gösterir. [Hystérie]

İSTERİK Fr. s. İsteri hastalığına tutulmuş, sinirleri bozuk olan. [Hystérique]

İSTERİLİZE Fr. s. Mikropları öldürülmüş, tâkim edilmiş. eskt. Muakkam. [Stérilisé]

İSTERLİN İng. i. İngiliz lirası. [Sterling]

İSTEROTİPİ Yun. i. Matbaacılıkta dizilmiş sahifelerin, bütün halinde kalıbını alarak bu kalıbı makineye koyup basmak usulü. [Stéréotypie]

İSTETMEK f. Başkası vasıtasiyle iste-

mek veya çağırmak. [Faire demander, faire chercher]

İSTEYİŞ i. İsteme, talep ve arzu ediş. [Action de vouloir, de désirer]

İSTIKTAP, İSTIKTAB Ar. i. [استقطاب] Fiz. Güneş ışığının kırılma suretiyle yedi renge ayrıldıktan sonra bir noktaya (kutuba) toplanması. Yeni terim: Polarma, [Polarisation]

İSTİANE Ar. i. [استعانه] Yardım isteme. [Action de demander de secours]

§ İstiane etmek: Yardım (iane) istemek. [Demander secours]

İSTİAP, İSTİAB Ar. i. İçine alma, içine sığma. [Action de contenir, contenance]

§ İstiabetmek: İçine sığmak: Bu salon o kadar davetli istiabetmez. [Prendre dedans, contenir]

İSTİARE Ar. i. [استعاره] Ödünç alma, iğreti kullanma: Bu şemsiyeyi arkadaşımdan istiare ettim. [Emprunt]

2 - Ed. Bir kelimeyi benzetme yoliyle başka yerde kullanma: «Bizim arslanlar güreşte gene kazanmışlar» cümlesinde arslanlar kelimesi arslan gibi pehlivanlar yerinde kullanılmıştır. İstiarenin yeni bulunan karşılığı «iğretim» dir. bk. İğretim. [Métaphore]

§ İstiare etmek: Ödünç almak. [Emprunter]

§ İstiare tarikiyle: İğretim yoliyle, benzetme suretiyle. [Métaphoriquement]

İSTİB'AT, İSTİB'AD Ar. i. İhtimal vermeyiş, bir şeyi uzak sayarak yakıştırmayış. [Action de considérer comme improbable]

§ İstib'adetmek: İhtimal vermemek: Bu hareket öyle bir adamdan istib'adedilmez. [Considérer comme improbable]

İSTİBDAL Ar. i. Değiştirme, bir şeye bedel olarak başka bir şey alma. [Échange, remplacement]

2 - Eskiden askerlikte müddeti biten askerlerin yerine yenileri alıp ötekilere izin verme. [Libération, licenciement des soldats au terme de leur service]

§ İstibdal etmek: Değiştirmek, yerine başkasını veya başka şeyi koymak. [Changer, remplacer]

İSTİBDAT, İSTİBDAD Ar. i. Keyfe bağlı idare, İkinci Abdülhamidin istibdat devrinde birçok adamlar sürgün edilirdi. [Despotisme, tyranie]

İSTİBRA Ar. i. İdrardan sonra tenasül aletinin temizlenmesi.

2 - Nikâhla alınan bir dul kadının gebe olmadığına kanaat için bir âdet (hayız) görünciye kadar münasebette bulunmaktan çekinme. [Purification]

İSTİBŞAR Ar. i. Müjde alma, bir haberi müjde (beşaret) gibi karşılama: Oraya selâmetle vardığınızı istibşar ettim. [Être informé d'un événement heureux]

İSTİCAL Ar. i. Acele etme. [Action de presser, de se hâter]

§ İstical etmek: Acele etmek. [Se presser]

İSTİCAR Ar. i. Kiralama, kira ile tutma. [Louage, location]

§ İsticar etmek: Kiralamak. [Louer, prendre en location]

İSTİCVAP, İSTİCVAB Ar. i. Sorguya çekme, söyletme. [Interrogation]

§İsticvabetmek: Sorguya çekmek, istintak etmek. [Interroger]

İSTİDA Ar. i. [استدعاء] Yalvararak isteme: Allahtan istida etmek, devletten bir şey istida etmek. [Action de solliciter, de demander]

2 - Resmî bir daireye bir iş için verilen pullu dilek kâğıdı, dilekçe, istidaname. [Requête, pétition]

İSTİDAT, İSTİDAD Ar. i. [استعداد] Anıklık, kabiliyet: Çocuğun sanata istidadı var. [Capacité, disposition naturelle]

İSTİDLÂL Ar. i. Dolayısiyle anlama, bir delile dayanarak netice çıkarma. [Déduction]

§ İstidlâl etmek: Dolayısiyle anlamak, bir netice çıkarmak. [Déduire]

İSTİF i. Dizi, sıra, düzgün ve üst üste yığın. [Empilement, empilage]

§ İstif etmek: Düzgün olarak yığmak. [Empiler]

§ İstifini bozmamak: Aldırış etmemek, hareketini, tavrını hiç değiştirmemek, ehemmiyet vermemek. [Ne pas donner d'importance]

İSTİFA Ar. i. [استعفاء] Çekilme, işinden çekilme, affını isteme. [Démition, action de demander pardon]

§ İstifa etmek: Çekilmek, bir memurluk veya hizmetten affını istemek. [Demander pardon, donner sa demission]

İSTİFA Ar. i. [استيفاء] Alacağını tamam olarak alma. [Action de recevoir un payement]

§ istifa etmek: Bir alacağı almak; vergiyi istifa ettiler, matlûbunuzu istifa ettiniz mi? [Se faire payer]

İSTİFADE Ar. i. Faydalanma, yararlanma, kazanma. [Profit, avantage]

§ İstifade etmek: Faydalanmak. [Profiter]

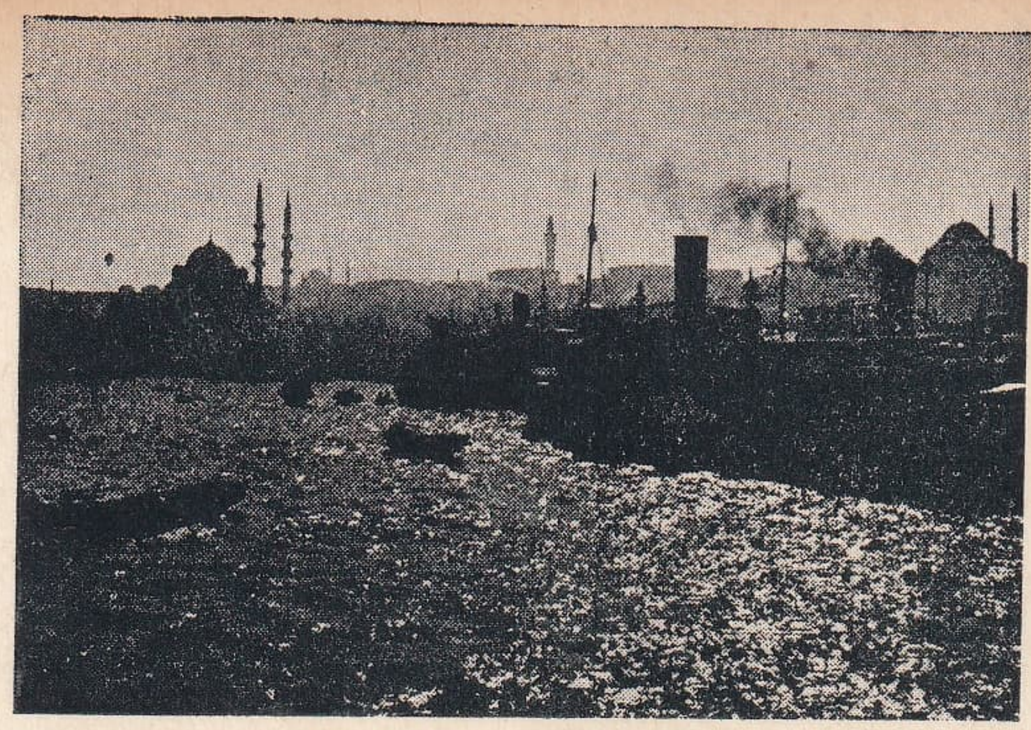

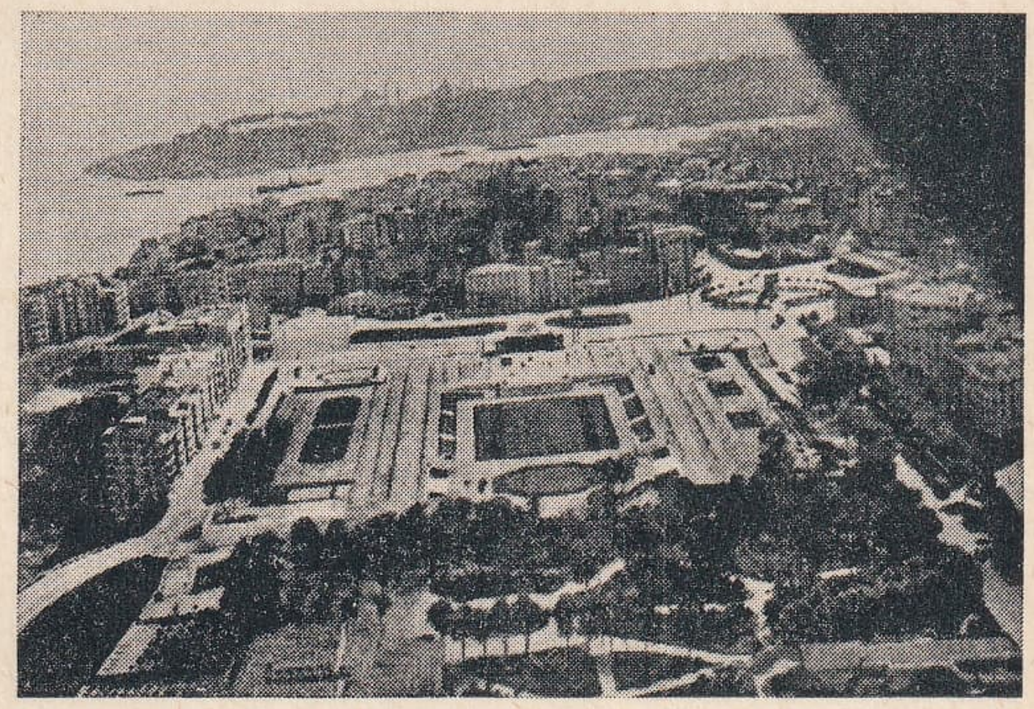

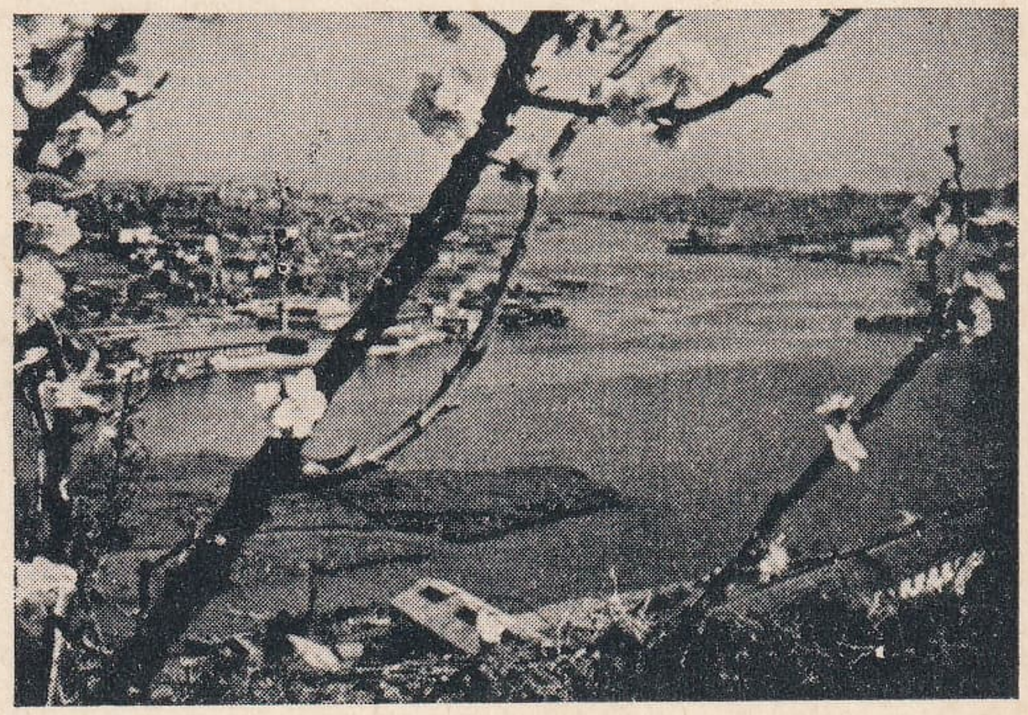

Güzel İstanbuldan birkaç görünüş

Birinci sıra, soldan: İstanbul limanı, Galata köprüsünün geceleyin görünüşü, ikinci sıra: İstanbul ve Galata tarafları, Karaköy meydanı, üçüncü sıra: Beyoğlu caddesi, Taksim İnönü gezisi ve civarı, dördüncü sıra: Boğazdan ve Haliçten görünüşler.

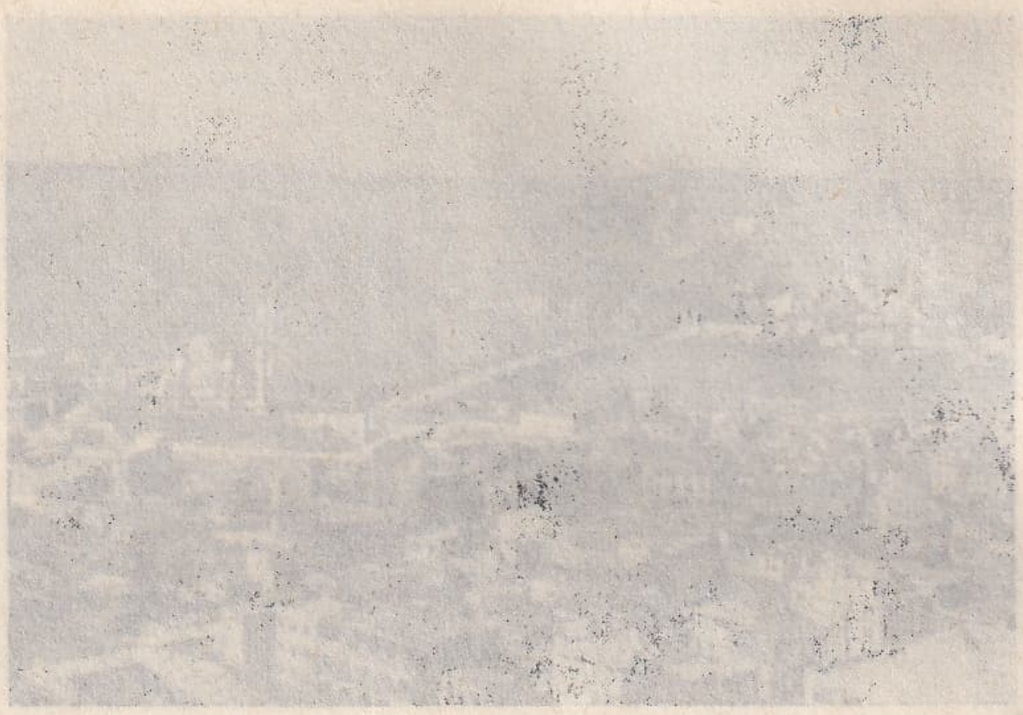

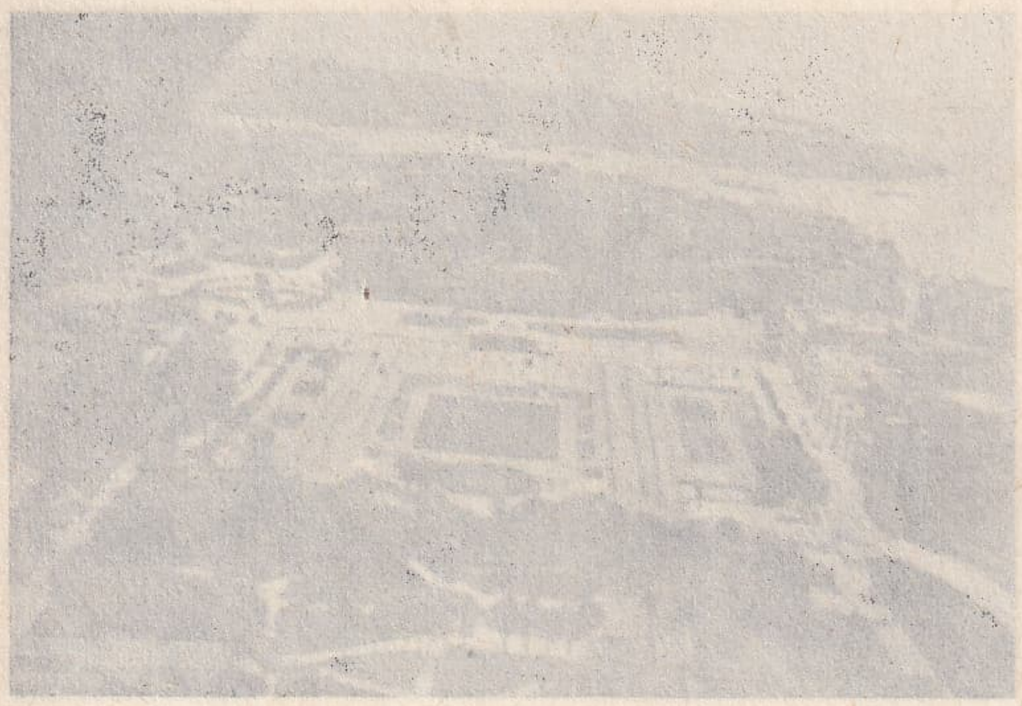

Güzel İstanbuldan birkaç görünüş

Birinci sıra, soldan: İstanbul limanı, Galata köprüsünün geceleyin görünüşü, ikinci sıra: İstanbul ve Galata tarafları, Karaköy meydanı, üçüncü sıra: Beyoğlu caddesi, Taksim İnönü gezisi ve civarı, dördüncü sıra: Boğazdan ve Haliçten görünüşler.

İSTİFADELİ s. Kârlı, kazançlı, faydalı: İstifadeli bir ticaret, istifadeli kitap. [Profitable, avantageux, instructif]

İSTİFÇİ s. Bir depo veya mağazada eşyayı istif eden kimse. [Qui fait l'empilage]

2 - mec. İstifçilik yapan, buhranlı zamanlarda pahalıya satmak üzere piyasadan mal toplıyan. [Accapareur]

İSTİFÇİLİK i. İstifçi işi. [Métier d'empilage]

2 - mec. İleride bulunmıyacağı veya pahalanacağı düşüncesiyle lüzumundan fazla mal yığarak piyasada sıkıntıya sebebolma suçu. [Accaparement]

İSTİFHAM Ar. i. Soru, sual sorup anlama. [Action de questionner]

§ İstifham işareti: Soru işareti: «?». [Point d'interrogation]

İSTİFLEMEK f. İstif halinde yığmak. [Empiler]

İSTİFRA Ar. i. [استفراغ] Kusma, gasyan etme. [Vomissement]

§ İstifra etmek: Kusmak. [Vomir]

İSTİFRAŞ Ar. i. Eskiden bir cariyeyi odalık etme mânasına kullanılırdı. [Action de prendre une concubine]

§ İstifraş etmek: Firaşına (yatağına) almak, odalık etmek. [Concubiner]

İSTİFSAR Ar. i. Sorma. İstifsarı hatır: Hatır sorma. [Demande, information]

§ İstifsar etmek: Sormak. [Demander]

İSTİFTA Ar. i. Fetva istemek, eskiden şer'î mahkemede dâvacılardan birinin müftüye müracaatı. [Action de demander le fetva d'un mufti]

İSTİĞFAR Ar. i. Tanrıdan suçlarının bağışlanmasını dileme, mağfiret isteme. [Action de demander la miséricorde divine]

İSTİĞLÂL Ar. i. Borca karşı bir gayrimenkulün rehine konulması. [Hypothéque]

İSTİĞNA Ar. i. Kanaat, doygunluk, nazlı davranma, gönül tokluğu. [Désintéressement]

İSTİĞRAK Ar. i. Dalma, dalgınlık, bir şeye kendini vererek dünyadan habersiz bir hale gelme. [Action d'être comblé, préoccupation]

İSTİĞRAP Ar. i. Bir şeyi tuhaf, garip bulma, şaşma. [Étonnement]

§ İstiğrabetmek: Şaşmak garip bulmak. [S'étonner]

İSTİHALE Ar. i. Bir halden başka hale girme, başkalaşma. [Changement, altération]

2 - İmkânsızlık, muhal olma. [Impossibilité]

İSTİHARE Ar. i. [استخاره] Girişilecek bir işin hayırlı olup olmıyacağını rüyadan anlamak üzere aptes alıp dua okuyarak uykuya yatma: İhtiyar sofudur, kızını istiyene vermek için istihareye yatacakmış. [Oniromancie]

İSTİHBAR Ar. i. Haber alma. [Information]

§ İstihbar etmek: Haber almak. [S'informer]

İSTİHBARAT Ar. ç. i. [استخبارات] Alınan haberler. [Informations]

2 - Haber toplama: İstihbarat bürosu, memuru, dairesi. [Bureau d'information]

İSTİHDAF Ar. i. Bir şeyi hedef edinme, amaçlama: Bu hareketiyle hangi maksadı istihdaf ediyor? [Action de buter]

İSTİHDAM Ar. i. [استخدام] Hizmette kullanma. [Action d'employer, d'avoir à son service]

§ İstihdam etmek: Hizmetinde kullanmak. [Tenir à son service]

İSTİHFAF Ar. i. Hafifseme, ehemmiyet vermeyiş, küçük ve aşağı görme. [Action de mépriser]

§ istihfaf etmek: Ehemmiyetsiz ve değersiz görmek: Akıllı adam düşmanın en zayıfını da istihfaf etmez. [Mépriser, ne pas donner d'importance]

İSTİHKAK Ar. i. Hak edilen, kazanılan şey. Hak: Sizin istihkakınızı vermediler mi? [Droit, mérite]

2 - Haketme, lâyık olma: O zatın profesörlüğe istihkakı vardı. [État de celui, de celle qui mérite, qui a droit à]

İSTİHKÂM Ar. i. [استحكام] Ask. Düşman hücumlarını savmak için hazırlanmış cihaz ve vasıtaları bulunan askerî yer. [Fortification]

2 - İstihkâmcılık: İstihkâm taburu, subayı. [Génie]

İSTİHKÂMAT Ar. ç. i. İstihkâmlar, müdafaaya hazırlanmış askerî yerler. [Fortifications]

§ İstihkâmatı cesime: Büyük ve daimî istihkâmlar. [Fortifications permanentes]

§ İstihkâmatı hafife: Küçük ve muvakkat istihkâmlar. [Fortifications passagères]

İSTİHKÂMCILIK i. İstihkâm, köprü, yol gibi harble münasebetli yapı işleri ve bu işleri yapan sınıf: İstihkâm subayı, eri, taburu. [Génie]

İSTİHKAR Ar. i. Hor görme, hakaretle bakma. [Mépris]

§ İstihkar etmek: Hor görmek. [Mépriser]

İSTİHLÂF Ar. i. Kendi yerine geçir-

me, halef bırakma: Müdürlükten çekilirken muavinini istihlâf etti. [Action de laisser ou de nommer un remplaçant]

İSTİHLÂK Ar. i. Tüketme, yoğaltma, kullanarak bitirme: Şehirde çok elektrik istihlâk ediliyor. [Dissipation, consommation]

§ İstihlâk etmek: Harcamak, sarfetmek, tüketmek. [Consommer, dissiper]

İSTİHLÂL Ar. i. Helâl sayma, helâl etmesini isteme. [Action de considérer ou de faire considérer comme légitime]

§ İstihlâl etmek: Helâl saymak, helâl etmek. [Admettre comme légitime, légitimer]

İSTİHLÂS Ar. i. Bir şeyi kendine mahsus etmiye çalışma: Meşguliyet arasında bir vakit istihlâs edebilirsem gelirim. [Action de se consacrer]

2 - Kurtarma, tahlis etme. [Délivrance]

§ İstihlâs etmek: Kendine tahsis etmek, kurtarmak. [Se consacrer, délivrer]

İSTİHMAM Ar. i. Hamama girme, banyo etme. [Action de prendre un bain]

§ İstihmam etmek: Yıkanmak, hamama girmek. [Se baigner, prendre un bain]

İSTİHRAÇ Ar. i. Bir mâna veya netice çıkarma: Okuduğunu pek istihracedemiyor. [Action de tirer, d'extraire]

2 - Fal çıkarma, tefe'ül, yıldızlardan hükümler çıkarma. [Présage, divination]

§ İstihracetmek: Çıkarmak. [Tirer, extraire, comprendre]

İSTİHSAL Ar. i. [استحصال] Elde etme, hâsıl etme, üretme. [Action d'obtenir, de produire]

§ İstihsal etmek: Elde etmek, üretmek: Çiftçinin istihsal ettiği buğday. [Produire, acquérir, obtenir]

§ İstihsalât: Üretilen şeyler, üretimler: İstihsalâtımız ne kadar çoğalırsa refahımız o nispette artar. [Productions]

İSTİHSAN Ar. i. Beğenme, güzel bulma. [Action de louer]

§ İstihsan etmek: Beğenmek, güzel bulmak. [Approuver]

İSTİHZA Ar. i. [استهزا] Alay etme, eğlenme. [Moquerie]

§ İstihza etmek: Alay etmek. [Se moquer]

İSTİHZAR Ar. i. Hazırlanma. [Préparation]

§ İstihzar etmek: Yanına, hatırına getirmek, hazırlamak. [Amener, faire venir, préparer]

İSTİHZARAT Ar. ç. i. Hazırlıklar: Harb istihzaratı, seyahat istihzaratı. [Préparations]

İSTİKAMET Ar. i. Doğruluk, namuslu hareket: İyi bir memurun ilk şartı istikamettir. [Droiture, probité]

2 - Mat. Doğrultu. [Direction]

3 - Yön, cihet, taraf: Şu istikamete doğru gitti. [Côté, point, direction]

İSTİKBAL Ar. i. [استقبال] Gelecek zaman, âti. «Mazi» nin tersi: İstikbalde ne olacağını kimse bilmez. [Avenir, temps futur]

2 - Karşılama, karşı çıkma: Halk, cumhurbaşkanının istikbaline çıktı. [Action d'aller à la rencontre]

§ İstikbal etmek: Karşılamak. [Aller au devant]

İSTİKLÂL Ar. i. [استقلال] Kendi başına olma, kimseye bağlı (tabi) olmayış, müstakil oluş. Bağımsızlık. bk. Bağım. [Indépendance]

İSTİKLÂL HARBİ* (Millî Mücadele-Kurtuluş Savaşı) Birinci Dünya Savaşı Al-

İstiklâl Harbinde cephedeki askerlerimiz

manlarla birlik olan Osmanlı devletinin mağlûbiyetiyle nihayetlenince Osmanlı murahhasları 10 ağustos 1920 de Sèvres'de

Kahraman askerlerimiz İstanbula girerken

hazırlanan muahedeye imza koymuştular. Bu muahede mucibince Osmanlı devleti,

İstanbul ve civariyle Anadolunun küçük bir kısmından ibaret kalmış oluyordu. İstanbul galip devletler tarafından işgal edildi. Adanada Fransızların, Urfa, Maraş ve Antepte İngilizlerin, Antalya ve Konyada İtalyanların, Samsun ve Merzifonda İngilizlerin askerleri vardı. Bundan başka yerli Hıristiyan unsurlar, bilhassa Ermeniler ve Rumlar Türklük aleyhinde çalışan birçok teşkilât kurmuş, Kürt cemiyetleri gibi ayrı bir devlet meydana getirmek maksadını güden teşebbüsler, hattâ Müslümanlık namına Türk birliğini parçalamıya uğraşan akılsızca hareketler de faaliyete geçmişti. Ordular dağıtılmış, silâhlar alınarak depolara konulmuş olduğu için Türk milletinin istiklâlini değil, varlığını da koruyacak bir kudret kalmamış bulunuyor ve gün geçtikçe millî varlık büsbütün tehlikeye düşüyordu. Padişah Vahdettin ile Sadrazam Damat Ferit, İstanbulda Fas sultanlığı gibi bir vaziyete dahi razı olarak yabancı işgaline engel olmıya çalışmak şöyle dursun, her türlü millî müdafaa hareketlerini silâh kuvvetiyle susturmak cinayetini bile yapıyorlardı. Memleketin ve millî varlığın elden gittiğini hisseden ve bunun karşısında bir şeyler yapmak istiyenler yok değildi ama teşkil edilebilen muhtelif müdafaa heyetleri henüz pek zayıf bulunuyordu. Edirne ve civarında «Trakya - Paşaeli Cemiyeti», Erzurum ve Elâzığda şubeleri olmak üzere İstanbulda «Vilâyatı Şarkiye Müdafaai Milliye Cemiyeti», «Trabzon ve Havalisi Ademi Merkeziyet Cemiyeti» ve İzmirde bu şehrin Yunanlılar tarafından işgalinden bir gün önce «Reddi İlhak Cemiyeti» kurulmuştu. Bu teşebbüsler pek çelimsiz olmakla beraber İstiklâl Harbinin fidelikleri sayılabilirler. 1919 mayısının 15 inde Yunanlılar İzmiri işgal ettiler ki İstiklâl Harbinin şiddetini besliyen esaslı facia budur. Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) 19 mayıs 1919 da Samsuna çıktı. Bu tarih İstiklâl Harbinin başlangıcı demektir. Mustafa Kemal, Erzurum ve Sivas Kongrelerini toplıyarak bütün millî müdafaa hareketlerini birleştirmek için uğraşırken bir taraftan da Yunanlılara karşı duran askerî cepheler kurulmuştu. Bu arada Yunan ilerleyişine karşı ilk silâh kullanan kuvvetler Ayvalıkta Ali Çetinkayanın komutası altındaki Türk askerleri olmuştu. (28 mayıs 1919). Batıda kurulan ilk küçük cephelerden başka Ermenilere karşı bilhassa Kâzım Karabekir Paşa tarafından idare edilen Şark cephesi, Fransızlara karşı Cenup cephesi ve padişah hükümetinin Türk milleti üzerine saldırdığı çetelere karşı da muhtelif bölgelerde ayrı ayrı cepheler kurulmuştu. Ankarada Türkiye Cumhuriyetinin ilk teşekkülü olan Büyük Millet Meclisi hükümetinin kuruluşundan ve Büyük Millet Meclisi tarafından Gazi Mustafa Kemal Paşanın başkomutanlığa seçilmesinden sonra İstiklâl Harbi bütün hıziyle gelişmiş oluyordu. Nihayet 1922 ağustosunun 26 sındaki Dumlupınar zaferiyle Başkomutanlık Meydan Muharebesi kazanılınca ve 9 eylûl 1922 de İzmir alınınca İstiklâl Harbi Türk milletinin muvaffakıyetiyle neticelenmiş oldu. İstiklâl Harbinin muhtelif hâdiseleri için bilhassa bk. Atatürk, İnönü, Millî Mücadele, Millî Misak, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi, Sakarya, Dumlupınar, Karabekir, Çakmak, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti.

İSTİKLÂL MADALYASI* Millî Mücadelede gerek kıta başında, gerek cephe gerisinde memleketin kurtuluşu ve istiklâli için hizmet etmiş olanlara ve Büyük Millet Meclisinin birinci devresinde Meclis âzası olarak bulunanlara verilmiş olan madalyadır ki kurdelâları kırmızı, beyaz, yeşil ve yarısı kırmızı, yarısı yeşil olmak üzere dört türlüdür. Kırmızı şeritliler Millî Mücadeleye fiilen iştirak etmiş olan askerî şahıslarla, mücadelede büyük hizmetleri ve yararlıkları görülen millî kahramanlara ve ordu dışında olup bu dâva için canlarını feda etmiş olanların evlâdına veya baba yahut analarına verilmiştir. Beyaz şeritliler cephe gerisinde fevkalâde hizmet ve yararlıkları görülenlere, yeşil şeritliler bu uğurda çalışmış olan Birinci Büyük Millet Meclisi âzasına, yarısı kırmızı, yarısı yeşil şeritli İstiklâl Madalyaları ise mebus olup da aynı zamanda cephede harbetmiş olanlara verilmiştir. İstiklâl Madalyaları bu husustaki kanunun tâyin ettiği sıraya göre sahibinin ölümünden sonra ailesine geçer. 1 eylûl 1931 den itibaren yeniden İstiklâl Madalyası verilmesi nihayet bulmuştur.

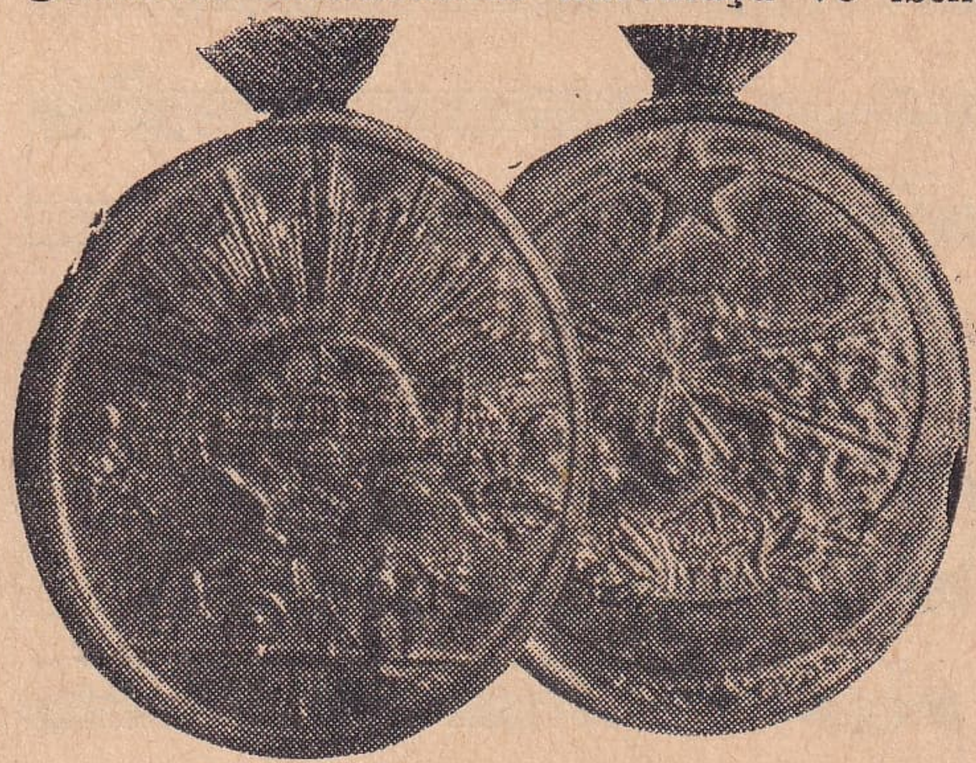

İstiklâl Madalyası

İSTİKLÂL MARŞI* İstiklâl Harbinin devam ettiği günlerde milletin heyecanını

ifade için meydana getirilmiş olan ve o zamandanberi resmî ve millî mahiyeti devam eden marşımızdır. Marşın güftesi

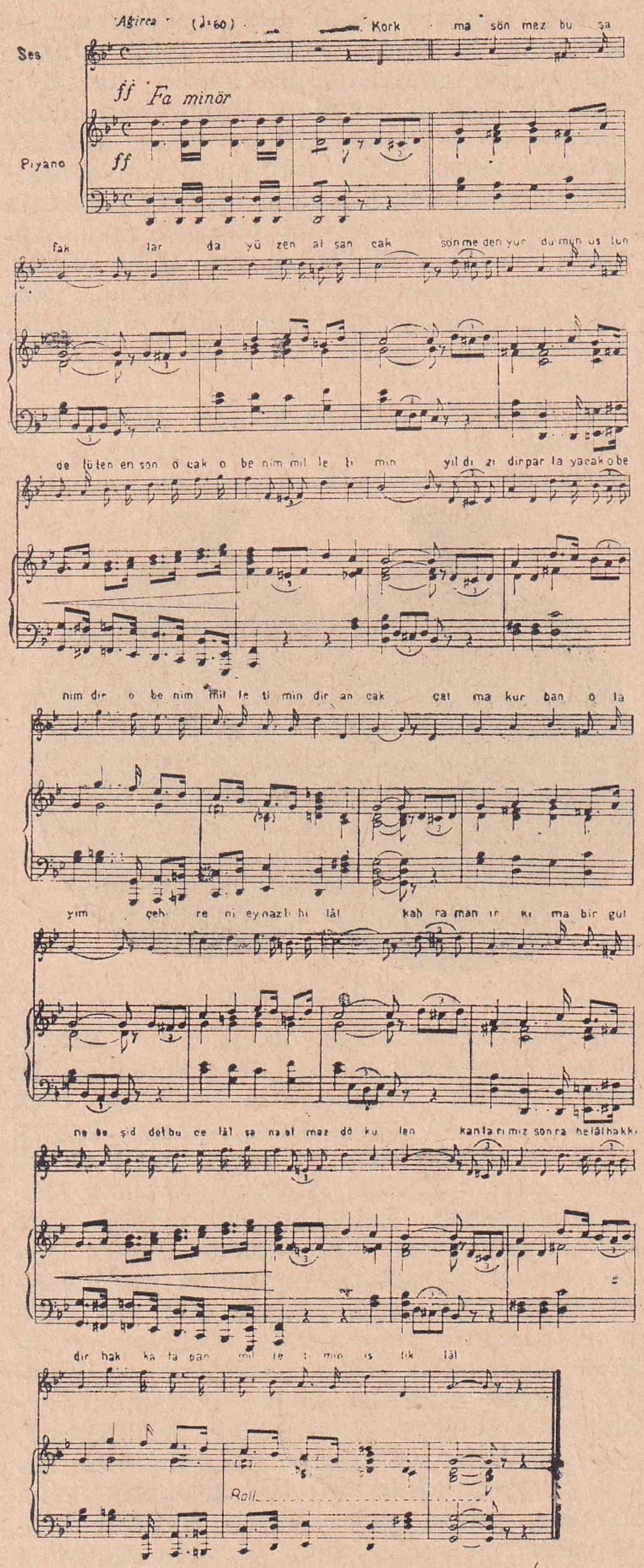

İstiklâl Marşımızın notası

Maarif Vekilliğince yapılan ilân üzerine muhtelif şairler tarafından meydana getirilmiş 724 parça şiir arasından seçilmiştir. Önce bunlardan yedi tanesi Maarif Vekilliğince ayrılarak Büyük Millet Meclisine arzedilmiş ve özlü şairimiz Mehmet Akifin şiiri 12 mart 1921 de Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmişti. Beste için de muhtelif musikişinasların tertibettikleri besteler içinde bir meslek komisyonu tarafından Cumhurbaşkanlığı Filârmonik Orkestrası eski şefi viyolonist Zeki Üngör'ün eseri kabul edildi.

İstiklâl Marşının güftesi on kıtadan, yani yirmi beyitten mürekkep uzun, kuvvetli ve heyecanlı bir şiirdir ki buraya yalnız ilk iki kıtasını yazıyoruz:

«Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak — Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak — O benim milletimin yıldızıdır parlıyacak — O benimdir, o benim milletimindir ancak». «Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl — Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl? — Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl — Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl!»

İSTİKRA Ar. i. [استقراء] Fel. Fikrin ayrı ayrı hâdiselerdeki müşterek vasıflara dikkat ederek umumi bir netice çıkarması, tikelden (cüziden) tümele (külliye) giden istidlâl yolu: Meselâ gümüş, bakır, demir gibi maddelerin eridiklerini düşünerek her maddenin erimek hassasına sahibolduğunu istidlâl etmek bir istikradır. Yeni terim. Tümevarım. [Induction]

§ İstikrai: Tümevarımsal. [Inductif]

İSTİKRAH Ar. i. Tiksinme, iğrenme. [Aversion, dégoût]

§ İstikrah etmek: Tiksinmek. [Se dégoûter]

İSTİKRAR Ar. i. Karar kılma, yerleşme, durulma. [Action de se fixer, de s'établir, confirmation]

§ İstikrar etmek: Yerleşmek, karar bulmak. [Se fixer, s'arrêter, se confirmer]

İSTİKRAZ Ar. i. Ödünç alma, borçlanma. [Emprunt]

§ İstikraz etmek: Ödünç almak. [Emprunter]

İSTİKSAR Ar. i. Çoğumsama, çok görme: Aldığı aylık, liyakatine göre istiksar edilemez. [Action de trouver exagéré]

§ İstiksar etmek: Çok görmek. [Trouver exagéré]

İSTİKŞAF Ar. i. Keşif ve tahkika çalışma, açınsama, yoklama. [Action de tâcher de découvrir, de faire apparaître]

§ İstikşaf kıtası: Ask. Aravul. [Groupe de reconnaissance]

İSTİKTAP, İSTİKTAB Ar. i. Bir yazının, şüphe edilen birine aidolup olmadığını anlamak için ona, karşılaştırmak üzere yazı yazdırma. [Verification d'écriture]

İSTİLÂ Ar. i. [استيلاء] Kaplama, ya-

yılma: Suların istilâsı, bir hastalığın istilâsı. [Envahissement]

2 - Ele geçirme, işgal: Bir memleketin başka bir devlet tarafından istilâsı. [Occupation]

§ İstilâ etmek: Kaplamak, yayılmak, ele geçirmek, işgal etmek. [Envahir, occuper]

§ İstilâi: Salgın (hastalık). [Épidémique]

İSTİLÂM Ar. i. [استعلام] Bir iş hakkında bilgi isteme, malûmat sorma. [Action de demander d'information]

§ İstilâm etmek: Bilgi istemek. [Demander d'information]

İSTİLLİ* Mardin vilâyetinin Nusaybin ilçesi bucaklarındandır. 26 köyü, 7.432 nüfusu olup bunun 667 si merkezindedir. Bucak Nusaybin'in 30 kilometre kuzey batısında ve ona ancak patika halindeki bir yolla bağlıdır. Mardin'e mesafesi 29 kilometre olup yolu arabaya elverişli bulunmaktadır.

İSTİLZAM Ar. i. Gerektirme, icabettirme: Bu hastalık şu tedbirleri istilzam eder. [Action d'exiger, de réclamer comme une conséquence, comme une nécessité]

§ İstilzam etmek: Gerektirmek. [Nécessiter]

İSTİM i. bk. İslim.

İSTİMA Ar. i. [استماع] Dinleme, kulak verme, işitme. [Audition, auscultation]

§ İstima etmek: Dinlemek, işitmek. [Écouter, entendre]

İSTİMAL Ar. i. [استعمال] Kullanma: (Bu kelimenin dilimizde istimali az değildir). [Emploi, usage, pratique]

§ İstimal etmek: Kullanmak. [Employer, se servir de.]

§ Hüsnü istimal: İyi kullanma, yerinde harcama: Nüfuz ve iktidarını hüsnü istimal eder. [Bon usage]

§ Suiistimal: Kötüye kullanma. [Abus]

İSTİMAN Ar. i. Aman dileme, teslim olma: Haydutlar nihayet istiman ettiler. [Action de se confier, de demander grâce]

§ İstiman etmek: Aman dilemek, sığınmak. [Demander grâce]

İSTİMATOR İta. i. Gümrüklerde mallara değer biçen memur, muhammin. (İtalyanca «estimatore» den). [Estimateur]

İSTİMBOT İng. i. İslimle işliyen filika büyüklüğünde vapur, çatana. [Steamboat, mouche]

İSTİMDAT, İSTİMDAD Ar. i. [استمداد] İmdat isteme, yardım dileme. [Action de demander secours]

§ İstimdadetmek: Yardım istemek. [Demander secours]

İSTİMHAL Ar. i. Mühlet isteme. [Action de demander un délai]

§ İstimhal etmek: Mühlet istemek. [Demander un délai]

İSTİMLÂK Ar. i. Sahibinin rızası olsun olmasın bir mülkün hükümetçe karşılığı verilerek halk faydası için devlet malı haline konulması. (Bu kelime için «iğeleme» karşılığı bulunmuştur). [Expropriation]

İSTİMNA Ar. i. Tabii olmıyan bir vasıta ile atmığı (meniyi) dökmekten ibaret olan çirkin ve zararlı hareket. [Action de faire couler le sperme]

§ İstimna bilyed: Bu kötü işin el ile yapılması. [Masturbation]

İSTİMRAR Ar. i. Sürüp gitme, süreklilik, devam. [Continuation]

İSTİMZAÇ Ar. i. Fikrini, reyini sorma, yoklama: Kendisinden istimzacetmeksizin onu bu işe tâyin ettiler. [Action de consulter, sondage]

§ İstimzacetmek: Fikrini, reyini sormak, bir elçiyi tâyin etmeden önce gönderileceği devletin fikrini sormak. [Consulter, sonder, demander agrément]

İSTİNABE Ar. i. [استنابه] Görülmekte olan dâvada tebliğ, tanık (şahit) ve ehli vukuf (bilir kişi) dinlenmesi, keşif, isticvap (sorguya çekme), yemin gibi muhakemenin icabettirdiği muameleleri yapması için bir mahkeme tarafından başka bir mahkemeye veya kendi âzasından birine yetki (salâhiyet) verilmesi. [Commission rogatoire]

§ İstinabe tarikiyle (yoliyle): İstinabe suretiyle. [Rogatoirement]

İSTİNADEN Ar. zf. [استناداً] Güvenerek, dayanarak: Affınıza istinaden söylüyorum. Bu senede istinaden dâva açtı. [En appuyant, en se basant]

İSTİNAF Ar. i. [استئناف] İlk mahkemeler tarafından bir hükme bağlanan dâvanın ikinci derecede, yüksek mahkemede yeniden görülmesi için müracaat edilen kanun yolu. (Bizde bu kanun yolu istinaf mahkemelerinin kaldırılmasiyle kapanmışsa da yeniden açılmak için hazırlık vardır). [Appel]

§ İstinaf mahkemesi: Dâvayı istinaf yoliyle gören mahkeme. [Cour d'appel]

İSTİNAS Ar. i. Alışma, ısınma, ünsiyet etme: O adamla, o memleketle istinas edemedi. [Apprivoisement, sociabilité]

§ İstinas etmek: Alışmak. [S'apprivoiser]

İSTİNAT, İSTİNAD Ar. i. Dayanma, yaslanma, güvenme. [Action de se baser, de s'appuyer]

§ İstinadetmek: Dayanmak, güvenmek. [Se baser, s'appuyer]

İSTİNATGÂH Far. i. [استنادگاه] Dayanacak, güvenecek yer, dayanak: Allahtan başka istinatgâhı yok. [Lieu où l'on peut se réfugier, soutien]

İSTİNBAT Ar. i. [استنباط] Bir söz veya işten saklı olan mânayı çıkarmak, bir meseleyi derin kaynaklardan güçlükle anlamak. [Action de présumer ou de déduire]

§ İstinbat (istimbat) etmek: Mâna veya bilgi çıkarmak. [Présumer, déduire]

İSTİNKÂF Ar. i. [استنكاف] Çekinme, geri durma, el çekme: İmzadan istinkâfının sebebi nedir? [Refus, abstention]

§ İstinkâf etmek: Kabul etmemek, çekinmek: Önceden razı oldu ama sonra istinkâf etti. [Refuser, s'abstenir]

İSTİNSAH Ar. i. Kopya etme, suret, nüsha çıkarma: Matbaanın bizde tatbikından önce birçok hattatlar kitap istinsahiyle geçinirlerdi. [Action de copier, de multiplier les exemplaires d'un écrit]

§ İstinsah etmek: Kopya etmek. [Copier]

İSTİNTAÇ Ar. i. Netice (sonuç) alma, netice çıkarma: O sözlerden bu mâna istintacedilemez. [Conclusion]

§ İstintacetmek: Sonuç (netice) çıkarmak. [Conclure]

İSTİNTAK Ar. i. Söyletme, sorguya çekme, sorgu. [Interrogatoire]

§ İstintak etmek: Sorguya çekmek: Müstantik (sorgu yargıcı) sanığı (maznunu) istintak etti. [Soumettre à un interrogatoire]

İSTİNTAKNAME Far. i. Bir sanığa (maznuna) sorulan suallerle onun verdiği cevapları havi resmî kâğıt. [Procés-verbal d'un interrogatoire]

İSTİRAHAT Ar. i. Dinlenme, rahatlanma. [Repos]

§ İstirahat etmek: Dinlenmek. [Reposer]

İSTİRDAT, İSTİRDAD Ar. i. Geri alma, geri isteme. [Reprise]

§ İstirdadetmek: Geri almak: Verilen bir hediyeyi geri almak ayıptır. [Reprendre, faire rendre]

İSTİRHAM Ar. i. Yalvarma, merhamet isteme. [Sollicitation, action de supplier]

§ İstirham etmek: Yalvarmak. [Supplier]

İSTİRİDYE Yun. i. Yumuşakçaların yassı solungaçlılar sınıfından küçük bir deniz böceği ki, menteşe gibi birbiri üzerine kapanan iki kavkı (kabuk) arasında bulunur, eti lezzetli ve makbuldür. [Huître]

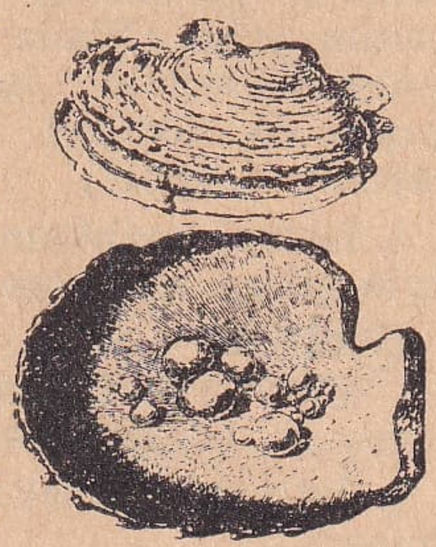

İstiridye ve içindeki inciler

İSTİRKAP, İSTİRKAB Ar. i. Çekemeyiş, kendine rakîp sayma. [Action d'envier, d'être jaloux]

§ İstirkabetmek: Çekememek, kıskanmak. [Être jaloux]

İSTİSAL Ar. i. [استيصال] Kökünden çıkarıp mahvetme, ele geçirip yoketme: Eşkıyayı istisal. [Extermination]

§ İstisal etmek: Yoketmek. [Déraciner, exterminer]

İSTİSGAR Ar. i. Küçümseme, küçük görme, azımsama, ehemmiyet vermeyiş. [Action de regarder comme insignifiant]

§ İstisgar etmek: Küçük görmek. [Regarder comme insignifiant]

İSTİSKA Ar. i. Hek. Vücudun muhtelif yerlerine su toplanması illeti. [Hydropisie]

İSTİSKAL Ar. i. [استثقال] Ağır bulup hoşlanmadığını anlatma: Misafiri istiskal ayıptır. İnsan istiskal gördüğü yere bir daha gitmemeli. [Action de trouver lourd et importun]

§ İstiskal etmek: Hoşlanmadığını anlatmak, kovar gibi davranmak. [Faire mauvais accueil, éconduire]

İSTİSMAR Ar. i İşletme, verimlendirme, yemiş alma: Bağı, bahçeyi istismar. [Action d'obtenir les fruits]

2 - Sömürme, birini çalıştırarak faydalanma: İşçiyi istismar, halkı istismar. [Profiter, lomper]

İSTİSNA Ar. i. [استثناء] Ayırma, ayrı tutma, kaideden dışarı bırakma: Kanunda kimse için istisna yoktur. [Exception, exculsion]

§ İstisna etmek: Ayrı tutmak. [Excepter, exclure]

İSTİSNAİ Ar. i. Ayrı olarak, istisnaya ait: İstisnai muamele yapılamaz. [Exceptionnel]

İSTİSNAİYET Ar. i. Ayrı tutuş, müstesna oluş, ayrallık. [Exception]

İSTİŞARE Ar. i. Danışma, biriyle müşavere etme. [Consultation, délibération]

§ İstişare etmek: Danışmak. [Consulter]

İSTİŞHAT, İSTİŞHAD Ar. i. [استشهاد] Şahit (tanık) getirme, tanıksama, delil sayma. [Action de prendre à témoin]

§ İstişhadetmek: Tanık (şahit) getirmek, şahitliğine müracaat etmek. [Prendre à témoin, prouver, argumenter]

İSTİŞMAM Ar. i Koklama, kokusunu alma: Çiçeği istişmam. [Action d'odorer, de flairer]

2 - mec. Sezme, sezinleme, dolayısiyle

anlama: Bir fikri, bir haberi istişmam. [fig. Flairer, sentir]

§ İstişmam etmek: Koklamak, sezmek. [Odorer, flairer, deviner]

İSTİTAAT Ar. i. Güç, takat, kudret: Mali istitaatı elverişli değil. [Force, pouvoir]

İSTİTALE Ar. i. Uzantı. [Processus]

İSTİTLÂ Ar. i. [استطلاع] Haber almıya çalışma, tahkik: İstitlâatını (öğrendiklerini) dairesine yazdı. [Information]

İSTİTRAT, İSTİTRAD Ar. i. [استطراد] Arasöz, asıl bahisten olmayıp bir münasebetle söz arasında söylenen fıkra. [Digression]

§ İstitrat tarikiyle (yoliyle): Arasöz olarak. [Par digression]

İSTİVA Ar i. Müsavilik, bir olma, düzlük, ortada ve tam bir derecede olma. [Égalité, régularité]

§ İstiva hattı (Hattı istiva): Ekvator. [Ligne equinoxiale, équateur]

İSTİZAH Ar. i. Açık söylemesini, izah etmesini isteme. [Action de demander des explication]

2 - Millet meclisinde, hükümetten veya bir bakandan izahat (açıklama) istenmesi. Gensoru. [Interpellation]

§ İstizah etmek: Açıklama (izah) istemek. [Demandes des explications, interpeller]

İSTİZAN Ar. i. İzin isteme, danışma. [Action de demander une autorisation]

§ İstizan etmek: İzin istemek. [Demander la permission]

İSTOA Yun. i Yunan felsefesinde «stoïcien» denilen filozofların altında toplandıkları şehrin kapı siperi, revak. [Stoa]

İSTOACILIK i. Fel. Eski Yunan filozoflarından Zénon'un felsefe sistemi. Atina şehrinin kapısı siperinde toplandıkları için kapı siperi, saçak demek olan «stoa-istoa» kelimesine nispetle onlara «stoïcien» denilmişti. Ahlâk kaidelerindeki sağlamlıklariyle, servete, acılara, kederlere karşı kayıtsız ve metin olmalariyle meşhurdurlar. eskt. Revakiye. [Stoïcisme]

İSTOP İng. i. Gemicilikte durma emri. [Stop]

İSTRALYA İta. i. Yelken serenlerine bağlı olup bunları gerip kasmıya ve bir yandan öteki yana çevirmiye yarıyan urganlar. [Corde attachée aux voiles pour les tourner]

İSTRATİGRAFİ Lât. Yun. i. Jeol. Üst üste bulunan kayaları tetkik etmeyi mevzu edinen bir ilim ki yerbiliminin (jeolojinin) bir şubesidir. [Stratigraphie]

İSTRİKNİN Fr. i. Kargabüken (noix vomique) den çıkarılan şiddetli zehir. [Strychnine]

İSTRONGİLOS Yun. i İzmarit balığı cinsinden, renk ve şekilce ona benziyen, fakat vücudu daha dar ve başı sivrice olup eti izmaritin etinden daha nefîs ve makbul sayılan balık ki Türkiye, bilhassa İstanbul sularında hayli tutulan balıklardandır. [Picaret, éperlan]

İSVEÇ* [Suède] Avrupa'nın kuzeyinde İskandinavya yarımadasının doğusunu

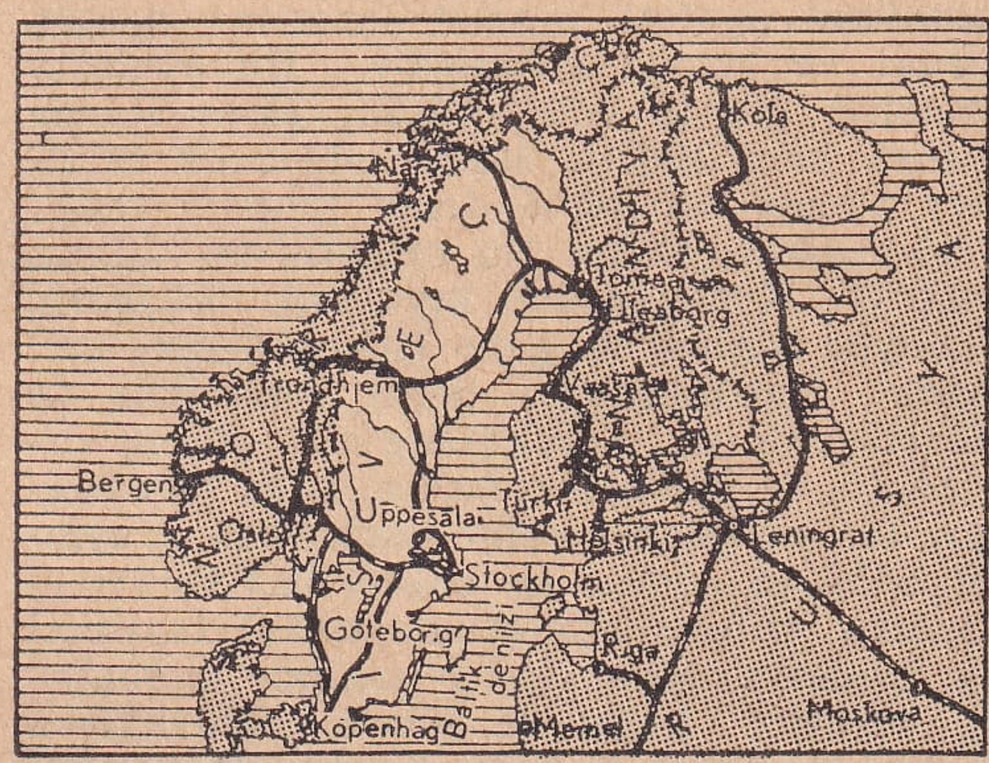

kaplıyan bir kırallıktır. Norveç ile Baltık denizi arasında olup 448.300 kilometre kare arazisi ve 6.200.000 nüfusu vardır. İsveç kuzeyden başlıyarak Norrland, Svealand ve Götaland adlı üç eyalete ayrılır.

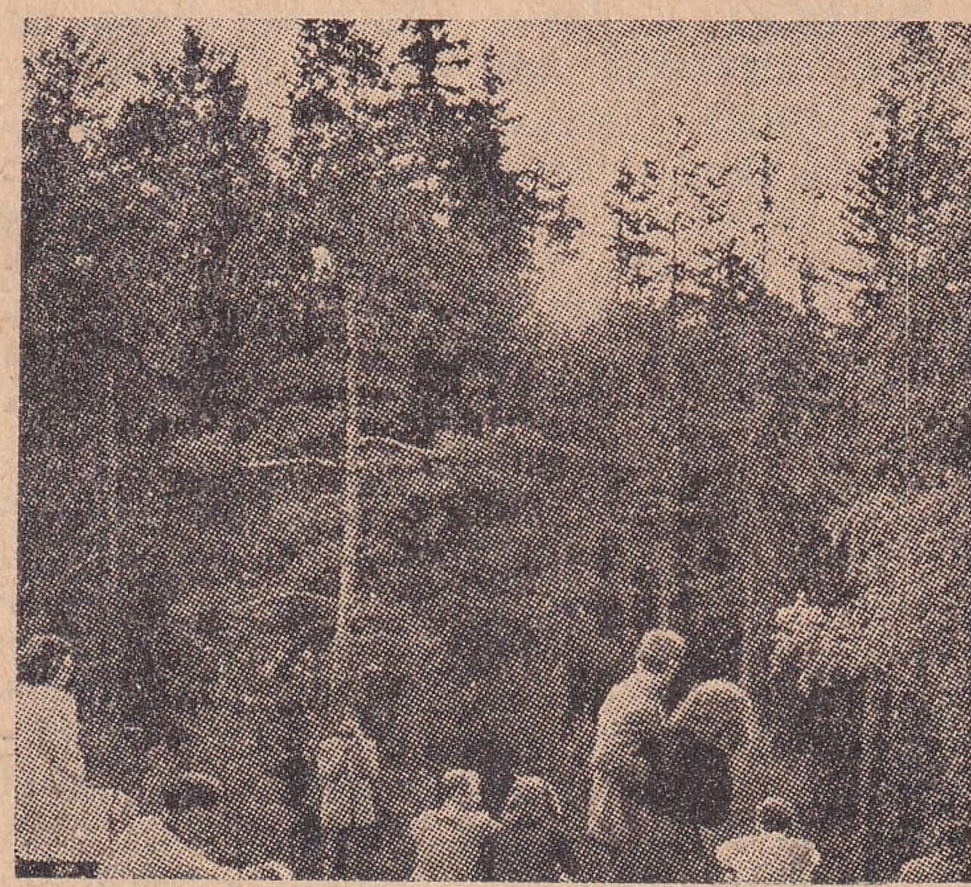

İsveç ormanlarından bir görünüş

Asıl İsveç memleketin orta kısmını teşkil eden Svealand'dır. Burada büyük göller, kayın ağacı ormanları, zengin çiftlikler, kalabalık şehirler toplanmıştır. Memleketin siyasi ve ilmî merkezi de bu eyalet

olup başkenti olan ve Avrupanın en mamur şehirlerinden biri halinde bulunan Stockholm şehri de oradadır. İsveç arazisi batıda Norveç'ten yüksek bir yayla ile ayrılır. Bu yayla üzerinde yükselen Kjoelen dağlarının yamaçları doğuya, Baltık denizine doğru iner. Memleket birçok nehirlerle sulanır ki başlıcaları Dal, Umea, Pitea, Tornea ırmaklarıdır. Gölleri de pek çok olup başlıcaları Mälar, Vener ve Vetter'dir. İsveç'in pek meşhur kanalı olan Göta kanalı bu üç gölden geçmektedir. Memleketin güney kısmını teşkil eden Götaland eyaleti arazisi İsveç'in zengin ziraat ve sanayi bölgesidir. Bu eyalette arazinin dörtte üçü ekilidir. Hem Kuzey denizi, hem Baltık denizi cihetinde sahilleri olması sebebiyle deniz ticareti faaliyeti burada çoktur. Bu eyaletin en mühim şehirleri Kuzey denizi kıyısında Göteborg, güneyde Malmö ve gene Kuzey denizi üzerinde Helsingborg, doğu sahilinde de Karlskrona ve Norrköping'dir. İsveç ormanları ve madenleri bakımından pek zengin bir memleket olup madenleri arasında bilhassa demiri ve bakırı kaydedilmiye lâyıktır. Güney vilâyetinde ziraat faaliyeti de geniştir. Memlekette maden endüstrisi, kereste, kâğıt ve kibrit fabrikaları, mekanik inşaat vardır. Avrupa'da umumi tahsilin en çok gelişmiş olduğu memleketlerden biri olan İsveç her sahada yüksek ilim ve fen adamları da yetiştirmiştir. İsveç 1814 te Norveç ile birleşerek bir tek kıral ile idare ediliyordu. 1905 tenberi tekrar ayrı bir kırallık haline girmiştir.

İSVEÇLİ s. İsveç halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [Suédois]

İSVİÇRE* [Suisse, Confédération Helvétique] Orta Avrupa'nın Almanya, Avusturya, İtalya ve Fransa hudutları arasına sıkışmış bulunan bir federal cumhuriyetidir. Arazisi 41.298 kilometre karedir. Bizim Konya vilâyetimizden sekiz bin kilometre kare kadar küçük olan bu memlekette 4.200.000 nüfus yaşar. Başkenti, yani federasyon merkezi Berne şehridir. En kalabalık ve büyük olan şehirleri Zurich, Cenevre (Genève), Bâle, Lozan (Lausanne), Saint - Gall, Lûcerne, Winterthur beldeleridir. İsviçre Alp dağlarının başlıca silsilesiyle örtülü olup bu dağlar Saint - Gothard'dan ayrılan şubelerden teşekkül eder. Avrupanın en yüksek dağı olan Mont - Blanc İsviçre hududundan sekiz mil kadar uzakta ve Fransız topraklarında ise de İsviçre içinde de yüksekliği ona yakın bulunan ve tepeleri yaz, kış karla örtülü bulunan 4.638 metre yükseklikte Mont Rose, 4.435 metrelik Matterhorn dağları gibi heybetleri ve güzellikleriyle seyyahların hayranlıklarını çeken dağlar vardır. Bunların vâdilerinde Rhône, Rhin, Tessin, Aar, Reuss, İnn gibi büyük ve muhteşem ırmaklar akar. Dağları gibi sularının ve göllerinin de güzellikleriyle meşhur olan İsviçre'de Neuchâtel, Morat, Dört Kanton (Quarte-Cantons), Zurich, Leman yahut Genève gölleri en büyükleridir. Ekine elverişli toprakları hayli az olmakla beraber dağ yamaçlarında ve vâdilerde

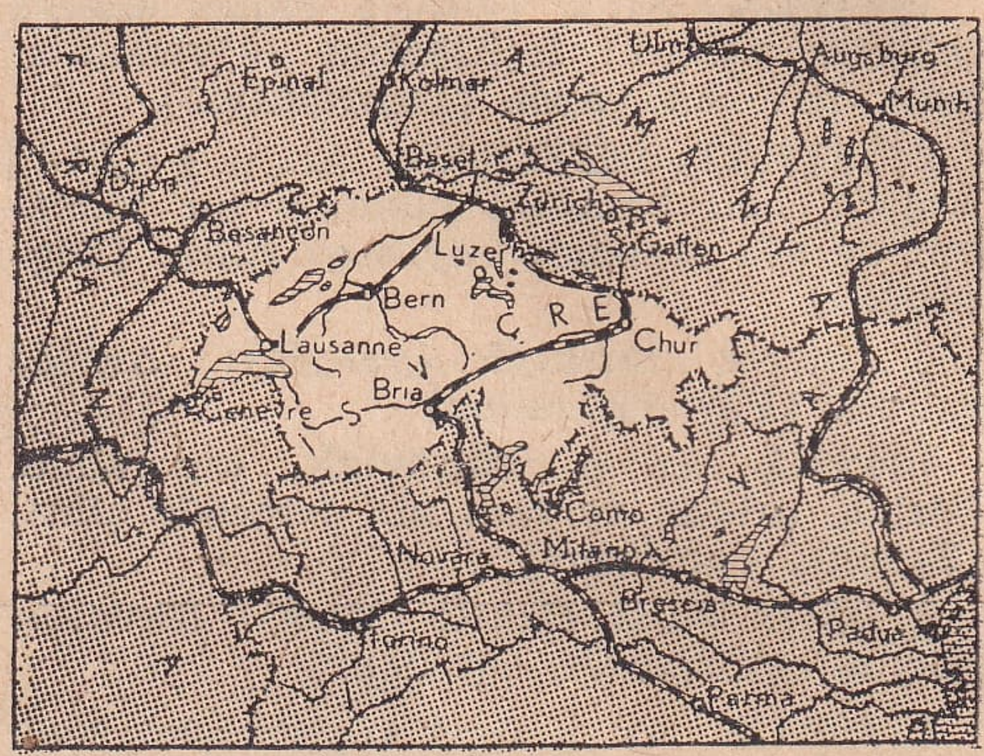

bulunan mahdut topraklar pek verimli ve halkın çalışkanlığı yüzünden bir karış boş yer yok denebilecek kadar işlenmiştir. Her türlü hububat ile üzüm bağları yetiştirir. Yaylalarındaki güzel otlaklar geniş miktarda hayvan yetiştirmiye müsait olup gerek süt mahsulleri, gerek şarapları pek meşhurdur. Endüstrisi de gayet faaldir. Her türlü maden sanayiinden başka dokumacılığı, saatçiliği, çikolata ve peynir gibi mahsulleri Avrupanın her tarafına

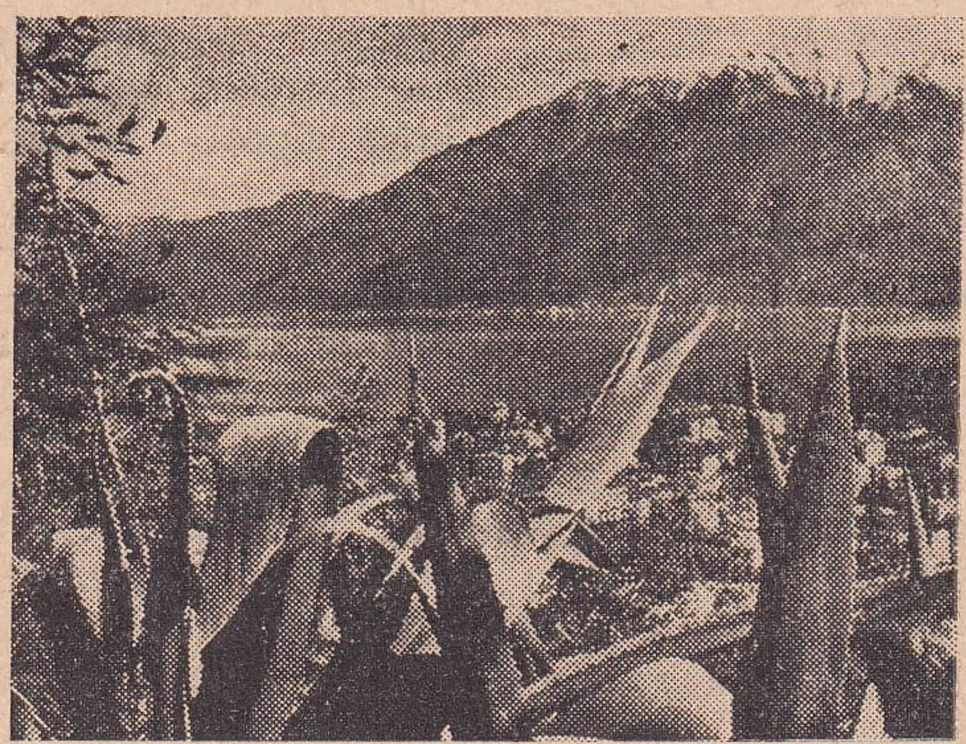

İsviçre'den bir görünüş

mal ihracına elverişlidir. Dantelâ ve işleme sanatları da şöhretlidir. Yolları, şimendiferleri, otelleri tabiatın her türlü güzelliğinden ve ihtişamından rahatça istifadeye imkân verecek kadar muntazam olduğu için İsviçre her sene yüz binlerce ziyaretçinin uğradığı bir seyyah memleketi ha-

Eski Türk işlemelerinden üç örnek

linde bulunur. Memleket 19 kantonla 6 yarım kantona ayrılmıştır. Her kanton ayrı ve hususi işleri için müstakil bir idareye sahibolmakla beraber umumi meseleler bakımından federasyona bağlı bulunur.

Tarihi: Bu küçük memleketin uzun ve şerefli bir tarihi vardır. İlk zamanlarda Kelt ırkına mensup Helvet'ler başlıca halkını teşkil ederler. Romalılar'dan sonra Bürgondların, Fransızların idaresine geçmiş, Karolenjiyen imparatorluğunun bir parçası olduktan sonra Almanya ve Avusturya imparatorluklarının bir eyaleti haline girmişti. İmparatorlar tarafından memleketi idare için gönderilen valiler halkı dayanılmaz bir baskı altında yaşattıkları için muhtelif kantonlarda ikide birde kahramanca isyanlar çıkardı. Hürriyet uğrundaki bu kahramanca mukavemet destanlarını Guillaume Tell menkıbesi hulâsa etmektedir. İsyanlar ilk önce 1291 de Schwyz, Uri, Unterwald kantonlarının birleşmesini temin etmiş ve «avoyer» denen vali veya hâkimlerin kovulmasına sebebolmuştu. Zaman geçtikçe mücadelede devam ederek Lucerne, Zurich, Glaris, Zoug ve Berne kantonları da Helvetyas konfederasyonuna girmişlerdi. Nihayet İmparator Maximilien Bâle antlaşmasiyle kantonların istiklâlini kabul etti ki o zaman sayıları on üçtü. 1516 da İsviçreliler Fransa ile daimî bir sulh yaptılar. Kantonların bir kısmı protestanlık inkılâbını kabul etmişler. 1648 deki Westphalie Kongresi de İsviçrenin istiklâlini tanıdı. Büyük Fransız İhtilâli sırasında İsviçre bir aralık Fransa ile Avusturya ve Rusya ordularının harb sahası olmuştu. Birinci Napoléon İsviçreyi federatif bir cumhuriyet olarak tanıdı. Viyana Kongresi de bunu tasdik etti. İsviçrenin daimî, tarafsız bir devlet olması hudutları arasına sıkıştığı büyük devletlerin ikide birde birbirine tecavüz etmelerine engel olmuş ve Avrupa ortasında gerek siyasi, gerek dinî ve mezhebî bakımdan bir hürriyet diyarının meydana gelmesini temin etmiştir. Aynı zamanda Milletlerarası Kızılhaç Cemiyetiyle Birinci Dünya Savaşından sonra toplanan Milletler Cemiyeti orada kurulmuştur.

İSVİÇRELİ s. İsviçre halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [Suisse]

İSYAN Ar. i. [عصيان] Baş kaldırma, âsi olma, serkeşlik, itaatsizlik. [Révolte, rébellion]

2 - Günah, Allahın emirlerini dinlemeyiş. [Péché]

§ İsyan etmek: Karşı durmak, baş kaldırmak. [Se révolter]

İŞ i. Çalışma, uğraşma: İş zamanı eğlence olmaz. [Travail]

2 - İnsanın çalışarak yaptığı şey: Benim burada işim kalmadı. [Affaire]

3 - Meslek, meşguliyet: Siz ne iş yapıyorsunuz? [Occupation, carrière]

4 - Vazife, hizmet, yumuş: O benim işimdir. Bu dairenin işi çok. [Service, besogne]

5 - Mesele, hâdise: Bunu da iş yaptınız! [Fait, question, incident]

6 - Emekle yapılan şey, eser: Bu halı doğrusu değerli bir iştir. [Oeuvre, ouvrage]

7 - Düzen, tertip: Bu benim işimi bozdu. İşinizi yoluna koydunuz mu? [Ordre]

8 - Kâr, yarar, menfaat, hacet: O işini bilen bir adamdır. [Utilité, profit]

9 - Fiz. Bir kuvvetin uygulanmış (tatbik edilmiş) olduğu yer üzerindeki etkisi (tesiri). [Travail]

§ İş adamı: Elinden iş gelen, tuttuğunu başaran kimse, iş eri, iş ehli. [Homme d'affaire, homme capable]

§ İş başı: İşçilerin başı. [Contre - maître]

§ İş başındakiler: Memleketi veya bahsedilen yeri idare edenler. [Ceux qui dirigent les affaires]

§ İş bölümü: Herkesin bir işde ihtısas edinmesi için bir memleketteki umumi işlerin veya bir yerdeki hizmetlerin ayrılması, taksimi mesai, taksimi âmal. [Distribution ou division du travail]

§ İş çıkarmak: Güçlüğüne sebebolmak: Başıma hiç yoktan iş çıkardım. [Causer des difficulté]

§ İş eri: İş adamı, tecrübeli ve kabiliyetli adam. [Homme d'expérience, expert]

§ İşe yaramak: Faydalı olmak, bir meselede yardımı bulunmak. [Être bon à quelque chose]

§ İş güç: Uğraşılan şey, meşguliyet, meslek. [Occupation]

§ İş güç edinmek: Bir meseleye kendini vermek. [S'adonner à une affaire]

§ İş günü: Tatil olmıyan gün, çalışma günü. [Jour ouvrable]

§ İşin içinde iş var: Bir meselede gizli ve karışık noktalar bulunduğunu anlatmak için söylenir. [C'est une affaire complexe, il y a des motifs, des raisons secrètes]

İŞAA Ar. i. [اشاعه] Yayma, (bir haberi) duyurma, bir şeyin şüyuuna sebebolma: Halkı telâşlandıracak haberler işaa etmek, bir sırrı işaa etmek. [Publication, divulgation]

§ İşaa etmek: Yaymak, dile vermek. [Publier, divulger]

İŞALLA Ar. ü. bk. İnşallah.

İŞAR, İŞ'AR Ar. i. Bildirme, yaziyle haber verme. [Avertissement par écrit]

§ İşar etmek: Yaziyle bildirmek. [Écrire, avertir par écrit]

§ Resmî işar: Resmî olarak, bir hükümet makamınca bildirme. [Communication officielle]

İŞARET Ar. i. [اشارت] Parmakla veya göz, kaş hareketi gibi bir vasıta ile gösterme. [Indication]

2 - Mânalı iz veya hareket, alâmet, nişan: Buraya bir işaret koymuşlar. [Indice, signe, marque, signal]

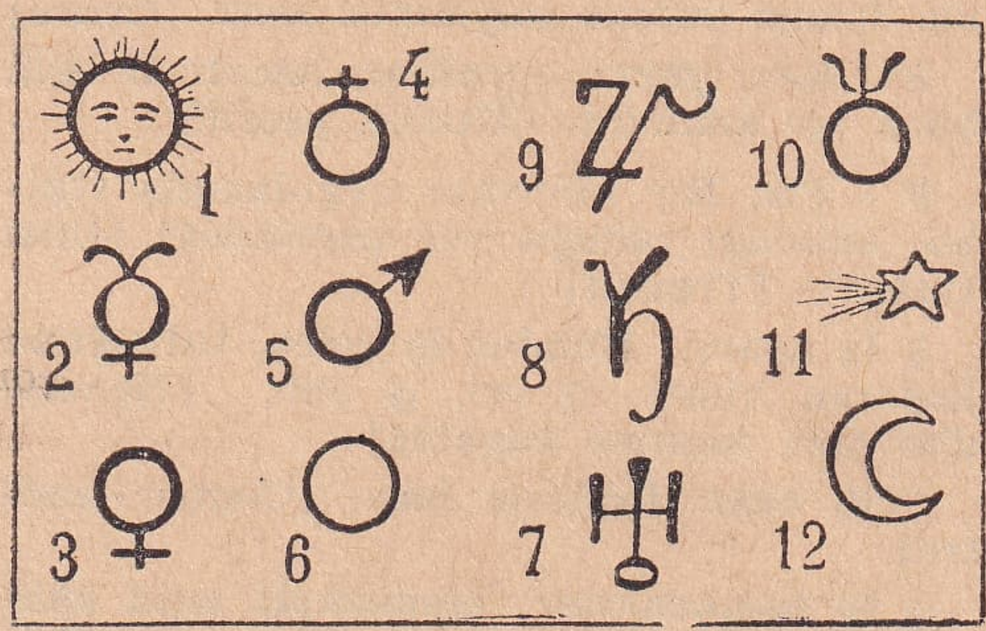

Astronomi kısaltma işaretleri: 1 - Güneş, 2 - Arzıtilek, 3 - Çulpan, 4 - Yer, 5 - Sakıt, 6 - Muhtelif gezegenler, 7 - Erendiz, 8 - Sekendiz, 9 - Uranus, 10 - Neptün, 11 - Kuyruklu yıldız, 12 - Ay

§ İşaret etmek: Göstermek, mânalı bir alâmet veya hareket yapmak. [Faire signe, indiquer, signaler]

§ İşaret çekmek: Gemi direği, kule gibi bir yerden uzaklara bayrak gibi bir vasıta ile işaret vermek. [Faire des signaux]

§ İşaret filâması: Gemilerde işaret için kullanılan filâma. [Fanion de signal]

§ İşaret fişeği: İşaret vermek için atılan fişek. [Fusée de signal]

§ İşaret sıfatları: Göstermek için kullanılan «bu, şu, o» sıfatları. eskt. Sıfâtı işariye. [Adjectifs démonstratifs]

§ İşaret zamirleri: Bir ismin yerine kullanılan «bu, şu, o» kelimeleri: Onu görmedim. Bunu tanıdım. eskt. Zamairi işariye. [Pronoms démonstratifs]

§ Astronomideki kısaltma işaretleri: Güneş sistemi içindeki başlıca yıldızları göstermek için astronomlar arasında kabul edilmiş işaretlerdir ki şekildeki numaralarına göre şu suretle sıralanırlar: 1 - Güneş, 2 - Arzıtilek (Utarit - Mercure), 3 - Çulpan (Zühre - Venûs), 4 - Yer (Arz-Terre), 5 - Sakıt (Merih - Mars), 6 - Muhtelif gezegenler (Seyyareler), 7 - Erendiz (Müşteri - Jupiter), 8 - Sekendiz (Zühal - Saturne), 9 - Uranus, 10 - Neptün, 11 - Kuyruklu yıldız (Zuzenep-Comète), 12 - Ay (Kamer - Lune). [Signes abréviatifs astronomiques]

İŞBA Ar. i. [اشباع] Doyurma. [Rassasiement]

2 - Doygunluk, suyun bâzı tuzları eritebildiği miktarı ki ondan daha ziyade konursa erimeyip dipte durur: İşba hali, işba derecesi. [Saturation]

§ İşba etmek: Doyurmak. [Rassasier]

İŞ BANKASI (Türkiye İş Bankası) Başlarında A t a t ü r k bulunan bir müteşebbis heyet tarafından 26 ağustos 1924 te bir anonim şirket halinde kurulmuş olan millî bir müessesemizdir ki ilk kuruluşunda sermayesi bir milyon lira idi. Şimdi 16.220.000 liraya yükselmiştir. Her türlü banka muameleleri yapmakla beraber birçok millî fabrikaların sermayelerine iştirak etmek suretiyle memleket ekonomisinin gelişmesine ehemmiyetli bir şekilde yardım etmiş ve etmektedir. Umumi merkezi Ankarada olup Ankarada üç şubesi, İstanbulun ayrı semtlerinde sekiz ve muhtelif şehir ve kasabalarımızda 48 şube ve ajanı vardır. Yabancı memleketler arasında da İskenderiye'de bir şubesi bulunmaktadır.

İş Bankası merkez binası

İŞBU s. «Bu» işaret sıfatının yerine bâzı defa resmî yazıda kullanılır: İşbu meselenin bitirilmesi hakkında... [Celui-ci, celle-ci]

İŞÇİ s. İş işliyen, başkaları için ücretle çalışan kimse. Amele, rençber, dikiş, nakış gibi işleri ücretle yapmak için bir patronun yanında çalışan kız veya kadın: İşçi kız, işçi kadın. [Ouvrier, ouvrière]

İŞÇİLİK i. İşçiye verilen ücret: Bu duvar için yalnız işçilik olarak elli lira verdim. [Main - d'œuvre]

2 - İşçi olma sıfat ve mesleği, amelelik, rençberlik. [État et profession d'ouvrier]

3 - İşçi emeği ve işlemedeki vasıf: Bu yapının işçiliği iyi değil. [Qualité du travail]

İŞEMEK f. Çişini etmek, idrarını (sidiğini) çıkarmak. [Uriner, pisser]

İŞETMEK f. İdrar yaptırmak, çişini ettirmek. [Faire uriner, faire pisser]

İŞGAL Ar. i. Birini işten alıkoyma, oyalama: Memurları işgal etmemek için çalışma saatlerinde dairelere misafir kabul etmemeli. [Action de retenir l'attention, de déranger]

2 - Uğraştırma, meşgul etme. [Action de causer des occupations]

3 - Bir yeri istilâ etme, tutma, kaplama. [Envahissement, occupation]

§ Askerî işgal: Bir yeri askerle tutma, istilâ etme. [Occupation militaire]

İŞGÜDER b. i. Bir yabancı memlekette elçilik işlerini görmek veya elçi bulunmadığı zaman muvakkat olarak onun işlerini yapmak üzere tâyin edilen memur. Maslahatgüzar. [Chargé d'affaires]

İŞHAT, İŞHAD Ar. i. [اشهاد] Şahit gösterme, tanık getirme: Bu dâvada onu işhadedecek. [Action de faire témoigner, de prendre à témoin]

İŞİDİM i. Biyol. İşitme duyusu, işitme yeteneği (kudreti). eskt. Samia. [Ouie]

İŞİTİLMEK f. Duyulmak, kulağa değmek. [Être entendu]

İŞİTMEK f. Kulakla duymak, istima etmek: Uzaktan bir ses işittim. [Entendre, écouter]

2 - Haber almak: Söylenen meseleyi ben de işittim. [Être avisé, renseigné]

§ Lâkırdı işitmek: Söz duymak. [Écouter la parole]

2 - mec. Azara uğramak. [fig. Être réprimandé]

İŞİTMEMEZLİK i. İşitmeyiş, işitmeme, işitmezlik. [État de celui qui n'entend ou n'écoute pas]

§ İşitmemezlikten gelmek veya işitmezlikten gelmek: İşitmemiş gibi davranmak. [Faire le sourd]

İŞİTMEZLENMEK f. İşitmemiş gibi davranmak. [Faire le sourd]

İŞİTMEZLİK i. bk. İşitmemezlik.

İŞİTSEL s. İşidimle (samia ile) münasebetli, semai, sem'î. [Auditif]

İŞİTTİRMEK f. Duyurmak, işitmesini sağlamak (temin etmek). [Faire entendre]

İŞKÂL Ar. i. Güçleştirme, çetinleştirme, müşkülleştirme. [Action de compliquer]

§ İşkâl etmek: Güçleştirmek. [Rendre difficile]

İŞKEMBE i. Geviş getiren hayvanların en büyük mide kısmı. [Rumen]

2 - Kasaplık hayvanların temizlenerek yemek için ayrılan mide kısımları: İşkembe çorbası, yahnisi. [Tripe]

§ İşkembe çorbası: İşkembe ile yapılan çorba. [Soupe à la tripe]

§ İşkembeden atmak veya söylemek: Bir şeyi bilmeden uydurarak söylemek. [Controuver]

§ İşkembesini düşünmek: Daha ehemmiyetli şeyler varken yalnız boğazını düşünmek. [Ne pas penser qu'à sa gourmandise]

§ İşkembesini şişirmek: Oburcasına yemek. [Manger gloutonnement]

§ İşkembe suratlı: k. b. k. Çopur, çiçek bozuğu. [Grêté]

İŞKEMBECİ s. İşkembe veya işkembe çorbası satan kimse. [Marchand de tripes, tripier]

İŞKENCE Far. i. [اشکنجه] Şiddetli eziyet: İşkence medenî kanunlarca yasak edilmiştir. [Torture]

§ İşkence etmek: Şiddetli eziyet etmek. [Torturer]

İŞKİL i. Şüphe, vesvese, hoş olmıyan bir şeye uğramak vehmi. [Doute, soupçon]

İŞKİLLENMEK f. Şüphelenmek, vehme, tereddüde uğramak. [Douter, avoir des soupçons]

İŞLEK s. Çok işliyen, faaliyet ve hareketi fazla olan: İşlek yol, işlek liman. [Courant, passant fréquenté]

2 - Tecrübeli, idmanlı: İşlek yazı, işlek kalem. [Expérimenté]

İŞLEM i. Mat. Muayyen birtakım kaidelere uyarak sayılar arasında yapılan türlü hesap işleri. [Opération]

2 - Muamele: Dairelerde yapılan resmî işler. [Formalité, procédé]

§ Dört işlem: Toplama (cem), çıkarma (tarh), çarpma (darp), bölme (taksim) den ibaret olan en basit hesap işlemleri (ameliyeleri). eskt. Âmali erbaa. [Les quatre opérations]

İŞLEME i. İşlemek hareketi: Bu saatin işlemesi bozulmuş. İşçilerin işlemesi, tramvayların işlemesi. [Activité, fonction, travail]

2 - İnce ve süslü el işi, nakış veya oyma. [Travail fait à la main, broderie, ornement en gravure ou sculpture]

§ Türk işlemeleri: Pamuk, yün, ipek yahut altın veya gümüş tellerle kumaş üzerine yapılan ince Türk süsleri ötedenberi dünyaca tanınmış ve rağbet kazanmıştır. İpliğin çeşidine ve iğnenin kullanış tarzına göre muhtelif isimler alan Türk işlemelerinin eski örnekleri kadın ve gelin elbiseleri, peşkir, mendil, bohça, yorgan, yastık gibi birçok türlü eşya halinde müzeleri süslemektedir.

İŞLEMEK f. İş görmek, işle uğraşmak, didinmek, meşgul olmak: Günde sekiz saat işler. [Travailler]

2 - Bir şeye emek vererek onu daha el-

verişli hale getirmek: Ham maddeleri işlemek, tütün işlemek, toprağı işlemek. [Élaborer, travailler, améliorer, labourer]

3 - Girmek, içine sokulmak, nüfuz etmek, tesir etmek: Yağmur toprağın içine pek işlemedi. Soğuk iliklerime kadar işledi. [Pénetrer profondement, faire une profonde impression]

4 - (Makine gibi şeyler hakkında) Hareket ve faaliyette bulunmak, bozuk ve muattal olmamak, kendisinden beklenen işi yapmak: Saat iyi işlemiyor, barometre, dinamo işliyor. (Bu mânada «çalışmak» kelimesi şivesizdir ama tatlı su frengi ağziyle «makine çalışıyor» diyenlere raslanmaktadır). [Fonctionner, faire son activité]

5 - Gelip gideni, hareketi ve muamelesi çok olmak (yol, dükkân gibi şeyler hakkında): Bu yol o kadar işlemez. Şu mağaza pek iyi işliyor. [Être fréquenté]

6 - (Yara, çıban gibi şeyler hakkında) İrinlenmek, cerahatlanmak: Çıban işliyor. [Être en état de purulence (en parlant d'une plaie)]

7 - Süslemek, ince, hünerli şeyler meydana getirmek: Nakış işlemek. Tavanı güzel işlemişler. Atlas üzerine ipekle işlenmiş. [Orner de gravure ou de sculpture, tisser, broder]

İŞLEMELİ s. Üstünde işlemeler bulunan, sırma veya ipekle işlenmiş. [Brodé, orné]

İŞLENİŞ i. İşlemek hareketi veya tarzı: Bu kumaşın işlenişi pek nefîs. [Action ou manière d'être travaillé]

İŞLENMEK f. Çalışılmak, iş görülmek, yapılmak, nakşolunmak, işlemek fiiline konu (mevzu) olmak. [Être travaillé, être brodé, tissé, être orné]

İŞLETME i. Başkasını çalıştırma, nakış gibi şeyler yaptırma. bk. İşletmek. [Action de faire travailler, exploitation, action de faire orner de broderies]

2 - Bir şey meydana getirmek için kurulmuş daire: Ziraat işletmesi, Devlet Demiryolları İşletmesi. [Administration]

İŞLETMEK f. İş gördürmek, çalıştırmak. [Faire travailler]

2 - Nakış, elişi gibi süslü şeyler yaptırmak. [Faire orner de broderies ou d'autres ornements]

3 - İçine geçirmek, tesir ettirmek. [Faire pénétrer]

4 - Bir yara veya çıbanı cerahatlandırmak. [Entretenir une plaire en état de purulence]

5 - Bir şeyi kullanmak, bir adamı çalıştırmak yoliyle ondan faydalanmak. [Exploiter]

İŞLEV i. Ps. Görev, fiil, hareket, vazife. eskt. Üfule. («İşlev» yeni uydurulan lâkırdılardandır, «görev» in icadından sonra modası geçmiş görünür). [Fonction]

§ İşlev yitimi: Edi yitimi, apraksi, eskt. Amâyı eşkâl. [Apraxie]

İŞMAR i. bk. Işmar.

İŞMİZAZ Ar. i. [اشمئزاز] Hoşlanmadığını anlatmak üzere yüz buruşturma, surat ekşitme. [Rétrécissement, aversion, dégoût]

İŞPORTA i. (Arnavutçadan) Yayvan yemiş sepeti, ayak satıcılarının kullandıkları sedye veya el sepeti. [Grand panier]

§ İşporta malı: Âdi mal, değersiz ticaret metaı. [Articles ordinaires]

İŞPORTACI s. İşporta ile dolaşan satıcı. [Vendeur ambulant]

İŞRAP Ar. i. [اشراب] Çıtlatma, sezdirme, zımnen anlatma. [Action de faire allusion, insinuation]

§ İşrabetmek: Çıtlatmak. [Faire allusion]

İŞRET Ar. i. [عشرت] İçki, sefahet, sarhoşluk: (İşret, güheri âdemi temyize nahaktir = İçki insanın cevherindeki ayarı anlamıya yarıyan bir mihenk taşı gibidir. Ziya Paşa). [Action de boire du vin et d'autres liqueurs spiritueuses]

§ İşret etmek: İçki kullanmak. [Prendre du vin]

İŞSİZ s. İşi olmıyan, kendini geçindirecek bir meşguliyeti bulunmıyan: Memlekette işsizlerin çoğalması tehlikelidir. [Sans affaire, sans travail]

§ İşsiz güçsüz: Yapacak hiç işi olmıyan: İşsiz güçsüz dolaşıp duruyor. [Innoccupé, fainéant]

İŞSİZLİK i. İşsiz olma hali, boş durma. [État d'une personne qui n'a pas d'affaire]

2 - Endüstride işçilerin iş bulamamaları hali. [Chômage]

İŞTAH Ar. i. [اشتهاء] Yemeğe istekli olma: Hastanın iştahı açılmıya başladı. (İştah dişin arasındadır). [Appétit]

2 - mec. İstek, arzu: İştahlı çalışmıyor. Kitaba pek iştahı var. [fig. Envie, désir]

3 - Ps. Acıkma, susama duygusu, dinlenme, gezinme veya uyuma ihtiyacı gibi vücudun rahatiyle münasebetli meyillerin umumi adı. İştiha. [Appétit, appétence]

§ İştah açan: Yemek isteği veren. [Apéritif]

İŞTAHLANMA i. Ps. Varlığa lâzım olan şeyi arama demek olan fransızca «appétion» kelimesinin karşılığı olarak kabul edilmiştir. Filozof Leibniz'e göre tabiatı meydana getiren «monade» lar yani bölünemez küçük cüzüler iki sıfat taşır-

lar. Bunlardan birincisi zekânın en basit derecesi olan «représentation» yani tasavvur, ikincisi de bir fiil meydana getirmenin taslağı olan «appétion - iştahlanma» dır. Şu halde iştahlanma «monade» ların failiyet sıfatıdır demek olur. eskt. Teşehhi. [Appétion]

İŞTAHLANMAK f. İştah ve heves duymak, arzusu yokken bunu hissetmiye başlamak: Hasta artık iştahlanıyor. Ressamın çalıştığını seyrederken resime iştahlandı. [Avoir appétit, avoir l'envie]

İŞTAHLI s. İştahı, isteği olan: Pek iştahlı yedi. Çalışmıya iştahlı değil. [Qui a l'appétit, désireux]

İŞTAHSIZ s. İştahı olmıyan, karnı tok olmadığı halde yemeğe isteği bulunmıyan. [Qui n'a pas appétit, sans appétit]

2 - Bir şey yapmıya isteği olmıyan: Okumaya iştahsız. İşçi pek iştahsız çalışıyor. [Sans désir]

İŞTAHSIZLIK i. Yemeğe isteği olmayış: İştahsızlık çok defa bir hastalık alâmetidir. [Manque d'appétit]

İŞTE e. Göstermiye, gözönünde bulunan veya önceden bahsi geçen bir şeyi işaret etmiye yarar: İşte şu kalemi istiyorum. İşte size söylediğim adam. İşte insanlık buna derler. [Voici, voilà]

İŞTEŞLİK i. İşde ortaklık, aynı işde bulunuş. [Association]

§ İşteşlik fiili: Dil. Bir işin karşılıklı veya ortaklaşa yapıldığını anlatan fiil: Anlaşmak, görüşmek, dövüşmek gibi. eskt. Müşareket fiili. [Réciprocité]

İŞTİAL Ar. i. Tutuşma, parlama, alevlenme: Kömür deposunda iştial olmuş. [Inflammation]

2 - mec. Şiddetlenme: Harb ikinci haftada iştial etti. [Ardeur]

§ İştial etmek: Tutuşmak. [Prendre feu, s'enflammer]

İŞTİBAH Ar. i. Şüphelenme. [Doute]

§ İştibah etmek: Şüphelenmek. [Douter]

§ Bilâ iştibah: Şüphesiz olarak. [Sans doute]

İŞTİDAT, İŞTİDAD Ar. i. [اشتداد] Şiddetlenme, ağırlaşma, artma, sertleşme: Fırtına iştidadetti, hastalık iştidadetmiyor. [Action d'augmenter, de s'aggraver]

İŞTİGAL Ar. i. Meşgul olma, uğraşma, çalışma: Dersleriyle iştigal ediyor. [Occupation]

§ İştigal etmek: Uğraşmak, çalışmak. [S'occuper, s'appliquer]

İŞTİHAR Ar. i. Meşhur olma, ün alma, tanınma: Kalemiyle iştihar etmiştir. [Acquisition de la renommée, de la célébrité]

§ İştihar etmek: Meşhur olmak, ün almak. [S'illustrer]

İŞTİKÂ Ar. i. Şikâyet etme, sızlanma. [Plainte]

§ İştikâ etmek: Sızlanmak. [Se plaindre]

§ İştikâ anil - hükkâm: Hâkimlerden (yargıçlardan) şikâyet, ki hâkimlerin vazifelerini yaparken sebeboldukları zarardan mesul tutulmaları için yapılan şikâyettir. Bu şikâyet usul hukukunun tâyin ettiği hallerde mümkündür ve hususi muhakeme usulüne bağlıdır. [Recours contre les juges]

İŞTİKAK Ar. i. [اشتقاق] Türeme, bir asıldan ayrılan kelimelerin birbirleriyle ve asıllariyle olan münasebetleri ve meydana gelişleri. [Dérivation des mots, étymologie]

§ İştikak ilmi: Kelimelerin nerelerden çıktığını, asıllarını, birbiriyle münasebetlerini araştıran ilim. [Étymologie]

§ İştikak etmek: Bir asıldan çıkmak. [Dériver]

İŞTİRA Ar. i. Satın alma. [Achat]

§ İştira etmek: Satın almak. [Acheter]

İŞTİRAK Ar. i. [اشتراك] Ortaklık, ortak olma, ortaklaşma. [Association]

2 - Bir işe karışma, bir işde yer alma, koldaşlık, paydaşlık etme. [Participation]

§ İştirak etmek: Ortak olmak, bir işe karışmak. [S'associer, participer, copartager]

§ İştirak hakkı: Ortaklık hakkı. [Droit d'association]

İŞTİYAK Ar. i. [اشتياق] Özleme, göreceği gelme, tahassür: Çocukları uzakta olduğundan iştiyak içindedir. [Désir, envie, affection]

İŞ - U - NÛŞ Ar. Far. b. i. [عيش ونوش] Cümbüş, sefahet, yiyip içme, işret ve eğlence: (İş-u-nûş eyle bugün, anma gamı feryadı — Sana ısmarladılar mı bu yalan dünyayı?). [Festin, bacchanale]

İŞVE Ar. i. [عشوه] Naz, eda, cilve: İşve ve cilvenin tatlısı güzelliğin en tabii tuvaletidir: (Güzel tasvir edersin hâlü hattı dilberi amma — Füsunu işveye geldikte ey Bihzad neylersin?). Şair eski zaman ressamlarından Bihzad'a diyor ki: Güzelin benini, tüyünü güzel tasvir edersin ama işvenin büyüsüne gelince ne yaparsın? [Charme, œillades, coquetterie]

§ İşvekâr, işveger: İşveli, cilveli. [Charmeur, charmeuse, coquette]

İŞYAR i. Memur karşılığı olarak uydurulmuş ve ortaya sürülerek epeyce de sürüklenmiş bir kelime taslağı ise de birçokları gibi kullanışa girmemiştir. [Employé, agent, fonctionnaire]

İT i. Köpek. [Chien]

2 - mec. Ahlâksız ve aşağılık kimse: İtin biri. [Homme vulgaire, ordinaire]

§ İt canlı: Eziyete, zora pek dayanıklı, kolay ölmiyen. [Endurant]

§ İt dişi, domuz derisi: Sevilmiyen iki kişi arasındaki kavgadan memnunluk ifade eder. [Exprime le contentement d'une dispute survenue entre deux personnes antipatiques]

§ İt izi at izine karışmak: Kalabalık ve karma karışık olmak. [Être tumultueux]

§ İt yatağı: Ahlâksız ve kötü adamların toplandıkları yer. [Chenil, lieu de réunion de gens vulgaires]

İTA Ar. i. [اعطاء] Verme: Maaşın ita emri henüz çıkmamış. Ahzü ita: Alış veriş (aksuata, aksata). [Action de donner]

§ İta etmek: Vermek. [Donner]

İTAAT Ar. i. [اطاعت] Söz dinleme, esenleme, alınan emre göre hareket etme. [Obéissance]

§ İtaat etmek: Söz dinlemek, emre uymak. [Obéir]

İTAATLİ s. Söz dinliyen, uysal. [Obéissant]

İTAATSİZ s. Söz dinlemiyen, serkeş. [Désobéissant]

İTAATSİZLİK i. Söz dinlemeyiş, serkeşlik. [Désobéissance]

İTALE Ar. i. Uzatma, tecavüz. (Bu kelime eskiden «italei lisan - dil uzatma» gibi bâzı tâbirlerde ve nadir olarak kullanılırdı). [Allongement, offense]

İTALYA* [İtalie] Avrupanın güneyinde Akdenizin içine doğru uzanmış, kuş bakışiyle bir uzun çizme şeklini andıran memleketin ve 1946 danberi cumhuriyetle idare edilen devletin adıdır. Kuzeyde Alp dağlariyle Fransa, İsviçre ve Avusturyadan ayrılır. Yarımada, Adriyatik deniziyle Akdeniz arasında uzanmış ve doğuya doğru çevrilmiş bir şekildedir. Kuzey tarafı Alp dağlarının karlarla örtülü yüksek tepelerine ve bunların eteğindeki Maggiore, Lugano, Côme (Komo), İseo ve Garde gibi güzel manzaralı göllere kadar uzanır. Sonra pek zengin ve verimli bir yer olan Po ovası görülür. Asıl yarımadanın bel kemiğini ise Alp'lerden ayrılan ve onun bir uzantısı halinde bulunan Apenin dağları teşkil eder. Bu dağların eteğinde Toskana, Kampanya di Roma, Apulia, Napoli gibi bereketli bölgeler bulunur. Adriyatik denizi cephesinde Gargano dağının teşkil ettiği çıkıntı Manfredonia körfezini çerçeveler ve daha güneyde Taranto körfezi açılır. İtalyanın birçok nehirleri vardır ki başlıcaları Po, Adige, Arno, Volturno ve Romadan geçen Tiber (Tibre) ırmaklarıdır. Alp'lerden Sicilya adasına kadar yarımadanın uzunluğu 1.100 kilometre olup enliliği en geniş yerinde 550 kilometre ka-

dardır. Memleketin yüzölçümü 312.000 kilometre kare, nüfusu da 42.500.000 dir. İklimi sıcak ve kuru olup ılık havasiyle, hemen daima mavi olan seması, şirin gölleri, canlı ve neşeli şehirleri, zengin müzeleri ve tarihî eserleriyle dünya seyyahlarının başlıca uğrağı olan bir memlekettir. Başkenti tarihî hatıraları, nefîs mimarlık eserleriyle ve Papalığın Vatikan malikânesiyle meşhur 1.446.000 nüfuslu Roma şehridir. Başlıca mühim şehirleri Milâno, Napoli, Torino, Palermo, Cenova, Floransa, Venedik, Bolonya, Katalonya, Livorno,

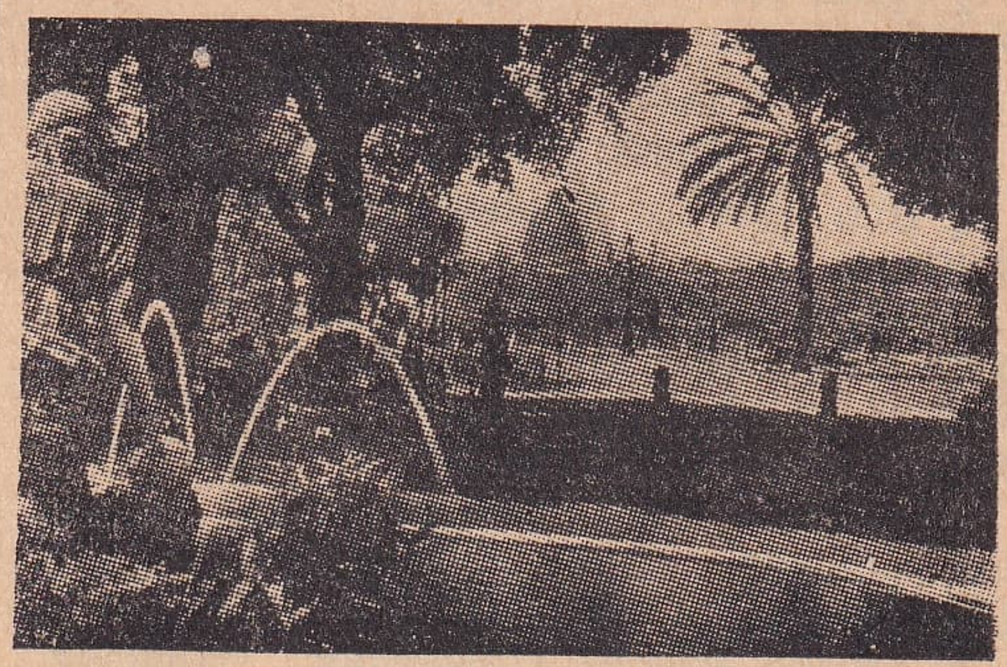

Roma'dan bir görünüş

İtalyan sanatı

1 - Palermo katedrali, 2 - Onbeşinci Yüzyılda bir kabartma, 3 - Floransa'da bir friz, 4 - Floransa'da bir saray (Onüçüncü Yüzyıl), 5 - Onüçüncü Yüzyılda bir işleme, 6 ve 14 - Kitap süsleri, 7 - Piza'daki eğri kule, 8 - Altın madalya, 9 - Floransa'daki meşhur kilise, 10 - Sienne katedralindeki kürsü, 11 - Dövme demirden bir friz, 12 - Bir şamdan, 13 - İlâç kavanozu, 15 - Bina süsleri, 16, 17, 19, 21 ve 25 - Mimari süslemeler, 18 - Bir koltuk, 20 - Miğfer, 22 - Venedik'te bir ev, 23 - Tahta heykel, 24 - Yüzük, 26 - Roma'da kilise avlusu

Messina, Verone, Bari'dir. Nüfusunun yüzde kırk beşi ziraatle uğraşır. Her türlü hububattan başka iyi şaraplar meydana getiren bağları, zeytinlikleri, zeytin yağı mahsulü, portakal, limon, mandaline ve her türlü meyva ihracatı vardır. Maden olarak memleketin muhtelif yerlerinde demir, kükürt, mermer ve cıva bulunmaktadır. Epeyce ormanı ve çoğu küçük baş olmak üzere bir miktar hayvan mahsulü de vardır. İpekçiliği Avrupada birinci gelir. Memlekette kömür madeni bulunmayışına rağmen halkının çalışkanlığı yüzünden son yüzyılda endüstrisi de hayli ilerlemiştir. Pamuklu ve keten dokumacılığı, dantelâcılığı, deri sanayii, maden ve kimya maddeleri endüstrisi, otomobil ve makine fabrikaları, gemi ve vapur yapan büyük tezgâhları, cam ve billûr fabrikaları, peynirciliği sebze ve meyva konserveciliği, kuyumculuğu ile tanınmıştır. İtalyanın batı sahillerinde birçok adalar da vardır ki büyükleri Akdenizin en büyük adalarından olan Sicilya ve Sardınya'dır. Küçük adalar arasında da Elbe, İschia adalariyle Napoli'nin karşısında daima birçok seyyahların ziyaret yeri olan Capri (Kapri) adası meşhurdur. İtalya Avrupanın en çok yanardağı bulunan bir memleketidir ki bunlardan Napoli civarındaki Vésuve (Vezüv) ve Sicilya adasındaki Etna en meşhurlarıdır.

Tarihi: İtalyanın tarihi Milâdın 395 inci yılına kadar Roma tarihi ile birdir ve bu hususta Roma ve Romalılar maddesine müracaat edilmelidir. O tarihte Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmış ve İtalya Batı Roma İmparatorluğu adını almıştı. 476 da Batı Roma İmparatorluğu ortadan kalkara İtalya yüz yıl kadar Ostrogot'lar gibi o zaman barbar dedikleri milletlerin istilâsı altında kaldı ve bir müddet de Bizans imparatorları İtalyaya hâkim oldu. İslâm fetihleri sırasında Sicilya ile Kalabranın büyük bir kısmı Afrikiyede hüküm süren Agleboğulları tarafından fethedilmiştir. 568 de yarımada Lombard'lar tarafından alınmış ve birtakım dükalıklara bölünmüştür. 774 te Charlemagne İtalyanın büyük bir kısmını aldı. Onun ölümünden sonra İtalya gene Frank'lara mensup ve Almanya imparatorlarına bağlı kırallar tarafından idare edilen bir kırallık oldu. Bir aralık bâzı İtalyanlar kırallığa geçerek Almanya ile münasebetlerini kestiler ama 926 da Birinci Otton, Kuzey İtalyayı gene Almanyaya bağladı. O vakıt Almanyanın hükmü altında bulunan papalardan Yedinci Grégoire 1073 te Papalığın istiklâlini kazanmış ve hükümdarlara papa tarafından taç giydirilmesi meselesini ortaya çıkararak bütün hükümdarlara üstünlük dâvasına girmişti. O sıralarda Normand'lar Güney İtalyayı elde ederek sonraları iki ayrı devlet olan Sicilya Kırallığını kurdular. Onikinci ve Onüçüncü Yüzyıllarda papalarla Alman imparatorları arasında bir sıra harbler çıkmış ve İtalyada hayli kan dökülmesine sebebolmuştur. Bu harbler esnasında İtalyanın başlıca şehir ve kasabaları cumhuriyet veya dükalık adlariyle ayrı ayrı devletler teşkil ettiler. Sicilya devleti de Sicilya ve Napoli adlariyle iki devlete ayrılmıştı. Venedik ve Cenova cumhuriyetleriyle Milâno da kuvvetli cumhuriyetler haline girdiler. Floransa'da dahi Toskana adiyle büyük bir dükalık meydana geldi. Savoie dükalığı da ehemmiyet kazandı. O sırada Romada dahi bir cumhuriyet kurularak papaları bir hayli zaman Fransadaki Avignon şehrinde oturmıya mecbur etmişti. Papanın Romaya dönüşünden sonra Onaltıncı Yüzyıl başlarında İtalyaya Fransızlarla İspanyollar musallat olmuş ve Fransızlar pek muvaffak olamamışlarsa da İspanyollar Sicilya'yı, Milâno ve Napoli'yi almışlardı ve yalnız Venedik cumhuriyeti müstakil kalmıştı. Onsekizinci Yüzyıl başlarında İspanyanın nüfuzu azalıp Avusturyanın tesiri arttı ve bu yüzyılın ortalarına doğru İspanyanın Bourbon hânedanına mensup iki şube Parm ve Sicilyada hüküm sürmiye başladılar. Fransa Büyük İhtilâli sırasında Piyemonte ve Savoie ile Nis Fransaya katılmış, Milâno dahi Avusturyadan kurtularak bir cumhuriyet haline konmuş, Venedik de oraya ilâve edilmişti ama biraz sonra hepsi Fransaya katılmıştı. Napoli dahi Fransızlar tarafından alınarak Birinci Napoléon önce kardeşi Joseph'i, sonra da eniştesi Murat'yı oraya kıral yapmıştı. Birinci Napoléon'un düşmesinden sonra Viyana Kongresi Roma ve civarını papaya, Savoie, Nis, Piyemonte ve Cenova'yı Savoie hanedanına iade etmiş ve İtalyanın öteki taraflarında da Avusturya ve Alman hânedanına mensup prenslikler ve dükalıklar kurulmuştu ve Avusturya hepsine hâkim gibi bir vaziyette idi. 1820 den itibaren Avusturya aleyhine başlıyan ihtilâller sonunda 1848 de ihtilâlciler birtakım imtiyazlar elde ettiler. Nihayet Fransanın da yardımiyle Avusturya mağlûbedilerek General Garibaldi ve diplomat Cavour ile kıral Victor Emmanuel'in gayretleriyle İtalya birliği ve kırallığı meydana gelmiş oldu ve Roma kırallığın başkenti haline girdi. Bu tarihten sonra İtalya Avrupanın büyük devletlerinden biri sayılarak nüfuzunu genişletmiye başladı ve Afrikada Erythrée, Somalie ve Libya gibi sömürgeler elde etti. Osmanlı Türklerinin doğrudan doğruya harbe girişmek için vasıtaları bulunmayışından istifade ederek Trablus ve Bingazi'ye musallat oldu. 1936 da Habeşistanı istilâ etti.

Birinci Dünya Savaşı esnasında Trentien, Triyeste ve Fium'u elde etmişti. 1922 de İtalya'da Mussolini'nin diktatörlüğü altında faşist rejiminin hâkimiyeti kurulmuş, 1940 da memleket İkinci Dünya Savaşına Hitler' Almanyasiyle birleşmek suretiyle girmiştir. 1943 teki mağlûbiyet üzerine Mareşal Badoglio tarafından mütareke imza edildi. 1945 nisanında Mussolini öldürüldü. Ertesi yıl kıral Victor Emmanuel III hükümdarlıktan çekilmiye mecbur oldu ve Humbert II nin pek kısa süren kırallığından sonra yapılan bir referandum neticesinde İtalyada cumhuriyet ilân edildi.

İtalyan edebiyatı: Bütün Avrupa ve dünya edebiyatına çok tesir etmiş olmak bakımından İtalyan edebiyatı ayrı bir hususiyeti haizdir. Bu edebiyat Onüçüncü Yüzyılda başlamış, Ondördüncüde Dante, Pétrarca ve Boccacio gibi dünyaca tanılan büyük adamlar yetiştirmiştir. Onbeşinci Yüzyılda İtalya gerek edebiyat, gerek ilim sahalarında büyük yeniliklerin müjdecisi olan «humanisme» in merkezi oldu. Daha sonraları Tasse, Arioste ve Machiavel gibi mühim fikir adamları yetiştirmiş, Onyedinci Yüzyılda edipleri kadar âlimleri de dünya fikir hayatına tesir etmiştir. Onsekizinci Yüzyılda sahne hayatında yenilikler meydana getiren Alfieri ve Goldoni gibi kalem adamlarını ve Ondokuzuncuda da Foscolo, Manzoni, Leopardi ve son zamanlarda da Carducci ve D'Annunzio gibi şair ve romancıları yetiştirmiştir.

İtalyan güzel sanatları: Hemen hiç bir memleket İtalyada olduğu kadar güzel sanatların her şubesinde üstat sayılan şöhretli ve muvaffakıyetli adamlar yetiştirmemiştir denebilir. Mimarlıkta bu memleketi temsil eden başlıca şöhretler Brunelleschi, Alberti, Bramante, Serlio, Servandoni'dir. Heykeltıraşlıkta Nicolas, Andrea, Ghiberti, Verrochio, Luca, Andrea Della Robbia, Michel - Ange, Cellini, Bernin, Canova gibi büyük üstatlar yetiştirmiştir. Resimde Cimabue, Giotto, Taddeo Gaddi, Orcanga, Fra Angelico, Lippi, Polaiuolo, Botticelli, Ghirlandajo, Mantegna, Bellini, L. de Vinci, Michel - Ange, Rafaël, del Sarto, Corrège, Titien, Giorgione, Caravage, Tintoret, Véronèse, Carrache, Guide, Albane, Tiepolo, Guardi gibi dünyaca tanılan ressamları vardır. Musikide ise başlıca Gabrieli, Merulo, Palestrina, Monteverde, Cavalli, Frescobaldi, Carissimi, Scarlatti, Corelli, Pergolèse, Cherubini, Spontini, Rossini, Donizetti ve Verdi gibi üstatları dünyaca tanınmıştırlar.

İTALYAN i. İtalya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, İtalyaya ait ve mensubolan şey: Bir İtalyan artist, İtalyan edebiyatı. [Italien]

İTALYANCA i. İtalyan dili. [Italien, la langue italienne]

İT'AM Ar. i. bk. It'am.

İT'AP, İT'AB Ar. i. [اتعاب] Yorma, yorgunluk verme: Bu iş için boş yere zihninizi it'abetmeyiniz. [Action de fatiguer]

§ İt'abetmek: Yormak. [Fatiguer]

İTAP, İTAB Ar. i. [عتاب] Azarlama, paylama, kakıma. [Blâme, reproche]

§ İtabetmek: Darılmak; paylamak. [Blâmer, gronder]

İtboğan

İTBOĞAN b. i. Bot. Düğünçiçeğigillerden yaprakları koyu yeşil ve çiçekleri koyu mavi, sapları uzunca bir çiçek ki köklerinden hekimlikte kullanılır «akonitin-aconitine» adlı zehirli bir alkaloit çıkarılır. Kurtboğan, kurtboğan otu. Ar. Hânik. [Aconit]

İtburnu

İTBURNU b. i. Yabani gül meyvası. Baklagillerden hayvan yemi olarak kullanılan bir nebat. [Lupin sauvage]

İTDİRSEĞİ b. i. Hek. Arpacık, gözde meydana gelen bir cerahatlanma. Ar. Huraç. [Orgelet, apostème à l'œil]

İTELEMEK f. Fiz. Bir cismin, belli bir yakınlıktaki diğer bir cismi kendinden uzaklaşmıya zorlaması: Aynı cins elektrikli iki cisim birbirini iteler. eskt. Defetmek. Bu kelimenin zıttı (karşıdı) çekimlemek (cezbetmek) tir. [Répousser]

İTERBİUM i. Kim. Simgesi (remzi) Yb. atom ağırlığı 173,5 olan değerli bir maden. [Ytterbium]

İTFA Ar. i. [اطفاء] Söndürme: Yangını itfa ettiler. [Action d'éteindre]

2 - Fiz. Sönüm. Bir rakıs (salınım) hareketinin gittikçe azalarak sıfıra inmesi. [Amortissement]

3 - Bir borcu ödiyerek bitirme. [Action de payer, payement, amortissement]

§ İtfa etmek: Söndürmek, ödemek, teskin etmek. [Éteindre, amortir, supprimer, étouffer]

İTFAİYE Ar. i. Yangın söndürme teşkilâtı. [Organisation des sapeurs pompiers]

İTHAF Ar. i. Armağan etme, hediye etme. (Daha ziyade bir şiir veya kitabı birinin adına hediye etmek yerinde kullanılmıştır): Eserini annesinin namına ithaf etti. [Don, offrande, dédicace]

§ İthaf etmek: Armağan etmek, bir eseri

birinin adına hediye etmek. [Offrir, dédier, faire hommage]

§ İthafname veya ithafiye: Bir eseri birinin adına hediye ederken yazılan şey. [Dédicace]

İTHAL, İDHAL Ar. i. İçeri koyma, sokma, girdirme. [Action de faire entrer]

§ İthal etmek: İçeri koymak, sokmak. [Introduire]

İTHALÂT Ar. ç. i. Bir memlekete başka yerden mal alınıp sokulması: İthalâtımız ihracatımızdan eksik olmalı ki refahımız artsın. [Importation]

İTHAM Ar. i. [اتهام] Suçlandırma, kabahatli, töhmetli görme. [Imputation, accusation]

§ İtham etmek: Suçlamak, suçlandırmak. [Imputer, accuser]

İTHAMNAME Far. i. Eskiden bir cinayet sanığı (maznunu) hakkındaki ilk tahkikatı tetkik eden «Heyeti İthamiye» tarafından cinayet mahkemesine gönderilmek üzere verilen itham kararını muhtevi mazbataya denirdi. Şimdi bu heyet ve o muamele kaldırılmış olduğu için ithamname ancak hukuk tarihine ait bir tâbir halinde kalmıştır. [Acte d'accusation]

İTHIYARI b. i. Acıhıyar, Ebucehil karpuzu. [Coloquinte]

İTİBAR Ar. i. [اعتبار] Ehemmiyet verme, kulak asma: Şimdiki şairler kafiyeye pek itibar etmiyorlar. [Considération]

2 - Hatır sayma, hürmet, riayet: Kendisine çok itibar ederler. [Estime, honneur]

3 - Gerçekten olmıyarak bir şeye verilen değer, farazi kıymet: Fransız lirasının itibari kıymeti 20 franktır ama gerçekte ondan eksiktir. [Valeur conventionnelle]

4 - Farz, takdir, varsayım: Her tavuk senede yüz yumurta yumurtlamak itibariyle 20 tavuktan iki bin yumurta alınır. [Hypothèse]

5 - Ticarette birinin sözüne veya imzasına inanma, kredi: Onun piyasada itibarı büyüktür. [Crédit]

§ İtibara almak: Gözönünde tutmak, hesaba katmak. [Considérer]

§ İtibar etmek: Saymak, değer vermek. [Estimer]

2 - Farzetmek, öyle saymak. [Admettre comme, tenir pour]

§ İtibardan düşmek: Artık sayılmaz, hürmet görmez olmak, aranmamak. [Être déconsidéré]

§ İtibar görmek: Sayılmak, değer verilmek. [Être estimé, honoré]

§ Nazarı itibara almak: Ehemmiyet vermek, makbul tutmak. [Prendre en considération]

İTİBAREN Ar. zf. «...» den başlıyarak: Bugünden itibaren. [A dater de, dès]

İTİBARİ Ar. s. Gerçekten öyle olmadığı halde öyle sayılan, saymaca, farazi. [Conventionnel, nominal]

İTİBARLI s. Sayılan, hürmet gören. [Considéré, estimé]

İTİBARSIZ s. İtibarı olmıyan, sözü geçmiyen, şeref ve haysiyeti bulunmıyan. [Inconsidéré, discrédité]

İTİBARSIZLIK i. İtibar yokluğu, sayılmayış, revaçtan düşme. [Déconsidération, discrédit]

İTİDAL Ar. i. Orta derecede olma, aşırı olmayış, ılım, ölçülük. Yaavşlık, mülâyemet, yumuşaklık. [Modération, tempérance, égalité, équilibre, symétrie]

§ İtidali dem: Soğukkanlılık. [Sang - froid]

§ İtidalini kaybetmek: Aşırılığı ele almak, soğukkanlılığını kaybetmek. [Perdre son sang - froid]

§ İtidalini muhafaza etmek: Kendini aşırılığa kaptırmamak, ifrata gitmemek. [Garder son sang - froid]

§ İtidal sahibi: Ölçülü kimse, soğukkanlı. [Pondéré]

İTİKÂF Ar. i. [اعتكاف] Köşeye çekilme, dünya işlerinden el çekerek bir hücreye kapanıp ibadetle meşgul olma. [Action de se consacrer à la prière, d'adopter la vie d'ermite]

İTİKÂL Ar. i. Jeo ve Coğ. Aşınma, aşındırma. [Érosion]

İTİKAT, İTİKAD Ar. i. [اعتقاد] İnanç, inanma, bir dinin inanmaya aidolan tarafı. [Croyance, foi, dogme]

§ İtikadı batıl: Saçma ve temelsiz şeylere inanış. [Superstition]

§ İtikatlı: İnancı yerinde olan. [Croyant, religieux]

§ İtikatsız: İnançsız, dinsiz, mülhit. [Athée]

İTİLÂ Ar. i. [اعتلاء] Yükselme, yücelme. [Élévation]

§ İtilâ etmek: Yükselmek. [S'élever]

İTİLÂF Ar. i. [ائتلاف] Anlaşma, uyuşma. [Entente, accord]

§ İtilâf etmek: Anlaşmak. [S'entendre]

İTİLME i. Ps. İsteklerin, cinsî meyillerin terbiye ve içtimai tesirler altında bilinç alanından (şuur sahasından) bilinç dışına (gayrı şuuri hayata) doğru itilip tıkılması ki birçok akıl ve sinir hastalıklarının sebebidir. Bu mesele Freud tarafından tecrübe ve tespit edilmiştir. Ayıp veya günahtır diye birçok kuvvetli meyillerin içimizde saklanması hâdisesidir. Buna «itilme» değil «tıkılma» demek daha doğru

olurdu. Eski karşılığı olan «ihtibas» hâdiseyi daha doğru ifade etmektedir. eskt. İhtibas. [Refoulement]

İTİLMEK f. İleriye sürülmek, birinin itmesine uğramak: Çocuk merdivenden itilerek düşürülmüş. [Être poussé]

İTİMAT, İTİMAD Ar. i. Güven, emniyet: Herkese itimadetmemeli. [Confiance]

§ İtimaden: Güvenerek: Bu işi size itimaden yaptım. [En se confiant]

§ İtimadetmek: Güvenmek. [Se confier]

§ İtimatname: Elçilere kendi devleti tarafından verilen mektup ki onu memur olduğu devlete takdim etmek suretiyle elçiliği tanınmış olur: Yeni Fransız elçisi itimatnamesini takdim etti. [Lettre de créance]

İTİNA Ar. i. [اعتناء] Çok dikkat etme, özen, özenme: Vazife başında daima itinalı olmak şarttır. [Grand soin, attention, effort]

§ İtina etmek: Özenmek, çok dikkat etmek. [Avoir soin]

İTİRAF Ar. i. Suçunu, kusurunu saklamamak: Kabahatini itiraf ediyor. Bilmediğini itiraf meziyettir. [Aveu, confession]

§ İtiraf etmek: Suçunu veya azçok aleyhinde bulunan bir hali saklamayıp söylemek. [Avouer, reconnaître]

§ İtirafat: İtiraflar, kusurlarını açıkça söyleme: J.-J. Russeau'nun «İtirafat» isimli eseri meşhurdur. [Confessions]

İTİRAZ Ar. i. [اعتراض] Bir fikir veya kararı kabul etmeyip çürütmiye kalkışma, bir şeyi doğru ve haklı bulmadığını söyleme, takışma. [Objection, observation]

§ İtiraz etmek: Kabul etmemek, ilişmek, takışmak. [Objecter, faire des observations]

İTİSAF Ar. i. Zulüm, haksızlık. [Injustice, atrocité]

İTİŞ i. İtme işi, ileriye doğru sürme. [Action de pousser]

İTİŞMEK f. Birbirini itmek ve bu şekilde kaba el şakası yapmak. [Pousser l'un l'autre, se bousculer]

İTİŞTİRMEK f. Birbirini itmiye teşvik etmek: Çocukları rasgele itiştirmek faydalı bir beden hareketi olamaz. [Faire pousser l'un l'autre]

2 - Kısa kısa hareketlerle itmek, kakıştırmak: Kalabalıkta acele ederek öndekileri itiştirip kakıştırmak terbiyesizliktir. [Pousser avec violence]

İTİYAT, İTİYAD Ar. i. Alışkanlık, âdet, huy. [Habitude, coutume]

§ İtiyadetmek: Âdet edinmek, alışmak. [S'habituer, s'accoutumer]

İTİZAL Ar. i. [اعتزال] Bir tarafa çekilme, uzlet etme, bir topluluktan ayrılıp yalnız kalma. [Action de se retirer, de s'isoler, abandon, abdication]

2 - Bir mezhepten ayrılma, İslâmiyette «Mutezile» denen mezhebe uymak. [Schisme]

İTİZAR Ar. i. [اعتذار] Özür dileme, affını isteme: Biraz rahatsızmış, gelemiyecek, itizar ediyor. [Action de présenter des excuses]

§ İtizar etmek: Özür dilemek. [S'excuser]

İTLÂF Ar. i. Öldürme, telef etme, ziyan etme: Bir zararlı hayvanı itlâf, kıymetli zamanı itlâf. [Anéantissement, dissipation, perte]

§ İtlâf etmek: Öldürmek, ziyan etmek. [Tuer, prodiguer]

İTMAM Ar. i. Tamamlamak, bitirme: Şu binayı henüz itmam edemediler. (İtmam ile ikmal hemen aynı mânada ise de ikincide mükemmel olarak bitirme fikri de vardır). [Achèvement]

§ İtmam etmetk: Bitirmek. [Terminer, achever]

İTMEK f. İleriye sürmek, dürtmek, zorlamak: Çocuğu merdivenden itmiş. Adamlarını iterek bu işi yaptırdı. [Pousser]

İTMİNAN Ar. i. [اطمئنان] Gönül kanışı, emniyet etme, şüphe etmeyiş: İşin böyle olduğuna itminanım vardır. [Conviction, persuation, sûreté]

İTRİYUM i. Kim. Simgesi (remzi) «Y», atom ağırlığı 88, 93 olan ve «serium» (cérium) maden filizlerinde bulunan nadir bir maden, ki magnezyumla birlikte «Nernst» elektrik lâmbasının yapılmasında kullanılır. (İsim «istiriyom» suretinde okunur). [Yttrium]

İTRÎ* bk. Itrî.

İTTIRAT Ar. i. bk. Ittırat.

İTTİBA Ar. i. Uyma, tabi olma, itaat etme. [Obéissance, soumission]

§ İttibaen: Uyarak, tabi olarak: Emre ittibaen bu işi yapmış. [En se conformant]

§ İttiba etmek: Uymak, itaat etmek: Babasına ittiba ederek hareket etmiş. [Obéir, se soumettre]

İTTİFAK Ar. i. Bağlaşma, birleşme, uyuşma. [Union, concorde, alliance]

§ İttifaken: Rasgele, tesadüf olarak (Bu mâna eskidir). [Fortuitement]

§ İttifak etmek: Birleşmek, bağdaşmak, bağlaşmak. [S'unir, s'allier]

İTTİHAT, İTTİHAD Ar. i. [اتحاد] Birleşme, birlik. [Union]

§ İttihadetmek: Birleşmek. [S'unir, se soindre]

İTTİHAT VE TERAKKİ* [Union et Progrès] 1908 Meşrutiyet İnkılâbının meydana gelmesine sebebolan ve Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı devletinin mağlûbolması üzerine 1918 de imparatorlukla birlikte tarihe karışan siyasi cemiyet ve partinin adıdır. Bu cemiyetin temeli 1893 te gizli olarak «Terakki ve İttihat Cemiyeti» adiyle İstanbulda Askerî Tıbbiye Mektebi gençleri arasında atılmıştır. İlk kurucuları Dr. İshak Sükûtî, Abdullah Cevdet, İbrahim Temo ve Şerafettin Mağmumî'dir. Programları, memlekette meşrutiyet idaresinin, hürriyet ve müsavatın, mal ve can emniyetiyle hükümet mesuliyetinin meydana gelmesini hedef tutuyordu. Bu program, Namık Kemal ile arkadaşlarının 1865 te Sultan Abdülâziz devrinin istibdadına karşı kurdukları «Yeni Osmanlılar Cemiyeti» nin programından umumi hatlar itibariyle farksızdı. Terakki ve İttihad Cemiyeti az zamanda mektep duvarlarını aşarak İstanbulda semt semt gizli komitalar kurulmasına sebebolmuştur. 1894 te Kahire ve Pariste de bu cemiyet adına ihtilâl faaliyetleri başlamıştır. «Mizan» gazetesi sahibi Murat Beyle Ahmet Rıza Beyin Avrupaya kaçarak Pariste gazete çıkarmıya başlamaları üzerine İkinci Abdülhamit idaresi İstanbulda araştırmaları sıkıştırmış ve 1897 de Terakki ve İttihat Cemiyeti mensuplarının çoğunu ele geçirerek kimini zindana, kimini sürgüne yollamıştı. Bununla beraber inkılâp fikri öldürülememiştir. Saltanat idaresi Murat Bey gibi bâzı şöhretli cemiyet mensuplarını elde etmiş olmasına rağmen İstanbulda ve Rumelide bilhassa harbiye ve tıbbiyeliler, uyanık zabitler ve memurlar arasında cemiyetin fikirleri yayılmakta devam etmiş, Ahmet Rıza'nın Pariste çıkarmakta devam ettiği «Meşveret» gazetesi ve Avrupaya kaçmış olan Damat Mahmut Celâlettin Paşa ile oğlu Prens Sabahattinin yazıları gibi memleket dışarısındaki neşriyat da bu genişlemiye sebebolmuştur. Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal Beyin (Atatürk'ün) 1905 te Şamda kurduğu ve Selânikte yaymıya teşebbüs ettiği «Vatan ve Hürriyet» isimli cemiyet de artık «İttihat ve Terakki» şekline girmiş olan eski teşekkül ile birleşmiştir. Kuvvetli merkezini Selânikte kurmuş olan İttihat ve Terakki, Rumelide subaylar ve uyanık memurlar arasında sür'atle yayıldı. O zaman Avrupa büyük devletlerinin himaye ettikleri Makedonya ihtilâlleri de bu genişlemiye tesir etmiş ve Makedonyanın idaresi hakkında 1908 yılı başında İngiliz ve Rus hükümdarlarının Reval'de yaptıkları mülâkat da İttihat ve Terakki'nin bir an önce meşrutiyeti ilân ettirmek için hareketlere geçmesine sebebolmuştur. İkinci Abdülhamit cemiyetin ihtilâl faaliyetlerini bastırmak üzere önce Birinci Ferik Şemsi Paşayı, sonra da Müşir Osman Paşayı memur ettiyse de birincisi Mülâzım Âtıf Bey tarafından öldürülmüş, ikincisi Kolağası Niyazi ve Eyüp Sabri Beyler tarafından dağa kaldırılmıştı. Bu hareketleri cemiyetin o zaman Manastır merkez heyeti reisi bulunan süvari kaymakamı Sadık Bey - sonraları Hürriyet ve İtilâf lideri olan Miralay Sadık - idare ediyordu. Erkânıharbiye binbaşısı Enver Beyle (Enver Paşa) Niyazi Beyin dağa çıkmaları, gerek Manastırdan, gerek Selânikten saraya çekilen şiddetli telgraflar nihayet Abdülhamit'i korkutmuş ve 10 temmuz 1324 (24 temmuz 1908) te Kanunu Esasiyi ilân etmiye mecbur etmişti. İttihat ve Terakki Cemiyeti ilk muvaffakiyetli ayların cümbüşünden sonra gerek dış, gerek iç politikada hayal düşkünlüklerine uğramıya başlamış, Mebusan Meclisinde millî ayrılık temayülleri belirmiş, Ahrar Fırkası gibi muhalif zümreler türemiş, hele cemiyet mensupları arasında nüfuz mücadelesi de ortaya çıkarak memlekette parti ve post kavgaları alevlenmişti. 31 mart 1325 (13 nisan 1909) te patlıyan İttihat ve Terakkinin en çok güvenerek Rumeliden getirmiş olduğu avcı taburları arasında başlıyan askerî ihtilâl bilhassa taassup ve şeriatçılık tesiriyle meydana gelmiş ve «İttihat ve Terakki» yi mahvetmeyi hedef tutmuştu. Rumeliden gelen Hareket Ordusu İstanbulda bu ihtilâli bastırmıya ve «İttihat ve Terakki» yi kurtarmıya muvaffak oldu ama İtalyanın apansız Trablusgarbı istilâ etmesi ve Balkan devletlerinin âni hücumları neticesindeki bozgun, memleketi büsbütün sarsmış oldu. Nihayet başta Enver Paşa olduğu halde bir kısım ittihatçıların Alman tesirine kapılarak devleti Birinci Dünya Savaşına sürüklemeleri dört sene sonra Osmanlı imparatorluğiyle birlikte İttihat ve Terakki parti ve cemiyetinin de ortadan kalkması neticesini vermiştir. Bu suretle köhne imparatorluğu, kenarına geldiği uçurumdan kurtarmak gayretiyle kurulmuş olan bu siyasi cemiyet onun uçuruma yuvarlanmasında âmil olmuştur denebilir. Bununla beraber meşrutiyet ve hürriyet inkılâbını başaran İttihat ve Terakkinin Türk milliyetçiliğine, yeni ve ileri fikirlerin yayılmasına, cumhuriyet devrinde gerçeklenmiş olan içtimai inkılâp fikirlerinin filizlenmesine çok tesir etmiş olduğunu unutmamak ve cemiyetin Ahmet Rıza, Talât Paşa, Enver ve Cemal paşalar, Doktor Nâzım ve Ziya Gökalp gibi kuvvetli birer şahsiyet olan başlıca samimî mümessillerini hürmetle anmak borçtur.

İTTİHAZ Ar. i. [اتخاذ] Edinme, tutma, kabul etme, sayma: Bu hareketi nasıl ittihaz etmişler. O adamı dost ittihaz etti. Bu sözü senet ittihaz ederim. [Action de prendre pour, de regerder comme]

2 - Alma, karar verme, yapma: Bu işe bir tedbir ittihazı lâzımdır. [Décision]

§ İttihaz etmek: Tutmak, saymak, kabul etmek, almak. [Prendre pour, tenir comme, regarder comme, juger, décider]

İTTİKÂ Ar. i. [اتكاء] Dayanma, yaslanma: Koltuğuna rahatça ittikâ etmiş. [Action de s'appuyer]

§ İttikâ etmek: Dayanmak, yaslanmak. [S'appuyer]

İTTİKA Ar. i. [اتقاء] Sakınma, çekinme, kendini tutma: Günahtan ittika, suç sayılabilecek hareketlerden ittika. [Abstinance]

2 - Allahtan korkma, takva, perhizkârlık. [Crainte de Dieu, dévotion]

§ İttika etmek: Sakınmak. [S'abstenir]

İTTİSA Ar. i. [اتساع] Genişleme, bollanma, vüsat kazanma: Nüfuzu gittikçe ittisa etti. [Élargissement]

§ İttisa etmek: Genişlemek. [Se dilater, s'élargir]

İTTİSAF Ar. i. [اتصاف] Vasıflanma: İyi huyla ittisaf etmek. [Action de se qualifier]

§ İttisaf etmek: Vasıflanmak. [Être qualifié]

İTTİSAL Ar. i. Bitişme, birbirine dokunma, pek yakın oluş: İttisalindeki evde oturuyor. [Jonction, contiguité]

İTÜZÜMÜ b. i. Bot. Patlıcangillerden mavi bir renk çıkarılmakta kullanılan bir nebat (bitki). Bu nebattan çıkarılan renk ile yapılmış kâğıtlar bir aside değdirilince mavi renk kırmızılaşır. Bu hassasından dolayı «turnsol kâğıdı» kimyada asitleri tecrübede kullanılır. [Maurelle, Tournsol des teinturiers]

İVAN* Rus grandük ve çarlarından altı kişinin adıdır: Birincisi; 1328-1341 arasında hüküm süren grandüktür ki Tatar hanına bağlı kalmıştı. Onun oğlu olan ikincisi: 1353 - 1359 arasında grandüklükte bulundu. Üçüncüsü: Sulhü sever olduğundan «İyi» lâkabiyle anılan grandüktür ki tatarların hâkimiyetine nihayet vermiş ve 1462 - 1505 arasında hükümdarlıkta bulunmuştur. Dördüncü İvan «Müthiş» lâkabiyle anılır. İlk defa çar unvanını alan odur. Önce anasının vasiliğinde hükümdarlığa geçmiş, 18 yaşında devlet idaresini eline alarak Kazan ve Astragan'ı istilâ edip tatarları Kırıma kadar sürmüştü. Polonya ve İsveçlilerle de harbleri vardır. Onun zamanında bir aralık tatarlar Moskovayı ele geçirip yakmışlardı. Rus topraklarını genişletip medeniyete de hizmet etmekle beraber birçok da kan döktüğü için «Müthiş» lâkabını almıştı. 1533 - 1584 arasında hükümdarlıkta bulundu. Beşinci İvan: 1682 de çarlığa geçirilmiş, kızkardeşi Sophie'nin vasiliği altında adı hükümdar olarak çarlık etmiş ve 1696 da ölmüştür. Altıncı İvan: 1740 da çar oldu. Fakat 1740 da Büyük Petro'nun kızı Elizabeth tarafından tahttan indirildi. 1764 te İkinci Katherine'in emriyle subaylar tarafından öldürüldü.

İVANOVO* Rusyada Moskovanın kuzey doğusunda 285.000 nüfuslu ve dokumacılık endüstrisi merkezi sayılan bir şehirdir. Aynı adı taşıyan bölgenin nüfusu 4.500.000 dir.

İVAZ Ar. i. [عوض] Karşılık, bedel, ödün, bir şeye karşı verilen ücret veya başka bir şey: O ivaz olmayınca iş görmez. Öteki garazsız, ivazsız hizmet etti. [Ce qui est donné en échange]

§ Bilâ ivaz: İvazsız, karşılıksız. [Sans échange]

İVDİRMEK f. Çabuklaştırmak, koşturmak, acele ettirmek. [Faire hâter, faire marcher rapidement]

İVEDİ i. Acele, evedi. [Empressement]

İVEDİLİK i. Çabukluk, savrukluk, acele , müstaceliyet. [Urgence]

İVGEN s. Koşan,acele eden, acul. [Qui se hâte beaucoup]

İVGENLİK i. İvedilik, acele. [État de celui qui se hâte, qui se presse]

İVGİ i. El baltası, ağaç oymak için sanatkârların kullandıkları küçük balta. [Petite hache]

İVİCAÇ, İVİCAC Ar. i. [اعوجاج] Eğri büğrü olma, büsküllük, büklümlü olma: Yolun o tarafı ivicaçlıdır. [Courbure, tortousité, incorrecte]

İVİK i. Kara batmamak ve üstünde kaymak için ayaklara takılan uzun tahta kaydırak. kayak. [Espèce de patins qu'on attache aux pieds pour courir sur la glace, ski]

İVİNTİ i. Çabukluk, hız, sürat. [Rapidité]

§ İvinti yeri: Coğ. Akar sularda en hızlı akış yeri. [Rapide]

İVİRMEK f. Koşturmak, çabuklaştırmak, döndürmek, çevirmek. («Evirip çevirmek» tâbirindeki «evirmek» fiili bundan bozmadır). [Faire hâter, faire presser, faire tourner]

İVİZ i. Hayvanları sokan ve soktuğu yeri kabartan dört köşeli bir cins sinek, köküm, hemeç. [Oestre, taon]

İviz

İVME i. Çabukluk, acele, sürat. [Hâte, rapidité]

2 - Fiz. Hareket halinde bulunan bir şeyin sonsuz küçük bir zaman içinde hızında meydana gelen artma ve bu artmanın o zamana nispeti. eskt. Tacil. [Accélération]

İVMEK f. Çabuk olmak, acele etmek, koşmak. [Hâter, se presser, courir]

İVRİNDİ* Balıkesir vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 28 köylü merkez bucağından başka 27 köyü bulunan Korucu ve 18 köylü Osmanköy adlı iki bucağı vardır. Kasaba kendi adını taşıyan tepenin kuzey yamaçlarında ve Madra deresinin iki tarafında ârızalı bir yerde kurulmuştur. Balıkesir'e 40 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlıdır. Çok eskiden Frikya'lılar zamanında azçok tarihî mahiyeti olan bir şehir iken sonraları basit bir köy haline girmiş ve ancak 1944 te ilçe merkezi olmuştur. Topraklarında hayli hububat, baklagillere mensup sebzeler ve bal yetişir. Hayvancılığı da çok olup dericiliği de vardır. Dokuma tezgâhlarında yapılan kumaşlar ilçe ihtiyacını karşıladığı gibi Balıkesire de gönderilir. Kasaba civarında birkaç kaplıca vardır. İlçenin nüfusu 26.870, kasabanın da 1.932 dir (1945 te).

İY i. bk. İğ.

İYADET Ar. i. bk. Iyadet.

İYE i. Bir şey üzerinde iyeliği (mülkiyeti) olan kimse. Sahip, malik. [Posseseur, propriétaire]

İYELİK i. Bir şey kendinin olup, onu kanun çerçevesi içinde, istediği gibi kullanabilme hakkını taşıma hali. Mülkiyet, sahiplik. [Possession]

§ İyelik ekleri: Gr. Sonuna eklendiği kelimeyi başka bir şeye mal eden ekler: «Kalemim, kâğıdın, kitabı» kelimelerindeki «im, ın ve ı» ekleri gibi. eskt. Mülkiyet zamirleri, zamairi mülkiye. [Pronoms possessifs]

İYİ s. Beğenilecek, makbule geçecek şekilde olan ve istenir vasıfları taşıyan. Ar. Tayyib. Far. Hoş, nîk: İyi adam, iyi fikir, iyi üzüm. [Bon]

2 - Faydalı, kârlı, nafi: İyi iş, iyi ticaret, iyi ilâç. [Utile, avantageux]

3 - Elverir, yetişir derecde bol olan, kâfi: Üç metre kumaş size bir kostüm için iyidir. Dün iyi yağmur yağdı. [Bien, suffisant]

4 - Uygun, münasip, muvafık: Bu elbise size iyi geldi. İskarpin ayağına iyi gelmemiş. [Convenable]

5 - Hayırlı, uğurlu: İyi haber, iyi alâmet, bu ev onlara iyi gelmedi. Yeni gelin bu aileye pek iyi geldi. [De bon augure, fortuné, heureux]

6 - Sıhhatli, esen, afiyeti yerinde: Babanız iyi mi? Hepimiz iyiyiz. [Sain, sauf, bien portant]

§ İyiden iyiye: Büsbütün, adamakıllı, tamamiyle: İyiden iyiye sabah oldu. O iyiden iyiye sarhoş olmuş. [Complètement]

§ İyi etmek: İyileştirmek, faydalı gelmek, sıhhat vermek: O ilâç beni iyi etti. [Guérir, rendre la santé]

2 - İsabet etmek, uygun bir harekette bulunmak: İyi ettiniz de geldiniz, o sözü söylediğinize iyi etmediniz. [Agir convenablment]

§ İyi gelmek: Fayda vermek, uygun düşmek, uğurlu gelmek: İlâç iyi geldi. Potin ayağıma iyi geldi. Bu hizmetçi eve pek iyi geldi. [Être utile, s'ajuster, aller bien, être de bon augure]

§ İyi gitmek: Yolunda olmak: İşler iyi gidiyor. [Aller bien, s'améliorer]

2 - Yakışmak: Bu renk size iyi gitmiyor. [Convenir, aller bien]

§ İyi gün: Refahla, muvaffakıyetle geçen zaman. [Beaux jours, succés]

§ İyi gün dostu: Dostlarının sıkıntılı zamanlarında onlardan kaçınan kimse. [Ami des bons jours]

§ İyi gün görmek: Refahlı zamanlar yaşamak. [Avoir l'opulence]

§ İyi gün görmüş: Eskiden zengin olarak yaşamış. [Avoir été opulent]

§ İyi kötü: Şöyle böyle, ne pek iyi, ne pek fena: İyi kötü evi var. İyi kötü geçinip gidiyor. [Bien ou mal, bon ou mauvais, tant bien que mal]

§ İyi oldu ki: Bereket versin ki, isabet oldu ki: İyi oldu ki pardösümü almışım, hava serinledi. [C'est heureux, heureux hasard que]

§ İyi olmak: Hastalıktan kurtulmak, iyileşmek. Allaha şükür çocuk iyi oldu. [Être guérit, être rétabli]

2 - İsabetli olmak: O burada iken gelmeniz iyi oldu. [Se trouver bien, heureux hasard]

§ İyi saatte olsunlar: Cinler, şeytanlar ve perilerden bahsederken söylenir. [On dit en parlant des génies, des esprits]

§ İyisi: Daha doğru ve üstün olanı, terciha lâyık bulunanı: İyisi o işi hiç karıştırmamaktır. [Le mieux, le meilleur]

§ İyisi mi: Daha uygun şudur ki, mü-

reccah olan budur ki: İyisi mi oraya hiç gitmezsin. [Le mieux, le préférable]

§ İyi söylemek (biri için): Öğmek, lehinde söylemek: Onun için pek iyi söylüyorlar. [Louer, faire éloge]

§ İyi varmak: İnadına, rağmen bir iş yapmak: İyi vardınız da ona haber vermediniz. [Faire quelque chose malgré quelqu'un]

İYİCE s. Biraz veya oldukça iyi, epeyce, zararsız: İyice bir ev. Hasta bugün iyicedir. [Assez bien, assez bon]

2 - Etrafiyle, tam olarak: Meseleyi iyice sorup anla. [Assez minutieux, en détail]

İYİCENE zf. Tam olarak, etrafiyle, adamakıllı: Onu iyicene payladı, evi iyicene temizlemişler. [Comme il convient]

İYİDERE* (Fıçıtaşı, Fethiye) Rize vilâyeti ilçesi bucaklarından biri olup merkezi Fıçıtaşı isimli köydedir. 12 köyü, 6.221 nüfusu vardır. Bunun 769 u bucak merekzindedir. İyidere bucağı Rize'nin 17 kilometre batısında, Karadeniz sahilinde ve Rize'ye arabaya elverişli bir yol ile bağlıdır.

İYİLEŞMEK f. Önceki halden iyi olmak, daha iyi olmak: Hava iyileşti, yağmurdan sonra ekinler iyileşti. [Devenir bon ou meilleur, s'améliorer]

2 - Hastalıktan kurtulmak, iadei sıhhat etmek: Hastamız iyileşti. [Guérir]

3 - Biriyle arası açık iken düzelmek: Filânla artık iyileştik. [Se réconcilier]

İYİLEŞTİRMEK f. İyi yapmak, iyiye çevirmek: Yağmur havayı iyileştirdi. [Améliorer]

2 - Hastalığını gidermek, sıhhatine yaramak: Biraz çıkıp hava alması kendisini hayli iyileştirdi. [Guérir]

İYİLİK i. İyi olan şeyin hali, hoşluk: Havanın iyiliği, kumaşın iyiliği. [Bonté]

2 - Hayır, başkasına faydalı olan hareket, kerem, ihsan: Herkese iyilik yapmayı sever. [Bien, bienfait, bienfaisance]

3 - Sıhhat, esenlik: Hasta iyiliğe yüz tuttu. Allah iyilik versin! [Santé]

4 - Yumuşaklık, iyi muamele: İyilikle her iş yaptırılabilir. [Bienveillance, douceur]

§ İyilik bilir: Kendine yapılan iyiliği unutmıyan, nimetşinas. [Qui n'oublie pas le bienfait]

§ İyilikle: Tatlı dille, mülâyemetle. [À l'amiable]

İYİLİKÇİ s. Herkesin iyiliğini istiyen ve iyilik etmesini seven. Hayırhah, hayırperver. [Bienveillant]

İYİMSER s. Her hâdiseyi ümitle karşılıyan ve işlerin sonunu iyi gören. Nikbin. [Optimiste]

İYİMSERLİK i. Her şeyi iyi tarafından görme hali. Nikbinlik. [Optimisme]

İYON i. Fiz. Sulu bir eriyik (mahlûl) halindeki bir elektrolitin çözüşmesinde (inhilâlinde), positif veya negatif olarak elektriklenmiş bulunan (atom, atom grupu, molekül veya molekül grupu gibi) bölümlerden her biri. Her hangi bir ışınım (inşia - radiation) tesiriyle elektriklenmiş olan gaz halindeki atom. [Ion]

İYONLANMA i. İyon haline geçme. [Ioniser]

İYOT Yun. i. Simgesi (remzi) «İ.», atomal ağırlığı 126.92 olup tabiatta, deniz suyunda «sodyum iyodür» ve «magnezyum iyodür» halinde bulunduğu gibi bâzı deniz bitkilerinde (nebatlarında) fazlaca birikmiş olarak görülen, mavimtırak esmer katı bir cisim, ki hekimlikte ve fotoğrafçılıkta kullanılır. [Iode]

İZ i. Bir şeyin bulunduğu veya geçtiği yerde bıraktığı alâmet: Ayak izi, tekerlek izi, eski bir binanın izi, bir hırsızlık veya cinayetin izleri. [Trace, vestige, signe]

2 - Mat. Bir düzlemin (müstevinin) başka bir düzlemle veya bir doğru ile (müstakimle) kesişmesinden doğan arakesit (faslı müşterek). eskt. İsir. [Trace]

§ İzi belirsiz olmak: İz bırakmadan kaybolmak, sırrolmak. [Disparaître]

§ İzini bulmak: Bir emare ele geçirmek. [Trouver la trace, trouver des indices]

§ İzi silinmek: Bütün bütün yokolmak. [Être perdu complétement]

İZABE Ar. i. [اذابه] Eritme, zeveban ettirme. Yeni terim: Ergitme. [Action de faire fondre, fusion]

§ İzabe etmek: Eritmek, ergitmek. [Faire fondre]

İZAÇ, İZ'AC Ar. i. [ازعاج] Bunaltma, can sıkma. [Action de déranger]

§ İzacetmek: Tedirgin etmek, rahatsızlık vermek. [Inportuner, déranger, troubler]

İZAFE Ar. i. [اضافه] Mal etme, bağlanma, katma, isnadetme: Bu sözü size izafe etti. Babasına izafe ederek borçlanmış. [Attribution]

§ İzafe etmek: Mal etmek, isnadetmek, birine yüklemek. [Attribuer]

İZAFET Ar. i. Münasebet, bağlılık. [Relation, rapport]

2 - Gr. Bir isim takımını (izafet terkibini) kuran iki isim arasındaki bağlılık ve münasebet. [Relation entre deux noms qui se suivent et dont l'un est au génitif]

İZAFETEN Ar. zf. Mal etmek suretiyle, isnadederek: Bana izafeten söylemiye hakkınız yoktur. [Par rapport à]

İZAFİ Ar. s. İzafete ait, katılan şeye dair, sonradan olan. [Accident tel, relatif]

§ İzafi sıklet: Cisimlerin hacımlarına (oylumlarına) nispetle olan ağırlıkları ki suyun birim (vahidi kiyasi) sayılması suretiyle ve rakamlarla ifade olunur. Yoğunluk. [Densité]

İZAFİYET Ar. i. Bir şeye bağlı ve mensuboluş, nisbîlik. [Relativité]

İZAH Ar. i. [ايضاح] Açıklama, bir şeyi açık ve etraflı olarak anlatma. [Explication]

§ İzahat vermek: Açıklamalar yapmak. [Donner des explication]

§ İzah etmek: Açıklamak. [Expliquer, rendre clair]

İZALE Ar. i. [ازاله] Giderme, yoketme: Kederini izale için seyahate çıktı. [Action de faire cesser, de détruire]

§ İzale etmek: Gidermek, ortadan kaldırmak. [Faire cesser, mettre fin à, écarter, détruire]

§ İzalei bikir veya bikri yahut bekâreti izale: Kız bozma, kızlığı giderme. [Défloration]

İZAM Ar. i. [اعزام] Yollama, birini bir yere gönderme. [Action d'envoyer]

§ İzam etmek: Yollamak. [Envoyer]

İZAM Ar. i. [اعظام] Büyükseme, büyütme, fazla ehemmiyet verme, büyük görme, mübalâğa. [Exagération]

§ İzam etmek: Büyüksemek: Yarım saatlik yolu izam etmeyiniz. [Exagérer]

İZAN, İZ'AN Ar. i. [اذعان] Anlayış, akıl, zekâ. [Intelligence, raison]

İZANLI s. Anlayışlı, aklı başında. [Intelligent, raisonnable]

İZANSIZ s. Anlayışsız, kafasız, düşüncesiz. [Insensé, irraisonnable]

İZAZ, İ'ZAZ Ar. i. [اعزاز] Ağırlama, ikram ve hürmet etme. [Honneur, respect]

§ İzaz etmek: Ağırlamak, ikram etmek. [Honorer, respecter]

İZBANDUT İta. s. bk. Izbandut.

İZBAR Ar. i. Yazı ile bildirme, iş'ar etme. [Action d'informe par écrit]

§ İzbar etmek: Yazarak birdirmek. [Avertir par écrit]

İZBE i. (İslâvcadan) Kuytu, pis, loş ve nemli yer, çalı çırpıdan kulübe: Zavallılar bir izbede oturuyorlar. [Cabane, chaumière, logement délabré et sale, taudis]

§ İzbe yer: Kuytu ve tenha yer. [Endroit écarté]

İZBUDAK*, Velet Çelebi (doğ. 1869). Tanınmış dil ve edebiyat âlimlerimizden, dilcilik ve milliyetçilik işlerinde ön ayak olanlardandır. Konyada doğdu. Celâlettin Rumî'nin on sekizinci göbekten torunudur. 1908 inkılâbından sonra Mevlâna dergâhı postnişinliğine tâyin edilmiş, 1921 de Kastamonu milletvekili olarak yedinci seçim dönemine kadar milletvekilliğinde bulunmuştur. Eserleri şunlardır: «Aynül - Hayat» (Fuzulî'nin Su Kasidesinin Şerhi), «Hayrül - Kelâm» (Mevlânanın Vasiyetnamesinin Şerhi), «Menakıbı Mevlâna», «Rubaiyatı Mevlâna», «Türk Diline Methal», «Büyük Türk Dili Lûgati» (henüz basılmamıştır). «Müstesna Sözler» (Divan Edebiyatına Ait Tetkikler).

Velet izbudak

İZCİ s. İzden anlıyan ve izini takibetmek suretiyle bir hırsızı veya bulunması istenen her hangi birisini ele geçirmekte mahir olan kimse. [Détective]

2 - Gençleri kır hayatında bir şey arar veya yaparken becerikli, açıkgöz ve aynı zamanda ahlâkça sağlam insanlar halinde yetiştirmeyi hedef tutan gençlik teşkilâtı mensubu. [Boy - scout]

İZCİLİK i. Gençler arasında izcilik (Boy - scouts) denen teşkilât 1910 dan

Kampta izciler

sonra ilk defa İngiltere'de başlamıştır. Bunu ilk düşünüp tatbik eden zat General Baden - Powel (1857 - 1941) dir. Bu zat Güney Afrika'da Boer'lere karşı başarılı hareketler yapmış olmakla tanılır. Bu muharebelerde İngiliz askerlerinin araziden istifade, keşif ve devriye hizmetlerinde beceriksiz ve liyakatsiz olduklarını görmüş-

tü. 1910 da ordudan ayrıldıktan sonra ilk gençlik çağındaki kız ve erkek mektepli-lerin bünye ve karakterlerini işletip mükemmelleştirmek üzere bu teşkilâtı meydana getirdi. Boy - scouts faaliyeti Fransa'ya ve sonra başka ülkelere de yayıldı. Bizde de 1915 tenberi var ama merasim günlerindeki kıyafetle geçitlere munhasır kalmıştır. [Boy - scouts]

İZDİHAM Ar. i. [ازدحام] Kalabalık, bir yere halkın çok birikmesi: İzdihamlar bâzı defa çiğnenmek suretiyle ölümlere de sebebolabilir. [Foule, encombrement]

İZDİVAÇ Ar. i. [ازدواج] Evlenme, çift olma. [Mariage]

§ İzdivacetmek: Evlenmek. [Se marier]

İZDİYAT, İZDİYAD Ar. i. [ازدياد] Çoğalma, artma, ziyadeleşme. [Augmentation, accroissement]

§ İzdiyadetmek: Çoğalmak. [S'augmenter]

İZDÜŞEL b. s. Mat. Bir düzleme (müsteviye) izdüşürdükleri (irtisam ettirildikleri) vakit şekillerin bozulmıyan özelikleri (hassaları) hakkında kullanılır. eskt. İrtisami. [Projectif]

İZDÜŞÜM b. i. Fiz. Bir ışık kaynağından çıkan ışıklarla (şualarla) bir ekran üzerinde bir görüntü (hayal) meydana getirme işi veya böylece meydana gelen görüntü (hayal). [Projection]

2 - Mat. «İzdüşüm düzlemi» (İrtisam müstevisi) denilen bir düzlem üzerinde, bâzı geometri kaidelerine uyularak, bir cismin gösterilmesi. İrtisam. [Projection]

İZDÜŞÜRMEK f. Bir cismin izdüşümünü çıkarmak, irtisam ettirmek. [Projeter]

İZHAR Ar. i [اظهار] Belirtme, gösterme, açığa vurma. [Action de montrer, manifestation]

§ İzhar etmek: Göstermek, belirtmek. Hünerini izhar ediyor. Malûmat izhar etti. [Montrer, manifester]

İZİN Ar. i. [اذن] Bir şeyi yapmakta yasağın kalkması, müsaade, ruhsat, icazet. [Permission, congé]

§ İzin almak: Müsaade, ruhsat almak. [Prendre permission, prendre congé]

§ İzin vermek: Müsaade vermek, bir şeyde serbes bırakmak. [Permettre, donner la permission]

2 - Yol vermek, hizmetinden çıkarmak. [Congédier]

İZİNLİ s. İzin alarak belli bir zaman için ayrılmış olan, mezun: Askerlikten izinli olarak memleketine gitti. [Permissionnaire, en congé]

İZİNNAME Far. i. İzin kâğıdı, birine bir iş için verilen müsaadeyi muhtevi kâğıt. [Permis]

İZİNSİZ s. İzni olmıyan, müsaadesiz: İzinsiz vazifeden ayrılmış. [Sans permission]

2 - i. Ceza olarak tatil günü gezmiye çıkmasına izin verilmiyen öğrenci (talebe) ve bu cezanın adı: Bu hafta izinsiz olduğu için mektepte kaldı. Yaramazlıktan izinsiz aldı. [Retenu]

3 - zf. İzin almadan, izni olmadan: İzinsiz mektepten çıkılmaz. [Sans permission]

İZLEK i. Keçiyolu, patika. [Chemin étroit, sentier]

İZLEMEK f. İzini aramak, izini bula bula arkasından gitmek, takibetmek. [Chercher la trace, découvrir, poursuivre]

İZLENDİRMEK f. Ps. Bir duyuda (hassede) izlenim (intiba) meydana getirmek. eskt. Tesir hâsıl etmek. [Impressionner]

İZLENİM i. Ps. Dışarıdan gelen bir tesirin âzamızdan biri vasıtasiyle duyulur (havas) üzerindeki izi. eskt. İntiba. [Impression]

İZLENMEK f. Ps. Kendinde izlenim (intiba) olmak, intiba hâsıl etmek, müteessir olmak. [Être impressionné]

İZMAR Ar. i. bk. Izmar.

İZMARİT Yun. i. Pullu ve kılçıklı bir çeşit ufak balık ki Türkiye sularında ve İstanbulda çok bulunur. Eti hayli lezzetlidir. En büyükleri nihayet 20 santimetre boyunda, 60 - 70 gram ağırlığındadır. Rengi toplu bulunduğu ağustos - şubat arasında beyaza yakın sincabidir. Zayıf olduğu aylarda esmerleşir. [Mendole]

İzmarit

İZMİHLÂL Ar. i. bk. Izmihlâl.

İZMİR* [Smyrne] Anadolunun batısında Ege denizi kıyılarında bulunan bir vilâyetimizin ve merkezi olan büyük ve güzel şehrin adıdır. Kuzeyinde Balıkesir ve Manisa vilâyetlerine ait topraklar, doğusunda yine Manisa vilâyeti, güneyinde Aydın vilâyeti bulunur. Batısını Ege denizi çevirir. Bu hudutlar içinde vilâyet toprakları 12.530 kilometre karedir. Merkez ilçesinden başka 14 ilçeye ayrılmış olup isimleri şunlardır: Bayındır, Bergama, Çeşme, Dikili, Foça, Karaburun, Kemalpaşa, Kuşadası, Menemen, Seferihisar, Ödemiş, Tire, Torbalı, Urla. Eski Lidya'nın büyük bir parçası olan vilâyet arazisi manzaraca pek çeşitlidir ve dağlıklar, ovalar ve kıyılar olmak üzere üç kısma ayrılabilir. Dağlarının başlıcası kuzeyde Ayvalık'ın doğusun-

da uzanan Madara, Yamanlar, vilâyetin ortasından geçen Boz dağları ve güney ârızalarını teşkil eden Cuma, Samsun dağla-

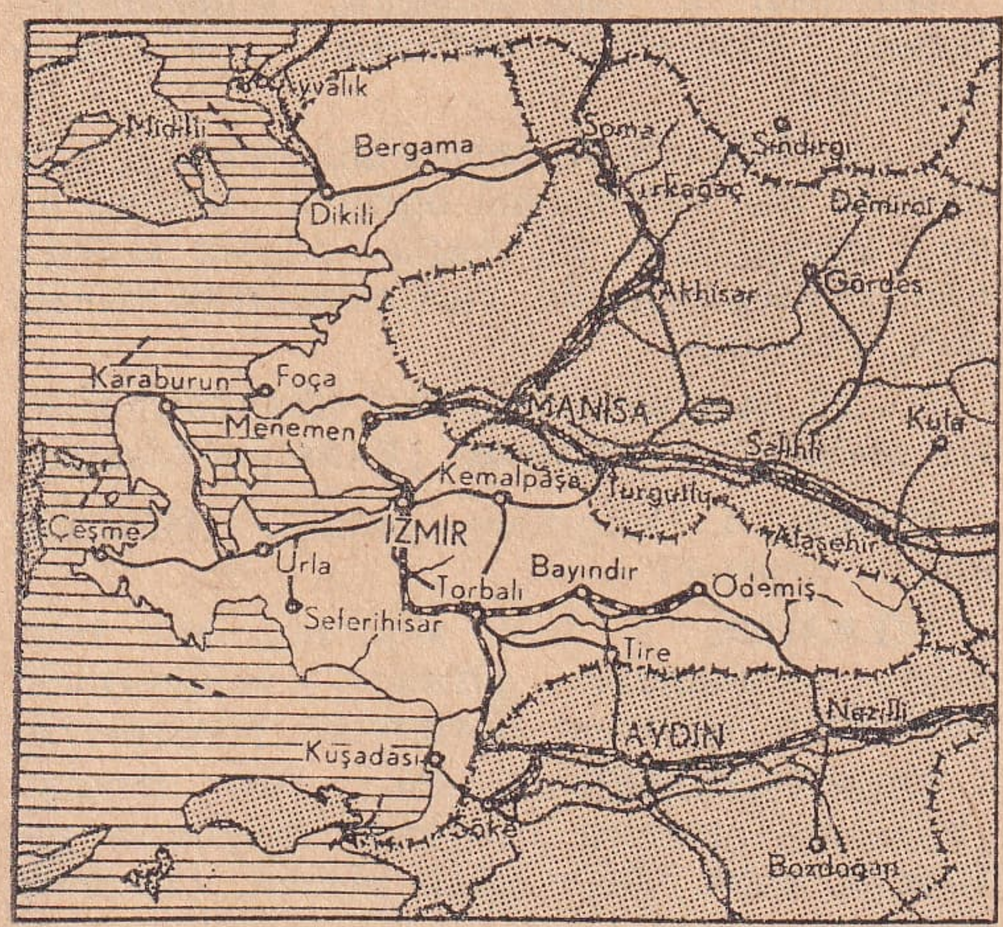

rı, batıda Urla, Karaburunda Eski Ege tepeleridir. Bu dağ sırtlarına muvazi olarak

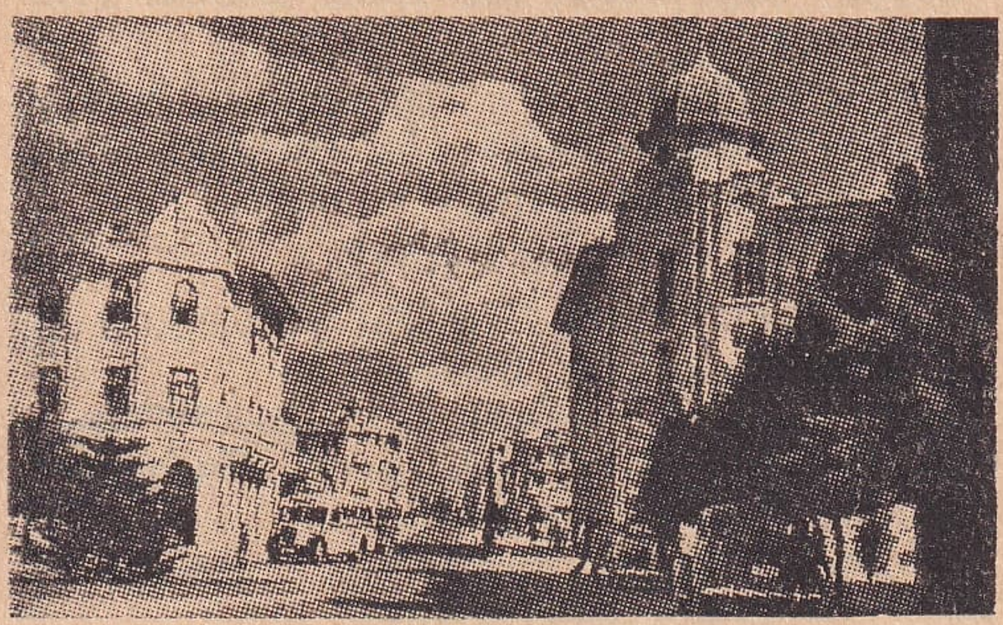

İzmir'den bir görünüş

uzanan Bakırçay, Gediz ve Küçük Menderes nehirlerinin boylarına tesadüf eden

İzmir'den umumi bir görünüş

düzlükler, Cuma ovası gibi havzalar vilâyetin ziraat bölgesi olmak itibariyle en zengin yerlerini teşkil eder. Kıyıları dünyanın pek az yerinde raslanabilecek şekilde girintili, çıkıntılıdır. Bu sahillerin toprakları çok defa üzüm bağlarına, Çeşme ve Urla'da olduğu gibi portakal ve limon ağaçlarının yetişmesine ve orman teşkil eden zeytinliklerin meydana gelmesine elverişlidir. Denizlerinde de balıkçılık ve süngercilik bir kısım halkın ticaret metaını teşkil eder. Vilâyetin iklimi Akdeniz iklimidir. Kışları yağışlı ve mutedil, yazları ise sıcak ve kurak olur. Yağışlarının fazlalığı yüzünden vilâyet topraklarının nebat örtüsü İç Anadolu steplerinden çok farklı bulunur. Ormanları çoğu çam ve meşe olmak üzere 42.000 kilometrelik yer kaplar. Vilâyetin ziraat mahsulleri iklim şartlarına göre çeşitli ve umumiyetle zengin olup buğday ve arpadan başka Türkiyenin dünyaca meşhur tütünlerinin dörtte biri İzmir vilâyetinde yetişir. Kendir tohumu ihracatı da bu nispettedir. Zeytin ve zeytin yağı istihsali de bilhassa İzmir merkez kazasiyle Bayındır, Bergama ve Tirede yapılır. Dünyaca şöhrete sahibolan incir, daha ziyade Küçük Menderes vâdisinde, aynı derecede şöhretli mahsulü olan üzüm de vilâyetin bütün ilçelerinde yetiştirilmektedir. Vilâyetin yeryüzü zenginliklerinden başka zımpara, manganez, linyit, simli kurşun, bakır, cıva, antimon, arsenik, demir, çinko gibi yeraltı servetleri de varsa da bunlardan yapılan istihsallerin miktarı henüz ehemmiyetli değildir. İzmir'in 25 kilometre kuzey batısında bulunan Çamaltı'ndan istihsal edilen deniz tuzu Türkiye tuz istihlâkinin yüzde doksanını tek başına temin ettiği gibi komşu memleketlere de ihracat yapmıya elverişlidir.

İzmir şehri: Pek eski bir belde olup Milâttan bin yıl kadar önce kurulmuştur. Meşhur Yunan şairi Omiros (Homère) un orada doğduğu kuvvetli bir rivayet halindedir. Lidya'lılar şehri Yunanlılardan alıp yıkmışlar, fakat İskender'in generallerinden olan Antigon beldeyi yeniden kurmuş ve Lisimahos da genişlemesini temin etmiştir. Küçük Asyanın birinci şehri haline girmiş olan İzmir bir zamanlar Bergama hükümdarlarının elinde iken Romalı'lara geçmiş ve birkaç defa zelzele âfetine uğrayıp harabolduktan sonra tekrar yapılmıştır. Bir aralık Selçuklar tarafından istilâ edilmiş, sonra gene Rum imparatorları tarafından geri alınmıştı. 1332 de Aydınoğlunun eline geçip, 1389 da bu soydan Yıldırım Bayezit'e intikal etmiş, Timurlenk'in istilâ ve tahribine uğradıktan sonra nihayet 1422 de İkinci Sultan Murat tarafından tekrar Osmanlı Türkleri memleketleri arasına konulmuştur. İmparatorluk zamanında vilâyet merkezi önce Aydın idi. İzmir şehri vilâyet merkezi olduktan

sonra da vilâyetin adı Aydın olarak muhafaza edilmişti. 1919 mayısında Yunanlılar tarafından işgal edilen şehir 1922 deki Millî Mücadele zaferinin sonunda kurtarılmış, fakat denize dökülen Yunanlılar tarafından büyük bir yangın felâketine uğratılmıştı. 1932 denberi şehir eskisinden daha güzel bir memleket haline girmiş ve her yıl açılan fuarın kurulduğu Kültürpark gibi müesseseleriyle iktisadi hayatına uygun büyük ve mamur bir belde olmuştur. Türkiyenin İstanbul ve Ankaradan sonra en kalabalık şehri olduğu gibi birinci derecede bir ihracat limanımızdır. Aynı zamanda ehemmiyetli bir sanayi şehri olarak da teşekkül etmektedir. Üzüm, incir, zeytin, palamut, pamuk, hububat, deri, halı gibi birçok maddelerin İzmirde toplanması şehri büyük sanayi için pek elverişli hale getirmiştir. Bütün vilâyetin nüfusu 675.986 olup bunun 200.088 i İzmir şehrindedir (1945 te).

İZMİR KÖRFEZİ* Ege denizinin doğu tarafında karaların içine girmiş büyük bir körfez olup Foça burnu ile karşısındaki Karaburun arasında bulunan ağzı kuzeye doğru açıktır. Hayli dolaşıklı ve dağlarla çevrilmiş olup iç içe birkaç koydan teşekkül eder. Dış körfezin uzunluğu 50, eni en geniş yerinde 20 kilometre kadardır ve burada biri büyük olmak üzere birkaç ada da vardır. Batıdan doğuya doğru kıvrılan iç körfezin uzunluğu 20 ve genişliği 5 kilometre kadar olup nihayetinde İzmir şehri bulunmaktadır.

İZMİRLİ*, İsmail Hakkı (1869 - 1946). Dinî ve felsefi eserleriyle tanınmış âlimlerimizdendir. İzmirde doğdu. Darülfünun Edebiyat Fakültesinden ve medrese derslerinden mezun olmuş, önce liselerde muallimlik etmiş, muhtelif maarif müesseselerinin müdürlüklerinde, âzalıklarında bulunmuş, İlâhiyat Fakültesi reisi olmuştu. Üniversite inkılâbından sonra Ord. Profesörlüğe geçirildi. Muhtelif gazetelerdeki makalelerinden başka 34 kadar kitap ve risalesi neşredilmişti. Metodolojiye, metafiziğe ait eserleri, Anglikan kilisesinin sorduklarına cevabı, İslâm felsefesine, İbni Rüşd, Farabî gibi Şark mütefekkirlerine dair tetkikleri vardır. Eserlerinden dolayı Maarif Vekilliğinden takdirname aldığı gibi Fransa devleti tarafından da kendisine akademi nişanı verilmişti.

İsmail Hakkı İzmirli

İZMİT* [Nicomédie, Ismid] Kocaeli vilâyetinin merkezi olan ve kendi adındaki körfezin nihayetinde bulunan şehrin adıdır ki Marmarada İstanbuldan sonra gelen

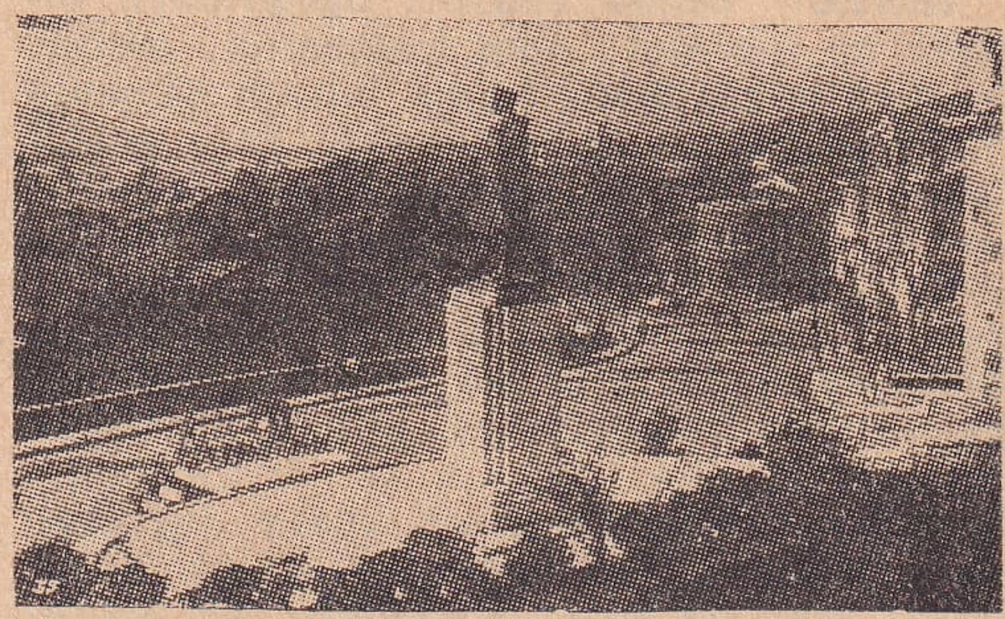

İzmit'ten bir görünüş

ikinci derecede limanlarımızdandır. İstanbulun 85 kilometre güney doğusunda, Bursanın da 96 kilometre kuzey doğusundadır. Yüksek bir tepenin eteklerinde kurulmuş olan şehir yeşillikler arasında güzel bir manzara taşır. Tepenin üstündeki kale harabeleri şehrin zengin mazisini hatırlatmaktadır. Biraz ağır olan havası her yıl daha fazla kurutulmakta olan bataklıkların eksilmesi nispetinde öüzelmekte bulunuyor.

İlk isminin Astakos şeklinde olduğu söylenir. Ne zaman kurulduğu tespit edilememiştir. Milâttan iki buçuk asır önce Bitinya hükümdarı Birinci Nikomed bu Astakos şehrinin harabeleri üzerine yeni bir şehir kurarak ona Nikomedya adını vermişti. Bu isim «İsnikomidya» dan «İsnikmit» şekline girmiş, o da İzmit halini almıştır. Osmanlı Türklerinin eline Orhan Gazi zamanında geçmişti. Arkasındaki verimli arazinin işlek bir limanını teşkil ettiği gibi önündeki denizi de gerek gemi inşaatından, gerek hayli bol olan balıkçılığından dolayı şehrin zenginliğini beslemektedir. Mevkiinin ehemmiyetine nispetle pek kalabalık olmıyan şehrin nüfusu 28.120 dir (1945 te). Vilâyet hakkındaki umumi malûmat Kocaeli maddesindedir.

İZMİT KÖRFEZİ* Marmaranın doğu kıyılarında, Darıca'dan uzanan bir burunla Yalovanın doğusundaki burun arasında başlıyan uzun bir girintidir. Dil iskelesi önünde hayli darlaştıktan sonra tekrar genişler. Derince önünde tekrar darlaşıp ondan sonra İzmit şehri önünde eni, boyu 7 kilometreyi bulan bir genişlik daha hâsıl eder. Şehir bu son girintinin doğu kuzeyindedir. İç içe üç girintiden teşekkül eden körfezin boyu 50, eni de en geniş yerinde 10 kilometredir. Ağzı batıya doğru açık olduğundan lodos rüzgârları iç limana kadar denizin dalgalanmasına sebebolmaktadır. Bundan dolayı körfezi lodosa karşı

kapamak üzere suni tedbirlere ihtiyaç vardır. Anadolu demiryolu körfezin kuzey kıyılarından geçer.

İZNİK* Bursa vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. merkez bucağından başka bucağı olmayıp 37 köyü vardır. 515 kilometre kare genişliğinde olan ilçe topraklarında başlıca üzüm, hububat, zeytin, sebze ve meyva yetişir, hele misket ve müşküre (müşküle) adı verilen kokulu üzümleri meşhurdur. İznik kasabası, aynı adı taşıyan gölün doğu kenarında kurulmuş, eski zamanlarda Bitinya denilen bölgenin en büyük şehirlerinden biridir. Bursanın kuzey doğusunda olup oraya 77 kilometrelik ve bir kısmı bozuk olan bir şose ile bağlıdır. Bu şehrin vaktiyle Büyük İskender'in generallerinden Antigon tarafından kurulduğu ve Antigonya adını taşımış olduğu rivayet edilir. Sonraları Lisimahos'un eline geçmiş, o da karısının adına izafetle şehre «Nicée - Nikya» ismini vermiştir. İstanbul Haçlılar tarafından istilâ edildiği zamanlar İznik 60 yıl kadar imparatorluk başkenti olmuştu. Bir aralık Selçuk Türkleri tarafından alınmış, 1330 da Şehzade Süleyman Paşa eliyle Osmanlı memleketleri arasına girmiştir. Bizans zamanında orada büyük bir ruhani meclis toplanırdı. Eski kalenin kapı ve duvarları hâlâ durmaktadır. Bizanstan kalma eser harabeleriyle Osmanlı devrinin ilk zamanlarında gene mamur bir şehir olarak muhafaza edildiği yıllardan kalma camileri ve medreseleri vardır ki bunlardan Bursadakine benziyen çinilerle süslü Yeşilcami meşhurdur. İznik'in köyleriyle birlikte nüfusu 19.924 ve kasabanın da 2.975 dir (1945 te).

İZNİK GÖLÜ* İznik kasabasının batı kenarında, Gemlik körfezinin 20 kilometre doğusunda uzunluğu 34 kilometre ve genişliği 14 kilometre olan bir göldür ki Gemlik kasabasından geçen bir ayağı vardır.

İZOLU* Elâzığ vilâyetinin Baskil ilçesi bucaklarından olup merkezi Bekirhüseyinler köyündedir. Bucağın 23 köyü ve 5.053 nüfusu vardır. Bunun 129 kişisi bucak merkezi olan Bekirhüseyinler köyündedir ki Malatyaya giden demiryolunun üzerinde bir istasyon teşkil etmektedir.

İZOMERİ Yun. i. Kim. Aynı kimya terkibini haiz olan ayrı cisimler arasındaki müşterek vasıf. eskt. Tesavii terkip. [Isomérie]

İZOMERİLİ s. Kim. Kendilerini meydana getiren esas elemanlar aynı olduğu halde moleküllerinin yapısı değişik bulunduğundan ayrı özelikler (hassalar) taşıyan (cisimler). eskt. Mütesaviüt terkip. [Isomère]

İZOMERİSEL s. Kim. İzomeriye ait. eskt. Tesavii terkibe müteallik. [Isomérique]

İZZET Ar. i. [عزت] Kıymet, kadir, şeref, itibar, hürmet: İzzet sahibi bir zattır. Nereye gitse izzet ve ikram görür. [Gloire, dignité, honneur]

§ İzzet etmek: İtibar ve hürmet göstermek. [Honorer]

§ İzzetli, izzetlü: Şerefli, itibarlı. [Glorieux, considéré]

§ İzzetlü: Eskiden sivillerde saniye ve mütemayiz, askerlerde miralay, kaymakam (albay veya yarbay) rütbelerinde olanlara verilen resmî unvan: İzzetlü efendi, bey veya paşa. [Titre d'honneur donné autrefois aux colonels et aux employés civils ayant un grade analogue]

İZZET*, Mehmet (1864 - 1939). Matematiğe ait eserleriyle ve ansiklopedik mahiyette kitaplariyle tanınmış fikir adamlarımızdandır. İstanbulludur. Darüşşafakadan çıkmış, gerek o müessesede, gerek başka liselerle Mülkiye Mektebinde matematik okutmuş ve İkinci Abdülhamit sarayında mütercim olarak da bulunmuştu. Pek çok mektep kitabı meydana getirmiştir. «Dairetül-Maarif» adiyle bir cildi basılan ansiklopedinin başlıca dört muharririnden biri de o idi. Bundan başka «Ev Ansiklopedisi» adiyle dört ciltlik bir eseri «Şirketi Hayriye Salnamesi», «Boğaziçi Rehberi», «Darüşşafaka Mecmuası» ve takvimleri vardır.

İZZET*, Mehmet (1891 - 1930). Felsefeye ait eserler bırakmış ve genç ölmüş bir üniversite profesörüdür. İstanbulda doğdu. Galatasarayda ve Pariste okudu. «Amelî Ahlâk Mebadisi», «Nazari Ahlâk», «Milliyet Nazariyeleri ve Millî Ahlâk», «İçtimaiyat Dersleri» isimli eserleri kitap haline gelmiş yazılarındandır.

İZZET ALİ PAŞA* (ölm. 1734). Lâle devrinde yaşamış, Nedim'in eserlerine benziyen şiirleriyle tanınmış bir vezir şairdir. İstanbulda doğmuştur. Damat Mehmet Paşanın oğlu olup sadaret kaymakamlığında ve Şark seferi seraskerliğinde bulunarak Revan'da ölmüştür. Şair Nedim'in dostu idi. Onunkilere benziyen şuh şarkı ve gazelleri vardır.

İZZET BEY*, Beylikçi (ölm. 1809). İkinci Mahmut zamanında bâzı siyasi işlere karışmış bir şairdir. İstanbulludur. Babıâli kalemlerinden yetişerek beylikçi olmuş ve Alemdar Mustafa Paşanın emriyle meydana getirilen «Senedi İttifak» adlı vesikayı kaleme almış olduğu için sonraları bunu saltanatın haklarına aykırı bulan İkinci Mahmut tarafından öldürtülmüştür.

İZZET EFENDİ*, Hattat, Mustafa (1801-1877). Güzel yazısiyle ve musiki eserleriyle

tanınmış bir kazaskerdir. Tosyalıdır. Musikiyi Enderunda öğrenmiş, padişahın imamlığında, şehzadelerin yazı hocalıklarında bulunmuş, Rumeli kazaskerliği rütbesine kadar yükselerek reisül-ulemalık, nakibül-eşraflık gibi makamlara geçmişti. Ayasofya içindeki celî denen tarzdaki büyük ve yuvarlak levhalar onun yazılarıdır.

Yesarizade İzzet

İZZET EFENDİ*, Yesarizade Mustafa (ölm. 1848). Yazıda ve musikide zamanının üstatlarından sayılan bir sanatkârdır. Hattat Yesari Mehmet Efendinin oğludur. İstanbulda doğmuş, Rumeli Kazaskerliği rütbesine kadar çıkarak takvimhane nazırlığı gibi makamlarda bulunmuştu. Tâlik denen tarzdaki yazıda eşsiz sayılır.

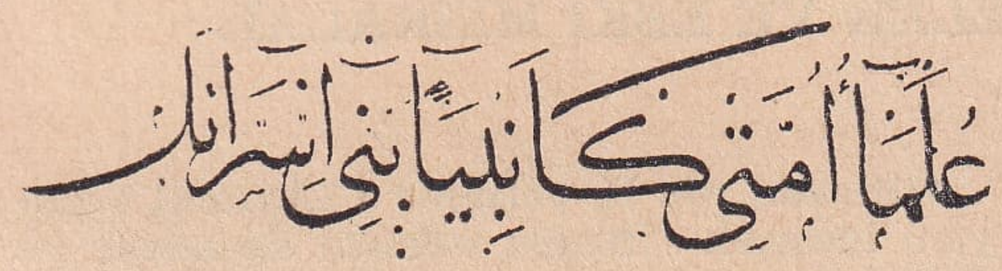
Yesarizade'nin bir levhası

İZZET FUAT PAŞA*, Keçecizade (1860 - 1925). Değerli bir fikir adamı olarak tanınmış ve elçilikte de bulunmuş bir askerdir. Sadrazam Keçecizade Fuat Paşanın torunu olup İstanbulda doğmuş, askerlik tahsilini Fransada görmüştü. Muhtelif askerî vazifelerde ve Madrid elçiliğinde, 1908 den sonra da süvari komutanlığında bulundu. Sipahi Ocağının kurucularındandır. 1878 Rus harbine dair «Les Occasions Perdues» isimli fransızca bir eseri vardır. Ölümünden sonra hâtıraları da neşredilmişti.

İzzet Fuat Paşa

İZZET HOLO*, Arap İzzet Paşa (ölm. 1924). İkinci Abdülhamit zamanında sarayda ve devlet işlerinde nüfuziyle tanınmış bir vezirdir. Şamlı Holo Paşanın oğludur. Orada doğmuş, oldukça tahsil görmüş, zekâsiyle Abdülhamit'in itimadını kazanıp büyük bir servet edinmişti.

İZZET MEHMET PAŞA* (1732-1783). Birinci Abdülhamit devri sadrazamlarındandır. Çarşamba'da doğmuştur. Saray baltacılığından yetişerek 1774 te ilk defa sadrazam olmuş, bir yıl sonra Aydın valiliğine gönderilmişti. Sivas ve Erzurum valiliklerinde de bulunduktan sonra 1780 de ikinci defa 55 gün sadrazamlık etti. Belgrad valisi iken ölmüştür. Temiz ve halûk, fakat yumuşak ve tereddütlü bir zat olarak tanınmıştı.

İZZET MEHMET PAŞA* (1743-1812). Üçüncü Selim devri sadrazamlarındandır. Safranboluda doğdu. Akrabasından olan Kaptanı Derya Benli Mustafa Paşanın tesiriyle muhtelif devlet işlerinde bulunarak 1794 te sadrazamlığa geçirilmişti. Bu makamda dört yıl kadar bulundu. Mühim bir vasfı olmamakla beraber kötülüğü olmıyan, vazifesini doğrulukla yapan bir zat olarak tanınmıştı. Azlinden sonra gönderildiği Manisa'da ölmüştür.

İZZET MOLLA*, Keçecizade, Mehmet (1785 - 1829). Divan Edebiyatının üstat şairlerinden ve İkinci Mahmut devrinin mümtaz simalarındandır. Kazasker Konyalı Salih Efendinin oğlu olup İstanbulda doğdu. Müderris ve Galata mollası olmuş ve meşhur Hâlet Efendiye mensup bulunmasından dolayı onun sürülmesi üzerine Keşana nefyedilmişti. «Mihneti Keşan» adlı eserini orada yazdı. Bir yıl sonra affedilerek İstanbula eski vazifesine geldi. 1827 de Haremeyn müfettişi olmuştu. Rusyaya karşı ilânı harbedilmesinin aleyhinde olarak verdiği lâyihayı dostlarına okumuş olması İkinci Mahmut'u kızdırmış ve Sivas'a sürülmesine sebebolmuştur. Orada ya padişahın emriyle öldürülmüş, yahut hastalanarak ölmüş olduğu rivayet edilir. Kemikleri sonraları İstanbula getirilmişti. Sadrazam Büyük Fuat Paşanın babasıdır. «Mihneti Keşan» dan başka «Baharı Efkâr» ve «Hazanı Asar» adlı iki şiir divanı ve «Gülşeni Aşk» isimli başka manzum bir eseri vardır.

İzzet Molla

İZZET PAŞA*, Ahmet (1864 - 1937). Osmanlı İmparatorluğunun son sadrazamlarından olan bir müşirdir. Manastır'ın Nasliç kasabasında doğdu. Harbiyeden kurmay olarak çıkmış, Almanyada da dört yıl askerlik tahsilinde bulunmuştu.

Ahmet İzzet Paşa

muhtelif askerî vazifelerde, bilhassa Yemende komutan olarak hizmet etmişti. Balkan Harbinin sonuna doğru Yemenden dönerek erkânıharbiye reisi ve başkomutan vekili olmuş ve Çatalca müdafaasını temin etmişti. Sonra harbiye nazırı oldu. Birinci Dünya Savaşının mağlûbiyetle bitmesi neticesinde İttihatçı kabine âzasından başlıcaları memleketten kaçınca müşir rütbesiyle sadrazamlığa getirilmiş, fakat bu makamda ancak 25 gün bulunmuştur. Sonraları dahiliye ve hariciye nazırlıklarında da bulunmuştu. Son saltanat devrinin temiz sadrazamlarından iyi bir asker olarak tanılır.

İZZETİ NEFİS Ar. b. i. İnsanın kendi benliğini düşürmeyip muhterem tutması, onur, özsaygısı. [Amour propre]

MESEL OLMUŞ YABANCI SÖZLER VE ESKİ MISRALAR

«İbadet de mahfi kabahat de»: İnsanın kendi yaptığı iyilikleri de, kötülükleri de gizli tutması lâzımgeleceğini anlatmak üzere sırasında mesel gibi tekrarlanan bir cümledir.

«İdraki maâli bu küçük akla gerekmez— Zira bu terazu o kadar sıkleti çekmez»: Ziya Paşanın "Terkibi Bend" inde bulunan bu beyit insan zekâsının ulaşamıyacağı meselelerden bahsedilirken tekrarlanan bir atasözü haline girmiştir.

«El - ihsanü bittemam»: Yapılan iyi bir hareketin eksik kalmaması lâzım geleceğini anlatmak üzere dilimize geçmiş arapça bir meseldir.

«İki gönül bir olunca samanlık seyran olur»: Sevişenlerin her şeye katlanabileceklerini anlatmak için tekrarlanan meşhur bir mısra.

«İltizamı ma lâ yelzem»: Lüzumu olmıyanı istemek (iltizam etmek) demektir ve dilimizde yersiz bir gayreti ifade için bir deyim (tâbir) şeklinde söylendiği olur.

«İnnallahi maas sabirin»: Allah sabırlı olanların yardımcısıdır demek olan bir Kur'an âyetidir. Öfke halinde kötü bir harekette bulunmamak veya fena bir şey söylememek için tekrarlanması âdet olmuş sözlerdendir.

«El - intizarü eşeddün minannar»: Bir şeyi uzun uzun beklemenin ateşten şiddetli bir sıkıntı olduğunu anlatan arapça bir meseldir.

«İza cael kaza amyel basar»: Kaza geleceği zaman göz kör olur demek olan arapça bir meseldir ki uğranılan kazaların çok defa kendi hatalarımızdan ileri geldiğini ifade için kullanılır.

J

J Türk alfabesinin on üçüncü ve sessizlerin dokuzuncu harfi ki dilimizde hiç yoksa da farsça veya fransızca gibi yabancı dillerden alınmış bâzı kelimelerde ve has isimlerde vardır. [Treizième lettre de l'alphabet turc, la neuvième des consonnes]

JABLOŞKOV*, Pavel (1874-1894). Rus fizikçisi. Serdobs'ta doğdu. Pek genç olmasına rağmen elektrik ışığı üzerindeki çalışmalarının değeriyle tanınmıştır.

JACK* «cak ok.» Fransız romancısı Alphonse Daudet'nin 1876 da neşredilmiş bir romanı ki derin bir hüznü canlandırır.

JACKSON* «caksen ok.», Andrew (1767 - 1845). Amerikan devlet adamı. Kuzey Caroline'de Waxhaw'da doğdu. 1829 - 1837 arasında cumhurbaşkanlığında bulunmuştur.

JACKSONVİLLE* Amerika'da Florida bölgesinde Saint - Jhon ırmağı üzerinde 173.000 nüfuslu bir şehirdir.

JACOB* «jakob ok.» bk. Yakup (Peygamber).

JACOBİ*, «jakobi ok.» Johann - Georg (1740 - 1814). Alman şair ve edibi. Dusseldorf'ta doğdu. Goethe'nin dostu idi. Şiirleri hem şekil, hem duygu bakımından pek değerli sayılır.

§ Bu zatın kardeşi Friedrich - Heinrich Jacobi (1743-1819). Tanınmış bir Alman filozofu olup o da Dusseldorf'ludur. «Spiritualiste» bir filozof olarak tanılır.

J A C O B İ*, Karl - Gustav - Jacob (1804 - 1851). Alman matematik âlimi. Potsdam'lıdır. Astronomiye ait mühim buluşları ve matematiğe dair değerli kitapları vardır.

JACOBİNS* «Club des Jacobins - Jakobenler Kulübü» Fransa Büyük İhtilâlinde ehemmiyetli rol oynamış bir inkılâp kulübünün adıdır. 1789 da kurulmuş, 1794 te kapanmıştı.

JACOTOT*, Jean - Joseph (1770-1840). Adiyle anılan bir usulün bulucusu, bir Fransız terbiyecisidir. Dijon'da doğmuştur. Okutma usulüne aidolan usulü «methode d'enseigement universel» adını taşır. Bu usul bir bahsi daima tekrarlıyarak başkasına okutur gibi üzerinde düşünmek yo-ludur.

JACQUARD*, Joseph - Marie (1752 - 1834). Kendi adiyle anılan dokumacılık sanatını icadetmiş olan bir Fransız makinecisidir. Lyon'ludur.

JACQUES I* (1566 - 1625). İngiliz kırallarındandır. Edimburg'da doğmuş, 1567 de İskoçya, 1603 te İngiltere kıralı olmuştur. Katoliklere düşmanlığiyle tanılır. Hıristiyanlığa dair eserleri de vardır.

§ Jacques II (1633-1701). Birinci Charles'ın oğlu olup 1685 te kıral olmuştu. Katolikliği kabul etmesinden dolayı üç sene sonra tahttan indirilmiş, Fransada yeisli bir ömür geçirdikten sonra ölmüştür.

§ Jacques III (1688 - 1766). İkincinin oğlu olup Londrada doğdu. Babasının ölümü üzerine kırallığı Fransada ilân edilmişti ama bütün uğraşmalarına rağmen tahta çıkamadı.

JAK PAŞA*, Doktor Jacques Nesim (ölm. 1903). Türk Yahudisi olan, operatörlükleri maharetiyle tanılan bir hekimdir. Selânikte doğmuştur. Bâzı neşriyatı da vardır.

JAKETATAY Fr. i. Etekleri uzun, arkası yırtmaçlı ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş resmî ceket, ki kendi renginde, yani siyah yelekle ve çizgili pantalonla giyilir, gündüz kıyafetidir. [Jaquette à taille]

J A L E Far. i. [ژاله] Geceleri yağarak yapraklara konan ve sabah güneşiyle pırıldıyan ince nem. Çiğ, şebnem. [Rosée]

JALOUX* «jalû ok.» Edmond (doğ. 1878). Zamanımızın tanınmış Fransız romancılarındandır. Marsilya'da doğdu. «Le reste est silence» isimli eseri en meşhur kitaplarındandır. Fransız Akademisine seçilmiştir.

JAMAYİK ADASI* Antille adalarından Küba'nın güneyinde İngilizlere ait bir

ada olup 11.525 kilometre arazisi ve 1.121.000 nüfusu vardır. Muz ve şeker gibi mahsuller ihraceder.

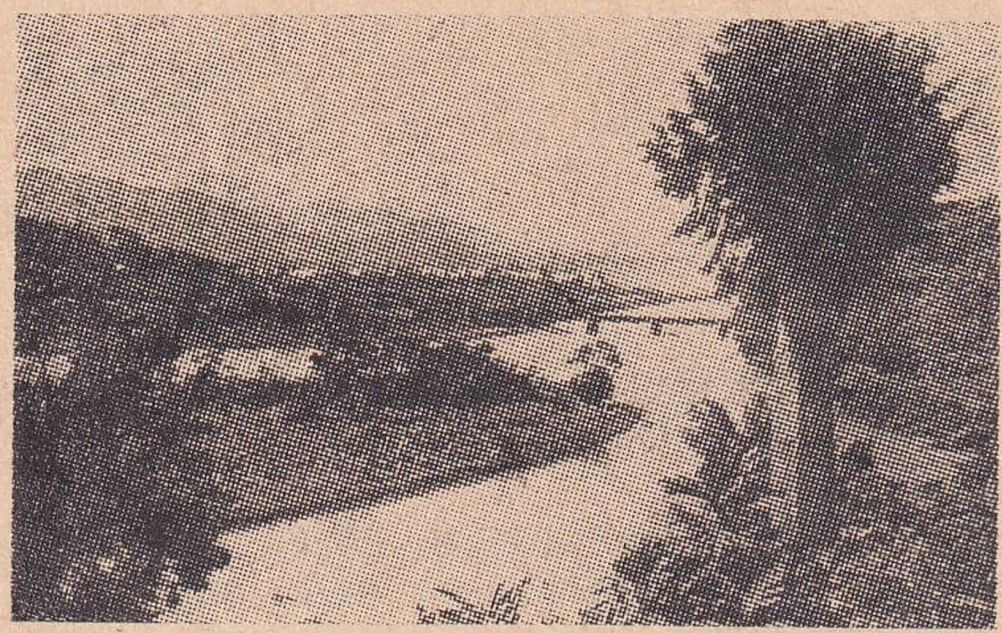

Jamayik adasından bir görünüş

JAMBON Fr. i. Tuzlanarak veya dumana tutularak hazırlanmış domuz butu veya kolu. [Jambon]

JAMES* «cems ok.», William (1842 - 1910). Amerikalı filozof ve psikoloji âlimi. New - York'ta doğdu. «Pragmatisme» denen felsefe mesleğinin kurucularından biridir. Hekimlik tahsil etmiş, evvelce fizyoloji ile uğraşmış, sonra Harvard üniversitesi felsefe profesörü olmuştu. Bâzı eserleri türkçeye çevrilmiştir.

W. James

§ Bu zatın kardeşi Henry James (1843 - 1916). Tanınmış bir romancı olup İngiliz tâbiiyetine geçmişti.

JANDARMA Fr. i. Memleket içinde meydana getirilmiş olan ve her bakımdan ordunun kuruluşunu andıran silâhlı ve maaşlı kuvvet ve bu teşkilâta mensubolan kimse. bk. Candar. [Gendarme]

Jandarma

JANET* «jane ok.», P a u l (1823 - 1899). Fransız filozofu. Parislidir. «Spiritualiste» bir filozof olarak tanılır. Metafiziğe ve psikolojiye ait eserleri vardır.

§ Bu zatın oğlu da Paul Janet adını taşır (1863-1937). Tanınmış bir fizik âlimi olup elektriğin sanayie tatbikiyle uğraşmıştır.

JANİN* «janen ok.» (1804-1878). Fransız edebiyat tenkitçisi. Saint - Étienne'de doğmuştur. Tiyatro tenkidine ait eserleri pek değerli sayılır.

JANSÉNİUS*, Cornélius Jansen (1586-1638). Holândalı bir ilâhiyat filozofu olup Hıristiyanlık inanışına ait nazariyeleriyle şöhret kazanmıştır. Fikirleri bir aralık «jansénisme» adiyle bir mezhep teşkil etmişti.

JANSSEN*, Johann (1829 - 1891). Alman tarihçisi. «Alman Milletinin Tarihi» adlı kitabiyle tanılır. Xanten'de doğmuştur.

JANSSEN*, Jules (1824 - 1907). Fransız fizik ve astronomi âlimi. Parislidir. Mont-Blanc tepesindeki rasathanenin kurulmasını o temin etmişti.

JAPON i. Japonya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [Japonais]

JAPONCA i. Japon dili. [Le japonais, la langue japonaise]

JAPONYA* [Japon - Nippon] Asya-

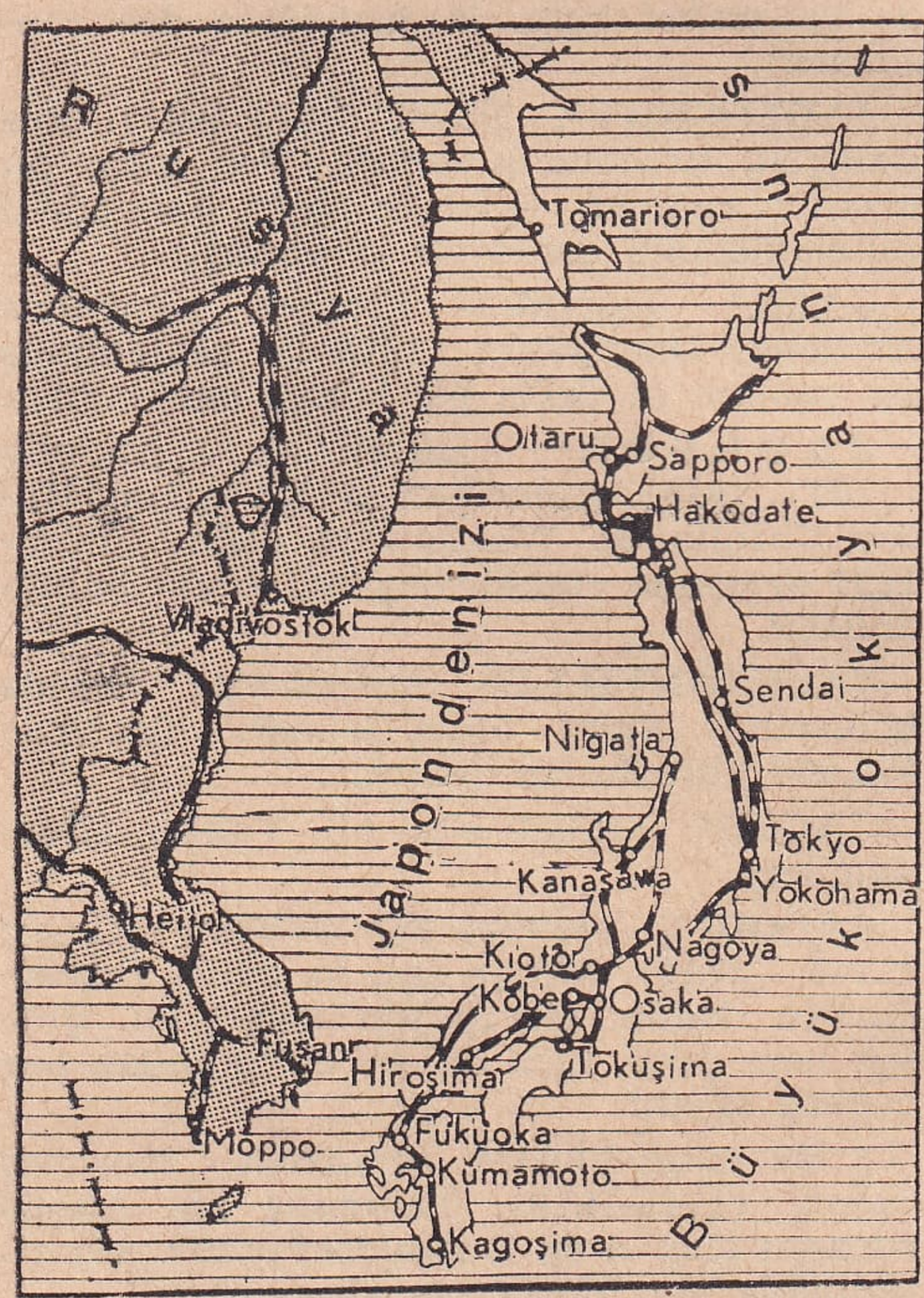

nın doğusunu çerçeveliyen adalardaki imparatorluğun adıdır. En büyükleri Hondo yahut Nippon (Baş ada), Hokkaydo yahut Yeso, Shikoku ve Kyu - Shu isimlerini taşıyan dört tane olmakla beraber irili ufaklı bütün Japon adalarının sayısı 4.000 kadardır. Bunlardan başka Asya kıyısında Kore (Corée) yarımadası, Çin deniziyle Okyanus arasında Formoz (Formose), kuzeyde Kuril ve Formoz ile Japonya arasındaki Ryu - Kyu adını taşıyan küçük adalar grupu da bu memlekete aittir. Bütün arazisi 381.576 kilometre kare olup nüfusu 73.000.000 dur.

Başkenti Nippon adasında bulunan ve yedi milyona yaklaşan nüfusiyle Londra ve New York'tan sonra dünyanın üçüncü büyük ve kalabalık şehri olan Tokyo'dur. Yüz binden fazla nüfusu bulunan şehirlerinin sayısı 33 olup bunlardan en meşhur-

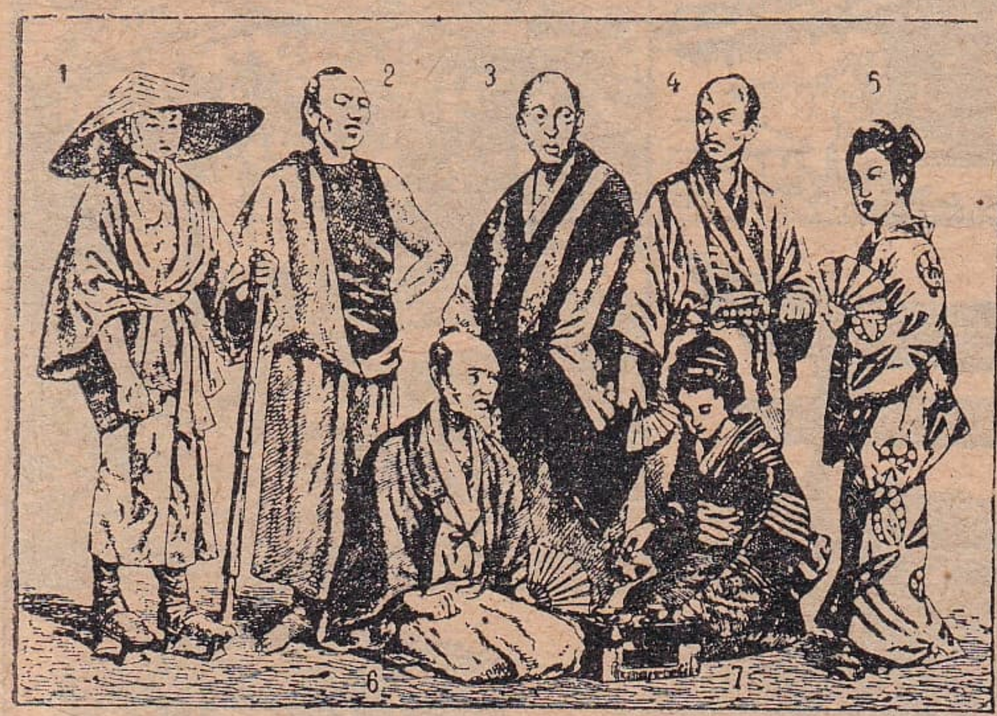

Eski Japon tipleri: 1 - Köylü, 2 - İşçi, 3 - Rahip, 4, 5 - Şehirli, 6, 7 - Esnaf tipleri

ları Yokohama, Yokosuka, Nagoya, Kiyoto, Osaka, Kobe, Sakay, Vakayama, Kure, Hiroşima, Şimonoseki, Mocı, Yavata, Fukuoka, Nagasaki, Sapporo, Hakodate şehirleridir. Japon adaları Güney Çinden Kamçatka'ya kadar uzanan üç yay resmindedirler. Arazinin çoğu sarp dağlardan teşekkül eder ki bunlardan otuz tanesi faaliyet halinde bulunan volkanlardır.

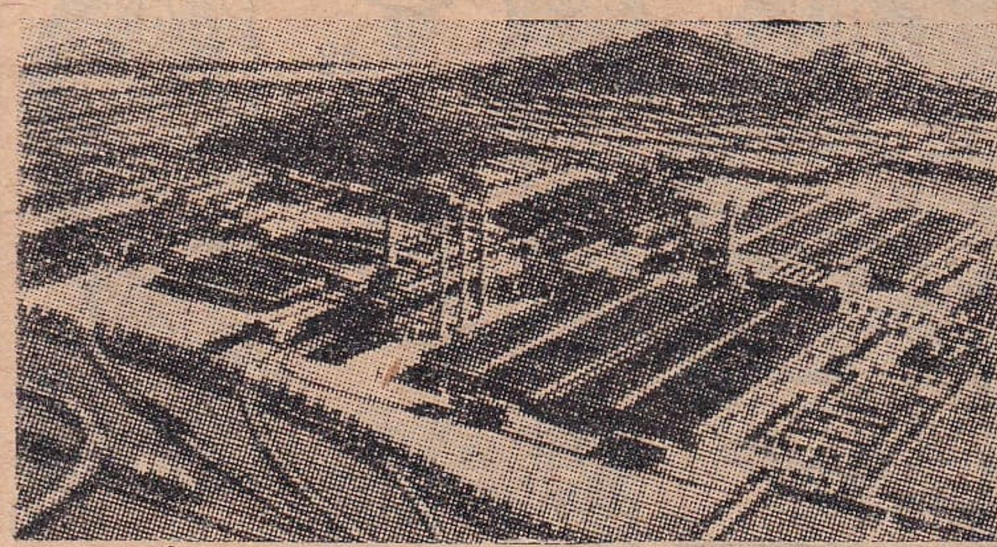

Japonya'da bir sanayi mıntakası

Bundan dolayıdır ki bu memlekette pek sık deprem olur. Binaları ona göre yapılmış olmakla beraber ara sıra depremler büyük felâketlere sebebolmaktadırlar. Tokyo ovasına yukardan bakan ve 3.778 metre yüksekliğinde olup tepesi daima karla taçlı muhteşem bir görünüşü olan Fujiyama memleketin bir sembolü sayılan ve kutsal tutulan bir dağdır. Bu dağların arasındaki nehirler kısa mesafeli, çok defa şiddetli birer sel halindedirler. Volkanlardan akan lâvlar bâzı defa nehirlerin yollarını kapıyarak onları birer göl haline getirir. Adaların toprakları hayli verimli olup makineleşmiş olan ziraati ileridedir. Halkın en başlı gıdasını teşkil eden pirinçten başka hububat, çay, tütün yetiştirilir. İpekçiliği ehemmiyetli olup dış piyasaya büyük ölçüde ipek satar. Balıkçılık da bu adalar halkının başlıca uğraştıkları bir sanattır. Çünkü dinlerinin tesiri altında yenmek için hayvan beslendiği nadirdir. Japonlar başlıca pirinç, sebze ve balıkla yaşarlar. Memleket maden bakımından da oldukça zengindir. Kömür madeni bulunmakla beraber endüstri için kâfi olmadığından eksiği Mançuryadan tedarik olunur. Bakırı çok, demiri azdır. Volkanlarından hayli kükürt elde eder. Kaolit depoları zengin olduğu için çiniciliği ilerlemiştir. Muhtelif endüstri sahalarında Japonlar son asırda şaşılacak kadar ilerlemişler, hattâ İkinci Dünya Savaşından önce birçok noktada İngilizler ve Amerikalılarla boy ölçüşebilecek mertebeye yükselmişlerdir. Bilhassa dokumacılık çok işlek olup dokuma ihracatı uzak memleketlere kadar ulaşır ve işçi ucuzluğundan dolayı başka memleketler ihracatından daha ucuza satılabilir. Madenî eşya sanayii, elektrik sanayii de vardır. Bilhassa kâğıtçılığı, çiniciliği meşhurdur. Kimya sanayii bakımından da gelişmiştir.

Japonya meşrutiyetle idare edilen bir hükümdarlıktır. Bir millet meclisi bulunmakla beraber en yüksek kudret, Japon geleneğine göre Anaterasü isimli bir ilâhenin soyundan geldiği söylenen imparator «mikado» nun elindedir.

Japonyanın vesikalara istinadedebilen tarihi Milâdın Yedinci Asrında başlar. Yoritomo, general demek olan shogun pâyesini elde edince bu rütbe babadan evlâda geçtiği için «mikado» larla «shogun» lar arasında bir mücadele başlamış ve bu mücadele neticesinde mikado'lar ancak ruhani hükümdar olarak tanınmış ve askerî kudret Avrupalıların «taykun» dedikleri shogun'ların eline geçmişti. Onaltıncı Yüzyılda Japonyada Hıristiyan azizlerden François Xavier tarafından Hıristiyanlığın neşri başlamıştır. Fakat şintoizm denen Japon millî dini memlekette gene hâkim bir din olarak devam etmiştir. 1868 de «seigneur» ler demek olan «dayniyo» ların shogun'lara karşı isyan etmeleri üzerine onlar da artık mikado'ların yani imparatorların hükmü altına girdiler. Bu tarihten sonra Japonya büyük inkılâplar geçirmiş, Avrupa fikirlerini ve medeniyetini süratle kabule başlamıştır. Japonlar pek kuvvetli bir orduya ve o nispette ehemmiyetli bir donanmaya sahiptirler. 1894 te Çini mağlûbettiler. 1904 - 1905 arasındaki harbde de Rusyayı yendiler. Bu birinci harbden sonra Formoz adalarını ve Rusyaya karşı zaferden sonra da Kore'yi aldılar. 1914 -

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
M. DESSERTENNE.

1918 arasındaki Birinci Dünya Savaşına da iştirak ederek Almanlardan Kiyao-Çeko'yu ve Mikronezya'yı almıya muvaffak oldular. Çin ile Doğu Mogolistanda da bâzı sömürgelere sahiboldular. 1941 de Japonya İkinci Dünya Savaşına da girmiş ve Pearl Harbour'da Amerika donanmasına şiddetli bir baskın yapmıştı. 1942 nin ilk aylarında da bâzı muvaffakıyetler kazandı ama 1945 te atom bombasının Hiroşima ve Nagasaki'de patlaması üzerine kayıtsız, şartsız teslim olmıya mecbur kaldı.

JARDİNİYER Fr. i. İçinde çiçek yetiştirmiye elverişli saksı kısmı bulunan ve süs için salonlara konulan ev eşyasından biri. [Jardinière]

JARETİYER, JARTİYER Fr. i. Çorap bağı, diz bağı. bk. Dizbağı nişanı. [Jarretière]

Jartiyer

JASMİN*, Jacques Boé (1793-1864). Gaskon şairi. Agen'de doğmuştur. Gaskon lehçesiyle pek güzel şiirleri vardır.

JAURÈS* «jores ok.», Jean (1859-1914). Büyük bir hatip olmak üzere tanınmış Fransız politika adamıdır. Castres'da doğdu. Sosyalist partisi reisi idi. Eseri ve parlâmento nutukları basılmıştır. Birinci Dünya Savaşının başında Pariste muvazenesiz biri tarafından öldürülmüştür.

J. Jaurès

JAVA* bk. Cava adası.

JAVELO Fr. i. Atmak suretiyle kullanılan kısa mızrak biçiminde bir harb âleti ki eski Romalılarda çok kullanılırdı. Disk atmak gibi javelo atmak hâlâ sporların bir çeşidini teşkil etmektedir. [Javelot]

Javelo

JEAN I* (ölm. 1316). Fransız kırallarındandır. Babası Louis X un ölümünden sonra doğduğu için «posthume» lâkabiyle beş günlük çocukken adı kıral ilân edilmiş, birkaç gün sonra ölmüştür.

§ Jean II (1319 - 1364). «Le Bon» yani iyi veya mert lâkabını taşır ki 1350 - 1364 arasında Fransa kırallığında bulunmuştur. Oğlunu İngilizlere esir olarak bırakmış, fakat oğlu kaçtığı için bizzat kendisi giderek teslim olmuş ve Londrada ölmüştü. Mertlik unvanı buradan kalmıştır.

JEAN*, Sans Peur «Korkusuz Jean» (1371 - 1419). Muharebelerde cesaretiyle tanınmış, fakat Türk ordusuna esir düşmüş bir Fransız serdarı ve prensidir. Babası Cesur Philippe'ten sonra Burgonya dükalığına geçti. Niğbolu (Nicopolis) da Yıldırım Bayezit'e esir olmuştu.

JEAN*, Sans Terre «Yersiz Jean» (1167 - 1216). İngiliz kırallarındandır. Henri II nin oğludur. Babası bütün memleketi öteki kardeşlerine payettiği için buna «Yersiz» denilmişti. Kardeşi Arslan Yürekli Charles'ın Haçlılar Seferinde bulunduğu sırada kıral vekili olmuş ve onun ölümünden sonra kırallığa geçmişti. Zalim, insafsız bir adam olarak tanınmıştır.

JEAURAT* «jora ok.», Etienne (1699-1789). Şarka ait tablolariyle tanınmış bir Fransız ressamıdır. Vermenton'da doğmuştur. Eski devirlerin tarihine ve mitolojisine ait tabloları da değerlidir. Diyojen'in su tasını kırması gibi orijinal tabloları vardır. Onsekizinci Yüzyılda Türk kadınının harem hayatını gösteren bir tablosu pek güzeldir.

JEFFERSON* «cefersen ok.», Thomas (1743 - 1826). Amerikanın üçüncü cumhurbaşkanı. Amerikan demokrat partisinin kurucularından biriydi.

JELÂTİN Fr. i. Et ve kemikleri kaynatarak suyu soğuttuktan sonra elde edilen, meyva dondurması görünüşünde bir madde ki zamk, tutkal gibi şeylerin yapılmasında kullanılır. [Gélatine]

JENG Far. i. [ژنك] Pas, kir. [Rouille, ordure]

JENGÂR Far. i. [ژنگار] Bakır pası. [Vert - de - gris]

JENERAL Fr. i. bk. General. [Général]

JENERATÖR Fr. i. Buhar kazanı veya her hangi bir enerjiyi elektrik akımı (cereyanı) haline getiren cihaz. Yeni terim: Üreteç. eskt. Müvellit. [Générateur]

Jenner

JENNER* «cener ok.», Edouard (1749 - 1823). Çiçek aşısını keşfederek insanlığa pek büyük hizmeti dokunmuş bir İngiliz hekimidir. Berkley'de doğdu. Henüz

←

Japon sanatı

1 - Japon mâbedi, 2 - Eski bir kule, 3 - Karlar altında bir köprü, 4 - Bir mâbet kapısı, 5 - Buddha heykeli, 6 - Bir mâbet, 7 - Bir Japon estampı, 8 - İlâç kutusu, 9 - Maske, 10, 15 - Toprak kab, 11, 14 - Porselen eşya, 12 - Fil dişi, 13, 16 - Tahta heykeller, 17 ve 18 - Kalkanlar

hayatta iken İngiltere, Fransa ve İtalyada kendi adına heykeller dikildiğini görmiye muvaffak olmuştur. Çiçek aşısını ilk önce tecrübe ettiklerinden biri de kendi çocuğu idi.

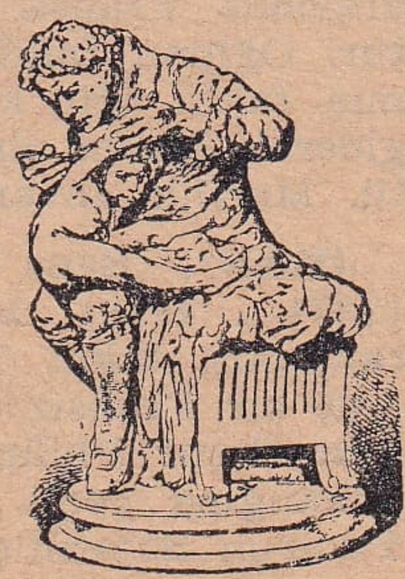
Jenner çiçek aşısını kendi oğluna yaparken

JEOLOJİ Yun. i. Yerbilim. Tabakat ilmi. İlmül-arz. Arziyat. [Géologie]

JEOLOG Yun. i. Yerbilim uzmanı, jeoloji mütehassısı ve âlimi. [Géologue]

JERSE Fr. i. Esnek dokunmuş ipekli veya yünlü bir nevi kumaş ve bu kumaştan yapılmış, yahut esnek örülmüş bulûz ve ceket gibi kadın giyeceği. (Bu kelime Fransa'nın kuzey kıyısında İngiltereye ait küçük adalardan biri olan Jersey isminden alınmıştır). [Jersey]

JERSEY* Fransa'nın kuzey kıyılarında Anglo - Normande adaları denen ve İngiltereye aidolan adaların en büyüğü 52.000 nüfusludur ve merkezi Saint - Hélier'dir.

JÉRUSALEM* bk. Kudüs.

JEST Fr. i. El ve kol hareketleriyle yapılan işaret, mânalı hareket ve duruş, yahut çalım: Aktörlükte tabii jest yapabilmek en esaslı noktadır. Bizi iyi kabul etti ama ayrılırken yaptığı jesti beğenmedim. [Geste]

JÉSUS veya **JÉSUS - CHRİST*** bk. İsa (Peygamber).

JİLET i. İlk defa «Gilette» isimli biri tarafından yapıldığı için bu adla anılan tıraş bıçağı veya makinesi. [Gilet, lame, rasoir]

JİMNASTİK bk. Cimnastik. [Gymnastique]

JİMNAZ Yun. i. Gençlere orta tahsil veren mektep. Almanların jimnazları Fransızların liseleri demektir. [Gymnase]

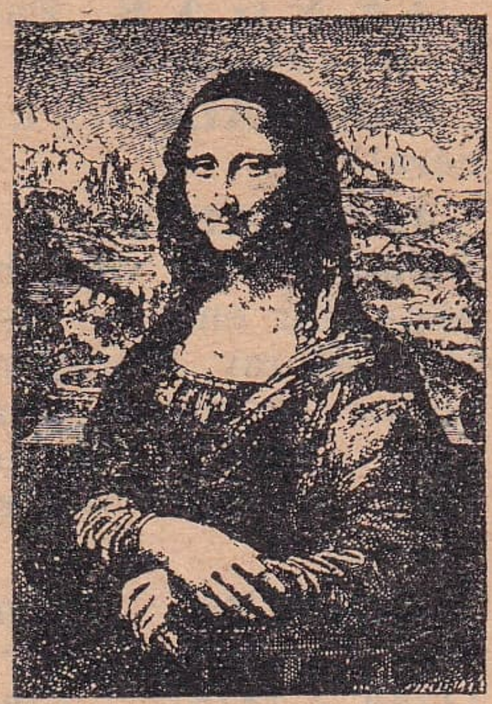
Joconde (De Vinci'nin tablosu)

JİYAN, JEYAN Far. s. [ژیان] Coşmuş, kükremiş, kızgın: Şiri jiyan: Kükremiş aslan. [Furieux, terrible]

JİYU - JİTSU i. (Japoncadan) Bir nevi Japon güreşi. bk. Güreş. [Jiu - Jitsu]

JOCONDE* Leonard de Vinci'nin Louvre müzesinde bulunan meşhur tablosu. Mona Lisa'nın portresi diye de şöhret kazanan bu eser için sanatkârın dört yıl fâsılasız çalıştığı söylenir. Çalınmış ve sonra tekrar bulunarak yerine konmuştur.

JOSEPH* «jozef ok.» Peygamber. bk. Yusuf.

JOSEPH*, Saint «sen jozef ok.» İsa'nın babası olduğu rivayet edilen zat. bk. İsa.

JOSEPH* I (1678-1711). Almanya imparatoru. Birinci Léopold'un oğludur. Ondördüncü Louis'ye karşı İspanya Veraset Muharebesini yapmış, Alman köylüsünün yaşama şartlarını düzeltmiye uğraşmıştı.

§ Joseph II (1741 - 1796). Birinci François ile Marie - Thérèse'in evlenmesinden Fransa'da doğdu. 1765 - 1790 arasında imparatorlukta bulunmuştur. Münevver ve müstebit bir hükümdar tipidir. Onsekizinci Yüzyılın bâzı cereyanlarına müsait bir mizacı vardı. Vaktinden önce memlekette reformlar yapmıya teşebbüs etmesi sukutuna sebebolmuştur.

JOSÉPHINE* «jozefin ok.» (1762 - 1814). Büyük Napoléon'un ilk karısı ve Fransız imparatoriçesi. Martinik adasında doğmuştur. Önce General Alexandre de Beauharnais ile evlenmiş ve ondan iki çocuğu olmuştu. Napoléon onu pek sevmiş ve uğurlu saymıştı. Çocuğu olmadığı bahanesiyle ondan ayrılarak Avusturya imparatorunun kıziyle evlendi.

JUDİTH* İsrailoğlu kahraman kadınlarından biridir. Béthulie şehrini kurtarmak için düşman generali Holopherne'i kandırmış ve sonra da onu uykusunda öldürtmüştü.

Judith (Horace Vernel'nin tablosu)

JUL Fr. i. Fiz. On milyon erge eşit (müsavi) olan iş birimi (vahidi kıyasisi). Beygir kuvveti (cheval - vapeur) saniyede 736 jul olarak kabul edilmiştir. [Joule]

JULİDE Far. s. [ژولیده] Birbirine girmiş, dağınık, karma karışık. (Bu kelime divan edebiyatında çok defa saç vasfında kullanılmıştır): (Muyı julide oluptur serde anka lânesi = Karma karışık saç başta anka kuşunun yuvası haline gelmiştir). [Mélé, embrouillé]

Junon Barberini

JUNON* «jünon ok.» Eski Roma mitolojisinde baş Tanrı Jupiter'in karısı sayılan bir mitoloji şah-

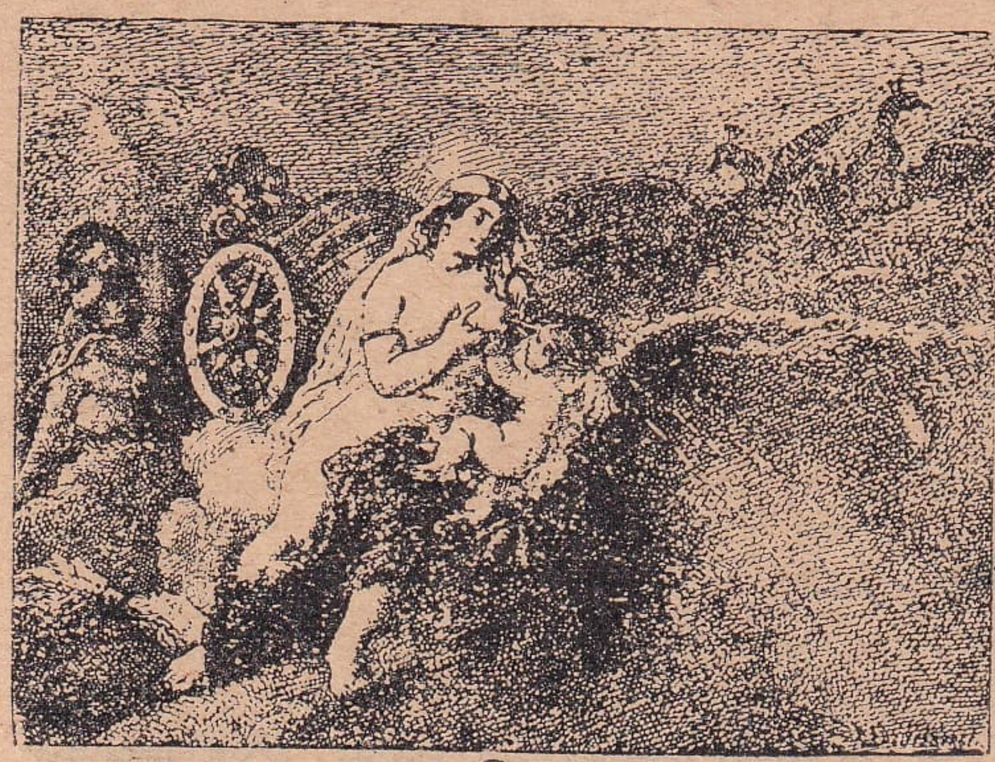

Junon (Rubens'in tablosu)

sıdır. Saturne onun kızı olup evlilik tanrıçası itibar edilirdi.

JUPİTER* « jüpiter ok. » Roma mitolojisinde tanrıların başı sayılan bir mitoloji şahsıdır ki Yunan mitolojisindeki karşılığı Zeuse'dir. Mitoloji kitaplarında birçok macerası sayılır. Bilhassa çapkınlığı ve meşru olmıyan çocukları da çoktur.

Jupiter Verospi

JURA* «jüra ok.» İsviçre ile Fransa arasında 300 kilometre uzunluğunda bir dağ zincirinin adıdır. En yüksek tepeleri 1.690 ve 1.680 metre yüksekliğindedir.

§ Bu isim aynı zamanda Fransız departmanlarından birinin de adıdır.

Jupiter (Ingres'ten)

JURNAL Fr. i. Hâtıra defteri, hâdiselerin günü gününe yazıldığı defter, gazete: Gemi jurnalı. [Journal]

2 - bk. Curnal. [Rapport de délateur]

§ Jurnalcı ve jurnalcılık: bk. Curnalcı ve curnalcılık. [Espion, espionnage]

JUVÉNAL* «jüvenal ok.» Lâtin «satire» yani hiciv şairi. Edebiyat tarihlerinde ilk zaman şairleri arasında «satire» edebiyatının başlıca mümessillerinden biri olarak gösterilir.

JÜBİLE Fr. i. Bir mesleğin ellinci veya yirmi beşinci yılını başarıyla bitirmiş olanların şerefine yapılan kutlama töreni. Evlilik hayatının bu türlü yıldönümleri için yapılan merasime de bu isim verilir. Jübile kelimesi ibranice «iobel» kelimesinden alınmıştır ki «koç boynuzu» demekmiş. Eski İbraniler kutsal yılın geldiğini ilân için koç boynuzundan yapılma borular kullanırlarmış. Yahudilerde elli yılda bir jübile yapılır ve bu vesile ile borçlar affedilir ve köleler, esirler azadolunurmuş. Sonraları papalar da böyle elli ve bazan yirmi beş yılda bir jübile bayramı yapmışlardı. O günlerde Romaya gelenlerin bütün günahları affedilirmiş. Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta böyle uzun bir tarihi olan jübile, sonraları şahısların da hayat ve meslek yılları için kullanılmış ve yakın zamanlarda bizde de âdet olmıya başlamıştır. [Jubilé]

JÜJKOMİSER Fr. i. Eski Ticaret Kanunumuz mucibince iflâs işlerine bakmak üzere mahkeme tarafından tâyin edilen memura verilen isim. [Juge - commissaire]

JÜPİTER Lât. i. Gezegenlerin (seyyarelerin) en büyüğü ve güneşe yakınlıkça beşincisi olan yıldız ki dilimizde yeni adı Erendiz'dir. Müşteri yıldızı. [Jupiter]

JÜRİ İng. i. Her hangi bir işde hüküm vermek üzere toplanan kurul (heyet). Mümeyyiz heyeti. [Jury]

2 - Bâzı memleketlerde cinayet derecesindeki ceza dâvalarında hazır bulunan ve suçların yalnız maddi cihetlerini tetkik eden halk yargıçlarından mürekkep bir heyettir. Bu heyeti teşkil eden üyelerin sayısı bâzı yerlerde 12, bâzı yerlerde daha fazladır. Bunlar yalnız bir dâva için mahkeme başkanı tarafından kura ile seçilirler. Jürinin vazifesi sanığın (maznunun) suçlu olup olmadığına veya sair maddi meselelere dair mahkeme başkanı tarafından sorulan suallere «evet» yahut «hayır» demekten ibarettir. Jüri «hayır» dediği zaman mahkeme başkanı sanığı derhal beraet ettirmiye mecburdur. [Jury]

K

K Türk alfabesinin on dördüncü ve sessizlerin onuncu harfi. [Quatorzième lettre de l'alphabet turc et la dixième des consonnes]

K Kim. Potasyum cisminin simgesi (remzi). [Symbole chimique du potassium]

KAAN i. bk. Kağan.

KAB i. İçine yemek veya sulu şeyler koymıya yarıyan her türlü eşyadan biri, çanak, çömlek, sahan, tencere gibi kablar. [Récipient]

2 - Örtü, mahfaza: Kitap kabı, kürk kabı, yorgan kabı. [Enveloppe, couverture]

§ Kabına sığmamak: Sabırsızlanmak, kendini tutamamak. [Être impatient, ne pas tenir en place, être très ambitieux]

§ Kab kacak: Kapkacak, her türlü mutfak eşyası. [Récipients]

KÂB, KÂ'B Ar. i. [كعب] Ayak topuğu, aşık kemiği. [Cheville du pied]

§ mec. Kâbına varmak, kâbında olmak: Birinin derecesinde olmak, biriyle müsavi (eşit) olmak: Veli, Alinin kâbına varamaz. [Égaler qulqu'un en talents]

KABA s. Hafif olduğu halde kalın veya hacmı büyük: Kaba şilte. [Gros]

2 - Özensiz, hünersiz yapılmış: Kaba bir oda takımı. [Grossier]

3 - Taneleri iri: Kaba un, kaba çakıl. [Grand, gros]

4 - Terbiye ve görgüsü kıt kimse veya terbiyeye aykırı söz veya hareket: Kaba adam, kaba cevap, kaba muamele. [fig. Grossier, impoli]

§ Kaba et: Kuyruk sokumunun iki yanındaki şişkin kısım: Çocuğun kaba etlerini şamarladı. [Fesse]

§ Kaba saba: Görgüsüz, terbiyesiz: Kaba saba bir adam. [Grossier]

2 - Dikkatsiz ve savrukça: Kaba saba bir iş. [Sans goût, grossièrement]

KABADAYI b. i. Kimseden yılmadığı iddiasında olup şuna buna meydan okuyan kimse. [Qui a l'air brave, bravache]

2 - s. mec. Babayiğit, cesur: Doğrusu kabadayı bir delikanlıdır. [Brave, courageux]

3 - En başta gelen, belli başlı: Bunun en kabadayısı elli kuruştur. [Le principal]

KABADAYILIK i. Kabadayı hali veya kabadayıca hareket. [Bravacherie]

KABADÜZ* Ordu vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından biri olup 13 köyü, 9.906 nüfusu vardır. Bunun 512 si bucak merkezindedir. Bucak, Ordu'nun 22 kilometre güneyinde olup yolunun Uzunisa'ya kadar olan dokuz kilometrelik kısmı muntazam şose ise de ondan sonraki 13 kilometresi patika halindedir.

KABAHAT Ar. i. [قباحت] Çirkin hareket, hafif suç, kusur. [Faute, délit]

§ Kabahat etmek: Kusur yapmak, suç işlemek. [Faire une faute, commettre un délit]

KABAHATLİ, KABAHATLI s. Kusurlu, suçlu. [Coupable]

KABAHATSİZ, KABAHATSIZ s. Kusursuz, suçsuz. [Sans défaut, innocent]

KABAHAYDAR* (Kalecik) Urfa vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından olup merkezi Kalecik köyündedir. 21 köyü, 3.313 nüfusu vardır. Bunun 268 i bucağın merkezi olan Kalecik köyündedir. Bucak Urfa'nın 27 kilometre doğu kuzeyindedir. Yolunun 15 kilometresi arabaya elverişli ise de 12 kilometresi patika halindedir.

KABAK i. Kabakgillerden (kısaiye fasilesinden) geniş yapraklı ve yerde sürünen bir bitki familyası ki sebze olarak yenen birçok çeşidi vardır. [Courge]

2 - Esrarkeşlerin (esrar içenlerin) kullandıkları bir çeşit nargile. [Espèce de pipe employée par des fumeurs de hachisch]

3 - s. mec. Bilgisiz, görgüsüz, kaba: Bir şeyden anlamaz, kabağın biri. [Personne grossière, nullité]

4 - s. (Karpuz ve kavun hakkında) Ham, kelek, hışır. [Sans goût, sans saveur, non mûr]

5 - s. (Baş hakkında) Saçsız veya baş-

lıksız, çıplak: Yalın ayak, başı kabak. [Nu (de bonnet ou de poils)]

§ Armut kabağı: Süs için yetiştirilen

Solda yukarıda: Sakız kabağı, altta süs ve helvacı kabağı, sağda asma kabağı

armut biçiminde bir cins kabak. [Sorte de courge en forme de poire]

§ Asma kabağı: bk. Asmakabağı. [Courge longue]

§ Bal kabağı: bk. Balkabağı. [Potiron jaune]

§ Helvacı kabağı: bk. Helvacıkabağı. [Citrouille]

§ Sakız kabağı: Sebze olarak en çok kullanılan küçük ve uzunca kabak çeşidi. [Courgette]

§ Su kabağı: İçi kof büyücek bir çeşit kabak ki kurutulduktan sonra su gibi şeyleri koymak için kullanılır. [Calebasse]

§ Kabak başında patlamak: Bir işin zararlı neticesine uğramak. [Subir le résultat fâcheux d'une affaire, d'une imprudence]

§ Kabak çiçeği gibi açılmak: Utangaçlıktan ve çekingenlikten çabuk sıyrılıp teklifsizleşmek. [Devenir subitement sans façon]

§ Kabak tadı vermek: Usanç vermek, bıktırmak. [Se rendre insupportable]

KABAKGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, kabak, karpuz, kavun, hıyar gibi cinsleri olan geniş yapraklı, sürüngen ve sarılgan bir bitki familyası. eskt. Kısaiye fasilesi. [Cucurbitacées]

KABAKLAMAK f. Ağacı yalnız gövdesi kalacak şekilde budamak. [Ebrancher, élaguer]

KABAKULAK b. i. Bezlerin ve çok defa tükrük bezlerinin iltihaplanıp şişmelerinden meydana gelen bulaşıcı, salgın ve ateşli bir hastalık ki çocuklar arasında daha fazla raslanır. [Oreillons]

KABAKULAK İBRAHİM P A Ş A * (ölm. 1742). Birinci Mahmut zamanı sadrazamlarındandır. Karahisarlıdır. Vezirlerin çuhadarlık ve kethüdalık gibi hizmetlerinden yetişerek Birinci Mahmut zamanında önce kapıcılar kethüdası, 1730 da sadrazam olmuştu. Sekiz ay kadar bulunduğu bu makamda iken hayli zulümler yapmış, kendisini eskiden gücendirenleri sürdürmüş veya öldürtmüştü. Girid'de on yıl kadar valilik ettikten sonra Resmo'da öldürülmüştür.

KABALAK i. Şapkaya benziyen ve güneşten korunmak için bâzı defa içi mantarlı olan bir çeşit askerî başlık ki Birinci Dünya Savaşı sonlarına doğru Osmanlı ordusunda kullanılmıştı. [Sorte de coiffure militaire]

Kabalak

KABALAŞMAK f. Kaba bir hale girmek, terbiyesizleşmek, kabalık etmek. [Devenir grossier, devenir vulgaire]

KABALAŞTIRMAK f. Kaba bir hale sokmak. [Rendre grossier]

KABALI* Sinop vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından biri olup 20 köyü, 9.649 nüfusu vardır. Bunun 716 sı bucak merkezi olan Kabalı köyündedir ki o da Sinop'un 22 kilometre güneyinde ve Gerze'ye giden şose üzerindedir.

KABALIK i. Kaba olanın hali veya kabaca hareket. [Grossièreté, impolitesse]

KABARA i. İri başlı çivi ki ayakkabıların altına dayanmaları için çakılır, süs diye sandık veya çekmece gibi eşyanın üstüne, yahut eskiden yapıldığı gibi odaların ahşap kısımlarına türlü şekilde çakılan başları yaldızlı ve geniş çivi. [Clou d'ornement à tête large et doré]

KABARCIK i. İçi su veya hava dolu ufak kabartı yahut kürecik. Küçük çıban, hava kabarcığı. [Bulle d'eau, petit abcès, ampoule]

KABARIK s. Kabarmış, şişmiş, üfürülmüş, tümsekli. [Élevure, boursouflement, enflure]

§ Kabarık deniz: Coğ. Gelgit (med ve cezir) sırasında suların yükseldiği vakitteki deniz hali. eskt. Med hali. [Haute mer]

KABARMA i. Kabarmak işi veya hareketi. [Action de s'enfler, de se gonfler]

2 - Coğ. Yeryüzünde su kütlesi üzerine başlıca ayın çekimi (cazibesi) tesiriyle 12 saat 25 dakika ara ile deniz seviyesinin yükselmesi hâdisesi: En büyük kabarma Kanada kıyılarında olur ve 21 metreyi bulur. eskt. Med hareketi. [Flux]

KABARMAK f. Şişmek, ağırlığı art-

madan hacmı büyümek: Pamuğu atılınca yastık kabardı. [S'enfler, se gonfler]

2 - Yükselmek, taşmıya yüz tutmak: Kahve kabardı. [S'élever]

3 - Kibrinden veya öfkesinden kurumlanmak veya davranır gibi olmak. [S'enorgueillir, s'irriter]

§ Koltuğu kabarmak: Öğünmek, tefahur etmek. [S'enorgueillir]

§ Safrası kabarmak: Midesi bulanmak, deniz tutmak. [Avoir la nausée, avoir le mal de mer]

KABARTI i. Kabarmış, tümsek yer, çıkıntı. [Saillie, appendice]

KABARTMA i. Kabartmak işi. [Action de hausser, d'élever, de boursoufler]

2 - Şekli düz olmayıp kabarık olan iş: Kabartma yazı, kabartma çiçek. [Haut-relief]

3 - s. Çıkıntılı olarak, kabartılmış şekilde. [En haut - relief]

KABARTMAK f. Kabarmasına sebebolmak, yükseltmek,çıkıntılı yapmak. [Rendre volumineux, hausser, élever, boursoufler]

§ Koltuk kabartmak: Kurumlanmak. [Se venter]

§ Kulak kabartmak: Bir şeyi duymıya çalışmak, kulak vermek. [Prêter l'oreille]

KABASAKAL b. s. Gür ve geniş sakallı. [Qui a la barbe touffue]

KABASOĞAN b. s. Göründüğü gibi sağlam ve kuvvetli olmıyan. [Qui paraît plus fort qu'il n'est pas]

KABAŞİŞ b. i. Kabakulak. [Oreillons]

KABAYEL b. i. Güneyden esen yel, lodos. [Vent du sud]

KÂBE* [كعبه - Caaba - Kaaba] Mekke'de Müslümanlıkça mukaddes tanılan,

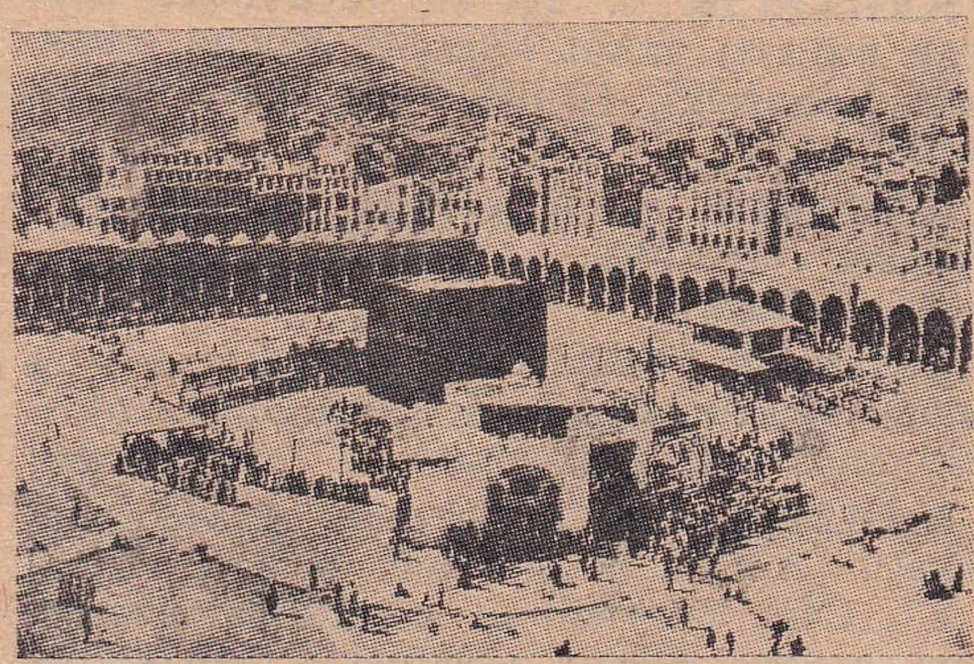

Kâbe'nin görünüşü

bütün Müslümanların kıblesi olup hac zamanında tavaf edilen, taştan yapılmış küçük bir binadır ki yerinin dünyanın yaratılışındanberi tâyin edilmiş olduğu ve ilk defa Birinci Peygamber Âdem tarafından kurulduğu ve ikinci defa da Peygamber İbrahim tarafından yapıldığı rivayet edilir. Etrafı kubbeli duvarlarla ve yedi minare ile çevrilmiş ve üstü açık olan geniş bir avlunun yani «Mescidi Haram» ın ortasında 13 metre yükseklikte, 12 metre boyda ve 11 metre kadar da genişlikte dört köşe küçük bir binadır. «Haceri Esved» denilen ve Cennetten indirildiğine inanılan mukaddes kara taş, Kâbe kapısının yanında ve bir adam boyu yükseklikte duvarın içine gömülüdür ve hac sırasında hacılar tarafından hürmetle öpülür. Kâbe, en eski zamanlardanberi mukaddes tanılmış ve ziyaret edilmiş olmakla beraber muhtelif tarihlerde tahriplere uğramış ve yeniden yapılmıştır. İki kapısından doğu tarafındaki açık, batıdaki kapalı tutulur. Kâbe siyah ibrişimden örülmüş, üstü sırma ile âyetler yazılı bir örtü ile örtülmüştür. Bu örtüyü ilk defa Mısır'da hükümet süren Türk sultanlarından Kılavun yaptırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu devrinde ve Yavuz Sultan Selimden sonra her sene Kâbe örtüsü Osmanlı devleti tarafından değiştirilirdi. Şimdi bu iş Mısır hükümetince yapılmaktadır. Osmanlı Türklerinin elinde iken haç mevsiminde her sene Kâbeyi en aşağı yüzbin Müslüman ziyaret ederdi. Son zamanlarda bu ziyaretçilerin miktarı hemen on misli eksilmiştir.

KABIZ, KABZ Ar. i. [قبض] El ile tutma, alma, kavrama. [Action de prendre]

§ Kabzetmek: Almak: Azrail ruhunu kabzetti. [Prendre, saisir]

KABIZ, KABZ Ar. i. Peklik, tutkunluk, «sürgün» ün zıttı: Kabız olmuş, inkıbaza uğramış. [Constipation]

§ Kabız olmak: Pekliğe tutulmak. [Se constiper]

KABİH Ar. s. Çirkin, yakışıksız: Kabih bir yüz, kabih bir hareket. [Laid, mauvais]

KABİL Ar. s. [قابل] Olabilir: Bu işin öyle olması kabildir. [Possible]

KABİL Ar. i. Ebe hekim, çocuk almak sanatını bilen doktor. [Accoucheur]

KABİL, KAABİL* [Caïn] Din kitaplarından gelen menkıbeye göre Âdem ile Havvanın oğulları olup kıskançlık yüzünden kardeşi Hâbil'i öldürmesi hikâyesi birçok sanat eserlerine mevzu olmuştur. bk. Hâbil.

KABÎL Ar. i. [قبيل] Cins, çeşit, türlü: Bu kabîl işler, bu kabîlden bir muamele. [Genre, classe, espèce]

KÂBİL* [Kaboul - Caboul] Afganistanın başkenti olan ve kendi adındaki ırma-

ğın üzerinde bulunan 140.000 nüfuslu eski ve istihkâmlı şehirdir. Geniş bir ovanın doğusunda ve iki sıra dağın köşesinde ve

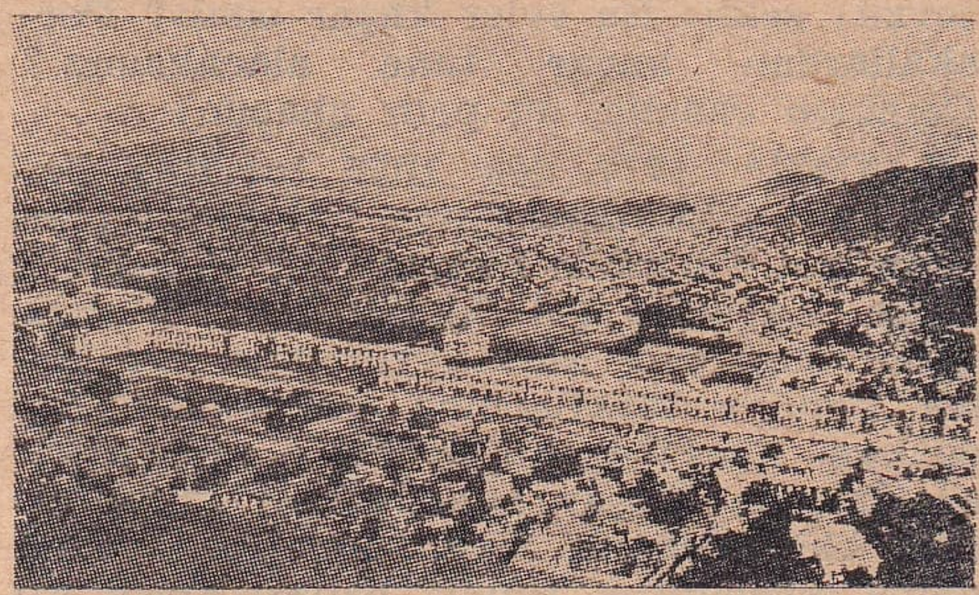

Kâbil'in umumi görünüşü

güzel bir yerde kurulmuş, kervan uğrağı olduğu için ticareti işlek bir beldedir.

KÂBİL IRMAĞI* Afganistanda Kûhı Baba dağları eteğinden çıkarak Sind nehrine karışan ırmağın adıdır ki Kâbil şehrinden geçtiği için bu ismi almıştır. 500 kilometre kadar uzunluktadır.

KÂBİLİSTAN* Eskiden Afganistanın Kâbil ırmağı havzasına ve Kâbil şehri civarına verilen isim.

KABİLE Ar. i. [قابله] Ebe, çocuk almasını bilen ve bunu meslek edinen kadın. [Accoucheuse, sage - femme]

KABİLE Ar. i. [قبيله] Boy, uruk, oymak, aşiret, birlikte konup göçer göçebe halk. [Tribut]

KABİLİYET Ar. i. Yetenek, istidat: Çocuğun musikiye kabiliyeti var. [Capacité]

KABİLİYETLİ s. Yeteneği, istidadı olan. [Capable]

KABİLİYETSİZ s. Yeteneksiz, beceriksiz. [Incapable]

KABİLİYETSİZLİK i. İstidatsızlık, yeteneksizlik. [Incapacité]

KABİNE Fr. i. Bakanlar kurulu, vekiller heyeti.

2 - Hekim muayenehanesi, küçük oda, kamara.

3 - Helâ. [Cabinet]

KABL Ar. zf. Önce, evvel: «Kablet taam : yemekten önce, kablet - tufan: tufandan evvel, ma kabl : bir şeyin öncesi» gibi türkçeye girmiş bâzı arapça tâbirlerde (deyimlerde) kullanılır. [Avant]

KABİR, KABR Ar. i. Mezar, sin: (Kabrinde müsterih uyu ey namdar Atam. Emin Bülend). [Tombeau]

KABLO Fr. i. Elektrik akımı (cereyanı) iletiminde (naklinde) kullanılan ve yalıtkan (mücerrit - isolant) bir madde ile sarılı bulunan maden tel: Telgraf kablosu, telefon kablosu. [Câble]

KABOTAJ Fr. i. Aynı memleket iskele ve limanları arasında gemi işletme işi: Türkiyede kabotaj Atatürk inkılâbından bilmiyen, nankör: Kâfiri nimet. [Qui nie, botage]

KABRİSTAN Far. i. Mezarlık, sinlik. [Cimetière]

KABUK i. Bir şeyin üstünü kaplıyan ve onu dışarıdan gelecek tesirlere karşı koruyan örtü. Ar. Kışır: Ağaç kabuğu, meyva kabuğu. [Écorce, croûte]

2 - Bâzı hayvanların deriden başka kalın mahfazaları, kavkı: Midye kabuğu, istiridye kabuğu. [Coquille]

§ Kabuk bağlamak: Kabuklanmak, üstünde kabuk peyda etmek. [Être couvert d'une écorce, d'une coque]

KABUKLANMAK f. Kabuk bağlamak. [Être couvert d'une écorce, d'une coque]

KABUKLULAR ç. i. Zo. Kabukları yapılarındaki kireçli tuzlar dolayısiyle sertleşmiş bulunan, solunum (teneffüs) organları balıklara benziyen sınıf. Yengeç ve ıstakoz kabuklulardandır. eskt. Kışriye. [Crustacés]

KABUKSAL s. Biyol. Kabukla münasebetli veya kabuk mahiyetinde olan. eskt. Kışri. [Cortical]

KABUKSUZ s. Kabuğu olmıyan. [Sans écorce]

KABUL Ar. i. [قبول] Alma, verilen bir şeyi hoş görme: Hediyeyi kabul etti. [Acceptation]

2 - Bir ziyaretçiyi veya iş için geleni yanına alma. [Réception, accueil]

3 - Bir şeye razı olma, uygun görme. [Consentement]

§ Hüsnü kabul: Iyi karşılama: Ziyaretimizi hüsnü kabul etti. [Bon accueil]

§ Kabul etmek: Almak, yanına almak, razı olmak, hoş görmek, uygun bulmak. [Accepter, agréer, recevoir, accueillir, consentir]

KABULLENMEK f. Hakkı yokken kendine mal etmek: Bizim kitabı kabullendi, halbuki iğreti vermiştim. [Accepter, posséder]

KABULİ BEY*, Ali (ölm. 1909). 31 Mart ihtilâlinde öldürülmesinden dolayı şöhret bulmuş bir deniz subayıdır. Asarı Tevfik zırhlısı komutanıydı. Yıldızdaki saat kulesi önünde ihtilâlci askerler tarafından öldürülmüştür.

KABULİ PAŞA*, Mehmet (1812-1877). Abdülâziz zamanında nazırlıklarda ve elçiliklerde bulunmuş vezirlerdendir. Bâzı şiirleri de vardır. Atina, Viyana, Peters-

burg elçiliklerinde, ticaret nazırlığında ve ilk açılan âyan âzalığında bulunmuştu. Büyük Fuat Paşanın bacanağıydı.

KABURGA i. Eğe kemiklerinin meydana getirdiği kafes, göğüs kemiklerinin her biri: Zayıflıktan kaburgaları çıkmış. [Côte, squelette du thorax]

§ Gemi kaburgası: Gemilerde dış kaplamanın dayandığı eğri ağaçlardan yapılan iskelet. [Squelette d'un navire]

§ Kaburga dolması: Kuzu kaburgasının pirinç, kuru üzüm ve fıstıkla dolması. [Côte farcie]

KÂBUS Ar. i. [كابوس] Karabasan, uykuda ağırlık basma. [Cauchemar]

KABZA Ar. i. [قبضه] Avuç, pençe: Koca memleket bir şahsın kabzasında bulunursa öyle bir idarede selâmet olmaz. [Poignée]

2 - Kılıç gibi şeylerin tutulacak yeri: Kılıç, meç kabzası. [Poignée]

§ Kabzetmek: Almak, tutmak. [Prendre, saisir]

KABZIMAL Ar. b. i. Meyva ve sebze gibi şeylerin yetiştirenlerle satanlar arasında aracılığını yapan komisyoncu. [Commissionnaire des fruits et des légumes]

KAÇ e. Sayı hakkında sormıya mahsustur: Kaç para, kaç gün, kaç kişi. [Combien]

2 - (Cümle suali ihtiva etmezse) Birçok: Ona kaç defa söyledim. [Plusieurs]

§ Birkaç: Birden fazla, fakat muayyen olmıyan bir sayıya delâlet eder: Birkaç gün önce, birkaç kişi vardı. [Quelques]

KAÇAK s. Kaçmış, bir işten, vazife veya hükümden kaçmış veya kaçırılmış olan kimse, yahut şey: Mektep kaçağı, kaçak asker, kaçak mal. [Fugitif, évadé, déserteur, marchandise de contrebande]

KAÇAKÇI s. Bir yere kanunsuz mal sokan veya bir yerden mal kaçıran kimse. [Contrebandier]

KAÇAKÇILIK i. Yasak mal kaçırma işi. [Contrebande]

KAÇAKLIK i. Kaçak olma hali. [État d'être fugitif, déserteur]

KAÇAMAK i. Bir işten veya vazifeden suç teşkil etmiyecek şekilde ayrılmak, bir şeyden kaçınma imkânı veren hal, kuvvetli ve pek haklı olmıyan özür. [Fuite, prétexte]

KAÇAMAKLI s. Ne evet, ne de hayır mahiyetinde olmıyan ve her ikisine de çekilebilen söz, cevap, yahut hareket, şüpheli, meşkûk. [Equivoque]

KAÇAN zf. Eskiden «ne vakit, ne zaman ki» gibi mânalarda kullanılırdı: Kaçan oraya gelirse bana haber veriniz. [Quand]

KAÇAR s. «Kaç» edatının üleştirme (tevziî) şekli: Bu evler kaçar odalı? Portakallardan kaçar tane alacaksınız? [Combien chacun, ou pour chacun]

KAÇAR* 1777 den 1925 tarihine kadar İran hükümdarlığında bulunmuş olan ve asılları Türkmen bulunan bir hanedanın adıdır. Kaçarlar pek büyük bir Türkmen aşireti olup yedi kola ayrılmıştır. Bunlardan Ürmiye taraflarında bulunanlar Yukarıbaş, Aşağıbaş adiyle ikiye ayrılmıştılar. İran'da Kaçar hanedanının kurucusu olan Aka Mehmet Han Aşağıbaş denen kısma mensuptur. Büyük babası Fetih Ali Han, Zend Kerim Hanın emîrlerindendi. Aka Mehmet Şah 1779 da tahta çıktı. Ondan sonra aynı soydan Fetih Ali, Mehmet, Nasırüddin ve Muzafferüddin, Mehmet Ali ve Ahmet şahlar hükümdar oldular. Ahmet Şahtan sonra hükümdarlık soyu Pehlevi hanedanına geçti.

KAÇARULA İta. i. Saplı tencere. [Casserole]

KAÇGÖÇ b. i. Bâzı yerlerde Müslüman kadınlarının erkeklere görünmelerini, bir arada oturup konuşmalarını yasak eden âdet, nâmahremlik: Eskiden bizim şehir hayatımızda kaçgöçe pek riayet edilirdi. [Obligation rituelle de ne se fréquenter que quand les femmes ont couvert leur visage (entre hommes et femmes qui ne sont pas liés d'une parenté proche) chez les musulmans]

KAÇIK s. Bir yana kaçmış, çarpılmış, kaymış. [Inclinant d'un côté]

2 - mec. Delişmen, aklı başından kaçmış: Kaçıktır, sözüne güvenilmez. [Maniaque, qui a perdu le bon sens]

KAÇIKLIK i. Delişmenlik, divanelik. [Folie, extravagance]

KAÇINCI s. Kaç derecede bulunan, kaç sıfatının sıralama şekli: Kaçıncı defa geldi? Kaçıncı katta oturur? [Quantième]

KAÇINGAN s. Kaçınma huyu olan, çekingen, müçtenip. [Méfiant]

KAÇINMAK f. Çekinmek, her hangi bir işten geri durmak, himmetini esirgemek: O adam böyle bir hizmetten kaçınmaz. [S'abstenir, éviter]

KAÇIRILMAK f. Alıp götürülmek, kaçmıya sevkedilmek. [Être évadé]

2 - Gümrük veya vergi vermemek için gizlice geçirilmek. [Être importé ou exporté par contrebande]

3 - Dikkatsizlikle elden çıkarılmak, kaybedilmek: Fırsat kaçırıldı. [Être perdu]

KAÇIRMAK f. Kaçmasını temin et-

mek, firar ettirmek: Mahkûmu kaçırmışlar. [Faire évader]

2 - Kaçmasına meydan vermek, istemiyerek gitmesine meydan vermek: Polis dikkatsizlikle hırsızı kaçırmış. Mühim bir şey söyliyecektim, arkadaşı kaçırdım. [Laisser échapper]

3 - Gitmek zorunda bırakmak: Ustası huysuzluğu yüzünden o iyi çırağı nihayet kaçırdı. [Obliger de partir]

4 - Gümrük veya resim vermeden gizlice mal geçirmek: Avrupadan her gelişte bavullar dolusu eşya kaçırırmış. [Faire la contrebande]

5 - Bir nakil vasıtasının vaktini geçirmek, zamanında yetişememek: Treni, vapuru kaçırmak. [Manquer]

6 - Delirmek: Felâketi duyunca kaçırmış. [Devenir fou]

KAÇIRTMAK f. Kaçırma işini başkasına yaptırmak. [Faire évader, faire laisser passer, faire perdre, aider à la contrebande]

KAÇIŞ i. Kaçma işi, firar. [Fuite]

KAÇIŞMAK f. Birden dağılıp her biri bir tarafa kaçmak. [Fuir chacun d'un côté, se disperser]

KAÇKIN i. Kaçak, kaçmış kimse, firari: Mektep kaçkını. [Fuyard, déserteur]

§ Tımarhane kaçkını: Deli, divane. [Fou]

KAÇMA i. Kaçmak hareketi, firar. [Action de fuir]

KAÇMAK f. Gizliden gitmek veya habersiz, izinsiz savuşmak. [Fuir, s'évader, déserter, échapper]

2 - Bir yeri bırakıp gitmek. [S'en aller]

3 - Kendini göstermemek: Misafirden kaçmak, erkekten kaçmak. [Se retirer, éviter]

4 - Kaçınmak, çekinmek, bir iş veya zahmeti esirgemek: Ben dost için yorgunluktan kaçmam. [S'abstenir]

5 - Hızlı koşmak: Öyle kaçtı ki yetişemedim. [Courir]

6 - Kalmamak, bitmek, zail olmak: Keyfim kaçtı. Neşesi kaçtı. [Cesser, disparaître]

7 - Usulca sokulmak, gizlice girmek: Biletsiz kaçıvermiş. Kulağına su kaçmış. [S'insinuer, échapper]

KAD Ar. i. [قد] Boy. Kadd-ü kamet: Boy bos. Kaddi bülend: Yüksek boy. [Taille]

§ Serv-kad: Servi gibi uzun ve zarif boylu. [Qui a la taille élevée et gracieuse]

KADANA Macarca. i. Ağır süvari beygiri, iri at ki çok defa ağır ve kaba yüke ayrılır. [Espèce de cheval de grande taille]

KADANA, KATANA İta. i. Eskiden küreğe verilen esirlerin ayaklarına takılan zincirli halka, pıranga. [Chaîne de forçat]

KADAHOR* (Çiftesu) Trabzon vilâyetinin Of ilçesi bucaklarından biri olup 30 köyü, 22.913 nüfusu vardır. Bunun 712 si bucak merkezindedir. Kadahor, Of'un 30 kilometre güneyinde ve ona ancak arabaya elverişli bir yol ile bağlıdır.

KADAR Ar. e. Derece ve miktar anlatır: İstediği kadar yer, doyacak kadar yemek, bacak kadar çocuk. [Tant que]

2 - «Aşağı yukarı» gibi tahmin ve takrip anlatır: Yirmi kişi kadar vardılar. Yirmi, otuz lira kadar bir masraf ister. [Environ, approximativement]

3 - Son, intiha anlatır: Yirmi güne kadar tamam olur. Beş dakikaya kadar gelir. [Jusqu'à]

KADASTRO Fr. i. Bir şehir, bölge veya memlekette her türlü arazi ve mülklerin yerini, sahasını, sınırlarını ve değerlerini belirtip plâna bağlama işi ki arazi vergisinin tespitine hizmet etmekle beraber arazi hududu ihtilâflarının da ortadan kalkmasına yarar. [Cadastre]

KADAVRA Lât. i. Ölmüş insan veya hayvan vücudu: Kadavra üzerinde çalışmadıkça anatomi iyice öğrenilemez ve hekimlik tahsili de ona dayanır. [Cadavre]

KADAYIF Ar. i. [قطائف] Tatlı yapılmak üzere muhtelif şekillerde dökülüp sıcak saçta kurutulan hamur: Tel kadayıfı, yassı kadayıf, ekmek kadayıfı. [Pâte fine dont on fait différents plats doux]

§ Deniz kadayıfı: bk. Deniz.

KADEH Ar. i. İçki, su, çay içmekte kullanılan küçük bardak: Rakı kadehi, çay kadehi. [Verre, coupe à boire]

Kadeh

§ Kadeh dokuşturmak: bk. Dokuşturmak.

§ Kadeh kaldırmak: Ziyafetlerde birinin veya bir şeyin şerefine işaret olmak üzere içmeden önce kadehleri yukarı kaldırmak. [Lever les coupes, toaster]

KADEHÇİK i. Bot. Meşelerde meyva sapının genişlemesiyle meydana gelen ve meyvayı ortasına kadar içine alan, küçük kadeh şeklindeki kısım. Palamut meşesinin kadehçiklerinde çok miktarda tanen vardır. eskt. Kudeyh. [Cupule]

Kadehçik

KADEM Ar. i. Ayak: Kadem basmak, vaz'ı kadem etmek, kadem-nihâde olmak: Bir yere ulaşmak, ayak basmak. [Pied]

2 - 12 parmak (yarım arşın) uzunluğunda eski bir ölçü, ayak, metrenin üçte biri. [Ancienne mesure]

3 - Uğur: Uğurlu, kademli olsun. Evimize kadem getirdiniz. [Bon augure]

KADEME Ar. i. Basamak, derece, adım: Kademe kademe: Derece derece, adım adım. [Degré d'un escalier, marche]

KADEMHANE Far. i. Ayakyolu. [Lieu d'aisance]

KADEMLİ s. Uğurlu. [De bon augure, qui porte bonheur]

KADEMSİZ s. Uğursuz. [De mauvais augure, qui porte malheur]

KADEMSİZLİK i. Uğursuzluk. [Mauvais augure]

KADER Ar. i. Dünyada ve bütün insanların hayatında geçecek hallerin ve hâdiselerin önceden Allah tarafından tâyin edilmiş olduğuna inanma ve Müslümanlıkça bu inanışın şekli. Kaza, kader inanışı muhtelif mezheplere göre azçok değişir ve bu mesele İslâm ilâhiyatında ehemmiyetli bir bahis teşkil eder: (Kim olur zor ile maksuduna rehyabı zafer — Gelir elbette zuhura ne ise hükmü kader = Hiç kimse istediğine zorla kavuşmak yolu bulamaz, kaderin hükmü ne ise yerine gelir). [Destinée, destin, providence]

KADERCİLİK i. Fel. Bütün olup biten işlerin tabiat üstünde bir kudret tarafından önceden ve değişmez bir surette tespit edilmiş olduğuna inanan mezheptir. bk. Cebriye. [Fatalisme]

KADERİYE Ar. i. Fel. İslâm felsefesinde günah ve küfür gibi hareketlerde kaderi kabul etmeyip «kul kendi fiilinin yaratıcısıdır» diyenlerin mezheplerine verilen isim. [Arbitre, libre arbitre]

KADI Ar. i. [قاضى] Osmanlı İmparatorluğunun ilk asırlarında kazaların başında bulunan, hem idare âmirliği, hem mahkeme hâkimliği yapan büyük hocalara ve din âlimlerine verilen unvan ki sonraları her türlü dâvalara bakan hâkimler için kullanılmıştır. Tanzimatın ilânından sonra adliye teşkilâtı yapılarak şeriye mahkemeleri ayrıldı ve kadı kelimesi yalnız evlenme, boşanma, nafaka ve miras dâvalarına bakan şerî mahkeme reisleri için kullanılır oldu. Medenî Kanundan sonra kadıların işleri hukuk mahkemelerine geçti. [Juge de la loi musulmane]

Bir kadı tipi

KADIASKER Ar. i. bk. Kazasker.

KADIKÖY* İstanbul vilâyeti ilçelerinden biri olan ve şehrin Anadolu kıyısında büyük bir kısmını teşkil eden semtin adı. İlçenin merkez bucağından başka bir köyü bulunan Erenköy semtiyle Kızıltoprak semti de birer bucak sayılmıştır. Kadıköy, İstanbulun karşısında ve İstanbul boğazına Marmaradan girilecek kısmın güney köşesindedir. Kuzey doğu tarafında Haydarpaşa ve batı güney cihetinde Mühürdar ve Moda mahalleleri vardır. Hayli büyük bir şehir halinde bulunan bu semtler, arkasındaki Çamlıca tepelerinin eteklerinden Marmara kıyılarına kadar uzanır. Erenköy ve Kızıltoprakta bağlı bahçeli güzel köşkleri ve Moda sahilinde yalılariyle İstanbulun hem yazlığa, hem kışlığa elverişli güzel bir parçasıdır. Semtin muhtelif mahalleleri arasında tramvay ve Erenköy, Kızıltoprak cihetlerinde demiryolu ve öteki semtlerde de otobüs seferleri vardır. Kadıköy ilçesinin nüfusu 66.940 olup bunun 66.349 u asıl Kadıköyü teşkil eden mahallelerde bulunmaktadır (1945 te).

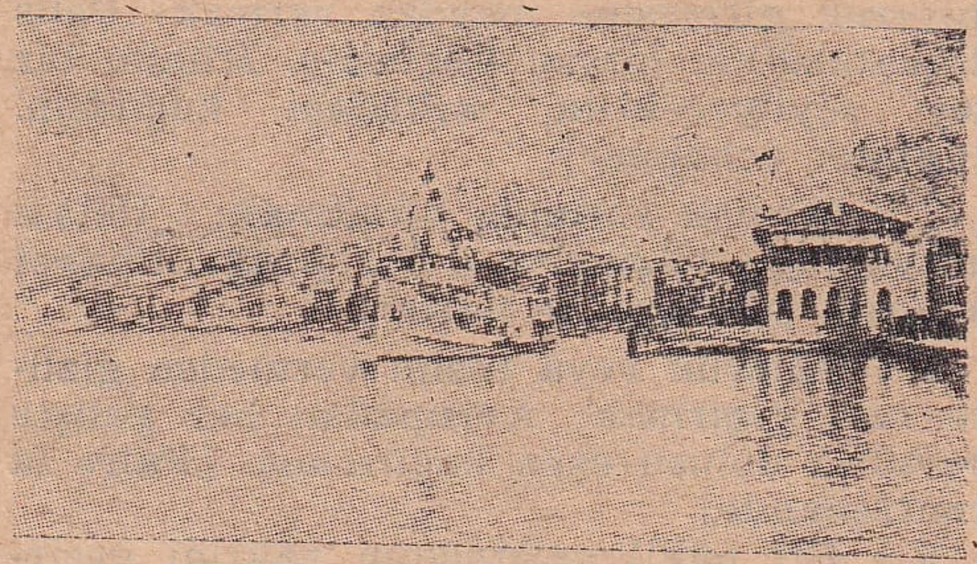

Kadıköy iskelesinden bir görünüş

KADIKÖYTAŞI b. i. Jeol. Süt beyazlığında hafif mavi dalgalı bir cins akik. Alaca akik. Kalseduan. [Calcédoine]

KADILIK i. Kadının işi veya bir kadının vazife gördüğü yer. Eskiden ilçeler birer kadılık demekti. [Charge et dignité de juge pour la loi musulmane]

KADIN i. Annelik sıfatını alabilen insan, erkeğin eşi, bu zümrenin yetişkin çağda bulunanı ki evlenmeden önce kızdır: Kadını «dişi insan» diye tarif yanlış ve çirkindir, çünkü «dişi» insan değildir. [Femme]

2 - Eskiden «bayan - hanım» mânasına kullanılan bir unvan. Ar. Sitti, Far. Banu. [Dame]

3 - s. Analık veya ev idaresi gibi meziyetleri bulunan: Bayan Ayşe pek kadındır. [Ménagère]

§ Kadın Efendi: Osmanlı saltanatı zamanında padişah kadınlarına verilen unvan: İkinci kadın efendi, dördüncü kadın efendi. [Titre des épouses du sultan]

§ Kadın kadıncık: Terbiyeli, idareli, derli toplu ve kendi halinde kadın. [Dame

bien élevée, capable de gouverner une maison]

§ Kadın nine: Büyük anne veya yaşı hayli ilerlemiş kadın. [Grand'mère, femme âgée]

KADINBUDU b. i. Yumurtaya bulanıp yağda kızartılan pirinçli bir cins köfte. [Sorte de hachis contenant du riz et couvert d'œufs]

KADINCIK i. Küçük kadın. [Petite dame]

§ Kadın kadıncık: bk. Kadın.

KADINCIK ANA* Hacı Bektaş Veli'nin karısı olduğu söylenen ve Bektaşîlerce muhterem tanılan bir kadın.

KADINCIL s. Kadın düşkünü. [Passionne des femmes]

KADINGÖBEĞİ b. i. bk. Göbek.

KADINHANI* (Saideli) Konya vilâyeti ilçelerinden biridir. 21 köylü merkez bucağından başka 15 köyü bulunan Kurthasanlı ve 12 köylü Sarayönü adlı iki bucağı vardır. Kadınhanı ilçesi Konyanın 60 kilometre kuzey batısında ve ona muntazam bir şose ile bağlı olduğu gibi ayrıca kendi adını taşıyan ve altı kilometre mesafede bulunan istasyonu vasıtasiyle demiryolu ile de bağlı bulunmaktadır. İlçenin bütün nüfusu 27.594 olup bunun 4.341 i merkezindedir (1945 te).

KADINLIK i. Kadın olma hali, iyi ev kadını ve aile reisi olma vasfı, kadın meziyeti. [État de dame, qualité de ménage de maison, dignité de dame]

KADINTUZLUĞU b. i. Bot. «Sarıçalı» ve «amberbaris» dahi denilen bir bitki. [Épine - vinette, berberis]

KADIŞEHRİ* Yozgat vilâyetinin Çekerek ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. Çekerek veya Hacıköy ilçe haline getirilmeden önce bu bucak Sorgun ilçesine bağlıydı. 30 köyü, 10.415 nüfusu vardır. Bunun 917 si bucak merkezindedir. Kadışehri, Çekerek'in 27 kilometre doğusunda ve ona arabaya elverişli bir yol ile bağlıdır.

KADIRGA Yun. i. Eski bir çeşit harb gemisi ki hem kürek, hem yelkenle yürütülürdü. Her küreği bu işe ayrılan dört esir veya mahkûma çektirilirdi. İstanbulda vaktiyle bu çeşit gemilerin demirli bulunduğu limana Kadırga limanı derlerdi ki hâlâ Marmara kıyılarının bu semti Kadırga adını taşır. [Galère]

KADIRGA BALIĞI b. i. Balina balığının bir adı. [Baleine]

KADİD, K A D İ T Ar. i. İskelet. [Squelette]

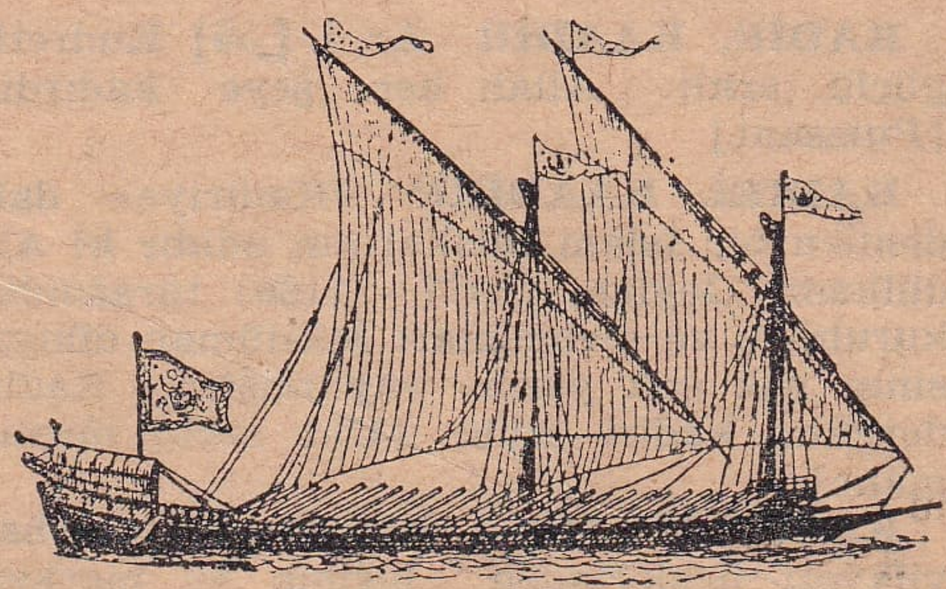

Kadırga

2 - mec. Pek zayıf ve kuru insan. [Très maigre]

KADİFE i. Bir yüzü ipek, pamuk veya yünden ülger denilen pek kısa, ince ve sık tüylerle kaplı parlak ve yumuşak kumaş. [Veloure]

KADİFE ÇİÇEĞİ b. i. Bileşikgillerden çiçekleri koyu sarı renkte ve kadife gibi parlak ve ülgerli bir çiçek ki horozibiği çiçeği de onun bir çeşididir. [Amarante]

KADİH, KADH Ar. i. [قدح] Birinin aleyhinde söyleme, söğüp sayma, atıp tutma. [Blâme, médisance, injure]

§ Zem ve kadih: Söğüp sayma. [Diffamation]

KADİM Ar. s. Uzun zamanlardanberi var olan önceki. eskt. (yıpranmış mânası olmıyarak) Tarihi kadim: Eski tarih, Kelâmıkadim: Kur'an. [Ancien, antique]

§ Kadimen: Eskidenberi. [Depuis longtemps]

§ Kadimî: Eskidenberi var olan, başlangıcı hatırlanamıyan zamandanberi. [Qui existe depuis longtemps, de temps immémorable]

KADİP, KADİB Ar. i. İnce ve düz budak, fidan. [Tige droite]

2 - Erkeğin tenasül âleti. [Verge]

KADİR, KADR Ar. i. Değer, kıymet, miktar: Kadir bilmek. (Karınca kadrince). (Kadrini sengi musallada bilip ey Baki — Durup el bağlıyalar karşına yâran saf saf). (Sengi musalla: Cenaze namazı kılınırken tabutun konulduğu taş demektir). [Valeur, dignité]

2 - Ast. Bir yıldızın parlaklığı bakımından bulunduğu derece. Birinci kadirde 19, ikincide 57, üçüncüde 174 yıldız vardır. Göz ancak ilk altı kadirde bulunan ve sayısı 8.450 olan yıldızları seçebilir. [Ast. Valeur, intensité relative]

KADİR GECESİ b. i. Ramazanın 27 nci gecesi. Leylei Kadir. [La 27 ème nuit du mois lunaire de ramazan vénérée par les musulmans]

KADİR, KAADİR Ar. i. [قادر] Kudretli, güçlü, erkli: Allah her şeye kadirdir. [Puissant]

KADİRÎ, KAADİRÎ* «Kadiriye» dahi denilen bir İslâm tarikatının adıdır ki Abdülkadir Geylâni (1077 - 1166) tarafından kurulmuş ve mensupları Müslüman dünyasının pek çok yerine yayılmıştır. Kadirî dergâhı, kadirî şeyhi. [Une secte musulmane]

KADİRLİ* (Kars Zülkadriye) Seyhan vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın ismidir. 65 köyü bulunan merkez bucağından başka bucağı yoktur. Eski adı Kars Zülkadriye idi ve Kozan sancağı kazalarından biri sayılırdı. Kasaba Adananın 65 kilometre kuzey doğusunda olup Ceyhan'a 50 kilometrelik bir araba yoliyle bağlıdır. Eskiden bağlı bulunduğu Kozan ile mesafesi de 30 kilometredir. Köyleriyle birlikte bütün ilçenin 31.815 nüfusu olup bunun 3.323 ü Kadirli kasabasındadır (1945 te).

KADİRŞİNAS Far. s. Değerbilir, insanlık ve iyilik kıymetini tanır insan, kadirdan: Kendi değeri bulunmıyanlar kadirşinas olamazlar. [Qui apprécie à sa juste valeur les mérites, qui reconnaît les services rendus]

§ Kadirşinaslık: Değerbilirlik, kıymet tanırlık. [Qualité d'apprécier le mérite]

KADMİYUM i. Kim. Simgesi (remzi) «Cd» olan, gümüş beyazlığında, 8,6 yoğunluğunda (kesafetinde), 320 derecde ergiyen (zeveban eden) yumuşakça bir maden. [Cadmium]

KADRAN Fr. i. Saat, pusula gibi âlet ve cihazlarda, üzerinde yazı, rakam veya başka işaretler bulunan yuvarlak safha. [Cadran]

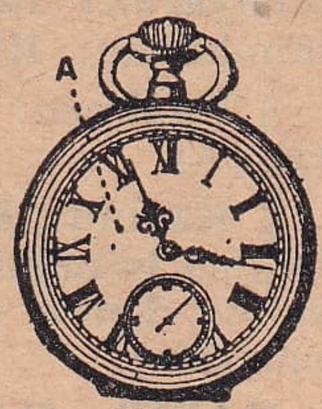

A - Kadran

KADRİ BEY* (1843 - 1902). İkinci Abdülhamit zamanında on yıl kadar bulunduğu Trabzon valiliğinde kuvvetli şahsiyeti ve orijinal tedbirleriyle meşhur olmuş bir zattır. Vezir Hacı Ethem Paşanın oğludur. İstanbulda doğmuştur. İzmir defterdarlığında, maliye müsteşarlığında bulundu. Trabzonda ölmüştür. Sözleri ve hareketleri hâlâ bir menkıbe halinde söylenir. «Büyük Türk Lûgati» muharriri Hüseyin Kâzım Kadri bu zatın oğludur.

Kadri Bey

KADRİ EFENDİ*, Abdülkadir (ölm. 1551). Kanuni Sultan Süleyman zamanında şeyhülislâmlıkta bulunmuş âlim ve şairlerdendir. Hamiteli'nde, yani İsparta'da doğduğu için ona Abdülkadiri Hamidî de derler. Bursada ölmüştür. Şiirde Kadri mahlâsını kullanırdı.

KADRİ PAŞA*, Cenanizade (1832 - 1883). İkinci Abdülhamit saltanatının ilk yıllarında sadrazamlıkta bulunmuş vezirlerdendir. Antepte doğdu. «Kamus» mütercimi Asım Efendinin yeğenidir. Hariciye tercüme odasından yetişerek yabancı diller öğrenmiş, muhtelif nazırlıklarda da bulunmuştu. 1879 daki başvekilliği bir seneden eksik sürmüştür. Sonra Edirne valiliğine gönderilmiş ve orada ölmüştür. Bilgili ve iyi seciyeli olarak tanınmıştır.

Kadri Paşa

KADRİ RAŞİT ANDAY*, Doktor general (1877 - 1948). Çocuk hastalıklarındaki ihtısasiyle, Tıp Fakültesindeki dersleri ve eserleriyle tanınmış hekimlerimizdendir. İstanbulda doğdu. Askerî Tıbbiyede hekimlik tahsiline başlıyarak tahsilini Pariste tamamlamıştı. Fransa, İspanya ve Belçika tıbbi mecmualarında yayımlanan tetkikleri vardır. Birçok mütehassıs hekim yetiştirmiştir.

KADRİL Fr. i. Dört kişi yani kadınlı, erkekli ikişer çift tarafından karşılıklı oynanan eski bir çeşit salon dansı ve bunun havası. [Quadrille]

KADRO İta. i. Bir işde çalışanların cetveli veya bir işin yapılması için lâzım olan şeylerin defteri: Bir şirketin kadrosu, memur kadrosu, maaş kadrosu. [Cadre]

KAFA Ar. i. [قفاء] Baş, Ar. Re's. Far. Ser. Boyundan yukarı olan ve bütün baş uzuvlarını ihtiva eden vücut kısmı: İnsanın değeri kafasında, hayvanınki postundadır. Eskiden idamlar kafayı kesmek suretiyle yapılırdı. [Tête crâne]

2 - Başın ve boynun arka tarafı, ense. (Kelimenin bu mânası eskiden kullanılırdı ve mecazi olarak yalnız arka yerine kullanıldığı ve meselâ «dağın kafasında bir dere var» denildiği de olurdu. Arapçaya mahsus olan bu kullanış türkçede artık bırakılmıştır). [Le derrière de la tête, occiput]

3 - Görüş, anlayış, düşünme tarzı: O bu

kafada kaldıkça bir adım ileri gidemez. [Manière de voir et de penser]

4 - Zekâ, anlayış, akıl: Onda kafa vardır, kafalı adam. [Intelligence, esprit]

5 - Zıpzıp taşının irisi ki çocuklar oyunda atar ve başka bilelere vururken onu kullanırlar. [Le gros des billes]

§ Boş kafalı: Bilgisiz, düşüncesiz. [Qui a la cervelle vide]

§ Her kafadan bir ses çıkmak: Bir yerde kargaşalık bulunmak, kimse kimsenin söylediğini anlamaz bir halde olmak. [Régner l'anarchie, ne pas y avoir de concorde]

§ Kafa dengi: Anlaşmış dost, kafadar. [Ami intime]

§ Kafa kafaya vermek: Bir kenarda sıkı fıkı konuşmak. [Être en tête à tête]

§ Kafa kâğıdı: Nüfus kâğıdı. [Acte de l'état civil]

§ Kafa patlatmak: Bir işe fazla zihin yormak. [Réfléchir longuement]

§ Kafa tutmak: Karşı gelmek veya inatçılık etmek. [Bouder, s'entêter]

§ Kalın kafalı: Anlayışı kıt. [Grosse tête]

KAFADANBACAKLILAR ç. b. i. Zo. Yumuşakçaların (naimelerin) baş kısımlarında boynuz gibi sert bir gagası ve yanlarında iki gözü bulunan, uçları vantuzlu sekiz kolu olan ehemmiyetli bir sınıfı ki yumuşakçaların devleri sayılan en irilerini teşkil ederler. Ahtapot ve mürekkep balığı kafadanbacaklılardandırlar. eskt. Zatülercületür re'siye. [Céphalopodes]

KAFADAR Far. s. Kafa dengi, arkadaş, yardak. [Compagnon, ami intime]

KAFADARLIK i. Yardaklık, kafa denkliği. [Compagnie]

KAFAİÇİ b. i. Biyol. Kafatası içindeki beyin, beyincik gibi cihazların topu. Ansefal. [Encéphale]

KAFALI s. mec. Zeki, akıllı, kavrayışlı. [Intelligent]

KAFASIZ s. mec. Zekâsı ve kavrayışı kıt. [Insensé, stupide]

KAFATASI b. i. Biyol. Kafanın üst ve arka kısmından ibaret olup «alın, yan, kafa, temel, kalbur, şakak» kemiklerinden meydana gelen ve içinde «kafaiçi» denilen «beyin, beyincik, omurilik» bulunan azçok yumurta şeklindeki kemik kutu. eskt. Cümcüme, kıhıf. [Crâne]

KAFDAĞI* Şark ve daha ziyade eski İran mitolojisinde yeri pek tâyin edilmiyen ve üzerinde «simurg» veya «zümrüdüanka» denilen bir masal kuşunun bulunduğu rivayet edilen yüksek bir dağ ki adının Kafkas dağlarından çıkmış olduğu tahmin edilmektedir. [Montagne fabuleuse sur laquelle résiderait l'oiseau fabuleux]

KAFEİN Fr. i. Kahve ve çaydan çıkarılarak hekimlikte kalbi kuvvetlendirmek ve hareketlendirmek için kullanılan madde ki, ilk defa 1820 de Runge tarafından elde edilmiştir. [Caféine]

KAFES i. Telden, maden veya tahta çubuklardan yapılma aralıklı mahfaza: Kuş kafesi, aslan kafesi.

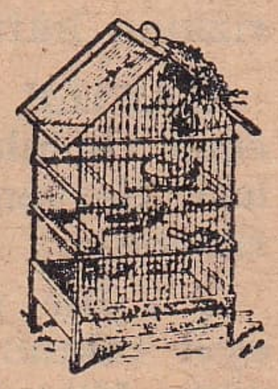

Kuş kafesi

2 - İnce tahta çitlerden yapılıp pencerelere takılan siper ki içeriden dışarının görülmesine engel olmadığı halde dışarıdan içerinin görülmesine engel olur ve eskiden evlerimizin pencerelerine konulurdu. [Grille, grillage, jalousie]

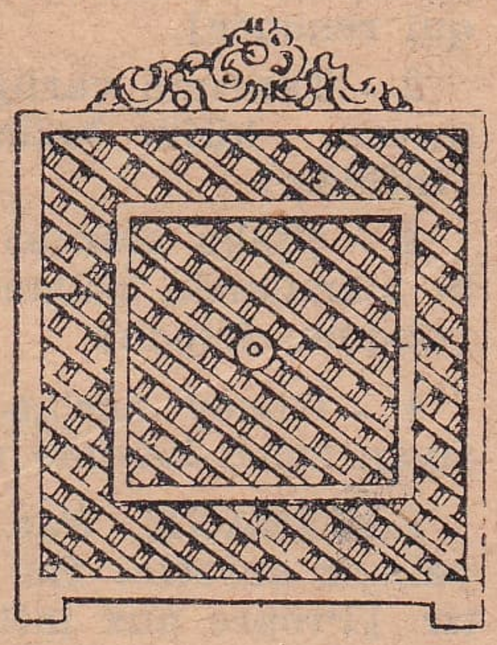

Pencere kafesi

§ Hak uran kafesi: bk. Hak uran.

§ Kafese girmek: Aldatılmak. [Être trompé]

§ Kafese koymak: Aldatmak. [Tromper]

§ Kafes tamiri: Bir binanın etraflı tamiri. [Restauration d'un bâtiment]

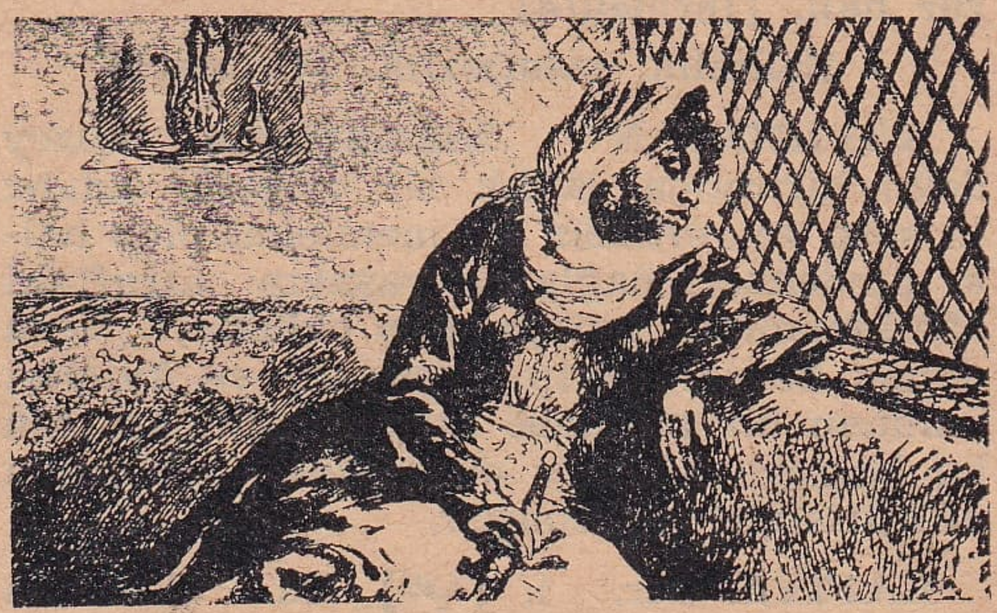

Kafes arkası — eski Türk kadını (C. Biseo'dan)

KAFESLİ s. Kafesi olan veya kafes biçiminde. [Garni de grilles, de jalousies]

KAFEŞANTAN Fr. b. i. Çalgılı kahve veya gazino. [Café chantant]

KÂFFE Ar. i. [كافّه] Hep, bütün: Söylediklerinizin kâffesini getirdim. [Le tout, totalité]

KÂFFETEN Ar. zf. Hepsi, bütünü: Kitapları kâffeten ciltlidir. [En tout]

KÂFİ Ar. s. Yeter, yetecek: Bu kadarı kâfidir. [Suffisant]

§ Kâfi gelmek, kâfi olmak: Yetişmek, kifayet etmek, yeter derecede bulunmak. [Suffire]

KÂFİL Ar. s. [كافل] Bir işi üstüne alan, deruhde eden, kefil olan: Tanrı kullarının rızkına kâfildir. [Qui garanti, garant]

KAFİLE Ar. i. [قافله] Birlikte yolculuk eden topluluk: Asker kafilesi, hacı kafilesi. Kervan. [Troupe de voyageurs, caravane]

2 - Bir yere gönderilen şeylerin ayrı ayrı takımı: Eşyanın ilk kafilesi yola çıktı. Kitapların ikinci kafilesi henüz gelmedi. [Convoi, série]

KÂFİR Ar. s. [كافر] İnkâr eden, iyilik bilmiyen, nankör: Kâfiri nimet. [Qui nie, qui renonce]

2 - Tanrının varlığına ve birliğine inanmıyan, küfür halinde bulunan, mülhid. [Infidèle]

3 - (Şaka olarak) Yaramaz, çapkın gibi mânalarda kullanılır: Seni kâfir seni! [Coquin, fripon]

4 - Güney Afrika doğu kıyılarında yaşıyan zenci kavime verilen isim. [Cafre]

KÂFİRANE Far. s. Kâfirce, kâfirlere yakışır surette: Bu bir kâfirane hareket-tir. [Propre aux infidèles]

2 - Zalimce, merhametsizce. [Cruel, cruellement]

KÂFİRLİK i. Tanrıya inanmayış, küfür hali. [Infidélité]

2 - Zalimlik, insafsızlık. [Cruauté]

KÂFİRİSTAN* Afganistanın kuzey doğu tarafında dağlık bir bölgenin adıdır ki sarp ve verimsiz bir memleket olup halkı ötedenberi dağlarda yaşayıp etraftaki Müslümanlara karışmamış oldukları, Veda dinine benzer garip inanışları ve âyinleri bulunan bir mezhebe mensuboldukları için bu bölgeye kâfirler memleketi mânasına «Kâfiristan» denilmiştir.

KAFİYE Ar. i. [قافيه] Ed. Nazımda mısra sonlarının aynı kelimelerle olmamak şartiyle sesçe birbirine uygun olması, uyak: Eskiler kafiyede yalnız ses değil, şekil uygunluğunu da ararlardı. [Rime (dans les vers)]

§ Kafiyeci: Kafiye uyduran nâzım şairliği ancak kafiye bulmaktan ibaret olan kimse. [Rimeur]

§ Kafiyeli: Kafiyesi bulunan, mukaffa, uyaklı. [Rimé]

§ Kafiyesiz: Kafiyesi olmıyan veya kafiyesi yanlış olan: Kafiyesiz yazmak moda olalı şairlik ucuzladı. [Qui manque de rime]

KAFKAS* [Caucase] Karadenizden Hazar denizine kadar uzanan büyük bir dağ zincirinin adıdır ki boyu 1.200 kilo-

Kafkas dağlarından bir görünüş

metre sürer, genişliği ortalama 90 kilometre ise de bâzı yerlerinde, meselâ Elbrüz dağı civarında 200 kilometreyi aşar. En yüksek yeri 5.467 metre olan Elbrüz (Elbrous) dağıdır. Kafkaslar tarihin ilk zamanlarındanberi hayalleri uğraştırmış ve birçok mitolojik rivayetlere mevzu olmuşlardır. Şark masallarında «simurg» denen hayalî kuşun bulunduğu «Kafdağı» nın da burada olduğu tahmin edilir. Prométhée'nin de orada bir ağaca bağlanarak ciğeri bir kartal tarafından yenilmek suretiyle ölüme mahkûm edilmiş olduğu ve Hercule tarafından kurtarıldığı Kafkas dağlarına ait efsanelerdendir.

KAFKASYA* [Caucasie], Bilâdı Kafkas [Pays du Caucase] Asya ile Avrupa arasında ve Karadenizle Hazar denizinin çerçevelediği yüksek dağ zincirlerinin yamaç ve ovalarındaki memleketlere verilen isimdir ki Aşağı Kafkasya (Cicaucasie), Yukarı Kafkasya (Transcaucasie - Maverayi Kafkas) isimleriyle ikiye ayrılır. Aralarında Kafkasya'nın yüksek dağları vardır. Birinci kısım Avrupadan, ikincisi Asya kıtasından sayılır. Yüzölçümü 472.540 kilometre karedir. O heybetli ve vahşi dağların eteklerindeki arazi yüksekliklerinin derecesine göre beş kısma ayrılır. Bin metreden alçak yerlerde her türlü mahsul yetişir. Bin beş yüzle iki bin metre arasındaki yerlerde her cins ağaçtan muhteşem ormanlar vardır. Daha yükseklerde çamlıklar bulunur. 3.500 metreyi aşan dağlar ise daima karlarla örtülüdür. İklimi sert olan bu sarp dağlarda dünyanın en güzel insanları sayılan Kafkas ırkı yetişmiştir. Orada dil ve lehçe itibariyle biribirinden ayrı doksana yakın kabîle vardır. Bu insan çeşidi Kuzey Kafkasyada daha boldur. Türkler, Çerkesler, Dağıstanlılar, Çeçenler, Lezkiler, Kabardaylar, Usetler, Gürcüler, Abazalar, Acaralar, Er-

meniler, Kırgızlar orada yaşıyan değişik halk kütlelerinin başlıcalarındandır ki ihtilâlden önce Rus imparatorluğunun on eyaletini teşkil etmekte iken bugün Sovyet Rusyanın gûya otonomiye sahip ve kendilerine göre ayrı bir idare şekilleri bulunan ve hakikatte hepsi de boyunduruk altında inliyen cumhuriyetlerini teşkil etmektedirler. bk. Azerbaycan, Gürcüstan, Afganistan, Ermenistan, Çerkezler, Çeçenler.

Kafkas halkından Çerkezlerin dansı (eski bir gravürden)

KAFTAN i. Eskiden kullanılan, çok defa ipekli olan, beli dar ve süslü bir çeşit üstlük giyecek, ki padişahlar veya vezirler tara-

Fatih Sultan Mehmede ait bir kaftan

fından mükâfat veya ikram olarak lâyık görülenlere giydirilirdi. Hılat: Kaftan giydirmek. [Robe d'honneur, cafetan, caftan]

§ Biçilmiş kaftan: Pek lâyık, pek uygun: Bu iş size biçilmiş kaftandır. [Très convenable à]

§ Kaftan ağası: Eskiden büyük konak veya saraylarda baş içağası. [Garde - robe d'un vizir]

§ Kaftan böceği: bk. Hanımböceği. [Coccinelle]

KÂFUR, KÂFURU i. Uzak Doğuda, Japonya'da, Formoza'da yetişir bir çeşit taflandan elde edilen, hekimlikte romatizma ağrılarını dindirmek gibi şeyler için kullanılan beyaz ve kolay parçalanır keskin ıtırlı bir madde. [Camphre]

Kâfur dalı

§ Kâfuri: Kâfura mensup, kâfur cinsinden: Kâfuri beyaz bir teni var. [Camphorique, camphré]

KÂGİR Far. i. [كاركير] Taş veya tuğla ile yapılmış: Kâgir ev, kâgir dükkân. [En pierre, en brique]

KAĞAN i. Han ve hakan unvanlarının eski şekli. bk. Hakan. [Souverain, monarque]

KAĞANLIK i. Kağan (hakan) olma hali ve sıfatı. Bir kağan tarafından idare edilen memleket. [Monarchie]

KAĞIŞ i. Yıkılan bir şeyin çıkarttığı acı ses. [Grand fracas produit par une chose qui s'écroule]

2 - Kılıç, zırh, cebe gibi demir silâh. [Cuirasse de fer]

KAĞIŞTI i. Kılıç, mızrak, süngü gibi silâhların çarpışmasından çıkan ses. [Fracas des cuirasses et des armes]

KAĞIZMAN* Kars vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Aras ırmağı vâdisinde bulunan bu ilçenin 41 köylü merkez bucağından başka 23 köylü Kötek adında bir bucağı vardır. Toprakları verimli ve her türlü hububat ile birlikte pamuk yetiştirmiye de elverişlidir. Arazisi 2.880 kilometre karedir. Kasabanın 37 kilometre batısında ve Ağrı

dağının kuzey yamaçlarında zengin bir arsenik madeni bulunduğu gibi başka yerlerinde de bereketli tuz vardır. Bütün ilçenin nüfusu 26.456, kasabanın da 6.150 dir (1945 te). Kağızman Kars'ın 80 kilometre güneyinde ve Benliahmet demiryolu istasyonuna 58 kilometrelik bir şose ile bağlıdır.

KÂĞIT Far. i. [كاغذ] Yazı yazmak, kitap veya gazete basmak, yahut içine öteberi sarmak gibi pek çok işlerde kullanılan ve muhtelif nebati maddelerin hamur haline getirilmesinden sonra yufka gibi açılarak kurutulmasiyle elde edilen ince ve kuru yaprak: Mektup kâğıdı, cıgara kâğıdı, duvar kâğıdı, sargı kâğıdı. Ar. Kırtas, varaka. [Papier]

2 - Mektup, betik, tezkere: Babasından kâğıt almış. İş için kâğıt yazdı. [Lettre]

3 - İskambil: Kâğıt oyunu. [Carte à jouer]

4 - s. Kâğıttan yapılma: Kâğıt para, kâğıt fener. [De papier, en papier]

§ Helvacı kâğıdı: Ehemmiyeti ve değeri olmıyan kâğıt ve evrak. [Papiers, lettre sans valeur]

§ Kâğıt helvası: Kâğıt gibi ince, yassı, gevrek bir çeşit helva. [Sorte de pâte douce en feuilles très minces]

§ Kâğıt üzerinde kalmak: Karar verilip yazılmış olan bir işi yapmamak. [Rester lettre morte, ne pas être exécuté]

§ Kâğıt üzerine koymak: Bir şeyi kaleme almak, yazı ile tespit etmek. [Écrire, rédiger]

Tar. En eski zamanlarda kâğıt yerine kurutulmuş ve balmumu ile sertleştirilmiş palmiye gibi nebat yaprakları, yahut kurşun safhalar veya âdi hayvan derileri kullanılmıştır. Mısırdaki Nil kenarında yetişir bir kamışın kabuğundan çıkarılan papirus kâğıtları Mısır, Yunan ve Roma

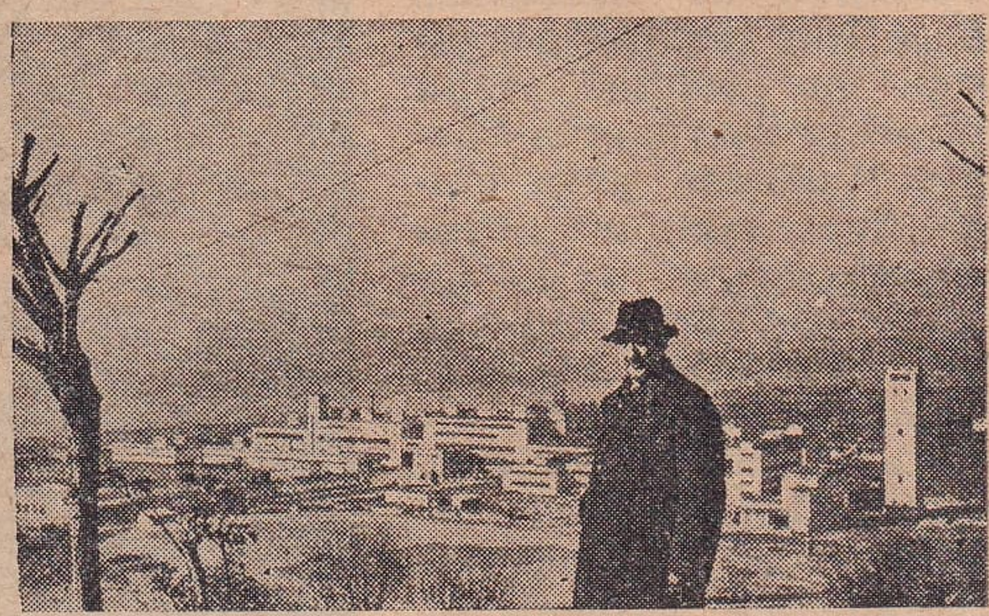

İzmit kâğıt fabrikamızın uzaktan görünüşü

gibi ilk medeniyetlerde pek çok kullanıldığı için Avrupa dillerinin çoğundaki «papier» kelimesi de ondan alınmıştır. Bugünkü şekilde muhtelif nebati madde ve paçavra hamurlarından kâğıt yapma usulünün ilk defa Çinliler tarafından bulunduğu ve Araplar vasıtasiyle İspanyadan Avrupaya yayıldığı rivayet edilir ki bu şekilde kâğıt yapmak ancak Ondördüncü Yüzyıldan sonra umumileşmiye başlamıştır. Lifi veya sellülozu ihtiva eden her çeşit maddeden, samandan, odundan kâğıt yapma usulleri yavaş yavaş meydana gelmiş, bugünkü terakki ancak Onsekizinci Yüzyıldan sonra gerçeklenmiştir.

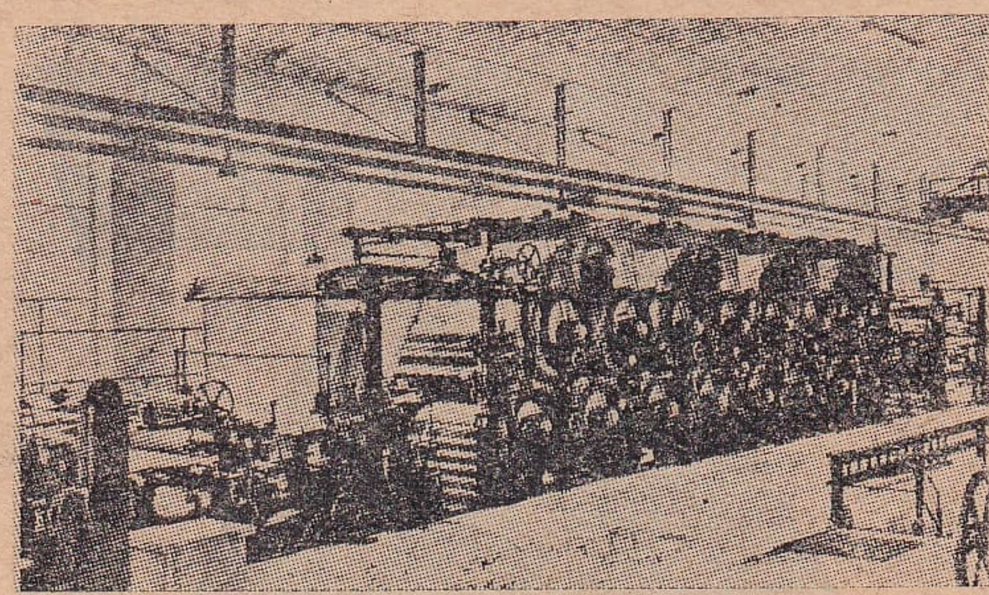

Modern bir kâğıt fabrikasının içi

KÂĞITÇI s. Kâğıt satan, kâğıt taciri. [Papetier, marchand de papier]

KÂĞITÇILIK i. Kâğıt satma işi, kâğıt ticareti. [Papeterie]

KÂĞITHANE Far. i. Kâğıt fabrikası. Onsekizinci Yüzyıl başlarında İstanbul halicine akan Alibey deresi kenarında kurulmuş olan ilk kâğıt fabrikalarımızdan birine nispetle o semte Kâğıthane ve dereye de Kâğıthane deresi adı verilmiştir. Kâğıthane semti bilhassa «Lâle Dev-

ri» nde İstanbulun en çok rağbet edilen mesirelerinden biri olmuş ve Nedim gibi o

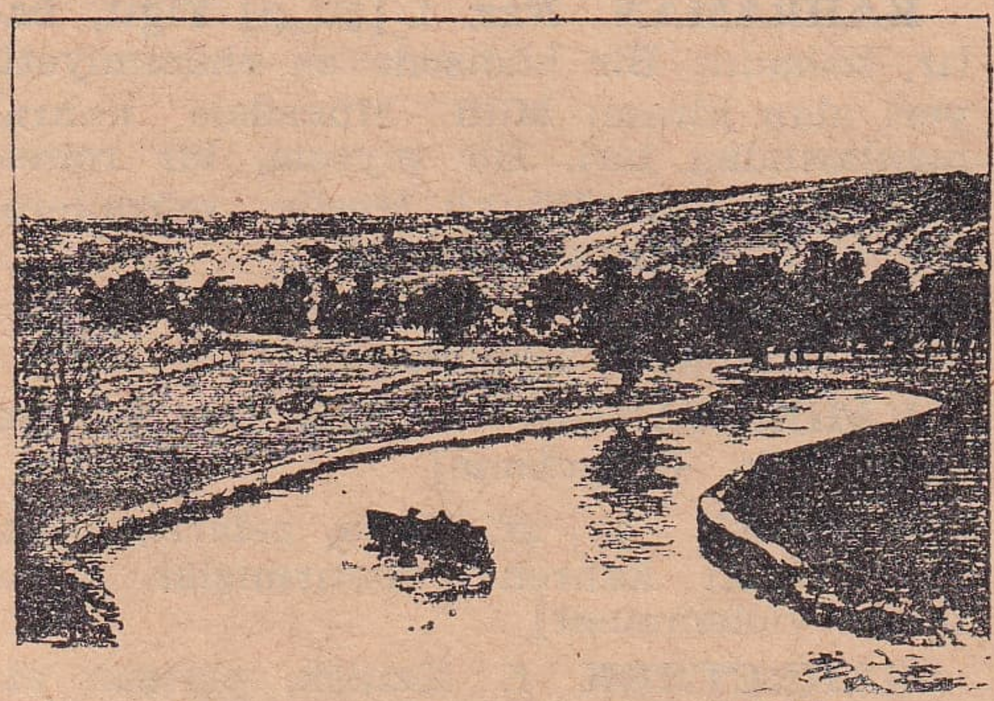

Kâğıthane deresinden bir görünüş

devrin şairleri vasıtasiyle edebiyatımıza geçmiştir. [Fabrique de papier]

KÂĞITLIK i. Kâğıt koymıya yarıyan ve yazı masası üstüne konulan bir çeşit kutu. [Classeur]

KAĞNI i. Tekerlekleri tek parçalardan yapılmış pek sade ve iptidai iki te-

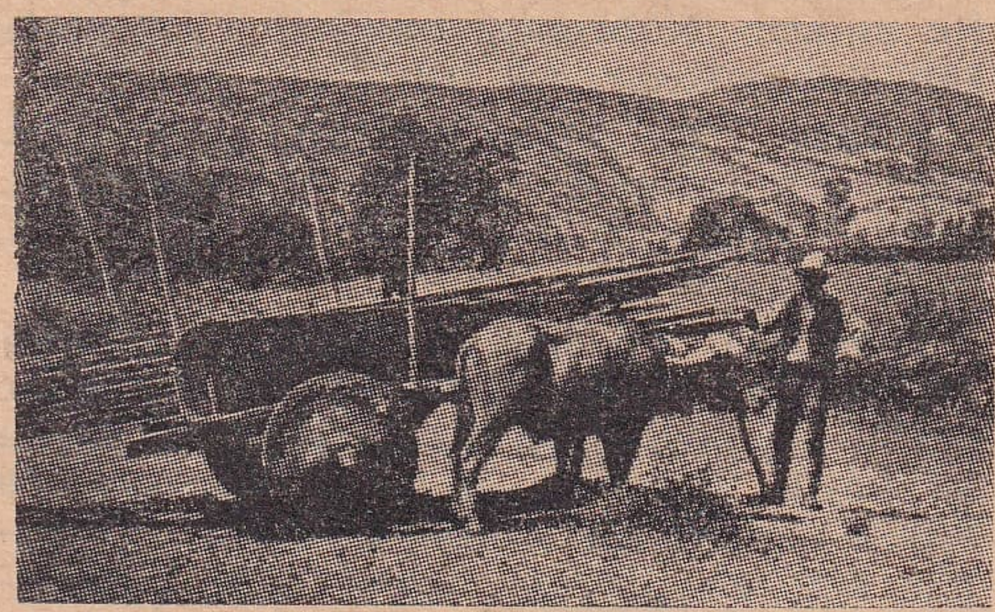

Bir kağnı arabası

kerlekli köylü arabası ki sağlam olduğu için en çetin patikalarda dahi kullanılabilir. Anadolunun bu tarihî vasıtası Millî Mücadelede kadın, çocuk ve ihtiyarların elinde cephe gerisinde harb levazımı taşımakta çok faydalı olmuştur. [Chariot à deux roues]

KAĞŞAMAK f. Gevşemek, çok eskimek: Sandalyeler artık kağşamış. [Se relâcher, être râpé]

2 - mec. Vücuduna gevşeklik gelmek, ihtiyarlamak. [S'affaiblir, vieillir]

KAĞŞAR s. Gevşemiş, çökmüş, harap. [Relâché, râpé, usé]

KÂH Far. zf. Kimi vakit, bâzı defa: Kâh orada, kâh burada. (Farsça aslı «gâh» olup türkçe konuşma dilinde «kâh» şekline girmiştir). bk. Gâh. [Tantôt, quelquefois]

KAHBE, KAHPE Ar. i. Orospu. [Prostitué]

2 - mec. Dönek, orospu mizaçlı, vefasız. [Perfide, roué]

§ Kahpe oğlu: Maksadına ermek için her alçaklığı yapan becerikli kimse: Kahpe oğlu nihayet bu kötülüğü de yaptı. [Coquin]

2 - Alçakça korkak. [Potron]

KAHBELİK, KAHPELİK i. Orospuluk, fahişelik. [Prostitution]

2 - mec. Döneklik, sebatsızlık, hilekârlık. [Perfidie, malhonnêteté]

KAHHAR Ar. s. [قهار] Çok kahır ve harabeden, (Tanrının kudretini ifade için ona mahsus sıfatlar arasındadır): Allah onu Kahhar ismiyle kahretsin. [Très puissant vengeur]

KAHIR, KAHR Ar. i. Derin üzüntü: Adamcağız kahrından öldü. [Souci]

2 - Zorlama, cebir, mahvetme: Halkı kahır altında yaşatan bir hükümdar. [Force, violence]

KAHIRLANMAK f. Çok ve devamlı üzülmek. [Se chagriner, être affligé]

KÂHİCE zf. Ara sıra, bâzı defa: Kâhice bize geldiği olur. [Quelquefois, de temps à autre]

KÂHİL Ar. s. Erişkin, kühulet denen olgunluk çağına varmış. [Mûr, arrivé à la maturité]

2 - Tembel. [Paresseux]

KÂHİN Ar. i. Eskiden gaipten haber vermek iddiasında bulunan kimseye verilen isim. [Devin]

KÂHİNLİK i. Gaipten haber verme işi: Eski İsrailoğullarında kâhinlik pek revaçta idi. [Prédilection, métier de devin]

KAHİR Ar. s. Asıl «kahredici» mânasında ise de bugün dilimizde «pek üstün, baskın, ezici» mânasına kullanılır: Hasmına kahir bir şekilde galip geldi, kahir bir ekseriyet kazandı. [Supérieur, fort pesant]

KAHİRE* [Caire] Mısır kırallığının başkenti olan, Nil nehrinin üzerinde, deltanın başladığı yerde bulunan 1.060.000 nüfuslu bir şehirdir ki Afrikanın en büyük ve en kalabalık ve mamur şehridir. Sahilden 200 kilometre içeride ve İskenderiye'nin güney doğusundadır. Bütün asri tesisleri ihtiva eden şehrin eğri büğrü sokaklariyle ve kapalıçarşılariyle tam bir Şark beldesi manzarası taşıyan kısımları da vardır. Mısırın en eski şehirlerinden olmayıp ilk önce Milâttan 525 yıl önce Babil muhacirleri tarafından kurulmuş olan Babilon adlı kasabanın, El Fostat adını alarak biraz büyümesinden meydana

gelmiştir. Şehre El Kahire adını veren Ftımi'lerin Türk komutanı Cevher (ölm. 991) dir. Ezher camisini de o yaptırmış-

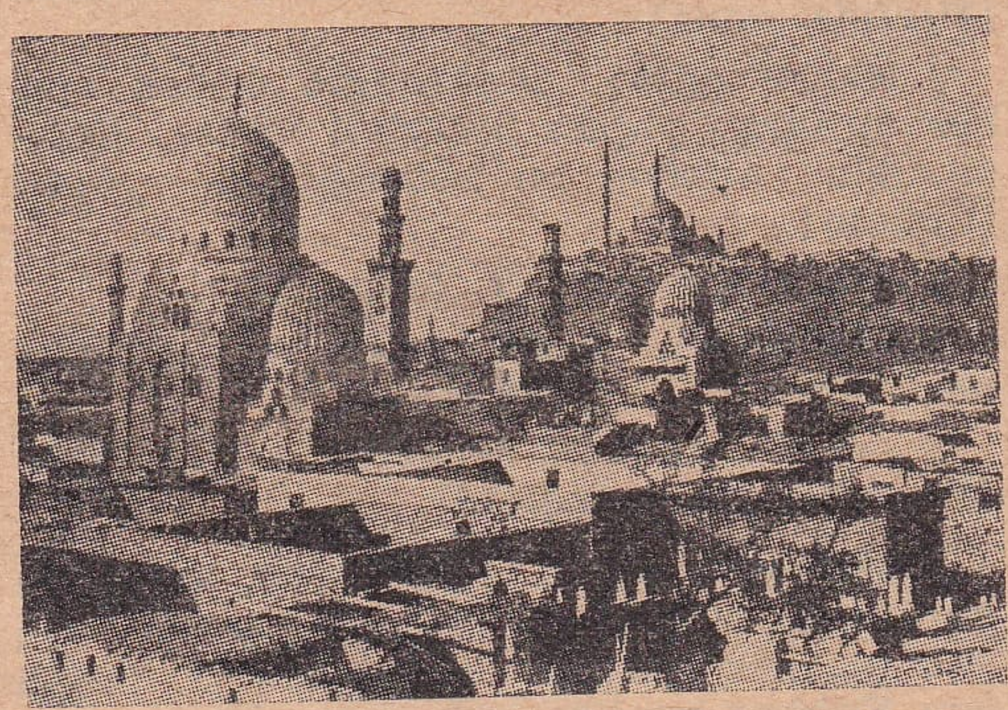

Kahire'den bir görünüş

tır. 1517 de Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilerek Mısır vilâyetinin merkezi olmuştu. Halkının mümtaz kısmını gene Türkler teşkil eder. Şehirde en çok yaygın olan dil, arapçadır.

KAHKAHA Ar. i. Sesli ve sürekli gülme: İçeriden gençlerin kahkaha dalgaları geliyor. [Éclat de rire]

§ Kahkaha atmak, koparmak, salıvermek: Kahkaha ile gülmek. [Rire aux éclats]

KAHKAHA ÇİÇEĞİ b. i. İkiçeneklilerden, çok defa kenarları mavi çizgili, beyaz çiçek a ç a n, mor, kırmızı çeşitleri de bulunan sarmaşık gibi tırmanıcı bir bitki. [Espèce de volubilis]

Kahkaha çiçeği

KAHKARİ Ar. s. Geri geri giderek (Bu kelime dilimizde harb bozgununu anlatır ve «kahkari bir hezimet» gibi nadir tâbirlerde kullanılır). [À reculons]

§ Kahkari ricat: Geriye kaçarak uğranılan bozgun. [Retraite à reculons]

KÂHKÜL, KÂKÜL Far. i. [کاکل] Alnın ortasına veya yüzün iki tarafına sarkan saç. (Bu kelime edebiyatta farsçasında olduğu gibi «kâkül» şeklinde kullanılmıştır. Konuşma dilinde daha çok «kâhkül» denir). [Boucle de cheveux pendant en anneau]

KAHMUT* (Tüllük) Tunceli vilâyetinin Kalan ilçesi bucaklarından biri olup merkezinin adı Tüllük'tür. 5 köyü, 2.013 nüfusu vardır. Bunun 1.192 si Tüllük köyündedir. Kahmut bucağı, ilçe merkezi olan Kalan'ın 5 kilometre kuzeyindedir.

KAHRAMAN Far. i. [قهرمان] Yiğit, batır, bahadır. Bir hâdisede en ehemmiyetli yeri alan kimse: Millî Mücadele kahramanlarından biri. Bir piyesin, bir romanın kahramanı. Dünkü Meslic müzakerelerinin kahramanı. [Héros]

§ Kahramanane: Kahramanca, yiğitlikle. [Héroïque, héroïquement]

KAHRAMANLIK i. Yiğitlik, batırlık, bahadırlık. [Héroïsme]

KAHREN Ar. zf. Zorla, cebirle, cebren: Halkı kahren çalıştırmışlar. [Par forces violemment]

KAHRETMEK f. Ezmek, perişan etmek, bir işi zorla yaptırmak. [Détruire, forcer par violence]

2 - Çok üzmek. [Affliger, chagriner]

3 - Çok üzülmek, dertlenmek, içlenmek: Zavallı o işi öyle kahretti ki nihayet yatağa düştü. [S'affliger, se chagriner]

KAHROLMAK f. Çok üzülmek. [Être très chagriné]

KAHROLSUN ü. Nefret ve düşmanlık anlatır: Kahrolsun hainler! «Yaşasın!» tâbirinin zıttıdır. [À bas!]

KAHT Ar. i. [قحط] Kıtlık, açlık, yokluk. Kaht-u-galâ: Kıtlık ve pahalılık. Kaht-ı-rical: Devlet adamı azlığı. [Disette, famine, manque]

KÂHTA* (Kölük) Malatya vilâyeti ilçelerinden biridir ki merkezine Kölük de derler. 35 köylü merkez bucağından başka 26 köylü Keferdiz, 39 köylü Taraksu, 29 köylü Gerger ve 25 köyü bulunan Tepehan adlı dört bucağı vardır. 1.775 kilometre kare büyüklüğünde olan ilçe toprakları her çeşit hububat ile üzüm ve meyva yetiştirir. Meraları da geniş olup bilhassa koyun yetiştirir. Canlı hayvan ihracettiği gibi yapağılarından kilim ve halı gibi şeyler de yapılır. Kâhta, Malatyanın 218 kilometre güneyindedir. Aralarındaki yolun bir kısmı arabaya elverişli ise de 50 kilometre kadarı patika halindedir. Bütün ilçenin nüfusu 35.685 ve tek camili bir köy halinde bulunan kasabanın da 1.354 tür (1945 te).

KAHVALTI* b. i. Sabahları ve bazan ikindi üstü yenilen hafif yiyecek, yemek vakti dışında yenilen soğuk çerez gibi şeylerden ibaret yiyecek. (Kelime esasen «kahve altı» olup aç karnına kahve içmiş olmamak için kahveden önce yenilen hafif şeyler içindir). [Collation, déjeuner]

KAHVE i. Sıcak iklimlerde yetişen kökboyasıgiller (feviyeler - rubinacés) den bir ağacın meyva çekirdeği ki kavrulup

dövülerek kaynatıldıktan sonra içilir, sinirlere hareket, zihne uyanıklık ve canlılık verir. [Café]

2 - Kahve ve ona benzer çay, ıhlamur gibi şeylerin içildiği dinlenme ve toplantı yeri, kahvehane. [Lieu public où l'on prend le café, café]

Kahve ağacının dalı

§ Kahve ocağı : Kahve pişirilen yer. [Chambre où l'on prépare le café, buffet, office]

§ Kahve parası : Bahşiş: Zahmetine karşı ona bir kahve parası verdim. [Pourboire]

Tar. Kahvenin ilk defa Habeşistanda tesadüf olarak bulunduğu rivayet edilir. Bu rivayete göre çobanın biri keçilerinin kahve ağacı yaprak ve meyvalarını yedikten sonra her zamankinden fazla canlılık ve hareket gösterdiklerine dikkat ederek bu nebattaki hassayı keşfetmiştir. Her halde bu nebat Arabistandan Türkiye vasıtasiyle önce İtalyaya, sonra öteki Avrupa memleketlerine yayılmıştır. Kahvenin Türkiyede yayılması Onaltıncı Yüzyıl başlarındadır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında İstanbulda kahvehaneler açılmıya başlamış ve bir aralık şarap gibi içkiler yasak edilerek halkın onun yerine kahve içmesi tembih olunmuştur. O zaman kahve Türkiyeye ve Avrupaya Yemenden giderdi. Yemenin iskelesi olan Moha'dan çıkarıldığı için hâlâ Avrupada iyi cins kahvelere Moka kahvesi denir. Fransada ve öteki Avrupa memlekelerinde kahve 1650 tarihine doğru yayılmıya başlamıştır. Bugün en çok kahve yetiştiren memleketlerin başında Brezilya gelir. Ondan sonra Kolombiya, Venezuellâ, Orta Amerika, Meksika, Arabistan, Hindistan, Hind adaları, bâzı Afrika bölgeleri, Hawai ve Filipin adaları başlıca kahve yetiştiren yerlerdendir.

KAHVECİ s. Kahve satıcısı, kuru kahveci denilen ve kahve ticareti yapan kimse. [Marchand de café]

2 - Kahve dükkânı işleten veya kahve pişirip satan kimse. [Cafetier]

KAHVEHANE Far. i. Kahve, dinlenme ve toplanma için açılmış kahve ve çay gibi şeylerin içildiği yer. [Café, lieu où l'on prend le café]

KAHVERENGİ b. i. Kavrulmuş kahvenin renginde olan, boz ile koyu sarı arasında bir renk. [Couleur café, brun jaunâtre]

KÂHYA Far. i. [كهيا] Eskiden bir daire veya konağın işlerini idare eden kimse ki aralarında büyük makamlara yükselenler bulunur, hele sultan kâhyası hayli hatırlı ve paralı olurdu. Kethuda. [Intendant]

2 - Eskiden esnaf teşkilâtında bir loncanın başında bulunan kimse: Kavaflar, arabacılar kâhyası. [Chef d'une corporation ouvrière, syndic d'une classe d'artisants]

§ Köy kâhyası: Eskiden köyün her işine karışan kimse. [Premier notable du village]

KÂHYALIK i. Kâhya hali ve işi. [Intendace]

2 - Kendine aidolmıyana karışma hali. [Intervention]

KAİDE Ar. i. [قاعده] Usul, nizam, kural, yol, düstur: Her şeyin bir kaidesi vardır. Bir dilin en basit kaidesi bile birkaç kişi tarafından birdenbire değiştirilemez. [Règle, principe]

2 - Ayaklık, kürsü taşı: Bir heykelin kaidesi. [Piédestal]

3 - (Geometride) Taban: Bir müsellesin kaidesi: Bir üçgenin tabanı. [Base]

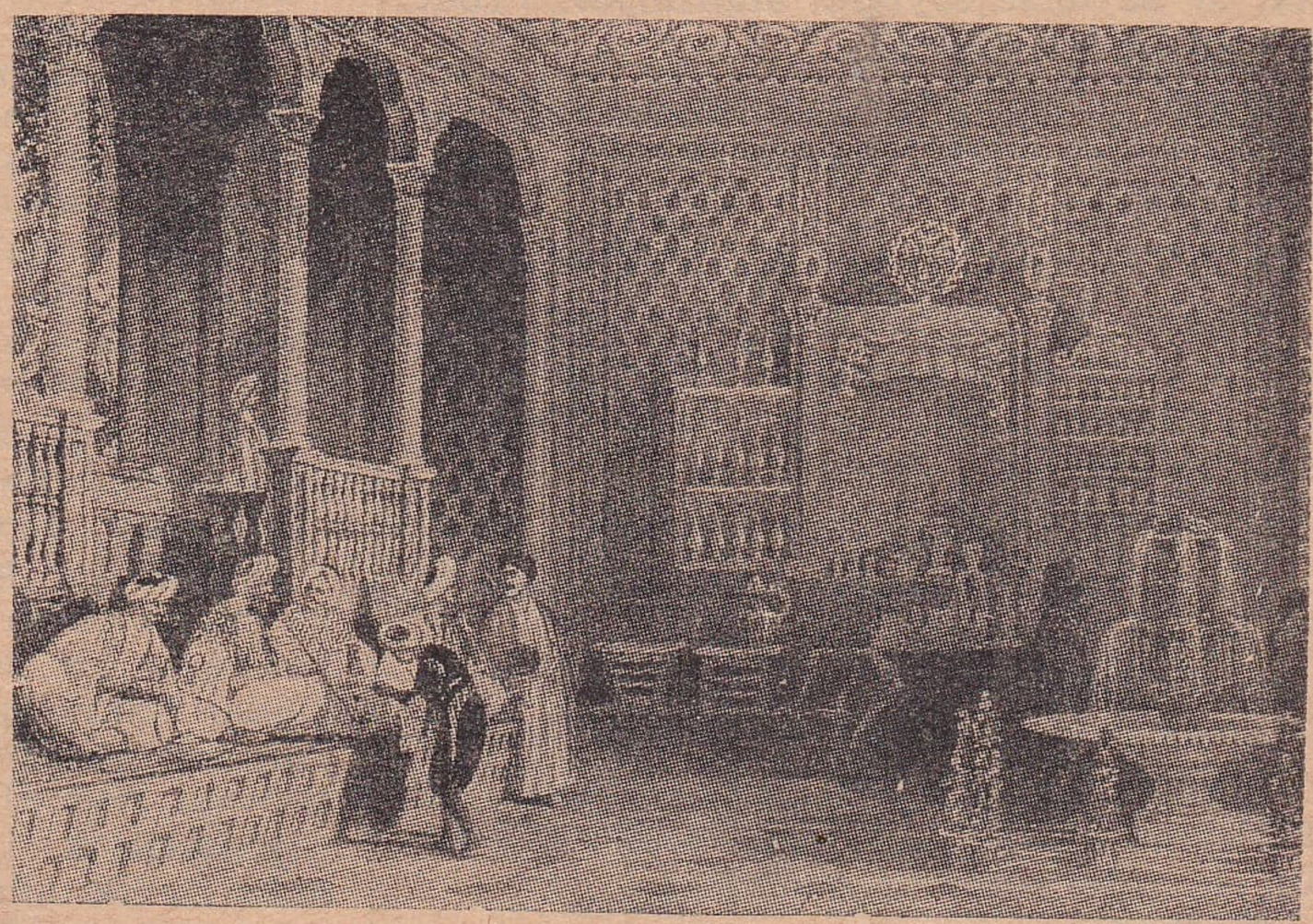

Eski bir Türk kahvehanesi (T. Allomdan)

KAİDETEN Ar. zf. [قاعدةً] Kaideye göre, kural uyarınca: Kaideten misafirin ağırlanması lâzımdır. [Selon la règle, en principe]

KAİL Ar. s. [قائل] Söyliyen, bir sözün sahibi, bir şeyi rivayet eden, nakleden: Bu beytin kaili meçhuldür. Bu haberin kailini öğrenelim. [Qui dit, qui parle]

2 - Razı olmuş, aklı yatmış, inanmış: Pek merhametlidir, bir karıncanın ölmesine bile kail olmaz. İşin böyle yapılmasına kail değilim. [Qui consent]

KAİM Ar. s. [قائم] Ayakta duran: Odaya girince onu kaim buldum. [Qui se tient debout]

2 - Başka bir şeyin yerine geçen: Altın para yerine kâğıt para kaim oldu. [Remplaçant]

3 - (Geometride) Doğru, dik. [Droit]

KAİME Ar. i. Resmî kâğıt: Mezat kaimesi. [Billet officiel]

2 - (Eskiden) Kâğıt para: Saltanatın son asrında çıkarılan kaimeler halkı çok zarara sokmuştu. [Papier - monnaie]

KAİMEN Ar. zf. Ayakta olarak, dikliğine: Onu kaimen karşıladı. [Étant debout, verticalement]

KÂİN Ar. s. Bulunan, olan, bir yerde var olan: Mahallemizde kâin cami. Akdenizde kâin adalar. [Qui est, qui existe, qui se trouve, situé]

KÂİNAT Ar. ç. i. [كائنات] Varlık, âlem, cihan, evren, acun: Kâinatın yaratıcısı olan Allah. Bunun kâinatta benzeri yoktur. [Tout ce qui existe, création, univers]

2 - arg. Herkes, elgün, başkaları: Kâinat ne söylerse söylesin aldırmıyor. [Tout le monde, les autres]

KAK i. Kuru ve kakırdıyan şey, yemişin kurutulmuşu, meyva kurusu. [Sec, fruit sec]

2 - mec. Zayıf ve kuru. [Maigre]

KAKA s. (Çocuk dilinde) Fena, kötü. [Dans le langage enfantin: Mauvais]

2 - Pislik: Kuş kakası, çocuk kakası. [Excrément]

KAKAÇ i. Gaga, kakacak şey. [Bec]

2 - Manda pastırması. [Viande desséché de bœuf]

KAKALAMAK f. Kirletmek, kaka yapmak: Çocuk kakalamış. [Salir, souiller]

KAKALANMAK, KAKALAŞMAK f. Kirlenmek, bozulmak, kötüleşmek. [Se salir, se gâter, devenir mauvais]

KAKAO i. Amerikanın güney ve sıcak bölgelerinde, Afrikanın Altın Sahili, Asyanın Seylân adası gibi yerlerinde yetişen bir ağaç ve bunun meyvası içindeki bakla tanelerine benzer çekirdekler ki kahve tarzında döğülerek kullanıldığı gibi çikolata yapmakta da kullanılır. K a k a o yaprağını dökmiyen, büyük ve garip bir a ğ a ç t r. Meyvaları gövdesinden ve dallarından tomurcuk gibi fışkırır, kalınca hıyar biçiminde olup her birinde 25 - 50 kadar çekirdek bulunur. [Cacao]

Kakao dalı, meyvası ve çiçeği

KAKAVAN s. Bön, aklı ermez, yaşlı, köhne, kağşamış, düşkün: Kakavanın biridir, anlamaz. Artık yaşlanmış, pek kakavan olmuş. [Sot, stupide, caduc, décrépit]

2 - Geveze. [Bavard]

KAKAVANLIK i. Kakavan olanın hali, anlayışsızlık, düşkünlük, gevezelik. [Stupidité, bavardage]

KAKBİL* (Balıkuşağı, Karaoğlan) Tunceli vilâyetinin Ovacık ilçesi bucaklarından olup eski adı Balıkuşağı idi. Bucağın merkezi Karaoğlan köyündedir. 12 köyü, 1.824 nüfusu olup bunun 199 u bucak merkezi olan Karaoğlan köyündedir. Kakbil bucağı, Ovacık ilçe merkezinin 20 kilometre güneyindedir ve aralarındaki yol, arabaya elverişlidir.

KAKILMAK f. Çarpılmak, vurulmak, itilmek: İtilip kakılmak. [Être frappé, être repoussé]

2 - Mıhlanmak, çivilenmek. [Être cloué]

KAKIM i. As dahi denen gelinciğe ve sansara benzer boz ve siyah kuyruklu hayvan ki frenkçeden alınarak şimdi bizde de «hermin» denen pek makbul kürkler ondan çıkarılır: K a k ı m kürk. [Hermine]

Kakım

KAKIMAK f. Azarlamak, bir işi beğenmediğini anlatmak, muahaze etmek. [Reprocher, réprimander]

KAKIR s. Kuru şeylerin birbirine değmesinden çıkan sesi anlatır, sıfat gibi de kullanılır ve hemen daima tekrarlanır: Dallar kakır kakır ediyor. Deriler kakır kakır olmuş. [Imite le bruit sec et s'emploie souvent répété]

KAKIRCA i. Zo. Kemirgenlerden çok defa fındık ağaçlarına musallat olan bir çeşit sıçan. [Espèce de souris, espèce de fouine]

KAKIRDAK s. Kuru ve gevrek şey, kırılma gibi kuru ses çıkaran (Kıkırdak kelimesini de kakırdak suretinde söyliyenler vardır). bk. Kıkırdak. [Sec, qui rend un bruit sec]

KAKIRDAMAK f. Kakır kakır diye sert ve kuru bir ses çıkarmak. [Craquer]

2 - Ölmek: (Git gez kayalıkta, dağda, kırda — Gir bir çukura geber, kakırda. A. Hâmit). [Mourir, crever]

KAKIRTI i. Kuru şeylerden çıkan ses. [Bruit sec, craquement]

KAKIŞMAK f. Dürtüşmek, itişmek. [Se pousser brusquement]

KAKIŞTIRMAK f. Sürekli kakmak, sertçe itmek: İtiştirip kakıştırmak. [Pousser avec violence, faire violence]

KAKMA i. Kakmak hareketi, vurma, mıhlama, itme: İtip kakma. [Action de frapper, de clouer, ou de pousser]

2 - Arkasından bir kalıpla vurulup kabartılarak şekil veya resimlerle süslenmiş tepsi gibi madenî eşya, yahut tahta, sedef gibi şeyler üzerine altın veya gümüş tel, çivi gibi şeyler kakılarak süslenmiş: Sedef kakma nalın, altın kakma baston. [Ornement d'orfèvrerie en relief]

KAKMACI i. Kakma işleri yapan sanat adamı. [Qui fait l'ornement en relief]

KAKMAK f. İtmek, vurmak, üstüne vurarak sokuşturmak, mıhlamak. [Frapper, clouer, planter, repousser]

KAKMALI s. Üzerinde kakma süsler bulunan: Kakmalı gümüş tepsi. [Qui a les ornements en relief]

KAKNEM s. arg. Kuru, sıska, çirkin. [arg. Sec, chétif, laid]

KAKTÜS Yun. i. Kurak ve sıcak memleketlerde yetişen, bir çeşidi yapraksız olan, bâzı çeşitleri de bizde «kaynana dili» denen iri kalın ve dikenli yaprakları bulunan bir ağaç ki bâzısının boru şeklinde çiçekleri ve dikenli bir kılıfla örtülü yumurta biçiminde lezzetli meyvaları da vardır. «Dev kaktüsü» denen çeşidi 10 - 15 metre kadar boyunda garip bir ağaçtır ki kocaman şamdanlara benzer. Büyük çalılar halinde olanları sıcak iklimlerde tarla duvarı halinde bol yetiştirilir. Süs için serlerde ve saksılarda yetiştirilenleri de vardır. Bizde ağacına «sabur», arapça «sabbare», meyvasına da «frenk inciri» denir. [Cactus, cactier]

Kaktüs

KAKULE i. Zencefilgillerden, sıcak iklimlerde yetişen ıtırlı bir nebat ve bunun bahar gibi kullanılan tohumu. [Amome, cardamome]

KÂKÜL Far. i. bk. Kâhkül.

KAL i. Maden külçelerinin eritilip tasfiye edilmesi (arıtılması): Altını, bakırı kaletmek, kal ameliyatı. [Affinage]

KAL Ar. i. [قال] Söz, lâkırdı: Onun bahsi kale alınmaz, hali kaline (kavline) uymuyor. [Parole]

§ Kıyl-ü-kal: Dedikodu: O hareket birtakım kıyl-ü-kale sebebolabilir. [Cancan, propos, commérage]

KAL' Ar. i. [قلع] bk. Kali ve kal'etmek.

KALA zf. Önce, gelmeden, bir şeye varmadan: Vapur ikiye beş kala hareket edecek. Köye iki kilometre kala benzin bitmiş. [Moins, avant]

KALABALIK i. Birikmiş kimselerin topu: Kalabalık içinde arkadaşını kaybetti. [Multitude, foule]

2 - Çokluk, fazla ve karışık oluş: Eşya kalabalığı. [Encombrement]

3 - Bir aile veya evin mensupları: Başındaki kalabalığı doyurabilmek için didiniyor. [Suite ou famille nombreuse]

§ Ağzı kalabalık: Çok ve gürültülü konuşan, çok sözlü. [Loquace]

§ Kalabalık etmek: Lüzumsuz ve fazla olmak: O adam mecliste kalabalık ediyor. Bu masa odada kalabalık etti. [Être superflu, encombrer]

KALAFAT i. Gemi veya kayıkların kaplama tahtaları arasını üstüpü ile tıkayıp üstünü ziftle sıvamak suretiyle su geçmez bir hale getirmek işi. [Calfatage]

2 - Sahte süs veya tamir, düzen: Kadın altmışı geçmiş ama hâlâ suratını kalafat edip durur. Arabayı şöyle bir kalafat edip satışa çıkardı. [Ornement faut, falsification]

3 - mec. Azar, tekdir, donatma: Hizmetçiye öyle bir kalafat verdi ki. [Gronderie, réprimande]

4 - arg. Zina, bir kadınla kanunsuz münasebette bulunma. [arg. Fornication]

§ Kalafata çekmek: Gemiyi kalafat için karaya çekmek. [Tirer au bord un navire pour calfater]

§ Kalafat vermek: Azarlamak, donatmak. [Réprimander]

§ Kalafat yeri: Gemi ve kayıkların tamir edildikleri yer. [Lieu où l'on calfatage des navires]

KALAFAT i. Eskiden yeniçeri ağalarının giydikleri aşağısı dar, yukarısı geniş kırmızı kavuk. [Bonnet des aghas des janissaires]

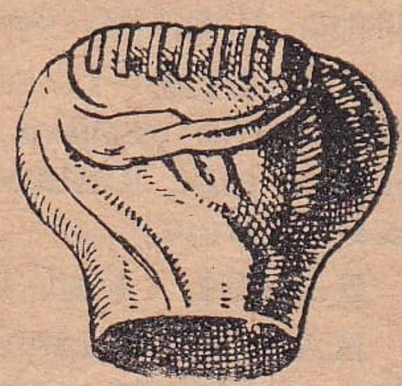
Kalafat

KALAFATÇI s. Gemi ve kayıkları kalafat eden kimse. [Calfat]

KALAFATLAMAK f. Geminin kaplamalarını kalafat ile tamir etmek. [Calfater]

2 - mec. Çeki düzen vermek: Odayı kalafatlamak. [Orner]

3 - Azarlamak: Hizmetçiyi iyice kalafatladı. Herife öyle bir kalafat verdi ki. [Gronder, réprimander]

K A L A K i. Hayvanın burun deliği. [Narine des animaux]

2 - Çelik çomak, top gibi oyunlarda kazanç sayısını göstermek üzere oyun kalesinin yanına dizilen taşlar. [Pierre mise devant de camp pour marquer le jeu]

KALAMAR, KALAMARYA Yun. i. Mürekkep balığı cinsinden küçük ahtapotlara benziyen, iki hortumlu kolu ve sekiz ayağı bulunan bir deniz hayvanı ki nadir olan büyükleri nihayet 30 santimetre uzunluğunda olur, etinin lezzetinden dolayı avlanır. [Calmar]

KALAMIŞ Yun. i. Deniz kenarında bulunan kamışlık ve sazlık. [Marais qui communique avec la mer]

KALAMIŞ* İstanbulda Kadıköyde Moda burnu ile Fener burnu arasındaki körfezin ve bu körfez nihayetindeki iskele ve semtin adıdır. Yeri düz ve aşağı yukarı deniz seviyesinde olduğu için eskiden sazlık olan bu semte o ismin bu vasfından dolayı verildiği tahmin edilir. Bugün şehrin en güzel bahçeli köşklerle süslü ve yazlığa elverişli semtlerinden biridir.

KALAN i. Kalmak işini yapan, duran, oturan. [Ce qui reste, ce qui demeure ou s'arrête]

2 - Mat. Bölme işleminde (taksim ameliyesinde) bölünenden artan sayı. eskt. Baki. [Reste]

KALAN* (Mameki) Tunceli vilâyeti ilçelerinden biri olup merkezi Mameki'dir. 3 köyü bulunan merkez bucağından başka 5 köylü Mahmut, 10 köylü Turüşmek ve 14 köylü Pah adlı üç bucağı vardır. Bucaklariyle birlikte bütün ilçenin nüfusu 8.574 olup bunun 741 i ilçe merkezindedir (1945 te). Kalan, vilâyet merkezinin batısında ve doğru çizgi ile ancak 25 kilometre kadar mesafesinde ise de yol bakımından uzaklığı 54 kilometredir ve bu yolun bir kısmı da patika halindedir.

KALANTOR İta. i. Zenginliğini her suretle göstermiye özenen kelli felli kimse. [Riche parvenu, gros bourgeois]

KALAS i. Kalın biçilmiş uzun tahta. Eskiden Romanyanın Galas iskelesinden bize gelen ve Avusturya ormanlarından çıkan kereste kütüğüne verilen isim ki kalas ve bâzı defa galas denir. [Sorte de planche]

KALAVUN*, Mansur Seyfettin (ölm. 1290). Mısır ve Suriye'de hüküm süren

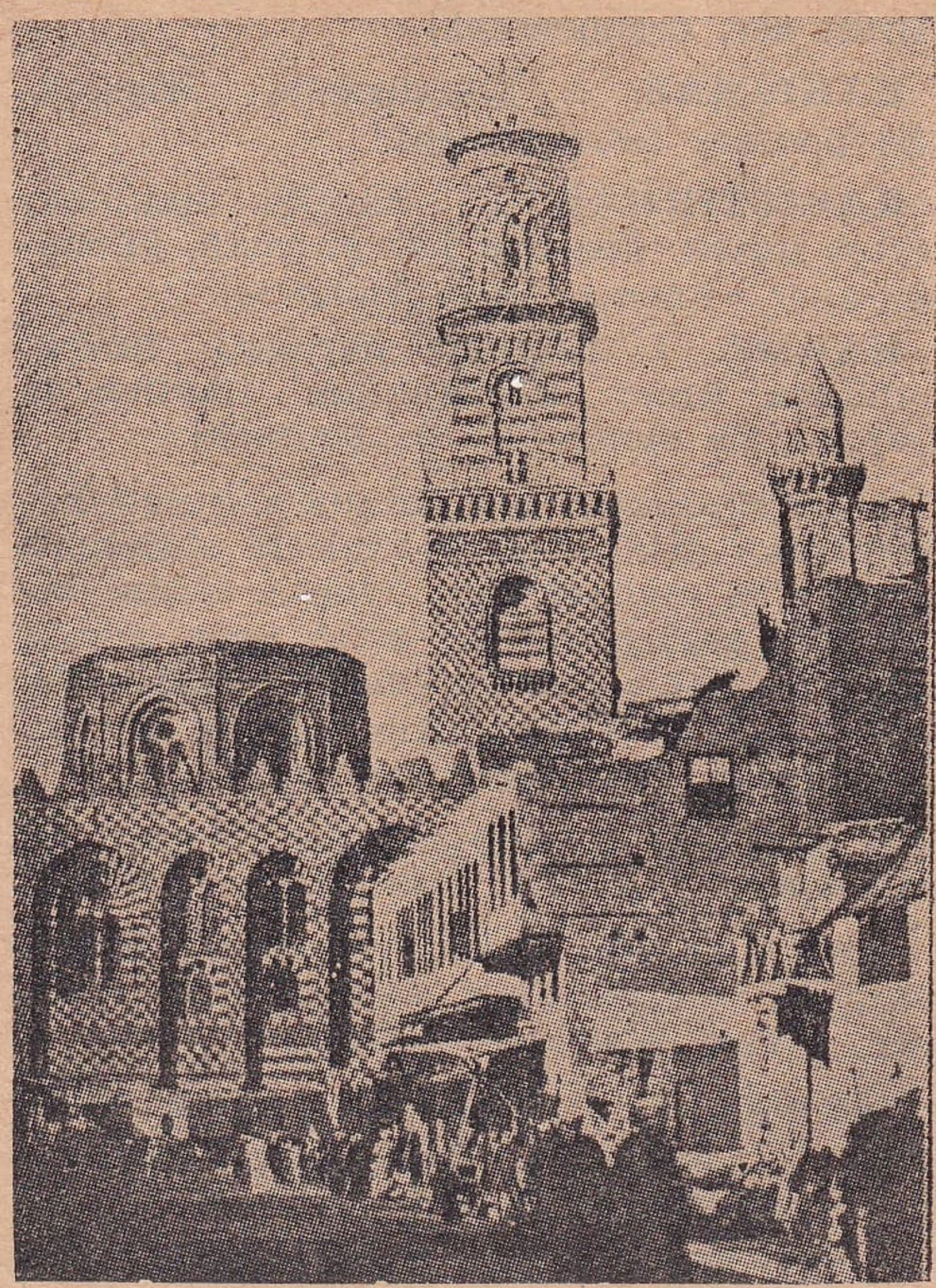
Kahire'de Sultan Kalavun camisi

Türk Memlûk hükümdarlarının birincisi ve büyüklerinden biridir. Moğollara ve Haçlılara karşı zaferleri vardır. Kahire'de büyük bir medrese, cami, tımarhane ile birçok hayır müesseseleri yaptırmıştı.

KALAY i. Gümüş beyazlığında bir maden ki bakır kablara sürülmek, teneke vesaireyi yapıştırmak, bakırla karıştırılarak pirinci teşkil etmek gibi işlerde ve madenî eşya endüstrisinin birçok hizmetlerinde kullanılır. Simgesi (rezmi) «Sn», yoğunluğu (kesafeti) 7,29 olan, 232 derecede ergiyen yumuşak bir madendir. [Étain]

2 - mec. Üstünkörü ve yalandan süs, yalnız gösterişte olan esassız meziyet: Şu kadının güzelliği bir kalaydan ibarettir. O zatın değerli görünüşü kalaydan başka bir şey değil. [Ornement superficiel, faux]

3 - Azarlama, paylama, küfür. [Réprimande, injure]

§ Kalayı basmak: Adamakıllı küfür etmek, sövüp saymak. [Injurer]

KALAYCI s. Bakır veya demir kablara kalay sürmek sanatiyle uğraşan kimse. [Étameur]

2 - mec. Üstünkörü ve esassız iş yapan, sahtekâr. [fig. Falsificateur]

KALAYLAMAK f. Bakır kabları, ateşte sürülen kalayla kaplamak. [Étamer]

2 - arg. Bolca sövmek. [Injurer]

KALAYLANMAK f. Üstüne kalay sürülerek kaplanmak. [Être etamé]

KALAYLATMAK f. Kalaylama işini yaptırmak. [Faire étamer]

KALAYLI s. Kalaylanmış veya içinde kalay bulunan. [Étamé]

2 - Üstünkörü süslenmiş, yalandan gösterişi olan, sahte. [Orné superficiellement, falsifié]

KALAYLIKOZ AHMET PAŞA* (1645-1715). Üçüncü Ahmet zamanı sadrazamlarındandır. Kayseri'li olup saray baltacılığından yetişmiş, gerek valiliklerde, gerek kaptanı deryalıkta ve üç ay kadar süren sadrazamlığında hiçbir başarı gösteremiyen değersiz bir adam olarak tanınmıştır. Süslenmiye meraklı olduğu için halk ona Kalaylıkoz lâkabını takmıştı.

KALAYSIZ s. Kalaylanmamış, kalayı kalmamış, içinde kalay bulunmıyan: Kalaysız bakır kabda pişirilen veya saklanan yemek yüzünden daima zehirlenme hâdiseleri oluyor. [Qui n'est pas étamé]

KALB Ar. i. [قلب] Yürek. Vücudun her tarafından gelen kanı akciğerlere gönderen ve oradan döndükten sonra tekrar vücudun en uzak yerlerine kadar yollıyan ve bu en esaslı vazifesinden dolayı canlı varlıkların hayat merkezi sayılan uzuv ki bir çeşit emme basma tulumba mahiyetindedir. İnsanda kalb göğüs boşluğunda iki akciğerin arasında bulunur. Çam kozalağı veya armut biçiminde ve herkesin kendi yumruğu büyüklüğünde - dir. Kenarları kuvvetli kaslarla (adalelerle) mücehhez bir kese halinde olup geniş ucu, yani kozalağın başı biraz sağ omuza doğru bakar, sivri ucu aşağıya ve sola doğru dönmüş olduğu için kalbin sol tarafta olduğu söylenir. Erkek veya kadın olgun bir insanda kalbin uzunluğu ortalama 12,5 ve genişliği 8,5 santimetre, ağırlığı da 250 - 300 gramdır. [Coeur]

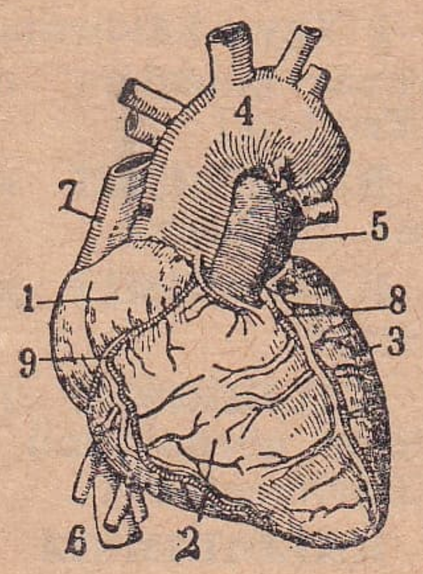

Kalbin dıştan ve karşıdan görünüşü: 1 - Sağ kulakçık, 2 - Sağ karıncık, 3 - Sol karıncık, 4 - Aort, 5- Akciğer atardamarı, 6- Alt ana toplardamar, 7 - Üst ana toplardamar, 8, 9 - Kalbi besliyen taşsı (coronaire) damarlar

2 - Gönül, duygu merkezi, his: Kalbindeki sevgi. Kalbinde kin tutmak. (Kalb kalbe karşıdır). [Sentiment, centre des affections]

3 - mec. Her şeyin ortası: Ordunun kalbi. [Centre]

§ Kalb çarpıntısı: Kalbin vurması, hareketi. [Battement, palpitation]

§ Kalbine doğmak: İçine doğmak, sezmek. [Sentir]

§ Kalbi olmamak: Acımak duygusu olmamak. [Être sans pitié]

§ Kalb kırmak: Gönül kırmak, incitmek. [Blesser moralement]

KALB Ar. i. Değiştirme, bir halden bir hale çevirme, dönüştürme: Sergi evi operaya kalbedildi. Dilimizde «b» harfinden önce gelen «n» harfi «m» harfine kalbedilir. Meselâ «anbar», «ambar» a kalbedilmiştir. [Conversion, changement, permutation d'une lettre en une autre]

KALBEN Ar. zf. [قلباً] Gönülden, içten, yürekten: Göstermiyor ama kalben sever. [Cordialement, sincèrement, de tout cœur]

KALBETMEK f. Değiştirmek, bir halden başka bir hale çevirmek, dönüştürmek. [Convertir, changer]

KALBÎ Ar. s. Yürekten, içten: Benim sevgim kalbîdir. [Cordial, du cœur, sincère]

KALBSİZ s. Acıma duygusu, iyi hisleri olmıyan. [Sans pitié, insensible, brut]

KALBUR i. Hububat ile başka taneleri toz ve topraktan ayırmak üzere elemek için kullanılan delikli deriden veya muhtelif derecede sık tel kafesten alet ki eleğin seyrek tellisidir. [Crible]

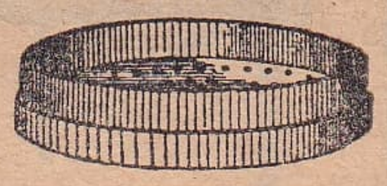
Kalbur

§ Kalbura dönmek: Delik deşik olmak. [Être troué de tous les côtés]

§ Kalburdan geçirmek: Kalburda elemek. [Cribler]

§ Kalbur kemiği: Kafatasının alt ve ön kısmını meydana getiren kemik. eskt. Azmı gırbalî. [Ethmoïde]

§ Kalburla su taşımak: Olmıyacak bir işle uğraşmak. [Mâcher à vide]

§ Kalbur üstüne gelenler: İleri gelenler, seçkin olanlar. [Les élites]

§ Kalbur üstüne gelmek: Seçkin olmak, benzerleri arasında mümtaz olmak. [Être choisi]

KALBURCU s. Kalbur yapan veya satan. [Celui qui fait et vend des cribles]

2 - Bir şeyi kalburlamakla meşgul olan. [Celui qui crible]

KALBURLAMAK f. Kalburdan geçirmek. [Cribler]

KALBURLANMAK f. Kalburdan geçirilmek. [Être criblé]

KALBURLATMAK f. Kalburlama işini başkasına yaptırmak. [Faire cribler]

KALÇA i. Bacağın üstü, bacakla böğür arasındaki kabarık kısım. [Partie superieure de la cuisse]

KALÇIN i. Kalçaya kadar çıkan ve çizme altına giyilen abadan çorap. [Bas de feutre qu'on porte sous les bottes]

KALDIRAÇ i. Fiz. İtalyancadan alarak «manivelâ» dediğimiz kuvvet vasıtasına yeni terimlerde verilen isim. Kaldıraç, bir dayanma (istinat) noktası üzerinde hareket edebilen, eğilip bükülmez bir çubuktur ki az kuvvet

Kaldıraç - Manivelâ: Kuvvet noktası, dayanma noktası ve direnç noktası

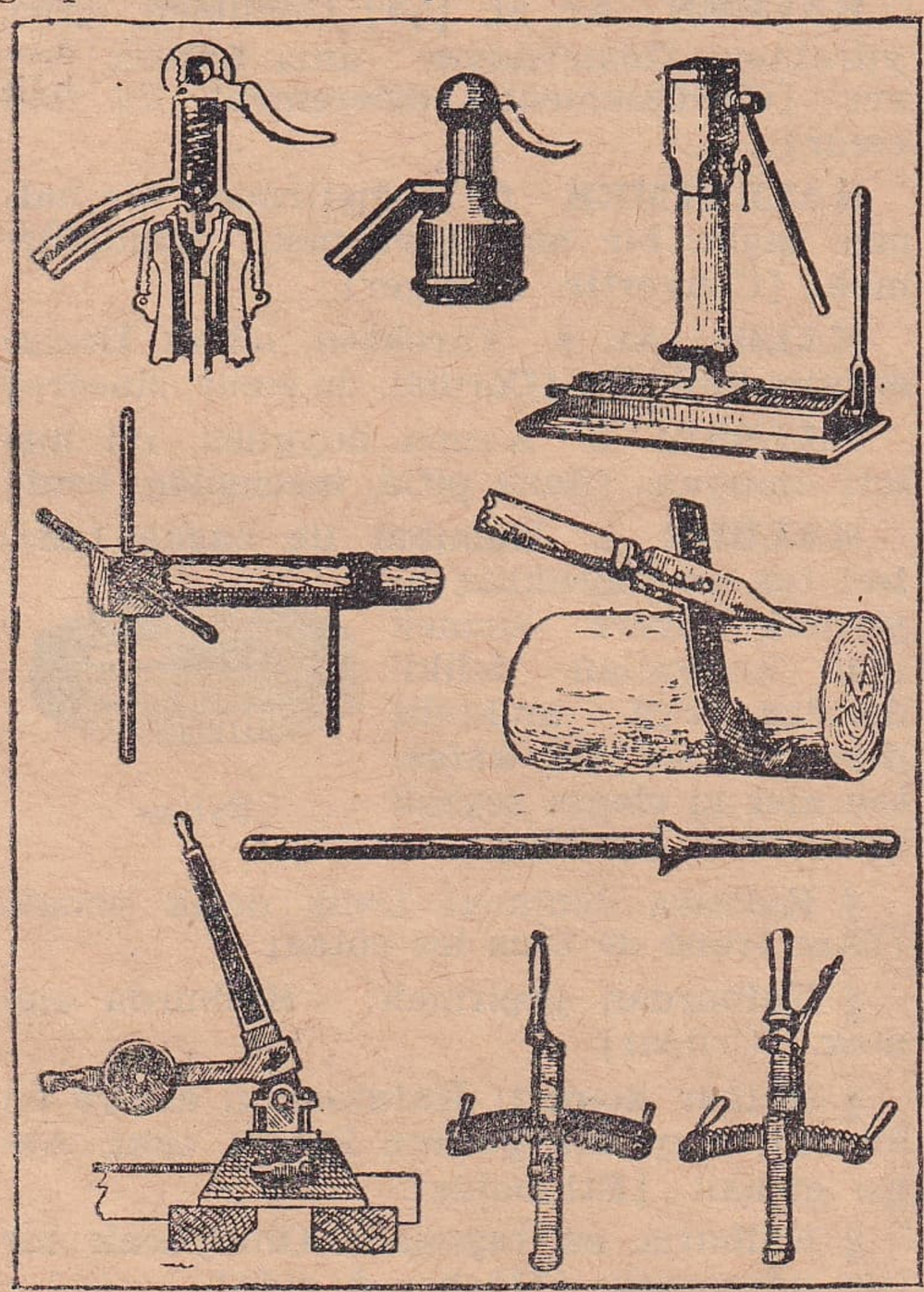

Çeşitli kaldıraç (manivelâ) örnekleri

harcıyarak fazla yük kaldırmıya yarar. Anahtar, makas, kerpeten, terazi, maşa gibi en basit aletlerden en karışık makinelere kadar birçok kuvvet vasıtasında kaldıraç (manivelâ) veya bunun sistemi vardır. Hayvan bedeni makinesi bile muhtelif çeşitten kaldıraçlardan mürekkeptir. Her kaldıraçta kuvvet noktası, dayanma (mesnet) noktası ve direnç (mukavemet) noktası olmak üzere üç nokta vardır. Bu noktaların yerlerine göre kaldıraçlar üç çeşide ayrılırlar. Birinci çeşitte makas gibi dayanma noktası ortadadır. İkinci çeşitte, cevizkıranda görüldüğü üzere direnç (mukavemet) noktası ortada bulunur. Üçüncüde maşa kollarındaki gibi kuvvet noktası ortadadır. Kaldıracın kudreti hakkındaki kanunları ilk defa ilmî bir surette ifade eden Arşimet'tir. Hattâ bu kudrete ne kadar çok inandığını anlatmak için «bana dayanacak bir yer veriniz, dünyayı yerinden oynatırım» dediği rivayet olunur. (Manivelâ kelimesi yalnız fizik tâbiri olarak değil konuşma dilinde dahi çok yayılmış olduğu için yabancı olmasına rağmen onun yerine kaldıraç diye bir kelime icadedilmesi lüzumsuzdu). [Levier]

KALDIRAN i. Kaldırmak işini yapan. [Ce qui fait lever]

2 - Biyol. Bâzı uzuvları yukarıya doğru hareket ettiren kaslara (adalelere) verilen isim. eskt. Rafia. [Élévateur]

KALDIRILMAK f. Kaldırma işine uğramak. bk. Kaldırmak. [Être levé, redressé, enlevé]

KALDIRIM i. Yollarda yerden kaldırılıp yükseltilerek yapılan taş döşeme. [Pavé]

2 - Kaldırımla döşenmiş sokak: Kasabanın kaldırımları eskimiş. [Rue pavé]

§ Yaya kaldırımı: Sokak kenarlarında yaya gidenlere mahsus taş döşeme. [Trottoir]

KALDIRIMCI s. Kaldırım yapan (kimse). [Paveur]

KALDIRIMLI s. Kaldırımı olan (yol). [Pavé]

KALDIRIMSI s. Biyol. Teşekkülü kaldırım görünüşünü andıran. eskt. Rasafî. [Pavimenteux]

KALDIRIMSIZ s. Kaldırımı olmıyan. [Non pavé]

KALDIRMAK f. Yukarı çıkarmak, yükseltmek: Elini kaldır. Duvarı yarım metre daha kaldırmalı. [Lever, dresser, élever]

2 - Yükleyip taşımak: Yükü kaldırmak. [Enlever, ôter]

3 - Feshetmek, ilga etmek: O âdet şimdi kaldırıldı. [Abolir, annuler]

4 - Ayaklandırmak, isyana, fesada teşvik etmek. [Exciter à la révolte]

5 - Elverişli olmak: Bizim halimiz o kadar pahalı kumaşı kaldırmaz, bu pirinç fazla su kaldırmaz. [Supporter]

6 - Bir şeyden çok satın almak: Sekiz balya kumaş kaldırmış. [Acheter en gros]

§ Baş kaldırmak: Ayaklanmak, isyan etmek. [Se révolter]

§ Taban kaldırmak: Koşmak. [Courir]

KALDIRTMAK f. Kaldırma işini başkasına yaptırmak. [Faire lever, redresser, faire hausser]

KALE Ar. i. [قلعة] Eskiden içine asker kapanıp düşmana dayanmak üzere kurulan yüksek ve kalın duvarlı, burçlu ve mazgallı geniş yapı. Kamal, kermen, kurgan. Ar. Hisar, hısın: Kaleden top atmak, kaleye kapanmak. [Fort, forteresse]

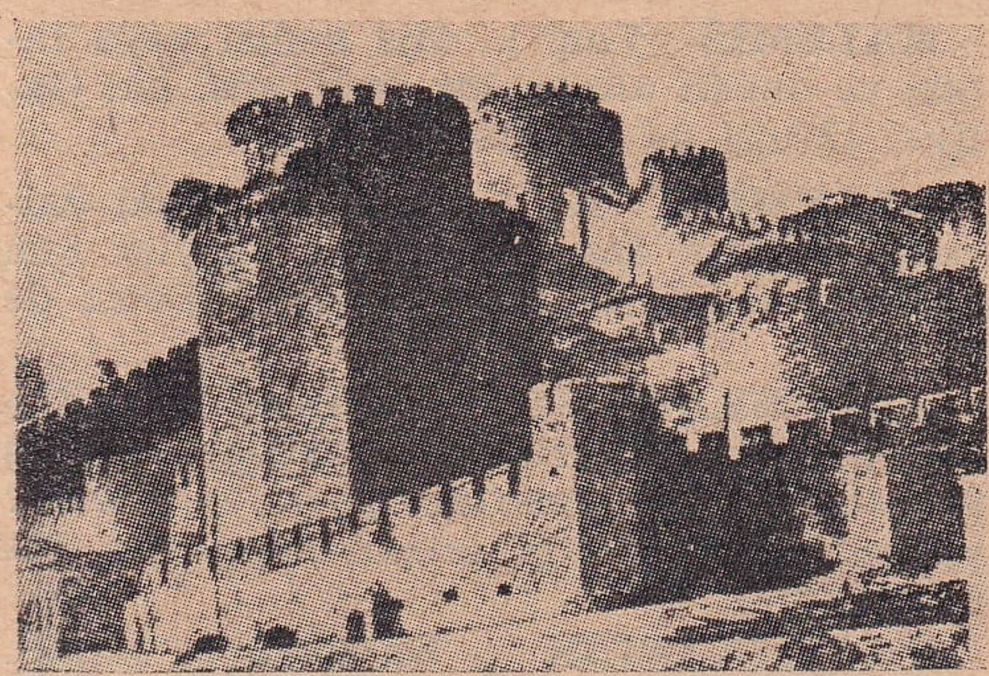

Eski kalelerden: Rumelihisarı

2 - Ayak topu gibi bâzı spor oyunlarında topun arasından geçirilmesine çalışılan iki direk. [Camp (au jeu de football etc.)]

§ İç kale: Bir kalenin içindeki daha sağlam olan kısım, hisar. [Citadelle]

§ Kale burcu: Eski kalenin köşelerindeki yüksek kısım. [Bastion]

KALE* (Demre) Antalya vilâyetinin Kaş ilçesi bucaklarından biridir. Eski adı Demre idi. 13 köyü, 3.845 nüfusu vardır. Bunun 5.322 si bucak merkezi olan Eynihal köyündedir. Demre köyünün 281, Kale'nin de 204 nüfusu vardır. Kale bucağı Kaş ilçe merkezinin 55 kilometre doğusunda ve ona ancak patika halinde bulunan bir yol ile bağlıdır. Akdeniz sahiline de hayli yakındır.

KALE* Denizli vilâyetinin Tavas ilçesi bucaklarındandır. Eski adı Kalei Tavas idi. Belediye teşkilâtı vardır. 16 köyü, 7.643 nüfusu olup bunun 2.676 sı bucak merkezindedir. Kale bucağı Tavas ilçe merkezinin 27 kilometre güney batısında ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KALE* (İzollu, Aşağı Mestikân) Malatya vilâyetinin merkez ilçesi bucaklarındandır. Eski adı İzollu idi. Merkezi Aşağı Mestikân köyündedir. Tam teşkilâtlıdır. 21 köyü, 6.569 nüfusu olup bunun 302 si merkezindedir. Kale köyünün de 253 nüfusu vardır. Kale bucağı Malatya'nın 36 kilometre doğusunda ve ona bir şose ile bağlıdır.

KALEBEND, KALEBENT Far. i. Kale dışına çıkmamıya mahkûm olan suçlu: Şimdi kapılarında nöbetçi bulunan ve geceleri kapanan eski kaleler kalmadığı için kalebentlik cezası da yoktur. [Interné dans une forteresse]

§ Kalebentlik: Kale içinde oturmak mahkûmiyeti ki artık tarihe karışmıştır. [Peine d'internement dans une forteresse]

KALECİ s. Futbol gibi spor oyunlarında yalnız kaleyi korumakla vazifeli kimse. [Gool - keeper, gardien de but]

KALECİK* Ankara vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. İlçenin yüzölçümü 2.070 kilometre kare olup 13 köylü merkez bucağından başka 22 köylü Çandır, 20 köylü Hasayaz ve 32 köyü bulunan Konur adlı üç bucağı vardır. Kasabanın 1484 te Yıldırım Bayezit zamanında kurulmuş olduğu rivayet edilir. Bu küçük kalenin harabeleri hâlâ durmaktadır. İlçe toprakları her türlü hububattan başka bilhassa iyi meyva yetiştirir. Hayvancılığı da vardır. Bağları ve dört tane de şarap imalâthanesi bulunmaktadır. Kalecik Ankaranın doğu kuzeyinde olup ona 72 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlı olduğu gibi Ankaradan Çankırıya giden demiryolu üzerindeki istasyonuna da 4 kilometrelik bir mesafededir. İlçenin bütün nüfusu 33.761 olup bunun 3.641 i kasabadadır (1945 te).

KALEM Ar. i. [قلم] Yazı yazmak için kullanılan alet: Kurşun kalemi, mürekkepli kalem, kamış kalem, boyalı kalem. (Kalem arapçada esasen «kamış» demektir. Eskiden bizde de yazmak için yontularak ince kamışlar kullanıldığı için kalem keli-

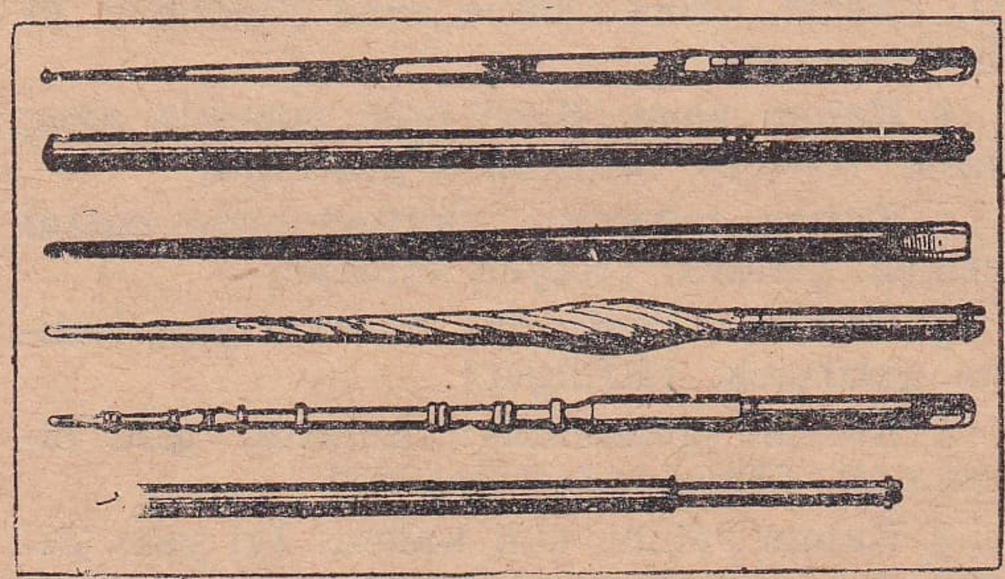

Çeşitli kalem sapları

mesi yazı için kullanılan her vasıtanın umumi adı haline gelmiştir. Nasıl ki eskiden Avrupada yazı için kaz gibi büyük

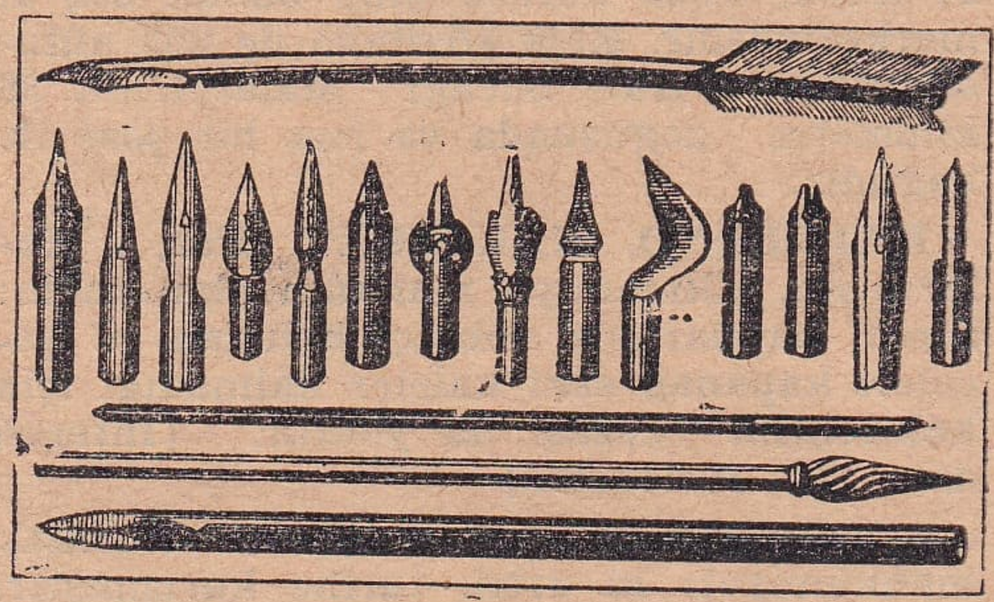

Çeşitli kalem uçları

kuşların tüyleri kullanıldığı için «plume» kelimesi fransızcada umumi olarak yazı için kullanılan alet mânasına gelmiştir). [Plume, roseau]

2 - mec. Resmî dairelerde kâtiplerin çalıştığı, yazı işlerinin görüldüğü yer: Kalem odası, evrak kaleme verilmiş, kâtip kalemine saat dokuzda geliyor. [Bureau d'administration]

3 - Maden, taş veya tahta üzerinde oyma veya yontma yapmak üzere kullanılan ucu sivri veya keskin alet: Madenci, taşçı kalemi, hakkâk, heykeltıraş kalemi. [Ciseau de sculpteur]

4 - Tülbent veya başka kumaş üzerine resim ve nakış yapmak için kullanılan ince fırça veya sivri tahta çöpü: Kalem işi, kalemkâri yorgan yüzü. [Pinceau]

5 - Çeşit, nevi: Beş kalem eşya aldık. Sekiz kalem erzak ısmarladım. [Sorte, morceau, pièce]

§ Ceffelkalem: Bir şeye düşüncesiz ve haksız olarak derhal hüküm ve karar veriş: İşi iyi anlamadan ceffelkalem reddetti. [Arrêt, ordre donné sans jugement et injustement]

§ Kalem aşısı: Sivri uçlu çubukla ağaç aşısı. [Greffe, branche à greffage]

§ Kalem çekmek: Üstünü çizip battal etmek, çizmek. [Rayer, effacer]

§ Kaleme almak: Bir mevzuu yazı haline getirmek. [Rédiger]

§ Kaleme gelmemek: Anlatılır gibi olmamak. [Être indescriptible]

§ Kalem sahibi, ehli kalem: İyi yazı yazan, muharrir, edip. [Écrivain, littérateur]

§ Kara kalem: Kurşun kalemle ve kömür kalemiyle yapılan siyah resim.[Dessiné ou fusain]

§ Kurşun kalem: İçinde grafit bulunan kalem. [Crayon]

KALEMBEK i. Sarı keresteli bir çeşit sandal ağacına verilen isim ki bu kereste Hind denizinde aynı adı taşıyan bir adadan geldiği için o ismi almıştır. [Du nom d'une île de l'archipel indien, arbre à bois jaune et odoriférant]

KALEMDAN Far. i. Kalemlik, kalem kutusu. [Plumier]

KALEMEN Ar. zf. Yazı ile: Derdini kalemen ifade etti. [Par écrit]

KALEMÎ Ar. s. Kaleme, yazıya veya yazıcıya ait: Kalemî ücret, kalemî mesele. [Relatif à la plume, à la classe des écrivains, des secrétaires]

KALEMİS Yun. i. Mis kedisi veya faresi ve ondan alınan bir çeşit mis. bk. Galiye. [Musc de civette, civette]

KALEMİYE Ar. i. Eskiden resmî dairelerde işlere dair yazdırılan şeyler için ödenen ücret, kalem hakkı. [Droit de bureau]

KALEMKÂR Far. i. Kumaş üzerine süsler, bina duvarlarına nakışlar, gümüş ve altın eşya üzerlerine çiçek ve şekiller yapan sanatkâr. [Ciseleur, sculpteur, décorateur]

KALEMKÂRLIK i. Kalemkârın sanatı. [Art de ciseler, de peindre, de décorer]

KALEMTIRAŞ Far. i. Eskiden kamış kalemleri açmak için kullanılan uzun sap-

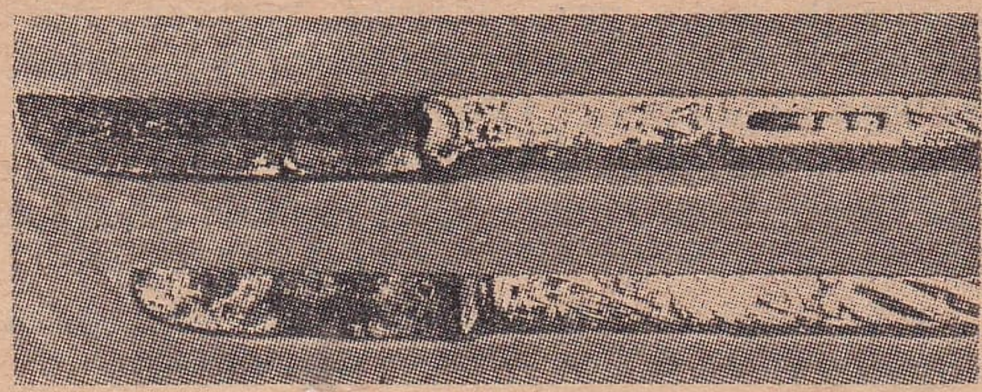

Eski Türk kalemtıraşları

lı küçük bıçak. (Şimdi kurşun kalemlerinin ucunu yontmıya yarıyan türlü biçimde kesme vasıtasına da kalemtıraş deniyorsa da bugün eski kalemtıraşlar artık bir müze eşyası haline gelmiştir Bunlar bâzı defa pek süslü ve sanatkârane yapılırdı). [Canif à tailler les plumes]

KALENDER Far. s. Dünyadan el çekip serseri gezen, hali ve kıyafeti lâubali derviş. [Sorte de fakir errant et tout à fait indifférent aux vicissitudes de la vie]

2 - En sade hayat şartlarına kanaat edip hiç bir yerde titizlik göstermiyen kimse. [Bohême]

§ Kalenderane: Kalenderlere yakışır bir surette, filozofça. [Digne d'un bohême, à la bohême]

KALENDERÎ Far. i. Sazla çalınıp

okunan tasavvuf çeşnili halk şiiri. [Poésie mystique chantée]

KALENDERLİK i. Kalender olanın hali, kalenderce hareket, lâübalilik, filozofluk, dünyaya değer vermeyiş. [Insonciance aux vicissitude de la vie, conception gaie de la vie]

KALENSÖVE Ar. i. Tepesi sivri başlık, külâh ki eskiden esnaftan bâzıları giyerlerdi. [Bonnet]

2 - Bot. Yüksük. [Coiffe - calyptre]

KALESKA i. (Polonezce «kolesko» dan) Bir çeşit körüklü küçük payton arabası. [Sorte de voiture ouverte]

KALETA i. bk. Galeta.

KALETMEK f. Maden külçesini ergitip (zeveban ettirip) yabancı madenlerden kurtarmak. [Affiner, coupeller]

KAL'ETMEK f. Sköüp çıkarmak, temelinden yıkıp atmak. [Arracher, déraciner]

KALEVİ Ar. s. bk. Alkali. [Alcali]

KALFA i. (Arapça «halife» den bozulma) Bir sanatta çırakla usta arasında bulunan kimse: Kunduracı kalfası. [Apparenti avancé dans un métier]

2 - Ustalıktan yetişme yapı mimar ve müteahhidi, yapı baş ustası. Diplomaları yoktur ama bâzı kalfalar yüksek mimarlardan da anlayışlıdır. [Architecte]

3 - Eskiden ilk mekteplerde hocaya yardımcılık eden kimse, mektep kalfası, mahalle mektebi kalfası. [Répétiteur]

4 - Eskiden saray ve konaklarda halayıkların başında bulunan kadına ve umumi olarak halayıklara verilen unvan. [Ancienne servante]

KALFALIK i. Kalfa olma hali veya işi. [État d'être «kalfa»]

KALGAY i. Komutan, kumandan, başbuğ. [Commandant]

2 - İzci komutanı. [Commandant des boy - scouts]

KALGIMAK, KALKIMAK f. Sıçramak, fırlamak, şaha kalkmak: At kalgıdı. Yunus balıkları kalgıyor. [Bondir, sauter]

KALIK i. Eksiklik, noksan: Bu ibarenin kalıkları düzelmeli. [Défaut, défectuosité]

2 - s. Eksik, nakıs: Kalık fıkra. [Défectueux]

KALIM i. Kalma, gitmeyiş, bulunduğu halde kalma, beka: Ölüm kalım. [Durée, stabilité]

KALIN s. Benzerlerine göre çapı fazla olan, yoğun, tok, kaba: Kalın halat, kalın kumaş. [Gros, épais]

2 - mec. Terbiyesi kıt, kaba, galiz: Kalın adam. [Grossier]

§ Kalın kafa: Anlayışsız, budala. [Tête dure, imbécile]

§ Kalın kafalılık: Budalalık, anlayışsızlık [Imbécilité]

KALINLAŞMAK f. Kalın hale gelmek: Bu kumaş yıkanınca kalınlaştı, vücudu yaşlandıkça kalınlaşıyor. [Devenir épais ou gros]

KALINLAŞTIRMAK f. Kalın yapmak, kalın hale getirmek. [Grossir, épaissir]

KALINLATMAK f. bk. Kalınlaştırmak.

KALINLIK i. Kalın olma hali veya derecesi: İpin, kâğıdın kalınlığı. [Grosseur, épaisseur]

KALINMAK f. Durulmak, beklenmek, ikamet edilmek: Orada kaç gün kalınacak. Yaz günü bu sıcak yerde kalınır mı ? [Rester, habiter, s'arrêter]

KALINTI i. Artıp kalan şey, bakiye, iz, nişan. [Reste, traces]

KALIP Ar. i. Bir şeye istenilen biçimi vermek için kullanılan alet: Dökmeci kalıbı, hurufat kalıbı, kunduracı kalıbı. [Moule]

2 - (Kutu biçiminde olan bâzı şeyler hakkında). Parça: İki kalıp sabun, bar kalıp peynir. [Morceau, pièce]

3 - mec. Gösterişli hal, şekil, görünüş: Kalıbı iri ama, içi kof, kalıptan kalıba girmek, bin kalıba girmek. [Forme, corps]

4 - Örnek: Gemi kalıbı, elbise kalıbı. [Modèle]

§ Basma kalıp: Bir şeyi anlamaksızın tekrarlama veya bir zekâ harcamadan kopya etme ve bu şekilde meydana getirilen şey: Basma kalıp cevap, basma kalıp yazı. [Chose faite d'après une forme donnée]

§ Bin kalıba girmek: Şekil ve kıyafetini, yahut düşünce ve mesleğini çok değiştirmek. [Changer souvent, se métamorphoser]

§ Bir kalıba dökmek: mec. İşe bir şekil vermek, hal çaresi bulmak: Meseleyi bir kalıba dökmeli. [Arranger d'une manière quelconque]

§ Kalıba dökmek: Erimiş madeni kalıbın içine akıtmak. [Mouler]

§ Kalıba vurmak: Kalıplamak. [Mettre à la forme]

§ Kalıbı dinlendirmek: arg. Ölmek. [Mourir]

§ Kalıp gibi yatmak, serilmek: Upuzun,

hareketsiz yatmak. [Rester inerte, immobile]

§ Kalıp kıyafet: Dış görünüş. [Forme extérieure]

KALIPÇI s. Kalıp yapan veya bir şeyi kalıba koyan kimse. [Celui qui fait des moules, des formes]

2 - mec. Düzenci, hileci, aldatıcı. [Rusé, trompeur, fourbe]

KALIPLAMAK f. Kalıba vurmak. [Mettre à la forme]

KALIPLANMAK f. Kalıba vurulmak. [Être mis à la forme]

KALIPLATMAK f. Kalıba vurdurmak. [Faire mettre à la forme]

KALIT i. Kalıtımla (veraset ile) kalan şey, miras (yeni yapılan kelimelerdendir). [Héritage]

KALITIM i. Biyol. Kendinden önceki yakınlarında bulunan uzvi veya mânevi bir halin birinde görülmesi, soya çekim. Veraset. [Hérédité]

2 - Birine ölen bir yakınından mal kalması. İrs. [Héritage]

KALITSAL s. Biyol. Kalıt (miras) mahiyetinde olan kalıtımla (verasetle) geçen, irsî. [Héréditaire]

KALİ, KALİ' Ar. i. [قلع] Kökünden çıkarma. bk. Kal'etmek. [Action d'arracher, de déraciner]

KALİBRE İta. i. Mermilerde ve ateşli silâhlarda çap. [Calibre]

KALİÇE Far. i. Küçük halı. (Eskiden edebî eserlerimizde kullanılmıştı): Yağmurdan sonra kırlarda yer yer zümrüt kaliçeler hâsıl oldu. [Petit tapis]

KALİFORNİYA* [Californie] Amerika Birleşik Devletlerinden Büyük Okyanus sahilinde geniş bir sahayı kaplıyan ehemmiyetli ve zengin bir devletin adıdır. Arazisi 410.000 kilometre kare kadar olup Birleşik Devletlerin büyüklük bakımından Teksas'tan sonra ikinci gelenidir. 5.700.000 nüfusu vardır. İkliminin güzelliği, mahsullerinin çok çeşitli ve bol olması, madenlerinin zenginliği itibariyle Birleşik Devletler arasında eşi yoktur. Başkenti Sacramento, başlıca büyük şehirleri de San - Francisco, Oakland, Los Angeles adlı meşhur beldelerdir. Petrol, gümüş, bakır ve cıva madenleri başlıca yeraltı zenginliğini teşkil eder. Nebatat örtüsü itibariyle de çeşitli ve zengin olup bilhassa son zamanlarda en güzel meyvaları yetiştirmektedir. 1848 den önce bu memleket Meksika'ya aitti.

Kaliforniya'da ziraate tatbik edilen yeni usuller

KALİFORNİYA YARIMADASI* Meksika'ya ait ve Amerikanın Kaliforniya devletinin güneyinde bulunan bir yarımadadır ki Büyük Okyanus ile Kaliforniya körfezi arasında ince bir arazi parçası halinde uzanır. 90.000 nüfusu vardır. Başlıca şehirleri Mexicalli ve La Paz şehirleridir.

KALİGRAF Fr. i. Hattat, güzel yazı yazan. [Calligraphe]

KALİGRAFİ Fr. i. Hattatlık, hüsnü hat, güzel yazı. [Calligraphie]

KALİGÜLÂ* bk. Caligula.

KALİNİS Yun. i. Deniz martısına benzer, eti lezzetli bir dere kuşu, su tavuğu. [Poule d'eau]

KALİNOS Yun. i. Levreğe benzer bir tatlı su balığı ki dere balinası da denir. [Poisson d'eau appelée vulgairement baleine des rivières]

KALİKUT* [Calicut] Hindistan'ın Madras bölgesinde Umman körfezi üzerinde 100.000 nüfuslu bir liman olup kendi adını taşıyan pamuklu kumaşlariyle tanılır.

KALİNOKY*, Gustave von (1832-1898). Avusturyalı meşhur politikacı ve bir devlet adamı. Lettowitz'de doğmuştur. Birçok elçiliklerde ve imparatorluk hariciye nazırlığında bulunmuştur. Almanya, Avusturya ve İtalya arasında eskiden «İttifakı Müselles» denilen üçüzlü anlaşmayı meydana getiren odur.

KALİSZ* «kaliç ok.» Polonya'da Warta nehri ayaklarından Prosna ırmağı üzerinde 68.300 nüfuslu bir şehirdir. Başlık ve şapka imalâtiyle ve şeker fabrikalariyle tanılır. Birinci Napoléon'a karşı Prusya kıralı ve Rusya çarı arasında 1813 teki birleşme antlaşması burada yapılmıştı. 1923 te Almanlar tarafından işgal olunmuştu.

KALKAN i. Eski muharebelerde oktan ve kılıçtan korunmak için öne tutulmak suretiyle kullanılan madenden, gergedan veya fil derisinden yapılma yassı ve çok defa yuvarlak biçimde siper. [Bouclier]

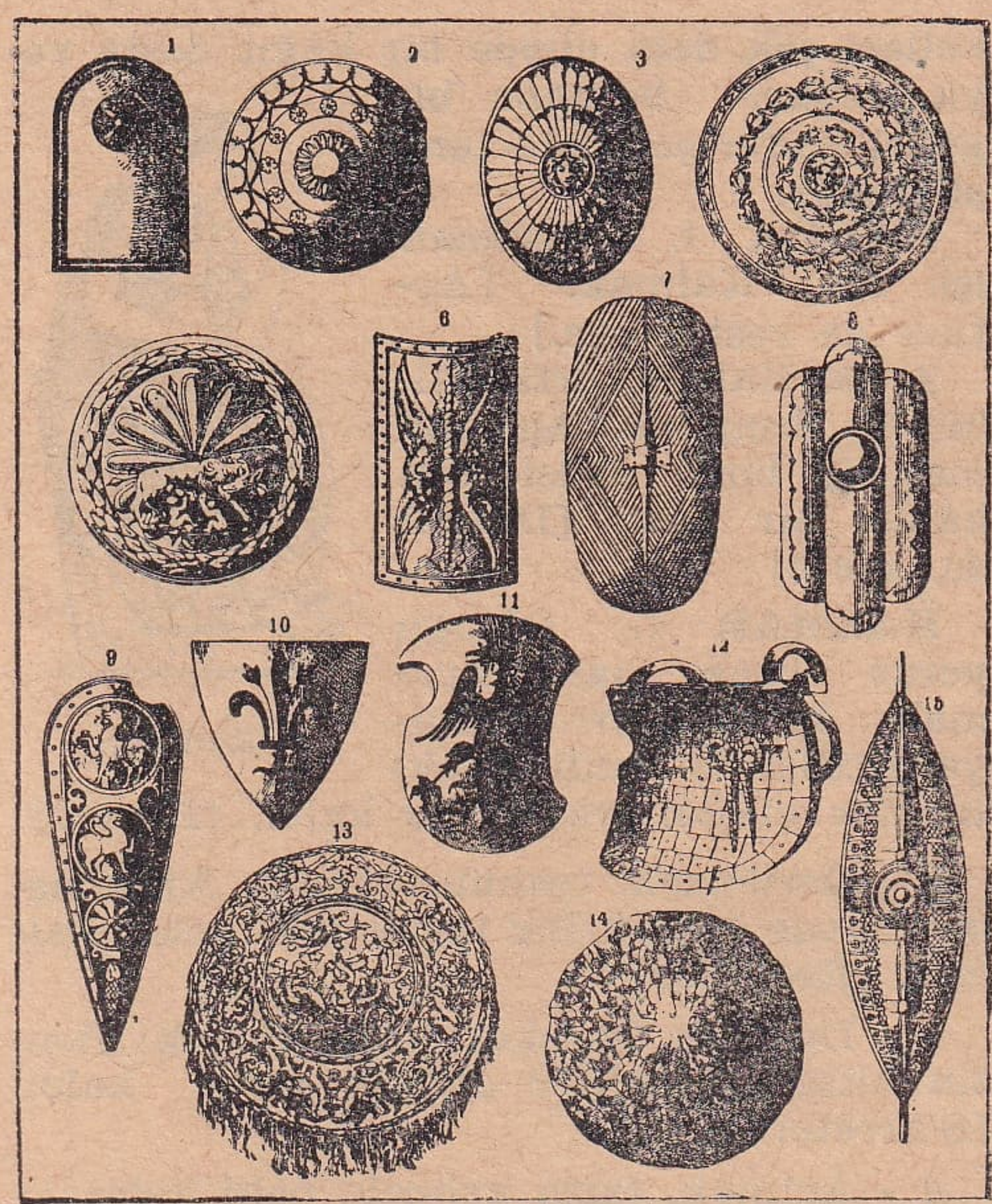

Çeşitli milletlere ait kalkanlar: 1 - Eski Mısır, 2 - Asurî, 3 - Etrüsk, 4 - Yunan, 5, 6 - Roma, 7 - Gollü, 8 - Pavıvalı, 9 - Badem şeklinde kalkan, 10, 11 - Armalı kalkanlar, 12 - Hasır kalkan, 13 - Merasim kalkanı, 14 - Fil derisinden Habeş kalkanı, 15 - Okyanusya adalarında kullanılan kalkan

KALKAN* Antalya vilâyetinin Kaş ilçesi bucaklarından birinin adıdır. 17 köyü, 8.742 nüfusu olup bunun 359 u bucak mer-

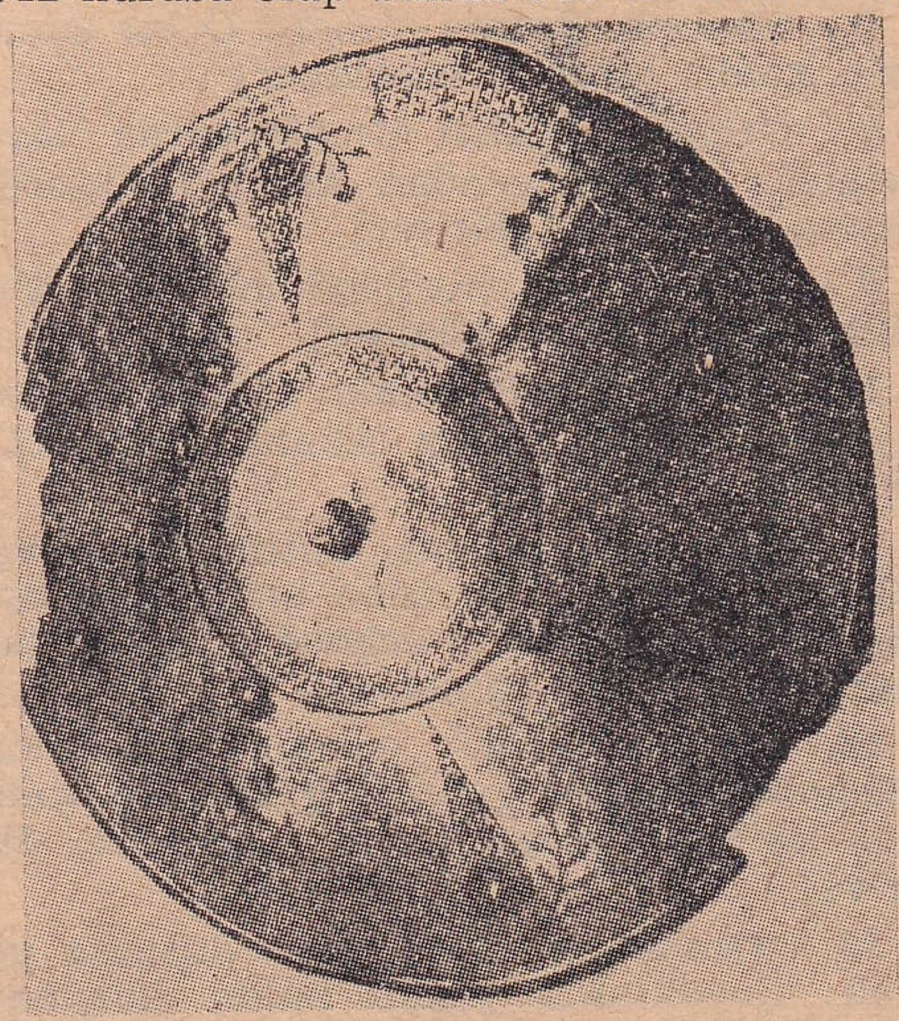

Eski Osmanlı kalkanı

kezi olan Kalkan köyündedir. Kalkan bucağı Kaş ilçe merkezinin 35 kilometre batısında ve Akdeniz kıyısındaki küçük bir koyun sahilindedir ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KALKAN BALIĞI b. i. Büyük, yassı ve beyaz, eti pek lezzetli balık ki memleketimiz denizlerinde çok avlanır. Bir yanı üzerinde yüzer, derisi üzerinde düğme dedikleri birtakım çiviler vardır. [Turbot]

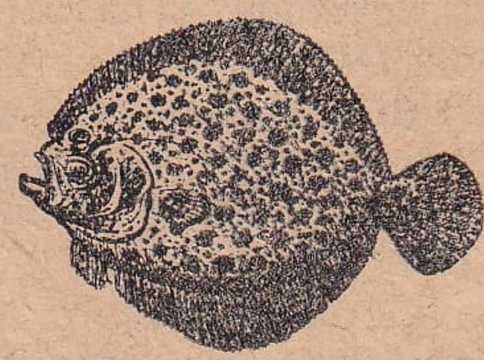

Kalkan balığı

KALKER Fr. i. Kireç taşı. [Calcaire]

KALKIK s. Kalkmış, dik, yerinden oynamış: Saçları kalkık, yakası kalkık. [Élevé, dressé, hérissé]

KALKIM* (Naipli) Çanakkale vilâyetinin Yenice ilçesi bucaklarından biridir. 15 köyü, 4.114 nüfusu olup bunun 479 u bucak merkezi olan Naipli köyündedir. Kalkım bucağı Yenice'nin 33 kilometre güneyindedir. Aralarında şose vardır.

KALKIMAK f. bk. Kalgımak.

KALKINDIRMAK f. Davrandırmak, kalkınmasına sebebolmak, halini iyileştirmek, kuvvetlendirmek. [Améliorer une situation, secourir]

KALKINMAK f. Düştüğü kötü halden sıyrılmak, davranmak, hali iyileşmek, refaha ermek: Ticarette iflâsa yaklaşmışken kalkındı. [S'améliorer, arriver à l'aisance]

KALKIŞMAK f. Bir işe iddia ile girişmek, yerinde ve kudreti içinde olmıyan bir şeye savaşmak, tasaddi etmek: Başından büyük işlere kalkışıyor. [Entreprendre avec prétention, prétendre]

KALKMA i. Kalkmak işi. bk. Kalkmak. [Action de se lever]

KALKMAK f. Davranmak, ayak üstü durma haline geçmek, kıyam etmek: Saygı olsun diye kalktı. [Se lever]

2 - Yatış veya oturuştan ayrılmak, doğrulmak: Kalkıp oturdu, kalkarak cevap verdi. [Se dresser, se relever]

3 - Uyanmak, yataktan kalkmak: Sabahları kaçta kalkarsınız? [S'éveiller]

4 - Yükselmek, yukarı çıkmak: Salıncağın bir tarafı inince öteki tarafı kalkar. [Se hausser]

5 - Kabarmak, şişip ayrılmak: Günesten bütün vücudunun derisi kalkmış. [Enfler, se hérisser]

6 - Yola çıkmak, hareket etmek: Tiren, vapur kalkıyor. [Partir]

7 - Yok olmak, artık bulunmamak, feseh veya ilga edilmek: Kar dağlardan kalktı. Kahve piyasadan kalktı. Bu âdet, o kanun çoktan kalktı. [Ne plus exister, être enlevé, ôté, aboli]

8 - Hastalıktan kurtulup yataktan çıkmak: Dün ateşle yattı ama üç gün içinde kalkar diyorlar. [Guérir]

9 - İsyan etmek, tuğyan etmek: Osmanlı devrinde Arnavutluk ikide birde kalkardı. [Révolter]

10 - Kalkışmak, doğru olmıyan bir harekete veya yapamıyacağı bir işe girişmek: Şimdi de ticaret yapmıya kalktı. [Prétendre]

§ Kalkıp kalkıp oturmak: Öfke veya merakından sürekli hareketler yapmak. [Faire preuve d'une grande irritation]

KALKÜTA* [Calcutta] Hindistan'da Bengal eyaletinin idare merkezi olan ve

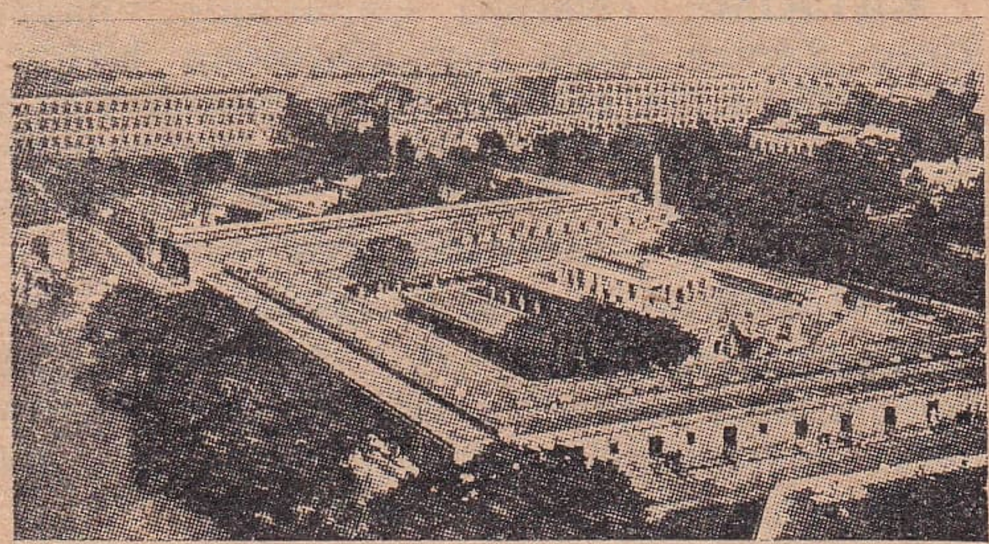

Kalküta'dan bir görünüş

Ganj nehrinin Hugli denilen bir kolu üzerinde bulunan 1.140.000 nüfuslu büyük ve kalabalık bir şehirdir. Delhi'den önce, 1912 tarihine kadar imparatorluğun merkezi burasıydı. Denizden 128 kilometre içeride olmakla beraber nehir yoliyle açık deniz gemileri buraya kadar gelirler. Pek işlek ticareti vardır. Bombay'dan sonra Hindistanın en kalabalık ve mühim şehirlerinden biridir.

KALLÂVİ i. Eskiden vezirlerin giydikleri koni (mahrut) biçiminde, bâzı defa telli ve sırmalı işaretleri bulunan uzun kavuk. [Grand turban en forme pyramidale que portaient autrefois les vizirs]

Kallâvi

KALLEM i. bk. Allem etmek.

KALLEŞ s. Sözünde durmıyan, hilekârlık eden, hiçbir haline güvenilmiyen kimse. [Rusé, fripon, escroqueur]

KALLEŞLİK i. Sözünde durmayış, bir işi yarı yolda bırakma hali, hilekârlık, döneklik. [État d'être fripon, rusé]

KALLİYOP* [Calliope] Eski Yunan mitolojisinde dasitani şiirin ve belâgatin perisi sayılan bir masal şahsiyetidir. Linos ve Orphée'nin anneleri olup resim ve heykelleri çok defa elinde bir kâğıt deste veya tomarı bulunan bir güzel kadın şeklinde temsil edilir.

Kalliyop

KALMA i. Kalmak işi. bk. Kalmak. [Action de rester etc.]

2 - s. Kalmış, arta kalmış: Romalılardan kalma bir bina, dedelerden kalma bir âdet. [Datant de, reste]

KALMAK f. Olduğu yerde veya halde durmak: Arkadaşları gezmiye gittiler, o kaldı. Öteki binalar yıkıldı, yalnız bu kaldı. [Rester]

2 - Gerilemek, teahhur etmek: Arkadaşlar nerede kaldı? Bir kısmı yarı yolda kalmış. [Retarder]

3 - Durmak, hareket etmez olmak: Benzin bitince makine olduğu yerde kaldı. [S'arrêter]

4 - Artmak, fazla gelmek, baki kalmak: Bir düzüne mendilden iki tane kalmış. [Être excédent, rester]

5 - Konmak, konaklamak, oturmak, gecelemek, ikamet, beytutet etmek: Bu gece nerede kalacağız? Hangi otelde kalıyorlar? [Demeurer, stationner, séjourner]

6 - Dinmek, sükûnet bulmak, durmak: Rüzgâr kaldı. Yağmur kaldı ama fırtına kalacağa benzemiyor. [Cesser, se calmer]

7 - Sürmek, devam etmek: O bir zaman öyle kaldı. [Durer, continuer]

8 - Geçmek, intikal etmek, miras olarak gelmek: Ev babasından kaldı. Dedelerden kalma tarlalar. [Hériter]

9 - Bırakılmak, vaz geçilmek: O iş şimdilik kaldı. [Être délaissé]

10 - Düşmek, aidolmak: Bunu yapmak size mi kaldı? İşimiz Allaha kaldı. [Dépendre]

11 - Sınıf geçememek, imtihanda muvaffak olamamak: Bu sene bizim mektepte çok kalan var. [Être échoué dans un examen, rester dans sa classe]

12 - Yapamamak, yoksun (mahrum) kalmak: Misafir gelince gezmeden kaldı. Geç kalktı, işinden kaldı. [Perdre, être privé]

13 - Olmak, bir hale, bir duruma girmek: Çocuklukta yetim kaldı, çalışmada cahil kaldı, iki gece uykusuz kaldı. [Devenir, être exposé]

14 - Şaşırmak, hayran olmak, duraklamak: Bunu işitince kaldı. [S'interrompre, être stupéfait, ébahi]

§ Az kalmak, dikiş kalmak: Pek yak-

laşmak: Az kaldı düşüyordum. Dikiş kaldı meydana vuracaktı. [Peu s'en falloir]

§ Baka kalmak, dona kalmak, şaşakalmak: Şaşırmak, hayrete uğramak. [Être stupéfait, s'étonner]

§ Gözü kalmak: bk. Göz.

§ Hatırı kalmak: Gücenmek. [Être blessé]

§ Kala kala: «Topu topu», «olup olacak» gibi azlık ifade eder: Bayrama kala kala üç gün kaldı. Beş çocuktan kala kala bir evlâdı kaldı. [En dernier, comme reste final]

§ Kaldı ki: Bundan başka, fazla olarak: O bu işi yapamaz, kaldı ki yaşı da geçkindir. [À plus forte raison]

§ Kalır yeri yok: Farksız: Onun da haylaz arkadaşından kalır yeri yok. [Il ne diffère point]

§ Yanına kalmak: Bir kabahat ve suçtan cezasız kurtulmak: Sorgu, sual yok, bütün yaptıkları yanına kaldı. [Faire une injustice sans être puni]

KALMUKLAR* Türklerin Moğol soyundan hayli büyük, fakat dağınık bir zümrenin adıdır. Bugün Sovyet Rusyada Don ve Volga ırmakları arasındaki bölge ile Siberya'da yaşamaktadırlar. Hazar denizi kenarında bugünkü Sovyet Rusyanın muhtariyeti haiz bir bölgesi halinde idare edilen bir kısmına onların adı verilmiştir ki oradaki nüfusları 170.000 kadardır ve merkezleri de Ellista kasabasıdır. Kalmuklar tip bakımından sarı ve yassı yüzleri, yuvarlak kafaları, çıkık elmacıkları, uçları yukarıya doğru çekik gözleriyle, seyrek bıyık ve sakallariyle Çinlilere benzerler. Gayet muhafazakâr oldukları için iptidai şekilde yaşamaktadırlar. Dilleri bâzı lehçe farklariyle eski moğolcadır. Yazılarında eski uygur alfabesini kullanırlar. Çoğu Budî dinine mensubolup aralarında garip inanışlar ve âyinler hüküm sürer.

KALOMA İta. i. Den. Demir zincirinin su içindeki kısmı. [Partie immergée de la chaîne d'un ancre]

KALOMEL i. Kim. Cıva bileşimlerinden (mürekkebatından) zehirli bir madde ki hekimlikte kullanılır. [Calomel]

KALORİ Lât. i. Fiz. Bir kilogram suyun sıcaklığını bir derece yükseltmek için

Kalmuk çadırları ve Kalmuk tipleri

lâzım olan ısı (hararet) miktarı ki ısı birimi (hararet vahidi kıyasisi) olarak kullanılır. Buna, bir gram su için harcanan ve «küçük kalori» (petite kalorie - microthermie) diye anılan ısı biriminden ayırmak için «büyük kalori» de denir. [Calorie, millithermie]

2 - Besinlerin (gıdaların) dokular (nesiçler) içinde yanarak vücudun sıcaklığını ve kuvvetini temin etmek hususundaki değerleri de kalori ile ölçülür. Bir gram yağ ortalama sekiz kalori verir. Çalışan bir adamın yirmi dört saatte aşağı yukarı üç bin kaloriye ihtiyacı vardır. [Calorie]

KALORİFER Fr. i. Sıcaklık merkezi halinde olan bir büyük kazandan çıkan sıcak havayı veya buharı, yahut sıcak suyu borularla dolaştırarak bir binanın her tarafını ısıtan cihaz. Merkezî teshin. [Chauffage central, calorifère]

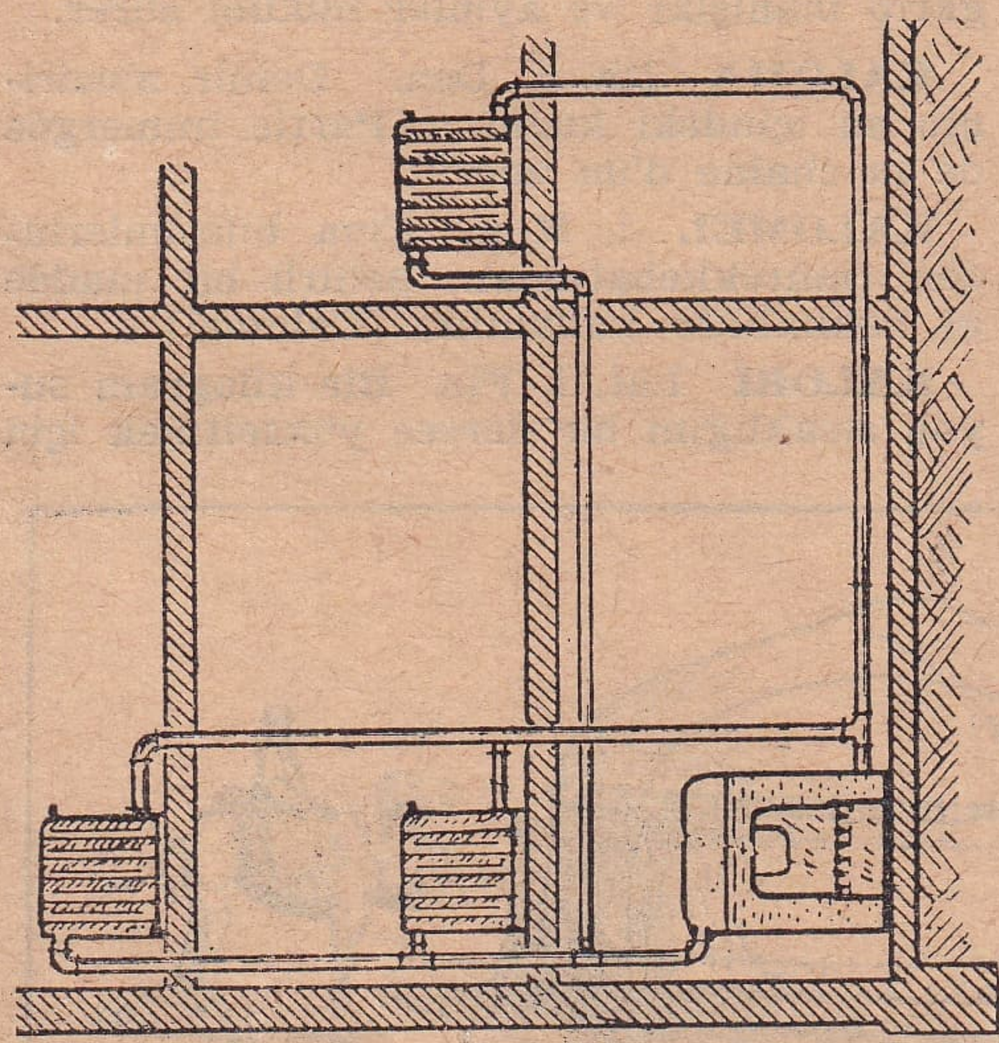

Baskılı sıcak su kaloriferi

KALORİMETRE Lât. i. bk. Isıölçer. [Calorimètre]

KALOŞ Fr. i. Tabanın temiz kalması için eskiden potinlerin üstüne giyilen terlik biçiminde, sert ökçeli ayakkabı: Kaloş kundura eskiden sivil kıyafetteki sofuların tercih ettikleri ayakkabıydı. [Caloche]

KALP Ar. s. Sahte, taklit: Kalp para. [Faux]

2 - Cesaret satan, fakat pek korkak olan veya bilgiç görünüp pek cahil olan kimse. [De mauvais foi, bravache]

KALPAK i. Deriden, kürkten, çuhadan veya bunlara benzer kumaşlardan yapılmış başlık: Eskiden süvariler kalpak giyerlerdi. Tatar, Çerkez, Acem, Bulgar kalpağı. [Coiffure souvent couverte de fourrure]

KALPAKÇI s. Kalpak yapan veya satan (kimse). [Celui qui fait ou vend des coiffures dites kalpak]

KALPAKLI s. Kalpak giymiş. [Coiffé de kalpak]

KALPAZAN Far. i. [قلبزن] Kalp para basan kimse. [Faux monnayeur]

2 - mec. Yalanla ve hile ile iş gören veya işinin eri olmıyan, işe yaramaz (kimse): Marangozum diye geldi ama dülger çırağı bile olamaz, kalpazanın biri. [Falsificateur, incapable]

KALPAZANLIK i. Kalpazan olanın hali veya kalpazanca iş. [Deli de faux monnayeur, falsification ou incapacité]

KALPLAŞMAK f. Kalp bir hale gelmek, işe yaramaz olmak, değerini, zarifliğini ve inceliğini kaybetmek: Sarhoşluğa vuralı sanatındaki mahareti de kaybedip kalplaştı. [Devenir incapable]

KALSİYUM i. Kim. Simgesi (remzi) «Ca», yoğunluğu (kesafeti) 1,55 olup 800 derecede ergiyen (zeveban eden) sarımtırak beyaz cisim, ki kireç ve alçının bileşimine (terkibine) girer. [Calcium]

KALTABAN Far. s. Aslı namussuz ve pezevenk demekse de dilimizde daha çok «şarlatan, yalancı, hilekâr» mânalarında kullanılır. [Charlatan, menteur, trompeur, inconstant]

KALTABANLIK i. Kaltaban, şarlatan, yalancı olanın hali veya kaltabanca hareket. [Charlatanerie, menterie, tromperie]

KALTAK i. Eyer, eyerin tahtadan olan kısmı. Kaplanmamış eyer. [Selle, arçon]

2 - mec. Namussuz ve müptezel kadın. [Femme de mauvaise vie, coureuse]

KALÛBELÂ Ar. b. i. [قالوا بلى] Türkçede «dünya kurulduğu zaman, pek eski çağ» mânasını ifade eden arapça bir söz ki «Kalûbelâdanberi bu âdet vardır, kalûbelâdan kalma bir bina» gibi cümlelerde kullanılır. Bu sözü meydana getiren İslâm menkıbesi şudur: Allah insanları yaratıp «Elestü birabbiküm» yani «ben sizin rabbiniz değil miyim?» diye sormuş, onlar da «evet» diye cevap vermişler. İşte «evet dediler» mânasında olan «kalûbelâ» sözü bu menkıbeden kalmıştır. [Éternité, création]

KALYA i. Ufak ufak kesilmiş kabağı veya patlıcanı sağyağda pişirerek yapılan yemek: Kabak kalyası. [Légumes bouillis après avoir été fricassés au beurre]

KALYON İta. i. Eski imparatorluk

devrinde Osmanlı donanmasında kullanılan harb gemilerinin bordalarında iki veya üç sıra topları bulunan büyük bir sınıfı ki, armaları birçok dört köşe yelkenleri h a m i l bulunurdu. Kalyonların yelkenlerden başka küreklerı de olurdu. [Galéon]

Bir kalyon

KALYONCU i. Eskiden kalyonlarda bulunan deniz harb askerlerine verilen isim; Kalyoncu kışlası, kalyoncu kolluğu (karakolu). [Anciennement tirailleur de marine]

KÂM Far. i. Dilek, istek, arzu, meram: Dünyadan kâm almak. [Désire, souhait]

§ Bekâm: Dileğine ermiş: O işde kazandı, bekâm oldu. [Qui obtient ce qu'il désire, satisfait]

§ Kâmbahş: Herkesin dileğini yerine getiren, ihsan eden: Halk için kâmbahş bir devlet reisi. [Qui accorde ce qu'on désire, dispensateur]

§ Kâmkâr: Meramına ermiş, mesut. [Heureux]

§ Kâmran: Muradına ermiş, bahtiyar. [Heureux]

§ Kâmranlık, kâmrani: Bahtiyarlık. [Bonheur]

KAM*, Ömer Ferit (1861 - 1944). Edebiyat ve felsefeye dair eserleri ve dersleriyle tanınmış fikir adamlarımızdandır. İstanbulda doğmuştur. Hariciye memurluğunda ve 1915 ten 1933 e kadar Darülfünun edebiyat muallim ve müderrisliğinde bulundu. Gazete ve mecmualarda makale ve şiirleri vardır. Kitap şeklinde basılmış eserleri, gençlik şiirleri olan «Türrehat» adlı mecmuasiyle «Dinî ve Felsefi Musahabeler», «Vahdeti Vücut» isimli kitaplarından «Mabadettabiiyat» ve «İlmi Ahlâk» adlı tercümelerinden ibarettir. Divan edebiyatının inceliklerini ve farsçayı iyi bilirdi. Felsefi makalelerinden bazısı arapça ve fransızcaya da tercüme edilmiş ve fransızca eserlerde bu yazılardan takdirle bahsedilmiştir.

KAMA* Hint mitolojisinde aşk tanrısı.

KAMA* Rusyada Volga'nın ayaklarından 1.280 km. uzunluğunda bir ırmak.

KAMA i. İki ağzı keskin, ucu siyri uzunca bıçak, ki silâh olarak kullanılır: Kama taşımak yasaktır. Çerkez kaması. [Poignard]

2 - Ucu siyri iri tahta çivi, takoz. [Cheville]

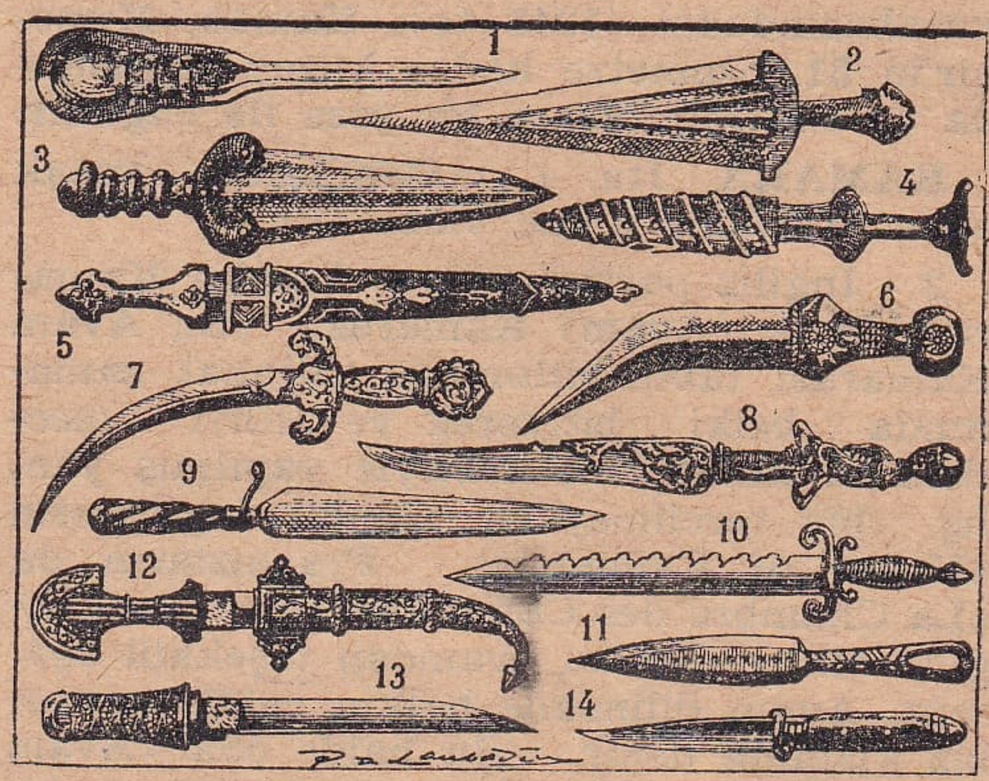

Kama ve hançerler: 1 - Eski Mısır kaması, 2 - Eski Yunan kaması, 3 - Eski Romalı kaması, 4 - Goluva kaması, 5 - İran kaması, 6 - Hind hançeri, 7 - Türk hançeri, 8 - Flamand saplı Arap hançeri, 9 - Ceneviz kaması, 10 - Venedik kaması, 11 - Tatar hançeri, 12 - Arap hançeri, 13 - Japon kaması, 14 - Bıçak hançer

3 - mec. Bâzı oyunlarda yenilen tarafın yüzüne konulan nişan. [fig. Tache faite sur le visage du vaincu par le vainqueur]

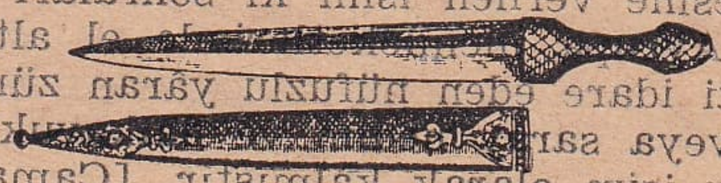

Çerkez kaması ve kın

§ Balta kaması: Baltanın sivri uçlu tarafı. [Pointe de la hache]

§ Kama basmak: mec. Oyunda yenmek. [Vaincre, gagner au jeu]

§ Oduncu kaması: Odun yararken açılan yere sokulup üzerine vurulan ağaç parçası. [Coin]

§ Top kaması: Topların kuyruklarında kapak işini gören bir alet. [Couvercle de canon]

KAMACI s. Top tamircisi: Kamacı ustası. [Maître de canonnage]

KAMAL i. Kale, hisar. «Tarama Dergisi»ne konulmuş olan «kamal» kelimesini bir aralık rahmetli Atatürk kendi ismimin yerine kabul etmiş ve onun ismi «Mustafa Kamal» şeklinde yazılmıya başlanmıştı ama kısa bir müddet sonra bu değişmeden hoşlanmamış olacak ki vazgeçerek adını gene «Kemal» suretinde yazmıştı). [Fort, fortresse]

KAMAN* Kırşehir vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 36 köyü bulunan merkez bucağından başka 21 köylü Köşker ve gene 21 köyü bulunan Tepeköy isimli iki bucağı vardır. Bucaklarıyle birlikte ilçenin nüfusu 49.758 olup bunun 5.996 sı Kaman

kasabasındadır (1945 te). Kaman, Kırşehir'in 51 kilometre kadar kuzey doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır.

KAMARA İta. i. Gemilerde yatak odası. [Cabine d'une vaisseau]

2 - İngiliz parlâmentosu: Lortlar Kamarası, Halk (Avam) Kamarası. (Bu Avam Kamarası tâbiri dilimizde saltanat zamanında belki istiyerek ve millet meclislerini kötülemek kastiyle yapılmış yanlış bir tercümeydi. Çünkü İngilizlerin «House of Commons», Fransızların da «La Chambre des Communes» dedikleri İngiliz Millet Meclisi avamdan teşekkül edemez. Avam dilimizde halkın cahil, seviyesiz kısmına denir. Şu halde ona «Avam Kamarası» değil «Halk Kamarası» demeliyiz). [Parlement]

KAMARİK* Erzincan vilâyetinin Kemah ilçesine bağlı bir bucak olup 11 köyü, 1.549 nüfusu vardır. Bunun 290 ı bucak merkezi olan Kamarik köyündedir. Bucak, Kemah'ın 20 kilometre kuzeyinde ve ona arabaya elverişli bir yol ile bağlıdır.

KAMARİLLA İsp. i. Eskiden İspanya sarayında nüfuzlu gözdeler ve nedimler zümresine verilen isim ki sonraları muhtelif Avrupa memleketlerinde el altından devleti idare eden nüfuzlu yâran zümrelerine veya saray nedim ve dalkavuklarına da bir isim olarak kalmıştır. [Camarilla]

KAMAROT İta. i. Vapurlarda kamara yolcularına hizmet eden kimse, vapur garsonu. [Domestique qui fait le service des cabines, dans les bateaux. İta. Camarotte]

KAMAŞMAK f. (Göz hakkında) Fazla parlak ve aydınlık bir şeye bakmaktan gözleri kararıp görmez olmak: Güneşten gözleri kamaştı. [s'éblouir]

2 - (Diş hakkında) Ekşi bir şeyden uyuşmak ve rahatsız olmak: Erik yerken dişlerim kamaştı. [S'agacer]

KAMAŞTIRMAK f. Kamaşmasına sebebolmak. [Éblouir (les yeux), agacer (les dents)]

KAMBER, KANBER i. Dördüncü Halife Ali'nin sadık kölesi olan Kanber'in adından alınma özel (has) bir isim olup her işde bulunan ve her yere girip çıkan adamlar için kullanılır: (Kambersiz düğün olmaz). [Personne que se présente en toute occasion, allusion d'un nom historique]

KAMBİYAL İta. i. Poliçe senedi. [Lettre de change]

KAMBİYO İta. i. Bir parayı başka bir para ile değiştirme, bir memleket parasının başka bir memleket parasına çevrilmesi. [Change]

KAMBOÇ* [Cambodge] Hindiçinî'de Fransız himayesi altında bulunan bir küçük kırallıktır. Memleket, Siyam'ın batısında Annam'ın doğusunda ve Koşinşin'in kuzey doğusunda olup Büyük Mékong

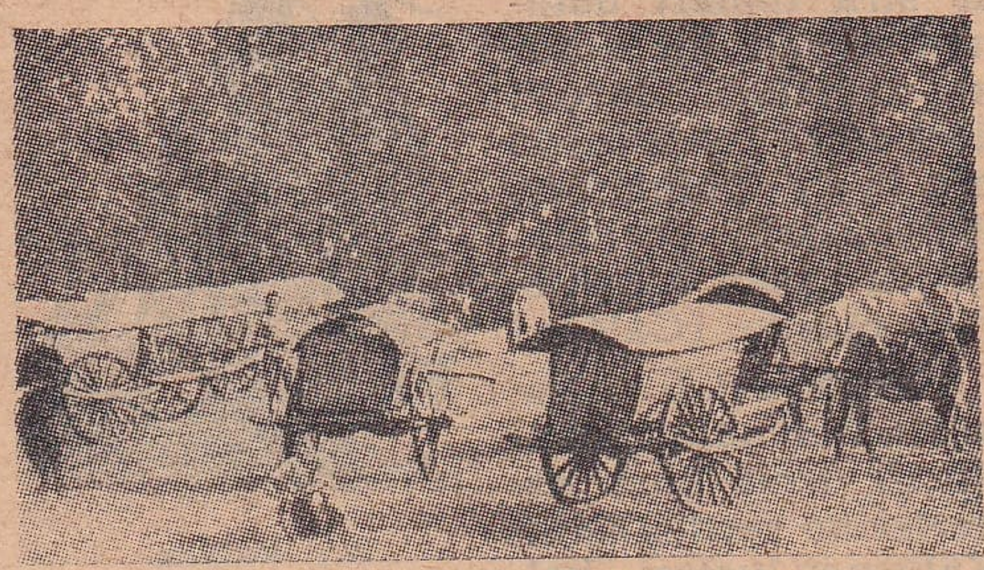

Kamboç'tan bir görünüş

ırmağının vâdisindedir. 2.500.000 nüfusu vardır. Fransız himayesine 1863 tenberi girmiş bulunuyor. İklimi sıcaksa da intizamlıdır. Pirinç ile kopak denilen pek ince bir çeşit lif, hintyağı çıkarılan bir rebat ve biber başlıca mahsullerindendir. Ormanları pek zengindir. Başkenti Pnompenh şehridir.

KAMBRİUM Lât. i. Jeo. Jeolojik sistemlerin içinde en eski kat, ki omurgasız taşıllar (müstehaseler) bu katta görünmiye başlar. [Cambrium]

KAMBUR i. İnsanın sırtında tabii olmıyarak meydana gelen çıkıntı veya eşyada bir tarafın lüzumsuz ve biçimsiz oluşu: Arkasında kamburu var. Duvarın ortası kambur olmuş. [Bosse]

2 - s. Sırtında tümseklik bulunan kimse: Bir kamburun yanında eşyadaki kamburdan bahsetmek bile terbiyeye aykırıdır. [Bossu]

§ Kambur felek: Talihsizlikten şikâyet ederken söylenen bir sitem: (Kambur felek, kimine kavun yedirir, kimine kelek). [Terme employé pour plaindre de la mauvaise fortune]

§ Kamburu çıkmak: Kamburlaşmak. [Devenir bossu]

§ Kambur üstüne kambur: Katmerli uygunsuzluk. [Inconvenance double]

KAMBURLAŞMAK f. Kambur olmak, arkası çıkmak. [Devenir bossu]

KAMBURLAŞTIRMAK f. Kambur etmek. [Rendre bossu]

KAMBURLUK i. Kambur adamın hali, beli bükülüp arkası çıkmış olma. [Défaut d'un bossu, bosse]

2 - Tümseklik, çıkıntı. [Convexité, saillie]

KAMÇATKA* [Kamtchatka] Sibiryanın kuzey doğusunda Bering deniziyle Ohosk denizi arasında uzanan büyük bir

yarımadanın ismi. Bu yarımada ile civarı Rus Sovyet devletinin Uzak Doğu eyaletini teşkil eder. Birkaç sıra üzerinde uzanan volkanik dağlarla kaplıdır. 26 sı sönmüş, 14 ü faaliyet halinde bulunan 40 kadar yanardağı ve birçok sıcak su kaynakları vardır. Halkının çoğu göçebe olduğu için nüfusu katî olarak bilinmiyorsa da 20 ile 25 bin arasında tahmin edilmektedir. Kasaba denebilecek ehemmiyetlice köyü nüfusu iki bine dahi varmıyan Petropavlosk isimli yerdir. Yolları pek yoktur. Köpek koşulmuş kızaklarla öteye beriye gidilir. Koriyak ve Kamçadal kabîleleriyle bâzı Çinliler ve Koreliler halkını teşkil ederler. Sahillerinde biraz balıkçılık, içerilerde kıymetli kürk hayvanları avcılığı vardır.

KAMÇI i. Uzun saplı kırbaç: Arabacı kamçısı. [Fouet]

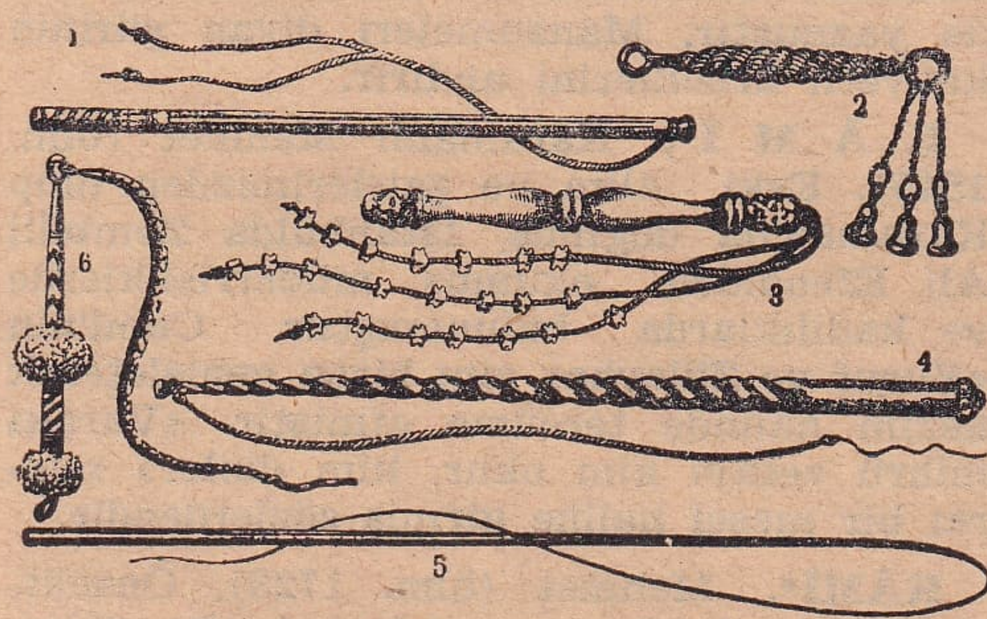

Çeşitli kamçılar: 1 - Eski Roma arabacı kamçısı, 2 - Kurşun toplu Roma kamçısı, 3 - Aşıklı Roma kamçısı, 4 - Yük arabacısının kamçısı, 5 - Binek arabacısının kamçısı, 6 - Çocuk kamçısı

2 - Tespihlere takılan telden örme tek püskül. [Sorte de la houppe de chapelet]

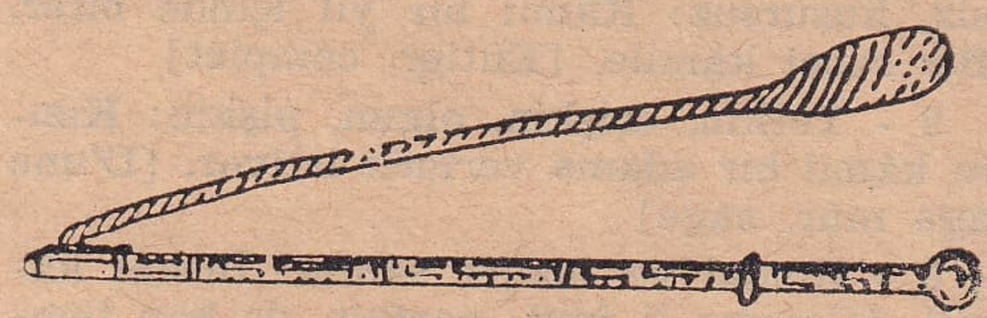

Çerkez kamçısı (Nagayka)

§ Kamçı kuyruk: Kılsız kuyruk. [Queue dégarnie]

KAMÇILAMAK f. Kamçı ile vurmak: Atları kamçıladı. [Fouetter, donner des coups de fouet]

2 - (Yağmur, kar, rüzgâr hakkında) Şiddetle çarpmak. [Heurter avec violence, fouetter]

3 - mec. Bir işi yürütmek için teşvik etmek, harekete getirmek, tesirini çoğaltmak. [Stimuler]

KAMÇILI s. Kamçısı olan: Kamçılı değnek, kamçılı tespih. [Qui a le fouet, qui a la houppe]

2 - mec. Zorba, zor ve şiddet kullanan: Kamçılı medeniyet. [Qui exerce la violence]

KAÇILILAR ç. i. Zo. Birhücreli hayvanların haşlamlılar (nakiye) sınıfından, bir kısmı deniz veya tatlı sularda bulunan, bir kısmı da insan veya hayvanlarda asalak (tufeyli) olarak yaşıyan, hareket organları kamçı şeklindeki hayvanlar oymağı. eskt. Züllevahik. [Flagellés]

KAMELYA İta. i. Bot. Kalın yapraklı ağaççıklarda açılan azçok gül biçiminde iri ve çok defa beyaz renkte semiz yapraklı bir çiçek ki pembe ve kırmızı olanları da varsa da beyazları daha makbuldür. Çayırgiller familyasındandır. Asıl Asyanın doğu taraflarında yetişen bir ağaççık olup Avrupaya «camelli» denilen Hıristiyan misyonerleri tarafından getirildiği için bu ismi almıştır. [Camélia, camellia]

Kamelya

KAMENEZ - PODOLSKİ* Ukranya şehirlerinden biri olup 33.000 nüfusu vardır. Eskiden Podolie eyaletinin başkentiydi. Dinyester ırmağının ayaklarından İsmotriş ırmağı üzerinde bulunan bu şehir, Osmanlı Türklerinin elinde kalmıştı. Kale civarında kurulmuş güzel bir köprü onlar zamanından kalmıştır.

KAMER Ar. i. [قمر] Gökteki ay, Far. Mah: Kamerî ay, kamerî sene. [Lune]

KAMERÎ Ar. s. Kamere, aya ait ve mensup: Hicrî yıl kamerî hesapla yürütülür. [Lunaire]

KAMERİYE Ar. i. Bahçelerde küçük köşk şeklinde yapılan ve üstü yeşilliklerle süslü çardak ki mehtaplarda zevk için oturmıya yaradığı cihetle bu ismi almıştır. [Petit pavillon du jardin]

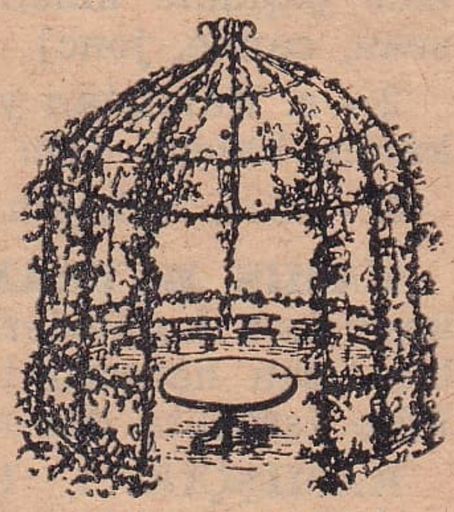

Kameriye

KAMERLİNGH - ONNES*, Helke (1853 - 1926). Holândalı fizik âlimi. Groningue'de doğmuştur. Fizikte hararet üzerindeki tetkikleriyle ve hélium'u tasfiye etmesiyle tanılır.

KAMET Ar. i. [قامت] Boy, endam: (Ben

şairim o kameti mevzunu doğrusu — Sevmem desem de bil ki yalan söylerim sana. Nedim). [Taille, stature]

2 - Cemaatle namaz kılınırken müezzinin «kad kametüssalâ!» diye ezan okuyarak halkı namaza çağırması. [Appel de muezin à la prière]

§ Kamet getirmek: Cami içinde ezan okuyarak namaza çağırmak. [Appeler à la prière]

§ Kameti arttırmak: Bağırarak konuşmak. [Hausser la voie]

2 - Gürültü ederek bir meselede ileri varmak, haddi aşmak. [Dépasser les bornes]

KAMIŞ i. Sulak yerlerde yetişen buğdaygillerden (necliyeden) dallarının içi

Çeşitli kamışlar (en sağdaki şeker kamışı)

boş ve düğümlü, yaprakları çok uzun ve sert olan nebat ki büyüklüğü, kalınlığı ve başka vasıfları bakımından birçok çeşidi vardır. Şeker çıkarmıya yarıyanlarına şeker kamışı denir, sepetçilikte ve bâzı kulübe ve çardak gibi küçük yapılarda kullanılan âdi kamış, bunun daha iri ve sağlam nev'i olup eşya yapmakta, masa, iskemle gibi şeylerde pek işe yarıyan «bambu» vardır. Eskiden kalem gibi kullandığımız ince çeşidine kalem kamışı denirdi. [Roseau, canne, jonc]

2 - s. Kamıştan yapılmış: Kamış baston, kamış kalem. [Du roseau, de la canne]

3 - mec. Erkeğin tenasül uzvu. [Verge]

KAMIŞ BAYRAMI b. i. Yahudilerin kamıştan kulübelere kapandıktan sonra bir tarih hâtırası için yaptıkları bayram. Fête Israélite des rameaux]

KAMIŞÇIK i. Kuyumcuların kullandıkları ve alevin istenilen tarafa çevrilmesine yarıyan ince boru, hamlaç, üfleç. bk. Hamlaç. [Chalumeau]

KAMIŞKULAK b. s. Kulakları ince, düzgün ve dik olan (at). [Cheval, dont les oreilles sont très régulières]

KAMIŞLI* (Yukarı Yirikler) Seyhan vilâyetinin Karaisalı ilçesi bucaklarından olup 11 köyü ve 5.431 nüfusu vardır. Bunun 773 ü bucak merkezi olan Yukarı Yirikler köyündedir. Bucak Karaisalı'nın 80 kilometre kuzeyinde ve Pozantı demiryolu istasyonunun da 34 kilometre kuzey doğusundadır.

KAMIŞLIK i. Kamış koruluğu. [Lieu où croissent les roseaux, jonchaie]

KAMIŞSI s. Kamış gibi gövdesi boş ve boğum boğum olan: Buğdayın sapı kamışsıdır. eskt. Kasaba. [Chaume]

KÂMİ*, Ahmet Çelebi (ölm. 1579). Eski âlim ve şairlerimizdendir. Edirneli olup müderrislik ve kadılık yapmış, İkinci Selim'in iltifatını kazanmıştı. İmamı Gazalî'nin «Kimyayı Saadet» adlı eserinin bir kısmını tercüme etmiş, «Tarihi Âli Osman», «Menakıbı Ulema» isimli iki eser de yazmıştır. Manzumeleri divan şiirinin kuvvetli örneklerini andırır.

K Â M İ*, Karamanlı Mehmet (ölm. 1545). Eski âlim ve şairlerimizden olup Karaman'da doğmuş, İstanbulda Zembilli Ali Efendiden okumuş, müderrisliklerde ve kadılıklarda bulunmuştur. Camî'nin «Yusuf ve Züleyha» sını biraz genişleterek nazım halinde tercüme etmiştir. «Varakı mihrü vefayı kim okur, kim dinler» mısrası bir mesel haline girmiş sözlerdendir.

KÂMÎ*, Mehmet (ölm. 1723). Onsekizinci Yüzyıl âlim ve şairlerindendir. Edirnelidir. Galata, Bağdad kadılıklarında, evkaf müfettişliğinde bulunmuştur. Basılı olmıyan divanından başka «Tuhfetül Vüzera», «Behçetül Ulema» adlı eserleri, fıkıha ve nahve ait tercümeleri vardır.

KÂMİL Ar. s. [كامل] Bütün, tam, eksiksiz, kusursuz: Kâmil bir yıl içinde biter, Bir senei kâmile. [Entier, complet]

2 - Yetkin, erişkin, olgun, pişkin: Kızını kâmil bir adama vermek istiyor. [D'une âge mûr, sage]

3 - Kemal ve fazilet sahibi: İnsanı kâmil. [Comme il faut, parfait, de bon tempérament]

KÂMİL BEY*, Enderunlu (ölm. 1786). Enderunlu meşhur şair Fâzıl'ın kardeşi olan bir şairdir. Akkâ'da isyan eden Tahir Ömer'in torunu ve Tahir Ali Beyin oğludur. Enderunda yetişmiş, şair olarak tanınmış ve dedesi gibi isyana sapacağı şüphesini uyandırdığı için genç iken öldürülmüştür. Az olan şiirleri kardeşinin eserlerine benzer.

KÂMİL EFENDİ*, Mehmet (1728 - 1800). Birinci Abdülhamit ve Üçüncü Selim zamanlarında bir buçuk yıl şeyhülislâmlıkta bulunmuş din âlimlerindendir. Bir

aralık bir politika suçiyle Keşan'a sürülmüş, sonra Üsküdardaki yalısında ölmüştür.

KÂMİLEN Ar. zf. [كامل] Büsbütün, toptan, hep birden: Kitaplarını kâmilen ciltletti. [Entièrement, complètement]

KÂMİL PAŞA*, Kıbrıslı Mehmet (1832-1912). Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında dört defa sadrazamlıkta bulunmuş vezirlerdendir. Lefkoşe'de doğdu. Kıbrısta ve Mısırda okumuş, Mısırda subay olarak Abbas Paşanın tercümanlığında ve kâtipliğinde bulunmuştu. İstanbula geldikten sonra idare memurluklarında, mutasarrıf ve valiliklerde bulunarak nazırlıklara geçmiş ve 1884 te ilk defa sadrazam olmuştu. 1895 te ikinci defa bu makama geçmiş ve sonra İzmir valiliğiyle İstanbuldan uzaklaştırılmıştı. 1908 den sonra iki defa daha sadrazam oldu. Zeki, bilgili, temkinli ve dürüst mizaçlı olarak tanınmıştır. Şapur Çelebi diye anılan Sadrazam Sait Paşa ile rekabeti ve hâtıralarında karşılıklı tenkidleri vardı. «Tarihi Siyasi» adiyle üç ciltlik bir Osmanlı tarihi, «Sait Paşaya Cevap» isimli bir kitabı ve hâtıralarının birinci cildi neşredilmiştir. Sadrazamlığı sırasında ehemmiyetli işler görmüş değildi ama sızıltı çıkarmadan ve fazla konuşmadan devlet işlerini temkinle yürüttüğü söylenir. İngiliz politikasına taraftarlığıyle de tanılırdı.

Kıbrıslı Kâmil Paşa

KÂMİL PAŞA*, Mühendis, Mehmet (ölm. 1859). Abdülmecit saltanatında elçilik ve nazırlıklarda, seraskerlikte bulunmuş bir müşir ve vezirdir. Enderundan yetişmiş, Avrupada mühendislik tahsil etmiş, sonra valiliklerde, nazırlıklarda, Londra elçiliğinde bulunmuş, 1856 da serasker olarak iki gün sonra azledilip önce Halep, sonra İzmir valiliğine gönderilmişti. Dürüst, fakat şiddetli bir adam olduğu söylenir.

Mühendis Kâmil Paşa

KÂMİL PAŞA*, Yusuf (1808 - 1876). Abdülâziz saltanatında sadrazamlık etmiş ve edebî eserleriyle de tanınmış vezirlerdendir. Arapkir'de doğmuş, gençliğinde Mısıra giderek Mehmet Ali Paşanın kâtipliğinde bulunmuş ve üçüncü kızı Zeynep Hanımla evlenmiştir. Âdile Sultanın düğününde bulunmak üzere Mehmet Ali Paşa tarafından İstanbula gönderildiği 1845 te Sultan Abdülmecit kendisine miri-miran rütbesiyle paşalık vermişti. Fakat dönüşünde Mısır valiliğine geçen Abbas Paşa onu Zeynep Hanımdan ayırmak için sıkıştırmış ve hapsetmişti. Büyük Reşit Paşanın delâletiyle ve padişahın fermaniyle kurtulup İstanbula geldikten sonra muhtelif meclis âzalıklarında ve nazırlıklarda bulundu. Vezir oldu. Encümeni Dâniş âzalığına da seçildi. 1862 de sadrazam olmuş ve bu makamda ancak beş ay kalmıştır. Ondan sonra gene muhtelif âzalıklara ve nazırlıklara geçirildi. Zevcesiyle birlikte yaptırdıkları Üsküdarda Zeynep Kâmil hastahanesinin bahçesinde gömülüdür. «Télémaque» ı süslü bir üslûpla tercüme etmiştir. Bâzı şiirleri de vardır.

Yusuf Kâmil Paşa

KAMİNETO İta. i. Küçük ispirto ocağı, ispirtoluk. [Lampe à alcool]

KAMİS Ar. i. [قميص] Gömlek, Far. Pirahen: Kamisi Yusuf: Peygamber Yusuf'un dinî menkıbelerde bahsi geçen gömleği. [Chemise, tunique]

KAMOY b. i. Bir mesele veya hâdise hakkında halkın taşıdığı fikir ve kanaat. (Bu kelime «efkârı umumiye» tâbirini karşılıyabilmek için meydana getirilmiştir). [Opinion publique]

KAMP Fr. i. Kırda, ormanda veya su kenarında kurulan konak yeri, bu şekilde çadır veya baraka gibi iğreti vasıtalar içinde konaklarda: Askerî kamp, mektep kampları, aile kampları. Askerlikte ve göçebe hayatında kamp kurmak en eski zamanlardanberi yapılan tabii bir iştir. Çocukların ve gençlerin askerlik hayatına alışmaları, kırlarda ve şehirler dışında becerikli ve çevik olmaları için mektep kampları kurmak İngilterede izcilik teşkilâtiyle başlamıştır ki bizde de hayli yayılmıştır. Kulüp ve aileler tarafından da kır veya deniz kampları kurulabilir. [Camp]

2 - Esirlerin ve siyasi suçluların şehirlerden ve halktan uzak kalmaları için konuldukları yerlere de kamp deniyor ki İkinci Dünya Savaşında bu türlü kamplardaki facialar meşhur olmuştur. [Camp de concentration]

KAMPANA İta. i. Çan: İş Kampanası, kilise kampanası, fabrika kampanası. [Cloche]

KAMPANYA Fr. i. Ziraat işlerinde mevsim: Şeker kampanyası: Pancarın toplanmasından şeker yapılmasına kadar süren çalışma zamanı. Tütün kampanyası, üzüm kampanyası. [Campagne, saison propre à certains travaux]

KÂMRAN Far. s. bk. Kâm.

KAMU s. Hep, bütün: Kamu insanlar, kamu âlem. [Tout, entier]

2 - i. Bir memleketteki halkın bütünü, mâşer, umum: Kamunun menfaati, kamu hakları. [Société humaine, public, commun]

KAMU*, Kemalettin (1910 - 1948). Tanınmış şairlerimizdendir. Bayburt'ta doğdu. İstanbul Muallim Mektebinde ve Paris Siyasi İlimler Mektebinde okudu. 1939 da Rize milletvekilliğine seçilmişti. İçli ve seçkin şiirleri varsa da topluca bir kitap haline gelmemiştir. «Ben gurbette değilim, gurbet benim içimde» mısraı meşhurdur.

KAMUFLAJ Fr. i. Bir şeyi benekler, çizgiler ve renklerle belirsizleştirmek, alalama: Harb halinde ordu levazımı, toplar, arabalar uzaktan belli olmıyacak şekilde boyanarak kamuflaj yapılır. [Camouflage]

KAMUL s. Kamunun (umumun) ortak malı olan, müşterek, âm. [Général, commun]

KAMULAŞTIRMAK f. İstimlâk etmek, sahibi razı olsun olmasın bir mülkü hükümetçe karşılığı verilerek halk faydası için devlet malı haline getirmek. [Exproprier]

KAMULCA zf. Kamunun el ve oy (rey) birliğiyle, âmmece. [Communément]

KAMULCU s. Kamulculuk (iştirakçilik) taraflısı, komünist. [Communiste]

KAMULCULUK i. Topluluk içinde şahsî mülkiyeti kaldırarak mal birliğine dayanan bir cemiyet kurmak kanaat ve mesleği, ki Rusyada çığırından çıkan bir propaganda vasıtası ve insanlık için bir âfet haline getirilmiştir. eskt. İştirakiye. [Communisme]

KAMUS Ar. i. [قاموس] Büyük lûgat kitabı, büyük sözlük. («Kamus» kelimesi arapça asıl deniz demek olup Firuzabadî'nin türkçeye Mütercim Asım Efendi tarafından tercüme edilerek üç büyük cilt halinde basılmış olan büyük arapça lûgat kitabının adıdır ve pek meşhur olduğu için umumileştirilerek büyük lûgatlere «kamus» adı verilmiştir). [Grand dictionnaire, dictionnaire complet, océan]

KAMUSAL s. Kamuya ait, mâşerî, umumi. [Social, public]

KAMUTANRICILIK b.i. Fel. Evrenle (kâinatla) Tanrının tek bir şey olduğunu, varlığın Allahtan ve Allahın varlıktan ayrı bir mevcudiyeti bulunmadığını ileri süren felsefe mesleği. Panteizm. eskt. Vücudiye. [Panthéisme]

KAMUTAY i. Türkiye Büyük Millet Meclisi. Meclisin umumi heyeti. [La Grande Assemblée Nationale de Turquie]

KAMYON Fr. i. Büyük yük otomobili: Askerî kamyon, eşya kamyonu. [Camion]

KAMYONET Fr. i. Küçük kamyon. Yük için kullanılan büyükçe otomobil. [Camionnette]

KAN i. İnsan ve hayvanların bedenlerindeki damarlarda dolaşarak hayatlarının devamını temin eden kırmızı mayi (sıvı). Ar. Dem. Far. Hun. [Sang]

Kan bütün uzviyetin gıdası olan bir mayidir. Vücudun her tarafına atardamarlar (şiryanlar) vasıtasiyle yayılır ve toplardamarlar (veritler) yoliyle de kalbe gelir. Kalb kendine gelen kanı tekrar oksijenlenmek üzere akciğerlere sevkeder ve bu suretle temizleterek gene vücudun her tarafına gönderir. Kanın böylece kalbin sol tarafından çıkıp vücudu dolaştıktan sonra tekrar sağ kısmına gelmesine «büyük dolaşım» (deveran) denir. Bir damla kana mikroskopla bakılınca milyonlarca küçük cisimler görülür ki bunlara «alyuvar» ve «akyuvar» (kırmızı ve ak kürecikler) adı veriliyor. Bir damla kanda 170 milyon kadar alyuvar vardır. Akyuvar daha az olup

→

KAN DOLAŞIMI (Deveran)

KALB

1 — Sağ karıncık, 2 — Sol karıncık, 3 — Sağkulakcık ve sağ atrium, 4— Sol kulakcık ve sol atrium, 5 — Akciğer atardamarı, 6 — Aort, 7 — Üst ana toplardamar, 8 — Alt ana toplardamar, 9 — Kalbi besliyen taşsı (koroner) damarlar.

BÜYÜK VE KÜÇÜK DOLAŞIM

1 — Sağ atrium, 2 — Akciğer atardamarı, 3 — Akciğer içinde hava ile kanın karşılaşması, 4 — Akciğer toplardamarı, 5 — Sol karıncık, 6 — Aort ve vücuda yayılan atardamarlar, 7 — Vücut, 8 — Vücut hücreleri çevresinde kılcal damarlar, 9 — Ana toplardamar.

DAMARLAR

1 — Şakak atardamar ve karadamarı, 2 — Yüz atardamar ve karadamarı, 3 — Boyun toplardamarları, 4 — Şahdamar (ana karotis), 5 — Kolbaş toplardamarları (anonim venler), 6 — Köprücükaltı atardamarı ve toplardamarı, 7 — Kol kefalik toplardamarı, 8 — Kol atardamar ve toplardamarı, 9 — Önkol kefalik toplardamarı, 10 — Önkol bazilik toplardamarı, 11 — Radial atardamar, 12 — Ulnar atardamar, 13 — Elayası atardamar yayı, 14 — Üst ana toplardamar, 15 — Aort, 16 — Akciğer atardamarı, 17 — Sol akciğer toplardamarı, 18 — Kalb, 19 — Alt ana toplardamar, 20 — Haller sehpası (mide, dalak, karaciğer atardamarlarının çıktığı üç kollu atardamar kökü), 21 — Kapı toplardamarı, 22 — Alt ana toplardamar, 24 — Karın aortu, 25 — Böbrek atardamar ve toplardamarı, 26 — Üst mesarika damarları, 27 — Alt mesarika damarları, 28 — Ana kalça damarları, 29 — Büyük safen toplardamarı, 30 — Uyluk damarları, 31 — Dizardı damarları, 32 — Bacak (tibial) ön atardamarı, 33 — Bacak (tibial) arka atardamarı, 34 — Ayak sırtı atardamarları

ortalama 750 alyuvara bir tane akyuvar isabet eder. Vücudumuzda kanın ağırlığı veznimizin aşağı yukarı on ikide biri kadardır, yani 72 kilo ağırlığında olan bir insanda ortalama 6 litre kan vardır.

2 - Soy, nesep, akrabalık: Onlar aynı kandandırlar. Saf kan bir at. [Race, origine, famille]

3 - Adam öldürme, cinayet: Kan dâvası, dağda bir kan olmuş. [Meurte, assassinat]

4 - Şiddetli düşmanlık: Aralarında kan var. [Animosité]

5 - Öç, intikam, vurulan adamın intikamı: Kan gütmek, kanını istemek. [Vengence]

6 - Harb, savaş: İki devlet arasında kan olmasın. [Guerre]

§ Kan ağlamak: Büyük bir keder içinde bulunmak. [Pleurer des larmes de sang]

§ Kan almak: Hekimce görülen lüzum üzerine birinden bir miktar kan çekmek. [Saigner]

§ Kan istemek, kana kan istemek: Mahkemede diyet, ceza istemek veya öldürülenin öcünü aramak. [Poursuivre l'assassin devant la justice ou chercher vengence]

§ Kan ter içinde kalmak: Pek yorulmak. [Être très fatigué]

§ Kan tutmak: Kanı görünce bayılmak. [S'évanouir devant écoulement du sang]

2 - (Bir cinayet yapan için) Şaşkınlığa uğramak. [Défaillir sous l'impression du crime, (en parlant d'un assassin)]

§ Kana dokunmak: Fazla sinirlendirmek. [Irriter]

§ Kan çanağı: Ağlamaktan kızaran göz. [Oeil rouge en pleurant]

§ Kanı sıcak: Sevimli. [Aimable]

§ Kanı kaynamak: Coşkun ve hararetli olmak. [Être enthousiasmé]

2 - Birine kanı kaynamak: Çabucak sevgi duymak. [Aimer très vite]

§ Kanı sulanmak: Kansızlığa uğramak. [Avoir l'anémie]

§ İki eli kanda: Pek ağır işler içinde bulunan. [Très accablé de travail ou d'inquiétude]

§ Yüreğinden kan gitmek: Son derecede üzülmek. [Être très affecté,plaindre de tout coeur]

KANAAT Ar. i. [قناعت] Bir şeyle razı ve memnun olup fazlasını istemeyiş, kanıklık. [Modération, consentement de ce qu'on a]

2 - İnanış, kanım, kanış, inanç: Bu adamın tuhaf kanaatleri var. [Conviction]

§ Kanaat etmek: Yetinmek, iktifa etmek, kanıklanmak. [Se contenter, avoir assez de]

§ Kanaat getirmek: Kanmak. [Croire]

§ Kanaat sahibi: Sahibolduğu şeyle iktifa eden, yetinen, tamahkârlık etmiyen. [Modeste, qui se contente de ce qu'il a]

KANAATKÂR Far. s. Azla iktifa eden, kanık, soğumlu. [Qui se suffit, qui se contente de peu, modeste]

KANAD i. Kuşların ve böceklerin kolları yerinde bulunan ve açılıp hareket et-

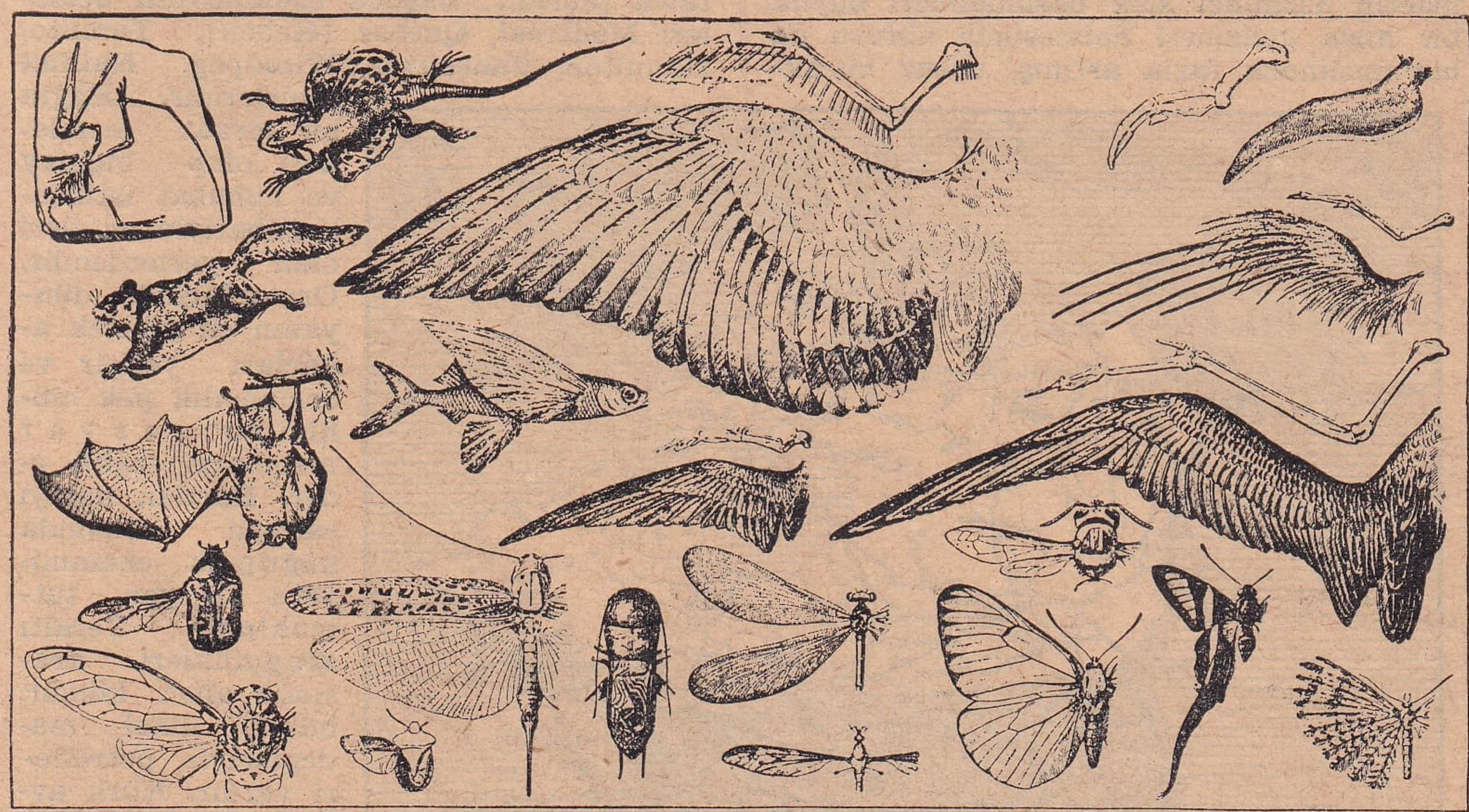

Çeşitli kuş ve böcek kanadları

tirilince uçmayı temin eden uzuvlarından her biri: Kartal kanadı, kanadlı böcek. Ar. Cenah, Far. Per. [Aile]

2 - Balıklarda ayak vazifesini gören yüzgeç ki bir kısmında ikişer, bâzılarında dörder tane olur. [Nageoire]

3 - Kapı, pencere, dolap gibi dikine açılıp kapanan şeylerin kapağı. [Battant, vantail]

4 - Uçaklarda havada durmayı temin eden ve iki yanda bulunan yassı, genişçe ve uzun kısımlardan her biri. [Aile d'avion]

5 - İki taraflı şeylerde yan: Perde kanadı, binanın sağ kanadı. [La moitié de la largeur d'une étoffe, face d'un édifice, aile]

§ Kanadı altına almak, kanad germek, kol kanadolmak: Korumak, himaye etmek. [Protéger]

KANADA* [Canada] Amerika Birleşik Devletlerinin kuzeyinde müstakil bir federasyon halinde bulunan ve Büyük Britanya dominyonlarından birini teşkil eden, hemen Avrupa kıtasına yakın büyüklükte bir devletin adıdır. Kuzeyini Kuzey Buz denizi, doğusunu Atlas okyanusu, batısını da Büyük okyanus çevirir. Kuzey batısında Alaska yarımadası vardır, güneyi de Amerika Birleşik Devletlerine ait topraklarla hudutlanmıştı. Yüzölçümü 9.600.000 kilometre karedir. Yani Avrupa kıtasından yalnız 400 kilometre kare küçüktür. Ancak kuzey kısmı buzlarla kaplı olduğu için bu büyük memleketin nüfusu ancak 11.000.000 dur. Altmış, yetmiş yıl önce beş milyon kadar nüfusu bulunan bu memleketin Yirminci Asır başındanberi büyük bir hızla gelişmesi neticesinde nüfusu da bir mislinden fazla artmış, uçsuz bucaksız topraklarının zenginliği de işlenilmiye başlamıştır. Kanada dokuz müstakil eyalete veya hükümete ayrılır ki her biri bir-

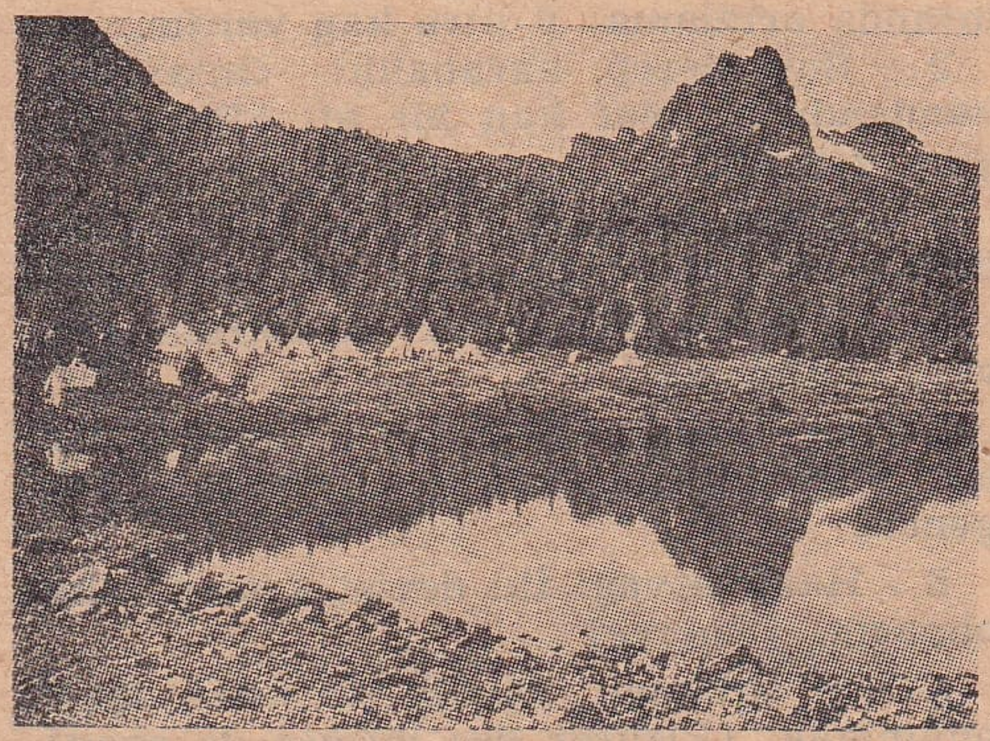

Kuzey Kanada'dan bir görünüş ve kızıl derililerin çadırları

kaç Avrupa devleti büyüklüğünde olan bu eyaletlerin veya hükümetlerin isimleri şunlardır: Yeni İskoçya, Yeni Brunswick, Québec (Kebek), Ontario (Utaryo), Manitoba, Colombie Britanique, Prens Edouard adası, Alberta ve Saskatchewan. Memleket başlıca Superieur gölünden çıkarak Atlas okyanusuna dökülen Saint - Laurent adlı muazzam nehir tarafından sulanır. Doğusu, batısı ve kuzeyi engin göllerle örtülü, Hudson körfezi sahilleriyle Buz okyanusu kıyıları ise hemen baştan başa ıssız buz sahralariyle kaplıdır. Federasyonun başkenti 125.000 nüfuslu Ottawa şehridir. Başlıca ehemmiyetli beldeleri Montréal, Québec (Kebek), Toronto, Hamilton, Vancouver, Winnipeg, Halifax şehirleridir. Engin bir ziraat memleketi olup buğday ve hububat istihsali itibariyle en ileri olan yerlerdendir. Ormanlarında dünyanın en yüksek ağaçları yetişir ve ormancılık pek mühim bir servet membaını teşkil eder. Bundan dolayı sanayii arasında kâğıtçılık ehemmiyetli bir yer tutmaktadır. Yeraltı zenginlikleri arasında altın, kömür, bakır, nikel madenleriyle petrolleri vardır. Kürk avcılığıyle balıkçılığı

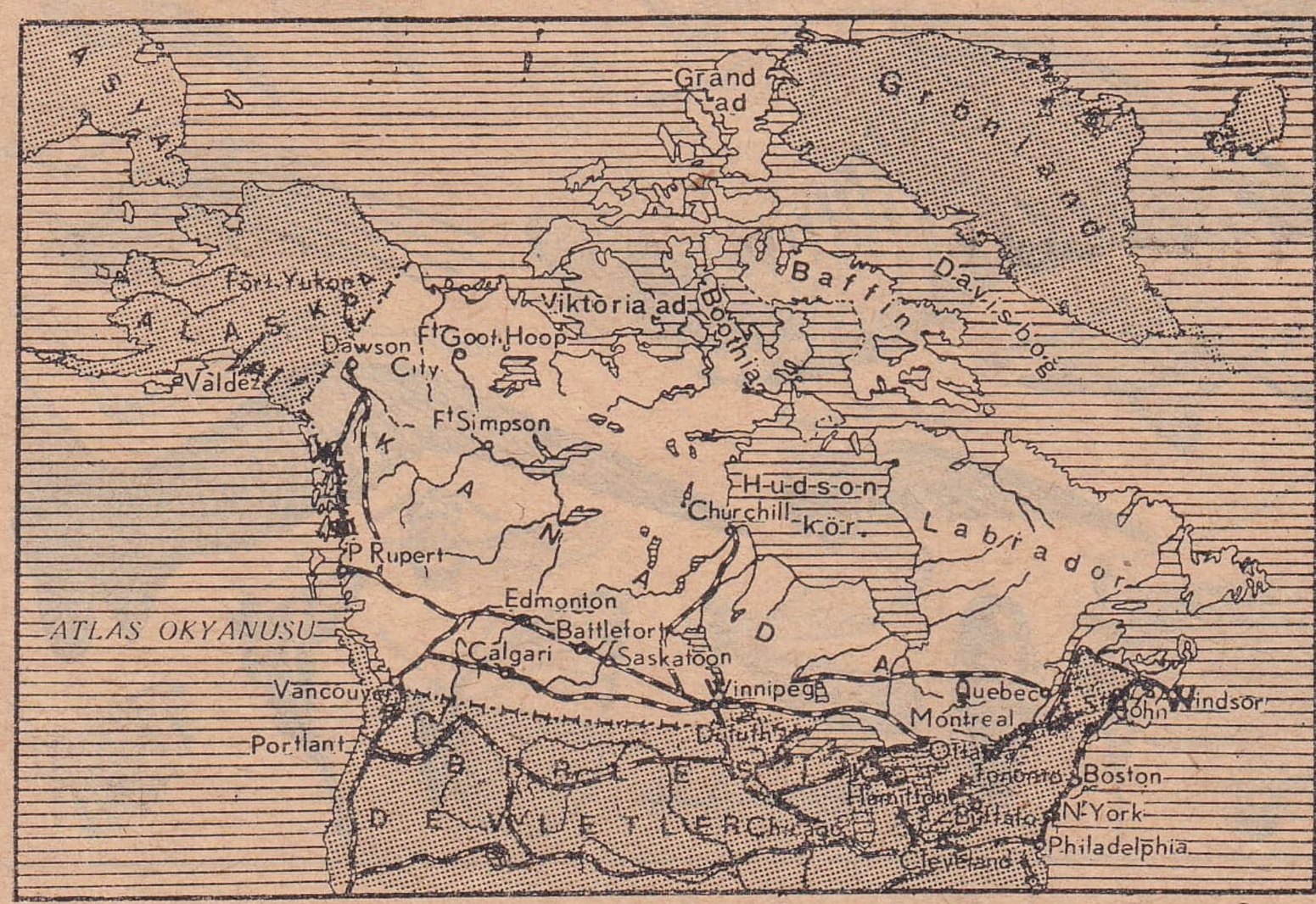

da memlekete büyük servetlerin girmesine sebebolmaktadır.

Tarihi: Kanada, 1497 de Cabot tarafından keşfedildi. İlk defa Cartier bu memleketi etrafiyle tanımıya başlamış ve Champlain 1608 de Québec ve Ontario şehrini kurarak Fransa devleti tarafından Kanada valisi olmuştu. Fransızların sömürge haline koydukları yerler şimdiki Québec ve Ontario hükümetlerine ait kısımlardan ibaretti ve 1534 ten 1763 tarihine kadar onların elinde kaldı. Bundan dolayıdır ki bugünkü Kanada halkının hemen üçte biri fransızca konuşurlar. Fransızlar İngilizlere karşı hemen elli yıl kadar dayandıktan sonra nihayet Kanadayı bırakmıya mecbur oldular. 1867 de İngiltere Kanadada bir federasyon kurulması için memleketi serbes bırakmıştı. İkinci Dünya Savaşında Kanadalıların iştirak ve gayreti müttefik devletlerin zaferi için pek ehemmiyetli bir âmil olmuştur.

KANADLANMAK f. Kanad peyda etmek, kanadı çıkmak, uçacak hale gelmek: Güvercin palazları henüz kanadlanmadı. [Avoir des ailes]

2 - Uçmak. [S'envoler]

3 - mec. Kendine bir koruyucu, himayeci temin etmek: Artık kanadlandı da pek korkusu kalmadı. [S'assurer d'une protection]

KANADLI s. Kanadı olan. [Ailé, qui a des ailes]

KANADSIZLAR ç. i. Böceklerin kanadsız olanlar takımı. eskt. Madumülcenah. [Artères]

KANAGAN s. Ps. Kolaylıkla kandırılabilen, safdil. [Crédule]

KANAGANLIK i. Safdillik, kolay kanma hali. [Crédulité]

KANAKTARIM b. i. Hek. Kan nakli, bir adamın toplardamarından (veridinden) alınan kanın başka birine aktarılması. eskt. Naklüddem. [Transfusion]

KANAL Fr. i. Tabii veya insanlar tarafından açılmış su cetveli, göl, ırmak ve deniz gibi büyük suları birbirine bağlamak veya suyu başka tarafa akıtmak için açılan su yolu: Süveyş kanalı, Panama kanalı. Bataklığın suyunu akıtmak için bir kanal açmalı. [Canal, aqueduc, conduit]

2 - Anat. İçinden damar, sinir veya bir sıvı (mayi) geçen yol. [Canal]

KANALCIK i. Biyol. Küçük kanal, ince mecra. eskt. Kuneyve. [Canalicule]

KANALİZASYON Fr. i. Cetvel, mecra açmak işi. Şehir ve kasabalarda lâğım döşemesi: Henüz şehirlerimizin hiçbirinde tam bir kanalizasyon yoktur. [Canalisation]

KANAMA i. Kanamak işi: Yaranın kanaması, burun kanaması. [Saignement]

KANAMAK f. Bir uzuvdan kan gelmek, kan çıkmak: Burnu kanadı. [Saigner]

§ Kimsenin burnu kanamaksızın: Kimsenin incinmesine meydan verilmeksizin: Kimsenin burnu kanamadan o büyük gürültü bastırıldı. [Sans que personne ait le moindre desagrément]

KANAPE Fr. i. Birkaç kişinin yan yana oturmasına elverişli, arkalığı yüksek mobilya. [Canapé]

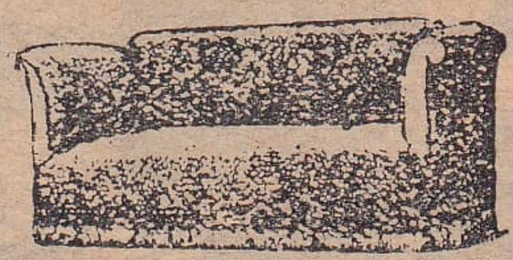
Kanape

KANARA i. Etleri yenerek hayvanların kesilip yüzüldüğü yer, mezbaha, salhane. [Abattoir]

KANARİS*, Konstantin (1790 - 1877). Yunan istiklâli kahramanlarından sayılan bir denizcidir. İpsara'da doğmuştur. Mora ihtilâli sırasında bir tüccar gemisinde kaptanlık ederken 1822 de Sakızla Çeşme arasında bulunan Osmanlı donanmasına gece habersizce sokulup ateş vermiş ve iki Osmanlı kalyonunun batmasına ve donanma komutanı Nasuhzade Ali Paşanın ölümüne sebebolmuştu. Bu kundakçılığından dolayı sonraları amiral ve Yunan bahriye nazırı ve birçok defa da başvekil olmuştur.

KANARYA i. Serçe büyüklüğünde çok defa sarı renkte olan, güzel ötüşünden dolayı kafeslerde yetiştirilip beslenen bir kuş ki serçegiller ailesindendir. Asıl vatanı Kanarya adaları olduğu için bu isimle anılır. Kanarya adalarında yabani halde yaşıyanların renkleri siyah benekli yeşilimtıraktır. Kafeslerde üretme yoliyle birçok nevileri hâsıl olmuştur. Mini mini gagası koni (mahrut) biçimindedir. İyi şartlar altında 20 sene kadar yaşıyabilir. En iyi gıdası kolza tohumudur. [Canari, serin]

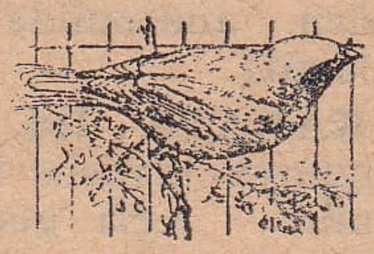
Kanarya

§ Kanarya çiçeği: Bir cins sarı çiçek. [Canarine]

§ Kanarya sarısı: Açık sarı. [Couleur jaune clair]

KANARYA ADALARI* [Canaries] Atlas okyanusunda İspanya'ya ait takımadaların ismi olup Afrika sahillerinin açığında Büyük Sahranın 60 mil kadar uzağında ve kuzey batısındadır. 460.000 nüfusunun bir kısmı eskiden oralarda yerleşmiş olan İspanyollardan, bir kısmı da yerli halktan teşekkül eder. İlk defa 1402 de Normandiya'lı Jean de Béthencourt tarafından keşfedildi. İçlerinden Ténériffe,

Fuerieventura Lanzarote, Gamera, Palma, Hierro ve Büyük Kanarya adaları en büyükleridir. İklimi güzeldir. Toprağı da

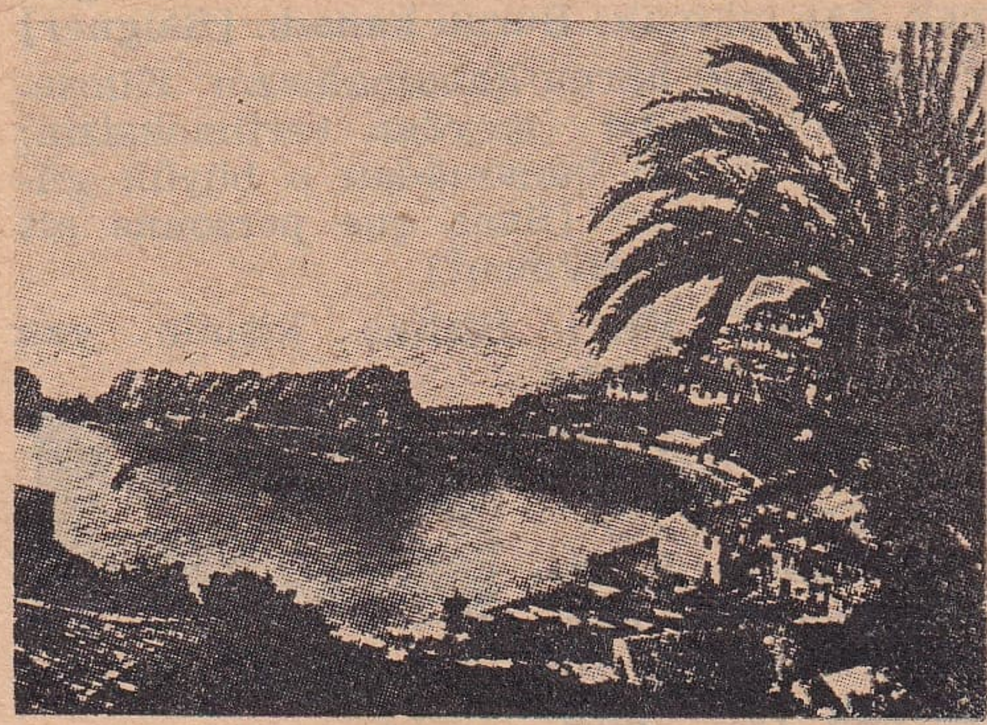

Kanarya adalarından bir görünüş

bereketli olup her türlü hububattan başka bilhassa nefîs şaraplar yapılan bağları vardır. İspanyanın iki eyaletini teşkil etmektedirler. Eyalet merkezlerinden biri Las Palma, öteki de Santa - Cruz kasabasıdır ki ikincisi Ténériffe adasındadır.

KANARYALIK i. Kanarya üretmiye mahsus büyük kafes, kanarya çiftehanesi. [Oisellerie pour les canaris]

KANAT Ar. i. [قنات] Yer altında örtülü su yolu. [Canal, aqueduc]

2 - Biyol. Vücuttaki bâzı mecralara eskiden anatomide verilen isim, kanal. [Canal]

KANATA İta. i. Su ve sulu şeyler koymıya mahsus kab ki ölçü gibi de kullanılır. Ağzı geniş tek kulplu su kabı. [Mesure et vase en terre ou en fer, blanc pour les liquides]

KANATMAK f. Kan akacak surette yaralamak, kanamasına sebebolmak. [Faire saigner]

KANAVA İta. i. bk. Kanaviçe.

KANAVİÇE İta. i. Seyrek dokunmuş keten bezi ki bâzı el işleri için kullanılır: Kanaviçe terlik, kanaviçe yastık. [Canevas, toile de chanvre pour la broderie etc.]

KANAZLIK i. Kanı az olma hali, fakrüddem. [Anémie]

KANCA i. Bir şeyi çekmiye yarar

Kanca

uzun saplı çengel: Kayıkçı kancası, yangın kancası. [Croc, crochet, crampon, grapin de marin]

§ Kancabaş: Karadenizin Anadolu sahiline mahsus bir çeşit gemi, ki başlıca kereste, odun, kömür naklinde kullanılır. [Sorte de barque à proue très recourbée]

§ Kancayı takmak: mec. Bir kimseye veya bir şeye yapışıp ayrılmamak, musallat olmak. [fig. Ne pas laisser tranquille]

KANCALAMAK f. Kancayı bir şeye takmak, kancayı atıp çekmek. [Saisir, arracher avec un croc, crocheter]

2 - mec. Yakalamak, kancayı takmak, musallat olmak. [fig. Attraper]

KANCALATMAK f. Başkasına kanca taktırmak veya yakalatmak. [Faire accrocher, faire attraper]

KANCALI s. Kancası olan: Kancalı iğne: Çengelli iğne. [À crochet, en croc]

KANCIK s. Bâzı hayvanların dişisi için kullanılır: Kancık eşek, kancık köpek. [Se dit des femelles de certains animaux: chienne, ânesse]

2 - mec. Dönek, hain, hileci. [fig. Traître, fripon]

KANCIKLIK i. mec. Döneklik, kancıkça hareket, hiyanet. [Trahison, friponnerie]

KANÇILAR İta. i. Bir konsolosluğun (şehbenderhanenin) yazı ve kayıt işlerini çeviren hariciye memuru: Konsoloshane kançıları. [Chancelier]

KANÇILARLIK i. Kançılar tarafından idare edilen işler ve bu muamelelerin görüldüğü yer. [Chancellerie]

KANÇILARYA İta. i. bk. Kançılarlık.

KANDAŞ s. Aynı kanı taşıyan, aynı soydan olan. [De même génération]

KANDAŞLIK i. Soy yakınlığı, akrabalık. [Parenté]

KANDE zf. Eskiden «nerede?» mânasına kullanılırdı: Kande kaldı, gelmedi? (Aşiyanı mürgı dil zülfü perişanındadır — Kande olsam ey peri gönlüm senin yânındadır = Gönül kuşunun yuvası senin perişan saçlarındadır, ey peri, nerede olsam gönlüm senin yanındadır. Fuzuli). [adv. Où?]

KANDERİ i. Sepet ve hasır örmiye yarıyan ince bir çeşit saz, sepetçi söğüdü. [Sorte de roseau fin qui sert à faire des corbeilles]

KANDEHAR* Afganistan'da Kâbil'in güney batısında Belücistan hududuna yakın verimli bir arazi içinde eyalet merkezi olan 60.000 nüfuslu bir şehirdir. Hilmend ırmağı ayaklarından olan Erkendâb adlı suyun sol sahiline bir saatlik mesafede kurulmuş olan şehir İran ile Hindistan

arasındaki büyük kervan yolunun üstünde bulunduğu için ticari ve askerî ehemmiyeti haizdir. Eskiden memleketin başkentiydi.

KANDIRA* Kocaeli ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır, 35

Kandıra'dan bir görünüş

köylü merkez bucağından başka 23 köyü bulunan Akçaova, 16 köylü Kaymas, 27 köylü Şeyhler adlı üç bucağı vardır. Bütün ilçenin nüfusu 55.064 olup bunun 4.943 ü merkezindedir. Kandıra, İzmit'in 49 kilometre kuzeyinde ve Karadeniz kıyısına 20 kilometre mesafededir. Vilâyet merkezine şose ile bağlı bulunmaktadır.

KANDIRILMAK f. Zihni çevrilmek, razı edilmek, ikna olunmak: Kolay kandırılamaz. [Être persuadé par un autre]

KANDIRMAK f. Kanmasına sebebolmak, kanmasını sağlamak, ikna etmek, razı etmek. [Persuader]

2 - Tatlı sözlerle aldatmak, iğfal etmek. [Circonvenir]

3 - Susuzluğunu gidermek: (Dest a'dâdan soğuk su içme kandırmaz seni. Diyarbakırlı Sait Paşa). (Desti a'dâ düşman eli demektir). [Satisfaire la soif]

KANDİL Ar. i. Zeytin yağı içine batırılmış bir fitilin yanmasiyle ışık veren ve çok defa camdan yapılıp asılarak ve birçoğu birlikte olarak kullanılan eski usul ışıklandırma vasıtası. Eski kandillerin bir hayli çeşidi ve süslüleri vardı. [Lampe suspendu (surtout à l'huile)]

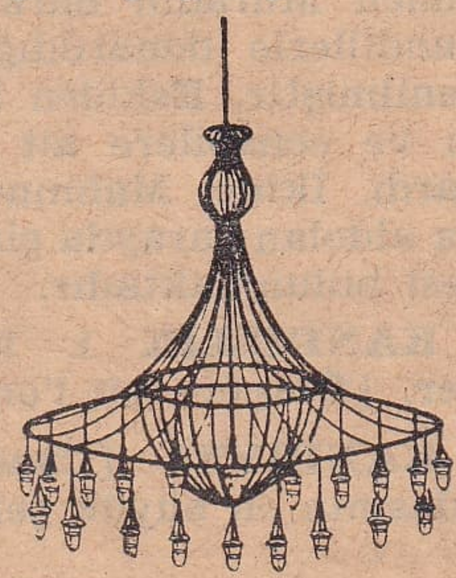

Cami kandili

2 - Sümbül gibi salkım halindeki bâzı çiçeklere verilen isim: Kandil çiçeği, kandil ağacı. [Différentes espèces de fleurs suspendues en groupes]

3 - Çocukların sabunu köpürterek uçurdukları küre biçimindeki köpük. [Bulle de savon]

4 - arg. Sarhoş: Gök kandil olmuş. [Ivre au dernier degré]

§ Kandil çöreği: Kandil günlerinde yapılması âdet olan çörek. [Gâteau fait à l'occasion d'une fête]

§ Kandil gecesi: Berat, Miraç, Regaib ve Peygamberin doğumu yıl dönümlerine raslıyan gecelerin her biri, ki o gecelerde minareler kandillerle donanır. [Nuit de fête pendant laquelle on allume des lampes sur les minarets]

§ Kandil günü: Kandil gecesinden önceki gün. [Jour de fête]

§ Kandilin yağı tükenmek: mec. Ömrün sonu gelmek, ölmek. [fig. Mourir]

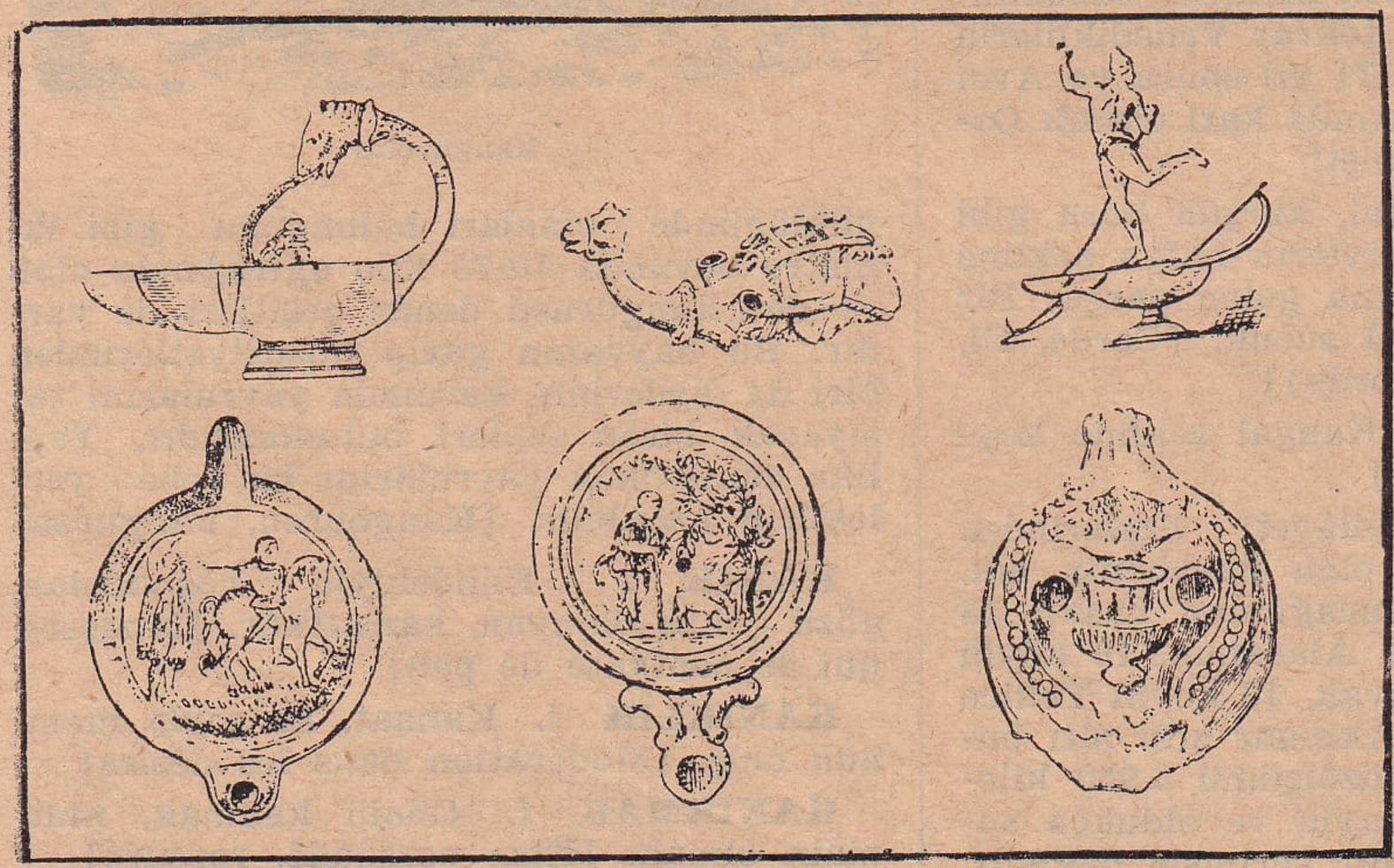

Eski Yunan ve Roma kandilleri

KANDİLCİ s. Cami ve minarelerde kandilleri yakan kimse. [Celui qui allume les lampes d'une mosquée]

KANDİLLEŞMEK f. Kandil münasebetiyle birbirini kutlamak, bayramlaşmak. [Se souhaiter mutuellement la bonne fête, à l'occasion des fête musulmannes dites kandil]

KANDİLLİ* İstanbul boğazının Anadolu sahilinde ve Üsküdar'ın 8 kilo-

metre kuzey doğusunda güzel bir köyün adıdır. Kendi adını taşıyan burunda boğaz akıntısı şiddetli olmakla tanılır. Havası kışın sert, yazın pek güzeldir. Dördüncü Muradın buradaki bahçesi geceleri kandillerle donatıldığı için köye Kandilli denilmiştir. Eskiden bir hayli sultan sarayı ve ecnebilere ait köşkleri ve yalıları vardı. İkinci Mahmudun kızı Âdile Sultana aidolan sarayda şimdiki Kandilli Kız Lisesi bulunmaktadır.

KANDİLLİK i. Kandillerin konulduğu yer. [Étagère où l'on pose les lampions]

KANDİYE* [Candie, Héraclion] Girit adasının en büyük şehri ve eskiden merke-

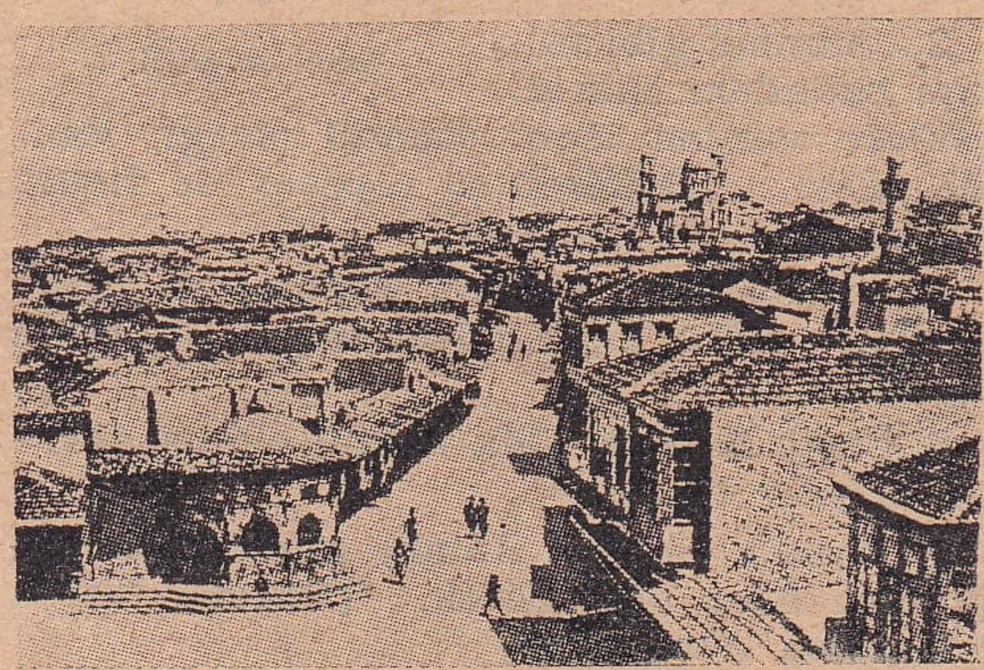

Kandiye'den bir görünüş

zi olan 39.000 nüfuslu liman ve şehirdir. Şehir, Arap Müslümanların eline geçtiği zaman Handek adı onlar tarafından verilmiş ve sonra bu isim Kandiye şekline girmiştir. Bugünkü ismi Herakliyon'dur. Osmanlı Türkleri Girit'i Venediklilerden aldıkları zaman Kandiye kalesi çok dayanmış ve ilk defa Üçüncü Mehmet zamanında zaptedildiği halde tekrar Venediklilerin eline geçmiş, nihayet 71 yıl sonra ve Avcı Sultan Mehmet zamanında katî olarak Osmanlıların eline geçmişti.

KANGAL i. İp, tel, kurşun boru gibi uzun ve bükülebilir şeylerin halka şekline konulmasından meydana gelen parça: Bir kangal tel, iki kangal sucuk. [Corde, fil, cheveu etc. (plié et tordu)]

§ Kangal etmek: Kangal şekline koymak. [Plier et tordre]

KANGAL* Sivas vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adı. 17 köylü merkez bucağından başka 18 köylü Killig, 19 köylü Alacahan, 16 köylü Deliktaş, 28 köylü Kavak, 16 köylü Yellice ve 20 köyü bulunan Akpınar adlı altı bucağı vardır. İlçenin yüzölçümü 3.950 kilometre kare, arazisi yaylâ ve oldukça sulak olduğu için toprağı verimsiz değildir. Havası sert, fakat sağlamdır. Sivasın 81 kilometre güney doğusunda ve Sivastan Erzincana giden demiryoluna beş kilometrelik bir mesafededir. Bütün ilçenin nüfusu 48.120, kasabanın da 2.111 dir (1945 te).

KANGALLAMAK f. Kangal etmek. [Plier et tordre]

KANGALLANMAK f. Kangal haline getirilmek. [Être plié et tordu]

KANGI s. Hangi sıfatının eski şekli: (Kangı puttur, bilmezem imanımı garet kılan — Sende iman yok ki sen aldın diyem imanımı. = İmanımı yağma eden hangi put kadar güzeldir, bilmiyorum. Sende iman yok ki imanımı sen aldın diyeyim. Fuzuli). [Quel?]

KANGREN Fr. i. bk. Gangren. [Gangrène]

KANGURU i. Avustralya kıtasiyle civarındaki bâzı adalarda ve bilhassa «Kanguru» adasında bulunan, ot ve kökle yaşar memeli hayvanlardan garip biçimli bir hayvan ki arka ayakları pek uzun ve kuvvetli, kuyruğu çok kalın ve sağlam, ön ayakları gayet küçük olup başı ve kulakları tavşanınkilere benzer, üç metre kadar yükseğe sıçrıyabilir ve en hızlı koşan bir at kadar koşar, koşması daima sıçramak suretindedir. Ancak tavşan bü-

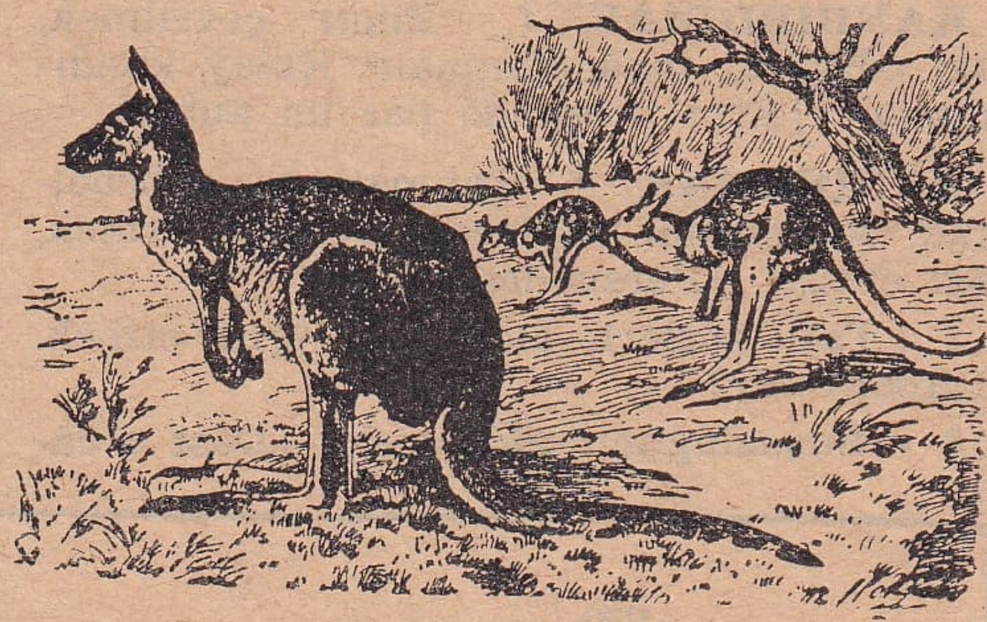

Kangurular

yüklüğünde olanları bulunduğu gibi iki metre boyunda 70-75 kilo ağırlığında olan ve dev kangurusu denen çeşitleri de vardır. Bu hayvanın garip hususiyetlerinden biri de dişilerinin karnında yavrularını taşıyacak birer cepleri bulunmasıdır. Tehlike zamanında yavrularını bu cebe yerleştirip kaçabilir. [Kangourou, kanguroo]

KANIK s. Elindekiyle hoşnudolan, gözü çokta olmıyan, kanaatkâr. [Modeste, qui se contente de peu]

KANIKLIK i. Kanaat, az şeyle memnun oluş. [Modération dans les désirs]

KANIKMAK f. Gönlü kanmak, mutmain olmak. [Être persuadé, rassuré]

KANIKSAMAK, KANIKSIMAK f. Çok

tekrarlanan bir şeye alışmak, bir şeyden eskisi gibi tesir duymaz olmak: Ne kadar azarlasan nafile, artık kanıksamış. [Être habitué]

2 - Fazla doymak, bıkmak, usanmak: O yemekten kanıksadık. Bu şarkıdan kanıksadım. [Être très rassasié]

KANIM i. Ps. Kanaat, kanış, inanış. [Conviction]

KANIRMAK, KANIRTMAK f. Bir şeyi döndürüp çevirerek koparmak, eğip zorlıyarak yerinden oynatmak veya çıkarmak: Kolunu kanırtmış. Çiviyi kanırdı. [Tourner, rétrécier]

KANIŞ i. Kanmak, inanmak işi, kanaat, kanım. [Action d'être persuadé, conviction]

KANIT i. Delil, tanıt: Dâvasına kanıt getirdi. [Argument]

KANITKAN s. Kanaat veren, kanış verici, mukni, kanaatbahş. [Qui persuade, persuasif, convaincant]

KANİ s. Hani, nerede. «Hani» yerine «kani» demek eskimiştir, divan şiirlerinde hayli raslanır: (Kani ey zalim bizimle ahd-ü peyman ettiğin?). [Où, où est?]

KANİ Ar. s. [قانع] Kanaat eden, kanan, inanan: Onun iyi adam olduğuna kanidir. [Qui croît, persuadé]

2 - Az şeye razı olan, fazlasını istemiyen. [Qui se contente, satisfait]

KÂNİ*, Ebubekir (1711 - 1791). Mizahi yazılariyle tanınmış eski ediplerimizdendir. Tokatta doğmuş, kırk yaşlarına kadar orada kalarak yazılariyle tanınmıştı. Hekimoğlu Ali Paşa Tokattan geçerken kendisine bir kaside sunan Kâni'nin zarafetinden hoşlanmış, onu birlikte alarak önce vali olduğu Trabzona götürmüştü. 1754 te üçüncü defa sadrazam olduğu zaman onu da İstanbula getirerek Divanı Humayun kalemine yerleştirilmişti. Fakat Kâni, lâübalimizaciyle Babıâli teşrifatından hoşlanmamış ve Silistire valisinin divan kâtibi olarak oraya gitmişti. Bir aralık Ulah beyi Aleksandr Voyvoda'nın kâtibi olmuştu. Bu sıfatla Bükreş'te bulunduğu zaman Romanyalı bir güzeli sevdiği ve sevgilisinin kendisine Hıristiyan olmayı teklif etmesi üzerine «kırk yıllık Kâni olur mu Yani?» dediği meşhurdur ki bu söz bir mesel gibi tekrarlanır. Yeğen Mehmet Paşa sadrazam olunca 1781 de Kâniyi İstanbula getirdiyse de lâübali mizacından ve sözünü esirgememesinden dolayı az kaldı idam edilecekti. Limni'ye sürülmekle yakayı kurtardı ama ihtiyarlık çağında bütün varını zaptettiler. Nihayet affedilerek İstanbula dönmüş ve orada ölmüştür. Türkçe, arapça ve farsça birçok manzum ve mensur yazıları varsa da kitap şeklinde basılı değildir. En güzel yazıları şaka ve alay yolundaki nesirleri ve bilhassa mektuplarıdır. Bunlardan bir kısmı bizdeki mizah edebiyatının eski şaheserleri sayılır.

Ebubekir Kâni

KÂNİ*, Süleyman. bk. İrtem.

KÂNİ PAŞA*, Mehmet (ölm. 1884). Abdülâziz ve İkinci Abdülhamit zamanlarında valiliklerde ve nazırlıklarda bulunmuş vezirlerdendir. Soyu Tatar olup tespihçilik ederken dil bildiği için Babıâli tercüme odasına alınmış, orada ilerlemiştir. Rumelinin muhtelif vilâyetlerinde valilik etti. Üç defa maliye nazırlığında bulundu. Zamanında gümrükleri iyi idare ettiği, hesabını bilen doğru bir adam olduğu söylenir.

KANİJE MÜDAFAASI* Kanije (Kanisza, Kanischa) adiyle Macaristan'da ve Macaristan ile Avusturya arasında birkaç küçük kasaba vardır. 1601 yılında Tiryaki Hasan Paşa tarafından büyük bir maharet ve cesaretle müdafaa edildiği için tarihimizde pek meşhur olan Kanije Macaristan ile Avusturya arasında Tuna ayaklarından olan bir ırmağın kenarındaki küçük bir kaledir ki Üçüncü Sultan Mehmet zamanında ve 1600 tarihinde Sadrazam İbrahim Paşa tarafından Avusturyalılardan zaptedilmişti. Fakat ertesi yıl Avusturya arşidük'ü Ferdinand bu kaleyi altmış bin kişilik bir ordu ile kuşattı. Kalede Tiryaki Hasan Paşanın komutasında yirmi bölük sekban ile üç bin yeniçeriden ibaret bir Türk kuvveti vardı. 75 gün devam eden çok şiddetli düşman muhasarasından sonra Tiryaki Hasan Paşa tarihte benzeri az bulunan çok zeki tertiplerle ve kahramanca hareketlerle düşmanı bozulup kaçmıya mecbur etmiş ve koca ordunun hemen bütün silâhlarını, çadırlarını yağma etmişti. bk. Tiryaki Hasan Paşa.

KANKIRMIZI b. s. Kıpkırmızı, kan renginde: Kankırmızı bir kumaş giymiş. [Rouge écarlate]

2 - Beter, daha fena, en kötüsü: En küçüğü kankırmızı. Onların en iyisi kankırmızı. [Pire]

KANKMAK f. Kuşu terbiye ederek ava alıştırmak: Doğanı, şahini bavlıyarak (alıştırarak) av tutmıya kabiliyetli bir hale getirmek. [Dresser un oiseau pour la chasse]

KANKURUTAN b.i. Adamotu (Âdem otu) dahi denilen ve kökleri tıpkı küçük bir insana benziyen bir çeşit nebat ki kökünden koparıldığı zaman insanı bayıltan, hattâ bâzı defa öldüren bir feryat kopardığı rivayet edilir. Buna «Hacılar otu» da denir. Arapçası «yebruhussanem» dir. Patlıcangiller familyasından, geniş yaprakları bulunan ve yapraklarının tadı ve kokusu hoş olmıyan bu nebatı eskiden büyücüler ve falcılar kullanırlarmış. Garip hassalarından dolayı Doğu ve Batı edebiyatlarına da adı geçmiştir. [Mandragore]

Kankurutan, çiçeğinin kesiti ve meyvası

KANLAMAK f. Kana bulamak, kanla karıştırmak: Elini, yüzünü kanladı. [Couvrir du sang, ensanglanter]

KANLANMAK f. Kana bulaşmak, kan bürümek: Mendil kanlandı, gözü kanlandı. [Se couvrir du sang]

2 - Kanı çoğalmak: Biraz iştahı açılsa, yemek yese kanlanıp canlanacak. [Devenir sanguin et fort]

3 - Kanlı katil olmak: Her kötülüğü yaptıktan sonra nihayet kanlanıp hapse atıldı. [Devenir assassin, criminel]

KANLI s. Kana bulaşmış: Kasabın kanlı önlüğü. [Couvert du sang]

2 - Kanı olan, mizacında kan fazlalığı bulunan, demevî. [Sanguin]

3 - Kan dökülmesine, birinin yaralanmasına veya ölmesine sebebolan: Komşumuz fazla öfke yüzünden kanlı oldu. [Meurtrier]

§ Kanlı basur: Kalın barsak iltihabı, dizanteri. [Dysenterie]

§ Kanlı bıçaklı olmak: Birbirini yaralıyacak veya öldürecek kadar bozuşmak. [Se brouiller violemment]

§ Kanlı canlı: Sağlam, kuvvetli. [Fort, robuste]

§ Kanlı katil: Adam öldüren, cani. [Criminel]

§ Sıcak kanlı: Sevimli, cana yakın. [Aimable]

§ Soğuk kanlı: Telâşsız, sinire, öfkeye kapılmıyan. [Flegmatique]

KANLIAVŞAR* Urfa vilâyetinin Yaylak ilçesi bucaklarından biri olup 11 köyü, 3.614 nüfusu vardır. Bunun 708 i bucak merkezindedir. Kanlıavşar, Yaylak ilçesinin 15 kilometre kadar güneyinde ise de aralarında yol yoktur. Urfa yoluna patika ile bağlıdır ve Urfa'nın bir kısım yolu şose olmak üzere, 75 kilometre batısındadır.

KANMAK f. İnanmak, kanaat getirmek, razı olmak. [Se persuader]

2 - Tatlı sözlerle aldanmak. [Être trompé]

3 - Doymak, açlığı, bilhassa susuzluğu giderilmek. [Être rassasié]

KANO Fr. i. Sandal, kürekle, yelkenle, buharla veya motorla hareket eden büyük sandal. Kano - otomobil: Deniz otomobili, benzinle hareket eden sandal. [Canot]

KANO* Orta Afrikada Nijerya denilen ülkenin İngilizlere ait kısmında 89.000 nüfuslu bir şehir olup eskiden Sokoto kırallığının başkenti idi.

KANSAS* Birleşik Amerika'da Missouri nehrinin ayaklarından olan 1.000 kilometre uzunluğunda bir nehrin adıdır.

KANSAS* Birleşik Amerika Devletlerinde Kansas ırmağı havzasında bulunan bir yerin adıdır ki 1.880.000 nüfusu vardır. Başkenti Topeka şehridir. Başlıca mahsulü petroldür.

KANSAS - CİTY* Amerika Birleşik Devletlerinden Missouri hükümetine ait 400.000

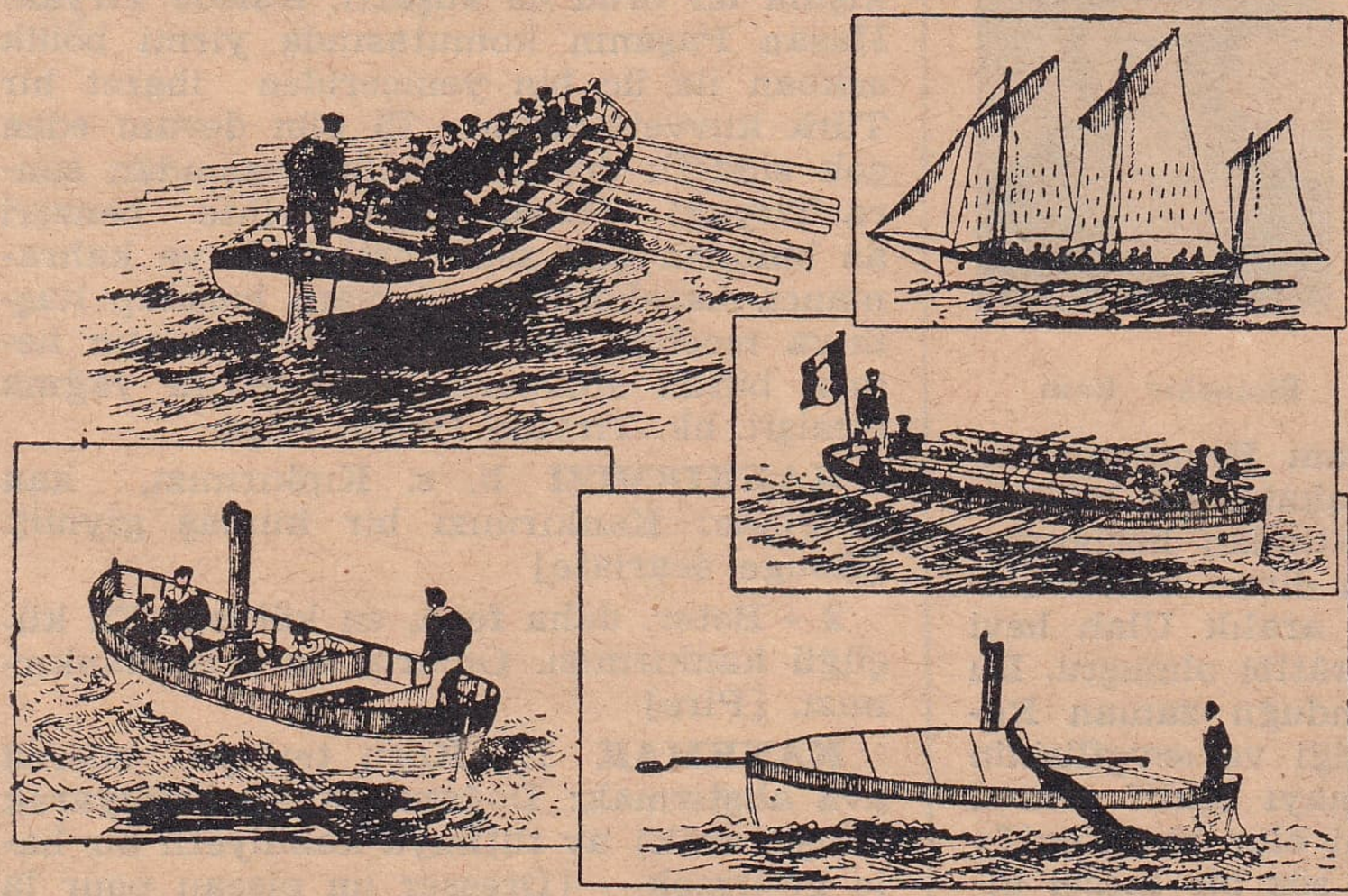

Çeşitli gezinti ve harb kanoları

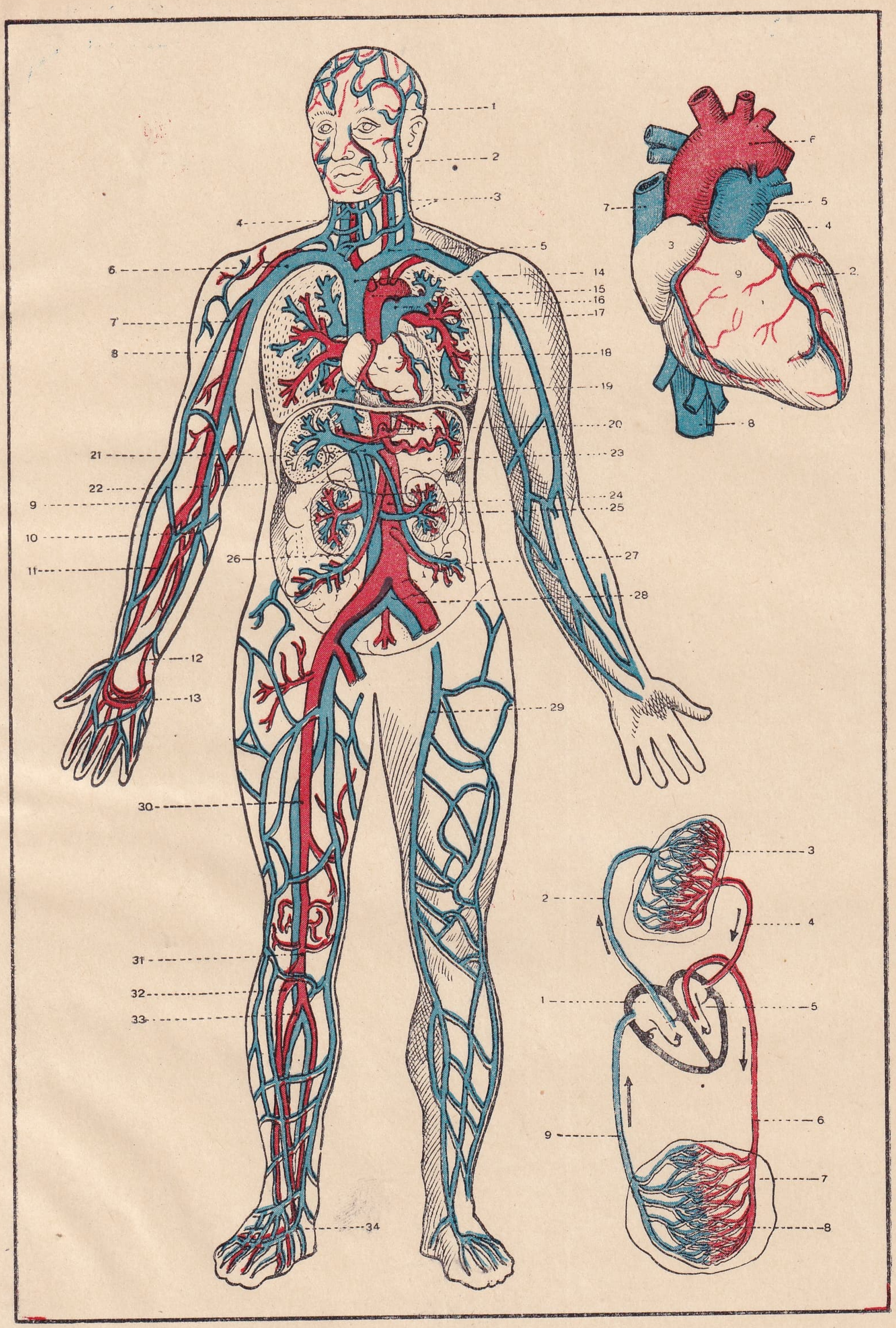

İnsan vücudunda kan dolaşımı
(Numaraların izahı "kan" maddesindedir)

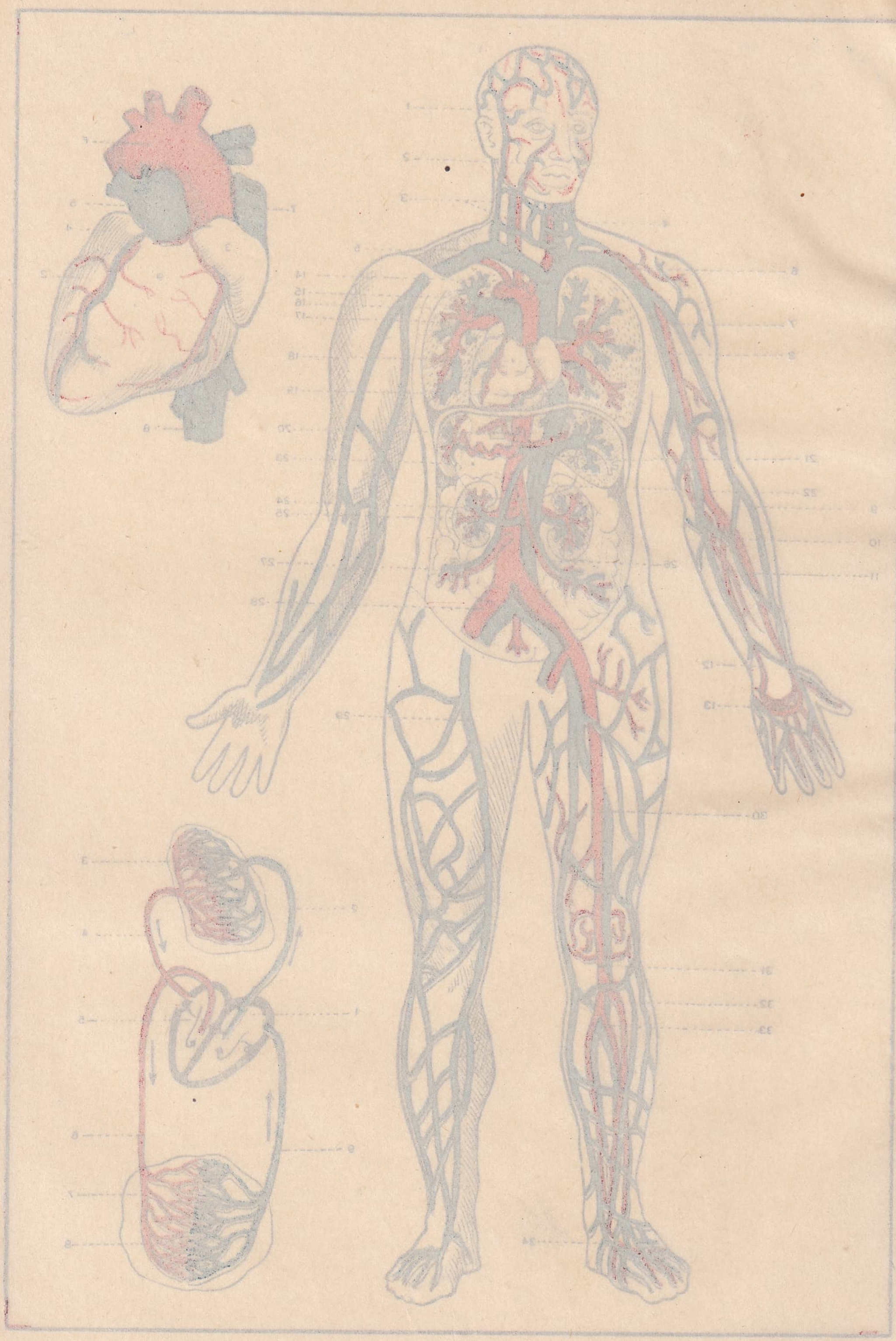

nüfuslu bir şehirdir. Missouri ırmağının sağ sahili üzerinde ve Kansas devleti hududundadır. Aynı şehrin Kansas devletine ait kısmının nüfusu da 120.000 dir. Şehir büyük bir ziraat pazarı halindedir.

KANSER Fr. i. Vücudun her yerinde çıkabilen, bulaşıcı olduğu ve bâzı defa aileden bir istidat halinde geçtiği rivayet edilen bir ur ki, hemen çaresine bakılmaz ve biraz eskiyecek olursa insanı öldüren ıstıraplı bir derttir. Halk arasında «incitme beni» adiyle de tanılır. [Cancer]

KANSIZ s. Kanı olmıyan, kansızlık hastası. [Anémique]

2 - Kan dökülmeden yapılan: Kansız bir devrim (inkilâp). [Sans écoulement du sang]

3 - mec. Duygusuz, yurt, aile ve milliyet gibi yüksek duyguları olmıyan. [fig. Qui manque de zèle, de sentiments nobles]

KANSIZLIK i. Kanda alyuvar (küreyvatı hamra) sayısının azalmasından ileri gelen hastalık. [Anémie]

2 - mec. Duygusuzluk, hamiyetsizlik. [fig. Manque de sentiments élevés]

KANSU* Çin'in Türkistan hududunda bulunan ve halkının bir kısmı Türk olan bir eyaletinin adıdır, ki 6.000.000 nüfusu vardır ve başkenti Lan - Çeku şehridir.

KANSU*, Nafi Atuf (doğ. 1890). Tanınmış fikir adamlarımızdandır. Mülkiye Mektebinden çıkmış, muallimliklerde bulunmuş, maarif müsteşarı iken milletvekilliğine seçilmiştir. 1927 denberi milletvekilidir. Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreterliğinde bulunmuştur. «Pedagoji Tarihi», «Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Denemeler» isimli eserleri kitap haline giren yazılarındandır.

§ Profesör Doktor Şevket Aziz Kansu bu zatın küçük kardeşi, Sivas Kongresinde milletvekilliğinde ve İstiklâl Mahkemesi âzalığında bulunmuş olan rahmetli Mazhar Müfit Kansu da dayısıdır.

KANT*, Emmanuel (1724 - 1804). Büyük Alman filozofu ve âlimi, Koenigsberg'te, doğmuştur. Doğduğu ve öldüğü bu şehrin üniversitesinde uzun zaman profesörlük etmiş, Berlin Akademisi âzalığına da seçilmişti. Eserlerinin en başlıcaları «Critique de la raison pure», «Critique de la raison pratique» adını taşır. Bunlardan başka metafiziğe, ahlâka, hukuk felsefesine ait değerli eserleri de vardır. Onun felsefesine «criticisme» yani «tenkidiye» adı verilir. Çünkü felsefi bir kanaate varabilmek için ilmin kaynaklarını tenkid gözünden geçirmek lâzım olduğunu ileri sürmüştür.

E. Kant

Kant'ın ahlâktaki «imperatif catégorique» yani «katî emir» düsturu da meşhurdur. Onun ahlâkı «vazife» temeli üzerine kurulmuştur. Ona göre kanuna itaat korkudan veya başka bir sebepten değil, kanuna hürmetten doğmuş olmalıdır ve her vazife ancak vazife olduğu için yapılmalıdır.

KANTAKÜZEN*, Cantacuzène Jean VI (ölm. 1383). Bizans imparatorluğunda bulunmuş ve Bizans tarihine ait bir eseriyle tanınmış bir adamdır ki eski tarihlerimizde ona Altıncı Yovan adı da verilirdi. Bizans sarayında memur ve general iken Imparator Andronikos'u hilelerle indirerek yerine torunu Andronik'i imparator ilân etmiş ve sonra kendini de imparatorluğa ortak yaptırmıştı. Bu işlerde yardımını kazanmak için kızı Teodora'yı ikinci Osmanlı padişahı Orhan Beye vermişti. Biraz sonra imparatorluktan feragat ederek bir kiliseye çekilmiş ve orada ölmüştür. Oğlu Mathieu de bir müddet imparatorlukta bulundu. Bu aile mensuplarından bir haylisi sonraları Osmanlı devletinin hâkimiyeti altında Eflâk ve Buğdan prensliklerinde de bulunmuştur. Romanya'da bu soydan olanlar hâlâ vardır. Hattâ 1935 te İstanbulda toplanan Milletlerarası Kadın Kongresine Romanyadan Prenses Kantaküzen murahhas olarak gelmişti.

KANTAR Ar. i. Ağır şeyleri tartmıya mahsus tartı aleti ki üstünde işaretler bulunan bir demir sapla onun üzerinde hareket edecek surette asılı bir demir toptan ve tartılacak şeyi kaldıracak iki zincirli çengelden ibaret olup bir yerde asılı durur veya iki kişinin omuzlarına koydukları bir sırığa takılır. El kantarı bunun küçüğüdür. [Instrument pour peser, bascule]

Kantar

2 - Eskiden kullanılan 44 okkalık bir ağırlık birimi (vahidi). Yeni kantar 100 kilogramdır. [Poids de 44 ocques (ancienne mesure). Quintal poids de 100 kg.]

§ Kantar ağası: Tar. Eskiden çarşı ve pazarlarda tartı aletlerini kontrol eden belediye memuru. [Anciennement contrôleur de municipalité pour les poids et pour les instruments de mesure]

KANTARCI s. Kantar yapıp satan kimse. [Celui qui fait ou vend les instruments pour peser]

2 - Çarşıya, pazara getirilen şeyleri tartıp resmini toplıyan (memur). [Peseur public]

KANTARCILIK i. Kantarcının işi. [Charge du peseur public]

KANTARİYE i. Çarşıya, pazara getirilen şeylerden alınan tartı resmi. [Droit de quintal]

KANTARLI i. arg. Ağır küfür: Kantarlıyı bastı. [Injure grave]

KANTARMA i. Azılı atların ağızlarına takılan demir, atın başını kanırıp almak için kısaca dizgin yedeği, at suya götürülürken vurulan hafif gem. [Licol, licou]

Kantarma

KANTARMAK f. suvarmak, suya kandırmak, kana kana su içirmek, suya doyurmak. [Assouvir]

KANTARON Yun. i. Dağlarda ve kırlarda yetişen bileşikgillerden hekimlikte kullanılır sarı çiçekli ve acı köklü küçük bir bitki: Kantaron çiçeği, kantaron yağı. (Bu çiçek zeytin yağı içinde şişe ile güneşte durunca bıçak yaralarına iyi gelen bir yağ meydana getirdiği için ona kılıç çiçeği de derler). Kantaryun. [Centaurée]

Kantaron

KANTAŞI b. i. İçinde ince kırmızı damarlar bulunan ve kanı dindirmek hassası olduğuna inanılan bir çeşit akik taşı. Ar. Hacerüd dem. (Kan taşından mühür, yüzük gibi şeyler yapılır). [Agate qui contient des traits rouges]

KANTAT İta. i. Ed. Bestelenmek üzere yapılan nazım parçası ve bunun bestesi ki daha fazla kahramanlığa veya dinî duygulara aidolur. [Cantate]

KANTİN Fr. i. Kışla, mektep, fabrika, hapishane gibi yerlerde bakkal ve ahçı dükkânı. [Cantine]

KANTO İta. i. Asıl «şarkı» demekse de dilimizde âdi tiyatrolarla bar gibi eğlence yerlerinde oynıyarak okunan hafif şarkıları anlatır: Kantocu Peruz ve Şamram hanımlar yarım asır önce pek şöhretli idiler: Kanto söylemek, kantoya çıkmak. [Chanson qui se chante en dansant]

KANTON* [Canton] Çinde Kuang - Tong eyaletinin merkezi olan ve Si-Kiang nehrinin deltasında bir liman teşkil eden 820.000 nüfuslu büyük ve ticareti pek işlek bir şehirdir. Başlıca ipek ve çay ihraceder. Halkı arasında asılları Çinli olan epeyce Müslüman da vardır. Gayet dar sokakları ve sokaklarının üzerinde damdan dama köprüleri bulunan mahalleleriyle tam bir Çin şehridir. Ayrıca Avrupalılara mahsus mahalleleri de vardır.

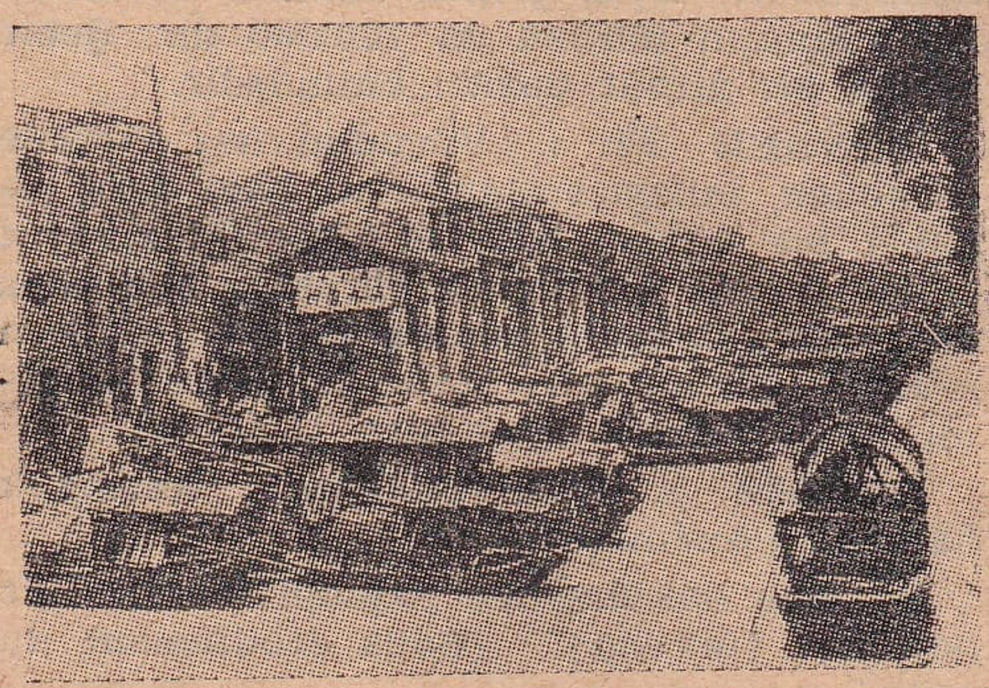

Kanton'dan bir görünüş

KANUN Ar. i. [قانون] Tabii veya içtimaî sebeplerle uyulması mecburi yahut zaruri olan düzen, kaide: Tabiat kanunu, cemiyet kanunu, ahlâk kanunu. [Règle obligatoire ou nécessaire, loi]

2 - Devletin yasama (teşri) kuvveti tarafından muayyen şekillere uyularak tanzim edilen ve yürürlüğe girmesinden itibaren cemiyet için riayeti mecburi olan her türlü kaide. [Loi]

3 - Devletçe çıkarılmış kanunları veya bunların bir kısmını ihtiva eden kitap, kanunname, nizamname. [Statut, code]

4 - Eskiden askerî inzibat memurlarına verilen unvan: Kanun çavuşu, kanun zabiti, kanun neferi. Bunlar boyunlarında «ferahi» denilen, üstünde «kanun» kelimesi yazılı ay şeklinde küçük sarı pirinçten plâkalar taşırlardı. bk. Ferahi. [Anciennement soldat ou sous - officier et officier faisant la police de militaires]

KANUN Ar. i. Bir köşesi kesik dik dörtgen (mustatil) şeklinde yassı bir sandık üzerine gerilmiş tellerden ibaret olan çalgı, ki dizlerin üstüne yatırılarak her iki elin şehadet parmaklarına geçirilen ve «tırnak» adı verilen mızraplarla çalınır. Kanunun Farabi tarafından icadedildiği rivayet edilir. [Instrument de musique à corde, sorte de psaltérion oriental]

KÂNUN Ar. i. [كانون] Ateş ocağı, soba, mangal. [Poêle, fourneau, foyer]

2 - Yılın ilk ve son ayına verilen ortak ad, ki şimdi «aralık» dediğimiz son aya eskiden «birinci kânun veya kânunuevvel», şimdi «ocak» adını verdiğimiz yılın ilk ayına da «İkinci Kânun» veya «Kânunusani» denirdi. [Décembre, janvier]

KANUNEN Ar. s. [قانوناً] Kanuna uya-

rak, kanuna göre: Kanunen yapılacak muamele. [D'après la loi, par la loi, légalement]

KANUNİ Ar. s. Kanuna göre, kanuna uygun, kanuna âşina veya mensup: Kanuni muamelesini yaptırmalı. Onun bu hareketi kanuni değil. Sultan Süleyman'a Kanuni lâkabının verilmesi zamanında devlet kanunlarını tanzim ettirmesindendir. [Légal, législatif, législateur]

2 - Kanun denilen çalgı ile uğraşan veya onu çalmayı meslek edinen kimse. [Joueur de l'instrument de musique dit kanun]

KANUNİYET Ar. i. Kanunluk, bir tasarının (lâyihanın) kanun haline geçmesi. [Légalité, valabilité légale]

§ Kanuniyet kesbetmek: Kanunlaşmak. [Acquérir la valabilité légale]

KANUNLAŞMAK f. Kanun halini almak. [Gagner la valabilité légale]

KANUNLAŞTIRMAK f. Kanun haline getirmek. [Faire acquérir la valabilité légale]

KANUNLU s. Kanuna uygun, kanuni. [Légal]

KANUNNAME Far. i. Bir mevzua ait kanun maddelerini havi kitap veya risale. [Code]

KANUNSUZ s. Kanuna uymıyan, nizama aykırı: Bu hareket kanunsuzdur. [Illégal]

KANUNŞİNAS Far. i. Kanunlarla uğraşan ve kanun hükümlerini bilen kimse. [Légiste, juriste]

KÂNUNUEVVEL, KÂNUNUSANİ Ar. i. bk. Kânun.

KANYAK i. Fransanın «Cognac» isimli kasabasında yapıldığı için «konyak» denilen ispirto derecesi yüksek, hususi bir kokusu bulunan sarımtırak renkteki içkiye, bizde de yapıldıktan sonra Fransa hükümetinin müracaat ve ricası üzerine fransız malından ayrılığını belirtmek üzere son yıllarda verilen yeni isim. [Cognac]

KANYON İsp. i. Coğ. Bir akar suyun yeri oyarak meydana getirdiği derin, dar ve dolambaçlı boğaz. [Canon]

KAOLACK* «kaolak ok.» Batı Fransız Afrikasının Sénégal'deki limanı ki Saloum nehri üzerindedir. 40.000 nüfusu olup geniş ölçüde yer fıstığı ihracetmekle tanılır.

KAOLİN i. (Çince) Arıkil, porselen yapmakta kullanılan beyaz bir kil. [Kaolin, caolin]

KAOS Yun. i. Fel. Dünyanın teşekkülünden önce varlığın geçirmiş olduğu tasavvur edilen ve bütün iptidai unsurların karışık bir halde bulunduğunu ifade eden devrenin adı. (Fransızcası «kao» okunur). [Chaos]

2 - mec. Umumi karışıklık ve âhenksizlik. [Confusion, désordre]

KAP i. bk. Kab.

KAP ve KAPE TOWN* bk. Cap ve Cape Town.

KAP Fr. i. (İtalyanca «cappa» dan)

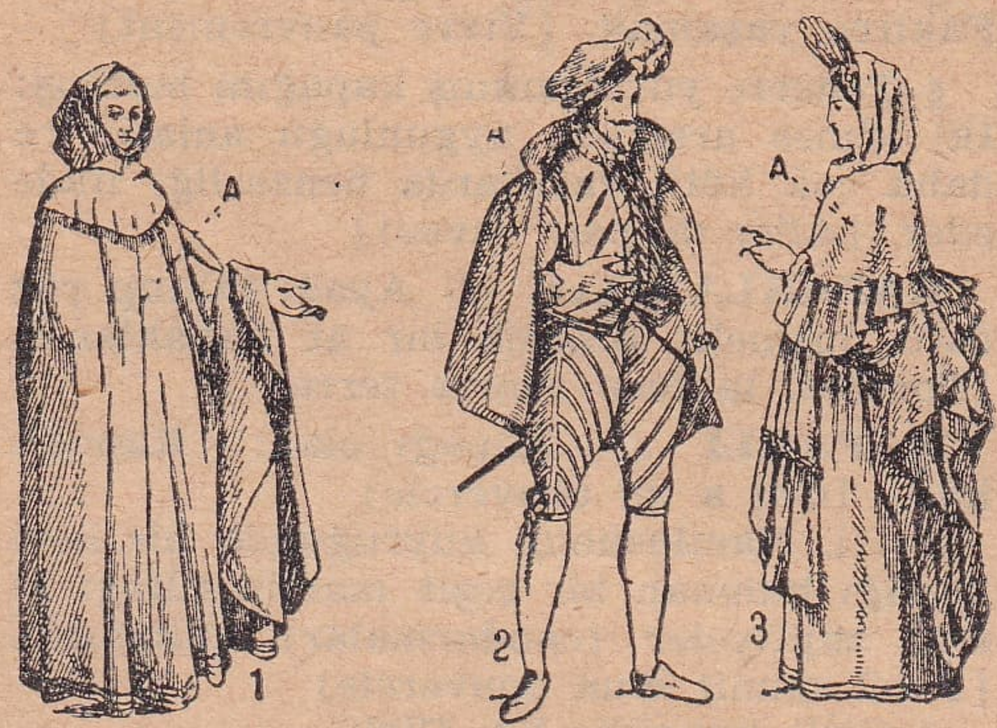

A — Çeşitli tarihî kaplar: 1 - Onbeşinci Asırda rahibe kap'ı; 2 - Onaltıncı Asırda asılzade kap'ı; 3 - Onsekizinci Asırda kadın kap'ı

Kolsuz manto. Daha çok kadınlar tarafından giyilen kolsuz üstlük. [Cape]

KÂP Ar. i. bk. Kâb.

KAP e. Bâzı sıfatların başına gelerek onların mânalarına kuvvet ve mübalâğa verir ve ilâve edildiği kelimenin şekline göre «kup, kıp» gibi şekiller de alır: Kapkara, kupkuru, kıpkırmızı. [partic. Placé devant quelques adjectifs, donne à leur sens une plus grande extension]

KAPAK i. Her türlü kabın üstünü kapamıya veya her hangi boşluğu örtmiye yarıyan çok defa yassıca bir safhadan ibaret parça ki, bâzı defa örttüğü kaba bağlı bulunur: Sandık kapağı, tencere kapağı, şişe kapağı, su yolu, lâğım kapağı. [Couvercle]

Kapak

2 - Mat. Bir küre yüzeyinin (sathının) merkez dışından geçen bir düzlemle (sathı müstevi ile) kesilmesi halinde ayrılan parça. eskt. Takke. [Calotte]

§ Diz kapağı: Diz kemiği. [Os du genou]

§ Göz kapağı: Gözlerin üstünde kanad gibi açılıp kapanan uzuv. [Paupière]

§ Kapağı atmak: Sığınmak, sıkıntılı ve tehlikeli bir yerden acele ile kaçıp bir yere iltica etmek: Rusyadan kurtularak İra-

na dar kapağı atmış. [Fuir en hâte, se réfugier]

§ Kapak gemisi: Güverteli ve her iki tarafında iki sıra topu bulunan eski bir çeşit harb gemisi: Kapak süvarisi: Deniz albayı. [Navire ponté]

§ Kapak taşı: Geniş ve yassı taş. [Large plaque de pierre]

§ Kapak vurmak: Saklamak, gizlemek, örtbas etmek. [Cacher, garder en secret]

§ Tencerede pişirip kapağında yemek: Fakirce yaşamak. [Vivre pauvrement]

§ Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş: İki kimse arasında uygunluğu anlatır ve daha çok kötü vasıflarda benzerliği ifade eder. [Aller de pair (avec)]

KAPAKLANMAK f. Ayağı takılıp yüz üstü düşmek: Koşuda bir at kapaklandı. [Tomber, la face contre terre]

KAPAKLI s. Kapağı olan: Kapaklı kâse. [Qui a un couvercle]

2 - i. Namlusunun kuyruğunda bir nevi kapağı bulunan bir çeşit martin tüfeği ki eski zaptiyeler (candarmalar) kullanırdı. [Fusil munit d'un couvercle]

§ Gizli kapaklı: bk. Gizli.

KAPAKSIZ s. Kapağı olmıyan. [Sans couvercle]

KAPAL i. Bir şeyi tek bir işe veya kimseye mahsus ediş, hasretme, tahdidetme. (Kabullenmek şeklinde söylenen «kapallamak ve kapallanmak» kelimeleri bundan çıkmıştır). [Action de consacrer]

KAPALI s. Kapanmış, mesdut, açık olmıyan. [Fermé]

2 - Kapatılmış olan: Üç gün evde kapalı kaldı. [Enfermé]

3 - Örtülü, örtünmüş, mestur: Kapalı çarşı, kapalı yüz, kapalı kadın. [Couvert]

4 - İşlemez, tıkanmış, muattal: Kapalı yol. [Barré, obstrué, clos]

5 - Açık ve berrak olmıyan, bulutlu, bulanık: Kapalı hava. Bugün gökyüzü kapalı. [Obscur, nébuleux]

§ Gözü kapalı: bk. Göz.

§ Kapalı kutu: Maksat ve düşüncesini belli etmiyen. [Mystérieux]

KAPALI ÇARŞI b. i. bk. Çarşı.

KAPALITOHUMLULAR b. i. Bot. Yumurtaları kapalı bir yumurtalık içinde ve tohumları meyvanın içerisinde bulunan bitkiler (nebatlar) ki «birçenekliler», «ikiçenekliler» diye altı şubeye ayrılırlar. eskt. Mesturülbüzur. [Angiospermes]

KAPALLAMAK f. Kuşatmak, bir şeyi tek bir şeye mahsus kılmak, hasretmek, inhisar ettirmek, gaspetmek. (Konuşma dilinde «kabullemek, kabullenmek» şekline girmiştir). [Consacrer]

KAPALLANMAK f. Kuşatılmak, kendine mahsus kılmak, inhisar ettirilmek, gaspedilmek. (Konuşma dilinde «kabullenmek» şekline girmiştir). [Se consacrer]

KAPAMA i. Kapamak işi. bk. Kapamak. [Action de fermer]

2 - Taze marulla ve taze soğanla pişmiş et yemeği: Kuzu kapaması. [Étouffée, étouffade]

3 - (Eskiden) Elbise takımı, üstbaş. Kapama baha: Giyecek bedeli. Kapama çıkmak: Resmî bir daireden memurlarına veya hizmette bulunanlara elbise verilmek. [Vêtement complet]

§ Kapı kapamaca: Oturulan yerde kimse kalmaksızın, evce, müessesece: Kapı kapamaca gezmiye gittiler. [Avec toute famille]

KAPAMACI i. (Eskiden) Giyecek takımı satan: Kapamacı esnafı. [Marchand qui vend des complets]

KAPAMAK f. Açık bir şeyi kapalı bir hale getirmek, seddetmek: Kapıyı, pencereyi, dolabı kapamak. [Fermer]

2 - Bir yerin içinde kapalı tutmak, çıkarmamak, hapsetmek: Hırsızı hapse, tavukları kümese kapamak. [Enfermer]

3 - Tıkmak, içini doldurmak: Deliği, çukuru kapamak. [Boucher]

4 - Engel olmak, kesmek, geçilmez ve işlenmez hale koymak: Yuvarlanan bir kaya şoseyi kapadı. [Barrer, obstruer]

5 - Örtmek, setretmek, üstüne perde veya örtü çekmek: Kadın yüzünü kapadı. [Couvrir]

6 - Bir işe son vermek, tatil etmek, işletmemek, muattal etmek: Lokanta kapandı, fabrikayı kapadılar. [Suspendre, cesser, faire cesser]

7 - Sözünü etmemek, bahsinden geçmek, anlatmıya son vermek, meskûtü anh bırakmak: Orasını kapa. [Se taire, fermer une question]

8 - Doldurmak, imlâ etmek, düzlemek: Hendeği, kuyuyu kapadılar. [Bourrer, remplir]

9 - Açık bir hesabı ödemek, ilişik bırakmamak: Hesabı kapadım. Vereceğini alacağiyle kapadı. [Clore, payer]

10 - Ortadan çekip saklamak, kaldırmak, iddihar etmek: Zahirenin yükseleceğini sezince külliyetli miktarda kapamış. [Emmagasiner, accaparer]

§ Göz kapamak: Uyumak: Bütün gece göz kapamadım. [Dormir]

2 - Görmemezliğe gelmek, müsamaha etmek: Hizmetçinin istemiyerek yaptığı bâzı küçük kusurlara göz kapamalı. [Faire semblant de ne pas voir, pardonner]

KAPAN i. Bâzı hayvanları ve kuşları tutmıya yarıyan âlet, tuzak: Kurt kapanı, sansar kapanı, fare kapanı. Kapana düşmek, kapana tutulmak. [Trappe, piège, souricière]

2 - mec. Hile: Kapana düşmek: Bir hileye uğramak. [fig. Trappe]

KAPANCA i. Küçük kuş kapanı. [Trappe pour les oiseaux]

KAPANDUYGU b. i. Ps. En ufak uyarımları (tembihleri) bile kapan bir ruh hususiyeti, ki aşırı derecede tepki (aksülâmel) ve coşku (heyecan) ile kendini gösterir. İdiopati. [Idiopathie]

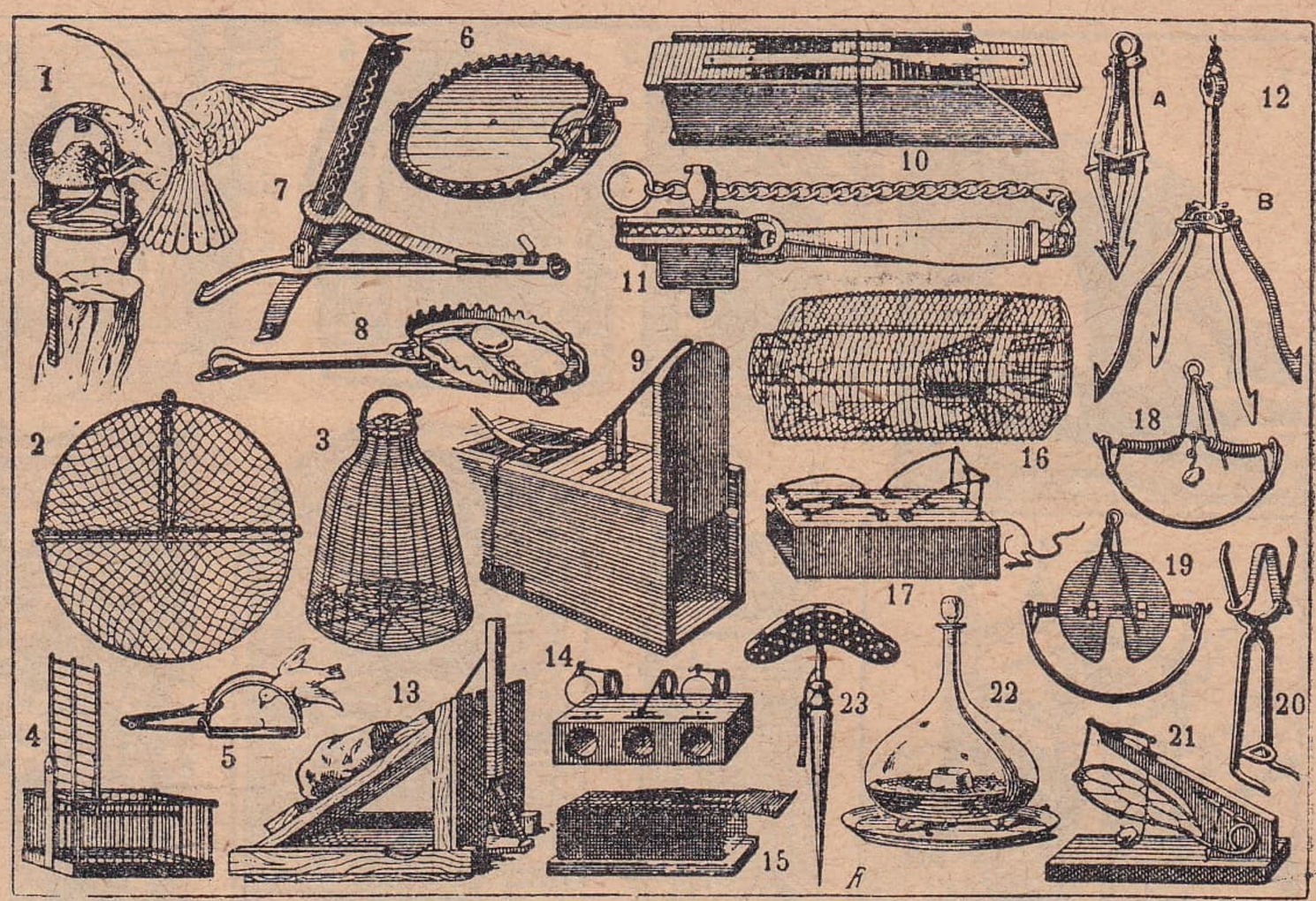

Kapanlar: 1 - Yırtıcı kuş kapanı; 2 - Fileli kuş kapanı; 3 - Avı canlı yakalıyan bir kapan; 4 - Kafes şeklinde kuş kapanı; 5 - Bir başka kuş kapanı; 6 - Tahta paletli porsuk kapanı; 7 - Su samuru kapanı; 8 - Yumurta konmuş gelincik kapanı; 9 - Küçük yırtıcı hayvanlar için bir kapan; 10 - Kanadlı kapan; 11 - Kurt kapanı; 12 - Tilki kapanı; (A gerilmiş, B açık vaziyette); 13 - Yırtıcı hayvanlar için öldürücü kapan; 14 - Delikli fare kapanı; 15, 16 - Telli fare kapanı; 17, 21 - Fareleri öldürerek yakalıyan iki kapan; 18 - Tarla faresi için kapan; 19 - Sansar kapanı; 20 - Köstebek kapanı; 22 - Sinek öldürmek için kullanılan kavanoz; 23 - Çayır kuşu için kapan

KAPANIK s. Her tarafı kapalı, etrafı açık olmıyan, nezareti bulunmıyan: Kapanık bir ev. [Fermé, triste, obscure]

2 - (Hava hakkında) Bulutlu, mağmum. [Nébuleux]

KAPANİÇE i. Eskiden büyük devlet adamları tarafından giyilen geniş ve devrik yakalı muhteşem kürk. Kapaniçeler uzun kollu, tilki, samur veya kakım derisinden yapılan, altın veya elmas düğmeleri bulunan merasime mahsus kürklerdi. Padişahların da kapaniçe giydikleri çok olurdu. [Pelisse de gala que portaient autrefois le sultan et les grands dignitaires de l'État]

Kapaniçe

KAPANMAK f. Kendi kendine kapalı hale gelmek, kendini kapamak, kapamak işi kendine yapılmak. bk. Kapamak. [Se fermer, être fermé, s'enfermer, se boucher, se barrer etc.]

2 - Çekilip dışarısiyle münasebetlerini kesmek: Eve kapanmak, kaleye kapanmak. [S'enfermer]

3 - Yüzüstü veya dizleri üzerine düşmek: Çocuk, ayağı takılınca kapandı. Koşuda hayvan kapanınca ayakları sakatlandı. [Tomber, tomber sur le museau]

§ Ayağa kapanmak: Çok yalvarmak. [Tomber aux pieds]

KAPARO İta. i. Pey akçesi, teminat. [Arrhes]

§ Kaparo vermek: Pey vermek. [Arrher, donner des arrhes]

KAPAROZ i. arg. Yolunda olmıyarak ve zorla elde edilen mal, rüşvet, irtikâp. [Gain illicite]

KAPAROZCU s. arg. Yolsuz veya zorla mal veya para elde etmeyi âdet edinmiş kimse, çakır pençe. [Rapace, qui fait des gains illicites]

KAPATMA i. Kapatmak işi. [Action d'enfermer]

2 - Bir erkeğin bir eve oturtup kendine ayırdığı yolsuz kadın, mantineto, metres. [Maîtresse]

3 - Arttırmıya (müzayedeye) konulmayıp el altından alınmış mal: Ucuz almış ama kapatma olduğu için yolsuzdur. [Objet acquit furtivement]

KAPATMAK f. Kapamak. [Fermer, enfermer]

2 - Kapama işini başkasına yaptırmak. [Faire fermer, faire enfermer]

3 - Yolsuz bir kadını ayrı bir eve koyarak metres edinmek. [Prendre pour maîtresse]

4 - Bir malı yolsuz olarak değerinden aşağı bir bedelle edinmek. [Acquérir un objet à bas prix et illigitimement]

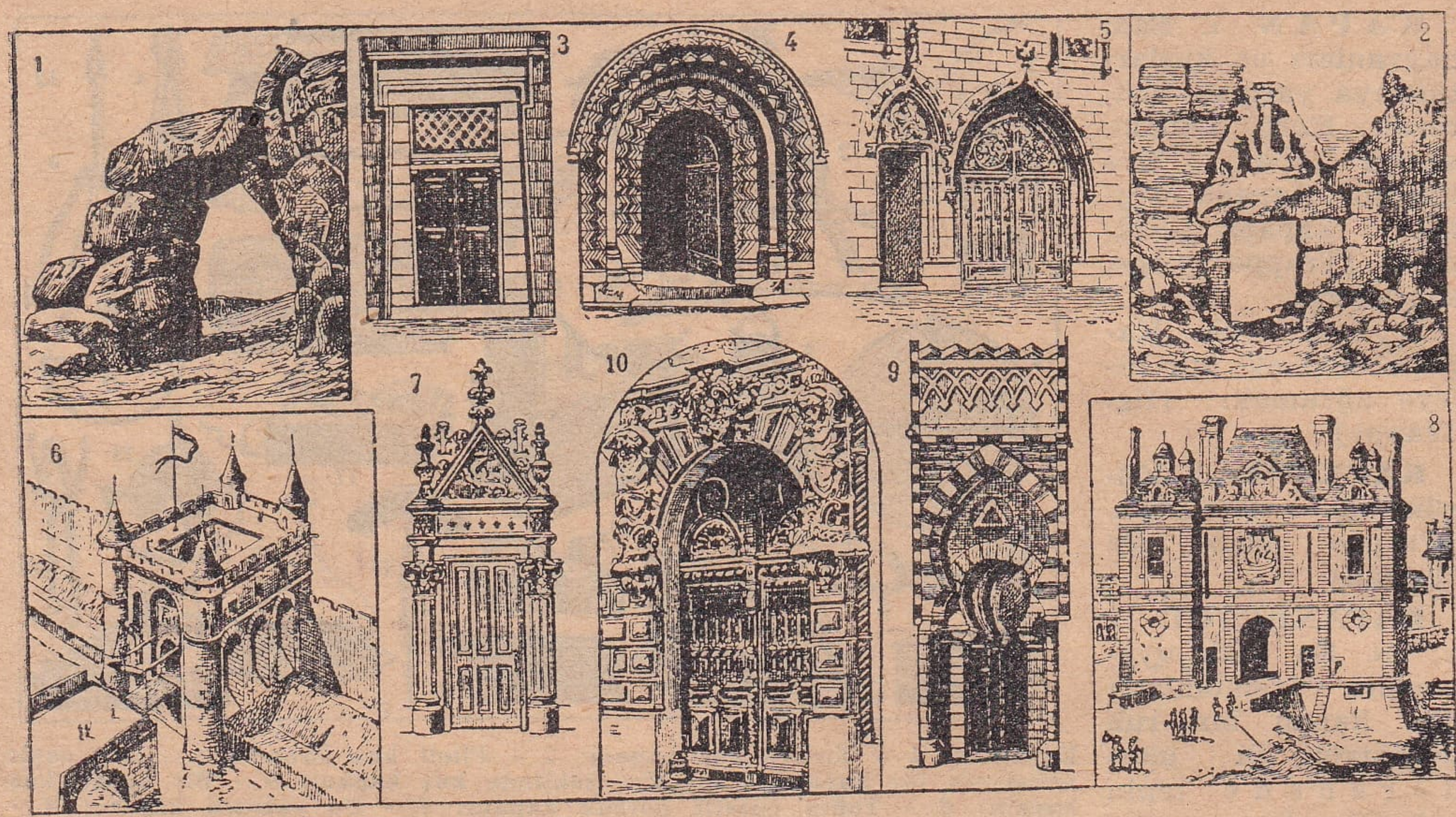

Tarihte çeşitli kapı nevileri: 1 - Kiklop inşaatı kapı; 2 - Mikena inşaatı; 3 - Yunan; 4 - Roma; 5 - Gotik; 6 - Onbeşinci Asırda müdafaalı kapı; 7 - Rönesans; 8 - Fransız şehir kapısı; 9 - Arap; 10 - Onyedi ve Ondokuzuncu Asır üslûbuna göre kapı

KAPÇAK i. Uzun saplı büyük çengel, kale kuşatmalarında eskiden duvarlara takılan büyük çengel, tulumbacı kancası. [Grand crochet de fer]

KAPÇIK i. Küçük kab. [Petit récipient, petite vase]

2 - Kovan: Fişek kapçığı. [Douille]

3 - Bot. Tahıl tanelerinden çanak. [Enveloppe des grains]

§ Kapçık meyva: Bot. Kestane ve yabani hindibada olduğu gibi kuru ve sert olan kabuğu, içiyle kaynaşmamış bulunan, çatlamaz, birevcikli, tek yumurtacıklı katı meyva. eskt. Semerci fakir. [Akène, achaine]

KAPELÂ İta. i. Şapka, kasket. [Chapeau, casquette]

KAPI i. Bir binanın girip çıkılacak yeri. Ar. Bab. Far. Der: Ev kapısı, bahçe kapısı. [Porte]

2 - Bir kimsenin hizmet ettiği yer: Kapı bulmak, kapı değiştirmek. [Emploi, maison où sert un domestique]

3 - Sıkıldıkça baş vurulan yer, dergâh, derbar: Allah bir kapıyı kaparsa ötekini açar. [Lieu où s'adressent les prières et les plaintes]

4 - (Eskiden) Bir devlet dairesi. Serasker kapısı: Kapıya devam etmek. [Anciennement hôtel d'un ministère]

5 - Tavla oyununda bir hanede birden fazla pul bulunması. [Union de deux pièces pour couvrir dans le jeu d'échecs]

6 - mec. Söylenecek bir şeye, yahut yapı-

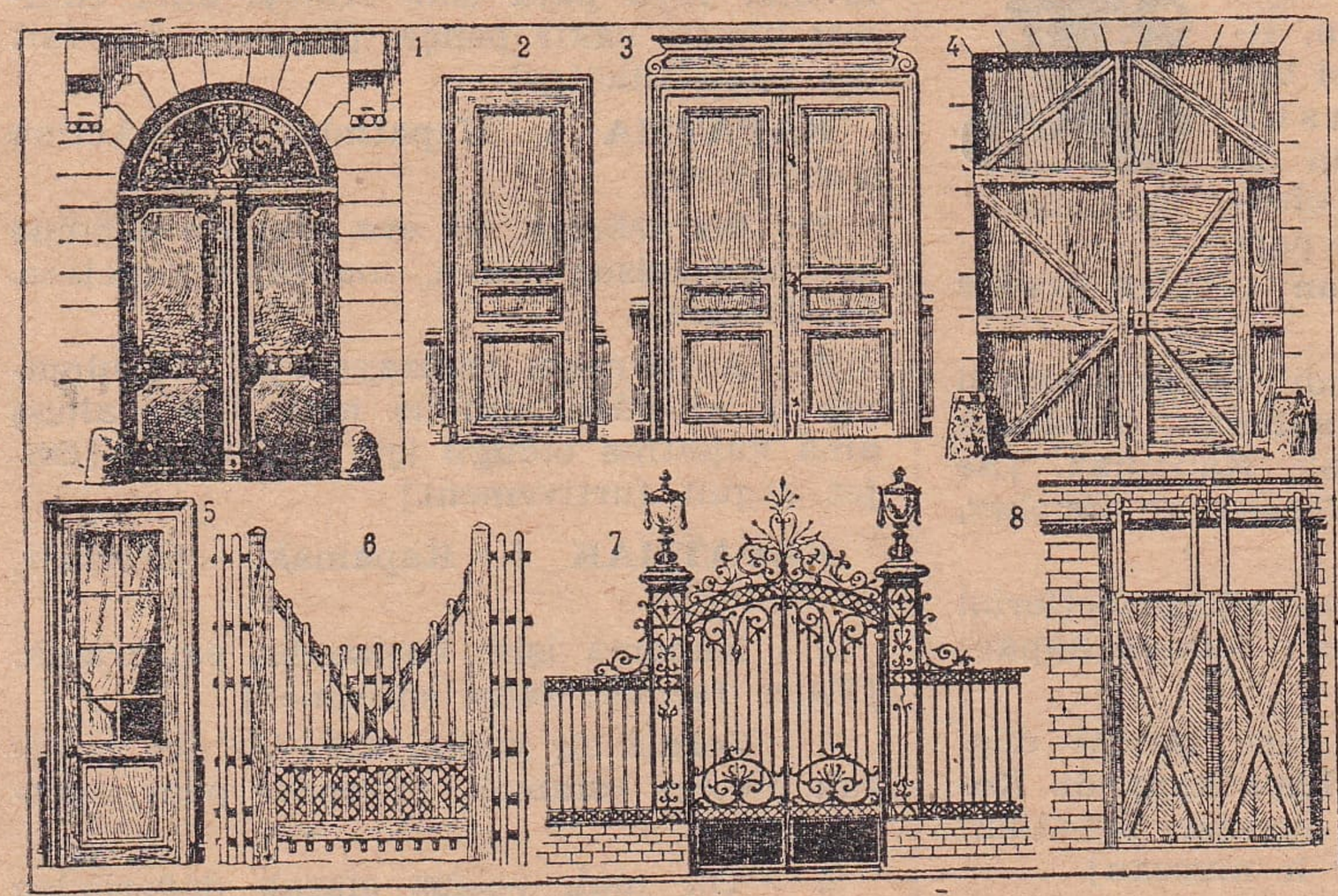

Çeşitli kapılar: 1 - Konak araba kapısı; 2 ve 5 - Tek kanadlı oda kapısı; 3 - Çift kanadlı oda kapısı; 4 - Araba ahırı kapısı; 6 ve 7 - Tahta ve demir parmaklıklı kapılar; 8 - Sürme ambar kapısı

lacak rica ve teklife yol açmak için bahane ve mukaddime: Yarın ileri süreceği teklife şimdiden kapı yapıyor. [fig. Commencement, initiative, prétexe d'une proposition]

§ Kapı açmak: Bir şeyin lâkırdısını etmek. [Commencer]

§ Kapı ağası: Tar. Sarayda ak ağaların başı. [Chef des eunuques blancs]

§ Kapı çuhadarı: Tar. Kapı kâhyasının bir memuru. [Employé sous les ordres d'un «kapı kâhyası»]

§ Kapı kâhyası: Tar. Bir valinin veya şehzade veya sultanın Babıâlideki işleriyle vazifeli memuru. [Agent d'un gouverneur général ou d'un prince auprès de la Sublime Porte]

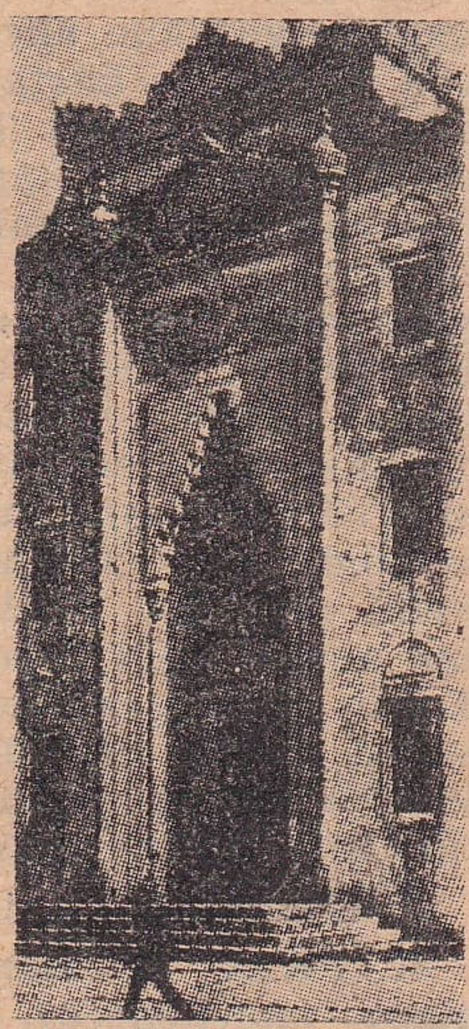

Bir cami kapısı (Süleymaniye)

§ Kapı kapı dolaşmak: Her tarafa baş vurmak. [Aller de porte en porte]

§ Kapıkulu: Tar. Padişahların saraylarındaki memur ve askerin topu. [Les employés et les soldats du palais]

§ Kapısı açık olmak: Yoksul ve misafirleri her zaman barındırır olmak. [Être hospitalier]

§ Kapı yoldaşı: Aynı daire ve yerde çalışanlardan her biri, hizmet arkadaşı. [Compagnon de service]

KAPICI s. Daire, otel, apartıman gibi gireni, çıkanı çok binalarda kapıda bekçilik eden ve binanın hizmetlerine bakan kimse. [Portier, concierge]

§ Kapıcı başı: Tar. Eskiden sarayın baş kapıcısı olan büyük memur. [Anciennement chef des portiers du palais]

KAPICIK i. Bot. Çiçektozu borusunun geçtiği yumurtacık deliği. eskt. Sukaybei külliye. [Micropyle]

KAPICILIK i. Kapıcının gördüğü iş. [Métier du portier, du concierge]

KAPILANDIRMAK f. Açıkta bulunan birine çalışacak yer bulmak. [Placer, procurer une place (à un domestique)]

KAPILANDUYGU b. i. Ps. Bâzı sinir hastalarının başkalarına kapılmaktan kendilerini alamadıkları çekici ve sürükleyici bir ruh hususiyeti. Heteropati. [Hétéropathie]

KAPILANMAK f. Kapı bulup bir hizmete girmek, kayrılmak. [Entrer en service, se placer (en parlant d'un domestique etc.)]

KAPILGAN s. Her şeye çabuk kapılan, kolay inanıp aldanan ve başkalarına çabuk uyan. [Qui s'attache et se trompe facilement]

KAPILMAK f. Zorla alınmak, kapmak hareketine uğramak: Sokakta çantasının kapılması üzerine kadın feryada başladı. [Être arraché]

2 - Birine emniyet edip aldanmak: Onun parlak sözlerine kapılmayınız. [Être faciné, se tromper]

3 - Bir şeyin alımına (cazibesine) tutulup ona doğru sürüklenmek: Çocuklar parlak renklere, hele kırmızı şeylere çabuk kapılırlar. [S'attacher, sentir une inclination insurmontable]

KAPIOĞLANI b. i. Tar. Bir elçiliğin veya bir patrikhanenin eskiden resmî dairelerde ehemmiyetsiz işleri takibeden küçük memur veya hademesi. [Employé d'un ambassade ou d'un patriarcat chargé de la remise de la correspondance officielle adressé à la Sublime Porte]

KAPISIZ s. Kapısı olmıyan. [Sans porte]

2 - Hizmette olmıyan, kapılanmamış (hizmetçi). [Sans service]

KAPIŞ i. Kapma tarzı: Verdiğim bahşişi bir kapışı vardı ki görülecek şeydi. [Manière de saisir, d'arracher]

2 - Kapışma, yağma. [Action d'arracher par force]

§ Kapış kapış: Kapışarak: Dağıtılan yemeği dilenciler kapış kapış yediler. [En enlevant chacum de son côté]

KAPIŞMAK f. Her biri bir tarafından çekip yağma etmek. [Arracher brusquement]

2 - Kavgaya veya güreşe tutuşmak, birbirini kapmak. [Quereller, arracher mutuellement]

KAPIŞTIRMAK f. Kapışma işini yaptırmak, tutuşturmak: Pehlivanları kapıştırdı. Köpekleri kapıştırmak. [Faire arracher brusquement]

KAPİK i. (Rusça) Rublenin yüzde biri değerinde bakır para, mangır. [Petite monnaie cuivre de Russie]

KAPİLÂ* Hindistan'da Sankiya adlı ve maddeye tapınmayı telkin ettiği söylenen bir mezhebin kurucusu olan bir din filozofudur. Bu mezhebini 72 beyitlik bir manzumede hulâsa ettiği söylenir. Dokuzuncu veya Onuncu Milâdi Asırda yaşa-

dığı rivayet edilirse de mevhum bir şahıs olduğunu söyliyenler de vardır.

KAPİLÂVASTU* Eski Hindistan'da Çakya kırallığının başkenti olduğu söylenen tarihî bir şehrin adıdır ki Buddha'nın yani Çakya - Muni'nin de orada doğduğu rivayet edilir. Harabeleri 1895 te meydana çıkarılmıştır.

KAPİTAL Fr. i. Sermaye, ana para, re'sülmal. [Capital]

KAPİTALİST Fr. i. Anamalcı, sermayedar, varlığını paraya çevirmiş olan veya bir müessesenin sermayesine sahip bulunan kimse. [Capitaliste]

KAPİTALİZM Fr. i. Anamalcılık, sermayecilik, bir memlekette sermayenin birikmesine ve serbesçe iş görmesine veya politikada rol oynamasına imkân veren ekonomi ve siyaset sistemi. [Capitalisme]

KAPİTOL* bk. Capitole.

KAPİTONE Fr. i. Oturulacak yeri ve arkalığı pamuk gibi yumuşak bir şeyle doldurulduktan sonra araları yer yer çukurlaştırılarak dikilen kanape ve sandalye. [Capitoné]

KAPİTÜLÂSYON Fr. i. Osmanlı İmparatorluğunun en kuvvetli zamanlarında yabancı devlet tabiiyetindeki Hıristiyanlara birer lûtuf şeklinde verilen ve sonraki devirlerde memleketin başına belâ olan imtiyazlara ve bunları ihtiva eden ferman ve ahitnamelere verilen isimdir. Kapitülâsyonlar ilk defa Kanuni Sultan Süleyman zamanında, bu padişahın himaye ettiği Fransa kıralı Birinci François'ya bir cemile ve iltifat şeklinde başlamıştır. Fransız gemilerinin Türk sularında serbes ticaret ve kabotaj hakları ve Fransız tebaası üzerinde Fransız konsoloslarının hüküm verme hakları Onaltıncı Asrın ortalarına doğru kabul edilmiş ve zaman geçtikçe aynı hak öteki büyük devletlere de bahşedilmişti. Osmanlı devletinin zayıflamıya başladığı devirlerde bu imtiyazların hudutları genişletildiği için kapitülâsyonlar âdeta devlet içinde başka devletlerin hüküm sürmeleri neticesini vermişti. Devletin iktisat, ticaret ve endüstri gibi her türlü faaliyetine de engel olan kapitülâsyonlar memleketin ilerlemesine ve zenginleşmesine de imkân bırakmaz olmuştu. Devlet gümrük resmini yükseltemez, ecnebilerden vergi alamaz, iki yabancı arasındaki hukuk, hattâ ceza dâvalarına bakamaz, ecnebi gemilerine memur sokamaz, oralara sığınan suçluları alamazdı. Bir Türk ile bir yabancı arasındaki dâvalar ancak elçilik tercümanları hazır olduğu zaman görülebilir ve icra için de bu şarta riayet lâzım gelirdi. Devlet, yabancıların Türkiyede açtıkları postahane, mektep ve hastahane gibi müesseseleri kontrol bile edemezdi. Hülâsa Osmanlı devleti eskiden yaptığı gafilâne âlicenaplığın neticesinde son asırlarını âdeta bir sömürge idaresi şeklinde geçirmişti. Tanzimattan sonra Avrupa devletleri kapitülâsyonlardan gûya Osmanlı devleti lehine bâzı müsaadekârlıklarda bulundular ama gene Türkiyede yabancılar yurttaşlardan fazla haklara sahibolmakta devam ettiler. Birinci Dünya Savaşı (1914 - 1918) sırasında İttihat ve Terakki hükümeti kapitülâsyonların ilgasını ilân etti ama bu harbdeki mağlûbiyet sonunda Sevr Muahedesi kapitülâsyonları belki yüz kat ağırlaştırdı. Kapitülâsyonlar ancak Millî Mücadele zaferi üzerine Lozan Konferansiyle ortadan kaldırılmış ve bu suretle 1922 denberi bu kelime Türkiyenin siyasi lehçesinden ebedî olarak silinmiştir. [Capitulation]

KAPKACAK b. i. bk. Kab.

KAPKAÇ s. Kapıp kaçan, zorla alan, gasıp. [Accapareur, usurpateur]

KAPKARA b. s. Her tarafı kara, çok kara, simsiyah. [Tout noir, très noir]

KAPLAM i. Fel. Bir kavramın (mefhumun) çevresi içine aldığı şeylerin topu. eskt. Şümul, ittisa. [Extention]

KAPLAMA i. Kaplamak işi, örtme, kapama. [Action de couvrir, d'envelopper, renfermer etc.]

2 - Bir şeyin dış tarafına süs veya sağlamlık için geçirilen başka maddeden kat: Duvar kaplaması, mobilya kaplaması, tepsinin gümüş kaplaması. [Chose couverte, redoublée, plaqué, redoublure]

3 - s. Üstü başka bir madde ile kaplanmış olan: Kaplama saat. [Redoublé, plaqué]

KAPLAMACI s. Gümüş, altın gibi kıymetli maddelerle kaplama yapmak işini bilen sanat adamı. [Plaqueur]

KAPLAMAK f. Her tarafını kuşatıp örtmek, ihata etmek: Gökyüzünü bulut, duvara kâğıt, kanapeye yeni kumaş kaplamak. [Couvrir, doubler]

2 - Yayılıp doldurmak: Ortalığı duman kapladı. Şöhreti gazeteleri kapladı. [Remplir, être répendu dans toutes les parties de.]

3 - Bastırmak, bürümek: Ortalığı sessizlik kapladı. [Surpasser]

4 - Bir kumaşın veya madenin, yahut tahtanın üzerine başka bir kumaş, maden veya tahta geçirmek. [Doubler, plaquer]

KAPLAMLI s. Fel. Birçok maddeleri kaplamı (şümulü) içine alan: Meyva mefhumu, kiraza nispetle çok kaplamlıdır. eskt. Şümuli, ittisali. [Extensif]

KAPLAMLILIK i. Fel. Kaplamlı (şümullü) olmak hali. eskt. Şümuliyet, ittisaiyet. [Extensivité]

KAPLAMSAL s. Fel. Kaplam niteliğinde (şümul mahiyetinde) olan. eskt. İttisai, şümuli. [Extentionnel]

KAPLAN i. Dörtayaklıların et yiyen kısmından ve kedi cinsinden, aslan iriliğinde, fakat ondan daha çevik, daha saldırıcı bir hayvan ki Asya'nın daha çok sıcak bölgelerinde, Sumatra ve Cava'da yaşar. Aslanla farkı erkeğinin yelesi bulunmayışında ve derisinin rengindedir. Çok defa aslandan daha iri olur ve ortalama olarak başından kuyruğunun ucuna kadar üç metre uzunluğunda bulunur. Rengi güzel bir portakal sarısı olup siyah çubuklarla süslüdür. Son derecede kuvvetli ve tenasüplü olup cesareti de o nispette fazladır. Aslan aç olmadığı ve kendine dokunulmadığı zaman insana hücum etmediği halde kaplan ihtiyacı yokken dahi insana saldırır. Hindistan'da her yıl binlerce insan kaplanlar tarafından avlanmaktadırlar. [Tigre, tigresse]

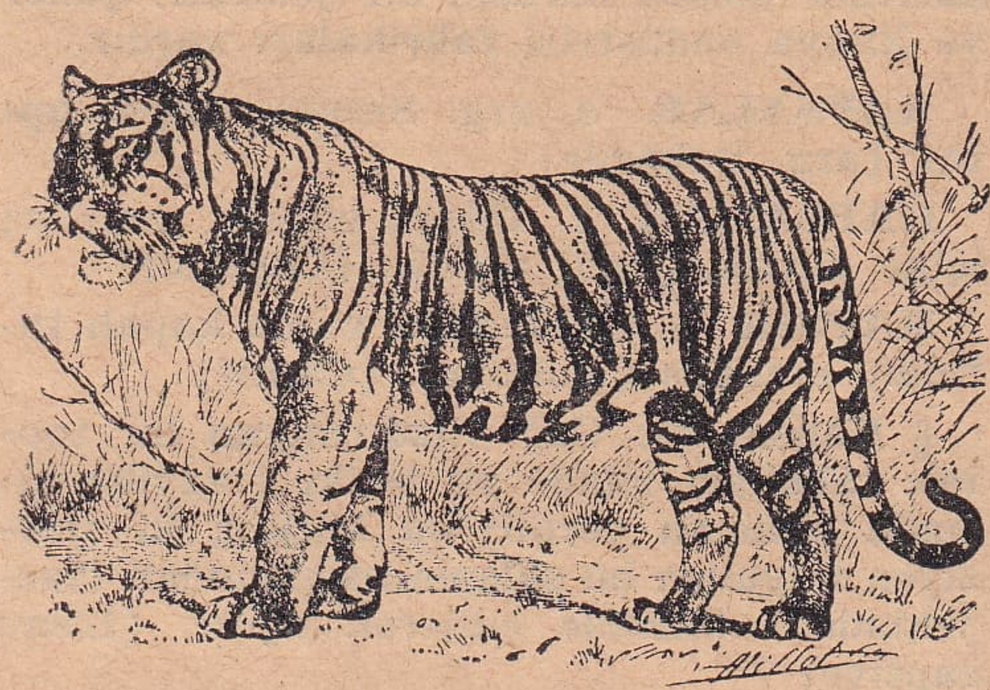

Kaplan

KAPLANMAK f. Örtülmek, kuşatılmak, yüz geçirilmek. bk. Kaplamak. [Être couvert, entouré, enveloppé, être redoublé, plaqué]

KAPLATMAK f. Kaplamak işini başkasına yaptırmak. [Faire couvrir, entourer etc.]

KAPLAYICI s. Kaplıyan, örten, ihata eden. [Qui entoure, enveloppe, couvre]

2 - Kaplamacı. [Plaqueur, qui double]

KAPLAYIŞ i. Kaplamak işi, tarzı veya usulü: Irmak taşınca araziyi bir kaplayışı var ki.. [Action ou manière de couvrir, d'envelopper etc.]

KAPLI s. Kabı olan, veya kaplanmış bulunan: Siyah kaplı kitap, atlas kaplı yorgan. [Qui a une enveloppe, une couverture, couvert, relié]

KAPLICA i. Tabiattan sıcak olarak çıkan ve üstlerine bina yapılarak hamam gibi kullanılan maden suyu kaynağı, ki

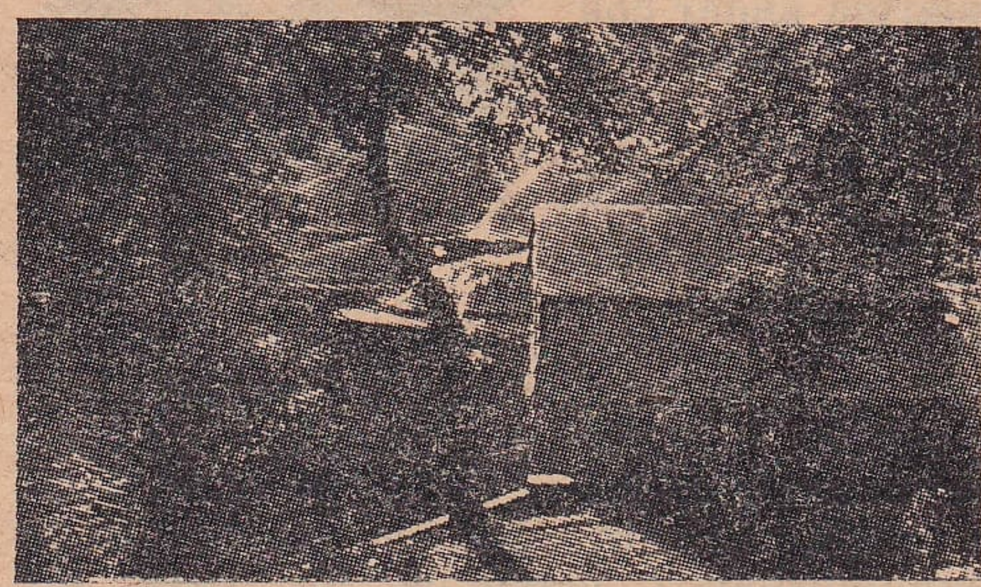

Yalova kaplıcaları'ndan bir görünüş

açık olup suyu orta derecede sıcak olanlarına «ılıca», pek sıcak bulunanlarına da «kaynarca» denir. Kaplıca, ılıca ve kaynarcalar gerek içme suretiyle, gerek içlerinde bulunup gayet ince parçalara ayrılmış olan madenlerin ve tuzların vücudumuza girmelerine imkân verecek şekilde banyoda kullanılmak suretiyle vücuttaki zehirlerin çıkıp azalmasına yararlar, hele azçok radyoaktif vasıfları havi bulundukları için bâzı hastalıkların bilhassa romatizma ve benzerleriyle pek çok deri hastalıklarının tedavisine hizmet ederler. Arazisinin çoğu volkanik olan memleketimizin pek çok yerinde en eski zamanlardan tanılan ve halkça istifade edilen böyle sular vardır ki çoğunun değerleri henüz ilmî tetkiklerle tespit edilmemiştir. Yalova kaplıcaları radyoaktif maddeleri ihtiva ettikleri için pek şifalı oldukları gibi Bursanın çelikli ve kükürtlü kaplıcaları pek çok hastalık için tavsiye edilir. Son yıllarda fennî tesislerle ve konforlu otellerle de teçhiz edilmiş olan bu kaplıcalara her yıl bir hayli ziyaretçi gelmekle beraber onların değeri dünyaca tanılıp istifade edilmiye lâyık olduğundan Avrupanın meselâ Vichy, Aix, Karlsbade kaplıcaları gibi geniş ve devamlı reklâmlarla bu memleket varlıklarının bütün dünyaya iyice tanıtılmaları lâzımdır. [Station thermale, bain minéral chaud]

KAPLICA i. Bot. Taneleri ufak bir cins buğday. [Sorte du blé à petits grains]

§ Kaplıca buğday: Kılçıksız buğday. [Epeautre]

KAPLUMBAĞA i. Zo. Sürüngenlerden (zevahiften) olmakla beraber ayakları da bulunan, pek sert ve kemiksi bir kabuk içinde yaşıyan, ağır hareketli hayvan, ki 200 den fazla çeşidi, karada, tatlı suda ve denizde yaşıyanları vardır. Pek küçük bataklık kaplumbağalarından boyları iki veya

iki buçuk metreye ve ağırlıkları 200 kiloya ulaşan deniz kaplumbağalarına kadar çok değişik büyüklükte olanları vardır. Kalkanlarının yerinde deri kalkanı bulunanlar olduğu gibi kalkansız olanlar da mevcuttur. Otla yaşarlar, dişleri yoktur, fakat çeneleri pek kuvvetlidir. Yumurtadan yetişirler. En uzun ömürlü hayvanlardan olup iki yüz, iki yüz elli yıl yaşadıkları tahmin edilenler vardır. Kara kaplumbağaları içinde de bir veya bir metre 25 santimetre boyunda ve 200 kilo ağırlığında olanlar vardır ki Mozambik'te ve bâzı Okyanus adalarında yaşıyan bu cinsine dev kaplumbağası derler. [Tortue]

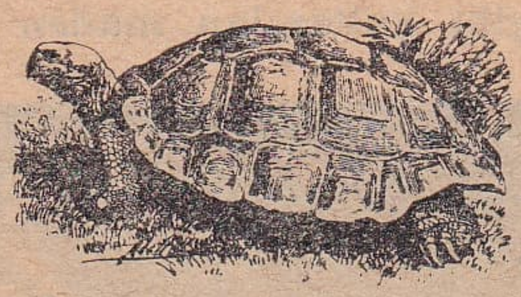
Kaplumbağa

KAPLUMBAĞALAR ç. i. Zo. Sürüngenlerden (zahifelerden) kara ve deniz kaplumbağalarının türlü cinsini içine alan altsınıf. eskt. Silhafiye. [Chéloniens]

KAPMA i. Kapmak hareketi, zorla veya habersiz çekip alma. [Arrachement, action de prendre à l'improviste]

KAPMACA i. bk. Köşe kapmaca.

KAPMAK f. Ansızın yakalayıp şiddetle almak, zorla almak, yağma etmek: Kartal kuzuyu kaptı, çocuk arkadaşının oyuncağını kaptı. Herifin biri kadıncağızın çantasını kaptı. [Arracher, emporter par violence, ravir]

2 - Elde etmek, kapanla veya başka bir suretle yakalamak. [Attraper]

3 - Yakalayıp koparmak: Makine parmağını kapmış. [Attraper, arracher]

4 - Pek çabuk öğrenmek, görür görmez veya işitir işitmez bellemek: Cin gibi çırağı var, birkaç gün içinde sanatın yarısını kapmış. [Apprendre facilement]

5 - Edinmek, uzaktan çekmek, kendine bulaşmak: Huy kapmak, hastalık kapmak. [Se faire, prendre, être prise]

KAPO D'İSTRİA* [Capo d'İstria], Jean - Antoine, Kont (1776 - 1831). Yunan ihtilâl ve istiklâlinde mühim rolleri olan ve Rusyanın hariciye hizmetlerinde de bulunan bir Yunanlıdır. Korfu'da doğdu, Rusya hizmetinde bulunarak hariciye müsteşarlığı etmiş, bu hizmetten ayrıldıktan sonra Osmanlı devletine karşı Yunanistan ihtilâline karışarak 1827 de kurulan Yunan muvakkat hükümetinin başkanlığına geçirilmişti. Bu makamı diktatörlükle idare ederek Rusyayı fazla iltizam ettiği ve öteki Yunanlı reisleri kıskandırdığı için Napoli'de Mavromihalis'in kardeşiyle oğlu tarafından öldürülmüştür.

KAPOS* (Kapoş) Macaristanda Tunanın ayaklarından olan bir ırmağın adıdır ki güney batıdan kuzey doğuya doğru akar ve 150 kilometre sonra Kaposvar şehrinden de geçerek Tuna'nın sağ kollarından Sarviç ırmağına karışır.

KAPOŞVAR* (Kapoşvar) Macaristan'ın güney batı tarafında ve Peşte'nin 160 kilometre güney batısında Kapos ırmağı üzerinde 33.000 nüfuslu bir şehirdir. Şeker ve kimya endüstrisi fabrikaları vardır.

KAPSALAK s. arg. Sersem, hışır, aptal. [arg. Imbécile]

KAPSAMAK f. İhtiva etmek, sınırları içine almak, şamil olmak. [Contenir]

KAPSIK s. Bulunduğu yerde kapalı tutulan, mahbus (mahpus). [Captif]

§ Kapsık su: Coğ. Sızdırmıyan bir toprak tabakası içinde ve baskı (tazyik) altında bulunan yeraltı su kütlesi, ki arteziyen kuyuları bu suların basıncından (tazyikinden) istifade edilerek açılır. [L'eau captive]

KAPSOL Fr. i. Çakmaklılardan sonra icadedilen ve eczalı denen tüfek ve tabancalarda horozun inmesiyle veya iğnenin çarpmasiyle ateş alan madde ve onun mahfazası. [Capsule]

KAPSÜL Fr. i. Kimya lâboratuvarlarında kullanılan yarım küre şeklindeki kab. [Vase arrondi, employé surtout pour les évaporations, capsule]

Lâboratuvar kapsülü

2 - Bot. Bâzı bitkilerde (nebatlarda) tohumları içinde taşıyan kuru kabuk. eskt. Mahfaza. [Capsule]

3 - Hek. Bâzı ilâçların, kolay yutulmak üzere içine konulduğu jelâtinden kapçık, güllâç. [Cachet, pilule, capsule]

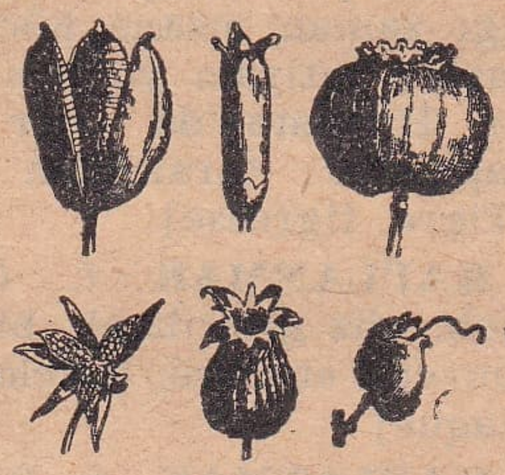
Çeşitli bitki kapsülleri

KAPTAN İta. i. Gemi komutanı, vapur süvarisi. (İtalyanca «capitano» dan alınmış olan bu kelime eskiden bizde «kapudan» şeklinde söylenir ve yazılırdı). [Capitaine]

2 - Futbol oyununda bir zümrenin reisi. [Capitaine (au jeu de football)]

3 - Arnavutluk, Yunanistan gibi bâzı Balkan milletlerinde bir kabîle veya grup, yahut çete reisi. [Chef d'une tribu albanaise ou grecque]

§ Kaptan paşa: Osmanlı İmparatorluğu devrinde bahriye nazırlığı ile donanma

başamiralliği vazifelerini kendinde toplamış olan paşalara verilen unvan. Osmanlılığın ilk zamanlarında ilk meydana getirilen donanmanın komutanı Kara Mürsel Beydir ama deniz kuvvetlerinin birinci başkomutanı Fatihin İstanbul muhasarasında bulunan Baltacıoğlu Süleyman Bey sayılır. Fakat asıl kaptan paşalık 1533 te Barbaros Hayrettin Paşa ile başlamıştır denilmesi daha doğrudur. Bu makamın öteki vezirlere üstün sayılan en mühim devlet hizmetlerinden biri haline girmesi o tarihte başlamıştır. Onlara ilk zamanlarda «kapudanı derya» dahi denirdi. Kaptan paşalık veya kapudanı deryalık 1862 de bahriye nazırlığının teşkili tarihine kadar devam etmiş ve 181 kişi bu vazifeye geçmiştir ki aralarında Barbaros başta olmak üzere Piyale Paşa, Kılıç Ali Paşa, Cezayirli Hasan Paşa, Canım Hoca Mehmet Paşa, Çengeloğlu Tahir Paşa gibi kahramanlıklariyle tanınmış büyük denizcilerimiz vardır. [Anciennement ministre de la marine, grand amiral]

Kaptan paşa

KAPTANPAŞA* Rize vilâyetinin Çayeli ilçesine bağlı bir bucak olup 9 köyü vardır. Yeni teşkil edilmiş olan bu bucak Çayeli kasabasının 30 kilometre kadar güneyindedir.

KAPTANLIK i. Gemi süvariliği, kaptan mesleği. [Charge de capitaine, de commandant de vaisseau]

KAPTIKAÇTI b. i. Otobüs gibi kullanılan ve dolmuş yapan otomobil. [Taxi - auto employé comme un autobus]

KAPTIRMAK f. Kapmasına meydan vermek, zorla elinden alınmasına engel olamamak: Çocuk simidini köpeğe kaptırdı. Saatini yankesiciye kaptırmış. [Laisser arracher, emporter]

KAPURTALA* Hindistan'ın Pencap kıtasında eskiden İngiliz Hindistanı memleketlerinden sayılan bir prensliğin adıdır ki 280.000 nüfuslu olup başkenti 16.000 nüfusu bulunan Kapurtala şehridir.

KAPUSKA i. (İslâvcadan) Etli lâhana yemeği. [Ragoût de choux]

KAPUT Fr. i. Asker paltosu, yağmurluk: Kaput bezi, kışlık kaput. [Capote, manteau]

Asker kaputu

2 - Cinsî münasebette hastalıklardan veya gebelikten korunmak için kullanılan zar gibi ince lâstik. [Préservatif]

3 - Oyunlarda hiç el veya sayı almadan yenilme. İskambilde kaput olmak. [Capot, joueur qui n'a pas fait de levée]

KAR i. Havada donarak hafif billûr yumakları şeklinde yağan su damlaları ve bu donmuş su damlalarının yerde meydana

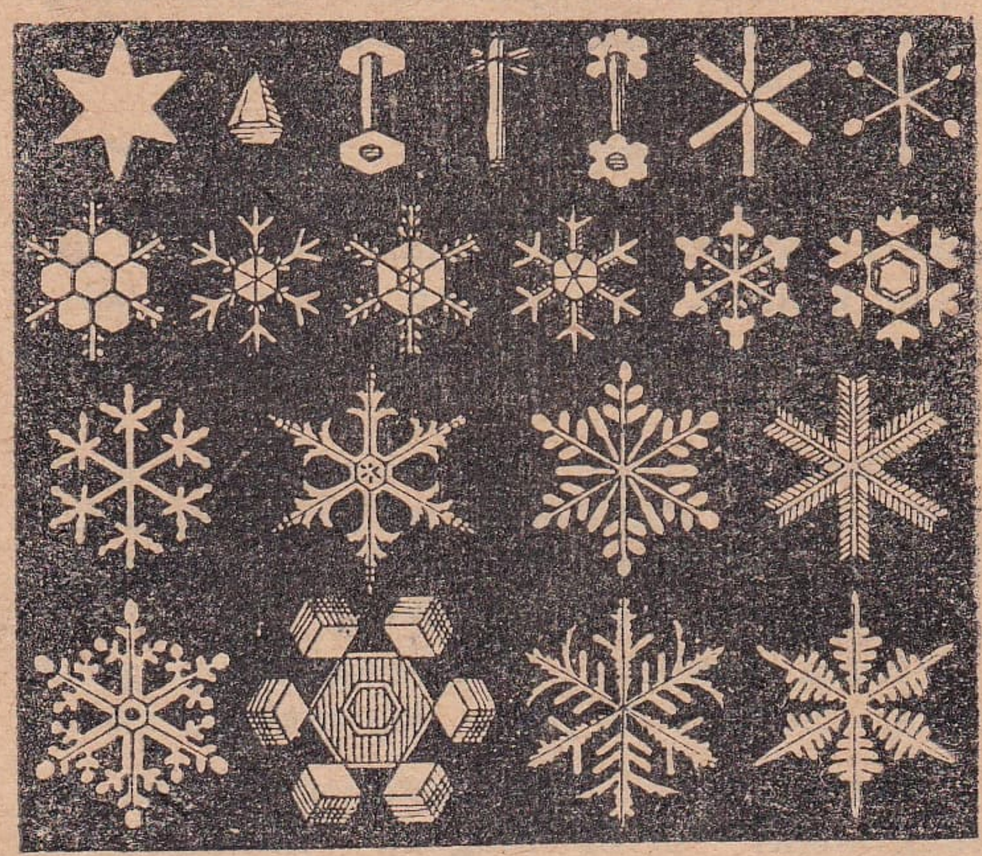
Kar billûrları

getirdikleri beyaz tabaka. Ar. Selc, Far. Berf. Havanın yukarı tabakalarındaki su buharı, sıcaklık sıfırdan aşağı bulunduğu zaman, donarak kar teşekkül eder ve aşağı tabakalar daha sıcak değilse durgun havalarda altışar köşeli ve birçok çeşitli güzel yıldızlar şeklinde, rüzgârlı havalarda da yumaklar halinde düşer. Kar bitkileri (nebatları) şiddetli soğuklardan korur ve ilkbaharda kuvvetle gelişmelerine sebebolur. [Neige]

2 - s. Tertemiz ve bembeyaz: Kar gibi yatak çarşafı, kar gibi saç. [Extrême blancheur]

§ Kar helvası: Pekmez karıştırılmış kar. [Glace faite avec le sapa]

§ Kar kuşu: Soğuk iklimlerde yaşar ispinoz gibi ötücü bir kuş. [Pinson]

§ Kar topu: Kardan yapılan yuvarlak [Boule de neige]

2 - mec. Pek beyaz ve tombul. [Blanc et potelé]

KÂR Far. i. [کار] İş, fiil: Bu hareket akıllı kârı değildir. Kârı kadim bir oyma: Eski zamanda yapılmış oyma. [Travail, œuvre, ouvrage]

2 - Kazanç, fayda, ticaret işlerinin getirdiği para kazancı: Bu işde hiç kârı yokmuş. O daima kendi kârını düşünür. [Gain, profit]

§ Kâr etmek: Kazanç elde etmek, faydalanmak. [Gagner, profiter]

2 - Tesir etmek, iyi gelmek, etkisi (te-

siri) iyi olmak: Hangi ilâcı yaptılarsa kâr etmedi. Ne söylediyse kâr etmiyor. [Agir, influencer utilement]

§ Kârını tamam etmek: Öldürmek, işini bitirmek. [Tuer]

§ Kârı olmak: Yapabilmek, yapabileceği iş olmak: Bu vazife onun kârı değil. [Être son affaire, pouvoir faire]

KARA i. Yeryüzünün toprak örtülü kısmı, denizle örtülü olmıyan dünya parçaları: Karaya ayak basmak, bir yere karadan gitmek. [Continent, terre ferme]

§ Karadan: Kara yoliyle, berren. [Par voie de terre]

§ Kara gümrüğü: Kara yoliyle gelen eşyadan alınan gümrük ve bu işi gören daire. [Droit de douane pour les marchandises arrivés par la voie de terre]

§ Kara postası: Karadan gidip gelen posta. [Service de poste par voie de terre]

§ Kara suları: Kıyı boyunca üç mil genişliğindeki deniz bölgesi. Sahil suları. [Mer territoriale, littorale ou juridictionnelle]

§ Kara vapuru: Bir kısım halk dilinde şimendifere verilen isim, tren. [Train de chemin de fer]

§ Karaya düşmek, karaya vurmak veya oturmak: Gemi denizin sığ kısmına saplanmak veya dalgalarla sürüklenip karaya gelmek. [Échouer (en parlant d'un navire)]

§ Kara yosunları, karayosunlar: Bot. Çiçeksiz bitkilerden, nemli yerlerde yetişen, birleşim veya ispor verme yoliyle üreyen ve pek çok türlüleri bulunan bir bitki familyası. eskt. Üşniyei berriye. [Bryophytes]

KARA s. Renklerin en koyusu veya karanlığın rengi. Far. Siyah. Ar. Esvet: Kara toprak, kara boya. [Noir]

2 - Esmer: Kara ekmek, Kara Ahmet, kara kız, kara oğlan. [Brun]

3 - mec. Kötü, ters, matemli, meş'um: Kara gün, kara haber, kara baht. [Malheureux, sinistre, de mauvais augure]

4 - i. Siyah renk, karalık: Karaya boyamak. [Couleur noire]

§ Kara cahil: Pek cahil. [Inculte, cancre, nullité]

§ Kara cümle: Hesapta toplama (cemi) ameliyesi: Kara cümlesi bozuk. [Addition]

§ Kara çalı: İki kişi arasına girerek işlerini bozan kimse. [fig. Bête noire]

§ Kara gün dostu: Düşkünlük ve felâket günlerinde dostlarını daha çok arıyan kimse. [Ami des mauvais jours]

§ Kara kış: Şiddetli kış, kış ortası. [Hiver rigoureux, le coeur de l'hiver]

§ Kara kuvvet: Eskiden medresenin temsil ettiği taassup kuvveti. [La force de fanatisme]

§ Karalar bağlamak, karalar giymek: Yas tutmak. [Prendre le deuil]

§ Kara sürmek : mec. Lekelemek. [Souiller]

§ Kara yağız: Koyu esmer. [Brun foncé]

§ Kara yazı: Kötü talih. [Mauvaise fortune]

§ Kara yüz: Utandıracak hal, âr, yüz karası. [Honte]

KARAAĞAÇ b. i. Bot. Karaağaçgillerden (dürdaniyeden) yollara ve meydanlara dikilmiye elverişli, hayli yüksek boylu, kerestesi lifli, sağlam ve esnek olduğu için makbul olan ağaç ki mensubolduğu zümrenin örneğidir. [Orme]

Karaağaç, çiçekli dalı, çiçeği ve meyvası

KARAAĞAÇ* Edirnenin 4 kilometre batısında ve eskiden şehrin bir mahallesi halinde olup İstanbul - Avrupa arasındaki demiryolunun istasyonudur. Karaağaç, Yunanistan topraklarında kalmıştır ve istasyon bir hudut istasyonu halindedir.

KARAAĞAÇ* bk. Şarkikaraağaç (İsparta vilâyetinde).

KARAAĞAÇ* bk. Acıpayam - Garbikaraağaç (Denizli vilâyetinde).

KARAAĞAÇGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, yaprakları dişli, çiçekleri demet halinde ve meyvaları hapçık meyva (akène) şeklinde olan karaağaç ve türleri ile çitlembik ağacını içine alan bitki (nebat) familyası. eskt. Dürdaniye. [Ulmacées]

KARAAĞIL* Muş vilâyetinin Bulanık ilçesine bağlı bucaktır. 22 köyü, 4.288 nüfusu vardır. Bunun 543 ü bucak merkezindedir. Karaağıl, Bulanık ilçe merkezinin 28 kilometre batısındadır. Aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KARA AHMET* (1871 - 1902). Avrupanın muhtelif memleketlerinde yaptığı güreşlerle 1899 da cihan pehlivanı unvanını kazanmış bir Türk güreşçisidir. Hezargrat civarında doğdu ve Paristen üçüncü dönüşünden iki gün sonra İstanbulda birdenbire öldü.

KARAALİ* Ankara vilâyetinin Bâlâ ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucak olup 22 köyü, 7.659 nüfusu vardır. Bunun 830 u bucak merkezindedir. Karaali, Bâlâ ilçe merkezinin 20 kilometre batı kuzeyindedir.

Aralarındaki doğru yol patika halinde ise de Gölbaşı'ndan Bâlâ'ya giden muntazam şose vasıtasiyle 33 kilometre süren başka bir yolu da vardır.

KARAAPTAL* Samsun vilâyetinin Lâdik ilçesi bucaklarından biri olup 11 köyü ve 2.695 nüfusu vardır. Bunun 391 i bucak merkezindedir. Karaaptal, Lâdik ilçe merkezinin 17 kilometre doğusunda ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KARABAĞ* (Şuşa) Kafkasya'da Kura ve Aras ırmakları arasındaki bir bölgenin ve bölge merkezi halinde küçük bir şehrin adıdır ki İrandan Rusyaya geçtikten sonra Şuşa ismini almıştı. Eskiden halkının yarıdan fazlası Azerbaycan Türkleriydi. Türkiyede tanılan hayli adam yetiştirmişti.

KARABALDIR b. i. Bot. bk. Baldırıkara.

KARABASAN b. i. Sıkıntı ve boğulma duygusu ile karışık korkulu rüya, kâbûs. [Cauchemar]

KARABAŞ i. Evlenmiyen manastır keşişi. [Prêtre, moine]

2 - mec. Evlenmiyen ve bekâr kalmak istiyen adam. [Célibataire, celui qui veut rester garçon]

3 - Bir cins karabuğday. [Espèce de blé noir, sarrasin]

§ Karabaş martı: Deniz kargası, karabatak. [Cormoran]

KARABATAK b. i. Zo. Perdeayaklılar denen deniz kuşlarından balıkla yaşıyan uzun ve sivri gagalı bir kuş, ki avının arkasından denizin dibine kadar dalabilir. Buna deniz kargası da derler. [Plongeon]

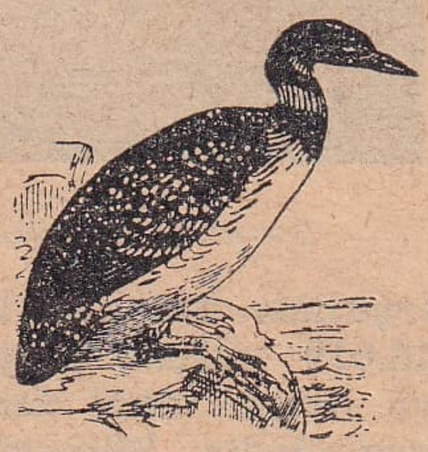
Karabatak

KARABEGÂN* (Mirvan) Elâzığ vilâyetinin Palu ilçesi bucaklarından biri olup 25 köyü, 5.754 nüfusu vardır. Bunun 379 u bucak merkezi olan Mirvan isimli köydedir. Karabegân, Palu ilçe merkezinin 45 kilometre güney doğusundadır. Aralarındaki yol ancak bir patikadır.

KARABEL* Anadoluda Sivas'ın doğu güneyinden başlıyan ve Erzurum hududuna doğru uzanan büyük bir dağın ismidir ki en yüksek yeri 1764 metre kadardır. Bu dağ, Kızılırmak havzasını Fırat havzasından ayırır. Onun doğu güney eteklerinden akan sular Fırata, batı kuzey eteklerinden dökülenler de Kızılırmak'a karışırlar.

KARABEKİR*, Kâzım, General (1882-1948). İstiklâl Harbindeki hizmetleriyle, sonraları milletvekili ve Büyük Millet Meclisi başkanı olmakla tanınmış ve mesleğine ait bâzı eserler bırakmış komutanlarımızdandır. İstanbulda doğdu. 1905 te Harb Akademisinden mezun oldu. Muhtelif cephelerde ve askerî vazifelerde dürüst ve çalışkan bir vazife adamı olarak hizmet etmiş, İstiklâl Savaşında Şark Cephesi komutanı sıfatiyle çok faydalı hizmetler görmüş, Ermeni taarruzunu kırmış, Gümrü ve Kars Konferanslarında Türk heyeti reisliğini yapmıştı. Birinci Büyük Millet Meclisine Edirne milletvekili olarak girmiş ve Mecliste Terakkiperver Fırkası lideri olmuştu. Bir müddet siyasi işlerden uzak yaşadı. 1938 de tekrar Cumhuriyet Halk Partisi mensubu olarak İstanbul milletvekilliğine seçildi. Ölümünden bir yıl önce Büyük Millet Meclisi başkanlığına seçilmişti. O makamda iken Ankarada öldü. Askerliğe ait konferansları, Kafkas askerî harekâtına ait bir eseri, «İtalya - Habeşistan», «Cihan Harbine Neden Girdik?», «İngiltere - İtalya», «İstiklâl Harbinin Esasları» isimli kitapları basılmış başlıca eserlerindendir.

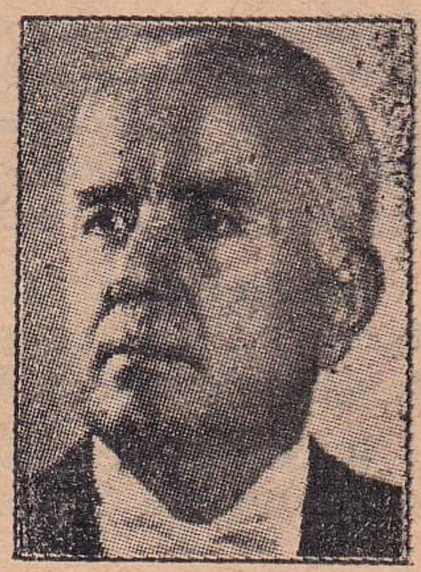
Kâzım Karabekir

KARABET Ar. i. [قرابت] Yakınlık, hısımlık, akrabalık. [Parenté, consanguinité]

§ Karabeti nesebiye: Nesebî karabet, soydan gelme hısımlık. [Parenté par origine]

§ Karabeti sıhriye: Sıhri karabet, evlenme yoliyle meydana gelen hısımlık. [Parenté par alliance]

KARABİBER b. i. Bot. Karabibergillerin örnek bitkisi ve onun küçük zeytinlere benziyen meyvalarının kuru ve siyah taneleri. Bunlar dövülüp toz haline getirilerek yemeklere çeşni vermek üzere kullanılır. Keskin kokusu, yakıcı bir lezzeti vardır. Nebatın fidanı tırmanıcı, yaprakları yürek biçiminde dir. [Poivre noir]

Karabiber, dalı, çiçeği ve tanesi

2 - mec. Sevimli ve ufak tefek esmer güzeli. [Brun, brune aimable et mignon]

KARABİBERGİLLER ç. b. i. Bot. Taçsız ikiçeneklilerden olup karabiberle çeşitlerini içinde toplıyan bir bitki familyası. eskt. Biberiye. [Pipéracées]

KARABİGA* Çanakkale vilâyetinin Biga ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı ve belediyesi bulunan bir bucaktır. 15 köyü, 7.120 nüfusu olup bunun 2.351 i bucak merkezi olan ve oldukça bir kasaba halinde bulunan Karabiga'dadır. Burası Biga'nın 22 kilometre kuzeyinde ve Marmara kıyısındadır. Aralarında muntazam şose vardır.

KARABİNA İta. i. Eskiden bâzı ordularda kullanılmış olan kısa, namlusu çizgili ağzı yayvanca bir tüfek. [Carabine]

KARABİNİYER İta. i. İtalyan jandarmalarına ve İspanyol gümrük muhafaza

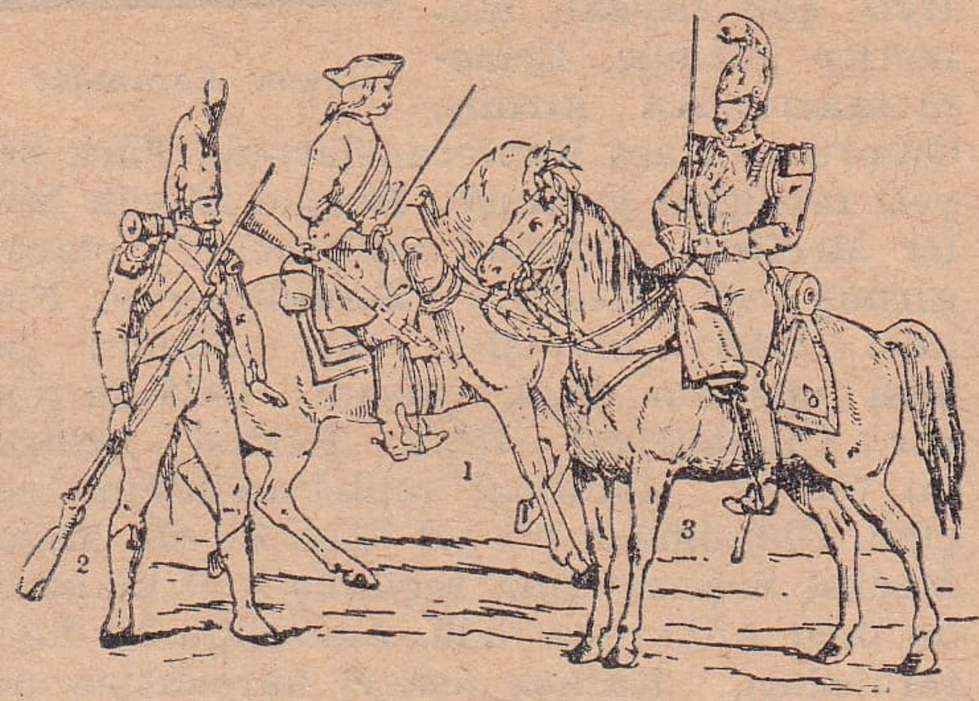

Karabiniyerler: 1 - Ondördüncü Louis zamanı; 2 - Birinci Napoléon zamanı; 3 - Üçüncü Napoléon zamanı

memurlarına verilen isim. Fransada ordu teşkilâtının bir kısmına da bu isim verilirdi ki 1871 de kaldırılmıştır. [Carabinier]

KARABOYA b. i. Zaç yağı (sülfrik asit) ve ocak kurumu gibi maddelerden yapılan ve bezleri siyaha boyamıya yarıyan bir çeşit boya. [Acide sulfurique, suie de cheminée servant à la teinture de toiles en brun]

KARABUĞDAY b. i. Bot. Karabuğdaygillerin örnek bitkisi, ki salkımsı olan çiçekleri beyaz veya kırmızı, yürek biçimindeki yaprakları almaşık (mütenavip), meyvası kapçık meyva şeklinde olur. Yeşilken hayvan yemi olarak kullanıldığı gibi unundan da ekmek yapılır ve tohumları kuşları semirtmiye yarar. [Sarrasin, blé noir]

Karabuğday, çiçeği, çiçeğinin kesiti ve meyvası

KARABUĞDAYGİLLER ç. b. i. Bot. Taçsız ikiçeneklilerden «ravent, kuzukulağı, kurt pençesi, subiberi, çobandeğneği ve karabuğday» gibi sapları boğumlu, çiçekleri başak veya salkım halinde ve bâzıları hekimlikçe ehemmiyetli olan bitkileri kendinde toplıyan bir familya. eskt. Ravendiye. [Polygonacées]

KARABULUT b. i. Koyu esmer renkte büyük yağmur bulutu. bk. Bulut. [Nimbus]

KARABURUN* (Ahırlı) İzmir vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır ki eski ismi Ahırlı idi. İzmir körfezine girilecek yerde ve Sakız adasının karşısında bulunan bir yarımadanın üzerinde verimli toprakları bulunan bir ilçedir. Merkez bucağından başka köyü olmayıp 7 köyü, köyleriyle birlikte 6.847 nüfusu vardır ki bunun 761 i ilçe merkezi olan ve İzmirin 116 kilometre doğu kuzeyinde bulunan Karaburun'dadır. İzmir yolunun 51 kilometresi muntazam şose, geri kalanı da azçok arabaya elverişlidir.

§ Karaburun ismi aynı zamanda bu ilçenin bulunduğu İzmir körfezinin girilecek yerinde ve Sakız adasının karşısındaki yarımadanın ve ucundaki burnun da adıdır.

KARABÜK* (Aktaş) Zonguldak vilâyetinin Safranbolu ilçesine bağlı, belediye

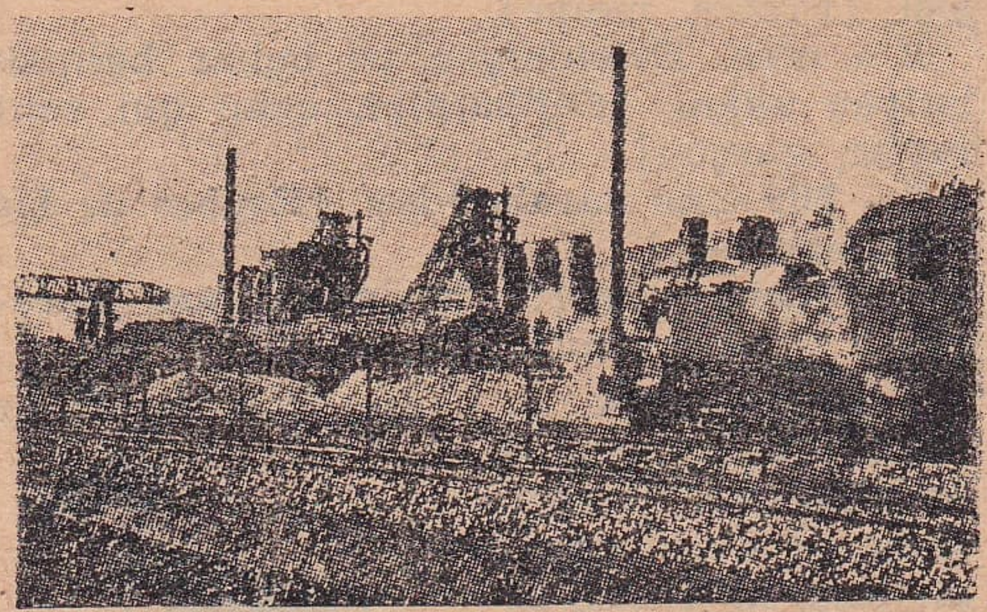

Karabük fabrikalarından bir görünüş

teşkilâtı bulunan bir bucaktır. 25 köyü, 15.019 nüfusu olup bunun 6.825 i Aktaş ve Arıcak dahi denilen Karabük ilçe merkezindedir. Sümerbank'ın buradaki demir ve çelik fabrikasından dolayı köy, gittikçe ehemmiyetli bir kasaba halini almaktadır. Nüfusunun altıda beşini erkekler teşkil eder ki bunlar da fabrikada çalışan işçi ve memurlardır. Karabük, Safranbolu'nun 13 kilometre batı güneyinde ve Ankaradan Zonguldak'a ulaşan demiryolunun üzerinde bir istasyon teşkil temektedir.

KARACA s. Kara renge yakın olan, karamsı, siyahımsı, koyu esmer. [Noirâtre]

§ Karaca ot: Bot. Kara çöpleme. [Hellebore noir]

Karaca

KARACA i. Zo. Memeli hayvanların geviş getirenlerinden ve geyikgiller familyasından, boy-

nuzları küçük ve çatallı bir av hayvanı, ki keçiye benzer ve ondan biraz daha boyludur. [Chevreuil]

2 - Anat. Üst kol. [Avant - bras]

§ Karaca kemiği: Üst kol kemiği. [Os d'avant - bras]

KARACA AHMET* Ondördüncü Asır başlarında yaşamış ve halk arasında erenlerden sayılmış bir zattır ki Üsküdar'ın bir semtine ve oradaki büyük mezarlığa adını bırakmıştır.

KARACA BEY*, Ahmet Zeynettin (ölm. 1378). Maraş ve Malatya taraflarında hüküm sürmüş olan Zülkadiroğulları devletinin ilk hükümdarıdır. 1339 da istiklâlini ilân etmiş, ölümünde yerine oğlu Halil Bey geçmişti.

KARACABEY* (Mihaliç) Bursa vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan

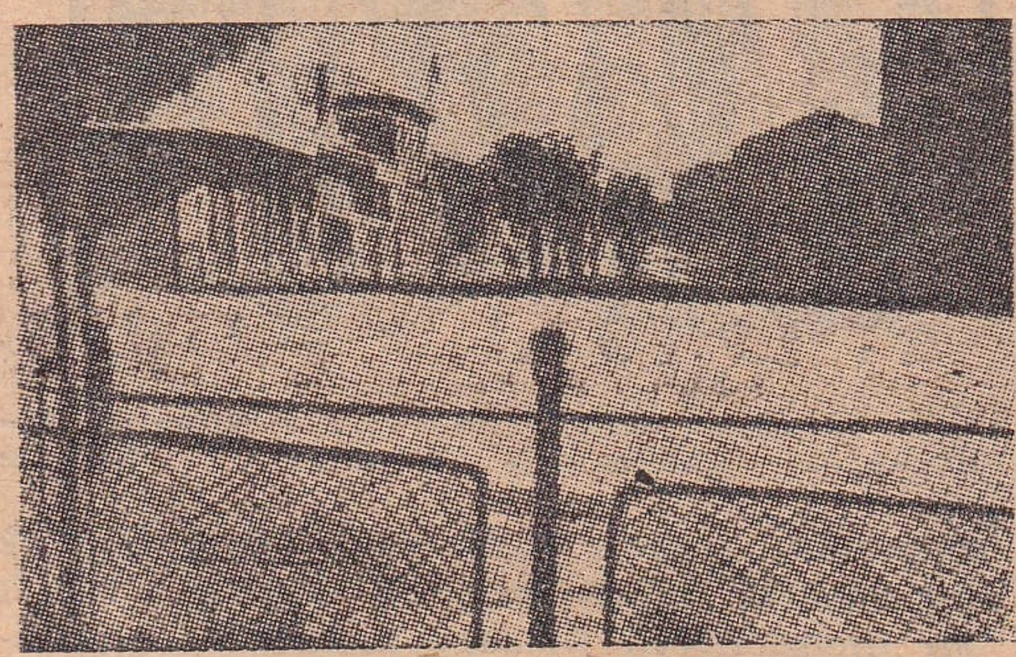

Karacabey'den bir görünüş

şirin bir kasabanın ismi olup eski adı Mihaliç idi. Karacabey Fatih devrinin şöhretli kahramanlarından olup Belgrad savaşında ölmüştü. Kasabanın yerinde eskiden Miletopolis adlı bir şehir vardı. İlçe kendi adını taşıyan ovada Ulubat gölünün batısında, Manyas gölünün doğusunda 1.260 kilometre kare arazi işgal eder. Toprakları sulak ve pek verimlidir. Kasaba, Bursa'nın 70 kilometre batısında ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır. Kasabanın 20 kilometre güneyinde ve bir tepe üzerinde bulunan Karacabey hârası 120.000 dekarlık geniş bir arazi içinde yayılmış eski bir çiftlik olup bugün hayvancılık ve ziraat için bir mektep hizmeti görmektedir. Karacabey'in 75 köyü bulunan merkez bucağından başka bucağı yoktur. Nüfusu köyleriyle birlikte 42.413 olup bunun 11.105 i kasabadadır (1945 te).

KARACADAĞ* (Cetnaher) Kırklareli vilâyetinin Demirköy ilçesi bucaklarından biridir. 6 köyü, 1.762 nüfusu vardır. Bunun 434 ü bucak merkezindedir. Karacadağ, Demirköy'ün 25 kilometre kuzeyinde ve Bulgaristan hududu üzerindedir. İlçe merkezi ile aralarındaki yol patikadan ibarettir.

KARACADAĞ* (Kaynak) Urfa vilâyetinin Siverek ilçesi bucaklarından olup 13 köyü, 5.739 nüfusu vardır. Bunun 361 i bucak merkezi olan Kaynak isimli köydedir. Bucak, Siverek'in 30 kilometre doğusunda ve oradan Diyarbakıra giren şosenin üzerindedir.

KARACAKÖY* (İstiranca) İstanbul vilâyetinin Çatalca ilçesi bucaklarından biridir.13 köyü, 8.333 nüfusu vardır. Bunun 1.257 si bucak merkezindedir. Eski adı İstiranca olan bucağın arazisi ormanlık ve halkın en çok uğraştığı iş ormancılık ve kömürcülüktür. Karacaköy, Çatalca'nın kuzeyinde ve Karadeniz kıyısına yakın bir yerde olup Sinekli demiryolu istasyonuna arabaya elverişli 20 kilometrelik bir yol ile bağlıdır.

KARACAOĞLAN* (Taşağıl) Kırklareli vilâyetinin Babaeski ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 14 köyü, 11.107 nüfusu vardır. Bunun 311 i bucak merkezi olan Karacaoğlan köyündedir. Eskiden bucağın adı Taşağıl idi. Taşağıl köyünün nüfusu 651 dir. Bucak Babaeskinin 11 kilometre kuzeyindedir. Aralarında şose bulunduğu gibi demiryolu ile de bağlıdır.

KARACAOĞLAN* (ölm. 1679). Halk şairlerinin özlülerinden olup asıl adı, memleketi ve hayatı hakkında bilgi yoktur. Kozan veya Adana taraflarında doğduğu rivayet edilir. Anadolunun güney ve doğu taraflarında dolaşmış olduğu ve tam bir saz şairi, âşık hayatı geçirdiği, ona aidolduğu rivayet edilen eserlerinden anlaşılır. Tahsili de pek az olacaktır. Sadettin Nüzhet onun eserlerini 133 sayfalık bir kitap halinde neşretmişti.

KARACASU* Aydın vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Denizli vilâyeti hududuna komşu olan ilçenin yüzölçümü 470 kilometre karedir. 20 köylü merkez bucağından başka bucağı yoktur. Halkının büyük bir kısmı rençperlikle geçinirse de arazi dar olduğundan toprak mahsulü ihtiyacı pek karşılamaz, kasaba halkı daha çok dokumacılıkla uğraşır. İlçenin epeyce geniş ormanları da vardır. Karacasu, Aydın'ın 95 kilometre kadar doğu güneyindedir. Kuyucak demiryolu istasyonuna 33 kilometrelik bir şose ile bağlanır. Köyleriyle birlikte ilçenin 14.442 nüfusu vardır ki bunun 4.642 si merkezindedir (1945 te).

KARACAVİRAN* Sivas vilâyetinin Zara ilçesi bucaklarından biridir. 43 köyü, 8.399 nüfusu vardır. Bunun 543 ü bucak merkezi olan köydedir. Karacaviran, Zara

ilçe merkezinin 38 kilometre doğu güneyindedir. Aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KARACI s. İftiracı, birisine işlemediği bir suçu veya kendisinde bulunmıyan bir ayıbı yükliyen, kara çalan, müfteri. [Calominateur, diffamateur]

KARACILIK i. Karacı, iftiracı olma hali, iftira, müfterilik. [Calomnie, fausse accusation]

KARACİĞER b. i. Karın boşluğunda, midenin sağında bulunan iri, açık kahverenginde bir bez (gudde) ki öd (safra) çıkarmak, vücudun şeker deposu hizmetini görmek, zehirleri bir dereceye kadar zararsız bir hale koymak gibi ehemmiyetli vazifeleri vardır. eskt. Kebet. [Foie]

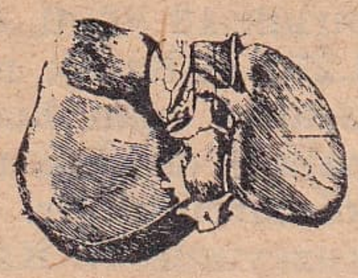
Karaciğer

KARAÇALI b. i. Bot. Baklagillerden, kurak yerlerde yetişen, çiçekleri altın sarısı renginde dikenli bir fidancık. Hasır otu. [Ajonc]

2 - mec. bk. Kara.

KARAÇAM b. i. Çamların bâzı çeşitlerine verilen isim, ki daha çok Kuzey Amerikaya mahsustur. [Sapinette noire]

KARAÇAYIR b. i. Bot. Buğdaygillerden, çimen şeklinde veya geniş çayır halinde yetiştirilen bir park bitkisi. [Ray - grasse]

KARAÇAYIR* (Hıdırnalı) Sivas vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından biri. 17 köyü, 7.849 nüfusu vardır. Bunun 491 i bucak merkezi olan Karaçayır köyündedir. Eskiden merkez Hıdırali köyünde idi ki onun da nüfusu 522 dir. Bucak, Sivas'ın 20 kilometre kuzeyindedir ve aralarında arabaya elverişli bir yol vardır.

KARAÇOBAN* (Karaköprü) Erzurum vilâyetinin Hınıs ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 25 köyü, 7.196 nüfusu vardır. Bunun 1.059 u bucak merkezi olan Karaçoban'dadır. Eskiden bucak merkezi 463 nüfusu bulunan Karaköprü'de idi ve bucak onun adını taşırdı. Karaçoban, Hınıs ilçe merkezinin 26 kilometre doğusundadır. Aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

Karaçon İmre

KARAÇON İMRE*, Doktor (ölm. 1911). Türk tarihiyle uğraşmış bir Macar ilim adamıdır. Macar Katolik papazı olup 1902 de Türkiyeye gelmiş, Tarihi Osmani Encümeni âzalığında bulunmuştu. «Evliya Çelebi Seyahatnamesi» yle Âli'nin «Heft Meclis» ini macarcaya tercüme etmiştir.

KARAÇOR* (Çakçur) Elâzığ vilâyetinin Palu ilçesi bucaklarından olup 36 köyü, 5.518 nüfusu vardır. Bunun 293 ü bucak merkezi olan Çakçur adlı köydedir. Karaçor, Palu ilçe merkezinin 30 kilometre doğu kuzeyindedir. Aralarındaki yol ancak patika halindedir.

KARADAĞ* (Monténégro) Balkan yarımadasında Yugoslavya ile Arnavutluk

Eski Karadağlı asker tipleri : 1 - Muhafiz; 2 - Subay; 3 - Muzıkacı; 4 - Piyade; 5 - Jandarma

arasında bulunan ve Venedik körfezinde de bir miktar sahili bulunan dağlık, taşlık bir memlekettir ki sarp arazisinin hususiyetinden dolayı hayli eski zamanlardanberi küçük bir prenslik halinde oldukça müstakil yaşamış, Osmanlılığın istilâ devirlerinde Bosna eyaletine bağlı bir kaza haline getirilmişti. Bununla beraber oradaki prenslik idaresi Vladika denilen metropolitlik şekline istihale ederek oldukça nüfuzlu varlığını muhafaza etmişti. Osmanlı İmparatorluğunun Avrupada zayıflamıya başladığı zamanlarda öteki Balkan milletleri gibi Karadağda da kıpırdamalar ve isyanlar baş göstermiş, nihayet Rus çarlığının yardımiyle 1878 Berlin Muahedesi bu küçük ülkenin müstakil bir prenslik haline getirilmesini kabul etmişti. Balkan Harbinin sonunda, 1910 da Karadağ bir küçük kırallık oldu ve Prens Nikola kıral olarak ilân edildi. Birinci Dünya Savaşı sonunda 1919 da Yugoslavya ile birleşerek kırallık ortadan kalkmış oldu. Müstakil bulunduğu zaman 14.200 kilometre kare arazisi ve 200.000 nüfusu vardı. Başkenti de bizim Çetine dediğimiz Cetinje kasabası idi. Karadağlılar Güney İslâvlarındandırlar. Ortodoks mezhebine mensup, iri yarı ve hayli iptidai adamlardır.

KARADENİZ* (Bahri Siyah) [Mer - Noire] Asya ile Avrupa arasında bir iç de-

Karagöz ve Hacivat

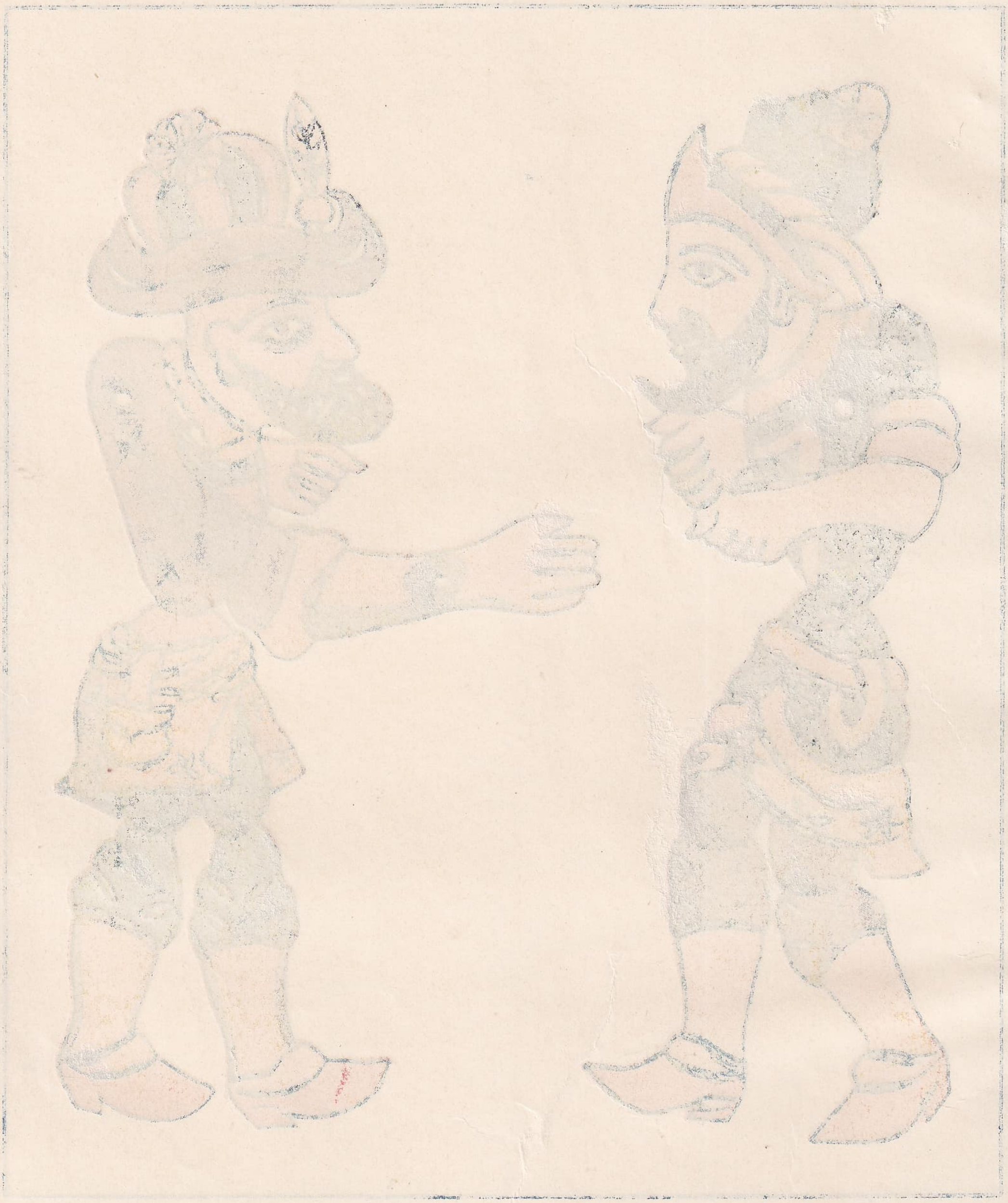

nizdir, ki güney batıda İstanbul boğazı vasıtasiyle Marmara ile ve Çanakkale boğazı vasıtasiyle de Ege denizi ve dolayısiyle

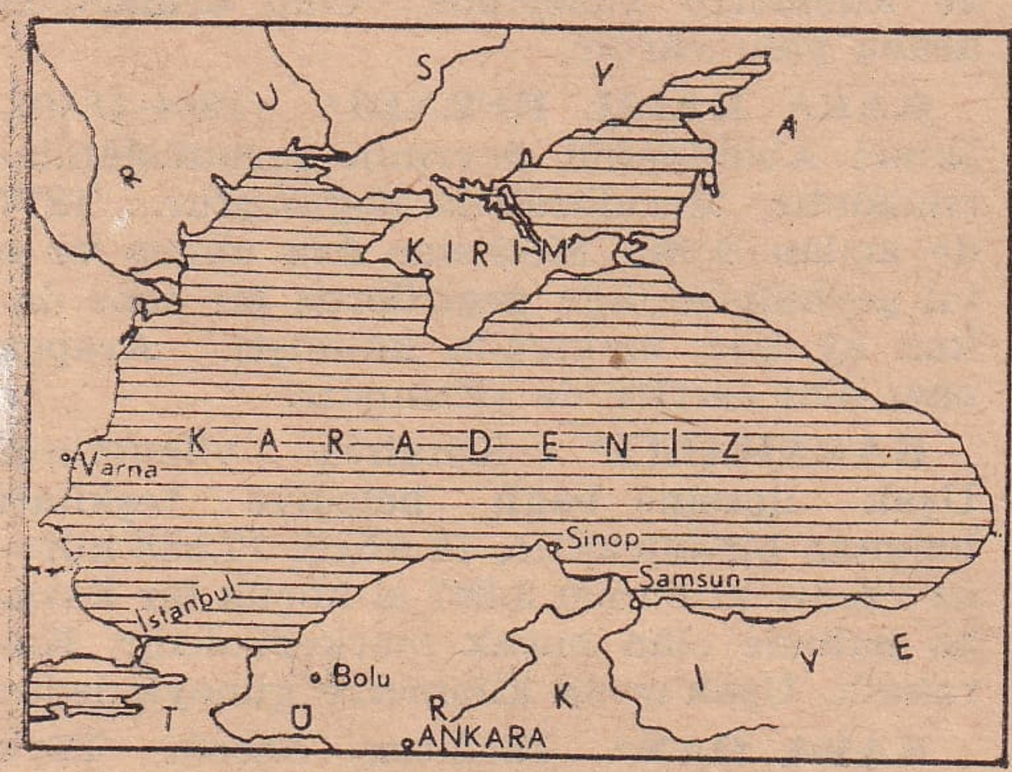

Akdenizle birleşir. Yüzölçümü 410.000 kilometre karedir ve Baltık denizi kadardır. Hazar denizinden 56.500 kilometre kare büyüktür. Kuzey doğuda bir iç deniz daha meydana getirir ki bu küçük deniz Kerç boğazı vasıtasiyle karadenize karışan Azak denizidir. Karadenizin kuzeyde Rusya'ya ait, batıda gene Sovyet cumhuriyetlerinin Kafkasyadaki hükümetlerine, batıda gene Rusya, Romanya ve Bulgaristana ,nihayet Türkiyeye, güneyde de gene Türkiyeye ait sahilleri vardır. Bu denize başlıca Tuna, Dniyester, Dniyeper, Don, Kızılırmak, Sakarya gibi birçok nehirler dökülür. Suyu Akdenizin sularından daha az tuzlu ve ondan daha soğuktur. Ortalama derinliği 1.700 metre olup ortalarında bulunan en derin yeri de 3.200 metredir. Karadenizde hissolunacak derecede gelgit (med ve cezir) hâdisesine raslanmaz. İklimi hayli serttir. Kışın kuvvetli kuzey doğu rüzgârları eser ve dehşetli fırtınalar hüküm sürer. Yalnız Kırım yarımadasının güney batı tarafları kuzey rüzgârlarından muhafaza olduğu için azçok Akdeniz iklimine benzer. Kışın Odesa sahillerinde deniz 15 - 20 gün kadar donar. Kerç boğazında bu donma müddeti 40 gün kadardır.

KARA DENİZİ* [Mer de Kara] Kuzey Buz denizinin bir kısmına verilen isimdir. Avrupa kıtasının kuzeyi ile Yeni Zemlya adası arasındaki deniz parçasını teşkil eder ve senenin ancak üç ayında buzları çözülerek balıkçı gemilerinin girmesine elverişli bulunur. Güney doğu tarafında gene aynı isimle uzun bir körfezi vardır. Yeni Zemlya adasiyle Vaigaç adası arasındaki boğaza da Kara boğazı denir.

KARADERE* Kocaeli vilâyetinin Hendek ilçesine bağlı bir bucaktır. 10 köyü, 4.305 nüfusu vardır. Bunun 278 i bucağın merkezi olan köydedir. Karadere, Hendek ilçe merkezinin 11 kilometre güney doğusundadır ve aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KARADERE* (Araklı) Trabzon vilâyetinin Sürmene ilçesi bucaklarından olup 23 köyü, 19.498 nüfusu vardır. Bunun 1.237 si bucak merkezi olan Araklı'dadır. Bucak Sürmene'nin 6 kilometre batısında ve Karadeniz sahilinde olup ilçe merkeziyle aralarında muntazam şose vardır.

KARADERE* (Medrese) Rize vilâyetinin merkez ilçesi bucaklarından biri olup 20 köyü, 11.310 nüfusu bulunmaktadır. Bunun 726 sı bucak merkezi olan Medrese köyündedir ki o da Rizenin 25 kilometre güney batısına düşer ve aralarındaki yol arabalara müsaittir.

KARA DUT b. i. Dutun siyah cinsi ki meyva halinde yenilmekle beraber mayhoş olduğu için şurup ve pelte gibi şeylerin yapılmasına yarar. [Mûre noire]

KARAELMAS b. i. Kayaları delmek işinde kullanılan siyah elmas, karbonado. [Carbonado]

2 - mec. Maden kömürü: Zonguldak ve civarı memleketimizin karaelmas diyarıdır. [fig. Houille]

KARAFATMA b. i. Zo. Kınkanadlılardan, parlak siyah renkli bir böcek, ki kurtlar, böcekler ve sümüklüböceklerle beslendiği için ziraate faydalı sayılır. [Un insect de l'ordre cléoptère]

KARAFUTO* Sahalin adasının Japonyaya ait bulunan güney kısmına verilen isimdir ki 250.000 nüfusu vardır ve merkezi de Toyahara şehridir.

KARAGÖZ b. i. Siyah göz veya gözleri kara olan kimse. [Oeil noir ou personne aux yeux noirs]

2 - Karagöz oyunu, deri veya mukavvadan kesilip boyanmış insan şekillerini bir beyaz perde üzerine arkadan ışık vermek suretiyle aksettirerek oynatılan oyun. Hayal oyunu. Zıllühayal. [Jeu des ombres chinoises orientales, bouffon dans ce jeu, polichinelle]

KARAGÖZ* Kendi adiyle anılan meşhur gölge oyununun birinci kahramanı ve Hacivat'ın arkadaşıdır. Bursa ile Çekirge arasında Karagöze aidolduğu söylenen ve taşı sonraları yenileştirilen bir mezar varsa da onun hakikî bir şahıs olduğu ve yaşamış ise hayatı hakkında katî bilgi yoktur. Onüçüncü veya Ondördüncü Asırda yaşadığı ve Bursada Ulucami yahut Yeşilcami yapıldığı zaman orada çalış-

Karagöz

tığı rivayet edilir. Daha başka rivayetler ve hikâyeler de vardır. Karagöz tipi Türk halkı arasında yetişmiş, sevimli, tuhaf, tabii ve hür mizaçlı, tok sözlü bir örnektir. Okumamış bir adam olarak tasvir edilir. Hattâ halk arasında «echel min Karagöz - Karagözden daha cahil» şeklinde mesel gibi söylenen bir söz vardır. Hacivat ona nispetle bilgili, okumuştur. Karagöz oyununun Ondördüncü Asır sonlarında İrandan gelerek Bursada yerleşmiş Şeyh Mehmet Küşterî adlı biri tarafından ilk defa oynatılmış olduğu da söylenir. Bu zatın mezarı Bursadadır ve taşında 1339 da öldüğü yazılıdır. Karagöz oyuncuları onu pîrleri sayarlar ve karagöz perdesine de «Şeyh Küşterî meydanı» derler. bk. Hacivat ve Işkırlak.

KARAGÖZ BALIĞI b. i. Yassı ve genişçe vücutlu, ağzı pek ufak bir balık olup iki kilo ağırlarına raslanırsa da çok defa üç dört tanesi bir kilo gelir. Türkiye, bilhassa İstanbul denizlerinde hayli avlanır. Eti mercan ve sarıgöz balıkları kadar makbul değilse de bilhassa haşlama için aranılır. [Alose, sarge de rondelet]

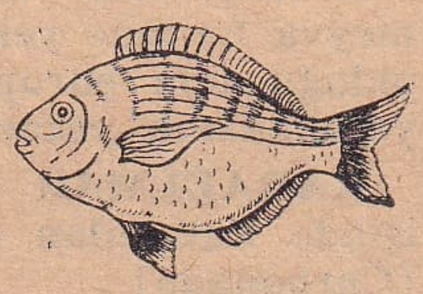
Karagöz balığı

KARAGÖZCÜ b. s. Karagöz oyunu oynatan kimse, hayalî veya karagöz şekilleri yapıp satan. [Montreur de karagöz ou celui qui fabrique et vend les formes de ce jeu]

KARAGÖZCÜLÜK b. i. Karagözcünün işi. [Métier de montreur de karagöz]

KARAGÖZLÜK b. i. Güldürüp eğlendirecek hareket, maskaralık, tuhaflık. [Bouffonerie]

KARAGÜL b. i. Uzun ve kıvırcık tüylü bir cins koyun, ki birkaç günlük kuzularından alınan kürkler pek makbuldür. Bu cins koyunların asıl yurtları Buhara'da Karakül bölgesidir. Bizde de Karagül adiyle yetiştirilmektedir. [Mouton à peau longue et frisé]

KARAGÜMRÜK* İstanbul vilâyetinin Fatih ilçesi bucaklarından biri olup tam teşkilâtlıdır. Şehrin batı hududunda kale duvarlariyle nihayetlenen yedi mahallesini ihtiva eden geniş bir semtidir. Bu mahallelerde 20.466 nüfus vardır. Vaktiyle İstanbula kara yoliyle gelen eşyanın gümrüğü bu semtte alındığı için isim ondan kalmıştır.

KARAĞI i. Ocak karıştırmıya yarıyan eğri uçlu demir çubuk. [Barre de fer courbée à l'extrémité]

2 - Körlük. [Cécité]

KARAHALİL* Samsun vilâyetinin Havza ilçesi bucaklarındandır. 11 köyü, 4.200 nüfusu olup bunun 493 ü bucak merkezi olan köydedir. Karahalil, Havza'nın 20 kilometre kuzeyinde olup aralarında araba yolu vardır.

KARA HALİL EFENDİ* (1804-1880). İkinci Abdülhamit devrinin şeyhülislâmlarındandır. Mecidözü'nde doğmuştur. 1877 de açılan Âyan Meclisine âza olmuş ve o yıl şeyhülislâmlığa geçirilerek bir sene dokuz ay bu makamda kalmıştı. Arapça bâzı dinî eserler de yazmıştır.

KARAHALLI* Kütahya vilâyetinin Uşak ilçesine bağlı belediye teşkilâtı bulunan bir bucaktır. 14 köyü, 12.588 nüfusu vardır ki bunun 3.867 si küçük bir kasaba halinde olan bucak merkezindedir. Karahallı, Uşak'ın 48 kilometre güneyindedir.

KARA HAN* Tarihten önceki Türk menkıbelerine göre Mogol Han'ın dört oğlundan büyüğünün adıdır ve babasından sonra hükümdar olmuştur. Oğuz Han onun oğullarından biridir diye rivayet edilir. Hayatı bir efsane halinde bulunan bu zatın en eski Türk devleti olan ve Çinlilerce Hiyonyu denen Koyunlu devletinin ilk hükümdarı Teoman olması ihtimali de vardır. Şu halde Mete ve Oğuz Hanın da aynı efsane şahısları olmaları lâzım gelir. Kara Hanın Peygamber İbrahim zamanında, yani Milâttan iki bin yıl kadar önce yaşadığı tahmin edilmektedir.

KARAHANLILAR DEVLETİ* Orta Asya'da ve orta zamanlarda kurulmuş Türk devletlerinden biridir ki 923 te kurulmuştur. İki şubeye ayrılır. Doğu şubesinin merkezi önce Balasagun, sonra Kaşgar idi. Bu şube 1130 da Karahataylar tarafından ortadan kaldırılmıştır. Batı şubesinin merkezi de Semerkant idi. O da 1212 de Hârzemşahlar tarafından söndürülmüştür.

KARAHASAN* (Şebo, Sarıdavut) Muş vilâyetinin Malazgirt ilçesine bağlı bir bucak olup 9 köyü, 2.635 nüfusu vardır. Bunun 306 sı bucak merkezi olan Şebo yahut Sarıdavut köyündedir. Bucak, Malazgirt'in 20 kilometre güneyindedir.

KARAHASANLI* (Sadıklı) Kırşehir vilâyetinin Avanos ilçesinin bucağı olup 25 köyü, 6.460 nüfusu vardır. Bunun 555 i bucak merkezi olan Sadıklı köyündedir.

KARAHATAY DEVLETİ* Çinde kurulup Orta Asyaya doğru yayılmış eski bir Türk devletinin adıdır ki 916 da Kuzey Çinde kurulmuş, 1130 da Balasagun'un zaptından sonra genişlemiş, 1218 de ortadan kalkmıştır. Puta taparlardı. Hükümdarlarına «gurkan» denirdi.

KARAHAYIT* (Dalama) Aydın vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından olup 14 köyü,

7.132 nüfusu vardır. Bunun 649 u bucak merkezi olan Karahayıt köyündedir ki o da Aydının 24 kilometre güney doğusundadır. Aralarındaki yolun 10 kilometresi muntazam şose, 14 kilometresi de arabaya elverişlidir. Eski bucak merkezi olan Dalama köyünün 1.328 nüfusu vardır.

KARAHELİLE b. i. Daha çok Hindistan gibi sıcak yerlerde yetişen ve eczacılıkta kuvvetli müshil gibi kullanılan bir bitki (nebat) ki muhtelif meyva kurularına da bu isim verilir. [Myrobalan, myrobolan]

KARAHİNDİBA b. i. Bot. Bileşikgillerden hekimlikte kullanılan, yaprakları uzun ve diş diş, çiçekleri sarı ve kömeç (capitule) şeklinde bir bitki. [Dent de lion]

KARAHİSAR* (Afyon Karahisarı) bk. Afyon.

KARAHİSAR* (Şarkî veya Şebin) bk. Şebinkarahisar.

KARAHİSAR* (Yeşilhisar) Kayseri vilâyetinin İncesu ilçesine bağlı, belediyesi bulunan bir bucak olup 12 köyü, 8.889 nüfusu vardır. Bunun 4.763 ü bir kasaba halinde bulunan bucak merkezindedir. Karahisar, İncesu ilçe merkezinin 33 kilometre güneyinde ve ona hem şose ile hem de demiryoliyle bağlıdır. Buraya Yeşilhisar adı da verilir.

KARAHUMMA b. i. Ağız yoliyle bulaşan ağır bir barsak hastalığı ki daha çok gençlere musallat olur, 40 dereceye kadar yükselen ateşin ikide birde düşüp çıkması bu hastalığın başlıca alâmetidir. Üç devresi vardır, normal olarak hastalık üç hafta kadar sürer, tedaviden sonra da hayli zaman itinaya ihtiyaç gösterir. Aşı ile korunulması mümkündür. Tifo. [Fièvre typhoïde, fièvre noire]

KARA HULÂGÛ* (ölm. 1251). Çağatay devletini kuranlardan biri ve Cengiz'in oğlu, Çağatay'ın torunudur. Aynı soydan olup İlhan lâkabını taşıyan Hulâgû Han bu zattan ayrıdır.

KARAİĞNE b. i. Bir çeşit iğneli karınca. [Espèce de fourmi]

KARAİM, KARAİ* [Karaïme, Karaïte] Asılları Türk olduğu söylenen bir Yahudi zümrenin adıdır. Dilleri Türk - Tatar dil grupuna mensup bir lisandır. Ortodoks Museviler Karaim mezhebi mensuplarını lânetleme sayarlar. Karaim mezhebi mensupları Kırımda, Güney Rusyada, Filistin, Mısır, Litvanya, Polonya, Amerika ve Çin gibi ülkelerde pek dağınık olarak yaşarlar. Miktarları da hayli azdır.

KARAİSALI* (Çeceli) Seyhan vilâyeti ilçelerinden biri olup 48 köylü merkez bucağından başka 30 köylü Çatalan, 11 köylü Kamışlı, 29 köylü Karsanlı ve 6 köyü bulunan Pozantı isimli dört bucağı vardır. Toprağı pek verimli olup her türlü hububattan başka pamuk, susam, meyva ve sebzelerin her nev'ini yetiştirir. İlçenin nüfusu 46.416 dır. Bunun 1.074 ü ilçe merkezi olan Çeçeli kasabasındadır. (1945 te). İlçe merkezi Adananın 48 kilometre batı kuzeyinde ve ona bir şose ile bağlı olduğu gibi Hacıkırı demiryolu istasyonuna da 13 kilometre mesafededir.

KARAKABARCIK b. i. Daha çok «şarbon»adiyle tanılan ve insanlarla hayvanlar arasında müşterek olan bir salgın hastalık, ki koyunlardan deri veya epitelyum (nesci beşerei muhatiye) yoliyle insana bulaşan, bulaştığı yerde kara bir çıban meydana getiren tehlikeli bir iç hastalığıdır. Karayanık ve yanıkara da denir. [Charbon]

KARAKAFES b. i. Bot. Sığırdillerigillerden çiçekleri beyaz veya menekşeye çalar kırmızı renkte, yaprakları neşter şeklinde, iç sürmesine karşı kullanılır bir bitki (nebat). [Cousoude]

KARAKALEM b. i. bk. Kalem.

KARAKAŞ s. Kaşları kara ve gür olan. [Personne à sourcils noirs]

KARAKEÇİ* (Mizar) Urfa vilâyetinin Siverek ilçesi bucaklarından olup 4 köyü, 3.487 nüfusu vardır. Bunun 693 ü bucak merkezi olan Mizar köyündedir ki o da Siverek'in 46 kilometre güneyindedir. Aralarındaki yolun 40 kilometresi arabaya elverişli, fakat 6 kilometresi patikadır.

KARAKEÇİLİ* Ankara vilâyetinin Bâlâ ilçesine bağlı tam teşkilâtli bir bucaktır. 22 köyü, 9.874 nüfusu vardır. Bunun 1.617 si bucak merkezindedir. Karakeçili, Bâlâ'nın 30 kilometre doğusundadır. Aralarında muntazam şose vardır.

KARAKOÇAN* (Tepe) Elâzığ vilâyeti ilçelerinden biridir. 34 köylü merkez bucağından başka 28 köylü Aşağı Lahan, 31 köyü bulunan Çan adlı iki bucağı vardır. İlçe merkezi Tepe köyündedir. 17.615 nüfusu vardır ki bunun 546 sı merkezindedir (1945 te). Karakoçan, Elâzığ'ın 103 kilometre doğu kuzeyindedir. Aralarındaki yolun bâzı kısımları patika halinde ise de çoğu arabaya elverişlidir.

KARAKOL i. Emniyetin muhafazası için, bilhassa geceleri hükümetçe dolaştırılan veya bekletilen her türlü silâhlı kuvvet. [Patrouille, sentinelle]

2 - Emniyetin muhafazası için ayrılmış kuvvetlerin bulundukları yer, karakolhane, polis karakolu, jandarma kolu. [Corps de gardre]

§ Karakol gemisi: Denizde muhafaza vazifesini gören gemi. [Navire de garde]

KARAKONCOLOS b. i. Cadı, umacı gi-

bi çocuk korkutmak için uydurulmuş hayalî mahlûk. [Vampire]

2 - mec. Pek çirkin kimse. [Personne trop laide]

KARAKOYUNLULAR* Orta Asyadan Mezopotamya'ya inmiş ve Ondördüncü Asır başlarında Azerbaycan ve Irak'ta iki şube halinde bir devlet kurmuş olan bir Türkmen aşiretinin adıdır. Devletin kurucusu Kara Mehmet Türemiş, ve asıl istiklâli yapan da Kara Yusuf'tur. Bu devlet 1380 den 1469 tarihine kadar sürmüş ve Akkoyunlular'dan Uzun Hasan'ın istilâsı üzerine ortadan kalkmıştı. bk. Kara Yusuf.

KARAKÖSE* bk. Ağrı.

KARAKÖY* (Kiranlık) Muş vilâyetinin Varto ilçesine bağlı bir bucaktır. 20 köyü, 3.293 nüfusu vardır ki bunun 272 si bucak merkezi olan köydedir. O da Varto'nun 25 kilometre kadar doğusunda ise de arabaya ancak elverişli olan yolu dolaşıktır ve 55 kilometre sürer.

KARAKÖY* bk. Galata.

Karaköy'den bir görünüş

KARAKTER Yun. i. Mizaç, huy, seciye, ıra. [Caractère]

KARAKTERİSTİK Fr. s. Ayırdedici vasıfları bulunan, mümeyyiz vasıfları olan, nevi kendine münhasır: Bu her zaman raslanmaz, karakteristik bir hâdisedir. [Caractéristique]

2 - Mat. i. Bir logaritmanın tam birimler (vahitler) ifade eden kısmı. eskt. Kısmı tam. [Caractéristique]

KARAKTEROLOJİ Yun. i. Seciyelerden, mizaçlardan bahseden ilim. İlmi secaya yeniterim: Irabilim [Caractérologie, éthologie]

KARAKULAK b. i. Çakala benzer bir hayvan, gûya yediğinin artığıyle beslenmek için aslan onun arkasından gidermiş. [Sorte de chacal]

KARAKULAK Tar. Osmanlı İmparatorluğu devrinde vezirlerin, yeniçeri ağasiyle bostancıbaşının hizmetinde bulunarak haber götürüp getirmek işinde kullandıkları adam. (Bostancıbaşı karakulağı daima sadrazamın yanında bulunup sarayla Babıâli arasında haber ulaştırırdı. Menzil atları üzerindeki sürücülere de karakulak denirdi. Bunlar, ulakların yani postacıların önlerinde giderek kasabalara girerken yüksek sesle ve makamla postanın geldiğini halka bildirirlerdi). [Personne employée aux services de correspondence des vizirs]

KARAKULAK b. i. Tutulacak yerinde (kabzasında) boynuzdan iki siyah kulağı bulunan eğri demirli uzun bir bıçak ki Karadeniz kıyılarında, bilhassa Trabzon ve civarında eskiden halkın çok taşıdığı ve bıçak oyunlarında ustalıkla kullandığı bir silâhtı. [Poignard]

KARAKULAK* İstanbulda Boğaziçi'nin Anadolu tarafında Beykoz'un arkasında ve iki saat kadar mesafede bulunan Akbaba köyü civarındaki pek meşhur bir suyun adıdır. Bu isim Karakulak Ahmet Ağa adlı bir zattan kalmıştır. Orada sanatkârane bir çeşme ile bir cami vardır. Meşhur muharrir Ahmet Mithat Efendinin orada bir çiftliği vardı ve içinde çıkan Sırmakeş suyu da bu Karakulak suyu gibi İstanbula Mithat Efendinin vasıtalariyle getirilirdi. Karakulak İstanbulun gezme yerlerinden biridir.

KARAKULAK* Erzincan vilâyetinin Tercan ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucak olup 13 köyü, 5.454 nüfusu vardır. Bunun 1.100 kişisi Tercan'ın 55 kilometre kuzey batısında bulunan ve ona araba yoliyle bağlı olan bucak merkezindedir.

KARAURGAN* Kars vilâyetinin Sarıkamış ilçesine bağlı bir bucaktır. 19 köyü, 7.169 nüfusu vardır. Bunun 596 sı bucak merkezliğini yapan köydedir. Karaurgan Sarıkamışın 39 kilometre batısındadır. Aralarında şose bulunduğu gibi bucak merkezi demiryolu istasyonuna da yakındır.

KARAKURT* Kars vilâyetinin Sarıkamış ilçesi bucaklarından olup 30 köyü, 11.417 nüfusu vardır. Bunun 468 i bucak merkezi olan köydedir. Karakurt, Sarıkamışın 33 kilometre güneyindedir. Aralarında şose vardır.

KARAKURUM* (Buz dağı) Orta Asyada Tibet'in batısından Pamir bölgesine doğru uzanan bir dağın adıdır ki en yüksek yeri 8.596 metreye çıkar. Bu dağa, eteklerinde oturan Türk halkı tarafından vaktiyle Buz dağı dahi denilirmiş.

KARAKURUM* Asyada Cengiz devletine başkent olmuş, eski ve büyük bir şehrin adıdır ki Cengiz Hanın torunu Kubilây tarafından başkent haline konulduktan sonra mâbetlerle ve saraylarla çok büyü-

müş ve bezenmiş olduğu rivayet edilir. Moğol devletinin batmasından sonra bu şehrin de izi silinmiş ve son zamanlarda harabeleri Orhon ırmağı yakınlarında keşfedilmiştir.

KARAKUŞ b. i. Yırtıcı kuşlardan, kartaldan biraz küçük olan bir kuş. [Aigle]

KARAKUŞ* (Çaldere) Ordu vilâyetinin Ünye ilçesi bucağı olup 33 köyü ve 22.068 nüfusu vardır. Bunun 1.052 si bucak merkezi olan Çaldere köyündedir. Karakuş bucağı Ünyenin 63 kilometre güneyinde olup aralarında şose vardır.

KARAKUŞ*, Ebu Said Bahaettin (ölm. 1200). Salâhaddini Eyyubi'nin veya amcası Esedüddin Sırkûh'un kölesi olup bâzı mühim hizmetlerde bulunmuş, çalışkan ve hayli büyük işler başarmış olmakla beraber cahil olduğu için şeriate ve kanunlara değil, aklına gelen düşüncelere göre hükümler verirmiş. «Hükmü Karakuşi» meseli ondan kalmıştır.

KARAKUŞİ s. Kanuna, nizama göre olmayıp keyfe göre yapılan iş: Hükmü karakuşi. Valiler karakuşi emirler veremezler. [Ordre despotique]

KARALAMA i. Siyahlatma, kirletme. bk. Karalamak. [Action de noircir; de souillir]

2 - Yazı öğrenmek ve el alıştırmak için tekrar tekrar yazılan satırlar: Karalama defteri. [Écriture qu'on fait pour apprendre la calligraphie]

3 - Mekteplerde talebeye verilen yazı cezası. [Pensum]

4 - Taslak halinde ve acele ile yazılan şey. [Copie écrite à la hâte]

KARALAMAK f. Kara sürmek, siyahlamak, kirletmek: Duvarı karalamışlar. [Noircir, barbouniller]

2 - mec. Lekelemek, fenalık yüklemek: Onun şöhretini karalamak istiyorlar. [fig. Souiller]

3 - Taslak halinde yazmak: Bir mektup, bir dilekçe karalamak. [Écrire à la hâte]

KARALIK i. Kara olma hali, siyahlık. [Noirceur]

2 - mec. Kötülük, habaset. [fig. Noirceur]

KARALTI i. Ne olduğu seçilemiyen ve uzaktan karamsı görülen şekil, gölge: Sokağın başında geceleyin bir karaltı gördü. [Forme noire, ombre]

2 - Hafif karalık, leke: Gömleğin kolunda bir karaltı var. [Noirceur]

KARAMAĞARA* (Peyik) Yozgat vilâyetinin Akdağmadeni ilçesine bağlı bir bucaktır. 52 köyü, 15.601 nüfusu vardır. Bunun 1.231 i bucak merkezindedir. Eski bucak merkezi olan Peyik'in de nüfusu o bölgeye göre dolgunca ve 626 kişilik bir köydür. Karamağara bucağı Akdağmadeni'nin 45 kilometre batısındadır ve aralarında muntazam şose vardır.

KARAMAN i. Kuyruğu pek iri ve yağlı, eti ağır kokulu bir cins koyun: Karaman eti daima kıvırcıktan ucuzdur. [Mouton à grande queue, viande de ce mouton]

2 - Pek esmer ve siyahımsı kimse. [Personne très brune]

KARAMAN* (Lârende) Konya vilâyeti ilçelerinden biridir. 24 köylü merzez bucağından başka 11 köylü Başkışla, 17 köylü Bucakkışla, 8 köylü İbrala, 10 köylü İlisira ve 18 köyü bulunan Kılbasan adlı beş bucağı vardır. Eski tarihî adı Lâranda olup bu isim Lârende şeklinde hâlâ kullanılır. Karaman adı Selçuk devletinin batmasından sonra kurulmuş olan Karamanoğulları hükümetinin merkezi bulunmasından kalmıştır ki şehirde bu hanedandan kalma bir hayli eski eser bulunmaktadır. Yeri deniz seviyesinden 1.260 metre yükseklikte olup etrafı pek verimli toprakları olan ovalarla kuşatılmıştır. Kışın havası sert, yazın da hayli sıcak olur. Bütün ilçenin nüfusu 53.808, şehrin de 12.529 dur (1945 te). Karaman, Konyanın 113 kilometre güney doğusundadır. Aralarında arabaya elverişli yol bulunmakla beraber demiryolu da vardır ve şehir demiryolu istasyonuna ancak bir kilometre mesafededir.

Karaman'dan bir görünüş

KARAMAN* Denizli vilâyetinin Acıpayam ilçesine bağlı bir bucak olup 18 köyü vardır. Bucak merkezi olan Karaman, Acıpayam'ın 41 kilometre güneyindedir. Aralarındaki yol patikadan ibarettir.

KARAMAN BEY*, Kerimüddin (ölm. 1261). Karamanoğlu devletine adını vermiş bir Türk beyi olup Nur Sofu adlı bir şeyhin oğludur. Bunun Ermeniden dönme olduğunu yazan varsa da ailenin bir Türkmen aşiretine mensubolması ihtimali daha

kuvvetlidir. Karaman Bey Selçuk devleti hizmetindeydi. İkinci Alâettinin damadı olduğu söylenir. Selçukların inkırazından sonra Lârendeyi beyliğinin merkezi yapmıştı. Kendisinden sonra oğlu Mehmet Bey hükümete geçmiş ve ondan sonra bu devlete Karamanoğulları denilmişti.

§ Bu soydan bir Karaman Bey daha vardır ki hükümette bulunmuş olan İbrahim Beyin oğludur ve İkinci Muradın kızından doğmuştur. 1468 de Konya Osmanlılar tarafından alındığı zaman öldürülmüştür.

KARAMANLI* Burdur vilâyetinin Tefenni ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 6 köyü, 5.563 nüfusu vardır. Bunun 3.630 u azçok bir kasaba halinde bulunan Karamanlı'dadır. Orası da Tefenni ilçe merkezinin 8 kilometre kuzeyinde ve ona muntazam şose ile bağlıdır.

KARAMANDOLA i. Bir nevi boyalı parlak kendir bezi ki sağlam olduğu için ayakkabı yüzü olarak da kullanılır: Karamandola potin, terlik. [Sorte de toile de laine noire pour chaussures]

KARAMANOĞULLARI* Anadolu Selçuk devletinin batmasından sonra mirasına konanlar arasında Osmanlı devletinden sonra en büyük ve en kuvvetli olan devletin adıdır. Bu devlet 1256 tarihinden 1483 yılına kadar sürmüş, Osmanlılarla yakınlıklar ve hısımlıklar tesis etmekle beraber çok defa da muharebe halinde bulunmuş, merkezleri bir hayli defa Osmanlılar tarafından istilâ edilmiş, nihayet İkinci Bayezit zamanında büsbütün ortadan kaldırılmıştır. Zamanlarına göre Karamanoğullarının hayli uyanık ve ilerlemiye kabiliyetli oldukları ilk merkezleri olan Ermenak ve sonraki başkentleri bulunan Karaman (Lârende) da ve Konya ile Aksaray gibi yerlerde bıraktıkları büyük ve nefîs binalarla sabittir. Onların mimarlık eserleri Selçuk mimarlığiyle Osmanlı mimarlığı arasında hususiyetler taşıyan bir merhale teşkil eder. Bundan başka Selçuklar zamanında devletin resmî dili farsça iken Karamanlılar, türkçeyi kullanmışlar ve türkçenin işlenmesine ve Türk edebiyatının gelişmesine de hizmet etmişlerdir.

KARAMBOL Fr. i. Bilârdoda isteka ile vurulan bilenin öteki iki bileye de dokunarak sayı alması: Usta oyuncular arasında kırk, elli karambolu birden çekenler vardır. [Carambolage]

2 - mec. Çarpışma: Kalabalıkta vapura girerken türlü karambollar olur. [Action de s'entre - heurter]

KARAMELÂ Fr. i. Şekeri biraz yakmak suretiyle yapılan bir çeşit akide şekeri. [Caramel]

KARAMUK i. Bot. Buğdaygillerden ekin tarlalarında biten ve ekinlere çok zarar veren, yaprakları karşılıklı bir bitki (Kara çayır otu da bu familyadandır). [Ivraie]

Karamuk ve başağı

KARA MUSTAFA PAŞA*, Kemankeş (1593 - 1643). Dördüncü Murat ve Sultan İbrahim zamanı sadrazamlarındandır. Arnavutlukta doğmuş, yeniçerilikten yetişmiş, gerek kaptan derya iken, gerek Bağdad seferinde başarılı işler görmüştü. 1638 de sadrazam oldu. Okuması olmamakla beraber devletin mali işlerini düzeltmişti. Fakat devlet hazinesini koruyan doğru bir devlet adamı olması yüzünden Cinci Hocanın telkiniyle Padişah Deli İbrahim tarafından öldürülmüştür. Ok atmaktaki hünerinden dolayı kemankeş unvaniyle anılır ve bu suretle Viyanayı kuşatan Merzifonlu adaşından ayrılır.

KARA MUSTAFA PAŞA*, Merzifonlu-Maktul (1634 - 1683). Dördüncü Mehmet zamanında sadrazamlık eden ve Viyanayı ikinci defa kuşatan vezirdir. Merzifon'da doğmuş, Köprülü'nün dairesinde yetişerek ona damat olmuştu. Valiliklerde, kaptan paşalıkta bulundu ve kayın Köprülüzade Kâzıl Ahmet Paşanın ölümü üzerine sadrazam oldu. Zeki ve cesur bir adamdı. Fazla debdebe içinde yaşaması kendine çok güvenerek kimsenin fikrine kıymet vermemesi kusur olarak söylenebilir. 34 yaşında sadrazam olmuştu. Gençliğin ve ilk harblerdeki muvaffakıyetinin verdiği pervasızlıkla Viyanayı alarak Sultan Süleymanın yapamadığı bir işi başarmak ve tarihe bir devir açmak istiyordu. Budin valisi ihtiyar İbrahim Paşanın reyine kıymet vermemesi ve bozgundan sonra onu müsebbip sayarak öldürmesi kendi boynunun da vurulmasına sebebolmuştur. Başı padişahın emriyle Belgrad'da kesilmiş, cesedi Edirneye gömülmüştür. Viyana müzesinde onun başı diye teşhir edilen kafanın ona aidolması ihtimali zayıftır.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

KARAMÜRSEL* Kocaeli vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan şirin bir kasabanın adıdır. İlçenin 32 köylü merkez bucağından başka 13 köyü bulunan Yalakdere adlı bir bucağı vardır. İzmit körfezinin

güney kıyılarında, Samanlı dağlarının eteğinde bulunan Karamürsel, körfezin kuzey sahilindeki Hereke'nin karşısına düşer. Gür ağaçlıkları, meyva bahçeleri vardır. Buraları Osman Gazi tarafından ele geçirilmiş ve kasaba Kara Mürsel Beyin idaresindeki kuvvetler tarafından alınmış olduğu için hâlâ bu ismi taşır. Kasabadaki çuha ve kazmir fabrikası Yunanlıların istilâsı sırasında harabolmuştu. Kasabanın İzmit'e mesafesi 45 kilometredir ve aralarında muntazam şose vardır. Aynı şose Yalovaya kadar devam eder. İlçenin 22.051, kasabanın da 2.653 nüfusu vardır (1945 te).

KARA MÜRSEL BEY* Osmanlı devletinin ilk kuruluşundaki muharebelerde, bilhassa deniz savaşlarında kahramanlık gösteren bir komutan ve Orhan Beyin arkadaşıdır. Onu ilk kaptanı derya sayanlar vardır. Sahil muhafazasına memur İnce donanma komutanı idi. Kıyı muhafazasına mahsus küçük gemilere yakın zamanlara kadar «karamürsel» denmesi bundandır. İzmit körfezindeki şirin kasaba da onun adını taşır. Şimdi İmralı dediğimiz Emir Ali adası da onun donanmasından ayırarak gönderdiği Kara Ali adlı kahraman tarafından alınmıştı.

KARANFİL i. Bot. Çiçekleri pembe, kırmızı veya alaca renkte, güzel kokulu bir süs bitkisi ve bunun çiçeği ki katmerli olup olmamasına ve renklerine, büyüklüğüne göre pek çok çeşidi vardır, üç yüz kadar olan türleriyle karanfilgiller familyasını meydana getirir. [Oeillet]

Karanfil

2 - Mersingillerden, Hindistanda, Filipinlerde, Moluques adalarında yetişen bir bitki ve bunun karanfil yağını veren koyu renkli küçük çivi biçimindeki koncası. [Girofle, clou de girofle]

§ Karanfil tanesi: Bâzı yiyeceklere çeşni için konulan keskin kokulu çivi biçiminde karanfil. [Clou de girofle]

KARANFİLGİLLER ç. i. Bot. Karanfil çiçeğinin pek çok olan çeşitlerini içinde toplıyan ikiçeneklilerden bir bitki familyası. eskt. Karanfiliye. [Caryophyllacées]

KARANLIK i. Işıksızlık, aydınlığın tersi, zulmet: Karanlık bastı, karanlıkta oturmak. [Obscurité, ténèbre]

2 - s. Işıklı olmıyan, muzlim, aydınlanmamış: Karanlık bir oda. [Obscur]

3 - mec. Etrafiyle anlaşılmıyan: Karanlık bir ifade, karanlık bir mesele. [fig. Obscur]

KARANTİNA İta. i. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için böyle bir hastalığın çıktığı evde bulunanları belli bir müddet için başkalariyle karıştırmamak veya bulaşık hastalıkların bulunduğu yerlerden gelmiş yolcu ve eşyayı memlekete sokmak için muayyen bir zaman bekletmek tedbiri ve bunun müddeti. [Quarantaine]

2 - Karantina beklenilen veya bulaşık eşyayı, yahut temizlik vesikalarını muayeneye memur olan daire, karantina yeri, karantinahane, tahaffuzhane. [Lazaret, station quarantenaire]

§ Karantina filâması, bayrağı: Henüz pratikasını yani temizlik tezkeresini muayene ettirmemiş geminin çektiği sarı filâma ki o indirilmedikçe dışarıdan gemiye kimsenin alınamıyacağını gösterir. [Drapeau de quarantaine]

KARAOSMANOĞLU*, Yakup Kadri (doğ. 1888). Tanınmış ediplerimizdendir. Manisa'nın Karaosmanoğulları ailesindendir. Kahirede doğdu. Manisa milletvekilliğinde, Tiran, Prag elçiliklerinde bulunmuştur. Şimdi Bern elçisidir. «Bir Serencam», «Rahmet», «Erenlerin Bağından», «Nur Baba», «Kiralık Konak», «Hüküm Gecesi», «Sodom ve Gomore», «Yaban», «Ankara» gibi roman ve hikâyeleri değerli eserlerinin başlıcalarındandır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

KARAOVA* (Karaâbat - Mumcular) Muğla vilâyetinin Bodrum ilçesine bağlı bir bucak olup 7 köyü vardır. Eski adı Karaâbat, merkezi de Mumcular olup bucak haline yeni getirilmiş bir köydür.

KARAPINAR* (Sultaniye) Konya vilâyeti ilçelerinden biri olup 7 köylü merkez bucağından başka 12 köylü Hotamış, 14 köylü Beyviran adlı iki bucağı vardır. Bucak toprakları düzlük olup yalnız Karapınar kasabasının eteğinde kurulduğu Karacadağ'dan başka ârızası yoktur. Akar suları az olmakla beraber toprak gene oldukça hububat yetiştirir. Koyunları hayli fazladır. Deve dahi yetiştirilir. Halıcılığı da vardır. Eski bir yanardağ ağzı olduğu tahmin edilen bir tuzlasından epeyce tuz çıkarılır. Kasabada Sultan Selim tarafından yaptırılmış iki minareli bir cami vardır. İlçenin bütün nüfusu 21.223, kasabanın da 6.167 dir (1945 te). Karapınar, Konyanın 101 kilometre batısındadır. Aralarındaki yol intizamlı olmamakla beraber arabaya elverişlidir.

KARAPINAR* Zonguldak vilâyetinin Çaycuma ilçesi bucaklarından olup 18 köyü vardır. Yeni teşkil edilmiş, nüfusu tespit olunamamıştır.

KARAPÜRÇEK* Kocaeli vilâyetinin Akyazı ilçesine bağlı bir bucak olup 16 köyü vardır. Yeni teşkil edilmiştir. Birkaç yıl önce Akyazı bir bucak merkeziydi.

KARAR Ar. i. [قرار] Durma, sükûn, âram, sebat, rahat: Bir yerde karar etmez. O adam bir kararda durmaz. Gönlüm bir türlü karar bulamıyor. [Stabilité, séjour fixe, repos, tranquillité]

2 - Bir düşünce veya müzakere sonunda verilen hüküm veya bulunan çare, yol: Meclis karar verdi. Mahkeme kararı henüz çıkmadı. [Arrêt, décision, détermination, résolution]

3 - Süreklilik, düzenlik: İşler hep bir kararda gidiyor. [Consistance, permanence]

4 - Tahmin, tasınlama: Göz karariyle. [Estimation conjecture]

5 - Tam ölçüde, ne az ne çok: Yemeğin tuzu karar. [Moyen, ni peu ni trop]

§ Ber-karar: Hep bir halde. [Stable, permanent]

§ Bi-karar: Kararsız, rahat ve huzuru olmıyan. [Qui n'a pas de repos, inquiet]

§ Karar bulmak: Yatışmak. [Se reposer, se tranquilliser]

KARARGÂH Far. i. Ask. Ordunun büyük birliklerinde komuta ve idare teşkilâtının topluca bulundukları yer: Ordu karargâhı, tümen karargâhı. [Quartier général]

KARARLAMA i. Kararlamak işi, kararlayış. [Décision]

2 - s. Kararlıyarak yapılan, karara dayanan. [Basé sur une résolution]

KARARLAMADAN zf. Kararlama yoliyle, tahminî olarak. [Approximatif]

KARARLAMAK f. Tasımlıyarak hesabetmek, tahmin etmek. [Conjecturer, présupposer]

KARARLAŞMAK f. Karar altına alınmak, karar bulmak, mukarrer, musammem olmak: Düğün ilkbahar için kararlaştı. [Être décidé, être résolu]

KARARLAŞTIRMAK f. Karar altına almak, kararını vermek: Pazara buluşmayı kararlaştırdık. [Décider, résoudre]

KARARLI s. Bir karar üzere olan, düzenli. [Stable, constant]

§ Kararlı denge: Fiz. Değişmiyen muvazene. eskt. Muvazeneti müstakırre. [Équilibre stable]

KARARMAK f. Kara olmak, siyahlanmak: Plâjda güneşten pek kararmış. [Se noircir]

2 - Berraklığı azalmak, bulutla örtülmek: Hava kararıyor. [Se couvrir de brouillard]

3 - (Işık) Sönmek, kısılmak veya örtünmek. [S'obscurcir]

KARARSIZ s. Bir yerde durmaz, oynak, gayri sabit. [Indécis, inconstant, instable]

2 - Süreksiz, devamsız, sebatsız. [Qui ne dure pas]

3 - Kararı verilmemiş, ne olacağı bilinmiyen, gayri mukarrer. [Non décidé, irrésolu]

4 - Müteredditi, hiçbir işe karar veremiyen: Pek kararsız bir adamdır. [Hésitant, indécis]

5 - Rahatı, huzuru olmıyan. [Sans repos, inquiet]

§ Kararsız denge: Fiz. Sabit olmıyan muvazene. eskt. Muvazeneti gayri müstakirre. [Équilibre instable]

KARARSIZLIK i. Kararsız olma hali, sebatsızlık. [Inconstance, instabilité]

2 - Süreksizlik, devamsızlık. [Manque de duré]

3 - Rahatsızlık. [Manque de repos]

4 - Bir işe karar veremeyiş, tereddüt. [Irrésolution]

KARARTI i. bk. Karaltı.

KARARTMAK f. Siyahlatmak, rengini karaya çevirmek. [Noircir]

2 - (Işık) Kısmak veya söndürmek. [Obscurcir]

KARASABAN i. Kulağı yani toprağın altını üstüne getiren kısmı olmadığı için tarlayı ancak iptidai şekilde sürebilen, derine gitmiyen saban: Her türlü toprağa elverişli çeşit çeşit ve mükemmel pulluklar varken artık çiftçilerimizi karasabandan büsbütün kurtarmak bir memleket borcudur. [Charrue primitive]

Karasaban. Üstteki kıvrık kısım: tutak; düz kısım: saban oku; tutağın aşağıya doğru kıvrılan kısmı: ökçe; en uçtaki sivri kısım: saban demiri; ökçe ile saban okunu birleştiren kısım: kılıç

KARASAKIZ b. i. Zift. [Bitume]

KARASAL s. Coğ. Kıtasal, kara ile münasebetli veya karaya mensup. Berrî, Kıtavi. [Continental]

§ Karasal kumul: Coğ. Deniz kıyısından uzak çöllerde meydana gelen kumul. eskt. Eksibei berriye. [Dune continentale]

§ Karasal oluşuk: Coğ. Yer kabuğunun kara kısmındaki katmanlarda (tabakalarda) olan oluşuk (teşekkül). [Formation continentale]

KARASEVDA b. i. Hekimlikte «melânkoli» denilen bir ruh ve akıl hastalığı, ki suç veya felâket duygusu, derin keder, insanlardan çekinme ve nefret hali, kendi ihtiyaçlarını ihmal gibi belirtiler gösterir. [Mélancolie]

KARASİ* bk. Balıkesir.

KARASİ OĞULLARI* Anadoluda şimdiki Balıkesir yani eski Misiya bölgesinde 1300 den 1336 tarihine kadar hükümet sürmüş bir beyliğin adıdır ki kurucusu Kara İsa Bey'e nispetle Karaisalı'dan bozma olarak Karasi denilmiştir. Kara İsa Beyden sonra Aclan ve Demir Beyler hükümet sürmüşler, sonra memleket Osmanlı hanedanı tarafından istilâ edilmiştir. Yakın zamanlara kadar Balıkesir'in bulunduğu bölgeye Karesi denir, sancak ve vilâyet adı olarak bu isim kullanılırdı.

KARASÖĞÜT b. i. Söğüt ağacının bir çeşidi. [Saule noir]

KARASU b. i. Çok defa gözdeki iç tazyikin fazla artması suretiyle meydana çıkan ve körlüğe kadar götüren bir göz hastalığı ki firenginin neticesi de olabilir. Ar. Remed. [Amaurose, ophthalmie]

2 - Atın ayağında hâsıl olan bir hastalık: Saatlerce dimdik beklemekten ayağına karasu inmiş. [Une sorte maladie de pied chez les animaux]

KARASU* (İncirli) Kocaeli vilâyeti ilçelerinden biri olup 39 köylü merkez bucağından başka bucağı yoktur. Karasu, Karadeniz kenarında ve Sakarya'nın denize döküldüğü yerdedir. İzmit'e 88 kilometre mesafede olup aralarındaki yol arabalara ancak elverişli bir haldedir. İlçenin 23.604, kasabanın da 2.866 nüfusu vardır (1945 te). Kasabanın eski adı İncirli idi.

KARASU* (Salavat) Sinop vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucaktır. 32 köyü, 14.365 nüfusu vardır. Bunun 527 si bucak merkezi olan Salavat köyündedir. Karasu bucağı Sinop'un 31 kilometre güney batısındadır. Aralarında düzgün şose vardır, Ayancık yolu üzerindedir.

KARASULARI b. i. bk. Kara.

KARAŞAR* Ankara vilâyetinin Beypazarı ilçesine bağlı tam teşkilâtlı ve belediyesi bulunan bir bucak olup 15 köyü, 5.377 nüfusu vardır ki bunun 1.697 si bucak merkezindedir. Karaşar bucağı Beypazarı'nın 25 kilometre kuzeyindedir. Aralarındaki yol pek düzgün olmıyan bir araba yoludur.

KARAŞİ yahut **KURRAŞE*** [Karachi] Hindistan'ın batı sahilinde ve Umman denizi üzerinde 263.000 nüfuslu bir liman şehri olup Pakistan devletinin kuruluşundan sonra onun başkenti olmuştur. Başlıca pamuk ve hububat ihraceder.

KARATAŞ* (İskele) Seyhan vilâyetinin merkez ilçesi bucaklarındandır. 32 köyü, 11.365 nüfusu olup bunun 1.603 ü bucak merkezi olan İskele köyündedir. Karataş bucağı Adana'nın 40 kilometre güneyinde ve Akdeniz kıyısındadır. Aralarındaki yolun yarıdan fazlası düzgün şose, bir kısmı da araba yoludur.

§ Karataş burnu, Ceyhan ırmağının ağzına yakın yerde ayrıldığı iki kolun arasında, İskenderun körfezine doğru bir çıkıntı teşkil eden yüksek bir kayalıktır.

KARATAVUK b. i. Serçegillerin ardıçkuşları cinsinden, tüyleri simsiyah, gagası sapsarı ve sivrice, ayakları kırmızı, kendi ve sesi pek güzel bir kuş, ki yaprağı sık ağaçlıklarda yaşar, ötüşü için kafeste beslenmekle beraber makbul olan eti için de avlanır. Memleketimizde avlandığı için pek ürkektir ama İsviçre gibi bâzı Avrupa şehirlerinin parklarında bizim güvercinler gibi insana alışık bir hale gelenleri vardır. [Merle, merlette]

Karatavuk

KARATORUK* (Konakpınar) Sivas vilâyetinin Gürün ilçesi bucaklarından olup 21 köyü, 6.776 nüfusu vardır. Bunun 828 i bucak merkezi olan köydedir ki o da Gürün ilçe merkezinin 25 kilometre kuzeyindedir. Aralarındaki yol bozuksa da arabaya azçok elverişlidir.

KARAVANA i. Fazla miktarda yiyecek alabilen dik kenarlı, derince maden kab ki, çok defa ordularda askerlerin yemeğini dağıtmakta kullanılır. Askerler arasında "yemek" mânasında da kullanıldığı vardır: Karavana borusu. [Gamelle]

Karavana

2 - İnce, yassı elmas. [Diamant mince et large]

KARAVAŞ i. Cariye, halayık. [Servante, esclave]

KARAVELÂ i. Den. Eskiden Osmanlı donanmasında pek büyük gemilere verilen isimdir. Karavelâ, kalyonların muhtelif çeşitlerinden biri ve en büyüğüdür. Sonraları nizamsız ve deniz kaidelerine aykırı gemilere bu ad verilir ve karavelâ halinde bir gemi denildiği zaman

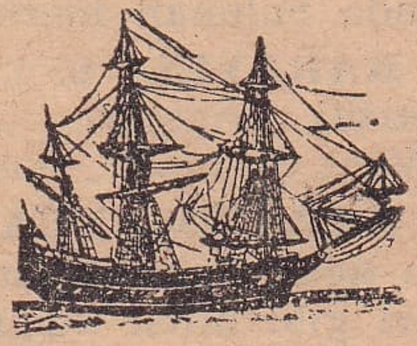
Karavelâ

yolsuz ve nizamsız gemi anlaşılırdı. [Sorte de galéon dans l'ancienne flotte Ottomane]

KARAY*, Refik Halit (doğ. 1888). Tanınmış ediplerimizdendir. İstanbulda doğdu. 1908 den sonra özlü hikâyeleri ve iğneli tenkidleriyle tanınmış ve muhtelif gazetelerde muharrirlik etmişti. Birinci Dünya Savaşı mütarekesinde büsbütün politikaya ve parti mücadelelerine girişmiş, posta - telgraf umum müdürlüğünde bulunmuş, Millî Mücadeleyi baltalamak suçiyle yüzellilik listeye girerek uzun zaman memleket dışarısında kalmıştı. Şimdi gene muharrirlikte devam etmektedir. Kitap şekline girmiş başlıca eserleri: «Kirpinin Dedikleri», «Memleket Hikâyeleri», «İstanbul'un İçyüzü», «Sakın Aldanma, İnanma, Kanma», «Yezid'in Kızı», «Bir Avuç Saçma», «Bir İçim Su», «Ago Paşa'nın Hâtıraları», «Ay Peşinde», «Deli», «Guguklu Saat», «Gurbet Hikâyeleri», «Sürgün», «İlk Adım», «Üç Nesil, Üç Hayat», «Makyajlı Kadın», «Tanrıya Şikâyet», «Günler Geçerken». «Aydede» mizah gazetesini çıkarmaktadır.

Refik Halit Karay

KARAYAKA* (Alinek, Zidi) Tokat vilâyetinin Erbaa ilçesi bucaklarından olup 14 köyü, 9.576 nüfusu vardır. Zidi veya Ziğdi dahi denilen merkezinde 2.274 kişi bulunmaktadır. Bucak, Erbaa'nın 20 kilometre kuzeyindedir. Aralarındaki yolda araba işliyebilir.

KARA YAZI b. i. bk. Kara.

KARAYAZI* (Bayrakdar) Erzurum vilâyeti ilçelerinden biridir. 28 köylü merkez bucağından başka 24 köylü Elmalıdere, 48 köylü Söylemez ve 22 köyü bulunan Göksu isimli üç bucağı vardır. Karayazı, Erzurum'un 98 kilometre doğusundadır. Pasinler istasyonuna 30 kilometresi şose, 30 u da araba yolu olmak üzere 60 kilometrelik bir yol ile bağlıdır. İlçenin 16.649 nüfusu olup bunun 208 i küçük bir köy halinde bulunan merkezindedir.

KARAYEL b. i. Kuzey batı (şimali garbi) rüzgârı. «Keşişleme» nin tersi. [Vent de nord - ouest]

KARAYOSUNLARI ç. b. i. Kayaların ve ağaç kabuklarının yüzlerinde halı tüyleri gibi biten küçük bitkiler şubesine verilen isim. eskt. Üşniyei berriye. [Bryophytes]

KARA YUSUF*, Karakoyunlu (ölm. 1420). Karakoyunlu devletinin birinci hükümdarıdır. Dedesi Bayram Hoca, babası da bu devleti kurmuş olan Kara Mehmet Türemiş'tir. 1390 da babasının yerine hükümdar olmuş, Timurlenk'in korkusundan, önce Yıldırım Bayezit'e, sonra Mısır sultanına sığınmıştı. Timur'un ölümünden sonra gene memleketine dönerek Azerbaycan'ı, Tebriz'i, Ermenistan'ı ve Irak'ı almıştı.

KARBON Lât. i. Kim. Basit cisimlerden biri, kı simgesi (remzi) C dir. Tabiatta ya elmas ve grafitte olduğu gibi billûrlaşmış bir halde, yahut maden kömürü, antrasit, linyit gibi şekilsiz olarak bulunur. Bütün organik (uzvi) maddelerde bulunduğu gibi uzvi olmıyan pek çok maddenin terkibinde de vardır. Saf olmıyan karbona kömür denir. [Carbone]

§ Karbon devri: Jeol. Maden kömürlerinin teşekkül etmiş olduğu jeolojik devir. [Carbonifère]

§ Karbon kâğıdı: Kopya çıkarmak için yazı kâğıtlarının arasına konulan ve daktilo makinesinde çok kullanılan bir yüzü boyalı kâğıt. [Papier carbone]

KARBONADO İsp. i. Kayaları delmekte kullanılan kara elmas. [Carbonado]

KARBONAT Fr. i. Kim. Karbonik asidin bazlarla birleşerek meydana getirdiği tuzların umumi adı. [Carbonate, sel de l'acide carbonique]

KARBONATLAMA i. Kim. Karbonik asit alabilen maddelere bu gazı vererek onları karbonat haline sokma işi. eskt. Karboniyetleme. [Carbonatation]

KARBONİK Fr. s. Kim. Bir atom karbonla iki oksijenin birleşmesiyle meydana gelen «karbonik asit» gazının isminde kullanılır. Kimyada CO_2 şeklinde ifade edilen bu gazı ilk defa Lavoisier tarif etmiştir. Karbonik gaz, kömürün yanmasından, üzüm suyunun mayalanmasından (tahammüründen), hayvanların ve nebatların teneffüslerinden (solunumlarından) meydana gelir. Havada az miktarda bulunup bu miktar çoğalınca hayat için zararlı olur. Renksiz, kokusuz, lezzeti ekşimsi ve 1,52 yoğunluğunda (kesafetinde) boğucu bir gazdır. Havadan daha ağır olduğu için meydana geldiği yerin alçak kısımlarında bulunur. Yanan bir mum karbonik asidin içine sokulunca söner. [Carbonique, gaz carbonique, acide carbonique]

KARBÜRATÖR Fr. i. Motorlarda akaryakıtı buhar haline getiren alet ki otomobil motorunun mühim kısımlarından biridir. Hidrokarbür buhariyle havanın veya tenvir gazının tamamiyle işbaına (doygunluğuna) yarıyan alet ki aleve daha ziyade şiddetli bir parıltı vermiye veya patlayıcı bir halita meydana getirmiye hizmet eder. [Carburateur]

KARCIĞAR, KARÇIĞAR i. Mus. Şark musikisinde dügâh perdesinde karar kılan neşeli bir makamın adı. [L'un des motifs de la musique orientale]

KARDELEN b. i. Bot. Kar çiçeği. İlkbaharda pek erken çiçek açan nergisgillerden, ak çiğdem cinsinden beyaz açan soğanlı bir çiçek. Çiçekleri mini mini çanlara benzediği için Frenkler ona «kış çancıkları» demek olan «clochettes d'hiver» adını da verirler. [Perce-neige]

Kardelen

KARDEŞ i. Ana ve babalarının her ikisi veya bunlardan biri aynı olan çocukların birbirine nispetle adı. Kelimenin aslı karın ortağı demek olan «karındaş» tır. Bu şekilde veya «kardaş» suretinde de kullanılır. Ar. Ah, uht. Far. Birader, dader, hemşire. [Frère, soeur]

2 - Aralarında muhtelif bakımdan çok yakınlık veya benzerlik bulunan kimselerden veya eşyadan her biri: Meslek kardeşi, tarikat kardeşi, Beşkardeş dağı. [Semblable, ami intime, pareil]

§ Ahret kardeşi: Ana ve babanın evlâtlığa kabul ettikleri kimse. [Frère adoptif, sœur adoptive]

§ Beşkardeş: mec. Tokat, şamar. [fig. Soufflet]

§ Kan kardeşi: Pek yakın ve samimî dost. [Ami intime]

§ Öz kardeş veya karın kardeşi: Ana ve babaları veya bunlardan biri aynı olan hakikî kardeş. [Propre frère, sœur]

§ Süt kardeş: Aynı kadından süt emmiş olanlardan her biri. [Frère ou sœur de lait]

§ Üvey kardeş: Üvey ana veya babanın evlâdı. [Beau - frère, belle - sœur]

KARDEŞÇE, KARDEŞÇESİNE s. Kardeşlere yakışan şekilde, biraderane. [En frère, fraternellement]

KARDEŞKANI b. i. Bot. Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişen bir ağaç ki özsuyunun (usaresinin) kırmızımtırak olmasından dolayı bu adı taşır. Yirmi kadar çeşidi, ağaççık ve çok büyük ağaç halinde olanları vardır. Sarıya bakan beyaz çiçek açarlar. Kırmızımtırak olan kerestesi sağlam, sert ve abanoz işliyenlerce makbuldür. [Ptérocarpe, sang-dragon, sang de dragon]

Kardeşkanı ve meyvası

KARDEŞLİK i. Kardeş olma hali, uhüvvet, yakın dostluk. [Fraternité]

KARDİNAL Fr. i. Katolik kilisesinde en büyük rütbe sahibi olan papazlara verilen isim. Papanın ruhani meclisini teşkil eden yetmiş kardinal vardır ki papayı da kendi aralarından onlar seçerler. Resmî kostümleri kırmızıdır. [Cardinal]

Kardinal

KARDİNAL KUŞU b. i. Kuzey Amerikaya mahsus kırmızı tüylü, kısa gagalı, tepelikli bir kuş. [Cardinal]

Kardinal kuşu

KARDİYAK Fr. i. Hek. Kalb hastalığına tutulmuş olan kimse: Zavallı kardiyaktır, çok itinalı yaşaması lâzım. [Cardiaque]

KARE Fr. i. Mat. Dördül, murabba, kenarları ve açıları birbirine eşit (müsavi) olan dörtgen, hesapta bir sayının kendi kendine çarpılmasından meydana gelen sayı, murabba: Üçün karesi dokuzdur. [Carré]

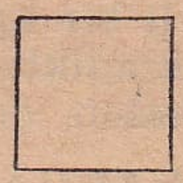
Kare

2 - Poker, briç gibi oyunlarda dört kişilik oyun heyeti, poker kâğıtlarında aynı kıymette olan kâğıtlardan dördünün bir oyuncunun elinde toplanması, meselâ dört sekizli veya dört as (birli) kare teşkil eder. [Carré]

§ Kare kök: Mat. Murabba cezir. eskt. Cezri murabba. [Racine carré]

§ Kilometre kare: Kenarları birer kilometre olan dördül (murabba). [Kilomètre-carré]

§ Metre kare: Kenarları birer metre olan dördül. [Mètre - carré]

KARELİ s. Damalı, satrançlı, dört köşe şekilleri havi olan. [Quadrillé]

KARELİ* [Carélie] Sovyet Rusya'da Avrupanın kuzeyinde, Finlândiya'nın doğusunda gûya muhtariyeti haiz olan bir cumhuriyetin adıdır. 372.000 nüfusu vardır. Başkenti Kalininsk veya Petrozavodsk adı verilen şehirdir.

KARFİÇE Yun. i. Orta boyda demir çivi, ki daha ziyade inşaatta kullanılanlara denir: Karfiçe çivisi. [Clou]

KARGA i. Zo. Gezici ve ötücü kuşların serçegiller takımından ve gagası dişli sınıfından, uzun ve geniş kanadlı,

Karga

rengi kara, tohumları çıkarıp yediği için tarla ve bahçelere çok zarar veren bir kuştur. Yeni Zelând'dan başka dünyanın her tarafında bulunur. Cemiyet halinde yaşar. Lâşeden, küçük memeli hayvanlardan tohumlara kadar her şeyi yer. Boz, kuzgun, alaca, soyga ve saksağan bizdeki çeşitlerin bâzılarıdır. [Corbeau, corneille, pie]

§ Karga nane yemeden: Sabahın pek erken bir zamanında. «Nane» kelimesi kaba ve iğrenç kelimeyi kullanmamak için söylenir). [De bonne heur]

§ Karga derneği: Aşağılık adamlar toplantısı, hazele güruhu. [Réunion des personnes méprisables]

KARGABURNU b. i. Tel bükmekte kullanılan ve uçları sivri koni şeklinde olan bir çeşit kıskaç. [Sorte de pincettes pour manier le fil de fer etc.]

KARGABURUN b. s. Burnu karga gagasına benziyen kimse. [Personne au nez aquilin]

KARGABÜKEN b. i. Bot. Bitişik taçyapraklı ikiçeneklilerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri talkım (cyme) halinde zehirli bir ağaç ve bunun meyvası, ki ondan hekimlikte kullanılan «striknin» adındaki alkaloit çıkarılır. [Noix vomique]

KARGACIK s. bk. Burgacık.

KARGADELEN b. i. Kabuğunun çok yumuşak olması dolayısiyle kolay kırılan bir badem çeşidine verilen ad. [Amande à écorce très molle]

KARGAŞA, KARGAŞALIK i. Bir cemiyette veya bir kalabalıkta düzensizlik, emniyetsizlik bulunması. Şûriş, fitne, fesat: Bir şehirde kargaşalık çıkınca her türlü ahlâksızlıklara meydan verilmiş olur. [Trouble, désordre]

KARGATULUMBA b. i. Üç beş kişinin birini yakalayıp elleri üstünde havaya kaldırması, ki ya şaka için yapılır, yahut kaçması veya saldırması mümkün bir suçlu ve deli için tatbik edilir: Oyun bozanlık ettiği için arkadaşları kargatulumba ettiler. Kahvenin camlarını kıran sarhoşu polisler kargatulumba götürdüler. [Être attrapé et enlevé par plusieures personnes]

KARGI i. Ucu sivri demirli uzun değnek, ki eskiden silâh olarak kullanılırdı, mızrak. [Lance]

KARGI* Kastamonu vilâyeti ilçelerinden biri olup 48 köylü merkez bucağından başka bucağı yoktur. Vilâyetin doğu hududunda bulunan, yani Çorum vilâyeti arazisine yakın olan ilçenin 21.570 nüfusu vardır. Kargı kasabası, Kastamonu şehrinin doğru çizgi ile ancak 60 - 65 kilometre doğusunda ise de aralarında doğru yol yoktur. Tosya'dan dolaşarak Kastamonu'ya ulaşan yol 125 kilometre sürer. Bunun büyük bir kısmı şose, 50 kilometre kadarı da arabaya elverişli yoldur. Kasabanın 2.281 nüfusu vardır (1945 te).

KARGILIK i. Fişeklik. [Cartouchière]

KARGIMAK f. Lânet etmek, beddua etmek, biri için Allahtan fenalık dilemek. [Maudire]

KARGIN i. Bir çeşit büyük rende. [Sorte de grand rabot]

K A R G I Ş i. Lânet, beddua, nefret. [Malédiction]

K A R H A Ar. i. [قرحه] Yara, çıban. [Ulcère]

§ Karhaı âkile: Etrafa yayılıp gittikçe genişliyen çıban. [Ulcère chronique]

§ Karhai efrenciye: Firengi çıbanı, yarası. [Chancre]

KARHANE i. Karın, yaz mevsiminde satılmak üzere saklandığı yer. [Dépôt de neige, glacière]

KÂRHANE, KERHANE Far. i. İş yeri, fabrika, sütün ve sütten yapılan yoğurt gibi şeylerin yapılıp satıldığı yer. [Fabrique, atelier]

2 - Genelev, umumhane. [Maison publique]

KÂRHANECİ, KERHANECİ s. Bir genelevi idare eden kimse. [Teneur, teneuse d'une maison publique]

2 - Namussuz, pezevenk. [Maquereau, maquerelle]

KARI i. Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, zevce: Filâncanın karısı, karı koca kavgası. [Épouse, femme]

2 - k. b. k. Kadın: Aşçı karı, çamaşırcı karı: Hele şu sürtük karıya bak! (Bu kullanışta azçok hakaret, kötülemek mânası vardır). [Femme ordinaire]

§ Karı koca: Evli kadın ve erkek, zevce ve zevç. [Époux et épouse]

§ Çarşamba karısı: bk. Çarşamba.

KARIK i. Kara bakmaktan meydana gelen göz hastalığı. [Éblouissement des yeux par la reverbération de la neige]

2 - s. Bu hastalığa tutulmuş olan. [Troublé par la neige]

KARIKOCALIK b. i. Evlilik, karı koca olma hali. [État d'être époux et épouse]

KARILAŞMAK f. Huyca erkeklik vasıflarını kaybederek karılara benzemek, kadınlaşmak. [Devenir effeminé]

KARILI s. Karısı olan: İki karılı bir adam. [Qui a une ou plusieurs femmes]

§ Karılı kocalı: Karı koca birlikte: Ka-

rılı kocalı bir misafir grupu geldi. [Époux et épouse tout ensemble]

KARILIK i. Karı, zevce olma hali veya vazifesi: Kadın, artık ben o adama karılık yapamam, diyor. [Qualité ou fonction d'une épouse]

KARIMAK f. (Daha çok kadınlar hakkında) İhtiyarlamak, kocamak, pek yaşlanmak. (Eski türkçede «karı» yaşlı mânasiyle sıfattır. Zevç ve zevcenin birbirine - biraz eskidikten sonra - ihtiyar demeleri âdet olduğu için «koca» kelimesi zevç mânasını aldığı gibi «karı» kelimesi de zevce mânasını kazanmıştır). [Vieillir (en parlant des femmes)]

2 - Hayvanın karnını yoklayıp semizliğine bakmak: Kuzuyu karımak. [Toucher au ventre d'un animal pour s'assurer de l'état de son engraissement]

KARIN i. İnsan ve hayvanda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar uzanan ön kısmı, ki mideyi, barsakları, karaciğer, dalak, böbrek ve kadınlarda dölyatağını (rahmi) ihtiva eder. Ar. Batın. Far. Şikem. [Ventre]

2 - Her şeyin iç boşluğu, geniş ve boş olan kısmı, cevfi: Geminin karnı, tencerenin karnı. [Cavité]

3 - Dölyatağı, rahim: Beni dokuz ay karnında taşıyan annem. [Matrice, utérus]

4 - İç, bâtın, akıl; kafa: Ben senin karnındakini ne bileyim. Herkesin karnındakini Allah bilir. [Intérieur, pensées secrètes]

§ Karın ağrısı: Karında duyulan ağrı: Midesini bozdu, karın ağrısına tutuldu. [Colique]

2 - mec. Pek münasebetsiz ve çekilmez kimse veya hal: Aman ne karın ağrısı herif! Karın ağrısı bir mesele. [Personne ou chose insupportable]

§ Karnı acıkmak: Yemek ihtiyacını duymak. [Avoir faim]

§ Karnı burnunda: Gebeliği çok ilerlemiş, doğurmak üzere bulunan kadın. [Femme enceinte près d'accouchement]

§ Karnı geniş: mec. Kaygısız, sabırlı. [fig. Patient, endurant]

§ Karnı tok olmak: Acıkmamış veya doymuş olmak. [Être rassasié, n'avoir pas faim]

§ Karnıyarık: Ortadan ayrılmış ve içine kıyma konulmuş patlıcan yemeği. [Sorte de plat composé d'aubergines fendues et remplies de hâchis]

KARINCA i. Cemiyet halinde yaşayışı, aralarındaki iş bölümü, yuva yapması, yiyeceğini toplayıp biriktirmesi gibi birçok âdetleriyle ilim ve tetkik adamlarını hayretlere düşüren ve toprak altında yaşayıp yaz aylarında her yerde ve daima faaliyet halinde görülen, çalışkanlığa örnek saydığımız mini mini böceğin adıdır ki karıncalar (nemeliye) denilen familyaya mensuptur ve binlerce nev'i vardır. Memleketimizde de yüzlerce çeşidi bulunur. Sarı (kırmızı), kara en çok görülenleridir. Altı ayaklı, beli pek ince, vücudu üç kısımdan mürekkep, başında duygu uzuvları vazifesini gören boynuzları bulunan böceklerdir. Arılar gibi daima cemiyet halinde yaşarlar. Bâzı defa sayıları yüzbinleri bulan gruplar halindedirler. Arılar gibi kıraliçeleri, kanadlı dişi ve erkekleri, kanadsız işçileri (hadımları), hattâ muhafaza ve savaş vazifesi gören askerleri vardır. Erkek karınca uçuşarak gerdeğe girdikten sonra yuvadan atılır, artık vazifesini tamamladığı için ya işçiler tarafından öldürülür, yahut başka böceklere yem olur. Dişi karınca gerdek uçuşundan sonra yuvaya dönerek kanadlarını ya kendisi, yahut işçiler çıkarır ve artık yumurtlamak üzere yuvada kalır. Bir dişi karıncanın 17 yıl kadar yaşıyabildiği müşahede edilmiştir. Karıncaların yuvalarına taşıdıkları yapraklarda kışlık gıda olarak mantarlar yetiştirdikleri, gül biti gibi böcekleri yuvalarına taşıyıp yetiştirdikleri, yuvalarında yiyecek depoları, yavru bakımı kısımları, havalandırma ve kurutma tertibatı gibi şaşılacak tesisler yaptıkları tetkik edilmiştir. Ar. Nemel. Far. Mur. [Fourmi]

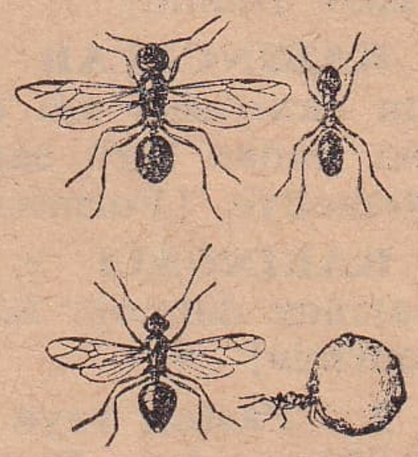

Karıncalar: 1 - Kırmızı karınca; 2 - Dişisi; 3 - Bir misli büyütülmüş işçi karınca; 4 - Bal karıncası.

2 - Madenlerin, bilhassa demirin üzerinde döküm sırasında içinde hava kalmaktan veya pastan ileri gelme ince delikler ve yollar halinde yenik yerler ki karıncalar tarafından açılmış gibi görünür: Bu topta karınca peyda olmuş. [Rouille de fer]

§ Karınca belli: Pek ince belli. [Taille fine]

§ Karınca gibi kaynamak: Pek kalabalık ve hareketli olmak. [Fourmiller]

§ Karınca kararınca, karınca kadrince: Pek mütevazı olarak, kendi haline göre. [Très modestement]

KARINCALANMAK f. Karınca peyda etmek, karınca üşüşmek: Reçeller karıncalandı. [Fourmiller]

2 - Vücudun bir tarafında, uyuşma neticesinde, üzerinde karıncalar geziyormuş gibi, bir duygu meydana gelmek. [Être engourdi]

3 - Pastan yer yer ve ufak ufak aşın-

mak: Tüfeğin namlusu karıncalanmış. [Être rouillé]

KARINCALAR ç. i. Zo. Zarkanadlıların «karınca» adı altında toplanan ve beş bin kadar türü sayılan bir şubesi. eskt. Nemeliye. [Formicidées]

KARINCALI s. İçinde karınca bulunan, karınca dolmuş: Karıncalı reçel. [Mêlé de fourmis]

2 - Pastan veya fena dökülmekten ince delikleri olan: Karıncalı top. [Mal fondu, qui est tortueux et rempli de cavités]

KARINCAYİYEN b. i. Tropikal Amerikada yaşıyan bir memeli hayvan, ki dişsiz olup iplik gibi uzun ve ince bir kamçı halinde bükülebilen ıslak ve yapışkan bir dili vardır. Bu salyalı dile yapışan karıncalar kâfi miktarda olunca hayvan derhal dilini içeri alır ve karıncaları yutar. Yer domuzu da denen bir çeşidi ve boyu iki metreye kadar ulaşan büyük cinsi vardır ki bunun çok iri ve pek tüylü bir kuyruğu bulunur. [Tamanoir, fourmilier]

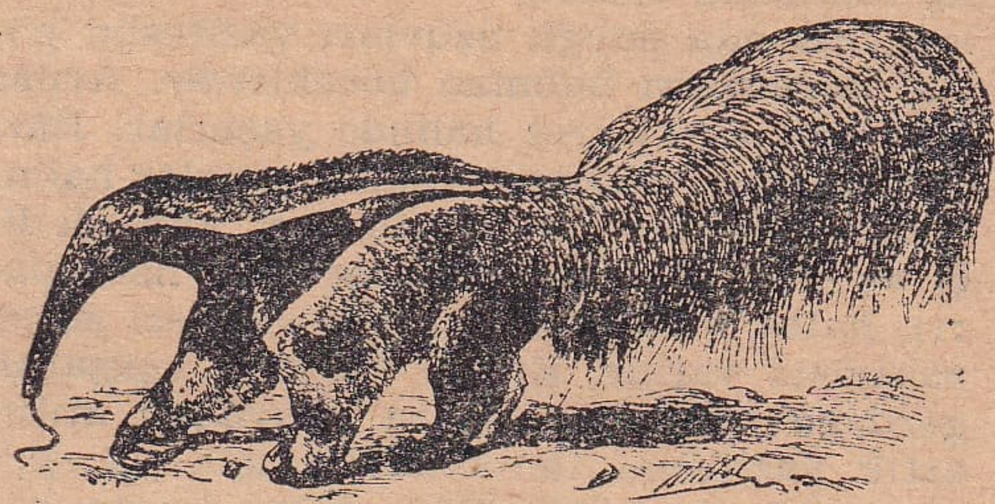

Karıncayiyen

KARINCIK i. Anat. Kalbin üst kısmında bulunan iki tane boşluğa verilen addır, ki sağdaki akciğerlere gidecek kanı, soldaki de vücuda yayılacak kanı sıkıp göndermiye yarar. eskt. Buteyn. [Ventricule]

KARINDANBACAKLILAR ç. b. i. Zo. Yumuşakçalardan (naime - mollusques) başları, dilleri ve dişleri olan, karınlarındaki etli birer çember şeklindeki uzantılarını (istitalelerini) bacak gibi kullanarak ve sürünerek hareket eden kabuklu hayvanlar sınıfı. (Salyangoz bu sınıftandır). Zatül ercületül batniye. [Rhizopodes]

KARINDAŞ b. i. Kardeş kelimesinin eski şekli. [Frère, sœur]

KARINLAMAK f. (Gemi hakkında) Yanını dayamak: Vapur rıhtıma karınladı. [S'approcher, toucher (en parlant d'un navire]

KARINLI s. Karnı büyük ve çıkık: Karınlı adam, karınlı tencere. [Qui a un gros ventre, ventru]

KARINMAK f. İki yana sallanıp karışmak. [Être secoué, mélangé par le balancement]

2 - (Kümes hayvanları hakkında) Çifleşmek (çiftleşmek). [S'accoupler (en parlant des volailles)]

KARINSA i. Kuşların tüy değiştirme zamanı. [Saison où les oiseaux se s'emplument]

KARINZARI b. i. Ana. Karnın içindeki bağırları (ahşayı) ve karnın iç yüzünü örten zar, ki bunların ve hususiyle barsakların birbiri üzerinde kolayca kaymalarını temin eder. Periton. [Péritoine]

KARIŞ i. Açık ve gergin duran elin baş parmağiyle serçe parmağı uçları arasındaki mesafe, ki ölçü gibi kullanılır ve 22 - 24 santimetre itibar edilir. (Eskiden üç karış bir arşın sayılırdı): (İki karış boyu var, türlü türlü huyu var). [Empan, palme]

§ Karış karış: Karışla ölçer gibi her tarafı inceden inceye: O Anadoluyu karış karış gezmiştir. [Tous le coins, en détaile]

§ Karış karış aramak: Her tarafı aramak. [Chercher partout]

§ Karış karış ölçmek: İyice ölçmek, karışlamak. [Mesurer par empans]

KARIŞIK s. Karışmış olan, muhtelit. mahlût, ayrı çeşitlerden meydana gelmiş: Karışık çiçek, süt ile yumurta karışık. [Mêlé, mélangé]

2 - Birbirine geçmiş, dolaşmış: Karışık iplik, karışık saç. [Embrouillé]

3 - Tertipsiz, düzensiz: Karışık bir salon, karışık bir muamele. [En désordre]

4 - Anlaşılmaz, muğlâk, müşevveş: Karışık bir ifade, karışık ibare. [Confus, obscure]

KARIŞIKLIK i. Tertipsizlik, intizamsızlık. [Désordre, confusion]

2 - Kargaşa, fesat, fitne, şûriş. [Émeute, trouble]

KARIŞILMAK f. Kendiliğinden karışmak veya karışma işine uğramak, müdahale edilmek: Böyle işlere karışılmaz. [Se mêler]

KARIŞIM i. Kim. Birleşmeden birbirine karışmış olan şeylere verilen ad. eskt. Mahlût. [Mélange]

KARIŞLAMAK f. Karışla ölçmek. [Mesurer par empans]

§ Alın karışlamak: Beğenmek, takdir ve tahsin etmek. [Approuver, applaudir]

2 - mec. Meydan okumak: Bunu yapabilenin alnını karışlarım. [Défier]

KARIŞMA i. Karışmak işi. bk. Karışmak. [Action de se mêler]

KARIŞMAK f. İki veya daha ziyade

şey bir araya gelip birbirinin içine dağılmak: Kum toprakla karıştı. [Se mêler, s'entremêler]

2 - Düzeni bozulmak: Kâğıtlarım karışmış. [Se mettre en désordre]

3 - Bulanmak, durgunluğunu kaybetmek, bozulmak: Zihnim karıştı, hava karıştı. [S'embrouiller]

4 - Bir işe sokulmak, el atmak, müdahale etmek: Ben bu işe karışmam. [Intervenir]

5 - Birleşmek, iki ırmağın suyu birbirine veya bir ırmağın suyu denize yahut göle dökülmek, munsabolmak: Tuna Karadenize karışır. [Se jeter, se verser]

6 - İdare etmek, bakmak, nezaret etmek: Belediye polis işine karışmaz. Çankaya ilçesine Ankara vilâyeti karışır. [Diriger, surveiller]

§ Karışanı görüşeni olmamak: İşine karışan kimse olmamak, hareketlerinde serbes bulunmak. [Être indépendant]

KARIŞTIRAN s. Karıştırıp altüst eden, mezc ve halt eden: Bu eşyayı karıştıran kimdir acaba? [Qui mêle, qui met en désordre]

2 - Fesat ve nifak koyan, ilkaatta bulunan: Araları iyi idi, şimdi bozulmuş, elbette bir karıştıran var. [Qui met en désaccord]

3 - i. İki ırmak veya çayın birleşip karıştıkları yer, kavşak. Mülteka. [Confluent]

KARIŞTIRICI s. Karıştıran. [Qui mêle, qui met en désordre]

2 - Ortalığı birbirine katan, müfsit. [Perturbateur, qui détruit l'ordre public]

KARIŞTIRILMAK f. Karıştırma işine uğramak, altüst edilmek. [Être mêlé, mélangé]

§ Bozulmak, teşviş, ifsadedilmek. [Être embrouillé, être détruit]

KARIŞTIRMAK f. Karışmasını temin etmek, mezc ve halt etmek: Sütle yumurtayı karıştırmak, sıva harcını iyice karıştırmak. [Mêler, mélanger]

2 - Karışma işini başkasına yaptırmak: Bu işi uşağına karıştırdı. [Faire mêler]

3 - Müdahale ettirmek: Ben kimseyi işime karıştırmam. [Faire intervenir]

4 - Bir yerde bir şey aramak ve oranın tertibini bozmak: Dolabımı karıştırmışlar. [Mettre en désordre]

5 - Birinden bahsetmek: Beni karıştırmayınız. [Parler de]

KARİ Ar. i. [قارىء] Okuyucu, okur: Bu gazetenin çok karii var. O muharrir karilerinden gelen mektuplara kayıtsız kalmaz. [Lecteur, lectrice]

KARİB, KARİP Ar. s. [قريب] Yakın, yerce veya zamanca uzak olmıyan: Bursa İstanbul'a hayli kariptir. Ramazan gelince şeker bayramı karibolur. [Proche, raproché]

2 - i. Hısım, akraba: Müdür o kâtipliğe bir karibini kayırmak istemiş. [Prochain, parent]

3 - zf. Hemen hemen, tahminî, takribî olarak: Üç yıla karip oradadır. [Près, non loin, environ]

§ An karib: Yakında, çok geçmeden: Askerliğe gitti ama an karib kavuşursunuz. [Prochainement]

KARİDES Yun. i. Zo. Kabuklulardan tuzlu veya tatlı sularda yaşıyan, eti az olmakla beraber lezzetli bir böcek, ki «teke» ve «deniz tekesi» adiyle de anılır. Boyu on, nihayet on beş santimetre uzunluğundadır. On ayaklı olup bunlardan dördünün uçları çatal, ötekilerin tek ve sivridir. Vücudu cam gibi şeffaf ve üstü vişne renkli çizgilerle nakışlı olup haşlanınca pek hoş bir kırmızılık peyda eder. Çeşitleri vardır. Bizim sularda avlananlar asıl karides ile çalı karidesi denilen nev'idir. [Crevette]

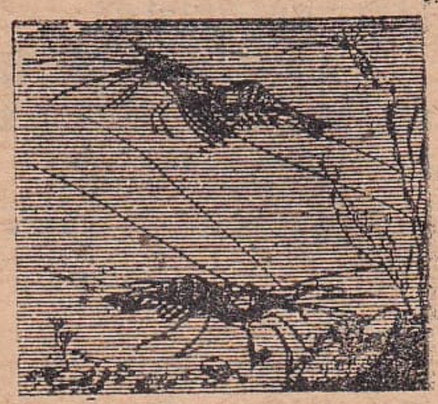

Karidesler

KARİHA Ar. i. [قريحة] Zihin kudreti, düşünme yetisi. Düşünüp hiçten bir şey meydana getirebilen fikir kabiliyeti: Hugo'nun geniş karihası insana hayret verir. [Disposition innée, esprit, intelligence]

2 - İnsanda kendiliğinden meydana gelen fikir hareketi veya buluş: (Eskiden bir resmî makamdan arzedilmeksizin padişahın çıkardığı iradelere «karihadan» denilirdi, meselâ «karihai hümayundan filâna şu rütbe verildi» gibi şeyler yazılırdı). [Initiative de l'intelligence]

KARİKATÜR İta. i. Bir şahıs veya şeyin yahut bir hâdisenin tuhaf ve gülünç taraflarını meydana koyacak şekilde yapılan resim. Karikatür takibedilen maksada göre şaka, alay veya tezyif için yapılmış olabilir. Kuvvetli ifade kudretine ihtiyaç gösterdiği için ince ve ehemmiyetli bir sanat şubesidir. Karikatür, edebiyattaki mizah ve hiciv (satire) nev'inin resimde tecellisi demektir. En eski edebiyatlarda mizah ve hiciv eserleri bulunduğu gibi eski Yunan ve Roma fresklerinde de mizahi resimler vardır. Fakat bugünkü mânasiyle karikatürün meydana gelişi Rönesans devrine raslar. Bizde Ondördüncü Asırda başlıyan karagöz oyunu bir çe-

şit karikatür sayılabilirse de karikatürleri muhtevi mizah mecmuaları ancak 1869 da çıkan «Diyojen» le ve onu takibeden «Çıngıraklı Tatar», «Çaylak»ve «Hayal» isimli mecmualarla başlamıştır ve karikatür ressamlığı da ancak 1908 den sonra «Kalem», «Cem», «Karagöz», «Akbaba» gibi mecmualarla kurulmuştur. [Caricature]

2 - mec. Fena ve acemice yapılmış şey, gülünç şahıs veya eşya: İnsan karikatürü, ev karikatürü. [fig. Personne ou objet ridicule]

KARİKATÜRCÜ i. Karikatür yapan ressam. [Caricaturiste]

KARİKATÜRİST Fr. i. Karikatürcü. [Caricaturiste]

KARİKATÜRLEŞTİRMEK f. Karikatür haline sokmak. [Caricaturiser, caricaturer]

KARİN, KARN Ar. i. [قرن] Boynuz: Karni bir cisim: Boynuzumsu bir cisim. [Corne]

§ Karneyn: İki boynuz: Zül-karneyn: İki boynuzlu demek olup Büyük İskender'in Araplarca lâkabıdır. [Surnom donné à Alexandre le Grand]

§ Karniye tabakası: Gözün boynuz gibi sert olan saydam (şeffaf) tabakası. [Cornée]

2 - Yüz senelik zaman, asır, yüzyıl: Hicretin birinci karni. [Siècle]

3 - Çağ, devir, uzun bir zaman bölüğü. «Kurun» kelimesi bunun çoğul (cemi) şeklidir ve «kurunu ulâ - ilkçağlar», «kurunu vusta - ortaçağlar», «kurunu salife - geçmiş çağlar» gibi tâbirlerde geçer. [Âge]

KARÎN Ar. s. [قرين] Yakın, arkadaş, hısım: Kişi karininden azar. Herkesi karininden sormalı. [Prochain, compagnon]

2 - Eskiden hükümdarların hususi hizmetlerinde bulunan en yakın memurlarına verilen unvan ki daha ziyade çoğul (cemi) şekli olan «kurena» kullanılırdı: Karini sani: İkinci mabeyinci. Kurena: Mabeyinciler. Ser kurena: Başmabeyinci [Chambellan du sultan]

KARİNA İta. i. Den. Gemi teknesinin su içinde kalan kısmı, kaburgaların temeli demek olan omurganın altına bağlı iğreti omurga. [Carène d'un navire]

A - Karina

§ Karina etmek, karinaya basmak: Gemiyi karinası meydana çıkacak surette bir yanı üzerine yatırmak. [Caréner]

KARÎNE Ar. i. [قرينه] Anlaşılmıyan, bilinmiyen bir şeyin tahminine sebebolan vasıta, ip ucu: Hırsızın kim olduğuna dair bâzı karîneler bulmuşlar. Toprak altında bulunan bina harabesinin eski bir mâbet olduğu hakkında karîneler var. [Induction, conjecture]

KARKARA i. Zo. Uzunbacaklılardan büyük sorguçlu bir cins turna ki bataklık yerlerde yaşar, kışı sıcak memleketlerde geçirir. Tüyleri eskiden miğferlerin üstüne ve kadın hotozlarına takılırdı. Telli turna. [Grue couronnée, oiseau royal]

Karkara

KARLAMAK f. Kar yağmak: Hava karlıyacağa benziyor. [Neiger]

KARLI s. Karla örtülü veya içinde kar bulunan: Karlı dağ, karlı şerbet. [Couvert par la neige ou qui contient la neige]

2 - Kar yağmasına sebebolan, kara elverişli: karlı hava. [Neigeux]

KÂRLI s. Kazançlı, istifadeli: kârlı ticaret. [Avantageux]

KARLIK i. Kar kuyusu, karhane, kar deposu. [Dépôt de neige, endroit ou l'on conserve la neige ramassée pendant l'hiver]

Karlık

2 - Etrafı hasır veya sepet örgüsiyle kapanmış, içinde kar veya buz koymak için ayrı bölmesi bulunan yuvarlak şişe: Buz dolapları artık eski karlıkları unutturmıya başladı. [Seau à glace]

KARLIOVA* (Karnireş) Bingöl vilâyeti ilçelerinden birinin adıdır. Merkezi Karnireş isimli ve bir kasabadan ziyade köy halinde bulunan yerdedir. 43 köylü merkez bucağından başka bucağı yoktur. İlçenin yüzölçümü 1.360 kilometre kare olup topraklarında muhtelif mahsul yetişebilirse de istihsalleri azdır ve halk daha fazla hayvancılıkla uğraşır. Başlıca ticareti canlı hayvan, yağ, yün ve ham deridir. Bingöl'ün 85 kilometre kuzey doğusunda bulunan ilçe merkezi Karniçe köyü Çavreşi dağının güney eteğinde ve deniz seviyesinden 1.940 metre yükseklikte kurulmuş, çoğu toprak örtülü 50 kadar evden ibarettir. İlçenin nüfusu 6.750, merkezi olan köyün de 507 dir (1945 te).

KARLOFÇA MUAHEDESİ* Osmanlı İmparatorluğiyle Avusturya, Venedik ve Lehistan devletleri arasında 1699 da imzalanmış olan muahedenin adıdır. Eskiden Yugoslavların Karlowitz, şimdi de Karlowce dedikleri, bizce de Karlofça di-

ye meşhur olan bu kasaba Yugoslavya'da Tuna üzerinde 5.700 nüfuslu küçük bir yerdir. Karlofça Muahedesi, İkinci Viyana muhasarasının muvaffakiyetsizlikle bitmesinden sonra Osmanlı İmparatorluğu için başlıyan gerileme devrinin ilk vesikasıdır. Çünkü o muhasaranın sonundaki bozgunu takibeden yıllarda Avusturya, Venedik, Lehistan ve o zaman Moskof denilen Rusya Osmanlılar aleyhinde «Mukaddes İttifak» adını verdikleri askerî bir birlik meydana getirmişlerdi. Osmanlı devleti dahilî ihtilâllere ve bozukluklara rağmen bu dört devletle tam on altı yıl harbetti. Sonunda Karlofça'da toplanan ve 120 gün devam eden müzakere sonunda Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya ile muahede yapılmış, yalnız Rus murahhası imza salâhiyeti olmadığı için Rusya ile sulh sonradan İstanbulda imzalanmıştı. Bu muahede mucibince Transilvanya ile Macaristan Avusturya'ya, Podolya ile Ukranya'nın batı tarafı Lehistan'a, Dalmaçya ve Mora kaleleriyle Egine ve Ayamora adaları Venedik'e, Azak kalesi de Rusya'ya bırakılmıştır ve o zamana kadar Avusturya ile Lehistan Osmanlı hazinesine ödedikleri vergiden bu muahede ile kurtulmuşlardır.

KARLOVA* Bulgaristan'da Filibe'nin 52 kilometre kuzeyinde eski bir Türk kasabasıdır ki civarındaki kükürtlü kaplıcalariyle tanılırdı. Bizde iken 10.000 kadar nüfusu ve yedi camisi bulunan bu kasabanın şayak dokuyan tezgâhları da vardı.

KARLOVİC* [Karlowitz] bk. Karlofça.

KARLSBAD* [Karlovy - Vary] Çekoslovakya'da Bohemya'nın sulariyle ve

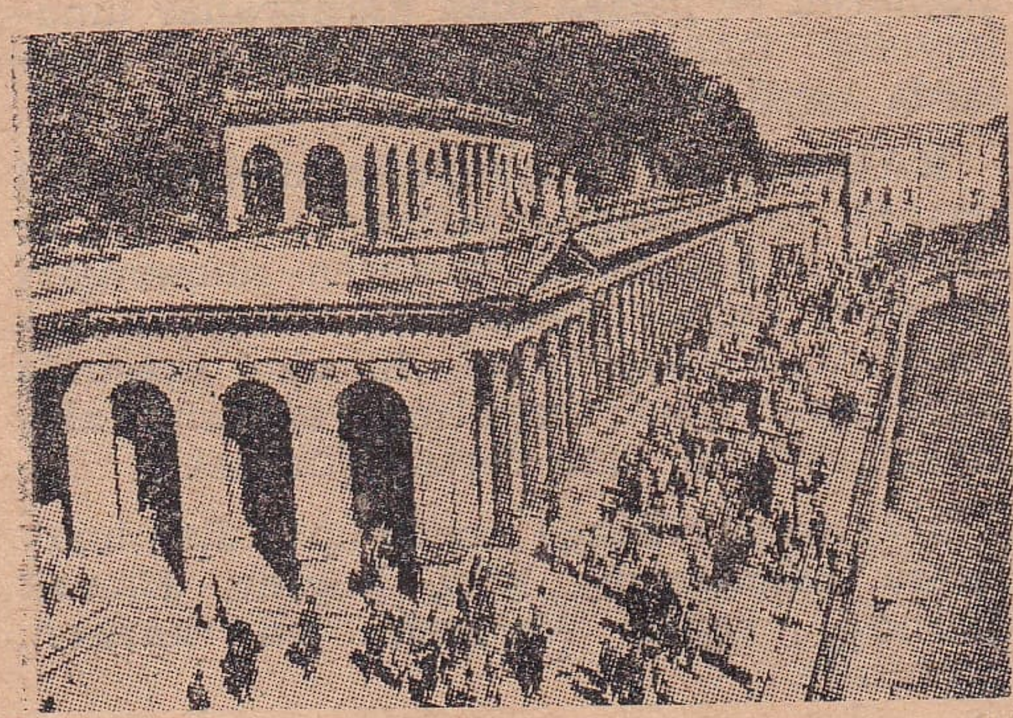

Karlsbad'dan bir görünüş

kaplıcalariyle meşhur bir şehridir ki 1938 de Alman istilâsına uğramış ve Hitler Almanyasına katılmıştı. Prag'ın 112 kilometre batı kuzeyinde Erzgebirge'lerin eteğinde çam ormanlariyle örtülü tepeler arasında 25.000 nüfuslu güzel bir şehirdir ki nüfusu banyo mevsimi olan haziran ve temmuz aylarında hayli artar. Karlsbad'ın Çek dilinde ismi «Karlovy-Vary» dir. Sıcak maden suları gerek içmek, gerek banyo etmek suretiyle böbrek ve bevil hastalıklarına iyi gelir. Şehirde birçok tedavihaneler ve hastahaneler de vardır. Aynı zamanda porselen ve taş üzerine hâk sanatlariyle deri ve sahtiyan işleri de ileridir.

KARLSKRONA* İsveç'in Baltık denizi üzerinde bir harb limanı olan 26.000 nüfuslu bir şehir olup beş küçük ada ile birtakım kayalıklar üzerinde kurulmuştur. Bunlar gerek kendi aralarında, gerek karaya köprülerle bağlanmıştır.

KARLSRUHE* [Carlsruhe] Almanya'da eski Bad büyük dükalığının başkenti olan ve Karaormanın yakınlarında bulunan 146.000 nüfuslu ve nispeten yeni ve mamur bir şehir olup birçok kıymetli ilmî ve medenî müesseseleri, maden, dokumacılık ve kimya endüstrisi ve geniş ticaretiyle tanılır.

KARLSTAD* İsveç'in ortalarında, Verner gölü üzerinde 21.000 nüfuslu bir şehirdir. İlmî müesseseleri vardır. Norveç'in istiklâlini tasdik eden antlaşma 1905 te bu şehirde yapılmıştı.

KARLUKLAR* Çin'in batı taraflarında Altay dağları civarında yaşamış ve muhtelif tarihlerde kendi ismini taşıyan devletler kurmuş bir Türk topluluğunun adıdır ki Onuncu Asırda tamamiyle Müslüman olmuşlardır. Çin nüfuzunun Batı Türkistandan sökülmesinde Karlukların hizmetleri vardır. Karahanlılar devletinin kurulmasında da ehemmiyetli tesirleri olmuştur.

KARMA s. Karışık, muhtelit: Karma komisyon: Büyük Millet Meclisinde ayrı ayrı komisyonlardan birkaç kişinin iştirakiyle yapılan muvakkat komisyon. [Mêlé, composé, mixte, commission mixte]

KARMAÇ i. Bir kabın içindeki maddeleri karıştırmıya yarıyan çubuk. [Baguette à mêler]

KARMAK f. Toz halindeki bir şeyi bir sıvı (mayi) ile karıştırarak çamur veya hamur haline getirmek. [Verser, répandre]

2 - Sokmak, batırmak: (Bizimle saltanat lâfın edermiş ol Karamanî — Huda fırsat verirse ger kara yire karam âni). [Faire pénetrer, introduire]

KARMAKARIŞIK b. s. Pek karışık, nizamsız, tertipsiz: Karmakarışık bir oda, karmakarışık bir mesele. [Embrouillé, confus, pêle - mêle]

KARMAN ÇORMAN b. s. Pek karışık ve düzensiz. [Pêle - mêle]

KARMANYOLA i. arg. Birini üzerine hücum etmek suretiyle soyma: Avali karmanyolaya getirmişler. Karmanyoladan edindiği papeller. [arg. Pillage, dépouillement]

§ Karmanyola etmek: Ansızın birine hücum ederek soymak. [Dépouiller, voler]

KARMANYOLACI s. arg. Soygunculuk eden, yolda birini yakalayıp soyan. [Pilleur, voleur]

KARMAŞA i. Fel. Karmaşık olma hali, mudil ve mürekkeboluş. eskt. Mudile. [Complexe, complexus]

KARMAŞIK s. Fel. İçinde ayrı cinsten birçok unsur bulunan, birbirinden ayrı birçok şeylerden meydana gelen: Karmaşık bir mesele, karmaşık bir fikir. eskt. Mudil. [Complexe]

§ Karmaşık sayı: Mat. Muhtelit adet. [Nombre complexe]

KARMIK i. Çay ağzında yapılan balıkçı bendi, bügeti, seti. [Barrage des pêcheurs à l'embouchure d'une rivière]

KARMUK i. Büyük kanca. [Grand crochet de fer]

KARNABAHAR b. i. Turpgillerden (salibiyeden) yaprakları lâhana yaprağına benziyen, çiçekleri etli ve tanecikleri bir görünüşte olan, bitki (nebat) ki sebze olarak kullanılır, hazmı biraz güç olmakla beraber lezzetli sebzelerdendir. Karnabit dahi denir. [Chou-fleur]

Karnabahar

KARNABİT b. i. bk. Karnabahar.

KARNAK* Mısır'da eski Thèbes şehrinin harabeleri üzerine kurulmuş bir kasabadır ki Nil'in sol sahilinden 500 metrelik bir mesafededir ve içinde harabelerin bir hayli bakiyeleriyle ve eski eserleriyle meşhurdur.

KARNAVAL İta. i. Hıristiyanların büyük perhizden önce, et kesiminde, tuhaf kılıklara girerek yaptıkları şenlikler. (Böyle tuhaf kılığa girmiş kimselere de karnaval denir). [Carnaval]

Tar. Bu türlü dinî bayram eğlenceleri Hıristiyanlıkla başlamış olmayıp tâ ilk çağlarda dahi görülür. Eski Mısırlılarda İsis ve Apis bayramları, İbranîlerde, eski Yunanlılarda, Romalılarda türlü adlarla anılan dinî eğlenceler vardır. Gürültülü ve neşeli musiki, toplu danslar, kıyafetlere

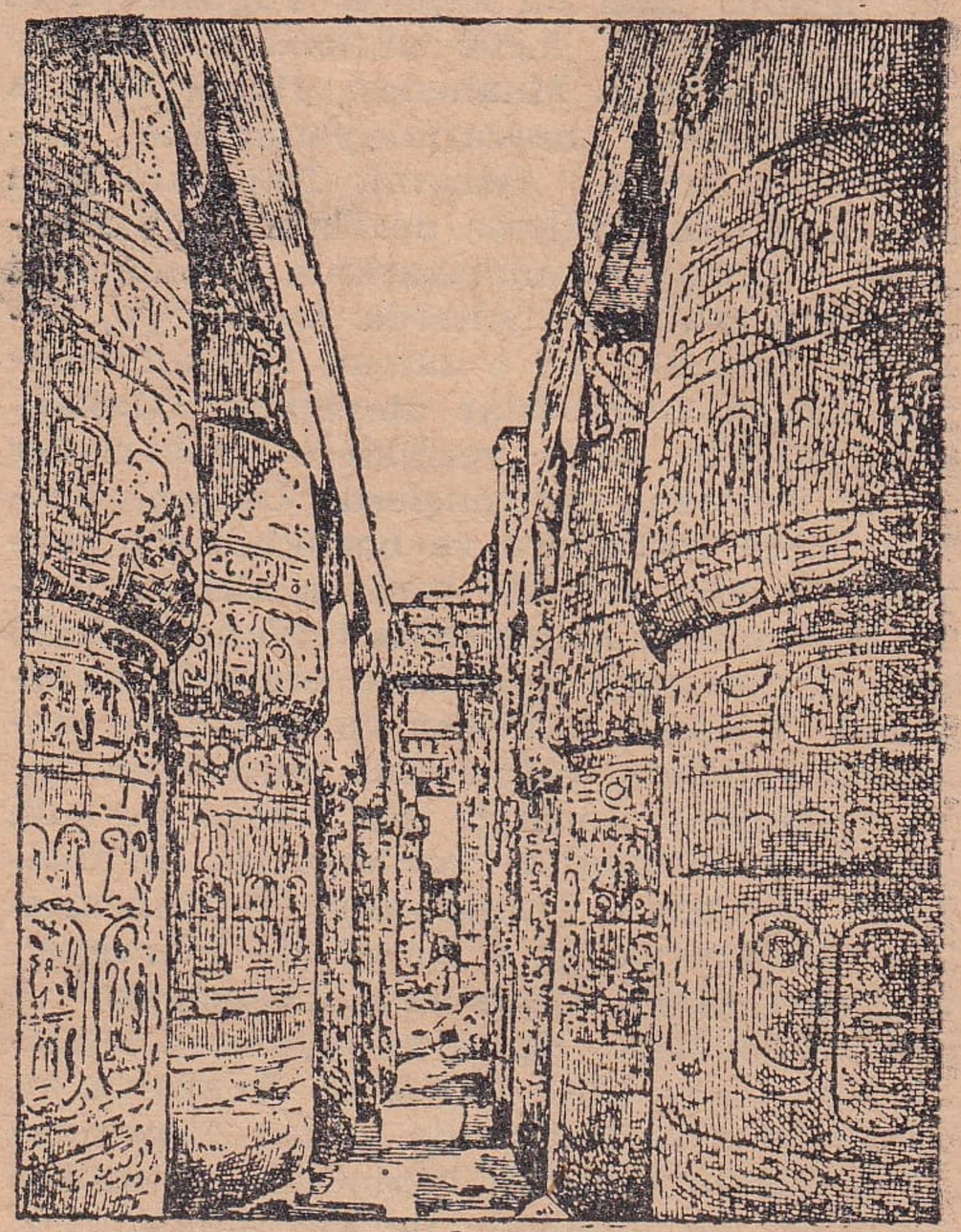
Karnak harabeleri

girmeler bu eğlencelerin esasını teşkil eder. Aşırı serbesliğin dahi hoş görüldüğü yerler de çoktur. Hıristiyan kilisesi bu türlü şenlikleri müsamaha ile karşılamış ve bir dereceye kadar tertibe sokmuştu. Papalar arasında ifratları zemmedenler olmuşsa da sonraları gene müsaade edilmiştir. Onsekizinci Asır sonlarına kadar pek ziyade cümbüşlü ve parlak olan karnavallar umumiyetle Ondokuzuncu ve Yirminci Asırlarda hayli tavsamıştır.

KARNE Fr. i. Okulların derslerindeki gayret ve muvaffakıyetleriyle ahlâk ve terbiyece gidişlerini gösteren numaraları muhtevi olarak kendilerine muayyen zamanlarda verilen ve aile ile okul arasında öğrencinin tahsil hayatını öğrenip takibetmiye vasıta olan defter. [Carnet]

2 - Lâzım oldukça koparılıp kullanılmak üzere hazırlanmış bilet koçanı: Ekmek karnesi, vapur karnesi, pul karnesi. [Carnet]

KARNIYARIK b. i. bk. Karın.

KARNİ Ar. i. [قرنى] Lâboratuvarlarda damıtma (taktir) işlerinde kullanılan geniş karınlı, dar ve eğri boyunlu sırça kab. [Cornue]

Karni

KARO Fr. i. Oyun kâğıtlarında dineri

(dineğri) veya orya denilen dört köşeli işaretleri bulunan kırmızı renkli kâğıt cinsi. [Carreau]

Karo

KAROÇA, KARUÇA bk. Karosa.

KAROSA Fr. i. Dört tekerlekli, yaylı ve üstü örtülü, süslü araba. Eskiden koçu (koçi) denilen araba nev'i. [Carosse]

KAROSERİ Fr. i. Otomobillerde, mekanizmayı meydana getiren motor, makine, tekerlek gibi kısımların dışında kalan döşeme, doğrama kabilinden şeylerin topu. [Carrosserie]

KARPAT DAĞLARI* Orta Avrupa'da İslovakya ve Macaristan ovalarını ve

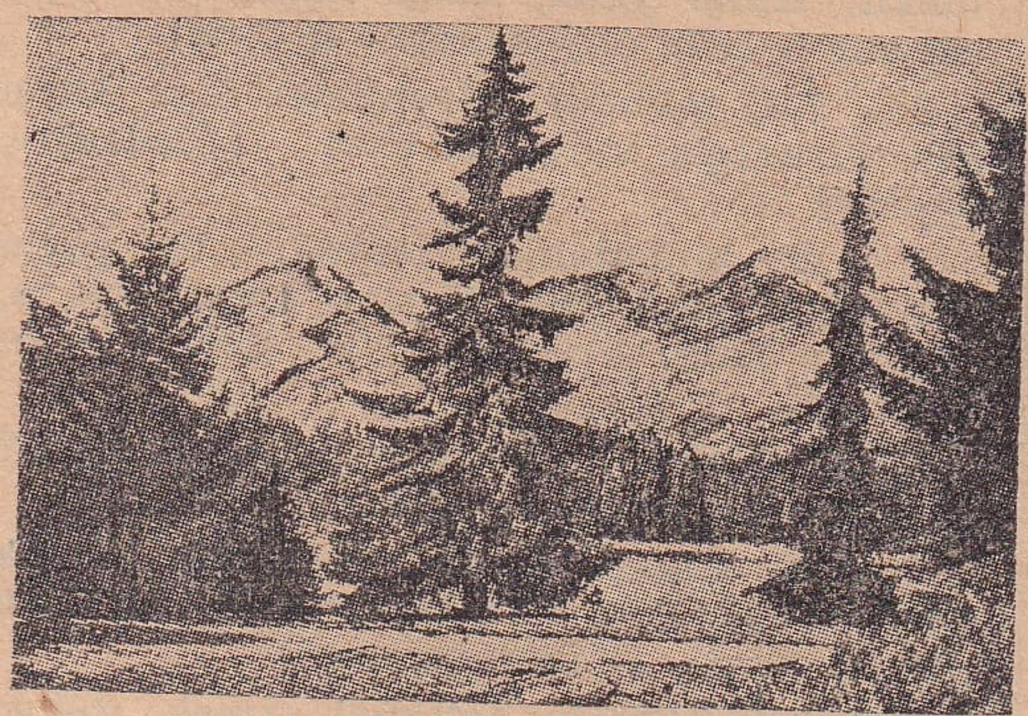
Karpat dağlarından bir görünüş

Transilvanya yaylâsını çevirip geniş bir kavis teşkil eden dağ zincirinin adıdır ki Bratislava (Presbourg) şehrinin kuzeyinden başlar, Tuna üzerindeki Demirkapı'ya kadar devam eder. Uzunluğu 1.450 kilometredir. En yüksek noktaları batıda Tatrar dağları denen tepelerdi ki 2.600 metreye kadar çıkar.

KÂRPERDAZ Far. b. i. [کارپرداز] İran şehbenderi: İzmir kârperdazı. [Consul persan]

KARPUZ i. Kabak gibi yerde sürünen bir nebatın meyvası olup yaz aylarında yetişen iri, yuvarlak, çok defa dışı yeşilimtırak ve içi kırmızı olan pek sulu bir meyvanın adı, ki kavunla birlikte ikisine bostan da derler. Kabakgiller familyasındandır. Memleketimizde pek iyileri ve Diyarbakır taraflarında çok irileri yetişir. Yumurta biçiminde uzun cinsleri, içleri sarı ve beyaz olduğu halde lezzetli olanları vardır. [Pastèque, melon d'eau]

Karpuz

2 - Yuvarlak şey: Lâmba karpuzu. [Boule, globe]

§ Ayağının altına karpuz kabuğu koymak: Bir kimseyi yerinden etmek için düzen yapmak. [Appliquer des ruses à quelqu'un pour faire perdre sa place]

§ Ebucehil karpuzu: bk. Acıhıyar.

KARPUZCU s. Karpuz yetiştiren veya satan kimse. [Marchand des pàstqèues]

KARPUZ ÇAYI* Antalya vilâyetinde Alanya'nın batısında denize dökülen bir çaydır ki Gökdağı'ndan çıkar.

KARPUZLU* (Demircidere) Aydın vilâyetinin Çine ilçesi bucaklarındandır. 27 köyü, 10.417 nüfusu vardır. Bunun 831 i bucak merkezi olan Demircidere köyündedir. Karpuzlu bucağı Çine'nin 20 kilometre batısındadır. Bu mesafenin 6 kilometresi muntazam şose olup geri kalanı arabaya elverişli yoldur.

KARR*, Alphonse (1808 - 1890). Fransız edibi. Pariste doğmuştur. «Sous les Tilleuls-Ihlamurlar Altında» adlı romaniyle «les Guêpes» yani «Yaban Arıları» başlığı altında on yıl kadar neşrettiği aylık hicviyeleri pek meşhurdur. Bunlardan başka da hayli eseri vardır.

A. Karr

KARS* Anadolunun doğu kuzeyinde Sovyet Rusya hududundaki vilâyetlerimizden birinin ve merkezi olan şehrin adıdır. Vilâyetin kuzeyinde Gürcistan, batısında Çoruh vilâyeti, güneyinde Ağrı vilâyeti, doğusunda da Ermenistan toprakları vardır. Yüzölçümü 1.443 kilometre kare olan arazisi çok dağlıktır. Batıda Allahüekber

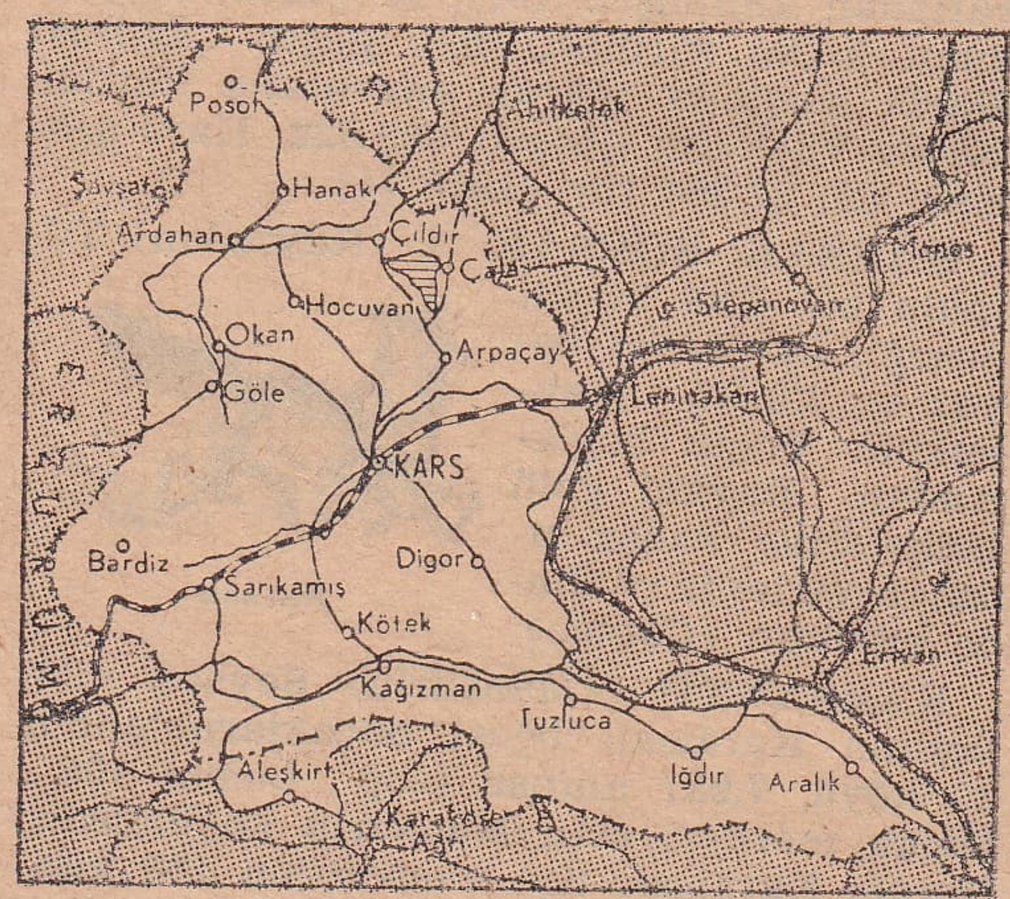

ve kuzeyde Kısıkdağ'da yükseklik 3.000 metreyi geçer. İklimi sert, ağaçlıkları az, otlukları bol olup, toprağı verimlidir. Bil-

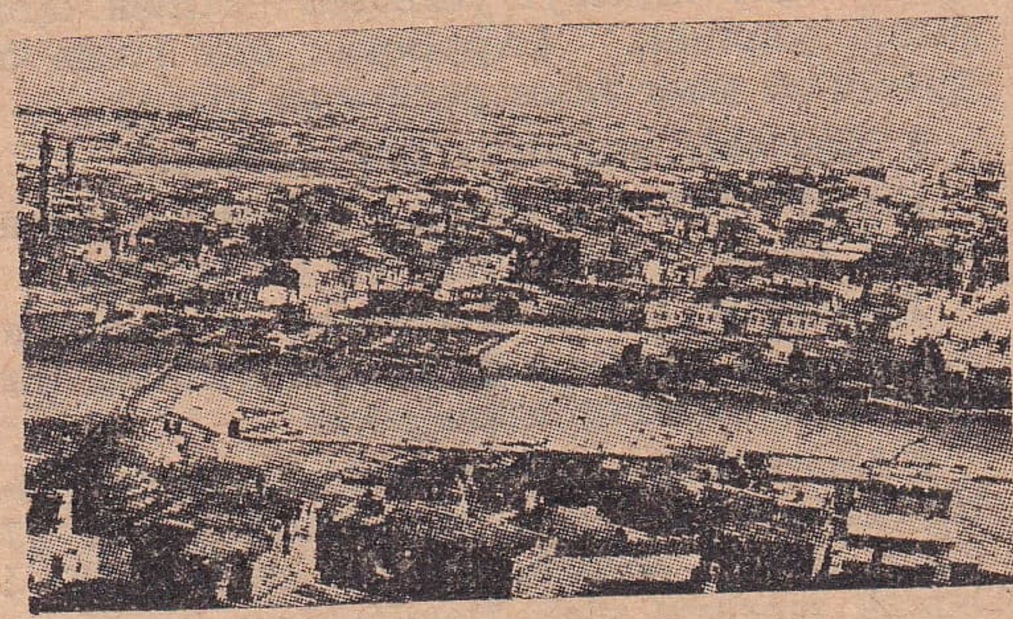

Kars'tan bir görünüş

hassa canlı hayvan, yapağı, deri, sade ve iç yağı, peynir, yün, sünger taşı gibi hayli ihracatı vardır. İdari taksimatı itibariyle merkez ilçesinden başka Ardahan, Arpaçay, Çıldır, Göle, Iğdır, Kağızman, Posof, Sarıkamış, Tuzluca adlariyle dokuz ilçeye ayrılır. Kars şehri, Erzurum'un 200 kilometre kuzeyinde olup ona hem şose ile hem de demiryoliyle bağlıdır. Şehrin hududumuzun ötesindeki Gümrü'den uzaklığı 70 kilometredir. Arpaçayı kollarından Karsuyu üzerinde ve deniz seviyesinden 1.740 metre yükseklikte kurulmuştur. Anadolu ile Kafkasya arasındaki yolların üzerinde olduğu için yerce ve askerlikçe ehemmiyeti büyük olup bundan dolayı daima istihkâmlı bir şehir olmuştur. İklimi sert olup kışları yedi ay sürer. Şehrin ticaret hayatı hayli iyidir. Yolları, binaları muntazam, elektrik tesisatı ve fabrikaları mevcuttur. Pek eski bir şehir olup eski ismi Horse idi. Bir müddet Selçuk Türklerinin elinde kalmış, sonra İranlılara geçmiş, Çaldıran Muharebesi sonunda Osmanlı Türkleri tarafından alınmıştı. 1877 de Çarlık Rusyasının üstün sürüleri eline geçti. İstiklâl Harbi sonunda tekrar anavatana katıldı. Bütün vilâyetin nüfusu 383.222, Kars şehrinin ise 22.264 tür (1945 te).

KARSAK, KORSAK i. (Rusçadan) Tilkinin bir cins küçük örneği, ki karnı beyaz ve kürkü makbuldür. Volga boylarından Baykal gölü bölgelerine kadar uzanan yerlerde ve Çinde bulunur. [Corsac]

Karsak

KARSANTI* (Mansurlu) Seyhan vilâyetinin Karaisalı ilçesi bucaklarındandır. 30 köyü, 7.987 nüfusu olup bunun 165 i bucak merkezi olan Mansurlu köyündedir. Burası Karaisalı ilçe merkezinin 160 kilometre kuzey doğusundadır. Aralarında doğrudan doğruya yol olmayıp bucağa Adana yoliyle gidilebilir. Adanaya mesafesi de 99 kiometre olup yolu toprak tesviyeli ve arabaya elverişlidir.

KARSU* (Fatikli) Hatay vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından biridir. 18 köyü, 10.733 nüfusu olup bunun 1.013 ü bucak merkezi olan Fatikli köyündedir. Bucak, Antakya'nın 27 kilometre güney doğusundadır ve aralarında muntazam bir şose vardır.

KARŞI i. Bir şeyin yüz tarafının ötesinde, mukabilinde bulunan yer veya şey: Dağın karşısı, evin karşısı. [Côté opposé, le vis - à - vis]

2 - s. Karşıda olan, mukabil tarafta bulunan: Karşı yaka, karşı mahalle. [Qui est sur le côté opposé, vis - à - vis]

3 - Zıt, muhalif, aleyhinde: Size karşı söz, insanlığa karşı hareket. [Contraire, opposé]

4 - zf. Mukabilinde olarak, bir şeyin yüz tarafına doğru: Denize karşı binada, bahçeye karşı oturmuş. [En face de, devant de]

5 - zf. Karşılık: Bu söze karşı ne denir? Bu harekete karşı ne yapılır? [Contre]

6 - zf. Hasım olarak, aleyhinde olmak üzere: Ona karşı bu çıktı. Yüzüne karşı şu cevabı verdi. [Contrairement]

§ Karşı çıkmak: İstikbal etmek, geleni karşılamak üzere istasyon, rıhtım gibi bir yere gitmek. [Aller à la rencontre]

2 - Birisiyle boy ölçüşmek istemek. [Se mesurer avec quelqu'un]

§ Karşı durmak: Dayatmak. [Résister, s'opposer]

§ Karşı gelmek: Birisine artık itaat etmediğini yüzüne karşı belli etmek. [Tenir tête]

§ Karşı gitmek: Geleni karşılamıya gitmek, istikbal etmek. [Aller à la rencontre]

§ Karşı karşıya: Hizasında, mukabilinde. [Vis - à - vis]

§ Karşı koymak: Muhalefet etmek, mukabele etmek, önlemek üzere harekete geçmek. [S'opposer]

KARŞIGELİM b. i. Biyol. Görevleri (vazifeleri) birbirine karşıt (zıt) olan iki şeyin birbirine göre olan durumları: Uyluğun ön kasları (adaleleri) ile arka kasları arasında karşıgelim var. eskt. Tezat. [Antagonisme]

KARŞILAMAK f. Gelenin, hatırını hoş etmek için yoluna çıkmak, istikbal etmek. [Aller à la rencontre]

2 - Denk gelebilmek, karşılık olabilmek,

tekabül etmek: Bu kadar para onun ihtiyacını karşılıyabilir mi? [Compencer]

3 - Şöyle veya böyle bir duygu göstermek: Teklifi iyi karşıladı. O sözü fena karşıladı. [Manifester une impression quelconque]

4 - Önlemek, defetmek: Bu ilâç sıtmayı karşılar. [Opposer]

KARŞILANMAK f. Yoluna çıkmak (istikbal edilmek), önlenmek, karşılama haline uğramak. bk. Karşılamak. [Être acceuilli, être compencé, être opposé]

KARŞILAŞMAK f. Karşı karşıya gelmek. raslamak. [Se rencontrer]

2 - Boy ölçüşmek, birbiriyle uğraşma haline girmek, mübareze etmek: Pehlivanlar karşılaştı. [Lutter]

3 - Ödeşmek, hesap veya alacak verecek birbirine denk gelmek. [S'arranger (en parlant des comptes), être quitté (d'après les comptes)]

KARŞILAŞTIRILMAK f. Karşı karşıya getirilmek, mukayese, muvazene, mukabele edilmek. [Être confronté, comparé, collationné]

KARŞILAŞTIRMA i. Karşılaştırmak işi, mukayese, muvazene, mukabele. [Action de confronter, de comparer, de collationner]

2 - Kim. Muamele. [Traitement]

KARŞILAŞTIRMAK f. Karşılaşma işini yaptırmak, raslatmak, karşı karşıya getirmek, ödeştirmek, mukayese, muvazene ettirmek. [Confronter, collationner, comparer]

2 - Kim. İki maddeyi yolunca bir araya getirmek, muamele etmek. [Traiter]

KARŞILIK i. Bir hareketin karşı tarafta uyandırdığı başka bir hareket, mukabele: İşaretinize karşılık olarak güldü. [Revanche]

2 - Bir şeyin sorulması üzerine veya yazılan bir şeye karşı öteki tarafın söylediği veya yazdığı şey, cevap: Mektuba karşılık aldınız mı? [Réponse]

3 - Bir şey alınırken veya yaptırılırken karşı tarafa verilen şey, bedel. [Prix, contrevaleur, équivalent]

4 - Bir iş için ayrılmış para, tahsisat: Karşılık verilirse bu sene binayı yaptıracaklar. [Allocation, dotation]

§ Karşılık vermek: (küçükten büyüğe) Yakışmıyacak şekilde cevap vermek, karşı gelmek. [S'opposer]

KARŞILIKLI s. Karşısında benzeri olan, birbirine karşı olan, iki cihetli, iki taraflı bulunan: Karşılıklı sevgi, karşılıklı yardım, karşılıklı kapı, mütekabil. [De part et d'autre]

2 - Bir karşılık verilmesi isteğini taşıyan: Karşılıklı mektup, karşılıklı telgraf. [Qui exige une réponse]

KARŞILILIK i. Karşılıklı olma hali. Mütekabiliyet. [État d'être réciproque, mutuel, réciprocité]

KARŞIMA i. Ast. Yer ortada olmak üzere güneşin, yerin ve her hangi bir gezegenin (seyyarenin) bir doğru (müstakim) üzerine gelmeleri. eskt. İstikbal. [Opposition]

KARŞISAV b. i. Man. bk. Çatışkı, antitez. eskt. Nakizi müddea. [Antithès]

KARŞIT i. Fel. Mahiyetlerinde ak ile kara gibi başkalık ve ayrılık bulunan. Zıt. [Contraire]

§ Karşıt teorem: Mat. Varsayımı (faraziyesi) ile hükmü birbirinin yerine konarak elde edilen teorem. Mütekabil dâva. [Théorème contraire]

KARŞITDUYGU b. i. Ps. Bâzı kimselere veya şeylere karşı duyulan ve belirli bir sebebe dayanmıyan hoşlanmamazlık hali. eskt. Tenakür, tenafür. [Antipathie]

KARŞITLI s. Dil. Karşıtlık anlatan cümle: «Ben vaktinde geldim ama sizi bulamadım» cümlesi karşıtlıdır. eskt. Cümlei istidrakiye. [Proposition adversative]

KARŞITLIK i. Karşıt (zıt) olma hali. Zıddiyet. Tezat. [Contraste, contrariété]

2 - Mat. Bir teoremin (dâvanın) karşıtının da (zıttının da) doğru olması hali. eskt. Mütekabiliyet. [Réciprocité]

KARŞIYAKA* İzmir vilâyeti merkez ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucak olup şehrin bir büyük semti halindedir. Bucağın 8 köyü ve köylerinin 4.995 nüfusu vardır. Bucak merkezi olan Karşıyaka, İzmir iç körfezinin sahilinde ve şehrin karşısında olup aralarında muntazam vapur seferleri vardır ve İzmirden Menemen ve Manisa istikametine giden demiryolu da oradan geçer. Karşıyaka semtinin nüfusu 21.706 dır.

KART s. Körpeliği, tazeliği kalmamış (meyva veya sebze), gençliği geçmiş, yaşlanmış (kimse): Kart hıyar, kart bamya, kart adam. [Vieilli, vieux, vieille]

KART Fr. i. Düzgün kesilmiş ince mukavva parçası. [Carte]

2 - Üstünde bir kimsenin ismi, soyadı, mesleği ve ticaret için kullanılanlarda adresi de yazılı olan, kendini tanıtmak, ziyaretlerde yerinde bulunmıyanlara bırakılmak, tebrik gibi vesilelerde gönderilmek üzere kullanılan ince, küçük mukavva, ziyaret kâğıdı, kartvizit. [Carte de visite]

KART, HART h. Sert bir şeyi ısırır-

ken veya kaba kaba kaşınırken çıkan sesi taklit için ve daima tekrarlanarak kullanılır: Kart kart hıyarı ısırıyor. Hart hart kaşınmak ne ayıp. [Onomatopée qui désigne de mordre de se gratter]

KARTACA* [Carthage] Afrikada şimdiki Tunus şehrinin bulunduğu yarımadanın yakınlarında Milâttan sekiz asır önce Fenikeliler tarafından kurulmuş eski bir şehrin ve bu şehri başkent yapan medenî ve kuvvetli bir cumhuriyetin adıdır. Kartaca'nın kuruluşundaki efsane tarihlere geçmiştir: Fenike şehirlerinden Sayda'da hüküm süren Bélus'un kızı ve Pygmalion'un kız kardeşi Didon yahut Elissa, kocasının öldürülmesi üzerine kendisine bağlı kalanlarla birlikte Kuzey Afrikaya kaçmış ve oralarda hüküm süren kıraldan kendisine bir öküz derisinin kaplıyacağı kadar yer verilmesini rica etmiş ve bu öküz derisi müsaadesini aldıktan sonra deriyi kıl kadar ince şeritler halinde keserek onun çevirebildiği genişlikteki arazi üzerine Fenike dilinde «yeni şehir» demek olan «Kart-hadaç» ı kurmuştur ki bu isim sonraları Araplar tarafından «Kartaca» ya çevrilmiştir. Böyle bir masalla kurulduğu rivayet edilen şehir, Fenike muhacirlerinin çoğalması, halkının o zaman medeniyetine göre ileri ve bilhassa denizcilikte büyük bir bilgiye sahip bulunması, toprağın da bereketli olması yüzünden az zamanda servet ve kudret kazanarak ehemmiyetli bir devlet haline girmiştir. Kartaca, civarındaki şehirleri istilâdan sonra donanmaları sayesinde Afrika ve İspanya sahillerini, Malta, Sardunya, Balaer ve Kanarya adalarını ve Sicilya'nın bir kısmını ele geçirdi. Zamanının en kuvvetli deniz devleti haline gelen Kartaca cumhuriyeti ile Roma cumhuriyeti arasında Sicilya yüzünden Milâttan 264 yıl önce harb çıktı. Bu harblerin tarihteki ismi Pön Muharebeleri (Guerre punique) dir. Üç devre zarfında devam etmiştir. Birincisi 22 yıl sürmüş ve neticede Kartacalılar Sicilyadan çekilmiye mecbur kalmışlardı. 17 yıl süren ikinci Pön harblerinde meşhur Kartaca serdarı Annibal Romalılara karşı birçok zaferler kazandı ve İtalyaya hücum etti ama sonunda İspanyadaki memleketlerini kaybetti. 149 dan 146 ya kadar üç yıl süren üçüncü Pön muharebesi Afrika toprağına geçmiş ve Kartaca cumhuriyetinin mahvolmasiyle neticelenmiştir. Kartaca şehri, sonraları Romalılar tarafından tekrar canlandırılmış ve Afrikadaki Roma hâkimiyetinin pek parlak bir merkezi olmuştur ama 698 de Arapların eline geçerek bir ihtilâl neticesinde tahribedilmiş ve bugün ancak Fas şehri civarında bâzı harabeleri kalmıştır. Kartacalılar din, dil ve medeniyet itibariyle Fenikelilerden farklı değillerdir. Hükümet şekli aristokrat bir cumhuriyet idi. Deniz ticaretinde olduğu gibi, deniz muharebelerinde ve sömürgeci olmakta kendi kaynağı bulunan Fenikeyi hayli geçmişti.

Kartaca paraları

KARTAL i. Yırtıcı kuşların en kuvvetli ve cesaretlisi olmakla tanılan, hindi büyüklüğünde, pençeleri ve gagası çok sağlam bir kuş ki kırk, elli kadar çeşidi ve boyu bir metreyi, açıldığı zaman kanadının bir ucundan öteki ucuna mesafesi iki buçuk metreyi bulanlar vardır. Küçük kuşları, tavşan, yaban keçisi, karaca yavrusu, kuzu, oğlak gibi hayvanları avlıyarak yaşar. Gözleri pek keskin olup en uzak yerleri görebilir, yuvasını dağlarda ve sarp kayalıklarda yapar. Bu vasıflarından dolayı kuşların kıralı sayılmış, kuvvetinden ve hür, hâkim yaşayışından dolayı birçok devletlerin armalarında timsal olarak kullanılmıştır. [Aigle]

Kartallar

§ Kartala kaçmak: arg. Kartlaşmak. [arg. Perdre sa fraîcheur]

KARTAL* İstanbul vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. İlçenin 9 köylü merkez bucağından başka 8 köyü bulunan Samandıra adlı bir bucağı vardır. Toprakları pek verimli olup her türlü hububat, sebze, meyva ve tütün yetiştirir. Kasabanın Haydarpaşadan uzaklığı 20 kilometre, deniz yoliyle mesafesi de İstanbul limanından iskeleye kadar 13 mildir. İzmit körfezinin kuzey sırtlarında bulunan Kartal şirin bir kasabadır. Kasabayı çeviren sırtlarda İstanbul'un şehir yazlıklarından biri olan Yakacık var-

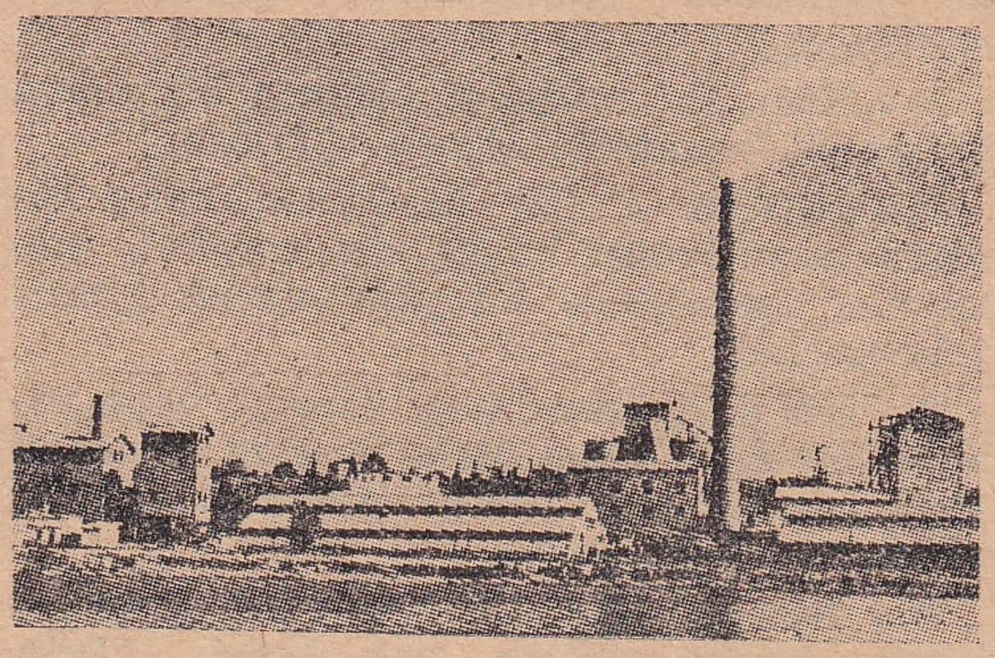

Kartal'da çimento fabrikası

dır. Kartalda balıkçılık yapıldığı gibi yakınlarında kurulmuş olan çimento fabrikası da kasabanın iktisadi hayatına faydalı tesirler yapmıştır. Köyleriyle birlikte bütün ilçenin nüfusu 21.372, kasabanın da 4.554 tür (1945 te).

KARTALLI EĞRELTİOTU b. i. Bot. Şekli iki başlı bir kartalı andıran eğreltiotu. [Fougère aigle]

KARTALMAK f. Kartlaşmak. [Perdre sa fraîcheur]

KARTALOS, KARTALOZ s. arg. Kartlaşmış, yaşı geçmiş. [arg. Vieux, vieille]

KARTEL Fr. i. Müstahsillerin fazla istihsale veya fiyatların düşmesine karşı aralarında meydana getirdikleri birlik. [Cartel]

KARTLANMAK, KARTLAŞMAK f. Kart hale gelmek. [Perdre sa fraîcheur]

KARTLIK i. Kart olma hali, bayatlık, fazla yaşlılık, körpe olmayış. [État d'une personne ou d'un légume etc. qui a perdu sa fraîcheur]

KARTOGRAF Yun. i. Haritacı. [Cartographe]

KARTOGRAFİ, KARTOGRAFYA Yun. i. Haritacılık. [Cartographie]

KARTOGRAFİK Yun. s. Haritacılığa dair ve o işle münasebetli. [Cartographique]

KARTON Fr. i. Mukavva. [Carton]

KARTONPİYER Fr. i. Yapılarda süs yapmak için kullanılan sertleştirilmiş mukavva. [Carton - pierre]

KARTOPU b. i. Hanımeligillerden, yaprakları üç dilimli, çiçekleri iki şekilli ve zeytine benziyen kırmızı meyvası olan bir bitki. Beyaz kahkaha. [Viorne]

Kartopu

KARTPOSTAL Fr. i. Posta kartı ve bu maksatla kullanılıp bir tarafı resimli, öteki tarafı da adres ve yazı yazmıya elverişli kart. [Carte - postale]

K A R T U K i. Büyük tarla tarağı. [Herse]

KARTVİZİT Fr. i. bk. Kart.

KARUMAK, KARMAK f. Sokmak, batırmak. [Faire pénetrer, introduire]

KARUN* [Corche] «Tevrat» ın hikâyesine göre pek zengin ve hasis bir adamın ismidir ki Musa Peygamber zamanında yaşamış ve onun delâletiyle simya öğrenip büyük bir servet kazandığı halde Musa tarafından teklif olunan ondalığı vermek istemediği için peygamberin beduasına uğrayıp servetiyle birlikte mahvolmuştur. Karun adı dilimizde pek zengin birini anlatmak için kullanılır.

KARYAĞDI b. i. Üstü, kar yağmış gibi benek benek beyaz olan: Karyağdı bir kumaş. [Tacheté de blanc]

KARYOKİNEZ Yun. i. Hücrelerin bir çoğalma yolu, ki çekirdeğin parçalanarak hücrenin iki kutpunda toplanıp orada yeni birer çekirdek haline gelmesi, sonra da hücrenin ortadan boğulup ikiye bölünmesi ve böylece genç iki yeni hücrenin meydana çıkması şeklinde olur. [Karyokinèse, caryocinèse]

KARYOLA i. Üstüne yatak yapılıp yatılan tahta veya maden kerevet, yataklık, sedir. [Lit de fer ou de bois]

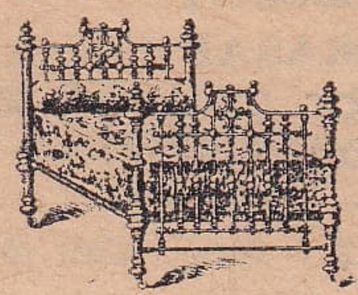
Karyola

KARZ Ar. i. [قرض] Borç, ödünç. [Prêt, emprunt]

§ Karz almak: Borç almak, istikraz etmek. [Emprunter]

§ Karzan: Borç olarak, ödünç almak suretiyle; O parayı karzan tedarik etti. [Par emprunt]

§ Karz vermek: Borç vermek, ikraz etmek. [Prêter]

KÂRZAR, KÂRÜZAR Far. i. [كارزار] Harb, kavga, cenk. Meydanı kârüzar: Harb meydanı. [Guerre, bataille]

KAS i. Kasılmak suretiyle vücut hareketlerini temin eden iplik şeklindeki uzuvlardan her biri: Kol kasları, eğeler arası kaslar. eskt. Adale. [Muscle]

§ Delta kası: Omuz başında bulunan üçgen (müselles) biçiminde kas. eskt. Adalei daliye. [Muscle deltoïde]

KASA İta. i. Para, kıymetli kâğıt veya mücevher gibi şeyleri saklamıya mahsus, başka anahtarla açılamıyan, yangın gibi tehlikelere karşı emniyetli çelik dolap. [Caisse, coffre - fort]

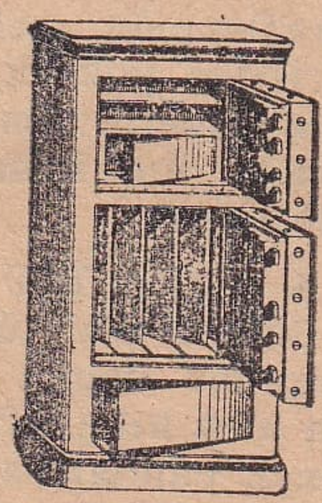
Kasa

2 - Ticaret evlerinde para alınıp verilen yer. [Caisse]

3 - Bâzı oyunlarda oyunu idare etme veya para karşılığında fiş verme işi. [Caisse]

4 - Vagonlarda karoseri kısmı. [Caisse d'un wagon]

5 - Bâzı şeyler için sandık: Bir kasa bira. [Coffre]

KASABA Ar. i. [قصبه] Küçük şehir, kent. [Petite ville, bourg]

KASABA Ar. i. Vücudun içinde muhtelif vazifeleri olan borucuklara eskiden verilen isim ki çoğul şekli (cemi) «kasabat» dır. Yeni terim: Bırons (bronş). [Bronche, trachée]

§ Azmı kasaba: Baldır kemiği. [Tibia]

§ İltihabı kasabai rie: Akciğer boruları iltihabı (yangısı). [Trachéite]

KASABA* Manisa vilâyetinin Turgutlu ilçesi merkezi. bk. Turgutlu.

KASABALI s. Kasaba halkından olan. [Habitant d'une petite ville]

KASADAR Far. i. Bir ticaret evinde kasada oturup para alıp veren kimse. [Caissier]

KASAP Ar. i. [قصاب] Eti yenen koyun, sığır gibi dört ayaklı hayvanları kesen veya dükkânında parçalıyarak satan kimse. [Boucher]

2 - mec. Kan dökücü. [fig. Sanguinaire]

§ Kasap dükkânı: Etlerin parçalanarak satıldığı yer. [Boucherie]

KASAPHANE Far. i. Eti yenen dört ayaklı hayvanların kesilip yüzüldükleri yer, mezbaha, salhane, kanara. [Abbatoire, boucherie]

KASAPLIK i. Kasabın işi ve sanatı: Kasaplıkla para kazandı. [Métier de boucher]

2 - mec. Kan dökücülük. [fig. État d'un homme sanguinaire]

3 - Mezbahaya gönderilip kesilmek üzere ayrılmış hayvan: Kasaplık kuzu, kasaplık sığır. [Animal destiné à l'abattoire]

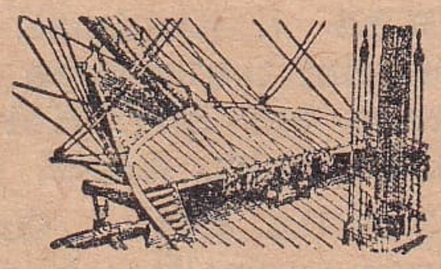

Baş kasarası

KASARA i. Den. (Aslı arapça kusare) Geminin baş ve kıç taraflarında asıl güverteden yüksek olan kısa güverte: Baş kasarası, kıç kasarası. [Gaillard]

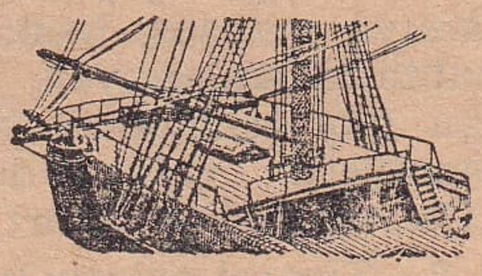

Kıç kasarası

KASATURA i. Süngü gibi tüfeğin namlusu ucuna takılan kısa kılıç. (Daha ziyade eskiden zaptiye denen candarmaların taktıkları enlice ve şimdikilerden uzunca pala ile kılıç arasındaki silâha kasatura denirdi). [Sabre - baïonnette]

Kasatura

KASAVET Ar. i. [تساوت] Keder, üzüntü, tasa: Çocukları için kasavettedir. [Chagrin, regret, souci]

§ Kasavet çekmek: Üzüntü, tasa çekmek. [Être comblé d'affliction]

KASAVETLENMEK f. Üzülmek, tasa çekmek: Siz o iş için kasavetlenmeyin. [S'affliger, regretter, s'inquiéter]

KASAVETLİ s. Tasalı, üzgün: Bugünlerde pek kasavetli görünüyor. [Affligé, triste, inquiet]

KASDOKU b. i. Biyol. Kasları (adaleleri) meydana getiren doku (nesiç) çeşidi. eskt. Nesci adeli. [Tissu musculaire]

KÂSE Far. i. [كاسه] Çini veya billûrdan tas ve çanak: Çorba kâsesi, hoşaf kâsesi. [Ecuelle de porcelaine, tasse]

Kâse

2 - Kaşık ve ona benzer şeylerin çukuru: Kaşık kâsesi. [Tout ce qui a la forme d'un écuelle]

3 - Baş kemiklerinin beyni kuşatan yukarısı: Kafa kâsesi, kâsei ser. [Crâne]

4 - arg. Kıç. [arg. Derrière]

KASELİS Far. b. s. Çanak yalayıcı, dalkavuk, tufeyli. [Parasite, flatteur]

KASEM Ar. i. [قسم] Yemin, and: Allahın ismine kasem ederim. Maal-kasem beyan etti. [Serment]

§ Kasem etmek: Andiçmek, yemin etmek. [Prêter serment]

KASIK i. Karın ile uyluk arası. Ar. Âne: Gülmekten kasığı çatlıyacak. [Aine, bas-ventre]

§ Kasık bağı: Kasık çatlağını, yani fıtık (kavlıcı) tutmıya yarıyan yaylı bağ. [Bandage]

§ Kasık biti: Kasık bölgesinde yerleşen ve ete âdeta yapışan bir cins kene, âne biti, kırkayak. [Morpion]

§ Kasık çatlağı: Kasık fıtığı (kavlıcı). [Hernie]

KASIKBAĞCI b. s. Kasıkbağı yapan veya satan kimse. [Bandagiste]

KASIKOTU b. i. Bot. Karanfilgillerden ince sazlar üzerinde küçük ve güzel çiçekler açan, kasık yarığında faydalı sayılan bir bitki, ki yirmi kadar çeşidi vardır. Ar. Haşişetül fıtık. [Aigremoine, herniaire]

KASIL s. Biyol. Kas (adale) ile münasebetli veya kası (adalesi) olan. eskt. Adeli. [Musculaire]

§ Kasıl duyumlar: Ps. Kasların (adalelerin) istemli (iradeli) kasılmalariyle meydana gelip hareketlerimizi düzenleştirmemize yardım eden duyumlar (hisler). eskt. Hissiyeti adeliye. [Sensations musculaires]

§ Kasıl sarsılma: Kaslarda (adalelerde) meydana gelen titreme, ki çok defa bir

sinir hastalığı neticesi olur. eskt. İrticacı adeli. [Secousse musculaire]

KASILMAK f. Boyu kısaltılmak veya miktarı azaltılmak: Pantalonun biraz kasılması lâzım. [Baisser, s'amoindrir]

2 - Büzülüp kısılmak, takallüs etmek. [Se contracter, se ramasser, se racourcir]

KASIM, KAASIM Ar. s. [قاسم] Ayıran, taksim eden. (Bu kelime dilimizde eskiden yalnız matematikte kullanılmıştır). [Qui divise ou distribue]

§ Kasımı müşterek: Mat. Ortak tambölen. [Diviseur commun]

§ Kasımı müştereki âzam: En büyük ortak tambölen. [Le plus grand diviseur commun]

KASIM i. Kışın başlangıcı sayılan 8 kasım (sonteşrin) günü başlayıp hidrellezin ilk günü olan 6 mayısa kadar altı ay sürer, ki eski takvimlerimizde «ruzı kasım» denirdi. Halk arasında sonbahar mevsimini de ifade eder: Kasımda dikilecek tohumlar. [Jour de Saint Démétrius, commencement d'hiver chez les jardiniers]

KASIM i. Yılın 11 inci ayı ki 30 gün sürer. İkinciteşrin, sonteşrin, teşrinisani. [Novembre]

KASIM AĞA*, Koca (ölm. 1659). İstanbuldaki Yenicamiyi yapan ve daha birçok eserler bırakan bir Türk mimarıdır. 1622 de ilk defa mimarbaşı olmuş, 22 yıl bu makamda bulunduktan sonra yerine Mustafa Ağa getirilmişti. Kasım Ağa bir müddet sonra tekrar mimarbaşılığa getirildi. Aynı zamanda Dördüncü Sultan Mehmedin annesine kethüda oldu. Padişahın çocukluğuna raslıyan bu devirde Köprülü Mehmet Paşayı sadrazamlığa getirmesi için Valde Sultana telkinde bulunmak suretiyle de hayırlı bir iş görmüştür. Yenicami, Kösem Valde diye tanılan Mahpeyker Sultan tarafından başlattırılmış, Dördüncü Mehmedin anası Turhan Hatice Sultan tarafından tamamlattırılmıştır.

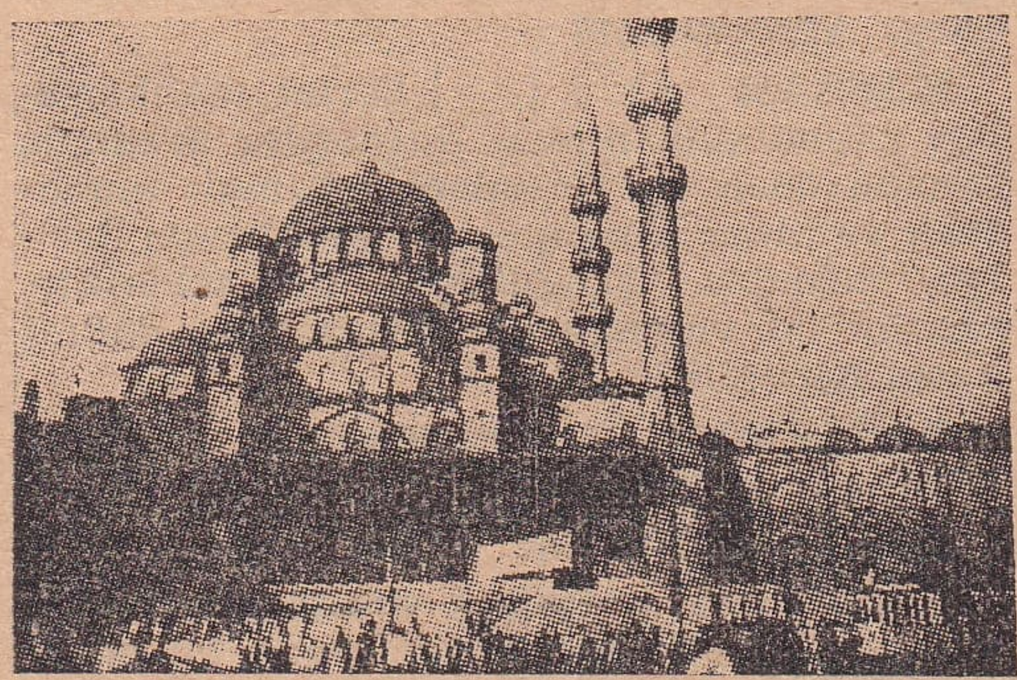

Kasım Ağanın eserlerinden: Yenicami

KASIM PAŞA*, Güzelce (ölm. 1534). Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Süleyman saltanatlarında tanınmış ve İstanbulun bir semtine adını bırakmış bir vezirdir. İkinci Bayezitin adamlarından birinin oğlu olup sarayda yetişti. Beylerbeyliklerinde, valiliklerde bulunmuş, İstanbulda Haliç ile Beyoğlu arasında yaptırdığı cami ve medreseden dolayı sonraları büyük bir kasaba haline gelen o semte adı kalmıştır. Kasım Paşa, ikinci vezirlikte, sadaret kaymakamlığında ve Mora valisi iken Napolide Venediklilerle muharebelerde bulunmuştur.

KASIMPAŞA* (Dolapdere) İstanbul vilâyetinin Beyoğlu ilçesine bağlı bir bucağın ve şehirdeki kalabalık semtlerden birinin adıdır. Haliç ile Beyoğlu arasında bulunan bu geniş semtin deniz kısmında eski bahriye nezareti ve küçük tersanelerle bâzı fabrikalar vardır. Semtin adı oraya yaptırdığı cami ve medrese gibi eserlerden dolayı yukarıda yazdığımız Güzelce Kasım Paşadan kalmıştır. Bucak olmak itibariyle semtin nüfusu 34.478 dir. Bucağa eskiden Dolapdere denirdi.

KASIMPATI b. i. Bileşikgillerden çi-

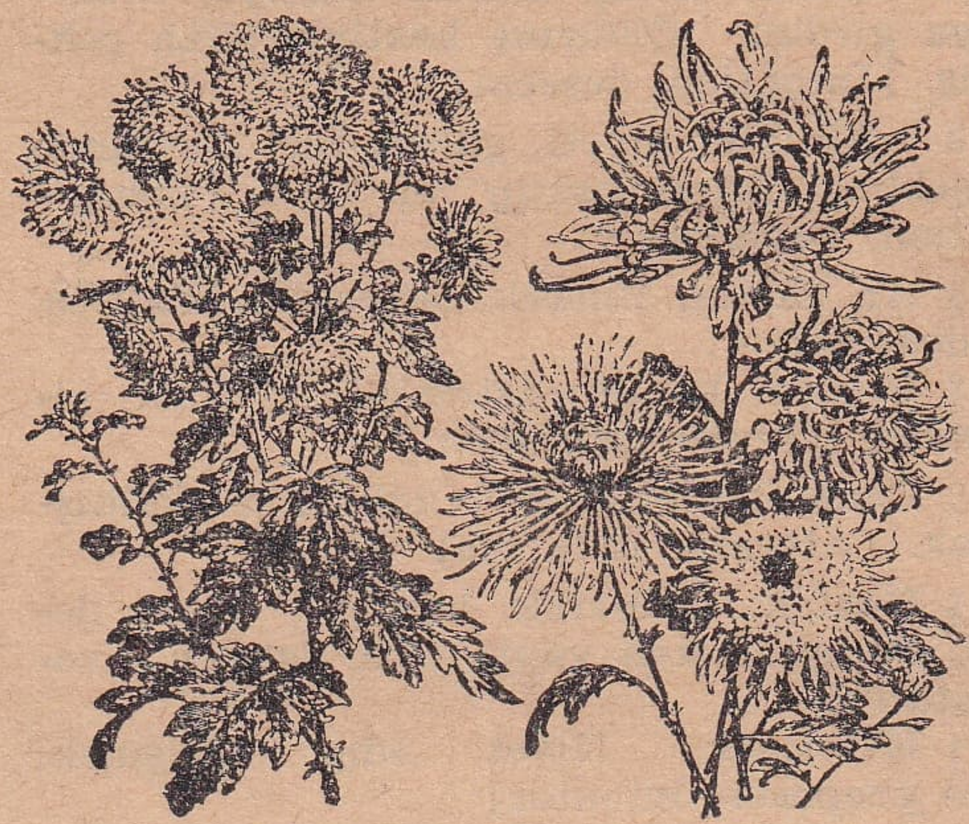

Çeşitli kasımpatları

çekleri iri, katmerli ve türlü renkte olan, sonbahardan kış ortasına kadar açan bir süs bitkisi. Buna kasım çiçeği, Japon gülü de denir. İlk vatanının Çin olduğu söylenir, pek çok çeşidi üretilmiştir. Kokusu yoksa da görünüşçe çiçeklerin en ihtişamlılarından biridir. [Chrysanthème]

KASINÇ i. Kaslarda (adalelerde) kendiliğinden olan ağrılı kasılıp kalma hali. Kramp. [Crampe]

KASINMA i. Kasıma işi ve hali, kasların (adalelerin) kendiliğinden kasılıp kalması. Teşennüç. [Action de se rider, de se contracter, spasme]

KASINMAK f. Kasılıp kalmak. [Être rétréci]

KASINTI i. Giyeceğe daralması için sonradan vurulan dikiş: Kasıntısını sökmek. Kasıntı dikişi: Kaba dikiş. [Couture faite après la confection d'un vêtement pour le rétrécier]

KASIR, KASR Ar. i. Kısma, kesme, kısaltma: Sözün fazla kasrı meramın anlaşılmasına engel olur. [Restriction]

§ Kasrı basar: Uzaktan görememek hali. [Myopie]

§ Kasrı yed: El çekme, feragat. [Abandon]

KASIR, KASR Ar. i. [قصر] Köşk, küçük saray, yüksek ve ferah bina. [Château, palais, pavillon]

KASIR* Mardin vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından biridir. Yakın zamanlara kadar bir köy iken yeni teşkil edilmiş ve bucak olmak itibariyle kendisine 27 köy bağlanmıştır.

KASIRGA i. Çevrintili ve pek zorlu rüzgâr: Kasırga körpe birçok ağacı kökünden kopardı. [Tourbillon]

KASIT, KASD Ar. i. [قصد] Niyet, tertip, kurma: Kitap almak kastiyle kitapçıya girdim. Öldürme kastiyle silâh çekmiş. [Intention, dessein]

2 - Kötülük niyeti, garaz, biri aleyhinde teşebbüs: Bana kastın mı var? [Conspiration, complot]

§ An kastin: Bilerek, istiyerek. [Exprès, à dessein]

§ Bigayri kastin: İstemiyerek, kastı olmadan. [Involontairement]

§ Cana kastetmek: Öldürmiye kalkışmak. [Attenter à la vie]

§ Kasten: İstiyerek, bilerek: Kaza değil, bu işi kasten yaptı. [À dessien, volontaire]

§ Kstetmek: Niyet edip girişmek. [Se proposer, intenter]

2 - Biri aleyhine teşebbüse girişmek. [Conspirer, comploter]

§ Kasti: Bir kasta, maksada dayanan: Onun bu hareketi kastidir. [Prémédité, volontaire]

§ Suikast: Cana kıyma. [Attentat]

KASİDE Ar. i. [قصيده] Her beytin sonu en baştakinin kafiyesine uygun olmak üzere en aşağı 15 beyitten teşekkül eden ve eskiden çok defa büyükleri övmek için yazılan nazım: Kaside Araplarda başlamıştır. İran edebiyatında en iyi kaside söyliyen Enverî'dir. Divan edebiyatımızda kaside üstadı Nef'îdir. [Poème ayant pour sujet un éloge]

§ Kasidegû, kasideperdâz, kasideserâ: Kaside söyliyen, kasideci şair. [Poète qui fait des éloges]

KASKATI b. s. Pek sert, tamamiyle katı: Ekmek ayazda kalmış, kaskatı olmuş. [Très dur]

KASKET Fr. i. Önü siperli ve çok defa

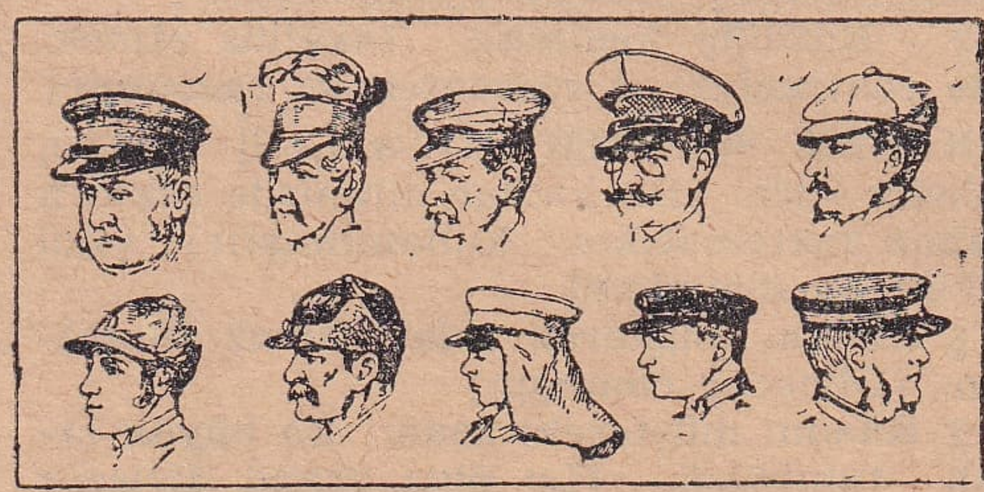

Eskiden ve bugün giyilen çeşitli kasketler

köylüler, iş adamları, yolcular, askerler veya avcılar tarafından giyilen başlık. [Casquette]

KASMAK f. Çekip daraltmak, iğretiden kısaltmak: Şu ceketi biraz kasmalı. [Resserer, diminuer]

§ Kasıp kavurmak: Şiddetli ve zalimce hareketlerde bulunmak. [Brutaliser]

KASNAK i. Enli çember, kalbur ve tef gibi şeylerin tahta çemberi. [Cercle de bois, cerceau]

2 - Nakış işlemek için gergef gibi kumaş germiye yarıyan, tahtadan enlice çember. [Métier de broderie]

§ Kasnak işlemek: Kasnakla nakış işlemek. [Faire la broderie sur le métier]

KASNI i. Bot. Maydanozgillerden olan çadıruşağı otu ile şeytanteresi ağacı gibi bitkilerden elde edilen bir zamk, ki «at kasnısı, dişi kasnı, erkek kasnı» gibi çeşitleri vardır. [Nom donné à différentes gommes résineuses]

KASPAHANEK e. arg. Muhakkak, her halde, mutlaka (Arapça zorla demek olan «gasben annek» tâbirinden bozmadır). [arg. Absolument]

KASSAM Ar. i. [قسام] Şeriat mahkemeleri zamanında mirası mirasçılar arasında taksim eden ve yetimlere ait malı muhafaza ve idare eden memur, Mahkemei Şer'iye memuru. [Dignitaire de «chériat», chargé du partage des biens d'un défunt à ses héritiers]

KASSAMLIK i. Kassamın işi, vazifesi. [Autorité de kassam]

KAST, KASD Ar. i. bk. Kasıt.

KAST Lât. i. Halkın sınıflara ayrıldığı milletlerde, bilhassa Hindistanda bu cemiyet sınıflarının adı. Kast rejimine eski milletlerin çoğunda siyasi veya dinî mahiyette veya her ikisi birlikte olarak raslanır. Mısırda halk: rahipler, askerler, tüccarlar ve iş - sanat adamları olarak dört kasta

ayırılırdı. İbranilerde «Levi» kabîlesi dinî vazife imtiyazlarına sahipti, Yunanlılarda bâzı ailelerin doğuştan imtiyazları vardı. Romalılarda havas ve avam sınıfları mevcuttu. Bugün bile Afrikada Sudan'ın bir kısmında kuvvetli bir devlet teşkil eden Bambaralar arasında halkın «demirciler» denilen sınıfı en imtiyazlı bir kast teşkil ederler, kırallarına taç giydirmek hakkı bile onlara munhasırdır. Fakat hiçbir yerde kastlar Hindistanda olduğu kadar sıkı ve birbirine kapalı zümreler halinde devam etmemiştir. Hindistanda halk dört esaslı kasta ayrılır ve hepsinin başında Brahmanlar her şeye hâkim bulunurdu. Bu dört sınıfın dışında da gittikçe hakları ve insanlık değerleri azalan sınıflar vardı. Orada kastların izleri hâlâ yaşamaktadır. [Caste]

KASTAMONU* Orta Anadolunun kuzey vilâyetlerinden birinin ve merkezi olan

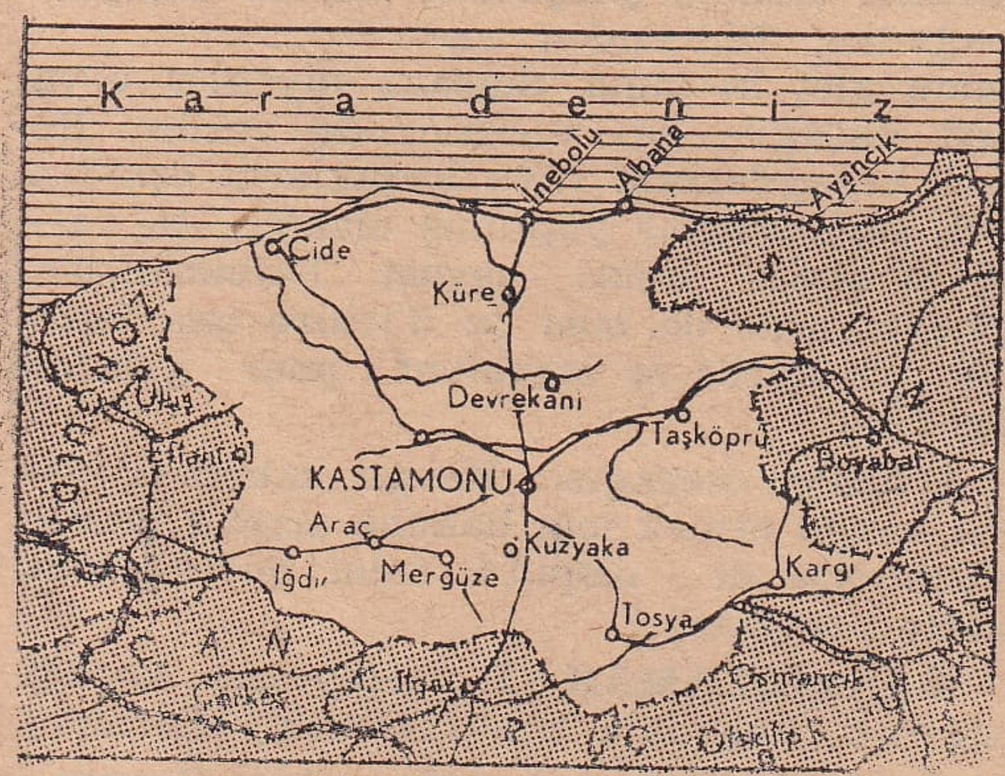

şehrin adıdır. Kuzeyini Karadeniz çevirir. Doğusunda Sinop, batısında Zonguldak vilâyetleri, güneyinde de Çorum ve Çankırı

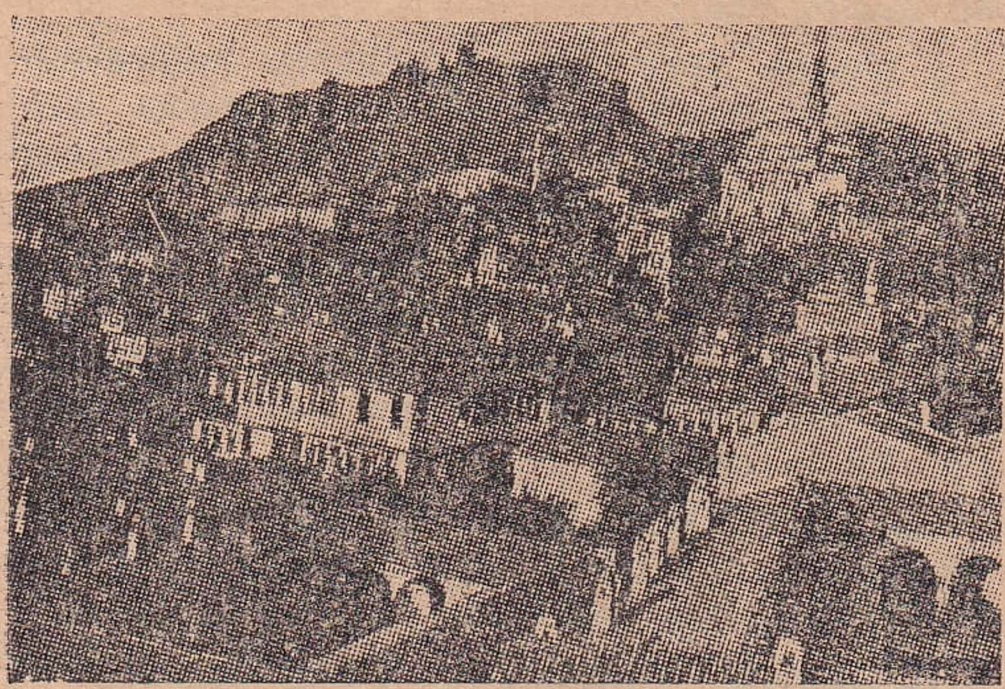

Kastamonu'dan bir görünüş

vilâyetleri vardır. Yüzölçümü 14.610 kilometre karedir. Arazisi dağlık olup en yüksek yerleri 2.350 metreye çıkan Ilgaz dağlarıdır. Sırtlarının arasında ova denilen ufak havzalar ve yaylalar vardır ki vilâyetin hayat merkezlerini buraları teşkil ederler. Arazinin yüksekliğinden dolayı iklimi sertçedir. Filos çayına katılan Araç deresiyle Cide yakınlarında denize dökülen Devrekâni ırmağı, Kızılırmak'a katılan Gökırmak ile Tosya çayı başlıca sularını teşkil eder. Çeşitli ve yeşillikli manzarası pek güzeldir. Toprağı verimli olup her türlü hububat ile baklagiller ve sınai nebatlar yetiştirir. Ormanlarının genişliği 352.000 hektardır. Hayvancılık bakımından da zengin sayılır. Muhtelif yerlerinde madenleri de vardır. İdare taksimatı bakımından vilâyet, merkez ilçesinden başka Araç, Cide, Daday, Devrekâni, İnebolu, Kargı, Küre, Taşköprü, Tosya adlı dokuz ilçeye ayrılır.

Kastamonu şehri, ortasında bulunduğu yaylânın 850 metre yükseklikte bulunan bir noktasında Gökırmak'ın sağdan aldığı bir derenin üzerinde kurulmuştur. İskelesi olan İnebolu'nun 91 kilometre güneyinde ve ona muntazam bir şose ile bağlı olduğu gibi Çankırı demiryolu istasyonuna 114 kilometrelik bir şose ile bağlıdır. Şehir ağaçlıklariyle, bahçeleriyle güzel manzaralıdır. Binalarının çoğu ahşaptır. Eski bir sanayi şehri olup bakırcılığı, dökmeciliği, keten, kenevir ve pamuklu dokumacılığı, doğrama, demir ve kuyumculuk işleri, kendir, urgan, tiftik, kuru uryani eriği ve meyva ihracatı vardır. Adının «Komenos kalesi» demek olan «Kastra Komneni» den geldiği rivayet edilir. Bu da Bizans imparatorlarından Komnenos tarafından kurulmuş olmasındandır derler. Halk arasında Kastamonu adı daha çok Kastambolu suretinde söylenir. Fatih zamanında İsfendiyaroğullarının elinden alınmak suretiyle Osmanlı memleketleri arasına girmişti. Şehir eski devirlerin parlak ilim merkezlerinden biri idi. Birçok âlim ve şair yetiştirmiştir. Bütün vilâyetin nüfusu 384.109, şehrin nüfusu da 12.565 dir (1945 te).

KASTANYET İsp. i. İçleri oyuk tahtadan veya sedeften yapılmış parçalar ki parmaklara takılarak birbirine çarpılmak suretiyle dans ederken çınlatılır: İspanyol kadınları hemen daima kastanyetle dans ederler. İspanyol çalparası. [Castagnette]

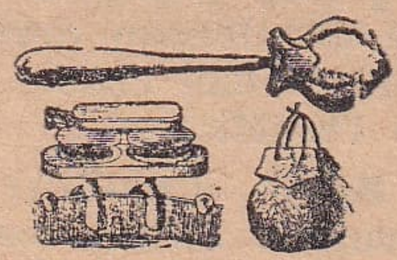

Kastanyetler

KASTAR i. Pamuk ipliğini veya bezini bol ve soğuk su ile yıkayıp ağartma işi. [Blachiment de coton, de toile etc.]

KASTARLAMAK f. Pamuk ipliğini veya bezini kastarla ağartmak. [Blanchir (le coton etc.)]

KASTARLI s. Kastarlanmış, ağartılmış (Pamuk ipliği veya bezi). [Blanchi (coton, toile, etc.)]

KASTEN zf. bk. Kasıt.

KASTETMEK f. bk. Kasıt.

KASTİ zf. bk. Kasıt.

KASVET Ar. i. [قسوت] Sıkıntı, gönül darlığı, iç sıkıntısı: Kasvetli bir hava, kasvetli bir ev. [Tristesse, ennui, mélancolie]

§ Kasvet-efza: Sıkıntıyı çoğaltan, pek hüzünlü. [Très mélancolique]

§ Kasvet-engiz: Hüzne, melâle sebebolan. [Ennuyeux]

KASVETLİ s. İç sıkıntısı veren: Kasvetli bir yer. [Triste, ennuyeux]

KAŞ i. Gözlerin üstünde kemerli birer çizgi meydana getiren kısa kıllar. Ar. Hacip, Far. Ebru. [Sourcil]

2 - Kaş gibi kemerli ve çıkıntılı olarak uzanan şey: Eyerin ön ve arka kaşları, yüzük kaşı, dağın kaşı. [Toute chose courbée comme le sourcil]

§ Açık kaş: Birbirinden uzak olan kaşlar. [Surcils écartés]

§ Çatık kaş: Bitişik olan kaşlar. [Sourcils joints]

§ Eyer kaşı: Eyerin ön ve arkasındaki çıkıntılar. [Arçon]

§ Kaş çatmak: Surat asmak. [Froncer les sourcils]

§ Kaş göz etmek: Kaşlarını ve gözlerini oynatarak işaret etmek. [Faire des signes d'intelligence]

§ Kalem kaş: İnce birer çizgi halindeki kaşlar. [Sourcils fins]

§ Keman kaş: Kavisli kaşlar. [Sourcils arqués]

§ Samur kaş: Enli ve dolgun kaşlar. [Sourcils touffus]

§ Kaşla göz arasında: Kimsenin farkına varamıyacağı şekilde ve pek kısa bir zaman içinde. [En un clin d'œil]

§ Kaş yapayım derken göz çıkarmak: İşi düzelteyim derken büsbütün bozmak. [Gâter une chose, une affaire en tâchant de l'améliorer]

KAŞ* (Andifli) Antalya vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 29 köylü merkez bucağından başka 13 köylü Kale ve gene 13 köyü bulunan Kalkan adlı iki bucağı vardır. Vilâyetin güney kısmında Akdenize doğru bir çıkıntı yapan cihetinde bulunan Kaş, etrafı zengin ormanlarla kaplı dağlarla çevrilmiştir. Verimli topraklarında her türlü hububat, sebze ve meyva yetişir. Moskar mevkiinde zift, neft, petrol ve kömür madenleri vardır. Alış verişini sahildeki Kalkan (Kalimaki) bucağı ve Mire iskeleleri vasıtasiyle yapar. Geniş meralarında hayli hayvancılık da vardır. İlçe topraklarının yüzölçümü 2.140 kilometre karedir. Kaş kasabası Antalyanın doğru çizgi ile ancak 200 kilometre kadar güney batısında ise de dolaşık olan yolu 234 kilometre sürer ve bu yolun bâzı kısımları da ancak patika halindedir. İlçenin nüfusu 23.471, kasabanın ise ancak 590 dır (1945 te).

KÂŞ, KÂŞKİ Far. e. [کاش، کاشکه] bk. Keşke, keşki.

KAŞAĞI i. Hayvanları tımar etmek için kullanılan madeni dişli alet. [Étrille]

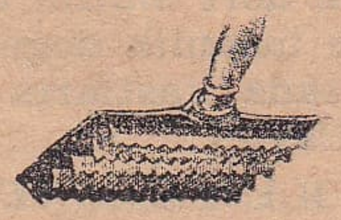

Hayvan kaşağısı

2 - İhtiyarların kendi arkalarını kaşımak için eskiden kullandıkları uzun saplı ve bir ucunda bir levhası bulunan şimşirden, bağadan, fildişinden yapılan alet ki buna «kaşak» diyenler veya sırt kaşağısı adı verenler de vardır. Bu sırt kaşağılarının veya kaşakların eskiden pek sanatkârane yapılmış olanları da vardı ki şimdi müze eşyası halindedirler. [Instrument de bois ou d'ivaire que jadis les vieillards se servaient pour grotter les dos]

§ Kavga kaşağısı: Kavga bahanesi, veya kavga etmek için bahane arıyan kimse. [Prétexte de dispute, celui qui cherche cette prétexte]

KAŞAĞILAMAK f. Hayvana kaşağı sürmek, kaşımak, tımar etmek. [Étriller]

KAŞAK i. Sırt kaşağısı. bk. Kaşağı.

KAŞAMAK f. Kaşağılamak [Étriller]

KAŞAN i. At ve katır gibi hayvanların sidiği ve işemeleri. [Urine de cheval, de mulet etc.]

§ Kaşan yeri: Uzun yollarda hayvanların durdurulup işetildikleri ve biraz dinlendirildikleri yer. [Lieu où l'on fait uriner et reposer le cheval, le mulet, etc.]

KÂŞAN* [Kachan, Kiachan] İran'da Tahran ile Isfahan arasında yirmi bin kadar nüfusu olan bir şehirdir. İpeklileri ve çinileriyle tanılır. Orada yapılan çinilere «kâşî» derler.

KAŞANDIRMAK f. At, katır gibi hayvanları durdurup işetmek. [Faire uriner (le cheval, les bestiaux)]

KÂŞANE Far. i. [کاشانه] Büyük, süslü ve gösterişli ev, saray (Kelimenin aslı yuva ve fakirce ev demek ise de türkçede mükellef ve pek süslü binalar için kullanılmıştır): Küçük bir evde doğdu ama zengin olunca kâşanelere sahiboldu. [Maison magnifique, palais]

KAŞANMAK f. (Hizmet hayvanları hakkında) Durup işemek. [Uriner (le cheval, le mulet etc.)]

KAŞAR, KAŞER i. Tekerlek biçiminde kalınca, sarımtırak renkte, yağlı ve lezzetli bir peynir, ki eskiden daha çok Edirne ve civarında yapılırdı. Şimdi Türkiyenin muhtelif yerlerinde yapılmaktadır. [Sorte de fromage fabriqué surtout en Thrace]

2 - Yahudilerce yenilmesi caiz olan şey. (Yenilmesi caiz olmıyanlara da «turfa» derler). [Aliment regardé comme pur par les Israélites]

KAŞARLANMAK f. Bir işde eskimek, çok tecrübe ve macera geçirmiş olmak: Bu denizci türlü fırtınalar ve kazalar atlatarak kaşarlanmıştır. [Mûrir, acquérir de l'expérience]

2 -mec. Hoşa gitmiyecek bir muamele veya işe alışarak artık ondan utanma, üzüntü duymaz olmak. [S'habituer, devenir insensible et insouciant]

KAŞE Fr. i. Hap, güllâç: Aspirin kaşesi. [Cachet, capsule]

2 - Mühür, damga, işaret, bir şeyin esaslı vasfı: Onun kaşesini bilirim. [Cachet, sean, marque]

KÂŞGAR* [Kachgar] Çin Türkistanı da denilen Doğu Türkistanda Kâşgarı derya isimli bir ırmağın üzerinde 70.000 kadar nüfusu bulunan eski bir Türk beldesi ki bir aralık müstakil bir Türk devleti haline girmiş olan Kâşgar ülkesinin başkenti idi. Ticareti hayli işlektir. Kâşgarlı Mahmut gibi birçok değerli ilim ve fikir adamları yetiştirmiştir. Çin ile Türkistan ve Afganistan arasındaki kervanların geçtiği yerde olduğu için askerlikçe de ehemmiyetli sayılır.

KAŞIK i. Çorba, hoşaf, komposto gibi

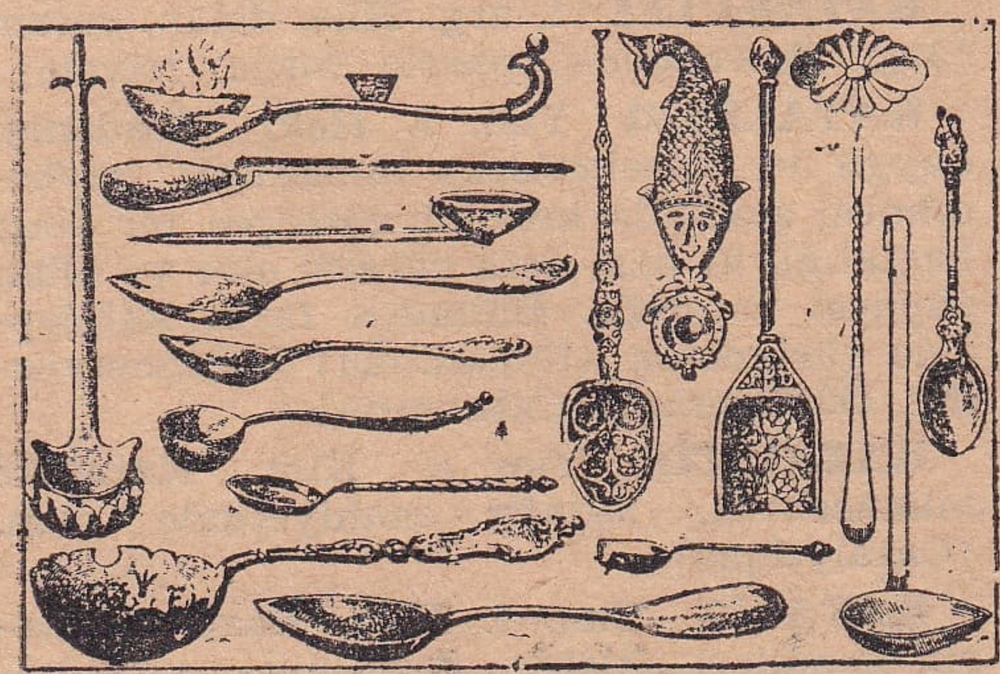

Tarihte kullanılmış ve halen kullanılan çeşitli kaşıklar

sulu yiyecekleri, bâzı defa da pilâv gibi küçük taneli olanları ağıza götürmek üzere kullanılan küçük kürek biçiminde maden veya tahtadan yapılmış sofra aleti: Sofra kaşığı, kahve kaşığı. [Cuillère]

§ Ağzının kaşığı değildir: Senin dengin değildir veya senin yapabileceğin iş değildir. [Ce n'est pas votre affaire, cela ne vous convient pas]

§ Bir kaşık suda boğmak: Aşırı düşmanlık göstermek. [Faire acte d'une hostilité irréductible]

§ Kaşık atmak: Atıştırmak, iştah ve hırsla yemek. [Manger beaucoup, dévorer avec appétit]

§ Kaşık düşmanı: Kadın, eş, zevce (şaka yollu söylenir). [Femme, épouse]

§ Kaşıkla verip sapıyla (göz) çıkarmak: İyiliği başa kakmak, yaptığı iyilikten fazla minnet isteyip zarar vermek. [Faire autant de mal que de bien]

§ Kaşık oyunu: Çalpara yerine tahta kaşık şıkırdatarak yapılan rakıs, ki memleketimizin birçok yerlerinde oynanır. [Danse populaire dans laquelle on emploit des cuillères en bois comme des cliquettes]

KAŞIKÇI s. Kaşık yapan veya satan. (Eskiden şimşir, kemik, bağa, sedef gibi şeyleri oyarak güzel kaşıklar yapan sanat adamlarımız ve başlıca şehirlerimizde kaşıkçılar çarşısı vardı). [Fabricant ou vendeur de cuillières]

§ Kaşıkçı kuşu: bk. Kaşıkçın.

KAŞIKÇIN i. Zo. Perdeayaklılardan büyük ve yassı gagalı, ırmak ağızlarında veya sığlıklarda yaşıyan, gagası kaşığa benziyen yaban ördeği, ki bir kısmının tuttuğu balıkları saklamıya yarıyan bir kesesi de vardır. [Pélican]

Kaşıkçı kuşu (kaşıkçın ve pelikan)

KAŞIKOTU b. i. Turpgillerden (salibiyeden) iskorbüt (scorbut) denilen hastalığa karşı kullanılır, yaprakları kaşığı andıran bir bitki. Kaşıkotunun yaprakları tere yerine de yenilebilir. [Cochléria]

KAŞIMAK f. Vücudun bir yerindeki kaşıntıyı gidermek için tırnakla veya sertçe bir şeyle hafifçe uğuşturmak. [Gratter]

KAŞINDIRMAK f. Kaşınmıya sebebolmak, kaşıntı vermek: Şu ot dokunduğu yeri kaşındırır. [Faire gratter]

KAŞINMA i. Kaşınmak hareketi: Herkesin içinde hart hart kaşınma ne ayıp şeydir. [Action de se gratter]

KAŞINMAK f. Kaşıntı duymak, kaşımak ihtiyacı hissetmek: Burada galiba

pire var, ensem kaşındı. Sağ avucu kaşınmış bir kısmet var diyor. [Sentir de besoin de se gratter]

2 - Kendi kendini kaşımak: (Züğürt olup düşünmektense uyuz olup kaşınmak yeğdir). [Se gratter]

3 - mec. Kavgaya bahane aramak, kendi aleyhindeki bir harekete sebebolmak: Dayak yemek için kaşınıyor. [Désirer, chercher des prétextes]

KAŞINTI i. Vücudun bir yerinde duyulan böcek gezinmesi, hafif yanma veya batma gibi tedirginlik. [Sensation de besoin de se gratter]

KÂŞÎ Far. i. İranın Kâşan şehrinde yapılan bir çeşit sırlı ve renkli çini. [Sorte de porcelaine originaire de Kachan]

KÂŞİF Ar. s. Keşfedici, bulucu, açıklayıcı: Amerikanın kâşifi, radyumun kâşifi. [Découvreur]

KAŞKARİKO i. arg. Hile, dolap, entrika: Bu kalp malı herifceğize kaşkariko ile yutturmuşlar. [arg. Ruse, intrigue]

KAŞKAVAL İta. i. Yumuşakça, tekerlek biçiminde kuru ve yavan bir çeşit peynir. [Sorte de fromage]

KAŞKORSE Fr. i. Ten üzerine giyilen hafif kadın fanilâsı. [Cache - corcet]

KAŞLAMAK f. Yüzük taşını halkaya takmak, yüzüğe taş takmak. [Monter une bague]

KAŞLI s. Kaşı olan: Kara kaşlı, samur kaşlı. [Qui a des sourcils]

2 - (Yüzük hakkında) Taşı veya taş takılacak çıkıntılı yeri bulunan: Elmas kaşlı bir altın halka. [Qui a un chaton]

§ Dört kaşlı: Bıyıkları kaş gibi görünecek surette çıkmış delikanlı. [Jeune homme dont les moustaches viennet à peine de pousser]

§ Kaşlı gözlü: Kaşları ve gözleri dikkati çekecek surette olduğu için oldukça güzel yüzlü. [Assez joli (figure)]

KAŞPUSİYER Fr. i. Tozdan korunmak için giyilen manto, pardesü gibi hafif kadın giyeceği. [Cache-poussière]

KAŞOT ADASI* [Kasos] Rodos'un güney batısında ve Girit adasının doğusunda 100 metre kare kadar genişlikte bir küçük ada olup Osmanlı İmparatorluğu zamanında Adalardenizi vilâyetimizin Rodos sancağına bağlı bir kaza idi ve 8.000 kadar nüfusu vardı.

KAT i. Üst üste veya arka arkaya konulmuş birbirine benzer şeylerin her biri, sıra, tabaka: Evin kaç katı var? Yemeği bir kat et, bir kat hamurla pişirmiş. Şehrin etrafını iki kat istihkâm ile çevirmişlerdi. [Étage, couche]

2 - (Giyecekler hakkında) Takım: Bir kat elbise, iki kat çamaşır. [Complet (habillement, linge etc.)]

3 - Huzur, ön, yan, pişgâh: Gönülden dua Tanrı katında makbul olur. [Devant, en présence]

4 - Bir miktarın özdeşi (aynı), misil: Verdiğinin iki katını aldı. Bugün iki kat fazla çalıştım. [Quantité pareille, degré]

5 - Mat. Özdeş (aynı) miktarların toplamı: 6, 9, 12 ve 15 sayıları, 3 sayısının katlarındandır. eskt. Misil. [Muliple]

§ Kat çıkmak: Yapıya kat ilâve etmek. [Ajouter un étage]

§ Kat kat: Birkaç derece, birkaç misli: Bu ondan kat kat güzel. [Beaucoup plus]

§ Ortak kat: Mat. Birtakım tam sayıların katı olabilen aynı sayı. eskt. Misli müşterek. [Commun multiple]

KAT, KATI i. Kuşların «taşlık» ve «konsa» da denen mideleri: Tavuk katı taşları bile sindirebilir. [Gésier]

KAT', KATI' Ar. i. [قطع] Kesme, ayırma: Kat'ı alâka: İlgiyi, münasebeti kesme. Kat'ı muhabere: Haberleşmeyi kesme. [Action de couper, de trancher, rupture]

2 - Geçme, aşma: Kat'ı mesafe: Yol alma, Mesafe aşma. [Action de franchir, de traverser]

§ Katetmek, kat'etmek: Kesmek, aşmak. [Couper, franchir, rompre]

KAT'A Ar. e. [قطعا] Hiçbir zaman, büsbütün: Ben o işi kat'a bilmiyorum. Asla ve kat'a görmedim. [Aucunement, nullement, point, jamais]

KATAKOFTİ i. arg. Uydurma söz, yalan, «kıtır, mantar, palavra, atmasyon, dolma» gibi argoda pek çok olan yalan karşılıklarından biri. [arg. Mensonge]

KATAKOMBLAR* bk. Catacombes.

KATAKULLİ i. arg. Hile, dolap, yalan. [arg. Escroquerie, parole futile, frivole]

KATALEPSİ Yun. i. Hek. İradenin, duygu ve hareketlerin tamamiyle kaybedilmesi şeklinde kendini gösteren bir sinir hastalığı, ki bâzı defa sürekli olur ve ölüm şüphesi verebilir. Ölümden farkı katalepside çürümenin (tefessühün) bulunmayışıdır. Dâülcümut. [Catalepsie]

KATALİTİK Yun. s. Kim. Katalizle münasebetli, kataliz mahiyetinde olan. [Catalytique]

KATALİZ Yun. i. Kim. Bâzı cisimlerin kendileri hiçbir değişmiye uğramadan başka cisimlerin bileşmeleri (terekküpleri) üzerine yaptıkları tesir. [Catalyse]

KATALİZLİYEN s. Kim. Kataliz maksadiyle kullanılan cisim. [Cataliseur]

KATALOG Yun. i. Bir yerde bulunan eşyaya, yahut bir mevzua ait maddelere dair tertipli ve etraflı liste ki çok defa defter veya kitap halinde bulunur: Müze kataloğu, kütüphane kataloğu, bir mağazanın kataloğu. [Catalogue]

KATALPA i. Bot. İkiçeneklilerden yaprakları pek iri ve yürek biçiminde, pembe benekli beyaz çiçekler açan bir ağaç ki asıl yurdu Amerikadır. Pek güzel bir süs ağacı olup boyu on metreye kadar yükselir. Dilimizde kurtyemez ve kara meşe denilir. [Catalpa]

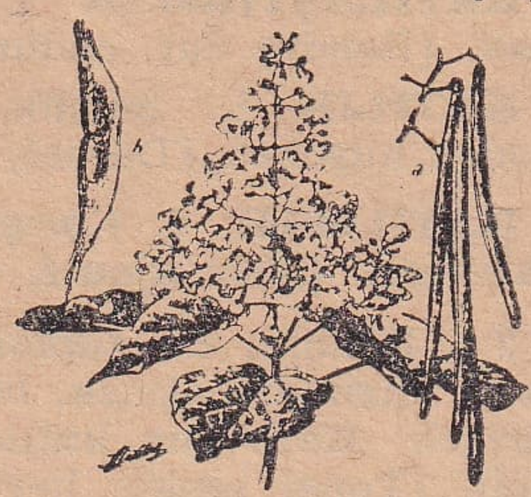

Katalpa: a meyva, b tane

KATANGA* Belçika Kongosunun güney tarafında, madenlerinin zenginliğiyle meşhur bir eyaletin adıdır ki Elisabethville ve La Panda başlıca şehirleridir. Ziraati ileri olduğu gibi altın ve radyum gibi kıymetli madenleri de vardır.

KATAR Ar. i. [قطار] Birbiri arkasına sıralanmış hayvan dizisi, kafile: Deve katarı, beygir, ester katırı. [Chaîne de chameaux, de mules, etc.]

2 - Lokomotifle vagonların birbirine bağlanarak meydana getirdikleri dizi, tren: Bâzı büyük şehir garlarında on beş, yirmi katar birden hareket eder. [Train de chemin de fer]

§ Askerî katar: Asker treni. [Train militaire]

§ Katar katar: Dizi dizi: Leylekler katar katar geçiyor. [Par rangé]

§ Sürat katarı: Ekspres. [Express]

§ Yük katarı: Yalnız ticaret eşyası taşıyan tren. [Train de marchandises]

KATARAKT Yun. i. Hek. Gözde billûr cismin saydamlığını (şeffaflığını) kaybederek ağarmasından ileri gelen ve tamamiyle yahut kısmî olarak körlüğe sebebolan hastalık, ki dilimizde «aksu, akbasma, perde» tâbirleriyle de ifade edilir. [Cataracte]

KATARLAMAK f. Katar haline getirmek, hayvanları dizip katar yapmak, bir sürüyü veya kalabalığı önüne katmak: Develeri katarladı. Kendine hücum edenleri katarladı. [Ramasser et ranger à la ligne]

KATEDRAL Fr. i. Baş kilise, piskoposluk kilisesi, bir şehrin büyük kilisesi: Avrupa şehirlerindeki katedrallerin çoğu devirlerinin mimarlığına örnek sayılırlar. [Cathédrale]

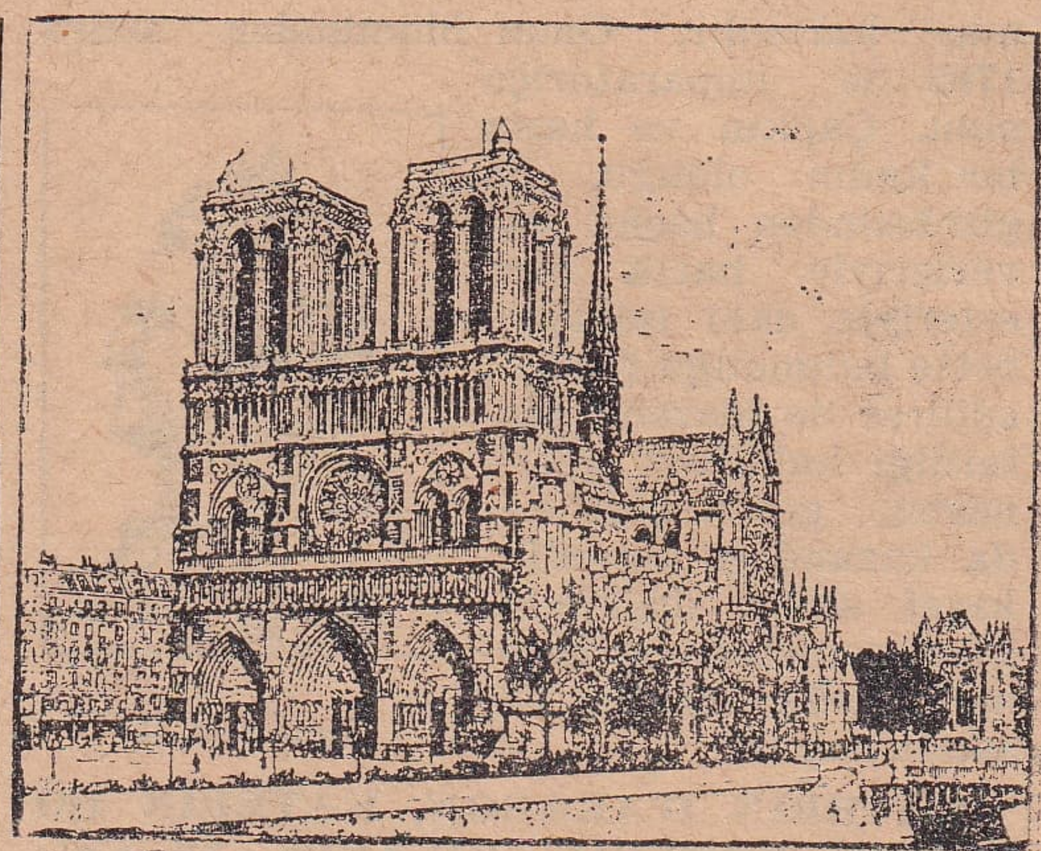

Paris'teki Notre - Dame katedrali

KATEGORİ Yun. i. Takım, cins, nevi. Felsefede «makule», ulam. [Catégorie]

KATEGORİK EMPERATİF Fr. b. i. Fel. Alman filozofu Kant'ın ahlâk felsefesine göre ahlâk vazifelerinin bir «katî emir» şeklinde yapılması, neticede haz veya fayda meydana gelip gelmiyeceğinin düşünülmemesi esası. [Impératif catégorique]

KATERİNA I* (Birinci) Catherine I (1682-1722). Rusya imparatoriçesi ve Büyük Petro'nun (Pierre le Grand) karısıdır. Adi bir aileden olup Livonya'da doğmuş, İsveçli bir erle evlenmiş, harbde Ruslara esir düşüp önce Prens Mençikof'un, sonra Büyük Petro'nun metresi olmuştu. İmparator, bizim Baltacı Mehmet Paşa tarafından Prut'ta sarıldığı zaman onu Rus ordusiyle birlikte esir düşmekten kurtarmak üzere bütün mücevherlerini feda ettiği, hattâ Baltacı'nın çadırına gittiği rivayet edilir. Bu meseleye bâzı masallar da karışmış olmakla beraber Katerina'nın ordunun kurtulmasında tesir yaptığı sonradan Büyük Petro tarafından nikâhlanarak imparatoriçeliğe yükseltilmesinden de anlaşılır. Kocasının ölümünden sonra iki yıl kadar tahtta bulundu. Rusyayı Avrupalılaştırmak hususunda Büyük Petro tarafından başlanan harekelere devam etti.

Katerina I

KATERİNA II* (Büyük) Catherine II (1729-1796). Rus imparatoriçesi. Anhalt dükasının kızı ve Üçüncü Petro (Pierre)

nun karısıdır. Onun ölümünden sonra 1762 de imparatoriçe oldu. Çapkın ve haris bir kadın olduğu, üç gözdesinden başka yaverleriyle, hattâ bâzı erleriyle dahi münasebette bulunduğu rivayet edilirse de idarede gösterdiği kabiliyet, gerek harbde, gerek politikada kazandığı muvaffakıyet ahlâk düşkünlüğünü unutturmuş ve ona «Büyük» sıfatını kazandırmıştır.

Katerina II

KATERIN D'ARAGON, KATERİN DÖMEDİSİ, KATERİN HOVARD* bk. Catherine.

KATI s. Yumuşak olmıyan, sert: Katı toprak, katı tahta. [Dur]

2 - Şiddetli, haşin: katı bir söz. [Violent, fort, âpre]

3 - Kuru: Katı yumurta, katı ekmek. [Sec, seche]

4 - Fiz. Sıvıların (mayilerin) ve gazların tersine olarak, içinde bulunduğu kabın şeklini almıyan. Sulp. [Solide]

§ (Eskiden «pek çok, son derece» mânasına da kullanılmış olan bu kelimenin o mânadaki söyleniş şekli «kati» dir ve bundan dolayı o şekil ayrıca ve sırasında yazılmıştır).

KATI Ar. i. bk. Kat'.

KATI, KAATI' Ar. s. [قاطع] Kesen, kat'eden: Aleti katıa: Kesici alet, hükmü katı': Kesip atan hüküm. [Qui coupe, tranche]

2 - Mat. Geometride (hendesede) bir daireyi iki noktasından keserek uzanan doğru çizgi. Hattı katı. Yeniterim: Kesen, sekan. [Sécant]

KATIA, KATI'A Ar. i. Eskiden kesici dişlere verilen isim ki «esnanı katıa» nın kısaltmasıdır. [Dents incisives]

KATIBE, KAATIBE Ar. i. [قاطبه] Bütün, hep, cümle. (Bu kelime eskiden yalnız «katıbei ahvalde emrü ferman hazreti men lehül emrindir» gibi pek nadir bâzı yerlerde kullanılırdı). [Totalité, tout, toute, tous]

§ Katıbeten: Asla, hiç: Kat'an ve katıbeten bilmediğini söylüyor. [Aucunement, jamais]

KATIK i. Ekmekle beraber yenilen şey: Zavallılar bu akşam katıksız yattılar. [Ce qu'on mange avec le pain, mets, pitance]

§ Katık bahası: Eskiden askere veya işçilere katık bedeli olarak verilen akçenin adı. [Ce qu'on paye à un soldat ou à un ouvrier pour acheter quelque chose à manger avec le pain qu'il reçoit]

KATILANMAK, KATILAŞMAK f. Katı hale gelmek. [S'endurcir]

KATILAŞTIRMAK f. Katı hale getirmek. [Rendre dur, endurcir]

KATILIK i. Sertlik, katı olma hali, şiddet, huşunet. [Dureté, rudesse, violence]

KATILMAK f. Karıştırılmak: Süte su katılmak. [Être ajouté, attaché]

2 - Kendini bir topluluğa katmak, iltihak, inzimam etmek, bir cemaatin içine girmek: Karavana katıldı, kalabalığa katıldı. (Topal eşekle kervana katılan yarı yolda kalır). [Suivre, se mêler]

KATILMAK f. Aşırı derecede gülmek gibi hallerde nefes kasları (adaleleri) kasılarak soluk kesilmek, donmuş gibi kalmak: Çocuk ağlamaktan katılacak. Gülmekten katıldık. [Être suffoqué]

KATILTMAK f. Katılmıya sebebolmak. [Suffoquer]

KATIM i. Katma, karıştırma, erkek hayvanları dişilerle bir araya getirme ve bunun zamanı. [Mélange, immixtion, action de laisser les animaux mâles rejoindre les femelles]

§ Koç katımı: Koçların sonbaharda çiftleşmek için koyunlara katılması ve bunun mevsimi. [Saison pendant laquelle on fait entrer les béliers dans le parcs des brebis pour l'accouplement]

KATIMLIK i. Katılacak miktar. [Quantité à ajouter]

KATINTI i. Birbirine katılmış karışık şeyler. [Chose mélangé]

2 - s. Sonradan katılan, bir yere hakkı yokken giren. Tufeyli. [Parasite]

KATIR i. Erkek eşekle kısrağın birleşmesinden meydana gelen melez hayvan, ki kısır olur, attan biraz küçük, eşekten iri, sağlam, dayanıklıdır. Kulakları büyükçedir. Ester. [Mulet]

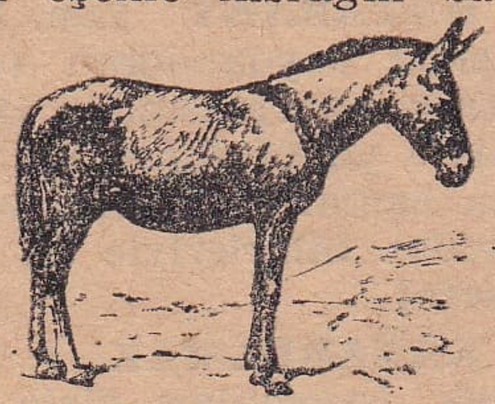

Katır

2 - mec. İnatçı ve huysuz. [Personne entêté, perfide]

§ Katır yemeni: Altı kalın ve tabanları ağaç kabuğiyle doldurulmuş ayakkabı ki, çok defa çocuklara giydirilir. [Sabot]

§ Katır yılanı: Bir cins engerek. [Sorte de grand reptile]

KATIRBONCUĞU b. i. Mavi sırçadan iri boncuk, ki çok defa dizi halinde katırların boyunlarına takılır, nazar değmemesi için başka hayvanlara takıldığı ve yapı gibi yerlere asıldığı da olur. [Une espèce de verroterie bleue]

KATIRCI s. Katırları olup kira ile işleten veya bunlarla kervan düzüp eşya taşıyan (kimse). [Muletier]

KATIR KUTUR zf. Sert ve kaba ses çıkararak: Katır kutur yiyor: Çizme ile katır kutur dolaşıyor. («Hatır hutur» şeklinde söylendiği de olur). [Onomatopée qui désigne croquer en mangeant, ou un bruit sec, un claquement]

KATIRKUYRUĞU b. i. Baklagillerden, çiçekleri sarı ve şemsiye biçiminde olan acı bir bitki. Sökü otu da denir. [Soude]

KATIRTIRNAĞI b. i. Baklagillerden, dalları pek ince, sarı çiçekleri pek güzel ve keskin kokan bir bitki, ki bâzı çeşitleri hekimlikte sidik söktürmek için kullanılır. Katırtırnağı yaz başlarında memleketimizin sahil bölgesi olan mutedil yerlerinde kırları doldurup süsliyen ve kır gezintilerinde sevilerek toplanan pek hoş bir çiçektir. [Genêt]

Katırtırnağı ve çiçeğinin kesiti

KATIŞ i. Katma, karıştırma işi, ilâve, ilhak. [Action d'adjoindre, d'ajouter, de mêler]

KATIŞIK s. İçine başka şeyler karışmış olan, mahlût: Katışık yağ. [Mélangé, falsifié]

§ Katışık fiil: Gra. Mudil fiil. [Verbe complexe]

KATIŞIKSIZ s. Saf, halis, içine başka şeyler karışmamış olan: Katışıksız kahve. [Non falsifié, pur]

KATIŞMAÇ i. Fel. Aynı cinsten şeylerin bitişip yapışmasından meydana gelen küme. Muhtelif maddeler mecmuu. [Agrégat]

KATIŞMAK f. Katılmak, bir topluluğa kendini katmak, iltihak etmek: Kafileye o da katıştı. [Se mêler, suivre]

2 - Birbirine girip karışmak: İki sürü katıştı. Halk birbirine katıştı. [S'entremêler]

KATIŞTIRMAK f. Bir şeyin içine başka şey katıp karıştırmak. [Faire ajouter et mêler]

KATIYAĞ b. i. Donyağı, parafin gibi bayağı sıcaklıkta katı bir halde bulunan yağ. [Suif]

KATIYÜREKLİ b. s. Acınacak haller karşısında duygusuz kalabilen, merhametsiz. [Cruel, impitoyable]

KATİ s. Pek ziyade, son derece. («Kati» sıfatının bu suretle söylenişi ve bu mânada kullanılışı eskidir. Fakat eski edebî eserlerimizde ona çok raslanır): (Susadım ol dem hararetten kati — Sundular bir câm dolusu şerbeti. Süleyman Çelebi). [Trop, deaucoup, extrémement]

KATÎ Ar. s. [قطعی] Kesin, kestirme, şüphesiz: Katî söz, katî karar, katî cevap. [Définitif, décisif, déterminé]

KÂTİBANE Far. zf. [کاتبانه] Kâtipçe, kitabet kaidelerine uygun ve iyi bir kâtibe yakışır şekilde: Bu lâyiha tam kâtibane bir üslûp ile yazılmış. [En bon écrivain, d'un style juste et pur]

KÂTİBÎ* Meşhur denizcilerimizden Seydi Ali Reisin şiirdeki mahlâsı. bk. Seydi Ali Reis.

KÂTİBÎ MUSTAFA ÇELEBİ (ölm. 1490). Eski şair ve hattatlarımızdandır. Bursalıdır.

KÂTİBİADİL Ar. b. i. [کاتب عدل] Noter, mukavelât muharriri. [Notaire]

KATİL Ar. i. [قتل] Öldürme, cana kıyma, cinayet: Katil suçlarını en büyüğüdür. [Action de tuer, assassinat]

§ Taammüden katil, kasten katil: Hazırlık yaparak, önceden karar vererek öldürme. [Assassinat avec préméditation]

§ Katli nefis: Kendini öldürme, intihar. [Suicide]

KATİL, KAATİL Ar. s. [قاتل] Öldüren, cani, ölütçü. [Qui tue, assassin]

§ Semmi katil veya zehri katil: Öldürücü zehir. [Poison mortel]

KÂTİP, KÂTİB Ar. i. [کاتب] Bir resmî dairede yazı yazmıya memur olan kimse, yazıcı, bitikçi, yazman. Far. Debir. [Secrétaire, écrivain]

2 - s. İyi yazan, resmî şeyleri kaleme almasını bilen. [Qui écrit bien, bon rédacteur]

§ Başkâtip, serkâtip: Bir dairedeki kâtiplerin başı. [Secrétaire en chef]

§ Hususi kâtip, özel yazman: Bir büyük zatın hususi yazılariyle uğraşan kimse. [Secrétaire privé]

KÂTİP ÇELEBİ* Hacı Halife, Mustafa (1608 - 1657). Eserleri Batı dillerine de çevrilmiş büyük bir âlimimizdir. Asıl adı Mustafa, ordu kâtipliğinde bulunduğu için şöhreti Kâtip Çelebi ve halifelik denilen vazifesinden ve Hicaza gitmiş olmasından dolayı da bir unvanı Hacı Halifedir. Avrupalılar onu daha çok Hacı Kalfa

diye tanırlar. İstanbulda doğmuştur. Abdullah adlı bir askerin oğludur. En mühim eseri «Keşf - ez - Zünun an Esami - il Kütüp vel - Fünun» adını taşır ki büyük bir bibliyografya ansiklopedisi mahiyetindedir. 300 kadar ilim ve fen şubesine ait 1450 kitabın alfabe tertibiyle tahlilini ihtiva eder. Arapçadır. Lâtinceye, ingilizceye ve almancaya çevrildiği gibi Şerafettin Yaltkaya tarafından da türkçeye çevrilmiştir. Bu esere başka Türk âlimleri tarafından muhtelif zeyiller yazılmıştır. İkinci mühim eseri «Takvim - ül - Tevarih» dir ki tarihî hâdiseleri zaman sırasiyle hulâsa eder. İbrahim Müteferrika tarafından ilk basılan eserlerdendir. Üçüncü mühim eseri «Tuhfetül - Kibar fi Esfar - ül - Bihar» dır ki Osmanlı devrindeki deniz muharebelerini muhtevidir. O da Müteferrika matbaasının bastığı ilk kitaplardandır. Dördüncü ehemmiyetli eseri «Cihannüma» dır ki bizim en eski coğrafya kitabımızdır. İçindeki haritalariyle birlikte o da Müteferrika matbaasında basılmıştı. Bunlardan başka tarihe, coğrafyaya, edebiyata ve kitap bilgisine aidolmak üzere bir kısmı türkçe, çoğu arapça olarak 16 kadar eseri daha vardır. Mezarı İstanbulda Zeyrek civarındadır.

Kâtip Çelebi
(Münif Fehim'e göre)

KÂTİPLİK i. Yazıcı sıfatı ve işi, yazmanlık. [Charge de secrétaire, secrétariat]

2 - Yazı ile meramını ifade iktidarı, yazı hüneri: Onun kâtipliği meşhurdur. [Qualité d'écrivain]

KATİYAVAR* [Kathiawar] Hindista'nın batı tarafında ve Umman denizi sahilinde Gücerat (Goudjerat) dahi denilen büyük yarımadanın bir başka ismidir. On milyon nüfusu vardır.

KATİYEN Ar. zf. [قطعياً] Hiç bir zaman: O katiyen böyle bir harekette bulunmaz. [Jamais]

2 - Kesin olarak, şüphesiz: Bu işe katiyen karar verdi. [Définitivement]

KATİYET Ar. i. Kesinlik, mutlak ve muhakkak oluş. [État ou caractère absolu d'une chose]

KATKALA zf. Zorlukla, mecburi olarak, naçar. [Forcément]

KATKI i. Ulama, ilâve. [Supplément]

KATKISIZ s. İlâvesiz, katışıksız. [Sans supplément, pur]

KATKOV*, Mihail (1820 - 1887). Ateşli bir İslâv taraftarı (panslaviste) olmakla meşhur Moskovalı bir Rus muharriri.

KATLAMAK f. Kumaş, kâğıt gibi şeyleri kat halinde bükmek, devşirmek: Elbiseyi, çamaşırı katlamak, kâğıdı dörde katlamak. [Plier, plisser]

2 - İki veya daha çok kat etmek: Çifti iki, üç kere katlamak: Tarlayı iki, üç kere sürmek. [Redoubler, multiplier]

KATLANDIRMAK f. Birinin bir hale katlanmasını temin etmek, naçar kabule mecbur etmek: Evlât sevgisi kadıncağızı her fedakârlığa katlandırdı. [Faire consentir, faire accepter]

KATLANILMAK f. Bir hale razı olunmak, tahammül edilmek: Yurt için her fedakârlığa katlanılır. [Être consenti]

KATLANMAK f. Bükülmek, katlama işine uğramak: Bu kumaş iyi katlanmamış. [Se plier]

2 - Tahammül etmek, hoş olmıyan bir hale razı olmak. [Se résigner, supporter, consentir]

KATLATMAK f. Katlamak işini başkasına yaptırmak: Kâğıdı çocuğa katlatmayınız. [Faire plier]

KATLİAM Ar. b. i. [قتل عام] Bir memleket halkını kılıçtan geçirme, kırım: Eski cihangirler zaptettikleri yerlerin halkını çok defa katliam ederlerdi. [Massacre]

KATMA i. Katmak işi, ilhak ve zam etme. [Action de joindre, attacher, mêler]

2 - s. Katılmış olan, mülhak, munzam: O, sonradan katmadır, katma bütçe. [Chose adjointe, ajouté]

KATMAK f. Bir şeyi başka bir şeyin yanına veya içine koymak, ilâve etmek, karıştırmak, mezc ve halt etmek: Sirkeye su, kervana adam katmak, on liraya beş lira daha katmak. [Joindre, adjoindre, ajouter, mêler, mettre]

2 - Birlikte göndermek, terfik etmek: Çocuğa bir adam katarak gezmiye gönderdi. [Faire accompagner]

§ Birbirine katmak: Fesat çıkarmak, aralarını bozarak birbirine düşürmek. [Semer la discorde]

§ Geceyi gündüze katmak: Çok ve devamlı çalışmak. [Travailler jour et nuit]

§ Önüne katmak: Yürütüp veya kaçırıp arkasından gitmek, takibetmek. [Faire devancer, suivre]

KATMAN i. Jeol. Tabaka, birbiri üzerinde bulunan yassıca madenlerin her biri, [Couche, strate]

§ Katman bulut: Coğ. Şerit biçiminde bulut. eskt. Ârız. [Stratus]

KATMANLAŞMA i. Jeol. ve Coğ. Üst

üste gelmiş katmanlar (tabakalar) halinde yerleşme. eskt. Tetabbuk. [Stratification]

KATMANLAŞMAK f. Jeol. Üst üste gelmiş katmanlar halinde yerleşmek. [Stratifier]

KATMER i. Bir şeyin kat kat olması: Çiçeğin katmeri, elbise katmeri, gülâç, börek katmeri, katmer katmer bulutlar. [État de ce qui est redoublé, multiplié, qui a plusieurs plis]

§ Katmer katmer: kat kat. [En plusieurs plis, en plusieurs couches]

KATMERLEŞMEK f. Katmerli hale gelmek. [Se redoubler, se multiplier, se plisser]

KATMERLİ s. Katmeri olan, kat kat olan: Katmerli karanfil. [A plusieurs plis, double]

2 - Aşırı derecede olan, iki kat, çifte, muzaaf: Katmerli yalan, edepsizliğin katmerlisi. [Trop, par dessu de, double]

KATOLİK Yun. i. Hıristiyanlığın Katoliklik mezhebinden olan kimse. Roma kilisesinin kendine verdiği unvan ki lûgat mânası umumi ve cihana yayılmış demektir. [Catholique]

KATOLİKLİK i. Hıristiyanlıkta papayı reis tanıyan ve Roma kilisesine bağlı bulunan mezhep. [Catholicisme]

K A T O T Yun. i. Negatif elektrot. [Cathode]

KATOWİCE* «katoviçe ok.» Polonya'da Silezya'nın Polonya'ya aidolan kısmının başkenti sayılan 123.000 nüfuslu bir şehirdir. Büyük bir maden bölgesi ve maden endüstrisi merkezi olarak tanılır.

KATRA Ar. i. [قطرة] Damla: (Ehli dikkat katradan ummana eyler intikal = Dikkatli olan damladan ummanı anlar). Aradığım şeyin depoda katrası kalmamış: Hiç kalmamış. [Goutte]

§ Katra katra: Damla damla. [Goutte à goutte]

KATRAN i. Kim. Çam gibi bâzı ağaçlardan veya maden kömüründen çıkarılan koyu yağ kıvamında, siyah, ağır is kokulu ,suda erimiyen bir madde, ki hekimlikte kullanıldığı gibi endüstrinin muhtelif işlerinde, hele gemi yapmakta çok kullanılır. [Goudron]

§ Katran ağacı: Çamgillerden Toroslarda çok yetişen, kerestesi reçineli, yüksek ve güzel bir ağaç. Şecerei Süleyman. [Cèdre de Liban]

§ Katran çamı: Gemilerde kullanılan katranın çıkarıldığı çam cinsi. [Espèce de cèdre résineux]

§ Katran ruhu: Kayın ağacından çıkarılan katranın damıtılmasiyle (taktir edilmesiyle) elde edilen ve hekimlikte kullanılan renksiz, keskin kokulu ve yakıcı bir sıvı (mayi). [Créosote]

§ Katran suyu: Hekimlikte kullanılan katranlı su. [Eau de goudron]

KATRANKÖPÜĞÜ b. i. Bot. Çayır mantarlarından, şapkasının alt yüzü dilim dilim ve bir halka ile çevrili bulunan bir cins mantar. [Espèce de champignon]

KATRANLAMAK f. Katran sürmek. [Goudronner]

KATRANLATMAK f. Katran sürdürmek: Arabayı katranlatmak. [Faire goudronner]

KATRANLI s. Katran sürülmüş veya karıştırılmış. [Goudronné]

KATRANTAŞI b. i. Jeol. Bileşimindeki (terkibindeki) su miktarı fazla olan bir çeşit yanardağ camı. Pekştayn. [Pechstein]

KATRAT Fr. i. Matbaacılıkta yazı dizerken harflerin bir satırı doldurmıya yetişmediği zamanlarda harflerin arasına konulan, aynı şekilde olmakla beraber yazısız bulunan maden parçası, ki yazı dizme işlerinde bir aralık ölçüşü birimi (vahidi) olarak da kullanılır. [Cadrat]

KATRİLYON Fr. s. Bin trilyon, yani bin defa trilyon. [Quatrillion, quadrillion]

K A T S A Y I b. i. Mat. Bir niceliğin (kemmiyetin) kaç katı (misli) alındığını gösteren sayı: «5 a» ifadesinde 5 sayısı «a» nın katsayısıdır. eskt. Emsal. [Coefficient]

KATTEGAT* bk. Cattégat.

KAUÇUK, KAVUÇUK i. Lâstik dahi denilen esnek ve sağlam madde ki Amerika, Asya ve Afrikanın muhtelif ağaçlarından, hele «lâstik ağacı» denilen bir cins ağaçtan elde edilir. Kükürtle karıştırılınca daha dayanıklı olur. Endüstrinin pek çok işinde, elektrik makinelerinde, otomobil ve kamyon tekerleklerinde, tuvalet eşyası gibi birçok eşya yapmakta kullanılır. Kauçuk Brezilya'nın başlıca servet kaynaklarından birini teşkil etmektedir. [Caoutchouc]

2 - s. Kauçuktan yapılma, lâstik: Kauçuk boru, kauçuk çorap, kauçuk tekerlek. [En caoutchouc]

KAUFFMANN* «ka-ufman ok.» Angelica (1741 - 1807). İsviçreli meşhur ressam kadındır. Grisons kantonunun Coire kasabasında doğmuş, Roma'da ölmüştür. Tarihî tabloları, bilhassa portreleri meşhurdur.

KAULBACH* «ka-ulbah ok.» Wilhelm von (1805-1874). Tanınmış Alman ressamlarındandır. Arolsen'de doğmuş, Münih'te ölmüştür. Mitolojiye ve tarihe dair birçok

ve büyük ölçüde tabloları, bilhassa «Hunların Harbi» isimli tablosu meşhurdur.

KAUNAS* «ka-unas ok.» (Rusçası:

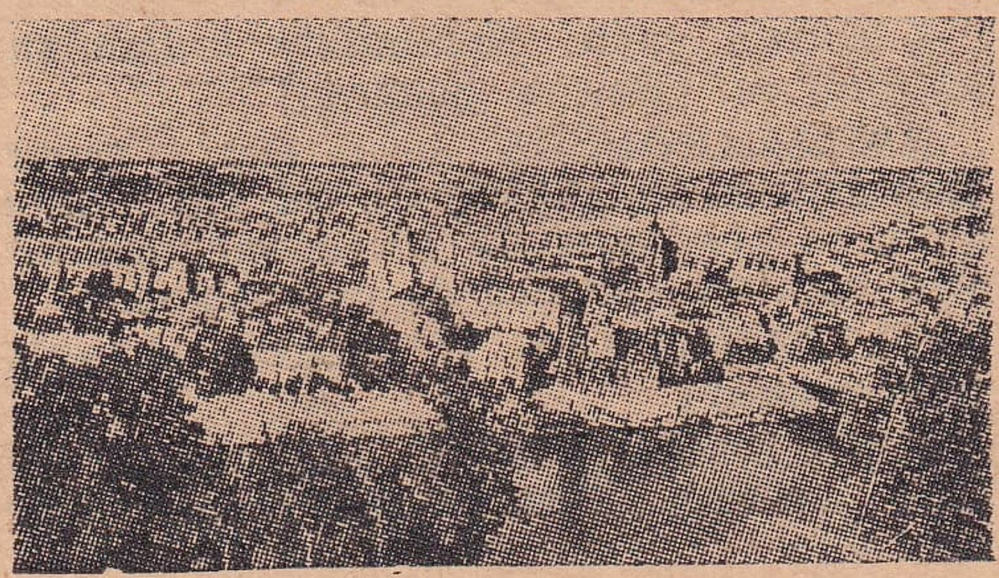

Kaunas'ın umumi görünüşü

Kovno) Lituanya'nın başkenti olan şehir ki Memel nehri üzerinde ve 98.000 nüfusludur.

KAUNİTZ* «ka-uniç ok.» Veenceslas-Antoine, prens (1711-1794). Meşhur Avusturya diplomat ve devlet adamı. Viyana'da doğmuştur. Elçiliklerde, hariciye nazırlığında ve başvekillikte bulunmuş, Aix - la Chapelle (1784) antlaşmasının meydana gelmesini o temin etmiştir.

KAV i. Meşe ve dişbudak gibi bâzı ağaçların mantarlarından yapılan ve çakmakla tutuşturularak ateş ve sigara yakmak için kullanılan sünger kıvamında kuru ve gevrek madde: Mantar kavı, bez kavı. [Amadu]

§ Kav gibi: Kuru, hafif, çürük: Ahşap evlerin çoğu on on beş yıl içinde kav gibi olur. [Très sec]

§ Kav mantarı: Bazıtlı mantarlardan (basidiomycètes), ağaçların gövdesinde veya dallarında yetişen ve kurusu kav olarak kullanılan bitki (nebat). [Mérule pleureur]

KAVACIK* Balıkesir vilâyetinin Dursunbey ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 16 köyü, 3.779 nüfusu vardır. Bunun 446 sı bucak merkezi olan köydedir ki o da Dursunbey'in 16 kilometre batı kuzeyindedir. Aralarındaki yol hayli bozuk ve arabaya pek az elverişlidir.

KAVAF Ar. i. [خفاف] Hazır ve aşağı cinsten ayakkabı satan esnaf. [Marchand de souliers, de bottes etc.]

§ Kavaf işi: Aşağı mal kullanarak, dikkatsiz yapılmış şey: Kavaf işi bir iskarpin, kavaf işi bir koltuk. [Camelote]

KAVAFHANE Far. i. Hazır ayakkabı satan dükkânların bulundukları yer. [Grande maison où se trouvent les boutiques ou les ateliers des marchands de souliers]

KAVAFLIK i. Hazır ayakkabı satıcılığı. [Métier et commerce de marchand de souliers]

KAVAİT, KAVAİD Ar. ç. i. Kaideler, kurallar. [Règles]

2 - Bir dilin doğru söylenip yazılması için bilinmesi lâzım olan esaslar, sarf ve nahiv bilgisi. Gramer. [Grammaire]

KAVAK i. Söğütgillerden (safsıfiyeden) çok defa sulak yerlerde yetişen ve boyu otuz, kırk metreye kadar yükselebilen bir ağaçtır. Kerestesi işlenebilir ve bâzı eşya için aranır. Yaprakları genişçe ve yaprak sapları ince, uzun olduğu için kavak yaprakları en az rüzgârda bile tit-

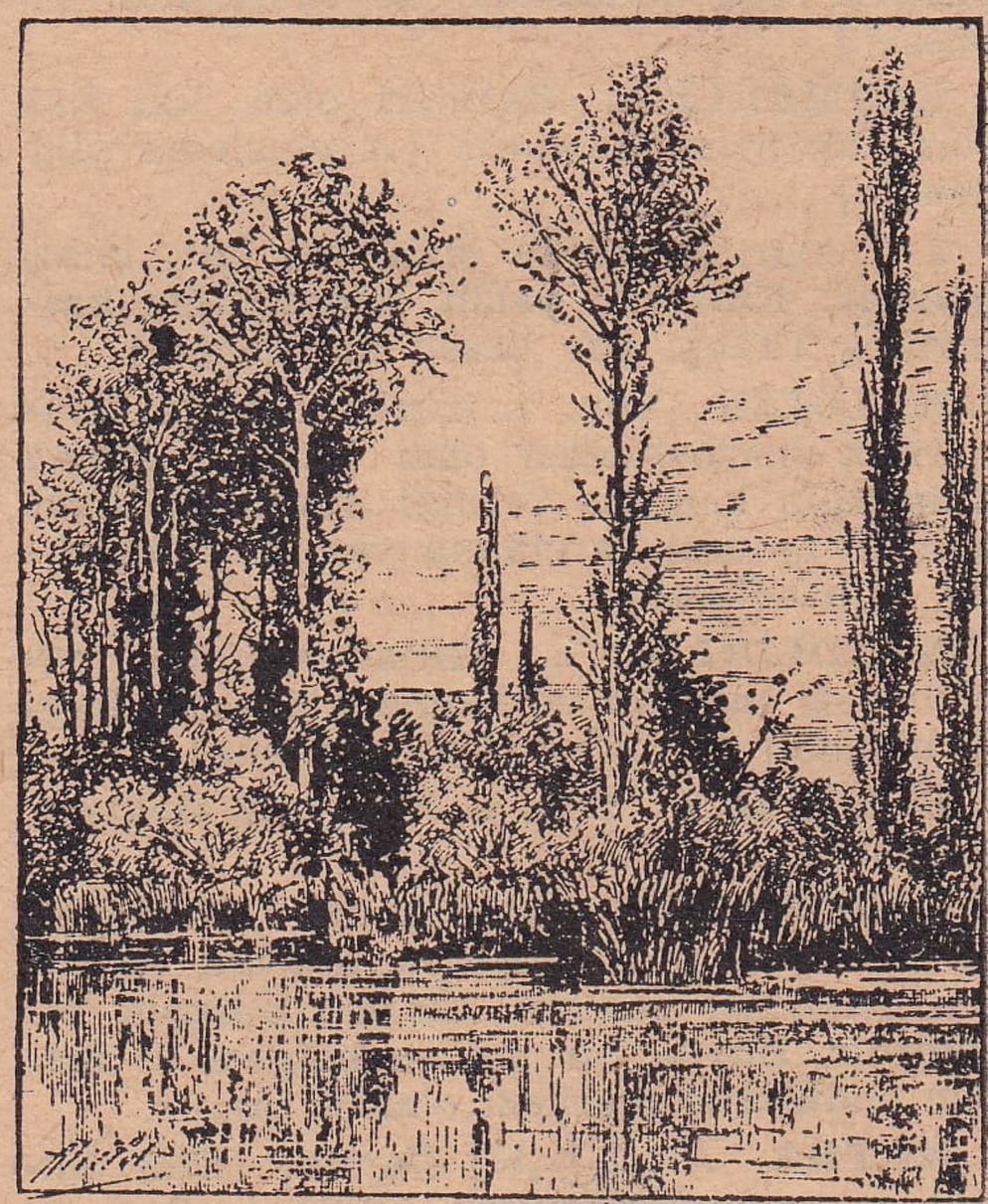

Çeşitli kavak ağaçları ve yaprakları

reşir ve hava hareketini haber verir. Ak kavak, kara kavak, titrek kavak gibi bir hayli nev'i vardır. [Peuplier]

§ Başında kavak yeli esmek: bk. Baş.

§ Kavak boylu: İnce uzun boylu. [Homme de haute taille]

§ Kavak inciri: Açık mor renkte bir çeşit incir. [Une espèce de figue]

KAVAK* Samsun vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 86 köyü bulunan merkez bucağından baş-

ka bucağı yoktur. Samsun'un 47 kilometre güneyinde olup ona hem muntazam bir şose ile, hem de demiryoliyle bağlı bulunmaktadır. Köyleriyle birlikte ilçenin nüfusu 31.691 olup yalnız kasabanın nüfusu da 1.582 dir (1945 te).

KAVAK* Sivas vilâyetinin Kangal ilçesi bucaklarındandır. 28 köyü, 8.255 nüfusu vardır. Bunun 820 si bucak merkezindedir. Burası da Kangal'ın 10 kilometre kuzey doğusundadır. Aralarında şose bulunduğu gibi Kavak köyü Armağan demiryolu istasyonuna 3 kilometre mesafededir.

KAVAKLAR* bk. Anadolu Kavağı, Rumeli Kavağı.

KAVAKLI* (Doğanca) Edirne vilâyetinin Meriç ilçesinin eski adıdır ki bugünkü ismi Meriç olduğu gibi merkezinin adı da Doğanca'dır.

KAVAKLIDERE* Ankara'da Çankaya ile Yenişehir arasında bir kısım elçiliklerin, bağlı, bahçeli güzel köşklerin bulunduğu bir semtin adı.

KAVAKLIDERE* Muğla vilâyetinin Yatağan ilçesi bucaklarındandır. 13 köyü vardır. İlçe merkezinin 29 kilometre doğusunda ve ona arabaya elverişli bir yol ile bağlıdır. Merkezi Ahiköy olan ilçe yeni teşkil edilmiş olup Kavaklıdere köyü de bucak haline yeni getirilmiştir.

KAVAKLIK i. Kavak ağaçları çok olan yer. [Lieu planté de peupliers]

KAVAL i. Çobanların çaldıkları kalınca sesli büyük düdük. [Flûte de berger, chalumeau]

§ Kaval kemiği: Baldırda bulunan iki kemikten kalınca olanı ki baldır kemiği de denir. eskt. Azmı şazie. [Péronée]

§ Kaval tüfek: Namlısı yivsiz tüfek. [Fusil non rayé]

§ Üstü kaval, altı şişhane: Üstü altına uymıyan, münasebetsiz kıyafet, birbirini tutmıyan şey. [Asymétrique, sans analogie]

KAVAL* (Levin, Piyanis) Hakkâri vilâyeti merkez ilçesine bağlı olarak yeni teşkil edilen bir bucaktır. Merkezi Piyanis isimli ve 470 nüfuslu köydedir. Bu köyün eski adı Levin'dir. Kaval bucağı Hakkâri'nin 30 kilometre batısındadır. Yolu patika halindedir.

KAVALA i. Deniz kenarında salaş ve dam gibi barınılacak yer. [Abri près de la mer]

KAVALA* [Cavalla] Yunanistan'da Ege denizi kenarında Taşoz adasının karşısındaki körfezde 51.000 nüfuslu bir şehirdir ki bizde iken Selânik vilâyetinin Drama sancağı kazalarından biri idi. Mısır devletini kuran Mehmet Ali Paşanın doğduğu yerdir. Civarının tütünleri orada işlenip ihracedildiği için tütüniyle meşhurdur.

KAVALYE Fr. i. Bir kadına dansta eş olan veya salonlarda arkadaşlık edip yardım ve hizmette bulunan erkek. [Cavalier]

KAVANÇA İta. i. Den. Gemide bir şeyi bir yerden başka yere geçirmek, aktarma. [Transmettre, transborder]

2 - arg. Bir işi başka birine yükletme, birinin başına sarma: Bu işi de bizim başımıza kavança ettiler. [Charger]

KAVANİN Ar. ç. i. Kanunlar: Kavanin mecmuası. [Lois]

KAVANOZ i. Toprak veya sırçadan ağzı geniş kab, küpün küçüğü: Turşu kavanozu, reçel kavanozu. [Pot de terre ou de verre]

KAVANOZ AHMET PAŞA* (ölm. 1705). Üçüncü Ahmet zamanında üç ay kadar sadrazamlıkta bulunmuş vezirlerdendir. Aslı Rusyalıdır. Kölelikten kethüda olmuş, bir zaman da sarayda bulunmuş, sonra valiliklere gönderilmiştir. Edirne vakasında isyanı körükliyenlerden olduğu için sadrazamlığa geçirilmişti. Azlinden sonra Sakız'a sürüldü. Daha sonra İnebahtı muhafızı olmuş ve orada ölmüştür. Değersizliğiyle tanılır. Şişman ve kısa boylu olduğu için halk arasında Kavanoz diye lâkaplanmıştı.

KAVARA i. k. b. k. Yel, yellenme, gaz çıkarırken meydana gelen ses. [Pet]

KAVAS Ar. i. Elçilik veya konsolosluk muhafız ve hademesi. Osmanlı İmparatorluğu devrinde ve kapitülâsyonların hüküm sürdüğü zamanlarda yabancı devlet elçi ve konsolosları Türkiyeyi âdeta bir çeşit sömürge gibi görürler ve yollarda silâhlı kavasları önlerinde olarak çalımla dolaşırlardı. Uşak demek olan bu kavasların resmî dairelerde kendilerine imtiyazlı muamele yapılmasını istedikleri olurdu. [Garde attaché au service des missions et consulats étrangers]

KAVASYA Lât. Acıağaç. [Quassia]

KAVATA i. Sertçe, acımsı, fazla kızarmayıp yeşil kalan bir çeşit domates ki daha çok turşu yapılmakta kullanılır. [Sorte de tomate acide]

KAVGA i. Gürültülü tutuşma, atışma, çekişme: Bahsi kavgaya çevirdiler. Ağız kavgasından sonra dövüşe kalkışmışlar. [Dispute, querelle]

2 - Muharebe, savaş: Kavgadan dönen gaziler. [Bataille, combat]

3 - Dargınlık, konuşmama, münasebeti kesme. [Fâcherie]

§ Kavga kaşağısı: bk. Kaşağı.

KAVGACI s. Herkesle kavga etmek

mizacında bulunan, geçimsiz. [Querelleur, querelleuse]

KAVGALI s. İçine kavga karışmış, ihtilâfa vesile vermiş olan, münazaun-fih: Kavgalı bir mesele. [En conflit, disputé]

2 - Kızgın, dargın, kavga etmiş olan: Biz onunla kavgalıyız. [Fâché]

KAVİ Ar. s. [قوى] Kuvvetli, güçlü, zorlu, dayanıklı: Kavi bünye, kavi bina. [Fort, puissant]

2 - Sağlam, emniyetli: Kavi ihtimal, kavi vaat. [Ferme, solide]

§ Kaviyyül-bünye: Bünyesi sağlam. [Vigoureux]

KAVİL, KAVL Ar. i. [قول] Söz, lâkırdı: Filânın kavline bakılırsa. Onun kavli haline uymuyor. [Parole, dire]

2 - Anlaşma, mukavele, sözleşme: Sizinle kavlimiz böyle miydi? Onunla kavlü karar etmişler. [Accord, convention, pacte]

§ Kavletmek: Kararlaştırmak, anlaşmak. [Rester d'accord]

§ Kavli mücerret: Delili olmıyan söz ve iddia. [Parole sans aucune preuve]

KAVİLEŞMEK f. Kuvvetli, dayanıklı hale gelmek, pekişmek. [Devenir fort, solide]

KAVİLLEŞMEK f. Sözleşmek, söz birliği etmek. [Faire une convention]

KAVİM, KAVM Ar. i. [قوم] Dil, âdet, kültür vasıfları bir olmasından dolayı birbirine bağlı bulunan insan topluluğu. (Millet, kavim kelimesine nispetle daha geniştir ve daha büyük bir topluluğu ifade eder). Budun. [Peuple, nation]

KAVÎM Ar. s. [قويم] Doğru, dürüst, isabetli. Mesleki kavîm. [Correct, saint]

KAVİS, KAVS Ar. i. [قوس] Eğri (münhani) ve yay biçiminde olan şey. (Yeni karşılıklar arasında buna «eğmeç» denilmiştir). [Courbe]

2 - Geometride (hendesede): Bir daire çevresinin (bir muhiti dairenin) bir kısmı. Yeni terim: Yay. [Arc]

3 - Mutarıza, parantez denen ( ) şeklindeki yazı işareti, ki içinde bulunan kelime veya cümlenin asıl yazıdan ayrı bir mahiyeti olduğunu anlatır. [Parenthèse]

4 - Ast. Zodyaktaki 12 burçtan biri. Güneş bu burca kasım ayında girer. Yeni terim. Yay. [Sagittaire]

§ Kavsi kuzah: Alkım, eleğimsağma, alâimisema, ebe kuşağı. [Arc - en - ciel]

KAVKI i. Zo. Midye, salyangoz gibi hayvanların sert kabuğu. eskt. Kavkaa. [Coquille]

KAVLAK s. Kabuğu ayrılıp dökülmüş, derisi kabarıp düşmüş olan: Kavlak bir ağaç. [Écorcé, dépouillé]

KAVLAMAK f. (Kabuğu yahut derisi) Parça parça dökülmek, şişip etinden ayrılarak düşmek: Yüzü kavladı. Yılanın derisi kavlar. [Être écorcé]

KAVLEN Ar. zf. Sözle, lâkırdı ile, söz olarak: Kavlen birçok vaatleri vardır ama fiilen bir şey yapmaz. [En parole]

KAVLİÇ i. Bağırlardan (ahşadan) bir parçanın karın çeperinin (cidarının) bir yerinden geçip deri altında ur gibi bir şişkinlik meydana getirmesi. Fıtık. [Hernie]

2 - s. Karnının her hangi bir yerinde böyle bir şiş olan kimse. Fıtıklı. [Hernieux]

KAVM Ar. i. bk. Kavim.

KAVMANTARI b. i. bk. Kav.

KAVMÎ Ar. s. Kavime, buduna ait, millî. [National]

KAVMİYET Ar. i. Bir kimsenin mensubolduğu kavim, hangi budundan olduğu: Bir millet içinde kavmiyet dâvalarının güdülmesi iyi değildir. [Nationalité]

KAVRAM i. Fel. Bir şeyin vasıfları ve mahiyeti hakkında edinilen fikir. eskt. Mefhum. [Concept, notion]

KAVRAMAK f. Bütününü avucunun içine almak, yakalamak: Kılıcın kabzasını kavramak. [Empoigner]

2 - Sarmak, etrafını almak, her tarafına yayılmak: Ateş binayı kavradı, sızıltılar vücudunu kavradı. [Envelopper, entourer, couvrir en entier]

3 - mec. Etraflı anlamak: İşi henüz kavrıyamamış görünüyor. [Comprendre, renfermer, concevoir]

KAVRAMCILIK i. Fel. Umumi mefhumların (genel kavramların) zihinde birer varlıkları olduğunu ileri süren felsefe. Onlar meselâ insan, hayvan gibi birçok şeylere şamil olan umumi ve külli mefhumların zihinde mevcudolduklarını iddia ettikleri için bu mesleğe mensubolanlara «zihniyun» da denilirdi. eskt. Zihniye. mefhumiye. [Conceptualisme]

KAVRANILMAZ s. Ps. Anlaşılması, idraki mümkün olmıyan, akıl almaz, akla sığmaz. eskt. Lâyüfhem, gayrikabili tasavvur. [Inconcevable]

KAVRAYIŞ i. Kavrama, anlama, fehim, idrak, telâkki, tasavvur. [Conception]

KAVRUK s. Kavrulmuş. [Torrefié, brûlé]

2 - mec. Serpilip büyüyememiş, kendi yaşındakilere nispetle küçük ve cılız kalmış olan: Kavruk çocuk, kavruk bir fidan. [fig. Maigre, chétif]

KAVRULMAK f. Ateşte kızartılmak. [Être torrefié]

2 - Güneşte veya ateşte biraz yanmak: Dünkü sıcakta kavrulduk. [Être brûlé]

KAVS Ar. i. bk. Kavis.

KAVSÎ Ar. s. Kavis biçiminde, yay gibi olan. [En forme d'arc]

KAVSİ KUZAH i. bk. Kavis ve alkım.

KAVŞAK s. Kavşamış, dökülecek hale gelmiş olan. (Nehir ve yol gibi şeylerin birleştiği yer demek olan «kavuşak» kelimesi bundan ayrıdır. [Vieux, décrépit]

KAVŞAMAK f. Eskiyip yıkılacak veya dökülecek hale gelmiş olmak: Bu bina, şu koltuk artık kavşamış (kağşamak). [Devenir vieux, s'écrouler]

KAVUK i. Kof demek olan «kav» dan alınma bir kelime olup asıl mânası içi boş kab ve mahfaza ise de daha ziyade eskiden giyilen ve türlü çeşidi bulunan erkek başlıklarının adı olmuştur. Kavuklar umumi olarak içlerine pamuk doldurulmuş kumaşlardan yapılma, oldukça büyük ve çok defa genişliği boyundan fazla başlıklardır. Bunların üzerlerine iki, üç parmak sarık sarılırdı. Muhtelif zamanlarda padişahlardan ve vezirlerden başlıyarak ayrı ayrı meslekler için türlü şekilde kavuklar icadedilmiştir. «Örf, mücevveze, selimî, kallâvî, kâtibî, paşaî veya paşalı, yusufî» gibi isimlerle ayrılan kavuklar vardı. [Grand bonnet de drap ouaté que les orienteaux portaient autrefois]

§ Kavuk sallamak: Birinin söylediklerini, hoş görünmek veya hatır kırmamak için kabul ve tasdik eder görünmek. [Flatter, approuver sans conviction]

KAVUKLU s. Başına kavuk giymiş olan. [Qui porte un kavouk]

2 - Ortaoyunundaki başlıca iki şahıstan biri, ki başında kocaman bir kavuğu vardır. «Peşekâr» denen öteki esaslı şahsa raslıyarak tuhaf tuhaf konuşmaları oyunun açılmasına vesile verir. [Un de dèux personnage principal de l'ancienne comédie turque dite «Ortaoyounou»]

KAVUKLUK i. Eski ev ve konaklarda kavuk koymıya mahsus olan ve bâzı defa bir sanat eseri denecek kadar güzelleri yapılmış olan oymalı tahta raflar ki sokakta ve vazifesi başında kavuk giyenler evlerine dönünce muhterem sayılan o iri ve mükellef başlığı rasgele bir yere bırakmaz, bu raflara yerleştirirlerdi. [Sorte de porte - chapeaux pour les kavouks]

Kavukluk

KAVUN i. Kabakgillerden dal ve yaprakları toprak üstünde uzanan, yuvarlak veya yumurta biçiminde, irice, sulu ve lezzetli meyva, ki karpuzla birlikte ikisine birden «bostan» da denir. 20, 30 kadar çeşidi vardır. Memleketimizde, hele Batı ve Güney Anadoluda pek iyileri yetişir. Erken yetişen «topatan» kavunları, kış ortasına kadar dayanan «Kırkağaç» ve «Ankara» kavunları başlıca çeşitlerindendir. [Melon]

Kavun, dalı, erkek ve dişi çiçeğinin kesiti

KAVUNİÇİ b. i. Pembeye çalan koyu sarı renk. [Couleur jaune foncé et rougeâtre]

2 - s. Kavuniçi renginde olan: Kavuniçi bir gömlek. [De couleur jaune foncé et rougeâtre]

KAVURMA i. Kavurmak işi, kavrulmuş şey, kavrulmuş et yemeği veya sebze: Kuşbaşı kavurma, ıspanak kavurması. Action de rôtir, viande ou légume rôtie]

2 - Tencerede kendi yağiyle pişirilip kızartıldıktan sonra dondurulup saklanan et. [Conserve de viande]

KAVURMAÇ i. Kavrulmuş kuzu buğdayı. [Blé torréfié]

KAVURMAK f. Bir yiyeceği tava gibi bir kab içinde ateşin üzerine koyup karıştırarak yanmıyacak kadar pişirip kurutmak. [Torréfier]

2 - mec. Yakmak veya ateş, güneş veya rüzgâr tesiriyle kuruyup yanar gibi olmak: Güneş kavurdu, rüzgâr kavurdu. [fig. Brûler]

KAVURTMAK f. Kavurmak işini yaptırmak: Kahve kavurtmak, ciğeri yağda kavurtmak. [Faire torréfier]

KAVUŞAK i. Coğ. Nehir, yol gibi uzayıp giden şeylerin kavuşma yeri. eskt. Mülteka. [Confluent]

KAVUŞMA i. Kavuşmak işi. [Action de se joindre]

2 - Bot. Mantar ve yosun sınıfından bâzı aşağı bitkilerde (nebatatı süfliyede) iki ayrı hücrenin birbiriyle kaynaşıp yeni varlıklar üretmesinden ibaret olan cinsî birleşim. eskt. İttisal. [Conjugaison]

KAVUŞMAK f. Yokluğu duyulan bir şeye veya bir kimseye erişmek, görüşmek, mülâki olmak, vuslata nail olmak: Çoluk çocuğuna kavuşmak, servete, elektriğe kavuşmak. [Se joindre, obtenir, jouir]

2 - Bir araya gelmek, birleşmek, ittisal ve iltisak etmek: Ceketin önü iyi kavuşmuyor. Yollar burada kavuşur. [Se joindre, se toucher]

3 - Katılmak: Bu su Sakarya'ya kavuşur. [Se rencontrer, être adjoint, ajouté]

KAVUŞTURMAK f. Kavuşmıya sebebolmak, kavuşmayı temin etmek. [Joindre, faire toucher]

KAVUŞUM i. Ast. Yer bir kenarda olmak üzere, yerin, güneşin ve her hangi bir gezegenin (seyyarenin) bir doğru (hattı müstakim) üzerine gelmeleri. eskt. İçtima. [Conjonction]

§ Kavuşum devri: Bir gezegenin (seyyarenin) iki kavuşumu arasında geçen zaman aralığı: Ayın kavuşum devri 29 gün, 12 saat, 44 dakika ve 3 saniyedir. eskt. İçtima devri. [Révolution synodique]

KAVUT i. Kavrulmuş unla yapılan bir çeşit yemek ki göçebe halkın en başlı yemeğidir. Buğday, arpa, nohut, mısır unlarından yapılır. Ar. Bazine, aside. [Farine torréfiée]

KAVUZLULAR b. i. Bot. Birçeneklilerden, çiçeklerinde renkli taç yaprağı yerine «kavuz» denilen yeşil renkte yapracıklar bulunan bitki takımı. eskt. Zülhasale. [Glumiflores]

KAVVAL Ar. s. [قوال] Çok söyliyen, geveze, lâfzen. [Qui parle beaucoup]

KAVZA i. Sert kabuk, kof. kab, mahfaza: Buğdayın kavzası. [Béhen]

KAVZAMAK f. Kabarmak, üfürülmek, kabarıklar peyda etmek. [S'enfler, se gonfler, être boursouflé]

2 - Saklamak, korumak, sıkı tutmak, muhafaza etmek. [Préserver, garder]

KAY Ar. i. [قئ] Kusma, gasyan, istifrağ. [Vomissement]

§ Kayetmek: Kusmak. [Vomir]

KAYA i. İri ve sert taş: Başını kayaya çarptı. Yerden bir kaya kaldırıp fırlattı. [Roche]

2 - Taşlık, sarp dağ, yar: Kendini bir kayadan aşağı atmış. [Rocher]

KAYA*, Şükrü (doğ. 1884). Tanınmış fikir ve siyaset adamlarımızdandır. İstanköyde doğdu. Galatasarayda, hukukta ve Paris'te okudu. Muğla milletvekilliğinde ve uzun müddet dahiliye (içişleri) vekilliğinde ve Cumhuriyet Halk Partisi umumi kâtipliğinde bulunmuştur. 1938 seçiminde milletvekili olmamıştır. İlmî ve edebî tercümelerinden bâzısı kitap şeklinde neşrolunmuştur. Muhtelif gazetelerde siyasi ve ilmî yazıları vardır.

KAYA* Muğla vilâyetinin Fethiye ilçesi bucaklarından biridir. 5 köyü, 2.572 nüfusu vardır. Bu nüfusun 400 ü bucak merkezi olan Kaya köyündedir. Burası Fethiyenin güney batısında, Akdenize doğru uzanan İblis burnuna yakındır. Fethiye ile aralarındaki yol 15 kilometre olup arabaya elverişlidir.

KAYA BALIĞI b. i. Denizin dip taraflarında ve kayalıklar arasında yaşıyan, siyah veya kurşuni renkte, vücudu lüzucetli (cıvık ve yapışkan), eti beyaz, en büyükleri 20 santimetre kadar boyunda küçük bir balık, ki pek çok çeşidi ve tatlı suda yaşıyanları da vardır. Bizim denizlerimizde başlıca dört çeşidi avlanır. Kömürcin kayası, saz kayası, hortum kayası yahut dişli kaya ve hurma kayası adlariyle bizde tanılan çeşitler arasında kömürcin kayası en lezzetlisidir. [Gobie]

KAYABAŞI b. i. Anadoluda çobanların, dağlık yerlerde, kırlarda gezenlerin çağırdıkları bir çeşit türkünün makamı ve koşma tarzındaki sözleri. [Chanson des bergers et des montagnards]

KAYADİBİ* (Elbeyli) Sivas vilâyetinin merkez ilçesi bucaklarından biridir. 44 köyü, 15.265 nüfusu vardır. Bunun 500 ü bucak merkezi olan köydedir. Eski adı Elbeyli idi. Kayadibi, Sivas şehrinin 48 kilometre güney batısındadır. Aralarında şose olduğu gibi bucak merkezi Hanlı demiryolu istasyonuna da 5 - 6 kilometre mesafededir.

KAYAĞAN s. Üzerinde kolaylıkla kayılan, kaypak: Kayağan bir toprak. [Glissant]

KAYAĞANTAŞ, KAYAĞANTAŞI b. i. Yaprak yaprak ayrılabildiği için evlerin damlarını örtmekte ve üzerine tebeşirle yazı yazılan taş tahta yapmakta kullanılan yumuşak ve mavimtırak bir taş, arduvaz. [Ardoise, schiste]

KAYAK i. Kara batmadan üzerinde yürümek ve kaymak üzere ayaklara takı-

Kayak sporu

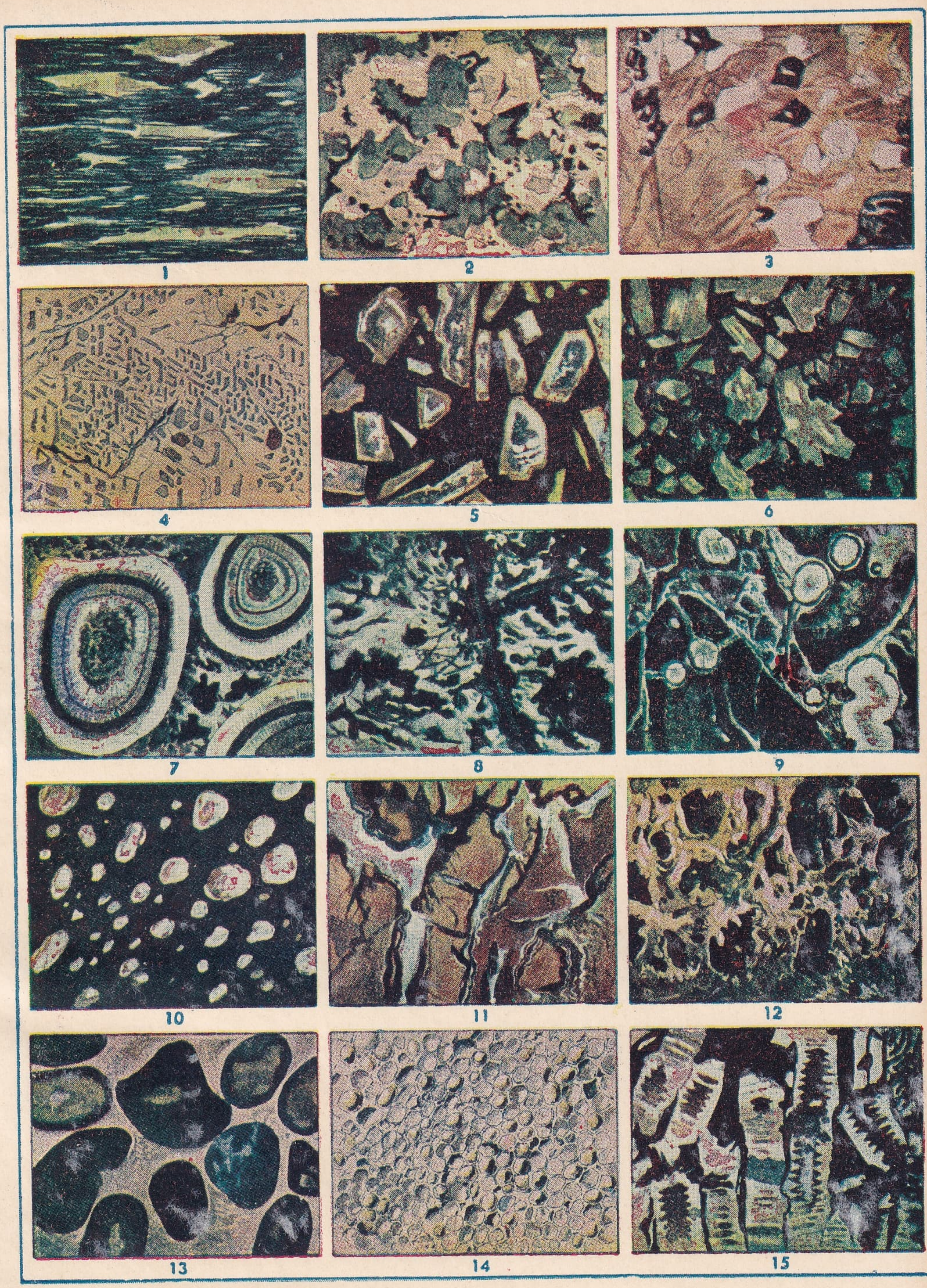

Kayalar

1 - Gnays; 2 - Granit; 3 ve 4 - Pegmatit; 5 ve 6 - Porfir; 7 - Diorit; 8 - Serpantin; 9 - Variolit; 10 - Spilit; 11 - Yeşim; 12 - Oyuklu değirmen taşı; 13 - Silisli puding; 14 ve 15 - Çeşitli kalkerler

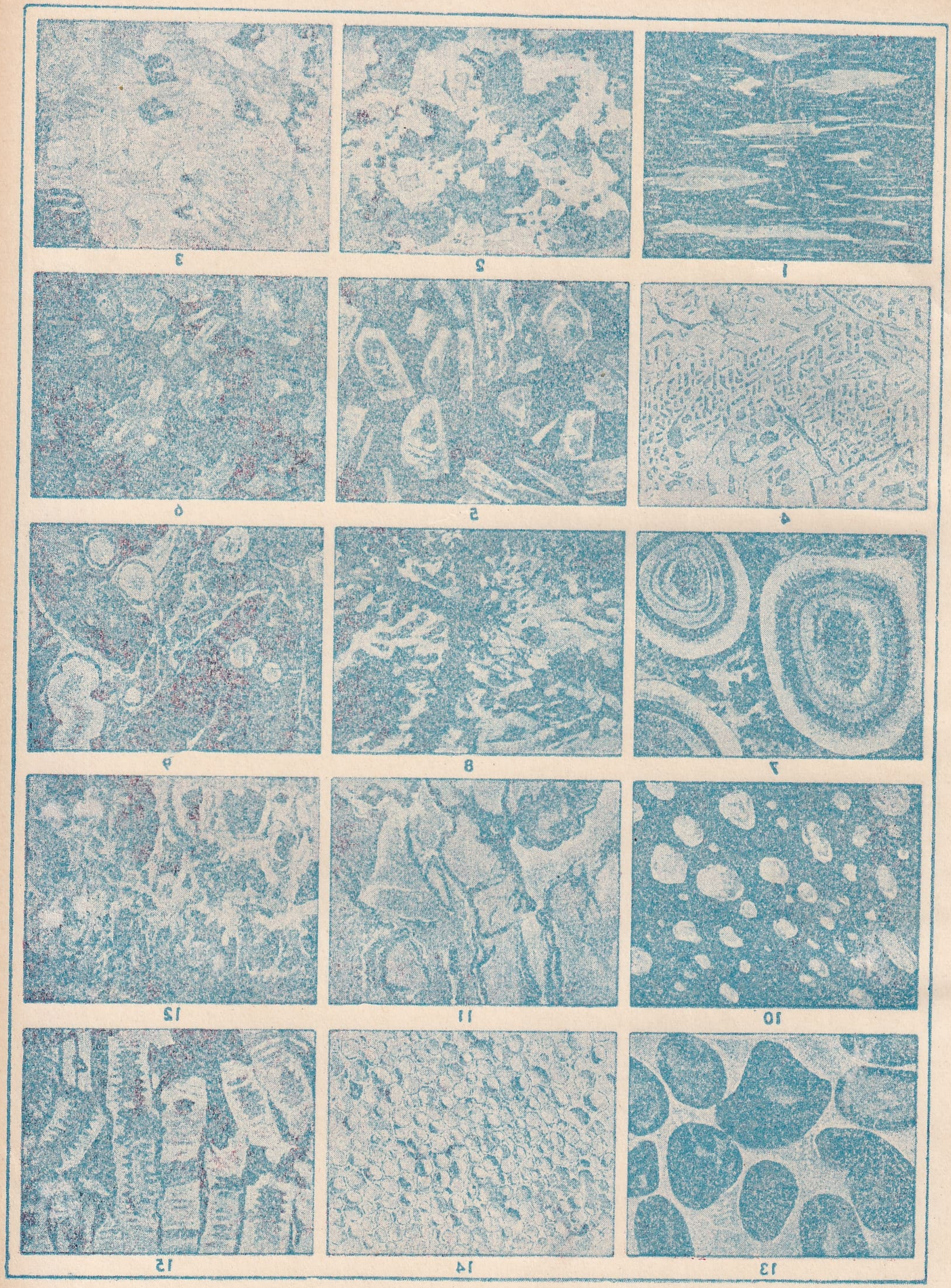

Kayalar

1 - Gnays; 2 - Granit; 3 ve 4 - Pegmatit; 5 ve 6 - Porfir; 7 - Diorit; 8 - Serpantin; 9 - Variolit; 10 - Spilit; 11 - Yeşim; 12 - Oyuklu değirmen taşı; 13 - Silisli puding; 14 ve 15 - Çeşitli kalkerler

Uludağ'da kayakçılar

lan uzun ve eni az tahta basacak, paten, ski: Kayak sporu, kayakçı. [Ski]

KAYALIK i. Kayası çok olan yer: Kayalıkta ihtiyatla yürünmek lâzım. [Rocher]

2 - s. Kayalı, kayalarla dolu: Kayalık arazi. [Rocheux]

KAYALİFİ b. i. Taşpamuğu, asbest, yanmaz taş. [Asbeste]

KAYAN i. Dağdan inen şiddetli sel. [Torrent rapide]

KAYAR i. Hayvanın buz üzerinde yürümesine yarıyan çengelli nal. [Fer à cheval à crochets pour marcher sur la glace]

KAYASA i. Eyer kolanının tokaya geçen kayışı. [Courroie étroite attachée au bout d'un sangle et servant à boucler]

KAYATUZU b. i. Tabiatta billûr halinde bulunan tuz. [Sel de roche]

KAYBETMEK f. Yitirmek, gaibetmek. [Perdre]

KAYBOLMAK f. Yitmek, yokolmak, bulunamamak. [Être perdu, périr]

KAYD Ar. i. bk. Kayıt.

KAYDALTI, KAYDALTINDA bk. Kayıt.

KAYDETMEK f. Yazmak, kayıda geçirmek: Mektebe, nüfusa keydetmek. [Inscrir, enregistrer]

2 - Almak, karşılamak: Bu sözü ihtiyatla kaydetmeli. [Considérer]

3 - Umursamak, ehemmiyet vermek: Bu işi fazla kaydetmeyiniz. O dünyayı kaydetmez. [Se soucier de]

KAYDIHAYAT Ar. b. i. [قيد حيات] Yaşadığı kadar, yaşamaca, ömrü boyunca: Kaydıhayat olarak ona ayda yüz lira verecekler. Kaydıhayat şartiyle. [À vie]

KAYDİİHTİRAZÎ Ar. b. i. Çekinme, ilişik, ihtiyat. [Réserve]

KAYDİİHTİYATÎ Ar. b. i. İhtiyat kaydı. [Réserve, sous réserve]

KAYDIRAK i. Yassı, kaypak ve irice çakıl ve böyle bir taşla çocukların oynadıkları bir oyun. [Pierre plate dont on se sert dans quelques jeux d'enfants, palet]

KAYDIRILMAK f. Kaymıya sevkolunmak, kayarak indirilmek: Yeni gemi kızakla denize kaydırıldı. [Être glisser]

§ Ayağı kaydırılmak: Bulunduğu işten çıkarılmasına sebebolacak tesirde bulunmak. [Être chassé, éloigné]

KAYDIRMAK f. Kaymasına sebebolmak. [Faire glisser]

2 - Bir işten çıkarmak, kovmak. [Chasser, éloigner]

KAYDİYE Ar. i. Kayıt için alınan para. [Frais d'enregistrement]

KAYETMEK f. bk. Kay.

KAYGANA i. Yumurta ve unla peynir, yahut kıyma gibi şeyler dövülerek yağda kızartılma suretiyle yapılan yemek. [Omlette]

2 - Yumurta çalkanarak yapılan bir çeşit tatlı. [Omlette sucrée]

KAYGI, KAYGU i. Düşünce, endişe, telâş, merak, bir işin fena olabileceğini düşünmeden ileri gelen üzüntü. [Souci, chagrin]

KAYGILANMAK f. Kaygıya uğramak, kasavetlenmek. [Devenir soucieux]

KAYGILI s. Kaygısı olan, tasalı. [Soucieux, chagriné]

KAYGILI*, Osman Cemal (1890-1945). Mizahi yazılariyle ve İstanbul kenar mahallelerinin hayatını, argolariyle birlikte canlandıran hikâyeleriyle tanınmış bir muharrirdir. İstanbulda Edirnekapıda doğmuş, o muhitlerde az tahsil, fakat çok görgü ile yetişmişti. Bâzı taklitli temsillerde, kendi tertibettiği «İstanbul Revüsü» gibi orta oyunlarında aktör olarak da oynamıştır. «Çingeneler», «Aygır Fatma», «Sandalım Geliyor», «Bekri Mustafa» adlı romanları, «Üfürükçü» piyesiyle «Meydan Şairleri» ve «Semai Kahveleri» adlı folklor etütleri dikkate lâyıktır.

KAYGIN s. Elden kayan veya üzerinde el kayan, [Poli, lustré]

KAYGIRMAK f. Bir şeyin kaygısını çekmek. [Se soucier]

KAYGISIZ s. Kaygısı olmıyan, endişesiz, derdi ve kasaveti bulunmıyan. [Insoucieux, sans souci]

KAYGISIZLIK i. Kaygısız olma hali. [Insouciance]

KAYIK i. Kürek veya yelkenle yürüyen (denizde kayıp giden) iki başı sivri, uzunluğuna göre eni az olan tekne: Balıkçı kayığı, pazar kayığı, iki çifte, beş çifte kayık. [Barque, caïque, canot léger et long]

Tar. Eskiden kayık denizlerimizin, hele Boğaziçi, Marmara ve Haliç gibi İstanbul

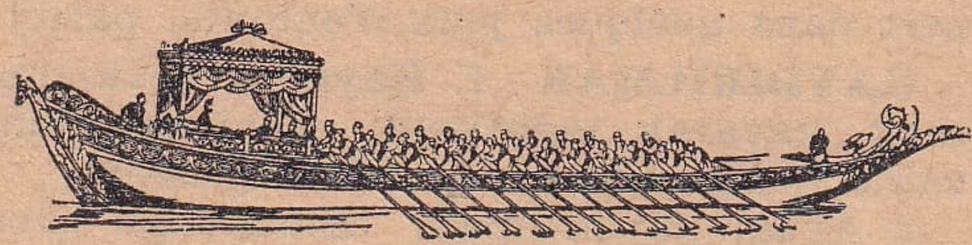

Hünkâr kayığı (köşklü kayık)

Yedi çifte saltanat kayığı

Pazar kayığı

sularının bir hususiyetini teşkil ederdi. Muhtelif çeşitler arasında pek sanatkârâne ve muhteşem olanlar da meydana getirilmiştir. Boğaz ve Haliçte vapurculuk başlamadan önce kayıklar halk ve makam sahipleri için şehrin en tabii nakil vasıtaları idi. İskelelerde yalnız birkaç kişiyi taşıyanlara «piyade» denirdi. Bu küçük yolcu kayıklarının da iki, üç çifte olanları vardı. Boğaz köyleri arasında eşya ve erzak veya topluca yolcu taşıyan ve kürekleri sekiz, on kişi tarafından çekilenlere «pazar kayığı» denirdi. Zenginlere, vezirlere, sultan ve padişahlara mahsus pek süslü ve bâzıları köşklü olan muhteşem kayıklar vardı. Onların kürekleri hilâli gömlekli, sırmalı potur giyinmiş hamlacılar tarafından çekilirdi.

KAYIKÇI s. Kayıkla adam veya eşya taşıyan kimse. [Batelier]

KAYIKÇILIK i. Kayıkçının yaptığı iş: Kayıkçılık çetin bir sanattır. [Métier de batelier]

KAYIKHANE i. Kayığı çekip bağlamıya veya kızak üzerine almıya mahsus üstü kapalı yer. Eski Boğaziçi yalılarının çoğunda birer kayıkhane bulunurdu. [Abri, dépôt où l'on amarre les barques]

KAYIN i. Ak gürgen, kayıngillerin örnek bitkisi olan kerestelik bir orman ağacı. Kurşuni renkteki gövdesi dümdüz ve boyu bâzı defa 40 metre yüksek olur. Beyaz kerestesi sağlam ve yumuşak

Kayın ağacının dalı

olup işlenmiye elverişli, marangozlukta makbuldür. [Hêtre]

KAYIN i. Karının (zevcenin) veya kocanın (zevcin) erkek kardeşi. [Beau-frère]

KAYINBİRADER b. i. Kayın, kocanın veya karının kardeşi. [Beau-frère]

KAYINGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerin kozalaklılar takımından, yumurtalıkları altta, meyvaları kapçık meyva biçiminde olan «kayın», «fındık», «gürgen» ve türleri (nevileri) gibi büyük orman ağaçlarını toplıyan bir bitki familyası. eskt. Betuliye. [Bétulacèes]

KAYINLIK i. Evlenme yüzünden meydana gelen yakınlık. Sıhriyet, karabeti sıhriyye. [Parenté par alliance]

KAYINPEDER b. i. Kaynata, kocanın veya karının babası. [Beau - père]

KAYINVALİDE b. i. Kaynana, kocanın veya karının annesi. [Belle - mère]

KAYIP Ar. s. [غائب] Yitik. Kaybolan kimse veya şey. [Perdu]

2 - Hazır olmıyan, göz önünde bulunmıyan. [Absent]

3 - Görünmez âlem: Kayıptan (gaipten) haber vermek. bk. Gaip. [Monde invisible]

KAYIR i. Kum seti. [Tas de sable à l'embouchure d'un rivière]

KAYIRICI s. Kayıran, iltimas eden, mültemis: Onun Allahtan başka kayırıcısı yok. [Protecteur, solliciteur]

KAYIRIŞ i. Kayırma hareket ve tarzı, himmet. [Protéction, sollicitation]

KAYIRMAK f. Koruyarak başarısını (muvaffakiyetini) temin etmek, elinden tutmak, himmet etmek: Zayıfları kayırmak kuvvetliler için bir şereftir. [Protéger, soigner]

2 - Birini başkalarının veya işin zararı pahasına tutmak, iltimas etmek: Adam kayırmak bâzı büyüklerin küçüklüğüdür. [Établir dans un service, dans un emploi, recommander, solliciter]

KAYIRTMAK f. Kayırma işini başkasına yaptırmak. [Faire protéger, faire solliciter]

KAYISI i. Gülgillerden (verdiyelerden), cevizden büyük, derisi ince, açık turuncu renkte, eti sulu, lezzetli ve güzel kokulu, tek ve sert çekirdekli yemiş ve bunun ağacı. Memleketimizdeki başlıca kayısı çeşitleri: 1 - Yuvarlak biçimde ve güneş görmüş tarafı al renkte olan Şam kayısısı,

Kayısı dalı ve meyvası

2 - Yumurta biçiminde ve gayet lezzetli, hoş kokulu, rengi sarı, göneş gören tarafı pembe olan Malatya kayısısı, 3 - Kabuğu kalınca, üstü kırmızı benekli, şekerli ve sulu bir çeşit olan, çekirdeği ufak şekerpâre, 4 - Kayısıdan küçük ve oluklu kabuğu kalın ve kayısılar kadar kokulu olmıyan yerli zerdali. Bunların arasında Malatya çeşidi en meşhur ve makbulüdür. [Abricot, abricotier]

KAYIŞ i. Kaymak işi ve tarzı: Bir kayış kaydım ki. [Glissement]

KAYIŞ i. Dar ve uzun kösele dilimi: Berber kayışı, bel kayışı, koşum kayışı. [Courroie, sangle]

§ Aşırma kayışı: Bir çarkı döndürmek için kasnaktan kasnağa geçirilen kuşak şeklindeki kayış çember. [Courroie sans fin]

§ Kayış gibi: Sert ve koparılamayıp uzanan şey: Kayış gibi et. [Très dur, mal cuit]

2 - Pek esmer adam. [Personne très brune]

KAYIŞ BALIĞI b. i. Yılan balığına benziyen, vücudu yumuşak, lüzucetli (vıcık), ağzı pek büyük, sularımızda tutulanların en büyükleri 20 - 30 santimetre uzunluğunda bir balık ki bizde eti yenilmez ama başka yerlerde severek yiyenler varmış. [Donzelle, ophidium]

KAYIŞÇI s. Kayış yapan veya satan kimse. [Marchand de courroie]

2 - mec. Aldatıcı, hileci. [fig. Trompeur]

KAYIŞDİLİ b. i. Kaba ve çirkin kelimeler kullanmak âdetinde bulunanların dili. Külhanbeyi, tulumbacı lehçesi. [Argot]

KAYIŞKIRAN b. i. Bot. Balıkgillerden, kökleri toprağa derince girerek, tarlalar sürülürken sabanı tutan, çiçekleri kırmızı bir bitki. [Arrête - boeuf]

KAYIT, KAYD Ar. i. [قيد] Bir yere mal ederek deftere geçirme, adını yazarak bağlama: Çocuğun mektep kaydı. Tezkerenin kaydı. [Enregistrement]

2 - Şart, sınırlama, çerçeveleme: Mukaveleye kayıtlar ilâvesi. Ben kayıt altına giremem diyor. Kayıtsız, şartsız. [Condition, réserve]

3 - Bir cümlenin mânasını çerçeveliyen, iyice belirten kısım: Sözün kayıtlarını yerli yerine koymalı, ki istenilenden başka bir şey anlaşılmasın. [Ce qui restreint le sens d'un mot dans une phrase]

4 - Önem (ehemmiyet) verme, gözetme, umursanma, vazife edinme: Şimdi bir ev yaptırma kaydındadır. Pek kalender mizaçlıdır, dünyayı kaydetmiyor. [Souci, considération]

§ Bikayıt, lâkayıt: Aldırışsız, umur etmiyen. bk. Kaydetmek. [Insoucieux]

§ Bilâ kayıt: Hiç sınırı ve şartı olmaksızın. [Sans aucune réserve]

KAYITIM i. Fel. Bir olayın (hâdisenin) kendi sebepleri (illetleri) üzerindeki tepkisi (aksülâmeli). eskt. Rücu. [Récurrence]

KAYITLAMAK f. Kayda geçirmek, bir deftere yazmak. [Enregistrer]

KAYITLI s. Kaydı yapılmış, kayda geçirilmiş olan. [Enregistré, inscrit]

2 - Kayda, şarta bağlı. [Lié, attaché, chargé]

KAYITMAK f. Bir karardan, bir kanaatten geri dönmek, nükûl etmek, rücu etmek. [Reculer, retourner]

KAYITSIZ s. Tasasız, aldırmaz, umursamaz, lâkayıt: Pek kayıtsız bir adamdır. [Insouciant, insoucieux]

2 - Kaydı yapılmamış, kayda geçirilmemiş olan: Mektebe kayıtsız gidip geliyor. [Non inscrit]

3 - Kayda bağlı olmıyan. [Sans condition ,sans réserve]

§ Kayıtsız kalmak: Aldırmamak, ehemmiyet vermemek. [Rester insoucieux]

§ Kayıtsız, şartsız: Hiç bir şartı ve bağı olmaksızın, bilâ kaydü şart. [Sans aucune réserve]

KAYITSIZLIK i. Tasasızlık, aldırmazlık, umursamayış. [Insouciance]

KAYMAÇ s. Uçları yukarıya doğru kalkık (göz): Moğolların, Çinlilerin, Japonların gözleri kaymaçtır. [Oeil qui a la coin levé comme ceux des chinois]

KAYMAK i. Bâzı sıvıların (mayilerin) ve hele sütün üstünde zar halinde toplanan koyuca kısım: Bir lüle kaymak, kaymaklı komposto, yağmurdan sonra toprak kaymak bağlamış. [Crème]

2 - mec. Bir şeyin en iyi ve seçkin kısmı, züpte, hulâsa, güzide. [Essence, fleur, extrait]

KAYMAK f. Düz ve cilâlı bir şey üzerinde akar gibi gitmek veya düşmek, bir tarafa doğru eğrilmek, sürçmek. [Glisser]

§ Dil kaymak, dili kaymak: Yanılmak, istemeden bir şey söylemek, bir sırrı dikkatsizlikle meydana vurmak. [Dire une grossièreté ou dévoiler par inattention un secret]

§ Göz kaymak, gözü kaymak: Şaşı olmak, şaşı bakmak. [Loucher]

KAYMAKAM Ar. b. i. [قائمقام] Bir ilçeyi (kazayı) idare eden en büyük memur, ilçebay. [Gouverneur d'un district]

2 - Askerlikte şimdi yarbay denilen rüt-

bedeki subaya eskiden verilen isim. Kaymakamdan sonra yukarıya doğru miralay (albay) gelirdi. [Grade de lieutenant colonel]

3 - Birinin yerine geçen, yerini tutan: Yerine bir kaymakam bıraktı ve vazifesinden öyle ayrıldı. [Vicaire, celui qui occupe une place par intérim]

§ Sadaret kaymakamı: Tar. Eskiden sadrazamlar sefere çıkmak gibi bir sebeple merkezden ayrılınca yerlerine vekil olarak geçirilen vezire verilen unvan. [Grand-vizir par intérim]

KAYMAKAMLIK i. Kaymakam olma hali veya vazifesi. [Dignité et charge du gouverneur de district]

2 - Vekillik: Filâna kaymakamlık ediyor. [État et qualité d'un lieutenant, d'un vicaire]

3 - İlçe, kaza. [District gouverné par un kaymakam]

KAYMAKLANMAK f. Kaymak bağlamak. [Se couvrir de crème]

KAYMAKLI s. Kaymakla yapılmış, kaymağı olan: Kaymaklı kadayıf. [À la crème]

KAYMAS* (Salmanlı, Düğdüren) Kocaeli vilâyetinin Kandıra ilçesi bucaklarından biri olup 16 köyü, 5.793 nüfusu vardır. Bunun 610 u bucak merkezi olan Salmanlı, yahut Düğdüren köyündedir. Kaymas, Kandıra ilçe merkezinin 21 kilometre güneyindedir. Aralarındaki yolun 9 kilometresi muntazam şose, 12 si arabaya elverişli âdi yoldur.

KAYMAZ* Eskişehir vilâyetinin Sivrihisar ilçesi bucaklarındandır. 12 köyü, 5.539 nüfusu vardır. Bunun 1.250 si bucak merkezi olan Kaymaz köyündedir ki o da Sivrihisar'ın 35 kilometre batısındadır. Aralarında şose vardır.

KAYNAÇ i. Jeol. Vakit vakit sıcak su fışkırtan kaynak, ara sıra akan sıcak su çağlıyanı. [Geyser, geiser]

§ Kaynaç taşı: Kaynaçlarda opal halinde ve çok defa karnabahar görünüşünde silis tortusu. [Geyserite]

KAYNAK i. İçinden su kaynayıp çıkan yer, memba. [Source d'eau]

2 - mec. Bir şeyin çıkageldiği veya ilk çıktığı yer, menşe: Tarihin kaynağı, meselenin kaynağı. [Origine]

3 - Fiz. Her hangi bir erkenin (kudretin) peyda olup etrafa yayıldığı yer: Işık kaynağı, ısı (hararet) kaynağı. eskt. Memba. [Source]

4 - İki maden parçasının birbiriyle kaynaşıp yapıştıkları yer veya onları kaynaştırıp yapıştırma işi. Kaynak yapmak, yanağı belli olmamak. [Jointure, soudure]

5 - Sırt etlerinin but etlerine yapıştığı yer, kaba et. [Bout supérieur de la cuisse]

KAYNAKÇI s. Kaynak yaparak madenleri birleştiren kimse, lehimci. [Celui qui fait la soudure]

KAYNAMAK f. Sıvı (mayi) halindeki bir şey sıcaklık tesiriyle fıkırdıyarak gaz haline gelmiye başlamak, galeyan etmek: Su yüz derecede kaynar. [Bouillir, entrer en ébullition]

2 - Mayalanmak, ekşimek, tahammür etmek: Şıra kaynamıya başladı, midesi kaynıyormuş. [Fermenter]

3 - Hareket halinde bulunmak, yerinde duramamak: Deniz kaynıyor, çocuk oturduğu yerde kaynıyor. [Ne pas rester tranquille]

4 - Pek çok bulunmak: Burada karınca kaynıyor. [Fourmiller]

5 - Sıkıca yapışmak, kaynak meydana getirmek: Kırılan kol kemiği kaynadı. [Être uni, soudé]

6 - İçin için hazırlanmak, gizlice ve el altından tertibolunmak: Burada bir iş kaynıyor. Orada bir isyan kaynıyor. [Se préparer sourdement, couver en parlant d'une révolution etc.]

7 - Batmak, arada kaybolmak: Paralar kaynadı gitti derken hepsi meydana çıktı. Kazaya uğrıyan gemi nihayet kaynadı. [Être perdu]

KAYNANA b. i. Kadına göre kocasının, erkeğe göre karısının annesi, kayın valide. [Belle - mère]

§ Kaynana zırıltısı: Bir sap etrafında çevrilen, çevrildikçe takırdılı bir ses çıkaran çocuk oyuncağı. [Claquette (jouet d'enfant)]

KAYNAR* Kayseri vilâyetinin Pınarbaşı ilçesi bucaklarından biridir. 17 köyü, 5.251 nüfusu vardır. Bu nüfusun 1.054 ü bucak merkezi olan Kaynar'dadır. Burası Pınarbaşı ilçe merkezinin doğru çizgi ile ancak 40, 45 kilometre kuzeyinde ise de aralarında yol olmadığı için dolaşık yoldan mesafesi 94 kilometre tutmaktadır.

KAYNARCA i. Kaynak, üstü açık sıcak maden suyu. [Source d'eau chaude, source d'eau thermal]

KAYNARCA* Dobruca'da Silistire'nin güney batısında bir küçük kasaba olup Osmanlı devletiyle Rusya arasındaki meşhur ve Osmanlılar için son derecede ağır antlaşmanın imzalandığı yer olduğu için adı tarihlere geçmiştir.

KAYNARCA MUAHEDESİ* Osmanlı İmparatorluğunun batmasını hazırlıyan en

ağır vesikalardan biridir. Birinci Abdülhamit devrinde ve İkinci Katerina'nın çariçeliği zamanında Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusyası arasında çıkan ve altı yıl süren harbin sonunda yapılmıştır. Bu harb Polonya'nın Ruslara karşı himayesi dâvasından çıkmış ve Üçüncü Sultan Mustafa zamanında başlayıp Birinci Abdülhamidin saltanata geçmesinden sonra da dedevam etmişti. Muharebe ehliyetsiz adamlar elinde son derece kötü bir şekilde idare edildiği gibi 21 temmuz 1774 te imzalanan muahede de pek ziyade ahmakça idare edilmişti. Rusya bu sayede Karadenize inmiş ve büyük bir devlet halini kazanmıştır.

KAYNAŞMA i. Kaynaşmak işi ve hareketi: Kırık kemiklerin kaynaşması, iki demirin kaynaşması. [Action de s'unir, de se souder]

2 - Kalabalık şeylerin kuvvetli kımıldanışı: Halk arasında bir kaynaşma oldu. [Agitation, effervescence]

KAYNAŞMAK f. Tek bir vücut meydana getirecek şekilde yapışıp birleşmek, ittihat ve imtizacetmek, yekpare olmak: Demirle çimento kaynaşabilir. [S'unir d'une manière inséparable, se souder]

2 - Birbirine iyice uymak, sıkı fıkı olmak: Pek tanışmazdılar ama çabuk kaynaştılar. [Être d'accord sur tous les points]

3 - Kim. İki veya daha çok cismin molekülleri birbiriyle birleşerek ortaya yeni bir cisim çıkmak, bileşmek. eskt. İmtizacetmek. [Se combiner]

KAYNAŞTIRMAK f. Kaynaşmıya sebebolmak, kaynaşmasını temin etmek. [Unir, souder, réaliser l'accord]

KAYNATA b. i. Kadına göre kocasının, erkeğe göre karısının babası, kayın peder. [Beau - père]

KAYNATMAK f. Kaynamasını temin etmek, kaynama işini birine yaptırmak. [Unir, coller, souder, faire bouillir]

KAYPAK s. Kayar, sıvışık, kayağan: Kaypak bir yol. [Glissant]

2 - mec. Sözünde durmaz, sözüne güvenilmez, dönek. [fig. Inconstant, versatile]

KAYPAK* (Serdar) Seyhan vilâyetinin Osmaniye ilçesi bucaklarından olup 9 köyü, 3.010 nüfusu vardır. Bunun 366 sı bucak merkezi olan Serdar adlı köydedir. O da Osmaniye'nin 40 kilometre doğu kuzeyindedir ve aralarındaki yolun 32 kilometresi şose olup 8 kilometresi ancak arabaya elverişli âdi yoldur.

KAYPAKÇI s. Aşıran, yağmacı, kapıp sıvışan. [Voleur, pilleur]

KAYPAMAK, KAYPIMAK f. Kapıp sıvışmak, sıyrılmak. [Attraper et glisser, couler]

KAYRA i. Yüksek tutulan veya sayılan birinden gelen iyilik, lûtuf, ihsan, atıfet, inayet. [Grâce, faveur, bienfait]

KAYRACILIK i. Fel. Tanrı kayrası (Allahın lûtfu) fikri üzerine kurulmuş olan felsefe. eskt. İnayeti Rabbaniye mesleği. [Providentialisme]

KAYRAK i. Üzerinde kayılacak yer: Uludağ güzel bir kayraktır. [Glissant]

2 - Kayağantaş, arduvaz. [Ardoise]

3 - s. Kayşa (heyelân) yapan toprak. [Terrain dont la terre est glissante]

KAYRALMAK f. Kum setleri peyda etmek. [Être barré par un amas de sable]

KAYRAMAK f. Kayra (lûtuf) olarak vermek, inayet etmek, ihsan etmek: Bana kayradığınız kitaptan çok faydalandım. [Faire la grâce]

KAYRAN i. Orman içinde genişçe boş yer, büyük alan. [Espace libre dans une forêt, clairière]

KAYRILMAK f. Korunmak, himaye, sahabet ve iltimas edilmek. [Être protégé, être soigné, être nommé en service]

K A Y R Ü V A N* [Kairouan] Tunus'ta, Tunus'un iskelesi olan Sousse limanının 58 kilometre güney doğusunda 20.000 nüfuslu, güzel camileriyle ve halıcılığıyle tanınmış bir İslâm beldesidir.

KAYRÜVAN* [Cyrène] Şimdi Bingazi'nin bulunduğu bölgede ve ilk çağlarda Yunanlılar tarafından kurulmuş olan Cyrène şehrine Arapların verdikleri isimdir ki bunu Kayrüvanı Kadim diye Tunus'taki adaşından ayırırlardı. Bu şehir eski devirlerde «Cyrénaïque» denilen Garp Trablusunun başkenti idi. Bir hayli âlim ve filozof yetiştirmişti ki «cyrénaïsme» ismiyle anılan felsefe çığırı da adını bu şehirden almıştır.

KAYRÜVANİYE, KAYREVANİYE i. Fel. Sokrat'ın tilmizi Aristip'in kurduğu felsefe sistemine Araplarca verilmiş isimdir ki Epikür felsefesinin başlangıcıdır. Ona «lezzetiye, şehvaniye» de denir. bk. Kirene okulu. [Cyrénaïsme]

KAYS* «Leylâ ve Mecnun» efsanesinin kahramanı olan ve Şark edebiyatlarında en kuvvetli ve samimî aşkın mümessili sayılan Mecnunu Âmirî'nin asıl adıdır.

KAYSER Ar. i. [قيصر] Eskiden, Roma, Bizans ve son asırlarda Alman imparatorlarına verilen unvan, ki Jules César'ın soyundan gelen Roma imparatorlarının unvanları olarak kullanılmış, sonraları kıral ve imparator mânasını alarak umumileşmiştir. Almancası «kaiser» dir. «Kayser» arapça şekli olup çoğulu (cem'i) «kayasire» dir. Fatih İstanbulu aldığı ve Bi-

zans imparatorunun sarayına girdiği zaman pek meşhur olan eski farsça bir beyit tekrarlamıştır diye rivayet edilir ki onun ikinci mısraı «kayser» kelimesini de muhtevidir : (Perdedarî miküned der kasrı kayser ankebut = Kayserin sarayında örümcek perdecilik ediyor). [César, empreur, kaiser]

KAYSERİ* Orta Anadolu vilâyetlerimizden birinin ve merkezi olan tarihî şeh-

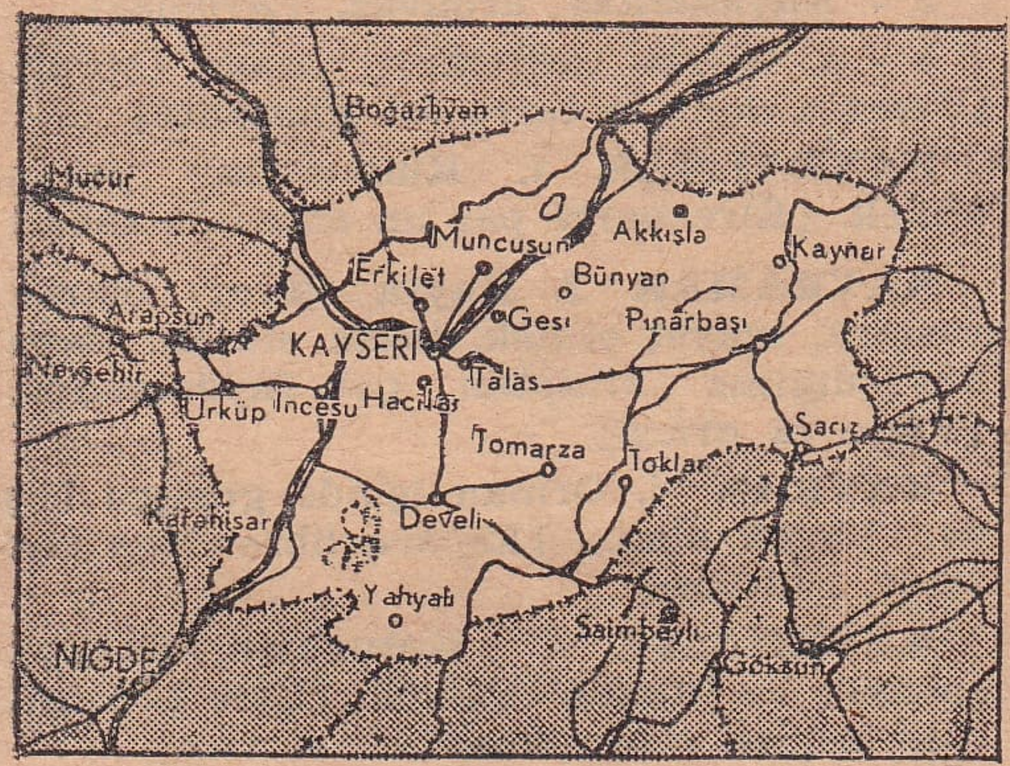

rin adıdır. Kuzeyi Yozgat ve Kırşehir, doğusu Sivas, güneyi Seyhan ve Maraş, batısı da Niğde vilâyetleri topraklariyle çev-

Kayseri'den bir görünüş

rilmiş olan vilâyet arazisinin yüzölçümü 15.130 kilometre karedir. Bu arazi Orta Anadolu yaylâsının bin metre yüksekliğindeki tablasının güney doğu parçasını teşkil eder. Kuzeyinde Kızılırmak'ın sol kıyıları boyunca uzanan basık sırtlar, güney ve doğuda Antitoros dağlarının şubeleri, ortasında da Orta Anadolunun en yüksek dağı olan Erciyas dağı vardır. Düzlükeri bu dağın etrafında yayılır. Sularının bir kısmı kuzeyinden geçen Kızılırmak'a, bir kısmı da güney doğudan geçen Samanlı ırmağına akar. Sarmısaklı veya Bünyan deresi Bünyan kasabası civarında teşkil ettiği çağlıyanlarla elektrik istihsalinde pek faydalı olmakta ve ondan alınan elektrik kuvvetiyle Kayseri gibi muhtelif şehirlerin ışığı ve fabrika hareketleri temin edilmektedir. Volkanik olan vilâyet topraklarında bir hayli maden suyu ve maden serveti vardır. Vilâyetin iklimi sert, fakat sağlam, yağmuru ve ormanı azdır. Halkının yüzde altmışından fazlası çiftçilikle uğraşır. Hububattan başka baklagiller ve sınai nebatlar yetiştirir. Dokuma tezgâhları, tabakhaneleri ve muhtelif sanat müesseseleriyle endüstri bakımından da hayli gelişmiş bir vilâyetimizdir. İdare taksimatı itibariyle merkez ilçesinden başka Bünyan, Develi, İncesu, Pınarbaşı ve Ürgüp isimli beş ilçeye ayrılmıştır. Kayseri şehri, Erciyas'ın kuzey eteğinde ve Karasuya dökülen bir çayın üzerinde kurulmuş olup eski zamanlarda Kapadokya bölgesinin merkezi idi ve Mezaka adını taşırdı. Roma imparatorlarından Tiberius şehri alınca adını «kayserin şehri» demek olan «Cesaréa» ya çevirmiş ve şimdiki isim bundan kalmıştır. Fakat bu eski şehir bugünkü beldenin 20 dakika uzağındadır ve ancak bâzı harabelerinden belli olur. Milâdın 260 ıncı yılında Parth hükümdarlarından Sapor (Şapur) bu eski şehri yıkmıştı. Anadolunun başlıca yolları üzerinde bulunduğu için eskidenberi ticareti işlek olan Kayseri bugün hem ehemmiyetli bir ticaret merkezi, hem de hayli gelişmiş bir endüstri merkezidir denilebilir. Zekâsı ve çalışkanlığı mesel halinde olan halkının bir kısmı başka yerlerde ticaret ve sanatla uğraşırlarsa da şehirde de muhtelif sanatlarda işliyenler çoktur. Sümerbank'ın iplik ve dokuma fabrikasından başka halkın bir hayli fabrika ve tezgâhı vardır. Demiryoluna kavuştuktan sonra şehrin gelişmesi ve bayındırlığı da artmıştır. Vilâyetin bütün nüfusu 371.125, Kayseri şehrinin de 57.698 dir (1945 te).

KAYŞA i. Jeol. Büyük bir dağ parçasının yerinden kayıp boy boy kütleler halinde geniş arazi üzerinde yayılması, toprak kayması, göçü. eskt. Heyelân. [Éboulement]

KAYŞAMAK f. (Yüksek arazi ve dağ hakkında) Kaymak, yayılmak, heyelân etmek. [Ébouler]

KAYŞAT i. Jeol. Kayşamış, kaymış (heyelân etmiş) parça. [Éboulis]

KAYTAK s. Eskiyi ve geriyi özliyen, yeniliklerin kaldırılıp eski halin dirilmesini diliyen. Mürteci. [Réactionnaire]

KAYTAKLIK i. Kaytak (mürteci) olma hali ve kaytakça hareket. İrtica. [Réaction, politique réactionnaire]

KAYTAN i. Pamuktan veya ipekten sicim. («Gaytan» şeklinde söyleyip yazan-

lar da vardır). [Cordonnet de coton ou de soie, ganse]

§ Kaytan bıyıklı: İnce ve uzun bıyıklı. [Qui a des mustaches fines et longues]

§ Kaytan yakısı: Kaytan biçiminde dar ve uzun yakı. [Séton]

KAYIM i. Dama ve satranç oyunlarında iki tarafın müsavi gelmesi, kit olması, fit olması. [Être quitte au jeu de dames et au jeu d'échecs]

KAYYIM Ar. i. Kanunla muayyen hallerde bir malı idare etmek veya bir işi görmek üzere tâyin edilen kimse. [Curateur]

2 - Cami hademesi. [Celui qui balaye et surveille la mosquée]

KAYYUM Ar. s. [قيوم] Zatiyle kaim (var) olan, ezelden ebede kadar mevcut bulunan Allah'ın sıfatlarından biridir. [Qui existe par lui - même, immuable, (attribut de Dieu)]

KAZ i. Kümes hayvanlarından ördekten büyük bir su kuşu, ki evcil (ehlî) ve yabani olarak başlıca iki türlüdür. Perde ayaklılardandır. Otla beslendiği, suya çok muhtacolduğu için sulak meralarda yetiştirilir. Dişisi yılda on tane kadar yumurta yapar, ki tavuk yumurtasının bir misli büyüklüğündedir. Palaz denen yavrularının etleri makbul - dür. [Oie]

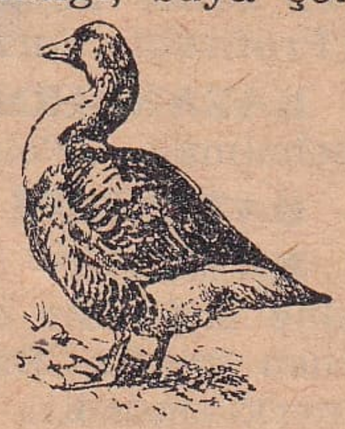
Kaz

2 - mec. Ahmak, budala. [Personne sotte, stupide]

§ Kaz ayağı: Birkaç kollu çengel. [Crochet à plusieurs branches]

§ Kaz beyinli: Anlayışsız, düşüncesiz. [Stupide]

§ Kazı koz anlamak: Bir şeyi bambaşka ve yanlış anlamak. [Tomber en confusion]

§ Kazın ayağı öyle değil: Bir meselenin söylendiği gibi olmadığını anlatmak için kullanılır. [On dit pour corriger un malentendu]

§ Kaz palazı: Kaz yavusu. [Oison]

KAZA Ar. i. [قضاء] Dâvaları görme ve hüküm verme işi, yargı, yargılama. [Charge de juge, sentence, jugement]

2 - Kaymakamlık, ilçe. [District gouverné par un kaymakam]

3 - İstemiyerek ve yanılarak meydana getirilmiş zararlı iş veya suç: Vapur kazası, uçak kazası, kaza savuşturmak. [Accident]

4 - Allahın ezelden emir ve takdir ettiği şeyin yerine gelmesi, alın yazısı, kader, baht: (Kazaya rızadan başka çare yoktur). [Destin, destinée, fatalité]

5 - Namaz ve oruç gibi vaktinde yapılması lâzım dinî borçların sonradan yerine getirilmesi: Namazını kazaya bıraktı. Kaza orucu tutuyor. [Accomplissement postérieur d'une prière, action de jeûner pour remplacer un jeûne omie]

§ Eceli kaza: Bir kazadan ileri gelen ölüm. [Mort accidentelle]

§ Ez kaza: Kaza olarak, şayet: Ez kaza günün birinde hekime muhtacolursanız. [Par hasard, par accident]

KAZ DAĞI* [İda] Edremit körfezinin kuzeyindeki, etekleri ormanlarla örtülü ve eski Yunanlılarca «İda» adı verilerek birçok mitoloji hikâyelerinde bahsi geçen dağın ismi.

KAZAEN Ar. zf. [قضاءً] Kaza olarak, istemiyerek: Kazaen bardağı kırdı. [Accidentellement]

KAZAİ Ar. s. Yargıya ait, bir yargıcın (hâkimin) kararına aidolan veya böyle bir karar ile münasebeti olan: Kazai muamele, kazai salâhiyet. [Juridictionnel, juridique]

KAZAK i. Baştan geçirilen örme yelek, cokeylerin giydiği göze çarpan renklerde gömlek. [Casaque, casaquin]

KAZAK i. Rusyada ve İranda, bizim eski sipahiler gibi, ayrı bir sınıf meydana getiren atlı asker. [Cosaque]

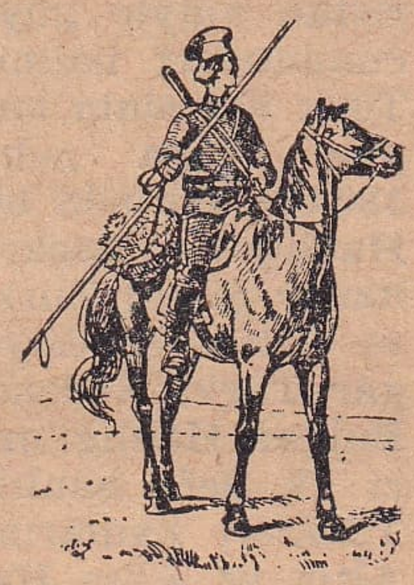
Kazak askeri

KAZAK s. Sakalı olmıyan, tıraşlı, yüzü kazınmış: (Neyleyim sakallıyı, gönlüm kazakta kaldı). [Rasé, qui a la barbe rasée]

2 - Evinde sözü geçen, karısına hâkim olan erkek, kılıbık olmıyan. [Marie qui peut disposer dans la maison et qui n'est pas esclave de sa femme]

KAZAK* i. Türkistanda ve Güney Sibiryada yaşıyan bir Türk oymağı. [Cosaques]

2 - Güney Rusyada yaşıyan İslâvlaşmış bir topluluk, ki eskiden «Hatman» denen bir reisin idaresinde müstakil gibi yaşarlar ve Rus ordusunun en seçme süvari askerlerini teşkil ederlerdi. Nüfusları üç milyon kadardır.

KAZAKİSTAN* [Kasakstan, Kasaquie] Rus Sovyet Cumhuriyetleri Birliğine mensubolan ve 1936 danberi gûya müstakil bir devlet teşkil eden geniş bir ülkedir ki Hazar deniziyle Aral denizi ve Çin Türkis-

tanı arasındadır. 2.852.000 kilometre kare arazisi ve 6.800.000 nüfusu olup başkenti Alma Ata şehridir.

KAZALI s. Kazaya sebebolabilen, tehlikeli: Kazalı bir tecrübe. [Dangereux]

2 - Kazası, ilçesi olan: Üç kazalı bir vilâyet: İstanbul 16 kazalıdır. [Qui a des districts gouvernés par un kaymakam]

KAZAN i. Çok miktarda yemek pişirmiye veya bir şey kaynatmıya yarar büyük ve kulplu tencere: Aşure kazanı, imaret kazanı, çamaşır kazanı. [Chaudron, chaudrière]

2 - Buhar makinelerinde suyun ısıtıldığı kapalı kab: Vapur kazanı. Kazan patladı. [Chaudrière à vapeur]

§ Kazan dibi: bk. Dip.

§ Kazan kaldırmak: Tar. Yeniçeri ocağında yemek kazanı kutsal tutulur ve dua ile kurulup kaldırılırdı. Kazan kaldırmak sözü de isyan etmeyi anlatırdı. Ocakta kazan kaldırılması birçok kan dökülmesine sebebolmuş, nihayet 1825 te ocak söndürüldüğü zaman bir şair şu beyti söylemişti: «Koyup kaldırmadan ikide birde, kazan devrildi, söndürdü ocağı». Bu tarih hâtırasından dolayı kazan kaldırmak baş olanlara karşı isyan etmek mânasında da kullanılır. [Révolter]

KAZAN* Şimdi Sovyet Rusyada Tataristan adiyle gûya muhtariyeti haiz bir cumhuriyet haline konulmuş olan tarihî Türk ülkesinin başkentidir. Kazan adlı suyun Volga nehrine karıştığı noktada 180.000 nüfuslu bir şehirdir ki eski Kazan Hanlığı'nın başkenti ve yakın zamanlara kadar Şimal Türklerinin kuvvetli bir fikir ve ilim merkeziydi. Kazan'lılar eski Bulgar Türklerindendirler ve şehir bir aralık Bulgar Hanlığı'nın merkezi olmuştu. Şehri ilk defa hanlık merkezi yapan Bulgar Türkleri hanlarından Abdullahın oğulları Altın ve Âlim Hanlardır. Altınordu devletini batıran Timurlenk, Abdullah Hanı da öldürmüş ve oğulları bu şehre sığınarak hanlığı kurmuşlardı. Fakat Âlim Han Kazanı Ruslara karşı müdafaa edemediğinden Kazanlılar 1419 da Altınordulu Ulug Mehmet Hanı kendilerine hükümdar seçtiler. Bu suretle Kazan hanlığı teşekkül etmiş ve 1552 yılına kadar müstakil kalarak Rusların güneydeki Türk memleketlerine saldırmalarına engel olan bir set meydana getirmişti. Fakat o tarihte Müthiş İvan Kazanı 43 gün kuşattıktan sonra yakıp yıkmış, halkın çoğunu kılıçtan geçirerek Kazan ülkesini Rusların bir vilâyeti haline koymuştu. Kazan Türkleri, Moskofların kendilerini Hıristiyanlaştırmak için yaptıkları türlü baskılara ve işkencelere asırlarca dayandılar. 1879 dan sonra millî varlık bakımından azçok serbes kalarak ticaret ve irfan sahasında ilerlemiye muvaffak oldular. Ondokuzuncu Asır Kazanlılar için, dinî ve millî uyanış devresi teşkil etmişti. Fakat Bolşevizmin istilâsı Kazan'ı bir Türk ve Müslüman fikir merkezi olmaktan mahrum etmiştir ve bugün gûya bir cumhuriyet denen bu ülke esaret altında yaşatılan bir vilâyet olmaktan başka hususiyete sahip değildir.

KAZANCI s. Kazan, tencere gibi bakır eşya yapıp satan kimse. [Chaudronnier]

KAZANCI* Konya vilâyetinin Ermenak ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 12 köyü, 6.719 nüfusu vardır. Bunun 1.270 i bucak merkezi olan Kazancı köyündedir ki o da Ermenak kasabasının 18 kilometre güneyindedir ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KAZANÇ i. Kazanılan şey, kâr, istifade, menfaat [Gain]

§ Kazanç vergisi: Bir sanat veya ticaret kazancından devlete verilen vergi. [Taxe professionnelle]

KAZANÇLI s. Kârlı, istifadeli: Ticaret kadar kazançlı iş yoktur denilebilir. [Profitable, lucratif]

KAZANDIRMAK f. Kazanmasına sebebolmak. [Faire gagner, profiter]

KAZANDİBİ b. i. bk. Dip.

KAZANLI* İçel vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucaktır. 4 köyü, 3.680 nüfusu vardır. Bu nüfusun 1.364 ü bucağın merkezindedir. Kazanlı bucak merkezi, Akdeniz sahilinde ve İçel'in 13 kilometre güney doğusundadır. Aralarında muntazam şose vardır.

KAZANILMAK f. Elde edilmek, edinilmek: Gençlikte kazanılan bilgiler yaşlılığın iflâs etmiyen sermayeleridir. [Être gagné]

KAZANMAK f. Kâr etmek, kazanç sağlamak, istifade etmek: Yılda beş on bin lira kazanır. [Gagner, profiter]

2 - Edinmek, iktisabetmek, sahibolmak: İyi bir dost kazandı. O seyahat yüzünden bir servet kazandı. Kötü arkadaşla düşüp kalkmaktan fena huylar kazandı. Sefahet yüzünden illet kazandı. [Acquérir, se procurer, posséder]

3 - Uğramak, duçar olmak: Hastalık kazanmak. [Être exposé]

KAZARA Far. zf. [قضارا] Rasgele, kasıtlı olmıyarak, Ez kaza, kaza olarak: (Kazara bir sapan taşı bir altın kâseyi kırsa — Ne artar kıymeti taşın, ne kıymetten düşer kâse». [Par accident, par hasard]

KAZASKER Ar. b. i. [قاضيعسكر] Tar. Osmanlı İmparatorluğunun ilk devirlerinde padişahların hazır bulundukları ordularla

yani orduyu hümayunlarla dolaşan ve ordunun din işleriyle ve dâvalariyle uğraşan büyük kadı (yargıç) ve din âlimi. Sonraları bu unvan «ilmiye» denen sarıklı sınıfın en yüksek rütbesi haline girmiştir. İstanbul pâyesinden sonra büyük hocalar Anadolu kazaskeri, ondan sonra da Rumeli kazaskeri olurlardı. Meşihat dairesinde böyle büyük iki makam vardı. Fakat fiilî olarak bu makamlarda bulunanlardan başka Rumeli ve Anadolu kazaskerliğine yükselmiş sarıklılar da bulunur, bunlar çok defa bulundukları memurlukların maaşlarından başka pâyelerinden dolayı «arpalık» da alırlardı. [La plus haute dignité de la hiérarchie des ulémas]

§ Kazasker lokması: Lokma denen yuvarlak hamur tatlısının sütlü çeşidi. [Gâteaux au lait en forme de boulettes]

KAZASKERLİK i. Eskiden «ilmiye» denilen sarıklı devlet adamlarının en yüksek pâyesi ve makamı ki «şeyhülislâm» lar onların arasından seçilirdi: Kazaskerlik eskiden vezirlik ve müşirlikle bir tutulurdu. [Grade et dignité de «kazasker»]

KAZAZ Ar. i. İpekçi, ipeği işliyen ve satan kimse. [Celui qui prépare et vend de la soie]

KAZAZ ARTİN* (ölm. 1843). İkinci Mahmudun padişahlığı zamanında Darphane müdürlüğünde bulunmuş, devletin para işlerinde çalışmış bir Ermeni sarraftır. Babası Karslı Hacı Bogostur. Artin Efendi ipekçilikle ticarete başlamış, zengin ve banker olmuş. Sultan Mahmut zamanında mali işlerde faydalı hizmetler görmekle beraber Ermeni cemaatine de birçok hayrat bırakmıştır. Tuhaf sözleri ve nükteleriyle de kendini sevdirirmiş.

KAZAZEDE Far. s. Kazaya uğramış: Yangın kazazedelerine Kızılay'ın yardımı. [Qui a subit un accident, naufragé]

KAZBEYİNLİ b. s. bk. Kaz.

KAZBOKU b. s. Kirli sarı renk, yeşilimtırak sarı. [Couleur jaune verdâtre]

KAZDIRMAK f. Kazmak işini başkasına yaptırmak: Bahçeyi kazdırmak, mühür kazdırmak. [Faire creuser, faire graver, sculpter]

KAZEİN Fr. i. Sütte bulunan albüminli maddelerin başlıcası ki sütün pıhtılaşmasında esaslı rol oynar. İnek sütünde yüzde üç, kadın sütünde yüzde bir kadardır. [Caséine]

KAZEL i. Kuruyup dökülen yaprak. bk. Gazel. [Feuille sèche d'un arbre]

KAZELLENMEK f. bk. Gazellenmek.

KAZEMAT İta. i. bk. Kazmat.

KAZEVİ i. Kulpsuz zembil, ki içine taşımak için pirinç ve balçık hurması gibi şeyler doldurularak ağzı dikilir. Saz hasırından âdi zembil: Pirinç kazevisi, kazevi hurması, [Sac en feuille de dattier dans lequel on met du riz, etc.]

KAZGAL i. Kaba ayakkabı. [Soulier grossier]

KAZI i. Toprağı kazma işi, hafriyat: Alaca'da yapılan kazılarda çok değerli eski eserler bulundu. [Fouilles]

KAZICI s. Kazmak işini yapan: Müze tarafından kazıcılar gönderilmiş. Mezar kazıcısı. [Creuseur]

2 - Kazıyan: Mühür kazıcısı, mermer kazıcısı. [Graveur]

KAZIK i. Toprağa kakılmak üzere hazırlanmış ucu sivri çubuk, veted: Çadır kazığı, binanın kazıkları. Atı, ineği kazığa bağlamak. [Pieu, poteau, pal]

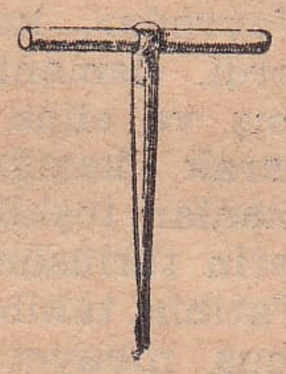
Kazık

2 -Eski zamanlarda idam ve işkence için kullanılan uzun şiş ki mahkûmun kıçından sokulup sırtından çıkarılırdı: Kazığa vurmak, kazığa oturtmak cezası asmaktan çok ağır ve vahşi bir ceza usulü idi. [Pal, supplice du pal]

3 - arg. alışverişte aldatma ve böylece aldatarak sürülmüş olan şey: O dükkânda çok kazık vardır. Bu kalem on liraya kazıktır. [Dommage subi par suite d'une duperie]

4 - mec. Dimdik, donmuş gibi şey: Karşımda kazık gibi duruyor. [Corps raide]

§ Dünyaya kazık kakmak: Umulduğundan fazla yaşamak. [Vivre baucoup]

§ Kazık kakmak: Yerleşip kalmak. [Se poser, rester continuellement]

§ Kazıktan kurtulmuş veya ipten kazıktan kurtulmuş: Asılmıya lâyık olan suçlu, serseri. [Criminel dangereux]

KAZIKÇI s. arg. Alışverişte aldatan. [arg. Dupeur]

KAZIK KÖK b. i. Bot. Havuç kökünde olduğu gibi uzun ve koni (mahrut) biçiminde kök. eskt. Cezri vetedî. [Racine pivotante]

KAZIKLAMAK f. Kazığa vurmak, kazığa oturtmak: Kazıklamak eski devirlerde düşman esirlerine çok sık yapılan müthiş bir ceza idi. [Empaler]

2 - arg. Alışverişte aldatmak. [Duper]

KAZIKLANMAK f. Kazığa vurulmak. [Être empalé]

2 - arg. Alışverişte aldatılmak. [Être dupé]

KAZIKLI HUMMA b. i. Hek. Sinirlerin ve kasların (adalelerin) sürekli ve çok ağrılı şekilde gerilmesiyle kendini gösteren bir hastalıktır. Mikrobu toprakta ve çok defa gübrelerde bulunur ve bunların bulaştığı en ufak bir yaradan vücuda girebilir. Bundan dolayı yere düşerek vücudunda sıyrıklar peyda olanlara bu hastalığa mahsus olan aşıyı (tetanos aşısını) ihtiyat olarak yaparlar. Ar. Küzaz. [Tétanos]

KAZIKLI VOYVODA, Vlad IV (ölm. 1462). Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlılara karşı durmuş ve eline geçirdiği esirleri kazığa vurmuş olan Eflâk prensine bizim tarihlerimiz tarafından verilen unvandır. Ona Macarlar «Şeytan Voyvoda», kendi milleti de «cellât» derlerdi. Osmanlı ordusunu birkaç defa basmış ve eline geçirdiklerini kazıklara vurarak kazığa geçirilen insanlardan ormanlar teşkil etmiş bir zalimdi. İşkencelerin türlüsünü tatbik etmekle meşhurdur. Fatihin takibinden daima kaçarak kurtulmuş, nihayet kendi adamlarından biri tarafından öldürülmüştü.

KAZILMAK f. (toprak hakkında) Eşelenilerek yerinden çıkarılmak, (başka maddeler için) Oyulmak. [Être creusé, fouillé, être gravé]

KÂZIM BEY* (1808 - 1870).Azerbaycanlı bir Türk dilcisidir. Derbend'de doğdu. Kazan'da ve Leningrad üniversitesinde Şark dilleri okutmuştu. «Türk - Tatar Grameri», «Derbendname», «Uygur Dillerinin Medeniyeti», «Rus Diline Geçmiş Şark Kelimeleri», «Şeyh Şamil», «Bab ve Müritleri» adlı eserleri vardır.

KÂZIM KADRİ*, Hüseyin (1870-1934). «Büyük Türk Lûgati» adlı eseriyle, muhtelif yazıları ve siyasi hayatiyle tanınmış bir ilim adamımızdır. İstanbulda doğdu. Trabzon valisi meşhur Kadri Beyin oğludur. Oldukça etraflı tahsil etmiş, muhtelif diller öğrenmişti. 1908 İnkılâbında Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçınla birlikte «Tanin» gazetesini kurmuşlardı.

Hüseyin Kâzım

Mutasarrıf ve valiliklerde, İstanbul şehreminliğinde, İstanbul Meclisinde Saruhan ve Aydın milletvekilliklerinde, ticaret, evkaf nazırlıklarında bulundu. Dinî eserlerinde «Şeyh Muhsini Fani» namı müstearını kullanırdı. «Büyük Türk Lûgati»nden başka dile ait «Mahdum Kolu Divanı Şerhi», Mustafa ile birlikte «Nur-ül-Beyan» adlı Kuran tercümesi, «On Temmuz İnkılâbı ve Netayici», «Hak ve Hakikat», «Felâha doğru», «İstikbale Doğru», «Yirminci Asırda İslâmiyet» isimli kitapları, ziraate ait bir hayli kitap ve risalesi vardır.

KÂZIM PAŞA*, Karabekir bk. Karabekir.

KÂZIM PAŞA*, Musa (1809 - 1889). Divan tarzındaki kuvvetli manzumeleriyle ve bâzı hicviyeleriyle tanınmış şairlerimizdendir. Koniçe'de doğdu. Önce Babıâlide bulunmuş, sonra askerliğe girerek ferik (korgeneral) rütbesine kadar yükselmişti. Kerbelâ'ya ait mersiyesi, «Makalidi Aşk» isimli kitabı ve şiirlerini muhtevi küçük divanı basılmıştır. Seksen yaşında öldü. Üsküdarda Hüdai dergâhında gömülüdür.

KÂZIM PAŞA*, Müşir (1839 - 1936). Abdülhamit devrinin en son ölen müşiri ve ordu komutanıdır. Sakızlıdır. Sadrazam Esat Paşanın kardeşi idi. Binbaşı iken Pilevne'de Gazi Osman Paşa ile birlikte harbetmiş ve beraber esir düşmüştü. Beşinci ordu müşirliğinde, İşkodra, Hicaz vali ve komutanlığında, Garbî Rumeli Müfettişliğinde bulundu. 97 yaşında öldü.

KÂZIM PAŞA*, Özalp. bk. Özalp.

KÂZIMPAŞA* Kocaeli vilâyetinin Adapazarı ilçesine bağlı bir bucak olup 11 köyü, 3.886 nüfusu vardır. Bunun 381 i bucak merkezindedir. Kâzımpaşa bucağı Adapazarı'nın 6 kilometre batısındadır ve aralarında muntazam şose vardır.

KÂZIMÎ*, Avnullah - Mehmet Selim (1868 - 1914). İkinci Abdülhamit zamanında hürriyet mücadeleleriyle ve meşrutiyet yıllarında politika yazılariyle tanınmış gazetecilerimizdendir. Asıl adı Mehmet Selim olup yazılarında kullandığı müstear isimle tanınmıştır. 1889 da «Mürüvvet» gazetesini kardeşi Süleyman Tevfik Beyle birlikte çıkarırken bir yazısından dolayı tevkif edilmiş, ondan sonraki hayatı kâh Avrupada firar halinde, kâh Sivas ve Sinop hapishanelerinde geçmişti. 1908 de «Son Müdafaa» isimli bir eser yazmış, o sırada teşekkül eden «Fedakâranı Millet» cemiyetine reis olmuş, «Hukuku Umumiye» adlı gazeteyi çıkarmıştı. Bir aralık bir iftiraya uğrayıp yakalandı. Fakat beraet kazanarak Kerkük mutasarrıflığına gönderilmişti. Muharrir ve şair kadınlarımızdan Halide Nusret Zorlutuna'nın babasıdır.

KAZIMA i. Kazımak işi, oyma, çukur yapma, nakşetme. [Action de graver, de raturer, de raser]

2 - Hek. Hasta olan veya fazla ve zararlı sayılan dokuları (nesiçleri) kazıyarak alma, kürtaj. [Curetage]

KAZIMAK f. Kesici bir aletle bir şeyi kazır gibi yaparak yüzündeki kısmı kaldırmak: Tahtanın boyasını kazımak, yazıyı kazımak. [Gratter, raturer]

2 - Tıraş etmek: Kafasını kazımış. Şu suratını bir parça kazısana! [Raser]

3 - Oymak, nakşetmek: Mühür kazımak. [Graver]

KAZIMIK i. Tencerenin dibi kazılarak elde edilen yemek kısmı. [Partie d'un mets abtenu par grattage d'une casserole]

KAZINMAK f. Kendi kendini kazımak. [Se gratter]

2 - Derisini kazırcasına kaşınmak. [S'égratigner]

3 - Derisini yüzercesine tıraş olmak. [Se raser]

4 - mec. Varını yoğunu arayıp bularak vermek. [fig. Donner tous ce qu'on possède, sans rien grader pour soi-même]

KAZINTI i. Bir şeyi kazımaktan çıkan parça: Boyaların kazıntısı tahtanın üstünde duruyor. [Raclure]

2 - Kâğıtta yazı kazıma izi: Resmî vesakilarda hiçbir hâk ve kazıntı olması caiz değildir. [Rature, grattage]

§ Tekne kazıntısı: Bir ailenin son çocuğu, ihtiyarlıkta doğan evlât. [Enfant né en vieillesse]

KAZINTILI s. Kazıntısı olan (kâğıt, yazı). [Qui a des grattages (écriture)]

KAZIŞ i. Kazıma işi ve tarzı, oyma: Taşı öyle bir hünerle kazışı var ki. [Action ou manière de graver, de creuser]

KAZITMAK i. Kazımak işini başkasına yaptırmak. [Faire graver, faire gratter, faire raser]

KAZİB, KADİB Ar. i. [قضيب] İnce ve düz budak, fidan. [Tige droite]

2 - Erkeklik uzvu, kamış. [Verge]

KÂZİB, KÂZİP Ar. i. [كاذب] Yalancı, yalan: Halinden hiç de kâzip bir adam olduğu umulmaz. [Menteur, mensonge]

§ Suphu kâzip: güneş doğmadan önce görünen hafif aydınlık. [Jour apparent]

§ Şöhreti kâzibe: Bir adamın değerli olduğuna dair nasılsa çıkmış olan şöhret: O doktorun şöhreti kâzibesi vardır. [Réputation mensongère]

KAZİNO İta. i. Büyük kahvehane (Bu kelime dilimizde «gazino» şeklinde de söylenir). [Casino, café - estaminet]

KAZİNOCU s. Kazino işleten kimse. [Directeur ou propriétaire d'un casino]

KAZİYE Ar. i. [قضية] Fel. Bir hükmü ifade eden cümle. Yeniterim: Önerme [Proposition]

KAZKANADI b. i. Güreşte, arkasına geçilen hasmın koltuk altlarından iki kolu geçirerek elleri ensesi üstünde kenetlemek şeklindeki bir oyun. [Double prise d'épaule]

KAZMA i. Toprağı kazmıya mahsus, bir sapa geçirilmiş, ucu sivri düz bir demirden ibaret basit alet ki, öteki ucunun şekline, sapının uzunluğuna, kısalığına göre çeşitleri vardır. [Pioche, houe]

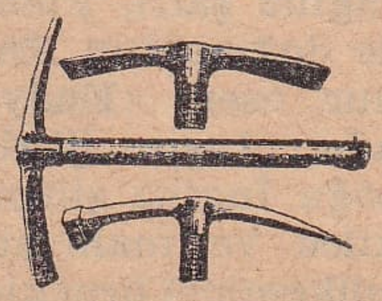

Kazmalar

KAZMA i. Kazmak işi, toprağı eşme. [Action de creuser, de fouiller]

2 - Oyma, hâk: O hakkâkin mühür kazması pek hünerlidir. [Action de graver, de sculpter]

3 - s. Kazarak yapılmış, hâkkedilmiş, mahkûk: Kazma yazı, kazma nakış. [Gravé, sculpté]

KAZMAK f. Kazma ile veya başka aletle toprağı eşmek, açmak, hafretmek: Kuyu, temel kazmak. [Creuser, fouiller]

2 - Çelik kalem gibi bir vasıta ile oymak, hâkketmek, nakşetmek: Mühür kazmak, mermere bir yazı kazmak. [Graver, sculpter]

KAZMAT İta. i. Ask. Düşman tarafından atılan mermilere karşı korunma yeri olan top yuvası, tabya ve kalelerde üstü örtülü bodrum. [Casemate]

KAZMİR İng. i. İnce ve sık dokunmuş bir çeşit yünlü kumaş. (Kelime ingilizce «kersys - mere» kelimesinden bozma ve kumaşı icadedenin isminden alınmadır). [Casimir]

2 - Kazmirden yapılma. Kazmir yelek. [En casimir]

KAZMİRCİ s. Kazmir denen kumaş satıcısı, kazmir taciri. [Marchand des casimirs]

KAZVİN* (Kazbin) İran'da Tahran'ın 150 kilometre batı kuzeyinde 60.000 nüfuslu bir şehirdir. Hayli eski ve tarihî bir belde olup eskiden büyük bir şehir imiş. Kazvinî diye şöhret bulan bâzı ilim adamları yetiştirmiştir. İpek dokumacılığı, halıcılığı vardır.

K E A N* «kin ok.» Edmund (1784 - 1838). Dünyaca tanınmış bir İngiliz tiyatro sanatkârıdır. Bilhassa Shakespeare'in kahramanlarını temsilde şöhret kazanmış, Avrupada ve Amerikada seyahatler yaparak zengin olmuş, fakat pek müsrif olduğu için sefalet içinde ölmüştü.

Edmund Kean

§ Bu sanatkârı mevzu edinerek A. Du-

mas Père de 1836 da «Kean» yahut «Perişanlık ve Dehâ» adlı bir komedi meydana getirmişti.

KEATS*, «kîts ok.», John (1795-1821). İngiliz şairi, Finsbury'de doğmuştur. En meşhur eseri «Endymion» adını taşır. Şiirlerinin çoğu İngiliz şiirinin şekilce ve mahiyetçe en mükemmel örnekleri sayılır.

John Keats

KEBABETMEK f. Susuz olarak ve doğrudan doğruya ateşe göstererek p i ş i r m e k. [Griller, rôtir]

KEBAİR Ar. ç. i. [كبائر] Büyük günahlar: Böyle bir hareket kebairden sayılır. [Péchés mortels]

KEBAN* (Gümüş madeni) Elâzığ vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Eski ismi «Keban Madeni» veya «Gümüş Madeni» idi.Altmış, yetmiş yıl önce işletilmiş olan gümüş ve gümüşlü kurşun madeninden dolayı bu ismi almıştı. Toprakları hayli verimli olup hububat ile sebze ve meyvaların türlüsü yetişir. Epeyce dutlukları da vardır. Eskiden hayli ipek de çıkardı. İlçenin 30 köylü merkez bucağından başka 20 köyü bulunan Ağın adlı bir bucağı vardır. Keban kasabası Karasu ile Murat çayının birleştikleri yerden 15 kilometre uzakta ve Fırat'tan 2 kilometrelik mesafede Elâzığ vilâyet merkezinin 50 kilometre batısında ve ona bir kısmı hayli bozuk olan bir araba yoliyle bağlıdır. Bütün ilçenin 13.845 , kasabanın da yalnız 547 nüfusu vardır (1945 te). Madenleri işletildiği zaman bu kasaba 15.000 nüfuslu bir şehir halinde imiş. Madenlerin faaliyeti civardaki ormanların mahvolması yüzünden durunca kazanç vesilesi bulamıyan halk zaten havası ağırca olan kasabayı bırakıp gitmiştir. Palu ve Çemişkezek'te kömür madenleri varmış ve su yolu ile kömürün nakli de mümkün olurmuş. Şu halde programlı çalışılsa oralarda kalkınma vasıtaları gömülü durmaktadır.

KABAP Ar. i. Doğrudan doğruya ateşe gösterilerek veya bir kab içinde susuz olarak pişirilen et ve başka yiyecek: Şiş kebabı, kestane kebabı. [Rôti]

KEBAPÇI s. Şişte et pişirip satan. [Celui qui prépare des rôtis]

KEBE i. Kısa kepenek, çobanların giydikleri kaba aba. [Feutre grossier, serge]

KEBED, KEBET Ar. i. Karaciğer. [Foie]

KEBEDÎ s. Karaciğere ait. [Hépat - hique, jécoraire]

KEBEK* [Quebec] Kanada'da 130.000 nüfuslu bir liman.

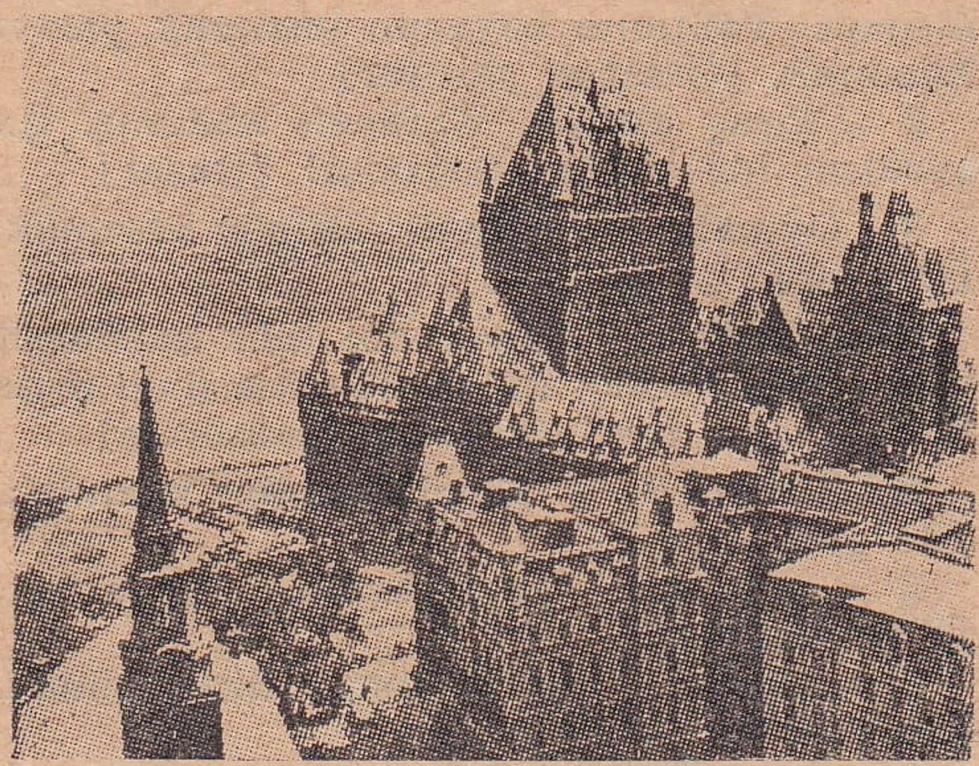

Quebec'den bir görünüş

KEBEŞ Ar. i. Koyunun erkeği, koç (Aslı «kebş» olup türkçede daha çok «gebeş» suretinde söylenir). [Belier]

KEBİR Ar. s. Büyük, ulu, yaşlı. [Grand, eminent, âgé]

KEBİRE Ar. i. Büyük günah. Adam öldürme gibi «kebair» den biri. [Grand péché]

KEBİSE Ar. i. Yılda fazla olan gün, artıkgün. [Bissexte]

§ Senei kebise: Bir gün fazlası olan yıl. Artıkgünlü yıl, artıkyıl. [Année bissextille]

KEBUT, KEBUD Far. s. [كبود] Mavi, gök rengi. [Bleu, azuré]

KEBUTER Far. i. [كبوتر] Güvercin. [Pigeon, colombe]

KEBZE i. Omuz küreği, kürek kemiği. Ar. Azmı ketif. [Omoplate]

KEBZECİ s. Eskiden koyunların kürek kemiklerine bakarak gelecekten haber verdiğini iddia eden falcı. [Celui qui prédit l'avenir en regardant l'omoplate d'un agneau]

KECSKEMET* «keçkemet ok.» Macaristan'da Budapeşte'nin güney doğusunda deri sanayiiyle tanılan 80.000 nüfuslu bir şehirdir.

KEÇE i. Dokunmakla değil, yalnız dövülmekle yapılmış olan kaba yün, ki kepenek, haşa, döşeme örtüsü gibi şeylerin yapılmasında kullanılır. [Feutre]

2 - İnce halı, kilim. [Tapis]

3 - s. Keçeden yapılma: Keçe çadır, keçe külâh. [En feutre]

KEÇECİ s. Keçe yapan veya satan kimse. [Fabricant ou marchand de feutre, de tapis]

KEÇECİZADE* bk. İzzet Molla, Fuat Paşa.

KEÇEKÜLÂH b. i. Keçeden yapılma başlık. [Bonnet en feutre]

2 - mec. Keçe külâh giyen, serseri, rütbesi alınmış kimse. [Dépouillé de ses titres, dégradé]

§ Keçekülâh etmek: Rütbesini almak. [Faire dépouiller de ses titres]

KEÇELEŞMEK f. Keçe gibi telleri karışıp birleşerek belirsiz hale gelmek: Saçları kirden keçeleşmiş. [Devenir comme un feutre]

2 - mec. Vücudun bir tarafı uyuşup duygusunu kaybetmek. [S'engourdir]

KEÇİ i. Geviştgetirenlerden en ziyade sütü ve kılı için yetiştirilen evcil (ehlî)

Çeşitli keçi cinsleri (altta ortada Ankara keçisi)

hayvan. Tiftik, kişmir gibi çeşitlerinin kılları pek makbuldür. Eti de yenebilir. Derisinden ince sahtiyanlar, tiftiğinden sağlam dokunmuş eşya ve kumaşlar yapılır. Erkeğine «teke», yavrusuna «oğlak» denir. Tiftik (Ankara), kişmir, malta gibi başlıca cinsleri vardır. Tiftik keçisi Anadolunun pek kıymetli bir varlığıdır. [Chèvre, bouc]

2 - mec. İnatçı. [fig. Entêté]

§ Keçi mantarı: Çayır mantarı. [Morille]

§ Keçi yolu: Dağlarda, kırlarda bir kişinin geçebileceği dar yol, patika. [Chemin étroit]

KEÇİBOYNUZU b. i. Bot. Kerestesi marangozlukta, kabukları sepicilikte (tabaklıkta, dibagatte) kullanılan bir ağaç, ki baklagillerdendir. Bunun iri baklaya ve boynuza benziyen az şekerli yemişine de aynı isim verilir. Harup. [Caroube, caroubier]

KEÇİBORLU* İsparta vilâyeti merkez ilçesine bağlı, belediye teşkilâtı bulunan bir bucaktır. 25 köyü, 14.502 nüfusu vardır. Bunun 3.027 si bir kasaba halinde bulunan Keçiborlu'dadır ki demiryolu üzerinde bir istasyon teşkil etmekte ve vilâyet merkezine şimendiferle bağlı olduğu gibi ayrıca 21 kilometrelik bir şose ile de merbut bulunmaktadır.

KEÇİÖREN* Ankara vilâyeti merkez ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucak olup şehrin 7 kilometre kuzeyinde ve ona muntazam bir asfalt ile bağlıdır. Ankaranın yazlıklarından biri olmakla beraber devamlı otobüs seferleriyle bağlı olduğu için son zamanlarda yaz, kış oturulabilen bir semti haline girmiştir. Etrafı bağlarla ve meyva bahçeleriyle çevrili, elektrik ve su tertibatı bulunan köşkleri, ilk okulu, Çocuk Esirgeme Kurumuna ait Ana Kucağı müessesesi, bir halkodası ve bir spor alanı vardır. Kendisine 6 köy bağlı bulunmaktadır. Köylerinin nüfusu 2.116 olup semtin nüfusu Ankaranınkine dahil ve yaz, kış değişiktir.

KEÇİSAĞAN b. i. Zo. Serçegillerden, gagası fazlaca geniş, orta boyda bir kuş, ki hayvan sürülerinin çevresinde uçuşan böcekleri avlamakla geçinir. [Oiseau de genre passereau]

KEÇİSAKALI b. i. Bot. Bileşikgillerden çayırlarda ve nemli yerlerde yetişen, yaprakları mızraksı ve çizgili, çiçekleri mavimtırak, bâzı çeşitleri de mor renkte bir nebat, tekesakalı. [Salsifis des prés]

Keçisakalı meyvası ve kökü

KED Ar. i. Çalışma, emek. (Bu kelime dilimizde el emeği demek olan «keddi yemin» gibi bâzı nadir tâbirlerde kullanılmıştır): Keddi yeminiyle geçiniyor. [Travail, fatique de travail]

KEDER Ar. i. [كدر] Tasa, kaygı, üzüntü, acı. [Peine, chagrin]

§ Keder etmek: Kederlenmek. [S'affliger]

§ Keder vermek: Acı vermek. [Faire de la peine]

KEDERLENMEK f. Keder etmek, acılanmak. [S'attrister]

KEDERLİ s. Acılı, acıklı, tasalı. [Affligé, triste]

KEDERSİZ s. Tasasız, dertsiz. [Sans chagrin, tranquille]

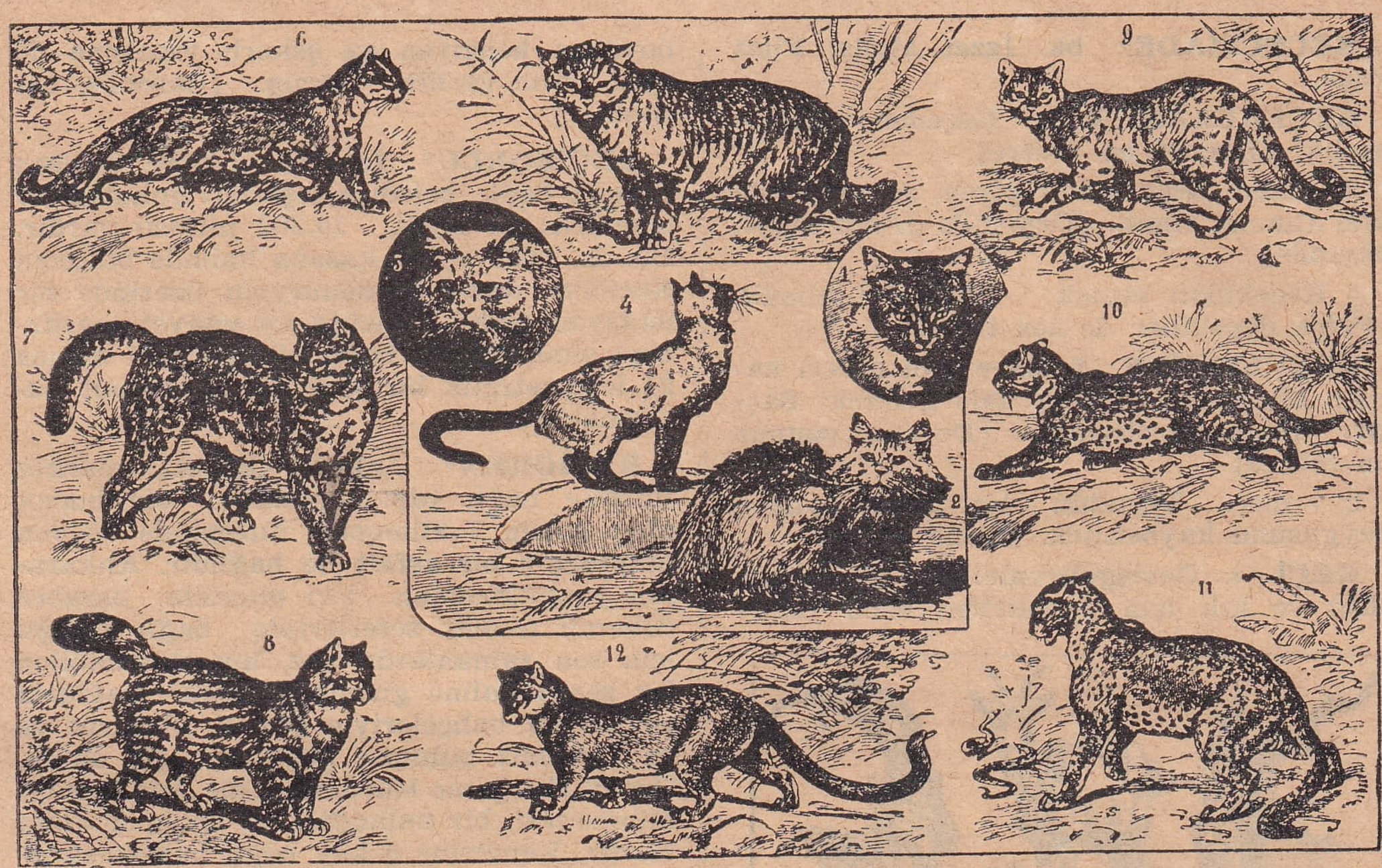

Kedi cinsleri : 1 ve 3 - Âdi cins, 2 - Ankara, 4 - Siyam, 5 - Yabani kedi, 6 - Rubiginosa. 7 - Scripta, 8 - Pajeros, 9 - Maniculata, 10 - Vioerrina, 11 - Scelidogaster, 12 - Eyra cinsleri

KEDİ i. İçinde aslan ve kaplanın da bulunduğu etoburlar (lâhime) takımından, köpekten küçük ehlî (evcil) hayvan ki yabani ve daha iri olanları da vardır. Başlıca çeşitleri Ankara, Van, Siyam, kedileridir. [Chat, chatte]

§ Kedi ne budu ne?: Bir kimsenin çelimsiz ve kudretsiz olduğunu anlatmak için söylenir. [On dit pour exprimer l'insuffisance d'une personne]

§ Kediyle köpek: Aralarında devamlı geçimsizlik bulunanlar hakkında söylenir: Onlar sabahtan akşama kadar kediyle köpek. [Vivre comme chien et chat]

KEDİAYASI b. i. Bot. Küçük basurotu. [Une petite espèce de ficaire]

KEDİBALI b. i. Erik, kayısı gibi ağaçlardan sızan zamk. [Résine des pruniers et des abricotiers etc.]

KEDİ BALIĞI b. i. Köpek balıklarının küçük olan bir zümresi, ki en büyüklerinin uzunluğu bir metre kadar olabilir. Üstünde benekleri vardır ve bundan dolayı vücudu kaplan derisine benzer. Öteki köpek balıkları gibi yavrulamaz, yumurta bırakır. Sürü ile gezer. Bizde etini yemek âdet değilse de makbul sayıldığı yerler vardır. [Roussette]

Kedi balığı

KEDİ OTU b. i. Bileşikgillerden, kökü hekimlikte ve sinir arızalarında kullanılan bir ot ki tiksinti veren kokusundan kediler pek hoşlandıkları için bu ismi almıştır. [Valériane herbe aux chats]

Kedi otu, çiçeği ve kesiti

KEDME Ar. i. Yara ve yaradan kalan iz: Yüzünde bir kedme var. [Marque d'une blessure]

KEDURET, KÜDURET Ar. i. Keder, tasa, bulanıklık. (Bu kelimeyi eskiden kullananlar arasında «keduret» diye söyliyenler vardı ama arapçada doğrusu «küduret» tir ve türkçede zaten az kullanılmıştır. Bulanıklık mânasında kullanılışı daha çoktur). [Trouble, peine]

KEENLEMYEKÜN Ar. zf. [كأن لم يكن] Hiç olmamış gibi: Teklifini keenlemyekün sayarak müzakere bile etmediler. [Comme s'il n'avait jamais existé, nul]

KEENNE Ar. e. [كأن] Sanki, gûya: Keenne beni görmemiş gibi davrandı. [On dirait que, soit disant]

KEF Ar. i. [كف] El içi, avuç, pençe veya ayak tabanı. [Paume de la main, plante du pied]

2 - Çekinme, vaz geçme, imtina, el çekme: Keffi yed: El çekme, vaz geçme. [Abstinence renoncement]

KEF Far. i. Köpük: Emvacı kef-efşan: Köpük saçan dalgalar. [Écume]

KEFAF Ar. i. Yaşıyacak kadar azık, ihtiyaca karşı koyacak kadar azık. [Ce qui suffit pour vivre]

§ Kefafı nefs: Yalnız kendi yaşaması için bir kimseye lâzım olan azık. [Ce qui suffit pour soi-même]

§ Kefafı nefsetmek: Yalnız ölmiyecek kadar şeyle kanaat etmek, yetinmek. [Se nourrir de]

KEFAL Yun. i. Büyücek başlı, çok pullu, eti beyaz ve lezzetli, gümüşi renkte bir balık ki Türkiye sularında başlıca «halis veya topburun kefal, polatarina, altın baş kefal» gibi nevileri bulunur ve büyükleri dört kilo kadar gelir. Balık yumurtası da kefal balıklarından çıkarılır. [Muge]

Kefal

KEFALET Ar. i. [كفالة] Kefillik, birinin borcunu ödemezse kendi ödemeyi, sözünü yerine getirmezse onu yapmayı kabul ediş. [Caution, garantie]

KEFALETEN Ar. zf. Kefillik suretiyle, kefil olarak: Kefaleten borç ödüyor. [En cautionnement, en garantie]

KEFALETNAME Far. i. Kefalet senedi, kefillik belgidi. [Lettre par laquelle on se rend garant]

KEFARET Ar. i. [كفارة] Bir günahı (dinî bir suçu) Allaha affettirmek için verilen sadaka veya tutulan oruç: Eskiden köle veya halayık azadedilmesi de yemini bozmak lâzım gelince bir kefaret olarak tatbik edilirdi. [Expiation d'un péché, pénitence]

KEFE Ar. i. Terazi gözü, tablası. [Bassin ou plateau de balance]

KEFE i. At tımarında kullanılan kıl kese, ince gebre. [Sorte de brosse en crin pour nettoyer les chevaux]

KEFE* [Feodosya, Caffa] Kırımın güney doğu sahilinde 36.000 nüfuslu bir şehirdir ki şimdi gûya muhtariyeti haiz bir cumhuriyet sayılan Kırımın başlıca şehirlerindendir. Rusça adı Feodosya, tarihî ismi de Caffa (Kaffa) dır. Kaplıcalariyle, sabun ve deri fabrikalariyle tanılır. Şehrin en eski adı Kaffa olup sonraları Yunanlılar «Théodosie» ismini vermişlerdi. Onüçüncü Asırda Ceneviz'lerin eline geçmiş, Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı Türkleri tarafından alınmıştı. Kefe 1475 ten 1776 yılına kadar yani 300 yıl Türk hâkimiyeti altında kalmıştı. Üç asırlık Karadeniz maceralarımızda adı çok geçer.

KEFEKİ i. Dişlerin diplerinde meydana gelen kireç çöküntüsü. [Incrustation des dents]

KEFELEMEK f. Kefe ile silip hayvanın tüylerini parlatmak. [Nettoyer le cheval avec une brosse de crin]

KEFEN Ar. i. [كفن] Ölüleri sarıp tabuta koydukları beyaz bez. (Halk arasında bu kelimeyi kefin şeklinde söyliyenler de vardır). [Drap mortuaire, linceul]

§ Kefen soyucu: Yeni mezarları açıp kefen çalan veya böyle işleri yapacak derecede aşağı olan kimse, Ar. Nebbaş. [Dépouilleur]

KEFENCİ s. Kefen ve cenazeye ait başka şeyler satan. [Celui qui prépare les draps mortuaires, les linceuls]

2 - mec. Soyguncu, gaddar, tamahkâr. [Dépouilleur]

KEFENLEMEK f. Ölüye kefen sarmak, tekfin etmek. [Envelopper du linceul]

KEFENLİ s. Kefene sarılmış. [Enveloppé dans le drap mortuaire]

KEFERE Ar. ç. i. Kâfirler, küffar (Bu kelime daha ziyade eski metinlerde geçer ve çok defa «keferei fecere» yani fâcir (sefih) olan kâfirler suretinde kullanılırdı). [Infidèles, les nons - musulmans]

KEFERDİZ* (Siro) Malatya vilâyetinin Pötürge ilçesine bağlı tam teşkilâtlı ve belediyesi bulunan bir bucaktır. 23 köyü, 8.353 nüfusu olup bunun 1.661 i bucak merkezindedir. Keferdiz, Pötürge'nin 38 kilometre doğu kuzeyindedir ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KEFFİYET, KEFFİYED Ar. b. i. El çekme, vazgeçme. [Renoncement]

§ Keffiyedetmek: Vazgeçmek, el çekmek. [Renoncer, se désister]

KEFİL Ar. i. [كفيل] Birinin borcunu veya taahhüdettiği şeyi vermez yahut yapmazsa üstüne alan kimse. [Caution, garant]

KEFİLLİK i. Kefalet, kefil olma hali. [Garantie, cautionnement]

KEFİN Ar. i. bk. Kefen.

KEFİYE Ar. i. [كفية] Arapların güneşten korunmak için başlarına sardıkları ipekten püsküllü ince örtü ki omuzları dahi örttüğü için arapçası omuzluk demek olan «ketfiye» ise de dilimizde «kefiye» şeklinde söylenir. [Grand fichu arabe qui tombe de la tête aux épaules]

Kefiye

KEFNE i. Çuvaldızla işliyenlerin, avuçlarını korumak için ellerine geçirdikleri demirli kayış. [Gantelet de cuir dont les ouvriers se servent pour se

préserver la main de la piqure de l'alêne, ou de l'aiguille]

KEGALAR* bk. Kigalar.

KEH e. bk. Geh, gâh.

KEHANET Ar. i. bk. Kâhinlik. [Divination]

KEHF Ar. i. [كهف] İn, mağara, sığınacak yer. [Grotte, caverne]

2 - Hek. Oyuk, veremde akciğerde açılan oyuk. [Caverne]

§ Ashabı Kehf: bk. Ashab. [Les sept dormeurs]

KEHHAL Ar. i. [كحال] Göz hekimi. [Oculiste]

2 - Gözlere sürme çeken, eskiden düğünlerde gelinin göz ve kaş tuvaletini yapan veya kûhl (kûhul) denen ve göz kapaklarına sürülen maddeyi yapan. [Celui qui prépare le kouhoul ou fait la toilette des nouvelles mariées]

KEHKEŞAN Far. i. [كهكشان] Saman yolu, saman oğrusu, hacılaryolu. [Voie lactée]

KEHLE i. Bit. [Pou]

§ Tahta kehlesi: Tahtakurusu. [Punaise]

KEHLELENMEK f. Bitlenmek. [Avoir des poux]

KEHLELİ s. Bitli, biti olan. [Pouilleux]

KEHLİBAR Far. [كهربا] Aslı taş haline gelmiş reçine fosili olup Baltık sahilleri gibi bâzı yerlerde bulunur, ufak tefek süs eşyası yapmakta kullanılır. Bir kumaş üzerine biraz sürtüldüğü zaman elektriklenerek kıl ve saman çöpü gibi şeyleri kendine çeker, siyah ve sarı çeşitleri vardır. [Ambre jaune, succin]

2 - s. Kehlibardan yapılma: Kehlibar tesbih, kehlibar ağızlık. [De l'ambre jaune, en ambre jaune]

KEHLİBARCI s. Ağızlık, tesbih gibi kehlibar eşya yapan veya satan kimse. [Fabricant ou marchand des objets de l'ambre jaune]

KEİS, KE'S Ar. i. [كأس] Kadeh, bardak: (Tutup ke'sin kenarından...). [Coupe à boire]

2 - Bot. Çanak, çiçeğin alt tarafını kuşatan yeşil kapçık. [Calice]

KEK İng. i. Kelimesiyle birlikte İngilizlerden öğrenilmiş bir çeşit çörek, ki içine çekirdeksiz kuru üzüm de konur. Üzümlü pandispanya. [Cakes]

KEKE s. Kekeme. [Bégayeur]

KEKELEMEK f. Harfleri tekrar ederek kelimenin tamamını güçlükle söylemek. [Bégayer]

2 - Ne söyliyeceğini şaşırıp kelimeleri birbirine karıştırmak. [Parler d'une façon inintelligible]

KEKELİK i. Kekemelik. [Bégaiement]

KEKEME s. Keke, kekeliyerek konuşma kusuru olan. [Qui bégaye, bégayeur]

KEKEMELİK i. Kekeme olanın hali. [Bégaiement]

KEKİK i. Bot. Ballıbabagillerden. yaprakları küçük ve karşılıklı, çiçekleri beyaz, pembe veya kırmızı olan, hoş bir koku vermek için yemeklere konan biraz yakıcı ve ıtırlı bir nebat ki bilhassa Akdeniz havzasında yetişir. [Thyme]

Kekik, çiçeği ve kesiti

§ Kekik yağı: Kekikten çıkarılan esans. [Essence de thyme]

KEKİZ i. Paçavra. [Chiffon]

2 - s. mec. Uysal, iradesiz ve hiç değeri, benliği olmıyan kimse. [Qui ne se défend pas, qui se livre facilement]

KEKLİK i. Tavukgillerden güvercin büyüklüğünde, nefis olan eti için avlanan, tüyü boz, ayakları ve gagası kırmızı bir kuş, ki kızıl keklik, çil keklik gibi çeşitleri vardır. Üzüm, böğürtlen, böcek ve solucan gibi şeylerle yaşar. Uçmadığı zaman hızlı koşar, toplu dolaşan, yavrularına sevgisi olan bir kuştur. [Perdrix]

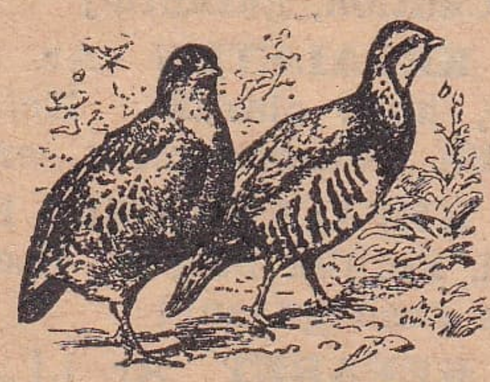

Keklik: a - Çil keklik, b - Kızıl keklik

§ Keklik palazı: Keklik yavrusu. [Perdreau]

KEKRE s. Tadı acımtırak, ekşimsi ve burucu olan. [Acre, âpre, acide]

KEKRELİK i. Burucu ekşilik. [Acreté, âpreté, acidité]

KEKREMSİ s. Ekşice, az kekre olan. [Acidulé]

KEKRESİ s. Tadı kekreye benziyen. [Acidulé]

KEKULE* Friedrich - August (1829 - 1896). Alman kimyageri, Darmstadt'lıdır. Organik kimya üzerindeki tetkikleriyle ve kıymetli buluşlariyle meşhurdur.

Kekule

KEL Far. i. Bir cins mantarın vücudun kıllı yerlerinde, bilhassa başta meydana getirdiği bulaşık bir

Çeşitli kelebekler

hastalık, ki önce sarı kabuklu yaralarla başlıyarak sonunda kılların bir daha çıkmamak üzere dökülmesiyle nihayet bulur. [Teigne]

2 - s. Bu hastalığa tutularak saçı dökülmüş olan kimse. [Teigneux, chauve]

3 - mec. (Tabiat ve eşya hakkında) çıplak: Kel dağ. kel bir ağaç. [Nu]

§ Kel başa şimşir tarak: Süslenmiş bir şeyin emeğe değmez olduğunu anlatmak için söylenir: Suyu ve lâğımı olmıyan bir kasabaya heykel, kel başa şimşir tarak. [À la tête chauve le peigne en buis (Antithèse)]

§ Keli görünmek: Kusuru meydana çıkmak: (Tac-ü-destar ile tefahür eden — Başını açamaz keli görünür. Nefî). [Se révéler (défauts)]

§ Keli kızmak: Öfkelenmek. [S'irriter]

KELÂL Ar. i. [كلال] Usanç, yorgunluk, fütur: Artık bu işten kelâl geldi. [Fatigue, lassitude]

KELÂM Ar. i. [كلام] Söz, lâkırdı: (Kelâmından olur malûm kişinin kendi miktarı). [Parole]

2 - Allahın varlığından, birliğinden ve İslâm dininin doğruluğundan bahseden ilim, ilmi kelâm, ilmi akaid. [Théologie]

§ Hasılı kelâm: Lâkırdıyı uzatmıyalım, nihayet, hulâsa. [Enfin, en résumé, bref]

§ Miri kelâm: Güzel konuşan. [Éloquent]

KELÂMIKADİM Ar. b. i. «Kuran»ın isimlerinden biri. [Coran]

KELÂMIKİBAR Ar. b. i. Mesel olmuş meşhur söz. [Maxime]

KELANTAN* Hindiçinî'de Malaka yarımadasında küçük bir Malezya devletinin adı olup 300.000 nüfusu vardır.

KELÂT* Asya'da İran'ın doğusunda, İngiliz himayesi altında bir küçük Müslüman devleti olan Belucistan (Bülucistan) ın başkenti 25.000 nüfuslu bir şehirdir ki eskiden hanlık merkezi ve istihkâmlı bir şehirdi. İran, Afganistan ve Hindistan yolları üzerinde olduğu için askerlikçe ehemmiyetli sayılırdı. Yeri yüksek ve havası sert, fakat etrafı bahçelerle süslü bir kasabadır.

KELBÎ Ar. s. Köpeğe ait ve mensup. [Relatif au chien]

2 - Cemiyet kaide ve edeplerini hiçe sayan eski bir felsefe sistemi mensubu, kelbiyundan biri. [Cynique]

KELBİYE Ar. i. Eski Yunanistanın Diyojen ve Antisten gibi bâzı filozofları tarafından kurulan, cemiyet ve muaşeret kaidelerini hiçe sayan felsefe mesleği, kinizm. [Cynisme]

KELBİYUN Ar. ç. i. Kelbiye denen ve cemiyet kaidelerini hiçe sayan felsefeye mensubolanlar. [Philosophes cyniques]

KELEBEK i. Vücut ve kanadları toz gibi ince pullarla ve türlü renklerle süslü olan dört kanadlı böceklere verilen umumi isim. Kelebekler gündüz veya pervane gibi gece uçtuklarına göre iki büyük kısma ayrılırlar. Her iki kısmın binleri bulan çeşitleri vardır ve pervanelerin çeşitleri daha çoktur. Her kelebek bir kurt iken istihale (değişme) suretiyle kelebek olur. Kozasından ipek çıkarılan ipekböceği kelebeği gibi pek faydalı olanları varsa da güve gibi kumaşlarımıza, meyva ve sebzelerimize çok zarar yapan çeşitleri de çoktur. [Papillon]

Kelebek ve böcekten istihalesi

2 - Koyunların karaciğerine yerleşip çok defa öd yollarını tıkıyan bir cins asalak (tufeyli) hayvancık ve bunun yaptığı hastalık. [Maladie des moutons qui couvre leurs poumons de phlegme en forme de papillon]

KELEK i. Bâzı ırmaklarda işliyen ve şişirilmiş tulumlar üzerine kurulan bir cins sal: Eskiden Musuldan Bağdada hemen daima keleklerle gidilirdi. [Radeau formé d'outres soufflées]

Kelek

KELEK i. Olmamış, piç kalmış kavun, karpuz gibi yemiş: (Kambur felek, kimine kavun yedirir, kimine kelek). [Melon non mûr]

KELEK s. Kel izleri gibi yer yer çıplak tarafları veya pulları bulunan: Kelek deri, kelek mısır. [Qui a des taches semblables aux traces de la teigne]

KELEKYAN*, Diran (1862 - 1918). Türkçe yazılariyle tanınmış bir Ermeni gazetecidir. Kayseri'de doğdu. «Saadet», «Tarik», «Sabah», «Ceridei Şarkiye» isimli gazetelerde yazılar neşretmiş, İkinci Abdülhamit zamanında bir aralık Londraya kaçarak İngiliz gazetelerinde de makaleler neşretmişti. 1908 de sonra İstanbulda «Sabah» gazetesinin başmuharrirliğini

yapmıştır. İmzasını çok defa D.K. harfleriyle yazardı. Mülkiye Mektebinde siyasi tarih dersi de vermiştir. Türkçe iki romanı ve birçok hikâyeleri vardır. «Türkçeden Fransızcaya K a m u s u Fransavi» isimli eserin müellifidir. Makalelerini bazan Bedri Kâmil, İ. Nadir müstearyle de imzalardı.

D. Kelekyan

KELEM i. Lâhana, kapuska. [Chou]

KELEPÇE i. Mevkufların kaçmasına meydan vermemek için bileklerine takılan anahtarlı demir halka. [Menottes]

Kelepçe

§ Kelepçe takmak: Bilekleri k e l e p ç e l e m e k. [Mettre les menottes]

KELEPÇELİ s. Kelepçesi olan, bileklerine kelepçe takılmış bulunan. [En menottes]

KELEPİR i. Değerinden pek aşağı fiyatta olan, zahmetsiz ve ucuz ele geçen şey. [Occasion, objet acquis d'occasion]

§ Kelepire konmak: Bir şeyi ucuz ve zahmetsiz ele geçirmek. [Obtenir d'occasion]

KELEPİRCİ i. Her şeyi kelepir olarak ele geçirmek istiyen kimse veya ucuz mal satan. [Achateur ou vendeur d'occasions]

KELER i. En çok tanılan çeşidi kertenkele olan, dört ayaklı, fakat sürünerek yürüyen, böceklerle beslenir küçük ve çevik hayvanların umumi adı. Su keleri, kaya keleri, yeşil keler, alaca keler, kertenkele, zehirli iri keler gibi muhtelif çeşitleri vardır. [Lézard]

Keler

§ Keler balığı: Köpek balığı cinsinden, fakat daha küçük, yassı kafalı, sürü ile gezer, kalın derisi bâzı işlerde kullanılan, eti yenilmekle beraber pek makbul olmıyan bir balıktır. [Ange de mer, rousette]

§ Keler derisi: Bâzı ufak eşya ve mahfaza gibi şeylerin yapılmasında kullanılan kertenkele derisi. [Peau de lézard]

KELERLER ç. i. Zo. Kertenkele, bukalemun gibi dört ayaklı, beşer parmaklı, kuyrukları gövdelerinden daha uzun hayvan cinslerini içine alan sürüngenler takımı. eskt. Dibabiye. [Sauriens]

KELES* Bursa vilâyetinin Orhaneli ilçesi bucaklarından olup 21 köyü, 8.949 nüfusu vardır. Bunun 729 u bucak merkezi olan Keles'tedir. Keles, Orhaneli'nin doğru çizgi ile ancak 30 kilometre doğusuna düşer ama aralarında doğrudan doğruya yol yoktur. Ve dolaşıklı yolun 63 kilometresi muntazam şose olmak üzere tamamı 100 kilometre kadar tutmaktadır ki bunun 22 kilometresi patika halindedir. Bucak pek dağlık bir yerde ve Uludağ'ın güney eteklerindedir.

KELEŞ s. Başında kellik eseri bulunan, taslak, kelimsi, çirkin: Keleşin biri. [Teigneux]

2 - Bâzı yerlerde yakışıklı, mütenasip yerinde de kullanılır. Eski metinlerde de keleşin güzel mânasına kullanıldığı vardır. [Beau, belle]

KELİLE VE DİMNE* Pek eski ve meşhur bir Hind eserinin adıdır. Çok hayalî, fakat cazibeli hikâyeleri muhtevi olan bu kitap Hüseyin Vaız tarafından Sanskrit dilinden farsçaya «Envarı Süheylî» adiyle tercüme edilmiş ve farsçasından türkçeye de 1543 te ölmüş olan meşhur âlimlerimizden Alâeddin Ali Çelebi tarafından «Hümayunname» ismiyle çevrilmişti.

K E L İ M* [كليم] Musa Peygamberin arapça bir unvanıdır, ki kendisine söz söylenilen mânasına gelir. Musa Allahın hitabına mazhar olduğu hakkındaki dinî rivayetten dolayı bu unvana lâyık görülmüştür.

KELİME Ar. i. [كلمة] Bir fikri anlatan ve bir veya birkaç heceden meydana gelen ses, mânası olan lâfız. [Mot]

2 - Söz, lâkırdı. (Bu mânasiyle yalnız gönül alıcı söz demek olan «kelimei tayyibe» gibi bâzı tâbirlerde kullanılmıştır). [Parole]

§ Kelime bekilme: Her kelimeyi birer birer ve hiçbirini atlamaksızın. [Mot à mot]

§ Kelime karışıklığı: Hek. Bir fikri anlatırken yanlış kelime kullanmak hastalığı. Parafazi. [Paraphasie]

§ Kelime oyunu: Kelimelerin benzerliklerinden veya muhtelif mânalarından istifade edilerek yapılan nükte veya şaka. [Jeu de mots]

KELKİT* (Çiftlik) Gümüşhane vilâyeti ilçelerinden biri olup merkezinin adı Çiftlik'tir. 82 köyü bulunan merkez bucağından başka 16 köylü Köse isminde bir bucağı vardır. Arazisi dağlık ve sarp olup ekine elverişli yerleri ve mahsulü azdır. Yalnız meyvaları ve hele armutu pek iyidir. Hayvancılığı da mahdut bulunmaktadır. Bütün nüfusu 37.995 tir. Bunun 2.441 i ilçe merkezindedir.

KELKİT IRMAĞI* Karadenize dökülen Yeşilırmak'ın ayaklarından biri olup Gümüşhanenin Kelkit ilçesinden çıkar. Uzunluğu 400 kilometre kadardır. Tokat civarında Tokat suyu ile karışarak Yeşilırmak'ı meydana getirir.

KELLE Far. i. Baş, kafa. (Türkçede bu kelime daha çok hayvan başı için veya değersiz insan kafalarını anlatmak üzere kullanılır): Haydudun kellesini teşhir etmişler. [Tête]

2 - (Bâzı peynir cinsleri ve külçe halindeki şeker gibi şeyler hakkında) Tane: Bir kelle Mihaliç peyniri. Eskiden kelle şekeri satılırdı. [Pain de fromage, de sucre etc.]

§ Kelle götürür gibi: Yerinde olmıyan bir acelecilikle. (Bu tâbir eski padişahların kesilmesini emrettikleri başları göstermek üzere saraya götürürken pek ziyade çabuk hareket edilmesinden kalmıştır). [Avec un precipitation exagérée]

§ Kelle kulak yerinde: Kafası irice ve vücudu gösterişli, kalıp ve kıyafeti yerinde olan. [De bonne stature]

§ Kellesi koltuğunda olmak veya kellesini koltuğuna almak: Ölümü göze almak. [Prêt à se sacrifier]

§ Kellesini uçurmak: Kafasını kesip koparmak. [Trancher la tête]

KELLER*, Hélène (doğ. 1880). Kör, sağır ve dilsiz olduğu halde tahsil ederek birkaç dil öğrenmiş ve eserler yazarak bütün dünyaca tanınmış Amerikalı bir kadındır. Alabama'nın Tuscumbia kasabasında doğmuştur. Onu yetiştiren Perkins şehrindeki körler müessesesi müdiresi olan Anna Sulivan adlı sabırlı ve fedakâr bir kadındır. Hélène Keller'e ait bir hayli tetkik eseri neşrolunmuştur.

KELLER*, Jean - Jacques (1635-1700). Zürih'li meşhur bir heykel dökücünün adıdır. Aynı maharette bulunan kardeşi Jean Balthazar ile birlikte birçok bronz heykelleri vardır ki Versailles sarayı bahçelerindekiler bunların en meşhurlarıdır.

KELLOGG*, Frank Billing (1856 - 1937). Amerikan devlet adamı. Londra elçiliğinde ve hariciye nazırlığında bulundu. Harb aleyhinde milletlerarasında bir misak meydana getirilmesi hakkında 1928 de yaptığı teklifle dünyaca tanınmıştı. Buna «Kellog Paktı» veya «Paris Paktı» adı verilir.

Kellogg

KELLİ ba. «Sonra» edatı gibi «den» halindeki (mefulü anh şeklindeki) kelimelerin ardı sıra geldiği zaman bir sebep ifade eder: Sen böyle dedikten kelli ben ne yapabilirim. O açıkça yaptığını söyledikten kelli isbata lüzum kalmaz. [Puisque, du moment que]

KELLİFELLİ b. s. Gösterişli, kılığı, kıyafeti yerinde, ihtişamlı. (Bu kelime arapça ve farsça bileşik bir kelime olan «kerrü fer» den bozmadır). [Pompeux, éclatant, de belle apparence]

KELLİK i. Kel olma hali, çıplaklık, ağaçsızlık. [Teigne, nudité]

KELP, KELB Ar. i. Köpek, zağar. [Chien]

§ Dâülkelp: Kuduz illeti. [Rage]

§ Kelbi akur: Salar köpek, azgın köpek. [Chien enragé, exalté]

§ Kelbi ekber, kelbi asgar: Eskiden astronomide iki yıldız kümesine verilen isim ki büyük köpek, küçük köpek demektir. [Astronomie; grand chien, petit chien]

KELP IRMAĞI* [Nehrel kelb] Lübnan'dan çıkıp Beyrut civarında Akdenize dökülen bir ırmaktır. Eski devirlerdeki adı Lycus idi.

KELPE i. Bağ hereki, uzun sırık. [Echalas de vigne]

KEM Far. s. Kötü, az, eksik, ayarı veya değeri bozuk: (Kem akçe, kem söz sahibinindir). (Kemalât kem alât ile olmaz). (Allah kem nazardan saklasın!) [Mauvais, méchant, vicieux, défectueux]

KEMA Ar. zf. Gibi: Kemakân: Olduğu gibi. Kema fissabık: Eskisi gibi. Kema yenbagi: Gereği, lâyıkı gibi. Kema hiye hakkiha: Hakkiyle. [Comme, de même que]

KEMAH* Erzincan vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. İlçenin 2.655 kilometre kare genişlikte olan arazisi ârızalı ise de ekine elverişli yerleri verimlidir. Hububatın, sebze ve meyvaların her çeşidi yetişir. Tuzlası, kömür madeni, billûr nev'inden bir madeni varsa da henüz yeraltı servetlerinden istifade edilmiyor. 13 köylü merkez bucağından başka 10 köyü bulunan Oğuz, 23 köylü Ermelik, 9 köylü Ihtik ve 11 köylü Kamarik isimlerinde dört bucağı vardır. Kemah kasabası Fıratın iki kolundan biri olan Karasu kenarında ve demiryolu üzerinde olup Erzincan'ın 53 kilometre batısındadır. Ona demiryolu ile bağlı bulunduğu gibi ayrıca şose ile de merbut bulunmaktadır. İlçenin nüfusu 18.255, kasabanın da 2.051 dir (1945 te).

KEMAL Ar. i. [كمال] Olgunluk, pişkin-

lik, erginlik: Kemale ermiş meyva. [État d'une chose mûre]

2 - Noksansızlık, tamlık, mükemmellik: Kemal sahibi bir insan. [Perfection]

3 - Bilgi ve mânevi değer, hüner ve fazilet. Erdem. [Talent, connaissance, vertu]

4 - Değer, paha (baha), kıymet: Bu malın kemali nedir? [Valeur]

5 - Çokluk, fazlalık: Kemali ehemmiyetle, kemali azemetle, kemali merhametinden. [Abondance multitude]

§ Kemale gelmek, kemal bulmak: Olgunlaşmak, mükemmelleşmek. [Se perfectionner, mûrir]

KEMAL*, Namık (1840 - 1888). Vatan ve hürriyet heyecanını memlekette ilk defa uyandıran büyük edip ve şairimizdir. Tekirdağında doğdu. Zamanının seçkin adamlarından dersler alarak kendi gayretiyle arapça, farsça ve Avrupaya kaçtığı zaman fransızca öğrenmiş, Doğu kültürünü iyice edindiği gibi zamanına göre Batıya ait hayli bilgiler de elde etmişti. İlk şöhreti bir üstat olarak tanıdığı Şinasi'nin «Tasviri Efkâr» gazetesindeki yazılariyle başlar. Abdülâziz saltanatı istibdadına karşı «Yeni Osmanlılar» cemiyetini kuranlardandır. Bunun haber alınması üzerine öteki arkadaşlariyle birlikte Avrupaya kaçmış ve cemiyet «Genç Osmanlılar» adiyle ve Mısırlı Mustafa Fazıl Paşanın yardımiyle tekrar kurularak Namık Kemal «Hürriyet» gazetesini önce Londrada, sonra İsviçrede çıkarmıştı. Abdülâzizin ilân ettiği umumi af üzerine İstanbula döndükten sonra «Hadika» ve «İbret» gazetelerinde yazılarını neşretmiş, bir aralık Gelibolu mutasarrıflığına gönderilmiş, iki ay sonra bu işi bırakıp «İbret» muharrirliğiyle İstanbula dönmüştü. O sırada «Vatan yahut Silistire» piyesinin Gedikpaşa tiyatrosunda uyandırdığı millî heyecan üzerine 1873 te Abdülâziz tarafından Kıbrısa sürüldü. «Zavallı Çocuk», «Âkif Bey» ve «Gülnihal» piyeslerini orada yazmıştır. 1876 da Beşinci Muradın tahta çıkarılması üzerine İstanbula dönen Kemal, İkinci Abdülhamidin padişahlığında önce Ziya Paşa ile «Kanunu Esasi» nin tanzimine memur olmuş, fakat Abdülhamidin hürriyet taraftarlığından dönekliği üzerine Midilli'ye sürülmüştü. Bundan sonra Kemal hem sürgün, hem mutasarrıf olarak Midilli, Rodos ve Sakız adalarında yaşadı ve Sakızda ölerek Bolayır'a gömüldü. Bahsedilen eserlerinden başka bir cilt teşkil eden şiirleri, mukaddemesiyle meşhur «Celâleddin Harzemşah» piyesi, «İntibah», «Cezmi» adlı romanları «Evrakı Perişan» adlı tarihî makaleleri, «Renan Müdafaanamesi», «Tahribi Harabat» ve «Takibi Harabat» isimli tenkid yazılariyle ve tamam olmamış bir «Osmanlı Tarihi» vardır. Edip ve şairlerimizden rahmetli Ali Ekrem Bolayır onun oğludur.

Namık Kemal

KEMAL ATATÜRK*, Mustafa Kemal. bk. Atatürk.

KEMAL ATAY*, Operatör Kara Kemal (doğ. 1891). Dersleri ve eserleriyle tanınmış profesör hekimlerimizdendir. Edirne'de doğdu. Tıp tahsilini İstanbulda bitirip operatör olduktan sonra dört sene Berlin fakültesi cerrahi kliniğinde çalışmış, 1920 de İstanbul Tıp Fakültesi cerrahi muavini olup sonra profesörlüğe yükselmiş ve bir müddet dekanlık da yapmıştır. Üroloji ve cerrahinin mühim bahisleri üzerinde altı ciltlik eserinden başka cerrahi tekniğine, metotlarına, kongrelerine dair bir hayli neşriyatı vardır.

KEMALÂT Ar. ç. i . Faziletler, irfan ve hüner mükemmeliyetleri: (Tahsili kemalât kem alât ile olmaz = Hünerleri elde etmek eksik aletlerle olmaz). İnsanlık kemalâtı bilgiden çok yüksek ahlâk ile meydana gelir. [Les vertus, perfection morale]

KEMALCİLİK i. Mustafa Kemalin yani Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetini kurmakta ve inkılâpları hazırlamakta gösterdiği temel prensiplerin topuna birden verilen isim, Kemalizm. Bu prensipler aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisinin esasları olan ve altı ok işaretiyle temsil edilen «cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâikilik ve inkılâpçılık» temellerinde toplanabilir. Bununla beraber Kemalciliği Türkiye istiklâl ve hürriyetinin bir şiarı halinde ve daha geniş bir çapta anlamak ve hiçbir siyasi partiye maletmiyerek daima yükselmiye ve ilerlemiye müteveccih fikir ve hareketlerin umumi adı olarak kabul etmek de mümkündür. Elverir ki Mustafa Kemalin adı bir bayrak ve onun ideallerine uyabilecek fikirler bir meslek olarak kabul edilsin. [Kemalisme]

KEMALİZM i. bk. Kemalcilik. [Kemalisme]

KEMALİ AKSÜT*, Ali (doğ 1885). Tarihî yazıları ve tercümeleriyle tanınmış fikir adamlarımızdandır. Yanya'da doğdu. Mülkiye Mektebinden çıkıp önce kaymakamlıklarda, sonra valiliklerde bulunarak valilikten emekliye ayrılmıştı.

«Erzincan Tarihi» «Sultan Abdülâzizın Mısır ve Avrupa Seyahatleri», «Mehmet Ali Aynî Hayatı ve Eserleri», «Tercüme Hakkında Bâzı Düşünceler», «Koçi Bey Risalesi» telif suretinde neşrettiği kitaplarındandır. Tercüme yoliyle de «İlim Üzerine Müesses Terbiye», «Avrupa Tarihi», «Muhteşem Süleyman», «Tepedelenli Ali Paşa», «Avrupanın Siyasi Tarihi» vardır.

KEMALÎ PAŞA, Söylemezoğlu, Ali (1818 - 1897). Valiliklerde bulunmuş ve bâzı şiirleriyle de tanınmış paşalardandır. Erzurumludur. Muhtelif mutasarrıf ve valiliklerde, Surre eminliğinde bulunmuş ve son defa vali bulunduğu Konya'da ölmüştür. Orta derecedeki divan şairlerinin eserleri ayarında manzumeleri vardır. Bâzı eserleriyle de tanınmış olan eski Moskova elçisi Galip Kemalî Söylemezoğlu bu zatın oğullarındandır.

KEMALİYE* (Eğin) Erzincan vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın ismidir. Eski adı Eğin idi ve Malatya vilâyetine bağlı bulunuyordu. İlçenin arazisi 1.655 kilometre kare olup çoğu dağlıktır. Yer yer otlakları ve meşelikleri vardır. Batısını kaplıyan Sarıçiçek dağları da güzel bir otlak teşkil eder. Vilâyetin batı güney hududunda bulunan ilçenin 21 köylü merkez bucağından başka 14 köylü Aşutka ve 13 köylü Başvartanik adında iki bucağı bulunmaktadır. Fırat vadisinin genişlik peyda ettiği yerde ve ırmağın sağ kıyısında bulunan kasabanın çok sebze ve meyva yetiştiren toprakları vardır. Bağıstaş demiryolu istasyonuna 30 kilometre mesafede olup istasyonla arasındaki yol arabaya elverişlidir. Kasaba bu suretle vilâyet merkezine bağlanır. İlçenin nüfusu 16.916, kasabanın da 3.305 tir (1945 te).

KEMALPAŞA* (Nif) İzmir vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Eski adı Nif idi. Eskiden bir bucak olan ilçenin arazisi epeyce ârızalı olup ormanları, bağları, zeytinlik ve incirlikleri, zahire vesair mahsuller yetiştiren verimli toprakları vardır. 35 köyü bulunan merkez bucağından başka bucağı yoktur. İzmir'in 29 kilometre doğusunda ona muntazam bir şose ile bağlı bulunan Kemalpaşa küçük bir kasaba olmakla beraber güzel bağ ve bahçeleri, seyir yerleri, meşhur kirazı ve eski zamanlardan kalma eserleri bulunan şirin bir yerdir. İlçenin nüfusu 26.135, kasabanın da 3.514 tür (1945 te).

KEMALPAŞA* (Makrıyol) Çoruh vilâyetinin Hopa ilçesi bucaklarından biridir. Eski adı Makrıyol idi. 10 köyü, 2.909 nüfusu vardır. Bu nüfusun 298 i Hopa'nın 15 kilometre kuzeyinde ve Karadeniz kıyısında bulunan ve ilçe merkezine şose ile bağlı olan Kemalpaşa'dadır.

KEMAL PAŞA*, Ahmet (1808 - 1882). Nazırlık ve elçilikte bulunmuş, eserleriyle de tanınmış vezirlerdendir. İstanbulludur. Maarif nezaretinin birinci şekli olan ve 1847 de kurulan «Mekâtibi Umumiye Nezareti» ne ilk defa muavin, sonra müdür, daha sonra da nazır olmuş ve bir aralık mektepleri tetkik etmek için Avrupayı dolaşmıştı. Sonraları iki defa evkaf, altı defa maarif nazırlığında bulundu. Maarif ve mektep işlerinde hizmetleri vardır. Tahran elçiliği de yapmıştı. «Müntahabatı Şehname» adlı bir eseri, gramere ait bir risalesi, türkçe ve farsça şiirleri vardır. Meşhur edip ve muharrir «Lâstik» lâkabiyle tanılan Sait Beyin babasıdır.

A. Kemal Paşa

KEMAL REİS* (ölm. 1533). Türk denizcilerinin büyüklerinden biridir. Gelibolu'da doğdu. Gençliğini korsanlıkla ve deniz cenkleriyle geçirmiş, 1499 da Osmanlı devletinin resmî hizmetine girmiş ve bir aralık Azepler reisliğinde bulunduğu için «Reis» unvanını almıştı. Bu işde iken bir kalite donatıp İtalya ve Fransa sahillerini vurduğu, Maltayı bastığı sırada oradaki beyin oğlunu esir alıp bir hayli kıymetli eşya yükiyle İstanbula getirdiği rivayet edilir. Gırnata'nın son hükümdarı Mevlâ Hasan'ın imdadına gidip İspanya sahillerini vurduğu ve o sırada Christophe Colomb'un Amerikadan dönen gemilerinden bir kısmını da esir alarak, hattâ Colomb'un el yazısiyle olan bâzı haritaları da ele geçirdiği söylenir ki kardeşinin oğlu olan Pîri Reis'in Amerika haritasını yaparken ondan istifade ettiği tahmin edilir. İkinci Bayezit zamanında İnebahtı, Modon ve Mora sahillerinin Venediklilerden alınmasında da hizmetleri vardır. Bindiği çürük bir geminin Rodos önlerinde ikiye bölünmesi üzerine boğulmuş ve kahramanlıkla dolaştığı Akdeniz sularına gömülmüştür.

KEMALETTİN*, Mimar (1870 - 1927). Son zamanlarda birçok eserleriyle tanınmış bir mimarımızdır. Üsküdarda doğdu, Ankarada öldü. Mühendis Mektebinden birincilikle çıktıktan sonra Almanyada da mesleğini ilerletmişti. Kudüs'teki Mescidi Aksânın tamirinde gösterdiği başarıdan

dolayı İngiliz Kırallık Mimarlar Enstitüsü âzalığına seçilmişti. İstanbulda Bostancı camisi ve mektebi, Üsküdar Ayazma camisi, Bebek ve Bakırköy camileri, Eyüpte Reşadiye camisi ve türbesi, Yeşilköy camisi, Ankarada kendi adını taşıyan mektep, İstanbulda birinciden dördüncüye kadar olan vakıf hanları başlıca eserlerindendir.

Mimar Kemalettin

KEMALETTİN SAMİ PAŞA* (ölm. 1934). İstiklâl Mücadelesiyle ondan önceki harblerde yararlıklariyle tanılan komutanlarımızdandır. Balkan Harbinde sağ kolu çolak kalmış, Birinci Dünya Savaşının muhtelif cephelerinde on üç yerinden yaralanmış, İstiklâl Savaşında da büyük bir atılganlıkla çarpışarak 22 yara almıştı. Bu harbden sonra bir aralık milletvekili oldu ve Berlin büyük elçisi sıfatiyle orada iken öldü. Mısırlı Abbas Hilmi Paşanın kızı Prenses Eminenin kocası idi.

Kemalettin Sami Paşa

KEMAN Far i. [ɔK] Çenenin altına dayatılarak yayla, çalınan dört telli çalgı, ki yapılışının icabettirdiği incelik yüzünden sesinin tatlılığı ve zenginliğiyle hemen bütün musiki aletlerinin başında gelir. Kasnak denen kenar tahtalariyle eklenmiş iki satıhtan meydana gelmiş bir tahta kutudan ibaret olup alttaki kısımla kasnak kayın ağacından, üstteki satıh çam veya dağ selvisinden yapılır. 70 kadar ayrı parçadan mürekkeptir. Parçaların eklenmesinde daima tutkal kullanılır. Teller koyun veya keçi barsaklarından, yayın telleri de yarısı aşağıdan yukarı, öteki yarısı da yukarıdan aşağı takılmak şartiyle at kuyruğundan yapılır. Yayla çalınan musiki aletlerinin en eski zamanlarda Doğuda ve Hindistanda başladığı rivayet edilir. Fakat en mükemmel kemanların ilk yapıldığı yer İtalyadır. Andreas Amati'nin 1554 - 1580 arasında yaptığı kemanlar bu aletin en ileri bir saz olmasını temin etmiştir. Hele onun müessesesinden yetişmiş olan Crémon'lu Antonio Stradivarius (1644-1737) ün yaptığı kemanlar çok meşhur ve kıymetlidirler. [Violon]

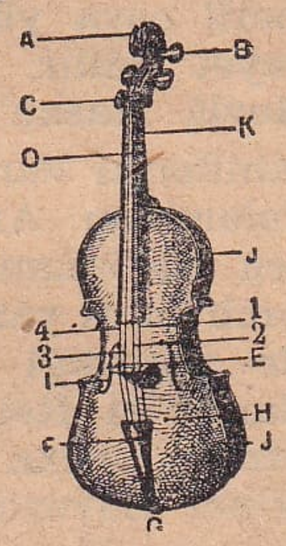

Keman ve parçaları: A - Salyangoz (keman sapı), B - Anahtarlar, C - Eşik, D - Perde, E - Köprü, F - Kuyruk, G - Kuyruk düğmesi, I - Kulaklar, J - Kasnak, (keman çemberi), K - Sap. Kirişler: 1 - mi teli, 2 - lâ teli, 3 - re teli, 4 - sol teli

2 - Kavis, yay: Keman kaşlı. [Arc]

KEMANCI s. Keman yapan veya satan kimse. [Marchand ou fabricant de violon]

2 - Keman çalan ,kemani: Bir orkestranın kemancılarından. [Violoniste]

KEMANE i. Keman ve kemençe yayı. [Archet]

2 - Matkap (miskap) veya küçük torna çevirmek için kullanılan ok yayı biçimindeki a l e t. [Archelet]

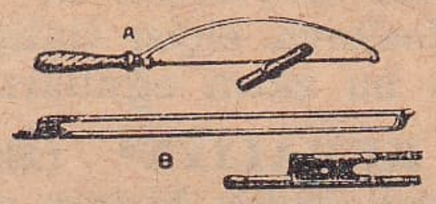
Kemaneler: A - Matkap veya tespihçi kemanesi, B - Keman yayı

KEMANİ Far. s. Keman çalan çalgıcı (Son zamanlarda Batı usulü ile keman çalanlara frenkçe viyolonist denilmesi âdet olduğu için kemani sıfatı yalnız Doğu musikisiyle uğraşanlara ait kalmış gibidir. [Violoniste]

KEMANKEŞ Far. b. s. Yay kullanıp ok atan kimse. Kemankeş sırrı: İyi ok atabilmek için talim görenlere eski ustaların en sonra öğrettikleri rivayet edilen sır veya esası ve mânası olmıyan şey. [Archer]

KEMANKEŞ* bk. Kara Mustafa Paşa.

KEMANKEŞ ALİ PAŞA (ölm. 1624). Dördüncü Murat zamanı sadrazamlarındandır. Hamideli'nden çocukluğunda gelip saraya alınmış, Enderundan yetişerek valiliklerde bulunmuştu. Dördüncü Murat tahta çıkınca onu Merre Hüseyin Paşanın yerine sadrazamlığa geçirdi ama rüşvet aldığı ve İran şahının hareketlerini padişahtan sakladığı suçiyle başı kesildi ve Ali Paşa camisi bahçesine gömüldü.

KEME i. bk. Geme.

KEMENÇE Far. i. Yaylâ çalınan kemana benzer küçük bir çalgı, ki İrandan gelme olduğu rivayet edilir. Sesi daha yanık ve bizim musikimize daha uygundur. Fasıllara girenleri olduğu gibi halk arasında çalınan basit çeşitleri de vardır. [Sorte de petit violon]

K E M E N Ç E C İ s. Kemençe çalan. [Joueur de «kemençe»]

KEMENT, KEMEND Far. i. Uzakta bulunan her hangi bir şeyi tutup çekmek için atılan ucu ilmekli uzun ip, ki vahşi

yahut kaçmış atları tutmak için kullanıldığı gibi eskiden düşmanları yakalamak için de kullanılırdı. [Sorte de lasso employé par les anciens pour attraper l'ennemi]

2 - Yular. [Licou, licol]

3 - mec. Saç büklümü, güzel kadın zülfü: Kemendi zülfüne esir oldu. [Boucles de cheveux]

KEMER Far. i. Bele bir toka ile tutturup sarılan kayış gibi sertçe şeylerden

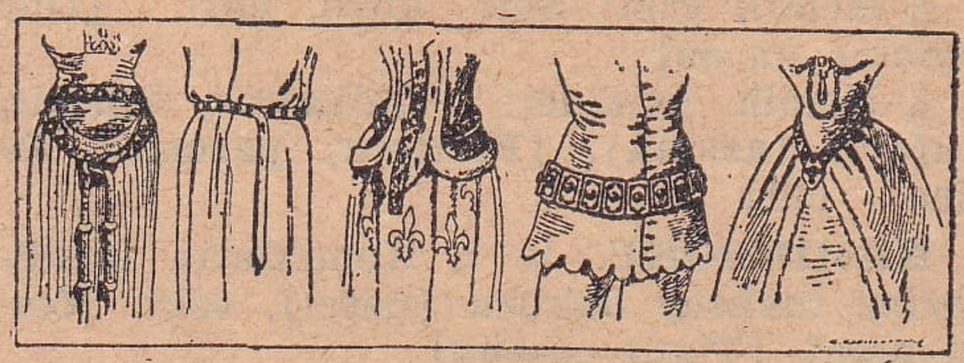

Tarihte kullanılmış çeşitli bel kemerleri

yapılan bel bağı. (Bele birkaç defa dolanan yumuşak bağlara dilimizde «kuşak» denir. Pantalon ve don gibi giyeceklerin bele raslıyan kısımlarına, sıra sıra altın para yerleştirmiye yarar gözleri bulunan meşin kuşaklara da «kemer» denir). [Ceinture, ceinturon]

2 - Kapı, pencere, geçit, köprü gözü gibi iki duvar arasındaki açıklığın üstünü örtmek için yapılan yay biçimindeki mimari örtü, kavis, tâk: Su kemeri, sıra kemer, sivri kemer, yarım kemer, çift kemer. [Arc, arcade]

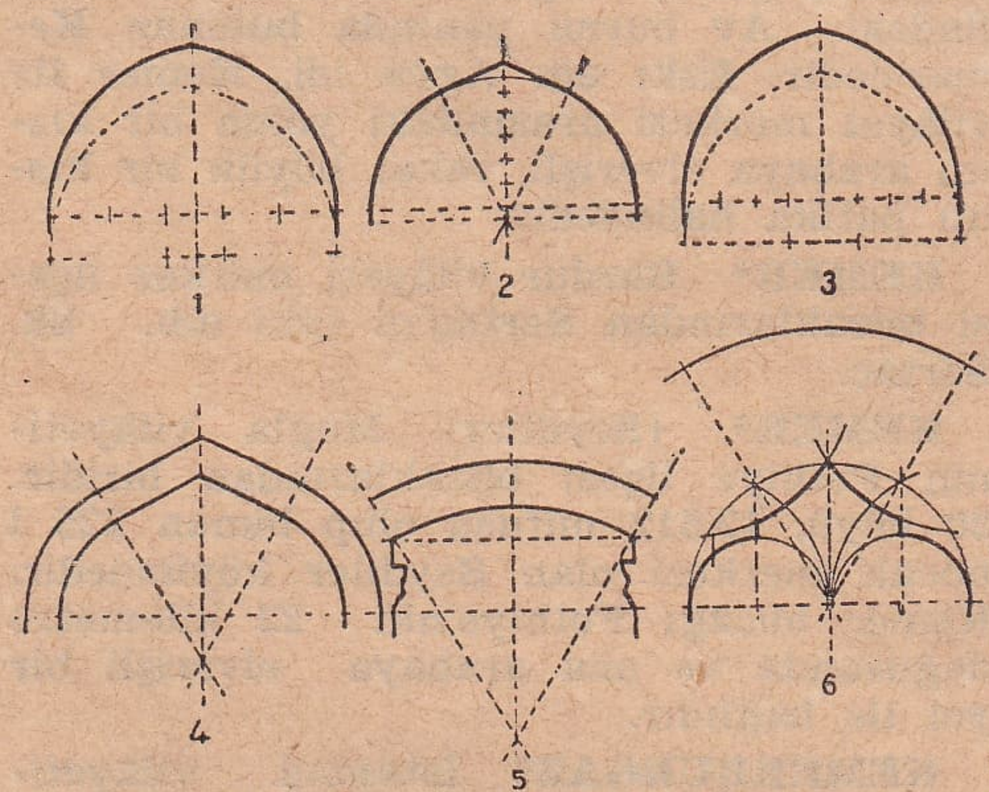

Türk kemerlerinin çizilme şekilleri: 1 - İki merkezli beşlik sivri kemer, 2 - Degetli (mümaslı) dairevi kalkık kemer, 3 - İki merkezli sekizlik sivri kemer, 4 - Degetli (mümaslı) sivri kemer, 5 - Yayvan kemer, 6 - Köşeli kaş kemer veya mürekkep kaş kemer

3 - s. Yay gibi olan, kavisli: Kemer burun, kemer patlıcan. [Arqué, courbé]

§ Kemerini sıkmak: Açlığa katlanmak. [Supporter la faim]

KEMER* Burhaniye ilçesinin eski adı. bk. Burhaniye.

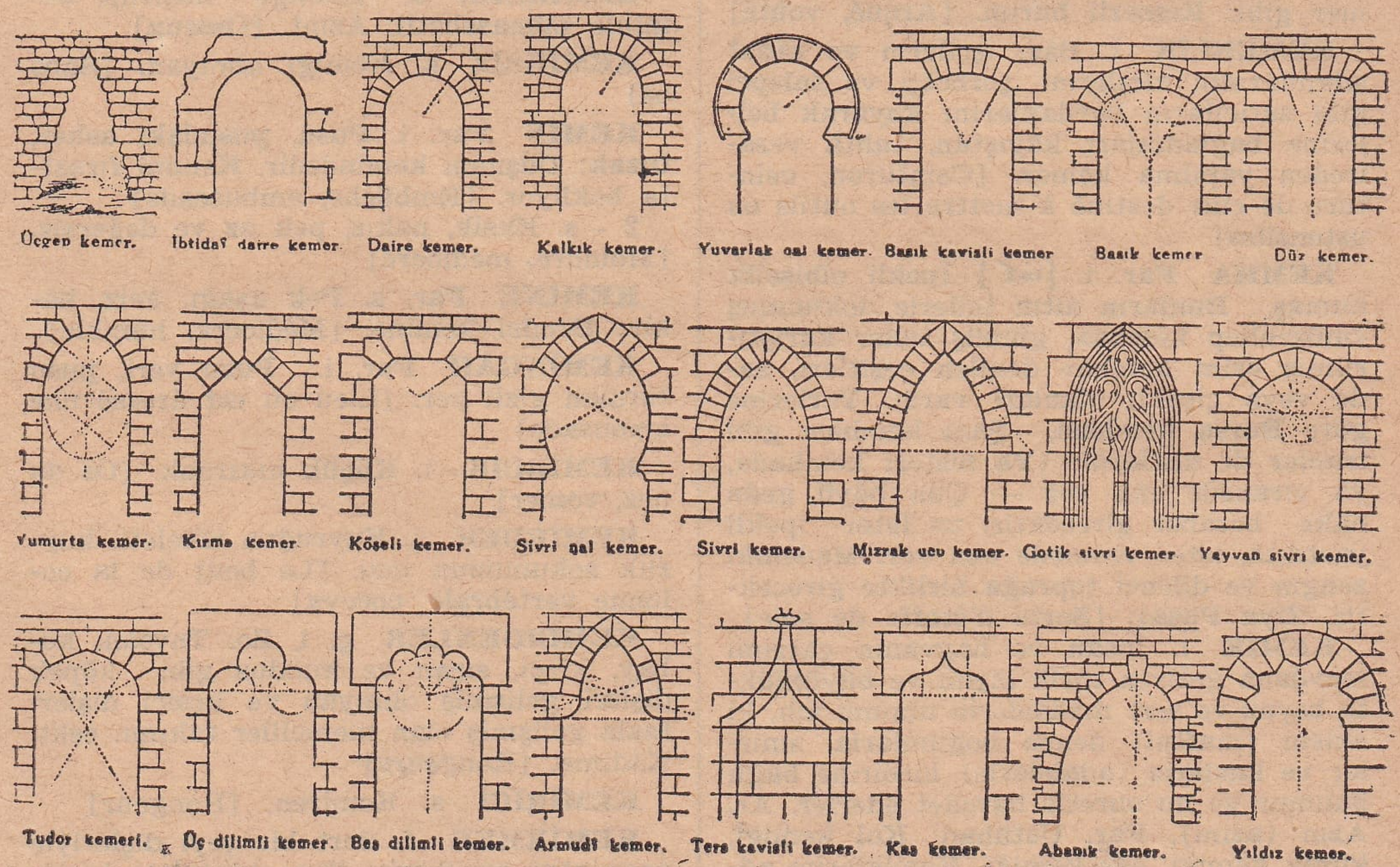

Kemerlerin muhtelif şekilleri

KEMER* (Ağva) Antalya vilâyeti merkez ilçesi bucaklarındandır. 4 köyü, 2.197 nüfusu vardır ki, bunun 1.419 u Antalyanın güney doğusunda Akdeniz sahilindeki Av burnu yanında bulunan Kemer'dedir. Eskı adı Ağva idi. Kemer ile vilâyet merkezi arasındaki yolun bir kısmı arabaya elverişli, fakat büyük bir kısmı patika halindedir.

KEMER* Burdur vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından Sertaç'ın eski adı. bk. Sertaç.

KEMER* (Seydiler) Muğla vilâyetinin Fethiye ilçesi bucaklarından biridir. 20 köyü, 12.512 nüfusu olup bunun 125 i bucak merkezi olan Seydiler köyündedir. Kemer bucağı Fethiye'nin 22 kilometre doğusunda ve ona arabaya elverişli bir yol ile bağlıdır.

KEMERBURGAZ* İstanbul vilâyetinin Eyüp ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 9 köyü, 8.829 nüfusu vardır ki, bunun 4.385 i Kemerburgazdadır ve burası Beyoğluna 25, Sarıyere de 18 kilometrelik muntazam şoselerle bağlı bulunmaktadır.

KEMERE i. Den. Gemi güvertesinin enine konmuş kirişlerinden her biri. [Poutrelle en largeur du pont d'un navire]

KEMERLİ s. Kemeri olan: Sekiz kemerli köprü. [Qui a des arches]

2 - Kemer şeklinde olan, mukavves, kemer gibi: Kemerli burun. [Arqué, voûté]

KEMERLİK i. Bâzı işçilerin ve sanat adamlarının aletlerini, şerbetçi ve salepçi gibi satıcıların bardaklarını koyarak bellerine bağladıkları kayıştan, tahta vesaireden yapılma kemer. [Ceinturon, ceinture de cuir destiné à mettre les outils ou ustensiles]

KEMHA Far. i. [كمخا] İpekli elbiselik kumaş. Bunların altın tellerle dokunmuş «müzehhep kemha», gümüş teller karıştırılmış «sim kemha» denilen çeşitleri, sade veya çiçekli olanları vardı. Yerlerine göre Bursa kemhası, Şam kemhası gibi isimler de alırlardı: (Ya bisteri kemhada, ya viranede can ver — Çün bâyü geda hâke beraber girecektir. = İster ipekli yastıkta, ister viranede can ver. Mademki zengin ve dilenci toprağa birlikte girecektir. Ziya Paşa). [Sorte d'étoffe de soie]

KEMİK i. İnsan ve hayvanın çatısını meydana getiren türlü biçim ve büyüklükte beyaz ve sert maddelerin umumi adı, ki eklem (mafsal) denen boğumlarla, sinirler ve kaslarla (adalelerle) birbirine bağlı bulunur ve bu suretle hareket ederler. Ar. Azm (azım), Far. Üstühan: Kol kemiği, kürek kemiği, eğe kemiği. Kemiklerim ağrıyor. Kemiği ince. Kemiği kırılmış. [Os]

2 - s. Kemikten yapılmış. Kemik düğme, kemik tarak. [D'os, en os]

§ Bir deri, bir kemik: Pek zayıf. [Fort maigre]

§ Kemiğe işlemek: (Soğuk veya yağmur hakkında) Tâ içine kadar geçmek. [Pénetrer (en parlant du froid etc.)]

§ Kemik atmak (Birinin önüne): Birini susturmak için ona bir doyumluk vermek. [Donner qulque chose à quelqu'un pour le faire taire, donner un os à ronger à quelqu'un]

§ Kemik gibi: Sert, kuru, katı. [Dur comme un os]

§ Kemik yalayıcı: Dalkavuk, kâselis, tufeyli (asalak). [Flatteur, parasite, lèche - cul]

KEMİKDOKU b. i. Kemiklerin kendilerine mahsus dokusu (nesci). eskt. Nesci azmî. [Tissu osseux]

KEMİKLEŞME i. Biyol. Kemik haline geçme. eskt. Taazzum. [Ossification]

KEMİKLEŞMEK f. Kemik haline gelmek, dokusu (nesci) kemikdoku haline geçmek. [Ossifier]

KEMİKLİ s. Kemikleri çok veya iri olan: Kemikli bir et. Kemikli bir adam. [Osseux]

§ Kemikli balıklar: Zo. Kemikleri iyi gelişmiş balıklar takımı. eskt. Esmaki azmiye. [Téléostéens]

KEMİKSEL s. Kemiğe mensup, kemikle münasebetli. Azmî. [Osseux]

KEMİKSİZ s. Kemiği olmıyan. [Sans os]

KEMİN Far. i. Pusu, pusudaki asker, tuzak: Düşman kemindedir. Kemini fırsatta bekliyor. [Embûche, embuscade]

2 - s. Eksik, nakıs, pek az ve değersiz. [Moindre, médiocre]

KEMİNE Far. s. Pek aşağı, âciz, hakir: Bendei kemine. [Médiocre, humble]

KEMİNGÂH Far. i. Pusu yeri, pusu tutulan gizli yer. [Lieu où est dressé une embusade]

KEMİRCİK i. Küçük kıkırdak. [Os du nez, vomer]

KEMİRDEK i. Kuyruğun iskeleti, kuyruk sokumunun ucu. [Le bout de la colonne vertébrale, coccyx]

KEMİRGENLER ç. i. Zo. Tavşan, kobay, kirpi, sıçan ve kunduz gibi köpek dişleri gelişmiş olmıyan ve kesici dişleri fazla gelişmiş olan memeliler takımı. eskt. Kadıma. [Rongeurs]

KEMİRİCİ s. Kemiren. [Rongeur]

KEMİRMEK f. Sert bir şeyi dişleriyle azar azar yontmak: Fare tahtaları kemirir. [Ronger]

2 - mec. Bir şeyin içine işliye işliye onu harabetmek: Toz aylarca temizlenmiyen döşemenin kumaşını kemiriyor. [Détruire, ruiner]

KEMİRTLİK i. bk. Kemircik.

KEMİYAT Ar. ç. i. Kemiyetler, nicelikler. [Quantités, nombres]

KEMİYET, KEMMİYET Ar. i. Miktar, sayı, nicelik: Askerin değeri yalnız kemiyetinde değil, daha çok keyfiyetindedir (niteliğindedir). [Quantité]

KEMKÜM i. Birbirini tutmıyan, mânası az ve tereddütlü lâkırdı: Şaşırmış, kemküm edip duruyor. [Paroles non résolues]

§ Kemküm etmek: Tereddütlü, kaçamaklı konuşmak. [Parler avec hésitation]

KEMLİK i. Kötülük: (İyilik et, kemlik bul!). [Méchanceté, animosité]

KEMMAYE Far. b. s. Mayası düşük, aslı kötü olan. [De mauvaise origine]

KEMPTEN* Almanyada Bavyera bölgesinde İller ırmağı üzerinde 22.000 nüfuslu bir şehirdir.

KEMRE i. Gübre. [Fumier, engrais]

2 - Yara kabuğu. [Croûte d'une blessure cicatrisée]

KEMTER Far. s. Pak aşağı, çok âciz ve değersiz. (Bu sıfat eskiden daha çok tevazu için kullanılırdı. «Kemterleri, bendei kemterleri, arızai kemterane» gibi). [Inférieur, vil, humble]

KEN i. Kenar, çevre: Balta keninden kırıldı. [Bord, côté]

2 - Uçurum kenarı: Kenin başında duruyordu. [Bord d'un précipice]

KEN h. «İken» in kısaltması: Gelirken, yürürken. [Quand, tant que, au tamps de, étant]

KENAR Far. i. Bir şeyin sınırını meydana getiren çizgi veya bu çizginin yanı, çevre, kıyı: Yolun kenarı, denizin kenarı. [Bord, rive, côté]

2 - Bir şeyi çeviren ince kısım, pervaz, çerçeve: Mendilin kenarı, mektubun, kitabın, sayfanın kenarı. [Marge]

3 - Bir yerin ucu, sonu, uzak kısmı, uç, köşe, sıra, yer: Bir kenara çekilmiş, kenar mahallede oturur. [Bout, coin, extrémité]

4 - Kucak, ağuş: Zibi kenar: Kucak süsü. Derkenar: Kucaklama (Türkçede bu mâna ile kullanılışı yalnız divan edebiyatındadır). [Embrassement]

KENAN*, General (1884 - 1935). Kurtuluş Savaşında yararlıklariyle tanınmış komutanlarımızdandır. İstanbulda doğdu. Harb Akademisinden çıkmış ve pek genç iken yararlıklar göstererek muhtelif harb cephelerinde hizmet etmişti. İstiklâl Savaşında Diyarbakır, Urfa, Gaziantep ve Sakarya harblerinde yararlıkları vardır. Harb Akademisi müdürlüğünde, Genelkurmay başkan muavinliğinde bulundu. Son vazifesi olan Diyarbakır kolordusu komutanı iken orada öldü ve İstanbulda gömüldü.

KENARCI s. Deniz kıyılarında avlanan balıkçı: Boğaziçi kıyılarında hayli kenarcı bulunur. [Pêcheur qui ne s'écarte pas du rivage]

KENARLI s. Kenarlı olan veya kenarı süslenmiş bulunan: Kenarlı bohça, kenarlı tepsi. [Qui a des bords, des marges, bordés, marginés]

KENARORTAY b. i. Mat. Bir üçgende (müselleste) her tepeden (reisten) karşı kenarın (dıl'ın) ortasına çekilen doğru (müstakim) parçası. eskt. Hattı vâsıt. [Médiane]

KENARSIZ s. Kenarı olmıyan: Kenarsız halı. [Sans bord]

2 - Sonsuz, uçsuz, payansız: Gökyüzü kenarsızdır. [Infini, immense]

KENDAL* «ken'd'l ok.» İngiltere'de Westmoreland kontluğunda 16.000 nüfuslu bir şehirdir.

KENDİ i. Öz, zat, nefis: (Kendi düşen ağlamaz). (Bu kelime zamir gibi de kullanılır: Kendim gördüm, kendisi geldi, kendini kolla, bu ev kendimizindir). [Même, soi-même, lui - même, elle - même]

2 - s. İyelik eki (mülkiyet zamiri) almış bulunan kelimelerde sıfat gibi gelerek iyelik fikrini kuvvetlendirir: Kendi evim, kendi sözünüzü kendiniz unutuyorsunuz. [Pronoms possessifs]

3 - zf. Fiillerden önce geldiği vakit «başkasının varlığı veya tesiri olmaksızın» mânasında bir zarf işi görür: Kendi sebeboldu. [Adverbe]

§ Kendi başına: Kendiliğinden, başkasının tesiri olmadan: Kendi başına bu işe karar verdi. [Soi-même]

2 - Tek olarak, kimsenin yardımı bulunmaksızın: Kendi başına koca tarlayı ekip biçiyor. [Seul]

§ Kendi halinde: Saf, aptalca: Ona bir şey sormayın, kendi halinde bir adamdır. [Naïf]

2 - mec. Kimseye zararı olmıyan: Komşularımız kendi halinde insanlardır. [Honnête]

§ Kendi kendine: Kimseye danışmaksızın: Kendi kendine karar verdi. [Soi - même]

2 - Yalnız başına: Koca kitabı kendi kendine yazdı. [Seul]

§ Kendinden geçmek: Kendini kaybetmek. [S'évanouir]

§ Kendinde olmamak: Aklı başında olmamak, tabii halde bulunmamak. [N'est pas être dans un état normal]

§ Kendine gelmek: Ayılmak. [Revenir à soi]

§ Kendini beğenmek: Kendini başkalarından üstün görmek. [Être égoiste]

§ Kendini bilmek: Mâkul olmak, haddini bilmek. [Être résonnable]

§ Kendini dev aynasında görmek: Kendini fazla büyük ve ehemmiyetli görmek. [Se donner de l'importance]

§ Kendini vermek: Bir şeye fazla bağlanmak. [Se donner à quelque chose]

§ Kendi yağiyle kavrulmak: Az şeyle idare ederek kimseye muhtacolmamak. [Se suffir]

KENDİBESLEK b.s. Bot. Hazır besinlerden (gıdalardan) faydalanan bitkilerin (nebatların) tersine olarak, klorofil yardımiyle, güneşin ışığı altında havadan karbonik asit ve su buharı alıp kendilerine lâzım olan besini (gıdayı) yapan bitkilere verilen sıfat. [Autotrophe]

KENDİCE, KENDİNCE s. bk. İndi.

KENDİLİĞİNDEN s. Başka şeylerin tesiri olmaksızın kendi kendine olan veya meydana gelen. Bizatihi, binefsihi. [Par soi - même]

§ Kendiliğinden türeme: Biyol. Bir canlının tohumsuz, anasız var olması veya böylece var olan bitki (nebat) veya canlı. eskt. Tenasül binefsihi. [Génération spontané]

KENDİLİK i. Fel. Bir şeyin varlığını veya tözünü (cevherini) meydana getiren şey. Zatiyet, mahiyet. [Entité]

KENDİNDEN s. Dışardan gelme olmayıp bir şeyin tabiatına bağlı bulunan: Güneşin aydınlığı kendinden, ayınki de tersinedir. Bizatihi. [En soi]

KENDİR i. Bot. Kenevir, kenevir sapından çıkarılan hafif lif, kabaca keten: Kendir bezi. [Chanvre]

KENDİRGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden «kendir, şerbetçiotu, Hint keneviri» gibi bitkileri içine alan bir familya. eskt. Kendiriye. [Cannabinacées]

KENDİSİ zm. Bahsi geçen kimseyi anlatır: Kendisi burada yok. [Lui]

KENE i. Hayvanların (koyun, köpek, at gibi) derisine yapışıp asalak (tufeyli) olarak yaşıyan bir böcek, sakırga, [Tique]

§ Kene gibi yepışmak: Sakırga gibi asılmak: Musallat olduğu kimsenin yakasını bir türlü bırakmamak. [Vexer, obséder]

§ Kene otu: Bot. Hindistanda yetişen ve keneyi andıran bir bitki, ki tohumlarından «hintyağı» çıkarılır. [Ricin]

KENEF Ar. i. Ayak yolu. [Lieu d'aisance, latrince]

2 - s. Pis, berbat. [Mauvais, sal]

KENEGÖZ b. s. Pek küçük gözlü kimse. [Personne aux yeux très petits]

KENET i. İki sert cismi birbirine bağlamak için kullanılan demir veya telden bir ucu kıvrık bağ, ki bu uç açılan deliklere sokularak perçin edilir, yahut kurşun, macun gibi bir şeyle yapıştırılır: Mermerleri, rıhtım taşlarını veya kırılan bir tabağın parçalarını kenet etmek. [Crampon, crochet]

KENETLEMEK f. Kenetle tutturmak. [Cramponner]

KENETLENMEK f. Kenetle tutturulmak. [Se cramponner]

2 - Sıkıca birbiri üzerine kapanmak: Çeneleri kenetlendi. [Se fermer fortement]

KENETLETMEK f. Kenetle bağlatmak. [Faire cramponner]

KENETLİ s. Kenedi olan, kenetlenmiş bulunan. [Cramponné]

KENEVİR i. Bot. Kendirgillerden, «kendir» de denilen ikievcikli bir bitki (nebat), ki sapındaki tellerden halat, çuval gibi kaba örgüler yapılır ve tohumu kuş yemi olur. [Chanvre, grain de chanvre]

Kenevir

§ Hint keneviri: Tohumlarından «kendir yağı», yapraklarından da «esrar» denilen madde çıkarılan bir cins kenevir. [Chanvre indien]

KENGEL, KENGER i. Bot. Bileşikgillerden, yaprakları dikenli yabani bir bitki. (Buna «yaban enginarı» yahut «eşek dikeni» de denir). [Artichaut sauvage, chardonnette]

KENT i. Şehir, kasaba, kale, hisar: Başkent, Taşkent, Semerkant. [Ville, bourg, fort, fortresse]

KENTAL Lât. i. Elli kilogram. [Quintal, poids de cinquante kilogrammes]

2 - Yüz kilogram ağırlığında tartı birimi (vahidi). [Quintalmétrique]

KENTUCKY* «ken-töki ok.» Kuzey Amerika Birleşik Devletlerinden birinin adıdır. Kıta merkezinin güney doğu cihetinde olup 2.625.000 nüfusu vardır. Başkenti Frankfort, başlıca şehri de Louis-

ville'dir. Bilhassa kömüriyle ve faal endüstrisiyle tanılan bir bölgedir.

KENYA* Afrikanın doğusunda Habeşistan'ın güneyinden Tanganika'ya kadar uzanan ve Uganda sömürgesiyle Hint Okyanusu arasını kaplıyan bir memleketin adıdır ki bir İngiliz sömürgesidir. Sahildeki arazinin bir kısmı Zengibar Sultanlığiyle birlikte bir himaye şeklinde idare edilir. Üç milyona yaklaşan zenci nüfusunun arasında 160.000 kadar Avrupalı da yaşar. İdare merkezi Nairobi şehri olup, başlıca iskelesi güzel bir liman haline getirilmiş olan Mombasa'dır. Bu limandan başlıyarak Nairobiden geçip Victoria gölü kenarına kadar uzanan demiryolu vardır. Başlıca mahsulleri pamuk, kahve ve deridir.

KEPAZE Far. s. İtibarsız, haysiyet ve değerini kaybetmiş, müptezel: Bolluk yıllarında ihracat yapamıyan yerlerimizde meyvalar ve daha birçok mahsuller kepaze oluyor. Bâzı mecmualar çok acayip şeyler neşrederek şiiri ve edebiyatı kepaze ederler. [Banal, peu estimé, déprécié]

2 - Rezil, rüsva, utanmaz: Yaptıkları duyulunca kepaze oldu. [Vil, déshonoré]

3 - Eskiden talimde kullanılan gevşek ok yayı. [Arc relaché employé jadis pour l'exercice]

KEPAZELİK i. Kepaze olma hali veya kepazece hareket, değersizlik, rezalet. [Avilissement, déshonneur, ignominie]

KEPBASTI b. i. Çift katlı dalyan ağı. [Sorte de filet employé dans les viviers]

KEPÇE i. (Aslı farsça kefçe) Köpük almıya, yemeği karıştırmıya veya tencereden alıp sahanlara dağıtmıya yarıyan uzun saplı yuvarlak ve derince delikli yahut deliksiz kaşık: Çorba kepçesi, yemek kepçesi. [Grande cuillère, écumoire, passoire]

2 - Dökmecilerin erimiş madeni kazandan alıp kalıplara dökmekte kullandıkları büyük demir kaşıkları. [Grande cuillère des fondeurs]

Balıkçı kepçesi

3 - Balıkçıların saplı bir daireye geçirilmiş ağları, ki denize birdenbire daldırıp balık tutmıya yarar. [Épuisette]

KEPÇEKULAK b. s. Kocaman ve öne doğru çevrilmiş kulak. [Qui a des grands oreilles à forme des cuillère]

KEPÇEKUYRUK b.s. arg. Şunun bunun sırtından bedava geçinen, kaparozcu. [Rapace, parasite]

KEPÇESURAT b.s. Pek ufak yüzlü. [Qui a un petit visage]

KEPEK i. Un yapılan taneler öğütülüp elendiği zaman elek üstünde kalan kabuk kırıntısı ki hayvan yemi olur. [Son, écorce du blé]

2 - Baş derisinin kabuklanıp düşmesinden ileri gelen pul pul ufak kabuk parçası, baş konağı. [Pellicules]

KEPENEK i. Tüylü ve kanadlı buğday böceği. [Papillon du blé]

2 - Çobanların giydikleri dikişsiz, kolsuz keçeden üstlük. [Imperméamble de feutre]

KEPENK i. Yukarıdan aşağıya inerek kapanan kapak veya kapı: Dükkân kepengi, mahzen kepengi, merdiven kepengi, ki tahta veya saçtan olur. [Volet]

KEPEZ i. Deniz kıyısında yerli kaya. [Rocher au bord de la mer]

KEPLER*, Johann (1571-1630). Meşhur Alman astronomi âlimi. Wurtemberg'in Weil kasabası civarında doğdu, Ratisbonne'da öldü. Kendi gayretiyle yetişmiş fakir bir aileden olup hayatını güçlükle ve yoksulluklar içinde geçirmiş olmasına rağmen dehasiyle astronomi ilmini kuranlardan biri olmuştur. En mühim eseri «Astronomia» adlı lâtince kitabıdır ki bunda şimdi Sakıt dediğimiz Merih (Mars) yıldızına ait nazariyesini ileri sürmüş ve «Kepler kanunları» denen esaslarını ifade etmiştir ki Newton, umumi cazibe kanununu bunlardan çıkarmıştı. Astronomide Kepler'in ismiyle anılan kanunlar gezegenler (seyyareler) in güneş etrafındaki hareketlerine aittir.

Kepler

KERAHET, KERAHAT Ar. i. [كراهت] İğrenme, iğrençlik, dince hoş görülmiyen şey, mekruhluk. [Répugnance, aversion]

§ Maalkerahe: İstemiyerek, iğrenerek: O kötü kahvehaneye şiddetli yağmurdan korunmak için maalkerahe girmiş. [Avec répugnance, à contre-coeur]

KERAMET Ar. i. Bâzı ermişlerde görüldüğüne inanılan tabiiliğin üstünde hal: Eskiden dervişlerin çoğu şeyhlerinin kerametine inanır ve onları evliyadan (velîlerden) sayarlardı. [Miracle d'un saint]

2 - mec. Keramet sayılacak derecede isabetli ve doğru söz veya hareket: Keramet buyurdunuz, bu söz aynı kerametdir. [Sagesse, parole ou opinion très juste]

KERATA Yun. i. «Boynuzlu» demek olup küfür olarak kullanılır. [Cornu, cocu]

2 - Küçüklere karşı «çapkın, yaramaz» gibi şaka ve okşama tâbiri olarak da kullanıldığı vardır. [Gamin]

3 - İskarpin gibi ayakkaplarını giyerken kullanılan kemik, maden veya boynuzdan alet, çekecek. [Chausse - pied]

KERBELÂ* Irak'ta Fırat ırmağı kıyılarında 65.000 nüfuslu ve «Şiî» mezhebinden olan Müslümanlarca mukaddes sayılan bir şehirdir. Peygamber Muhammedin torunu Hüseyin, Emevi hükümdarlarından Muaviyenin oğlu Yezidin gönderdiği asker tarafından orada şehit edilmişti. Bu facianın hâtırası Muharrem ayında Şiî'lerin toplu bulunduğu her yerde olduğu gibi, bilhassa Kerbelâda büyük matem âyinlerine vesile olur. Kerbelâ, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı Türklerinin eline geçmiş ve Birinci Dünya Savaşının sonunda Irak'ın istiklâli üzerine Türk hâkimiyetinden ayrılmıştır.

KERBURAN* Mardin vilâyetinin Midyat ilçesine bağlı bir bucak olup 31 köyü, 12.332 nüfusu vardır. Bunun 884 ü bucak merkezi olan ve Midyat'ın 37 kilometre doğu kuzeyinde bulunan Kerburan köyündedir. Bucak merkezini ilçe merkezine bağlıyan yol henüz patika halinde bulunuyor.

KERE, KERRE Ar. i. [كرّ] Kez, defa, sefer, yol: İki kere okuyunca ezberlemiş. [Fois]

§ Bâzı kere: Ara sıra: Bâzı kere şaşıyor. [Quelquefois]

§ Çok kere: Çok defa, ekseriyetle, ekseriya: Söyleneni çok kere yapmıyor. [Souvent]

KEREM Ar. i. Asalet, soyluluk, cömertlik: Kerem sahibi. Bu iş sizin lûtuf ve kereminize kalmıştır. [Noblesse de caractère, générosité, faveur]

§ Keremkâr: Cömert. [Généreux]

KEREMPE i. Karadan denize doğru uzanmış taşlık burun. [Langue de terre formée de rochers et s'avançant dans la mer]

KEREMPE BURNU* Karadenizde İnebolu'nun 50 kilometre batısında bir burun olup fırtına uğrağı olmakla tanılır.

KERENSKİ*, Aleksandr Fedoroiç (doğ. 1881). Rus politikacısı. Simbirsk'te doğdu. Nazırlıklarda bulunmuş, başvekillik etmişti. 1917 eylûlünden ekim ayına kadar muvakkat bir hükümetin başında diktatör olmuş ve Sovyet inkılâbından sonra Parise çekilerek gazetecilik etmiş ve «Rus İnkilâbı» adiyle hâtıralarını neşretmiştir.

KERES i. Büyük ve derin karavana. [Grande cuvette]

KERESTE Far. i. [كرسته] Yapı işlerinde ve marangozlukta kullanılan kesilmiş her türlü ağaç, tahta. [Bois de construction, charpente]

2 - Bâzı işlerde ve daha ziyade kunduracılıkta kullanılan maddeler, levazım: Kunduracı pek usta ama iyi kereste kullanmıyor. [Matière]

3 - arg. Sersem, hımbıl, hışır. [arg. Idiot]

KERESTECİ s. Kereste satan kimse. [Marchand de bois de construction]

KERESTELİ s. İri, büyük, iri yapılı: Keresteli bir adam. [D'une construction grande]

KEREVET Yun. i. Üzerine şilte serilerek oturmak veya yatmak için kullanılan tahtadan yüksekçe sedir, seki. [Sofa en charpente sur lequel on met des matelas pour s'asseoir, lit monté]

KEREVİZ i. Bot. Maydanozgillerden, yaprağı ve kökleri sebze olarak yenen bir bitki (nebat). [Céleri]

Kereviz

KERGUÉLEN ADALARI* Hint Okyanusunda Güney Afrika ile Avustralya kıtalarından aynı uzaklıkta bulunan bir takımadanın ismidir ki başlıca Kerguélen yahut Désolation adası ismini taşır. 1893 tenberi Fransaya aittirler.

KERHANE, KÂRHANE Far. i. Yolsuz kadınların bulunduğu ev. Genelev. [Maison de prostitution]

KERHANECİ, KÂRHANECİ s. Kerhane işleten kimse. [Teneur ou teneuse d'une maison de prostitution]

KERHEN Ar. zf. [كرهاً] İstemiyerek, gönülsüz olarak, tiksinerek, iğrenerek: Bu işi kerhen yapmış. [Avec répugnance, à contre - coeur]

§ Tav'an ve kerhen: İster istemez: Tav'an ve kerhen bu işi yapmıya mecburdur. [Bon gré mal gré]

KERİH Ar. s. İğrenç, tiksindirici: Kerih bir koku var. [Sale, fétide]

KERİM Ar. s .Asalet ve şeref sahibi, cömert. [Noble, généreux]

§ Kerimane: Şerefli birine yakışırcasına. [Généreusement]

KERİME Ar. i. Kız evlât. (Eskiden teklifli ve nazik konuşmuş olmak için kız evlât yerine «kerime» denirdi): Filân zatın kerimesiyle evlidir. Bir kerimesi dünyaya geldi. [Fille]

KERİM HAN*, Zend (1707 - 1779). İranda Zend adlı bir hükümdarlık ailesi kurmuş ve hayli mühim roller yapmış bir zattır. Nadir Şah'ın askerlerinden ve komutanlarındandı. 1758 de İranın birçok yerlerini ele geçirmiş, önce şah vekili, sonra da şah olduğunu ilân etmişti. Zeki ve bilgili bir adam olduğu için memleketine hizmet etmiştir. Fakat ölümünden sonra soyundan gelenler onun gibi kabiliyetli olmadıkları için İran tahtı Kaçar adlı Türk aşiretine mensup Aka Mehmet Han'ın eline geçti.

KERİZ, KEHRİZ, GERİZ Far. i. [كاريز] Pislik ve çirkef lâğımı. [Canal souterrain, conduite d'eau, égout]

KERKENEZ i. Atmacadan ufak bir yırtıcı kuş ki, kanadlarının altında kırmızı ve mavi tüyleri vardır, leşle beslenir. Akbabanın küçüğü. [Griffon]

KERKENNA ADALARI* Tunus'ta Sfaks limanı karşısında küçük bir takım adalar grupudur ki hepsinin 15.000 nüfusu ve bilhassa sünger avcılığı vardır.

KERKİ i. Büyük balta. [Hâche]

KERKİN s. Azmış, azgın: Kerkin hayvan. [Irrité]

KERKİNMEK f. Hızla basmak ve sarılmak: Horoz tavuğa kerkinmek, kertenkele ağaca kerkinmek. [S'attacher avec force]

KERKÖK* Musul'un 160 kilometre güney doğusunda bir ovanın kenarında eski bir İslâm şehridir ki Birinci Dünya Savaşından önce Musul vilâyetimizin bir sancağı olan Şehri Zor sancağının merkezi idi. Halkının büyük bir kısmı Türk olmakla beraber şehirdeki ve civardaki dil kürtçe idi. O zamanlar 30.000 kadar nüfusu vardı. Birçok ilim ve edebiyat adamımız oradan yetişmiştir.

KERRADE* Holânda'da Limburg bölgesinde 35.000 nüfuslu bir şehir.

KERLİFERLİ s. bk. Kellifelli.

KERMAN* İranın güney doğu tarafında ve Tahran'ın 790 kilometre güney doğusunda eyalet merkezi olan 35.000 nüfuslu bir şehirdir.

KERMANŞAH* İranın batı tarafında Kürdistan denilen eyaletin merkezi, istihkâmlı ve 60.000 nüfuslu bir şehirdir ki civarındaki Bisutun dağında bulunan mağaradaki eski oymalar ve yazılar meşhurdur.

KERMEN i. Kale. [Fort, fortresse]

KERMES i. (Flâmancadan) Bir bölgeye ait senelik panayır, büyük eğlencelerle yapılan bir kasaba bayramı. [Foires annuelles célébrées avec grandes régouissances]

KERNER*, Justin (1786 - 1862). Almanların en lirik ve romantik şairlerinden sayılan bir kalem adamı olup Wurtemberg'in Ludwingsburg kasabasında doğmuştur. «l'école souabe» denilen edebî mesleğin kurucularındandır.

KERPETEN Ar. i. [كَلَبْتان] Çivi veya diş çekip çıkarmıya yarıyan kıskaç şeklindeki alet. [Tenailles]

KERPİÇ i. Duvar örmekte kullanılan ve kalıplara dökülüp güneşte kurutulan balçık, pişirilmemeiş tuğla. [Brique non cuite]

2 - s. Kerpiçten yapılma: Kerpiç duvar. [En brique non cuite]

§ Kerpiç gibi: Pek kuru ve katı. [Très sec et dur]

KERPİÇÇİ s. Çiğ tuğla yapan kimse. [Briquetier]

KERRAKE i. Eskiden sarıklıların giydikleri ince softan hafif ve dar bir üstlük elbise: (Anlaşıldı Vehbinin kerrakesi). [Longue habit, manteau d'une étoffe de laine très légère]

KERRAT Ar. ç. i. Kereler, defalar: Ona ben kerrat ile tembih ettim. [Plusieurs fois]

§ Kerrat cetveli: Çarpım tablosu. [Table de multiplication]

KERRE Ar. i. bk. Kere.

KERSCHENSTEİNER* «kerşenştayner ok.» (1854 - 1932). Alman pedagoji âlimi. Münih'lidir. Terbiyede «iş» i temel tutanlardan, sanat ve meslek terbiyesine çok ehemmiyet verenlerdendir. «İş Mektebi» adlı eseri dünyanın başlıca dillerine çevrilmiştir.

KERTE i. İşaret için yapılmış nişan, çentik, çizgi, iz: Çetelenin kerteleri. [Entaille, coche ou ligne qui sert de signe]

2 - Derece, radde, mertebe: İş bu kerteye geldikten sonra yapılacak bir şey yoktur. [Degré, point]

3 - Gemi pusulasında kadranın ayrılmış olduğu otuz iki kısımdan her biri, ki on bir derece ve on beş dakika miktarında bir açıdan (zaviyeden) ibarettir. [Chacun des carts de la boussole]

§ Kertesi kertesine: Tam zamanında. [Juste au moment]

§ Kertesine getirmek: Tam uygun zamanını bulmak. [Trouver le moment propice]

KERTENKELE i. Bir cins keler. bk. Keler. [Lézard]

KERTERİZ i. Den. Bir yerin pusula kertelerine göre bulunduğu yön (cihet).

[Direction d'après les quarts de la boussole]

§ Kerteriz almak: Bir yerin hangi yönde (cihette) veya geminin nerede bulunduğunu pusula ile ölçmek. [Établir la distance, la hauteur, la direction]

§ Kerteriz noktası: Geminin bulunduğu yeri anlamak için kerteriz almıya yarıyan fener kulesi, duba, şamandıra gibi yeri belli şey. [Le point connu pour établir la direction d'un navire sur la boussole]

KERTİ bk. Kerte.

KERTİK s. Kertilmiş, çizilmiş. [Entaillé]

2 - i. Kertilmiş yer: Bu masanın kenarında kertikler var. Dingillerin başı kertikli olursa tekerlek çıkmaz. [Entaillé]

KERTİLMEK f. Çizilmek, çentilmek, kertmek işi kendisine yapılmak. [Être taillé]

KERTİZ* (Zilan) Van vilâyetinin Erciş ilçesine bağlı bir bucak olup eski adı Zilan idi. 12 köyü, 2.750 nüfusu vardır. Bunun 157 si bucak merkezi olan ve Erciş'in 22 kilometre doğu kuzeyinde bulunup ona arabaya elverişli bir yol ile bağlanan Kertiz köyündedir.

KERTMEK f. Çentmek, sıyırmak. [Tailler, faire une entaille]

KERUBÎ, KERRUBÎ Ar. i. Büyük melek, Tanrıya yakın sayılan meleklerden biri: Kerrubiyan, kerrubiyun: Büyük melekler. [Chérubin]

KERVAN Far. i. [كاروان] Uzak yerlere yolcu ve ticaret malı taşımak için düzü-

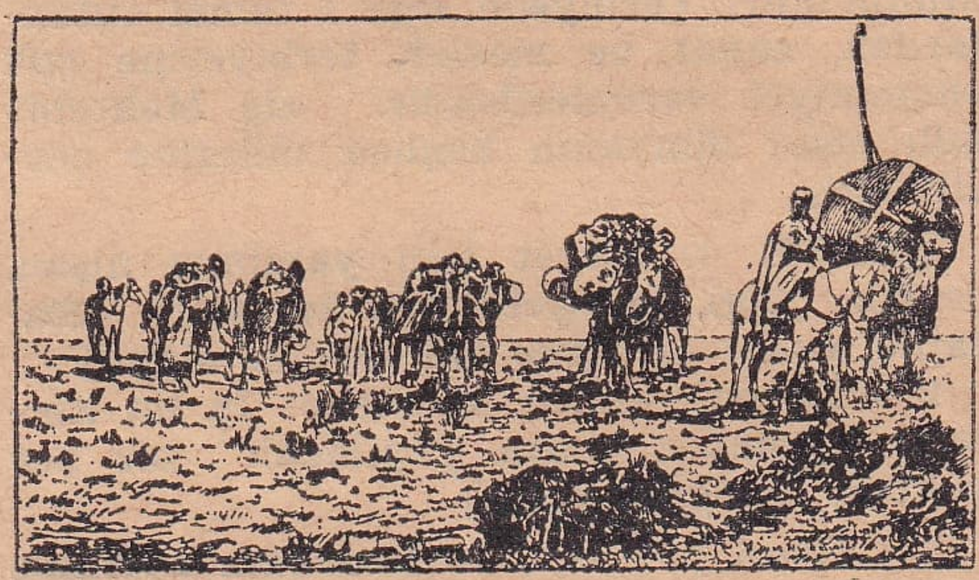

Kervan

len yük hayvanı katarı, kafile. [Caravane]

KERVANBAŞI b. i. Kervanı idare eden kimse. [Chef d'une caravane]

KERVANCI s. Kervan düzen veya kervan güden, kervanbaşı. [Chef d'une caravane]

KERVANKIRAN* b. i. Çulpan yıldızının başka bir adı. Venüs, Zühre. [Venus]

KERVANSARAY Far. i. Uzun yollarda kervanların konaklaması için yapılmış büyük han.

KERVANYILDIZI* b. i. Venüs, Zühre yıldızı. [Venus]

KES Far. i. Kişi, kimse. (Bu kelime türkçede yalnız kullanılmayıp «herkes, bikes, nakes» gibi şekillerde kullanılır. [Personne, individu]

§ Bikes: Kimsesiz, yalnız başına, koruyucusu ve yardımcısı olmıyan: Bikes bir çocuk. [Sans personne, seule au monde]

§ Herkes: Her kişi, her bir şahıs. [Chacun, tout le monde]

§ Kesan: Kişiler, kimseler. [Les personnes]

§ Nakes: Alçak, namert, insaniyetsiz. [Lâche]

KESAFET Ar. i. [كثافت] Yoğunluk, kesiflik, sık ve tok oluş. [Épaisseur, opacité, «phys.» densité]

KESALET Ar. i. Üşenme, tembellik, rehavet. [Paresse]

KESAT, KESAD Ar. i. Alış veriş durgunluğu: Ortalıkta yeniden harb çıkar diye devamlı bir kesat var. [Manque de débit, arrêt, calme dans la commerce]

K E S A T L I K i. Kesat. [Chômage, manque de débit]

KESBETMEK, KESPETMEK f. Kazanmak, edinmek. [Acquérir, gagner]

KESE Far. i. [كيسه] Küçük torba, cepte taşınan ve madenî paraya mahsus olan ufak torba: Para kesesi, mühür kesesi. [Bourse]

2 - Kumaştan çanta gibi kesilmiş kılıf, kab: Kuran, saat, çakı kesesi. [Sachet]

3 - Yıkanırken kir çıkarmak için ele geçirilerek vücudu oğmıya yarıyan cep şeklinde bez: Hamamda kese sürünmek. [Sachet de serge ou de crin qu'on emploie dans les bains pour frotter]

4 - Anat. İçi tamamiyle veya yarı yarıya su veya irin dolu olup derinin altında bulunan şiş veya ur. [Kyste]

5 - Eskı zamanlarda çok defa beş yüz kuruştan ibaret olan para birimi (vahidi), ki buna «kese akçe» veya «kesahça» da denirdi. Kesenin beş yüzden daha çok itibar edildiği de olmuştur. [Anciennement somme de cinq cent piastres]

6 - mec. Para, servet, malî kudret: Kesesinden harcadı. Benim keseme elvermez. [Argent, compte, finance]

§ Kese kâğıdı: Bakkalların kullandıkları kâğıttan torba. [Sac en papier]

§ Kesenin ağzını açmak: Para harcamıya girişmek. [Commencer à depenser]

KESE i. Kestirme: Kese yollardan gi-

dilirse daha çabuk varılır. [Chemin raccourci]

KESECİK i. Anat. Kulağın dolambacında bulunan ve lenf ile dolu olan küçük kabarcık. [Sachet]

KESEDAR Far. i. Eskiden zenginlerin para hesabını tutan ve harcama işlerini yapan kimse. [Celui qui tient la bourse, receveur]

2 - Hamallar gibi bâzı işçi veya esnaf bölüklerinde her günkü kazancı toplıyan kimse. [Intendant]

KESEĞEN i. Küçük fare, elbise kesen sıçan, ki büyüğüne «geme» derler. Buna «kesken» denildiği de vardır. [Petite souris qui ronge les habits]

KESEK i. Bel, kazma veya sabanın çıkardığı büyük toprak parçası. [Motte de terre]

2 - Bir yere sıralanıp çimen yapılmak üzere üstündeki çimle birlikte kesilip kalıp halinde çıkarılmış dört köşeli çayır parçası. [Morceau quadrangulaire de gazon]

KESEL Ar. i. Gevşeklik, tembellik, rehavet. [Langeur, inertie]

KESELEMEK f. Yıkanırken kir çıkarmak için vücuda kese sürmek. [Frotter avec un sachet de crin (dans le bain)]

KESELENMEK f. Kendine kese sürmek veya keselemek işini kendine yaptırmak. [Se frotter ou être frotté avec un cachet de crin]

KESELİ s. Kesesi olan. [Qui a la bourse, ou le sachet, le sac]

§ Keseli kurt: Hek. Şerit kurtlarının yavru şekli. eskt. Dûdu mükeyyes. [Cysticérque]

KESELİLER ç. i. Zo. Kanguru gibi dişilerinin karnında, yavrularını taşımıya yarar keseleri bulunan hayvanlar takımı. eskt. Keysiye. [Marsupiaux]

KESEN i. Mat. Bir şeklin üzerinden geçen doğru (müstakim). eskt. Katı'. [Sécant]

KESENEK i. Bir şeyin gelirini satın alma işi, iltizam. [Affermage]

§ Keseneğe almak: Gelirini satın almak, iltizam etmek. [Acheter des revenues publics]

KESENEKÇİ s. Keseneğe alan kimse, mültezim. [Fermier, contractant des revenus publics]

KESENKES zf. Kesin (katî) olarak: Gitmiyeceğini kesenkes söyledi. [Définitivement]

KESER i. Bir tarafı ağaç, tahta yontmıya yarar enli ve keskin ağızlı, öteki tarafı çivi çıkarmıya elverişli büyük bir çekiç halinde bulunan kısa saplı çelik alet. [Doloire]

KESİ i. Kesenek, iltizam: Zeytinliği kesiye verdiler. [Affermage]

2 - Çamaşır, bezden biçilmiş elbise, kesilmiş kumaş. [Linge, étoffe taillé, coupon]

3 - Atımlık, bir defa silâhı doldurmıya yetecek kadar barut, barut ölçüsü: Bir kesi barut. [Mesure de poudre, quantité de poudre suffisante pour une décharge]

§ Kesi taşı: Akar sularda çamaşırı üstünde döverek yıkadıkları yassı taş. [Pierre d'une fontaine ou d'une rivière sur la quelle on bat le linge]

KESİCİ s. Kesen: Odun kesici, yol kesici, koyun kesici. [Qui coupe, retranche ou taille etc.]

KESİF Ar. s. Yoğun, sık, kalın olan, şeffaf (saydam) olmıyan: Kesif bir duman, kesif bir kalabalık. [Épais, dense, opaque]

KESİK s. Kesilmiş olan, maktu': Kesik ağaç, kesik kumaş. [Coupé]

2 - Sakatlanmış: Kesik kol, kesik parmak. [Mutillé]

3 - Yorgun, bitkin: Dizlerim, kollarım kesik. [Relaché, abattu]

4 - Bozuk, bozulmuş: Kesik süt, kesik mayonez. [Gaté]

§ Kesik kesik: Ara vererek ve kısa kısa, fasılalı. [Interrompu, discontinu]

§ Kesik koni: Mahrutu nakıs. [Tronc de cône]

§ Kesik piramit: Ehramı nakıs. [Tronc de pyramide]

KESİKLİ s. Fiz. Biteviye sürüp gitmiyerek arada duraklamalar yapan. eskt. Munkatı: Kesikli akım (munkatı cereyan), kesikli tayf. [Discontinu]

KESİKLİK i. Kesilmiş şeyin hali: Ağacın, kumaşın, kolun kesikliği. Sütün kesikliği (bozukluğu). [État d'une chose coupé, ou d'un membre mutilé]

2 - Yorgunluk, kırıklık: Bugün bir kesikliğim var. [Courbature, abattement]

KESİKSİZ s. Fiz. Biteviye sürüp giden. eskt. Mütemadi: Kesiksiz akım (mütemadi cereyan). [Continu]

KESİLMEK f. Kesmek işine uğramak, kat'edilmek, boğazlanmak, ayrılmak: Ağaç kesildi, koyun, piliç kesildi. [Être coupé, être tranché]

2 - Biçilmek: Kostüm kesildi, yarın prova edilecek. [Être taillé, coupé]

3 - Durmak, dinmek: Yağmur kesildi. [Cesser]

4 - Gücü, takati kalmamak: Koşucular-dan biri kesildi. Yokuşta çabuk kesiliyor. [Être abattu]

5 - Kesin, katî olarak kararlaşmak: Pazarlık kesildi. Nikâh günü kesildi. [Être décidé]

6 - Bozulmak, ekşimek, suyu başka maddelerinden ayrılmak: Süt kesildi, mayonez kesildi. [Être gaté]

7 - Benzemek, dönmek: Elleri buz kesilmiş. Ortalık deniz kesildi. Başımıza kâhya kesildi. [Devenir, ressembler à, être comme]

8 - Artık yapamamak veya yanaşamamak: Yemekten kesildi. Okumaktan kesildi. [Être interrompu]

KESİM i. Kesmek işi ve tarzı, kesme: Ağaçların kesimi, kumaşın kesimi. [Action et manière de couper, de tailler]

2 - Bırakma, aralık verme, tatil: Ders kesimi. [Action de faire cesser, vacance]

3 - Biçim, şekil, tarz, tavır: (Kimdir şu geçen dayı kesimli delikanlı? Nedim). [Forme, manière]

4 - Bir şeyin bütününe toptan biçilen kıymet, iltizam bedeli, mukataa: Çiftliği kesime vermek. [Prix déterminé pour le tout, affermage]

§ Et kesimi: Hıristiyanlarca perhiz iptidası, apukurya, karnaval. [Carnaval, commencement du carème]

§ Su kesimi: Geminin suya batan kısmının derecesini göstermek için kaplamasının aşağı tarafına konulmuş rakamlar, ki bu derece geminin ağırlığiyle uygun olup harb gemilerinde sabit, ticaret gemilerinde değişik olur ve alınan yükün derecesine göre değişir. [Partie du navire qui reste au dehors de l'eau, flottaison]

KESİMCİ s. Kesenekçi, iltizamcı, mültezim. [Affermataire]

KESİN s. Şüphesiz, tereddütsüz ve geri dönmez, katî: Kesin karar, kesin cevap. [Définitif, catégorique]

§ Kesin bilgi: Fel. Kendini her hangi bir konuda (mevzuda) hakikate ermiş bilen zihnin hali. «Şüphe» karşıtı (zıddı). eskt. Yakîn, ilmülyakîn. [Certitude]

KESİNLEŞMEK f. Kesin bir hal almak, katîleşmek. [Se déterminer, devenir certain]

KESİNLEŞTİRMEK f. Kesin bir hale getirmek, katîleştirmek. [Rendre certain, définitif]

KESİNLİK i. Kesin olma hali, katiyet. [État ou caractère absolu d'une chose]

KESİNMEK f. Kendi için kesmek veya kestirmek: Elbiselik kesinmek. [Se tailler (des habits)]

KESİNTİ i. Kesilme, aralık, fâsıla verilme, inkıta': İş kesintiye uğramadan devam etti. [Interruption, cessation]

2 - Ödenen bir ücretten her hangi bir sebeple kesilen kısım, katiyat, tevkıfat. [Coupure, rognure]

KESİR, KESR Ar. i. [كسر] Kırma, paralama: Camın kesredilmesi, kolun kesri. [Action de briser, de casser]

2 - Bozma, kötüleştirme, azaltma: İtibarın kesri, kesri namus. [Destruction]

3 - Hek. Kırık: Bacak kemiğinde kesir var. [Fracture]

4 - Mat. Bir birimin (vahidin) bölündüğü parçalardan biri, veya birkaçı: Yarım, dörtte üç, yüzde beş birer kesirdir. [Fraction]

§ Bayağı kesir: Ondalık olmıyan kesir: Sekizde üç, yirmide dört gibi. eskt. Âdi kesir. [Fraction ordinaire]

§ Bileşik kesir: Ondalık kesirle birlikte bir veya birkaç birimi de içine alan sayı: «1.5», «2.75» birer bileşik kesirdir. eskt. Mürekkep kesir. [Fraction composée]

§ Ondalık kesir: Paydası (mahreci) 10 veya 10 un her hangi bir kuvvetinden ibaret olan kesir 0,3 (onda üç), 0,15 (yüzde on beş), 0,007 (binde yedi) gibi. eskt. Âşari kesir. [Fraction décimale]

KESİR Ar. s. [كثير] Çok, bol (Bu sıfat türkçede «kesirülevlât», «kesirülmal», «kesirülvuku'» gibi terkiplerde kullanılmıştır). [Beaucoup]

KESİŞEN s. Mat. Bir nokta veya çizgi üzerinde birbirine kavuşup giden (çizgiler veya yüzeyler) (hatlar veya satıhlar) eskt. Mütekatı. [Concourant]

KESİŞMEK f. Pazarlıkla kesin olarak uyuşmak. [Conclure un arrangement à conditions définitives]

2 - Mat. Bir nokta veya çizgi üzerinde birbirine kavuşmak. eskt. Tekatu etmek. [Concourir]

KESİT i. Mat. Bir cismin düz kesildiği zaman meydana çıkan düzlemin (müstevinin) şekli: Bir koninin (mahrutun) kesitleri, doğrultularına (istikametlerine) göre daire, elips (kat'ı nakıs) ve parabol (kat'ı mükâfi) olabilir. Bir kürenin her kesiti daire şeklinde olur. eskt. Makta. [Section]

KESKEN i. Zo. Danaburnu denen böceğin başka bir adı. bk. Danaburnu. [Ver blanc]

2 - bk. Keseğen.

KESKİ i. Küçük balta. [Hachètte]

2 - Demir veya saç kesmek için üzerine çekiçle vurularak yürütülen keskin alet. [Hachereau]

Keski

KESKİN s. Fazla kesici: Keskin bıçak. [Tranchant, aigu]

2 - Tesiri çok olan, sert: Keskin sirke, keskin soğuk. [Acre, fort, violent]

KESKİN* (Denek Madeni) Ankara vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan

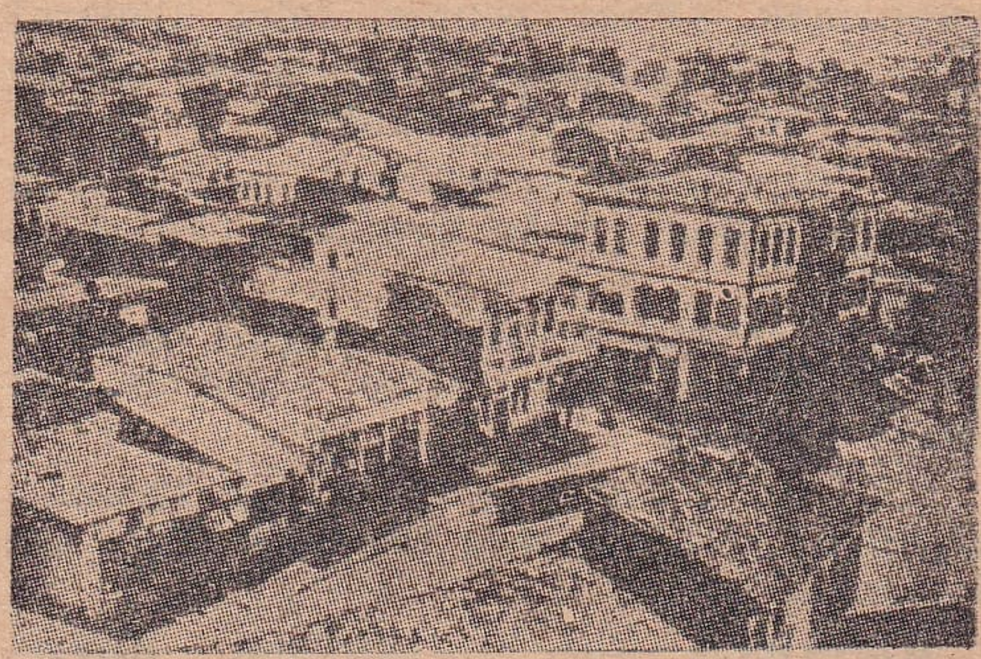

Keskin'den bir görünüş

kasabanın adıdır. Vilâyetin doğu kuzeyinde bulunan ve 1.700 kilometre kare arazisi olan ilçenin 59 köylü merkez bucağından başka 18 köylü Çelebi isimli bir bucağı vardır. Eski adı Denek Madeni idi. Denek, ilçenin ârızalı olan topraklarında bir dağın ismidir. İlçenin meyvacılığı hayli ileridir ve hususi idareye ait meyva fidanlığı da yıldan yıla gelişmektedir. Başta patates olmak üzere epeyce sebze de yetiştirir. Hayli bağları da vardır. Başta tiftik keçisi olmak üzere hayvancılığı da oldukça ehemmiyetlidir. Kasaba, deniz seviyesinden yüksekliği 1.200 metre olan bir sahada kurulmuştur. 28 kilometrelik muntazam bir şose ile Kırıkkale demiryolu istasyonuna ve oradan da demiryolu ile Ankara'ya bağlıdır. Eskiden simli kurşun madenini işletmek üzere kurulmuş bir köydü. Sonraları Romanya, Bosna - Hersek muhacirlerinin yerleştirilmesiyle büyümüştür. Şimdi etrafı bağlı ve yeşillikli oldukça mamur bir kasabadır. İlçenin nüfusu 33.391, kasabanın da 4.580 dir (1945 te).

KESKİNLEŞMEK f. Keskin hale gelmek. [Devenir tranchant, aigu, ou fort etc.]

KESKİNLİK i. Keskin olanın hali. [État d'être tranchant, aigu, ou fort etc.]

KESME i. Kesmek işi. [Action du couper, de tailler etc.]

2 - Teneke, saç gibi şeyleri kesmek için kullanılan büyük ve kalın makas. [Grand ciseaux pour couper du fer blanc etc.]

3 - Kaba kaya haline gelmiş toprak: Bir metre kazınca sağlam bir kesme çıktı. [Rocher]

4 - Mat. Daire kesmesine de bâzı vakit kısaltılarak kesme denir. eskt. Kıtai daire. [Secteur]

KESME s. Küb (mikâp) veya kübe yakın biçimde kesilmiş olan: Kesme taş, kesme şeker. [Taillé à forme de cube, cubique]

KESMECE zf. (Kavun karpuz gibi meyvalar hakkında) Kesip bakmak şartiyle: Kesmece pazar. [À condition de couper]

KESMEK f. Bıçak, makas gibi bir aletle ayırmak, biçmek: Tahta, bez, kumaş kesmek. [Couper]

2 - Boğazlamak: Koyun kesmek, adam kesmek. [Égorger, abattre]

3 - Son veya aralık vermek, teskin etmek, geçirmek: Bu ilâç ağrıyı keser. [Faire cesser]

4 - Bitmesine, durmasına sebebolmak: Sözümü kesmeyiniz. [Interrompre]

5 - Kararlaştırmak: Gününü henüz kesmediler. [Décider]

6 - Katîleştirmek, tâyin etmek: Dâvayı kesti. [Désigner, déterminer]

7 - Alıkoyup vermemek: Hizmetçinin aylığından beş lira kesti. [Retenir]

8 - (Para hakkında) Basmak: Para kesmek yalnız devletin hakkıdır. [Battre (monnaie)]

9 - Azaltmak, eksiltmek: Vapur yolunu kesti. [Diminuer]

10 - (İskambil kâğıtları hakkında) Destenin bir kısmını kaldırıp yanına veya ötekilerin yanına veya altına koymak. [Couper (les cartes)]

11 - arg. Caka yapmak: Çoluk çocuk içinde kesip duruyor. [arg. Parader]

§ Kesip atmak: Uzun düşünmeden kesin (katî) karar vermek. [Prendre une décision définitive]

KESMELİK i. Taşocağı. [Carrier]

K E S M E Z s. Keskin olmıyan, kör. [Émoussé]

KESMİK i. Başakla karışık iri saman. [Paille fine produite par le brisement d'épis]

KESPETMEK, KESBETMEK f. Kazanmak, edinmek. [Acquérir, gagner]

KESPUT* Balıkesir vilâyeti merkez ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı ve belediyesi

bulunan bir bucaktır. 37 köyü, 14.162 nüfusu olup bunun 2.922 si ufak bir kasaba halinde bulunan Kesput bucak merkezindedir ki o da Balıkesir'in 27 kilometre doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır.

KESRET Ar. i. Çokluk, bolluk. [Multitude, abondance]

KESRETLİ s. Çok, bol. [Abondant, fréquent]

KESRETMEK f. Kırmak, kötüleştirmek. bk. Kesir. [Casser, briser, rompre]

KESTANE Yun. Kayıngillerden, kerestesi sağlam olduğu için doğramacılıkta aranan bir orman ağacı, ki meyvasının yenmesi veya yenmemesi bakımından ikiye ve meyvanın çeşidi noktasından da birkaç kısma ayrılır. Bu yemiş iki veya üç tanesi bir arada yeşil ve dikenli bir dış kabuk içinde bulunur, her birinin kendi kabuğu da açık kahve renginde olur. Bağ yetişen iklimlerde kestane de yetiştiği için memleketimizin bol ağaçlarındandır. Hele Bursanın kestanesi meşhurdur. [Châtaigne, châtaignier]

Kestane dalı ve meyvası

2 - s. (Saç hakkında) Açık kahve rengi. [adj. Châtain]

§ At kestanesi: Meyvası yenmiyen kestane. [Marron]

§ Kestane dorusu: At donlarından kestane kabuğu renginde olan. [Bai brun (cheval)]

KESTANECİ s. Kestane kebabı satan kimse. [Marchand de châtaignes]

KESTANELİK i. Kestane ağaçlarının topluca bulunduğu yer, kestane koruluğu. [Chataigneraie]

KESTEL İta. i. Hisarcık, kasır. [Castel, château]

KESTEL* (Gürsu) Bursa vilâyeti merkez ilçesine bağlı tam teşkilâtlı ve belediyesi bulunan bir bucak olup merkezinin adı Gürsu'dur. 47 köyü, 23.508 nüfusu olup bunun 1.239 u Bursa'nın 12 kilometre doğusunda bulunan ve ona muntazam bir şose ile bağlı olan bucak merkezindedir.

KESTEP* (Eşen) Muğla vilâyetinin Fethiye ilçesine bağlı bir bucak olup eski adı Eşen idi. 15 köyü, 7.177 nüfusu vardır. Bunun 764 ü bucak merkezindedir ki o da Fethiyenin güney doğusundadır ve ona Kemer bucağından dolaşan 45 kilometrelik araba yoliyle bağlıdır.

KESTRE i. Kitre. [Bétoine]

KESTİRİLMEK f. Kestirmek işine uğramak. bk. Kestirmek. [Être coupé, retranché etc.]

KESTİRME i. Kestirmek işi. [Action de faire couper etc.]

2 - Bir yere en çabuk götüren kısa yol, kese. [Chemin racourci]

3 - Tereddütsüz ve kesin (katî) olan, dolambaçlı olmayıp doğrudan doğruya yapılan: Kestirme cevap. [Définitif]

KESTİRMEK f. Kesmek işini birine yaptırmak. [Faire couper, faire abattre]

2 - Bulup çıkarmak, tahmin ve takdir etmek. [Conjecteur, évaluer]

3 - Otururken uyuklamak veya uyku zamanı dışında biraz uyumak. [Faire un somme]

KEŞ i. Yağsız peynir, yoğurt peyniri. [Sorte de lait aigre caille, sorte de fromage maigre]

KEŞ s. Ahmak, aptal, kolay aldanan, akılsızlığını bilmiyerek ukalâlık eden, kakavan. [Nigaud]

KEŞAKEŞ Far. i. Çekişme, Kavga. [Lutte, désaccord]

2 - Tereddüt, kararsızlıktan gelen sıkıntı. [Incertitude]

KEŞAN Far. s. Çeken, çekenler: Mihnet keşan: Mihnet çekenler. [Qui tire, qui train]

§ Top keşan: Top çeken beygir. [Cheval qu'on attelle à un convoi de canon]

KEŞAN Far. i. Zincirden yular veya ayak kösteği. [Licou ou entrave en forme de chaîne]

KEŞAN* Edirne vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Vilâyetin güney tarafını ve Saros körfezi kıyılarını kaplıyan ilçenin 18 köylü merkez bucağından başka gene 18 köyü bulunan Enez, 16 köylü Mecidiye ve 11 köylü Yerlisu isimli üç bucağı vardır. Arazisi azçok ârızalı ve birçok yerleri yatıktır. Batısından Meriç ırmağı geçer ve ilçenin çayları, dereleri bu ırmağa karışır. Otlakları geniş, ovaları ve vadileri verimli olup her türlü hububat, meyva ve sebze ile birlikte hayvancılığı da bereketlidir. Keşan, Uzunköprü demiryolu istasyonuna 47 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlıdır. Ege denizi kıyısına 33 kilometre mesafededir. Gelibolu'nun 55 kilometre kadar kuzeyine düşer. Bütün ilçenin 38.082 ve Keşan kasabasının da 8.227 nüfusu vardır (1945 te).

KEŞAP* (Uğurcu) Giresun vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucak olup mer-

kezi Uğurcu köyündedir. Bucağın 45 köyü, 28.096 nüfusu vardır. Bunun 905 i bucak merkezi olan Uğurcu köyündedir. Burası Giresun'un 14 kilometre doğusunda ve Karadeniz kıyısındadır. Aralarındaki yol da arabaya elverişlidir.

KEŞFETMEK f. Bulmak, var olan fakat bilinmiyen bir şeyi meydana çıkarmak, açınlamak. [Découvrir]

KEŞFÎ Far. s. Keşfe ait, tahmin ve takdire dair. [Qui concerne une évaluation]

KEŞFİYAT Ar. ç. i. Keşifler, açınlamalar. Yirminci Yüzyıl keşfiyat asrıdır. [Découvertes]

KEŞİDE Far. i. Çekme, çekilme, çekiliş: Telgraf, poliçe, çek, piyango keşidesi. Ziyafet keşide etmek (çekmek). [Tiré, attiré, tracé]

2 - Eski yazıda bâzı harflerin baş tarafı yazıldıktan sonra çekilen ufak çizgi, ki bâzı defa da güzellik için yapılırdı. [Trait (d'une lettre)]

KEŞİF, KEŞF Ar. i. [كشف] Açın, açınlama, gizli veya başkasınca bilinmiyen bir şeyi meydana çıkarma. [Découverte]

§ Keşif kolu: Ask. Düşmanın yerini, hazırlık, miktar ,silâh gibi her şeyini anlamak üzere gönderilen kol. [Corps de reconnaissance]

KEŞİŞ Far. i. Manastır rahibi, evlenmiyen rahip, karabaş rahip. [Prêtre ou moine chrétien]

KEŞİŞDAĞI* bk. Uludağ.

KEŞİŞHANE Far. i. Keşişlerin oturdukları inziva yeri, manastır. [Monastère, couvent chrétien]

KEŞİŞLEME i. Doğu ile güney arasından esen rüzgâr. Cenubu şarki rüzgârı, ki karayel'in zıttıdır. [Vent du sud-est]

KEŞKE, KEŞKİ Far. e. [كاشكى] Dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek «ne olurdu» gibi özleme veya pişmanlık anlatır: Keşke buraya gelmeseydik. [Il aurait mieux valu, je souhaite que]

KEŞKEK i. İyice dövülmüş etle buğdaydan yapılan bir yemek. [Gruau bouilli avec de la viande coupée en petits morceaux]

KEŞKİ Far. e. bk. Keşke.

KEŞKÜL Far. i. [كشكول] Eskiden diyar diyar gezen bâzı dervişlerin veya derviş kıyafetinde dilencilerin ellerinde tuttukları, yahut omuzlarına astıkları Hindistan cevizi kabuğundan veya abanozdan yapılmış çanak, dilenci çanağı. [Écuelle en grande coque de coco que les derviches mendiants portaient suspendu à leur bras]

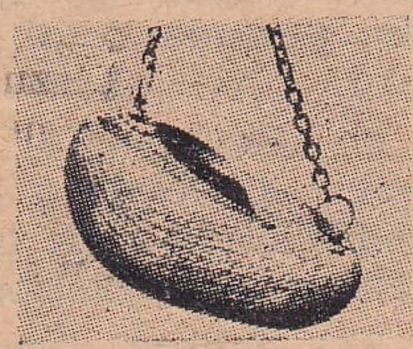
Keşkül

2 - Üstü dövülmüş fıstık ve rendelenmiş Hindistan cevizi gibi şeylerle bezenmiş bir çeşit süt tatlısı. [Sorte de douceur préparée de lait et de pistache]

KEŞKÜLÜFUKARA Far. b. i. Keşkül.

KEŞMEKEŞ Far. i. Çekişme, kavga, muaraza: Evde bir keşmekeştir gidiyor. [Lutte]

2 - Kararsızlık, tereddüt: O iş keşmekeşte kaldı. [Incertitude, souci]

KEŞŞAF Ar. s. Gizli şeyleri meydana çıkaran, sırları bulup anlatan. [Qui dévoile, découvre, qui explique le sens caché]

2 - Eskiden izcilere verilen isim. [Boy scout, éclâireurs]

KEŞTİ Far. i. Gemi. [Navire]

KET i. Engel, sekte, ârıza. (Bu kelime yalnız «ket vurmak» tâbirinde geçer). [Obstacle, entrave]

§ Ket vurmak: Engel olmak, güçleştirmek, sekte vermek: Bu hareketiyle benim işime ket vurmuş oldu. [Empêcher, embarasser]

KET i. Nişasta. [Amidon]

KETAL i. Nişastalı, kolalı (çirişli) bir çeşit parlak bez. [Toile collée]

KETE i. Katmerli çörek, pirinç unu hamurundan bir nevi çörek. [Gateaux doublé]

KETEBE Ar. ç. i. Kâtipler, yazıcılar: Eski Babıâli ketebesi. [Les secrétaires]

KETEBE Ar. i. Eskiden hattatların kendilerinden yazı dersi alanlara verdikleri icazetname: Filân hattattan ketebe almış. [Permisson ou certificat de calligraphie]

2 - Eskiden yazı levhalarına veya yazma kitaplara konulan hattat imzası: Bu levhanın ketebesi yok, o kitabın ketebesi okunmuyor. [Signature d'un calligraphe]

KETEN Ar. i. كتان Mavi çiçekler açan ve tellerinden (liflerinden) yapılan ipliklerle sağlam ve makbul dokumalar meydana getirilen bir bitki (nebat) ki ketengiller denilen familyadan ve beş taçyapraklılardandır. Sıcak ve mutedil iklimlerde yetişir. [Lin]

Keten ve çiçeğinin kesiti

2 - s. Bu nebatın saplarından çıkan liflerle yapılmış: Keten mendil, keten gömlek. [De lin]

§ Keten helvası: Tel tel ayrılmış şekilde yapılan bir çeşit helva. [Espèce de douceur]

§ Keten kuşu: Serçegillerden, ötüşü güzel bir kuş. [Linot, linotte]

Keten kuşu

§ Keten tohumu: Ketenin küçük olan taneleri, ki yağı alınır ve bezir yağı adiyle boyacılıkta kullanılır. Kendisi de döğülerek un haline getirilip hekimlikte işe yarar. [Grain de lin]

KETENCİ s. Keten yapan veya satan. (kimse). [Fabricant ou marchand de lin]

KETENCİK i. Deniz yosununun ince bir nev'i. [Algue fine]

2 - Turpgillerden, küçük sarı çiçek açan bir bitki (nebat) ki yağı zeytin yağı gibi ışık vermekte kullanıldığı gibi boyacılıkta da işe yarar. [Caméline]

Ketencik, çiçeği ve tanesi

KETENGİLLER ç. i. Bot. Ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden bir bitki familyası, ki ketenden başka türleri (nevileri) pek çok olan keneviri de içine alır. eskt. Ketaniye. [Linacées]

KETHÜDA Far. i. [کدخدا، کتخدا] Kâhya. Bir daire veya konağın veya bâzı işlerin idaresine memur olan emniyetli adam. Vekili umur: Eski sultan ve vezir saray ve konaklarının birer kethüdaları vardı ki türkçede bu kelime kâhya şeklinde söylenir. [Intendant]

2 - Bir esnaf zümresini idare eden: Esnaf kâhyası. Arabacılar kethüdası. [Chef d'une corporation]

§ Kapı kethüdası: bk. Kapı kâhyası.

§ Kethüda bey: Eskiden devletin iç işlerine bakan büyük memur ki «kethüdayı sadrı âli» de denirdi ve sadrazamların bir çeşit muavini gibi sayılırken sonraları başlı başına mühim bir devlet memurluğu haline girmişti. 1835 te kethüdalık adı «Mülkiye nezareti» ne, iki sene sonra yani 1837 de ise «Dahiliye nezareti» ismine çevrilmiştir. [Ministre de l'intérieur avant 1835]

§ Kul kethüdası: bk. Kul kâhyası.

KETİBE Ar. i. Alay, asker alayı. (Bu kelime eskiden yalnız edebî eserlerde ve bilhassa şiirde kullanılırdı). [Régiment]

KETİF, KETF Ar. i. Omuz, omuz küreği. [Épaule]

KETİM, KETM Ar. i. Gizleme, saklama, sır tutma: Ketmi esrar: Sırları saklama. Ketmi esnan: Askerliği gelmiş olanların gizli tutulup nüfusa kaydedilmemiş olması. [Action de cacher, simulation, discrétion]

§ Ketmetmek: Gizlemek, saklamak. [Cacher, dissimuler, tenir secret]

KETUM Ar. s. Ağzı pek, sır saklıyan: Pek ketum adamdır, ona her şey söylenebilir. [Discret]

KETUMLUK i. Kimseye sır açmaz olanın hali, ağız sıkılığı. [Discrétion]

KET VURMAK f. bk. Ket.

KEVAKİP Ar. ç. i. Yıldızlar, kevkepler. [Étoiles, astres]

KEVGİR Far. i. [کفگیر] Köpük almak, yemek kotarmak gibi işlerde kullanılan yayvan ve delikli kepçe. [Ecumoire]

KEVKEB, KEVKEP Ar. i. [کوکب] Yıldız, gökteki cisimlerden biri. [Étoile, astre]

KEVKEBE Ar. i. Eski zamanlarda İran hükümdarlarının alayları önünde götürülen bir sırık ucuna yerleştirilmiş çelikten parlak bir top. [Globe de métal brillant monté sur un long bâton qu'on portait autrefois devant le cheval d'un prince]

2 - mec. Alay, debdebe, tantana. [fig. Faste, majesté]

KEVN Ar. i. Varlık, vücut, âlem. Kevneyn: İki âlem, yani dünya ve ahret. Seyyidülkevneyn: İki âlemin efendisi olan Peygamber Muhammedin unvanlarından biri. [Existence]

§ Kevnü mekân: Dünya, tabiat ve kâinat. [Univers]

KEVNÎ s. Kâinata ve kâinat ilmine ait. Evrenbilimsel. [Cosmologique]

KEVNİYAT Ar. ç. i. Evrenbilim. İlmi kâinat. Kozmoloji. [Cosmologie]

KEVSER Ar. i. [کوثر] Cennette bulunduğu rivayet edilen bir çeşmenin adı. [Source du paradis]

2 - mec. Pek iyi su veya nefis içki. [fig. l'eau délicieuse]

KEY Ar. i. Yarayı kızgın demirle yakma, dağlama. [Cautère, cautérisation]

KEYF, KEYİF Ar. i. [کیف] Memnunluk, kendini iyi bulma hali: Bugün keyfim yerinde değil. Bu haber keyfimi kaçırdı. [Aise, bonne humeur]

2 - Zevk, safa, hoş vakit geçirme, eğlence: O keyfine pek düşkündür. Deniz kenarındaki sazlı bahçede herkes keyfinde. [Plaisir, distraction]

3 - Sıhhat, esenlik: Filâna keyif sormıya gideceğim, dün keyfini bozmuş. Arkadaşım biraz keyifsiz. [Santé]

4 - Hafif sarhoşluk: Küçük bir şişenin

başına geçmiş keyif yetiştiriyor. Keyif haliyle şakayı biraz ileriye vardırmış. [Ivresse légère]

5 - Sarhoş: Hayli keyf olmuş. [Ivre, gris]

6 - Heves, yolsuz arzu, düşüncesiz istek: Herkesin keyfine göre hareket güçtür. [Caprice]

§ Çakır keyf: Adam akıllı sarhoş, doğru konuşamıyacak ve söyleneni anlıyamıyacak derecede sarhoş. [Ivre au point de ne plus pouvoir ni bien parler, ni bien distinguer, soûl]

§ Keyfi bozulmak: Neşesi kaçmak. [Être troublé, avoir des tourments]

2 - Rahatsız olmak, hastalanmak. [Être indisposé]

§ Keyfi gelmek: Neşelenmek. [Devenir gai]

§ Keyif çatmak, keyif yetiştirmek: İçerek eğlenmek. [Boire, s'enivrer]

§ Keyif sormak: Hatır sormak, sıhhatini sormak. [S'informer de la santé de quelqu'un]

KEYFEMAYEŞA Ar. zf. [كيفما يشاء] Her nasıl isterse, kimseye sorup danışmak ihtiyacında olmaksızın: Diktatörler bir memleketi keyfemayeşa idare ederler. [Comme il voudra, selon son bon plaisir, à son gré]

KEYFETMEK f. Hoş ve eğlenceli vakıt geçirmek. [Se divertir, s'amuser, se distraire]

KEYFÎ Ar. s .Hiçbir nizam ve kaideye bakmadan, kendi isteğine göre: Keyfî muamele. [Arbitraire]

KEYFİYET i. Bir şeyin nasıllığı. Nitelik, vasıf, iyi veya kötü olması. [Qualité]

2 - İş, madde, mesele: Size bahsettiğim keyfiyet. [Affaire, question]

KEYİF i. bk. Keyf.

KEYİFLENMEK f. Keyifli hale gelmek, zevk ve haz duymak. [Se rejouir, éprouver du plaisir]

KEYİFLİ s. Keyfi yerinde, neşeli. [De bonne humeur, gai]

2 - Biraz sarhoş, nîm mest. [Qui a une point d'ivresse]

KEYİFSİZ s. Az hasta. [Indisposé, malade]

KEYİFSİZLENMEK f. Hastalanmak, hafifçe rahatsız olmak. [Être indisposé, devenir malade]

KEYİFSİZLİK i. Hafif hastalık. [Indisposition]

KEYLÛS Ar. i. Kilüs. Yemeklerin midede hazmedildikten sonra barsaklarda da ezilip lenf damarları tarafından emilmiye elverişli olarak aldıkları hal: Keylûstan önce su içmemeli derler. [Chyle]

KEYMUS Ar. i. Kimüs. Yenilen ve içilen şeylerin midede ezildikten sonra meydana gelen sıvı (mayi) ki kana karışır ve keylûstan (kilüsten) sonra meydana gelir. [Chyme]

KEYSUN* Malatya vilâyetinin Besni ilçesine bağlı bir bucak olup 18 köyü, 7.622 nüfusu vardır. Bunun 581 i Keysun köyündedir ki burası da Besni ilçe merkezinin 30 kilometre güneyindedir. Aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KEZ i. bk. Gez.

KEZA, KEZALİK Ar. e. [كذا، كذلك] Öyle, bu da öyle, bu da onun gibi: Evvelki gün çok yağmur yağdı, dün keza. Siz gitmek istemiyorsunuz, ben de kezalik. [Aussi, ainsi de suite, idem]

KEZLEMEK f. Nişan almak. [Fixer au but]

KEZZAB Ar. s. [كذاب] Çok yalan söyliyen. [Menteur, imposteur]

KEZZAP Far. i. [تيزاب] Kilsli taşları oyup aşındırdığı için litoğrafyada ve mermerleri temizlemekte kullanılan sert bır sıvı (mayi) ki kimyaca da adı «azotik asit» veya «nitrik asit» tir. [Eau forte, acide azotique, acide nitrique]

KIBAL Ar. i. Şekil, kıyafet: Bu kıbaldeki adamdan hayır umulur mu? Ben bu kıbal ile herkesin önüne çıkamam. [Forme, costume, physiognomie]

KIBALE Ar. i. [قبالة] Ebelik: Fenni kıbalede mahir bir hekim. [Accouchement]

KIBLE Ar. i. [قبلة] Namazda yönenilen (teveccüh edilen) taraf: Müslümanların kıblesi Kâbe'nin bulunduğu Mekke, Yahudilerinki Mescidi Aksâ'nın bulunduğu Kudüs'tür. [Côté vers lequel on se tourne en faisant la prière]

2 - Güneyden esen rüzgâr. [Vent du sud]

KIBLENÜMA Far. b. i. Kıble tarafını göstermek için işaretleri bulunan pusula, ki kıblename de denir. [Boussole employée pour indiquer la direction de la Mecque]

KIBRIS* [Chypre] Akdenizin doğusunda, İskenderun körfezinin ağzında, Anadolu'nun bir parçası halinde bulunan büyük ve kıymetli bir adadır. Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdenizin en büyük adası olup yüzölçümü 9.600 kilometre karedir. Güney sahillerimizden Anamur burnu ile adanın en kuzey noktası olan Kormakiti burnu arasında ancak 44 mil mesafe vardır. Ada batıdan doğuya doğru iki dağ zinciri ile ârızalıdır ki Olympus ismini

alan güney tarafındaki dağlar daha yüksektir ve bu iki zincirin arasındaki geniş ova verimli ve zengin olup Pedias ve Ya-

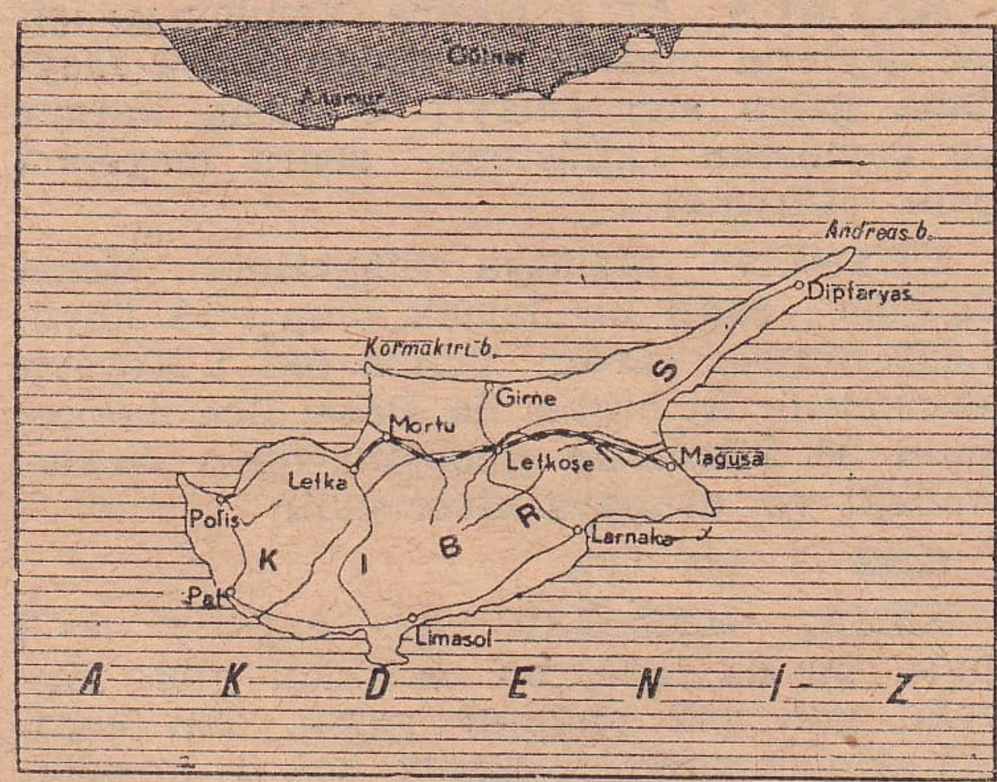

lias adlı ırmaklarla sulanır. Eskidenberi bağlariyle ve şarabiyle meşhur olan adanın başlıca ihracatı harup, arpa, şarap, üzüm,

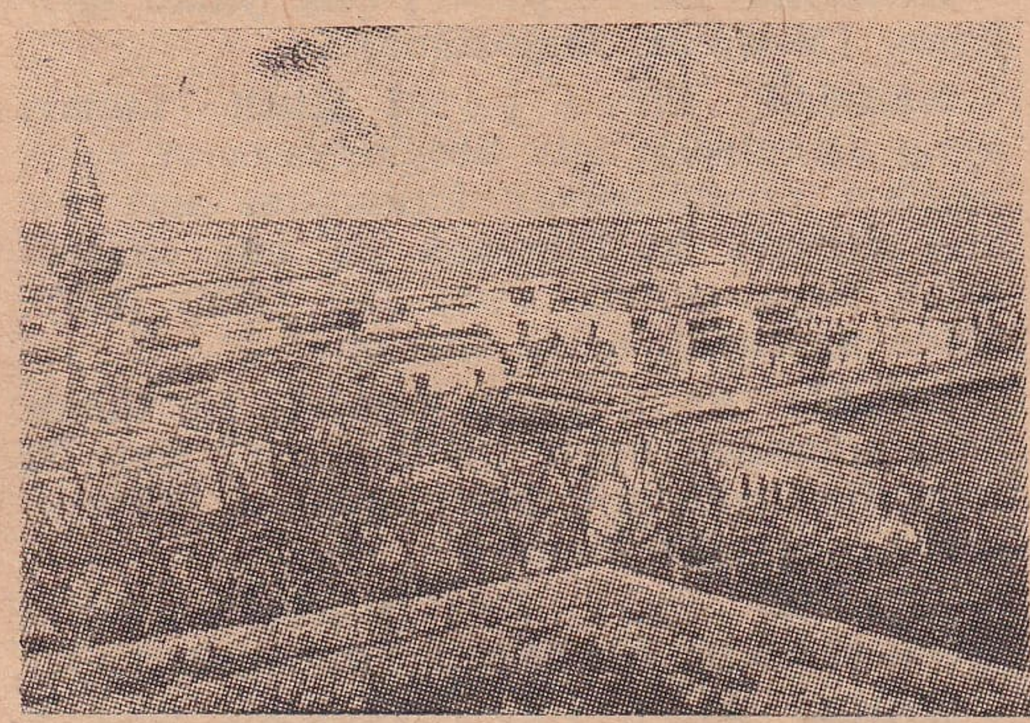

Eski Girne'den bir görünüş

pamuk, ipek ve bir miktar yündür. Merkezi 20.000 kadar nüfusu bulunan Lefkoşa veya Nikosya şehri olup Farmagosta, Larnaka ve Limasol başlıca ihracat limanlarıdır.

Kıbrıs, Ortaçağda Lusignan denilen bir hanedan tarafından idare edilen bir Hıristiyan kırallığı idi. Sonraları Venediklilerin eline geçmiş ve 1570 de Selim II zamanında büyük fedakârlıklar pahasına Osmanlı Türkleri tarafından fethedilmişti. Türklerin elinde 300 yıl kadar kaldıktan sonra 1878 de İngiltere ile yapılan bir antlaşma neticesinde adanın idaresi muvakkat olarak bu devlete verilmişti ve İngiltere hükümeti bu ada için her yıl Osmanlı devletine 92.800 İngiliz lirası vergi verirdi. Birinci Dünya Savaşında Osmanlı devleti İngilizlerle harb haline girince 1914 te İngiltere Kıbrısı ilhak etmiş ve Türkiye de 1923 teki Lozan Muahedesiyle bu ilhakı tanımıştır. Vaktiyle iki milyon kadar insan yaşatmış olan Kıbrıs'ın bugünkü nüfusu 350.000 dir. Şimdiki halde Türkler, ancak üçte bir kadar iseler de Hıristiyanların da çoğu türkçe konuşur. Türklerden de rumca söyliyenler bulunmakla beraber üç yüz yıllık Türk hâkimiyetinden dolayı adada Türk kültürü baskındır ve Türk halkı, Türkiyeyi ana yurt saymaktadırlar.

KIBRISCIK* (Karadoğan) Bolu vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucaktır. 21 köyü, 9.616 nüfusu olup bunun 333 ü bucak merkezi olan Karadoğan köyündedir. Bucak, Bolu'nun 70 kilometre güney doğusunda ve ona arabaya elverişli âdi bir yol ile bağlıdır.

KIBRISLI MEHMET PAŞA, Emin (1813 - 1865). Abdülmecit ve Abdülâziz saltanatlarında üç defa sadrazamlıkta bulunmuş vezirlerdendir. Kıbrıs'ta doğdu. Kıbrıslı Hüseyin Efendinin oğludur. İkinci Mahmudun sarayında yetişmiş ve yeni askerlik teşkilâtında hassa alayı yüzbaşısı olmuş, sonra Pariste ve Londrada bir müddet tahsilde bulunmuştu. Bir müddet sonra askerlikten ayrılarak mutasarrıf ve vali olmuştu. Birinci sadrazamlığı altı ay, ikincisi sekiz ay, üçüncü sadrazamlığı da bir yıl kadar sürmüştü. Doğru bir adam olarak tanınmıştı. İstanbulda Sultan Mahmut türbesi bahçesinde gömülüdür.

KIÇ i. Arka taraf, geri, art: Geminin kıçı, kıç kamara. Bu hikâyenin başı, kıçı belli değil. [Partie du derrière de toute chose]

2 - İnsan ve hayvanda kuyruk sokumu bölgesi: Çocuğun kıçını şamarladı. [Derrière (d'homme, d'animal)]

§ Kıç atmak: (hayvan hakkında) Çifte atmak. [Donner des ruades]

§ Kıç attırmak: Birinden üstün olmak: Keskin zekâ keramete kıç attırır. [Être supérieur, être plus fort]

KIÇIN KIÇIN b. zf. Geri geri, arkaya doğru, gerisin geri. [En reculant]

KIDEM Ar. i. Eskilik, öncelik: Bu memurun kıdemi ötekinden çoktur. Bu şehrin kıdemi içindeki eski eser harabelerinden bellidir. [Ancienneté, préexistence]

KIDEMLİ s. Kıdemi olan, daha önce bulunan: Bu müdür kıdemli bir memurdur. [Qui a la préséance, ancien dans l'ordre hiérarchique]

KIDEMSİZ s. Kıdemi, eskiliği olmıyan. [Qui n'a pas la préséance]

KIĞ, KIĞI i. Koyun, keçi veya deve pisliği. [Fiente de mouton etc.]

KIĞIRMAK f. Çağırmak, bağırmak, çığırmak. [Appeler, crier]

KIĞIŞTI i. Hışırtı, şakırtı. [Cliquetis]

KIĞLAMAK f. (Koyun, keçi, deve hakkında) Terslemek, pislemek. [Fienter (en parlant des moutons etc.)]

KIH i. (Çocuk dilinde) Kir, kirli, kaka. [Sal, mauvais (dans le langage enfantin)]

KIHIF, KIHF Ar. i. Kafatası. [Crâne]

KIKIRDAK i. Bâzı uzuvlarda kemik vazifesi gören esnek, sert ve beyaz madde: Kulak kıkırdağı. Ar. Gazruf, gadruf. [Cartillage]

2 - Kuyruk eritilip yağı alındıktan sonra kalan gevrek posa: Kıkırdak poğaçası. [Reste de graisse fondue]

KIKIRDAMAK f. Kıkır kıkır diye ses çıkarmak, tıkırdamak. [Cliqueter]

2 - Ölmek. [Mourir]

KIL i. İnsanın ve bâzı hayvanların vücudunda biten sertçe ve kalınca tüy: Bâzı erkeklerin kol ve göğüslerinde bir postluk kıl vardır. [Poil]

2 - Âdi keçinin tüyü: Kıldan çuval. (Koyununkine yün ve yapağı, deve ve at gibilerin ince kıllarına da tüy denir). [Poil de chèvre]

3 - s. Keçi tüyünden yapılmış: Kıl heybe. [De poil de chèvre]

4 - s. Pek az: Düşmesine kıl kaldı. [Très peu]

§ Kılı kırk yarmak: Titizce incelemek. [Chercher minutieusement]

§ Kılını kıpırdatmamak: Hiç aldırmamak, bir hâdiseye kayıtsız kalmak. [Rester insouciant]

§ Kıl kuyruk: Bir çeşit yabani ördek. [Espèce de canard sauvage]

2 - mec. Kıyafetsiz, züğürt. [fig. D'un extérieur laid, miséreux]

§ Kıl testere: Oymacılıkta kullanılan iplik inceliğinde testere. [Scie à marqueterie]

KILÂDE Ar. i. [قلادة] Gerdanlık. [Collier]

§ Nişan kılâdesi: Eskiden devletçe verilmiş bir nişanın alâmeti olarak boyuna takılan ve çok defa kıymetli madenden yapılan yahut taşları da bulunan süs. [Collier d'une décoration]

KILAĞI i. Ustura, bıçak gibi kesici aletlerin çarka vuruldukları zaman yüzlerinde meydana gelen ince bir kısım, ki keskinliğine engel olur: Berberler ustura-ları kayışa veya bileği taşına vurmak suretiyle kılağıyı giderirler. [Tranchant, fil]

KILAĞILAMAK f. Kesici aletlerin kılağılarını alarak keskinliklerini arttırmak. onları bileği taşına veya kayışa vurmak. [Aiguiser, filer]

KILAĞILI s. Bilenmiş. [Aiguisé]

KILÂK, KLÂK Fr. i. Yükselir ve yassılır bir nevi silindir şapka. [Claque]

KILÂN, KLÂN Fr. i. İptidai cemiyetlerde birkaç ailenin bir arada yaşamasından meydana gelen kabîle, ki çok defa aralarında evlenmezler, mal ortaklıkları vardır ve aynı toteme bağlı bulunurlar. Sop. [Clan]

KILAPTAN i. Kılap denilen eğirme çarkiyle sarılmış sırma veya tel ile karışık ipek veya pamuk ipliği: Kılaptan işleme yorgan yüzü. [Fil métalique composé d'argent et de cuivre, imitation du fil d'or]

KILÂRİNET, KLÂRİNET Fr. i. Tahtadan maden perdeli, üflenerek çalınan bir musiki aleti, ki orkestrada ehemmiyetli yeri vardır, son zamanlarda alaturka saz takımları arasına da girmektedir. [Clarinette]

Kılârinet

KILÂSİK, KLÂSİK Fr. s. Üzerinden çok zaman geçtiği halde değerini kaybetmiyen sanat eseri veya sanatkâr, örnek eser veya sanatkâr yahut müellif: Kılâsikleri tetkik etmeli. [Classique]

2 - Eskiden kalma olup gelenek (anane) halini almış: Kılâsik usuller. [Classique]

KILÂSÖR, KLÂSÖR Fr. i. Sıralaç, göz göz ayrılmış, kâğıt tasnifine yarıyan cüzdan veya dolap. [Classeur]

KILAV i. Koyunlara gelen tehlikeli bir hastalık, ki ağızlarından köpük gelerek ölmelerine sebebolur. [Maladie mortele des bestiaux qui fait écumer la bouche]

KILAVSEN, KLAVSEN Fr. i. Kılâviyeli ve telli eski bir musiki aleti ki madenî seslidir ve piyanodan önce kullanılırdı. [Clavcin]

KILAVUZ i. Yol gösteren, delil, rehber: Yol kılavuzu, imlâ kılavuzu. [Guide, conducteur]

2 - Evlenmek istiyenlere eş bulan kimse. [Agent de mariage]

3 - Teknikte dar ve uzun bir yerden yumuşak bir şey geçirilmek istendiği vakit buna bağlı olarak geçirilen sert ve elverişli madde. [Brin conducteur, tirant, guide]

§ Liman kılavuzu: Sahillerde ve liman-

larda kaptanlara kılavuzluk eden kimse. [Pilote, lamaneur]

KILAVUZLAMAK f. Kılavuzluk etmek, rehberlik etmek. [Guider]

KILAVUZLAR* (Atça) Aydın vilâyetinin Nazilli ilçesine bağlı, belediyesi bulunan bir bucaktır. 7 köyü, 6.644 nüfusu vardır. Bunun 4.330 u bir kasaba halinde bulunan Atça isimli bucak merkezindedir. Burası Nazilli'nin 10 kilometre kadar batısında ve demiryolu üzerindedir.

KILAVUZLUK i. Yol gösterme, rehberlik, kılavuzun yaptığı iş veya meslek. [Métier ou office de guider]

KILÂVYE, KLÂVYE Fr. i. Piyano ve org gibi çalgılarda veya yazı ve hesap makinelerinde bütün tuşların sırası. [Clavier]

KILBASAN* Konya vilâyetinin Karaman ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 15 köyü, 5.423 nüfusu vardır. Bunun 1.220 si bucak merkezi olan Kılbasan'dadır ki o da Karaman'ın 10 kilometre kuzeyinde ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KILBURUN b. i. Denizin içine doğru uzanmış ince kara parçası. [Langue de terre mince s'avançant dans la mer]

KILCAL s. Fiz. İnce kıl gibi. Kılcallıkla (şâ'riyetle) münasebetli. eskt. Şa'rî. [Capillaire]

KILCALLIK i. Fiz. İnce bir boru veya mecranın hali. Kıl gibi boruların taşıdıkları sıvıya (mayie) nispetle vasıfları. eskt. Şa'riyet. [Capillarité]

KILÇIK i. Balıkların eti arasında bulunan diken gibi ince ve küçük kemik. [Arête de poisson]

2 - Fasulye, bakla gibi sebzelerin yeşil kabuğunda ve ekin başaklarında bulunan sert ve kıl gibi uzun tel, buğday ve arpa kılçığı. [Barbe d'épis]

KILÇIKLI s. Kılçığı olan: Kılçıklı balık, kılçıklı buğday. [Qui a des arêtes, qui a des barbes]

2 - mec. Pürüzlü, batıcı tarafları olan, çatallı. [fig. Épineux, épineuse]

KILÇIKSIZ s. Kılçığı olmıyan. [Qui n'a pas des arêtes ou des barbes]

KILDIRMAK f. Yaptırmak, ettirmek. (Bu kelime hemen daima namaz için kullanılır): Namaz kıldırmak: İmam camide beş vakitte namaz kıldırır. [Faire exécuter]

KILGI i. Fel. Bir düşünce veya tasavvuru iş haline getirme. Ameliye, tatbik, pratik. [Pratique]

KILGILAMAK f. Fel. Kılgı (ameliye) haline getirmek, tatbik sahasına çıkarmak. [Pratiquer]

KILGILI s. Fel. Fikir halinde kalmayıp iş haline geçen. Amelî, tatbikî, pratik. [Pratique]

KILGIN, KILGILI s. Fel. Kılgı (ameliye) haline geçirilebilen, kabili tatbik. [Pratique]

KILIBIK i. Karısının hükmü altında bulunan erkek. (Tersi «kazak» tır). [Marie esclave de sa femme]

KILICINA zf. (Kalas, cetvel tahtası gibi kalınlığı eninden az olan şeyler hakkında) Eni dik gelmek üzere, kılıçlama: Kirişleri kılıcına yerleştirmek. [En une position qui laisse le côté tranchant par dessus]

KILICOĞLU*, Hakkı (doğ. 1872). Tanınmış fikir adamlarımızdandır. Niş'te doğdu. Topçu Harbiyesinden subay çıkarak binbaşı iken softalığa karşı neşrettiği makalelerin o zamanki taassup hislerine dokunmasından dolayı askerlikten emekliye ayrılmıştı. 1927 de milletvekilliğine seçilmiş ve dört seçim devresinde milletvekilliği etmiştir. Dinî, içtimai inkılâpları telkin eden, hür düşünceleri neşreyliyen muhtelif kitapları basılmış, gazete ve mecmualarda bir hayli yazıları neşrolunmuştur.

KILICOTU b. i. bk. Kantaron.

KILIÇ i. Kesici silâhlardan eski savaşlarda en çok kullanılanı, ki harbin bir

Kılıç

timsali haline girmiştir, uzun, düz ve kimi vakit eğrice olur, bir yahut iki tarafı keskin, ucu sivri olup kınında bulunduğu halde kayışla bele veya boyuna ve sol tarafa takılır. Ar. Seyf. Far. Şemşir, tiğ. [Sabre, épée, glaive]

§ Dal kılıç: Kılıcını sıyırmış olarak. [Qui a tiré l'épée]

2 - Eskiden harblerde hücum için ayrılan asker bölüğü, hücuma hazır. [Qui est prêt à la guerre]

§ Kılıç çalmak: Kılıçla vurmak. [Blesser ou tuer avec l'épée, sabrer]

§ Kılıç çekmek: Kılıcı kınından çıkarmak, selli seyfetmek. [Tirer l'épée]

§ Kılıç demiri: Kılıç namlusu. [Lame]

§ Kılıç kabzası: Kılıcın kavranacak yeri. [Poigné]

§ Kılıçtan geçirmek: Kılıçla öldürmek. [Passer au fil de l'épée]

KILIÇ ALAYI b. i. Tar. Eski padişahların tahta çıktıktan sonra kılıç kuşanmaları dolayısiyle yapılan alay. Osmanlı sultanları İstanbulda Eyüpsultanda kılıç kuşanırlardı ve kılıç alayları Eyüpten Topkapı sarayına kadar uzanan muhteşem bir geçit teşkil ederdi. [Cérémonie qui suit l'avenement au trône et au cours de laquelle le nouveau sultan ceint l'épée]

KILIÇ ALİ PAŞA*, Uluç (1496 -1587). Adı Onaltıncı Asırda Akdeniz ufuklarında dalgalanmış büyük denizcilerimizdendir. Soyca Anadolulu bir Türk olup Barbaros Hayrettin Paşanın, bilhassa Turgut Reisin gemilerinde denizciliği öğrenmiştir. Onun Uchiali adlı bir İtalyan olduğunu yazan bâzı Avrupalılar varsa da bunun yakıştırma bir şey olması ihtimali daha kuvvetlidir. Çünkü Uluç lâkabı eski Türk gemicileri arasında yalnız ona münhasır değildir ve bizim eski tarihçilerimiz asılları yabancı olan büyük adamlarımızın soylarını hiç saklamadıkları halde Uluç Ali'nin soyca Türk olduğunu ittifakla yazarlar. Lepanto önünde Avrupa müttefik filosu Osmanlı donanmasını yaktığı zaman Uluç Ali Paşa, mahvolan bu donanmanın içinden kendi gemilerini kurtarmış, hem de birçok düşman gemileri batırarak muzaffer çıkmıştı. Bunun üzerine Uluç lâkabı, Kılıç şekline çevrildi ve ona kaptanı deryalık verildi. Kılıç Ali Paşa bir yıl içinde Sokollu'nun da yardımiyle eskisinden daha kuvvetli bir donanma meydana getirdi ve Akdenizi tekrar bir Türk gölü haline sokarak İspanyollardan Tunus'u geri aldı ve Venediklileri sindirip birçok yerlerini zaptetti. Tophanede büyük bir camisi ve başka hayratı vardır.

Kılıç Ali Paşa

KILIÇ ASLAN I* (ölm. 1107). Anadolu Selçuk devletinin üçüncü hükümdarı olup Haçlıların hücumlarına karşı kahramanca durmuş olmakla tanılır.

KILIÇ ASLAN II* İzzettin (ölm. 1192). Anadolu Selçuk devletinin altıncı hükümdarı olup Bizans imparatorluğuna karşı iki defa galip gelmekle ve Almanya imparatoru Frederik Barbarus'a karşı muharebeleriyle tanılır.

KILIÇ ASLAN III* İzzettin (ölm. 1204). Aynı devletin dokuzuncu hükümdarıdır. Küçük yaşta iken ancak altı ay tahtta bulundu.

KILIÇ ASLAN IV* Rüknettin (ölm. 1262). Aynı Selçuk devletinin on dördüncü hükümdarıdır. İki defa hükümdarlığa geçti. Kızı Hudavend Hatun için Niğdede yaptırdığı türbe, Türk mimarlığı bedialarından sayılır.

KILIÇBACAK b. s. Bacakları eğri olan. [Qui a des jambes courbées]

KILIÇBALIĞI b. i. Burnunda kılıç namlusu biçiminde bir uzantısı bulunan ve beyaz etinin lezzetli olmasından dolayı makbul sayılan büyük ve muhteşem balık, ki bizim sularımızda, hele İstanbul boğazında çok avlanır. Bizdeki kılıçbalıklarının en büyükleri nihayet 150 kilo ağırlığında ve iki buçuk metre uzunluğunda olur. Kılıcının boyu vücudunun üçte ikisi kadardır. Alt çenesi de sivri ise de onda kılıç denen uzun kemik yoktur. İstanbulda ağustos ortasından kasıma kadar tutulan kılıçbalıklarının etleri pek nefîs olur. Kendine mahsus ağlarla veya dalyanlarda tutulur. [Espadon]

Kılıçbalığı

KILIÇHANE i. Kılıç yapılan yer. [Fabrique de sabre pour l'armée]

KILIÇLAMA zf. Kılıcına, eni dikine gelmek üzere: Kirişleri kılıçlama koymak. [En une position qui laisse le côté tranchant par dessus]

2 - Omuzdan asılan kılıç gibi çapraz: Çantayı kılıçlama asmış. [En écharpe]

KILIÇLI s. Kılıç taşıyan, kılıç takınmış. [Qui porte l'épée]

KILIF Ar. i. Bir şeyi içine alıp sarmıya mahsus yumuşakça bir maddeden yapılmış kab: Yastık kılıfı, kitap kılıfı, şemsiye kılıfı, saat kılıfı. [Gaine, étui]

KILIFLI s. Kılıfı olan veya kılıf içinde bulunan. [Qui a une gaine, un étui]

KILIK i. Giyiniş, dış görünüş, kıyafet. [Extérieur, costume, forme]

2 - Fel. Bir nesnenin dış hudutlariyle meydana gelen geometrik betisi (şekli), gestal: Balmumuna mühür basıldığı zaman balmumu mühürün kılığını alır. [Gestalt]

§ Kılık kıyafet: Üst baş ve görünüş. [Costume, extérieur]

KILIKLI s. Şu veya bu kılıkta olan: Papas kılıklı, dilenci kılıklı. [Habillé de telle manière]

§ Kılıklı kıyafetli: Şekli ve giyinişi düzgün. [D'un extérieur, d'une forme agréable]

KILIKSIZ s. Kılığı düzgün olmıyan. [D'un extérieur laide, mal habillé]

KILINÇ* İstanbul vilâyetinin Yalova ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 7 köyü, 3.366 nüfusu vardır. Bunun 543 ü Yalova'nın 16 kilometre doğu güneyinde bulunan ve ona muntazam bir şose ile bağlı olan bucak merkezindedir.

KILINMAK f. Yapılmak, edilmek, yerine getirilmek: Namaz kılındı. İşe iptidar kılındı. Mesele bakanlığa işar kılındı. [Être fait exécuté, être acquitté]

KILİNİK, KLİNİK Yun. i. Hastanede veya hastaların yatağı başında yapılan tedavi, hekim namzetlerinin hasta başında ders gördükleri hastane koğuşu, hasta bakılan yer. Seririyat. [Clinique]

KILİŞE, KLİŞE Fr. i. Kâğıta basılmak üzere üstüne yazı veya resim oyulmuş bulunan levha. [Cliché]

2 - mec. Basma kalıp: Bu sözler etraflı bir düşünce eseri değil, kılişeden ibarettir. [Lieu commun, banalité]

KILKIRAN b. i. Saçkıran. [Calvitie]

KILKUYRUK b. i. bk. Kıl.

KILLANMAK f. Kıl peyda etmek, kılları çıkmak. [Commencer à avoir de la barbe et des moustaches]

KILLET Ar. i. [قلة] Azlık, nadirlik: Bu sene piyasada kumaş kılleti var. [Rareté, petite quantité]

KILLI s. Kılı çok olan. [Couvert de poils]

KILMAK f. Yapmak, etmek, yerine getirmek. (Bu kelime konuşma dilinde yalnız namaz için kullanılır. Yazıda eskiden resmî mektuplarda kullanılırdı): Namaz kılmak. Büyük anne yatsıyı kılıyor. Onu bu harekete mecbur kılan bir sebep var. [Faire, exécuter, s'acquitter]

KILOR, KLOR Yun. i. Kim. Basit cisimlerden biri, ki yeşilimtırak sarı renktedir, kokusu kuvvetli ve boğucudur. Âdi sıcaklıkta gaz halinde bulunur. Simgesi (remzi) «Cl» dir. Endüstride dokumaları beyazlatmakta kullanıldığı gibi muhtelif terkipleri mikropları imhada işe yarar. [Chlore]

KILOROFİL, KLOROFİL Yun. i. Bot. Yapraklara yeşil renklerini veren madde. Kılorofilin meydana gelmesi için güneş tesiri lâzımdır. eskt. Maddei hadra. [Chlorophyle]

KILOROFORM, KLOROFORM Fr. i. Kim. Sönmüş kirecin ve «chlorure de chaux» denilen maddenin alkol ile karıştırılmasından meydana gelen renksiz bir sıvı (mayi) ki eter kokuludur. Hekimlikte yatıştırıcı ve uyuşturucu olarak kullanılır. [Chloroforme]

KILORÖLÇER i. Kim. Bir sıvının (mayiin) içinde erimiş bulunan kılorü ölçmiye yarar alet. eskt. Mikyası klor. [Chlorimètre]

KILOŞ, KLOŞ Fr. i. Alt tarafı çan şeklinde genişliyen eteklik ve ona benzer giyecek. [Cloche]

KILÜKAL Ar. b. i. [قيل وقال] Dedikodu, güftügû: O kıyafetle dolaşması kılükale sebeboldu. [Cancan, commérage, de vains propos]

KIMILDAMAK, KIMILDANMAK f. Yerinden biraz oynamak, hafifçe hareket etmek. [Se mouvoir, s'agiter, se remuer]

KIMILDATMAK f. Hafif hareket ettirmek, yerinden biraz oynatmak. [Mouvoir, remuer]

KIMIL KIMIL zf. Durmadan kımıldanan bir şeyi anlatmak için söylenir: Kımıl kımıl yerinde duramıyor. Bunun «kım kım» şeklinde kullanıldığı da vardır: Kım kım kımıldanıyor. [Exprime action de se remuer continuellement]

KIMIZ i. Kısrak sütünü mayalatmakla yapılan eski bir Türk içkisi ki hekimlikçe de faydalı sayılır. [Koumis, koumiss, koumys]

KIM KIM zf. bk. Kımıl kımıl.

KIMLANMAK f. Ayağa kalkmıya veya uçmıya davranmak. [Se mouvoir légérement]

KIN i. Kesici aletlerin kılıfı: Kılıç kını. Bıçağı kınına yerleştirmek. [Fourreau]

2 - Bot. Buğdayda olduğu gibi bâzı bitkilerde (nebatlarda) sapı kucaklıyan yaprak dibi. [Gaine]

Kılıç kını

KINA Ar. i. İkiçeneklilerden «kına ağacı» denilen bir bitkinin yapraklarını döğerek elde edilen toz, ki Doğuda bunu hamur haline getirerek kadınlar parmaklarının uçlarını, erkekler sakallarını kırmızımsı bir renk ile boyamakta kullanırlar. [Henné, alcanna]

§ Kınalar yakmak: mec. Çok sevinmek. [Se réjouir beaucoup]

§ Kına yakmak: Kına koymak, kınayı çamur haline getirip boyanacak yere bir bezle bağlamak. [Teindre avec la poudre des feuilles de henné]

KINACIK i. Bot. Buğday pası mantarının, tahıl bitkilerinin sap ve yapraklarında meydana getirdiği lekeli hastalık. eskt. Nebat pası. [Puccinia]

KINAÇİÇEĞİ b. i. Bot. Türlü renkte

çiçek açan bir süs bitkisi, (Bu çiçeğin meyvaları yani tohumları olgun halde iken elle dokunulunca derhal açılır. Bundan dolayı ona Frenkler «sabırsız» demek olan «impatiente» adını da verirler. Bâzı çeşitleri eczacılıkta ve koku yapmakta da kullanılır). [Balsamine]

Kınaçiçeği

KINAÇİÇEĞİGİLLER ç. b. i. Bot. Örneği, bahçelerde yetiştirilen kınaçiçeği olan ikiçeneklilerin bir familyası. eskt. Balsamiye. [Balsaminées]

KINAGECESİ b. i. Düğün gecesinden bir gece önce yapılan eğlence. Eskiden bu gecede gelin olacak kıza kına yaparlardı. İsim ondan kalmıştır. [Réunion gaie faite dans la nuit précédent de jour de noce]

KINAK i. Parmak eklemi (mafsalı). [Acticulation]

KINAKINA i. Bot. Kökboyasıgillerden asıl yeri Güney Amerika olup Seylân ve Cava gibi yerlerde de yetiştirilen bir cins ağaç, ki «kınakına kabuğu» denilen kabuğundan «kinin» çıkarılır. Bu kabuktan çıkarılan bir cins şarap da iştah açmak için ilâç olarak kullanılır. [Quinquina]

Kınakına

KINALIZADE ALİ EFENDİ* (1510 - 1571). Bizde ahlâka dair ilk büyük eseri yazmakla meşhur bir ilim ve fikir adamımızdır. İspartada doğmuştur. Asıl adı Alâettin Ali Çelebi'dir. Babası, Fatih Sultan Mehmet'e hocalık etmiş olan âlimlerden Abdülkadir Efendi, sakalına kına koyduğu için oğlu Kınalızade diye tanınmıştır. Müderrisliklerde ve kadılıklarda bulundu. Edirne'de öldü. Dine müstenit bir ahlâk kitabı olan eserinin adı «Ahlâkı Alaî» dir. Şiirleri ve mürettep divanı varsa da basılmış değilidir.

KINAMAK f. Bir işin kötü görüldüğünü bildiren söz söylemek, ayıplamak, takbih etmek. [Blâmer, reprocher, critiquer]

KINIK* İzmir vilâyetinin Bergama ilçesine bağlı, belediye teşkilâtı bulunan bir bucak olup 24 köyü, 12.041 nüfusu vardır. Bunun 4.720 si bir kasaba halinde bulunan bucak merkezindedir ki o da Bergama'nın 18 kilometre doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlı bulunmaktadır.

KINKANADLILAR ç. b. i. Zo. Dört kanadlı böceklerin, üst iki kanadı, asıl uçmakta kullanılan öteki iki kanadını örtmiye yarıyacak şekilde katıca ve kenarlara doğru olan takımı. eskt. Mugammedülcenah. [Coléoptères]

KINLAMAK f. Bir şeye kın yapmak veya bir şeyi kına geçirmek. [Faire un fourreau]

KINNAP Ar. i. İnce sicim, kalın iplik. [Ficelle fine]

KIPÇAK* Eskiden Ural dağlariyle Volga ırmağı mecrası arasında yaşamış olan büyük bir Türk boyunun adıdır ki vaktiyle Cengiz Hanın büyük oğlu Cuci Han tarafından oralarda «Deşti Kıpçak» isimli bir devlet kurulmuştur. Bu devlet Milâdın Onbeşinci Asrında beş hanlığa bölündü. 1 - Nefsi Kıpçak. 2 - Ejderhan, 3 - Nogay, 4 - Kırım, 5 - Kazan hanlıkları olan bu beş Türk ve Müslüman devlet Rusların aralarına soktukları geçimsizlik yüzünden birbirleriyle uğraşarak ve ara sıra Ruslarla da birlik olarak muhtelif tarihlerde birer birer ortadan kalkmış ve en son olarak Kırım Hanlığı da 1784 te Rusyaya katılmıştır. Bugün büyük Kıpçak ulusundan Siberya'nın batı tarafında Kırgızlar arasında, Hive ve Buharada bâzı kabîleler vardır.

KIPIK s. Yarı kapalı (göz): Kıpık gözlü. [Demifermé, clignotant]

KIPIRDAK s. Hareketleri çabuk ve canlı olan. [Qui est en mouvement, en frétillement]

KIPIRDAMAK, KIPIRDANMAK f. Az kımıldamak. [Se mouvoir]

KIPIRDATMAK f. Az kımıldatmak, [Mouvoir]

KIPIR KIPIR zf. Sürekli kıpırdamayı anlatır. «Kıp kıp» şeklinde de söylenir. [Exprime un mouvement léger mais continuel]

KIPIRTI i. Hafif ve sürekli kımıldanış. [Mouvement léger, continuel, frétillement]

KIPIŞIK s. Sık sık kapanıp açılan (göz). [L'œil qui cligne continuellement]

KIP KIP zf. bk. Kıpır kıpır.

KIPKIRMIZI, KIPKIZIL b. s. Her tarafı kırmızı veya pek kızıl. [Complètement rouge, très rouge]

KIPMAK f. (Gözü) Çabucak kapayıp açmak. [Cligner, clignoter (Les yeux)]

KIPTÎ* Mısırın eski halkına Araplar tarafından verilen isimdir ki aslı «Kıbt» olan bu millet Müslümanlığın oraları istilâ etmesi üzerine ya Araplaşmışlar, veya

dağılmışlardır ki şimdi Mısırda «Fellâh» denen halkın da onlardan olduğu söylenir. Asılları Hindistandan gelme olan Çingenelerin Mısırdan geldikleri sanılarak onlara da «Kıptî» denildiği olmuştur. «Cesaret arzederken merdi Kıptî sirkatin söyler»mısraındaki Kıptî de «Çingene» mânasında kullanılmıştır.

KIR s. Kül rengine çalan veya az siyahın karışmasiyle meydana gelen beyaz renk, kirli ak: Kır sakal, kır at. [Gris, grisâtre]

§ Kır düşmek: (Saç veya sakala) Beyaz kıllar meydana gelmek. [Grisailler (en parlant de la barbe etc.)]

KIR i. Şehir ve kasaba dışı, geniş ve boş yer, sahra: Kırlarda gezmek. [Champs, campagne, lande]

§ Kır serdarı: Eskiden kırlarda haydutları takibetmek ve yolların emniyetini korumak için tâyin edilmiş bir başıbozuk bölüğünün başı. [Anciennement chef d'un corps de gendarmerie irrégulière]

KIRAAT Ar. i. [قرائت] Okuma, mütalâa: Kıraati pek sever. [Lecture]

2 - Okumayı öğretmiye mahsus kitap. Okuma kitabı. [Livre de lecture]

§ Kıraat etmek: Okumak. [Lire]

KIRAATHANE, KIRATANE Far. i. İçinde gazetelerin veya mecmuaların okunduğu büyük kahvehane. [Café où des journaux sont mis à la disposition des clients]

KIRAÇ s. Verimsiz, kır halinde, işlenmemiş, akîm (toprak). [Inculte, terrain friche]

KIRAĞI i. Soğuk gecelerin sabahında yapraklarda, ekinlerde veya toprakta görülen donmuş çiğ, jale: Bir haftadır devam eden kırağı ekinleri yaktı. [Gelée blanche, frimas]

§ Kırağı çalmak: Kırağı ile donup bozulmak: (Acı patlıcanı kırağı çalmaz). [Être détruit par le frimas]

KIRAK, KIYIRAK i. Kıyı, kenar, yakın, komşu. [Bord, rive, côte, proche, voisin]

KIRAL i. (İslâvcadan) İmparator sıfatında olmıyan hükümdar. (Eskiden bu kelime türkçede yalnız Hıristiyan hükümdarlar için kullanılırdı. Şimdi Müslüman hükümdarlar için de kullanılmaktadır): İngiltere kıralı, Belçika, Irak, Afgan kıralı. [Roi]

KIRALİ s. Kırala ait ve mensup. [Royal]

KIRALİÇE, KIRALIÇA i. Kıral karısı veya kırallık eden kadın: Holânda kıraliçesi. [Reine]

KIRALİYET Ar. i. Kırallık. [Royauté, royaume]

KIRALLIK i. Kıral olanın hali ve vazifesi. [Royauté]

2 - Kıral tarafından idare edilen devlet ve bu devletin toprağı. [Royaume]

KIRAMP, KRAMP Al. i. Kasların (adalelerin) ağrı ile çekilmesi, kasınç: Denizde yüzenlerden birine kıramp gelmiş. [Crampe]

KIRAN s. Kırmak işini yapan: Taş kıran, odun kıran. [Celui qui casse, brise]

2 - Yok eden, mahveden, salgın: Saçkıran. Bu yıl komşu köyün sürülerine kıran girdi. [Destructif, mortel, épidémie]

KIRAN Ar. i. [قران] Yakınlık, mukarenet. [Approchement]

2 - Eski nücum ilminde (astrologie) iki gezegenin (seyyarenin) bilhassa Venüs ile Jüpiterin bir burca gelmesi, ki böyle zamanda doğmuş olanların bahtlı olacaklarına inanılırdı. [Conjonction des deux planètes Jupiter et Venus]

§ Sahibi kıran: Kıran zamanında doğduğu için bahtiyar olan. [Personne heureuse née sous la conjonction de deux planètes]

KIRANOLOJİ, KRANOLOJİ Fr. i. Kafatasının biçiminden ruh vasıflarını anlamak ilmi. bk. Firenoloji. [Cranologie, craniologie, phrénologie]

KIRANTA i. Saçına, bıyık ve tıraşına ak düşmüş kimse. [À moustaches grises]

KIRAT Ar. i. [قراط] Elmas, zümrüt gibi değerli taşların tartısında kullanılan ölçü birimi (vahidi), ki miskalin yirmi dörtte biridir, dört keçiboynuzu çekirdeği. (Kelimenin aslı yunanca «boynuz» demektir). [Poids de quatre grains, carat]

2 - mec. Değer, vasıf, seviye: Bu hareket onun ne kıratta bir adam olduğunu gösteriyor. [fig. Degré, qualité]

KIRATER, KRATER Yun. i. Yanardağ ağzı, müşker. [Cratère]

KIRAVAT, KRAVAT Fr. i. bk. Boyunbağı. [Cravate]

KIRBA Ar. i. Ağzı dar, altı geniş meşinden su kabı ki eskiden sakalar atlara yükleyip su taşımakta kullanırlardı. [Outre à eau]

KIRBAÇ i. Kamçı, binicilerin veya arabacıların kullandıkları tek parça deriden yapılmış veya bir değneğe takılı deriden ibaret vurma aleti. [Fouet, cravache]

KIRBAÇLAMAK f. Kırbaçla vurmak, kamçılamak. [Fouetter, cravacher]

KIRCAALİ* Şimdi Bulgaristanda kalan eski kasabalarımızdan biridir ki Edirnenin 120 kilometre batısında ve Arda ırmağı üzerinde, Edirne vilâyetimizin bir kaza merkezi idi. Bizim zamanımızda ancak 2.000 kadar nüfusu vardı. Halkının büyük bir kısmı Pomaklardan, yani Bulgarca konuşan Türklerdendi.

KIRCASALİH* (Zaluf) Edirne vilâyetinin Uzunköprü ilçesine bağlı bir bucak olup 10 köyü, 8.848 nüfusu vardır. Bunun 2.719 u bucak merkezindedir ki o da Uzunköprü'nün 16 kilometre kuzey doğusunda ve demiryolu istasyonuna 12 kilometre mesafededir. Uzunköprü istasyonuna muntazam bir şose ile bağlıdır. Bucağın eski adı Zaluf idi.

KIRCIN i. Hayvanlara gelen salgın hastalık, hayvan kıranı: Son kırcında elli davarı gitmiş. [Épizootie]

KIRÇ i. Fazla düşen ve konduğu yerlerde billûrlaşıp çiçekli dallar şeklini alan kırağı. [Frimas]

KIRÇIL s. Kırlaşmıya başlamış, beyazla karışık: Kırçıl bir sakal, kırçıl at. [De couleur grise]

KIRDIRMAK f. Kırmak işini başkalarına yaptırmak. [Faire casser, faire briser]

2 - İskonto ettirmek, bir senet veya maaş, yahut poliçeyi vaktinden önce, biraz eksiğine almak: Maaşını yüzde yirmiye kırdırmış. [Faire escompter]

KIREDİ, KREDİ Fr. i. İtibar, nüfuz, yalım: Yalanı meydana çıkınca kredisi düştü. [Considération, estime, crédit]

2 - Borcunu ödeme kabiliyeti: Kredisi bankaca varlığına göre ölçülür. [Crédit, séputation de solvabilité]

3 - Ödeme vadesi, mühlet: İki ay kredisi var. [Délai pour le payement, crédit]

4 - Veresiye alış veriş: Artık krediye vermiyor. [À crédit]

KIRELİ* (Hüyük) Konya vilâyetinin Beyşehir ilçesi bucaklarından biri olup 23 köyü, 13.279 nüfusu vardır. Bunun 823 ü Kıreli yahut Hüyük denen bucak merkezindedir ki Beyşehir'in 30 kilometre kuzey batısında ve göle beş, altı kilometre mesafededir. İlçe merkeziyle aralarındaki yolun bir kısmı arabaya elverişli ise de bâzı yerleri patika halindedir.

KIREM, KREM Fr. i. Tene yumuşaklık vermek için sürülen güzel kokulu melhem, kaymak melhemi. [Crème]

2 - s. Açık saman rengi: Kırem rengi çorap. [Couleur, crème]

KIREMA, KREMA Fr. i. Bir çeşit yumurtalı süt tatlısı, sütün yüzünde toplanan yağlı kısım, kaymak. [Crème]

KIREMATORYUM, KREMATORYUM Lât. i. Ölüleri yaktıkları yer, ki Paris'in Père-Lachaise mezarlığında olduğu gibi büyük ve muhteşem bir âbide halinde yapılmış olanları vardır. [Crématorium]

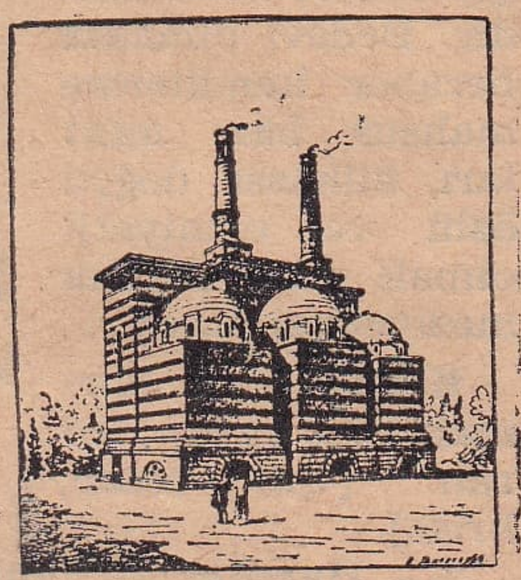
Paristeki kırematoryum

KIREOZOT, KREOZOT Fr. i. Kim. Kayın ağacı katranından çıkarılan renksiz, sert kokulu ve dağlayıcı bir sıvı (mayi), ki hekimlikte vereme karşı, diş ağrısı için ve sair maksatlarla kullanılır. [Créosote]

KIREP, KREP Fr. i. İpekten veya ince yünden bir cins kumaş. [Crêpe]

§ Kırepdöşin, krepdöşin: Sık dokunmuş ipek kırep. [Crêpe de chine]

KIREPON, KREPON Fr. i. Kırepin kalınca çeşidi. [Crêpon]

KIREŞ, KREŞ Fr. i. Üç yaşından ufak fakir çocuklarının gündüzleri alınıp bakıldıkları bakım yuvası. [Crèche]

KIRGIN s. Hatırı kırılmış, gücenik, hatırmande: Hiç beklemediğim muamelesinden dolayı ona biraz kırgınım. [Fâché]

2 - Şiddeti azalmış, soğuklar bugünlerde kırgındır. Kazandaki su kırgındır (ılıktır). [Dont la rigueur est modérée]

KIRGINLIK i. Hafif dargınlık, hatırmandelik, güceniklik. [Fâcherie]

2 - Kırıklık, vücutta duyulan gevşeklik: Bugün biraz kırgınlık hissediyorum. [Langueur]

KIRGIZ s. Gezici, seyyar. [Ambulant, errant]

KIRGIZİSTAN* [Kirghizie - Kirghizistan] Çin Türkistanı hududunda 1.300.000 nüfusu bulunan ve 1936 danberi Sovyet Rusya Birleşik Cumhuriyetleri âzasından olduğu ilân edilmiş bulunan bir ülkenin ismidir ki halkını Türk unsurundan olan ve türkçenin Tatar diline benzer bir lehçesiyle konuşan Kırgızlardan bir kısmı teşkil eder. Dinleri İslâmdır. Başlıca şehirleri Fruns veya Pişpek adını taşır.

KIRGIZLAR* Asyanın kuzey doğusunda bir kısmı göçebe halinde yaşıyan büyük bir Türk ulusunun adıdır ki başlıca Kara Kırgızlar ve Kırgız Kazaklar adiyle iki şubeye ayrılırlar. Nüfusları üç milyon ka-

dar tahmin edilmektedir. Dilleri içinde moğolca kelimeler de bulunan tatarcaya benzer bir türkçe, dinleri de İslâmdır. Bedevi olmakla beraber kendilerine mahsus bâzı sıfatları, bilhassa doğru özlü ve emniyetli olmak gibi insanlık meziyetleri vardır.

Kırgız tipleri

KIRICI s. Kırmak işini yapan, kıran. [Qui casse, brise]

2 - Hareket ve muameleleriyle etrafındakileri inciten, sporlarda sert ve zorbaca oynıyan. [Violent]

3 - Senet, tahvil, bono gibi vadesi gelmemiş alacakları kırmak işini yapan, sarraf. [Banquier]

KIRIK s. Kırılmış olan, şikeste, münkesir: Kırık cam. [Cassé, rompu]

2 - Soyu karışık olan, cinsi halis olmıyan, melez: Kırık tazı. [Métis]

3 - Bir uzvun kırılmış yeri: Kolunun kırığını bağladılar. [Cassure]

4 - Kırılmış parça: Kâsenin kırığı. [Fragments]

§ Kırık çizgi: Mat. Bir veya birkaç noktadan doğrultu (istikamet) değiştiren çizgi. eskt. Münkesir hat. [Ligne brisée]

Kırık çizgi

§ Kırık dökük: Derme çatma, perişan: Kırık dökük eşya, kırık dökük bir ifade. [Cassé, brisé, décousu]

KIRIK* (Hoka) Erzurum vilâyetinin İspir ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucak olup 26 köyü, 6.879 nüfusu vardır. Bunun 477 si bucak merkezi olan Kırık'tadır. Eskiden bucak merkezi 279 nüfuslu bir köy olan Hoka'da idi. Kırık, İspir'in 19 kilometre güneyindedir ve aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KIRIKÇI s. Kırılmış uzuvları tedavi eden diplomasız hekim. [Rebouteur]

KIRIKÇILIK i. Kırılmış uzuvları bağlıyarak iyi etme işi, çıkıkçılık. [Reboutement]

KIRIKHAN* Hatay vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 33 köylü merkez bucağından başka 8 köyü bulunan Yılangoz isimli bir bucağı vardır. Kırıkhan, Antakya'nın 40 kilometre kuzeyinde ve ona muntazam bir şose ile bağlı olduğu gibi İskenderuna da 38 kilometrelik iyi bir şose ile merbut bulunmaktadır. Bütün ilçenin 18.076 ve Kırıkhan kasabasının da 3.695 nüfusu vardır (1945 te).

KIRIKKALE* Ankara vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 38 köylü merkez bucağından başka 11 köylü Beyobası ve 32 köyü bulunan Delice isimli iki bucağı vardır. İlçe toprakları 1.700 kilometre kare yüzölçümündedir. 1925 te köy olarak kurulan 1929 da bucak merkezi olan Kırıkkale 1944 te ilçe merkezi olmuştur. Köyleriyle birlikte ilçenin 54.145, kasabanın da 14.423 nüfusu vardır. Elektrik ışıklariyle, sinemasiyle ve kendine yakın ilçelerin ithal ve ihraç istasyonu olmasiyle âdeta bir şehir halini almış gibidir. Ankara'dan Kayseri'ye uzanan demiryolu üstündedir.

KIRIKLIK i. Kırılmış bir şeyin hali: Bu camekânda kırıklık yok. [État de ce qui est cassé, brisé]

2 - Vücutta duyulan hafif rahatsızlık: Galiba soğuk almışım, kırıklığım var. [Abattement]

KIRILGAN s. Kolay ve çabuk kırılan, tez gücenen: Onun pek kırılgan bir mizacı vardır. [Susceptible]

KIRILMA i. Kırılmak işi: Camın kırılması, dalın kırılması. [Action de se casser]

2 - Nazlı yürüyüş, reftarı naz: Öyle bir kırılması var ki sokaklarda herkes dönüp ona bakıyor. [Démarche et air coquet]

KIRILMAK f. Parçalanmak, münkesir olmak: Bardak kırıldı. [Se casser, être brisé]

2 - Gücenmek, birine karşı kırgın hale gelmek: Bayramda gidemediğim için bana kırılmış. [Se fâcher]

3 - Telef olmak, mahvolmak: Koleradan birçok insan kırılmış. Fazla soğuktan sürülerin yarısı kırıldı. [Être détruit, anéanti, périr]

4 - Fiz. Bir saydam ortadan (şeffaf muhitten) başka bir saydam ortaya geçen bir ışın (şua) doğrultusunu (istikametini) değiştirmek. eskt. İnkisar ettirmek, etmek. [Réfracter]

§ Kırılıp dökülmek: mec. Nazla, işve ile konuşmak. [Faire des coquetteries]

KIRIM i. Yığın halinde insan veya hayvanların ölmesi veya kesilmesi, katliâm, koyun kırımı, inek kırımı. [Massacre, abattage d'animaux]

2 - Hıristiyanların perhiz bozmaları, et kırımı. [Fin du crême chrétien]

3 - Elbise kırması: Eteklik kırması. [Plissure]

KIRIM* [Crimée] Karadenizin kuze-

yinde Rusya steplerinden Prekop berzahı vasıtasiyle ayrılan büyük bir yarımadadır ki Karadenizle Azak denizi arasında

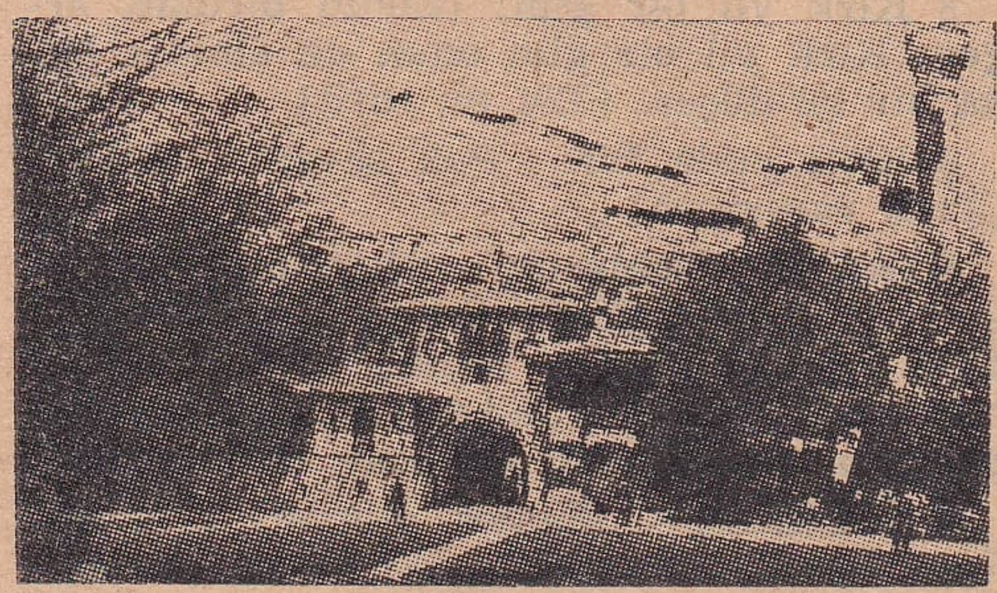

Kırım'da Bahçesaray'dan bir görünüş

bulunur. Yüzölçümü 25.700 kilometre karedir. En eski zamanlarda İskit Türklerinin yeri olan bu yarımada muhtelif devirlerde Yunanlıların, Cenevizlerin ve Venediklilerin ellerine geçmiş, Bosfor devleti adını taşıdığı asırlarda muhtelif istilâlar geçirmiş, Hun'ların, Hazer'lerin idaresinde bulunmuş ve Moğol devletinden sonra Deşti Kıpçak devletinin bir kısmını meydana getirmişti. Sonraları bu devlet yedi hanlığa ayrılarak Kırım, bu hanlıklardan biri olmuştu. 1437 de başlıyan Kırım Hanlığı, uzun zaman Ruslardan baç alan ve Osmanlı Türklerinin mümtaz bir eyaleti halinde bulunan kuvvetli bir devlet iken yavaş yavaş zayıflıyarak ve nihayet 1783 te tamamiyle Rus Çarlığı ülkeleri arasına girmiştir. Kırım Hanlığı üzerindeki Osmanlı İmparatorluğu himayesi 315 yıl sürmüş ve bu müddet içinde İstanbul hükümeti tarafından tâyin edilen 46 han geçmiştir.

§ Bugünkü Kırım, Rus Sovyet Birliğine dahil, gûya muhtariyeti haiz bir cumhuriyet sayılmaktadır. 815.000 nüfusu vardır. Başkenti bizim Akmesçit dediğimiz 88.000 nüfuslu Simferopol şehridir. Başlıca beldeleri, yakın zamanlara kadar Kırım Türklerinin bir fikir ve sanat merkezi halinde olan ve Akmesçit'in 32 kilometre yakınında bulunan Bahçesaray, bizim eskiden Kefe dediğimiz Feodosya limanı, ve Azak deniziyle Karadeniz arasındaki boğazda Kerç veya Yeni Kale'dir.

KIRIM*, Eski. Kırımda Kefe'nin 23 kilometre batısında Karadenize dökülen Çürüksu ırmağı üzerinde küçük bir kasabanın adıdır. Kırım hanlarının ilk merkezi burasıdır. Eski Kırım denilen bu kasaba yarımadaya ismini vermiştir. Beyaz mermerden ve kırmızı somakiden yapılmış pek güzel bir camisiyle tanılır.

KIRIM GİRAY* (ölm. 1768). Kırım hanlarından biri, Hacı Selim Giray'ın torunu ve Devlet Giray'in oğludur. İki defa hanlığa geçirilmiş, Rusyaya yaptığı akınlardan elde ettiği servetle Bahçesaray'da ve Kırım'ın başka yerlerinde camiler, çeşmeler ve saraylar yaptırmıştı. Zevk ve debdebe içinde yaşamakla tanılır ve Deli Han lâkabiyle anılırdı.

KIRIMÎ Far. s. bk. Kırımlı.

KIRIM KIRIM zf. Biteviye kırıtmayı anlatır: Kırım kırım kırıtıyor. [Exprime de se mouvoir coquettement et continuellement]

KIRIMLI s. Kırım yarımadası halkından veya bu halkın soyundan olan: Kırımlılar Türktürler. [Habitant de Crimée, criméen]

KIRIM MUHAREBESİ* Rusların Karadenizdeki Osmanlı donanmasını Sinop limanında birdenbire basarak yakmaları üzerine İngiltere ve Fransanın Osmanlı İmparatorluğiyle birleşerek Rusyaya karşı harb ilân etmeleri neticesinde Kırım'da geçmiş olan çok şiddetli harblerin ismidir ki 1854 te başlıyarak 1856 da müttefik kuvvetlerin zaferiyle nihayet bulmuştur. Bu harbe sonraları o zamanki İtalyayı temsil eden Piémont devleti de İngiliz ve Fransızlarla birlikte katılmıştı. Kırım muharebesinde Sivastopol ve Çırnaya ve Malakof harbleri pek şiddetli olmuştu. Kırım Muharebesini önce Viyana, sonra da 1856 Paris Muahedesi takibetmiştir.

KIRIMTARTAR i. Şarap tortusundan çıkarılan buruk bir madde ki ilâç olarak da kullanılır. [Créme de tarte]

KIRINIM i. Fiz. Pek küçük bir delikten geçen ışığın, bu delik bir ışık kaynağı imiş gibi, demet halinde yayılması hâdisesi. Difraksiyon. eskt. Tekâsür. [Diffraction]

KIRINMAK f. Yürürken salınmak. [Se balancer en marchant]

KIRINTI i. Bir şeyin ayrılıp dökülen ufak parçaları: Ekmek kırıntısı. [Fragments]

2 - Kalıntı, bakiye: Eski servetinin kırıntılariyle yaşıyor. [Reste, solde]

§ Kırıntı kütle: Jeol. Kırıntılardan teşekkül etmiş kaya kütlesi. eskt. Bakiyevi sahra. [Roche détritique]

KIRIŞIK s. Kırışmış, katlanmış, buruşmuş olan. [Chiffonné, fripé]

2 - i. Kırışmış yer, buruşuk, küçük çizgi: Yüzündeki kırışıklar yaşının hayli ileri olduğunu gösterir. [Ride]

KIRIŞIKLI s. Kırışığı olan. [Ridé]

KIRIŞMAK f. Küçük buruşuklar ve

katlanışlar meydana gelerek bir şeyin düzgünlüğü bozulmak. [Être ridé]

2 - Birbirini kırmak. [Briser, rompre mutuellement]

3 - Karşılıklı kırmak: Çocuklar yumurta kırışıyorlar. [Briser de part et d'autre]

4 - Pazarlık etmek, bahse girişmek, karşılıklı fiyat kırmak. [Escompter réciproquement, marchander]

KIRITKAN s. Fazla cilveli, her vakit kırıtan. [Coquette]

KIRITMAK f. İşveli hareketler yapmak, cilvelenmek. [Se mouvoir coquettement]

KİRİKET, KRİKET İng. i. On birer kişilik iki takım arasında, karşılıklı kale-

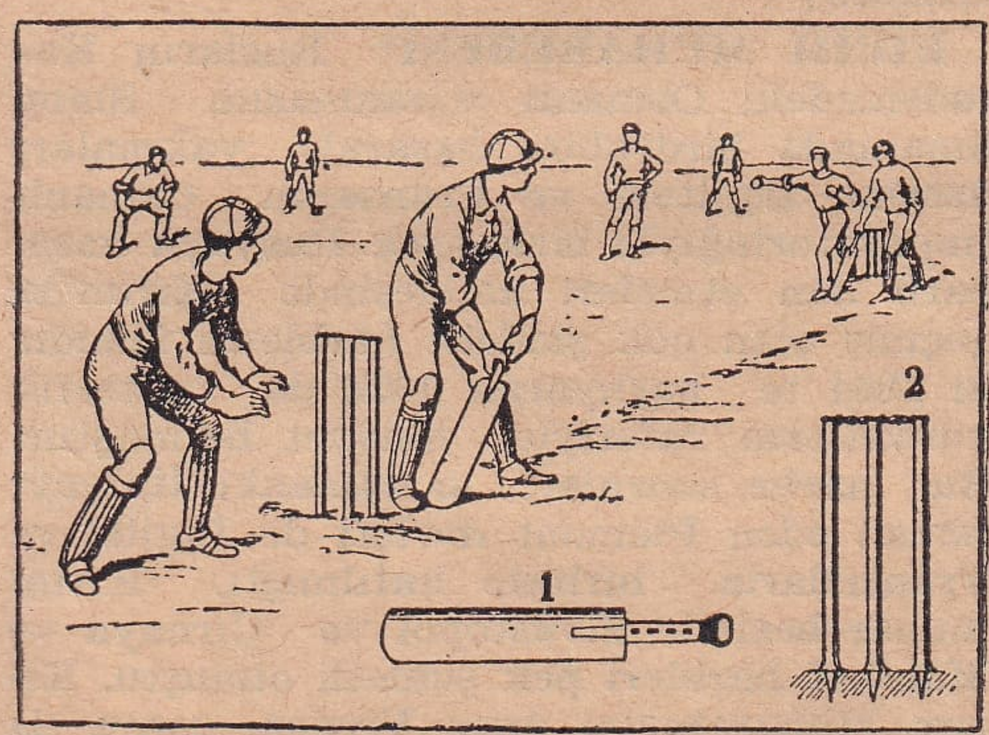

Kıriket oyunu: 1 - Raket, 2 - Kale

ler arasında küçük ve ağır bir topu sopalarla çelerek oynanan bir İngiliz spor oyunu. [Cricket]

KİRİSTAL, KRİSTAL Yun. i. Billûr. [Cristal]

KİRİSTALOİT, KRİSTALOİT Yun. s. Billûrsu. eskt. Şibih billûrî. [Cristalloïde]

KİRİTİSİZM, KRİTİSİZM Fr. i. Fel. Kant'ın felsefe sistemine verilen isim. bk. Eleştirimcilik. [Criticisme]

KİRİZALİT, KRİZALİT Yun. i. Biyol. Kelebek olmadan önce bir böceğin koza içinde veya kozasız geçirdiği gizli başkalaşma hali. eskt. Dûdu hadis. [Chrysalide]

KİRİZANTEM, KRİZANTEM Yun. i. bk. Kasımpatı. [Chrysanthème]

KIRK i. Otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı. Ar. Erbain. Far. Çehl. [Quarante]

2 - mec. Pek çok: Ona kırk defa söyledim. Kırk yalanın biridir. [fig. Plusieurs]

§ Kırk dereden su getirmek: Birçok bahaneler öne sürmek. [Trouver mille prétextes futiles]

§ Kırkından sonra saz çalmak: Yaşlandıktan sonra uzun emek istiyen bir şeye merak etmek. [Avoir un nouveau caprice dans l'âge mûr]

§ Kırk yıl bir gün: Günün birinde, ergeç: Kırk yıl bir gün onun da elbette bana bir işi düşer. [Tôt ou tard]

§ Kırk yılda bir: Pek seyrek olarak. [Très rarement]

KIRKA* Eskişehir vilâyetinin Seyitgazi ilçesine bağlı bir bucak olup 20 köyü, 6.821 nüfusu vardır. Bunun 704 ü bucak merkezi Kırka köyündedir ki o da Seyitgazi'nin 26 kilometre güney batısındadır.

KIRKAĞAÇ* Manisa vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 7 köylü merkez bucağından başka 20 köyü bulunan Gelenbe adlı bir bucağı vardır. 505 kilometre kare genişliğinde bulunan ilçe topraklarında 81.000 hektar meşelik orman vardır. Pamuk, afyon, üzüm, incir, zeytin ve her türlü hububat bereketle yetişir. Bilhassa Kırkağaç, Türkiyenin hemen en nefîs kavunlarını yetiştirmekle meşhurdur. Bunlar İstanbul'a, Ankara'ya ve bâzı yıllar Avrupaya da ihracedilir. Meralarında da on beş binden fazla koyun ve keçi beslenir. Balcılığı da hayli ehemmiyetlidir. Kasabada zeytin yağı ve pamuk fabrikaları vardır. Bütün ilçenin nüfusu 21.108, kasabanın da 8.716 dır (1945 te). Kırkağaç, Manisa'dan Balıkesir'e uzanan demiryolu üzerinde bir istasyon teşkil eder.

KIRKAMBAR b. i. İçinde çok ve çeşitli şey bulunan yer. [Magasin des objets divers, mercerie]

2 - Den. Bir geminin çeşitli eşya ile yüklü bulunması. [Mar. Cueillette]

3 - Çok ve çeşitli bilgisi olan kimse. [Érudit]

KIRKAMBAR* Ahmet Mithat Efendi tarafından 1873 te çıkarılmış ve yazılarının çoğu kendisi tarafından yazılmış veya tercüme edilmiş olan, her şeyden bahseder bir mecmuanın adıdır.

KIRKAR s. Her birine kırk veya her defasında kırk olarak: Kazançtan kırkar lira almışlar. Karpuzları kırkar kırkar arabalara yüklettiler. [Quarante par ou pour chaque]

KIRKAYAK b. i. Çokayaklılar takımından sıcak ve mutedil iklimlerde yaşıyan, boyu bizde nihayet 20 santimetreyi geçmiyen bir böcek. Daha sıcak yerlerde 30 santimetre boyunda olanları da vardır. [Scolopendre]

2 - Kasık biti. [Morpion]

KIRKBAYIR b. i. Geviş getiren hayvanların üçüncü midesi ki kırkbayır barsağı da denir. [Caillette]

KIRKGEÇİT b. i. Birçok geçidi bulunan ırmak. [Rivière sinueuse]

KIRKI i. Koyun ve benzeri hayvanların yünlerini kırkmıya yarıyan, makasa benzer alet. [Grands ciseaux employés dans la tonte des moutons, tondeuse]

KIRKICI s. Davarların yününü kırkan kimse. [Celui qui tonte les moutons]

KIRKIL s. Kır sakallı. [À barbe grise]

KIRKIM i. Koyun ve benzeri hayvanların kırkılması mevsimi: Kırkımda yapağında ödemek üzere borç aldı. [Saison de la tonte, tondaison]

KIRKIMCI i. Gül ağaçlarında bulunan bir cins böcek. Hanım böceği. [Espèce de puceron qui vit dans les calices des fleurs, coccinelle]

KIRKINCI s. Otuz dokuzuncudan sonra gelen. [Quarantième]

KIRKINTI i. Kırpıntı, kesilmiş, kırpılmış parçalar. [Rognures, tonsure]

KIRKLAMAK f. Kırk günü doldurmak: Loğusa kırklamayınca dışarı çıkarılmaz. [Passer quarante jours après l'accouchement]

2 - Bir şeyi kırk defa tekrarlamak, bilhassa kırk defa sudan geçirmek, yani çok yıkamak. [Répéter, renouveler quarante fois]

KIRKLAR i. Kırk kişilik bir erenler zümresinin adıdır ki «Üçler, Yediler» gibi halk arasında söylenen rivayet ve hikâyelerde bahisleri geçer. [Les 40 saints (chez les musulmans)]

§ Kırklara karışmak: Kayıplara karışmak, erenler arasına girmiş gibi görünmez olmak. [Se perdre, être invisible]

KIRKLARELİ* Avrupa kıtasında ve Bulgaristan hududunda bulunan vilâyetle-

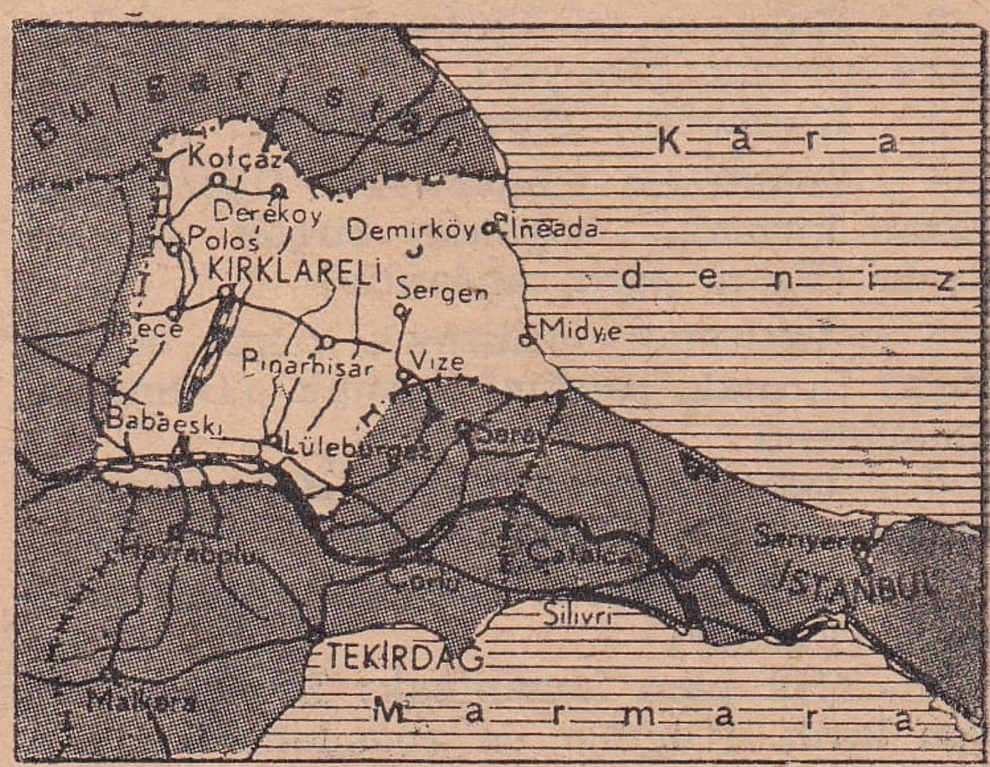

rimizden birinin ve merkezi olan şehrin adıdır. Vilâyetin kuzeyi Bulgaristan topraklariyle, doğusu da Karadenizle çevrilmiştir. Doğusunda Edirne vilâyeti, güneyinde de İstanbul vilâyetinin küçük bir kısmiyle Tekirdağı vilâyeti arazisi vardır.

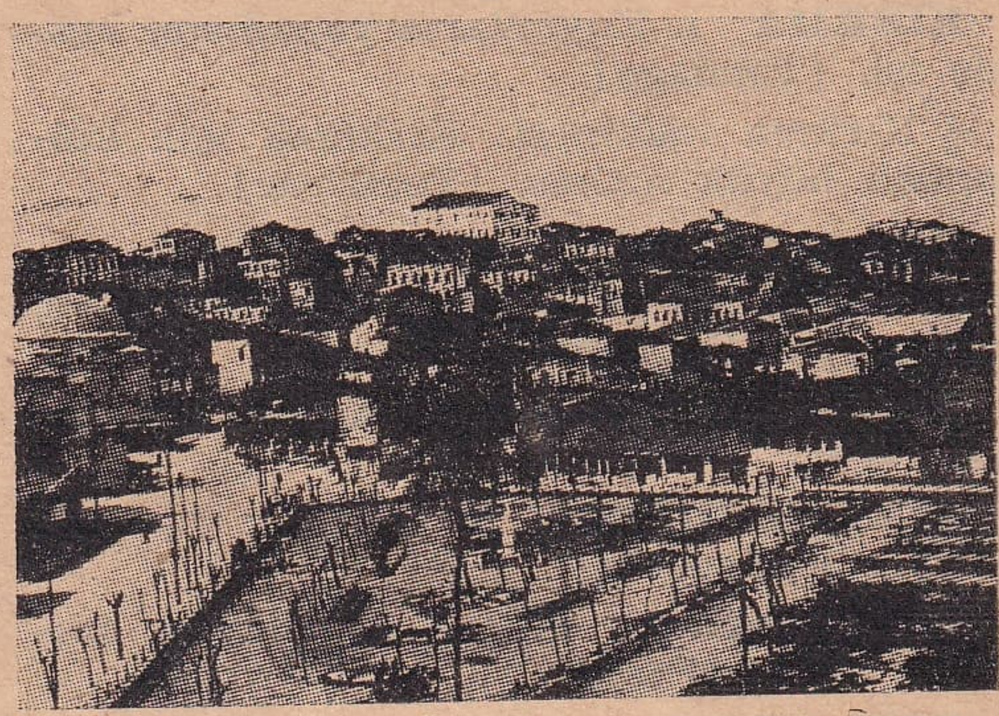

Kırklareli'nden bir görünüş

Bu hudutlar içinde yüzölçümü 5.660 kilometre karedir. Strança dağlarının teşkil ettiği hayli ârızaları ve bu dağlardan inen bir hayli dereleri, sarp yerlerinde gür ağaçlı ormanları vardır. 344.200 hektar tutan ormanlariyle bu vilâyet Türkiyede orman bakımından birinci gelir. Fakat bu ormanların ağaçları keresteden ziyade odun ve kömür yapmıya elverişlidir. Meraları da geniş olup hayvancılığı zengindir. Bağcılığı ötedenberi meşhur olup yamaçları ve vadileri her türlü ekine elverişlidir. Un, yağ, deri vilâyetin ehemmiyetli ihraç mahsullerini teşkil eder. İdare bakımından merkez ilçesinden başka Babaeski, Demirköy, Lüleburgaz, Vize adlı dört ilçeye ayrılmıştır. Kırklareli şehri Edirnenin 53 kilometre doğusunda Strança dağlarının batıya bakan yamaçlarında kurulmuştur. Edirne demiryolu Alpullu istasyonundan Kırklareli'ne bir şube verir. Eskiden şehrin etrafında geniş üzüm bağları vardı ve şehirde, şarap, konyak ve rakı yapan küçük fabrikalar çok işlekti. Şehrin eski adı Kırkkilise olup imparatorluk zamanında Edirne vilâyetine bağlı bir sancağın merkezi idi. Vize - Edirne yoliyle Tekirdağı'ndan Bulgaristan'a uzanan şose oradan geçtiği için şehir ötedenberi gerek ticaretçe, gerek askerlikçe ehemmiyetli sayılır. Vilâyetin bütün nüfusu 173.382, şehrin de 14.275 dir (1945 te).

KIRKLI s. Kırk parçadan mürekkep, kırk şeyi havi olan. [Composé de quarante parties]

2 - Kırk gün içinde doğmuş olan çocuklardan her biri: Bizim çocuk komşununki ile kırkılır. [Les enfants nés dans les même quarante jours]

KIRKLIK s. Kırk yaşında olan veya kırk kuruş, kırk santimetre, kırk kilo gibi

bir ölçü içinde bulunan: Kırklık bir hanım, kırklık kumaş, kırklık fıçı. [Âgé de quarante ans, qui vaut quarante, de capacité de quarante]

KIRKMA i. Koyunların yapağısını kesme işi. [Tondage]

§ Kırkma makinesi: Kırkmak için kullanılan büyük makas. [Tondeuse]

KIRKMAK f. Bir şeyin kenarlarını veya uçlarını kesmek. [Tailler par les coins, couper par les bouts]

2 - (Davar hakkında) Yününü kesmek. [Tondre]

KIRKMERDİVEN b. i. Dik yokuş. [Pente escarpée]

KIRLAĞAN i. Salgın ve ölümlü hastalık, veba. [Peste]

KIRLANGIÇ i. Gerdanı ve yanakları kırmızımsı, serçegillerden, geniş gagalı,

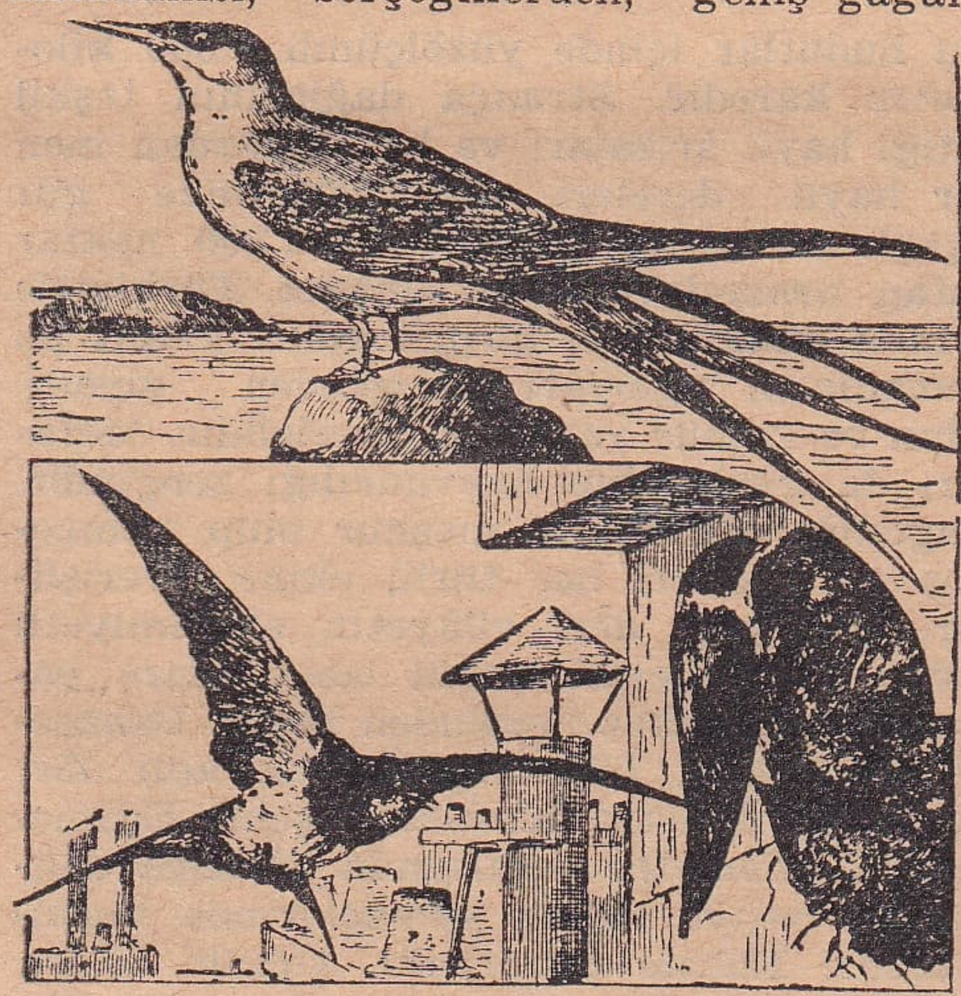

Kırlangıçlar : 1) Baca; 2) Pencere ve 3) Denizde yaşıyan kırlangıçlar

çatal kuyruklu, ince uzun kanadlı, siyah renkte göçebe bir kuş, ki yaz başlarında memleketimize gelirler, yuvalarını saçak ve duvar kenarlarında kurarlar, dört beş yumurta yaparlar, koloni halinde yaşarlar ve kışın sıcak iklimlere göçerler. Küçük böcekleri havada avlıyarak beslendikleri için ziraate faydalı kuşlardandır. 200 kadar çeşidi vardır. [Hirondelle]

2 - Tar. Eski devirlerde Osmanlı donanmasında yer alan yelkenli ve kürekli küçük ve çevik bir çeşit gemi. [Sorte de petit navire à voile dans l'ancienne flotte Ottomane]

§ Kırlangıç dönümü: Ekim ayının ilk günleri. [Commencement de l'Octobre]

§ Kırlangıç fırtınası: Nisanın ilk günlerine raslıyan fırtına. [Tempête survenant au commencement de mois d'avril]

KIRLANGIÇ BALIĞI b. i. Denizin altında durmaksızın dolaşmasiyle kırlangıç kuşuna benziyen güzel, kırmızı renkte ve bâzı yerleri yaldızlı gibi olan

Kırlangıç balığı

beyaz etli bir balıktır, ki birkaç çeşidi vardır. Sekiz kilo ağırlığında ve 75 santim uzunluğunda olan bâzı büyükleri de bulunur. Avlandığı ve denizden çıkarıldığı zaman iniltiye benziyen bir ses çıkardıkları için bâzı balıkçılarca tekin sayılmazlar. Hattâ «derviş» adını verdikleri pek küçükleri ağlara düştükçe balıkçılar onları tekrar denize atarlar. [Trigle, hirondelle de mer]

KIRLIK i. Çoğu kır olan yer. [Champs, campagne]

KIRMA i. Kırmak fiil ve hareketi. [Action de casser, de briser, de rompre]

2 - Kumaşı katlıyarak yapılan elbise süsü. [Plissage, pli]

3 - Kaba un: Buğday kırması. [Farine qui n'est pas fine]

4 - Ortasından kırılır gibi açılıp kapanan: Kırma tüfek, kırma tabanca. [Arme à feu qui s'ouvre de milieu]

5 - Halis bir cinse veya soya mensubolmayıp kanına başka bir kan karışmış olan hayvan, melez: Arap kırması bir at. [Métis]

KIRMACI s. Basılmış formaları kırıp katlıyan kimse. [Plieur]

KIRMAK f. Sert bir şeyi vurarak veya ezerek parçalamak. Kesretmek, şikest etmek: Camı kırmak, değneği kırmak. [Casser, briser, rompre]

2 - Kaba ve iri öğütmek: Arpayı, bulguru kırmak. [Broyer]

3 - Katlamak: Forma kırmak. [Plier]

4 - Yoketmek, mahvetmek: Düşman askerini kırmak. Soğuklar birçok hayvan kırdı. [Faire périr, anéantir]

5 - Azaltmak, eksiltmek, tenzil etmek: Fiyat kırmak, şerefini kırmak. [Diminuer, amoindrir]

6 - İskonto ile almak: Bono kırmak, maaş kırmak. [Escompter]

7 - Gücendirmek: O beni kırmak istemez. [Fâcher]

8 - Çok para kazanmak: Bu işten milyon kırdı. [Gagner en abondance]

9 - Bir şeyin şiddetini kesmek: Güneş soğuğu kırdı, yağmur fırtınayı kırdı. [Alléger, atténuer]

10 - (Tavla oyununda pul) Vurmak. [Battre une pièce dans le jeu de trictrac]

§ Burnunu kırmak: Kibrini düşürmek, azametini ezmek. [Abattre l'orgueil de quelqu'un]

§ Kırdığı koz kırkı (bini) aşmak: Çok münasebetsizlik etmek. [Faire beaucoup des fautes]

§ Pot kırmak, koz kırmak: Ağzından münasebetsiz lâkırdı kaçırmak veya istemiyerek hatalı yahut zararlı bir harekette bulunmak. [Faire une faute grossière, dire sans le vouloir une parole inconvenante, choquante, compromettante]

KIRMALAMAK f. Ufalamak, doğramak. [Mettre en menus morceaux]

2 - Elbise, örtü, perde gibi şeylere kırmalar yapmak. [Plisser]

KIRMIT* (Sırkıntızir) Seyhan vilâyetinin Ceyhan ilçesine bağlı bir bucak olup 18 köyü, 11.036 nüfusu vardır. Bunun 882 si bucak merkezi olan Kırmıt köyündedir. Eski adı Sırkıntızir idi. Kırmıt, Ceyhan'ın 55 kilometre kuzey batısındadır. Fakat aralarında doğru yol olmadığı için bucağın yolu Adana'dan dolaşır. Adana ile aralarında 55 kilometrelik bir yol varsa da yarısı patika halindedir.

KIRMIZ i. Kırmız böceğinden çıkarılan güzel al boya, ki böceklerin güneşte kurutulmasiyle elde edilir. [Kermès, cochenille]

§ Kırmız böceği: Zarkanadlılardan mini mini ve bir yumurta biçiminde bir böcek. [Cochenille]

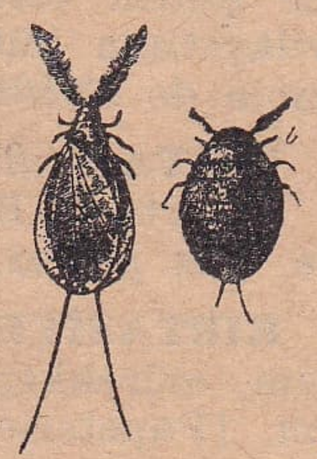

Kırmız böceği: a) Erkeği; b) Dişisi

§ Maden kırmızı (Madenî kırmız): Antimon bileşiminden (mürekkebatından), al renkte bir madde. [Kermès minéral, poudre des chartreux]

KIRMIZI s. Kırmız renginde, kızıl, al. Ar. Ahmer. Far. Surh. [De couleur de kermès, rouge, cramoisi, écarlate]

2 - i. Kızıl boya, yüz boyası. [Cramoisi]

§ Kıpkırmızı: Çok kırmızı veya her tarafı kırmızı. [Tout à fait rouge]

KIRMIZILIK i. Kızıllık, humret. [Rougeur]

KIRMIZIMSI s. Kırmıziya benziyen, kırmızı gibi. [Rougeâtre]

KIRMIZIMTIRAK s. Pek az kırmızı, kırmıziya çalan. [Rougeâtre]

KIRMIZMACUNU b. i. Kırmızdan yapılan ve hekimlikte kullanılan bir macun. [Alkèrmes]

KIRNAK i. Halayık, cariye, kız veya kadın kul. [Esclave blanche ou nègre]

KIROBASI* (Ayaş - Mağara) İçel vilâyetinin Silifke ilçesine bağlı bir bucak olup 15 köyü, 7.760 nüfusu vardır. Bunun 729 u bucak merkezi olan Mağara köyündedir. Bucak eskiden Ayaş Türkmenli isimli köyünün adiyle anılırdı. Kırobası bucağı Silifke'nin 65 kilometre kuzeyindedir.

KIROKİ, KROKİ Fr. i. Taslak. [Croquis]

KIROKODİL, KROKODİL Fr. i. Timsah, timsah derisi. [Crocodile]

KIROM, KROM Yun. i. Kim. Basit madenlerden biri, ki simgesi (remzi) «Cr» dir. 1514 derecede ergir, 6,92 yoğunluğundadır. Asitlerde ve suda paslanmadığı için çelik vesair kaplamalarda kullanılır. Memleketimizin muhtelif yerlerinde çıkar ve yabancı memleketlere çok ihracedilir. [Chrome]

KIROMATİK, KROMATİK Yun. s. Renklere ait, levnî. (Biyolojide hücrelerin bir çoğalma şekli alan «karyokinez» sırasında kıromatin maddesi birtakım iplik sapları halini aldığı vakit bunlara «kıromatik iplik» adı verilir. [Chromatique]

2 - Mus. Yarım tonlardan geçerek giden ses serisi. Gam kıromatik. [Chromatique, gamme chromatique]

KIROMATİN, KROMATİN Yun. i. Biyol. Hücre çekirdeğinin tersine, boya alan ehemmiyetli bir kısmı, ki soyaçekim (veraset) hâdiselerini temin eder. eskt. Haytı mülevven. [Chromatine]

KIROMATOFOR, KROMATOFOR Yun. i. Bot. Hücrenin plâzmasında bulunan ve taşıdığı boyaya göre kloroplâst, kromoplâst veya lökoplâst adını alan öge (unsur). [Chromatophore]

KIROMOPLÂST, KROMOPLÂST Yun. i. Bot. Değişik renkler taşıyan kromatofor. eskt. Hubeybatı mülevvene. [Chromoplaste]

KIROMOSFER, KROMOSFER Yun. i. Ast. Renkküre. eskt. Kürei levniye. [Chromosphère]

KIROMOZOM, KROMOZOM Yun. i. Biyol. Karyokinez yoliyle çoğalan hücrelerde kromatin ipliklerinin iki bölüğe ayrılmak üzere iken aldıkları kısa, ucu kıvrık çubuk şekli, ki bunların sayısı her hücrede bellidir ve muhtelif kabiliyetlerin yeni fertlere geçmesine yarar. İnsanlarda kıromozom sayısı yirmi dört çifttir. [Chromosome]

KIRONAKSİ, KRONAKSİ Yun. i. Ps. Bir elektrik akımının (cereyanının) uyar-

ma (tembih) meydana getirebilmesi için lâzım olan en kısa süre. [Chronaxie]

KIRONOLOJİ, KRONOLOJİ Yun. i. Bir şeyin meydana geldiği tarihi gösterme işi, veya bir hâdise için gösterilen tarih, yahut tarihî hâdiselerin zamanlarını tâyin ilmi, tarihî rakam tertibi: Osmanlı tarihinin kronolojisi, Yirminci Asrın kronolojisi. [Chronologie]

KIRONOMETRE, KRONOMETRE Yun. i. Hiç şaşmadan doğru işliyen ve zamanı tamam olarak gösteren saat. Zaman ölçmiye mahsus alet. [Chronomètre]

KIRPIK s. Kırpılmış, kesilmiş: Kırpık bıyık, kırpık saçlı, kırpık koyun. [Coupé, tondu]

KIRPILMAK f. Etrafı, uçları, ötesi berisi kesilmek, kırpma işine uğramak: Saçları kırpılmış, aylığı kırpılmış. [Se couper les coins, les bouts, être tondu]

KIRPINTI i. Kırpılan şeyin döküntüsü: Kâğıt kırpıntısı, kumaş kırpıntısı, kırpıntı bohçası. [Morceau coupé, chose tondue, tondaille, tondage]

KIRPMAK f. Ötesini, berisini kesmek, koyunun yapağısını kırpmak, kırkmak, bir şeyi eksiltmek. [Couper les coins, les bouts, tondre, réduire]

KIRPTIRMAK f. Kırpmak işini başkasına yaptırmak. [Faire couper, faire tondre]

KIRŞEHİR* Orta Anadolu vilâyetlerimizden birinin ve merkezi olan şehrin adıdır. Kuzeyini Ankara ve Yozgat, doğu-

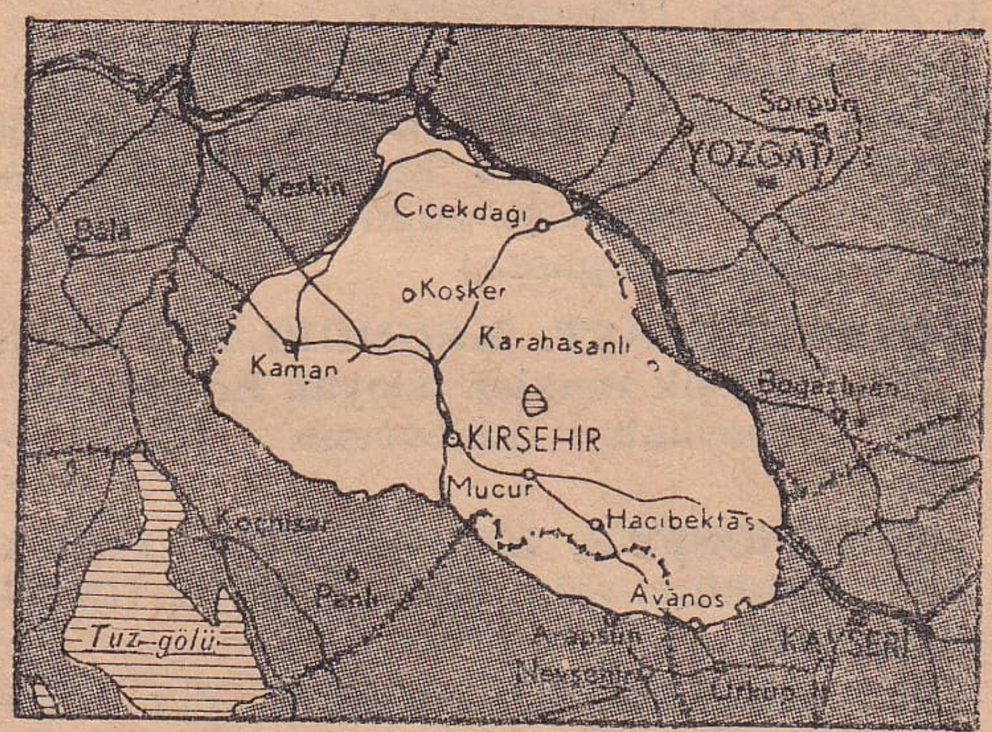

sunu gene Yozgat, güney doğusunu Kayseri ve güneyini gene Kayseri ile Aksaray, batısını da Ankara vilâyetleri toprakları çevirir. Yüzölçümü 9.090 kilometre karedir. Kızılırmak çevresinde bulunan arazisi umumiyetle hayli yüksek olup geniş bir yayla mahiyetini taşır. Hep Kızılırmak'a akan suları bol, toprağı verimli, havası sert, fakat sağlamdır. 50 - 60 bin hektar genişliğinde meşe ormanları bulunur. Halkının yüzde 83 ü çiftçilikle uğraşır. Ziraat usulleri iptidailikten kurtuldukça ekinleri çok miktarda artmıya elverişlidir. Gittikçe zenginleşen hayvancılığı da vardır. Muhtelif yerlerinde sıcak suları, tuzlaları ve hayli zengin madenleri de bulunmaktadır. İdare taksimatı bakımından merkez ilçesinden başka Avanos, Çiçekdağı, Kaman ve Mucur adlı dört ilçeye ayrılmıştır. Ankaranın güney doğusunda bulunan Kırşehir devlet merkezine 192 kilometrelik bir şose ile, Yerköy demiryolu istasyonuna da 75 kilometrelik bir şose ile bağlıdır. Ancak 15 kilometre uzağında bulunan Kızılırmak'a katılan bir suyun kenarındadır. Şehir geniş bir araziye yayılmış yeşillikler, bağlar ve meyvalıklarla gayet güzel bir manzara taşır. Denizden yüksekliği 990 metredir. Selçuk eserlerinden olan Melik Gazi camisiyle Hoca Bey camisi civarında 60 metre yüksekliğindeki tuğla minare, kıymeti bulunan eski eserlerindendir. Şehire 2 kilometre mesafede Terme denilen bir ılıcası vardır. Kasabada halılar, seccadeler, döşeme ve perdelik kumaşlar dokuyan bir hayli tezgâh işler. Eski medreseleri, tarihî rasathanesi ve bir hayli tanınmış ilim adamları yetiştirmiş olması itibariyle Anadolunun eski fikir merkezlerinden biri sayılabilir. Hacı Bektaşı Veli de şehrin civarında yaşamıştır. Kırşehir vilâyetinin bütün nüfusu 157.703, merkezinin de 13.808 dir (1945 te).

KIRTAS Ar. i. [قرطاس] Kâğıt. [Papier] § Kırtasi: Kâğıda ait: Kırtasi muamele. [De papier, en papier]

KIRTASİYE Ar. i. Kâğıt, defter, kalem, mürekkep gibi yazı vasıtalarının topu. [Papeterie]

2 - Resmî dairelerde yazı işlerine ayrılan masraf. [Somme destinée aux frais de bureau]

KIRTASİYECİ i. Kâğıt ve başka yazı levazımı ticaretiyle uğraşan kimse. [Papetier]

2 - Dairelerde kâğıt işlerini ifrata vardırıp muameleleri uzatan kimse. [Personne qui abuse la bureaucratie]

KIRTASİYECİLİK i. Kırtasiye ticareti. [Papeterie]

2 - Resmî dairelerde kâğıt işlerinin aşırı derecede uzun ve karışık olması ve bu yüzden işlerin uzatılması. [Abus de la bureaucratie]

KIRTİPİL s. Bünye ve kıyafetçe gösterişsiz, mizaç ve benlik noktasından çelimsiz, perişan, derbeder, sünepe ve zavallı kimse: Kırtipil herifin biridir. [D'apparence pauvre, chetif, dispersé]

2 - Değersiz, âdi, bayağı, derme çatma: Odaya birkaç kırtipil döşeme koymuş. Camekândaki mallar hep kırtipil şeyler. [Ordinaire, bas, vulgaire]

KIRUVAZÖR, KRUVAZÖR Fr. i. Topları ve zırhları öteki büyük ve ağır harb

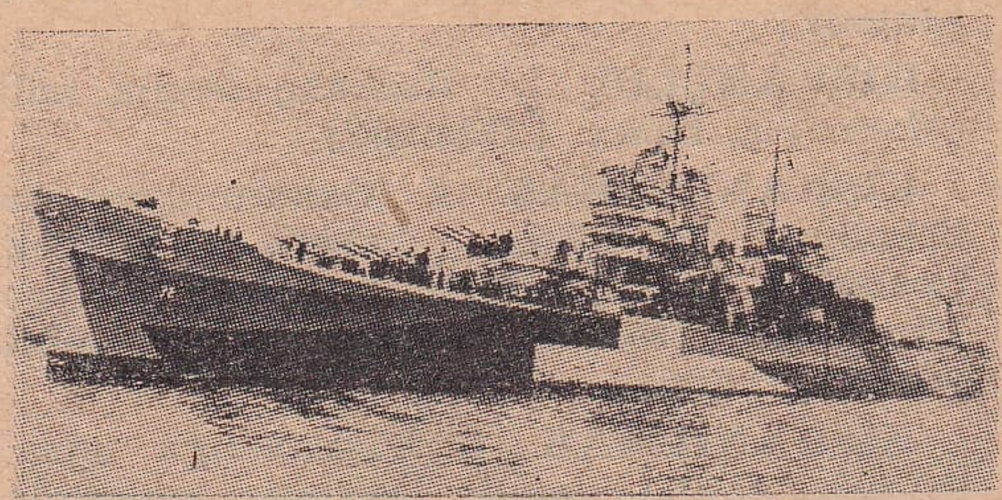

Bir Amerikan ağır kruvazörü: Fargo

gemilerinden hafif, fakat yolu fazla olan harb gemisi, ki tonajları ve askerlik değerleri bakımından üç sınıfa ayrılırlar. Asıl

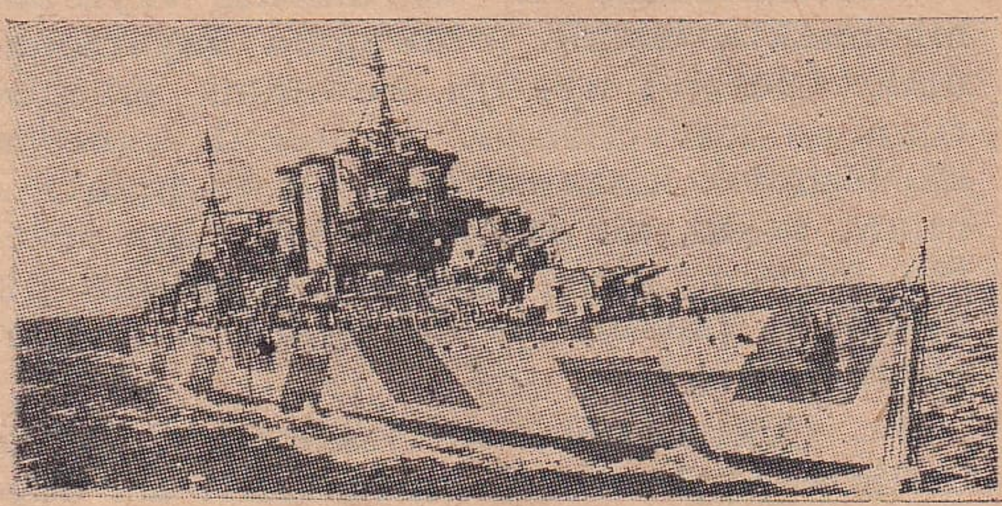

Bir İngiliz hafif kruvazörü: Devonshire

vazifeleri, donanmalara izcilik ve karakolluk yapmak ve aynı zamanda düşman ticaret gemilerini batırmaktır. Washington anlaşması kıruvazörleri nihayet 10.000 ton olarak tahdidetmişti. Fakat büyük donanmalarda 12.000 tonu geçenleri, kalın zırhlarla ve ağırca toplarla mücehhez olanları da bulunmaktadır. [Croiseur]

KISA s. Boyu az olan, «uzun» un zıttı. Ar. Kasir. Far. Kütah: Kısa adam, kısa pantalon. [Court]

2 - Az süren, tafsilâtı olmıyan: Kısa mektup, kısa yol. [Bref]

§ Kısa devre: Fiz. Üzerinde bir elektrik akımı (cereyanı) geçen iletken (nâkil) yolun kısa olması. [Court - circuit]

§ Kısa kesmek: Uzatmamak, muhtasar geçmek. [Abrévier]

KISACA s. Az kısa: O bundan kısacadır. [Peu court]

2 - zf. Muhtasar olarak: Meseleyi kısaca anlatınız. [Brièvement]

KISACIK s. Pek kısa: Kısacık bir eteklik giymiş. (Kolu budu kısacık, yumurtadan ufacık). [Très court, très abrégé]

KISAÇ i. Kızgın demiri tutmak için demircilerin kullandıkları maşa ve kelpeten gibi büyük alet. [Grandes tenailles de forgeron]

2 - İstakoz ve yengeç gibi bâzı hayvanların tutup kısmıya yarıyan uzuvları. [Organe en forme de la pince des homards etc.]

KISAÇLAMAK f. Kısaçla tutmak. [Tenailler]

2 - Eski zamanlarda işkenceye mahkûm edilenlerin etlerini sıkıştırmak: Esirleri kısaçlıyarak söyletmişler. [Donner la torture]

KISAKAFALI b. s. Biyol. Kafatasının ön - art ekseni (mihveri) yan eksenine göre kısa olan kimse, brakisefal. eskt. Müstârazül re's. [Brachycéphale]

KISALIK i. Boyu az olan şeyin hali: Biraz kısalıktan başka kusuru yoktur. [Raccourcissement, accourcissement, brièveté]

KISALMAK f. Kısa olmak, boyu azalmak: Yıkanınca kumaş kısaldı. Kış geliyor, günler kısalıyor. [Devenir court]

KISALTMAK f. Kısa hale getirmek. [Rendre court, racourcir, abrévier]

KISAS Ar. i. [قصاص] Öldürme ve yaralama suçlarında öldürenin aynı şekilde cezalandırılması: Vurulanın vârisleri kısas istiyorlar. [Représailles, loi du talion]

§ Kısasen: Kısas yoliyle: Kısasen idam edildi. [Par la loi du talion]

KISAS Ar. ç. i. [قصص] Kıssalar, hikâyeler: Ahmet Cevdet Paşa'nın «Kısası Enbiya» sı pek açık ve güzel bir türkçe ile yazılmıştır. [Contes, récits, histoires]

KISIK s. Kısılmış, sıkışmış. [Serré, pincé]

2 - (Ses hakkında) Boğuk, zorla ve hırıldıyarak çıkan. [Étrangé, rauque, enroué]

KISIKLI i. Suyu az akan pınar, kayadan hafif akan su. [Eau qui coule goutte à goutte d'un rocher]

KISIKLI* İstanbul vilâyetinin Üsküdar ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 7 köyü, 5.742 nüfusu vardır. Bunun 3.632 si Üsküdar'ın bağlı, bahçeli köşklerle bezenmiş güzel bir semti olan ve Üsküdarla, Haydarpaşa iskelelerine tramvayla bağlı bulunan Kısıklı'dadır.

KISIKLIK i. Kısık olma hali, boğukluk: Ses kısıklığı. [État d'une voix rauque, enrouée]

KISILMA i. Kısılmak fiili ve hali. [Action ou état d'être serré, comprimé]

2 - Biyol. Kalbin, içindeki kanı damarlara vermek için kendi kendini sıkması. eskt. Takabbuz. [Systole]

KISILMAK f. Miktarı, hacmı azalmak: Musluğun suyu kısıldı. [Être réduit, diminuer]

2 - (Ses hakkında) Tutulmak, serbes işlememek, zorla ve hırıltı ile çıkmak: Nezleden, rakıdan, çok bağırmadan sesi kısılmış. [Devenir rauque, enroué (en parlant de la voix)]

3 - Kendi hacmını azaltmak, takabbuz etmek: Kalb durmaksızın kısılıp gevşiyerek kanın dolaşmasını temin eder. eskt. Takallus etmek. [Se contracter]

KISIM i. Tutam, bir avucun alabileceği miktar, kabza: Bir kısım buğday. [Poigné, prise]

KISIM, KISM Ar. i. [قسم] Parça, bölük, cüzü: Memleketin bir kısmı, kazancın bir kısmı. [Partie, portion]

2 - Nevi, çeşit, cins, takım, kabîl: Kadın kısmı böyledir. Çocuk kısmı oyuna muhtaçtır. O kısım adamlar yumuşak muameleye lâyık değildirler. [Sorte, genre, espèce]

§ Kısmi: Bir parçaya, bir bölüğe ait: Kısmi seçim. [Partiel]

KISINMAK f. Kendi ihtiyaçlarını karşılamakta eli sıkı davranmak, imsak etmek. [S'abstenir]

KISINTI i. Kısınmak hali, imsak: Harb, insanları birçok kısıntılara katlanmıya mecbur eder. [Abstention]

KISIR s. Doğurmaz, döl vermez: Kısır kadın. (Kısır tavuk her gün piliç). [Stérile]

2 - Mahsul (ürün) vermiyen, verimsiz: Kısır toprak. [Infertile]

§ Kısır döngü: Mantıkta bir önermeyi (kaziyeyi) ikinci bir önerme ile, bunu da birincisiyle ispata kalkışma yolu. eskt. Devri bâtıl. [Cercle vicieux]

KISIRGANMAK f. Esirgeyip vermemek, diriğ etmek. [Refuser, épargner]

KISIRLAŞTIRMAK f. Kısır etmek, akamete uğratmak. [Stériliser]

KISIRLIK i. Kısır olma hali, akamet. [Stérilité, infertilité]

KISİLOFON, KSİLOFON Yun. i. Uzunlukları ayrı tahta plâkların gam sırasiyle iki tahta kol üzerine dizilmesinden meydana gelen basit bir musiki aleti ki, küçük iki tahta çubuğun vurulması suretiyle çalınır. Bunun çocuk oyuncağı olarak madenden yapılanları da vardır. [Xylophone]

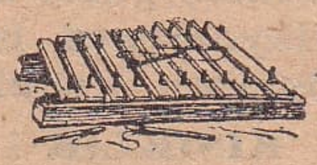

Kısilofon

KISKAÇ i. Bir şeyi tutup sıkıştırmıya yarıyan türlü biçimde alet. [Tenailles]

2 - Açılıp kapanır iğreti merdiven. [Échelle portative, pliant]

KISKANÇ s. Kıskanma huyu olan, çekemiyen, hasut: Kocası pek kıskançmış. [Jaloux]

KISKANÇLIK i. Kıskanç olanın hali, çekemeyiş, haset. [Jalousie]

KISKANDIRMAK f. Kıskanmasına sebebolmak. Rekabete, hasede düşürmek: Çocukları kıskandıracak hareketlerden çekinmelidir. [Rendre jaloux, causer, motiver la jalousie]

KISKANILMAK f. Kıskançlığa uğranılmak, çekilememek: Doğrusu kıskanılacak hiçbir hali yok. [Être envié, être l'objet d'une jalousie]

2 - Esirgenmek, diriğ edilmek: Sizden bu kadarcık bir şey kıskanılır mı? [Refuser, épargner]

KISKANMAK f. Sevilmekte veya sahibolmakta birinin ortaklığına dayanamamak: Cinsiyet ayrılığı kıskanma sebeplerinin en kuvvetlisidir. Bir çocuk annesini kardeşinden kıskanır ama bir kadının kocasını başka bir kadından veya bir erkeğin karısını yahut sevgilisini başka bir erkekten kıskanması çok şiddetli olabilir. [Être jaloux]

2 - Çekememek, bir bakımdan kendine üstün sandığı birinin bu halinden acı duymak, hasedetmek: İyi yürekli insanlar tanıdıkları kimselerin liyakatsiz üstünlüklerini dahi kıskanmazlar. [Envier]

3 - Esirgemek, diriğ etmek: Bu kitabı sizden kıskanacak değilim. [Épargner, refuser]

KIS KIS b. zf. Gülmek fiilinin baş tarafına getirilerek bunun sessizce ve alay ederek yapıldığını anlatır: Karşısına geçmiş kıs kıs gülüyor. [Adverbe pour exprimer de rire à demi et avec une affectation moqueuse]

KISKIVRAK zf. Kurtulamıyacak şekilde: Kıskıvrak bağladılar. [Étroitement]

KISMAK zf. Sıkıp tutmak: Kapı parmağımı kıstı. [Serrer, pincer]

2 - Azaltmak: Masrafı kısmak lâzım. [Amoindrir]

§ Kulaklarını kısmak: İndirmek, yatırmak. [Abattre]

§ Kuyruğunu kısmak: Kuyruğunu bacaklarının arasına almak. [Prendre la queue entre ses jambes]

KISMEN Ar. zf. [قسماً] Bir parçası, bütün olmıyarak: Kitap kısmen bitmiştir. [En partie]

KISMET Ar. i. [قسمت] Talih, nasip, kader: Kısmetinde olanın kaşığında çıkar. [Sort, chance, fortune]

2 - Hele bakalım, ya olur ya olmaz, talih nasıl istemişse: Buradan ayrılacak mısınız? — Kısmet! [Si c'est voulu par le destin, voyons, peut - être]

§ Kısmet aramak: Kazanç aramak. [Chercher à gagner sa vie]

§ Kısmet beklemek: (Evlenecek kız veya kadın hakkında) Koca beklemek. [Attendre un mari]

§ Kısmetli: Talihli, bahtiyar. [Fortuné]

KISRAK i. Atın dişisi: Arap kısrağı, İngiliz kısrağı. [Jument]

KISRIK s. Tutuk, beceriksiz, sünepe. [Timide, inapte, gauche]

KISSA Ar. i. [قصه] Hikâye, rivayet: Kıssai Yusuf: Peygamber Yusuf'a ait macera, ki Kuran'da «ahsenül kısas» yani kıssaların en güzeli diye vasfedilmiştir. «Leylâ ve Mecnun kıssası», «Ferhat ve Şirin kıssası» [Conte, récit, narration, histoire]

§ Kıssadan hisse: Bir masal, hikâye veya hâdiseden çıkan ibret. [Moralité d'un conte, d'une histoire]

KISTAK i. Coğ. İki kara parçasını birleştiren iki tarafı su ile çevrilmiş dar toprak parçası. eskt. Berzah. [Isthme]

KISTAS Ar. i. [قسطاس] Ölçü, terazi, mizan. (Bu kelime türkçede daha ziyade mecazi ve mânevi mânada kullanılmıştır): Edebî kıymetler için tam bir kıstas bulmak imkânsızdır. [Grande balance, critérium]

KISTELYEVM Ar. b. i. [قسطالیوم] Vazifeye gelinmediği veya geç gelindiği için maaş, yahut ücretten gün hesabiyle para kesilmesi. [Retenue sur les appointements comptées d'après les jours]

KISTIRILMAK f. Dar bir yere tutturulmak: Haydutun bir jandarma çemberiyle kıstırılması lâzım. [Être serrer, pincer]

KISTIRMAK f. Bir şeye tutturup sıkıştırmak, kısmak işini başkasına yaptırmak veya kaptırmak: Elini kapıya kıstırmış. [Faire ou laisser serrer, pincer]

2 - Dar bir yere getirip tutmak, kaçamıyacağı bir yerde yakalamak: Hırsızı saklandığı köşede kıstırdılar. [Attraper en serrant dans un endroit étroit]

KIŞ i. Güz ile ilkbahar arasındaki soğuk mevsimi, ki iklimimizde aralık, ocak ve şubat aylarıdır. Fakat daha uzun veya kısa sürdüğü bölgelerimiz de vardır. Ar. Şita. Far. Zemistan .[Hiver]

2 - s. Soğuk: Soğuk hava: Sıcak memleketlerde kış olmaz. [Froid]

§ Kara kış: Kışın ortası ve en şiddetli vakti, zemheri (zemherir). [Hiver rigoureux, le coeur de l'hiver]

§ Kış günü: Kış mevsimi. [Saison d'hiver]

§ Kış kıyamet: Çok şiddetli kış. [Hiver rigoureux]

KIŞIN zf. Kış mevsiminde: Kışın şehre inerler. [L'hiver, pendant l'hiver]

KIŞIR, KIŞR Ar. i. [قشر] Kabuk, tane veya meyva derisi. [Écorce, coque, croûte]

§ Kışrı arz: Yer kabuğu. [Écorce terrestre]

KIŞKIRTI i. Kışkırtmak işi, tahrikât. [Excitation]

KIŞKIRTICI s. Kışkırtmak işini yapan, muharrik, tahrikâtçı. [Excitant, effarouchant, émeutier]

KIŞKIRTILMAK f. Kışkırtmak işi kendine yapılmak, tahrik edilmek. [Être effaroucher]

KIŞKIRTMAK f. (Kümes hayvanlarını) Ürkütüp kaçırmak. [Effaroucher, faire sursauter]

2 - Birini fena bir işe teşvik etmek, tahrik etmek. [Encourager quelqu'un pour une émeute, pour un crime]

KIŞLA i. Askerin oturmasına mahsus büyük bina (Eskiden kışı geçirmek için orduların çekildikleri yerlere kışlak derlerdi, ki kışlanın aslı budur): Selimiye kışlası memeleketimizde yapılmış kışlaların en büyüğüdür. [Caserne]

KIŞLAK i. Göçebelerin, çobanlıkla geçinen oymakların kışı geçirmek üzere yaylaktan (yayladan) inip kondukları ve hayvanlarını otlattıkları yer. [Plaine ou vallée où l'on fait paître les troupeaux pendant l'hiver]

2 - Eskiden kışın harbler tatil edildiği için orduların soğuk mevsimi geçirdikleri yer: Kasımdan sonra Orduyu Hümayun Belgrad kışlağına çekilmişti. [Quartier d'hiver]

KIŞLAK* Hatay vilâyetinin Yayladağı ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucağı olup 13 köyü, 5.295 nüfusu vardır. Bunun 813 ü bucak merkezi olan Kışlak köyündedir ki o da Yayladağı kasabasının 9 kilometre kuzey doğusundadır ve aralarında arabaya elverişli yol vardır.

KIŞLAMAK f. Kış olmak, hava soğuk olarak kış hükmünü sürmek: Bu yıl erken kışladı. [Faire froid]

2 - Kış mevsimini bir yerde geçirmek: Bu sene şehre inemiyeceğiz, köşkte kışlı-

yacağız. Eski zamanda Batı orduları çok defa Belgrad'da, Doğu orduları da Erzurum'da kışlarlardı. [Passer l'hiver dans un endroit, hiverner]

KIŞLATMAK f. Kışı bir yerde geçirtmek. [Faire passer l'hiver dans quelques endroits, faire hiverner]

KIŞLIK s. Kışa mahsus, kışa ait: Kışlık zahire, kışlık elbise. [Propre à l'hiver, hivernal]

KIŞRÎ Ar. s. Kabuğa ait, kabuğa mensup veya kabuklu olan: Hayvanatı kışriye: Kabuklu hayvanlar. [Cortical, crustacé]

KIT s. Az, nadir, ihtiyaçtan eksik. (Bu kelime arapça «kıht» kelimesinden bozmadır): Bu yıl mahsul kıt. Onun aklı kıt. [Peu, rare]

§ Kıt kanaat: Pek güçlükle: Kıt kanaat geçiniyor. [Avec une grande difficulté, modestement]

KIT i. Kat, yan: Sizin kıtınızda (katınızda). [Côté, auprès]

KITA, KIT'A Ar. i. [قطعه] Dünyanın bölündüğü beş büyük toprak parçasından biri. Anakara: Avrupa kıtası, Amerika kıtası. [Continent]

2 - Pek kalabalık olmıyan asker kuvveti: Geçitte en iyi yürüyen kıtalar pek alkışlandı. [Milt. Subdivision]

3 - En az dört, en çok on mısralık nazım parçası. Edebiyatta kıta denince daha çok dört mısralık parça anlaşılır: Eşrefin hicivleri hemen daima kıta şeklindedir. [Litt. Stance]

4 - Parça, tane: İki kıta mektup, üç kıta tarla, beş kıta gemi. (Bu kullanış eskimiştir ve bırakılmış gibidir). [Morceau, pièce]

§ Kıtai daire: Eskiden geometride bir dairenin bir kavsiyle (yayiyle) veteri (kirişi) arasındaki kısım. Daire parçası. [Ségement]

KITÂ Ar. i. [قطاع] Eskiden matematikte «kesme» ye verilen isim, ki «kıtâı daire» de denilirdi. bk. Daire kesmesi. [Secteur]

KITAL Ar. i. Vuruşma, boğazlaşma, mukatele. [Massacre]

KITIK i. Minder, yastık gibi şeyleri doldurmakta kullanılan ve bâzı defa sıvanın içine katılan kendir telleri. [Ecorce des tiges du lin employées comme bourre]

KITIPİYOS s. arg. Değersiz, zavallı, kötü, kırtipil: Bir kundura almak istedim ama dükkândakiler hep kıtıpiyos şeyler. [Ordinaire, vulgaire]

KITIR Ar. i. Uydurma söz, yalan. [Mensonge]

§ Kıtır atmak: Yalan uydurmak. [Mentir]

KITIR, KITR i. İnce, gevrek bir sesi tasvir eder: Gevreği kıtır kıtır yiyor. Kıtır kıtır mısır buğdayı. [Onamatopée imitant le bruit léger qui se produit en croquant sous les dents]

§ Kıtır kıtır yemek: Kıtırdatarak yemek. [Croquer]

KITIRCI s. Çok kıtır atan, yalan uyduran. [Menteur]

KITIRDAMAK f. «Kıtır kıtır» diye gevrek ses çıkarmak. [Craquer sous les dents]

KITIRDATMAK f. Kıtırdamasına sebebolmak, bir şey yerken kıtırdı çıkarmak. [Faire craquer en mangeant, croquer]

KITIRDI i. Kıtırdatmak işi, kıtır kıtır diye gevrek ses. [Bruit semblable à celui de la sucrerie quand on la casse avec les dents]

KITLAŞMAK f. Kıt olmak, nadirleşmek: Şeker ara sıra kıtlaşıyor. [Devenir rare, ne pas être en abondance]

KITLIK i. Eksiklik, ihtiyaçtan az oluş: Piyasada biraz kâğıt kıtlığı var. [Rareté, état de ce qui est peu, en petit nombre]

2 - Yokluk, daha ziyade yiyeceğe ait ve elde edilmesi zaruret halinde bulunan şeylerin bulunamaz olması ve bundan dolayı açlığa kadar giden umumi sıkıntı. Ar. Kaht: Hindistan'da kıtlık yüzünden bâzı yıllar binlerce adam ölür. [Disette, famine]

§ Kıtlığına kıran girmek: Ortadan çekilip bulunmaz olmak. [Être très rare et introuvable]

KIVAM Ar. i. Her şeyin en uygun derecesi, çağ, tav, olgunluk: Meyvalar kıvama geliyor. Cümbüş tam kıvamını bulmuş. [État ou qualité convenable d'une chose moment opportun]

2 - Sulu bir şeyin koyuluk derecesi: Bal kıvamında. [Consistance]

KIVAMLANMAK f. Kıvama gelmek, en uygun dereceyi bulmak. [Venir à point]

KIVAMLI s. Gereken dereceyi bulmuş olan, çağında koyulaşmış olan, sağlam. [Consistant]

KIVAMSIZ s. Kıvamlı olmıyan. [Inconstant, inconvenant]

KIVANÇ i. Kıvanmak fiil ve hali, iftihar, öğünme, şeref sayma. [Action de se vanter, gloire, honneur]

KIVANMAK f. Öğünmek, iftihar etmek. [Se vanter]

KIVILCIM i. Yanan bir maddeden fırlıyan ateş parçası veya demir, taş gibi maddelerin şiddetle çarpışmasından çıkan ateş halindeki zerre. [Étincelle]

KIVILCIMLANMAK f. Kıvılcım saçmak. [Étinceler]

KIVIRCIK s. Ufak ufak kıvrılmış bir şekilde olan: kıvırcık saç, kıvırcık tüylü kürk. [Crêpu, frisé]

2 - Koyunun ince kuyruklu ve eti makbul olan bir cinsi, ki memleketimizin Marmara bölgesinde yetişir. Bu koyunun etine de kıvırcık denilir. Kıvırcık karamandan daima daha yüksek fiyattadır. [Mouton frisé à courte queue, viande de ce mouton]

§ Kıvırcık salata: Marulun küçük kıtada ve yaprakları kıvırcık olup salatası yenilen bir çeşidi. [Létue frisée]

KIVIR KIVIR zf. Kıvrıla kıvrıla: Kıvır kıvır oynuyor. [En se torttillant]

KIVIRMAK f. Bükmek, kıvırcık hale koymak: Saçını kıvırmak. [Friser]

2 - Katlamak: Kumaşı kenarından kıvırmak. [Plisser]

3 - mec. Becermek, başa çıkmak, hakkından gelmek: Bakalım bu işi kıvırabilecek mi? [S'acquitter avec succès]

4 - Oynamak, raksetmek: Aman ne hoş kıvırıyor.

5 - Sapmak: Araba sağa kıvrıldı. [Rebrousser chemin]

§ Yalan kıvırmak: Yalan söylemek. [Dire des mensonges]

KIVIRTMAK f. Kıvırma işini yaptırmak. [Faire friser, faire plisser]

KIVIR ZIVIR b. i. Değersiz, derme çatma şey, ehemmiyetsiz teferrüat (ayrıntılar): Kıvır zıvırla vakit geçirmiyelim. Ev masrafı yalnız yiyecek, giyecek ve kira ile bitmiyor, onun bin türlü kıvır zıvırı var. [Accessoires, détails]

KIVRACIK s. Derli toplu ve işi kolay: Kıvracık bir ev. [Bien arrangé]

KIVRAK s. Canlı, becerikli, atik: Kıvrak bir delikanlı, kıvrak bir hizmetçi. [Débrouillard, agile, preste]

2 - Derli toplu ve zarif: Kıvrak bir kıyafet, kıvrak bir ifade. [Bien arrangé, coquette]

KIVRAMAK f. Bükülüp buruşmak, kıvırcık olmak: İplik kıvradı. [Se tordre, se tortiller]

KIVRANMAK f. Şiddetli bir ağrının veya elemin tesiriyle kıvrılır, bükülür gibi olmak: Mide ağrısından kıvranıyor. Pişman olmuş, şimdi yaptığına kıvranıyor. [Se tordre par suite d'une douleur]

KIVRILMA i. Kıvrılmak fiili veya hali. [Action de se tordre]

2 - Jeol. Yer kabuğunun (kışrı arzın) geniş ölçüde dalgalı bir şekil alması, ki dağların meydana gelmesi neticesini verir. eskt. İltiva. [Plissement]

KIVRILMAK f. Bükülmek, kıvırcık hale gelmek. [Être frisé]

2 - Katlanılmak. [Être plissé]

3 - Yuvarlakça bir hal almak: Şurada kıvrılıp yattı. [Être tordu, se tortiller]

KIVRIM i. Bir şeyin kıvrılmış yeri, büklüm: Saçın kıvrımı, kumaşın, yolun kıvrımı. [Boucle crêpu, tortillement, frisure]

2 - Jeol. Kıvrılma sonunda meydana gelen toprak dalgası. eskt. Kat. [Pli]

§ Kıvrım kıvrım: Birçok bükülmüş yerleri olan: Saçları kıvrım kıvrım. Etrafı kıvrım kıvrım saçak. [Pleine des boucles, des frisures, des plis]

§ Kıvrım kıvrım kıvranmak: Bir acıdan dolayı bükülür gibi olmak. [Se tordre par suite d'une douleur des entrailles]

KIVRIMLI s. Kıvrımı olan. [Frisé, bouclé, tortillé]

KIVRINTI i. Kıvrım, büklüm. [Tortillement, frisure]

2 - Kıvrılan yer: Kumaşın kıvrıntısı, yolun kıvrıntısı. [Ourlet, tournant, virage]

KIYA i. Adam öldürme veya bu derecede ağır olan suç, cinayet. [Crime, assassinat]

KIYAÇ i. Kıya işlemiş kimse, cani. [Assassin]

KIYAFET Ar. i. [قيافت] Kılık, dış görünüş, elbise ve giyiniş: İşçi kıyafetinde biri, ev kıyafeti, sokak kıyafeti. [Extérieur, forme, costume]

§ Kıyafet balosu: Değişik kıyafetlerle gidilen balo. [Bal costumé]

§ Kıyafet ilmi (ilmül - kıyafe): İnsanın yüzünden ve dış görünüşünden mizacını anlamak bilgisi. [Physiognomonie]

KIYAFETLİ s. Her hangi bir kıyafette olan: Asker kıyafetli biri, hizmetçi kıyafetli kadın. [De telle ou telle forme, (costume)]

2 - Giyinişi uygun, biçimi yerinde olan: Kıyafetli bir zat idi. Kılıklı, kıyafetli biri. [Bien habillé]

KIYAFETNAME Far. i. Bir memleketin veya bir devrin muhtelif kıyafetlerini, giyiniş tarzlarını anlatan kitap. [Livre des costumes, habillements d'un pays, d'une époque]

2 - Eskiden sima çizgilerine, vücudun biçimine, âzanın muhtelif vasıflarına bakarak huyları tahmin etmek ilminden

yani «ilmül kıyafe» den bahseden kitap. Erzurumlu Şeyh İbrahim Hakkı (1705 - 1772) nın manzum «Kıyafetname» si meşhurdur. [Livre de physiognomonie]

KIYAFETSİZ s. Giyinişi, elbisesi düzgün olmıyan veya biçimsiz olan. [D'un extérieur laid, difforme]

KIYAK s. Yaman, güzel, hoş : Kıyak bir at, kıyak bir söz, kıyak bir delikanlı. (Daha ziyade konuşma dilinde ve halk arasında kullanılır). [Joli, fort, élégant]

2 - Kıyan, esirgemiyen, merhametsiz. (Bu mâna eskimiştir). [Sans pitié, cruel]

KIYAKLIK i. Yamanlık, güzellik. [État d'être joli]

2 - Kıyıcılık, şiddet, merhametsizlik. [Force, exagération, cruauté]

KIYAM Ar. i. [قيام] Ayağa kalkma, ayakta bulunma: Yaşça büyük olanlara kıyam küçüklerin terbiyesini gösterir. [Action de se lever, de rester debout]

2 - Namazın ayakta yapılan kısmı: Kıyamda okunacak Kuran surelerini ezberlemeli. [Partie de la prière des musulmans que l'on récite étant debout]

3 - Bir işe kalkışma, teşebbüs, girişme: Müdüre pek kızdığı için vazifesinden istifaya kıyam etti. [Action de se mettre à quelque chose, de commencer]

4 - Ayaklanma, karşı durma, isyan: Rusyada kıyam varmış. [Soulévement]

5 - Kıyamet, haşır, ölümden sonra mahşer günü dirilme. (Bu mâna eskimiştir. Eskiden mahşer gününe «yevmü kıyam» da denilirdi). [Résurrection]

KIYAMET Ar. i. [قيامت] Müslüman inanışına göre dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman. [Résurrection]

2 - mec. Çok gürültü, fazla karışıklık: Bayram olduğu için sokaklar kıyamet. [Tumulte, confusion]

§ Kıyamete kadar: Sonsuz bir zamana kadar: Onu kıyamete kadar unutamam. [Jusqu'à l'infinit]

§ Kıyamet gibi, kıyamet kadar: Pek çok: Benim kıyamet kadar işim var. [Énorme]

§ Kıyameti veya kıyametleri koparmak: Aşırı derecede bağırıp çağırarak gürültü yapmak. [Faire beaucoup de tapage, se mettre en colère]

§ Kıyamet kopmak: Kıyamet günü gelmiş gibi büyük gürültü ve felâket olmak. [Arriver un grand malheur]

KIYAS Ar. i. [قياس] Benzetme, bir tutma, karşılaştırma, mukayese: Horozla kediyi kıyas akıllı işi değildir. Geçen yılla kıyas edilince bu sene mahsul iyidir. [Analogie, comparaison]

2 - Benzetme yoliyle, hüküm ve muhakeme: Veliye kıyas ederek Alinin de böyle yapacağını sanmak doğru olur mu? [Jugement, raisonnement par analogie]

3 - Man. Tasım, istidlâl, doğru sanılan iki hükümden bir üçüncüyü çıkarma. Meselâ «Âlem değişir, her değişen sonradan olmadır, o halde âlem sonradan olmadır» muhakemesi bir kıyastır ve her kıyasta üç hüküm vardır. Kıyasların muhtelif şekilleri vardır ki başlıcası dört türlüdür. [Syllogisme]

§ Kıyası nefs: Kendinden pay biçme: Başkalarının hallerini iyice anlıyabilmek için insan kıyası nefsetmeli. [Juger d'après soi - même]

KIYASEN Ar. zf. Benzeterek: Kaideye kıyasen hareket etmek. [Par analogie]

KIYASIYA zf. Canına kıyarcasına: Bir ana çocuğunu kıyasıya dövmez. [Sans pitié, sans épargner]

KIYASİ Ar. s. Kaideye göre yapılmış, kurallı, kaideli. [Régulier]

KIYASLAMAK f. Karşılaştırmak, mukayese etmek. [Comparer]

KIYDIRMAK f. İnce ince doğratmak: Et, tütün kıydırmak. [Faire hacher]

§ Nikâh kıydırmak: Nikâh muamelesini yaptırmak: Nikâhlarını Ankara belediyesinde kıydırmışlar. [Faire contracter un mariage]

KIYI i. Kenar, uç: Bir kıyıya çekilmek. [Côté, bout, marge]

2 - Deniz ve su kenarı, sahil: Pusulanın icadından önce gemiler hep kıyıları takibederlerdi. [Rive, rivage, côte]

§ Kıyıda bucakta: Ötede beride, göze çarpmıyacak bir yerde. [Çà et là]

§ Kıyı sıra: Sahil boyunca. [Suivant les bords, la côte]

KIYICI s. Kıymak işini yapan: Tütün kıyıcısı. [Ouvrier qui hache]

2 - Kıyan, esirgemiyen, acıma duygusu olmıyan, gaddar: İnsafsız, kıyıcı bir adam. [Sans pitié]

3 - Kıyıda balık avlıyan balıkçı, kenarcı. [Pêcheur qui ne s'écarte pas du rivage]

KIYICILIK i. Tütün gibi şeyleri kıyanın sanatı. [Métier de l'ouvrier qui hache le tabac etc.]

2 - Merhametsizlik, gaddarlık. [Cruauté, tyranie]

KIYIK s. Kıyılmış, ince ince doğranmış: Kıyık et. [Haché]

KIYILMAK f. İnce ince doğranmak: Tütün kıyıldı. [Être haché, morcelé]

2 - Esirgenmemek, insafsızlık edilmek: Paraya kıyılmak. Zavallıya nasıl kıyılmış? [Faire mal, ne pas épargner]

3 - Ezilir, kıyılır gibi olmak: Yorgunluktan her tarafım kıyılıyor. [Éprouver une défaillance]

KIYIM i. Kıyılma, kıyma işi veya tarzı: Bu tütünün kıyımı pek ince. [Action ou manière de hacher]

KIYIMLI s. Kıyımı şöyle veya böyle olan: Kaba kıyımlı. [Haché de telle ou telle manière]

KIYINMAK f. Ezilmek, kıyılmış veya kırılmış gibi bir acı vermek: Midem kıyındı, vücudum kıyındı. [Faire mal (en parlant de l'estomac), être abattu (en parlant des membres du corps]

KIYINTI i. Eziklik, kırıklık: Midede kıyıntı, dizlerde kıyıntı. [Douleur de l'estomac, abattement des membres du corps]

KIYIŞMAK f. Uyuşmak, karşılıklı anlaşmak. [S'arranger définitivement]

KIYMA i. Kıyılmış et: Kıymalı makarna. [Hachis]

2 - Kıymak işi ve hareketi. [Action de hacher, de tuer, de vexer sans pitié]

§ Kıyma tahtası: Üstünde et kıyılan kalın tahta. [Hachoir, planche à hacher la viande]

KIYMAK f. İnce parçalar halinde doğramak: Tütün kıymak, et kıymak. [Hacher]

2 - Esirgememek, acımıyarak vermek, bezletmek, feda etmek: Paraya kıyamıyor. [Ne pas épargner]

3 - Acımayıp öldürmek veya büyük bir fenalık, gaddarlık etmek. [Faire du mal, tuer, vexer sans pitié]

§ Nikâh kıymak: Evlenme muamelesini yapmak. (Eskiden nikâh kıymak vazifesi belediye yerine imamlara aitti, yani mahalle imamları nikâh işinde bir belediye memuru demekti). [Conclure un mariage, dresser le contrat de mariage]

KIYMALI s. Kıyma ile yapılmış olan veya içinde kıyma bulunan: Kıymalı börek. [Fait avec du hachis, rempli de hachis]

KIYMET Ar. i. [قيمت] Değer, paha, bedel: Satışa çıkan malın kıymeti üzerinde yazılı olmalıdır. [Valeur, prix]

2 - İtibar, makbul oluş: O adamın kıymeti var. [Estime, valeur morale]

§ Hakikî kıymet: Bir şeyin asıl değeri, bedeli. [Valeur intrinsèque]

§ İtibarî kıymet: Bir şeye bir bakımdan verilen değer. [Valeur conventionnele, nominale]

§ Kıymetdan, kıymetşinas: Değer bilen, her şeyin kıymetini anlayıp takdir eden. [Qui connait le prix de chaque chose ou des personnes, qui sait estimer]

§ Kıymettar: Kıymetli. [Précieux, estimé]

§ Rayiç kıymet: Sürüm değeri, piyasada tutulan bedel. [Valeur courante]

KIYMETLİ s. Değerli, pahalı, kadri ve itibarı olan. [De tel prix, de telle valeur, précieux, estimé]

2 - Sevilen, seçilen, tercih edilen: Çocuklarının en kıymetlisidir. Eski padişah kadınlarının en kıymetlisine «gözde» ve «haseki sultan» gibi unvanlar verilirdi. [Favorit, chéri]

KIYMETSİZ s. Değersiz. [Sans valeur, peu estimé]

KIYMIK i. Pek küçük ve sivri tahta veya kemik parçası, küçük yonga: Eline kıymık batmış. [Écharde]

KIYRAK s. Yakın, komşu. «Irak» zıttı: Kıyrak bir yerde oturur. [Prochain, voisin]

KIYYE Ar. i. [قيه] Okka. [ocque]

§ Yeni kıyye: Kilo. [Kilo]

KIZ i. Kadın zümresinin hiç evlenmemiş olanı: Köyün kızları. Far. Duhter. [Fille]

2 - Bu cinse mensup evlât, kız çocuk. [Enfant de sexe féminin]

3 - Erden: Bu gençlerden biri dul, öteki kızdır. Ar. Bikir, bakire. Far. Duşize. [Vierge]

4 - İskambilde kadın resimli kâğıt: Ku-

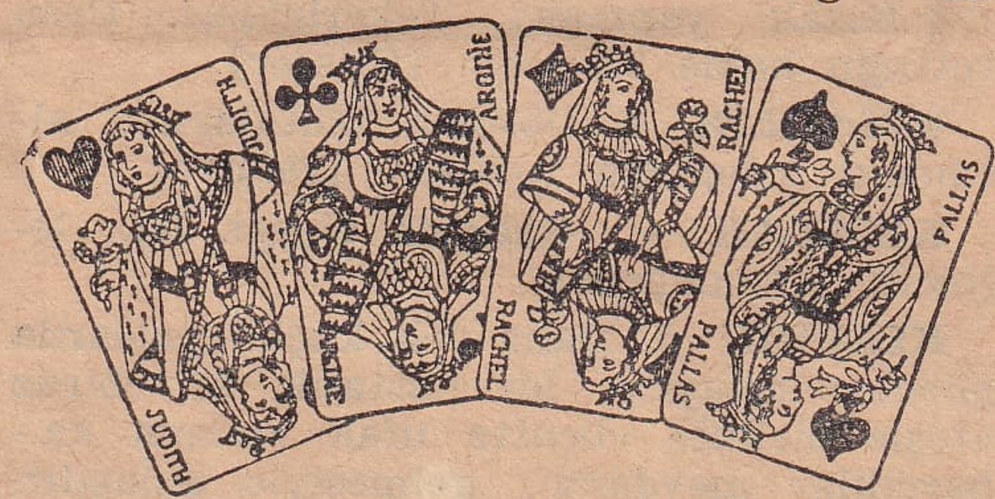

İskambilde dört kız (dam)

pa kızı, maça kızı. [Dame dans les cartes à jouer]

§ Kız alıp vermek: İki aile arasında gelin almak veya vermek suretiyle hısımlık kurmak. [Contracter parenté par alliance]

§ Kız gibi: Pek masum, terbiyeli ve sıkılgan. [Chaste, timide]

§ Kız kaçırmak: Bir kızı kendinin veya ailesinin rızası olmadan alıp götür-

mek. [Rapt, enlèvement d'une fille par violence ou par séduction]

§ Kız kuşu: Ağaçkakan cinsinden sarı ve yeşil tüylü bir kuş. [Pic vert, pivert]

Kız kuşu

§ Kız oğlan veya kız oğlan kız: Hiç erkekle münasebette bulunmamış kız, erden bakire. [Vierge]

KIZAK i. Kar ve buzun üstünde kaymak üzere tekerleksiz ve alçak araba, ki kuzey iklimlerde köpeklere veya bu işe

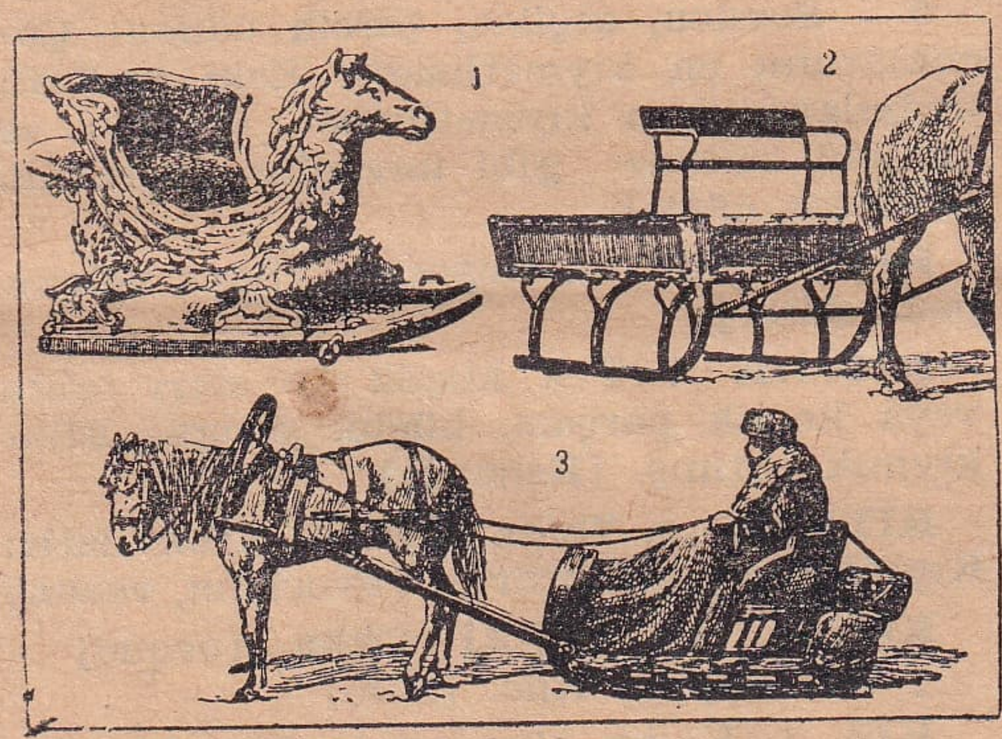

Kızaklar: 1) Onsekizinci Asırda kullanılan bir kızak; 2) Norveç; 3) Siberya kızakları

alıştırılmış sığırlara çektirilir. [Traîneau]

2 - Üzerinde gemi yapılan veya tamir edilen ıskara, gemi tezgâhı. [Chantier]

§ Kızak kaymak: Karın üstünde tahtadan basit kızak yaparak kaymak. [Glisser sur la neige avec un traîneau]

§ Kızak yapmak: Tekerlekleri firen tuttuğu halde kaymak. [Glisser]

KIZAKLIK i. Döşeme tahtalarının altındaki kılıçlama kirişler. [Poutre]

KIZALAK i. Gelincik çiçeği. bk. Gelincik. [Coquelicot]

KIZAMIK i. Daha çok küçük yaşlarda görülen bulaşıcı bir hastalık, ki biraz ateşle birlikte vücutta ufak kırmızı kabarcıklar meydana gelmesiyle anlaşılır, beş altı gün sürer, kızıldan hafiftir, korunma tedbirleri yapılır, hele soğuktan sakınılırsa hiçbir tehlikesi yoktur. Ar. Hasba. [Rougeole]

§ Kızamık çıkarmak: Kızamık hastalığına tutulmak. [Avoir le rougeole]

KIZAN i. Köy delikanlısı, erkek çocuk, cesur ve silâhlı köylü: Kızanlar domuz avına çıktı. [Jeune villageois robuste et armé]

§ Karı kızan: Kadın, erkek, bütün halk: Karı kızan hep yollara dökülmüş. [Hommes et femmes]

KIZARMAK i. Kızıl veya ona yakın bir renk almak: Elmalar güneşi gördükçe kızarıyor. [Rougir]

2 - Utanıp yüzü pembeleşmek, mahçubolmak: Genç kız yabancıları görünce kızardı. [Rougir de honte]

3 - Tava veya tencerede kırmızı oluncıya kadar pişmek: Patlıcan kızardı, balık kızarıyor. [Être fricassé]

§ Kızarıp bozarmak: Utanarak renkten renge girmek. [Devenir pourpe et livide, éprouver une violente émotion]

KIZARTMA i. Kızartılarak hazırlanmış yemek: Balık kızartması, düğün kızartması, piliç kızartması. [Viande fricassée, rôti]

KIZARTMAK f. Kırmızılaştırmak: Yüzünü kızartmak. [Faire rougir]

2 - Kızgın yağda pişirmek. [Rôtir, fricasser]

§ Yüz kızartmak: Bir şeyi istemek veya söylemek mahcubiyetini göze almak: Ne olursa olsun yüz kızartıp bu defa söylerim. [Oser]

KIZDIRILMAK f. Kızgın hale getirilmek. [Être chauffé]

2 - Öfkelendirilmek. [Être exciter]

KIZDIRMAK f. Kızmasına sebebolmak, kızmasını temin etmek. [Chauffer, exciter, irriter]

KIZGIN s. Kızdırılmış: Kızgın yağ, kızgın demir. [Chaud, ardent]

2 - Öfkeli, kızmış, canı sıkılmış: O münakaşadanberi bana kızgındır. [Excité, irrité, en colère]

3 - Cinsiyet ihtiyacı altında bulunan, eş arıyan, azgın, kösnümüş: Kızgın bir boğa, kızgın bir kısrak. [Entré en chaleur, qui a un penchant sexuel irrésistible]

KIZGINLIK i. Kızgın olanın hali, fazla ısınmış olma, öfke, cinsî azgınlık. [État d'une chose échauffé, irritation, colère, chaleur d'un animal mâle ou femelle]

KIZIL s. Kırmızı, kan renginde, al: Kızıl boya, kızıl toprak, kızıl elma. [Rouge]

2 - Ateşte kırmızı olacak derecede ısınmış: Kızıl demir. [Chauffé ou rouge]

3 - mec. Aşırı, kendi nev'i, cinsi veya mesleği içinde pek mübalâğalı olan: Kızıl partici, kızıl deli, kızıl cahil. [Au dela de, par dessus de]

KIZIL i. Daha çok küçük yaşlarda görülen, yüksek ateşli, bulaşıcı bir hastalık, ki bütün vücudun geniş al lekelerle kap-

lanması suretinde belli olur. Kızamıktan daha ağır ve tehlikelidir. Haftalarca devam edebilir. İskarlâtin. [Scarlatine]

KIZILADALAR* bk. Adalar.

KIZILAĞAÇ b. i. Kayıngillerden, dişi çiçekleri küçük ve sarımtırak, erkek çiçekleri püskül şeklinde olan, kerestesi kolay işlenir bir ağaç. [Aune, aulne]

Kızılağaç dalı

KIZILAĞAÇ* (Güney) Antalya vilâyetinin Gündoğmuş ilçesine bağlı bir bucak olup 12 köyü, 2.506 nüfusu vardır. Bunun 654 ü bucak merkezi olan Kızılağaç köyündedir. Bir aralık bucak merkezi 94 nüfusu olan Güney isimli köyde idi. Kızılağaç, Gündoğmuş ilçe merkezinin 40 kilometre kadar güneyindedir. Fakat aralarında yol denebilecek bir geçit yoktur. Yolu Alanya ilçe merkezine 40 kilometre kadar sürer ve bir kısmı da patika halindedir.

KIZIL AHMET BEY* (ölm. 1461). Sinop ve civarında hüküm süren Çandaroğulları soyunun onuncu beyidir. İbrahim Beyin oğlu olup Fatih Sultan Mehmet tarafından kardeşi İsmail Beyin yerine beyliğe geçirilmiş ve üç yıl sonra azledilerek İsfendiyaroğulları dahi denilen bu hükümet Osmanlı topraklarına katılmıştı. Bu zata nispetle aynı beyliğe «Kızıl Ahmetliler» de denir.

KIZIL ASLAN*, Osman (ölm. 1191). Azerbaycan'da hüküm süren Türk Atabey hükümdarlarının üçüncüsü olup Selçuk sultanı Tuğrul ile muharebede galip gelmişti. Altı ay hükümdarlıktan sonra yatağında öldürüldü.

KIZILBAHÇE* (Kilizman) İzmir vilâyetinin Urla ilçesi bucaklarından biridir. Eski adı Kilizman idi. 8 köyü, 3.473 nüfusu vardır. Bunun 1.264 ü bucak merkezindedir.Kızılbahçe, Urla ilçe merkezinin 17 kilometre doğusunda ve İzmire uzanan şose üzerindedir. İzmire mesafesi de 23 kilometredir.

KIZILBAŞ b. i. Şiî mezhebi mensuplarından bir kısmına verilen isim. Bu adın İranda Safevî hanedanının kurucusu olan ve şahlıkla şeyhliği kendinde birleştiren Şah İsmail'in kırmızı başlıklı bir sınıf askerinden çıktığı tahmin edilir. Farsçada onlara «kızılbaşlar» demek olan «surh seran» ismi verilir. [Sectateur d'une secte musulmane, Chiites]

KIZILCA s. Az kırmızı, kızıla çalar. [Rougeâtre]

§ Kızılca kıyamet: Çok gürültü, velvele. [Tumulte, grand bruit]

KIZILCABÖLÜK* Denizli vilâyetinin Tavas ilçesi bucaklarındandır. Belediye teşkilâtı vardır. 5 köylü, 8.362 nüfusludur. Bunun 4.309 u bir kasaba halinde bulunan Kızılcabölüktedir ki Tavas'ın 10 kilometre kuzey batısındadır ve ilçe merkeziyle aralarındaki yol muntazam bir şosedir.

KIZILCADAĞ* (Piyadin) Antalya vilâyetinin Korkuteli ilçesi bucaklarındandır.11 köyü, 3.943 nüfusu vardır. Bunun 258 i bucak merkezi olan Piyadin köyündedir. Daha önce bucak merkezi 340 nüfusu bulunan Mahmutlar köyünde idi. Bucak Korkuteli'nin batı güneyinde ve Söğüt gölü kenarında olup ilçe merkezine 35 kilometrelik arabaya elverişli bir yolla bağlıdır.

KIZILCAHAMAM* (Yabanabat) Ankara vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Ankara'nın kuzeyinde, Çubuk, Beypazarı, Çerkeş, Gerede ilçeleriyle çevrilmiş, denizden bin metre kadar yükseklikte, yüzölçümü 2.360 kilometre tutan toprakları muhtevidir. Arazisinin çoğu ormanlık olmakla beraber ekine elverişli yerleri de olup her türlü hububat yetiştirir. Pirinç ziraati ileridir. 30 köylü merkez bucağından başka 32 köylü Çeltikçi, 24 köylü Güvem, 20 köylü Pazar ve 39 köyü bulunan Çamlıdere isimli dört bucağı vardır. Kasaba, Ankara'nın kuzey batısında ve ona 86 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlıdır. Çamlar arasında yeni yapılmış, iki, üç katlı evleriyle ve bir hayli resmî müesseseleriyle epeyce gelişmiş ve güzel bir kasabadır. Eskiden ilçe merkezi şimdi Pazar adını alan Yabanabat'ta idi ve burası yalnız hamamları için mevsiminde gelinen bir köy halinde idi. Kızılcahamam yazın Ankara'nın bir tenezzüh ve tedavi yeri haline girmiştir. Kasabada romatizma ve siyatiğe iyi geldiği

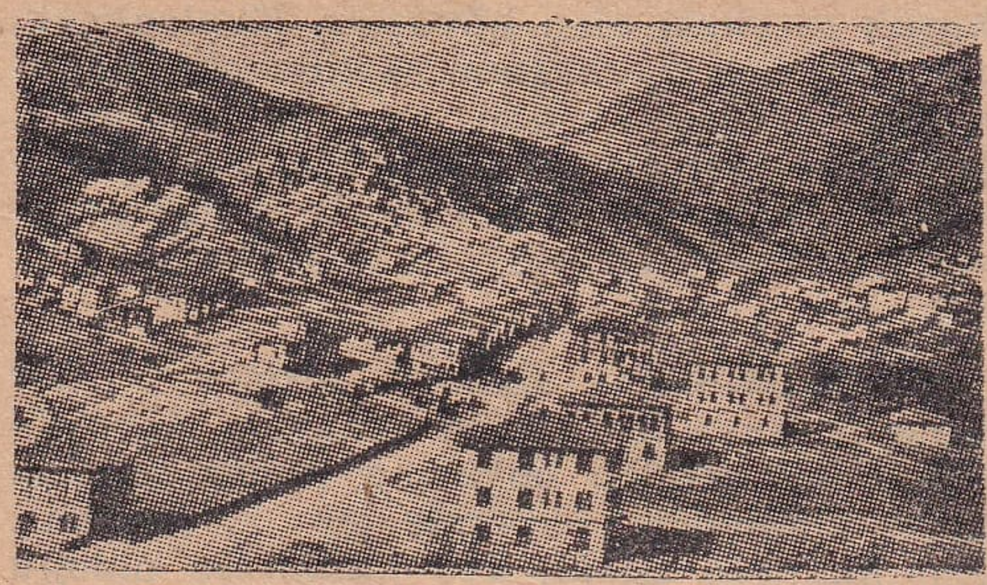

Kızılcahamam'dan bir görünüş

tecrübe edilen iki kaplıca bulunduğu gibi civarında da başka kaplıcalar vardır.

KIZILCIK i. Kızılcıkgillerden orta büyüklükte ve bâzı defa ağaççık halinde bulunan, kerestesi sert ve sağlam bir ağaç, ki zeytin büyüklüğünde, kırmızı renkli, tek çekirdekli olan meyvası sonbaharda yetişir, lezzeti burucu olup şerbet ve reçel yapılmakta kullanılır. Kızılcık ağacından kesilen değnekler sağlam ve gevrek oldukları için eskiden kamçı gibi dayak atmakta kullanıldığından «kızılcık sopası» dayağın bir ismi gibi olmuştur. [Cornouille, cornouiller]

Kızılcık dalı ve meyvası

KIZILCIKGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, bir kısmı küçük, çoğu iri gövdeli ağaçlardan yüz kadar cinsi olan bir bitki familyası. eskt. Koranyaniye. [Cor. nacées]

KIZILÇAKÇAK* Kars vilâyetinin Arpaçay ilçesi bucaklarındandır. 28 köyü ve 11.264 nüfusu vardır. Bu nüfusun 837 si bucak merkezi olan köydedir. Kızılçakçak, Arpaçay ilçe merkezinin 28 kilometre doğusunda ve ona araba yoliyle bağlıdır. Kars'tan Gümrü'ye doğru uzanan demiryolu üzerindedir ve Gümrü istasyonundan bir önceki demiryolu istasyonunu teşkil eder.

KIZILDENİZ*, Bahri Ahmer [Mer Rouge] Asya ile Afrika arasında Süveyş'ten Babülmendep boğazına kadar uzanan 2.200 kilometre boyunda bir iç denizdir. Eni kuzeyde ancak 240 kilometre olduğu halde güneyde 460 kilometreye kadar çıkar. Her tarafta kıyıların açıklarında geniş mercan döküntüleri görülür. Denizlerin içinde suyu en çok tuzlu olan odur. «Şap denizi» denmesi de bundan dolayıdır. Met ve cezir hareketleri fazla, akıntıları kuvvetli, birçok yerleri mercan döküntüleriyle dolu olduğu için gemilerin idaresi kolay değildir. 1869 da Süveyş kanalı açılınca Hindistan'a, Avustralya'ya, Uzak Doğuya giden büyük yollar üzerinde bulunan Kızıldeniz, dünyanın büyük ticaret geçitlerinden biri haline gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun Akdeniz hâkimiyetini elinde tuttuğu asırda Kızıldeniz, Karadeniz gibi Türk Osmanlı topraklarının bir iç denizi halindeydi.

KIZILHİSAR* Denizli vilâyetinin Acıpayam ilçesi bucaklarındandır. 4 köyü, 7.196 nüfusu olup bunun 5.180 i bir kasaba halinde olan ve belediyesi de bulunan Kızılhisar'dadır. Burası Acıpayam'ın 19 kilometre kuzeyinde ve Denizli'nin de 42 kilometre doğu güneyindedir ve her iki tarafa muntazam şose ile bağlıdır.

KIZILIRMAK* Anadolunun en büyük ırmağı olup boyu 912 kilometredir. Eski tarihî adı Halys'dir. Taştığı zaman sürüklediği çamurlar sularının rengini sarımtırak kırmızıya çevirdiğinden Türklerce Kızılırmak denilmiştir. İmraniyenin doğusunda Kızıldağ'dan çıkar. Orta Anadolu yaylasında büyük bir çember çevirdikten sonra Bafra burnunda Karadenize dökülür. Sağdan aldığı kolların başlıcası Delicesuyu'dur. Soldan da Kayseri civarından gelen Karasu ile Kastamonu yaylasından gelen Devrizçayı ile Gökırmak'tır. Kızılırmak'ın yatağı temizlenirse Orta Anadolu'da büyük iktisadi faydalar temin eden bir gemi yolu meydana geleceği şüphesizdir.

KIZILIRMAK* (İneballı - Hüseyinli) Çankırı vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucaktır. 17 köyü, 5.071 nüfusu vardır. Bunun 262 si bucak merkezi olan Hüseyinli köyündedir. Eskiden bucağın adı İneballı idi. Bucak Çankırı'nın güney doğusundadır ve Germece demiryolu istasyonuna 35 kilometrelik arabaya elverişli bir yol ile bağlıdır.

KIZILISI b. i. Temmuzun son yarısı, ki pek fazla sıcak olur. Eski takvimlerimizde yılın bu en sıcak günlerine «eyyamı» bahur denir ve temmuzun son yedi günü itibar edilirdi. [Canicule]

KIZILİN* (Sahandil) Malatya vilâyetinin Besni ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 8 köyü, 3.440 nüfusu olup bunun 764 ü bucak merkezindedir. Kızılin ve Sahandil isimlerini taşıyan bu bucak Besni'nin 45 kilometre kadar güney doğusundadır ama aralarında doğrudan doğruya yol yoktur ve yolu Adıyaman ilçesinden dolaşır.

KIZILKANTARONGİLLER ç. b. i. Bot. İkiçeneklilerden, sekiz yüz kadar türü (nev'i) olan bir bitki familyası. eskt. Çentiyaniye. [Gentianées]

KIZILKAYA* (Pazaravdan) Burdur vilâyetinin Bucak ilçesine bağlı bir bucaktır. 13 köyü, 4.906 nüfusu vardır ki bunun 706 sı bucak merkezi olan Pazaravdan köyündedir. Kızılkaya, Bucak ilçe merkezinin 27 kilometre güney batısındadır ve ona 21 kilometresi muntazam olan bir şose ile bağlıdır.

KIZILKOCA* (Şefaatli) Yozgat vilâyeti merkez ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 37 köyü, 13.768 nüfusu vardır. Bunun 876 sı demiryolu üzerinde bir istasyon teşkil eden ve Yozgat'ın 55 kilometre güney batısında olup ona 30 kilometresi muntazam şose, 25 i de arabaya

elverişli bir yol ile bağlı bulunan Şefaatli bucak merkezindedir.

KIZILLIK i. Kızıl renk, kırmızılık. [Rougeur, couleur rouge]

2 - Güneş doğmadan önce veya battıktan sonra gökte pembe rengin göründüğü müddet. Fecir, şafak. [Crépuscule]

KIZILOĞLAN* Sinop vilâyetinin Boyabat ilçesi bucaklarındandır. Yeni teşkil edilmiş ve kendisine 17 köy bağlanmıştır.

KIZILÖTESİ b. i. Fiz. Işık tayfında kırmızı alanın (sahanın) ötesindeki alanda yayılmış olup ısıl ışınlardan (harurî şualardan) ibaret bulunan ve gözle görülemiyen ışınım (inşia'). [Infra - rouge]

KIZILŞAP b. s. Açık eflâtun. [Couleur mauve claire]

KIZILTEPE* (Koçhisar) Mardin vilâyeti ilçelerinden biridir. Eski adı Koçhisar idi. 47 köyü bulunan merkez bucağından başka bucağı yoktur. Yakın zamanlara kadar bucak merkezi olan Kızıltepe vaktiyle büyücek bir kasaba imiş. Etrafındaki harabeler bunu gösterir ki aralarında Arap mimarlık eserlerinden olduğu sanılan bir cami harabesi de vardır. Mardin'in 26 kilometre güney batısındadır. Suriye hududuna ve Derbesiye demiryolu istasyonuna 12 kilometre mesafededir. Her iki tarafa uzanan yolları arabaya elverişlidir. Köyleriyle birlikte ilçenin nüfusu 19.101, ilçe merkezinin 1.487 dir (1945 te).

KIZILTOPRAK* İstanbul vilâyetinin Kadıköy ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucak olup şehrin güzel yazlıklarından birini teşkil etmekle beraber Kadıköy şehrinin yaz, kış oturmıya elverişli bir semtini teşkil eder. Haydarpaşadan sonra demiryolunun ilk istasyonudur. Haydarpaşaya demiryolu ile bağlı olduğu gibi Kadıköyüne tramvayla ve otobüsle bağlı bulunur. Köyleri yoktur. 13.600 nüfusu vardır (1945 te).

KIZILVEREN* Çorum vilâyetinin İskilip ilçesine bağlı bir bucak olup 17 köyü, 6.431 nüfusu vardır. Bunun 1.201 i bucak merkezindedir. Kızılveren, İskilip'in 46 kilometre güneyindedir ve ona 21 kilometresi muntazam bir şose ile ve 25 i de arabaya elverişli bulunan bir yol ile bağlıdır.

KIZILVİRAN* Konya vilâyetinin merkez ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 9 köyü, 9.207 nüfusu vardır. Bu nüfusun 1.563 ü bucak merkezindedir ki o da Konya'nın 40 kilometre batısındadır ve ona muntazam bir şose ile bağlı bulunmaktadır.

KIZILYARA b. i. Hek. Şirpençe. [Anthrax]

KIZILYÜRÜK b. i. Hek. Yılancık. [Érésipèle, erysipèle]

KIZIŞMAK f. Şiddetlenmek, derecesi yükselmek: Bahis kızıştı, kavga kızıştı. [S'exciter]

2 - Coşup gayrete gelmek: Güreşçiler kızıştı. [S'enthousiasmer]

3 - Isınmıya, kaynamıya başlamak. [Entrer en effervescence]

4 - Azmak, çiftini, eşini aramak, kösnümek. [Entrer en chaleur, en rut]

KIZIŞTIRMAK f. Kızışmasına sebebolmak, kızmasını temin etmek: Kavgacıları kızıştırıyor. [Exciter]

KIZKARDEŞ b. i. Bir kimsenin kadın veya kız olan kardeşi. [Sœur]

KIZLARAĞASI b. i. bk. Darüssaade ağası.

KIZLIK i. Kız olma hali, erdenlik, bekâret. [Virginité]

KIZMAK f. Isınmak: Soba kızdı. [Se chauffer]

2 - mec. Öfkelenmek. [S'irriter, se mettre en colère]

KIZMEMESİ b. i. Bir nevi lezzetli şeftaliye ve ağaç kavununa verilen isim. [Une sorte de pêche et de cédrat]

Kİ e. Bir ismi, bir zamiri veya cümleyi türlü münasebetlerle kendinden sonraki cümleye bağlar. Eski metinlerimizde daha çok «kim» şeklinde kullanılırdı. En fazla izah için kullanılır. Bundan dolayı ona eskiden gramerde beyan (belirtme) edatı denirdi: Allah ki mucidi cihandır (cihanı yoktan var eden Allah). (Sen kim gelesin meclise bir yer mi bulunmaz, baş üzre yerin var. Nedim). [Pronom relatif et interrogatife, particule, Qui, leqeul]

2 - Bir netice anlatmak, ikinci fikrin birinciden ileri geldiğini belirtmek için kullanılır: Kapıdan çekil ki geçeyim, elimi bırak ki yazayım. [Conjonction, Que]

3 - Sebep ifadesi için kullanılır ve ikinci cümlenin birincinin sebebi olduğunu gösterir: (Aldanma ki şair sözü elbette yalandır. Fuzuli). [Conjonction, Car]

4 - İki kelime veya cümle arasında sadece bir bağlaç (rabıta) işi gördüğü de çoktur: Ona dedim ki yarın erken gelsin. [Conjonction, Que]

Kİ zf. Zaman veya mekân (yer) ifade etmek üzere isimlerin veya zamirlerin sonuna katılır: Geçen seneki mahsul, içeridki adam, Sizinki benimkinden iyidir. [Particule. Celui, celle]

KİANG-Sİ* Çin'in güney doğusundaki eyaletlerden birinin adıdır. 28.000.000 nü-

fuslu engin bir memleket olup başkenti Nam-Şang şehridir.

KİANG-SU* Çin'in doğusunda sahil eyaletlerinden birinin adıdır. 34.000.000 nüfuslu olup başkenti Çinkiang şehridir. Başlıca mühim beldeleri Nankin, Şanghay ve Su-Çeu şehirleridir.

KİAO - ÇEU* Çin'in Santung bölgesinde bir körfezin ve 200.000 nüfuslu bir limanın ismidir. 1893 te Almanlar tarafından kurulmuş, 1914 te Birleşik Devletler tarafından alınmış, 1922 de Japonların eline geçmiştir.

KİBAR Ar. s. [كبار] Zarif ve yüksek, ruhça ve halce seçkin, huyca ve davranışça ince olan: O kibar bir adamdır, öyle âdi şeyler yapmaz. [Noble, distingué]

2 - Cemiyetin yüksek tabakasına mensup, zengin. [Riche, appartenant à la haute société]

3 - Ar. ç. i. Büyükler: Memleketin kibarlarındandır. Kibarı müderrisinden (müderrislerin büyüklerinden) (Kelimenin bu mâna ile kullanılışı eskidir). [Les grands, éminents]

KİBARANE Far. zf. Kibarca: Kibarane giyiniş. [Noblement]

KİBARCA zf. Zarif veya büyük adamlara yakışır surette. [D'une manière noble, noblement]

KİBARLAŞMAK f. Kibarlar, büyükler sırasına geçmek, kibarlık kazanmak: İrfanı yükseldikçe huyu da kibarlaşıyor. [S'anoblir]

2 - mec. Büyükler veya zenginler sırasına geçtiği için eski dostları küçümsiyen bir tavır takınmak: Kibarlaştı, bizimle konuşmıya tenezzül etmiyor. [Devenir fier, dédaigneux]

KİBARLIK i. Kibar olma hali, zariflik, mümtaziyet: Her halinde bir kibarlık var. [Noblesse, distinction]

2 - Kibir, azamet: Şimdi bir kibarlık peyda etti. [Fierté, dédain]

KİBİR, KİBR Ar. i. [كبر] Kendini başkalarından üstün tutma hali, fodulluk, azamet. [Orgueil, fiertè, impertinence]

KİBİRLENMEK f. Kibirli olmak. [Devenir orgueilleux]

KİBİRLİ s. Kibri olan, azametli, burnu büyük. [Orgueilleux, fier]

KİBRİT i. Eczalı bir maddeyi muhtevi olan, başı bir yere sürtüldüğü zaman tutuşan ve ateş yakmakta kullanılan küçük çöp parçası. İlk kibritler 1809 da icadedilmiştir. Daha önce ateş yakmak için çakmak ve kav kullanılırdı. Kibrit icadı Alman, Fransız ve Avusturyalı gibi muhtelif Avrupa milletleri arasında başlamış, fosfor ve kükürt halitasından yapılan ilk kibritler az zamanda birçok tekâmül safhaları geçirmiştir. İlk kibritler hem fena kokular çıkarır, hem de hayli zehirli ve kendi kendine de tutuşmıya elverişli oldukları için tehlikeli bulunurlardı. Şimdi kullandığımız emniyetli kibritler kutularına yapışık kâğıda sürtünmeden yanmazlar. Bu kibritlerin çöp uçlarında potasyum kloratı gibi oksijeni bol bir madde ve kutu kenarındaki kâğıtta da fosfor vardır. [Allumettes]

2 - Eskiden kimyada kükürde verilen isim. [Soufre]

KİBRİTÇİ s. Kibrit yapan veya satan kimse. [Celui qui fabrique ou vend des allumettes]

2 - mec. Pek tutumlu, hasis, pinti. [Avare, mesquin]

KİBRİTİ s. Kükürde mensup. [Sulfrique, sulfureux]

2 - Kükürt renginde, yeşilimsi sarı. [De couleur de soufre, jaune verdâtre]

KİBRİYA Ar. i. [كبرياء] Büyüklük, azamet. Tanrı. Huzuru kibriyada: Allahın huzurunda. [Grandeur de Dieu, Dieu]

KİEL* «kiyel ok.» Prusya'da Şlesvig-Holstayn vilâyetinin merkezi olan ve Baltık denizinde pek mühim bir liman teşkil eden 215.000 nüfuslu bir şehirdir. Bu şehirden Elbe nehrinin ağzına kadar ulaşan Kiel kanalı Baltık denizini Kuzey denizine bağlar.

KİELCE* «kiyese ok.» Polonya'da Varşova'nın güneyinde 43.000 nüfuslu bir şehir olup dökümhaneleriyle tanılır. 1939 da Almanlar tarafından işgal edilmiş, Almanyanın çökmesi neticesinde Rusların eline geçmiştir.

KİEPERT* «kipert ok.» Heinrich (1818 - 1899). Alman coğrafya âlimi. Berlinde doğmuştur. Eserleri ve haritaları hâlen değerli sayılır.

KİFAF Ar. i. bk. Kefaf.

KİFAFLANMAK f. Elde ne varsa onunla karın doyurmak. (Doğrusu kefaflanmaktır). [Se nourrir de]

KİFAYET Ar. i. [كفاية] Yetişme, yeterlik: Kifayet derecesi: Yeter miktar. [Suffisance, quantité suffiante]

2 - Liyakat, bir işe tamamiyle yetişir oluş ve başkasına ihtiyaç göstermeyiş: O zatın kifayeti vardır. [Capacité]

§ Kifayet etmek: Yetmek: O para bu işe kifayet etmez. [Suffire]

KİGA, KEGA* [Guègues] Arnavutların ayrıldığı iki zümreden kuzey taraflarında, yani İşkombi ırmağının kuzeyinde oturan-

ların adıdır ki ötekilere, yani güneyde yaşıyanlara da «Toska» ismi verilir. İri, uzun boylu, çok defa sarı saçlı, mavi gözlü olurlar. Eski Yunanlılarda «dev» (géant) demek olan «kigas» adının bu iri cüsseli Arnavutlardan alındığı rivayet edilir.

KİGİ* (Kasaba) Bingöl vilâyeti ilçelerinden birinin adıdır. Merkezine Kasaba

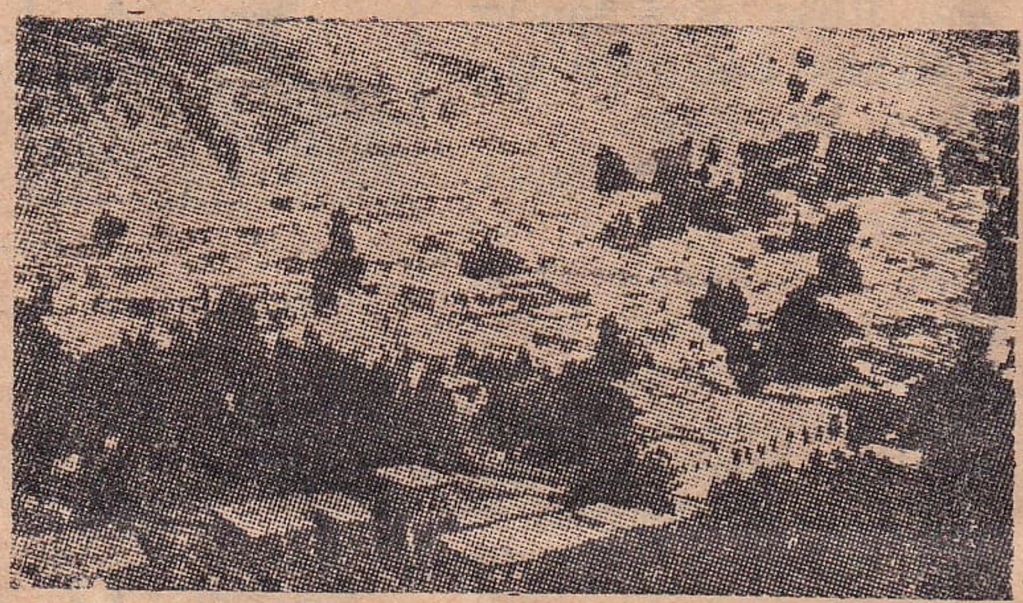

Kigi'den bir görünüş

dahi denir. İlçe Erzincan vilâyeti hududunda olup eskiden oraya bağlı idi. 2.800 kilometre kare yüzölçümünde olan toprakları ârızalı ve dağlıktır. Başlıca Kigi ırmağıyle sulanır. Türlü hububat, nohut, bakla, kavun, karpuz yetiştirir. Hayvancılığı da geniş olup halkının bir kısmı yün dokumacılığiyle uğraşır. Bin dönüm kadar tutan ormanları kereste, odun ve kömür ihtiyacını temin eder. Kasaba, Kasım dağı ile Kavaktepe arasında bir vadide kurulmuş, ağaçlıklı, meyvalıklı ve güzel manzaralıdır. İçinden Kerek adlı bir dere geçer. Eskiden hayli mamur iken Birinci Dünya Savaşındaki düşman istilâsında çok zarara uğramış, sonraları gene düzelmiş, birkaç katlı yeni binalar ve resmî dairelerle bezenmişti ama 1949 ağustosundaki şiddetli depremlerden gene pek esaslı ziyanlara uğramıştır. İdare taksimatı bakımından ilçe 41 köylü merkez bucağından başka 49 köylü Hösnek ve 27 köyü bulunan Gönek adlı iki bucağa ayrılır. «Kigi» adının eski Türklerde prens demek olan «key-aga» dan bozma olduğu rivayet edilir. Buraları Yavuz Sultan Selim zamanında Türk ülkelerine katılmıştır. İlçenin nüfusu 27.888, kasabanın da 991 dir (1945 te). Kigi, Bingöl'ün 95 kilometre kuzeyindedir. Aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KİK İng. i. İskarmozları küpeşte dışında çok dar ve uzun sandal ki bâzı harb gemilerinde süvarilerin binmelerine mahsustur, deniz sporlarında ve yarışlarda çok kullanılır. [Petite embarcation très légère longue et étroite, gig, guigue]

KİKLÂT ADALARI* [Cyclades] Akdenizde Yunanistanın güneyindeki takımadaların bir daire şeklinde bulunanlarına verilen isimdir ki hepsinin nüfusu 130.000, merkezleri de Hermopolis şehridir. Bu adaların başlıcaları Delo, Andros, Zea, Tinos, Nozos, Paros, Santorin ve Şira isimlerini taşırlar. Toprakları volkanik ve az verimli ise de zeytinlikleri, bağları, zeytin ve şarap gibi ihracatiyle süngerciliği ve balıkçılığı vardır.

KİKLON Yun. i. Deniz kasırgası, hortum, siklon, pek büyük bir hızla ve döne döne yürüyen uragan: Kiklonlar Antiller denizinde meydana gelirler ve bütün Atlas okyanusunu dolaşırlar. [Cyclone]

KİL i. Esası alüminyum silikatı olan ve suyun geçmesine elverişli bulunmıyan yumuşak bir toprak, ki saksı, testi ve çimento yapmakta kullanılır. [Argile]

KİLE Ar. i. Ölçek: Bir kile buğday. [Mesure de capacité, hectolitre]

KİLER Far. i. [كلر] Erzak ve zahirenin ve her türlü yiyecek şeylerin konulmasına mahsus oda veya büyük dolap, yahut ambar. [Office, celier, chambre aux provisions]

KİLERCİ s. Eskiden saraylarda ve büyük konaklarda kileri idare eden kimse. [Cellerier]

§ Kilerci başı: Eskiden padişah sarayında kiler memurlarının başı ki «ser kilârî» de denirdi. [Le chef des celleriers]

KİLERMENİ b. i. Eczacılıkta kullanılan kırmızı renkte bir kil çeşidi. [Bol d'Arménie]

KİLİM Far. i. Halının havsızı (ülgersizi), ki kalın kıl veya yünden dokunur. bk. Halı. [Tapis ras]

KİLİMANCARO* [Kilimandjaro] Afrikanın doğusunda büyük dağ zincirinin adıdır ki Zengibar ülkesinin doğusunu kaplar. 6.000 metre yüksekliğindedir.

KİLİMLİ* Zonguldak vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından biridir. 10 köyü, 14.509 nüfusu olup bunun 1.794 ü Zonguldak'ın 12 kilometre doğu kuzeyinde ve demiryolu üzerinde bulunan bucak merkezindedir.

KİLİS i. Bir çeşit su keleri (kertenkelesi). bk. Keler. [Espèce de lézard aquatique]

§ Kilis balığı: Yayın balığı denilen tatlı su balığının bir çeşidi. [Saumon]

KİLİS* Gaziantep vilâyetine bağlı ilçelerden birinin ve merkezi olan büyük ve şirin kasabanın adıdır. İlçe, vilâyetin Suriye hududunda bulunan en güzel kısmını

teşkil eder. Yüzölçümü 1.450 kilometre karedir. Ârızaları az, iklimi yumuşak, yağmurları orta derecede ve toprakları pek

Kilis'ten bir görünüş

verimlidir. Meşe ve çam ağaçlarından mürekkep ormanları ve epeyce de hayvancılığı vardır. Şehir, Suriye hududuna 48 kilometre mesafede olup Gaziantep'in 58 kilometre güney batısında ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır. Etrafı bağlar, bahçeler ve zeytinliklerle çevrilidir, içinde un, buz, zeytin yağı, sabun fabrika ve imalâthaneleri, tabakhaneler, pamuktan bez ve alaca, yünden aba ve ipekli kumaş dokuyan tezgâhlar vardır. İlçe idare taksimatı bakımından 22 köylü merkez bucağından başka 23 köylü Elbeyli, 63 köyü bulunan Musabeyli ve 29 köyü bulunan Polateli isimli üç bucağa ayrılmıştır. İlçenin 63.790, şehrin de 27.014 nüfusu vardır (1945 te). Kilis'te bir hayli fikir ve kalem adamımız yetişmiştir.

KİLİSE Yun. i. Hıristiyan tapınağı (mâbedi) veya Hıristiyan mezheplerinin her biri: Ortodoks kilisesi. Anglikan kilisesi. Ar. Kenisa. [Église]

Bir Bizans kilisesi

KİLİSLİ RİFAT KARDAM, Doktor (1877 - 1936). Değerli muharrirlerimizden olan bir hekimdir. Kilis'te doğmuş, Askerî Tıbbiyeden daima sınıf birincisi olarak yüzbaşılıkla çıktıktan sonra Karantina idaresine intisap ile askerlikten çekilmişti. Karantina meclis âzalığında, Hudut Sahil Sıhhiye Umum müdürlüğünde, Devlet Şûrası ve Yüksek Sıhhi Şûra âzalığında, Mülkiye Mektebi hıfzıssıhha hocalığında bulundu. Günlük gazetelerle muhtelif mecmualarda pek çok ilmî ve meslekî makaleleri vardır. Kitap olarak da «Verem Kabili Şifadır», «Sari Hastalıklardan Tevakki», « Genç Kalınız», «Gençlerde Tenasül Terbiyesi», «Tabakat - ül Arz», «Mülkiye Mektebi Hıfzıssıhha Notları», «Fransızcadan Türkçeye Tıp Istılahları Lûgati» isimli eserleri basılmıştır. Son zamanlarda Kardam soyadını almıştı ama Doktor Kilisli Rifat diye tanılır.

Rifat Kardam

KİLİSLİ RİFAT, Muallim. bk. Bilge.

KİLİT, KİLİD Far. i. Anahtarla işliyen ve kapı ve kapak gibi şeyleri başkaları tarafından açılmıyacak şekilde kapamıya yarıyan makineli alet, ki takıldığı yere yerleştirilmiş veya halkalarla asılmış bulunur. Ar. Kulf. (Aslı yunancadan alınmış olan kelime farsçada anahtar demek ise de dilimizde anahtarın açıp kapadığı cihaz mânasında kullanılmıştır). [Serrure, cadenas]

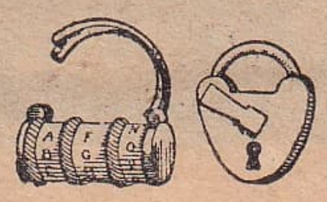

Şifreli ve âdi asma kilit

§ Kilit altında: Kilitli, iyice kapanmış. [Fermé à clef]

KİLİTLEMEK f. Kilitle kapamak. [Fermer à clef]

2 - Karşılıklı çıkıntıları ve yarıkları olan şeyleri birbirine geçirmek. [Joindre]

KİLİTLENMEK f. Kilitle kapamak. [Se fermer, être fermé]

KİLİTLETMEK f. Anahtarla kapattırmak, kilitleme işini başkasına yaptırmak. [Faire fermer, faire joindre]

KİLİTLİ s. Kilidi olan, kilitlenmiş bulunan, birbirine geçmiş olan: Kilitli kapı. Parmakları, dişleri kilitli. [Fermé à clef, joint, serré l'un contre l'autre]

KİLİZ i. Saz, kamış. [Roseau]

§ Kiliz balığı: Sazan balığının bir çeşidi. [Variété de la tanche]

KİLİZMAN, KİLİZMEN i. Sazlık, kamışlık. [Marais]

KİLİZMAN* İzmir vilâyetinin Urla ilçesi bucaklarından Kızılbahçe'nin eski adı.

KİLLİ s. İçinde kil bulunan: Killi toprak, killi kütle, killi şist. [Argileux]

K İ L L İ K* (İğdeli) Sivas vilâyetinin Kangal ilçesi bucaklarındandır. 18 köyü, 3.922 nüfusu olup bunun 242 si bucak merkezi olan İğdeli köyündedir. Killik isimli köyün de 184 nüfusu vardır. Killik, Kangal'ın 23 kilometre doğusunda ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KİLO, KİLOGRAM Yun. i. Bin gram ağırlığındaki ölçü birimi (vahidi). [Kilo]

KİLOAMPER Fr. b. i. Bin amperlik elektrik yeğinlik (şiddet) birimi (vahidi). [Kiloampère]

KİLOGRAMKUVVET b. i. Fiz. 981.000 din yeğinliğinde (şiddetinde) olan bir kilo ağırlığındaki bir kitlenin kuvvetini karşılıyan kuvvet birimi (vahidi). [Kilogramme - poids]

KİLOGRAMMETRE b. i. Fiz. Bir kilo ağırlığındaki bir cismi bir metre yükseğe kaldırmak için harcanan kuvveti karşılıyan erke birimi (enerji vahidi). [Kilogrammètre]

KİLOJUL b. i. Fiz. Bin jul değerinde iş birimi (vahidi). [Kilojoule]

KİLOMETRE Yun. i. Bin metre uzunluğunda ölçü birimi (vahidi). [Kilomètre]

§ Kilometre kare: bk. Kare.

KİLOVAT b. i. Bin vatlık elektrik gücü birimi (vahidi), ki saniyede bir kilojul iş meydana getirir. [Kilowat]

KİLS Ar. i. Kireç taşı. [Calcaire]

KİLSÎ Ar. s. Kireçli. [Calcaire, tophacé]

KİLÜS Yun. i. bk. Keylüs.

KİLYE Ar. i. Böbrek: İltihabı kilye: Böbrek yangısı. [Rein]

§ Kilyevî: Böbreğe ait, böbrek biçiminde veya böbrek hastalığına ait. [Rénal, nephrétique, néphrétique rénal]

KİM zm. Hangi adam: Kim geldi? Kimi gördünüz? [Qui]

2 - Her kim, rasgele biri: Kim önce gelirse o kazanır. Kime raslasa bunu soruyor. [Quiconque]

3 - Hiç kimse: Bu fırtınada denize kim çıkar? (Hiç kimse çıkmaz). Kim bilir ne söyliyecek? (Söyliyeceğini kimse bilmez). Kime ne (kimsenin umuru değil). [Personne, nul individu]

§ Kim bilir?: İhtimal ve tereddüt anlatır: Kim bilir ne münasebetsizlik yapmıştır? [Qui sait, peut - être]

§ Kimi: Bâzısı, bir kısmı: Kimi gelir, kimi gelmez. («kimisi» şeklinde de kullanılır: Bu evlerin kimisi küçük, kimisi büyük). [L'un, l'autre d'entre eux]

§ Kim kime dum duma: Pek karışık bir hali anlatır: Söz anlatmak mümkün değil, kim kime dum duma. [Exprime une grande confusion]

§ Kim vurduya gitmek: Kimin tarafından vurulduğu belli olmamak. [Être assassiné sans être connu le meurtrier]

KİM e. Eskiden «ki» yerine kullanılırdı: (Sen kim gelesin meclise bir yer mi bulunmaz = Sen ki meclise gelesin bir yer mi bulunmaz). (Bir insan kim kendi işini bilmez = Kendi işini bilmiyen insan). [Que]

KİMBERLEY* «kimberli ok.» Güney Afrika Birliğinde 39.000 nüfuslu ve elmas madenleriyle tanılan bir şehirdir.

KİMESNE i. «Kimse» kelimesinin eski şekli. [Personne, individu]

KİMLİK i. Bir adamın kim olduğu, hüviyet: Kimlik belgesi (hüviyet varakası). [Identité, état civil]

KİMONO i. (Japoncadan) Japonyada kadın, erkek herkesin giydiği millî elbise ki ön tarafı iki yandan kavuşur, arka tarafı geniş olan bir kuşakla belden bağlanır uzun bir gömlekten ibarettir, ona benzetilerek kadınların giydikleri kolları geniş sabahlığa da bu isim verilir. [Kimono]

Kimono

KİMSE i. Her hangi bir adam, kim olduğu belli olmıyan kişi, biri: İçerideki kimseler. Bir kimse ki hiç parası yoktur, yolculuğa nasıl çıkar? [Personne, individu]

2 - zm. Hiç bir kişi: Bugün kimse gelmedi. [Personne, nul individu]

KİMSESİZ s. Yakını, hısımı, yardımcısı veya koruyanı olmıyan, tek başına, bikes: Kimsesiz kadın, zavallı kocası da ölünce büsbütün kimsesiz kaldı. [Seul, sans appui]

KİMSESİZLİK i. Kimsesi olmıyanın hali, bikeslik. [Solititude, infortune, orphelinage]

KİMÜS Yun. i. bk. Keymus.

KİMYA Ar. i. [كيمياء] Basit cisimlerin mahiyet ve hususiyetlerini, onların birbiri üzerine yaptıkları molekülsel (zerrevî) tesirleri ve bu tesirlerden ileri gelen birleşimleri (imtizaçları) tetkik eden ilim. En eski medeniyetlerde ve bilhassa Mısırda başlamış olan ve başka madenleri altına çevirmek hulyasına dayanan «alşimi - simya» uğrundaki çalışmalar ve tecrübeler, hele simyacıların arasındaki bâzı büyük adamların bulunması ve onların bâzı esaslı keşifleri asırlar geçtikçe kimyanın meydana gelmesine sebebolmuştur. Ortaçağlarda simyanın kimya halini bulmasına sebebolanlardan biri Roger Bacon (1214 - 1294) ve bugünkü kimyanın kurucularından biri de Lavoisier (1743-1794) dir. [Chimie]

2 - mec. Pek nadir ve kıymetli şey, yüksek hassaları bulunan madde: Kimya

gibi artık kolay bulunmuyor. Bu çorba kimyaya benzemiş. [Objet très rare et précieux]

KİMYACI s. Kimya ile uğraşan, kimyager. [Chimiste]

KİMYACILIK i. Kimya ile uğraşma, kimyagerlik. [Science du chimie]

KİMYADOĞRULTUMU b. i. Bot. Kimyasal (kimyevi) maddelerin tesiri altında bitkilerin maddeye veya tesirine yönelmeleri (teveccüh etmeleri) hali. Şimiyotropizm. [Chimiotropisme]

KİMYAGER Far. i. Kimyacı. [Chimiste]

KİMYAGERLİK i. Kimyacılık. [Science du chimie]

KİMYAGÖÇÜMÜ b. i. Biyol. Birhücreli varlıklarda kimyasal (kimyevi) maddelerin tesiriyle yanaşma veya uzaklaşma şeklinde görülen yer değiştirme hali. Şimiotaksi. [Chimiotaxie]

KİMYASAL s. Kimyaya ait, kimyevi. [Chimique]

KİMYEVİ Ar. s. Kimya ile münasebetli, kimyasal. [Chimique]

KİMYON i. Bot. Maydanozgillerden, tohumlarından istifade için çok üretilen bir bitki ve onun bahar gibi kullanılan, hekimlikte de ehemmiyetli olan ıtırlı, baharlı tohumu. [Cumin]

KİMYONİ s. Açık zeytin renginde. [De couleur cumin, vert oliviâtre]

KİN Far. i. Gizli düşmanlık, öc almayı bekleyiş hali, garaz, buğz, kuyruk acısı. [Haine, racune]

§ Kin bağlamak, kin beslemek, kin gütmek veya tutmak: Birine kuvvetli hıncı olmak. [Garder racune]

KİNAYE Ar. i. [كناية] Maksadı dolayısiyle anlatan söz, bir kelime veya cümle ile onun hatırlatabileceği başka bir fikri anlatış. [Allusion, métonymie]

2 - Üstü örtülü ve dokunaklı söz, târiz: O kinayelerle geçen günkü hatayı anlatmak istiyor. [Moquerie indirecte]

KİNAYELİ s. İçinde kinaye bulunan, târizli, dokunaklı. [Qui se fait par allusion, qui contient des moqueries indirectes]

KİNCİ s. Kin tutan, kin güden. [Qui garde racune]

KİNDAR Far. s. Kin tutan, kinci. [Haineux, qui garde racune]

KİNEMATİK Yun. i. Fiz. Cisimlerin hareketlerini yörünge (mahrek), hız ve ivme (tacil) gibi bakımlardan tetkik eden mekanik şubesi. eskt. Harekiyat. [Cinématique]

KİNETİK Yun. s. Fiz. Devimle (hareketle) münasebetli, devim dolayısiyle meydana gelen, devimsel. eskt. Harekî. [Cinétique]

KİNE* «Quinet yazılır», Edgar (1803 - 1875). Fransız muharrir, filozof ve tarihçisi. Bourg'da doğmuştur. Mebuslukta bulunmuş, politika ve inkılâp işlerine karışmış, Napoléon III'un imparatorluğunu ilân etmesi üzerine yıllarca Fransa dışarısında yaşamıştır. İnkılâp tarihine ve felsefesine ait eserleri vardır. Karısı da tanınmış bir muharrir idi.

KİNGSLEY* «kingzli ok.», Charles (1810 - 1875). İngiliz romancısı ve tarihçisi. Holne'de doğmuştur. Bir Protestan papazı idi. Cambrige Üniversitesinde tarih okutmuştur. Hıristiyan sosyalist hareketini tertibedenlerden biridir.

KİNGSTON* «kingsten ok.» Jamayik adasının başkenti olup 73.000 nüfusu vardır. Adanın güney sahillerinde ehemmiyetli bir liman teşkil eder. 1906 da bu şehir bir zelzele ile harabolmuştu.

KİNGSTON-ON-THAMES* İngilterede Serrey kontluğunun merkezi olan 40.000 nüfuslu ve Thames ırmağı üzerinde bir şehirdir.

KİNİN i. Kınakına ağacı kabuklarından çıkarılan bir maddenin adı, ki sıtma ilâcı olarak kullanılır. Bu ağaç kabuklarının hassası 1638 de Peru valilerinden birinin karısı olan Kontes Kinkon'un sıtmasını tedavi için yerliler tarafından kullanılmak suretiyle anlaşılmış ve ağaca da bu münasebetle kadının isminden alınıp «kinkona» denilmiş olduğu rivayet edilir. Fakat asıl kininin hassaları 1820 de Fransız kimyageri Pelletier ve Caventon tarafından keşfedilmiştir. Halk arasında buna, tuzlarından biri olan «kinin sülfatı» ndan kısaltılarak «sülfata» da denir. [Quinine]

KİNİZM Yun. i. Fel. Şarkta «kelbiye» denilen bir eski Yunan felsefe sisteminin adıdır. Bu felsefe meşhur Socrates'in talebesinden Antistenes, Diyojen, Krates gibi filozoflar tarafından kurulmuştu. Onlarca insan için en büyük saadet, hayatta ihtiyaçların ve ihtirasların mümkün olduğu kadar azaltılmasında idi. Bundan dolayı topluluk âdetlerini de hor görürlerdi. Kinizm'in en şöhretli mümessili Diyojen'dir. [Cynisme]

KİNLİ s. Kini olan, kin tutan, kinci, kindar. [Haineux]

KİNO «Quinault yazılır», Philippe (1635 - 1685). Fransız dram şairi. Parislidir. Önceleri bir şairin uşağı iken sonra Fransız Akademisine seçilecek derecede liyakat göstermiştir. Birçok manzum traje-

dileri ve komedileri vardır. Asrının en iyi lirik şairlerinden sayılır.

KİP i. Örnek, kalıp, model. [Modèle, moule]

2 - Fel. Hal ve tavır, değişebilen eğreti ve geçici vasıf. (Değişmiyen, devamlı sıfata da «san — sıfat = attribut» derler). [Mode]

3 - Dil. Fiillerin şart, haber, dilek, emir gibi mânalarına göre aldıkları şekil: «Gelsem» şart kipidir «gel» emir kipidir. eskt. Sıyga. [Mode]

KİPLİK i. Fel. Önermelerin (kaziyelerin) yalın (sade), belkili (ihtimalî) veya zorunlu (zarurî - vacip) olmak nitelikleri (keyfiyetleri). eskt. Cihet, keyfiyet. [Modalité]

KİPLİNG*, Rudyard (1865 - 1936). İngiliz şair ve romancısı. Bombay'da doğmuştur. Hindistan'ın ve Uzak Doğu'nun tasvirlerini taşıyan romanları, Anglosakson gururunu ve milliyetçiliğini terennüm eden şiirleriyle meşhurdur. «Sönen Aydınlık» ve Hint ormanlarındaki hayatın canlı tablolarını muhtevi «Jungal» adlı eseriyle «Cesur Kaptanlar», «Günlük Vazife», «Bir Denizden Ötekine» isimli romanları ve Hindistan'ın pek canlı tablolarını ihtiva eden «Kim» adlı romanı başlıca eserlerindendir. Hint masallarına dair kitaplariyle çocuklara mahsus bir «İngiltere Tarihi» ve «Seyahat Mektupları» da neşredilmiştir.

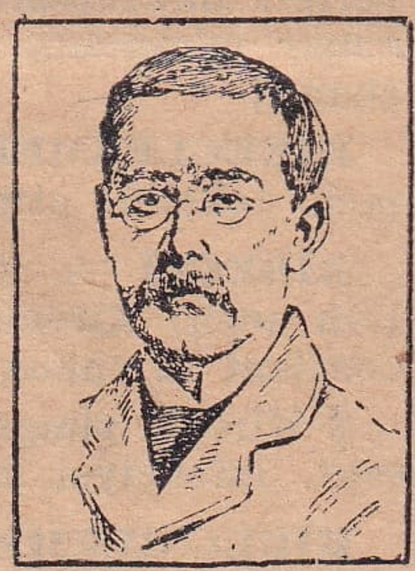
Kipling

KİR i. Vücudun, çamaşır ve elbise gibi kullanılan her şeyin üzerinde biriken pislik: Gömleğin kiri. Hamamda kese ile oğarak kir çıkarırlar. [Saleté, crasse]

2 - mec. Utanılacak hal, leke. [fig. Défaut, honte]

§ Kir götürmek, kir kaldırmak: Kirini belli etmiyecek bir renkte olmak: Koyu kumaş olduğu için kir götürür. [Supporter et cacher la crasse]

§ Kir tutmak: Kirini çabuk belli edecek açık renkte olmak: Kumaş beyaz olduğu için kir tutmuyor. [Être facilement crasseux]

KİR Far. i. Erkeklik aleti. Ar. Zeker. [Membre viril]

KİRA Ar. i. Bir şeyin sahibi tarafından bir ücret karşılığında iğreti olarak kullanılması için başkasına verilmesi. Ar. İcar, isticar: Kira ile ev, dükkân, araba at tutmak. Kira ile bir kitap veya makine almak. [Location]

2 - Kiralanan bir şey için ödenen karşılık, icar bedeli, icare: Ev kirası, at kirası. [Loyer]

§ Kirada olmak: Kira karşılığında verilmiş olmak: Bu ev kiradadır. [Être loué]

§ Kiraya vermek: Kira bedeli karşılığında vermek, icar etmek. [Louer, donner en location]

§ Ayak kirası: Bir işe gönderilen adama verilen bahşiş. [Honoraire]

§ Diş kirası: bk. Diş.

KİRACI s. Bir şeyi kira ile tutan kimse, müstecir: Evde kiracı var. [Locataire]

2 - Kira ile binek veya yük hayvanı işleten, katırcı, arabacı gibi para ile eşya taşıyan adam. [Muletier ou cocher qui loue ses mules ou ses voitures pour le trasport des marchandises]

KİRACILIK i. Kira evlerinde oturmak: Artık kiracılıktan usandım. [État de celui qui habite une maison ou un appartement loué, location]

2 - Ücretle hayvan işletmek meşguliyeti: İskeleden şehre kiracılık ediyor. Bir beygir alıp kiracılık edecekmiş. [Metier de transport par les bêtes de charge]

KİRALAMAK f. Kira ile vermek: Dükkânı bir terziye kiraladım. [Donner en location]

2 - Kira ile tutmak: Apartımanı sahibinden kiraladım. [Prendre en location]

KİRALANMAK f. Kiraya verilmek: Bina dün kiralandı. [Être loué, être donné en location]

KİRALI s. Kiralanmış. [Loué]

KİRALIK s. Kiraya verilecek olan: Kiralık birçok yer var ama pahalı. [À louer]

KİRAM Ar. ç. s. Kerim, şerefli, cömert olanlar, büyükler: Ashabı kiram, âzayı kiram, kiramı kâtibîn. [Généreux, grands, éminents, honorés]

KİRAZ i. Gülgillerden, derisi ince, rengi kırmızı ile beyaz ve bâzı defa siyaha yakın koyu kırmızı, sapı ince uzun, fındıktan irice, eti sulu ve tatlı, tek ve sert çekirdekli yemiş ve bunun ağacı. [Cerise, cerisier]

Kiraz

§ Kiraz dudak: Dudakları toplu ve kırmızı. [Lèvres vermeilles]

§ Kiraz elması : Gayet küçük bir çeşit elma. [Espèce de pomme très petite]

§ Kuş kirazı: Ufak taneli, aşılanmamış, yabani kiraz. [Mérise]

KİRAZ* (Keles) İzmir vilâyetinin Ödemiş ilçesi bucaklarından biridir ve tam teşkilâtlıdır. 32 köyü, 17.541 nüfusu vardır. Bunun 1.947 si Ödemiş'in doğusunda olan ve ona 28 kilometrelik bir araba yoliyle bağlı bulunan bucak merkezindedir.

KİRAZLI* Çanakkale vilâyeti merkez ilçesi bucaklarındandır. 9 köyü, 2.070 nüfusu vardır. Bunun 324 ü Çanakkale'nin 28 kilometre güney doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlı bulunan bucak merkezindedir.

KİRDE i. Mısır uniyle yapılan bir çeşit pide. [Pain rond]

KİRSCHOFF* «kirşof ok.», Gustave - Robert (1824 - 1887). Alman fizik âlimi. Koenigsberg'de doğmuştur. Bunsen ile birlikte «tayfî tahlil» i («analyse spectrale» i) keşfetmekle tanılır. Elektriğe, astronomiye ait tetkikleri ve eserleri, elektrikte kendi adını taşıyan kanunları vardır.

KİREÇ i. Kireçtaşı denilen kilisli beyaz taşların yakılmasiyle meydana gelen kalsiyum protoksininden ibaret beyaz madde, ki kumla karıştırılıp yapı harcı olarak kullanılır, sıva ve badana yapmıya da yarar. [Chaux]

§ Kireç gibi olmak: Benzinde kan kalmıyarak bembeyaz olmak. [Devenir tout pâle]

§ Kireç kuyusu: İçinde kireç söndürülen çukur. [Cavité où l'on éteint la chaux]

§ Kireç ocağı: Kireç yapmak için taşları yaktıkları fırın. [Four à chaux]

§ Kireç suyu: Halledilmiş halde kireci ihtiva eden ve hekimlikte çocukların mide iltihabı gibi bâzı hastalıkların tedavisinde kullanılan su. [Eau de chaux]

§ Kireç sütü: Badana için hazırlanmış sulu kireç. [Lait de chaux]

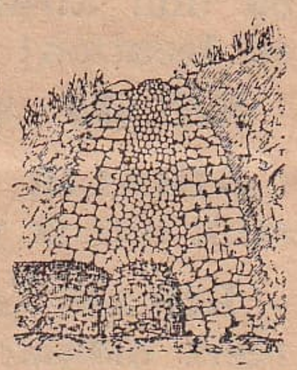

Kireç ocağı

§ Kireç taşı: Kireç yapmakta kullanılan ve kireç karbonatı fazla olan taş. [Pierre à chaux]

§ Sönmüş kireç: Su ile karıştırılarak kullanılacak hale getirilmiş kireç. [Chaux éteinte]

§ Sönmemiş kireç: Ocağından çıktığı gibi kızgın halde bulunan kireç. [Chaux vive]

KİREÇ* (Sarnıç) Balıkesir vilâyetinin Dursunbey ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 15 köyü, 3.391 nüfusu vardır. Bunun 258 i bucak merkezi olan Kireç köyündedir. Eski merkez olup bucağa adını veren Sarnıç köyünün nüfusu 469 dur. Kireç bucağı Dursunbey'in 25 kilometre kadar batısındadır ve ilçe merkezinden Balıkesir'e giden demiryolu üzerinde bir istasyon teşkil eder.

KİREÇÇİ s. Kireç yapan veya satan kimse. [Ouvrier qui éteint la chaux ou marchand de chaux]

KİREÇÇİL s. Kireçli topraklardan hoşlanan: Yonca kireççil bitkilerdendir. [Plante qui aime la terre qui contient la chaux]

KİREÇHANE* Trabzon vilâyetinin merkez ilçesine bağlı bir bucak olup yeni kurulmuş ve kendisine 17 köy bağlanmıştır.

KİREÇKAYMAĞI b. i. Kim. Kireç klorüründen ibaret beyaz, sarımsı renkte ve klor kokusunda bir toz, ki bâzı eşyayı ve yerleri mikroplardan temizlemekte ve çamaşır yıkamada kullanılır. [Chlorure de chaux]

KİREÇLEŞMEK f. Kireç haline gelmek, tekellüs etmek. [Se calciner]

KİREÇLİ s. Kireci olan, çok kireç ihtiva eden: Kireçli su, kireçli toprak. [Qui contient la chaux, calciné]

§ Kireçli süngerler: Bir sünger çeşidi. eskt. İsfenciyei kilsiye. [Calcisponges]

KİREÇSİLEME i. Kim. Yüksek derecede ısıtarak kirece çevirme, fazla hararetle kurutma. eskt. Teklis. [Calcination]

KİREMİT i. Bina çatılarını örtmekte kullanılan ve suyun içeri girmesine engel olacak surette yapılıp dizilen kırmızı toprak renginde pişmiş balçık (damın, çatının üstüne de kiremit denildiği vardır). [Tuile]

KİREMİTÇİ s. Kiremit yapan veya satan kimse. [Fabricant ou marchand de tuiles]

KİREMİTHANE i. Kiremit ve ona benzer şeylerin yapıldığı yer, kiremit fabrikası. [Tuilerie]

KİRİŞ i. Hayvan barsaklarından yapılan çalgı teli. [Corde de boyau pour les instruments de musique]

2 - Ok atılan yayın iki ucu arasındaki ip. [Corde d'arc]

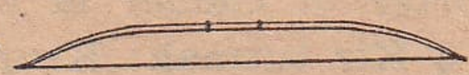

Ok kirişi (Alttaki düz kısım)

3 - Üzerine döşeme tahtalarını mıhlamak üzere kılıçlama yerleştirilen uzun ve yassıca direk. [Poutrelle]

4 - Mat. Bir eğrinin (münhaninin) iki noktasını birleştiren doğru (müstakim) parçası. eskt. Veter. [Corde]

§ Kirişi kırmak: arg. Kaçıp gitmek, sıvışmak. [arg. Fuir]

§ Kulağı kirişte olmak: Çok dikkatli ve uyanık bulunmak. [Être très attentif, avoir l'oreille aux aguets]

KİRİŞLEME i. Kirişlemek işi, kirişi takma ve germe. [Action de tendre l'arc]

2 - Kılıçlama, dikine. [En une position qui laisse le côté tranchant par dessus]

3 - Döşeme veya tavan tahtalarının dayandıkları kılıçlama konulmuş direk. [Poutre tranversale destinée à renforcer les plafonds et les planchers]

KİRİŞLEMEK f. Yayın kirişini çekip germek. [Tendre l'arc]

KİRİZMA, KİRİZME Yun. i. Toprağı derince kazarak altını üstüne getirme. [Creusement et purification des terres vierges]

KİRLEMEK f. Kirletmek. [Salir]

KİRLENMEK f. Kirli hale gelmek: Mendil kirlendi. [Se salir, se crasser]

2 - Şerefi kırılmak veya namusu bozulmak: O meseleden kirlenmiştir. [Avoir été atteint dans sa réputation]

3 - (Kadın hakkında) Aybaşı olmak, hayız görmek. [Avoir sa règle, avoir ses menstrues]

KİRLETMEK f. Kirlenmesine sebebolmak: Çamur paçamı kirletti. [Salir]

2 - mec. Şerefini kırmak: Sevmediklerini kirletmek için onlara dair dedikodu uydurur. [fig. Ternir la réputation]

3 - Irzına geçmek: Kızcağızı kirletmişler. [Violer]

KİRLİ s. Kiri pası olan, kirlenmiş, mülevves: Üstü başı pek kirli. [Sale, malpropre, crasseux]

2 - Aybaşı halinde, hayızı olan (kadın). [Femme qui a sa règle]

3 - Kirlenmiş çamaşır: Epeyce kirli birikti. [Linges à blanchir]

§ Kirli çamaşırlarını ortaya dökmek (birinin): Ayıp ve kusurlarını dile vermek. [Laver le linge sale de quelqu'un devant tout le monde]

§ Kirli çıkı: bk. Çıkı.

§ Kirli hanım: bk. Hanım.

§ Kirliye atmak: Yıkamak üzere kirli çamaşırlar arasına koymak. [Mettre parmi les linges sales]

KİRLİKAN b. i. Vücudun her tarafından karbonik asit taşıyarak akciğerlere doğru giden ve toplardamarların (veritlerin) içinde bulunan kan. eskt. Demi veridî. [Sang veineux]

KİRLİLİK i. Kirli olma hali, temiz olmayış. [État d'être malpropre]

KİRLOZ s. Pasaklı, kirli (çocuklar için veya büyükler hakkında şaka yoliyle söylenen uydurma bir sıfattır): Şu kirlozu da daktilo diye neden almışlar, kâğıtları yazmadan berbadeder. [Malpropre (dans le langage familier)]

KİRMAN i. Hisar, kale, şehir. [Forteresse, ville]

KİRMASTİ* Bursa vilâyeti ilçelerinden Mustafakemalpaşa'nın eski adı.

KİRMEN, KİRMAN i. Elde yün eğirmiye mahsus alet, öreke. [Quenouille pour filer de la laine]

KİRPİ i. Böcekle yaşıyan memelilerden, sırtı dikenli bir hayvan, ki fare ve sümüklü böcek gibi ziraate zararlı hayvanları öldürdüğü için insana faydalı olanlardandır. [Hérisson]

Kirpi

KİRPİK i. Göz kapaklarının kenarlarındaki sıra kılların topu veya her biri. Ar. Cefn, ecfan. Far. Müje, müjgân. [Cils]

§ Kirpikler: Hayvan ve bitki anatomisinde bâzı küçük ve ince uzantılara verilen isim. eskt. Ehdap. [Cils]

KİRPİKLİLER ç. i. Zo. Birhücreli hayvanlardan, hareket organları yerinde kirpik gibi uzantıları olanlar takımı. eskt. Zülehdap. [Ciliés]

KİRPİKSİ s. Biyol. Kirpiğe benzer. eskt. Hedebî. [Cilliaire]

KİRYAL i. Türkistan ırmaklarında bulunan bir çeşit timsah. [Espèce de crocodile]

KİSBÎ Ar. s. Sonradan kazanılmış, doğuştan olmayıp sonradan edinilen, edinsel. [Acquis, non naturel]

KİSHA* Erzurum vilâyetinin Tortum ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 15 köyü, 11.357 nüfusu olup bunun 1.614 ü Tortum'un 25 kilometre kuzey doğusunda bulunan ve ona arabaya elverişli bir yol ile bağlı olan bucak merkezindedir.

KİSBET Ar. i. [كسوت] Yağlı güreş yapan pehlivanların giydikleri deriden, dar ve dize kadar gelen pantalon. (Kelimenin asıl arapçası «kisvet» olup «kisbet» şeklinde türkçeleşmiştir). [Caleçon spécial des lutteurs]

Kispet

KİSLİNG*, Moise (doğ. 1891). Zamanımızda tanınmış aslı Polonyalı olup Fransada yerleşmiş bir ressamdır. Portreleriyle ve çıplak kadın tablolariyle tanılır.

KİSRA Far. i. Eskiden İran hükümdarlarına verilen ad. (Kelimenin farsça aslı «Hüsrev» adından alınmadır, arapçaya «kisra» suretinde geçmiş ve Doğu tarihlerinde o suretle kullanılmıştır). [Titre donné aux rois persans avant la période moderne]

KİSVE Ar. i. Kılık, giyecek: Hoca kisvesi, asker kisvesi. (Bu kelimenin aslı «kisvet» tir. Pehlivan pantalonu demek olan «kisbet» de ondan alınmıştı). [Vêtement, costume]

KİSTEMAEKERS*, Henry (doğ. 1872). Aslı Belçikalı bir Fransız roman ve tiyatro muharriri. Romanları arasında «Évolution Sentimentale» adlı üç kitabiyle «Bir Zamane Çocuğunun İtirafları», «Saadet Taciri», «L'Illégitime» «La Dame et le Demi - Monsieur» isimili olanları, tiyatroları içinde de «Sürgün Kadın», «Serseri Esire», «Geceler Bizimdir» isimli olanları başlıcalarındandır. Piyeslerinden bir kısmı türkçeye çevrilmiş ve sahnelerimizde oynanmıştır.

KİŞİ i. Başına bir sayı getirilerek miktarı gösterilen insanı anlatır, şahıs, fert, birey: Beş kişi geldi, üç kişi gidiyor. [Personne, individu]

2 - (Eskiden) İnsan: (Kişi refikından azar). (Kişi noksanını bilmek gibi irfan olamaz). [Homme]

§ Kişi oğlu: İyi soydan kimse, kişizade. [Noble, de bonne famille]

KİŞİLİK i. Bir Kimsenin kendine göre bir ayrılığı olması hali, şahsiyet. [Personnalité]

2 - s. Kişiye yetecek miktarda: İki kişilik yer, bir kişilik yemek. [Quantité suffisante par personne]

KİŞİLİKDIŞI b. s. Kişisel (şahsi) olmıyan, kişilik (şahsiyet) dışında kalan. Gayri şahsi. [Impersonnel]

KİŞİLİKLİ s. Kişiliği (şahsiyeti) ötekilerden ayrı ve belli olan, şahsiyet sahibi. [Qui a la personnalité]

KİŞİLİKSİZ s. Kişiliği (şahsiyeti), kendine mahsus vasfı, ayrılığı olmıyan. [Qui n'a pas la personnalité]

KİŞİSEL s. Yalnız bir kişiye aidolan, şahsi. [Personnel]

KİŞİZADE s. Soylu, asîl.. [Noble, de bonne famille]

KİŞMİŞ Far. i. Pek ufak taneli, çekirdeksiz siyah bir üzüm, ki kurusu fıstıkla beraber pirince karıştırılarak yemekte kullanılır. [Sorte de raisin sec à petits grains sans pépins, raisin de corinthe]

KİŞNEME i. At ve kısrağın bağırması. [Hennissement]

KİŞNEMEK f. (At ve kısrak hakkında) Bağırmak: Sizin atınız pek sık kişniyor. [Hennir]

KİŞNİŞ i. Maydanozgillerden, yaprakları maydanozu andıran ve kuru yemişi bahar olarak kullanılan bir bitki (nebat). [Coriandre]

Kişniş dalı ve tanesi

KİŞVER Far. i. [كشور] Ülke, memleket. [Pays, région]

§ Kişver küşa: Ülkeler alan, cihangir. [Conquérant]

KİTABE Ar. i. [كتبه] Bir bina, bir kapı veya bir mezar taşı üzerindeki oyma veya kabartma yazı, yazıt. [Inscription]

§ Mezar kitabesi: Mezar taşlarındaki yazı. [Épitaphe]

KİTABELİ s. Kitabesi olan, yazıtlı. [Qui a une inscription]

KİTABET Ar. i. Kâtiplik, yazmanlık, kâtip büro veya dairesi. [Charge et dignité de secrétaire, secrétariat]

2 - Bir şeyi usulüne göre kaleme almak hüneri, inşa. [Art d'écrire, style]

KİTABEVİ b. i. Kitap satılan yer, kitapçı dükkânı, kitaphane. [Librairie]

KİTABİ Ar. s. Kuran, İncil, Tevrat gibi semavi kitaplardan birine inanan, Tanrı birliğine inanan. [Qui croit aux préceptes d'un livre sacré, monothéiste]

2 - Kitaba ve ilme uygun, kitapta yeri olan: Söylediği fikir kitabidir. [Inserré dans un livre, conforme à la science]

3 - Eskiden saray kütüphanesi memurlarına verilen isim. Kitabii hazreti şehriyari. Ser kitabi: Kitapçı başı. [Bibliothécaire]

4 - Hindistan'ın ve ve Şam'ın eski bir cins nakışlı kumaşı: Hint kitabîsi. [Étoffe rayée]

KİTABİYAT Ar. i. Kitap bilgisi, ilmi ahvali kütüp, bibliyografya. [Bibliographie]

KİTABİYE Ar. i. Ağaçların iç kabuğu, kâğıt yaptıkları öz. [Liber]

KİTAP, KİTAB Ar. i. [كتاب] Bir bahis üzerine veya bir maksat için yazılmış, yahut basılmış kâğıtların bir araya getirilen şekli: Kitap okumak, kitap yazmak, kitap basmak. Hesap kitabı, tarih kitabı. [Livre]

§ Kitabullah: Kuran, Tanrı kitabı. [Livre divin, le Coran]

§ Dört kitap: Semavi kitaplar, yani Kuran, İncil, Tevrat ve Zebur. [Les quatre

écritures, l'Héxateuque, les Psaumes, l'Évangile et le Coran]

§ Hesap kitap: Uzun uzadıya hesapladıktan sonra: Hesap kitap o işin bu para

Eski kitaplarımızdan birkaçı

ile yapılamıyacağını anladılar. [Tout compte fait, au bout de compte, en définitif]

§ Kitaba el basmak: Yemin etmek. [Jurer]

KİTAPÇI s. Kitap bastırıp satan veya sadece kitap satan kimse. [Libraire]

KİTAPÇILIK i. Kitap basma veya satma işi. [Métier de libraire, libraire]

KİTAPHANE Far. i. Kitapçı dükkânı, kitabevi. [Librairie]

KİTAPLIK i. Kitap rafı veya dolabı. [Etagère ou armoire des livres]

2 - Kitaba yarar: Kitaplık kâğıt. [Bon pour faire le livre]

KİTAPSARAY Far. b. i. Herkesin faydalanması için kurulup içinde her türlü kitaplar bulunan bina. Umumi kütüphane. [Bibliothèque]

KİTAPSIZ s. Kitabı olmıyan. [Qui n'a pas le livre]

2 - Musa, İsa, Muhammed dinlerinin hiçbirinden olmıyan. [Qui n'est attaché à aucune livre sacré]

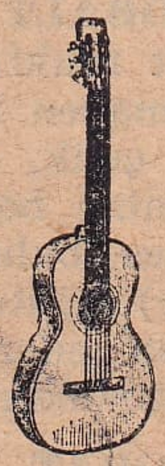

Kitara

KİTARA İta. i. Üst ve alt kapakları düz, altı çift telli, biçimi uzun saplı bir kemana benziyen, telleri çimdiklenerek çalınır bir çalgı. [Guitare]

KİTCHENER «kiçner ok.», Lord Herbert (1850 - 1916). İngiliz generali ve devlet adamı. Bally - Longford'da doğdu ve İngiltereden Rusyaya giderken Almanların torpilledikleri gemide öldü. Mısır'daki faaliyetleriyle Transvaal'deki muvaffakıyetleriyle tanınmış, Birinci Dünya Savaşında harbiye nazırı olarak İngiliz ordusunu 1914 te teşkilâtlandırmıştı.

Kitchener

KİTLE Ar. i. bk. Kütle.

KİTLEMEK f. bk. litlemek.

KİTLENMEK f. bk. Kilitlenmek.

KİTLETMEK f. bk. Kilitletmek.

KİTLİ s. Kilitli, kitlenmiş (kilitlenmiş) olan. [Fermé à clef]

KİTRE i. Baklagillerden bir ağaç ve bundan çıkarılan bir çeşit zamk. [Résine de cèdre]

KİYANUS Yun. i. Kim. Tabiatta serbes olarak bulunmıyan, fakat birçok cisimlerin bileşimine (terkibine) giren, karbon ve azottan ibaret bir gaz. [Cyane, ciyanogène]

KİYASET Ar. i. [كياست] Zeki ve uyanık oluş, zeyreklik. [Intelligence]

KİYEF* [Kiev] Ukranya'nın başkenti olan 747.000 nüfuslu büyük şehrin adıdır. Şeker fabrikalariyle ve fuarı ile meşhurdur.

KİZİP, KİZİB Ar. i. Yalan: Kizbe tenezzül edecek adam değildir. [Mensonge]

KİZİR i. Köy muhtarı yardımcısı, muhtarın yamağı hükmünde olan köy kâhyası. [Aide de préposé d'un village]

KLÂN i. bk. Kılân.

KLÂRİNET Fr. i. bk. Kılârinet.

KLÂSİK Fr. i. bk. Kılâsik.

KLÂSÖR Fr. i. bk. Kılâsör.

KLAVSEN Fr. i. bk. Kılâvsen.

KLÂVYE Fr. i. bk. Kılâvye.

KLÉBER*, Jean-Baptiste (1753-1800). Mısır meselesinden dolayı adı Osmanlı tarihine karışmış bir Fransız generalidir. Strasbourg'da doğdu. Büyük İhtilâlde, Vendée harblerinde general olmuş, Fleurus muharebesinde şöhret kazanmış, Mısıra Napoléon I ile birlikte gelmiş, onun birdenbire Fransaya dönmesi üzerine Fransız ordusunun başına geçmişti. Orada hayli faaliyette bulunmuş ve başarılar göstermişti ama Kahire'de Ca-

Kléber

mii Ezher talebesinden Halepli Süleyman adlı bir genç tarafından hançerlenerek öldü. Bu Süleyman bir eli yakıldıktan sonra kazığa vurulmak suretiyle cezalandırılmıştı ki bu ceza o zaman Fransız ordusunun Mısırda gösterdiği medeniyet örneklerinden birini teşkil eder.

KLEİST*, Heinrich von (1777 - 1811). Alman şairi ve tiyatro muharriri. Francfort - am - Oder'de doğdu. Tiyatroları arasında «Kırık Testi», romanları içinde de «Michael Kohlhass» adlı kitapları en meşhur eserlerindendir. Kuvvetli ve orijinal, bilhassa pek vatansever olduğu için Almanların en çok sevdiği şairlerden biridir. Bu zatın ailesinden olup kendinden önce yaşamış olan Ewald Christian von Kleist da tanınmış Alman şairlerindendir ki 1715 - 1759 yılları arasında yaşamıştı.

KLEOPATRA* [Cléopâtre] (M. Ö. 60-30). Dünya tarihinin güzelliği, zekâsı ve macerasiyle en meşhur kadınlardan biri olan Mısır kıraliçesidir. Aynı ismi taşımış olan Mısır kıraliçelerinin altıncısı ve en şöhretlisidir. Batlamyos'lardan Ptolémée Antèle'in kızıdır. Babasından sonra tahta kardeşi ile ortak geçmiş, fakat kardeşi Ondördüncü Ptolémée (Batlamyos) onu kıraliçelikten uzaklaştırarak sürdürmüştü ama Roma generali meşhur César Mısıra geldiği zaman kurnaz Kleopatra onunla gizlice görüşmiye muvaffak oldu. O zaman henüz on beş, on altı yaşında idi. Güzelliğiyle ve şuh zekâsiyle ellilik bir adam olan büyük cihangir César'ın gönlünü kazandı ve onun tesiriyle tekrar tahta ortak oldu. Bir müddet sonra da onu öldürterek küçük kardeşini tahta çıkardı ve onunla evlendi. Kleopatra'nın César'dan bir oğlu olmuştu. Ve âşıkının daveti üzerine büyük bir ihtişam ile Roma'ya gitti. Bir yıl sonra Mısıra döndüğü zaman kardeşi ve sözde kocası olan Onbeşinci Batlamyos öldüğü ve bu soydan başka erkek olmadığı için Kleopatra Mısır tahtında müstakil kaldı. César'ın öldürülmesinden sonra Mısıra gelen Antoine'ın gönlünü kazanmış ve tarihin bu iki meşhur şahsiyeti büyük bir aşk ile sevişerek iki yıl kadar bu ateşli sevdadan kâm almışlardır. Fakat Antoine'ın Octave'a karşı Actium'da yenilmesi üzerine Kleopatra zehirli bir yılana memesini sokturmak suretiyle intihar etti.

Kleopatra

KLİNGER, Friedrich (1752 - 1831). Alman şairi. Main ırmağı üzerindeki Francfort'ta doğmuştur. Dostu ve hemşerisi olan büyük şair Goethe ile birlikte Alman klâsik edebiyatına karşı ilk inkılâbı yapanlardandır. «İkizler», «Simson Grisaldo» adlı piyesleri, hele «Sturm und Drang» (Fırtına ve Kavga) adlı dramı pek meşhurdur.

KLİNGER*, Max (1857 - 1920). Alman ressamı. Leipzig civarında doğdu. Dinî ve mitolojik tablolariyle meşhurdur.

KLİNİK Fr. i. bk. Kılinik.

KLİŞE Fr. i. bk. Kılişe.

KLOPSTOCK*, Friedrich (1724-1823). Alman şairi, Kealimburg'da doğdu. Otuz yıl çalışarak meydana getirdiği «Messiade» isimli eseriyle meşhurdur ki orada Mesih'in gelişini terennüm eder.

Klopstock

KLOR Yun. i. bk. Kılor

KLOROFİL Yun. i. bk. Kılorofil.

KLOROFORM Fr. i. bk. Kıloroform.

KLORÖLÇER i. bk. Kılorölçer.

KLOŞ Fr. i. bk. Kıloş.

KLUCK*, Alexander von (1846-1934). Birinci Dünya Savaşında büyük şöhret kazanmış bir Alman generalidir. Munster'de doğdu. 1914 te Almanların Belçika'yı ve Fransa'nın kuzeyini istilâ eden ordularının sağ kolunu kumanda ediyordu. Paris üzerine yürürken birleşik devletlerin Marne Muharebesini kazanmaları üzerine tarihin en muvaffakıyetli generallerinden biri olmak fırsatını kaçırmıştı. Hâtıralarını yazmıştır.

KLÜP İng. i. bk. Kulüp.

KLÜZ Fr. i. bk. Kulüz.

KOBALT Alm. i. Kim. Beyaz kırmızımtırak renkte pek sert, fakat kolay kırılan bir maden ki demire ve nikele benzer, bakır, çelik, demir halitalarında, cam, çini ve mine boyacılığında kullanılır. Tabiatta serbes bulunmaz. «Co» simgesiyle (remziyle) gösterilir. 1488 derecede ergir (zeveban eder). 8,77 yoğunluğundadır (kesafetindedir). [Cobalt]

KOBAT s. Kaba, battal, hantal: Zarif minarenin yanında kübik bir bina pek kobat duruyor. Şivesi kobat ama güzel konuştuğunu sanıyor. [Grossier]

KOBATLIK i. Hantallık, dil kabalığı:

Dilindeki kobatlığa bakmaz kelime estetiğine karışır. [Grossièreté de langage]

KOBAY i. Lâboratuvar tecrübeleri için beslenen ve tüylerinden küçük resim fırçaları da yapılan, tavşandan küçük kemirgenlerden mini mini bir hayvan ki «Hint domuzu» dahi denir. Kolay beslenen, çok üreyen bir hayvandır. [Cobaye, cochon d'Inde]

KOBE* [Kobé] Japonya'da Hondo adasında 912.000 nüfuslu büyük bir şehir ve Japon endüstrisinin merkezi.

KOBLENZ* [Coblence] Prusya'da Moselle ırmağının Rhin nehrine karıştığı yerde Ren (Rhin) eyaletinin merkezi olan 65.000 nüfuslu eski ve mamur bir şehirdir. Eskiden büyük istihkâmları vardı. Şarabı meşhurdur.

KOBRA i. bk. Gözlüklü yılan.

KOBURG* [Cobourg] Almanya'nın Bavyera bölgesinde 25.000 nüfuslu bir şehirdir. Eskiden Saxe - Koburg - Gotha dükalığının başkenti idi. Eski eserleri havi bir sarayı ve kiliseleri vardır.

KOCA s. Büyük, iri: Koca bir bina, koca gemi. [Grand]

2 - İhtiyar, yaşlı: Öyle genç değil, koca adam. [Vieux]

3 - Akıllı, tedbirli, yiğit: Koca adam bu işi de başarır. [Sage, brave]

KOCA i. Kadının eşi, zevce. [Mari, époux]

§ Kocaya varmak: (Kadın veya kız hakkında) evlenmek. [Prendre un mari]

§ Kocaya vermek: (Kadın veya kız için) Evlendirmek. [Marier]

KOCABAŞI b. i. Köy ihtiyar heyetinin başı, muhtar. [Notable, échevin]

KOCACAN*, Harun Reşit (doğ. 1877). Eserleriyle, dersleriyle tanınmış ilim ve kalem adamlarımızdandır. Filibe'de doğdu. Darüşşafaka'da ve İstanbul Üniversitesinde okudu. İstanbul Muallim Mektebi ile, liselerde ve muhtelif yüksek tahsil müesseselerinde uzun muallimlik hayatından sonra maarif müfettişliğinde, ilim ve meslek cemiyetlerinden birçoğunun âza ve reisliğinde bulunmuş, tabii ilimlere ait yirmi beş cilt kadar eser neşretmiştir.

KOCAÇAY* (Biga - Granik) Çanakkale vilâyetinde Kazdağı eteklerinden çıkarak sağ ve soldan birkaç dereyi aldıktan, Biga kasabasının yanından geçtikten sonra Karabiga'nın doğu tarafından Marmara denizine dökülen bir çayın adı olup eski devirlerdeki ismi Granik idi ve Büyük İskender İranlılara karşı ilk muharebesini burada kazandığı için tarihçe meşhur olmuştu. Buna Biga çayı da derler. Uzunluğu 100 kilometre kadardır. Yazın suları azalırsa da yağmur mevsiminde ve karların erimesi zamanında geçit vermiyecek kadar artar.

KOCAELİ* Anadolu yarımadasının batı kuzeyinde ve İstanbulun doğusunda bulunan ve merkezi İzmit şehri olan bir vilâyetimizin adıdır. Kuzeyini Karadeniz, doğusunu Bolu vilâyeti, batısını İstanbul vilâyetine ait topraklarla Marmara denizi

ve İzmit körfezi, güneyini de Bilecik ve Bursa vilâyetleri arazisi çevirir, bu hudut içindeki vilâyet toprakları 1.198 kilometre kare yüzölçümündedir. Batı ve güney tarafları hayli dağlık olup vilâyetin o kısmını çeviren dağlar Geyve boğazında Sakarya ırmağı tarafından yarılmış bulunur ve bu ırmak oradan itibaren vilâyet topraklarından geçerek Karadenize varır. Vi-

İzmit'ten umumi bir görünüş

lâyet topraklarının bir kısmı Adapazarı, Karasu ve Kandıra arasında olduğu gibi ova halindedir. Arazinin 48 kilometreden fazla bir kısmını Yelkenkaya fenerinden itibaren İzmit körfezi ikiye ayırır ve bu körfez kıyıları pek şirin ve verimli toprakları ihtiva eder. Bu civara Kocaeli denilmesinin sebebi Osmanlı devletinin ilk kuruluşunda İzmit ile etrafındaki yerle-

rin o zamanki kahraman Türk beylerinden Akçakoca eliyle fethedilmiş olmasındandır. İdare taksimatı bakımından vilâyet merkez ilçesinden başka dokuz ilçeye ayrılır ki isimleri şunlardır: Adapazarı, Akyazı, Gebze, Geyve, Gölcük, Hendek, Kandıra, Karamürsel ve Karasu. Vilâyetin son derecede verimli olan topraklarında her türlü hububattan başka baklagillerin çeşidi, patates, pamuk, keten, şeker pancarı, tütün ve meyvaların her çeşidi yetiştirilir. Hayvancılığı da zengin olup çoğu koyun, sığır ve at olmak üzere vilâyette beş yüz bin başa yakın hayvan vardır. Ormanlarında başlıca ağaç cinsi kayın olup İzmit ve Adapazarında ayrı iki teşkilâtı bulunan Devlet Orman İşletmesinin elinde 136.037 hektar kadar orman vardır. Vilâyetin merkezi hakkındaki malûmat İzmit maddesinde ve ilçelerine ait tafsilâtta her birinin kendi isimleri sırasında verilmiştir. Kocaeli vilâyetinin bütün nüfusu 418.763 tür (1945 te).

KOCA HÜSREV PAŞA* bk. Hüsrev Paşa.

KOCA KAFA b. s. Kafası kocaman olan. [Qui a une grande tête]

KOCAKARI b. i. İhtiyar kadın. [Vieille - femme]

KOCALAK i. Yırtıcı kuşlardan, sıcak bölgelerde yaşıyan bir çeşit büyük çaylâk. [Espèce de milan]

KOCALAŞMAK f. Kocalmak, kocamak, ihtiyarlamak. [Vieillir]

KOCALI s. Kocası olan, evli. [Marié, qui a un mari]

KOCALIK i. Yaşı ilerlemiş olma hali. [Vieillesse]

2 - Bir kadına koca olma hali, zevçlik. [État de mari]

KOCALMAK f. Kocamak, ihtiyarlamak. [Vieillir]

KOCALTMAK f. Kocamasına sebebolmak, ihtiyarlatmak. [Rendre vieux, faire vieillir]

KOCAMAK f. Yaşı ilerilemek, ihtiyarlamak. [Vieillir]

KOCAMAN s. Fazla iri, koskoca (Başlıca çocuk dilinde kullanılır. «Mini mini» nin tam tersidir). [Grand, énorme]

KOCA MEMİ* bk. Memi Paşa.

KOCA MUSTAFA PAŞA* (ölm. 1512). İkinci Bayezit zamanında sadrazamlık etmiş ve İstanbul'un bir semtine adını bırakmış vezirlerdendir. Soyunun Frenk olduğunu yazan tarihçiler vardır. Enderundan yetişmiş, kapıcı başılıkla saraydan çıkmıştı. Bayezit'in güvendiği adamlardan olduğu için Sultan Cem'i zehirlemek vazifesiyle Rodos'a gönderilmişti. Sonra sadrazam oldu. Yavuz Selim tahta çıkınca bir müddet sadrazamlıkta kaldı ama şehzade Ahmet ile gizlice haberleştiği duyulduğundan Bursa'da başı kesilerek orada gömülmüştür. İstanbulda büyük camisi ile medrese vesair hayratının bulunduğu semt hâlâ onun adını taşır.

KOCANOZ* (Kumluca) Zonguldak vilâyetinin Ulus ilçesi bucaklarındandır. Ulus ilçesi gibi bu bucak da yeni teşkil edilmiş ve kendisine 22 köy bağlanmıştır. Merkezi Kumluca köyündedir.

KOCAPINAR* (Ağı) Van vilâyetinin Erciş ilçesi bucaklarından olup 30 köyü, 5.085 nüfusu vardır. Bu nüfusun 502 si bucak merkezi olan Ağı köyündedir. Bucak Erciş'in 18 kilometre batısında ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KOCA RAGIP PAŞA*, Mehmet (1698-1762). Divan edebiyatının üstat şairlerinden ve Osmanlı sadrazamlarının değerlilerindendir. İstanbul'da doğdu. Babasının kâtip bulunduğu Defterhanede ve muhtelif paşalarla birlikte İran'da ve Bağdad'da bulunmuş, Doğu dillerini öğrenmiş, Bağdad defterdarlığı, sadaret mektupçuluğu gibi ehemmiyetli hizmetlerden sonra 1740 da reisülküttap, üç yıl sonra vezirlikle Mısır valisi olmuştur. Halep ve Şam valiliklerinde de bulunduktan sonra 1756 da Üçüncü Osman zamanında sekiz ay, Üçüncü Mustafa'nın saltanatında beş buçuk yıl sadrazamlık etti. Bu padişahın kızkardeşi Saliha Sultanla evli idi. Zamanında devlet çok bozulmuş, yeniçerilik çığrından çıkmış olmasına rağmen Koca Ragıp Paşa gene memleketi pek iyi idare etmiş, muharebelerden sakınmış, aynı zamanda orduları biraz bilgi ve fen ile kuvvetlendirmek için çalışmıştı. Şiirlerini muhtevi divaniyle «Sefinetül Ragıp ve Definetül - Matalip» adlı arapça büyük eseri Mısırda Bulak matbaasında basılmıştır. İstanbulda Koskada, kütüphanesinin bulunduğu

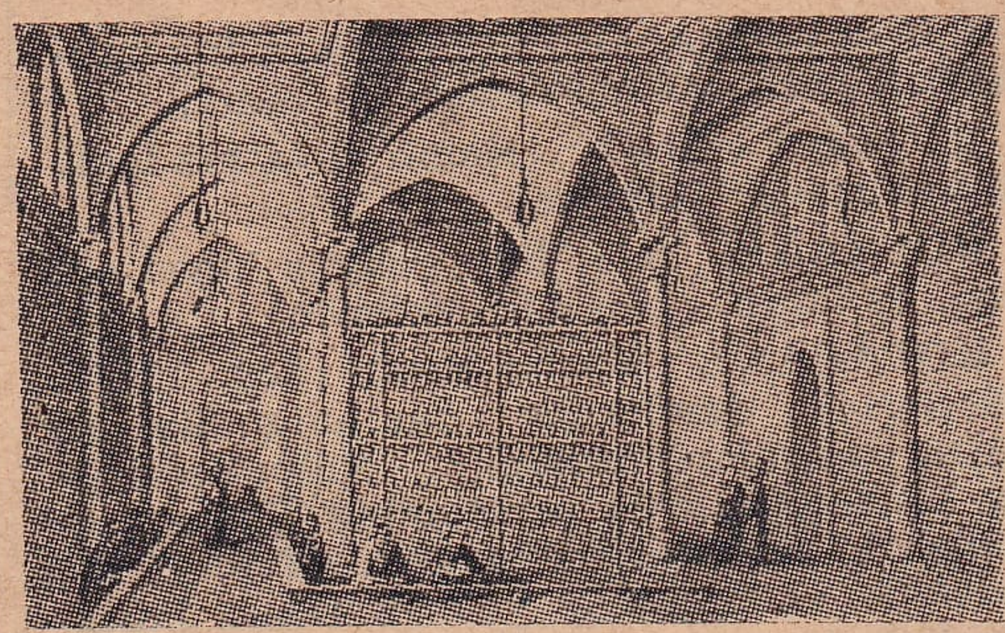

Koca Ragıp Paşa kütüphanesinin eski bir resmi

yerde gömülüdür. Manzumelerinin çoğu didaktik ve felsefi mahiyettedir. Bâzı mısraları mesel halinde hâlâ dillerde dolaşır.

KOCASIZ s. Kocası olmıyan, dul (kadın). [Sans mari, veuve]

2 - zf. Kocası yanında olmaksızın: Eski terbiyede kadınların çoğu kocasız çarşıya çıkmazlardı. [Sans être accompagné par son mari]

KOCASIZLIK i. Kocasız olma hali. [État d'être sans mari]

KOCA SİNAN* Mimar. bk. Sinan.

KOCA SİNAN PAŞA* bk. Sinan Paşa.

KOCATAŞ*, Necmeddin Molla, Mehmet Muhtar (1875 - 1949). Meşrutiyet devrinde adliye nazırlığında ve sonraları milletvekilliğinde bulunmuş ve muhtelif sahalardaki ıslahatçılığıyle ve teşebbüsleriyle tanınmış değerli bir şahsiyettir. İstanbulda doğdu. Şeyhülislâm Turşucuzade Ahmet Muhtar Efendinin oğludur. Büyükdere'de sahile yakın arazisi içinde bulunan Kocataşsuyundan dolayı soyadı kanunu çıktığı zaman Kocataş soyadını seçmişti. Hukuk tahsil etmiş, muhtelif adliye memurluklarında ve 1908 inkılâbından sonra Bağdad valiliğinde, adliye nazırlığında, şûrayı devlet reisliğinde, bir aralık sadrazam vekilliğinde ve gerek İstanbul meclisinde, gerek Büyük Millet Meclisinde Kastamonu milletvekilliğinde bulundu.

Necmeddin Molla

KOCATMAK f. Kocaltmak, ihtiyarlatmak. [Rendre vieux, faire vieillir]

KOCAYEMİŞİ b. i. Fundagillerden, çiçekleri beyaz veya pembe bir bitki, ki yaprakları sepicilikte (tabaklıkta) kullanılır ve çileğe benziyen kırmızı yemişi kırlarda çingene kadınları veya köylüler tarafından toplanarak mini mini sepetlerde satılır ve pek lezzetli bir şey olmamakla beraber yenir. [Arbouse, arbousier]

Kocayemişi ve dalı

KOCA YUSUF PAŞA* (ölm. 1800). Birinci Abdülhamidin son ve Üçüncü Selimin ilk yıllarında sadrazamlık etmiş vezirlerdendir. Soyu Gürcü olup kölelikten yetişmiş, bir aralık gemilerde küçük ticaretlerde bulunmuş, Cezayirli Gazi Hasan Paşanın himayesiyle devlet işlerine girip vezir olmuştur. İlk sadrazamlığı 1785 tedir. Rusya ve Avusturyaya karşı harb açılınca serdarı ekrem sıfatiyle ordunun başına geçti ise de harb işlerinde muvaffak olamadı ve yerine Gazi Hasan Paşa getirildi. İkinci defa sadrazam oldu ise de gene o yıl içinde Enapa muhafızlığına gönderildi. Medine muhafızı iken ölmüştür. Lâkabının Koca olması çok yaşamasından ve uzun beyaz sakaliyle heykel gibi bir ihtiyar olmasından ileri gelmiş olacaktır.

Koca Yusuf Paşa

KOCH* «koh ok.», Robert (1834-1910). Verem ve kolera hastalıklarının mikroplarını keşfetmekle meşhur bir Alman hekimi. Hanovre civarında doğmuştur. Hekim olduktan sonra bakteriyoloji hakkındaki değerli araştırmalariyle tanınmıya başlamış, 1882 de «Koch basili» denilen mikrop hakkındaki keşfini, birkaç yıl sonra da virgül adı verilen kolera mikrobu üzerindeki buluşunu ortaya koydu. 1905 te Nobel hekimlik mükâfatını kazanmıştı.

Koch

KOCK*, Paul de «pol dö kok ok.» (1794-1871). Komik hikâye, roman ve piyesleriyle çok tanınmış, çok okunmuş bir Fransız muharriridir. Passy'de doğdu, Paris'te öldü. Gayet neşeli ve eğlenceli, bir kısmı da iyice açık olan birçok hikâyeleri, romanları, vodvilleri vardır. Fransada olduğu gibi yabancı memlekelerde de çok okunmuştur. Bir hayli eseri türkçeye çevrilmiştir.

Paul de Kock

KOCUNMAK f. Alınmak, kuşkulanmak, telâşlanmak: (Yarası olan kocunur). Bu sözde kocunacak ne var? [S'exciter, se troubler, soupçonner]

KOCUŞMAK f. Kucaklaşmak. [S'embrasser mutuellement]

KOÇ i. Damızlık erkek koyun. [Belier]

2 - mec. Gürbüz ve cesur genç erkek: Koç yiğit. [Personne courageuse]

Koç

§ Koç burunlu: Burnunun üstü yukarıdan aşağıya doğru kambur olan. [Qui a un nez aquilin]

§ Koç katımı: bk. Katım.

KOÇ i. Ast. Zodyak üzerinde balık ve boğa burçları arasında bulunan burç. eskt. Hamel. [Belier dans les signes da zodiaque]

KOÇAÇ i. Eskiden daha çok «koçu» denilen arabanın bir ismi. [Anciennement sorte de voiture]

2 - Arabacı. [Cocher]

KOÇAK s. Yürekli, dayanıklı, yiğit, cömert. [Hardi, intrépide]

KOÇALI* Malatya vilâyetinin Adıyaman ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 10 köyü, 3.672 nüfusu vardır ki bunun 572 si Koçalı yahut Koç Ali denilen bucak merkezi köydedir. Koçalı, Adıyaman'ın 62 kilometre kuzeyinde ve ona arabaya azçok elverişli bir yol ile bağlı bulunmaktadır.

KOÇAN i. Marul, lâhana gibi yaprak halinde veya mısır gibi tane şeklinde bulunan nebatların yapışık oldukları dip kısım: Lâhana koçanı, mısır koçanı. [Rhizome ou pivot de la plante, souche]

2 - Bâzı defterlerin aboneye veya müşteriye kesilip verilen üst kısmından sonra defterde kalan alt kısmı: Makbuz koçanı. [Souche d'un régistre]

3 - s. Dik, sert: Elleri soğuktan koçan olmuş. [fig. et adj. Raide]

KOÇAN* İran'ın Horasan eyaletinde ilçe merkezi olan bir kasaba. Nadir Şah bu kasabanın muhasarasında öldürülmüştü.

KOÇANA* Şimdi Yugoslavya'da kalan eski Kosova vilâyetimizin bir kazası olup Üsküp şehrinin 80 kilometre doğusundadır. O zaman kasabanın çoğu Müslüman olmak üzere 3.500 kadar nüfusu ve iki camisi, rüştiyesi, medresesi ve saat kulesi vardı.

KOÇARLI* Aydın vilâyetinin merkez ilçesine bağlı bir bucaktır. 37 köyü, 14.652 nüfusu olup bunun 1.878 i Aydın'ın 27 kilometre güney batısında olan bucak merkezindedir. Koçarlı Aydın'a kısmen muntazam bir şose ile bağlı olduğu gibi ayrıca İncirliova demiryolu istasyonuna da 9 kilometrelik bir şose ile merbut bulunmaktadır.

KOÇBAŞI b. i. Eski zamanlarda kale kapılarını vurarak kırmakta kullanılan ve birçok adam tarafından tutulup koçların boynuz vurmaları gibi şiddetle kapıya

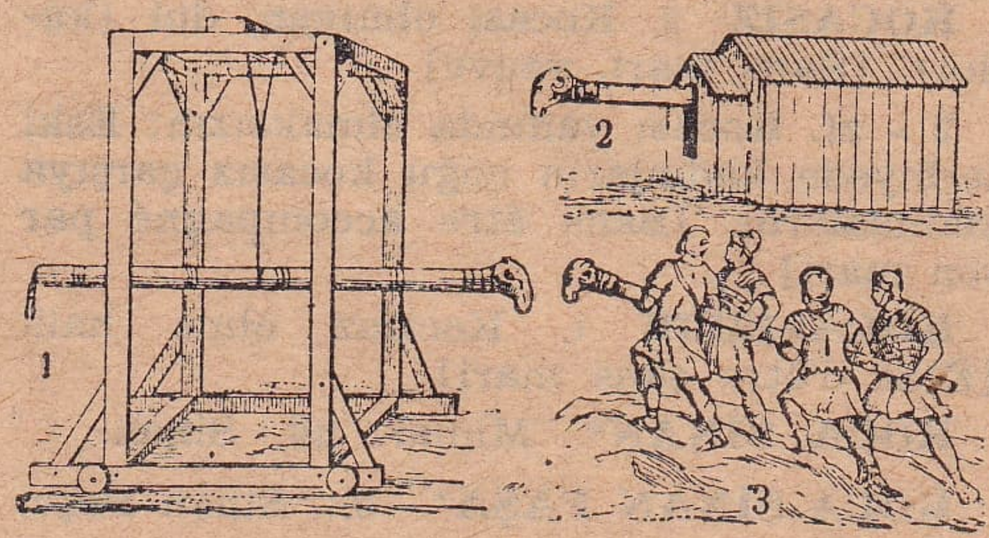

1 - Askılı koçbaşı; 2 - Örtülü koçbaşı; 3 - El ile kullanılır koçbaşı

itilerek vurulan tepesi demirli uzun ve sağlam direk. [Bélier (ancienne machine de guerre)]

KOÇBOYNUZU b. i. Sarıyonca, kokulu yonca dahi denilen bir bitki (nebat). Ar. İklilülmelek. [Mélilot]

2 - Top kundağında halat takmıya mahsus çengel. [Groc du canon pour attacher la corde]

Koçboynuzu, çiçeği ve meyvası

KOÇGİRİ* Sivas vilâyetinin Zara ilçesinin eski adı.

KOÇHİSAR* bk. Şereflikoçhisar.

KOÇHİSAR* bk. Kızıltepe.

KOÇHİSARIBALÂ* bk. Ilgaz.

KOÇHİSAR GÖLÜ* bk. Tuzgölü.

KOÇİ BEY*, Görüçeli Mustafa Koç veya Koçi. Onyedinci Asırda Dördüncü Sultan Murada verdiği lâyihasiyle meşhur eski bir harb ve kalem adamımızdır. Doğum ve ölüm yılı belli değildir. Görüceli diye meşhurdur. Enderun'dan yetişmiş, Dördüncü Muradın yakın adamlarından biri olmuş ve onunla birlikte seferlerde bulunmuştur. Hattâ başında miğferi ve arkasında zırhiyle mevcudolan resminin Bağdad seferinde padişahın emriyle yapıldığı rivayet edilir. Mert ve doğru sözlü bir adam olduğu, devleti ve yeniçeriliği ıslah için padişaha verdiği lâyihada kullanılan dilinden bellidir. Bu lâyihanın üslûbu zamanına göre

Koçi Bey

sadeliğe doğru atılmış cesur bir adımdır. Koçi Beyin ailesinden biri sonraları Rusyaya girerek yerleşmiş ve orada Prens Koçi Bey diye tanınmıştı.

KOÇKAR i. Dövüş için beslenmiş iri koç. [Grand bélier lutteur]

KOÇLANMAK f. Koç gibi davranıp atak hale gelmek, yiğitlenmek. [Se dresser comme un bélier, montrer du courage]

KOÇMAK f. Kucaklamak, sarılmak. [Embrasser, étreindre]

KOÇU i. Her tarafı pencereli eski bir çeşit bine arabası. [Anciennement voiture en forme de petit pavillon]

2 - Direkler üzerine, yüksekte kurulmuş zahire ambarı. [Grenier]

KOÇUCU s. Eskiden koçu denilen araba çeşidinin arabacısı. [Cocher d'une voiture dite «koçu»]

KOÇUŞMAK f. Kucaklaşmak. [S'éteindre, s'embrasser l'un l'autre]

KODAMAN s. Kocaman, büyük, bir yerin eskisi, hatırlısı ve ileri geleni. [Énorme, notable]

KODEİN Fr. i .Afyondan çıkarılan ve öksürüğü kesmiye yarıyan bir alkaloit. [Codéine]

KODEKS Lât. i. İlâçların formüllerini gösteren resmî kitap. [Codex]

KODES i. arg. Hapishane. (Argoda aynı mâna için «delik, kafes» tâbirleri de kullanılır. [arg. Prison]

KODOŞ i. Pezevenk, deyyus. [Cocu, cornu]

KOF s. İçi boş, boşalmış olan: Kof ceviz, kof ağaç. [Creux, vide]

2 - Göründüğü gibi sağlam olmıyan: İri ama koftur, kof pehlivan. [Qui n'est pas solide]

3 - Zekâsı, bilgisi olmıyan, cahil, ecvef. [Sot, ignorant, sans talent]

KOFANA Yun. i. Lüfer balığının tanesi bir kilodan fazla gelen en iri cinsine verilen isim. [Grande espèce de huge, d'éperlan (poisson)]

KOFÇAZ* (Keşirlik) Kırklareli merkez ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucak olup 16 köyü, 13.698 nüfusu vardır. Bunun 1.960 ı bucak merkezindedir. Eski bucak merkezi olan Keşirlik köyünün nüfusu 502 den ibarettir. Kofçaz bucağı Kırklareli şehrinin 32 kilometre kuzeyinde, Bulgar hududuna 15 kilometre kadar mesafededir. Merkezle bucak arasındaki yol, arabaya elverişlidir.

KOFLUK i. Boşluk, değersizlik, cahillik. [Creux, ignorance]

KOFTİ i. arg. Yalan, martaval, kıtır, katakofti. [arg. Mensonge]

KOFUL i. Bot. Bitki hücreleri yaşlandıkça plazmalarında meydana gelen ve iç hücre suyu ile dolu bulunan boşluk. eskt. Halâ. [Vacuole]

KOĞA i. bk. Kova.

KOĞALAMAK f. bk. Kovalamak.

KOĞAN i. bk. Kovan.

KOĞCU s. bk. Kovcu.

KOĞDURMAK f. bk. Kovdurmak.

KOĞMAK f. bk. Kovmak.

KOĞULMAK f. bk. Kovulmak.

KOĞUŞ i. Kışla, hastane (hastahane), mektep gibi kalabalık binalarda birçok kimsenin bir arada bulunduğu, yahut yattığı geniş oda. [Salle d'école ou de caserne, dortoire de caserne, de collège, d'hôpital etc.]

KOK İng. i. Maden kömürünün büyük fırınlarda kızdırılarak gazları alınmış olan bir cinsi. Kok kömürü büyük bir sıcaklık temin eder ama yanması için hava cereyanına ihtiyaç vardır. [Coke]

KOKA i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri küçük, sarımtırak, zeytine benziyen meyvası kırmızı renkte olan bir nebat, ki en çok Peru'da yetişir ve yapraklarından «kokain» çıkarılır. Kokain ağacı. [Coca]

Koka, meyvası ve çiçeği

KOKAİN Fr. i. Koka yapraklarından çıkarılan uyuşturucu bir alkaloit, Kokain keyif verici zehirlerden olduğu için tıbbi ihtiyaçlar dışında satılması yasak maddelerdendir. [Cocaïne]

§ Kokainoman: Çok kokain kullanan, kokain tiryakisi ve hastası. [Cocaïnomane]

KOKAK s. Fena kokan: Murdar kokağın biri. [Fétide, infect]

KOKANA i. bk. Kokona.

KOKARCA i. Etoburlardan, orta boyda ince uzun bir kürk hayvanı, ki yakaladığı tavşan, tavuk gibi küçük hayvanların boyun damarlarından kanlarını emerek beslenir. Kürkünden manşon gibi şeyler, tüyünden çömlek boyacılığında kullanılan fırçalar yapılır, kır sansarı da denir. [Putois]

Kokarca

KOKART Fr. i. Şapka veya yakaya takılan bayrak renginde kurdele veya fıyonga. [Cocarde]

KOKAYAĞI b. i. Vejetalin denilen nebati yağ. [Végétaline]

KOKET Fr. i. Çok süslü giyinen ve modaya düşkün olan kadın. [Coquette]

KOKLAM i. Biyol. Koku alma kabiliyeti, kokuları alan duyum (ihsas). eskt. Şamme. [Odorat]

KOKLAMA i. Biyol. Koklamak fiili. eskt. Şemm. [Olfaction]

KOKLAMAK f. Bir kokuyu duymak için o kokuyu taşıyan şeye burnu yaklaştırarak havasını içine çekmek: Gülü koklamak. [Sentir (l'odeur), flairer, respirer une essence etc.]

KOKLAŞMAK f. (Hayvanlar hakkında) Birbirlerini koklamak. [Se flairer l'un et l'autre (en parlant des animaux)]

2 - (İnsanlar hakkında) Anlaşmak, sevişmek, birbirlerini okşamak. [S'entendre, s'aimer, se caresser mutuellement]

KOKLATMAK f. Birine bir şeyin kokusunu duyurmak, koklaması için vermek. [Faire sentir (l'odeur), faire flairer]

2 - mec. Pek az miktarda vermek, çok cimrice vermek. [Donner parcimonieusement]

§ Koklatmamak: Hiç vermemek, bir şeyi kokusunu bile aldırmıyacak şekilde esirgemek: Kendisine o kadar yemiş hediyesi geldi ki kimseye koklatmadı. [Ne rien donner]

KOKMAK f. Koku çıkarmak: Bu çiçek ağır kokuyor. Bu gül pek güzel kokuyor. [Sentir, exhalter]

2 - Çürüyüp bozularak kötü bir koku peyda etmek, kokuşmak, tefessüh etmek: Bu et kokuyor. [Être putréfié]

KOKMUŞ s. Çürüyüp bozulmuş, kötü koku peyda etmiş, kokuşuk. [Gâté, faisandé, pourri]

2 - mec. Pek tembel, miskin, üstü başı kirli. [fig. Paresseux, malpropre]

KOKONA i. Eskiden Hıristiyan kadınlarına verilen unvan, ki halk arasında hâlâ kullanan vardır. [Dame chrétienne]

KOKOROZ i. Mısır buğdayı. [Maïs, froment des Indes]

2 - mec. Sivri ve çirkin kılıklı şey: Başına kokoroz gibi bir şapka koymuş. [Chose pointue et drôle]

KOKOROZLANMAK f. Dikilip kurulmak. [Se dresser fièrement]

KOKOT Fr. i. Aşifte. [Cocotte]

KOKOZ s. Züğürt, parasız, müflis. [Qui n'a pas d'argent, sans ressources, en gêne]

KOKOZLAMAK f. Parasız kalmak. [Se trouver dans la gêne]

KOKOZLUK i. Züğürtlük, parasızlık. [Manque d'argent]

KOKTEYL İng. i. Muhtelif içkilerin karıştırılmasiyle hazırlanan bir içki. [Cocktail]

KOKU i. Cisimlerden yayılan küçük zerrelerin burun zarı üzerindeki buna mahsus sinirlerde uyandırdığı his, ki iyi, fena, yahut türlü vasıfta olabilir ve bizi çok defa tehlikeli maddelerden sakındırabilir. Ar. Rayiha, nükhet. Far. Buy. [Odeur]

2 - Güzel kokmak için sürülen esans. [Parfum]

§ Koku almak: Bir şeyin kokusunu duymak. [Flairer, sentir]

2 - mec. Gizli bir şeyi sezmek. [Deviner]

§ Kokusu çıkmak: mec. Gizli tutulan bir iş meydana çıkmıya başlamak. [fig. Être dévoilé]

KOKULU s. Kokusu olan, koku veren. [Qui sent bon ou mauvais]

2 - Güzel kokan. [Parfumé, odorant, odoriférant]

§ Kokulu çayır otu: Bot. Buğdaygillerden, çayırlarda yetişen, hayvanlar için iyi bir yem olan ıtırlı bir bitki. [Flouve odorante]

KOKUSAL s. Biyol. Koku duygusiyle münasebetli. eskt. Şemmî. [Olfactif]

KOKUSUZ s. Kokusu olmıyan. [Sans odeur, inodore]

KOKUŞMAK f. Kokmak, tefessüh etmek. [Être putréfier]

KOKUŞTURMAK f. Kokutmak, tefessüh ettirmek. [Infecter]

KOKUŞUK s. Kokmuş, bozulup fena koku veren. [Gâté, pourri]

KOKUTMAK f. İyi veya fena bir koku vermek. İlâçlar odayı kokutmuş. [Répandre une odeur bonne ou mauvaise]

2 - Bozulmasına, kokmasına sebebolmak. [Infecter]

KOL i. Omuz başından parmak ucuna kadar olan vücut kısmı: Kollarını açtı. [Bras]

2 - Elbisenin kolu saran kısmı, yan: Bu ceketin kolları dar. [Manche]

3 - Atın ön ayağı: Koşuda kısrağın sağ kolu sakatlandı. [Pied de devant du cheval]

4 - Ağaçlarda gövdeden ayrılan kalın dal: Çınarın bir kolu bütün kahveyi gölgeliyor. [Rameau d'arbre]

5 - Makinelerde tutup çevirmiye veya çekmiye yarıyan manivelâ. [Bras, manche]

6 - Bir şeyin ayrıldığı kısımlardan her biri, şube, kısım: Bu dağ üç kola, o ırmak iki kola ayrılır. Avcılar üç kola ayrıldılar. [Branche, section, partie]

7 - Muhafaza veya teftiş için gezdirilen asker, jandarma veya polis kıtası: Kola çıkmak, kol gezmek. [Patrouille]

8 - Bir ordunun bölündüğü kısımlardan her biri, kanad, cenah: Sağ kol hücuma kalktı, ileri kol sipere girmiş. [Aile]

9 - İş takımı, ekip: Yol tamir kolu, orta oyuncu kolu. [Équipe]

10 - Bir şeyi kapamak veya bir şeye dayanmak üzere uzanan ağaç, demir vesaire: Kapı kolu. [Appui, poutre]

§ Kol akımı: Fiz. Bir elektrik akımına yol olan bir devrenin iki noktası arasına eklenen ikinci bir devre üzerindeki akım. eskt. Müştak cereyan. [Courant dérivé]

§ Kol demiri: Bir kapının arkasına, dışarıdan zorlanarak açılmaması için, vurulan demir destek. [Barre de fer qui sert à fermer la porte par derrière]

§ Kol gezmek: Karakol vazifesiyle dolaşmak. [Faire la ronde]

§ Kol kanad olmak (birine): Yardım etmek, korumak. [Aider, protéger]

§ Kol kemiği: Kolun omuz başından dirseğe kadar olan kısmındaki tek ve uzun kemik. [Humerus]

§ Kol kola: Yan yana ve kollarını birbirine geçirerek. [Bras - dessu bras - dessous]

§ Kollarını açmak: (birine) İçten bir duygu ile karşılamak. [Manifester une grande affection]

§ Kol nizamı: ask. Mangaların yan yana değil de arka arkaya yürümesi şekli. [Ordre en colonne]

§ Kolu kanadı kırılmak: Bir şeyi yapamıyacak hale gelmek. [Perdre tous ses moyens]

§ Kolu uzun: Gücü yetişir, hükmü geçer: Hükümetin kolu uzundur. [Influent, puissant]

KOLA İta. i. Çamaşır kolalamakta kullanılan kaynatılmış nişastadan ibaret macun. [Colle, empois]

2 - Kâğıt veya bez yapıştırmakta kullanılan kaynatılmış nişasta bulamacı. [Colle - forte]

3 - Kolalama: Gömleği kolaya verdim. Bu yakanın kolası pek yumuşak. [Empesage]

KOLA i. Bot. Kolagillerden, Afrikanın sıcak bölgelerinde yetişen bir bitki, ki «kola cevizi» denilen çekirdekleri hekimlikte kalbi harekete getirmek ve kas (adale) sistemini tembih etmek gibi işlerde kullanılır. [Kola]

Kola, meyvası cevizi

KOLACI s. Gömlek, sofra örtü ve havlusu gibi şeyleri kolalamayı sanat edinen kimse. [Empeseur]

KOLACILIK i. Kolacının işi, sanatı. [Empesage]

KOLAÇAN i. arg. Etrafı dolaşma, gezinme ve gözden geçirme. [arg. Premenade]

§ Kolaçan etmek:: Bir yeri dolaşıp gözden geçirmek. [Se promener]

KOLAĞASI b. i. Eskiden orduda yüzbaşı ile binbaşı arasında bulunan bir subaylık rütbesi, ki «sağ kolağası», «sol kolağası» diye iki dereceye ayrılırdı. [Adjudant - major]

KOLALAMAK f. Gömlek ve örtü gibi şeylerin dik ve parlak durması için, onları içinde kola eritilmiş bulunan suya batırıp ütülemek. [Amidonner, faire empeser]

KOLALANMAK f. Kolalamak işi yapılmak. [Être amidonné, empesé]

KOLALATMAK f. Kolalama işini yaptırmak. [Faire amidonner, faire empeser]

KOLALI s. İçinde kola bulunan, kolalanmış olan veya kolalanarak kullanılan: Kolalı su, kolalı gömlek. [Empesé]

KOLAN i. Enli örme kuşak, yassı ip. [Ruban large et gros]

2 - Hayvanın eyer veya semerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kayış. [Sangle]

3 - Salıncak ipi. [Corde de balançoire]

§ Kolan vurmak: İp salıncakta hızlanmak için ayakta durarak vücudu büküp doğrultmak suretiyle ileriye atılırcasına hareketler yapmak. [Lancer en avant la balançoire par les mouvement du corps]

§ Kolan yeri: Atın belinin ortası. [Milieu de la taille de cheval]

KOLAY s. Zahmetsiz yapılan, güç olmıyan: Yeni harflerin öğrenilmesi eskisinden kolaydır. Ar. Sehil, yesir. Far. Âsan. [Facile, aisé]

§ Kolayda: El altında, bulunması zahmetsiz: Şu kitap kolayda ise bana gösterir misiniz? [Disponible]

§ Kolay gele: Bir işde olana söylenen iyilik dileği. [Que cela vous soit facile (pour dire bon succès)]

§ Kolayını bulmak: Bir şeyi yapma imkânını bulmak. [Trouver les moyens]

§ Kolay kolay: Kolay bir şekilde, kolayca. [Facilement]

KOLAYCA zf. Kolaylıkla, kolay kolay. [Un peu ou assez facile]

KOLAYCACIK zf. Pek kolay olarak. [Avec une grande facilité]

KOLAYLAMAK f. Bir işi sonuna yaklaştırmak. [Faciliter, approcher de sa fin (en parlant d'un travail)]

KOLAYLANMAK, KOLAYLAŞMAK f. Sonuna yaklaşmak, kolay hale gelmek. [Devenir facile, approcher de sa fin]

KOLAYLAŞTIRMAK, KOLAYLATMAK f. Kolay hale getirmek, güçlüklerini ortadan kaldırmak, sonuna yaklaştırmak. [Rendre facile, faciliter, avancer, approcher de la fin de]

KOLAYLIK i. Kolay olma hali, zahmetsizlik. [Facilité]

2 - Çare, tedbir, vasıta: Bir kolaylık düşünmeli. [Moyen]

§ Kolaylık göstermek: Birine başarı imkânı hazırlamak. [Faciliter, préparer les moyens]

§ Kolaylıkla : Güçlüğe uğramadan. [Aisement]

KOLBAŞI b. i. Her hangi bir kola başkanlık (reislik) eden kimse. [Chef d'une colonne, ou d'une section, d'une branche]

KOLCU s. Bir şeyi korumak için bekliyen veya gezen memur: Gümrük kolcusu. [Garde, gardien de douane etc.]

2 - Hizmetçilere kapı bulan kimse: Şimdi güvenilecek kolcu da kalmadı ki hizmetçi ısmarlıyasın. [Personne qui place des servantes]

KOLCULUK i. Kolcunun işi. [Charge ou service au gardien etc.]

KOLÇAK i. Parmaksız veya yalnız baş parmak için ayrı yeri olan eldiven. [Mitaine]

2 - Ceket veya gömlek kollarının kirlenmemesi için bilekten dirseğe kadar geçirilen eğreti kolluk. [Manchette]

Çeşitli kolçaklar

3 - Kola geçirilen işaretli bağ, Bazubent. Kızılay kolçağı. [Brassard]

KOLDAŞ i. İş arkadaşı. [Compagnon]

KOLDAŞLIK i. İş arkadaşlığı. [Compagnie, camaraderie, d'un travail]

KOLEJ Fr. i. Lise derecesinde meslek okulu (mektebi): Polis koleji. [Collège]

KOLEKSİYON Fr. i. Takım, bir işe ait muhtelif şeylerin bir araya getirilmesinden meydana gelen mecmua, dergi. Yeni terim: Toplak: Pul koleksiyonu, mühür koleksiyonu, silâh koleksiyonu. [Collection]

KOLEKTİF Fr. s. Ortaklaşa: Kolektif şirket: Bütün ortaklarının mesuliyeti tam ve sınırsız olan şirket. [Collectif, société collective]

KOLEKTİVİZM Fr. i. Ortaklaşacılık. Bütün istihsal vasıtalarını, cemiyeti teşkil eden fertlerin müşterek malı halinde olmasını istiyenlerin ve cemiyet için bu ortaklıkta selâmet görenlerin mesleği, ki bir bakıma komünizme benzerse de ondan hayli farklıdır. eskt. Cemaniye. [Collectivisme]

KOLERA Lât. i. Çok bulaşıcı, salgın ve kırıcı bir hastalık, ki şiddetli ve sancılı sürgün ve kusmalarla kendini gösterir. Kaynağının Hindistan olduğu söylenir. [Choléra]

KOLERALI s. Kolera hastası, kolera ile bulaşık yer veya eşya. [Cholérique]

KOLLAMAK f. Gözetmek, meydana gelmesini diliyerek beklemek: Fırsat kollamak, uygun bir zaman kollamak. [Guetter, attendre]

2 - Korumak, gözetmek: O her zaman düşkünleri kollar. [Protéger, assister, aider]

3 - Göz önünde bulundurmak, gözetlemek, dikkate almak: Sağını solunu kollıyarak konuşmak, etrafını kollamak. [Prendre en considération]

KOLLANMAK f. Gözetilmek, beklenilmek. [Être guetté]

2 - Korunmak, himaye olunmak. [Être protégé]

KOLLAP Ar. i. bk. Kullap.

KOLLUK i. Gömlek kollarının ucundaki iliklenir ve değiştirilebilir kısım. [Manchette]

KOLODYUM, KOLLODYON Yun. i. Sellüloz nitratının müsavi miktarda alkol ile eter içinde eritilmesiyle elde edilen berrak, renksiz ve kolay alev alan bir sıvı (mayi), ki bâzı yaraların pansımanında, fotoğrafçılıkta ve suni ipek yapmakta kullanılır. [Collodion]

KOLOİDAL Fr. s. Kim. Koloit halinde olan, koloidimsi. eskt. Şibih koloidî. [Colloïdal]

KOLOİT Yun. i. Kim. Jelâtin kolası mahiyetinde olan maddelerin genel (umumi) adı. [Colloïde]

KOLOMB* bk. Colomb.

KOLOMBİYA* bk. Colombia.

KOLONİ Fr. i. Sömürge, müstemleke. Avrupa devletlerinin başka kıtalarda işgal ettikleri yerli ahaliye aidolan topraklar.

2 - -Sömürgeci topluluğu : Cezayirdeki Fransız kolonisi.

3 - Bir memleketteki yabancı misafir topluluğu: Ankaradaki Amerikan kolonisi, Londradaki Türk kolonisi. [Colonie]

4 - Bot. Yığınak, birhücreli bitkilerin bir araya gelerek meydana getirdikleri küme. [Colonie]

KOLONYA* [Al. Koeln. Fr. Cologne] Almanya'nın batı tarafında Rhin nehri üzerinde 756.600 nüfuslu eski, büyük ve mühim bir şehirdir. Gotik mimarisinin şaheserlerinden sayılan katedrali pek meşhurdur. Bundan başka kıymetli binalar ve sanat eserleriyle pek zengindir. Dokuma sanayiinin ve kimya endüstrisinin de ehem-

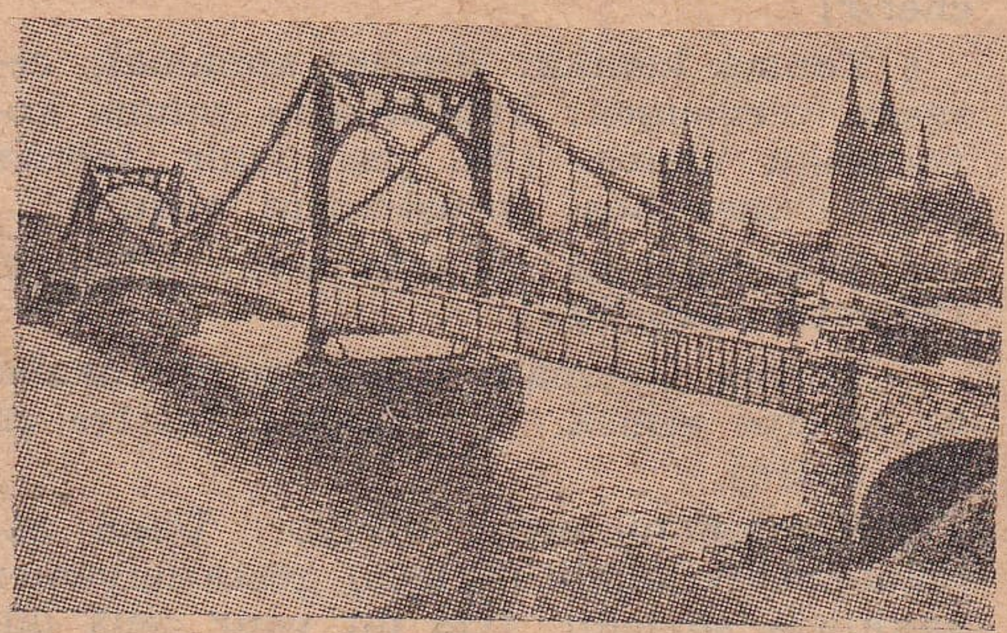

Kolonya'dan bir görünüş

miyetli merkezlerinden biri sayılır. Pek tarihî bir şehir olup Milâdın ilk asırlarında Romalılar tarafından kurulmuştur. Kokusu hafif tuvalet ispirtosu ilk defa bu şehirde yapıldığı için kolonya bundan dolayı da bütün dünyaca tanınmıştır.

KOLONYA i. Kokusu hafif tuvalet ispirtosu, ki Onsekizinci Asırda Jean-Marie Farina tarafından Almanya'nın, yukarıdaki maddede yazılı Kolonya şehrinde icadedilmiş olduğu için hemen bütün dünyaca kolonya suyu diye tanınmıştır. [Eau de cologne]

KOLORADO* bk. Colorado.

KOLORDU b. i. Ask. Üç tümen ile başka tamamlayıcı kıtalardan meydana gelen büyük askerî birlik. [Corps - d'armée]

KOLORİDYE Yun. i. Uskumruya benziyen kolyoz balığının küçüğü. [Espèce de petit maquereau, poisson]

KOLORİMETRE Lât. i. Renkölçer. Bir sıvının (mayiin) rengini saydamlık (şeffaflık) bakımından ölçmiye yarıyan alet. [Colorimètre]

KOLTUK i. Omuzun altında kolla gövdenin birleştiği çukur yer. Far. Bagal. [Aisselle]

2 - Kol dayanacak yerleri olan geniş ve rahat sandalya: Bir kanape iki koltuk bu küçük odayı döşer. [Fauteuil]

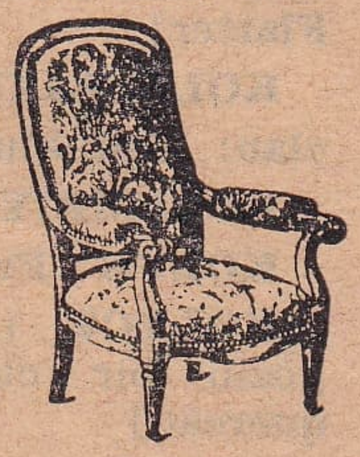

Koltuk

3 - Eski düğünlerde, güveyin gelinin koluna girerek kendisini misafirler arasından geçirmesi töreni (merasimi). [Céremonie au cours de laquelle le futur marié prenait sa fiancée par le bras et l'amenait à la chambre nupciale le jour des noces]

4 - Tenha yer, kenar, kuytu: Orası sapa ve koltuk bir sokaktır. [Coin]

5 - Böyle tenha yerlerde küçük dükkân: Koltuk meyhane, koltuk bakkal. [Petit cabaret ou boutique au coin d'une rue, buvette]

6 - mec. Yüze gülme, müdahene veya öğünme, tefahür: Koltuğu sever, koltuğa gelir. [Flatterie, orgueil]

§ Koltuğuna girmek: Saygı veya yardım maksadiyle kolunu koltuğunun altına geçirip beraber yürümek. [Prendre, soutenir par le bras]

§ Koltuk altı: Koltuğun içi, oyuk yeri. [Le creux de l'aisselle]

§ Koltuk değneği: Ayakları sakat olanların yürürken koltuklariyle dayandıkları uzun değnek. [Béquille]

Koltuk değnekleri

§ Koltuk değneğiyle: mec. Başkalarının yardım ve iltimasiyle: Koltuk değneğiyle sınıf geçmek. [fig. Par sollicitation, par recommandation]

§ Koltuk kapısı: Bâzı evlerde büyük kapıdan başka küçük hizmet kapısı. [Porte de service]

§ Koltukları kabarmak: Övülünce böbürlenmek. [S'enorgueillir]

§ Koltukta olmak: Başkasının davetlisi olup kendi masraf etmemek: Bu akşam koltuktasınız galiba. [Être l'invité de quelqu'un et ne rien dépenser]

§ Koltuk vermek: (Birine) Yüzüne karşı övmek, müdahane etmek. [Flatter]

KOLTUKÇU s. Eski ev eşyasını alıp satan kimse. [Marchand de bric - à - brac]

2 - mec. Yüze karşı övmek huyunda olan, müdahin. [Flatteur]

KOLTUKLAMAK f. Koltuğu altına almak: Bohçasını koltuklayıp evden çıktı. [Prendre sous le bras]

2 - Koltuğuna girmek: İhtiyarı iki kişi koltuklayıp yukarıya çıkardılar. [Prendre par son bras]

3 - mec. Yüzüne karşı övmek, koltuklarını kabartacak şeyler söylemek. [fig. Flatter]

KOLTUKLU s. Kol dayanacak yeri olan: Koltuklu sandalya. [À bras]

KOLUMBİYA* bk. Columbia.

KOLYE Fr. i. Gerdanlık. [Collier]

KOLYOZ i. Uskumruya benziyen, iri gözlü bir cins balık. [Espèce de maquereau]

KOLZA i. Bir çeşit yabani lâhana, ki küspesi hayvanlara yedirilip sütlerini artırmak ve kendilerini semirtmek için kullanıldığı gibi tohumlarından çıkarılan yağı ışık için yakılır. [Colza]

Kolza

§ Kolza yağı: Kolza tohumundan çıkarılıp ışık için yakılan yağ. [Huile de colza]

KOMA i. Komak işi, koyma, yerleştirme, bırakma: Kitabı aldığınız yere komanız lâzım. [Action de mettre]

2 - (Eski türkçede): Odalık, cariye. [Odolisque]

KOMA Yun. i. Derin baygınlık, ağır bir hastalık veya yaralanma neticesinde zekânın, duyguların ve hareketin azçok kaybolması hali, ki ölüm baygınlığı da denir, çok defa can çekişmenin ve ölümün başlangıcı olur: eskt. Sübat. [Coma]

KOMAK, KOYMAK f. Bir şeyi bir yerin içine yerleştirmek veya üstüne bırakmak: Kâğıdı cebine, zahireyi ambara, vazoyu masaya koymak, yemeğe tuz, çaya şeker komak. [Mettre, poser, placer]

2 - Bir yerde iş vermek: Kapıya nöbetçi koymak, komşunun oğlunu bir şirkete koymak. [Placer, nommer à un emploi]

3 - Bırakmak, müsaade, müsamaha etmek, engel olmamak: Komadılar ki gideyim. (Geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni). [Permettre, tolérer]

4 - Terketmek, ırakmak: Kitabı bir dakika elinden komadı. [Laisser, abandonner]

§ Ad komak: İsim vermek: Çocuğun adını kodular mı? [Nommer]

§ Araya komak: Birini vasıta yapmak, tavsit etmek: Anlaşmak için bir dostu araya kodular. [Prendre pour intermédiaire]

§ Ateş komak: Tutuşturmak. [Incendier]

§ Bahis komak: Bahse girmek, öndül koymak, yades tutuşmak. [Parier]

§ Baş komak: Canını feda etmek. [Se dévouer]

§ İçeri komak: İçeriye sokmak, ithal etmek. [Introduire]

§ Meydana komak: Göstermek, vücuda getirmek, icadetmek. [Montrer, faire exister, inventer, créer]

§ Nişan komak: İşaret etmek, unutmamak, hatırlamak. [Marquer, se souvenir de, ne pas oublier]

§ Ortaya koymak: Meydana çıkarmak, ifşa etmek, ispat etmek. [Divulger, rendre public, établir, prouver]

§ Rehin komak: Rehine vermek. [Mettre en gage]

§ Üste komak: Arttırmak. [Se renchérir]

§ Yanına komak: Hıncını almamak, cezasını vermemek: Yaptıklarını yanına koyacağımı umma. [Ne pas punir, laisser jouir d'une chose injustement acquise]

§ Yola koymak: Göndermek, yollamak. [Envoyer, expédier]

§ Yoluna koymak: Düzeltmek, tanzim ve tesviye etmek. [Arranger, mettre en bon ordre]

§ Koyduğum yerde otluyor: Uzun zamandanberi hiçbir ilerleyiş göstermiyenler hakkında söylenir. [On dit pour ceux qui restent dans le même état sans faire aucun progrès]

§ Kodunsa bul: Çok arandığı halde bulunamıyan şeyler ve ustalıklabir bir yerden kaçan kimseler için söylenir. [On dit pour des choses ou pour des personnes qui sont devenus subitement introuvables]

KOMANDİT Fr. i. Ortaklarının bir kısmı idareye karışmak hakkını taşımıyan ve yalnız koydukları sermaye nispetinde mesul (soravlı) olan ticaret şirketi. [Commandite, société en commandite]

KOMBİNA İta. i. Birbirini tamamlıyan kuruluşların topu: Tarım (ziraat) kombinası. [Combinat]

KOMBİNEZON Fr. i. Düzenleme, tertip: İşin devamı için bir kombinezon bulmak lâzım. [Combinaison, arrangement]

2 - Kadınların iç çamaşırı olarak kullandıkları kısa ve kolsuz entari, gömlek. [Combinaison, corsage, jupon]

KOMEDİ Yun. i. Güldürücü mahiyette olan ve çok defa cemiyetin gülünç âdetlerini ve kusurlu hallerini ortaya koyan tiyatro eseri veya oyunu. [Comédie]

2 - mec. Yalan, yapmacık veya tuhaf söz veya hareket. [Ensemble des faits plus ou moins ridicules, comédie]

KOMEDYA Yun. i. bk. Komedi.

KOMEDYACI s. Sözleri ve hareketleri yalan ve yapmacık olan kimse. [Comédie, hypocrite]

KOMİK Yun. s. Güldürücü, soytarı kimse veya gülünç şey. [Comique]

KOMİKLİK i. Güldürücü hareket, gülünç. [État d'être comique]

KOMİNTERN i. Milletlerarası komünistlik demek olup «communisme internationale» kelimelerinin kısaltılmasıdır ve komünizm ihtilâlini dünyaya yaymak istiyen teşkilâtı ifade eder. [Communisme internationale]

KOMİSER Fr. i. Polis memurluğunda polisten ve komiser muavininden sonra gelen yukarıya doğru üçüncü derece. [Commissaire de la police]

2 - Şirketleri hükümet adına mürakabe etmekle vazifeli memur: Borsa komiseri. (Eskiden Düyunu Umumiye ve Reji gibi yabancı şirketler memlekette çok nüfuzlu oldukları için Düyunu Umumiye komiseri, Reji komiseri o zamanın vükelâsına yakın ehemmiyette sayılırlardı). [Commissaire]

KOMİSERLİK i. Komiserin işi, dairesi veya unvanı. [Commissariat]

KOMİSYON Fr. i. Encümen, bir tasarıyı, bir teklifi tetkik için bir heyetçe kendi aralarından seçilen üyelerden (âzadan) meydana gelen küçük heyet. Meclis komisyonları. [Commission]

2 - Başkası hesabına yapılan veya aracılığı edilen bir alış verişten alınan yüzde lik, komisyonculuk ücreti. [Prix, solde d'un commissionnaire]

KOMİSYONCU s. Ticarette aracılık işleri yapan kimse. [Commissionnaire]

KOMİSYONCULUK i. Komisyoncunun yaptığı iş. [Charge d'un commissionnaire]

KOMİTA, KOMİTE İng. i. Gizli ve ihtilâlci cemiyet, ki çok defa maksadına ulaşmak için silâh da kullanır: İttihat ve Terakki Cemiyeti 1908 den önce komite halinde idi. [Comité secret]

KOMİTACI, KOMİTECİ s. Komita adamı, gizli bir ihtilâl teşkilâtı mensubu. [Personne qui appartient à un comité secret]

KOMİTACILIK, KOMİTECİLİK i. Komita işleri ve mesleği. [Affaire ou profession d'un comité secret]

KOMİTE Fr. i. Encümen. bk. Komisyon. [Commission]

KOMODİN Fr. i. Karyolanın yanıbaşına konulan, üstü masa şeklinde küçük dolap. [Commode]

KOMODOR İng. i. Den. Amiralden küçük deniz komutanı, Amerika donanmasında kaptanın üstünde bir rütbe, İngiliz donanmasında filo kumandanı (komutanı). [Commodore]

KOMOT Fr. i. Çekmeli çamaşır dolabı. [Commode]

KOMPARTIMAN Fr. i. Vagon bölmesi. [Compartiment]

KOMPLE Fr. s. Tamam, dolmuş, bitmiş: Komple bir kostüm. Tramvay komple geliyor. [Complet]

KOMPLİMAN Fr. i. Övme, medih, tebrik, bir kimsenin meziyetini yüzüne karşı söyleme: Kadınların çoğu komplimandan hoşlanır. [Compliment]

KOMPLO Fr. i. Bir kimseye karşı toplu olarak alınan gizli karar. Kumpas. [Complot]

§ Komplo yapmak: Kumpas kurmak, birine karşı gizli bir karar tertibetmek. [Comploter]

KOMPOSTO Fr. i. Şekeri fazla hoşaf: Kayısı, şeftali kompostosu. [Compote]

KOMPOZİTÖR Fr. i. Musiki besteleri yapan, bestekâr. [Compositeur]

KOMPRES Fr. i. Yaraların pansımanında kullanılan katlanmış bez, havlu, sargı: Sıcak kompres, soğuk kompres. [Compresse]

KOMPRİME Fr. i. Toz iken sıkıştırılarak küçük bir tekerlek haline konulmuş ilâç, sıkıt: Kinin komprimesi, et suyu komprimeleri. [Comprimé]

KOMŞU i. Evleri yakın olan kimselerden her biri. (Gülme komşuna gelir başına). Ar. Car. Far. Hemsaye. [Voisin]

2 - s. Bitişik veya pek yakın olan: Komşu memleket. [adj. Voisin]

§ Komşu açı: Mat. Tepeleri ve birer kenarları ortak olan iki açıdan her biri. eskt. Mücavir zaviye. [Angle adjacent]

§ Komşu kapısı: Pek yakın sayılan yer: Bursa İstanbula komşu kapısıdır. [Avoisinant]

KOMŞULUK i. Komşu olma hali, semtçe, yerce veya bâzı vasıflar bakımından yakınlık. [Voisinage]

KOMUT i. Ask. Askere her hangi bir hareket için verilen buyruk, emir. [Ordre, commandement]

KOMUTA i. Ask. Askerlik işlerinde ve hareketlerinde idare ve emir işi, kumanda: Bölükte komuta yüzbaşının elindedir. [Milit. Commande, ordre, commandement]

KOMUTAN i. Ask. Bir asker topluluğunun buyuranı. Kumandan: Takım komutanı, tümen komutanı, ordu komutanı. [Commandant]

KOMUTANLIK i. Ask. Komutanın vazifesi veya dairesi. [Commandement, office d'un commandant]

KOMÜNİST Fr. i. Komulculuk fikrini güden, iştirakiyecilik taraftarı, komulcu. [Communiste]

KOMÜNİZM Fr. i. Komulculuk, insanlığın saadeti için herkesin ihtiyacına göre her türlü mala ortak olması lâzım geleceği fikrini güdenlerin mesleği. İstihsal vasıtalarının müşterek kullanılmasını müdafaa eden «kollektivizm» de buna benzerse de onda yalnız istihsale hizmet eden aletlerle vasıtaların ortaklıkla kullanılması dâvası ileri sürüldüğü halde ikincide, yani komünizmde her türlü mahsulde ve faydalanma vasıtalarında, hulâsa servetin taksiminde dahi iştirak esası ileri sürülür. Komünizmin en meşhur ve kuvvetli nazariyecisi, aslı Yahudi olan Alman sosyalisti ve «Sermaye» isimli eserin müellifi Karl Marx (1818 - 1883) dır. «Internationale» teşkilâtının kurucusu da odur. Komünizm Rus Bolşeviklerinin elinde türlü istihaleler geçirdi, nihayet İslâv ırkının dünyayı istilâ etmesi ihtirasına bir alet ve medeniyet için bir âfet haline girdi. eskt. İştirakiye. [Communisme]

KONAK i. Araba veya hayvan yolculuğunda geceyi geçirmek üzere konulan yer. [Lieu ou l'on descend pendant le voyage]

2 - Bu türlü vasıtalarla bir günde alınan yol: İki kasaba arasında üç konak mesafe var. [Espace qu'on parcourt en un jour, étape]

3 - Büyük ve azçok ihtişamlı ev. (Eskiden zenginler ve büyük devlet memurları harem ve selâmlık kısımlarına ayrılan ve bâzı defa otuz, kırk odası olan konaklarda otururlardı, on on beş odalı olan daha küçüklerine de konak yavrusu derlerdi). [Hôtel privé, grande maison]

4 - Hükümet dairelerinden birinin binası: Hükümet konağı. [Hôtel du gouvernement]

KONAK i. Kucak çocuklarının başlarının tepelerinde peyda olan kepek tabakası. [Pellicules de la tête]

KONAKÇI s. Yolculukta veya askerlikte önden giderek konak temin etmekle vazifeli olan kimse. [Personne qui devance les voyageurs pour leur préparer des logements, étapier]

KONAKLAMAK f. Yolculuk sırasında bir yerde kalıp geceyi geçirmek. [Passer la nuit dans un lieu pendant un voyage]

KONAKPINAR* Balıkesir vilâyetinin Bigadiç ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır, 17 köyü vardır. Bigadiç, ilçe merkezinin kuzey batısında olup ona 13 kilometresi muntazam şose, 15 i de patika halinde bulunan 28 kilometrelik bir yol ile bağlıdır.

KONCA Far. i. [غنچه] Henüz açılmamış veya açılmıya yüz tutmuş çiçek. [Bouton, calice (de rose ou d'une autre fleur)]

KONCOLOS i. Cadı. Karakoncolos. [Vampire]

KONÇ i. Ayağa giyilen şeylerin aşık kemiğinden yukarı olan kısmı: Çizme koncu, çorap koncu. [Jambe de botte, haut de bas]

KONÇLU s. Koncu olan veya koncu uzun olan. [A longue chausse]

KONÇSUZ s. Koncu olmıyan veya koncu kısa olan. [A courtes chausses]

KONDANSATÖR Fr. i. Fiz. İçine elektrik kuvveti yığılan cihaz. [Condensateur]

KONDOKTOR, KONDÜKTÖR Fr. i. Trenlerde veya tramvaylarda vagon ve bilet işlerine bakan memur. [Conducteur]

KODURMAK f. Yolcu ve misafire konak ve yer temin etmek: Bizi köyde bir eve kondurdular. [Faire camper, faire cantonner]

2 - Gelişi güzel takmak, iliştirmek: Başına çiçek kondurmak. [Poser, faire percher]

3 - Üzerine yormak: Hastalığı kendine kondurmuyor. [Tirer pressage]

KONFEDERASYON Fr. i. Devletler birliği, iç işlerinde istiklâllerini veya muhtariyetlerini muhafaza etmek üzere birkaç veya birçok devletin dış işlerinde ve umumi idarede birlik meydana getirmeleri. İsviçre yirmi iki kantonun birleşmesinden meydana gelen bir konfederasyondur. [Confédération]

KONFERANS Fr. i. Bir topluluk karşısında muayyen bir konu (mevzu) hakkında yapılan konuşma: Edebiyat tarihine dair bir konferans. [Conférence]

2 - Bir meslek mensupları arasında tayin edilen bahislere dair veya muhtelif milletlerden seçilmiş mütehassıslar arasında daha çok siyasi mahiyette bir mesele üzerinde müzakerelerde bulunmak üzere yapılan toplantı. [Conférence]

§ Konferans vermek: Bir topluluk karşısında bir bahis üzerinde konuşmak, tetkiklerini ve düşündüklerini anlatmak. [Donner une conférence]

KONFERANSÇI s. Konferans veren. [Conférencier]

KONFETİ Fr. i. Yuvarlak mini mini pullar şeklinde kesilmiş renkli ve ince kâğıtlar, ki balo gibi eğlenceli toplantılarda bulunanların üstüne serpilir. [Confetti]

KONFOR Fr. i. Yaşamayı kolaylaştırıp rahatlık veren her türlü vasıta ve eşya: O kasabada elektrik, havagazı gibi konforların hiçbiri yok. [Confort]

KONFÜÇYÜS* [Confucius] (M. Ö. 551-479). Çinlilerin en eski filozoflarından ve bir peygamber gibi tanınmış ahlâkçılarındandır. Şantung civarında Lu adlı bir kasabada doğduğu söylenir. Hayatı hakkında malûmat pek az, doğum ve ölüm tarihleri bile şüphelidir. Yüksek bir ahlâk prensibinin kurucusu olmakla tanılır. Onun fikrine göre devleti idare edenler halkın ahlâkını düzeltmiye ve bunun için kendileri örnek vermiye mecburdurlar. Çin milletinin teşekkülüne ve kuvvetlenmesine onun neşrettiği ahlâk felsefesinin çok hizmet etmiş olduğu söylenir.

Konfüçyüs

KONGO* [Congo] Afrika'nın Nil'den sonra en uzun ırmağının ve bu ırmak havzasında bulunan memleketin adıdır. Kongo nehri suyunun çokluğu ve genişliği itibariyle Amazon'dan sonra bütün yeryüzünün ikinci büyük ırmağıdır. Büyük

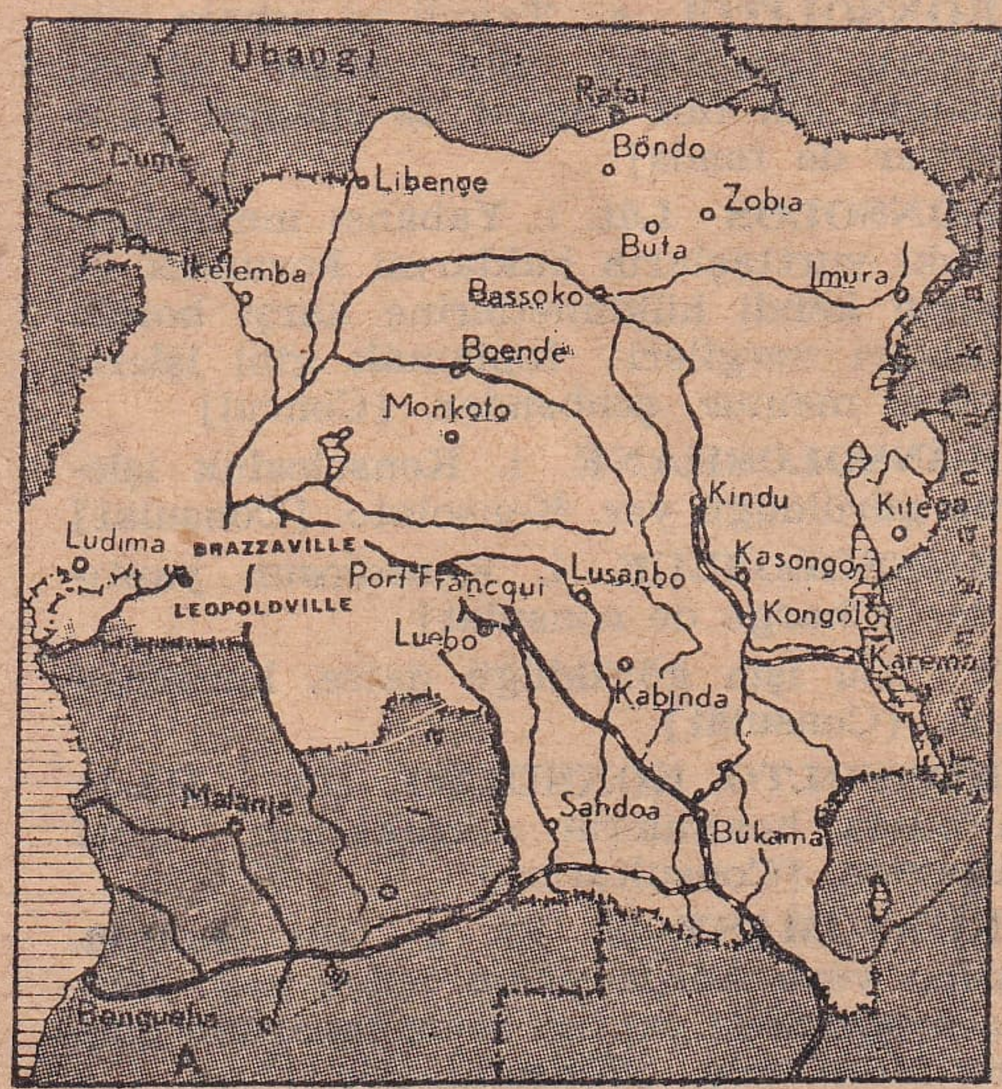

göller mıntakasından çıkar. İçine girilemiyen engin ormanların arasından geçer, sağdan Ubangi ve Sangha, soldan Kasaï ırmaklarını alır, Stanleyville, Léopoldville ve Brazzaville şehirlerini sular. Dağlık arazide birçok şelâleler meydana getirerek

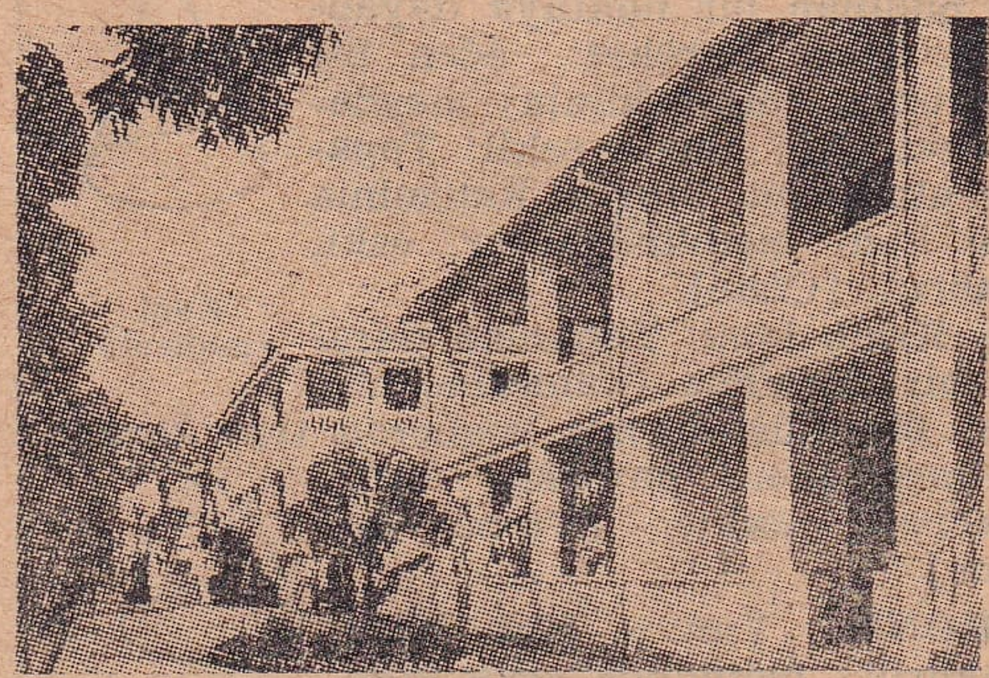

Léopoldville'den bir görünüş

gayet engin bir ağızla Atlas okyanusuna karışır, uzunluğu 4.650 kilometredir.

§ Kongo memleketine gelince: Irmağın bütün havzasını teşkil eden bu geniş ülkenin büyük bir kısmı Belçika sömürgesidir. Kongo'nun Belçika'ya aidolan kısmı 1885 Berlin Konferansı kararıyle Kongo müstakil devleti adını almıştı. Bu ülkeyi şahsi teşebbüsleriyle ele geçiren Belçika kıralı Léopold II bu devletin hükümdarı ve yegâne sahibi idi. 1908 de kıral, bu engin malikânesini Belçika milletine bıraktı. 2.420.000 kilometre kare arazisi olan bu ülke Belçikanın bir sömürgesidir. Nüfusu da hemen hepsi zencilerden mürekkep olmak üzere 10.000.000 kadardır. Memleket Kongo ırmağının bütün yukarı ve orta mecralarını kaplar. Bilhassa bakır madenleri, radyum, altın, kalay madenleri, kauçuk ağaçları, her türlü kıymetli kerestesi, pamuğu, kıymetli taşları ve fil dişi ile büyük bir zenginlik diyarıdır. Başkenti Léopoldville, başlıca şehirleri Boma, Matadi, Banama, Stanleyville, Kokilatville, Elisabethville, La Pond'dur.

§ Kongo'nun Fransa sömürgesi olan orta kısmının arazisi 240.000 kilometre kare, nüfusu 700.000 olup başkenti de Brazzaville'dir.

KONGÖVDE b .i. Bot. Hurma ağaçlarında olduğu gibi koni (mahrut) şeklinde gövde. eskt. Cizil. [Stipe]

KONGRE Fr. i. Kurultay. Siyasi veya ilmî meseleler için milletler arasında yapılan toplantı: 1856 Paris Kongresi, Kırım Muahedesinin sonunda toplanmıştır. [Congrès]

KONGRE Fr. i. Amerika Birleşik Devletlerinde âyan (sénat) ile millet meclisinin birlikte toplanması. [Aux États-Unis, le sénat et la chambre ensemble]

KONİ Yun. i. Mat. Kapalı bir eğri (münhani) üzerinde yürümek ve bu düzlemin (müstevinin) dışında bulunan bir noktaya dayanmak üzere hareket eden bir doğrunun (müstakimin) meydana getirdiği hacım şekli: Topacın alt kısmı, kurşun kaleminin ucu koni biçimindedirler. eskt. Mahrut. [Cône]

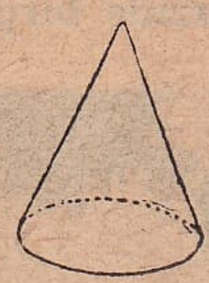

Koni (mahrut)

§ Kesik koni: Tabanına paralel bir düzlemle (kaidesine muvazi bir müstevi ile) kesilerek tepe tarafı atılmış koni parçası. eskt. Mahrutu nakıs. [Tronc de cône]

Kesik koni (mahrutu nakıs)

KONİK Yun. s. Mat. Koni (mahrut) biçiminde veya koni ile münasebetli olan. eskt. Mahrutî. [Conique]

2 - i. Tabanı (kaidesi) daire şeklinde olan bir koninin bir düzlemle (müstevi ile) şu veya bu yolda kesilmesinden elde edilen türlü kesit (makta) eğrilerine verilen ortak ad. Çember (muhiti daire), elips (kat'ı nakıs), hiperbol (kat'ı zait) ve parabol (kat'ı mükâfi) birer koniktirler. [Conique]

KONİŞMENTO İta. i. Taşınmak üzere gemiye teslim edilen bir mala karşı alınan makbuz (alıt). [Connaissement]

KONJE Fr. i. İzin, müsaade, yol verme, işten çıkarma: Daireden üç gün için konje almış. Ona şirketten konje vermişler. [Congé]

KONJONKTÜR Fr. i. Tesadüf, takdir ve tahmin. [Conjoncture]

KONKAV Fr. i. Mat. İçbükey. eskt. Mukaar. [Concave]

KONKORDATO İta. i. Müflis (batkın) ile alacaklı arasında imzalanan anlaşma. [Concordat]

2 - Tar. Papalık ile bir hükümdar arasında bir dinî meseleye dair yapılan mukavele. [Concordat]

KONMA i. Konmak işi. bk. Konmak. [Action de descendre, de camper, de se poser]

KONMAK f. Yolculukta geceyi geçirmek üzere bir yere inmek. [Descendre dans un hôtel, dans une maison etc.]

2 - Kısa bir zaman için çadır kurup yerleşmek: Yörükler yazın şu dağa konarlar. [Camper, cantonner]

3 - (Uçan şeyler hakkında) Bir yere inmek: Kelebek çiçeğe kondu, bıldırcın ağaca konmaz. [Tomber, se poser (en parlant d'une chose volante)]

4 - Bir şeyi emeksiz edinmek: Hazıra konmak, mirasa konmak, lüpe konmak. [Obtenir gratis, profiter d'une aubaine, heriter]

KONMAK f. Konulmak, yerleştirilmek, vazedilmek: Bu yemeğe az tuz konur. [Se mettre, se poser]

KONSA i. Kuşların taşlık denen mideleri. [Gésier]

KONSEPTÜALİZM Fr. i. Fel. Kavramcılık. eskt. Mefhumiyet. [Conceptualisme]

KONSER Fr. i. Ahenk, çalgı, musiki eserlerinin bir toplulukta çalınması veya söylenmesi: Konser vermek. [Concert]

KONSERTO İta. i. Mus. Orkestra ile birlikte çalınmak üzere bir musiki aleti için hazırlanmış bir musiki parçası: Piyano konsertosu. [Concerto]

KONSERVATUVAR Fr. i. Musiki ve tiyatro mektebi. İlk kurulduğu zaman İstanbul konservatuvarına «Darül elhan» adı verilmişti. [Conservatoire]

KONSERVE Fr. i. Bozulmıyacak, uzun zaman muhafaza edilebilecek şekilde kutulara konulmuş yiyecek: Meyva konservesi, balık konservesi, sebze konservesi. [Conserve]

KONSOL Fr. i. Duvar kenarına yerleştirilen, üstüne ayna ve başka süs eşyası konan çekmeli, yüksekçe mobilya. [Console]

KONSOLİT Fr. i. Ana akçenin ödeme tarihi belli olmıyan ve yalnız faizi ödenen devlet tahvili. [Titre de la dette consolidée]

2 - Bir çeşit iskambil oyunu. [Sorte de jeu de cartes]

KONSOLİTÇİ s. Tahvil ve esham gibi kıymetli kâğıtları alıp satan kimse. [Homme qui fait l'agent de change ou le courtier de fonds]

KONSOLOS Lât. i. Yabancı memleketlerdeki yurttaşların haklarını korumak ve onların kendi hükümetlerine karşı borçlu oldukları vergileri toplamak gibi işlerle vazifeli memur, şehbender. [Consul]

KONSOLOSHANE i. Konsolosluk işlerinin görüldüğü yer. Konsolato. [Consulat]

KONSOLOSLUK i. Konsolosun yaptığı iş. [Charge de consulat]

2 - Bu işin görüldüğü daire, konsoloshane. [Consulat]

KONSOLTO, KONSULTO İta. i. Hasta hakkında hekimlerin müzakeresi, tıbbi müşavere. [Consultation]

KONSOMASYON Fr. i. Bir lokanta, gazino veya barda yenip içilen şey: Sarhoş meyhanede yaptığı konsomasyonu ödemek istememiş. [Consommation]

KONSORSİYUM Lât. i. Büyük müesseseler arasında muayyen meseleler için yapılan birlik ve ortaklık: Bankalar konsorsiyumu. [Consortium]

KONSTANS* [Constance - Konstanz] Almanya'da Bade ülkesinde ve kendi ismiyle anılan gölün kenarında 30.000 nüfuslu bir şehirdir. Saat ve dokumacılık fabrikaları vardır. Şehrin bâzı mahalleleri İsviçre toprağındadır.

KONSTANS GÖLÜ* [Bodensee] İsviçre, Avusturya ve Almanya arasında Rhin nehrinin teşkil ettiği büyük bir göldür. İçinde birçok vapurlar ve gemiler işler. Yüzü, deniz seviyesinden 398 metre yüksektir.

KONSTANTİN* [Constantin] Bu isimde İstanbul'da hüküm süren Doğu Roma imparatorlarından on bir kişi vardır. Birincisi, «Büyük» lâkabiyle anılır. Zamanında imparatorluk merkezi Bizans'a nakledilmiş ve İstanbul ona nispetle Konstantinopl adını almıştı. Hıristiyanlığı imparatorluğun resmî dini olarak ilân ettiği için kendisine «Büyük» lâkabı verilmişti (274 - 337). İkincisi, birincinin oğludur. «Genç» lâkabiyle tanılır (316 - 340). Üçüncüsü yalnız 3 ay imparatorlukta bulundu (612 - 641). Dördüncüsü, «Pagona» yahut «Barbon» yani «Sakallı» lâkabiyle tanılır (648 - 685). Beşincisi, «Comronyme» lâkabiyle anılır (718 - 775). Altıncısı, İmparatoriçe İrèni'nin oğludur. On yaşında tahta çıktı. Sonra gözlerine mil çekilmek suretiyle tahttan indirildi (771 - 797). Yedincisi «Prophyrogénète» lâkabını taşır. Sanat ve edebiyatı korumakla, Araplar ve Macarlarla muharebe etmekle tanılır (905 - 959). Sekizincisi, önceleri kardeşi Basil ile ortak hükümdarlık etmiş, fakat o ölünce sefahatiyle ve ağır vergileriyle halkın ezilmesine sebebolmuştu (690 - 1028). Dokuzuncusu «Monomaque» yani «Pehlivan» unvaniyle tanılır. Zamanında Selçuk Türkleri imparatorluğu tehdide başlamışlardı. 1042-1054 arasında, imparatorluk etti. Onuncusu, «Ducas» unvaniyle tanılır. 1059 - 1067 arasında imparatorluk etti. Zamanında Türkler ve Bulgarlar imparatorluğun bâzı yerlerini almışlardır. Onbirincisi, bu imparatorların sonuncusudur ki «Paléologue» lâkabiyle ötekilerden ayrılır. «Dragasès» lâkabiyle de tanılır. Sekizinci Jean'ın kardeşi olup onun ölümünde yerine geçmiş ve Fatih Sultan Mehmet İstanbulu kuşattığı zaman memleketi kurtarmıya gerek siyasi, gerek askerî tedbirlerle hayli uğraşmıştı. Nihayet Fatihin onu canlı olarak ele geçirmek hususundaki emrine rağmen kendisini tanımıyan bir asker tarafından öldürüldü (1405 - 1453).

Birinci Konstantin

KONSTANTİN I* [Constantin] (1863-1923). Yunan kıralı. Atina'da doğmuştur. 1913 te babası Georges I in yerine kıral-lığa geçmiş, 1917 de çekilmiye mecbur olmuş ve tahtını bıraktığı oğlu Aleksandr'ın bir maymun tarafından ısırılarak ölmesi üzerine 1920 de tekrar kıral-lığa geçerek Yunan ordusunun Anadoluda büyük bir bozguna uğraması üzerine ikinci oğlu Georges lehine tahttan ayrılmıya mecbur kalarak Palermo'da ölmüştür.

KONSTANTİN*, [Constantine] Cezayir'in doğu eyaletlerinden birinin ve merkezi olan şehrin adıdır. Eyalet üç kazaya ve 113 bucağa ayrılır. 2.772.765 nüfusu vardır. Eyalet merkezi olan Konstantin şehri Rummel ırmağı üzerinde eski Cirta şehrinin bulunduğu yer olup 113.000 nüfusludur.

KONSULTO İta. i. bk. Konsolto.

KONSÜLTASYON Fr. i. bk. Konsolto.

KONT Fr. i. Firenklerde dördüncü derecede bir soyluluk unvanı, ki marki ile baron arasındadır. [Comte]

KONTAK Fr. i. Fiz. Karşıt (zıt) elektrik taşıyan iki telin birbirine dokunması. [Contact]

KONTENJAN Fr. i. Bir malın alım satımında veya dağıtılmasında alâkalı olanların her birine düşen pay ölçüsü, ithal miktarı, satış miktarı. [Contingent]

KONTES Fr. i. Kadın kont veya kont karısı. [Comptesse]

KONTRA İta. zf. Birinin zıddına hareket: Kontra gitmek, kanuna, kaideye kontra hareket. [Contre]

§ Kontra gitmek: Zıddına hareket etmek. [Contrarier]

KONTRALTO İta. i. Mus. Kadın seslerinin en kalını ve sesi böyle olan sanatkâr. [Contralto]

KONTRAT Fr. i. Mukavelename. Kira kontratı. («Kontrato» dahi denir). [Contrat]

KONTRATO İta. i. Kontrat, mukavelename. [Contrat]

KONTRBAS Fr. i. Keman ailesinden olan çalgıların en büyüğü ve en kaba seslisi. Madenî musiki aletlerinden sesi âdi «basse» dan bir oktav alçak olan boru: Kontrbas keman, kontrbas boru. [Contrebasse]

Kontrbas

KONTROL Fr. i. Bir işin doğru ve usulüne uygun yapılıp yapılmadığını tetkik etme, yoklama, mürakabe. [Contrôle]

§ Kontrol etmek: Yoklamak, mürakabe etmek. [Contrôler]

KONTRPLÂK Fr. i. Tellerinin doğrultusu(istikameti) birbirine dikey (amudî) gelmek üzere üst üste yapıştırılan incecik

tahtalardan meydana gelmiş ince, fakat esnek ve dayanıklı tahta. [Contre-plaque]

KONU i. Komşu, misafir. (Bu kelime hemen daima «komşu» ile birlikte kullanılır. Konukomşu arasında ayıp olmasın). [Hôte]

§ Eni konu: Adamakıllı, âdeta, hayliden hayliye: Eni konu delikanlı olmuş, Eni konu akşam oldu. Bugün eni konu soğuk. [Comme il convient, complètement]

KONU i. Üzerinde söz söylenen, yazı yazılan veya eser meydana getirilen fikir ve madde, mevzu: Bir kitabın konusu, bir tablonun konusu. [Sujet, objet]

KONUK i. Bir yere veya birinin evine kısa bir zaman kalmak üzere gelen kimse. Misafir. [Hôte]

KONUKÇU i. Bir konuğun (misafirin) yanına verilen kılavuz veya arkadaş, misafiri gezdiren kimse. Mihmandar. [Fonctionnaire chargé de la réception des hôtes ou des étrangères]

KONUKLAMAK f. Konukluğa kabul etmek, misafir etmek. [Recevoir des hôtes, des convives]

KONUKLUK i. Konuk olanın hali, misafirlik. [État d'hôte, visite]

2 - Yolculara para ile yatacak ve yiyecek temin olunan yer, misafirhane. [Hôtel, auberge]

KONUKOMŞU b. i. bk. Konu.

KONUKSEVER b. s. Konuklarını iyi ağırlıyan, misafirden hoşlanan, misafirperver. [Hospitalier]

KONULMAK f. Yerleştirilmek, vazedilmek: Yolculukta bir yere konulmak, yemeğe tuz konulmak. [Être mis, être posé, être placé]

KONUM i. Konma tarzı, duruş, vaziyet. [Position]

KONUMLUK i. Konulacak yer, mevzi. [Lieu, endroit, place]

KONUR s. Kibirli, kurumlu, mağrur. [Fier, d'un air imposant]

2 - Esmer, mat. [Gris mat, couleur de boue]

KONUR* (Sulakyurt) Ankara vilâyetinin Kalecik ilçesine bağlı tam teşkilâtlı bir bucaktır. 44 köyü, 17.085 nüfusu vardır. Bunun 1.139 u bucak merkezi olan Sulakyurt'tadır. Eskiden bucağın merkezi olan Ağaylı köyü de 561 nüfusludur. Konur bucağı Kalecik ilçe merkezinin 22 kilometre batısında ve demiryolu istasyonuna 18 kilometre mesafededir. Aralarında araba yolu vardır.

KONUŞ i. Konma tarzı, duruş, vaziyet. [Position]

KONUŞMA i. Görüşme, sohbet. [Entretien]

2 - Mükâleme, musahabe, konferans. [Conversation, conférence]

KONUŞMAK f. Söylemek, fikrini sözle anlatmak: Çocuk henüz konuşmuyor. [Parler]

2 - Karşılıklı anlatmak, söyleşmek. [S'entretenir, converser]

3 - Karar vermek üzere bir mesele hakkındaki düşüncelerini birbirine anlatmak: Size ait meseleyi henüz konuşmadık. [Délibérer, discuter]

§ Konuşmamak: Dargın bulunmak: Ben onunla konuşmuyorum. [Être fâché]

KONUŞMENTO İta. i. bk. Konişmento.

KONUŞTURMAK f. Konuşmasını temin etmek. [Faire converser]

KONUŞUK i. Konuşulmuş olan şey, konuşularak üzerinde anlaşmıya varılmış şekil, mukavele: Konuştuğumuz böyle değildi, konuşukta o şart yoktu. [Convention]

KONUŞULMAK f. Üzerinde bir fikir söylemek, mükâleme, müzakere edilmek: Burada gürültüden konuşulamaz ki. [S'entretenir, converser, être délibéré]

KONUT i. Mesken, ev, ikametgâh. [Demeure, domicile, habitation]

KONUT i. Fel. ve Mat. Kabul edilmiş temel, ilkel (iptidai) hakikat: Öklides'in konudu: Bir noktadan bir doğruya (müstakime) ancak bir paralel (muvazi) çizilebilir. eskt. Mevzua. [Postulat]

KONVEKS Fr. s. Mat. Dışbükey. eskt. Muhaddep. [Convexe]

KONYA* Orta Anadolu yaylasında bütün Türkiye vilâyetlerinin en büyüğü olan bir vilâyetimizin ve merkezi olan tarihî şehrin adıdır. Kuzeyde Ankara, Eskişehir, doğuda Niğde, güneyde İçel, Antalya, batıda da Afyon ve İsparta vilâyetleriyle çevrilmiştir. Bu hudutlar içinde yüzölçümü 48.990 kilometre kare olup bütün İsviçre arazisinden 7.692 kilometre kare daha büyüktür. Ancak o küçük İsviçre'nin nüfusu 4.200.000 olduğu halde Konya vilâyetinin bütün nüfusu 662.263 tür. (1945 te). Kilometre kare başına ortalama 13 kişi kadar düşer. Fakat bu nispet, vilâyetin muhtelif yerlerinde çok değişiktir. Ovaların ortasında ve yüksek yerlerde nüfus sıklığı çok azalır. Oralarda kilometre kareye isabet eden nüfus 5 ten az olduğu halde eteklerde yer yer 25 i, hattâ 50 yi aşar. Geniş arazisi çok çeşitlidir. Orta ve doğu tarafları ortalama yüksekliği 1.000 metre olan yüksek ve engin düzlükler halindedir. Güney ve batı cihetleri Toros dağlarının ârızaladığı or-

manlık sahalara kadar uzanır. Oralarda yükseklik ortalama 2.000 metreye kadar çıkar. Umumiyetle yüksek olan bu toprakların başlıca iklim vasfı, sertlik ve kurak-

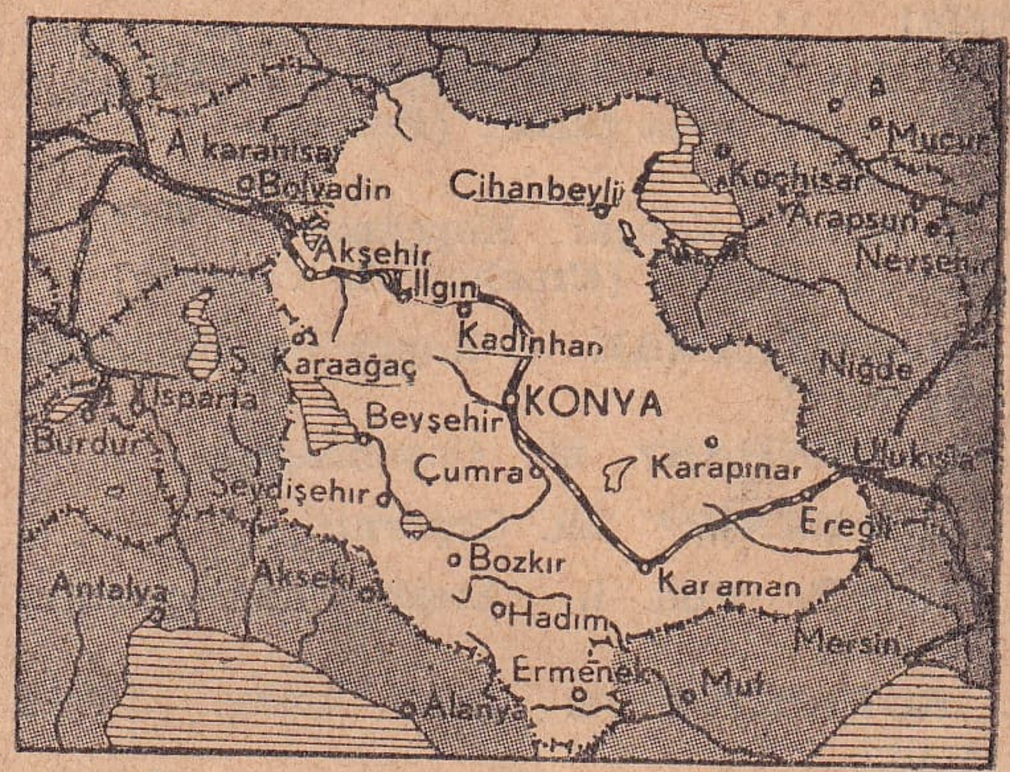

lıktır. Büyük akar suları azdır. Kapladığı saha bakımından Türkiyenin ikinci büyük gölü olan Tuz gölü (Koçhisar) yazın kalın bir tuz tabakası bırakarak kurur, kışın da derinliği iki metreyi geçmez. Akşehir gölü de yazın kuruyor gibidir. Beyşehir gölü ise yazın kurumıyan bir tatlı su gölüdür. Yağışların azlığı da Konya ovalarına bir bozkır manzarası verir. Bununla beraber o bozkırlar bile verimsiz topraklar değildir. Sulama tesisleri arttıkça hububat mahsulü artmaktadır. Ovalık yerler hemen tamamiyle ağaçsız ise de vilâyetin dörtte birini teşkil eden güney ve batı güney taraflarındaki dağlık bölgelerdeki ormanlar, 1.880 kilometre karelik bir sahayı işgal eder. İlkbaharın pek kurak gitmediği normal yıllarda Konya viyâyeti toprakları Türkiyenin birinci derecede bir buğday ambarıdır. Çünkü memleketimizde yetişen bütün buğdayların onda birini Konya vilâyeti temin eder. Arpa, çavdar, yulaf istihsali bakımından da en zengin vilâyetimizdir. Hayvancılığı da pek ileri olup bilhassa koyun sayısı itibariyle vilâyetlerimiz arasında birinci derecededir. Gerek hububatı, gerek hayvan mahsulleri bakımından zengin bir ziraat memleketi olan Konya vilâyeti sulama tesislerinin çoğalması nispetinde zenginleşmiye namzet bulunmaktadır.

İdari taksimatı itibariyle 14 ilçeye ayrılır ki isimleri bunlardır: Konya merkez ilçesi, Akşehir, Beyşehir, Bozkır, Cihanbeyli, Çumra, Ereğli, Ermenak, Hadım, Ilgın, Kadınhanı, Karaman, Karapınar, Seydişehir. Bu ilçelerden merkez ilçesiyle Cihanbeyli gibilerin arazisi, bir kısım vilâyetlerimizden daha geniştir. Her biri hakkındaki umumi malûmat isimleri sırasında yazılmıştır.

Konya şehri, kendi ismiyle anılan geniş düzlüğü batıdan çeviren basık sırtlardan mürekkep dağlıkların eteğinde ve deniz seviyesinden 1.027 metre yükseklikte kurulmuştur. Üzerinde bulunduğu küçük çay batı tarafında bir küçük gölde nihayet bulur. Üç tarafı ıssız bozkır halindedir. Yalnız batı tarafındaki sırtların arasında sulak bir vadi bulunur ki yeşillik, bağ ve bahçeliktir. Halkın hali vakti yerinde olanların Meram Bağları denen ve şehire 7 kilometre mesafede bulunan bir mevkide yazlıkları vardır. Anadolu - Bağdad caddesinin ve demiryolunun mühim bir durak yerinde ve birkaç esaslı yolun kavşağında bulunan Konya, tarihin en eski zamanlarında daima büyük bir merkez olmuştur. Eski Yunanlılar zamanındaki adı İkonium'dur. Romalılar ve Bizanslılar da bu adı muhafaza etmişler, sonraları Selçuklar devrinde kısaltılarak Konya denilmiştir. Selçuk devleti zamanında şehir, şimdikinden birkaç misli büyük imiş ve şehir en parlak devirlerini Selçuklular zamanında yaşamıştır. Bilhassa Birinci Alâettin, şehri kale, duvar ve hendeklerle kuşatmış, ondan sonra gelen hükümdarlar da saraylar, camiler, medreseler gibi birçok binalarla bezetmişlerdir. Selçuklardan sonra şehir Karamanoğullarının eline geçti ve Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı Türklerinin memleketleri arasına girdi. Şehirdeki eski ve kıymetli eserlerin bir kısmı bugün bir harabe halinde ise de gene görülmiye lâyıktırlar. Celâlettin Rumî türbesi, Alâettin camisi ve türbesi, İnceminare Gökmedrese, Alâettin kasrı başlıca meşhur eski binalarındandır. Yakın zamanlara kadar kerpiç evleriyle, dar sokaklariyle Konya'nın umumi manzarası hiç de güzel değildi. Fakat cumhuriyettenberi büyük bir imar faaliyeti, Konyayı, yüksek bina-

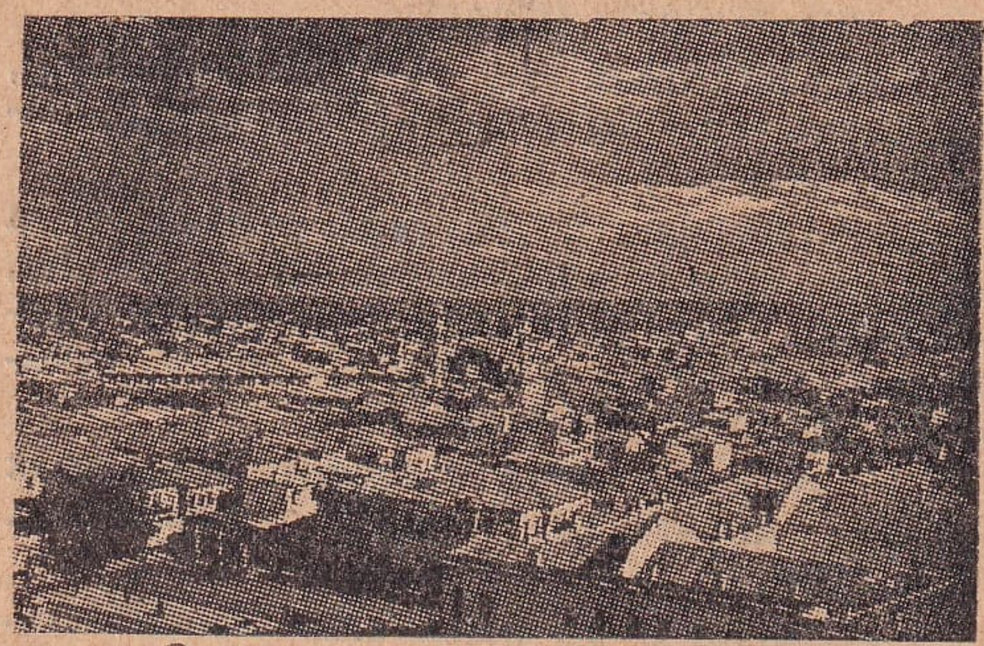

Konya'dan bir görünüş

ları bulunan geniş bulvarları, parkları ve caddeleriyle yepyeni bir şehir haline getirmektedir. Meram'daki elektrik santralı şehrin aydınlığı ve fabrika faaliyetlerini

temin etmektedir. Şehrin dokuma sanayii, kilim, seccade, aba, şayak yapan tezgâhları, tabakhaneleri, çimento, yün, iplik, güherçile, tütün fabrikaları vardır. Meyvaları da bol ve lezzetli olup kavun ve karpuzu da makbuldür. Şehrin nüfusu 58.834 tür (1945 te).

KONYAK Fr. i. İspirto derecesi yüksek, hususi bir kokusu bulunan sarımtırak renkte bir çeşit içki. bk. Kanyak. [Cognac]

KOOPERATİF Fr. i. İş birliğine dayanan şirket. İhtiyaçlarını doğrudan doğruya edinerek aracıların kârından kurtulup daha ucuza mal etmek için küçük sermaye sahiplerinin meydana getirdikleri birlik. Kooperatif hareketleri ilk defa İngilterede Robert Owen (1771 - 1858) tarafından uyandırılmıştır. İstihlâk yani yiyecek maddelerinin temini için kurulduğu gibi istihsal için de meydana getirilmiş olur. Kredi veya satış, yahut mesken temini gibi muhtelif maksatlarla da yapılmış olabilir. Türkiyede Birinci Dünya Savaşından sonra kooperatiflerin fayda ve ehemmiyetleri anlaşılmıya başlamış ve muhtelif çeşitten kooperatiflerin kurulması ve işlemesi hareketleri bugün hayli gelişmiştir. [Cooperative]

KOORDİNASYON Fr. i. Düzenleştirme, tanzim. Muhtelif işlerin beraberlikle yürüyebilmesi için aralarında düzen temini. [Coordination]

KOORDİNAT Lât. i. Mat. Bir noktanın düzlemdeki (satıhtaki) veya uzaydaki (fezadaki) yerini belirtmiye yarıyan işaretlerin adı. «Apsis, kot» birer koordinattırlar. [Coordonnées]

KOPAL i. Tropikal bölgesindeki muhtelif ağaçlardan çıkarılan ve cilâ yapmakta kullanılan bir nevi reçine. (Kelime Meksika dilindendir). [Copal]

KOPARILMAK f. Kesilip ayrılmak, koparma işine uğramak. [Être coupé, détaché, arraché]

KOPARMAK f. Bir şeyi çekerek veya keserek bitişik olduğu yerden ayırmak, sökmek: Vapur halatı kopardı. Rüzgâr yaprakları, fidanları kopardı. [Couper, détacher, arracher, déraciner]

2 - Ağaçtan veya fidandan toplamak: Çiçek koparmak, meyva koparmak. [Cueillir]

3 - Güçlükle ve zorla elde etmek: Ondan para koparmak meseledir. [Obtenir difficilement]

§ Gürültü koparmak, kıyameti koparmak: Çok gürültü etmek. [Faire du tapage, crier de colère]

KOPARTMAK f. Koparmak işini başkasına yaptırmak. [Faire couper, détacher, faire arracher, faire cueillir]

KOPÇA i. Giyeceklerde düğme yerine kullanılan maden çengel. [Agrafe]

§ Dişi kopçа: Bir kopçanın oyuk veya delik tarafı. [Porte de l'agrafe]

Kopça

§ Erkek kopça: Kopçanın çengelli tarafı. [Crochet de l'agrafe]

KOPÇALAMAK f. Kopça ile iliklemek. [Agrafer]

KOPENHAK* bk. Copenhague.

KOPERNİK* bk. Copernic.

KOPİL Yun. i. Arsız sokak çocuğu. [Gamin]

KOPKOLAY s. Pek kolay. [Très facile]

KOPMAK f. Kesilerek veya çıkarılarak ayrılmak: İp koptu, düğme koptu. [Se couper, se rompre, se détacher, s'arracher]

2 - mec. Gürültülü veya tehlikeli bir hal başlamak: Fırtına koptu, harb koptu, kavga koptu. [Naître, s'élever, éclater]

3 - mec. Pek fazla ağrımak: Başım kopuyor, midem kopuyor. [Faire beaucoup de mal (en parlant d'un membre)]

§ Gönlünden kopmak: Acıyarak ve istiyerek vermek. [Donner de bon coeur, volontiers]

§ Kıyamet kopmak: Büyük bir gürültü veya felâket olmak. [Arriver, y avoir un grand malheur]

§ Ödü kopmak: Çok korkmak. [Craindre beaucoup]

KOPMAK f. Koşmak: Ne duruyorsun, çabuk kop da gel! («Kopmak» kelimesinin «koşmak» yerinde kullanılışı yalnız bâzı yerlere mahsustur). [Courir]

KOPOY i. Zağar, düşük kulaklı, kısa tüylü bir cins av köpeği. [Limier, chien de chasse très agile, levrier]

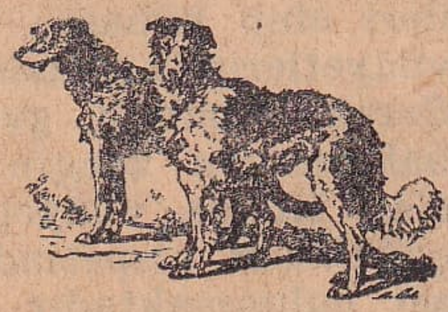

Kopoylar

KOPUK i. Kopmuş, kesik: Kopuk düğme. [Tombé (boutons etc), détaché, coupé, brisé]

2 - mec. Züğürt ve serseri, haylâz ve işsiz: Kapıcılığa yaramaz, kopuğun biridir. [Vagabond]

KOPUZ i. Eskiden ozan ve âşık dedikleri saz şairlerinin çaldıkları lâvta nev'inden, armut biçiminde tek telli saz, karpuz saz. (Kopuzu işiten aldanur - Kazan üstüne damla damlar sanur). Ar. Berbat. [Sorte

de guitare en forme de poire à une seule corde]

KOPUZCU s. Kopuz çalan kimse. [Personne qui joue la guitare dite «kopouz»]

KOPYA, KOPYE Fr. i. Bir yazı, resim veya heykelin sureti, nüsha, suret: Mektubun kopyası, tablonun kopyası. [Copie]

2 - Yazılı sınavda (tahrirî imtihanda) bir arkadaşın yazdığına, kitaba veya hazırlanmış kâğıtlara bakarak ona göre yazma hilesi. [Truc de copie dans un examen écrit]

§ Kopya defteri: Mektup kopyalarının çıkarıldığı ince yapraklı defter. [Livre de copie de lettres]

KOPYACI s. İmtihanda gizlice kitaba veya bir arkadaşına bakarak onu yazan, şahsi eser meydana getirmeyip başkalarının eserlerini taklideden kimse. [Copiste]

KOR i. Yanıp iyice kızarmış kömür veya odun parçası. Ar. Cemre. [Charbon ardent]

KOR i. Ask. «Kolordu» kelimesinin kısaltması. [Milit. Abréviation de «kolordu= corps - d'armée»]

KORA*, Kore [Corée - Chosen] Asya'nın doğusunda Japon deniziyle Sarıdeniz arasında dağlık bir yarımadanın ismi-

Kora'lı tipler

dir. 221.741 kilometre kare yüzölçümünde bir memleket olup 20.000.000 nüfusu vardır. Başkenti şimdi daha ziyade Keijo denilen 321.000 nüfuslu Seu şehridir. Eskiden müstakil bir kırallık teşkil ediyordu. Ara sıra Çin'in himayesinde de bulunmuştu. Japonya ile Çin arasında muharebe onun himayesinden doğan ihtilâf üzerine çıkmıştı. Çin'in mağlûbolması üzerine 1895 te Kora müstakil bir kırallık haline getirildi. 1897 de imparatorluk ilân edildi. 1905 te Japonya'nın himayesi altına girmiş, 1910 da bu devlet tarafından büsbütün ilhak edilmiştir. Eskiden yabancılara tamamiyle kapalı olan bu memleket Japonların tesiriyle açılmıya başlamış, zengin madenleri Japonlar tarafından işletilerek memlekete birçok demiryolları yapılmıştır. Halkı Tunguzlarla Endonezyalıların ve Japonların karışmasından meydana gelen melez bir cinstir.

KORALTAN*, Refik (doğ. 1891). Büyük Millet Meclisinin birinci devresindenberi inkılâbın muhtelif safhalarında bulunmuş hukuk ve politika adamlarımızdandır.Divriği'de doğmuş, İstanbul Hukuk Fakültesinden çıkmıştır. İstiklâl Mahkemesi reisi ve âzalığında, Çoruh, Bursa, Trabzon valiliklerinde bulunduktan sonra tekrar milletvekili olmuştur. Demokrat Parti kurucularındandır.

KORAM i. Fel. Toplulukta veya bir törende (merasimde) şahıslar arasında gözetilen saygı sırası. Hiyerarşi. eskt. Silsilei meratip. [Hiérarchie]

KORAMİRAL b. i. Deniz ordusunda tümamiralden sonra gelen rütbe, ki «korgeneral» in dengidir. Bahriye feriki. [Viceamiral]

KORDELE, KURDELE Fr. i. Genişçe ipekli şerit: Çocuğun saçındaki kordele. [Ruban]

KORDON Fr. i. Çok defa ipekten yapılan kalın kaytan: Kanapenin kenarlarındaki kordon, çıngırağın kordonu, yaver kordonu. [Cordon]

2 - Saat veya madalyon gibi şeylere takılmıya yarıyan ince zincir: Saat kordonu. [Chaîne]

3 - Kordon şeklinde ince elektrik kablosu. [Câble]

4 - İp gibi uzun oymalı çıkıntı şeklinde duvar veya mobilya süsü. [Bordure]

5 - Yan yana dizilmiş nöbetçi dizisi: Polis kordonu intizamı muhafaza etti. Candarma kordonu haydutun bulunduğu evi sarmış. [Cordon militaire, cordon policier]

6 - Coğ. Kabaran denizin kumsalda bıraktığı döküntü katmanı (tabakası). [Cordon]

KORFU* [Corfou, Corcyre] Yunanistanın batı kıyısı karşısında ve Yunan de-

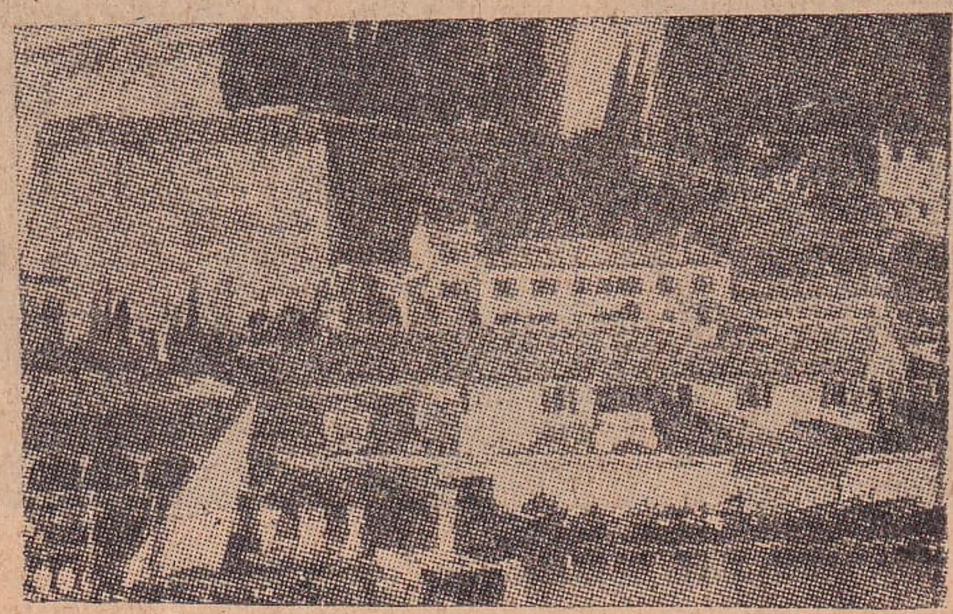

Korfu limanından bir görünüş

nizinde bulunan bir adanın ve merkezi olan küçük ve güzel şehrin adıdır. Ada Korfu kanalı vasıtasiyle Arnavutluk kıyılarından ayrılır. Uzunluğu 40, enliliği 2,5 mil kadar, yüzölçümü de 949 kilometre karedir. Nüfusu 106.000 olup Yunanistan'ın bir eyaletini teşkil eder. Ada dağlıksa da vadileri, zengin bağları ve zeytinlikleri vardır. Merkezi olan Korfu şehri güzel limanı, nefîs iklimi, şarabı ve meyvalariyle meşhur olup 34.000 nüfusludur.

KORGAN* Ordu vilâyetinin Fatsa ilçesi bucaklarındandır. Yeni teşkil edilmiş ve kendisine 20 köy bağlanmıştır. Şimdi bucak merkezi olan Korgan, 1946 yılına kadar Fatsa merkez bucağı köylerindendi. 1.138 nüfusu vardır.

KORGENERAL i. Ask. Tümgeneral ile orgeneral arasında bulunan general ki asıl vazifesi kolordu komutanlığıdır. [Général de division]

KORİDOR Fr. i. Geçit, aralık, dehliz, divanhane. [Corridor]

KORİNDON Fr. i. Elmastan sonra en sert bir taş, ki cam parlaklığında ve türlü renklerdedir. Bu taşın bâzı cinsleri gök yakut (safir) adını alır. [Corindon]

KORİNT* [Corinthe] Yunanistan'da Mora'da eski devirlerin pek ehemmiyetli sayılan medeniyet merkezlerinden birini teşkil etmiş olan tarihî şehrin adıdır ki Atina ve İspartanın rakîbi idi. Birçok koloniler teşkil etmiş ve mimarlıkta hâlâ Korint usulü denen hususi bir mimarlık da meydana getirmiştir. Bu şehir Milâttan 146 yıl önce Romalılar tarafından tahribedildi. Şimdi ona yakın bir yerde, sahilden ve kanaldan yarım saatlik bir mesafede ilçe merkezi sayılan 10.000 kadar nüfuslu bir kasaba vardır.

KORİNT KANALI* Eskiden bir yarımada halinde bulunan Mora kıtası, asıl

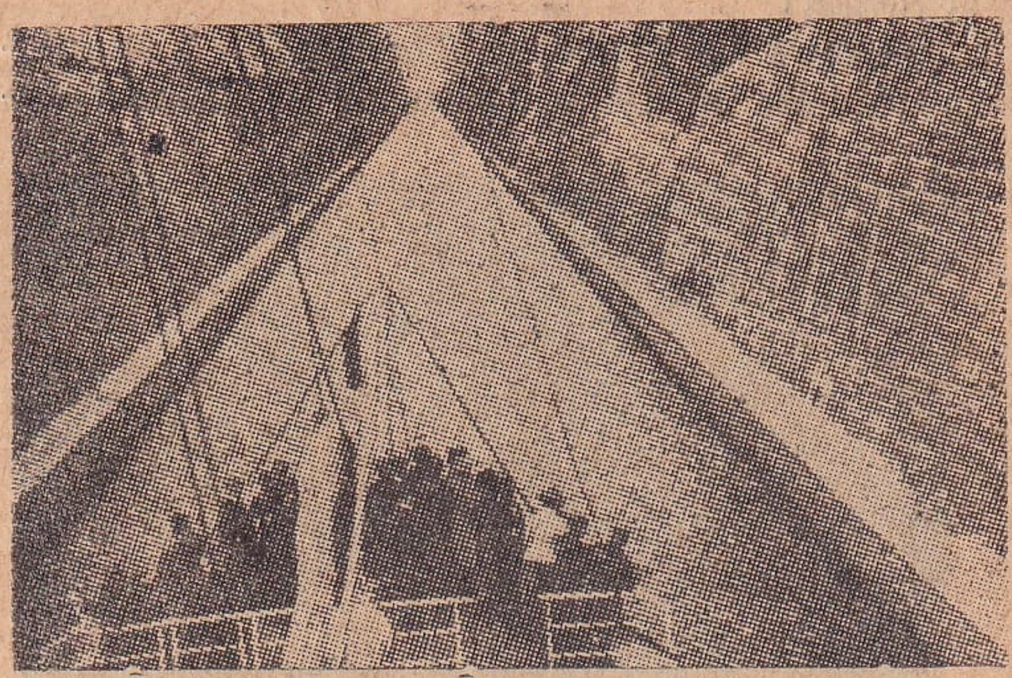

Korint kanalından bir görünüş

Yunanistan'a Korint berzahı ile bağlı idi. Burası 1881 de kazılmıya başlanarak kanal 1893 te açılmış ve bu suretle Ege denizinden Yunan denizine kolayca geçilmesi temin edilmiştir. Boyu 40 kilometre, eni 25 metre, derinliği ancak 8 metreden ibaret olan bu kanal ancak orta büyüklükteki vapurların geçmesine elverişlidir. Açılması altmış milyon frank masrafa mal olmuştur.

KORKAK s. Çok korkan, tabansız, ödlek. Ar. Haif. Far. Tersan. [Peureux, craintif, poltron]

KORKAKLIK i. Korkak adamın hali. Havf, cebanet. [Poltronnerie]

KORKMAK f. Korku duymak, havfetmek: Karanlıktan, silâhtan korkmak. [Avoir peur, craindre]

2 - Çekinmek, şüphe ve ihtiraz duymak: (Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak). [Avoir un pressentiment défavorable]

KORKU i. Bir tehlike karşısında veya bir tehlike düşüncesiyle duyulan rahatsızlık ve heyecan: Fırtına korkusu, hastalık korkusu. Ar. Havf. Far. Bim. [Peur, crainte]

2 - Kaygı, endişe, hoşa gitmiyen ihtimal: Yanlış bir şey söylemek korkusiyle sustum. [Souci, préoccupation]

3 - Tehlike, muhatara: Uçak yolculuğunda vapurdakinden fazla korku yoktur. [Danger, péril]

KORKULMAK f. Korkuya uğranmak: Burada korkulmaz. [Avoir peur, craindre]

KORKULU s. Korku veren, mahuf: (Korkulu rüya görmektense uyanık oturmak hayırlıdır). [Qui fait peur, effrayant]

2 - Tehlikeli, muhataralı: Bu yol korkuludur diyorlar. [Périlleux, dangereux]

KORKULUK i. Bahçe ve bostanlarda kuşları korkutmak için ağaç ve bezlerden yapılma insana benziyen şekil. [Épouvantail]

2 - Düşmek tehlikesi olan yerlere çekilen parmaklık veya kenar duvarı: Merdiven, köprü, minare korkuluğu. [Parapet]

3 - mec. Kendisine verilen işi yapmıya değil, ancak yer doldurmıya yarıyan kimse. [fig. Épouvantail, personne qui occupe une place sans rien faire]

KORKUNÇ s. Çok korku veren, mahuf, müthiş. [Effrayant, terrible, épouvantable]

KORKUSUZ s. Korkusu olmıyan, pervasız. [Qui ne craint pas]

2 - Korku vermiyen, tehlikesi olmıyan. [Sans péril]

KORKUSUZLUK i. Korkusuz olma hali, pervasızlık veya tehlikesizlik. [Manque de peur, absence de danger]

KORKUT s. Korkunç, yavuz, heybetli. [Effrayant, terrible]

KORKUT*, Şehzade Mehmet Korkut (ölm. 1512). İkinci Bayezidin ikinci oğlu ve Yavuz Sultan Selim'in kardeşlerinden biri olup şair ve musikişinas olmakla da tanınmıştı. Babasının sağlığında Teke yani şimdiki Antalya sancağında vali idi. Bir aralık amcası Sultan Cem gibi Mısır'a kaçmış ve oradan İstanbula iade edilerek tekrar Teke sancağına gönderilmişti. Yavuz Selim tahta çıkınca onu önce bulunduğu yerde bırakmış, sonra Bursa'da öldürtmüştür. Onun vali bulunmasından dolayı Teke yani Antalya sancağına Korkuteli ismi de verilirdi ki şimdi bir ilçemizin adıdır. Şiirde Harimî mahlâsını kullanırmış. Basılmıyan divanı Millet Kütüphanesindedir. Bir musiki aleti icadettiği de söylenir. Besteleri de vardır ki biri Rauf Yekta tarafından neşredilmiştir.

KORKUTELİ* [İstanos] Antalya vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın ismidir. Eski adı İstanos idi. Korkuteli ismi Yuvuz Selimin kardeşi Şehzade Korkut'un eskiden o bölgenin adı olan Teke sancağında sancak beyliği yapmış olmasındandır. İlçenin yüzölçümü 1.605 kilometre kare olup dağlık ve yaylâ mıntakasıdır. Birçok yerleri meşe ve çam ormanlariyle kaplıdır. Korkuteli ve Kargalı çayları ilçe arazisini sular. 24 köylü merkez bucağından başka 12 köylü Bozova ve 11 köyü bulunan Kızılcadağ adlı iki bucağı vardır. Korkuteli kasabası Antalya'nın kuzey batısındadır ve Antalya limanına 68 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlıdır. Korkuteli çayı kasabanın içinden geçer. Kasabada ve civarında epeyce eski ve kıymetli mimarlık eserleri vardır. İlçenin ticareti hububat, baklagiller, kereste, kasaplık hayvan, meyva, yün, ipek kozası, peynir, ham deri gibi eşya üzerinedir. Dokumacılığı da vardır. Bütün ilçenin nüfusu 31.642, kasabanın da 4.024 tür (1945 te).

KORKUTMAK f. Korku vermek, ihafe etmek, kaygıya düşürmek, tehdidetmek. [Faire peur, épouvanter, menacer]

KORLUK i. Mangal. [Brassier]

KORNA İta. i. Otomobil, bisiklet gibi nakil vasıtasında işaret vermek için kullanılan boru. [Corne d'automobile etc.]

KORNET Fr. i. Pistonlu, kısa boylu orkestra borusu. [Cornet]

KORNİŞ Fr. i. Perde asmıya yarıyan tahta veya maden pervaz. [Corniche]

2 - Çerçeve biçiminde oymalı çıkıntı. [Corniche, ornement composé de moulures en saillie]

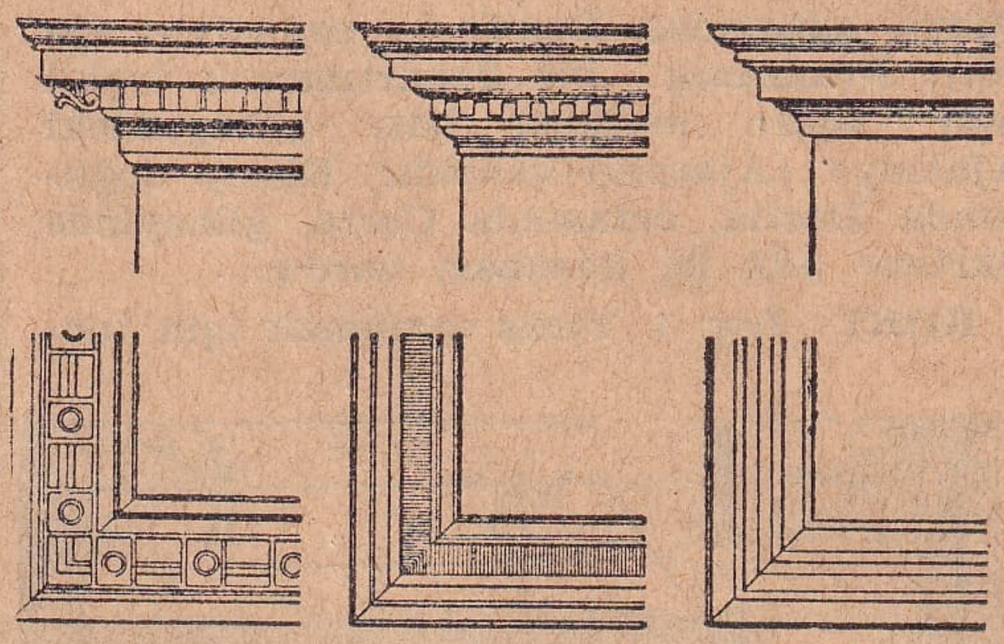

Çeşitli kornişlerin yandan ve alttan görünüşleri (Soldan sağa): Korint üslûbu, İyoniyen üslûbu ve Toskana üslûbu

KORNO İta. i. Tekerlek şeklinde ve üst üste bükülmüş perdeli orkestra borusu. [Cornet]

KORO Yun. i. Birkaç sesli şarkıların hep bir ağızdan söylenmesi ve böyle kalabalık bir zümre tarafından söylenen şarkı. [Choeur]

KORSA, KORSE Fr. i. Göğüs veya karına biçim vermek, beli inceltmek için çok defa estetik maksadiyle, bâzı defa da sıhhi sebeplerle kullanılan balinalı veya lâstikli enli kemer. [Corset]

KORSAJ Fr. i. Kadın elbisesinde vücudun üst tarafını örten kısım. [Corsage]

KORSAN İta. i. Deniz haydudu. (Düşman gemilerini çapul etmiye memur olarak eskiden devletçe çıkarılan gemilere de «korsan» denirdi). [Corsaire, pirate, forban]

KORSANLIK i. Deniz haydutluğu. [Piraterie]

§ Korsanlık etmek: Deniz haydutluğu yapmak. [Faire le corsaire, le pirate]

KORSE Fr. i. bk. Korsa.

KORSİKA* [Corse] Akdenizin batısında İtalya sahilleri karşısında 8.000 kilometre kare büyüklüğünde Fransaya ait bir adadır. Güneyindeki İtalyaya ait Sar-

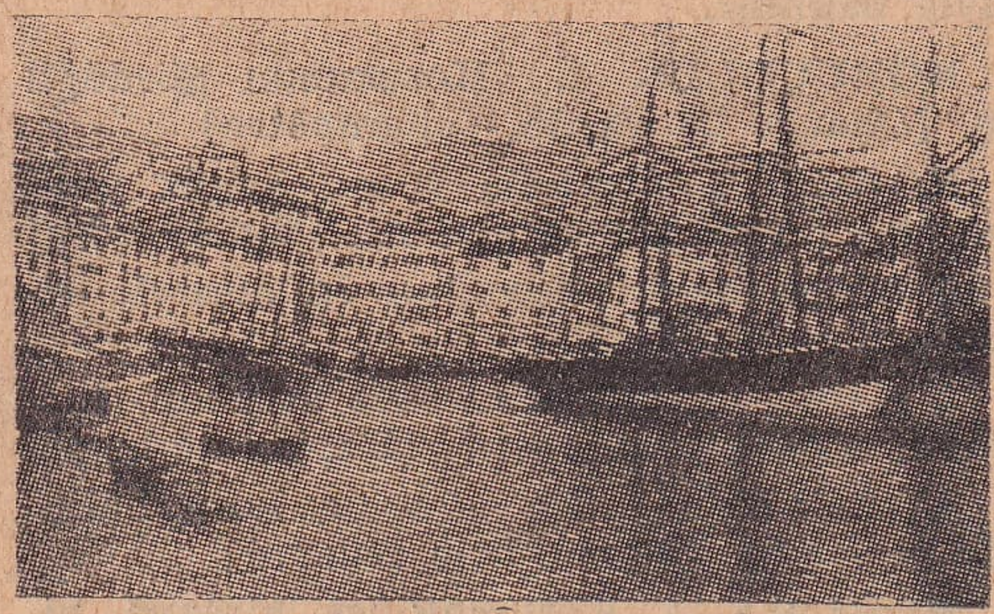

Korsika'nın Bastia limanından bir görünüş

dunya adasından Bonifacio boğaziyle ayrılır. Fransanın bir departmanını teşkil eder. İdare merkezi batı güneyindeki Ajaksiyo (Ajaccio) şehridir. Kuzey doğusunda Bastia, ortasında Corte, güneyinde Sartene adlı üç kasabası vardır.

KORT İng. i. Tenis oynamak için top-

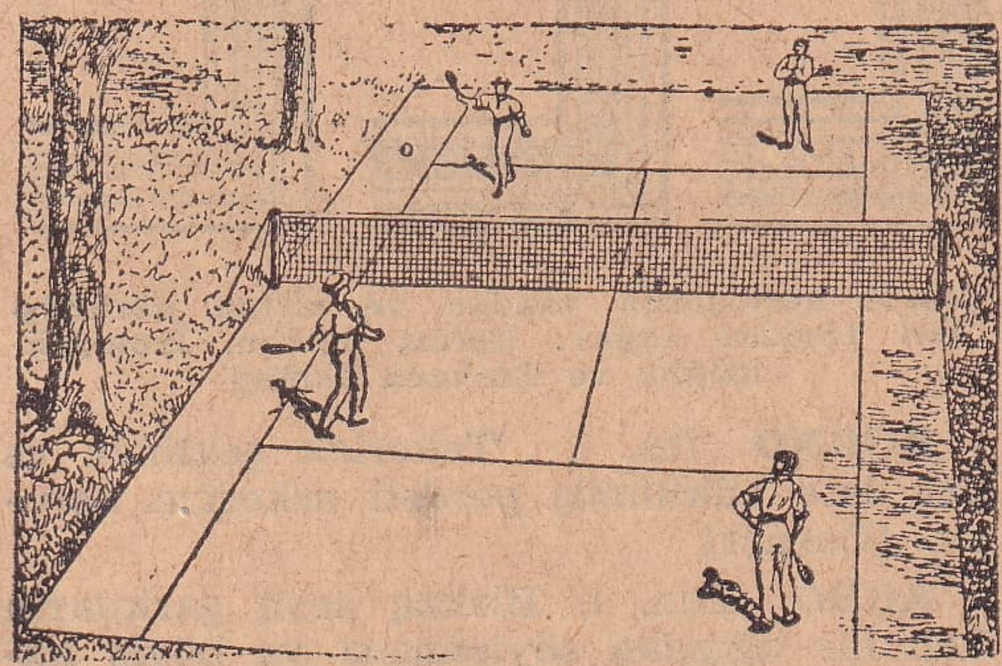

Bir tenis kortu

rağı düzlenmiş ve etrafı yüksek tel ve ağlarla çevrilmiş yer. [Cour]

KORTA, KORTE İta. i. Kadınlara karşı âşıkane hareket ve muamele, kur, flört yapma. [Cour, flirt, flirtage]

§ Korta etmek, korte etmek: Âşıkça ve çapkınca harekette bulunmak, kur yapmak. [Flirter]

KORU i. Bakımlı ve muhafazalı küçük orman: Köşkün korusu. [Forêt, bois réservé]

KORUCU s. Orman muhafızı, kır bekçisi. [Garde - champêtre]

KORUCU* Balıkesir vilâyetinin İvrindi ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 1944 te İvrindi bir ilçe haline getirildiği zaman bu da bucak yapılmış ve kendisine 27 köy katılmıştı. İlçe merkezinin 14 kilometre güneyinde ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KORUCULUK i. Korucunun gördüğü iş. [Charge de garde - champêtre]

KORUK i. Üzümün hamı, henüz yeşil ve ekşi olanı: Koruk şerbeti. [Raisin vert]

§ Koruk suyu: Koruğun ezilmesiyle elde edilen su. [Verjus]

§ Koruk lüferi: Ağustosta avlanan, turfanda lüfere verilen isim. [Espèce de huge]

KORULUK i. Sık ağaçlık, koru halinde olan yer. [Forêt, bois réservé]

KORUMA i. Korumak işi, himaye, vikaye. [Action de garder, de préserver, de protéger]

KORUMAK f. Bekleyip saklamak, muhafaza etmek: Köyün ormanını, merasını korumak. [Garder, présever]

2 - Bir kimseyi veya bir şeyi bir tehlikeden uzak tutmak, vikaye, himaye etmek: Çocuğu soğuktan, gemiyi fırtınaya uğramaktan korumak. [Protéger, défendre]

3 - Karşılamak, denk gelmek, kifayet etmek, idare etmek: Bu iş masrafını korumaz. [Être suffisant, répondre aux dépenses]

KORUN i. Biyol. Üstderide dış tabakanın adı: Korun tabakası deriyi koruyan bir teşekküldür. eskt. Tabakai karniye (deride). [Couche cornée]

KORUNMAK f. Kendini korumak veya başkası tarafından muhafaza ve himaye edilmek. [Se préserver, être gardé, être protégé]

KORUYUCU s. Koruyan, himaye eden, hami: Onun Allahtan başka koruyucusu yok. [Protecteur, défenseur]

KORVET Fr. i. Eskiden kullanılan orta büyüklükte harb gemisi, ki fırkateyn (frégate) den küçük ve brik (brick) ten büyük olurdu. [Corvette]

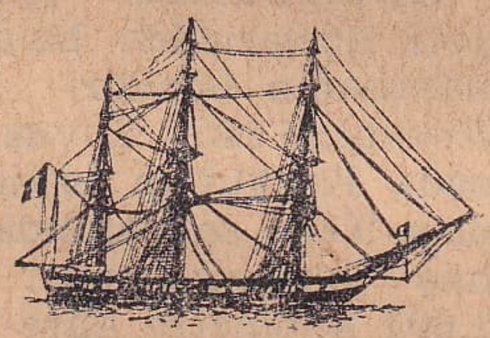

Eski bir korvet

KORYÜREK*, Enis Behiç (doğ. 1893). Tanınmış edip ve şairlerimizdendir. İstanbulda doğdu. Mülkiyede tahsil etti. Bir müddet Bükreş ve Budapeştede konsolosluklarda ve sonra hukuk işleri müdürlüklerinde, ekonomi bakanlığı iş dairesi reisliğinde ve sonra da çalışma bakanlığı müsteşarlığında bulunmuştur. «Miras» isimli şiir mecmuası ve bâzı tercümeleri neşredildi. Son zamanlarda «Varidatı Süleyman» isimli tasavvuf çeşnili ve mistik mahiyetteki kitabı çok dikkat ve merak uyandıracak bir eseridir.

KOSKOCA s. Hayli büyük: Koskoca bir delikanlı olmuş. Koskoca memlekette bir elbiselik kumaş bulamamış. [Grand, énorme]

KOSKOCAMAN s. Pek iri, hayli kocaman (Daha çok şaka olarak veya çocuk dilinde kullanılır). [Très grand, énorme]

KOSKOSLANMAK f. Böbürlenmek. [S'enorgueillir]

KOSMOS Yun. i. bk. Kozmos.

KOSOR* Erzurum vilâyetinin Oltu ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 31 köyü, 10.882 nüfusu vardır ki bunun 503 ü bucak merkezindedir. Kosor, Oltu bucak merkezinin 39 kilometre doğu kuzeyinde ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır.

KOSOVA* Şimdi Yugoslavya'da kalmış bulunan ve merkezi Üsküp şehri olan

eski Rumeli vilâyetlerimizden birinin ve bu vilâyete adını veren ovanın adıdır ki bu ovada Birinci ve İkinci Murat saltanatları zamanında Türk ordularının zaferleriyle nihayet bulan iki büyük harb geçmiştir. Birinci Kosova Meydan Muharebesi 15 haziran 1389 da oldu. Perişan edilen birleşik ordular başkumandanı Sırp kıralı Lazar esir edilerek idam edilmiş ve harb meydanını dolaşan Murat I. de Miloş Kabiloviç isimli bir Sırp asılzadesi tarafından hançerle vurulmuştu. İkinci Kosova Meydan Muharebesi de gene bu ovada Macar kıralı Hunyad'ın komutası altındaki Macar, Avusturya ve Eflâk birleşik kuvvetlerine karşı Murat II. nin büyük bir zaferiyle neticelendi (1451).

KOSTARİKA* [Costa-Rica] Orta Amerika'da Nikaragua ile Panama arasında bulunan küçük bir cumhuriyetin adıdır. Batısı Büyük okyanus ile, doğusu da Atlas okyanusunun Antil deniziyle kuşatılmış olan bu memleketin yüzölçümü 48.000 kilometre karedir. Nüfusu 500.000 olup başkenti San José şehridir. Memlekette

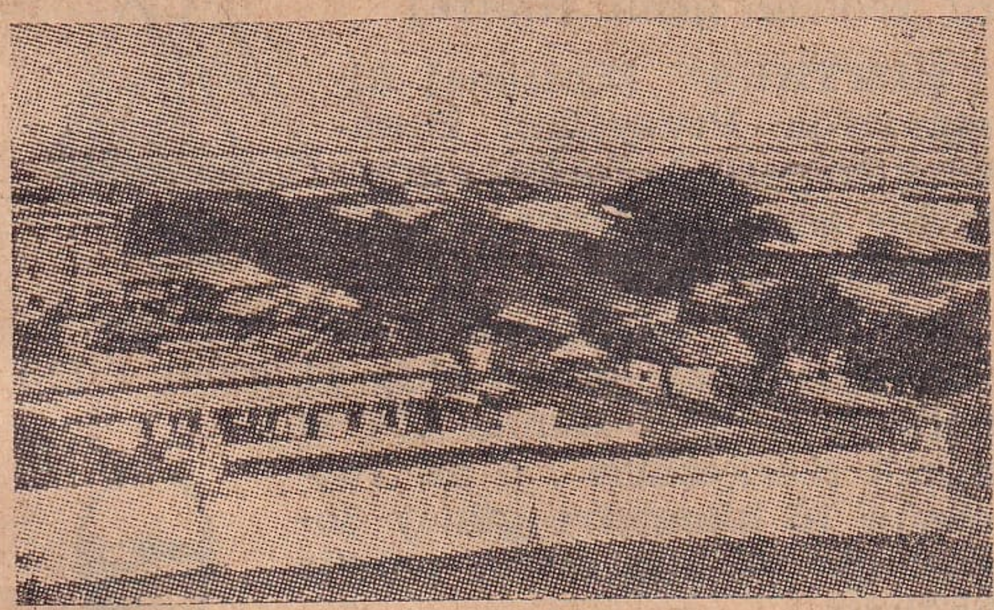

Kostarika'nın Atlantik denizi kenarındaki limanı

ispanyolca konuşulur. Kahve, muz, mısır, şekerkamışı, kakao, tütün yetişir. İşletilen altın ve gümüş madenleri vardır.

KOSTÜM Fr. i. Takım elbise, bir örnek ceketle yelek ve pantalon. [Costume]

§ Kostüm tayyör: Kadınların ceket ve eteklikten ibaret ve daha ziyade kışa yakın mevsimlerde giyilen sokak kıyafetleri. [Costume - tailleur]

KOSTÜMLÜK i. Kostüm yapmıya elverişli: Kostümlük kumaş. [Étoffe pour un costume]

KOŞA s. Fel. Aynı zamanda olan, birlikte ve birbiri ardınca meydana gelen. eskt. Müterafık. [Concomitant]

KOŞAÇ i. Fel. Bağlıyan fikir veya kelime. eskt. Rabıta. [Copule]

KOŞALIK i. Fel. Aynı zamanda oluş. eskt. Terafuk. [Concomitance]

KOŞALTI i. Hayvanları birbirine koşma veya bağlama. [Attelage double]

KOŞİNŞİN* [Cochinchine] Hindiçinî yarımadasında bir Fransız sömürgesinin adıdır. Kamboç ve Annam sömürgeleriyle Çin denizi arasında 56.000 kilometre kare

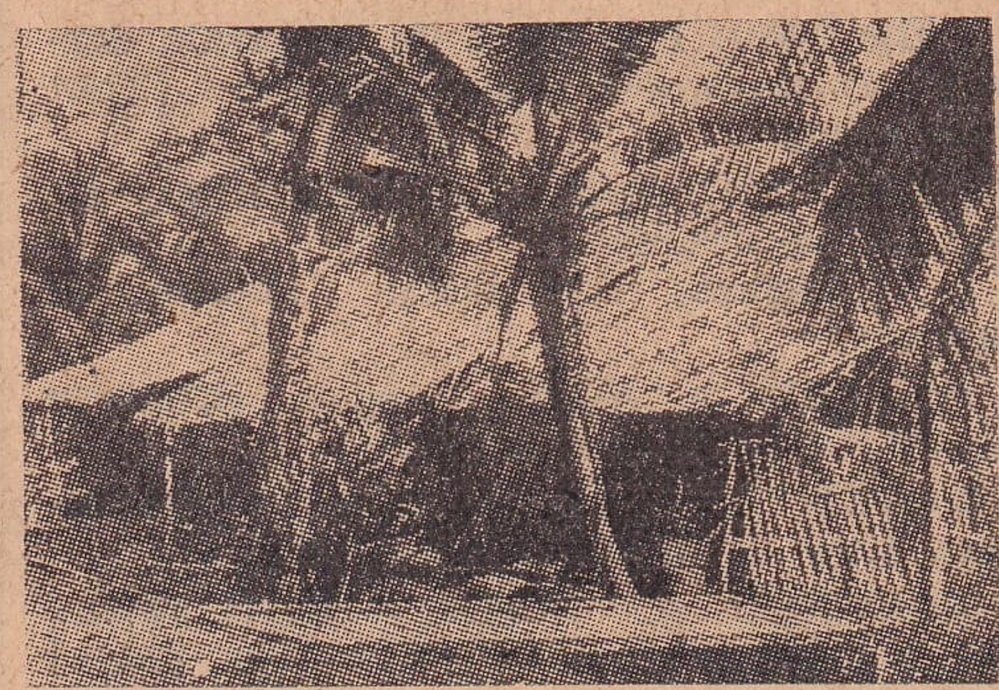

Koşinşin'den bir görünüş

araziyi kaplar. On yedi bin kadarı Avrupalı, kusuru Buda dinine mensup Annamlılar olmak üzere dört milyon nüfusu vardır. Başkenti Saïgon şehridir. Şalon, Bien-Boa, Mitho isimli kasabaları da vardır. Mékong ırmağıyle sulanan topraklarında çok bol miktarda pirinç yetişir.

KOŞMA i. Koşmak hareketi, seğirtme. [Action de courir]

2 - Sazla ve makamla okunmak üzere hece vezniyle yazılmış bir halk şiirinin şekli, ki her kıtasının dördüncü mısraı birinci kıtanın kafiyelerine uygun olur. [Forme d'une poésie populaire et motif de musique orientale]

KOŞMACA i. Koşmaktan ve birbirini kovalamaktan ibaret çocuk oyunu. [Jeu de course des enfants]

KOŞMAK f. Hızla ve atlıyarak yürümek, seğirtmek: Vapura yetişebilmek için koşmak lâzım. [Courir, se hâter]

2 - Koşuya girmek: Mısırlı atlet bugün koşacak mı? Sizin kısrak bu hafta koşmıyacakmış. [Participer à une course]

3 - Acele etmek, yetişmek, şitabetmek: Birinin yardımına koşmak. [S'empresser, hâter]

§ Ardından, arkasından, peşinden koşmak: Takibetmek, kovalamak, üstüne düşmek: Arkasından koşmayınca bu iş bitmez. [Poursuivre]

KOŞMAK f. Bir şeyi başka bir şeyin yanına katmak, ilâve etmek, yakıştırmak, terfik etmek: Ona bir arkadaş koşmalı ki işleri bitirebilsinler. Allaha şerik (ortak) koşmak küfrün en büyüğüdür. [Ajouter, faire accompagner, donner comme escorte]

2 - Hayvanı çekeceği şeye bağlamak: Atı paytona koşmuş. [Atteler]

KOŞTURMAK f. Koşmak işini yaptırmak. bk. Koşmak. [Faire courir, faire atteler, faire accompagner]

KOŞU i. Süratle yürüme, koşma yarışı. [Course]

§ Bir koşu: Pek acele ile, koşarak, derhal: Bir koşu eve gidip geleyim. [Tout d'un coup]

§ Koşu atı: Koşu için yetiştirilmiş at. [Cheval de course]

§ At koşusu: At yarışı. [Course de chevaux]

KOŞUCU s. Koşu yarışçısı. [Coureur qui participe à une course]

KOŞUK i. Beyit, nazım, şiir, oyun havası. [Air de danse, vers, poésie]

KOŞUKÇU s. Nazım ve beyit yapan, şiirler söyliyen, şair. [Versificateur, poète]

KOŞULMAK f. Acele edilmek, şitabolunmak: O kadar koşulmak da lâzım değildi. [Se précipiter]

2 - Yanına katılmak, birlikte gönderilmek, ilâve edilmek: Hâlika şerik koşulmaz. [Être ajouté, être accompagné]

3 - (Hayvan hakkında) Arabaya bağlanmak: Bu koca arabaya iki küçük eşek koşulur mu?

4 - Takibedilmek: Bu iş için çok koşuldu. [Courir, poursuivre]

KOŞUM i. Arabaya takılan hayvanın takımı: Bu koşumlar eskimiş. [Harnais]

§ Koşum atı, koşum hayvanı: Arabaya koşulan ve bu iş için yetiştirilen hayvan. [Cheval d'attelage]

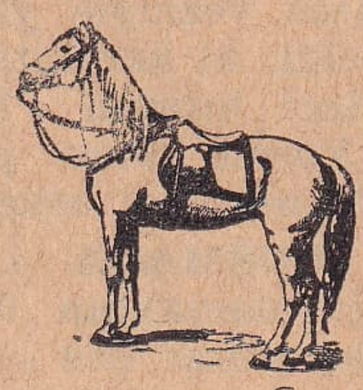

Binek hayvanı koşumu

KOŞUNTU i. Büyük bir adamın yanında bulunanlar, maiyet. [Suite]

2 - Yardaklar, avene, gayretkeşler, dirinti. [Partisans, complices]

Araba hayvanı koşumu

KOŞUŞMAK f. Birlikte ve birden koşmak, üşüşmek: Herkes feryadın duyulduğu tarafa doğru koşuşuyor. [Accourir en foule, affuler]

KOŞUT s. Fel. Yan yana ve birbirine kavuşmadan uzayıp giden, koşa, paralel, muvazi. [Parallèle]

KOŞUTLUK i. Fel. İki hâdisenin gelişmesinde benzerlik ve muvazilik bulunması, paralellik. eskt. Muvazat. [Parallélisme]

KOT Fr. i. Mat. Bir noktanın esas olarak alınan düzleme (müsteviye) olan uzaklığı ve bunu gösteren rakam. eskt. Râkım. [Cote]

KOTARMAK, KUTARMAK f. Boşaltmak, yemeği pişirdikten sonra kablara dağıtmak: Pişirip kotarmasını bilen bir kadın. [Verser, servir le repas]

2 - mec. Bir işi tamamlanmış hale getirmek: Birinciyi kotarmadan ikinci işe girişmemeli. [Accomplir]

KOTİYYON Fr. i. Eğlenceli dans ve böyle dans sırasında dağıtılan eğlence eşyası. [Cotillon]

KOTLET Fr. i. Pirzola, külbastı. [Côtelette]

§ Kotlet pane: Dövülmüş galetaya bulanarak yağda kızartılmış pirzola. [Côtelette panée]

KOTONPERLE Fr. i. İbrişim gibi parlak ve kalınca bir cins pamuk ipliği. [Coton perlé]

KOTRA İng. i. Çok defa bir direkli olan, tenezzüh ve spor için kullanılan hafif ve biçimi zarif yelkenli gemi. [Cotre]

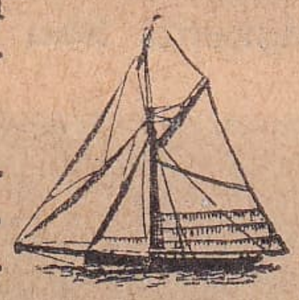

Kotra

KOTTBUS* [Cottbus] Almanya'da Prusya'nın Branburg bölgesinde 50.000 nüfuslu bir şehir ki kumaş fabrikalariyle tanılır.

KOTUM* Bitlis vilâyetinin Tatvan ilçesine bağlı bir bucak olup 11 köyü, 2.113 nüfusu vardır. Bunun 307 si bucak merkezinde , o da Tatvan'ın 16 kilometre güney doğusunda ve ona araba yoliyle bağlıdır.

Su kovası

KOVA i. Su veya sulu şeyler koyup taşımıya veya kuyudan su çekmiye yarıyan üstünden kulplu kab. [Seau]

KOVA i. Ast. Zodyakta Balık ile Oğlak burçları arasında bulunan bir burç. eskt. Delv. [Verseau]

KOVALAMAK f. Arkasına düşmek, takibetmek. [Poursuivre]

2 - Elde etmiye çalışmak, beklemek, gözetlemek. [Guetter]

KOVAN i. Arıların yuva edinmeleri için yapılan türlü şekildeki tahta veya sepet sandık. [Ruche]

Çeşitli arı kovanları

2 - Fişeğin kapsül, barut ve kurşun taşıyan yuva kısmı. [Douille, gargousse]

Çeşitli fişek kovanları

KOVANS* (Kale) Gümüşane vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucaktır. Merkezi Kale köyündedir. 35 köyü, 10.404 nüfusu vardır. Bunun 357 si merkezindedir. Kovans bucağı Gümüşanenin 25 kilometre doğusunda ve ona şose ile bağlıdır.

KOVDURMAK f. Kovmak işini yaptırmak, tardettirmek: Onu her kapıdan kovduran aşırı huysuzluğudur. [Faire chasser]

KOVMAK f. Sertlikle veya hakaretle savmak, defetmek, tardetmek. [Chasser]

2 - mec. Uzaklaştırmak: Zihninizden kötü ihtimalleri kovunuz. [Écarter, éloigner]

KOVUCUK i. Bot. Bitkilerde (nebatlarda) mantar tabakası üzerinde sürgendokunun (ensicei müşekkilenin) kalınlaşmadığı yerlerde meydana gelen ve bitkinin solunmasına (teneffüsüne) yardım eden küçük gözcüklere verilen ad. eskt. Adese. [Lenticelle]

KOVUK i. Bir şeyin boş olan iç kısmı, oyuk: Ağaç kovuğu, diş kovuğu. Hırsızı bulamadılar, kimbilir hangi kovuğa saklandı. [Creux, cavité]

KOVULMAK f. Kovmak işine uğramak, sertlikle savulmak. [Être chassé]

KOVUŞ i. Kovmak hareketi veya tarzı. [Action de chasser]

KOVUŞ i. bk. Koğuş.

KOY i. Küçük körfez, karanın içine girmiş tabii liman halindeki ufak deniz parçası. [Baie, petit golfe, anse]

KOYAR i. Coğ. İki akar suyun birleştiği yer. eskt. Mülteka. [Jonction de deux rivières]

KOYMAK f. bk. Komak.

KOYU s. Sulu bir şeyin katıya yaklaşanı, kesif, galiz: Koyu pekmez, koyu süt. [Épais, épaissi]

2 - Rengin açık olmıyanı, beyaza çalmıyan ve siyaha yaklaşan renk: Koyu kırmızı. [Foncé]

3 - mec. Aşırı, su katılmamış, müfrit: Koyu sofu, koyu inkılâpçı. [fig. Exagéré, extrême]

KOYULANDIRMAK, KOYULAŞTIRMAK f. Sululuğunu azaltmak, rengini karartmak: Pekmezi koyulandırmalı. Duvarın boyasını koyulaştıralım. [Rendre épais, rendre plus foncé]

KOYULANMAK, KOYULAŞMAK f. Suyu azalmak, daha kalın, kesif hale gelmek: Mürekkep koyulaştı. [S'épaisser]

2 - Rengi kararmak, daha koyu olmak: Çocuk büyüdükçe saçları koyulaşıyor. [Devenir plus foncé, brunir]

KOYULHİSAR* (Mişaz) Sivas vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Kuzeyde ve Ordu vilâyeti hududunda bulunan ilçe toprakları 1.050 kilometre kare olup Kelkit çayı vadisinde bulunduğu için verimli yerleri çoktur. Dört yüz bin dönüm kadar yeri ekine elverişli olup başta buğday ve arpa olmak üzere hububatın türlüsünü yetiştirir. Eski adı Mişaz idi. 27 köylü merkez bucağından başka 11 köylü Naipli ve 9 köyü bulunan Sisorta adlı iki bucağı vardır. Koyulhisar kasabası Sivas'ın 132 kilometre doğu kuzeyindedir ve ona muntazam şose ile bağlı olduğu gibi Ordu yoliyle ve 150 kilometrelik muntazam bir şose ile Karadenize ulaşır. Muhtelif yolların kavuştuğu yerdedir. Bütün ilçenin nüfusu 24.658, kasabanın da 2.129 dur (1945 te).

KOYULMAK f. Girişmek, başlamak, teşebbüs etmek. [Commencer, entreprendre]

2 - Koyulaşmak. [Foncer, brunir]

KOYULTMAÇ i. Koyulaştırılmış sıvı (mayi), sütü koyulaştırarak yapılan bir çeşit tatlı: Süt koyultmacı. [Une sorte de confiture préparé au lait cuit]

KOYULUK i. Koyu olan şeyin hali, kesafet: Pekmezin koyuluğu, kırmızının koyuluğu. [État plus ou moins épais d'un liquide ou état d'une couleur foncée]

KOYUN i. Evcil (ehlî) hayvanların en faydalısı, sütünden, etinden, yününden, derisinden ve barsaklarına varıncıya kadar her şeyinden insanların faydalandığı hayvan, ki geviş getirenlerdendir ve memleketimizin en ehemmiyetli zenginliklerinden birini teşkil eder. Kuzey yarımkürenin dağlık yerlerinde yabani halde bulunanları da vardır. Memleketimizde kıvırcık, dağlıç, karaman ve son zamanlarda yetiştirilen merinos gibi muhtelif cinsler bulunur. Keçiye benziyen Habeş koyunu, yeni doğmuş yavrularının ince ve kıvırcık yapağılarından dolayı makbul sayılan astragan ve karakul cinsleri gibi dünyanın başka yerlerinde epeyce çeşitleri vardır. Erkeğine koç, dişisine marya, yavrusuna kuzu denir. Davar. Ar. Ganem. [Mouton, brebis]

Koyunlar

2 - mec. Çok yumuşak huylu ve bön adam. [Personne douce et peu d'esprit]

§ Koyun kaval dinler gibi dinlemek:

Hiçbir şey anlamadan dinlemek. [Écouter sans rien comprendre]

KOYUN i. Göğüs ve elbisenin göğüs tarafı, çamaşırla göğüs arası, elbisenin göğüste kavuşmasından meydana gelen kuytu yer, ki içine mendil, para kesesi gibi şeylerin konulduğu ve cep gibi kullanıldığı olur: Mendili koynundan çıkardı. Parasını koynunda taşır. [Sein, poche]

2 - (Yatmakta iken) Kollar arası, kucak, âğuş: Annesi çocuğunu koynunda uyutuyor. Koyun koyuna yatıyorlar. [Etreinte]

3 - mec. Şefkatli çevre: Hepimiz bu yurdun koynunda yetiştik. [Milieu tendre et affectueux]

§ Koyun koyuna: (Yatarken) Birbirine sarılmış bir halde. [Coucher ensemble]

KOYUNGÖZÜ b. i. Papatyanın bir çeşidi. [Camomille, margueritte]

KOYUNKIRAN b. i. Kılıçotu, kantaron. [Érythrée]

KOYUNOTU b. i. Kuzu pıtrağı. [Abrotone]

KOYUNSARMAŞIĞI b. i. Karayazıya benzer bir cins sarmaşık. [Arroche]

KOYUNYILI b. i. Eski Türk takviminde bir devrin yedinci yılı. [Septième année de chaque période de l'ancienne ère turque]

KOYUVERMEK f. Salıvermek, serbes bırakmak: Suyu koyuvermek, köpeği koyuvermek, esirleri koyuvermek. [Laisser partir, lâcher, mettre en liberté]

2 - İzin vermek, müsaade etmek: Gelecekti ama, babası koyuvermiyor. Ben gelinceye kadar misafirleri koyuverme. [Permettre]

3 - Tutmayıp serbes bırakmak, bir duygu veya meyli zaptetmemek: Kahkahayı koyuvermek, yaygarayı koyuvermek. [Épancher]

§ Sakal koyuvermek: Sakal bırakmak. [Laisser pousser sa barbe]

KOZ i. Ceviz: Koz helvası, koz oyunu. [Noix]

2 - İskambil oyununda ötekileri alan ve onlara üstün sayılan kâğıt. (Bu kullanış ceviz oyunundan alınmadır). [Atout (dans le jeu des cartes)]

3 - Kazanç veya hücum vasıtası, darbe: Karşısındakinin elinde hiç koz bırakmamak, kozunu elinden almak. [La force de l'adversaire, coup]

§ Koz kırmak: Oyunda elindeki kozlardan birini kullanmak. [Mettre un atout]

2 - Hata etmek: Kırdığı koz bini aştı. [Commettre une faute]

§ Kozu kaybetmek: Dâvayı veya bahsi kaybetmek. [Perdre dans une discution]

§ Koz kabuğuna girmek: Bir deliğe kapanacak kadar saklanmak. [Se cacher rigoureusement]

§ Kozunu paylaşmak: (Biriyle) Aralarındaki anlaşmazlığı zorluk kullanarak sona erdirmek: Ben onunla kozumu paylaşırım. [S'arranger]

KOZA i. İçinde ya tohum veya kırizalit bulunan mahfaza: Haşhaş kozası, ipek

Kozalar

kozası, pamuk kozası, tırtıl kozası. [Capsul, cocon, noix de coton]

KOZAHANE i. İpek kozalarının bulunduğu yer. [Coconnière]

KOZAK i. Çam fıstığı ve kayın ağacı gibi ağaçların tohumlarını taşıyan top. [Pomme de pin]

KOZAK* (Yukarıbey) İzmir vilâyetinin Bergama ilçesi bucaklarından olup 16 köyü, 5.447 nüfusu vardır. Bunun 847 si bucak merkezi olan Yukarıbey köyündedir. Kozak bucağı Bergama'nın 30 kilometre kuzeyindedir. Aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KOZALAK i. Koza, kozak, kozalaklılar takımının meyvası, ki çok defa dibi yuvarlak, tepesi koni (mahrut) biçiminde ve odun sertliğinde olur: Çam kozalağı. [Pomme de cyrès, galbule]

Kozalak

2 - s. Tabii halinden küçük ve cılız kalmış şey: Kozalak karpuz, kozalak bir çocuk. [Tout corps qui reste au dessous de la grandeur naturelle]

3 - tar. Eskiden balmumuna basılmış mühürlerin bozulmaması için üzerlerine kapattıkları küçük fildişi mahfaza. [Anciennement petit étui en ivoire pour préserver les cachets]

KOZALAKLILAR ç. i. Bot. Çıplaktohumlulardan, yaprakları iğnemsi ve yemişleri kozalak biçiminde bulunan, porsukgilleri (kadimiye), servigilleri ve çamgilleri içine alan bir bitki takımı. eskt. Sanavberiye. [Conifères]

KOZAN* (Sis) Seyhan vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Vilâyetin kuzey tarafında bulunan ilçenin arazisi epeyce ârızalı ve dağlık olmakla beraber sularını bir taraftan Sey-

han ırmağına, öte taraftan Ceyhan nehrine veren çayları ve onların vadilerinde verimli toprakları çoktur. Ormanlıkları ve hayvan mahsulleri de vardır. İdare taksimatı bakımından 70 köyü bulunan merkez bucağından başka 20 köyü bulunan Yukarısırkıntı isimli bir köyü vardır. Kozan eskiden bir sancak yani mutasarrıflık teşkil etmekteydi. Eskiden Sis adını taşımış olan Kozan kasabası Adana'nın 71 kilometre kuzey batısında bir ova ortasındaki dağın kuzey eteğinde, deniz seviyesinden 290 metre yükseklikte kurulmuştur. Eskiden bir Ermeni patrikliği makamı olan büyük bir manastırı, iki camisi ve medreseleri azçok eski eserlerinden sayılabilir. Adanaya bir şose ile bağlıdır. Bütün ilçenin 40.079, Kozan kasabasının da 6.875 nüfusu vardır (1945 te).

KOZ BEKÇİLERİ* Osmanlı saltanatı devrinde Topkapı sarayı hademesinden olan bir ocağın adıdır. Bunların koz bekçi başı denilen bir âmirleri ve koz bekçi halifesi adı verilen bir memurlariyle kendilerine göre teşkilâtı ve has bahçede bir koğuşları vardı. Koz bekçi tâbirinin «kız bekçi» den bozma olduğu da rivayet edilir. Gûya saray penceresinden atlayıp kaçmak istiyen bir kızı tutup bahçedeki bir ağaç kovuğuna saklıyarak saraya haber veren ağalardan birine padişah mükâfat için ne istediğini sorunca saray bahçesinde bir ocak kurulup onun başına geçirilmesini istemesi üzerine böyle bir ocak tesis edilmiş, fakat sonraları kız bekçiliği ayıp görülerek bu isim koz bekçi şekline sokulmuştur. Koz bekçileri, padişah bir gezintiye çıkınca onun elbisesini ve başka eşyasını taşıyıp muhafazaya ve padişah için kahve pişirmiye memur imişler.

KOZLU* Tokat vilâyetinin Erbaa ilçesine bağlı bir bucak olup 18 köyü, 5.365 nüfusu vardır. Bunun 751 i bucak merkezi olan Kozlu köyündedir. Kozlu, Erbaa'nın 15 kilometre kadar güney batısındadır ve aralarında yol denebilecek bir birleşme vasıtası yok gibidir.

KOZLU* Zonguldak vilâyetinin merkez ilçesine bağlı, belediye teşkilâtı bulunan bir bucaktır. 15 köyü, 15.974 nüfusu olup bunun 5.310 u Zonguldak'ın batı güneyinde ve bir kasaba halinde bulunup kömür ocaklarının mühim bir kısmını ihtiva eden Kozlu'dadır. Kozlu vilâyet merkezine demiryoliyle bağlı olduğu gibi 7 kilometrelik muntazam bir şose ile de merbut bulunmaktadır.

KOZLUK* (Hazo) Siirt vilâyetine bağlı ilçelerdendir. Merkezinin adı Hazo'dur. 11 köyü bulunan merkez bucağından başka 14 köylü Şelme adlı bir bucağı vardır. Kozluk ilçesi Siirt vilâyet merkezinin 67 kilometre kuzey batısındadır. Aralarındaki yolun bir kısmı şose halinde ise de 25 kilometresi ancak patikadan ibarettir. Bütün ilçenin nüfusu 8.870, ilçe merkezinin de 1.632 dir (1945 te).

KOZMATİK Fr. i. Deriyi, saç ve bıyığı yumuşatmıya yarıyan düzgün. [Cosmétique]

KOZMİK Yun. s. Kâinata ait, acunsal. Astronomide güneşle aynı zamanda doğan veya batan yıldız. Kozmik yıldızlar. [Cosmique]

KOZMOGONİ Yun. i. Fel. Kâinatın teşekkülü, evrendoğum. [Cosmogonie]

KOZMOGRAFYA Yun. i. Astronominin en belli başlı hâdiselerinden bahseden ilim ve ders ki, yıldızların yerlerini, mesafe ve hareketlerini ihtiva eder. [Cosmographie]

KOZMOLOJİ Yun. i. Evrenbilim. Kâinatı idare eden kanunları araştırmakla meşgul olan ilim. [Cosmologie]

KOZMOS Yun. i. Acun, kâinat. [Cosmos]

KÖÇEK i. Yavru, bilhassa deve yavrusu. [Petit, petit animal, chamelon]

2 - Eskiden kadın kıyafetine girip çengi gibi oynıyan genç erkeklere verilen isim. [Jeune danseur]

Köçek

KÖÇEKÇE i. Kıvrak ve şen bir oyun havası, ki çok defa karcığar veya ağırlama makamında olur. [Un air de la danse]

KÖÇEKLEMEK f. Yavrulamak. (Daha ziyade deve hakkında kullanılır). [Mettre bas (chamelle)]

KÖFTE Far. i. Kıyılmış etten veya bulgur, patates gibi şeylerin içine soğan, maydanoz, biber ve başka baharlar koyup yuvarlak veya uzunca şekillerde yuğurularak yapılan yemek: Kimyonlu köfte, patates köftesi, bulgur köftesi, çiğ köfte. [Boulettes de viande]

KÖFTECİ s. Köfte yapıp dükkânında veya gezdirerek satan. [Marchand des boulettes de viande]

KÖFTEHOR Far. s. köfte yiyen demekse de mecazi mânada ve daha çok şakaya benzer hallerde kullanılır, münasebetsiz hareketlerine azçok kızılan insanlar için söylenir: Hele şu köftehorun yaptıklarına bakınız! Seni gidi köftehor seni! [Vantard, hableur]

KÖFTER i. Üzüm şırasından yapılan kalın pestil. [Tarte épaisse dans laquelle entre du moût de raisin et des pruneaux]

KÖFTÜN i. Sığırlara, öküzlere verilen susam veya keten posası, küspesi. [Marc de graines de lin et de sésame qu'on donne à manger aux vaches, aux boeufs etc.]

KÖHNE Far. s. [کهنه] Eski, eskimiş, yıpranmış, modası geçmiş: Köhne bir ev, köhne döşemeler. [Vieux, usé]

2 - mec. Zamanı geçip aykırı ve garip bir hale girmiş: Köhne fikir, köhne itikat. [fig. Démodé, ancien]

KÖK i. Bitkilerin (nebatların) toprağa sürdükleri dal ve budaklar ki, rutubeti ve beslenip gelişmelerini temin eden kimya maddelerini onlar vasıtasiyle alırlar. Ar. Cezir. Far. Bih. [Racine, base, tronc]

2 - Bâzı âzanın köke benziyen yerleri: Dişin kökü, çıbanın kökü, nasırın kökü, sinirin kökü. [Racine]

3 - Ağaç veya fidanlarda tane: Sekiz kök kavak, beş kök incir, altı kök karanfil, üç kök maydanoz. [Pièce, morceau, nombre]

4 - Temel, esas, dip: Meseleyi kökünden anlamalı. İşi kökünden temizlemeli. [Fondement, principe]

5 - Kaynak, menşe, memba : O ailenin kökü belli değil. [Origine, source]

6 - Dil. Kelimelerin her türlü ekler çıkarıldıktan sonra kalan kısmı: Yaklaştırmak kelimesinin kökü «yak» tır ki yaka ve yakından gelir. eskt. Cezir. [Racine]

7 - Kim. Bileşimlerde (terekküplerde) basit cisim gibi iş gören bileşik (mürekkep) madde. eskt. Cezir. [Radical]

8 - Mat. Bir denklemde (muadelede) bilinmiyenin (meçhulün) yerine konulan nitelik (kemiyet) veya her hangi bir kuvvete yükseltilmiş bir sayının temeli olan rakam. eskt. Cezir. [Racine]

§ Ek kök: Bot. Sapın yanlarından çıkan ince kök. eskt. Cezri ârızî. [Racine adventice]

§ Kazık kök: Bot. Havuçta olduğu gibi toprağa dikine giren koni (mahrut) biçiminde kök. eskt. Cezri vetedî. [Racine pivotante]

§ Kök salmak: İyice tutunmak, kuvvetlenip yerleşmek. [S'enraciner, s'affermir]

§ Kökünden koparmak: Mahvetmek. [Déraciner]

§ Kökünü kurutmak: Eser bırakmamak. [Exterminer]

§ Saçak kök: Bot. Buğdayda olduğu gibi, asıl kökün çevresindeki ek köklerin fazla gelişmesiyle meydana gelen demet gibi kök. eskt. Cezri rişî. [Racine fasciculée]

§ Yumru kök: Bot. Patateste olduğu gibi yumrular halinde gelişen kök. eskt. Cezri derenî. [Racine à tubercule]

KÖKBACAKLILAR ç. b. i. Zo. Amipleri, günsüleri, deliklileri ve ışınlıları içine alan birhücreli hayvanlar takımı. eskt. Zatül ercületül cezriye. [Rhizopodes]

KÖKBOYASI b. i. Bot. Kökboyasıgillerden çalı görünüşünde bir bitki, ki sürüngen ve kırmızı renkte olan köksaplarından boyacılıkta istifade edilir. [Garance]

2 - Kim. Bu bitkinin köklerinden elde edilen ve «alizarin» adiyle anılan sarı kırmızımsı bir boya. [Alizarine]

KÖKBOYASIGİLLER b. i. Bot. Bitişik taçyapraklı ikiçeneklilerden, yaprakları karşılıklı, meyvaları zeytinsi olan ve «kahve ağacı, kökboyası, kınakına, yoğurt otu, çobansüzgeçi» gibi dört bin kadar bitkiyi içine alan bir familya. eskt. Feviyeler. [Rubiacées]

KÖKÇÜ s. Halk arasında ilâç gibi kullanılan köklerle kuru otları, kabuk, çiçek, yaprak kurularını satan kimse. Eczaneler ve ecza depoları çoğaldığı zamandanberi kökçüler azalmış ve birçok yerlerde hiç kalmamıştır. [Marchand de racine médicales, herboriste]

KÖKE i. Eski harb gemilerinin bir çeşidi. [Sorte d'ancien navire]

KÖKEN i. Kavun, karpuz gibi yere yatan bitkilerin teki veya dalı: Beş köken kavun. Bu kökende üç karpuz var. [Rejeton]

2 - Bir şeyin asıl şekli, çıktığı yer, menşe: Yazının kökeni resimdir. [Origine]

3 - Gram. Kök vazifesi gördüğü halde daha yalın (basit) bir unsura yani gerçek köke doğru sadeleştirilebilen kelime kısmı. eskt. Cezir, maddei asliye. [Radicale]

KÖKERTMEK f. Fidanları veya bağ çubuklarını toprağa daldırarak yetiştirmek. [Bouturer]

KÖKLEMEK f. Bir bitkiyi (nebatı) kökü ile birlikte topraktan çıkarmak veya toprakta kalan bitki köklerini ayıklamak. [Déraciner ou nettoyer des racines d'une plante]

2 - Minder ve şilte gibi şeylerin içindeki yün, ot gibi maddelerin oynamaması için yer yer dikişlerle tutturmak. [Coudre, piquer (un matelas etc.)]

3 - Telli bir sazı kurmak, akordetmek. [Accorder (un instrument de musique à cordes)]

KÖKLENMEK, KÖKLEŞMEK f. Kök tutmak: Artık fidanlar kökleşmiştir. [S'enraciner]

2 - mec. Yerleşmek, temelleşmek: Burada doğmamış ama otuz yıldanberi kökleşmiştir. [Se poser, s'affermir]

KÖKLEŞTİRMEK f. Kökleşmesine sebebolmak. [Enraciner, affermir]

KÖKLÜ s. Kökü olan. [Qui a des racines]

2 - mec. Kökleşmiş, iyi yerleşmiş. [Dont la base est forte]

KÖKMANTAR b. i. Meşe, çam ve fındık gibi bâzı ağaçların köklerinde yerleşen iplik görünüşünde bir mantar, ki ağaca zarar vermemekle beraber, patates gibi bâzı yumru köklerin irileşmesini de kolaylaştırır. Mikoriz. [Mycorhizes]

KÖKNAR i. Dalları yatay (ufki) olan kerestelik bir nevi orman ve süs çamı, ki muhtelif çeşitleri vardır. [Pin sylvestre, sapin noir, sapin argenté]

Köknar

KÖKSAP b. i. Bot. Süsende olduğu gibi, kök halinde toprak altında gelişen, klorofilsiz yeraltı sapı, ki her yıl toprak üstünde açılan yeni tomurcuklar ve sürgünler verdiği için «kök» sayılmaz. eskt. Sakı cezrî. [Rhizome]

KÖKSEL s. Kökle münasebetli olan. Cezrî. [Radicale]

KÖKSÜ i. Bot. Ciğerotlarında ve yosunlarda kökü andıran ve ancak bitkinin tutunmasına yarıyan kısım. eskt. Sibih cezrî. [Rhizoide]

KÖKTEN s. Esaslı, köke kadar dayanan, cezrî: Kökten bir değişme. (Kökten pılıyı pırtıyı sattırdı züğürtlük — Köycek bize kardaş duman attırdı züğürtlük. Galip Paşa). [Radical]

KÖKTENCİLİK i. Fel. İngiliz muharrir ve filozoflarından bâzı zevatın psikoloji, ekonomi ve politikadaki meslekleri. eskt. Cezriye. [Radicalisme]

KÖKÜN i. bk. Köken.

KÖLÇER i. Taneleri bozan bir buğday hastalığı, delice. [Sorte d'ivraie]

KÖLE i. Eski zamanlarda yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp hürriyetinden mahrum edilen ve her türlü hizmette esirler gibi kullanılıp mal gibi alınıp satılabilen erkek. Harb esirleri arasından da köle haline getirilmiş olanlar bulunurdu. Ar. Abd. (abid), gulâm. Far. Bende, çaker. [Esclave mâle]

§ Köleniz, köleleri: Eskiden tevazu ve muhataba saygı göstermek için «ben» zamiri yerine kullanılırdı. [Votre serviteur (pour dire moi)]

KÖLELİK i. Köle olma hali, kulluk, çakerlik, ubudiyet, bendegî. Kölelik eski devirlerde her memlekette vardı. Mısırda ehramları yapanlar onlardır. Eski Yunanistanda ve Romada kölelik bin sene kadar sürmüştür. Avrupada kölelik Ondördüncü Asırda başlıyarak Ondokuzuncu Asra kadar yavaş yavaş azalmıştır ama büyük kapitalistler Asya ve Afrika yerlilerini hayvanlar gibi gemilere doldurup madenlerde ve ağır işlerde çalıştırmışlardır. Bugün bile birçok yerlerde köle veya köle hükmünde insan vardır. [Esclavage]

KÖLEMEN i. Eskiden kölelerden teşkil edilmiş olan bir sınıf asker, ki memlûk dahi denirdi: Mısır kölemenleri, memaliki türkman. [Anciennement armée turque composée d'esclave, mamlouk d'Egypte]

KÖLEMENLER* Mısırda hükümet süren Türk hükümdarlarından bir kısmına

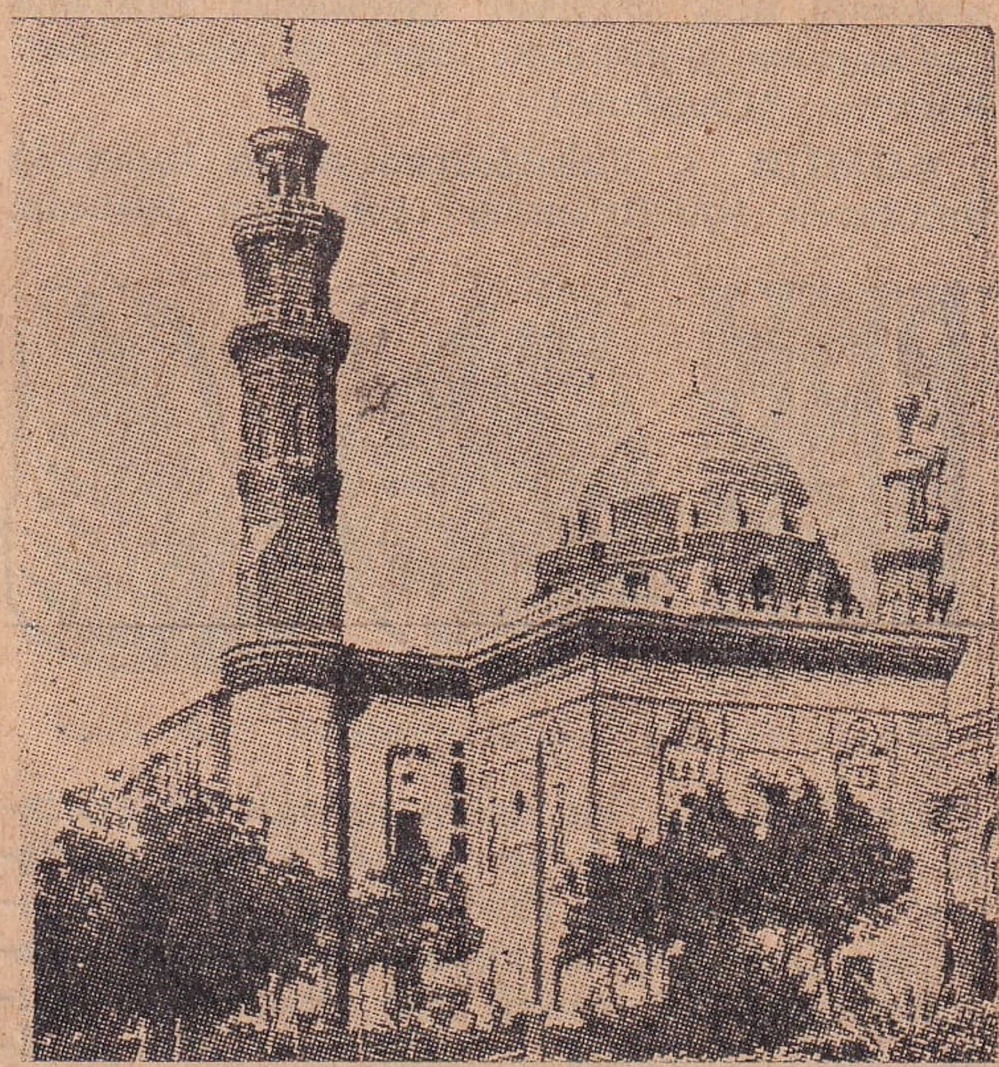

Kölemen eserlerinden Sultan Hasan camisi.

Kölemenler adı verilir. Bu hükümdar soyuna o adın verilmesi sülâleyi kuranların gemilerle Mısıra getirilip satılan Türkmenlerden olması dolayısiyledir. Onların Mısır'a gelişleri iki suretledir. Biri Cengiz orduları önünden kaçarak Irak ve Suriyede yerleşmek, sonra Mısır'a geçerek asker olmak şeklindedir. İkinci şekil de Mısır'a esir olarak getirip satılmaktır. Mogollar, Kıpçak gençlerini sürü sürü getirip Venediklilere satarlar, onlar da bu gençleri gemilere doldurup Suriye taraflarına taşırlardı. Güney Asya hanlariyle beyleri ve Mısır sultanları bu gençlerden mükemmel ordular kurdular. Mısır'da hüküm süren Eyyubî sultanlarından Melik Salih de bu Kıpçak Türklerinden birçok-

larını satın almış ve «Memlûk - Kölemen» adiyle bir hassa ordusu kurmuştu. İlk defa 1250 de bunlardan Ay Bey bir hükümet darbesiyle sultanlığını ilân etti. İlk Kölemen devri onunla başlar. Onlardan üç ayrı sülâleden 28 hükümdar geçmiştir. Zamanları çok gürültülü geçmiş olmakla beraber içlerinde Mısırın umranına, irfanına ve zenginleşmesine hizmet edenler çoktur. Meselâ Sultan Kalavun, Sultan Baybars ve Sultan Hasan camileri hâlâ Mısır'ın en kıymetli mimarlık eserlerini teşkil ederler. İkinci Kölemenler devrine bâzı defa Çerkez Kölemenleri devri diyenler varsa da hakikatte o sülâlelerin de çoğu Türklerdi ve İkinci Kölemenler devri Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı istilâsına kadar devam etmiştir.

KÖMEÇ i. Bot. Papatya ve ayçiçeğinde olduğu gibi, sapın yassılaşmış ve genişlemiş ucu üzerinde çiçeklerin yanyana toplanması şeklindeki çiçek durumu. eskt. Kumme. [Capitule]

KÖMÜR i. Yakıldıktan sonra toprakla örtülerek söndürülmüş odundan yapılan,

Maden kömürü üzerinde görülen fosil izleri

yahut binlerce yıl derin toprak tabakaları altında kalmış ve birçok kimya değişmelerine uğramış türlü nebat ve ağaç yığınlarından siyah kaya tabakaları halinde teşekkül ederek yer altından çıkarılan kara ve yanıcı madde ki birinci şekilde yapılanına «odun kömürü», ikinci tarzda meydana gelerek yerden çıkarılanına da «maden kömürü» denir. Odun kömürü yalnız mangallarda yakılıp ısınmak yahut yemek pişirmek için kullanılır. Kalorisi nev'ine göre pek ziyade yüksek olan maden kömürü ise soba ve kaloriferlerde ısıtma vasıtası olarak kullanıldığı gibi her türlü buhar makinelerini işletmekte, bü-

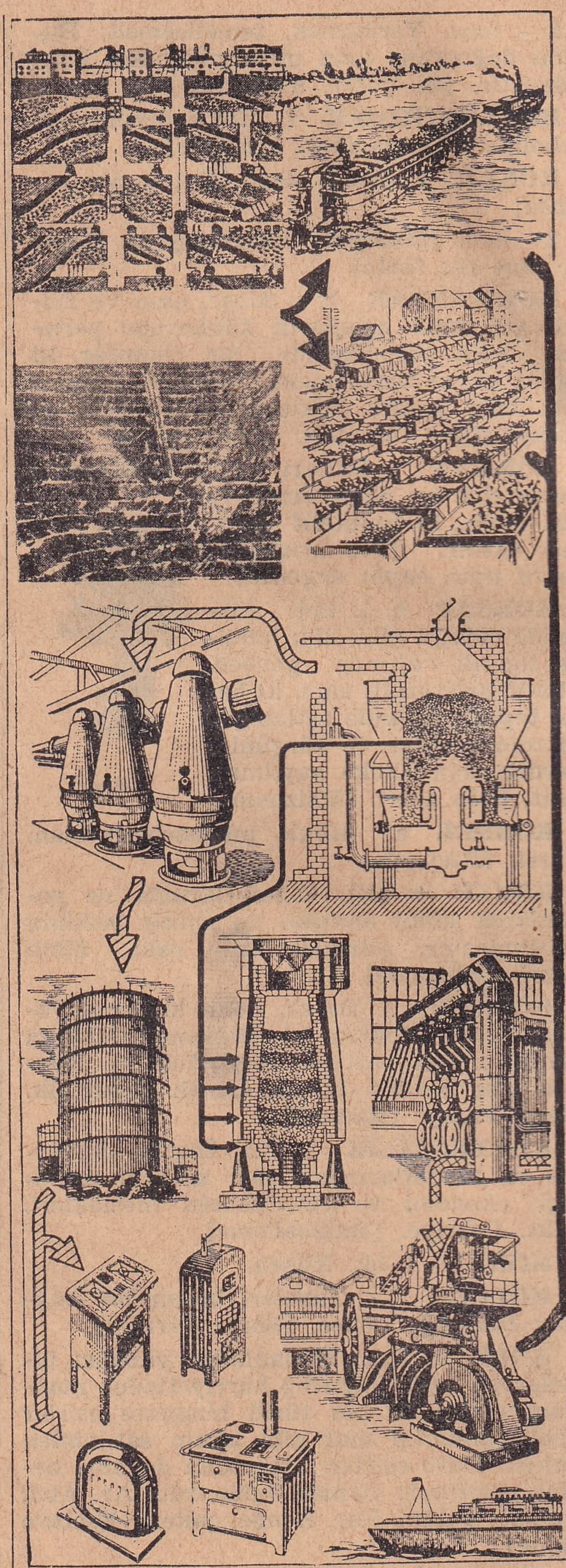

Maden kömürü istihsali: Birinci ve ikinci sıraların solunda yer altından ve yer üstünden çıkarılışı gösterilen maden kömürü nehir ve kara yollariyle nakledilerek tasfiyehanelerde, üçüncü sıranın solunda gösterildiği gibi hususi furunlarda yakılır. Elde edilen gazlar, solda yukarıdan aşağı içi çizgili oklarla gösterildiği gibi, tasfiye kulelerinden geçirilip gazometrelerde toplanarak şehirlere yarar. Tasfiyehanelerdeki ocaklardan elde edilen kok, dördüncü sırada dört başlı okla gösterildiği veçhile demir ve çelik fabrikalarında yüksek furunlarda kullanılır. Maden kömürü dördüncü ve beşinci sıraların sağında gösterildiği gibi elektrik fabrikalarında ve büyük nakil vasıtalarında kullanılır.

yük endüstriyi meydana getiren makinelere hareket vermekte kullanılır. Maden kömürünün faydası yalnız bunlarla da kalmaz. Havagazı, kok, katran bu kömürden çıkarılır. Katrandan ise binlerce faydalı kimya maddesi istihsal edilir. Bunların arasında ilâçlar ve türlü boyalar vardır. [Charbon, charbon de bois, charbon de terre, houille]

2 - s. Siyah, kapkara: Kömür gözlü, kömür saçlı. [Très noir]

KÖMÜRCÜ s. Kömür yapan veya satan kimse. [Charbonnier]

2 - Vapur, fabrika gibi yerlerde ocağa kömür taşımak ve atmakla uğraşan işçi. [Ouvrier qui travaille sur le charbon]

KÖMÜRCÜLÜK i. Kömürcünün yaptığı iş. [Metier de charbonnier]

KÖMÜRLEŞMEK f. Kömür haline gelmek. [Se carboniser]

KÖMÜRLEŞTİRMEK f. Kömür haline getirmek. [Carboniser]

KÖMÜRLÜ* (Göllet) Erzurum vilâyetinin Oltu ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 27 köyü, 6.966 nüfusu olup bunun 256 sı bucak merkezi olan Göllet köyündedir. Kömürlü bucağı Oltu ilçe merkezinin 15 kilometre kuzey doğusunda ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır.

KÖMÜRLÜK i. Kömür konulan yer, kömür ambarı. [Charbonnerie]

KÖPEK i. Memeli hayvanların etyiyen ve parmakları üstünde yürüyen kısmından, insanın en eski zamanlardanberi ehlileştirdiği bir hayvan ki zekâsından ve hâfızasından dolayı ilk zamanlardanberi insanların avda ve harbde, çobanlık, bekçilik gibi işlerde daima çok sadık arkadaşı ve yardımcısı olmuştur. Dördüncü Zamana ait olduğu tahmin edilen toprak tabakaları arasında bile köpek iskeletlerine ait izler insanınki ile birlikte bulunmaktadır. Köpeklerin boy ve şekil bakımlarından yüzlerce çeşidi vardır ki hepsini başlıca dört büyük grupa ayırırlar ve gördükleri hizmet itibariyle bu dört grubu 1) çoban köpekleri, 2) bekçi köpekleri, 3) av köpekleri, 4) lüks köpekler diye sıralamak kabildir. Bunların içinde bir tay büyüklüğünde olanlarından cebe sığacak derecede küçük olan süs köpekleri vardır. İt. Ar. Kelb. Far. Sek. [Chien]

Çeşitli köpek tipleri

2 - mec. Hakaret için kullanılır: O köpekle nasıl arkadaşlık ediyorsun? [Méchant, lâche]

§ Köpeğin ağzına kemik atmak: mec. Birine aleyhte söylenmesin diye bir doyumluk vermek. [Donner un os à ronger à quelqu'un]

KÖPEKAYASI b. i. Bot. Ballıbabagillerden çiçekleri çevresinde demet halinde toplanmış ıtırlı bir bitki. [Espèce de plante aromatique du genre labiées]

KÖPEK BALIĞI b. i. Deniz canavarlarından sayılan ve çok defa sıcak memleketlerin denizlerinde yaşıyan keskin ve kuvvetli dişleri, geniş ağzı bulunan bir balıktır, ki irileri arasında sekiz metre boyunda olanlara bile raslandığı söylenir. Sıcak memleket denizlerindekinin insan etine düşkün olanları ve Suriye sahillerinde yüzen adamları kapanları da vardır. 140 kadar çeşidi olduğu söylenir. Yumurta ile değil doğurmak suretiyle ürerler. Çeşitleri arasında camgöz, kedi balığı da vardır. [Requin]

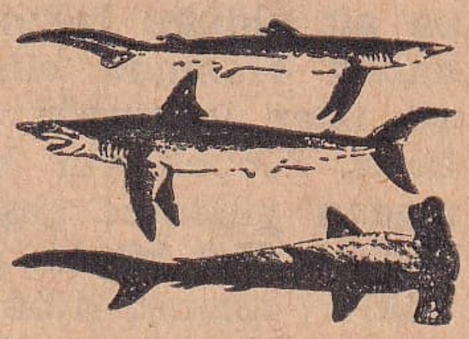
Üç tip köpek balığı

KÖPEKDİŞİ b. i. Azı dişleriyle kesici dişler arasında iki tarafta ve altlı, üstlü birer tane bulunan sivri diş, ki etoburlarda uzuncadır. [Canine]

KÖPEKGİLLER ç. b. i. Zo. «Köpek, kurt, çakal» gibi etobur memelileri içine alan hayvan familyası. eskt. Kelbiye. [Canidés]

KÖPEKLEMEK f. Korku, pişmanlık veya yorgunluk gibi bir sebepten aşağılamak, zebun ve takatsiz düşmek, yahut yalvarıp yaltaklanmak. [Tomber en défaillance comme un chien affarouché]

KÖPEKLİK i. Köpekçe hareket, köpek gibi yaltaklanma, alçaklık. [Lâcheté]

KÖPEKMEMESİ b. i. Koltuk altında çıkan çıban. [Sorte de tumeur qui se produit sous l'aiselle, bubon]

KÖPEKÜZÜMÜ b. i. bk. İtüzümü.

KÖPOĞLU b. s. Hain, kahbe. [Canaille]

2 - Kurnaz, işini bilir ve düzenci. [Rusé, habile mais méchant]

§ Köpoğluluk: mec. Kurnazlık, düzencilik. [Ruse, canaillerie, habileté d'un méchant]

KÖPRÜ i. Bir suyun veya çukur bir yerin bir tarafından öteye geçmek için yapılan ahşap, kâgir veya demirden yol veya bina. Ar. Cesir, kantara. [Pont]

2 - İki ucu ilişik, ortası asıntıda olan şey: Kilit köprüsü, toka köprüsü. [Tout ce qui a la forme d'un pont]

§ Asma köprü: İki tarafında yüksek kuleler bulunan ve ortası çelik kablolar Londra'da Times üerindeki Tower köprü: New York'taki Brooklyn köprüsü ile Londra'da Taymis üzerindeki Tower köprüsü asma köprülerin en meşhurlarındandır. [Pont levis]

§ Köprübaşı: Ask. İlerlemek için çıkılan elverişli kıyı veya tutulan nokta. [Position, rive occupée par les troupes]

2 - mec. Ehemmiyetli görünmemekle beraber ileride yapılacak büyük işler için bir dayanma noktası ve başlangıç olabilecek küçük bir başarı: Bu muamele yarınki teşebbüs için bir köprübaşı demektir. [Commencement, introduction]

KÖPRÜ* bk. Vezirköprü.

KÖPRÜBAŞI* (Şarkıgöneşare) Trabzon vilâyetinin Sürmene ilçesi bucaklarından biridir. 21 köyü, 19.607 nüfusu vardır. Bunun 1.021 i bucak merkezi olan Şarkıgöneşare köyündedir. Köprübaşı bucağı Sürmene'nin 23 kilometre güney doğusundadır. Aralarındaki yol ancak patika halindedir.

KÖPRÜCÜ s. Köprü yapan usta, askerlikte tombazlarla köprü kuran istihkâm kıtası. [Constructeur de ponts, pontonnier]

KÖPRÜCÜK i. Omuz başiyle göğüs kemiğinin üst kısmı arasında bulunan ve derinin altında belli olan kemik. Ar. Terkuva. [Clavicule]

KÖPRÜCÜLÜK i. Köprü yapma işi, askerin köprü kurma hareketi. [Pontonnerie, manoeuvre des pontonniers]

KÖPRÜLÜ* (Cirenas) Antalya vilâyetinin Gündoğmuş ilçesine bağlı bir bucaktır. 11 köyü, 3.905 nüfusu olup bunun 485 i bucak merkezi olan Cirenas köyündedir. Köprülü bucağı Gündoğmuş ilçe merkezinin 30 kilometre güney doğusundadır. Aralarındaki yol patika halindedir.

KÖPRÜLÜ* (Veleze) 1913 ten önce Selânik vilâyetimizin bir kazası olan ve şimdi Yugoslavya toprakları içinde kalan bir kasabamızın adıdır. Selânik'in 145 kilometre batısında Vardar nehri üzerinde olup bizim zamanımızda 17.000 kadar nüfusu ve dokuz camisi vardı.

K Ö P R Ü L Ü*, Mehmet Fuat (doğ. 1890). Tanınmış ilim ve edebiyat adamlarımızdandır. İstanbul'da doğdu. Yazı hayatına lise tahsilinden sonra ve pek genç

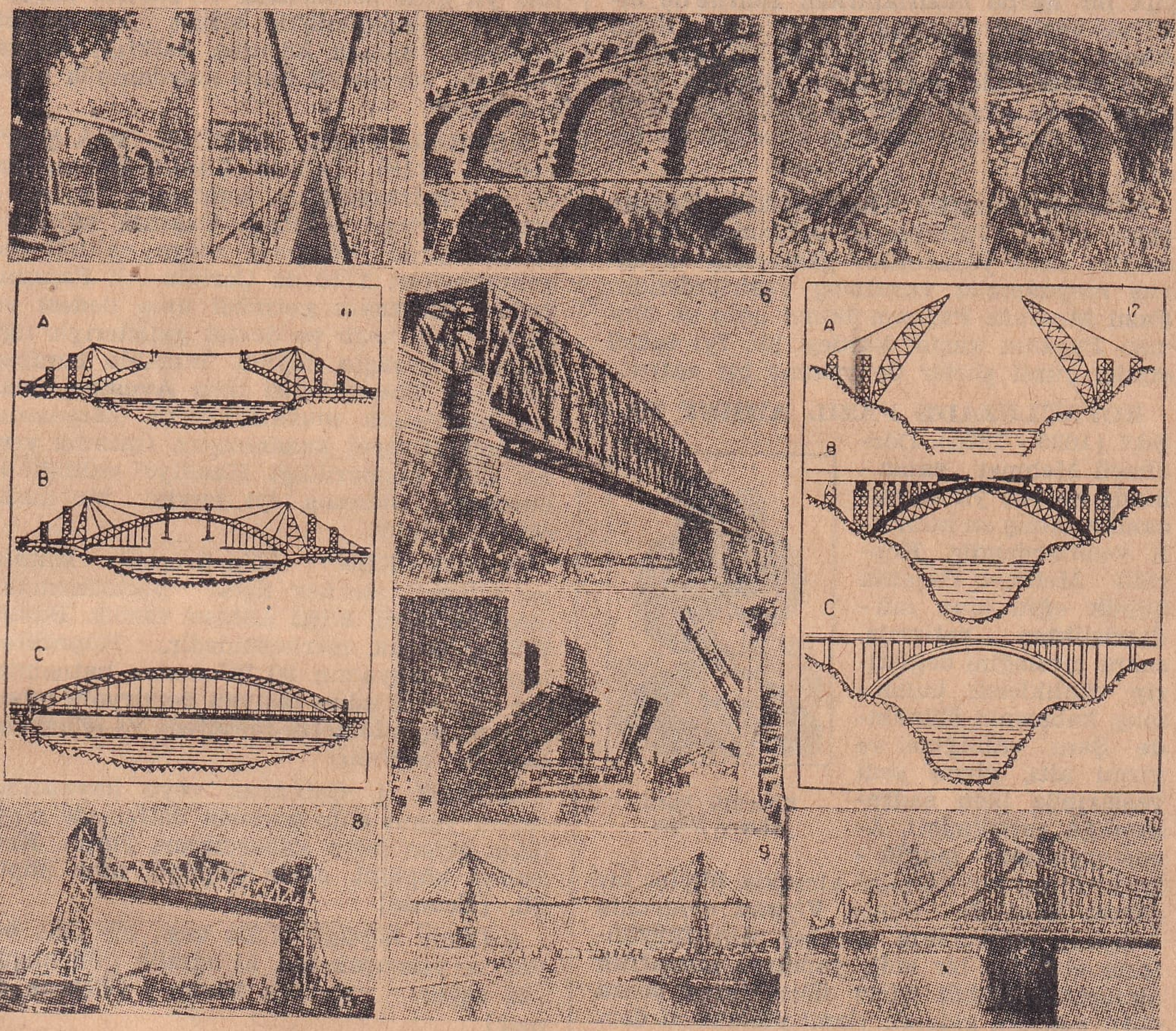

Köprüler: 1 - Taş köprü; 2 - Asma köprü; 3 - Roma usulü kemerli köprü; 4 - İp köprü; 5 - Tek kemerli taş köprü; 6 - Çelik köprü; 7, 8, 9 ve 10 - Modern tipte çeşitli köprüler, 11 - Kemerli madenî köprünün çeşitli inşa safhaları; 12 - Bir betonarme köprünün çeşitli inşa safhaları

iken başlamış, 23 yaşında iken eski Darülfünun Edebiyat Fakültesi müderrisi olmuştu. Muhtelif tarihlerde fakülte reisliğine seçilmiş, Avrupa merkezlerindeki ilmî kongrelere iştirak etmiş, bir aralık maarif müsteşarlığında bulunmuştu. Milletvekili olduktan sonra profesörlükten emekliye ayrıldı. 1946 da Demokrat Partiyi kuranlardandır. Edebiyat tarihimize dair değerli tetkik eserleri, «İslâm Ansiklopedisi» tercümesinde kıymetli makaleleri vardır. Kitap halindeki başlıca eserleri: «Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar», «Türk Edebiyatı Tarihi», «Türkiye Tarihi», «Bugünkü Edebiyat», «Millî Edebiyatta İlk Mübeşşirler», «İslâm Medeniyeti Tarihi», «Türk Saz Şairleri», «Anadolu Selçukları Tarihinin Yerli Kaynakları», «Osmanlı İmparatorluğunun Etnik Menşei Meselesi».

KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA* (ölm. 1661). Osmanlı devrinin büyük ve muvaffakiyetli sadrazamlarından biridir. Vezirköprü'de doğup gençliğinde saray hizmetine girmiş, Hüsrev Paşa hazinedarlığından yetişerek valiliklerde bulunduktan sonra Dördüncü Mehmedin on dört, on beş yaşlarında bulunduğu sırada Mimar Kasımın tavsiyesiyle padişahın annesi Turhan Sultan tarafından sadrazamlığa getirilerek 1656 dan ölümüne kadar bu makamda bulunmuştur. Zorbaları ve haydutları tepelemekte, Bozcaada ile Limni'yi geri almakta, isyan eden Erdel beyini yola getirmekte ve memlekette inzibatı temin ederek devletin haricî kudretini canlandırmakta büyük hizmetleri vardır. Avrupaya karşı bü-

Köprülü Mehmet Paşa

yük bir harbe hazırlanırken Edirne'de öldü ve vasiyeti üzerine yerine oğlu Fazıl Ahmet Paşa geçti. İstanbulda Divanyolundaki türbesinde gömülüdür. Okuyup yazması yoktu. Çoğu haklı ve yerinde olmakla beraber fazla kan dökmüş olmakla da tanılır.

KÖPRÜLÜZADE ABDULLAH PAŞA* (ölm. 1735). Valiliklerde bulunmuş, İran serdarı iken yararlıklar göstermiş ve savaş meydanında vurulmuş vezirlerdendir. Fazıl Mustafa Paşanın ikinci oğlu ve Numan Paşanın küçük kardeşi idi. İyi tahsil etmiş, güzel şiirler de yazmış bir zattır.

KÖPRÜLÜZADE FAZIL AHMET PAŞA* (1635 - 1676). Dördüncü Mehmet zamanında on beş yıl sadrazamlık etmiş en kudretli vezirlerdendir. Köprülü Mehmet Paşanın büyük oğlu olup müderrislikten yetişmiş, sonra mesleğini değiştirip valiliklerde bulunmuş, babasının ölümünde Şam valiliğine, ve yirmi altı, yirmi yedi yaşlarında iken sadrazamlığa getirilmişti. Avusturyalıları mağlûbederek Oyvar kalesini almakla büyük bir şöhret kazandı. Sonra Viyana civarında bozguna uğramakla beraber Avusturyalılarla elverişli bir sulh yapmıya muvaffak olmuştu. Dahilî işleri düzelttikten sonra Girit adasına giderek yirmi yıldanberi devleti uğraştıran Girit fethini - Kandiye kalesini büyük fedakârlıklar pahasına almak suretiyle - tamamlamıya muvaffak oldu. Son yılında Lehistan üzerine sefere hazırlanırken Edirne yolunda öldü ve babasının Divanyolundaki türbesi yanına gömüldü.

Köprülü Fazıl Ahmet Paşa

KÖPRÜLÜZADE FAZIL MUSTAFA PAŞA* (1637 - 1691). İkinci Süleyman ile İkinci Ahmet zamanlarında iki yıl üç ay sadrazamlıkta bulunmuş ve savaş meydanında vurulmuş değerli vezirlerdendir. Köprülü Mehmet Paşanın ikinci oğlu ve Fazıl Ahmet Paşanın küçük kardeşi idi. O da müderrislikten yetişerek kardeşinin yerine sadrazam olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın zamanında 1680 de vezirlikle valiliklerde, muhafızlıklarda bulundu. Arada azledilerek sürülmekle beraber Sakız muhafızı iken 1689 da sadrazamlığa geçirildi. Memleket içindeki bozuklukları, devlet bütçesiyle orduyu düzelttikten sonra mükemmel bir ordu ile Avusturyalıların üzerine yürüyüp muzaffer oldu. Niş, Budin ve Belgradı geri aldı. Ertesi yıl gene serdarlıkla ve zaferle harbederken Salankomin'de bizzat bir süvari kıtasının başında hücuma kalktığı sırada alnından vurularak harb meydanında kaybolmuştur.

KÖPRÜLÜZADE NUMAN PAŞA* (1668 - 1718). Üçüncü Ahmet zamanında iki ay sadrazamlıkta bulunmuş vezirlerdendir. Fazıl Mustafa Paşanın oğludur. Medreselerde okumuş, sonra valiliklerde bulunmuştur. 1710 da Çorlulu Ali Paşanın yerine sadrazam getirildi ama dedesi ve babası gibi harb ve devlet gaileleriyle uğraşacak mizaçta değildi. Bununla beraber sonraları Bosna valisi iken Avusturyalıların hücumunu muvaffakıyetle karşılamış ve muzafferiyet kazanmıştır. Gailesiz yerdir diye gönderildiği Kandiye valiliğinde ölmüştür. Okumuş, iyi huylu bir insan olarak tanılır.

KÖPRÜÖREN* (Köprüveren) Kütahya vilâyeti merkez ilçesi bucaklarından olup 28 köyü, 8.162 nüfusu vardır. Bunun 826 sı bucak merkezindedir. Köprüören köyü Kütahya'nın 20 kilometre batısındadır ve kendi adını taşıyan demiryolu istasyonuna üç kilometre mesafede ve istasyona şose ile bağlıdır.

KÖPÜK i. Çalkanan veya kaynatılan suyun yahut sulu şeylerin üstlerinde meydana gelen hava kabarcıkları yığını. Kef: Sabun köpüğü, deniz köpüğü, ağız köpüğü. [Écume]

§ Deniz köpüğü: Lüle taşı, bir cins beyaz ve yumuşak taş, ki ağızlık gibi küçük süs eşyası yapmıya yarar. [Écume de mer]

2 - Açık mavi renk. [Bleu clair]

3 - Atlarda kızıl don (ton), doru. [Bai clair (robe du cheval)]

KÖPÜKLENMEK f. Köpük bağlamak: Kahvenin suyu çok kaynamış, artık köpüklenmiyor. [Écumer, mousser]

KÖPÜKLÜ s. Köpüğü olan: Köpüklü kahve, köpüklü bira. [Écumant, mousseux]

KÖPÜRMEK f. Köpük meydana getirmek, köpüklenerek kabarmak: Sabun köpürdü, kahve köpürdü. Reçel ekşiyip köpürmüş. [Écumer]

2 - Fazla öfkelenip taşkınlık yapmak: Karısı eve geç geldiği için köpürmüş, bağırıp duruyor. [Enrager, être furieux]

KÖPÜRTMEK f. Köpürmesine, öfkelenmesine sebebolmak. [Faire écumer, rendre furieux]

KÖR s. Gözü görmiyen, görmek kabiliyeti bulunmıyan: Kör dilenci, kör bir hayvan. Ar. Âmâ. Far. Nâbinâ. [Aveugle]

2 - Keskin olmıyan: Kör çakı, kör ma-

kas. [Qui n'est pas aigu, qui n'est pas tranchant]

3 - Az aydınlık veren, karanlık, ışıksız: Kör lâmba, kör kandil, kör bir oda. [Obscure]

4 - Arkası tıkalı olan veya işe yaramıyan: Kör hat, kör kuyu, kör bostan, kör yol. [Impraticable, qui est hors d'usage]

5 - mec. Dikkatsiz, gafil, dalgın, ihtiyatsız, anlayışsız: O kazaya işaret memurunun körlüğü sebebolmuş. [fig. Qui n'a pas de prévoyance]

§ Körboğaz: Obur, çok yiyen. [Glouton, gros mangeur]

§ Kör çapa: Toprak topaklarını dağıtmakta kullanılan çapa. [Hoyau]

§ Kör döğüşü: mec. Birbirinden habersiz ve birbirini bozacak şekilde yapılan iş: Programsız işe başlamışlar, bir kör döğüşüdür gidiyor. [Désordre, manque d'ordre, de tactique, tout ce qui est fait à l'aveuglette]

§ Kör düğüm: Çözülemiyen düğüm. [Noeud indissoluble]

2 - mec. Çetrefil mesele. [Question très compliquée]

§ Kör kadı: Her doğru bildiğini herkesin yüzüne karşı pervasız söyliyen kimse. [Personne trop franche]

§ Kör kandil: mec. Pek sarhoş. [Ivre]

§ Kör kaya: Denizin sığ yerinde yüze yakın, fakat görünmediği için tehlikeli olan kaya. [Rocher dans la mer]

§ Kör kör parmağım gözüne: Pek belli, göze batacak derecede meydanda. [C'est clair comme deux et deux font quatre]

§ Kör kütük: mec. kendini bilmiyecek derecede sarhoş. [Ivre - mort]

§ Kör ocak: Çocuksuz aile. [Famille sans enfant]

§ Kör olası: Bir beddua olarak söylenir. [Une forme de malédiction]

§ Kör ölür badem gözlü olur, kel ölür sırma saçlı olur: Ortadan kaybolduktan sonra bir şeyin fazla övülmesi halinde söylenir. [On dit quand on exagère la valeur d'une personne morte on d'une chose perdue]

§ Kör sıçan: Köstebek. [Taupe]

§ Körü körüne, kör körüne: Hiç dikkat etmiyerek, en ufak bir ihtiyatta bulunmaksızın, büyük bir gafletle: Körü körüne o fırsatı kaybetti. [Aveuglement]

§ Ölünün körü: «Kör ölür badem gözlü olur» meseline telmih olarak ve birinin sözünü tezyif etmek üzere söylenir: Hele bak ne diyor, ölünün körü! [On dit pour mépriser une parole, une idée]

KÖRBARSAK b. i. Kalın barsağın ince barsakla birleştiği yerde bulunan ve çıkmaz bir boruya benziyen kısmı. eskt. Âver. [Coeucune]

KÖREBE b. i. Bir çocuk oyunu ki gözleri bağlanan ve «ebe» olan çocuk el yordamiyle etrafında dolaşanlardan birini yakalarsa bu defa yakalanan ebe olur ve onun gözleri bağlanır. [Colin - maillard]

KÖRELMEK f. Eski canlılığı, faaliyeti azalmak; ateş sönmiye, kaynak kurumıya yüz tutmak: Bu sokak artık köreldi. [Perdre sa vivacité, son activité]

2 - Biyol. Vazifesi kalmadığı için veya başka sebeplerden dolayı bir uzuv (organ) beslenmiyerek küçülmek. eskt. Dumura uğramak. [Atrophier]

KÖREŞE i. Yerdeki karın yüzünde tutan cam gibi ince buz tabakası. [Verglas]

KÖRFEZ i. Karanın içine sokulmuş dar ve uzun deniz parçası. Haliç, büyük koy: İzmit körfezi, Venedik körfezi. [Golfe]

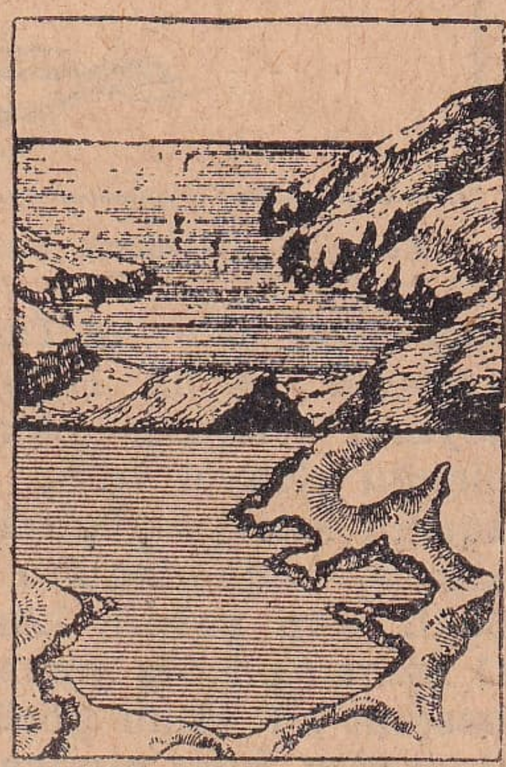

Yukarıda, körfez; aşağıda, haritada gösterilişi

KÖRLEMEDEN zf. Körcesine, hiç dikkat etmeden, anlamadan dinlemeden: körlemeden attı ve tuhaf bir tesadüfle vurdu. [Sans connaissance, par ignorance]

KÖRLENMEK f. Körelmek, işlemez, vazifesini yapamaz hale gelmek: O fabrika açılalı şuradaki tezgâh körlendi. Caddedeki bakkal yüzünden köşedeki dükkân körlendi. [Perdre son activité, être désachalanté]

KÖRLEŞMEK f. Görmez hale gelmek. [S'aveugler]

2 - Kesmez olmak, keskinliğini kaybetmek. [S'émousser]

KÖRLEŞTİRMEK f. Keskinliğini azaltmak: Makası körleştirdi. [Émousser]

KÖRLETMEK f. Körlenmesine, işlemez bir hale gelmesine, canlılığını kaybetmesine sebebolmak: Çocuğun istidadını körletmemeli. [Rendre inactif, éteindre]

KÖRLÜK i. Kör olma hali, göz sakatlığı. Âmâ. [Cécité]

2 - mec. Safdillik, dikkatsizce ve ihtiyatsızca hareket. [Négligence, inatention]

KÖRMÜKÇÜ* bk. Hâzım.

KÖROĞLU*, Köleoğlu (ölm. 1650).

Hikâyesi hâlâ Anadoluda okunup söylenen bir yiğit hayduttur. Zulme karşı durmak dâvasiyle haydutluk eden bu adamın

Köroğlu (Ressam Sururi Gümen'e göre)

sergüzeşti «Naima Tarihi» ndeki hâdiseler arasında vardır. Bolu civarında bir derebeyinin atlarına bakan bir adamın oğlu olduğu rivayet edilir. Bir gün derebeyi bu adama kızmış, gözlerini oydurup kötü bir atın sırtında dağlara sürmüş. At, sırtına bağlı olan zavallı körü, köyüne getirmiş. O zaman on beş yaşında olan Köroğlu babasının bu halini görüp günün birinde zalimlerden hınç almıya ahdetmiş. Bolu beyine musallat olan ve bu yüzden bir hayli adam öldüren ve nihayet yaralı olarak ele geçip İstanbulda Parmakkapıda asılan Köroğlu'nun bu yiğit haydut olması ihtimali çok kuvvetlidir.

KÖROĞLU b. i. mec. (Tahakkümünden kinaye olarak meşhur «Köroğlu» na benzetmek suretiyle) Karı, zevce: Bizim köroğlu izin verirse gelirim. Evde kalabalık yok, bir Köroğlu, bir Ayvaz. [Épouse]

KÖRPE s. Taze, yeni yetişmiş, turfanda, «kart» ın zıttı: Körpe bir fidan, körpe hıyar. [Frais, qui est en son primeur]

2 - Pek genç, henüz olgunlaşmamış: Körpe kız, körpe bir vücut, körpe bir dimağ. [Jeune, nouveau]

KÖRPECİK s. Pek taze, çok genç. [Très frais, très jeune]

KÖRPELİK i. Tazelik, pek genç oluş. [Fraicheur]

KÖRÜK i. Ateşi havalandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfüren alet. [Soufflet]

2 - Armonik, akordeon gibi hava ile çalınan musiki aletlerinde hareket ettirildikçe havayı veren kısım. [Soufflet d'un instrument de musique]

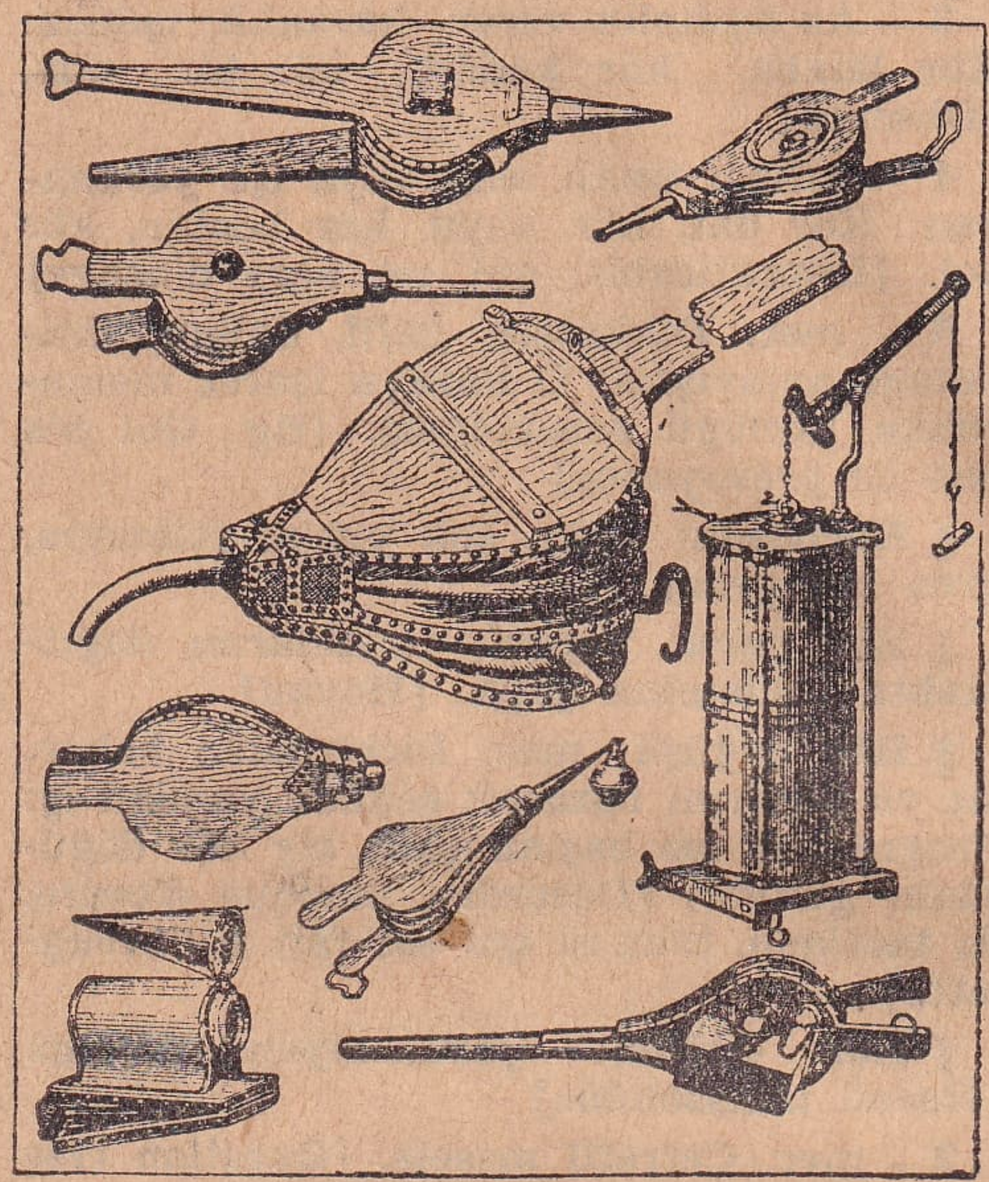

Çeşitli işlerde kullanılan körükler

3 - Bâzı eşya ve aletlerde üst üste katlanarak açılıp kapanmıya yarıyan kısım: Payton körüğü, fotoğraf makinesi körüğü. [Capote de voiture etc.]

KÖRÜKLEMEK f. Körükle üflemek: Sobayı körüklemek. [Souffler avec un soufflet]

2 - mec. Kızıştırmak, teşvik etmek: Öfkesini körüklemek, kavgayı körüklemek. [Attiser, exciter]

KÖRÜKLÜ s. Körüğü olan: Körüklü payton, körüklü fotoğraf makinesi. [Qui a un capote, à soufflet]

KÖS Far. i. [كوس] Eskiden katır veya develerle taşınarak harblerde işaret vermek veya hücum, zafer gibi hallerde çalınmak üzere kullanılan büyük davul (Farsçası «kûs» olup «kös» şeklinde türkçeleşmiştir). [Gros tambour]

§ Kös dinlemiş: Pişkin, olur olmaz şeye aldırış etmiyen, tecrübe sahibi. [Mûr, qui a acquis de l'expérience]

KÖSE Far. s. Sakalı, bıyığı çıkmıyan veya pek seyrek olan: Adı Musa, kendi köse, boyu kısa olandan korkmalı derler. [Qui a la barbe et les moustaches clairsemées ou qui n'en a point, imberbe]

KÖSE* Gümüşane vilâyetinin Kelkit ilçesi bucaklarından biridir. 16 köyü, 8.565 nüfusu vardır. Bunun 1.160 ı bucak merkezi olan ve Kelkit'in 24 kilometre kuzey doğusunda bulunan Köse köyündedir. Aralarında arabaya elverişli yol vardır ve Köse bucak merkezi Gümüşaneye de 30 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlı bulunmaktadır.

KÖSE MİHAL* (Gazi Mihal) Osmanlı devletinin kuruluşunda yararlıkları görülmüş, sonradan Müslüman olmuş bir Rum derebeyidir. Uludağ eteğinde Harmankaya beyi olarak tanılır. Osman Beye bir çarpışmada esir düşmüş, onun kahramanlığını ve âlicenaplığını beğendiği için hizmetinde kalarak bâzı fetihlerde yardımı olmuştur. Asıl adının Kosifos Mihaelis olduğu rivayet edilir. Oğlu ve torunları da muharebelerdeki yararlıklariyle tanınmışlardı. Onun soyuna mensubolanlar hâlâ vardır. Harmankaya'da ölmüştür. Oradaki türbesi Baba Mihal türbesi diye ziyaret edilir.

KÖSE MUSA PAŞA* (ölm. 1808). Üçüncü Selim zamanında yeniçeri ayaklanmasına sebebolmakla tanılan bir vezirdir. Yenişehir Fener'de doğmuş, vezirlerin divan efendiliğinden yetişmiştir. Körüklediği Kabakçı Mustafa ihtilâlinin bastırılmasından sonra İzmirde başı kesilmişti.

KÖSELE Far. i. [کاوساله] Öküz veya sığır gönünden tabaklanmış deri, ki ayakkabı tabanı, bavul, çanta gibi kalın ve dayanıklı şeyleri yapmakta kullanılır. [Semelle de cuir]

§ Kösele suratlı: Sıkılması olmıyan, pek saygısız, küstah. [Très impudent]

KÖSELİK i. Köse olma hali. [État de celui qui a la barbe clairsemée]

KÖSEM i. bk. Kösemen.

KÖSEM VALDE SULTAN* bk. Mahpeyker.

KÖSEMEN i. Sürünün önünden giden ve bu işe alıştırılmış olan koç, sürü kılavuzu. [Bélier ou bouc qui marche en tête du troupeau]

2 - Vuruşturulmıya alıştırılmış iri koç veya teke. [Bélier ou bouc lutteur]

3 - mec. Cesaretli, serbes, cüretli. [Hardi]

KÖS KÖS b. zf. Ağır ağır, başı önde, azçok neşesiz ve düşünceli bir halde: Onu görünce hiçbir şey söylemeden kös kös evine gitti. [Lourdement, lentement]

KÖSKÖTÜRÜM s. Büsbütün kötürüm. [Complètement paralytique]

(İhtar: Bu kelimedeki «kös» eki «kö» veya «kü» ile başlıyan sıfatların başlarına getirilerek onların mânalarına mübalâga ve kuvvet verir. «Küskütük» de bunun gibidir).

KÖSNÜ i. Erkek ve dişinin birbirine karşı duydukları istek, şehvet. [Désire charnel]

KÖSNÜK s. Eş isteme zamanı gelmiş (dişi hayvan). [Femelle entrée en chaleur]

KÖSNÜMEK f. (Dişi hayvan hakkında) Eş isteme zamanı gelmek, azmak, kızmak: Kösnümüş kısrak attan kaçmaz. [Entrer en chaleur, entrer en rut (se dit des femelles)]

KÖSTEBEK i. Memeli hayvanların böcekcil (böcekle yaşıyan) kısmından, toprağın altında oymuş olduğu yuvalarda yaşar küçük bir hayvan, ki gözleri pek ufak ve tüylerinin arasında hemen hemen kaybolmuş bir haldedir. Bundan dolayı «kör sıçan» da derler. Zararlı böcekleri mahvettiği için bir dereceye kadar faydalı ise de kökleri kestiği için gene zararlı sayılır, derisi kürk yapmıya yarar. [Taupe]

Köstebek

§ Köstebek illeti: Sıracanın bir nev'i. [Une espèce de scrofule]

KÖSTEK i. Kaçmaması için hayvanın iki veya üç ayağına vurulan bağ, bukağı. [Entrave de chaîne]

2 - Saat gibi bâzı süs eşyasına takılan altın, gümüş gibi madenlerden ince zincir. [Chaîne de montre]

KÖSTEKLEMEK f. Hayvanın ayağına köstek vurmak, bukağılamak. [Lier avec des entraves]

2 - mec. Engel olmak, bir işi yürümez hale getirmek. [Entraver, empêcher]

KÖSTEKLENMEK f. Ayağına köstek vurulmak, bukağılanmak. [Être entravé]

2 - mec. Yürümez hale getirilmek. [Être empêché]

KÖSTEKLİ s. Köstekleniş olan, kösteği bulunan: Ayağı köstekli, saati köstekli. [Entravé ou qui a une chaîne]

KÖSTENCE* [Constantza] Romanya'nın Karadenizde limanı ve Dobruca eyaletinin merkezi olan 28.000 nüfuslu şehir ki Bükreş'e demiryoliyle bağlıdır. Eski bir Türk şehri olup hâlâ halkının bir kısmı Türktür ve Türk olmıyanların çoğu da türkçe konuşurlar. Ehemmiyetli miktarda buğday yetiştiren Dobruca'nın un ambar-

ları oradadır. Hayli mamûr bir belde olup sahilde güzel bir rıhtımı vardır.

KÖSTENDİL* [Kustendil] Bulgaristan'da Sofya'nın 70 kilometre batısında Struma nehrinin kaynaklarına yakın yerde ilçe merkezi olan ve ziraat mahsullerinin pazarı halinde bulunan 15.000 nüfuslu eski bir Türk kasabasıdır.

KÖŞE Far. i. [كوشه] Doğrultuları (istikametleri) ayrı iki çizgi veya yüzeyin (sathın) kavuştukları yer. Bucak, zaviye, açı: Duvarın köşesi, masanın köşesi, mendilin köşesi, dört köşeli bir direk. [Angle]

2 - Tenha veya ücra yer, yalnız başına kalınan yer, uzlet, inziva yeri: Bir köşeye çekilmiş. Bir köşede unutuldu. [Coin]

§ Ciğer köşe: (Farsça Ciger-kûşe): Pek sevilen biri hakkında söylenir. [Mon chéri ou ma chérie, mon petit chou (terme de caresse]

§ Köşe başı: Sokağın dönecek yeri. [Coin d'une rue]

§ Köşe bucak: Ücra yerler, göze çarpmıyan yer: Köşeyi bucağı aramalı, belki bulunur. [Dans les coins et recoins, partout]

§ Köşe kapmaca: Köşeleri tutan çocukların ortada fırsat kollıyan ebeye kaptırmamıya dikkat ederek hızla köşe değiştirmek suretiyle oynadıkları oyun, ki köşesini kaptıran ebe olur. [Quatre-coins (jeu d'enfants)]

§ Köşe müftüsü: Ötekinin, berikinin işine ve dâvasına karışarak dalavere çeviren. [Intrigant, imposteur]

§ Köşe sarrafı: Sokak veya dükkân köşelerinde para bozmak veya değiştirmek gibi işler yapan küçük sarraf. [Changeur qui tient une petite boutique dans le coin de rue]

§ Köşeye çekilmek: Bir işe karışmıyarak kendi âleminde yaşamak. [Se retirer dans un coin, vivre solitaire]

§ Köşeye oturmak: Gelin olmak: On beşinde köşeye oturmuştu. [Être nouvelle mariée]

KÖŞEBEND Far. i. Köşe bağı. Bir köşe teşkil eden kereste ve saireyi tutturmıya mahsus açı (zaviye) biçiminde demir lâma, ki civata ile tespit edilir. (Farsçası «kûşe-bend» dir). [Lame de fer pour fixer les coins des objets en amas]

KÖŞEGEN b. i. Mat. Bir çokgende (mudallada) ardışık (müteakıp) olmıyan veya bir çokyüzlüde (çokvecihlide) aynı düzlem (satıh) üzerinde bulunmıyan iki köşe arasına çekilmiş çizgi. eskt. Kutur. [Diagonale]

KÖŞEK i. Deve yavrusu. [Petit de chameau]

KÖŞEKAPMACA b. i. bk. Köşe.

KÖŞEKLEMEK f. (Deve hakkında) Yavrulamak. [Mettre bas (en parlant de chamelle]

KÖŞELEME zf. Köşe biçiminde, köşeye çapraz gelecek şekilde: Kanapeyi köşeleme koymak. [Angulaire]

KÖŞELİ s. Köşesi veya köşeleri olan: Üç köşeli, beş köşeli. [Anguleux, angulaire]

KÖŞK i. Açıklık yerde, bağ veya bahçe içinde yapılmış yazlık ev. [Pavillon, kiosque]

§ Bâzı binaların üst katlarındaki kuleye benziyen kısım, cihannümâ. [Belvédère, tour]

KÖŞK* Aydın vilâyeti merkez ilçesine bağlı bucaklardan biri olup 26 köyü, 11.907 nüfusu vardır. Bunun 1.278 i Aydın'ın 20 kilometre doğusunda ve Nazilli'ye giden demiryolu üzerinde bir istasyon teşkil eden Köşk bucak merkezindedir.

KÖŞKER* (Akpınar) Kırşehir vilâyetinin Kaman ilçesine bağlı bir bucak olup yeni teşkil edilmiş ve kendisine 21 köy verilmiştir. Eskiden Akpınar adını taşıyor ve merkeze bağlı bulunuyordu. 873 nüfusu vardır. Kaman ilçe merkezinin 32 kilometre doğu kuzeyindedir ve ona 17 kilometresi muntazam şose halinde bulunan ve geri kalanı arabaya elverişli olan bir yol ile bağlıdır.

KÖŞKLÜ i. Eskiden İstanbulda yangın kulesinde bekliyen ve yangın çıkınca koşarak ve nâra atarak resmî dairelere, mahalle bekçilerine ve «uğurlar ola!» diye soranlara yangının nerede olduğunu haber veren memur, ki kırmızı bir ceket giyer ve kısa bir süngü taşırdı. Köşklüler hemen daima genç külhanilerden oldukları için tulumbacılar gibi kendilerine mahsus makamla ve «fiyaka» ile nara atarlar ve uğur dilemeden yangını soranlara da bir küfür savurup geçerlerdi. [Anciennement crieur public pour avertir l'incendie]

Köşklü

KÖTEK i. Dayak, değnek ve sopa ile dövme. [Bastonnade]

§ Kötek vermek, kötek çalmak: Değnekle dövmek. [Battre, donner la bastonnade]

§ Kötek yemek: Dövülmek. [Être battu, recevoir la bastonnade]

KÖTEK* Kars vilâyetinin Kağızman ilçesine bağlı bir bucak olup 23 köyü, 8.371 nüfusu vardır. Bunun 557 si Kağızman'ın 20 kilometre kuzey batısında bulunan ve ona muntazam bir şose ile bağlı olan bucak merkezindedir.

KÖTRÜM s. bk. Kötürüm.

KÖTÜ s. İyi olmıyan, beğenilmiyen, işe yaramıyan, fena: Kötü adam, kötü mal, kötü işçilik. [Mauvais]

§ Kötü kadın: Yolsuz kadın, orospu. [Prostituée]

§ Kötü kişi olmak: Birinin düşmanlığını kazanmak: İyiliği için ona nasihat vermek istedim, kötü kişi oldum. [Être détesté par quelqu'un]

§ Kötü kötü düşünmek: Üzüntülü düşüncelere dalmak. [Songer plein d'inquiétude]

§ Kötü söylemek: (Biri için) Birtakım kötülüklerini söylemek, aleyhinde bulunmak: Benim için kötü söylüyormuş. [Médire]

§ Kötü yola sapmak: Kötü kadın olmak. [Devenir prostituée]

KÖTÜLEMEK f. Arkasından fenalığını söylemek, aleyhinde bulunmak, zemmetmek: Şunu bunu kötülemek iyi şey değildir. [Médire, blâmer]

2 - Zayıflayıp bozulmak: Zavallı hastalıktan sonra pek kötülemiş. [Maigrir]

KÖTÜLENMEK f. Hakkında kötü söylenmek, zemmedilmek. [Être blâmé, être accusé]

KÖTÜLEŞMEK f. Fenalaşmak, bozulmak, kötü hale gelmek: İş kötüleşmişti, düzeldi. Hasta yeniden kötüleşmiş. [Devenir mauvais, s'empirer]

2 - (Kadın hakkında) Kötü yola sapmak, fahişeliğe başlamak. [Devenir vil, perdre sa réputation]

KÖTÜLEŞTİRMEK f. Bozmak, fenalaştırmak: Fabrika mallarını kötüleştirdi. [Rendre mauvais, empirer]

KÖTÜLÜK i. Kötü, bozuk olma hali: Kumaşın kötülüğü, havanın kötülüğü. [Mal, état d'être gâté, dérangé]

2 - Zarar verecek hal ve iş: Kendi halindedir, kimseye kötülük etmez. [Méchanceté]

3 - (Kadın hakkında) Fahişelik, orospuluk. [Prostitution]

KÖTÜLÜKÇÜ s. Zarar vermekten veya eziyet etmekten hoşlanan, hain. [Perfide]

2 - Başkasının kötülüğünü istiyen, bedhah. [Malveillant]

KÖTÜMSEMEK f. Kötü görmek, gözü tutmamak. [Voir mal, prendre en pessimiste]

KÖTÜMSER s. Her işin veya bahsi geçen bir meselenin sonunu kötü gören, bedbin: Kötümser adamlar bâzı defa ruh hastalarıdır. [Pessimiste]

KÖTÜMSERLİK i. Kötümser olma hali, bedbinlik, bedbinî: Kötümserlik aşırı olmamak şartiyle insanı ihtiyatlı olmıya mecbur ettiği için bâzı defa azçok faydalıdır ama bir huy halinde bulunması hastalık gibidir. [Pessimisme]

KÖTÜRÜM s. Bacaklarındaki sakatlıktan dolayı hiç kalkmıyan ve yürüyemiyen. Oturak, yatalak, meflûç: İhtiyarlığında kötürüm oldu. [Paralytique]

KÖTÜRÜMLÜK i. Kötürüm olma hali: Oturaklık, yatalaklık. [Paralysie]

KÖY i. Kasabanın küçüğü ve çok defa halkı çiftçilerden ibaret olanı, çarşısı pazarı pek bulunmıyan ev topluluğu: Köy muhtarı, köy okulu. [Village, bourg]

KÖYCEĞİZ* (Yüksekkum) Muğla vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Merkezinin eski adı Yüksekkum idi. İlçe toprakları güneyde Akdenizle, doğuda Fethiye, batıda Marmaris ve kuzeyde Denizli'nin Acıpayam ilçesi topraklariyle çevrilmiştir. Bâzı kısımları dağlık ise de otlakları ve ekine elverişli yerleri de hayli çoktur. Ormanlarında hayli meşe ve çam bulunur. Dalman ve Namnam çayları kuzeyden güneye inerek Akdenize dökülürler. Köyceğiz kasabası kendi adını taşıyan küçük bir gölün kuzey kenarındadır ve denize mesafesi 20 kilometredir. Gölün ayağı denize kadar kayıkların geçmesine elverişli, etrafı güzel manzaralıdır. Dalman çayının sahile döküldüğü yerde tarihî Kavnos şehrinin harabeleri vardır. İdare taksimatı bakımından ilçe 25 köylü merkez bucağiyle 7 köylü Bozburun bucaklarına ayrılmıştır. Bütün ilçenin 18.371, kasabanın da 1.153 nüfusu vardır (1945 te).

KÖYDEŞ i. Aynı köyde oturan kimselerin birbirine nispetle her biri: Ali ile Ahmet köydeştirler. [Habitant du même village]

KÖYLÜ s. Köy halkından olan, köydeş. [Villageois, campagnard]

KÖYLÜLÜK i. Köy halkından oluş, köylü olma hali: Köylülük çok ince fikirli olmıya engel değildir, elverir ki azçok işlenmek imkânı bulsun. [État et condition de villageois, de campagnard]

KÖZ i. Kıvılcımlı kül: Mangaldaki köze patates gömmüş, pişiriyor. [Braise]

KRAMP Alm. i. bk. Kıramp.

KRANOLOJİ Fr. i. bk. Kıranoloji.

KRASİCKİ*, İgnace (1735 - 1801). Polonya ediplerinden olan bir meşhur rahiptir. Çok dokunaklı yazılariyle tanılır. Dubiecko'da doğmuştur.

KRASİNSKİ*, Sigismond - Napoléon (1812 - 1859). Polonyalı şair. Pariste doğdu ve gene orada öldü.

KRASNODAR* (eski adı Yekaterinodar) Rusyanın Kafkas bölgesinde Kuban ırmağı üzerinde 185.000 nüfuslu bir şehirdir. Tütüniyle ve yağ fabrikalariyle tanılır.

KRASNOAYE - SELO* Leningrad civarında eskiden imparatorların ikametine mahsus olan 7.000 nüfuslu bir küçük Rus kasabası.

KRASZEWSKİ*, Joseph-İgnace (1812 - 1887). Polonyalı romancı. Varşova'lıdır.

KRATER Yun. i. bk. Kırater.

KRAVAT Fr. i. bk. Kıravat.

KREDİ Fr. i. bk. Kıredi.

KREM Fr. i. bk. Kırem.

KREMA Fr. i. bk. Kırema.

KREMATORYUM Lât. i. bk. Kırematoryum.

KREMLİN* Moskova'nın merkezî mahallesini teşkil eden istihkâmlı kısma verilen isimdir ki birçok anıtları, kiliseleri ve sarayları ihtiva eder. Eskiden şehrin iç kalesi hükmünde idi. «Kremlin» adı rusça «kaya» demek olan «krem» den alınmıştır ve esasen istihkâm demektir. Başka büyük Rus şehirlerinin de «kremlin» leri varsa da burası hepsinden meşhurdur. Kilise ve sarayları, birçok tarihî hâtıraları muhtevidir. Eskiden çarlar orada otururlardı. Şimdi devletin başlıca müessese-leri oradadır.

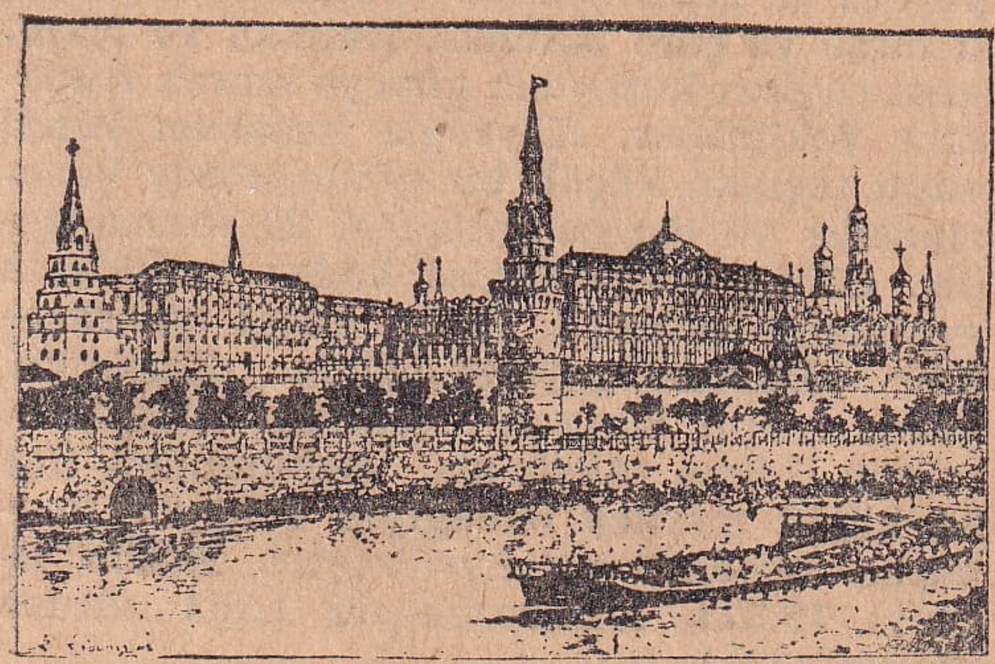

Kremlin'in görünüşü

KREOZOT Fr. i. bk. Kıreozot.

KREP Fr. i. bk. Kırep.

KREPON Fr. i. bk. Kırepon.

KREŞ Fr. i. bk. Kıreş.

KREFELD* [Crefeld] Almanya'nın Prusya bölgesinde 160.000 nüfuslu bir şehir olup Almanya ipek sanayiinin merkezi olarak tanılır. Mekanik inşaat fabrikaları da vardır.

KREUTZER* «krözer ok.» Rodolphe (1766 - 1831). Fransız keman üstadı ve bestekârı. Versailles'da doğmuştur.

KREUZNAH* Prusya'da Rhin bölgesinde tuzlu suları ve tuzlu maden ocaklariyle tanılan 25.000 nüfuslu bir şehir.

KREZUS* [Cresus] (ölm. M. Ö. 548). Eski Lidya devletinin sonuncu hükümdarıdır. Birçok başarılar kazanmış ve pek zengin olmakla tanınmıştı. Sonra İran hükümdarı Keyhusrev'e esir ve mağlûb olmuştur. Parlak zamanlarında kendisini ziyaret eden Atinalı meşhur kanun vâzı Solon'a hazinelerini gösterip kendisi kadar bahtiyar adam görmediğini sorunca ondan «Ben kimsenin sonunu görmeden bahtı hakkında bir şey söyliyemem» cevabını aldığı ve esir düşünce yakılmak üzere iken bunu hatırlıyarak üç defa «Ah Solon!» diye seslenmiş olmasının uyandırdığı merak üzerine Keyhusrev tarafından affedildiği hikâye edilir.

KRİKET İng. i. bk. Kıriket.

KRİPTON Yun. i. bk. Kıripton.

KRİSTAL Yun. i. bk. Kıristal.

KRİSTALOİT Yun. s. bk. Kıristaloit.

KRİŞNA* (veya Krişnu) Hindu'ların tanrısı Vişnu'nun sekizinci defa dünyaya gelişine verilen isimdir ki Brahma ile aynı mahiyette olmakla beraber kendisine isnadedilen sıfatlar bakımından ayrılır. bk. Brahma.

Krişna

KRİTİSİZM Fr. i. bk. Kıritisizm.

KRİVOİ - ROG Ukranyanın güney bölgesinde ehemmiyetli demir madenleriyle tanılan 101.000 nüfuslu bir şehirdir.

KRİZALİT Yun. i. bk. Kırizalit.

KRİZANTEM Yun. i. bk. Kırizantem.

KROKİ Fr. i. bk. Kıroki.

KROKODİL Fr. i. bk. Kırokodil.

KROM Yun. i. bk. Kırom.

KROMATİK Yun. s. bk. Kıromatik.

KROMATİN Fr. i. bk. Kıromatin.

KROMATOFOR Yun. i. bk. Kıromatofor.

KROMOPLÂST Yun. i. bk. Kıromoplâst.

KROMOSFER Yun. i. bk. Kıromosfer.

KROMOZOM Yun. i. bk. Kıromozom.

KRONAKSİ Yun. i. bk. Kıronaksi.

KRONOLOJİ Yun. i. bk. Kıronoloji.

KRONOMETRE Yun. i. bk. Kıronometre.

KRONSTADT* Finlândiya körfezinin nihayetindeki küçük bir ada üzerinde ve Neva ırmağının denize döküldüğü yerde bulunan 35.000 nüfuslu bir askerî limandır. Leningrad'ın 30 kilometre batısında olup Rusyanın ehemmiyetli tersanelerini ihtiva eder.

KROPOTKİN* Peter, Prens (1842 - 1921). Rus ihtilâlcisi ve ihtilâl muharriri. «Anarşi Felsefesi ve Gayesi», «Bir İsyancının Sözleri», «Ekmeğin Zaferi», «Büyük İhtilâl», «Rusya ve Fransa Hapishaneleri» isimli kitapları başlıca eserlerindendir. Çarlık Rusyasının asîl bir ailesinden olduğu halde ömrünü anarşi felsefesini yaymakla, bu yüzden hapishanelere girip yabancı memleketlerde yaşamakla geçirmiş ve sonra doğduğu memleket olan Moskova'da ölmüştür.

K R U G E R*, Paul (1825 - 1904). Güney Afrikadaki Transvaal cumhuriyetinin başkanlığında bulunmuş ve İngiliz istilâsına karşı mücadele etmiş bir vatan adamıdır.

KRUGERSDORP* Güney Afrikanın Transvaal bölgesinde 42.000 nüfuslu bir şehir olup altın madenlerini muhtevi yerleri vardır.

KRUPP*, Alfred (1812 - 1887). Kendi adiyle şöhret bulan top fabrikasını kurmuş bir Alman maden fabrikacısıdır. Essen'de doğmuştur. Bu zatın oğlu Friedrich Krupp (1654 - 1902) da babasının fabrikasını ve döktüğü topları tekâmül ettirmişti. Ölümünden iki yıl sonra Kiel'de bir heykeli dikilmişti. Bu zatın kızı Bertha Krupp da babasının ve dedesinin müesseselerini yaşatmış ve idare etmiş olmakla tanılır.

KRUVAZÖR Fr. i. bk. Kıruvazör.

KSENOFON* [Xénophon] (M. Ö. 427-355). Eski Yunan filozof ve tarihçilerindendir. Socrate'ın talebesinden olup general sıfatiyle Peloponez harbinde bulunmuş ve «Onbinlerin Ricati» ni idare etmişti. «Anabase», «Cyropédie», «Socrate'ın Hâtıraları» isimli eserleri meşhurdur. Hele «Cyropédie» İranda bulunduğu zaman İran terbiye usullerine ve askerlik teşkilâtına ait etraflı müşahedelerini ihtiva ettiği için eski tarih ve pedagoji tarihi bakımından ehemmiyetlidir. Ksenofon devrinin aynası olmakla kalmaz, ince ve zarif üslûplu bir yazıcıdır.

Ksenofon

KSİLOFON Yun. i. bk. Kısilofon.

KUARTET İta. i. Mus. Dört kısımlık musiki parçası: Mozart'ın kuartetleri. Dört türlü sazdan meydana gelen musiki takımı: Telli kuartetler keman, alto, viyolonsel ve kontrbas'tan teşekkül eder. Tahta ve maden musiki aletlerinde de böyle dörtlük gruplar vardır. [Quartuoz]

KUBAN* [Kouban] Kafkasya'da Elbürz dağından çıkarak iki kola ayrılıp bir kolu Azak denizine, öteki Karadenize dökülen büyük bir nehrin adıdır ki eskiden mecrasını teşkil eden eyalet de bu ismi taşırdı. Uzunluğu 810 kilometredir. Dağlık ve ormanlık araziden şiddetle akan ve çok defa taşkınlıklar yapan bir ırmaktır.

KUBAT s. Kaba, hantal: Oranın şivesi pek kubattır. Bu masa döşemeye göre kubat durdu. [Grossier, difforme]

KUBATLIK i. Kabalık, hantallık. [Grossiereté]

KUBBE Ar. i. [قبه] Yarım küre şeklinde kâgir dam. Far. Künbed (kümbet): Cami kubbesi, hamam kubbesi. (Baki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş. Baki) (Bu mısradaki kubbe gök kubbesi yerine kullanılmıştır). [Coupoule, voûte]

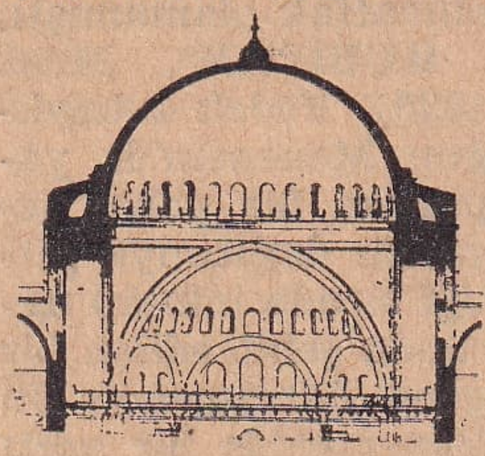
Süleymaniye camisinin kubbesinin kesiti

§ Kubbei sema : Gök kubbesi. Kubbei firuze - fâm: Firuze renkli kubbe. Kubbei mina: Mavi kubbe yani gökyüzü. [Voûte du ciel]

§ Habbeyi kubbe yapmak: bk. Habbe.

KUBBE Ar. i. Bulgurun un haline getirilerek et kıymasiyle ve baharla yoğurulduktan sonra içine gene kıyma ve fıstık, kuş üzümü konup topaklar halinde kızartılmasiyle yapılan iri köfteler halin-

de bir Şark yemeği. [Boulette de gruau et de la viande hachée]

KUBBEALTI* Tar. Topkapı sarayında Ortakapıyı geçtikten sonra sol tarafa gelen ve Fatih Sultan Mehmet devrinden 1825 tarihine kadar devlet işlerinin görüldüğü Divan'ın toplanmasına mahsus olan kubbeli büyük dairenin adıdır. bk. Divanı Hümayun.

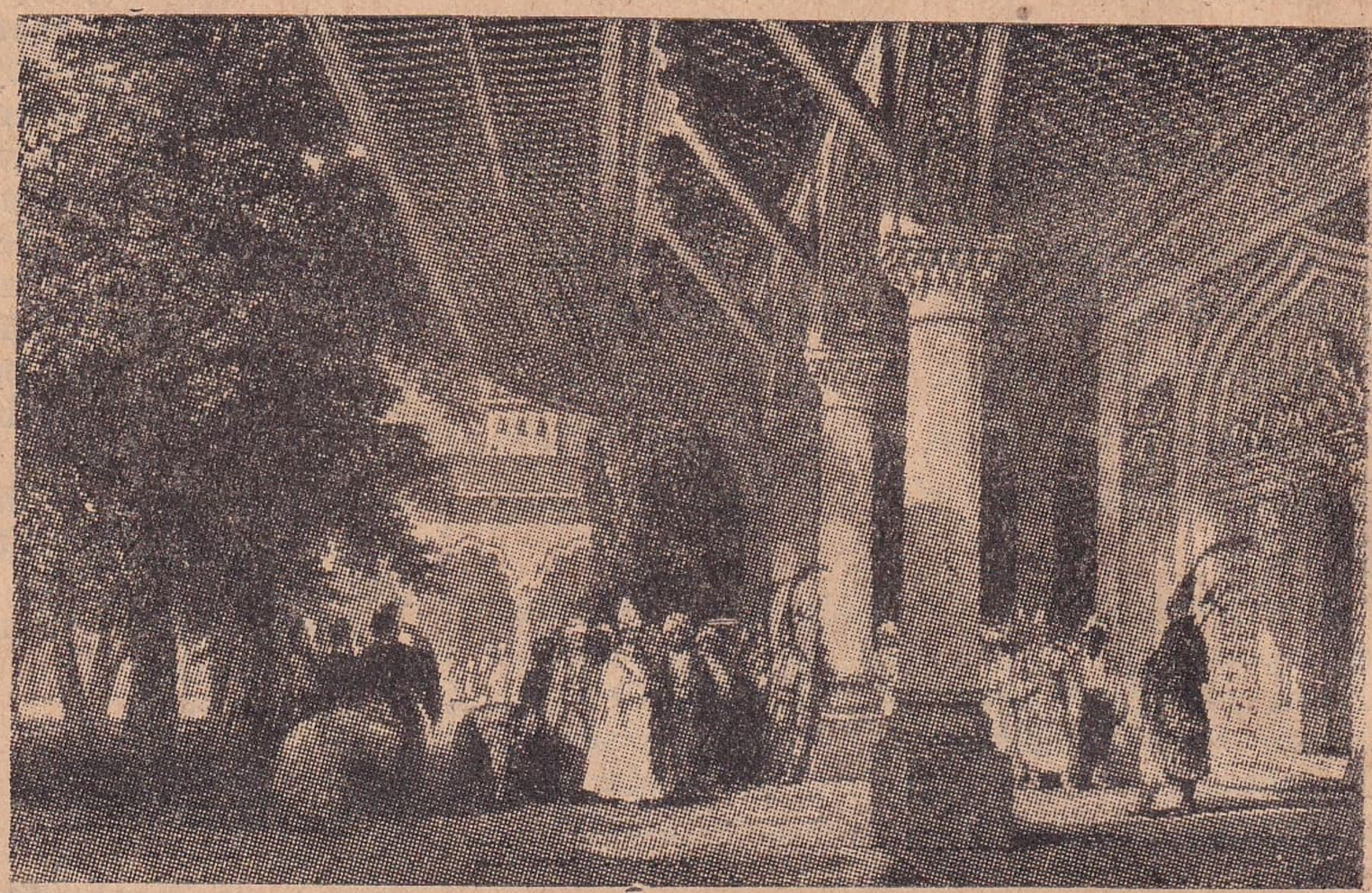

Kubbealtı dairesi ve bir vezirin geliş merasimi

KUBBELİ s. Yarım küre şeklinde, kubbe biçiminde olan ve kubbesi bulunan: Kubbeli tavan, kubbeli hamam. [Qui a une voûte, en forme de voûte]

KUBİLÂY HAN* (1221 - 1294). Çinde hüküm sürmüş büyük bir Türk-Moğol imparatoru. Cengiz Han'ın küçük oğlu Tuluy Han'ın dördüncü oğludur. 1259 da kaanlığa seçilmiş ve 35 yıl hükümdarlıkta bulunarak hemen bütün Çin'i istilâ etmişti. Japon adalarını da almıya teşebbüs etti ise de askerleri deniz savaşlarına alışık olmadıkları için bunda muvaffak olamamıştı.

Kubilây Han'ın fil kulesi

KUBİLÂY*, Mustafa Fehmi (1906 - 1930). Yedek subaylığını Menemen'de yaparken bir yobaz isyanını dağıtmıya gittiği sırada inkılâp uğrunda şehit edilen bir genç öğretmendir ki Menemen'de bir anıtı ve hocalık tahsilini yaptığı Bursada adına dikilen bir taş vardır.

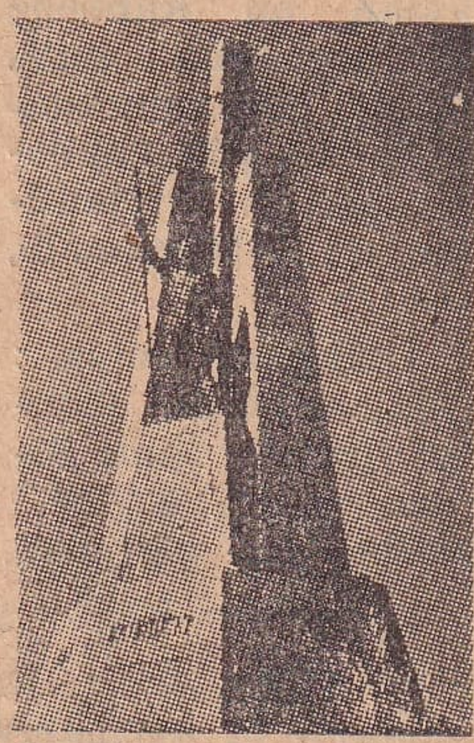

Menemen'de Kubilây anıtı

KUBUH, KUBH Ar. i. [قبح] Kabahat, çirkin hareket, çirkinlik: Hüsün ve kubuh: Güzellik ve çirkinlik. [Laideur, mauvaise action]

KUBUR i. Ayakyolu deliğinden lâğıma inen dikleme konulmuş künk veya demir boru. [Tuyau de lieux d'aisance]

2 - Boru biçiminde uzunca kab: Kalem kuburu, eyer kuburu. [Étui en forme de tuyau]

3 - Eskiden kullanılan bir çeşit tabanca, piştov. [Anciennement pistolet]

§ Eyer kuburu: Eyere bağlı tabanca (piştov) kılıfı. [Arçon de la selle]

§ Ok kuburu: Eskiden ok koydukları meşin kılıf, tirkeş. [Corquois]

KUBUR Ar. ç. i. [قبور] Kabirler, mezarlar. [Tombes]

§ Ehli kubur: Ölüler, gömülmüş olanlar: (Ne kendi eyledi rahat, ne verdi halka huzur — Yıkıldı gitti cihandan dayansın ehli kubur). [Les morts, les ensevelis]

KUBURLUK i. Kubur denilen tabancanın kılıfı. [Étui de pistolet]

KUCAK i. Açılmış kollarla göğüs arası. Âğuş: Kucağına almak, kucağında gezdirmek. [Etreinte, sein]

2 - Açık kollarla göğüs arasına sığdırılabilen miktar: Bir kucak çiçek, bir kucak ot. [Faisceau, gerbe]

§ Kucağına düşmek: Sığınmak, iltica etmek. [Se refugier]

§ Kucak açmak: (Birine) Sığınacak yer vermek. [Donner le refuge]

§ Kucak kucağa: Birbirine sarılmış. [Corps à corps, à bras-le-corps]

§ Kucak kucak: Bol bol: Kucak kucak vermek, kucak kucak taşımak. [Largement]

KUCAKLAMAK f. Kollariyle sarıp

göğüs üstüne bastırmak, deraguş etmek: Seferden dönüşte çocuklarını öyle bir kucakladı ki. [Étreindre, embrasser]

2 - mec. İçine almak veya çepeçevre sarmak, ihata etmek: Ovayı kucaklıyan dağlar. [Entourer]

KUCAKLAŞMAK f. Birbirini kucaklamak, kucak kucağa sarılmak: Hasretliler kucaklaştılar. [S'étreindre, s'embrasser l'un l'autre]

KUÇUKUÇU i. (Çocuk dilinde) Köpek. [Chien (dans le langage enfantin)]

§ Ça. Köpekleri çağırmak için kullanılan ses: Kuçukuçu diye köpekleri toplayıp ekmek verdi. [Onomatopée pour siffler les chiens]

KUDATGUBİLİG* Türkçenin Uygur lehçesinde yazılmış manzum bir eserdir ki en eski edebî vesikamız sayılır. Karahanlılar devletinde vezir olan Has Hacip Yusuf tarafından 1069 - 1070 yılları arasında yazılarak bu devletin o zamanki hükümdarı Tapgaç Burga Han'a takdim edilmiştir. «Saadet veren kitap» demektir. 6.500 beyitten ibaret olan ve mesnevi tarzında yazılan bu eser hem eski türkçe tetkikleri, hem de o zamanki Türk hayat ve teşkilâtı bakımından pek değerli bir hazinedir.

KUDEMA Ar. ç. i. [قدما] Eskiler, kadîm olanlar, bizden öncekiler: (Kudemanın görüp asarını biz zevkettik — Kudema görmedi hayfa bizim âsarımızı. Nabi). [Anciens]

2 - Bir işde eskimiş, değer kazanmış olanlar: Muharrirlerin kudemasından, kudemadan bir ilim adamı. [Personnes prépondérantes]

KUDRET Ar. i. [قدرت] Güc, takat, erk, erke, kuvvet: Bugünlerde yataktan kalkacak kudreti yok. [Pouvoir, puissance, force]

2 - Allahın her şeye kaadir olması, varlığı kaplamış olan ezel; kuvvet: «İbarettir yedi kudrette bir baziçeden âlem = Varlık Tanrının elinde bir oyuncaktan ibarettir». [Pouvoir divin, omnipotence]

3 - Varlık, parası olmak: Kudreti var ki yeni bir apartımana başladı. [Capacité pécuniaire]

§ Kudret helvası: Ağaçlarda hâsıl olan tatlı bir madde, bâzı nebatların özsuyu kurutularak elde edilen şekerli bir madde, ki hekimlikte iç sürdürücü olarak kullanılır. Men. [Manne]

§ Kudret hamamı: Ilıca. [Source thermale]

§ Kudretten: İnsan eli karışmaksızın meydana gelmiş: Kudretten kıpkırmızı dudaklar, kudretten adam biçiminde bir kaya. [Naturel]

KUDRETLİ s. Gücü yeter, iktidarlı, değerli: Kudretli bir muharrir. [Puissant, capable, fort]

KUDRETSİZ s. Argın, takatsiz, âciz, zayıf. [Impuissant, incapable, faible]

KUDRETSİZLİK i. Argınlık, aciz, takatsizlik. [Impuissance, incapacité, faiblesse]

KUDRETULLAH DEDE* (ölm. 1878). İstanbulda pek şöhret kazanmış bir Mevlevi şeyhidir. Meşhur Hâlet Efendi tarafından önce babasının yerine Yenikapı mevlevihanesi şeyhliğine getirilmiş, sonra Galata Mevlevi şeyhi olarak 63 yıl bu makamda bulunmuştur. Tarih bilgisiyle ve zenginliğiyle de tanınmıştı. Ölümünde yerine oğlu Ataullah Dede şeyh olmuştu.

KUDUM Ar. i. Gelme, muvasalat uzak bir yerden ve uzun bir yoldan bir yere ulaşma: Kudumunuza hürmetle karşılamıya çıkmışlar. [Arrivée, approchement]

KUDUMİYE Ar. i. Büyük sayılan birinin bir yerden veya seferden dönüp varışında kendisine verilmesi âdet olan hediye, peşkeş. (Eski şiirlerin padişahlar veya büyük paşalar bir yere vardıkları veya bir seferden döndükleri zaman takdim ettikleri kasidelere de kudumiye adı verilirdi). [Présent qu'on fait à un personnage à l'occasion de son arrivée, honoraires]

KUDURMAK f. Kuduz hastalığına tutulmak. [S'enrager]

2 - mec. Aşırı derecede öfkelenmek, şiddet ve azgınlık göstermek: Öfkesinden kudurdu. Deniz kuduruyor. Yaramaz çocuk gene kudurdu. [fig. Être furieux]

KUDURTMAK f. Kudurmasına sebebolmak. [Enrager]

2 - mec. Çok öfkelendirmek, azdırmak. [Exciter, irriter jusqu'à la rage]

KUDÜS*, Kudsi Şerif [Jérusalem] Filistin'de tarihin en meşhur şehirlerinden biridir. İsrailoğullarından çok önce mevcudolan bu şehri Milâttan 1049 yıl evvel Davut, hükümetinin merkezi yapmış ve ondan sonra Peygamber Süleyman şehri çok mamurlaştırarak meşhur mâbedini ve sarayını yaptırmıştı. Sonra Romalıların eline geçen şehir 630 da Araplar tarafından alındı. Halife Ömer zamanında Mescidi Aksâ'nın yeri tâyin edilerek oraya hâlâ ziyaret yeri olan bir cami yapılmıştı. Haçlılar şehri 1099 da Müslümanlardan aldılar. 1187 de Selâhattin Eyyubi Kudüsü kurtarmış ve Mescidi Aksâ yeniden cami olmuştur. Bir aralık şehir Mısır memlûklerinin eline geçti. 1517 de Yavuz Sultan Selim tarafından alınan Kudüs tamam

400 yıl Türk idaresinde kaldıktan sonra 1917 de İngilizler tarafından işgal edildi. Şimdi Filistin'in başkentidir. İsrail dev-

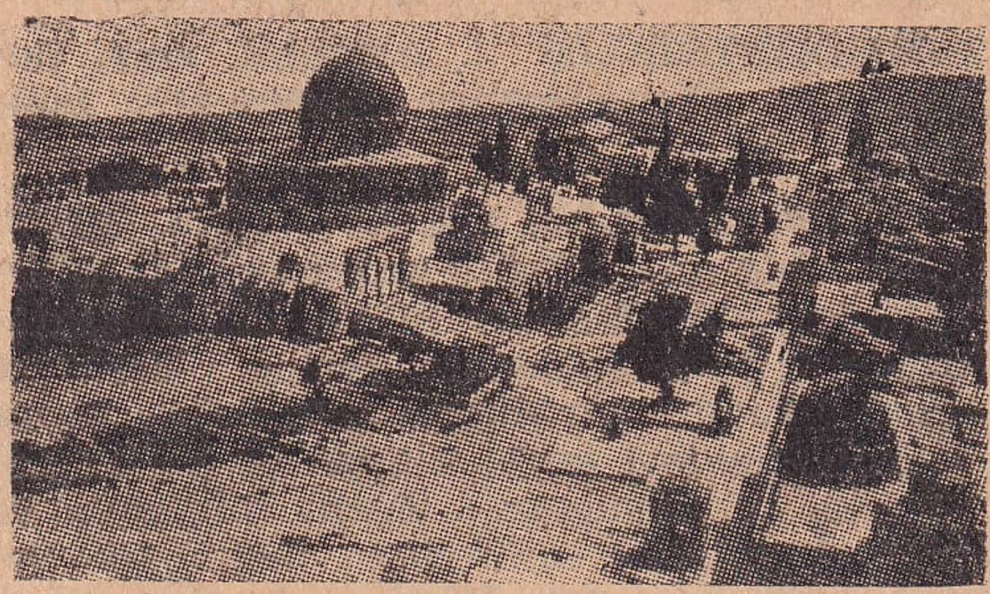

Kudüs ve Mescidi Aksâ'nın uzaktan görünüşü

leti tarafından başkent olmak üzere hazırlanmaktadır. Nüfusu iki yıl kadar önce 130.000 e yükselmişti. Ama Yahudi akını yüzünden gittikçe artmaktadır. Şehir hem Müslümanlar, hem Hıristiyan ve Yahudilerce mukaddes sayılır. Mescidi Aksâ, Kamame kilisesi, Süleyman mâbedinden kalma olduğu rivayet edilen Ağlama Duvarı ve pek çok hâtıraları ihtiva eden ziyaret yerleri vardır.

KUDSÎ Ar. s. bk. Kutsi.

KUDSİYET Ar. i. bk. Kutsiyet.

KUDUZ i. Kudurmuş bir hayvanın veya salyasının vücuttaki bir sıyrık yoliyle kana geçmesinden meydana gelen korkunç bir hastalık, ki iki ile sekiz hafta arasında, bâzı defa daha uzun bir zamanda meydana çıkar, hasta önce fazla hareketli ve heyecanlı olur, saldırmıya, ısırmıya başlar, ondan sonra felce uğrar ve ölür. Başlamadan önce aşı yapılırsa kurtulmak muhakkaktır. Kudurmuş bir köpek önce pek mahzun görünür, iştahını kaybetmiştir. Yiyecekleri yutamaz, hattâ su da içemez. Boğuluyormuş gibi havlamıya başlar ve buhran anlarında önüne geleni ısırır. Böyle bir köpeği veya her hangi hayvanı hemen öldürmek lâzımdır. Kuduz aşısını Pasteur ile talebe ve arkadaşlarından Doktor Roux ve Chamberlant beş sene süren tetkik ve tecrübeler neticesinde keşfettiler. 1888 de Paris'te açılan Pasteur Enstitüsünün benzerleri ondan sonra her memlekette açılmıya başladı. Hastalığın bizdeki eski «Daül kelp» yani «köpek illeti» dir. [Rage]

2 - s. Kudurmuş: Kuduz köpek, kuduz kedi, kuduz kurt. [Enragé]

KUDUZ BÖCEĞİ b. i. Kınkanadlılardan, hekimlikte yakı yapmak için kullanılan bir böcek, ki Akdeniz bölgesinde çok bulunur, yakı sineği, pehlivan yakısı diye de anılır. [Cantharide]

Kuduz böceği

KUDÜM i. Maden dümbelek, eski mehterhane takımlarında ve tekkelerde kullanılmış olan maden kâseli küçük nakkare. [Tambourin métallique]

KÛFE* Irak'ta Bağdad'ın 150 kilometre güneyinde şimdi harabelerinin civarında ancak bir köy bulunan eski ve tarihî bir şehrin adıdır ki vaktiyle Arap ilim ve edebiyatının merkezlerinden biri idi. Dördüncü halife Ali oradaki camide şehit olmuştu. Kûfî denilen yazı da adını oradan almıştı.

KÛFÎ Ar. s. Arap yazısının düz ve köşeli çizgilerden meydana gelen eski bir şekli. [Sorte d'ancienne écriture arabe]

KUĞU i. Perdeayaklılardan, yabani ve evcil (ehlî) çeşitleri bulunan, çok uzun ve kıvrık boyunlu, geniş siyah veya kırmızı gagalı, geniş kanadlı, kazdan iri, parlak beyazlığı ve zarif hareketleriyle çok güzel olan bir su kuşu, ki birçok Avrupa şehirlerindeki küçük göllerin ve büyük havuzların muhteşem süslerini teşkil eder. [Cygne]

Kuğu

KÛH Far. i. Dağ. (Kû-u derya iki canipten derâğuş eylemiş — Sanki derya dâyesi, kühsar ise lâlâsıdır. Nedim). [Mont, montagne]

KÛHİSTAN* Horasan'ın güney tarafında genişçe bir dağlık bölgenin, Afganistan'da Kâbil civarında dağlık bir yerin adıdır. Hindistan ve Maveraünnehirde de aynı ismi taşıyan dağlık bölgeler vardır.

KUKA Yun. i. Tentene yapılan ince iplik yumağı. [Pelote de fil]

2 - Hindistan cevizi dediğimiz büyük meyvayı veren ağaç kökü. Tespih, cıgara ağızlığı gibi şeyleri yapmıya yarar sert ve parlak bir maddedir: Kuka tespih. [Coca]

KUKLA Yun. i. Bu işi sanat edinenlerin bir perde arkasında oturup parmaklarının ucuna takarak perdenin üst kenarında oynattıkları tuhaf bebeklere verilen isim. El

El kuklası

ve kollarına ince ipler takılarak oynatılan böyle bebeklere de kukla denir. [Marionnette, fantoche]

2 - mec. Kendi iradesiyle değil, başkalarının tesiriyle hareket eden kimse. [Personne automate]

3 - Kız çocuklarının oynadıkları bebek. [Poupée]

4 - Pek ufak tefek adam. [Personne mince et de petite taille]

İpli kukla

§ Kukla hükümet: Bir memlekette yabancı bir devlet tarafından kurulan ve onun emirleriyle hareket eden hükümet. [Gouvernement automate d'un pouvoir étranger]

KU - KLUX - KLAN* Birleşik Amerika Devletlerinde ilk defa 1866 da kurulmuş olan siyasi ve dinî mahiyette gizli ve garip bir cemiyetin adıdır. Bu teşekkül, önce Birleşik Devletlerden Tennessee'in Pulaski kasabasında birtakım gençler tarafından acayip kıyafetlerle maskaraca

Ku-Klux-Klan mensuplarının bir töreni

âyinler yapılmak suretiyle başlamış, biraz sonra, o zamanlar esaret muharebeleri neticesinde hürriyetlerini yeni kazanmış olan zencilere karşı düşmanca bir hareket mahiyetini almıştır. Az zamanda komşu devletlerden Mississipi, Alabama ve Texas ülkelerine de yayılan cemiyet mensuplariyle zenciler arasında vuruşmalar ve cinayetler yapıldığını gören hükümet, 1868 de şiddetli cezaları ihtiva eden bir kanun ile cemiyeti dağıttı ki o sırada 550.000 mensubu vardı. Ku-Klux-Klan cemiyeti ikinci defa 1919 da hortlamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra Amerikaya Anglo - Sakson olmıyan birçok yabancıların akın etmesi halktan bir kısmının hoşuna gitmiyordu. Georgie devletinin Atlanta şehrinde William Simons adlı biri, etrafına mutaassıp milliyetçilerden ve koyu Protestanlardan bir yığın halkı toplıyarak yeni Ku-Klux-Klan'ı kurdu ve kendisi de «Büyük Sihirbaz» unvaniyle reis seçildi ki «halis Amerikalılık» şampiyonu demekti. Az zamanda ilerleyip genişliyen cemiyetin ikinci sene içinde âzası 500.000 kişiye ulaştı. Düşman saydıkları yeni yabancıya karşı cezalar tatbikine de başlıyarak 1922 de bir gölde ölü olarak bulunan iki gencin Ku-Klux-Klan ajanları tarafından öldürüldükleri anlaşıldı. Muhtelif devletler bu ikinci Ku-Klux-Klan'lara karşı şiddetli mücadeleye girişmiştiler ama Texas devleti gibi müsamahalı hareket edenler de vardı. Hattâ 1924 te onlardan müteaddit âyan âzası bile seçilmişti. 1928 de cemiyet, garip merasiminden, beyaz elbiselerinden ve göz yerleri delikli kukuletelerinden vaçgeçmiye mecbur oldu. Aynı yıl içinde Amerikan Birleşik Devletleri yüksek mahkemesi Ku-Klux-Klan cemiyetinin de New-York devletinin gizli cemiyetleri yasak eden kanuna uyması lâzım geleceğine karar verdi ki bu kanun mucibince bütün cemiyetler kendi mensuplarının tam listesini hükümete vermiye mecburdurlar.

KUKU Fr. i. Guguk kuşu. bk. Guguk. [Coucou]

KUKULETE İta. i. Eğreti veya yağmurluk, palto gibi bir giyeceğe dikili başlık, ki yağmur veya soğukta başa geçirilir. [Capuchon]

Kukulete

KUKULETELİ s. Kukuletesi olan, başlıklı: Kukuleteli manto. [À capuchon]

KUKUMAV i. Baykuş (sesinden dolayı verilmiş isim). [Hibou]

KUL i. Köle, esir, tutsak, satın alınmış veya o hükümde bulunan insan: Eskiden büyüklerin kapılarında yüzlerce kul bulunurdu, bugün de paraya veya menfaate kul olanlar eksik değildir. [Esclave]

2 - Tanrıya göre insan, mahlûk: Allah kullarına nice nimetler vermiştir. Tanrı ile kul arasına girilmez. [Créature, esclave de Dieu]

§ Kul cinsi: Eskiden köle ve cariyelerden üriyenlere verilen isim. [Les descendants des esclaves]

§ Kul kurban olmak: Birine fedakârlıkla bağlanmak. [Se dévouer, se mettre à l'entier service de quelqu'un]

§ Kul oğlu: Tar. Eskiden köle çocuklarından meydana getirilen bir sınıf asker veya askerliğe ait işlerle vazifeli bir kısım halk ki son asra kadar Garp Trablusu gibi bâzı yerlerde izleri kalmıştı. [Les descendants des esclaves qui formaient une sorte de milice]

KULA s. Al ile kır arasında bir at donu (tonu): Kula at. [Roux, aubère]

KULA* Manisa vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Alaşehir, Eşme, Salihli ilçeleri topraklariyle kuşatılmış ilçe arazisinin kuzey kısmı dağlık ve oldukça işe yaramaz arazi ile kaplı ise de güney tarafında verimli yerleri, ormanlık bölgesi ve meraları da vardır. Muhtelif zahire ile pamuk, meyva ve sebzelerin çeşidi vardır. Epeyce palamut ihraceder. Koyunları çok olup yapağısından halı ve kilim yapılır. 42 köylü merkez bucağından başka 20 köyü bulunan Selendi adlı bir bucağı vardır. Kula kasabası, Manisa'nın 180 kilometre kadar doğusunda ve bir dağın eteğinde kurulmuştur. Güneye doğru verimli bir ovası, işlek ticareti, kilim ve halı tezgâhları ve etrafında epeyce eski eserleri de bulunan tarihî bir şehirdir. Alaşehir demiryolu istasyonuna 31 kilometrelik muntazam bir şose ile bağlıdır. Bütün ilçenin 35.638, Kula kasabasının da 9.188 nüfusu vardır (1945 te).

Kula'dan bir görünüş

KULACIK i. Anat. Kalbin üst kısmındaki iki boşluktan her birinde bulunan uzantılara verilen ad. eskt. Üzeyn. [Auricule]

KULAÇ i. Açık duran iki kolun bir ucundan öteki ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü, ki daha çok derinlik ve ip uzunluğu için kullanılır: Sekiz kulaçlık bir kuyu, üç kulaç ip. [Brasse (mesure de longueur)]

§ Kulaç atmak: Yüzerken kolları nöbetle ileriye doğru atıp suyu arkaya itmek. [Faire la brasse]

§ Kulaç kulaç: Bol bol, ferah ferah, fersah fersah. [Amplement, l'argement]

KULAÇLAMAK f. Kulaçla ölçmek (Derinlik için kullanılır): İçinde ne kadar su olduğunu bilmiyoruz, kuyuyu kulaçlatmadık. [Mésurer avec le brasse]

2 - Pek geniş adımlarla yürümek: Sokakları kulaçlayıp duruyor. [Arpenter]

KULAĞAKAÇAN b. i. Zo. Düzkanadlılardan, karnında çatal şeklinde iki uzantı bulunan, otla yaşıyan bir kara böcek, ki meyva ve sebzeler için zararlıdır. [Perce - oreille]

KULAĞIDELİK b. s. Uyanık, her şeyden haberi olan, zeyrek, zeki. [Averti, éveillé]

KULAK i. İşitme uzvu ve bu uzvun sesleri toplayıp içeriye götürmiye yarıyan kanad biçimindeki dış kısmı. Memeli hayvanlarda, hele insanda kulak hayli karışık bir cihaz olup başlıca üç kısımdan teşekkül eder: 1 - Dış kulak, 2 - orta kulak, 3 - İç kulak. Dış kulak başa yapışık olan kulak kepçesinden başlar, dış kulak borusu denen ve deliği dışardan görünen yoldan kulak zarına kadar devam eder. Orta kulak birtakım küçük kemikleri ihtiva eden hava ile dolu bir boşluktur. Bu kemikçiklere biçimlerindeki benzeyişten dolayı çekiç, örs ve özengi adı verilir. Birbirine bağlı olan bu kemikler hava titremelerini iç kulağa ulaştırmıya hizmet ederler. Orta kulakla iç kulak arasında oval (beyzî) pencere ve yuvarlak pencere denilen iki ince zar vardır ve özengi kemiği oval pencerenin zarına dayanmış durur. İç kulak başlıca kütle kemiğinin (sahranın) içinde oyulmuş, birbirine geçer odacıklardan ve dehlizlerden mürekkep dolaşıklı bir borudan teşekkül eder ki buna dolambaç (tiyh) adı verilir. Dolambacın içi lenf denen bir sıvı (mayi) ile doludur. Beyinden gelen işitme sinirlerinin uçları bu sıvının içinde kirpik biçiminde batmış bulunur. Hava titreşimleri kulak kepçesiyle toplanıp dış kulak borusundan zara geldikten sonra orta kulaktaki kemiklere ve havaya geçer. Onlar da bu ihtizazları iç kulağa, yani şakak kemiğinin içinde bulunan dolambaca ulaştırır. Bu suretle titreşimler (ihtizazlar) lenf denilen sıvıyı harekete getirirler. Sıvının içinde dalgalanmakta olan kirpikli hücreler bu titreşimleri sinir akışları (asabî seyyale) haline getirerek beyne ve beynin bu işe mahsus olan hücrelerine ulaştırırlar, ki işitme denilen hâdise bu suretle tamam olur. Ar. Üzün. Far. Güş. [Oreille, ouïe]

2 - Telli çalgılarda tele düzen veren burgu, anahtar: Kemanın kulağı, udun kulağı. [Sillet]

3 - Bir şeyin ucuna bağlı kâğıt veya bez parçası ki, onun kıymetini, fiyatını veya içindeki şeyleri ihtiva eder yahut mektup gibi şeylerde makbuz demektir: Tezkerenin kulağını imza etmek. [Morceau de papier attaché à une lettre et con-

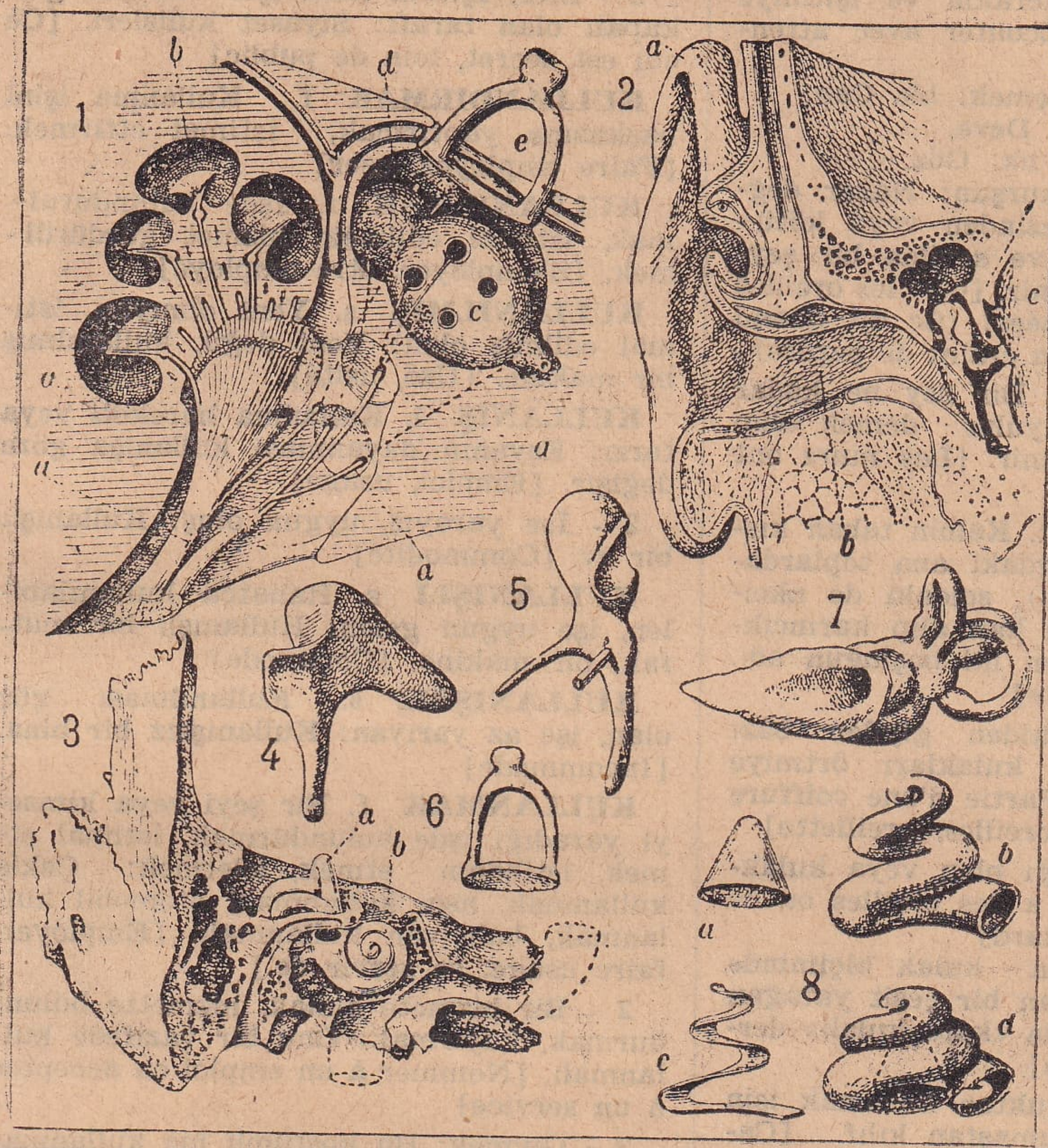

Kulak ve parçacıkları: 1 - İşitme sinirinin dağılışı; a, İşitsel (sem'î) sinir; b, Salyangoz (helezon); c, Tulumcuk; d, Kesecik; e, Özengi kemiği. 2 - Kulağın kesiti: a, Kulak kepçesi; b, Dış kulak; c, Numaralarla ayrıca gösterilen kemikçiklerle birlikte iç kulak. 3 - İç kulak, a işaretli yeri dolambaç (tiyh) tır. 4 - Örs kemiği. 5 - Çekiç kemiği. 6 - Özengi kemiği. 7 - İç kulağın büyültülmüş hali; 8 - Salyangoz (helezon) (b ve d), ayrıntıları: a, Taşçık; c, Helisel safha

tenant une note, une adresse ou servant de reçu]

4 - Ses perdelerini seçebilme kabiliyeti: Musiki konservatuvarına kabul edilecekler in ilk önce kulakları olup olmadığını anlamak lâzımdır. [Oreille musicale]

§ Kulağı çınlamak: İyi bir haberi duyar gibi olmak, bir çınlama duymak. [Sentir un tintement à l'oreille ou avoir le sentiment d'une bonne nouvelle]

§ Kulağı çınlasın: Uzakta bulunan bir dosttan bahsedilirken onun anıldığını bilmesi dileğiyle söylenir. [Que les oreilles lui tintent]

§ Kulağı kirişte: Ne söylendiğini işitmek için dikkatli, uyanık, tarassut halinde. [Aux aguets]

§ Kulağına çalınmak: Başkasına söylenirken şöyle böyle duymak. [Entendre par hasard]

§ Kulağına girmek: Söylenene ehemmiyet vermek, iyice anlamak. [Écouter et comprendre bien]

§ Kulağına kar suyu kaçmak: Sıkışık bir hale girmek. [Tomber dans la difficulté]

§ Kulağına koymak, kulak doldurmak: Bir fikri aşılamak, bir işe hazırlamak. [Persuader]

§ Kulağına küpe olmak: Başa gelen bir hâdiseyi hiç unutmamak. [Rester gravé dans l'esprit]

§ Kulağını açmak: Dinlerken dikkatli olmak. [Être attentif]

§ Kulağını çekmek: Tembihte bulunmak veya cezalandırmak. [Avertir ou punir]

§ Kulak ağırlığı: İşitme zayıflığı. [L'oreille dure]

§ Kulak asmak: Dikkatle dinlemek, söyleneni kabul etmek. [Prêter l'oreille]

§ Kulak bükmek: Tavsiye ve ihtar etmek. [Avertir]

§ Kulak dolgunluğu: bk. Dolgunluk.

§ Kulak kabartmak: bk. Kabartmak.

§ Kulak kesilmek: Büyük bir dikkatle dinlemek. [Être tout oreille]

§ Kulak memesi: Kulağın yumuşak ve kıkırdaksız olan ucu. [Auricule]

§ Kulak misafiri: Başkalarının konuştuklarını belli etmeksizin dinliyen. [Qui écoute une conversation sans en avoir l'air]

§ Kulaktan dolma: İşiterek edinilen, üstünkörü (bilgi). [Acquis superficiellement]

§ Kulaktan kulağa: Ondan ona gizlice söylenerek. [En chuchotant]

§ Kulak tozu: Şakak, kulakla boyun arasındaki çukur yer. [Tempe]

§ Kulak tutmak: Dinlemek. [Écouter]

§ Kulak uğultusu: Kulakta meydana gelen uğultu. [Bourdonnement]

§ Kulak vermek: Merakla ve işitmiye çalışarak dinlemek. [Écouter avec attention]

§ Can kulağiyle dinlemek: bk. Can.

§ Devede kulak: bk. Deve.

§ Göz kulak olmak: bk. Göz.

§ Şeytan kulağına kurşun: Nazar değmesin gibi kaybedilmesinden veya kötüleşmesinden korkulan ve sevilen bir şeyden bahsedilirken söylenir. [Que les oreilles du diable soient bouchées! (Se dit quand on parle d'un bien qu'on craint de perdre)]

§ Yerin kulağı var: Bir şey ne kadar gizli söylense gene duyulur demek olup fazla ihtiyat için söylenir. [Les murs ont des oreilles]

KULAKÇIK i. Anat. Kalbin taban kısmında bulunan ve sağdaki ana toplardamarlardan (veritlerden), soldaki de akciğer toplardamarlardan kan alıp karıncıklara (buteynlere) veren iki boşluğun adı. eskt. Üzeyn. [Oreillette]

KULAKÇIN i. Eskiden giyilen bâzı takke ve külâhların kulakları örtmiye mahsus olan kısmı. [Partie d'une coiffure propre à couvrir les oreilles, oreillette]

KULAKLI s. Kulağı olan veya kulakları büyük olan. [Qui a des oreilles ou de grandes oreilles, oreillard]

2 - Sapının yanında kulak biçiminde iki geniş çatalı bulunan bir çeşit yatağan ki Trabzon taraflarında «kara kulak» derler. [Sorte de yatagan]

KULAKLIK i. Soğuktan korumak için kulaklara geçirilen kumaştan kılıf. [Cache - oreille, oreillette]

2 - Telefon veya telsizde kulağa tutulan kısım, âhize, almaç. [Récepteur]

KULAKSIZ s. Kulağı olmıyan, kulağı kesik (hayvan). [Sans oreilles, qui a les oreilles coupées]

KULE Ar. i. [قلة] Yüksek ve çok defa minare biçiminde olan bina: Saat kulesi, yangın kulesi. [Tour]

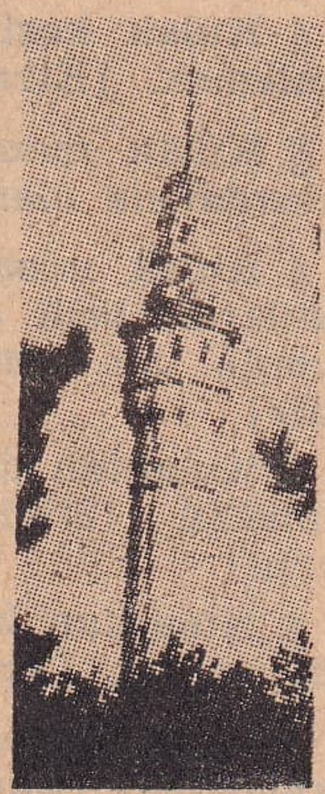

Beyazıt kulesi

2 - Eski zamanlarda derebeylerinin barındıkları istihkâmlı köşk. [Château]

3 - Bâzı evlerin ve köşklerin üstünde cihannüma gibi yüksek ve her tarafı iyi gören çıkıntı. [Belvédère]

KULİS Fr. i. Tiyatroda sahnenin yanlarında ve gerisinde bulunan kısım ve sahnenin seyirciler tarafından görülmiyen hazırlık tarafı, sahnenin iç tarafındaki sanatkârlar âlemi. [Coulisse]

2 - mec. İşlerin halk için bir sır gibi kapalı olan tarafı: Siyaset kulisleri. [Ce qui est secret, loin de public]

KULLANDIRMAK f. Kullanma işini başkasına yaptırmak, istimal ettirmek. [Faire employer, user]

KULLANILMAK f. İşde bulundurulmak, istimal edilmek, hizmet gördürülmek. [S'employer, être employé]

KULLANILMIŞ s. Yeni olmıyan, istimal edilmiş olan: Yeni değil, kullanılmış bir makine. [Usé, usité]

KULLANIŞ i. Kullanma hareketi veya tarzı: Eşyanın dayanması kullanışa göre değişir. [Emploi, usage]

2 - İşe yarayış, uygun oluş: Kullanışlı bir ev. [Commodité]

KULLANIŞLI s. Rahatça kullanılabilen, işe uygun gelen: Kullanışlı bir mutfak, bir makine. [Commode]

KULLANIŞSIZ s. Kullanılması güç olan, işe az yarıyan: Kullanışsız bir bina. [Incommode]

KULLANMAK f. Bir şeyi veya kimseyi yaradığı işde bulundurmak, istimal etmek, istihdam etmek, işletmek: Çekiç kullanmak, aşçı kullanmak, otomobil kullanmak, bahçıvan kullanmak. [Employer, faire usage, se servir de.]

2 - Bir hizmete almak, hizmette bulundurmak, kayırmak: Onu bir vazifede kullanmalı. [Nommer à un emploi ou accepter à un service]

3 - Giymek: Bu kostümü hiç kullanmadım. [Mettre, porter]

4 - Bir şeyi yemeyi veya içmeyi âdet edinmek: Hiç içki kullanmaz. Artık tütün kullanmıyor. Enfiye kullanır. [Faire usage de.]

5 - Çevirmek, idare etmek, işletmek, işe yaramasını temin etmek: Adam kullanmak, yelken kullanmak, kılıç kullanmak. [Diriger, mener, administrer]

6 - Huyuna, suyuna göre hareket ederek faydalanmak, icabına göre hareket etmek, müdara etmek: Titizdir, kullanmak lâzım. [Administrer, flatter]

7 - Cinsî münasebette bulunmak, metres edinmek: O kadını kullanmış diyorlar. [Avoir pour maîtresse]

KULLAP, KOLLAP Ar. i. İplik üzerine sırma sarmıya yarıyan bir çeşit çark, ki «kılaptan» kelimesi de bundan alınmıştır: Kullaptan çekmek. [Sorte de dévidoir pour entourer un cordon de fil d'or]

KULLUK i. Kul olma hali, kölelik, ubudiyet, bendegî. [Servitude]

2 - Allaha karşı ödenmesi lâzım vazife, ibadet, taat: İnsan Hâlika karşı kulluğunu yapmalı. [Adoration]

3 - (Eskiden) Karakol, emniyeti korumıya memur askerin bulunduğu yer. [Corps de garde]

KULLUKÇU i. (Eskiden) Kulluk zabiti, karakol komutanı olan subay. [Officier du corps de garde]

KULP i. Kabların tutulacak yeri, daha çok halka biçiminde olan sap: Fincan kulpu, kazanın kulpu. [Anse, manche d'un vase]

2 - mec. Bahane, uydurma sebep, vesile: Borcunu galiba gene ödemiyecek, bakalım bu sefer ne kulp bulacak. [fig. Prétexe]

§ Kulp takmak: Bir şeyi kusurlu, bir kimseyi kabahatli çıkarmak için sebepler icadetmek: O her şeye bir kulp takar. [Inventer des moyens pour accuser]

2 - Bahane bulmak, vesile aramak: İşinin başına gene geç kaldı, bakalım buna da nasıl kulp takacak. [Chercher des prétexes]

§ Yumurtaya kulp takmak: Olmıyacak bahaneler icadetmek. [Inventer de vains prétexes]

§ Ucunu kulpunu kaybetmek: İpin ucunu kaçırmak, nasıl hareket edeceğini bilememek, hesabı şaşırmak. [Perdre le bout du fil, ne pas savoir par ou commencer]

KULP* (Pasur) Diyarbakır vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Eski ismi Pasur idi. İlçe toprakları vilâyetin doğu kuzeyinde Muş, Bitlis ve Bingöl vilâyetlerine ait topraklarla çevrilmiştir. 33 köylü merkez bucağından başka, 26 köylü Behemdan, 28 köylü Cıksı ve 14 köyü bulunan Akçasır adlı üç köyü vardır. İlçe merkeziyle bucaklarından ikisi arasında yol denilecek bir ulaşma vasıtası yok gibidir. Kulp ilçe merkezi Diyarbakır'ın 127 kilometre kuzey doğusundadır. Aralarında bir kısmı muntazam olmıyan bir araba yolu vardır. Bütün ilçenin 16.597 nüfusu olup bunun 1.185 i bir köy halinde bulunan Kulp'tadır (1945 te).

KULPLU s. Tutacak yeri, halkası bulunan: Kulplu bardak, kulplu şamdan. [À anse, à manche]

KULU* Konya vilâyetinin Cihanbeyli ilçesinde, belediye teşkilâtı bulunan bir bucaktır. Yeni teşkil edilmiş ve kendisine on bir köy bağlanmıştır. Bucak toprakları vilâyetin doğu kuzey ucunda ve Ankara vilâyeti arazisi hududunda olup bucak merkeziyle ilçe merkezi arasında henüz yol denilebilecek bir ulaşma vasıtası yok gibidir.

KULUÇKA i. Yumurtaya yatmak üzere kızmış veya yumurtaya yatmış, yahut civciv çıkarmış tavuk, hindi veya başka dişi kuş: Bu tavuk kuluçka olmuş, tüylerini kabartıp gurk gurk diye geziyor. [Couveuse]

2 - mec. Yerinden kımıldamıya üşenen, tembel adam. [fig. Personne très paresseuse]

§ Kuluçkaya oturmak: Civciv çıkarmak üzere yumurtalarının üzerine oturmak. [Couver]

KULUN i. At ve eşek cinsinin henüz doğmuş yavrusu, ki daha büyüğüne atta tay, eşekte sıpa derler. [Poulain ou ânon nouveau-né]

§ Kulunlamak veya kulun atmak: (Kısrak veya eşek hakkında) Doğurmak veya yavru düşürmek. [Mettre bas (en parlant d'une jument ou d'une ânesse)]

KULUNÇ Ar. i. Şiddetli ağrı ve daha ziyade bağırsak sancısı. [Colique]

§ Kulunç kırmak: Ağrıyan yeri mıncıklıyarak oğmak. [Frotter, masser]

KULÜBE Yun. i. Çalı çırpıdan barınılacak yer, fakirce pek küçük ev, bir yeri bekliyenin barınmasına yahut yatmasına mahsus küçük bina: Bekçi kulübesi, bahçıvan kulübesi. Far. Külbe. [Cabane, chaumière, baraque, hutte]

KULÜP İng. i. Edebiyat, sanat veya spor mensuplarının toplanmalarına veya kayıtlı bulunanların buluşup görüşmelerine mahsus yer. İlk kulüpler Avrupada politika cemiyetleri halinde kurulmuştur. Sonraları edebiyata ve güzel sanatların muhtelif şubelerine mensubolanlar tarafından kulüpler kurulmuştur. Şimdi siyasi, edebî, ticari mahiyette kulüpler, spor kulüpleri gibi muhtelif çeşitleri vardır. Memleketimizde ilk kulüpler Avrupalılar tarafından kurulmuştur. Bugünkü kulüplerimizin çoğu kumarhane halinde tereddi etmişlerdir. [Club]

KUM i. Bâzı kayaların ve daha çok silisli kütlelerin ufalanmasından meydana gelen ve deniz kıyısı, çay yatağı gibi yerlerde pek bol bulunan ufak ve sert tanecikler: Dere kumu, deniz kumu, iri kum. Ar. Reml. Far. Rik. [Sable, poudre]

2 - Armut, ayva gibi bâzı meyvaların eti içinde bulunan sert tanecikler. [Grains de sable]

3 - Vücuttaki bezlerin ve en çok böbreğin boşaltım (ifrağ) yollarında meydana gelen ince ve katı cisimler. [Sable rénal, gravelle]

5 - Bâzı dokumalarda pek ufak ve sık benekler: Kumlu kumaş. [Moucheture]

§ Kumda oynamak: Bir fırsatı kaçırarak mahrum (yoksun) kalmak. («Avucunu yalamak» gibi). [Être privé, être déçu]

§ Kum gibi kaynamak: Pek çok olmak, karınca gibi kaynamak. [Fourmiller]

§ Kum saati: İki taraflı camdan bir çift küre şeklinde bir küçük kab, ki bir taraftaki kürede dolu olan ince kum, baş aşağı çevrilince iki küre arasındaki ince delikten yavaş yavaş öteki tarafa boşalır, kürelerin büyüklüğüne göre kumun akıp tamam olması müddeti beş dakika veya bir çeyrek, yahut bir saat sürer ve bu suretle zamanı ölçmekte işe yarar. [Sablier]

Kum saati

KUMA i. Eskiden birinci kadının üstüne nikâhla alınan ikincisi, ortak. [Une des femmes du poligame]

KUMAMOTU* Japonya'da Kyu - shu adasında 14.800 nüfuslu bir şehirdir.

KUMAN* Eski Türk boylarından birinin adıdır ki Onbirinci ile Onikinci Asır arasında Rusyanın güney tarafında, Ukranya civarında yerleşmişlerdi. Moğolların oraları istilâ etmeleri üzerine bir kısmı Macaristan'a göçerek orada yerleşmişler ve zamana geçtikçe Macarlaşmışlarsa da gene adlarını ve hususiyetlerini muhafaza etmişlerdir. Kumanlardan bir kısmı Moğollar tarafından köle gibi satılıp Mısıra gitmişler ve sonradan Mısırda Türk Memlûkleri denilen hükümdarlık soyunu teşkil etmişlerdir.

KUMANDA Fr. i. Askerî işleri yürütme vazifesi ve askere verilen emir, komuta. [Commande, ordre]

KUMANDAN Fr. i. Bir askerî kıtanın başı, komutan. [Commandant]

KUMANDANLIK i. Kumandanın işi veya dairesi, komutanlık. [Commandement]

KUMANDAR i. Kumandan, komutan. [Commandant]

KUMANDARYA i. Kıbrıs'ın tatlı ve koyu bir şarabı. [Vin de chypre d'une qualité très estimée]

KUMANYA İta. i. Gemi zahiresi. [Provision d'un navire]

2 - Yolculuk için hazırlanan yiyecekler. [Provision du voyage]

KUMAR Ar. i. [قمار] Para karşılığında oynanan oyun: Kumarın kazancı ancak onu oynamamakla mümkün olur. [Jeu de hasard]

KUMARBAZ Far. s. Kumarcı, kumara düşkün: Kumarbazlık insanı her türlü kötülüğe sürükliyebilir. [Celui qui joue aux jeux de hasard]

KUMARBAZLIK i. Kumarcılık. [Vice de jeu]

KUMARCI s. Kumar düşkünü, kumarbaz. [Joueur]

KUMARHANE Far. i. Kumar oynatarak para kazanmak için açılmış yer: Kulüplerin birer kumarhane haline gelmesine müsamaha edilmesi acınacak haldir. [Maison de jeu]

KUMAŞ Ar. i. [قماش] İpek, yün, keten gibi şeylerden yapılmış ağır ve oldukça değerli dokuma: Daima yerli kumaş kullanmayı âdet edinmeliyiz. [Étoffe]

2 - mec. Bir adamın aslı, cinsi, mayası, tıynet: Kumaşı aşağı bir adam. Onun ne kumaş olduğunu siz henüz bilmezsiniz. [Sorte, genre d'homme]

§ Hint kumaşı: Kolay ele geçmez, daima bulunmaz şey. [Se dit de tout objet rare et précieux]

KUM BALIĞI b. i. Gümüş balığına benziyen ve yılan balığı cinsinden olan küçük ve eti makbul bir balık olup gümüş balığından ve hamsiden başlıca farkı alt çenesinin uzun ve ucu çengel biçiminde olmasıdır. Bizim denizlerde pek fazla bulunmazsa da Marmarada Kızıladalar civarında tutulduğu vardır. Manche denizinde cezir münasebetiyle sular çekildiği zaman kumlarda saklı kalan kum balıkları kürek ve kazmalarla kumlar karıştırılarak pek çok miktarda avlanır. [Équille, lançon]

KUMBARA i. Para biriktirmek için daha fazla çocuklar tarafından kullanılan ve yalnız para sığabilecek bir deliği bulunan küçük ve yuvarlak toprak kab, yahut bankalarca yaptırılıp bu maksatla kullanılmak üzere müşterilere kiralanan türlü biçimde kutu. [Tirelire]

Kumbara

2 - Eskiden havan topu ile atılan yuvarlak bir çeşit mermi, ki içine doldurulmuş olan parçalar patlayıp dağılınca bomba tesiri yapardı. [Bombe]

KUMBARACI s. Havan topunu kullanan, kumbara atan asker veya kumbara fabrikası işleten, yahut orada çalışan kimse. [Bombardier, celui qui fabrique des bombes]

KUMBARACI AHMET PAŞA* bk. Ahmet Paşa.

KUMBARAHANE Far. i. Eskiden kumbaranın yapıldığı yer veya kumbaracıların kışlası. [Usine ou caserne des bombardiers]

KUMCU s. Kum satan kimse. [Celui qui vende des sables]

KUMCUL s. Bot. Kumlu toprakta yetişen bitki (nebat). Biyolojide kumda yaşıyan hayvan. [Arénicole]

KUMKAPI* İstanbul vilâyetinin Eminönü ilçesine bağlı bir bucağı ve şehrin Marmara sahiline doğru uzanan bir semtidir. Sirkeci'den Yeşilköye uzanan banliyo treninin bir istasyonunu teşkil eder. Bucağın köyleri yoktur. Bucak hududu içindeki semtin nüfusu 31.069 dur (1945 te).

KUMKUMA Ar. i. [قمقمه] Yuvarlak ve ağzı dar testi veya şişe, mürekkep gibi şeyleri koymakta kullanılır. [Amphore, petite bouteille ronde à gouleau très étroit dans laquelle on met de l'encre etc.]

Kumkuma

§ Fitne kumkuması: Fesat çıkaran, ara bozan, ortalığı karıştıran kimse. [Personne très intrigante]

KUMLU s. İçinde kum bulunan: Kumlu toprak. [Mêlé de sable, sablonneux]

2 - İçinde kuma benziyen tanecikler bulunan: Kumlu armut. [Qui a des grains (poire, etc.)]

3 - Pek ufak ve sık benekli: Kumlu kumaş. [Parsemé de petit grains blancs (étoffe)]

KUMLUCA* (Sarıkavak) Antalya vilâyetinin Finike ilçesine bağlı bir bucak olup 14 köyü, 6.957 nüfusu vardır. Bunun 1.171 i bucak merkezi olan Sarıkavak'tadır. Kumluca bucağı Finike'nin 20 kilometre doğu kuzeyindedir ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KUMLUK s. Kumu çok olan: Kumluk arazi, kumluk memleket. [Sablonneux]

2 - i. Kumsal. [Grève, sablonnière]

KUMPANYA Fr. i. Şirket (Daha çok yabancılar tarafından kurulup idare edilen şirketler hakkında kullanılır): Eskiden demiryollarımızın hemen hepsi kumpanyalar tarafından işletilirdi. [Compagnie, société]

2 - Kafadar takımı: Onlar kumpanya olmuşlar. [Groupe des compagnons, des amis intimes]

KUMPAS Fr. i. Dizicilerin (müretiplerin) harfleri satır haline koymak üzere içine yerleştirdikleri demir yuva. [Composteur]

Kumpas

2 - Hile, fesat, gizli tertip. [Complot]

§ Kumpas kurmak: Gizli bir iş hazırlamak, fesat tertibetmek. [Comploter]

KUMRAL s. Koyu sarı veya açık kestane: Kumral saç, kumral bıyık, sakal. [Châtain clair]

KUMRU Far. i. Güvercinden az küçük, boz renkli bir kuş, ki İstanbul gibi bâzı şehirlerimizde kuytu bahçelerin âdeta ehlî (evcil) kuşları halinde yaşarlar. [Tourterelle]

Kumru

§ Kumru göğsü: Bakıldığı tarafa göre türlü renk gösteren: Kumru göğsü bir ipekli. [Bariolé]

KUMSAL i. Kumluk yer, kumla örtülü deniz kenarı veya nehir civarı. [Grève, sablonnière]

KUMTAŞI b. i. Jeol. Kum tanelerinin kaynaşmasiyle meydana gelmiş taş. [Grès]

KUMUK i. Dağıstan bölgesinde yaşıyan eski bir Türk kabîlesinin adı. [Nom d'une ancienne tribu turque]

KUMUL i. Jeol. Rüzgârların yığdığı kum tepesi. eskt. Eksibe. [Dune]

KUMULUS Lât. i. Sık yığınlar halindeki yağmur bulutları. Kümebulut. bk. Bulut. [Cumulus]

KUMÜSYON, KUMÜSYONCU i. bk. Komisyon.

KUNDA i. Bir çeşit zehirli örümcek. [Une espèce d'araignée vénimeuse]

KUNDAK i. Sıkı bağlanmış ve top haline getirilmiş bez paketi. [Paquet de toile etc.]

2 - Küçük çocukları sıkıca sarıp bağlamıya mahsus bezler takımı: Kundaktan çıkarmak, kundaklı çocuk. [Maillot d'enfant]

Kundak

3 - Tüfeğin ağaç kısmı. [Partie de bois d'un fusil]

4 - Yangın çıkarmak için bir yere sokulan yağlı paçavra yığını. [Enduit d'huile pour mettre l'incendie]

5 - Yemeni gibi bir sargı ile top halinde bağlanmış kadın saçı. [Serre-tête]

§ Kundak sokmak: mec. Ara bozacak bir şey söylemek veya harekette bulunmak. [Troubler]

KUNDAKÇI s. Tüfek kundakları yapan usta. [Fabricant de bois de fusil]

2 - Yangın çıkarmak için kundak koyan kimse. [Incendiaire]

3 - mec. Bozguncu, ara bozucu. [fig. Défaitiste]

KUNDAKLAMAK f. (Çocuğu) Kundağa sarmak: Altını temizleyip yavrusunu kundakladı. [Mettre au maillot (l'enfant)]

2 - Bir yeri kundakla tutuşturmak. [Mettre l'incendie]

3 - Fesat koymak, karışıklık, isyan çıkaracak işler yapmak. [Semer la révolte, exciter]

4 - (Saçları) Yemeni gibi bir sargının içine toplıyarak bağlamak. [Mettre un serre-tête]

KUNDURA i. Ökçeli, ağırca ayakkabı, iskarpinin kabası. [Soulier, chaussure]

KUNDURACI s. Ayakkabıcı. [Cordonnier]

KUNDURACILIK i. Ayakkabı yapmak işi. [Métier de cordonnier]

KUNDUZ i. Memeli hayvanların kemirgenler cinsinden su kenarlarında yaşıyan, ev gibi kat kat güzel yuvalar ve su setleri kuran pek zeki ve çalışkan bir hayvan ki cinsinin en irisidir. Elli, altmış santimetre kadar boyu vardır. Yaşlıları arasında 30 - 35 kilo gelenleri bulunur. Cemiyet halinde yaşayıp çalışmaları ibretle tetkike lâyıktır. Kürkleri pek kıymetli sayılır. [Castor]

Kunduz

§ Kunduz böceği: bk. Kuduz böceği.

§ Kunduz hayası: Kunduzun kuyruğu altındaki bir bezden (guddeden) çıkarılan bir madde ki hekimlikte teşennuce karşı kullanılır. [Castoréum]

KUNT s. Ağır, kalın ve dayanıklı olan, sivri ve ince olmıyan: Kunt bir bina, kunt ayakkabı. [Fort, robuste, solide]

KUNTAY*, Mithat Cemal (doğ. 1885). Tanınmış edip ve şairlerimizdendir. İstanbulda doğdu. Hukuk tahsil etti. Adliye memurluklarında bulunmuş ve sonra Beyoğlu dördüncü noteri olmuştur. «Üç İstanbul» adlı romanı, Mehmet Âkif ve Namık Kemal için yazdığı tetkik eserleri ve «Türkün Şehnamesi» ismi altında bir kısım manzumelerini toplıyan kitabı başlıca eserlerindendir. Hukuk ve edebiyata ait tercümeleri, mecmualarda ve günlük gazetelerde birçok makaleleri vardır.

KUNTURAT Fr. i. Mukavelename, sözleş kâğıdı. [Contrat]

KUNTURATLI s. Mukaveleye bağlanmış, kunturatı olan. [Contracté]

KUPA Fr. i. Ayaklı kadeh, maden bardak veya vazo, ki çok defa spor müsabakalarında mükâfat olarak verilir: Maçta kupayı Galatasaray kazandı. [Coupe]

2 - Dört tekerlekli ve kapalı binek arabası, ki 1910 - 1915 yıllarına kadar şehirlerimizde pek çok iken otomobillerin artması üzerine payton denilen arabadan önce ortadan kalkmış ve şimdi hemen hiç kalmamıştır. [Coupé (voiture)]

3 - İskambil kâğıtlarının dört grupundan benekli yürek biçiminde ve kırmızı renkte olanı: Kupanın kızı, birlisi. [Cœur du jeu de cartes]

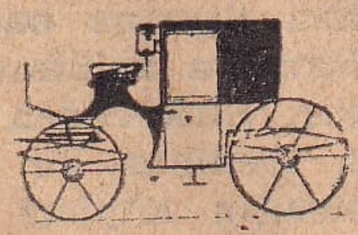
Kupa arabası

KUPAL s. Kısa biçimsiz, kunt, topaç. [Court, difforme]

KUPHİYAT, KUBHİYAT Ar. ç. i. [بهجيات] Çirkin ve kötü işler: Çocukları kubhiyattan çekinmiye ve iğrenmiye alıştırmalıdır. [Mauvaise action]

KUPKURU s. Pek kuru. [Tout sec]

2 - (İnsan hakkında) Çok cılız. [Efflanqué]

KUPLE Fr. i. Mus. Bir nevi zarif şarkı. [Couplet. lât. Capula]

KUPON Fr. i. Esham ve tahvillerin taksitle ödenen parçaları ve bir biletin, yahut maaş cüzdanının parçası. [Coupon]

2 - Bir top kumaştan kalan parça veya aynı memlekette tek olan bir elbiselik kumaş parçası. [Coupon, reste d'une pièce d'étoffe]

KUR Fr. i. Bir kadına âşıkça muamele ve mülâzimet, yahut birinin hoşuna gidecek şekilde hareket. Korta. [Cour, flirt]

§ Kur yapmak: Âşıkane mülâzimette bulunmak. [Flirter]

KURA Ar. ç. i. [قرا] Köyler, karyeler. [Villages, bourgs]

KUR'A Ar. i. [قرعه] Sırf tesadüfe ve talihe bağlı bir ayırma yapmak için kapalı kâğıt çekmek, zar atmak gibi baş vurulan her türlü vasıta: İçimizden birinin gitmesi lâzım, kur'a ile ayıralım. [Lot, sort, ballotage]

§ Kur'a efradı: Eskiden kur'a çekerek yeni asker olan erlere (neferlere) denirdi. [Recrues]

§ Kur'aya girmek, filân yılın kur'ası olmak: O yıl askerlik çağına girenlerden olmak. [Atteindre l'âge de la conscription]

KURABİYE i. Un ve şekerle süt, badem gibi şeyler yoğurularak yapılan yuvarlak veya dört köşe çörekçik: Sütlü kurabiye, bademli kurabiye, kurabiye gibi karpuz. [Petits gâteaux au lais, aux amandes etc.]

§ Kurabiye karpuz: Küçük ve iyi cinsten karpuz. [Pastèque très petit et de bonne qualité]

KUR'ACI s. Eskiden, askere alınacak gençlerin belli olması için onlara kur'a çektiren zabit (subay): Kur'acılar ilçe ve

bucaklara zaman zaman iş için giderlerdi. [Officier chargé des opérations de conscription]

KURADA s. Yıpranıp işe yaramaz hale gelmiş, zayıf, halsiz, harap: Kurada beygir, kurada kanape. [Décrépit, usé]

KURAK s. Kuru, yağmursuz, rutubetsiz, yabis, nemsiz: Kurak hava, kurak yıl, kurak tarla. [Sec, sèche, sans pluie, sans humidité]

2 - Kuraklık, yağmursuzluk, yübuset: Bu sene kuraktan korkuluyor. Bu seferki kurak uzun sürdü. [Sécheresse, aridité]

KURAKÇIL s. Kurak yerden hoşlanan: Kurakçıl bitkiler (nebatlar). [Qui aime la sécheresse]

KURAKLIK i. Kurak olma hali, yübuset, yağmursuzluk: Kuraklıktan ekinler kurudu. [Sécheresse, aridité]

KURAL i. Her işde doğru ve faydalıdır diye tutulması uygun görülen yol, kaide, usul. [Règle]

KURALLI s. Kurala uygun, kaideye muvafık. [Qui est en règle]

2 - Belli bir kurala (muayyen bir kaideye) göre yapılmış olan. Kıyasî. [Régulier]

KURALSIZ s. Kuralı, kaidesi olmıyan, belli bir kurala göre yapılmış olmıyan, gayrikıyasî. [Irrégulier]

KURAM i. Fel. Nazariye. [Théorie]

KURAMSAL s. Kuramla (nazariye) ile münasebetli veya kuram alanında (nazariye sahasında) kalan. eskt. Nazarî. [Théorique]

KURAN, KUR'AN* Ar. i. [قرآن] Müslüman dininin temel kitabı, ki «Furkan, Kelâmullah, Mushaf» gibi isimlerle ve «Hikmet, Şifa, Ruh, Nur, Hayr, Nimet, Hak» gibi sıfatlarla da anılır. Semavî yani gökten inme diye inanılan kitapların «Zebur», «Tevrat» ve «İncil» den sonra tarih itibariyle dördüncüsüdür. Müslümanlık imanına göre «Kuran» Allah tarafından «vahiy» yani Peygamberin gönlüne doğması şeklinde Muhammed'e tebliğ olunan Tanrı sözlerinin mecmuudur. Vahiy'nin yalnız mânaya aidolduğunu söyliyen din âlimleri de vardır. Vahiylere, göze görünmez esirî bir varlık halinde tasvir edilen Tanrıya en yakın meleklerden Cebrail vasıta olmuştur. «Kuran», 114 sureden yani fasıldan ve 6247 âyetten teşekkül eder. Surelerin bâzısı uzun, bâzısı kısa olup küçüklerle büyüklerden mühim bir kısmı Muhammed tarafından bir defada tebliğ edilmiş olmakla beraber uzun surelerin bâzısı parça parça tamamlanmış ve bütün «Kuran» 23 senede ikmal edilmiştir. «Kuran» ın imana aidolan maddeleri başlıca «Tevhid» den yani Tanrı birliğinden ibarettir. Topluluk hayatına aidolan cihetleri de umumun menfaatine, ruh ve

Kur'anı Kerim'den bir sayfa (Hâfız Osman yazısı)

cismin faydalarına ait hükümleri, bilhassa ahlâk faziletlerine dair nasihat ve telkinleri muhtevidir. Surelerin bir kısmı da dinî tarihin ibret verici hâdiselerinden bahseder. Âyetlerde birçok tekrarların bulunması telkin kudretini arttırmak maksadından ileri geldiği, yahut yerlerine göre farklı mânaları ihtiva etmek gibi sebeplere dayandığı suretinde izah edilir. Birçok Garplı ve Hıristiyan müsteşriklerin de ortak oldukları kanaate göre «Kuran» ın dili ve belâgati yetişilemiyecek derecede yüksektir. [Coran, livre sacré des musulmans]

KURB, KURP Ar. i. [قرب] Yakınlık, civarda oluş: Dükkânı çeşmenin kurbundadır. Kurbu Mevlâ: Tanrı yakınlığı.

(Kurbu sultan, âteşi suzan = Sultana yakınlık, yakıcı ateştir). [Proximité, voisinage]

KURBAĞA i. Sürüngenlerin (zahifelerin), kurbağagiller denilen familyasından suda ve bataklıklarda yaşıyan bir küçük hayvan, ki yumurtadan ürer, yavruları gelişmelerini durgun sularda tamamladıktan sonra kuyruğunu ve solungacını (galsamesini) kaybederek karada da yaşıyabilir. Dört ayaklı olup karada sıçrıyarak yürür, suda pek iyi yüzer. Sıcak havalarda hep birden bağrışarak göl ve ırmak kenarlarında hayli gürültü ederler. [Grenouille, crapaud]

Kurbağa

KURBAĞACIK i. Kurbağa yavrusu. [Petit de grenouille]

2 - Dil altı kabarcığı, ağzın tabanında çıkan bir çeşit küçük ur. [Grenouillette]

KURBAĞAGİLLER ç. b. i. Zo. İçinde ayaksızları, kuyruksuzları ve ürodelleri toplıyan omurgalılar sınıfı. eskt. Dafdaiye. [Batraciens]

KURBAĞAZEHİRGİLLER ç. b. i. Bot. Birçeneklilerden çok defa su üzerinde yüzen, yumurtalıkları çanağa yapışık tatlı su ve deniz bitkilerini toplıyan bir familya. eskt. Mücehhezei maiye. [Hydrocaridées]

KURBAN Ar. i. [قربان] Dinin emrini veya bir adağı yerine getirmek, yahut sevinçli bir hâdisenin şükranını Allaha arzetmek için kesilen hayvan. (Kelime arapça «yakınlık» demek olan «kurb» tan çıkmadır ve Müslümanlıkta Tanrıya yakınlık dileğini anlatır. [Sacrifice, offrande à Dieu, holocauste]

2 - Kurban bayramı, zilhicce ayının onunda başlayıp dört gün süren Müslümanlığın dinî bayramı. İdi adha. [Fête des sacrifices chez les musulmans]

3 - mec. Bir ülkü (gaye) uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse: Hava kurbanları. [Celui qui est sacrifié pour un idéal]

4- mec. Bir kaza veya felâket sonunda ölen kimse: O yangında iki kişi de kurban oldu. [Victime]

§ Kurban etmek: Feda etmek. [Sacrifier]

§ Kurban olmak : Feda edilmek, bir kazaya uğramak. [Être sacrifié, être victime]

§ Kurban olayım: Aşırı sevgi anlatmak veya yalvarmak için söylenir: (Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!). [On dit pour chérir avec tendresse]

KURBANLIK i. Kurban edilmek için ayrılan koyun ve sair hayvan. [Propre à être immolé (mouton etc.)]

2 - mec. Ölüm tehlikesi karşısında bulunan insan: Abdülhamit zamanında kötü şartlar içinde Yemen çöllerine gönderilen Türk askerleri birer kurbanlıktı. [Individu en danger d'être victime]

3 - mec. Pek sessiz ve halim adam: Zavallı ne denirse sesini çıkarmaz, âdeta kurbanlıktır. [D'un caractère doux, paisible]

KURBAN OSEB* Ondokuzuncu Asır sonlarında İstanbulda pek meşhur olmuş bir Ermeni komedi sanatkârıdır. Muhtelif milletlerin konuşmalarını, hayvanların, hattâ kuşların seslerini pek iyi taklideder, makyajda gayet hünerli olup türlü kıyafete girerdi. Biraz da vantrilokluk yani karnından konuşma hüneri vardı.

Kurban Oseb

KURBİYET Ar. i. Yakınlık, karip oluş: Semtlerimizin kurbiyeti var. [Proximité, voisinage]

KURCA i. Kurcalamak işi, karıştırma: Kurca çıbanı: Kaşıyıp karıştırmaktan azan çıban. [Grattage, excitation]

KURCALAMAK f. Ellemek, Ötesine, berisine dokunmak, karıştırmak: Çekmeceyi kurcalamak, çuvalı kurcalamak, çıbanı kurcalamak. [Gratter, égratigner, mettre en désordre]

2 - mec. Bir işle uğraşmak, bir meseleden bahsetmek, açmak, anlamıya çalışmak. [S'occuper trop, approfondir]

KURCALANMAK f. Ellenmek, karıştırılmak, uğraşılmak. [Se gratter, être mis en désordre, être occupé trop]

KURDAĞZI b. i. Gemi ve sandallarda halatın geçmesi için teknenin kenarına tutturulmuş açık ağız biçiminde maden parçalara verilen ad. [Crochet de bordage]

2 - Doğramanın birbirine geçen dişleri. [Entaille, enlaçure]

KURDAYAĞI b. i. Bot. Damarlı çiçeksizlerden küçük yapraklarla örtülü ince bir sap görünüşünde bir bitki, ki sporlu başakları «kurdayağı tozu» denilen sarı renkte, hekimlikte ehemmiyetli ve kolay alev alır bir toz meydana getirir. Yer yosunu, kibrit nebatı. [Lycopode]

KURDELÂ Fr. i. bk. Kordelâ.

KURDEŞEN i. Vücudun bâzı kısımla-

rının fiske fiske kabartılar ve döküntüler yaparak kaşınması şeklindeki bir deri hastalığı. Atlarda görülen serpme kan çıbanına da bu isim verilir. [Rougeole]

KURDURMAK f. Parçalı bir şeyin parçalarını bir araya ve şeklini meydana getirmek: Çadır kurdurmak. [Faire dresser, faire disposer]

2 - Zemberek veya makineyi işliyecek hale getirmek: Saati kurdurmak, makineyi kurdurmak. [Faire monter]

KURE* Hondo adasında 231.000 nüfuslu bir Japon şehir ve limanı ki tersanesiyle ve bir endüstri merkezi olmakla tanılır.

KURENA Ar. ç. i. [كرنا] Bir hükümdarın hizmet ve sohbetinde bulunan yakın adamları. Karinler. Mabeyinciler: Üçüncü kurena. (karini salis). [Entourage d'un monarque, chambellan]

KUREYŞ* Hicazda Peygamber İbrahim'in soyundan üreme olduğu rivayet edilen bir büyük kabîlenin adıdır. Kâbenin muhafazası ve hizmeti işi bu kabîleye aidolduğu için Müslümanlıktan önce dahi Arap kabîleleri içinde şöhret ve itibarı yüksekti. Peygamber Muhammedin bu kabîleye mensup bir aileden gelmiş olması Kureyş adının bütün İslâm dünyasınca tanınmasına ve unutulmamasına sebebolmuştur.

KURGAN i. Kale, hisar, türbe. [Fort, muraille, tombeau]

KURGAZ s. Pek zayıf ve kuru. [Très maigre]

KURGU i. Bir şeyin zembereğini kurmıya yarıyan alet, anahtar: Makinenin, saatin kurgusu. [Clef à monter un ressort]

2 - Zembereğin kurulmuş olma hali: Saatin kurgusu bitmiş. [Montage]

3 - Kuruntu, vehim, şüphe. [Imagination, illusion, crainte, soupçon]

4 - Fel. iş haline girmeyip yalnız mütalâa ve izah maksadını güden düşünce. eskt. Nazar. [Spéculation]

KURGUL s. Fel. Kurgu (nazar ve nazariye) mahiyetinde olan. eskt. Nazarî. [Spéculatif]

KURİYE Fr. i. Dış işleri bakanlığının (hariciye vekilliğinin) elçiliklerle olan gizli haberleşme kâğıtlarını getirip götüren memur. [Courrier]

KURK, GURK i. Kuluçka olmuş tavuk veya hindi. [Couveuse]

KURLAĞAN i. Derine işliyen dolama, etyaran, yarmaca. [Panaris]

KURLAK i. Kurulur alet, tuzak. [Piège, trébuchet]

KURMAK f. Parçalardan yapılan bir şeyi parçalarını bir araya getirip çatmak, dikmek: Çadır kurmak, sofra kurmak, perde kurmak. [Tendre, dresser]

2 - (Yaylı ve zemberekli şeylerde) Yayı veya zembereği germek: Saati kurmak, kapan kurmak. [Monter (une montre etc.)]

3 - Lâzım olan şeyleri kendi kendine olmıya bırakmak: Turşu kurmak, reçel kurmak. [Apprêter, disposer]

4 - Ehemmiyetli bir şeyi meydana getirmek, tesis etmek: Fabrika, şirket kurmak, hükümet kurmak. [Établir]

5 - Toplamak, bir araya getirmek, akdetmek, teşkil etmek: Meclis kurmak, divan kurmak. [Réunir, convoquer]

6 - Tasarlama: Plân kurmak, kumpas kurmak, dolap kurmak. [Arranger, aménager, préparer]

7 - Aklına koymak, zihnine koymak, kendince karar vermek: Reis olmayı kurmuş. Bir defa gitmeyi kurmuş, artık durmaz. [Mettre à l'esprit, viser à]

8 - Zihninde büyütmek, üzülerek ve uzun uzun düşünmek: O meseleyi kurmak yüzünden birkaç gün içinde zayıfladı. [Songer beaucoup, devenir pensif, mélancolique]

9 - Bir kimseyi telkinlerle veya dedikodularla doldurarak başkasına karşı hırslandırmak: Halinden onu iyice kurdukları belli idi. [Suggérer, exciter]

§ Bağdaş kurmak: bk. Bağdaş.

§ Tuzak kurmak: bk. Tuzak.

KURNA Ar. i. Hamamlarda ve başka el yıkayacak yerlerde muslukların altında bulunup suyun dökülmesine ve birikmesine mahsus olan taştan veya başka bir şeyden tekne, havuzcuk: Hamam kurnası, çeşme kurnası. Kurna başında yıkanmak. [Recipient d'eau, cuve, baignoire, bassin de bain ou de fontaine]

Eski bir Türk hamamında kurna

§ Düğünde zurnaya, hamamda kurnaya koşmak: Her işe karışmak. [Mettre son nez partout]

§ Kurna hakkı: Hamamda yer kirası. [Prix d'une place dans le bain turc]

KURNAZ s. Her işde becerikli, usta ve açıkgöz olan, kendi kolayca kanmadığı halde başkalarını kandırmanın ve işini

yürütmenin yolunu bilen. Kurnazlıkta bâzı defa hile de olur ama her kurnaz mutlaka hilekâr demek değildir. [Fin, adroit, débrouillard]

KURNAZLIK i. Beceriklilik, uyanıklık. [Finesse, débrouillardise]

KUROKİ*, Yamemoto (1844 - 1923). Tanınmış bir Japon generali olup Saga şehrinde doğmuştur. Yalu muharebesini kazanmakla ve Mukden'deki muvaffakıyetiyle meşhurdur.

KURON Fr. i. Çürük diş üzerine geçirilen ve çok defa altından veya plâtinden yapılan kapak. [Couronne]

2 - İskandinavya memleketleri gibi Avrupanın bâzı ülkelerinde para birimi (vahidi). [Unité monétaire de divers pays, couronne]

KURUPATKİN*, Aleksi Nikolayeviç (1848-1921). Tanınmış bir Rus generali olup çarlık zamanında harbiye nazırı iken 1904 Rus - Japon Harbinde başkomutan olmuştu. O harbde yenildi. Birinci Dünya Savaşında da kolordu komutanlığında iş göremeyiş ve Türkistan valisi olmuştu. 1917 Bolşevik inkılâbından sonra kızıl-ordunun teknik müşavirliğini yapmıştı.

KURRA Ar. s. «Kuran»ı kaidelerine uygun okumayı bilen hâfız. [Lecteur de Coran]

KURRETÜLAYN Ar. s. [قرة العين] Gözü aydınlatan şey demek olup eskiden «gözümün nuru» yerine «kurretülaynım» diye yazanlar bulunurdu. Doğuda kadın adı veya lâkabı olarak da kullanılmıştır. [La lumière des yeux]

KURS Ar. i. [قورس] Yuvarlak yassıca taş veya demir parçası. Ağırşak, disk: Kurs atmak. bk. Disk. [Disque]

2 - Ast. Bir yıldızın görülen yüzü: Güneşin kursu, ayın kursu. [Astronomie: Disque]

KURS Fr. i. Bir bahsi veya sanatı az zamanda öğretmek üzere muayyen bir müddetle açılmış ders: Hastabakıcılık kursları. [Cours]

KURSAK i. Kuşların birinci midesi, katı, taşlık: Kuşlar kursaklarında taşları bile eritirler. [Gésier, jabot]

2 - Şişirilip kurutularak sucuk doldurmak, düdük yapmak gibi işlerde kullanılan kuru kursak: Düdüğün kursağı patladı. [Baudruche]

3 - mec. İnsan midesi: Kursağına habbe girmemiş. [fig. Estomac]

4 - s. Kursak zarı ile yapılmış: Kursak tef. [Fait avec la baudruche]

KURSAKLI s. Kursağı olan: Kursaklı düdük. [Qui a le gésier, qui a la baudruche]

2 - Gerdanında uru olan, guşa hastalığı bulunan kimse. [Qui a une tumeur à l'extérieur de la gorge, goîtreux]

KURŞUN i. Mavimtırak esmer renkte ve pek ağır bir maden, ki safha haline getirilip çatı ve kubbe örtülerinde, muhtelif borular yapmakta, başka madenlerle karıştırılıp matbaa harflerini dökmekte ve daha pek çok işlerde kullanılır. Kimyada simgesi (remzi) «Pb» dir. 11,3 yoğunluğunda (kesafetinde) ve yumuşakça olup bükülmek kabiliyetindedir. 327,3 derecede ergir (zeveban eder). Kurşun madenleri çok defa gümüşle karışık olur. [Plomb]

2 - Tüfek, tabanca gibi hafif silâhlarda mermi. [Balle de plomb, balle projectile]

§ Dum dum kurşunu: bk. Dum-dum.

§ Kurşuna dizmek: Bir manga kadar askerin attığı kurşunla bir askerî ölüm cezası hükmünü yerine getirmek. [Fusiller]

§ Kurşun atmak: Silâhla mermi atmak, nişan almak, silâh boşaltmak. [Decharger une arme à feu, viser]

2 - mec. Düşmanlık etmek: Birbirine kurşun atıyorlar. [Se créer des inimitiés]

§ Kurşun dökmek: Erimiş kurşunu, hastanın üstünde, içinde su bulunan bir kaba dökerek gûya değmiş olan nazarı bozmak: Eskiden bir evde biri, hele bir çocuk birdenbire hastalanınca hatıra gelen ilk tedbirler nefes ettirmek ve kurşun döktürmek gibi şeylerdi. [Incantation employée par les sorcières pour conjurer la guigne]

§ Kurşun erimi, menzili, atımı: Tüfek mermisinin ulaşabildiği uzaklık. [Portée]

§ Kurşun gibi: Pek ağır. [Très lourd, pesant]

§ Kurşun kalem: İçi grafitli kalem. [Crayon]

KURŞUNCU s. Kurşun işliyen veya satan kimse. [Celui qui fond et vend du plomb, plombier]

2 - Nazara uğradığı sanılan hastaya kurşun döken kimse, ki çok defa kadın olurdu. [Sorcière qui fond du plomb en guise d'incantation]

KURŞUNİ s. Kurşun rengi, kül rengi, sincabi. [Couleur de plomb, gris plomb]

KURŞUNLAMAK f. Kurşunla kaplamak: Kubbeyi kurşunlamak. [Couvrir de plomb]

2 - Kurşun mühür vurmak, kurşunla damgalamak: Gümrükte bâzı eşyayı kurşunlarlar. [Plomber]

KURŞUNLANMAK f. Kurşunla kaplanmak, kurşun mühür vurulmak. [Être couvert de plomb, être plombé]

KURŞUNLU s. İçinde kurşun bulunan yahut kurşunlanmış olan veya kub-

besi kurşunla örtülmüş olan: Kurşunlu antimon, kurşunlu damga, kurşunlu cami. [Plombé, couvert de plomb]

KURŞUNLU* Çankırı vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. 52 köylü merkez bucağından başka 21 köyü bulunan Atkaracalar isimli bir bucağı vardır. Kurşunlu kasabası Sarıkaya ve Dumanlıdağlar civarında üç tepenin arasındaki bir düzlükte kurulmuş büyücek bir köy halindedir. Civarında bâzı hastalıklara iyi gelen ılıcalar vardır. Halkı çiftçilikle ve hayvancılıkla uğraşır. Hububattan başka yün, deri, yağ, peynir, kasaplık hayvan, meyva ve üzüm yetiştirir. Kurşunlu, Çankırı'nın 50 kilometre batı kuzeyinde ve Zonguldak'a uzanan demiryolu üzerinde bir istasyon teşkil eder. Bütün ilçenin nüfusu 28.253, kasabanın da 2.309 dur (1945 te).

KURŞUNLU* (Gelengeç) Malatya vilâyetinin Hekimhan ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucak olup eski adı Gelengeç idi. 25 köyü, 10.766 nüfusu olup bunun 600 ü bucak merkezi olan Kurşunlu köyündedir ki burası Hekimhan kasabasının 22 kilometre güney batısında ve ona bir şose ile bağlıdır.

KURT i. Memeli hayvanların et yiyen cinsinden ve köpekgillerden yırtıcı hayvan, ki sarıya çalar boz renkte, iri ve kuvvetli bir köpek büyüklüğünde olur. Ücra yerlerde yaşar ve geceleri avlanır, kışın sürü halinde toplanarak ehlî hayvan sürüleri, hattâ insanlar için de tehlikeli olur. Pek kuvvetli olan çenelerinde dört tanesi büyük ve sivri olmak üzere 42 dişi vardır. Far. Gürk. [Loup]

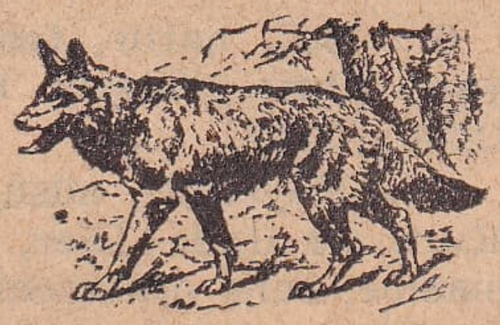
Kurt

2 - Kurt postundan yapılma kürk: Sırtında bir kurt vardı. [Peau, fourrure de loup]

3 - mec. Pek kurnaz ve hilekâr kimse: Kurdun biridir, bu işlerin kurdudur. [Personne rusée]

KURT i. Küçük, ayaksız, yumuşak hayvancıklar, ki bâzısı yemiş ve peynir gibi şeylerde türer. Solucan ve sivri kuyruk gibi barsak asalaklarına (tufeylîlerine) da bu isim verilir: Ağaç kurdu, peynir kurdu, et kurdu. Ar. Dud. [Ver]

§ Kurdunu kırmak, kurtlarını dökmek: Özlediği bir şeyi yapmak, hevesini almak. [Satisfaire ses désirs]

§ Kurt yeniği: Tahtadan yapılma bâzı eşyadaki kurt yuvası. [Fissure]

2 - mec. Kusur veya şüphe verecek bir hal: Meselede bir kurt yeniği var. [Doute, soupçon ou défaut]

KURTALAN* (Garzan, Mısırıç) Siirt vilâyeti ilçelerinden biridir. Eski adı Garzan idi. Merkezine Mısırıç dahi denir. 11 köylü merkez bucağından başka 16 köylü Rıdvan, 20 köylü Garzan ve 11 köyü bulunan Hüseyni adlı üç bucağı vardır. Kurtalan, Diyarbakır'dan doğu güneye doğru uzanan demiryolunun şimdilik son istasyonunu teşkil etmektedir. Siirt şehrinin 31 kilometre batısında ve ona bir şose ile bağlıdır. Bütün ilçenin nüfusu 14.719, kasabanın da 1.632 dir (1945 te).

KURTARAN s. Kurtarıcı, tahlis edici. [Qui sauve, qui délivre, sauveteur]

§ Can kurtaran düdüğü, sandalı, simidi. bk. Cankurtaran.

KURTARILMAK f. Kurtarma işi kendine yapılmak, tahlis edilmek: Denize düştü, hemen kurtarıldı. [Être délivré, sauvé]

KURTARMAK f. Kurtulmasını temin etmek, selâmete çıkarmak, tahlis etmek: Hekim hastayı kurtardı. Evini rehinden kurtardı. Avukat hakkını kaybolmaktan kurtarabilir. [Délivrer, sauver]

KURTBAĞRI, KURTBAHARI b. i. Zeytingillerden, yaprakları mızraksı, çiçekleri beyaz, kokulu ve salkım biçiminde olan bir süs bitkisi, ki çit meydana getirmekte kullanılır. [Troène]

Kurtbağrı

KURTBOĞAN b. i. Düğünçiçeğigillerden, uzun saplı, koyu mavi çiçekli bir bitki, ki yaprakları ve kökü çok zehirli olan «akonitin» adlı bir alkaloit taşır. Hânik, Boğanotu. [Aconit]

kurtboğan

KURTÇUK i. Biyol. Bâzı böceklerin yumurtadan çıktıktan sonra kırizalit oluncıya kadar geçirdikleri safha. eskt. Sürfe. [Larve]

KURTHASANLI* Konya vilâyetinin Kadınhanı ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 15 köyü, 5.017 nüfusu vardır. Bunun 339 u Kadınhanı kasabasının 6 kilometre kuzeyinde olup ona şose ile bağlı olan ve Afyon - Konya demiryolu üzerinde bir istasyon teşkil eden Kurthasanlı köyündedir.

KURTİYE Fr. i. Borsa tellâlı, simsarı. [Courtier]

KURTKALE* Kars vilâyetinin Çıldır ilçesine bağlı bir bucak olup 14 köyü, 5.424 nüfusu vardır. Bunun 705 i Çıldır'ın 35 kilometre doğusunda ve Sovyet Rusya

hududuna beş, altı kilometre bir yerde bulunan bucak merkezindedir ki ilçe merkezine arabaya elverişli bir yol ile bağlı bulunmaktadır.

KURTKAPANI b. i. Kurdu yakalamak için üstü çalı çırpı ile örtülü çukur. [Piège pour attraper le loup]

2 - Alaturka güreşte alta düşen hasmı kol ve ayaklarla bağlamak şeklindeki bir oyun. [Une forme des jeux de lutte]

KURTLANDIRMAK f. Kurtlanmasına sebebolmak: Peyniri tussuz bırakıp kurtlandırmışlar. [Vermouler, laisser moisir, pourrir]

KURTLANMAK f. Kurt peyda etmek. [Être vermoulu]

2 - mec. Vücudunu kurtlar sokuyormuş gibi yerinde duramamak, sabredememek, telâş göstermek, şüphelenmek. [S'impatienter avec des soupçons]

KURTLU s. Kurtlanmış, içinde kurt bulunan: Kurtlu peynir. [Vermoulu]

2 - mec. Yerinde rahat duramıyan, şüphe eden. [Impatient, soupçonneux]

KURTLUCA i. Yer palamutu, sarmısak otu dahi denilen bir bitki (nebat), ki kokusu sarmısağı andırır, göl ve akar su kıyıları gibi nemli yerlerde yetişir. Ar. Haşişei bukalemun. [Herbe au caméléon]

KURTMANTARI b. i. İçi boş bir cins mantar. [Lycoperdon, vesse de loup]

KURTMASALI b. i. mec. Birini oyalamak, bir işi gürültüye getirmek için söylenen boş sözler: Kurtmasalı okumak. [Fable frivole, raconter faux et trompeur]

KURTPENÇESİ b. i. Kurttırnağı dahi denilen, karabuğdaygillerden, çiçekleri salkım biçiminde, sapı ve kökü tanen bakımından zengin, hekimlikte kabız vermek gibi birçok işlerde kullanılır bir bitki. [Bistorte]

Kurtpençesi

KURTULMA i. Bir tehlikeyi atlatma, halâs, necat, selâmet. [Délivrance]

2 - Kapalı veya bağlı olduğu yerden çıkma. [Action d'échapper, évasion]

KURTULMAK f. Bir tehlikeden sıyrılmak, halâs olmak, necat bulmak, selâmete çıkmak: Hastalıktan kurtuldu, hapisten kurtuldu. [Se sauver, être délivré]

2 - Doğurmak: Loğusa, üç, dört saat ağrıdan sonra kurtuldu. [Accoucher]

3 - Bağlı veya kapalı olduğu yerden çıkmak, sıkıştırıldığı yerden fırlamak: At kurtulmuş kaçıyor. Vida yerinden kurtulmuş. Bıçak elinden kurtuldu. [Échapper, s'évader]

4 - Sıkıntılı veya zararlı bir şeyi kendinden uzaklaştırmak: Sevimsiz misafirden kurtudum. Meraktan kurtuldu. [Être débarassé]

KURTULMALIK i. Haydutların elinde bulunan birini kurtarmak için verilen para. Fidye. [Rançon]

KURTULUŞ i. Kurtulmuş olma hali, halâs, necat. [Delivrance]

KURTYEMEZ b. i. Karameşe dahi denilen bir cins süs ağacı. bk. Katalpa. [Catalpa]

KURTYENİĞİ b. i. bk. Kurt.

KURU s. Suyu, nemi olmıyan, «yaş»ın zıttı: (Kurunun yanında yaş da yanar). [Sec, sèche]

2 - Yağmuru olmıyan, susuz: Kuru ova, kuru arazi. [Aride]

3 - Saklanmak için kurutulmuş, «taze» ve «yeşil»in zıttı: Kuru üzüm, kuru balık, kuru fasulya. [Sec, qui n'est pas vert]

4 - Arık, lağar, etsiz: Kara kuru bir adam. [Maigre]

5 - Çıplak, döşemesiz: Kuru tahtada oturmak. [Nu, non tapissé]

6 - Boş, nafile, tesiri ve neticesi olmıyan: Kuru gösteriş, kuru vait, kuru patırdı. [Vain]

7 - Heyecanı, süsü, cazibesi olmıyan: Kuru bir ifade. [Sec, simple, sans enthousiasme, sans ornements]

§ Kuru başına: Yalnızca, tek başına. [Seul, tout à fait isolé]

§ Kuru duvar: Harçsız örülmüş duvar. [Mur sans mortier]

§ Kuru ekmek: Katıksız ekmek. [Du pain sec]

§ Kuru kafa: Baş iskeleti, kafa tası. [Crâne]

2 - mec. Akılsız adam, beyinsiz. [Qui n'a pas d'intelligence]

§ Kuru kahve: Kavrularak dövülmüş veya çekilmiş kahve. [Café torrefié et pilé]

§ Kuru kemik: Pek zayıf. [Très maigre]

§ Kuru kuruya: Boşuna, faydasız yere. [En vain, inutilement]

§ Kuru meyva: Bot. Olgunlaşınca dış kabuğu kuruyan meyva. [Fruit sec]

§ Kuru poğaça: Küçük çörek şeklinde yapılan bir çeşit gevrek poğaça. [Paté sec]

§ Kuru öksürük: Salgısız (ifrazatsız) öksürük. [Toux rauque, toux sans phlègme]

§ Kuru sıkı: Mermisiz silâh atışı: Selâm topları kuru sıkıdır. [Tir à blanc, décharge d'une arme à feu sans balle]

2 - mec. Yapma öfke ile gerçekleşmiyecek olan tehdit: Kuru sıkı bâzı diplomatların âdetidir. [Colère et menace sans fondement]

§ Kuru soğuk: Yağışsız soğuk. [Froid sec]

KURUCAŞİLE* Zonguldak vilâyetinin Bartın ilçesine bağlı bir bucaktır. 34 köyü, 8.066 nüfusu olup bunun 925 i Bartının 55 kilometre kuzey batısında ve Karadeniz kıyısında bulunan Kurucaşile köyündedir. İlçe merkeziyle aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KURUÇAY* Erzincan vilâyetinin İliç adlı ilçesine bağlı ve tam teşkilâtlı bir bucak olup 16 köyü, 3.317 nüfusu vardır. Bunun 352 si bucak merkezi olan Kuruçay'dadır. Bu köy İliç merkezinin 21 kilometre kuzeyindedir. Aralarında araba yolu vardır.

KURUKAHVECİ b. s. Kuru kahve satan. [Marchand de café torrefié et plié]

KURUL i. Bir işi çevirmek için toplanan veya bir vazife ile bir yere giden belli sayıda topluluk. Heyet. [Corps, réunion]

KURULAMAK f. Islak bir şeyin yaşını gidermek: Hamamdan sonra saçları kurulamak. [Sécher, essuyer]

KURULANMAK f. Kendi ıslaklığını gidermek: Banyodan çıkmış, kurulanıyor. [Se sécher, s'essuyer]

KURULMAK f. Kurmak işi yapılmak. bk. Kurmak. Çatılmak, hazırlanmak, tesis, teşkil edilmek: Bir yapı kurulmak, çadır, saat, meclis, divan kurulmak, bir hükümet kurulmak. [Être tendu, dressé, être apprêté, disposé, être réuni, convoqué, être établi, être monté etc. voir: Kurmak]

2 - Övünür şekilde tavırlar takınmak, böbürlenmek: Bir makama geçtim diye kurulup duruyor. [Prendre un air de grandeur, poser, vouloir en imposer]

3 - İyice ve rahat edecek şekilde oturup yerleşmek: Koltuğa kuruldu, baş köşeye kuruldu. [S'asseoir aisement et d'une manière imposante]

KURULTAY i. Bir cemiyetin esaslı meseleler hakkında müzakereler yapmak üzere muayyen zamanlarda veya lâzım oldukça yaptığı umumi toplantı. Kongre, umumi içtima. [Assemblée générale, congrès]

KURULUK i. Kuru olma hali, yübuset, arıklık, zayıflık. [Sécheresse]

KURULUŞ i. Kurulma işi veya tarzı, yahut tarihi: Cumhuriyetin kuruluşu. [Action de s'établir, de se consolider]

2 - İçtimai bir iş veya vazife için kurulan şey, tesis: Hastaneler, bankalar, mektepler birer kuruluştur. [Fondation]

3 - Yapı, yapılış, bünye: Kuruluşu sağlam görünmüyor. [Constitution]

KURUM i. Kurulmuş şey, tesis, cemiyet, müessese: Dil Kurumu. [Fondation, établissement]

2 - Kurulma, kendini beğenir ve başkalarına aldırmaz şekilde tavırlar alma, nahvet: Kurumundan geçilmiyor. [Air, ton imposant]

KURUM i. Ocağa biriken kalın is: Ocak kurumu. Kurum renginde. [Suie, bistre]

KURUMAK f. Islaklığı giderek kuru olmak: Çamaşırlar güneşte çabuk kurudu. [Se sécher]

2 - (Bitki) Suyu çekilip cansız hale gelmek: Yağmursuzluk yüzünden bâzı ağaçlar kurudu. [Être desséché]

3 - Cılızlaşmak, pek zayıflamak: Zavallı son hastalıktan sonra pek kurudu. [Amaigrir]

KURUMLU s. Övünür şekilde tavırlar takınan, kibirli. [D'un air imposant]

2 - İs yığınları bulunan: Kurumlu baca. [Qui a des suie, des bistres]

KURUMSAK s. Pezevenk, deyyus, kaltaban (Eskimiştir). [Cocu, cornu]

KURUMSUZ s. Kurumu, kibiri olmıyan, gösterişi sevmiyen, alçak gönüllü. [Qui n'a pas l'air imposant, modeste]

KURUN Ar. ç. i. [قرون] Devirler, karınlar, asırlar: Kurunu sahife: Geçmiş asırlar, eski çağlar. Kurunu ulâ: İlk çağlar. Kurunu vusta: Orta çağlar. Kurunu âhire: Son zamanlar. [Periodes, âges]

KURUNTU i. Aslı olmadığı halde zihinde kurulan hayal, vehim, hulya, kötü ihtimaller düşünüp üzülme, olmıyacak şeye ihtimal veriş, evham. [Imagination, chose imaginaire, vain espoir mélancolie]

KURUNTULU s. Kuruntusu olan, vehimli, evhamlı. [Pensif mélancolique]

KURUŞ Lât. i. Kırk paradan ibaret ve bir liranın yüzde biri değerinde Türk parası, ki memleketimizde para birimi (vahidi) halinde dahi kullanılır. «Kuruş» veya «guruş» kelimesi lâtince «kalın» demek olan «grossus» kelimesinden alınmıştır. Haçlı Seferleri sırasında artan ticaret münasebetleri dolayısiyle ufak para ihtiyacını karşılamak üzere Fransanın Tours şehrinde «Grossus Tournois» adlı kalın bir para basılmıştır. 1226 yılında meydana çıkmış olan bu para Avrupanın bâzı yerlerinde taklidedildiği gibi Doğu memleketleriyle olan münasebetler yüzünden

bir kısım Doğu diyarında olduğu gibi bizde de adını bırakmıştır. Eskiden bizde kızıl ve kara kuruş adlariyle muhtelif kıymette paralar da vardı. 1914 - 1918 Birinci Dünya Savaşına kadar kırk para değerinde olup tedavülde bulunan kuruşlar küçük ve güzel birer gümüş sikke halinde idi ve bunların ikilikleri, beşlikleri, onlukları ve «mecidiye» denilen yirmilikleri de vardı. [Gros, piastre]

KURUŞLUK s. Şu veya bu kadar kuruşa karşılık olan: On kuruşluk şeker. [D'une valeur de piastre]

KURUT i. Süt kurusu, koyulaşmış süt: Yoğurt kurudu, kaymak kurudu. [Lait épais]

KURUTAÇ i. Kim. Suyu veya nemi giderilmek istenilen şeylerin içine konduğu kutu gibi cam alet, ki içinde nem çekici bir madde bulunur. eskt. Aleti tecfif. [Dessicateur]

KURUTMAÇ i. Mürekkebi kurutmak için kullanılan gevrek kâğıt, kurutma kâğıdı ve bunun takılı bulunduğu baskı. [Buvard]

KURUTMAK f. Suyunu veya yaşlığını giderip kuru hale getirmek: Çamaşır kurutmak, meyva kurutmak, bataklığı kurutmak. [Sécher]

KURUTULMAK f. Kuru hale konulmak. [Être desséché, essuyé]

KUSKUN i. Eyere bağlı olup atın kuyruğu altından geçirilen kayış. [Croupière]

§ Kuskunu düşük: Kuskun yeri sağrıdan aşağı olan at. [Cheval défectueux dont la croupe est tombée]

2 - mec. Gözden düşmüş, itibarını kaybetmiş veya pek yorgun ve düşkün kimse. [Abattu, accablé]

KUSKUNSUZ s. Kuskunu olmıyan (at). [Sans croupière]

2 - mec. Perişan, dağınık. [fig. Dispersé]

KUSKUS i. Pilâv ve çorba yapılan küçük ve yuvarlak taneler halindeki hamur: Kuskus pilâvı. [Pâte en graine pour faire du plaf]

KUSMAK f. Yediğini ağız yoliyle midesinden çıkarmak, kayetmek, istifrağ etmek. [Vomir]

§ Kan kusmak: Kan tükürmek. [Vomir du sang]

2 - mec. Çok acı ve eziyet çekmek. [Être accablé par les douleurs]

KUSMUK i. Kusulan şey, kusuntu. [Vomissement, chose vomie]

KUSTURMAK f. Kusmasına sebebolmak, kay ve gaseyan ettirmek: Kusturacak ilâç. lâzım. [Faire vomir]

KUSTURUCU s. Kusmıya sebebolan: İpeka gibi ilâçlar kusturucu olarak verilir. [Vomitif, émétique]

KUSUNTU i. Kusulan şey, kusmuk. [Chose vomie]

KUSUR Ar. i. [قصور] Eksiklik, elverişsizlik, noksanlık: Ben çalışmakta kusur etmem. [Manque, défectuosité]

2 - Hata, yanlışlık: Kusurum varsa affediniz. Kumaşın kusuru var. [Faute, erreur, défaut, vice]

3 - Artan kısım, üst: Paranın kusurunu verdi. [Reste]

§ Kusura bakmamak: Hoş görmek. [Excuser]

KUSUR Ar. ç. i. Kasırlar, köşkler: Kusurı behişt: Cennet köşkleri. [Châteaux]

KUSURLU s. Bir noksanı, ayıp veya kabahati olan, yahut tamamlanmamış bulunan: Kusurlu kumaş, kusurlu bir iş. [Défectueux, incomplet]

KUSURSUZ s. Eksik ve ayıplı yeri olmıyan, mükemmel: Kusursuz güzel, kusursuz bir ifade. [Sans défaut, parfait]

KUSVA Ar. s. [قصوى] Son derecede bulunan, nihayet: Hakikî medeniyetin kusvası mânevi kemaldedir. [Extrême, ultime]

KUŞADASI* İzmir vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Vilâyetin batı güneyindeki sahil bölgesini teşkil eden ilçe arazisi her türlü hububat ile üzüm, incir, tütün, zeytin yetiştiren verimli toprakları, bir miktar ormanı ve merası vardır. Dokuz köyü bulunan merkez bucağından başka, 4 köylü Davutlar ve gene 4 köyü olan Akıncılar isimli iki bucağı vardır. Kuşadası kasabası İzmir'in 80 kilometre kadar güneyinde ve kendi adını taşıyan körfezin içinde ve bir tepenin eteğindedir. Karşısında kuşları çok olan bir küçük ada bulunduğu için bu ismi almıştır. İyi bir limanı ve hayli ticareti vardır. İçinde ve etrafında epeyce eski eser kalıntıları bulunmaktadır. Bütün ilçenin nüfusu 17.818, kasabanın da 5.402 dir (1945 te).

KUŞ i. Yumurtlıyan omurgalılardan, akciğeriyle nefes alan, sıcak kanlı, süslü tüylerle örtülü uçucu hayvan, ki iki ayak üzerinde yürür, elleri veya ön ayakları kanad haline girmiştir, on bin kadar çeşidi vardır. Taşıl (müstehase - fosil) haline girmiş nevilerinin de beş yüz kadar olduğu tahmin edilmektedir. Ar. Tayr. Far. Murg. [Oiseau]

§ Kuşa benzemek: Bir şey düzeltilmek istenirken kırpılıp aşırı azaltılmış olmak. (Bu tâbir Nasrettin Hocanın devekuşunun ayaklarını kesip «şimdi kuşa benzedin»,

demesi hikâyesinden çıkmış olacaktır). [Être diminué excéssivement]

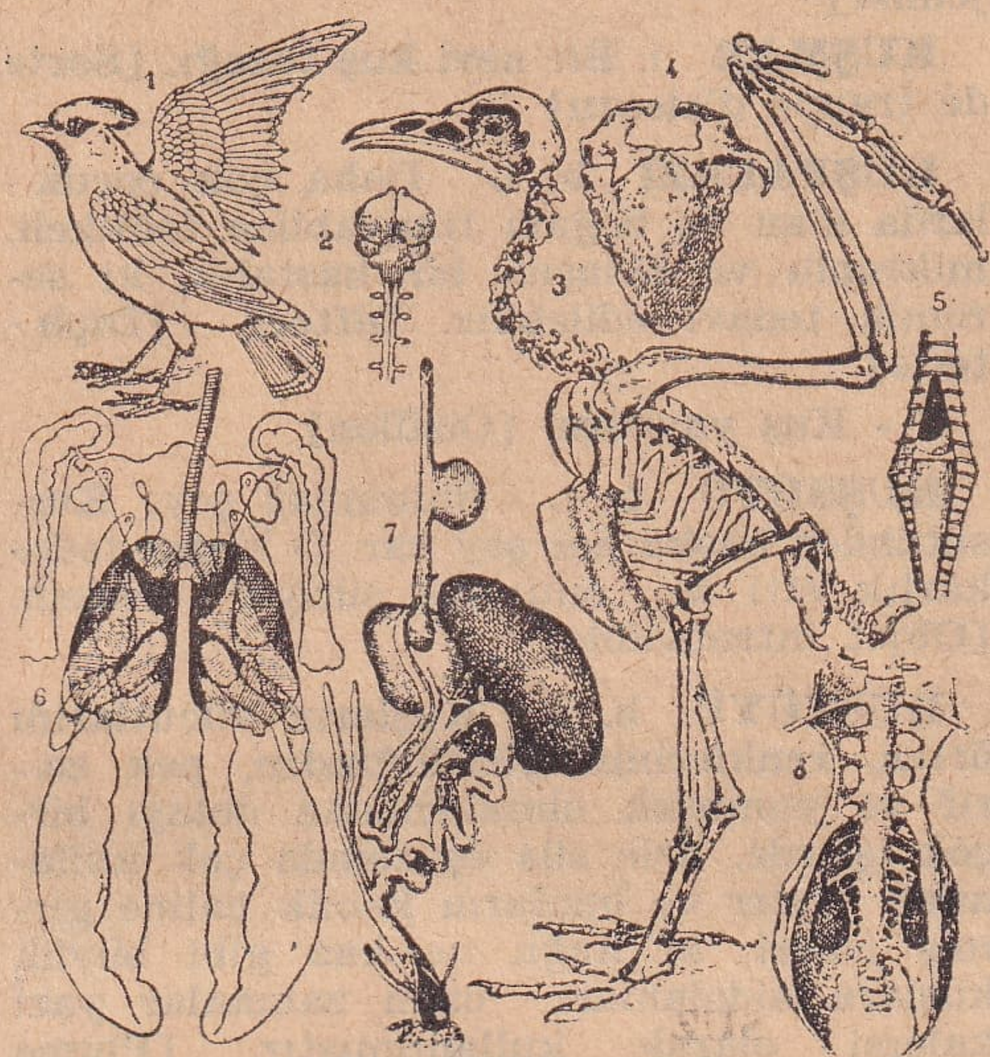

Kuş : 1 - Gergin kanad; 2 - Kafa tası; 3 - İskelet; 4 - Göğüs kemiği; 5 - Ötme cihazının açık hali; 6 - Akciğerler ve hava torbaları; 7 - Sindirim aygıdı (hazım cihazı); 8 - Mide

§ Kuşa benzetmek: Bir şeyi düzeltmek isterken çok eksiltmek veya bozmak: Maaşları vergilerle kuşa benzettiler. Saatin ayarını yapayım derken kuşa benzetti. [Diminuer ou gâter, causer de dommage]

§ Kuş bakışı: Yüksekten aşağıya doğru kavrayıcı bir bakış. [Vue d'oiseau]

§ Kuş başı: Serçe başı büyüklüğünde: Kuş başı doğranmış et, kuş başı kar. [En morceaux égaux à la tête d'un moineau (viande), gros flocons (neige)]

§ Kuş beyinli: Aklı az, düşüncesi pek yalınkat. [Sot, stupide]

§ Kuş kafesi gibi: Ufak ve güzel (bina). [Comme un nid d'oiseau]

§ Kuş lokumu: Ufak ve kalınca bir şekilde yapılan yumurtalı ve az şekerli gevrek. [Patisserie fine de jaunnes d'oeuf, de farine et du sucre]

§ Kuş uçmaz kervan geçmez: Kimsenin uğramadığı ıssız ve sapa yer. [Lieu inhabité, désert]

§ Kuş uçurmamak: Kimsenin geçmesine veya çıkmasına meydan vermemek, hiçbir şeye müsaade ve müsamaha etmemek. [Ne laisser rien passer ou sortir, être trop intolérant]

§ Kuş uykusu: Pek hafif uyku, emniyetsizlikten gelen kuşkulu uyku. [Sommeil très léger]

KUŞ i. Yaşlı atın sağrısında tüyü dökülüp açılan yeri. [Cavité que se produit à la croupe des chevaux]

KUŞAK i. Beli ve giyeceğin bele gelen kısmını sıkı tutmak için sarılan uzun ve darca kumaş: Yün kuşak, şal kuşak, iplik kuşak. Ar. Nıtak. [Ceinture]

2 - Bir duvarı sağlamlaştırmak için çekilen tuğla veya kereste sırası, gemi yelkenlerini sağlamlaştırmak için bir baştan öteki başa dikilen enli şerit gibi beze de kuşak denir. [Ceinture]

3 - mec. Göbek, batın: O zat, Ali'nin beşinci kuşaktan dedesi olur. [Génération]

4 - Mat. Bir küre yüzeyinin (sathının) paralel iki düzlemle (muvazi iki sathı müstevi ile) kesildiği vakit iki kesitin (maktaın) arasında kalan kısım. [Zone]

5 - Coğ. Yer yuvarlağının kutup veya tropikal daireleriyle ayrılmış bulunan beş geniş bölgesi: Kuzey ve güney kutup kuşakları, kuzey ve güney orta kuşaklar ve bunların arasında ısı kuşak. eskt. Mıntaka. [Zone]

6 - Ast. Gökyüzünün yer kuşaklarına karşılık olan bölgelerinden her biri. eskt. Mıntaka. [Zone]

KUŞAKLAMA zf. Kuşak biçiminde: Duvarların içine kuşaklama demir lâmalar kodurmalı. [Disposé en croix, en frette]

KUŞAKLAMAK f. Kuşaklarla sağlamlaştırmak. [Fretter]

KUŞAM i. bk. Giyim kuşam.

KUŞAMLI s. Giyimli sıfatiyle birlikte kullanılır ve giyinmenin iyi ve dikkatli yapılmış olduğunu anlatır: Evden giyimli kuşamlı olarak çıktı. [Bien habillé]

KUŞANE, KUŞHANE i. İçinde kanarya, saka gibi süs kuşları beslenen küçük oda veya büyük kafes, salmahane. [Volière]

2 - Küçük tencere. [Petite casserole]

KUŞANMAK f. Kendi beline (kuşak, kılıç, kemer) bağlamak. [Se ceindre]

2 - Özenerek, itina ile giyinmek: Giyinmek kuşanmak. [S'habiller, se parer]

KUŞANTI i. Giyinip kuşanmıya yarıyan şeyler. [Habillement]

KUŞATILMAK f. Etrafı sarılmak, ihata edilmek, muhasara edilmek. [Être entouré, être assiégé, bloqué]

KUŞATMAK f. Birinin beline bağlamak: Kılıç kuşatmak, kemer kuşatmak. [Ceindre]

2 - Etrafını çevirip sarmak: Şehri, kaleyi kuşatmak. [Entourer, assiéger, bloquer]

KUŞBAŞI b. i. bk. Kuş.

KUŞBAZ Far. s. Ufak kuşları yetiştirmekle uğraşan kimse. [Oiseleur, oiselier]

KUŞBAZLIK i. Küçük süs kuşlarını tutma veya yetiştirme sanat veya merakı: Halk arasında kuşbazlık hoş görülen bir meslek değildir. [Oisellerie]

KUŞBURNU b .i. Kuş gagası. [Bec d'oiseau]

2 - Yabani gülün ağacı ve meyvası. [Cynorhodon]

KUŞÇU s. Kanarya, saka, iskete gibi süs için veya ötüşlerinden dolayı aranan kuşları yetiştiren kimse, kuşbaz veya kuş satan. [Oiseleur, oiselier]

2 - Eskiden saraylarda ve büyük konaklarda şahin, doğan gibi avcı kuşları yetiştirmiye ve idareye memur kimse: Kuşçu başı. [Oiselier]

KUŞDİLİ b. i. Çocukların oyun için, gûya başkalarına anlatmamak üzere kendi aralarında uydurdukları konuşma tarzı. [Langage particulier des enfants dans lequel on ajoute un syllabe ou un mot à la fin de chaque syllabe ou chaque mot]

2 - Bot. Bir cins dişbudak. [Espèce de frêne (arbre)]

KUŞEKMEĞİ b. i. Turpgillerden, kumsal yerlerde yetişen ve eskiden hekimlikte kullanılmış olan bir bitki (nebat) ki çoban dağarcığı dahi denir. [Thlaspi]

KUŞGÖMÜ, KUŞGÖNÜ b. i. Pastırmanın makbul olan fileto kısmı. [Filet de la viande salée et desséchée au soleil]

KUŞKİRAZI b. i. bk. Kiraz.

KUŞKONMAZ b. i. Zambakgillerden, sapı ince ve uzun, çiçekleri yeşil sarımsı, meyvası nohut şeklinde yuvarlak ve kırmızı renkte bir bitki (nebat), ki kalınca olan taze sürgünleri sebze olarak yenir. [Asperge]

Kuşkonmaz

2 - Aynı familyadan, saksılarda yetiştirilen uzun saplı, incecik ve küçük yapraklı bir süs bitkisi. [Asperge]

KUŞKU i. İşkilden doğan uyanıklık, kuş gibi ürkme. [Frayeur]

KUŞKULANDIRMAK f. Kuşkuya düşürmek. [Effrayer]

KUŞKULANMAK f. Kuşkuya düşmek. [S'effrayer]

KUŞKULU s. Kuşkuda olan, ürkek, mütevahhiş. [Effrayé]

KUŞLAK i. Avlanacak kuşları bol olan yer. [Endroit plein des oiseaux de chasse]

KUŞLUK i. Sabahla öğle arası. [Temps compris entre le matin et le midi, matinée]

§ Kuşluk yemeği: Öğle yemeği. [Déjeuner]

KUŞMAR i. Bir nevi kuş tuzağı. [Sorte de trappe d'oiseau]

KUŞPALAZI b. i. Daha çok çocuklarda olan ve boğazı tıkayabilen tehlikeli, mikroplu ve bulaşıcı bir hastalık, ki seromla tedavi edilebilir. Difteri. [Diphtérie]

2 - Kuş yavrusu. [Oisillon]

KUŞSÜTÜ b. i. Bulunmaz şey: Kuşsütünden başka her şey var. O kadar fedakârlık etti ki onu kuş sütiyle besledi. [Objet introuvable]

KUŞTÜYÜ b. i. Kuşların vücutlarını örten, renklerinin güzelliğinden, pek zarif ve yumuşak olmalarından dolayı birçok işlerde, hele süs eşyasında çok kullanılan tüyler ve bunların kemik haline girmiş irileri, ki kuğu ve kaz gibi büyük kuşlara aidolanları uzun zamanlar yazı kalemi olarak kullanılmıştır. [Plume d'oiseau]

2 - s. İnce ve yumuşak kuştüyleriyle doldurulmuş: Kuştüyü yastık. [De plume d'oiseau]

KUŞÜZÜMÜ b. i. Siyah ve pek ufak taneli bir üzüm çeşidi. [Raisin sec à petite graines]

KUŞYEMİ b. i. Buğdaygillerden, küçük taneler veren bir nevi. [Millet]

KUT i. Uğur, ikbal, baht, saadet, mut: Bayramınız kutlu olsun! [Bonheur, chance]

KUT Ar. i. Yaşamak için yenen şey, azık. rızk, gıda. [Aliment, nourriture]

§ Kutu lâyemut: Açlıktan ölmiyecek kadar yiyecek: Zavallı çok çalışıyor, ancak kutu lâyemut kazanıyor. [La nourriture strictement nécessaire pour ne pas mourir]

KUTAN i. Büyük pulluk. [Grande charrue à plusieurs socs]

KUTBETTİN AYBEY* (ölm. 1212). Hindistan'da hüküm süren Guriler sülâlesinin kurucusudur. Şehabettin Guri'nin kölelerinden bir Türk idi. Delhi'de vali iken 1206 da hükümdar olmuştu. Yol, sulama kanalları, hastahane gibi eserler yaptırmış, Cami Mescit adiyle meşhur Müslüman mâbedini meydana getirmişti. Soyundan on bir kişi 85 yıl kadar hükümette bulunmuşlardır.

K U T B E T T İ N*, Mehmet Harzemşah (ölm. 1128). Harzemşah devletinin kurucusudur. Babası Anuştekin, Selçuk hükümdarının kölesi iken Harzem valiliğine gönderilmiş, onun ölümünden sonra babasının yerine valiliğe geçmişti. Selçuklara daima sadık kaldığı için Sultan

Kuşlar

Kuş tüyleri : 1 - Kartal; 2 - Tepeli devekuşu (çift tüy); 3 - Tepeli devekuşu (kuyruk tüyü); 4- Devekuşu; 5 - Afrika turnası; 6 - Küçük tepelik; 7 - Tavusun benekli tüyü; 8 - Tavusun bıçak tüyü; 9 - Horoz tüyü; 10 ve 11 - Hind horozu kuyrukları; 12 - Hind sülünü; 13 - Cennet kuşu; 14 - Şalyak kuşu (ménure); 15 - Momot (Monta) kuşu; 16 - Sinek kuşu kuyruk tüyü; 17 - Taçlı turna tepeliği; 18 - Aynı tepelikten ayrılmış tüy; 19 - Kaya horozu tepeliği; 20 - Amerika hindisi tepeliği; 21 - Viktorya sülünü sorgucunun tüyü; 22 - Piteridofor kuşunun baş tüyü; 23 - Manükot cennet kuşunun kuyruk tüyü; 24 - Sefalopter kuşunun baş ve göğüs tüyleri

Sencer ona Harzemşah unvanını ve Kutbettin lâkabını vermişti.

KUTBETTİN*, Sultan Mehmet Harzemşah (ölm. 1219). Harzemşah devletinin sonuncu hükümdarıdır. Âdeta bir imparatorluk halinde bulunan bu ülkede 21 yıl hükümette bulunmuş, fakat idaresizliği ve zekâsızlığı yüzünden birçok Türk atabeylerini gücendirmiş, sonunda Cengiz Hanın da memlekete hücumuna sebebolmuştur. Hazar denizinde sığındığı Abı sükûn adasında yoksul bir halde ölmüştür.

KUTEYBE BİN MUSLİM* (ölm. 717). Meşhur bir Arap serdarı olup Emeviler zamanında Haccac tarafından Türkistanı istilâya memur edilmiş, Horasan, Semerkand, Buhara ile Fergana'yı aldığı için Araplar tarafından kendisine Fatihi Türkistan unvanı verilmişti. Emevi hilâfetine Süleyman geçince Kuteybe, onunla arası açık olduğu için isyan etmiş, fakat muvaffak olamıyarak Fergana'da öldürülmüştür.

KUTLAMAK f. Tebrik etmek: Bir bayramı, sevinçli bir hâdiseyi kutlamak. [Féliciter]

KUTLANMAK f. Tebrik edilmek. [Être félicité]

KUTLAŞMAK f. Birbirini kutlamak. [Féliciter réciproquement]

KUTLU s. Uğurlu, mübarek. Kutlu ol-

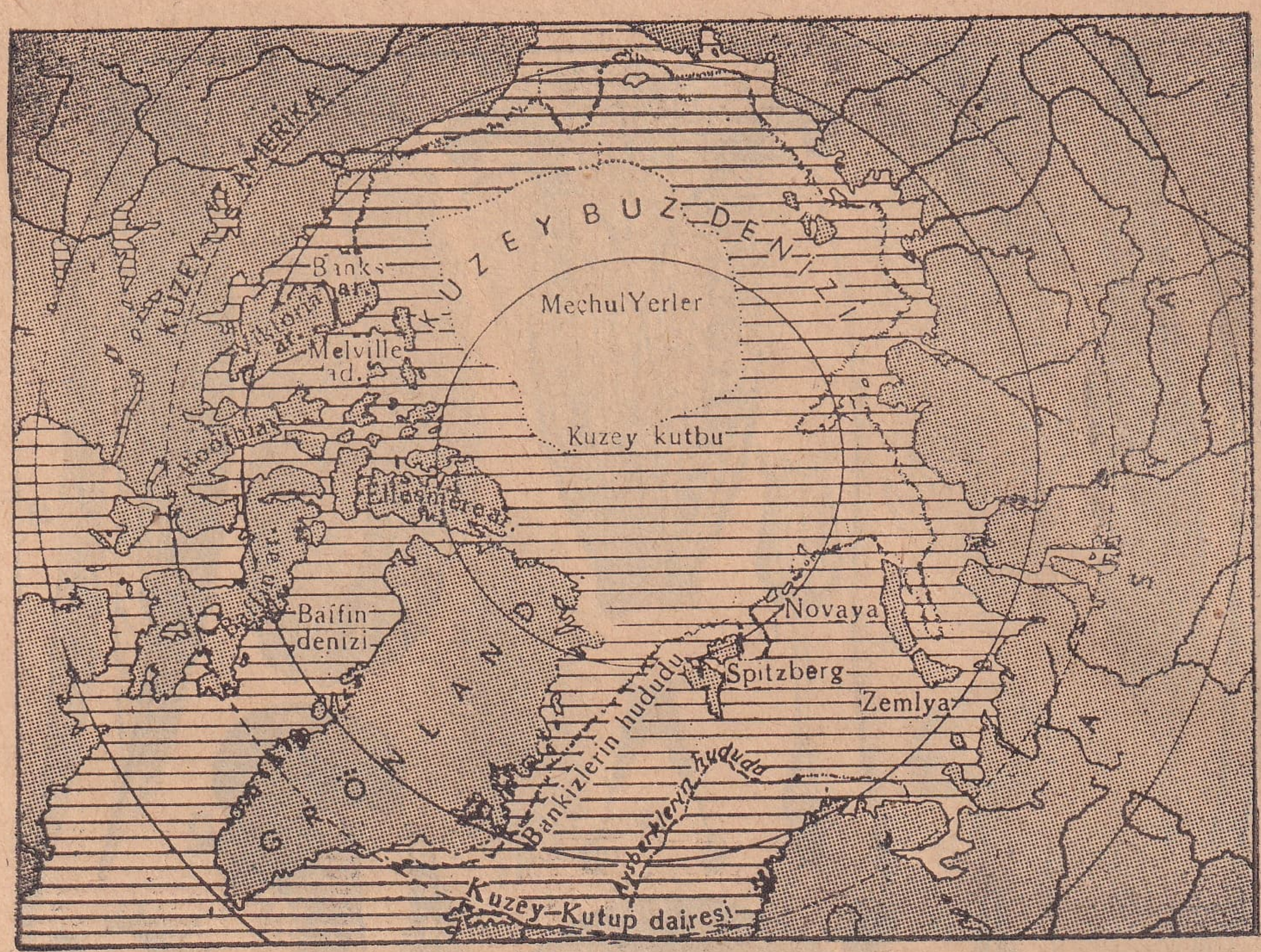

Kuzey kutbu

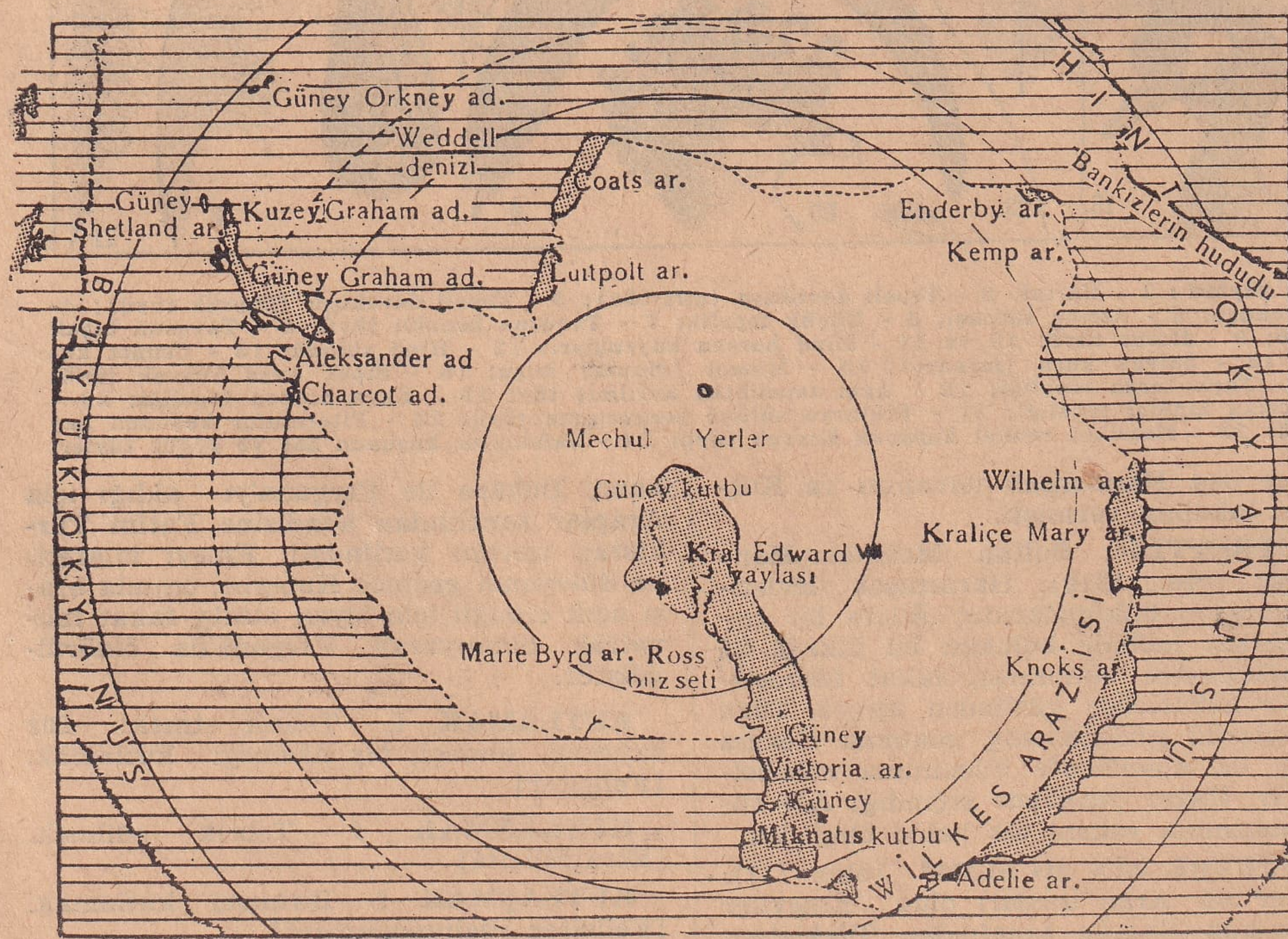

Güney kutbu

sun: Hayırlı ve mübarek olsun, uğurlu olsun. [Heureux]

KUTLUK HAN*, İdat Şah (ölm. 691). Kuzey Moğolistan'da Kutluk devletini kurmuş olan Türk hükümdarıdır. Çinlilere bağlı yaşıyan Türk kabîlelerinin başına geçip 680 de isyan etmiş ve Çinlileri yenerek müstakil bir devlet meydana getirmişti. Asıl adı İdat Şah iken bundan sonra Kutluk Han diye tanınmıştır. Büyük oğlu Bilge Hakan'dır.

KUTLUK NİGÂR HANIM* (ölm. 1505). Hindistan Türk - Moğol hükümdarlarından Babür Şahın annesidir. Moğolistan hükümdarı Yunus Hanın kızı ve Fergana valisi Ömer Şeyh Mirza'nın karısı idi.

KUTLULAMAK f. bk. Kutlamak.

KUTSAL s. Mukaddes, kutsi tapınılacak derecede muhterem bilinen. [Saint, divin]

KUTSALLIK i. Kutsal olma hali, kutsiyet. [Sainteté]

KUTSAMAK f. Kutsal tanımak, takdis etmek. [Vénérer]

KUTSİ, KUDSİ Ar. s. [قدسى] Kutsal, mukaddes. [Saint]

KUTSİYET, KUDSİYET Ar. i. Kutsallık, mukaddeslik. [État d'une chose sacré, sainteté]

KUTSUZ s. Uğursuz, menhus, zavallı. [De mauvaise augure, malheureux]

KUTSUZLUK i. Kutsuz olma hali, uğursuzluk. [Mauvais augure, guignon, malheur]

KUTTAİ TARİK Ar. b. i. Yol kesen haydut. [Brigand, voleur de grand chemin]

KUTU i. İçine bir şey koymıya mahsus mukavva, yahut ince tahta veya teneke gibi bir şeyden yapılma mahfaza: Kibrit kutusu, kahve kutusu, mücevher kutusu. [Boîte]

§ Akıl kutusu: Pek akıllı olan ve her şey için kendisine danışılan adam. [Personne qu'on consulte]

§ Enfiye kutusu: Enfiye konulan kutu. [Tabatière]

§ Kapalı kutu: mec. Çok bilgili, fakat kimseye bir şey söylemiyen, sır saklıyan. [Boîte à secret]

§ Kutu gibi: Küçük fakat kullanışlı ve güzel (ev). [Confortable (se dit des habitations)]

§ Kutunun kapağını açtırmak: Birini söylemek istemediği şeyi söylemiye mecbur etmek: (Açtırma ehli keyfe kutunun kapağını). [Obliger quelqu'un de dire ce qui ne voulait pas parler]

KUTUP, KUTUB Ar. i. [قطب] Yer yuvarlağının ekvatordan (hattı istivadan) en uzak olan ve yer ekseninin (mihverinin) geçtiği farzedilen iki noktasından her biri: Dünyanın iki kutbu da daima buzlarla örtülü bulunur. Kuzey kutbunun başlıca seyyah ve kâşifleri arasında İngiliz Sir Martin Frobissher, Davis, Baffin, Danimarkalı Bering, İngiliz Henry Hudson, John Rose, Kaptan Kluree, Norveçli Amundsen, gene Norveçli Doktor Nansen, İtalyan Abruzzi, İsveçli Andrée, Amerikalı Robert Peary isimlerini hatırlamak lâzımdır. Seyahat şartları daha çetin olduğu için keşiflerine daha sonraları başlanan Güney kutbu seyyahları arasında da başlıca James Kuk, James Ross, Kaptan Scott ve nihayet 1911 de Güney kutba Norveç bayrağını dikmiye muvaffak olan Amundsen'i hatırlamak lâyıktır. Bu fedakâr ilim adamlarının çoğu o uğurda can verdiler. Astronomide gök küresinin, etrafında döndüğü farzedilen eksenin (mihverin) iki ucundan her birine de kutup adı verilir. [Pôle]

2 - Fizikte elektrik akımını (cereyanını) meydana getiren gerilim (tevettür - tension) farkının en yüksek dereceyi bulduğu iki noktadan her biri. Fizikte bir mıknatıs demirinin iki ucundan her birine de kutup denir. [Pôle]

3 - mec. Bir halk zümresinin daha çok mânevi vasıflar bakımından çok değer verip bağlandığı kimse. Eskiden bir devir içinde bir tek olacağına inanılan velîlere (ermişlere) de kutup denirdi. Bu türlü zatlara «kutbül-ârifin, kutbül-aktap» gibi unvanlar verilirdi. [La plus éminente personne d'une classe]

§ Kutup yıldızı: Astronomide Küçükayı (dübbü asgar) denilen takım yıldızın en ucunda bulunan yıldız ki hemen hemen duragan (sabit) olup daima kuzey doğrultusunda (şimal istikametinde) bulunur. Buna «Demir kazık» da denir. [Étoile polaire]

KUTUPENGEL b. i. Fiz. Bir pilde elektromotor kuvvetini düşüren polarma (istiktap - polarisation) hâdisesine karşı gelmek ve elektrik akımının (cereyanının) durmasını önlemek için kullanılan kimyasal (kimyevi) maddelerden her biri. Bir Daniell pilinde bakır sülfatı, bir Bunsen pilinde nitrik asiti, Leclanché pilinde kömürle karışık manganez bioksiti birer kutupengeldir. eskt. Manii istiktap. [Dépolarisant]

KUTUPLANMA i. Pusula iğnesinin (ibresinin) kutba doğru dönmek özelliği (hususiyeti). [Propriété de l'aiguille de boussole qui se tourne toujours vers le Nord]

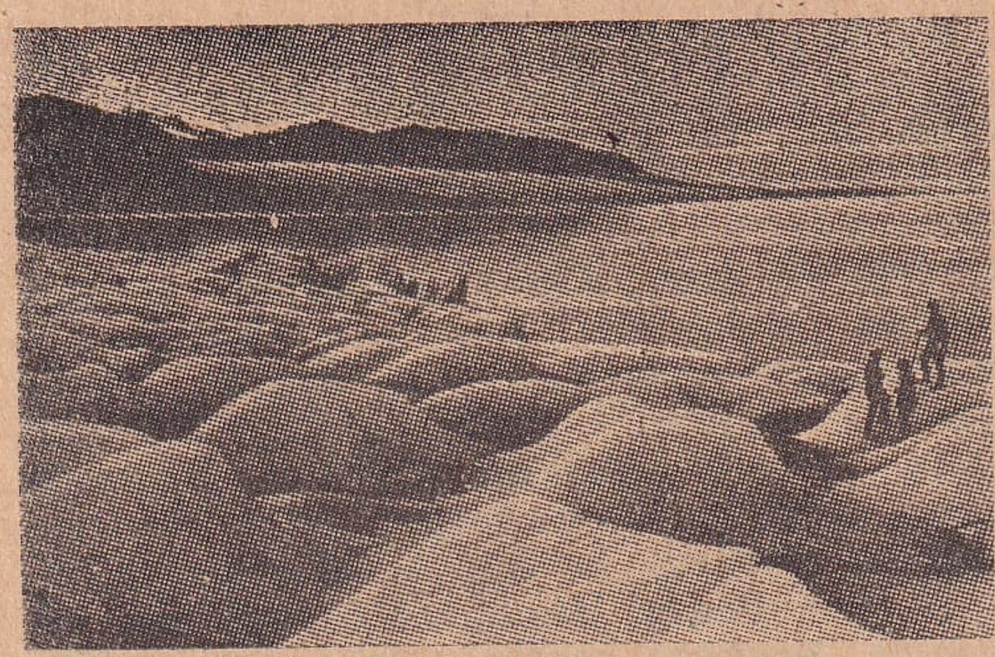

Kuzey kutbundan bir görünüş

Kuzey kutbundan bir görünüş

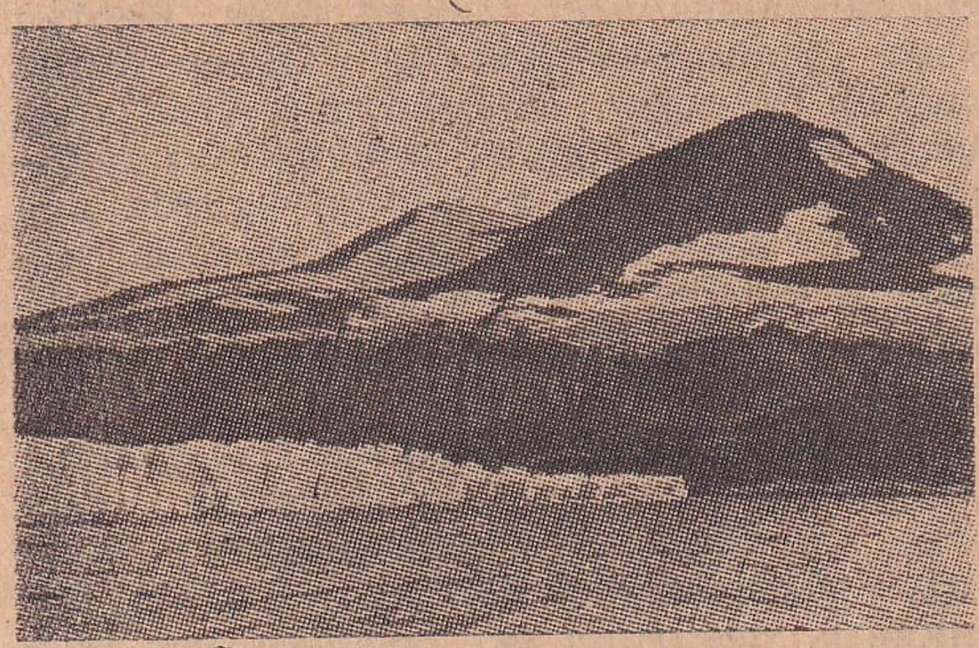

Güney kutbundan bir görünüş

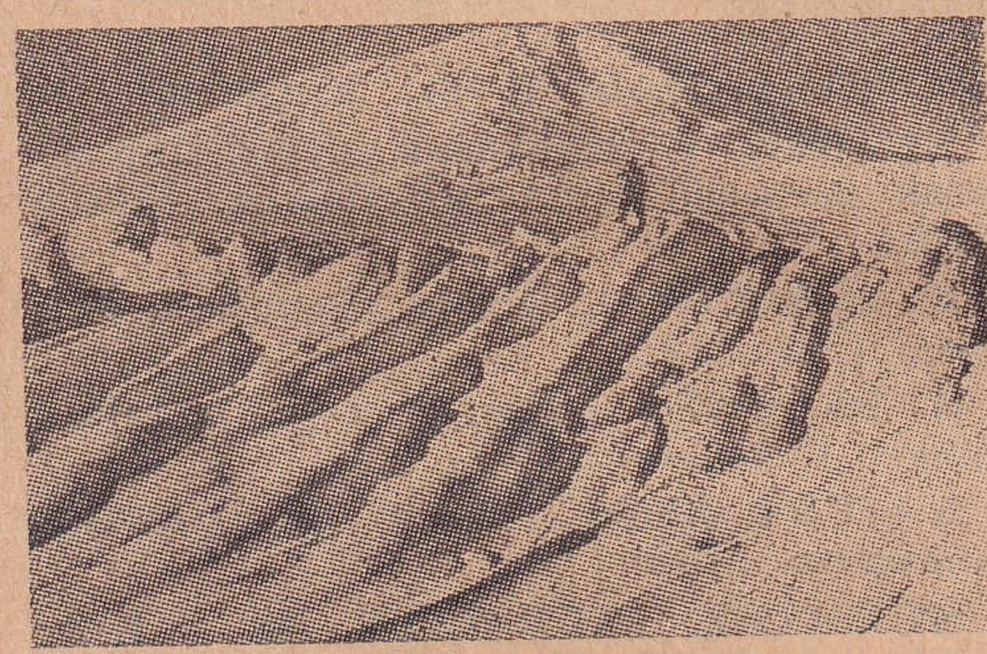

Güney kutbundan bir görünüş

KUTUPSAL s. Kutupla münasebetli olan veya kutupta yaşıyan. Kutbî. [Polaire]

KUTUR Ar. i. [قطر] bk. Çap, köşegen. [Diagonale]

KUTUZOV*, Kutouzov, Mihail (1745 - 1813). Osmanlı tarihine adı karışmış bir Rus mareşali ki Leningrad'da doğmuş, İkinci Katerina'nın son zamanlarında Osmanlılarla Yunanlılara karşı olan harblerde bulunmuş, 1774 Kırım Muharebesinde de bir gözünü kaybetmişti. 1805 te İstanbula elçilikle gelmişti. 1809 - 1811 seneleri arasındaki Osmanlı - Rus Harbinde de bulunmuştur. Birinci Napoléon'a karşı 1812 de başkomutan sıfatiyle harbetmiştir.

KUVA Ar. ç. i. Kuvvetler: Kuvayi tabiiye: Tabii kuvvetler. Kuvayı millîye: Millî kuvvetler. [Forces]

KUVAFÖR Fr. i. Berber, perükâr. (Son zamanlarda saçlarının tuvaletini yaptıran kadınlarımız arasında berbere «kuvaför» demek bir çeşit moda haline girdi). [Coiffeur]

KUVARS Alm. i. Jeol. Muhtelif silislerin umumi adı. eskt. Kuartz. [Quartz]

KUVARSİT i. Jeol. Taneleri belli olmıyan kumtaşı. [Quartzite]

KUVEYT* [Kuweit] Basra körfezi sahilinde ve Basra şehrinin güneyinde şimdi İngilterenin himayesi altında bulunan bir Arap emîrliğinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Birinci Dünya Savaşından yani 1914 - 1918 tarihinden önce Osmanlı -Türk İmparatorluğunun Basra vilâyetine bağlı bir kaza yani ilçe idi. Kuveyt emîrliğinin veya şeyhliğinin 80.000 nüfusu vardır. Başkenti olan Kuveyt şehrinin de nüfusu 40.000 dir. Halkı başlıca inci avcılığıyle uğraşır.

KUVVE Ar. i. [قوه] Fikir, tasavvur, henüz fiil (iş) haline gelmeyip tasavvurda bulunan bir işin hali: Cizreye demiryolunun uzatılması henüz kuvvededir. Bir kararın tam olması için kuvveden fiile getirilmesi lâzımdır. [Projet]

2 - Kudret, kuvvet, iktidar, hasse, kabiliyet, meleke: Kuvvei samia: İşitme kudreti. Kuvvei hâfıza: Zihinde tutma melekesi. [Faculté]

3 - Kuvvet, kudret, iktidar, erk. Kuvvei teşriiye: Yasama erki. Kuvvei adliye: Yargı erki. Kuvvei icraiye: Yürütme erki. [Force]

KUVVET Ar. i. Bir tesire karşı gelebilmeyi veya bir direnci (mukavemeti) yenmeyi temin eden maddi veya ruhî va-

sıf, güç, zor, takat, kudret: O adamın bu yükü kaldıracak kuvveti yoktur. Sabır bir gönül kuvveti demektir. [Force, vigeur]

2 - Maksadı temin eden hassa: Toprağın kuvveti. İki gıdanın kuvveti arasındaki fark. [Propriété, qualité, puissance]

3 - Bir devletin silâhlı teşkilâtı, ordu ve askerleri, kara, deniz, hava kuvvetleri. [Force militaire d'un État]

4 - Fiz. Sükûnu harekete, hareketi sükûna çevirebilen sebep. [Force]

5 - Mat. 2×2×2 gibi çarpanları eşit (mazrubunfihleri müsavi) olan bir çarpmada (zarpta) bunların miktarını gösteren sayı : $2\times2\times2=2^3$ denkleminde (muadelesinde) 3 sayısı 2 nin kuvvetini gösterir [Puissance]

§ Kuvvet almak: Her hangi bir yardımdan kuvvetini artırmak. [Prendre de la force]

2 - mec. Cesaretlenmek, birine veya bir şeye güvenerek cüret kazanmak. [Prendre du courage]

§ Kuvvet ilâcı: Sıhhatin düzelmesi ve kuvvetin artması için içilen ilâç. [Tonique, remède tonique]

§ Kuvvetle: Kuvvetli olarak, sağlamca: Bunu kuvvetle umarım. [Fortement, avec force]

§ Kuvvetten düşmek: Kuvveti, dermanı azalmak. [S'affaiblir]

§ Kuvvetten düşürmek: Dermanını kesmek, zayıflatmak. [Affaiblir]

§ Kuvvet vermek: Dayanıklılığını arttırmak, takviye etmek: İyi haber insana kuvvet verir. [Fortifier, renforcer, donner un ton plus fort]

KUVVETLENDİRMEK f. Kuvvet vermek, kuvvetlenmesini temin etmek. [Fortifier, renforcer]

KUVVETLENMEK f. Kuvvet kazanmak veya kuvveti artmak, kavi ve metin olmak. [Se fortifier, se renforcer]

KUVVETLİ s. Güçlü, zorlu, sağlam: Kuvvetli adam, kuvvetli makine. [Fort, puissant]

KUVVETÖLÇER b. i. Fiz. Yaylarının esnekliğinden faydalanılarak fizik kuvvetinin derecesini ölçmiye yarıyan alet. bk. Dinamometre. [Dynamomètre]

KUVVETSİZ s. Gücü az, zayıf, gevşek, tesiri az. [Faible, impuissant]

KUVVETSİZLİK i. Zayıflık, gevşeklik, tesirsizlik. [Faiblesse, impuissance]

KUYRUK i. Hayvanların çoğunda et ve sinirden veya uzun kıllardan yahut tüylerden ibaret olarak gövdenin art kısmında bulunan uzantı. Ar. Zeyl, zeneb. Far. Düm, dümbal: At, kedi, horoz, akrep, balık kuyruğu. [Queue]

2 - mec. Bâzı eşyada kuyruğu andıran ilâve ve uzantı: Uçağın kuyruğu, kuyruklu piyano, uçurtma kuyruğu. [Supplément, appendice, queue]

3 - mec. Birinin arkasına takılıp hiç ayrılmıyan kimse: Falanca gene kuyruğiyle beraber geliyor. [Suite inséparable d'une personne]

4 - Halkın, sıra beklemek için, birbiri arkasında durarak meydana getirdiği dizi: Vapura, tramvaya girerken, kalabalıkta bilet alırken kuyruk yapmak ve kuyruğu bozmamak bir topluluk terbiyesidir. [Queue]

§ Göz kuyruğu: Gözün kulak tarafındaki ucu. [Coin l'œil]

§ Kuyruğu kapana kısılmak: Pek güç bir hale düşmek. [Se gêner]

§ Kuyruğuna basmak: Birinin fena karşılık vermesine sebebolmak, tahrik etmek. [Provoquer]

§ Kuyruğuna teneke bağlamak: Birini maskara haline getirmek. [Ridiculiser quelqu'un]

§ Kuyruğunu ele geçirmek: Yakalamak. [Attraper]

§ Kuyruğunu kısmak: Korkudan sinmek veya sıvışmak. [Craindre, s'éloigner par peur]

§ Kuyruğunu tava sapına çevirmek: (Birini) Çok dövmek, şiddetle terbiyesini vermek. [Battre ou corriger violemment]

§ Kuyruğu titretmek: arg. Ölmek. [arg. Mourir]

§ Kuyruk sallamak: Yaltaklanmak. [Flatter]

§ Kuyruk yağı: Koyun kuyruğunun eritilmesinden çıkan yağ. [La graisse de queue de mouton]

KUYRUKACISI b. i. Kin veya hınç doğuran sebep, intikamı alınmamış macera. [Rancune, désire de vengence]

KUYRUKALTI b. i. Kuşların uğradıkları bir hastalık. [Une maladie des oiseaux]

KUYRUKLU s. Kuyruğu olan. [Qui a une queue]

§ Kuyruklu piyano: Duvar piyanosu gibi dik olmayıp gövdesi üç ayak üstünde duran uzunca ve yatık biçimdeki piyano. [Piano à queue]

§ Kuyruklu yalan: Fazla mübalâga ve ilâveleri olan yalan. [Mensonge détaillé et pleine d'extravagances]

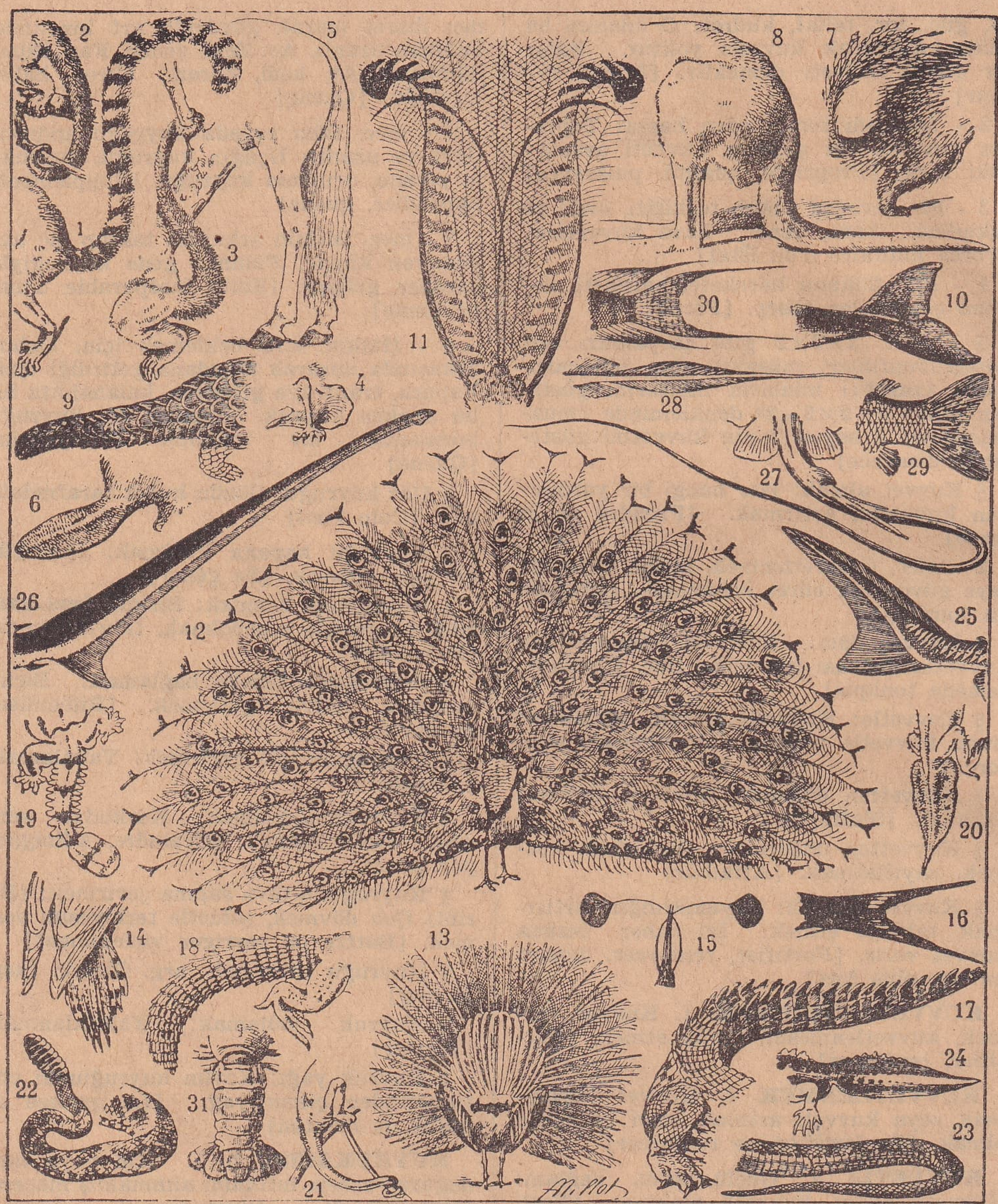

Kuyruklar: 1 - Maki (Madagaskar sincabı) kuyruğu; 2 - Flanjer k.; 3 - Lagotriş maymunu k.; 4 - Yarasa k.; 5 - At k.; 6 - Kunduz (kastor) k.; 7 - Aterür (Hind domuzu) k.; 8 - Kanguru k.; 9 - Pangolen (kaya keleri) k.; 10 - Yunus balığı k.; 11 - Şalyak kuşu (ménure) k.; 12 - Tavus k.; 13 - Tavus (arkadan); 14 - Saksağan k.; 15 - Loddijezi (sinek kuşu) k.; 16 - Kırlangıç k.; 17 - Timsah k.; 18 - Kamçıkuyruk kertenkelesi k.; 19 - Ptişozon kertenkelesi k.; 20 - Geko kertenkelesi k.; 21 - Bukalemun k.; 22 - Çıngıraklı yılan k.; 23 - Kara yılan k.; 24 - Deniz kertenkelesi k.; 25 Mersin balığı k.; 26 - Köpek balığı k.; 27 - Mürekkep balığı k.; 28 - Deniz kedisi k.; 29 - Sazan k.; 30 - Makropot balığı k.; 31 - Yengeç k.

KUYRUKLUYILDIZ b. i. Arkalarında kuyruk denen uzun bir ışık yığıniyle akıp geçtikleri nadir olarak görülen yıldız gibi gök cisimlerinin adı. Necmi zülzeneb, Necmi geysudar. Kuyrukluyıldızlar güneşin etrafında pek uzun bir elips (kat'ı nakıs) veya bir parabol (kat'ı mükâfi) çizerler. Parlaklıkları umumiyetle azdır. Ancak

onda biri gözle görülebilir. Bâzısı yıldız gibi bir merkezin etrafında yığılı bir bulut kümesi halindedir. Sırları henüz tam ola-

Kuyrukluyıldız (1881)

rak izah edilmiş değildir. Bunların nebülözden ayrılmış oldukları ve kuyrukların da birer cisim olmayıp gaz yığınlarından ibaret bulunduğu tahmin edilmektedir. 1843 te görülen bir kuyrukluyıldızın kuyruğu 320 milyon kilometre uzunluğunda tahmin edilmiştir. 1744 teki, altı dalı bulunan geniş bir yelpaze halinde görülmüştür. Kuyruk daima güneşe nazaran ters istikamette bulunur. Bâzı kuyrukluyıldızların zaman zaman doğdukları müşahede edilmiştir. «Eneke» adlısı 3 yılda bir, meşhur «Halley» kuyrukluyıldızı 75 yılda bir görünür, ki bunun son görünüşü 1910 da idi. Zamanla dağılan, zayıflıyan, nihayet görünmez olanlar da vardır. [Comète]

KUYRUKSALLIYAN b. i. Su kıyılarında veya sürülerin yakınlarında yaşıyan, durmadan uzun kuyruğunu sallıyan, serçegillerden bir kuş kiyonda kuşu, kuyrukkakan dahi denir. Çobanaldatan kuşuna benzerse de kuyruğu onunkinden daha uzundur ve durmaksızın sallanır. [Bergeronnette]

Kuyruksallıyan

KUYRUKSOKUMU b. i. İnsanda omurganın alt ucunun bittiği yer. [Terme inférieur de la colonne vertébrale, sacrum]

KUYRUKSUZ s. Kuyruğu olmıyan, güdük. [Qui manque la queue]

KUYRUKSUZLAR ç. i. Zo. Türlü kurbağa çeşitlerini ihtiva eden hayvan takımı. [Anoures]

KUYTU, KOYTU s. Kapanık, içerlek, tenha, karanlıkça: Bahçenin kuytu bir köşesi. [Qui se trouve au fond, enfoncé]

2 - i. İşlek olmıyan yer, az uğranılan tenha veya izbe yer: Dükkân kuytuda olduğu için müşterisi azdır. [Endroit écarté]

KUYU i. Su tabakasını buluncıya kadar derin kazılmış olan ve tulumba yahut kova ile suyu alınan çukur. [Puits]

§ Bostan kuyusu: Bostanları sulamak için kazılmış ve çok defa üstüne dolap kurularak su çekilen geniş kuyu. [Noria]

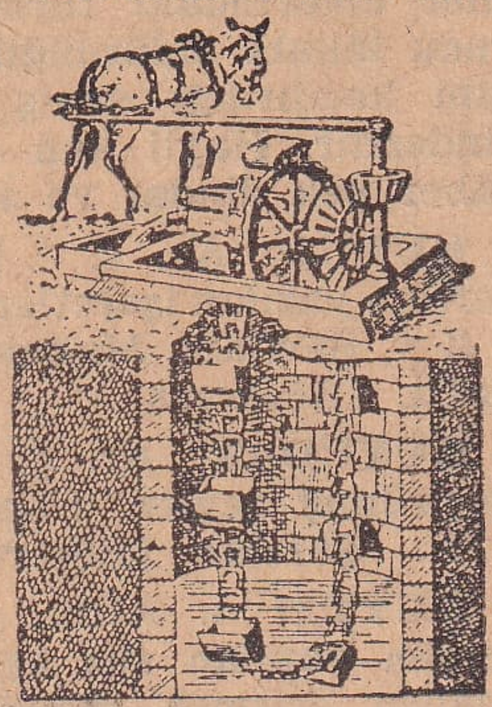

Bostan kuyusu

§ Kuyusunu kazmak: mec. Birinin felâketini hazırlamak: Çok defa insanlar başkalarına kazdıkları kuyunun içine düşerler. [fig. Préparer en cachette la perte de quelqu'un]

KUYUCAK* (Horsunlu) Aydın vilâyetinin Nazilli ilçesine bağlı ve belediye teşkilâtı bulunan bir bucaktır. 26 köyü, 19.340 nüfusu olup bunun 3.080 i Nazilli'nin 10 kilometre doğusunda ve demiryolu üzerinde küçük bir kasaba halinde bulunan Kuyucak'tadır. Eskiden bucak merkezi daha doğuda gene bir demiryolu istasyonu teşkil eden Horsunlu köyünde idi.

KUYUCAK* Malatya vilâyetinin Adıyaman ilçesi bucaklarından biri olup tam teşkilâtlıdır. 17 köyü, 7.846 nüfusu vardır. Bunun 612 si bucak merkezi olan Kuyucak köyündedir ki o da Adıyaman kasabasının 35 kilometre kuzey doğusundadır ve aralarındaki yol arabaya elverişlidir.

KUYUCU s. Kuyu kazıcı, kuyu kazmayı iş edinen kimse. [Puisatier]

KUYUCU MURAT PAŞA* (ölm. 1611). Birinci Ahmet zamanında dört buçuk yıl sadrazamlık etmiş, kudret ve şiddetiyle meşhur vezirlerdendir. Aslının Hırvat olduğu rivayet edilir. Çocukluğunda saraya alınarak orada yetişmiştir. Muhtelif valiliklerde bulunmuş, İran seferinde bindiği at vurularak düştüğü için esir olarak bir müddet İranda kalmıştı. Sonra kaçıp İstanbula geldi. Macar seferinde yararlığı ve doğruluğu görülerek serdarlığa geçirilmiş ve o yıl sadrazam olmuştu. Bütün Anadoluyu kaplıyan isyanları bastırmış, Canbuladoğlu, Kalenderoğlu gibi meşhur sergerdeleri yakalamış, haydut veya kızılbaş diye öldürtüp kuyulara doldurttuğu adamların sayısı yüz bini geçmiştir. Doksanına yakınken bile haydutları tepelemekle ve İrana karşı sefer etmekle uğraşmıştı ve bu sırada öle-

Kuyucu Murat Paşa

rek cenazesi İstanbula getirildi ve Vezneciler civarındaki türbesine gömüldü. Kuyucu lâkabı öldürdüğü haydutları kuyu gibi kazdırdığı geniş çukurlara gömmesindendir. Hayli kan dökücü olmakla beraber pek dindar ve sofu bir adamdı.

KUYUD Ar. ç. i. [قيود] Kayıtlar, bir deftere yazılan işaretler. [Enrégistrements]
2 - Şartlar: Mukavelenin kuyudu belli değil. [Réserves]

KUYUDAT Ar. ç. i. Kayıtlar, deftere geçirilmiş şeyler. [Enrégistrements]
2 - Şartlar. [Réserves]

KUYUM i. Altın, gümüş gibi madenlerden yapılan süs eşyası. (Bu kelimenin maden eritmek demek olan «kuymak» şeklindeki eski bir türkçe fiilden çıkmış olması ihtimali Türk Dil Kurumu Sözlüğünde işaret olunmaktadır). [Objets d'ornement en or ou en argent]

KUYUMCU s. Altın, gümüş gibi değerli madenlerle kıymetli taşlardan süs eşyası yapıp satan kimse. [Orfèvre]

KUYUMCULUK i. Kuyumcunun sanatı. [Orfévrerie]

KUZAH* Ar. i. [قزح] Bulutları idareye memur olduğuna inanılan bir melek adı. [Ange qui préside aux nuages, İris]
§ Kavsi kuzah: Alkım, eleğimsağma. [Arc-en-ciel]

KUZAHÎ Ar. s. Kuzaha ait ve mensup, kavsi kuzah yani alkımda olduğu gibi bütün esaslı renkleri muhtevi olan. [Iridien]

KUZAHİYE Ar. i. Gözün renkli olan tabakası. İris. [İris]

KUZAY i. bk. Kuzey.

KUZEY i. Dört ana yönden (cihatı asliyeden) biri, ki sağını doğuya, solunu batıya veren kimsenin tam karşısına düşer. Güney karşıdı (zıttı). Şimal. [Nord]
§ Kuzey noktası: Yer yuvarlağının dönme ekseninin (mihverinin) gökyüzündeki izi olan nokta, ki kutup yıldızının hemen hemen üstüne raslar. [Point boréal]

KUZEYSEL s. Kuzeyle (şimal ile) münasebetli, kuzey cihetine raslıyan. Şimali. [Boréal]

KUZGUN i. Pek iri bir cins siyah karga: (Kişiye her işi âlâ görünür — Kuzguna yavrusu anka görünür). [Corbeau]

KUZGUNCUK i. Hapishane kapılarındaki demir kafesli pencere. [Grillage en fer des portes des cachots]

KUZGUNCUK* İstanbulda Boğaziçi'nin Anadolu kıyısında Üsküdarla Beylerbeyi arasında, son asırlarda daha çok Yahudi mahallelerini ihtiva eden bir semtin adıdır. Bu ismin Fatih zamanında orada yerleşmiş olan ve evliyadan (ermişlerden) «Kuzgun Baba» dan kaldığı rivayet edilir. Eski adı Chrysokeromos'tur ki Justinianus II tarafından yaptırılan ve yaldızlı kiremitle kaplı mânasına gelen bir kiliseden alınmıştır.

KUZGUNİ s. Kuzgun renginde, simsiyah. [Très noir, noir foncé]

KUZKIŞLA* (Bastana) Erzincan vilâyetinin İliç ilçesi bucaklarından biridir. 19 köyü, 3.912 nüfusu olup bunun 304 ü bucak merkezi olan Kuzkışla köyündedir. Eskiden bucak merkezi 298 nüfusu bulunan Bastana köyünde idi. Bâzı defa Kozkışla diye de söylenen Kuzkışla bucağı İliç'in 40 kilometre kuzeyindedir. Yolunun bir kısmı arabaya elverişli ise de 15 kilometresi patika halindedir.

KUZU i. Koyun yavrusu. [Agneau]
2 - Bir meyvaya bitişik olan küçüğü, piçi: Portakal kuzusu. [Fruit nain, pousse]
3 - mec. Pek yumuşak huylu adam, uysal, sessiz ve sevimli. [Personne d'un caractère doux et aimable]
§ Kuzu kestanesi: Bir cins küçük kestane. [Petite châtaigne]
§ Kuzum: Yalvarmayı, sevgiyi veya sadece dikkati çekecek hitabı ifade için kullanılır: Canım kuzum evlâdım. Kuzum şu kitabı verir misin? [Mon ami, mon cher]

KUZUCUBELEN* (Erçil) İçel vilâyetinin merkez ilçesine bağlı bir bucak olup 18 köyü, 9.747 nüfusu vardır. Bunun 251 i İçel'in 27 kilometre batısında ve Akdeniz sahiline 18 kilometre mesafede bulunan Kuzucubelen köyündedir. Eski adı Erçil idi.

KUZUDİŞİ b. i. Çocuklarda doğumdan altı, yedi ay kadar sonra çıkmıya başlıyan ilk dişler, ki «süt dişi» de denir. Bu dişler yedinci yaştan sonra değişmiye başlar. [Dent de lait]

KUZUGÖBEĞİ b. i. Sarı ve yenir bir cins mantar ki, sulak çayırlarda yetişir, şapkası kalın ve etlidir. [Champignon jaune]

KUZUKULAĞI b. i. Karabuğdaygillerden, çiçekleri iki evcikli ve kırmızımtırak, sulak yerlerde yetişen bitki, ki yaprakları sebze olarak yenir. [Oseille]

Kuzukulağı

KUZULAMAK f. (Koyun hakkında) Yavrulamak. [Mettre bas (en parlant d'une brebis]
2 - Bir meyva yanında kendi cinsinden bir küçük tane (piç) peyda etmek. [Avoir un fruit nain, attaché à soi (en parlant d'un fruit de grandeur naturelle]

KUZULAŞMAK f. Kuzu gibi uysal ve zararsız olmak. [Devenir doux et paisible comme un agneau]

KUZUMANTARI b. i. Bazitli mantarlardan, çayırlarda ve sulak yerlerde yetişen, şapkası etli, kalın, koni (mahrut) biçiminde ve pürüzlü olan, yenilir bir mantar çeşidi. [Lactaire délicieux, barigoule]

KUZYAKA* (Kürteşe) Kastamonu vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucak olup 60 köyü, 12.301 nüfusu vardır. Merkezi 237 nüfuslu Kürteşe köyündedir. Burası Kastamonu şehrinin 20 kilometre güney batısında ve ona muntazam bir şose ile bağlıdır.

KÜB Fr. i. Mat. Her yüzü dördül olan dikdörtgenler biçmesi. (Her sathı murabba olan kaim zuerbaatül adla menşuru): Tavla zarı küb biçimindedir. eskt. Mikâp. [Cube]

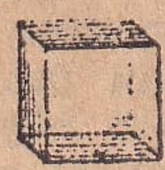

Küb

§ Metre küb: Her ayrıdı (mücessem dıl'ı) bir metre uzunluğunda olan küb, ki hacım ölçü birimi (vahidi) olarak kullanılır. eskt. Metre mikâbı. [Mètre cube]

KÜBA [Cuba] Orta Amerika'da Antil denizi adalarının en büyüğü olup 114.000

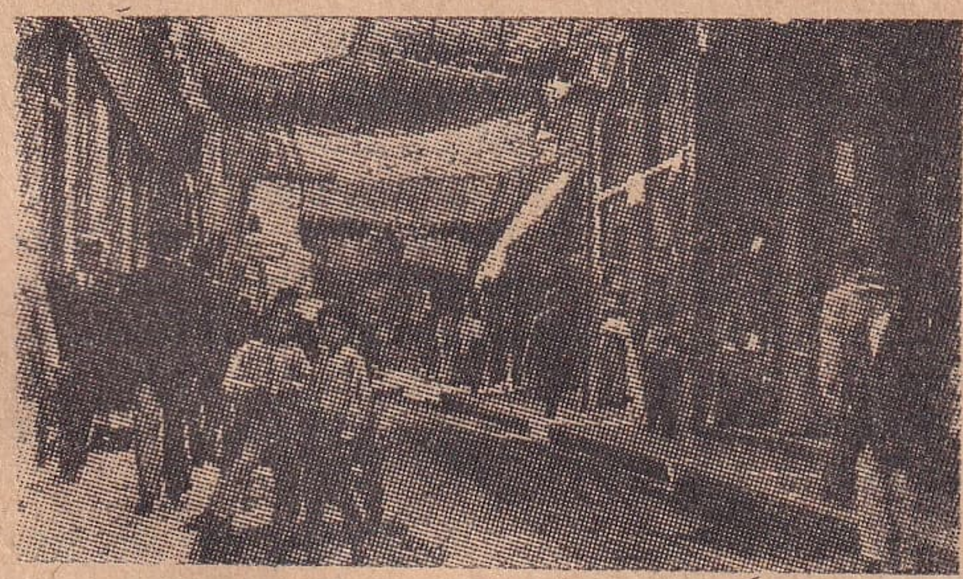

Havana'da bir sokak

kilometre kare toprağı vardır. Doğudan batıya uzanan ince uzun bir adadır. Uzunluğu 1.160 kilometre, genişliği en enli tarafında ancak 80 kilometre kadardır. İklimi pek güzel, manzarası ve ziraati pek iyi, fakat fırtınaları gayet şiddetlidir. Ada bir cumhuriyet teşkil etmektedir ki nüfusu 3.600.000 dir. Başkenti Havana, başlıca şehirleri Santiago, Camagüey, Matanzas ve Cienfuegos'tur. Şekerkamışı, tütünü, pek kıymetli ağaçlariyle meşhurdur. Küba adası uzun zaman İspanyolların bir sömürgesi halinde idi. İspanya - Amerika arasındaki 1895 - 1898 Harbinden sonra Birleşik Amerika tarafından işgal edildi. 1909 danberi müstakil bir cumhuriyettir.

KÜBİK Fr. i. Küb biçiminde olan. Mikâbi. [Cubique]

2 - Resim, mimarlık gibi güzel sanatlarda eşyayı geometrik (hendesi) şekiller halinde göstermek istiyen ve kübizm denen çığıra uygun olarak yapılmış olan: Kübik bina, kübik tablo. [Cubique]

KÜBİZM Fr. i. Avrupada 1910 tarihine doğru meydana çıkmış bir sanat çığırı, ki resim, mimarlık gibi şubelerde eşyayı geometrik (hendesi) şekiller halinde göstermek mesleğini güder. Kübizm bizim sanatımıza da girmiş nadir bâzı eserlerde hoş tesir yapsa bile çok defa acayip şeylerin meydana gelmesine sebebolmuştur. [Cubisme]

KÜÇÜCÜK s. Pek küçük, ufacık, mini mini. [Très petit, mignon]

KÜÇÜK s. Boyu, eni, cismi ve hacmi benzerlerine göre az olan, ufak: Küçük ev, küçük köy, küçük bardak. Ar. Sagir. Far. Hurd. [Petit]

2 - Yaşı az, genç: Küçük kardeş, küçük oğul. [En bas âge, jeune]

3 - Çocuk, yavru: Küçüklerin oyun yeri. Her hayvanın küçüğü sevimlidir. [Enfant, petit d'un animal]

4 - Kemiyetçe (nicelikçe) az veya ehemmiyetsiz olan: Küçük bir ordu, küçük bir aile. [Peu, qui n'est pas nombreux]

5 - Mahiyetçe, vasıfça aşağı, âdi, bayağı: Büyüklerden küçük hareket beklenmez. [Indigne, bas]

6 - Derece (aşama) bakımından geri: Oğlu henüz küçük bir memurdur. [Dont le grande n'est pas élevé]

§ Küçük aptes: Çiş, sidik, işeme ihtiyacı: Küçük aptesi gelmiş. [Pissat, urine]

§ Küçük dağları ben yarattım demek: Pek böbürlenmek. [Être trop fière]

§ Küçük dil: bk. Dil.

§ Küçük düşmek: Değeri veya şerefi sarsılmak. [Avoir honte, être penaud]

§ Küçük görmek: Mühimsememek, değer vermemek. [Ne pas donner d'importance]

§ Küçük köyün büyük ağası: Bulunduğu ufak işi büyük görüp çalımlananlar için söylenir. [Prétentieux]

§ Sonsuz küçük: Mat. Her hangi bir sayıdan daha çok sıfıra yakın olabilen değişken (mütehavvil) miktar. eskt. Asgarı namütenahi. [Infiniment petit]

KÜÇÜK, M. Kemal, Aktör (1901-1936). Tanınmış aktörlerimizden ve sahne edebiyatı muharrirlerimizdendir. Girit'te doğdu. Vefa İdadisiyle İtalyan Mektebinde okumuş, İstanbul Şehir Tiyatrosunda 17 yıl çok sevilen muvaffakıyetli bir sanatkâr olarak alkışlanmıştı. «Cumhuriyet» gazetesinde sahne edebiyatına dair değerli ya-

zıları ve bir hayli adapte piyesleri vardır. Eyüpte gömülüdür.

KÜÇÜKA* Necip Ali (1893-1941). İstiklâl Mücadelesindeki hizmetleriyle ve hukuka ait yazılariyle tanınmış politika ve fikir adamlarımızdandır. Denizli'de doğdu. İstanbul Hukukundan çıktı. Adliye memurluklarında bulunmuş, İstiklâl Mücadelesinde Denizli'de çetede ve Kuvvayı Milliyede çalışmış, Sivas Kongresinde bulunmuş, milletvekili olduktan sonra İstiklâl Mahkemesi müddeiumumiliği vazifesini görmüştü. Muhtelif makaleleri ve «Kadın Hukuku» adlı bir tetkik eseri neşredilmiştir.

KÜÇÜK ASYA* Bâzı eski coğrafyacıların Anadolu'ya verdikleri isim. bk. Anadolu. [Asie Mineure]

KÜÇÜKAYI* b. i. Ast. Kuzey kutbun gök bölgesinde olup aşağı yukarı, Büyükayı gibi fakat onun ters vaziyetinde, saplı bir tencere şeklini gösteren takımyıldız, ki kendini meydana getiren başlıca yedi yıldızdan sapın ucunda bulunanı Kutup yıldızıdır. eskt. Dübbüasgar. [Petite ourse]

KÜÇÜKBAHÇE* (Boynak, Parlak) İzmir vilâyetinin Karaburun ilçesine bağlı bir bucak olup 4 köyü, 1.022 nüfusu vardır. Bunun 346 sı bucak merkezi olan Küçükbahçe köyündedir ki Karaburun kasabasının 18 kilometre batı güneyinde ve Sakız adası karşısındaki kıyıya yakın bir yerdedir. Karaburun ile aralarında arabaya elverişli bir yol vardır.

KÜÇÜKÇEKMECE* İstanbul vilâyetinde Bakırköy ilçesinin Yeşilköy bucağına bağlı ve kendi adını taşıyan göl ile Marmara denizi kenarında 897 nüfuslu bir köydür. Bağ ve bahçeleri ve etrafında avlanacak yerleri çoktur. İstanbulun 15 kilometre batısında olup İstanbuldan Edirne'ye giden demiryolu oraya kadar sahili takibeder, orada bir istasyon teşkil ettikten sonra kuzeye doğru döner. Küçükçekmece gölünün kuzeyden güneye doğru uzunluğu 10, enliliği en geniş yerinde nihayet 5 kilometre kadardır. Derinliği azdır. Bir küçük ırmağın suyunu alır. Yabani ördekleri çok olduğu için av mevsiminde etrafına birçok avcılar gelir.

KÜÇÜK KAYNARCA* Bulgaristan'da Silistire'nin 24 kilomtere güney doğusunda ve Dobruca hududunda bir köy olup 1774 te Osmanlı imparatorluğiyle Rus çarlığı arasında imzalanan muahede burada yapılmış olduğu için adı tarihlere geçmiştir. Bu antlaşma Osmanlı devletini yıkan vesikalardan biridir ki onun hükmüne göre Rusya Karadenizde sahil edinmek ve Kırım, Koban ülkelerine de sahibolmak hakkını kazanmıştı.

KÜÇÜKKUYU* Çanakkale vilâyetinin Ayvacık ilçesine bağlı bir bucaktır. 6 köyü, 2.910 nüfusu olup bunun 488 i Ayvacık'ın 25 kilometre doğu güneyinde ve Edremit körfezi sahilinde bulunan ve Ayvacık'a arabaya elverişli bir yol ile bağlı olan Küçükkuyu köyündedir.

KÜÇÜKLEMEK f. Birini küçük düşürecek bir harekette bulunmak veya bu maksatla bir şey söylemek, tezlil, tahkir etmek. [Mépriser, insulter]

KÜÇÜKLEŞMEK f. Kendini küçük göstermek ve küçükler gibi davranmak. [Se donner l'air d'enfant, ou jeune personne]

KÜÇÜKLÜ s. «Büyüklü» sıfatiyle beraber kullanılır ve küçük büyük birlikte mânasına gelir: Karpuzlar küçüklü büyüklü üst üste ellişer kuruş. Onlar küçüklü büyüklü evce gezmiye çıkmışlar. [Grands et petits]

KÜÇÜKLÜK i. Küçük olma hali, ufaklık, çocukluk, sabavet: Küçüklüğündenberi yaramazdı. [Petitesse, bas âge]

2 - İnsanın değerini azaltacak hareket, yakışmıyacak ve utanma veren iş: Ondan böyle bir küçüklük de umulmazdı. [Honte, indignation]

KÜÇÜKPAZAR* İstanbul vilâyetinin Eminönü ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucak ve şehrin belediye hudutları içinde altı büyük mahalleyi ihtiva eden bir semtidir ki Vefa semtinden Haliç'e kadar uzanır ve iki köprü arasındaki sahili kaplar. Şehrin zahire ticaretinin büyük bir kısmı, kereste ve sebze hâli oradadır. İstanbulun nüfusundan bu semte isabet eden miktar da 18.214 tür.

KÜÇÜKSEMEK f. Küçük görmek, küçümsemek, değer vermemek, istisgar etmek: Tam ihtiyatlı bir insan hiçbir tehlikeyi küçüksemez. [Regarder comme insignifiant]

KÜÇÜKŞALGAM b. i. Bot. Turpgillerden, çiçekleri kokulu, kolzaya benziyen bir bitki (nebat), ki tohumlarından ışık işlerinde veya sabun yapmakta kullanılan bir yağ çıkarılır. [Navette]

KÜÇÜLMEK f. Büyükken küçük olmak: İyi bakılmadığı için bu ağacın meyvaları yıldan yıla küçülüyor. [Devenir petit, rapetisser]

2 - Şerefini azaltacak harekette bulunmak: Ziyafette sarhoş olduğu için pek küçüldü. [Perdre de son honneur]

3 - Yaşını saklayıp kendini küçük göstermek istemek: Kadınlar hemen daima küçülmek isterler ama erkekler için bu çok ayıptır. [Cacher son âge]

KÜÇÜLTME i. Küçültmek işi. [Rapetissement]

2 - Gra. Bir şeyin küçüğünü gösteren kelime şekli: Küçücük, ufacık gibi. eskt. Tasgir. [Diminutif]

KÜÇÜLTMEK f. Büyükken küçük hale getirmek, hacmını veya genişliğini azaltmak: Kitap rafları odayı küçülttü. [Rapetisser, atténuer]

2 - Değer ve şerefini azaltmak. [Amoindrir sa valeur ou son honneur]

KÜÇÜMEN s. Küçücük, pek küçük. [Très petit, mignon]

KÜÇÜMSEMEK f. bk. Küçüksemek.

KÜÇÜREK s. Küçükçe, az küçük: Öteki oda bundan küçürektir. [Un peu petit]

KÜF i. Islaklıktan ve azçok sıcaklıktan dolayı uzvi (örgensel) maddelerin üzerinde meydana gelen pek ince bir pamuk tabakası halindeki mantar, ki rengi çok defa yeşil ve bâzı kere de maddenin cinsine göre başka renkte olabilir: Kilerimiz rutubetli ve havasız olduğu için peynir, ekmek gibi şeyler pek çabuk küf tutuyor. [Moisi, moisissure]

§ Küf bağlamak, küf tutmak: Küflenmek. [Moisir]

§ Küf kokmak: Kapalı kalmış yerlerde olduğu gibi bozuk ve ağır kokmak. [Sentir le moisi]

KÜFE i. Kaba örülmüş büyük sepet, ki çok defa ikisinin dolusu bir hayvan yükü meydana getirir: Üzüm küfesi, süprüntü küfesi. [Couffe, couffin, grand panier, corbeille]

Küfe

KÜFECİ s. Küfesini sırtına takarak öteberi taşıyan hamal. [Portefaix à couffe, vannier]

KÜFECİLİK i. Küfe ile eşya taşımak işi. [Métier de portefaix à couffe]

KÜFELİ s. Arkasında küfe bulunan, küfe hamalı: Şu küfeliye seslenelim. [À panier, à corbeille, portfaix qui transporte les objets dans une couffe]

KÜFELİK s. Yürüyemiyecek derecede sarhoş: Herif akşama kadar içmiş, küfelik olmuş. [Ivre - mort]

2 - Bir küfeyi dolduracak miktarda: İki küfelik üzüm toplandı. [Quantité à remplir une couffre]

KÜFLENMEK f. Küf bağlamak: Beyaz peynir çabuk küflenir. [Devenir moisi, moisir]

2 - mec. Zamanı geçmiş, köhneleşmiş: Küflenmiş fikirler. [fig. Usé, démodé]

3 - mec. Uzun zaman kullanılmıyarak kuytu yerlerde saklanmış: Onda küflenmiş altınlar vardır. [Être abandonné à l'oubli]

KÜFLETMEK f. Küflenmesine sebebolmak: Bu yemişleri küfletmişler. Bavulları mahzende saklayıp küflettiler. [Faire moisir, moisir]

KÜFLÜ s. Küf tutmuş: Küflü deri, küflü peynir. [Moisi]

2 - mec. Köhne, zamanı geçmiş: Küflü nazariye, küflü kafa. [Antique, vieux, démodé]

3 - i. mec. Hasislikle uzun zamandanberi saklanan altın para: Parasız görünür ama onda ne küflüler vardır. [Monnaie d'or chachée longtemps par un avare]

KÜFRAN Ar. i. Nankörlük, iyiliği unutma. Küfranı nimet: Nimet verene karşı nankörlük. [Ingratitude]

KÜFÜR Ar. i. [كفر] Allahın varlığı ve birliği gibi dinin esaslarından sayılan inanışları inkâr etme ve bu yolda söylenen söz, yapılan hareket, kâfirlik, dinsizlik. [Infidélité, impiété, incrédulité]

2 - Sövme, sövmek için söylenen söz, şetmetme: En hafif küfür bile terbiyeli bir insan için çok çirkindir. [Injure]

§ Küfretmek: Sövmek, küfür söylemek. [Jurer, injurer, blasphémer]

KÜFÜRBAZ Far. s. Sövmeyi âdet edinen, dili kaba ve ağır lâkırdılara alışık olan. [Jureur, blasphémateur]

KÜFÜR KÜFÜR b. zf. Rüzgârın bol, tatlı ve serin esmesini anlatır: Aşağıda buram buram terliyorduk, burada küfür küfür esiyor. [Exprime la bouffée d'aire fraîche et abondante]

KÜFÜV, KÜFV Ar. i. [كفو] Denk, arkadaş, benzer, misil: Herkes küfvü ile evlenmelidir. O zatın ilimde küfvü yoktur. Bu iki pehlivan küfüv değil. [Égale, pareil, semblable]

KÜHEYLÂN i. Cins Arap atı: Bir küheylân kısrağı var. [Cheval de race, pur sang arabe]

KÜKRE s. Ağzı köpürmüş, kızgın, azgın (hayvan). [Irrité, en chaleur, en rut, dont la bouche écume (chameau etc.)]

KÜKREMEK f. (Aslan ve benzerleri için) Bağırmak. [Rugir]

2 - Fazla öfke veya cinsî hırs ile saldıracak hal almak, öfkeyle bağırmak. [S'irriter, tonner, crier]

KÜKÜRT i. Kim. Limon sarısı renginde basit bir cisim, ki tabiatta saf veya başka cisimlerle karışık olarak bulunur. Barut, kibrit yapmakta, kauçuğun soğuk ve sıcağa dayanabilir hale getirilmesi gibi işlerde ve hekimlikte kullanılır. Simgesi (remzi) «S», atomal ağırlığı 32,06 dır. 113 derecede ergir ve 444 derecede kaynar,

Eski yanar dağların civarında bulunur. Ehemmiyetli başlıca kükürt damarları Sicilya adasında ve Amerikanın Louisiana devletinin arazisindedir. [Soufre]

§ Kükürt çiçeği: Toz halinde elde edilen kükürt, ki bağları kükürtlemekte kullanılır. [Fleur de soufre]

KÜKÜRTATAR b. i. Jeo. Kükürtlü buhar çıkaran ve üzerinde kükürt biriken yerey (arazi). eskt. Kükürt kaynağı. [Solfatare]

KÜKÜRTLEMEK f. Kükürt dökmek, kükürt vermek: Bağı kükürtlemek. [Soufrer]

KÜKÜRTLÜ s. İçinde kükürt bulunan: Kükürtlü kaplıca. [Soufré]

KÜL i. Yanan şeylerden arta kalan toz. Ar. Remad. Far. Hakister. [Cendre]

§ Kül etmek : Harabetmek, yok etmek. [Détruire, ruiner]

§ Kül gibi (bet beniz): Soluk. [Pâle]

§ Kül kedisi: Çok üşüyen, ateş başından ayrılmıyan kimse. [Celui qui craint beaucoup le froid]

2 - mec. Miskin. [Mesquin]

§ Kül yutmak: Aldanmak, bir oyuna düşmek: O pek dikkatli ve ihtiyatlıdır, kül yutmaz. [Être tromper]

KÜL Ar. i. [كل] Hep, bütün, tüm. [Totalité, tous]

§ Aklı kül: Tabiatın umumi nizamında görülen ezelî ve ilâhi zekâ ve akıl. [Sagesse divine]

§ Alâ külli halin : Her halde. [En tous cas]

§ Külli yevmin: Her gün. [Chaque jour, toujours]

§ Min küllil vücuh: Her cihetten: Bu kitap ötekinden min küllil vücuh faydalıdır. [Sous tous les rapports]

§ Üstadı kül: Herkesin hocası. [Maître de tout le monde]

KÜLÂH Far. i. Eskiden erkeklerin giydikleri ve bâzı defa üstüne sarık da sardıkları ucu sivri başlık: (Kelle sağ olsun cihanda bir külâh eksik değil). [Bonnet de forme conique]

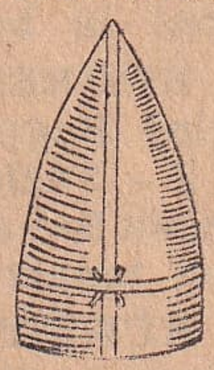
Külâh

2 - İçine öteberi koymak üzere huni şeklinde bükülen kâğıttan kab: Bir külâh şeker. [Papier de forme d'un entonnoir pour mettre des petits objets]

3 - mec. Hile, oyun: Külâh etmek, külâh giydirmek, külâha gelememek. (Mevlevidir sevdiğim dâim külâh eyler bana). [fig. Ruse, tromperie]

4 - Bir şeyin veya uzunca bir binanın üstünü örtmiye mahsus sivri kapak: Nargile külâhı, minare külâhı. [Tube de laiton qu'on pose sur le narguilé pour le préserver du vent ou coupole des minarets]

5 - mec. Haksız kazanç, hile veya dalkavukluk yoliyle elde edilen fayda veya iş: Külâh için yaltaklanıyor. [Gain illicite, intérêt personnel satisfait par la ruse ou par la flatterie]

§ Keçe külâh: Bir işten çıkarılmış ve rütbesi kaldırılmış olan. (Eskiden birinin rütbesi kaldırıldığı zaman onun alâmeti olan kavuğu da alınır, bu suretle tardedilenler kavuğunun altındaki keçe külâhla bırakılmış olurdu). [Dépouillé de ses titres, dégradé]

§ Külâh etmek veya külâh giydirmek : Aldatmak. [Tromper]

§ Külâhını havaya atmak: Aşırı sevinmek. [Se rejouir beaucoup]

§ Külâh kapmak: Bir karışıklıktan faydalanarak veya dalavere yaparak bir işin başına geçmek. [Gagner, obtenir un profit par flatterie ou par charlatanisme]

§ Külâhları değiştirmek: Bozuşmak: Böyle yapmakta devam edersen külâhları değiştiririz. [Se brouiller]

KÜLÂHÇI s. Külâh yapıp satan kimse. [Celui qui fait ou vend des bonnets]

2 - mec. Hilekâr, dolandırıcı. [Rusé, escroqueur]

KÜLÂHLI s. Başında külâhı bulunan : Külâhlı derviş. (Gündüz külâhlı, gece silâhlı). [Qui porte un bonnet de feutre]

KÜLBASTI b. i. Iskarada pişen et ve daha ziyade bel kemiği ucundaki et. [Cotelette, charbonnée]

KÜLÇE i. İşlenmemiş, iri parça halindeki maden: Altın külçesi, bakır külçesi. [Lingot de métal]

KÜLDÜR zf. Büyük bir gürültüyü anlatır ve hemen daima «paldır» ile birlikte kullanılır: Paldır küldür yuvarlandı. [Partic. Imite un bruit tumultueux]

KÜLEK i. Yağ, yoğurt, bal gibi şeyleri koymakta kullanılan kulplu ve ağaçtan derin kab. [Sorte de seau à anse pour mettre du beurre ou du lait caillé]

KÜLFET Ar. i. [كلفت] Sıkıntı, zahmet, yorgunluk, ağır iş: Faydalı ama külfetli mesele. O yolculuğun zevki külfetine değmez. [Peine, fatigue, tâche rude]

2 - Resmî muamele, uzun teşrifat, teklifli muamele: Aramızda öyle külfete nelüzum var? [Cérémonie, façons]

KÜLFETLİ s. Zahmetli, zor, özentili. [Qui se fait avec peine, fatigue ou cérémonie]

KÜLFETSİZ s. Kolay, sade, sıkıntısız, zahmetsiz, teşrifatsız. [Facile, qui se fait ou s'obtient simplement]

KÜLHAN Far. i. Hamamları ısıtmak için ateş yakılan yer. [Fourneau pour chauffer le bain]

KÜLHANBEYİ i. Geceyi hamam ateşliğinin sıcak olan dışarı kısmında geçiren serseri ve bunlara benzetilerek kendilerine mahsus giyinişleri ve argo denilen konuşmaları bulunan işsiz ve haylaz güruhundan kimse. [Apache, gamin]

KÜLHANİ i. Külhanbeyi. [Apache]

2 - Haylaz, haşarı mânalarında hafif küfür: Seni külhani seni! [Gamin!]

KÜLLEME i. Kül ile örtme, küllemek işi. [Action de couvrir de cendre]

2 - Üzümlere musallat olan bir mantarın meydana getirdiği bir bağ hastalığı. [Oïdium, maladie épiphystique]

KÜLLEMEK f. Kül ile örtmek. [Couvrir par le cendre]

KÜLLENMEK f. Üstü kül bağlamak. [Etre couvert de cendre]

2 - mec. Bir acı, bir matem unutulur gibi olmak. [Une souffrance être assourdie par le temps]

KÜLLİ Ar. s. [كلى] Bütün, umumi, tam. Hüsufü külli: Ayın tam tutulması. Küsufü külli: Güneşin tam tutulması. «Cüzi» nin zıttı. [Total]

2 - Çok, pek ziyade: Aralarında külli fark var. [Beaucoup, trop]

KÜLLİYAT Ar. ç. i. Bir müellif veya muharririn basılmış bütün eserleri: Namık Kemal'in külliyatı. [Oeuvre complète]

KÜLLİYEN Ar. zf. [كلياً] Büsbütün, tamamiyle, kâmilen: Külliyen inkâr ediyor. [Totalement, entièrement]

KÜLLİYET Ar. i. Bütünlük, tümlük, çokluk. [Totalité, grande quantité]

KÜLLİYETLİ s. Pek çok, hayli fazla. [En grand nombre, en grande quantité]

KÜLLÜ s. İçinde kül bulunan, külle karıştırılmış: Küllü su, küllü mangal. [Mêlé de cendre, qui a du cendre]

KÜLOT Fr. i. Daha çok binicilerin giydikleri paça kısmı dar, kalça kısmı geniş pantalon, kısa potur. Dizlere kadar gelen paçaları lâstikli kadın donu veya etekleri dar kadın etekliği. [Culotte]

KÜLRENGİ b. s. Kül renginde olan, kurşuni, sincabi. [De couleur de cendre, cendré]

KÜLTE Ar. i. Demet, deste. [Glomérule]

2 - Jeol. Aynı biçimde ve aynı yapıda büyük taş parçası. eskt. Sahra. [Roche]

KÜLTÜR Fr. i. Bir cemiyette hüküm süren ve onun ruh hususiyetlerini, duyuş ve düşünüş ayrılığını meydana getiren her türlü fikir, sanat ve âdet varlıklarının topu, yahut bir kimsenin terbiye, bilgi, zevk ve alışkanlık bakımlarından gelişmiş olma hali, umumi malûmat ve seviye. Hars, medeniyet: Avrupa kültürü, Şark kültürü. Kültürlü bir adam. [Culture]

KÜLTÜREL Fr. s. Kültüre ait, kültürle münasebetli. [Culturel]

KÜLTÜRLÜ s. Umumi malûmatı tam, seviyeli. [Cultivé, instruit]

KÜLÜNK i. Taşları, kayaları parçalamakta kullanılan ucu sivri, kalın ve ağır kazma, taşçı ve madenci kazması. [Pic, pioche de mineur]

KÜLÜSTÜR s. Biçimsiz, âdi veya eski, modası geçmiş: Külüstür kıyafet, külüstür araba, külüstür bir dükkân. [Démode, usé, vieux, ordinaire]

KÜM i. Küme, yığın. [Tas, amas]

2 - Küçük ağıl. [Petite bergerie]

KÜMBELTİ i. Çıkıntı, kümbet biçiminde şey. [Saillie de forme de voûte]

KÜMBET, KÜNBET Far. i. [كنبد] Kubbe, yuvarlak dam veya tavan: Hamam, türbe kümbeti. [Voute, coupole]

2 - mec. Gök yüzü. [Ciel]

3 - Yuvarlak çıkıntı: Duvarın üst tarafında bir kümbet var. Sırtındaki kümbet. [Saillie]

KÜME i. Yığın, birikinti: Bir küme buğday. Küme küme asker. [Tas, amas, groupe]

KÜMEBULUT b. i. Üst kısımları beyaz ve küme halinde, alt tarafları da çok defa yatay (ufki) ve esmer bulut. Kümülüs. bk. Bulut. [Cumulus]

KÜMEK i. bk. Küme. [Tas, amas]

KÜMES i. Tavuk ahırı. Tavuk, hindi gibi evcil (ehlî) kuşların barınmalarına yarar kapalı yer. [Poulailler, basse-cour]

KÜMES HAYVANLARI ç. b. i. Tavuk,

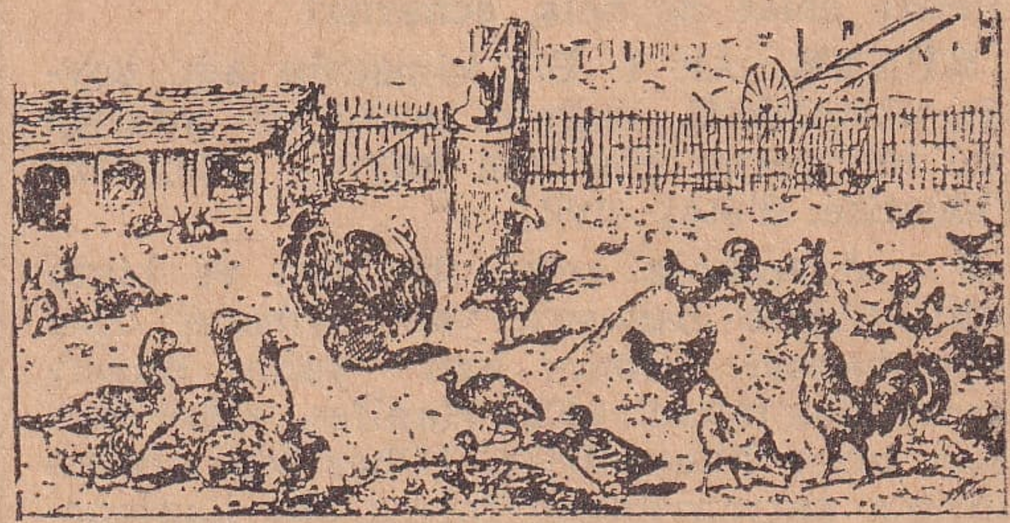

Kümes hayvanları

hindi, ördek, kaz gibi evcil (ehlî) kuşların

topuna verilen isim. [Volaille, oiseaux de basse - cour]

KÜMÜLTÜ i. Bostan veya ormanlarda dallardan yapılan bekçi veya avcı kulübesi. [Hutte des gardes champêtres ou des chasseurs]

KÜNC Far. i. Köşe, bucak: Künci kanaat: Kanaat köşesi. [Coin, angle]

KÜNDE i. Ayak bağı, köstek, bukağı. [Entraves]

2 - Tuzak, kapanca: Kündeye düşmek. [Trappe, piège]

3 - Güreşte hasmı kıskıvrak yakalayıp kıpırdanamıyacak hale getirme hali: Kündeye düşürmek. [Double prise]

§ Kündeden atmak: mec. Yolunu bulup yere vurmak, yanlış hareket ettirip aldatmak ve düşürmek. [Prendre au piège, tromper]

KÜNEY i. Coğ. Güneş tarafı, güneşe bakan yan. [Adret]

KÜNFEYEKÛN Ar. b. i. [كن فيكون] Varlık, hilkat, yaratılış. (Cümlenin asıl mânası «Allah olsun dedi ve varlık meydana geldi» demektir). [Il dit soit et tous se fait, (ordre divin), création]

2 - s. Altüst, perişan, yok oluş: Pek eski medeniyetlerin bir kısmı devamlı harbler yüzünden künfeyekûn olmuştur. [Dispersé, détruit, ruiné]

KÜNGÜREMEK f. Uyku basmak suretiyle veya içki gibi bir şeyin tesiriyle gevşemek, sersemlemek, sızmak. [S'assoupir sous l'influence de l'ivresse ou du sommeil]

KÜNH Ar. i. [كنه] Bir şeyin özü, iç yüzü, en derin noktası: Meselenin künhünü bilen odur. [Fond, extrémité]

§ Künhüne varmak: İç yüzünü anlamak, esasını öğrenmek. [Connaître à fond, approfondir]

KÜNK i. Su yollarında kullanılan toprak veya çimentodan kalın boru. [Conduite d'eau en terre]

KÜNKE i. Kalın talaş ve ince yonga. [Petite éclat de bois, écharde]

KÜNYE Ar. i. Bir kimsenin adı, soyadı, memleketi, doğum tarihi ile mesleği gibi hüviyetini gösteren kayıt. [Registre d'identité, d'état civil]

2 - Araplarda «ebu, ibn, üm ve bint» kelimeleriyle başlıyan yani «filânın oğlu veya babası, falanın kızı yahut anası» demek olan lâkap: «Ebu Hanife», «İbni Haldun» birer künyedirler. [Chez les Arabes surnom patronymique formé par l'adjonction des mots «ebu, üm, ibn, bint»]

KÜP i. Su, pekmez, yağ gibi şeyleri, bâzı defa un, buğday gibi zahireyi, nadir olarak saklanan altın, gümüş gibi paraları koydukları geniş karınlı, dibi dar toprak kap. [Jarre]

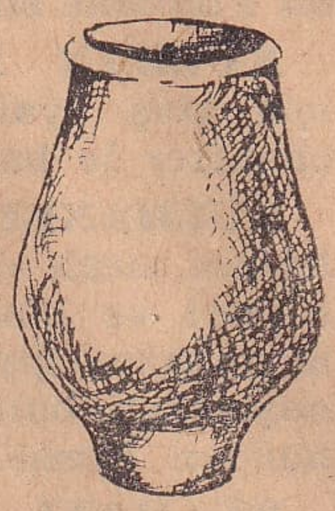
Küp

§ Küp gibi: Pek şişman: (Üsküplü ve küpler gibi bir şair imiş o). [Très gros]

§ Küplere binmek: Çok öfkelenmek. [Être furieux]

§ Küpünü doldurmak: Bir fırsattan faydalanarak çok para biriktirmek. [Amasser beaucoup d'argent en profitant d'une occasion]

KÜPE i. Kadınların kulaklarına taktıkları süs ki eskiden bâzı yerlerde ve hâ-

Eski ve yeni devirlere ait çeşitli küpeler

la vahşi ve iptidai kabîlelerde erkekler tarafından da kullanılmış ve kullanılmaktadır. Bir çift pırlanta küpe. Far. Gûşvar. [Pendant - d'oreilles, boucles d'oreilles]

2 - Bâzı hayvanların boyunlarının iki yanından sarkan deri uzantıları: Horozun küpeleri, keçinin küpeleri. [Prolongement du peau chez quelques animaux comme coq et chèvre]

KÜPEÇİÇEĞİ b. i. Küpeçiçeğigillerin örneği olan bir süs bitkisi, ki küpe gibi sarkık duran çiçekleri kırmızı, mor, beyaz, pembe renklerde açar. [Fuchsia]

Küpeçiçeği

KÜPEÇİÇEĞİGİLLER ç. b. i. Bot. Ayrı çanakyapraklı, ikiçeneklilerden «küpeçiçeği, yakıotu, gölkestanesi» gibi bitkileri içine alan bir familya. eskt. Halkaviye. [Oenothéracées]

KÜPELER* Balıkesir vilâyeti merkez ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır.

23 köyü, 6.470 nüfusu vardır ki bunun 450 si bucak merkezi olan ve Balıkesir'in 10 kilometre batısında ve demiryolu istasyonuna 3 kilometrelik bir şose ile bağlı bulunan Küpeler köyündedir.

KÜPELİ s. Küpe takmış olan veya küpeye benzer bir deri sarkıntısı bulunan: Küpeli kadın, küpeli horoz, küpeli keçi. [Qui a des pendant - d'oreilles, ou qui a des prolongement du peau comme chez des coqs, ou des chèvres]

KÜPEŞTE i. Gemilerde güverte parmaklığı ve parmaklığın üstündeki uzunlamasına yatırılmış kalın tahta: Küpeşteye dayanmış denize bakıyor. [Bord d'un bateau]

KÜPLEME i. Karın boşluğunda su toplanması. İstiska. [Hydropisie]

KÜPLÜ s. Küpü olan. [Qui a une jarre]

2 - mec. Meyhane, bekrîlerin dadandıkları izbe içki yeri. [Cabare, taverne]

KÜPLÜ* Bilecik vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucak olup 10 köyü, 4.711 nüfusu vardır. Bunun 676 sı Bilecik'in 5 kilometre güneyinde demiryolu istasyonu teşkil eden ve vilâyet merkezine bir şose ile bağlı bulunan Küplü'dedir.

KÜR Fr. i. Tedavi, bir hastalık için yapılan bakım, kaplıca tedavisi. [Cure]

KÜRD* bk. Kürt.

KÜRDAN Fr. i. Diş çöpü, hilâli, ki tahtadan, kuş tüylerinin dip kısmından veya başka bir maddeden yapılır. [Cure-dent]

KÜRDİ Far. i. Doğu musikisinde «si bemol» notasını andıran perde ve dügâh perdesinde karar kılan bir makam. [L'un des motifs de la musique orientale]

§ Kürdili hicazkâr: Rast perdesinde karar kılan bir makam. [L'un des motifs de la musique orientale]

KÜRE i. Madenci ocağı, toprak ocak, madenci furunu [Forge]

KÜRE Ar. i. [كرة] Yüzünün her noktası merkezinden aynı uzaklıkta bulunan cisim: Futbol topu bir küredir. [Sphère]

2 - Yuvarlak, toparlak şey, top. [Globe, boule]

§ Kürei arz : Yerküre, [Globe terrestre]

§ Kürei mayia: Suküre, idrosfer. [Hydrosphère]

§ Kürei musattaha: Düzlemküre. [Planosphère]

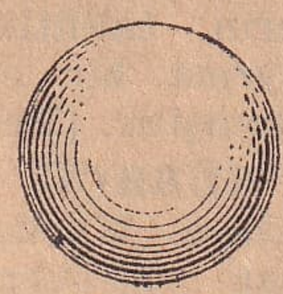

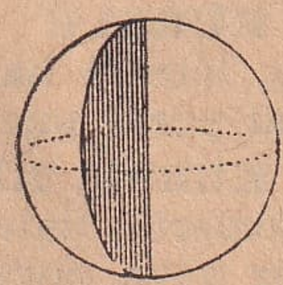

Üstte küre, altta kürenin yarım daire parçasiyle meydana gelişi

§ Kürei nesimî: Havaküre, atmosfer. [Atmosphère]

§ Kürei sulbe: Taşküre, litosfer. [Litosphère]

§ Kürei levniye: Renkküre, kromosfer. [Chromosphère]

§ Kürei ziya : Işıkküre, fotosfer. [Photosphère]

§ Küre dilimi: Kürenin yüzünden iki kutbu arasındaki bir parçası. [Onglet sphèrique]

§ Kıtai küre: Küre kesmesi, bir kürenin merkezinden yüzündeki iki nokta arasına uzanan çizgilerin arasındaki parça. [Secteur sphérique]

KÜRE* Kastamonu vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Eskiden Bolu'ya bağlı bir bucaktı. Bakır madenleri çok olduğu için ona «Kürei Nuhas» adı dahi verilir. Geniş arazisi ârızalı ve çok yeri ormanlıktır. Bu orman ve bakır memleketi halinde bulunan ilçenin 80 bin dönümlük tarlalarında her türlü hububat yetişir. 24 bin kadar olan koyunlarından başka manda, kara sığır da çok yetiştirilir. İlçenin 60 köylü merkez bucağından başka bucağı yoktur. Küre kasabası, Kastamonu'dan İnebolu'ya uzanan muntazam şosenin üzerinde ve merkezin 61 kilometre kuzeyinde, İnebolu'ya, yani Karadenize mesafesi de 30 kilometredir. Denizden 950 metre yükseklikte kurulmuştur. Kasabanın bir tarafında bakır madeni ocakları sıralanır. Üç tarafı güzel ormanlarla örtülü tepeciklerle çevrilmiştir. Akar suları boldur. Yamaç üstüne serpilmiş, muntazam caddesinin iki tarafında dizili evleri ve yeni mektepleriyle manzarası güzeldir. Bütün ilçenin nüfusu 21.663, kasabanın ise 1.191 dir (1945 te).

KÜRECİK* (Körsüleymanlı) Malatya vilâyetinin Akçadağ ilçesine bağlı, tam teşkilâtlı bir bucaktır. 21 köyü, 8.549 nüfusu olup bunun 362 si bucak merkezi olan Körsüleymanlı köyündedir ki burası Akçadağ'ın 12 kilometre batısında ve ona bir kısmı patika halinde bulunan bir yol ile bağlıdır.

KÜREK i. Toprak, kum, gübre, kömür gibi şeyleri yerden kaldırıp bir yere

Kayık küreği

koymıya veya karıştırmıya mahsus demir veya tahtadan yayvan bir kısımla uzunca saptan ibaret bir alet: Kazma kürek,

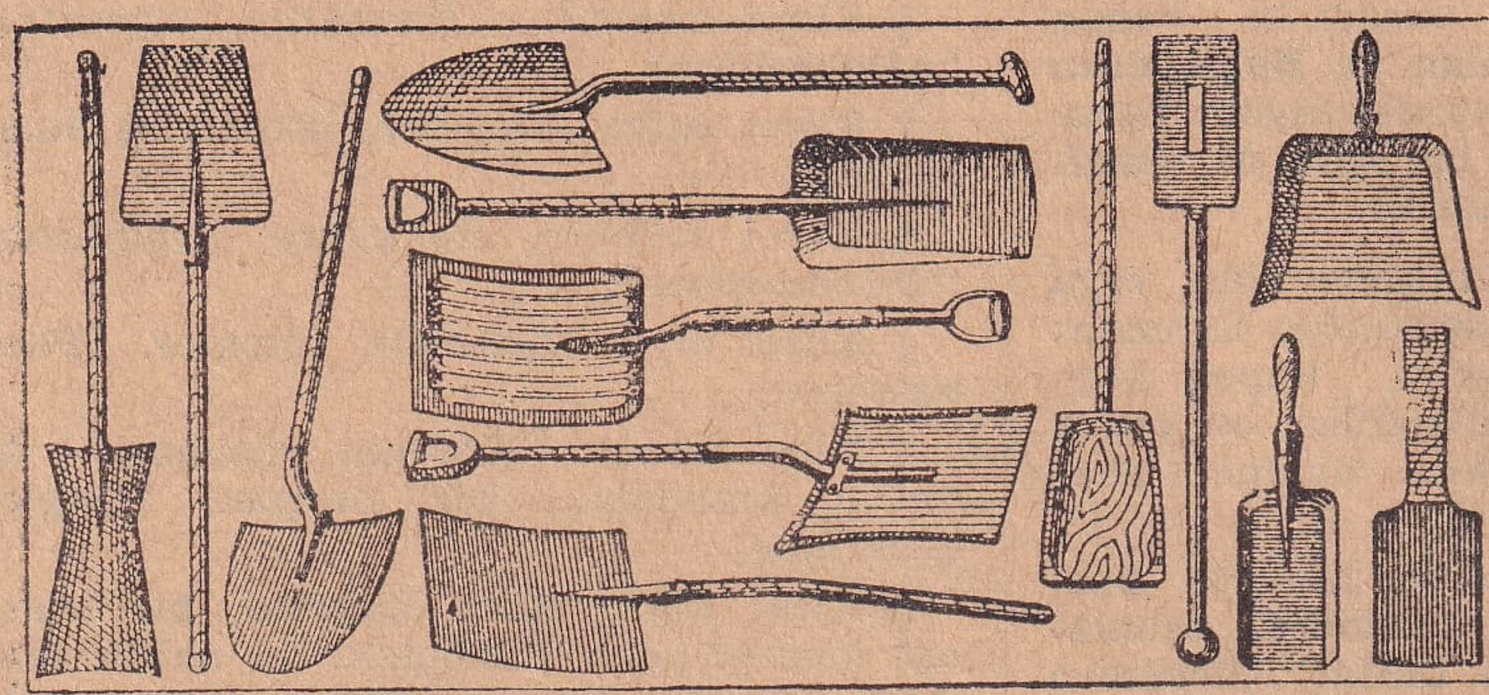

Çeşitli işlerde kullanılan kürekler

ateş küreği, mutfak küreği, furun küreği. [Pelle]

2 - Kayık, sandal, mavna gibi deniz teknelerini yürütmiye yarıyan, bir ucu yassıca uzun ağaç ki teknenin kenarına iliştirilir, her biri veya her çifti bir kayıkçı tarafından kullanılır: Kayıkçı küreği, kürek çekmek. [Rame]

3 - Eskiden gemilerde kürek çekmek cezası ki sonraları pranga dahi denilen ağır hapis cezası mânasında kullanılmıştır, kürek cezası: On beş sene küreğe mahkûm olmak. [Peine de galère, travaux forcés]

§ Kürek çekmek: Sandal veya kayığı yürütmek için kürek kullanmak. [Ramer]

§ Kürek kemiği: Omuzun arka kısmında bulunan üçgen (müselles) biçiminde geniş ve ince kemik. [Omoplate]

§ Akıntıya kürek çekmek: bk. Akıntı.

KÜREKÇİ s. Kürek yapan veya satan kimse. [Fabricant ou marchand de pelles ou de rames]

2 - Kayık veya sandal yahut mavnada kürek çeken kimse. [Rameur]

KÜRELEMEK, KÜREMEK f. Toprağı, kumu ve benzerlerini kürekle sürüp kaldırmak: Toprağı küremek, gübreyi kürelemek («küremek» de denir). [Pelleter]

KÜREMEK f. bk. Kürelemek.

KÜRESEL s. Küre ile münasebeti olan veya küre biçiminde bulunan. eskt. Kürevi. [Sphérique]

KÜREVİ Ar. s. Küre biçiminde. [Sphérique]

KÜREYVAT Ar. ç. i.[كريات] Küreyveler, yuvarlar, kanda ve vücudun başka mayilerinde (sıvılarında) bulunan yuvarlak hücre ki, küreyvatı hamra (alyuvar), küreyvatı beyza (akyuvar) gibi iki çeşidi vardır. [Globules rouges, blancs]

KÜREYVE Ar. i. Yuvar, kanda ve lenfada bulunan yuvarlak hücre ki, küreyvei beyza (akyuvar), küreyvatı hamra (alyuvar) diye iki türlüdür. [Globule]

KÜRK i. Yumuşak ve güzel tüylü bâzı hayvanların derisi, ki sıcak tutmak veya süslü olmak için giyilir, yahut elbisenin yaka, kol gibi kısımlarına kaplanır. Ar. Ferve. Far. Post. [Fourrure]

2 - İçi ve dışı yumuşak tüylü hayvan derisiyle kaplanmış giyecek, ki eskiden memleketimizde üniforma gibi rütbe ve pâyeye göre türlü çeşit ve biçimde giyilirdi. Bembeyaz kürkler en makbulü olup çok defa hükümdarlar giyerlerdi. «Fervei beyza» denilen beyaz kürk şeyhülislâmların üniforması idi. Hükümdarların mükâfat olarak vezirlere, yararlık gösteren kimselere, hattâ elçilere çeşitleri dereceye göre değişen kürkler vermeleri âdetti. Kürkler eski devirlerde para gibi alış veriş vasıtası olarak da kullanılmıştır. Zamanımızda kürk giymek medenî memleketlerde yalnız kadınlara münhasır kalmış gibidir. Kürk modasiyle ticaretinin çok genişlemesi yüzünden samur (zibeline), kunduz (castor), Kanada zerdevası, zibel kedisi, mis faresi, kokarca, gümüşi tilki (renard argenté), sincap, kakım gibi kürkleri en aranan ve bâzı defa on binlerce liraya satılan hayvanların nevileri tükenecek hale gelmiş ve bunu önlemek üzere bâzı yerlerde kürklü hayvan yetiştirmek üzere parklar ve çiftlikler kurulmuştur. Âdi kedi ve tavşan gibi hayvanların postlarını boyıyarak makbul kürklerin taklitlerini meydana getirmek de ayrıca bir endüstri ve ticaret faaliyeti olmuştur. [Pelisse, habit garni de fourrure]

KÜRKÇÜ s. Kürk yapan ve satan kimse: Kürkçüler esnafı. Kürkçüler çarşısı. [Fourreur, marchand de fourrure, pelletier]

KÜRKLÜ s. Kürkü olan: Kürklü manto, kürklü hayvanlar. [Garni de fourrure, qui porte une pelisse]

KÜRSÜ, KÜRSİ Ar. i.[كرسي]Camilerde vâizlerin, üniversite ve mekteplerde profesör veya hocaların, umumi yerlerde hatip veya konferansçıların, üstlerine çıktıkları ve kalabalığa karşı söz söyledikleri yüksekçe yer. [Chaire]

2 - mec. Profesörlük: Bu fakültede sekiz kürsü var. [Professorat]

3 - Müslümanlık geleneğinde (ananesin-

de) arş'ın yani dokuzuncu kat gökte olduğu tasavvur edilen ilâhî tahtın altında-

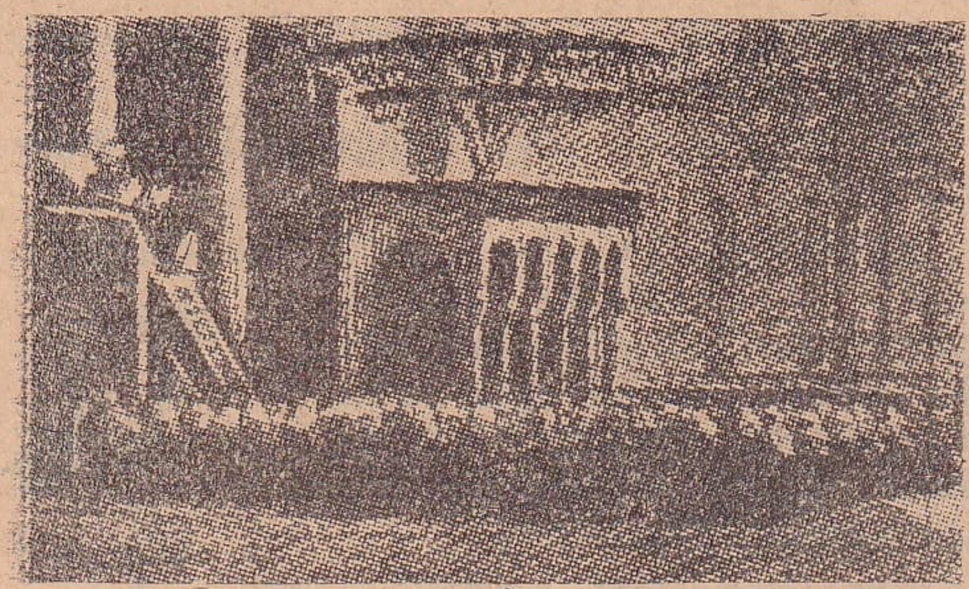

Kürsüden va'zeden bir vaiz

ki gökyüzü tabakası. [Étage supérieur du ciel qui supporte le trône de Dieu]

4 - (Eskiden) Taht veya başkent, devlet merkezi, payıtaht, makarrı hükümet. [Trône, capitale, chef - lieu]

5 - Ayaklık, kaide: Direk kürsüsü. [Socle]

§ Kürsü taşı: Duvarın köşesine veya bir heykel veya büstün altına konulan büyükçe taş. [Piédestal]

KÜRT i. Doğu vilâyetlerimizin bir kısmıyle Irak, İran ve Rus topraklarında yaşıyan bir topluluğun adı veya bu topluluktan olan kimse. bk. Kürtler. [Kurd, peuple de la Mésopotamie]

KÜRTAJ Fr. i. Cerrahlıkta küret (curette) denilen ucu keskin kaşık biçiminde bir aletle kazıma ameliyesi. Hasta olan veya fazla ve zararlı sayılan dokuları (nesiçleri) kazıyarak alma. Doğurması hayatı için tehlikeli görülen gebe kadınların dölyataklarını kazıyarak yavruyu almak ameliyesine de bu isim verilir. Analık gailesinden kaçınan moda düşkünü bâzı kadınların ve kanun dışı çirkin bir münasebet sonunda gebe kalanların da kürtaj yaptırdıkları vardır, ki bu hareket bir çeşit cinayettir ve kanunca bunu yaptıran kadınla, ameliyeyi yapan hekim ağır cezaya çarptırılır. [Curettage]

KÜRTLER* [Kurdes] Ürmiye ve Van gölleri kıyılarından Diyale suyu kaynağına, Dicle mecrasına, batı kuzeyde Karasu yatağına ve kuzeyde Aras havzası kenarına kadar uzanan topraklarda dağınık olarak yaşıyan, nüfusu iki buçuk, üç milyon kadar tahmin edilen bir millet veya kavmin adıdır ki bugün Türkiyenin doğu vilâyetlerinden birkaçında, bir kısmı da İran, Rusya ve Irak topraklarında bulunmaktadırlar. Kürtlerin sima ve bünyece İranlılara benziyenleri bulunduğu gibi tamamiyle Türk tipinde olanları da çoktur. Zaten bir kısmının kürtçe konuşan Türkler oldukları kuvvetle tahmin edilmektedir. Mert, cesur, misafirsever ve vuruşkan insanlardır. Çok defa aşiret halinde yaşarlar ve hayvancılıkla uğraşırlar. Kürtler tarihin hiçbir devrinde müstakil bir devlet teşkil etmedikleri için bir Kürdistan haritası çizmiye imkân yoktur. Kürtçe, İrani asla mensup dillerden biri ve farsçanın iptidai bir lehçesi olup kelimeleri arasında birçok arapça ve türkçe olanları da vardır. Birkaç lehçesi olup başlıcasına kurmanci adı verilir. Kürt edebiyatı pek fakir olup halk masallarından ve ağızlar-

Kürt tipleri

da dolaşan kahramanlık destanlariyle lirik şiirlerden ve türkülerden ibarettir ki bir kısmı son zamanlarda toplanarak küçük kitaplar halinde basılmıştır.

KÜRTÜN i. Yük hayvanlarına vurulan büyük ve kaba semer. [Sorte de grand bât]

KÜRTÜN* (Cayra) Gümüşane vilâyetinin Torul ilçesi bucaklarından biri olup 32 köyü, 8.568 nüfusu vardır. Bunun 272 si bucak merkezi olan Cayra köyündedir. Kürtün bucağı Torul'un 26 kilometre kuzey batısında ve ona araba yoliyle bağlıdır.

KÜRÜMEK f. bk. Küremek.

KÜS s. (Çocuk dilinde) Küsmüş, dargın: Ben seninle küsüm, ne konuşuyorsun? [Fâché (dans le langage enfantin)]

KÜS, KÖS e. «Kü» ve «kö» ile başlıyan bâzı sıfatların başına getirilir ve onlara mübalâga mânası verir: Küskütük, köskötürüm. [Posée devant quelque adjectifs donne à leur sens une plus grande extension]

KÜSEGEN s. Çabuk küsen, alıngan, havadan nem kapan. [fig. Sensitive]

2 - Küskünotu veya küstümotu dahi denilen bir nebat. bk. Küstümotu. [Sensitive]

KÜSKÜ i. Taşa ve duvara delik açmakta kullanılan bir ucu sivri ağır demir. [Barre de fer à bout pointu qu'on emploie dans les carrières, pic]

2 - Bir ucu yanıp sönmüş odun. [Tison]

KÜSKÜN s. Küsmüş, darılmış, gücenik, muğber. [Fâché]

2 - Bir düşkünlüğe, nikbete, talihsizliğe uğramış: Devlet küskünü. [Disgrâcié]

KÜSKÜNLÜK i. Gücenme, dargınlık. [Fâcherie]

KÜS KÜS b. zf. Ağır ağır, sessizce, dargın, bozulmuş olarak: Azarı işittikten sonra küs küs gidip bir köşeye oturdu. (Bu kelime «kös kös» şeklinde de kullanılır). [Lourdement]

KÜSKÜT Ar. i. Kahkaha çiçeği familyasından, saça benziyen incecik saplariyle başka nebatlara sarılıp emerek onları zayıflatan asalak (tufeyli) bir bitki. [Cuscute]

KÜSKÜTÜK, KÖSKÜTÜK s. Kütük gibi hareketsiz: Öyle yorulmuş ki, akşamdanberi küskütük yatıyor. [Comme un tronc]

2 - mec. Pek sarhoş: Meyhanede sızmış, küskütük getirdiler. [Ivre - mort]

KÜSME i. Gücenme, dargınlık, infial. [Fâcherie, bouderie]

2 - s. Yerini beğenmemiş, geri kalıp büyüyememiş: Küsme ağaç. [Arriéré, non avancé (arbre etc.)]

KÜSMEK f. Gücenmek, incinerek yüz çevirmek, muğber olmak: (Tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış). [Se fâcher, être faché, bouder]

2 - Gelişemiyecek, olgunlaşamıyacak, işini göremiyecek hale gelmek: Ağaç yerini sevmedi, küstü. Hamur yolunca yuğurulmazsa küser. [Être arriéré, ne pouvoir plus faire sa fonction]

KÜSPE, KÜSBE Far. i. [کسبه] Yağı alınmış tohum posası, ki hayvanlara yem olarak verilir, yahut yakmak için veya gübre olarak kullanılır, kötün. [Marc de graines]

KÜSTAH Far. s. [کستاخ] Haddini bilmiyen, sıra, yaygı tanımıyarak terbiyesizce ortaya atılan: Yaş ve baş farkına riayeti olmıyan küstah bir heriftir. [Insolent, impertiment]

KÜSTAHANE zf. Küstahça, saygısızca. [Insolemment, impertinemment]

KÜSTAHLIK i. Küstahça hareket, edepsizce cüret. [Insolence, impertinence]

KÜSTER Far. s. Döşiyen, yayan, bastden. (Bu sıfat eskiden yalnız mürekkep (bileşik) sıfat yapmakta kullanılırdı ve konuşma diline hiç girmemişti): Merhamet - küster: Merhametli. Adalet - küster: Adalet yayan, tevzi eden. [Qui étent, répand]

KÜSTERE i. Bir çeşit uzun rende. [Long rabot]

2 - Değirmen taşı, bileği çarkı. [Pierre de meule]

KÜSTÜMOTU b. i. Bot. Baklagillerden, dokunulduğu zaman yaprakları pörsüyen bir bitki (nebat), ki küseğen veya küskünotu adlariyle de anılır. Buna «mimoza» adı da verilir. [Sensitive]

Küstümotu

KÜSTÜRMEK f. Gücendirmek, küsmesine sebebolmak. [Fâcher, mettre en colère, faire bouder]

KÜSUF Ar. i. [کسوف] Gün tutulması. [Éclipse de soleil]

§ Küsufu cüzi: Güneşin bir kısmının tutulması. [Éclipse partielle]

§ Küsufu külli: Güneşin tam tutulması. [Éclipse totale]

KÜSUR Ar. ç. i. [کسور] Kesirler, parçalar. (Küsurat şeklinde dahi kullanılır): Paranın küsuru, metrenin küsuru. [Fractions, petits nombres]

2 - Yuvarlak yani tam bir sayıdan sonra söylendiği vakit belli olmıyan bir rakam anlatır: Bu işe yüz küsur lira harcandı. [Quelques : Mille cinq cents et quelques]

KÜSURAT Ar. ç. i. Kesirler, bir rakamın küçük parçaları: Büyük bir parada küsuratın ehemmiyeti olmaz. [Fractions]

2 - Hesap bilgisinin (aritmetiğin) kesirlerle uğraşan kısmına eskiden verilen isim. [Partie de l'arithmétique qui traite des fractions]

KÜSÜ i. Küskünlük, güceniklik. [Fâcherie, bouderie]

KÜSÜLÜ s. Birisiyle arasında küskünlük bulunan, gücenik, bozuşuk, muğber : Onunla küsülüdür. [Fâché]

2 - Dargın, suratı asık: Bugün pek küsülü geldi. [Boudeur]

KÜSÜŞMEK f. Birbirine küsmek. [Être fâché réciproquement]

KÜŞA Far. e. Açan, açıcı (Bu kelime yalnız mürekkep (bileşik) sıfat yapmakta kullanılırdı). Dil-küşa: Gönül açan. Kişver-küşa: Memleket açan, fetheden. [Qui ouvre, qui rend gai, qui conquiert]

KÜŞADE Far. s. Açık: Onun kapısı daima küşadedir. [Ouvert, libre]

2 - Ferah, şen: Küşade-dil, küşade-hatır: Gönlü ferah. [Gai]

KÜŞAT, KÜŞAD Far. i. Açma, açış, açılış: Mektebin küşadı, hastahanenin küşadı. [Action d'ouvrir, de découvrir, ouverture]

2 - Tavlada bir çeşit oyun. [Sorte de jeu de tric trac]

§ Küşat resmi, resmi küşat: Açış töreni, umumi bir müessesenin ilk defa açılması: İlk Darülfünunun (Üniversitenin) resmi küşadı pek parlak olmuştu. [Inauguration]

KÜŞAYİŞ Far. i. [كشايش] Açıklık, ferahlık: Havanın küşayişi, [Égayement, réjouissance]

KÜŞNE i. Kara burçak. [Jugeole, vesce noire]

KÜT s. Kısa ve kalınca olan, sivri ve uzun olmıyan, kunt: Küt iğne, küt parmak. [Non pointu, non aigu]

KÜT i. Tahta gibi kalın şeylere vurulduğu zaman çıkan sesi anlatır: Küt diye bir ses duydum. Pat küt dövdü. [Imite un bruit sourd]

§ Pat küt: Değnekle vurma, birini dövme: Pat küt halı silkiyor. Pat küt çocuğu dövüyor. [Bastonade]

KÜTAH Far. s. Kısa. [Court]

§ Kütah-bin veya küteh-bin: Kısa gören, uzağı seçemiyen, ilerisini düşünemiyen: Bir devlet adamının kütah-bin olması memlekete zarar getirebilir. [Myope, imprévoyant]

KÜTAHYA* Orta Anadolunun batıya daha yakın olan vilâyetlerinden birinin ve merkezi olan şehrin adıdır. Vilâyet, kuzeyden Bilecik ve Bursa, doğudan Eskişehir, Afyon, batıdan Balıkesir, Manisa, güneyden de Denizli vilâyeti topraklariyle çevrilmiştir. Bu hudutlar içinde yüzölçümü 14.415 kilometre kare olup orta büyüklükteki vilâyetlerimizdendir. Hayli ârızalı olan vilâyet arazisinde Murat dağı, Saphane dağı, Eğrigöz dağı gibi iki bin metreyi hayli aşan noktalar vardır. Bu dağlık arazi arasında Kütahya ovası, Altıntaş, Tavşanlı, Örencik, Simav ovaları ve yaylâ içinde gömülü vadileri vardır. Dağların bir kısmı civar vilâyetler için bir su deposu teşkil eder. Vilâyetin doğu yarısının sularını Porsuk çayı toplar ve Sakarya vasıtasiyle Karadenize boşaltır. Batı kısmında Simav, Emet çayları ve Kocaçay, Susurlu ırmağı ile sularını Marmaraya dökerler. Güney kısmındaki Banaz çayı da Büyük Menderes ve Gediz ırmağı ile Ege denizine ulaşır. Orman bakımından Kütahya, vilâyetlerimiz arasında onuncu gelir. 325.000 hektar ormanı bulunmaktadır. Ziraat mahsulleri arasında en fazla buğday ekimi vardır. Ondan sonra arpa, mısır, çavdar, yulaf gelir. Baklagiller ve kuru sebzeler de epeyce yer tutar. Meyvacılığa da istidatlı olup bilhassa vişne, kiraz, elma, armut, erik, badem ve

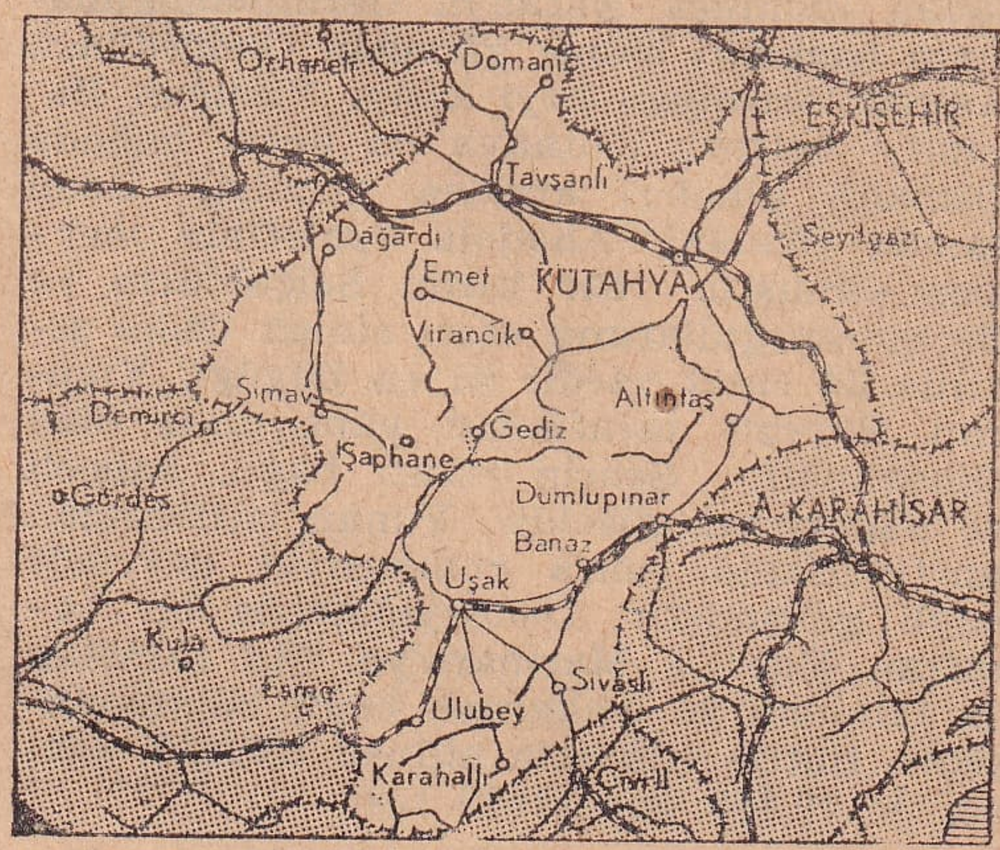

bir miktar üzüm yetiştirir. Uşak ve Eskişehir şeker fabrikaları için hayli miktarda şeker pancarı da yetiştirilmektedir.

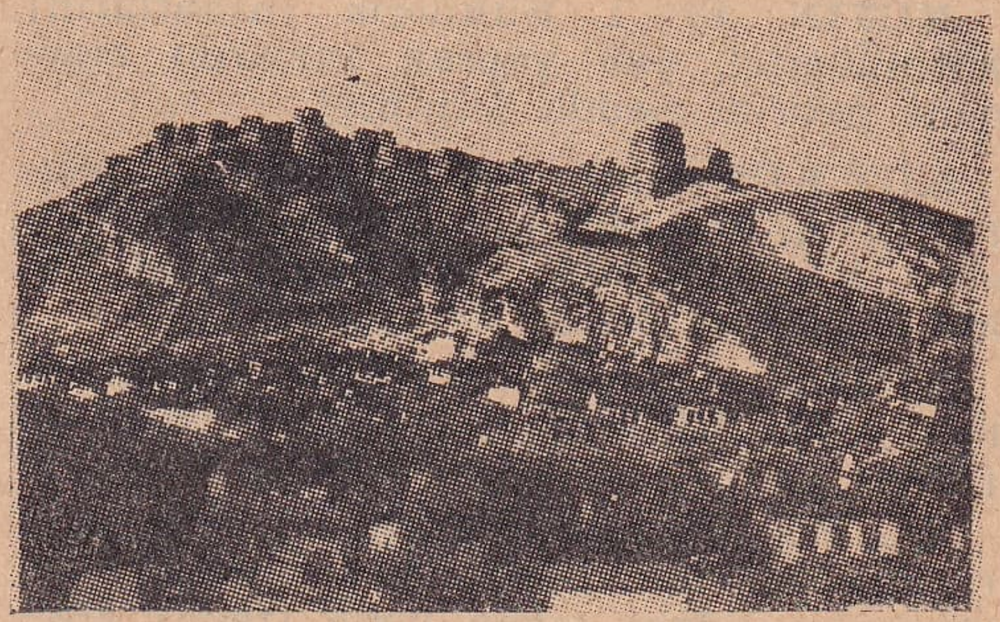

Kütahya'dan bir görünüş

Haşhaş, kenevir, keten ve bir miktar pamuk mahsulü de vardır. Vilâyette hayvancılık da ehemmiyetlidir. Başta koyun olmak üzere kıl keçisi, Ankara keçisi ve sığır sayısı hayli yüksektir. Maden bakımından da Kütahya vilâyetinin varlıkları dikkate lâyıktır. Bilhassa krom ve linyit madenleri zengindir. Bir aralık tavsamıya yüz tutmuş olan çinicilik de son yıllarda uyanmıştır. Merkezi Uşak olan halıcılıktan başka muhtelif kasaba ve köylerde keçe, aba ve bez tezgâhları bulunmaktadır. İdare taksimatı itibariyle Kütahya vilâyeti merkez ilçesinden başka Emet, Gediz, Simav, Tavşanlı ve Uşak adlı beş ilçeye ayrılmıştır ki bunlardan en büyüğü Uşak'tır. İlçelere ait malûmat kendi isimleri sırasında yazılmıştır. Kütahya şehri, denizden 932 metre yükseklikte, Porsuk dağının eteğinde kurulmuştur. Doğu Roma İmparatorluğu devrindeki adı Kotgeum olup şimdiki ismi bunun bozul-

muş bir şeklidir. Onikinci Asırda Türk hâkimiyetine geçerek Selçuk devleti memleketlerinden biri olmuş ve bu devlet ortadan kalkınca Kütahya Germiyanoğullarının başkenti haline girmişti. Ondördüncü Asırda Germiyan beyi kızını Yıldırım Bayezit'e verince Kütahya da çeyiz halinde Osmanlı ülkeleri arasına girmişti. Uzun zaman Osmanlı Anadolu eyaletinin merkezi olmuştu. Bir kısmı Selçukların ve Germiyanoğullarının eseri olmak üzere şehirde 24 cami vardır ki en büyüğü Yıldırım Bayezit tarafından yaptırılmış olan Ulucamidir. Şehrin etrafı bağlı, bahçeli ve manzarası güzeldir. Yunan istilâsından kurtulduktan sonra cumhuriyet devrinde hayli gelişmiştir. Demiryollariyle bir taraftan Ege ve Marmara'ya, öte taraftan da İstanbul ve Ankaraya bağlı bulunmaktadır. Bütün vilâyetin nüfusu 384.318, şehrin de 19.859 dur (1945 te).

KÜTİKÜL Fr. i. Bot. Yaprakların her iki yüzünde bulunan ve suyu sızdırmadığı için kurumasına engel olan ince zar. eskt. Beşere. [Cuticule]

KÜTİN Fr. i. Bitkilerin (nebatların) kütiküllerini, yan yaprak zarlarını meydana getiren madde. [Cutine]

KÜT KÜT b. zf. Bir tahtaya vurulmaktan çıkan ses gibi tok bir sadayı taklideder. Küt küt kapı vuruldu. Kalbim küt küt atıyordu. [Imite un bruit sourd]

KÜTLE Ar. i. [كتلة] Büyük parça, küme, yığın: Kütle halinde maden kömürü. [Bloc]

2 - Fiz. Bir cisim üzerine uygulanan (tatbik edilen) kuvvet ile o cisimde bu yüzden meydana çıkan ivme (tacil) arasındaki oran (nispet). Bu oranın, yani kütlenin azlığı veya çokluğu her cismin ağırlığına bağlıdır. [Masse]

KÜTLEMEK f. Bir yere çarpıp «küt» diye ses çıkarmak. [Rendre un bruit sourd]

KÜTLEŞMEK f. Küt olmak, sivriliğini kaybetmek. [Devenir épais, non pointu]

KÜTLETMEK f. «Küt» diye ses çıkaracak şekilde vurmak: Testiyi kafasında kütletti. [Causer un bruit sourd]

KÜTLEVİ Ar. s. Kütle halinde, yığın veya iri parça biçiminde. [En forme de bloc, en masse]

KÜTÜK i. Ağaç gövdesinin kalın olan aşağı kısmı, kalın odun, tomruk: Ağaçları çok budamışlar, kütükleri kalmış. Hamam kütüğü. [Troc d'arbre, bloc de bois, poutre]

2 - Bağ ağacı: On bin kütüklük bir bağ. [Cep]

3 - Ana defter, büyük ve esaslı defter: Kütükte kaydı var. [Grand livre]

4 - Bir yerde temel gibi olan şey veya kimse: Evin kütüğü. Burada asıl kütük odur. [Chose ou personne principale]

§ Cehennem kütüğü: Günahı çok kimse, cehennemlik. [Pécheur, digne de l'enfer]

§ Eski kütük: Çok yaşamış, dünya görmüş, tecrübe kazanmış kimse. [Personne expérimentée]

§ Körkütük : Çok sarhoş. [Ivre - mort]

KÜTÜL'AMARE* Irak'ta Bağdadın 157 kilometre doğusunda ve Dicle'nin sol sahalinde 7.000 nüfuslu bir kasabadır. Eskiden Bağdad vilâyetimizin bir kazası idi. Birinci Dünya Savaşında Osmanlı ve İngiliz orduları arasında birkaç muharebeye sahne olduğu için dünyaca tanınmıştı. 1915 te şehri almıya muvaffak olan General Tawnshend, 1916 nisanında Türk kuvvetlerine mağlûbolup esir düşmüş ve esirliğini İstanbulda Adalarda geçirerek askerimizin ve halkımızın cevherini yakından tanımak yüzünden memleketine samimî bir Türk dostu olarak dönmüştü. Kütül'amare 1917 şubatında tekrar elimizden çıktı.

KÜTÜPHANE, KÜTÜPANE Far. i.

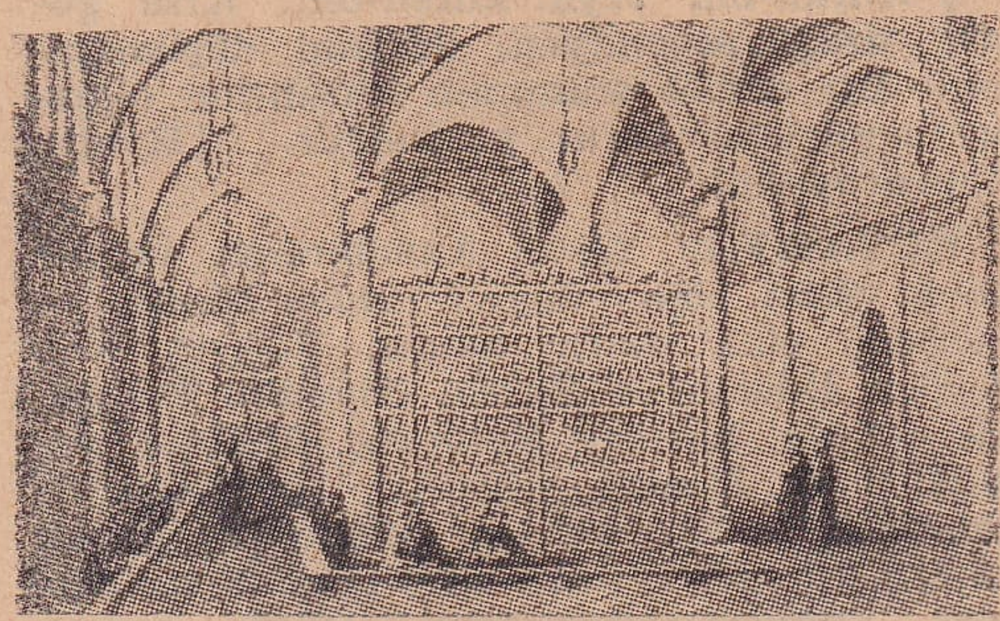

Eski bir kütüphanenin içi
(İstanbulda Ragıp Paşa kütüphanesi)

[كتبخانه] Kitapsaray. Herkesin girip kitap okuması için kurulmuş ve içine birçok kitap toplanmış olan bina: Umumi kütüphaneler en eski medeniyetlerle birlikte meydana getirilmiştir. Eski devirlerin en meşhur kütüphanesi İskenderiye kütüphanesi idi. Bugün Paristeki Millî Kütüphane (Bibliothèque Nationale) dünyanın en zengin kütüphanesi sayılır. Bizde de

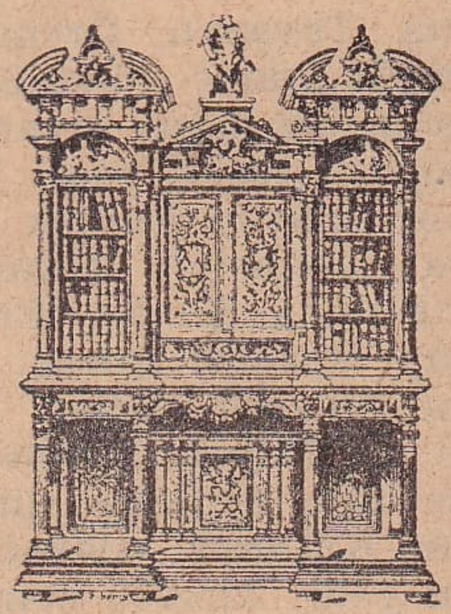

Kütüphane

başlıca şehirlerimiz-

de dedelerimizin vakfı olan yüzlerce kütüphane vardır. [Bibliothèque]

2 - Kitap odası: Apartımanı dar olduğu için kütüphanesini misafir salonu gibi de kullanıyor. Okuma odası. [Cabinet de lecture]

3 - Kitap dolabı: Cevizden güzel bir kütüphane yaptırmış. [Armoire des livres]

4 - Kitapçı dükkânı, kitabevi. (Bu mânada kullanılması doğru değilse de halk arasında «kitaphane» veya kitapçı dükkânı yerine «kütüphane» diyenler vardır. [Librairie]

§ Millî Kütüphane: Millî kütüphaneler medenî milletlerin bellibaşlı kültür hazi-

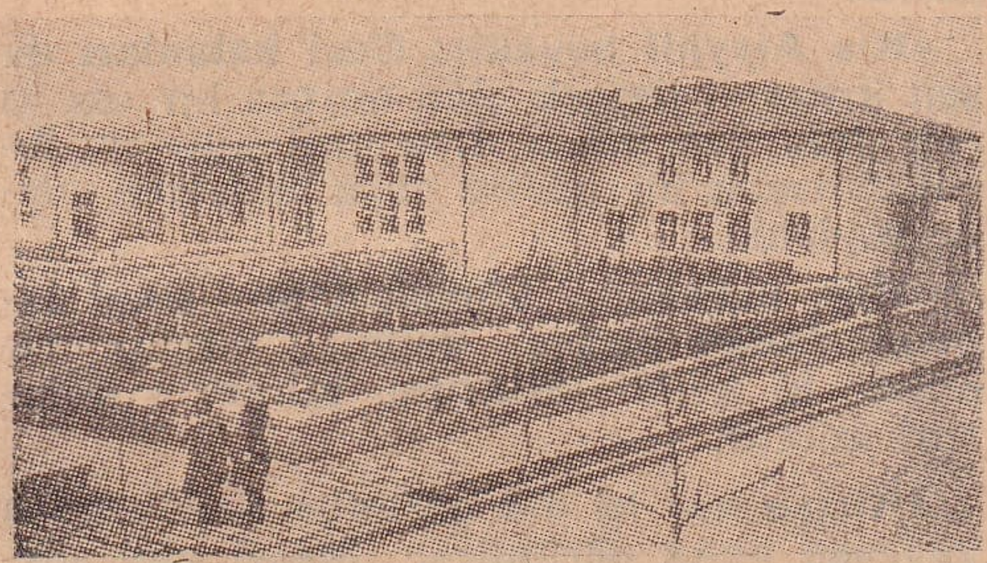

Millî Kütüphane

neleridir. Memleketimizde tesisine pek geç teşebbüs edilen Millî Kütüphanemiz ancak 1948 yılı ağustosunda halkın istifadesine açılabilmiştir. Ankarada büyük emeklerle vücuda getirilen Millî Kütüphane, el yazmaları, yabancı neşriyat gibi eserlerden başka memleket içinde vücuda getirilen sinema filimlerini, gramofon plâklarını da bir araya getirecektir. Yeni basılan eserlerden birer nüsha hususi bir kanunla Millî Kütüphaneye ayrıldığı gibi, eşhas elinde bulunan eski neşriyat da satın alınarak peyderpey bir araya getirilmektedir. Henüz bir çekirdek halinde bulunan ve halen yüz binden fazla eseri ihtiva eden bu Millî Kütüphane müessesemizin, ehliyetli ellerde gittikçe inkişaf edeceği tabiidir.

KÜTÜRDEMEK f. Kütür kütür ses çıkarmak: Taze karpuz kesilirken kütürdüyor. [Rendre un bruit sourd, craquer]

KÜTÜRDÜ, KÜTÜRTÜ i. Gürültü, kütür kütür diye çıkan ses: Yukarı katta bir kütürdü var. [Bruit, fracas, tapage]

KÜTÜRDÜLÜ s. Gürültülü, patırdılı: Pek kütürdülü işliyen bir makine. [Qui fait beaucoup de bruit, tapageur]

KÜTÜR KÜTÜR b. zf. Karpuz, ayva, elma gibi gevrek meyvalar ısırılır veya kesilirken çıkan gevrek sesi anlatır. [Imite le bruit de craquement]

2 - s. Bu türlü ses çıkaran: Kütür kütür bir ayva. [Qui fait un craquement]

KÜUL Ar. i. [كئول] İspirto, alkol. [Alcool]

KÜULİ Ar. s. İspirtolu, alkolü bulunan, alkol ile münasebetli. [Alcolique]

KÜVET Fr. i. Küçük leğen: Fotoğraf filimlerini küvette banyo ediyor. [Cuvette]

KYOTO* Japonya'da Hondo veya Nippon denen en büyük adanın güneyinde pek eski ve büyük bir şehir olup eskiden devletin başkenti idi. 1.080.000 nüfusu vardır. Dokumacılık endüstrisinin merkezi sayılır. Nefîs çayları, çiniciliği ve ipekçiliği de meşhurdur. Başkent 1868 de buradan Tokyo'ya taşınmıştı.

MESEL OLMUŞ YABANCI SÖZLER VE ESKİ MISRALAR

«Kaadi (kadı) ola dâvacı ve muhzir dahi şahit — Ol mahkemenin hükmüne derler mi adalet? Ziya Paşa»: Adaletin tarafsızlıkla mümkün olduğunu anlatmak için mesel gibi tekrarlanan bir beyittir.

«Kâh (gâh) olur âşıkı şeydaya düşer istiğna»: Naz sırası bâzı defa divane âşıka da gelebilir, demek olan ve mesel gibi söylenen meşhur bir mısra.

«Kâmil hatâ eder, ki anı cahil eylemez. Galip Dede»: Akıllı, bilgili adamların bâzı defa cahillerin dahi yapmıyacakları hatalara düşebileceklerini anlatan mesel kuvvetinde bir mısradır.

«Kârı evvelde kişi âkıbet-endiş gerek»: İnsan her işin başında iken sonunu düşünmelidir, demek olan meşhur bir mısra.

«Kelbuter ba kebuter, bâz ba bâz»: Güvercin güvercinle, karga da karga ile demek olan ve herkesin dengini bulması lâzım geleceğini anlatan farsça bir mesel, ki bizde de söylenir.

«Kelâmından olur malûm kişinin kendi miktarı»: İnsanın değeri sözünden belli olur mânasına bir meşhur mısra.

«Kellim kellim lâ-yenfa»: Söyle söyle nafile, demek olan ve dilimizde de mesel gibi kullanılan arapça bir söz.

«Kel-nakşı fil-hacer»: Taş üstündeki iz gibi, demek olan ve unutulmıyan seyleri anlatmakta kullanılan arapça bir söz.

«Kenarın dilberi nazik de olsa nazenin olmaz. Nabi»: Mesel halinde tekrarlanan meşhur bir mısra.

«Keremsiz kibarın fukaradan farkı ne?»: Hasis zenginler için söylenen bir mesel.

«Kıs Aleyhil bevaki»: Geri kalanları da sen kıyas et demek olan arapça bir söz ki çok defa «ve kıs...» diye kullanılır ve ibret alınacak bir hâdise veya misalden sonra söylenir.

«Kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz»: Mesel haline gelmiş meşhur bir mısra, ki kendi kusurunu bilmenin değerini anlatır.

«Kişiye her işi âlâ görünür — Kuzguna yavrusu anka görünür»: Mesel gibi söylenen meşhur bir beyit, ki insanlarda tabii olan benlikçiliği ifade eder.

«Kurbi sultan, âteşi suzan büved»: Sultana yakın olmak yakıcı ateştir, demek olan farsça meşhur bir mısra, ki büyüklere yakın yaşayıp arada tiryakiliklerine ve öfkelerine uğrıyanlar için söylenir.

Külli cedidün lezze: Her yeni şey tatlıdır demek olup değişiklikten alınan zevki ifade için söylenen arapça bir meseldir.

«Küşadı goncai dil kaldı bir bahara dahi»: Gönül koncasının açılması başka bahara kaldı demek olan bu meşhur mısra umulan bir isteğin geri kalması halinde söylenen bir mesel olmuştur.

L

L Alfabemizin on beşicinci ve sessizlerin on birinci harfi, ki ince seslilerle birlikte bulunduğu zaman «el, lif» kelimelerinde olduğu gibi damak ucundan hafif söylendiği halde kalın seslilerle, «lokum, al» kelimelerinde olduğu gibi art damaktan kalın telâffuz olunur. [Quinzième lettre de l'alphabet turc et la onzième des consonnes. Sa prononciation s'approche de celle de la lettre l en français quand elle précède les voyelles «e, i, ö, ü». Elle est prononcée au contraire de la même manière que la lettre l dans la langue anglaise, quand elle précède les voyelles graves.]

L Romen rakamlarında elli sayısını gösterir. Ebced hesabında otuz sayıya karşılıktır. [Chiffre romain, vaut cinquante, dans l'ordre de l'ebced sa valeur numérique est trente.]

La Kimyada «lantan» cisminin simgesi (remzi). [Symbole chimique du lanthane]

LÂ Musikide yedi nota işaretlerinden biri, ki «sol» den sonra ve «si» den önce gelir. Bu işaretin gösterdiği sese de «lâ» denir. [Note de musique]

LÂ Ar. e. [لا] Arapça kelimelerin başında olumsuzluk (nefiy) anlatır, «siz, değil, yok, hayır» mânalarına gelir: Lâşey: Bir şey değil. Lâyemut: Ölümsüz. Lâbeis: zarar yok. Lâilâç: İlâçsız. [Placée devant des mots arabes, elle désigne la négation]

LÂAHLÂKÎ Ar. s. Fel. Töredışı, ahlâkdışı. [Amoral]

LÂAKAL, LÂEKAL Ar. zf. [لااقل] En az olarak, en aşağı, asgari: Bu işe lâakal bin lira lâzım. [Au moins, du moins]

LÂALETTAYİN Ar. zf. Belirtmeksizin, rasgele: İçlerinden lâalettayin bir tanesini alıvermişler. [Quelconque, indifféremment]

LAALAND* (yahut Lolland) Danimarka'da Baltık deniziyle Büyük Belt arasında Falster adasından dar bir kanal ile ayrılan düz ve bataklığı çok bir ada ki 132.000 kilometre kare genişliğinde olan toprakları pek verimlidir. Merkezi Maribo'dur.

LÂBADA Yun. i. Karabuğdaygillerden, dere kenarlarında, sulak çayırlarda kendi kendine yetişen ve yapraklarından sebze olarak faydalanılan bitki (nebat). [Patience (légume)]

LABÉ*, Louise, la Belle Cordière (1526-1566). Bir Fransız şair kadın. Lyon'da doğmuş, güzel olduğu ve zengin bir ip taciri ile evlendiği için la Belle Cordière lâkabını almıştır. Pek güzel aşk şiirleri vardır.

Labiche

LABİCHE* «lâbiş ok.», Eugène (1815-1888). Fransız piyes muharriri. Paris'lidir. Çoğu gayet neşeli olan yüz kadar vodvil yazmıştır. Bunlardan «Le Chapeau de Paille d'Italie», «Le Cagnotte», «Le Voyage de M. Perrichon», «L'Affaire de la Rue de Lourcine», «La Grammaire» en meşhurlarındandır. Bu muharririn bir hayli piyesi türkçeye adapte edilerek sahnelerimizde oynanmıştır.

LÂBİRENT Yun. i. İçinden kolay çıkılamıyan, geçit ve yolları karma karışık ve iç içe olan yer veya bina. [Labyrinthe]

LÂBİS Ar. s. Giyinmiş: Polis kostümünü lâbis biri. Memurlar resmî kıyafetlerini lâbis oldukları halde. [Vêtu]

LÂBORATUVAR Lât. i. İlmî tetkikler, tecrübe veya hazırlıklar yapmak için kurulmuş, içinde lâzım olan alet, cihaz ve maddeler bulunan yer, ki eski ilim dilimizde «darülmesai» denirdi. Kimya lâboratuvarı, fizik lâboratuvarı, belediye lâboratuvarı. [Laboratoire]

LÂBRADOR* Kanada'da Atlas okyanusu ile Hudson körfezi arasında büyük bir yarımadadır ki 306.000 kilometre kare genişliğinde olduğu halde ikliminin pek şiddetli ve soğuk olmasından dolayı ancak 4.000 kadar nüfusu vardır ki onlar da ba-

lıkçılık ve avcılıkla uğraşırlar. Yazın sahillerine yirmi binden fazla balıkçı gelir. Memleketin orman ve maden zenginliği büyüktür. Fakat bunlar henüz işletilmiye başlanmamıştır. Şehir ve kasaba denecek yeri yoktur. Merkezi 200 kadar halkı olan Battle - Harbourg isimli bir köydür.

LÂBRADORİT Fr. i. Jeol. Feldispatlar grupundan ve plâjiyoklaz serisinden olan alüminyum, kalsyum ve sodyum doğal (tabii) silikatı. [Labradorite]

LA BRUYÈRE, Jean de (1645 - 1696). Ahlâkçı olmakla tanılan bir Fransız filozof ve edibidir. Paris'te doğdu. «Caractères» isimli eseri Yunan filozoflarından Théophraste'tan yaptığı tercümeye ilâve edilmiş bir kısımdan olmakla beraber nüfuzlu görüşleri ve zamanının mizacını ve âdetlerini tahlildeki kudretiyle çok kıymetlidir. Grand Condé'nin torununun hocası ve sonra kâtibi olmak sıfatiyle hayatı saray muhitinde geçmiş ve devrinin başlıca şahsiyetlerini iyi tanımak fırsatını bu suretle bulmuştu.

La Bruyère

LÂBÜT, LÂBÜD Ar. s. Pek lâzım, elzem, zaruri: Sizin hazır bulunmanız lâbüttür. [Indispensable, nécessaire, urgent]

2 - zf. Mutlaka, elbette, behemehal: Siz oraya lâbüt gitmelisiniz. [Nécessairement]

LÂCEREM Ar. e. [لاجرم] Şüphesiz, elbette. [Sans doute]

LÂCİVERDÎ Far. s. Lâcivert renginde, koyu mavi. [Bleu foncé]

LÂCİVERT Far. i. Koyu mavi renkte bir kıymetli taş, lâcivert taşı. [Lapis, lapis - lazuli]

2 - s. Koyu mavi renk. [Bleu foncé]

LÂÇİN i. Tüylerinde beyaz lekeler bulunan, ayakları kırmızı bir cins şahin. [Faucon tacheté de blanc]

2 - Eski bir Türk aşiretinin adı. [Nom d'un ancien tribu turc]

3 - s. Yalçın, sarp, şiddetli. [Escarpé]

LÂÇİN* (Yeniçamlıca) Çorum vilâyeti merkez ilçesine bağlı bir bucak olup 21 köyü, 9.006 nüfusu vardır. Bunun 864 ü bucak merkezi olan Yeniçamlıca köyündedir ki burası Çorum'un 41 kilometre kuzeyinde ve oraya araba yoliyle bağlı bulunmaktadır.

LÂÇKA İta. i. Gemi halatının gevşetilip boş bırakılması, palamarın koyuverilmesi. [Démarrage]

§ Lâçka olmak: (Vida, mil gibi şeyler) Aşınarak veya yuvaları genişliyerek gevşemek, yerinden oynamak. [Se relâcher]

LÂDEN i. Başlıca Girit adasında yetişen bir cins çalının zamkı, ki saç ve kaş boyamakta kullanılan siyah bir macun meydana getirir. [Ladanum]

LÂDES, YADES Far. i. [یادداشت] Kim aldatırsa ötekine bir şey almak üzere tutulan bahis, ki tavuğun göğsündeki çatal kemiği iki tarafın çekip koparması veya küçük parmakların karşılıklı birbirine takılması suretiyle tutulur. Bahis tutulduktan sonra birinin verdiği şeyi öteki «aklımda» demeksizin almak dalgınlığında bulunursa aldanmış olur. Daha çok çocuklar ve gençler arasında yapılan bu oyunun adı farsça «hatırla» demek olan «yaddaşt» kelimesinden bozma olarak «yades» ve «lâdes» şekillerine girmiştir. [Jeu de pari]

§ Lâdes kemiği: Kuşlarda göğüs kemiğinin üstünde ve iki kanad arasında bulunan V biçimindeki ince kemik. [Fourchette (os)]

LÂDİK* Samsun vilâyeti ilçelerinden birinin ve merkezi olan kasabanın adıdır. Arazisi ârızalı olup kerestelik ormanları, hububat, patates, baklagiller, sebze ve meyva yetiştiren verimli toprakları vardır. Derelerinden en büyüğü Yeşilırmak'a karışan Tersakan çayıdır. Lâdik gölü iki buçuk kilometre genişliğinde ve on kilometre uzunluğundadır. Balıkları ve etrafında hasır yapmıya yarar sazlıkları bulunmaktadır. Çeltek denilen yerde zengin linyit tabakaları vardır. İlçe 42 köylü merkez bucağından başka 11 köylü Karaaptal adlı bir bucağa ayrılır. Lâdik kasabası vaktiyle Laodikye adını taşımış ve oldukça ehemmiyetli bir şehir halinde bulunmuştur. Samsun'un 81 kilometre güneyindedir. Aralarında şose bulunduğu gibi kasaba 16 kilometrelik bir şose ile kendi adını taşıyan demiryolu istasyonuna da bağlıdır. İlçenin nüfusu 21.134, kasabanın da 4.878 dir (1945 te).

LÂDİK* Tokat vilâyetinin Niksar ilçesi bucaklarındandır. 16 köyü, 5.994 nüfusu vardır. Bunun 860 ı Niksar'ın 26 kilometre batısında bulunan ve ona araba yoliyle bağlanan Lâdik köyündedir.

LÂDİN (LÂDEN) AĞACI b. i. Bot. Elli altmış metre kadar yüksekliği olan, düz gövdeli, kozalağı aşağıya doğru sarkık bir çam cinsi, ki kerestesi ve reçinesi pek makbuldür. eskt. Şecerei lâden. [Épica élevé]

LÂDİNÎ Ar. s. Dine aykırı olmamakla beraber din ile münasebeti olmıyan. Dinayrısı, lâik: Fizik ve kimya bahisleri lâdinî meselelerdir. [Laïc, laïque]

LÂDİNÎLİK i. Din meseleleriyle münasebeti olmayış, dinayrısılık, lâiklik. [Laïcité]

LÂDİSLAS* Macar kırallarından beş kişi, Polonya kırallarından yedi kişi bu ismi taşımıştır ki bunlardan Macaristan'ın beşinci ve Polonya'nın altıncı Ladislas'ı olan zat, aynı şahıstır. Önce Polonya kıralı iken sonra Macar kıralı olmuştu. 1444 Varna Muharebesinde Osmanlı Türklerine karşı mağlûbolmuş ve başı kesilerek birkaç ay önce imzaladığı sulh antlaşmasının asılı bulunduğu mızrağa takılmıştı.

LÂEDRİ Ar. i. [لاادري] Bilinmiyor ve bilmem demek olup eskiden kime aidolduğu bilinmiyen şiirlerin altına yazılırdı. [Anonyme]

LÂEDRİYE Ar. i. Fel. Bilinemezcilik. İlmin duyguya dayanan idrakten ileri gitmesi muhal olduğunu ve aklın görünen şeylerin öte tarafına geçemiyeceğini ileri süren bir felsefe mesleği, Ondokuzuncu Asır İngiliz filozoflarından Huxley tarafından ifade edilmiştir. [Agnosticisme]

LÂF Far. i. Lâkırdı, söz: Lâfımı bitireyim de siz de söylersiniz. [Parole]

2 - Boş düşünce, değersiz fikir, saçma söz: Onların hepsi lâftan ibaret. [Paroles vaines, jaserie]

§ Lâf atmak: Yarenlik, gevezelik etmek. [Causer, bavarder]

§ Lâf ebesi: Herkese lâkırdı yetiştiren, çok konuşan. [Jaseur]

§ Lâf işitmek: Azarlanmak. [Être grondé]

§ Lâf kıtlığında asmalar budamak: Lüzumsuz ve münasebetsiz şeyler söylemek. [Dire des bêtises]

LÂFAZAN, LÂFZEN Far. s. [لافزن] Geveze. [Jaseur]

LÂFAZANLIK, LÂFZENLİK i. Gevezelik. [Jaserie, bavardage]

LÂFIZ, LÂFZ Ar. i. [لفظ] Mânalı veya mânasız olarak ağızdan çıkan sesler, kelime, hece terkibi. [Mot, lettre]

§ Lâfız belâfız: Kelime kelime. [Mot à mot]

§ Lâfzı murat: Mânasız, değersiz. [Insignifiant]

LA FONTAİNE «la fonten ok.», Jean de (1621 - 1695). Hayvanların ağzından insanlara ders veren manzum masallariyle dünyaca tanınmış bir Fransız şairidir. Château - Thierry'de doğdu, Paris'te öldü. Muhtelif çeşitte manzumeleri, piyes ve hikâyeleri varsa da «Fables» yani masalları hemen bütün dünya dillerine çevrilmiş ve her dilde en çok tercüme edilmiş, okunmuş ve tekrarlanmış eserlerdir ki türkçede de manzum ve mensur olarak birçoğunun tercümeleri veya adapteleri vardır.

La Fontaine

LÂFÜGÜZAF Far. b. i. Boş lâkırdı. [Paroles vaines]

LÂFZEN Ar. zf. Lâfız bakımından, mânasına bakmıyarak yalnız kelimeleri dolayısiyle: Bu beyit lâfzen pek süslü ama mânaca zayıf. [D'après la forme du mot]

LÂFZÎ Ar. s. Lâfza, kelimeye ait. [Relatif à la forme du mot]

LÂĞAP Ar. i. bk. Lâkap.

LÂĞAR Far. s. Arık, zayıf, etsiz: Lâğar bir at. [Maigre]

LÂĞIM i. Yer altında dar yol, üstü kapalı hendek, sıçan yolu: Kale ve siper muharebelerinde lâğım açmak esaslı işlerdendir. [Canal souterrain]

2 - Çirkeflerin akıp gitmesi için yapılan yeraltı arkı, geriz. [Égout]

§ Lâğımla atmak: (Bir kayayı veya maden kütlesini) Delip içine patlayıcı maddeler koyduktan sonra bu maddeleri ateşliyerek patlatmak. [Faire sauter une mine]

LÂĞIMCI s. Çirkef lâğımlarını açıp temizliyen işçi. [Vidangeur]

2 - Düşman kale duvarlarını atmak için lâğım kazan asker. [Mineur]

LÂĞIV, LÂĞV Ar. i. [لغو] Kaldırma, hükümsüz bırakma, fesih, iptal: O daireyi lâğvettiler. Proğramın bâzı dersleri lâğvolunmuş. [Suppression, abolition]

2 - Boş, lüzumsuz, beyhude: Bu sözler lâğıvden ibarettir. [Futilité]

LÂGOS* Nigerya İngiliz sömürgesinin başkenti olan ve Bénin körfezinde bir liman olan 140.000 nüfuslu bir şehirdir.

LÂĞVETMEK f. Bir kaide veya âdeti hükümsüz bırakmak, yahut bir kurulu (müesseseyi) kaldırmak. [Supprimer, abolir]

LÂĞVOLMAK, LÂĞVOLUNMAK f. Kaldırılmak, feshedilmek. [Être supprimé, aboli]

LÂHANA Yun. i. Üstü yeşil, içi beyaz, büyük ve kat kat sarılı yapraklardan meydana gelen ve kışın yetiştirilip yenilen sebze, ki turpgillerdendir. «Kırmızı lâhana, kara lâhana, baş lâhana, frenk lâhanası (Brüksel lâhanası)» gibi çeşitle-

Lâhana

ri vardır. Etle pişirilir, dolması, salatası ve turşusu olur. [Chou]

LÂHAVLE Ar. b. ü. [لا حول] Allahtan başka kuvvet ve kudret yoktur demek olan arapça bir cümlenin ilk kelimesi ki, dilimizde can sıkacak bir hal karşısında, kötü bir şey söylemekten korunmak için söylenir ve Tanrıya sığınma mânası verir. (Cümlenin tamamı mesel olmuş yabancı sözler arasındaki sırasındadır). [Terme signifiant à peu près: Dieu me pardonne!]

LA HAYE* «lâ he ok.» (Holânda dilinde: S Gravenhage) Holânda'nın baş-

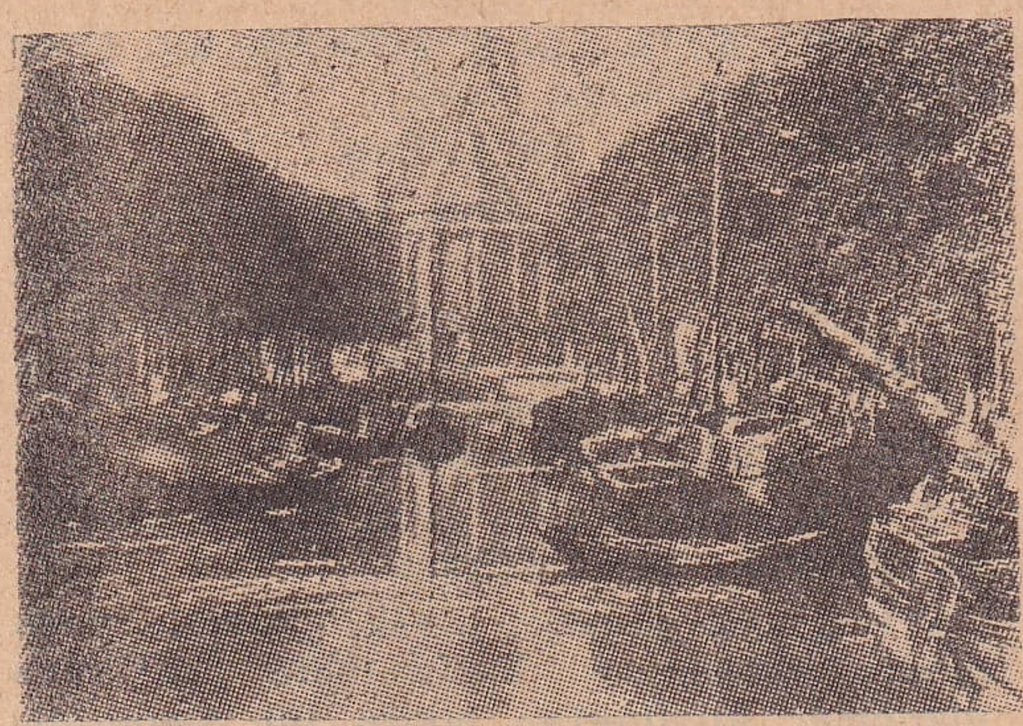

La Haye'den bir görünüş

kenti Amsterdam sayılırsa da asıl idare merkezi La Haye'dir. Güney Holânda vilâyetinin de merkezi olan ve 507.550 nüfusu bulunan bu güzel ve mamur şehir Kuzey denizine 4 kilometre mesafede ve bir kanal üzerindedir. Muhtelif neviden endüstrisi ve kuyumculuğu ve Sulh sarayı ile meşhurdur. 1899 danberi birçok kongreler ve sulh konferansları ve antlaşmalar bu şehirde yapıldı.

LÂHİK Ar. s. Yetişip ulaşan, eklenen, ilâve edilen: Kervana lâhik oldular. Bu kelimeye bir hece lâhik olmuş. [Joint, ajouté, attaché]

2 - Şimdiki. «Sabık - eski» sıfatının zıttı. Sabık vali, lâhik valiyi ziyaret ve tebrik etti. [Actuel]

§ Lâhik olmak: Katılmak, eklenmek. [Être ajouté]

LÂHİKA Ar. i. Katılan şey, ilâve, ek: Konunun lâhikası. [Suplément, suffixe]

LÂHİM, LÂHM Ar. i. [لحم] Et. Lâhmi zait: Fazla ve zararlı et. Lâhmi ganem: Koyun eti. [Viande, chair]

LÂHİME Ar. ç. i. Zo. Etoburlar, etle yaşıyan hayvanlar. [Carnassiers]

LÂHİN, LÂHN Ar. i. [لحن] Güzel ve kaideli ses, ezgi, nağme, ahenk: Kuşların lâhinleri (elhanı). [Mélodie]

LÂHİT, LÂHD Ar. i. Kenarları taş ve harçla örülmüş, üstü kapaklı mezar, koytak. [Tombe, tombeau, sarcophage]

LÂHLÂHİYE Ar. i. Bot. Eski botanik terimlerinden çiğdemgillere verilen isim - [Colchicacées]

LÂHUR* [Lahore] Hindistan'da Pencap kıtasının merkezi olan 430.000 nüfuslu bir şehirdir ki eskiden Türk - Moğol imparatorlarının başkenti idi. Nefîs şallariyle meşhurdur.

LÂHURAKİ i. Lâhuri isminin rumca kaideye uydurulmuş bir şekli, ki Hindistan'ın Lâhur şehrinde yapılan şalların taklidi olan ince yünden yapılma bir çeşit kumaşın adı olmuştur: Mavi lâhuraki, lâhuraki bir entari. [Laine imitation de châle de Lahore]

LÂHURÎ Far. i. Hindistan'ın Lâhur şehrinde yapılan bir cins nefîs şal. [Châle de Lahore]

LÂHUT Ar. i. [لاهوت] Tanrılık, ülûhiyet, ruhaniyet. [Divinité]

§ Âlemi lâhut: Ruhaniler âlemi, mânevi âlem. [Monde spirituel, vie étrenelle des bienheureux]

LÂHUTİ Ar. s. Tanrılık âlemine, ruhlar âlemine mensup ve ait. [Relatif à la divinité, ou au monde divin]

LÂHZA, LÂHZE Ar. i. [لحظه] Göz açıp kapayıncıya kadar geçen en kısa zaman, an. [Moment, instant, coup d'œil]

§ Lâhzada: Bir anda, göz açıp kapayıncıya kadar. [En un clin d'œil]

LÂİK Fr. s. Dinayrısı, din ile dünya işlerini ayıran, lâdinî. [Laïque]

LÂİKLİK i. Dinayrısılık, din ile dünya meselelerinin, hele siyaset ve hükümet işlerinin ayrı olması, lâdinîlik. [Laïcité]

LÂÎN Ar. s. [لعين] Lânetleme, mel'un, Tanrının rahmetinden mahrum: Şeytanı lâîn. [Maudit, anathématisé]

LAK h. Bâzı isimlerin sonuna eklenerek yer ve mekân mânası verir: Kışlak: Kışlıyacak yer. Avlak: Avlanacak yer. [Terminaison signifiant le lieu, l'endroit]

2 - Bâzı isimlere veya fiillere eklenerek sıfatlar meydana getirir ve son heceleri hafif kelimelerde «lek» şekline girer: Patlak, çatlak, cavlak, işlek. [Particule qui forme des adjectifs]

LAK Fr. i. Bahçelerde yapılan uzunca ve dolaşık havuz, yapma (suni) gölcük, [Lac (dans le sens de bassin), lac artificiel]

LÂK, LÂKA i. (Hintçeden) Gomalaka denilen ve Uzak Doğuda birçok ağaçlardan toplanan esmer kırmızı renkte bir süt, ki mobilya, biblo, kutu gibi birçok zarif

eşyayı sıvayıp cilâlamakta kullanılır. [Laque, gomme - laque]

LÂKAP Ar. i. Takılmış isim, bir kimseye benzerlerinden ve adaşlarından ayırmak için hal ve sıfatına yakıştırılmış ad, ki çok defa onunla tanılır: Zembilli Ali Efendi, Tiryaki Hasan Paşa'da olduğu gibi: (Yiğit lâkabiyle anılır). [Surnom, sobriquet]

LÂKAYD Ar. s. [لاقيد] Kayıtsız, aldırışsız, ilgisiz (alâkasız). [Insoucieux]

LÂKE Fr. s. Lâk veya lâka denilen kara veya kırmızı renkli Çin verniği ve bu vernikle boyanmış eşya: Lâke dolap. [Laqué (meuble, objet etc.)]

LÂKERDA Yun. i. Altı parmak denilen büyük palamut balığının dilim dilim kesilmiş salamurası. [Thone salé, thonine]

LAKEWOOD* «lekvud ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Ohio'da Cuyahoga kontuğunda Erie gölü kenarında şarapçılığıyle tanınmış 77.000 nüfuslu bir şehirdir.

LAKHİMPUR* Hindistan'da Assam'da Brahmaputra vadisinde bir bölge olup yüzölçümü 11.730 kilometre ve nüfusu yarım milyon kadardır. Geniş ölçüde çay yetiştirilir. Zengin madenleri ve müteaddit petrol kuyuları vardır.

LAKHON* Siam'ın, Laos hududunda fil ve tik kerestesi ticaretiyle tanınmış 30.000 nüfuslu bir şehirdir.

LÂKIRDI i. Söz. Ar. Kelâm. Kelime: Bu ne biçim lâkırdı. (Lâkırdı ile iş bitmez; lâkırdı ile peynir gemisi yürümez; lâkırdı torbaya girmez; lâkırdı ile borç ödenmez; lâkırdı ile pilâv pişmez). (Lâkırdı lâkırdıyı açar; lâkırdı karşılıklı olur). (Lâkırdı gelişinden bellidir). (Lâkırdı söylemekle ağız aşınmaz). (Lâkırdısını bilmiyen hödükler, sönmüş ateşi körükler). [Mot, parole]

2 - Konuşma. Ar. Mükâleme. Sohbet: Lâkırdıyı bırakalım, işe bakalım. (Lâkırdı kesildi, saat başı geldi). [Conversation, causerie, parlote]

3 - Pazarlık: Al şu kaparoyu, lâkırdısını sonra ederiz. [Marchandage]

4 - Ağız dalaşı. Aralarında lâkırdı geçmiş. Ar. Münazaa. [Bataille de mots]

5 - Söz veya düşünceye karşı koma: Lâkırdı istemem, ne dersem o olacak. Ar. İtiraz. [Objection]

6 - Boş söz. Far. Lâfü güzaf. [Parole vide de sens, parole vaine]

§ Araya lâkırdı karışmak: Bir şeyden konuşulurken araya başka bahisler girmek. [La conversation être entremêlée d'autres sujets]

§ Boş lâkırdı: Mânasız ve lüzumsuz söz. [Parole vaine]

§ Lâkırdı ağzından dökülmek: İsteksiz konuşmak. [Bafouiller]

§ Lâkırdı altında kalmamak: Dokunaklı her söze mutlaka cevap vermek. [Avoir réponse à tout]

§ Lâkırdı anlamaz: Kulağına söz girmez, söz anlamaz. [Celui qui ne veut pas entendre]

§ Lâkırdı avlamak: Çıkarı için başkalarının sözünden kelime, haber kapmak. [Prêter l'oreille (à ce qu'on dit pour en tirer profit)]

§ Lâkırdı bitirmek: Pazarlıkta uyuşmak, kesişmek. [Tomber d'accord sur le prix]

2 - Konuşmaya son vermek. [Terminer la conversation]

§ Lâkırdı ebesi: Her söze cevap yetiştiren. [Qui trouve réponse à tout]

§ Lâkırdı götürüp getirmek: İki kişi arasında lâkırdı taşımak. [Rapporter (les paroles) entre deux personnes]

§ Lâkırdı karıştırmak: Muhatabına mevzu değişdirtmek için başka şeyden bahsetmek. [Parler d'autres choses pour faire changer le sujet de la conversation]

2 - Nifak sokmak. [Semer la discorde]

§ Lâkırdı kavafı: Geveze, çalçene. [Bavard; jaseur]

§ Lâkırdısını kesmek: Başkasının sözünü kesmek. [Interrompre]

§ Lâkırdısı olmaz (veya «lâkırdısı mı olur?»): Ağıza almıya değmez. [Cela ne vaut pas la peine d'en parler]

§ Lâkırdı taşımak: Bir yerde duyduğunu ilgiliye söylemek. [Rapporter (les paroles de quelqu'un à un autre)]

§ Lâkırdıya boğmak: Çok ve azametli konuşarak inandırmak veya razı etmek. [Persuader en parlant beaucoup et d'une manière pompeuse]

§ Lâkırdıya çanak tutmak: Söz ve hareketleriyle şiddetli söze sebebolmak. [Inviter (par ses gestes ou paroles) une vive riposte]

§ Lâkırdı yakası açmak: Geçmiş bir lâkırdıyı tazelemek. [En revenir à...]

§ Lâkırdıyı ağzına tıkamak: Birinin sözünü bitirmesine meydan vermeden şiddetli bir karşılıkla susturmak. [Couper la chique à quelqu'un]

§ Lâkırdıyı ezip büzmek: Söylemesini beceremeyip aynı şeyleri tekrarlamak. [Bégayer]

§ Lâkırdıyı uzatmak: Lüzumsuz teferrüata girişmek. [Entrer dans des détails inutiles]

LÂKIRDICI s. Lâkırdı bulup söyliyen.

Konuşkan: Böyle lâkırdıcı çocuk görmedim. [Loquace]

LÂKİN e. Ar. [لكن] Ama, fakat, ancak, şu var ki, şu şartla ki: Giderim, lâkin dönmem. İzin veririm, lâkin çabuk gelmelisin. [Mais, cependant, à condition que, pourvu que]

LAKKADİVES* [Laquedives] Adını «yüzbin ada» mânasındaki bir sanskrit kelimesinden alan bu takımadalar İngiltereye aidolup Amman körfezindedir. Adaların Hindistancevizi yetiştirmekle yaşıyan bütün ahalisi 16.000 dir. Takımada on büyük ve birçok küçük adadan mürekkeptir.

LÂKLÂK i. Leyleğin gagasiyle çıkardığı ses. (Leyleğin ömrü lâklâkla geçer). [Cri de la cigogne]

LÂKLÂK Ar i. [لقلق] bk. Leylek.

LÂKLÂKA Ar. i. [لقلقه] bk. Lâklâk.

2 - mec. Boş söz. [Parole vaine]

LÂKLÂKIYAT Ar. ç. i. [لقلاقيات] Boş lâkırdılar, değersiz sözler. [Paroles vaines]

LÂKONİK Fr. s. Pek kısa ve özlü (söz): Lâkonik cevap. Ar. Veciz. [Laconique]

LÂKONİKLİK Fr. i. Pek kısa ve özlü konuşma tarzı: Lâkoniklikle tanınmış bir adamdır. [Laconisme]

L Â K O N Y A* bk. Peloponezya ve Sparta.

LÂKOZ Yun i. Bir cins kefal balığı. [Espèce de muge (poisson)]

LÂKSATİF Fr. s. Hek. Tahriş etmeden barsakları temizliyen hafif müshiller hakkında kullanılır: Lâksatif haplar. Ar. Müleyyin. [Laxatif, ive]

2 - Fr. i. Barsakları yumuşatıcı hafif müshil: Bir lâksatif yazacağım. [Un laxatif]

LAKŞMİ* [Lakshmi] Hint mitolojisinde servet tanrıçası ve Vişnu (Vishnu) nun karısıdır.

LÂKTOZ Fr. i. Memelilerin sütünde yüzde 3 - 8 nispetinde bulunan şeker; süt şekeri. Bir litre sütte 30 gram nispetinde bulunan lâktoz müdrirdir. Birkaç senedenberi barsak iltihaplarının tedavisinde kullanılmaktadır. [Lactose]

LÂKTİK Fr. s. Koyulaşan sütten ayrılan suyumsu maddede daima bulunur; sebze ve bileşikgillerin birçoğunda, hususiyle demirhindi, afyon, şarap ve hayvanların organlarında da raslanır. Organik bir asit - alkol (CH^3 - CHOH - COOH) hakkında kullanılır: Asitlâktik çocukların yeşil diyaresine karşı tesirlidir. [Lactique]

2 - Üç hacım mutlak alkol ile bir hacım akrolein (acroléine = gliserinin fosforlu ve oksijenli alçı taşı vasıtasiyle suyunun giderilmesi veya sarmısak kökünden alkolün oksitlenmesi suretiyle elde edilen uçucu sıvı) in birkaç gün 50° santigratta ısıtılmasiyle meydana gelen uçucu sıvı hakkında kullanılır. [Lactique]

§ Lâktik mayalar: Sütte bulunan ve kazein (bu kelimeye bk.) i sertleştirmek suretiyle lâktoz (bu kelimeye bk.) u asit lâktiğe çeviren maya (bakteri) lar: Lâktik mayalar sütçülük endüstrisinde ehemmiyetli bir rol oynar. [Ferments lactiques]

LÂL Far. s. [لال] Dilsiz. Ar. Epkem. [Muet, te]

LÂL, LÂ'L Ar. i. [لعل] Bir çeşit yakut ki yakutun gayet açık renginde olup vaktiyle değerli taşlardan sayılırdı. Bedehşan'da çıktığı için «lâl-i bedehşani» diye Osmanlı edebiyatına da girmiştir. Bugün lâl bir yüzük taşı ancak bir iki lira eder. [Sorte de rubis presque sans valeur]

2 - Bir çeşit kırmızı mürekkep: (Batırıp hokka-i lâ'le hâme — Kanlu yaş ile yazardı nâme. Sümbülzade Vehbi). [Sorte d'encre rouge]

3 - Parlak kırmızı renk: Dudaklarının lâline diyecek yok. [Carmin]

4 - mec. Sevgilinin dudağı. [fig. Lèvre de l'amante]

5 - mec. Şarap. [fig. Vin]

§ Lâlgûn: Parlak kırmızı renkli. [Adj. Carmin]

LÂLA Far. i. [لالا] Zenginlerle büyük memurların çocuklarına bakmak üzere kullandıkları adam. Lâla görünüşte hizmetkâr vaziyetinde idiyse de çocuğun aynı zamanda terbiyesine de memur olduğu için sözünü dinletirdi. Lâlalar esasen yaşlı başlı ve kâmil insanlardan seçildikleri için çocuklar da kendisine bir mürebbi, bir hoca gibi hürmet ederlerdi: Rahmetli lâlam çok iyi bir adamdı. [Homme de confiance chargé de gouverner, de promener et de garder un ou plusieurs enfants de la famille et surtout les garçons]

2 - Vaktiyle padişah saraylarında harem ağalarına verilen unvan. [Titre qu'on donnait, au sérail, aux eunuques]

3 - Vaktiyle saraya alınan acemilere saray âdetlerini öğretmek üzere memur edilenlere verilen unvan. [Titre qu'on donnait, au sérail, aux maîtres chargés d'éduquer les pages]

4 - Vaktiyle sarayda şehzadelerin talim ve terbiyesiyle meşgul olan adam. Bunların başına «başlâla» denilirdi. Tecrübeli ve malûmatlı adamlardan seçilen lâlaların şehzadelerin hareketleri üzerinde tesirleri bulunurdu. Şehzadeler valiliklerde bulundukları zamanlarda işleri idare eden lâla adlı mutemet adamları vardı. [Naguère

homme de confiance chargé de l'éducation des princes]

5 - Eskiden sadrazamlara «atabek» karşılığı olarak verilen unvan. [Jadis, le titre que les sultans donnaient aux grands vizirs]

6 - Köle, bende. [Esclave]

§ Çocuk lâlası: mec. İz'ansız, cahil. [fig. Ignore]

§ Lâladaş: Bir lâlanın terbiyesi altında bulunan acemilerin birbirlerine verdikleri unvan. [Jadis; le titre que se donnaient entre eux les pages éduqués par un même maître]

§ Lâlapaşa: Şehzade lâlalarından paşa unvanını almış olan kimse. [«Lâla» des çocuk. [fig. Enfant gâté, polisson]

§ Lâlapaşa: mec. Hoppa ve yaramaz çocuk. [fig. Enfant gâté, polisson]

§ Lâlapaşa eğlendirmek : mec. Hoppa ve yaramaz çocuğu veya havai birini eğlendirmek zorunda kalmak: İşimiz yok da lâlapaşa eğlendireceğiz? [Être obligé de distraire l'enfant gâté ou une personne volage]

§ Lâlapaşa oyunu: mec. Hoppalık ve yaramazlık. [fig. Polissonnerie]

§ Lâlapaşa oyununa çıkmak: mec. Hoppalık ve yaramazlık etmek: [fig. Polissonner, faire l'enfant gâté, faire le polisson]

LÂLALIK i. Lâlanın yaptığı iş. [État et profession de «lâla»]

§ Lâlalık etmek: [Se préoccuper d'un gosse, d'un polisson]

LÂLA MEHMET PAŞA*, Bosnalı (ölm. 1606) Birinci Ahmet devri sadrazamlarındandır. Bosnalı olup meşhur Sokollu Mehmet Paşanın amcasının oğludur. Çocukken saraya alınmış ve enderundan yetişerek şehzadelerin lâlalıklarında bulunmuştur. Sarayda bâzı hizmetlerden sonra 1590 da yeniçeri ağası, daha sonra Anadolu valisi olmuştur. 1592 de Eğri seferindeki hizmetinden dolayı Rumeli beylerbeyi rütbesiyle paşalığa yükselmiştir. Avusturya seferinde serdarı ekremliğe ve Sadrazam Yemişçi Ali Paşanın ölümü üzerine sadrazamlığa geçirilmiştir. Avusturyalılara karşı başarılı muharebelerde bulunarak bir hayli şehir ve kasaba almış olup bunlardan en ehemmiyetlisi Estragon kalesidir. Bunun için «Estragon fatihi» diye de anılır. Kendisini çekemiyenlerden Kaptanı Derya Derviş Paşanın tesir ve tezviriyle İstanbula çağırılmış ve hemen İran seferine çıkması fermanını almıştır. Bu sefere hazırlanırken söylentiye göre teessüründen inme gelmiş, Üsküdarda ölerek Eyüpte Sokollu Mehmet Paşa türbesine gömülmüştür. Muharebelerde kahramanlık ve siyasette yararlık göstermiş devlet adamlarındandır. Avusturya muharebeleri sırasında Macar kırallığına tâyin ettirdiği Prens Boçkay'a padişahın kendisiyle gönderdiği tacı giydirmesi, Ressam Nazmi Ziya tarafından güzel bir tablo ile canlandırılmıştır.

LÂLA MEHMET PAŞA*, Manisalı (ölm. 1595). Üçüncü Mehmet devri sadrazamlarındandır. Manisalı bir zaimin oğludur. Üçüncü Murat şehzade ve Manisa valisi iken onun hizmetindeki çavuşlardan olduğu için Tekeli Mehmet Çavuş diye şöhret bulmuştu. Hicazda ve bâzı küçük hizmetlerde bulunduktan sonra 1582 de Manisa valisi olan Şehzade Mehmedin hizmetine girmiş ve şehzadenin dadısının kıziyle evlenmiştir. Bu münasebetle defterdarlığa geçirilmiş, bir müddet de şehzadenin lâlalığı hizmetinde bulunmuştur. 1595 te Üçüncü Mehmet unvaniyle tahta geçen şehzade lâlasını vezir, bir müddet sonra da sadrazam yapmıştır. Fakat Lâla Mehmet Paşa makamına ancak bir defa gelebilmiş, on gün içinde şirpençeden ölmüştür. Vefa camisi bahçesinde gömülüdür. Anılacak hizmeti yoksa da dürüst bir adam olarak tanınmıştır.

LÂLA MUSTAFA PAŞA* (ölm. 1580). Kanuni Süleymanla İkinci Selim devirlerinde serdarlık ve valiliklerde bulunmuş vezirlerdendir. Bosnalıdır. Küçükken saraya girmiş, enderundan yetişmiştir. Kanuniye berberlik, Şehzade Selime lâlalık yapmış ve daha bâzı saray hizmetlerinde bulunduktan sonra sancak beyliğiyle saraydan çıkmış ve beylerbeyi rütbesiyle Tamuşvar, Van, Erzurum, Halep valiliklerine gönderilmiştir. Sekiz yıl Şam valiliğinden sonra altıncı kubbe vezirliğine getirilmiş, sonra Kıbrıs'ın fethine memur edilmiştir. Kıbrıs'ın zaptında, İran seferlerinde, Çıldır ve Gürcistan muharebelerinde büyük yararlıkları görülmüştür. «Kıbrıs fatihi» diye tanılır. Kanuni Süleyman zamanında, lâlası olduğu Selim'i veliaht yaptırmak için Şehzade Bayezit aleyhinde entrikalar çevirerek öldürülmesine sebebolmuştur. Bu hizmetinden dolayı sadrazam olmayı umarken ancak ikinci vezir olabilmiştir. Mısır hükümdarı Kansagori'nin kıziyle evlenmiş ve ondan Mehmet adlı bir oğlu olmuştur. Birçok şehirlerde camiler ve hayratı vardır. Eyüpte gömülüdür.

LALANDE* «lâland ok.» Joseph Jerôme Le François de (1732-1807). Fransız astronom. Bourg'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Gezegenler teorisiyle ve bilhassa Merkür ile uğraşmıştır. Eserleri arasında «Astronomi Kitabı», 50.000 yıldız hakkında kendi rasatlarını ihtiva eden «Fransız

Gök Tarihi» ve «Astronomi Bibliyografyası» başlıcalarıdır. Oğlu Michel Jean (1766 - 1839) da değerli bir astronomdur.

Fr. Lalande

LALANDE*, Michel Richard (1657 - 1726). Fransız bestekâr. Parislidir. Ondördüncü Louis devrinin en kuvvetli musiki üstatlarından olup korolu kırk büyük dinî beste, solo, orkestra ve sahne musikisi eserleri bırakmıştır.

LALANDE*, André (doğ. 1876). Fransız filozof. Dijon'da doğmuştur. «Teknik ve Kritik Felsefe Sözlüğü» nün düzenlenmesini ve yazılmasını idare etmiştir.

LÂLANGA i. Tavada yağda pişen ve üzerine şeker veyahut da şerbet dökülen sulandırılmış hamur; yassı lokma. [Crêpe]

LÂLAPAŞA* Edirne vilâyetine bağlı bir ilçedir ki, merkezi Edirne'nin kuzey doğusunda ve bu şehre 30 kilometre mesafede Lâlapaşa'dır. Vilâyet merkezine araba yoliyle bağlıdır. 28 köyü olan merkez bucağından başka bucağı yoktur. Lâlapaşa'nın nüfusu 647, köylerinin nüfusu 9.896 dır (1945 te).

LÂLA ŞAHİN PAŞA* (ölm. 1376). Orhan Gazi ve Birinci Murat devirlerinin, kahramanlıklariyle tanınmış bir serdardır. Şehzadeliğinde Birinci Muradın lâlalığını yapmıştır. Osmanlılarda hükümdar soyundan olmadığı halde ilk defa olarak paşa unvanı alan ve beylerbeyi vazifesine tâyin olunan bu zattır. Rumelide Zağra, Filibe, Samakov gibi birçok yerlerin alınmasında yararlıkları vardır. Meşhur Hacı İlbey onun maiyetindeki komutanlardandı. Lâla Şahin Paşa, Edirne üzerine yürüyen Haçlılar ordusunu elinde az kuvvetle karşılamaktan çekinmiş ve bu vazifeyi Hacı İlbeye vermiştir. Hacı İlbey bir gece baskıniyle Haçlılara karşı Sırp Sındığı zaferini kazanınca rivayete göre kendisini kıskanan Lâla Şahin Paşa tarafından öldürülmüştür. Bu hareket, paşa için tarihî bir leke olarak söylenir. Niş'in fethi sırasında ölen Lâla Şahin Paşa Anadolu ve Rumeli'nin birçok yerlerinde hayrat ve Meriç nehri üstünde mükemmel bir taş köprü bırakmıştı.

LÂLE Far. i. [لاله] Zambakgillerden, yaprakları uzun ve mızraksı, çiçekleri türlü renklerde veya alaca ve kadeh biçiminde olan, birçok çeşitleri bulunan soğanlı süs bitkisi. Avrupa güneyi, Afrika kuzeyi, Asya batısı menşeli olan lâle, Onaltıncı Asırda bütün Avrupaya yayılmıştır. Bugün, bilhassa Holânda'da geniş ölçüde yetiştirilmektedir. [Tulipe]

Lâle (yabani ve katmerli cinsi)

2 - mec. Pembe dudaklar. [fig. Levres roses]

§ Eşek lâlesi: Mavi susam. [Iris d'Allemagne, flambe, iris tuberosa]

§ Eşek lâlesi gibi açılmak : Terbiyesizce yayılıp küstahlık etmek. [Se déployer irrespectueusement et faire l'insolent]

§ Girit lâlesi: Bahçe şakayıkı. [Renoncule des jardins]

§ Lâle-berk: Lâlenin taçyaprağı. [Pétale de la tulipe]

§ Lâle-fam: Pembe veya kırmızı. [Rose ou rouge]

§ Lâlegûn: Pembe veya kırmızı. [Rose ou rouge]

§ Lâle-had: Pembe yanaklı. [Aux joues roses]

§ Lâle-i dağdar: Şakayık. [Pivoine]

§ Lâle-i duhterî: Gelincik. [Coquelicot]

§ Lâle-i hamra: Kırmızı lâle. [Tulipe rouge]

§ Lâle-i numan: Kırmızı şakayık. [Pivoine rouge]

§ Lâle-i şakayık: Şakayık. [Pivoine]

§ Lâle-i zar: Pembe yanaklı. [Aux joues roses]

§ Lâle - reng: Pembe veya kırmızı. [Rose ou rouge]

§ Lâle - ruh: Pembe yanaklı. [Aux joues roses]

2 - mec. Güzel, dilber. [Belle]

§ Lâle - zar : Lâle tarhı veya bahçesi. [Parterre ou jardin de tulipes]

§ Manisa lâlesi: Düğünçiçeğigillerden, ormanlarda, çayırlarda ve su kenarlarında yetişen, çiçekleri türlü renklerde bir bitki. [Anémone]

§ Tülbent lâlesi: Beyaz lâle. [Tulipe blanche]

§ Zağra lâlesi: Süsengillerden, kırk kadar çeşidi olan bir bitki. Safran. Ar. Zağferan. [Crocus]

LÂLE i. Eskiden ağır suçluların boynuna geçirilen demir halka. [Carcan]

LÂLE i. Meyva (bilhassa incir) koparmak için üç dört çatallı sırık. [Sorte de cueille - fruits à fourchette (surtout pour les figues)]

LÂLE DEVRİ* (1718 - 1730) Tar. Üçüncü Ahmet zamanında on iki yıl ve birkaç ay sürmüş olan zevk ve safa, israf ve sefahet devrine verilen addır. Lâle Devrini açan Üçüncü Ahmedin sadrazam ve damadı Nevşehirli İbrahim Paşadır (bk. İbrahim Paşa). «Sefaretname» siyle meşhur Yirmisekizçelebi Mehmet Efendi (bk. Yirmisekiz çelebi) Fransa sefiri iken gördüğü Versailles sarayını, sarayın havuzlarını, bahçelerini, korularını pek beğendiği için İstanbula döndüğünde methini padişaha ve sadrazama duyurdu. Bu yerler örnek tutularak Beşiktaş ilerisindeki Çırağan sarayı ile Kâğıthanede köşkler, çağlıyanlar, korular yapıldı. Gene o zamanlarda Holândadan getirilen lâle soğanları pek rağbet gördü. Bahçeler renk renk lâlelerle süslendi. Bir aralık lâle merakı o kadar arttı ki tek soğanın bir fındık altınına satılıp alındığı oldu. Padişah, şadrazam, İstanbulun ileri gelenleri ve zenginleri kâh çırağan sarayında, kâh Kâğıthanede tertibedilen saz, çengi ve işret âlemlerinde eğleniyorlar; gece eğlencelerinde de üstlerine birer mum diktikleri kaplumbağaları lâlelerin altında dolaştırarak çırağanlar tertibediyorlardı. Bu devri Patrona Halil İsyanı kapadı: Padişah, damadı İbrahim Paşayı boğdurarak cesedini ayaklanan halkın önüne attırdı; bu devri terennüm etmiş ve hiçbir eğlenceden geri kalmamış olan meşhur şair Nedim, Beşiktaştaki evini saran âsilerden kaçarken damdan düşüp öldü, Üçüncü Ahmet de tahtı Birinci Mahmuda bırakmak zorunda kaldı. «Lâle bin altına ise nale (inilti) badihava (bedava) dır» atalar sözü Lâle Devrinin sefahet - sefalet tezadını göstermek için söylenmiştir.

Lâle devrinde Kâğıthane eğlenceleri (Eski bir gravürden)

Lâle Devrinde yetiştirilmiş meşhur lâlelerin başlıcaları şunlardır: Mahbup lâle (sevgili lâle); gül - ruhsar (gül yanak); surh-ı nâhîd (genç kız kırmızısı); şahbânû (başkadın); pehlevi; tûtibeççe (tuti denilen kuşun yavrusu); dûsize (kız oğlan kız); hürmüz (İranilerin hayır tanrısı); tac-ı kayser (hükümdar tacı); dilküşa (gönül açan); zehebî (altın); hekimbaşı sarısı; kadeh-i zerrin (altın kadeh); sîm - endam (gümüş boylu); İbrahimî (İbrahim Paşa lâlesi); hibetüllak (Tanrı bağışı)...

LÂLE HATUN*, Kutlûğ Hatun (ölm. 1282). Kutluğhanlar soyundan olup bu soyun Kirman'da hüküm sürmüş üçüncü hükümdarı Kutbettin Mehmedin karısı ve şair bir Türk kadınıdır. Kocasının ölümünden sonra 1257 de hükümete kendi geçmiş ve bir aralık idareyi oğlu Sultan Haccaç'a bırakmıştır. O zamanki edebî dil olan farsçada pek güzel şiirler bırakmış olan Lâle Hatun zekâ ve bilgisiyle şöhret bulmuştur.

LÂLELİ* Onaltıncı Asırda ve Kanuni Süleyman zamanında yaşamış ermişlerden bir meczuptur. Adını İstanbulun bir semtine bırakmış olan bu adam o semtte hasırdan bir kulübe içinde yaşarmış. Ölümünde kulübesinin bulunduğu yere ve çeşmenin yanına gömülmüştür. O semtte Üçüncü Mustafa'nın yaptırdığı camiye halkın padişahın adını vermeyip Lâleli adını vermesi, bu adamın halkın zihninde ne kadar kuvvetli yer tuttuğunu gösterir.

LÂLELİ s. İçinde lâle bulunan veya lâlelerle süslü. [Garni de tulipes]

LÂLELİK i. Ağzı dar çiçeklik ki, Lâle Devrinde (bk. Lâle Devri) çok kullanılmış, türlü toprak ve madenlerden, hattâ altından çeşitleri yapılmıştır. [Vase (pour tulipes)]

LÂLE ZİNCİRİ b. i. Den. Dümen yelpazesine takılıp sancak ve iskele tarafına alınan zincir ki lüzumunda dümen bunlarla idare edilir. [Chaînes fixées au safran du gouvernail et tenues à bâbord et tribord, pour parer à toutes les éventualités]

LALİN* İspanya'nın kuzey batısında Pontevedra eyaletinde bir şehirdir. Yük-

sek arazi bölgesinin tarım merkezi olup kâğıt fabrikaları da vardır. Nüfusu 18.300 dür.

LALİN* Mançurya'da Kirin eyaletinde surla çevrili ve 20.000 nüfuslu bir şehirdir. Kirin'e 635 kilometre mesafededir.

LALİTPUR* Hindistan'da, eski İngiliz Hindistanı'nın Birleşmiş Eyaletleri'nde 15.000 nüfuslu bir şehirdir. Güzel mâbetleriyle tanınmıştır. Yağlı tohum ve deri başlıca ticaret maddeleridir. İleri gelenleri Hintlilerin İngilizlere karşı ayaklanmasında rol oynamışlardı.

LALİVE DE JULLY* «lâliv dö jüili ok.», A. Laurent de (1725 - 1775). Fransız ressam ve gravürcü. Paris'te doğmuş, gene orada ölmüştür. Nefis minyatürler bırakmıştır. Fransız ekollerinin en nefis eserlerinin koleksiyonunu yapmıştır.

LALLEMAND* «lâlman ok.», Jeanne Pierre (1857 - 1938). Medimaremetre (denizin ortalama seviyesini kendiliğinden ölçen alet) yi icadeden Fransız mühendis. Saint - Aubin sur Aire'de doğmuş, Bussy'de ölmüştür.

LALLY* «lâlli ok.», Comte de (1702 - 1766). Hindistan'da Fransa'nın sahibolduğu toprakların umumi valiliğini yapmış bir şahsiyettir. İrlânda asıllı bir ailenin oğlu olup Romans'da doğmuştur. Bir iki muvaffakıyetten sonra iş arkadaşlarını hapsettiği, Madras'da mağlûp ve Pondichéry'de teslim olduğu için Fransa'ya ihanet suçiyle Paris'te idam edilmiştir. Fakat Voltaire'in ve kendi oğlunun cesur gayretleriyle hâtırası temize çıkarılmıştır.

LALO*, Edouard (1828-1892). Fransız bestekârı. Lille'de doğmuş, Paris'te ölmüştür. Sanat hayatına oda musikisi besteleriyle başlamış, fakat «Fiesque» adlı ilk operasını (1865) verinciye kadar dikkati çekmemiştir. « Le Divertissement » adlı konçertosu ve «İspanyol Senfonisi» büyük bir muvaffakıyet kazanmıştır. Bunları «Roi d'ys» ve şaheseri olan «Namouna» adlı operaları takibetmiştir. Lalo, Fransız modern musiki ekolünün hakikî öncüsü sayılır ve Debussy ile Dukas üzerindeki tesiri inkâr edilemez.

Lalo

LÂM Ar. i. [ل] Eski alfabade «l» harfinin karşılığı ve adı. [Lettre arabe qui correspond à «l»]

§ Lâmı cimi yok! (veya: Lâm cim istemez!): Bahane ve itiraz yok! [Pas de prétextes et objections]

LÂM i. Umumiyetle «jilet» adı verilen emniyet usturasının bıçağı; jilet bıçağı. [Lame de rasoir de sûreté]

2 - Mikroskopla muayene edilecek maddelerin, üzerine konulduğu darca ve uzun cam parçası. [Lame de verre]

LÂMA i. Zo. «Amerikan devesi» de denilen memeli ve geviştiren hayvan cinsi. Lâmalar yüksek boylu, uzun boyunlu olup yapağımsı tüylüdür. Ayakları pek yüksek değildir. Güney Amerikası dağlarında yaşarlar. Kolayca evcil hale getirilip taşıma işlerinde de kullanılırlar. [Lama]

Lâma

LÂMA i. Tibetlilerde ve Moğollarda Buda rahibi. [Lama]

§ Dalay - lâma: Lâma'ların en yüksek şefi. [Dalaï - lama]

LÂMAİST Fr. i. Lâmaizm dininden olan kimse. [Lamaïste]

LÂMAİZM Fr. i. Bilhassa Tibet'te gelişmiş olan bir din ki Budizm'in bir nev'idir. Lâmaizm, Moğolistan'a, Çin'e ve Siberya'ya Tibet'ten yayılmıştır. Bu dini Tibet'e Podma Sambhava adında bir rahip 747 yılında sokmuştur. [Lamaïsme]

Lâma

LAMA MIAO* (veya Dolou-Nor) Moğolistan'da 30.000 nüfuslu bir şehirdir. Peking'in 265 kilometre kuzeyindedir. Doğu Moğolistan'ın bir ticaret merkezidir. Civarında birçok harabeler ve Budist mâbetleri vardır.

LÂMANTIKÎ Ar. s. [لا منطقي] bk. Mantıkdışı.

LAMARCK* «lâmark ok.», Jean Baptiste de Monst Chevalier de (1744 - 1829). Fransız tabiat âlimi. Bazentin'de doğmuş, Paris'te ölmüştür. Orduya intisabetmişse de aldığı bir yara yüzünden ayrılmış, tıbba merak etmiş ve ilk eseri olan «Fransız Bitey (Mecmuai Nebatat) i» ile dikkati çekmiştir. Buffon'un oğluna vasilik etmek sayesinde ecnebi memleketlerdeki botanik tesislerini incelemiş ve avdetinde «Botanik Lûgati» ile «Cinslerin Resimleri» eserle-

Lamarck

rini meydana getirmiştir. Paris nebatat bahçesinin yeniden düzenlenmesi sırasında zooloji profesörlüğüne tâyin edilmiş ve haklı olarak «omurgasızlar» adını verdiği beyaz kanlı hayvanlar hakkında dersler vermiştir. Fosil kavkı (midye gibi hayvanların kabuğu) larla şimdiki kavkılar arasında mukayeseler yapmıştır. Başlıca iki eseri olan «Zoolojik Felsefe» ve «Omurgasız Hayvanlar Tarihi» ile o zamandanberi sık sık ele alınan iki teori kurmuştur: «Kendiliğinden türeme» ve «şekildeğişimcilik» (transformizm).

LÂMARKÇILIK i. Fel. Lâmarck'ın şekildeğişimcilik (transformizm veya dönüşümcülük) doktrini. Darvenciliğe (bk. Darwin) aykırı bir felsefe görüşüdür. Bu görüşe göre evrim (tekâmül) doğrudan doğruya soyaçekim (veraset), uyma (intıbak) ve muhit değiştirme gibi hallerin neticesidir. eskt. Lâmarkizm. [Lamarckisme]

LA MARMORA*, Alfonso Ferrero, Cavaliere del (1804 - 1878). Kırım muharebesinin devamı müddetince Sardenya kuvvetlerinin kumandanlığını yapmış bir İtalyan generali ve devlet adamıdır. Torino'da doğmuş, Floransa'da ölmüştür. Kırım muharebesinden avdetinden sonra tekrar harbiye nazırlığına geçtiği zaman memleketini Avusturya'ya karşı Prusya ile müttefik etmiş, fakat mağlûbolunca ihanetle itham edilmiştir. «Biraz Daha Aydınlık» adiyle yazdığı müdafaaname (1873) Bismarck'ı kızdırmış ve onun tarafından da devlet sırlarını ifşa ile itham edilmesine sebebolmuştur.

LAMARTİNE* «lâmartin ok.», Alphonse Marie Louis de Prat de (1790 - 1869). Fransız şairi ve siyaset adamı. Mâcon'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Babası ihtilâl esnasında kıralcı olması dolayısiyle hapsedilmişti. O da babasının yolundan yürüyerek 1814 te Onsekizinci Louis'nin muhafızları arasına gimiştir. «İlk Şairane Düşünceler» adlı şiir kitabı kendisine büyük bir şöhret sağlamıştır.

Lamartine

Bu sayede Fransanın Napoli elçiliği ataşeliğine gönderilmiş ve Bourbon'ların hüküm sürdükleri müddetçe birçok ehemmiyetli siyasi mevkiler işgal etmiştir. 1830 da Fransız Akademisine; 1834 te Mebuslar Meclisine girmiştir. Bu arada Doğuya bir seyahat yapmış, İstanbula da gelmiş, Abdülmecit tarafından kabul edilerek iltifatına mazhar olmuş ve kendisine Aydın vilâyetinde bir çiftlik de ihsan olunmuştur. Bu seyahatinden avdetinde «Doğuda Seyahat» adlı eserini (1835) neşretmiştir. Şiir sanatındaki kudreti ve mecliste taraf tutmaktan çekinmesi şöhretini arttırmış, 1848 de üç renkli bayrağı kırmızı bayrağa karşı bütün talâkatiyle müdafaa ettiği zaman bu şöhret en yüksek noktasına çıkmıştır. Fakat sonradan bâzı siyasi hareketleri yüzünden nüfuzu yavaş yavaş azalmıştır. 1848 de Muvakkat Hükümete, Kurucu Meclise girmiş ve İcraat Meclisinin beş âzasından biri olmuştur. Ansızın imparatorluk ilân edilmesi üzerine 2 aralık 1851 de siyasi hayattan hususi hayata çekilmiş ve bu hal ölümüne kadar devam etmiştir. Bu müddet içinde birçok eserler ve bu arada sekiz ciltlik bir Osmanlı tarihi yazmıştır. Son yılları sıkıntı içinde ve âdeta unutulmuş olarak geçmiştir. Başlıca eserleri şunlardır: «Premières Méditations Poétiques», «Nouvelles Méditations Poétiques», «Harmonies Poétiques et Religieuses», «Voyage en Orient», «Jocelyn», «La Chute d'un Ange», «Recucillements Poétiques», «Histoire des Girondins», «Confidences (başkalariyle müştereken)», «Cour Familier de la Littérature» v.s. İstanbul'da, Taksimde Talimhanenin bir sokağı, «Lâmartin caddesi» adını taşımaktadır.

LAMB* «lemb ok.», Charles (1775 - 1834). Londralı İngiliz muharrir ve şair. Edmonton'da ölmüştür. Birçok mecmua ve gazetelere yazı yazmıştır. «Elia» takma adiyle devamlı olarak «The London Magazin» e yazı yazmış ve bu yazılarını 1823 te kitap halinde toplamıştır. Lamb'in hayatı huzursuzluk içinde geçmiştir. Yarı deli olan kızkardeşi Mary Anne (1764-1847) bir gün eline geçirdiği bir bıçakla annesini öldürmüş, fakat gelip geçici cinnete müptelâ olduğu tespit edilerek mahkûmiyetten kurtulmuş, bununla beraber tımarhaneye gönderilmeyip kardeşinin nezaretine verilmiştir. Lamb'in huzursuzluğunun sebebi budur. Bununla beraber, deliliğin ailenin kanında olduğu anlaşılmaktadır. Zira Lamb de geçici bir delilikle altı hafta tecridedilmiştir. Gazete ve mecmualardaki yazıları gibi kitapları da İngiltere'de büyük bir alâka toplamıştır. Eserlerin başlıcaları kızkardeşiyle birlikte yazdığı «Shakespeare'den Hikâyeler» i ile kendi eseri «Elia'nın Denemeleri» ve ölümünden iki yıl evvel neşrettiği «Elia'nın Son Denemeleri» dir. Bu üç eserden bilhassa son ikisi Lamb'e dünya ölçüsünde bir şöhret sağlamıştır. Bunlar zevkle okunan edebî ve mizahi makalelerdir.

LÂMBA Fr. i. Aydınlatmak için kullanılan ve içine bir fitil ile yanıcı bir mayi konulan toprak, şişe veya maden kab: Gaz lâmbası, yağ lâmbası. [Lampe]

2 - (Daha geniş anlamda) Aydınlatmıya

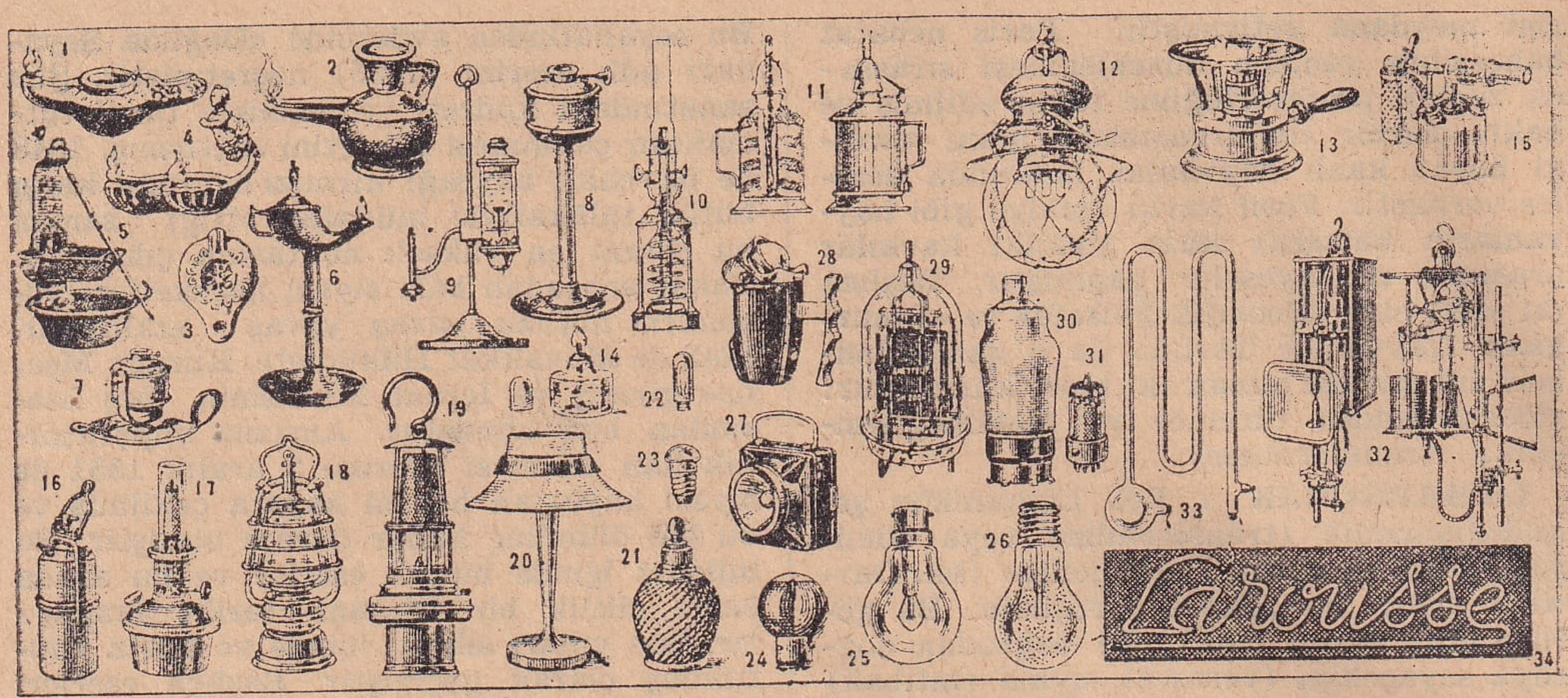

Lâmbalar : 1, 2, 3, 4 - Sırasiyle eski Asur, Mısır, Roma lâmbaları; 5, 6 - Ortaçağ lâmbaları; 7, 8 - Yağ lâmbaları; 9, 10, 11 - Yağ lâmbalarını takibeden çeşitli lâmbalar; 12 - Lüks lâmbası; 13, 14 - İspirto lâmbaları; 15 - Kaynak lâmbası; 16 - Asetilen (karpit) lâmbası; 17 - Gaz lâmbası; 18 - Fırtına lâmbası; 19 - Madenci lâmbası; 20 - Elektrik masa lâmbası; 21 - Duman yutan şişe; 22 - Dahilî muayene için tıbbi elektrik lâmbası; 23 - Cep feneri lâmbası; 24 - Otomobil far lâmbası; 25 - Elektrik ampulü; 26 - Mağnezyumlu lâmba; 27 - Kuru pilli cep (feneri) lâmbası; 28- Manyetolu cep (feneri) lâmbası; 29 - Verici radyo lâmbası; 30, 31 - Alıcı radyo lâmbası; 32 - Arklı lâmba; 33 - Cıva buharlı lâmba; 34 - Neon lâmbası

yarıyan her türlü aygıt (cihaz): Yağ, ispirto, asetilen, gaz (petrol), havagazı, elektrik lâmbaları gibi çeşitli lâmbalar vardır. [Lampe]

Eski milletler toprak, bronz, kimi vakit de gümüş veya altından ufak bir kab olan yağ lâmbaları kullanırlardı. Eski Yunanlılar ve Romalılar bunların çeşitlisini bırakmışlardır. Ancak Onsekizinci Asırdadır ki, yassı veya burma fitilli yağ lâmbalarının yerini yuvarlak fitilli yağ lâmbaları almış ve bunlar da birkaç defa tekemmül ettirilmiştir. Petrol lâmbası Avrupada 1860 da yapılmış, fakat havagazı ve asetilen lâmbaları petrol lâmbasiyle geniş ölçüde rekabet etmiştir. 1879 da Yabloşkof'un elektrik lâmbası ve ondan sonra Edison'un akkorlu lâmbası yeni bir devir açmış ve çeşitli elektrik lâmbaları günden güne tekemmül etmiştir.

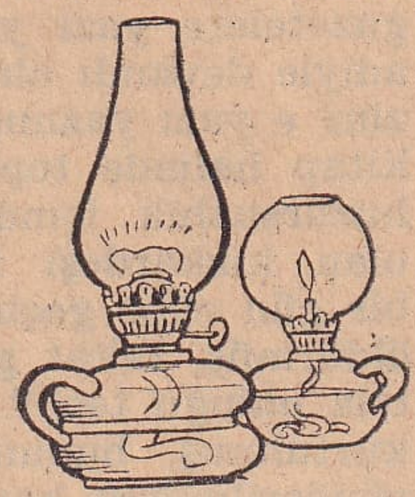

Eskiden evlerimizde kullanılan lâmba ve idare lâmbası

3 - Telsiz aygıtlarında dalga yayımını sağlıyan veya yükselteç işi gören ve azçok elektrik ampulüne benziyen alet. [Lampe à grille]

§ Akkorlu lâmba: ışığı, hava boşluğu veya nötür bir gaz içinde bulunan iletken (nâkil) telin akkorlaşmasiyle meydana gelen elektrik lâmbası. [Lampe à incadescence]

§ Alkol (ispirto) lâmbası: Bir şey pişirmekte veya ısıtmakta kullanılan ispirtolu ufak mangal. (Kamineto da denir). [Lampe à alcool]

§ Arklı lâmba: Işığı, elektrik akımlı iki arkın uçlarının birbirine değmesiyle meydana gelen lâmba. [Lampe à arc]

§ Asetilen lâmbası: Karpit ve su ile yanan lâmba. [Lampe à acétylène]

§ Cep lâmbası: Cepte taşınan el lâmbası. Manyetolu ve kuru pilli olmak üzere iki çeşidi vardır. Hususi tertibatı bir düziye hareket ettirilmek suretiyle manyetodan veya istenildiği zaman bir düğmeye basılmasiyle kuru pilden hâsıl olan elektrik akımı ışığı temin eder. [Lampe de poche à magnéto, lampe de poche à pile]

§ Elektrik lâmbası: Elektrik akımiyle yanan her çeşit lâmba. [Lampe électrique, lampe d'éclairage]

§ Far lâmbası: Otomobillerin, geçeceği yolu aydınlatan farlarının hususi lâmbası. [Lampe de phare d'automobile]

§ Fırtına lâmbası: Rüzgârdan sönmiyecek tertibatlı, camı kırılmamak için birkaç madenî çemberle muhafazalı, gazla yanar, üstten kulplu el lâmbası. [Lampe tempête]

§ Gaz lâmbası: Petrolle yanan her çeşit lâmba. [Lampe à pétrole]

§ Gemici lâmbası: bk. Fırtına lâmbası.

§ Gündüz ışıklı lâmba: Son yıllarda imal edilen ve geniş ölçüde taammüm etmekte olan bir cam borudan ibaret ve

gündüz ışığı veren elektrik akımlı lâmba. [Lampe au lumière de jour]

§ Havagazı lâmbası: Bir merkezden verilen havagazi ile yanan gömlekli lâmba. [Lampe à gaz d'éclairage]

§ Kaynak lâmbası: Kaynak işlerinde kullanılan ve ucundan kuvvetli alev çıkaran alkol, petrol veya oksijenle yanar bir alet. [Lampe à souder, éolipile]

§ Kuvars lâmbası: Ültraviyole ışıkların üreteç (müvellid) i olarak kullanılan kuvarstan yapılmış cıva buharlı lâmba. [Lampe de quartz]

§ Lâmba karpuzu: Işığı yumuşatmak için lâmbalara geçirilen mat camdan yuvarlak siper. [Globe de lampe]

§ Lehim veya lehimci lâmbası: Lehim işlerinde kullanılan kaynak lâmbasının ufağı. bk. Kaynak lâmbası.

§ Lüks lâmbası: Hava basınciyle (tazyikiyle) yanan bir çeşit petrol lâmbası. [Lampe à gaz surpressé]

§ Madenci lâmbası: Maden kuyularında grizu patlamalarını önlemek üzere kullanılan hususi tertibatlı emniyet lâmbası. [Lampe de mineur]

§ Magnezyumlu lâmba: Az ışıklı yerlerde veya gece fotoğraf çekmek için kullanılan içi magnezyumlu ampul. [Lampe à charge de magnésium pour photo]

§ Neon lâmbası: bk. Neon.

§ Yağ lâmbası: Eski zamanlarda kullanılan ve içinde zeytin yağı yakılan ufak kab. [Lampe à huile]

LÂMBA i. Doğrama, mermer, maden veya sairede bir tahta veya levhaya geçecek ve girecek surette açılmış yiv: Lâmba açmak. [Rainure]

LÂMBACI i. Lâmba yapan adam. [Lampier]

LÂMBALI s. Lâmbası olan: Beş lâmbalı avize. [Qui a une ou plusieurs lampes]

2 - Kenarları birbirine geçecek şekilde yivli veya erkekli dişili hazırlanmış. [À rainure]

LAMBALLE* «lâmbal ok.», Marie - Thérèse - Louise, Princesse de (1749 - 1792). Torino'da doğmuş, Paris'te öldürülmüştür. Marie Antoinette'in sadık ve fedakâr bir dostu olup onunla birlikte Temple hapishanesine kapatılmış, bir hafta orada kaldıktan sonra Force hapishanesine nakledilmiş ve eylûl katliamlarının kurbanı olmuştur. Cesedi menfur bir tecavüzle kirletilmiş, kalbi göğsünden sökülmüş ve müthiş bir söylentiye inanmak lâzım gelirse, katilleri tarafından yenmiştir. Bir mızrağa geçirilen başı Force hapishanesine götürülerek Marie - Antoinette'in mahpus bulunduğu dairenin önüne dikilmiştir.

LAMBAYEQUE* «lâmbayeke ok.» Peru'nun kuzey batısında 11.950 kilometre kare yüzölçümü olan 150.000 nüfuslu bir eyalettir. İklimi pek kurudur ve büyük kısmı geniş bir çöldür. Merkezi, Chiclayo şehridir.

LAMBEAUX* «lâmbo ok.», Jef (1825 - 1908). Belçikalı bir heykeltıraş olup Anvers'te doğmuş, Bruxelles'de ölmüştür. «Güreşçiler» ve «İnsani Hırslar» adlı gruplarında Flaman sanatına şiddetle bağlı kaldığı görülür.

LAMBER*, Juliette. bk. Adam (Juliette Lamber).

LAMBERT*, Constant (doğ. 1906). İngiliz bestekârı. Şöhretini Diaghilef'in «Romeo and Juliet» balesini bestelemekle yapmıştır (1926). Solo piyano, koro ve orkestra için bestelediği «Rio Grande» adlı bir nevi dans rapsodisi şöhretini tamamlamıştır.

LAMBERT* George Washington. Avustralyalı ressam (doğ. 1873). Amerikalı bir baba ile İngiliz bir anadan Petrograda dünyaya gelmiştir. Güzel sanatlar tahsilini Sydney'de, ve iki yıl da Paris'te yapmıştır. Avustralya tabiiyetine girmiş ve Birinci Dünya Savaşı devamınca Filistin ve Mısır'da Avustralya kuvvetlerinin resmî ressamı olarak çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşında da İngiliz mecmualarında birçok resimleri çıkmıştır.

LAMBERT* «lâmber ok.» Jean Henri (1728 - 1777). Mulhouse'da doğup Berlin'de ölmüş bir Fransız matematikçisi ve filozofudur. Kendi adını taşıyan projeksiyon sisteminin mucididir. Bu sistem yüksek ölçek (mıkyas) lı (1/20.000 ve daha yukarı) haritaların çekilmesinde ve çoğaltılmasında kullanılmaktadır.

J. - H. Lambert

LAMBESSA* (veya Lambèse) Cezayir'in Konstantin eyaletinde Batna'dan 27 kilometre mesafede 2.850 nüfuslu bir kasaba olup burada Roma İmparatorluğunda ehemmiyetli mevkii olan Numidia'nın eskiden Lambisis adını taşıyan başkentinin büyük değerde hareketlerini ihtiva etmektedir. Bu harabeler De la Mare tarafından meydana çıkarılmıştır.

LAMBETH WALK İng. b. i. «lembet vok ok.» 1937-1938 yıllarında salgın halinde dünyayı sarmış ve sonra tamamiyle gözden düşmüş bir dans.

LAMBROS*, Spyridion (1851 - 1919). Yunan tarihçisi ve siyaset adamı. Korfu-

da doğmuş, Kiphissio'da ölmüştür. 1916 da başbakan olmuş, 1918 de Venizelos hükümetince hapsedilmiştir. Altı ciltlik bir Yunanistan tarihi yazmıştır.

LÂME Fr. s. Dokusunda madenî teller bulunan veya maden parlaklığı verilmiş: lâme kumaş, lâme iskarpin. [Lamé, e]

LÂMEHALE Ar. zf. [لامحالة] Çaresiz, ister istemez, başka türlü olmaz: Yarın lâmehale gidilecek. [Inévitablement, bon gré mal gré]

LÂMEKÂN Ar. s. [لامكان] Yersiz, mahalsiz. [Qui n'a ni lieu ni demeure]

2 - Mekândan münezzeh, Allah. [Dieu]

LÂMEL Fr. i. Mikroskop muayenesinde lâm (bk. Lâm) üstüne kapatılan küçük ve incecik cam parçası. [Lamelle de verre]

LÂMELİF Ar. i. [لا] Eski alfabede lâm ve elif harflerinden meydana gelmiş bileşik harf. [Lettre conposée arabe qui correspond à «la»]

§ Lâmelif çevirmek: Kısaca dolaşıp dönmek. [Faire un petit tour]

LAMENNAİS* (veya La Mennais) «lâmöne ok.» (1782-1854). Fransız filozofu ve din âlimidir. Saint-Malo'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Papazdı. İlk eseri «Din Bahsinde Lâkaydi Hakkında Deneme» dir. Liberal Katolikleri etrafında toplıyarak «Avenir» gazetesini kurmuştur. Gayesi liberalizmi Katoliklikle uzlaştırmaktı. Daha sonra kiliseden ayrılarak gittikçe sosyalizme meyletmiştir. Son zamanları maddi sıkıntılar içinde geçmiştir. Parlak bir muharrir, kuvvetli bir mütefekkirdi; fakat düşüncelerinde sebatsızdı. «Bir İman Sahibinin Sözleri», «Modern Esaret», «Halka Uygun Politika», «Memleket ve Hükümet» v.s. den başka «İlâhi Komedya» tercümesi başlıca eserleridir.

Lamennais

LAMENTİN* (Le) «lamanten ok.» Martinique adasında Fort de France koyu yakınında, şeker fabrikaları bulunan 17.085 nüfuslu bir şehirdir.

LA METTRİE* «lâ metri ok.», Julien Offroy de (1709 - 1751). Fransız doktor ve filozofu. Prusya kıralı İkinci Friedrich'in dostu olup Saint - Malo'da doğmuş, Berlin'de ölmüştür. Tıbbi eserlerinden başka «Ruhun Tabii Tarihi» ve «Makine Adam» gibi kitapları vardır.

LÂMİ, LÂMİA Ar. s. [لامع، لامعة] Parlıyan, parıldıyan, parlak. [Luisant, e; resplendissant, e; brillant, e]

LAMİ*, Eugène Louis (1800 - 1890). Parisli Fransız ressam. « Cromwell », «Wattignies Muharebesi» gibi tablolariyle tanınmış olup bilhassa birinci derecede bir sulu boya ressamı olarak meşhurdur.

LAMİ*, Stanislas (1858 - 1944). Fransız heykelci ve sanat tarihçisi. Paris'lidir. «Ondokuzuncu Asırda Fransız Ekolü Heykeltıraşları Lûgati» adlı meşhur eserin müellifidir.

LAMİA* «lâmya ok.» Eski Yunanistanda Tesalya'nın bir şehri olup adını, İskender'in ölümünden sonra Yunanlıların, Makedonyalıların hâkimiyetinden kurtulmak gayretiyle yaptıkları harbe vermiştir. Bugün departman merkezi 14.200 nüfuslu bir şehir olup aynı addaki körfez yakınındadır.

LAMİA* «lâmya ok.» Mit. Yunan mitolojisinde dişi bir hayalettir. Efsaneye göre Zeus'un sevgilisi ve Libya kıraliçesidir. Onu kıskanan Zeus'un karısı Hera çocuklarını çalmış, o da intikamını almak üzere her bulduğu çocuğu öldürmüştür. Son Yunan mitolojisinde ise Lamia, genç erkeklerin kanını emen bir vampir olarak gösterilmektedir.

LÂMİH, LÂMİHA Ar. s. [لامح، لامحة] Parlıyan, parıldıyan, parlak. [Luisant, e; resplendissant, e; brillant, e]

LÂMİİ ÇELEBİ*, Mahmut (ölm. 1531). Onaltıncı Asır başlarında meşhur olmuş âlim ve şairlerimizdendir. İkinci Bayezidin hazine defterdarı Osman Çelebi'nin oğlu olup Bursa'da doğmuştur. Asıl adı Mahmut, şiirlerinde kullandığı ad Lâmii'dir. Eserleri arasında hikâyelerden mürekkep «İbretnüma», «Münazarai Bahr-ü Şita» ile basılmamış «Şeref - ül İnsan» adlı ahlâka ait kitabı; manzum eserleri arasında da «Ferhatname», «Vamık-u Azrâ», «Cabirname», «Divanı Eş'ar» ve Bursanın sulariyle gezinti yerlerini anlatan «Şehrengizi Bursa» sı sayılabilir. Ayrıca Molla Cami'nin «Nefahat-ül-Üns» ve «Şevahid-ün-Nübüvve» adlı iki eserini türkçeye çevirmiş, bu yüzden kendisine «Camii Rum» da denilmiştir. Lâmii Çelebi'nin minyatürü Millet Kütüphanesindeki «Âşık Çelebi Tezkiresi» nde vardır.

Lâmii Çelebi

LÂMİS, LÂMİSE Ar. s. [لامس، لامسة] El ile tutan, dokunan, temas eden. [Qui touche (avec la main)]

LÂMİSE Ar. i. [لامسه] bk. Dokunum.

2 - bk. Duyarga.

LÂMİYYE Ar. i. [لاميه] Ed. Eski yazıda «l» kafiyesi üzerine tertibedilmiş kaside. [Poème dont les rimes se terminent par la lettre «l»]

LAMME* «lâm ok.», Benjamin (1864-1924). Amerikalı makine ve elektrik mühendisi ve mucittir. Aydınlatmada, kaldırmada ve demiryollarında kullanılan doğru akımlı aletlerin geliştirilmesinde başlıca âmil olanlardandır. Dalgalı akımların geliştirilmesiyle ilgili keşifleriyle de tanınmıştır.

LAMONT*, Johann von (1805 - 1879). İskoçyalı - Alman astronom ve fizikçi. Braemer'de doğmuştur. Tahsil için gönderildiği Almanyadan bir daha İskoçyaya dönmemiş ve Münich civarında bir rasathaneye müdür olduğu gibi magnetik incelemeler için gene oralarda bir rasathane kurmuştur. 1852 de Münich Üniversitesi astronomi profesörlüğüne getirilmiş ve 34.674 yıldızın on bir bölge kataloglarını hazırlamıştır.

LAMORCIÈRE* «lâmorsiyer ok.», Louis Juchault de (1806 - 1865). Fransız generali. Nantes'de doğmuş, Amiens yakınlarında ölmüştür. 1830 dan 1847 ye kadar süren Cezayir muharebelerinde on yedi yıl hizmet etmiş ve 1847 de Rif kahramanı Abdülkerim'i teslim almakla şöhret bulmuştur.

LAMOTTE* «lâmot ok.» (1756-1791). Onaltıncı Louis devrinde entrikalariyle şöhret bulmuş bir kadındır. Fontette'de doğmuş, Londra'da ölmüştür. Gerdanlık meselesinde hazin bir şöhret kazanmıştır. Tevkif edilmiş, bir meydanda alenen kırbaçlanmış ve dağlanarak işaretlenmiş, hapsolunmuş, kaçarak Londra'ya gitmiş, müthiş bir sefalet içinde yaşamıştır. İkinci defa yakalanacağı sırada ikinci kattan kendini atarak ölmüştür.

LÂMPASA i. Uzun, yırtmaçlı ve sayvanlı etek (Çinde yapılan ve fransızca «lampas» denilen ipek kumaştan gelmiş olması muhtemeldir). [Sorte de basquine longue]

2 - Den. Sereni kuvvetlendirmek için üzerine kaplanan tiriz. [Planchette qu'on applique à la vergue pour la fortifier]

3 - s. (Elbise hakkında) Bol ve biçimsiz, hantal. [Trop large et mal fait (vêtement)]

LAMPEDUSA* Akdenizde Tunus kıyısından 130, Sicilya kıyısından 220 kilometre mesafede ve Malta'nın 175 kilometre güney batısında 30 kilometre karelik ve 2.000 nüfuslu İtalya'ya ait ve Sicilya'ya bağlı küçük bir ada olup İtalya hükümeti tarafından siyasi suçlular için cezaevi olarak kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı deniz ve hava harekâtında da ehemmiyetlice bir rol oynamıştır.

LAMPRECHT* «lâmpreht ok.», Karl (1856 - 1915). Alman tarihçisi. Jessen'de doğmuş, Leipzig'de ölmüştür. Birinci Dünya Savaşından önceki Alman tarih ekolü üstatlarından biriydi. 12 ciltlik muazzam Alman tarihi ve «Ortaçağda Fransa İktisadi Devleti Üzerine Bir Etüt» ü ile tanınmıştır.

LÂMPROMETRE Fr. i. Işığın şiddetini ölçmiye yarıyan optik aleti. [Lampromètre]

LAMPSACUS* «lâmpsaküs ok.» bk. Lâpseki.

LAMY* «lâmi ok.», Claude - Auguste (1820 - 1878). Ney'de doğmuş, Paris'te ölmüştür. 1862 de thalium'u keşfetmiştir.

LANARKSHİRE* «lânarkşör ok.» İskoçya içinde bir kontluk. Yukarı, orta ve aşağı kısımlara ayrılır. Dağları, vadileri, ufak gölleri vardır. Yüzölçümü 2.285 kilometre kare olup nüfusu 1.750.000 dir. Kilometre karesine 800 kadar nüfus düşen bu kontluk İskoçya'nın en kalabalık bölgesidir. Başlıca büyük şehirleri Glasgow, Rutherglen, Hamilton, Lanark'tır.

LÂNBENİT Fr. i. Potasyum ve magnezyum'un doğal (tabii) sülfatı. [Langbeinite]

LANCASHİRE* «lânkaşör ok.» İngiltere'nin kuzey batısında İrlânda denizi kenarında bir kontluktur. Yüzölçümü 4.887 kilometre kare, nüfusu 5.039.000 dir. Kontluk, dünya pamuk ticaretinin merkezidir ve pamuk endüstrisinde 400.000 den fazla işçi çalışmaktadır. Ayrıca kömür ve demir madenleri olduğu gibi geniş ölçüde hayvancılığı da vardır. Başlıca şehirleri Manchaster ve Liverpool'dür.

LANCASTER* «lânkastır ok.», Joseph (1778 - 1838). İngiliz pedagogu. Londra'da doğmuş, New York'ta bir sokak kazasında ölmüştür.

LANCASTER* İngiltere'nin Lancashire kontluğunun başkentidir ve Lune nehri ağzındadır. Nüfusu 47.000 dir.

LANCASTER* Amerika Birleşik Devletlerinden Ohio'da Hocking nehri üstünde 22.000 nüfuslu bir şehirdir. Cam, optik ve tarım aletleri endüstrisi vardır.

LANCASTER* Amerika Birleşik Devletlerinden Pennsylvania'da Conestoga vadisinde 61.000 nüfuslu bir şehirdir. Zengin bir ziraat bölgesinin ortasında olup saat ve sigara makineleri endüstrisiyle tanınmıştır. Ehemmiyetli bir hayvan pazarıdır.

LANCASTER* İngiltere'ye Dördüncü, Beşinci ve Altıncı Henry'leri kıral olarak veren bir hanedandır.

LANCE* «lâns ok.», George (1802 - 1864). İngiliz ressamı. Essex kontluğunda doğmuştur. Meyva resimlerindeki kuvvetli sanatiyle tanınmıştır. Eserlerinden birçoğu National Gallery'dedir.

LANCEROTE* bk. Lanzarote.

LANCHESTER* «lançestır ok.» İngiltere'nin Durham kontluğunda 34.000 nüfuslu bir şehirdir. Kömür madenleri ve kereste fabrikaları vardır.

LANCİANİ* «lânçani ok.», Rodolfo - Amadeo (1847 - 1929). İtalyan arkeolog ve topoğrafyacı. Roma'da doğmuş ve orada ölmüştür. «Roma Hafriyatı Tarihi» müellifi olup tarihî Roma şehrinin 46 paftalık bir plânını da çizmiştir.

LANCİANO* «lânçano ok.» İtalya'nın Chieti eyaletinde 20.000 nüfuslu bir şehirdir. Bağlariyle meşhurdur. Tarihî adı Anxanum'dur.

LANCRET* «lânkre ok.», Nicolas (1690 - 1743). Fransız ressamı. Paris'te doğmuş, orada ölmüştür. Kendisini Wateau ayarına çıkaran «Fêtes Galantes» tablosu meşhurdur. Başlıca eserleri arasında «Dünyanın Dört Bucağı», «Âşıkane Sohbet», «Musiki Dersi» sayılabilir.

LAN - ÇEU* (veya Lan - Şan - Fu) Çin'in batısında, Kan - Su eyaletinin başkenti olup Çin seddi yakınlarında ve Hoang - Ho nehri üstündedir. 450.000 nüfusu olan bu şehir; Tibet, Moğolistan ve Türkistan yolları ortasında olduğu için, ehemmiyetli bir ticaret merkezidir. Top dökümhaneleri, koyun ve deve yününden dokuma endüstrisi, ipek, gümüş ve bakır, kürk ve çay ticareti vardır. Civarındaki kömür madenleri işletilmektedir.

LANDAU* Almanya'da Bavyera (Palatinat) da 18.000 nüfuslu tarihî bir şehirdir. Demir izabe fırınları ve dokuma makineleri endüstrisi vardır.

LANDER*, Richard Lemon (1804-1834). İngiliz kâşifi. Truro'da doğmuştur. Batı Afrika'ya müteaddit keşif seyahatleri ve bunlara ait eserleri vardır. İngiltere hükümeti tarafından kardeşi John (1807 - 1839) ile birlikte Nigeria nehrinin alt kısımlarını keşfe gönderilmiş, orada yerliler tarafından öldürülmüştür.

L A N D E S* (Land'lar) «lând ok.» Fransa'nın eski Gaskonya eyaletinde 9.364 kilometre yüzölçümlü ve 248.395 nüfuslu bir departmandır. Biri Atlantik boyunca uzanan ovalar ve kumsallardan ibaret, diğeri de içeride nehirlerin yardığı yaylaları ihtiva eden tabii iki kısma ayrılır. İklimi yumuşak ve yağmurludur. Başlıca zenginliği orman ve ormancılıktır. Buğday, tütün, mısır ve üzüm de yetiştirir. Balı meşhurdur. Bir hayli madenleri olup çoğu işletilmektedir.

LANDESHUT* (Polonya dilinde Kamieniogora) Eskiden Alman, bugün bir Polonya (Silezya) şehridir. Bober nehri üstünde olup 15.000 nüfusludur. Dokuma tezgâhları vardır.

LANDİ*, Stefano (1590 - 1655 e doğru) Roma ekolü bestekârlarındandır. Operaya yeni bir tarzda anlayışiyle Onyedinci Asırda İtalyan opera sanatına bir yenilik getirmiştir. Başlıca eserleri «Orfeo'nun Ölümü» ve «San Alessio» operalarıdır.

LANDİNO*, Francesco (1325 - 1347). İtalyan bestekâr ve şairi. Floransa'da doğmuş, orada ölmüştür. Ondördüncü Yüzyılın «ars nova» (yeni sanat) ve org üstatlarındandır.

LANDİS*, Kensaw Mountain (doğ. 1866). Amerika adliyecilerindendir. Standard Oil kumpanyasını 29.000.000 dolâr cezaya mahkûm etmekle şöhret kazanmıştır.

LÄNDLER «lendler ok.» Al. i. Güney Almanyada oynanan kıvrak halk dansı. Bu dans valsin babası sayılır. Schubert'in bu nevide çok güzel musiki parçaları vardır. [Ländler]

LANDO (veya landon) Fr. i. Dört tekerlekli, icabında açılır kapanır çift körüklü geniş araba. Adını Palatinat'nın Landau şehrinden almıştır. [Landau]

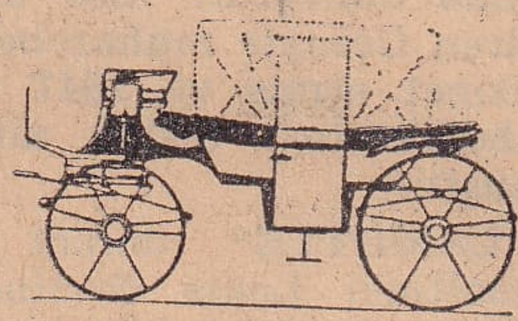

Lândo

LANDOLE Fr. i. Açılır kapanır tek körüklü, kapılı ve camlı küçük lândo. [Landaulet]

2 - Arka yarısı açılır kapanır körüklü ve ön yarısı sabit çatılı otomobil tipi. [Landaulet (automobile)]

LANDOLT*, Hans (1831 - 1910). Aslen İsviçreli, Alman kimyacısı. Zurich'te doğmuş, Berlin'de ölmüştür. Fizikî kimyayı ilk yaratanlardandır.

LANDOR*, Walter Savage (1775-1864). İngiliz edip ve şairi. Ipsley - Court'ta doğmuş, Floransa'da ölmüştür. Felsefi ve siyasi mevzulardaki «Hayalî Konuşmalar» adlı eserinin birinci serisini 1824, ikinci serisini 1829 da yazmış ve 1846 da bunlara üçüncü bir seri ilâve etmiştir. Shakespeare üzerine de bir kitabı vardır.

§ Torunu Henry - Savage (1865-1924) Tibet'i dolaşmış ve yazdığı «Yasak Memleket» adlı eser pek büyük bir muvaffakıyet kazanmıştır. Henry Floransa'da doğmuş ve orada ölmüştür.

LANDOWSKİ*, Paul-Maximilien (doğ.

1875). 1900 Roma büyük mükâfatını kazanmış Fransız heykeltıraşı. Paris'te doğmuştur. Başlıca eserleri «Kabil'in Oğlu» ve «Yedekçi» dir.

LANDSBERG* Evvelce Alman (Doğu Prusya), şimdi bir Polonya şehri. Warthe nehri üstünde olup nüfusu 48.000 dir. Yünlü dokuma, kâğıt ve makine endüstrisi vardır.

LANDSEER* «lândsir ok.», Edwin-Henry (1802 - 1873). İngiliz ressam. Londra'da doğmuş, gene orada ölmüştür. Son derece canlı hayvan ve bilhassa köpek resimleriyle meşhurdur.

LANDSHUT* Aşağı Bavyera'da İsar nehri üstünde ve Münich'in 54 kilometre kuzey doğusunda 31.000 nüfuslu bir şehirdir. 1809 da Napoléon Avusturyalıları burada mağlûbetmiştir. Makine, halat, sigara, kimyevi ecza, kasa ve bira endüstrisi vardır.

LANDSKRONA* İsveç'in Malmöhus eyaletinde Sound nehri üstünde 22.000 nüfuslu bir deniz şehridir. Gemi tezgâhlariyle tanınmıştır. 1667 de İsveç donanması burada Danimarka donanmasına karşı büyük bir zafer kazanmıştır.

LANDSTEİNER* «lândştayner ok.», Karl (doğ. 1868). Amerikalı biyolojist. Viyana'da doğmuştur. Kan nakli üzerindeki çalışmalariyle tanınmıştır. 1930 Tıp Nobel mükâfatını kazanmıştır.

LANE* «leyn ok.», Edward William (1801 - 1876). İngiliz müsteşrik. 1825 - 1828, 1833 - 1835, 1842 - 1849 yıllarında üç defa Mısır'a gitmiş, birçok araştırma ve incelemelerde bulunmuştur. «Arabistan Geceleri» ni ingilizceye çevirmiştir. Otuz yıllık çalışmasının mahsulü olan arapça lûgati, ölümü üzerine yarıda kalmıştır.

LÂNE Far. i. [لانه] Kuş yuvası: (Âfet-i fetretten olmaz hâne-i vuslat tehi — Bülbül anınçün nihal-i gülde yapmaz lâneyi. Esat Muhlis Paşa). [Nid]

2 - mec. Ev, mesken: (Saray-ı cenneti lânende görsen olmaz mı? — İçinde zevk taşıyan kalb için bu az mı? Mehmet Akif). [Maison, demeure]

LÂNET Ar. i. [لعنت] (Halk dilinde: Nalet) Allahın af ve merhametinden mahrumiyet, ilenç. Ar. Nefrin. [Malédiction]

2 - Dinden koğma, aforoz. [Anathème]

3 - mec. Evlilik için bağlılık. Ar. Nikâh, akid: (Lânet halkası boğazına geçmiş). [fig. Contrat de mariage]

4 - s. Lânetli. Ar. Melûn, lâin, merdut, menfur. [Maudit, e]

§ Lânet etmek: Lânete uğramasına dua etmek. [Maudire]

§ Lânet-i Hak: Allahın lâneti. [Malédiction de Dieu]

§ Lânet-i ilâhi: bk. Lânet-i Hak.

§ Lânet-i rabbanî: bk. Lânet-i Hak.

§ Lânet-i samedanî: bk. Lânet-i Hak.

§ Lânet okumak: bk. Lânet etmek.

§ Lânet olsun: Beddua. [Que Dieu le maudisse]

LÂNETLEME i. Lânet ve nefrin. [Malédiction]

2 - Dinden koğma, aforoz etme. [Anathématisation, excommunication]

3 - s. Ar. Melûn. [Maudit, e]

§ Dinden koğulmuş, aforoz edilmiş. [Anathématisé, e; excommunié, e]

LÂNETLEMEK f. bk. Lânet (etmek).

2 - Dinden koğmak, aforoz etmek. [Anathématiser, excommunier]

LÂNETLİ s. Allahın af ve merhametinden mahrum sayılan, nefret edilen. Ar. Lâin. [Maudit, e]

2 - Dinden koğulmuş, aforozlu. [Anathématisé, e]

LANFRANCO* «lânfranko ok.», Giovanni (1581 - 1647). İtalyan ressam. Parme'de doğmuş, Roma'da ölmüştür. Carraci'nin talebesi olup Napoli kilisesinde San Gennaro şapelinin kubbe resimlerini yapmıştır.

LANG*, Andrew (1844-1912). İngiliz edibi. Selkirk'te doğmuş ve Deeside'de ölmüştür. Efsaneler ve folklor üzerindeki inceleme ve eserleriyle tanınmıştır. Ondokuzuncu Asır sonunun birinci sınıf klâsik muharrirleri arasında yer almıştır. Yunan, Fransız ve İngiliz edebiyatı, antropoloji, mitoloji ve folklor, İskoçya tarihi, telepati ve ruhiyat gibi birçok mevzularda salâhiyet sahibi olmakla şöhret bulmuştur. Edebiyata ve tarihe ait birçok eserleri arasında başlıcaları «Eski Fransa'nın Şarkı ve Şiirleri», «Mavi Çinde Şarkılar», «Saçma Şarkı ve Şiirler», «Moda Kafiyeler», «Yeni Toplanmış Kafiyeler», «Efsane», «Âdet ve Efsane», «Dinde Âyin» v.s. dir.

LÂNGAROZ i. (Lât. langurio'dan) İri ve uzun boylu adam. [Homme robuste et de très haute taille]

LÂNGDÖŞA Fr. i. («Kedi dili» anlamında olan bu kelime pastacı ve bisküici terimi olarak dilimize girmiştir). Uzun ve yassı bisküvi. [Langue - de - chat]

LANGE*, E. A. (1828 - 1875). Alman filozofu. Wald'da doğmuş, Marburg'da ölmüştür. Başlıca eseri «Materyalizmin Tarihi» dir.

LANGELAND* Baltık denizinde Fionie ve Laaland adaları arasında Danimarka'ya

ait bir adadır. 288 kilometre kare yüzölçümlü ve 20.000 nüfuslu olup orman ve otlakları çoktur. Ehemmiyetli miktarda sığır yetiştirir.

LANGENBİELAU* Doğu Prusya Silezyasında 20.000 nüfuslu bir Alman şehri olup pamuk ve yünlü dokuma endüstrisi ve kireç ocakları vardır.

LANGENSALZA* Prusya'nın Saxe eyaletinde Salza nehri üstünde 12.700 nüfuslu bir Alman şehri olup iplik ve çuha endüstrisi ve civarında birçok maden suları ve kaplıcalar vardır.

LANGERFELD* Prusya'nın Vestfalya eyaletinde 11.500 nüfuslu bir Alman şehri olup makine ve dökme imalâtı vardır.

LANGEVİN* «lânjöven ok.», Paul (1872 - 1946). Fransız fizikçi. Paris'te doğmuş ve orada ölmüştür. Magnetizma, ültra sesler, ışıma, bağıntılık (izafiyet) üzerine birçok eserleriyle tanınmıştır.

Langevin

LANGHANS*, Karl (1732 - 1808). Alman mimar. Landeshut'ta doğmuştur. Berlindeki meşhur Brandeburg kapısının mimarıdır.

LÂNGIR LÛNGUR b. zf. Kaba maden sesini anlatır: Kova lângır lûngur kuyuya iniyor. [Adv. Exprimant un son bruyant métallique]

2 - Kaba saba ve gürültülü sözü anlatır: Lângır lûngur söylemek onun âdetidir. [Exprime une conversation tenue à très haute voix et sans aucune éloquence]

3 - Köylülerinki gibi konuşmayı anlatır: Senin gibi bir şehirli lângır lûngur konuşmamalı. [Exprime une prononciation à la manière des paysans]

LANGLAND*, William (332 ye doğru-1400 e doğru). İngiliz şair. Shrophsire'de doğmuştur. «Çiftçi Piers'in Hayali» adında imalarla dolu bir şiir kitabının muhtemel müellifidir. Din ve siyaset ıslahatçılarının pek değer verdikleri ve çok taklid-ettikleri bir şairdir.

LANGLÈ* (1763 - 1824). Fransız oryantalist (müsteşrik). Doğu lisanlarından birçoğunu öğrenmiş olup Timurlenk'in sivil ve askerî idare usulü hakkında bir kitap yazmış, hintçeden bâzı eserler tercüme etmiş ve Amyot'un tatarcadan fransızcaya lûgatini neşretmiştir.

LANGLEY*, Samuel Pierpont (1834 - 1906). Amerikalı astronom ve fizikçi olup uçak plâncılarının da ilklerindendir. Roxbury'de doğmuş, Aiken'de ölmüştür. Bilhassa güneş ışıması üzerindeki eserleriyle tanınmıştır. 1896 da motorlu bir uçak modeli inşa ve onunla dikkate değer tecrübeler yapmıştır. Ölümünden sonra aynı model başka motorlarla tecrübe edilip tayyareciliğin o zamanki gelişmesine faydalı olmuştur.

LANGLOİS* «lângluva ok.», Jean - Charles (1789 - 1870). Fransız subay ve ressamı. Beaumont-en-Auge'de doğmuş, Paris'te ölmüştür. «Eylau Muharebesi», «Navarin Muharebesi», «Malakoff'un Zaptı» gibi birçok askerî tablolar yapmıştır.

LANGMUİR* «lângmiyur ok.», Irving (doğ. 1881). Amerikalı fizikçi ve kimyacı. Brooklyn'de doğmuştur. Birleşme değeri (kıymeti ittihadiye), atom bünyesi, atomik idrojen v.s. üzerine değerli araştırmalariyle tanınmıştır. Atomik idrojenin kâşifidir. 1932 Nobel kimya mükâfatını kazanmıştır.

Langmuir

LANGREO* İspanya'nın Oviedo eyaletinde 44.000 nüfuslu bir şehirdir. Maden eritme ocakları, elbise fabrikaları, civarında kömür ve demir madenleri vardır. Meyvacılığı da ehemmiyetlidir.

LANGRES* «lângr. ok.», Fransa'da Yukarı Marne'da arondisman merkezi ve Marne nehri kaynakları yakınında büyük bir kaya üzerine kurulmuş 10.000 nüfuslu bir şehirdir. Tarihî adı Andematunum'dur. Bıçakları meşhurdur. Diderot bu şehirde doğmuştur.

LÂNSTAFİT Fr. i. Magnezyumun flüorısı saçan doğal (tabii) silisatı. [Langstaffite]

LANGUEDOC* «lângdok ok.» Fransa'da ok (oc) dili memleketlerinin bir kısmı hakkında kullanılan tarihî terimdir. Languedoc Akdeniz kıyısiyle Rhône nehrinin sağ kıyısı arasında yer alır.

LANGUET* «lânge ok.», Hubert (1518-1581). Fransız diplomat ve muharriri. Başlıca eseri olan «Zalimlerden İntikam» fikir hürriyeti ve kırallar karşısında halkın hakkı üzerine cüretli teorilerle doludur.

LÂNGUST i. Zo. Bütün denizlerde bulunan yürür onayaklı kabuklular cinsi. eskt. Makassız ıstakoz. Lângust'un ıstakozdan farkı iki ön ayağının makassız ve duyarga (anten) larının uzun ve kuvvetli olmasıdır. Derin denizlerde pek büyük

olanları vardır. Atlântik'te pek bol olup kayalık yerleri sever ve ölmüş deniz hayvanlariyle beslenir. Eti lezzetli olup ıstakoz gibi kaynar suda haşlanmakla pişirilir. [Langouste]

LÂNJİT Fr. i. Suyu giderilmiş bakırın doğal (tabii) sülfatı. [Langite]

LANMAN*, Charles Rockwell (doğ. 1850). Amerikan oryantalist (müsteşrik) ve sanskritçe profesörü. Norwich'te doğmuştur. Bâzı Amerika üniversitelerinde, bilhassa Harvard Üniversitesinde Sanskrit dili profesörlüğü etmiştir. 1889 da Hindistan'a giderek bu üniversite için Sanskrit ve Prakrit dillerinde 500 el yazması eser toplamıştır. Her iki dilden birçok tercümelerinden başka «Sanskritçe Okuma ve Kelime Kitabı» vardır.

LANNES* «lân ok.», Jean, duc de Montebello (1769 - 1809). Fransa mareşali ve Napoléon'un belki de en iyi generali. Lectoure'de doğmuş, Viyana'da ölmüştür. Montebello, Marengo, Austerlitz muharebelerinde büyük yararlıkları olmuş, Friedland zaferlerini sağlamış, 1809 da Saragosse'u zaptetmiştir. Aynı senenin 22 mayısında Essling Muharebesinde iki ayağını kıran gülle ile yaralanmış ve bu yüzden ölmüştür.

LÂNOLEİN Fr. i. Susuz yün yağına yüzde 25 su karıştırmak suretiyle elde edilen madde (cilt hastalıkları ilâçlarında kullanılır). [Lanoléine]

LÂNOLİN Fr. i. Yapağıdan çıkarılan ve bâzı merhemlerin yapılmasında kullanılan sarımtırak yumuşak, yağlı bir madde, 42 derece suda, benzin ve eterde erir; kokmaz. [Lanoline]

LA NOUE* «lâ Nu ok.», François de (Demir kollu diye tanınmıştır) (1531 - 1591). Fransa'da din muharebelerine karışmış ve ağır surette yaralanmış bir Protestandır. Zamanı ve bu muharebeler bakımından dikkate değer olan «Siyasi ve Askerî Nutuklar» adlı bir eseri vardır.

LANSBURY* «lânsböri ok.», George (doğ. 1859). İngiliz işçi lideri. İngilterede sosyalist propagandacıların ilklerindendir. İkinci işçi kabinesinde (1929-1931) çalışma bakanı, 1927-1928 ve 1932 de İşçi Partisi resmî lideri olmuştur.

LANSDOWNE* «lânsdôn ok.», William P. F. Marquis of (1737 - 1805). İngiliz devlet adamı. Dublin'de doğmuş, Londra'da ölmüştür. Amerika, sonra Fransa ve İspanya ile barış antlaşmalarını akteden adamdır.

LANSDOWNE*, Henry P. F. Marquis of (1780 - 1863). İngiliz devlet adamı. Liberal partisinin elli seneden fazla liderliğini yapmış ve 1830, 1835, 1846 yıllarında üç defa başbakan olmuştur.

LANSDOWNE*, Henry C. K. Marquis of (1845 - 1927). İngiliz devlet adamı. Londra'da doğmuş, İrlânda'da Clonmel'de ölmüştür. Kanada umumi valiliğinde, Hindistan kıral vekilliğinde, İngiltere savunma bakanlığında bulunmuş, 1900-1905 te dış işleri bakanı olmuştur. Bu mevkide İngiltere - Japonya itifakını hazırlamış ve İngiltere - Fransa anlaşmasını yapmıştır. 1917 de Almanya ile bir uzlaşma barışı için faal bir mücadele açmıştır.

LANSİNG* Amerika Birleşik Devletlerinde Michigan'ın başkentidir. Grand River üstünde 80.000 nüfuslu olan bu şehrin otomobil, otomobil yedek parçaları, elektrik malzemesi, tarım aletleri endüstrisi ve ehemmiyetli kereste ticareti vardır.

LANSİNG* Robert (1864 - 1928). Amerika devlet adamı. Başkan Wilson zamanında dış işleri bakanlığı yapan bu zat, Şili ve Peru devletleri arasında Tacna eyaleti etrafında çıkan ihtilâfın hakeme havalesi sırasında (1923-1925) Şili'nin müşavirliğini yapmıştır.

LÂNSİYE Fr. i. 1836 da Paris'ten çıkmış, sekiz kişi ile oynanır bir danstır. Aslı, İngiltere'den Paris'e getirilmiş bir kadrildir. Zamanında, İstanbulun kibar muhitlerinde de rağbet bulmuştu. [Le quadrille des lanciers, (ou absolument) les lanciers]

LÂNTAN Fr. i. Kim. Simgesi «La», elektron sayısı 57, atom ağırlığı 139 ve yoğunluğu 6,1 olan beyaz, kolay işlenir, fakat tel olmıya elverişsiz, az bulunur bir maden. Lântan tuzlarından bâzıları havagazı lâmbası gömleği imalinde kullanılabilir. [Lanthane]

LÂNTANİD Fr. i. Havagazı lâmbası gömleği imalinde kullanılır bâzı madenlere verilen genel addır ki bunların birincisi lântan (bu kelimeye bk.) dır. [Lanthanide]

LÂNTANİT Fr. i. Kim. Lântan (bu kelimeye bk.) ın su ile kaynaşmış karbonatı. [Lanthanite]

LANTİER* «lântye ok.», Etienne François (1734 - 1826). Fransız edibi. Marsilya'da doğmuş ve orada ölmüştür. «Antênor'un Yunanistan'a Seyahati» adlı eseri pek büyük bir muvaffakıyet kazanmış ve hemen bütün dillere tercüme edilmiştir.

LÂNTOPİN i. Afyonda bulunan alkaloid'e verilen addır. [Lantopine]

LANUS* Arjantin cumhuriyetinin Rio'lar arasında 39.000 nüfuslu bir şehridir.

LANZAC DE LABORİE* «lânzac dö

lâbori ok.», Léon de (1862 - 1935). Fransız tarihçi. Paris'te doğmuş, orada ölmüştür. Modern Fransa hakkındaki kitaplariyle tanınmış olup bir de sekiz ciltlik «Napoléon Devrinde Paris» adlı eseri vardır.

LANZAROTE* Kanarya adalarından biri olup takımadanın kuzey doğusundadır. Yüzölçümü 1.060 kilometre, nüfusu 20.000 dir. Başkenti ve limanı Arreci şehridir.

LANZİ*, Luigi (1732 - 1810). İtalyan arkeolog. Treia'da doğup Floransa'da ölmüştür. Birçok dillere çevrilmiş olan «İtalya Resim Tarihi» adlı eseriyle tanınmıştır.

LAOAG*, Filipin (Phillipine) takımadasının Luzon adasında 43.000 nüfuslu bir şehirdir. Denizaşırı pirinç, mısır, şeker ve tütün ticareti vardır. Havalisinde geniş ölçüde pamuk yetiştirilir.

LAOCOON* «lâokon ok.» Mit. Efsaneye göre Truva'lı bir rahip olup Priam ve Hecuba'nın oğludur. Yunanlıların sahile bıraktıkları meşhur tanta atı şehirlerine sokmamayı Truvalılara tavsiye etmiştir. Sözü dinlenmemiş; bununla beraber Yunanlıların koruyucu tanrıları tarafından gene de cezalandırılmıştır. Tenedos adasından ve dalgalar arasından gelen iki canavar yılan tarafından oğullariyle birlikte yakalanmış ve boğularak ölmüştür. 1506 da Roma'da Titus hamamları yakınlarında bulunup meydana çıkarılan bir grup (heykel) bu hâdiseyi canlandırmaktadır. Halen Vatican'da bulunan bu grup eski Yunan heykeltıraşlığının kuvvetli bir örneğidir.

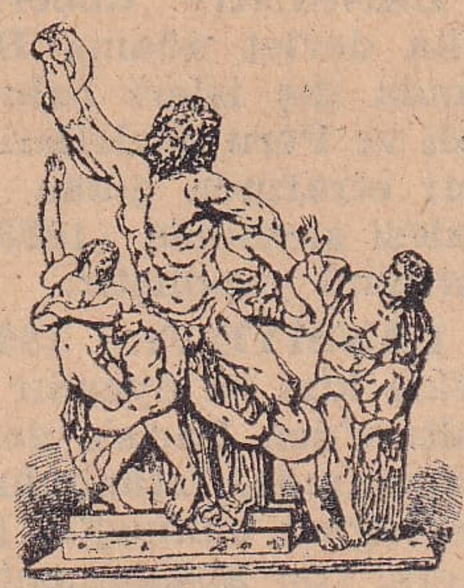
Laocoon heykeli

LAODİCE* (veya Laodike) Suriye'nin ve Büyük İskender'in halefleri devrinde Makedonya'nın kıraliçe veya prenseslerinden bâzılarının adı olup en meşhurları Suriye kıralı İkinci Antiochus'un karısıdır. Kızkardeşini zehirlediği için 240 da idam edilmiştir.

LAODİCÉE* bk. Lattakiye.

LAOİGHİSE* «lâooges ok.» Eire (müstakil İrlânda) de 50.000 nüfuslu bir kontluk. Eski adı Queens Country'dur. Merkezi Port Laoighise (eski adı: Maryborough'dır).

LAOMEDON* Mit. Truva kıralı ve meşhur Priam'ın babası. Gûya Apollon ve Neptune, Truva sur ve kalelerini yapmak için kendisine yardım etmişlerse de onlara vadettiği ücreti vermediği için Apollon vebayı Neptune de dalgaları Truvaya musallat etmiş; Laomedon kâhinlere baş vurmuş, onlar da kızını bir deniz canavarına atmaktan başka çare olmadığını bildirmişler; meşhur kahraman Hercule on iki güzel at karşılığında canavarı öldürmüş ve kızı kurtarmışsa da Laomedon ona da vadettiği atları vermemiş, bunun üzerine Hercule Truva'yı zapt ve tahribetmiş, Laomedon'la çocuklarını öldürmüş, yalnız Priam'ı sağ bırakarak babasının yerine tahta geçirmiştir.

LAON* «lân ok.» Fransa'da Aisne departmanının merkezi olan 17.400 nüfuslu bir şehirdir. Paris'in 149 kilometre kuzey doğusundadır. Onikinci ve Onüçüncü Asırlardan kalma katedral ve kiliseleri vardır. Çivi, deri, bisküvi imal edilir. Civarında zengin bağlar vardır. 1814 martında Napoléon, Blücher kumandasındaki müttefik kuvvetlere burada mağlûbolmuştur.

LAOS* Hindiçinî'de Annam'ın batısında 231.400 kilometre yüzölçümlü ve 1.023.000 nüfuslu bir bölgedir. Başkenti Vien - tiane, başlıca şehri Louang - Prabang'dır. Servet kaynakları kıymetli kereste, kalay, altın, kahve, çay, pirinç, pamuk ve tütündür. Fransa ve Tayland (Siyam) arasında 11 mart 1941 anlaşmasiyle Mekong'un sağ kıyısındaki arazi Tayland'a verilmişse de 1946 da buraları yeniden ilhak edilmiştir. Mayıs 1947 anayasasına göre Laos, Fransa ittihadına dahil, muhtar ve demokratik bir kırallıktır.

LAO - TSÖ* (veya Lao - Tse) (M. Ö. 604 - 518). Çinli filozof. «Tutulacak Yol ve Fazilet Kitabı» (Tâo - Teh - King) nın müellifidir. Hemen hemen tek Tanrı kabul eden ruhani felsefesi, dünya maddelerini hafifsemiye dayanır. Her türlü bâtıl itikatlar ve büyücülükle beslenen mezhebi, Tao dininin veya Taoizm'in temel unsurudur.

LÂP* Arnavutların ayrıldığı iki koldan Toskalara mensup bir kısımdır ki diğer Arnavutlardan fazla eski ahlâk ve âdetlerini muhafaza edip çoğu çobanlıkla geçinirler. Çok cesur ve şiire ziyade istidatlıdırlar.

LÂP zf. Hamurumsu ve ağırca bir şey düştüğü vakit çıkan sesi ifade eder. [Onomatopée qui imite le bruit d'une chose molle et lourde qui tombe]

LÂP zf. bk. Lârp.

LÂPA i. Unlu tanelerin su ile kaynatılarak bulamaç kıvamına getirilmiş şekli: Pirinç lâpası, bulgur lâpası. [Bouillie épaisse d'aliments farineux]

2 - Bâzı tohum, çiçek veya yaprakların su ile kaynatılarak bulamaç kıvamına getirilmiş şekli ki yakı olarak kullanılır: Keten tohumu lâpası, hatmi lâpası. [Cataplasme]

3 - Lâpa kıvamında olan her şey. [Tout ce qui a la consistance]

§ Lâpa gibi: Yumuşak ve gevşek, sölpük. [Mou, molle]

§ Lâpa vurmak: Tedavi maksadiyle lâpa koymak. [Appliquer une cataplasme]

§ Turşu lâpası: İnce kıyılmış lâhana turşusu ile yapılan pirinç lâpası. [Bouillie de choux au vinaigre et de riz]

LÂPACI s. Lâpa yemesini seven. [Qui aime la bouillie dite «lâpa» et en mange beaucoup]

2 - mec. Vücutça toplu olduğu halde kuvvetsiz olan: Kalıbına bakmayın, lâpacının biridir. [Languide]

LÂPACILIK i. Vücutça toplu olduğu halde kuvvetsizlik. [Langueur]

LÂPALANMAK f. Lâpa gibi koyulaşmak, lâpa haline gelmek. [Devenir consistant]

LA PALİCE* (veya La Paliane) «lâ palis ok.», Seigneur de (1470 e doğru - 1525). Birçok muharebelerde bulunmuş ve Pavie Muharebesinde ölmüş bir Fransız subayıdır. Askerlerinin hakkında yazdıkları şarkıdaki «ölümünden bir çeyrek önce yaşıyordu» sözü, onun son nefesine kadar döğüştüğünü göstermek için söylenmişti. Fakat gitgide mânasını kaybederek bir bönlük ifadesi olarak kabul edilir ve birçok milletlerin dil ve edebiyatında açık hakikatler için «La Palice hakikati» tâbiri kullanılır oldu.

La Palice

LÂPA LÂPA zf. Yassı iri taneler halinde. [À gros flocons]

2 - Lâpa lâpa kar yağmak. [La neige tomber à gros flocons]

LA PAMPA* Orta Arjantin'de, güneyinden Rio Colorado ile sınırlanan 141.903 kilometre kare yüzölçümlü ve 147.713 nüfuslu bir bölgedir. Ormanları, birçok göl ve akar suları, zengin otlakları vardır. Geniş ölçüde eşek, katır, keçi, koyun, sığır, beygir ve domuz yetiştirilir. Buğday ve yulaf mahsulü ehemmiyetlidir. Başkenti Santa Rosa de Toag'dır.

LAPARRA*, Raoul (1876-1943). Fransız bestekârı. Bordeaux'da doğmuştur. «Habanera», «Jota» gibi eserleri vardır.

LÂPAS i. Hayvanların bağlandığı gölgelik. [Ombrage sous lequel ou fait reposer les animaux domestiques]

LÂ PAZ* Bolivya cumhuriyetinin başkenti. Titicaca gölünün 45 kilometre güney doğusunda, La Paz nehri üstünde ve denizden takriben 4.000 metre yükseklikte bir şehirdir. 40 tepe üzerine kurulmuş olan şehrin 20 köprüsü vardır. 1548 de kurulmuş, 1898 de başkent olmuştur. Yaz mevsimi kısa ve soğuktur. Bir üniversitesi, iki müzesi, bir mineraloji müzesi, bir kitap sarayı ve bir güzel katedrali vardır. İki demiryoliyle Pasifik'in kıyısına, bir demiryoliyle de Arjantin başkentine bağlıdır. Nüfusu 301.000 dir.

LA PAZ* Bolivya cumhuriyetinde, kuzey batıda 919.000 nüfuslu bir departmandır. Yüzölçümü 105.376 kilometre karedir. Patates, arpa, buğday, mısır, meyva, tütün, şekerkamışı, kakao, portakal yetiştirilir. Meşhur Corocoro bakır madeni de bu departmandadır.

LÂPÇIN i. Ayağa giyildikten sonra gaytanla bağlanan ökçesiz mest. Lâpçının üstüne kundura giyilirdi. [Bottines de maroquin sans talons sur lesqelles on portait de lourds souliers]

Lâpçın

LA PÉROUSE* «lâ peruz ok.», Jean François, comte de (1741 - 1788). Fransız gemicisi. Albi civarındaki Gua'da doğmuştur. Onaltıncı Louis tarafından keşif seyahatine memur edilmiş, o da yanında birçok âlimler olduğu halde iki gemi ile Fransadan hareket etmiştir. Kendisi ve bütün mürettebatı Melânezya'da Vanikoro adası yerlileri tarafından öldürülmüştür. Dumont d'Urville tarafından bulunarak Fransaya getirilen gemilerinin anakzı Louvre'da deniz müzesinin bir salonunda bulunmaktadır.

La Pérouse

LAPİDE* «lâpid ok.», Cornelius a (1566 - 1637). İncil tefsiriyle şöhret bulmuş Belçika'lı bir oriyantalist ve din âlimidir.

LÂPİLLİ i. Kaba bir çeşit volkan külü. [Lapilli]

LÂPİNA i. Parlak kırmızılı yeşilli, güzel görünüşlü, yüzgeçleri dikenli, eti makbul olmıyan bir çeşit balık. [Labrus lapina (poisson)]

Lâpina balığı

LÂPİTLER* [Lapithes] Mit. Tesalya'nın mitolojik bir kavmi. Lâpit'ler beygirleri terbiye etmekle ve bilhassa yarısı insan, yarısı at olan

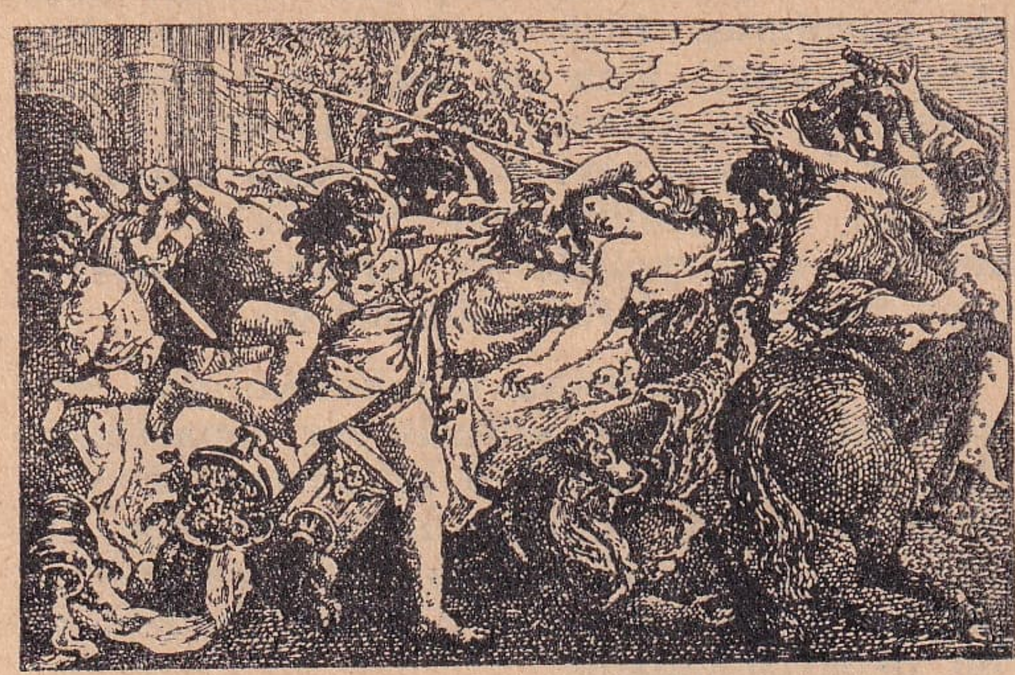

Lâpitler'le Kentoros'ların savaşı (Rubens'den)

mahlûklar (Kentoros) a karşı muharebeleriyle meşhurdurlar. Kıralları Pirithœs'un düğününde Kentoros'lar sarhoşlukla kadınlara hakaret edince müthiş bir kavga çıkmış ve Lâpit'ler Kentoros'ları hezimete uğratmışlardır. Bu savaş, birçok sanat eserlerine mevzu olmuştur.

LAPLACE* «lâplas ok.», Pierre Simon, Marquis de (1749 - 1827). Meşhur Fransız matematikçi ve astronom. Beaumont - en - Auge'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Bir çiftçinin oğludur. Bilhassa göksel mekanik meseleleriyle uğraşmış; Newton, Halley, Clairant, D'Alembert gibi bilginlerin evrensel çekimin neticeleri hakkındaki dağınık yazılarını bir düstur külliyatı haline sokmuş; gezegen (seyyare)ler hakkında kendi adını taşıyan bir sistem meydana getirmiştir. Ayın hareket değişiklikleriyle, Jüpiter ve Satürn gezegenlerinin sarsımiyle, Jüpiter'in uydu (peyk) ları teorisiyle, Satürn halkasının dönme süratiyle, kuyrukluyıldızların hareketiyle, gelgit (med ve cezir) le ilgili bilgilere yenilikler ekliyen eserleri vardır. Buffon'un ortaya attığı fikre aykırı olarak, dünyanın, en eski astronomi gözlem

Laplace

(rasat) lerinden bu yana hissedilir derecede soğumadığını ispat etmiştir. Kendi adını taşıyan elektromagnetizma kanununu da keşfetmiştir. «Fransa'nın Newton'u» lâkabı verilen Laplace 1795 te Fen ve 1816 da Fransız Akademilerine girmiştir.

LÂP LÂP zf. Kedi, köpek gibi hayvanların bir şey içerken veya yalarken çıkardıkları sesi anlatır. [Onomatopée qui imite le bruit d'un léchement]

LA PLATA* Arjantin cumhuriyetinde Buenos Aires eyaletinin başkenti. Plânı Washington'unkinden kopya edilmiş olan şehir 1882 yılında kurulmuş olup Santiago nehri üstünde ve 247.000 nüfusludur. Demiryoliyle bağlı bulunduğu Buenos Aires'e 10 kilometre mesafededir. Güzel resmî binaları, tiyatroları, kitap sarayı, jeoloji ve arkeoloji bakımından çok zengin müzesi, rasathanesi, üniversitesi vardır. 1925 te kurulan ve günde 3.000 tona yakın ham petrol tasfiye eden tasfiyehanesi dünyanın en büyük tesislerinden biridir. Hububat ihraceder.

LA PLATA* bk. Sucre.

LA PLATA* Parana Rio de ve Uruguay nehirlerinin Arjantinle Uruguay arasında meydana getirdiği bir halicin adıdır. Buenos Aires ve Montevideo şehirleri bu haliçtedir. Haliçin ağzı 230 kilometre genişliğindedir. İkinci Dünya Savaşında Alman cep kruvazörü Graf von Spee, İngiliz harb gemileri tarafından bu haliç ağzında intihara mecbur edilmiştir.

LÂPLIK* Arnavutluğun Lâplar'la meskûn kısmı ki başlıca Avlonya civarıdır. bk. Lâp.

LÂPON* (veya Lâponyalı) Lâponya halkından veya aslen oralı olan. Ural - Altay soyundan olan Lâponlar Avrupanın en kısa insanlarıdır. Boyları 1,20 ile 1,50 metre arasındadır. Adaleli olmamakla beraber yorgunluğa mütehammildirler. Dağ Lâponları en yapılılarıdır ve göçebe olanlardır. Lâponların elmacık kemikleri çıkık, ağızları geniş, gözleri ufak ve çekik, burunları yassıdır. Nazik, zararsız, konuksever, şiddet ve cinayet bilmez insanlardır. Finlândiya'da, kehanet ve büyücülüğe olan inançları henüz devam etmektedir. Lâponların hepsi Hıristiyan olup Protestan veya Ortodoksturlar. Dilleri bir Fin diyeleğidir. Müterakki bir Lâpon kolonisi Alaska'ya yerleşmiştir. [Les Lapons]

LÂPONCA i. Lâponların konuştuğu dil. [Lapon: La langue lapone]

LÂPONYA* (Fr. Laponie; İng. Lapland) Avrupanın kuzeyinde ve en yukarı kısmında geniş bir bölgeye verilen addır. Ahalisi Lâpon (bk. Lâpon) lardır. Lâpon-

yanın siyasi bir mevcudiyeti yoktur ve Norveç, İsveç, Finlândiya ve Rusya arazisine taksim olmuştur. Norveç ve İsveç-

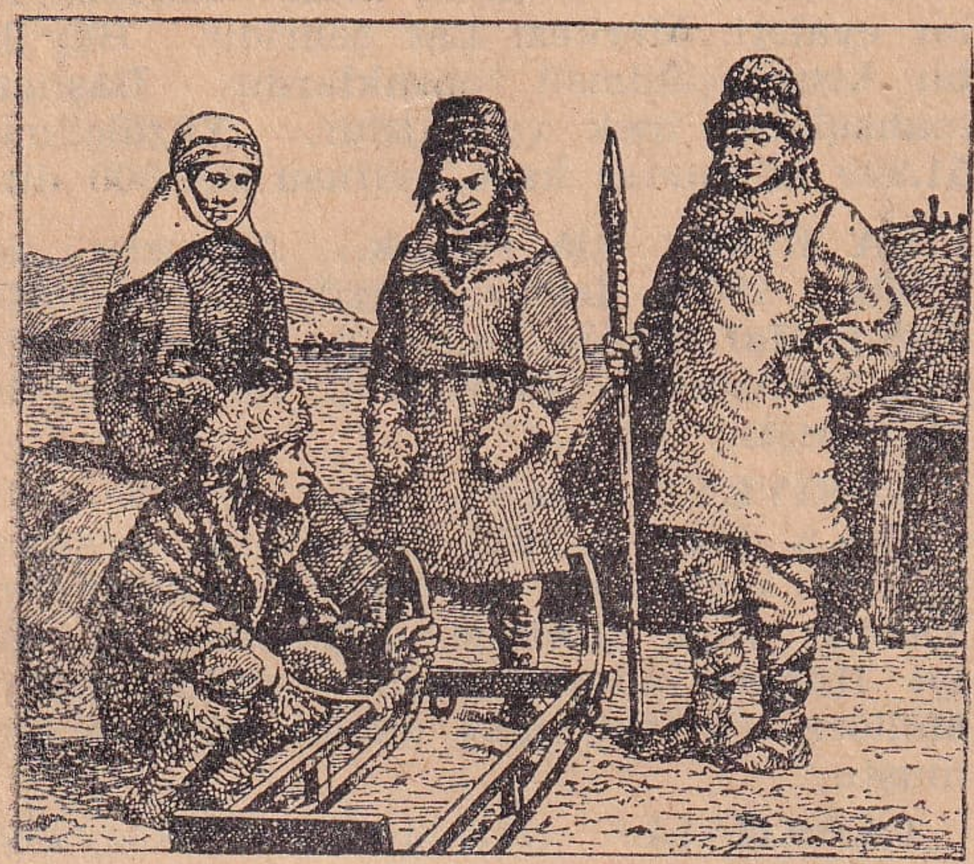

Lâponlar

teki kısım sarp yükseltiler ve fiyortlar, derin buzullar, uzun dağ gölleri ve göllerin beslediği nehirlerden ibarettir. Rusya ve Finlândiya Lâponyası öteki kısmın aşağı taraflarına benzerse de seviyesi daha alçaktır. Burada bataklıklarla Arktık Okyanus'un kısır arazisi daha sıktır; çam ve köknar ormanları çoktur. Kışın yedi sekiz hafta ufukta güneş görünmez ve nispî bir karanlık hüküm sürer. Soğuğu müthiştir. Üç ay süren yazı nispeten ılıktır. Arazisi, üstü 30 santimetre buzla kaplı olduğu için ziraate pek az elverişlidir. Balıkçılığı ehemmiyetlidir. Bakır madenleri ve demir ihtiyatı zengindir. Demir İsveç Lâponyasındadır ve orada yüzde yedisi saf demir olan bir dağdan yılda üç milyon ton istihsal edilir. İsveçliler bu maden yakınında 10.000 nüfuslu ve Kiruna adlı bir şehir kurmuşlardır. Lâponlar «şeytan işi» dedikleri madencilikten hoşlanmazlar. Maden nakliyatı için Botniya körfezinde Lulea'dan Norveç kıyılarında Narvik'e kadar elektrikli demiryolu kurulmuştur. Lâponların sayısı 30.000 olup 19.000 i Norveç'te, 7.000 i İsveç'te, 1.600 ü Finlândiya'da, 2.400 ü Rusyada'dır. Deniz Lâponları balıkçıdırlar. Orman ve nehir Lâponları köylerde otururlar, Ren geyiği beslerler, av ve balık aviyle geçinirler. Göçebe Lâponlar çadırlarda yaşarlar. Lâponya'da Ren geyiklerinin ehemmiyeti, 400.000 sayısıyle ifade edilebilir.

LA PORTE* «lâ port ok.», Amerika Birleşik Devletlerinden Indiana'nın La Porte kontluğunda 18.000 nüfuslu bir şehirdir. Şehrin kuzeyinde çok güzel göller vardır. Bir tarım bölgesi olup yünlü dokuma ve makine endüstrisi vardır.

LÂPPADAK zf. bk. Lârpadak.

LAPRADE* «lâprad ok.», Victor Richard (1812 - 1883). Fransız şairi. Montbrison'da doğmuş, Lyon'da ölmüştür. Şiir kitapları vardır. Şiiri vakur ve yüksektir. 1858 de Fransız Akademisine girmiştir.

LÂPSEKİ* [Lampsaque] Çanakkale vilâyeti ilçelerinden biridir. İlçe merkezi 3.884 nüfuslu Lâpseki (tarihî adı: Lampsacus) boğazın Marmara tarafı ağzı yakınında, Çanakkale'nin 34 kilometre kuzey doğusunda ve Gelibolu'nun 3 deniz mili güneyindedir. 20 köylü merkez bucağından başka 10 köylü Beyçayır ve 14 köylü Umurbey bucakları vardır. Köylerinin nüfusu 20.815 dir (1945 te).

LAQUEDİVES* bk. Lâkkadiv'ler.

LARA* Venezuelâ'nın yirmi küçük devletinden biri. Nüfusu 333.000 olup başkenti Baraquisimeto'dur.

LARA* Meşhur Castille hanedanı. Amcaları Rodrigue tarafından pusuya düşürülüp öldürülen meşhur «Lara'nın Yedi Kıralzadesi» hikâyesi bu hanedandan Gonzalo Gustios (Onuncu Asır) a atfolunur. Bu efsane birçok şarkı, şiir ve sahne eserlerine mevzu olmuştur.

LA RAMÉE* bk. Ouida.

LÂRAYİŞ* (El-Arayiş; Larache) Afrika'da Fas'ın İspanyol himaye bölgesinde, Tanca'nın 70 kilometre güney batısında Atlantik okyanusu üstünde 29.000 nüfuslu bir limandır. 40 kilometrelik bir demiryolunun son istasyonudur. İspanya'ya her gün hava seferleri yapılmakta olup bir de telsiz istasyonu vardır. Hububat, fasulye, yün, deri ve balmumu ihraceder.

LARBERT* İskoçya'nın Stirlingshire kontluğunda 15.000 nüfuslu bir şehirdir. Geniş ölçüde maden kömürü çıkarılır.

LÂRDİT Fr. i. bk. Steatit.

LARDNER*, Ring (1885-1933). Amerikalı edib ve muharrir. Mesleğe gazete muharrirliğiyle başlamış, daha sonra «Beni Tanıyorsun, Al», «Büyük Şehir» gibi çok okunan eserler vermiştir. Münekkitler bütün yazılarını acı hicivlerle dolu bulurlar.

LAREDO* Amerika Birleşik Devletlerinden Texas'da Webb kontluğunun merkezi ve 40.000 nüfuslu bir şehir olup Rio Grande üzerindedir. Meksika ile ticaret merkezi ve turist şehridir.

LÂRENDE* bk. Karaman.

LA REY* (veya Delarey) (1847-1914). Boer generali. İngilizlere karşı Boerler'e komutanlık edenlerden biri olup Transvaal batısında yedi bölgenin müdafaasını tanzim etmiştir.

LÂRGAMENTE İta. zf. bk. Lârgo.

LARGENTİÈRE* «lârjantiyer ok.» Fransa'nın Ardèche departmanında Ligne suyu üstünde arondisman merkezi ve 1.777 nüfuslu bir kasabadır.

LÂRGETTO İta. zf. Mus. Lârgo'dan biraz daha çabuk. [Larghetto]

2 - i. Bu tempoda musiki parçası. [Larghetto]

LARGİLLİÈRE* (veya Largillierre) «lârjilyer ok.», Nicolas de (1656 - 1746). Fransız portre ressamıdır. Paris'lidir. Şaheserlerinden biri Louvre müzesindeki «Ressamın Karısının ve Kızının Portresi» dir.

LÂRGO İta. zf. Mus. Bir parçanın görkemli (ihtişamlı) ve geniş çalınacağını gösterir. [Largo]

2 - i. Bu tempoda musiki parçası. [Largo]

LARGUİLER* «lârgye ok.», Léo (doğ. 1878). Fransız edibi. La Grand - Combe'da doğmuştur. «Şairin Evi», «Gölgeler» gibi şiir kitapîariyle romanları, tenkid ve sanat etütleri, «Tufandan Önce» adlı hâtıraları vardır.

LÂRİ*, Muslihiddin (ölm. 1571). Onaltıncı Asır ortalarına doğru şöhret kazanmış bir âlimimizdir. İran'ın Lâr şehrinde doğmuştur. Celâleddini Devvanî'nin talebesindendir. Hindistan'a giderek Hümayun Şahın himayesini kazanmış, fakat çıkan ihtilâllerden korkarak haç bahanesiyle oradan ayrılmış, hacı olduktan sonra muhtelif şehirleri dolaşarak İstanbula gelmiş, Ebussuut Efendi gibi meşhur âlimlerle tanışmış, onların himayesiyle devlet hazinesinden tahsisat almıştır. Sonra Diyarbakır'a giderek Vali İskender Paşa'nın çocuklarını okutmuş, orava Hüsrevpaşa medresesi müderrisi olarak yerleşmiş ve orada ölmüştür.

§ Gene İran'ın Lâr kasabasından gelmiş tıbba vâkıf bir Lârî daha vardır ki Fatih Mehmedin tabipleri arasında bulunmuştur.

LARİ* İtalyanın Pisa eyaletinde 15.000 nüfuslu bir ticaret şehridir.

LA RİOJA* bk. Rioja.

LÂRİSSA* [Larissa] Eski Yunanistanın Tesalya bölgesinin başlıca şehri. Bugün Lârissa eyaletinin merkezidir. Salambria nehri üzerine kurulmuş olan şehir, Atina'nın 215 kilometre kuzey batısında ve 24.000 nüfusludur. Hububat ticareti vardır. Evvelce Osmanlı İmparatorluğu idaresindeydi ve adı Yenişehirdi, Anadoludaki Yenişehirden ayırmak üzere yakınında bulunan Fener kasabası dolayısiyle Yenişehirfener de denilirdi. 1881 tarihine kadar Osmanlılarda kalan bu şehir o tarihte Yunanistan'a bırakıldı. Minareleri, boş camileri ve Müslüman mezarlığiyle hâlâ bir Türk şehri manzarası arzeder.

LÂRİSTAN* İran'ın, İran körfezinde bir eyaleti. Merkezi Lâr şehridir. Büyük bir kısmı çölümsü topraklardır. Başlıca mahsulâtı ipek ve tuzdur. Yüzölçümü 51.800 kilometre kare, nüfusu 250.000 dir.

LA RİVE* «lâ riv ok.», Auguste de (1801 - 1873). İsviçreli fizikçi. Cenevre'de doğup Marsilya'da ölmüştür. Gazların ısıtma kabiliyetleri üzerindeki tecrübeleriyle tanınmıştır.

LARİVEY* «lârive ok.», Pierre de (1540 a doğru - 1611 den sonra) Fransız tiyatro muharriri ve komedi aktörüdür. Yazdığı veya tercüme ettiği eserlerde en iyi İtalyan muharrirlerini taklidetmiştir. Molière, «Pinti» sinde ondan mülhem olmuştur.

LARKHALL* «lârkhôl ok.» İskoçya'da Lanarkshire kontluğunda 15.000 nüfuslu bir şehirdir. Kömür, demir ve ipek istihsal olunur.

LARKHANA* Hindistan'da İndus aşağı ovasında Sind eyaletinde 17.000 nüfuslu bir şehirdir.

LARNAKA* (veya Tuzla) Kıbrıs adasının başlıca limanı olup adanın güney doğu kıyısındadır. 14.700 nüfusu vardır ve deniz ticareti hayli işlektir. Tarihî adı Citium'dur. Etrafında eski eserler çoktur.

LA ROCHEFOUCAULD* «la roşfuko ok.», François, duc de (1613 - 1680). Fransız mütefekkir ve edibi. Fransa'nın en eski ailelerinden birine mensuptur. Paris'te doğmuştur, gene orada ölmüştür. Ondördüncü Louis'nin sabilik devrindeki dahilî harbde ehemmiyetli rol oynamış, Saint - Antoine semti savaşında geçici bir körlüğe uğramıştır. Hayatının son kısmını sarayda ve zamanının en ileri gelen kadınları arasında geçirmiştir. Madam de la Fayette'in en samimî dostu olmuştur. Sert bir kötümserlik taşıyan «Maximes» (Düsturlar) i şaheseridir. «Hâtıralar» ve «Mektuplar» da bırakmıştır.

La Rochefoucauld

LAROCHEJAQUELEİN* «lâroşjaklen ok», Henri du Vergier de (1772 - 1794). Fransa ihtilâlinde bir kısım kıralcıların başı. 10 ağustos 1792 hâdiselerinde başlarına geçtiği köylülere: «İlerlersem takibediniz, gerilersem öldürünüz, ölürsem intikamımı alınız» demesi meşhurdur.

LA ROCHELLE* «lâ roşel ok.» Fransa'nın, Atlântik kıyısında Charente - Maritime departmanının merkezi. Demiryolu üstünde ve Paris'e 470 kilometre mesafededir. Nüfusu 48.923 dür. Onsekizinci Asırdan kalma katedrali ve limanında üç kulesi vardır. Kereste, sardalya, konyak, tuz imal ve istihsal olunur. Katoliklerle Protestanlar arasında din muharebelerine sahne olmuş bir şehirdir.

LAROMİGUIÈRE* «lâromigyer ok.», Pierre (1756 - 1837). Fransız filozof. Livignac'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Seçimcilik (électisme) in kurucularındandır. «Felsefe Dersleri» adlı eserinin tesiri ehemmiyetli olmuştur.

LARONCIÈRE* «lâronsyer ok.», Charles Bourel de (1870 - 1941). Fransız tarihçi. Nantes'da doğmuş, Gourin'de ölmüştür. Fransız bahriyesi, Ortaçağda Afrikanın keşfi, müstemleke tarihi hakkında değerli eserleri vardır.

LA ROQUE* «lâ rok ok.», François de (1889 - 1946). Fransız subayı. Lorient'te doğmuştur. 1919 da Mareşal Foch'un kurmay başkanı ve 1925 te Fas'ta Fransız istihbaratının şefi olmuş, 1928 de emekliye ayrılmıştır. Fransız Sosyal Partisinin kurucusudur.

LAROUSSE* «lârus ok.», Pierre (1817 - 1875). Meşhur Fransız gramerci, lûgatçi, ansiklopedici ve edib. Toucy'de doğmuş, Paris'te ölmüştür. 1849 da çıkardığı «Lûgavi Gramer» iyle gramer öğretiminde yeni usullere çığır açmış, sonra ilkokullar için birçok kitaplar yazmıştır. «Yunan Kökleri Bahçesi», «Lâtin Kökleri Bahçesi», «Tarihî Çiçekler» v.s. adlariyle lûgatler neşretmiştir. Başlıca eserleri on beş cilt - lik (ayrıca iki cilt ilâveli) «Grand Dictionnaire Universel du XIX me Siècle» ve «Encyclopédie du XVII me Siècle» dir. Larousse adı altında şöhret bulmuş ve hâlâ da çıkarılmakta olan lûgat ve ansiklopediler kendi eserleri olmayıp kurucuları Augé'lerin saygı ve eserlerinden faydalanma dolayısiyle onun adını verdikleri kitaplardır. Bu hususta bk. Augé.

Larousse

LÂRP zf. Bir işin ansızın ve şiddetle yapıldığını anlatır: Lârp diye karşıma çıktı. [Soudainement, subitement]

LÂRPADAK zf. Lârp diye: Lârpadak kaçtı. [Soudainement, subitement]

LARRON'LAR* bk. Marianne'lar.

LARSEN*, Karl (doğ. 1860). Danimarka'lı profesör, şair ve hikâyeci. Rendsborg'da doğmuştur. Hikâyeleri ve şehir hayatiyle ilgili şiirleri çok takdir edilmiştir.

LARSEN*, Kay (doğ. 1879). Danimarka'lı müellif. Danimarka bahriye nazırlığının teşvik ve himayesiyle tetkik seyahatleri yapmıştır. Eserlerinin başlıcası «Danimarka Sömürgeler Tarihi» dir.

LARSSON*, Karl (1853 - 1919). İsveçli ressam. Stockholm'de doğmuş, orada ölmüştür. Işık parlaklığı ve renk canlılığı taşıyan peyzaj ve bina içi tablolariyle tanınmıştır.

LARTET* «lârte ok.», Edouard (1801 - 1871). Fransız jeoloji ve eskivarlıkbilim (panteoloji) âlimi. Saint Guiraud'da doğmuş, Seissan'da ölmüştür. Tufan öncesi hayvanların beden yapılarını ortaya çıkaran dikkate değer çalışmalarda bulunmuştur.

LARVİK* Norveç'te Jarlsberg eyaletinde, Oslo'nun güney batısında bir fiyort içinde 12.500 nüfuslu bir liman ve şehirdir. Kereste ihraceder.

LA SABLIÈRE* «lâ sabliyer ok.», Marguerite Heissein, dame de (1630-1693). Onaltıncı Asrın zekâsiyle şöhret bulmuş kadınlarındandır. Paris'te doğmuş, orada ölmüştür. La Fontaine uzun müddet sofrasında yer alan mutat zevattandı. Evli olmasına rağmen Marquis de la Fare ile dillere destan olan aşk maceralarından sonra inzivaya çekilerek «Hıristiyanca Düşünceler» adlı dikkate değer eserini yazmıştır.

LASAGNA* «lâsanya ok.» (1558 e doğru - 1617). İtalyan heykeltıraş. Milanoludur. Milâno katedralinin korniş destekleri olan insan heykelleri onun eserleridir.

LA SALLE* «lâ sal ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Illinois'de ve Illinois nehri üstünde, Michigan kanalının nihayetinde, Chicago'nun 150 kilometre güney batısında 16.500 nüfuslu bir şehirdir. Başlıca endüstrisi maden kömürcülüğü, çinko dökümcülüğü, çimento ve asit sülfürik imalâtıdır.

LASALLE* «lâ sal ok.», René Robert Cavelier, sieur de (1640 - 1687). Meşhur Fransız seyyah ve kâşif. Rouen'de doğmuş, Louisiana'da ölmüştür. 1668 de kürk ticareti için Kanada'ya gitmiş; Ontario, Erie, Huron ve Michigan göllerine keşif seyahatleri yapmış, Niagara nehrini keşfetmiştir. Ohio nehrini de keşfettiği söylenirse de bu biraz şüphelidir. Fransaya avdetinde kendisine asalet unvanı ve Marquette tarafından keşfedilmiş olan Mississippi'ye keşif seyahati yapmak üzere tahsisat ve-

rilmiştir. 1681-1682 de Mississippi nehrini boydan boya inceliyerek nehrin Meksika körfezindeki ağzına inen ilk beyaz insan olmuştur. Nehrin ağzı etrafındaki araziye Ondördüncü Louis'ye izafetle Louisiana adını vermiştir. Sonra Fransa'ya gitmiş ve 1684 te dört gemi ve 280 mürettebatla dönmüştür. Mississippi nehri ağzını tâyin edememiş ve Texas'ta Matagorda koyunda karaya çıkmak zorunda kalmıştır. Bu muvaffakıyetsizlik karşısında Kanada'ya gitmeyi tasarlarken 20 mart 1687 de kendi adamları tarafından öldürülmüştür.

LAS BELA* Bülûcistan'da 69.000 nüfuslu küçük bir Hint devletidir. Başkenti 13.000 nüfuslu Bela şehridir.

LASCARİS* «lâskaris ok.» Tarihte Onikinci Asır sonlarında meydana çıkan ve İznik imparatorlarından Birinci Teodor, İkinci Teodor ve Dördüncü Yani'nin mensup bulunduğu bir Bizans hanedanıdır.

LASCARİS*, Konstantin (1434-1501). Yunan gramerci. İstanbul'da doğmuş, Messina'da ölmüştür. Batıda çok takdir edilen bir Yunan grameri yazmıştır.

LASCARİS*, Yani (1445-1534). Yunan gramerci. İstanbul'da doğmuş, Roma'da ölmüştür. Floransa, Venedik, Milâno, Roma ve Fransa'da yunanca öğretime yeni bir tarz verilmesinde ehemmiyetli rol oynamıştır.

LAS CASES* «lâs kaz ok.», Emmanuel (1766 - 1842). Fransız tarihçi. Yukarı Garonne'da Las Cases şatosunda doğmuş, Passy'de ölmüştür. Saint - Hélène adasında Napoléon'a refakat etmiş ve «Saint-Hélène Muhtırası» nı kaleme almıştır.

LASCY* «lâsi ok.», Pierre, comte (1678 - 1751). Rus feldmareşali. İrlândada Killedy'de doğmuş, Riga'da ölmüştür. Poltava'da Onikinci Charles'a galip gelmiş, Auguste de Saxe'ın Polonya tahtına çıkmasına yardım etmiş, İkinci ve Üçüncü Kırım seferî kuvvetlerine komutan olmuş, Finlândiya'da yararlık göstermiştir.

§ Saint - Pétersbourg (Leningrad) da doğan ve Viyana'da ölen oğlu François Maurice Lascy (1725 - 1804) Avusturya feldmareşal ve nazırlarından olup İkinci Friedrich'e karşı Hochkirch zaferini kazanmıştır.

LA SERENA* (veya Coquimbo) Şili'nin Coquimbo eyaletinin merkezi olup 20.000 nüfuslu bir şehirdir. Dökümhaneleri, telsiz istasyonu ve 11 kilometre uzağında limanı vardır.

LA SERNA* bk. Gomez.

LASHKAR* bk. Laşkar.

LÂSIK Ar. s. [لاصق] Yapışan, yapışkan, yapışık. [Agglunatif, ve; adhérent, e]

LÂSİYYEMA Ar. zf. [لاسيما] Hele, hususiyle, bahusus, alelhusus, bilhassa, cümleden ziyade: Bahar yağmuru faydalıdır, lâsiyyema nisanda. [Surtout, particulièrement, principalement]

LASKER*, Emanuel (doğ. 1868). Meşhur Alman şatranç üstadı. Berlinchen'de doğmuştur. Berlin, Göttingen ve Heidelberg üniversitelerinde bilhassa matematik tahsil etmiştir. 1892 İngiltere, 1893 Amerika ve 1894 ten 1921 e kadar yirmi yedi yıl dünya şatranç şampiyonudur. Şatranç, fen, felsefe üzerine eserleri vardır.

LASKİ*, Harold (doğ. 1893). İngiliz siyasi felsefe âlimi ve müellifi. «Yeni Devlette Hürriyet» ve «Hukuk ve Siyaset Etütleri» gibi salâhiyete dayanan eserleriyle tanınmıştır.

LÂSKİNE (Alm. dan gelme) Fr. i. Onyedinci Asırda pek gözde olan ve bakaraya benziyen, elli ikilik on deste iskambil kâğıdiyle oynanan ve bugün yerini bakaraya bırakmış olan, Almanyadan çıkmış bir kumar oyunu. [Lansquenet]

LÂSNAVAS MUHAREBESİ* Tar. Endülüs'teki Tavaif mülûkünün 1235 te Hıristiyanlara karşı kaybettikleri muharebe.

LÂSO İsp. i. Güney Amerika yerlilerinin yabani hayvanları yakalamak için kullandıkları ilmikli kement. [Lasso]

LAS PALMAS* Büyük Kanarya adasının başkenti ve aynı adı taşıyan eyaletin idare merkezi, 119.000 nüfuslu bir liman şehri olup adanın kuzey doğu kıyısındadır. Çok güzel tabii manzaraları; tiyatro, katedral, muhtelif hastahane ve eğitim müesseseleri, telsiz istasyonu vardır. Gemi inşaatı ileri ölçüdedir. Meyva, sebze ve şarap ihraceder.

LAS PİEDRAS* (veya Ciudad Porfirio Diaz) Meksika'nın Coahuila devletinde, Rio Grande del Norte üstünde 11.000 nüfuslu bir şehridir.

LA SPEZZİA* bk. Spezzia.

LASSA* bk. Lhasa

LASSALLE* «lâssal ok.», Ferdinand (1825 - 1864). Almanya'da sosyalizmi kuran ve Alman Sosyal-Demokrat Partisinin kurucularından olan bir zattır. Yahudi asıllıdır. Breslau'da doğmuş, Cenevre'de bir düelloda ölmüştür. Devlet yardımiyle kurulmuş bir işçi birliği sisteminin hararetli tarafları idi. Bugünkü modern sosyalizmin kuruluşuna ehemmiyetli tesiri olmuştur.

Lassalle

LASSEN*, Christian (1800 - 1876). Norveçli oriyantalist. Alman aslından olup Bergen'de doğmuş, Bonn'da ölmüştür. Heidelberg Üniversitesinde otuz dört yıl Hint dilleri profesörlüğü yapmıştır. Doğu dillerine ve tarihine ait eserleri vardır. Başlıcaları: «Eski İran Yazıları», «Prakrit Dili» ve «Hint Medeniyeti» dir.

LASSEN*, Eduard (1830 - 1904). Danimarka'lı bestekâr. Copenhague'da doğmuştur. Musiki tahsilini pek genç yaşında Bruxelles'de yapmıştır. 1851 de Roma mükâfatını kazanmıştır. Birçok operaları vardır.

LASSİTHİ* Yunanistan'ın, Girit adasında 76.000 nüfuslu bir departmandır. Ada Türklerde iken adı Lâşid idi. Merkezi Hacyos Nikolaos şehridir.

LASSUS* «lâsüs ok.», Roland (1532 ye doğru - 1594). Fransız - Flâman ekolü müzisyenlerindendir. Mons'da doğmuş. Münich'de ölmüştür. Değişik stillerde pek çok eserleri ve bilhassa dinî korolariyle meşhurdur.

LÂSTA İta. i. Bir geminin alabildiği yük miktarı. [Jaugeage, tonnage; capacité d'un navire]

LÂSTARYA i. Bir nevi büyük pazı, iri kara lâhana. [Sorte de grosse bette, de grosse poirée]

LÂSTİK Fr. i. ve s. bk. Kauçuk.

2 - i. Yağmurlu havada ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç. [Galoches de caoutchouc]

3 - i. Kauçuktan yazı silgisi. [Gomme élâstique]

LÂSTİKLİ s. İçinde veya üzerinde lâstik bulunan: Lâstikli şerit, lâstikli tekerlek. [Contenant ou couvert du caoutchouc]

2 - mec. İstenilen tarafa çekilebilir, türlü anlamlara alınabilir. [Élastique]

LÂŞKA (veya lâçka) İta. i. Den. Gemi halatının gevşetilip boşa bırakılması. [Relâchement d'un câble, d'une corde]

L A Ş K A R* [Lashkar] Hindistan (Gwalior) da 86.700 nüfuslu bir şehirdir.

LÂŞE Far. i. [لاشه] bk. Leş.

LÂŞEK Ar. zf. [لاشك] Şüphesiz, elbette («bilâşek» de denilir). [Sans doute]

L Â Ş E Y Ar. i. [لاشئ] Değersiz şey. [Chose sans valeur]

2 - s. Değersiz. [Sans valeur, futile]

LÂTA i. Vaktiyle ilmiye ricalinin giydikleri üst elbisesi ki koyu renkli olurdu. Üst kısmı alaturka setreye benziyen lâta, topukların hizasına gelecek kadar uzundu. Giyildiği vakit etekler hafifçe birbiri üzerine binerdi. Geniş kollu olanlarına «babayani» denilirdi. [Long habit noir que portaient les ulémas]

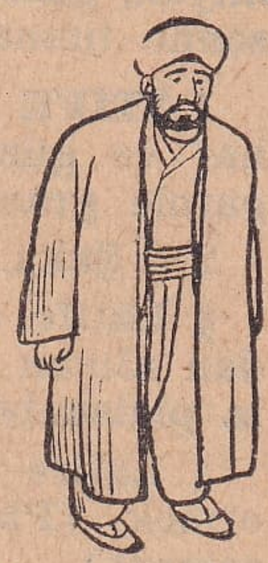
Lâta giymiş bir hoca

LÂTA i. Dar ve yassıca uzun tahta. [Planche de plancher, de plafond; latte]

§ Demir lâtası: Demirden lâta. [Bande de fer plate; latte]

LÂTACI s. Lâta yapan veya satan. [Fabricant ou commerçant de lattes]

LATACUNGA* «lâtakunga ok.» Ekvator'da Ande'ler yaylasında, Leon nehri üstünde eyalet merkezi ve 17.800 nüfuslu bir şehirdir.

LATAKİEH* bk. Lâttakiye.

LÂTARNA (veya lâterna) İta. i. Kolu çevrilerek çalınan bir çeşit gövdeli müzik sandığı. [Sorte de boîte à musique; variété de l'orgue de Barbarie]

Lâtarna

LÂTEKS Fr. i. Sütlü bitkilerin özsu (usare) yu; bitki sütü: Kauçuk, sertleşmiş bir lâtekstir. [Latex]

LÂTERİT Fr. i. Jeol. Hindistan ve Afrika'da çok raslanan ve demirli yumrularla karışık kızılımtırak toprak. Su geçirmediğinden bitkilenme için elverişsizdir. [Latérite]

LÂTEŞBİH Ar. zf. [لاتشبيه] Benzetmeksizin, benzetmek gibi olmasın. [Sans comparer, sans intention de comparer]

LATGALE* Letonya'nın Dvina nehri ile kolu Ewst arasında yer alan 15.680 kilometre kare yüzölçümlü ve 567.000 nüfuslu eyaletidir. Merkezi Daugavpils şehridir.

LATİMER* «lâtimör ok.», Hugh (1490-1555). İngiltere'de Protestanlığı kuranlardan biridir. Katolik dinine aykırılıkla itham edilerek diri diri yakılmıştır.

LÂTİF, LÂTİFE Ar. s. [لطيف، لطيفه] Yumuşak, mülâyim, nazik, hoş: Lâtif bir eda ile karşıladı. [Gracieux, euse; élégant, e]

2 - Güzel, hoşa gidecek, şirin: Lâtif bir ses, lâtif bir kız. [Beau, belle; gentil, le]

3 - Özel i. Allahın adlarından biri: Ya Lâtif. [Dieu]

§ Cismi lâtif: Melâike gibi cismani ol-

mıyan, göze görünmiyen, ruhani zat. [Personne immatérielle, esprit]

LÂTİFE Ar. i. [لطيفه] Güldürecek tuhaf ve güzel söz. Ar. Mizah. [Bon mot, parole gracieuse, trait d'esprit]

2 - Şaka. [Plaisanterie]

§ Lâtife anlamaz (veya bilmez): Şakadan alınan adam. [Celui qui ne prise pas la plaisanterie]

§ Lâtife etmek: Şaka söylemek, şaka etmek. [Plaisanter, ne pas parler sérieusement]

§ Lâtife söylemek: Güldürücü şeyler anlatmak. [Plaisanter, dire quelque chose pour amuser]

LÂTİFECİ s. Lâtife söylemeyi sever ve bilir. Lâtifegû. [Diseur de bons mots]

2 - Şakacı. [Qui dit des plaisanterie, qui plaisante; plaisant, e]

LÂTİFEGÛ Ar. Far. s. bk. Lâtifeci.

LÂTİFEPERDAZ Ar. Far. s. bk. Lâtifeci.

LÂTİFESİZ zf. Şaka olmıyarak, ciddi olarak: Lâtifesiz söylüyorum. [Sans plaisanterie, sérieusement]

LÂTİFÎ*, Abdüllâtif (ölm. 1582). Onaltıncı Asırda şiirleriyle ve bilhassa kendi adını taşıyan tezkiresiyle tanınmış edebiyat adamlarımızdandır. Kastamonu'lu olup Hatipzade ailesindendir. Asıl adı Abdüllâtif'tir. Tezkiresi, Rum diyarında yetişmiş veya dışarıdan gelerek oraya yerleşmiş sofi şairlerle Osmanoğulları'na mensup ve bilhassa İkinci Murat zamanından eserin yazıldığı tarihe kadar yetişen şairler hakkında bilgi verir. Lâtifî, Mısır'dan hacca giderken bindiği geminin batması neticesinde boğularak ölmüştür. Bâzı mensur eserleriyle bir divan bırakmıştır. Millet Kütüphanesindeki «Âşık Çelebi Tezkiresi» nde Lâtifî'nin bir minyatürü vardır.

Lâtifî

LÂTİLOKUM i. bk. Lokum.

LÂTİN i. Lâtyum (bu kelimeye bk.) halkından olan: Lâtinler. [Latin: les Latins]

2 - Ayrı kiliseleri olan Yunanlılara karşılık Batı Katoliği. [Latin]

LÂTİN s. Lâtyum (bu kelimeye bk.) la veya halkiyle ilgili: Lâtin halk. [Adj. Latin, e]

2 - Eski Romalıların diliyle ilgili: Lâtin grameri. [Adj. Latin, e]

§ Kartiye Lâten*: Paris'te Seine nehrinin sol tarafında birçok mektep ve fakültelerin bulunduğu, yüksek tahsil öğrencilerinin oturduğu mahalle ki Paris'te okuyan talebemiz dolayısiyle dilimize de girmiştir. [le Quartier latin]

§ Lâtin âyini: Lâtin kilisesine mahsus usul ve âyin. [Rite latin]

§ Lâtin gemisi: Lâtin yelkenleriyle donatılmış gemi. [Bâtiment latin]

§ Lâtin kilisesi: Yunan kilisesine karşılık Batı Hıristiyan kilisesi. [Eglise latine]

§ Lâtin milletleri: Fransa, İtalya, İspanya v.s. gibi dilleri lâtinceden gelen milletler. [Nations latins]

§ Lâtin reayası: Vaktiyle Osmanlı imparatorluğu tabiiyetinde olan Batı Hıristiyanları. [Catholiques d'Occident qui étaient sujets ottomans]

§ Lâtin yelkeni: Üçgen biçimli (üç köşeli) yelken ki Lâtin gemilerinde kullanılırdı. [Voile latine]

LÂTİN AMERİKA* Amerika kıtasının İspanyollarla Portekizliler tarafından sömürge yapılmış veya zaptedilmiş bir kısım memleketlerine verilen addır. Karaib denizindeki İngiliz adalariyle İngiliz Honduras'ı ve İngiliz, Fransız, Holânda Guyane'leri müstesna olmak üzere Rio Grande güneyindeki toprakları kaplıyan Lâtin Amerika, Ondokuzuncu Asırda birçok müstakil devletler haline gelmiştir.

LÂTİNCE i. Lâtyum (bu kelimeye bk.) da ve daha sonra eski Roma'da konuşulan, Hint - Avrupa dil ailesinin önemli bir kolu olan italik grupundan ana dil ki fransızca, italyanca, ispanyolca gibi dilleri doğurmuştur; Lâtin dili. [Le latin]

§ Halk lâtincesi: Halk tabakasının konuştuğu, klâsik lâtinceden daha basit lâtince. [Latin populaire]

§ Kaba lâtince: Roma İmparatorluğunun sukutundan sonra ve Ortaçağ boyunca yazılan ve konuşulan lâtince. [Bas latin]

§ Klâsik lâtince: Lâtin edebiyatı klâsik muharrirlerinin lâtincesi. [Latin classique]

LÂTİN ÇİÇEĞİ i. Sardunyagillerden, süs bitkisi cinsi. Otuz kadar türü olan lâtin çiçeğinin menşei Orta Amerika memleketleridir. [Capucine]

Lâtin çiçeği

LÂTİN ÇİÇEKLERİ i. İkiçeneklilerden,

bir bitki familyası olup Lâtin çiçeği, (bu kelimeye bk.) tipidir. eskt. Hançeriye. [Tropéolacées]

LÂTİN EDEBİYATI Ed. Lâtin edebiyatı, hemen hemen bütün unsurlarını Yunanistan'dan almış ve asıl gelişmesi Roma'nın Yunanistan'la münasebet kurmasından sonra başlamıştır. Romalıların zihniyeti ne yaratıcı ve ne de şairanedir. Buna karşılık pratik, mantıki, açık ve müstehzi fikirlidirler. Bunun için Romalıların şahsiyeti daha fazla ahlâk, hukuk, tarih, hiciv ve talâkatte kendini gösterir. İlk Lâtin edebiyatı papaların «yıllık»ları, kanun metinleri, dinî şarkılar, askerlerin hicivleri ve halk türküleriyle ifade edilebilir. Hakikî edebiyatın belirdiği zaman bahsinde Roma - Kartaca harblerinden hemen biraz evvele gelmek lâzımdır ki o da «lâtince Yunan edebiyatı» diye adlandırılabilir ve Yunan destan ve trajedilerinin tercümesine inhisar eder. İlk ve hakikî Lâtin edibi; destani şiirlerin, trajedilerin ve bilhassa komedilerin muharriri olan Cneius Naevius (ölm. M. Ö. 204) dür. Bu devirde nesir de, nazım gibi yavaş yavaş karanlıktan kurtulur. İşte o zaman Lâtin edebiyatı, dört devreye ayrılmak suretiyle, sınıflanabilir. Birinci devre (M. Ö. 227 - M. Ö. 44) olgunluk, ikinci devre (M. Ö. 44 - M. S. 14) klâsik tekemmül, üçüncü devre (M. S. 14 - 139) fena imparatorların tesiriyle felsefi hüzün ve hırslı bir ağırlık, dördüncü devre (139 - 550) inhitat.

LÂTİN HARFLERİ ç. i. Lâtin milletlerinin (bk. Lâtin) yazıda kullandıkları harfler ki harf inkilâbımızda bunlardan bâzıları bırakılmak (q, x gibi), bâzılarına ilâve şekiller verilmek (ğ, ş, ö, ü gibi) suretiyle eski Arap harfli yazımızın yerine geçen Türk alfabesi meydana getirilmiştir. Yeni Türk harfleri kanununun Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabulü 1 kasım 1928 dir. [Les caractères latins]

LATİNİ*, Brunetto (1220 ye doğru - 1294). Floransalı âlim ve siyaset adamı. Dante'nin hocasıdır. Daha eski İtalyan muharrirlerinin eserlerini halk diline çevirmiş ve vaktiyle Fransa'da konuşulan «oïl» veya «oc» dilinde «Hazine» adlı bir ansiklopedi yazmıştır.

LÂTİN İMPARATORLUĞU* Dördüncü Haçlılar Seferinde Bizans İmparatorluğunun yıkılmasiyle İstanbulda kurulan (1204) imparatorluğun adıdır ki ancak 57 yıl sürmüş ve 1261 de yerini tekrar Bizans İmparatorluğuna bırakmıştır.

LÂTİNO - AMERİKEN s. Lâtin Amerika, yani vaktiyle Amerika kıtasında İspanyollarla Portekizlilerin keşfettikleri ve medenîleştirdikleri memleketlerin heyeti umumiyesi hakkında kullanılır. (bk. Lâtin Amerika). [Latino - américain, e]

LÂTMOS* (veya Lâtmus) Anadolu'nun Kuşadası yakınında küçük bir dağın eski adıdır. Bugünkü adı Beşparmak dağıdır. § Mit. Gûya Tanrıça Diana, sevgilisi çoban Esidymion ile bu dağda buluşurmuş.

LATONE* Mit. Dev Céos ile Phœbé'nin kızı, Jupiter'in sevgilisi ve Junon'un rakîbesi. Junon intikam kasdiyle onu Python adlı yılana boğdurmak istemiş, adadan adaya kaçan Latone kendisine acıyan Neptun'un denizde yarattığı Délos adasına çıkarak Jupiter'le aşkının meyvası olan Apollon ve Diana'yı bu adada dünyaya getirmiştir.

LA TOUR* «lâ tur ok.», Georges de (1593 - 1652). Fransız ressam. Onüçüncü Louis'nin ressamlarındandır. Louvre ve Berlin müzelerinde bâzı tabloları vardır.

LA TOUR*, Maurice Quentin de (1704-1788). Fransız ressam. Mme de Pompadour, Diderot, Marie Leczinaka v. s. nin pastelle yapılmış portreleri meşhurdur.

LATRAN SARAYI* [Palais du Latran] Eski Roma zamanından kalma bir saray ki on asır müddetle papaların ikametgâhı olmuştur. 1586 da yeniden inşa edilmiştir. Halen antikite resimleri, Hıristiyan âsarı atikası ve heykelleri müzesidir. Papalıkla İtalya devleti arasında Roma meselesini halleden muahede 11 şubat 1929 da Mussolini ile Kardinal Gasparri tarafından burada imzalanmıştır.

LA TREMOİLLE* (veya La Trémouille) «her iki yazılış da lâ tremuy ok.», Gui, Sire de (ölm. 1397). Altıncı Charles'ın müşaviri olup Niğbolu muharebesinde Türkler tarafından esir edilmiştir. (1396).

LATROBE* «lâtrôb ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Pennsylvania'da 15.000 nüfuslu bir şehir olup maden kömürcülüğü, çelik, cam ve kereste imalâthaneleri vardır.

LÂTTAKİYE* [Lattaquié] Suriye'nin Akdenizde 25.000 nüfuslu bir liman şehridir. Osmanlı İmparatorluğu devrindeki adı Lâzıkıye, tarihî adı da Laodike (Laodicèe) idi.

LATTAQUIÉ* bk. Lattakiye.

LATTRE DE TASSİGNY* «lâtr dö tasinyi ok.», Joseph - Marie - Gabriel de (doğ. 1889) Fransız generali. İkinci Dünya Savaşında 1944 te Fransa'ya çıkan Birinci Fransız ordusunun komutanı olup Tuna'ya kadar gitmiştir. 8 mayıs 1945 te Almanya'nın kayıtsız ve şartsız teslim vesikasını Fransa adına imzalamıştır. 1945 te genelkurmay başkanı, 1947 de ordu umumi müfettişi olmuştur.

LÂTUHSA Ar. s. [لاتحصى] bk. Lâyuhsa.

LÂTVİYA* [Latvija] bk. Letonya.

LÂTYUM* [Latium] Orta İtalya'nın Lâtinlerle meskûn eski bir bölgesi olup bugün 2.700.000 nüfuslu Roma, Viterbo, Frosinone, Littoria ve Rieti eyaletlerini teşkil eder.

LAUBAN Prusya Silezya'sında ketenli ve pamuklu dokuma endüstrisi olan 16.000 nüfuslu bir şehirdir.

L A U B E U F* «loböf ok.», Alfred Maxime (1864 - 1939). Fransız mühendis. Poissy'de doğmuş, Cannes'da ölmüştür, «Suüstü» denilen denizaltı tipinin mucididir.

LAUE*, Max von (doğ. 1879). Alman fizikçi. Ploffendorf'da doğmuştur, X ışınları üstünde çalışmalariyle tanınmıştır. 1914 Nobel fizik mükâfatını kazanmıştır.

LAUENBURG* Prusya'da Schleswig-Holstein'in mümbit bir sahasıdır. Yüzölçümü 1.173 kilometre kare, nüfusu 55.700 dür. Halkı çiftçilikle ve hayvancılıkla geçinir. Başkenti Elbe nehri üstünde Lauenburg kasabasıdır.

LAUN* Çekoslovakya'da Bohemya'nın, Eger nehri üstünde 12.000 nüfuslu bir şehridir.

LAUNCESTON* «lônsestin ok.» Avustralya'da Tasmania adasının kuzey bölgesi başkentidir. Güney Avustralya ile ehemmiyetli ticareti vardır. Nüfusu 32.000 dir.

LAURAGUAİS* «lorage ok.», Comte de (1733 - 1824). Bir Fransız kibarı. Paris'lidir. Comedie Française artistlerine 20.000 lira vermek suretiyle o zamana kadar sahnede yer alan seyirci sıralarını kaldırtmış olmakla tanılır.

LAURAHÜTTE* Polonya Silezya'sında demirciliği olan 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LAURANA*, Francesco (Onbeşinci Asır) İtalyan heykeltıraş ve mimarı. Dalmaçya'da doğmuş, Fransa'da ölmüştür. Güzel büstler ve Meryem Ana heykelleri bırakmıştır.

L A U R E L* «lôrel ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Mississippi'de ehemmiyetli kereste endüstrisi olan 20.000 nüfuslu bir şehirdir.

J. P. Laurens

LAURENS* «lôrens ok.», Jean Paul (1838-1921). Fourquevaux'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Güzel tablolar bırakmıştır. Bunlardan biri «Papa ve Engizisyoncu» dur. Ressamın iki oğlu vardır.

LAURENS*, Henry (1724-1792). Amerikan devlet adamı. Charleston'da doğmuştur. İstiklâl Savaşında elçi olarak Holânda'ya giderken İngilizler tarafından yakalanmış ve Londra kulesinde on beş ay hapsedilmiştir. Lord Cornwallis karşılığında serbes bırakılmış ve İngiltere ile ilk barış şartlarını imzalamak üzere diğer devlet adamlariyle birlikte Paris'e gitmiştir.

LAURENT* «loran ok.», Auguste (1808 - 1853). Fransız kimyacı. Langres civarında doğmuş, Paris'te ölmüştür. Gerhardt ile birlikte atom teorisini kurmuştur.

LAURİA* İtalyanın Potenza eyaletinde ehemmiyetli dokumacılığı olan 11.000 nüfuslu bir şehirdir.

LAURİUM* «lâvriom ok.» Orta Yunanistan'da gümüşlü kurşun maden damarlariyle meşhur bir bölgedir.

LAURVİK* bk. Larvik.

LAUSANNE* «lozan ok.» İsviçrenin Vaud kantonu merkezi olan 100.000 nüfuslu bir şehirdir. Leman (veya Cenevre) gölü kuzey yukarısında kurulmuş olup gölün küçük Ouchy limanına bir telli taşıtla bağlıdır. Onüçüncü Asırdan kalmış ve 1926 da restore edilmiş güzel ve tarihî bir katedrali, üniversitesi ve müzeleri vardır. Federal mahkemenin bulunduğu yerdir. Blécherette'de bir hava meydanı vardır. Matbaacılık ve çikolata imalâtı ileridir. Halkı Protestan olup umumiyetle fransızca konuşur. Türkiye ile Müttefikler arasındaki muahede 1923 te burada imzalanmıştır. bk. Lausanne Barışı.

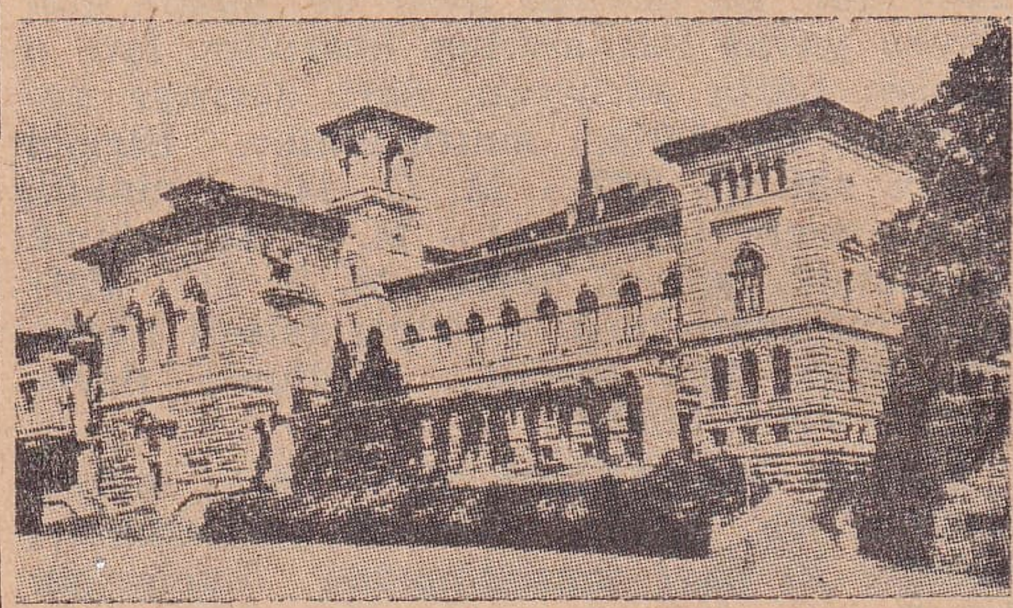

Lausanne şehrinde üniversite binası (Barış antlaşması burada imzalanmıştır)

LAUSANNE (LOZAN) BARIŞI* (veya Lozan Muahedesi) İsviçre'nin Lausanne şehrinde 20 kasım 1922 de başlıyarak 4 şubat 1923 te teehhüre uğradıktan sonra 23 nisanda tekrar başlıyan ve 24 temmuz 1923 te neticelenen konferans (Lozan Konferansı) sonunda imzalanmış ve Türkiye ile Müttefikler arasında harb haline nihayet vermekle beraber

esasen Ankara hükümetince tanınmamış bulunan mahut Sèvres (bk. Sèvres Muahedesi) Muahedesini de tamamiyle hükümsüz bırakmış olan meşhur barış antlaşmasıdır.

Lozan Barışı bir yandan Türkiye, öbür yandan İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp, Hırvat, Sloven devletleri arasında imzalanmıştır. Fakat Amerika Birleşik Devletleri de bütün görüşmelere iştirak etmiş ve bunlara müessir olmuştur. Sovyet Rusya Boğazlar; Bulgaristan Boğazlar ve diğer meseleler; Belçika ve Portekiz mali ve iktisadi meseleler; İspanya, İsveç, Norveç, Holânda kapitülâsyon meselelerinde bulunmuşlardır. Bu suretle barış İngiltere dominyonları da dahil olduğu halde, Türkiye ile yirmi devlet arasında görüşülmüş demektir. Lozan Barışı bir muahede ile 17 ek içinde ifade edilmiştir.

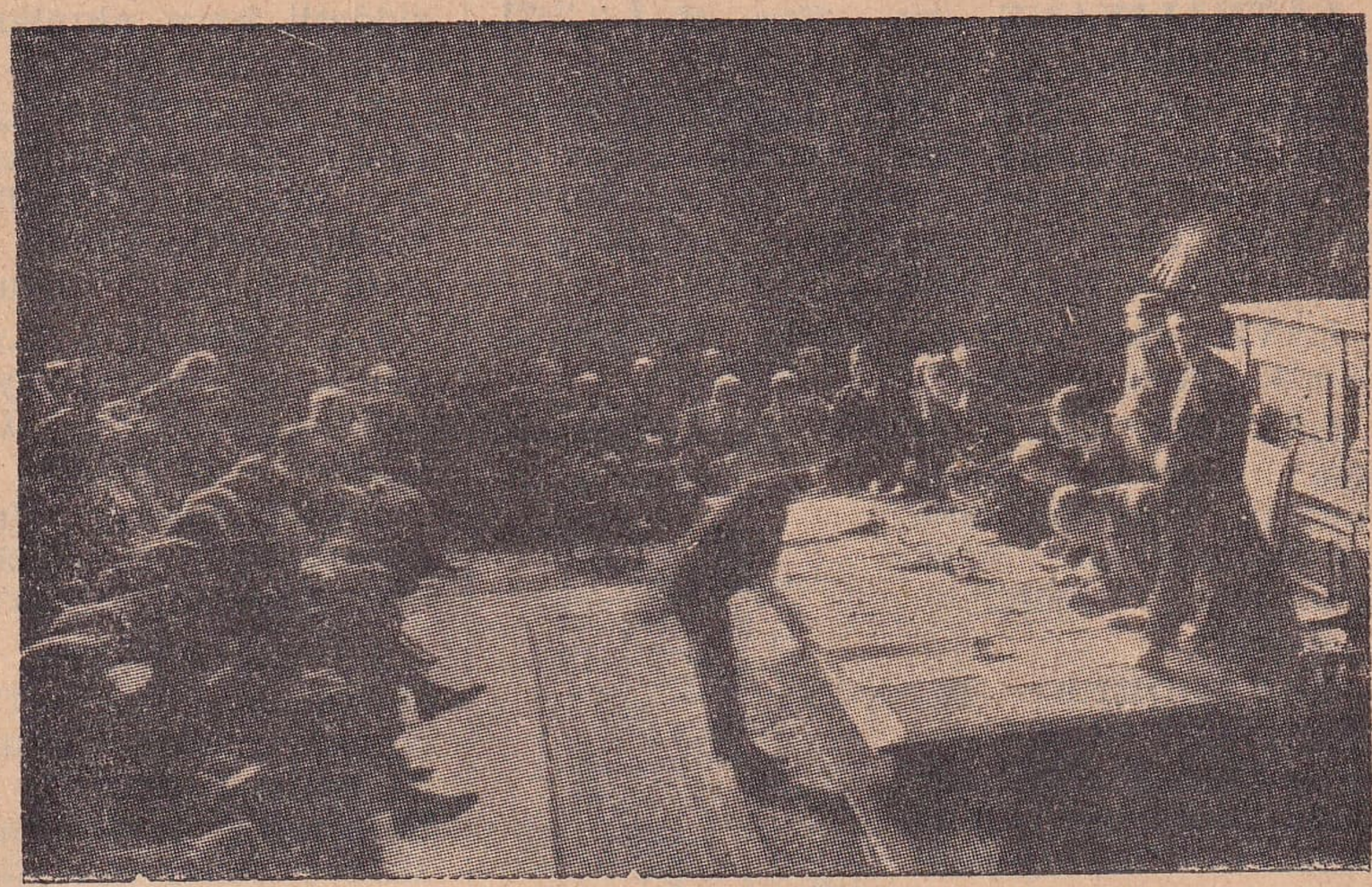

Türk delegeleri Lozan (Lausanne) Barış Antlaşmasını imzalarken (1923)

Barış antlaşması beş kısımda 143 maddedir. 45 maddelik birinci kısmı topraklara, tabiiyete ve azlıklara ait siyasi hükümleri; 18 maddelik ikinci kısım mali hükümleri; 36 maddelik üçüncü kısım iktisadi hükümleri; 44 maddelik dördüncü ve beşinci kısımlar münakale yolları ve sağlık işleriyle türlü hükümleri gösterir.

Lozan Barışı Türk milletinin istiklâli, hâkimiyeti ve müsaviliği prensibine dayanan ve bunları sağlamış bulunan tarihî bir vesikadır.

Lozan Konferansında Türkiye baş murahhası İsmet Paşa (İnönü) idi. Bütün konferans boyunca kendisiyle Müttefik murahhaslar arasında çok çetin çekişmeler olmuş ve İsmet Paşa bunların hepsine azimle karşı koymuştur ve bu suretle Türk milletinin kendisine verdiği «Lozan Kahramanı» unvanını bihakkın kazanmıştır. Konferansta Riza Nur ve Hasan (Saka) Beylerin dahil bulunduğu bir heyet İsmet Paşaya müşavirlik etmiştir.

Lozan Barış Antlaşması; başlıca, Edirne de dahil olmak üzere Türkiyenin Avrupa topraklarını ve millî hudutları tespit, Osmanlı İmparatorluğunu tasfiye etmiş; Türkiyenin Boğazlar üstündeki mutlak hâkimiyetini sağlamış; Osmanlı İmparatorluğunun borçlarını Türkiyeden ayrılmış memleketlere taksim etmiş; kapitülâsyonları kaldırmıştır.

24 temmuz 1923 te Lozan Üniversitesinde törenle imzalanan Lozan Barışı için büyük Atatürk «tarihte emsali namesbuk bir siyasi zafer eseridir» söziyle en doğru ve tarihî hükmü vermiş bulunmaktadır.

LAUSANNE (LOZAN) KONFERANSI* (bk. Lausanne Barışı).

LAUSSEDAT* «loseda ok.», Aimé (1819 - 1907). Fransız subay ve bilgini. Moulins'de doğmuş, Paris'te ölmüştür. Metrofotografi (bk. Metrofotografi) nin mucididir.

LAUTER* Rhin Bavyerasında Rhin nehri kollarından biridir. Uzunluğu 82 kilometredir.

LAUTH* «lôth ok.», Charles (1836 - 1913). Fransız kimyacı. Strasbourg'da doğmuş, Nice'de ölmüştür. «Lauth moru» denilen ve porselen imalâtında faydalı değişikliklere yol açan bir seri boyanın mucididir.

LÂÜBALİ Ar. s. [لاابالي] Saygısız, çekinmez: Lâübali bir adamdır. [Sans façon, sans égards]

2 - Kayıtsız, üstüne vazife edinmiyen. [Insoucieux, se]

3 - Senli benli. [Intime]

4 - zf. bk. Lâübalice.

LÂÜBALİCE zf. Lâübali tarzda, lâübalilikle. [Sans façon, sans égards (ou) avec intimité, sans cérémonie]

LÂÜBALİLİK i. Lâübali olma hali. [Manque de façons, de cérémonies (ou) d'égards, de soucis]

LÂÜBALİYANE Ar. Far. zf. [لاابالیانه] bk. Lâübalice.

LÂV Fr. i. Coğ. Yanardağlardan alevli akıntılar halinde çıkan erimiş madde ki soğuyunca katılaşır. Lâvlar, ergime halinde kaya olup muazzam akıntılariyle geniş ölçüde araziyi basar. [Lave]

LÂVA İta. i. Deń. Çekip kaldırma: Sandalı lâva etmek. [Mar. Hisser]

LÂVABO Lât. i. El ve yüz yıkamak için üzerinde suyu, musluk veya su kabı, leğeni bulunan masa biçiminde mobilya. [Lavabo]

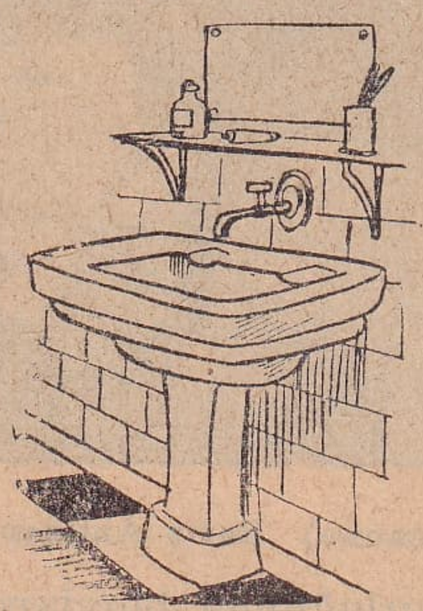
Lâvabo

LAVADORES* İspanya'nın Pontevedra eyaletinde 38.500 nüfuslu bir şehir olup sahildedir ve limanı vardır.

LÂVAJ Fr. i. Hek. Fransızcada yıkama anlamında olan bu kelime hekimlikte antiseptik ilâçlarla yapılan her türlü yıkamayı ifade ederse de daha fazla hastalıktan korumak veya hastalığı tedavi etmek maksadiyle tenasül organlarına yapılan yıkamalar bahsinde kullanılmaktadır: Permanganat lâvajı. [Lavage]

LÂV AKINTISI b. i. Coğ. bk. Lâv. [Coulée de lave]

LAVAL* Fransa'da Mayenne departmanının merkezi ve 32.544 nüfuslu bir şehir olup Paris'ten 301 kilometre mesafede, Mayenne nehri ve demiryolu üstündedir. Onikinci Asırdan kalma katedral ve şatoları vardır.

LAVAL*, Charles Gustave Patrick de (1845 - 1913). İsveçli mühendis. Blasenborg'da doğmuş, Stockholm'de ölmüştür. Kendi adını taşıyan bir türbinin mucididir.

LAVAL*, Pierre (1883 - 1945). Fransız devlet adamı. Châteldon'da doğmuştur. 1924 te mebus, 1926 da âyan üyesi, birçok defalar bayındırlık, dışişleri, adalet, çalışma bakanı, 1931 - 1932 ve 1935 - 1936 da başbakan olmuş, 1942 den 1944 e kadar da Vichy hükümeti başbakanlığını yapmıştır. Almanlarla işbirliği ettiği için 1945 te idam edilmiştir.

LA VALETTA* Malta adasının başkenti olup adanın doğu kıyısında ve 75.000 nüfusludur. İçten içe birkaç kısma ayrılmış limanı, kuvvetli istihkâmları, tersanesi, eski bir sarayı, süslü bir kilisesi, yer altında büyük bir su yolu, müze ve nebatat bahçesi vardır. 1568 de La Valetta tarafından kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşında Mihver devletlerinin devamlı ve şiddetli hava akınlarına mâruz kalmıştır. (bk. Malta).

LA VALETTA*, Jean Parisot de (1494-1568). Malta rahip ve şövalyelerinin başıdır. 1565 te adayı Türklere karşı şiddetle müdafaasiyle şöhret bulmuştur. La Valetta şehrinin kurucusudur.

LÂ VALLAHİ Ar. s. [لا والله] Allahın adına yeminle ret veya inkâr ifade eder: Lâ vallahi, gelmem. Lâ vallahi görmedim. [Juron négatif: par Dieu]

LAVALLEJA* Uruguay'da aynı adlı departmanın merkezi olup 15.000 nüfusludur. Eski adı Minas'dır.

LA VALLIÈRE* «lâ valyer ok.», Dûchesse de (1644 - 1710). Fransa kıralarından Onbirinci Louis'nin metresi. Tours'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Madame de Montespan kıralın metresi oluncıya, yani 1674 e kadar sarayda kalmıştır. Kıraldan, meşruiyeti tanılan dört çocuğu olmuşsa da ikisi yaşamıştır: Marie - Anne de Bourbon ve Louis de Bourbon. Entrika bilmez ve kırala sadık bir kadın olup saraydan ayrılınca manastıra çekilmiştir.

LÂVANTA İta. i. Lâvanta çiçeğinden çıkarılan esans veya umumiyetle ispirtolu her türlü koku esansı. [Eau de lavande; (ou) toute sorte d'essences naturelles; parfum]

LÂVANTACI i. Lâvanta yapan veya satan. [Fabricant (ou) commerçant d'essences naturelles; parfumeur]

LÂVANTACILIK i. Lâvanta endüstrisi veya ticareti [Parfumerie]

LÂVANTA ÇİÇEĞİ (veya sadece lâvanta) b. i. Bot. Ballıbabagillerden, başak halinde olan çiçekleri mavi veya mor, ıtırlı bir süs bitkisi. Akdeniz bölgesinde yetişen yirmi kadar türü vardır. Taşıdığı esans dolayısiyle ıtırcılıkta kullanıldığı gibi kurutulmuş çiçekleri keseler içinde çamaşır arasına yerleştirilir. [Lavande]

Lâvanta çiçeği

LÂVANTALI s. Üstüne lâvanta serpilmiş olan: Lâvantalı mendil. [Parfumé, e]

LÂVANTALIK i. Cepte taşınan veya tuvalet masalarında kullanılan esans şişesi. [Flacon à odeur; flacon de toilette]

LÂVAŞ i. İnce pide halinde ekmek. [Pain très plat]

LÂVAŞA i. Yassı gümüş külçesi. [Lingot plat d'argent]

LAVATER*, Jean-Gaspard (1751-1801). İsviçreli ve Protestan bir filozof, şair ve din bilgini olup Zurich'te doğmuş ve ora-

da ölmüştür. Fizyognomoni (yüz çizgilerinden karakter hakkında hüküm verme bilimi) nin mucididir.

LA VAULX* «lâ vo ok.», comte Henry de (1870 - 1930). Fransız havacı. Kendi icadı dirijabl (kabili sevk) balonla Akdenizi ilk geçendir. Gene balonla Paris'ten Kiev'e giderek 1.925 kilometreyi 41 saatte almıştır.

LÂVDANOM Lât. i. Afyonlu, sulu bir ilâç: Çocuklara lâvdanom vermek çok tehlikelidir. [Laudanum]

LAVEDAN* «lâvdan ok.», Henri (1859-1940). Fransız tiyatro muharriri ve romancısıdır. Orléans'da doğmuştur. Paris sosyetesini hoşa giden bir dille ve çok hareketli olarak eserlerine sokmuştur. Başlıcaları olarak «Le Prince d'Aurec», «İki Asalet», «Le Marquis de Priola», «Düello» v.s. zikredilebilir. 1898 de Fransız Akademisine üye olmuştur.

H. Lavedan

LÂ VE NAAM Ar. zf. [لا و نعم] Hayır veya evet, iyi kötü, yanlış doğru: Lâ ve naam bir cevap vermeli. [Oui ou non]

LAVERAN* «lâvran ok.», C. L. Alphonse (1845 - 1922). Fransız doktor. Paris'te doğmuş ve orada ölmüştür. Sıtma nöbetlerini yaratan, kandaki parazit hayvancıkları keşfetmiştir. 1907 Nobel mükâfatlarından birini kazanmıştır.

LA VÉRENDRYE* «lâ verandri ok.», Pierre Gaultier (1685 - 1749). Kanadalı kâşif. İki oğliyle birlikte Kanada'nın kuzey batısını keşfetmiştir.

LAVERNA* Mit. Eski Romalıların tanrılarındandır. Hırsızları himaye edermiş.

LAVERY* «lâvri ok.», Sir John (doğ. 1857). İrlânda'da Belfast'ta doğmuş portre ressamıdır. Meşhur eserleri «İki Balıkçı», «Tenis Partisi», «Beyaz Tüy», «Anne ve Oğul», «Siyahlı Kadın», «Kıraliçe Victoria'nın Glasgow Sergisini Ziyareti» ve en dikkate değer portrelerinden «Cunningham - Graham» dır.

LAVIGNAC* «lâvinyak ok.», Albert (1846 - 1916). Fransız bestekâr ve musiki muharriri. Ehemmiyetli bir musiki ansiklopedisi yayımlamıştır.

LÂVİ i. G. S. Bir resmi, su ile karıştırılmış Çin mürekkebi veya başka bir boya ile boyama tarzı. [Lavis]

2 - Bu suretle yapılan resim. [Lavis]

LAVİSSE* «lâvis ok», Ernest (1842 - 1922). Fransız tarihçi olup Paris'te ölmüştür. Modern Prusya hakkında birçok eserleri, Rambauld ile müşterek «Genel Tarih» i ve kendi yazdığı büyük bir «Fransa Tarihi» ile «Çağdaş Fransa Tarihi» vardır.

LÂVMAN i. Hek. Kalın barsağa, bu işe yarıyan aletlerden biriyle, bir mayi vermek. Tenkıye. Lâvman, kabız (peklik) a karşı ve diğer bâzı hallerde yapılır. Barsağa verilecek suyun mutlaka kaynatılarak temiz hale getirilmesi lâzımdır. Verilecek su miktarı 150 gramla 1 - 2 litre arasında değişir. Suya çok defa gliserin, badem yağı gibi yumuşatıcı ilâçlar karıştırılır. Lâvman barsağı yıkar ve dışarı çıkmayı kolaylaştırır. Lâvman; verilen mayiin nev'i, miktarı, harareti ve barsakta kalma müddetine göre tesir eder. İlâçlı lâvmanlardan önce âdi lâvman yapmak mutlaka lâzımdır. [Lavement]

LAVOİSİER* «lâvuazye ok.», Antoine Laurent (1743 - 1794). Fransanın ve belki de dünyanın nadir yetiştirdiği kimyacı. Parislidir. Modern kimyanın kurucularından biri olup bunu o zamana kadar bilinmiyen ve ondan sonra «Lavoisier Kanunu» adını alan bir kanuna dayatmıştır: «Hiçbir şey kaybolmaz, hiçbir şey kendi kendine var olmaz». Kimya isim ve terimlerinin tespitine iştirak etmiştir. Havanın bileşimini tâyin ve İsveç'te Scheele, İngiltere'de Priestley'in başka yollardan buldukları oksijeni keşfetmiştir. Toprak, kireç, barit (baryte), magnezi denilen cisimlerin sanıldığı gibi basit cisim değil oksit olduklarını bildirmiş ve bu da daha sonra Davy tarafından ispat edilmiştir. Elmasın karbon olduğu hakkındaki Newton'un düşüncesini tecrübe ile teyidetmiş ve bu tecrübeden gaz karboniğin bileşimini tespit hususunda faydalanmıştır. Fizikte ısı (hararet) ve gaz halindeki cisimlerin özelik (hassa) leri hakkında dikkate değer bilgiler vermiştir. 1790 da metre sistemini kurmakla görevli komisyonda bulunmuştur. Fransa İhtilâlinin tethiş devresinde başı kesilmek suretiyle idam edilmiştir.

Lavoisier

LAVREİNCE* (Asıl adı: Nicolas Lafrensen) «lâvrens ok.», (1717 - 1807). İsveçli ressam. Stockholm'lüdür. Kopyaları Janinet tarafından renkli olarak çoğaltılıp harcı âlem olan «Aşk Mektubu», «Güç İtiraf», «Mesut An» gibi âşıkane tablolariyle tanınmıştır.

LÂVTA i. Mızrapla çalınan, uta benzer, fakat gövdesi uttan küçük, uzun boyunlu ve telli bir saz. Lâvta, ilk çeşidi M. Ö. 2300 de Mezopotamya'dan çıkmış, Avrupa memleketlerine de yayılmıştır. Tellerinin sayısı muhtelif memleketlere göre değişiktir. Başlıca üç tipi kullanılmıştır: Eski milletlerin kullandıkları küçük gövde ve uzun boyunlu tip, gitar biçimli tip ve Arap tipi ki bugün kendi musikimizde kullandığımız uttur. bk. Ut. [Luth]

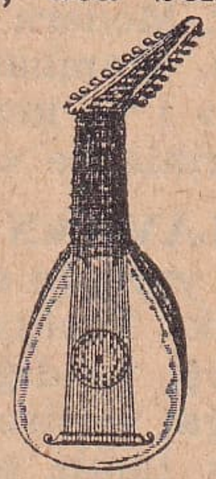
Lâvta

LÂVTA i. Kendiliğinden doğamıyan çocukları almak için hekimlerin kullandığı bir çeşit kıskaç. Lâvta Onyedinci Asırda icadedilmiş, 1877 de Tarnier tarafından tekemmül ettirilmiş olup bugün en fazla kullanılan bu alettir. [Forceps]

Lâvta

LÂVTA i. Doğum hekimi. [Accoucheur]

LÂVTACI i. Lâvta çalan çalgıcı. [Joueur de luth]

2 - Lâvta ve benzeri sazlar yapan veya satan adam. [Luthier]

LAW* «lô ok.», John (1671 - 1729). İskoçyalı maliyeci. Edimbourg'da doğmuş, Venedik'te ölmüştür. Fransa'da Mississippi servet kaynaklarını işletmiye matuf bir banka kurmuş, bankanın hisse senetleri kapışılmıştır. Fakat o kadar hisse senedi çıkarmıştır ki halk bunları altına çevirmiye kalkınca kâfi altını olmıyan Law memleketten kaçmış, banka da kapılarını kapamıştır. Bununla beraber bu cüretli maliyeci, Fransa'ya kredi kudretini öğreten ilk adam olmuştur.

John Law

LAWN TENNİS «lôn tenis ok.», İng. i. bk. Tenis.

LAWRENCE* «lôrens ok.», Amerika Birleşik Devletlerinde Massachussetts'te Boston'un 40 kilometre kuzeyinde Merrimac nehrinin iki yakası üstüne kurulmuş 105.068 nüfuslu bir şehir olup Essex kontluğunun merkezidir. Pamuk, yün ve yün örmesi kumaş, kâğıt ve kundura endüstrisi vardır.

LAWRENCE* Amerika Birleşik Devletlerinde Kansas'ta ve Kansas nehri üstünde 17.250 nüfuslu bir şehir olup Douglas kontluğunun merkezidir. Kâğıt, un, demir endüstrisi vardır. Havalisinde kömür madenleri de bulunmaktadır.

LAWRENCE* «lôrens ok.», David Herbert (1885 - 1930). İngiliz hikâyeci. Eastwood'da doğmuş, Vence'de ölmüştür. Bedenî aşkı nadir bir cesaretle tasvir eden eserleriyle tanınmıştır. Başlıca eserleri «Oğul ve Âşık Dost», «Lady Chatterley'in Âşıkı», «Tüylü Yılan» dır.

D. H. Lawrence

LAWRENCE*, Sir Thomas (1769 - 1830). İngiliz portre ressamı. Bristol'de doğmuş, Londra'da ölmüştür. Şaheser sayılan portreler yapmıştır.

LAWRENCE* «lôrens ok.», Albay Thomas Edward (1888 - 1935). İngiliz ajanı. Türkiye'de Lâvrens diye meşhurdur. «Arabistan Lâvrensi» diye de bilinir. Tremadoc'ta doğmuş, Londra'da ölmüştür. 1909 dan itibaren Suriye ve Mısır'da İngiltere hesabına çalışmıya başlamış ve Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşına girince Araplar arasında geniş ölçüde faaliyette bulunmuş, Arapları imparatorluk aleyhine ayaklandırmakta büyük muvaffakıyet göstermiş, Faysal ile çok samimî dost olmuş, Türk trenlerini havaya uçurmakla şöhret kazanmış, harbden sonra Arabistan'da geniş faaliyette bulunmuştur. «Aklın Yedi Direği» (yani Kahire, İzmir, İstanbul, Beyrut, Halep, Şam ve Medine) adlı eseri 1926, «Çölde İsyan» adlı eseri de 1927 de yayımlanmıştır.

Lawrence

LAWRENCE*, Ernest Orlando (doğ. 1901). Amerikalı fizikçi. Atom çekirdeğini bombardıman etmiye mahsus mermilerin süratini arttırmıya yarıyan siklotron (cyclotrone) adlı aletin mucididir. 1939 Nobel fizik mükâfatını kazanmıştır.

LAWTON* «lôtın ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Oklahoma'da 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LÂY İng. i. Ed. Ortaçağın Batı nazım türlerinden ikisine verilen ad. Bu iki türden biri «lirik lây» (lai lyrique), öteki «hikâyeleme lâyı» (lai narratif) dır. [Lai]

LÂYAKİL Ar. s. [لايعقل] Aklı başında olmıyan, yaptığını bilmez. Far. Bimagz. [Ecervelé, e; inconscient, e]

§ Mesti lâyakil: Aklını kaybedecek derecede sarhoş. [Scûl]

LÂYANİ Ar. s. [لايعنى] Mânasız. bk. Malâyani. [Absurde]

LAYARD* «lâyar ok.», Austin Henri (1817 - 1894). Asûr eserleri bilgini bir İngiliz olup Paris'te doğmuş, Londra'da ölmüştür. Ninova sarayını meydana çıkaran bu zat, İngiliz sefiri olarak Türkiyede de bulunmuştur.

LAYBACH* (veya Laibach) Ljubljana (bu kelimeye bk.) nın almanca adıdır.

LÂYECUZ Ar. s. [لايجوز] Caiz olmıyan; ahlâk veya kanunun izin vermediği. [Illicite]

LÂYEFNA Ar. s. [لايفنى] Bitmez, tükenmez, yok olmaz. [Inépuisable, impérissable]

LÂYEMBAGİ Ar. s. [لاينبغى] Yakışmaz, uymaz, lâyık olmaz. [Inconvenable]

LÂYEMUT Ar. s. [لايموت] bk. Ölümsüz.

LÂYEMUTİYET Ar. i. [لايموتيت] Fel. bk. Ölmezlik.

LÂYENAZİL Ar. s. [لاينعزل] Memurluktan çıkarılamaz, azledilemez. [Inamovible]

LÂYENAZİLLİK i. Memurluktan çıkarılamazlık, azledilemezlik. [Inamovibilité]

LÂYENFEK Ar. s. [لاينفك] Felsefe ve gramerde kullanılan eski bir terimdir ki yeni karşılığı «ayrılamaz» dır. [Inséparable]

§ Ayrılamaz edatlar: Yalnız bileşik isimlerin yapılmasında kullanılan edatlar. [Particules inséparable]

LÂYENKATI Ar. zf. [لاينقطع] Bir düzüye, ara vermeksizin, ardı arası kesilmeden. [Continuellement, sans interruption, sans cesse]

LÂYENKESİR Ar. s. [لاينكسر] Kırılmaz. [Incassable]

LÂYETEBEDDEL Ar. s. [لايتبدل] Değişmez: Mevsimlerin lâyetebeddel sırası. [Invariable]

LÂYETECEZZA Ar. s. [لايتجزى] Bölünmez, parçalanmaz. [Indivisible]

§ Cüzzü lâyetecezza: bk. Atom.

LÂYETEGAYYER Ar. s. [لايتغير] Felsefede kullanılan eski bir terimdir ki yeni karşılığı «değişmez» dir. [Immuable]

LÂYETENAHİ (veya lâtenahi) Ar. s. [لايتناهى - لاتناهى] bk. Namütenahi.

LÂYEZAL Ar. s. [لايزال] Yok olmaz, zeval ve fenâ bulmaz, ebedî. (Çokluk Allah hakkında kullanılır: Rabbi lâyezal. [Eternel]

LÂYIK Ar. s. [لائق، لايق] Yaraşık, yaraşır, yakışık, değer, değimli, uygun. Ar. Münasip. Far. Şayan, şayeste. [Digne, inconvenable, inconvenant, e]

§ Allah lâyıkını versin!: Hakettiği iyilik veya fenalığı Allahtan bulsun! [Que Dieu lui donne ce qu'il mérite!]

§ Lâyık değil: Yaraşmaz, değmez, değimsiz, uygunsuz. Ar. Nalâyık. [Indigne, inconvenable, inconvenant, e]

§ Lâyık görmek: Yakışır bulmak: Beni bu işe lâyık görmüyor musunuz? [Juger digne, juger convenable]

§ Lâyıkını (lâyığını) bulmak: Dengini, yaraşır eşini bulmak. [Faire un mariage de convenance]

2 - Hakettiği cezayı bulmak. [Recevoir la punition méritée]

§ Lâyık olduğu üzere: Hakettiği gibi (iyi veya fena). [Ainsi qu'il convient]

§ Lâyık olmak: Haketmek (iyi veya fena): Mükâfata lâyık olmıya çalış. Cezaya lâyık oldun. [Mériter]

§ Lâyıkı veçhile: Yakışır tarzda, lâyık tarzda. [Convenablement]

§ Lâyık şu ki: Yapılması yakışık alan şey şu ki... [Il convient de...]

LÂYİHA Ar. i. [لائحه، لايحه] Yazılı tasar, tasarı. Proje. Düşünülen ve tasarlanan şeyin yazılmışı. [Projet]

§ Kanun lâyihası: Henüz kabul ve tasdik edilmemiş kanun; kanun tasarısı. Ar. Lâyihai kanuniye. [Projet de loi]

LÂYİK Fr. s. bk. Laik.

LÂYİKLİK i. bk. Laiklik.

LÂYUAT Ar. s. [لايعد] Sayılmaz, sayısız, pek çok, hesapsız: Lâyuat yıldız [Innombrable, très nombreux]

LÂYUGLEP Ar. s. [لايغلب] Yenilmez, yenilemez, mağlûbedilemez. [Invincible]

LÂYUHSA Ar. s. [لايحصى] Sayılmaz, sayıya gelmez. Ar. Gayrikabili tadât: Lâyuat ve lâyuhsa. [Innombrable]

LÂYUHTİ Ar. s. [لايخطى] Yanılmaz, yanılmaz: İnsan lâyuhti değildir. [Infaillible]

LÂYUKAL Ar. s. [لايعقل] Fel. bk. Anlakalmaz.

LÂYULÂ Ar. s. [لايعلى] Üstüne çıkılmaz, üstüne yükselinmez: Hak lâyulâdır. [Insurpassable]

LÂYUREF Ar. s. [لايعرف] Fel. bk. Bilinemez.

LÂYUTAK Ar. s. [لايطاق] Çekilmez, dayanılmaz, yüklenilmez, tahammül edilmez.

Ar. Gayrikabili tahammül. bk. Malâyutak. [Insupportable]

LÂYÜFHEM Ar. s. [لايفهم] Fel. bk. Kavranılmaz.

LÂYÜFNA Ar. s. [لايفنى] Yokedilmez, ifna edilmez. [Qu'on ne peut détruire, qu'on ne peut faire périr]

LÂYÜS'EL Ar. s. [لايسئل] bk. Bu harfin sonundaki «Mesel olmuş sözler».

LÂYÜZAL Ar. s. [لايزال] Yokedilmez, izale edilmez. [Q'on ne peut faire périr]

LÂZ* Kafkasya uruk (ırk) larından birinin adı ise de vaktiyle yanlış olarak, Trabzon'un doğusunda oturan denizcilere denmiştir. Kafkasya Lâzları umumiyetle kısa boylu, güçlü kuvvetli, çevik insanlardır. Başlıca sanatları bakırcılık ve kalaycılıktır. bk. Lâzistan. [Lazes: Peuplade habitant les bords sud - orientals de la Mer Noire]

LÂZA i. Küçük tekne, bal teknesi. [Augette pour miel]

LÂZALE, LÂZALET Ar. takım [لازال, لازالت] Yok olmasın, eksik olmasın, zeval bulmasın, baki ve daim olsun mânasiyle duadır. [Qu'il (qu'elle) ne périsse jamais]

LÂZARETO İta. i. Bir limanda, bulaşıcı hastalıklar bulunan bir memleketten gelmiş bir gemi mürettebat ve yolcularının karantina müddetini doldurmak üzere götürdükleri tecridedilmiş bina: Kırk gün lâzaretoda kaldık. Ar. Far. Tahaffuzhane. [Lazaret]

LÂZCA i. Lâzların konuştukları dil. Kafkasya dillerinin güney grupuna giren bu dilin gürcü diliyle yakın bağlılığı vardır. [Dialecte des Lazes]

LÂZEBELİYE Ar. i. [لازبليه] Bot. bk. Horozibiğigiller.

LÂZİKİYE* bk. Lâttakiye.

LÂZIM Ar. s. [لازم] Gerek, gerekli, lüzumlu: Hastayı yoklamak lâzım. [Nécessaire]

2 - Vücuduna ihtiyaç duyulan: Bana bir otomobil lâzım. [Dont on a besoin]

3 - Gra. Dil. bk. Geçişsiz.

§ Lâzım gelmek: Gerekli olmak, icabetmek: Bizim gitmemiz lâzım geliyor. [Falloir]

§ Lâzımı gayrimüfarik: Geçilmez, bırakılması mümkün olmıyan, vücudu şart olan: Lâzımı gayrimüfarik bir arkadaş. [Indispensable]

§ Lâzım olmak: Vücuduna ihtiyaç duymak. [Être nécessaire]

§ Lâzımülicra hüküm ve karar: Huk. Yerine getirilmesi şart olan adlî hüküm ve karar. Kaziyei muhkeme. [Chose jugée]

§ Lâzımülinkıyat: Uyulması, yerine getirilmesi gerekli (emir). [Auquel il faut se soumettre (ordre)]

§ Lâzım ve kâfi şart: Mat. Yeniterim: Gerek ve yeter şart. [Condition nécessaire et suffisante]

§ Lâzım ve melzum: Biri ötekisiz olmıyan (kâğıtla kalem gibi). [Inhérent, e]

§ Ne lâzım: Gerekmez, faydasız, neye yarar: Başkasının işine müdahale ne lâzım. [A quoi bon]

§ Neme, nene, nemize, nenize, nelerine lâzım: Üzerime ne vazife, niçin karışayım, üzerine ne vazife, niçin karışasın... [Je ne m'en mêle pas, ne t'en mêle pas... etc.]

LÂZIMLI s. bk. Lüzumlu.

LÂZIMLIK i. bk. Oturak.

LÂZIMSIZ s. bk. Lüzumsuz.

LÂZİME Ar. i. [لازمه] Mat. bk. Gerekçe.

LÂZİSTAN* Asıl Kafkasya'da Lâzların yaşadığı bölge ise de vaktiyle yanlış olarak şimdiki Çoruh (Rize) vilâyetimiz bu adı taşımaktaydı. bk. Lâz. [Lazistan]

LÂZOT (Aslı «Lâzotu» dur) i. Mısır. [Maïs]

LE, LA ba. bk. ile.

LEACOCK* «likok ok.», Stephen Butler (doğ. 1869). Kanadalı edip. İngiltere'de doğmuş, Kanada'ya göç etmiştir. Kanada ekonomi ve tarihi hakkında eserleri varsa da daha fazla «Edebî Yanlışlar», «Saçma Hikâyeler», «Küçük Bir Şehrin Seher Skeçleri» gibi mizahi kitaplariyle tanınmıştır.

LEAHY* «lehi ok.», William Daniel (doğ. 1875). Amerikalı amiral ve diplomat. 1940 dan 1942 ye kadar Fransa'nın işgal edilmemiş bölgesinde Amerika büyük elçisi olarak bulunmuş, 1942 de Amerikan kuvvetleri genelkurmay başkanlığı, 1944 te donanma amiralliği etmiştir.

LÉAL*, Juan de Valdès de. bk. Valdès.

LEAMİNGTON* «leminytın ok.» İngiltere'nin Warwickshire kontluğunda Leam nehri üstünde kaplıcaları bulunan 30.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEANDER* Mit. Abydos'lu (Nâra'lı) bir delikanlı olup Sestos (Boğalı) daki sevgilisi Hero ile buluşmak üzere Hellespontus (Çanakkale boğazı) u her akşam yüzerek karşıdan karşıya geçermiş.

LEAO* Mançurya güneyinde 800 kilometre boyunda bir nehirdir. Peçili körfezinde ehemmiyetli bir delta meydana getirmiştir.

LEAR* «lîr ok.», Edward (1812-1888). İngiliz müellif ve ressam. Gould'un kuş resimleri taslaklarını hayvanat bahçesinde çizmiş, bâzı edebî eserlerden başka İtal-

ya, Yunanistan, Arnavutluk ve Korsika'ya ait seyahat hâtıraları bırakmıştır.

LEAVENWORTH* «livenvorth ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Kansas'ta Leavenworth kontluğunun merkezi ve 19.000 nüfuslu bir şehir olup Missouri nehri üstündedir; maden kömürü istihsal eder.

LEB, LEP Far. i. [لب] bk. Dudak.

2 - Her şeyin kenarı. [Bord]

§ Goncaleb: Ufak ve pembe dudaklı. [Qui a les lèvres comme un bouton de rose]

§ Lebaleb, lebriz: Ağzına kadar dolu. [À pleins bords]

§ Lebbeleb, lebberleb: Dudak dudağa. [Lèvres sur lèvres]

§ Lebi derya: Deniz kenarı. [Bords de la mer]

§ Lebi sagar: Bardak, kadeh ağzı. [Bords d'une coupe]

§ Lep değmez: Divan edebiyatında dudak sesi bulunmıyan kelimelerle yazılmış koşuk (manzume). [Sorte d'ancien poème turc]

§ Şekerleb: Şeker gibi tatlı dudaklı. [Qui a les lèvres douces comme du sucre]

LEBANON* Amerika Birleşik Devletlerinden Pennsylvania'da Lebanon kontluğunun merkezi ve 27.200 nüfuslu bir şehir olup demir, bakır, mermer ve kömür istihsal eder.

LEBAS* «löba ok.», Philippe (1794 - 1860). Eski eserler bilgini ve dilci bir Fransızdır. Paris'lidir. Müstakbel Üçüncü Napoléon'a öğretmenlik etmiştir. «Yunanistan ve Anadolu'ya Arkeoloji Seyahati» adlı bir eseri vardır.

LE BAS* «lö ba ok.», Hippolyte (1782 - 1867). Fransız mimar. Parislidir. Notre - Dame de Lorette kilisesiyle diğer bâzı mimarî eserleri vardır.

LEBBEYK Ar. ü. [لبيك] bk. Leppey.

LEBEAU* «löbo ok.», Paul (doğ. 1868). Belçikalı kimyacı. Uranyum vesaire üzerine madenî kimyaya ait eserleri vardır.

LEBEDİN* Rusya'da Harkov'un 145 kilometre kuzey batsında donyağı, şeker ve hububat ticareti olan 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEBEDYAN* Orta Rusya'da Tambov'un 170 kilometre kuzey batısında hububat, kürk, deri ve canlı hayvan ticareti olan 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEBEL* «löbel ok.», Nicolas (1838 - 1891). Fransız subayı. 1886 da Tecrübe Komisyonu başkanı iken Fransız ordusuna Gras tüfeği yerine 8 milimetre kalibreli ve mükerrer ateşli tüfeği sokmuş ve bu tüfeğe onun adı verilmiştir.

LE BEL* «lö bel ok.», Joseph Achille (1847 - 1930). Fransız kimyacı. Uzay (feza) da atomların düzenlenmesi teorisini kurmak şerefini Holândalı Van't Hoff ile paylaşmıştır.

LEBEN Ar. i. [لبن] bk. Süt ve yoğurt.

§ Lebeni kils: Kim. Kireç sütü. bk. Kireç.

LEBEP i. (Arapçadan) Sahtiyan şeritinden örme sade at başlığı. [Sorte de garniture de tête (harnais)]

LEBİB, LEBİBE Ar. s. [لبيب] Akıllı, zekî. [Sage, intelligent, e]

LEBİBE Ar. i. Yakasız ve kolsuz bir çeşit iç gömleği. [Sorte de chemise sans col et manches]

LEBLÂB Ar. i. [لبلاب] Bot. bk. Sarmaşık.

LEBLANC* «löblan ok.», Maurice (1864 - 1941). Fransız romancı. Kahramanı, kibar hırsız Arsène Lupin olan zabıta romanlariyle tanınmıştır.

LEBLANC*, Nicolas (1742 - 1806). Fransz kimyacı. Âdi tuzdan çamaşır sodası imalini icadetmiştir. Bu usul artık bırakılmışsa da, bir asır faydalanılmıştır.

LEBLEBİ i. Furunda kavrulmuş ve kabuğu çıkarılmış nohut: Tuzlu, tuzsuz leblebi; sakız leblebisi; leblebi unu; leblebi şekeri. [Pois chiches rôtis au four]

2 - arg. Tabanca kurşunu. [Ballè de pistolet]

§ Demir leblebi: Yapılması güç iş. [Dur besogne, lourde tâche]

§ Lep demeden leblebiyi anlamak: Daha başlanırken bir sözün nereye varacağını anlayıvermek. [Saisir à demi - mot]

LEBLEBİCİ i. Leblebi yapan veya satan kimse. [Fabricant ou vendeur de «leblebis»]

LEBLEBİCİ HORHOR AĞA* Dikran Çuhacıyan'ın 1875 te bestelediği kıvrak melodili bir operettir ki zamanında yıllarca oynanmış ve Londra'da bile temsil edilmiştir. bk. Çuhacıyan.

LEBŒUF* «löböf ok.», Edmond (1809-1888). Fransız mareşali. Paris'lidir. Kırım Muharebesinde Sivastopol'da Fransız muhasara kuvvetlerine kumanda etmiştir. 1869 da harbiye nazırı olmuş ve Fransa'nın harbe tamamiyle hazır olduğunu kesin olarak söylemekle 1870 de Almanlara karşı mağlûbiyette müessir olmuştur. Bununla beraber Metz'de büyük kahramanlık göstermiştir.

LEBON* «löbon ok.», Philippe (1769 - 1804). Fransız kimyacı. Paris'te öldürülmüştür. Havagaziyle aydınlanmanın mucididir.

LEBON*, Gustave (1841 - 1931). Fransız sosyoloji bilgini. «Kitlelerin Psikolojisi», «Maddenin Gelişimi», «Eğitim Psikolojisi» adlı eserlerin müellifidir. Merhum Abdullah Cevdet ondan bâzı tercümeler yapmıştı.

LEBORNE* «löborn ok.», Fernand (1862 - 1929). Fransız bestekâr. «Les Girondins», «L'Absent» adlı operaların sahibidir.

LEBOURG* «löburk ok.», Albert (1849-1928). Fransız peyzaj ressamı. Kış ve kar tablolariyle tanınmıştır.

LEBRİJA İspanya'nın Seville eyaletinde 12.000 nüfuslu bir şehirdir. Şarap ticareti vardır.

LEBRUN* «löbrön ok», Albert (doğ. 1871). Fransız devlet adamı. 1911 den itibaren muhtelif bakanlıklarda ve Birinci Dünya Savaşında Clemenceau kabinesinde bulunmuş, 1931 de Âyan Meclisi başkanı, 1932 ve tekrar 1939 da cumhurbaşkanı seçilmiştir. 1940 da Almanların Fransa'yı işgalinde bu vazifeden ayrılmıştır.

Albert Lebrun

LEBRUN* (veya Le Brun) Charles (1619-1690). Fransız ressam. Paris'te doğmuş, orada ölmüştür.. Zamanının güzel sanatlarına geniş ölçüde müessir olmuş, Ondördüncü Louis stili denen stili hâkim kılmıştır. Louvre müzesindeki «İskender'in Muharebeleri» ne ait seri tabloları başlıca eserleridir. Aynı müzedeki «Şansölye Séguier'nin Paris'e Girişi» tablosu da meşhurdur.

Charles Lebrun

LEBRUN*, Elisabeth Vigée, dame (1755 - 1842). Fransız ressam ve sanat münekkitlerinden J. B. Pierre Lebrun (1748 - 1813) ün karısı olup Mme Vigée-Lebrun adı altında tanınmış şöhretli bir portre ressamıdır. Başlıca eserleri Marie-Antoinette'in, Lady Hamilton'un, Mme de Staël'in portreleridir. Bizzat yaptığı kendisinin ve kızının portresi Louvre müzesindedir.

LECCE* «leçe ok.» Güney İtalya'da Lecce eyaletinin merkezi olup Brindisi'nin 40 kilometre güney doğusundadır ve bu şehre demiryoliyle bağlıdır. 50.000 nüfusludur. Zeytin yağı, şarap ticareti vardır.

Madam Vignée - Lebrun ve kızı (Louvre müzesinde)

LECCO* «lekko ok.» İtalya'da Lombardia'da Como eyaletinde ve Como gölünün bir kolu dibinde 31.500 nüfuslu bir şehirdir. Dokuma ve maden endüstrisi vardır.

LECH* «lek ok.» Almanya'nın Bavyera'dan geçen 250 kilometre uzunluğunda bir nehridir ki Tuna'ya dökülür.

LE CHATELİER*, «lö şatölye ok.» (1850 - 1936). Fransız kimyacı. Kimya dengeleri ve çeşitli ölçü aletleri hakkında eserleri vardır.

LECHHAUSEN* «lekhavzen ok.» Almanya'da Bavyera'da Lech nehri yakınlarında 17.000 nüfuslu ve demirhaneleri bulunan bir şehirdir.

LECKY* «lekki ok.», William Edward Hartpole (1838 - 1903). İngiliz tarihçi ve filozof. Dublin'de doğmuş, Londra'da ölmüştür. «Onsekizinci yılda İngiltere Tarihi» ile diğer tarihî eserlerin müellifidir.

LECLAİNCHE* «löklenş ok.», Louis Auguste (doğ. 1861). Fransız patoloji (hastalıklar bilimi) bilgini. Seromlar hakkında dikkate değer eserleri vardır.

LE CLAİR* «lö kler ok.», Jean Marie (1697 - 1764). Fransız bestekâr. Lyon'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Onsekizinci Asrın en meşhur keman virtüozu ve Fransa keman ekolünün şefidir. Dikkate değer keman sonatlariyle flüt ve keman için konçertolar bestelemiştir.

LECLANCHÉ* «löklânşe ok.», Georges (1839 - 1882). Fransız mühendis. Kendi adını taşıyan elektrik pilinin mucididir.

LE CLERC* «lö kler ok.», Sébastien (1637 - 1714). Fransız gravürcü. Metz'de doğmuş, Paris'te ölmüştür. Gobelin halı imalâthanelerinde çalışmış, nefîs ve canlı 300 istampa bırakmıştır.

LECLERC* «lökler ok.», General (1902-1947). Fransız generali. İkinci Dünya Savaşında Çad gölü kenarlarından hareketle 1942 de Fizan'ı ele geçirmiş, 1943 te Trab-

lus ve Tunus muharebelerine iştirak etmiştir. İkinci zırhlı tümenin başında 24 ağustos 1944 te Paris'e girmiş ve 23 kasım 1944 te Strasbourg'u kurtarmıştır. Almanya'nın teslim olmasından sonra Uzak Doğudaki Fransız kuvvetleri başkomutanlığına tâyin edilmiştir. 1946 da Kuzey Afrikadaki Fransız kuvvetleri müfettişi olmuş, 1947 de bir uçak kazasında ölmüştür.

LECLERC - DU - SABLON* «lökler - dü - sablon ok.», Albert (doğ. 1859). Fransız botanik bilgini. Çiçekli bitkilerin meyva ve tohumları, çiçeksiz bitkilerin üretme organları hakkında dikkate değer eserleri vardır.

LECLERCQ* «löklerk ok.», Dom Henri (1869 - 1945). Âlim bir Fransız rahibi olup Belçika'da doğmuş, Londra'da ölmüştür. Büyük «Hıristiyan Arkeoloji ve Âyinler Lûgati» nin yazılmasını idare etmiş, kendi de üç ciltlik bir «Rejans Tarihi» yazmıştır.

LÉCLUSE* «leklüz ok.», Charles de (1526 - 1609). Fransız botanikçi. Patatesi Avrupaya sokmuştur.

LECOCQ* «lökok ok.», Charles (1832 - 1918). Fransız bestekâr. «Madam Angot'nun Kızı», «Küçük Dük», «Küçük Gelin» gibi birçok şen operetler bırakmıştır.

LECOMTE* «lökont ok.», Georges (doğ. 1867). Fransız edip. «Çiçekli Ev», «Yeşil Mukavvalar» gibi eserlerin müellifi ve Fransız Akademisi üyesidir.

LECONTE DE LİSLE*, «lökont dö lil ok.» (1818 - 1894). Fransız şairi olup asıl adı Charles-Marie-Leconte'tur. Réunion adasında doğmuş, Fransa'da ölmüştür. Birçok şiir kitapları yazmış, eski ve klâsik Yunan şairlerinden aslına sadık tercümeler vermiştir. Catulle Mendès ve Xavier de Ricard gibi şairlerin kurdukları «Parnasse» ekolünün üstadıdır.

Leconte de Lisle

LECOQ DE BOİSBAUDRAN* «lökok dö buabodran ok.», François (1838 - 1912), Fransız kimyacı. «Gallium» u keşfetmiştir.

LE CORBUSİER*, «lö korbüzye ok.» (doğ. 1887). Modern şehircilikte ihtısası olan İsviçreli mimar. Asıl adı Edouard Jeanneret'dir. Beton sütunlar üstünde taraça ile örtülü, yanlardan ışık alır yeni bir ev tipi meydana getirmiştir.

LECOURBE* «lökurb ok.», Claude Jacques (1795 - 1815). Napoléon'un hizmetinde bulunmuş Fransız generallerindendir. İsviçre'de Rus generali Suvarov'a karşı yararlık göstermiş ve Mareşal Masséna'nın Zurich'te Suvarov'u yenmesini sağlamıştır.

LECOUVREUR* «lökuvrör ok.», Adrienne (1692 - 1730). Klâsik trajedilerdeki baş rolleri pek tabii ve benimsiyerek oynamış bir Fransız kadınıdır. Mareşal de Saxe ile pek sıkı fıkı olmuş ve sırrı çözülemiyen şartlar içinde ölmüştür. Mareşali seven bir düşes tarafından zehirlendiği rivayet edilmiştir. Scribe'in beş perdelik «Adrienne Lecouvreur» adlı dramiyle şöhreti dünyaya yayılmıştır.

Lecouvreur

LE CREUSOT*, «lö krözô ok.» Fransa'da Sâone - et - Loire departmanında ve Paris - Akdeniz demiryolu üstünde Creusot adını taşıyan lokomotif, top, zırh fabrikalariyle meşhur 34.600 nüfuslu bir şehirdir.

LECYERAMENTE İta. zf. Mus. Bir parçanın çok hafif çalınacağını gösterir. [Leggieramente]

LECYERO İta. s. Mus. Bir parçanın hafif çalınacağını gösterir. [Leggiero]

LECZİNSKİ* bk. Leszczynski.

LEÇEK i. Kadınların verev katlıyarak başlarına bağladıkları dört köşe örtü. [Sorte de serre - tête (des femmes)]

2 - Kına yakılan ve sarılan bağ. [Bandage pour l'usage de henné]

LEÇER i. Kıl elek. [Tamis à crin]

LEDA* Mit. İsparta kıralı Tyndare'in

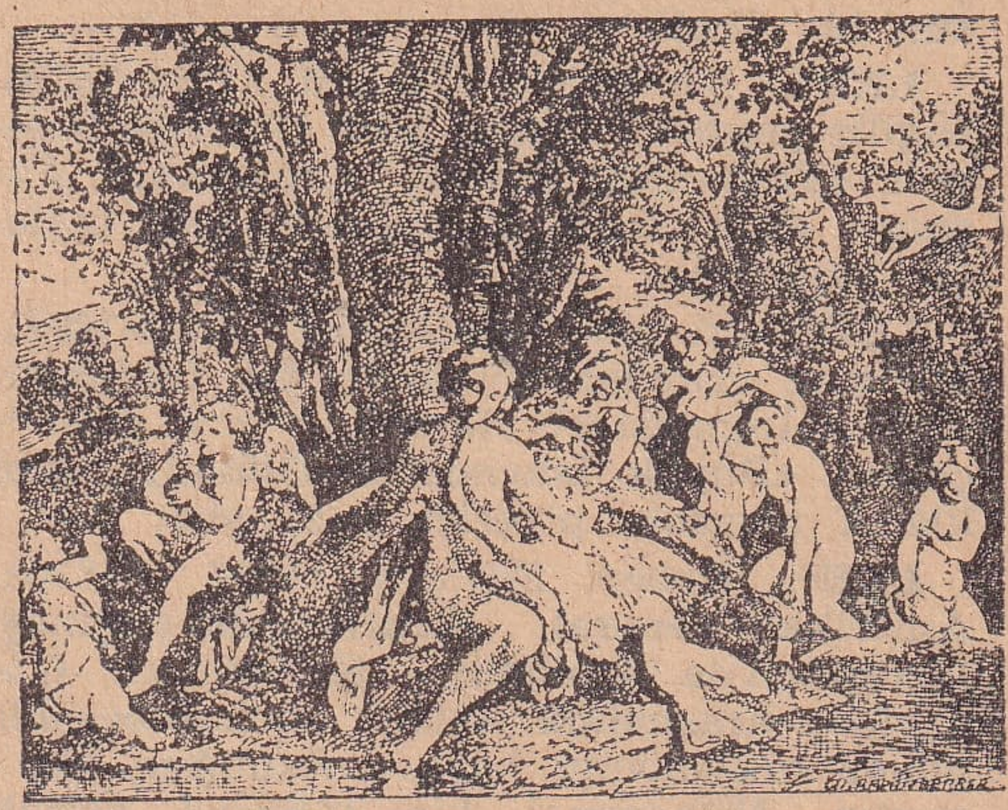
Leda (Le Corrège'in eserinden)

karısı olup kendisini seven Jupiter ona

hoş görünmek için kuğu kuşu şekline girmiş ve Jupiterle münasebeti neticesinde bir çift ikiz dünyaya getirmiş.

L E D E Ar. öntakı [لدى] Olundukta, edildikte: Ledessual: Soruldukta, sorulunca. Ledettetkik: İncelendikte, incelenince. [Sur, quand, après]

2 - Halinde, takdirinde: Ledelhace: İhtiyaç halinde. [En cas de]

LEDESMA*, Alonzo de (1562 - 1632). İspanyol şair. İspanyol şiirinin inhitatına pek müessir olan özenti şiirler yazmıştır.

L E D R A İ N* «lödren ok.», Eugène (1844 - 1910). Fransız oryantalist ve edip. «İncil» i tercüme etmiş ve «İncilin Tarihi» ni yazmıştır.

LEDÜN Ar. i. [لدن] Arapçada asıl zarf olan ve «yan», «ind», «nezd» mânasına gelen bu kelime dilimizde isim olarak ve Tanrı katı, huzuru İlâhi mânasiyle kullanılmıştır. [Providence divine]

§ Ledün ilmi: Tanrının kendine özgü olan bilgisi. [Science divine]

LEDÜNNİYAT Ar. ç. i. [لدنيات] Tanrı bilgisinin sır olan tarafları. [Mystères de la Providence divine]

2 - mec. Bir işin gizli tarafları. [Mystères; causes (ou) buts cachés d'une affaire]

LEDYARD*, John (1751 - 1788). Amerikalı seyyah. 1776 da meşhur Kaptan Cook'un son seyahatine iştirak etmiş ve dönüşünde onun ölümü hakkında bir muhtıra yazmıştır. 1786 da kuzey arktik kuşakta yeni bir seyahate çıkmış, fakat Irkutsk'ta Ruslar tarafından yakalanarak casuslukla itham ve bir daha Rusyaya ayak basmaktan menedilmiştir. Londra'ya dönünce hemen Afrika içinde bir keşif seyahatine çıkmış, fakat Kahire'de ölmüştür. bk. Cook.

LEE*, Frederick Richard (1799-1879). İngiliz peyzaj ressamı. Millî Galeride bulunan «Yağmurlu Hava», «Çayırlarda Akşam», «Bir Nehir Manzarası» gibi tablolar yapmıştır.

LEE* «lî ok.», Nathaniel (1653-1692). Manzum dramlar muharriri bir İngilizdir. «Roma İmparatoru Neron», «Dalkıp Kıralıçeler», «Büyük İskender'in Ölümü» gibi klâsik mevzulu piyesler yazmıştır.

LEE*, Robert Edward, (1807 - 1870). Amerikalı general. Stratford'da doğmuş, Lexington'da ölmüştür. Kuzeylilerle Güneyliler arasındaki ayrılık muharebesinde güney ordularının başkomutanlığını yapmıştır. Mükemmel bir tabiyeci olarak Richmond'un müdafaasında, Frederichsburg ve Chancellorsville zaferlerinde gösterdiği maharetle tanınmıştır.

LEE*, Sidney (1859 - 1926). İngiliz münekkit. Londra'lıdır. Leslie Stephen ile birlikte büyük «Millî Biyografi Lûgati» nin yazılmasını idare etmiş, kendisi de Shakespeare'in ve Kıraliçe Victoria'nın biyografilerini yazmıştır.

LEE*, Vernon bk. Paget.

LEEB*, Wilhelm von (doğ. 1876). Alman mareşal. Landsberg'de doğmuştur. 1940 da Batı cephesinde üçüncü ordular grupuna, 1941 de Doğu cephesinde Kuzey ordular grupuna kumanda etmiştir.

LEE DE FOREST* bk. Forest.

LEEDS* «lîds ok.» İngiltere'nin York kontluğunda Aire nehri üstünde, Leeds ve Liverpool kanaliyle Liverpool'e bağlı, 494.000 nüfuslu bir şehirdir. Ehemmiyetli bir demiryolu kavşağıdır. Yünlü dokuma endüstrisinin merkezidir. Kundura fabrikaları da vardır.

LEEK* «lîk ok.» İngiltere'nin Stafford kontluğunda 20.000 nüfuslu bir şehirdir. Dikiş ipliği ve ipekli dokuma endüstrisi ile düğme fabrikaları vardır.

LEENA* Yunan saraylısı, Pisistrate'a karşı suikast tertibedenlerden Harmodius'un metresi. Suikast akîm kalınca işkenceye sokulmuş, suçluları söylememek için dişleriyle dilini kesmiştir. bk. Pisistrate

LEER* Prusya'nın Hanover eyaletinde, Leda ve Ems nehirleri kavşağında nehir limanı bir şehirdir. 14.000 nüfuslu olup başlıca tereyağı, peynir, bal ihracedir.

LEEUWARDEN* «levarden ok.» Amsterdam'ın 110 kilometre kuzey doğusunda 56.100 nüfuslu bir Holânda şehridir. Hayvan, peynir, tereyağı, hububat ticareti ehemmiyetlidir.

LEEVENHOEK* «levenhuk ok.», Anthony van (1632 - 1723). Holândalı bilgin. İnsanın, hayvanların, böceklerin anatomileri hakkında ehemmiyetli keşiflerde bulunmuştur. Eserleri Holânda dilinde ve lâtince olarak iki seri halindedir.

LEEWARD ADALARI* bk. Rüzgâr adaları.

LEF Ar. i. [لف] Sarma, devşirip toplama, dürme. [Pliement, pliage]

2 - İçine sokma, içine katlama, iliştirme. [Action d'envelopper, de plier dans, d'inclure]

§ Leffüneşir: Ed. Birkaç ismi bir ibarenin başında söyledikten sonra bunların sıfat ve fiillerini daha aşağıda sıralama. «Birinci ve ikinci yarışlar yüz ve iki yüz metredir» cümlesinde leffüneşir vardır. [Figure qui consiste à nommer d'abord plusieurs substantifs l'un à la suite

de l'autre et à faire ensuite accompagner chacun d'un attribut]

§ Müretteр leffüneşir: Ed. Leffüneşrin sıralama bakımından düzgün olanı. [Forme régulière de «leffüneşir»]

§ Müşevveş leffüneşir: Ed. Leffüneşrin sıralama bakımından karışık olanı. [Forme irrégulière de «leffüneşir»]

LEFAFE Ar. i. Bot. Çiçeğin dip tarafındaki çiçekyaprakları, yapraksı organlar topluluğu. Yeniterim: Bürüm. [Involucre]

LEFEBVRE* «löfevr ok.», Claude (1632 - 1675). Fransız ressam. Fransa'da doğmuş, Londra'da ölmüştür. Parlak renkli portreleriyle tanınmıştır. İngiltere kıralının ve kıral ailesi efradının birçok portrelerini yapmıştır.

LEFEBVRE*, François Joseph (1755 - 1820). Fransız mareşal. Napoléon'un hizmetinde bulunmuş, Dantzig'i zaptetmiş, İspanya, Almanya ve Rusya'da yararlıklar göstermiştir.

LEFEBVRE*, Hippolyte (doğ. 1863). Fransız heykeltıraş. Luxembourg müzesindeki «Genç Körler» grupu, onun eseridir.

LEFEBVRE*, Jules (1836 - 1912). Fransız ressam. 1861 de «Priam'ın Ölümü» tablosiyle Roma mükâfatını kazanmıştır. Portreleri ve bilhassa kadın portreleri çok sanatkâranedir. Sanatının kudreti küçük kıtada eserlerde görülmektedir. Fakat mevzulu büyük kıtadaki eserlerde, «Hakikat» tablosunda görüldüğü üzere, sanat kudreti hafiflemektedir. Bununla beraber eserlerin çoğunu babasının ve kızkardeşinin portreleriyle diğer portreler teşkil ettiği için sanatı çok takdir edilmiştir. bk. Godiva.

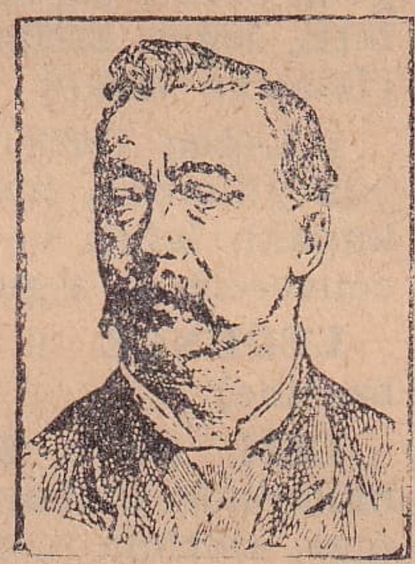

Jules Lefebvre

LEFEBVRE*, la maréchale. Mareşal Lefebvre'in karısı. Mareşalin eski bölüğünün çamaşırcısıydı. Azimli ve açık konuşur, çok namuslu bir kadındı. Victorien Sardou ve Emile Moreau'nun «Madame Sans - Gêne» (Çekinmez Bayan) adlı tiyatro eseriyle meşhur oldu.

LEFÈVRE* «löfevr ok.», Camille (1853-1933). Fransız heykeltıraş. Dalou'nun yarım kalan eserlerini tamamlamıştır. «Heykeltıraş», «Sokakta» gibi kendi eserleri de vardır.

LEFÈVRE D'ETAPLES*, «löfevr d'etapl ok.» (1450 - 1537). Fransız din ve dil bilgini. «İncil» in tamamını fransızcaya ilk tercüme edendir.

LEFFEN Ar. zf. [لفه] İçine sokulmuş, içine katlanmış, iliştirilmiş olarak: Vesikalarımı mektubuma leffen gönderiyorum. [En incluant; étant inclus, e]

LEFFETMEK f. İçine sokmak, içine katlamak, iliştirmek: Mektubuma leffettiğim pusulayı Ahmede veriniz. [Inclure]

LEFFLER*, (veya Edgren - Leffler) Anna Carlotta (1849 - 1892). Tiyatro piyesleri yazmış İsveçli bir kadındır. Stockholm'de doğmuştur. Piyeslerinin başlıcası «Saadet İçin Mücadele» dir. Tiyatro muharrirliği metodunun Ibsen ile Strindberg arasında yer aldığı söylenebilir.

LEFKE* bk. Osmaneli.

LEFKELİ MUSTAFA PAŞA* (ölm. 1648). Birinci Mustafa devri sadrazamlarındandır. Lefke'de doğmuştur. Enderundan yetişmiş, silâhtar olmuştur. Birinci Mustafa'nın dadısının kocasıdır. Birinci Mustafa tahta çıkınca kendi gibi aptal olan Lefkeli Mustafa Paşayı Mısır valiliğine gönderdi. İkinci Osman tahta çıkınca, Mısır'da kudret ve idrakinin azlığını ispat eden paşayı azil ve Yedikuleye hapsetti. 1622 ihtilâli neticesinde İkinci Osman öldürüldü ve Birinci Mustafa ikinci defa tahta çıktı. Devlet işleri padişahın annesine kalmıştı. O da, Lefkeli Mustafa Paşayı Merre Hüseyin Paşa'nın yerine sadrazamlığa getirdi. Bu makamda ancak üç ay tutunabildi, umumi şikâyet üzerine azledildi. Son vazifesi Kastamonu valiliğidir.

LEFKOŞA* [Lefkosia veya Nicosia] Kıbrıs adasının başkenti olup adanın hemen hemen ortasındadır. 16.000 nüfusludur. Camileri ve kiliseleri, Venedikliler den kalma istihkâmları vardır. Halkı Türk ve Rumdur. Eski adı Leucosia'dır.

LEFORT* «löfor ok.», François (1656 - 1699). Rusya hizmetinde bulunmuş bir general ve amiraldir. Cenevre'de doğmuş, Moskova'da ölmüştür. Rusya'nın yeniden teşkilâtlandırılmasında kendisine yardım ettiği Deli Petro'nun gözdesi idi.

LEFRANC* «löfran ok.», Abel (doğ. 1863). Fransız bilgini. Rabelais ve Shakespeare hakkında tetkik eserleri vardır. İngiliz şairin eserlerini, Derby kontlarının altıncısı olan William Stanley'e atfeder.

LE FRANC DE POMPİGNAN* bk. Pompignan.

LEFROY DAĞI* «löfrua ok.» Kanadanın Rocky sıra dağlarından 3.554 metre yüksekliğinde bir dağdır.

LE GALLİENNE* «lö galyen ok.», Richard (doğ. 1866). İngiliz şair ve gazeteci. Liverpool'de doğmuştur. İngiltere'nin

üç büyük gazetesinde edebî tenkitler, bâzı şiir kitapları yazdıktan sonra 1898 de Amerika'ya giderek New York'ta yerleşmiştir. Başlıca eserleri «Altın Kızın İsteği» ve «Kıralın Aşk Mektupları» dır.

LEGASPİ*, Miguel Lopez de (ölm. 1572). İspanyol gemici. 1570 de Marianne adalarını, daha sonra da Philippine adalarını keşfetmiştir.

LEGATİN Fr. i. İpekli ve yünlü kumaş. [Légatine]

LEGATO İta. zf. Mus. Bir parçanın notalarının ara vermeden birbirine bağlanarak söyleneceğini veya çalınacağını anlatır. [Legato]

LEGENDRE* «löjandr ok.», Adrien Marie (1752 - 1833). Fransız geometri bilgini. Paris'lidir. Sayılar teorisi, eliptik foksiyonlar, mekanik üzerine hayranlık uyandıran eserleri vardır.

LÉGER* «leje ok.», Louis (1843-1923). Fransız tarihçi ve edip. Toulouse'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Slav milletler ve edebiyatı üzerine dikkate değer etütleri vardır.

LEGGİERAMENTE İta. zf. bk. Lecyeramente.

LEGGİERO İta. s. bk. Lecyero.

LEGHORN İng. i. İngiltere'de ıstıfa ve ıslah edilmiş İtalya asıllı tavuklara verilen addır. Leghorn, İtalyan Livorno şehrinin ingilizce ismidir. Çok iyi yumurtlayıcı olan leghorn tavukları İngiltere ve Amerika'da pek makbuldür. Etleri düşük olduğu için birçok memleketlerde tutulmaz. Siyah, beyaz, altın sarısı, kahve ve deve tüyü renkli çeşitleri vardır. Bizde ligorna adı da verilen bu tavuklar yılda 180 e kadar yumurtlarlar.

LEGNAGO* İtalyanın Verona eyaletinde Adige nehri üstünde 20.000 nüfuslu müstahkem bir şehirdir.

LEGNANO* İtalya'nın Milâno eyaletinde Olona nehri üstünde pamuk ipliği imalâthaneleri bulunan 30.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEGNONE DAĞI* İtalya Alplerinden, Como gölünün doğusunda, 2.610 metre yüksekliğinde bir dağdır. İtalya'da en büyük yükseltidir.

LE GOFFİC* «lö goffik ok.», Charles (1863 - 1932). Fransız muharrir. Romanları, Birinci Dünya Savaşı hakkında «Dixmude», «Alevler İçinde Marne» gibi eserleri vardır.

LEGOUVÉ* «löguve ok.», Ernest-Wilfried (1807 - 1903). Fransız tiyatro muharriri ve edip. «Adrienne Lecouvreur», «Güzel Okuma Sanatı», «Hâtıralarla Altmış Yıl» gibi eserlerin müellifidir. Fransız Akademisi üyesi olmuştur.

LEGRAND* «lögran ok.», Emile (1841-1908). Yunanca âlimi bir Fransızdır. «Modern Yunanca - Fransızca» ve «Fransızca - Modern Yunanca» lûgatinden başka Yunan dili hakkında birçok eserler yazmıştır.

LEGRENZİ*, Giovanni (1625 e doğru-1690). İtalyan bestekâr. Venedik ekolünün üstatlarındandır. Sahne, muhtelif aletler, kilise âyinleri için birçok musiki parçaları bestelemiştir.

LEGROS*, «lögro ok.» (1629 - 1714). Fransız heykeltıraş. Lâkabı «l'Ancien» dir. Versailles sarayının dekorasyonunda çalışmıştır.

§ Oğlu Pierre (1666 - 1719) de kendisi gibi heykeltıraştır. Lâkabı «le Jeune» dür. Roma'da Kardinal Casanate'ın lâhdini yapmıştır.

LEĞEN i. Anat. bk. Havsala.

LEĞEN i. İçinde öteberi veya üstünde el yıkanan, madenden yayvan kab: Çamaşır leğeni, bulaşık leğeni, el leğeni, berber leğeni. (Her iş bitti, leğen örtüsü kaldı). [Bassine large]

Leğen

§ Leğen ibrik: El ve yüz yıkamak, aptes almak için kullanılan kapaklı leğen ve ibrik takımı. [Bassine à couvercle et aiguière]

LEĞENÇE i. Küçük leğen. [Petite bassine]

LEH Ar. e. Bu kelime «- e» ve «- de» hallerinde kullanılarak «birinden yana olma», «birinin menfaatine olma» anlamı verir: Lehinde olmak; lehinde söylemek veya bulunmak; lehine olmak; lehte olmak. Zıttı: Aleyh. [Pour]

L E H* (veya Lehistan) bk. Polonya. (Leh Yahudisi gibi sapsarı).

LEHAR*, Franz (1870 - 1948). Macar bestekâr. Macaristan'da Komarom'da doğdu. Bununla beraber damarlarında Fransız, Alman ve Macar kanı taşıyan bir ailedendir. Johann Strauss'tan sonra sönmiye yüz tutan Viyana operet bestecileri neslinin asrımızın başında en büyük mümessili olmuştur. İlk muvaffakıyetini dünyaca meşhur «Şen Dul» operetiyle kazandıktan sonra «Prens Çocuğu», «Luxem-

Franz Lehar

bourg Kontu», «Çingene Aşkı», «Tango Kıraliçesi» gibi çok tutulmuş operetler bestelemiştir. 1925 te «Paganini» adlı eseriyle yeni bir «Büyük Operetler» serisine başlamış ve bu seriyi 1934 te ilk defa Viyana'da temsil edilen opera tarzındaki «Guiditta» operetiyle kapamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra yerleştiği Salzburg'ta 24 ekim 1948 de ölmüştür.

LE HAVRE* bk. Havre.

LEHÇE* i. Polonyalıların dili. bk. Polonya.

LEHÇE Ar. i. [لهجة] bk. Diyelek.

LEHÇE i. Beniz, çehre, sima: Lehçesi bozuk, bozuk lehçeli. [Visage, figure]

LEHE* bk. Wesermünde.

LEHEB, LEHEP Ar. i. [لهب] Alev. [Flamme]

LEHİB, LEHİP Ar. s. Alevli. [Enflammé]

LEHİM i. İki maden parçayı birbirine yapıştırmak için ergitilerek sürülen kaaly veya başka maden. [Soudure; étain (ou) autre matière employée à la soudure]

LEHİMCİ i. Lehimle yapıştıran, lehimle tutturan. [Soudeur]

LEHİMLEMEK f. Lehimle yapıştırmak, lehimle tutturmak. [Souder]

LEHİMLENMEK f. Lehimle yapıştırılmak, lehimle tutturulmak. [Être soudé, e]

LEHİMLETMEK f. Lehimleme işini başkasına yaptırmak. [Faire souder]

LEHİMLİ s. Lehimle yapıştırılmış, lehimle tutturulmuş. [Soudé, e]

LEHİMSİZ s. Lehime veya lehimlemiye baş vurmadan: Bu iş, lehimsiz olmaz. [Sans soudure]

LEHİSTAN* (veya Leh) bk. Polonya.

LEHLİ s. ve i. bk. Polonyalı.

LEHMANN*, Rosamond (doğ. 1903). İngiliz kadın romancı. Londra'da doğmuştur. «Toz», «Valse Davet», «Bale ve Pınar» gibi bilhassa kadın psikolojisini incelikle tahlil eden eserlerin müellifidir.

LEHONGRE* «löongr ok.», Etienne (1628 - 1690). Fransız heykeltıraş. Paris'lidir. Versailles sarayındaki «Triton'lar», «Siren'ler» den başka bâzı eserleri daha vardır.

LEHTAR Far. s. Yanat, lehte olan: Bu iddiada lehtarım değil misin? [Qui est pour]

2 - i. Bankacılıkta, bir senet veya alacak veyahut para kendi lehine devredilen kimse. [Bénéficiaire]

LEHV, LEHİV Ar. i. Oyun, eğlence, faydasız iş. Dilimizde daha fazla, çoğulu olan «lehviyat» kullanılmıştır. [Jeu, distraction, divertissement]

LEİBNİZ* «lâibnits ok.», Gottfried Wilhelm (1646 - 1716). Meşhur Alman filozof ve bilgin. Leipzig'de doğmuş, Hanover'de ölmüştür. Dünya ölçüsünde faal bir adam olan Leibniz; Bousset ile birlikte Katolik ve Protestan kiliselerini birleştirmiye teşebbüs etmiş, Newton'la aynı zamanda diferansiyel (tefazulî) hesapların esaslarını bulmuş, felsefede monad (bu kelimeye bk.) lar sistemini düşünmüştür. Ona göre, birbirine kapalı olan ruh ile vücut ve daha umumi olarak monadlar arasında «evvelden kurulmuş» bir âhenk vardır. Başlıca felsefe eserleri; «Düşünceler», «İnsan Anlık (müdrik) ı Üzerinde Yeni Denemeler», «Théodicée», «Monadlar Bilimi» v.s. dir. Başlıca matematik eserleri «Abstre Hareket ve Konkre Hareket Teorisi», «Maksimum ve Minimumları Belirtmenin Yeni Metodu» dur. Onu ruhötesi iyimserliği; çok zaman söylenmiş ve Voltaire tarafından biraz hafiflikle alaya alınmış olan şu cümlesinde hulâsa edilebilir: «Mümkün olan dünyaların en iyisinde her şey yolundadır».

Leibniz

LEİBNİZCİLİK i. Fel. Leibniz'in idealist felsefesi. [Leibnizianism]

LEİCESTER* «lestör ok.» İngiltere'de Leicestershire kontluğunun merkezi olan 263.000 nüfuslu bir şehirdir. Demiryoliyle bağlı olduğu Londra'dan 160 kilometre mesafededir. İngiltere'nin en eski şehirlerinden biridir.

LEİCESTERSHİRE* «lestörşör ok.» İngiltere içinde 600.000 nüfuslu bir kontluktur. Arazisi alçak, en yüksek yeri 300 metredir. Bütün arazi işlenmiştir. Çayırları boldur. İngilterenin en büyük av sahasıdır. Hepsi işlenmekte olan kömür madenleriyle kireç, malta taşı ve granit ocakları vardır.

LEİDE* bk. Leyden.

LEİGH* «lî ok.» İngiltere'de Lancashire kontluğunda 46.200 nüfuslu bir şehirdir. Dokuma ve cam endüstrisi vardır.

LEİGHTON* «leitın ok.», Frederick (1830 - 1896). İngiliz akademik sanatının temsilcisi olan mahir, bilgili bir ressam ve heykeltıraştır. İlk tablosu Kıraliçe Victoria tarafından satın alınmıştır. Yunan mitolojisiyle ilgili resim ve heykeller yap-

mıştır. Birçok ecnebi akademilerin üyesi olmuştur.

LEİM Ar. i. [لئيم] Alçak, deni, zelil. [Blamable; vil, e; abject, e]

2 - Kerim karşıtı; nekes, hasis. [Avare]

LEİNSTER* «lenster ok.» Eire (Müstakil İrlânda) de 12 kontluktan meydana gelmiş, 1.263.000 nüfuslu bir eyalettir. Arazisi dağlıktır. Güzel manzaralı gölleri çoktur. Başkenti Dublin'dir.

LEİPA* (veya Böhmish - Leipa) Çekoslovakya'da, muhtelif fabrikaları olan 12.500 nüfuslu bir şehirdir.

LEİPZİG* «lâyptsig ok.» Almanya'da, Sachsen (Saksonya) de, Dresden'in 112 kilometre kuzey batısında ve Elster,

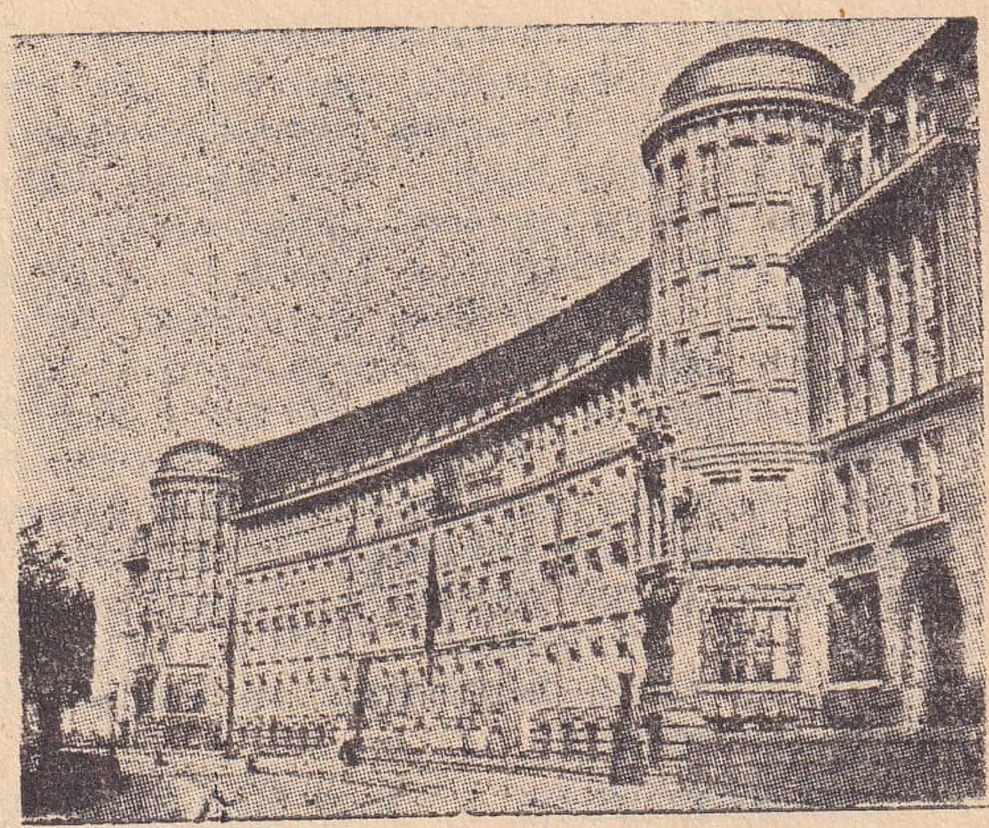

Leipzig şehri ve Alman Millî Kütüphanesi

Pleisse, Parthe nehirlerinin kavşağında, 715.000 nüfuslu bir şehirdir. Almanya'nın büyük şehirleri arasında üçüncü gelir. Üniversitesi meşhurdur. Kitap ticareti ehemmiyetlidir. Ayrıca makine, ince aletler, elektrik aletleri, dokuma ticareti de vardır. Büyük bir demiryol merkezidir. Onbirinci ve Onüçüncü Asırdan kalma iki kiliseden başka birçok güzel binaları vardır. Luther, Melanchton, Mendelssohn, Bach, Leibniz, Wagner gibi büyük adamların memleketidir. Otuz Yıl Harbinde çetin muharebelere sahne olmuştur. 1813 te Fransızlarla Müttefikler arasındaki «Milletler Muharebesi» de bu şehirde olmuş ve bunun neticesinde Napoléon Almanya'yı tahliye etmiştir.

§ Leipzig Fuarı: Leipzig'de her yıl kurulan, ve dünya fuarlarının en ehemmiyetlilerinden biri olan fuardır. Esas fuar, 1170 te kurulmuş bulunan ve daha fazla kitaba tahsis edilen doğu kısmıdır.

LEİRİA* Portekiz'in eski Estramadura eyaletinde 359.700 nüfuslu bir bölgedir. Merkezi aynı adı taşıyan şehirdir.

LEİTCH* «liç ok.», Archibald (1878 - 1931). İngiliz fizik ve bakteriyoloji âlimi. İngiltere'nin en büyük hastahanelerinde kanser hakkında çalışarak araştırmalarda bulunmakla tanınmış, 1920 de kanser hastahanesinin araştırma dairesi müdürü olmuştur.

LEİTH* «lîth ok.» İskoçya'nın, 1920 denberi Edinburgh ile birleşmiş bir şehirdir. 100.000 nüfusu olan bu şehir bugün Edinburgh'un liman semtidir.

LEİTMERİTZ* bk. Litomerice.

LEİTMOTİV Alm. b. i. Mus. Bir eserde bir fikre, bir duyguya, bir şahsa bağlı olarak sık sık geçen tema; eseri yürüten veya temeli olan motif. Musikili dramlara ait bu kompozisyon tekniğinin en büyük üstadı Richard Wagner'dir. Kendisi buna «temel tema» adını vermiştir. [Leitmotiv]

2 - mec. Sık sık tekrarlanış, nakarat. [Répétition fréquente, refrain]

LEİTRİM* «lîtrim ok.» Eire (Müstakil İrlânda) nin Connaught eyaletinde 75.000 nüfuslu bir kontluktur. Merkezi Carrick - on - Shannon şehridir.

LEJANT Fr. i. Bir resim veya bir karikatür altındaki kelime veya cümle: Merhum Cemal Nadir'in lejantları, karikatürleri kadar nefîsti. Okunacak. [Légende]

LE JEUNE* «lö jön ok.», Claude (1526-1601). Fransız müzisyeni. Koro musikisi üstatlarından biridir. Dört, beş ses üzerine çok güzel psalmler bestelemiştir.

LEJYON (Lât. legio'dan) Fr. i. Eski Romalılarda Sezar ve imparatorluk devirlerinde, 6.000 kişilik askerî kıtalara verilen lerinde, 6.000 kişilik neGse-.Nü ad: Romalıların lejyonları pek hareketli kıtalardı. [Légion]

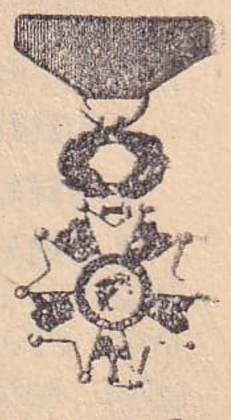

Lejyon donör nişanı

LEJYON DONÖR* Askerî ve sivil yararlıklar için 19 mayıs 1802 de ihdas edilmiş olan en yüksek Fransız nişanı. Hâmilleri beş rütbeye ayrılmış olup en aşağı rütbeninki gümüş, diğerlerininki altındır. [Légion d'honneur]

LEJYONER Fr. i. Eski Romalılarda lejyon askeri. bk. Lejyon. [Légionnaire]

Lejyoner

LEJYON ETRANJER* Umumiyetle Kuzey Afrikasında bulunan bir Fransız alayıdır; en az 18 yaşında bulunan, her millete mensup gönüllülerden meydana gelmiştir. Fransa bu gönüllülerin, mukaveleleri gereğince yeni bayraklarına sadık kalmaları şartiyle, hukuki durumlariyle hiç alâkalanmaz. Bu-

nun için suç işlemiş, servetini kaybetmiş, hayatta ümitsizliğe kapılmış veya macera arıyan ecnebi gönüllüler topluluğu olmak bakımından bu alay bütün dünyada şöhret kazanmıştır. Alay subaylarının bir kısmı ordudan gelme Fransız piyade subaylarıdır, bir kısmı da hususi bir tüzükle kabul edilmiş gene ecnebi gönüllüleridir. [Légion étrangère]

LEKE i. Bir sıvının veya renkli bir maddenin damlamasından veya sürülmesinden sonra bir yüzey üzerinde kalan sınırları belli renk değişikliği: Yağ lekesi, şeftali lekesi, kan lekesi. [Tache]

2 - Bir yüzeyde, insanın derisi ve hayvanın tüyleri üstünde türlü sebepler dolayısiyle bulunan renk değişikliği, benek, işaret: Gözönünde bir leke var. Kulağındaki anadan doğma kırmızı bir leke. [Tache]

3 - Kıymetli bir taşta soluk benek: Bu pırlantanın lekesi olmasa çok para eder. [Tache]

4 - mec. Yüz kızartacak, şeref kıracak hal; namussuzluk: O adamla konuşma, lekeli bir adamdır. Ar. Nakîse, ayıp, şaibe. [Défaut, honte, tache, souillure]

§ Leke çıkarmak: Lekeli bir şeyi lekelerinden temizlemek. [Dégraisser]

§ Leke etmek: Bir şey damlatıp üzerinde lekeler meydana getirmek: Mendilini leke etmiş. [Tacher]

§ Leke getirmek: Yüz kızartacak, şeref kıracak durumla karşılaşmak: Böyle bir iş, insana leke getirir. [Déshonorer, nuire à la renommée]

§ Leke olmak: Üstünde leke peyda olmak. [Être taché, e; être souillé, e]

§ Leke sürmek: mec. Kötü diye göstermek: Hiç yoktan bu adama leke sürdüler. [Diffamer]

LEKECİ i. Elbise lekelerini temizliyen kimse. [Dégraisseur, se]

LEKECİ KİLİ b. i. Jeol. Kumaşlardaki lekeleri çıkarmak için kullanılan bir çeşit kil. [Argile smectique]

LEKEDAR s. (Farsça taklidedilerek yapılmış yanlış bir kelimedir). Lekelenmiş, namus ve şöhretine halel gelmiş: Hiç lekedar olmamış bir adamdır. bk. Lekeli. [Déshonoré, e]

LEKELEMEK f. bk. Leke (etmek).

2 - bk. Leke (sürmek).

LEKELENMEK f. bk. Leke (olmak).

2 - Yüz kızartacak, şeref kıracak bir halle tanınmak. [Être souillé, e (moralement); être déshonoré, e]

LEKELİ s. Leke olmuş, lekesi olan. [Taché, e]

2 - mec. Lekelenmiş, namus ve şöhretine halel gelmiş, ayıplı, nakîseli. [Déshonoré, e; souillé, e]

LEKELİ HUMMA b. i. bk. Tifüs.

LEKEN i. Karda yürürken batmamak için ayağa takılan bir çeşit örgülü ivik. [Raquete (pour marcher sur la neige)]

LEKENDE i. Kaba dikiş. [Couture mal faite]

§ Saat lekendesi: Saat zincirinin sarıldığı silindir. [Cylindre (d'une montre à l'échappement à cylindre)]

LEKESİZ s. Lekesi olmıyan. [Sans tache, non taché, e]

2 - mec. Namuslu, kusursuz, temiz: Lekesiz bir memurdur. [Honnête]

LEKEU* «lökö ok.», Guillaume (1870-1894). Belçikalı bestekâr. Yeni Fransız musiki ekolünün şefi ve asrının en büyük bestekârlarından biri olan César Franck'ın talebesidir. Onunkine yakın bir şöhrete sahiptir. Güzel sonatlar ve senfoniler bırakmıştır.

LEKTÖR Fr. i. Üniversitede yardımcı öğretmen. [Lecteur]

LELAND*, Charles Godfrey (1824 - 1903). Amerikalı edip. Philadelphia'da doğmuş, İtalya'da Floransa'da ölmüştür. Yüksek tahsilini Amerika, Almanya ve Fransada yapmıştır. «Çingeneler» ve diğer eserleri büyük bir alâka ve rağbet görmüştür.

LELEG'LER* (Lelèges) Yunanistan'ın ilk kavimlerinden birinin fertleri olup Aydın vilâyetinin Nazilli ilçesinde şimdiki Kire köyünün yerinde vaktiyle bulunan Lelegopolis şehrinin kurucuları, Sisam adasının da ilk sâkinleri sayılırlar.

LELEWEL* «lelevel ok.», Joachim (1786 - 1861). Polonyalı tarihçi ve siyaset adamı. Varşova'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. 1830 İhtilâlinin en faal elebaşılarından biri olmuştur.

LELY* «löli ok.», le Chevalier (1618 - 1680). Alman ressam. Asıl adı Pieter Van Der Faës'tir. Almanya'da doğmuş, Londrada ölmüştür. İngiliz aristokratlarından bâzılarının portrelerini yapmıştır. Bunlar Van Dyck'in portrelerini hatırlatır.

LEM' Ar. i. [لم] bk. Lemean.

LEM'A Ar. i. [لمعة] Parıltı. Çoğulu «lemeat» dır. [Éclat, étincellement]

LEMAİRE*, «lömer ok.» (ölm. 1616). Holândalı gemici. 1615 te Güney Amerikasında, kendi adını verdiği boğazı keşfetmiştir.

LEMAİRE*, Henri (1798 - 1880). Fransız heykeltıraş. Paristeki Madeleine kilisesinin cephe heykellerini ve Etoile zafer ta-

kındaki «Marceau'nun Cenaze Töreni» ni yapmıştır.

LEMAÎTRE* «lömetr ok.», Jules (1853-1914). Fransız edebiyat münekkidi ve tiyatro muharriri. «Çağdaşlar» ve «Tiyatro İntibaları» adlı eserleriyle birinci sınıf münekkitler arasında yer almıştır. «Mebus Leveau», «Abla», «Kıraller» gibi piyesler ve güzel hikâye kitapları yazmıştır.

Jules Lemaître

LEMAN*, Gerard Mathieu (1851 - 1920). Belçikalı general. Birinci Dünya Savaşında (ağustos 1914) Liège şehrini müdafaasiyle meşhurdur. Liège'lidir ve orada ölmüştür.

LEM'AN*, Makbule (1865 - 1898). Şair. Saray mensuplarından Hacı İbrahim Efendinin kızı ve Şûrayı Devlet âzasından Şair Fuat Beyin karısıydı. Güzel, samimi ve hüzünlü bir musiki ile yazılmış şiirleri, bâzı nesirleri, hikâyeleri ve ahlâkî makaleleri vardır. Bunların çoğunu «Hanımlara Mahsus Gazete» ve «Hazinei Fünun» gibi dergilerde kalmıştır.

LEMAN GÖLÜ* [Lac Léman ou de Genève] Fransa'nın Savoie bölgesiyle İsviçre arasında, Batı Avrupasının en büyük gölüdür. Cenevre gölü de denir. Yüzölçümü 582 kilometre karedir.

LE MANS* bk. Mans.

LEMAY* «lömey ok.», Pamphile (1837-1918). Kanadalı şair. Başlıca eserleri «İntikamlar», «Dmlacıklar» dır.

LEMBERG* bk. Lwow.

LEMEAN Ar. i. [لماع] Parlama, parıldama. [Action de briller, d'étinceler]

2 - Fiz. bk. Gazışı.

§ Lemeanı flüori: Fiz. bk. Filüorışı, flüorışı.

§ Lemeanı fosforî: Fiz. bk. Fosforışı.

LEMERCIER* «lömersiye ok.», Jacques (1585 e doğru - 1654). Fransız mimar. Sorbonne'un, Kardinal sarayının, Saint - Roch kilisesinin, Richelieu şatosunun mimarıdır.

LEMERY* «lemöri ok.», Nicolas (1645-1715). Fransız doktor ve kimyacı. «Kimya Kursu» ve «İlâçlar Lûgati» ile meşhurdur.

LEMH, LEMHA Ar. i. [لمح ، لمحة] Bir göz atış, bir bakma. Çoğulu «lemehat» dır. [Clin d'œil, coup d'œil]

§ Lemhatülbasarda: Ar. zf. Bir göz atıncıya kadar, çabuk: Lemhatülbasarda kayboldu. [En un clin d'œil, en un coup d'œil]

LEM'Î*, Derviş. Şair Lâmiî'nin oğludur ve babası gibi şairdir. Şu beyit onundur: (Fikri zülfündür şebi firkatte can eğlencesi — Gece ile mürgün olur aşiyan eğlencesi). bk. Lâmiî.

LEMNİYATLAR* (Lemniades) Efsanede Limni adası kadınlarına verilen addır. Bu efsaneye göre Lemniyatlar, Tanrıça Afrodit'e imanı ihmal etmişlerdir. Tanrıça, cezalandırmak için onlara o kadar fena bir koku musallat etmiştir ki kocaları onlardan ayrılıp Trakya'da metresler peydalamışlardır. Lemniyat'lar kocalarını öldürerek intikam almışlardır.

LEMNOS* bk. Limni.

LE MOINE* «lö muan ok.», Sir James Macpherson (1825 - 1902). Kanadalı edip. Quebec'lidir. Başlıca eserleri «Kanada Kuşları Bilgisi», «Kanada Balık Avlakları», «Kanadalı Kahraman Kadınlar», «Geçmişteki ve Bugünkü Quebec» tir.

LEMONNIER* «lömonniye ok.», Pierre Charles (1715 - 1799). Fransız astronom. Ay hakkında dikkate değer eserler bırakmıştır.

LEMONNIER*, André (doğ. 1896). Fransız amirali. İkinci Dünya Savaşında Fransız deniz kuvvetlerinin bir kısmını emrinde toplıyarak Müttefiklerin yanında harbe sokmuştur. 1943 ten itibaren Fransız bahriyesi genelkurmay başkanıdır.

LEMOT* «lömo ok.», Frédéric, baron (1773 - 1827). Fransız heykeltıraş. Paris'te Carrousel zafer takı üstündeki «Zafer» ve «Sulh» heykellerini yapmıştır.

LE MOYNE*, «lö muan ok.». Fransız heykeltıraşlar ailesi. Bunlardan en tanınmışları Jean - Louis (1665 - 1755) ile oğlu Jean - Baptiste (1704 - 1778) dir. Mansard, Fénélon, Diderot gibi tanınmış şahsiyetlerin büstlerini yapmışlardır.

LEMOYNE*, François (1688 - 1737). Fransız ressamı. Paris'lidir. Versailles sarayında Hercule salonu tavanının dekor resimlerini yapmıştır. Bu tavanda büyük değerde 142 resmi vardır. Zamanının en parlak dekoratörlerinden biridir.

LEMPİRA i. Salvador devletinin para birimi. [Lempira]

LEMPRIÈRE* «lâmpriyer ok.», John (1765 - 1824). İngiliz klâsik eserler mütehassısı. Başlıca eserleri: «Klâsik Kitaplar», «Klâsik Müellifler Lûgati», «Dünya Biyografi Lûgati» dir.

LEMS Ar. i. [لمس] Biyol. Beş duyumdan biri, el değdirme, elle tutma. Yeniterim: Dokunma. [Toucher]

LEMSİ Ar. s. [لمسي] Biyol. bk. Dokunsal.

LEMYEZEL Ar. s. [لم يزل] Tanrı hakkında kullanılır: Hüdayi lemyezel. bk. Lâyezal. [Éternel (Dieu)]

LENA* Siberya'da Yukutsk şehrinden geçen ve dikkate değer bir delta bırakarak Kuzey Buz Okyanusuna dökülen 5.014 kilometre uzunluğunda bir nehirdir. Başlıca kolları Vitim, Olekma, Aldan ve Vilyu'dur.

LENA* İspanya'nın Oviedo eyaletinde, Oviedo şehrinin 29 kilometre güneyinde 40.000 kadar nüfuslu bir şehirdir. Eski adı Pola de Lena'dır.

LE NAİN*, «lö nen ok.» Fransız ressamlarından üç kardeşin adıdır: Antoine (1588 - 1648); Louis (1593 - 1648); Mathieu (1607 - 1677). Her üçü de 1648 de Resim Akademisine üye olmuşlardır. Birincisi Flâman tarzında «Bir Bina İçinde Portreler», «Bir Atelye İçi» gibi tablolarla; kır hayatının eşsiz sayılabilecek kudrette ressamı olan ikincisi «Araba», «Demirci Dükkânı», «Süvarinin Molası», «Köylü Aile» gibi eserlerle; üçüncüsü de «Amatörler Toplantısı», «Bahçıvan», «Kâğıt Oynıyanlar» gibi portrelerle şöhret bulmuşlardır.

LENARD*, Philipp von (doğ. 1862). Alman fizikçi. Çalışmaları ve eserleri Rœntgen'e, X ışınlarını keşfetmek imkânını vermiştir. 1905 te Nobel fizik mükâfatını kazanmıştır.

LENAU*, Nikolaus (1802 - 1850). Macar şair. Csatad'ta doğmuştur. «Faust», «Don Juan» gibi manzum tiyatro eserleri vardır.

LENBACH* «lenbah ok.», Franz (1836 - 1904). Alman portre ressamı. En güzel eserleri; Birinci Wilhelm, Bismarck, Molteke, Gladstone, Wagner, Strauss ve Liszt'in portreleridir.

LENCLOS* «lânklo ok.», Ninon (Anne) de (1620 - 1705). Zekâsı ve güzelliğiyle şöhret bulmuş bir Fransız kadın. İlk âşığının Richelieu olduğu söylenir. Yaşının ilerlemiş senelerine kadar, konağı ve salonu, zamanın en ileri gelen muharrirlerinin ve yüksek tabaka mensuplarının ziyaretgâhı olmuştur. Ölürken, istediği kitapları alması için Voltaire'e para bırakmıştır.

Lenclos

LENCZYCA* «lençika ok.» Polonya'da Varşova'nın 128 kilometre güney batısında 12.500 nüfuslu bir şehirdir.

LENDUHA s. Pek büyük ve acip cüsseli, dev gibi, zebellâ: Lenduha bir kadın. [Énorme; monstrueux, se (personne)]

2 - i. Pek iri ve kaba şey: Lenduha gibi bir dolap. [Chose énorme et mal faite]

LÉNÉKA*, André (1859 - 1937). Fransız tiyatro muharriri. Paris'lidir. «Aşk Çılgınlıkları», «Ninon de Lenclos» gibi opera komikler ve «Çifte Gaf», «Yüzbaşımın Karısı» gibi komediler yazmıştır.

LENF Yun. i. Biyol. Kendine özgü (mahsus) damarlar içinde dolaşan ve kan plâzmasından gelen, içinde akyuvarlar bulunan, saydam (şeffaf) ve solgun sarı renkte bir sıvı (mayi). eskt. Lenfa. [Lymphe]

§ Lenf boğumları: Anat. Lenf damarlarındaki mercimek veya fındık iriliğindeki şişkinlikler. eskt. Ukadat-ı lenfiye. [Ganglions lymphatiques]

§ Lenf damarları: Biyol. Lenfin kendine mahsus damarları. eskt. Ev'iye-i lenfiye. [Vaisseaux lymphatiques]

§ Lenf sistemi: Anat. Lenf ve lenfle ilgili kısımlar. eskt. Cümle-i lenfiye. [Système lymphatique]

L'ENFANT* «lânfan ok.», Pierre Charles (1755 - 1825). Fransız - Amerikan mühendis. Cumhurbaşkanı Washington tarafından, şimdi Washington olan «Yeni Federal Şehir» in plânını yapmıya memur edilmiştir. Yayımlanmasına kendisinin müsaade etmediği plânı, şehrin övündüğü büyük caddeleri ve meydanları ihtiva etmektedir. Hizmetlerine karşılık kendisine 2.500 dolâr ve Beyaz Ev yakınında bir arsa verilmişse de her ikisini de kabul etmemiştir.

LENFATİK Fr. s. Lenf sistemi fazla gelişmiş: Lenfatik bir adam. [Lymphatique]

2 - Fr. i. Lenf sistemi fazla gelişmiş kimse: Lenfatiklerin cildi aşırı beyaz, eti çok yumuşak olur; ayaklarında şişme ve boyun bezlerinde büyüme gibi haller görülür. [Lymphatique]

LENFAVİ Ar. s. ve i. bk. Lenfatik.

LENG, LENK Far. s. Aksak, topal: Timurlenk (Aksak Timur). Ar. A'rec. [Boiteux, euse]

LENGER i. Yayvan ve kenarları enli bakır tepsi veya sahan: Bir lenger kaymak, lenger dolusu pilâv. [Plateau ou plat en cuivre plus large que profond]

Lenger

LENGER Far. i. Gemi demiri. [Ancre]

§ Fekki lenger etmek: Demir kaldırıp

gitmek: Dün limanda gördüğümüz gemi fekki lenger etmiş. [Désancrer]

§ Lengerendaz: s. Demir atmış, demirlemiş: Limanda lengerendaz beş gemi var. [Qui a jeté l'ancre; ancré, e; stationné, e]

§ Lengerendaz olmak: f. Demir atmak, demirlemek. [Jeter l'ancre, ancrer]

Lenger

§ Lengerli: s. Demir atmış, demirlemiş. [Ancré, e]

LENGLEN «lânglen ok.», Suzanne (1899 - 1938). Meşhur Fransız tenisçi kadın. 15 yaşında dünya şampiyonu olmuş ve dört yıl üst üste bu unvanı muhafaza etmiş, iki defa da çift kadınlar ve çift muhtelit dünya şampiyonluğunu almıştır. 1926 da profesyonelliğe geçmiş, iki yıl sonra da tenisi bırakmıştır.

LENGÜİSTİK Fr. i. Dillerin tarih ve mukayese bakımından tetkik ve tetebbuu. Lengüistiğin sahası çok geniştir; psikoloji, fizyoloji, filoloji ve edebiyat tarihini bile içine alır denilebilir. Lengüistik, sanskritçenin keşfinden, yani Onsekizinci Asır sonundanberi bir ilim olarak mevcuttur. [Linguistique]

2 - Fr. s. Lengüistikle ilgili: Lengüistik çalışmalar. [Adj. Linguistique]

LENİN*, Nikolai (1870 - 1924). Sovyetler Birliği Halk Komiserliği hükümeti başkanı ve Rus komünist lideri. Asıl adı Vladimir İlyiç Ülyanov'dur. St. Petersburg (Leningrad) Üniversitesinde hukuk tahsil etmiş ve 1895 te Çarlık aleyhinde propagandaları ve sosyalist düşünceleri dolayısiyle Siberya'ya sürülmüştür. 1900 de affedilmiş, milletlerarası sosyalist hareketin göze çarpan şahsiyetlerinden olmuş, propaganda için birçok memleketleri dolaşmış, bununla beraber zamanını daha fazla İsviçre'de geçirmiştir. Mart 1917 de, ihtilâl başlamadan birkaç hafta önce, Almanlarla anlaşarak Almanya yoliyle Rusya'ya girmiştir. Sosyal - Demokrat Parti Bolşevik hizbinin başına geçmiş ve aynı partinin Menşevik hizbi lideri olan Kerenski'ye karşı şiddetli bir mücadeleye girmiştir. Fena teçhiz edilmiş Rus kıtalarının temmuzda uğradıkları başarısızlıklar Kerenski hükümetini gözden düşürmüş ve 1917 kasımında Bolşevikler tarafından yıkılmasına sebebolmuştur. Bu suretle Lenin Halk Komiserleri hükümetinin başına geçmiştir. İlk icraatı Almanya ile Brest - Litovsk antlaşmasını düzenlemek, her biri Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin bir parçası olan muhtar bölgeler kurmak olmuştur. Ayrıca Petrograd (Leningrad) yerine Moskovayı başkent yapmış, ölümünden sonra cesedi bu şehrin Kızıl Meydan'ında bir lâhide konulmuştur.

Lenin

LENİNABAD* Rusya'da Türkistan (şimdiki Tacikistan) ın eski başkenti Hocend'in bugünkü adıdır. Nüfusu 50.000 dir.

LENİNAKAN* Sovyet Ermenistanında 67.000 nüfuslu bir şehirdir. Dokuma endüstrisi vardır. Eski adı Aleksandropol'dur.

LENİNGRAD* Rusya'nın eski başkenti. Adı, 1914 ten 1924 de kadar Petrograd, ondan evvel de Sen Petersburg idi. Finlândiya körfezinde ve Neva nehri ağzında 3.200.900 nüfuslu bir şehirdir. 1703 te Deli Petro tarafından kurulmuş ve bu hükümdar 1712 de hükümet merkezini Moskova'dan bu şehre nakletmiştir. 14 mart 1918 e kadar başkent kalmıştır. Neva boyunda uzun bir rıhtımı ve işlek bir limanı vardır. Büyük bir ticaret ve endüstri merkezidir. Eski çarların kışlık sarayları, güzel köprüleri, dikkate değer binaları vardır. İkinci Dünya Savaşında Almanların uzun bir muhasarasına dayanmıştır.

LENİNSK - KUZNETSK* Sovyetler Birliğinin Siberya'da 82.000 nüfuslu bir şehridir. Ehemmiyetli bir madencilik merkezidir.

LENNEP*, Jacob van (1802 - 1868). Holândalı edip. Amsterdam'lıdır. Eserleri kendisine «Holânda'nın Walter Scott'u» lâkabını kazandırmıştır. Başlıca eserleri: «Dekama'nın Gülü», «Ferdinand Huyck» dur.

LENNGREN*, Anna Maria (1755 - 1817). İsveçli şair kadın. Şiirlerinin dikkate değer vasfı, kuvvetli bir gerçekçiliktir.

LENNOX* «lennoks ok.», Charlotte (1720 - 1804). İngiliz edip. New York'ta doğmuştur. 1735 te Londra'ya gelerek hayatını, yazdığı kitaplarla kazanmıştır. Başlıca eseri «Dişi Quixote» tur.

LENOİR* «lönuar ok.», Etienne (1744-1832). Fransız matematikçi ve mühendis. Borda'nın yansıma (aksi) dairesini, Fransa arşivlerinde saklanan ayarmetreyi, parabolik aynalı deniz fenerini icat veya tatbik etmiştir.

LENOİR*, Alexandre (1762 - 1839). Fransız arkeolog. Paris'lidir. Fransız anıt-

ları müzesine, ihtilâlde yağma edilmiş manastır, kilise ve şatolardan birçok sanat eserleri toplamıştır.

Alex. Lenoir

LENOİR*, Etienne (1822 - 1900). Fransız mucit. Belçika'da doğmuştur. Demiryolları için bir işaret sistemi meydana getirmiş ve 1859 da, küçük atelyeler için, kendi adını taşıyan motoru icadetmiştir.

LENORMAND*, Henri René (doğ. 1882). Fransız dram şairi. Paris'lidir. Eserleri, kuvvetli içgüdülerinin uyanmasiyle kendilerini şaşırmış kimseleri canlandırır. Başlıca eserleri; «Kendini Kaptırmışlar», «Toz», «Muvaffak Olamamışlar», «Zaman Bir Rüyadır» v. s. dir.

LE NÔTRE* «lö notr ok.», André (1613 - 1700). Şöhretli bir Fransız bahçe ve park mimarıdır. Ondördüncü Louis'nin emriyle Versailles sarayı ile diğer bâzı sarayların bahçelerini, umumi parkları plânlamıştır. İngilterede de üç büyük parkın plânlarını çizmiştir. Roma'ya giderek kıral ve papa saraylarının bahçelerini düzenlemiştir.

A. Le Nôtre

LENOTRE* «lönotre ok.», Gosselin (1857 - 1935). Fransız tarihçi. Müteaddit eserlerinde ihtilâl devrinin hususiyetlerini kuvvetle canlandırmıştır. Hayatının son yıllarında yazdığı on ciltlik, kısa ve nükteli hikâyelerle dolu «Küçük Tarih» i alâka uyandırmıştır. 1932 de Fransız Akademisine girmiştir.

LENS* «lâns ok.» Fransa'nın Pas - de Calais departmanında 34.342 nüfuslu bir şehirdir. Ehemmiyetli bir demiryol ve kömür madenleri merkezidir. Birinci Dünya Savaşında birçok muharebelere sahne olmuştur ve tamamiyle haraboldukten sonra yeniden yapılmıştır.

LENTİNİ* Sicilya adasında Syracuse eyaletinde 28.000 nüfuslu bir şehirdir. Çeşitli makarna fabrikaları vardır.

LENTO İta. zf. Mus. Bir parçanın ağır ağır çalınacağını gösterir. [Lento]

2 - i. Ağır ağır çalınması lâzım gelen musiki parçası: Bir lento. [Un lento]

LENTULUS*, Publius Cornelius (ölm. M. Ö. 63). Romalı konsül. Cumhuriyete karşı Catiline'in hazırladığı komploya iştiraki dolayısiyle idam edilmiştir.

LENZ* «lents ok.» (1804 - 1865). Rusya'da doğmuş, Roma'da ölmüştür. Elektromagnetik indükleme (tesir) hakkındaki eserleriyle şöhret bulmuştur. Bu bahiste, kendi adını taşıyan bir kanun kurmuştur.

LENZ*, Oscar (1848 - 1925). Alman jeoloji bilgini ve seyyah. Leipzig'de doğmuş, Viyana'da ölmüştür. Büyük Çöl'de ve Tanca ile Tombouctou arasında, dikkate değer bilgiler veren seyahatler yapmıştır.

LEO*, Leonardo (1694 - 1744). İtalyan bestekâr. Eserleri arasında «Pisistroto» operasiyle «Fransa» ve «Olimpiyat» opera komikleri vardır.

LEOBEN* Avusturya'nın Styria eyaletinde 11.000 nüfuslu bir şehirdir. Fransa - Avusturya arasında Campo - Formio antlaşmasının hazırlık maddeleri 1797 de burada imzalanmıştır.

LEOBSCHÜTZ* Polonya Silezya'sında Zinna nehri üstünde dokuma, cam, makine, bira endüstrisi olan 13.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEOHARES* [Leochares] M. Ö. Dördüncü Asrın meşhur Yunan heykeltıraşı. Scopas'ın talebesi ve sanat arkadaşı. Lysippus ile birlikte, Büyük İskender'in aslan avını canlandıran bronz bir grup; kendi de Büyük İskender'in büstünü, Zeus ve Makedonyalı Philip'in heykellerini yapmıştır. Halikarnas (Bodrum) ta yapılan meşhur anıt - kabirde de çalışmıştır. Bütün eserleri kaybolmuştur. Vatikan'daki küçük «Ganimedi Kaldıran Heykel», onun bu eserinin ancak bir kopyası olması muhtemeldir.

LEOMİNSTER* Amerika Birleşik Devletlerinden Massachusetts'in Worcester kontluğunda, Nashua nehri üstünde, kâğıt fabrikaları olan 25.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEON* İspanya'nın kuzey batısında 15.375 kilometre kare yüzölçümlü ve 512.000 nüfuslu bir eyalettir.

LEON* İspanya'da Leon eyaletinin merkezi olan 42.000 nüfuslu bir şehirdir. 1197 de yapılmış gotik bir katedrali vardır.

LEON* Nicaragua cumhuriyetinin eski başkenti olup şimdiki başkent Managua'nun 80 kilometre kuzey batısında 50.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEON* Meksika'nın Guanajuato eyaletinde dokuma endüstrisi olan 86.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEON* Ekvador'un 215.750 nüfuslu bir eyaletidir. Merkezi, Latacunga şehridir.

LEON* Filipin (Philippines) lerden

Panay adasında 20.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEON* Şimdiye kadar papalık tahtına oturmuş 13 zatın adıdır.

§ Leon I (Saint): 440 tan 461 e kadar papalık etmiştir. Büyük diye anılır. Hemen hemen Roma surlarına dayanmış olan Attilâ'nın ricatini sağlamıştır.

§ Leon III (Saint): 795 ten 816 ya kadar papalık etmiş ve 800 de Charlemagne'ı imparator ilân etmiştir.

§ Leon IV (Saint): 847 den 855 e kadar papalık etmiş ve Ostie açıklarında, Romayı yağmaya gelen Sarrasin'lerin donanmasını dağıtmıştır.

§ Leon IX (Saint): Brunon diye anılır. 1049 dan 1054 e kadar papalık etmiştir. Yunan ve Katolik kiliselerinin kesin olarak ayrılması onun zamanındadır. Kilise eşyasının satılmasına ve rahiplerin evlenmesine karşı amansız bir mücadele yürütmüştür.

§ Leon X: Asıl adı Giovanni de Medici olan bu zat, 1513 ten 1521 e kadar papalık etmiştir. Eski sanat eserlerinin hayranı olduğu için güzel sanatları, edebiyatı, ilim ve fenni himaye etmiştir. Diğer taraftan İkinci Jules unvanı altında İtalyayı yabancı boyunduruktan kurtarmıya çalışmış ve kâh biriyle, kâh ötekiyle anlaşarak Venedik, Charles - Quint ve Fransa kıralının kuvvelerini mağlûbetmiye uğraşmıştır. 1516 da, Birinci François ile Bologna konkordatosunu imzalamıştır. 1521 de Luther'i aforoz etmesi, din reformuna yol açmıştır.

§ Leon XII: 1823 ten 1829 a kadar papalık etmiştir. Haydutluğa karşı mücadele etmekle beraber geri zihniyetli olduğundan bütün siyasi hareketleri ve cemiyetleri ortadan kaldırmış, hafiyelerle iş görmüştür.

§ Leon XIII: Asıl adı Pecci'dir. 1810 da İtalya'da Carpinetto'da doğmuş, 1878 den 1903 e kadar papalık etmiştir. Yüksek zekâsı, enerjik karakteri, mahir diplomatlığıyle sosyal meselelerin halline alâka göstermiş ve uzun süren papalığında bütün dünyada nafiz olmuştur; Bismarck bile onu hakem seçmiştir. Değerli bir lâtince âlimi idi.

LEON* Doğu imparatorlarından altısının adıdır:

§ Leon I (Flavius): Büyük lâkabiyle anılır. 457 den 484 e kadar hüküm sürmüştür. Afrika'nın bir kısmını zaptetmek üzere gönderdiği donanmasının Vandal'lar tarafından tahribedilmesi, devrinin en ehemmiyetli hâdisesidir.

§ Leon III (İzorya'lı): 717 den 740 a kadar imparatorluk etmiştir. İstanbulu muhasara etmiş olan Müslümanlara mukavemet etmiş ve bâzı gemilerini gregoriyen ateşiyle yakmıştır. Zamanında Ravenna ve Roma eksarhlıkları imparatorluktan ayrılmışlardır. Resme tapınmayı menetmiş, tapınanları şiddetle cezalandırmıştır.

§ Leon V (Ermeni): 813 ten 820 ye kadar imparator olmuştur. İyi bir asker ve mükemmel bir idareci olarak İstanbulu Bulgarlara karşı müdafaa etmiştir. Halefi tarafından öldürtülmüştür.

§ Leon VI (Filozof): 886 dan 912 ye kadar imparatorluk etmiştir. Bulgarlara mağlûbolmuş ve Araplarla savaşmak zorunda kalmıştır. Âlim ve edip bir zat olup bâzı eserler yazmıştır.

LEON*, Afrikalı (1485 e doğru - 1554 ten sonra). Berberî Araplardan bir seyyah ve coğrafyacıdır. Asıl adı Alhasan ibn Mohammed Alvazzan'dır. Afrika kuzeyini ve Orta Afrikayı, Asyayı geniş ölçüde dolaştıktan sonra Mısır yoliyle tekrar Afrika'ya dönerken korsanlar tarafından yakalanarak Roma'ya götürülmüş, orada Hıristiyan olmuştur. Afrikayı etraflı anlatan değerli bir eseri 1550 de italyanca olarak yayımlanmış ve bütün Avrupa dillerine tercüme edilmiştir.

LEONARDO DA PİSA*, (Leonardus Fibonacci) (doğ. 1775 e doğru). Meşhur İtalyan geometri bilgini. Pisa'da doğmuştur. Ölüm tarihi bilinmemektedir. Geometri üzerine lâtince çok değerli eserler bırakmış ve ilk defa cebiri geometriye tatbik etmiştir.

LEONARDO DA VİNCİ* bk. Vinci.

LEONCAVALLO* «leonkavallo ok.», Ruggero (1858 - 1919). İtalyan bestekâr. Napoli'de doğmuş, Napoli Konservatuvarında ve Paris'te tahsil etmiştir. En meşhur eserleri «I Pagglici» (Palyaço) ve «La Bohème» operalarıdır.

LEONFORTE* Sicilya adasının Catania eyaletinde, Catania şehrinin 75 kilometre kuzey batısında, hububat, zeytin yağı ve şarap ticareti olan 24.400 nüfuslu bir şehirdir.

LEON KIRALLIĞI* 910 da kurulmuş ve 1230 da Castille ile birleşmiş eski İspanya kıralığı ki bugünkü Leon, Palencia, Valladolid, Zamora ve Salamanca eyaletlerinden meydana gelmişti.

LEONİ* (1509 - 1590). İtalyan heykeltıraş. Şaheseri Charles - Quint'in büyük bronz heykelidir.

§ 1533 e doğru doğup 1608 de Madrid'de ölen oğlu Pompeo da kendisi gibi heykeltıraştı.

LEONİDAS* İsparta kırallarından ikisinin adıdır:

§ Leonidas I (ölm. M. Ö. 480): M. Ö.

490 dan 480 e kadar kırallık etmiştir. İranlıların Yunanistan'a tecavüzünde 4.000 kişi ile Termopil boğazını tutarak İranlı-

Leonidas Termopil'de (David'in eserinden)

ların ilerlemesine mâni olmuş, Yunan tarihçilerin mübalâgalı rakamlarına göre düşmana 20.000 zayiat verdirmiştir. Sonra hainin biri İranlılara başka bir yol gösterince Leonidas 300 İspartalı ile düşman ordusu içine girmiş ve hepsi ölünciye kadar çarpışmıştır.

Leonidas II (ölm. M. Ö. 238): M. Ö. 257 den 238 e kadar kırallık etmiş, bir aralık Agis III tarafından tahtından indirilip sürülmüşse de tekrar tahta dönmiye muvaffak olmuş ve Agis'i idama mahkûm ettirmiştir.

LEONNATUS* Kıral Philip'in muhafızı olan bir Makedonyalıdır. Daha sonra Büyük İskender ordusunun namlı generallerinden biri olmuştur. Bir muharebede İskender'in hayatını kurtarmıştır. Efendisinin ölümünden sonra Aşağı Fricya derebeyi olmuş ve bir muharebede ölmüştür.

LEONTİNİ* bk. Lentini.

LEONTİUM* Atinalı güzel ve hoppa bir kız olup meşhur filozof Epikür'ün talebesi ve sevgilisiydi. Bâzı eserler bırakmıştır.

LEONTİUS* 695 ten 698 e kadar Doğu imparatoru. Devri, Arapların Kartacayı alması gibi başarısızlıklarla geçmiştir.

LEOPARDİ*, comte Giacomo 1798 - 1837). İtalyan şairi. Birçok noktalardan Heine ve D'Annunzio'nunkilere benziyen şiirleriyle tanınmıştır. Ayrıca eski dilleri ve edebiyatı değerlendiren birinci sınıf edip-

Leopardi

lerdendir.

LEOPOL* bk. Lwow.

LEOPOLD* Mukaddes Roma (Almanya) imparatorlarından ikisinin adıdır.

§ Leopold I (1640 - 1705): Viyana'da doğmuştur. 1658 den 1705 e kadar imparatorluk etmiştir. 1655 te Macaristan, 1656 da Bohemya kıralı olmuştur. Uzun süren hükümdarlık devrinde birçok harblere girmiştir: 1660 ta İspanyollarla, 1664 te ve 1683 te gene Viyana'yı muhasaraya gelen Türklerle harbetmiş, Karlofça Antlaşmasını imzalamıştır. 1687 ve 1697 de Macar Protestanlariyle savaşmış, üç defa da Fransa kıralı Ondördüncü Louis ile harbe tutuşmuştur.

§ Leopold II (1747 - 1792): Viyana 'da doğmuştur. Kıraliçe Marie - Antoinette'in ve yerine tahta geçtiği Joseph II'nin kardeşidir. 1790 dan 1792 ye kadar imparatorluk etmiştir. Ayaklanmış olan Belçika ve Macaristan'ı itaate mecbur etmiş, Prusya ve Rusya ile meşhur Pillnitz Beyannamesini imzalamıştır.

Leopold II

LEOPOLD* Belçika kırallarından üçünün adıdır:

§ Leopold I (1790 - 1865): Saxe - Cobourg prensi olup 1831 de kırallık tahtına çıkmıştır. Memleketini Holânda boyunduruğundan kurtarmak üzere Fransa'dan müdahale etmesini istemiş, Louis - Philippe'in kızı Marie - Louis d'Orléans ile evlenmiştir. Büyük bir dirayet ve basiretle devleti idare etmiş, memleketinin ekonomik gelişmesini sağlamıştır.

§ Leopold II (1835 - 1909): Birinci Leopold'un oğludur. Bruxelles'de doğmuştur. 1865 te tahta çıkmış, 1885 te de Afrika'da Congo devletinin hükümdarı olmuş, bu devleti 1908 de Belçika'ya vermiştir. Umumi rey sistemine giden liberal gelişme onun devrinde olmuştur. Mükemmel bir iş adamı, mahir ve ileriyi gören bir hükümdar olarak Belçika ordusunun yeniden tanzimiyle uğraşmıştır.

§ Leopold III (doğ. 1901): Birinci Albert'in büyük oğludur. Bruxelles'de doğmuştur. 1934 te babasının yerine tahta çıkmıştır. 1926 da İsveç pren-

Leopold III

sesi Astride ile, bu prenses 1935 te bir kaza neticesinde öldükten sonra da 1941 de Rethy prenses unvanını verdiği Mary-Lilian Bacls ile evlenmiştir. İç siyaset sebepleriyle 1944 te ailesiyle birlikte Belçikadan çıkarılmıştır. Belçika'nın kurtarılışındanberi devlet işlerinden uzak bulunmaktadır.

LEOPOLD - II GÖLÜ* İkinci Leopold'un adı verilen bu göl Belçika Congosunda olup yüzölçümü 2.325 kilometre karedir.

LEOPOLDVİLLE* «leopolvil ok.» Afrika'da Belçika Congosunun başkentidir. 116.000 olan nüfusunun çoğu zencidir. 1881 de Stanley tarafından Congo nehrinin sağ kenarına kurulmuş olan bu şehir endüstri ve ticaret merkezi olup bir de ehemmiyetli hava meydanı vardır.

LEOSTEN* [Léosthène] (ölm. M. Ö. 323). Atinalı serdar. Büyük İskender'in ölümünden sonra, filozof Demosten'in teşvikiyle orta Yunanistan'ın bir kısmını Makedonyalılara karşı ayaklandırmış, Antipater'i Termopil boğazında mağlûbetmiştir. Tesalya'da da birkaç muharebe kazanmış, fakat bir muhasara esnasında düşmanın attığı bir taşla ölmüştür.

LEOTİHİDAS* [Léothychidas] (ölm. M. Ö. 469). İsparta kıralı. Kırallığı 491 den 469 a kadar sürmüştür. M. Ö. 471 de İranlılara karşı Mycla deniz muharebesini kazanmıştır. Sürgünde ölmüştür.

LEPANDA s. Güzel, temiz, ince: Lepanda dikiş. [Bon, ne; pur, e; fin, e]

LEPANTO* [Lépante] Yunanistan'da Patras ve Korenita körfezlerini birleştiren Lepanto boğazında bir limandır.

LEPANTO DENİZ SAVAŞI Tar. Tarihlerimizde İnebahtı Deniz Savaşı adı da verilen bu deniz muharebesi 7 ekim 1571 de vukua gelmiş ve zamanın Türk denizciliğine Akdeniz Hıristiyan denizcilerinin bir haçlı armadası teşkil etmek suretiyle indirebildikleri ilk ağır darbe olmuştur. Bu armada, Türk ve Müslüman düşmanı olan Papa Beşinci Pie'nin teşvikiyle Venedik, papalık, İspanya, Malta ve diğer devletlerin gemilerinden meydana getirilmiş, başkomutanlığına da Charles - Quint'in gayrimeşru oğlu olan Don Juan d'Autriche tâyin edilmişti. Armadanın gemi mevcudu, bir Fransız tarihçiye göre, 208 galer yani kadırga ile o zamanın dretnotları sayılan 6 galeastan müretteptı. Donanmada 30.000 piyade askeriyle 80.000 kürekçi vardı. Osmanlı donanması da Kaptanı Derya Müezzin Ali Paşa'nın komutasında 108 kadırga, 96 kalita ve 20 firkatadan müretteptı. Donanmada 2.500 yeniçeri olmak üzere 25.000 asker vardı. Yalnız yeniçerilerde ateşli silâh, diğerlerinde ok ve yayla kesici silâhlar vardı. Halbuki düşman askerlerinin hepsi ateşli silâhlarla mücehhezdi. Ayrıca Osmanlı donanmasının bütün kürekçileri Hıristiyan forsalardı. Bunlar, borda savaşlarında düşman denizcileri tarafından oldular. Kaptan Paşa çok inatçı bir adamdı. Emrindeki başta Uluç Ali gibi çok tecrübeli denizcilerin savaş plân ve tedbirlerini itibara almadı. Bütün bunların neticesi olarak beş saat süren Lepanto Savaşı Osmanlı donanmasının ağır bir mağlûbiyetiyle neticelendi. Savaş sonunda Osmanlı donanmasından ancak 42 gemi kurtulmuş, düşman donanması ise yalnız 15 kadırga kaybetmiştir. Bununla beraber, eskisinden daha kuvvetli olarak meydana getirilen Osmanlı donanması Venediklileri 7 mart 1573 te imzaladıkları barış antlaşmasiyle Osmanlı devletinin galibiyetini kabule mecbur etti; donanması 1581 de Tunus'ta mağlûbedilen İspanya da bir mütareke imzalamak zorunda kaldı.

LEPAUTE* «löpot ok.», Jean André (1720 - 1787). Fransız saatçi. Birçok rasathanelere o zamana kadar görülmemiş ayar düzgünlüğünde saatler yapmıştır.

LEPAUTRE* (veya Lepaultre) «lö-potr ok.» (1621 - 1691). Fransız mimar. Saint Cloud şatosunun iki kanadını yapmıştır.

§ Oğlu Pierre (1660 - 1774). Şöhretli bir heykeltıraştır. «Paieus ve Arria», «Enée ve Anchise» gruplarını yapan sanatkârdır.

LEPÈRE* «löper ok.», Jean - Baptiste (1761 - 1844). Fransız mimar. Paris'lidir. Gondoin ile birlikte Paris'teki meşhur Vendôme sütununu yapmıştır.

LEPİDUS*, Marcus Aemilius(ölm. M. Ö. 13). Roma'da Caesar'ın ölümünden sonra idareyi ele alan ilk üçlerden biri. Öteki ikisi Antonius ile Octavius'tür.

LEPİSKA i. Leipzig ipeği. [Soie de Leipzig]

2 - s. Sarı ve yumuşak (saç): (Lepiska saçları dûşunda ham beham dağınık. Tevfik Fikret). [Fins et dorés (cheveux)]

LE PLAY* «lö ple ok.», Frédéric (1806-1882). Fransız ekonomi ve sosyoloji bilgini. «Fransa'da Sosyal Reform ve Avrupa İşçileri» ile «İnsanlığın Temel Bünyesi» adlı eserlerinde sosyal rejimi kuvvetli bir aile, din, patronluk ve mülk temeline dayanan doktrini müdafaa etmiştir.

LEPPEY ü. (Arapça «lebbeyk» in türkçeleşmiş şeklidir). Efendim, buyurunuz, emrediniz. [Sert à répondre à une appellation: Monsieur! Madame! Mademoiselle! (On dit plus souvent «Efendim!»]

LEPRİNCE* «löprens ok.», Jean Bap-

tiste (1734 - 1781). Fransız ressam ve gravürcü. «Aqua - tinta» denilen gravür tarzının mucididir.

LEPSİUS*, Karl Richard (1810-1884). Mısır eski eserler bilgini bir Almandır. Başlıca eserleri «Mısır ve Habeşistan Âbideleri», «Eski Mısır Kıralları Kitabı» dır.

LEPTA Yun. ç. i. bk. Lepton.

LEPTON Yun. i. Yunanlıların bir dırahminin yüzde biri değerinde bakır parası.

§ Lepta ç. (Bir lepton, yüz lepta demek gerekirse de dilimizde yanlış olarak yalnız lepta kullanılmaktadır: Bir lepta, beş lepta. [Lepton]

LE PUY* bk. Puy.

LEQUERICA* «lekuerika ok.», Jose F. de (doğ. 1889). İspanyol diplomat. İspanya'yı Vichy hükümeti nezdinde temsil etmiş, Pétain onun tavassutiyle Hitler'den mütareke talebinde bulunmuştur.

LER, LAR ç. e. bk. Çoğul

LERCARA - FRİDDİ* «lerkara friddi ok.» Sicilya adasının Palermo eyaletinde kükürt madenleri olan 15.000 kadar nüfuslu bir şehirdir.

LERCİ* i. Bir cins mis keçisi. [Espèce de civette]

LERİDA* İspanya'nın kuzeyinde Lerida eyaletinin merkezi, Segre nehri üstünde 42.000 nüfuslu bir şehirdir. Tarihte birçok muharebelerden başka son dahilî harbde (1938) son derece şiddetli savaşlara sahne olmuştur.

L E R İ N S ADALARI* Akdeniz'de Cannes şehrinin iki buçuk mil güneyinde, Fransa'ya ait bir takımada. Başlıca iki adası Saint - Marguerite ve Saint - Honorat'dır.

LERME*, duc de (1552 - 1623). İspanyol devlet adamı. Üçüncü Philip'in nazırıydı. İngiltere ve Holânda ile sulh yapmış, 1612 de çifte bir izdivaçla İspanya'yı İngiltere'ye yaklaştırmıştır. Fakat 1609 da Berberîleri sürmekle İspanya'yı 600.000 nüfustan mahrum bırakmak dirayetsizliğini göstermiştir.

LERMO i. Den. Velena yelkeni istiralyası. [Étai d'une voile d'etai]

LERMONTOV*, Mihail Yuryeviç (1804-1841). Rus şair ve hikâyeci. Moskova'da doğmuştur. İsyankâr şiirlerinden hoşlanmıyan Çar Nikola onu kendi muhafaza kıtasından ayırarak Kafkasya ordusuna vermiştir. Fakat Kafkasya dağlarının çetin hayatı hürriyet aşkını büsbütün kamçılamış, «Zamanımızın Kahramanı» adlı uzun hikâyesini orada yazmış, bir düello neticesinde gene orada ölmüştür.

Lermontov

LEROS* Ege denizindeki Oniki Ada'nın biri olup 3.000 nüfusu vardır. Adada, güzel beyaz mermer çıkar.

LEROLLE* «lörol ok.», Henri (doğ. 1848). Fransız portre ve peyzaj ressamı. Başlıca eserlerinden «Org Çalarken» New York'ta Metropolitan müzesinde, «Memlekette» si de Paris'te Louvre müzesindedir.

LEROUX* «löru ok.», Gaston (1868 - 1927). Fransız romancı. «Sarı Odanın Esrarı», «Siyahlı Kadının Kokusu» gibi polis romanlarında gazeteci Rouletabille tipini ibda etmiştir.

LEROUX*, Georges (doğ. 1877). Fransız ressam. Paris'lidir. Şaşılacak gerçeklikte harb resimleri yapmıştır. Başlıca eseri «Cehennem» dir.

LE ROUX DE LİNCY*, «lö ru dö linsi ok.» (1806 - 1869). Fransız bibliyograf. «Fransız Ata Sözleri Kitabı» ve «Paris ve Ondördüncü - Onbeşinci Asrın Paris Tarihçileri» başlıca eserleridir.

LEROY D'ÉTİOLLES*, «lörua detyol ok.» (1798 - 1860). Fransız doktor. Mesane taşının ameliyatsız kırılıp çıkarılması usulünü bulanlardandır. Bu keşfine karşılık 60.000 frank mükâfat almıştı.

LERZAN Far. s. [لرزان] Titriyen, titrek. (Şîrler pençe-i kahrimde olurken lerzan — Beni bir gözleri âhûya zebun etti felek. Yavuz Selim). [Tremblant, e]

LERZE Far. i. [لرزه] Titreme. Ar. Ra'şe. [Tremblement]

LERZENAK Far. s. [لرزه‌ناك] bk. Lerzan.

LERZİŞ Far. i. [لرزش] bk. Lerze.

LESAGE* «lösaj ok.», Alain René (1668 - 1747). Fransız romancı ve tiyatro muharriri. Romanlarının başlıcaları: «Topal Şeytan», «Gil Blas»; komedilerinin başlıcaları: «Turcaret», «Efendisinin Rakîbi Crispin» dir. Ufak tiyatrolar için yüz kadar piyes yazmıştır. Kuvvetli ve hicve kaçan nüktelerle dikkati çeken bir üslûba sahiptir.

Lesage

LESBOS* bk. Midilli.

LESCHETİZKY* «leşetitzki ok.», Theodor (1830 - 1915). Aslen Polonyalı olan Avusturyalı piyanist. İlk müzik dersini Viyana müzisyenlerinden olan babasından almıştır. Sen - Petersburg konservatuvarında piyano profesörlüğü etmiştir. Meşhur Paderewsky ve Hambourg onun talebeleridir.

LESCOT* «lesco ok.», Pierre (1515 - 1578). Fransız mimar. Paris'lidir. Louvre sarayının avlu kısmındaki batı cephesinin mimarıdır. Bu cephe klâsik mimarinin şaheseri sayılır.

Lescot

LESDİGUİÈRES* «lesdigyer ok.», duc de (1543 - 1626). Fransa mareşali. Dördüncü Henri'nin müttefiki olarak Katoliklerle mücadele etmiştir.

LESEPASE Fr. i. Bir yere girip çıkabilmek veya bir sınırdan geçebilmek için, o yere veya o sınır berisine karışanlarca verilen izin. [Laissez - passer]

LE SİDANER* «lö sidaner ok.», Henri (1862 - 1939). Fransız ressam. Şafak ışıklarını maharetle kullanmıştır. Başlıca eserleri: «Sofra», «Soğukluk» tur.

LESİNA* (Sırp - Hırvat dilinde Hvar) Adriyatik denizinde Yugoslavya'nın Dalmaçya eyaletine bağlı 80 kilometre uzunluğunda 18.000 nüfuslu bir adadır. Halkı zeytin, üzüm ve incir yetiştirmekle geçinir.

LESKOVAÇ* Yugoslavya'nın, Morava vadisinde 17.630 nüfuslu ticaret merkezi bir şehirdir. 1915 kasımında Bulgarlar tarafından zaptedilmişti. 1918 ekiminde gene Yugoslavya'ya geçmiştir.

LESLİE* «lezli ok.», Sir John (1766 - 1832). İskoçyalı matematikçi ve fizikçi. Sıvı (mayi) yı suni olarak dondurmak usulünü bulmuş ve diferansiyel termometreyi icadetmiş olmakla tanılır.

LESLİE*, Charles Robert (1794-1859). İngiliz ressam. Londra'lıdır. Resimlerinin mevzularını daima Shakespeare, Cervantes ve diğer tanınmış dünya müelliflerinin kitaplarından almıştır. Resim hakkında bâzı kitapları da vardır.

LESMAHAGOW* İskoçya'nın Lanarkshire kontluğunda kömür madenleri olan 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LESPİNASSE* «lespinas ok.», Mlle Julie de (1732 - 1776). Zekâsiyle meşhur bir Fransız kadını. Asrının meşhur ansiklopedi muharrirleri salonunun müdavimleriydi. Bunlardan bilhassa D'Alembert'e pek bağlıydı. Muhtelif sevgililerinden Comte de Guibert'e hitabeden mektupları son derece hararetli ve âşıkanedir.

LESSEN* (Fr. Lessines) Belçika'da Dendre suyu üstünde kibrit ve kâğıt endüstrisi olan 11.700 nüfuslu bir şehirdir.

LESSEPS*, Ferdinand, vicomte de (1805 - 1894). Fransız diplomat ve mühendis. 1828 de hariciye mesleğine intisabetmiş ve bâzı memuriyetlerde bulunduktan sonra 1854 te Mısır'a gitmiş, Süveyş kanalını açmayı tasarlamış, Sait Paşa'dan bu işin imtiyazını almıştır. Fakat mali güçlükler yüzünden işe ancak 1859 da başlıyabilmiş ve kanalın açılması 1869 da sona ermiştir. 1879 da Panama kanalını açmak için bir şirket kurmuş, 1881 de işe başlamış, şirket iflâs etmiş, kanal başkaları tarafından 1888 de tamamlanmıştır. 1884 te Fransız Akademisine girmiştir.

Lesseps

LESSİNG*, Gotthold Ephraim (1729 - 1781). Alman dram muharriri ve münekkit. 1758 de kurduğu meşhur «Edebiyat Mektupları» adlı mecmuayı 1765 e kadar 24 cilt olarak devam ettirmiştir. Başlıca eserlerinden «Laokoon» estetik tenkid vadisinde dünyada nadir yazılmış eserlerden biri, «Minna von Barnhelm» de Almanya'nın ilk büyük millî tiyatro eseridir.

Lessing

LESTOCQ* «lestok ok.», Johann Hermann (1692 - 1767). Alman cerrah. Fransız aslındandır. Almanya'da doğmuş, Sen Petresburg (Leningrad) ta ölmüştür. Deli Petro'nun, Birinci Katerina'nın hizmetinde bulunmuş, Elisabeth'e Altıncı İvan'ı devirip tahtı ele geçirmek kararını verdirmiştir.

LESTRİGON'LAR* [Lestrygons] Mit. Sicilya'nın, Cyclope'lara komşu olan yamyam halkı. bk. Cyclope.

LE SUEUR* «lö süör ok.», Eustache (1616 - 1655). Fransız ressam. Paris'lidir. Dinî ve tarihî resimleriyle şöhret bulmuştur. En iyi eserleri olan «St. Bruno'nun Hayatı» tablo serisi Louvre müzesindedir.

LESUEUR* «lösüör ok.», Jean Fran-

çois (1773 - 1837). Fransız bestekâr. Oratoryo ve operalar bestelemiştir. Operaları arasında «Les Bardes», «Paul et Virginie» zikredilebilir.

Fr. Lesueur

LESZNO* «leşno ok.» (Alm. Lissa) Polonya'nın Posen eyaletinde kumaş endüstrisi olan 19.000 nüfuslu bir şehirdir.

LESZCZYNSKİ «lesçinski ok.» (Fr. Leczinski) Polonya'lı bir ailedir ki Polonya kıralı Stanislas ve Onbeşinci Louis'nin karısı Fransa kıraliçesi Marie Leczinska bu aileye mensuptur.

LEŞ i. Hayvan ölüsü, öleş: (Ya devlet başa, ya kuzgun leşe). Far. Lâşe. Ar. Cife. [Charogne]

2 - Bazan sevilmiyen, nefret edilen insanın ölüsü hakkında da kullanılır. [Par dénigrement: Cadavre humain]

3 - Batmış geminin deniz üstünde görünür tekne kısmı: Sarayburnu önünde vaktiyle yıllarca kalan bir gemi leşi vardı. [Carcasse d'un navire échoué]

§ Leş gibi: Pek fena kokan: Ayakları leş gibi kokuyor. Ar. Müteaffin. [Puant, e]

2 - mec. Tembel, yerinden kalkmaz, âtıl: Sabahtan akşama kadar leş gibi yatıyor. [Cagnard, e]

§ Leşini çıkarmak: Döğüp ölecek hale getirmek: Kavgada leşini çıkardılar. [Battre à plate couture]

§ Leşini sermek: Öldürmek: Bir kurşunda leşini serdiler. [Tuer]

LEŞ* Arnavutluğun Alessio (Leş - Lissus) havalisi halkına verilen addır ki Leş'ler 30 - 35.000 kadardırlar.

LEŞKER Far. i. [لشكر] Ordu: Leşkeri İraniyan (İran ordusu). [Armée]

LEŞGERGÂH Far. i. [لشكرگاه] Ordu kampı, ordugâh. [Camp]

LET (veya «leton», yahut da «letik») i. Letonya'da konuşulan Slav kolundan bir Hint - Avrupa dilidir. [Lette, letton, lettique]

LETAFET Ar. i. [لطافت] Hoşluk, yumuşaklık, lâtiflik: Bugün havada görülmedik bir letafet var. [Douceur]

2 - Güzellik, hoşlanılacak hal: Letafet sima, letafet mâna. [Beauté, grâce, élégance, gentillesse]

LETAİF Ar. ç. i. [لطائف] bk. Lâtife.

LETARJİ Fr. i. Hek. Günlerce ve pek seyrek olarak aylarca, hattâ yıllarca süren ölüme benziyen derin uyku hali. Lisargos. eskt. Nevm-i mustağrak: Letarjiyi, umumiyetle ölümle neticelenen koma haliyle karşılaştırmamalıdır. [Léthargie]

LETHBRİDGE* «letbric ok.» Kanada'nın Alberta eyaletinde Winnipeg'in 1.057 kilometre batısında 14.000 nüfuslu bir şehirdir.

LETCHWORTH* «leçvorth ok.» İngiltere'nin Herts kontluğunda, Londradan 54 kilometre mesafede, 18.000 nüfuslu bir şehirdir. 1903 te kurulmuş olan «İlk Bahçeli Şehir Limited Şirketi» tarafından geliştirilmiştir. Dünyadaki bahçeli modern şehirlerin en iyi plânlanmış bir örneğidir.

LETHABY*, William Richard (1857 - 1931). İngiliz mimar. Mimarlık ve mimari eserler hakkında muhtelif kitapları vardır. «İstanbul'da Ayasofya» bunlardan biridir. Yirmi yedi yıl müddetle Rochester katedralinin mimarlığını yapmıştır.

LETHE* Mit. Yunan mitolojisine göre cehennemdeki nehirlerden biridir. Suyundan içenler geçmişte olanları unuturlarmış.

LETHİÈRE* (veya Létiers) «letyer ok.» (1760 - 1832). Fransız ressam. «Virginie'nin Ölümü» gibi tabloları vardır.

LETO* Mit. Latone'un başka bir adı. bk. Latone.

LETON'LAR* (veya Let'ler) Rusya'nın kuzey doğusunda, Baltık kıyısında Letonya'da sâkin Litvanya'lılar ailesinin kolu.

LETONYA* (Let dilinde: Latvija) Avrupa Baltık sahilinde bulunan küçük

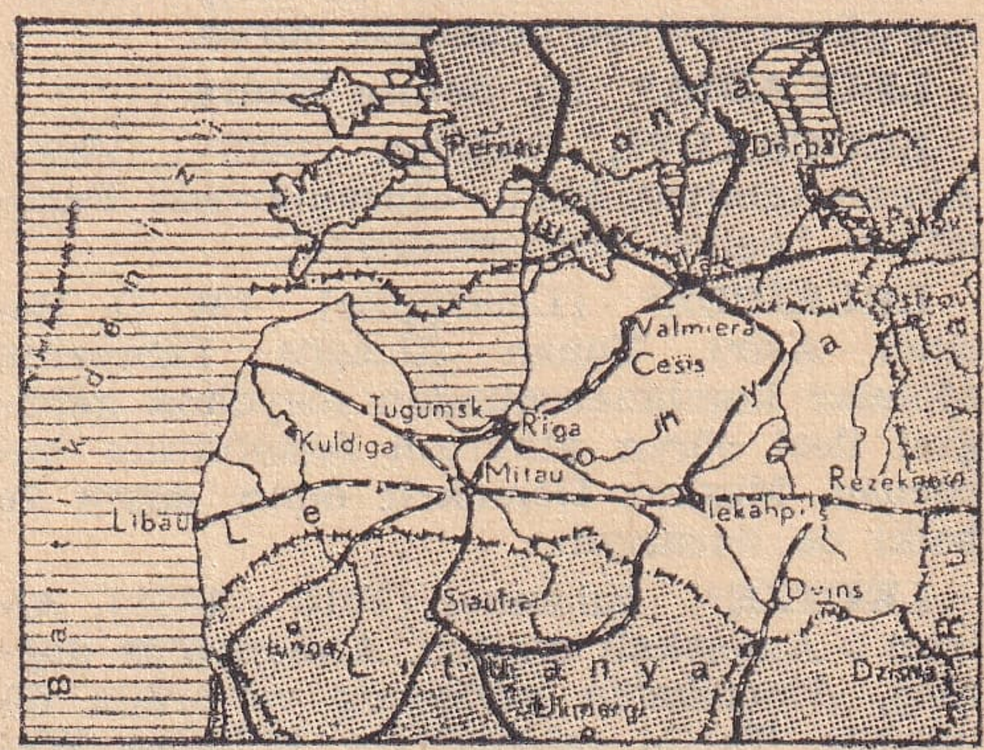

bir devletin adıdır. Kuzeyinden Estonya, doğusundan Sovyetler Birliği, güneyinden Litvanya, batısından Baltık deniziyle çevrilidir. Yüzölçümü 65.791 kilometre kare, nüfusu 2.000.000 dur. Başkenti Riga; başlıca şehirleri Liepaja, Daugarpils, Jelgawa, Ventapils'dir. Ormanlık tarım memleketidir. Başlıca servet kaynakları süt ineği ve domuz yetiştirilmesi; çavdar, yu-

laf, patates ve şeker pancarı ziraati; gıda, dokuma, madenî ve kimyevi eşya endüstrisidir. Letonya daha Onikinci Asırda Al-

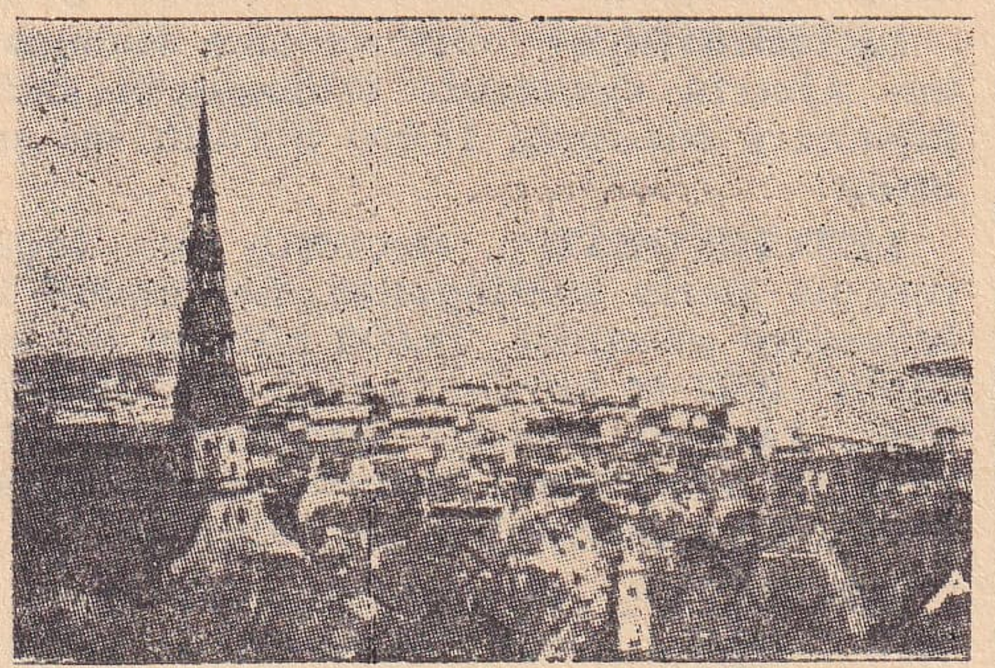

Riga'dan bir görünüş

man şövalyelerinin eline geçmiş, 1561 de Polonya'nın, 1621 de İsveç'in, 1710 da Rusya'nın hâkimiyetine girmiştir. 1918 de istiklâline kavuşmuşsa da 1940 ta gene Sovyetler Birliğinin istilâsına uğramıştır.

LE TOURNEUR* «lö turnör ok.», Pierre (1736 - 1788). Fransız edip. Young ve Shakespeare'i fransızcaya tercüme edip Fransızlara tanıtan adamdır.

LETRONNE* «letron ok.», Jean Antoine (1787 - 1848). Fransız coğrafyacı, arkeolog ve eski yazılar mütehassısı. Paris'lidir. Mısır arkeolojisi hakkında mükemmel eserleri vardır.

LEU* i. Romanya'nın para birimi: Bir leu, 100 banidir. bk. Ley. [Leu]

LEUCA* Senta Maria de Coğ. İtalya'nın güney doğusu ucundaki burun.

LEUCADİA* bk. Sainte Maure.

LEUCKART*, Rodolph (1823 - 1898). Alman tabiiyat âlimi. «İnsanlardaki Parazitler» başlıca eserlerindendir.

LEUKİPUS* [Leucippus] (M. Ö. Beşinci Asır) Yunan filozofu. Dünyanın atomlar kombinezonundan meydana geldiğini ileri süren atomizm felsefesinin kurucusu. Meşhur Demokrit onun, dostu ve belki de hocasıydı.

LEUTZE*, Emanuel (1816 - 1868). Alman - Amerikalı ressam. Almanya'da doğmuş, Amerika'da yerleşmiş ve orada ölmüştür. Tarihî tablolariyle, bilhassa Washington'da Capitol'da bulunan «İmparatorluk Yıldızı Batıya Doğru Yol Alıyor» ve Bremen'de bulunan «Washington Delaware'i Geçiyor» tablolariyle meşhurdur.

LEUWEN* (Fr. Louvain) Belçika'da Dyle suyu üstünde, Bruxelles'in 24 kilometre kuzey doğusunda 40.700 nüfuslu bir şehirdir. Onbeşinci ve Onyedinci Asırdan kalma çok güzel bina ve kiliseleri vardır. Bunlardan bilhassa belediye dairesi meşhurdur. Birinci Dünya Savaşında Almanların eline düşmüş; üniversitesi, yarım milyon kitabı ihtiva eden kütüphanesi, Saint-Pierre kilisesi yanmıştır. Kütüphanesi yeniden kurulmuşsa da İkinci Dünya Savaşında gene yanmıştır.

LEUWENHOECK* bk. Leeuwenhoek.

LEV i. Bulgar para birimi. bk. Leva.

LEVA ç. i. «Lev» in çoğulu. Bir lev, beş leva demek lâzımken dilimizde tekil için de leva kullanılmaktadır: Bir leva, beş leva. [Leva]

LEVA i. Den. bk. Lava.

LEVAHİK Ar. ç. i. [لواحق] bk. Lâhika.

2 - Anat. Ekler. bk. Ek.

§ Levahik-i lâmise: Biyol. bk. Dokunaç.

LEVALLOİS - PERRET* «lövallua - pere ok.» Fransa'nın Seine departmanında demiryolu üstünde otomobil, kimyevi maddeler endüstrisi olan 61.681 nüfuslu bir şehirdir.

LEVAMİ Ar. ç. i. [لوامع] (Tekili olan lâmia dilimizde az kullanılmıştır) Parlamalar, nurlar. [Éclats, splendeurs, étincellements]

LEVANTEN Fr. i. Orta Doğuda uzunca kalıp yerleşmiş veya evlenerek soyu karışmış Avrupalı. [Levantin, e]

2 - s. Levantenle ilgili, levantene has: Levanten ruhlu bir adam. [Levantin, e]

LEVANTİN Fr. i. Orta Doğudan çıkmış düz ipekli kumaş. [Levantine]

LE VAU* «lö vo ok.», Louis (1612 - 1670). Fransız mimar. Vaux şatosunun, Vincennes sarayında kıral ve kıraliçe pavyonlarının, Tuileries sarayının avlu cephesinin bir kısmının mimarıdır.

LEVAVASSEUR*, «lövavasör ok.» (1863 - 1922). Fransız mühendis. Santos-Dumont ile Farman'a ilk uçuş ve rekorlarını yapmak imkânını veren motorun mucididir.

LEVAYİH Ar. ç. i. [لوائح] bk. Lâyiha.

LEVAZIM Ar. ç. i. [لوازم] (Tekili: Lâzime) Gerekli şeyler: Bu ayın levazımını aldım. [Objets nécessaires]

2 - Ordu ve harb için gerekli şeyler. Mühimmat. (Bu mânada daha fazla «lâzime» kelimesinin çoğulunun çoğulu olan «levazımat» kullanılmıştır: Levazımı harbiye, levazımatı harbiye. [Munitions]

§ Levazım dairesi: Orduya gerekli eşyanın alınması ve hazırlanmasiyle uğraşan daire. [Intendance générale]

LEVEN* [Loch Leven] İskoçya'da Kinross kontluğunda 15 kilometre kare yüzölçümlü bir göldür. Ehemmiyeti, içindeki

yedi adadan birinde Kıraliçe Mary Stuart'ın hapsedildiği şatonun harabesi bulunmasındadır.

LEVENDANE s. Yakışıklı ve hafif: Levendane hareket. [Chevaleresque]

2 - zf. Yakışıklı ve hafif tarzda: Levendane yürüyor. [D'un air chevaleresque]

LEVENT İta. i. Tar. Yeniçeri devrinde deniz erlerine verilen ad. Venediklilerin Doğululardan kullandıkları askere verdikleri italyanca «levanto» adından alınmadır. Harb gemilerindeki mürettebat eksikliği «Kaptan Paşa eyaleti» denilen eyalet halkından olan leventlerle ikmal edilirdi. Sonradan bozulan leventler Anadolu içlerine yayılarak zararlı bir hale gelmişlerdir. Bir aralık Ruslara karşı Karadeniz kıyılarının korunması gereğince hem halkı bunların fenalığından korumak, hem de bu suretle bir fayda sağlanmak üzere kapısız kalanlar toplanarak İstanbulda Şişli'nin ilerisine yerleştirilmişlerdi. «Levent Çiftliği» adı bundan kalmıştır. Orada kışla yapılmış, kendileri daimî asker gibi kullanılmak istenmişti. [Marin au temps des janissaires]

Bir levent

§ Levent külâhı: Leventlerin giydikleri başlık. İtalyan başlıklarına benziyen bu külâh kırmızı, ortası geniş, tepesi düğmeli, üzeri dilimli idi. [Sorte de barrette des «levents»]

§ Levend-i rumî: Yelkencilik devrindeki harb gemilerinde kullanılan tüfekli Hıristiyan neferlere verilen ad. Gayrimüslimlerin bu işte kullanılmaları nadirdi. Onlar daha ziyade kürek çekmekte kullanılırlardı. [Jadis fusilier marin (chrétien) de la marine ottomane]

LEVENT s. Çevik ve çabuk, hafif ve yakışıklı: Levent delikanlı. [Agile et beau]

2 - i. Çevik ve yakışıklı genç: Ben böyle levent görmedim. [Joune homme qui a un air chevaleresque]

LEVENT İta. i. Den. Lumbar kapağını kaldırmıya mahsus zincir. [Chaîne servant à lever la fermeture d'un sabord]

LEVENT* (Zakirhacı) Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı bir bucak olup 15 köyü vardır. Bucak merkezinin ve köylerinin nüfusu 10.000 kadardır. Eski adı Zakirhacı'dır.

LEVENT*, Agâh Sırrı (doğ. 1894). Tanınmış edip ve muharrirlerimizdendir. Rodos'ludur. Edirne adliye müdürlüğünden emekli Levendoğullarından Çeşmeli Mehmet Sırrı Beyin oğludur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezundur. İstiklâl Lisesi müdürlüğiyle aynı lisenin ve İstanbul Erkek Lisesinin edebiyat öğretmenliğinde bulunmuştur. İstanbul Eminönü Halkevi başkanı iken 1940 ta Aydın milletvekilliğine seçilmiştir. Basılmış başlıca eserleri şunlardır: «Acılar» (roman), «Edebiyat Tarihi Dersleri» (3 cilt), «Maarifimiz ve Millî Terbiyemiz», «Eserler ve Şahsiyetler», «Halk Kürsüsünden Akisler», «Divan Edebiyatı». Ayrıca Nabi'nin «Sûrname» sini de neşretmiştir.

LEVENTLİK i. «Levent» denilen deniz erliği. bk. Levent. [Fonction de «levent»]

2 - Gençlik, yakışıklılık ve çeviklik. [Air chevaleresque]

LEVENTSHULME* «leventshiyum ok.» İngiltere'de Lancashire kontluğunda, Manchester'den 5 kilometre mesafede pamuklu ve yünlü eşya endüstrisi olan 25.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEVER*, Charles James (1806 - 1872). İrlândalı hikâyeci. İrlânda hayatını mizahî bir üslûpla canlandıran güzel hikâyeleriyle tanınmıştır.

LEVERKUSEN* Almanya'nın Rhine eyaletinde, sentetik kauçuk endüstrisi için 1930 da kurulmuş 50.000 nüfuslu bir şehirdir.

LE VERRİER* «lö veriye ok.», Urbain Jean Joseph (1811 - 1877). Fransız astronom. Varlığından şüphelendiği bir gezegenin yerini söylemiş ve Berlin'de teleskopu başında bu yıldızı arıyan Galle 1846 da onu Fransız astronomun tam bildirdiği noktada bulmuştur. Bu gezegene Neptün adı verilmiştir. Bu büyük astronom yirmi yıl müddetle Paris rasathanesinin müdürlüğünü yapmıştır.

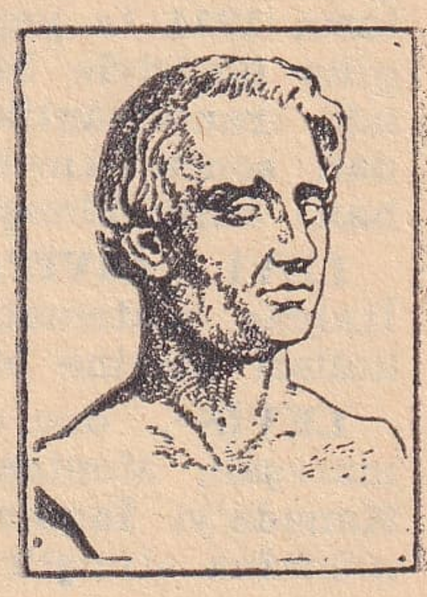
Le Verrier

LEVERTİN*, Oscar Ivar (1862 - 1906). İsveçli edip, şair ve münekkit. Psikolog bir romancı, mükemmel bir münekkit ve bilhassa lirik bir şairdir. Başlıca eseri «Masallar ve Şarkılar» dır.

LEVH Ar. i. [لوح] Düz ve üzerine yazı yazılabilir veya resim çizilebilir yüzey. Çoğulu: Elvah. [Surface unie preparée pour recevoir une inscription ou un dessin]

LEVHA Ar. i. [لوحه] Bir yere asılmak üzere yazılmış çerçeveli veya çerçevesiz yazı. [Toutes sortes d'écriteaux]

2 - Bir sayfanın üstündeki kalın yazı. [En - tête]

§ Avukatlar levhası: Huk. Avukatlar kanunu gereğince bir baro bölgesi içinde bütün avukatların adlarını ve bürolarını taşımak üzere baro idare meclisi tarafından her adlî yıl başında tanzim edilen defter. [Tableau d'un barreau]

§ Sokak levhası: Huk. Sokak veya meydanın ismini taşıyan ve belediye tarafından sokağın veya meydanın görünür yerine asılması gereken yazı. [Plâque de rue]

§ Ticarethane levhası: Huk. Ticaret kanunu gereğince, ticari müessesenin giriş yerine, müessesenin işini ve unvanını muhtevi olarak asılan yazı. [Enseigne]

§ Serlevha: Bir sayfa veya sütun, yahut bir makale başına konulan unvan, başlık. [Titre, en - tête]

LEVHİMAHFUZ Ar. b. i. [لوح محفوظ] Bâzı inanışlara göre Allahın takdir ettiği şeylerin yazılı bulunduğu levha. [Table qui est gardée au ciel et sur laquelle sont inscrits les arrêts de Dieu]

LEVİ* Yakup Peygamberin Lia'dan dünyaya gelmiş üçüncü oğludur. Mezopotamya'da doğmuş, 137 yıl yaşamıştır. Musevilerde Levi kabilesinden olanların ruhani başkanlığı bunun soyundan gelenlere münhasırdır.

LEVİATHAN* «levyatan ok.» «İncil» de geçen büyük bir canavarın adıdır. Almanların 1914 te yaptıkları Amerikan ve İngiliz ölçüsiyle 54.282 tonluk «Vaterland» adlı transatlântik Birinci Dünya Savaşından sonra Amerika'ya geçince «Leviathan» adını almıştı.

LEVİ - CİVİTA*, Tullio (doğ. 1873). İtalyan matematikçi. Matematiğin çeşitli kolları üzerine birçok eserleri vardır.

LEVİS*, duc de (1720 - 1787). Fransa mareşali, Montcalm'ın ölümünden sonra Kanada'yı İngilizlere karşı kahramanca müdafaa etmiştir.

LEVİS* (veya Point Levi) Kanada'da Quebec eyaletinde Levis kontluğunun merkezi olan 12.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEVİTAN*, İzak İliç (1861 - 1900). Rus ressam. Sen Petersburg'ludur. Rus peyzajlarını yapmakta büyük bir maharet göstermiştir.

LEVİTSKY*, Dimitri Gregoryeviç (1735-1822). Rus ressam. Kiev'de doğmuş, Sen Petersburg'da ölmüştür. Portreleri arasında İkinci Katerina ile Birinci Paul'un muhtelif portreleri de vardır.

LEVİTZKY*, Mişa (doğ. 1898). Rus - Amerikan piyanist. Avrupanın dokuz memleketinde çok takdir edilen konserler verdikten sonra New York'a yerleşmiş, ondan sonra da Amerika'da, Avustralya'da, Yeni Zelânda'da, Doğu memleketlerinde turneler yapmıştır.

LEVKOSİA* bk. Lefkoşa.

LEVM Ar. i. [لوم] Biri hakkında kötü söyleme: Levmetmek. [Blâme (blâmer)]

LEVN Ar. i. Renk, boya. [Couleur]

§ Çoğulu olan «elvan» daha fazla kullanılmış ve halk diline girerek «türlü», «çeşit» mânasını almıştır: Elvan kumaşlar. [Toutes sortes]

LEVNÎ*, Abdülcelil Çelebi (ölm. 1732). Onsekizinci Asırda hakikî Türk resim ekolünü yaratan bir sanatkârdır. Edirne'lidir. Bilhassa nefis birer sanat eseri olan minyatürleriyle meşhurdur. Minyatürlerin çoğu Topkapı sarayı müzesindedir. Halen mevcudolmıyan mezarı Topkapı saray müzesi müdürlüğü tarafından yeniden yaptırılmaktadır.

LEVREK i. Eti beyaz, pek beğenilen ve boyu bir metreye kadarları bulunan pullu, bir deniz balığı. Levrek derince sularda olta ile, az tutulan bir balıktır. Tavası haşlaması, haşlanmışının mayonezlisi olur. [Bar]

Levrek balığı

LEVS Ar. i. Pislik, murdarlık, kir: (Hep levsi riya, levsi haset, levsi teneffu' — Yalnız bu... Ve yalnız bunun ümmidi tereffu'. Tevfik Fikret'in «Sis» inden). [Saleté, ordure, souillure]

LEVÜLOZ i. Kim. Sakkarozun hidrolizinde glikozla birlikte meydana gelen, suda eriyen ve zorlukla billûrlaşan lezzetli hafif tatlı bir şeker çeşidi. [Lévulose]

LÉVY - BRUHL* «levi - brül ok.», Lucien (1857 - 1939). Fransız filozof. Paris'te doğmuş, orada ölmüştür. Felsefe üzerine değerli eserleri vardır. Bunlardan başlıcası «Auguste Comte'un Felsefesi», «Ahlâk, Ahlâk ve Âdat İlmi» dir.

Lévy - Bruhl

LEVZ Ar. i. [لوز] Badem. [Amande]

LEVZE Ar. i. [لوزه] Anat. bk. Bademcik.

LEWALD*, Fanny (1811 - 1889). Alman hikâyeci. Aslında Yahudi olup 1829 da Hıristiyanlığı kabul etmiştir. İsviçre, İtalya, Fransa'yı geniş ölçüde gezerek seyahat intiba ve hikâyeleri yazmıştır. Kadın haklarının hararetli bir müdafii olmuştur.

LEWENHAUPT*, Compte de (1659 - 1719). İsveçli general. Copenhague yakınlarında doğmuş, Moskova'da ölmüştür. 1740 ta Onikinci Charles'a, Rusyaya harb ilân ettirmiştir. Helsingfors'un sukutundan sonra idam edilmiştir.

LEWES* «lüvis ok.» İngiltere'nin Sussex kontluğunda 11.000 nüfuslu bir şehirdir. 1264 teki muharebede Üçüncü Henri, Simon de Monfort'a burada esir düşmüştür.

LEWES*, Georges Henri (1817-1878). İngiliz edip. Londra'lıdır. Başlıca eseri «Gœthe'nin Hayatı» dır.

LEWİS* Hebrid adalarından biridir. 30.000 nüfusludur. Başlıca şehri Stornoway'dır.

LEWİS* bk. Snake River.

LEWİS*, Mathew Gregory (1775-1818). İngiliz romancı. Londra'lıdır. «Papaz» adlı romaniyle meşhur olmuştur. Şiirleri ve tiyatro eserleri de vardır.

LEWİS*, Sinclair (doğ. 1885). Amerikalı gazeteci ve romancı. Nobel edebiyat mükâfatını kazanan ilk Amerikalıdır. (1931). «Cadde» ve «Babbit» adlı romanlarında, Amerika burjuvazisini hicvetmiştir.

LEWİSTON* «lüvistin ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Marine'de Androscoggin kontluğunda, Androscoggin nehri üstünde, pamuklu eşya ve kundura endüstrisi olan 38.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEWİS TOPU Tar. Amerikalı albay Isaac Newton Lewis tarafından icadedilmiş makineli hafif bir top olup Birinci Dünya Savaşında İngiltere, Fransa, Belçika ve nihayet Amerika tarafından kullanılmıştır.

LEWİSTOWN* «lüvistavn ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Pennsylvania'da Mifflin kontluğunun merkezi. Juniata nehri üstünde ve 16.000 nüfusludur. Çelik endüstrisi vardır.

LEXELL* «leksel ok.», Anders Johan (1740 - 1784). İsveçli matematikçi ve astronom. Küresel geometri üzerindeki tetkikleri ve bu bahisteki «Lexell teoremi» ile meşhurdur.

LEX FORİ Huk. bk. Mahkemenin kanunu.

LEXİNGTON* «leksingtın ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Kentucky'de Fayette kontluğunun merkezi olan 49.700 nüfuslu bir şehirdir. Üniversitesi vardır.

LEY i. Romanya para birimi «leu» nun çoğulu. Bir leu, on ley demek gerektir. Fakat dilimizde tekil ve çoğul için yalnız ley kullanılmaktadır. [Lei]

LEY*, Robert (1890 - 1945). Alman devlet adamı. 1933 te çalışma bakanı olmuştur. İkinci Dünya Savaşında ecnebi işçileri zorla Almanya'da çalıştırmıştır. Müttefikler tarafından tevkif edilmiş, hapishanedeki höcresinde kendini asmak suretiyle intihar etmiştir.

LEYAL Ar. ç. i. bk. Leyl.

LEYDEN* (veya Leiden) Holânda'da denizden 10 ve Rotterdam'dan 27 kilometre mesafede, Eski Rhine nehri üstünde 80.000 nüfuslu bir şehirdir. Gerek Amsterdam ve gerek Rotterdam'a birer kanalla bağlıdır. Ehemmiyetli bir peynir ve tereyağı ticareti transit merkezidir. Holânda'nın en önemli üniversitesi bu şehirdedir. Güzel bir gotik kilisesi, tarihî binaları, kütüphanesi, muhtelif müzeleri vardır. Rembrandt'ın memleketidir.

LEYDEN* bk. Lucas van Leyden.

LEYL Ar. i. [ليل] Gece. Far. Şeb. ç. Leyal. [Nuit]

§ Nısfılleyl: Gece yarısı. Saat 24. [Minuit]

§ Tesavi-i leyl-ü nehar: bk. Ekinoks.

LEYLÂ* «Leylâ ile Mecnun» efsanesinde «Mecnun» adiyle şöhret bulan

Leylâ ile Mecnun (Ressam Münif Fehim'e göre)

«Kays» ın sevgilisi olup her ne kadar haklarında söylenen şeyler mübalâgalı ve bir kısmı uydurma ise de Emeviler devleti zamanında yaşamış oldukları söylenir. Birçok şairler bu efsaneyi terennüm etmişlerdir. Bilhassa büyük şair Fuzûlî'nin «Leylâ ve Mecnun» mesnevisi meşhurdur.

LEYLÂ* (ölm. 1847). Şairliğiyle tanınmış bir Türk kadınıdır. İstanbulda doğmuştur. Kazasker Moralızade Hâmit Efendinin kızıdır. Keçecizade İzzet Mollanın akrabasından olup ondan ders almıştır. Ancak bir defa evlenmiş ve bir hafta sonra kocasından ayrılmıştır. Pek hazır cevap olduğu, kolaylıkla ve irticalen şiir söylediği rivayet olunur. Şiirinin güzelliği yüzünün güzelliğine üstün olduğu için kendisine «Bülbül» adı verilmiştir. Bununla beraber, basılı olan divanında bugünün zevkine göre güzel sayılabilecek şiirleri azdır. Mevlevi tarikatına mensubolduğu için Galata Mevlevihanesi bahçesinde gömülüdür.

LEYLÂK i. Bot. Zeytingillerden, yaprakları karşılıklı bir ağaç ve bunun, koni durumunda toplanmış beyaz, açık kırmızı veya maviye çalan pembe renkte güzel kokulu çiçekleri. Bu bitki İrandan çıkmış, 1560 ta Viyanaya ve sonra da bütün Avrupaya yayılmıştır. Birçok çeşitleri vardır. [Lilas]

Leylâk

LEYLÂKÎ s. Leylâk mavisi veya pembesi. (Daha fazla fransızcadan alınarak lilâ kullanılır). [Adj. Lilas]

LEYLAND* İngiltere'nin Lancashire kontluğunda zirai ticareti olan 13.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEYLÂ SAZ* (1850 - 1936). Şiirleri, hâtıraları ve bestelediği bâzı şarkılariyle tanınmış kadınlarımızdandır. İstanbulda doğmuştur. Babası Abdülmecidin hekimbaşısı Sakızlı İsmail Paşadır. Bunun için Leylâ Hanım çocukluğunu hemen tamamiyle sultan saraylarında geçirmiş, bu saraylarda meşkhanelere devam ederek alaturka ve alafranga musiki öğrenmiştir. Babasının vali olduğu Aydın ve Girit'te de bulunmuş, Girit'te rumca ve fransızca öğrenmiştir. İzmire ikinci gelişinde, sonraları Giritli Sırrı Paşa diye şöhret bulan mektupçu Sırrı Efendi ile evlenmiş; valiliğe yükselen kocasiyle birçok vilâyetleri dolaşmıştır. Manzumeleri vaktiyle «Hazinei Evrak» dergisinde çıkmış, bir kısmı da «Solmuş Çiçekler» adı altında ayrıca basılmıştır. Güzel piyano çalan Leylâ Hanımın bâzı besteleri de vardır; Leylâ Hanımın şöhretini arttıran 1920 - 1922 yıllarında «Vakit» ve «İleri» gazetelerinde çıkan hâtıralarıdır. Bunlardan haremi hümayun ve sultan saraylarına aidolanlar oğlu mühendis Yusuf Razi tarafından fransızcaya tercüme edilerek kitap halinde Paris'te basılmış, sonradan da Alman ve Çek dillerine tercüme edilmiştir.

Leylâ Saz

LEYLE Ar. i. [ليلة] Gece. Far. Şeb. «Leyl» her hangi bir gece, «leyle» ise belli bir gece için kullanılır: Leylei Berat (Berat gecesi) gibi.

§ Leyle-i Berat : bk. Berat.

§ Leyle-i Kadir: bk. Kadir gecesi.

§ Leyle-i Miraç : bk. Miraç.

§ Leyle-i Mübareke : Din bakımından bir hâdisenin kutlulandığı gece. Mübarek gece. [Nuit sainte]

§ Leyle-i Regaip : bk. Regaip.

§ Leyle-tül-arus: Mevlâna'nın ahrete göçtüğü günün hâtırası olarak merasim yapılan gece. Önce ikindiden sonra zikredilmek ve Kuran okunmak suretiyle «aynülcem» yapılırdı. Bu geceye «Şeb-i arus» da denir. [Nuit de service religieuse qu'on célébrait annuellement pour Mevlâna]

LEYLEK i. Göçebe uzunbacaklılardan, kanatlarının açılmış durumda uzunluğu 2,30 metreye kadar varan bir kuş. Leylek tarıma faydalıdır. Zira kurbağa, sıçan, yılan gibi hayvanlarla beslenir. Yuvasını umumiyetle evlerin damlarında ve tütmiyen bacalarda kurar. (Leyleğin ömrü lâklâkla geçer. (Leyleğin ayağını kesmişler, uçuvermiş; konduğun zaman duyarsın demişler). [Cigogne]

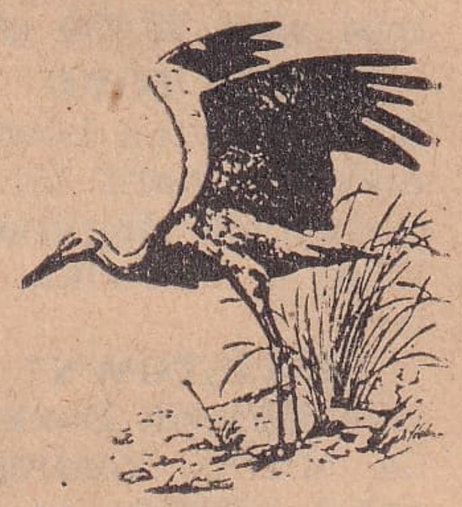
Leylek

§ Leyleğin yuvadan attığı yavru: Bu söz, korunması lâzım geldiği halde himaye görmiyen kimse hakkında kullanılır. [Proche parent qu'on ne protège pas]

§ Leylek fırtınası: Mart sonlarında meydana gelen bir fırtına. [Nom d'un orage de fin Mars]

§ Leylek gibi: Zayıf ve uzun bacaklı. [Grand et maigre]

LEYLEN Ar. zf. [ليلاً] Gece vakti, geceleyin: Leylen evime girmiş. [Nuitamment de nuit]

LEYLÎ Ar. s. [ليلي] Gece ile ilgili, gece vakti meydana gelen: Leylî teftiş. [Nocturne]

2 - bk. Yatılı.

LEYS* Baron (1815 - 1869). Belçikalı ressam. Tabloları bilhassa Flâmanların eski elbise ve kıyafetlerini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

LEYSİYYE Ar. i. [ليسيه] bk. Nihilizm.

LEYTE Ar. e. [ليت] Olsaydı, keşke (Yalnız, aşağı yukarı aynı mânada olan «lealle» kelimesiyle birlikte kullanılır). Leyte ve lealle: Bugün yarın gibi sözlerle oyalandırma, sürüncemede bırakma. [Fausses promesses pour gagner du temps]

LEYTE* Filipin'ler (Phillippines) den 358.000 nüfuslu bir ada.

LEYTE* Filipinler'de Leyte adasiyle yakınlarındaki birçok küçük adaları içine alan 598.000 nüfuslu bir eyalet. Başkenti Leyte adasındaki Tacloban şehridir.

LEYTE DENİZ SAVAŞI [Bataille navale de Leyte] İkinci Dünya Savaşında, 20 ekim 1944 günü, Yedinci Amerikan filosu tarafından sıkı surette korunan ve desteklenen 600 gemi Leyte körfezine girmiş, Amerika kıtalarının Leyte adasına çıkarılmasına başlanmıştır. Bu münasebetle Amerikan ve Japon harb gemileriyle hava kuvvetleri arasında İkinci Dünya Savaşının en büyük deniz muharebesi olan ve 24 ekim 1944 te başlayıp 26 ekim 1944 te sona eren bir savaş vukubulmuştur. Savaş Amerikan donanmasının zaferiyle sona ermiş ve Japon donanması bir daha denize açılmıya cesaret edememiştir.

LEYTON* Bugün Londranın bir semti haline gelmiş bulunan 128.000 nüfuslu bir şehirdir.

LEYYİN* Ar. s. [لين] Yumuşak. [Doux, ce; tendre; mou, molle]

§ Hurufu leyyine: Arap harflerinin türkçede kullanıldığı devirde «elif», «vav» ve «ye» harfleri. [Les lettres arabes «ا»; «و» et «ى»]

LEZ i. Osmanlılar zamanında Trablus ve Bingazi'den alınan iki nevi verginin adıydı. Hurma ve zeytin ağaçlariyle kuyulardan alınırdı. Ağaçlar birer, kuyular onar sayılarak kesilen bu vergi şeyh ve muhtarlar delâletiyle toplanırdı. [Jadis sorte d'impôt qu'on percevait à Tripoli et à Bengasi]

LEZAİZ, LEZAYİZ Ar. ç. i. [لذائذ] Hoşa gidecek tatlı ve lâtif şeyler: Lezaize düşkün bir kimse. (Tekili olan «lezize» kelimesi dilimizde pek kullanılmamıştır). [Choses agréables, choses de bon goût]

2 - Zevk ve eğlence ile ilgili olarak hoşa giden şeyler: Lezaiz-i dünyeviye, lezaiz-i nefsaniye. [Délices, voluptés]

LEZEZ i. Vaktiyle yeniçerilere verilen mevacip (aylık) in dördüncü üç aylığı. O zamanlarda kamerî aylar kullanıldığı için onlara birer remiz olarak meydana getirilmiştir. Lezez, şevval, zilkade, zilhicce aylarının remziydi. [Jadis, quatrième et dernière portion des appointements annuelles des janissaires]

LEZGİ'LER* [Lesghiens ou Lesghiz] Kafkasya uruklarından birinin fertleri olup asıl Dağıstan'ın ahalisidir. Fakat burası kendilerine yetmediği için Kafkasyanın her tarafına yayılmışlardır. Çalışkan, istiklâl ve hürriyete susamış kimselerdir. Vaktiyle, şefleri olan Şeyh Şamil'in emrinde Ruslara karşı uzun müddet savaşmışlardır. Sünnî Müslüman olmakla beraber birtakım yanlış itikat ve âdetleri de muhafaza etmişlerdir.

LEZİZ, LEZİZE Ar. s. [لذيذ] Yenmesi güzel, tadı hoşa gider: Leziz meyva, et'ime-i lezize. [Savoureux, se; délicieux, se]

LEZZET Ar. i. [لذت] Ağızda duyulan tat, çeşni: Bu yemeğin garip bir lezzeti var. (Çoğulu «lezzat» tır). [Goût, saveur]

2 - Akılda duyulan tat, hoşlanma: Gezmede, eğlencede hiçbir lezzet bulamıyorum. Ar. Zevk, haz. [Agrément, plaisir jouissance]

§ Lezzet almak, lezzet duymak: Ağızda veya akılda tat duymak. [Sentir du goût (ou) du plaisir]

§ Lezzetini tatmak: Ağızda veya akılda tadını denemek. [Goûter, éprouver la saveur de]

LEZZETLENDİRMEK f. Tat vermek, ağzın hoşlanacağı hale getirmek, lezzet vermek: Biraz nane fasulyeyi lezzetlendirir. [Donner de la saveur, rendre savoureux, se]

LEZZETLENMEK f. Tatlanmak, ağıza hoş gelir hal almak: Çorba, biraz tuz koyduktan sonra lezzetlendi. [Acquérir du goût, acquérir de la saveur, devenir savoureux, se]

2 - Lezzet almak, lezzet duymak. bk. Lezzet.

LEZZETLİ s. Ağıza iyi gelen, yenmesi güzel: Lezzetli yemiş, lezzetli yemek. Ar. leziz. [Savoureux, se; délicieux, se]

2 - Hoşlanılır, hazzolunur, zevk duyulur: Pek lezzetli bir ömür sürüyor. [Agréable doux, ce]

LEZZETSİZ s. Ağıza ve akla tat vermiyen, tatsız: Lezzetsiz bir pilâv, lezzetsiz bir hayat. [Sans goût, sans saveur, fade]

LEZZETSİZLİK i. Tatsızlık. [Manque de saveur, fadeur]

LEZUK Ar. i. [لزوق] Yakı gibi bedene yapıştırılan ilâç. [Emplâtre]

LHASA* (veya Lassa) «lasa ok.» Ti-

bet'in başkentidir. Denizden 3.532 metre yükseklikte ve Kiçu nehri üstünde 20.000 nüfuslu bir şehirdir. Başlıca endüstrisi do-

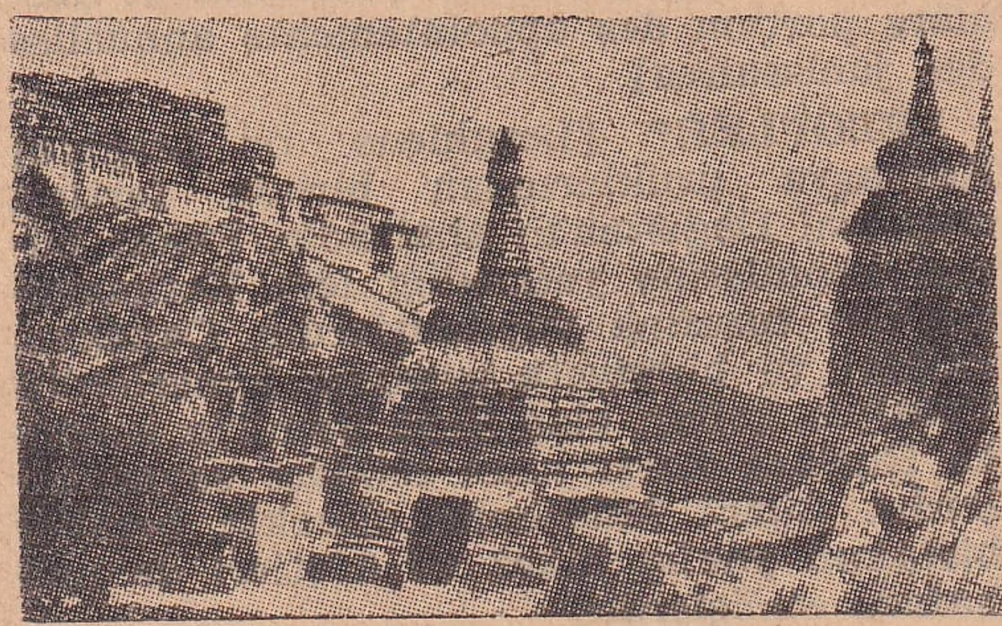

Lhasa'dan bir görünüş

kuma, altın ve gümüş eşyadır. Dalay - lâma bu şehirde oturur. Şehirde birçok Lâma manastırı vardır. Lâma dininin Mekkesi sayıldığından Tibet ve Moğolistan'ın her tarafından Lâmaist hacılar akın akın bu şehri ziyaret ederler.

L'HERMİTTE* «lermit ok.», Tristan (1601 - 1655). Fransız romancı ve dram muharriri. «Marianne» trajedisinin, «Gözden Düşmüş Saray Oğlanı » romanının ve birçok güzel şiirlerin müellifidir. 1649 da Fransız Akademisine girmiştir.

LHERMİTTE* «lermit ok.», Léon (1844-1925). Fransız ressam. Köy ve tarla hayatını canlandıran peyzajlariyle tanınmıştır.

LHEVİNNE* «levin ok.», Josef (doğ. 1874). Rus piyanist. Moskova'da doğmuştur. 4 yaşında piyano öğrenmiş, 8 yaşından itibaren konserler vermiye başlamıştır. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerinde birçok turneler yapmıştır. New York'ta yerleşmiştir.

LHOMOND* «lomon ok.», Abbé (1727-1794). Fransız gramerci. Meşhur «Lâtin Grameri» ile «De Viris Illustribus Urbis Romae» nin müellifidir.

Lhomond

LHOPİTAL* (veya L'Hopital) «lopital ok.», G. F. Antoine de (1661 - 1704). Fransız matematikçi. Başlıca eserleri: «Sonsuz Olarak Küçüklerin Analizi», «Konik Kesitler», «Geometrik Yerler», «Denklemlerin Çizimi», «Mekanik Eğrilerin Bir Teoremi» dir.

L'HOSPİTAL* «lopital ok.», Michel de (1507 - 1573). Fransız devlet adamı. Çeşitli memuriyetlerden sonra 1560 tan ölümüne kadar Fransız şansölyesi olmuştur. Bütün kuvvetiyle Katoliklik - Protestanlık kavgalarını önlemiye ve akıtılan kanları durdurmıya çalışmıştır.

LIĞ i. Coğ. ve Jeol. Alüvyon. eskt. Lâhk. bk. Alüvyon.

LIĞLANMA i. Coğ ve Jeol. Alüvyonlanma. eskt. Lâhiklenme. [Alluvionnement]

LIĞLI s. Coğ. ve Jeol. Alüvyonlu. eskt. Lâhikî. [Alluvial]

Li Kim. Lityumun simgesi (remzi). [Symbole chimique du lithium]

Lİ i. Bir İngiliz milinin üçte biri, yani 536 metre tutarında bir Çin uzunluk ölçüsü. [Li (mesure itinéraire chinoise)]

LİA* Peygamber Yakub'un ilk karısı.

LİADON*, Anatole (1855 - 1914). Rus bestekâr. Senfoniler ve piyano için, şöhret bulmuş parçalar bırakmıştır.

LİAİS* «liye ok.» (1826 - 1900). Fransız astronom. Rio de Janeiro rasathanesinin müdürlüğünde bulunmuş ve Brezilya'nın tabiî tarihi üzerine eserler bırakmıştır.

LİAKHON ADALARI* bk. Yeni Siberya.

LİANG - ÇEU* [Liang - Tcheou] Çinin kuzey batısında Kan - Su eyaletinin başkenti Lan - Çeu'ya 240 kilometre mesafede, 150.000 nüfuslu bir şehirdir. İşlek ticareti, etrafında geniş ve verimli bir ovası vardır.

LİAO - HO* Güney Mançurya'nın 1.000 kilometre uzunluğunda bir nehridir. Liao - Yang şehrinden geçerek Liao - Tung körfezine dökülür.

LİAO NİNG* (Eski Feng - Tien, Şing-King) Mançurya'nın 14.000.000 nüfuslu eyaleti. Başkenti Mukden'dir.

LİAO TUNG* Kuzey Çin'de, Sarı Denizde, Kora körfeziyle Çe - Li körfezi arasında yer alan, iç kısmına Liao - Tung körfezi adı verilen yarımadanın adıdır. Ruslar bu yarımadanın ucuna, 1905 Rus - Japon Harbinde Japonların eline geçen Port - Arthur tersanesini kurmuşlardır.

LİAO - YANG* Mançurya'nın Liao - Ning eyaletinde, Liao - Ho nehri üstünde 100.000 nüfuslu bir şehirdir. 1904 te 25 ağustostan 4 eylûle kadar süren bir muharebede Japonlar Rusları burada mağlûbetmişlerdi.

LİARD* «liyar ok.», Louis (1846-1917). Fransız filozof. Başlıca eserleri; «Çağdaş İngiliz Mantıkçıları», «Pozitif Bilim ve Metafizik», «Descartes» tır.

LİBADE i. Teğelti dikişli pamuklu veya aba kısa kadın hırkası. [Veste courte de femme]

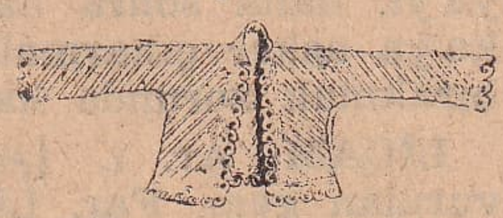
Libade

LİBANİUS*, «libanyüs ok.» (314-390). Eski Yunan âlimlerinin meşhurlarındandır. Antakya'da doğmuş ve orada ölmüştür. Nutukları ve başka bâzı eserleri vardır. Üslûbu son derece fasihtir.

LİBAS Ar. i. [لباس] Giyilecek şey, elbise. [Habit vêtement]

§ Libas-ı fâhir: bk. Hıl'at.

LİBAU* bk. Liepaja.

LİBAU* bk. Libavius.

LİBAVA* bk. Liepaja.

LİBAVİUS* «libavyüs ok.», Andreas (1540 - 1616). Alman doktor ve kimyacı. Kan nakli üzerine dikkate değer araştırmalarda bulunmuştur.

LİBER* Mit. Romalılar mitolojisinde Yunanlıların Diyonizos'un karşılığı olan tanrı. bk. Diyonizos.

LİBERAL Fr. s. Hürriyete elverişli, hürriyet lehinde: Liberal düşünceler. [Libéral, e]

2 - Fr. i. Liberal düşünceler ileri süren ve bunları müdafaa eden kimse. [Libéral]

LİBERALİZM Fr. i. Fel. Erkincilik. bk. Erkin.

LİBÈRE* «liber ok.», Saint. 352 den 366 ya kadar papalık etmiş bir zattır.

LİBEREC* «liberets ok.» Çekoslovakya'da Bohemya'da pamuklu dokuma, cam endüstrisi olan 57.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİBERİ*, Pietro (1614 - 1687). İtalyan ressam. «Il Libertino» adiyle meşhurdur. Padua'da doğmuş, Venedik'te ölmüştür. Şöhretini en fazla hafif mevzulu küçük tablolarına borçludur. Mevzuları pek çeşitlidir. Başlıca eserleri: «Venüs», «Paris'in Muhakemesi» dir.

LİBERTAD* Peru'nun Pasifik'ten Maranon vadisine kadar uzanan 383.000 nüfuslu departmanı. Başkenti Trujillo'dur.

LİBERTİ İng. i. ve s. Mobilya döşemeliği olarak kullanılan hafif ve yumuşak ipekli kumaş. (Adını mucidi olan İngiliz Liberty'den almıştır): On metre liberti. Liberti kumaş. [Liberty (étoffe)]

LİBERTY (STATUE OF)* «statyu of liberti ok.» (Hürriyet Heykeli). Fransız heykeltıraş Bertholdi'nin eseri olup 1886 da Fransa tarafından Amerika Birleşik Devletlerine hediye edilmiş ve New York limanının giriş yerine dikilmiş 46 metre yüksekliğinde bir heykeldir. Heykelin ucundaki, deniz feneri işini gören meşale, deniz seviyesinden 93 metre yüksektedir.

LİBERTY BELL* «liberti bel ok.» (Hürriyet Çanı) Philadelphia şehrinde Independence Hall binasında bulunan ve Amerika İstiklâl Beyannamesinin ilânı üzerine 8 temmuz 1776 da çalınmış olan meşhur çanın adıdır.

LİBERTY SHİP İng. b. i. «liberti şip ok.» (Hürriyet Gemisi) İkinci Dünya Savaşında askerî malzeme nakli için Amerika'da seri halinde inşa edilmiş onar bin tonluk gemilere verilen addır. [Liberty ship]

LİBERYA* [Libéria] Afrika'nın batısında, halkı zenci olan bir cumhuriyettir.

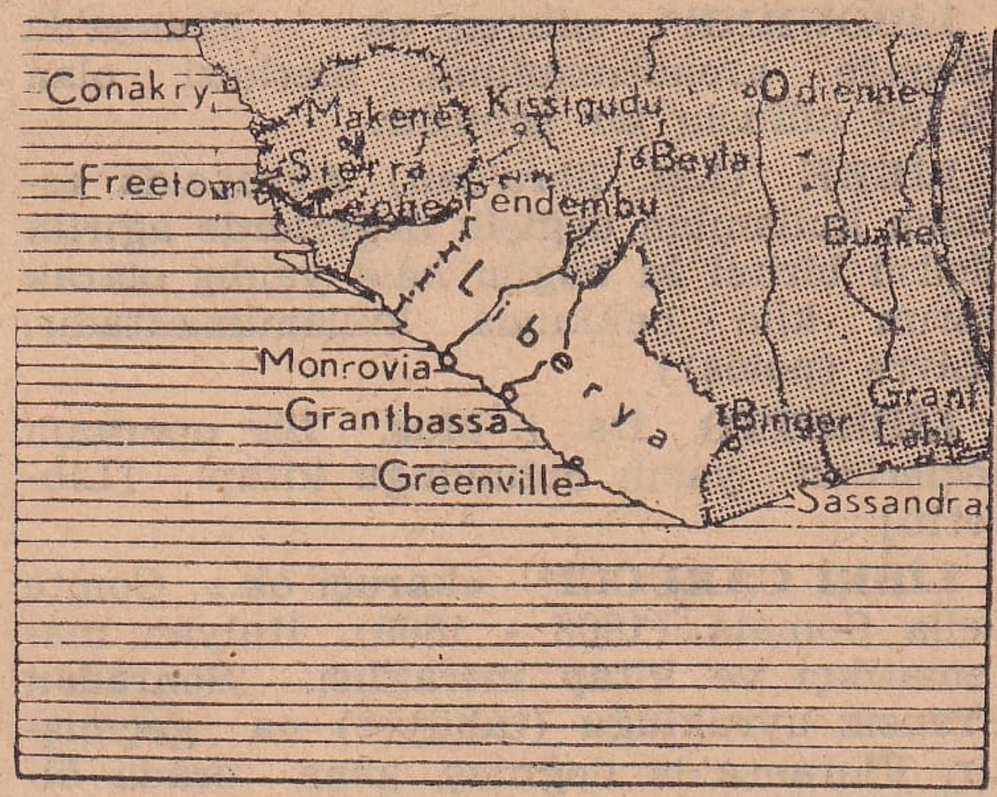

Kuzey batısından İngiltere'nin Sierra Leone, doğusundan Fransa'nın Fildişi sahili, kuzeyinden Fransa'nın Guinée sömürgeleriyle sınırlıdır ve Guinée körfezinin kuzey kıyısında 560 kilometre uzunluğunda yer alır. Cumhuriyet, Amerika Birleşik Devletlerinin azadettiği zenciler tarafından 1822 de kurulmuş ve 1847 ye kadar Amerika Birleşik Devletlerine bağlı kalmıştır. Yüzölçümü 94.500 kilometre kare, nüfusu 1.500.000 dir. Başkenti Mon-

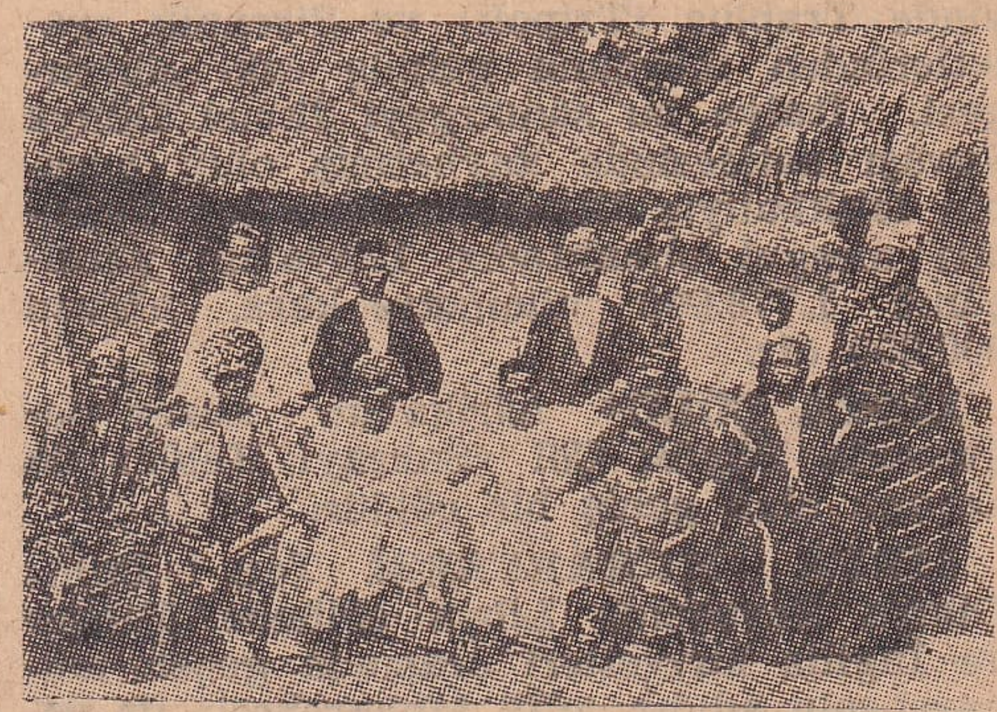
Liberya yerlilerinden bir grup

rovia'dır. Kahve, pirinç, şekerkamışı, kauçuk istihsal olunur.

LİBİDO Lât. i. Ps. Cinslik içgüdü (sevk-i tabii) sü veya yaşama çaba (ceht) siyle ilgili her türlü istek ve erek (gaye). [Libido]

LİBİTİNA* Eski Romalıların, cenaze törenlerinin pîri sayılan tanrıçası.

LİBMANAN* Filipin (Phillippines) adalarından Luzon'da Camarines eyaletinde 18.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİBON* Elis'li. M. Ö. Beşinci Asırda yaşamış Yunanlı mimar. Olimpiya'daki Zeus tapınağı (mâbet) nın plânlarını yapmıştır.

LİBOURNE* «liburn ok.» Fransa'da Gironde arondismanının merkezi olan 20.166 nüfuslu bir şehirdir.

LİBRE (Lât. libra'dan) Avrupa'da eskiden kullanılan değişik değerlerde ağırlık ölçüsü birimi ki bugün hâlâ yanlış olarak yarım kilo hakkında kullanılmaktadır. [Livre (poids)]

LİBRETTO İta. i. Mus. Bir operanın sözlerinin yazılı bulunduğu kitap. [Libretto]

LİBRİ CARUCCİ* «karuçi ok.», Comte della Somaia (1803 - 1869). İtalyan matematikçi ve kitap meraklısı. Sonradan Fransız uyrukluğu (tabiiyet) na geçmiştir. Floransa'da doğmuş, gene orada ölmüştür. Fransa umumi kütüphanelerinden el yazması ve basma birçok nadir kitapları çalmış olmakla meşhurdur.

LİBYA* İtalya'nın, Afrika'nın kuzeyinde Trablus (Tripoli) ve Sirenaik eyaletlerinden meydana gelmiş eski sömürgesi. İtalya bu sömürgeyi İkinci Dünya Savaşı neticesinde kaybetmiş olup buranın istikbaliyle Birleşmiş Milletler Teşkilâtı meşgul olmaktadır. Libya'nın yüzölçümü 1.773.000 kilometre kare, nüfusu 900.000 dir.

LİBYA ÇÖLÜ* Afrika'nın kuzey doğusunda Büyük Çöl (Sahrayi Kebir) ün devamı olan geniş bir çöldür.

LİBYA MUHAREBESİ Tar. İkinci Dünya Savaşında Libya çölünde Mihver ve İngiliz kuvvetleri arasında geçen muharebenin adıdır. «Çöl Muharebesi» de denir. İki safhası vardır. İlk safhasında Wawell (1940 - 1941), İtalyanların bir mukabelesini davet eden ilk çarpışmalardan sonra Graziani kıtalarını Sidi - Barrani, Bardia, Tobruk ve Bingazi'de mağlûbetmiştir. İkinci safhasında Rommel (1942 - 1943) in meşhur Afrika Korps'u İngilizleri iki defa Mısır'a sürmüş (1941 - 1942), fakat önce 1941 kasımında, sonra Elalemeyn'de (1942) mağlûbolmuş, Montgomery tarafından takibedilmiş, 1943 te Libya'yı, daha sonra da Müttefiklerin Afrika'ya asker çıkarmaları üzerine Afrika'yı bırakmak zorunda kalmıştır.

LİCAM Ar. i. [لجام] Hayvanın ağzına vurulan gem. Far. Ligâm. [Mors]

LİCANCOUR* «likankur ok.» And dağlarının, Şili ile Bolivya sınırında, 6.000 metre yükseklikte bir volkanıdır.

LİCATA (veya Alicata) «likata ok.» Sicilya adasının Agrigente eyaletinde, Salso nehri ağzında 30.000 nüfuslu bir liman şehridir. Geniş ölçüde kükürt, balık ihraceder.

LİCE* Diyarbakır vilâyeti ilçelerinden biri olup 76 köyü bulunan merkez bucağından başka 26 köylü Hani ve 27 köylü Hezan adında iki bucağı daha vardır. İlçenin bütün nüfusu 26.721, merkezi olan Lice kasabasının da 5.563 tür (1945 te). Lice, Diyarbakır'ın 70 kilometre kuzey doğusundadır.

LİCHAS* «likas ok.» Mit. Nessus adlı devin uğursuz gömleğini Déjanire tarafından Hercule'e götüren kişi. Gömleği giyen Hercule birdenbire kızmış, zavallı Lichas'ı ayağından yakalamış, birkaç defa çevirdikten sonra Ege denizine fırlatmış, Lichas denizde bir kayaya çevrilmiş. bk. Déjanire.

LİCHFİELD* «liçfild ok.» İngiltere'nin Staffordshire kontluğunda Onikinci Asırdan kalma süslü ve güzel bir katedrali bulunan 87.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİCHNOWSKY* «lihnovski ok.», Altıncı Prens (1860 - 1928). Alman diplomatı. Beşinci Prens Lichnowsky'nin oğludur. 1912 de Londra'ya sefir gönderilmiştir. 1914 teki Saray Bosna faciasından sonra yaptığı ifşaat kendisi için bir darbe olmuştur. Hususi olarak bastırdığı «Londra'daki Vazifem» adlı risale, kendi rızası olmadan dostlarından biri tarafından 1917 de yayımlanmış, bu yüzden Almanya'dan İsviçre'ye kaçmak zorunda kalmıştır.

LİCHTENBERG*, «lihtenberg ok.» 1834 te Prusya ile birleşmiş olan prensliğin adıdır ki bugünkü nüfusu 32.000 dir.

LİCHTENBERGER* «lihtenberger ok.», Henri (1864 - 1941). Fransız profesör. Nietzsche ve Wagner hakkında dikate değer eserleri vardır.

§ Kardeşi André (1870 - 1940). Kahramanları çocuklar olan psikolojik romanlar yazmış bir müelliftir.

LİCHTWER* «lihtver ok.», Magnus Gottfried (1719 - 1783). Alman masal muharriri. Gellert'i taklidetmekle beraber hikâye sanatı bakımından onu geçmiştir.

LİCİNİA* «liçinya ok.» Eski Romalılar devrinde Tanrıça Vesta rahibelerinden

biridir. İffete aykırı hareketleri yüzünden 640 Roma yılına doğru, Emilia ve Marcia adında iki arkadaşiyle birlikte diri diri gömülmüştür.

LİCİNİUS LİCİNİANUS*, «liçinyüs liçinyanüs ok.» (ölm. 325). 311 den 324 e kadar Roma imparatoru. Eniştesi Konstantin tarafından 323 - 324 te mağlûbedilmiş ve bir yıl sonra da öldürtülmüştür.

LİCİNİUS STOLON* M. Ö. 376 dan 367 ye kadar Roma'da halk hâkimi olmuş bir zattır. Aşağı ve yüksek tabakaları birleştirmek üzere yaptığı reform tekliflerivle meşhurdur.

LİDDELL*, Mark Harvey (doğ. 1866). Amerikalı edip. En büyük eseri «The Elizabethan Shakespeare» olmakla beraber birçok hikâye kitapları da vardır.

LİDER İng. i. Önder. Siyasi bir partinin veya her hangi bir hareketin başında bulunan kimse. [Leader]

2 - İngiltere Parlâmentosunda aynı fikir ve proğram etrafında gruplananların önderi. Gerek Lordlar ve Gerek Avam Kamarasında birer hükümet ve birer muhalefet lideri vardır. [Leader]

LİDKOEPİNG* «lidköping ok.» İsveç'te Vida nehri ağzında 12.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİDNER*, Bengt (1757 - 1793). İsveçli lirik şair. J. - J. Rousseau'nun hayranlarındandır. Güzel opera ve trajedileri vardır.

LİDO Fr. i. Coğ. Denizde veya nehirde kum yığını. Yeniterim. Kum bankı, kum sedi. eskt. Kum sedi. [Lido, banc de sable]

LİDO i. (Lido'dan) Denize yakın veya uzak olarak yapılmış ve umumiyetle deniz suyu ile doldurulmuş büyük yüzme havuzu. [Piscine]

LİDO* İtalya'nın kuzeyinde, Brenta ve Piava nehirleri arasında, Venedik gölcüğü ile Adriyatik denizini ayıran kumsal bir adanın adıdır. Çok rağbet gören bir banyo yeridir.

LİDYA* (veya Meonya) [Lydia] Anadolu'da eski bir memlekettir ki şimdiki Manisa havalisidir. Başkenti şimdiki Sart köyü yerinde Sardes şehriydi. En meşhur kıralı Krezus olan Lidya hükümdarlığı İran hükümdarı Keyhusrev tarafından yıkılmıştır. bk. Krezus.

LİE* Jonas Laurits Idemil (1833-1908). Norveçli büyük hikâye muharriri. İlk eseri olan «Hayalperest» le hemen şöhret yapmıştır. En büyük eseri olan «Faustina Strozzi» adlı manzum dramından başka çok alâka toplamış hikâye kitapları vardır.

LİEBER* «lîber ok.», Francis (1800 - 1872). Alman - Amerikalı muharrir. Berlin'de doğmuştur. 1827 de Amerika'ya giderek orada yerleşmiştir. 1827 den 1832 ye kadar «Encyclopedia Americana» yı yayımlamıştır. Siyasi ve iktisadi başka eserler de yazmıştır.

LİEBERMANN* «lîberman ok.», Max (1847 - 1935). Alman ressam. Berlin'de doğmuş ve orada ölmüştür. Eserlerinde Courbet'nin ve Holândalı ressamların tesiri görülür.

LİEBEVEYN Ar. takım [لأبوين] Ana baba bir: Liebeveyn biraderidir. [Du même père et de la même mère (frère, sœur)]

LİEBİG* «lîbig ok.», Justus von (1803-1873). Alman kimyacısı. Darmstadt'da doğmuş, Munich'te ölmüştür. «Organik Kimyanın Bitkisel Fiziyoloji ve Tarıma Tatbiki», «Hayvanî Kimya», «Gıda Kimyası Üzerine Araştırmalar», «Kimya Lûgati» adlı eserleri meşhurdur ve muhtelif dillere çevrilmiştir.

J. Liebig

LİEBİN, LİEP Ar. takım [لأب] Baba bir (ana ayrı): Liep biraderidir. [(Frères ou sœurs) du côté paternel]

LİEBKNECHT* «lîbkneht ok.», Wilhelm (1826 - 1900). Alman sosyal - demokrat. 1848 de Baden ihtilâline karıştığı için hapsedilmiş, kaçmış, önce İsviçre'ye, sonra Londra'ya gitmiş, oradan Alman gazetelerine yazılar göndererek Marx ve Engels ile fikir birliği etmiştir. 1862 de umumi af üzerine Almanya'ya dönmüş, fakat sosyalist tahrikleri yüzünden Berlin ve Prusya'dan sürülmüştür. 1864 te Kuzey Almanya Parlâmentosuna girmiş, çıkardığı bir gazetede Bismarck'a çok şiddetli hücumlarda bulunduğu için iki yıl hapsedilmiştir. Serbes bırakılınca Reichstag'a girmiş, fasılasız olarak yirmi beş yıl mecliste bulunmuştur. 1895 te hükümdar aleyhine suikast tertibi suçiyle dört yıl hapsedilmiştir. İdeolojik birçok eserler yayımlamıştır.

W. Liebknecht

§ Oğlu Karl (1871 - 1919). Alman sosyalist lideridir. Reichstag'da 1914 Harbine muarız kalmış tek üyedir. 1916 haziranında vatana ihanet suçiyle ordudan çıka-

rılmış, otuz ay hapse mahkûm edilmiştir. 1918 de Ebert hükümeti aleyhine hareket eden Spartacus grupunun başına geçmiş, 1919 ocak ayında Berlin İhtilâlini idare etmiş, tevkif olunmuş, kaçmak isterken 15 ocak 1919 da bir asker tarafından öldürülmüştür.

LİECHTENSTEİN* «lihtenştayn ok.» Orta Avrupa'nın, Tyrol ile İsviçre arasında küçük bir devletidir. Liechtenstein Prensliği de denir. Yüzölçümü 159 kilometre kare, nüfusu 10.203 tür. Başkenti 2.020 nüfuslu Vaduz kasabasıdır. Memleket 1866 yılına kadar Alman konfederasyonuna dahildi. O tarihten 1918 e kadar Avusturya'ya geçti, 1918 de istiklâlini ilân etti. Hanedan, Onikinci Asırdan gelmedir ve 1608 de Liechtestein prensleri unvanını alan Alman hür baronları soyundandır. Memleketin posta ve telgrafını 1920 denberi İsviçre idare eder; 1923 tenberi İsviçre gümrük sahasına dahil olduğu gibi siyasi bakımdan da İsviçre tarafından temsil edilir. Başlıca servet kaynağı tarım ve sık sık çıkarılan posta pulları olmakla beraber bu memleket başlıca endüstri şirketlerinin idare karargâhı haline gelmiştir. Bugünkü hükümdarı, 25 ağustos 1903 te prenslik makamına geçmiş ve 7 mart 1943 te Kontes Gina von Wilczek ile evlenmiş olan Prens Franz Josef II (doğ. 16 ağustos 1906) dir.

LİECL Ar. takım. İçin. Bu da ayrıca takımlar doğurur: Lieçlilmuhakeme (muhakeme için) gibi. [Pour]

LİED «lîd ok.» Alm. i. Mus. Hem müziği, hem şiiri lirik olan şarkı. İlk lied şekilleri Almanya'nın gezginci şarkıcıları tarafından söylenirdi. Ondördüncü Asırdan başlıyarak lied, bâzı musiki aletlerinin refakatiyle söylenmiye başladı. Onsekizinci Asrın yarısından sonra gelen bestekârlar birçok lied'ler besteledilerdi. Bunların başında Beethoven gelir. Sonraları Schubert, Schumann, Liszt, Wagner ve daha başkaları bu nev'in şaheserlerini verdiler. [Lied]

LİÈGE* (Flâman dilinde: Luik) «liyej ok.» Belçika'nın müstahkem bir şehridir. Liège eyaletinin merkezi olup Meuse ve Ourthe nehirleri kavşağındadır. Nüfusu 545.000 dir. Üniversitesi, muhtelif okulları, rasathanesi, Onsekizinci Asırdan kalma Saint - Paul katedrali, belediye dairesi, adliye sarayı ve diğer güzel bina ve kiliseleri vardır. Madenî eşya, makine, elektrik malzemesi, silâh, otomobil, kimyevi maddeler, dokuma endüstrisi vardır. Birinci Dünya Savaşında 5 ağustostan 16 ağustosa kadar süren Almanlara karşı müdafaasiyle meşhurdur. On gün sonunda Almanların eline düşmekle beraber bu müdafaa, Fransaya büyük hizmette bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşında da Almanların ilk darbesine mâruz kalan şehirdir. Liège eyaletinin nüfusu 973.000 dir.

LİEGNİTZ* «lignitz ok.» Prusya Silezya'sında Breslau'ın 63 kilometre kuzey batısında ehemmiyetli bir endüstri merkezi olan 80.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİEPAJA* (Eski adı: Libau veya Libava) Letonya'da Riga'nın 23 kilometre güney batısında 58.000 nüfuslu bir liman şehridir. Keten tohumu, keten, kenevir, kereste, çavdar, deri ihraceder.

LİER* bk. Lierre.

LİERRE* (Flâman dilinde: Lier) «liyer ok.» Belçika'da Anvers'in 17 kilometre güney doğusunda Büyük Nèthe ve Küçük Nèthe nehirleri kavşağında 28.580 nüfuslu bir şehirdir. Dantelâ, ipekli kumaş, bira, musiki aletleri, kimyevi maddeler endüstrisi vardır. Anvers'in dış kalelerinden birine sahibolan bu şehir Birinci Dünya Savaşında, 1914 kasımında çok çetin bir muharebeye sahne olmuştur.

LİETUVA* bk. Lituanya.

LİÉVİN* «liyeven ok.» Fransa'nın Pas-de - Calais departmanında Souchez suyu ve demiryolu üstünde, kömür madenleri olan 28.875 nüfuslu bir şehirdir.

LİF Ar. i. [ليف] bk. Liyf.

LİFİJ* Hüseyin Avni (1889-1927). Tanınmış ressamlarımızdandır. Samsun'un Kavak bucağında doğmuştur. Babası, İstanbul köprü baş memurluğundan emekli Kafkasyalı Abdullah Efendi'dir. Altı aylık iken ailesiyle İstanbul'a gelmiş, Nümunei Terakki'de okumuş, eski nafia nezareti kalemlerinden birine devam etmiş, bu arada fansızcaya çalışmış ve bir yıl kadar da Sanayii Nefîse Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) ne devam etmiştir. 1908 İnkılâbından sonra müze müdürü ressam Hamdi Beyin tavsiyesiyle o zaman prens olan Halife Abdülmecit tarafından Paris'e gönderilmiştir. Orada Cormon'un atelyesinde çalıştıktan sonra 1912 de İstanbul'a dönmüş, İstanbul Lisesinde resim, Kandilli ve Davutpaşa Ortaokullarında fransızca öğretmenliği etmiştir. Nihayet Güzel Sanatlar Akademisi'nin «Tezyinî Sanatlar» öğretmeni olmuştur. Bu vazifede iken ölmüştür. Eyüpte gömülüdür. Mesleğine bağlı, iyi seciyeli bir insan olarak tanın-

Avni Lifij
(Kendi fırçasiyle)

mış olan Lifij, memleketin muhtelif resim sergilerine iştirak etmiştir.

LİG Fr. i. Muhtelif prensler arasında kurulmuş birlik. Tarihte birçok «lig» bilinir. Fakat sade «lig» denilince bunlardan en meşhuru kastedilmiş olur ki o da Fransa'da Duc de Guis'in sözde Calvin'cilere karşı mücadele, fakat hakikatte yerine geçmek üzere Üçüncü Henri'yi devirmek maksadiyle kurduğu birliktir. [Ligue]

2 - Muhtelif devletler arasında kurulmuş konfederasyon: Augsbourg ligi 1686 da Fransa, Avusturya, İspanya, İsveç ve muhtelif Alman prensleri arasında imzalanmıştı. [Ligue]

3 - İng. i. Her hangi bir maksatla meydana getirilen birlik: Futbol ligi, lig maçları. [Ligue, league]

* Arap Ligi (veya Birliği): Tar. İkinci Dünya Savaşından sonra Mısır, Irak, Ürdün, Suriye, Lübnan, Suudî Arabistan, Yemen devletleri arasında 1945 te kurulan birlik. [Ligue arabe]

* Müslüman Ligi (veya Birliği): Tar. İslâmın menfaatlerini korumak üzere 1906 da Hindistan'da meydana getirilmiş birlik. Bu birlik 1947 de Pakistan'ın doğması neticesini vermiştir. [Ligue musulmane]

LİGADURA Fr. i. Den. İki ayrı parçayı birleştirmek üzere halat, ip, demir tel v. s. lerin birbirine bağlanış tarzı. [Ligature]

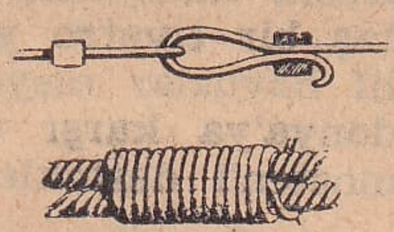
Ligadura

L İ G A O* Filipin (Phillippines) adalarından Luzon'un Albay eyaletinde, Quinali nehri üstünde 22.500 nüfuslu bir şehirdir.

LİGARİUS* «ligaryüs ok.», Quintus (ölm. M. Ö. 43). Romalı senatör. Sezar'la mücadele etmiş ve diktatörün gazabından Ciceron'un talâkati sayesinde kurtulmuştur. İkinci Üçler idaresinde ölmüştür.

LİGHT WEİGHT İng. b. i. «lâyt veyt ok.» At yarışları terimlerinden olup hendikaplı (ağırlık bakımından imtiyazlı) koşularda en elverişli durumda olan müsabık demektir. [Light weight]

LİGNE*, Prince de (1735-1814). Avusturyalı general ve edip. Bruxelles'de doğmuş, Viyana'da ölmüştür. Avusturya ve sonra Rusya ordularında hizmet etmiştir. «Askerî, Edebî ve Hissî Bahisler» adlı 34 ciltlik eseri, zamanını tanıtmak bakımından değerlidir.

LİGNİCE* bk. Liegnitz.

LİGNY* Belçika'nın Namur eyaletinde küçük bir kasabadır. Napoléon, Blücher'in Prusya ordusunu, Waterloo Muharebesinden iki gün evvel, 16 haziran 1815 te burada mağlûbetmiştir.

LİGOR* (Siyam dilinde Sakor) Siyam'ın Malaya yarımadasındaki başlıca eyaletiyle bu eyaletin merkezi olan 20.000 nüfuslu bir şehirdir. Eyaletin nüfusu 600.000 kadardır. Eyalette zengin kalay madenleri işletilmektedir.

LİGORİO* «ligoryo ok.», Pierro (1510 a doğru - 1580). İtalyan mimar ve ressam. Napoli'de doğmuş, Ferrari'de ölmüştür. Bâzı meşhur villâların mimarıdır. Muazzam bir mimari resimler koleksiyonu bırakmıştır. Michelangelo'nun ölümünden sonra Roma'daki meşhur Saint - Pierre kilisesinin baş mimarlığına tâyin edilmiştir.

LİGORNA i. bk. Leghorn.

LİGOZZİ*, Giacomo (1547 ye doğru - 1626). İtalyan ressam ve fresk sanatkârı. Şaheseri «Azize Dorothea'ya Yapılan İşkence» dir.

LİGURYA* [Liguria] Eski İtalya'da Cenova körfeziyle Po nehri arasında yer alan bir bölge idi. Ligurya, M. Ö. İkinci Asırda Romalıların eline düşmüştü. Ligurya bugünkü İtalya'da Cenova, Imperia, La Spezzia, Savone eyaletlerini içine alan 1.536.000 nüfuslu bir bölgedir.

LİGURYA CUMHURİYETİ* [République ligurienne] Cenova cumhuriyetine, 1797 ile 1805 arasındaki son yıllarında verilen addır. bk. Cenova, Ceneviz cumhuriyeti.

LİGURYA DENİZİ* [Mer de Ligurie] Bâzı defa Akdeniz'in, Korsika adasiyle ada karşısına raslıyan İtalya parçası arasındaki kısmına verilen addır. Cenova körfezi bu denizin kuzey kıyısını teşkil eder.

LİĞEN i. bk. Leğen.

LİHAF Ar. i. [لحاف] Örtünecek şey, yorgan. [Couverture de lit]

2 - Anat. İnsan ve hayvanların bedenini örten şey (deri, kıl, tüy, kabuk). [Tégument]

3 - Bot. Tohumları örten zar. [Tégument]

LİHAZA Ar. takım [لهذا] Bundan dolayı. [Par suite de cela, en conséquence de]

Lİ - HSİ* (doğ. 1852) Kora kıralı. 1864 te Çin'e tabi olarak tahta çıkmış, 1897 de Yi Hyeung adı altında bağımsız imparator olmuştur. 1905 te Rus ajanların zoriyle Japonya'nın himayesine sığınmış, fakat 1907 de de Japonya, onu tahttan çekilmiye mecbur etmiştir.

Lİ - HUNG - ÇANG [Li-Hung-Tchang] (1822 - 1901). Çin devlet adamı. Çin'i Batı medeniyetine açmıya çalışanların ilkle-

rindedir. Tien - Tsin (1871), Şimonoseki (1895) gibi ehemmiyetli antlaşmaların imzalanmasında Çin'i temsil etmiştir.

Li - Hung - Çang

LİHYE Ar. i. [لحيه] Sakal. Far. Riş. [Barbe]

§ Lihye-i şerif: Ar. b. i. Din. Peygamber Hazreti Muhammed'in kesilen sakalının kılları. Halk «Sakal-ı şerif» de der. Kıl, kırk bohçaya sarılı şişe içinde bulundurulur; Kadir gecesi bohçadan çıkarılarak şişenin üstünden yüze göze sürülmek, öpülmek suretiyle ziyaret edilir. [Poils du menton et des joues de Mahomet qu'on conserve comme relique]

LİKA i. İs mürekkebi hokkalarına konulan ham ipek. [Bourre de soie qu'on met dans les encriers; filoselle]

2 - bk. Lâk, lâka.

LİKA «a uzun okunur» Ar. i. [لقاء] Yüz, çehre, sima: Mehlika: Ay gibi güzel yüzlü. Betlika: Çirkin yüzlü. Devlika: İfrit yüzlü. [Face, mine]

LİKAONYA* [Lycaonia] Eskiden Anadolu'da bir memleketti. Başkenti Iconium (Konya) idi. Onbeşinci Asırda Karaman diyarı oldu.

LİKENLER Yun. ç. i. Bot. Bir mantarla bir su yosununun ortak yaşamasiyle meydana gelen aşağı bitkilerin genel adı. eskt. Şeybiyeler. [Lichens]

§ İslânda likeni: Bot. Yenir bir liken çeşidi. [Lichen d'Islande]

§ Ren likeni: Bot. Ren geyiklerinin beslendikleri kutupta yetişir liken çeşidi. [Lichen de renne]

LİKEON* Fel. Kurtlar ormanı anlamında olan Likeon, Atina'da bir gezinin adıdır. Yunan filozofu Aristote derslerini bu gezide verirdi. Felsefe terimi olarak Likeon Aristote tarafından kurulmuş olup onun felsefi mesleğini öğreten dershaneye verilen addır. [Lycée]

LİKİDASYON Fr. i. (Borsa terimidir) Vadeli muamelelerin belli dönümlerde kesilip hesaplarının görülmesidir. Ar. Tasfiye. [Liquidation]

2 - (Ticaret terimidir) Bir ticaret evinin iflâsı, dağılması ve benzeri hallerde hesaplarının kesilip görülmesidir. Ar. Tasfiye. [Liquidation]

3 - (Ticaret terimidir) Elden çabuk çıkarmak kasdiyle malların ucuz satışıdır. Tenzilâtlı satış. Tasfiye satışı. [Liquidation]

LİKİDATÖR Fr. i. (Ticaret terimidir) Her hangi bir sebeple hesaplarının ve muamelelerinin kesilip görülmesi ve ödenmesi gereken bir müessesenin likidasyonunu idareye memur kimse. Tasfiye memuru. [Liquidateur]

LİKİT Fr. s. (Ticaret terimidir) bk. Seyyal.

LİKOFRON* [Lycophron] M. Ö. Üçüncü Asırda yaşamış bir Yunan şairidir ki «Aleksandra» adlı trajik şiirleriyle meşhurdur.

LİKOMED* [Lycomède] (ölm. M. Ö. 366). Arkadya (Arcadie) lı bir generaldir. İsparta'nın tahakkümünden kurtarmak istediği Arkadya'nın birlik merkezi olmak üzere Megalopolis şehrini kurmuştur.

LİKON* [Lycon] M. Ö. Beşinci Asırda yaşamış Yunanlı bir hatiptir. Sokrat aleyhindeki ithamnameyi kaleme almıştır.

LİKORİNOZ Yun. i. Bâzı balıkların iste kurutularak yapılan pastırması. [Poisson fumé, hareng saur, haddock]

LİKÖR Fr. i. Temeli şekerli alkol olan meyvalı veya kokulu içki: Çilek likörü. [Liqueur]

LİKÜRGÜS* [Lycurgus] (M. Ö. 396 ya doğru - 324 e doğru). Atinalı hatip. Atina maliyesini doğrulukla idare etmiş, taş bir tiyatro yaptırmış, Pire'de muhtelif havuzlar meydana getirmiştir. Makedonya'ya karşı vatani gayretlerinde Demosten'i desteklemiştir.

LİKÜRGÜS* [Lycurgus] Trakya'da Edon'ların efsanevi kıralıdır. Hüküm sürdüğü topraklarda Diyonizos'a tapınmayı yasak ettiği ve bağ kütüklerini söktürdüğü için Diyonizos tarafından kör edilmiştir.

LİKÜRGÜS* [Lycurgus] İsparta'nın kanuncusu sayılan efsanevi bir şahsiyettir. Muhtelif memleketleri, bilhassa Mısır ve Hindistanı dolaşarak oralardan, vatanına verdiği kanunların temellerini getirmiştir. Birçok kanun yaptıktan sonra uzun bir yolculuğa çıkmış, bir daha dönmemiştir.

LİKYA* [Lycia] Anadolu'da eski bir memleketin adıydı. Şimdiki Muğla havalisidir. Başkenti şimdiki Gönük köyünün yerinde bulunan Xanthus şehriydi. Bu memleket sırasiyle İran'a, Makedonya İmparatorluğuna, Roma İmparatorluğuna tabi olmuştu.

LİKYOS* [Lykios veya Lycius] (doğ. M. Ö. 428 e doğru). Yunanlı heykeltıraş. Meşhur heykeltıraş Miron (Myron) un oğludur. Akropol'un dekorasyon işlerinde çalışmıştır.

LİL'ARZİYE Ar. s. Fel. bk. Yerözekçil.

LİLBEŞERİYE Ar. i. Fel. bk. İnsan içincilik.

LİL'ENEİYE Ar. i. Fel. bk. Beniçincilik.

LİLİENCRON* «lilyenkron ok.», Detlev von (1844 - 1909). Alman şair, hikâyeci, romancı, tarihî ve içtimai tiyatro eserleri muharriri. Kiel'de doğmuştur. Şöhretini asıl lirik şiirlerine borçludur.

LİLİENTHAL* «lilyental ok.», Otto (1848 - 1896). Alman havacılık mühendisi. Havadan ağır aletlerle uçuş meselesini halle çalışmıştır. Fakat daha ziyade plânör tecrübeleriyle meşhurdur. Bu tecrübelerinin iki binincisinde düşerek ölmüştür. «Havacılığın Temeli Olarak Kuş Uçuşu» adlı eseri ingilizceye de tercüme edilmiştir.

LİLİOUKALANİ* «lilyukalani ok.», Lydia Kamekaha (1838 - 1917). Kardeşi Kıral Kalakaua'nın yerine tahta çıkan Havaii kıraliçesi. Adanın son hükümdarıdır. Bir Amerikalı ile evlenmiştir. İstibdada kaçan bir rejim kurmıya çalıştığı için tahtından indirilmiş; adada cumhuriyet kurulmuştur. Bunun üzerine Amerika'ya gitmiş, yardım istemiş, adanın 1898 de Amerika'ya ilhakı üzerine Amerika'da yerleşmiştir.

LİLİTH* Mit. İbranilerin mitolojisinde geçen yedi şeytandan biridir. Vücudunun alt kısmı yılan kuyruğiyle biten çıplak bir kadın olarak tasvir edilir.

LİLJEFORS*, Bruno Andreas (1860 - 1940). Hayvan resimleriyle şöhret bulmuş İsveçli bir ressamdır.

LİLLÂHİ Ar. takım [لله] Allah için! Allah adına! Allah aşkına! demektir. Halk dilinde yanlış olarak «Lillâhi için» çok kullanılır. [Par Dieu! Pour l'amour de Dieu!]

LİLLE* «lil ok.» Fransa'nın Nord departmanı merkezi olan 188.571 nüfuslu bir şehirdir. Deule suyu ve demiryolu üstündedir. Paris'e 250 kilometre mesafededir. Akademisi, üniversitesi vardır. İpek, dokuma, madenî eşya, makine, kimyevi maddeler endüstrisi pek ileridir.

LİLLİPUT* «lilipüt ok.» «Gulliver'in Seyahatleri» nde geçen hayalî «cüceler memleketi». bk. Gulliver.

LİM i. Küçük limon çeşidi. [Lime (ou) limette, citrus limella]

LİMA* Peru cumhuriyetinin başkenti olup Rimac suyu üstündedir ve deniz kıyısından 11 kilometre mesafededir. 1535 te Pizarro tarafından kurulan ve önce «Kırallar Şehri» adını taşımış bulunan bu şehrin nüfusu 523.000 dir. Üniversitesi Amerika kıtasının en eski üniversitesidir (1551). Şehrin havası ağırcadır. Çeşitli endüstrisi vardır.

LİMA* Amerika Birleşik Devletlerinden Ohio'da Ottawa nehri üstünde 44.700 nüfuslu bir şehirdir. Petrol tasfiyehaneleriyle lokomotif ve vagon tamirhaneleri vardır.

LİMAN i. Gemilerin barınarak yük alıp verdikleri tabii veya suni koy: İstanbul limanı. Ar. Mersa. [Port]

2 - s. Yatık, sâkin. (Daha fazla «süt liman» kullanılır): Deniz süt limandı. [Calme]

§ Askerî liman: bk. Harb limanı. [Port militaire]

§ Bağlama limanı: Bir geminin idari bakımdan kayıtlı bulunduğu ve seferde olmadığı zaman gelip bağlandığı liman. [Port d'attache]

§ Harb limanı: Harb gemilerinin üslendiği ve muhtacoldukları malzeme, tesisat ve müdafaaları ihtiva eden liman. [Port de guerre]

§ Liman idaresi (veya reisliği): Gemilerin limana girip çıkması, yük alıp vermesi, limana kayıtlı gemilerin kayıtlarının tutulması işlerine karışan resmî daire. [Bureau de capitaine de port]

§ Liman masrafları: Bir geminin bir limanda bulunduğu sırada muhtelif müesseselere ödemek zorunda bulunduğu masraflar. [Frais de port]

§ Liman reisi: Gemilerin limana girip çıkması, yük alıp vermesi işlerine, limana kayıtlı gemilerin durumuna karışan memur. [Capitaine de port]

§ Liman şehri: Bir liman yanında kurulmuş olan şehir: İzmir bir liman şehridir. [Ville maritime, port de mer]

§ Liman ücreti: Bir geminin bir limanda yatmak karşılığı olarak liman idaresine ödediği vergi. [Droit de port, droit d'ancrage]

§ Serbes liman: Ticaret mallarının gümrük resmine tabi olmadan serbesçe depo ve transit edilebileceği liman . Bir limanın ya tamamı serbes olur veyahut da bir bölgesi serbes liman sayılır. İkinci halde, ayrılan bölgeye «serbes bölge» veya «transit bölgesi» denilir. [Port franc (ou) zone franche]

§ Ticaret limanı: Ticaret gemilerine mahsus ve ithalât ihracat limanı. [Port de commerce, port marchand]

LİMANLAMAK f. Limana girmek, limanda durmak, limanda yatmak: Dün İzmirde limanlamış beş vapur vardı. [Mouiller dans le port]

2 - Yatışmak, düzelmek, sükûnet bulmak (Rüzgâr ve hava hakkında kullanılır): Üç gün fırtınadan sonra hava limanladı. [Se calmer (en parlant du vent, du temps)]

LİMANLIK i. Liman gibi yer. [Baie]

2 - s. Liman gibi kullanılan. [Qui sert de port]

3 - i. Yatışıklık, dalgasızlık, sükûnet: Havanın, denizin limanlığına diyecek yok. [Calme, repos]

4 - s. Yatışık, dalgasız, sakin: Limanlık bir denizde yolculuk ettik. [Adj. Calme]

LİMAN VON SANDERS*, Otto (1855-1929). Alman generali. 1911 de 22 nci Alman tümeni komutanlığında bulunmuştur. 1913 te asalet unvanı almıştır. Aynı yıl Türk ordusunda hizmet etmek üzere İstanbula gönderilmiştir. 1914 te birinci, 1915 te Çanakkale'de beşinci Türk orduları komutanlığında bulunmuş, Müttefiklerin Çanakkale'den çekilmesinden sonra Filistin'deki Türk kuvvetlerinin başına geçmiştir. Filistin mağlûbiyetinde, esir düşmekten zor kurtularak Adana'ya gelmiştir. Orada beklerken mütareke ilânını öğrenmiştir. İstanbul'dan Hamburg'a giderken İngilizler tarafından Malta'ya götürülmüş, orada aylarca alıkonulmuşur. Malta'da iken, «Türkiye'de Beş Yıl» adlı eserini yazmıya başlamıştır. Dehasına inanmış mağrur ve inatçı bir adam olmasına rağmen kendisinin sandığı kadar iyi ve kuvvetli bir kumandan olamamıştır. Munich'te ölmüştür.

Liman von Sanders

LİMASOL* Kıbrıs adasının güneyinde, Larnaka'nın 60 kilometre güney batısında 12.000 nüfuslu bir liman şehridir.

LİMBA i. Bir çeşit küçük yük teknesi. [Sorte de canot marchand]

LİMBACH* «limbah ok.» Almanya'da, Saksonya'da dokuma endüstrisi merkezi olan 19.700 nüfuslu bir şehirdir.

LİMBE* Haiti adasında pamuk ve kahve yetiştirilen bir bölgenin merkezi, 20.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİMBURG* (veya Limbourg) Holânda'nın, 1839 danberi Holânda ile Belçika arasında taksim edilmiş bulunan eski bir eyaletinin adıdır. 427.000 nüfuslu olan Belçika Limburg'un merkezi Hasselt, 643.000 nüfuslu olan Holânda Limburg'nun merkezi Maëstricht şehridir.

LİMBURG - AN - DER - LAHN* Alman Prusya'sında Hesse - Nassau'ın, Lahn suyu üstünde 11.000 nüfuslu bir şehridir. Surlarla çevrilmiş olan şehirde Onyedinci Asırdan kalma yedi kuleli bir katedral ile Ortaçağdan kalma bir köprü vardır.

LİME Far. i. [ليمه] Uzun parça, uzun dilim: Lime lime kesmek. [Lambeau]

§ Lime lime: Tutulacak yeri kalmamacasına yırtık. [En lambeaux]

LİMERİCK* «limerik ok.» Eire (Müstakil İrlanda) nin, batıdaki Munster eyaletinde Limerick kontluğunun merkezi olan 42.500 nüfuslu bir şehirdir. Limanı, Eire batısının en işlek limanıdır. Kontluğun nüfusu 143.000 dir.

LİMFJORD* «limfiyord ok.» Jutland'ın kuzey kısmında yer alan körfez ve boğazın adıdır.

LİMİT Fr. i. Mat. Değişken (mütehavvil) başka bir niceliğin (kemiyetin) asla erişemeden sınırsız olarak yaklaşabildiği sabit nicelik. eskt. Gaye: Daire, iç çokgenlerin çevresinin üst limitidir (Daire, dahilen mersum mudallâların muhitinin üst gayesidir). [Limite]

2 - Man. Bir hareketin, bir tesirin sınırı. eskt. Had. [Limite]

3 - Borsa ve banka muamelelerinde aşılmaması emredilmiş miktar: 20.000 lira limitli bir açık kredi hesabı. [Limite]

§ Limite bağlı kalmak. [Être lié à une limite]

§ Limiti aşmak. [Excéder (dépasser) la limite]

§ Limiti muhafaza etmek. [Se tenir dans les limites]

LİMİTET, LİMİTED İng. s. Ortaklarının mesuliyeti koydukları ana para ile sınırlı olan (şirket). [Limited]

§ Limited şirket: Verdikleri belli miktarda ana para hissesinden fazla olmamak şartiyle ikiden elliye kadar kişi arasında ve ticaret bakanlığının müsaadesiyle kurulan ve ana parası aksiyonlara bölünmemiş bulunan ticari şirket. Bu nevi şirketlere «mahdut mesuliyetli şirket» de denir. [Société à responsabilité limitée]

LİMNİ* [Lemnos] Ege denizinde, Anadolu'nun kuzey batı kıyısiyle Yunanistan'ın Kalkidikya yarımadası arasında ve her ikisine hemen hemen eşit uzaklıkta Yunanisan'a ait bir ada. Yüzölçümü 477 kilometre kare, nüfusu 27.000 dir. Merkezi Limni (Lemnos) veya Kastro şehridir. Bağları ve zeytinlikleri vardır. Ada evvelce Osmanlı İmparatorluğuna aitti. Birinci Dünya Savaşı sonunda Müttefiklerle Osmanlı İmparatorluğu arasındaki «Mondros Mütarekesi» 30 ekim 1918 de

bu adanın Mondros (Moudros) kasabasında imzalanmıştır.

LİMOGES* «limoj ok.» Fransa'nın Haute - Vienne departmanının merkezi olup Vienne suyu ve demiryolu üstündedir. Paris'e 400 kilometre mesafededir. Nüfusu 107.857 dir. Eski ve güzel bir gotik katedrali vardır. Ortaçağda renkli mineleri, Onyedinci Asırda da çini ve porselenleriyle şöhret bulmuştur.

LİMON i. Bot. Limon ağacının sarı renkli, yumurta biçimli, ucu ağırşaklı, kabuğu güzel kokulu, suyu ekşi olan meyvası. Ar. Limun, leymun. Far. Limu. [Citron, limon]

Limon

§ Limon gibi: Mec. Sapsarı. [Citrine, e]

§ Limon gibi sararmak: (Beniz) Fazla uçmak. [Blêmir]

§ Limon küfü: Yeşile çalar mavi. [Bleu verdâtre]

§ Limon sarısı: Açık sarı. [Citron, couleur de citron]

§ Limon şekeri: Limon ve kabuğu esansiyle yapılmış şeker. [Citronnat]

§ Nisfiye limon: Bir kısmı sarı, bir kısmı yeşil limon. [Citron de couleur partiellement jaune, partiellement vert]

§ Tatlı limon: Suyu ekşi olmıyan limon çeşidi. [Citron doux]

LİMON* Orta Amerika'da Costa-Rica'nın 10.000 nüfuslu bir limanı. Aynı adı taşıyan eyaletin nüfusu 39.000 dir.

LİMON AĞACI b. i. Bot. Turunçgillerden bir ağaç ki meyvası limondur. Limon ağacı, bugün İran Irakı denilen eski Med ülkesinden çıkmıştır. Limon ağacı kerestesi lüks mobilyacılıkta kullanılır. [Citronnier, limonier]

§ Tatlı limon ağacı: Bot. [Citronnier doux]

§ Üç yapraklı limon ağacı: Bot. [Citronnier à trois feuilles]

LİMONATA Fr. i. Limon suyu ve şekerli su ile hazırlanmış soğuk ve serinletici şerbet. [Citronnade, limonade]

§ Limonata gibi: Yaz sıcağında serin serin esen (rüzgâr). [Frais et doux (vent)]

LİMONATACI i. Limonata yapan ve satan kimse. [Marchand de citronnade]

LİMONİ s. Limon gibi pek az yeşile çalan açık sarı. [Citrin, e]

2 - Alıngan, beklenmiyen bir zamanda öfkelenen: Limoni tabiatlı bir adam. [Qui se fâche au moment inattendu]

3 - (Dostluk münasebeti hakkında) Bozukça: Aramız limonidir. [Un peu brouillé, fâché]

LİMONİT Jeol. Doğal hidratlı demir oksidi. Göllerin veya bataklıkların dibinde bulunur. [Limonite]

LİMONLU s. İçine limon sıkılmış. [Citronné, e]

LİMONLUK i. Saksıda yetiştirilen sıcak iklim bitkilerinin kışın barındırıldıkları camekânlı yer. Ser. [Serre]

2 - Limon ağaçları yetiştirilen yer. [Plantation de citronniers]

3 - Limon suyu çıkarmıya yarıyan alet veya içi dişli ve oluklu küçük kap. [Presse - citron]

LİMONTOZU (veya daha doğru olarak: Limontuzu) b. i. Kim. Limon asidi tuzu. [Citrate]

LİMOSİN* «limozen ok.» Mine sanatkârları yetiştirmiş bir Fransız ailesi. Bu sanatkârların başlıcaları: François, Jean, Joseph, Martin, Birinci Léonard, İkinci Léonard'dır. En meşhurları olan Birinci Léonard (1505 e doğru - 1577 ye doğru) kıral ve kıraliçelerin, asılzadelerin mine portrelerini yapmıştır. Minelerinin sayısı 1840 tır.

LİMOUSİN* «limuzen ok.» Fransa'nın bugünkü Haute - Vienne, Creuse (Nigremontais dahil) Corrèze departmanlariyle Dordogne ve Charente departmanlarının bir kısmına tekabül eden eski bir memleketidir.

LİMPOPO* (Timsahlar nehri) Afrika güneyinde Transvaal'i doğu ve kuzeyden saran ve Hint okyanusuna dökülen 1.600 kilometre uzunluğunda bir nehirdir.

LİMUZİN Fr. i. Perdeli camları bulunan ve çatısı şoför mahalline kadar uzanıp şoför yerinin camları olmıyan kupe otomobil. En fazla 1914 tipiydi (Bugün şoför yeri içeri alınmıştır). [Limousine]

LİNANT DE BELLEFONDS*, «linan dö belfon ok.» (1800 - 1883). Süveyş kanalının açılmasiyle ilgili ilk keşif işlerini yapmış olan bir Fransızdır. Kahire'de ölmüştür.

LİNARES* İspanya'nın Jaen eyaletinde, etrafındaki gümüşlü kurşun madenleri geniş ölçüde işletilen 47.600 nüfuslu bir şehirdir.

LİNARES* Şili'nin 10.280 kilometre kare yüzölçümlü ve 140.000 nüfuslu bir eyaletidir. Merkezi 19.000 nüfuslu Linares şehridir.

LİNCOLN* «linkoln ok.» İngiltere'nin Lincolnshire kontluğunun merkezi olan 66.000 nüfuslu bir şehirdir. Ehemmiyetli at ve hayvan pazarları vardır. Hububat ve yün ticareti işlektir.

LİNCOLN* Amerika Birleşik Devlet-

lerinden Providence kontluğunda 12.500 nüfuslu bir şehirdir.

LİNCOLN* Amerika Birleşik Devletlerinden Nebraska'nın başkenti ve Lancaster kontluğunun merkezi olan 82.000 nüfuslu bir şehirdir. İki üniversitesi vardır.

LİNCOLN* Amerika Birleşik Devletlerinden Illinois'in Logan kontluğunda 11.500 nüfuslu bir şehirdir. Bir üniversitesi vardır.

LİNCOLN*, Abraham (1809 - 1865). Amerika Birleşik Devletlerinin on altıncı cumhurbaşkanı. Kentucky'de Big South Fork'ta doğmuş, Washington'da ölmüştür. Thomas Lincoln adında bir marangozun oğludur. 1860 ta zenci esaretinin ilgası lehinde olanlar tarafından cumhurbaşkanlığına seçilmesi Ayrılık Harbinin başlamasına bir işaret olmuştur. Lincoln bu harbde, sarsılmaz bir enerji sarfetmiştir. 1863 kasımında söylediği bir nutuk Amerikan edebiyatında klâsik bir eser olarak ebedî bir yer almıştır. 1864 te tekrar cumhurbaşkanlığına seçilmiş, 14 nisan 1865 te Washington'da Ford tiyatrosunda bir temsili takibettiği sırada zencilerin esareti lehinde olan J. W. Booth adında bir mutaassıbın suikastına uğramış ve ertesi gün ölmüştür. Amerika tarihinde unutulmaz bir şöhret ve yüksek bir mevkii vardır.

A. Linçoln

LİNCOLN ANITI* (Lincoln Memorial) Washington'da Potomac parkında büyük Amerikalının hâtırasını ebedileştirmek üzere 1914 te onun doğum yıl dönümünde başlanarak inşa edilmiş Yunan klâsik tapınak (mâbet) ları biçim ve stilinde, sütunlu, 61,30 metre uzunluğunda ve 40,25 metre genişliğinde bir anıt-binadır.

LİNCOLN DAĞI* Amerika Birleşik Devletlerinden Colorado'da Rocky dağlarından 4.360 metre yükseklikte bir dağdır.

LİNCOLNSHİRE* «lincolnşör ok.» İngiltere doğusunda 624.330 nüfuslu bir kontluktur. Yüzölçümü bakımından İngiltere kontluklarının ikincisi, tarıma elverişliliği bakımından başta gelenlerden biridir.

LİNÇ İng. i. Halkın coşkunlukla ve eline rasgele geçen şeylerle bir suçluyu veya suçlu sandığı bir kimseyi öldürüvermesi. [Lynchage]

§ Linç usulü. [Loi de lynch]
§ Linç etmek. [Lyncher]

LİNDAU* Almanya'nın Bavyera'da Constance gölünde ufak bir ada üstünde, balıkçılığı ve ehemmiyetli ticareti olan 17.500 nüfuslu bir şehridir.

LİNDAU*, Paul (1839 - 1919). Alman romancı ve tiyatro muharriri. Fransız edebiyatının derin bir hayranıdır. Molière hakkında dikkate değer eserleri vardır.

LİNDBERGH*, Charles (doğ. 1902). Amerikalı tayyareci. Detroit'te doğmuştur. Amerika'dan Fransa'ya 9.800 kilometrelik bir mesafeyi merhalesiz olarak 33½ saatte uçmak suretiyle Atlantik'i havadan ilk geçen tayyarecidir. İlk oğlu gangsterler tarafından kaçırılmış ve ölüsü tayyarecinin evine yakın bir ormanda bulunmuştur. Çocuğun iadesi için tayyareciden 14.000 dolâr koparan Hauptmann adında bir marangoz yakalanarak çocuğu öldürmekten suçlu görülmüş ve idama mahkûm edilmişti. Tayyarecinin ilk çocuğunu kaybettiği yıl sonunda dünyaya gelmiş Jon adında ve hayatta bir oğlu vardır.

LİNDE*, K. P. Gottfried von (1842 - 1934). Alman fizikçi. Endüstride havanın sıvılaştırılmasını mümkün kılan ilk aletin mucididir.

LİNDESNAES* «lindesnes ok.» Skager Rak ağzında Norveç güney sahilinin meydana getirdiği burun.

LİNDET*, «linde ok.» Robert (1746 - 1825). Fransa İhtilâlinde «Convention» meclisinin bir üyesidir. «Rapor» u, kıral aleyhindeki itham hareketinin temeli olmuştur.

LİNDET*, Léon (1857 - 1929). Fransız kimyacı. Paris'lidir. Şeker, süt, ekmek v. s. gibi besi maddelerinin kimyası üzerindeki ehemmiyetli çalışmalariyle meşhurdur.

LİNDLEY*, John (1799 - 1865). İngiliz botanik âlimi. Güller ve orkideler üzerindeki çalışmalariyle meşhurdur. Başlıca eserleri: «İngiltere Bitkilerine Bir Bakış», «Çiçekçiliğin Teori ve Pratiği», «Tıbbi Bitkiler» dir.

LİNDO*, Mark Prager (1819 - 1879). Holândalı edip. Eserleri arasında «Holândalı Seyirci» ile İngiltere halkı hakkındaki tarih değeri olan kitabı zikredilebilir.

LİNDOS* (veya Lindus) Rodos adasının güney doğu kıyısında bir kasabadır. Ondördüncü Asırda İran çinilerinin taklidi olan çiçekli çiniler burada yapılırdı.

LİNDSAY* (veya Lyndsay) «lindsey ok.» Sir David (1490 a doğru - 1555). İskoçyalı şair. Saray taşkınlıkları ve Roma rezaletleri hakkındaki hicviyeleriyle büyük bir şöhret kazanmıştır.

LİNEA* (veya La Linea) İspanya'nın Cadix eyaletinde ve Akdeniz kıyısında 35.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİNG*, Per Henrik (1776 - 1839). İsveçli şair. İsveç jimnastiğinin kurucusudur.

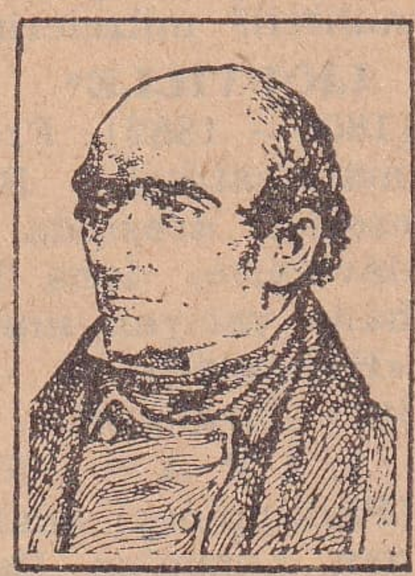

Ling

LİNGA* Sumatra adasının doğusunda ve Singapur'un güneyinde 15.000 kadar nüfuslu bir adadır. Müslüman olan ahalisi gemicilikte pek mahirdir.

LİNGAH* İranın Loristan eyaletinde ve İran körfezinde 20.000 nüfuslu bir liman şehridir. İnci ticareti vardır.

LİNGARD*, John (1771-1851). İngiliz tarihçi. Üç ciltlik «İngiltere Tarihi» (1688 e kadar) bitaraf ve değerli bir eserdir.

LİNGAYEN* Filipin « Phillippines » adalarından Luzon adasının Pangasinan eyaletinin merkezi olup Lingayen körfezindedir. Nüfusu 30.700 dür. Geniş ölçüde pirinç yetiştirir.

LİNGUAGLOSSA* Sicilya'nın Catania eyaletinde ve Etna yanardağının kuzey doğu eteğinde çam ormanlariyle meşhur 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİNGUET*, Henri (1736-1794). Fransız avukat ve muharrir. Paris'te başı kesilerek ölmüştür. Meşhur «Bastille Zindanı Hâtıraları» nın müellifidir.

LİNİMENT İng. i. Temeli bitkisel veya hayvansel yağlar olan ve dıştan sürülmek suretiyle kullanılan ilâçlı yağ veya merhemlere ecza endüstrisinde verilen genel addır. [Liniment]

LİNK*, Friedrich (1767 - 1851). Alman tabii tarih âlimi. Toprak nev'inin bitkilenmiye tesir edişine dikkati ilk çekendir.

LİNK i. Atın düzgün olmıyan tırısı : Link gitmek, linklemek. [Trot irrégulier du cheval]

LİNKÖPİNG* İsveç'te Ostergötland eyaletinin merkezi olan 45.600 nüfuslu bir şehirdir. Stockholm'den 230 kilometre mesafededir. Güzel bir müzesi ve katedrali vardır. İsveç'in en eski şehirlerinden biridir.

LİNLEY*, Thomas (1732 - 1795). İngiliz bestekâr. Sheridann'ın «Duenna» siyle daha başka operalar bestelemiştir.

LİNLİTHGOWSHİRE* (veya West Lothian) «linlitsgavşör ok.» İskoçya'nın güney doğusunda 84.000 nüfuslu bir kontluktur. Merkezi 9.000 nüfuslu Linlithgow'dur.

LİNNANKOSKİ*, Johannes (1876 - 1913). Finlândiyalı edip. Kivi ile birlikte modern Fin edebiyatının kurucusudur. «Kırmızı Çiçeğin Şarkısı», «Gemi Enkazı» ile bâzı dramların müellifidir.

LİNNÉ*, (Linnaeus) Karl von (1707 - 1778). İsveçli meşhur tabii tarih âlimi. Rashult'da doğmuş Uppsalla'da ölmüştür. Bilhassa bitkiler üzerindeki çalışmalariyle meşhurdur. Bitkileri erkek organlarının sayı ve kuruluş karakterlerine göre yirmi dört sınıfa ayırmıştır; alt sınıfları da dişi organı teşkil eden meyva yaprağı sayı ve kuruluş karakterlerine göre tespit etmiştir. Bu sınıflamalar dünyada derin bir hayranlık yaratmış ve bilimde birçok izler bırakmıştır. Daha az tanınmış olmakla beraber hayvanlar hakkındaki sınıflaması da zamanı için dikkate değer. Çalışmalarını ve incelemelerini «Philosophia Botanica» (Botanik Felsefesi) adlı eserinde hülâsa etmiştir.

Linné

LİNO İng. i. «Linotip» kelimesinin kısaltılmışı. bk. Linotip.

LİNOİS* «linua ok.» Fransız amiral. Cesareti ve 1801 de Cebelitarık önlerinde İngiliz donanmasını mağlûbetmekle meşhurdur. Guadaloupe adası valiliğinde bulunmuş ve adayı 1814 te İngilizlere bırakmak zorunda kalmıştır.

LİNOLEOM İng. Lât. i. Bezir yağı sürülmüş jüt beziyle mantar tozundan yapılan su geçmez taban muşambası. Bu muşamba 1860 ta İngiliz Walton tarafından icadedilmiştir. [Linoléum]

LİNOTİP İng. i. Matbaacılıkta harfleri satır halinde dizen ve döken makine. Dizgi, yazı makinelerindeki gibi bir klâvye vasıtasiyle yapılır, satır dizilip dökülünce matrisler (harf kalıpları) otomatik olarak makinenin kasasındaki yerlerine döner. [Linotype]

LİNSİNGEN*, Othmar von (doğ. 1850). Alman generali. Birinci Dünya Savaşında, ocak 1915 te Güney ordusu komutanlığını, temmuz 1915 te - daha sonra ordu gruplariyle birleşerek 1915 - 1917 de Rus cephesini tutan - Bug ordusu komutanlığını yapmıştır. 1918 martında Ukranya'ya yürümüştür.

LİNTİLHAC*, «lentilhak ok.» François. Fransız profesör ve edip. «Fransa'da

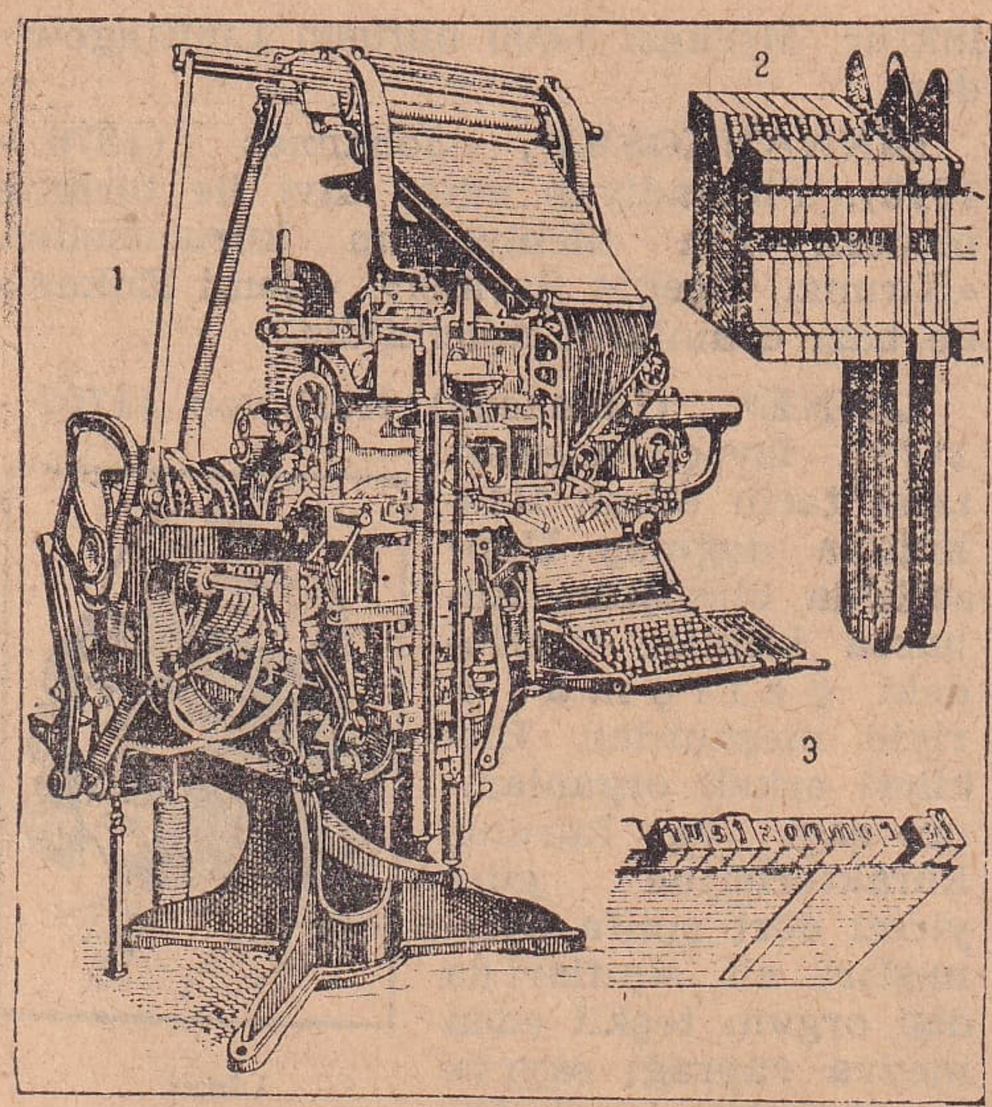

Linotip: 1 - Makinenin kendisi; 2 - Matrisler ve espaslar; 3 - Dökülmüş satır

Tiyatronun Umumi Tarihi» adlı eserin müellifidir.

LİNUS* (veya Linos) Mit. Yunan mitolojisinde musiki, şarkı ve şiirin mucidi sayılan mevhum bir şahıs. Apollon ile bir Urania'nın oğlu olduğuna inanılırdı.

LİNYİT Fr. i. Jeol. Göze görünür bitkisel izler taşıyan maden kömürü: Linyitin ısıtma kudreti, saflıklarına göre 1.400 le 6.500 kalori arasındadır. Memleketimizde bir hayli zengin linyit madeni vardır. [Lignite]

LİNZ* «lintz ok.» Avusturya'da, Tuna üstünde 154.000 nüfuslu bir şehirdir. Yukarı - Avusturyanın merkezidir. Faal endüstrisi vardır.

L İ O N N E* «liyon ok.», Hugues de (1611 - 1617). Fransız devlet adamı. Ondördüncü Louis devrinin en büyük nazırı olarak gösterilir. 1663 te hariciye nazırı olunca para vermek suretiyle Dunkerque'i İngilizlerden geri almış, İspanya'yı Avrupa'da tecride ve La Haye Üçlü İttifakını Holânda aleyhine çevirmiye çalışmıştır.

LİON (ASLAN) KÖRFEZİ* «liyon ok.» Fransa'nın güney kıyılarında Akdeniz'in geniş bir körfezidir. Adı, denizinin sertliğinden ileri gelir. Başlıca limanları Marsilya ile Sète'dir.

LİORAT* «liyora ok.», Armand (1837-1898). Fransız tiyatro muharriri. «Kosiki», «Islak Aşk», «Kocakarı Fanchon'un Kızı» gibi güzel operet kitapları vardır.

LİOTARD* «liyotar ok.», Jean Etienne (1702 - 1790). İsviçreli ressam. Cenevre'de doğmuş, gene orada ölmüştür. Kudretli bir portre ressamı olduğu kadar Doğu memleketleri sahneleri ressamlarının da başta gelenlerindendir. Avrupanın muhtelif müzelerinde tabloları vardır.

LİOUVİLLE* «liyuvil ok.», Joseph (1809 - 1882). Fransız matematikçi. Birçok eserleri arasında cebir dâvalarını daha kolay halle yarıyan muhtelif «Hâtıralar» ve «Notlar» bırakmıştır.

Liouville

L İ P A* Filipin (Phillippines) adalarından Luzon'un Batangas eyaletinde ve şeker, kahve, tütün yetiştirilen pek mümbit bir bölgede 45.200 nüfuslu bir şehirdir.

LİPARİ Yun. i. Uskumruya benzer, karnı benekli bir cins balık. [Espèce de maquereau (poisson)]

LİPARİ ADALARI* Akdeniz'de Sicilya adasının kuzey doğusunda volkanik adalar grupu. Eski adı «Æoliae adaları» idi. Sayıları yedidir: Lipari, Vulcano, Stromboli, Saline, Panaria, Filicudi, Alicudi. En büyükleri Lipari olup hepsinin nüfusu 14.000 dir. Üzüm, zeytin, incir yetiştirilir.

LİPARİT Fr. i. Jeol. Bir çeşit talk. [Liparite]

Lİ - PE* (veya Li - Po) bk. Li-Tai-Pe.

LİPETSK* (veya Lipetz) Sovyetler Birliğinin Voronej bölgesinde, Voronej nehri üstünde, civarındaki maden sularıyle meşhur, 66.600 nüfuslu bir şehirdir.

LİPETZ* bk. Lipetsk.

LİPEZ* Bolivya'nın güneyinde, Potosi departmanında bir sıradağdır. En yüksek yeri 6.000 metredir.

LİPİNE* Polonya Silezyasında 18.000 nüfuslu bir şehirdir. Kömür ve çinko madenleri vardır. Kimyevi maddeler imal olunur.

Lİ - PO* (veya Li - Pe) bk. Li-Tai-Pe.

LİPPE* (veya Lippe - Detmold) Almanya'nın kuzey batısında 1.215 kilometre kare yüzölçümlü ve 180.600 nüfuslu bir bölgedir. Merkezi Detmold şehridir. Bu bölge 1918 yılına kadar bir prenslikti.

LİPPE - DETMOLD* bk. Lippe.

L İ P P E R T*, Julius (1838 - 1909). Avusturyalı tarihçi. Bohemya'nın sosyal tarihine ait dikkate değer bir eserin müellifidir.

LİPPİ*, Fra Filippo (1406 ya doğru - 1469). İtalyan ressam. Floransalıdır. Büyük sanat değeri olan freskleri, dinî hâdiselerle alâkalı tabloları vardır.

§ Oğlu Filippino (1457 ye doğru - 1504) nun da değerli freskleri, dinî hâdiselerle alâkalı tabloları vardır. Filippino ayrıca «Grotteschi» denilen zarif arabesk-ler de yapmıştır.

LİPPMANN*, Edmund O. von (doğ. 1857). Kimya tarihi muharrirlerinin en meşhurlarındandır. Eserlerinden başlıcası «Şekerlerin Çeşitleri» dir.

LİPPMANN*, Gabriel (1845 - 1921). Fransız fizikçi. Elektrik, renkli fotoğraf üzerindeki araştırmalariyle meşhurdur. 1908 Nobel mükâfatını kazanmıştır.

G. Lippmann

LİPPMANN*, Walter (doğ. 1889) Amerikalı meşhur gazeteci. New York'ta çıkan «Herald Tribune» un muharrirlerindendir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşında büyük faaliyet sarfetmiş, makaleleriyle şöhret bulmuştur.

LİPPSTADT* «lipştat ok.» Prusya'nın Westphalia eyaletinde, Lippe suyu üstünde 19.400 nüfuslu bir Alman şehridir. Demir endüstrisi vardır.

LİPSO* (veya Lisso) Onikiada'dan biridir.

LİPSOS Yun. i. Bir cins iskorpit balığı. [Espèce de scorpène (poisson)]

LİPTON*, Sir Thomas Johnstone (1850 - 1931). Meşhur İngiliz tacir. İskoçya'da doğmuş, on beş yaşında Amerika'ya gitmiş, işçi gibi çalışarak biriktirdiği paralarla İskoçya'ya dönmüş, orada gittikçe dünya ölçüsünde genişliyen bakkallık mallar ticaretine girişmiş, Seylân adasında kahve ve çay yetiştirilen arazi satın almış, Lipton çaylarını bütün dünyada meşhur ettirmiştir. Büyük kotra yarışlarına mahsus meşhur Amerika kupasını Amerikalılardan geri almak için 1889, 1901, 1903, 1914, 1920 ve 1930 da giriştiği teşebbüslerin hiçbirinde muvaffak olamadı.

LİR Yun. i. bk. Lyra.

LİRA İta. i. Eskiden aşağı yukarı yedi gram ağırlığında altın sikke: Türk lirası, İngiliz lirası. [Monnaie d'or: livre]

2 - Bu altın sikkenin yerine geçmek üzere devletlerce bastırılan ve Birinci Dünya Savaşındanberi, altına nispetle, satın alma yeterliği az veya çok düşmüş bulunan kâğıt para: Türk lirası, Türkiye Cumhuriyetinin para birimidir. [Papier-monnaie: livre]

LİRALIK s. (Şu veya şu kadar) Lira değerinde olan: Yeni yarım liralıklar basılıyor; metresi elli beş liralık kumaş. [De (tant de) livres]

LİRET İta. i. İtalyan para birimi. Altın para zamanında aşağı yukarı dört buçuk kuruştu. [Lire (monnaie)]

LİRİA* İspanya'nın Valencia eyaletinde, Guadalaviar nehri üstünde, civarında maden suları bulunan, 10.000 nüfuslu bir şehridir.

LİRİK Fr. s. Ed. Özlük duyguları coşkun bir dille anlatan. [Lyrique]

§ Lirik dram: Ed. Opera veya komedili opera. [Dram lyrique]

§ Lirik komedi: Ed. Komedili opera. [Comédie lyrique]

§ Lirik koşuk: Ed. (Eski Yunanlılarda) Lir çalınarak okunan koşuk (manzume). [Poésie lyrique]

2 - (Şimdi) Ditiramb, od ve koronun ortak adı. [Poésie lyrique]

3 - Kişinin kendi duygularını coşkun bir dille anlatan koşuk. [Poésie lyrique]

§ Lirik roman: Ed. Konu (mevzu) su özellik duygulara dayanan ve coşkun bir dille yazılan roman. [Roman lyrique]

LİRİKLİK i. Ed. Özlük duyguların ilhamıyle olan coşkun ifade. [Lyrisme]

LİSAN Ar. i. [لسان] bk. Dil (1 ve 2 nci maddeler).

§ Gudde-i taht-el-lisan: Biyol. Yeniterim: Dıialtı bezi. [Glande sub-linguale]

§ İlmüllisan: bk. Lengüistik.

§ Lisana gelmek: bk. Dile gelmek.

§ Lisan aşına: Kendi dilinden başka diller bilen. Dil bilir. [Qui connait des langues étrangères]

§ Lisan-ı hal: Bir şahıs, bir hayvan veya şeyin halinden ve duruşundan anlaşılan şey: Bu eşek lisan-ı haliyle «bu yükü taşıyamam» diyor. Bu bina lisan-ı haliyle, mimarının üstat olduğunu anlatıyor. [Etat, (ou) disposition d'une personne, d'un animal, (ou) d'une chose qui fait comprendre une idée comme s'il la disait]

§ Lisan-ı maderzad: Ana dili: Türkçe bizim lisan-ı maderzadımızdır. [Langue maternelle]

§ Lisan-ı mizmar: Biyol. Yeniterim: Gırtlak kapağı. [Épiglotte]

LİSANDROS*, [Lysandre] (ölm. 395). İspartalı amiral. Cesur olduğu kadar da haris bir adammış. İsparta'da demokratık hükümeti yıkmıya hazırlandığı bir sıra-

da bir muharebede öldürüldüğü söylenir. Meşhur Plutarkos; onun, arslanın derisi üzerine tilkinin derisini dikmesini bildiğini söyler.

LİSANEN Ar. zf. [لسانا] Dil ile. Şifahen, şifahi olarak. [Verbalement]

LİSANİ s. Anat. bk. Dilsel.

LİSANS Fr. i. Yüksek okul veya fakülte diploması. [Licence]

2 - Bir sanatı yapmak üzere müddetle bağlı diploma: Pilot lisansı. [Licence]

3 - Ticaret terimi: Memlekete mal sokma veya çıkarma müsaadesi. [Licence]

LİSBONNE* bk. Lizbon.

LİSBONNE ANTLAŞMASI Tar. bk. Lizbon Antlaşması.

LİSBURN* «lisbörn ok.» Kuzey İrlanda'nın Antrim kontluğunda Lagan suyu üstünde 13.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİSE Yun. i. Ortaokuldan sonra, yüksek öğretime hazırlıyan dört yıllık orta öğretim okulu. Evvelce üç yıllıktı, 1949 yılı sonlarında dört yıla çıkarıldı. [Lycée]

LİSFRANC DE SAİNT MARTİN* «lisfran dö sen marten ok.», Jacques (1790 - 1847). Fransız cerrah. Ayak bileği - ayak tarağı eklemini (mafsalını) çıkarma tekniğini Fransaya sokmuş ve tekemmül ettirmiştir.

Lisfranc de Saint - Martin

LİSİAS*, [Lysias] (M. Ö. 440 a doğru - 380). Otuz Zalimlerin muarızı olan Atina'lı bir hatiptir. Sözlerindeki açıklık ve zariflikle meşhurdur.

LİSİAS*, [Lysias] (ölm. M. Ö. 162). Eski Suriye kıralı Antiochus Epiphane'ın generali iken M. Ö. 164 te o ölünce genç Antiochos V. Eupator adına tahtı ele geçirmiş, fakat kendi askerleri tarafından genç kıralla birlikte öldürülmüştür.

LİSİEUX* «lizyö ok.» Fransa'nın Calvados departmanının merkezi olan 12.746 nüfuslu bir şehirdir. Touques suyu ve demiryolu üstündedir. Tarihî kiliseleri ve gelişmiş endüstrisi vardır. İkinci Dünya Savaşında kısmen harabolmuştur.

LİSİKRATOS* [Lysicrate] M. Ö. Dördüncü Asır başlarında yaşamış, korolu bir dans okulu kurucusudur. Atina'da bugün hâlâ mevcut bulunan ve kendi adını taşıyan bir dans âbidesi yaptırmıştır.

LİSİMAHUS*, [Lysimaque] (ölm. M. Ö. 281). Büyük İskender'in subaylarından biridir. Önce Trakya, daha sonra da Makedonya kıralı olmuştur. Bir muharebede ölmüştür.

LİSİPPUS*, [Lysippe] M. Ö. Dördüncü Asırda yaşamış Yunanlı bir heykeltıraştır. Büyük İskender'in, heykelini yapmasına izin verdiği tek sanatkârdır.

LİSİS*, [Lysis] M. Ö. Beşinci Asırda yaşamış Fisagors'cu bir filozoftur.

LİSİSTRATOS* [Lysistrate] Heykeltıraş Lisippus'un kardeşidir. Kendi de heykeltıraştır. Heykellerin balçık taslaklarını ilk defa kalıba alanın o olduğu söylenir.

LİSSA* (Sırp - Hırvat dilinde: Niş) Adriyatik denizinde, Dalmaçya adalar grupunda 10.000 nüfuslu bir Yugoslav adasıdır. Merkezi Lissa'dır. 1866 da Avusturya donanması İtalyan donanmasını bu ada önlerinde mağlûbetmiştir.

LİSSA* bk. Leszno.

LİSSAJOUS* «lisaju ok.», Jules Antoine (1822 - 1880). Fransız fizikçi. «Titreştirici Hareketlerin Optik Etüdü» adlı eseriyle meşhurdur.

LİSSAUER*, Ernst (doğ. 1882). Alman edip. Başlıca eseri «Tarla» dır. Bâzı tiyatro eserleri de yazmıştır.

LİSSO* bk. Lipso.

LİST*, Friedrich (1789 - 1846). Alman iktisatçı. Başlıca eseri «Siyasi Ekonomide Millî Sistem» dir. 1834 te kurulan ve Almanya Birliğine önayak olan Zollverein (Alman Devletleri Gümrük Birliği) fikrini ortaya atan adamdır.

LİSTA Y ARAGON*, Alberto (1775 - 1848). İspanyol şair ve matematikçi. Değerli şiir ve edebî tenkid kitapları vardır.

LİSTE Fr. i. Alt alta sıralanarak yazılmış şahısların veya şeylerin topu: Yolcu listesi, eşya listesi. [Liste]

2 - Ticaret terimi: bk. Bordro.

LİSTER*, Joseph, Lord (1827 - 1912). İngiliz cerrah. Kendi adını verdiği antiseptik pansımanı yaratarak Pasteur'ün keşiflerini cerrahlığa ilk tatbik eden zattır.

F. Listz

LİSTON*, Robert (1794 - 1847). İngiliz cerrah. «Cerrahlığın Prensipleri» adlı eseri değerlidir.

LİSTZ* «list ok.», Franz (1811 - 1886). Macar bestekâr ve piyanist. Raiding'te doğmuş, Bayreuth'de ölmüştür. Kudretli, garip karakterli, coşkun bir sanatkâr, mu-

kayese kabul etmez bir virtüozdur. Musiki şaheserlerini ve bilhassa Wagner'in dramlarını yaymaktaki rolü pek büyüktür. Senfonik koşuk (şan) ların ve «Mazeppa», « Hamlet », « Prelüdler » gibi programlı musikinin ilk yaratıcılarından, «Hac Yılları», «Macar Rapsodileri», «Si Sonatı» gibi eserleriyle piyano tekniğinin en büyük üstatlarından biridir. Oratoryo ve «lied» leri de vardır. Modern musikinin gelişmesine geniş ölçüde hizmet etmiştir.

LİT. (veya «l.») Litrenin kısaltması: 5 l. süt. [Abréviation de «litre»]

Lİ-TAİ-PE*, (veya Li-Pe; Li-Po) (699-762). Çinli şair. İmparator Hsing-Çeng'in soyundandır. Sefahet hayatı sürmüştür. Başlıca kadın ve şarabı terennüm ettiği şiirleri kayıtsız bir felsefe taşımakla beraber çok ince ve duyguludur. Sefahet hayatı ve şiirleri kendisine «Koğulmuş Melek» lâkabının verilmesine sebebolmuştur.

LİTHERLAND* İngilterenin Lancashire kontluğunda, Liverpool'ün 8 kilometre kuzeyinde 20.000 nüfuslu bir şehirdir. Kibrit endüstrisi vardır.

LİTTLEBOROUGH* «litlborô ok.» İngiltere'nin Lancashire kontluğunda, pamuklu eşya, yünlü eşya endüstrisi ve civarında demir madenleri olan 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİTTLE FALLS* «litl fols ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Minnesota'nın Morrison kontluğunun merkezi olan 10.000 nüfuslu bir şehirdir. Mississippi nehri üstündedir.

LİTTLE FALLS* Amerika Birleşik Devletlerinden New York'un Herkimer kontluğunda, Mohawk nehri üstünde 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİTTLEHAMPTON* «litlhamtın ok.» İngiltere'de Sussex'te deniz banyolariyle meşhur, 15.000 nüfuslu bir limandır.

LİTTLE JOHN* «litl con ok.» bk. Robin Hood.

LİTOGRAFİ, LİTOGRAFYA Yun. i. Taş basması. Kalker bir taş üzerine yağlı bir madde ile çizilmiş yazı ve resimleri basma suretiyle çoğaltma sanatı: Litografya Onsekizinci Asırda Bavyeralı Senefelder tarafından icadedilmiştir. [Lithographie]

Litografya: 1. Şema ve prensip (Üstte: Taşın grenlerini gösteren büyütülmüş kesit. Altta: Tipografya kalemiyle taşa geçirilmiş yazı. Litografya kalemi taşın üstünde baskı mürekkebini alan bir iz bırakır, halbuki taşın kalem tarafından dokunulmamış yağsız yerleri ıslatılınca mürekkep kabul etmez); 2. Baskı taşının grenlenmesi; 3. Hususi bir kalemle resmin taşa geçirilmesi; 4. Mürekkep verilmeden önce taşın ıslatılması; 5. Taşın mürekkeplenmesi; 6. Litografya presi; 7. Basılan kâğıdın taştan alınması

2 - Taş basması usuliyle basılmış yaprak. [Litographie]

§ Litografya kalemi: Litografya taşı üstüne yazı veya resim çizmekte kullanılan ve is karası ile sarı balmumu, sabun ve içyağından yapılan bir çeşit kalem. [Crayon lithographique]

§ Litografya mürekkebi: Litografya kaleminin daha sulusu. [Encre lithographique]

§ Litografya taşı: Jeol. Taş basmasında kullanılan pek düzgün bir kalker. eskt. Litografya kalkeri. [Calcaire lithographique]

LİTOGRAFYACI i. Litografya usuliyle basan kimse. [Lithographe]

LİTOLFF*, Henri (1818 - 1891). Fransız bestekâr ve piyanist. Londra'da doğmuştur. Bâzı operet ve operalar bestelemiştir.

LİTOLOJİ Yun. i. Jeol. Taşbilim teriminin anlamdaşıdır. Taşları bilip tanıma ilmi. eskt. Mebhas-i ahcar. [Lithologie]

LİTOMERİCE* [Leitmeritz] Bohemya kuzeyinde Elbe nehri üstünde 18.500 nüfuslu bir şehirdir.

LİTOSFER Yun. i. Coğ. ve Jeol. Taşküre teriminin anlamdaşıdır. Yeryuvarlağının, barisfer veya ağırküre karşıtı olan, katı kısmı. eskt. Coğ. Küre-i sulbe; Jeol. Küre-i hacerî. bk. Barisfer. [Lithosphère]

LİTOTİPOGRAFİ, LİTOTİPOGRAFYA Yun. i. Âdi matbaa hurufatiyle basılmış bir şeyi taş basmasiyle çoğaltma sanatı. Bu usul, eskiden basılmış kitapların çoğaltılmasında kullanılırdı. [Lithotypographie]

LİTRE Fr. i. Sıvıların (mayilerin) ölçümünde kullanılan, bir desimetre küb hacmında ölçü birimi: Beş litre şarap. [Litre]

Çeşitli litreler

LİTRELİK s. (Şu veya şu kadar) Litre değerinde: Bir litrelik şişe. [De (tant de) litres]

LİTTLE ROCK* «litl rak ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Arkansas'ın başkenti ve Pulaski kontluğunun merkezi olan 88.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİTTRÉ* «litre ok.», Emile (1801 - 1881). Fransız filoloji bilgini ve olgucu (pozitivist) filozof. Paris'te doğmuş, gene orada ölmüştür. Felsefi görüşleri heyecanlı tartışmalara sebebolmuş, 1871 de Fransız Akademisine seçilmiştir. Millî Meclise girmiş ve 1875 te Âyan Meclisi üyesi olmuştur. Auguste Comte'un izinde yürümekle beraber üstadının felsefe sisteminin ancak birinci kısmını kabul etmiş, fakat onun olgucu siyaset ve mezhebini reddetmiştir. Hippocrate'ın eserlerini fransızcaya çevirmiş, «Auguste Comte ve Olumlu Felsefe», «Tıp ve Cerrahlık Lûgati» gibi eserler yazmıştır. Bununla beraber baş eseri pek dikkate değer olan «Fransız Dili Lûgati» dir ki çok defa «Littré Lûgati» diye anılır.

Emile Littré

LİTTORİA* İtalyanın Roma ovasındaki geniş Pontine bataklıklarının kurutulmasiyle 1931 - 1932 de orada kurulan 20.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİTUANYA* [Fransızca: Lituanie (ou) Lithuanie; ingilizce: Lithuania; Lituanya

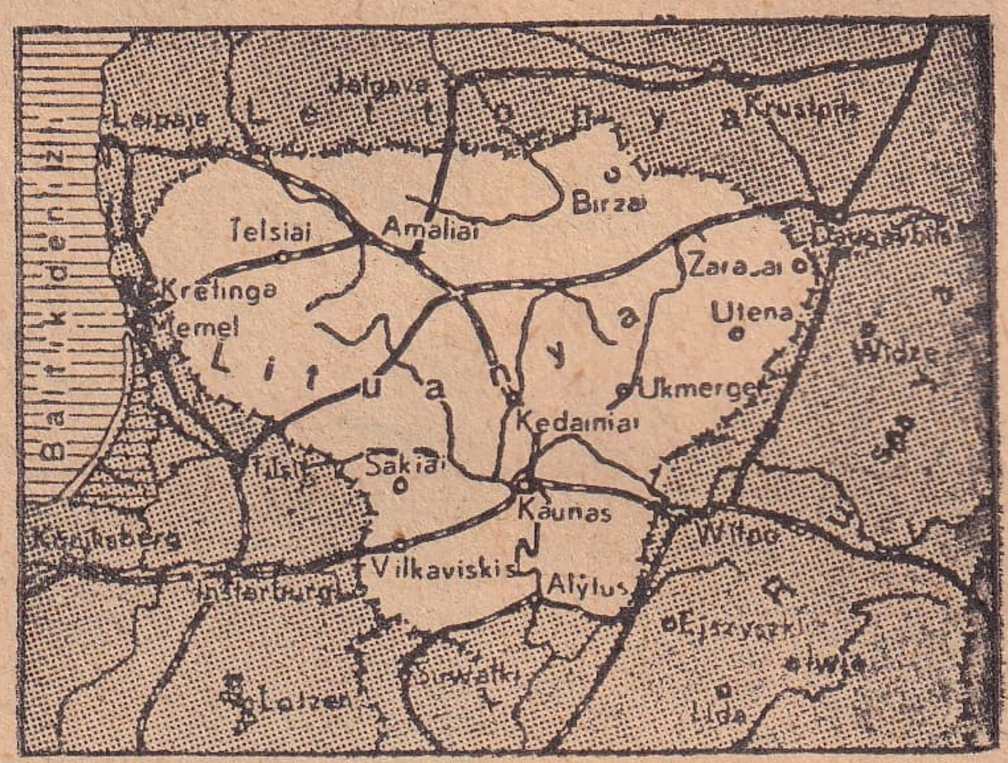

dilinde: Lietuva] Kuzeyinden Letonya, doğu ve güneyinden Polonya, batısından Doğu Prusyası ve Baltık deniziyle çevrili bir

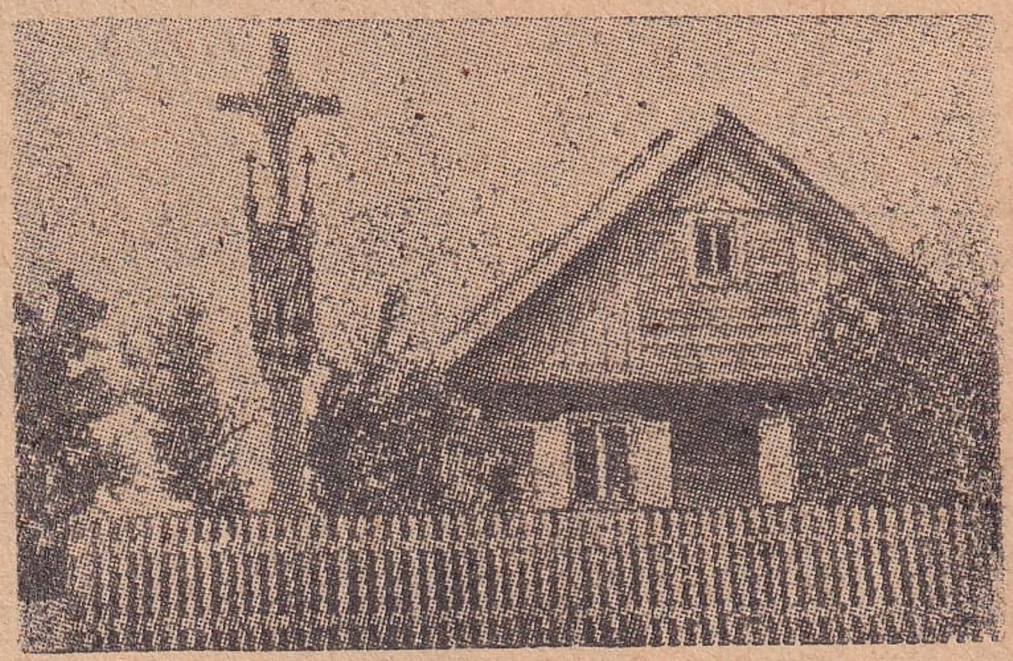

Lituanya köylerinden bir görünüş

Baltık memleketidir. 1940 yılına kadar müstakil bir cumhuriyetti. O yıl Rusya'ya ilhak edilerek bir Sovyet cumhuriyeti haline getirildi. Bu ilhakı, Batı demokrasileri şimdiye kadar tanımamış bulunmak-

tadırlar. Yüzölçümü 61.300 kilometre kare, nüfusu 2.885.000 dir. Başkenti Vilnius (Wilno), başlıca şehirleri Kaunas, Shiaulai, Panevejis'tir. Göl ve ormanlarla kaplı büyük bir ova olan Lituanya, bir tarım memleketidir. Hububat, patates yetiştirir. Süt ve süt mamulleri istihsal eder. Hayvancılığı, soğutulmuş ve dondurulmuş et endüstrisi ileridir. Onüçüncü Asırda Lituanya Prensliği adı altında ortaya çıkan bu memleket 1836 da Polonya'ya bağlanmış, 1776 da Rusya'ya ilhak edilmiştir. 1918 de istiklâlini ilân etmiş ve 1922 de müstakil bir cumhuriyet olarak büyük devletler tarafından tanınmıştı. Lituanya'nın 1920 de işgal ettiği Vilnius 1922 de Polonya'ya geçmiş, fakat 1939 da Rusya tarafından tekrar Lituanya'ya verilmiştir.

LİTURYA Yun. i. Hıristiyanlığın kuruluşundan sonra ibadet âyinlerinin topuna verilen addır: Roma lituryası, Yunan lituryası, Doğu lituryası, Batı lituryası. [Liturgie]

LİTVİNOV*, Maksim (Finkenstein Litvinof diye anılır) (doğ. 1876). Rusya'nın Bolşevik İhtilâli devlet adamlarındandır. Bialystok'ta doğmuştur. İhtilâlci faaliyetlerinden dolayı defalarca tevkif edilmiş, 1903 te İsviçre'ye kaçarak oradaki Bolşeviklere iltihak etmiştir. İhtilâlden sonra Sovyetler Birliğini Londra, Cenevre ve La Haye Konferanslarında temsil etmiştir. 1926 da Dışişleri Komiseri Çiçerin'e muavin, 1930 dan 1939 a kadar da doğrudan doğruya dışişleri komiseri olmuştur. Bu vazifesi arasında Milletler Cemiyetinde Sovyetler Birliğinin baş delegeliğini yaptığı gibi 1933 kasımında Amerikaya giderek Sovyetler Birliğinin tanınması meselesini müzakere etmiştir. 1941 den 1943 e kadar Sovyetler Birliğinin Washington sefiri olmuştur. Milletlerarası münasebetlerde, mutedil bir devlet adamı olarak tanınmıştır.

LİTYUM i. Kim. Simgesi (remzi) Li, atom sayısı 3, atom ağırlığı 6,94, yoğunluğu (kesafeti) 0,59 olan, gümüş parlaklığında bir maden. [Lithium]

LİTZMANNSTADT* «litzmanştat ok.» 1939 dan 1944 e kadar işgal ettikleri devrede Almanların Lodz şehrine verdikleri addır. bk. Lodz.

LİUTPRAND* (920 ye doğru - 972). İtalyan tarihçi. Asrının en bilgin adamlarından biridir. Avrupa'nın 887 den 950 ye kadar olan vakalarını yazmıştır ki tarih bakımından çok değerlidir.

LİU - KİU* bk. Lu - Çu.

LİÜM, LİÜMMİN Ar. takım. Ana bir (baba ayrı): Liüm biraderidir. [Par la mère; (frères ou sœurs) du côté maternel]

LİVA Ar. i. [لواء] (Çoğulu Elviye) Bayrak, sancak. [Drapeau]

2 - Ask. bk. Tuğay.

3 - Osmanlı İmparatorluğunda vilâyetten küçük, kazadan büyük idari bölümü bir mutasarrıf tarafından idare edilirdi. Sancak. Mutasarrıflık. [Naguère subdivision d'une province gouvernée par un «mutasarrıf»]

§ Liva kumandanı: Ask. bk. Tuğkomutan.

§ Liva kumandanı miralay: Ask. bk. Tuğbay.

§ Liva kumandanı mirliva: Ask. bk. Tuğgeneral.

LİVADİA* [Livadié (ou) Levadie] Avrupa Rusyasında Ukrayna'da, Kırım'ın güney kıyısında, Yalta yakınında bir şehirdir. Rus çarlarının gözde bir yazlığı (sayfiye) idi. Üçüncü Aleksandr orada ölmüştür.

LİVAR İta. i. İçinde diri balık saklanan, denizden ayrılmış havuz veya denizin içinde aynı maksatla tutulan delikli ambar veyahut da balıkçıların gerek yemlerini, gerek tuttukları balıkları taze bulundurmak için sandal kenarından denize sarkıttıkları sepet. [Vivier]

LİVATA Ar. i. [لواطه] Kulamparalık. Gulâmparelik. bk. Gulâm (gulâmpare). [Sodomie, pédérastie]

LİVEİNG* «living ok.», George Downing (1827 - 1918). İngiliz kimyacı ve spektroskop. Spektroskopi hakkında bâzı değerli eserleri vardır.

LİVERPOOL* «liverpul ok.» İngiltere'nin Lancaster kontluğunda, Mersey

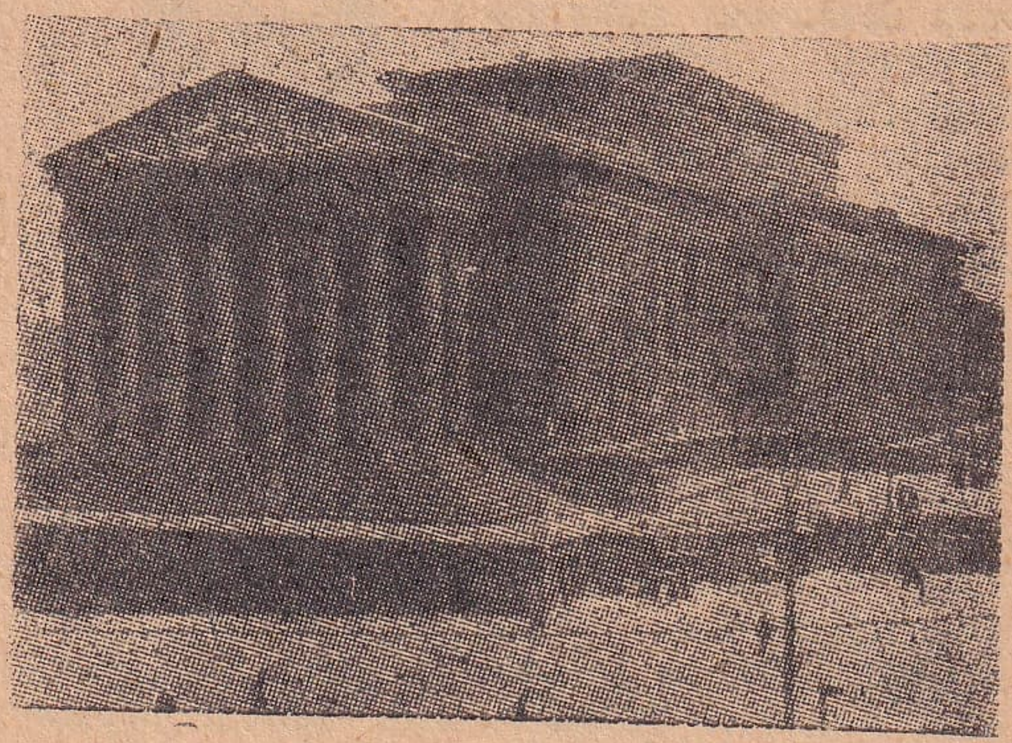

Liverpool'dan bir görünüş

nehrinin sağ yakasında ve halicinde kurulmuş 827.400 nüfuslu bir liman şehridir. Londra'ya 320, denize 5,5 kilometre mesafededir. Büyüklük bakımından İngiltere'nin ikinci limanı, nüfus bakımından dör-

düncü şehridir. Muazzam dok ve depoları olan Liverpool, İngiltere ticaretinin Londra'dan sonra ikinci antreposudur. Endüstrisi, dış ticaretinden daha az ehemmiyetli olmakla beraber maden eritme furunları, demirhaneleri, tasfiyehaneleri, sabun ve şeker fabrikaları, gemi tezgâhları vardır. Birçok vapur kumpanyalarının sefere başlangıç noktası, İngiliz ticaret filosundan bir kısmının bağlama limanıdır.

LİVET* «live ok.», Charles - Louis (1828 - 1896). Fransız bilgin. Eserleri arasında bilhassa dikkate değer olanı «Molière Dilinin Sözlüğü» dür.

LİVİA DRUSİLLA* (M. Ö. 56 - M. S. 29). Roma imparatoriçesi. Asıl Tiberius Nero'nun karısıydı. Ondan Drusus ve Tiberius adlarında iki oğlu olmuştur. M. Ö. 38 de Augustus, kocasını onu boşamıya mecbur etmiş ve onunla kendisi evlenmiştir. Augustus'u avucunun içine almış, tahtı oğlu Tiberius'a sağlamak için muhtelif cinayetler işlemiş, Augustus'u M.S.4 te Tiberius'u evlâtlığa kabule razı etmiştir. Tiberius tahta geçtikten sonra bir müddet onunla birlikte hükümdarlık etmiş, Tiberius tahttan çekildikten sonra da onun ölümüne kadar Roma'da hüküm sürmüştür.

LİVİNG - ROOM «living - rum ok.» İng. i. Modern binalarda hem oturma odası hem yemek odası olarak kullanılan salon (Sosyete diline girmiştir). [Living - room]

LİVİNGSTONE* «livingstın ok.», David (1813 - 1873). İskoçyalı misyoner, meşhur seyyah ve kâşif. 1840 ta Afrikaya gitmiş, Zambezi nehriyle Victoria şelâlelerini keşfetmiştir. Bu seyahatler hakkında 1857 de yayımladığı «Misyonerlik Seyahatleri ve Afrika Güneyinde Araştırmalar» adlı eseri, İngiltere hükümetinin kendisini Zambezi nehri ve kolları üzerinde incelemelerde bulunmak üzere tekrar Afrika'ya göndermesine vesile olmuştur. Bu işle uğraşırken Nyasa gölünü de keşfetmiştir. 1864 te Londra'ya dönünce «Zambezi Nehri ve Kolları» adlı eserini yayımlamıştır. 1865 te Nil nehri kaynaklarını keşfetmek üzere tekrar Afrika'ya gitmiştir. Bir aralık kaybolmuş ve yerliler tarafından öldürüldüğü söylentileri çıkmışsa da 1871 de Stanley onu Tanganyika gölü civarında bulmıya muvaffak olmuştur. İki yıl sonra dizanteriden ölmüş, Londra'ya nakledilen nâşı büyük bir törenle Westminster'e gömülmüştür. Zenci ticaretine karşı mücadelesi ve zencileri medenîleştirmiye çalışması, kendisini insanlığa hizmet edenlerin birinci safına geçirmiştir. Kuzey Rhodesia'sının başkentine, Zambezi nehrinin bir geçidine, Nyasa gölü kuzeyinde bir sıradağa onun adı verilmiştiir.

Livingstone

LİVİUS* bk. Andronicus.

LİV'LER* [Lives] Livonya halkı. Fin uruk (ırk) undandırlar, Estonyalılara akrabadırlar; çok eski zamanlarda Finlândiya körfezi güneyine yerleşmişlerdir. bk. Livonya.

LİVNİ* Orta Rusya'da Orel'in 128 kilometre güney doğusunda geniş ölçüde hububat, canlı hayvan ve deri ticareti olan 27.000 nüfuslu bir şehirdir.

LİVONYA* [Livonie, Livonia, Livland, Livlyandya, Libmaa] Eski Rus İmparatorluğunun, Baltık körfezinde bir eyaletiydi. Yirminci Asır başlangıcında nüfusu bir buçuk milyon kadardı. Başkenti Riga idi. 1918 de, 1721 denberi aidolduğu Rusyadan alınarak Estonya ve Letonya arasında taksim edilmişti.

LİVONYA KÖRFEZİ* bk. Riga Körfezi.

LİVORNO* [Fr. Livourne; İng. Leghorn] İtalya'da Toscana'nın Livorno eyaletinin başkenti olup nüfusu 125.000 dir. İtalya'nın batı sahilinde, 20 kilometre mesafede bulunduğu Pisa'ya demiryoliyle bağlı bir liman şehridir. Zeytin yağı, kenevir, mermer ihraceder. Gemi şantiyeleri, deniz okulu vardır. Livorno eyaletinin nüfusu 250.000 dir.

LİYAKAT Ar. i. [لياقة] Değim, yaraşırlık, yararlık. [Convenance]

2 - Bir işin ehli olma. Ehliyet. [Capacité]

§ Liyakat madalyası: Bu madalya 25 ramazan 1308 (1891) de ihdas olunmuştu. İki nevi idi. Birincisi, Osmanlı altını ağırlığında ve gümüş mecidiye çeyreğinden büyücek kıtada altından; ikincisi, gümüş mecidiye çeyreği ağırlığında ve ondan büyücek kıtada gümüştendi. Bir tarafında tuğra ile arma, öbür tarafında «sadakat ve şecaat ibraz edenlere mahsus liyakat madalyası» ibaresiyle 1308 rakamı yazılıydı. [Médaille du service méritoire dite «Liyakat Madalyası»]

LİYAKATLİ s. Değimli, yaraşır, yarar. [Convenable]

2 - Ehil, muktedir. [Capable]

LİYAKATSİZ s. Değimsiz, yaraşmaz, yaramaz. [Inconvenable]

2 - Ehil olmıyan, beceriksiz. [Incapable]

LİYAKATSİZLİK i. Değimsizlik, yaraşmazlık. [Inconvenance]

2 - Ehliyetsizlik, beceriksizlik. [Incapacité]

LİYF Ar. i. [ليف] Bâzı hayvansal, bitkisel veya mineral şeyleri meydana getiren demet halindeki tellerin tekine verilen addır. Tel. [Fibre]

2 - Hamamda sabun köpürtüp yıkanmak için kullanılan ve hurma ağacı soyundan bâzı bitkilerin telleri didiklenerek yapılan gevşek yumak. [Fibres de la tige du palmier qu'on emploie dans les bains publics pour faire écumer le savon]

§ Liyf-i adali: Anat. Yeniterim: Kas teli. bk. Kas. [Fibre musculaire]

§ Liyf-i hayvani: Biyol. Yeniterim: Hayvansal tel. bk. Hayvansal. [Fibre animale]

§ Liyf-i nebati: Biyol. Yeniterim: Bitkisel tel. bk. Bitkisel. [Fibre végétale]

LİYFÎ Ar. s. [ليفي] Biyol. ve Jeol. bk. Telsel.

LİYFİN Ar. i. [ليفين] Biyol. bk. Fibrin.

LİYFLİ s. bk. Telsel.

LİYK, LİYKİN Far. e. [ليك، ليكن] Lâkin. (Bu edat divan edebiyatında çok kullanılmıştır). [Mais, cependant]

LİYNET Ar. i. [لينت] Yumuşaklık. (Bu anlamda dilimizde pek kullanılmaz). [Mollesse]

2 - Hafif sürgün, hafif ishal, mülâyemet: Tatlı, bana daima liynet verir. [Diarrhée légère]

LİZ* (Camili) Muş vilâyetinin Bulanık ilçesine bağlı 24 köylü bir bucaktır. Eski adı Camili'dir. Bucak merkezinin nüfusu 780 ve köylerinin nüfusu 5.074 tür (1945 te).

LİZARD BURNU* İngiltere'nin güney batısında, memleketin en güneydeki ucunu teşkil eden burun.

LİZBON* [Fr. Lisbonne; İng. Lisbon] Portekiz'in başkenti ve başlıca liman şehridir. Tagus nehri ağzında ve sağ yakasında kurulmuş olup denizden 14 - 15 kilometre mesafededir. Nüfusu 709.000 dir. Dünyanın en güzel ve en iyi müdafaa edilenlerinden biri olan limanı; askerî tersane ve şantiyeleri ihtiva etmektedir. 1150 de bir Berberî camisi olarak yapıldığı söylenen bir katedrali, eski kiliseleri, birkaç sarayı, kıymetli tablo ve eşya bulunan müzeleri, 250.000 basma ve 15.000 el yazması kitabı ihtiva eden bir kütüphanesi vardır. En eski adı Osilipo olan ve sırasiyle Finikeliler'in, Kartacalılar'ın, Romalılar'ın eline düşmüş ve Romalılar zamanında Felicitas Julia adını taşımış

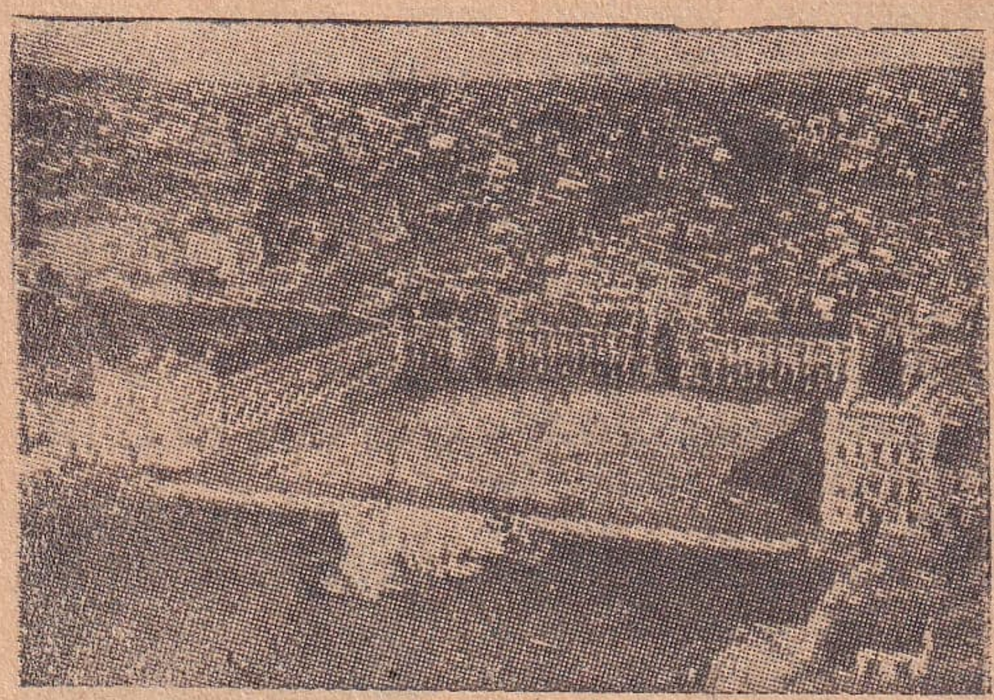

Lizbon'dan bir görünüş

bulunan şehir 1755 te bir deprem felâketine uğramış, 30.000 insan ölmüştür.

LİZOL Fr. i. Mikrop kıran olarak kullanılan ve katrandan çıkarılan koyu renkli, yağsı bir sıvı (mayi). [Lysol]

LİZÖZ Fr. i. Kitap konulacak birkaç rafı olan küçük masa. [Liseuse (meuble)]

2 - Bizim eski kadınların «libade» sine benziyen modern ve hafif üstlük. [Liseuse (sorte de caraco)]

LJUBLJANA* (veya Liubliana) «liyubliyana ok.» Yugoslavya'da, Sava nehri kollarından Laybach üstünde, Triyeste'nin 72 kilometre kuzey doğusunda, 54.000 nüfuslu bir şehirdir. Madenî eşya, deri, kâğıt endüstrisi vardır. 1895 te şiddetli bir deprem geçirmiştir.

LLANDAFF* «landaf ok.» İngiltere'nin Galler ülkesinde Glamorgan kontluğunda 16.500 nüfuslu bir şehirdir. Cardiff'e 3,5 kilometre mesafededir.

LLANDUDNO* «landödno ok.» İngiltere'nin Galler ülkesinde Carnavon kontluğunda 15.000 nüfuslu bir şehirdir. Liverpool'un 60 kilometre batısındadır.

LLANELLY* «laneli ok.» İngiltere'de, Galler ülkesinde Carmarthen kontluğunda, deniz kenarında, 39.000 nüfuslu bir şehirdir. Buradan gemilere geniş ölçüde kömür yüklenir.

L L A N E S * «lanes ok.» İspanya'nın Oviedo eyaletinde, Biscaye körfezinde 21.000 nüfuslu bir liman şehridir. Başlıca ticareti balık ve kereste üzerinedir.

LLANOS* «lanos ok» Güney Amerikasının kuzey kısmındaki 777.000 kilometre kare yüzölçümlü geniş ovalara verilen addır. Büyük kısmı ormanlıktır. Halkına «Llaneros» denilir.

LLANQUİHUE* «lankuihue ok.» Şili güneyinin, Ande dağlariyle deniz arasında 160.000 nüfuslu bir eyaletidir. Yüzölçümü 90.031 kilometre karedir. Hayvan

yetiştirilir. Buğday, arpa, kereste istihsal olunur. Başkenti Puerto Montt'tur.

LLANQUİHUE GÖLÜ* Şili'nin Llanquihue eyaletinde Puerto Montt şehrinden 22 kilometre mesafede suyu tatlı, berrak ve derin bir göldür. Yüzölçümü 582 kilometre kare olup suyunu Pasifik okyanusuna boşaltan bir kolu vardır.

LLOYD GEORGE* «loid corç ok.», David (1863 - 1945). İngiliz devlet adamı. Manchester'de doğmuştur. Bir yaşında iken yetim kalmış ve amcasının himayesinde yetişmiştir. 1884 te Londra'da avukat olmuştur. Aynı zamanda politika hayatına atılarak 1890 da Avam Kamarasına girmiş, orada 1895 ten 1905 e kadar birbirini takibeden Muhafazakâr hükümetlerin çetin bir muarızı olmuştur. 1905 te «müşaviri has», aynı yıl Campbell - Mannerman kabinesinde ticaret bakanı, Asquith kabinesinde maliye bakanı olmuştur. 1915 haziranında gene Asquith kabisinde mühimmat bakanlığı yapmış, 1916 aralık ayında da başbakanlığa geçmiştir. İngiltere Birinci Dünya Savaşını Lloyd Gedrge'un koalisyon kabinesiyle bitirmiştir. Versailles Barış Konferansında ehemmiyetli bir rol oynıyan Lloyd George'un birçok yanlış ve sakat kararların alınmasında başlıca âmil olmak suretiyle her şeyi berbadettiği ve İkinci Dünya Savaşının tohumlarını ektiği söylense pek de yanlış olmaz. Lloyd George'un o konferansta yaptıklarından daha berbat bir iş de, Yunanlıların İzmir'i işgal ve Anadolu'yu istilâ teşebbüsüne sebebolmasıdır. İstiklâl Savaşımızın parlak bir zaferle neticelenmesi üzerine Lloyd George'un parlak yıldızı bir an içinde sönmüştür. Netekim bir müddet sonra iktidar mevkiinden çekilip tedricen siyaset hayatından uzaklaşmasında İstiklâl zaferimizin tesiri olduğu, ölümünün ertesi günü Londra radyosunun türkçe yayımında da teyit ve kabul edilmiştir. 1 ocak 1945 te kendisine Lloyd George of Dwyfor asalet unvanı verilmiş, fakat Lordlar Kamarasına girmiye vakit kalmadan, 26 mart 1945 te ölmüştür. Lloyd George büyük çapta bir devlet adamıdır. Zira yaptığı birtakım iyi ve birtakım yanlış ve fena işlerle tarihin seyrinde önemli roller oynamıştır.

Lloyd George

LLOYD'S* «loids ok.» Asıl İngiliz gemi sahiplerinin ve deniz sigartacılarının Londra'da meydana getirdikleri bir birliğin adıdır. Fakat bugün muhtelif vapur kumpanyaları veya sigorta şirketleri de bu adı almışlardır. Bununla beraber bunların en meşhur ve en kudretlisi gene İngiliz Lloyd's'idir. Lloyd's, adını, Londra'da bir kahve sahibi olan Edward Lloyd'dan almıştır. Gemi sahipleri ve deniz sigortacıları bu kahvede toplanırlardı. Lloyd, müşterilerine faydalı olmak için bütün deniz hareketlerini, Londra'ya gelen ve oradan giden gemileri not ederdi. Bu işi, 1696 dan itibaren yayımlamıya başladığı «Lloyd's News» ve daha sonra «Lloyd's List» ile genişletti. Kahvesine devam eden iş adamları 1727 de bir şirket kurarak şirkete Lloyd's adını verdiler. İngiliz Lloyd's'i bugün pek muhtelif mevzularda çalışmaktadır.

LLOYD'S REGİSTER OF BRİTİSH AND FOREİGN SHİPPİNG* «loid registir of britiş end forin şipin ok.» Dünya gemilerini bayrak, yaş, tonaj, bağlama limanı, v. s. bakımlardan sınıflandırmak maksadiyle 1760 da Londra'da kurulmuş, 1834 te ıslah edilmiş olan milletlerarası şöhret ve salâhiyeti haiz bir şirketin adıdır. Şirketi, dünyanın başlıca limanlarının gemi sahipleri ve tacirleri arasından seçilmiş elli kişilik bir komite idare eder. Komitenin emrinde muhtelif servisler vardır. Dünyanın nehir, sahil ve açık deniz gemileri şirketin her yıl yayımladığı yıllıkta bütün vasıflariyle gösterilir. Bu yıllık, bütün dünyada deniz işlerine, ihtilâflarına, dâvalara, sigorta muamelelerine temel vazifesi görür.

LLULLAİLLACO* «liyuliyayliyako ok.» Amerika'nın, Şili ile Arjantin hududunda 6.170 metre yükseklikte bir volkanıdır.

LOANDA* bk. Saint-Paul-de-Loanda.

LOANGO* Ekvatoral Afrikanın, Atlantik okyanusu kıyısında bir bölgedir. 1885 Berlin Konferansındanberi Belçika Kongosu ile Fransa ve Portekiz arasında taksim edilmiş bulunmaktadır.

LOB İng. i. Teniste; topu, vetişemiyeceği tarzda yükselterek hasmın gerisine düşüren mudafaa vuruşu. [Lob]

LOBAÇEVSKİ*, Nikola İvanoviç (1793-1856). Rus matematikçi. Nijni - Novgorod'da doğmuş, Kagan'da ölmüştür. Euclide'inkine uymıyan modern geometriyi kurmıya çalışanlardan biridir. Başlıca eserleri «Geometri'nin Prensipleri», «Tasavvuri Geometri», «Pangeometri» dir.

LOBANOV*, Borisoviç, Prens (1825-1896). Rus devlet adamı. Kırım Harbinden sonra, 1859 dan 1863 e kadar İstanbulda Rusyanın fevkalâde murahhası olarak bulunmuştur. 1878 de İstanbul'da, 1879 da Londra'da, 1882 den 1895 e kadar

Viyana'da Rusya'nın sefiri idi. 1895 te hariciye nazırı olmuş, ertesi yıl ölmüştür.

LOBAU*, «lobav ok.» Almanya'nın Sachsen eyaletinde Schwarzwasser (Karasu) üstünde 14.000 nüfuslu bir şehirdir. Meşhur kaplıcası için her yıl birçok kimse bu şehri ziyaret eder.

LOBAU* «lobo ok.» Comte de. bk. Mouton.

LOBAU ADASI* «lobo ok.» Tuna'da, Viyana'dan 16 kilometre uzaklıkta, 7 kilometre uzunluğunda bir adadır. 1809 da Napoléon ordusunun altı hafta orada siperlerde kalmasiyle meşhurdur.

LOBEİRA*, Vasco (ölm. 1404). İspanyol edip. Ondördüncü Asır ortasına doğru Porto'da doğmuştur. Muhtelif İspanyol ve Fransız romancılar tarafından yazılmış olan ve «Amadis de Gaule» adını taşıyan romanların ilk dördünün müellifi sayılır. Castille dilinde yazılıp zamanımıza kadar gelebilen bu dört kitabı, Cervantes o devrin şaheseri olarak vasıflandırmaktadır.

LOBKOWİTZ* «lobkovitz ok.» Bohemya'nın, bilhassa Onyedinci Asırda meşhur generaller yetiştirmiş eski bir ailesidir. Sonuna kadar Bohemya'nın istiklâlini müdafaa etmiş olan bu aile, 1620 de istiklâl kaybedildikten sonra Habsburg hanedanına sarsılmaz bir bağlılık göstermiştir.

LOB - NOR* (veya Lop - Nor) Orta Asya'da, Çin Türkistanı'nda, denizden 790 metre yükseklikte, 2.000 kilometre kare yüzölçümlü bir göldür. Bugün derinliği bir iki metreye kadar düşmüş olan bu göl günden güne kurumak yolundadır.

Lobutla jimnastik

LOBUT i. Kısa ve kalın sopa. [Bâton court et gros]

2 - El ile tutulacak ucu daha ince olup sonrası daha kalın, azçok şişe biçimli kısa ve kalın sopa ki jimnastikte kol hareketleri için kullanılır. [Massue (appareil de gymnastique)]

LOBYA Yun. i. Kuru fasulye. [Haricot sec]

LOCA İta. i. Tiyatro, sinema gibi eğlence yerlerinde veya parlâmento, konferans, toplantı salonlarında etrafı ayrılmış üç beş kişilik özel bölme: Tiyatrolarda ön, sinemalarda arka localar iyidir; Mecliste basına ayrı bir loca ayrılmıştır. [Loge]

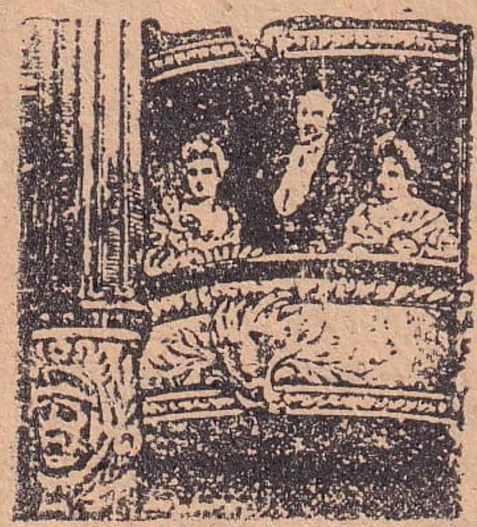

Loca

2 - Masonların bir başkan idaresinde toplantısı. [Loge, réunion de francs - maçons sous un président]

3 - Masonların toplantı yeri. [Loge, le lieu où les francs - maçons s'assemblent]

LOCARNO* «lokarno ok.» İsviçre'nin Ticino kantonunda, Moggiore gölü üstünde 6.760 nüfuslu bir kasabadır. Burada imzalanan anlaşmalar yüzünden tarihî bir şöhret kazanmıştır.

LOCARNO ANLAŞMALARI Tar. Bu anlaşmalar; bir taraftan Almanya, diğer taraftan Fransa ve Belçika arasında, İsviçre'nin Locarno kasabasında 16 ekim 1925 te imzalanmış, 14 eylûl 1926 da yürürlüğe girmişti. Anlaşmalara göre taraflar her türlü tecavüz ve istilâdan kaçınacaklar, Rhineland (Rhine bölgesi) ın askerî bir bölge olmaktan çıkarılması keyfiyetine riayet edeceklerdi. Kefil durumunda olan İngiltere ile İtalya, taahhüdü bozan aleyhine diğer tarafa yardım edeceklerdi. Almanya'nın Fransa ve Polonya ile imzaladığı hakem mukaveleleri, Fransa'nın Polonya ve Çekoslovakya ile imzaladığı karşılıklı garanti mukaveleleri Avrupada sulhü sağlamak için kurulmuş sistemi tamamlıyordu. Fakat 1936 da Alman ordusu Rhineland'ı işgal etti. Almanya'nın, üyeliğinden 1933 te çekildiği Milletler Cemiyeti bu işgale karşı hiçbir tedbire baş vurmadı; İngiltere ile Fransa, Belçika'yı taahhütlerinden azade bıraktılar. Bundan sonra gelişen olaylar, 1939 eylûlünde İkinci Dünya Savaşının patlaması neticesini verdi.

LOCATELLİ* «lokatelli ok.» Pietro (1693 - 1764). İtalyan kemancı ve bestekâr. Konserto ve sonatlariyle keman tekniğinin geniş ölçüde gelişmesine hizmet etmiştir.

LOCHNER* (veya Lothner) «lohner ok.», Stephan (ölm. 1451). Alman ressam. Flâman resim sanatının tesirinde kalmıştır. Dinî güzel tablolar bırakmıştır.

LOCKE* «lok ok.», John (1632 - 1704). İngiliz filozof. Wrington'da doğmuş, Oates'te ölmüştür. «İnsan Anlayışı Hakkında Deneme» adlı eserin müellifidir. Leibniz, «Yeni Denemeler» adlı eserinde bu mevzuun münakaşasını yapmıştır. Düşüncelerimizin duyumdan ileri gelmediği

Locke

felsefesini kabul etmemiş; bilgi kaynağımızın, düşünce yardımı da olmak suretiyle tecrübe ve duyum olduğunu ileri sürmüştür. Hobbes'a karşı, liberalizm ve hoş görü (tesamuh) yü müdafaa etmiştir.

LOCKE*, William John (1863 - 1930). İngiliz büyük hikâye muharriri. Asıl mesleği mimarlıktı. 1906 da «Sevgili Serseri» yi yayımladıktan sonra kendini tamamiyle hikâyeciliğe vermiştir. Pek çok olan eserleri arasında en meşhuru «Harika Sene» dir. Tiyatro eserleri de yazmıştır .

LOCKE'ÇU i. ve s. Fel. John Locke'un felsefesi taraftarı. [Lockiste]

LOCKER - LAMPSON* «loker-lampsın ok.», Frederick (1821 - 1895). İngiliz şair. Başlıca eserleri «Londra Lirikleri» ile «Hafif Şiirler Antolojisi» dir. «İtiraflarım» adında kendi tarafından yazılmış biyografisi ölümünden iki yıl sonra yayımlanmıştır.

LOCKHART* «lokart ok.», John Gibson (1794 - 1854). İngiliz muharrir. 1820 de Walter Scott'un büyük kızı Sophia ile evlenmiştir. «Napoléon Bonaparte'ın Tarihi», «Son Harbin Tarihi ve Nelson, Wellington ve Napoléon'un Kısaca Anlatılışı» gibi kitaplardan başka en büyük eseri sayılan yedi ciltlik «Sir Walter Scott'un Hayatından Hâtıralar» ın müellifidir.

LOCKHART* «lokart ok.», Sir Alexander (1841 - 1900). İngiliz general. 1858 den 1866 ya kadar Hindistan'da, 1867 de Habeşistan'da, bilhassa 1878 de Afganistan'da yararlıklar göstermiştir. Hintliler arasında «Emîr Sahip» diye meşhurdu.

LOCK HAVEN* «lok hevin ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Pennsylvania'da Clinton kontluğunun merkezi olan 12.500 nüfuslu bir şehirdir. Susquehanna suyu üstünde olan bu şehir, av ve balık avı yeridir.

LOCK - OUT İng. i. bk. Lokavt.

LOCKPORT* «lokport ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden New York'ta Niagara kontluğunun merkezi olan 24.000 nüfuslu bir şehirdir. Kâğıt ve dokuma endüstrisi vardır.

LOCKYER* «lokyer ok.», Sir Joseph Norman (1836 - 1920). İngiliz astronom. Güneşte fışkırmaların gözleme (rasat) metodunu gösteren bir eser yazmıştır. Güneşte helyumun varlığını keşfetmiştir.

LOCLE*, Le. İsviçre'nin Neuchâtel kantonunda saat, çikolata endüstrisi olan 12.316 nüfuslu bir şehirdir.

LOÇA İta. i. Gemi teknelerinde demir zinciri deliği. [Écubier]

LODA i. Üzerine toprak örtülmüş yığın: Saman lodası. [Tas (de foin, de paille, etc.) couvert d'une couche de terre]

2 - Harmanda ekin demetlerinden yapılan yığın: Buğday lodası. [Meule]

LODGE* «loc ok.», Sir Oliver Joseph (1851 - 1940). İngiliz fizikçi. Elektroliz, iyonlar, telsiz telgraf üzerindeki araştırmaları ve eserleriyle meşhurdur.

LODİ* İtalyanın Milâno eyaletinde, Adda suyu üstünde 23.300 nüfuslu bir şehirdir. Napoléon Bonaparte bu şehirde 9 ve 19 Mayıs 1796 da Avusturyalılara karşı iki zafer kazanmıştır. Bonaparte'a «Küçük Onbaşı» lâkabı ilk defa bu şehirde verilmiştir.

LODİ* Amerika Birleşik Devletlerinden New Jersey'in Bergen kontluğunda, boya endüstrisi olan, 14.000 nüfuslu bir şehirdir.

LODİ* (Aynı) Siirt vilâyetinin Eruh ilçesine bağlı 32 köylü bir bucaktır. Eski adı Aynı idi. Bucak merkezinin ve köylerinin nüfusu 6.647 dir.

LODOS Yun. i. Güney yeli, cenup rüzgârı: Lodos esiyor. [Vent du midi, notus, auster]

2 - Güney, cenup: Yatak odam lodosa bakıyor. [Sud, midi]

3 - Lodos estiği gün: Lodosta balık yenmez. [Le jour dont souffle le vent du midi]

4 - Güney yeli fırtınası: Bu lodosta kayığa binilmez. [Tempête sur mer provoquée par le vent du midi]

§ Batı lodosu: Güney batı yeli. [Vent du sud-ouest]

§ Kıble lodosu: Güney doğu yeli. [Vent du sud-est]

§ Lodos poyraz: mec. Sık sık değişen, sebatsız: Kararların amma da lodos poyraz! [Fig. Changeant, e; inconstant, e]

§ Lodos poyraz mukataası: Serserilik: Bizim çocuğun lodos poyraz mukataasından bıktım. [Vagabondage, oisiveté]

LODOSLAMAK f. Lodos esmiye başlamak veya esen rüzgâr lodosa çevirmek: Hava lodosladı; poyraz sürecek derken hava lodosladı. [(Vent du midi) Souffler]

LODOSLUK i. Güneye bakan yan, güney yeline karşı yan: Haydarpaşa lodosluktur. [Côté opposé au sud]

LODOT DAĞI* Orta Toros'un Ala dağlarından biridir ki 3.638 metre yüksekliktedir. bk. Aladağ.

LODRA i. «Litre» nin eski adı. bk. Litre. [Litre]

LODS*, Adolphe (1867 - 1938). Din bilgini Protestan bir Fransızdır. İbranilerin dili, dini ve tarihi hakkında değerli eserleri vardır.

LODZ* «ludç ok.» Polonya'nın, Lodka suyu üstünde 672.000 nüfuslu bir şehridir. Varşova'nın 122 kilometre güney batısın-

dadır. Polonya dokuma endüstrisinin merkezi ve dünyanın pamuklu, yünlü, ipekli kumaş imal edilen başlıca şehirlerinden biridir. Kimyevi maddeler endüstrisi de vardır. Birinci Dünya Savaşında, o zaman Rusyaya aidolan bu şehir, 23 gün süren şiddetli bir muharebeden sonra 5 aralık 1914 te Almanların Mackensen ordusunun eline düşmüş, Birinci Dünya Savaşından sonra Polonya'nın ikinci büyük şehri olmuş, 1940 da da bir müddet Almanya tarafından ilhak edilerek Litzmannstadt adını almıştı.

LOEB*, «löb ok.» (1859 - 1924). Amerikalı fizyoloji bilgini. Prusya'da doğmuş, Bermude adalarında ölmüştür. Hayvanların tehyicedici değişik sebepler tesiriyle yer değiştirmeleri ve mukayeseli fizyoloji üzerine eserler yazmıştır.

LŒBAU* «löbav ok.» Almanya'nın Sachsen eyaletinde 12.000 nüfuslu bir şehirdir. Makine imalâtı, iplik fabrikaları vardır.

LŒFFLER* «löfler ok.» Friedrich (1852 - 1915). Alman bakteriyolog. 1882 de nezle basilini, iki yıl sonra da kuşpalazı (difteri) basilini keşfetmiştir. Kuşpalazı basiline «Lœffler basili» adı verilmiştir.

LŒNİNG* «löning ok.», Grover Cleveland (doğ. 1888). Amerikalı tayyare mühendisi. Almanya'nın Bremen şehrinde doğmuştur. Babası Amerika'da konsolos iken 1908 de üniversiteyi bitirmiş, 1911 de tayyare mühendisi olmuş, Wright Tayyare İnşaatı Şirketiyle bir mukavele imzalamıştır. 1914 - 1915 te Amerika hava ordusunun başmühendisi, 1917 - 1918 de de hava işleri millî istişare komitesi üyesi olmuştur.

LŒNNROT* «lönrot ok.», Elias (1802-1884). Finlândiyalı muharrir. 1834 ten 1847 ye kadar Finlândiya köylülerinden derlediği kahramanlık şarkılariyle «Kalevala» adlı destanı meydana getirmiştir. Daha başka eserleri ve bir lûgati vardır.

LŒRRACH* «lörrah ok.» Almanya'nın Baden ülkesinde, İsviçre hududu yakınında, dokuma endüstrisi olan, 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LŒVİ* «lövi ok.», Otto (doğ. 1873). Alman farmakolog (ecza bilgini). Dale ile birlikte 1936 Nobel tıp mükâfatını kazanmıştır.

LŒWE* «löve ok.», Johann Karl Gottfried (1796 - 1869). Alman bestekâr. Büyük sayıda kompozisyonları vardır. Baladlar», «Kudüs'ün Tahribi» ve «Uyuyan Yediler» gibi oratoryolar, operalar, uvertürler, korolar, senfoniler ve konsertolar bestelemiştir. Balad sanatı hakkında eser yazmış olanların ön safında gelir.

LŒWY* «levi ok.», Maurice (1833 - 1907). Fransız astronom. Viyana'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Güneşin ışıklı atmosferi hakkında dikkate değer eserlerin müellifidir.

LOFODEN ADALARI* (veya Lofoten) Norveç'in batı kıyısında Norveç'e ait bir takımada. Bütün adaların yüzölçümü 5.280 kilometre kare, nüfusu 40.000 dir. Morina ve ringa balıkları avcılığı geniş ölçüde yapılır. Dünyanın en tehlikeli akıntışı olmakla meşhur Maëlstrom, Lofoden adalarından ikisi arasındadır.

LOG. «Logaritma» kelimesinin kısası. bk. Logaritma. [Log.]

LOGAN* Amerika Birleşik Devletlerinden Utah'ta Cache kontluğunun merkezi olan 13.000 nüfuslu bir şehirdir.

LOGAN*, Sir William Edmund (1798-1875). Kanadalı jeoloji bilgini. «Kanada'nın Jeolojisi» adlı bir eseri vardır.

LOGAN DAĞI* Kanada'da Yukon ülkesinin güney batı köşesinde 6.050 metre yükseklikte bir dağdır. Kuzey Amerikasında yükseklikte ikinci gelir.

LOGANSPORT* Amerika Birleşik Devletlerinden İndiana'da Cass kontluğunun merkezi olan 21.000 nüfuslu bir şehirdir. Eel ve Wabash suları kavşağında ve demiryolu üstündedir.

LOGARİTMA Yun. i. Mat. Büyük çarpmaları, bölmeleri, kök veya kuvvet alışları yapabilmek için bulunmuş bir yol, ki biri aritmetik, öteki geometrik olmak üzere kurulan iki sayı dizisinden alınır. Bu iki diziden aritmetik olanın her sayısı karşılaştığı geometrik sayının logaritması olur. Meselâ:

1	10	100	200	. . .
0	1	2	3	. . .

dizilerinde 10 sayısının logaritması 1, 100 sayısının logaritması 2 dir. [Logarithme]

§ Logaritma tablosu: Logaritmaları gösteren cetvel. [Table des logarithmes]

LOGAU* «logav ok.», Friedrich von (1604 - 1655). Alman şair. «Salomon von Golaw» takma adı altında yazdığı iğneleme (kısa ve iğneleyici şiir) leriyle meşhurdur.

LOGİSTİK Yun. i. Fel. «İmsel mantık» teriminin anlamdaşı. bk. İmsel mantık.

LOGOFET Yun. i. Eskiden İstanbul Rum patrikhanesinin rahip olmıyan sivil bir memuru ki patrikhanenin hükümet nezdindeki işlerini takibederdi. [Logophète]

2 - Eskiden Ulah ve Moldav prenslerinin müşaviri ve mühürdarı. [Chancelier des anciens princes de Valachie et de Moldavie]

LOGOS Yun. i. Fel. «Deyi» kelimesinin anlamdaşı. bk. Deyi.

LOGRONO* «logronyo ok.» İspanya'da Logrono eyaletinin merkezi olan 74.600 nüfuslu, surlarla çevrili bir şehirdir. Ebro nehri üstündedir. Eski adı Lucronius'tu. Nehir üstünde 1138 yılından kalma 12 gözlü bir köprüsü vardır. Şarap ticareti ehemmiyetlidir. Çok mümbit olan Logrono eyaletinin nüfusu 228.000 dir.

LOĞ i. Yollarda, toprak damlarda yeri bastırmak veya tarlalarda toprakları ezmek için gezdirilen taş yivgi (rulo). [Rouleau de pierre à main]

Loğ

LOĞDUR i. Çekmek için loğa takılan ağaç. [Manche en bois du rouleau dit «loğ»]

LOĞLAMAK f. Yolda, toprak damda, tarlada loğ gezdirmek. [Passer sous le rouleau, rouler]

LOĞUSA i. Yeni çocuk doğurmuş olup üreme organları henüz eski halini almamış bulunan kadın. [Femme en couches]

LOĞUSALIK i. Loğusa olan kadının hali ve bu halin süresi. [État d'une femme en couches et la durée de cet état]

LOĞUSAOTU b. i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri koyu kahve renginde ve fena kokulu, tırmanıcı bir bitki. [Aristoloche]

Loğusaotu

LOHENGRİN* Şiiri de, musikisi de Richard Wagner'in olan üç perde ve dört tabloluk bir operadır. Birinci sınıf güzellikler ihtiva eden eşsiz bir eserdir (1850).

LOİE FULLER*, «loy fuller ok.», (1869 - 1928). Amerikalı dansöz. Gerek kendisinin ve gerek kendi yetiştirdiği dansözlerin, renkli projektörlerin altında dalgalanan elbiselerle yaptığı numaralar, bütün Avrupada büyük bir muvaffakıyet kazanmıştır. Ölümünden birkaç yıl evvel trupu ile İstanbula gelen sanatkâr, burada da büyük bir alâka ve takdir toplamıştı .

LOİRE* «luar ok.» Fransa'nın en uzun nehridir. Orta Fransa'nın Cévenne dağlarından çıkar, Atlantik okyanusu'na dökülür. Fransa'nın on bir departmanını sular. Uzunluğu 1.010 kilometredir. Başlıca kolları sağdan Nièvre, Maine, Erdre; soldan Allier, Cher, Indre, Vienne ve Sèvre Nantaise sularıdır.

LOİRE* Fransa'da 4.799 kilometre yüzölçümlü ve 631.591 nüfuslu bir departmandır. Ziraati düşüktür. Halkı, daha fazla, hayvan yetiştirir. Saint - Etienne kömür madenleri yüzünden endüstrisi ileridir.

LOİRE (HAUTE -)* «ôt luar ok.» Fransa'da 5.001 kilometre yüzölçümlü ve 228.076 nüfuslu bir departmandır. Başlıca servet kaynakları kereste, sığır yetiştirmedir. Tereyağı ve et ihraceder .

LOİRE INFÉRIEURE* «luar enferyör ok.» Fransa'da 6.980 kilometre kare yüzölçümlü ve 665.064 nüfuslu bir departmandır. Başlıca servet kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Üzüm, meyva, hububat, sığır, at, koyun yetiştirilir. Sahil kısmında tuzlaları vardır, balıkçılığı ileridir. Çeşitli birçok fabrikaları vardır.

LOİRET* «luare ok.» Fransa'da 6.812 kilometre kare yüzölçümlü ve 346.918 nüfuslu bir departmandır. Başlıca servet kaynağı tarımdır: Buğday, pancar, sebze ve meyva yetiştirilir. Başlıca endüstrisi yiyecek maddeleri üzerine olmakla beraber tuğla harmanları, eritme furunları, battaniye fabrikaları v. s. vardır.

LOİRE - ET - CHER* «luar e şer ok.» Fransa'da 6.422 kilometre kare yüzölçümlü ve 242.419 nüfuslu bir departmandır. Başlıca servet kaynağı çeşitli tarımdır: Hububat, bağ, meyva ağaçları, pancar v. s. koyun ve hindi yetiştirilir; arıcılık yapılır. Başlıca endüstrileri yiyecek maddeleri ve kimyevi maddeler imalâtı, çinicilik, dericilik v. s. dir. Geniş ölçüde çakmak taşı istihsal olunur.

LOİSELEUR* « luazlör ok. », Jules (1816 - 1900). Fransız mütefekkir. «Demir Maske», «Chevalier d'Assas Efsanesi», «Molière'in Hayatının Karanlık Noktaları» gibi eserlerle birçok tarihî meseleleri çözmiye uğraşmıştır .

LOISELEUR-DESLONGCHAMPS* «luazlör delonşan ok.», Jean (1774 - 1849). Fransız botanikçi. «Fransa'nın Genel Bitey (Mecmuai Nebatat) i» adlı güzel bir eseri varsa da bitirmiye muvaffak olamamıştır.

LOJA* İspanya güneyinde, Granada eyaletinde 20.000 nüfuslu bir şehirdir. Çuha, kâğıt ve deri endüstrisi vardır. Berberî'lerin son kalelerinden biriydi.

LOJA* (veya Loxa) Ekvador cumhuriyetinde Loja eyaletinin merkezi olan 19.000 nüfuslu bir şehirdir. Eyaletin nüfusu 200.000 dir.

LOJMAN Fr. i. Şehirlerden uzak işletmelerde işletme idaresi tarafından inşa et-

tirilerek memur veya işçilere parasız veya az bir kira karşılığında verilen mesken: Orman işletmelerinde lojmanlar vardır. [Logement destiné au personnel d'une exploitation]

LOKA s. Çapaçul. [Dandin]

LOKAL Fr. i. Aynı maksat ve gaye etrafında birleşenlerin buluşup toplandıkları yer, salon veya bina: Avcılar lokali. [Local]

LOKANTA İta. i. Para karşılığında yemek yenen büyük ahçı dükkânı. [Restaurant]

LOKANTACI i. ve s. Lokanta işleten: Aradığınız lokantacı ben değilim; lokantacı bir Rum. [Restaurateur, trice]

LOKAVT İng. i. Huk. İş verenlerin, işçileri yola getirmek için fabrikaları ve ticarethaneleri aynı zamanda kapamak hususunda işçilere karşı aralarında yaptıkları anlaşmadır ki bizde yasaktır. Bunun karşıtı grevdir. [Lock - out]

LOKE* Mit. İskandinavya mitolojisinde fenalık cini.

LOKEREN* Belçika'nın Doğu Flandres eyaletinde 23.000 nüfuslu bir şehirdir.

LOKMA Ar. i. [لقمة] Bir defada alınıp ağıza götürülen, bir defada yutulan yiyecek: İkinci lokmayı ağzıma götürürken telefon çaldı. Bu yemekten henüz iki lokma yedim. [Bouchée]

2 - Parça, az miktar: Şu fakire bir lokma ekmek verin. [Pièce, morceau]

3 - Kızgın yağ veya zeytin yağı içine kaşıkla dökülerek yuvarlak şekilde ve içi boş olarak pişen sulu ve mayalı hamur ki şeker şerbeti içine atılarak tatlılandırılır. Her biri bir lokma olacak büyüklüktedir. Çokluk, ölülerin ruhu için dağıtılır. [Sorte de pet de nonne, sorte de beignet soufflé et sucré]

4 - Bir nevi pamuklu lökün macunu. bk. Lökün. [Sorte de «lökün»]

§ Lokma dökmek: Lokma tatlısı yapmak. [Faire des beignets dits «lokma's»]

§ Lokma gözlü: Gözleri fırlak. [Qui a les yeux saillants]

§ Lokma lokma etmek: Parçalamak. [Mettre en pièces]

§ (Birinin) Lokmasını dökmek: Bir ölünün canı için lokma döküp dağıtmak. [Faire et distribuer des «lokma's» pour attirer la miséricorde de Dieu sur un défunt]

§ Saray lokması: Tatlısı içinde bir nevi sert lokma. [«Lokma» imbibé de sucre fondue]

LOKMACI i. ve s. Lokma yapan veya satan. [Qui fait, (ou) vend des «lokma's»]

LOKMAGÖZ s. bk. Lokma (lokma gözlü).

LOKMAN ÇELEBİ*, (ölm. 1601). Onaltıncı Asır sonlarında yaşamış tarihçilerimizdendir. Babası Seyyit Hüseyin'dir. Lokman Çelebi 1569 da, yani İkinci Selim zamanında şehnameci (devletin resmî tarihini yazan) olmuştur. Saray hocalığında da bulunmuştur. «Kıyafet-ül İnsaniye fi Şemail-ül-Osmaniye» adlı eseri, zamanına kadar geçmiş olan padişahların hallerini ve kıyafetlerini anlatır. İçinde, bahsettiği padişahların resimleri de bulunan bu eser, Topkapı Sarayı müzesindedir. Ayrıca Yavuz Selim ile Kanuni Süleyman zamanlarındaki olaylardan bahseden «Hünername», İkinci Selime dair «Selimşahname», Üçüncü Muradı anlatan «Şehinşahname» adlı eserleri, Konya Muharebesini anlatan «Zafername» adlı bir risalesi, rasat aletlerini anlatan başka bir risalesi ve bir hayli şiirleri de vardır.

LOKMAN HEKİM* Hekim (doktor) değil, hakîm (filozof) bir zat ise de halkımız nezdinde hekim diye şöhret bulmuştur. «Kuran» da adı geçmiştir. Davut Peygamberle çağdaş olduğu söylenir. Habeş ve köle olduğunu iddia edenler bulunmuşsa da Arap olması daha kuvvetlidir. Hicretten bin yıldan fazla bir zaman evvel Arabistan yarımadasının Amman cihetinde Lokman adlı bir filozofun geldiği, çoğu Ésope'unkilerin taklidi olan birtakım hayvan hikâyeleri yazdığı bilinmektedir. «Kuran» da adı geçenle bu filozofun aynı adam olması ihtimalden uzak değildir. Kısacası, Lokman Hekimin nerede ve ne zaman meydana çıktığı da, biyografisi de karanlıktır.

LOKMANRUHU b. i. bk. Eter.

LOKOMOBİL Fr. i. Tekerlekler üzerine kurulmuş, istenilen yere çekilir buhar makinesi. Lokomobil tarım ve endüstri işlerinde yararlıdır. Tarımda dövenleri, harman makinelerini v. s. yi hareket ettirir. Endüstride su, maden çıkarma işlerinde kullanılır. [Locomobile]

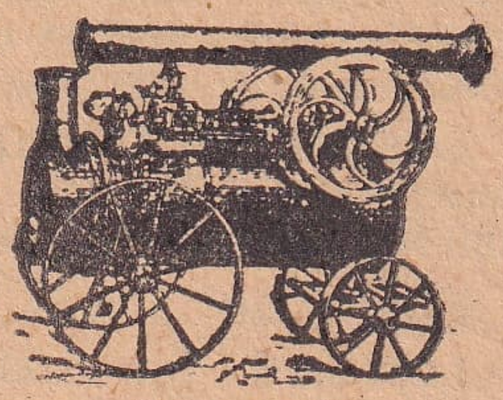
Lokomobil

LOKOMOTİF Fr. i. Demiryolu üstünde trenleri çeken tekerlekli, buhar veya elektrikle işliyen büyük makine. Çekme işinde buhar kuvvetinin kullanılmasını ilk düşünen İngiliz D. Robinson'dur (1759). İlk buharlı araba Fransız Cugnot tarafından

meydana getirilmiştir (1769). İcadettikleri buharlı arabaları ilk defa ray üstünde yürütenler İngiliz Trewithik ve Vivian'dır. İlk pratik lokomotifi yapan da Stephenson adındaki İngiliz makine mütehassısıdır (1781-1848). Bu İngiliz haklı olarak lokomotifin mucidi sayılır. O zamandanberi tedricî geliştirmelerle lokomotif bugünkü son ve modern halini bulmuştur.

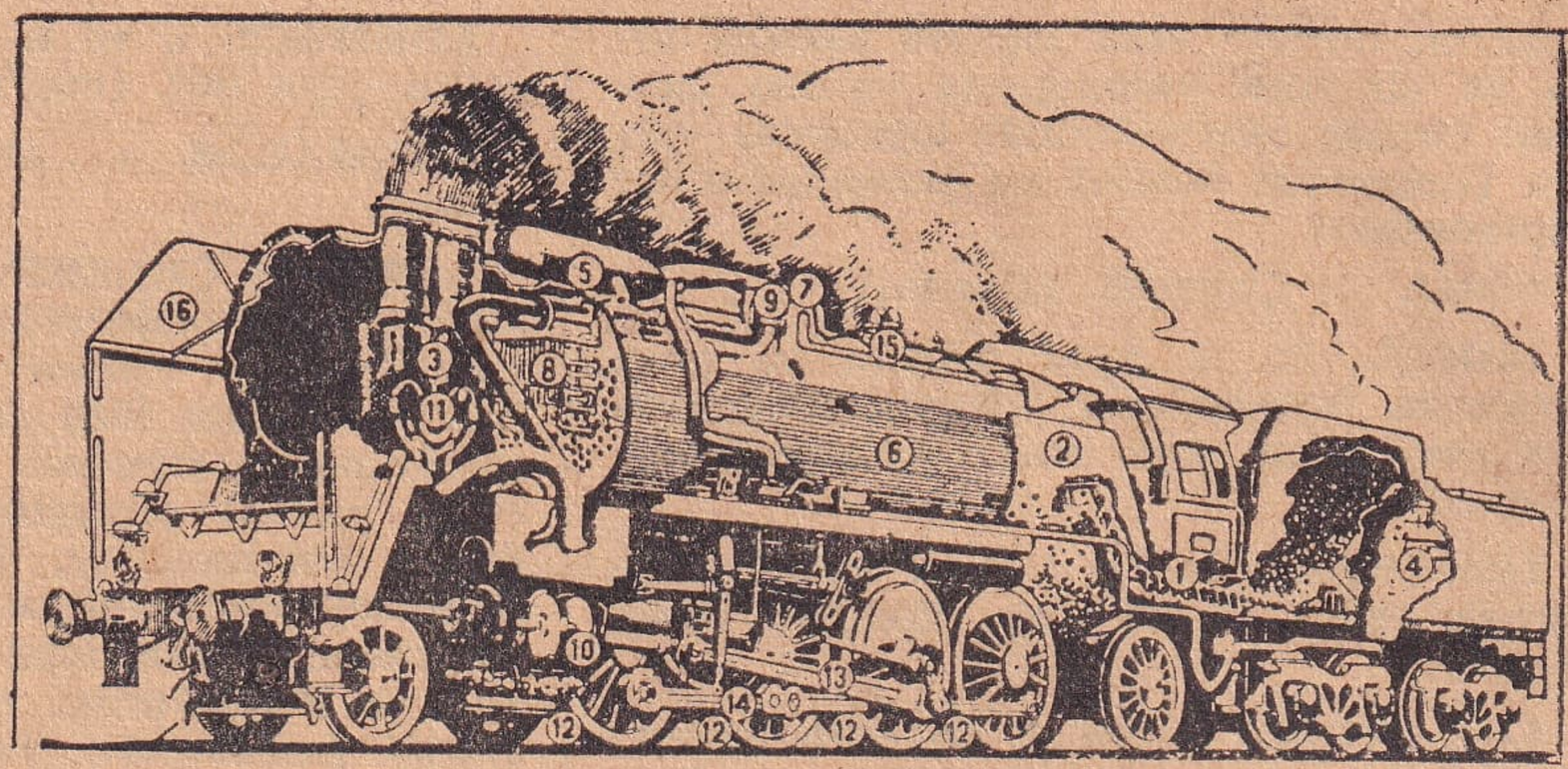

Lokomotif: 1. Kömür yükleme makinesi; 2. Ocak; 3. Çifte eşapman; 4. Su deposu; 5. Su ısıtıcı; 6. Kazan; 7. Buhar deposu; 8. Fazla ısıtıcı; 9. Nâzım; 10. Silindir; 11. Buhar egzosu; 12. Hareket ettirici tekerlek; 13. Hareket ettirici kol; 14. Birleştirici kol; 15. Emniyet süpapı; 16. Duman dağıtan levha

LOKUM i. Şekerli nişasta eriyiğini pişirip hafif ağdalaştırarak yapılan, küb şeklinde ve lokma büyüklüğünde kesilen şekerleme; lâtilokum: Türk lokumları bütün dünyada şöhret kazanmıştır. [Lokoum, rahat - lokoum]

§ Hacı lokumu: Şerbetle yenir kuru ve şekersiz lokum. [Lokoum sec et non sucré qu'on en mange en trempant dans le sirop simple]

§ Kuş lokumu: Yumurtalı ve tatlı bir nevi ince ve çay fincanı tabağı büyüklüğünde yuvarlak kurabiye. [Sorte de cake croquant]

LOLİÉE*, «lolye ok.», Frédéric (1856-1915). Fransız edip. «Bir İmparatoriçenin Hayatı», «La Comptesse de Castiglione» gibi İkinci İmparatorluk devrini hikâye eden eserler bırakmıştır.

LOLLAND* bk. Laaland.

LOLOLO i. kbk. Boş gürültü; korkutma kasdiyle söylenmiş mânasız ve gürültülü sözler: Bana da mı lololo? [Vain bruit; paroles futiles et tumultueuses prononcées pour effrayer]

LOMAS DE ZAMORA* Arjantin cumhuriyetinin Buenos - Aires eyaletinde 109.000 nüfuslu bir şehirdir.

LOMBAGO Lât. i. bk. Lûmbago.

LOMBAR İta. i. Gemilerde top namlısının dışarı uzanmasına yarıyan açıklık. [Sabord]

LOMBARD* «lonbar ok.», Lambert (1505 - 1566). Flâman ressam ve mimar. Liège'de doğmuş, orada ölmüştür. Roma sanatını Flandre'larda yayanlardandır. Birçok resimleri vardır. Lamprech Susterman, Suavius, Schwb adlariyle de tanınmıştır.

LOMBARDİ*, Alfonso (1497 - 1537). İtalyan heykeltıraş, «Meryem'in Ölümü», «İsa'nın Dirilmesi» gibi başlıca eserleri Bologne şehrindedir.

LOMBARDİA* [Lombardie] İtalya'nın kuzey kısmı. Nüfusu 5.836.000 olup şu dokuz eyaleti içine alır: Bergamo, Brescia, Como, Cremona, Mantua, Milano, Pavia, Sondrio ve Varese. Başlıca şehri Milano'dur. İleri bir tarım ülkesidir. Üzüm, pirinç, mısır, hububat istihsal olunur. Bilhassa ipekçiliği ve kumaş imalâtı ileridir.

LOMBARDİA - VENEDİK KIRALLIĞI* Avusturya İmparatorluğunun İtalyan halkı eyaletlerine, yani Lombardia ile Venedik bölgelerine 1815 ten 1866 ya kadar verilmiş olan addır. Başkenti Milano idi.

LOMBARD'LAR* (veya Longobardlar) Elbe ve Oder nehirleri arasına yerleşmiş ve Altıncı Asırda İtalyayı istilâ ederek kuvvetli bir devlet kurmuş olan cermen halk. Son kıralları 773 te Charlemagne'a mağlûbolmuştur.

LOMBARDO* Lombardia'lı mimarlar ve heykeltıraşlar yetiştirmiş bir aile. Bu sanatkârların hepsi Venedik'te çalışmış olup en meşhurları Miracoli'deki Santa - Maria kilisesini inşa etmiş olan Pietro Lombardo (1435 e doğru - 1515) dur.

LOMBART MUAMELESİ Hukuk ve ticaret terimi. Menkul kıymetlerin veya ticari malların rehine konulması karşısında sağlanan kısa vadeli bir nevi banka kredisi. [Prêt ou avance sur gages (lombard)]

LOMBOK* (veya Selaparan) Malezya takımadasından bir ada. Bali ve Sumbawa adaları arasındadır. Yüzölçümü 5.435 kilometre kare, nüfusu 701.000 dir. Halkı Malezya uruk (ırk) undan Müslümandır. Başkenti Mataram'dır. Pirinç yetiştirilir.

LOMBOZ (veya lûmboz) Gemilerde yuvarlak pencere. [Hublot]

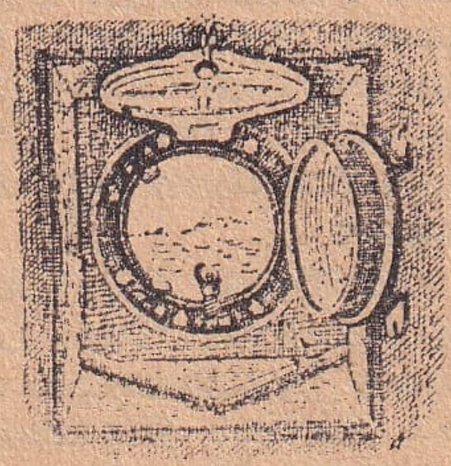
Lomboz

L O M B R O - SO *, Cesare (1835-1909). İtalyan kriminoloji âlimi. Cinayetlerin fail ve sebepleri hakkındaki teorileri bütün dünyada tepkiler yaratmıştır. Onun gözünde cani bir suçludan ziyade bir hastadır. Başlıca eserleri: «Dehâ ve Delilik», «Cani Adam», «Cani Kadın», «Cinayet, Sebepleri ve Devaları», «İtalya'da Pellagra», «Ölümden Sonra - Ne?» v. s. dir.

Lombroso

LOMÉ* Batı Afrikasında eski Alman sömürgesi T o g o'nun Fransız kısmında, Guinée körfezinde, 13.000 nüfuslu bir liman şehridir. 7 ağustos 1914 te İngilizler tarafından Almanlardan alınmıştı.

LOMÉNİE «lomeni ok.», Louis Léonard de (1815 - 1878). Fransız edip. 1871 de Fransız Akademisine girmiştir. «Meşhur Çağdaşlar Galerisi», «Beaumarchais ve Devri» gibi dikkate değer biyografileri vardır.

L O M İ*, Orazio (1653 - 1646). İtalyan ressam. Lâkabı Gentileschi'dir. Paris'te doğmuş, Londra'da ölmüştür. Roma'da birçok freskler bırakmıştır. Başlıca tabloları Louvre müzesinde bulunan «Mısırda İstirahat», Floransa müzesinde bulunan «Judith ve Holopherne» dir.

LOMJA* bk. Lomza.

LOMME* «lom ok.», Janin (Onbeşinci Asır başı). Heykeltıraş. 1416 da, Kıral Charles le Noble'in Pampelune katedralindeki mezarını yapmıştır.

LOMME* «lom ok.» Fransa'da Lille şehrine 5 kilometre mesafede, demiryolu üstünde, kimyevi maddeler endüstrisi olan 18.470 nüfuslu bir şehirdir.

LOMOND GÖLÜ* [Loch Lomond] İskoçya'nın en büyük ve en güzel gölü. Bununla beraber yüzölçümü 32 kilometre kareden ibarettir. Stirling ve Dumbarton kontluklarında yer alır.

LOMONOSOV*, Mihael Vasilyeviç (1711-1765). Rus edip, şair ve bilgin. Arkangel'li bir balıkçının oğludur. Kimya, fizik ve bilhassa mineraloji İlim ve fenne ait birçok eserleri olmakla beraber asıl şöhretini yapan, şiirleri ve «Rusya'nın Tarihi», «Rus Grameri» adlı eserleridir. Kendisine «Rus edebiyatının babası» lâkabı verilmiştir.

Lomonosov

LOM - PALANKA* Bulgaristan'da aynı adlı idari bölgenin merkezi olan 14.000 nüfuslu bir şehirdir. Lom suyunun Tuna'ya döküldüğü yerde ve Sofya'nın 126 kilometre kuzeyindedir.

LOMZA* (veya Lomja) Polonya'da Narew suyu üstünde 25.000 nüfuslu bir şehirdir. Hububat ticareti vardır. 1939 da Ruslar tarafından işgal edilmişti.

LONCA İta. i. Eskiden, aynı mevzuda çalışan esnafın kurduğu birliğe verilen ad: Arabacılar loncası. [(Naguère) Corporation]

§ Lonca ustası: Lonca başkanı. [(Naguère) Président d'une corporation]

LONDON* bk. Londra.

LONDON* Kanada'nın Ontario eyaletinde Middlesex kontluğunda, Thames nehri üstünde 78.000 nüfuslu bir şehirdir. Petrol tasfiyehaneleri, kereste ticareti vardır.

LONDON*, Jack (1876 - 1916). Amerikali romancı. San Francisco'da doğmuştur. California'nın hayvan çiftliklerinde, Klodnike'te altına hücumda birçok maceralar geçirmiştir. «Karların Kızı», «Ormanın Çağırışı», «Demir Ökçe», «Deniz Kurdu» gibi çok okunan macera romanları yazmıştır.

LONDONDERRY* «londonderri ok.» Kuzey İrlânda'sının Ulster eyaletinde Londonderry kontluğunun merkezi olan 47.800 nüfuslu bir şehirdir. Kontluğun nüfusu 95.000 dir. Kereste ve hububat istihsal edilir.

LONDRA* [Fr. Londres; İng. London] İngiltere'nin ve Büyük Britanya İmparatorluğunun başkenti, başlıca deniz ve hava limanı. Londra; Avrupanın en büyük ve en kalabalık şehri, ticaret bakımından da dünyanın başta gelen şehirlerinden biridir. Asıl Londra'nın yüzölçümü 1.813 kilometre kare, nüfusu 4.400.000 dir. Fakat 1918 de; yüzölçümü 305 kilometre kare tutarında olan Middlesex kontluğiyle Surrey, Kent, Essex, Hertford kontluklarının bir kısmı da şehrin sağlık, belediye ve polis hudutları içine alınarak Greater London (Daha Büyük Londra)

meydana getirilmiştir. Bu suretle Londra'nın bugünkü nüfusu sekiz buçuk milyon kadardır. Greater London, Taymis (Ta-

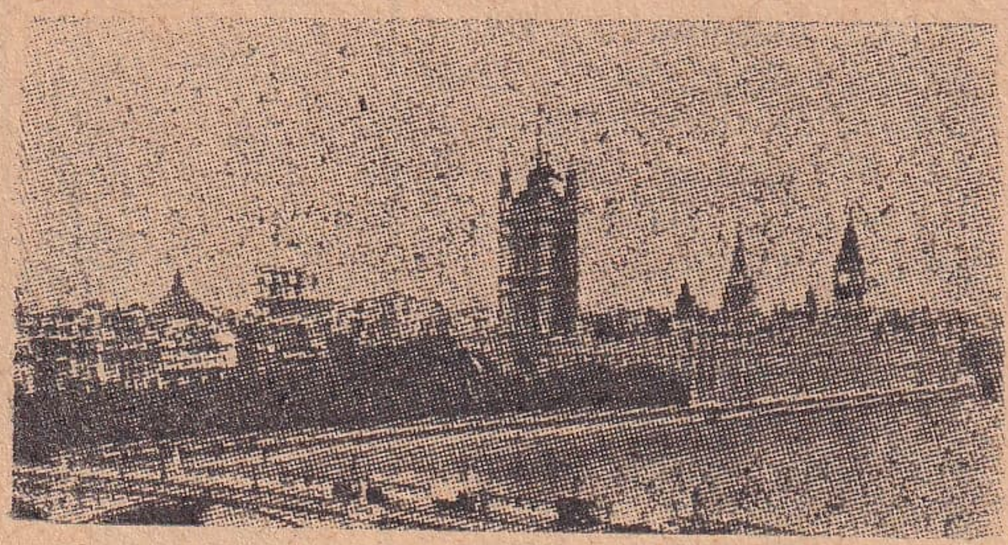

Londra'dan bir görünüş

mise - Thames) nehrinin iki yakasında ve nehrin ağzından 65 kilometre mesafededir. Londra'da Thames nehri üstünde tekerlekli vasıtalarla yayalara mahsus 12 köprü, 6 demiryolu köprüsü; nehir altında da tekerlekli vasıtalar için 5, elektrikli tren için 3 tünel vardır. Nehrin genişliği 17 metre ile 440 metre arasında değişir. Şehrin göbeğinde bulunan Siti (Cité-City), büyük bir iş ve ticaret merkezidir. Şehrin West End adı verilen batı ucunda; burjuva ve aristokratların mahalleleriyle Hyde Park ve Regent's Park adlı umumi bahçeler bulunmaktadır. Başta Whitechapel olmak üzere fakir mahalleler, şehrin doğusunda yer almaktadır. Şehirdeki endüstri, çok çeşitli ve faaldir. Şehrin başlıca binaları İngiltere Bankası; borsa; belediye konağı; şehrin en eski binası olan Londra kulesi; yeni adalet sarayı; Onyedinci ve Onsekizinci Asırlardan kalma Saint - Paul katedrali; Onikinci Asırdan kalma Westminster manastırı; parlâmento sarayı; Saint - James, Buckingham, Kensington ve Greenwich sarayları; ehemmiyetli müzeler (British Museum, London Museum, National Gallery, Tate Gallery, South Kensington); Grrenwich rasathanesi, üniversite, okullar, birçok resmî binalar, hayır müesseseleri, âbideler, kulüpler, oteller, tiyatrolar ve Alexandra Palace, Crystal Palace gibi büyük eğlence yerleri v. s. dir. Şehirde 1.500 den fazla da kilise vardır. Birçok doklarla teçhiz edilmiş olan Londra limanı, faaliyet bakımından rakîpsiz gibidir. Belediye başkanı (Lord Mayor) ile belediye üyeleri (aldermen) idaresinde olan Siti bütün eski imtiyazlarını muhafaza etmiştir. Şehrin ışık, temizlik ve su işleri Siti'nin kontrolündedir. Siti dışındaki Londra; yukarıda adları geçen beş kontluk da dahil olmak üzere ayrıca 18 i kuzeyde, 10 u güneyde 28 idari bölümlü «Londra Kontluğu» nu meydana getirir. Londra şehri 1940 da Alman hava kuvvetlerinin şiddetli hücumlarına mâruz kalmış ve kahramanca mukavemeti sonunda Alman hava kuvvetlerinin mağlûbiyetiyle neticelenen bu safha, İkinci Dünya Savaşı tarihine «Londra Hava Muharebesi» adiyle geçmiştir.

LONDRA ANTLAŞMALARI [Traités de Londres] Tar. Londra'da birkaç antlaşma imzalanmıştır: 1518 de Fransa kıralı Birinci François ile İngiltere kıralı Sekizinci Henry arasında imzalanan antlaşma gereğince İngiltere Fransa'dan aldığı şehirlerden üçünü para mukabilinde iade etmiş ve birkaç aylık olan Fransa veliahtı iki yaşındaki İngiliz prensesi Mary'ye nişanlanmıştı. 30 mayıs 1913 te Türkiye ile Balkan devletleri arasında imzalanan antlaşma gereğince Türkiye Girid'i Yunanistan'a bırakıyor ve Rumeli'de Enez-Midye hattının doğusuna çekiliyordu. İkinci Balkan Harbi, bu sefer Balkanlı müttefikler arasında hemen patladığından, bu antlaşma yerine getirilmemiştir. 28 nisan 1915 te İtilâfı Müselles (Fransa, İngiltere, Rusya) devletleriyle İtalya arasında gizli olarak imzalanan anlaşma sonunda İtalya, bâzı tâvizler karşılığında, Müttefikler safında harbe katılmıştı.

LONDRA BEYANNAMELERİ [Déclarations de Londres] Tar. Birincisi; deniz kuvvetlerine sahibolan bâzı devletlerin delegeleri tarafından 26 şubat 1909 da Londra'da, deniz harbi hukukuna aidolarak meydana getirilmiş beyannamedir ki devletlerin hiçbiri tarafından tasdik edilmediği için devletler hukuku bakımından bir mukavelename mahiyetini almamıştır. Bununla beraber bu beyannamede tespit edilen esaslar, bâzı devletler tarafından dahilî kanunlarla kabul ve tasdik edilmiştir: Meselâ bizim «Denizde Zapt ve Müsadere Kanunu» muz gibi. İkincisi; 5 eylûl 1914 te Londra'da yayımlanan beyannamedir ki bununla, İtilâfı Müselles (Fransa, İngiltere, Rusya) devletleri, Birinci Dünya Savaşında ayrı ayrı sulh yapmamayı ve harb sonunda, aralarında önceden anlaşmadan, ayrı ayrı sulh şartları koşmamayı taahhüdettiklerini açıklamışlardı.

LONDRA KONFERANSLARI* [Conférences de Londres] Tar. Londra'da muhtelif zamanlarda muhtelif siyasi konferanslar toplanmıştır: 1827 - 1882 de «Yunanistan meseleleri», 1830 da «Belçika meseleleri», 1863 te « Yunanistan meseleleri», 1867 de «Luxembourg meseleleri», 1870 te «Karadeniz ve Tuna'da seyrisefere ait Paris Antlaşmasının Tadili», 1883 te «Tuna'da seyrisefer meselesi». Birinci Dünya Savaşı sırasında ve ondan sonra Müttefikler, çeşitli meseleleri gö-

rüşmek üzere Londra'da birçok askerî, siyasi ve iktisadi konferanslar yapmışlardır. Bunlardan 1921 martında toplanan konferans, Sèvres Antlaşmasını tadil ve Versailles Antlaşmasının tatbiki ile alâkalıdır. Mayıs 1944 te toplanan milletlerarası bir konferans da İkinci Dünya Savaşından sonra hava seferlerinin başlaması konusiyle uğraşmıştır. Beş büyük devlet dış işleri bakanlarının İtalya ve Balkan meselelerini görüşmek üzere 1945 teki konferansları, Almanya'nın mukadderatını görüşmek üzere dört büyük devlet dış işleri bakanlarının 1947 deki konferansları neticesiz kalmıştır.

LONDRES* bk. Londra.

LONDRİNA Fr. i. Vaktiyle, Londra çuhalarını taklit suretiyle Fransa'da yapılıp Orta Doğuya sürülen kumaş. [Londrin]

L O N G*, George William de (1844 - 1881). Amerikalı seyyah ve kâşif. Jeannette adındaki gemisiyle Kuzey kutbuna meşhur seyahatini yaparken Siberya kıyılarında ölmüştür.

LONG*, Walter Hume, Viscount (1854-1924). İngiliz devlet adamı. 1915 te koalisyon, 1916 da Lloyd George kabinelerinde bulunmuş, mütarekeden sonra bahriye nazırı olmuş ve 1921 de çekilmiştir.

LONG BEACH* «long biç ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden California'nın Los Angeles kontluğunda ve Los Angeles şehrinin 32 kilometre güneyinde 164.000 nüfuslu bir liman şehridir. Meyva ve mamulleri ticareti vardır.

LONG BRANCH* «long branç ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden New Jersey'in Nassau kontluğunda, New York şehrinin 51 kilometre güneyinde ve Atlântik kıyısında, havasının güzelliği ve sağlamlığiyle meşhur 25.000 nüfuslu bir şehirdir.

LONGCHAMP* «lonşan ok.» Paris civarında, Boulogne ormanının güney batısında, 1857 denberi at yarışları yapılan düz bir sahadır ki dünyanın en meşhur koşu yerlerinden biridir.

LONG EATON* «long itın ok.» İngiltere'nin Derby kontluğunda, demiryolu vagonları imal edilen, 30.000 nüfuslu bir şehirdir.

LONGEPİERRE* «lonjpiyer ok», Baron de (1659 - 1721). Fransız dram şairi. En iyi trajedisi «Médée» dir.

LONGET* «lonje ok.», François Achille (1811 - 1871). Fransız fizyoloji bilgini. Sinirsel sistem (cümlei asabiye) üzerine mükemmel eserleri vardır.

LONGFELLOW* «longfelo ok.», Henry Wadsworth (1807 - 1882). Amerikalı şair. Portland'da doğmuştur. Avrupada tahsil ettikten sonra Harward Üniversitesi modern diller profesörü olmuştur. Tercümeleri, denemeleri, lirik ve hikâye tarzında şiirleri vardır ki bunların en güzelleri «Köy Demircisi», «Hiawatha'nın Şarkısı», «Evangeline», «Deniz Kıyısı», «Ateş Başı» dır. Şiirleri, her şairin yazabileceği şiirler olmakla beraber Avrupa kültürünü Amerika edebiyatına sokmak bakımından ehemmiyetli ve değerlidir.

Longfellow

LONGFORD* (İrlânda dilinde: Longphuirt) Müstakil İrlanda (Eire) nın Leinster eyaletinde 47.700 nüfuslu bir kontluktur. Merkezi aynı adı taşıyan ufak bir kasabadır.

LONGHENA*, Baldassare (1598-1682). İtalyan mimar. Venedik'te doğmuş, orada ölmüştür. Bâzı kiliselerle sarayların mimarıdır.

LONGHİ*, (1702 - 1785). İtalyan ressam. Venedik'lidir. Asıl adı Pietro Falca'dır. Onsekizinci Asır Venedik hayatına ait dikkate değer tablolar bırakmıştır.

§ Oğlu Alessandro (1733 - 1813) da ressamdı. Birçok portreler yapmıştır.

LONGİNUS*, Dionysius Cassius (213-273). Yunan filozofu. Palmyra kıraliçesi Zenobia'nın müşaviri olmuş ve onu Romalılara karşı mukavemete teşvik etmiştir. Palmyra Romalıların eline geçince galipler tarafından öldürülmüştür.

LONG ISLAND* «long aylent ok.» New York şehrinden aynı adlı koy ile ayrılan bir adadır. Uzunluğu 179 kilometre, genişliği ise 19 ile 37 kilometre arasındadır. Yüzölçümü 4.356 kilometre kare, nüfusu 4.300.000 dir. Bölündüğü dört kontluktan ikisi New York şehrinin bir kısmını teşkil eder.

L O N G N O N* «lonno ok.», Auguste (1844 - 1911). Fransız tarih bilgini. Eski Fransa'ya ait değerli eserleri vardır.

LONGOBARD'LAR* bk. Lombard'lar.

LONGPHUİRT* bk. Longford.

L O N G T O N* İngiltere'nin Stafford kontluğunda 38.000 nüfuslu bir şehirdir. Porselen endüstrisi çok ileridir.

LONGUERUE* «longrü ok.», Louis Dufour de (1652 - 1733). Fransız tarihçi. Başlıca eseri «Eski ve Yeni Fransa'nın Tarihî Anlatılışı» dır.

LONGUEVİLLE* «longvil ok.» Duchesse de (1619-1679). Büyük Condé'nin kızkardeşi olan bir Fransız kadın. Mazarin'in düşmanı olduğu için parlâmento ile pazarlığa girişmek ve Condé'yi Mazarin taraftarlığından kendi saflarına çekmek suretiyle, Fronde adı verilen iç harblerden birincisinin ruhu olmuştur. İkinci Fronde sırasında Normandie'yi ayaklandırmıya muvaffak olamamış, fakat Turenne'i İspanya ile pazarlığa girişmiye razı etmiştir. Güzel ve kibar bir kadındı. Uzun zaman La Rochefoucauld'un metresi olmuştur. Mazarin'in zaferinden sonra siyasetten çekilmiştir.

Longueville

LONGUS* Üçüncü veya Dördüncü Asırda yaşadığı sanılan Lesbos (Midilli) lu Yunanlı romancı. «Daphnis ve Chlœ» adlı romaniyle meşhurdur.

LONGVİEW* «longviyu ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Washington'un Cowlitz kontluğunda 14.800 nüfuslu bir şehirdir. Kereste, kâğıt endüstrisi vardır.

LONGWOOD* Napoléon'un 1815 ten 1821 e kadar Saint Helena adasında ikamet ettiği yerin adıdır. Bu yer, adanın doğu kısmındadır.

LONGWY* «lonvi ok.» Fransa'nın Meurthe -et- Moselle departmanında, demiryolu üstünde, 12.150 nüfuslu bir şehirdir. Birinci Dünya Savaşında Alman veliahtı komutasındaki ordunun Fransa'ya girdiği noktalardan biridir.

LONS - LE - SAUNİER* «lons - lö - sonye ok.» Fransa'da Jura departmanının merkezi olan 15.568 nüfuslu bir şehirdir. Vallière suyu ve demiryolu üstünde olup Paris'e 442 kilometre mesafededir. Şarap, tuz, peynir istihsal olunur.

LOOMİS* «lumis ok.», Charles Battell (1861 - 1911). Amerikalı edip. «Dört Direkli Kedi Gemisi», «Şen Amerikalılar», «Bir İngiliz Banyosunda Bir Yıkanma», «Küçük Maud ve Annesi» gibi tutulmuş eserler yazmıştır.

LOON* «lun ok.» Filipin (Phillippines) lerden Bohol adasında 18.000 nüfuslu bir şehirdir.

LOOS* Fransa'da Lille şehrinden 4 kilometre mesafede, demiryolu üstünde, kimyevi maddeler endüstrisi olan 14.678 nüfuslu bir şehirdir.

LOP e. Yumuşak bir şeyin düşerken çıkardığı sesi taklideder: Elimdeki hamur lop diye düşüverdi. [Partic. Imite le bruit d'une chose molle qui tombe]

§ Lop lop kopmak: Parça parça kopacak derecede çürümüş olmak: Bu et lop lop kopuyor. [Être putrefié, e]

LOP s. Yumuşak, yuvarlakça ve irice: Lop et. [Mou (molle), assez rond (ronde) et assez gros (grosse)]

2 - i. Anat. Bir organın azçok, yuvarlakça veya birbirinden ayrılmış parçalarından her biri: Akciğer lopları. eskt. Fus. [Lobe]

§ Lop incir: İri ve yumuşak bir cins incir. [Sorte de figue ronde et grosse]

§ Lop yumurta: Suda kaynatılarak içi katılaştırılmış yumurta. [Oeuf dur]

LOPÇUK i. Anat. Küçük lop: Karaciğer lopçukları. eskt. Fuseys. [Lobule]

LOPE DE RUEDA*, (1500 - 1565). İspanyol tiyatro muharriri. Seville'de doğmuş, orada ölmüştür. İspanyol millî tiyatro edebiyatının hakikî kurucusu sayılır.

LOPE DE VEGA CARPİO* «karpiyo ok.», (1562 - 1635). İspanyol şair ve tiyatro muharriri. Madrid'de doğmuş, orada ölmüştür. 2.000 den fazla şiir ve tiyatro kitabı varsa da bunlardan ancak 440 kadarı basılmıştır. Temel karakterini yaratmak bakımından İspanyol tiyatrosuna onun kadar hiç kimse müessir olamamıştır.

Lope de Vega

LOPEZ*, Alonzo (Onaltıncı Asır sonu) İspanyol şairi. Onaltıncı Asrın ikinci yarısında dünyaya gelmiştir. Aristote'un teorilerini yorumlıyan ve Lope de Vega'nın getirdiği yeniliklere hücum eden «Philosophia Antigua Pœtica» adlı eserin müellifidir. «El Pelayo» adlı bir şiir kitabı da vardır.

LOPEZ*, Francisco Solano (1827 - 1870). Paraguaylı asker ve devlet adamı. On yıl cumhurbaşkanlığı etmiştir. Arjantin ve Brezilya'ya karşı şiddetle mücadele etmiştir. Sonradan karısı olan İrlandalı ve Lynch adlı maceraperest kadının teşvikiyle yaptığı zulüm ve işkenceler yüzünden nihayet başkentten memleket içine sürülmüş, bir Brezilya müfrezesinin eline düşerek büyük oğliyle birlikte öldürülmüştür.

LOPEZ BURNU* Afrika'nın batısında, Fransız Kongosu kıyısında bir burun.

LOPEZ DOMİNGUEZ* «domingez ok.», Jose (1820 - 1911). İspanyol general ve

devlet adamı. 1868 de ihtilâle iştirak etmiş, geçici hükümetin genel sekreteri olmuştur. Onüçüncü Alphonse zamanında meclise girmiş, birkaç defa bakan, 1906 da da başbakan olmuştur.

LOP LOP b. zf. İri parçalar halinde (yemek veya yutmak bahsinde): Etleri lop lop yuttu. [En gros morceaux]

LOPPADAK zf. Birdenbire, ansızın, lop diye: Et loppadak yere düştü. [Brusquement]

2 - Birdenbire ve kabaca: Koca parçayı loppadak ağzına soktu. [Brusquement et grossièrement]

LOPUR LOPUR b. zf. Acele ve telâşla (yemek veya yutmak bahsinde): İki kilo üzümü lopur lopur yeyiverdi. [Avec empressement, à la hâte (manger)]

LOR i. Yağı alınmamış keçi sütünden yapılan bir çeşit taze, yumuşak ve tuzsuz peynir. [Fromage de chèvre]

LORAİN* «loreyn ok.» Amerika Birleşik Devletlerinde Ohio'nun Lorain kontluğunda, Erie gölü kenarında, Black suyu ağzında 50.000 nüfuslu bir şehirdir.

L O R C A* «lorka ok.» İspanya'nın Murcia eyaletinde, Akdeniz kıyısına 30 kilometre mesafede 71.000 nüfuslu bir şehirdir. Arapların istilâsından önce kurulmuş olup Araplar zamanında müstahkem bir şehirdi. Şarap ve zeytin yağı ticareti vardır.

LORD İng. i. İngiltere'de babadan oğula veya ilk erkek mirasçıya geçen yahut kıral tarafından bağışlanan soyluluk (asalet) unvanı. [Lord]

2 - İngiltere'de yüksek meclis (Lordlar Kamarası) in üyesi. [Lord]

3 - İngiltere'de bâzı yüksek siyasi âmirlere, hâkimlere, Londra, Edimburgh ve Dublin belediye başkanlarına da memuriyetlerinin devamı müddetince, bir nezaket eseri olarak lord denir. [Lord]

4 - (Halk dilinde) mec. Çok zengin kimse: Ya lord, ya mort. [Richard, e]

§ Lord gibi: Bolluk ve refah içinde: Parayı nereden buluyor bilmem ama lord gibi yaşıyor. [Dans l'aisance]

§ Lordlar Kamarası: İngiliz Parlâmentosunun yüksek meclisi ki senato makamındadır. [Chambre des lords]

LORD*, John (1810 - 1894). Amerikalı tarihçi. Başlıca eserleri: «Modern Tarih», «Eski Romalılar Dünyası», «Eski Devletler ve İmparatorluklar», «Eski Tarih», «Tarihin İşaret Işıkları» dır.

LORENTZ*, Hendrick Antoon (1853 - 1928). Holândalı meşhur fizikçi. Arnheim'de doğmuş, Harlem'de ölmüştür. Elektrodinamik'e ait araştırmaları kendisine ve talebesi Zeeman'a 1902 Nobel fizik mükâfatını kazandırmıştır. Einstein'ın da hocasıdır. Fizik üzerine eserleri olmakla beraber muhtelif fennî mecmualara da birçok makaleler yazmıştır.

LORENZETTİ*, Pietro (1280 e doğru - 1348). İtalyan ressam. Siena'da doğmuş, orada ölmüştür. Birçok dinî fresk ve tablolar bırakmıştır. Bunlardan bilhassa Pisa'daki «Çöl Rahiplerinin Hayatı» adlı muazzam freski meşhurdur.

§ Kardeşi Ambrogio (1265 e doğru - 1348) da ressamdı. Birçok «Meryem Ana» tasvirleri ve bâzı freskler bırakmıştır.

LORENZO Dİ CREDİ*, «kredi ok.» (1454 e doğru - 1537). Floransa'da doğmuş, orada ölmüştür. Dinî bâzı güzel tablolar bırakmıştır.

LORENZO Dİ MEDİCİ* bk. Medici.

LORENZO - MARQUES* bk. Lourenço - Marques.

LORENZO MONACO* «monako ok.» (doğ. 1370 _ ölm ?). İtalyan ressam. Siena'da doğmuştur. 52 yaşında iken Floransa'da bulunduğu ve orada çalıştığı biliniyor. Eserlerinin ve bilhassa minyatürlerinin dekoratif çizgileri bakımından meşhurdur.

LORİ Fr. i. Parlak renkli bir papağan cinsi. [Lori (perroquet)]

LORİA*, Roger de (1250 - 1305). Meşhur İtalyan amirali. İtalya'da doğmuş, İspanya'da ölmüştür. Napoli'de Fransızlara karşı muvaffakıyetle savaşmış ve 1282 de Charles d'Anjou'nun donanmasını yakmıştır.

LORİCA* «lorika ok.» Colombia cumhuriyetinin Bolivar departmanında, Sinu suyu üstünde, Darien körfezi yakınında 11.000 nüfuslu bir şehirdir.

LORİENT* «loryan ok.» Fransa'nın Morbihan departmanında Lorient arondismanının merkezi olan 40.809 nüfuslu bir şehirdir. Scorff nehri ağzındadır ve Fransa'nın beşinci harb limanıdır. Gemi tezgâhları, konserve fabrikaları vardır. İkinci Dünya Savaşında Müttefiklerin şiddetli bombardımanına mâruz kalan şehrin dörtte üçü harabolmuş, nüfusu 1946 da 11.838 e düşmüştür. Arondisman'ın nüfusu 208.700 dür.

LORİMER*, George Horace (doğ. 1868). Amerikalı editör ve müellif. Üniversite tahsilinden sonra gazeteciliğe başlamış ve 1899 da «Saturday Evening Post» adlı haftalık derginin sahibi olmuş, bu derginin şöhret ve tirajını geniş ölçüde arttırmıştır. Birçok mizahi kitapları arasında bilhassa «Kendi Kendine Yetişmiş Bir Ta-

cirden Oğluna Mektuplar» ı meşhurdur.

LORİS - MELİKON*, Mihail Taryeloviç, kont (1825 - 1888). Rus generali ve devlet adamı. Tiflis'te doğmuş, Nice'te ölmüştür. Türklere karşı gösterdiği yararlık üzerine 1879 da Harkof valisi, daha sonra da İkinci Aleksandr zamanında içişleri bakanı olmuştur. Çarın öldürülmesini önliyemediği için çekilmiştir.

LORRAİN* «loren ok.», Claude Gelée (1600 - 1682). Fransız ressam. Le Lorrain diye tanılır. Fransa'da doğmuş, Roma'da ölmüştür. Hayatının büyük bir kısmını Roma'da geçirmiş ve orada Poussin'in samimî bir dostu olmuştur. Peyzaj sanatının üstatlarındandır. Bilhassa güneş ve deniz ressamıdır. Başlıca eserleri «Köy Yortusu», «Değirmen», «Sabah», «Şafak» v. s. dir. Empresyonizmin öncülerindendir.

Cl. Lorrain

LORRAİN*, Jean (1855 - 1906). Fransız edip. Asıl adı Paul Duval'dır. «M. de Phoca», «Philibert Hanedanı» gibi eserleri büyük alâka toplamıştır.

LORRAİNE* (Alm. Lothringen) Fransa'nın kuzey doğusunda eski bir eyaletin adıdır. Lorraine önce Charlemagne İmparatorluğunun bir parçası idi. 843 te Verdun Antlaşmasiyle Birinci Lothaire'e geçti ve onun ölümünden sonra ikinci oğlu İkinci Lothaire tarafından kırallık haline getirildi, Onuncu Asırda dükalık, daha sonra Fransa'nın Meurthe - et - Moselle, Meuse ve Vosges departmanlarını toplıyan bir eyaleti oldu. Güney kısmına «Yukarı Lorraine», kuzey kısmına «Aşağı Lorraine» adı verilen Lorraine 1871 de Almanların eline geçti ve Birinci Dünya Savaşına kadar Almanya'nın Elsass - Lothringen eyaletinin üç bölgesinden birini teşkil etti. Birinci Dünya Savaşından sonra tekrar Fransa'ya bağlanan Lorraine'in son durumu hakkında bk. Alsace.

LORRAİNE HANEDANI Tar. Ortaçağda Lorraine'i elinde tutan ailenin adıdır. Vaktiyle Avusturya'da hüküm süren hanedan bu aileye mensuptu.

LORTA i. Ayakkabı kalıbının çapı: Baş lorta, orta lorta, aşağı lorta. [Mesure de la forme de botte, de bottine]

LOS ADALARI* [Los Islands] Afrika'nın batısında, İngiltere'nin Sierra Leona sömürgesine ait Factory, Tamara ve Ruma adlı volkanik adalar grupu.

LOS ANDES* Arjantin'in kuzey batısında 56.980 kilometre kare yüzölçümlü bir bölgedir. 1899 da Arjantin'e ilhak edilmiştir. Merkezi San Antonio de Los Cobres'dir. Bakır ve boraks istihsal olunur.

LOS ANDES* (veya Santa Rosa de Los Andes) Şili'de Valparaiso şehrinin 103 kilometre kuzey doğusunda 12.000 nüfuslu bir şehirdir.

LOS ANGELES* «los anceles ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden California'da Los Angeles kontluğunun merkezi olan 1.500.000 nüfuslu bir şehirdir. Tayyare, demiryolu ve gemi sefer hatlarının son istasyonudur. 4.000 metre uzunluğunda bir dalgakıran arkasında suni bir limanı olup çeşitli ve faal endüstrisi vardır. Hollywood adlı semti Amerika sinema endüstrisinin merkezidir. Kışın pek yumuşak olan iklimi fevkalâdedir. Bu itibarla şehir, bir turizm merkezidir. Etrafında limon bahçeleri ve birçok petrol kuyuları vardır. San Francisco'nun 760 kilometre güney doğusunda bulunan şehir vaktiyle Meksika California'sının başkentiydi. 1846 da Amerika Birleşik Devletleri tarafından alındı.

LOS ANGELES* Şili'de La Laja departmanının merkezi olan 17.000 nüfuslu bir şehirdir.

LOS RİOS* Ekvador'un 5.947 kilometre yüzölçümlü ve 150.830 nüfuslu bir eyaletidir. Başkenti Babahoyo şehridir.

LOSSİNG*, Benson John (1813 - 1891). Amerikalı tarihçi. İhtilâle, iç harbine, 1812 harbine ait kitaplardan başka okullar için birçok tarih kitaplariyle Amerika Birleşik Devletlerinin büyük bir tarihini ve New York tarihini yazmıştır.

LOSTARYA* İta. i. Yemek de veren küçük otel (Artık kullanılmamaktadır). [Petite auberge]

LOSTRA İta. i. Kundura boyacılığı. [Cirage des chaussures, métier de cireur]

LOSTRACI İta. i. Kundura boyacısı. [Cireur]

LOSTROMO İta. i. Ticaret gemilerinde tayfaların başı. [Chef d'équipage (dans les navires de commerce)]

LOSYON Fr. i. Vücudun bir kısmını temizlemek üzere kullanılan alkollü veya kolonyalı su. [Lotion]

LOŞ s. Yeter derecede aydınlık olmıyan, karanlıkça: Loş bir oda. [Légèrement obscur, e]

2 - mec. Ağır, tembel: Loş adam. [Lent, e; paresseux, euse]

LOŞLUK i. Yeter derecede aydınlık olmayış, karanlıkça oluş. [Légère obscurité]

LOT* Fransa'da 5.226 kilometre kare yüzölçümlü, 162.572 nüfuslu bir depart-

mandır. Merkezi Cahors şehridir. İki büyük bölgeye ayrılır: Ormanlar ve fundalıklarla kaplı Ségala yaylası ile tamamiyle kalker Causse yaylaları. Başlıca servet kaynağı tarım olmakla beraber toprağı çokluk fakir veya susuzdur. Dordogne ve Lot suları derin vadiler içinde akar. Tütün, ceviz ve kestane ağaçlariyle koyun, keçi ve kaz yetiştirilir. Endüstrisi zayıftır.

LOT* «lo ok.», Ferdinand (doğ. 1866). Fransız tarihçi. «Cermen İstilâları», «Son Carolingien'ler» gibi Ortaçağa ait eserleri vardır.

LOTA* Şili'nin La Concepcion eyaletinde, kömür madenleri olan 31.500 nüfuslu bir şehirdir.

LOTARYA İta. i. Bir talih oyunu. Bir torbanın içinde 1 den 99 a kadar numaralı kâğıtlar bulunur. Müşteri, muayyen bir para karşılığında bir kâğıda muayyen sayıda olmak üzere istediği numaraları yazar ve torbadan bir kâğıt çeker. Torbadan çektiği numara yazdığı numaralardan birine uyarsa lotaryacı kendisine istakoz, balık yumurtası v. s. gibi muayyen bir hediye verir. Lotarya bütün kumarlar gibi yasak olmakla beraber gezgin lotaryacılar bâzı içkili yerlerde kaçak olarak çalışırlar. [Espèce de jeu de hasard, loterie]

LOTARYACI i. Lotarya oynatan adam. [Celui qui fait jouer le jeu de hasard dit «lotarya»]

LOT - ET - GARONNE* «lot-e-garon ok.» Fransa'da 5.385 kilometre kare yüzölçümlü, 265.449 nüfuslu bir departmandır. Merkezi Agen şehridir. Departman umumiyetle pek yüksek olmıyan tepelerle kalker yaylalardan meydana gelmiştir. Servet kaynağı hemen tamamiyle tarımdır. Çok zengin olan sebzeciliği ve meyvacılığı Lot ve Garonne suları vadilerinde toplanmıştır. Departmanda ayrıca tütün ve üzüm yetiştirilir. Şarapları meşhurdur.

LOTHAİRE*, «loter ok.» (941 - 986). Fransa kıralı. Dördüncü Louis'nin oğludur. 954 te kıral olmuştur. Reşit oluncıya kadar önce annesinin, sonra amcasının vesayeti altında kırallık etmiştir. İkinci ve Üçüncü Otto'lara karşı savaşmıştır. Beşinci Louis'nin babasıdır.

LOTHAİRE I*, «birinci loter ok.» (795 - 855). Batı imparatoru. İmparatorluğu 817 de üç oğluna taksim etmiş olan imparator Sofu Louis'nin büyük oğludur. Babasının ölümünde imparator olunca kardeşlerinin hisselerini de gaspe kalkışmış, fakat birlik olan kardeşleri tarafından 841 de mağlûbedilmiş, 843 te onlarla imzaladığı Verdun Antlaşması gereğince İtalya'yı, Rhine ve Rhône vadilerinde bir kısım araziyi almakla ve imparator unvanını muhafaza etmekle yetinmek zorunda kalmıştır. Ölümünden birkaç gün evvel mülkünü üç oğluna taksim ederek bir manastıra çekilmiştir.

LOTHAİRE II*, «ikinci loter ok.» (825 - 869). Lorraine kıralı. Birinci Lothaire'in oğludur. 855 te kıral olmuştur. Meşru karısını kovarak metresiyle evlenmek istediği için papa tarafından aforozla tehdidedilmiş, affını istemek üzere Roma'ya gitmek zorunda kalmıştır. Roma'dan dönerken ölmüştür.

LOTHAİRE III*, «üçüncü loter ok.» (1060 - 1137). Batı imparatoru. Asıl 1106 da Sachsen dükası iken 1125 te Almanya kırallığına seçilmiş, 1133 te de Papa İkinci Innocent tarafından Roma'da Batı imparatoru ilân edilmiştir.

LOTHARİNGİE* «lotarenji ok.» Lorraine'in ilk adıdır. bk. Lorraine.

LOTHİAN'LAR* «lothyan'lar ok.» İskoçya'nın, bugün Haddington (Doğu Lothian), Linlithgow (Batı Lothian) ve Edimburgh (Orta Lothian) kontluklarına ayrılmış bir bölgesidir. Lothian'lar Forth nehrinin güneyinde yer alırlar.

LOTHİAN* «lothyan ok.», count of (1605 - 1675). İskoçyalı politikacı. İngiltere ihtilâlinin başlıca simalarından biridir. Önce kıralcı iken sonradan parlâmento dâvasını benimsemiştir.

LOTHNER* bk. Lochner.

LOTİ*, Pierre (1850 - 1923). Fransız bahriye subayı ve romancı. Asıl adı Julien Viaud'dur. Rochfort'da doğmuş, Hendaye'de ölmüştür. Fransız harb gemileriyle hemen bütün denizleri dolaşmış, dünyanın birçok memleketlerine gitmiştir. 1876, 1890, 1903, 1910 da İstanbula da gelmiştir. Üçüncü gelişinde iki yıl kalmıştır. O zaman Claude Farrère onun maiyetinde bir subaydı. Loti bir Türk dostuydu. Bilhassa Balkan Harbinde Fransa'da yazdığı makale ve eserlerle Türkleri tuttu, haklarını hararetle müdafaa etti. Ağustos - eylûl 1913 te beşinci defa İstanbula gelişinde kadirbilir Türk milleti tarafından hararetli gösterilerle karşılandı. Gene bu kadirbilirliğin bir nişanesi olarak İstanbul caddelerinden biri «Pierre Loti Caddesi» adını taşımaktadır. Loti'nin ilk romanı «Aziyadé (Azade) : İngiliz Bahriyesine Men-

P. Loti

sup Bir Teğmenin Not ve Mektuplarının İcmali» dir. Esrarlı bir hava ve derin bir İstanbul sevgisi taşıyan bu romandaki İngiliz teğmen, hakikatte Azade adlı bir Çerkes kıziyle bir aşk macerası geçirmiş olan Loti'den başkası değildir. Zaten onun hemen bütün romanları, kendi hayatının başka şahsiyetlere mal edilmiş birer hikâyesidir. Romancının diğer eserlerinden başlıcaları: «Bir Sipahinin Romanı», «Loti'nin Evlenmesi», «Kardeşim Yves», birçoklarınca şaheseri sayılan «İslânda Balıkçısı», «Madam Krizantem», «Ramuntcho» «İngilizsiz Hindistan», İstanbulla alâkalı «Şadolmamış Kızlar», Balkan Harbinde Türkleri müdafaa ve Balkanlılara hücum eden «Can Çekişen Türkiye», gene Türkiyeyi müdafaa eden «Sevgili Fransamızın Doğuda Ölümü», İstanbulda son iki ikametiyle alâkalı «Doğunun Son Hayalleri» dir. Romancı 1891 de Fransız Akademisine üye seçilmiştir.

LOTOS Yun. i. bk. Lotüs.

L O T T İ*, Antonio (1667 ye doğru - 1740). İtalyan bestekâr. Almanya'da doğmuş, Venedik'te ölmüştür. Bilhassa dinî musikide şöhret sahibi olmuştur. «Theophane» gibi operaları da vardır.

LOTTO*, Lorenzo (1480 - 1560). İtalyan ressam. Venediklidir. «Kocasını Aldatan Kadın», «Saint Catherine'in Evlenmesi» gibi değerli eserlerinden başka dinî tabloları ve freskleri vardır. «Delikanlı», «Febo de Brescia», «Laura de Pola» gibi portreleri hayranlık yaratan bir görüş isabetinin mahsulüdürler.

LOTÜS Yun. i. Bot. Mısır'ın bir cins beyaz nilüferi. Nil nilüferi de denilir. İspartalılar, Trualılar, Sicilyalılar, Mısırlılar, Hintliler gibi eski milletler muhtelif bitkilere lotüs adını vermişlerdir. [Lotus]

2 - Mit. Homère'e göre eski Afrika halkından bir kısmının beslendikleri bir cins lotüsün meyvası ki bundan yiyen yabancılar vatanlarını unuturlarmış. [Lotus]

LOTÜS MESELESİ [Affaire du Lotus] Huk. ve Tar. 2 ağustos 1926 da gece yarısına doğru, İstanbula gelmekte olan Fransız ticaret gemisi «Lotus» ile Türk sancağını taşıyan Bozkurt adlı kömür vapuru Midilli adası önlerinde çarpışmış, Bozkurt batmış, sekiz Türk boğulmuştu. Her iki vapurun kaptanları dikkatsizlikle ölüme sebebiyetten sanık olarak tevkif olunmuşlardı. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi Fransız kaptanı 80 gün hapis ve 22 lira para cezasına, Türk kaptanı da biraz daha fazla bir cezaya mahkûm etmişti. Fransız kaptan hakkındaki karar Fransa hükümeti tarafından diplomasi yoliyle protesto edilmiş, Türk mahkemesinin salâhiyetsizliği iddia olunmuştu. Mesele iki tarafın muvafakatiyle La Haye Milletlerarası Daimî Adalet Divanı'na sevkedilmişti. Divan, reylerde müsavattan sonra başkanın bulunduğu tarafın tercihi suretiyle «Türkiye cezai takibat icra etmekle ikamet ve adlî salâhiyete mütedair 24 temmuz 1923 tarihli Lausanne mukavelenamesinin 15 inci maddesine mugayir olarak milletlerarası hukuk esaslarına muhalif hareket etmemiştir» kararını vermişti. Bu suretle, Lotüs meselesi Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin tezinin kabulü ile neticelenmiştir.

LOTZ*, (1833 - 1904). Macar ressam. Bavyera'da doğmuş, Budapeşte'de ölmüştür. Budapeşte akademi ve opera binalarında dikkate değer freskler yapmıştır.

LOTZE*, Rudolf Hermann (1817-1881). Alman filozof ve fizyoloji âlimi. Psikofizyolojinin kurucularından biridir. Başlıca eserleri: «Mikrokosmos», «Tabiat Tarihi ve İnsanlık Tarihi Üzerine Düşünceler» dir.

LOUANG - PRAPANG* (veya Luang-Prabang) . bk. Laos.

LOUBET* «lube ok.», Emile (1838 - 1929). Fransız devlet adamı. 18 şubat 1899 dan 18 şubat 1906 ya kadar cumhurbaşkanı olmuştur. Dreyfus davası onun başkanlığı zamanında neticelenmiştir. Zamanının başlıca olayları 1900 dünya sergisi, Fransa - İspanya arasında Fas hakkında konferans, kilise ile devletin ayrılması, İngiltere ile dostluk anlaşması v. s. dir.

E. Loubet

LOUCHEUR* «luşör ok.», Louis (1872 - 1931). Fransız politikacı ve mühendis. Birinci Dünya Savaşında askerî malzeme imalâtının düzenlenmesi işine memur edilmiş, 1919 - 1929 arasında silâhlanma, ticaret, maliye, çalışma bakanlıklarında bulunmuştu. Ucuz mesken işini halletmek için 1928 de çıkarttığı kendi adını taşıyan kanunla meşhurdur.

LOUDON*, Gideon Ernst von (1717 - 1790). Avusturyalı meşhur bir feldmareşaldir. İkinci Frederick'e karşı muhtelif zaferler kazanmış, nihayet kendi de Leignitz'de mağlûbolmuştur. 1788 - 1789 da Türklere karşı da savaşmış, bâzı muvaffakıyetlerden sonra Belgrad'ı zaptetmiştir.

LOUGANSK* bk. Lugansk.

LOUGHBOROUGH* «lâvfboro ok.» İn-

giltere'de Leicester kontluğunda, çorapçılık endüstrisi olan 28.000 nüfuslu bir şehirdir.

LOUİS*, Saint. bk. Louis IX.

LOUİS*, «lui ok.» Macaristan'da bu adda iki kıral gelmiştir: «Büyük» lâkabiyle anılan Birinci Louis (1326 - 1382) aynı zamanda Polonya kıralıydı. Macaristan'da 1342 den 1382 ye kadar, Polonyada da 1370 ten itibaren kırallık etmişti. Venediklilere karşı savaşmış, kardeşinin ölümünün intikamını almak üzere Napoli'ye yürümüş, 1358 de Dalmaçya'yı zaptetmiştir. Harbde ve idarede mahir bir kıraldı.

§ 1516 dan 1526 ya kadar Macaristan ve Bohemya kıralı olan İkinci Louis, İkinci Ladislas'ın oğludur. 1521 de Kanuni Süleyman'ın Belgradı zaptetmesini önliyememiş, 1526 da Mohaç muharebesinde de Kanuni'ye mağlûbolarak kaçarken bir bataklıkta boğulup ölmüştür.

LOUİS* Anjou düklerinden ikisinin adıdır: Birinci Louis (1339 - 1384) Fransa kıralı İkinci Jean'ın oğludur. Kıraliçe Jeanne tarafından 1380 de Napoli tahtına vâris ilân edilmiş, 1382 de papa tarafından kırallık tacı giydirilmiş, fakat rakibi olan Charles de Duras'yı tahtından atamamıştır.

§ İkinci Louis (1377 - 1417). 1389 da papa tarafından taç giydirilmek suretiyle Napoli kıralı olmuş, fakat rakîbi Ladislas'la mücadeleleri yüzünden ancak kısa veya uzun fasılalarla kırallık tahtına oturabilmiştir.

LOUİS* (1838 - 1889). Birinci Louis unvaniyle 1861 de Portekiz kıralı olmuştur. 1868 de Portekiz sömürgelerinde yerlilerin esirliğini, esir ticaretini kaldırmıştır. Kıraliçe Isabelle'in tahttan indirilmesiyle neticelenen ihtilâlden sonra kendisine teklif edilen İspanya tacını reddetmiştir. Meşruti hükümdarlık vazifesini hakkiyle yapmıştır.

LOUİS* [Alm. Ludwig] Almanya imparatorlarından beşinin adıdır: Birinci Louis 814 ten 840 a kadar imparatorluk etmiş olup Fransa kıralı Sofu Louis veya Yufka Yürekli Louis'dir. bk. Louis (Fransa kıralları).

§ İkinci Louis (825 - 875). «Genç» lâkabiyle anılır. Birinci Lothaire'in oğludur. 844 te İtalya kıralı, 850 de Almanya imparatoru olmuştur. İtalya'da Sarrasin'lere karşı muvaffakiyetle savaşarak Bari'yi zaptetmiştir.

§ Üçüncü Louis (882 ye doğru - 927 ye doğru). «Kör» lâkabiyle anılır. İkinci Louis'nin kızının oğludur. 900 de İtalya kıralı, 901 de Roma'da Almanya imparatoru olmuşsa da pek az sonra rakîbi Birinci Beranger tarafından tahtından indirilerek gözlerine mil çekilmek suretiyle kör edilmiştir.

§ Dördüncü Louis (893 - 911). «Çocuk» lâkabiyle anılır ve yukarıda adı geçen Üçüncü Louis ancak ismen imparatorluk ettiğinden asıl Üçüncü Louis, bu sayılır. 899 da Cermanya kıralı, 908 de imparator olmuştur. Almanya'ya tecavüz eden Macarlara karşı dayanamıyarak tahtı terketmiştir.

§ Beşinci Louis (1287 - 1347). «Bavyeralı» lâkabiyle anılır. 1314 ten 1346 ya kadar imparatorluk etmiştir. Rakîbi olan Güzel Frederick'i mağlûp ve üç yıl hapsettikten sonra iddiasından vazgeçmek şartiyle bırakılmışsa da Papa Yirmiikinci Jean tarafından bu mesele yüzünden aforoz edilmiştir. 1327 de ordusiyle İtalya'ya girip Beşinci Nicolas unvaniyle papalık tahtına geçirdiği zata imparatorluğunu tasdik ettirmiş, fakat 1346 da Papa Altıncı Clement tarafından tekrar aforoza uğrıyarak tahtından çekilmiş, bir yıl sonra da attan düşerek ölmüştür. Üçüncü Louis'nin ancak ismen imparatorluğundan dolayı asıl Dördüncü Louis, bu sayılır.

LOUİS* [Alm. Ludwig] Cermanya kırallarından beşinin adıdır: Birinci Louis, Fransa kıralı Sofu veya Yumuşak Kalbli Louis'dir. bk. Louis (Fransa kıralları).

§ İkinci Louis (804 - 876). «Cermanyalı» lâkabiyle anılır. Sofu Louis'nin üçüncü oğludur. 817 den 876 ya kadar Cermanya kıralı olmuştur. İmparatorluğun Kel Charles lehine olarak 829 da yeni bir taksimi üzerine iki kardeşiyle birlikte babasına isyan etmiştir; kardeşi Lothaire imparator olunca Kel Charles ile birleşerek kardeşiyle harbe tutuşup mağlûbetmiş, 843 te onunla Verdun Antlaşmasını imza etmiş, 870 te Lothaire'in ölümü üzerine Lorraine'in bir kısmını eline geçirmiştir. Almanya - Fransa arasında 859 ve 875 teki ilk iki harbin kundakçısıdır.

§ Üçüncü Louis (822 ye doğru - 882). «Sakson» lâkabiyle anılır. Yukarıdaki İkinci Louis'nin oğludur. 876 dan 882 ye kadar kırallık etmiştir. 876 da Kel Charles'ı mağlûbetmiş, 880 de kardeşi Carloman'ın ölümü üzerine Bavyera'yı almış, Normand'larla savaşmıştır.

§ Dördüncü Louis, daha yukarılarda Almanya imparatorları arasında adı geçen Çocuk Louis'dir.

§ Beşinci Louis, daha yukarılarda Almanya imparatorları arasında adı geçen Bavyeralı Louis'dir.

LOUİS* [Alm. Ludwig] Bavyera kırallarından bu adda üç zat gelmiştir: Birinci Louis (1786 - 1868) 1825 ten 1848 e kadar kırallık ederek oğlu İkinci Maxi-

milien lehine tahttan feragat etmiştir. Lola Montez adındaki İspanyalı maceraperest bir kadının tesiriyle devri, berbat bir idare altında geçmiştir. Oğlu Othon, 1832 de Yunanistan kıralı ilân edilmiştir.

§ İkinci Louis (1845 - 1886), İkinci Maximilien'in oğludur. 1864 ten 1886 ya kadar kırallık etmiştir. 1870 Harbinde Fransa'ya karşı Prusya safında yer almış, fakat sonra Prusya karşısında Bavyera'nın muhtariyetini muhafazaya bağlı kalmıştır. 1848 de çıldırmış ve bir şatoya nakledilmiş, fakat ertesi gün şato civarındaki bir gölde meçhul kalan şartlar içinde boğulmuş olarak bulunmuştur. Wagner'in hamisi idi.

§ Üçüncü Louis (1845 - 1921), 1912 de babası Prens Luitpold'un yerine kıral naibi, 1913 te kıral olmuş, 1918 de tahttan vazgeçmiştir.

LOUİS* Fransa kırallarından on sekizinin adıdır: Birinci Louis (778 - 840), «Sofu» veya «Yufka Yürekli» lâkabiyle anılır. 814 ten 840 a kadar Batı imparatoru ve Franklar kıralı olmuştur. İtalya kıralı olan yeğeni Bernard isyanını bastırmış, onun feci ölümünden sonra vicdan azabına tutularak kilisede aleni olarak kendini suçlandırmış ve cezalandırmıştır. İlk karısından Lothaire, Pépin ve Louis adında üç oğlu olmuştur. 817 de imparatorluğu peşin olarak bu oğullarına taksim etmiştir. İkinci karısından, daha sonra «Kel» lâkabını alan Charles dünyaya gelmiştir. Devletlerinin 817 deki taksimini Kel Charles'a çok büyük hisse vermek suretiyle değiştirmek isteyince birinci karısından olan çocukları isyan etmişler ve kendisini tahttan indirmişlerdir. 830 da tekrar imparator olmuş, fakat 833 te gene oğullarının ihanetine uğrıyarak ıskat edilmiş, 835 te imparatorluğu iade olunmuştur. Oğlu Cermanyalı Louis'nin üstüne yürürken ölmüştür. Yerine Fransa tahtına oğullarından Kel Charles geçmiştir.

§ İkinci Louis (846 - 879), «Kekeme» lâkabiyle anılır. Kel Charles'ın oğludur. 877 den 879 a kadar Fransa kıralı olmuştur. Oğulları Üçüncü Louis ve Carloman kendisine halef olmuşlardır.

§ Üçüncü Louis (863 - 882), 874 te Fransa kıralı olmuş, devletlerini kardeşi Carloman ile paylaşmış, ömrü muhtelif rakipleriyle savaşmakla geçmiştir.

§ Dördüncü Louis (921 - 954), 936 da Fransa kıralı olmuştur. Üçüncü Charles'ın oğludur. Babasının esaretinde İngiltere'ye sığındığı için «Denizaşırılı» lâkabiyle anılır. Önce Cermanya kıralı Othon'un müttefiki Büyük Hugues'la savaşmış, muvaffak olamamış, sonra Nomand'larla harbederek onlara esir düşmüş, rakîbi Hugues'a teslim edilmiş, Laon şehrini ona bırakmak suretiyle hürriyeti iade olunmuş, fakat nihayet galebe çalarak Hugues'u aforoz ettirmiştir. Oğlu Lothaire kendisine halef olmuştur.

§ Beşinci Louis (967 - 987), hiç sebepsiz «Tembel» lâkabiyle anılır. Lothaire'in oğludur. 986 da Fransa kıralı olmuştur. Carolingien'ler hanedanının Fransa'da son hükümdarıdır. Hugues Capet kendisine halef olmuştur.

§ Altıncı Louis (1081 - 1137), «Şişman» lâkabiyle anılır. Birinci Philippe'in oğludur. 1098 den 1108 e kadar Fransa tahtına ortak, 1108 de de kıral olmuştur. Küçük kuvvetler sevki suretiyle memleketin derebeyi asılzadelerini yola getirmiş, Normandie'yi elinde tutan İngiltere kıralı Birinci Henry'ye karşı uzun müddet harbetmiş, 1119 da mağlûbolmuştur. Buna rağmen tahtta kalabilmeyi becermiştir. Fransa'yı istilâ ile tehdideden Almanya imparatorunun teşebbüsünü akamete uğratmıştır. Çalışan sınıfları derebeylerine karşı himaye suretiyle milletle ittifak etmek ve kiliseye dayanmak sayesinde kırallık iktidarını sağlamlaştırmıştır. Devri, Fransız millî duygularının uyanış devridir. Oğlu Yedinci Louis kendisine halef olmuştur.

§ Yedinci Louis (1119 - 1180), «Genç» lâkabiyle anlır. Altıncı Louis'nin oğludur. 1137 de Fransa kıralı olmuştur. Önce derebeyliğe karşı babasının siyasetini devam ettirmiş, fakat sonra zayıf davranarak işi bozmuştur. Beyhude yere Toulouse kontluğunu ele geçirmiye uğraşmış, karısının teşvikiyle Champagne kontuna karşı harb açmıştır. 1147 de kıral naipliğini babasının sağ kolu olan Suger'ye vermiş, kendisi Almanya imparatoriyle birlikte İkinci Haçlılar Seferine teşebbüs etmiştir. Anadolu'da hırpalanan ordusu 1148 de Şam'da mağlûbolmuştur. Dönüşünde, uygunsuzluğunu gördüğü karısını koğmak suretiyle kırallık hesabına büyük bir hata işlemiştir. Zira daha sonra İngiltere kıraliyle evlenen kadın, Fransa'nın güney batısındaki en zengin eyaletlerini çeyiz olarak İngiltere tahtına götürmüş, bu da daha sonra Yüzyıl Harbine sebebolmuştur. Kendisini oğlu Philippe Auguste istihlâf etmiştir.

§ Sekizinci Louis (1187 - 1226), «Arslan» lâkabiyle anılır. Philippe Auguste'ün oğludur. 1223 te Fransa kıralı olmuştur. Fransa'nın İngilizlerin elinde bulunan yerlerinden bir kısmını geri almıştır. Ayrıca, Toulouse dışında, bütün Languedoc'u ele geçirmiştir. On bir evlâdından meşhur Saint Louis kendisine halef olmuştur.

§ Dokuzuncu Louis (1215 - 1270), Ka-

tolikler indinde azizlerden sayıldığı için «Saint Louis» lâkabiyle meşhurdur. Sekizinci Louis'nin oğludur. 1226 da annesinin vesayeti altında Fransa kıralı olmuştur. Reşit olunca, Marche kontuna ve onun hamisi olan İngiltere kıralına karşı harbetmiş, galip gelmiş, bu suretle Fransa'ya bâzı toprak kazançları sağlamıştır. Filistin'in Mısır sultanının eline düştüğünü öğrenince bir haçlı seferi tertibetmiş, Mısır'a giderek 1250 de Dimyat ve Mansura'yı almış, fakat sonra yenilerek esir düşmüştür. 800.000 altın vermek suretiyle kurtulmuş, Kudüs'e giderek orada dört yıl kaldıktan sonra Fransa'ya dönmüştür. Tahtına bağlı devletleri ıslah etmekle ve kırallık iktidarını geniş ölçüde artırmakla uğraşmıştır. 1267 de papaya rağmen yeni bir haçlı seferi hazırlığına girişmiş, 1270 de kardeşi Charles d'Anjou'nun teşvikiyle önce Tunus'a saldırmışsa da bu şehire çıkar çıkmaz tifüsten ölmüştür. On bir evlâdından Üçüncü Philippe kendisine halef olmuştur.

§ Onuncu Louis (1289 - 1316), «Hutin» yani «Kavgacı» lâkabiyle anılır. Güzel Philippe'in oğludur. 1314 te Fransa kıralı olmuştur. Devri, daha evvel kaybettikleri hakları geri almıya kalkan asılzadelerle uğraşmakla geçmiş, fakat bunlara karşı duramamıştır. Oğlu Birinci Jean ancak birkaç gün yaşadığı için kardeşi Beşinci Philippe kendisine halef olmuştur.

§ Onbirinci Louis (1423 - 1483), Yedinci Charles'ın oğludur. 1461 de Fransa kıralı olmuştur. Tahta geçince babasının bütün müşavirlerini uzaklaştırmış, iktidarı eline aldığını göstermek için tatbik ettiği bâzı tedbirler kardeşi Charles'ın elebaşılığı altında asılzadelerin kendisi aleyhine ayaklanmaları neticesini doğurmuş, onlarla neticesiz bir muharebeden sonra her biriyle ayrı ayrı uyuşarak istediklerinden fazla toprak ve haklar vermek suretiyle ittifaklarını bozmuş, sonra verdiklerinin hepsini geri almış, kardeşini zehirlemiş, ötekileri de birer suretle yola getirmiş ve bütün prensleri kendine itaate mecbur etmiştir. Rakîplerine karşı daima amansız davranmıştır. Atlı postanın ihdası, milis kuvvetlerinin büyük ölçüde arttırılması, donanmanın düzenlenme denemesi, matbaacılığın Parise sokulması, adliye memurlarının azledilmezliği, devrinin başlıca olaylarıdır. Onbirinci Louis Fransa tarihinin en büyük simalarından biridir. Zamanının hiçbir prensi, politikacılarını onun kadar ustalıkla kullanamamıştır. Çalışkan, yorulmaz, usta diplomat, kurnaz ve çok defa gaddar olan Onbirinci Louis, kendisine hizmet edenlere iyi para vermiş, hainlere merhametsiz davranmıştır. Yapılan tenkidlere rağmen devri, Fransa için en faydalı devirlerden biri olmuştur. Çocuklarından Sekizinci Charles onun yerine tahta geçmiştir.

§ Onikinci Louis (1462 - 1515), «Milletin Babası» lâkabiyle anılır. Orléans dükü Şair Charles'ın oğludur. 1498 de Fransa kıralı olmuştur. Venedik'in ittifakını sağladıktan sonra 1499 - 1500 de Milano düklüğünü zaptetmiş, 1501 de İspanya kıralı Katolik Ferdinand ile ittifak ederek Napoli Kırallığını zaptetmişse de sıra paylaşmaya gelince aralarında muharebe patlamış ve 1503 te mağlûbolan Louis, İtalya'da her hangi bir hâkimiyet dâvasında bulunmıyacağına dair olan antlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştır. Birkaç yıl sonra Papa İkinci Jules'ün Venedik'e karşı kurduğu birliğe girerek 1509 da galip gelmişse de papanın kendisine karşı İspanyollar, İngilizler, İsviçreliler ve Venediklilerden meydana getirdiği «Mukaddes Birlik» e mağlûbolarak İtalyadan çıkarılmıştır. Sonraları da bunların Fransa'yı istilâsına karşı koymak zorunda kalmıştır. Papanın ölümü kendisine nefes aldırmış ve sulh yapmıya muvaffak olmuştur. İyi ve insan bir hükümdar olan Onikinci Louis; vergileri indirmiş, devleti dirayet ve iktisatla idare etmiş, faydalı adlî ıslahat yapmış, zayıfları himaye ve endüstriyi, ticareti, güzel sanatları teşvik etmiştir. Devrinde Fransa, İtalya seferlerine rağmen, hakikî bir refah görmüştür. Erkek evlâdı olmadığından yerine tahta Birinci François geçmiştir.

§ Onüçüncü Louis (1601 - 1643). «Âdil» lâkabiyle anılır. Dördüncü Henri'nin oğludur. 1610 da Fransa kıralı olmuştur. Tahta annesinin vesayeti altında çıkmıştır. Annesi, ayaklanan büyük asılzadelerin isteklerine uymak mecburiyetinde kaldıktan sonra devletin idaresini gözdesi olan Concini adında bir İtalyana bırakmış, bu adam 1617 de öldürülünce devletin idaresi, kıralın ısrariyle kendi güvendiği adamlardan Albert de Luyns'e verilmiştir. Fena idare yüzünden içeride daima parçalanan Fransanın Avusturya tehlikesi karşısında kuvvetli olması lüzumunu anlıyan kıral, nihayet 1624 te Richelieu'yü başvekil yapmıştır. Richelieu'nün iş başına geçmesiyle, içeride ve dışarıda işler o kadar iyi yürümiye başlamış, birçok galibiyetler kazanan Fransa'nın Avrupa'da durumu o kadar iyileşmiştir ki 1624 yılından itibaren Onüçüncü Louis devri, âdeta Richelieu devri olmuştur. Sayısız entrikalara ve başvekiliyle arasında tehlikeli denilebilecek bir ihtilâf devresi geçmesine rağmen kıral, başvekiline ısrarla sadık kalmış, entrikacıların hiçbiri Richelieu'yü başvekillikten attırmıya muvaffak olamamış-

tır. Etrafına dirayetli müşavirler toplamıya muvaffak olan kıral, 1642 de ölen Richelieu yerine Kardinal Mazarin'i başvekil yapmış, bir yıl sonra da ölmüştür. Tahta, oğlu Ondördüncü Louis geçmiştir.

§ Ondördüncü Louis (1638 - 1715), «Büyük» lâkabiyle anılır. Onüçüncü Louis'nin oğludur. 1643 te Fransa kıralı olmuştur. Annesinin vesayeti altında tahta çıktığı zaman Louis beş yaşında bile değildi. Başvekil Mazarin, selefi Richelieunün dış siyasetini devam ettirmiştir. Vesayet devresinde parlâmentonun vasiye karşı mücadelelerini ve «Fronde» denilen iç harbleri yanında, nihayet 1648 de Westphalia Antlaşmalariyle Fransa lehine neticelenen muhtelif zaferleri de kaydetmek lâzımdır. Mazarin, ölümünden iki yıl evvel, İspanya ile sulh imzalamış ve bu antlaşmada İspanya kıralının kızı Marie-Thérèse'in 1659 da Ondördüncü Louis ile evlenmesi imkânını hazırlamıştı. 1661 de kıral, vekiller heyetine «devlet benim!» diyerek devlet idaresini fiilen eline aldı. İlk işi, israfı dillere destan bir rezalet haline gelen Maliye Nazırı Fouquet'yi azletmek ve yerine Colbert'i getirmek oldu. Daha sonra kendisine başka nazırlıklar da verilen Colbert maliye ve bahriyeyi ıslah ederken başka nazırlar da orduyu düzenlediler, sınır boylarını kuvvetlendirdiler. Kıral, içeride olduğu kadar dışarıdan da sayılmasını istediği için Fransaya çok şeref kazandıran, fakat sonunda bitkin düşüren bir sıra harblere girişti. Bu harblerin çoğunun ve bilhassa Holânda ve İspanyaya karşı olanların gayesi Fransaya tabii hudutlarını sağlamaktı. İktidarının en yüksek noktasında bulunduğu 1681 de kuvvetinin yeter olduğunu sanarak Strasbourg'u ilhak etti. Fakat 1696 da Ryswick Barış Antlaşmasiyle neticelenen Augsbourg Ligi'ne karşı harbden sonra gene Holânda ile savaşmak zorunda kaldı. Zira Holânda devlet idarecisi Guillaume d'Orange İngiltere kıralı olmuş ve Fransaya karşı bir ittifak hazırlamıştı. Onun yerine İngiltere tahtına İkinci Jacques'ı geçirmek teşebbüsü muvaffakıyetsizlikle neticelendi. İspanya tahtını tevarüs harbi patladığı zaman Fransa artık bitkin ve müttefikleri tarafından bırakılmış bir haldeydi. Bu harbin Fransa'nın bir sıra mağlûbiyetleriyle geçen son yılları nihayetinde Fransız milleti, hiç de müsait olmıyan barış antlaşmalarını geniş bir nefes alarak karşıladı. Ondördüncü Louis son gününe kadar kendini «yer yüzünde Allahın temsilcisi» saymıştır. Müstebit bir hükümdardı. Onun önünde herkes, her teşekkül boyun eğmek mecburiyetinde idi. Nazırlarının hepsi, istibdadına vasıta yaptığı kimselerdi. Bununla beraber seçtiği nazırların hepsi dirayetli şahıslardı. 72 yıl süren Ondördüncü Louis devrinin ilk otuz yılı Fransa kırallığının en parlak zamanı olmasına ve bu 72 yıla «Büyük Asır» adı verilmiş bulunmasına rağmen onun devri kırallığın süratle inhitatına sebep sayılabilir. Fransanın en büyük klâsik sanat ve edebiyat adamları onun devrinde yetişmiştir. Meşru oğulları kendisinden evvel öldükleri için kendisine torununun oğlu olan Anjou dükü, Onbeşinci Louis adiyle halef olmuştur. Gayrimeşru birçok çocukları da vardı.

Ondördüncü Louis

§ Onbeşinci Louis (1710 - 1774). «Pek Sevgili» lâkabiyle anılır. Ondördüncü Louisnin torununun oğludur. 1715 te Fransa kıralı olmuştur. Önce zeki, fakat ahlâkı zayıf olan Philippe d'Orléans'ın naipliği altında kırallık etmiştir. İngiltere'ye bağlı olan bu adam Fransa'nın dış siyasetini tamamiyle değiştirmiş ve İspanya aleyhine yöneltmiş, bu yüzden iki memleket arasında kısa süren bir harb de olmuştur. Naiplik devrinin başlıca olayları arasında Onbeşinci Louis'nin 1725 te eski Polonya kıralı Stanislas Leczinski'nin kızı Marie Leczinska ile evlenmesi yer alır. Naibin ölümü üzerine Bourbon dükü başvekil olmuş, fakat 1726 da uzaklaştırılmıştır. Onun yerine geçen mahir, namuslu, fakat çekingen Kardinal Fleury'nin 1726 dan 1743 e kadar süren başvekilliği sırasında, Ladislas'ın adaylığını desteklemek için açılan Polonya tahtını tevarüs harbi 1733 ten 1735 e kadar sürmüş, 1738 de Viyana Antlaşması imzalanmış, onu takibeden Avusturya tahtını tevarüs harbi 1748 de imzalanan Aix-la-Chapelle Sulh Antlaşmasiyle neticesiz olarak sona ermiştir. Kıral bu harb sırasında ağır surette hastalanmış, sonra da resmî metreslerinin Fransa hükümetine bir dereceye kadar müessir olmaları parlâmentonun gittikçe artan muhalefetini doğurmuştur. Fransa sömürgelerinin, Hindistan'ın ve Kanada'nın istikbalini ihmal ederek Avrupa'da faydasız ihtilâflara sürüklenmiştir. 1756 dan 1763 e kadar süren Yediyıl Harbi Fransa'nın, sömürgelerini kaybetmesi ne-

Onbeşinci Louis

ticesini vermiştir. Başvekilliği 1758 den 1770 e kadar süren Choiseul, memleketi kalkındırmak için bütün gayretini sarfetmiş, 1770 te yerini Üçler idaresine bırakmış, dört yıl sonra da kıral ölmüştür. Fransa Büyük İhtilâli, hakikatte Onbeşinci Louis devrinin Voltaire, Montesquieu, Rousseau gibi büyük mütefekkirleri, ansiklopedicileri, sonra farmasonlar ve birtakım liberal asılzadeler tarafından hazırlanmış sayılabilir. Onbeşinci Louis'ye, torunu Onaltıncı Louis halef olmuştur.

§ Onaltıncı Louis (1754 - 1793), 1774 te Fransa kıralı olmuştur. Faziletiyle meşhur olduğu için tahta çıkması umumi tasvip nidarlariyle karşılanmıştır. İlk hatası meclisi toplamak olan kıral Malesherbes ve Turgot'yu iktidara getirmiş: fakat Turgot'nun iktisadi ve siyasi zihniyeti öyle bir muhalefetle karşılaşmıştır ki kıral onu desteklemek cesaretini kendinde bulamamış ve iktidardan uzaklaştırmıştır. Onun yerine getirilen Cenevreli Necker de muvaffak olamamış, Amerika Harbi masraflarını karşılamak için yeni vergiler ihdas etmeden boyuna istikrazlara başvurmuş, buhranı büsbütün arttırmıştır. Onun gözden düşmesi üzerine saray mensubu maliye nazırları devri başlamış, bunlar da bütçe açığını ve karışıklığı artırmaktan başka bir şey yapamamışlardır. Yalnız hariciye nazırlığında Fransaya büyük bir nüfuz sağlamıya çalışan Vergennes, 1783 Versailles Antlaşmasiyle bir kısım sömürgeleri tekrar Fransa'ya kazandırmıya muvaffak olmuştur. 1788 de meydana gelen bir fikir cereyanı karşısında kıral, Necker'i tekrar iktidara getirmek zorunda kalmıştır. Necker, hazinenin fena durumu karşısında kıralı «États Généraux» denilen umumi meclisi davete ikna etmiş ve meclis 1789 da Versailles'da toplanmıştır. Bütün iyi niyetlerine rağmen otoritesi olmıyan ve saray entrikalarından kurtulamıyan kıral, «ihtilâl günleri» sırasındaki tereddütleri, memleketten göç etmiş asılzadeleri gizlice geri çağırması, yabancı memleketle pazarlığa girişmesi yüzünden bütün şöhretini kaybetmiştir. Nihayet 20 haziran 1791 de ailesiyle birlikte gizlice Paris'ten ayrılmış, fakat Varennes'de tevkif edilmiş, başkente getirilmiş, anayasaya sadık kalacağına yemin etmiştir. Bununla beraber milletle arası günden güne açılan kıral, Temple'a hapsedilmiş, vatana ihanetle itham olunmuş, Convention Meclisi tarafından 334 e karşı 337 oy (rey) ile idama mahkûm edilmiştir. 21 ocak 1793 te Paris'te başı kesilmek suretiyle idam edilmiştir. Hâkimlerin ve ölümün karşısında, devlet idaresinde gösteremediği cesareti çok fazlasiyle gösteren Onaltıncı Louis, ihtilâli idare etmesini bilemediği veya bir hakem olarak partiler üstüne yükselemediği için ölmüştür. Eşi Marie Antoinette de kendisi gibi idam edilmiştir.

Onaltıncı Louis

§ Onyedinci Louis (1785 - 1795), Onaltıncı Louis'nin ikinci oğludur. Babasının idamından sonra, büyük kardeşi daha evvel Temple hapishanesinde öldüğü için, Fransa'dan göç etmiş prensler tarafından kıral ilân edilmiştir. Bâzı müellifler kaçırıldığını ve yerine hasta başka bir çocuğun getirildiğini iddia ederler.

Onyedinci Louis

§ Onsekizinci Louis (1755 - 1824), Onbeşinci Louis'nin torunu, Onaltıncı Louis'nin küçük kardeşidir. İhtilâlde memleket dışında bulunuyordu. Kardeşinin idamından sonra yeğeni Onyedinci Louis'ye naibolmuş, sonra muhtelif memleketlere göç etmiştir. İmparatorluğun sukutunda Talleyrand'ın yolları hazırlaması sayesinde Paris'e dönerek 1814 te kıral ilân edilmiştir. İlk işlerinden biri, Fransa hudutlarını 1792 hudutlarına indiren Paris Antlaşmasını imzalamak olmuştur. Napoléon ikinci defa tahta geçmek üzere Paris'e yürüyünce Lille kontu adı altında kaçmış, Napoléon'un ikinci defa tahttan feragati üzerine Paris'e dönerek Waterloo'dan sonra tekrar kıral olmuş, 1815 kasımında ağır şartlar ihtiva eden İkinci Paris Antlaşmasını imzalamayı kabul etmiştir. Bununla beraber zeki, mahir ve selim akıl sahibi olan Onsekizinci Louis, başvekili Richelieu sayesinde, Fransa'yı tekrar Avrupanın büyük develtleri arasına sokmıya muvaffak olmuştur. Fransa'nın Mukaddes İttifaka sadık kaldığını gösteren 1823 İspanya Harbi, Onsekizinci Louis devrinin son mühim hâdisesidir. Onsekizinci Louis Fransa'ya hem kuvvetli bir ordu, hem sağlam bir maliye kazandırdıktan sonra 1824 te ölmüştür.

LOUİS* Fransa Kıralığı veliahtlarından ikisinin adıdır. Bunlar kıral olamadan ölmüşlerdir. Birincisi (1661 - 1711) Ondördüncü Louis'nin, ikincisi (1720 - 1765) Onbeşinci Louis'nin büyük oğullarıdır. Birincisi Bourgogne dükü Louis, daha sonra İspanya kıralı olan Philippe d'Anjou,

Berry dükü Charles'ın babasıdır. İkincisi ise Onaltıncı ve Onsekizinci Louis'lerle Onuncu Charles'ın babasıdır.

LOUİS*, Prens Charles Antoine (doğ. 1870). Monaco prensi. Prens Birinci Albert'in oğlu olup 1922 de babasının yerine geçmiştir.

LOUİS*, Holânda kıralı. bk. Bonaparte (Louis).

LOUİS*, Granada'lı (1505 - 1588). İspanya'nın en ileri gelen muharrirlerindendir. Granada'da doğmuş, Lizbon'da ölmüştür. «Balıkçıların Rehberi» nin müellifidir.

LOUİS*, Antoine (1723 - 1792). Paris'li cerrah. Baş kesmek suretiyle idamın en iyi usulü hakkında düşüncesi sorulunca Alman Schmidt'e bir giyotin yaptırarak koyunlar üzerinde denemişti. bk. Giyotin.

LOUİS* (1731 - 1802). Fransız mimar. Paris'lidir. «Victor» diye anılır. Bordeaux sehrindeki büyük tiyatro binası, şaheseridir.

LOUİS*, Joe (doğ. 1914). Dünya ağır sıklet boks şampiyonu. Asıl adı Joseph Barrow'dur. Amerikalı bir zencidir. Dünya şampiyonluğunu 22 haziran 1937 de Alman Schmeling'den almıştır.

LOUİSA* «luiza ok.», Amelie (1776 - 1810). Prusya kıraliçesi. Mensubolduğu hanedan dolayısiyle Mecklenburg - Strelitz'li Louisa diye de anılır. 1793 te sonradan Üçüncü Frederic Wilhelm adiyle Prusya kıralı olan veliahtla evlenmistir. Güzelliği, ev kadınlığı, vatanseverliği yüzünden Prusyada büyük bir sevgi kazanmıştır. Kocasını Napoléon'la harbe teşvik etmiştir.

LOUİSE* «luiz ok.», Savoie'lı (1476 - 1531). Fransa kıralı Birinci François'nın annesidir. Oğlu İtalya'da harbederken ve İspanya'da esir bulunurken kıral naipliği etmistir. 1529 da Avusturyalı Marguerite'le «Kadınlar Sulhü» denilen Cambrai Barışının pazarlığını yapmıştır. Politikada umumiyetle büyük maharet göstermiştir.

LOUİSE*, Lorraine'li (1553 - 1601). Fransa kıraliçesi. Lorraine'li Nicolas'nın kızıdır. 1575 te Üçüncü Henri ile evlenmiş, çok geçmeden bırakılmıştır. Kıralın bundan, çocuğu yoktur.

LOUİSE*, Orléans'lı (1812-1850). Belçika kıraliçesi. Louis - Philippe'in kızıdır. 1832 de Belçika Kıralı Birinci Léopold ile evlenmiş, iki oğlu bir kızı olmuştur: İkinci Léopold, Flandre kontu Philippe, Mexika kıralı Avusturyalı Maximilien'in karısı olan Charlotte.

LOUİSE* (1817 - 1898). Danimarka kıraliçesi. Hesse - Cassel prensi Wilhelm'in kızıdır. Sonradan Dokuzuncu Christian adiyle Danimarka kıralı olan Prens Christian'la 1842 de evlenmiştir. Altı çocuğu olmuştur: 1906 da Danimarka kıralı olan Frédéric, sonradan Yedinci Edward adiyle İngiliz kıralı olan İngiltere veliahtiyle evlenmiş Alexandra, Birinci Yorgi adiyle Yunan kıralı olan Guillaume, Üçüncü Aleksandr adiyle Rusya tahtına çıkan veliahtla evlenmiş Dagmar, Cumberland dükü ile evlenmiş Thyrra, Orléans'lı Marie ile evlenmiş Valdemar.

LOUİSE*, Caroline Alberta, princess (1848 - 1931). İngiltere kıraliçesi Victoria'nın dördüncü kızı. 1871 de Dokuzuncu Argyll dükü ile evlenerek Argyll düşesi unvanını almıştır. Heykeltıraştı. Londra'da Kensington bahçelerindeki Kıraliçe Victoria heykeli onun eseridir.

LOUİSE* (1851 - 1926). Danimarka kıraliçesi. İsveç kıralı Onbeşinci Charles'ın kızıdır. 1869 da, sonradan Sekizinci Frédéric adiyle tahta çıkan Danimarka veliahtiyle evelenmiştir. Sekiz çocuğu olmuştur.

LOUİSE - MARİE*, Fransa'lı (1737 - 1787). Fransa kıralı Onbeşinci Louis ile Marie Lezinska'nın kızıdır. Çelimsiz, biçimsiz, fakat çok zeki idi. Bu yüzden evlenemediğinden manastıra kapanmıştır.

LOUİSİANA* «luizyana ok.» Amerika Birleşik Devletlerinin büyüklük bakımından otuzuncu, nüfus bakımından yirmi ikinci gelen devletidir; güneydeki devletlerin de en ehemmiyetlilerinden biridir. Yüzölçümü 125.630 kilometre kare, nüfusu 2.340.000 dir. Devlet, Meksika körfezi kıyısındadır. Mississippi nehrinin deltası Louisiana'dadır. Başkenti 21.872 nüfuslu Baton Rouge şehridir. Louisiana'nın iklimi yarı torpikaldir. Arazisinin beşte ikisinden azı tarımda kullanılır. Başlıca pamuk, şekerkamışı, buğday ve pirinç yetiştirilir. Kerestecilikte ehemmiyetli bir mevki tutmasına imkân veren geniş çam ormanları vardır. Başlıca madenleri kaya tuzu, kükürt, petroldür. Endüstrisi şeker, petrol tasfiyesidir. Louisiana önce İspanyollar tarafından keşfedilmiştir. Sonra Fransızlar buraya yerleşmiye başlıyarak Kıral Ondördüncü Louis şerefine Louisiane adını vermişlerdir. Burası böylece Fransa kıralına aidolmuş, 1762 de İspanyaya iade edilmiştir. 1800 de Napoléon gizli bir antlaşma ile tekrar almıştır. 1803 te 15.000.000 dolâr karşılığında Fransa tarafından Amerika'ya satılmıştır.

LOUİS - PHİLİPPE*, «lui - filip ok.» (1773 - 1850). Fransa kıralı. Orléans dükünün büyük oğludur. İhtilâl sırasında Chartre dükü unvaniyle memleket dışında

yaşamış, 1817 de Fransa'ya dönmüş, 1830 da kıral ilân edilmiştir. Önce, demokratik ayaklanmalar karşısında kalmış, liberal başvekiller bir şey yapamayınca muhafazakâr Casimir Périer'yi başvekâlete getirmiş, bu başvekil cumhuriyet lehindeki Paris ve Lyon ayaklanmalarını bastırmıştır. 1832 den itibaren iktidara getirdiği bir seri koalisyon hükümetleri de Lyon'da yeniden vukua gelen cumhuriyetçi karışıklıklarla uğraşmak zorunda kalmışlardır. Kıral dış siyasette, Belçika ile Rhine nehri sol kanadının ilhakını istiyen burjuvaziye rağmen, barışı devam ettirmiye azmetmiştir. Oğluna teklif edilen Belçika tacını, İngiltereyi incitmemek için, reddetmek dirayetini göstermiştir. Memleketi, birlik olmuş Avrupaya karşı harbe sürüklemiye çalışan Başvekil Thiers'i feda etmiş, yerine Guizot'yu getirmiştir. Guizot, İngiltere ile samimî bir dostluk kurmıya çalışmıştır. 1841 - 1848 de Cezayir'in zaptedilmesine rağmen hükümet şiddetli bir muhalefet karşısında kalmıştır. Nihayet 24 şubat 1848 de patlıyan isyan karşısında kıral, torunu Paris kontu lehine tahttan çekilerek İngiltereye sığınmış, fakat kurulan geçici hükümet o yıl cumhuriyet ilân etmiştir.

Louis - Philippe

LOUİSVİLLE* «luizvil ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Kentucky'de Jefferson kontluğunun başlıca şehridir. Ohio nehri üstündedir. Nüfusu 319.000 dir. Başlıca endüstrisi tütüncülük, çimento, dericiliktir. Üniversitesi vardır.

LOUKSOR* bk. Luksor.

LOULÉ* «lule ok.» Portekiz'in Algrave eyaletinde bakır ve gümüş madenleri bulunan 23.000 nüfuslu müstahkem bir şehirdir.

LOUQSOR* bk. Luksor.

LOURDES* Fransa'nın Hautes - Pyrénées departmanında 13.974 nüfuslu bir şehirdir. Onikinci Asırdan kalma müstahkem bir şatosiyle meşhurdur. Ayrıca bir çocuğun, 11 şubat 1858 de Meryem Ana'nın kendisine göründüğünü söylemesi bu şehri dinî bir ziyaretgâh yapmıştır.

LOURENÇO - MARQUES* Portekiz Doğu Afrikası (Mozambique) nın merkezidir. Delagoa koyu yakınındadır. 47.000 nüfusludur. Transvaal yaylalarının tabii limanıdır. Birkaç demiryolu bu şehirde nihayetlenir.

LOUSAMBO* bk. Lusambo.

LOUTH* «lauth ok.» Müstakil İrlânda (Eire)nın Leinster eyaletinde, İrlânda denizi kıyısında 64.000 nüfuslu bir kontluktur. Merkezi Dundalk şehridir. Hayvan yetiştirilir.

LOUTHERBOURG* (veya Luther - bourg) «luterburg ok.», Philippe - Jacques (1740 - 1812). Fransız ressam ve gravürcü. Strasbourg'da doğmuş, Londra'da ölmüştür. Birçok manzara, deniz, av, muharebe resimleri bırakmıştır.

LOUVAİNE* bk. Leuwen.

LOUVERTURE*, «luvertür ok.» (1743-1803). Haïti'li general. Asıl adı Toussaint'dir. Zencidir. Önce İngilizleri, sonra İspanyolları atarak Haïti adasına kendi başına sahibolmıya uğraşmış, Bonaparte'ın gönderdiği kuvvetlere karşı koymuş ve nihayet esir edilerek Fransa'da hapsedildiği bir kalede ölmüştür.

Louverture

LOUVET DE COUVRAİ* «luve dö kuvre ok.», Jean - Baptiste (1760 - 1797). Fransa ihtilâlinde Convention Meclisi üyesi ve romancı. Parislidir. «Hâtıralar» ın ve meşhur «Şövalye Faublas'ın Maceraları» adlı açık saçık bir romanın müellifidir. İhtilâlde Robespierre'le mücadele etmiş, Convention Meclisi başkanlığında da bulunmuştur.

LOUVİÈRE* «luvyer ok.», La. Belçika'nın Hainaut eyaletinde, Charleroi kanalı üstünde 104.000 nüfuslu bir şehirdir. Maden kömürcülüğü, camcılık, çinicilik endüstrileri vardır.

LOUVİERS* «luvye ok.» Fransa'nın Eure departmanında, Eure suyu ve demiryolu üstünde, 10.042 nüfuslu bir şehirdir. Çuha imal edilir. Meyvacılığı vardır.

LOUVOİS* «luvua ok.», Michel le Tellier, Marquis de (1641 - 1691). Fransız devlet adamı. Ondördüncü Louis'nin harbiye nazırı. Kırallık ordusunu türlü tedbirlerle ıslah etmek hususunda büyük hizmetleri görülmüştür. Fransız ordusuna üniforma giydiren, piyadeyi süngü ile teçhiz eden, terfi sistemini ve malûller yurdunu kuran odur. Hiddet ve şiddeti yüzünden sarayda birçok düşman kazanmıştı.

LOUVRE* «luvr ok.» Paris'te, vaktiyle kıralların ikamet ettiği bir saraydı, şimdi müzedir. Louvre'un inşasına 1204 te başlanmıştır. Birinci François, İkinci

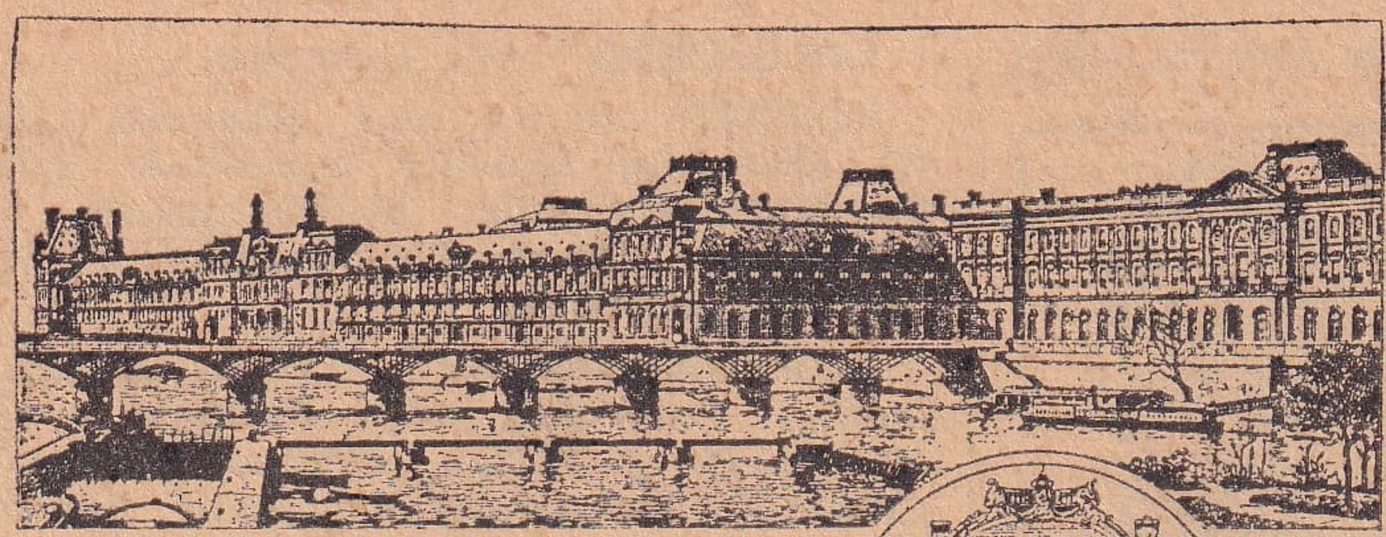

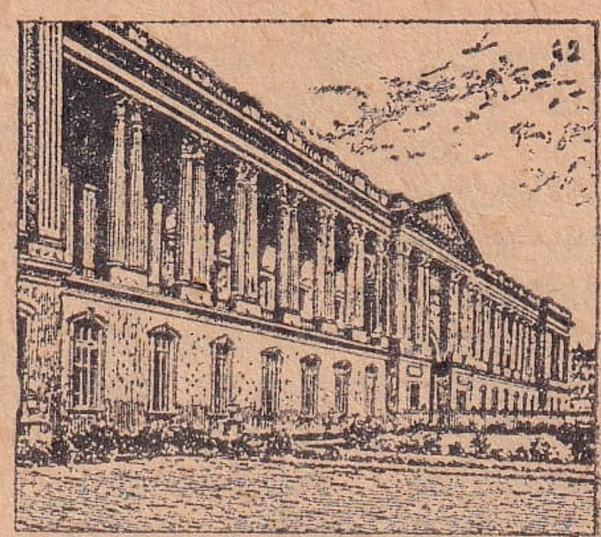

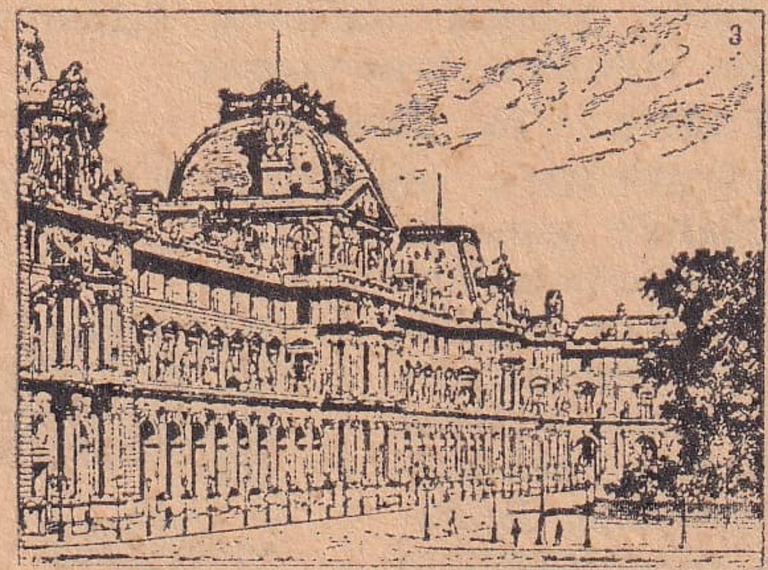

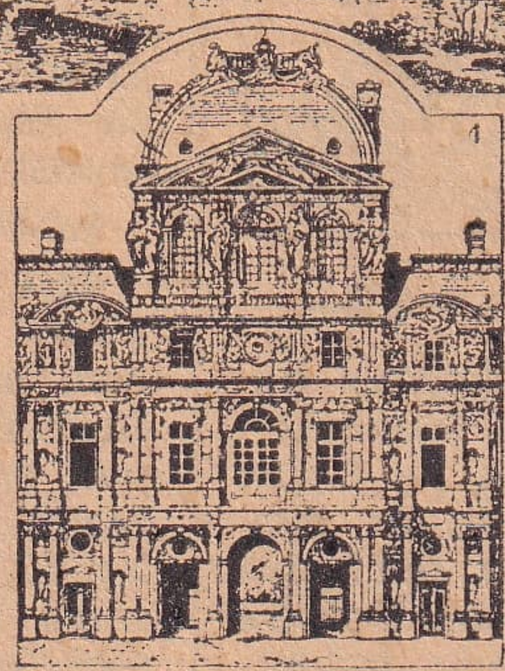

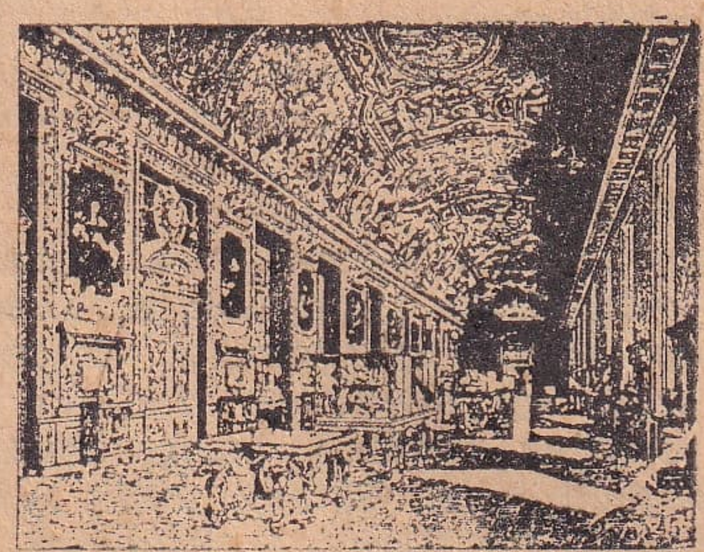

Louvre : 1 - Rıhtımdan görünüş; 2 - Sütunlu cephe; 3 - Yeni Louvre (maliye bakanlığı); 4 - Eski Louvre (saat pavyonu); 5 - Apollon galerisi

Henri, Onüçüncü Louis, Ondördüncü Louis, Birinci Napoléon devirlerinde yapılan ilâvelerden sonra inşaatın bitirilmesi için 1848 de çıkarılan irade gereğince ancak Üçüncü Napoléon zamanında ikmal edilmiştir. Dünyada eşi olmıyan bu sarayın başlıca mimarları Raymond du Temple, Pierre Lescot, Androuet du Cerceau, Lemercier, Levau, Claude Perrault, Percier, Fontaine, Visconti, Lefuel v. s. dir. Saray bugün dünyanın en zengin güzel sanatlar müzelerinden biridir. Müzede bulunan sanat eserlerinin en eskileri Birinci François devrine ait olanlardır. İtalyan ve flâman ressamların en güzel tabloları da bu müzededir.

LOUXOR* bk. Luksor.

LOUYS* «luis ok.», Pierre (1870-1925). Fransız edip. Parislidir. «Bilitis'in Şarkıları», «Afrodit», «Kadın ve Kukla» v. s. gibi sürükleyici ve cüretkâr bir üslûpla yazılmış şehevi romanların müellifidir.

LOVCEN* «lovçen ok.» Yugoslavya'da Karadağ'ın eski başkenti Çetine'ye hâkim, 1.324 metre yükseklikte bir dağdır. Birinci Dünya Savaşında Karadağlılar tarafından tahkim edilmiş olan bu dağ, 11 ocak 1916 da Avusturyalılar tarafından zaptedilmiş ve onun kaybedilmesi Çetine'nin teslim olması neticesini doğurmuştu.

LOVE* «lav ok.», A. E. Hough (doğ. 1863). İngiliz matematikçi. Esneklik teorisi, ses dalgalarının yayılması ve geofizik üzerine ehemmiyetli çalışmaları ve eserleriyle tanınmıştır.

LOVEİRA* bk. Lobeira.

LOVELACE* «lavleys ok.», Richard (1618 - 1658). İngiliz lirik şair. İngiliz ve Fransız ordularında hizmet etmiştir. Fransadan dönünce kıralın ölümüne kadar hapsedilmiştir. Büyük bir yokluk içinde ölmüştür. «Hapisten», «Harblere Gidiş» adlı şiir kitaplariyle tanınmıştır.

LOVER* «lavır ok.», Samuel (1797 - 1868). İrlandalı ressam, hikâyeci ve şair. Dublin'de doğmuştur. Resimlerini kendi yaptığı büyük hikâyeler yazmıştır. Birçok şarkıları ve tiyatro eserleri de vardır.

LOW* «lô ok.», David (doğ. 1891). İngiliz karikatürist. Yeni Zelânda'da doğmuştur. Yeni Zelânda'nın muhtelif gazetelerinde çalıştıktan sonra 1911 de Avustralya'ya, 1919 da da büyük bir gazetenin davetiyle Londra'ya gitmiştir. O zamandanberi gerek gazetede çıkan karikatürleri ve gerek yayımladığı karikatür albümleriyle şöhret bulmuştur.

LOW*, Sir Sidney (doğ. 1857). İngiliz gazeteci ve tarih muharriri. Eserlerinden başlıcaları «İngiltere'nin İdare Tarzı», «Kıraliçe Victoria Devrinin Siyasi Tarihi», «Değişmekte Olan Mısır», «Hindistan Devletleri ve Prensleri» dir.

LOWE* «löv ok.», Sir Hudson (1769 - 1844). İngiliz general. 1815 ten 1821 de Napoléon'un ölümüne kadar Saint Helena adası valiliği ve Napoléon'un muhafızlığını yapmıştır. Napoléon'a karşı sert ve zalim davrandığı, bilhassa Fransızlar tarafından iddia edilir. Napoléon'un adadaki esaret hayatı hakkında bâzı eserler bırakmıştır.

LOWELL* «lovel ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Massachusetts'in Middlesex kontluğunun merkezi olan 101.400 nüfuslu bir şehirdir. Boston'un 40 kilometre kuzey batısındadır. Halkı arasında birçok Kanadalı Fransızlar vardır. Endüstrisi pek çeşitlidir.

LOWELL*, James Russel (1819-1891). Amerikalı muharrir ve şair. Hicve kaçan sosyal şiirleriyle tanınmıştır. Edebî tenkid denemeleri de kuvvetlidir.

LOWELL*, Percival (1855 - 1916). Amerikalı astronom. Mars (Merih) yıldızını incelemiş ve bu gezeğenin yüzeyinde kanallar bulunduğu hakkındaki Schiaparelli'nin ipotez (faraziye) ini teyide çalışmıştır.

LOWENDAHL* «lovendal ok.», Comte de (1700 - 1755). Fransa mareşali. Hamburg'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Sırasiyle Polonya, Rusya ve nihayet Fransa hizmetinde bulunmuş, Avusturya tahtını tevarüs harbinde yararlık göstermiştir.

Lowendahl

LOWESTOFT* «lostoft ok.» İngiltere'nin Suffolk kontluğunda, Kuzey denizi kıyısında, Londra'nın 188 kilometre kuzey doğusunda 44.370 nüfuslu bir liman şehridir. Balıkçılığı ehemmiyetlidir. Şehir 25 nisan 1916 da Alman harb gemileri tarafından topa tutulmuştu.

LOWNDES* «lôndis ok.», William Thomas (1798 - 1843). İngiliz bibliyograf. «Bibliyografların İngiliz Edebiyatı El Kitabı» ve «İngiliz Kitapçılar» başlıca eserleridir.

LOWİCZ* «loviç ok.» Polonya'nın Varşova bölgesinde 17.600 nüfuslu bir şehirdir.

LOWLANDS* «lâvlands ok.» İskoçya'nın, bütün orta kısmını içine alan bölgesinin adıdır. «Alçak arazi» demektir. «Yüksek arazi» demek olan ve İskoçya'nın geri kalan kısımlarını anlatan Highlands (Haylands) ın karşıtıdır.

LOXA* bk. Loja.

LOYALTY ADALARI* (veya Loyauté) «loyetli veya luvayote ok.» Pasifik okyanusunun güney batısında ve Yeni Kaledonya'nın kuzey doğusunda Lifu, Mare, Uea adlı üç büyük ve birçok küçük adadan meydana gelmiş bir takımadadır. Hepsinin nüfusu 15.000 dir. 1864 tenberi Fransa'ya aittir.

LOYOLA* bk. İgnace de Loyola.

LOZAN* Lozan, Lozan Barışı, Lozan Konferansı için. bk. Lausanne.

LOZÈRE* Fransa'da Languedoc'da 5.180 kilometre kare yüzölçümlü, 90.523 nüfuslu bir departmandır. Merkezi Mende'dir. Arazisi dağlık, akarsuları boldur. Ekonomisi hayvan yetiştiriciliği üzerine kurulmuş olmakla beraber, pek faal değildir.

LÖK s. Ağır, battal: Lök adam. [Lourd, e; lent, e]

§ Lök deve: Ağır yürüyüşlü, iri cüsseli bir cins erkek deve. [Espèce de chameau]

§ Lök gibi: zf. Ağırlıkla, kabaca: Lök gibi oturmak. [Lourdement]

§ Lök lök: zf. Ağır ağır: Lök lök yürümek. [Lentement]

§ Lök yumurta: Çürük yumurta, cılk yumurta. [Œuf gâté]

LÖKLEMEK f. (Kırık kabları) Yumurta akı ve kireçten yapılan bir macunla yapıştırmak. [Faire adhérer les morceaux d'un récipient brisé au moyen d'une colle faite du blanc d'œuf et de la chaux]

LÖKOPLAST Yu. i. Bot. Beyaz kıromoplâst. bk. Kıromoplâst. [Leucoplaste]

LÖKÜN i. Kireçle zeytin yağı veya bezir yağı karıştırılarak yapılan bir nevi macun, ki suyun akmaması için külünk veya su boruları deliklerine tıkanır, muslukları hazneye ve su borularına tutturmak için kullanılır. [Sorte de pâte grasse imperméable faite de l'huile et de la chaux qu'on emploie dans la construction des fontaines ou dans la réparation des tuyaux d'eaux]

LÖKÜNLEMEK f. Lökün denilen macunla tutturmak veya tıkamak. [Faire adhérer ou boucher à l'aide de «lökün»]

LÖNGÖZ i. Denizde veya ırmaklarda bulunan kuyu gibi çukur yer. [Fosse dans la mer]

LÖPÜR LÖPÜR zf. bk. Lopur lopur.

LÖS Alm. i. Coğ. ve Jeol. Esası kil ve kum olup en çok vadilerle yamaçlarda bulunan sarı renkli, tarım için verimli bir balçık. [Lœss]

LÖVE Fr. i. Briç, piket gibi bâzı kâğıt oyunlarında hasım kâğıdının daha yüksek bir kâğıtla alınması suretiyle kazanılan el: Briçte kaybetmemek için evvelce söylenilen sayıda veya daha fazla löve yapmak şarttır. [Levée]

Lu Kim. Lütesyum maddesinin simgesi (remzi). [Symbole chimique de lutécium]

LÛAB, LÛAP Ar. i. [لعاب] Biyol. bk. Tükrük.

LÛABÎ, LÛABİYE Ar. s. Biyol. Tükrükle ilgili : Gudde-i lûabiye. [Salivaire]

LUANG PRABANG* Hindiçinî'nin Laos bölgesinde, Hindiçinî birliğine dahil 230.000 nüfuslu bir kırallıktır. Başkenti, aynı adı taşıyan 20.000 nüfuslu bir şehirdir.

LUBAO* Filipin (Phillippines) lerden Luzon adasında, pirinç ve şekerkamışı yetiştirilen bir bölgede 21.175 nüfuslu bir şehirdir.

LUBBOCK* «labbok ok.», John (1834 - 1913). Lord Avebury diye de tanınan İngiliz siyaset adamı, tabiat bilgini, filozof. Darwin'in izinde yürüyenlerdendir. «Tarihöncesi Zamanlar», «Medeniyetin Aslı», «Böceklerin Asılları ve Başkalaşma (istihale) ları» gibi değerli eserleri vardır.

LÛ'BET Ar. i. [لعبت] Oyun. Oyuncak (Daha fazla karagöz veya kukla hakkında kullanılırdı). [Jeu; jouet]

LÛ'BETBAZ Ar. Far. b. i. [لعبتباز] Oyuncu (Daha fazla karagöz veya kukla hakkında kullanılırdı), hayalci, kuklacı. [Impresario d'ombres chinoises (karagöz), ou de guignol]

LÛ'BE Ar. i. Lû'bet anlamdaşı. bk. Lû'bet.

LÛ'BİYAT ç. i. Eskiden sahne oyunları hakkında kullanılan, arapça kökten uydurma bir kelimedir. [Représentations, spectacles]

§ Lû'biyat kumpanyası: Eskiden bir arada ve bir idare altında çalışan sahne artistleri hakkında kullanılırdı: Manakyan Efendinin lû'biyat kumpanyası. [Troupe (acteurs)]

LUBİZE*, «lübiz ok.» (1800 - 1863). Fransız tiyatro muharriri. «Afacan», «Şeytanın Üç Günahı» gibi çoğu büyük muvaffakıyetler kazanmış vodvil ve dramların müellifidir.

LUBLİN* Polonya'da bir voyvodalığın, ve bu voyvodalığın merkezi olan şehrin adıdır. Voyvodalığın nüfusu 2.464.000, şehrin nüfusu 116.000 dir. Şehir, İkinci Dünya Savaşında, gizli mukavemet millî komitesinin merkezi olmuştu. Komite, harb bitince, geçici hükümet olarak idareyi eline almıştı.

LUC* «lük ok.» Saint. bk. Luka.

LUCA DEL ROBBİA* «luka del robya ok.» bk. Robbia.

LUCANİA* «lukanya ok.» [Lucanie] İtalya'nın eski bir eyaletidir. Matera ve Potenza eyaletleri 1933 te Lucania adını almışlardır. Bu yeni Lucania'nın nüfusu 584.000 dir.

LUCANUS* «lükanüs ok.», Marcus Annaeus (39 - 65). Lâtin şair. İspanya'da doğmuş, İtalya'da ölmüştür. Filozof Seneca'nın yeğenidir. Amcasının yanına Roma'ya gelmiş, İmparator Neron'un iltifatına mazhar olmuş, fakat şairlik iddia eden imparatora karşı bir şiir müsabakasını kaznınca imparator tarafından şiir yazmaktan menedilmiş, bundan muğber olarak imparator aleyhine bir suikast hazırlığına iştirak etmiş, yakalanmış, idam cezasını seçmekte serbes bırakılınca hamamda kol damarlarını kesip intihar etmeyi tercih etmiştir.

LUCAS* «lyukas ok.», Edward Verrall (doğ. 1868). İngiliz edip. «Çocuklar İçin Şiir Kitabı», «Açık Yol», «Sussex'in Yüksek ve Alçak Yolları», «Holânda'da Bir Serseri», «Ocak Başı ve Güneş Işığı», «Floransa'da Bir Serseri» gibi güzel eserleri vardır.

LUCAS*, John Seymour (1849 - 1923). İngiliz tarih ve portre ressamı. En iyi eserleri «Belediye Başkanı», «Seyir Halinde Armada», «Ordugâhta Casus», «Deptford'da Deli Petro» dur.

LUCAS - CHAMPİONNİÈRE* «lüka şampiyonyer ok.», Just (1843-1913). Fransız cerrah. Antiseptik metodun Fransa'da yayılmasına çok hizmet etmiştir.

LUCAS VAN LEYDEN*, «lukas ok.» (1494 - 1533). Holândalı ressam ve gravürcü. Leyden'de doğmuş, orada ölmüştür. Meşhur Dürer'in çağdaşı ve rakîbidir. Meşhur eserlerinden «Mahşer Günü» doğduğu şehirin ve «Körün İyileşmesi» adlı eserleri de Leningrad müzelerindedir.

Lucas van Leyden

LUCCA* İtalya'da Cenova körfezi kıyısında bir eyaletin ve bu eyaletin merkezi olan bir şehrin adıdır. Eyaletin nüfusu 360.000, şehrin nüfusu 90.000 dir. Şehrin güneyinde eski Romalılardan kalma güzel bir su kemeri vardır.

LUCE* «lüs ok.» Bu adı taşıyan üç papa gelmiştir: Birinci Luce 253 - 254 te papalık etmiş; 1144 ten 1145 e kadar papalık eden İkinci Luce, Roma senatosu tarafından kovulduğu başkente silâh kuvvetiyle girmek isterken öldürülmüş; 1181 den 1185 e kadar papalık eden Üçüncü Luce, engizisyonun ilk temellerini atmıştır.

LUCE*, Siméon (1833 - 1892). Fransız tarihçi. Bilhassa Jeanne d'Arc, Du Guesclin hakkındaki eserleriyle meşhur olmuştur.

LUCE DE LANCİVAL*, «lüs dö lansi-

val ok.» (1764 - 1810). Fransız şair ve tiyatro muharriri. En güzel eseri «Hector» trajedisidir.

LUCENA* «lusena ok.» İspanya'da Cordoba eyaletinde kırmızı şarabiyle meşhur, 25.000 nüfuslu bir şehirdir.

LUCERA* (veya Nocera) «luçera ok.» İtalya'nın Foggia eyaletinde Ortaçağdan kalma şatosu ve katedrali ile meşhur 21.510 nüfuslu bir şehirdir. İpek ticareti ileridir.

LUCERNE* «lüsern ok.» İsviçre'de ehemmiyetçe Zürich ve Bern kantonlarına yakın olan bir kantonun ve bu kantonun merkezi olan şehrin adıdır. Kanton arazi-

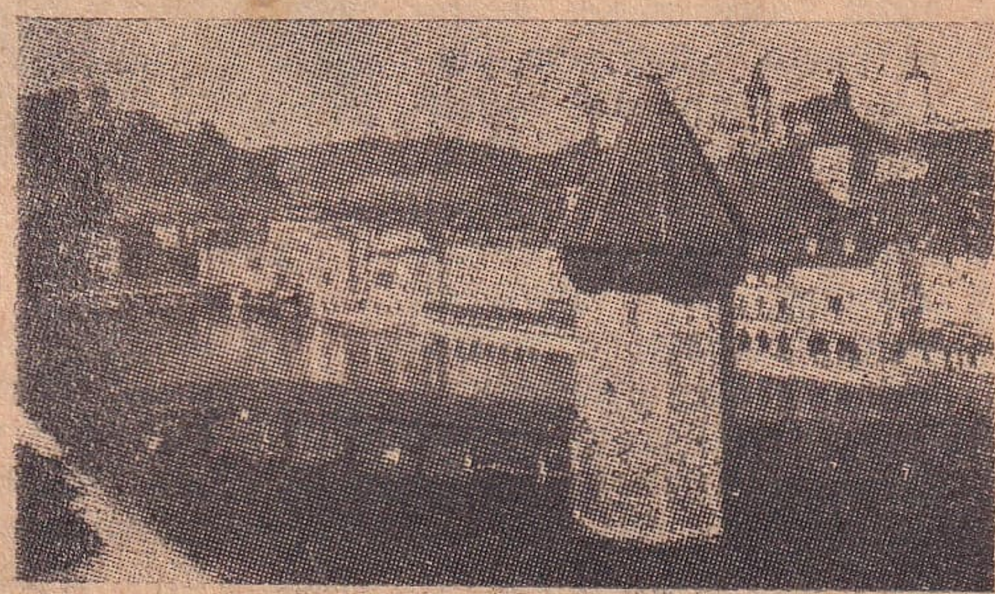

Lucerne'den bir görünüş

si dağlık olmakla beraber mümbittir. Arazinin beşte dördü otlaktır. Hayvancılığı, peynir ve koyulaştırılmış süt konservesi endüstrisi ileridir. Kantonun nüfusu 206.000 dir. Reuss suyunun Lucerne gölünden çıkış noktasında ve Zürich'in 38 kilometre güney batısında bulunan şehir 60.000 nüfusludur ve İsviçre'nin en ehemmiyetli turizm merkezlerinden biridir. Danimarkalı heykeltıraş Thorwaldsen tarafından bir kaya içine yontulmuş bulunan ve Fransa kıralı hizmetindeki İsviçrelilerin 1792 de katliâma uğratılmalarını hatırlatan «Lucerne Arslanı» adlı âbidesi meşhurdur.

LUCERNE GÖLÜ* bk. Quatre - Cantons gölü.

LUCHAİRE* «lüşer ok.», Achille (1846-1908). Fransız tarihçi. Parislidir. Ortaçağ Fransasına ait değerli tarih kitapları vardır.

LUCİE DE LAMMERMOOR* «lüsi dö lammermur ok.» Donizetti'nin beste lediği meşhur bir operanın adıdır. Aslı, Walter Scott'un «Lammermoor'un Nişanlısı» adlı romanıdır. Lucie, erkek kardeşinin yalanları yüzünden asıl sevgilisiyle evlenemiyerek başka biriyle evlenmek zorunda kalır ve zifaf gecesi çıldırarak kocasını hançerler. Bu operanın birçok aryaları bütün ağızlarda dolaşacak kadar meşhur olmuştur.

LUCİEN BONAPARTE* «lüsiyen bonapart ok.» bk. Bonaparte.

LUCİENNE* bk. Lüsiyen Hanım.

LUCİLİUS* «lüçilyüs ok.», Caius M. Ö. 149 - 103). Romalı heccav şair. Eski Roma hicvinin kurucusudur. Otuz hicviyesi vardır. Fakat bunların ancak parçaları muhafaza edilebilmiştir.

LUCİLLA ANNİA*, «lüçilla anniya ok.» (148 e doğru - 183 e doğru). Roma imparatoriçesi. İmparator Marcus Aurelius'un kızıdır. Dehşetli bir sefahet hayatı sürmüş, sonradan imparator olan erkek kardeşine suikast tertibettiği için onun tarafından öldürtülmüştür.

LUCİNA* «lüçina ok.» Mit. Eski Roma mitolojisinde ışık tanrıçası.

LUCK* «luk ok.» bk. Lutzk.

LUCKENWALDE* «lukenvalde ok.» Prusya'nın Brandenburg eyaletinde, Potsdam'ın 35 kilometre güney doğusunda, Nuthe suyu üstünde 29.000 nüfuslu bir şehirdir. İplik fabrikalariyle kumaş, kâğıt endüstrisi vardır.

L U C K N E R* «lukner ok.», Nicolas (1722 - 1794). Fransa mareşali. 1792 de Rhine ordusuna kumanda etmiştir. Rouget de Lisle, sonradan «Marseillaise» (Marseyyez) adiyle Fransız millî marşı olan meşhur «Rhine Şarkısı» nı ona ithaf etmiştir. Kuzey ordusunun başına geçtiği zaman ricat etmesi şüpheli görülmüş, idama mahkûm ve Paris'te idam edilmiştir.

LUCKNER*, Felix von (doğ. 1886). Alman deniz subayı ve muharrir. 13 yaşında iken denizcilik hayatına atılmış, bütün denizleri dolaşmış, Birinci Dünya Savaşında Alman bahriyesine girerek Jutland Deniz Muharebesine iştirak etmiştir. Yelkenli gemi şekline soktuğu «Deniz Kartalı» adlı bir harb gemisiyle bütün denizlerde Müttefik gemileri vurmuş, hayatını en büyük tehlikelere atacak kadar kahramanlık göstererek «Deniz Şeytanı» lâkabiyle şöhret bulmuştur. Birinci Dünya Savaşından sonra Amerikayı ziyaret etmiş ve yayımladığı «Deniz Şeytanı» adlı kitap pek geniş bir alâka toplamıştır.

LUCKNOW* «laknav ok.» Hindistan'da Kalküta şehrinin 1.065 kilometre kuzey batısında 387.000 nüfuslu bir şehirdir. Pamuklu ve ipekli kumaş endüstrisi ileridir. 1857 de, buradaki İngiliz garnizonu, isyan eden Hint askerlerine karşı büyük bir kahramanlıkla mukavemet etmiştir.

LUÇON* bk. Luzon.

LUCQUES* «lük ok. İtalya'da Lucca eyaletinin ve şehrinin fransızca adı. bk. Lucca.

LUCRETİA* «lükresya ok.» Güzelliği, iffeti ve kocasına bağlılığiyle meşhur Romalı kadın. Roma kıralı Tarquinius'un yakın akrabası Collatinus'un karısıdır. Kıral Tarquinius'un oğlu Sextus, kocasının bulunmadığı bir gece evine giderek kadının zorla ırzına geçmiştir. Kadın, ertesi gün bu tecavüz hâdisesini babasına ve kocasına haber verdikten sonra hançerle intihar etmiştir. Hâdise, Roma'da cumhuriyetin kurulmasına sebebolmuştur (M. Ö. 510). Lucretia, birçok muharrirlerin sahne eserlerine mevzu olmuştur.

Lucretia (G. Mazzola'nın eserinden)

LUCRETİUS* «lükresyüs ok.», (veya Titus Lucretius Carus) (M. Ö. 98 e doğru - 53 e doğru). Roma'nın en meşhur şairlerindendir. Hayatı hakkında fazla bir şey bilinmemekle beraber bilhassa meşhur filozof Epikür'ün materyalizm felsefesini iltizam eden uzun bir şiiriyle tanınmıştır. İntihar ederek ölmüştür.

LUCULLUS* «lüküllüs ok.», Lucius Lucinius (M. Ö. 110 a doğru - 57). Romalı general. M. Ö. 74 te konsül olmuş, 73 te Pontus kıralı Mihirdad'ı mağlûbederek Bitinya ve Pontus'u ele geçirmiş, 69 da kıral Tigran'a galebe çalmış, şiddetli muamelelerinden dolayı askerleri isyan ettiğinden 68 de komutayı Pompius'a bırakmıştı. Mükemmel, ciddi, kibirli bir asker, âlim bir adamdı. Yunan felsefesini Romaya ilk sokan odur. Kiraz ağacını Giresundan ilk defa Avrupaya getirenin de kendisi olduğu söylenir. Misafirsiz kalmıyan sofrasının ihtişamı ve yemeklerinin nefaseti dillere destan olmuştur. Bir akşam tek başına yemek yerken mutad sofra ve yemekleri göremeyince konağının kâhyasına «Lucullus'ün bu akşam Lucullus'ün konağında yemek yediğini bilmiyor muydun» diye çıkışması, kendisini, nefis yemeklere düşkün kimselerin timsali olarak dünya edebiyatına sokmuştur.

LUCY* «lyuci ok.», Sir Henry William (1845 - 1924). İngiliz mizah muharriri ve gazeteci. Muhtelif gazetelerin parlâmento muhabirliğini yapmıştır. «Parlâmentodakiler ve Tavırları», «Simalar ve Mevkiler», «Sekiz Parlâmentonun Hâtıraları», «Lordlar ve Avam Kamaralarındakiler» gibi eserleri İngiliz parlâmento tarihi bakımından kıymet taşımaktadır.

LU - ÇU* (veya Liu - Kiu veyahut da Ryu - Kyu) Japon takımadasını teşkil eden adalardan bir kısmının meydana getirdiği gruptur. Bu grup Kyu - Shu ve Formosa arasında yer alır. Adalarda şekerkamışı, tütün, pirinç, yer elması, çivit yetiştirilir.

LUDENDORFF*, Erich von (1865 1937). Alman general. 1916 da Alman orduları genelkurmay ikinci başkanı ve Feldmareşal Hindenburg'un yardımcısıydı. Birinci Dünya Savaşının son kısmı harekâtını hakikatte idare eden ve 1918 taarruzları emrini veren odur. Ordularının hezimete uğraması üzerine 26 ekim 1918 de istifa ederek İsveç'e kaçmış, sonra Almanyaya dönerek yeni kurulan cumhuriyet rejimine karşı mücadeleye girişmiştir. Bavyera'da hazırlanan milliyetçi hareketlerin hepsine ve bilhassa 1923 te Hitler'in yanında Munich hareketine iştirak etmiştir. «Hâtıralar» ı ile «Topyekûn Harb» adlı bir kitabı vardır.

Ludendorff

LUDHİANA* Hindistan'ın Pencap bölgesinde, Keşmir şallariyle meşhur, 110.000 nüfuslu bir şehirdir. Geniş ölçüde hububat ticareti vardır.

LUDLOW*, «lödlô ok.» (1617 - 1693). İngiliz cumhuriyetçi. Kıral Birinci Charles'ın ölümü kararını imzalıyanlardan biridir. 1660 ta kırallık tekrar kurulunca İsviçre'ye kaçmış, orada ölmüştür. «Hâtıralar» ı vardır.

LUDOLFUS* «lüdolfüs ok.», Job (1624 - 1704). Alman oryantalist. Asıl adı Hiob Leutholf'tur. Yirmi beş dil bilirdi. Bilhassa Habeşistan, Habeşler, Habeş dili ve grameri hakkında yazdığı eserlerle tanınmıştır.

LUDRES* «lüdr ok.», Marie İsabelle de (1648 - 1725). Güzel Ludres diye meşhurdur. Nişanlısı Lorraine kıralı Dördüncü Charles tarafından bırakılınca Fransa sarayına gelerek Kıraliçe Marie-Thérèse'in refakat kadını olmuştur. Hayranları pek çoktu. Ondördüncü Louis ile münasebette bulunmuş, fakat kıralın gözdesi Marquise de Montespan'la başa çıkamıyarak manastıra çekilmiştir.

LUDWİG* bk. Louis (Almanya imparatorları, Bavyera kıralları).

LUDWİG*, Emil (1881 - 1948). Alman edip. Asıl adı Emil Cohn'dur. Yahudi aslındandır. Breslau'da doğmuştur.

«Gœthe», «Napoléon», «Wagner», «Bismarck», «İkinci Wilhelm» adlı biyografileri ve «Nil» gibi eseriyle dünya edebiyatında ehemmiyetli bir yer almıştır.

Emil Ludwig

LUDWİG*, Karl (1816 - 1895). Alman fizyoloji bilgini. Kanın ve lenfin bileşim (terekküp) leri, sidik salgısı (idrar ifrazı) mekanizması, kalbin sinirsel (asabi) fizyolojisi etrafında dikkate değer eserler bırakmıştır.

LUDWİG*, Otto (1813 - 1865). Alman tiyatro ve büyük hikâyeler muharriri. «Gedikli Orman Bekçisi» adlı ilk dramiyle şöhret bulmuş, diğer eserleriyle şöhretini arttırmıştır.

LUDWİGSBURG* Almanya'nın Würtemberg bölgesinde, Stuttgart'ın 13 kilometre kuzeyinde, Neckar suyu üstünde 36.000 nüfuslu bir şehirdir. Başlıca endüstrisi kimya maddeleri, kumaş ve ipliktir.

LUDWİGSHAFEN* Almanya'da Bavyera'da, Rhine nehri üstünde, Mannheim şehri karşısında 143.000 nüfuslu bir şehir ve çok işlek bir limandır. Boya ve kimyevi madde fabrikalariyle demir ve kereste ticareti vardır. Kimyevi madde fabrikaları 1921 de infilâk etmiş, 3.000 den fazla insan ölmüştü.

LUFTWAFFE* «luftvafe ok.» Alman hava ordusunun adıdır. İkinci Dünya Savaşında çok kullanılmıştır.

LUGANO* İsviçre'de Ticino kantonunda, Lugano gölü üstünde 17.000 nüfuslu bir şehirdir. Meşhur üstatların tablolarını ihtiva eden güzel kiliseleri, havasının güzelliği, gölün lâtif manzarası dolayısiyle turistlerin ziyaret yeridir. Çikolata fabrikaları vardır.

LUGANO GÖLÜ* İsviçre'de ve İtalya'nın kuzeyinde Maggiore ve Como gölleri arasında, denizden 267 metre yükseklikte, güzel manzaralariyle turistleri çeken bir göldür. Yüzölçümü 50 kilometre kare, en fazla derinliği 283 metredir.

LUGANO KONFERANSI Tar. Alman Dış İşleri Bakanı Stresemann'ın sıhhati bakımından Lugano'da ikamet ettiği sırada, 1928 ekim ayında, Milletler Cemiyeti Konseyi orada bir sıra toplantılar yapmıştı. Konferansta hazır bulunan «Üç Büyükler» (Briand, Chamberlain ve Stresemann) in ele aldıkları başlıca mevzu, Rhine havzasının Fransızlar tarafından tahliyesiydi. Fransa, tamirat işiyle alâkalı mütehassıslar raporu verildikten sonra ikinci bölgeyi tahliyeyi kabul etmişti.

LUGANSK* bk. Voroşilovgrad.

LÛGAT Ar. i. [لغت] Dil. Lisan: (Tarz-ı selefe tekaddüm ettim — Bir başka lûgat tekellüm ettim. Galip Dede).

2 - Söz, kelime: Çok lûgat bilir bir adamdır. [Mot]

3 - Bir dilin belli çağdaki kelimelerini veya bütün sözlerini belli bir sıra ile alarak anlamları, kökleri, aralarındaki ilgileri gibi türlü bakımlardan birine veya birkaçına göre açıklıyan kitap, sözlük, kamus: Türkçeden fransızcaya lûgat. [Dictionnaire]

§ Lûgat bilgini: Bir dilin kelimelerini, anlamlarını, köklerini, türeyişlerini, birbirleriyle ilgilerini bilen kimse. [Lexicologue]

§ Lûgat bilimi: Bir dilin kelimelerini, anlamlarını, köklerini, türeyişlerini, birbirleriyle ilgilerini gösteren bilim (ilim). [Lexicologie]

§ Lûgatçi: Sözlük, lûgat yazan kimse: Şemsettin Sami lûgatçilerimizin başında gelir. [Lexicographe]

§ Lûgatçilik: Sözlük, lûgat yazma mesleği. [Lexicographie]

§ Lûgat paralamak: Konuşurken, konuşma dilinde geçmiyen (bilhassa arapça, farsça) kelimeler kullanmak. [Affecter dans le langage]

LÛGATÇE* Ar. Far. b. i. [لغتچه] Kelimelerinin yalnız anlamlarını pek kısa olarak gösteren veya yalnız bir sanatta, bir bilimde yahut bir halk sınıfında kullanılan kelimeleri veren lûgat. Sözlükçe. [Vocabulaire]

LÛGAZ Ar. i. [لغز] Anlaşılması veya çözülmesi güç olacak surette uydurulmuş söz; bilmece; yanıltmaç. (Halletmediler bu lûgazın sırrını kimse — Bin kafile geçti hükemadan, ulemadan. Ziya Paşa) [Énigme]

LÛGAVİ, LÛGAVİYE Ar. s. Lûgatle ilgili: Bu kelimenin lûgavi mânası şudur. [Littéral, e; commun, e (sens d'un mot)]

Lugné - Poë

LUGNÉ-POË* «lünye poe ok.» (1869-1940). Fransız edip ve tiyatro müdürü. Yabancı ve bilhassa İskandinav tiyatro eserlerini Fransa'ya tanıtmak üzere 1893 te «Oeuvre» tiyatrosunu kurmuş, 1918 den sonra birçok genç tiyatro muharrirlerinin ortaya çıkmalarına imkân vermiştir.

LUGO* İspanya'nın kuzey batısında bir eyaletin ve bu eyaletin merkezi olan şehrin adıdır. Eyaletin yüzölçümü 9.878 kilometre kare, nüfusu 514.000 dir. Arazisi verimli olduktan başka demir, arsenik madenleri, granit ve mermer ocakları vardır. 38.000 nüfusu olan Lugo şehri Romalılardan kalma kuvvetli dört surla çevrilidir. Başlıca endüstrisi dericilik, keten ve yün dokumacılığıdır. Onikinci Asırdan kalma güzel bir gotik katedrali vardır.

LUGO* İtalya'nın ortasında Ravenna eyaletinde ve Ravenna şehrinin 23 kilometre batısında 27.900 nüfuslu bir şehirdir. Şarap ticareti vardır.

LUGONES*, Leopoldo (1874 - 1938). Arjantinli şair. İspanya'da doğmuş, Arjantinde ölmüştür. «Asır Görmüş Odlar», «Peyizajlar» gibi lirik şiir kitapları vardır.

L U G O S* «lugoş ok.» Romanya'da Krasso eyaletinde 26.300 nüfuslu bir şehirdir. Başlıca ticareti şarap ve meyvadır.

LÛHAYME Ar. i. [لحيمه] Etçik. [Caroncule]

§ Lûhaymei dem'iye : Anat. bk. Göz (gözyaşı etçiği).

LÛHUK i. (Ar. Lauk'tan) Eskiden macuna verilen ad. bk. Macun.

LÛHUM Ar. ç. i. bk. Lâhim.

LÛHUT Ar. ç. i. bk. Lâhit.

LUİGİ* «luici ok.», Andrea di (1470 e doğru - 1556 ya doğru). İtalyan ressam. Umumiyetle Assisi'li Andrea diye tanınır. Pietro Perugino'nun talebesiydi. Gençliğinde Raphael'e rakîp sayılırdı. Oldukça genç yaşında gözleri kör olduğundan papa tarafından kendisine aylık bağlanmıştı. Eserlerinin en güzellerinden biri olan «Mesut Aile» tablosu Paris'te Louvre müzesindedir.

LUİK* bk. Liège.

LUİMNEACH* Limerick'in İrlanda dilindeki adıdır. bk. Limerick.

LUİNES* bk. Luynes.

L U İ N İ*, Bernardino (1480 - 1489 arası - 1532). İtalyan ressam. Luino'da doğmuş, Milano'da ölmüştür. Milano ekolüne mensubolmakla beraber bir dereceye kadar Venedikli ressamların tesirinde kalmıştır. Dinî freskleriyle meşhurdur.

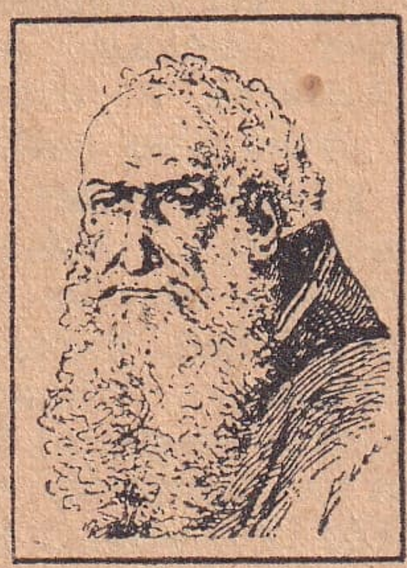

Luini

LUİTPOLD* K. J. Wilhelm von (1821 - 1912). Bavyera kıral naibi. İkinci Maximilien'in kardeşi ve İkinci Louis'nin amcası olup yeğeninin tahttan düşmesi üzerine 1886 da naip olmuştur. Akli muvazenesi pek yerinde olmıyan Birinci Othon tahta çıktıktan sonra da naipliği muhafaza etmiştir.

LUİZİN Fr. i. Bir çeşit tafta (ipekli kumaş). [Louisine]

LUKA* [Saint Luc] (M. Ö. 14 - M. S. 70). «İncil» i zaptedip yazan dört kişiden biridir. Antakya'da doğmuştur. Ayrıca bir de «Havariyun'un Amelleri» adında bir r i s a l e s i vardır. Tıp bilgini ve hattâ eski bir söylentiye göre Meryem'in portresini yapmış bir ressamdı. Seyahatlerinde Pavlos (Saint Paul) un yoldaşı olmuştur. Hıristiyanlarca yortusu 18 ekimde kutlulanır.

Luka (Jacopo Chimenti'ye göre)

LÛKATA Ar. i. [لقطه] Eski Huk. Sokakta bulunan ve sahibi bilinmiyen şey. Eski hukuka göre lûkata emanet hükmünde idi. Bulanın elinde kaybolsa, kazaya uğrasa bedelini tazmin etmek lâzım gelmezdi. Bununla beraber bulan kimsenin sahibi çıktığı zaman vermek üzere «ben böyle bir mal buldum, arıyan olursa bana gönderiniz» diye bulduğunu birkaç kişiye söylemesi lâzımdı. Böyle yapmazsa lûkata sayılmaz, bu takdirde kaybolur ve sahibi de çıkarsa bedelini ödemesi gerekirdi. [(Anc. Droit) Chose trouvée]

LUKAY ADALARI* [Fr. Lucayes; İng. Lucayos] bk. Bahama adaları.

LUKSOR* [Louksor, Louqsor, Louxor,

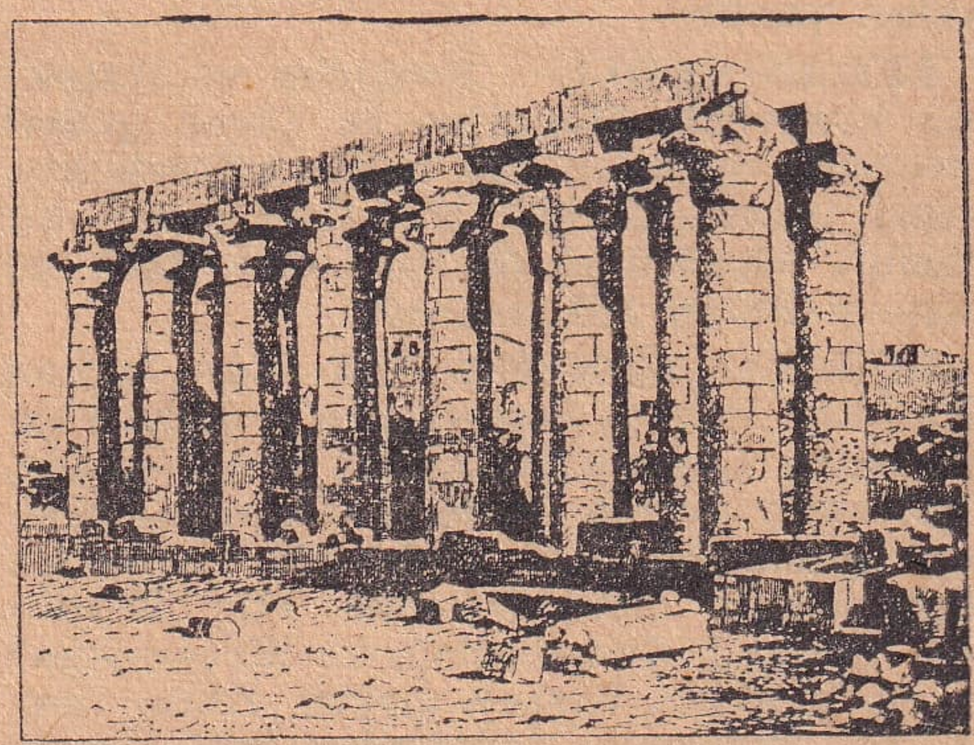

Luksor harabelerinden bir görünüş

Luxor] Yukarı Mısır'da Nil nehri üstünde 12.600 nüfuslu bir kasabadır. Eski Teb şehri yerine kurulmuş olan dört kasabadan biridir. Ammon adına yapılmış meşhur bir tapınağı (mâbedi) vardır. Paris'te Concorde meydanındaki meşhur dikilitaş Luksor'dan getirilmiştir.

LUKUGA* (veya Lukuja) bk. Tanganyika gölü.

LUKYANOS* [Fr. Lucien; İng. Lucian] (125 e doğru - 192 ye doğru). Yunanlı edip ve filozof. Heccav ve bilhassa dünyanın en büyük nükteclerinden biri olarak tanınmıştır. «Tanrıların Diyalogları», «Ölülerin Diyalogları», «Tarih Yazma Usulü» ve «Rüya» başlıca eserleridir. Son asırların tanınmış klâsik muharrirlerinden bir kısmı, onun eserlerinden ilham almıştır. Mısır'da ölmüş olması muhtemeldir.

LULEAA* «luleo ok.» İsveç'te Norrbotten eyaletinin merkezi olan 15.000 nüfuslu bir liman şehridir. Liman çok defa kasım - haziran arasında buzlarla kapanır.

LULL*, Raimon (1235 - 1315). İspanyol mistik dinci ve alşimist. Taşlanarak öldürülmüştür. «Ars Magna» (Büyük Sanat) adlı eseri iskolâstik kitapların en garip ve meraklılarından biridir.

L U L L İ* «lülli ok.», Jean - Baptiste (1632 - 1687). Fransız bestekâr. Aslında İtalyandır. Floransa'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. 1661 de Fransız vatandaşlığına kabul edilmiştir. 1646 da Fransa'ya gitmiş, entrikacı bir adam olduğu için 1653 e doğru Ondördüncü Louis'nin gözüne girmiş ve kıralın musiki heyetindeki yirmi dört kemancıdan biri olmuştur. Daha sonra musiki akademisine direktör tâyin edilmiştir. Fransız operasını yaratanlardan biri sayılır. Birçok bale müziği, operalar ve bir hayli dinî beste bırakmıştır. Bestekâr Lambert'in kıziyle evlenmiş, hepsi de kendisi gibi müzisyen üç oğlu olmuştur.

Lulli

LULLUTPUR* bk. Lalitpur.

LÛLÛ Fr. i. Burnu sivri; uzun tüyleri beyaz, gümüşi gri veya siyah renkli küçük köpek. [Loulou]

Lûlû

LÛMBAGO Lât. i. Soğuk etki (tesir) siyle veya kayıp düşme, her hangi bir sebeple bükülme sonucunda bel bölgesinde birdenbire beliren ağrılı hastalık. [Lumbago]

LÛMBAR i. bk. Lombar.

LÛMBOZ i. bk. Lomboz.

LUMİÈRE* «lümyer ok.», Auguste (1862 - 1948). Fransız biyoloji bilgini. Kardeşi Louis'nin fotoğraf üzerindeki araştırma ve çalışmalarına iştirak etmiş olmakla beraber kendisi de ayrıca fotoğraf tekniği ve tıp hakkında değerli eserler bırakmıştır. Tıpta bilhassa vitaminler, verem, kanser v. s. etrafında araştırmalarda bulunmuştur.

Auguste Lumière

§ Kardeşi L o u i s 1864 - 1942) kimyacı ve endüstri adamıdır. Fotoğrafla, ilk sinematoğrafın meydana getirilmesiyle, üç renkli fotoğrafla, kabartma sinematoğrafla ve daha başkalariyle ilgili çalışmalariyle tanınmıştır. Fransa'nın fotoğraf malzemesi imal eden meşhur Lumière fabrikalarının kurucusudur.

Louis Lumière

LUNA*, Pierre de. Onüçüncü Benoît. bk. Benoît.

LUNAÇARSKİ*, Anatoli Vasilyeviç (1875-1933). Rus sosyalist tiyatro muharriri. Rusya ve İsviçre'de tahsil etmiştir. 1898 den 1901 e kadar sürgünde yaşadıktan sonra 1904 te «Vpered» (İleri) gazetesi yazarları arasına girmiştir. 1905 te hapse atılmıştır. Sonra bir müddet Fransa ve İtalya'da dolaşmıştır. Birinci Dünya Savaşında barış lehine nutuklar söylemiştir. 1917 de Rusya'ya dönerek maarif komiseri olmuş, 1929 da çekilmiştir. Başlıca tiyatro eserleri «Faust ile Şehir», «Büyü», «Akıllı», «Vasilisa» dır.

LUNAVARA* Hindistan'da Gucerat'ta 100.000 kadar nüfuslu küçük bir devletin adıdır. Başkenti olan aynı adlı müstahkem şehir, Ahmedabâd'ın 110 kilometre doğusundadır.

LUND* İsveç'in Malmö eyaletinde, Malmö şehrinin 19 kilometre kuzey doğusunda 28.000 nüfuslu bir şehirdir. Onikinci Yüzyılda Danimarka'nın başkenti idi.

L U N D A* Orta Afrika'da, Belçika Kongosu'nun güneyinde, 2.000.000 dan fazla nüfuslu büyük bir ülkedir. Siyasi ba-

kımdan bir kısmı Belçika Kongosuna, bir kısmı Portekize aittir.

LUNDY* «lendi ok.», Benjamin (1789-1839). Zencilerin esaretine aleyhtar bir Amerikalî. Amerika'da zenci esareti aleyhtarı ilk dergileri çıkaran adamdır.

LUNDEGAARD* «löndegord ok.», Axel (doğ. 1861). İsveçli romancı. Başlıcası «Kıraliçe Margareta» olan tarihî romanlar yazmıştır.

LUNDQVİST* «löndkuist ok.», Ernst (1851 - 1920). İsveçli edip. Bir hayli komedi, hikâye ve roman yazmıştır.

LUNEAU DE BOİSGERMAİN* «lüno dö buajermen ok.», François (1732-1801). Fransız edip. D'Alembert, Diderot, Voltaire, Montesquieu gibi ansiklopedicilerin muarıziydi. İtalyan şair Tasse'ın «Kurtarılmış Kudüs» adlı büyük şiir kitabını fransızcaya tercüme etmiştir.

LUNÉVİLLE* «lünevil ok.» Fransa'da Meurthe-et-Moselle departmanında, Nancy'nin 26 kilometre güney doğusunda Meurthe suyu ve demiryolu üstünde 20.377 nüfuslu, arondisman merkezi bir şehirdir. Fransa'ya Belçika'nın ve Rhine nehrinin sol kıyısının mülkiyetini tanıyan Avusturya - Fransa Antlaşması 1801 de burada imzalanmıştı. Başlıca endüstrisi ipekçilik, çiftçilik ve işlemeciliktir.

L U N G A ADASI* (Yugoslavya dilinde: Dugi Otok) Dalmaçya adalar grupunda halkı gemicilik ve balıkçılıkla geçinen 45 kilometre uzunluğunda 3 - 5 kilometre genişliğinde kayalık bir ada. Nüfusu 2.000 dir.

LUNGHİ*, Martino (ölm. 1591). İtalyan mimar. Roma'nın en güzel ve en meşhur binalarından Borghese sarayının mimarıdır. «İhtiyar Lunghi» diye anılır.

§ Torunu Martino (1602 - 1657) da Roma'da Ruspoli sarayındaki meşhur mermer merdivenin mimarıdır. «Genç Lunghi» diye anılır.

LUNG - KİANG* Çin'de Heilung - Kiang'ın başkenti olan 190.000 nüfuslu bir şehirdir.

LÛP Fr. i. bk. Pertavsız.

L U Q U E* «lûke ok.» Paraguay'da 16.000 nüfuslu bir şehirdir.

LURE* «lür ok.» Fransa'da Haute - Saône departmanında 113.180 nüfuslu bir arondismandır. Merkezi, pamuklu kumaş fabrikaları olan 5.970 nüfuslu Lure şehridir.

LURGAN* Kuzey İrlândasında Armagh kontluğunda, Belfast'ın 31 kilometre güney batısında 13.760 nüfuslu bir şehirdir. Bir tarım bölgesinin ortasındadır.

LÛRÎ* İran'ın batısında yaşıyan bir kavim olup mensupları Kürtlerin bir kolu oldukları halde dil, ahlâk ve âdet bakımından Kürtlerden hayli farklıdırlar. Toplu yaşıyanları Lûristan'dadır.

§ Afganistan'da, bizdeki Çingeneler gibi çergeleriyle gezer, ayı ve maymun oynatır, karıları fal açar bir kavmin mensuplarına da Lûrî adı verilir.

LÛRİSTAN* İran'ın batı hududunda dağlık bir eyalettir. Yüzölçümü 39.005 kilometre kare, nüfusu 350.000 kadardır. Petrol çıkarılır.

LUSACE* «lüsaz ok.» [İng. Lusatia; Alm. Lausitz] Orta Almanya'da Elbe ve Oder nehirleri arasında, Bohemya'nın kuzeyinde bir ülkedir. 1815 te Prusya ile Saksonya kırallığı arasında taksim edilmiştir.

L U S A M B O* Belçika Kongosunda 1.811.000 nüfuslu bir eyalettir. Elmas, pamuk, kahve istihsal olunur; hayvan yetiştirilir. Merkezi, aynı adı taşıyan şehirdir.

LUSİGNAN* «lüzinyan ok.» Ortaçağda Fransa'da yaşamış meşhur bir derebeyler ailesidir. Bu ailenin bir kolu olan Denizaşırılı Lusignan'lar Haçlı Seferlerine katılmakla ve 1192 den 1489 a kadar Kıbrıs adasında hüküm sürmekle meşhurdurlar.

LUSİTANİA* «luzitanya ok.» İngiliz Cunard kumpanyasının bir transatlantiği idi. Birinci Dünya Savaşında New York'tan Liverpool'a gelirken 7 mayıs 1915 te hiçbir ihbarda bulunulmadan bir Alman denizaltısı tarafından torpillenerek batırıldı. Mürettebat ve yolculardan 700 kişi kadar kurtarıldı. Boğulup ölen 1.198 kişiden 755 i yolcu, yolculardan 114 ü de Amerika vatandaşıydı. Hâdise Amerika'da büyük teessür uyandırdı ve bir müddet sonra Amerika'nın Müttefikler safında harbe katılması sonucunu doğurdu.

LUSSAN* «lüsan ok.», Marguerite de (1682 - 1758). Fransız romancı kadın. Parislidir. «İkinci Henri Sarayının Çapkınlık Yıllıkları», «Onbirinci Louis Devrinin Tarihi», «Kahraman Crillon'un Hayatı» gibi başarılı tarihî romanları vardır.

LUSSİN* (veya Lossini) Dalmaçya'da, evvelce Avusturyaya ait iken şimdi Yugoslavya'nın olan 12.500 nüfuslu bir adadır.

LÛT* Peygamber. İbrahim Peygamberin erkek kardeşinin oğludur. Tabiate aykırı cinsî münasebetlerde bulunan ve sefahete dalmış olan Sodom şehri sakinlerini doğru yola getirmiye memur edilmiş, sözünü geçiremediği için şehirden ayrılması emrolunması üzerine ailesiyle birlikte şehirden çıkmıştır. Allahın gazabı

Sodom'luları mahvetmiştir. Lût'un karısı, emre aykırı olarak, merak edip arkasına baktığı için bir tuz heykeline çevrilmiştir. «Lût'un Sodom'dan Kaçışı» birçok ressamlara mevzu olmuştur. Tablolardan ikisi Louvre, biri de Dresden müzesindedir.

LÛT* İran'ın güneyindeki büyük çölün adıdır.

LÛT BİN YAHYA* (ölm. Hic. 157). Meşhur Arap tarihçi. İslâmlıkla ilgili ehemmiyetli vakalar hakkında birçok tarih kitapları bırakmıştır.

LÛT DENİZİ* bk. Ölüdeniz.

LÛTFEN Ar. zf. Bir lûtuf (iyilik) olarak, zahmet olmazsa: Ne zaman geleceğinizi lûtfen haber veriniz. [S'il vous plaît]

§ Lûtfen çeviriniz: Yazının devamının yaprağın arka sayfasında devam ettiğini göstermek üzere sayfanın altında nezaket olarak yazılan söz. Çok defa kısaca «l. ç.» olarak yazılır. [Tournez, s'il vous plaît (T. S. V. P.)]

LÛTFETMEK f. İyilik olarak vermek: Bu kitabı bana lûtfeder misiniz? (Aynı anlamda «lûtuf buyurmak», daha fazla sayılan bir kimseye karşı kullanılır). [Donner par grâce]

LÛTFİ* (veya Lütfü) İbrahim. bk. Dertli.

LÛTFİ EFENDİ*, Bodrumlu Ömer (1817 - 1896). İkinci Abdülhamit devri şeyhülislâmlarındandır. Memleketinde ve İstanbulda medrese tahsili görmüştür. Bir aralık Şehzade Yusuf İzzettin Efendiye hocalık etmiştir. Şeyhülislâmlıkta iki yıl kadar bulunmuştur. Çamlıca'da bir okul ve bir cami yaptırmıştı. Arapça gramer hakkında basılmış ve basılmamış eserleri vardır.

LÛTFİ EFENDİ*, Vakanüvis, Ahmet (1815 - 1907). Son Osmanlı tarihçilerindendir. İstanbulludur. Hâfızdı. Değişik memuriyetlerde, Tıbbiyenin türkçe hocalığında bulunduktan sonra tekrar sarık sararak ilmiye mesleğine girmiş, Rumeli kazaskerliğine kadar yükselmiştir. Devlet Şûrası üyesi de olmuştur. Cevdet Paşadan sonra vakanüvisliğe tâyin edilmiş, 92 yaşında ölerek Aksaray'da Sofular camisi bahçesine gömülmüştür. 1825 - 1867 arasındaki vakaları ihtiva eden tarihi on iki ciltir. Bunlardan ancak sekiz cildi basılmıştır. İmam Gazali'nin «Tefhim-ül Müteallim» adlı eserini «Tefhim-ül Muallim» adiyle tercüme etmiştir. Dört yıllık «Takvimi Vekayi» hulâsalarından meydana gelmiş bir başka eseri, bir hayli de şiiri vardır.

Lûtfi Efendi

LÛTFİ FİKRİ*, (1872 - 1934). Tanınmış fikir ve politika adamlarımızdandır. Kosova valisi Hüseyin Fikri Paşa'nın oğludur. Gümüşane'de doğmuş, Paris'te ölmüştür. Mülkiye Mektebini bitirdikten sonra Pariste de hukuk tahsil etmiştir. 1895 te meşrutiyet için uğraşmasından dolayı 14 ay hapse mahkûm edilmiş, cezaevinden çıkınca bâzı memurluklarda bulunduktan sonra Paris'e kaçmış, oradan Mısır'a giderek avukatlıkla, edebî ve siyasi yazılar yazmakla meşgul olmuş, 1908 İnkılâbından sonra tekrar İstanbula dönmüştür. Dersimden mebus seçilmiş, İttihat ve Terakki istibdadına karşı meclisteki tenkidleriyle derhal şöhret kazanmıştır. Bir işkence hâdisesi dolayısiyle ilk defa bir «meclis tahkikatı» açılmasını istemesi meşhurdur. 1910 da«Mutedil Hürriyetperver» partisini kurmuş, bir de «Tanzimat» adlı bir gazete çıkarmıştır. Cumhuriyet devrinde de Meşrutiyet taraftarlığı etmiye kalkışmış, İstiklâl Mahkemesinde iki defa muhakeme edilmiş, beraet etmiştir. son zamanlarını avukatlıkla geçiriyordu. Ölümü kanserdendir. Basılmış veya basılmamış bâzı eserleri vardır. Dürüst mizaçlı olmakla beraber menfi ruhlu olarak tanınmıştır. Milletvekillerimizden Feridun Fikri Düşünsel, Lûtfi Fikri'nin yeğenidir.

Lûtfi Fikri

LÛTFİ PAŞA* (ölm. 1553). Kanuni Süleyman devri sadrazamlarındandır. Sadareti iki yıl kadar sürmüştür. Arnavuttur. Küçükken saraya alınarak muhtelif hizmetlerde bulunduktan sonra vezirliğe kadar yükselmiştir. Padişahın kızkardeşi Şahıhuban Sultanla evlenmiştir. Sadrazamlığı 1535 te Ayas Paşadan sonradır. Sadrazam iken kötü bir kadıyı cinsiyet uzvunu kestirmek suretiyle cezalandırmayı emrettiği için karısiyle arası açılmış ve ondan ayrılmıya mecbur olduğu gibi sadrazamlıktan da azledilerek Dimetoka'ya sürülmüş, orada ölmüştür. Şamda gömülü olduğu söylenir. Tarihe, edebiyata, ahlâ-

Lûtfi Paşa

ka, siyasete ve din ilimlerine dair türkçe ve arapça yirmiden fazla eser yazmıştır. Bunların en ehemmiyetlisi «Lûtfi Paşa Tarihi» diye adlandırılan Osmanlı tarihidir. Ancak paşa, kendi zamanının devlet adamları hakkında bitaraf kalmamış ve hattâ tarihinde onlar hakkında zalim bir dil kullanmıştır.

LÛTFULLAH*, (veya Lütfullah) Nişapurlu (ölm. 1418). Farsça şiirleri ve eserleriyle tanınmış Türk âlim ve şair. Nişapur'da doğmuştur. Timurlenk'in, çocuklarının ve torunlarının zamanında Horasan'da yaşamıştır. Timurlenk ve Şahruh zamanlarını anlatan «Tarih-i Şahruh» adlı kitabından başka Peygamber Muhammed ile Oniki İmamın menkıbeleri hakkında birçok kasideleri vardır.

LÛTFULLAH MUHAMMED* Hintli edip. Onaltıncı Asırda yaşamıştır. Devletşah'ın meşhur «Tezkire-tüş-Şuara» sını «Asüman-i Sühan» adı altında manzum olarak farsçaya çevirmiştir.

LUTHER*, Martin (1483 - 1546). Almanya'da Protestanlık mezhebini meydana getiren adam. Erfurt Üniversitesinde felsefe öğretmeni iken sonradan rahip olmuştur. 1511 de Roma'ya yaptığı bir seyahatte papalığa itimadı sarsılmış, Almanya'ya dönüşünde Wittenberg'de kaleme aldığı 95 maddelik bir protesto (Protestan, bundan gelmektedir) ile kiliseden ayrılmış, kendisine birçok taraftar bulmuş, bundan cesaret alarak papanın ruhani başkanlığını, rahiplik mertebelerini, rahiplerin bekârlığını, azizleri, günah çıkartmayı, ruhani âyini reddetmiştir. 1520 de papa tarafından aforoz edilmiş, aforoz emirnamesini umumi meydanda herkesin önünde yakmıştır. 1521 de Worms Meclisinin huzuruna çıkmıya davet edilmiş, gitmiş, fakat boyun eğmemiş, bütün hakları iskat edilmiştir. Fakat Sachsen prensi kendisini şatosunda saklamak suretiyle kurtarmıştır. Şatoda bulunduğu müddet içinde, «İncil» in, halkın konuştuğu almancaya mükemmel bir tercümesini yapmıştır. Çok geçmeden, prenslerden gördüğü himaye sayesinde, Melanchton ile birlikte, Almanya'da dinî reformun propagandasını yapmıya başlamıştır. Protestanlık mezhebi,Melanchton tarafından kaleme alınıp kendisi tarafından tasvibedilen «Augsburg İtirafı» nda ifadelendirilmiştir. Luther hayatının son yıllarını mezhebinin muarızlarına ve yeni mezhebin müfritlerine karşı mücadele ile geçirmiştir. Din yolunda oynadığı rol dışında, Alman nesrinin kurucularından da biri olmuştur. Protestanlığa «Lutherianisme» de denir.

Luther

LUTHERBURG* bk. Loutherbourg.

LUTİ*, Benedetto (1666 - 1724). İtalyan ressam. Floransa'da doğmuş, Roma'da ölmüştür. Dine ve mitolojiye ait tabloları vardır.

LÛTÎ Ar. i. ve s. [لوطى] Kulampara. bk. Gulâm (Gulâmpare).

LUTKE*, Fedor Petroviç (1797 - 1882). Rus amiral. Sen Petersburg (Leningrad) ta doğmuş, orada ölmüştür. Kuzey kutbuna muhtelif keşif seyahatlerinde bulunmuştur.

L U T O N* «lyuton ok.» İngiltere'de Bedford kontluğunda 68.500 nüfuslu bir şehirdir. Başlıca endüstrisi otomobil, şapkadır.

LU TONG - PİN* (doğ. 755). Çinli filozof ve alşimist. Efsaneye göre, ölümsüzlük iksirine sahibolduğu için ölmemiş, maddi vücudunu muhafaza ederek göğe çıkmış.

LUTR Lât. i. Susamurugillerden, etçil (et yiyen), dört ayaklı hayvan. Lutrun vücudu uzun, ayakları kısa, fakat kuvvetlidir. Burnu sivri, gözleri keskin, başı yassı, kulakları kısadır. 40 santimetreyi bulan kuyruğunun kökü kalındır. Ayakları perdeli olduğu için suda büyük kolaylıkla yüzer ve dalar. Yalnız geceleri avladığı büyük sayıda balıkla beslenir. Yuvası su kenarlarında ve iki deliklidir. Deliklerden biri karada, öteki suyun içindedir. Çok parlak ve dayanıklı olan kürkü pek makbuldür. Lutr, yuvasının su içindeki ağzına kurulan tuzaklarla avlanır. [Loutre (animal)]

Lutr

2 - Bu hayvanın kürkü: Lutr manto. [Loutre (fourrure)]

§ Deniz lutru: Kutup denizlerinde yaşıyan, kürkü makbul, memelilerden bir hayvan. [Loutre de mer]

LUTSK* bk. Lutzk.

LÛTUF, LÛTF Ar. i. [لطف] İyilik ve yumuşaklıkla muamele: Lûtufla muamele etti. [Bonté, bienveillance]

2 - İyilik, kerem, ihsan: O adamın çok lûtfunu gördüm. [Grâce, faveur, bienfait]

§ Lûtuf buyurmak: İzin vermek, müsaade etmek: Lûtuf buyurun da bendeniz burada kalayım. [Permettre]

LUTYENS* «lyutyens ok.», Sir Edwin Landseer (doğ. 1869). İngiliz mimar. İngiltere'de bâzı eski şatoları restore etmiş-

tir. Hindistan'da Delhi hükümet konağının mimarıdır.

LUXEMBOURG* « lüksemburg ok. » Avrupa'nın kuzey batısında küçük bir devlettir. Büyük dükalıktır. Kuzey ve batıdan Belçika, güneyden Fransa, doğudan Almanya ile çevrilidir. Memleketin yüzölçümü 2.586 kilometre kare, nüfusu 296.000 dir. Kuzey kısmı yaylalar ve ormanlar, güney kısmı verimli ovalar bölgesidir. İklimi, değişik ve soğuktur. Çeşitli endüstrisi olmakla beraber daha fazla bir tarım memleketidir. Büyük dükalık, 1815 tenberi Nassau hanedanının idaresindedir. Memleketin başkenti Luxembourg şehridir.

§ Tar. 4 mayıs 1867 Londra Antlaşmasının teminat altına aldığı Luxembourg'un bitaraflığı, Birinci Dünya Savaşının daha başlangıcında Almanya tarafından zorlanmıştır. 1 ağustos 1914 te Alman kıtaları bir taraftan Fransa'ya saldırmak üzere büyük dükalık topraklarını geçerken, diğer taraftan da Luxembourg şehri üstüne yürümüştür. Büyük dükalık hükümetinin protestoları hiçe sayılmıştır. Memleket, Birinci Dünya Savaşı boyunca Alman işgalinde kalmıştır. 11 kasım 1918 mütarekesinde tahliyesinden sonra büyük dükalık tekrar istiklâline kavuşmuştur. İkinci Dünya Savaşında, 1940 ta gene Almanların eline düşen memleket ancak 1945 te Müttefiklerin ilerleyişiyle kurtarılmış, gurbette bulunan büyük düşes Wilhelmine memleketine dönerek devlet idaresini yeniden ele almıştır.

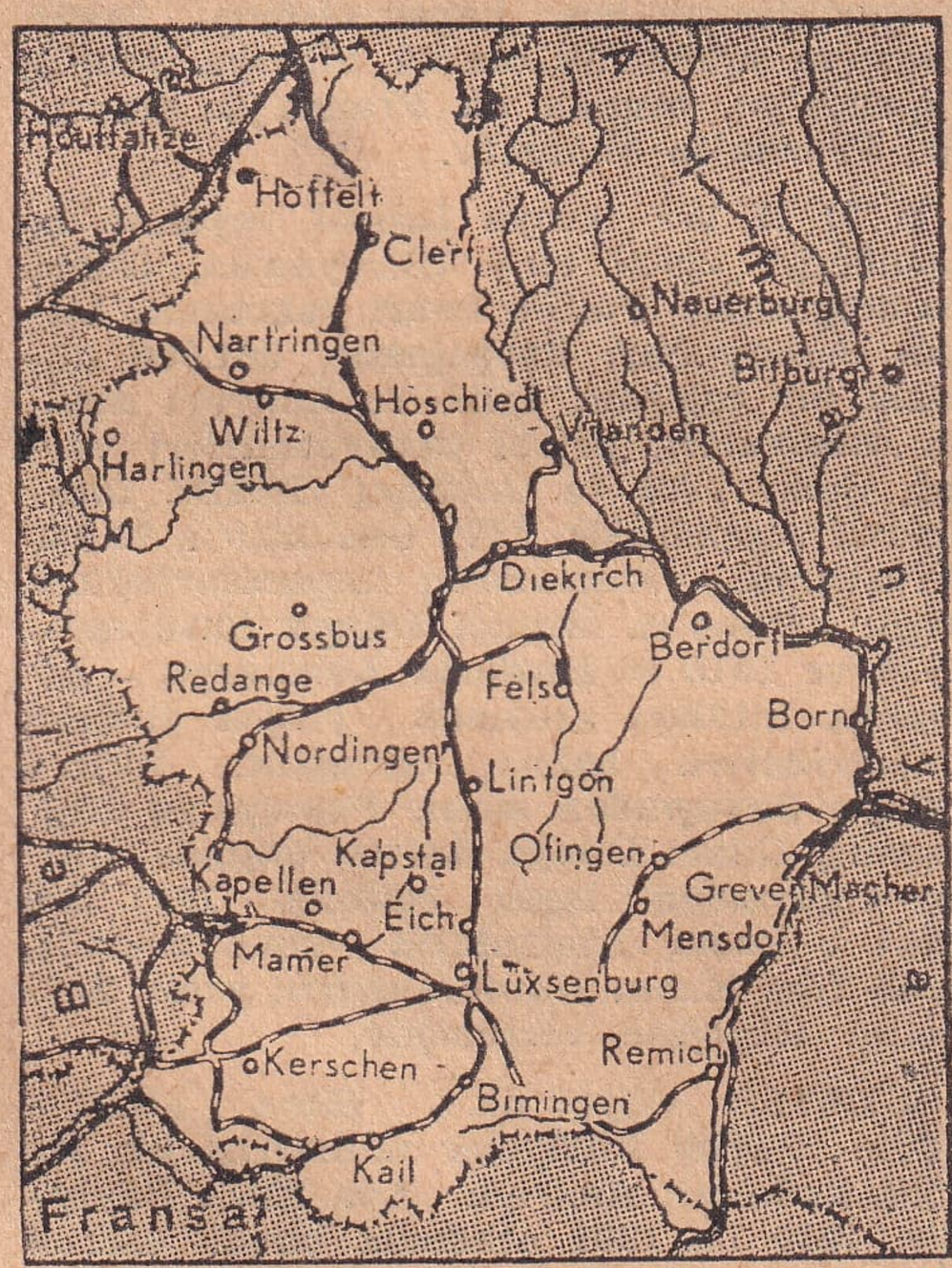

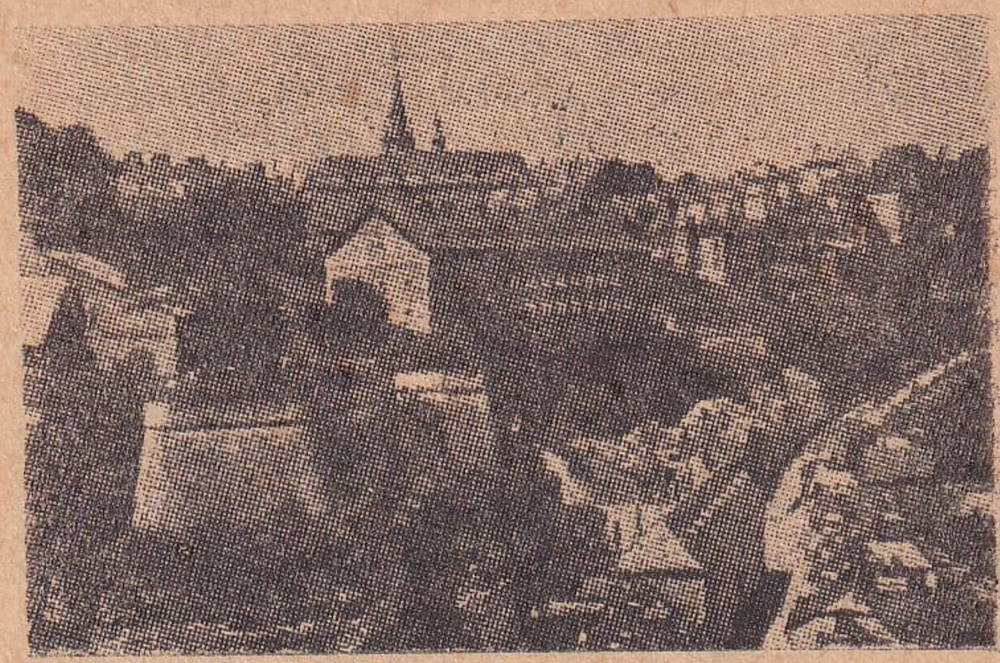

Luxembourg'tan bir görünüş

LUXEMBOURG* Aynı adı taşıyan büyük dükalığın başkenti olan, Alzette suyu üstünde, 58.000 nüfuslu eski, fakat güzel bir şehirdir. Eldiven, musiki aletleri, makine, kimyevi maddeler üzerine ehemmiyetli bir ticareti vardır.

LUXEMBOURG* Belçika'da 221.000 nüfuslu bir eyalettir. Merkezi Arlon şehridir.

LUXEMBOURG* Adını Lorraine'de bulunan Luxembourg şatosundan almış meşhur bir ailenin adıdır. Almanya imparatorlarından bâzıları bu aileye mensuptu.

LUXEMBOURG*, Duc de (1628-1695). Fransa mareşali. Parislidir. Muhtelif muharebelerde yararlık gösterdikten sonra 1675 te mareşal olmuştur. Fakat Louvois'nın garezine uğrıyarak 14 ay Bastille zindanında hapse atılmıştır. Augsburg Birliği Harbinin başlangıcında Ondördüncü Louis tarafından Flandre ordusunun başına geçirilmiş, 1690 dan 1693 e kadar parlak zaferler kazanmıştır.

Duc de Luxembourg

LUXEMBOURG*, Rosa (1870 - 1919). İhtilâlci sosyalist bir Yahudi kadındır. Rusya Polonyasında dünyaya gelmiştir. Çok güzel konuştuğu için halkı kışkırtmakta ehemmiyetli rol oynıyabilmiştir. Alman subayları arasında marksizm propagandası yaptığı için bütün Birinci Dünya Savaşı boyunca Almanya'da hapsedilmiş, harb sonunda serbes bırakılmıştır. Karl Liebknecht'le işbirliği etmiş, nihayet Almanya'da öldürülmüştür.

LUXEMBOURG SARAYI* 1615 - 1620

arasında, Marie de Médicis için Paris'te inşa olunmuş bir saraydır. Elden ele geçtikten sonra Ondördüncü Louis'ye satıl-

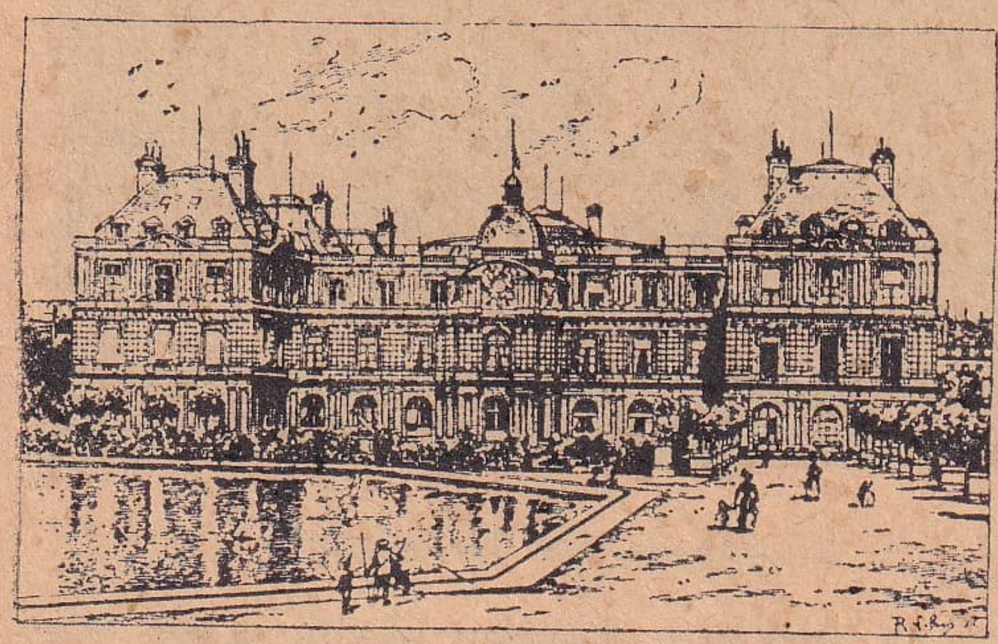

Paris'te Luxembourg sarayı

mıştır. 1879 dan 1940 a kadar âyan meclisi binası olmuştur. Bugün cumhuriyet konseyi binasıdır. Bahçesi ve eski limonlu-ğunda kurulmuş müzesi meşhurdur. Güzel taraçalar, Médicis çeşmesi, heykeller ve gruplarla süslü bahçesi, Paris'in en geniş ve en güzel bahçelerinden biridir. 1818 de kurulan müzenin bütün sanat koleksiyonları İkinci Dünya Savaşından sonra «Jeu de Paume» ve «Art Moderne» müzelerine nakledilmiştir.

LUYCKEN* (veya Luyken), Johann van (1649 - 1712). Holândalı gravürcü. Amsterdam'lıdır. Sanatındaki kudreti kendisine «Holânda'nın Callot'su» lâkabını kazandırmıştır.

LUYNES* «lüin ok.», Charles (1578 - 1621). Fransa kıralı Onüçüncü Louis'nin başbakanı. Kıralın çılgınca düşkün olduğu av doğanları yetiştirmek maharetiyle göze girmiş, öldürülmesini ilham ettiği Concini'nin yerine 1617 de başbakan olmuştur. Kırala sadık olmakla beraber, siyasi ehliyeti yoktu. Ana kıraliçenin de birlik olduğu büyük asılzadelerin isyanına karşı koymak zorunda kalmıştı. Otuz Yıl Harbi başında Almanya ile, Protestanların Alman Katoliklerine taarruz etmiyeceği vaadinde bulunan Ulm Antlaşmasının pazarlığını yapmıştır. Fransa'da Protestanlara karşı başarısızlığa uğramıştır.

LUZ*, La. Kanarya adalarında 20.000 nüfuslu bir şehirdir.

LUZAN*, Ignacio (1702 - 1754). İspanyol şair ve edip. Saragossa'da doğmuş, Madrid'de ölmüştür. Şiir ve edebiyatta klâsik ve Fransız etki (tesir) sinin taraftarı olmuştur. «Şiir Sanatı» adlı bir eseri vardır.

LUZERN* bk. Lucerne.

LUZON* Filipinler (Phillippines) in en kuzeydeki ve en büyük adası. Yüzölçümü 105.704, nüfusu 4.300.000 dir. Arazisi, dağlıktır ve başlıca altı nehir tarafından sulanır. Tütün, ipek, kenevir, pirinç istihsal olunur. Başkenti Manila'dır. İkinci Dünya Savaşında, 1942 de Japonların eline düşen ada, 1944 te Amerikalılar tarafından kurtarılmıştır.

LUZZASCHİ* «luzaşi ok.», Luzasco (ölm. 1607). İtalyan bestekâr ve org sanatkârı. Birçok koro besteleri bırakmıştır.

LVOV*, Aleksis (1799 - 1870). Rus general ve müzisyen. Birçok operaların müellifidir.

L V O V*, Prens Georgi Evgenyeviç (1861 - 1925). İhtilâlci Rusya'nın ilk başbakanı. 1905 te Duma meclisi üyesi olmuştur. Son çarın tahttan çekilmesi üzerine 14 mart 1917 de başbakan olmuştur. Yerini temmuzda Kerenski'ye bırakmıştır. Bolşevikler gelince hapse atılmış, fakat kaçmıya muvaffak olarak Siberya yoliyle Japonya'ya, oradan da Fransa'ya gitmiştir. Fransa'da ölmüştür.

L W O W* (veya Leopol veyahut da Lemberg) «lvov ok.» Ukrayna'da, Galiçya bölgesinde, Poltew nehri yakınında, birçok demiryolları kavşağında, 361.000 nüfuslu bir şehirdir. İplik ve kimyevi madde fabrikaları, petrol tasfiyehaneleri vardır. Şehir 1705 te Onikinci Charles tarafından zaptedilmiş, 1772 den 1919 a kadar Avusturya - Macaristan imparatorluğuna bağlı kalmıştır. Birinci Dünya Savaşında, 1914 ve 1915 te Ruslarla Avusturya - Almanya kıtaları arasında birçok şiddetli muharebelere sahne olmuştur. Birinci Dünya Savaşından sonra Polonya'ya bağlanmış, İkinci Dünya Savaşı başında Ruslar tarafından işgal edilmiş, 1941 den 1944 e kadar Almanların eline düşmüş, 1945 teki Kırım Konferansında şehir Sovyetler Birliğine verilmiştir.

LYALL* «lâyol ok.», Edna (1857 - 1903). Büyük hikâyeler muharriri bir İngiliz kadındır. Asıl adı Ada Ellen Bayly'dir. 1879 ile 1901 arasında birçok eserler yazmıştır. Başlıcaları «Beklemek Suretiyle Zafer», «Donovan», «Biz İkimiz» dir. 1886 da bâzı kimselerin, Edna Lyall'un bir akıl hastahanesinde yaşıyan bir kimse olduğunu iddia etmeleri üzerine hakikî hüviyetini meydana koyarak «İftiraya Uğramışın Biyografisi» adlı eserini yayımlamıştır.

LYAUTEY* «liyotey ok.», Louis (1854-1934). Fransa mareşali. Sömürgelerde, bilhassa Hindiçinî ve Madagaskar'da başarılar gösterdikten sonra Birinci Dünya Savaşından evvel ve harb içinde Fas'ta Fransız himaye idaresini düzenlemiştir. 1916 da savunma bakanı olmuş, 1917 den 1925 e kadar gene Fas'ın başında bulunmuştur.

1921 de mareşal olmuştur. 1912 de Fransız Akademisine giren mareşalin «Subayın Sosyal Rolü» adlı bir eseri ve daha bâzı telifleri vardır.

Lyautey

LYCK* «lik ok.» Doğu Prusya'sında, Königsberg'in 136 kilometre güney doğusunda 19.000 nüfuslu bir şehirdir. 1915 te Ruslar tarafından işgal edilmiş, Almanlar tarafından geri alınmıştı.

LYELL* «lâyel ok.», Sir Charles (1797 - 1875). İngiliz jeoloji bilgini. «Jeoloji Prensipleri» adlı ilk eseri on iki defa basılmıştır. Jeolojiye ve bu arada Kuzey Amerikası jeolojisine ait başka eserlerin de müellifidir.

LYLY* (veya Lilly, veya Lylie) «lili ok.», John (1553 - 1606). İngiliz edip ve tiyatro muharriri. İlk eseri olan «Euphues» ile ortaya, pek çabuk kabul edilen, yeni bir nesir üslûbu atmıştır. Diğer bir hususiyeti de kişileri çocuklar olan bir seri komedi yazmış olmasıdır.

LYNCHBURG* «linçburg ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Virginia'nın Cambell kontluğunda James suyu üstünde 50.000 nüfuslu bir şehirdir. Dokuma, kundura, tütün ve sigara endüstrisi vardır.

LYND* «lind ok.», Robert (doğ. 1879). İngiliz edebiyat münekkidlerinin ve hikâyecilerinin en meşhurlarındandır. İrlanda'da doğmuştur. «İrlanda'da Aile Hayatı», «Çanların Sesi», «Bu, Güzel Bir Dünyadır» adlı eserleri çok tutulmuştur.

LYNDSAY* bk. Lindsay.

LYNBROOK* «linbruk ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden New York'ta 16.300 nüfuslu bir şehirdir.

LYNN* «lin ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Massachusetts'in Essex kontluğunda, Massachusetts körfezinde, Boston'un 15 kilometre kuzey doğusunda 130.000 nüfuslu bir liman şehridir. Kundura, elektrik aletleri imal olunur. Balıkçılığı ehemmiyetlidir.

LYON* «liyon ok.» Fransa'da Rhône departmanının merkezi olan 460.748 nüfuslu bir şehirdir. Rhône ve Saône nehirleri kavşağında, demiryolu üstündedir. Paris'in 512 kilometre güney doğusunda, Marsilya'nın 256 kilometre kuzeyindedir. Büyüklük ve endüstri bakımından Fransa'nın üçüncü şehridir. Nüfusunun dörtte biri ipekçilikle uğraşır. İpekli kumaş fabrikaları meşhurdur. Akademisi ve üniversitesi, ehemmiyetli müzesi, güzel kiliseleri ve binaları vardır. Lâtince adı Lugudumum'dur.

LYONNAİS* «liyone ok.» Fransa'nın, başkenti Lyon şehri olan eski bir eyaletidir ki Fransa Kırallığına ilk defa Güzel Philippe, sonra da kesin olarak Onüçüncü Louis zamanında bağlanmıştır.

LYONS* «lâyöns ok.», Lord Edmund (1790 - 1858). İngiliz amiral. Kırım Muharebesinde İngiliz donanmasına komutanlık etmiş ve Alma'da yararlık göstermiştir.

LYTHAM* «litham ok.» İngiltere'nin Lanca kontluğunda 32.500 nüfuslu bir şehirdir. Blackpool'un 11 kilometre güney doğusunda olup deniz banyolariyle meşhurdur.

LYTTON* «littın ok.», Edward Bulwer (1803 - 1873). İngiliz şair, romancı, tiyatro muharriri ve siyaset adamı. Londralıdır. 1831 de parlâmentoya girmiştir. Eserleri arasında en meşhuru «Pompei'nin Son Günleri» dir. En tanınmış tiyatro eseri de «Richelieu» dür.

Lytton

LÜB Ar. i. [لب] İç, öz: Kürrei arzın lübbü. [Intérieur, milieu]

2 - Bot. Badem gibi meyvaların içi, özü. (Çoğulu lübup). [Pulpe]

3 - Kalb, ruh, akıl, mâna. (Çoğulu elbap). [Cœur, esprit, intelligence]

§ Lübb-ü sin: Anat. bk. Dişözü.

§ Ülülelbap: Akıl sahipleri, akıl erbabı. [Les sages]

LÜBBÎ, LÜBBİYE Ar. s. Bot. Özle ilgili, badem gibi meyvaların içiyle ilgili. [Pulpeux, euse]

LÜBECK* «lübek ok.» Almanya'da, Baltık denizine dökülen Treve nehri üstünde, 1937 de Prusya'ya ilhak edilmiş 154.000 nüfuslu bir şehirdir. Ortaçağdan kalma güzel binalarla süslü olan şehrin endüstrisi pek faaldir.

LÜBNAN* bk. Cebelilübnan.

LÜBNAN CUMHURİYETİ* (Eski Lübnan devleti veya Büyük Lübnan) Arazisi, Filistin'den İskenderun güneyine kadar olmak üzere, Akdeniz kıyısında uzanan küçük bir devlettir. Uzunluğu 1930, genişliği 50 - 60 kilometre olarak yüzölçümü 9.355 kilometre karedir. Nüfusu 920.000

dir. Kuzey Lübnan, Cebelilübnan, Beyrut, Güney Lübnan, Bekaa adlarında beş sancağa ayrılmıştır. Başkenti Beyrut liman

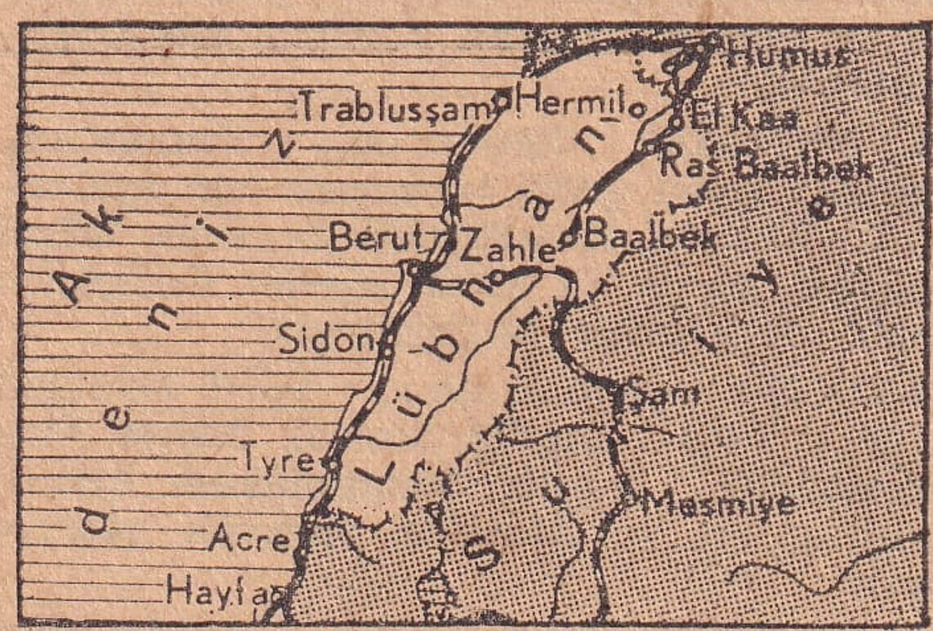

şehridir. Diğer şehirleri Şam Trablusu, Sidon, Tir'dir. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu topraklarından olan Lübnan Birinci

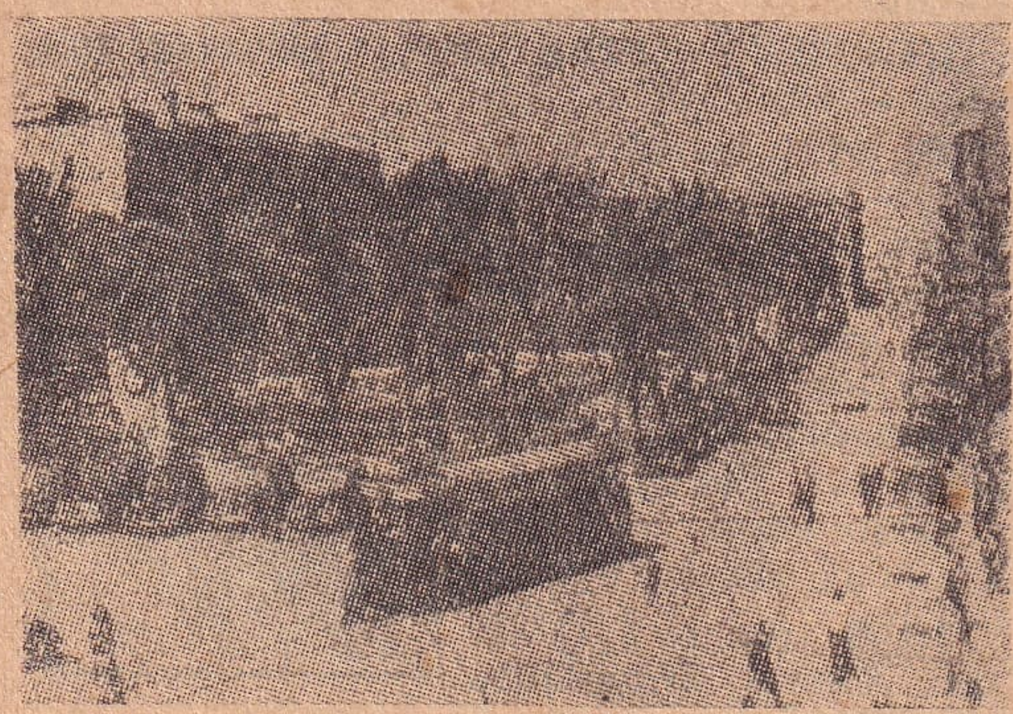

Beyrut'tan bir görünüş

Dünya Savaşından sonra 1918 de Fransa mandası altına verilmiş, 1920 de istiklâli ilân edilmiş, 1926 da meşrutiyet idaresi kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşında, 1941 de Fransız askerleriyle Müttefikler arasındaki çarpışmalardan sonra Hür Fransa memleketin istiklâlini tanıyarak 1939 danberi ortadan kalkmış olan meşrutiyet idaresi yeniden kurulmuştur ve arkasından da cumhuriyet rejimi ilân edilmiştir. Fransız garnizonları 1941 de memleketten çekilmişlerdir.

LÜCAM Ar. i. [لجام] Biyol. Bir organı tutan ve firenliyen şey. Yeniterim: Gem. [Frein]

LÜCCE Ar. i. [لجّ] Engin deniz (Eski şiirlerde çok kullanılmış bir kelimedir). [Plein mer]

LÜDENSHEİD* «lüdenşeyd ok.» Almanya Westphalia'sında, maden işçiliği olan 40.000 nüfuslu bir şehirdir.

LÜDERİTZ* (1834 - 1886). Alman tacir. Almanya'da doğmuş, Afrika'da ölmüştür. Eski «Alman Güney - Batı Afrikası» adlı sömürgenin hakikî kurucusudur.

LÜFAH Ar. i. [لفاح] Bot. bk. Bellâdon.

LÜFER Yun. i. Uskumrudan büyük. gümüşi renkli, eti beyaz ve lezzetli, hafif pullu bir deniz balığı: Boğaziçinde, bilhassa poyraz havalarda olta ile tutulan lüferin eti sıkı, dolgun ve pek lezzetlidir. [Huge, perca lofar (poisson)]

Lüfer

LÜFEYFE Ar. i. [لفيفة] Bot. Küçük çiçekyaprağı topluluğu. Yeniterim: Bürümcük. [Involucel]

LÜHAT Ar. i. [لهات] Küçükdil. bk. Dil (küçükdil).

LÜHRASP* Keyhusrev'in evlâtlığı ve halefi.

LÜK (veya lük boya) i. bk. Lâk, lâka.

LÜKNET Ar. i. [لكنة] Söylemede pelteklik ve kekemelik gibi güçlük: Lisanında lüknet var. [Bégaiement, psellisme]

LÜKS Fr. i. Şatafat: Haline bakmadan gözü lükstedir. [Luxe]

2 - Şatafatlı: Lüks hayat. [De luxe; somptueux, euse]

§ Lüks lâmbası: bk. Lâmba.

LÜLE i. Halka gibi dürülmüş şey: Kaymak lülesi, saç lülesi. [Boucle]

2 - Tütün çubuğunun ucundaki pişmiş balçıktan tütün yuvası. [Fourneau de chibouque]

Çubuk lülesi

3 - Çeşmenin su akan yerine takılan küçük boru: (Tarihi Sultan Ahmedin cari zebani lûleden — Aç besmeleyle iç suyu Han Ahmede eyle dua. Seyyit Vehbi). [Petit tuyau sans robinet d'une fontaine]

4 - Eskiden kullanılan bir akar su ölçüsü ki, dört masuraya eşitti. [Ancienne mesure d'eau courant (4 masura's)]

LÜLEBURGAZ* Kırklareli vilâyetine bağlı 41.607 nüfuslu bir ilçedir. 21 köyü olan merkez bucağından başka 12 köyü olan Büyükkarıştıran adlı bir bucağı vardır. İlçe merkezi olan Lüleburgaz'ın nüfusu 12.339, bütün köylerinin nüfusu 29.268 dir. Lüleburgaz kasabası Kırklareli'nin 40 kilometre güney doğusunda ve İstanbul - Edirne demiryoluna bir saatlik mesafededir. Kasabada, vaktiyle çubuk lüleleri yapıldığı için Lüleburgaz adiyle şöhret bulmuştur. İlçe toprakları hayli verimli olup hububat, meyva ve bilhassa üzüm, sebze yetiştirilir. Hayvancılığı da vardır.

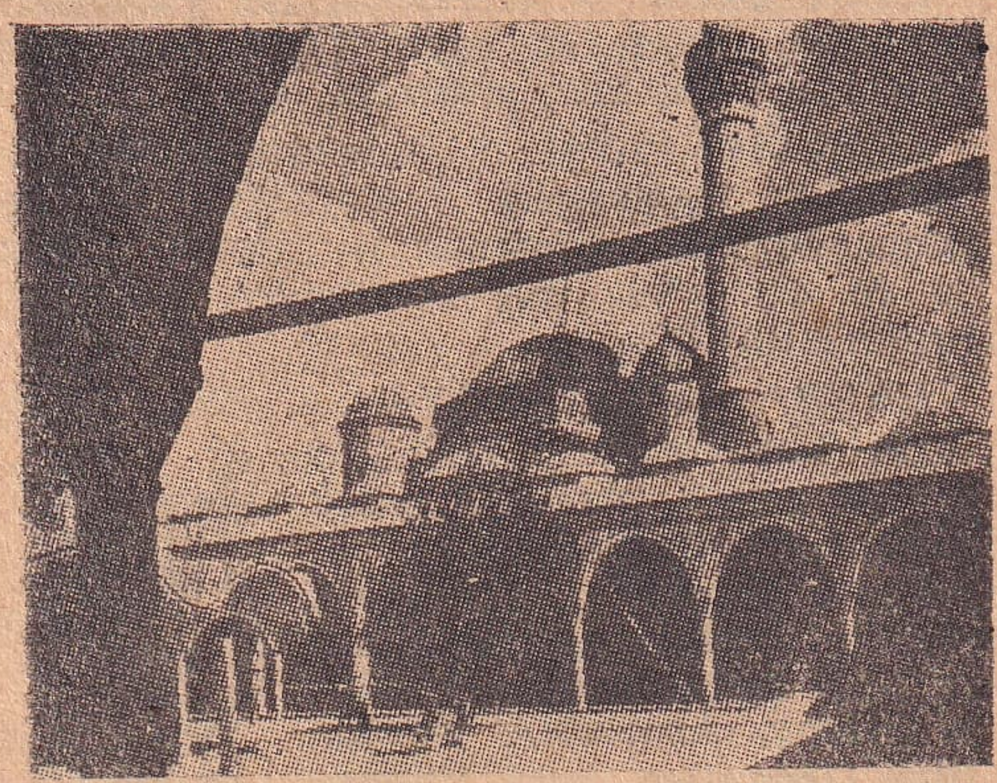

Lüleburgaz camisi (Mimar Sinan'ın eseridir)

LÜLECİ i. Çubuk lülesi yapan sanatkâr: Eskiden Tophane'de «Lüleciler çarşısı» vardı. [Artisan de «lüle» de «chibouque»]

§ Lüleci çamuru: Çubuk lülesi yapılan süzme kızıl balçık. Ar. Salsal. [Sorte d'argile rouge dont on fait les «lüle's»]

LÜLETAŞI b. i. Jeol. Doğal magnezyum silikatından ibaret, kolayca yontulup işlenen, beyaz bir taş. «Eskişehir taşı», «denizköpüğü» de denir: Lüle taşından tespih, Eskişehir taşından ağızlık, denizköpüğünden kolye. eskt. Manyezit. [Magnésite, écume de mer]

LÜLİ Far. i. [لولی] Güzel çengi, rakseden Çingene kızı. [Jeune et belle danseuse tzigane]

LÜ'LÜ' Ar. i. İnci. Far. Dür. (Çoğulu Leal, leali). [Perle]

LÜMAŞEL KALKERİ Fr. b. i. Jeol. bk. Sedefli kalker.

LÜNEN * Almanya'da Westphalia'da Lippe suyu üstünde 42.000 nüfuslu bir şehirdir.

LÜP i. arg. Bedavadan ele geçirilen şey: Lüpe bayılır. [Chose obtenue sans bourse délier]

§ Lüp diye: zf. Birdenbire ve kolaylıkla (Büyük bir parçanın yutulması hakkında kullanılır): Deve koca hamuru lüp diye yuttu. [Soudainement et facilement (en parlant d'un gros morceau qu'on avale)]

§ Lüpe konmak: arg. Bir şeyi bedavadan ele geçirmek. [Obtenir sans bourse délier]

LÜPÇÜ s. arg. Lüpe konmasını seven veya lüpe konan. [Celui qui aime obtenir une chose sans bourse délier]

LÜPÜS Lât. i. Eski tıpta «karhai âkile» denen ve en ziyade yüzde olan verem karakterli cilt hastalığı. [Lupus]

LÜSAT Ar. ç. i. [لثات] Anat. Dişetleri. bk. Dişeti.

LÜSEYN Ar. i. [لسين] Bot. Buğdaygillerde yaprağın üst yüzünde bulunan çıkık parçacık. Yeniterim: Dilcik. [Ligule]

LÜSİYEN HANIM* Şair Abdülhak Hâmidin, Bruxelles elçiliğinde bulunduğu sırada tanıyıp evlendiği, son karısıdır.

LÜSTRİN Fr. i. Desenli bir çeşit ipekli kumaş. [Lustrine (droguet de soie)]

2 - Aprelenmiş pamuklu kumaş ki, bilhassa astar olarak kullanılır. [Lustrine (étoffe de coton)]

LÜSUK Ar. i. bk. İltisak.

LÜTESYUM Fr. i. İterbiyumun çözüşmesiyle meydana gelen, simgesi (remzi) «Lu» olan bir maden. [Lutécium]

LÜTGENDORTMUND* Prusya'da Westphalia'da Dortmund şehrinin 8 kilometre güney batısında 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

LÜTTRİNGSHAUSEN * Almanya'da Prusya'nın Rhen eyaletinde 13.600 nüfuslu, endüstrisi faal bir şehirdir.

LÜTZEN* Almanya'da Prusya'nın Sachsen eyaletinde 5.000 nüfuslu küçük bir kasabadır. Burada geçen iki muharebe dolayısiyle şöhret bulmuştur: 1 - 1632 de İsveç kıralı Gustave - Adolphe, imparatorluk taraftarları ordusunu mağlûbetmiş ,kendi de harb meydanında ölmüştür. 2 - Napoléon, 23 nisan 1813 te, Rusya ve Prusya kıtalarını mağlûbetmiştir.

LÜTZOW*, Franz (1849 - 1916). Bohemyalı tarihçi. Başlıca eserleri «Bohemya», «Bohemya Edebiyat Tarihi», «Prag Tarihi», «Bohemya Tarihçileri» v. s. dir.

LÜVEYF Ar. i. [لويف] Anat. ve Bot. Telcik. Küçük liyf. bk. Tel ve liyf. [Fibrille]

LÜVEYFİ Ar. s. Anat. ve Bot. Telcikle ilgili. Küçük liyfle alâkalı. bk. Tel ve liyf. [Fibrillaire]

LÜZUCET Ar. i. [لزوجت] Yapışkanlık, yapışma: Meyvaların suyunda bir lüzucet vardır. [Viscosité]

LÜZUCETLİ s. Yapışkanlığı olan, yapışıp uzayan, mıcık mıcık: Bal lüzucetli bir maddedir. [Visqueux, euse]

LÜZUM Ar. i. Gerek, gereklik, işe yarama: Bu defterin bana lüzumu yok; karşıya geçmemiz için iki sandala lüzum var; cahiller ilmin lüzumunu anlıyamaz. [Nécessité]

§ Lüzumu gayrimüfarik: Fel. Ayrılamazlık. [Inhérence]

§ Lüzumu malâyelzem: Gerekli ve faydalı olmıyan usul ve kaideye riayet etme.

[Observation d'un précepte, d'une règle superflue]

§ Lüzumu muhakeme: Huk. Eski «Usulü Muhakematı Cezaiye Kanunu» na göre ceza işlerinde, yapılan tahkikat neticesinde işin muhakemeye tevdii lüzumunu ifade eden kararlardır. [(Anc. droit) Nécessité de procédure pénale]

§ Lüzumu vakf: Huk. Vakfın geri dönülmesi kabil olmıyacak surette kesin (katî) bir hale gelmesidir. [Irrévocabilité dans un acte de «vakıf»]

LÜZUMLAŞTIRMAK f. bk. İstilzam (istilzam etmek).

LÜZUMLU s. Gerek, gerekli, işe yarar: Sanatıma lüzumlu vesikalarımı kaybettim. [Nécessaire, utile]

§ Lüzumlu geçit: Huk. Bir gayrimenkul üzerinden diğer bir gayrimenkul sahibinin geçebilmesi şeklinde kurulan ayni bir haktır ki tapu sicili ile hüküm ifade eder. Geçit hakkı. Mürur hakkı. [Droit de passage]

LÜZUMSUZ s. Gereksiz, işe yaramaz: Bir sürü lüzumsuz eşya. [Qui n'est pas nécessaire; inutile; superflu, e]

LÜZUMSUZLUK i. Gereksizlik, işe yaramazlık, faydasızlık: Yaptığın işin lüzumsuzluğunu anladınsa ne mutlu. [État de ce qui n'est pas nécessaire, inutilité, superfluité]

LYRA* «lira ok.» Yun. i. Mus. Eskilerin kullandıkları telli bir saz ki gerek mızrapla gerek tellerinin çimdiklenmesi suretiyle çalınırdı; Lir. Bu musiki aleti harp ile birlikte telli sazların en eskisidir. Mısırlılar, Asurlular, Finikeliler, İbraniler, eski Yunanlılar ve Romalılar tarafından kullanılmıştır. İlk lir üç telli iken sonraları yavaş yavaş sekiz, daha sonraları da on iki tele kadar çıkarılmıştır. Batının bütün telli sazlarının dedesi olan lir, bugün musikinin remzidir.

Lyra

MESEL OLMUŞ YABANCI SÖZLER VE ESKİ MISRALAR

Lâan - Allahü aleyh: Allahın lâneti onun üstüne olsun mânasında bir bedduadır.

"Lâf derlerse eğer işte kalem işte devât — Her sözüm ispat mümkün hendesî dâva gibi. Nedim": Sözlerime lâf derlerse işte kalem işte divit, her sözümü geometri teoremi gibi ispat etmekliğim mümkündür diyecek kadar kendine güvenen şairin bu beyti, söylenilen şeyin doğruluğunu belirtmek için kullanılır.

"Lâf-ı dâva-yı enaniyet ne lâzım âkile- Herkesin âlemde bin mâfevki bin mâdûnu var. Esat Muhlis Paşa": Akıllı kimseye benlik gütmek yakışmaz, zira herkesin dünyada bin üstünü, bin aşağısı var demektir.

Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh-il - ali-yül-azîm: Kudret ve kuvvet ancak Allahtadır demek olup hoşa gitmiyen bir söz, hareket veya iş karşısında kızgınlığını yenmek ve sabır göstermek veya fena bir söz sarfetmemek maksadiyle söylenir. Umumiyetle «Lâ havle ve lâ kuvvete» veyahut da «Lâhavle» diye kısaltılır.

Lâ ilâhe ill-Allah: Kelime-i tevhit (Allahın bir olduğunu, eşi bulunmadığını belirtme sözü) olup «Allahtan başka Tanrı yoktur» demektir.

"Lâne-i mürg-ü garibi Hazret-i Allah yapar": Garip kuşun yuvasını Allah yapar demektir.

"Lânet o merd-i muhteşem-i bi-fazilete — İkbal-i dehri vasıta-i imtiyaz eder. Ekrem Bey": Dünyadaki talihli ve iyi durumunu, kendisini başkalarından üstün ve farklı görmiye vasıta eden o haşmetli, fakat faziletsiz adama lânet olsun demektir.

Lânetullah: Allahın lûtuf ve rahmetine lâyık olmıyan kimse demektir: O adamı tanırım; lânetullahın biridir.

Lâ rahate fid-dünya: Dünyada rahat yoktur demek olup insanın geçinmek için daima didinmesi ve uğraşması lâzım geldiğini ifade eder.

Lâ-teşbih ve lâ-temsil: Benzetmek ve misal vermek gibi olmasın demektir: Lâteşbih ve lâ-temsil, o da insanım diye övünüyor.

"Lâyık mı bu kim Kâbeye puthane desinler? Şeyhülislâm Yahya Efendi".

Lâ-yuad ve lâ-yuhsa (lâ-tuhsa): Sayılmaz ve sayısız demek olup bir şeyin pek çok olduğunu kuvvetle ifade için kullanılır: Ukalâ mı ararsın? Lâ-yuad ve lâyuhsa (lâ-tuhsa).

Lâ-yüs'elü amma yef'al: Yaptığından ona sorulmaz demek olan âyettir ki yalnız Allah hakkında kullanılır. Bâzılarının yaptığı gibi insanlar hakkında kullanmak yanlıştır.

"Lâzım değil inayeti ehl-i tekebbürün — Bahşeyledim âtasını veçh-i abûsuna. Nahifî": Kibirli adamın iyiliği lâzım değil; vereceği, asık suratının olsun demektir.

"Lâzım gelirdi serv-ü çınar ola meyvadâr — Fazl-u hünerde medhali olsa kıyafetin. Nabi": Fazilet ve hüner sahibi olmakta kıyafetin bir rolü bulunsaydı selvi ile çınarın meyva ağacı olması lâzım gelirdi, demektir.

Levhaşallah: Allah ırak eylemesin, Allah vahşet vermesin demek olan «lâ-evhaşallah» sözünün kısasıdır. Hayranlık göstermek, değer vermek için kullanılır: Levhaşallah; ne muazzam bina!

Levl-el-hülya le-helek-el-fukara: Hulya olmasaydı fakirler helâk olurdu demek olup meselâ «ah, piyangodan bir para alsam!» diyene karşılık olarak söylenir.

Leys-el-haber kel-iyan: Sözle anlatılan şey, gözle görülmüş gibi olmaz demektir.

Likailihi: Eski kitaplarda geçen bu söz «bunu söyliyen» demektir.

Lillâh ve resulihi: Allah ve peygamberi için demek olan bir anddır: Lillâh ve resulihi, artık bu işi bırak.

Limuharririhi: Eski kitaplarda geçen bu söz «bunu yazan» demektir.

Limütercimihi: Eski kitaplarda geçen bu söz «bunu tercüme eden» demektir.

Lisan-ül-hal eblag min lisan-ül-mekal: Halin anlattığı durum, o durumun dille anlatılışından daha beliğdir, demektir.

"Lisan-üş-şuara miftah-ül-cenne".: Muhammed Peygamberin şairlere değer vermek kasdiyle söyledikleri bir sözdür ki «şairin dili, cennetin anahtarıdır» demektir.

M

M Türk alfabesinin on altıncı ve sessizlerin on ikinci harfidir. Sesbilim bakımından dudak sessizlerinin yumuşak ve genzelidir. [Seizième lettre de l'alphabet turc et douzième des consonnes]

M Romen rakamlarında 1.000 sayısını ve kendinden önce C bulununca (yani: CM) 900 sayısını gösterir. Ebcet hesabında kırk sayıya karşılıktır. [Chiffre romain, vaut 1.000, précédée de C (CM) vaut 900; dans l'ordre de l'ebced sa valeur numérique est 40]

M. (Majüskül) Mösyö kelimesinin kısaltması. [Abbréviation de «Monsieur»]

m. (Minüskül) metre kelimesinin kısaltması. [Abbréviation de «mètre»]

MAABİR Ar. ç. i. [معابر] bk. Maber

MAADA Ar. e. [ماعدا] Başka: Elimde bundan maada kitap kalmadı. [Exceptè, hors de]

MAAHAZA Ar. z. [مع هذا] Böyle olmakla beraber, bununla beraber, böyle ise de: Söz vermem, maahaza gelmiye çalışırım. [Malgré cela, cependant]

MAALESEF Ar. z.[مع الاسف] «Yazık ki...», «Esefle söylüyorum...» demektir: Maalesef düğünde bulunamıyacağım. [C'est dommage! Quelle dommage! Je regrette, malheureusement]

MAALKERAHA Ar. z. [مع الكراهه] İstemiye istemiye: Maalkeraha gideceğim. [À contre cœur]

MAALİFTİHAR Ar. zf. [مع الافتخار] Onur bilerek, övünçle. [C'est une honneur pour...]

MAALMEMNUNİYE Ar. z. [مع الممنونيه] İstiye istiye, seve seve, memnunlukla: Hediyenizi maalmemnuniye kabul ediyorum. [Avec plaisir]

MAAN* Maverayi Ürdün'de, Hicaz demiryolu üstünde 3.000 nüfuslu bir kasabadır. Birinci Dünya Savaşında Türklerle Müttefikler arasında çok şiddetli muharebelere sahne olmuştur.

MAAN Ar. zf. [معاً] Birlikte, beraber: Maan gideriz. [Ensemble, en compagnie de]

MAANİ Ar. ç. i. bk. Mâna.

MAARİF Ar. i. [معارف] Arapçada «marifet» kelimesinin çoğulu olmakla beraber dilimizde umumi öğretim ve eğitim anlamında kullanılır: Maarif vekâleti. Maarif vekili. Memleketimizde maarif gittikçe ilerlemektedir. [İnstruction, instruction publique]

§ Tar. Osmanlı İmparatorluğu devrinde maarif işlerine bakan en yüksek makam «Maarif veya Maarifi Umumiye Nezareti» idi. Cumhuriyet devrinde «Maarif Vekâleti», daha sonra «Kültür Bakanlığı», en sonra da «Millî Eğitim Bakanlığı» adını aldı. [Ministère de l'İnstruction publique]

MAAS* bk. Meuse.

MAAS* (veya Maes), Niklaus (1632 - 1693). Holândalı ressam. Rembrandt'ın talebesidir. «İplikçi Kadın» gibi tabloları kompozisyon inceliği ve renklerin imtizacı bakımından değerlidir.

MAASİ Ar. ç. i. bk. Masiyet.

MAASİN* Filipinler (Phillippines) den Leyte adasının güney batısında, aynı adlı nehrin ağzında 29.000 nüfuslu bir liman şehridir. Kenevir, tütün ihraceder.

MAASTRİCHT* bk. Maestricht.

MAAŞ Ar. i. [معاش] Memurlara, emeklilere ve bunlardan yetim kalanlara verilen aylık. [Appointements]

§ Maaşların tevhit ve teadülü: bk. Barem.

§ Maaş cüzdanı: Emekli, dul veya yetim aylığı alanlara verilen kuponlu defter, ki her aylık ödendikçe kuponu koparılıp mal sandığında alıkonur. [Carnet d'appointements]

MAAŞLI s. Hizmeti karşılığında aylık alan: Maaşlı memur. [Aux appointements]

MAAŞSİZ s. Hizmeti karşılığında ay-

Maden filizleri

1 - Tabii kükürt; 2, 3 ve 4 - Çeşitli piritler; 5 - Stibin; 6 - Kuvartz; 7 - Tabii altın filizi; 8 - Tabii plâtin filizi; 9 - Tabii gümüş; 10 - Mispikel; 11 - Olijist; 12 - Sideroz; 13 - Blend; 14 - Smitsonit; 15 - Galen; 16 - Kasiterit; 17 - Halkoprit; 18 - Manganit; 19 - Tabii bakır; 20 - Malahit; 21 - Sinabr; 22 - Azürit; 23 - Hayvan fosillerini havi amber; 24 - Grafit

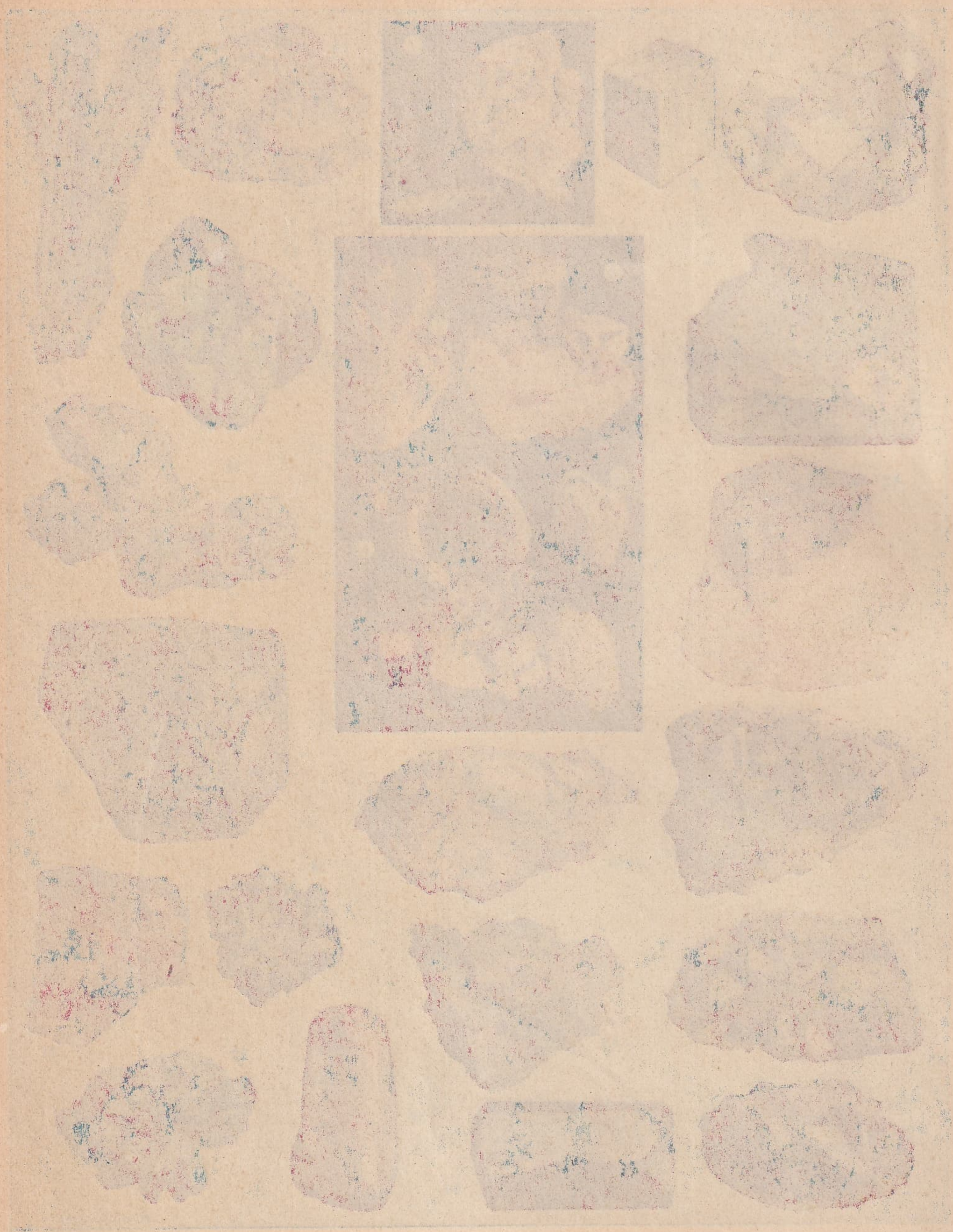

lık almıyan: Maaşsız stajyer. [Sans appointements (stagiaire)]

MAAT* (veya Mat) Eski Mısırlıların doğruluk ve adalet tanrıçası.

MAATTEESSÜF Ar. z. [مع التأسف] bk. Maalesef.

MAAZALLAH Ar. ü. [معاذالله] Allah korusun, Tanrı esirgesin: Kibritle oynama, maazallah yangın çıkarırsın. [A Dieu ne plaise! Que Dieu nous en préserve!]

MABADERRUHİ Ar. b. s. [مابعدالروحی] Fel. bk. Ruhötesi.

MABADERRUHİYAT Ar. b. i. [مابعد الروحیات] Fel. bk. Ruhötesi, metapsişik.

MABADETTABİA Ar. b. i. [مابعدالطبیعه] Fel. bk. Fizikötesi.

MABER Ar. i. [معبر] Geçit. (Doğrusu «mi'ber» dir). [Passage]

MÂBÂT Ar. zf. [مابعد] Arka, öte, sonra. [Suite; au delà]

§ Mâbâdi var: Sonu var, sonu gelecek. [A suivre]

MÂBET Ar. i. [معبد] (Çoğulu: Meabit) bk. Tapınak.

MABEYİN, MABEYN Ar. i. [مابین] Ara; iki şeyin arası: Mabeynimizde geçen sözleri başkalarına anlatma. [Entre]

2 - Vaktiyle padişah sarayının selâmlık dairesi. «Mabeyni hümayun», «Mabeyni hümayunu cenabı mülûkâne» suretinde de kullanılırdı. Bununla beraber mabeyn denilince saray anlaşılırdı. [(Naguère) «Selâmlık» du «sérail», (ou en général) «sérail»]

3 - Vaktiyle haremle selâmlık arasındaki daire veya oda. [(Naguère) Chambre ou appartement qui se trouvait entre «harem» et «selâmlık»]

§ Mabeyn başkâtibi: Vaktiyle padişahın yazı işlerini idare eden kurumun başındaki memur. Daha önceleri bu vazife sahibinin adı «sır kâtibi» idi. Mabeyn başkâtipleri içinde vezirliğe yükselmiş bulunanlar, Sait Paşa gibi sadrazam olanlar da vardı. [(Naguère) Premier secrétaire du sultan]

§ Mabeynci: Vaktiyle padişahların hariçle münasebet ve irtibatını teminle mükellef olan saray memuru. Bunun yerine «yakın» mânasına gelen «karîn» ve çoğulu olarak «kurena» da kullanılırdı. Zamanla sayıları çoğalmış olan mabeyncilerin başına «baş mabeynci» denilirdi. [(Naguère) Le chambellan, le premier chambellan du sultan]

§ Mabeyn çavuşu: Vaktiyle sarayda memur olanlardan biri. Bunun yerine «hünkâr çavuşu», «maiyeti seniye çavuşu» da denilirdi. Asker mensuplarından olan çavuşlar muhafaza hizmetinde bulundukları gibi devlet adamlarından çağırılması lâzım gelenler bunlar marifetiyle çağırılırdı. Çavuşlar dragon elbisesi giyerler, vazifelerini atla görürlerdi. [(Naguère) Sergent - garde personnel du sultan]

Mabeyin çavuşu

§ Mabeyn senedi: Eski Huk. Vaktiyle gayrimenkulün tasarrufuna taallûk etmek üzere şahıslar arasında tanzim edilen senet. Memuru huzurunda yapılmamış olmaları itibariyle 1901 den itibaren bu türlü senetlerle hak iddiası usulü ortadan kaldırılmıştır. [(Anc. Droit.) Acte de propriété conclu entre deux personnes, mais non légalisé]

MABİHÜLİFTİHAR Ar. b. s. [مابه الافتخار] Övünç duyulacak, iftihar edilecek. [Dont on se vante, qui fait la gloire de...]

MABİHÜLKIVAM Ar. b. i. [مابه القوام] Fel. Varlığın (mevcudiyetin) dayandığı şey; nitelik (keyfiyet) lerin dayandığı şey. Yeni terim: Dayanak. [Substrat, substratum]

MABİLLON* «mabiyon ok.». Dom Jean (1632 - 1707). Fransız «bénédictin» r a h i p. Fransa'nın en meşhur tarih bilginlerindendir. Bilhassa, «De Re Diplomatica» adlı eseriyle diplomasi ilmini kurmuştur.

Mabillon

MABLAK i. (Arapça«meblâğ» dan) Hap hamuru, merhem, boya gibi şeyleri ezip karıştırarak yuğurmak için kullanılan ve bir ucu ele alınacak şekilde saplı, öteki ucu yassı olan alet. Eczacı ve macuncu kaşığı, düz kaşık. [Spatule]

2 - Aşure kazanlarını karıştırmakta kullanılan uzun saplı ve yayvan uçlu tahta kepçe. [Spatule longue]

MABLY* «mabli ok.», l'abbé Gabriel Bonnet de (1709-1785). Fransız filozof. Condillac'ın kardeşidir. «Avrupa'nın Halk Hukuku», «Fransa Tarihi Üzerine Müşahedeler» in müellifidir. Rousseau'nun hayranı olan bu filozofa göre edebiyat, fen ve güzel sanatlar tefessüh ve inhitat unsurlarıdır. Mülkiyet hakkını tenkid ve komünizme meyleder.

MABUSE* de, Asıl adı olan Jean Gossaert'e bk.

MABUT Ar. i. (En geniş mânasiyle) : Tapı, tapacak, tapınılan. [Divinité]

2 - Yaratan Tanrı. [Créateur]

3 - Tanrı, Allah. [Dieu]

4 - Mitoloji tanrı (mabut) veya tanrıçası (mabude). [Dieu, déesse]

5 - Put. Sanem. [Idole]

MAC ADAM* «mak adam ok.», John Loudon (1755 - 1836). İskoçyalı mühendis ve mucit. Adını yolların makadam (bk. Makadam) denilen, taşla döşenme sistemine vermiştir.

MAC ADOO* «mak adu ok.», William Gibbs (doğ. 1863). Amerikalı devlet adamı. Başkan Wilson kabinesinin en parlak siması. 1913 - 1918 de maliye bakanı olmuş, Birinci Dünya Savaşında büyük hizmetlerde bulunmuştur. 1914 mayısında, ikinci karısı olarak, Wilson'un kıziyle evlenmiştir.

MACAHE* «makahe ok.» Brezilya'da 83.700 nüfuslu bir liman şehridir. Kahve ihraceder.

MAC ALESTER* «mak alester ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Oklahoma'da Pittsburgh kontluğunun merkezi olan 15.000 nüfuslu bir şehirdir.

M A C A O* «makao ok.» [Çin dilinde A - Ma - ngao] Çin'in Kuang - Tung eyaletinde, Portekiz'e ait 374.000 nüfuslu, pek işlek bir liman şehridir. 10.000 kadar Avrupalı dışında bütün halkı Çinli olan bu liman afyon ve geniş ölçüde çay ihraceder.

MACAR i. Macaristan halkından veya aslından olan kimse: Turan kavimleri aslından olan Macarlar Dokuzuncu Asra doğru Orta Avrupa'ya göç ederek Karpatlar ve Tuna bölgesinde yerleşmişlerdir. [Hongrois, e]

2 - arg. Bit, kehle: Bu sabah yakamda bir macar buldum. [arg. Poux]

3 - s. Macara ait veya Macarla ilgili. Şehrimize bir Macar bestekâr geldi. [Hongrois]

MACARCA i. Macarların konuştuğu dil: Macarca öğreniyorum. [Hongrois (langue)]

MAC ARDEL*, «mak ardel ok.» (1720-1765). İrlandalı gravürcü. Yağlı boya üstatlarının eserleri olan birçok portrelerin gravürünü yapmıştır.

MACARİSTAN* [Fr. Hongrie; İng. Hungary; Alm. Ungarn; Macarca: Magyarorszag] Orta Avrupa'da, eski Avusturya - Macaristan (bk. Avusturya - Macaristan) İmparatorluğundan ayrılmış müstakil bir devlet. Fakat bugün komünist bir hükümetle Sovyetler Birliğinin peykleri arasında bulunmaktadır. Macaristan;

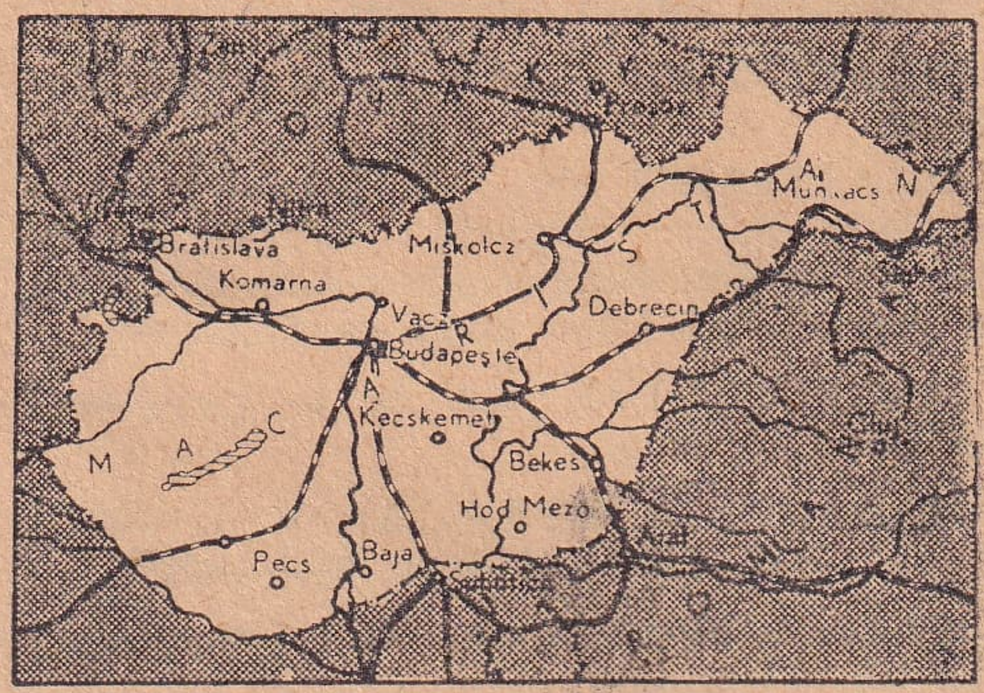

Çekoslovakya, Sovyetler Birliği, Romanya, Yugoslavya ve Avusturya ile çevrelenmiştir. Yüzölçümü 105.000 kilometre kare, nüfusu 10.000.000 dur. Başkenti Budapeşte; başlıca şehirleri Debrecen, Seged, Kecskemet, Miskolez, Hodmezœvasarhely'dir. Tuna nehrinin bataklık vadisi memleketi iki büyük kısma ayırır. Batıya düşen kısım geniş bir ovadır ve umumiyetle buğday yetiştirilir. Doğuya düşen kısım daha ârızalıdır. Burada dağlar, ormanlar, Balaton gölü, Tuna ve Drava nehri arasındaki büyük ova yer alır. Bu kısım her türlü tarıma elverişlidir. Memleketin başlıca servet kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Toprak altında bâzı madenleri bulunmakla beraber endüstrisi umumiyetle geridir. Hububat, Tokay şarabı, meyva, canlı hayvan ihraceder. Mamul ve ham madde ithal eder.

Bir Macar kasabasından görünüş (Sopron)

§ Tar. Macarlar, Dokuzuncu Asırda Obi'den gelerek Macaristan ovasında bir devlet kurmuşlardır. 1301 de sönen ilk hanedan, kurucusunun adiyle anılan Arpad hanedanıdır. Macaristan Onaltıncı Asır başında Avusturyaya bağlanmıştır.

Türk tehlikesi ortadan kalkar kalkmaz istiklâlini istemiş, 1848 ayaklanmasından sonra 1867 de gene Avusturya-Macaristana bağlı kalmak suretiyle idaresinde muhtariyet elde etmiştir. 1918 de Avusturya'dan ayrılarak istiklâline kavuşmuştur. 1941 de Almanlarla birlik olmuş, 1944 te Almanlara karşı dönmüştür. 1946 danberi Sovyetler Birliği nüfuzunda bir «halk cumhuriyeti» dir.

MAC ARTHUR*, «mak artur ok.» (doğ. 1880). Amerikalı general. Arkansas'ta doğmuştur. Birinci Dünya Savaşında Fransa'da ve 1919 a kadar işgal ordusiyle Almanya'da ehemmiyetli komutanlıklarda bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşında Pasifikteki Müttefik kuvvetlerin başkomutanı olmuş, Japonların eline düşen yerleri ve en sonunda da Filipinler (Phillippines) i geri, 1945 te de Müttefikler adına Japonya'yı teslim almıştır. Hâlen Pasifikteki Amerikan kıtalarının ve Japonya'daki işgal kuvvetlerinin başkomutanıdır. Bir aralık Türkiyeye de gelmiş ve Atatürk tarafından kabul edilmişti. Atatürk'e hayranlığını her vesile ile belirtmekten geri kalmamıştır.

Mac Arthur

MACASSAR* (veya Mangkasar) «makasar ok.» Holânda Hindistanı'nda Celebes adasının güneyinde aynı adlı bölgenin merkezi olan 84.000 nüfuslu bir şehirdir. Hindistan cevizi yağı, kahve başlıca ihracat mallarıdır. Celebes adasiyle Borneo adası arasındaki boğaz da Macassar adını taşır.

MACAULAY* «makole ok.». Thomas Babington, Lord (1800-1859). İngiliz tarihçi ve politika adamı. Beş ciltlik büyük «İngiltere Tarihi» meşhurdur. «Tarihî ve Biyografik Denemeler» adlı kitabı da pek dikkate değer bir eserdir. Westminster'de gömülüdür.

Maculay

MACAULAY*, Rose İngiliz uzun hikâyeci ve şair. Doğum tarihi bilinmiyor. Başlıca eserleri «Tehlikeli Başlar» (1920) ve «İngiliz Edebiyatında Bâzı Dinî Unsurlar» dır.

MACBETH* «makbet ok.» İskoçya kıralı. Doğum tarihi belli değildir. 1040 ta, Duncan'ı öldürerek onun yerine tahta çıkmış 1057 de Duncan'ın oğlu Malcolm'un taarruzuna uğramış ve Malcolm'un adamı Macduff tarafından öldürülmüştür. Shakespeare'in meşhur «Macbeth» trajedisinin temeli, bu kıralın hayatı ve cinayetleridir.

MACBETH* Shakespeare'in 1606 da yazdığı meşhur trajedinin adıdır. Bir gün Macbeth yanında Lochaber valisi Banquo olduğu halde ıssız araziden geçerken büyücü üç kadına raslar. Bunlar Macbeth'e kıral olacağını, Banquo'ya da soyundan geleceklerin kıral olacaklarını haber verirler. Bir gece Macbeth, karısının teşvikiyle, misafiri bulundukları Kıral Duncan'ı öldürür. Karısı parmaklarını ölünün kanına batırarak yan odada uyuyan iki yaverin yüzlerini ve ellerini bu kanla boyar. Duncan'ın yerine kıral olan Macbeth,

Lady Macbeth (Kaulbach'ın eserinden)

Banquo'yu da öldürtür. Bir ziyafet sofrasında boş kalmış bir koltukta Banquo'nun hayaletinin vicdan azabı halinde yalnız Macbeth'in gözüne görünmesi, diğer taraftan karısının somnambül (uyur halde gezen) olarak şato içinde dolaşıp durarak vicdan azabı çekmesi bu trajedinin en feci sahneleridir. Kadın kendini öldürür, Macbeth de Macduff tarafından öldürülür.

MAC CARTHY* «mak karti ok.», Denis Florence (1817 - 1882). İrlandalı şair. Meşhur İspanyol şairi Calderon'un manzum dramlarını ingilizceye tercüme etmiştir. Ayrıca müellifi bulunduğu baladlar, poemler, lirikler çok tutulmuştur.

MAC CARTHY*, Jacques (1785-1833). Fransız coğrafyacı. İrlanda'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. «Coğrafya Lûgati» nin müellifidir.

MAC CARTHY*, Justin (1830 -1911). İrlandalı tarihçi, uzun hikâyeci, gazeteci ve siyaset adamı. Uzun hikâyeleri pek çoktur. Tarih eserlerinden başlıcaları «Zamanımızın Tarihi», «Dördüncü George'un ve Dördüncü William'ın Tarihi», «Islahat Devri», «Modern İngiltere» dir.

MACCHABEE'LER* (veya Machabi'ler) «makabe'ler ok.» M. Ö. İkinci Asırda Suriye kırallarına karşı, istiklâl mücadelesine girişmiş Yahudi bir ailenin mensuplarıdır. Bu aileye Hasmonay adı da verilir.

MACCHABEE'LER* Domuz eti yemek suretiyle Musa Peygamberin kanununa karşı gelmeyi reddettikleri için anneleriyle birlikte, Suriye kıralı Antiochus Epiphanus tarafından işkence ile öldürtülen yedi kardeşin adıdır.

MAC CLELLAN* «mak klelan ok.» (1826 - 1885). Amerikalı general. Federal ordu saflarında yararlık göstermiştir. Daha sonra Lincoln'e karşı cumhurbaşkanlığına adaylığını koymuşsa da kazanamamıştır.

MACCLESFİELD* «maklesfild ok.» İngiltere'de Cheshire'de, Manchester'in 27 kilometre güney doğusunda 36.000 nüfuslu bir şehirdir. İngiltere'nin başlıca ipekli dokuma merkezidir.

MAC CLİNTOCK* «mak klintok ok.», Sir Francis Leopold (1819 - 1907). İngiliz amiral ve kâşif. Kuzey kutbuna keşif seyahatlerinde bulunmuştur. Sir John Franklin'in 1857 de batmış olan Fox adlı gemisinin ilk müspet parçalarını 1859 da bulan adamdır.

MAC CLURE* «mak klur ok.», Sir Robert John (1807 - 1873). İskoçyalı kâşif. 1850 den 1854 e kadar yaptığı seyahatlerle, Hudson koyu ile Behring boğazı arasındaki kuzey - batı geçidini bulmuştur.

MAC CORMACK* «mak kormek ok.», John (doğ. 1884). İrlandalı meşhur tenor. 1905 te Milano'da Sabbatini'den ders almış ve ilk defa 1907 de Londra'da sahneye çıkmıştır. Sonra sırasiyle İtalya'da, Okyanusya'da ve Amerika'da turneler yapmış, 1919 da Amerikada yerleşerek Amerika vatandaşlığına kabul edilmiştir.

MAC CORMİCK* «mak kormik ok.», Cyrus Hall (1809 - 1884). Amerikalı mucit. 1931 de icadettiği orak makinesi yüzünden bütün dünyada meşhur olmuş ve büyük bir servet kazanmıştır.

MAC CULLOCH*, Horatio (1805-1867). İskoçyalı ressam. Başlıca eserleri «Dağlarda Yükselen Sis», «Geyikli Orman», «Bothwel Şatosu» dur.

MAC CULLOCH* «mak kallok ok.», John. İngiliz jeoloji bilgini. İskoçya'nın ilk jeolojik haritasını yapan adamdır.

MAC CUNN* «mak kan ok.», Hamish (1868 - 1916). İskoçyalı bestekâr. Başlıca eserleri «Dağ ve Sel Ülkesi» uvertüriyle «Lord Ullins'in Kızı» dır.

MACDONALD* «makdonald ok.», Flora (1722 - 1790). İskoçyalı kahraman bir kadındır. Tahta hak iddia eden Charles Stuart'ı, Cullodon bozgunundan sonra kendisini takibedenlerin elinden kurtarmıştır. Bu yüzden hapsedilmiş, sonra serbes bırakılarak Macdonald of Kingsburgh ile evlenmiş ve kocasiyle birlikte Amerika Muharebesine iştirak etmiştir.

MACDONALD*, Alexandre (1765 - 1840). Fransa mareşali. 1814 te Müttefiklerle, Napoléon'un tahttan feragatini pazarlık edenlerden biridir.

MACDONALD*, George (1824 - 1905). İskoçyalı şair, romancı ve tiyatro muharriri. Bilhassa İskoçya köylülerini sahneye çıkaran «Alec Forbes» adlı mizahi piyesiyle tanınmıştır.

MAC DONALD*, Sir John Alexander (1815 - 1891). Kanadalı devlet adamı. İskoçya'da doğmuştur. 1820 de Kanadaya giderek parlâmentoya muhafazakâr üye olarak girmiştir. Üç defa başbakan olmuştur. 1867 de Kanada dominyonunu yaratan adamdır.

MACDONALD* Ramsey (1866 - 1937). İngiliz devlet adamı. Lossiemouth'ta doğmuş, denizde ölmüştür. İşçi Partisinin şefi sıfatiyle, İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşına katılmasına muarız bulunmuştur. 1924 te ve 1929 dan 1931 e kadar iktidarda bulunan işçi kabinelerinde başbakan olmuş, silâhsızlanma siyaseti takibetmiş, 1931 de İngiliz lirasının kıymetini kaybetmesi üzerine 1935 e kadar başında bulunduğu bir millî birlik kabinesi kurmuştur.

MAC DOWEL* «mak davel ok.», Patrick (1799 - 1870). İngiliz heykeltıraş. İrlanda'da doğmuş, Londra'da ölmüştür. Dikkate değer büstler bırakmıştır.

MAC DOWELL* «mak davel ok.», Edward Alexander (1861 - 1908). Amerikalı bestekâr. Paris, Stuttgart ve Francfort'ta musiki tahsil etmiştir. 1905 te aklını oynatmış ve bir daha iyileşmemiştir. Ufak ücretler karşılığında verdiği derslerle pek çok müzisyen yetiştirmiştir. Eserlerinden en meşhurları «Ormanlık Arazi Skeçleri», «Deniz Parçaları» dır.

MACDUFF* «makdaf ok.» İskoçyalı

bir asılzadedir. Karısı ve çocukları Macbeth tarafından öldürülmüştür. Macduff, Duncan'ın oğlu Malcolm ile birlik olarak, başbaşa bir mücadelede Macbeth'i öldürmüştür. bk. Macbeth.

MACÉ* «mase ok.», Jean (1815-1894). Fransız edip. «Bir Lokma Ekmeğin Hikâyesi» adlı eserin muharriridir.

MACEDO* «masedo ok.», F. de (1594-1681). Portekizli edip. Zamanının bütün dünyada şöhret bulmuş en parlak simalarından biridir. Her tarzda inanılmıyacak kadar çok eser yazmıştır.

MACEİO* «maseyo ok.» Brezilya'da, Atlantik yakınında, Alagoas devletinin merkezi olan 129.000 nüfuslu bir şehirdir. Pamuklu eşya endüstrisi, şeker ticareti vardır.

MACERA Ar. i. [ماجرا] Geçen şey, meydana gelen hal, olay. Vaka: Benim maceradan haberim yok. [Évènement, incident]

2 - Baştan geçen heyecanlı olay, serüven. Sergüzeşt. [Aventure]

§ Macera romanı: Ed. Hayalin ve fantezinin coğrafya ve bilim konulariyle ustaca karıştırılmış olduğu meraklı gezi ve bilinmiyen diyarlar yolculuğu romanı. Jules Verne'in romanları, bütün dünyada şöhret bulmuş macera romanlarının başlıcalarındandır. [Roman d'aventures]

MACERACI s. Maceralara atılmasını seven. [Aventurier]

MACERAPEREST Ar. Far. s. bk. Maceracı.

MACERATA* «maçerata ok.» İtalya'da 290.000 nüfuslu bir eyalettir. Eyaletin merkezi, Ancona'nın 35 kilometre güney batısında bulunan 26.700 nüfuslu Macerata şehridir. Üçüncü Asırdan kalma bir surla çevrili şehrin cam endüstrisi vardır.

MACFADDEN* «makfadden ok.», Bernard (doğ. 1868). Amerikalı beden terbiyecisi ve muhtelif dergiler kurucusu. 1893 denberi kurduğu dergilerin sayısı on kadardır. «Beden Terbiyesi Ansiklopedisi» nin müellifidir.

MACFARREN* «makfarren ok.», Sir Alexander (1813 - 1887). İngiliz bestekâr ve musiki teorisi muharriri. Birçok opera, senfonik musiki, oda musikisi bırakmıştır. Musiki teorisi hakkında dikkate değer eserler ve bir «Musiki Tarihi» yazmıştır.

MAC FEE* «mak fi ok.», William (doğ. 1881). Amerikalı edip. Londralıdır. 1911 de Amerikada yerleşmiştir. Denize ait kitaplariyle tanınmıştır.

MAC GİLL*, «mak gil ok.» (doğ. 1890). İrlandalı hikâyeci. «Fare Çukuru», «Büyük Hamle» gibi eserlerin müellifidir.

MAC GİLLİVRAY* «mak gilivre ok.», William (1799 - 1852). İskoçyalı tabiat bilgini. Birçok eseri arasında bilhassa «İngiltere Kuşlarının Tarihi» zikre değer.

MACHADO* «maçado ok.», Antonio (doğ. 1875). İspanyol şair. Son zamanlarda İspanya'da yetişen şairlerin en kudretlisidir. En güzel eserleri «Yalnızlıklar», «Galeriler» ve «Castilla Kırları» dır.

MACHADO*, Bernardino (1851 - 1944). Portekizli devlet adamı. Rio de Janeiro'da doğmuştur. Başbakan iken 1915 te Portekiz cumhurbaşkanlığına seçilmiş, başkanlıkta üç yıl kalmış, 1921 de tekrar başbakan olmuştur.

MACHADO Y MORALES*, Gerardo (doğ. 1862). Küba'nın beşinci cumhurbaşkanı. 1924 ve 1928 de iki defa seçilmiştir. Son zamanlarında isyan hareketleri belirmesi üzerine Amerika Birleşik Devletleri tarafından çekilmesi telkin edilmesi üzerine 1933 te başkanlıktan ayrılmıştır.

MACHAR* «maçar ok.», Jan S. (doğ. 1864). Modern Çek ediplerinin en meşhurarındandır. Birinci Dünya Savaşından birkaç yıl önce Viyana'da bir banka memuruydu. Harb yıllarının bir kısmında Avusturyalılar tarafından hapsedilmesi «Zindan» adlı ilk eserini yazmasına sebebolmuştur. Daha sonra Çekoslovakya kurucu meclisi üyesi, birkaç yıl da yeni memleketin ordu umumi müfettişi olmuştur.

MACHAULT D'ARNOUVİLLE* «maşo d'arnuvil ok.» (1701 - 1794). Fransız devlet adamı. On yıl müddetle Onbeşinci Louis'nin maliye bakanı olmuştur. Herkesin geliri üstünden yirmide bir vergi vermesi usulünü kurmak suretiyle vergi sisteminde eşitlik yaratmak istemiş, fakat Mme de Pompadour'un hoşuna gitmediği için gözden düşmüştür.

MACHİAVELLİ* «makyavelli ok.», Niccolo [Nicolas Machiavel] (1469 - 1527). Floransalı devlet adamı ve tarihçi. Otuz yaşından itibaren siyasi sahada ehemmiyetli rol oynamıya başlamıştır. 1498 de dış siyaseti idare eden On'lar Meclisi'nin genel sekreteri olmuştur. Floransa tarafından diğer İtalyan devletlerine, bilhassa Fransa kıralı Onikinci Louis'ye siyasi vazifelerle gönderilmiştir.

Machiavelli

Yedinci Clément da, Charles-Quinte'e karşı

kurulmuş olan ittifak ordusunun düzenlenmesini ona bırakmıştır. Takibettiği siyasette doğruluğa ve ahlâka ehemmiyet vermemiştir. Bu yüzden adı hemen bütün dünyada uzun zaman, hilenin, iki yüzlülüğün, hesaplı ve soğuk bir zalimliğin anlamdaşı olmuştur. Bununla beraber büyük bir vatansever, aynı zamanda büyük bir muharrirdir. 1512 de On'lar Meclisinden çıkarılınca 1525 e kadar eserlerini yazmakla meşgul olmuştur. Lâtin tarihçi Titus Livius'un «Onar Senelik Devirler» adlı eserlerinden «İlk On Sene» hakkında yazdığı bir eserden başka kuvvetli tiyatro eserleri arasında sayılan «La Mandragora» komedisi, «Floransa Tarihi» ve bilhassa siyasi düşüncelerini belirten «Prens» i başlıca telifleridir. «Prens» inde, mahalli zulüm ve istibdatlara nihayet verilmesi için dünyada kuvvetli bir mutlakiyet idaresi (dünya hükümeti diyebiliriz) kurulmasını temenni eder.

MACİT, MACİDE Ar. s. [ماجد، ماجده]Büyüklük sahibi, şanlı. [Glorieux, euse; illustre]

MACİP* «maçip ok.», Joanes Vicente (1506 ya doğru - 1579). İspanyol ressam. Kendisine «İspanya'nın Raphael'i» lâkabı verilmiştir. İspanyol resim sanatının İtalyanlaşmasında hiç kimse onun kadar rol oynamamıştır.

MACK* «mak ok.», Karl (1752-1828). Avusturyalı general. 1797 de Napoli ordusunun başkomutanı olmuştur. Napoléon tarafından Ulm'da kuşatılmış, harbetmeden 28.000 askeriyle birlikte teslim olmuştur.

MACKAY* «makkey ok.», Charles (1814 - 1889). İskoçyalı şair. «Kalabalıktan Sesler», «Yeşil Yapraklar Altında», «İyi Günler Geliyor», «Yaşayın çocuklar, Yaşayın» başlıca eserleridir.

MACKAYE* «makkey ok.», Percy (doğ. 1875). Amerikalı tiyatro muharriri ve şair. Başlıca eserleri «Cunterbury Hacıları», «Jeanne d'Arc» dır.

MACKEESPORT* Amerika Birleşik Devletlerinden Pennsylvania'nın Allegheny kontluğunda Monongahela ve Youghiogheny suları kavşağında 55.400 nüfuslu bir şehirdir. Kereste ve demir işleri bakımından, dünyada en ön safta gelir. Zengin kömür madenleri ve petrol kuyuları da vardır.

MACKEES ROCKS* «makkis raks ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Pennsylvania'nın Allegheny kontluğunda, Ohio nehri üstünde 25.000 nüfuslu bir şehirdir.

MACKENNAL* «makkenal ok.», Sir Bertram (doğ. 1863). İngiliz heykeltıraş. Avustralya'da doğmuştur. Islington'daki harb anıtının, Windsor'daki Kıral Yedinci Edward anıt - kabrinin projelerini çizmiş, Hindistan ve Avustralya'da bulunan Kıraliçe Victoria heykellerinin çoğunu meydana getirmiştir.

MACKENSEN* «makenzen ok.», August von (1849 - 1945). Alman feldmareşal. Birinci Dünya Savaşında 1914 te Doğu cephesinde Hindenburg'un kurmaybaşkanlığını yapmış, 1915 te Galiçya'da Almanya - Avusturya orduları başkomutanı olmuş, aynı yıl Sırbistan seferini idare etmiş, 1916 da Romanya'yı işgal ederek mütarekeye kadar bu memleketin başında kalmıştır.

MACKENZİE* «makenzi ok.» Kanada'da Büyük Esir (Greate Slave) gölünden çıkarak ehemmiyetli bir delta meydana getirdikten sonra Arktik Okyanus'a dökülen 4.000 kilometreden fazla uzunlukta bir nehirdir.

MACKENZİE*, Sir Alexander (1755 - 1820). İskoçyalı seyyah. Kanada'da, kendi adını verdiği nehri keşfetmiştir.

MACKENZİE*, Sir Alexander Campbell (doğ. 1847). İskoçyalı bestekâr, musiki öğretmeni ve kemancı. Birçok eserleri arasında «Colomba» adlı operasiyle «İskoç Rapsodileri» de vardır.

MACKENZİE*, Henry (1745 - 1831). İskoçyalı hikâyeci. 1771 de imzasız olarak yayımladığı «His Adamı» adlı eseri büyük bir alâka toplamıştır. Halbuki sonradan yazdığı, ilk eserinin tezadı olan «Dünya Adamı» uzun ve sıkıcıdır.

MACKENZİE KİNG* (doğ. 1874). Kanada devlet adamı. 1908 de mebus, 1919 da Liberal Parti şefi, 1921 de başbakan olmuştur. Bütün İkinci Dünya Savaşı boyunca da başbakan olan bu devlet adamının, Kanada'nın Müttefikler safında verimli hizmetlerde bulunmasında rolü olmuştur.

MAC KİNLEY* «mak kinley ok.», William (1843 - 1901). Amerika Birleşik Devletlerinin yirmi beşinci cumhurbaşkanı. 1896 ve 1900 de iki defa cumhurbaşkanlığına seçilmiş, 14 eylûl 1901 de anarşist Czolgosz tarafından öldürülmüştür.

Mac Kinley

MAC KİNLEY DAĞI «mak kinley ok.» Alaska'da, Alaska sıra dağlarının en yükseğidir ki, 6.188 metredir. Adını Cumhurbaşkanı Mac Kinley'den almıştır.

MACKİNTOSH* «makintoş ok.», Sir James (1765 - 1832). İskoçyalı filozof, tarihçi, doktor ve avukat. «Tabiat ve Millet-

lerin Kanunları» hakkındaki konferansları ve Birinci Napoléon zamanında takibe uğrıyan kıralcı gazete muharriri Peltier'yi müdafaasiyle şöhret bulmuştur. «Fransa İhtilâlinin Müdafaası» adlı eseri, Fransız Millî Meclisi tarafından kendisine Fransız vatandaşı unvanı verilmesine sebebolmuştur.

MAC LAREN* «mak laren ok.», Ian (1850 - 1907). İskoçyalı rahip ve romancı John Watson'un takma adıdır. İskoçyalıların âdet ve karakterlerini tasvir eden romanlar yazmıştır.

MAC LAURİN* «mak loren ok.», Colin (1698 - 1746). İskoçyalı matematikçi. Pek meşhur olan ve seri halinde fonksiyon (tabi) ların açınım (inkişaf) ında kullanılan bir formül, bu matematikçinin adını taşır.

MAC LEOD* «mak leod ok.», John (1782 - 1820). İskoçyalı seyyah. Kore ile Ryu - Kyu adalarına keşif seyahatleri yapmıştır.

MAC LEOD* Fiona. bk. Sharp.

MAC LEOD* John James Rickard (doğ. (1876). İskoçyalı fizyoloji bilgini. F. G. Banting ile birlikte ensülini bulması, kendisine 1923 Nobel mükâfatını kazandırmıştır.

MAC - MAHON* «mak mahon ok.», Patrice (Patrick), Comte de (1808-1893). Fransa mareşali ve cumhurbaşkanı. Vaktiyle Fransa'ya yerleşmiş İrlandalı bir ailedendir. 1855 te Malakof'u zaptetmek suretiyle Kırım Harbinde ve 1859 da İtalya Seferinde kendini göstermiştir. 1870 te Reichshoffen'de sayıca üstün Alman kuvvetlerine mağlûbolmuş, daha sonra Sedan'da yaralanarak 81.000 askerle birlikte teslim olmuştur. 1871 de Paris şehrini müdafaa eden Versailles ordusunun kumandanlığı kendisine verilmiştir. 1873 ten 1879 a kadar cumhurbaşkanı olmuştur.

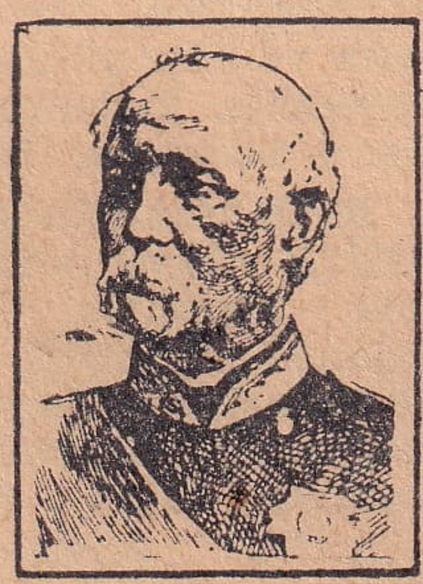

Mac - Mahon

MAC MASTER* «mak master ok», John Bach (1852 - 1932). Amerikalı tarihçi. Eserleri arasında bilhassa sekiz ciltlik «Birleşik Devletler Halkının Tarihi», değerli ve meşhurdur.

MAC MİLLAN* «mak millan ok.», Donal Baxter (doğ. 1874). Amerikalı seyyah ve kâşif. Gerek 1909 da Peary heyetine dahil olarak, gerek 1913 ten itibaren kendi başına, kuzey kutbuna birçok keşif seyahatlerinde bulunmuştur.

MACMONNİES* «makmonis ok.» Frederick William (doğ 1863). Amerikalı heykeltıraş ve ressam. Başlıca eserleri New York şehrinde «Washington Anıt Tâkı», Indianopolis'te «Asker ve Bahriyeliler Âbidesi», gene New York'ta savaş âbidesinin «Zafer» heykelidir.

MACOMB* «makomb ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden İllinois'te Mac Donough kontluğunun merkezi olan 12.000 nüfuslu bir şehirdir.

MACON* «makon ok.» Amerika Birleşik Devletlerinden Georgia'da Bibb kontluğunun merkezi olan 57.900 nüfuslu bir şehirdir.

MÂCON* «mâkon ok.» Fransa'da Saône - et - Loire departmanının merkezi olan 21.073 nüfuslu bir şehirdir.

MACPHERSON* «makferson ok», James (1738 - 1796). İskoçyalı edip. İskoçyalı Ossion'dan ve eski İskoç dilinden tercüme ettiğini ileri sürdüğü «Fingal» ve «Temora» adlı eserler büyük alâka toplamış, fakat sonradan bunların kuvvetli tarihî bir kaynaktan faydalanmak suretiyle kendi tarafından yazıldığı ve Ossian'a atfedildiği meydana çıkmıştır.

MACQUARİE* «makari ok.» Tasmania'nın batı kıyısında ehemmiyetli bir liman meydana getiren bir körfez.

MACQARİE* Yeni Zelânda'nın güney batısında, Yeni Zelânda'ya ait küçük, volkanik ve ıssız bir adadır.

MACQUARİE* Avustralya'nın New South Wales devletinde Darling ırmağına dökülen 1.200 kilometre uzunluğunda bir çaydır.

MACQUART* «makar ok.», Jean (1778-1855). Fransız böcek âlimi. Çiftekanatlılar hakkında güzel eserleri vardır.

MACQUER* «maker ok.» (1718-1784). Arseniğin, sütün bileşim (terekküp) inin v. s. sinin hakikî mahiyetlerini ortaya koymuştur.

MACRİANUS* «makriyanüs ok» (ölm. 261). Roma imparatoru. Otuz Zalimler'den biri olup Domitien'e mağlûbolunca kendini, kendi subaylarına öldürtmüştür.

MACRİNUS* «makrinüs ok.», M. Opilius Severus (164 - 218). Roma imparatoru. Caracalla'nın öldürülmesi üzerine asker tarafından imparator seçilerek 217 den 218 e kadar hüküm sürmüş, orduda disiplin kurmıya çalışmıştır. 218 de öldürülmüştür.

MACROBİUS* «makrobyüs ok.» (Beşinci Asır). Romalı gramerci. Hayatı bilinmemekle beraber Beşinci Asırda yaşadı-

ğı sanılmaktadır. Eserlerinden pek azı zamanımıza kadar gelebilmiştir. Bunlardan biri Cicéron'un «Scipion'un Rüyası» nın tefsiridir.

MACUN Ar. i. [معجون] Undan başka maddelerin hamur kıvamında ezmesi: Diş macunu. [Pâte]

2 - Hamur kıvamında ilâç: Bir macun tertibetti. [Pâte pharmaceutique, électuaire]

3 - Şehvani hisleri çoğaltmak maksadiyle yapılan baharlı ve şekerli madde. [Pâte aphrodisiaque]

4 - Çocuklar için sokakta sattıkları bir nevi lüzucetli ve yapışkan tatlı. [Sorte de confiserie]

5 - arg. Süzme afyon. [arg. Opiat]

§ Boyacı macunu: Binalarda ve sairede boyadan evvel yarık ve delikleri kapamak için sürülen koyu macun. [Mastic de peintre en bâtiment]

§ Camcı macunu: Camları tutturmak için çerçevelerin kenarlarına sürülen ve İspanya akı ile bezir yağından yapılan macun. [Mastic de vitrier]

§ Diş macunu: Dişleri temizleme ve beyazlatmada kullanılan müstahzar. [Pâte dentifrice]

§ Kuvvet macunu: Yukarıda üçüncü maddeye bak.

MACUNCU i. Kuvvet macunu yapan ve satan kimse. [Vendeur de pâtes aphrodisiaques]

2 - Sokaklarda, taşıdığı teneke tablada çocuklar için macun denilen renk renk tatlılar satan kimse. [Vendeur ambulant de «macun» (confiserie)]

§ Macuncu fırıldağı: Macuncu tablasının üstünde bulunan bir oktur ki, çevrilip durduğu zaman okun işaretli ucu paranın konduğu renkteki macun üstünde durursa müşteri o macundan bedava alır, durmazsa macuncu bir şey vermeden parayı kazanır. [Flèche tournante avec laquelle «macuncu» et son client pratiquent une sorte de jeu de hasard]

MACUNLAMAK f. Macun sürmek veya macunla doldurup düzleştirmek. [Enduire, (ou) unir d'un pâte grasse, luter mastiqer]

MACWHİRTER* «makhuirtör ok.», John (1839 - 1911). İskoçyalı peyzaj ressamı. 1877 de Amerikaya giderek çok güzel California manzaraları meydana getirmiştir.

MAÇ İng. i. İki taraf arasında birbirini yenmek kasdiyle yapılan karşılaşma: Futbol maçı, boks maçı, tavla maçı. Ar. Müsabaka, musaraa. [Match]

§ Maç yapmak: Müsabakaya, musaraaya girişmek. [Matcher; concourir dans une compétition]

§ Maça sokmak: Başkasını müsabakaya, musaraaya iştirak ettirmek. [Matcher; engager dans un match]

MAÇA i. İskambil kâğıtlarında, sivri ucu yukarıda ayaklı siyah benek. Karamaça denildiği gibi oynanan oyuna göre pik veya pika de denilir. [Pique]

§ Maça beyi: mec. Külhanbeyi. [Apache]

§ Maça beyi gibi kurulmak: Lâübali bir şekilde yaygın yaygın oturmak. [S'asseoir sans - façon]

MAÇAHEL* Çoruh vilâyetinin Borçka ilçesine bağlı bir bucaktır. 6 köyü vardır. Bucak merkezi Camili köyünün nüfusu 307, diğer köylerin nüfusu 2.087 dir.

MAÇKA* Trabzon vilâyetine bağlı bir ilçedir. 73 köylü merkez bucağından başka bucağı yoktur. Merkez bucağı posta merkezi olan Cevizlik'tir. Cevizliğin nüfusu 458, köylerinin nüfusu 31.803 olmak üzere bucak nüfusu 32.261 dir.

MAÇİN* Halk dilinde bazan Çin kelimesiyle birlikte kullanılır: Çini Maçinden kalkan hacılar Mekkeye varmışlar. [Employé vulgairement avec le mot «Çin» pour désigner la «Chine»]

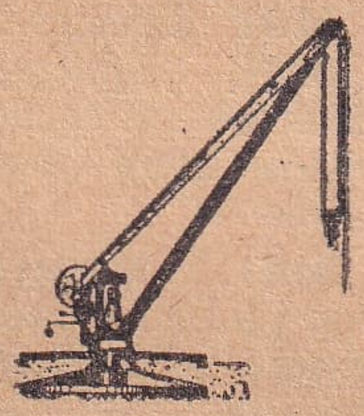

Maçuna

MAÇUNA İta. i. Büyük ve ağır yükleri kaldırmakta kullanılan buharlı bocurgat. [Grue]

MADAGASKAR* Hint okyanusu'nun büyük adası. Afrika kıyısından Mozambik kanaliyle ayrılmıştır. Yüzölçümü 625.167 kilometre kare, nüfusu 4.198.000 dir. Başkenti Tananarive; başlıca şehirleri Majunga, Tamatave, Antsirabé, Fianarantsoa, Diégo - Suarez, Tuléar'dır.

§ Coğ: Adanın kıyıları boyunca iklim sıcak ve rutubetli olup oralarda tropikal bitkiler yetişir; geniş ormanlarla kaplı olan iç yüksekliklerin havası daha mutedildir. Alüvyonlu vadilerle volkanik bölgeler dışında toprak fakirdir. Pirinç, manyoka, yerfıstığı, kakao, kahve, şekerkamışı, vanilya yetiştirilir. Yaylalarda hayvancılık yapılır. Yeraltı servetleri grafit, mika, altın, bakır, kömür v. s. dir. Madagaskar deri, et, vanilya, pirinç, kahve, grafit, mika v. s. ihraceder. Hemen bütün ticareti Fransa iledir.

§ Tar: Adanın halkını Malgaş kabîleleri teşkil eder. Onyedinci Asırdanberi Madagaskarla münasebette bulunan Fransa 1885 te donanmasını göndererek Malgaş hükümetine karşı bir gösteride bulunmuştur. O zaman bir antlaşma imzalanmış,

fakat antlaşmaya riayet edilmemesi üzerine 1895 te Fransa seferî bir kuvvet göndererek Tananarive'i zaptetmiştir. Önce

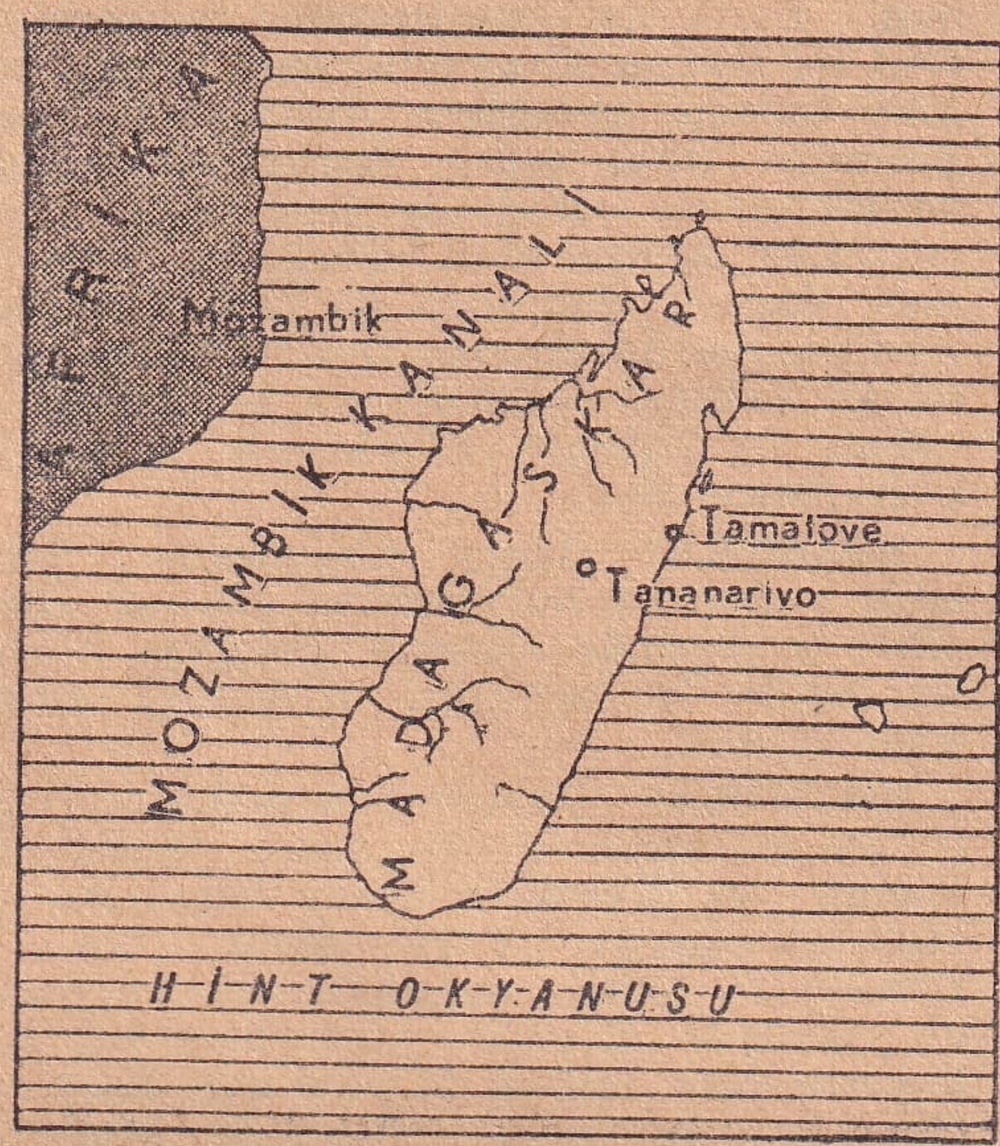

bir himaye rejimi kurulmuş, bunu ilhak rejimi takibederek ada 1896 da Fransa'nın bir sömürge (müstemleke) si olmuş-

Madagaskarlı muharipler

tur. İkinci Dünya Savaşında 1943 başlangıcındaki Japon zaferleri Kızıldenizden Hindistan yolunu nazik bir duruma sokunca İngilizler 5 mayıs 1943 te adaya asker çıkarmışlar ve 10 eylûl 1943 te adanın işgali tamam olmuştur. İngiltere ile Hür Fransa arasında 14 aralık 1943 te imzalanan bir anlaşma gereğince harb sonunda ada tekrar Fransa'ya geçmiştir. 1946 da Fransa adada, adalıları memnun bırakmıyan federatif bir hükümet kurmuştur.

MADALYA İta. i. Bir muharebe veya başka bir olayda yararlık gösterenlere, yarışlarda ve sergilerde derece alanlara mükâfat, kimi vakit de ehemmiyetli bir olay dolayısiyle hâtıra olarak verilen büyük sikke biçimli alâmet. [Médaille]

§ Tar. Madalya Osmanlılarda nişandan evvel ihdas olunmuştur. Bizde ilk madalyanın ihdası 1730 yılındadır. «Ferahi» adı verilen bu madalya altındandı. Abdülmecit zamanında 21, Abdülâziz zamanında 5, Abdülhamit zamanında 19, Meşrutiyet devrinde de 7 madalya ihdas edilmiştir. Madalyaların şekillerinin nasıl olduğu, kimlere verileceği, ne suretle takılacağı gibi hususlar her birine mahsus tüzüklerde açıklanmıştı. Cumhuriyet devrinde, spor ve sergi madalyaları dışında bütün madalya ve nişanlar kaldırılmış, yalnız İstiklâl Savaşı için ihdas olunan İstiklâl Madalyası (bk. İstiklâl Madalyası) nın takılmasına cevaz verilmiştir.

§ Madalyanın tersi: Bir işin hesaba katılması gereken ters (yani fena) tarafı. [Le revers de la médaille; le mauvais côté d'une chose]

Madalyon

MADALYON İta. i. İçine küçük resim, saç teli gibi hâtıralar konan, zincirle boyuna asılan türlü şekilde küçük mücevher. [Médaillon]

MÂDAM, MÂDAME Ar. zf. [مادام] Arapça takım (terkip) larda «devam ettikçe», «boyunca» mânasında yer alır. [Tant que dure; pendant toute la durée de]

§ Mâdameddünya: Dünya durdukça. [Tant que le monde existera]

§ Mâdamelhayat: Yaşadığı müddetçe, hayatı boyunca. [Pour toute la vie]

MADAM Fr. i. Evli frenk kadını. (Halk dilinde madama da denilir). [Madame]

MADAME BUTTERFLY* «madam baterflay ok.» Musikisi 1906 da Puccini tarafından meydana getirilmiş üç perdelik bir operadır. Konusu, Amerikalı bir subayın kendisiyle evlenip sonradan yüzüstü bıraktığı genç bir Japon geyşasının teessürden ölmesidir.

MADAMPOL i. Hindistan'da Madopolam şehrinde yapılan bir çeşit sağlam ve ağır patiska. [Madapolam (calicot)]

MADARİAGA* Salvador de (doğ. 1886). Modern İspanya hikâyecilerinden ve münekkidlerinden biridir. Paris'te tahsil etmiştir. 1922 den 1927 ye kadar Milletler Cemiyeti Silâhsızlanma Şubesi'nin direktörü olmuştur. İspanya cumhuriyeti kurulunca 1931 de Amerika Birleşik Devletlerine sefir olarak gönderilmiştir. 1935

te, İtalya - Habeşistan kavgası başlayınca, Milletler Cemiyetinin desteklediği Beş Büyükler Uzlaştırma Komitesinde ehemmiyetli rol oynamıştır. Yazdığı eserlerden en güzeli «İspanya'nın Dehâsı» dır.

MADDALONİ* İtalya'da, Napoli şehrinin 24 kilometre kuzey doğusunda 22.570 nüfuslu bir şehirdir.

MADDE Ar. i. Fel. [مادة، مواد] (Çoğulu: Mevat) Uzay (mekân = espace) da yer dolduran varlık; özdek. [(Philos.) Matière)]

2 - Fiz. Jeol. ve Kim. Bir şeyin yapıldığı şey, bir şeyi meydana getiren şey; öğe, maya, cevher, unsur: Cam, birkaç maddeden yapılır. [(Phisiq. et Géol.) Matière; (Chim.) Substance]

3 - İş, ileri sürülen mesele. Husus, keyfiyet: Bu maddeyi ileride konuşuruz. [Sujet, affaire]

4 - Kanun ve tüzük (nizamname) gibi metinlerde her biri başlı başına bir hüküm veya bir konu bildiren kısım: [Article (d'une loi)]

5 - Lûgatin bir kelimeden bahseden fıkrası: [Mot (d'un dictionnaire)]

6 - İrin, cerahat: Bu çıbanda hayli madde var. [Pus]

7 - mec. Erkeklik aleti. [Fig. Membre viril]

§ Maddei asliye: Gra. Çekim ekleri çıkarılmış kelime. Yeniterim. Gövde. [Thème]

2 - Kelimenin, ekleri dışında değişmiyen kısmı. Yeniterim: Köken. Sev; sevmek ve sevginin kökenidir. [Radical]

§ Madde-i mülevvine: Kim. Yeni terim: Boyarmadde. [Matière colorante]

MADDECİLİK Fel. i. bk. Özdekçilik, bk. Materyalizm.

MADDESEL s. Fiz. ve Fel. Madde ile ilgili, özdeksel. [Matériel, elle]

§ Maddesel nokta: Fiz. Bir maddenin üç boyut (buut) tan soyutlanmış (tecridedilmiş) varsayılan (farzedilen) pek küçük parçası. eskt. Maddi nokta. [Point matériel]

MADDETEN Ar. zf. [مادةً] Madde bakımından. Madde ve cisim olarak. «Mânen» karşıtı: Maddeten kaybettim, fakat mânen kazandım. [Matériellement]

2 - Müspet olarak: Maddeten imkânsız. [Matériellement, positivement]

MADDİ Ar. s. bk. Maddesel.

MADDİYAT Ar. ç. i. Gözle görülür ve elle tutulur şeyler. «Mâneviyat» ve «rûhiyat» karşıtı. [Choses matérielles, corporelles]

MADDİYUN Ar. ç. s. [مادیون] Özdekçiler. bk. Özdekçi.

MADE İN... «meyd in... ok.» İng. formül. « . . . de yapılmıştır» mânasında olan bu tâbirin 23 ağustos 1887 tarhili İngiliz kanunu gereğince Almanya'dan İngiltere'ye ithal edilen mamûllerde yazılı bulunması ve «Made in Germany» diye mamulün Alman malı olduğunu göstermesi lâzımdı. Sonradan bu formül birçok memleketler tarafından ihracettikleri mamuller üstünde kullanılmıya başlanmıştır: «Made in Turkey» (Türkiyede yapılmıştır). [Made in...]

MADEİRA* Güney Amerika'da Brezilya - Bolivya hududundan çıkarak Brezilya içerilerinde Amazon ırmağına dökülen büyük bir nehirdir. Uzunluğu 1.450 kilometredir.

MADEİRA* [Madère] Atlantik'te Portekiz'e ait adalar grupu. Grup, Afrika kıyısının 576 kilometre kuzey batısında ve Madeira adasiyle Porto Santo, Dezerta Grande ve Bugio adacıklarından meydana gelmiştir. Hepsinin yüzölçümü 813 kilometre kare, nüfusu 211.600 dür. Başkenti ve başlıca limanı Funchal'dır. Maderia şarabı pek meşhurdur.

MÂDELET* Ar. i. [معدلت] Herkesin hakkına saygı gösterme. Adl, adalet. Zulüm ve haksızlık karşıtı: İcrayi mâdelet etmek. [Justice]

§ Bab-ı mâdelet: Adalet kapısı demek olup eskiden Osmanlı hükümeti veya padişah sarayı hakkında kullanılırdı. [(Naguère) le gouvernement, (ou) le palais du sultan]

MADELİN* «madlen ok.», Louis (doğ. 1871). Fransız tarihçi. Muhtelif eserleri arasında başlıcası Napoléon hakkında yazdığı tarihtir. 1928 de Fransız Akademisine üye olmuştur.

MADEM, MADEMKİ (Arapça mâdame'den) e. Değil mi ki: Madem gelecektin, niçin haber vermedin? Mademki sen beni hiçe sayıyorsun, ben de sana öyle muamele ederim. [Puisque, attendu que]

MADEN Ar. i. [معدن، معادن] (Çoğulu: Maadin, meadin) Toprağın içinde veya yüzünde bulunan inorganik (gayr-i uzvi) madde, filiz: Demir, bakır, linyit v. s. [Minéral, minéraux]

2 - Kim. Kendine özgü (has) bir parıltısı olan, genel olarak elektriği ve ısı (hararet) yı ileten (nakleden), oksijenle birleşimleri bazik asitler veren basit cisim. [Métal, métaux]

3 - Maden cevheri bulunan yer; kazıldığı zaman maden çıkarılabilecek yer: Türkiyede zengin krom madenleri vardır. [Mine]

4 - Muhtelif madenlerin, gümüşe benziyen alaşım (halita) ı. [Métal blanc]

5 - mec. Kendisinde değer zenginliği bulunan (kimse veya şey): Bu kitap, bir bilgi madenidir. [Fig. Mine de, fonds très riche de, source inépuisable de]

6 - s. Madenden yapılmış. [De métal]

§ Altın madeni: mec. Devamlı ve bol kazanç sağlıyan iş. [Fig. Mine d'or]

§ Eski maden: Değerli porselen: Onun eski maden koleksiyonu pek zengindir. [Porcelaine de marques célèbres]

2 - mec. Bünyesi kuvvetli ve sağlam ihtiyar: Biz eski madeniz, hastalık kolay kolay yanaşmaz. [Vieillard d'une solide trempe]

§ Ham maden: Topraktan çıkarıldığı gibi duran, işlenmemiş maden. [Métal cru]

§ İngiliz madeni: Sofra eşyası yapmakta kullanılan çinko ve antimon alaşım (halita) ı. [Métal anglais]

§ Maden cevheri: bk. Cevher.

§ Maden damarı: bk. Damar.

§ Maden filizi: bk. Filiz.

§ Maden kömürü: bk. Kömür.

§ Maden suyu: İçinde erimiş olarak birtakım mineral maddeler bulunan ve bâzı hastalıklara karşı içme veya yıkanmada kullanılan kaynak suyu. [Eau minérale]

§ Maden yatağı: Maden filizi tabakalarının bulunduğu alan (saha). [Lit (mine)]

§ Şibih maden: bk. Madensi.

MADEN* (Everek) Gümüşane vilâyetinin Bayburt ilçesine bağlı 33 köylü bir bucaktır. Bucak merkezinin nüfusu 295, diğer köylerin nüfusu 13.431 olmak üzere bucağın bütün nüfusu 13.726 dır.

MADEN* Niğde vilâyetinin Niğde merkez ilçesine bağlı 17 köylü bir bucaktır. Belediye teşkilâtı da bulunan bucak merkezinin nüfusu 2.422, diğer köylerinin nüfusu 11.077 dir (1945 te).

MADEN* Elâzığ vilâyetine bağlı bir ilçedir. 25 köylü merkez bucağından başka 29 köyü olan Hazar adlı bir bucağı daha vardır. İlçenin nüfusu 21.110 olup bunun 4.377 si Maden kasabasındadır (1945 te).

MADENCİ i. Maden ocağı sahibi, maden işleten kimse. [Propriétaire d'une mine, celui qui exploite une mine]

2 - Mineraloji veya metalürji ile uğraşan kimse. bk. Mineraloji, metalürji. [Minéralogiste, métallurgiste]

MADENCİLİK i. Mineraloji veya metalürji. [Minéralogie, métallurgie]

MADENİ Ar. s. [معدنى] bk. Madensel.

MADENİYAT Ar. ç. i. [معدنيات] Madenler. bk. Maden.

MADENSEL s. Jeol. ve Kim. Madenle ilgili, madenden yapılmış. eskt. Madenî. [Métallique]

MADENSİ s. Maden gibi olan. [Métallique]

2 - Kim. Kendilerinde madenlerin bütün ortak vasıfları bulunmıyan öteki basit cisimlerin genel adı. eskt. Şibih maden: Filüor madensi bir gazdır. [Métalloïde]

MADER Fr. i. Madeira (Madère) adasında yapılan meşhur şarap, Mader şarabı. [Madère (vin)]

MADER Far. i. [مادر] bk. Ana.

§ Madeı behata (ananın hatasından): Piç. Haramzade; veledi zina. [Bâtard, e]

MADERANE Far. s. [مادرانه] Anaya yakışır, analıkla ilgili. [Maternel, elle]

2 - Far. z. Anaya yakışır tarzda. [Maternellement]

MADÈRE* bk. Madeira.

MADERÎ Far. s. [مادرى] Ana ile ilgili [Maternel, elle]

§ Maderî aile: Fel. Yeniterim: Analık ocak. [Famille maternelle]

MADERNAMİ Far. s. Fel. bk. Anasanlı.

MADERNAMİLİK i. Fel. Anasanlık.

MADERNO*, Carlo (1556-1629). İtalyan mimar. Roma'daki, Hıristiyanların en büyük kilisesi olan San Pier kilisesinin tamamlanmasında memleketinin en büyük mimarlarından biri olduğunu göstermiştir.

MADERO*, Francisco (1873 - 1913). Meksikalı devlet adamı. General Diaz'ın muarızı idi. 1911 den 1913 e kadar cumhurbaşkanı olmuş ve 1913 te Mexico şehrinde öldürülmüştür.

MADERŞAHİ Far. s. Fel. bk. Anaerkil.

MADERŞAHİLİK Far. i. Fel. bk. Anaerki.

MADERZAT Far. s. Anadan doğma, yaradılıştan, tabii: Maderzat bir sanat kabiliyetine sahiptir. [Inné, e]

§ Lisanı maderzat: Ana dili. [Langue maternelle]

M A D G Ar. i. [مدغ] Biyol. Çiğneme. [Mastication]

MADİAN* bk. Medyen.

MADİH, MADİHE Ar. s. Öven, metheden. [Qui loue, qui fait des éloges]

MADİK i. arg. Dolan, dolap. Hile, desise: Bana madik olmaz. [Ruse, intrigue]

M A D İ S O N* «medison ok.», James (1751 - 1836). Amerika Birleşik Develtlerinin dördüncü cumhurbaşkanı. 1809 dan 1817 ye kadar başkanlıkta kalmıştır.

MADİSON* Amerika Birleşik Devletlerinden Wisconsin'in başkentidir. 68.900 nüfuslu olan bu şehir aynı zamanda Dane kontluğunun da merkezidir.

MADOC* «madok ok.» Galler ülkesinden bir prens olup Onikinci Asırda yaşamıştır. Bir Gal efsanesine göre 1170 te Amerikayı keşfetmiş ve şimdiki Virginia ve Carolina kıyılarında koloniler kurmuş. İkinci bir keşif seyahatine çıktığına ve ondan sonra kendisinden bir haber alınamadığına inanılır.

MADONNA İta. i. Meryem Anayı tas-

Raphaël'in "Madonna" sı

vir eden heykel veya resim. [Madone]

MADRABAZ i. (Aslı «değnekle oynıyan» demek olan farsça «matrakbaz» dır) Balık, zerzavat ve meyva gibi yiyecekleri yerinden alarak perakendeciye satan kimse: Sebze hâli madrabazları. [Mandataire aux Halles]

2 - mec. i. ve s. Çıkarını sağlamak için pek dürüst olmıyan usullere başvuran (kimse). [Fig. Fourbe; fraudeur, euse]

MADRABAZLIK i. Madrabazın işi ve hali. [Etat et profession de mandataire aux Halles]

2 - mec. Çıkarını sağlamak için pek dürüst olmıyan usullere başvurma. [Fig. Fourberie, fraude]

MADRAS i. Eskiden yalnız Hindistanın Madras şehrinde yapılmakta iken şimdi başka yerlerde yapılan bir çeşit pamuklu ve ipekli kumaş. [Madras (étoffe)]

MADRAS* Hindistan yarımadasının güneyinde 778.000 nüfuslu bir liman şehridir. Bengale körfezinin Coromandel kıyısında ve Kalkuta'nın 1.338 kilometre güney batısındadır. Büyüklük bakımından Hindistan'ın üçüncü şehridir. 1792 de kurulmuş bir rasathanesi vardır. Başlıca ihracat maddeleri pamuk, hububat, çivit, çay, deri ve karabiberdir. Ehemmiyetli bir hava meydanı vardır.

MADRAZO* Değerli ressamlar yetiştirmiş bir İspanyol ailedir. José de Madrazo (1781 - 1859) tarih ve portre ressamıdır. Frederico Madrazo Y. Kunt (1815 - 1894), José'nin oğlu olup en değerlileridir. Birçok tarihî şahsiyetlerin portrelerini yapmıştır. Luis de Madrazo (1825 - 1897), Frederico'nun kardeşidir ve tarih ressamıdır. Raimundo de Mandrazo (1841 - 1920), Frederico'nun oğludur; başlıca eserleri «Kostümlü Balodan Çıkış», «Tuvalet» ve muhtelif portrelerdir.

MADRE DE DİOS* Güney Amerikasında Peru'dan çıkan ve Bolivya'dan geçen 1.362 kilometre uzunluğunda bir çaydır.

MADRİD* İspanya'nın başkenti ve Madrid eyaletinin merkezi olan 1.101.000 nüfuslu bir şehirdir. Denizden 640 metre yükseklikte kumluk ve verimsiz bir yaylanın ortasında, Mançanarez suyunun sol yakasında, memleketin de tam ortasındadır. Nehirde, ehemmiyetli bir hava limanı vardır. İklimi oynak ve serttir. Şehirde 72 meydan olup en ehemmiyetlisi bir iş merkezi olan Puerta del Sol'dur. Şehrin doğusundaki Prado bulvarında en

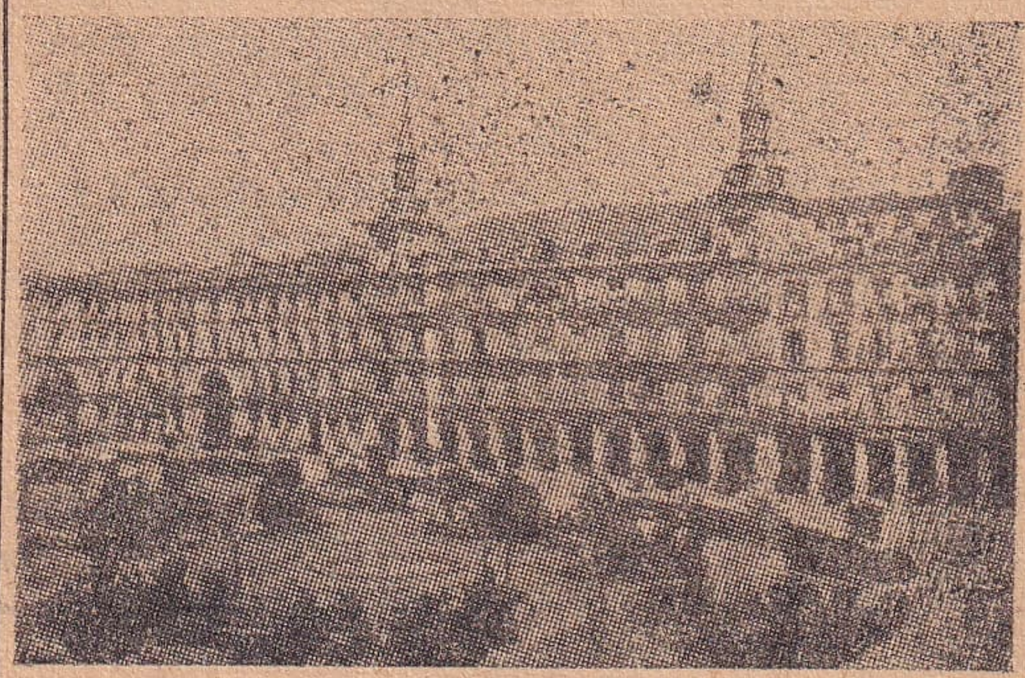

Madrid'den bir meydan

güzel binalarla resim müzesi ve botanik bahçesi bulunmaktadır. Resim müzesinde çeşitli ekollere mensup ressamların en değerli eserleri vardır. Şehrin başlıca bina-

ları arasında dünyanın en güzel saraylarından biri olan eski kıral sarayını, meclis sarayını, San - Francisco kilisesini saymak lâzımdır. İspanyol İç Harbinde, hükümet orduları Franco ordusu tarafından 1936 ekiminden itibaren Madrid'de muhasara edilmiş, çok şiddetli savaşmalardan ve sokak çarpışmalarından sonra nihayet bu kuvvetler 1939 martında Franco ordusuna teslim olmak zorunda kalmışlardır.

MADRİGAL İta. i. Ed. Fransız ve İtalyan edebiyatında, ince, şefkatli veya âşıkça bir fikir anlatan küçük koşuk, şiir. [Madrigal]

MADRUP Ar. i. [مضروب] Mat. bk. Çarpılan.

MADRUBUNFİH Ar. i. [مضروب فيه] Mat. bk. Çarpan.

MADUM, MADUME Ar. s. [معدوم] Yok, yok olan, yok olmuş, bulunmaz: Madumu istemek abestir. [Qui n'existe pas]

§Madum-ül-cenah: Zo. bk. Kanadsızlar.

MADUMİYET Ar. i. [معدوميت] Yokluk, yok olma. [Manque, inéxistence]

MADUN Ar. i ve s. [مادون] Altta bulunan, başkasına bağlı bulunan. «Mafevk» karşıtı: Madunlarına iyi muamele eder; ben madun bir memurum. [Inférieur, e; subalterne; subordonné, e]

MADURA* Hindistan'da Madras bölgesinde 239.000 nüfuslu bir şehirdir. 1650 ye doğru inşa edilmiş olan, Güney Hindistan sivil mimarisinin şaheseri mükemmel bir sarayı vardır.

MADURA* Malezya (Malaya) da 4.584 kilometre kare yüzölçümlü ve 1.900.000 nüfuslu bir adadır. Cava adasının kuzeyinde olup ondan Madura boğaziyle ayrılır. Başlıca limanları Bangkalan, Sumenep ve Pamekasan'dır. Tuz madenleri, geniş ölçüde kereste ticareti vardır. Mısır yetiştirilir. 1947 de Endonezya cumhuriyetine dahil olmuştur.

MADUT Ar. s. Sayılmış, sayılı, sayısı bilinen: Meskûkâtı madude. [Compté, e]

2 - Sayıca sınırlı: Ticaretin faydaları madut değildir. [Limité, e en nombre]

3 - Sayılan, itibar olunan: Biz insandan madut değil miyiz? [Compris, e parmi... regardé, e comme]

§Madudolmak : Sayılmış olmak, sayılı olmak; sayıca sınırlı olmak; sayılmak, itibar olunmak. [Être compté, e; être limité, e en nombre; être compris, e parmi... être regardé, e comme]

MADVİG*, Johan Nicolai (1804-1886). Danimarkalı dil bilgini. Eserleri arasında bilhassa lâtince ve yunanca gramerleri meşhurdur.

MAEBAŞİ* [Maebashi] Japonya'da Tokyo'nun 106 kilometre kuzey batısında geniş ölçüde ipek ticareti olan 90.000 nüfuslu bir şehirdir.

MAECENAS* [Mécène] «mesenas ok.», Caius Cilnius (yakınlama olarak M. Ö. 73 - 63 — M. Ö. 8) Romalı asılzade ve edebiyat hamisi. Hem zeki bir diplomat, hem de edipleri himaye eden çok zengin bir adam olarak şöhret bulmuştur. İmparator Augustus'un yıllarca yakın dostu ve müşaviri olmuştur. Gerek Virgile, gerek Horace ondan büyük lûtuflar görmüştür.

MAËL* «mael ok.», Pierre. Romanlarını müşterek yazan iki Fransız romancının kullandıkları takma addır. Bunlardan biri Charles Causse (1862-1905), öteki Charles Vincent (1851 - 1920) dir. Denizcilik hayatiyle ilgili olan romanlarının başlıcaları «Batıkların Yağmacıları», «Mavi Deniz» dir.

MAELSTRÖM* bk. Malström.

MAERLANT* Jacob Van (doğ. 1235 e doğru - ?). Öğretici şiirleriyle tanınmış Holândalı şair. «Holânda Şiirinin Babası» lâkabını kazanmıştır.

MAES* bk. Maas.

MAESTEG* İngiltere'nin Galler ülkesinde Glamorgan kontluğunda Liyfnu suyu üstünde kömür ve demir madenciliği olan 25.000 nüfuslu bir şehirdir

MAESTOSO İta. zf. Mus. Ağır, asîl ve ihtişamlı olarak: Bu parçayı maestoso çalmak lâzımdır. [Maestoso]

MAESTRİCHT* «mastriht ok.» Holânda'da Limburg eyaletinin merkezi olan 69.300 nüfuslu bir şehirdir.

MAESTRO İta. i. «Üstat» demek olup her meşhur bestekâr veya orkestra şefi hakkında kullanılır. [Maestro]

MAETERLİNCK* «Flâmancada mâterlink, türkçe ve fransızca meterlink ok.», Maurice (doğ. 1862). Belçikalı edip ve tiyatro muharriri. Gand'da doğmuştur. Başlıca eserleri «Sıcak Limonluklar», «Pelléas ve Mélisande», «Aglavaine ve Sélysette», «Monna Vanna», «Mavi Kuş», «Arıların Hayatı», «Çiçeklerin Zekâsı», «Akıllılık ve Kader», «Ölüm» v. s. dir. Dilimize de çevrilmiş olan «Mavi Kuş» büyük muvaffakıyet kazanmıştır. 1913 te Nobel edebiyat mükâfatı Maeterlinck'e verilmiştir.

MAFA (veya mapa) İta. i. Umumiyetle kayıklarda kullanılan ucu halkalı çivi. [Piton]

MAFAT Ar. i. Kaybedilen, elden çıkan. [Ce qui est perdu, ce qui a échappé]

MAFER i. (Arapça «mahfer» den) Tornacının eğri oygu aleti. [Ciseau biais de tourneur]

2 - Bu aletle oyulmuş eğri yiv. [Rainure

biais fait avec instrument dit «mafer»]

MAFEVK Ar. i. ve s. Üstte bulunan, başkasının üstünde olan. Madun karşıtı: Mafevke hürmet lâzımdır; bir türlü mafevk bir memur olamadım. [Supérieur, e]

MAFFEİ*, Francesco Scipione, Marquese di (1675 - 1755). Meşhur İtalyan edip ve trajedi muharriri. Verona'lıdır. Voltaire'in taklidden sakınmadığı «Mérope» trajedisinin müellifidir.

MAFFİA* Sabıkalıların ve dolandırıcıların Sicilya'da meydana getirdikleri gizli bir birliğin adı idi. Faşist makamlar, şiddetli bir mücadele sonunda Maffia'yı ortadan kaldırmıştı.

MAFİLBAL Ar. i. [مافي البال] bk. Mafizzamir.

MAFİLFUAT Ar. i. [مافي الفؤاد] bk. Mafizzamir.

MAFİŞ (Arapça «mafih şey» den) i. kbk. Yok, kalmadı: Bende para mafiş. [Vulg. Il n'y en a pas, il n'en reste plus]

2 - İçinde bir şey yokmuş gibi pek hafif bir çeşit yumurtalı hamur tatlısı. [Sorte de pâte boursouflé et très légère, sorte de pet-de-nonne]

MAFİZZAMİR Ar. i. [مافي الضمير] Kalbdeki şey, gizli düşünce, gizli niyet. (Mafilbal ve mafilfuat anlamdaşıdır. Bununla beraber en fazla kullanılanı mafizzamirdir): Herkesin mafizzamirini Allah bilir. [Ce qu'on a dans l'esprit, dans le cœur; but caché; intention cachée]

MAFSAL Ar. i. [مفصل] Anat. bk. Eklem.

MAFSALLANMAK f. Biyol. bk. Eklemlenmek.

MAFÜV Ar. s. [معفو] Kabahati bağışlanmış, affedilmiş. [Pardonné, e; gracié, e; remis, e]

MAGALHANES*, Gonçalves de (1811 - 1882). Brezilyalı şair. Rio de Janeiro'ludur. Şiirleri, kendisinin Brezilya millî şiir ekolünün başına geçirmiştir.

MAGALHANES*, Fernao de. bk. Magellan.

MAGALLANES* Şili'nin güney kısmında 32.000 nüfuslu bir bölgedir. Merkezi Punta Arenas'tır.

MAGAZİN İng. i. Kalabalığı ilgilendirecek çeşitli mevzulardan bahseden bol resimli mecmua. [Magazine]

MAGDALENA* Güney Amerikasında Colombia'nın başlıca nehridir. Antilles denizine dökülür. Uzunluğu 1.602 kilometredir.

MAGDALENA* Colombia'da 342.000 nüfuslu bir departmandır. Merkezi Santa Marta'dır.

MAGDEBURG* [Magdebourg] Almanya'da, Prusya'nın Sachsen eyaleti merkezi olan 334.000 nüfuslu müstahkem bir şehirdir. Elbe nehri üstünde olup Berlin'in 141 kilometre güney batısındadır. Büyük bir nehir limanıdır. Onikinci ve Onüçüncü Asırlardan kalma gotik bir katedrali vardır. Çeşitli endüstrisi ileri ve çok faaldir. Şehir, Otuzyıl Harbinde tahrip ve yağmaya uğramış, halkından 30.000 kişi öldürülmüştü.

MAGELLAN* [Portekiz dilinde: Fernao de Magalhanes] «majellan veya macellan ok.», Fernand de (1480 - 1521). Portekizli meşhur gemici. Dünyayı ilk defa dönen, Güney Amerikasının güney ucunda kendi adını taşıyan boğazla Pasifik'te Filipin (Phillippines) adalarını keşfeden, kendisinin Pasifik adını verdiği Okyanus'ta ilk keşif yolculuğu yapan adamdır. Yaptığı hizmetlerin lâyıkiyle mükâfatlandırılmadığını görerek Portekiz hizmetinden çıkmış, İspanya hizmetine girmiştir. İspanya'nın kendi emrine ve komutasına verdiği beş gemi ile 1519 da hareket ederek Hindistan'ın batı yolunu keşfetmiştir. Filipinler'den Cebu adasının prensiyle ittifak ederek Mactan adlı diğer küçük bir adanın prensiyle savaşırken Cebu'da öldürülmüştür. Gemilerinden yalnız biri İspaya'ya dönebilmiştir.

Magellan

MAGELLAN BOĞAZI* Güney Amerikası ile Tierra del Fuego arasındaki boğaz. Uzunluğu 576 kilometre, genişliği 4 ile 28 kilometre arasıdır. 1520 de Magellan tarafından keşfedilmiştir. Denizciler için çetin bir boğazdır.

MAGELLAN TAKIMADASI* Güney Afrikasının güney ucundaki topraklar grupu.

MAGEN* «majan ok.», Hippolyte (1816-1886). Fransız edip. «İkinci İmparatorluk Tarihi» nin müellifidir.

MAGENDİE* «majendi ok.», François (1783 - 1855). Fransız fizyoloji bilgini. Sinirsel sistem (cümlei asabiye) üzerindeki çalışmalariyle tanınmıştır. Başlıca eserleri «Hayatın Bedenî Fenomeni Hakkında Dersler», «Sinirsel Sistemin İşlemesi ve Hastalıkları Hakkında Dersler» dir.

MAGENTA* «macenta ok.» İtalya'da Milano eyaletinde Naviglio Grande suyu üstünde 12.600 nüfuslu bir şehirdir. Fran-

sızların, 4 haziran 1859 da Avusturyalılara karşı kazandıkları zafer dolayısiyle meşhurdur.

MAGERÖ ADASI* Kuzey Kutup Okyanusunda, Norveç'in Finmarken kıyısı yakınında, Avrupanın en kuzeydeki ucunda 35.000 nüfuslu bir adadır.

MAGGİORE GÖLÜ* [Lac Majeur] «macyore ok.» İtalya'nın başlıca göllerinden biridir. Romalıların «Lacus Verbanus» udur. Büyük kısmı İtalyada olmakla beraber bir kısmı da İsviçre'nin Ticino (Tissin) kantonundadır.

MAGİNOT* «majino ok.», André (1877-1932). Fransız devlet adamı. Muhtelif kabinelerde savunma bakanı olmuştur. Fransa'yı müdafaa için meydana getirilen, fakat İkinci Dünya Savaşında bir işe yaramıyan meşhur Maginot Hattı'nı yaptırandır.

MAGLİABECCHİ* «maglyabekki ok.», Antonio (1633 - 1714). İtalyan bibliyograf ve tarih bilgini. Floransa'lıdır. Floransa'da şimdiki Millî Kütüphanenin ehemmiyetli bir kısmını teşkil eden meşhur «Magliabecchiana» kütüphanesinin kurucusudur.

MAGMA Yun. i. Kim. Hamursu, kalın, yapışkan bir kütle meydana getiren karışım (mahlût). [Magma]

2 - Jeol. Yanardağlardan çıkan hamursu, yoğun (kesif) kütle. [Magma]

MAGNA CHARTA* «magna karta ok.» Tar. İngiltere Kıralı John'un, baronlarının isteği üzerine 15 haziran 1215 te imzaladığı ve mühürlediği, İngiliz hürriyetlerini teminat altına alan fermana İngilizlerin verdiği addır. İngiltere hükümdarları «Magna Charta» yı sık sık teyidetmişlerdir.

MAGNA CHARTA ADASI* Taymis (Thames) nehrinde, İngiltere Kıralı John'un «Magna Charta» yı imzaladığı küçük bir adadır.

MAGNAN* «manyan ok.», Bernard Pierre (1791 - 1865). Fransa mareşali. Paris'lidir. 2 aralık 1851 deki hükümet darbesinde en faal rolü oynamıştır. Bu darbeden sonra, cumhuriyetin yerine ikinci imparatorluk rejimi kurulmuştur.

MAGNAN*, Velentin (1859 - 1916). Fransız akıl hastalıkları mütehassısı. Paris'in Sainte - Anne akıl hastahanesinde verdiği klinik dersleri Fransız ve ecnebi doktorlar nezdinde büyük bir muvaffakıyet kazanmıştır.

MAGNARD* «manyar ok.», Albéric (1865 - 1914). Fransız bestekâr. Paris'lidir. Harb meydanında ölmüştür. «Yolande», «Bérénice», «Guercœur» gibi senfonik ve lirik eserler bırakmıştır.

MAGNASCO* «manyasko ok.», Alessandro (1667 - 1749). İtalyan ressam. Cenova'lıdır. İl Lissandrino diye tanınmıştır. Halk ve asker hayatını canlandıran birçok tabloları vardır.

MAGNE* «mayn ok.», Emile (doğ. 1877). Poussin, Mme de la Fayette, Voiture, Scarron v. s. yi tetkik eden eserlerin müellifi bir Fransız muharrirdir.

MAGNETİK Yun. s. Fiz. Mıknatısla ilgili, kendinde mıknatıs özellikleri bulunan: Magnetik demir. [Magnétique]

§ Magnetik alan: Fiz. Bir mıknatıs dolayında ve bu mıknatısın etki (tesir) si altında bulunan alan (saha). eskt. Mıknatısi saha. [Champ magnétique]

MAGNETİT Fr. i. Kim. Mıknatıs özeliği (hassası) olan doğal (tabii) demir oksidi. [Magnétite, fer oxydule]

MAGNETİZMA Fr. i. Fiz. Mıknatısın özelik (hassa) leriyle ilgili her şey. [Magnétisme]

2 - Fiziğin, mıknatısın özeliklerini inceliyen kısmı. [Magnétisme]

§ Hayvansal magnetizma: Bir insanın, diğer bir insanın başı önünde yaptığı el hareketleriyle o insana edebildiği - hakiki veya farazi - tesir. eskt. Mıknatisiyet-i hayvaniye. bk. Manyatizma. [Magnétisme animal]

§ Yersel magnetizma: Fiz. Mıknatıslı iğnede görülen olayların farzedilen sebebi. eskt. Mıknatısiyet-i arziye. [Magnétisme terrestre]

MAGNETO Fr. i. bk. Manyeto.

MAGNETOMOTOR KUVVET Fr. Ar. b. i. Fiz. eskt. Kuvve-i muharrike-i mıknatısiyet. [Force magnétomotrice]

MAGNEZİT Fr. i. bk. Lületaşı.

MAGNEZYUM i. Kim. Simgesi (remzi) «Mg», atom ağırlığı 24,32, yoğunluğu (kesafeti) 1,7 olan gümüş parlaklığında ve çok parlak bir alevle yanan pek hafif bir maden. [Magnésium]

MAGNİTOROSK* Rusya'nın, Ural'da 146.000 nüfuslu büyük bir maden işçiliği merkezidir.

MAGNOL* «manyol ok.», Pierre (1638-1715). Fransız doktor ve botanik âlimi. Bitkileri familyalara sınıflandırmak düşüncesini ortaya atmıştır. Meşhur Linné, Amerikadan çıkan bir bitkiye onun adını vermiştir. Manolya.

MAGNUS*, Gustav (1802 - 1870). Alman kimyacı ve fizikçi. Berlin'lidir. Magnus, yeşil tuzu (chlorure diammonio- platineux) nu keşfetmiştir. Karbonik gazla oksijenin kan tarafından soğurulmasını (massedilmesini) incelemiştir.

MAGNUS* İsveç, Danimarka ve Norveç'in Onbirinci Asırla Onüçüncü Asır arasında tahta çıkmış bâzı kırallarının adıdır. Bu hükümdarların başlıcaları şunlardır:

§ İyi Magnus: 1035 ten 1047 ye kadar Norveç kıralı, aynı zamanda 1042 de Danimarka kıralı olmuştur.

§ Kanun Yapan Magnus: 1263 sıralarından 1280 e kadar Norveç kıralı olmuştur. İslânda için kanunlar yapmış, hükümdarlığı da veraset usulüne bağlamıştır.

§ Magnus Eriksson: 1319 dan 1363 e kadar İsveç kıralı olmuştur. Aynı zamanda elinde tuttuğu Norveç tahtını 1343 te oğlu Haakon'a vermiş, kendi de 1363 yılında İsveç tahtını Meclenburg'lu Albert'e bırakmak zorunda kalmıştır.

§ Yalınayak Magnus: 1093 ten 1103 e kadar Norveç kıralı olmuştur. İrlanda'ya bir sefer esnasında öldürülmüştür. ,

MAGON* Kartacalı bâzı generallerin adıdır. Bunlardan en meşhuru Annibal'in kardeşidir. İspanya'da uzun zaman Scipion'a kafa tutmuş, 203 te Cenovayı zaptetmiş; yaralı olmasına rağmen, Scipion tarafından tehdidedilen Kartaca'ya yardım için yola çıkmışsa da denizde ölmüştür.

MAGOSA* bk. Famagusta.

MAGRE* «magr ok.», Maurice (1877 - 1941). Fransız şair. Toulouse'da doğmuş, Paris'te ölmüştür.

MAĞ i. Başiyle kanat ve kuyruk uçları aynı renkte olan güvercin. [Sorte de pigeon dont la tête et le bout des ailes sont de la même couleur]

MAĞARA Ar. i. [مغاره] Bir yamaca veya kaya içine tabiat tarafından veya insan eliyle oyulmuş uzunca kovuk, in: Ar. Gar, kehf. [Caverne, grotte]

MAĞARA* Seyhan vilâyetinin Saimbeyli ilçesine bağlı 28 köylü bir bucaktır. Bucak merkezi 1.355 nüfuslu Höketçe'dir. Bucağın bütün nüfusu 12.143 olup bunun 10.788 i köylerdedir (1945 te).

MAĞAZA Fr. i. (Arapça «mahzen» den) Büyük dükkân. [Magasin]

2 - Eşya veya zahire deposu. [Magasin]

§ Umumi mağazalar: Resmî müsaade ile açılan, ticaret ve sanayi erbabının mallarını kabul eden depolar idaresi. Umumi mağazaların gayesi, bırakılan malların satışını veya karşılığında kredi alma işini kolaylaştırmaktır. [Magasins généraux]

MAĞBUN Ar. s. [مغبون] Huk. Aldanık, aldanmış. [Trompé, e]

MAĞDUR Ar. s. [مغدور] Haksızlığa uğramış. [A qui ou a fait injustice]

MAĞDURİYET Ar. i. bk. Mağdurluk.

MAĞDURLUK i. Haksızlığa uğramış olma hali. [État d'une personne qu'on lui a fait injustice]

MAĞFİRET Ar. i. [مغفرت] Allahın, kullarının günahlarını af buyurması, yarlıgama: Cenabı Haktan mağfiret dilerim. [Rémission des péchés; pardon de Dieu]

MAĞFUR Ar. s. [مغفور] Allahın affına uğramış, yarlıganmış. (Ölmüşler için kullanılır): Merhum ve mağfur Ahmet Efendi. [Feu, e (à qui Dieu a pardonné)]

MAĞLÛBİYET Ar. i. [مغلوبيت] Yenilme, yenilgi: Futbol takımımızın beş galibiyeti, iki mağlûbiyeti var. [État de vaincu; défaite]

2 - Mânevi bir kuvvetin zoru altında o kuvvete yenilme: Hiddete mağlûbiyet iyi bir şey değildir. [État d'être dominé par]

MAĞLÛP Ar. s. [مغلوب] Yenilen, yenilmiş: Kim galip kim mağlûp, belli değil. [Vaincu, e; battu, e]

2 - Mânevi bir kuvvete yenilen, yenilmiş: Çok defa hiddetine mağlûbolan bir adamdır. [Dominé, e par]

MAĞMUM Ar. s. [مغموم] Tasalı, üzgün, gamlı, kederli: Pek mağmum bir hali var. [Triste; sombre; affligé, e]

2 - Sıkıntılı, kapalı, bulutlu (hava): Mağmum bir hava. [Nuageux, euse]

MAĞMUMİYET Ar. i. [مغموميت] Tasalı, üzüntülü olma: Sana mağmumiyet yakışmıyor. [Tristesse]

2 - Havanın kapalı ve bulutlu olması. [Temps couvert et nuageux]

MAĞRİBÎ Ar. s. [مغربى] Batı ile ilgili. [Occidental, e]

2 - Ar. özel i. Afrika'nın, Mısır'dan öte, kuzey kısmı (Fas, Cezayir v. s.) halkından olan kimse. [Mograbin]

§ Mal bulmuş Mağribîye dönmek: Ehemmiyetsiz ve değersiz bir şeyi ele geçirip hırs ve memnuniyetle hemen yakalamak. [Saisir une chose sans importance et sans valeur avec une passion et satisfaction qu'on montre envers une chose importante et précieuse]

MAĞRİP Ar. i. Batı. [Occident]

2 - Ar. özel. i. Afrika'nın, Mısır'dan öte, kuzey kısmı (Fas, Cezayir v. s.). [Maghreb (ou) Moghreb]

MAĞRUK Ar. s. [مغروق] (Suda) Boğulmuş: Dünkü kazada, mağrukların sayısı beşe çıktı. [Noyé, e]

2 - Batmış (gemi). [Submergé, e]

MAĞRUR Ar. s. [مغرور] Gururlu. bk. Gurur. [Orgueilleux, euse]

MAĞRURANE Ar. Far. zf. Gururla. [Orgueilleusement]

MAĞRUREN Ar. zf. Güvenerek: Affınıza mağruren bu işi yaptım. [En se fiant à]

MAĞRURLANMAK f. Gururlanmak, bir şeye güvenerek benlik ve büyüklük taslamak. Dünya malı ile mağrurlanmamalı. [Devenir orgueilleux, se; se fier à de vaines choses et en tirer orgueil]

MAĞRUS, MAĞRUSE Ar. s. [مغروس، مغروسه] Toprağa dikilmiş, garsolunmuş [Planté, e]

MAĞSUP Ar. s. Huk. Zorla alınmış, gasbolunmuş. [Usurpé, e]

MAĞŞUŞ Ar. s. Saf olmıyan, karışık : Piyasadaki yağların çoğu mağşuştur. [Falsifié, e; mélangé, e]

MAĞZ Far. i. Beyin, dimağ. [Cerveau]

§ Bimağz: Beyinsiz, akılsız. [De peu d'esprit; léger, ère]

§ Sebükmağz: Hafif akıllı, düşüncesiz. [De peu d'esprit; léger, ère]

MAH (veya meh) Far. i. [ماه، مه] Gökteki ay. Ar. Kamer. [Lune]

§ Mah-ı Kenan: Yusuf Peygamber. [Joseph, fils de Jacob]

§ Mah-peyker (meh-peyker)): Ay yüzlü, güzel. [Beau, belle]

§ Meh-lika (mah-lika) : Ay yüzlü, güzel. [Beau, belle]

§ Meh-pare (mah-pare) : Ay parçası, güzel.[Beau, belle]

MAH Far. i. Yılın on iki bölümünden her biri. (Yalnız kameri takvim bölümleri için kullanılır, güneş takvimi bölümleri için kullanılmaz) : Mah-ı Ramazan. Ar. Şehr. [Mois]

§ Mah-be-mah : Aydan aya, her ay. [Chaque mois]

MAH i. Yetme: Aç gözlüye bir fırın ekmek mah gelmez. [Suffisance]

MAHABET Ar. i. [مهابت] Korkutan ve saydıran hal ve tavır: Mahabet-i hükümet. [Majesté, autorité]

MAHABETLİ s. Korkutan ve saydıran, heybetli. (Vaktiyle padişah hakkında kullanılırdı). [Auguste (épithète officielle naguère donnée au sultan)]

MAHAFİL Ar. ç. i. [محافل] bk. Mahfil.

MAHAKAVYA Sanskritçe i. Ed. Sanskritçe dilinde yazılmış destanların büyüklerine verilen ad. [Épopée sanscrite]

MAHAKİM Ar. ç. i. [محاكم] bk. Mahkeme.

MAHAL Ar. i [محل] (Çoğulu: Mehal) Yer, yöre. Ar. Makam, mekân. Far. Ca, cây. [Place, endroit, lieu]

§ Mahall-i firar: Bir tehlikeden kurtulmak için sığınılan yer, kaçıt. [Refuge]

§ Mahall-i hendesi: Geom. bk. Geometrik.

§ Mahall-i tahaffuz: Sığınılan üstü örtülü yer, korunak. [Abri]

MAHALAKALLAH Ar. i. [ماخلق الله] Allahın her yarattığı, bütün mahlûkat, büyük kalabalık: Beyazıt meydanına mahalakallah toplanmışlardı. [Tout ce que Dieu a créé, tout le monde, une grande foule]

MAHALLÂT Ar. ç. i. bk. Mahalle.

MAHALLE Ar. i. [محله] (Çoğulu: Mahallât) Bir şehrin, bir kasabanın, hattâ büyücek bir köyün bölünmüş sayıldığı parçalardan her biri. [Quartier]

§ Mahalle çapkını: Beceriksiz çapkın. [Coureur (de filles) inepte]

§ Mahalle çocuğu: Sokakta vakit geçiren terbiyesi kıt çocuk. [Gamin, e]

§ Mahalle karısı: Terbiyesi kıt kavgacı kadın. [Mégère, pigrièche]

§ Mahalle mektebi: Eskiden hazırlama okulu. Her mahallede bu türlü mektep

Bir asır önceki mahalle mektebi
(Eski bir gravürden)

bulunduğu için o adı almıştı. Mahalle mekteplerinin çoğu bir tek odadan ibaretti.

Yarım asır önceki mahalle mektebi
(Sami Boyar'ın eserinden)

Çocuklar, odada çepçevre, evlerinden ge-

tirdikleri minderlerde otururlar. önlerindeki uzun sıraya cüz (ilk zamanlar kitap yok, cüz vardı) lerini koyarlardı. Elifbadan sonra «Amme» ye, ondan sonra da diğer cüzlere ve nihayet «Kuran» a geçilirdi. «Kuran» ı okuyup tamamlamak «hatim indirmek», hatim indirmek de mektebi bitirmek demekti. Şehadetname verme usulü yoktu. Ancak hatim indirenlerin törenle hatim duası yapılırdı. Mahalle mekteplerinde hocanın, oturduğu yer minderi üzerinde, yerinden kalkmadan, istediği çocuğu dövmek için uzun bir değneği vardı. Kabahati fazla olanları cezalandırmak için de falaka kullanılırdı. [(Naguère) École préparatoire; école du quartier]

§ Mahalle muhtarı: bk. Muhtar.

MAHALLEBİ Ar. i. [محلبی] Süt, şeker ve pirinç unu kaynatılarak yapılan, bulamaç veya pelte kıvamında tatlı. [Sorte de blanc - manger, que l'on prépare avec du lait, du sucre et de la farine de riz]

§ Mahallebi çocuğu: Nazlı büyütülmüş kimse. [Enfant gâté]

§ Su mahallebisi: Sade pirinç unu ile, koyuca pişirilip üstüne pekmez dökülerek yenen mahallebi. [Sorte de «mahallebi», que l'on prépare avec de la farine de riz et que l'on mange avec du sapa]

MAHALLEBİCİ i. Mahallebi yapıp satan kimse. [Celui qui prépare et vend du blanc - manger dit «mahallebi»]

§ Mahallebici: mec. bk. Mahallebi çocuğu.

MAHALLELİ s. Aynı mahalleden olan. [Qui habite le même quartier]

2 - i. Bir mahalledeki halk: Mahalleliyi ayağa kaldırdı. [Habitants d'un quartier]

MAHALLÎ Ar. s. [محلی] Yerli, yöresel. [Local, e]

2 - Coğ Yerel. Mevziî. [Local, e]

§ Mahallî idare: Bir bölgeyi ilgilendiren yahut o bölge dahilinde yapılması gereken bir kısım kamu hizmetlerini görmek üzere o yer halkı tarafından ve kendi aralarında ihdas edilen uzuvlar ve bunlara bağlı teşkilâttan ibaret idare. [Administration locale]

MAHALSİZ s. Yersiz, uygun olmıyan. Far. Nabeca. [Inopportun, e; inconvenant, e]

MAHAN*, Alfred Thayer (1840-1914). Amerikalı tuğamiral ve müellif «Bahriye Kuvvetinin Tarihe Tesiri», «Bahriye Kuvvetinin Fransız İhtilâline ve İmparatorluğa Tesiri», «Nelson'un Hayatı», «Asya Meselesi», «Güney Afrikası Harbi», «Yelkenden Buhara» gibi değerli eserler bırakmıştır.

MAHARACA i. bk. Mihrace.

MAHARANİ i. Mihrace karısı. bk. Mihrace. [Maharani]

MAHARBAL* (veya Maherbal) Kartacalı serdar. Annibal'ın maiyetinde Romalılara karşı harbetmiş ve Cannes zaferinden sonra ona Roma'ya yürümeyi tavsiye etmiş, Annibal kabul etmeyince meşhur «yenmesini bilirsin Annibal. fakat zaferden faydalanmasını bilmezsin» sözlerini sarfetmiştir.

MAHARET Ar. i. [مهارت] Bir iş görmedeki ustalık, beceriklilik. [Habileté, adresse, capacité, talent]

MAHARETLİ s. Becerikli, eli uz, usta. Ar. Mahir. [Habile, capable]

2 - Ustalıkla yapılmış, ustalıklı. [Fait, e habilement; fait, e finement]

MAHARETSİZ s. Beceriksiz, ustalığı olmıyan, çulpa. [Inhabile, incapable]

MAHARETSİZLİK i. Beceriksizlik, elden gelmeyiş. [Inhabileté, incapacité]

MAHASAL Ar. i. [ماحصل] Meydana gelen, hâsıl olan, netice: Bugünkü çalışmamın bütün mahasalı, işte bu. [Produit, résultat]

MAHASİN Ar. ç. i. [محاسن] Güzellikler, güzel eserler. [Beautés; bonnes œuvres]

MAHATMA i. «Büyük ruh» demek olan bu isim, modern Hindistan'da, kendilerini çileye sokan ruhani şeflere verilir: Mahatma Gandhi. [Mahatma]

MAHAZAR Ar. i. Hazır bulunan, hazırda ne varsa: Bana mahazardan biraz yiyecek verir misiniz? [Tout ce qui est prêt]

MAHBUP, MAHBUBE Ar. s. [محبوب] Sevilen, sevgili. Ar. Maşuk, maşuka. [Aimé, e; objet d'amour; amant, e]

§ Mahbub-ü Huda: Muhammed Peygamber. [Mahomet]

MAHCUBİYET Ar. i. [محجوبیت] Utanma, arlanma. [Honte, pudeur]

2 - Utangaçlık, çekingenlik. [Timidité]

MAHCUP, MAHCUBE Ar. s. [محجوب] Utanan, arlanan. [Qui a honte qui éprouve de la honte]

2 - Utangaç, çekingen. [Timide]

§ Mahcubetmek: Utandırmak. [Faire honte, faire rougir]

2 - Bir lûtuf karşısında bırakmak. [Obliger]

§ Mahcubolmak: Utanmak. [Avoir honte, rougir]

2 - Vaadini yerine getirmemek veya bir işi yapamamak neticesinde utanmak: Gelemedim, size karşı mahcuboldum. [Être confus, e]

MAHCUR Ar. s. [محجور] Huk. Delilik, bunaklık v. s. gibi kanuni bir sebeple kendi malını tasarruftan menedilmiş, hacirli. Anayasada «mahcur» sözü «kısıtlı», «mahcuriyet» sözü «kısıtlanma» olarak değiştirilmiştir. Buna göre «hacretmek» «kısıtlamak» ve «hacir» «kısıt» demek olacaktır. [(Droit) Interdit, e]

MAHCURİYET Ar. i. Kısıtlanma [(Droit) Interdiction]

MAHCUZ Ar. s. [محجوز] Huk. Sahiplik iddiası üzerine veya alacağa karşılık olmak üzere mahkeme marifetiyle el konmuş ve rehin hükmüne getirilmiş, hacizli. [(Chose) Saisie]

MAHÇE Far. i. [ماهچه] Minare, kubbe, sancak v. s. tepesine konulan yaldızlı küçük ay. [Pièce en forme de croissant que l'on place aux sommets des minarets, des mosquées, etc.]

MAHDUM Ar. i. [مخدوم] Eskiden «oğul, erkek evlât» anlamına ve bir terbiye ve incelik gereği olarak kullanılırdı. [Fils (Se disait par égard au lieu de «oğul»]

MAHDUT, MADUDE Ar. s. [محدود] Sınırlanmış, çevrilmiş, sınırlı, çevrili. [Limité, e; entouré, e]

2 - Az, sayılı: Onun bilgisi mahduttur. [Limité, e; borné, e]

§ Mahdudülfikir: Dar kafalı. [Borné, e; peu intelligent, e]

§ Mahdut ehliyet: Huk. Şahsın eksik ehliyetli olması hali. [Capacité restreinte]

§ Mahdut mesuliyetli şirket: bk. Limitet.

§ Mahdut ortaklık: Huk. Mal ortaklığının bir nev'idir ki, bunda eşler, bâzı çeşit malların ve eşyanın ortaklık dışında kalacağını evlenme mukavelesinde şart koşarlar. [Communauté réduite aux acquits]

MAHÉ* Hindistan'ın Malabar kıyısında 14.000 nüfuslu bir Fransız şehridir.

MAHFAZA Ar. i. [محفظه] İçinde değerli bir şeyin saklanmasına mahsus kılıf, kın veya kutu ki bu çeşit kutuların içi çokluk saten veya kadife ile kaplı olur: Gözlük mahfazası; mücevher mahfazası. [Étui; fourreau; écrin]

2 - Bot. bk. Kapsül.

§ Mahfaza-i büzur: Bot. bk. Ovogondağarcığı ve sporkesesi.

MAHFAZACI i. Mahfaza denilen kutuları yapan işçi. [Écrinier; ouvrier qui fait des écrins]

MAHFAZALI s. Mahfazası olan: Mahfazalı saat. [À étui; à fourreau; à écrin]

MAHFE Ar. i. [محفه] Deve, at ve katır üzerine konulan iki taraflı, üstü kapalı bir nevi nakil vasıtası. İçine karşılıklı iki adam binen bu nakil vasıtasının insan omuzunda taşınanları da vardı [Sorte de palanquin qu'on met sur le dos d'un chameau, d'un cheval ou d'un mulet et dans lequel se placent deux personnes]

MAHFİ Ar. s. [مخفي] Gizli, saklı: Mahfi iş. [Caché, e; secret, ète]

2 - zf. Gizlice: Onunla mahfi konuştum. [En secret; en cachette]

MAHFİL Ar. i. [محفل] (Halk dilinde yanlış olarak: Mahfel) Toplantı yeri, dernek, çevre. [Lieu de réunion, cercle]

2 - Camilerde etrafı parmaklıkla çevrilmiş yahut yerden yüksek yapılmış olan yer. [Place ou galerie haute et clôturée à l'interieur d'une mosquée]

§ Mahfil-i hümayun: Padişahlar tarafından yaptırılmış ve selâtin adı verilmiş olan camilerde padişahların namaz kılmaları için yapılmış bulunan yer. Caminin yüksek yerine yapılır ve cemaat tarafından içi görülmemesi için kafesle de kapatılırdı. [(Naguère) «Mahfil» fermé de grillage et réservé au sultan]

§ Müezzin mahfili: Camilerde iç ezanı okuyan kimseye mahsus mahfil. [«Mahfil» réservé au muezzin]

MAHFİRUZ, Hatice (ölm. 1621). Osmanlı padişahlarından Birinci Ahmedin kadını ve İkinci Osman'ın anasıdır. Oğlunun ilk saltanat yılında, on dört yaşında bulunan hükümdarın çocukluğundan faydalanarak devlet işlerine hâkim olmıya kalkışmıştı. Fakat o zaman Birinci Ahmedin hasekisi olan Mahpeyker Kösem Sultan'ın ve kızlarağasının nüfuzu galip gelmişti. Mahfiruz Sultan oğlundan bir yıl önce öldüğü için onun tahttan indirilip öldürülmesi faciasını görmemiştir. İstanbulda bâzı hayrat bırakmıştır.

MAHFUZ, MAHFUZE Ar. s. [محفوظ] Saklı, korunmuş, gözetilmiş, yokolmaktan kurtarılmış. [Gardé, e; conservé, e; préservé, e; protégé, e]

2 - Bir yere gönderilirken yanında asker, jandarma veya polis bulundurularak serbes olmıyan: Yolda beraber geldikse de kendisi mahfuz olduğu için görüşemedik. [Escortée, qui n'est pas libre (en parlant d'une personne que l'on transfère)]

3 - Ezberlenmiş: «Kuran» tamamiyle mahfuzumdur. [Appris, e par cœur; conservé, e dans la mémoire]

§ Mahfuz hisse: Huk. Kanunda belli edilmiş olan mirasçıların, mirası bırakan tarafından ölüme bağlı tasarruflarla mahrum edilemiyecekleri miras paylarından kanun ile belirli kısım. [Réserve (héréditaire)]

§ Mahfuz mallar: Huk. Mal birliği veya mal ortaklığı rejimlerinde birlik ve ortaklık mallarından ayrı kalarak eşlerin kendi şahsi tasarruf, idare ve faydalanmalarına tabi bulunan, yani üzerinde mal ayrılığı hükümleri cereyan eden mallar. [Biens réservés]

MAHFUZEN Ar. zf. [محفوظاً] Yanında asker, jandarma veya polis bulunarak ve serbes olmıyarak. [En surveillance (en parlant d'une personne que l'on transfère]

MAHIV, MAHV Ar. i. [محو] Mahvetme veya mahvolma eylemi. bk. Mahvetme ve mahvolma.

§ Mahv-ü ispat: Ed. Bâzı yerlerini kaldırmak, değiştirmek ve bâzılarını bırakmak suretiyle yenileme: Bilinmiyen bir şairin divanını mahv-ü ispat ederek kendi adına neşretmiştir. [(Littérature) Changement porté à une chose par de légères supperession et additions]

MAHİ Ar. s. [ماحی] Yokeden, mahveden. [Qui efface, qui annihile]

MAHİ Far. i. [ماهی] Balık. (Şu mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler. Hayalî). [Poisson]

MAHİ i. («Balık sırtı» na benzerlik doayısiyle farsçadan) Çatının değişik istikametlerdeki iki yüzü arasında uzıyan sırt [Faîtage]

§ Mahi kiremiti: Bu sırta mahsus dar ve oyuk kiremit. [Tuile faîtière]

2 - Bu sırtı teşkil etmek üzere boylu boyuna uzıyan kereste: Çatının mahisi kırılmış. [Arête superieure du toit]

MAHİR, MAHİRE Ar. s. [ماهر] Elinden gelir, becerikli, usta, eli uz, maharetli, üstat. [Habile]

MAHİRANE Ar. Far. zf. Ustalıkla. [Habilement, d'une façon habile]

MAHİR BEY*, Numan (ölm. 1843). Abdülmecit zamanında Babıâli'nin ehemmiyetli makamlarında ve evkaf nazırlığında bulunmuş, şiirleri ve edebî yazılariyle de tanınmış bir zattır. Ağriboz hanedanından Osman Reşit Beyin oğludur. «Münşeat» ı 1845 te basılmıştır. Divanının da basılı olduğunu Bursalı Tahir kaydetmektedir.

MAHİR EFENDİ*, Ahmet (1870 - 1926). İstanbul Meclisiyle Büyük Millet Meclisinin ilk devrelerinde milletvekili olmakla ve dinî bâzı eserler yazmakla tanınmış din âlimlerimizdendir. Kastamonuludur ve oranın eşrafından Ballık ailesine mensuptur. Adliye hizmetlerinde bulunduktan sonra 1908 de girdiği İstanbul Meclisinden ikinci devrede istifa ederek çekilmiş, üçüncü devrede tekrar Kastamonudan mebus seçilmiştir. Cumhuriyetin ilânından sonra meclisin ikinci seçim dönemine Kastamonu milletvekili olarak seçilmiştir. İki ciltlik «Elmuhkem fi Şerhül-Hikem», «Hikmet-i Ataî Şerhi» ve «Mucizat-ı Kur'aniye» adlı kitapları başlıca eserlerindendir.

MAHİR EFENDİ*, İsmail (1869 - 1916). Darüleytam'ların kurulmasındaki gayreti ve İstanbul Meclisinde iken takrir vermekteki faaliyetiyle tanınmış hocalarımızdandır. Kastamonu köylerinden birinde doğmuştur. 1908 inkılâbından sonra İstanbul Öğretmen Okuluna müdür olmuş, sonra da Kastamonu mebusu seçilmiştir. İttihat ve Terakki cemiyetine mensuptu. Trablus, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarının ortaya bıraktığı yetimleri korumak üzere Darüleytamların kuruluşunda hizmeti vardır. Bu müesseselerin ilk umumi müdürü olmuş ve bu vazifede iken ölmüştür. Önce Bebek Darüleytamı bahçesine gömülmüş, fakat bu müessese Mütarekede yabancı kuvvetler tarafından işgal edildiğinden kemikleri oradan çıkarılarak Bebek mezarlığına nakledilmiştir.

İsmail Mahir Efendi

MAHİRLİK i. bk. Maharet.

M A H İ Y E Far. Ar. i. bk. Aylık ve mahya.

MAHİYET Ar. i. Bir şeyin neden ibaret olduğu, nelik. Asıl, hakikat, künh: Bunun mahiyeti nedir? [Qualité; essence; état naturel; valeur]

MAH - JONG Çince i. 1922 den itibaren Amerikada rağbet görmüş, sonra Avrupaya da geçmiş bir Çin oyunudur. Herkes kendi hesabına olmak üzere dört kişi arasında 136 taşla oynanır. Dominonun en eski şekli olması muhtemeldir. [Mah - jong]

M A H K E M E Ar. i. [محكمه] (Çoğulu: Mahakim) Devletçe, objektif hukuk kural (kaide) larına göre, adalet dağıtmak görev (vazife) ve yetki (salâhiyet) si ile vazifelendirilmiş merci, yargı yeri: Mahkemeler vazifelerini işin nev'i ve mahiyetine göre bir veya birden ziyade yargıç (hâkim) lardan meydana gelmiş heyetler halinde yaparlar. [Tribunal, aux]

§ İstiklâl Mahkemesi: İstiklâl Savaşı yıllarında vatana ihanet gibi ağır suçlara bakmak üzere fevkalâde salâhiyetle kurulmuş olan hususi mahkemelere verilen addı. [(Naguère) Tribunal extraordinaire

fondé pendant la guerre de l'Indépendance turque]

§ Mahkeme dışı muameleler: Huk. Bir hakkı korumak veya bâzı hukuk sonuçları meydana getirmek için dâva açılmasından önce kanuni şekillerin yerine getirilmesi (protesto göndermek gibi). [Actes extra - judiciaires]

§ Mahkemei evkaf: Evvelce evkaf müfettişliği denilen daireye İkinci Meşrutiyetin ilânından az sonra bu ad verilmişti. Bu mahkemenin vazifeleri vakıfla ilgili dâva ve ihtilâflara bakmaktı. [(Naguère) Tribunal des fondations pieuses]

§ Mahkemei nizamiye: «Mahkemei şer'iye» ler yanında, dâvalara yeni usul ve nizamlarla bakmak üzere Tanzimattan sonra kurulan mahkemelere verilen addı. Şimdiki mahkemeler, bunların daha modernleştirilmiş şekilleridir. [(Naguère) Tribunal]

§ Mahkemei temyiz: bk. Yargıtay.

§ Mahkemei şer'iye: Vaktiyle kadılar tarafından idare olunan ve dâvalara dinî hükümlerle bakan mahkemelere verilen addı. Tanzimattan sonra «mahkemei nizamiye» ler kurulunca «mahkemei şer'iye» ler sadece şahıslar arasındaki evlenme, boşanma, nafaka ve miras dâvalarına bakar oldular. Şer'iye mahkemeleri şeyhülislâmlığa, nizamiye mahkemeleri ise adliye nezaretine bağlıydılar. 1908 İnkılâbından sonra mahkemei şer'iyeler kaldırılmıştır. [(Naguère) Tribunal conforme à la loi divine musulmane]

§ Mahkemelerin dereceleri: Bir dâvayı fiilî ve hukuki bakımlardan tekrar tetkik ettirmek maksadiyle yukarıya doğru daha yüksek salâhiyetle mahkemeler arasında kurulmuş olan dereceler. [Instances]

§ Mahkemeler teşkilâtı: Kaza salâhiyetini kullanan makamların kuruluşunu ve aralarındaki münasebetleri, vazifelerini ve salâhiyetlerini, derecelerini ve mertebelerini tâyin eden hukuk sahası.

Türkiyede adliye teşkilâtı; adliye mahkemeleri (asliye sulh mahkemeleriyle bunların üstünde temyiz mahkemesi), idari mahkemeler (danıştay, il ve ilçe idare heyetleri, sayıştay, vergi itiraz ve temyiz komisyonları), istisnai mahkemeler (yüce divan, sıkıyönetim mahkemeleri, kadastro mahkemeleri, millî korunma mahkemeleri) den ibarettir. [Organisation judiciaire]

§ Mahkemenin kanunu (lex fori) : Devletler hususi hukukunda dâvaya bakan mahkemenin kanunu. Bu kanunun gerek dahilî hukuka, gerek devletler hukukuna taallûk eden hükümleri «lex fori» terimine girer. Kanunlar ihtilâfında dâvaya bakan mahkeme kanununun ehemmiyeti pek büyüktür ve ihtilâflara çokluk bu kanun tatbik edilmektedir. [Loi du tribunal saisie]

MAHKİ Ar. s. [محكى] Hikâye olunan, söylenti halinde nakledilen: İskenderin zulmettiği mahki ise de doğru değildir. [Raconté, e; narré, e]

MAHKÛK Ar. s. [محكوك] Çelik kalemle sert bir yüzeyin üstüne kazınmış, çukur veya kabartma suretinde çizilmiş, hakkedilmiş: Mermer üzerine mahkûk resim. [Gravé, e]

2 - Yazıldıktan sonra çakı veya kalemtıraşla kazınmış: Resmî defterde mahkûk yazı ve rakamlar bulunamaz. [Gratté, e; effacé, e avec un grattoir, un outil quelconque]

MAHKÛKÂT Ar. ç. i. Kazınmış resimler ve yazılar, hakkedilmiş şeyler: Babil harabelerinde birçok mahkûkât bulunmuştur. [Lettres, (ou) figures gravées; gravures; inscriptions]

MAHKÛM Ar. i. ve s. [محكوم] Hakkındaki suçluluk hükmü kesinleşmiş, hüküm giymiş (kimse). Anayasada «mahkûm olmak» sözü «hüküm giymek» sözüne çevrilmiştir. [Condamné, e]

2 - s. Zorunda olan, mecbur: Ben burada oturmıya mahkûmum. [Obligé, e; condamné, e]

3 - s. Evvelden anlaşılmış bir âkıbetten kurtulamıyacak olan: Yatalak hasta değil ama, mahkûm. [Qui ne peut échapper à un sort prévu; condamné, e]

MAHKÛMİYET Ar. i. Hakkındaki suçluluk hükmü genişlemiş olmaklık, hüküm giymişlik: Hiçbir mahkûmiyeti yoktur. [Condamnation; la peine infligée]

2 - Hüküm giyilen müddet: Mahkûmiyetini İmralı'da geçirdi. [Durée d'une condamnation à temps]

MAHLÂS Ar. i. [مخلص] Ed. Divan edebiyatında şairin şiirinde kullandığı takma ad ki, şiirin sonunda zikri âdet olmuştu: Kanuni Süleyman'ın mahlâsı «Muhibbî» dir. [Surnom adopté par un poète dans ses odes]

2 - Bir şahsın ikinci adıdır ki, bir sıfattan ibarettir: Adı Osman, mahlâsı Nuridir. [Nom ajouté au nom propre d'une personne]

§ Mahlâs beyti: Ed. Divan edebiyatında şiirlerde şairin adı bulunan beyit (Saz şairleri buna imza beyti, mühür beyti, karalama beyti gibi adlar verirler). [Dans l'ancienne littérature turque distique où figure le nom ou surnom du poète]

§ Mahlâsname: Ed. Divan edebiyatında şiire yeni başlıyana, tanınmış şairlerden biri tarafından mahlâs verildiğine dair ya-

zılan manzume. [Dans l'ancienne littérature turque poésie qu'un poète connu adressait à un novice et dans laquelle lui donnait un «mahlâs» (surnom)]

MAHLEP Ar. i. [محلب] Bot. Gülgillerden bir yabani kiraz ağacı ki Avrupanın dağlık bölgelerinde yetişir ve kiraz aşılanmakta kullanılır. Mahlebin meyvası; nohut iriliğinde, kekremsi, siyahtır. [Mahaleb, prunus mahaleb]

MAHLER*, Gustav (1860-1911). Avusturyalı orkestra şefi ve bestekâr. Peşte, Viyana, Hamburg, New York operalarında orkestra şefliği etmiştir. Şarkılı senfoniler, «lied» ler bırakmıştır.

MAHLÛ', MAHLÛ'A Ar. s. [مخلوع] Tahttan indirilmiş, hal'edilmiş: Mahlû' hükümdar. [Déposé, e; détroné, e]

MAHLÛK Ar. s. [مخلوق] (Çoğulu : Mahlûkat) Yaratılmış. [Créé, e]

2 - i. Yaratılmış her varlık, yaratık. [Créature]

MAHLÛKAT Ar. ç. i. bk. Mahlûk.

MAHLÛL Ar. i. Kim. [محلول] (Çoğulu : Mahlûlât) Bir cisim ihtiva eden sıvı (mayi), eriyik. [Solution]

2 - s. Kim. Erimiş. [Dissous, oute]

3 - Huk. Mirasçısı olmıyan bir kimseden hükümete kalan (mülk). [Vacant, e (Se dit surtout des biens, qui par la mort du propriétaire, reviennent à l'État par déshérence)]

MAHLÛLÂT Ar. ç. i. bk. Mahlûl.

MAHLÛLİYET Ar. i. Mahlûllük. bk. Mahlûl. [État d'une succession vacante]

MAHLÛT Ar. s. [مخلوط] Karışık, katışık, sade ve saf olmıyan. [Mêlé, e; mélangé, e; qui n'est pas pur, e]

2 - Ar. i. Kim. Çeşitli şeylerin karışmasiyle meydana gelen şey. Yeniterim: Karışım. [Mélange]

MAHMEDET Ar. i. [محمدت] (Çoğulu : Mehamit) Övülmiye değer hal ve hareket. [Acte, (ou) qualité qui mérite des louanges]

2 - Şükür, şükran, teşekkür. [Gratitude; reconnaissance; remerciement]

MAHMİ Ar. s. [محمى] Korunan ve müdafaa olunan, birinin himayesinde bulunan: O, filân zatın mahmisidir. [Protégé, e]

§ Mahmi devlet: Bilhassa dış işleri bakımından yabancı bir devletin otoritesi altında bulunan devlet: Tunus Fransa'ya bağlı mahmi devlettir. [Protectorat]

MAHMİL (veya mahmil-i şerif) Ar. i. Eskiden İstanbuldan Haremeyn'e «surre» ile birlikte gönderiyen hediyeler takımı. Mahmil, deveye yükletilirdi. bk. Surre. [Cadeaux qu'on envoyait chaque année d'İstanbul à la Mecque]

MAHMUDE i. Bot. İkiçeneklilerden, yaprakları ok ucu biçiminde üçgensi, çiçekleri soluk sarı renkte küçük bir bitki. [Scammonée]

2 - Bu bitkinin köklerinden çıkarılan zamk ve reçina özelliğindeki madde, ki hekimlikte kullanılır. [Scammonée d'Alep]

MAHMUDİYE i. İkinci Sultan Mahmut zamanında basılmış ince altın sikke, ki şimdi süs altını olarak kullanılmaktadır. [Monnaie d'or frappée sous le règne du sultan Mahmoud II]

MAHMUL Ar. s. [محمول] Yüklenmiş, yüklü. [Chargé, e d'un fardeau]

2 - Bir şeye yorulan, bir şeye verilen: Bu sıcaklık yağmursuzluğa mahmuldür. [Attribué, e]

3 - Fel. bk. Yüklem. [Attribut, prédicut]

MAHMUR, MAHMURE Ar. s. [مخمور] Sarhoşluğu takibeden uykudan sersem. [Qui a la tête lourde après le sommeil qui a suivit l'ivresse]

2 - Süzgün, baygın, dalgın bakan (göz): Çeşmi mahmur. [(Œil) Langoureux]

MAHMURLUK i. İçmiş adamın ayıldığı veya uyandığı zamanki sersemliği. [État d'une personne qui a la tête lourde après le sommeil qui a suivi l'ivresse]

§ Mahmurluk bozmak: Mahmurluğu gidermek için sabahleyin bir kadeh içki içmek. [Prendre un verre de boisson alcoolique le matin en se réveillant pour faire cesser la lourdeur de tête causée par l'ivresse du soir]

MAHMUT, MAHMUDE Ar. s. [محمود] Övülmiye lâyık: Ahlâkı mahmude. [Digne de louanges, d'éloges]

MAHMUT*, Afganlı (Mahmudu Afgani) (ölm. 1725). İran hükümdarı. Asıl Kandehar'da bir kabîlenin reisiydi. 1127 de babasının ölümiyle emîr olunca kendi kabîlesiyle diğer Afganlılardan kuvvetli bir ordu meydana getirmiştir. Bu ordu ile İran'a tecavüz ederek 1722 de başkent Isfahan'ı zapt ve Şah Hüseyin Safevî'yi tant ve tacını kendisine bırakmıya mecbur etmiştir. İran hükümdarı olarak iki yıl tahtta kaldıktan ve Safevî hanedanından birkaç kişiyi bir gecede öldürttükten sonra dehşetli bir illete tutularak kendi etlerini dişleriyle koparmıya başladığından Afgan ümerası onun yerine amcasının oğlu Eşrefi İran tahtına çıkarmışlardır. Eşref tahta geçince, iyileşir korkusiyle Mahmud'u öldürtmüştür.

MAHMUT*, Gazneli, Sultan (Mahmudu Gaznevî) (967 - 1030). Gazneliler adlı Türk

devletinin kurucusu. Doğu dünyasının en büyük hükümdarlarından biri sayılır. Babası Sevüktekin, Samanoğulları devletinin Horasan valisi olan Alptekin'in kölesi ve damadıydı. Sonraları Horasan valisi olan Sevüktekin istiklâlini ilân etmiş ve Mahmut babasının sağlığında Horasan valisi olmuştur. Sevüktekin'in ölümünde, yerine küçük kardeşi İsmail geçmiştir. Mahmut, İsmail'i ortadan kaldırarak 997 de hükümdarlığını ilân etmiştir. Önce Samanoğulları devletinin elinde kalan yerleri almış, sonra da İran ve Irak taraflarında hüküm süren Büveyhoğulları ile harbederek hükümdarlığını tanıtmıştır. Afganistan ve Gürcistan'ı zaptettikten sonra ülkesini Ceyhun'un ötesine ve Harzem'e kadar genişletmiştir. Tarihte meşhur olan Hindistan seferlerine 1005 te başlamıştır. Hindistan'a 12 seferi vardır. Bunlardan yalnız birinde hafif bir bozguna uğramış, ötekilerin hepsinde parlak zaferler kazanmıştır. Hindistanda olduğu kadar İranda da hüküm süren Mahmut, oralardan getirdiği hazinelerle Gazne'yi camiler, mektepler ve kütüphanelerle donatarak Türk ve İslâm âleminin bir medeniyet merkezi yapmıştır.

Gazneli Mahmut

MAHMUT*, Kâşgarlı (Mahmudu Kâşgarî). Onbirinci Asrın son yarısında yaşamış meşhur Türk bilgini. Kâşgar'da doğmuştur. Fakat doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor. Türkistan beyleri soyundan olduğu, Irak'a göç edip eserlerini de Bağdad'da yazdığı tahmin edilmektedir. 1072-1073 tarihinde, Türk dili için ilk ve pek önemli bir lûgat olan «Divan-ı Lûgat-it Türk» ü meydana getirmiştir. Araplara türkçe öğretmek maksadiyle Arap dilinin kaidelerine göre tertibedilmiş olan bu eser, birkaç zat tarafından kısmen veya tamamen tercüme edilmiş olmakla beraber asıl emekli ve tetkikli tercümeyi Besim Atalay meydana getirmiş ve bu tercüme Türk Dil Kurumu tarafından üç cilt olarak bastırılmıştır.

MAHMUT*, Kerderli (Ondördüncü Asır). Dil bakımından ehemmiyetle karşılanan bir eser bırakmış bir Hârzem Türküdür. «Nehc-ül-Ferâdîs» in müellifidir. «Kırk Hadis» in izahı maksadiyle yazılan bu eserin edebî bir değeri olmamakla beraber Ondördüncü Asrın şiyvesini meydana getiren Kâşgar - Kıpçak - Oğuz şiyvelerinin nasıl kaynaşmakta olduklarını belirtmesi bakımından Türk dili araştırıcılarınca ciddi bir ehemmiyetle karşılanmıştır.

MAHMUTBEY* İstanbul vilâyetinin Bakırköy ilçesine bağlı, 5.883 nüfuslu 11 köyü olan bir ilçedir. Bucak merkezi 723 nüfuslu Mahmutbey köyüdür (1945 te).

MAHMUT I.* (1696 - 1754). Osmanlı padişahlarının yirmi dördüncüsü. İkinci Mustafa'nın oğludur. Patrona ihtilâlinde amcası Üçüncü Ahmedin indirilmesi üzerine 1730 da tahta geçmiştir. Zamanında İran, Rusya ve Avusturya muharebeleri olmuştur. İranla yapılan muharebelerin çoğu meşhur Nadir Şah'ın zamanına tesadüf eder. O kudretli hükümdarın gayretiyle bu muharebelerin bâzısını İranlılar kazanmıştır. Fakat sonunda iki taraf da esaslı bir toprak kaybetmeksizin sulh yapmışlardır. 1736 da çıkan Rus Harbinde Osmanlı orduları Kırım'da yenilmiş, fakat Tuna boylarında hayli muvaffakıyetler kazanmıştır. Ruslarla birlik olan Avusturyalılar da epeyce mağlûbiyetlere uğramışlar, nihayet Fransa'nın tavassutiyle 1739 da Belgrad'da Osmanlılar için hayli elverişli bir anlaşma imzalanmıştır. Necit ve Hicazdaki Vahabî'ler Birinci Mahmut zamanında isyana başlamıştılar. Birinci Mahmut cuma selâmlığından döndüğü sırada saraya girerken at üzerinde ölmüş ve babasının türbesine gömülmüştür. Ona «Kambur Mahmut» derler. Zevkini sever bir adam olarak tanınmıştır.

MAHMUT II* (1784 - 1839). Osmanlı padişahlarının otuzuncusu. Birinci Abdülhamidin oğludur. 1808 de tahta çıkmıştır. Üçüncü Selim'i öldürten Dördüncü Mustafa'nın Alemdar Mustafa Paşa tarafından tahttan indirilmesiyle padişah olmuştur. Zamanı büyük ihtilâller, dışarıda ve içeride ehemmiyetli muharebelerle doludur. Yaptığı işlerin ehemmiyetlisi yeniçeri ocağının kaldırılması ve yerine muntazam asker teşkilâtının kurulmasıdır. Kendisine yaptığı iyiliğe karşılık Alemdarı, tahta çıkar çıkmaz, sadrazam yapmıştır. Fakat gün geçtikçe kendi varlığını gölgede bırakan Alemdarın nüfuzunu çekememiye başlamıştır. Eğer yeniçeriler Alemdar'ı Babıâli'de birdenbire bastırıp onun cephaneyi ateşlemek suretiyle kahramanca ölmesine sebebolmasalardı, belki de Alemdar bir müddet sonra İkinci Mahmut tarafından öldürtülecekti. İkinci

İkinci Mahmut

Mahmut, Babıâli baskını kargaşalığı sırasında, sarayda mahpus bulunan Dördüncü Mustafa'yı boğdurtmuş, böylece yerine geçmesinden korkacağı Osmanlı soyundan başka şehzade kalmadığı için tahttan düşürülmek tehlikesinden kurtulmuştur. 1809 da çıkan Rus Harbinde Besarabya kaybedilmiş, ancak 1812 de Napoléon'un Rusya'ya hücumu vesilesiyle Bükreş'te nispeten daha elverişli bir sulh yapılabilmiştir. Bu yıllar içinde İstanbulda ihtilâller, memleketin hemen dört köşesinde türlü karışıklıklar çıkmıştır. 1814 te Sırbistan isyanının bastırılmasiyle uğraşılmış, 1820-1822 yılları arasında Yanya'da Tepedelenli Ali Paşa isyanı devleti çok uğraştırmış, 1826 da çıkan Mora ihtilâli ancak sekiz yıl süren çarpışmalardan sonra Mısır askerinin yardımiyle bastırılabilmiştir. Fakat 1827 de Avrupa devletlerinin müşterek donanması Navarin'de Osmanlı donanmasını yakınca Yunanistan'ın istiklâli kabul olunmuştur. Bundan sonra da Rusya ile bir harb çıkmış ve bu harb Avrupa devletlerinin tavassutiyle ve Edirne Antlaşmasiyle nihayetlenmiştir. 1825 te «Vakai Hayriye» denen yeniçeri ocağının söndürülmesi hâdisesi başarılmış, «Nizamı Cedit» denen muntazam asker teşkilâtı meydana getirilmiştir. Bu sıralarda devlet işlerinin bozuk, yeni kurulan askerlik teşkilâtının da zayıf olduğunu göz önünde bulunduran Mısır valisi Mehmet Ali Paşa devlete isyan etmiş, oğlu İbrahim Paşa kumandasında gönderdiği Mısır ordusu Osmanlı ordusunu üç yerde yenmiştir. Üçüncü muharebenin neticesi İstanbulda öğrenilmemiş olduğu sırada İkinci Mahmut ölmüş, Çemberlitaşa yakın olan türbesine gömülmüştür. Mısır valisinin isyanı, Rusya ile Hünkâr İskelesi Antlaşmasının imzalanmasına sebebolmuştur.

İkinci Mahmut «Adlî» mahlâsını kullanırdı. Osmanlı tarihleri kendisinden Mahmudu Adlî diye bahsederler. Fakat zamanında yapılan ve bizzat kendisinin yaptığı adaletsizlikler bu unvanla tezat teşkil eder. İkinci Mahmut hattat denilecek kadar güzel yazıya sahipti. Musikide üstat sayılacak kadar güzel besteler meydana getirmiştir. İstanbulda şimdiki Üniversite binasiyle yanındaki yangın kulesi, eski Harbiye Mektebi (Şimdi Orduevi), eski bahriye, maarif, adliye, sıhhiye nezareti binaları, Rami ve Maçka kışlaları, Büyükderedeki büyük su bendi, tersane ve havuz İkinci Mahmut zamanında yapılmıştır. İkinci Mahmudun yerine oğlu Abdülmecit tahta çıkmıştır.

MAHMUT CELÂLETTİN PAŞA*, Damat (1853 - 1903). Osmanlı devleti vezirlerindendir. İstanbulludur. Damat Halil Rifat Paşa'nın oğludur. İkinci Abdülhamit zamanında saltanat baskısı aleyhinde bulunmakla, Asaf mahlâsiyle şiirler yazmakla tanınmıştır. Bâzı memuriyetlerde bulunduktan sonra Abdülmecidin kızlarından Seniha Sultanla evlenmiştir. Damat olduktan sonra Şûrayı Devlete âza ve 1877 de vezir rütbesiyle adliye nazırı olmuştur. Sonra tekrar Şûrayı Devlet âzalığına dönmüş, devletin kötü idaresini tenkidettiği için bir daha iş başına getirilmemiştir. 1899 da oğulları Prens Sabahattin ve Lûtfullah ile birlikte Avrupaya kaçmıştır. Abdülhamidin gönderdiği habere rağmen memlekete dönmemesi ve onun aleyhinde neşriyatta bulunması üzerine rütbesi kaldırılarak idama mahkûm edilmiştir. Avrupada çok defa yoksulluk içinde yaşamış, Bruxelles'de ölmüştür. 1908 İnkılâbından sonra oğlu Prens Sabahattin tarafından İstanbula getirilen kemikleri, babası Halil Rifat Paşa'nın Eyüpteki mezarı yanına gömülmüştür. Şiirlerini ihtiva eden 500 sayfalık divanı Mısır'da basılmıştır.

Mahmut Celâlettin Paşa

MAHMUT EFENDİ* (Ondördüncü Asır) Birinci Murat devri âlimlerindendir. «Koca Efendi» diye şöhret bulmuştur. Şehzade Bayezid'e Germiyan Beyinin kızını almak için Birinci Muradın gönderdiği heyete başkanlık etmiştir.

MAHMUT EKREM*, Recaizade. bk. Ekrem.

MAHMUT ESAT*, Bozkurt. bk. Bozkurt.

MAHMUT ESAT EFENDİ* (1857 - 1917). Dersleriyle ve eserleriyle tanınmış, devlet işlerinde de bulunmuş ilim adamlarımızdandır. Kadılardan Seydişehirli Mehmet Emin Efendinin oğludur. İstanbulda doğmuştur. Hukuk Mektebinden mezundu. Muhtelif öğretmenliklerden sonra, 1896 dan itibaren Hukuk ve Mülkiye mektepleriyle Darülfünun İlâhiyat şubesinde hukuk dersleri, ekonomi, din tarihi okutmuştur. 1908 İnkılâbından sonra defteri hâkani nazırı, bir müddet de adliye nazır vekili olmuş-

Mahmut Esat Efendi

tur. Son yıllarında Darülfünunda İslâm dini tarihi ve Mekteb-i Kuzzat'ta devletler hukuku okutuyordu. Dağınık şubelere aidolan bilgisinin bâzı kısımları sathi olmakla beraber mecelle, fıkıh usulü ve din tarihi gibi bahislerde mütehassıstı. Hukuk, din ve ekonomi üzerine basılmış yirmi kadar eseri vardır. Son eseri olan beş ciltlik «Hukuku Düvel» in dört cildi basılmıştır.

MAHMUT GAZAN* bk. Gazan Han.

MAHMUT HAMDİ PAŞA*, Macar (1828 - 1896). Osmanlı İmparatorluğu müşirlerindendir. Lehistan Yahudilerinden iken Osmanlı ordusuna girmiş, Kırım Muharebesinde yararlıklar göstermiştir. Asıl adı Fischel Freund idi. 15 yaşında Lehistan'dan Macaristan'a göç etmiş, 1848 de Macaristan ihtilâlinde Türkiyeye sığınan Macarlarla birlikte İstanbula gelerek İslâm dinini kabul etmiştir. 1877 de Karadağ Muharebesine de iştirak eden Mahmut Hamdi Paşa, bu harbden sonra Redif Paşa v. s. ile birlikte Rodos'a sürülmüş, sonra tekrar İstanbula getirilmiş, padişaha yaver olmuş, bir aralık Edirne'de İkinci Ordu müşirliği de yapmıştır. İstanbulda ölmüş, Sultan Mahmut türbesi bahçesine gömülmüştür.

MAHMUT HÜDAÎ* bk. Hüdaî Aziz Mahmut Efendi.

MAHMUT MACİT PAŞA* Sovanyemez (ölm. 1746). Birinci Mahmut zamanı kaptanı deryalarındandır. Sarayda kitapçıbaşı, anahtarağası, kapıcıbaşı ve kapıcılar kethüdası vazifelerinde bulunduktan sonra 1746 da vezirlikle kaptanı deryalığa getirilmiştir. Kendisi sovan yemediği için kalyona sovan getiren askerleri öldürtmesi üzerine azledilmiş, vezirliği alınarak Midilli'ye sürülmüştür.

MAHMUT MESUT PAŞA* (1820-1890). Osmanlı İmparatorluğu müşirlerindendir. Amasya'nın Zeytin bucağında doğmuştur. 1848 de Harbiyeden ilk çıkan kurmay sınıfının birincisidir. Harbiyede 14 yıl kadar matematik dersleri okutmuş, muhtelif askerlik hizmetlerinde bulunarak müşir olmuş, Muhakemat Dairesi başkanı iken ölmüş, Fatih türbesi bahçesine gömülmüştür. «Kutu-u Mahrutiyat», «Cebrin Hendeseye Tatbiki» adlı eserleri basılmış, «Usul-ü İstihkâmat-ı Hafife» adlı eseri basılmamıştır.

MAHMUT MUHTAR PAŞA* Katırcıoğlu (1867 - 1935). Elçilikte, nazırlıkta bulunmuş, askerlikte değeriyle ve eserleriyle tanınmış komutanlarımızdandır. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın oğlu ve Bursalı Katırcıoğlu Mehmet Paşa'nın torunudur. İstanbulludur. Galatasaraydan sonra Harbiyede okurken Almanya'ya gönderilmiş ve tahsilini orada tamamlamıştır. Türkiyeye dönüşünde bir müddet Kurmay Dairesinde çalışmış, Harbiyede kurmaylık vazifeleri dersini okutmuştur. 1897 Yunan Harbinde Tesalya ordusunda muhtelif muharebelerde yararlık göstermiştir. Piyade Dairesi reisi, birinci ferik ve fırka kumandanı olmuş, Otuzbir Mart Vakasında âsi askerlere karşı Beyazıt meydanında büyük bir cesaret göstermiş, fakat hükümet şehirde muharebeye müsaade etmediğinden çekilmek zorunda kalmıştır. O sırada çıkan askerlik rütbelerini tasfiye kanunu gereğince rütbesi miralaylığa (albaylığa) indirilmiş, Aydında valilik, ve bahriye nazırlığı yapmıştır. Balkan Harbinde orduda vazife almış, düşman hücumlarını kırmış, mukabil taarruza geçmek üzere bulunurken ağır yaralanarak komutanlıktan çekilmek zorunda kalmıştır. 1913 te Berlin büyük elçiliğine gönderilmiş, bir yıl sonra istifa etmiş, 1919 da İstanbul hükümeti tarafından harbiye nazırlığına getirilmek istenmiş, fakat kabul etmemiştir. Başlıca eserleri «Ruznamei Harb», «Maziye Bir Nazar», «Acı Bir Hâtıra», fransızca olarak da «La Turquie, l'Allemange, Evénements d'Orient» dır.

MAHMUT NEDİM PAŞA* (1818 - 1883). Abdülâziz devri vezirlerindendir. İstanbulludur. Bağdad valisi Gürcü Necip Paşa'nın oğludur. Babıâli'de bâzı memuriyetlerden sonra vezir rütbesiyle Trablusgarp valiliğinde bulunmuştur. Deavi ve bahriye nazırlığı yapmıştır. Sadrazam oluncıya kadar belli başlı muvaffakıyeti padişaha yaranmak olmuştur. Âli Paşa'nın ölümünden sonra 1871 de ilk defa sadrazamlığa getirilmiştir. Abdülâziz'in bütün divanece hareketlerine hizmet etmiş, hele o zaman Çarlığın İstanbuldaki elçisi İgnatief'e dayanmak suretiyle mevkiinde tutunmıya çalışması ve Çarlığın Türkiyede âdeta bir adamı imiş gibi hareket etmesi tarihin affetmiyeceği bir millî hainlik olmuştur. Halk kendisine Nedimof lâkabını takmıştır. Birinci sadrazamlığından sonra muhtelif vilâyetlere sürülmüş, bir aralık bir istikraz meselesindeki suiistimalinden yüz bin lira ödemiye mahkûm ve fakat padişah tarafından affedilmiştir. 1875 te ikinci defa sadrazamlığa getirilmiş, sekiz ay sonra azledilerek Çeşme'ye sürülmüştür. İkinci Abdülhamit zamanında bir müddet dahiliye na-

Mahmut Nedim Paşa

zırı da olmuştur. Memlekete hayli kötülüğü dokunan simalardandır. Düzgünce şiirler yazmıştır.

MAHMUT PAŞA*, (ölm. 1474). Fatih devri sadrazamlarındandır. Yararlıklariyle meşhurdur. İstanbulun bir semtine adını bırakmıştır. Aslı Hırvat, kendisi Alacahisarlıdır. Genç iken esir edilmiş, Şehzade Mehmedin hizmetine verilmiştir. İkinci Mehmet tahta geçince ocak ağası, Rumeli valisi, bir rivayete göre de kazasker olmuştur. İstanbulun fethi yılında sadrazamlığa geçirilmiş, ilk sadrazamlığı on altı yıla yakın sürmüştür. Bu müddet içinde birçok muharebelere iştirak ederek zaferler kazanmıştır. Sırbistan'ın büyük bir kısmını ve Bosna'yı almıştır. Düşman donanmasını bozarak Midilliyi de ele geçirmiştir. Aleyhinde yapılan muhtelif kötülemelerden sonra azledilmiş, Gelibolu'ya gönderilmiştir. Fakat biraz sonra Ağriboz fethinde, daha sonra Uzun Hasanla muharebede yararlığı görüldüğünden ikinci defa sadrazamlığa getirilmiştir. Fakat bir yıl sonra gene kötülemeler yüzünden azledilmiş, Edirne civarındaki Hasköy'e çekilmiş, yeni kötülemeler sonunda da Fatih'in emriyle öldürülmüştür. Bilgili ve değerli bir devlet adamı, iyi bir ordu komutanı olarak tanılır. İstanbul'un Mahmutpaşa semtinde camisi, medresesi, hamamı, kütüphanesi ve Sofya ile daha bâzı yerlerde hayratı vardır. Mahmut Paşa'nın annesi İstanbul'un asîl ailelerine mensup bir Rum olup Fatih'in İstanbul kiliselerinden birini bu kadına verdiği hakkındaki ferman sureti Sarıyer Halkevi tarafından son zamanlarda yayımlanan bir risaleye dercedilmiştir.

MAHMUT PAŞA*, Celâlettin, Damat (ölm. 1885). Osmanlı İmparatorluğu vezirlerindendir. Damat Fethi Paşa'nın oğludur. Abdülhamidin öz kardeşi on beş yaşındaki Cemile Sultanla evlenerek Abdülhamide enişte olmuştur. Abdülhamidin ilk saltanat yıllarında büyük bir nüfuz kazanmıştır. Mabeyin müşiri, sonra da Tophane müşiri olmuştur. Tophane müşiri iken mecliste kabineyi tenkidetmeleri üzerine istifa ettiğini ve saraya gelerek padişaha bu tenkidlere cevap vermesi lâzım geldiğini söylediği rivayet edilir. 1882 de gûya Abdülâziz'i öldürenler arasında bulunduğu iddiasiyle idama mahkûm edilmiş, affedilerek Mithat Paşa ile birlikte Taif'e sürülmüş, Taif'te Mithat Paşa ile birlikte 26 mayıs 1885 te boğdurulmuştur. Haksızlığa uğramış bir adam olmakla beraber Mithat Paşa çapında büyük bir adam değildir.

Mahmut Paşa

MAHMUT PAŞA*, Elfelekî (ölm. 1885). Mısırlı matematikçi, astronom ve devlet adamı. Tahsilini Paris'te tamamladıktan sonra Hidiviyet Coğrafya Cemiyeti başkakanı olmuş, Avrupa şehirlerindeki coğrafya kongrelerinde Mısır'ı temsil etmiştir. 1884 te Mısır maarif nazırı iken ölmüştür. Matematik ve astronomi üzerine eserleri vardır.

MAHMUT PAŞA*, Güzelce (ölm. 1604). İkinci Selim ile Üçüncü Mehmet devri vezirlerindendir. Bâzı muharebelerde yararlığı görülmüş ve ihtilâllere adı karışmıştır. Enderundan yetişmedir. Yeniçeri ağası olmuştur. Kars ve Tuna muhafızlığı etmiştir. Üçüncü kubbe vezirliğine getirilmiş ve Eflâk voyvodası Mihal'ın isyanını bastırmıya memur edilmiştir. 1602 de İstanbulda sadaret kaymakamı iken Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa'nın öldürülmesi için hile ile fetvâ almış, fakat askere para dağıtarak isyan çıkardığı anlaşılmıştır. Öldürülmek için aranmış, fakat saklanarak kurtulmuştur. Yemişçi Hasan Paşa'nın başı kesildikten sonra meydana çıkmış, fakat sadrazam olamadan emekliye ayrılmıştır.

MAHMUT PAŞA*, Topçubaşızade (ölm. 1855). Abdülmecit zamanında kaptanı deryalıkta bulunan müşirlerdendir. Topçubaşı Mustafa Ağa'nın oğludur. Sırasiyle topçu livası, ferik rütbesiyle İzmir komutanı, hassa reisi, bahriye reisi, hassa müşiri olmuştur. 1851 de sırasiyle Meclisi Valâ âzası, Ankara valisi, kaptanı derya olmuştur. Kaptanı deryalığı sırasında Osmanlı donanması Sinop'ta Ruslar tarafından yakıldığı için muhakeme altına alınmış, Bolu'ya sürülmüş, sonra da affedilmiştir. Cesur, fakat bilgisiz olduğu söylenir.

MAHMUT PAŞA* Tunuslu Mahmut ibni Ayad (ölm. 1880). Fransız himayesini ilk kabul eden Tunus ümerasından biridir. 1846 da Tunus henüz Osmanlı devleti himayesinde bulunurken Fransızlar Tunus valisine bir vapur hediye etmişler ve Mahmut bu işe teşekkür için Paris'e gönderilmişti. Fransa kıralı Louis Philippe o günlerde yeni bir suikast atlatmış bulunuyordu. Mahmut buna memnun olduğunu göstermek üzere Madeleine kilisesi baş papazına, fukaraya dağıtılmak üzere, kırk bin kuruş göndermişti. Tunus'a dönüşünde bu hareketi dedikoduyu mucibolunca orada oturamıyarak nesi var nesi yoksa toplıyarak Paris'e gitmiş, daha sonra Fransa himayesinde İstanbula gelerek Sultanahmet

te bir konak almış, Çamlıca civarında büyük binalar ve bahçeler yaptırarak kırk elli kadar cariyesi arasında zevk ve safa sürmüştür. Çamlıca'da ölmüştür.

MAHMUT RAİF EFENDİ*, İngiliz (ölm. 1807). Üçüncü Selim zamanının yeni ve ileri fikirli adamlarındandır. Ambar Emini İsmail Efendi'nin oğludur. İstanbulludur. Sadaret mektupçu kaleminden yetişerek bâzı memuriyetlerden sonra Mısır'a gönderilerek orada Reisülküttap sıfatiyle beş yıl kalmıştır. 1806 da Karadeniz nazırı olmuş ve yeniçeri yamaklarına nizamı cedit kıyafeti giydirmek üzere çalışırken öldürülmüştür. Üsküdar'da Ayrıklıçeşmesi'nde gömülüdür. İngilizce bildiği için, «İngiliz» lâkabını almıştır Edebiyat, musiki, resim, coğrafya ile de uğraşmıştır. İyi tambur çaldığı gibi sesi de güzelmiş. «Atlas Mineur» ü tercüme ettiği «Sicilli Osmani» de yazılıdır.

MAHMUT SADIK* (ölm. 1930). Meşhur muharrir ve ediplerimizdendir. İstanbulludur. Mülkiyede okuduktan sonra ziraat tahsili için Almanya'ya giderek 1885 te dönmüştür. Zamanının muhtelif gazeteleriyle haftalık «Servetifünun» a çeşitli yazılar yazmıştır. Bunlardan bir kısmı kendi imzasını, bir kısmı Osman Galip ve Kadri imzalarını taşır. Bu sırada bâzı ufak devlet memurluklarında da bulunmuş, fakat devam etmiyerek Beşiktaş Feyziye Mektebinde hocalık ve Babıâli caddesinde roman tercümesiyle meşgul olmuştur. 1898 de Kudüs tahrirat müdürü olmuş, 1903 te İstanbula dönmüş, 1908 İnkılâbından sonra gündelik «Servetifünun» da, daha sonra da Abdullah Cevdet'in kurduğu «Yeni Gazete» de çalışmıştır. «Yeni Gazete» de «Takvimden Bir Yaprak» başlığı altında yazdığı hafif siyasi mizah fıkralarını sonradan «Takvimden Yapraklar» adiyle kitap halinde yayımlamıştır. «Karagöz» de de mizahi yazılar yazan Mahmut Sadık son zamanlarda «Devlet Demiryolları Mecmuası» nın başmuharrirliğini de yapıyordu. 1916 da Matbuat Cemiyetinin ilk reisi seçilmişti. Dört telif romanından başka birçok tercüme romanları vardır. Öldüğü zaman yaşıyan muharrirlerimizin en eskisi bulunduğu için «Şeyhülmuharririn» lâkabını kazanmıştı.

MAHMUT SEVÜKTEKİN* bk. Mahmut, Gazneli.

MAHMUTŞEVKETPAŞA* (Arnavutköy) İstanbul vilâyetinin Beykoz ilçesine bağlı 4.305 nüfuslu 12 köyü vardır. Bucak merkezi 1.068 nüfuslu Ömerli köyüdür. Bucağın eski adı Arnavutköy'dür.

MAHMUT ŞEVKET PAŞA* (1856 - 1913). Meşrutiyet devrimizin meşhur simalarındandır. Bağdadlıdır ve soyca Araptır. Müntefik mutasarrıfı Kethüdaoğlu Süleyman Beyin oğludur. 1882 de İstanbul Harbiyesinden kurmay yüzbaşılıkla ve birincilikle mezun olmuştur. Bâzı askerî hizmetlerden sonra Harbiyede hocalık etmiş, daha sonra Golz ve Kampofner Paşaların maiyetinde çalışmıştır. 1886 da, ısmarlanan mavzerleri teslim almak üzere Almanya'ya, 1894 te gene silâh tetkikatı için Fransa'ya gönderilmiştir. Dönüşünde derece derece terfi ederek 1905 te Birinci ferik rütbesiyle Kosova valiliğine gönderilmiştir. 1908 İnkılâbından sonra Üçüncü Ordu komutanlığına geçirilmiş, 1909 da Otuzbir Mart Vakasını bastırmak üzere Rumelide tertibedilen Hareket Ordusunun başına geçirilmiştir. İhtilâli bastırmış, kabahatlileri astırmış, Abdülhamidi tahttan indirerek Selâniğe göndermiştir. Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordular müfettişi ve Hakkı Paşa kabinesinde harbiye nazırı olmuş, fakat Trablusgarp ve Balkan Harbinde varlık gösterememesi şöhretini hayli sarsmıştır. İttihat ve Terakki kabinesinin düşmesi üzerine Nâzım Paşa harbiye nazırı olmuş, fakat 1912 de İttihatçılar Babıâli'yi basarak Nâzım Paşa'yı öldürmüşler, Kâmil Paşa'yı sadrazamlıktan düşürerek yerine Mahmut Şevket Paşa'yı geçirmişlerdir. Fakat bir yıl sonra İttihat ve Terakki'ye muhalif olan ve hariçten de yardım gören bir teşekkülün suikastı neticesinde Mahmut Şevket Paşa da 14 haziran 1913 te Beyazıt meydanında öldürülmüştür. Hürriyeti Ebediye Tepesinde gömülüdür. Türkçe ve arapçadan başka fransızca ve almanca da bilen Mahmut Şevket Paşa muhtelif askerî eserler arasında «Osmanlı Teşkilât ve Kıyafeti Askeriyesi» adlı üç ciltlik tarihî bir eser de bırakmıştır.

Mahmut Şevket Paşa

MAHMUZ Ar. i. [مهموز] Çizmenin veya potinin topuğu arkasına takılan ve hayvanı dürtüp hızlandırmıya yarıyan çelik parçası veya çelikten sivri dişli çark. [Éperon]

2 - Biyol.. Horoz ve birtakım başka kuşların ayakları ardında ve askıda bulunan boynuz yapısındaki sivri uzantı. [Ergot (de coq, etc.)]

3 - Savaş gemilerinde su kesimi altında ileriye doğru uzanan omurga dirseği. [Éperon (d'un navire)]

§ Çavdar mahmuzu: Buğdaygillerin ve

bilhassa çavdarın başakları üstünde çıkan mantar hastalığı. [Ergot de seigle]

MAHMUZLAMAK f. Mahmuzla dürtmek. [Éperonner]

MAHMUZLU s. Mahmuzu olan. [Muni, e d'éperon]

MAHNUK Ar. s. [محنوق] Boğulmuş. [Étranglé, e]

MAHNUKEN Ar. zf. Boğulmuş olarak: Mahnuken vefat etti. [Adv. Étranglé, e]

MAHON* (veya Port - Mahon) Minorka adasının başkenti olan 18.000 nüfuslu müstahkem bir şehirdir.

MAHPES Ar. i. [محبس] bk. Mahpusane.

MAHPEYKER KÖSEM SULTAN* (1590 - 1650). Osmanlı devrinin meşhur bir saray kadınıdır. Birinci Ahmedin karısı, Dördüncü Murat'la Deli İbrahim'in ve Şehzade Kasım'ın annesidir. Bir Rum rahibinin kızı olup asıl adı Anastasya imiş, fakat Nasya diye çağırırlarmış. Küçük yaşta yetim kalarak Bosna beylerbeyi tarafından saraya gönderilmiş, on beş yaşında iken Birinci Ahmedin hasekisi olmuş, zekâsı ve güzelliğiyle padişahı avucuna almıştır. Birinci Mustafa ile İkinci Osman zamanlarında saraya kapatılarak hiçbir işe karışamamıştır. Oğullarından Dördüncü Muradın ilk saltanat yıllarında valde sultan sıfatiyle her işe karışan Kösem Sultan, padişah yirmi yaşını geçip de işleri sert ve iradeli eline alınca hayli gölgede kalmıştır. Fakat ikinci oğlu Deli İbrahim tahta geçince gene büyük bir nüfuz kazanmıştır. Deli İbrahim tahttan indirilip boğulduğu zaman yedi yaşındaki oğlu Dördüncü Mehmet tahta çıkarılmıştı. Kösem Sultan, sonraları Avcı diye tanılan torunu Dördüncü Mehmedin ilk yıllarında gene büyük valde namı altında hüküm sürmekte devam etmiştir. Ancak gelini, yani Dördüncü Muradın anası olan Turhan Valde ile araları açılmış, bunun üzerine elinin altında bulundurduğu yeniçeri ağaları vasıtasiyle Dördüncü Mehmedi tahttan indirmek ve Turhan Sultanı öldürtmek istemiş, fakat plânlarını Turhanın adamları haber alarak bir ramazan gecesi Kösem'in dairesini basmışlar, onu ele geçirerek perde ipiyle boğmuşlardır. Kösem Sultan, devlet memurluklarının arttırmıya binen rüşvetle verildiği o yıllarda nihayetsiz denecek bir servet toplamıştır. Üsküdar'da Çinili Cami ile Anadolukavağı camisini de o yaptırmıştır. Kendinden sonra tamamlanan Yenicamiyi de o başlatmıştı.

MAHPUS Ar. s. [محبوس] Hapsedilmiş, kapatılmış. [Emprisonné, e; détenu, e]

2 - Coğ. bk. Kapsık.

MAHPUSANE Ar. Far. i. [محبوسخانه] bk. Cezaevi.

MAHPUSİN Ar. ç. i. bk. Mahpus.

MAHPUSİYET Ar. i. [محبوسیت] Cezalı olarak hapsedilmiş adamın hali ve mahpus kaldığı müddet. [Emprisonnement, détention]

MAHRAH* Asya'nın güneyinde, Hadramut'un doğusunda, Hint okyanusu kıyısında bir sultanlıktır.

MAHRAMA Ar. i. [محرمه - مقرمه] Bâzı bölgelerde kadınların sokağa çıkarken kullandıkları kenarı işlemeli geniş baş örtüsü veya işlemeli destimal (yağlık), havlu, peşkir (Tarihî vesikalarda makrama diye geçer). [Sorte de serre - tête brodé, (ou) sorte d'essuie - main brodé]

MAHRATİ i. Hindistan'ın güneyinde on altı milyon kişi tarafından konuşulan, sanskritçeden gelme bir dil. [Mahratte, (ou) mahrâthî]

MAHREÇ Ar. i. [مخرج] Çıkılacak yer; çıkacak kapı veya delik: Buhar için bir mahreç olmazsa kazan patlar. [Sortie]

2 - Gra. bk. Çıkak.

3 - Mat. bk. Payda.

4 - İhraç mallarının sevkedilebileceği yer: Ticareti genişletmek için yeni mahreçler bulmak lâzımdır. [Débouché]

5 - Vaktiyle ilmiye rütbelerinden birinin adı. [(Naguère) Un des grades conférés aux ulémas]

6 - Huk. Eski terekenin kaç kısma bölündüğünü gösteren sayı. [(Anc. Droit) Dénominateur qui servait à partager une succession]

7 - Vaktiyle askerî rüştiyelerdeki yatılı (leylî) talebe (Bunlar Harbiye Mektebi için yetiştirildiklerinden bu ad verilmişti). [(Naguère) Élève de l'école secondaire militaire]

§ Mahrec-i aklâm: Vaktiyle resmî bürolara kâtip yetiştiren özel okul. [(Naguère) École spéciale pour la formation des secrétaires]

MAHREK Ar. i. [محرك] bk. Yörünge.

MAHREM Ar. s. [محرم] Eskiden yakın akrabadan olmakla hareme girip çıkabilen, kendisinden kaçılmıyan. [(Naguère) Proche parent à qui l'accès au «harem» était permis]

2 - Gizli: Mahrem bir mektup aldım. [Secret, ète]

3 - İçli dışlı, özdeş, teklifsiz. (Mahremi esrar, mahremi râz tâbirleri de kullanılır). [Intime, confident]

§ Namahrem: Eskiden hareme girmesi yasak olan yabancı. [(Naguère) Étranger à qui l'accès au «harem» était défendu]

MAHREMANE Ar. Far. zf. Gizli olarak, gizlice. [Confidentiellement]

MAHREMÎ*, Tatavlalı (ölm. 1535). Onaltıncı Asır şairlerinden ve basit türkçe cereyanının mümessillerindendir. İstanbulda Galata'nın köylerinden sayılan Tatavla'da doğduğu için kendisine «Galatalı» da derler. Klâsik tarzda şiirler yazan Mahremî'nin Yavuz'un ve Kanuni'nin menkibelerini tasvir eden manzum bir eser yazdığı biliniyorsa da bu eser ele geçmemiştir. «Basitname» adını verdiğini saf türkçe şiirlerinden meydana gelmiş eseri de, ne yazık ki, henüz ele geçmemiştir.

MAHREMİYET Ar. i. [محرميت] Gizlilik. [État d'une chose secrète]

2 - İçli dışlılık, teklifsizlik. [Intimité, confidence]

MAHRUK Ar. s. [محروق] Yanmış, yakılmış. [Brûlé, e; incendié, e]

MAHRUKAT Ar. ç. i. Isınmak, yemek pişirmek v. s. için yakılan maddeler, yakacak, yakıt. [Combustibles]

MAHRUM, MAHRUME Ar. s. [محروم] Yoksun, eli boş, nasipsiz. [Privé, e; dépourvu, e; dénué, e]

MAHRUMİYET Ar. i. [محروميت] Yoksunluk, eli boşluk, nasipsizlik. [Privation, dénuement]

2 - Fel. bk. Yoksunluk.

MAHRUS, MAHRUSE Ar. s. Muhafaza olunan, korunan, gözetilen. [Gardé, e; surveillé, e; protégé, e]

§ Memaliki mahrusei şahane: Vaktiyle Osmanlı İmparatorluğu toprakları hakkında kullanılır bir tâbirdi. [(Naguère) Empire ottoman]

MAHRUSE Ar. i. (Beldei mahruseden kısaltmadır) Büyük şehir, başşehir, başkent: Mahrusei Mısır (Kahire). [Grande ville, capitale]

§ Mahruse-i Kostantiniye: Tar. Vaktiyle İstanbula verilen adlardan biridir. [(Jadis) Un des noms donnés à Istanbul]

MAHRUT Ar. i. [مخروط] bk. Koni.

MAHRUTÎ Ar. s. bk. Konik.

MAHSUBEN Ar. zf. Hesabına, hesabına sayılmak üzere. [À compte]

MAHSUL Ar. i. bk. Ürün ve verim.

MAHSULÂT Ar. ç. i. bk. Ürün ve verim.

MAHSULDAR Ar. Far. s. bk. Bitek ve verimli.

MAHSULLÜ s. bk. Bitek ve verimli.

MAHSULSÜZ s. bk. Çorak ve verimsiz.

MAHSUP Ar. s. Hesabına sayılmış, hesabına geçirilmiş («Hesabına geçirmek», «hesabına saymak» anlamına kullanılan «mahsubunu yapmak» ve «mahsubetmek» deyimlerine geçer. [Compté, e; calculé, e]

§ Mahsubetmek, mahsubunu yapmak. [Passer au compte]

2 - Borsa dilinde, ne senet ve ne de para kullanılmasına hacet kalmaksızın münakale muameleleriyle birtakım karşılıklı borçların ödenmesi. Ar. Takas. [Compensation]

MAHSUR Ar. s. Kuşatılmış, sarılmış, çevrilmiş, muhasara olunmuş: Kalede üç ay mahsur kaldılar. [Assiégé, e; cerné, e]

2 - Sınırlandırılmış, hasrolunmuş, tahdidolunmuş. Münhasır, mahdut : İktidar ve nüfuzu kendi köyüne mahsustur. [Restreint, e; exclusif, ive]

MAHSUS Ar. s. [مخصوص] Özgü. Başkasında bulunmıyan, yalnız birine aidolan : Bu türlü konuşmak ona mahsustur; birine ayrılmış, hususi: Bu araba bayana mahsustur; ayrı: Bu ameliyata mahsus aletler vardır. [Propre; particulier, ère; spécial, e; privé, e; réservé, e]

MAHSUS Ar. zf. Ayrıca: Kendilerine mahsus selâm ederim. [Particulièrement]

2 - Bile istiye: Topu mahsus düşürdü. [Volontairement]

3 - Şakadan: Kızma, mahsus söyledim. [Pour plaisenter]

MAHSÛS Ar. s. Biyol ve Fel. Duyulur, hissedilir. [Sensible]

§ Mahsûs ve namahsûs: Belli belirsiz, hissedilir edilmez. [À peine perceptible]

MAHSUT Ar. s. Biçilmiş (ekin), hasadolunmuş. [Moissonné, e]

MAHŞER Ar. i. Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer. [Place où se ressembleront les humains, le jour de la résurrection, pour être jugés]

2 - mec. Büyük kalabalık. [Cohue, grande foule]

§ Mahşer midillisi: Kısa boylu kişi. [Personne de basse taille]

2 - mec. Entrikacı. [Intrigant]

MAHTAP Far. i. bk. Mehtap.

MAHTUM Ar. s. [مختوم] Mühürlenmiş, mühürlü. [Scellé, e; cacheté, e]

MAHTUM KULU* (Onsekizinci Asır) Türkmen şair. Onsekizinci Asrın sonunda Mavera-i Hazer Türkmenleri arasında büyük bir şöhret kazanmıştır. Divanı, Türkmen kahramanlık neşideleriyle meydana getirilmiştir. Onun Türkmen - İran savaşları için söylenmiş manzumeleri Türkmenler arasında bir nevi millî neşideler mahiyetindedir. Şiirlerinde canlı bir Dede Korkut lisanı vardır. Mahtum Kulu'nun eser-

leri umumiyetle Alman ve Rus türkologlar tarafından yayımlanmıştır. Divanının, oldukça eksik bir nüshası da Şeyh Muhsin-i Fâni (Hüseyin Kâzım) tarafından şerhlerle yayımlanmış bulunmaktadır.

MAHTUN Ar. s. [مختون] Sünnetli. [Circoncis]

MAHUF Ar. s. [مخوف] Korkulu, tehlikeli. [Effrayant, e; dangereux, euse]

2 - Korkunç, korkutacak şekil ve surette olan. [Horrible]

MAHUN i. Bot. Tesbihağacıgillerden, Amerika, Hindistan ve Honduras'ta yetişen büyük bir orman ağacı ve bunun parlak kırmızımtırak renkte, pek sert ve iyi cilâlanan kerestesi. [Acajou]

MAHUNYA i. Bot. İkiçeneklilerden, çiçekleri sarı renkte, kokulu ve salkım durumunda olan ve köklerinden sarı bir boya çıkarılan bir süs ağaççığı. [Mahonie]

MÂHUR Far. i. Mus. [ماخور] Doğu müziğinde bir makam adı. [Nom d'un air spécial de la musique orientale]

MAHUT, MAHUDE Ar. s. İki kişi arasında bilinen: Vakai mahude. Çok defa hakaret ve küçümseme makamında kullanılır. [Auquel on fait allusion (Se prend souvent en mauvaise part)]

MAHVETMEK f. Yoketmek, silmek: Zaman her şeyi mahveder. [Effacer, supprimer]

2 - Bozup faydasız kılmak: Kuraklık ekinleri mahveder. [Détruire]

3 - Onmaz hale getirmek: Kumar insanı mahveder. [Ruiner]

4 - Boşa gitmesine sebebolmak: Ufak bir dikkatsizlik bütün emekleri mahveder. [Faire perdre en vain]

MAHVÎ AHMET ÇELEBİ* (ölm. 1645). Kütahyalı şair. Riza tezkiresi icatta maharetini övüyor, fakat hayatını yazmıyor.

MAHVÎ ÇELEBİ* (Onaltıncı Asır). İstanbullu şair. Lâtifî tezkiresi liyakati nispetinde şöhret bulamadığını kaydediyor.

MAHVÎ EFENDİ* (ölm. 738). Hayrabolulu şair. Fatin tezkiresine göre müretteb divanı vardır.

MAHVÎ EFENDİ*, Mehmet Muhittin (ölm. 1782). Erbilli şair. Manzum bâzı eserleri vardır. Türkçeden başka arapça, farsça şiirleri de olduğu söylenir.

MAHVİYET i. Kendini hiçe sayma, fazla tevazu: Muktedir adamdır ama çok mahviyet gösterir. [Modestie; action de cacher ses talents (ou) son grade par modestie]

MAHVOLMAK f. Yokolmak, silinmek. [Être effacé, être supprimé]

2 - Bozulup faydasız hale gelmek. [Être détruit]

3 - Onmaz hale gelmek. [Être ruiné]

4 - Boşa gitmek. [Être perdu en vain]

MAHYA i. («Mahiye» den) Ramazan

Mahya

gecelerinde birden fazla minareli camilerde iki minare arasına ip uzatıp kandil dizerek meydana getirilen resim veya yazı. [Inscription (ou) figure faite avec des lampes suspendues entre les deux minarets d'une mosquée]

2 - bk. Mahi ve mahi kiremidi.

MAHZÂ Ar. zf. (Aslı «mahzan» dır) Yalnız, sadece, sırf: Mahzâ sizi görmiye geldim. [Purement; seulement]

MAHZAR Ar. i. Yüksek bir makama yazılan çok imzalı dilekçe. [Pétition générale signé par plusieurs personnes]

MAHZEN Ar. i. [مخزن] Yeraltı depo. [Cave]

MAHZUF Ar. s. Silinmiş, aradan kaldırılmış. [Effacé, e; supprimé, e]

2 - Ed. Divan edebiyatında noktasız harflerden meydana getirilmiş yazı. [Dans l'ancienne littérature turque ouvrage composé avec des lettres sans points]

MAHZUN Ar. s. Üzgün, tasalı, kaygılı. [Attristé, e; affligé, e]

MAHZUNANE Ar. Far. zf. Üzüntü ile, tasa ile. [Tristement, avec tristesse]

MAHZUNİYET Ar. i. Üzüntü, tasa, kaygı, keder, gam. [Tristesse, affliction]

MAHZUR Ar. i. bk. Çekince.

2 - Engel, mâni. [Obstacle]

MAHZURLU s. Sonucu kötü, çekinilecek. [Dont on doit prendre garde, à craindre]

MAHZUZ Ar. s. Hoşlanmış, haz duymuş. [Content, e; satisfait, e]

MAHZUZİYET Ar. i. Hoşlanma, haz duyma. [Contentement, satisfaction]

MAİ Ar. s. bk. Mavi.

MAİ*, Angello (1782 - 1854). İtalyan

rahip ve bilgin. 1822 de, Ciceron'un «Cumhuriyet» adlı eserinin ehemmiyetli parçalarını bulup meydana çıkarmıştır.

MAİA* Mit. Yunan mitolojisinde Atlas'ın yedi kızından en büyüğü ve en güzeli. Zeus tarafından bir mağarada Hermes'e gebe bırakılmıştır.

MA-İ BİLLÛRÎ Ar. b. i. Kim. Yeniterim: Billûrlaşma suyu. [Eau de cristallisation]

MA-İ CARİ Ar. b. i. Coğ. bk. Akarsu.

MAİDE Ar. i. [مائدة] Üzerinde yemekler bulunan sofra, kurulmuş sofra. [Table dressée et couverte de mets]

2 - Yemek, ziyafet. [Repas, festin]

MAİDESTONE* «medston ok.» İngiltere'de, Kent kontluğunun merkezi olan 42.280 nüfuslu bir şehirdir. Medway ve Lea suları kavşağında faal bir limandır.

MA-İ KİLS Ar. b. i. Kim. Kireç suyu. [Eau de chaux]

MAİKOP* Sovyetler Birliğinde Kafkasya kuzeyinde Bielaia suyu üstünde 67.000 nüfuslu bir şehirdir. Petrol kuyuları vardır.

MAİKOV*, Apollon Nikolayeviç (1821 - 1898). Rus şair. Moskovalıdır. «Üç Ölü», «Marina» gibi eserlerin müellifidir.

MAİL Ar. s. [مائل] Bir tarafa doğru eğilmiş, eğik. [Penché, e; incliné, e]

2 - Bir şeye heves ve düşkünlük gösteren: Eğlenceye maildir. [Qui a du penchant, qui a de l'inclination]

3 - Sevgisi olan, âşık, müptelâ: Bir güzele mail oldu. [Affectionné, e; amoureux, euse]

4 - Yakın olan, çalan: Pembeye mail sarı. [Qui approche, qui tend vers]

5 - Geom. bk. Eğik.

MAİLE Ar. i. Coğ. bk. Aklan.

MAİLİYET Ar. i. Eğiklik. [Obliquité]

MAİLHE* «may ok.», Jean Baptiste (1754 - 1834). Fransız İhtilâlinin Convention Meclisi üyesi. Kıralın idamına rey vermiş, fakat cezanın tecilini talep hareketine ön ayak olmuştur.

MAİLLARD* «mayar ok.» (1430 a doğru - 1502 ile 1509 arası). Fransız İhtilâlinin tanınmış simalarındandır. Bastille zindanının zaptına ve Eylûl Katliamlarına iştirak etmiştir. Fakat ihtilâlin bu katliamlar safhasında sözde bir mahkeme kurarak bâzı kimseleri kurtarmıştır.

Maillard

MAİLLEBOİS* «maybua ok.», Marquis de (1682 - 1762). Fransa mareşali. Polonya tahtını ve daha sonra İspanya tahtını tevarüs harblerinde yararlık göstermiştir.

MAİLLÉ - BRÉZÉ* «maye-breze ok.», Urbain de. (1597 - 1650). Fransa mareşali. Holânda'ya karşı harbde yararlık göstermiş, İspanya'ya karşı Avein zaferini kazanmıştır.

MAİLLOL* «mayol ok.», Aristide (1861 - 1944). Fransız heykeltıraş. «Flore», «Pomone», «Vénus» gibi eserleri ve ressam Cézanne için yaptığı âbide ile meşhurdur.

MAİLLY* «mayi ok.», Contesse de (1710 - 1751). Fransa kıralı Onbeşinci Louis'nin metresi. Metreslik hayatı sekiz yıl sürmüştür. Kendisinden sonra kendinden küçük üç kızkardeşi de kıralın metresi olmuşlardır.

MAİMON*, Moses Ben (1135 - 1204). Yahudi doktor, din bilgini ve filozof. İspanya'da doğmuştur. «Yolunu Şaşırmışların Kılavuzu» adlı eserinde iman ile aklı uzlaştırmıya çalışmıştır.

MA-İ MUKATTAR Ar. b. i. Kim. Damıtık su. bk. Damıtık. [Eau distillée]

MAİN Ar. i. Geom. [معين] bk. Eşkenar.

MAİN* bk. Mein.

MAİNDRON* «mendron ok.», Hippolyte (1801 - 1884). Fransız heykeltıraş. En güzel eseri, Paris'in Luxembourg bahçesinde bulunan «Velléda» adlı güzel kız heykelidir.

§ Oğlu Maurice (1857 - 1911), Ediptir. Zooloji ve arkeoloji üzerine eserlerinden başka çoğu dinî harblerin kanlı safhalarını canlandıran romanlar bırakmıştır.

MAİNE* «meyn ok.» Amerika Birleşik Devletlerini teşkil eden devletlerden biridir. Kuzeyden ve batıdan Kanada, doğudan ve güneyden Atlantik okyanusu, batıdan New Hampshire devletiyle çevrilidir. Kıyılarında birçok tabii limanlı adaları vardır. Yüzölçümü 85.573 kilometre kare, nüfusu 848.000 dir. Başkenti Augusta'dır. Başlıca servet kaynakları patates ziraati, madencilik ve kereste ciliktir.

Duc de Maine

MAİNE* «men ok.», Duc de (1670 - 1736). Ondördüncü Louis ile Mme de Montespan'ın meşru oğulları. Ayağı kısa olarak doğmuştur. Bâzı muharebelerde yararlık göstermiştir.

§ Karısı (1676 - 1753), Büyük Condé'nin torunudur. Cüce denecek kadar kısa boylu, canlı, fıkır fıkır bir kadındı. Kocasını bir hükümet darbesine teşvik etmiş, bu yüzden onunla birlikte birkaç ay hapsedilmiştir.

Duchesse de Maine

MAİNE* «meyn ok.», Sir H. J. Sumner (1822 - 1888). İngiliz hukukçu. İngiliz hukukunun başlangıcı hakkındaki eserleriyle tanınmıştır.

MAİNE DE BİRAN* «men dö biran ok.» (1766 - 1824). Fransız filozof. Asıl adı Gauthier de Biran'dır. «Alışkanlık», «Bedenin Maneviyat Üzerine Tesiri» v. s. üzerine dikkate değer eserleri vardır.

MAİNE ET LOİRE* «men e luar ok.» Fransa'da 7.120 kilometre yüzölçümlü, 496.068 nüfuslu bir departmandır. Merkezi Angers şehridir. Üzüm, hububat, turfanda meyva ve sebze yetiştirilir. Çiçekçiliği meşhurdur, dokuma endüstrisi ehemmiyetlidir.

MAİNFROİ* «menfrua ok.» bk. Manfred.

MAİNLAND* «meynland ok.» bk. Pomona.

MAİNTENON* «mentönon ok.» Françoise d'Aubigné, Marquise de (1635 - 1719). Agrippa d'Aubigné'nin torunudur. İhtiyaç yüzünden meflûç bulunan şair Scarron ile evlenmek zorunda kalmış, dul kaldıktan sonra Ondördüncü Louis ile Mme de Montespan'ın çocuklarına mürebbiye olmuş, Marie - Thérèse'in ölümünden sonra da gizli bir nikâhla Ondördüncü Louis'ye varmıştır. Hükümdarı, Protestanlık aleyhtarı siyasetinde teşvik etmiştir.

Maintenon

MAİNZ* [Fr. Mayence] «menz ok.» Almanya'nın Hesse - Darmstadt bölgesinde, Rhine nehrinin sol kıyısında, Frankfurt'un 30 kilometre güney batısında 120.000 nüfuslu bir şehirdir. 1801 de Fransa'ya geçmiş, 1814 te Almanya'ya iade olunmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonundan 1930 a kadar Fransız kıtalarının işgalinde kalmıştır. Ondördüncü Asırdan kalma, Bizans stilinde meşhur bir katedrali vardır.

MAİPO* (veya Maipu) Şili'de Santiago'nun güney doğusunda yer alan nehrin ve volkanın adıdır. San Martino 1818 de kıralcıları bu nehir kıyılarında mağlûbetmiştir.

MAİRAN* «meran ok.», Jean Baptiste Dartous de (1678 - 1771). Fransız fizik ve geometri bilgini. Matematik ve fizik üzerine birçok eserler neşretmiştir.

MAİRET* «mere ok.», Jean (1604 - 1686). Fransız trajedi şairi. Birçok trajedilerinin başlıcası «Sophonisbe» dir. Fransız klâsik edebiyatında başlıca bir vakanın aynı binada veya hiç değilse aynı şehirde ve bir tek gün içinde geçmesi sistemini ilk tatbik edendir.

MAİSON* «mezon ok.», Nicolas Joseph (1771 - 1840). Fransa mareşali. İmparatorluğun bütün harblerinde yararlık göstermiş, 1828 de Mora'ya gönderilen Fransız kuvvetlerine kumanda etmiştir.

MAİSON-CARRÉE* «mezon kare ok.» Cezayir'de Cezayir şehrine 12 kilometre mesafede 27.260 nüfuslu bir şehirdir.

MAİSONNEUVE* «mezonnöv ok.», Sieur de (1809 - 1894). Kanada'da Ville - Marie (şimdiki Montréal) şehrini kuran bir Fransızdır.

MAİSONNEUVE*, François (1809 - 1894). Fransız cerrah. Maharet ve cesaretiyle kemik cerrahisine büyük ölçüde yenilikler getirmiştir.

MAİSON - ALFORT* «mezon - alfor ok.» Fransa'nın Seine departmanında, demiryolu üstünde, 36.485 nüfuslu bir şehirdir.

MAİSON - LAFFİTTE* «mezon - lâfit ok.» Fransa'nın Seine-et-Oise departmanında Seine nehri üstünde 13.040 nüfuslu bir şehirdir. Meşhur şatosu 1905 tenberi bilhassa Ondördüncü Asır ressamlarının eserlerine tahsis edilmiş bir devlet müzesidir.

MAİSTRE* «mestr ok.», Joseph, Comte de (1753 - 1821). Fransız edip ve filozof. Başlıca eserleri «Papadan», «Saint Petersbourg Akşamları», «Fransa Üzerine Düşünceler» dir.

J. de Maistre

MAİSTRE*, Xavier, Comte de (1763-1852). Fransız edip Joseph Maistre'in kardeşidir. Küçük birer şaheser

olan eserlerinin başlıcaları «Odamın Etrafında Seyahat», «Aoste Şehrinin Cüzamlısı», «Siberya'lı Kız» dır.

X. de Maistre

MAİSTRE* Paul (1858 - 1922) Fransız general. Birinci Dünya Savaşında muhtelif komutanlıklardan sonra 1918 de merkez orduları grupuna kumanda etmiştir.

MAİŞET Ar. i. [معيشت] bk. Geçinim, geçinme.

2 - Vaktiyle ilmiye sınıfının küçük rütbelilerine verilen ödenek (tahsisat). bk. Arpalık. [(Naguère) Rations données aux ulémas de grade inférieur]

MAİYE Ar. i. [مائيه] Zo. bk. Susallar.

MAİYET Ar. i. [معيت] Beraberlik, birlik, arkadaşlık: Filânın maiyetinde (beraberinde, filânla birlikte) geldi. [Accompagnement, compagnie]

2 - Bir kimsenin yanında ve emrinde bulunanlar: Maiyetiyle geldi. [Suite]

3 - Doğrudan doğruya bir âmirin emrinde bulunma: Üç yıl onun maiyetinde çalıştı. [État d'être sous l'ordre direct d'un supérieur]

§ Maiyet memuru: Doğrudan doğruya bir âmirin emrinde bulunan memur. [Fonctionnaire qui est sous l'ordre direct d'un supérieur]

§ Maiyet vapuru: Bir elçilik emrinde bulunan kendi devletinin buharlı teknesi. [Bateau à vapeur attaché à une ambassade; stationnaire]

MA-İ ZERRİN Ar. Far. b. i. [ماء زرين] Kim. bk. Altınsuyu.

MAİZEROY* «mezrua ok.» René (1856-1918). Fransız romancı. «Memnu Aşklar», «Parisli Kadınlar» gibi cüretli bir üslûpla yazılmış eserlerin müellifidir.

MAİZİÈRES* «mezyer ok.». Philippe de. bk. Mézières.

MAJEUR* bk. Maggiore.

MAJORESCO* «mayoresko ok.», Tito. Romanya'lı devlet adamı ve edip. La Junimea adlı edebî cemiyetin kurucusudur. 1912 den 1914 e kadar başbakan olmuştur. Alman taraftarı olduğundan Birinci Dünya Savaşında Romanya'nın Müttefikler yanında harbe girmemesi için mücadele etmiştir.

MAJORİANUS* [Majorien] «mayoryanüs ok.» (Beşinci Asır). Batı Roma imparatoru. 457 de Patrik Ricimer tarafından tahta çıkarılmış, imparatorluğun düşmanlarına karşı açtığı harbleri kazanırken onun cesaret ve kudretinden ürken Ricimer'in teşviki üzerine 461 de halk tarafından öldürülmüştür.

MAJORCA* bk. Mayorka.

MAJORQUE* bk. Mayorka.

MAJÖR Fr. s. Mus. Batı musikisinde bâzı tâbirlere giren, «daha büyük, daha geniş» anlamına bir terimdir. [Mus. Majeur]

MAJUBA* Güney Afrikası'nda Natal'da 1950 metre yüksekliğinde bir dağdır. 1881 de Boerler İngilizleri burada mağlûbetmişlerdir.

MAJUNGA* Madagaskar adasının kuzey batısında 23.684 nüfuslu bir liman şehridir. 1895 te, Madagaskar'ın istilâsına girişen Fransız kuvvetlerinin hareket noktası olmuştu.

MAJÜSKÜL Fr. i. Büyük (harf). Her cümle başında, her mısra başında, her özel ad başında, iki noktadan sonra bir kimsenin nakledilen sözü başında majüskül kullanmak kaidedir. [Majuscule]

MAKABİR Ar. ç. i. [مقابر] bk. Makber.

MAKABL, MAKABİL Ar. i. (Bir şeyin) Öncesi, geçmişi. [Précédent]

§ Makable şümul: Huk. Bir kanunun, bir hükmün, bir muamelenin kendinden önceki olaylara etki (tesir) si. [Rétroaction]

MAKADAM (İngiliz mühendis Mac Adam'ın adından) i. Yolların ufak parçalara kırılmış taşlarla ve kumla döşenerek üstünden silindir geçirilmesi sistemi. [Macadam]

2 - Bu sistemle döşenmiş yol. [Macadam]

MAKADİR Ar. ç. i. [مقادير] bk. Miktar.

MAKAL Ar. i. [مقال] Söyleme, söyleyiş, söz: Her mahal için bir makal vardır. [Parole]

MAKALÂT Ar. ç. i. bk. Makale.

MAKALE Ar. i. [مقاله] Bir gazete veya dergide kendinden önce veya sonra gelenle ilgili olmıyarak başlı başına bir bütün meydana getiren yazı.

§ Başmakale : Gazetede veya dergide başyazar (başmuharrir) ın makalesi, başyazı [Article de tête, article de fond, éditorial]

MAKALİ MUSTAFA BEY* (ölm. 1584). Tanınmış şairlerimizdendir. Alaşehirlidir. «Siyeri Veysî» adlı eserin sahibidir. Mürettep divanı varsa da basılmamıştır. Onun şiirinden bir örnek olan (Makalî ta'nı âdadan ne gam erbabı irfana — Atarlar taşı elbette dirahtı meyvedar üzre) mısraının ikinci beyti pek meşhur bir mesel halinde dillerde kalmıştır. Üsküdar'da gömülüdür.

MAKAM Ar. i. [مقام] Durulan yer, durak, mekân, mahal. [Lieu, place]

2 - Yüksek memurluk mevkii, büyük memuriyet. [Poste]

3 - Mus. Nağmelerine, seyrinc ve karar perdesine göre vasıflanan ses dizisi. [Ton de musique]

4 - Bir ermiş (velî) in veya büyük bir zatın gömülü olduğu veya olmadığı halde onun adına yapılmış türbe, ziyaret mahalli. [Tombeau d'un saint]

§ Makamı ait: bk. Yetkili.

§ Makamı İbrahim: Mekke'de Kâbe'nin güney doğu tarafı yakınında kapalı bir hücrede hıfzedilen küb şeklinde bir taş. [Lieu de pélérinage à proximité de Caaba]

MAKAMAT Ar. ç. i. bk. Makam.

§ Makamatı mübareke: Din bakımından ziyaret mahalli olan kutsal (mukaddes) yerler. [Places saintes, les lieux saints]

MAKAMLI s. Mus. Âhenkli, bir makam kurallarına göre bestelenmiş. [D'un ton musical; harmonieux, euse]

MAKÂN Ar. i. [ماكان] Eskiden olduğu tarz. [Ce qui était]

§ Kemakân : Eskiden olduğu gibi. [Comme avant, comme auparavant]

MAKAR Ar. i. Karar kılınan yer, oturulan yer. [Siège]

§ Makarrı hükümet: Hükümet merkezi, başkent. [Capitale]

MAKARA i. Üzerine bir şey sarılan, eksen (mihver) i boyunca delik silindir. [Bobine]

Makara

2 - Fiz. Çevresi bir ipin oturabileceği şekilde oyuk olup «makara evi» denilen askıya geçirilmiş bulunan kurs biçimindeki mekanik aleti. [Poulie]

§ Makara evi: Makaranın, hem asılması için çengeli, hem etrafında dönmesi için mili bulunan askı kısmı. [Chape de poulie]

§ Makara gibi: Ardını arasın kesmeden (konuşma). [(Parler) Sans discontinuer]

§ Makaraları koyuvermek: Kahkahayı basmak. [Rire aux éclats]

§ Makaraları zaptedememek: Kahkahayı basmaktan kendini alamamak. [Ne pouvoir s'empêcher de rire aux éclats]

§ Makarayı takmak: Şaka yollu takılmak. [Taquiner par plaisanterie]

MAKARNA İta. i. Çoğu ince uzun zıvanalar biçiminde (düdük makarnası) ve başka biçimlerde kurutulmuş un veya irmik hamuru. [Macaroni]

MAKARNACI i. İtalyanların makarna yapmaktaki ustalıkları ve makarnayı çok sevmeleri dolayısiyle bazan lâtife yollu «İtalyan» anlamına kullanılır. [Italien, enne (par plaisanterie)]

MAKART*, Hans (1840 - 1884). Avusturyalı ressam. Bilhassa usta bir dekor ressamıydı. En meşhur tablosu «Charles Quint'in Anvers'e Girişi» dir.

MAKAS i. Kâğıt, bez, saç gibi şeyleri kesmiye yarar alet, ki birbirine ortadan çapraz eklemlenmiş iki bıçaktan ibarettir; sındı. Ar. Mıkraz, mikas. [Ciseaux]

Makas

2 - Makas şeklinde çatışmış şey: Çatı makası, demiryolu makası. [Chose croisée]

3 - Istakoz, yengeç gibi bâzı böceklerin ön ayaklarındaki kıskaç. [Pinces (de crustacé)]

4 - Arabaların sağa sola dönen ön tekerleklerinin üzerinde bulunan yatak kısmı. [Ressorts (de voiture)]

5 - arg. Yeter, kâfi, kısa kes: Lâfa makas! [arg. Assez!]

§ Makas bendi: Güreşte bir nevi bacak sarma oyunu [Ciseaux (lutte)]

MAKASİT Ar. ç. i. [مقاصد] bk. Maksat.

MAKASLAMA zf. Çaprazlama. [En écharpe]

MAKASLAMAK f. Orta ve şahadet parmakları arasına sıkıştırmak. [Serrer avec l'index et le médius]

MAKASSAR* bk. Macassar.

MAKASTAR Ar. Far. i. [مقاصدار] Elbise biçen usta. [Tailleur d'habits]

MAKAT Ar. i. [مقعد] Oturak yeri, kıç. [Derrière, anus]

2 - i. Minder yüzü, minderin üzerine yayılan kumaş. [Étoffe quelconque qui couvre un coussin, un matelas]

3 - Minderli alçak sedir. [Sofa couvert d'un matelas]

MAKBER, MAKBERE Ar. i. [مقبر] (Çoğulu: Makabir) Mezarlık, sinlik. [Cimetière]

MAKBUL, MAKBULE Ar. s. [مقبول] Alınan, kabul olunan. [Accepté, e; admis, e]

2 - Herkesçe kabul olunan, geçer: Bu kumaşlar şimdi pek makbuldür. [Estimé, e]

3 - Hoşa gider, beğenilir: Makbul hareket. [Agréable]

§ Makbule geçmek: Hoşa giderek alınmak: Hediyeniz pek makbule geçti. [Être accepté, e avec plaisir]

MAKBULE LEMAN*, Fatma (1865 - 1898). Şiir ve yazılariyle tanınmış kadınlarımızdandır. İstanbul'da Beşiktaş'ta doğ-

muştur. Beşinci Muradın saray memurlarından Hacı İbrahim Efendi'nin kızıdır. Dahiliye müsteşarlığında bulunmuş ve bâzı şiirler de yazmış olan Mehmet Fuat Beyin karısıydı. «Hanımlara Mahsus Gazete» de bir kısmı manzum ve çoğu mensur yazılar neşretmiştir. Yazılarının bir kısmı ile gazetelerin onun hakkında yazdıkları ve hakkında söylenen mersiyeler, ölümünden sonra «Mâkesi Hayal» adı altında basılmıştır. Ömrünün son dört yılı sürekli hastalıklar içinde geçmiştir. Eyüp'te gömülüdür.

MAKBUZ Ar, s. [مقبوض] (Çoğulu: Makbuzat) Alınmış, alınan: Şu kadar kuruş makbuzum olmuştur. [Pris, e; reçu, e]

2 - i. Alınan para v. s. nin alındığı hakkında verilen belge (vesika). [Reçu]

MAKBUZAT Ar. ç. i. bk. Makbuz.

2 - bk. Alınç.

MAKDEM Ar. i. [مقدم] Gelme. Vusul: Makdem-i haccaç (hacıların gelmesi). [Arrivée]

MAKDERET Ar. i. [مقدرت] Zor, güç. Kuvvet: Ona makderetim yetişmiyor. [Pouvoir, puissance; capacité]

MAKDUH Ar. s. [مقدوح] Hoşa gitmiyen, ayıp görülen. [Désapprouvé, e; blâmé, e]

MAKDUR Ar. s. [مقدور] Allah tarafından takdir olunan: Ömrü makduru bu kadarmış. [Prédestiné, e]

2 - i. Elden gelen. [Pouvoir; force; capacité]

§ Sarf-ı makdur etmek: Bütün gayretini kullanmak. [Faire tous ses efforts]

MAKEDONYA* [Fr. Macédoine; İng. Macedonia] Eski Avrupa'nın Yunanistan kuzeyinde yer alan ülkesi. Makedonya Kırallığı önce Yunanistana hâkim olmuş, fakat M.Ö. 146 dan Ondördüncü Asra kadar Roma'nın bir eyaleti haline gelmiştir. Makedonya 1352 den sonra Osmanlı İmparatorluğuna geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu taksimatında Makedonya Selânik vilâyetinin bütüniyle Manastır vilâyetinin Serfiçe, Kosova vilâyetinin Üsküp, Bulgaristanın Köstendil sancaklarını ihtiva ediyordu. Selânik Makedonyanın limanıydı. 1912-1913 te, Balkan Harbleri, Osmanlı İmparatorluğunun Makedonya'ya hâkimiyetine son verdi ve memleket eşit olmıyan parçalarla Yugoslavya, Bulgaristan ve Yunanistan arasında taksim edildi. Birinci Dünya Savaşında Makedonya Müttefiklerin ehemmiyetli harekât sahalarından biri oldu. Harbden sonra yeni bir taksime uğrıyan Makedonya'nın en büyük parçası Yugoslavya'ya verildi, ancak onda biri Bulgaristan'a bırakıldı, Selânik Yunanistan'a geçti. İkinci Dünya Savaşında Almanya tarafından yardım edilen Bulgaristan, Sisam ve Semenderek adalariyle birlikte Makedonya'yı işgal ederek intikamını aldı. Fakat Müttefiklerin zaferinden sonra bu yerler Yunanistan'a iade edildi. 1945 tenberi, Kuzey Makedonyası, Yugoslav federasyonuna dahil muhtar bir hükümettir. 1946 da Yunan Makedonyasında komünistler, Yugoslav Makedonyasına ilhak maksadiyle birtakım karışıklıkları çıkardılar. Bu karışıklıklar, 1949 sonlarında nihayetlenen Yunan İç Harbinin başlangıcı oldu.

MAKEDONYALI i. Makedonya halkından olan. [Macédonien, enne]

MAKEİVKA* Ukrayna'da kömür, maden ve kimya endüstrileri olan 240.000 nüfuslu bir şehirdir. Eski adı Dmitriyevsk'tir.

MÂKES Ar. i. [معكس] Aksettiren yer («yankı uyandırmak» anlamına kullanılan «mâkes bulmak» deyiminde geçer). [Lieu où se fait l'écho]

MAKET Far. i. Bir heykel, bina veya başka şeylerin taslak halindeki ufak örneği. [Maquette]

MAKFERLÂN İng. i. Kolsuz bir çeşit palto, ki kolların geçtiği açıklıkları, ve bele kadar düşen bir pelerini vardır. [Macfarlane]

Makferlân

MAKHATEH - KALA* bk. Petrovsk.

MAKHUR Ar. s. [مقهور] Kahredilmiş, kahrolmuş. [Détruit, e]

2 - Bozguna uğratılmış, boyun eğmek zorunda bırakılmış. [Vaincu, e; subjugué, e]

3 - Allahın kahrına ve gazabına uğramış. [Qui a essuyé le courroux divin; maudit, e]

MAKIYS Ar. s. Kıyas edilebilir, bir gibi tutulabilir, benzetilebilir. [Qu'on peut comparer; comparable]

MAKİ İta. i. Çalı ve ağaçlıklarla örtülü yerey (arazi). [Maquis]

MAKİ Fr. i. Zo. Maymunsulardan, kuyruğu uzun ve tüylü bir cins. Makiler kedi büyüklüğünde, yuvarlak kuyruklu, meyva ve böcekle beslenen, geceleri faaliyette bulunan hayvanlardır. Madagaskar ormanlarının ağaçları üstünde yaşarlar. kolayca evcilleşirler (ehlileşirler). Etleri ve kürkleri için avlanırlar. [Maki]

Maki

MAKİNA, MAKİNE İta. i. Yalnız, ha-

rekete getirmek gibi basit bir işletme ile belli bir işi kendi kendine, düzgün ve bir örnek üzere yapacak şekilde düzenlenmiş aygıt (cihaz) : Harman makinesi. [Machine]

2 - Bir aygıt veya taşıtın hareketini sağlıyan mekanizma : Saatin makinesi. [Machine]

3 - arg. Otomobil. [arg. Automobile]

4 - arg. Tabanca. [arg. Pistolet]

5 - Demiryolcular ve halk dilinde: Lokomotif. [Locomotive]

§ Buhar makinesi : Buhar basınciyle (tazyikiyle) işliyen makine. [Machine à vapeur]

§ Dikiş makinesi: Elle kolunu çevirmek veya ayakla pedalına basmak veyahut da elektrik akımiyle işletilmek suretiyle bâzı dikiş ve işleme işlerinde kullanılan makine. [Machine à coudre]

§ Hesap Makinesi: Banka ve ticarethanelerde, mali müesseselerde toplama, çıkarma, çarpma ve bölme işlemlerini kolayca ve doğru olarak yapmakta kullanılan makine. [Machine arithmétique, (ou) machine à calculer]

§ Makine gibi adam: Düzgün, çok ve çabuk iş çıkaran adam. [Homme d'actions machinales]

§ Makineyi bozmak: arg. Barsakları bozulmak. [arg. Aller par le bas]

§ Muhasebe makinesi: Banka ve ticarethanelerde, mali müesseselerde muhasebe işlemlerini her hangi bir vesika üzerine geçirmek ve bu arada da gerekli hesapları yapmak işlerinde kullanılan makine. [Machine comptable]

§ Yazı makinesi: Bir klaviye ile işletilen harfler ve mürekkepli bir tertip sayesinde kâğıt üstüne yazı yazmıya yarıyan aygıt (cihaz). [Machine à écrire]

MAKİNALI s. Makinesi olan, makine ile işliyen. [Mécanique]

§ Tetiğine bastıkça arasız kurşun atan ağır bir çeşit tüfek. [Fusil - mitrailleur]

MAKİNİST Fr. i. Bir makineyi, bilhassa lokomotifin, vapurun veya fabrikanın makinesini işleten kimse. [Mécanicien]

MÂKİR Ar. s. [ماكر] Hileci, hile yapan. [Fourbe; intrigant, e]

MAKİRİYE i. Vaktiyle iskelelerde alınan resim (vergi) lerden birinin adı. Beş koyundan bir akçe, yüzden bir iki yüze kadar yirmişer akçe alınırdı. [(Jadis) Sorte d'impôt]

MAKİYAJ Fr. i. Yüzü güzelleştirmek veya başka biçime sokmak için boyama. [Maquillage]

MAKLÛP Ar. s. Tersine çevrilmiş, altı üstüne veya içi dışına döndürülmüş. [Renversé, e]

2 - Değiştirilmiş, başka bir hale konmuş. [Transformé, e]

3 - Eski edebiyatta, tersine okunduğu zaman gene aynı çıkan kelime veya cümle: Bugünkü «kabak» gibi, «Anastas mum satsana» gibi. [(Dans l'ancienne littérature turque) Mot ou phrase qu'on pouvait lire aussi du côté inverse (comme aujuord'hui: «Kabak»)]

MAKO* Macaristan'da, Budapeşte'nin 215 kilometre güney doğusunda, Maros suyu üstünde, şarapçılığı olan 35.000 nüfuslu bir şehirdir.

MAKONNEN* (1862 - 1906). Habeş ras (siyasi şef). 1895 te Adua'da İtalyanlara karşı zafer kazananlardan biridir.

MAKRAMA Ar. i. bk. Mahrama.

MAKRUN Ar. s. [مقرون] Ulaşmış, kavuşmuş, yakın. [Accompagné, e de; suivi, e de; proche]

MAKRUNİYET Ar. i. Kavuşuk ve bitişik olma, yakınlık; ihtimal. [Accompagnement; probabilité]

MAKRİZÎ*, Taki-ed-Din Ahmed el (1365 - 1442). Arap tarihçilerin en büyüklerinden biridir. Kahire'de doğmuş ve orada ölmüştür. Frenkler, eserlerine büyük ehemmiyet vermişler ve eserlerinin hemen hepsi lâtince, fransızca, ingilizceye veya almancaya tercüme edilmiştir. Eserlerinin en büyük ve en meşhuru Mısır'ın tarih ve coğrafyasını mükemmel olarak veren iki ciltlik kitabıdır. Mısır ve Şam'da hüküm süren Memlûk sultanları hakkındaki tarihi de meşhurdur. Bıraktığı diğer değerli eserleri arasında, Mısırda yetişen veya Mısır'ı ziyaret eden meşhur adamların alfabetik biyografisi vardır.

MAKSAT Ar. i. [مقصد] (Çoğulu: Makasit) Kastolunan şey, amaç, erek. Meram, niyet. [Dessein; intention]

§ Maksat gütmek: (Bir işi yaparken) Gizli ereği, niyeti olmak. [Avoir une intention cachée]

MAKSEM i. bk. Savak. Coğ. (Ar. «maksim» den).

MAKSİM Ar. i. bk. Maksem.

MAKSİMUM Lât. i. Mat. Değişebilen bir niceliğin (kemmiyetin) varabileceği en son sınır. [Maximum]

MAKSUM Ar. i. Mat. bk. Bölünen.

MAKSUMUNALEYH Ar. i. bk. Bölen.

MAKSUR, MAKSURE Ar. s. [مقصور] Kısaltılmış: Hizmeti maksure. [Raccourci, e]

MAKSURE Ar. i. [مقصوره] Camilerde parmaklıkla ayrılmış yer. [Partie réservée dans une mosquée]

MAKSUT, MAKSUDE Ar. s. [مقصود] İstenen, güdülen, kast ve niyet olunan. [Proposé, e; voulu, e]

2 - i. İstenen şey, güdülen şey: Cümlenin maksudu bir amma rivayet muhtelif. [But; intention]

MAKSUT GİRAY* (ölm. 1783). Üçüncü Mustafa devrinin Kırım hanlarındandır. Selâmet Giray Han'ın oğludur. 1769 da Arslan Giray'ın yerine han olmuş, bir yıl sonra Üçüncü Mustafa tarafından azledilmiş, 1773 te tekrar hanlığa getirilmiş ve bir müddet sonra gene azledilmiştir.

MAKSUTLU* Edirne vilâyetinin Uzunköprü ilçesine bağlı 18 köylü bir bucaktır. Bucağın bütün nüfusu 10.688 dir. Bucak merkezi 396 nüfuslu Hamidiye köyüdür.

MAKTA Ar. i. Mat. bk. Kesit.

2 - Her hangi bir şeyin içini göstermek için ortasından kesilmiş farzolunmasiyle o halde çizilen resim ve şekil: Bu makta, geminin iç bölümlerini gösterir [Coupe]

3 - (Aslı arapça «mıkatta» dır). Üstünde kamış kalemlerin kesilmesi işinde kullanılan kemik veya diğer sert bir maddeden

Makta

yapılmış yassı alet. Fildişinden, sedeften, üzerine fildişi geçirilmiş altın işlemeli demirden yapılmış türlü çeşitleri vardı. [Instrument plat en os, en ivoire etc., sur lequel on taillait les plumes (roseaux)]

4 - Ed. Divan edebiyatında gazellerin son beyti. Matlâ karşıtı. [(Dans l'ancienne littérature turque) Dernière distique d'un «gazel»]

5 - Ed. Kulakta ahenkli bir izlenim sağlamak için bir mısraın orta yerine doğru belli bir yerde bulunan ses aralığı. Yeni terim: Durak. [Coupe]

MAKTEL Ar. i. [مقتل] Birinin öldürüldüğü yer, öldürge. [Lieu où quelqu'un est, (ou) a été tué, (ou) assasiné]

MAKTU, MAKTUA Ar. i. [مقطوع] Kesilmiş, kesik: Eşcarı maktua. [Coupé, e; tranché, e]

§ Maktu fiyat: Üzerinde pazarlık edilmez fiyat; değişmez fiyat. [Prix fixe]

MAKTUAN Ar. zf. Evvelce kesilmiş bir fiyat üzerinden götürü olarak: Bütün bu malları maktuan aldım. [En totalité et à un prix fixé à l'avance (acheter, vendre)]

MAKTUL Ar. s. Öldürülmüş, öldürülen. [Tué, e; assasiné, e]

§ Maktul düşmek: Vurulup ölmek. [Être tué, e (ou) assassiné, e]

MAKUL Ar. s. [معقول] Fel. bk. Anlakalır.

2 - Akla uygun, akıllıca; akıllıca düşünen veya iş gören: Makul iş, makul adam. [Sage; prudente, e; raisonnable; juste]

MAKULE Ar. i. [مقوله] Çeşit, takım (Çokluk küçümsemek için kullanılır): Serseri makulesi. [Genre, espèce, sorte (Se prend souvent en mauvaise part.)]

2 - Fel. bk. Kategori.

MAKÛS Ar. s. [معكوس] Tersine çevrilmiş, baş aşağı dönmüş. [Renversé, e]

2 - Bir yere vurup geri dönmüş, aksetmiş. [Réfléchi, e]

3 - İyi gitmiyen, ters: Makûs talih. [Malheureux, euse; qui ne réussit pas]

4 - Fel. ve Mat. bk. Evrik.

MAKÛSEN Ar. zf. Tersine, ters. [Inversement]

§ Makûsen mütenasip: Mat. Ters orantılı. [Inversement proportionnel]

MAKZERE Biyol. bk. Dışkılık.

MAKYAVELİZM Fr. i. Politikada, ereğe (gayeye) varmak için, ahlâka aykırı da olsa, her türlü aracı (vasıtayı) caiz gören çığır. [Machiavélisme]

MAL i. İnek ve manda gibi büyük hayvanlara verilen ortak ad. [Gros bétail]

2 - Bunların sürüsü: Bu akşam mal geç kaldı. [Troupeau de gros bétail]

MAL Ar. i. [مال] (Çoğulu: Emval) Bir kimsenin iyelik (mülkiyet) i altında bulunan şey. [Avoir, ce qu'on possède de bien]

2 - Değeri olan, bir işe yarıyan; varlık. Servet. [Richesse]

3 - Para, akçe, gelir. [Argent; revenu]

4 - Ticaret eşyası. [Marchandise]

5 - mec. Bayağı, aşağılık şey veya kimse. [Chose ou personne de peu de valeur; vil, e]

6 - arg. Güzel, yakışıklı kadın veya kız. [arg. Belle]

7 - arg. Para. [arg. Argent]

§ Beytülmal: bk. Beytülmal.

§ Gayrimenkul mallar (emvali gayri menkule): Tarla, bina gibi nakli mümkün olmıyan mallar. [Biens immobilièrs]

§ Mal ayrılığı: Huk. Karı kocadan her birinin kendi mallarının bütün haklarına ayrı ayrı sahibolmaları usulü. [Séparation des biens]

§ Mal beyanı: Huk. Borcu kesinlenmiş kimsenin, kendisinde veya üçüncü şahıslar elinde bulunan mal, alacak ve haklarından borcuna yetecek kadarını icra dairesine bildirmesi. [Déclaration des biens]

§ Mal birliği: Huk. Evlenmede eşlerin getirdikleri malların iyeliği kendilerine

kalması usulü. Ancak koca, gerek kendi mallarının ve gerek karısının mallarının idare ve intifaına sahibolur. [Union des biens]

§ Mal bulmuşa dönmek (veya mal bulmuş Mağribî'ye dönmek) : bk. Mağribî.

§ Mal canlısı: Mala çok düşkün. [Avide de richesse]

§ Mal edinmek, mal etmek: Ehemmiyet vermek, vazife edinmek: O bu işi üzerine mal etmiyor. [Se charger de, se soucier]

§ Mal edinmek: Mal sahibi olmak. [Devenir propriétaire]

§ Mal etmek (şu kadara —) Şu kadar masrafla sağlamak: Bu apartımanı elli bin liraya mal ettim. [Faire revenir (à tant)]

§ Malın gözü: En iyi cins mal. [Marchandise de qualité supérieure]

2 - arg. Kötülükte eşsiz, aşağılık ve zararlı kimse. [arg. Un méchant garnement]

§ Mal kalemi: Devlet malı para alıp veren dairenin kalemi. [Bureau de la caisse de l'État]

§ Malı malına (satmak) : Alış fiyatile, kazançsız. [(Vendre) Au prix d'achat]

§ Mal-ı mirî (Çoğulu: Emvali mirîye veya emvali emiriye) : Devlet hazinesine ait para v. s. [Revenus de l'État; argent ou bien appartenant au gouvernement]

§ Mal müdürü: Bir ilçenin maliye işlerini çeviren memuru. [Comptable d'un district gouverné par un «kaymakam»]

§ Mal olmak (şu kadara —) : Şu kadar masrafla meydana gelmek. [Revenir (à tant); coûter]

§ Mal ortaklığı: Huk. Karı ve kocanın ortaklığa giren mallara ve gelirlere ortaklıkla sahibolmaları ve hiçbirinin kendi payına müstakil bir halde tasarruf edememesi usulü. [Communauté de biens]

§ Mal sahibi: Bir malın bütün hakları kendisine düşen kimse. [Propriétaire]

§ Mal sandığı: Devlet malı para alıp veren daire. [Caisse de l'État]

§ Mal sigortası: bk. Sigorta.

§ Menkul mallar (emvali menkule) : Taşınabilir mallar. [Biens mobiliers]

§ Re'sülmal : Faizle verilen paranın asıl kendisi, ana para : Faizden vazgeçtim, re'sülmali geri alamıyorum. [Capital]

Mala

MALA i. (Farsçadan) Harç alıp sürmiye yarar, çoğu üçgen biçiminde yassı demirden, tahta saplı, duvarcı ve sıvacı aleti; sürgü. [Truelle de maçon]

MALABAR* Dekkan yarımadası (Hindistan) nın güney batı tarafında ve Umman denizi kıyısında 500 kilometre boyunca uzanan bölge.

MALACCA BOĞAZI* Malacca yarımadasiyle Sumatra adası arasında en az 55 kilometre genişliği olan, Çin deniziyle Hint denizini birleştiren boğaz.

MALACCA YARIMADASI* [Fr. Presqu'île de Malacca, (ou) Presqu'île Malaise; İng. Malay Peninsula] Hindiçini'de bir yarımadadır. Asya kıtasının güneyinde Çin denizi ile Hint denizi arasında yer alır. Anakara'ya Kra berzahiyle bağlıdır. Başlıca kalay, pirinç, şekerkamışı, tütün, karabiber, kahve istihsal olunur.

İngiltere'nin Asya'da Boğazlar Müstameresi (Straits Settlements) denilen sö-

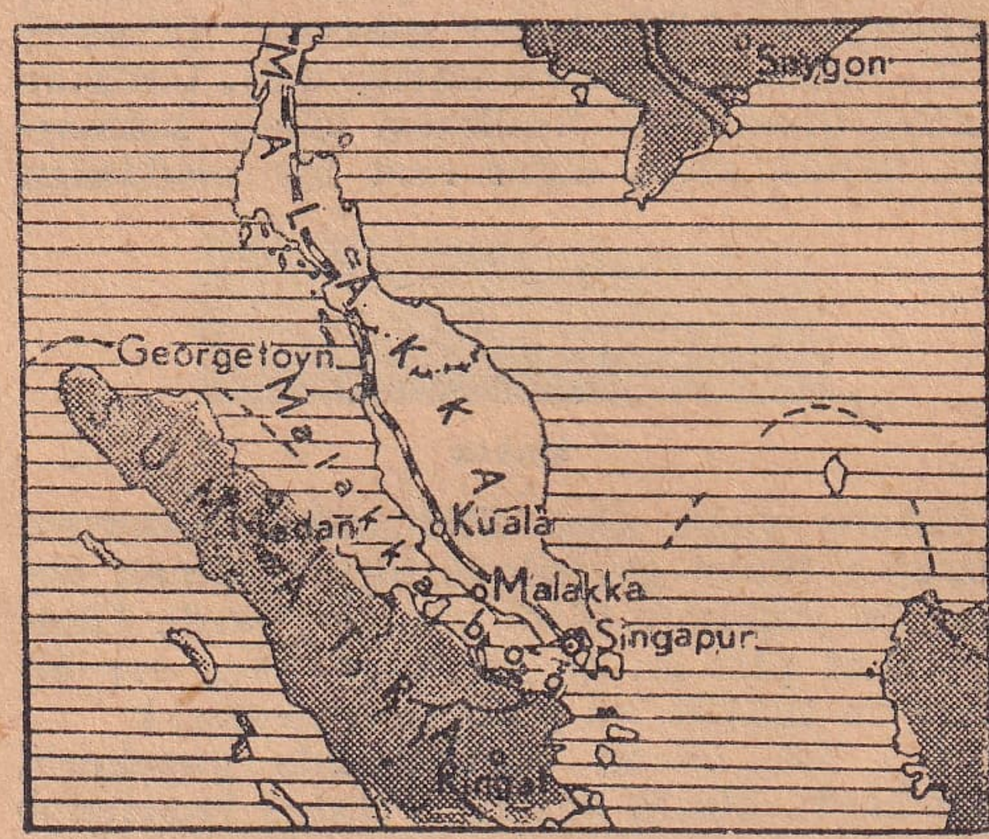

mürgesinin (müstemlekesinin) Malacca yarımadasında yer alan bir kısmının ve merkezi olan şehrin adı Malacca (Malakka) dır. Yüzölçümü 1.650 kilometre kare, nüfusu 180.000 dir. 1824 tenberi İngiltere'ye aittir. Malacca şehrinin nüfusu 38.000 dir. Bu şehirde bir müsteşar bulunmakla beraber Malacca toprakları, Singapur'dan idare edilmektedir. Malacca, 1942 ocağında Japonlar tarafından işgal edilmişti.

MALADETTA* Pyrénée'lerin İspanya'da yer alan dağlar kütlesi. En yüksek noktası Aneto (3.404 metre) dur. Diğer iki tepesinin yükseklikleri 3.354 ve 3.312 metredir.

MALAGA* İspanya'da Akdeniz kıyısında bir eyalet ve merkezi olan şehir. Eyaletin nüfusu 682.000 dir. Şarapçılığı meşhurdur. 238.000 nüfuslu Malaga şehri, Cebelitarık'ın 104 kilometre kuzey doğusunda ve deniz kenarındadır.

MALAGA i. İspanya'nın Malaga eya-

letinde çıkan meşhur şarap. [Malaga (vin de liqueur)]

MALAK i. Manda yavrusu. [Le petit du buffle]

MALÂKELÂM Ar. s. [مالا كلام] Söz götürmez, diyecek yok. [Sur qui l'on n'a rien à dire]

MALAKOFF* Kırım yarımadasında Sivastopol şehrine hâkim ve şehri müdafaa eden kalelerden biri ve en kuvvetlisiydi. Kırım Muharebesinde Fransız general Pélissier'nin bu kaleyi hücumla zaptetmesi üzerine Ruslar Sivastopol'u boşaltmak zorunda kalmışlardı.

MALAKOFF* Fransa'nın Seine departmanında, demiryolu üstünde, 27.459 nüfuslu bir şehirdir.

MALALAMAK f. Mala sürerek düzeltmek. [Travailler avec la truelle]

MALALAS* (Altıncı Asır) Bizanslı vakanüvis. Hayatı hakkında fazla bir şey bilinmemekle beraber Antakyalı olduğu sanılıyor. Mısır'ın ilk zamanlarından Justinien devrinin son yıllarına (563) kadar olan vakaları ihtiva eden 18 ciltlik bir eserin müellifidir.

MALAMA Yun i. arg. Altın lira. [arg. Livre - or turque]

MALÂMAL Far. s. [مالامال] Dopdolu. [Plein, e jusqu'aux bords; rempli, e]

MALÂNİHAYE Ar. s. [مالانهايه] Sonsuz, pâyansız. [Infini, e]

MALANG* Cava adasında 86.645 nüfuslu bir şehir.

MALAPARTE*, Curzo (doğ. 1898). İtalyan muharrir. Asıl adı Kurt Suckert'tir. «Hükümet Darbesi Tekniği», «Babacan Lenin», «Kaputt» adlı eserlerin müellifidir.

MÄLAR GÖLÜ* «melâr ok.» İsveç'te 130 kilometre uzunluğunda 2 - 36 kilometre genişliğinde bir göl. Stockholm şehri, bu gölü Baltıkla birleştiren boğaz üstündedir.

MALÂRYA İta. i. Sıtma. [Malaria]

MALASPİNA*, Ricordano (1200 e doğru - 1281). Floransalı en eski vakanüvis.

MALASSEZ* «malâse ok.» Louis (1842-1909). Fransız fizyoloji bilgini. Kan yuvarları hakkında mükemmel eserler bırakmıştır.

MALATYA* Anadolu doğusunun güney batı kenarında yer almış bir vilâyetin ve merkezi olan şehrin adıdır. Vilâyet, kuzeyden Erzincan, doğudan Elâzığ ve Diyarbakır, güney doğudan Urfa, güney batıdan Gaziantep, batıdan Maraş, kuzeyden Sivas vilâyetleri topraklariyle çevrilmiştir. Bu hudutlar içinde yüzölçümü 19.068 kilometre kare olup orta büyüklükteki vilâyetlerimizdendir. Vilâyetin toprakları

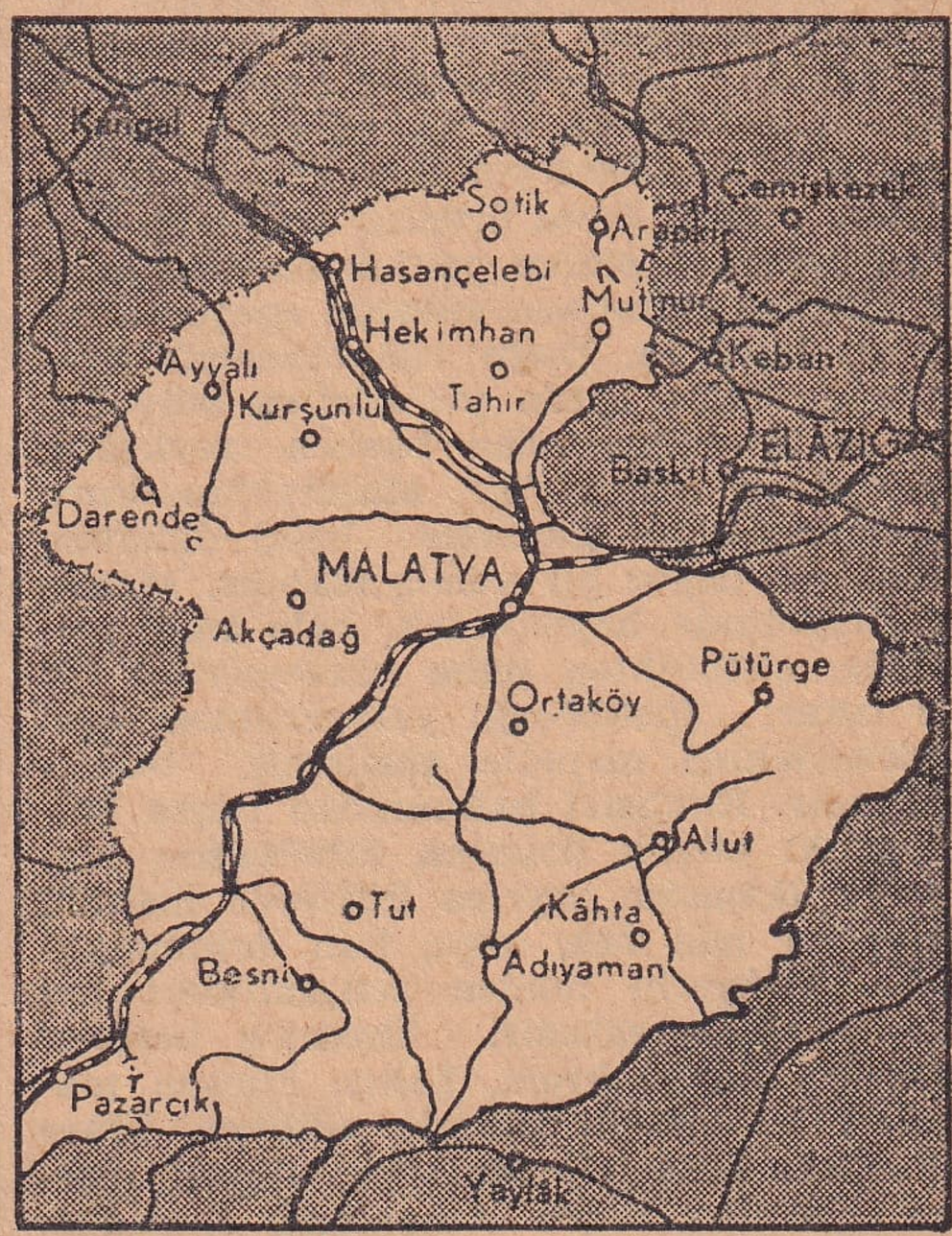

umumi olarak yüksektir. Vilâyetin güney yarısında yüksek dağlar, sıralar halinde geniş yer kaplar. Bu dağların halk arasın-

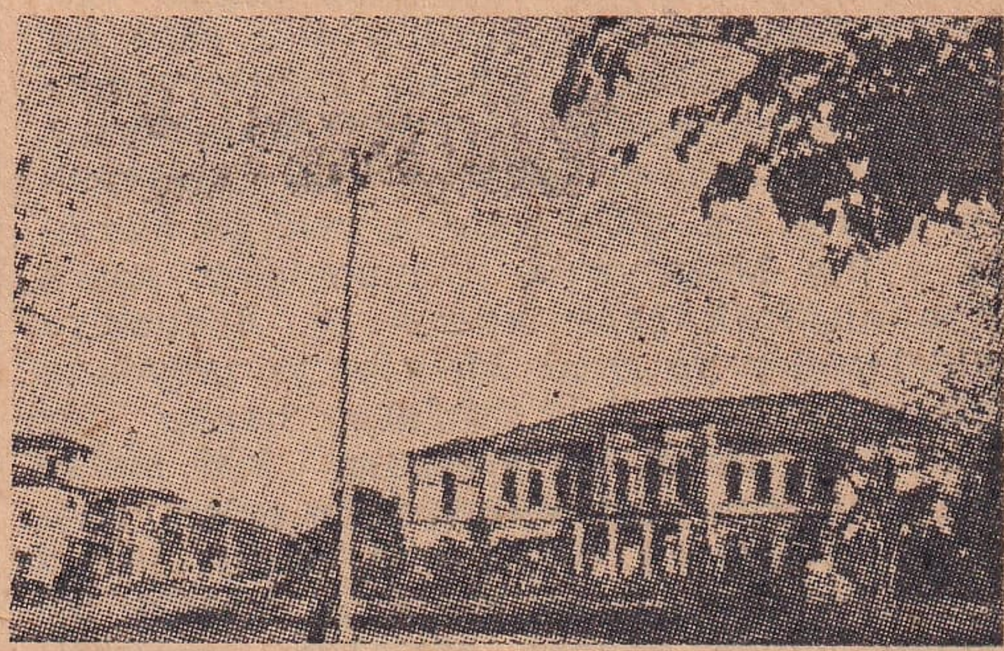

Malatya'dan bir görünüş

da en tanınmış olanı 2.592 metreyi bulan Beydağı ise de bahsettiğimiz dağlar arasında ondan daha yüksek olanlar vardır. Vilâyetin en yüksek dağı, batı hududu üstünde ve 3.095 metre yükseklikte Nurhak'tır. Vilâyet içindeki zikre değer diğer dağlar Akdağ, Bozdağı, başka bir Akdağdır. Malatya ovasının geniş düzlüklerine yayılan Fırat ırmağı, Elcezire'nin geniş ovalarına inmeden evvel, dağlar arasında pek heybetli boğazlardan geçer. Vilâyetin

başlıca akarsuları Arapkir ve Tohma çaylarıdır. Vilâyetin ziraat kabiliyetleri geniştir. Ön plânda yer alan hububattan başka türlü sebze ve meyvalar, sınai ürünler elde edilir. Hububat istihsalinde başta buğday yer alır, sonra sırasiyle arpa, çavdar, mısır gelir. Pirinç ekimi bilhassa Feyzipaşa'ya giden demiryolunun geçtiği çukur sahada yapılır. Sınai ürünler arasında, Malatya ovasında ekilen pamuk ehemmiyetlidir. Haşhaş ekimi son yıllarda epeyce azalmıştır. Malatya, Doğu vilâyetlerimiz arasında en fazla tütün yetiştirilen bölgedir. Meyvacılık bakımından başlıca merkezler Malatya ve Arapkir'dir. Malatya'nın kuru kayısıları, biraz gayretle belki dünyada tanınmıya değer bir yemiş olabilir. Malatya vilâyetinde hayvancılık, hele bâzı yerlerinde, çiftçilikten daha ehemmiyetli bir yer tutar. İpekböceği yetiştirilmesi eski devirlerdekine nispetle gerilemiş bulunmaktadır. Endüstri bakımından başta Malatyadaki büyük dokuma fabrikasını zikretmek lâzımdır. Ayrıca köylerde mahallî ihtiyaçlar için bez, keçe, halı dokunmaktadır. Vilâyetin maden zenginlikleri henüz işletilmemektedir. Bununla beraber vilâyette linyit, krom, bakır, kurşun madenleri bulunduğu tahmin ediliyor. İdare taksimatı itibariyle Malatya vilâyeti merkez ilçesinden başka Adıyaman, Akçadağ, Arapkir, Besni, Darende, Doğanşehir, Hekimhan, Kâhta ve Pötürge adlı dokuz ilçeye ayrılmıştır. Malatya 112 yıl evvel kurulmuş yeni bir şehirdir. Asıl ve eski Malatya, şimdikinin kuzeyinde dağlar eteğinden daha uzakta tarihin çok eski bir devrinde, muhtemel olarak Hititler tarafından kurulmuştur. Şimdiki Malatya'nın bulunduğu Asbuzu bağları, eski Malatya'nın yazlığı idi. 1838 yılında yazlığa çıkanlar o kış Malatya'ya dönmemişler, sonra buna alışarak çarşı pazarı da Asbuzu'ya nakletmişler ve yeni Malatya'yı meydana getirmişlerdir. Eski Malatya harap bir haldedir. Deniz seviyesinden 900 metre yüksekte olan yeni Malatya'nın evleri, başta kayısı olmak üzere pek çeşitli yemiş ağaçlarının meydana getirdiği hakikî bir orman içinde uzanır. Malatya, cumhuriyet devrinde yapılan demiryollariyle Ankara'ya, Adana'ya, Elâzığ ve Diyarbakır'a bağlanmış bulunmaktadır. Bütün vilâyetin nüfusu 438.397, şehrin de 41.559 dur (1945 te).

MALÂYANİ Ar. s. [مالايه] Boş ve yararsız, saçma. [Paroles ou affaires) Vaines et insignifiantes]

MALAY* (veya Malayi) Malacca yarımadası veya Malezya adaları halkından olan veya buraların yerlisi. Malay'lar sarı uruk (ırk) tandır. Ciltleri esmerimsi, başları yuvarlak, boyları ortalama 1,61 metredir. Malay dili dört milyon kadar insan

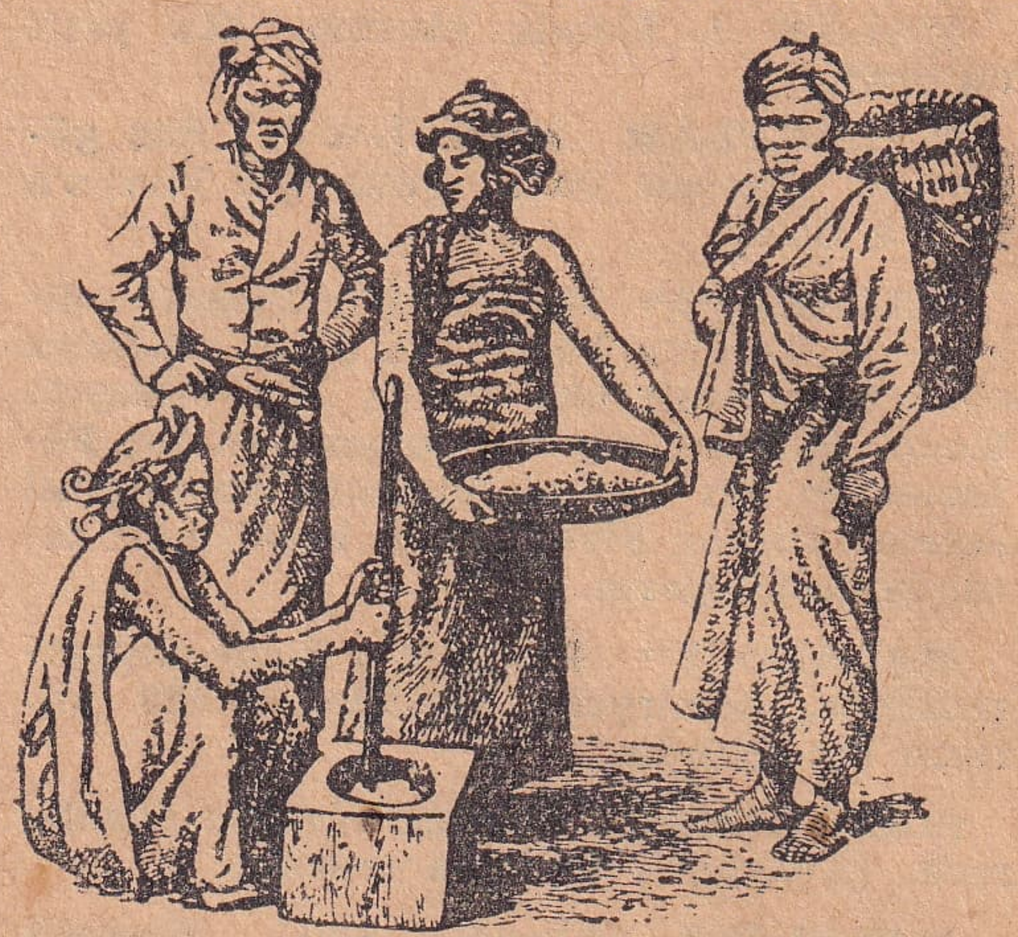

Malay tipleri

tarafından konuşulur. Yazısı, Arap harfleriyledir.

MALAY DEVLETLERİ* Malacca yarımadasının Perak, Salangor, Negri-Sembilan, Pahang, Johore, Keda, Kelantan, Perljo, Trengganu adlarını taşıyan yerli devletler. Bunlar İngiltere'nin himayesinde idiler. İngiltere sömürgesi olarak kalan Singapur dışında, bu devletler 1948 denberi «Malay Federasyonu» adı altında muhtar bir idareye sahiptirler. Federasyonun başkenti Kuala Lumpur'dur.

MALAY TAKIMADASI* bk. Malezya.

MALAZ i. Su altında kalan tarla. [Champ envahi par les eaux]

MALAZGİRT* Muş vilâyetine bağlı bir ilçe olup 12 köylü merkez bucağından başka 18 köylü Karahasan ve 47 köylü Nurettin adlarında iki bucağı vardır. İlçenin bütün nüfusu 12.810 olup bunun 1.535 i ilçe merkezi olan Kale köyündedir (1945 te).

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ Tar. 30 ağustos 1071 de, Selçuk Türkleri sultanı Alp Arslan'ın 55.000 kişilik ordusiyle Bizans İmparatoru Romanus'un 150.000 kişilik ordusu arasında Malazgirt ovasında geçen meşhur meydan muharebesidir. Bu muharebede Bizans ordusu mağlûbolmuş, imparator yaralı olarak esir düşmüş, muharebe akşamı batan güneşle beraber Bizans İmparatorluğunun Anadolu doğusundaki hâkimiyeti de sona ermiştir.

MALBORK* bk. Marienburg.

MALBROUGH* bk. Malborough.

MALCA zf. Mal olarak, mal bakımından. Ar. Malen. [En matière de biens]

2 - s. Mal ve para bakımından olan. Ar. Mali. [Financier, ère]

MALCOLM* «malkom ok» İskoçya kırallarından bu adda dört kişi gelmiştir ki şunlardır:

§ Malcolm I. (ölm. 954) : 943 te tahta çıkmıştır.

§ Malcolm II. (ölm. 1034) : 1005 te tahta çıkmıştır.

§ Malcolm III. (ölm. 1093) : 1054 te tahta çıkmıştır.

§ Malcolm IV. (1141 - 1165) : 1157 de tahta çıkmıştır.

MALCOLM*, Sir John (1763 - 1833). Hindistan idareciliğinde bulunmuş İngiliz diplomat. Mahratta Muharebesinde yararlık göstermiştir. «Hindistan Siyasi Tarihi», «İran Tarihi», «Hindistan'ın İdaresi» adlı eserleri değerlidir.

MALCZEWSKİ* «malçevski ok.» (1792-1825). Polonya şairlerinin en meşhurlarından biridir. Napoléon ordusunda Ruslara karşı harbetmiştir. Napoléon düştükten sonra bir müddet Fransa, İtalya ve İsviçre'de dolaştıktan sonra memleketine dönmüştür. Mont - Blanc'a ilk çıkan adamdır. Batı şairlerinin, bilhassa Byron'un tesirinde kalmış olmakla beraber Polonya şiirine bir yenilik getirmiştir.

MALDA* Hindistan'da Bengale'de bir milyon kadar nüfuslu bir bölgedir. Merkezi Malda şehridir. Ganj ırmağının kollarından Mahananda suyu bölgenin ortasından geçtiği için toprağı hayli verimlidir. İpekçiliği ileridir.

MALDEN* Amerika Birleşik Devletlerinden Massachussetts'in Midlessex kontluğunda 58.000 nüfuslu bir şehirdir.

MALDİP'LER* [Maldives] Hint okyanusunda, Seylân adasının batısında 80.000 nüfuslu bir takımada. Halkı tamamiyle Müslümandır.

MALDİVES* bk. Maldip'ler.

MALDON Fr. i. Bâzı kâğıt oyunlarında kâğıtların yanlış dağıtıldığını ve yeniden dağıtılması lâzım geldiğini anlatmak için kullanılan bir kelimedir, ki dilimize de girmiştir. [Maldonne]

MALDONADO* Uruguay'da Montevideo'nun 112 kilometre doğusunda 39.000 nüfuslu bir liman şehri ve harb limanı.

MÂLE* «maal ok.», Emile (doğ. 1862). Fransız güzel sanatlar tarihçisi. 1927 de Fransız Akademisine girmiştir. Hıristiyan diniyle ilgili resim sanatı hakkında ehemmiyetli eserleri vardır. «Fransa'da Onüçüncü Asırda Dinî Sanat», «Fransa'da Ortaçağ Sonunda Dinî Sanat» bunlar arasındadır.

MALEBRANCHE* «malbranş ok.», Nicolas de (1638 - 1715). Fransız fizikötesi bilgini. Rahipti. Felsefede, çok serbes bir Descartes'çı olmuştur. Baş eseri «Hakikati Arama» dır.

Malebranche

MALEN Ar. zf. bk. Malca.

MALESHERBES* «malzerb ok.», de Lamoignon de (1721-1794). Fransız hâkim. Onaltıncı Louis zamanında saray müdürü olmuş, saraylıların israfına karşı mücadele, muharrir ve ansiklopedicileri himaye etmiştir. Convention Meclisinde kıralı müdafaa etmiş, ihtilâl sehpalarından birinde büyük bir sükûnetle can vermiştir.

Malesherbes

MALET* «male ok.», Claude-François de (1754 - 1812). Fransız general. Napoléon'a karşı hükümet darbesi hazırlamış ve 1812 de Paris garnizonunu imparatora karşı ayaklandırmıya tesebbüs etmiştir. Napoléon o sırada Rusya'da bulunuyordu ve Malet yalandan onun öldüğünü ortaya atmıştı. Az kaldı muvaffak olacak olan bu hareketten sonra Malet Paris'te kurşuna dizilmiştir. Kendisini muhakeme eden hâkimin «suç ortağın var mıydı?» sorusuna karşı «Suç ortağım mı? Muvaffak olsaydım bütün Fransa ve siz!» cevabını verdiği iddia edilirse de bu, kendisinin ölümünden sonra uydurulmuştur.

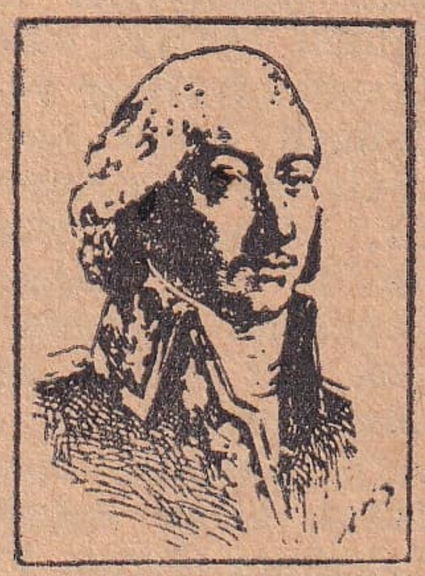

Malet

MALEZYA* (veya Malay takımadası) Asya'nın güney doğu ucundan Avustralya'nın kuzey ucuna kadar iki sıra üzerine uzanan adalar. Halkı tamamiyle Malay olduğu için bu adalara bazan Malay takımadası adı da verilir. Başlıca adaları Borneo, Filipinler (Phillippines), Cava, Sumatra, Bali'dir. Bu takımadaya Anglo - Saksonlar daha fazla «East Indies» adını verirler.

§ İngiliz Malezyası : Eskiden İngiltere emrinde olan (Malay Devletleri ve Boğaz-

lar Müstameresi) toprakların umumuna verilen addı.

MALEZYALI* bk. Malay.

MALFİLÂTRE* «malfilâtr ok», Clinchamp de (1732 - 1767). Fransız şair. Mitolojik bir eser olan «Narcisse dans l'île de Vénus» ün müellifidir.

MALGAMA Yun. i. Kim. Cıvanın başka her hangi bir madenle karıştırılmasından meydana gelen birleşim. [Amalgame]

MALGAŞ'LAR* [Malgaches] Madagaskar adası halkına verilen ad. Madagaskar'lıların kullandıkları Malezya - Polinezya diline «malgaşça» denilir. Malgaşça Lâtin harfleriyle yazılır.

MAL HATUN*, Rabia (ölm. 1326). Osmanlı devletini kuran Osman Beyin karısı ve o zamanın tanınmış âlimlerinden ve şeyhlerinden Edebali'nin kızıdır. O zamandan kalan rivayetlere göre Edebali önce kızını Osman Beye vermek istememiş, onun meşhur rüyasını dinledikten sonra hükümdar olacağını ve bir hanedan kuracağını keşfederek kızını vermiye razı olmuştur. Bir adı da Rabia olan Mal Hatun, Alâettin Paşa ile ikinci Osmanlı hükümdarı Orhan Beyin anneleridir. Mal Hatun, Bilecik'te babasının yanına gömülmüştür.

MALHERBE* «malerb ok.», François de (1555-1628). Fransız lirik şair Bâzı büyük şahsiyetler tarafından himaye edilmiş, Dördüncü Henri ve Onüçüncü Louis devirlerinde sarayda yaşamıştır. Heccav mizacına ve sert hazır cevaplığına rağmen büyük bir nüfuz sahibi olmuştur. Şiirleri kuvvetli, ahenkli, düzgün, fakat biraz soğuktur. Tanzimci olarak, Fransız şiirine büyük tesiri dokunmuştur. Fransız klâsik muharrirlerin üstadıdır. «Şiir Sanatı» adlı eseri pek meşhurdur.

Malherbe

MALITAŞI b. i. Kayıklarda, kimi vakit, çapa yerine kullanılan, ipe bağlı büyükçe taş. [Grosse pierre attachée à une corde, qui se trouve dans la barque et que l'on emploie, parfois, comme l'ancre]

MALİ* Onüçüncü Asırda Afrika'da Yukarı - Niger'de zenciler tarafından kurulmuş İslâm imparatorluğu. Ondördüncü Asır ortasında en parlak zamanını yaşamış ve 1469 da yerini Songhay İmparatorluğuna bırakmıştır.

MALİ Ar. s. [مالى] bk. Malca.

2 - Devletin gelirlerini ve giderlerini yönetme (idare) işiyle ilgili. (Anayasa tadilinde, «mali» kelimesi «akçalı» ya çevrilmiştir. [Financiel, elle]

§ Mali muvazene: bk. Bütçe.

§ Mali mesuliyet sigortası: bk. Sigorta.

§ Mali sene: Hicrî 1205 (1790) yılından itibaren kullanılmıya başlıyan tarihin adıdır. Resmî vesikalarda «senei maliye» suretinde geçer. Şemsî aylar hesabı yürütüldüğü ve mart sene başı itibar edildiği için «rumi tarih» de denilirdi. Milâdi sene ile mali sene arasında 584 senelik bir eksiklik olduğu gibi aylar arasında da on üç günlük fark vardı. Bundan başka Milâdi sene kânunusani (ocak) ayı başından başladığı halde mali sene mart iptidasından başlardı. [Année du calendrier grégorien]

§ Mali yıl: Devlet bütçesinin tatbik edildiği yıl. 26 mayıs 1927 tarihinden evvel mali yıl (mali sene) gregoriyen takvimini takiben marttan başlar, şubat sonunda nihayet bulurdu. O tarihten sonra haziranda başlamakta ve mayıs sonunda bitmekteydi. Bugün mali yıl veya bütçe yılı, takvim yılı ile birdir. [Année financière, année fiscale]

MALİBRAN* Maria (1803 - 1836). İspanyol asıllı, Paris'te doğmuş şarkıcı. Meşhur Garcia'nın kızıdır. Kontralto ve soprano nağmelerini birleştiren fevkalâde bir sesi olmakla meşhurdu. Genç yaşta ölümü Musset'ye «Malibran'a Kıtalar» adlı eserini ilham etmiştir.

Maria Malibran

MALİHULYA i. (Yunanca «melankholia» dan) Fel. bk. Karasevda.

2 - (Yanlış olarak, farsça «hulya» dan) Kuruntu. [Illusion, imagination]

MALİK* Cehennemin muhafazasına memur melek.

MALİK Ar. s. ve i. [مالك] bk. İye.

MALİKÂNE Ar. Far. i. [مالكانه] Yurtluk. Eskiden yararlıkları görülenlere mülk gibi tasarruf etmek üzere devlet tarafından verilen arazi ve çiftlikler hakkında kullanılırdı. Malikâne sahiplerine verilen beratlara «temlikname» veya «mülkname» denilirdi. Bu usul bâzı farklarla «mukataa» adı altında Avrupalılarla eski İslâm hükümetlerinde de vardı. [Terres appartenant à l'État et accordées à quelqu'un]

MALİK BİN ENES*, Ebu Abdullah

(713 - 795). İslâm mezheplerinden başlıca dördünün kurucusu olan dört imamdan biri. Medine'de doğmuş, gene orada ölmüştür.

MALİKÎ Ar. i. ve s. [مالكى] İslâmda «Ehli sünnet» denilen dört mezhepten biridir, ki İmamı Malik bin Enes tarafından kurulduğu için bu adı almıştır. Malikî mezhebi Hicaz'da, Basra'da, Afrika'da yayılmıştır. Şimdiki halde en çok taraftarları bulunan yer Mağrıp'tir. [Un des quatre sectes de l'Islam; malékite]

MALİKİYET Ar. i. [مالكيت] Fel. bk. İyelik.

MALİNES* [Flâman dilinde: Machelen] «malin ok.» Belçika'nın Anvers eyaletinde arondisman merkezi, 62.245 nüfuslu bir şehirdir. Bu şehirde yapılan dantelâlar dünyaca meşhurdur. Şehrin tarihî âbideleri, 1914 te Almanların mütemadi bombardımanlariyle harabolmuştur.

MALİNOV*, Aleksandr (1867 - 1938). Bulgar devlet adamı. 1908 - 1911 ve 1918 - 1919 da başbakanlık etmiştir.

MALİNOVSKİ*, Rodion (dğ 1899). Rus mareşal. Odessa'lıdır. 1941 de Dniepropetrovsk müdafaasına, 1943 te Stalingrad zaferine iştirak etmiş, 1944 te Odessa'yı Almanlardan geri almış Bükreş'e girmiş, 1945 te Mareşal Tolbukin ile birlikte Budapeşte'yi zaptetmiştir.

MALİPİERO*, Gian Francesco (doğ. 1882). İtalyan bestekâr. Türlü tarzlarda bestelenmiş eserleri vardır. Başlıca eserleri «Sette Canzoni», «L'Orféide», «Ditirambo Tragico» dur.

MALİSOR* Kuzey Arnavutluğun İşkodra doğusu ile Drina nehrinin iki yakasındaki dağlar halkına verilen addır. Bu kelime arnavutçada «dağlı» demektir. 1911 de Türklere karşı isyan eden Malisor'lar o zaman kendilerinden çok bahsettirmişlerdi.

MALİYE Ar. i. Devletin gelirlerini ve giderlerini yönetme işi: Maliye bakanı, maliye memuru. [Affaires financières, finances]

§ Maliye bakanlığı: Devletin gelirlerini ve giderlerini yönetme işiyle uğraşan bakanlık. Bu bakanlığın daha evvel adı maliye vekâleti, imparatorluk devrinde Maliye Nezareti idi. [Ministère des finances]

MALİYET i. (Arapça «mal» kelimesinden uydurulmuştur) Bir şeyin mal olma değeri. («Maliyet fiyatı» da kullanılır): Bu bardağın maliyeti, maliyet fiyatı nedir? [Prix de revient]

MALKARA* Tekirdağ vilâyetine bağlı bir ilçedir. 19 köylü merkez bucağından başka 16 köylü Müstecip, 23 köylü Şahin, 15 köylü Yörük bucakları vardır. Bütün ilçenin nüfusu 39.327 olup bunun 5.318 i ilçe merkezi olan Malkara'dadır (1945 te). Malkara kasabası şose ile bağlı bulunduğu Tekirdağ'ın 60 kilometre güney batısındadır.

MALKIRAN b. i. Sığır vebası. [Peste bovine]

MALKOÇ i. Tar. Eskiden akıncılar ocağının başı. Akıncılar ocağı başbuğlarından meşhur bir ailenin adından alınmadır. Kuvvetli anlamına geldiğini de, cömert demek olduğunu da söyliyenler vardır. Koç halk arasında cesur anlamına kullanıldığına göre «malkoç» un yiğit anlamına gelmesi daha uygun görünür. [(Naguère) Chef des soldats irréguliers destinés à faire des raids]

§ Malkoç oğlu: Kurnaz, düzenci. (Halk dilinde aslından bozma olarak «markaç oğlu» şeklinde de kullanılır). [Rusé, e]

MALLANMAK f. Mal edinmek. [S'approprier]

MALLARD* «malâr ok.», François Ernest (1833 - 1894). Fransız âlim. Grizu ile, madenlerde emniyet feneri kullanılması üzerindeki araştırmalariyle tanınmıştır.

MALLARMÉ* «malârme ok.», Stéphane (1842 - 1898). Fransız şair. Paris'lidir. Sembolizmin ilk çığırcılarından biridir ve çağdaş şiir hareketlerine büyük tesiri dokunmuştur. Şiirleri harikulâde güzellikler ihtiva etmekle beraber anlaşılması biraz güçtür.

Mallarmé

MALLECO* «malleko ok.» Orta Şili'de merkezi Angol şehri olan 136.000 nüfuslu bir eyalettir.

MALLET STEVENS*, «male ok.» (1886-1945). Fransız mimar. Büyük ve çıplak yüzeylerle, tamamiyle süssüz yapılan binalar tipinin yaratıcısıdır.

MALLEVİLLE* (veya Maleville) «malvil ok.», Claude de (1597 - 1647). Fransız şair. «La Belle Matineuse» adlı güzel bir eseri vardır.

MALLORCA* bk. Mayorka.

MALMÖ* İsveç'in güneyinde, Sund boğazı üstünde 168.000 nüfuslu bir liman şehridir. Gemi inşa tezgâhları vardır. Memleketin ticaret ve endüstride üçüncü gelen şehridir.

MALMÖHUS* İsveç'in, güneydeki eyaletlerinden biri ve memleketin toprakları

en verimli bir bölgesidir. Nüfusu 400.000 kadardır. Merkezi, Malmö şehridir.

MALOT* «malo ok.», Hector (1830 - 1907). Fransız romancı. Başlıca eserleri «Romalı Kalbris», «Ailesiz», «Pompon» dur.

H. Malot

MALON *. Benoît (1841 - 1893). Fransız sosyalist. «Tam Sosyalizm» adlı eserin müellifidir.

MALOUEL* «ma - luel ok.», Henri - Jean (Ondördüncü Asır). Flâman ressam. Ondördüncü Asır sonlarında yaşamıştır. «Aziz Denis'nin Hayatı» adlı tablosu Louvre müzesindedir.

MALOUET* «malue ok.», Pierre-Victor, Baron (1740 - 1814). Fransız politikacı. Kurucu Mecliste, meşruti hükümdarlık taraftarı olarak yer almış, Bourbon'ların tekrar tahta çıktığı devirde bahriye nazırı olmuştur. Çok dikkate değer «Hâtıralar» bırakmıştır.

MALOUİNES* bk. Falkland.

MALPİGHİ*, Marcello (1628 - 1694). İtalyan anatomi âlimi ve doktor. Böbrekte kendi adını verdiği cisimcikleri keşfetmiştir.

Malpighi

MALPİGİ CİSİM - CİKLERİ b. i. Biyol. Eski terim: Melpigi cüseymatı. bk Malpighi. [Corpuscules de Malpighi]

MALRAUX* «malro ok.», André (doğ. 1901). Fransız edip. Paris'lidir. «Batının İğvası», «Cihangirler», «Şahane Yol», «İnsanlığın Hali», «Nefret Zamanı», «Ümit» gibi kuvvetli ve güzel eserleri vardır.

MALSTATT-BURBACH* «malştat burbah ok.» Almanya'da Sarre nehri üstünde, civarında kömür ocakları olan 38.000 nüfuslu bir şehirdir.

MALSTRÖM* Norveç'te Lofoden takımadasının Vaerö ve Moskenesö adaları arasındaki deniz koludur, ki burasının akıntıları uzun zaman dünyanın en tehlikeli akıntıları olarak bilinmiştir. Burası ancak kuzey - batı rüzgârı estiği zaman tehlikelidir.

MALT İng. i. Çimlendirilmiş, kurutulmuş ve bira yapmak üzere hazırlanmış arpa, yulaf, buğday, mısır, çavdar, fakat bilhassa arpa taneleri. [Malte]

MALTA* Akdeniz'de, Sicilya ile Afrika arasında, İngilizlere ait, 246 kilometre kare yüzölçümlü, 279.000 nüfuslu bir ada. Merkezi, La Valetta şehridir. İklimi çok yumuşaktır. Malta, Akdeniz'de birinci derecede stratejik bir mevkidir. 1530 da Charles - Quint adayı Rodos şövalyelerine bırakmış, bu şövalyeler 1565 te adayı muhasara eden Türklere karşı şiddetli bir mukavemet göstermişlerdir. 1798 de Bonaparte adayı şövalyelerin elinden almıştır. 1800 de İngilizler adayı zaptetmişler

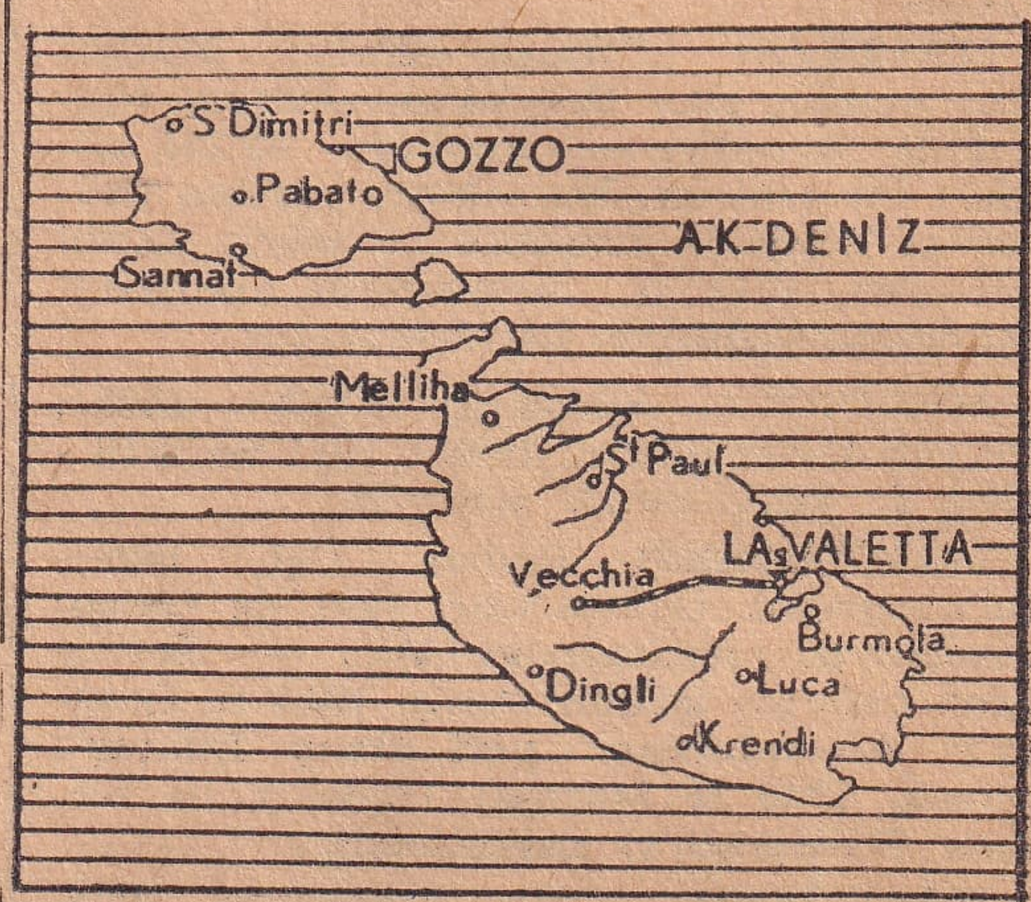

ve 1814 te de Paris Antlaşmasiyle oraya sahibolmuşlardır. Birinci Dünya Savaşında Malta İngiltere ile müttefiklerinin ehemmiyetli bir deniz üssüydü. İkinci Dünya Savaşında Alman - İtalyan tayyareleri durmadan adayı bombalamışlar, fakat tahribedememişlerdir. İngiltere'nin sömürgesi olan adanın 1939 şubatındanberi meşruti bir idaresi vardır.

MALTAERİĞİ b. i. Bot. Gülgillerden, bir ağaç ve bunun erik büyüklüğündeki, çift ve iri çekirdekli, sarı renkli, sulu ve mayhoş yemişi. Buna «yenidünya» veya «Malta muşmulası» da denir. [Nèflier de Malte et son fruit]

MALTA HUMMASI b. i. Hek. Keçi sütiyle insana geçen ve bütün Akdeniz kıyılarında görülen bir hastalık. Belirtileri sıtma nöbetleri, terlemeler, karaciğer ve dalak bozukluğudur. [Fièvre de Malte, fièvre méditerranéenne, mélitococcie, fièvre ondulante]

MALTA KEÇİSİ b. i. Kulakları ve memeleri uzun, çok süt veren keçi cinsi. [Chèvre de Malte]

MALTA TAŞI (veya sadece: Malta) b. i. Keserle yontulur, testere ile kesilir bir cins yumuşak taş ki inşaatta, avlula-

rın döşenmesinde kullanılır. [Pierre de Malte qu'on coupe à la scie pour la construction et les dalles de pavage]

MALTE - BRUN* «malt brön ok.» (1775 - 1826). Fransız coğrafyacı. Danimarka'da doğmuş, Paris'te ölmüştür. Güzel bir «Dünya Coğrafyası» nın müellifidir. Fransız Coğrafya Cemiyeti'nin kurucusu ve ilk umumi kâtibidir.

Malte - Brun

MALTHUS*, Thomas Robert (1766 - 1834). İngiliz ekonomi bilgini ve rahip. «Nüfus Prensipi Üzerine Deneme» adlı eserin müellifidir. Bu eserde müdafaa ettiği düşünceler, ahlâka aykırı ve fakir sınıfların haklarına tecavüz sayılarak şiddetli hücumlara uğramıştır. Malthus'un ekonomi doktrininin temeli şudur: Nüfus geometrik dizi (1, 2, 4, 8, 16) ye, gıda maddeleri ise aritmetik dizi (1, 2, 3, 4, 5) ye uygun olarak artmaktadır; bunun için çocuklarına nispî bir refah sağlıyamıyacak olanlar evlenmemelidirler.

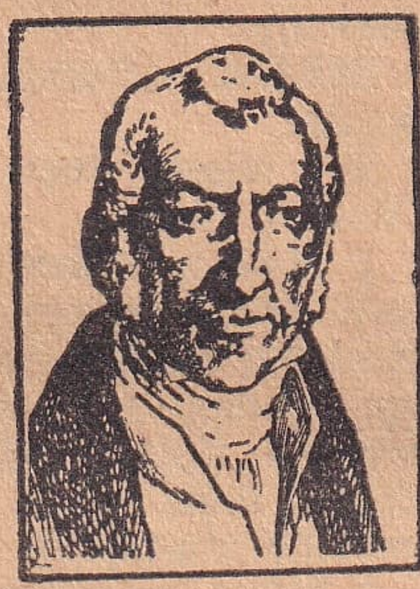

Malthus

MALTIZ i. Yemek pişirmekte kullanılan, içinde ızgarası bulunan, ayaklı ve taşınır ocak. [Sorte de brasero]

MALTIZ s. Malta halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. [Maltais, e]

MALTIZ s. Malta adasiyle ilgili. [Adj. Maltais, e]

§ Maltız keçisi: (Yanlıştır; maltız keçi veya Malta keçisi demek lâzımdır). bk. Malta keçisi.

MÂLÛL Ar. s. [معلول] Sakat. [Infirme, invalide]

§ Harb mâlûlü: Savaşta sakat kalmış asker. [Soldat invalide]

§ Mâlûl gazi: Birinci Dünya Savaşında sakat kalmış Türk asker veya subayı. [Invalide turc de la prmière guerre mondiale]

MÂLÛLİYET Ar. i. [معلولیت] Sakatlık. [Infirmité]

§ Mâlûliyet sigortası: bk. Sigorta.

MALÛM Ar. s. [معلوم] Bilinmiş, bilinen. [Connu, e; su, e]

2 - Dil. bk. Etken.

3 - zf. Belli, öyle, şüphesiz (cevapta kullanılır). [C'est vrai; c'est connu]

§ Malûm olmak (— birine): İçine doğmak. [Pressentir, deviner]

MALÛMAT Ar. ç. i. [معلومات] Bilinen şeyler, bilgi. [Connaissances, notions]

MALÛMATFÜRUŞ Ar. Far. s. [معلوماتفروش] Bilgi taslıyan, bilgiç. [Pédant]

MALÛMATLI s. Bilgili. [Qui a des connaissances, qui a des notions]

MALÛMİYET Ar. i. [معلومیت] Bilinen ve öğrenilmiş olan şeyin hal ve sıfatı, bilinirlik. [État de ce qui est connu]

MALUS* «malüs ok.», Etienne - Louis (1775 - 1812). Fransız fizikçi. Işığın polarması hakkında güzel eserleri vardır.

MALUZYA i. Menekşe çiçeği. [Violette]

MALVY* «malvi ok.», Louis (doğ. 1875). Fransız devlet adamı. Birinci Dünya Savaşında üç yıl iç işleri bakanı olmuş, fakat bozguncuların çıkardıkları karışıklıklar yüzünden sürgüne mahkûm edilmiştir. 1926 da Sekizinci Briand kabinesinde tekrar iç işleri bakanı olmuştur.

MALZEME Ar. i. [ملزمه] Lâzım olan şey, gerekli şey: Askerî malzeme. [Tout ce qui est nécessaire; nécessités]

MAM, MAMA Far. i. [مامه] Anne: Mama Hatun. [Mère]

MAMA i. (Çocuk dilinde) Yemek, yiyecek. [Repas, nourriture, chose à manger (dans le langage enfantin)]

2 - Kucak çocuğu için hazırlanan lâpa kıvamında unlu yemek. [Nourriture de sevrage]

MAMAFİH Ar. e. [مع مافیه] Bununla beraber. [Cependant]

MAMALİGA i. (rumenceden) Kaynar suda haşlanıp üzerine biraz yağ gezdirilen mısır unu yemeği. [Miliasse, bouillie faite avec de la farine de maïs]

MAMELEK Ar. i. [مامالك] Huk. Bir şahsın hukuki bir bütünlük teşkil eylemek üzere sahip veya mükellef olabileceği, para ile ölçülebilen mal, hak ve borçlarının tamamı. [Patrimoine, biens]

2 - Birinin olanca malı, her nesi varsa, varı yoğu. [Tout ce qu'on possède]

§ Mamelek hakları: Huk. Mameleke taallûk eyliyen haklar. Mamelek hakları umumiyetle başkasına devir ve ferağ olunabilirler, miras yoliyle intikal edebilirler. [Droits de patrimoine, droits patrimoniaux]

MAMELİ*, Goffredo (1827 - 1849). İtalyan şair. Cenovalıdır. İtalya'nın İstiklâl muharebelerinde Roma'da ölüm derecesinde yaralanmıştır. Michele Novaro (1822 - 1885) tarafından bestelenmiş «Fratelli

d'Italia» adlı vatani şarkının müellifidir.

MAMERS* «mamer ok.» Fransa'da Sarthe departmanında arondisman merkezi 5.407 nüfuslu bir şehirdir.

MAMEZA Ar. i. [ماضى] Geçen şey, geçmiş şey. [Ce qui est passé]

§ Meza mameza: Geçen geçti; geçmişi unutalım: Meza mameza gel barışalım. [Ce qui est passé est passé; oublions le passé]

MAMİANİ DELLA ROVERE*, Terenzio (1799 - 1885). İtalyan şair, filozof ve politika adamı. En güzel eseri «İstikbalin Dini» dir.

MAMORE* Amerika'da Bolivya ile Brezilya'da akan, Amazon nehrinin büyük kollarından 1.800 kilometre uzunluğunda bir çaydır.

MAMUĞA* Sivas vilâyetinin Hafik ilçesine bağlı 31 köylü bir bucaktır. Bucağın bütün nüfusu 8.039 olup bunun 756 sı bucak merkezi olan Karayün köyündedir. (1945 te).

MAMUL Ar. s. [معمول] Yapılmış, işlenmiş, yapılı. [Faite, e; fabriqué, e; manufacturé, e]

MAMULÂT Ar. ç. i. [معمولات] Bir sanatın veya bir fabrikanın meydana getirdiği yapılmış şeyler: Bursa mamulâtı, fabrika mamulâtı. [Objets fabriqués, objets manufacturés]

MAMULÜNBİH Ar. s. [معمول به] Yürürlükte olan: Bu kanun bugün mamulünbih değildir. [Valable, en vigueur]

MAMUR Ar. s. [معمور] Bayındır, âbâdan. Harap bir halde olmıyan. [Prospère, qui est en bon état]

2 - İşlenmiş, ekilmiş. [Cultivé, e]

3 - Ahalisi olan, ıslı, meskûn. [Peuplé, e; habité, e]

§ Dört başı mamur: Mükemmel. [Parfait, e]

MAMURE Ar. i. [معموره] Bayındır yer. [Pays habité, cultivé]

2 - Şehir: Mamurei Kahire. [Ville]

MAMURE* (Eskiköy) Yozgat vilâyetinin Çekerek ilçesine bağlı, 32 köylü bir bucaktır. Bucağın bütün nüfusu 35.414 olup bunun 933 ü bucak merkezi Mamure (Eskiköy) dedir (1945 te).

MAMURİYET Ar. i. [معموريت] bk. Mamurluk.

MAMURLUK i. - Bayındırlık. [Prospérité; état d'un pays cultivé, habité]

MAMUT i. (Osti yakça) Zo. Avrupa ve Asya'da yaşamış olan ve ancak fosili bulunan iri ve kıllı bir fil cinsi. [Mammouth]

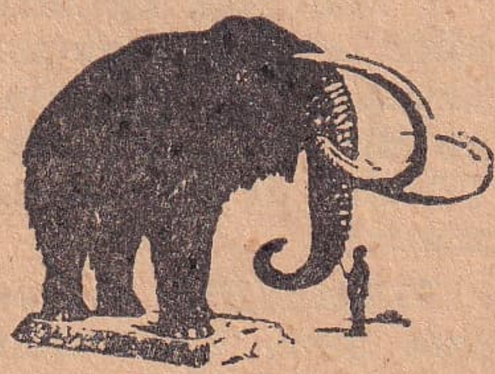

Mamut

MAMUT MAĞARASI* [Grotte du Mammouth] Amerika Birleşik Devletlerinden Kentucky'de bulunan ve dünyada insan eliyle yapılmış mağaraların en büyüğü olan bir mağaradır. İçinde yüzlerce yol, dehliz, oda bulunan bu mağaranın uzunluğu 240 kilometre tahmin edilmektedir.

MAN, MEN i. Adam, insan (yalnız takım = terkiplerde kullanılır) : Toraman, türkmen. [Homme; genre humain]

MAN* (veya Yao) Hindiçinî'nin, Tonkin dağlarında yaşıyan halkı.

MAN*, Henri de (doğ. 1885). Belçikalı sosyalist. 1935 - 1940 da kabinede yer almış, 1946 da gıyaben küreğe mahkûm edilmiştir.

MAN ADASI* İrlanda denizinde İngiltere'ye ait 51.000 nüfuslu bir ada. İklimi pek mutedildir. Bakır, çinko ve gümüşlü kurşun madenleri vardır. Merkezi Douglas şehridir.

MÂNA (Çoğulu: Maâni, meani) bk. Anlam.

2 - Rüya, düş: Âlemi mânada görmek. [Songe, rêve]

§ Maâni, meani: Ed. Gramerle söz sanatı arasında yer tutan bir bilim olup deyimlerin seçimi, söz bölümlerinin kullanılışı ve dönem (müselsel bent) lerin kurulmasiyle ilgili kural (kaide) ları verir, ele alınan dilin temel niteliklerini ortaya koyar. [Stylistique]

§ Mâna unsuru: Gra. bk. Semantem.

§ Mânaya müteallik: Fel. bk. Anlamsal.

§ Mânay-ı hakikî: Bir kelimenin gerçek anlamı, harfi harfine anlam. Yeni terim: Öz anlam («Kırmak» kelimesinin öz anlamı «sert bir şeyi parçalamak» tır). [Sens propre]

§ Mânay-ı mecazî: Bir kelimenin gerçek anlamı dışında anlattığı şey. Yeni terim: Mecaz anlam. («Kırmak» kelimesinin mecaz anlamı «gücendirmek» tir). [Sens figuré]

MANAAR KÖRFEZİ* Hint denizinde, Dekkan'ın güney ucu doğusunda ve bu uçla Seylân adası arasındaki deniz parçasının adıdır.

MANABİ* Ekvador'da, Pasifik kıyısında kereste ve kauçuk istihsal olunan 312.000 nüfuslu bir eyalettir. Merkezi Puerto Viejo'dur.

MANACOR* «manakor ok.» İspanya'nın Balear adalarından Mayorka'da 13.000 nüfuslu bir eğlence şehridir.

MANAGUA* Nicaragua cumhuriyetinin başkenti. Aynı adı taşıyan gölün yakınındadır. Nüfusu 132.000 dir. 1931 de bir deprem geçirerek kısmen harabolmuştu.

MANAGUA GÖLÜ* Nicaragua cum-

huriyetinde 1.234 kilometre kare yüzölçümlü bir göldür.

MANAKYAN* bk. Mınagyan

MÂNALI s. bk. Anlamlı.

MANAMEH* İran körfezinde, Bahreyn adasında 30.000 nüfuslu ticaret merkezi bir şehirdir. Bahreyn hükümdarının idare merkezidir.

MANAOAG* Filipinler (Phillippines) den Luzon adasında 17.500 nüfuslu bir şehirdir.

MANAOS* Brezilya'da Negro suyu üstünde, Amazonas eyaletinin merkezi olan 109.000 nüfuslu bir şehirdir. Ticareti ehemmiyetlidir.

MÂNASIZ s. bk. Anlamsız.

2 - mec. Yersiz, yakışıksız. [Inopportun, e; inconvenant, e]

MANAS DESTANI* Ed. Kırgız Türkleri arasında hâlâ yaşamakta olan on yedi - on sekiz bin mısra tutarında çok büyük bir halk destanı. Bu destanın 12.452 mısra tutarındaki en büyük kısmı, meşhur Alman türkiyatçı Radloff tarafından 1885 yılında yayımlanmıştır.

MANASTIR Yun. i. Keşiş yurdu. [Couvent chrétien]

MANASTIR* Konya vilâyetinin Beyşehir ilçesine bağlı, 10 köylü bir bucaktır. Bütün bucağın nüfusu 10.908 olup bunun 3.454 ü belediye teşkilâtı da bulunan, bucak merkezi Manastır'dadır (1945 te).

MANASTIR* [Monastir veya Bitolj] Yugoslav Makedonyasında Dragor suyu üstünde 33.000 nüfuslu, departman merkezi bir şehirdir. Vaktiyle Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dahil olan Manastır, aynı adlı vilâyetin merkeziydi. Manastır, Aşağı Arnavutluktan geçerek Adriyatik'e giden yolların başlangıç noktasıdır. Manastır, 1912 Balkan Harbinde ehemmiyetli bir rol oynamıştır. 1915-1917 de, Birinci Dünya Savaşında etrafında muhariplerin en fazla çarpıştıkları bir nokta olmuştur. 1915 te Bulgarların eline geçen Manastır, 1917 de Müttefikler tarafından geri alınmıştır.

MANAV i. Yemiş ve zerzavat satan dükkâncı. [Marchand, e des quatres - saisons; marchand de fruits et de légumes]

MANAVGAT* Antalya vilâyetine bağlı bir ilçedir. 53 köylü merkez bucağından başka 10 köyü olan Beşkonak, 15 köyü olan Taşağıl adlarında iki bucağı daha vardır. İlçenin bütün nüfusu 22.725 olup bunun 1.093 ü ilçe merkezindedir (1945 te). Manavgat'tan Serik'e kadar araba yolu, Serik'ten Antalya'ya da şose vardır.

MANCA İta. i. Yiyecek, (daha çok) kedi köpek yiyeceği. [Nourriture (particulièrement nourriture du chat et du chien)]

MANCANA İta. i. Gemilerde büyük ve taşınır su ambarı. [Réservoir mobile d'eau dans un vaisseau]

2 - Gemide bu ambarın durduğu yer. [Partie du vaisseau où l'on place le réservoir d'eau dit «mancana»]

§ Mancana direği: Gemide, esas bu yerde olan direk. [Mât qui a la base dans la partie dite «mancana»]

MANCHE* «manş ok.» la. Fransa'da Normandia'da 5.982 kilometre kare yüzölçümlü, 435.468 nüfuslu bir departmandır. Merkezi Saint - Lô şehridir. Hayvancılık ve ziraati zengindir.

MANCHE DENİZİ* «manş ok.» [İng. English Channel] Atlantik'in Fransa ile İngiltere arasında meydana getirdiği deniz parçasıdır. Pek derin olmıyan bu denizin Britanya kıyıları, akıntıları yüzünden tehlikelidir. Derinliği 50 ile 100 metre arasındadır. Etrafında bulunan ehemmiyetli on kadar Fransız ve İngiliz limanı dolayısiyle pek işlek bir denizdir.

MANCHESTER* «mançestir ok.» İngiltere'de Lancashire'de, Irwell suyu üstünde, Liverpool'un 50 kilometre doğusunda, denize Manchester kanaliyle bağlı, 733.000 nüfuslu bir endüstri ve liman şehridir. İngiltere limanları arasında dördüncü derecede gelir. Pamuklu eşya endüstrisi son derece ileridir. Diğer endüstrileri ipekli eşya, makine, dokumadır. Onbeşinci Asırdan kalma katedrali yanında modern ve güzel binaları ve birçok mektebi vardır. Modern binaları arasında en ehemmiyetlisi 1877 de tamamlanmış olan belediye dairesidir.

MANCHESTER KANALI* Manchester'i Mersey ve Liverpool'a bağlıyan 57.119 metre uzunluğundaki kanalın adıdır. 1894 te gemilerin işlemesine açılan kanal 16.000.000 İngiliz lirasına mal olmuştur.

MANCINIK Yun. i. Top yapımı bilinmediği zaman, kaleleri dövmek için taş

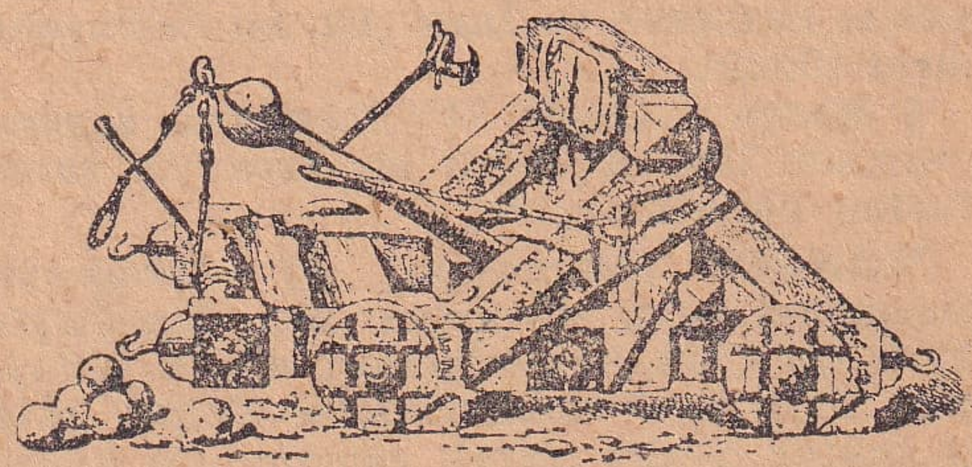

Mancınık

gülle atmakta kullanılan bir çeşit büyük sapan. Makedonyalılar, Kartacalılar ve Romalılar mancınığı geniş ölçüde kullanmışlardı. [Catapulte]

MANCİNİ* «mançini ok.», Laure (1636-

1657). Mazarin'in yeğeni ve Mercœur düşesidir. Dördüncü Henri'nin gayrimeşru oğlunun oğlu olan Mercœur dükü ile evlenmiştir. Meşhur General duc de Vendôme'un anasıdır.

§ Olympe Mancini (1639-1708). Laure'un kızkardeşidir. Güzel ve zarif bir kadın olduğu için Ondördüncü Louis'nin teveccühünü kazanmış, La Vallière'e karşı suikast hazırlamış, 1680 de sürülmüştür. Prens Eugène'in annesidir.

§ Marie Mancini: (1640-1715) Laure'un kızkardeşidir. Ondördüncü Louis'ye karşı hakikî bir aşk beslemiş, Mazarin, kıralın onunla evlenmesine mâni olmuştur. Colonna prensiyle evlendikten sonra geçirdiği aşk maceraları yüzünden kapatıldığı bir manastırda ölmüştür.

Marie Mancini

§ Hortense Mancini (1646-1699). Laure'un kızkardeşidir. Uzun müddet, kendisine son derecede âşık olan İkinci Charles'ın sarayında yaşamıştır.

§ Marie - Anne Mancini (1646 - 1714). Laure'un kızkardeşidir. Bütün kızkardeşleri gibi âşıkane maceralar geçirmiş ve bu yüzden kocası Bouillon dükü tarafından bir müddet bir manastıra kapatılmıştır. Edebiyatı, bilhassa La Fontaine'i himaye etmiştir. Kızkardeşi Olympe gibi «zehir meselesi» ne karıştığı için sürülmüştür.

MANCİNİ* «mançini ok.» Pascal-Stanislas (1817 - 1888). İtalyan politika adamı. İtalya Liberal Partisinin şeflerinden olmuştur. «İnsanlar Camiasında Milletlerin Hayatı» adlı eseriyle tanınmıştır.

MANCO-CAPAC* «manko-kapak ok.» (M. S. Onuncu Asır). Peru İmparatorluğunun kurucusu ve İnca (bk. bu kelimeye) ların ilkidir.

§ Manco - Capac II : İnca'ların sonuncusudur. 1540 a doğru bir İspanyol tarafından öldürülmüştür.

MANÇU* [Mandchou, e] Mançurya halkından veya soyundan olan. Mançu'lar 1279 da Çin'i hâkimiyetleri altına almışlar, 1363 te kovulmuşlardır. Fakat 1644 te tekrar hâkim olarak zamanımıza kadar Çin'i idare etmişlerdir. İri, sağlam olan Mançu'ların elmacık kemikleri çıkık, gözleri küçük ve çekik, sakalları seyrektir. Buda dinine mensupturlar.

MANÇUKUO* [Mandchoukouo] (veya Mançu İmparatorluğu) Mançurya'nın 1932 denberi aldığı addır.

MANÇURYA* [Mandchourie] Asya doğusunda, Çin'in bir kısmını teşkil eden, iklimi oynak ve soğuk, geniş dağlık ülke. Yüzölçümü 1.303.437 kilometre kare, nüfusu 40.766.000 dir. Başkenti Şangşun (veya Hsing - King), başlıca şehirleri Mukden, Daïren, Harbin, Antuna'dır. Etrafı dağlarla çevrili olan Mançurya ovasında soya fasulyesi, kuş yemi, buğday, mısır, pirinç, pamuk v. s. yetiştirilir. Ormanları ve ehemmiyetli kömür demir, bakır, altın v. s. madenlerini ihtiva eden toprakaltı servetleri işletilmektedir. Memlekette maden işçiliği, hidro - elektrik, kimya ve dokuma gibi büyük endüstriler kurulmuştur. 1895 te Ruslar tarafından işgal edilen Mançurya 1905 Portsmouth Antlaşmasiyle Çin'e iade edilmiştir. Moğolistan'ın Jehol eyaleti 1928 de Çin tarafından Mançurya'ya bağlanmıştır. Mançurya 1932 de, Japonlar'ın yardımiyle istiklâlini ilân etmiştir. O zaman Mançukuo adını alarak, 1912 de tahttan indirilmiş olan eski Çin İmparatoru Pu-Yi'nin hükümdarlığı altında bir imparatorluk olmuştur. Mihver devletlerinin 1945 te mağlûbiyeti üzerine Mançurya Çin birliğine girmiştir. Fakat bugün Çin'i ellerine geçirmiş olan komünistlerin tahakküm ve nüfuzu altında bulunmaktadır.

MANDA i. Gevişgetirenlerden, öküze benzer, fakat ondan iri, uzunca ve seyrek kıllı, derisinin rengi siyaha yakın koyu, suda çimmekten hoşlanan, sütünden, etinden ve derisinden yararlanılan bir hizmet hayvanı; su sığırı. Camus. [Buffle]

Manda

§ Manda gibi: Pek iri ve hantal. [Fig. Buffle]

MANDA Fr. i. Birinci Dünya Savaşından sonra kendi kendisini idare etmesini beceremiyen bir memleketi idare etmek için, Milletler Cemiyetinin bir devlete verdiği vekillik. [Mandat international]

MANDAGÖZÜ i. arg. 1938 yılında tedavülden kaldırılmış olan yirmi beş kuruşluk büyük nikel para. [arg. (Naguère) monnaie de nickel de 25 piastres]

MANDAL Ar. i. Kapı veya pencere kanadı, dolap kapağı gibi şeylerin kapalı tutulmasına yarar döner tahta veya maden parça. [Loquet, tourniquet]

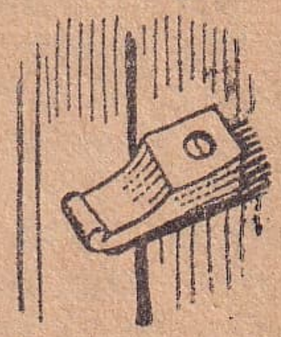
Kapı mandalı

2 - İpe serilmiş çamaşırı tuttırmak için kullanılan yaylı tahta kıskaç. [Pince à linge]